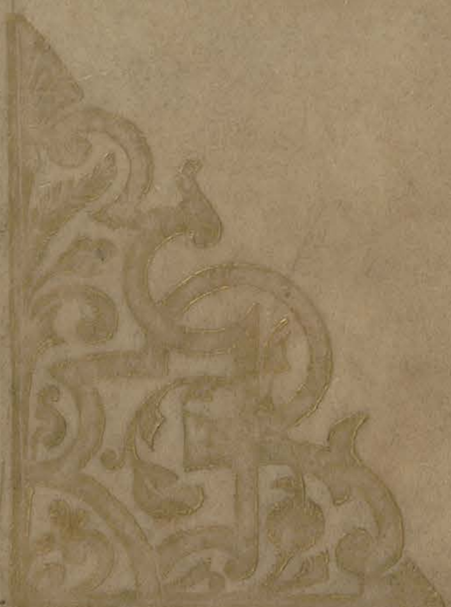
56

Ex antiquo libro descriptum

Sacro durante concilio Basileensi exorta fuit differentia inter Sacrum Concilium et Eugenium Papam et propter inobedientiam Eugenii Papae qui nitebatur dissoluere concilium. Sacrum Concilium eundem Eugenium a Papatu deposuit. Totus fere mundus adhaerebat concilio praeter Italicos. Eo autem mortuo in Papatum Nicolaus quartus successit. hinc anno 1447 Serenissimus Dominus Rex Kasimirus vna cum praelatis Spiritualibus et Dominis secularibus ac Baronibus obedientiam praestabant domino Nicolao Papae. Magistri et doctores vniuersitatis Cracouiensis accesserunt ad Regiam maiestatem petentes vt non praecipitaret in obedientia, sed in suspenso maneret ad vnum annum, quod nullo modo efficere poterant. Sequenti autem anno quasi eodem tempore venit quidam nuncius papae aut legatus, sed non alatere Ioannes Baptista nomine qui apud Regiam maiestatem laborabat vt vniuersitas etiam obedientiam praestaret. Rex autem et domini spirituales et seculares aduocatis Magistris et Doctoribus Vniuersitatis quaerebant ab eis, quare se diuiderent a regno cum Rex et totum Regnum obedirent papae et Vniuersitas nollet obedire sed staret cum concilio Basileensi. Magistri autem et Doctores Vniuersitatis stantes ante Regiam maiestatem et consilium Regis praesente eodem legato iterum responderunt se non posse facere, sed petebant Dominum Regem, vt ad alias vniuersitates vellent [illegible]gere et informari ab eisdem si melioribus rationibus et fortioribus possent adduci ad obedientiam Papae, vellent sequi alias Vniuersitates. Si vero rationes eorum essent efficaciores pro obedientia sacri concilii iuxta Tractatum ipsorum compilatum, ad toti mundo notificatum, ad obedientiam papae nollent consentire durante sacro concilio. Iterum tertia et quarta vice vocati ad Regem an vellent obedientiam papae praestare ipsi bene deliberantes cum magna mansuetudine et pietate protestantes coram Deo et beata virgine Maria et beato Stanislao patrono et omnibus sanctis non posse hoc facere. Rex autem praecepit eos abire. Nuncius autem papae petebat Dominum Regem et Dominos vt Magistri incarcerarentur, et ipse recipere vellet eis beneficia spiritualia. et eos inhabilitare quod Rex cum Dominis nullo modo permittere voluerunt. Nicolaus autem papa audiens talia non bene stetit contentus de Nuncio suo, quod talia cum Vniuersitate egit. Veniens Romam papam non bene adire poterat, et prae tristicia nimia extinctus est et mortuus.

Ex eodem antiquo libro

Anno 1447 XXVIJ mensis Iunii intrante Serenissimo principe et Domino Kasimiro Rege in Cracouiam adiunctus erat idem Legatus Papae Regi ad latus cui Magistri occurrentes, eum post Sanctum Florianum susceperunt, legatum autem papae suscipere noluerunt, multis admirantibus et stupentibus.

In Cronologia aliquid errauit scriptor nam [illegible] 1448 [illegible]

ῥήτορος ἀρετὴ τἀληθῆ λέγειν.

Plato in Apologia Socratis

Ἴμβρος ἡ insula non procul a Lemno unde ἴμβριοι qui indicii diem subterfugiebant, simulantes in Imbro abfuisse se ut ex Aelio Dionys. adnotat Eustath. Iliade φ

Seneca Honesta res est laeta paupertas. Nihil est quod non expugnet pertinax opera et intenta ac diligens cura.

Seneca de Moribus. Nondum es felix si te turba non deriserit. Si vis beatus esse cogita hoc primum contemnere et contemni.

Adsuescendum conditioni suae, et quamminimum de illa querendum, et quicquid habet circa se commodi apprehendendum est. Seneca.

Non tam bene cum humano genere agitur, ut bona et vera pluribus placeant. I. Lipsius

Iurisprudentiam multorum camelorum onus esse Amelii vetus querela fuit: nunc dicam? Elephantos ab India adde, vix ferent. I. Lipsius Epist. 78 Centuriae Miscellaneae

Epitaphium Adriani Romani in Ecclesia Collegiata S. Kyliani Herbipoli insculptum dni procurante Clarissimo Domino Pappo Iurisconsulto.

Si metam Lachesis posuisset Dia Mathesis
Mensura, numero, pondere cuncta regens:
Non legeres quae nunc faciunt te stare, Viator
Romanus moritur, Dia Mathesis obit.

Sepultus tamen est Moguntiae ubi est mortuus cum ad aquas Spadanas valetudinis causa properaret

Venerabili Dno I-
oanni Brosčio Profes-
ri Academico dignis-
simo fratri charissi-
mo.

Cuncta trahunt ad se Magnates aurea; sicut
Magnetes ad se ferrea cuncta trahunt.

~~Versiculum~~ ex Mercurio Britannico carmen quod Sannazario tribuitur.

Fortunam [Doctrinam] si avide vorare pergas
Ut illam male concoquas necesse est.

Idem aptari potest ad Doctrinam.

Typographia quae instaurandis literis fuit, ea ipsa perdendis profligandisque erit, si ita perrexerit imperitum quicquid aut ineptum divulgare.
I. Lipsius . Lib 5 De militia Romana . Dialog. 3

Ad Criticum Aulicum R in S et contra saecula vanus.

Nil distant labor atque labos, nil arbor et arbos.
Idem honor est et honos, qui Rapit ergo Sapit.

Aequinoctium perpetuum . Ad Coelum

Aequa fluit noctique Dies tibi noxque Diei.
Non tamen aequatur linea quaeque tibi

Plantis cuiq; suas vires Deus indidit, atq;
Praesentem ipsa illum quaelibet herba docet.
Hoc carmen praefixum est libro Remberti
Dodonaei Medici Caesarei.

S. P. D.

Libellos tuos tibi remitto, ac gratias ago.
Prutenicas Tabulas retinui, eas reddam
quando volueris. Oro te vir eximie fa
libros tuos commodes, non red-
re aliena, hoc tempore amicis iocus est
o damno sapias, libros meos dum
spicio, magnam eorum partem desidero.
Rokitmensis in mathematicas multos
decoxit, Planisphaerium Ptolemaei cum com
Clavii, Tabulas Prutenicas, Car
danum in Quadripartitum, Euclidem in quarto
Clavii, et A quo repetam nescio. Duo
tresve anni sunt dedi mutuo opera A
phrodisei in Aristotelem, volumen magnum
nigro corio, marginis viridi adornatum, ne
scio ubi locorum sit: Levissimus hac in par
te fui, eximie, quocunque tempore credidi. Epi
charmus recte Nulli crede. Vale 12 Ian.
1616

tuus D. Fontanus.

Κατελόντι ἀγάθερα.
Σωτηρίῳ εὐλογία.

Ioannis Broscii Curzelouiensis. post mortem detur Bibliothecae maioris collegii in Academia Cracouiensi ut seruetur pro usu Astrologi ordinarii.

Illustriss. Potentissimisque Dominis,

OPTIMIS MAXIMISQVE

FOEDERATARVM PROVINCIARVM

BELGICAE

ORDINIBVS:

SIMVLQVE

Nobilissimis, Amplissimis, Doctissimis Viris,

EORVMDEM

CONSILIARIIS

FIDELISSIMIS DOMINIS,

SVMMA MIHI OBSERVANTIA COLENDIS,

IUDOCUS HONDIUS.

D. D.

I quantum cuique otij divinitus concessum est, Illustrissimi Domini, tantum etiam animi esset ad labores suos Reip. commodo disponendos, minus confusionum, plus ordinis ac tranquillitatis mortales in vita sua experirētur: quilibet enim pro se intentus in vocationis suæ munera, hoc ageret, ut fide, industria, peritia ceteris antestaret. Nunc quia omnes summa sibi præmia pollicentur, nec tamen omnes via regia rectisque artibus ad ea contendūt, multi vero quod sibi a virtute deesse conspiciunt, a fraude & malis artibus fœnerantur, fit, ut non tantum paribus imparia obtingant, sed inferioribus etiam præmia deferantur præstantioribus denegata; eoque pacto frangatur bonorum virorum contentio, impetusque retardetur, dum alios vident præmia virtutis habere, alios mereri. Huic malo varia omni seculo remedia conquisita sunt. Quidam posteritatis judicium exspectandum putaverunt: Sed illud ut omnia ex voto eveniant, a præclarorum operum inventoribus non auditur. Alij conscientia sui operis contenti, vetant quicquam in vulgus dare, jubentque sibi quemque canere & Musis suis. At hoc non est publico aut posteritati prodesse velle. Nero quod a jure & æquitate extorquere non potuit, extorsit a tyrannide; fuitque omnino capitale ipsum vel carmine, vel cythara, vel oratione superasse. Hoc vero est bona ingenia suffocare. Non licet omnibus Neronis personam agere, nec vero si liceat, libet. Illud plerisque visum est probatissimum: si qui rerum potiuntur, vel ipsi, quod longe est optimum, vel per suos συμφραδμονας talia opera inspiciant, & inepta quidem perpetuis tenebris adjudicent, probatis vero locum eum designent quem merentur, asserantque ea non ab invidia, (quî enim id potę, quum hæc laudatissima, quæque opera ut quercum hędera complectatur?) sed a contemptu & morsu imperitorum, vera humaniorum disciplinarum lolligine.

NB consiliarios

 Neque

Neque inutilem hanc rationem adserendę cuique viro optimo famæ suę esse, testis fuerit locuples C. Plinius, qui non aliam ob causam suos Historiæ Naturalis libros, in quorum tertio, quarto, quinto, & sexto Geographica tractat, Vespasiano, optimo tunc Principi, inscripsit; quam ut contra Vitilitigatores (Catonis enim verbo utitur) homines veræ laudis expertes se muniret, gratiamque sibi apud æquos & benignos arbitros pararet. Multa enim pretiosa videntur; quia sunt templis dicata. Eadem me quoque caussa impulit, Illustres Domini, ut hoc quod videtis opus auspicatissimo nomini vestro inscriberem. ATLAS est Geographicus, continens accuratas totius orbis regionum delineationes, cũ adjunctis Pinacum explicationibus: opus non unius anni, imo nec vitę. Instituit illud primus Gerardus Mercator homo Belga, omnium quotquot hactenus vixerunt in hoc genere Roscius. Sed is labori suo immortuus est, ut Apelles Veneri. Ego, qui vel natura ad hęc studia factus sum, vel sponte judicioq; certo ea arripui, opus imperfectum magno ære redemptũ meum feci, successique Atlanti illi (si non viribus, at saltem voluntate) alter Hercules. Supplevi igitur quæ deerant, totamque Hispaniam cum universa Asia, Africa, atque America & partibus aliquot Gallię & Germanię ipsius operi adjeci. Quantum operę sit atque ingenij unam aliquam Tabulam designare, quantę artis unam cælare, quantę facundiæ unam verbis describere, norunt qui tentaverunt: nos damus post Mercatorem non unam, sed plus minus quinquaginta. Recte olim Domitius Piso, thesauros judicavit eruditorum virorum opera esse oportere, non libros: idem ut de isto opere judicium esset mortalium, laboravi: ea quidem contentione, ut non raro cum valetudinis detrimento desudarim. Christo sit gratia, quod vivo valentique mihi contigerit finem laborum meorum conspicere, liceatque post tot labores tandem aliquando respirare. Hoc autem opus in Aeternitatis templo consecraturus, volui Illustri nomini vestro inscribere; non quod aliqua per illud ad Vos famę fieri possit accessio, sed tum propter se, tum propter me. Vos nimirum in excelso rerum humanarum locati ij estis, qui supra reliquos nostri seculi Principes ac Magistratus terras omnes & maria per cives vestros aut advenas lustratis, vix ut ullus in orbe tam abstrusus angulus sit, qui vestram notitiam fugiat. Non ita alij, quibus neque ob locorum oportunitatem, neque ob studia civium ea commoditas divinitus concessa est. Cui ergo melius hęc mea potuerim deferre quã Vobis? De me jam ante dixi; sperare me a vobis præsidium adversus judicia eorum, qui non nisi per alienę famæ ruinas gradum sibi faciunt ad gloriam. Accipite ergo, Illustrissimi Viri Domini & Patroni honorandi Atlantem istum Geographicum, meque vestri nominis cultorem studiosissimum aura prosequimini benevolentiæ. Ita vos Deus veros Reip. nostræ Atlantes ornet, juvet, protegat, per Christum Dominum nostrum. Dat. Amstel. XIII Calendarum Aprilis. Anno 1607.

Illustriss. Amplitud. Vestræ
devotissimus Cliens

IUDOCUS HONDIUS.

IN ATLANTEM
GERARDI MERCATORIS
A IUDOCO HONDIO
ſuppletum & divulgatum.

EPIGRAMMA.

REgia pyramidum ſileat miracula Memphis,
Romaque nec moleis tollat in aſtra ſuas.
Majus opus dias in luminis exijt oras,
Debita quæ Flandris palma duobus erat.
Sed medio in curſu ſudanti ac magna minanti
Mors MERCATORI dempſit iniqua comam:
Sic clarum meditatus opus vita excidit auctor.
Non potuit totus ſed tamen ille mori:
HONDIUS acceſſit nutantis deſtina mundi.
HONDIUS ATLANTIS fama ſecunda fuit.
Si canis ignavus quondam, ſi pervigil anſer
Creditus: hinc maculam deleat ille ſuam.
Anſeribus demus Capitolia tuta fuiſſe;
SERVATO fuerit ſed canis ORBE prior.

P. SCRIVERIUS.

IN
TABULAS GEOGRAPHICAS
GERHARDI MERCATORIS
AUTHORE ET AUSPICE
CL. V. IUDOCO HONDIO
AUCTIUS ET ILLUſtrius evulgatas.

CUrrit ad Eoos mercator & extera regna
Ditibus ut gazis & multo fulgeat auro;
At noſter Mercator ad ultima climata Mundi
Mente abiens cæloq; ſolum dimenſus & undas,
Majus opus gazis atq; omni rettulit auro.
Acceſſit ſollers hinc Hondi cura laborq;,
Qui terram & totum rimatus mente profundum
Extremam adjeciſſe manum cultumq; decuſq;
Tanto operi inſtituit magno molimine rerum.
Unde etiam artifici dedolans ære tabellas
Inſignem meruit prælatæ laudis honorem.
Ut dubium ſit, utri plus debeat Orbis & urbes:
Nam MERCATORIS *velut eminet* HONDIUS *aurâ,*
Sic quoq; MERCATOR *nunc* HONDI *munere floret.*
Quas dignas vivo grates jam reddimus urnæ.

IOH. ISACIUS PONTANUS.

GERARDUS MERCATOR NATUS RUPELMUNDÆ III NON. MARTII ANNO CIϽIϽXII: VIXIT ANN. LXXXII. M. VIII. D. XXVI: DENATUS IV NON. DECEMBRIS ANNO CIϽIϽXCIV.
IUDOCUS
PAGO FLANDI
KALEND. NOVE
VIXIT ANN. X
US XIV KAL. M.
Groenlant
Hibernia
Anglia
GALLIA
HISPANIA
GERMANIA

Nova Zemla
Lappia
ASIAE
EUROPA
PARS
HUNGARIA
Pontus Euxinus
NATOLIA
...OR NATUS
...RTII ANNO
...I.M.VIII.D.
...ECEMBRIS
IUDOCUS HONDIUS NATUS IN
PAGO FLANDRIÆ DICTO WACKENE XVI
KALEND.NOVEMBRIS ANNO CIↃIↃLXIII:
VIXIT ANN.XLVII.M.VII.D.XXIX:DENAT:
US XIV KAL.MARTII ANNO CIↃIↃCXII.

ATLAS
GERARDI MERCATORIS
ET
IUSTI HONDII COSMOGRAPHORUM MORTEM DOLENS.

Ecquis erit tandem finis tam multa querendi?
Heu quoties ad me cura molesta redis?
Ergóne me totum tristes sævique dolores
Conficitis? miserum an spicula cuncta petunt?
En pridem Alcidæ veteris pertristia fata
Luxi, illum raperet cùm fera Parca virum:
GERARDUM *raperet Magnum cum Parca maligna,*
Infesta heu magnis Parca maligna nimis!
GERARDUM *Terræ Cœlique quod omnia celat*
Scriptorem insignem, qui mihi grande decus.
Nisus qui æternis æri committere punctis
Spectandum quicquid latior Orbis habet:
Principio parvis Tabulis membra omnia penè
Prodidit, EUROPE *quæ ferat esse sua.*
Præterea quicquid totá hac in parte notandum,
Et memori dignum posteritate foret.
Quando operam his navat Senior, jam totus in illis,
Parca vetat summam ponere sæva manum.
Instructam graphicâ spoliavit arundine dextram,
Inque suo cursu nobile rupit opus.
Artificis tanti luxi vivo impete raptum,
Paucula singultu verba frequente trahens.
Interea, attritum his curis spes una fovebat,
Quod novus Alcides HONDIUS *iste meus,*
Me senio fesso, Cœlum, Terrasque Polumque
Fulciret, Tabulas perficeretque meas.
Continuò radium sumpsit, scalprum, calamumque,
EUROPÆ *extremam hic imposuitque manum.*

Hinc alias Mundi partes describere pergit:
AFRICA *cum membris conspiciturq; suis.*
Inde ASIAM *aggressus magnam, Regna omnia prodit*
Illius & partes exhibet ipse oculis.
Addita & his quarta est Mundi nova portio, pridem
MAGELLANE *tuis cognita navigijs.*
Successisse novum veteri lætabar Alumno
Alciden, sed & hunc mors rapit ante diem.
Sic ego qui pridem GERARDI *tristia fata*
Flebam, iterum ad lachrymas cogor abire novas.
Siccine te nostri rarissima gloria secli
IUSTE HONDI *nobis eripit atra dies?*
Quid facitis Divæ, crudelia numina, Parcæ?
Communem hunc cunctis cogitis ire viam?
Ætate huic viridi rupistis stamina vitæ
Qui curæ Musis Mercurioque fuit?
O manus, o digiti per quos sibi diva Minerva
Dædala visa fuit, Mercuriusque sagax!
Sed quid? stat sua cuique dies mortalibus ævi,
Quam statuit Dominus cuncta creata regens.
Et Christo felix IUSTUS *cæloque receptus*
Hanc audit vocem, serve fidelis ades.
Ergo tuum tandem mœrorem & pone querelas:
IUSTUS *Iustorum hic additus est numero.*
Ingenijque sui doctis monimenta reliquit,
Quæ nunquam tenebris obruet ulla dies.

PETRUS MONTANUS.

IN OBITUM CL^mi. V. IUDOCI HONDII Cosmographi.

Atlantem Terris dedit HONDIUS, *orbus at Orbis*
Præsidio Atlantis iam ruiturus erat.
Iupiter occurrit, fatoq; ad sidera raptum
HONDIUM *Atlantæas iussit obire vices.*

MAXÆMYLIANUS VRIENTIUS
Opt. V. populari suo, pro adfectu P.

IVDOCVS HONDIVS
LECTORI S.

N tandem promissus Atlas (humaniss. Lector) prodit integer : opus felicissime quidem à Doctiss. V. G. Mercatore inchoatum, a nobis autem nunc, Deo juvante, ad finem perductum. Nos enim omnem adhibuimus diligentiam, ut reliqua omnia quæ ad fastigium huic operi imponendum desiderabantur, quam accuratissime adjungerentur. Flatigabat enim operis hujus dignitas, ut non solum Europam integram (cui deerat Hispania) daremus : sed etiam reliquas Orbis partes, Africam scilicet, Asiam & Americam ad Europam adjungeremus. Difficillimum sane nobis fuit in tanta Tabularum Hispaniæ penuria quidquam boni & certi in vulgus edere. Quis enim vel modice delineavit & descripsit Hispaniam? Quid de Africa, Asia & America vastissimis regionibus dicemus? Has adierunt scio patrum nostraque memoria plurimi Viri docti & solertes, Matheseos etiam non imperiti, ex quorum scriptis notatisque Chartulis *multa habemus ab antiquis vel plane ignorata, vel saltem parum cognita & lustrata. Sed quid hæc ad accuratius illas delineandas ac describendas? Quid ad exactam Europæ descriptionem a Mercatore nostro editam? Hæc enim nobis propinqua; hæc respectu aliarum partium exigua : hæc ubique nobis patet : hæc denique sæpius nobis lustrata descripta & emendata est. Illæ situ procul a nobis remotæ, spatio immensæ, & alicubi penitus nobis clausæ sunt. Tanta præterea nonnumquam observationum differentia, etiam in ijs quæ sæpius lustrata sunt, ut solo nomine dumtaxat conveniant. Quamobrem licet Gerardus Mercator vir doctissimus etiamnum superstes esset, neque sibi, neque alijs simili modo hic satisfacere posset. Nos certe pro virili in hisce partibus describendis, probatissimos quosque auctores sequuti, nostrum laborem Geographiæ candidatis non ingratum fore speramus. Potuisset Mercator hæc felicius, fateor. Quis enim hujus accuratas descriptiones, diligentiam, curam & judicium imitabitur? Quam nitide, quam eleganter, quam accurate, quam ad amussim, quanto judicio quidvis fecit? laudatur non immerito* Speculum Orbis *a Gerardo de Iudæis editum : laudatur viri diligentissimi Abrahami Ortelij* Theatrum *: laudantur & aliorum non contemnenda opera. Sed si cum Mercatoris opere conferas, longe huic postponenda quivis vel mediocriter doctus judicabit. In illorum enim Tabulis desunt plerumque longitudinis latitudinisque gradus : imo & ubi habentur, sine mensura certa & ordine additi. Omitto & alia in quibus Auctorum negligentia, vel directoris inscitia peccatum. De tabularum descriptionibus non loquor, in quibus V. Cl. D. D. P. Merula & P. Bertius (quorum scripta magno nobis usui fuerunt) excellunt : sed de ipsis Tabulis AEneis, deque Fabrica Mundi a Mercatore edita. Quid multa? Vino vendibili, ut est in proverbio, suspensa hedera nihil opus est. Addidit noster author singulis, quas ipse in publicum edidit Tabulis, descriptiones Politici Status ordinem continentes, quas in illius laudem & memoriam, prout ipse habuit, integras servavimus. Iis vero gravi ratione ducti descriptiones alias, alia methodo, satis ut nobis quidem videtur artificiosa (judicium penes Lectorem sit) adjunximus. Eæ autem Affini meo Petro Montano Viro (absit verbo invidia) cum docto & pio, tum in labore indefesso, debentur. Hic eas ex plurimorum tum veterum, tum recentiorum probatissimorum auctorum scriptis (servatis sæpius auctorum verbis aut modice interpolatis) juxta methodum eruditissimorum virorum judicio concinnatam, bona fide collegit. Habes ergo jam (humanissime Lector) opus Geographicum magnis sumptibus & laboribus elaboratum : habes totius Mundi imaginem. Habes non solum ea quæ Mercator noster toto vitæ curriculo in hoc opere præstare potuit: verumetiam quidquid post ipsum Europeorum navigationibus detectum est : Habes denique Indices locupletissimos quibus sine mora singula invenias. Vale Lector, fave & fruere nostris laboribus. Amstelodami XIII Calendas Aprilis Anno a Christo nato* cIↄ Iↄc VI.

GERARDO MERCATORI ET IUDOCO HONDIO,

Cosmographis.

Quis novus Alcides cælum, terrasque, polumque
Atlante fesso sustinet?
Hondius est. Tabulas nobis quas maximus Atlas
Mercator Orbis liquerat
Perficiens. Cælo dignus qui vivat uterque
Et hic & ille perpetim.

PETRUS BERTIUS.

In Gerardi Mercatoris Flandri ATLANTEM,

Labore Petri Montani, diligentia & sumptu Iudoci Hondij recenter editum.

Οὐρανὸν ἀστερόεντα γέρων κυκλούμενος Ἄτλας,
Κόσμου τε μεγάλους κίονας οὐρανίου,
Δεινὰ παθὼν ὤμοισι σιδηρείοισιν ἄειρε,
Εἰς δ' ἐτέων πολλὰς στάσκεν Ὀλυμπιάδας.
Πολλὰ Διὸς κρυερῇσι παλυνόμενος νιφάδεσσι,
Πολλὰ δ' ὕπερθε καμὼν λαίλαπι μαινομένῃ,
Οἷα δ' ἐνὶ νεφέεσσι πατὴρ προέηκε βέλεμνα,
Κυδιόων βροντῇ, κυδιόων στεροπῇ.
Αὐτάρ οἱ ἶς πεπέδητο, πόνῳ δ' ὑπὸ γυῖα λέλυντο,
Ὕδατι καὶ πολλῷ γήραϊ τειρομένῳ.
Πληϊάδες δ' ὀλόλυξαν ἑὸν πατέρ' εἰσορόωσαι,
Κρυψάμεναι πυκνῶν ὄμμαθ' ὑπὸ νεφέων.
Οὐκέτι δ' ἄχθος ἄωρτο πελώριον οὐκέτι δ' αἰθὴρ,
Ὡς πάρος, ἀρχαίοις κίοσιν ἐμβέβαε.
Γήεραρδος δ' ὑπέδυ πάλιν οὐρανὸν ἀστερόεντα
Ἡμεδαπὸς, τοκέων παῖς ἀπὸ Φλανδριακῶν.
Πρῶτα δ' ἰὼν ζείδωρον ὑπεστηρίξατο γαῖαν,
Πάντα δὲ μέτρησεν νάματα καὶ ποταμούς.
Μοντάνου δ' οἱ ἐπῆλθε καὶ Ὀνδιάδαο μενοινὴ,
Οὗτος χαλκογράφων κῦδος, ὁ δ' ἰδμοσύνης.
Χαίρετε κόσμου τέκνα, νέος πάλιν ἀντὶ γέροντος
Φλανδριακῶν Ἄτλας ἦλθεν ἀπὸ πτολέων.

Pleiadum genitor, cui vasti pondera cæli
Et grave commisit Græcia mater onus,
Diu steterat, magnosque humeris libraverat axes,
Qua medium mundi linea findit opus:
Tot nivibus, sævo, toties percussus ab imbri,
Et toties pennis Core vel Eure tuis.
Tot gravibus telis, quot Iupiter æthere torquet,
Seu tonitru ludit, fulmine sive suo.
Dum senio tandem, dum multis debilis annis
Et nimio victus membra labore fuit.
Pleiades mæstum quoties gemuere parentem,
Et sua texerunt nubibus ora suis!
Nil erat, ibat onus, pronoque ardebat Olympo
Cedere cardinibus ætheris aula suis.
Gerardus subijt cæli flammantia tecta,
Ille meus, civis Flandria nostra, tuus.
Ac primum validam suspendit pondere terram,
Et radio cunctas cedere jussit aquas.
Montani pariter, pariterque ars subvenit Hondi,
Hic scalpro, calamo promptior ille suo.
Gaude maxima terra: novus tibi Flandricus Atlas,
Quod senior nequijt ferre, subivit onus.

Daniel Heinsius Flander Græcarum Literarum Professor.

Frustra suspenso figat sublimia cælo
Frustra sidenti lumina prona solo:
Atque vices varias studio speculetur inani
Quas cælum motu, terra quiete facit:
Quem non defigat rerum admiratio: qui non
Agnoscat causas ordinis atque decus.
Priscos fama fidem fecit non vana parentes
Terræ nascentis atque Poli memores
Sparsisse in seros post prima piacula natos
Dulcia tam pulchræ semina notitiæ,
Sed fugitiva: manu duo in vestigia ducant
In metas pulvis sectus & in numeros.
Queis sine prima sepulta foret doctrina parentum,
Artificisque manus, atque labor operum;
Auxilijs quibus & cælo & succedere terræ
Magnæ fidenter instituere animæ.

Tellurisque modum radio finire marisque
Atque umbras certis legibus ire vagas.
Ipsaque metari vastæ intermundia molis
Ipsa Iovis Stygij regna Iovisque Patris.
Commensum astrorum, numerum promittere arenæ
Et stabilem centri sede movere globum.
Denique tantorum generosa propago Virorum.
MONTANUS ausu & HONDIUS eximio
Antiquum sæclis nostris ostendere mundum
Seu libet in plano visere sive globo,
Præsentemque suis ostendere civibus orbem
Sive libet grandem visere sive brevem.
Stulte spes humiles patrio concludat agello
Cujus sit terræ machina mancipio.
Ordineque in patrium curas extendat Olympum
Cui nil quod terræ quærat in orbe super

IACOBUS GRUTERUS.

Ὕγωνος τοῦ Βροχθωνοῦ τετράστιχον
Εἰς Ἄτλαντα Γηεάρδου καὶ Ὄνδιου.

Εἴρηται τὸν Ἄτλαντ' ὤμοις τὸν οὐρανὸν αἴρειν,
ὡς ἔφερεν πινυταῖς αἰπὺ τέχνασμα φρεσίν:
Οὐκ ἦττων Γήεραρδος, ἰδ' Ὄνδιος ὁ κλυτοτέχνης
Εἴκελος. Ἄρα τρεῖς ἐστὶν Ἄτλαντας ἰδεῖν.

INDEX
TABVLARVM
HVIVS OPERIS SIVE
DESCRIPTIONVM
EARVNDEM.

INDEX.

FINIS.

VITA
CELEBERRIMI CLA-
RISSIMIQVE VIRI
GERARDI MERCATORIS
RVPELMVNDANI,

à Domino Gualtero Ghymmio, Patritio Teutoburgensi, ac ejusdem opidi antiquissimi Pratore dignissimo, conscripta.

Erardus Mercator illustrissimi Principis Iuliæ, Cliviæ, Montis &c. Cosmographus
longe exercitatissimus, æditus est in lucem anno millesimo quingentesimo duodecimo,
quinta Martij, sub auroram, hora sexta, a parentibus Iuliacensibus videlicet Huberto
Mercatore, & Emerentiana ejusdem uxore, Rupelmundæ in finibus Comitatus Flandriç,
apud illius patruum Gisbertum Mercatorem ejusdem opidi pastorem vigilantissimum
commorantibus. Cumque pueritiam egressus esset, primaque rudimenta Latinæ linguæ
in patria utcunque didicisset, missus fuit à prędicto suo patruo Buscoducum, ut ibidem in
domo fratrum Grammaticæ studium absolveret, & initia Dialecticæ addisceret, dedit-
que hisce litteris operam sub Georgio Macropedio, sumptibus & impensis superioris pa-
storis, annis (ni fallor) tribus cum dimidio. Hinc ablegatus est ab eodem ad celeberri-
mam academiam Lovaniensem, ibique in collegio Porci in convictu constitutus, artibus humanioribus tantisper o-
peram accommodavit, donec Magisterij gradum adeptus esset: post promotionem annos aliquot, cum singulari qua-
dam animi delectatione, in studiis Philosophicis sese exercuit privatim. Cæterum cum hoc studij genus, ad alendam
familiam, impar illi in posterum videretur, sumtusque graviores in prosequendo exigeret, priusquam hujusmodi fasti-
gium consequi posset, ut inde amplum lucellum sibi, suisque polliceri potuisset: deserto igitur studio philosophico,
animum ad Mathesin adjecit. Hisce disciplinis tam diligentem laborem impendit, ut intra paucissimos annos illius
rudimenta, apud quosdam studiosos privatim profiteretur, instrumentaque mathematica, videlicet, Sphæras, Astro-
labia, Annulos Astronomicos, & ejusdem generis alia, ex ære paullatim fabricaret & conficeret. Anno ætatis suæ
vigesimo quarto, à nativitate vero nostri Redemptoris Christi, supra millesimum quingentesimum, trigesimo sexto,
initio Septembris, Vxorem ibidem duxit, Civem Lovaniensem, nomine Barbaram Schelleken, quæ illi succedenti-
bus annis sex proles, videlicet tres filios, totidemque filias peperit. Mercatore autem animadvertente quod tam fœ-
licem progressum in arcibus Mathematicis faceret, ut ingenij sui vires magis excoleret, cœpit ad sculpendas tabulas
animum applicare, utque ea in re exercitatior fieret, initium hujus laboris sumpsit, & exorsus est Lovanij à descripti-
one Terræ Sanctæ, quam deinde multorum cum admiratione anno Domini trigesimo septimo absolvit, & in publi-
cum prodire curavit. Has suas (tabularum geographicarum) primitias Ornatissimo viro Francisco Craniveldio, In-
victissimi Imp. Caroli Quinti Cōsiliario, inscripsit. Præceptorem in superioribus disciplinis neminem (ut mihi sępi-
us retulit) habuit, solummodo privata instructione, celeberrimi quondam Doctoris Gemmæ Frisij (qui tum tem-
poris, inter eximios Mathematicarum disciplinarum cultores, in universa Inferiori Germania facile habebatur) usus,
magna animi alacritate (Mercatoribus quibusdam urgentibus) Flandriæ descriptionem meditatus & aggressus est,
brevique temporis intervallo ibidem expedivit. Absoluta Flandria libellum de literarum Latinarum (quas Italicas
cursoriasque vocant) scribendarum ratione, anno CIↃCCCI Antwerpiæ evulgavit. Cumque tirocinium suarum arti-
um passim à doctis viris commendari intelligeret, mox alterum opus, videlicet Globi Terrestris sculpturam, suscepit
atque inchoavit, uniusque aut alterius anni curriculo, videlicet anno quadragesimo primo prædicto, hanc operam
fœlicibus avibus absolvit, & amplissimo gravissimoque viro Domino Nicolao Perenotto Domino à Granvella
prædicti Cæs. Caroli Quinti secreti Consilij Consiliario longe dignissimo dedicavit. Interea temporis ex hujus
clarissimi viri commendatione pervenit in notitiam prænuncupati Imperatoris, fælicissimæ recordationis Caroli
Quinti, illiusque Majestati, quam plurima instrumenta Mathematica artificiosissime fabricavit paravitque, quæ in
bello Saxonico, non procul ab Engelstadio in Ducatu Bavariæ, in horreo quodam (ut illi Imperator post reditum
ex Germania Bruxellis retulerat) igne ab hostibus clam succenso, liquefacta & consumpta fuerant; quapropter
jussit sibi per Mercatorem confici nova. Interjecto decennij intervallo, alterum Globum, quo Cœli, Planetarum,
ac cœlestium Signorum constitutionem complexus est, in publicum emisit, & Reverendissimo ac Illustrissimo Do-
mino Georgio ab Austria, Episcopo Leodiensi &c, anno quinquagesimo primo Lovanij inscripsit. Eodem quoque
tempore conscripsit libellum de usu Globi ad Carolum Quintum Imp. item de usu Annuli Astronomici tractatu-
lum. Anno sequenti, videlicet quinquagesimo secundo Lovanio ex Ducatu Brabantiæ, huc Duysburgum in Cli-
via, cum superiore charissima uxore, & suavissimis liberis commigravit, habitatumque venit. Cumque sedem hic
apud nos in nostra vicinia fixisset, paullo post jussu ejusdem Imperatoris, duos exiguos globulos, unum ex purissimo
Crystallo conflari: alterum ex ligno confici curavit: in illo Planetarum sydera, cum pręcipuis Signis cœlestibus, ada-
mante incisa, auroque illuminata, & inducta erant: hic Orbis terrarum descriptionem (quantum orbicui angustia
ferebat, quæ globi magnitudinem, quo pueri in circulo ludunt non excedebat) exactissimam continebat, quos ipse-
met cum alijs quibusdam Mathematicis instrumentis, Imperatori prænominato Bruxellis obtulit. Priusquam autem
Lovanio discederet, auspicatus erat Europæ descriptionem, Tabulasque tres vel quatuor ibidem perfecerat, cæteras
(allatis secum æneis tabulis) cum hic habitatum veniret, biennij spatio scilicet quinquasimo quarto anno, mense
Octobri absolvit & evulgavit, atque Atrebatensium Præsuli reverendissimo Domino, Domino Antonio Perenot-
to Imp. Majestatis Consilario primario, Nicolai (cujus superius mētionem honorificam fecimus) filio, op⁹ dedicavit,

hujus heroici animi magnificentiam, & insignem liberalitatem in honorario, quod illius amplitudo, pro inscriptione prædictarum tabularum illi contulit, re ipsa expertus est. Eandem hanc Europam hic Duysburgi emendavit anno 1472, Mense Martio. Quod opus tantis laudibus à doctissimis quibusque viris passim effertur, ut vix simile in Geographia, in lucem unquam prodijsse videatur. Rebus suis hoc modo constitutis, oblata est illi ex Anglia à singulari quodam amico, Britannicarum Insularum descriptio magna diligentia summaque fide congesta, rogans ut tabulis æneis incideretur, quod amico suo denegare non potuit, & tam absoluto doctorumq; hominum conspectu digno operi, manum subducere iniquum putavit. Hanc igitur provinciam suscipiens, anno sexagesimo quarto prælo commisit. Eisdem fere temporibus Ducatum Lotharingiæ, Duce illius veniam à nostro Principe illi impetrante, opidatim ac per singulos pagos accuratissime per stationes dimensum, post reditum calamo exactè descripsit, suæque Celsitudini Nancei obtulit, quæ profectio cum tanto vitæ discrimine conjuncta fuit, adeoque vires illius debilitavit, ut parum abfuerit, quin ex terrore gravissimum morbum sibi conciliasset & in animi perturbationem incidisset. Quadriennio interposito, videlicet sexagesimo octavo suam Chronologiam (cujus infra latiorem mentionē faciemus) in publicum prodire (typographo cum amicis urgentibus) passus est. Brevissimo temporis curriculo intercedente, novum opus, scilicet universi Orbis exactissimam descriptionem, in amplissima forma intuentium doctorum hominum, ac peregrinantium, & navigantium oculis, conspectuique exhibuit, atque proposuit, (inventione nova & convenientissima sphæram in plano extendendo, quæ sic quadraturæ Circuli respondet, ut nihil deesse videatur, præterquam quod demonstratione careat, ut ex illius ore aliquoties audivi) nulliusque alterius in tam vasto opere, usus est subsidio vel ope, sed propria manu, quicquid tabula conspicitur sculpsit, lymbo solummodo excepto: Deoque illius labores, ac conatus fortunante, anno sexagesimo nono, mense Augusto, augustissimo operi, finem hic Duysburgi imposuit, ac Illustrissimo Principi Guilielmo duci Cliviæ &c. Clementissimo Domino suo inscribere æquissimum esse putavit judicavitque. Absolutis prædictis tabulis, animum ad instaurandas & à mendis repurgandas Claudij Ptolemæi (qui sub Antonino Pio Imperatore floruit) olim æditas tabulas, adjecit, veteremque Geographiam ad mentem auctoris tanta diligentia restituit, ac emendavit, ut hoc nomine eximiam commendationem optimo jure, à liberalium artium, ac Mathematicarum disciplinarū cultoribus promeruerit. Huic labori operique colophonem addidit atque imposuit, anno septuagesimo octavo, mense Februario, dedicavitque Illustrissimo ac Clementissimo Principi nostro pijssimæ memoriæ, bonorum studiorum Mecænati præstantissimo. Ad hæc tametsi longeante Abrahamum Ortelium, ideas quasdam mente concepisset, de edendis alijs tabulis generalibus ac particularibus totiusque mundi situm, in minorem formam redigere animum induxisset, & quodammodo exemplaria aliquot in bono numero, calamo depinxisset, ac pro debita proportione, locorum distantias dimensus esset, ita ut nihil amplius restaret, quam ut æneis tabulis inciderentur: quandoquidem tamen prædictus Ortelius singulari amicitia ac familiaritate illi junctus esset, distulit igitur de industria, eatenus & tantisper inchoatum laborem, donec exemplaria sui Orbis Theatri in copiosissimo numero, cum magno facultatum ac fortunarū suarum incremento, vendidisset, priusquam suas prædictas minores tabulas in lucem emitteret. Ne autem diutius multorum doctorum virorum expectationem vana spe fraudaret, res suas ita composuit, ac instituit, ut anno octuagesimo quinto universę Galliæ & Germaniæ tabulas, mense Augusto hic Duysburgi imprimi curaverit, & Generosissimo ac Serenissimo Principi Iohanni Wilhelmo, præsenti Duci nostro clementissimo inscripserit, & dedicaverit. Hisce peractis Italiæ generalē ac particulares tabulas æri insculpere aggressus est, prosperoq; successu, anno nonagesimo, mense Aprili easdē absolvit, & Potentissimo ac Serenissimo Ferdinando Medici Duci Etruriæ dedicavit. Paullo post, ex ordine Septemtrionalium provinciarum descriptionem exorsus erat, & non contemnendum progressum in ijsdem fecerat; cæterum fata illi hujus operis absolutionem ac evulgationis commodum inviderunt: illius hæredes vero (ut Lector in sequenti opusculo vides) intuentium oculis easdem exhibent. Chronologiam quoque prædictam plurimum auxit antiquitatibus & demonstrationibus: item libellum de arte Geographia conscripsit, quæ illius hæredes propediem se in lucem emissuros sperant. Quod si illi Deus vitam longiorem atque valetudinem concessisset, decreverat partes Occidentales, videlicet Hispaniam cum Portugallia in minores tabularum formas quoque redigere, præloq; committere: Aliaque quam plurima se in Geographia præstiturum esse, animo quidem conceperat, cæterum eventus, ut dixi, votis defuit, successumque fœliciorem denegavit. Quæ hactenus dicta sunt in illius insignis, atque eximij viri laudem, ac commendationem, hæc in Geographicis ac Mathematicis disciplinis præstitit. Perveniamus nunc ad illius utilem operam, quam Theologiæ studiosis navavit. Priusquam præsentis (in inferiori Germania) belli turbulenta tempora, exorta essent, conscripserat Harmoniam Evangelicam quam ita comparavit, ut quilibet lector contextum uniuscujusque Evangelistæ legere commode queat, pro illa serie atque ordine quo quisque Evangelium conscripsit: sin verò aliquem delectaret ex quatuor Evangelistis continuam historiam Evangelicam cognoscere, illi liberum esset una eademque lectione votis suis satisfacere, cujus editionem à Theologis magni nominis avidè desiderari atq; commendari meis audivi auribus, paulloque ante nundinas autumnales anni CIƆ IƆXCII prędictum opus in lucem prodire curavit, amplissimo ac gravissimo viro Domino Henrico a Weze Cliviæ Cancellario dignissimo. Conscripsit præterea Commentaria in epistolam ad Romanos, in quibus luculenter admodum ac solide controversias quasdam nostri sæculi, de Præscientia ac Prædestinatione Dei, de Libero item arbitrio, magna ingenij dexteritate diluere, & pro virili componere conatur. Item in Ezechielis aliquot capita, in Apocalypsim & alia plura : quod si contingat (quod paullatim futurum spero) ut in publicum prodeant, non est dubium quin illius boni viri, impensa opera, piusque conatus, quam plurimis doctis viris optimè probabitur.

Quam bene quoque, Mercator de Historiarum candidatis ac studiosis meritus sit, illius Chronologia quam anno sexagesimo typis commisit abundè satis testatum facit, quam clarissimo longeque celeberrimo viro Domino Henrico Oliverio, Cliviæ Cancellario honorifico inscripsit. Quod opus passim per Italiam atque Germaniam doctissimis quibusq; viris, adeo usq; placuit, tantæque admirationi fuit, ut Onuphrius Panuinus Veronensis Italus, antiquitatum indagator & excultor præclarissimus, & eximius (ut de aliorum undequaq; doctissimorum virorū, magnificis de superiori scripto testimonijs taceam) Mercatorem nostrū omnib9 alijs exercitatissimis Mathematicis, & antiquitatum cultoribus multis nominibus præferre non sit veritus. Cujus testimoniū, ut lectori magis compertū sit, non abs re facturum me putavi, si prædicti auctoris ipsissima verba, quę ex epistola quadā (quam Onuphrius ad amicū suū Iohannem Metellū, virū summæ eruditionis, maximiq; judicij conscripsit) extraximus, hic referamus, quę sic habent.

Sed hoc ego palam de Mercatore libereque profiteor, ex omnibus quos hactenus in hoc studiorum genere mihi videre licuit, universos autem qui extant legi, neminem existere cui ego jure sane Mercatorem tuum, sive res spectes & ordinem, sive judicium & industriam intuearis, sive motuum cœlestium (quantum ad hoc attinet) animadversionem consideres, longè non præferam. Quapropter à te per amicitiæ nostræ sacra peto, ut eum tu mihi propter communia temporum saltem studia familiarem, dum eum convenies vel ad eum scribes, ultro reddas.

Quis

Quis adhæc immensum illius laborem, quem à multis annis (oblata inter legendum rerum oportunitate) in extrahendis, annotandis, atque in ordinem redigendis genealogijs, Illustrissimorum heroum ac celeberrimarum familiarum (quæ a condito mundo passim floruerunt, atque pro præsenti rerum statu per Europam vigent) consumpsit ac impendit, satis dignis laudibus, atque nominibus celebrare ac commendare poterit? Quas proculdubio oblata oportunitate prælo commissurus fuisset, quod si diuturnior ætas divinitus illi concessa esset. Quodque postremo decreverit ac proposuerit, & quodammodo delineaverit plura opuscula posteritati (monumenti loco) post obitum relinquere, illius epistola dedicatoria, quam tabulis Galliæ & Germaniæ præfixit apertè indicat, cujus hic est tenor: exigebat operis distributio & ordo, ut primum de mundi fabrica & distributione partium in universum: deinde cœlestium corporum ordine & motu: tertio de eorumdem natura, radiatione & operantium confluxu, ad veriorem Astrologiam inquirendam: Quarto de Elementis: Quinto de regnorum, & totius terræ descriptione: Sexto de Principum à condito mundo genealogijs, ad emigrationes gentium, & primas terrarum habitationes, rerumque inventarum tempora, & antiquitates indagandas tractarem. Hic enim rerum naturalis est ordo, qui causas & origines earundem facile commonstrat, & ad veram scientiam sapientiamque optimus dux est &c. Hactenus ille. Huic operi titulum imposuit: Atlas sive cosmographicæ speculationis libri quinque. In primo descripsit opificium ac fabricam mundi, quem etiam durante paralysi sinistri brachij, pro fallendo tempore absolvit: eumdemque partum præ cæteris tota vita (ipso teste) parturivit. In secundo Astronomica prosequi inceperat, sed non finivit: in tertio Astrologica explicaturus erat. In quarto de creatione Elementorum, de motu Solis & Lunæ, item de situ & ordine Planetarum, tractatum meditabatur. Quintum Geographiæ totius terrarum orbis destinaverat, si illi vitæ spatium concessum fuisset. Sed in hoc postremo opere longè alio ordine, quam unquam hactenus ab aliquo attentatum aut factitatum est, Orbem in tres æquales continentes dividere decreverat, quarum unam Asiam, Aphricam & Europam constituisset: alteram Indiam Occidentalem, cum omnibus regnis & provincijs illi contiguis: tertiam vero etsi adhuc latentem, & incognitam esse non ignoraverit, solidis tamen rationibus atque argumentis demonstrare ac evincere se posse affirmabat, illam in sua proportione geometrica magnitudine & pondere ac gravitate, ex duabus reliquis nulli cedere aut inferiorem vel minorem esse posse, alioquin Mundi constitutionem in suo Centro non posse consistere, hæc Australis continens à scriptoribus appellatur. Hactenus de illius in lucem emissis atque emittendis elucubrationibus disseruimus, explicavimusque: restat nunc, ut pauca quædam, de illius placidis moribus honestissimoque vitę genere, in eximij viri laudem ac commendationem dicamus. Fuit homo sedatissimi ingenij, singulari animi candore, ac sinceritate præditus, pacis ac tranquillitatis publicæ & privatæ amantissimus, adeo usque ut à quadraginta duobus annis, quibus hic Duysburgi cum sua familia habitavit, cum nemine ex civibus verbum commutaverit, aut cuiquam controversiam moverit, vel ab alijs in jus vocatus fuerit. Magistratui detulit honorem & observantiam quā debuit: cum vicinis ubicumque habitaret, semper illi optime convenit, nemini adversus fuit, aliorum studijs (quatenus decuit) obsecutus est, nullique sese prætulit. Vxorem habuit castissimis moribus ornatam, morigeram, curę domesticæ bene instructam, suæque vitæ generi convenientem, quæ anno LXXXVI Augusti XXIV ex hac vita migravit: proles obsequentissimas, bonaque indole præditas: filios suos à teneris annis Ioanni Othoni, deinde genero suo Molano in liberalibus artibus instituendos commisit. Natuque majorem nomine Arnoldum (qui anno trigesimo septimo ultima Augusti hujus vitæ pelagus Lovanij ingressus erat) simulatque humanioribus literis utcumque imbutus esset, statim in Mathematicis disciplinis illum instituit atque exercuit. In eisdemque intra paucos annos adeo usque profecit, ut in fabricandis exactè ornateque instrumentis Mathematicis, quæ summis Germaniæ aliquibus magnatibus apparavit, vix parem habuerit: In Geographia & Chorographia autem, si quis alius, exercitatissimus fuit: Archiepiscopatus enim Trevirensis & Cattimœlibocensis Comitatus dimensione, diverso tempore (petentibus id Reverendissimis & Illustrissimis Principibus Electore & Guilielmo Landtgravio, illiusque operam insigni honorario remunerantibus) aggressus brevi absolvit, accuratissimeque non sine laude calamo exaravit ac descripsit: Vrbis quoque Coloniensis situm chorographicum per pedes dimensum tabulisque æneis pulcherrimè incisum, adjunctis quę in illis etiamnum à Romanorum temporibus antiquitates conspiciuntur in lucem edidit: Postremo Hassiæ regionem amplissimam ex voluntate prædicti Landtgravij anno octuagesimo sexto dimetiri cum exorsus esset morte præventus eam uti instituerat absolvere nequivit, quapropter filius ejus natu maximus Iohannes postea provinciam hanc suscipiens, tandem exactissimè describendo absolvit, qui & cum fratre suo Gerardo plerasque Ptolemæi, hujusque novi Geographici operis tabulas Avi sui æri insculpserunt. Prædictus Arnoldus in uxorem duxerat Dusseldorpij doctissimi viri Iohannis Monhemij Rectoris ibidem scholæ publicæ longè dignissimi filiam Elizabetham, quæ illi fæcunda decem partubus tredecim proles videlicet, novem filios cum quatuor filiabus peperit, filiorum duo Gerardus jam dictus cum fratre suo Michaele in Geographiæ studio præclara ingeniorum suorum specimina æddiderunt, dum trium vastissimarum orbis terræ partium videlicet Africæ, Asiæ & Americæ descriptionem, in tam angustam formam redegerunt, ut uniuscujusque earum situm, ac pro Geometrica proportione magnitudinem, in spatio unius folij chartæ complexi sint, hominumque conspectui proposuerint. Deus Optimus Maximus illorum labores, laudabilesque conatus prosperet, beneque fortunet. Vir fuit pro ætate acutissimi ingenij, bonique in Mathematicis artibus judicij, quæ mirum in modum auxit quotidiana rerum experientia. Quod si superis annuentibus ad maturam ætatem pervenisset, evasurus erat in insignem architectum publicarum structurarum. Præterquam enim quod quicquid librorum in hisce artibus alibi extaret sibi comparaverat diligenterque evoluerat; habuit quoque accuratam admodum (in civitatibus & munitissimis quibusque principum arcibus delineandis, quas illi inspicere licuit, quibus & Theatrum urbium, suppresso tamen nomine non parum auxit) publicorum operum, videlicet propugnaculorum, fossarum, mœnium, vallorumque rationem, ita ut facile in hac arte suam operam cum laude viris principibus, vel rerum publicarum gubernatoribus offerre atque elocare illi licuisset; cæterum (proh dolor) in flore ætatis immutara morte pleuritide ex hac vita, anno octuagesimo septimo sexta Iulij, sublatus est: Prædicta illius uxor quadriennio interposito, videlicet anno nonagesimo primo decima septima Augusti maritum sequuta, naturæ debitum exoluit. Secundus ex filijs Bartholomæus dictus Heidelbergæ in Palatinatu in collegio sapientiæ, studijs Philosophicis, linguarum Græcæ & Hebraicæ cognitioni operam ibidem dedit. Hic anno LXIII conscripsit libellum de Sphæra Domino Henrico Barsio dedicatum, cumq; adolescens optimę spei viginti octo annorū esset morbo correptus obijt anno sexagesimo octavo. Natu minimus Rumoldus nuncupatus hæredibus Birckmanni aliquot annis cohabitavit, primo Londini, deinde Antwerpiæ & in distrahendis libris sese exercuit: Interea temporis Geographiæ quoque studium coluit, ita ut domum reversus, Patri suo quem jam multis & gravibus studijs occupatum ostendi, in delineandis tabulis Geographiæ adjumento fuerit. Patris sui Vniversalis Orbis terræ Europæ descriptiones in compendium redegit, ac totius Germaniæ delineationem

in magna forma,patriæ ſtudioſis ædidit,& illuſtriſsimo Guilielmo Haſſiæ Landgravio &c.dedicavit.Sperandum eſt
ex hac pharetra plures hujuſmodi ſagittas evolaturas. Filias ſuas intra privatos parietes in omni pietate ac timore
domini educavit ac inſtituit, natuque maximam nomine Emerentianam Iohanni Molano, cujus ſuperius memi-
ni, cum hic Rectorem ageret, elocavit. In ordine filiarum proximam nomine Dorotheam, primo mercatori Ant-
werpienſi Alardo Six, cui duas filiolas protulit, poſt illius obitum civi Weſalienſi Tilmanno de Neufville in uxo-
rem dedit: Poſtremam Catharinam Theodoro Verhaer Ludimagiſtro matrimonio jungi procuravit. Ab illo tem-
pore quo noſter Gerardus Mercator hic habitatum venit,pro mutua familiaritate atque vicinitate frequenter illum
conveni,numquam vero otio,vel tantillum temporis indulgentem reperi,ſed vel hiſtoriographum aliquem,aut ali-
um gravem auctorem (quorum inſtructiſsimam bibliothecam domi habebat) evoluentem aut ſcribentem, vel ſcul-
pentem,aut arduis meditationibus indulgentem, occupatum & intentum offendi. Cibi potuſque, tametſi ſemper
eſſet parciſſimus, culinam tamen habuit luculentam, rebuſque neceſſarijs ad honeſte vivendum bene inſtructam,
valetudinis ſuæ conſervandæ gratia, curam geſsit accuratiſsimam: ſin vero in morbum aliquem inciderat, ſtatim
Doctoris Solinandri, illius integerrimi amici opera uſus eſt. In pauperes tenuioriſque fortunæ homines, beneficus
ſemper fuit,hoſpitalitatiſque cultor ac conſervator extitit, quo ad viveret. Quotieſcunq; à Senatu ad publica ſolem-
nia convivia,vel ab amicis ad privata evocaretur, aut ipſe alios invitaret, hilarem & facetum ſeſe exhibuit, præbuit-
que, & aliorum moribus ſe accommodavit, quantum corpuſculi conſtitutio ac pietatis ratio ferebat. In familiari
converſatione,& colloquio facilem & jucundum ſe præſtitit,& ſi quandoque in viros doctos incideret,nihil illi ac-
cidere potuit gratius,quam amice ac familiariter, de communibus philoſophicis, phyſicis vel mathematicis ſtudijs:
de conſervanda bona valetudine, tuendaque ſanitate: componendis in religione controverſijs: de clariſſimorū vi-
rorum rebus geſtis, regionum ſitu ac cœli conſtitutione,item de peregrinarum gentium moribus, legibus & ſtatutis
conferre. Cum Domino Iohanne Ewichio,Ambroſio Mauro,Iohanne Othone alijſq; doctis viris hic commoran-
tibus amicitiam conſervavit arctiſſimam. Iohannem Molanum doctiſsimum virum,& inſignem poëtam, adeouſque
in amore eximium habuit, ut illi filiam natu maximam in uxorem daret. Coloniæ cum multis quoque doctis viris
illi notitia atque familiaritas interceſsit, inter quos Doctor Albada Friſius, Iohannes Metellus,ac Petrus Ximenius,
non poſtremum locum occuparunt. Sed quid de exiguo civilium amicorum numero, quorum quotidiana familiari-
tate hic mecum fruebatur,verba facio,cum apud viros principes, & potiſſimum Illuſtriſſimum ac Generoſiſſimum
defunctum noſtrum (fœliciſſimæ recordationis) Principem: Comitem Hermannum Nuenarium alioſq; Comites,
Barones ac viros nobiles,in tali reputatione atque exiſtimatione extiterit, ut cum illo familiaritatem coluerint at-
que conſervaverint. In illius Celſitudinis ampliſſimo Conſiliariorum ordine ac Medicorum celeberrima corona
quoque, vix quiſquam (ab anno quinquageſimo ſecundo quo intra ambitum hujus civitatis ſe continuit ſedemque
fixit) fuit,qui noſtrum Mercatorem non ex animo amaverit,magnique,ut ęquum eſt,ſemper fecerit. Neque ſolum-
modo in hiſce vicinis regionibus Anglia, Dania, Gallia, inferiori & ſuperiori Germania,Italia &c.tot tamque illu-
ſtribus & præclaris amicis munitus fuit, ſed ubique terrarum,celeberrimi viri in copioſo numero reperti ſunt, qui
ſcriptis ad illum familiaribus literis, cum illo amicitiam contrahere, mutuam amicitiam colere, tueri ac conſervare
conati fuerunt: Illiuſque celeberrima fama adeo uſque crevit, divulgata & paſſim ſparſa eſt, ut etiam ad remotiſſi-
mos Indos pervenerit, ac cum Doctiſſimo viro Philippo Saſſeto in Goa, Orientalis Indiæ civitate notiſſima com-
morante, mutuis literis concertaverit: hujuſmodi ac ſimilium epiſtolarum non exiguus faſciculus apud illius heræ-
des, in promptu reperitur. In diſputationibus fuit acutiſſimi ingenij & exercitatiſſimus: in laboribus ſuæ profeſsio-
nis indefatigabilis: in rebus proſperis & ſecundis,moderatum,in adverſis patientiſsimum ſeſe præſtitit,exhibuitque.
Corpore fuit ſic ſatis bene conſtituto, bonaque valetudine plerumque uſus eſt,præterquam quod in ſenili ætate a-
liquando podagra laboraret. Cum priore uxore in ſtatu conjugij quinquaginta annis, & tribus ſeptimanis vixit.
Menſibus aliquot, poſt hujus obitum, duxit in uxorem viduam Ambroſij Moer Conſulis hujus civitatis dum vive-
ret. Anno nonageſimo quinta Maij paralyſi ſiniſtri lateris correptus eſt, cui morbo D. Solinander celeberrimus lon-
geque exercitatiſsimus illuſtriſsimi noſtri Principis Medicus pro virili mederi, & conſulere conatus quidem fuit,
cæterum ingraveſcentis ætatis incommoda, ſucceſſum fœliciorem impediverunt. Cumque illi linguæ uſus integré
reſtitutus eſſet, vidi illum lachrymantem,pectuſque ſuum ter quaterque pugno tundentem,atque dicentem: percu-
te, ure, ſeca ſeruum tuum Domine, & ſi non ſatis acriter percuſſiſti,percute fortius, acriuſque pro beneplacito tuo,
ut in futura vita mihi parcas &c. Tametſi vero eatenus paullatim priſtinæ valetudini (adhibitis ex præſcripto ſupe-
rioris medici, diverſis remediorum generibus) reſtitutus ſit; ut more ſolito placide nocturno tempore quieſceret,bo-
noque cum appetitu, cibnm facilioris digeſtionis ſumeret, vinique aut cereviſiæ mediocri hauſtu vires reficeret, ſi-
niſtri nihilominus tamen cruris ac brachij potentiam (quamvis quotidianis inunctionibus illius nurus ſumma cum
diligentia prædicta membra, ad unius ferè horæ ſpatium mane ac veſperi, præſtantiſsimis unguentis ubi opus erat
affricaret) recuperare non potuit. Quapropter ſibi de cella proſpexit, qua a familia, ex cubiculo ubi decumbebat
ad hypocauſtum, aut culinam pro illius placito portaretur. Præſenti autem conſtitutione non obſtante vel prohi-
bente, ſtudiorum ſuorum curſum,in ſuo antiquo vigore pro virium ſuarum exiguo modulo obſervavit,paullumque
temporis ſibi elabi paſſus eſt, quin aut lectioni graviſsimorum authorum intentus eſſet, aut aliquid conſcriberet, aut
ſaltem in meditationibus rerum maximi momenti illius animus occupatus eſſet,nihilque magis indignè tulit,quam
quod durante morbo tantam pretioſiſsimi temporis jacturam feciſſet. Sæpiſsimeque non ſine ingenti animi dolore
conqueſtus eſt, quod imbecillitate corporis impeditus,opuſcula aliquot,quæ mente (ut ſuperius memini) concepe-
rat, ac præ manibus quodammodo habebat,abſoluturus non eſſet,quod, proh dolor, ita evenit, ut illi animus ſæpe-
numero dictaverat. Quamobrem juſtiſsima doloris cauſa omnibus ſtudioſis,præſertim autem Mathematicarum diſ-
ciplinarum candidatis offertur, cur illius celeberrimi viri inopinatum obitum, pro humana fragilitate ægerrime fe-
rant. Elapſo triennij curriculo, in maximum capitis defluxum incidit, qui fauces cum illius gutture ita obſtruxit, ut
linguæ uſum aliquandiu amitteret, maximaque cum difficultate, ſi quid eſculenti, aut poculenti illi offerretur, de-
glutire poſſet,quæ vero ægritudo ſeſe paullatim nonnihil remiſit. Ingruente autem læthalis morbi neceſsitate,pridie
illius diei quo ex hac vita emigraret, coram Concionatore & vicinis, de ingenti dolore omnium membrorum con-
queſtus, Omnipotentis Dei miſericordiam cum ſumma animi fiducia, iterato aliquoties ſermone imploravit, eo-
demque quo moreretur die,eundem ut pre ſe publicæ preces finita concione celebrarentur,obnoxie poſtulavit,quę
poſtrema illius vox fuit quæ a circumſtantibus intelligi potuit, placidiſsimeque paullo poſt undecimam ante meri-
diem, poſtridie calendarum Decembris, cum vixiſſet annos octoginta duos hebdomadas triginta ſeptem,horas ſex,
& vidiſſet pronepotes, in domino obdormivit. Dominus Deus illi largietur lætiſsimam reſurrectionem in die
judicij.

EPITAPHIVM

in obitum

GERARDI MERCATORIS.

Avo suo, pie ac placidè vitâ defuncto.

AMissum luxi qui nuper utrumque parentem,
Heu miser ad tumulos cogor abire novos.
Sic, Ave; te venerande pium qui dogma dedisti
Sæpius, hinc nobis te rapit atra dies?
Sic doctrina gravis, pietas sic prisca peribit,
Hæcque sepulchralis conteget urna simul?
Absit ut hæc perijsse queant quæ morte tenaci
Consumptos vitæ perpetis esse jubent.
Has liceat cineri lachrimas tamen addere Avito,
Nam pressus nimium, cor ferit ille dolor.

Thesbitæ ut quondam vatis successor, in altum
Quadrigis rapti dona recepit heri:
O utinam doctæ mihi sic quoque portio mentis
Cedat, & eximiæ pars quotacunque manus.

IOANNES MERCATOR
Ex primogenito nepos, hisce mærens parentabat.

EPISTOLÆ DVÆ,

Duorum Doctissimorum virorum,

Doctoris Reinhardi Solenandri Illustriß. Ducis Iuliæ, Cliviæ, Montis, &c. Medici videlicet, & D. Iacobi Sinstedij D. V. I. in laudem Atlantis conscriptæ.

SP. Doctissime Mercator amicorum integerrime, remitto tibi meditationem tuam in sex dierum opera conscriptam, mihi mirum in modum gratam & acceptam. Nam sola illa in naturalium rerum cognitionem deducimur. Quando tua apodictica argumenta clarè & ad vivum demonstrant, Cœli, Aëris, Aquarum & Terræ, prima & originalia principia: de quibus inter Ethnicos Philosophos magna fuit dissensio. Tuis itaque rationibus probe perspectis & intellectis, non amplius vanissima Aristotelis monstrosa privatione seducemur. Memini cum illud vanum fallaxque figmentum à Petro Ramo Parisijs impugnaretur, unde hæreseos accusabatur: ut pote qui Aristotelica fundamenta hactenus in omnibus scholis approbata niteretur convellere. Magnam itaque tibi habituri sunt, omnes studiosi gratiam, quod tandem verissimam principiorum & causarum cognitionem, divinitus imbutus in hisce extremis Mundi fecibus, nobis communicaveris. Transcriptum ex tuo exemplar misi Grevenbrochium ad Amicum meum integerrimum, Dominum Iacobum Sinstedium, Iuris D. hominem doctrina, pietate & probitate insigni. Is legit & cum hoc epistolio ad me remisit, ex quo ut intelligas ipsius mentem & judicium, ipsius αὐτόγραφον ad te mitto. Ille obnixe precatur (quia putat me apud te aliquid valere) ut te admoneam & adhorter, quo hoc scriptum prima quaque occasione omnibus bonis & doctis communices. Ego vero non hoc solum, sed magnopere flagito, ut cæteros libros quoquomodo possis, expedias. Forte tergiversando valetudinem atque ætatem proferes (ut ego ætatem & negotia plerumque prætendo) verum mihi videtur, ut gravis ætas, non solum te non excusare debeat, sed magis ut matures hos labores, stimulum addere. Vtinam si mihi liceret à meo decrepito & male sano Principe (cui solus in hoc difficili servitio servio) abesse, non solum valetudinis tuæ causa aliquoties ad te excurrissem, sed ea potissimum ratione te cõvenirem, te ut monerem expeditumque redderem, quo auspicata hæc, & bene incepta absolveres: tum etiam de jucundis his studijs, jucundé & amicè tecum ut conferrem. Cum in tuæ huius meditationis lectione me oblecto, & veluti Cygneam cantionẽ tuam animo excipio, venit mihi in mentem quod cum Galenus noster, usum humani corporis partium doctè explicaret, votum quasi animo conceptum calamo omnipotenti Deo voveret. Memini enim quãdo sub finem 3 lib. de usu partium explicite fatetur, illos suos commentarios se ceu hymnos quosdam conscribere, in quo veram magis pietatem consistere existimaret, quam si taurorum ἑκατόμβας ei plurimas sacrificaret, & casias, aliaque sexcenta unguenta suffumigaret: præferebat his omnibus se ista prius scire, exponere deinde alijs quænam sit ipsius Dei sapientia, quæ providentia, quæ potentia, quæ bonitas, quorum ignorationem Ethnicus ille summam impietatem judicabat, non si a sacrificio abstineret: qua sententia haud longe mihi à sacrosanctorum vatum sententijs videtur disjunctus. Mirifice delinitus sum ex Mose recognoscendo vera Physices elementa & principia, quæ tu in hoc tuo scripto evidentissimis demonstrationibus proponis, ut veritatis cupidus lector tuis argumentis non sine ratione aequiescere possit. Mirum quam variæ & diversæ opiniones de mundi materia apud Ethnicos scriptores passim legantur, ut videre est apud Galenum in Historia Philosophica: apud Laërtium in vitis Philosophorum: Plutarchum in libris quatuor de placitis Philosophorum (qui mihi Physicorum dogmatum epitome videntur) apud Platonem etiam; tum ex Christianis apud Epiphanium in confutatione octuaginta hæresium, qui explicatè res adnotarunt, ut de multis alijs nihil addam. Quæ omnia concidunt, quando tu post Ideæ divinę descriptionẽ progrederis, ad primæ illius massæ secretionem, quæ Lectorem in Dei Creatoris & primæ materiæ cum suis innatis formis, & qualitatibus divina eaque incredibili potentia primitus & ex nihilo creatæ, adducis. Quæ x vc apite tuæ hujus meditationis de ligno vitæ consignasti (in quo mei honorificam facis mentionem, mihique plus amice tribuis quam in me agnosco)

Petrus Ramus.

nosco) ea legi & relegi aliquoties diligenter, quando enim illa planè Philosophica & Medica sunt, mirum quantum istis afficiar. Inter cætera ostendis & bruta animantia suæ naturæ ex herbis subsidium quærere, quod Hirundinis, Cati, Bufonis, Canis exemplis demonstras, licebit plurib⁹ ostendere, quandoquidem ipsa natura docta plurimarum herbarum vires cognitas mortalibus indicarunt. Etenim Cervos credimus Dictamum herbam, quod ejus pastu telum ejecissent sagittarum vulneribus mederi ostendisse: Sic Cervas Seseli herbam demonstrasse arbitramur: Testudines Cunilam: Mustelas Rutam: Ciconias Origanum: Accipitres Hieracium: Columbas Verbenacam, ut non minus hæ postremæ ab ipsis animalibus quam Chelidonium ab Hirundine, nomina adepta sint. In Ægyptiorum hieroglyphicis Pica pingitur lauri folium ore tenens, quo designant hominem sibi ipsi medentem. Etenim Pica ęgrotans, natura docta, dicitur lauri folia in nidum congerere, quo illis morbos arceat. Vt antiquitas Apollini, quem Medicinæ inventorem, dicente etiam Nasone, constituunt, haud immerito Laurum sacram fecerint dicarintque. Parietaria, quæ a Perdicibus Perdicium quoque dicitur, quando Perdices in ijs locis, ubi illa copiose provenit, ut plurimum se volvant atque oblectent: Feniculum nobilitasse credimus Serpentes: nam gustatu atque esu ipsius senectam exuere, oculorumque aciem succo ejus reficere scimus, unde ipsius usus nobis patefactus. Tu eodem in capite addis, tales plantarū species in quaque regione à Deo creari, quales hominibus, & animalibus ibidem natis, maximè conveniant. Quod vivus testis multis documentis monstrare possem. Imo tam confidenter hoc nixus comperimento, sæpenumero probavi, ex plantarum nascentium frequentia, me fere animadvertere posse, quibus morbis popularib⁹ nimirum ἐνδημίοις quęlibet regio subjecta est. Observamus hoc ipsum apud Danos, Phrysios, Hollandos, quibus Scorbutus dictus morbus frequens, istius quasi proprium medicamentum Cochleariam scilicet copiose provenire. Ita ubi in paludosis locis Tamariscus natale solū agnoscit, plerumq; Lienis ibidē vitijs expositi sūt incolę, quod ex lurido colore, qui intumescente cute illis efflorescit, hypochondrijsque inflatis videre licet. Eodem modo observamus, quibus in pagis circa sepes in areis frequens Absynthium luxuriat, in ijsdem habitatores naturalium viscerum obstructionibus, ventriculi infirmitate, suffusione bilis plurimum affectos, ut facile nisi prædictæ herbæ usu, viscerum meatus reserentur, extersaque bile eadem roborentur firmenturque in Icterum primum, paullo post in aquam intercutem exorbitent. Longius progrederer, si istorum catalogum contexere velim. Quæ eodem in capite de insitione proponis, exquisita consideratione digna sunt. Nam quod observasti cortices stemmatum, surculorum verticibus primum & potissimum uniri, id quotidiano usu atque experientia comprobatur: Hinc est quod de stemmate inserendo quantum relinquatur parum soliciti simus, dummodo cortex purgatus scissusque cortici ita aptetur, ut fibris sese contingat. Insitionis diversi modi sunt, quæ fit scisso trunco, in ea non minus observari debet ista corticum adæquatio, quam quæ fit, Infoliatione, quando nimirum inter truncum & corticem surculus inseritur, imo in Infoliatione (quā alij Emplastrationem vocant) id ipsum observandum est. Atque hic diligenter notandum etiamsi Columella statuat, omnem surculum omni arbori inseri posse. Ego tamen communi sententiæ hoc tribuo, quod aptissima insitio perficiatur, ubi istarum arborum cortices inter se ita uniantur, ut inter surculum inserendum, & truncum cui inseri debet, ista cognatio, ut cortices inserendi surculi & cortici stemmatis admissarij ejusdem qualitatis, quod superficiem attinet, præferat. Sed de modo & qualitate insitionis, ubi ad te venero, quod brevi fiet: tum de animalibus medicis (sic enim voco animalia quæ herbarum vires natura monstrante docuerunt) conferemus exactius: de ijs enim sæpe & multum cogito, quod facile intelliges, ex eo commentario quem de Climacterismo conscripsi. Nam ut ex herbarum folijs, floribus, earum scilicet tum etiam seminis figura ex trunco & stipite, ex succi qualitate & id genus alijs haud difficile conjectari, sed docto licebit, quibus morbis quarumque partium affectibus herba quælibet conveniat. Quapropter hac vice latius non progredior, in nostrum conventum ea dilaturus. Interea tu, ut valetudinem tuam cures, te hortor, quod eo quod præscripsi modo, haud magno negotio facies, & me vicissim ama. Raptim Dusseldorpij ex aulicis negotijs, Calendis Iulij, Anno CIƆ. IƆ. XCIV stilo veteri.

Hanc egregiam & opere dignā augmentationē hinc mutuatam suo loco disseruimus capite 13.

TVUS REINHARDVS
Solenander Medicus.

PRudentissime humanissimeque Solenander, Legi doctissimi viri Gerardi Mercatoris librum de Fabrica Mundi, non minus vere quam docte scriptum. Et dici non potest quantopere me istius scripti lectio affecerit. Video hactenus tam Ethnicos quam Christianos vera Physices Elementa & principia ignorasse, nihil certè jucundius, quam evidentissimis rationibus ac demonstrationibus, avidum Lectorem & veritatis cupidum, in Dei Creatoris & primæ materiæ, cum suis innatis formis & qualitatibus, Divina potentia primitus & ex nihilo creatæ, penitiorem cognitionem adduci. Pulchrè igitur post Ideæ divinæ descriptionem progreditur ad primæ illius massæ & materiæ secretionem demonstrandam. Nam ostendit flatu & vehementiore vento aqueam & limosam illam materiam secretam fuisse, ita ut gravia ad centrum in vacuo constitutum ultro declinarent: Nimirum terram etiam dum fluxilem, punctum sive centrum sphærica figura, per æquilibrium circumdedisse, & ventorum flatibus in siccitatem & duritiem paullatim fuisse redactam. Denique ex illa commotione aqueæ materiæ, subtiliores humores in aërem converti & formari cœperunt; & deinceps ex aëre ætherea regio cum cœlestibus sphæris & stellis adornari cœpit, ita ut aquas illas supra cœlestes & Empyrium cœlum constituentes lucidissimas faciat & Angelos ex ijs creatos esse statuat. Hæc omnia sunt Dei verbo & rationi minime dissentanea. Licet Aristoteles octavo φυσικῆς ἀκροάσεως mundum contendat æternum esse, quem Picus Comes Mirandulanus, & Paulus à Scala, & Palingenius in Zodiaco pro viribus tuentur. Sed pręstat Dei verbo adhærere, quam incertis opinionibus fluctuare. Non posset sane quicquam jucundius suaviusque dici, quam cœlos, Angelos, & stellas, aërem, aquas & terram, & quicquid in ijs continetur, ad solius hominis usum esse creata, ut ei inserviant. Quum istorum omnium origo ex una eademque massa desumpta fuerit, ex qua & homo, sequitur cœlorum, Angelorum & omnium rerum creatarum magnam cognationem, affectionem & amorem inter se, & erga hominem esse. Ego certè dicam libere quid mihi inter legendum acciderit, magno desiderio & ardore inflammari cœpi, erga omnes res à Deo conditas (solis diabolis exceptis) utpote mihi cognatas & ab optimo Deo in meos usus creatas: Hinc permoveor ad gratitudinem Deo assiduè præstandam, quæ augetur & perficitur Christi cognitione. Illud certe solertis & sagacis ingenij judicium est, quod ex aquarum à terra separatione & mediæ terræ cavitatibus inclusarum, idque undique ex æquilibrio, ne centrum ponderis inæqualitate gravetur; inde concludit & probat alteram terræ partem infra nostrum Horizontem ex aquis eminentem, nostræ Europæ

ropæ, Africæ & Asiæ correspondere. Quanta prudentia disserit de characterismis herbarum, in quo loco & tui honorificam mentionem facit. In summa agnosco illum doctissimum esse virum, & omnium Illustrissimorum Principum favore & amore dignissimum. In ultimis duobus capitibus verum Theologum agit de originis peccato disputans; atqui non singulis Theologis per omnia satisfaciet. Statuit enim animam ex traduce propagari, & non divinitus infundi in recens creati pueruli corpus. De qua re Augustinus & Hieronymus, prolixissimis & elegantissimis epistolis disseruerunt: sed Augustinus in nostri authoris sententiam magis inclinat. In Hæbreorum quorundam vocabulorum etymis explicandis Eugibinum sequens, nonnihil videtur a vero aberrare. Nam terræ nomen Eretz, quod nomen & Germani ab Adamo retinuerunt Erd, non à Razar, quod conculcare significat, sed à Raza, quod appetere & velle significat, eo quod terra desideret & appetat herbas & fruges, aliasque res sibi à Deo mandatas proferre. Sed de his plura majore otio. Amanter rogo ut Doctissimum virum ad editionem maturandam horteris. Profecto Physica ars manca erit, sine hujus auctoris accessione. Vale.

Tui amantissimus

Iacobus Sinstedius D.

IN ATLANTEM

Gerardi Mercatoris Avi sui.

EN tibi lector adest Atlas redivivus & ingens,
Aspice grandævi signa vetusta senis.
Gentis Maurorum Rex servantissimus æqui,
Atque Mathematica clarus ab arte fuit.
Seu genus antiquum, seu robur & ardua spectes
Facta viri, similem tempora nulla dabunt.
Ex hoc tot Reges geniti virtute potentes,
Crederet ut veros turba prophana Deos.
Hic ille, ut perhibent, stellis ardentibus aptum
Axem humero torsit, qui geminumque Polum.
Dicitur Alcides onus subijsse, quod Atlas
Artibus ingenuis instituisset eum.
Et quia summorum virtus imitanda virorum est,
Hunc Avus exemplo credidit esse sibi.
Ille feras gentes domuit, moderamine noster
Affectus æquo rexit & ingenium.
Atlantem fecit præclarum docta Mathesis,
At Mercatoris marte Mathesis adest.
Qui bene Cosmographi perfunctus munere justi,
Et reliquis tutam præstruit arte viam.
Et simul his methodum præscribit & ordine ponit
Quæ sub mensuram singula quæque cadunt.
Qui quoque cunctarum referens primordia rerum,
His adhibet quam dant Biblia sacra fidem.
Ordine servato commonstrat singula, laus est
Prima Creatoris, deinde creata locat.
Astrorum voluit post hæc ostendere motus,
Et Planetarum qua vaga turba ruat.
Quin etiam voluit stellarum pandere vires,
Quatenus & radijs inferioza doment.
Hinc Elementorum voluit perquirere causas,
Ex quibus hæc mundi machina structa viget.
Adde Geographiæ veterisque novæque tabellas,
Quas vastum voluit claudere scriptor opus,
Sed gravis impedijt morbus, simul ipsa senectus,
Et mors postremum multa negavit ei.
Quod potuit fecit, commendat cætera doctis,
Vt patriæ & famæ consuluisse velint.

IOHANNES MERCATOR scripsit.

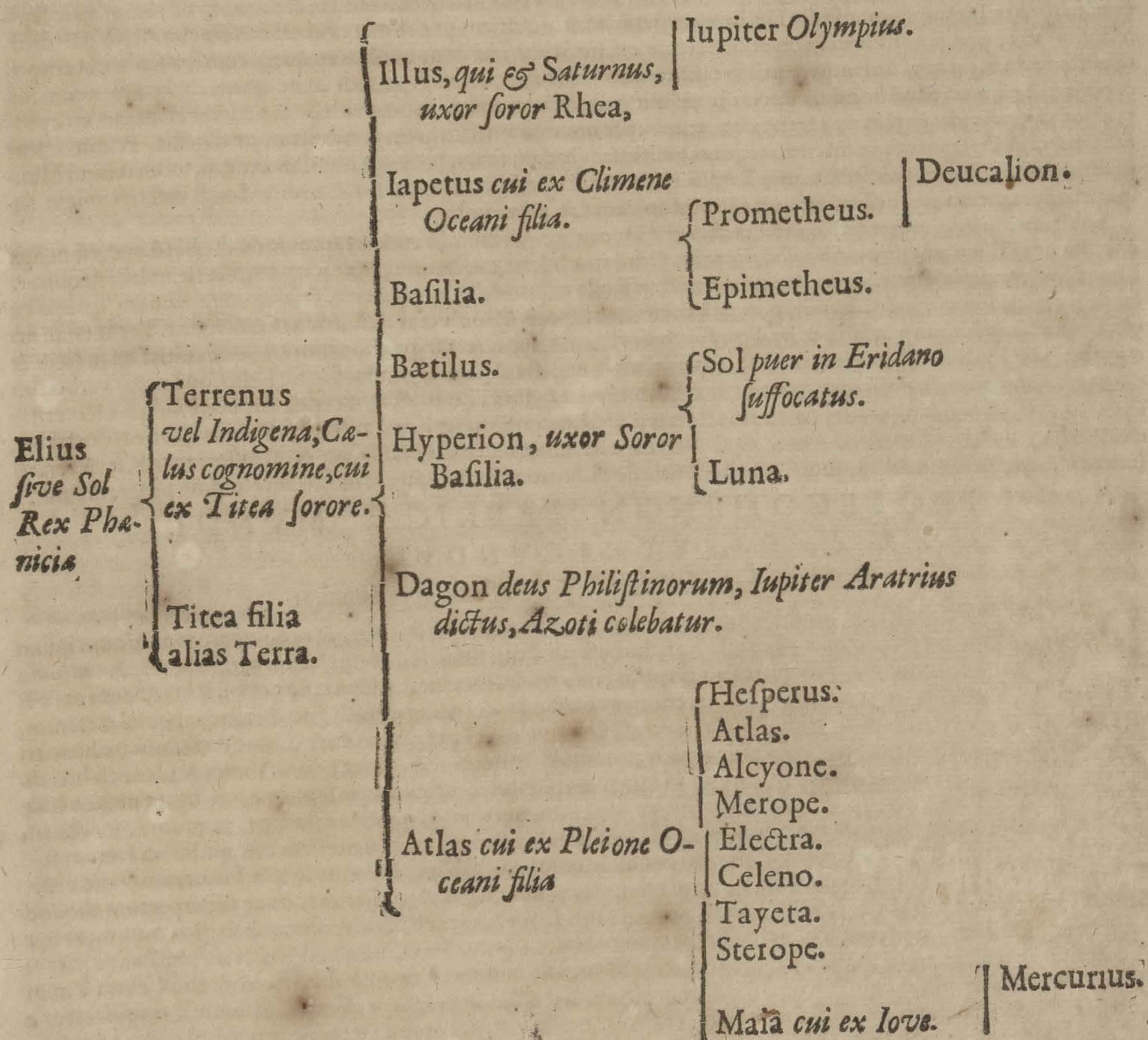
PRAEFATIO IN ATLANTEM.

ATLAS *Rex Mauritaniæ & regio ſtemmate natus, patrem habuit terrenum, ſive indigenam, juxta Euſebij ex antiquiſſimis Hiſtoricis teſtimonium, qui fuit Cælus cognominatus, & Matrem Titeam, cognomine Terram, avum paternum ſimulque maternum Elium ſive Solem regem Phœniciæ, qui cum uxore Beruth in Biblo habitabat, ambos inſigniter in* ASTRONOMIA *& naturalibus Diſciplinis verſatos, ita ut eruditionis gratia Solis & Cæli nominibus digni haberentur. Et quidem Atlas, ut citant Veteres, Diodorus lib.4. cap.5. Aſtrologus fuit peritiſſimus, deque ſphæra primus inter homines diſputavit. Fratres habuit multos, quos Cælus ex diverſis uxoribus genuit uſque ad* XLV, *quorum* XVII *ex Titea prudentiſſima, & hominibus multum benefica fœmina habuit, quos communi nomine à matre Titanes appellavit; Sorores quoque habuit, inter quas præcipuæ fuerunt Baſilia, quæ fratres omnes ſuos in gratiam matris educavit, propter eaque magnam ajunt matrem appellatam, & Rhea, quam Pandoram dixerunt. Baſilia autem cum Cælus obijſſet, ut prior annis, prudentiaque & virtute reliquis præſtantior, communi fratrum & populorum conſenſu, regnum nacta eſt adhuc virgo, cum nulli antea nupſiſſet. Poſtmodum cupiens regni hæredem relinquere, fratri Hyperioni nupſit, ex quo duos peperit liberos, Solem & Lunam, quorum prudentiam admirati Hyperionis fratres, ne ipſius poſteris regnum confirmaretur, ipſum obtruncârunt, & Solem adhuc puerum in flumine Eridano ſuffocarunt. Tum Cœli filij, quorum nobiliores Atlas & Saturnus erant, inter ſe partiti ſunt regna patris, Atlanti loca juxta Oceanum, & Libyam uſque & Fretum Gaditanum contigerunt, ubi mons Atlas & gentes Atlantes ab eo dictæ ſunt in Mauritania. Saturno vero Sicilia ac Libya obvenerunt, qui & poſtea exoſus à ſuis ob tyrannidem in patrem Cœlum commiſſam, fugit in Italiam, ibi à Iano particeps regni factus. Quia autem Diodorus citat, primum apud Atlantes regnaſſe Cælum, homineſque antea per agros diſperſos ad cœtum condendaſque urbes ab eo exhortatos eſſe, certum eſt, antiquiſſimos hos reges eſſe; fuit enim Atlantis filius Atlas, pulſo fratre Heſpero Rex Iberiæ, quæ poſt Hiſpania eſt dicta, anno poſt diluvium univerſale* IↃCCXXXVIII, *Heſpero in Etruriam fugiente, ubi factus eſt Iani Tutor. Avus Atlantis Elius in Phœnicia regnabat anno à diluvio* IↃCII. *Et teſtatur Diodorus hos Reges inſignem prudentiam ex natura rerum & contemplatione nactos, ſimul & humanitati ac pietati aſſuefactos eſſe, ut merito dicat Diodorus, Atlantides tum pietatis, tum erga advenas humanitatis præ cæteris gentibus laudem tuliſſe, quando vix 22 aut 23 generatione completa, multæ continentis partes hominibus adhuc vacuæ erant. Habuit Atlas plures filios, ſed unum pietate ac in ſubditos juſtitia humanitateque inſignem, quem Heſperum appellavit, qui cum in Atlantis cacumen ad ſcrutandos aſtrorum curſus aſcendiſſet, ſubito ventis correptus, nequaquam amplius viſus eſt. Sic Diodorus: ſed ego, ut dixi, Regem in Iberia fuiſſe invenio, adeoque ventis ſecundis in eam trajeciſſe, ubi ita prudenter & piè vixit, ut cum à fratre in Etruriam fugiſſet, ob inſignem ſapientiam & prudentiam, in Iani tutorem & regni adminiſtratorem ſit conſtitutus, quæ munia frater ejus Atlas poſt Heſperi mortem ſuſcepit. Hunc Atlantem tam inſignem eruditione, humanitate ac ſapientia virum mihi imitandum propoſui, quoad ingenium & vires ſuppetunt, Coſmographiam veluti ex alta animi ſpecula contemplaturus, ſi forte aliquid veritatis in rebus nondum percognitis rimari poſſim, quod ad Sapientiæ ſtudia conferas. Et ut Coſmus omnium rerum numerum, ſpecies, ordinem, harmoniam, proportionem, virtutes & effectus continet, ita à creatione incipiens, partes ejus omnes, quatenus methodica ratio poſtulat, juxta creationis ordinem enumerabo, & phyſicè contemplabor, quò cauſæ rerum innoteſcant, ex quibus ſcientia conſtat, ex ſcientia ſapientia quæ ad bonos omnia fines dirigit, ex ſapientia providentia quæ finibus facilem viam præſtruit: hic erit mihi ſcopus omnium, deinde ſuo ordine tractabo cæleſtia, mox aſtromantica, quæ ad divinationes ex aſtris pertinent, quarto elementaria, denique geographica, ſic totum Mundum tanquam in ſpeculo proponam, ut ad inveniendas rerum cauſas, ſapientiam & prudentiam aſſequendam, ſint aliqualia rudimenta, & lectorem ad altiores ſpeculationes ducere poſſint.*

STEMMA ATLANTIS,

Ex Eusebij præparatione Evangelica lib. 1. cap. 7, quod ille annotavit ex Sachoniatone Phœnice Historico, à Philone Biblio ad verbum verso. Et partim ex Diodoro Siculo.

DE MVNDI CREATIONE, AC FABRICA LIBER.

Prolegomenon Fabricæ Mundi.

Caput primum.

Intentio totius Cosmographiæ.

Xioma est omni menti opificium hujus mundanæ machinæ aliquo modo inspicienti, Deum ipsius authorem immensæ potentiæ, sapientiæ & bonitatis esse; ac de potẽtia quidem dubitare est impossibile, ei qui ex nihilo conditum, non æternam ejus materiam crediderit. De sapientia vero & bonitate si cui nondum, plene apparet, necdum considerato ornatu & laudatissima, exquisitissima, sapientissimaque dispositione fabricæ, is nobiscum eam perscrutetur, donec ipsamet operis undequaque (quatenus ex ipso Dei verbo, & manifesta rerum experiẽtia licet) perspecti contemplatio persuadeat. Id enim molimur, dum Cosmographiam tradimus, ut ex mirabili omnium rerum in unum. Dei finem concordia, & ex Inperscrutabili in compositione providentia, infinita Dei sapientia, & inexhausta ejus bonitas conspiciantur, quo ad venerandam ejus majestatem colendam, amplexandãque ejus divitem bonitatem, perpetuo feramur. Affulgeat lux ejus intellectui nostro, & mentem ad veram hanc sapientiam dirigat. Itaque immensa illa Dei bonitas suam intra se gloriam, præ nimia exuberantis fœcunditatis parturitione, continere non potens, hominem voluit creare, cui suam gloriam communicaret; quem cum sua sapientia corpore amiciendum, qualem videmus & prima ejus creatio exhibet, conciperet, mundi hunc quem contemplandum suscepimus, & partes ejus ad hominis sic constituti usum necessarias, in eum quem videbimus ordinem, naturam & proportionem, juxta ideam ejus ab æterno conceptam, per omnipotentiam suam condidit atque digessit. Primus igitur finis operum Dei, primaque intentio est, communicare gloriam suam, proxima hominis creatio, tertia reliqui Mundi dispositio, postremus hic intentionis scopus initium fuit operis, a cujus primo exordio Mundi descriptionem auspicari oportet eum, qui utiliter ipsam ad Philosophiam extendere volet.

Solẽt curiosi homines interrogare, quid fecerit Deus antequã mundũ cõderet, quomodo & ubi tũ erat, cũ nullus esset locus ac tẽpus, cur non multis seculis prius Orbẽ condiderit, cur hominem non ita perfecerit, ut labi nequiret. Hujusmodi temerarijs parũq; argutis quæstionibus facile respondebit, qui æternæ Triadis cognitionem (quanta ex sacris literis & opificio ipsius acquiri potest) habuerit, ac tẽporis & loci veras definitiones collegerit. Veruntamẽ nõ est digna talium hominũ insulsa & irreligiosa protervia, cui respondeatur; religio enim est de occultis Dei judicijs & consilijs, quæ ad abditã ejus & inscrutabilẽ sapientiam, & majestatẽ pertinent, investigare latius, quã nobis verbo suo dignatus est revelare, & de ijs quæ extra & ante Mundũ, quæq; supra hominũ sunt captũ disputare, summa temeritas est & stultitia; cũ enim opiniones tantũ, nõ sciẽtias gignãt, nõ possunt sapientiã adferre, sed citius exoticas doctrinas, quæ veritatẽ rerũ labefactãt, inducere. Quãobrẽ satis sit nobis, a rebus aut sensu, aut certa historia notis, rerũ verarũ scientiã petere, nõ opinabiliũ, quorũ nõ est scientia, sic enim non aberrabimus, si modo justo ordine progrediamur.

PROLEGOMENON FABRICÆ MVNDI.

CAPVT SECVNDVM.

De Deo omnium principio & effectore secundum Platonicos.

PVlcherrime Platonici ex communione specierum, quæ in rebus perspicitur, & ordine earum ad Vnum ipsum primum omnium principium adscenderunt, hoc est (ut Pauli filum sequamur) exornatissima rerum omnium dispositione & harmonia, providentiam aliquam circa res ipsas existere utcumque perspicientes, dum eas alicujus opera esse intelligerent, ac proinde ad creationem earumdem meditandam atque asserendam pertraherentur, eo pervenerunt. Verum cum ab Vno illo ad opera ipsa descendere vellent, in modo & ordine creationis hallucinati sunt. Primum quod ponant, intellectum sive mentem mundi fabricatorem, extra ipsum Vnum & planè ab hoc distinctum atque aliud. Deinde quod materiam cum ipsam simpliciter ab omni forma separent, intelligant nullius Ideæ progeniem esse. Ideæ enim species sunt sive formæ, quæ non nisi formas generare possunt, ac proinde increatam quoque ipsam & æternam necessario intelligant. Hic error inde natus est, quod materiam susceptibilem tantum formarum crediderunt, ac nullam cum formis naturæ communionem habere, ideoque in ipsa formarum semina esse, & ex potentia ejus per opificem posse duci, ne per somnium quidem semel cogitarunt, unde & perpetuum aliquod formale principium extra materiam constituere coacti sunt. Idem & extra Vnũ, diversumque ab illo constituere hac ratione inducti sunt, quod cum Vnum illud & primum omnium principium, nimis ad vivum ab omni entis natura & conditione resecarent ac spoliarent, perperam metuentes ne compositum quid illud faciant, aliud extra Vnum quæsiverunt rerum principium, ab uno quidem genitum, sed distinctum tamen essentia, & naturæ proprietate, a quo solo tanquam patre primum & immediate rerum formatrix virtus & exemplar opificij mundani esset ac depẽderet, cujus doctrinæ vestigia insequutus Valentinus alia insuper deliramenta addidit, etiam modum commentus quo Vnum quod Proarchen & Bythum vocat, ad generationem Mentis processerit, & per intermedias deinceps generationes aliquot, tandem ad materiæ & rerum omnium creationem deducens, nec non prodigiosam Pythagoræ philosophiam intermiscens, quem sequuti discipuli nihilo sanius docuerunt, ubique plus quam anilibus fabulis veritatem conspurcantes & obscurantes. Sed cum horum insania sua fatuitate exsibiletur, ad Platonicorum potius Theologiam & Mundi originem respiciendum est, quæ, quod præ omnium gentilium philosophia divina sit, & maxime ad veritatem Mosaicæ traditionis accedere videatur, facilius abducere a recta & sacra Philosophia potest. Quapropter ejus summam brevissime proponentes, veram Rei ex adytis scripturæ & naturæ narrationem opponemus; hanc rationibus consequenter confirmaturi, illam vero ubi erronea est, reprobaturi, ne sub specie sacratioris Theologiæ, per inanem Philosophiam ad latentem falsitatem fascinentur oculi intellectus nostri, & à veritate rerum abducamur, simul quoque ut innotescat omnibus, nullam fuisse unquam tam sanctam apud ethnicos scholam, nullum tam ardens studiũ, nulla adeo præclara ingenia, quæ ipsam veritatẽ rerum sua industria assequi potuerint, postquam qui religiosissimi omnium fuerunt Platonici, & ipsi longe aberrarunt, & cæteris longissime aberrandi materiam dederunt, ac proinde gratias agamus uni soli Deo, qui & principium, & Creator, & animator, & conservator, & finis opificij mundani est, quod Mundi veram fabricam, principium & fontem universæ Philosophiæ ac veritatis, nobis dignatus sit per Mosen & Prophetas alios revelare.

Itaque

Itaque Platonicorum Theologiæ hæc summa est; Vnum, Mentem, & Animam, quæ in fabulis nominantur Cœlum, Saturnus, Iupiter, tria in divinis ponunt principia, ordine se invicem consequentia. Primum omnium, quod ipsis est Deus primus & summus, Vnum vocant, propter simplicissimam simplicitatem, & Bonum propter exuberantissimam fœcunditatem ad generationem, & sui communicationem proclivem. Hoc scribunt nec ens esse, nec essentiam, nec intellectum, nec bonum adjective, nec intelligere ne seipsum quidem, nec vivere, nec moveri, sed super omnia hæc esse, hoc est fontem & principium esse entis & essentiæ, intellectus & intelligentiæ, vitæ ac motus, & omnium quæ præter ipsum primum omnium & supremum principium cogitari possunt. Rursum nihil in se habere & diversum esse ab omnibus, in seipso consistere nec misceri sequentibus, adesse tamen omnibus, & omnia ab illo contineri, similiter ubique esse, & tamen nusquam, hoc est nullius loci indigum esse, nec etiam intrinsecus neque extrinsecus, finitum sive determinatum esse, esse autem omnium potestatem, & quidem omnium potentiarum potestatem maximam, non tamen omnia esse, sed super omnia.

Vnum sive Bonum.

Hoc Vnum sive Bonum sua exuberantia parturiens, non cogitatione ad hoc annuente, neque consilio aliquo, neque voluntate decernente, neque ullo pacto motum, sed manens in habitu proprio, ex ipsa sibi insita perfectione, comitante intrinsecus aucta potentia, sive efficaci potestate, radium creat & effundit eo fere modo, quo Sol idem & immotus manens, lumen circumfundit, qui radius quatenus ex illo manente statim hoc existit, ens efficitur, quatenus verò naturaliter ad suum parentem convertitur & quasi movetur fit vivens, unde corroboratus & potestate impletus ac perfectus ex eadem per semet ditescit intelligentia, & fit Mens, & intellectus, tum patrem suum ipsum respiciendo, tum se in se conversus, intelligens. Quia porro dum sese inspicit potestatis suæ conscius, quantum illa valeat, in qua nimirum vigeat virtus essentiarum omnium genitrix, ipse sibi essentiam suam hactenus indefinitam atque indeterminatam definit, ac veluti explicat non aciem intendendo, aut cogitatu discurrendo, quasi qui quærat quod nondum habet, aut scire studeat quod ipsum latet, sed unico vigilique perpetuo suæ intelligentiæ actu, actu inquam suæ essentiæ intimo, potestatem suam semper inspiciendo, & quæ sine adhibita intelligentia latuissent determinate cognoscendo, sic inquam Ideas sive species omnium rerum formatrices, quas intelligibiles vocant Deos, intelligendo concipit, ac quodammodo gignit, distinctas quidem formali ratione, sed essentia adhuc easdem, & veluti multa unum existentes, non inquam unum & multa, sed unum multa, ut vult Parmenides, propter minus numerosam unitatem in mente, quam quæ est in anima, atque ut intellectus est plenus potestate una ab Vno accepta, ita pariter plenus Idearum sive formarum omnium, unum cum illis idemque manet, omnia in hoc entia existens, eaque vera, quia immutabilia & æterna, quæ protinus ut a se & in se genita sunt, tamquam Saturnus quidam absorbet nec sinit apud Rheam enutriri, hoc est non sinit in materiam & naturam rerum caducarum labi, sed in se omnia indissolubiliter & impartibiliter complectitur & servat, & in uno quodam omnia possidet, omnibus etiam & ubique præsens, non tamen in illis, sed illa, in ipso sunt, ut ab eo dependentia & in eo consistentia. Et cum sit Intellectus unum multa, hoc est unum quidem existens in se toto, & in essentiæ identitate, sive unitate impartibile, at secundum partes simul & intro manentes, alteritate tantum quadam in se ipso distinctus, non est circa sequentia entia partibilis, sed perpetuo secum manens, veluti & Vnum in sequentia non distribuitur, non enim secundum alteritatem illam suam internam in multa distinctim effunditur, sed unum tantum secundum rationes seminales, jam actu & essentialiter simul multa existens, procreat, Animam videlicet, de qua mox dicemus. Hunc Intellectum vocant Magnum Deum, & secundum Deum, quinetiam non aliquem, sed omnem Deum, a quo videlicet ut primo & omni ente solo, immediate omnia entia, ac proinde omnes Dei essentiam suam sortiantur. Vocant & verbum Dei, & actum productum ipsius Boni, & item imaginem Dei, quod genitoris bonitatem prægnante ubertate & gignendi propensione pro viribus imitetur, quas vires cum à genitore accipiat, usque adeo illi cohæret, ut alteritate quadam solum videatur ab eo discretus. Et Plato Ideam quoque vocat, quod exemplar unamque indivisam omnium specierum in sua essentia comprehendat. Vocat & causam & mundi artificem, quod primum ens factus, omnium deinceps entium parens sit.

Mens.

Hujus Mentis progenies est Anima mundi, tertius Deus, non aliter inde egressus, quam illa ex Vno, est enim ipsa Mentis verbum, est lumen Mente mundi fabricatore effusum, est actus & quidem tota extra productus & vita vivificans inferiora, quemadmodum intellectus hanc vivificat, ipse ad Vnum conversione vivificatus: & quemadmodum Ens ad genitorem suum respiciens, intellectus evadit, ita & Anima Mentem intuens, Ratio fit ipsius Intellectus, lumen atque vestigium, semper inde dependens, & inde quidem illi conjuncta, inde verò inferiora comprehendens, unum & multa simul existens secundum Parmenidem: Vnum quidem, quia sub una communi essentia intellectuali rationes omnium formarum suscipit, atque impletur, dum in patrem Intellectum respicit: & simul quoque multa quia dum in se convertitur, rationes seminales omnium formarum singulatim concipit, & ordine enumerat, ac pre nimia fœcunditate parturiendo, intus incalescens ipsas animat, iisque ad generandas in Materia formas, videlicet ad creandum sensum in animalibus, naturam vegetatricem in plantis, motum in cælestibus corporibus, & quicquid præterea est, quod ad ordinem, speciem, naturam, proportionem, & motum, rerum pertinet, motus initium præstat. Itaque sic in sua essentia constituta anima, cum ut Vnum & Intellectus, ipsa quoque ubique sit & in omnibus adsit, non potest non singula in hoc mundo visibili ordinare, disponere, vegetare, animare, & unumquodque ad proprium suum esse & formam, veluti incubando perducere; verum non ut mens in se manet impartibilis, sed egreditur quodammodo ad singula corpora, illisque alio quolibet loco aliter insinuatur, videlicet secundum cujusque Speciei rationem, non quidem in partes à se mutuo divisas distributa. Tota enim & secundum substantiam essentiamque pariter omnem indivisa, ubique & in singula simul est, sed per seminales & specificas rationes, quæ multæ & variæ sunt, alibi aliter suas vires exercendo operatur; & sui simulachra, videlicet species in rebus facit. Quare tametsi in sua essentia, una & simul multa sit, & per hujusmodi seminalium & specificarum rationum diversum influxum fiat divisibilis, non tamen propria ad divisionem necessitate hoc fit, ut quæ tota secum perpetuo manet, sed quia corpora divisibilitate propria indivisibiliter eam accipere nequeunt, ut partitio hæc corporum non Animæ passio sit, ac necessitas.

Anima.

Hæc tria indivin is principia, hoc quo narravi modo Platonici describunt, ac primum quidem eorum non concedunt, aut actum esse alicujus (ut neque debet) aut aliquam actionem habere, esse tamen potentiale, id est actus proferendi potestatem, retenta Vnius simplicitate concedunt. Intellectum autem actum esse ab uno emanantem. Animam quoque actum ipsius intellectus, & utrumlibet horum differentem ab illo à quo effluxit. Majus item ac melius esse quod gignit illo quod à se gignitur, ideoque intellectum minorem ac deteriorem Vno esse, meliorem autem ac Majorem Anima, & similiter Animam speciebus à se productis. Hæc fere sententia est universæ Platonicorum Theologiæ, cui hanc sequentem veriorem opponimus.

PROLEGOMENON FABRICÆ MVNDI,

CAPVT TERTIVM.

Vera de Deo ejusque Trinitate, ex scripturæ adytis confessio.

NVM nobis Deum, sub tribus hypostasibus distinctis, at non à se mutuo divisis & separatis, proponit verbum Dei, quarum quælibet suas habet proprietates, quibus à reliquis distinguitur. Sunt autem Pater, Logos sive Filius, & Spiritus Sanctus, ideo unum existentes, non quia unius sunt essentiæ, ut homo homini, sed quia una numero sunt essentia, quippe cum à se mutuo sint inseparabiles, totaque essentia Patris latens, velut æterna generatione in Logon eradiet, ita ut Logos sit lucidus character & expressa Patris essentia, eademque essentia à Patre per Logon in universum mundum splendeat, qui splendor Spiritus Sanctus existit, una est omnium trium deitas, omnipotentia, virtus, sapientia, bonitas, voluntas, nec tria ullo modo dici possunt, quum una numero sit omnium vis & potestas, & actio, ut Logos ipse nos docet Iohan. 17. sic Patrem alloquens: Mea omnia tua sunt, & tua mea. Item Pater in me manens ipse facit opera. Iohan. 14. & Ioh. 5. Pater meus usque modo operatur, & ego operor. Per Spiritum Sanctum quoque Patrem & Logon omnia operari passim in scripturis sanctis patet. Et Sap. 1. dicitur Spiritus Sanctus Orbem terrarum replevisse, ita ut omnium trium sit una communis operatio, sed secundum personalem proprietatem, aliter à Patre, aliter à Filio, aliter à Spiritu Sancto procedens. Itaque non tres Deos, neque tria rerum principia ponimus, quemadmodum Plato, sed unum indivisum, secundum se totum ubique præsens, ex quo, per quod, & in quod, creata sunt omnia, existens quidem sub triplici ratione, sed in identitate essentiæ, distinctum quidem in tres subsistentias sive personas, sed neque essentia differentes, & à se mutuo divisas neque consequenter ordine minores aut deteriores, ut Platonici volunt, sed per omnia æquales divinitate, æternitate, potentia, & efficacia, quarum singularum essentiæ proprietas, non magis nec minus unius, quam alterius, sed æquè omnium ad cujusvis rei creationem necessaria est. In omni enim opere faciendo, tria hæc operanti requiruntur, potentia sive principium actus interni, actus internus sive operis conceptio, & dispositio, & actus egrediens. Quemadmodum in igne principium caloris est natura sive forma ignis, actus illius est calor internus. Actio sive egrediens actus, est calor inde emanans. Et in anima est principium & potentia motiva, est dispositio sive voluntas ad movendum, est denique motus ipse.

Quoniam vero neque fortuito neque per ignorantiam modum tentando & inquirendo, neque insipienter Deus hunc Mundum condidit, sed summa prudentia & sapientia, negari non potest ipsum ab æterno exemplar quoddam determinatum futuri Mundi, & ideas operum singulas concepisse, verum non in Logo eas inchoamus, ut Plato sed in Logi Parente, cum omnia quæ habet Filius à Patre habeat, quamobrem in Patre velut seminariam rationem Mundi ponimus, in Filio vegetantem vim, in Spiritu Sancto vim productricem & animatricem, quæ cum illo ex Patre procedens, & per Filium effusa in opus progreditur. Igitur Spiritus in Deo exuberans omnipotentem inexhaustamque venam Patris exuscitat, & immensam fœcunditatem Filij, veluti ad germinandum provocat, atque per ejus Spiritus vivificam spirationem Pater Mundum seminali ratione & modo concipit, conceptum Logo tradit, utpote qui Patrem ad amussim exprimit; ex filio jam actu producitur mundus, non producitur autem nisi mediante Spiritu tanquam vehiculo, per quod Mundus in partes suas diffunditur, & in singulis juxta propriam cujusque ideam animatur; comitatur item Spiritus opificium per omnia semper, ut quod ipsius impraegnante activitate conceptum, & vivifica motione formatum, eadem etiam conservari debet; non autem sic comitatur singula ut in partes dividatur, sed eo modo indivisibiliter, quo recte Platonici animam mundi singulis adesse pronunciant. Neque etiam pars eorum fit, ut propria ejusque anima aut forma evadat, sed totus secum & per omnia manens, præsens, & ab omnibus diversus ac separatus, omnia semel ex potentia Patris per Actum Filij in suam quæque essentiam & speciem format ex materiæ essentia gradatim perficiendo, juxta exemplaris rationem, & omnia deinceps juxta legem à Patre conceptam struat.

FABRICAE MVNDI

CAPVT PRIMVM.

De sapientia Creatoris.

OSMOGRAPHIAM tandem benevole Lector aggressurus, ut tam divinam & gravem speculationem decet, omnes animi vires impendere necessarium fuit, ut rerum creatarũ omnium species & ordinem ob oculos ponerem, quo ad contemplationem universi & sapientiam fabricæ mundi lectorem adducerem. Scriptum est enim psalmo 103, & 24. Omnia in sapientia fecisti. Est autem sapientia, causas & fines rerum cognoscere, quæ nusquam melius quam ex mundi fabrica ordinatissima, & secundum causas ordine annotatas à sapientissimo architecto deducta, cognosci potest. Vt enim creando naturam singulis indidit, ita etiam mox injunctum officium præstiterunt, & ad consummationem rerum usque præstabunt. Quapropter nihil satius est, quam ejus opificium, prout ab ipso auctore factum est, & dictante Spiritu Sancto à Mose fideli in tota ejus domo scriptum est, pervestigare & rimari omnibus ingenij viribus. Neque enim hic facile errabimus in caussis rerum assignandis, cum naturæ leges primas & præcipuas vulgo notas contemplabimur, & similes inde effectus deducemus. Sic nihil certius est, quam gravia omnia deorsum ferri, levia sursum, nullum motum in rectum infinitum esse. Ex crasso quod subtilius est evaporare, unde in centrum colligi gravia, mundum sphæricum esse, & omnium partium ejus ordinem, & subtilitatis ac nobilitatis differentiam colligimus. Ex ordine rerum & causis finibusque demonstratis, Philosophorum veterum errores circa principia rerum & circa naturas facile deprehendemus & convincemus, ut veritas inconcussa stabiliatur in hominum animis, & non amplius fluctuent opinionum varietate, & ambiguis

rationibus

rationibus quoquo modo persuasibilibus seducantur. Sic mira panduntur in cælestium corporum situ & natura, quæ hactenus non satis inquisita nec explorata fuerunt. Sic multa in Elementis hactenus desiderantur, quæ diligenti studio & arte à doctis viris indagari possent, abhibita ad Mundi fabricam doctorum virorum per diversa regna sparsorum observatione & observandorum lege. Sic de incremento, decremento, & fluxu maris admirando, & causis eorum aliquid tandem certi indagaretur. Sic de navigandi arte, in qua adhuc quædam non exigua desiderantur, latius inquireretur. Sic tandem universa Geographia, magno Principum & totius orbis commodo absolveretur, quæ usque adeo est necessaria, ut neque mercatores ad nobilissimas ditissimasque regiones accessum habeant, ut cum gentibus undique contractent, & Christianis omnes terras familiares faciant, neque Principes de suis ditionibus aliquid certi & solidi statuere possint, nisi operose & parum fidelibus subinde ministris, quia desunt tabulæ, oculati totius ditionis & situum testes. Ego ante annos aliquot hujus operis initium feci à regionibus in nostra hac parte desideratissimis, quibus nunc Septemtrionalium ac Sarmaticarum tabularum primum nostræ Geographiæ tomum præpono; eo proposito, ut totum tandem Orbem per tomos describendo absolvam; quod (Domino vitam & sanitatem tribuente) pro viribus conabor.

FABRICAE MVNDI

CAPVT SECVNDVM.

De principio creationis & de creata materia.

Primus Dies incipit.

PAVLLO ante Mosis ætatem natus fuit Saturnus, & ante illum alij gentium Dij, qui cum rerum naturalium studiosi, variorum dogmatum essent inventores, multas procul dubio hæreses induxerunt, quæ postea inter Philosophos de principijs rerum disputantes, plurimum inter se differentes sectas produxerunt. Itaque veram de ijsdem principijs enarrationem instituens Moses, illorum erroribus ipsam antiquissimam veritatem opponit; eosque redarguit, cum ab ipsa omnium rerum materia (de qua in primis mendacissime ex suo cerebro loquebantur) inchoans, totamque mundi fabricam absolvens, sic cap. 2. & 4. dicit. Istæ sunt generationes Cæli & Terræ, &c. non illæ, quas insana hominum deliria somniant. Hucusque Mosi textum prosequemur; singula, quantum nobis dederit Dominus, expendendo. IN PRINCIPIO inquit, hoc est, cum nihil adhuc creaturæ esset; sed jam primum creationem inchoare statuisset divina majestas, determinatis consilijs & legibus, in primo inquam puncto aut momento existentiæ rerum, qui nihil adhuc rei est, sed initium tantum rerum, omni rei aut existentiæ conditione carens, in illo, inquam, momento temporis cœpit creare, & deinceps CREAVIT DEVS, nulla præhabita materia, ex immensa & incomprehensibilissima potentia sua, informem, rudem, & indigestam massam, ex qua omnia deinceps Mundi membra & partes deduxit. In hac materiæ creatione, ut in sequentibus omnibus tria concurrere necesse fuit, potentiæ fœcunditatem, actuosam prægnantemque Logi potentiam, & fœcundificam, imprægnantem, vivificamque vim Spiritus Sancti. Ex potentia enim Dei, tamquam seminaria ratione, per fœcundificam vim Spiritus, materia initium existentiæ hauriens, à potentia activa Dei per imprægnantem vim Spiritus Sancti, tanquam fœtus in utero formata & in esse deducta, à potentia denique vivifica & eductrice Dei exclusa, & in propatulum educta est. Sic unus idemque Deus omnipotens in triplicitatis suæ vigore ex nihilo, sine ullo assumpto subjecto, materiam omnium creandorum concepit, formavit & in lucem protulit, non prius operante Patre, deinde Logo, postremo Spiritu Sancto, sed simul indisjunctim, indesinenter conspirantibus & cooperantibus ipsis in unitate essentiæ divinæ. Illud: IN PRINCIPIO: sic intelligendum esse ut exposuimus, testis est Esdras lib. 4. capit 6. sic dicens: O domine loquutus es ab initio creaturæ tuæ, dicens fiat, &c. Enimvero per hoc quod dicit ab initio creaturæ, satis indicat, initium sive principium illud non de Filio Dei, sed de primo creationis momento dici, id convincente cum præpositione ab, tum constructione vocum: initio & creaturæ, Nam ut quis vocem: loquutus es, cum creaturæ conjungat, res ipsa reclamat, nec dum existente creatura, cui Deus loquatur. De auctoritate porro quarti li. Esdræ non est quod ambigamus cum perspicuum fiat, epitomen esse 70. libro. Esdræ quos Picus Mirandulanus in apologia quæstionum se legisse testatur, annotatis etiam similibus plane rerum argumentis, cum ijs quæ hoc Esdræ compendio tractantur. Et veritas propheticarum hoc libro contentarum, ac partim jam completarum, Spiritu Sancto dictante primarium opus scriptum esse convincat. Præterea cum (ut jam dixi) ex proposito contra gentes scribat Moses, initium mundo ponens, non potest hic aliter principium intelligi, quam nos interpretati sumus, nam si in filio creasse dicat (quanquam & hoc verum est) nec aliud velit, unde sumetur argumentum contra Mundi aut materiæ æternitatem, quum & ipsum principium sit æternum? omnino ergo de principio temporali loquitur Moses.

Per CÆLVM & TERRAM hic non intelligit duo distincta, & differentia corpora, quæ hodie Cæli & Terræ nominibus significantur, nondum enim Cælum, nondum Terra extitit juxta propriam formam, sed Cælum secundo die factum est, Terra demum tertio die discretis aquis apparuit, & reliquæ Mundi partes deinceps ordine ex massa primum creata educuntur. Intelligit ergo per Cælum & Terram metonymice primam illam informem massam, ex qua Cælum Terraque formata sunt. Ad gentiles ipsi sermo est quibus hoc Cælum & hanc Terram quæ videmus, jam olim à Deo creata esse, quemadmodum dicturus est, testatur, utiturque nominibus rebusque notissimis, quo ad principium illorum cogitationes hominum convertat. Voluit enim Moses deliramenta Philosophorum, & falsam de æternitate Mundi & materiæ doctrinam, hominum animis eximere, quo Deo suam gloriam restitueret, ut cap. 2. & 4. emphatice admodum indicat. Quod porro Cælum & Terram metonymice pro eorum materia sumat, postulant sequentia Epitheta: THOHV & BOHV, quæ eidem massæ primum creatæ tribuit, quod fuerit informis, vasta, inanis, solitaria, & vacua, eaque epitheta jam non Cælo & Terræ, sed Terræ tantum adjungit: sic lectorem a contemplatione perfectorum corporum, ad primam ipsorum materiam retrahens, neque vero jam terram ipsam in sua forma intelligit, verum ipsum chaos indigestum & informe, Terræ tamen vocabulo utens, quia Terræ quam Cælo similius viciniusque conditione erat. Quin & Terræ vocabulum tandem rejicit, dum massam

 hanc

hanc describere pergit, vocatque THEHOM, id est abyssum. Ita sensim contemplantis mentem omni determinata rerum specie exutam, ad primam Cœli Terræq; materiam contemplandam cogit. Porro in abyssi vocabulo aliqualem hujus primæ materiæ formam indicat, nimirum quod fuerit materia liquida & fluxilis, & quidem sine fundo, ut quæ per omnia sibi similis & æqualis fuit, quemadmodum aqua aquæ, lutum luto. Iob item cap. 38. v. 38. prima hæc materia APHAR appellatur, hoc est limus, quem Deus initio rerum in solidam terram compegit. Græcis etiam vetustissimis ὕλη hoc est limus, dicitur, prima omnium rerum materia. Et item chaos à χέω quod fusilis sit, quę illius forma procul omni dubio à primis Hebræorum patribus & Mose ad illos pervenit, mundoque innotuit. Limus igitur erat & fusilis materia, moles illa primum à Deo creata, non diversarum naturarum, sed unius simplicis indivisæ substantiæ & formæ, habens in se virtutem seminariam terrestris formæ & aquæ & cælestis, omniumque, quæ ex ea massa formaturus erat Deus.

FABRICAE MVNDI

CAPVT TERTIVM.

Ad quid creatum sit hoc chaos, & de ejus fundamento, ac forma.

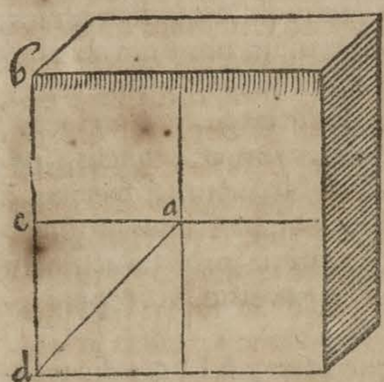

IAM quid ex hoc chao Deus intenderit facere, nunc postquam facta sunt omnia, facile intelligimus omnes, nimirum ut illud dividat formetque in tot rerum species, quot ad mundi Oeconomiam sibi ab æterno propositam necessarias esse novit, & singulis suam vim & legem naturalem semel indat ac stabiliat, ut immutabilis ad terminum usque rerum omnium præconstitutum permaneat. Porro cum solius hominis causa crearit reliqua, ejusque servitio manciparit omnia, donec decursu temporis constituti genus humanum ad cæleste domicilium transferret, ut divinus Paulus Rom. 8. eleganter disserit, tali ordine prudentissimus architectus eadem creavit & constituit, ut subordinatis obsequijs, & consentientissima harmonia omnia homini inservirent. Quæ harmonia in eo primum consistit, ut superiores causæ in inferiores principatum gerant, & effectus omnes à summis causis per medias atque imas progrediantur. Deinde & in eo, ut rerum omnium ad se mutuo juxta causarum & effectuum consequentiam sit inclinatio, & veluti amor quidam, quo inferiora respiciunt superiora tamquam benefica, & superiora vicissim inferiora, quo aliquid ijs conferant. His duabus naturæ conditionibus fit quātumvis contraria & diffidentia in imis rerum speciebus reperiantur, tamen in ordine quæque suo arctissime cohæreant, & in prima causa tanquam centro concurrentes, justum servitium Deo Creatori atque homini præstent, adeoque omnia inter se, juxta proprium quæque officium consentiant. Sed de his postea latius. Illud in præsentia admonendus es lector, ut in rerum creatione diligenter observes, quo ordine, ex quibus, & quo modo, quibusque medijs singula effecerit Deus, sic disces quid in omni œconomia naturæ sit prius, quid posterius, quæ operum sint causæ, quę singulorum generationes, proinde & rerum definitiones, & naturas sympathias & antipathias, differentias in fortitudine & debilitate, nobilitate & ignobilitate, longævitate & corruptibilitate, aliaque plurima cognosces. Quidquid enim de natura rerum disputari potest, ab earum generatione, & primæ creationis ordine dependet. Qui potest capere capiat, difficilia quidem indagatu sunt multa, veruntamen & multa intentiore animi speculatione consequi licet, præcipue si Spiritus Sancti invocato lumine, gloriam Deo ex suo opificio studeas excitare. Multo hic alia naturalium rerum principia, multo alium naturæ operantis ordinem observabis quam a gentilibus Philosophis est traditus, quippe suopte ingenio hæc Mundi primordio, eo quo nobis à Mose sunt tradita modo, percipere erat impossibile. Ad rectum curriculi nostri tramitem redeamus. Creato chao accurate cogitandum est, quid primum in eo fecerit Deus. Ante omnia fixus illi locus erat necessarius, vides enim gravissimum omnium corporum esse terram, cui hæc massa conditione vicinior longe erat quam Cælo. Quod si fixum non accepisset locum, facile intelligis in infinitum prolapsuram fuisse, gravitate nimirum semper motum urgente. Atqui ut rerum principium hic obiter admoneam, observa Deum ab ultimo & crassissimo Elemento, ab inertissimo & informi penè suam creationem inchoare, & paullatim ad altiora, nobiliora, divinioraque ascendere, observa item, à solidiore & firmiore corpore initium facere, ut quæ ad vitam & perfectionem creaturarum pertinentia paranda erant, quæ fluxa & mobilia sunt omnia, ut inquam talia omnia firmū haberent subjectum, in quo colligarentur, fierentque stabilia. Terræ ergo & chao locum assignavit punctum unum in medio vacui, in quo conquiesceret, nec cum nacta ulterius motum intenderet. Hoc totius naturæ longe admirandissimum est miraculum, omnem intellectum & fidem excedens, nisi Astrorum ambitus, & Orbis terræ circumnavigatio id ita esse convincerent; quis enim alioqui credere queat tātum pondus in medio ambientis Cæli pendulum hærere, & consistere posse? Et licet veritas fidem extorqueat, quis intelligat sine sustentaculo tantam tamque ponderosam molem ibi stare & conquiescere posse? Quis fundamentum hic ullum, ubi nihil quod sustineat occurrit, cogitare potest? Merito igitur Iobum in amaritudine doloris sui secum disceptantem jubet Deus, si intelligentiam habeat, quod sit terræ fundamentum dicere, Iob 38. v. 4. Imperscrutabilis hic est Dei sapientia & incomparabilis potentia, neque ullam hujus fundamenti rationem excogitare est possibile, nisi solam Dei voluntatem, quæ absconditas in ipso rationes & causas sequitur, cuique omnia absolute obediunt. Vt voluit ita factum est, voluntas ejus materiam ad omnia fabricanda & formanda idoneam exprimit, voluntas ejus ex uno unius formæ corpore, plura diversarum formarum fingit; Voluntas ejus corpora ex corporibus, formas ex formis deducendo quod iners & nulla activitate præditum est, paullatim in vegetam vim & efficaciam, in vitam, in motum, in sensum, & in intellectum deducit; & quod maximum est, omnia quæ creat ita inter se consentientia, mutuo amore & vinculo connexa, & in idem conspirantia, sola voluntatis impressione facit, ut naturalis illis quidam fiat affectus & inclinatio ad prosequendum officium, quod ipsis ex harmonico idearum in mente divina consensu, per voluntatem creantis impressum est. Si chaos, & gravissimum in primis quod in illo est terra, ex impressione voluntatis Dei, punctum in vacuo designatum appetit, eoque quodam veluti desiderio sua gravitate se movet donec æqualiter ex omni parte id nactum conquiescat, reliqua Mundi suis veluti humeris ferens & sustentans. Est igitur hæc Terræ, & proinde chai natura, ac cum reliquis postea creaturis sympathia, ut se omnibus subjiciat in sede sibi assignata, in Centro Mundi, & circum Centrum proximè firma conquiescat, reliquaque omnia sustentet, & ut est imperfectissima, à superioribus benedictionem & adjumentum appetat, ad pariendum quæ illi mandata sunt. In

hoc

hoc igitur puncto necessario conquiescit chaos, quoniam hoc illi Deus sedem quietis, & terminum motus gravitatis cōstituit, quā legem ac metam transgredi nec potest, nec optat: quādoquidem Deus dixit & facta sunt, ea natura, hæc sympathia illi a Domino indita est, tanquam ad omnium specierum & individuorum sustentationem necessaria. Ideo Psalmo 103 dicit David, Fundavit terram super bases suas, ne moveat se in seculum & in seculum. Et Psal. 135. v. 6. Firmavit aut extendit terram super aquas. Quia vero hoc chaos mater est omnium, non solum inferiorum corporum, sed & cælestium, omniumque quæ creata sunt, ut audiemus, non est dubitandum quin Elementa omnia, Cæliq; omnes ad summū usq;, matris suæ indolem, alia plus, alia minus referāt, ac pondus aliquod obtineant quo ad mediū inclinētur, sympathiamq; suā, tū ad terrā, tū inter se mutuo incubatione & contactu, ac veluti sensu exerceāt.

Porro & hoc experientia docet, quæ pondere prævalent, ea natura velocius, propiusque ad Centrum Mundi, sedem inquam gravium accedere. Hinc certissima ordinis ratio in universo nascitur, ut quæ leviora sunt ac subtiliora, superiorem locum obtineant. Neque hoc solum, verum etiam chai totiusque Mundi sphærica figura inde ortum habet; quippe cum chai materia fluxilis esset, & sibi per omnia similis, æquali undequaq; virtute & facilitate, ad punctum illum quietis pondere suo ferebatur, ita ut extrema ejus omnia æqualiter à Centro distarent, & ex omni parte Centri in æquilibrio consisteret. Si enim ejus extrema inæqualiter a Centro distitissent, plus ponderis Centro ex una aliqua parte incubuisset quam in alia; ut si in cubo a sit centum, b. c. d. e. sint extrema, ex a autem spectes b. aut d. angulum &. c. in medio latere, longior multo est linea d. a, quam linea c. a. aut e. a. multo plus itaque ponderis habet materia que secundum a. b. aut d. a. lineam Centro incumbit, quam quæ secundum c. a. aut e. a. Vincet igitur d. a. pondus, & c. a. atque e. a. sursum protrudet cadendo donec c. d. e. simul in æquilibrio, hoc est æqualiter à centro consistant, materia existente liquida & fluxili. Necessario igitur chaos in æquilibrio sub figura sphærica consistit.

Et erat alioqui talis figura sola mundo conveniens, postquam superiora perfectioraque corpora, terram juvandæ generationis causa perpetua circumvolutione erant ambitura. Iohannes de Sacrobusco & cæteri Mathematici Terræ sphæricam figuram, ex apparentibus quibusdam accidentibus comprobant, sed præclarius multo est ex ipso fonte, ex causis, inquam, unum quodque demonstrare, hoc enim tramite solida scientia incedit. Inventum hunc punctum ex jam demonstratis, constat Centrum Mundi & gravitatis, aut quietis gravium vocandum esse. Vocant autem Physici ipsum infimum omnium, reliqua verò superiora, & motum ad medium dicunt deorsum fieri, à medio vero sursum, idque optimo jure, quod supremum merito dici debeat, id quod perfectissimum est, & reliquis aliquid præstantioris naturæ conferre potest, infimum vero quod longisime ab illo, & loco & conditione distat.

FABRICAE MVNDI

CAPV.T QVARTVM.

De natura & forma chai sive primæ materiæ.

CHAOS hoc principio creatum omnium rerum quæ à Deo facta sunt fuisse principium materiale, luce clarius ostendit Moses, dum omnia ex eodem sex dierum opera deducit. Et prima ejus propositio perspicue convincit, nihil prius hac materia a Deo creatum esse, alioqui enim non recte principium creationis in ea constituisset. Quum igitur post hanc materiam, & ex eadem facta sint omnia, ad originem naturæ recte pervestigandam, & naturalis Philosophiæ principia juxta veritatem constituenda, summe necessarium est, qualis hæc prima fuerit materia diligentissime considerare. Multis se modis torserunt gentiles Philosophi in materiæ consideratione, esse illam negare non sunt ausi, & tamen ens esse minime concesserunt; ajunt nec quantitatem nec qualitatem esse, neque has in se habere, quinimo ita omni qualitate & forma spoliant, ut tanquam meram privationem malam ac turpem esse testentur, eoque nonnulli progressi sunt impudentiæ & temeritatis, ut Deum in edomanda materia, ipsaque formis subjicienda laborasse dicant. Quid quæso insulsius, quid magis probrosum in Dei omnipotentiam dici potuit? annon qui formas multo materia nobiliores aliunde (ut illi volunt) efficere & inducere potuit, etiā materiam ad omne opus sibi obsequentissimam creare valuit? Sed hæc est mentis humanæ caligo & cæcitas, ut sine ductu verbi Dei, nihil quod a sensibus est remotum, & divinam habet orginem, recte & certo assequi queat. Quin etiam summa est insania, profundisima naturæ mysteria, primam inquam ejus originem, & abyssum extremam cōsiliorum, & operum Dei, ex suo cerebro metiri & perquirere velle. Natura docere nos potest ex materia creata esse omnia, quis materiæ illius modum & conditiones nusquam neque verbo Dei, neque ullo naturæ vestigio indicatas, imo manifesto Dei verbo contrarias, pro oraculis obtrudere audeat? Materiam primam ita omni forma omniq; entis conditione & specie privant, ut quo modo in se ipsa subsistere posit, dici nequeat. At Moses disertis verbis eam terram, aquam & abyssum nominat, priusquam supra concreatam formam nova aliqua species illi inducta fuisset, & Ecclesiastes cap. 3. v. 20. vocat APHAR, id est limum. Ex quibus eam jam ab initio speciem aliquam terræ & aquę, proinde & magnitudinem ac pondus habuisse, fit manifestum. Sed dicet aliquis, Philosophos distinguendarū rerū causa materiam per se, formam item per se considerare, quod magis perspicue causas rerū a qualitalibus & formis, nō à materia dependentes, & generationem productionemq; specierum, quæ formæ ad materiam accessu fit, doceant. Rectè id quidem, & nos qualitates ac formas activas esse, & specierum generatrices asserimus; nou nudatam hisce materiam, sed in duobus interim illi gravisime peccant: primum in eo quod ab extremis perfectisimisq; formis ad primam omniū, quæcunq; cogitari potest, ascendentes, omnes pariter à materia sejungunt, & tanquā accessorias aliundeq; inductas habent, ita ut nudam ad extremum materiam relinquant; cum juxta veram specierū productionem a Mose descriptam, supra chai informitatem à Mose indicatā, non liceat ascendere: hoc enim cum primū fuerit rerum initium, & in illud postremo resolvantur omnia, juxta Ecclesiastem capite 3, quo ulterius illud circumcidendo poterant ascendere, quum id compositum esse docere nequeant? Secundo in eo gravius adhuc peccant, quod formam omnem ita alienam a materia faciunt, ut nullam in illa seminariam vim aut radiculam habere concedant, sed primum sui initium aliunde extra materiam accepisse volunt, cui nos adversamur, cum ex Mundi genesi,

& testimo-

& teſtimonijs divinis conſtet, primam materiam ſuam formam, & qualitatem ac quantitatem habuiſſe, & ex ejus forma reliquorum formas natas eſſe. Præterea abſurdum planè eſt & à Deo alienum, aliquid informe & ſine omni virtute ac qualitate creare, tum ratione inſtituti ſui, tum ratione omnipotentiæ & majeſtatis ſuæ. Inſtituti, quia cum omnia hominis ſervitio deſtinarit, quorſum iners ſpectabit mater, quæ, nec ipſa aliquid per ſe poteſt, nec receptas qualitates & virtutes intendere, quin potius obtundere valebit. Nam ſi receptis qualitatibus aliquid conferre dicas, contradictoria ſimul aſſeris, materiam, nec quantitatem, nec qualitatem aliquam eſſe, nec eam in ſuis viſceribus propriam complecti, & tamen aliqua virtute dotatam eſſe, quippe quæ operis aliquid præſtat. Ratione omnipotentiæ & majeſtatis ſuæ minime Deo convenit, informem omnino materiam condere. Quippe cum ſit ille forma formarum omnium formatrix, mera lux, mera virtus & efficacia, mera vita, & ſpirans bonitas, quomodo poterit inane & mortuũ aliquid parere, qui ad vitam omne ſuum inſtitutum direxit. Qui hominem ad ſuam imaginẽ creare concepit, quomodo a mortuo & inerti fundamento incipiet, & ex eo hominem formabit, quo nihil Deo diſſimilius, imo magis contrarium & a Deo alienum eſſe poteſt? Injuriam ergo Deo optimo maximo facit, & illius majeſtati atque omnipotentiæ detrahit, qui tam excellentis & incomparabilis operis tam vile principium facit. Rectius paullo de materia prima ſenſiſſe videntur Empedocles & Anaxagoras, quos Plotinus lib. de materia, cap. 7 reprehendit. Non enim Empedocles materiam ita in infinitum circumcidebat, & omni qualitate exuebat, ſed cum experientia diſceret omnia corpora in Elementa reſolvi, unde compoſita fuerant, nec ulteriorem reſolutionem deprehenderet, deſtitit altius materiæ principium indagare, neſcius prioris materiæ unde Elementa nata eſſent. Quod vero illi objicit Plotinus elementorum corruptionem, locum non habet; etenim non corrumpuntur Elementa, ſed mixturæ tantũ, quarum putrefactione & reſolutione Elementa repurgantur, & ſuæ integritati reſtituuntur. Anaxagoras autem proximè ad chai naturam accedens, miſturam quandam aquoſam primam aſſeruit eſſe materiam, in miſtura quidem errans, ſed forte quia juſtum non ſuppeditabat nomen, ſimilitudine rei proxima illam deſcribere voluit, nimirum ab antiquiſſima traditione edoctus, primam rerum omnium materiam Aphar, & ὕλην fuiſſe. Addidit hanc ipſam materiam, non aptitudinem paſsivam tantum ad omnia, ut alij volunt habere, ut nimirum aliunde inductas formas reciperet, ſed ipſam actu (non expreſſo ſive actuali, verum potentiali intellige) in ſe ſuave eſſentia omnes formas omneſq; ſpecies continere. In quo profecto parum admodum a veritate aberrabat, ut in progreſſu patebit, verum ſi ſpeciem a materia formari voluit, ut dicere videtur Plotinus, in eo certe erravit, neque enim imperfectum perfectius producere poteſt, ſed ipſum perficiente eget. Vt autem omiſsis Ethnicorum ſomnijs, veram de materia prima doctrinam conſequamur, primum quid de ea ſentiendum judicem, compendio dicam, & in proceſſu ex verbo Dei & perceptibilis naturæ cum illo conſenſu probabo. Sic igitur res habet.

Ex quolibet quidlibet facere ſolus naturæ dominus, Deus omnipotens poteſt, de quo Mat. 3. & Luc. 3. ſic teſtatur Iohannes Baptiſta. Potens eſt Deus, de lapidibus iſtis ſuſcitare filios ipſi Abrahæ. Et qui ſine omni ſubjecta materia Mundum hunc creare potuit, multo magis ex quolibet quidlibet etiam in momento fecerit. Rationem tamen & normam quam naturæ indidit, ipſe in creando ſequutus eſt, ut videbimus. Natura autem ſemel a Deo ordinata & conſtituta, non quidlibet ex quolibet efficit, ſed ex materia quæ illi quod intendit natura proximior eſt, hoc ipſum procreat. Hæc enim illius infinita eſt providentia: Sic non ex lapide triticũ gignit, ſed ex ſucco terreo & aqueo, nec ignem ex aqua ſuſcitat, ſed ex oleo, magiſque ex ſulphure. Qualitas ergo accommoda ijs quæ generantur, in materia requiritur, atque hanc videmus in univerſum naturæ ſemel a Deo conſtitutæ legem, ut nihil ex nihilo gignat, neque ex contrariè affecta, aut ad generationem inidonea materia.

Omnis operatio Naturæ in contrarie affectam materiam, atque inidoneam eſt violenta, minus tamen in inidoneam quam in contrarie affectam. Porro quod vim patitur amoto agente ad ſuum genium redit, niſi diuturniore actione victum paullatim in agentis naturam pertrahatur. Violenta eſt igitur omnis generatio in materiam, ſi illam ſine omni qualitate & naturali affectu, quibus ad gignendum inclinari poſſit, eſſe dicamus. Porro ad generationem & continuationem ſpecierum ac multiplicationem, neceſſarius eſt rerum inter ſe conſenſus & ſympathia, ut 5 capite dictum eſt, & in Mundi œeconomia hoc paſſim manifeſtiſſime eſt perſpicere: oportuit igitur materiam ex qua aliquid generaretur ſibi propriam naturam & conditionem habere, quæ ad intentam ſpeciem ex ipſa generandam eſſet idonea.

Hæc eadem Natura, ſi ex prima creatione radicem in materia prima nullo modo habuiſſet, quomodo potuiſſet ad officium, ad quod deſtinavit Deus omnia (nimirum ad ſerviendum in hominis uſum) inclinari? quæ potuiſſet unquam rerum inter ſe ſympathia naſci? quam agnoſci & obſervari à nobis uſque adeo eſt neceſſarium, ut Spiritus Sanctus, qui omnia creata in hunc uſum ſuſtinet, & dirigit, per Paulum Rom. 8. nobis eam luculenter & ampliter deſcribat, cum magnitudinem incomparabilem gloriæ, quæ revelabitur erga nos ex hoc creaturarum ſervitio demonſtrat, dicens: Etenim ſollicita creaturæ expectatio expectat ut palam fiant filij Dei, hoc eſt ſuum officium ſibi à Deo injunctum alacriter proſequitur, homines in hac vita ſolicite ſuſtentans, cum deſiderio ut ſalvi fiant, & ad Deum creatorem ſuum adducantur. Quod ſi, inquit, hoc creaturæ ſervitium in multis fruſtra fiat, & ſit inane, tamen huic vanitati non volens ſe ſubjicit, hoc eſt, non perinde illi eſt, bonis ne an malis ſerviat, ſed quantum in ſe eſt præſcriptum officium præſtat in gloriam Dei, & ſalutem hominum. Veruntamen illam huic vanitati ſubjecit Deus, ut nimirum etiam malis, licet fruſtra ſerviat, non ſimpliciter tamen, ſed ſub ſpe, ſi forte palpent benignitatem & benevolentiam Dei, ac convertantur. Et ut invitè malis ſerviviſſe illam doceat, addit eam ab hac ſervitute liberandam eſſe, in libertatem quæ cedat in gloriam filiorum Dei, ad quam perpetuo aſpirant, nimirum cum Chriſtus Dominus noſter & naturæ, præciſa ulteriore propagatione humani generis, fideles ſuos in gloriam Dei patris adducet. Vides hic manifeſtiſſime, quanta ſit rerum omnium inter ſe & cum homine ſympathia, quam ex materia plane informi omniſque qualitatis & affectus experte, fieri eſt impoſſibile. Atqui dices mihi ex Ethnicorum philoſophia, Deum creatæ materiæ poſtea induxiſſe formam aliquam, ex qua deinceps generatio & propagatio ſit facta. Et quorſum quæſo ſecundo loco ſecundaque operatione fecit, quod primo primaque creatione poterat? annon æque principio materiam in ſua natura idoneè qualificatam dare poterat, atque poſtea inducta, idque per vim qualitate? Rurſus an poteſt is qui totus forma, virtus actuſque perfectiſſimus, potentiſſimus, optimuſque eſt, & ipſa boni origo ac fons, aliquid omnino informe & ab omni affectu actioneque alieniſſimum, procreare?

Iam præcipuum opus ſuum hominem voluit Deus ad ſuam imaginem creare, quomodo enim alioqui in diſsimilitudine potuiſſet gloria Dei frui? Diſſimilia diſſimilibus non afficiuntur, ſed ab ijs abhorrent. Similitudo igitur ad Deum requirebatur in homine magna, prout multum gloriæ Dei particeps eſſe debebat. Atqui ſacræ literę teſtãtur, univerſam Dei gloriam ſanctis patefactum iri, & nos illi ſimiles fore, quia videbimus eum ſicuti eſt. Maxima

igitur

igitur hominis similitudo cum Deo erit in futura vita, cujus excellentiæ initia in creatione illum accepisse, ex Genesi testatissimum est, quippe a creationis suæ initio cum Deo versari, eique in omni obedientia servire, in hoc mundo debebat, donec in similitudine Dei sibi concreata adolesceret, & extremam perfectionem in cœlis reciperet.

Cum igitur homo ad Imaginem Dei creatus sit, etiam reliquæ creaturæ, ut cum homine subservituræ erant justâ haberent sympathiam, aliquid similitudinis cum Deo in ipsa creatione nactæ sunt. Quin etiam & prima materia Chaos ipsum, ex quo omnia, pariterque homo, creata sunt, aliquam ad suum conditorem similitudinem habere debuit, absurdum enim erat, ut dixi, fontem bonorum omnium Deum, mali aliquid, & qui totus, vita & virtus vivifica est, stupidum & sine omni qualitate atque affectu corpus creare, quod mox refingendum esset, ut creandis rerum speciebus, & homini ipsi convenire posset. Nam & cujusque artificis opus, industriam, prudentiam, & animi ipsius studium præ se fert, quanto magis Dei intentionem & imaginem aliquam ipsius opera referunt. Qui ergo ita naturam formavit & constituit a principio, ut non nisi ex idoneo qualificata materia generationem faciat, etiam primas rerum species ex idoneo ad hoc Chao creavit, & eduxit.

Concludimus ergo, Chaos fuisse primam rerum omnium materiam, habentem in sua essentia omnium qualitatum & formarum semen, naturam, inquam, unam simplicem & incompositam, in tot qualitatum & formarum species deducibilem & distribuibilem, quot nunc in universa natura extant. Fuisse item creatori suo in eo simile, quod quemadmodum Deus Pater principium est totius Deitatis, in se occulte habens omnia quæ in Logo Filio actu expressa, & per Spiritum S. effusa, & creaturis communicata sunt, ita etiam Chaos omnes rerum formas, substantias, & qualitates, latenter secundum potentiam seminariam & radicalem in suis visceribus intimaque essentia complexum fuisse, quæ inde a creatore inductæ, perfectæ & in species distributæ actu egrediente homini serviunt. Et quemadmodum in Deo Patre idearum multitudo, non ut multa, sed sub unitate simplici comprehensa, per creationem extra Deum in singulas deducitur species : ita chaos sub una simplici & incomposita natura per creationem in tot substantias & species diducitur & perficitur, quot in mundi corpore & œconomia requirebantur. Et quemadmodum substantia Dei incomposita est, non constans materia & forma, sed una indivisibilis, etiam cogitatione, essentia; ita & materiæ primæ sive chai substantia incomposita est, non constans materia & forma aliunde introducta, aut de novo in ipsa creata, sed est una simplex essentia unico actu ab uno simplici Ente Deo creata, & substantia vitalis, vitaque sive forma substantialis, sive substantia essentialis, & essentia substantialis (aut quomodocunque unitas materiæ & formæ exprimi potest) existens, in hoc tamen præ cæteris differentijs maxime a Deo distans, quod corporea & crassa sit, finita actu, virtute & potentia, principium tantum tenue horum existens, & divisibilis in differentes substantias, etiam usque ad contraria, non quidem immediate, sed per intermedios progenituræ gradus. Hanc primæ materiæ unitatem haud recte per omnia diviserunt veteres Philosophi, quasi duo diversa & incommunicantia essent rerum principia, materia & forma. In ijs quidem quæ generantur, aliquid intellectui lucis adfert talis distinctio, dum materiam ex qua aliquid fit, & formam inducendam ac nondum existentem sejunctim (ut ibi res postulat) speculamur; verum cum id in prima materia, & extra casum generationis facimus, materiam plane informem & inanem concipimus, & a veris naturalibus principijs aberramus.

Est itaque chaos in ijs quæ creata sunt & extra Deum, Ens Entium, forma formarum, substantia substantiarum, non actu, sed potentia, eaque non extranea, sed intranea, materiam & initium formæ præstans, omnibus tanquam mater, verum opifice Deo primum, deinde virtute specifica a Deo instituta, ea formante, perficiente, & ad partum præparante. Hanc de materia prima & chao sententiam, ex creatione mundi & indubitata rerum experientia, confirmari videbimus.

FABRICAE MVNDI

CAPVT QVINTVM.

De erroneo & vero idearum intellectu.

QVIA vero ex sinistro idearum & formarum intellectu ac consideratione, multa traduntur a Philosophis absurda, perplexæ questiones & disceptationes oriuntur, & verus operationum naturæ ordo obscuratur, altius idearum & formarum conditio ac natura pervestiganda nobis erat, quo ne falso nitentes fundamento nos ipsos fallamus, & pro vera scientia meras opiniones, atque etiam inepta deliria constituamus. Cum formas aliunde in materiam deduci volunt Philosophi, aliud & distinctum a materia principium illis assignant, nimirum ideam quandam æternam ex qua fluant illæ, & materiæ adjungantur, ita ut ens unumquodque non simplex sit, sed ex diversis & separatis, atque incommunicantibus, materia & forma compositum, proinde nec in essentia similitudinis aliquid, nec sympathiæ inter se quicquam ante compositionem materia & forma habuerint. Notum ac tritum satis est, bonum quemque artificem ante operis sui fabricam ideam quandam concipere, cujus intuitu illud inchoet atque perficiat; verum multa inter operandum subinde incidunt, quæ præter conceptum exemplar addat dematve, & si plures idem specie opus aggrediantur, tot erunt differentiæ, quot artifices. Non igitur extra hominem idea est aliqua, tale exemplar in illius intellectum instillans atque formans, sed ipse pro sui intellectus perspicuitate, proque rerum cognitione, sive vera sive erronea, quam nactus est, & pro rationis suæ judicio illud fingit, & ex accidente per experientiam aut aliunde meliore cognitione refingit. Deus item, ut per se sapientissimus, potentissimus, peritissimusque mundi architectus, non nisi optima exquisitissimaque ratione condidit omnia, quamobrem & ideam suo operi convenientissimam concepisse necessarium est. Non enim est sapientis aliquid sine justo ordine, modo & ratione facere; enimvero quæ sic fiunt fortuito ac temere fiunt; nec boni speciem certo promittere possint. At vero hanc condendi operis ideam, non ex rerum præcognitione & præscitu & ratiocinatione ac meditatione tanquam exemplari aliquo collegit, ut homo : ipse enim cum per se & sine omni mentis motu, alteratione, inspectatione, & auscultatione sit omniscius, omnipotens, omnia rerum principia, media, fines, modos, conditiones, numerum, proportiones, habitudines, & quicquid visibilium invisibiliumque existit, in virtute essentiæ suæ præsentia & conspecta & ponderata habens, tam absolutus, inquam, artifex ex inti-

mo centro & fonte essentiæ suæ hanc ideam increatem & in omnia relucentem habet & possidet ab æterno. Estque hæc idea unica & simplex, quemadmodum essentia Dei unica & simplex est, sed fœcunditate veluti generationis & propagationis in ramos formarum, & specierum omnium procedens, juxta creationis in unica hominis specie institutum & scopum. Quare cum creationem rerum intime contemplari voles, & eam affinitatem sympathiamque recte indagare desideras, quo ordine unumquodque, & ex quo creetur, quoque modo species in speciem transeat, tota mentis acie & viribus est contemplandum, inde enim creaturæ singulorum & servitutis ordo, quo ad hominem pertingunt, innotescunt.

Iam hanc ideam extra Dei substantiam & essentiam collocare nullo modo licet, est enim ipsi Deo proprijssime propria, nulli alteri præter Deum commu nicabilis, quemadmodum essentia ipsius nulli alteri quam Deo competit, nisi cum quibusdam insanire lubeat, qui omnia ex essentia Dei genita, veluti particulas ejus esse, ideoque animas omnium ad ipsum redituras somniarunt. Cum igitur ab essentia Dei sit inseparabilis hæc idea, nefas est aliquod formarum & specierum primum principium, præterquam in Deo cogitare. Quod si quis ideas extra Deum ponat, non erunt hæ primæ ideæ, sed secundariæ, a prima illa, quæ in Deo est, creatæ, quæ cum extra res a Philosophis collocantur, & cum materia coire, resque ipsas & species compositas constituere dicuntur, quid aliud fit quam quod sufficienti omnium conditori, minister adhibetur qui omnia formet? quasi per se immediate id nequivisset ille, aut dedignatus esset efficere, qui tanto erga opus suum accensus est amore, ut delectetur esse cum filijs hominum. Prov. 8 Et si informem, inertem, & per omnia impotentem, nulliusque qualitatis materiam per se creasse concedamus eum, qui totus virtus, & ad nobilissimos effectus pregnans omnipotensque efficacia est, cur digniores nobilioresque materia formas per alienas ministrasque ideas creasse dicemus? An non est hoc gloriam creatoris attenuare? An vero & materiam per secundas ideas conditam voles? quæ quæso ejus quod nihil est, & ab omni essentia nudum, idea fingi potest? Ideas enim formas formarum effectrices esse volunt. Quod si has secundas ideas, non in primum tantum creatorem rerum, sed in perpetuam specierum propagationem factas quis asserat, quæ erit differentia propagationis a prima rei constitutione? nonne utrobique species forma in materiam inducta componetur? Si igitur primum hominem creavit Deus, & idem creationis opus in singulis deinceps hominibus repetitur, quomodo septimo die & deinceps a creando cessasse dicitur Deus, Gen. 2 v. 2. ut tanquam hæretici e cœtu fidelium explosi fuerunt, qui Angelos mundi creatores affirmabant, non minus hi tales erunt qui ideas extra Deum positas species rerum constituere dicunt, sunt enim & tales ideæ creaturæ non minus quam Angeli. Ad hæc accedit quod antea dixi, speciem & materiam si separata & incommunicantia constituas (ut necesse est cum materiam plane informem, eamque cum forma junctam, compositum non simplex reddere statuis) fieri non potest, ut sit ulla materiæ ad formam inclinatio aut appetitus, aut ulla sympathia, quæ ex differenti similitudine nascitur. Multæ ex Ideis a Deo & rebus separatis intricatæ & mere inutiles quæstiones oriuntur, quas utcunque solveris nunquam veritatē creationis generationisq; attinges, proinde nec de naturæ origine, potentia, symphatia, certi aliquid statuere poteris.

Dicimus ergo unam esse universam ideam in Deo essentialiter residentem, quæ est omnimoda ratio omnium eorum quæ Deus condere voluit juxta infinitam ejus sapientiam & voluntatem disposita & destinata, eamque ideam actu externo in opificio mundi speciatim expressam, atque in eo actu expresso naturaliter per generationem species in multa individua multiplicari & propagari, sine ulla extra Deum cooperante idea, quippe in primo cujusque speciei actu expresso impressus est character ideæ illius speciei in Deo existentis, ex qua impressione deinceps ad suæ speciei propagationem inclinatur. Illam etiam ideam, sive rationem omnium, utpote internum actum essentiæ Dei esse analogum ipsi essentiæ dicimus, proinde & creaturas, quæ ejusdem ideæ sunt imagines, ad Dei substantiam & essentiam aliqualem analogiam habere. Vnde altissima Trinitatis mysteria, veluti per transennam de longe elucent, & adversus omnes de Trinitate hæreses, catholica doctrina insigniter illustrari, & utcunque disjectis tenebris perspicua magis reddi poterit, si quis invocato Spiritu Sancto, creaturæ ad Creatorem analogiam pio zelo pro viribus perscrutetur. Quia vero rationes particulares in universali illa idea, per mutuæ dependentiæ nexum & perpetuam harmoniam in consonantissimam melodiam excitantur, creaturales etiam rationes in unam symphoniam utcunque coire est necesse, juxta similitudinem aliquam, non autem proportionem, quia finiti ad infinitum nulla est proportio. Ex hac quoque creaturarum symphonia, sive in natura & officio consensu & concordia, sequitur sympathia, quæ propter creationis scopum erat necessaria. Quæ hactenus de materia & forma, de speciebus & earum ministerio ac sympathia partim dicta, partim etiam demonstrata sunt, in creationis historia manifestius elucent & probabuntur, eo igitur redeamus.

FABRICAE MVNDI
CAPVT SEXTVM.
De tempore inchoatæ creationis.

VM Deus creare inciperet nondum erant astra, nondum illorum motus, nondum igitur tempus erat juxta Physicorum definitionem, & tamē tenebrosum illud intervallum, quod lucem præcessit, pro parte diei computatur, & nox ac vespera vocatur v. 5. & cum luce sequente, usque dum occidit illa, diem naturalem sequentibus æqualem constituit. Mensuratur igitur a Deo æternum illud spacium, per prius posteriusque juxta partium magnitudinem, nec est ulla cum Physicorum tempore differentia, præterquam quod mensurari non potest, nisi comparatione mensuræ ex creatione mutuo acceptæ, neque enim illa mundum præcedens æternitas, annos, menses, diesve, aut simile aliquot accidens, quo mēsurari posset, habuit. Quid si vero tempus Physicorum mensurari non possit, an propterea desinet esse tempus? mensuratio est accidens tempori, definire illud non potest. Quicquid esse dignoscitur suam in natura habet definitionem, etiam si verbis dari non possit, ita æternitas vere esse dignoscitur, communis enim intellectus id ostēdit, dum nemo est, qui quod nunquam est, esse fateatur, & quod est aliquando, esse non contendat, ac proinde quod est, id aliquandiu, sive aliquo tempore esse non dubitet. Et communis est sententia: quod nullo tempore est, & quod nusquam est, hoc non esse. Impossibile enim est, essentiam alicujus sine circumstantia temporis & loci concipere. Proinde ad evitandum flexiloquos captiososque sermones, & inanes fantasias multas, quas ex temporis & loci definitionibus hactenus usitatis, fallaces sophistæ intellectui tanquam densa

quam densas nebulas offundunt, præstat in ipsas temporis & loci substantias, sive malis dici, essentias, animum intendere, & rationes earum si exprimere nequeas, cum desint apta vocabula, similitudine tamen aliqua concepta speculari. Sic tempus cogitabis extensionem quandam durationis, inter prius & posterius esse, quam post mundi creationem constantes immutabilesque mensuræ, videlicet astrorum motus, exquisitissime mensurant, ante conditum vero mundum, licet tales mensuræ defuerunt, non tamen desijt esse tempus, & si jam illud mensurare speculatio aliqua postulet, cogitatione mensuras hujus nostri temporis, quantum ad extensiones earum attinet, partibus illius æterni applicabimus. Vt si æternitatem Dei aliquo modo declarare velimus, dicemus illum mille seculis (extensione inquam tanta) ante conditum mundum fuisse, & supra hæc rursus mille, & ulterius mille, ac deinceps superius sine fine. Sic communis intellectus æternitatis partes aliquousque metitur; & quid opus est hic argutis tergiversationibus & labyrinthis, quæ æterna sunt & increata facilius aliquali intellectu concipiuntur quam definiantur, aut recte describantur. Et verbum Dei æterna & infinita secula a priori & posteriori, Deo subinde tribuit, communi intellectui quem ipse formavit se accommodans. Locum similiter cogitabimus esse spacium quoddam in quo res est, quem in species tres partiemur, in excedentem locatum, in adæquatum, & in minorem, nihil de locati magnitudine definientem. Secundum primam homo est in domo, pro secunda corpus quodque est in aqua aut aere, undequaque ejus extrema comprehendente, secundum tertiam unaquæque res, & præcipue Deus, est etiam in minimo loco, creatura quidem secundum synecdochen, Deus vero secundum totam essentiam. Si quis ita hisce determinatis æternum aliquid præter Deum constitui addubitet, is locum & tempus in ipso Deo ab ejus essentia adferri considerabit, cum essentia sine tempore & loco esse nequeat. Est enim ut elegantissime dicit Ioannes Damascenus lib. 1. cap. 16, Deus sui ipsius locus. Eodem quoque modo & ratione sibi ipsi tẽpus esse imaginabitur. Et Tertullianus contra Praxeam sic scribit. Ante omnia enim Deus erat solus, ipse sibi & mundus & locus & omnia, fol. 675. b. Si aliam temporis locique substantiam quærat, in abyssum imperscrutabilem & devias ambages devolvetur; quia profunditas Dei omnem intellum longissime superat.

Dicamus ergo cum Mose v. 5, creationis & primi diei naturalis initium, nocte factum esse, noctemque primam diei partem esse, & a primo creationis momento tempus mundi inchoandum esse, ideoque Deum non solum hebdomadam dierum in memoriam creationis constituisse, verum etiam cujusque diei initium ab occasu solis & vespera sumi voluisse, maleque sentire eos, qui vetustiores Hebræos diem ab ortu solis inchoasse volunt, locis aliquot scripturæ sacræ male intellectis & detortis id sibi persuadentes, Exod. 12. v. 18 solemnitas Paschæ 7 diebus celebranda præcipitur, & initium finisque illorum dierum, constituitur in vespera, diem autem primum & ultimum solemnes constituit Dominus v. 16. adeo ut primus Ioan. 19. v. 31. vocetur magnum sabbathum, diem vero decimum quartum mensis, quo agnus mactabatur inter duas vesperas, Hebræi vocant parasceven, id est, præparationem & a Paschate immediate sequete distinguũt, ut patet Mat. 27. v. 62, Marc. 15 v. 42, Luc. 23 v. 54. Ioh. 19. v. 31. Duo igitur sunt dies, duæque vesperæ se mutuo sequentes. Prima est finis diei 14, altera post solis occasum sequens nox, quæ ad sequentem diem pertinet. Inter has duas vesperas jubet v. 6. agnum occidi & præparari. Atqui hoc in momento utrũque diem dividente fieri nequivit, ideo vespera latius sumitur pro tempore vespertino, & ad finem diei inclinante illive propinquo, aut etiam diem terminante, & continuo sequente. Sic v. 18. cum jubet infermentata, die 14 ad vesperam edi, de vespera finiente & diem completum immediate subsequente, intelligit. Cum enim solis occasus dies distinguat, quomodo nox qua edebatur pascha, & pars diei ante occasum solis, in qua mactabatur agnus, in unum diem referri possunt? Planius Mar. 16 patet, noctem initium diei naturalis fuisse. Cum præterisset sabbathum, inquit, mulieres emerunt aromata, quod sabbatho non licuisset; vespere ergo finito sabbatho id fecerant, quandoquidem postridie quæ erat altera sabbathi, summo diei diluculo ad monumentum venisse subjungit. A vespera ergo & sole occidente, diem naturalem inchoarunt Hebræi, quia primus dies creationis a nocte cœpit.

FABRICAE MVNDI

CAPVT SEPTIMVM.

Opera primi Diei.

QVOD ergo primum creavit Deus, fuit chaos illud, de quo hactenus disseruimus & indigesta moles, materia materque omnium creandorum, quam terram appellat, quod terræ naturæ & conditioni fuerit proxima, quippe terra primum absoluta fuit, & suos fructus dedit, mox autem chao hoc adhuc indiviso, ipsum aquas nominat, non quod aquæ jam tum a terra segregatæ fuerint; sed indicat statim creata materia ejus, in Elementa distinctionem inchoatam fuisse, ideoque & antequam aquam nominet, vocat abyssum, tanquam medium quiddam inter informem massam, & primam distinctionem apparere incipientẽ, aut potius naturam illius massæ indicat, quod fuerit APHAR & fluida materia, ad aquæ generationem prona, quam primum a terra separare instituebat. Fuit autem massa hæc tota, quanta erat, abyssus, uniformis enim adhuc erat, nec in ullas species formata, necdum extabant animalia, plantæ, lucidum cœlum, immo nec elementa ipsa, terra, aqua atque aer, sed erat, inquit Moses, solitudo & inanitas, sive solitaria, inanis & vacua, quemadmodum terram inhabitatam, sterilem, & nihil usibus humanis accommodum proferentem, solitudinem appellamus. Sic erat massa hæc mera solitudo, speciem tamen in se habens, unde omnia quæ nunc sunt, deduci & formari possent, eaque species sub forma APHAR, limi & abyssi præcipue indicatur & intelligitur.

Addit huic chao defuisse, quo maxime opus erat ad constituendam naturam rerum omnium generatricem & procreatricem, nimirum lucem. Duo in creatione in primis sunt observanda: Primum quod ab imperfectissimis, ignobilioribusque, ad perfectissimã nobilissimaque ordine procedit, ut a chao primum ad terram, deinde ad aquam, hinc ad cœlum, & ita deinceps. Secundum, quod singulorum naturas, potentiam, actiones, ordinem, modumque agendi, ortus occasusque, & periodos singulorum, universamque naturæ legem, talia in creatione instituit, qualia perpetuo esse voluit. Itaque cum inferiorem mundum, terram, aquam, aerem matrem generandorum omnium; superiorem vero patrem & mascula vi præditum esse vellet, hoc est seminariam rationem in Elementis, præparatricem autem & excitatricem ad generandum potentiam in cœlis constituere vellet, mox ut elementa educere cœpit,

ſimul etiam materiam cœlorum extraxit,quo ſimul mater paterque adoleſcerent,ut utriuſque in generando potentia virtuſque omnis, ſuas leges normaſque in ipſa creatione acciperet.Itaque duos creaturarum ordines a principio diſtributionis chai ſimul inſtituit,& in utroq;paullatim ad perfectiora nobilioraque progreditur,& dum in elementa maſſam diſtinguere incipit,ſimul cum aere cœleſtem materiam lucidam educit,ex qua deinceps firmamentum & Aſtra formanda colligendaque erant, & ut cuique ſuam ſpeciem ſenſim perficiendo tribuit, ita & ſingulis proprias naturæ leges indidit,elementis elementares,& cæleſti materiæ cœleſtes.Animadvertendum eſt autem & aeris elemẽtum,& cœlum ipſum ex quo lucent aſtra,uno cœli nomine ſubinde in ſacris literis ſignari,ex ratione igitur nominis a Deo inſtituti,ejuſdem conditionis,hæc duo primum fuerunt, ſimulque indiſtinctim creata ſunt, ſed mox ſeparari cœpta,cum ex nobiliori ejus ſubſtantiæ parte firmamentum condendum eſſet atque Aſtra.

Obſerva nunc,quæ fuerit cæleſtis ſubſtantiæ materia.Aquæ elementum jam in chai convexitate colligi & apparere incipiebat,necdum producta luce,quæ ad naturæ operationes erat neceſſaria,& ecce Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas,inquit,Vẽtum validum e chao excitavit,qui aquas nondum a terra ſeparatas moveret,& in alteriores undas attolleret.Hac agitatione paullatim ſecerni aqua a craſſiore terræ ſubſtantia cœpit, & ſubtilior ſpiritus ex aquoſa chai parte excitatus in aerem evaſit,ſubtilior quoque & nobilior aeris pars in æthera, ſive cœleſtem ſubſtantiam. Tria hæc primo die præſtitit flatus ille,qui haud dubie durante ulterius agitatione, denſior, vehementiorque factus eſt,ventoſi ſpiritus majore excitata copia,donec ſubſidens terra & compactior evadens,agitationem illam paullatim cõpeſceret,ventoſaq; materia utcunque exhauſta & attrita, paullatim ad quietem ſe componeret. Quando igitur cœlum ex aqua necdum diſcreta educi & formari vides,facile intelligis ipſum etiam cum terra affinitatem habere aliquam,magis autem cum aqua, unde ipſum Hebræi SHAMAHIM, ab ESH, id eſt igne, & MAIM aquis, vocant, quod ex aquis ſit factum,& aſtra tanquam aquas ignitas circumferat,ut nominis etymon deſcribit Eugubinus. Porro quia chaos magnitudinem & pondus habuit,& quicquid ex eo factum eſt matris indolem aliquo modo, ut dixi, refert,graviora ignobilioraque in unoquoque primum ſubſiderunt,levior aut nobilior vero ſubſtantia,veluti pinguedo chai totius ſurſum elevata diutiſſime cum ſuperiore cohæſit,unde cœlum ex nobiliore parte cujuſque Elementi creatum eſt,priuſquam illa in ſuum quæque locum ſeparatim abijſſent.Hinc ex nobilitate ac virtute omnia elementa longe ſuperat cælum,quod ex nobiliſſima totius chai ſubſtantia creatum eſt,& in ipſo cælo,quæ ſuprema ſunt,inferioribus multo ſunt nobiliora, itemque cæleſtia ad elementaria,affinitatem & ſympathiam perpetuam obtinent, per quam ad ſe mutuo inclinantur,ſimiliter ſuperiora cæli ad inferiora ejuſdem, ut nihil ſit in mundo, quod non ex indita ſibi ſympathia ſuo loco & ordine hominis cauſa ſerviat.Ita cæli & aſtra propter inclinationem quam habẽt ad hæc inferiora,ſphærica forma conſtituta, & in centro univerſi conquieſcentia, circulariter & varie moventur, quo ſuas virtutes his inferioribus omnibus, quantum ad generationem neceſſarium eſt, communicent. Fuit autem cælum hoc primo die adhuc indiſcriminatim unius per omnia conditionis & naturæ, proinde & unicum tantum principio habens motum, qui noctem & diem diſtingueret. Cæterum non interquieſcente creatione, lucidior cæli materia ſenſim in ſphæras diverſas globoſque ſtellarum & planetarum colligi cœpit, & ut quodque illorum perfici naturaque propria & motu imbui cœpit, ita etiam ſua cuique ſympathia & operatio innata fuit. Sic Soli deſtinata lux ſive lucens materia in dimidiam cæli partem continuo colligi cœpit, & in globum ſolis coire, ita ut poſt decem circiter creationis horas (nam ad Leonis ſignum contrahi cœpit,ut in Chronologia probabiliter demonſtratum eſt) lumen,mundo dederit, quod poſt quatuordecim horas deinde motu cæli diurno occubuit. Fuitque hoc lumen, principio debilius, quippe ſparſa adhuc Solis materia, donec 4 die in ſuam magnitudinem contraheretur & compingeretur. Hæc de ſyderum in globos collectione luciſque incremento, inanis eſſe nequit ſpeculatio, quandoquidem lucem eſſe primo die oportebat, quæ diem conſtitueret, cum Sol 4 demum die perfectus fuerit, nec aliam lucem quam Solis ad faciendum diem Deus ordinarit. Simili modo expanſionem cæli, collectionem aquarum in maria, terræ exſiccationem, herbarum, frugum, & arborum productionem, & quæcunque ſoli naturæ mandavit & commiſit Deus, non momento, ut mandantis ſermo præ ſe ferre videtur, facta eſſe cogitabimus, ſed ſenſim eo ordine & modo quo naturam ſemper uti in poſterum voluit, ideoque unum quodque opus tum incœptum eſſe, cum materia ad hoc idonea præparata fuerit, præſertim autem eo die quo mandatum expreſſum eſt. Sic ſecretio aquæ a primo die inchoata eſt, at tertio demum die perfecta. Si enim in momento ſingula creata eſſent, magis ad res producendas, quam ad naturas rerum & leges conſtituendas intendiſſe videretur Deus, cujus contrarium tertio die videbimus. Quum ergo cum re qualibet ejus natura, & lex naturalis fieri debeat, mox ut creari aliquid cœpit, cœpit & ejus virtus efficax, & modus regulaque agendi, quibus Deo in creatione ſerviebat, ita ut ſingula a ſui initio ſua velut progymnaſmata in creatione habuerint, & per naturam ſemel inſtitutam in cæteris diſponendis Creatori ſuo ſervierint. Sic facto in chao pondere, & centro ſedeque gravium poſito, naturaliter omnium corporum diſpoſitio & ordo ſecutus eſt, ſic mota per ventum maſſa, naturaliter terræ & aquæ diſcretio facta eſt, & exhalationes ſurſum ſublatæ ſunt, quæ in cœleſtem conditionem ab opifice formatæ, cæleſtem etiam operationem in generandis herbis, arboribus, animalibus exercuerunt. Ita creatio præcedit, creationem ſubſequitur naturalis operatio, & hæc duo deinde in reliquis Dei operibus concurrunt. Cum igitur hic ſit ordo rerum ab opifice ad totius intentionis ſuæ ſcopum ſapientiſſime inſtitutus, diligentiſſime obſervabit veræ philoſophiæ ſtudioſus, quo ordine ſint creata ſingula, quam illorum materiæ naturam primum indiderit Creator, quidque illi naturæ adjecerit, quo ſpecies rei formandæ prodijt, item ſi quid res hanc creationem circumſtantes, operæ attulerint, negligendum id non eſt, quanto enim hęc omnia altius perſcrutari datur, tanto perfectius rei creatæ natura, efficacia, communio cum alijs creaturis, & per conſequens ſympathia & omnis operatio innoteſcent. Vt porro cujuſque rei materia cognoſcibilis fiat, a prima omnium materia chao incipiendum eſt, quatenus enim illa juxta ſuam formam & qualitates cognita fuerit, eatenus & quæ ex ea primum creantur cognita fient, ſimiliter & ex his reliqua. Cæterum quæ a Creatore materiæ adduntur, ad conſtituendam rei ſpeciẽ & naturam, ea præcedens creata natura docere non poteſt, ſed a poſterioribus, nimirum ab apparentibus rei magnitudine, pondere, levitate, ſoliditate, raritate, fluxibilitate, figura, qualitatibus, coloribus, officio, aut alijs quibuſvis accidentibus ac proprietatibus, quorum tamen cauſæ effectrices antea longo ſtudio & experientia cognitæ ſunt, petere oportet. Hæc obiter admoneo, quia ad inveniendas rerum cauſas & œconomiam (quo Philoſophus animum intendere debet) hæc prima ſunt fundamenta. Quod quiſque poteſt hoc faciat, nos partes mundi, ſitum, proportionemque & motum localem, cæteraque quæ ſunt Coſmographiæ propria ſectamur, cætera divinioribus ingenijs relinquimus contemplanda.

Cum ait Moſes, dixit Deus, non latam peculiari aliquo tempore ſententiam indicat, ſed perpetuam ejus voluntatem, quæ res ſine ſermone aut expreſſis verbis eloquitur & efficit, ac definito tempore profert. Ita etiam in actionibus Dei

nibus Dei

nibus Dei cum inquit, divisit Deus lucem a tenebris, non externam actionem intelligit, sed perpetuam Dei voluntatem, qua sola omnia præconstituto tempore inchoat & perficit. Non autem dicere vult, hoc die completam fuisse illam divisionem, postquam quarto demum die, Sol astraque omnia perfecta fuerunt, sed intelligenti non obscure eam lucis collectionem quam dixi indicat, eamque hoc die eousque processisse, ut lux in unam partem cœli contracta occumbere potuerit, relicta post se nocte & tenebris. Post absoluta hujus diei opera addit lucem illam bonam a Deo judicatam & attestatam fuisse, quod non de omnibus creaturis agit, sed de illis tantum, quæ præ cæteris insignem homini utilitatem conferunt, & eximie opus intentionemque Dei illustrant & commendant. Sic in sequentibus eodem encomio extollit terræ exsiccationem, herbarum, arborum, & fructuum generationem, Solis, Lunæ, & stellarum officia, animalia aquatilia, deinde terrestria, quæ omnia tandem creato homine valde bona judicavit, ut quæ illius servitio, cujus causa creata sunt, accōmodatissima erant. Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus, Psa, 110. Inducta in mundum luce, completus fuit primus dies, quem dicit constare vespere & mane, sive nocte & die, naturalis appellatur a Latinis. Noctem præponit, quoniam ab illa cœpit creatio, non enim prima omnium lux creari potuit, juxta ideam omnium in opificis mente conceptam, sed materia prærequirebatur, ex qua illa formanda erat. Finis primi diei.

FABRICAE MVNDI
CAPVT OCTAVVM.

De Cœlo.

SECVNDVS DIES INCIPIT.

Ab occasu lucis, sequutus est secundus dies, in quo firmamentum creatum est. Non addit autem ex qua materia illud fieri voluerit Deus, verum hoc ex lucis creatione manifestum est. Cum enim lux ex aquis, quales diximus, sit producta, & lux omnis a firmamento veniat, certum est eandem lucidam substantiam, quæ diem attulit & circularem motum nacta est, hoc die in firmamentum factam esse, unde & firmamentum SHAMAIM sacra lingua vocatur, quod ejusdem cum luce sit substantiæ, nimirum aqueæ, licet paullo ignobilior, quippe lux ut nobilior, nobiliorem etiam ejusdem substantiæ partem postulabat, quapropter & serius ejus species & natura perfecta fuit, videlicet 4 die. Vocat hoc firmamentum Moses RAKIA, qua voce diffusio, extensio, expansio & distensio significantur. Ratio ergo nominis hujus ex creationis opere sumpta est, quæ hoc ordine & successu facta fuit. Mox ut ventus in abyssum incubuit, sursum exhalavit, & diffusa est aeria cælestisque substantia, in qua quicquid ad lucem commodum erat, in luminosam essentiam excoctum mox colligi cœpit, ut diem præstaret, simulque futuri firmamenti substantia, in qua lux colligebatur & permanebat, sursum ex aeris elemento sublata, diffusa, extenta & tanquam velum aut tentorium circum universum mundum inferiorem expansa est, & motum diurnum jam a primo die habens, & lucem circumferens. Hoc firmamentum ergo propter hujusmodi ex elemento aeris diffusionem, extensionem, & expansionem, proprie RAKIA vocatum est, non autem propter soliditatem aut compactum substantiæ robur, quod RAKIA non significat. Neque vero materia ex qua firmamentum hoc factum est, neque expansio illa quam hic illi tribuit Moses, & item Esa. cap. 42, v. 5. & 40. v. 22. Item Ps. 104, v. 2. talem soliditatem, taleque substantiæ robur secum necessario fert, neque ferre suspicandum est, nisi aliquod ejus in verbo Dei argumentum elucescat. Sumpta a velo ventis tenso & tentorio firmiter expanso, comparatio, magis naturæ stabilitatem atque immobilitatem declarat, & incorruptibilitatem, tale firmamentum voluit Deus in hoc opere significare atque esse, ut perpetuum esset rerum caducarum adjumentum & sustentaculum. Et quid, quæso, profuisset ibi ferrea rigiditas ac fortitudo, adamantinaque durities, ubi nulla est attritio, nihil est quod corrumpat? Vocavit etiam Deus hoc firmamentum Cælum sive SHAMAIM, ut ejusdem esse substantiæ cum luce, pariterque cum illa creatum esse intelligeremus. Observandum hic est, quod Esdras lib. 4. cap. 6, creationem mundi repetens, de hoc firmamento dicit: Et die 2, inquit, creasti spiritum firmamenti, & imperasti ei, &c. Docet ordo creationis, docet ponderum proportio, docet raritas substantiæ & experientia, quanto altius a centro mundi distant corpora, tanto rariora, leviora, spiritalioraq; existere, proinde, quæ in summo resident, maxime spiritalia esse necesse est. Iam firmamentum hoc elementis multo est altius, quamobrem multo etiam est aere spiritalius, & quam maxime in extrema summitate sua, ubi tot sydera perpetuum, constantissimum & minus varium motum habent. Tale, autem fieri cælum necessarium erat, postquam mascula vis quæ in spiritali substantia, subsistit, illi inserenda erat, ad imperfectam horum inferiorum generandi potentiam juvandam; Neque totam ejus substantiam talem per omnia æqualiter, hoc est homogeneę esse sufficiebat, sed pro rerum varietate & natura, varia etiam & turgens fœcunditas requirebatur, quæ foras naturali inclinatione tenderet ad maturandos inferioris mundi fœtus, eisq; obstetricandum. Ea autem fœcunditas in exundante spiritali essentia, ejusque fortitudine sita est, quapropter ejus spiritalis substantiæ, quæ cælo cuique aut ejus parti inest, collectio in unum corpus sphæricum, tanquam genitale membrum fieri debuit. Sic in cœlo Solis, præcipuum spiritalis substantiæ robur in globum Solis collectum est, addito illi in subsidium generationis, Mercurio & Venere. Sic Luna, sic stellæ a principio creatæ lucis, juxta sui officij exigentiam, in suos quæque collectæ sunt orbes, ac 4 die tandem perfectæ. Lucis etiam calor & splendor, sive potius eradiatio, ad spiritalis virtutis in generationis actum, productionem & intentionem, necessarius erat: proinde cum lucem crearet Deus, spiritalem cœli substantiam lucidam effecit. Iam si possibile cuiquam esset, lucis in substantia naturalem causam & originem cognoscere, mysterium magnum ille ad inquirendas & aliquousq; inveniendas Stellarum naturas, quæ causam suam efficientem & materialem, haud dubie sequuntur, haberet. Si enim totam mentis aciem intendas, videbis creationem rerum, naturalem fere causarum ordinē sequi, atq; ex causis causas diducere, donec ad propositū effectū perveniatur. Atque hæc est incomprehensibilis sapientia Dei,

 quod

quod ex uno primum creato, ita naturam format & instituit juxta ideam universalem, ut non minus eam imitari, quam condere & statuere videatur, quippe ideam universam naturæ exactissime conceptam, voluntate & potentia creando, etiam exactissime imitatur & exprimit, ut idem in idea & fabrica, naturalis rerum & causarum successus existat. O supra omnia admirabilem sapientissimam potentiam, & potentissimam sapientiam! Quantum oportet naturæ ad creatorem suum esse affinitatem: Dixit ille & hæc facta est, voluntas ejus est hujus essentia, proinde ut vult ille, ita hæc est, ac vult ille, idque propter idem vult ille, Deus voluit, & cum delectatione & studio, voluit, Cælum & unumquodque in eo astrum, homini & propter hominem omni creaturæ, vario motu inservire, hæc voluntas, hoc studium etiam cum quadam dilectione cœlo impressa manet, idem vult, eodem inclinatur Cœlum, & cum delectatione quadam diligenter exquitur. Affectus ergo Dei erga suam creaturam, fit affectus creaturæ ad creaturam. Hæc prima & præcipua est causa & origo omnis sympathiæ, qua unumquodque ad suum officium exequendum excitatur: non est quod aliam Cœlo aut Angelos motores tribuamus, quasi per se sit immobile, & virtutis suæ radios ociose & sine ullo ad inferiora affectu & sympathia quocunque contigerit, spargat, multo minus ut a divina mente ipsum perpetuo moveri dicamus, nisi perpetua natura ejus voluntate semel illi impressa. Interim tamen si hanc de sympathia philosophiam absolvere voles, inquirendum tibi erit, quam similitudinem, quam analogiam cum creaturis, & cum quibus earum ipsi Cœlo indiderit, per quam ad eas inclinetur, quin etiam unde, quo ordine & quo modo ea similitudo & analogia in ipsum inducta sit. Verum ubi hoc theatrum ascenderis, exclamabis; O profunditatem divitiarum & sapientiæ & cognitionis Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & imperscrutabiles viæ ejus. Quod si nihil inveneris, hanc tamen imperscrutabilitatem didicisse magno erit lucro, quo infinitam sapientiam Dei altius admirari discas, & ipsius majestatem promptiore animo revereri. Hoc etiam facile consequeris, ut nihil sine causa justaque ad unicum scopum ratione, a Deo conditum esse experiaris. Intelligis nunc spero, quid velit Esdras, cum ait, Spiritum firmamenti creasti, & illi imperasti, nimirum quod cœlestis materia quæ multum est spiritalis, percipiens verbum Dei, sive impressionem voluntatis ejus, eundem cum illo affectum erga hominem induit, videlicet ut illius causa incalescens extenuaretur, spiritalis fieret, in altum super aeris elementum se attolleret, extenderet, ac ibi fixa persisteret, aquas ab aquis dividens. Hanc ergo ex voluntate Dei ejusque impressione sympathiam nacta materia cælestis, aeri adhuc mixta, & in spiritaliorem essentiam versa, a sua inclinatione sursum educta est, & hoc est quod ait, secundo die creatum spiritum firmamenti, licet tum nondum in globos stellarum ac planetarum contractus fuerit. Reliquum etiam mandati, nempe divisionem, ex eadem sympathia & inclinatione eodem die executa est, & in eodem persistit officio, donec Dei voluntas, ex qua ejus sympathia pendet, compleatur, ut testatur illud Davidis, Ps. 148, stare fecit ea (cœlestia) in perpetuum, & in seculum, statutum dedit, & non præteribit.

Fuit hoc firmamentum non singulare aliquod Cœlum ab alijs divisum, sed una Cœlorum machina, ut inde manifestum est, quod quarto die solem, lunam & stellas in hoc firmamento posuit, omnes nimirum cœlos, qui nobis apparent, comprehendens. Quoniam autem corpora hæc, quæ Deus in firmamento posuit, & secundum Davidis testimonium certis legibus fixit, diversos admodum motus habere comperiuntur, in plures cœlos hoc firmamentum divisum esse constat, quot autem sint illi, in Astronomicis probabiliter disseremus. Divisionis autem modus in præcedentibus apparuit, cum perpetuo superiora ex inferioribus, ut extenuata, dilataque magis & leviora ascenderunt, ut aqua ex terra, aer ex aqua, firmamentum ex aere, ita proculdubio in firmamenti communi substantia, paullatim facta simili extenuatione, discretione, atque in altum subductione, primum imo loco relicta est & subsedit sphæra lunæ, secundo sphæra solis cum mercurio & venere, tertio Martis, deinde Iovis, ac sic deinceps, ut postrema secretio sit aquarum supercælestium, quæ totius machinæ mundanæ suprema pars est & manet. Hanc esse in cælorum distributione œconomiam, universalis rerum & perpetua natura, qualis est lex gravium & levium a Deo instituta postulat. Cum enim ex prima unicaque materia condantur & formentur omnia, ideoque illius indolem referant, non alia ratione superiora ad se mutuo, quam inferiora inter se affecta erunt, nisi Deum dicamus, cum ad cælos formandos venisset, materiam primam refinxisse, & multo aliam illi essentiam, naturam & leges indidisse: verum hoc quid esset aliud, quam sapientiam Dei & potentiam elevare, ut qui materiam primam non ad omnia creanda idoneam fecisset? Quæ potuisset, hoc concesso, inter cælestia & elementaria esse naturarum communio? quæ sympathia? an non hoc esset turbare omnem rerum ordinem & scopum Dei in sua creatione subvertere? Cum ergo universalis lex naturæ per omnia inter se communicantia, eodem modo se habeat, nulli dubium esse potest, quin ea quæ ex uno in se conformi nec diffidente prodeunt, ad unum illud eam obtineant rationem, quam filius ad parentem, & genitum quodque ad suum genitorem illius naturam aliquo modo referat, & ad illum tanquam suũ principium inclinetur & amoris vinculo alligetur. Eadem ergo cœlestium inter se erit ratio, quæ est elementarium, quum ex una eademque in se conformi & concordi massa creata successive sint omnia, & superiora ex sua nobilitate & perfectione, hæc inferiora tanquam suum principium amplexabuntur, eo fortius, quo magis natura communicant, & homini pro viribus serviunt. Superiora etiam ut magis defæcata, magis distillata, excocta, nobiliore forma superaddita, nobiliora quoque erunt ad scopum Dei instrumenta, validiusque suum officium ad eundem præstabunt. Quamobrem absurdissima judico quæ Astrologi de Saturni & Martis malitia sibi persuadent, ut latius in Astrologicis disceptabo.

Creato & suo loco posito firmamento, factum est, inquit Moses, vespere & mane dies secundus, a vespera nimirum ut primus, incipiens, & ad lucem iterum occumbentem, finiens, eadem est ratio diei quæ prius, quam toto creationis tempore servans, perpetuo ad creationis memoriam retinendam indicat. Vocavit autem Firmamentum hoc cælum, SHAMAIM Hebraice, si vocali dictione vocavit, Adamo sic vocavit, alioqui quod Deo, dicere esse, dixi, hoc idem est quod vocare, videlicet æterna ejus voluntas, qua Firmamentum ex aquis esse voluit, & fecit.

FABRICAE MVNDI
CAPVT NONVM.

De aquis supercœlestibus, & creatione Angelorum.

De aquis

E aquis supercœlestibus nusquam aperta fuit mentio, nisi Gen. 1 v. 7. Ps. 148 v. 4. & 4. Esd. 6. v. 41. Varie de illis sentiunt scriptores. Iacobus Zieglerus valde inepte imaginatur, primam materiam a Deo infinitam creatam fuisse, ne quid vacui extra mundum relinqui putaretur: & ex ea materia mundum creando non exhausisse ejus infinitudinem, sed quantum ad creandum sufficeret assumpsisse, reliquum, ut erat, reliquisse, quod vocat aquas supercœlestes, inane & tenebras, illudque per firmamentum a mundo exclusum fuisse asserit. Quæ sententia nimium est absurda, quomodo enim infinitam Dei sapientiam aliquid frustra creare admittetur. Etenim frustra plane fit, quod extra mundum inane, nulliusque formæ & usus relinquitur. Quod si ad complendum vacuum id fieri dicas, interrogabo antea ne ab æterno ibidem vacuum fuerit, an vero etiam hoc creatum sit? inextricabilis quæstionum fiet labyrinthus, nec ullus naturæ modus, ordo & lex in partium mundi ex chao deductione, apparebit, sed omnia sine ratione, sine naturali aliqua consequentia fient, nullus enim erit locus extenuandæ materiæ ac dilatandæ nobilitandæque. Alij & quidem non pauci, aquas supercœlestes putant esse nubes, quæ media regione aeris feruntur, aere inferiore (qui etiam cæli nomine comprehenditur) a mari & fluminibus separari. Verum his adversatur sacrum Mosis testimonium, quod illi firmamento in quo Sol, Luna & stellæ sunt positæ, divisionem attribuit. Neque enim aer qui sub nubibus est & magnis mutationibus subjectus, firmamentum dici potest. Quod si a perpetuo & immutabili in suo loco situ, firmamentum appellare velint, erit & aqua firmamentum, verum alia firmitas requiritur, tale ut dixi firmamentum necessarium erat, quod substantia & virtute immutabile perpetuo subsisteret, ad sustentandam rerum secundum earum species generationem & multiplicationem, hoc autem post lucem factum fuit, quare & post aerem, nam lux sine aere, qui circumire massam, lucemque deferre, diem noctemque efficere debebat, esse non potuit. Quamobrem cum firmamentum hoc ex aere sit factum, illoque posterius uno die perfectum, aliud ab hoc inferiore aere, perfectiusque illo, proculdubio fuit, supra quod etiam David has aquas collocat. Observa Psal. 148 ejus in laudando Deo ordinem, primo in genere cœlestia ad laudandum provocat, deinde justo ordine & distinctim singula compellat; primum qui cœlos inhabitant Angelos & Spiritus beatorum, deinde partes Cœlorum, Solem, Lunam & Stellas, hoc est firmamentum, tertio Cœlos cœlorum, hoc est, cœlos qui firmamentum ambiunt, & intra se comprehendunt, sive cœlum cæli, ut est Psal. 113: postremo aquas quæ supra cœlos sunt, movet. Vides illum ordine ab imis ad summa progredi, addita etiam singulari causa, cur maxime laudare Deum debeant, nimirum quia Deus illa stare fecit in perpetuum, & legem officiumque dedit, quod infectum non præteribunt. Post cœlestia transit ad terrestria, in quibus ventos, fulgura, grandines, nubes, aves cæli complectitur, nimirum elementaria omnia. Vides ergo duos laudantium ordines, cælestem & elementarem. Cum igitur inter cælestia & immutabilia collocet aquas supercælestes, nequaquam eas esse nubes credendū est. Et Psal. 104 v. 3. contignare dicitur Deus tectum & superiora ædificij sui, mundi videlicet, aquis, quæ aliæ quam hæ supercælestes esse nequeunt.

Vnde nunc istæ aquæ sint creatæ, & in quem finem, ex Mose non liquet. Quando enim oculis percipi non possunt, nec quid exhibent, quod in idolatriæ materiam a gentibus rapi possit, amplius & abditissima universæ creaturæ altissimaque sunt, quæ perscrutari nequeant ab ullo homine, non admodum referebat earum originem & scopum explicare, quamobrem & illa tacet Moses, nec aperte revelat Spiritus Sanctus. Non tamen frustra earum mentionem facit, sed pijs animis aliquid altius cogitandi materiam offert, & summe admirandam Dei sapientiam & potentiam inexplicabilem innuit, ubi mentis extrema acies retunditur, & harum vias abyssumque ulterius prosequi nequit. Originem autem & materiam illarum hinc percipere licet, quod aquas nominat, conformes enim & connaturales firmamento indicat, quemadmodum & David cum Psal. 148, supremum illis locum in toto universo, pariter cum Mose tribuit. Enimvero cum omnia quæ hactenus post motas aquas & lucem creatam sunt facta, ordine extenuationis & perfectionis, sursum sunt lata & suo loco affixa, dubitari non potest, quin eodem continuato ordine, ad extremam, ut ita loquar, distillationem & sublimationem, in aquis illis supercœlestibus sit ventum. Sunt igitur istæ aquæ, cælum omnium limpidissimum, purissimumque, quod recte Theologi vocant empyreum, quippe cum tanta sit lux in firmamento, & ex ipsa firmamenti substantia collecta, quæ meros ignes oculis & sensui repræsentat, erit & hujus ultimi purificatissimique cæli substantia, multo nobilior fulgidiorque ignis, æquali per omnia claritate, ut in qua nulla lucis in globos contractio facta est, quod ideo factum apparet quod totius naturæ œconomiam, convexitate firmamenti terminare voluerit Deus, ideoque divisionem illam aquarum firmamento commissam scribit, ut naturæ opera ibi terminari, & ultra ejus summam extremitatem, nimirum primi mobilis convexum non exire, sed intra illud in universum contineri intelligamus, extra illud convexum autem, omnia quieta & immota esse.

Ad quid vero ista aqua supercælestis, hoc limpidissimum cælum sit creatum, dicam quod mihi probabile est visum. Angelos creatos esse nemo est qui ambigit, quandoquidem nihil est ab æterno præter unum Deum, reliqua omnia sunt creaturæ & initium habent. At quando creati sint hi, non facile est dicere; ante mundum creatos non esse, inde convincitur, quoniam in principio creavit Deus cælum & terram, hoc est, informem massam cæli & terræ matrem, quod si creatio a massa illa cœpit, non potuerunt Angeli primum creari. Cum tamen stellæ lucidæ in firmamento collocarentur, jam tum erant, sic enim alloquitur Dominus Iob cap. 38 v. 6. Quis jecit lapidem ejus (terræ) angularem, quum laudarent pariter stellæ luminis, & jubilarent omnes filij Dei: filij Dei non potuerunt alij esse quam Angeli, nundum enim tunc creatus erat homo, quod si Angeli Deo creatori laudem cecinerunt, cum terram super lapidem angularem firmaret ille, & simul cum illis laudarunt lucentes stellæ, ergo tertio die fuerunt Angeli, fueruntque stellæ, licet necdum absolutæ: primo enim die mane cœperunt creari, & 4 die fuerunt perfectæ, fuerunt ergo multo plus quam semiperfectæ, & intenso jam lumine fulgere incipiebant, Deumque in suo obsequio laudare atq; glorificare. Quod autem locus ille in Iob v. 6. ad diem creationis tertium pertineat, facile intelliges si duos præcedentes versus conferas. In priore enim loquitur de prima fundatione terræ, quando videlicet locum quietis illi dedit Deus, centrum universi, quod vere basis terræ existit. De hac fundatione loquitur David Ps. 103 v. 5. dicens: fundasti terram super bases suas, ne moveat se in seculum & in seculum. In altero loquitur de figura quam terra pondere suo ex omni parte æqualiter Centrum appetente nacta est, videlicet sphærica. Sexto autem versu primum adhuc de basi terræ profundissimam facit quæstionem, quomodo videlicet centrum illud, quod basis est gravium, sit fixum, cum sit in medio fluxi & mobilis aeris pendulum. Mox de superstructione loquitur, quæ in altum attolli solet, & angulis Ædificiorum præcipue innititur, quis, inquit, lapidem angularem jecit, qui

molem

molem in altum ascendentem sustineat. Vides tres partes collocandæ & firmandæ terræ, eo ordine quo in creatione sibi mutuo successerunt, in quæstionem duci. Primo enim creato chao, in centrum subsidere terra cœpit, secūdo subsidendo sphæricam figuram accepit, tertio exsiccata tandem terra supra aquas eminuit, atque ibi firmata est, etiam altisimis subinde montibus supra aquas pendentibus, de qua firmatione sic loquitur David Psalm. 24 v. 2. Quia ipse super maria fundavit eam, & super flumina fir mavit eam. Hæc terræ altissima fastigia, quis tanto supra aquas intervallo extulerit, atque ita fundarit, ut non corruant, & ad naturalem suum locum redeant, interrogat versus sextus, secunda parte. Cum igitur horum firmitudo & stabilitas sit facta tertio die, cum terra sicca & solida firmaque redderetur, omnino apparet Angelos ante complexam illam siccitatem & firmitudinem, nimirum secundo die, creatos fuisse. Et quadrat huc elegantisime aquarum supercœlestium creatio, secundo die facta, ex quibus Angelos creatos esse fit verissimilimum, nulla enim in omni creatura aptior ad hoc substantia fuit, quam limpidissimus ille & igneus Aer, in quo sedem & habitaculum illis esse voluit conditor: nec aliud elementum illorum corporibus cōvenientius erat, quam unde spiritum erant haustura. Et Paulus Heb. 1 testatur Angelos esse spiritus & flāmam ignis, hoc est, spiritus limpidos in modum clarissimæ flammæ, qualis fere est cœlo empyreo substantia, ut videantur Angeli quasi stellæ ex aquis supercælestibus creatæ, sed animatæ, rationales, & in ministerium Dei susque deque se moventes. Vnde vocantur Angeli lucis, hoc est, Angeli lucentes, ex luce creati, & in cœlesti luce habitantes, ac cum magna lucis claritate hominibus apparent, ut Pastoribus Luc. 2. v. 9. & mulieribus Mat. 28. v. 3. & Petro Act. 12. ver. 7. Finis secundi diei.

FABRICAE MVNDI
CAPVT DECIMVM.

De congregatione aquarum Elementarium, & terræ ad generandum præparatione.

TERTIVS DIES INCIPIT.

DIE tertio dixit Deus; congregentur aquæ quæ sub cœlo sunt in locum unum & appareat arida. Non est Mosis sententia, quod tertio demum die hoc dixerit & separare cœperit, sed quod æterna ejus voluntas fuerit, ut hoc die terræ & aquæ divisio perficeretur & terra exsiccaretur, proinde & supra aquas altius emineret, aquis intra sinus illius receptis. quo venturis Animalibus sedes & habitaculum, horreumque esset ad omne alimentum suppeditandum. Quæcunque in Deo sunt, æterna sunt, voluntas dividendi quemadmodum creandi ab æterno fuit, & item hoc die complendæ divisionis æterna fuit, & cum absoluta fuerit, factam esse ab æterno voluit & approbat in æternum. Stat sententia, cujus illum pœnitere non potest, quæ redargui, quæ emendari, quæ melius concipi non potest, quoniam infinita est ejus sapientia & prudentia, quæ mutationem consilij & voluntatis nullam admittit. Quoniam ergo hoc die completa est divisio, dixit, inquit Moses, Deus, ab æterno videlicet, ut fiat divisio & appareat arida, hoc est, tantisper fiat divisio, donec appareat arida. Et quomodo appareat arida? Nunc tertio creationis die; subjungit enim: Et factum est ita, nunc nimirum post secundum diem, quem jam ante completum dixit, & ante finem tertij diei, quem post versu 13 concludet. Quod si inchoatam & perfectam pariter divisionem uno die quis comprehendere velit, quæ erit in creatione ordinis & legis naturæ constitutio, cum nunc successive & per causas consequentia media illam operari videamus? Necessario tum sequetur Deum omnia creasse, præterito omni ordine & lege naturæ, atque hæc postea ipsi naturæ præscripsisse atque indidisse, quod absurdum plane est & impium cogitare. Res enim suam naturam & legem operandi secum ex creatione adferre debent, nisi Deum in creando, aut consilio aut potentia non satis valuisse sentiamus. Igitur cum secundo versu aquas forti flatu moverit, intelligimus illum naturalem causam sequentibus operibus instituisse, & jam inde terram ab aqua segregari cœptam, hoc autem die tertio hanc segregationem perfectam & completam fuisse. Hac segregationis causa naturali observata, simul inæqualitatis terræ, & sinuum maris causa innotescit, idem enim venti impetus APHAR illud principio creatum, ita ex diversis partibus evasit, ut vehementer in altum tolleret, atque nunc subsidentem terram in altum colligeret; inde vero profundas maximasque valles & cavaturas efficeret. Cogitabis ergo ea parte qua nunc est mare Atlanticum, vehementissimum ventum in APHAR incubuisse, similiter & ea parte fere, ubi nunc Asia & Nova India dirimuntur, eosque ventos vastas ibidem excavationes terræ subsidentis fecisse, & in altas continentes illam cumulasse, varios item hinc inde turbines ortos, qui minores cavaturas effecerint, ut undis utrinque in altum subvectis, terram in montes congesserint. Ita collidentibus undis, & terram ab aquis segregatam, & per medias regiones in montes collectam altisimos intelliges. Sic per Africam mons Atlas & montes Lunæ; per Asiam mons Imaus & montes Caspij, cæterique passim montes, haud dubie nati sunt. Aquæ autem post longam agitationem ab omni terra defecatæ, & in cavitates illas collectæ resederunt, ubi terminum eis posuit Deus, ut ait David Psal. 103. v. 9. nimirum cum gravia omnia ad centrum mundi quam possunt proxime accedant, & aqua quæ fluxa & labilis est, non potens accumulata consistere, quemadmodum terra potest, semper illa ad decliviorem locum labitur, quousque in imo ad libellam se constituerit, unde per se ascendere nequit, nisi fundum occupante graviore. Inde fit ut aquæ omnes, non objectis altioribus repagulis in Mare defluant.

Hic jam cogitandum est, Solem Lunamque & reliqua sydera eousque collecta & compacta esse, ut in natura sibi indita vires intensiores habere incipiant, jam enim in tertium diem lucis claritate ac virtute naturali creverunt, proinde in exsiccanda terra plurimum illam adjumenti adferre certum est. Ventus etiam utcunque adhuc per aerem spirans, humores a sole excoctos & extenuatos e luto eduxit, ut duabus de causis terra exsiccaretur, & in majorem soliditatem coalesceret. Sic ut habet David Ps. 24. firmavit Deus terram super aquas, siccitate videlicet & soliditate, sine quibus ipsa fluxilis permansisset, & ad ima relapsa aquis natura sua subsedisset, ut pote gravior, & illas in altum cedere coegisset. Cæterum hanc terræ siccitatem, non absolutam intelligere oportet, sed mediocrem, ad terræ

ad terræ ſtabilimentum, & ad plantarum creationem ſufficeret, ſiquidem antequam plueret, creatæ fuerunt herbæ, quæ ſucco indigent, & homo ex luto formatus fuit die 6. Quin & hoc conſidera, ſi omnino ſicca fuiſſet Terra, non potuiſſet in altos montes attolli, & conſiſtere, humor enim aliqualis terram compingit, illo autem expers, omnino dilabitur, ut arena, neque etiam gignendis ijs quæ in viſceribus ejus efficere voluit Deus, idonea fuiſſet. Obſervandũ etiam hic eſt, quanta prudentia fuerit Creatoris in excavandis finibus illis, aquarum receptaculis, ita enim maria per univerſum mundum diſtribuit, ut omnia regna mundi inter ſe mutuo tractare commercia, & quæ natura aut ars dederit, quovis tranſvehere poſſint; tum ut quod maximum eſt, Terra, cum aquis collectis unam efficiens ſphæram, in ſuo æquilibrio permanſerit, alioqui enim, Terra non fuiſſet ſupra aquas firmata ſed plus ponderis in unam partem collectum, totam terræ maſſam verſus Centrum gravitatis & Mundi depreſſiſſet, aquaſque ex altera parte incumbentes illa terræ depreſsio altius in ſublime ſublatas defluere feciſſet, & terras proximas occupare. Poſtquam enim Terra aquis in eadem quantitate gravior eſt, neceſſe eſt primum terræ corpus per ſe in æquilibrio conſiſtere. Deinde maria orbem Terræ ambientia, & inter ſe communicantia ſic diſtribui, ut undequaq; in ęquilibrio jacentes, non plus ponderis adferant in unam ſphæræ medietatem, quocumque tandem circulo illam finias, quam in alteram illi oppoſitam. Si non communicaſſent maria, ſed quædam proprijs finibus concluſa manſiſſent, potuiſſet Terra aliquo modo, etiamſi non per omnia in ſe ipſa æquilibris conſiſtere. Quod enim in una ejus medietate defuiſſet ponderis, ſupplevissent aquæ in eadem concluſæ. At cum uſus & officium marium poſtularet, eorum inter ſe communionem, propter neceſſariam circumnavigationem, idem etiam poſtularet fluminum exoneratio, quæ per ſolam marium communicationem, æqualiter & juxta æquilibrium, in omnes ſphæræ partes diſtribui poteſt, neceſſarium in primis fuit, quod dixi, Terræ per omnia æquilibrium, neque potuiſſet aquis illud compenſari: illæ enim in parte leviore altius cumulandæ fuiſſent, quam in graviore, proinde & defluxiſſent, donec æqualem undique a centro altitudinem nactæ fuiſſent. Quod ſi has aquas æquilibrium compenſantes, ita circumvallatas demus, ut effluere non poſſint, tamen duo inconvenientia ſequuta fuiſſent, unum quod corruptioni obnoxiæ, vicina infeciſſent, nec rebus humanis debitum uſum præſtitiſſent, alterum quod vel in viſcera Terræ exſuctæ, vel exhalatione paullatim extractæ, locũ ſuũ deſeruiſſent, & æquilibrium totius abſtuliſſent. Quod ſi ratione aliqua, ibi conſervari poſſe aquas contendat aliquis, reſpondebimus fruſtra per plura, operoſiora, inutiliaque ex reliquo media fieri, quod ſine hujuſmodi, & compendio, & utilius fieri poteſt. Quamobrem ſtat ſententia machinam Terræ in ſe ipſa æquilibrem eſſe, & ex conſequenti etiã mare, quod illius finibus continetur, tum etiam hoc continuo moveri, ne corrumpatur & inficiat aerem, ac piſces interficiat. Quin etiam Terram intus ac foris diluit, ut munda & ſalubria ſint omnia, corruptione omni, motu & attritione conſumpta ac difflata. Hæc omnia importat Centri gravitatis & Mundi conſtitutio, quæ ſi a veteribus cognita & examinata fuiſſent, de novæ continentis, quæ noſtro ſeculo inventa eſt, deque Meridionalis continentis, quæ nec dum explorata polo Antarctico ſubjacet, ſitu & magnitudine prope verum judicaſſent. Etenim cum Terræ veteribus cognitæ 180 gradibus longitudinis comprehendantur, hoc eſt, dimidiam tantum ſphæram occupent, neceſſarium erat tantundem terrarum in altera medietate extare. Et cum Aſia, Europa & Africa pro maxima parte ultra Æquinoctialem, verſus Boream ſint ſitæ, neceſſe erat tantam continentem ſub Antarctico polo exiſtere, quæ cum Aſiæ & novæ Indiæ, ſive Americæ partibus meridianis, reliquis terris æquiponderaret.

Terram ſic, ut dictum eſt, ab aquis ſegregatam & animalium vitæ apparatam Deus, Inquit Moſes, vocavit Erez, hoc eſt Terram, & aquas collectas Iam, id eſt Maria. Non eſt autem putandum quod ſtatim ſeparatione hac facta, hæc nomina protulerit, quemadmodum nec antea diei, noctis & Cœli nomina, cui enim ea dixiſſet, cum necdum homo cujus hæc opera cognoſcere maxime intererat, creatus eſſet: niſi quis Angelis dicta contendat. Cæterum aliud & grande myſterium hic inſinuari perſuaſum habeo: videlicet immenſæ dilectionis, amantiſsimæque & beneficentiſsimæ converſationis Dei cum homine, quem ſingulari propoſito ac ſtudio creavit, teſtimonium. Exiſtimo enim hanc nominum patefactionem non hoc die, ſed poſtea in familiari colloquio Adamo factam, ſignificare. Etenim cum Gen. 2. verſ. *19*. Animalia ad Adam adduceret Deus, ut illis nomina inderet, non dubium eſt, quin latior ipſi ſermo fuerit, & de creatione rerum pluribus cum illo egerit, lucem, diem, noctem, Cœlum, Terram, Mare, Solem, Lunam, præcipuaſq; Mundi partes nominando, quo poſteris veram totius opificij hiſtoriam tradere poſſit, ut etiam illa ab Adamo ad Moſen uſque mediocriter conſervata fuit. Erez vocabulum (ut Auguſtini Eugubini verba referam) proprie deſignat, quod calcatur, a verbo Razaz, addita juxta idioma Hebraicum litera Aleph, quod conſilium creandæ Terræ demonſtrat. Creata eſt enim ut ab animalibus nobiliſsimis, quibus omnia creabantur, calcaretur. Iam, id eſt conſonans, fremẽs, tumultuans, fit a verbo Hamah, quod fremere, vociferare, ac ſtridere ſignificat. Igitur ex hac Auguſtini deductione liquet Erez & Iam, talem Terram, taleſque aquas, quales nunc ſunt Terra, quæ animalibus terreſtribus eſt pavimentum & euntibus, quieſcentibuſque ſuſtentaculum præſtat, ac Mare vaſtum, quod ex congerie fluminum collectum perpetuo fluit ac refluit, ſonitum ſtridoremque efficiens. Et quidem Terra cum a terendo dicatur, proprijſsime voci Erez, reſpondet. Adverte & hoc quod ibidem Auguſtinus monet, Thehom ab eodem verbo Hamah derivari, adeoque abyſſum frementem & tumultuantem ſignare, ex nominis ergo ſignificato intelligis ventum illum diſcretorium, de quo cap. 7. differui ſtatim a principio in chao fuiſſe, nec alium ibi ſpiritum quam flatum hunc, totam molem exagitantem intelligendum eſſe, proinde & naturali partim modo diſcretionem aquæ & terræ factam fuiſſe.

FABRICAE MVNDI

CAPVT VNDECIMVM.

De creandorum quadruplici gradu & ordine.

HActenus ea tantum ſunt creata, quæ ad generationem eorum pertinebant, quæ homini ad vitam ſunt neceſſaria, quæque eorundem domicilia erant futura, hoc eſt Elementa ex quibus, aut ea, quorum opera illa erãt generanda & ſuſtentanda. Dividit communis ſenſus creata omnia in tres claſſes, aut potius gradus, in ea quę ſunt, ea quæ vegetantur, & ea quæ ſentiunt: quæ diviſio ſi recte intelligatur & expendatur, elegantiſſime ſpeculationi noſtræ convenit, eamque plurimum juvat, & ſapientiam adfert. In primo gradu non oportet nudam eſſentiam ſine omni forma & qualitate atque efficacia, qualem ſomniant primam materiam Philoſophi intelligere, nihil enim tale

creasse Deum ostendi, sed illa cogitanda sunt, quæ quacunque sint virtute aut potentia, tamen sine omni sunt mo-
tu, ita ut ubicunque jaceant, stent, pendeant, immota per se maneant, nec augmentum sibi ullum assumant, vel ut pla-
nius dicam, quæ in se vim crescendi non habent, sed ut natura primum formavit, ita sunt & manent, nihil in se vitę
habentia. In 2 gradu sunt omnia quæ in sese primum vitæ gradum habent, videlicet vim vegetandi & crescendi, nec
altius ad vitam ascendunt. In 3 gradu sunt quæ præter vegetativam, etiam vim sensitivam habent, ac propria virtu-
tè, pro sensus conditione, se movent. Huc usque ex prima materia procedunt creationis gradus, & quia animum ho-
minis, quo solo a brutis differt, non ex prima materia, sed privatim & singulatim a Deo creari vulgo credunt, homi-
nem ipsum cæteris animalibus annumerant, & in 3 creaturarum gradu comprehendunt. At vero cum suo loco o-
stendero, etiam animum hominis ex prima materia per intermedios perfectionis gradus deduci, quartum in illo
creaturarum gradum constituendum esse patebit. Est itaque primus gradus eorum quæ sunt, 2 eorum quæ sunt &
vim habent vegetativam, primum vitæ gradum, tertius eorum quæ sunt, vegetantur, & sentiunt, atque ex sensu mo-
ventur voluntarie; quartus eorum quæ sunt, vegetantur, sentiunt & intelligunt atque ratiocinantur, aut breviter, 1
quæ sunt, 2 quæ crescunt, 3 Animalia quæ sentiunt, 4 intelligunt & ratiocinantur, superiores enim gradus in-
feriores complectuntur. In hos 4 gradus oportet philosophantem diligenter animum intendere, & ordinem cre-
ationis his gradibus ascendentem & progredientem observare. Neque tamen cogitandum est, omnia quæ sunt
primi gradus, procreata fuisse ante ea quæ sunt secundi, non enim Lapides pretiosos & Metalla ante Herbas existe-
re necesse fuit. Hoc enim statuendum est in primis, ea primum creanda fuisse, quæ hominis usus mox postulabat,
Gemmæ & Metalla etiamsi diu post hominem sint nata, nihil incommodi adferre potuerunt. Verum dices mihi
ante septimum diem creata illa esse oportuit, recte dicis, sed attende ea tum creata censeri, quando Terræ mandavit
Deus ista generare; Terra enim constituta est mater horum, & mater manet, penes se & ex se semen concipit, unde
illa perpetuo generet, ac pro sua fœcunditate suo tẽpore perficiat, at tarditas perfectionis novæ speciei generatio-
nem non remoratur, quia ipsa ultima est, nec consequenter generat. Quod si Gemma Gemmam, & Metallum si-
bi simile debuisset procreare, tum vim specificam & seminariam oportuisset Metallo & Gemmæ indi, quod Crea-
toris erat non Terræ, sic utique ante septimum diem Gemmæ & Metalla perfecta esse, & virtutem specificam sibi a
Deo inditam habere debuissent. Quod si ordinem in Genesi Mundi expressum observemus, tertio id die cum her-
bis faciendum fuisse videtur, similis enim fuisset in utrisque generandi modus, & uterque in eodem gradu vegetan-
tium scilicet, numerandus fuisset, adeoque pariter adolevissent. Itaque cum horum seminaria ratio penes terram
maneat, licet adjutrix & fortasse formatrix aliqua virtus ex cælestibus accedat, censendum est, horum creationem
tum perfectam fuisse, cum seminaria ratio & vis generandi, Terræ a Domino impressa fuit, quod nihilominus eo-
dem hoc tertio die, juxta naturalem rerum progressum, factum credibile est, cum Terra sufficienter solidata fuit, &
astra jam proxime suam formam compleverant. Nullum igitur inconveniens inde nascitur, si Metalla & Gemmæ
& quæcunque similiter a terra genita, propriam sui propagandi vim non habent, post aliquot demum annos, procre-
ata dicantur, & fuerint, cum ratio seminaria & vis specifica, principio Terræ indita fuerit, quæ generationẽ complẽt.

Hic jam duplex generationis ratio occurrit, quæ prudenter distinguenda venit, ut ne justus creationis ordo in
Genesi manifeste conspicuus turbetur, & ordinis quoque ratio per omnia constet. Vna est ipsius speciei, quæ semper
sibi simile profert, ut equus equum, ovis ovem, &c. usque ad finem mundi, quia ex propria substantia, & per propriam
generandi vim, de cujus supra omnem modum admirabili mysterio sequenti capite dicemus. Altera est quæ non si-
bi simile, sed specie differens, pro qualitate spirituum diversi generis concurrentium gignit. Sic Terra, Aurum, Sul-
phur, Plumbum, &c. generat, sibi dissimilia & alterius speciei, cujus vim in se habet ex creatione, non autem postea
nec aliunde nisi ab opifice Creatore acquirit. Vides ergo duplicem generationem specierum, quarum quæ a specie
ipsa fit, speciei etiam intra sex dies creationis perfectionem requirit, quo specificam illam vim generandi a Creatore
accipiat, quam nec Terra, nec Cœlum, nec aliqua prius creata species dare potest, solius Creatoris est eam vim cre-
atis speciebus indere. Propterea versu 22, etsi aquæ primas species piscium & volatilium produxissent, non totam illis
totis earundem specificam vim perpetuam & propriam fecit, sed eandem vim in propria materia earundem specierũ
ex aquis sumpta, inchoatam cum animalibus ipsis perfecit ijsdemq; impressit atque indidit, dicens: Crescite & mul-
tiplicamini, & replete aquas maris, volatile quoque multiplicet sese in terra. Quæ vero species hanc benedictionem
non acceperunt, eæ neq; ex se multiplicari possunt, sed accidentariam quandam generationem habent aliunde, ni-
mirum ex certo Elemento, aut Elementis quibus eam generationis vim Deus indidit, tunc haud dubie, cum perfectã
speciem nacta propriam quæque naturam propriumque spiritum adepta fuerunt, quemadmodum & animalibus per-
fectis eandem vim indidit. Quamobrem cum harum specierum specifica vis, Elementis jam perfectis impressa sit,
non opus fuit Lapides, Gemmas, Metalla & reliqua ejusmodi, ante septimum diem in conspicuum proferre, eorum
enim creatio jam in Elementis facta erat, nec ulteriore creatione opus habebant, eorum generatione naturaliter jam
ab Elementis pendente.

Iam hisce rerum gradibus constitutis, secretioris Philosophiæ studiosus diligenter perpendat, qui horum sint no-
biliores, & quo ordine, quibusque & quot medijs, ad suæ speciei perfectionem adducantur. Quoniam autem intel-
lectus & ratio aliquid supra sensum & virtutem motivam addit, & hæc plus habet quam vegetativa, rursus hæc pri-
mus eorum quæ sunt ad vitam accessus existit, facile intellectu est, hos gradus quo ordine enumerantur, eo etiam a
natura formari ac nobilitari. Exemplum omnium in hominis generatione habemus, in quo vis specifica a parenti-
bus semini impressa, eique innata primum corpus & viscera format, quæ tantisper dum cor formatur in primo con-
sistunt gradu, at mox corde formato vegetam naturam induunt, & alimentum ad se trahere ac crescere incipiunt, post
hebdomadas autem circiter sex tertium adepta gradum, se movent, ac tum quidem nullum intellectus sive animę
rationalis vestigium, in fœtu licet deprehendere, necessario tamen animæ rationalis substantia, etiam in primo con-
ceptu illi adest, si generari illam a parentibus cõcedimus, at formátur tum illa adhuc, & postrema ut nobilissima per-
ficitur. Procedit ergo omnis generatio ab ignobiliore ad nobilius, & summo cujusque speciei fastigio perficitur,
nec ultra ascendit. Nihil enim suæ speciei metam supergredi valet, quia vires ei ulteriores datæ non sunt, sed bene-
dictio generationis, ipsa specie terminatur. Sic ea quæ sunt tantum, quantumvis in suo genere nobilitate cetera exce-
dunt, ad crescendi tamen potentiam non pertingunt; quæ vegeta sunt, alia quidem alijs sunt nobiliora, verũ ad sen-
sum non perveniunt, & Animalia quorum in sua specie vestigium est sensus & motus, ad intellectũ non pertingunt,
hic enim superat omnia, & Dei refert imaginem. Hunc nunc eundem ordinem observabis, Lector, in rerum crea-
tione servatum esse, hactenus enim creavit Deus ea quæ sunt, deinceps ex his ipsis assumpta nobiliore substantia,
creabit ea quæ sunt secundi gradus, nimirum herbas & plantas, deinde Animalia, quæ sunt tertij ordinis, & in his pri-

mum

mum quæ ex aquis sunt & ignobiliora, postea terrestria, quæ subtiliore, & ficciore, calidioreque spiritu dotata, subtiliora etiam sunt sensu, & ad intellectum nonnihil accedunt, denique hominem ipsum, qui cæteris omnibus ratione & sapientia dominaretur. Ita nobiliora posterius creantur, quia nobiliore ac magis defęcata digestaque materia egēt, & proinde tardius perficiuntur, natura quæ prius creata est, juxta suum genium & modum ab idea Dei inditum semper operante. Est autem idea Dei Opus sapientiæ ejus, voluntas ordinis, virtutis & proportionis, rerum creandarum & sustentandarum. In summa, si quis intentius ordinem rerum perscrutetur, & specierum communionem differentiamque consideret, intelliget creationem rerum ab ima & ignobilissima specie sic fere sursum ascendere, quemadmodum arbor primum unicum habet truncum, in quo omnia quæ sunt a radice ad summum usque, sunt unum communione speciei, singulis interim partibus suas in eo venas habētibus, cum vero adaliquā differentiam incipiunt accedere, fit prima trunci divisio in ramos, ramus deinde quilibet unus aliquandiu existens, donec in diversum illius venæ abeant, fit secunda divisio, ac sic deinceps, donec ad extremos ramos & fructus perventum fuerit. Ita chaos unicus omnium specierum creādarum est truncus, radicem & initium in universali idea creatrice, quę est in mente & voluntate divina, habens. In hoc trunco omnia adhuc unum sunt, in seminaria ratione chai latentia & communicantia; porro ut universalis illa idea creatrix rerum, per divisionem in determinatum specierum numerum & formam sese paullatim ascendendo dividit, ita ex una simplici incomposita specie chai, paullatim specierum differentię oriuntur: tantisper enim omnium destinatarum specierum substantiæ una manent, donec in eo in quo communicant perfecte ad differentiam vergunt, inde quæ adhuc communicant, uno ramo contentæ cohærent, donec in propriæ speciei viam perveniant, suam quæque altissimam sive extremam & perfectam speciem sectantes, sic omni undequaque veluti per omnes creaturæ ramos facta excoctione, distillatione, defæcatione, extenuatione, sublimatione, aut quocunque tandem modo actus iste ad supremum operationis scopum tendens nominandus est, tandem ad singulas species cōceptas pervenitur. Cæterum id memoria tenendum est, quæ superioris sunt gradus tardius perfici, quandoquidem per intermedios gradus ascendunt. Sic animal cum tres ascendat gradus, nimirum per esse, & per vegetam speciem usque in sensum & motum, necesse est vegetantia uno gradu prius perfici. Ita enim de idea illa in Deo universali cogitandum est, illam in creatione ita suas impressiones facere, ut a trunco incipiens, ordine inconfuso ac recto tramite, paullatim per nobiliores & nobiliores ad summæ speciei productionem tendat, & quæ unius sunt gradus simul perficiat. Deinde quæ sequentis & nobilioris, ut in creatione plantarum, Animalium & Hominis videmus. Iam species quæ in uno gradu consistunt, sive unius sunt generis, ut in plantarum genere salix & quercus, gradibus quibusdam excellentiave aut nobilitate inter se distinguuntur, quamobrem perfectius aut nobilius quid, tardiusque effectu est in uno quam in altero, inde fit quod tardius quercus quam salix crescat & adolescat. Non minus tamen quercus quam salicis creatio tertio die fuit absoluta, nam ut mox videbimus vis specifica simul cum germinante herba nata, plantæque per ideam formatricem impressa est, duobus enim his creatio eorum quæ sibi simili sunt gignitura, absolvitur, specie ipsa & specifica, hoc est propagandi speciem virtute, quæ deinde sequuntur incrementa & fructuum generatio, opera sunt ipsius speciei naturalia, virtutem illam & creationem consequentia. Hic autem meminisse oportet, quod septimo capite diximus: Mox ut materia rei alicujus parata fuit, simul species rerum inde creandarum nata est, tametsi res ipsa serius adoleverit, ut Sol primo die cum lucem Deus crearet, creari cœptus est, cum quarto demum die perfectus fuerit; sic paratis aquis, tertio die species piscium creari cœperunt, & exsiccata terra species animalium terrestrium, cum hæc quinto demum die perfecta fuerint, sic tertio die species quoque Herbarum & Plantarum creari cœpta est, licet quarto demum die absolvantur. Moses enim tempus absolutorum operum tantum notat. Simul ergo species plantarum & terrestrium animalium, perfecta eorum matre Terra, natæ sunt, sed quæ solidioris erant substantiæ tardius absoluta, ut quercus quarto die serius adoleverit quam herbæ. His de gradibus & ordine rerum creandarum consideratis, ad plantarum creationem veniamus, quæ est altera pars operis diei tertij.

FABRICAE MVNDI

CAPVT DVODECIMVM.

De Herbarum & Arborum creatione, & Spiritali substantia.

POSTQVAM tertio die, primo separavit aquas, quæ sub cœlo sunt a terra, durante adhuc flatu alterum opus hujus diei sequitur, creatio Herbarum, de quo nunc agemus. Quandoquidem homini & cæteris animalibus ex Herbis & fructibus vivendum erat, ad secundū rerum gradum, qui est primus vitæ, procedit creatio, & quia in illorum alimentum erant transitura, modum invenit Deus, quo multiplicarentur per semen, & vim specificam, quibus Deus benedixit, ut sufficerent omnibus animalibus, etsi enim non addatur benedictio multiplicationis, ea satis intelligitur facta ex eo, quod reliquis creaturis eam adjecit, & ver. 29. 30. omnibus animalibus ea in escam donat. Benedictio autem quæ exprimitur, piscium & avium est ver. 22. Crescite & multiplicamini, & replete aquas, & terram. Et hominibus dicit, v. 28. Crescite & multiplicamini, & replete terram, & subjicite eam, atque dominamini piscibus maris, & volatili cœli, & omni bestiæ reptanti super terram. Parata igitur Terra ad generationem dixit Deus: Germinet terra germen, Herbam producentem semen juxta speciem suam, ut habet sequenti versu, hoc est, ex quo ejusdem speciei herba nasci potest, & Arborem fructiferam, facientem fructum juxta speciem suam, cui insit semen suum super terram, hoc est, faciat fructum in quo nascatur semen ejusdem speciei, itnerea dum crescit arbor super terram, ex quo ejusdem speciei nasci potest arbor. Cum inquit germinet, certum est non statim, ut dixit, Herbam & Arborem perfectam fuisse, sed ex puncto & veluti atomo terræ, non aliter quam ex semine (quod exiguum cum sit, omnem tamen virtutē suam in minima sui parte & gemmula, quæ altero fine comprehenditur & latet) per specificam Dei ideam & benedictonem pullulavit, germinavit, & sensim in adultam plantam aut arborem excrevit.

Postquam nunc ad primum gradum vitæ pervenimus, necesse est spiritalis substantiæ, a qua vita suam originem habet, naturam & conditionem rimari & prosequi. Vt omnia per evaporationem & exhalationem ex chao, orta

dixi,

dixi a capite sexto, deinceps ita paratis nunc Elementis ad generationem, & cœlestibus ad influentiam, virtutum atomos sive minimas particulas Aquę & Terræ assumpsit Omnipotens Creator, quibus specificam vim juxta ideas & pro numero idearum in sapientia sua comprehensarum indidit, & addidit sibi simile generandi benedictionem, ut multiplicarentur eadem perpetuo specie conservata. Est autem spiritalis substantia, nobilior cujusque Elementi aut corporis generativi pars, quæ attrahendo alimentum, in suam naturam convertendo, & ad incrementum corporis protrudendo vim ex benedictione & natura habet. Sic Terra, Aqua, Aer, & cætera corpora ex se spiritalem substantiam exhalant mediante calore, quæ a specifica seminis substantia, in eandem naturam & speciem convertitur, & in crementum, aut motum, aut sensum pro conditione speciei suppeditat. Similis substantia cum visceribus Terræ generatur, & intra Terram suam speciem profert, non incrementum speciei adfert, sed in ipsam coagulatur & colligatur, insolubilis ab ea, nec aliorsum exhalat, nullum sui odorem nec virtutem effundens, nisi attactu & operatione permanentis qualitatis. Sic Aurum in quantitate spiritalis substantiæ coagulatur, nec accipit incrementum, quin potius a calore sulphureo contrahitur, ut fiat ponderosissimum. Lapides similiter generantur. Herbæ & Arbores cū crescere debeant, molle & ductile alimenrum habent, proinde & odores & virtutes exhalant, & tandem paullatim consumuntur, cum crescendo maturuerint. Hæc spiritalis substantia sola est, quæ speciem servat: (intellige quæ in planta est, non quæ extra) hæc enim primum ab illa attracta mutatur in speciem, deinde alit & conservat, & quamdiu nihil ipsam speciem corrumpit, tam diu alit, semper eosdem characterismos, foliorum, florum, ramorum, fructuū, odorem, saporem, colorem & reliqua accidentia conservans, adeo pertinaciter, ut si surculus vel gemma alteri plantę inseratur, ibi quoque suam indolem sequatur, omne alimentum in suam speciem mutando. Quodlibet autem alimentum sic attractum in formam ejus partis, ad quam ultimo pervenit, mutatur. Sic succus Arboris cum ad fructū pervenit in speciem fructus mutatur, cum ad folij, in folium abit. Et alimentum Animalis cum ad epar ultimo attractum est, in epar transit, cum ad musculi alicujus radices in ejus substantiam transit, & sic de omnibus: quodque autem membrum ad se trahit, quod illi magis est idoneum. Quædam autem quæ corpori alendo inidonea sunt, natura expellit, alia in crines, alia in ungues, alia in scabiē, alia aliter, aut plane extra corpus. Quædam quæ occulta vi, visceri alicui sunt appropriata, naturali affectu eo tendunt. Propterea divina admodum res est, ista seminaria & spiritalis substantia, in qua omnis specifica vis & conservatrix virtus a creatione inest, in qua omnis corporis motus animali necessarius mediante corde cietur. Cor autem primum ab ipsa formatur in meditullio animalis, ut omnibus ejus extremis illius virtus sit præsto, & semen simile ad generationem præstat, ut ejusdem speciei maneat continuatio usque ad finem rerum. Illud autem sciendum est & considerandum, ipsam speciem non ab Astris fluere, sed ab eo cui Deus primum indidit, & ad generationem benedixit: adjumento quidem sunt Astra, sed omnium specierum origo & radix est in his inferioribus. Cum autem Mundus hic sit ut veluti unum corpus, partes inter se harmonicas & in unum conspirantes, quemadmodum & singula animalia, habens, ad cujus & Dei exemplar, Homo tanquam Microcosmus sit conditus, & imaginem Dei referat, & œconomiam partium similem, credibile est, Mundum quoque Solem tamquam suum cor habere, veluti principium omnis vitæ, & a principio cum lux crearetur, initium habuisse, & idem officium in Mundo, intra convexitatem Firmamenti præstare, quod cor in homine, omnia sursum & deorsum suo calore & lumine fovendo, & propterea in medio illius Mundi (paulo altius ut cor in homine) constitutum esse.

FABRICAE MUNDI.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

De Ligno vitæ.

Seminariam talem speciem toto terrarum Orbe, ibi ad hoc idonea erat Elementi temperies, dedit, ut, nusquam illius spiciei virtus deesset, non enim locum mutant Plantæ, & Animalium modo, per terras ambulant, sed suo loco consistentes semen maturum ibi projiciunt, neque transplantandi hominibus data fuit cura, ut quibus omnia sponte offerebantur necessaria. Cumque nihil frustra & sine causa sapientia Dei crearit, quod non ad aliquam vitæ necessitatem sit utile, certissimum est nullum esse morbum, nullum Naturæ defectum, cui non propitio remedio prospexerit. Quamobrem tot species Plantarum pullulare & enasci fecit, quot conservandæ & sustentandæ Hominum vitæ & omnium Animalium opus erat, & Lignum vitæ in medio Paradisi collocavit, ut Homo quousque mandati exercitio & obsequio divinior factus, in Cœlum transferretur, ejus usu vitam salubrem conservaret: sic & bruta Annimantia suæ naturæ subsidiū quærunt, Hirundo Chelidonium, Catus Nepetā, Bufo Plantaginem & Salviam, Canis Gramen, Testudo Cunilam, Mustela Rutham, Ciconia Origanum, Perdix Parietariam, quæ & Perdicium dicitur, Accipiter Hieracum, Columba Verbenacam, Pica quoq; ægrotans dicitur Lauri folia in nidum congerere, quo morbos illos arceat, sic Cervos credimus Dictamum herbam, quod ejus pastu telum ejecisset, sagittarum vulneribus mederi, ostendisse. Cervas Seseli herbam demonstrasse arbitramur, & Fœniculum nobilitasse Serpentes, nam gustatu & esu ipsius senectam exuere, oculorumque aciem succo ejus reficere scimus, quod & pluribus liceret ostendere, quandoquidem natura ipsa Animantia docta, plurimarum Herbarum vires sibi cognitas mortalibus indicarunt. Tales autē species Plantarum in quaq; regione creavit, quales hominibus & animalibus ibidem natis, temperatura convenirent, quod comperimentis sæpenumero probatum est, ita ut ex sola Plātarum nascentium frequentia animadverti fere possit, quibus morbis popularibus, nimirum ἐνδημίοις, quælibet regio subjecta sit. Ita apud Danos, Phrisios, Hollandos, quibus Scorbutus dictus morbus frequens, istius quasi propriū medicamentum Cochlearia scilicet copiose provenit. Ita ubi in paludosis locis Tamariscus natale solū agnoscit, plerumque lienis ibidem vitijs expositi sunt Incolę, quod ex lurido colore, qui in tumescēte cute illius efflorescit, hypochondrijsque inflatis videre licet. Eodem modo observatur, quibus in pagis circa sepes in areis frequens Absynthium luxuriat, in ijsdem habitatores naturalium viscerum obstructionibus, ventriculi infirmitate, suffusione bilis plurimum affectos, ut facile, nisi prædictæ herbæ usu, viscerum meatus reserentur, extersaque bile eadem roborentur firmenturque in Icterum primum, paullo post in Aquā intercutē exorbitent. Et licet quædā sint inimica & venena qui-

nena quibusdam,suo tamen modo adhibita,sunt salutaria;sic ex pessimis venenis fit nobilis theriaca, & nihil est tam alienum a natura hominis conditum,cujus usus alicubi non sit utilis. Nunc de semine agamus. Ex atomis Terræ per opus sapientiæ,ideam Dei ac benedictionem,creavit Deus Herbas & Plantas;sic autem creavit quemadmodū nunc ex semine illa nascuntur,eadem enim est primæ generationis,quæ secundę,operatio,cum sit & maneat eadē species.

Quemadmodum ergo ex semine nascitur Planta,ita & ex atomo Terræ,per ideam formato in certam speciem,& e contrario. Ex semine autem gemmula altero fine comprehensa,qua parte seminis apicem facit,humorem terræ aut aquæ attrahit & radiculam unam aut plures facit,pro ratione speciei,perque eas alimentum attractum in alterum sui finem,truncum generat,& consequenter quæ trunco adhærent rami & folia;specifica autem vis est in gemmula illa, quæ omne attractum alimentum in suam naturam & speciem mutat. Eadem est ratio in atomo terreo formato per ideam, non enim aliter suam germinationem facit, quam semen. Porro illud alimentum attractum ut magis sursum fertur,magis etiam ac magis in formam ejus,quod inde nascitur alteratur,in ramos a trunco divisos,in folia,in florem,& in fructus. Perfectissimus omnium est fructus in quo absolvitur semen,quod ad multiplicationem speciei datum est. Et superiora per calorem ad adcrescendum excitata, succum ab inferioribus trahunt, radix autem non potens sufficiens alimentum superioribus administrare, novas attrahendi colligit radices,per quas copiosius alimentum colligit. Hinc consequitur,quæ plantæ plures habent radices, eorum superiora majore alimento opus habent, & fructus sunt humidiores, nisi radicum potior sit usus, quam Fructuum, in quo Sapientia Divina animalium usui providit: sic Herbæ, quarum radices esui destinatæ sunt, plus succi attrahunt, & radices succulentiores sunt & crassiores, natura præcipue radicibus incrementum non Herbis procurante: & quæ longiores sunt,eæ siccioris pinguiorisque fere sunt substantiæ, ut quæ siccius alimentum in profundo quærunt. Multa ex accidentibus,& proprietatibus radicum observari possunt, quæ ad naturam, earundem & Herbarum, disquirendam pertinent. Defertur autem succus attractus in Herbis sursum, per partes nondum alteratas, in Arboribus vero per corticem, utpote spongiosum magis, donec ibi longiuscula mora alteretur a vicina parte,& quod nobilissimum est & defæcatius,sursum in flores, fructus & semen attollitur. Multæ hic indaganti occurrent speculationes. Quod vero sic, ut dixi,sursum feratur succus attractus,docent nos insitiones surculorum in Arboribus, in ijs enim attractus humor primum surculorum cortici communicatur, ibi moram faciens cortices surculorum corticibus stemmatum unit, post lignum ligno connectit, sed species quæ in stemmate est, mutatur in speciem surculi inserti; sic juxta mandatū Dei eadem species semper eadem producit, sive ex semine,sive ex surculo insito,& consequenter juxta illius speciei naturam ramos,folia & fructus ac semen profert. Non inutile etiam consideratu est, quanto tempore; & quanto a terra interstitio, fructus & semen adolescat, & quibus humoribus plantæ circa radices delectentur, quos refugiant,& si possibile sit quo pacto succus alteretur per singulos gradus, in radice, in trunco,in folijs,in floribus,in fructu,in semine; sic enim speciei natura exactius dignosceretur; saltem hoc in confesso est, alimentum plantæ multo nobilius esse in fructu quam in planta, nobilissimum autem in semine, ut quod scopus est totius creationis illius speciei.

Ex jam dictis colligitur,alias Herbas & Arbores in alijs regionibus creatas esse,& experientia docet,alias in America sive Nova India esse, quæ nusquam in hac nostra Continente, Asia, Africa & Europa reperiuntur,quæ tantisper in hominum usu non fuerunt,donec eo aliqui emigrarent, quod post ætatem Christi & Apostolorum factum, opinor: similiter & Animalia ibi sunt, quæ in nostra Continente minime inveniuntur, quæ haud dubie a creatione Mundi ibi extiterunt, unde suspicor eas Terras diluvio obrutas non fuisse,cum hominem delere vellet Deus, Gen. 6. usque ad v.7. non enim ibi erant Homines, proinde nec Animalia ibi creata,ibique habitantia delenda erant,ut periret Homo quem condidisse pœnitebat, propter causam in Animalibus non repertam. In ista vero nostra Continente perire animalia debuissent, nisi aliqua in arca fuissent servata, quia in aquis vivere non potuissent.

Quum igitur virtutes Ligni vitæ, sparsim toto Orbe condidisset Deus,eadem opera utrique hominis statui consuluit, obedientiæ & peccati; nec vis Ligni vitæ in Paradiso, aut per Orbem sparsa, frustranea fuisset. Impleto enim Hominibus Mundo, non omnibus ad Lignum vitæ patuisset accessus, sed æquivaluissent Herbæ ac Plantæ sparsim natæ, & fuisset Homini certus delectus, & benedictio omnem morbum avertisset. Cum igitur ad usum & ministerium Hominum sapientissime creata essent, in superiore simul ac inferiore Mundo, quam pulchra harmonia tum fuit? ubi ima supremis consentiebant, & ab illis opem expectabant, suprema imis sua dona conferebant, & omnia homini subserviebant, donec a Deo in cœleste habitaculum transferretur. Hæc œconomia, hæc pulchritudo status inviolata permansisset, si Adam non peccasset, eadem tamen harmonia, si quis diligentius attendat, in primæ naturæ vestigijs adhuc deprehenditur: nihil enim tam exiguum est,quod non alicui serviat & a perfectiore dependeat, omnia propter hominem sunt, ad scopum ergo cum omnia tenderent, & scopus ille, Homo inquam, ex varijs partibus constaret, quæ tamen consentientissimam inter se harmoniam servarent, utpote in qua vita consistebat, alia stomacho, alia epati, alia cordi, alia sanguini, alia renibus, &c. subserviebant, quamobrem tot erant simplicia aut Plantæ quot viscera in homine, & quot viscerum affectiones. Et quum uuumquodque ens, attractum alimentum in suam speciem mutet, & sint diversæ stationes in corpore humano, & diversæ viæ ad singulas extremas stationes per quas alimentum meet, puta in ventriculo, in epate, in sanguine, in liene,&c. ea simplicia sunt fortiora, aut citius tanquam amica medias stationes permeant, quæ virtutem suam integram ad extremas deferunt, ubi operantur, quæ vero illic a Natura alterari non possunt, ea aut venena sunt, aut Naturæ molesta. Quæ in primis stationibus alterantur, amica sunt naturæ, aut exiguæ virtutis. Quæ integra virtute ad extremas stationes penetrant, amica naturæ existentia, ea sunt quæ illi membro aut visceri magis sunt appropriata, & quosdā characterismos habent, ex quibus dignosci possunt, si quis diligentissime perscrutetur. Videmus enim eas quæ magnam naturæ similitudinem habent, etiam in figura communicare, sicut Cepæ & Allia, & quæ his similia sunt, bulbos habent pro radice, & similem fere herbam sursum generant, si flores colore differunt, hoc pro singularū peculiari proprietate & aliquali differentia fit. Sic multæ sunt Herbæ & Arbores, quæ folia in ambitu dentata in modum serræ, habent, quæ eadem de causa sic germinant, proinde simile aliquid habent in Natura, in quo conveniant: multæ item Herbæ & Plantæ, folia in ambitu minime dentata, sed æqualiter circumscripta habent, multa dentata in accumen abeūt, multa in rotundos veluti globulos, ut Ruta, multa in aciem duram & pungentem, veluti Taxus, omnia diligenter observanda, siquidem non casū talia sunt: sed ita perpetuo producente Natura: quamobrem cum nihil temere natura producat, & ejusdem figurę eadem perpetuo creata est causa, necesse est multa certa specierum lege similia esse & Natura aliquo modo communicare. Amplius cum cœlestium & terrestrium in eundem scopum, hominem, sit conspiratio & societas, cœlestia autem sint æterna, species etiam in hoc inferiore Mundo sint æternæ, easdē semper in figura & forma generationes habent, & singulæ a proprijs in Cœlo causis dependent: utile est in characterismos plantarū intendentes, multa in unū

astrum respicientia, multa item ejusdem Naturæ apud Medicos peritiores participia colligere, & perspicere, in quibus figura, colore, sapore, cæterisque qualitatibus sibi mutuo respondeant, sic enim ex similitudine de natura rerum judicare discet. Est enim cujusq; naturæ proprius character, quem perpetuo servat, aspirante consimili in Cœlis natura. Hæc pro mea qualicunque speculatione lectorem admonere volui, quo rem longe utilissimam, in qua Salomon multam laudem 3 Reg. 4. cap. v. 33. adeptus est, suis studijs adjuvet. Quæ enim præ oculis sunt, & perpetuo eandem legem Naturæ, in figura & forma sectantur, quidni studio & industria pervestigari possent? O perosum quidem est, sed omnia vincit labor. Audivi ego industrie & solerter admodum, de Herbarum characterismo disserentē Illustrissimi Principis Iuliaci Medicum doctissimum, Reinerum Solinandrum, qui utinam in tam necessaria Philosophiæ parte pergat advigilare (si quisquam potest, ille potest, qua est dexteritate ingenij in perscrutanda Natura, & causis rerum) brevi apodixes characterismorum haberemus, & occultas singulis visceribus appropriatas.

Itaque dum ubique virtutes Ligni vitæ constituit Deus, recte Psalmista inquit Psal. 110. Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus, semper ad scopum præconstitutum opus suum dirigit, sive primo mandato obediat Adam, sive non obediat, idque in summa Sapientia, Misericordia, Bonitate & Iustitia.

Postquam pro meo exili intellectu de Natura & varietate Plantarum egi, unum est summum naturæ miraculum quod tam multa quæ sunt in singulis speciebus, verbi gratia, magnitudo, forma, figura, odor, sapor, color, folia, nervi, radices, cortex, vis, & infinita quæ uni plantæ insunt, in tam exigua seminis gemmula, quam dixi, latet: vis enim tota speciei, in illa gemmula absconsa est, cum gemmula illa nihil in se talium habeat, ne vestigium quidem ullum, sed sit totum homogeneum, & ejusdem plane naturæ appareat; quamobrem mihi recte judicare videor, ideam simplicissimam quæ principio formavit semen, adhuc speciem comitari, & eandem operam continuare, quousque cesset generatio. Et hoc est quod Christus dixit: Ioh. cap. 5. v. 17. Pater meus usque modo operatur, & ego operor, quo licet sabbathū a creatione sit, non tamen a sustentatione creaturarum, sed quod opus illud duret usque ad finem rerum. Non video quid aliud hic dici possit. Qui hujus speculationis studiosus est, præcipue attendat, quæ accidentia cuique speciei sint propria, & horum causas, si potest, perquirat, in primis de figura & ejus incrementum a radice usque ad summum quo ordine fiat, respiciat, quo pacto per corticem, per venas & nervos foliorum, usque ab ambitum eorum procedat & distribuatur, & cujusque naturæ characterismum proprium, tandem haud dubie inveniet. Finis tertij diei.

FABRICAE MVNDI

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

De Luminarium creatione.

QVARTVS DIES INCIPIT.

CREATIO Luminarium licet quarto demum die perfecta fuerit, primo tamen die creari cœperunt, id liquet, quia non est aliud lumen quod diem a nocte distinguat quam Solis, ut v. 14. proprietas illi adscribitur, & jam tres dies elapsi sunt, quare illud lumen, quod primum diem a nocte distinxit, haud dubie Solis futuri lumen, fuit sparsum adhuc, sed contractum in Hemisphærium Cœli, totum chaos ambientis, & ab initio super Polis Mundi versatilis, ita ut primo die simul cum luce Cœlum ejusque motus creari cœperit: versu enim 4 divisit Deus lucem a tenebris, quod non nisi collectione luminis in unam partem Cœli, ejusque circumductione in Paradiso, diem & noctem præstare poterat; quia igitur dies noctem sequitur, incidit creatio lucis primum in illam medietatem, quæ erat sub Horizonte Paradisi, ubi intensior & collectior facta motu in Occasum facto, ab Orientali Paradisi parte supra ejus Horizontem ascendit & diem fecit. Quarto autem die collectio substantiæ Solis & Lunæ & Stellarum demum perfecta fuit. Moses enim tempus absolutorum operum describit, quod a perpetua voluntate Dei dependet & definitur. Debuit tamen Sol quem cor mundi esse dixi duodecimo cap. ante omnia creari, ut in Animalibus, proinde cum prima lucis creatione inchoatus est. Sol autem lucidissimam substantiam nactus dominium diei obtinuit, Luna noctis, ut quæ non suo lumine noctem illustrat, sed Solis: habet tamen etiam proprium lumen, sed exiguum, etiam in universali ejus Eclipsi, Aere claro, adhuc apparet ejus circulus, sed luce admodum tenui; Stellæ autem & reliqua astra intensius lumen habere videntur, sed longe infra Solem. Illud observandum est quod Luminaria collocata ait in expansione Cœli, & v. 7. expansionem vocavit Cælum, unde colligitur chaos multo minus creatum esse, quam nunc sit Mundus, & ex APHAR ac veluti luteo abysso chai, eductam & extenuatam materiam sursum latam esse, & paullatim ut longius a Centro recessit, subtiliorem & nobiliorem factam & expansam, crassiora Elementa circumdedisse: ita Cælum Empyreum subtilissimum & nobilissimum factum est, ut pote Thronus Dei, & Habitaculum Beatorum, sub illo primum Mobile Cælum paullo crassius & ignobilius, sub illo reliqui Cæli & Planetæ, quanto terræ viciniores, tanto densioris ignobilirisque substantiæ, minus expansæ, ita ut crassissimum sit Lunæ Cœlum, & conditione Elementis proximum. Hęc expansio facit superiora leviora, & segregatio a crassiore nobiliora. Porro lucida materia quæ Astrorum & Luminarium substantiæ parabatur, non extensa sed contracta fuit, ut tanto fortius lucerent & conspicua fierent, ita fit ut astra densioris sint substantiæ quam reliquum Cęlum, ęque tamen levis, quod igneæ, & densioris quidem, quo fortior & potentior sit lux & radiorum ab alijs astris projectorum reflexio, quæ noctē illustrat, præcipue a Luna reflexa, Solis autem directa lux diem a nocte dividit. Præter hæc duorum Luminarium officia additur, ut sint in signa & tempora, & dies, & annos. Hic Astronomi per signa intelligunt certos syderum aspectus, per quos futura designantur, ac toto errant cælo, longe majus est cujus causa hęc Luminaria sunt condita, quam varia Astrologorum vaticinia, nimirum ut homines quos Deus in suo ædificio collocavit, Omnipotentiam & Bonitatem Creatoris sui cognoscere discerent, quod David Psal. 18. v. 1. luculenter indicat, dicens: Cœli enarrant gloriam Dei, & hæc (quæ cum admiratione spectantur) opera manuum ejus esse annunciat firmamentum. Et Paulus ad Rom. 1. v. 18. in eandem sententiam de gentibus loquens: Quod, inquit, de Deo cognosci potest, manifestum est in illis, Deus enim illis, patefecit. Siquidem quæ sunt invisibilia illius, ex creatione

Mundi,

Mundi, dum per opera intelliguntur, pervidentur, ipsaque æterna ejus potentia & divinitas. Sunt ergo Luminaria duo hæc præcipue in cœlo constituta, ut per hæc Dei opera, Omnipotentia, Majestas, & Divinitas Creatoris, hominibus innotescerent, non ut vanitati Astrologorum serviant. Sunt præterea data ad designationem temporum, quãdo illa sunt mutanda, sic finem temporum, & Mundi judicium, indicabunt, cum obscurabuntur ac dissolventur. Sic tempore passionis Christi, cum tempus legis mutandum esset, admirandam Solis Eclipsim Dionysius Areopagita vidit. Et Iosue admirandam Dei manum sensit per Solem, Iosue cap. 10. v. 13. Sunt item posita, ut dies & annos definiant, deorsum inquam illuminant terram etiam, Stellæ quæ nocte cœlum ornant, & Solis annuum ambitum suo positu monstrant. Finis quarti diei.

FABRICAE MVNDI

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

De creatione Piscium & Volatilium.

QVINTVS DIES INCIPIT.

Ecundo gradu rerum creato, jam de tertio agitur, de ijs quæ sunt, vegetantur & moventur, & primum de ijs quæ ex aquis, quæ minus solidæ sunt substantiæ facilius crescunt, & minus diuturnæ sunt vitæ, quæ in multas species dividuntur, & singulæ suæ speciei semen intra se generant, ex quo maturo & projecto, eadem species nascitur, cujuslibet autem speciei individua, eosdem semper characteres habent, adeo ut idem semper sit numerus & figura ossium, idem color, eadem forma corporis, & reliquorum membrorum, eadem vis & natura & sapor, quemadmodum & in Herbis & Plantis: diversæ autem species diversos habent characterismos, in figura vel aliquo accidente differentes, cujus differentiæ si causam colligere possis, propriam cujusque speciei, Naturam propius contemplaberis, propria enim cujusque speciei natura differentiam characterismi efficit, & hæc illam sequitur, ut ex effectu causam, & ex causa naturam colligere liceat. In Volatilium contemplatione eadem occurrunt consideranda: quia autem Avium est solidior substantia, & per consequens vivacior, posterius etiam hoc die earum opus completum est, licet simul formari cœperint, aquis in maria collectis, parata enim cujusque materia, continuo progressa est creatio, nec cessavit donec perficerentur omnia, & Sabbathum ab omni creationis opere adesset; nulla enim causa subest, cur parata materia, creatio rerum suspenderetur, æque multa atque unum creat Deus, & ordo naturalis rerum creandarum eleganter observatur. Astra etiam quæ propius ad vitam conferebant, jam præcedente quarto die perfecta fuerunt, ut operam suam jam validius conferre potuerint, quam cum Herbæ crearentur: sic Natura rerum creatarum, mox ut parata fuit, suum officium exequi cœpit, & simul omnibus cooperantibus Fabrica Mundi processit. O admirabilem Sapientiam, quæ tot diversissimarum rerum ordini, naturæ, ornatui, perfectioni & viribus condendis sufficit, sine studio & ratiocinatione: Dixit enim & facta sunt. Proderit hic singularum specierum anatomiam facere, ut in quibus characterismi singulorum differant cognoscatur, & quo pacto, & quot stationibus in speciem mutetur alimentum, qua statione sanguis creetur in Piscibus. Invenies etiam in Piscibus mirabili providentia Dei, vesiculam plenam incluso aëre, quæ cum pisce incrementum suscipit, cujus officium est, quacunque parte aquæ pendulum sustinere, ne ad fundum corporis gravitate mergatur. Invenies etiam in fœmellis ova multa, quæ attritione ad scopulos facta, aut alioqui naturali vi effusa, speciem multiplicant, & quemadmodum semen plantæ extra matrem (cum in se virtutem specificam habeat) projectum, in suo Elemento, Terra aut Aqua, eandem speciem profert; ita & hæc ova piscium in aqua projecta, vitam suscipiunt & eandem speciem ac characterismum matris exhibent. Aves etiam singularum specierum secare, & internas partes ac munia singulorum perspicere non erit inutile, ut causæ characterismorum, & naturæ propriæ origo rectius cognoscatur. In quibus singula ova vicissim procreantur, & recta duriore crusta (ne vis specifica facilius exhalet) excluduntur, quæ etiam a matre separata suam vim specificam servant, & fœta calore matris, aut etiam hypocaustis, ut in Ægypto usitatum est spacio sex hebdomadarum aut mensis, suæ speciei Aves producunt. Porro maris & fœmellæ, sicut cætera Animalia, congressu concipiuntur. Potissimum autem hic attendendum est ad differentiam Piscium & Avium, quod licet uno eodemque die perfecta fuerunt, non tamen ex eadem materia constent, sed quia Volatilia similiora sunt Terrestribus Animalibus, ut ex sanguine & tota corporis constitutione manifestum est, plus terreæ substantiæ quam pisces habent, ut ex lutosa aqua nata videantur, & pisces ex puriore aqua. Sunt igitur Volucria media ordine inter Terrestria Animalia & pisces, propriora naturæ terrestrium animalium quam piscium, proinde serius hoc die perfecta. Vnum autem in omnibus animalibus observatu dignissimum est, quod figuram hominis aliquo modo imitantur, quasi tota Natura ad hominis formationem tendente, & in homine demum omnibus numeris perfecta. Caput enim licet longius sit, omnibus ad sensum & motum instrumentis similibus quodam modo dotatum est, cranij ossa similia, spina dorsi spinæ hominis utcunque respondet, & costæ costis, formataque sunt omnia membra pro natura & operatione cujusque. Finis quinti diei.

FABRICAE MVNDI

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

De Animalium Terrestrium creatione.

SEXTVS DIES INCIPIT.

Vo tertij gradus genera vidimus, Pisces & Aves, sequitur nunc tertium genus, Animalia Terrestria, quæ quo tardius creata sunt, eo similiora sunt homini quo ad sensum & motum: in ratione autem Homo omnia in universum superat, ut quæ nihil hujusmodi habent. Sunt autem Animalia Terrestria, alia alijs Homini similiora, ut de Elephantis scribunt, docile illud animal esse, ad intellectum quodammodo accedere. Quid de Simia dicemus? quæ actiones humanas imitatur ludibunda, irascitur, ridet, applaudit, cogitabunda olfacit, versando inspicit, quasi deliberans si esui conveniat, Nuces dentibus confringit velut homo, & interim dum sua agit, circumspicit quid astantes moliantur, caput, pedes, & manus similes admodum humanis habet, & per omnia plurimum inter Animalia characterismos imitatur hominis; hujus ratione consultum est illius anatomiam diligentissime perspicere, & examinare quantum interior dispositio, & in quibus ab hominis interioribus differat, quo animales virtutes, ex interiorum characterismo, innotescant. Existimo enim illas ab hoc dependere, aut speciatim a Natura inditas, per hunc tanquam idoneum instrumentum in opus excitari, quod tamen ambiguum videtur. Apparet enim unumquodque in se suæ naturæ principium quoddam habere, quod tamen cum intereunte interit, ita ut causa cujusque Naturæ ipsi rei concreata sit, & non aliunde insit. Facienda est autem cujusque speciei Anatomia, quo omnium inter se Animalium differentia interna perspiciatur, & differentiæ virtutum Animalium ex diversitate characterismorum innotescant: sic invenies quibus de causis virtutes animales excellentiores sint in Volatilibus quam in Piscibus, in Terrestribus Animalibus quam in Volatilibus, in Homine quam in Terrestribus Animalibus, & deprehendes elegantissimum ordinem a minus solidis ad solidiora, ab imperfectiore ad perfectiora, a minus vivacibus ad vivaciora, a temporarijs ad æterna. Vescuntur omnia Animalia e Terra natis, unūquodq; quod suæ naturæ convenientius est, cujus naturaliter delectum habet, & hoc scire est utile. Etsi enim Natura cujusque, alimentum in suam speciem mutat, aliquid tamen virtutis inest Herbis & Fructibus, quod autem ad suam Naturam utcunque flectit & immutat præcipue ubi est affinitas naturarum, & digestio facilis, quinetiam venena immutant, sed vi contrariæ naturæ, & corrumpunt. Aves etiam piscibus vescuntur tanquam cognatione affinitatis, & unumquodque suæ naturæ propinquiore gaudet, eadem specie excepta, quæ a singulis Animalibus colitur, præterquam ab Homine suæ originis oblito. Habent venenosa Animalia, præterquam quod naturam alicubi utilem possident, hoc commodi, quod passim venena ad se trahunt, ijsque aluntur, ipsa autem ab alijs absumuntur sine noxa, ita Natura Animalium incolumitati providit. Vna autem hic relinquitur quæstio solvenda: utrum ea quæ nunc est Animalium Natura & conditio futura fuerit, si Homo non peccasset? Moritura haud dubie erant absoluta vitæ periodo, & sibi mutuo in cibum futura, alioqui multiplicationem illorum Mundus non potuisset capere, & quorsum immortalia fuissent, cum tantum servitio hominis destinata essent, cum tot individua multiplicata nulli usui erant futura? Hominem autem reverita fuissent eique obedientia, Gen. enim 1 cap. v. 28. 29. 30. constituit Deus Adamum Dominum omnium quæ sub Cœlo sunt. Et Gen. 2. v. 21. fecit Deus Adæ & uxori ejus tunicas pelliceas, quas mortua Animalia procul dubio dederant, cessaverat enim Deus jam antea creare.

FABRICAE MVNDI

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

De Hominis creatione, & prima ac principali creationis intentione.

Vartus gradus creandorum & perfectissimus, est Homo, in cujus usum & servitium hactenus omnia creata sunt; & quemadmodum illa omnia inter se ordinem & harmoniam ad mutuam opem habent; ita & hæc simul omnia ad Hominem certam in natura, qualitatibus & operationibus conformitatem & harmoniam habent, & propterea Homo Microcosmus a Græcis appellatur. Est autem hæc conformitas & harmonia, quantum ad animal hominis attinet. Porro nobilius quiddam multo in Homine est quod omnium creaturarum dignitatem excedit, nimirum anima rationalis, secundum quam ad similitudinem & imaginem Dei conditus; & quia Homo secundum substantiam est animal rationale, & benedictionem accepit ut crescat & multiplicetur, generatione videlicet suæ speciei: non est dubium, quin ex ea benedictione, etiam generandi animam rationalem, potentiam acceperit, quæ præcipua est speciei pars quam in singulis Hominibus de novo creari minime convenit, cum 7 die Deus ab omni creationis opere cessaverit, & sabbathū egerit. Et sunt in hoc inferiore Mundo adhuc reliquiæ ejus materiæ, ex qua cœlestia & supercœlestia creata sunt, ut sit superioris Mundi ad inferiorem naturalis inclinatio & sympathia, & inferioris ad superiorem respectus & desiderium; hinc enim & superiorum ad inferiora proclivitas & cooperatio dependet. Nobilissimum autem quod in superiore est Mundo, est Cœlum Empyreum, sive aquæ supercœlestes, ex quo creatos ostendi Angelos, ut etiam ex hujus in hoc inferiori Mundo reliquijs, generari possit anima rationalis, & quid ni possit, cum ex multo crassiore & ignobiliore materia Terræ Aurum, quod est incorruptibile generetur. Æterna igitur & immortalis anima multo magis ex supercœlestium aquarum reliquijs generari potest, ut sit similis Angelis, & benedictio ac mandatum Dei ad generandum, ac multiplicandam speciem, potentiam generandi animam ex talibus reliquijs dedit. Iam vide quæ dona Spiritus Sancti sive Dei sint in hac anima: sunt intellectus, ratio, judicium, memoria, amor vere boni, justitia, gaudium in Spiritu Sancto, libera electio voluntatis, & si quæ sunt alia. In his enim similitudinem Dei habet, & imaginem in immortali animæ rationalis substantia. Creatus autem est Homo hoc ordine & modo. Primum ex Aphar sive luto figuram humanam plasmavit, in qua haud dubie ea viscera quæ primum in generatione fiunt, ut cor, deinde epar, & quæ immediate a corde pendent, formari cœperunt, quibus formatis inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ. Per os & nares viventia omnia spiritum attrahunt, quo cor accenditur vita & motu, ita per nares & os flavit spiritum, in quo haud dubie erat ex reliquijs aquarum supercœlestium, aut prius in corporis compage aliquid earum conceptum erat, ex quo anima rationalis a comitante Spiritu Sancto tandem formata est, prius tamen per communem aerem vita Animalis procurata est; non enim eadem anima rationalis est, & animal vivificans, siquidem diversa habent munia, & præeunte Animalis anima,

ma, manet rationalis, & est Animalis anima certa harmonia & communis operatio interiorum viscerum, ad vitam animalis conspirans, rationalis autem imago divinæ essentiæ. Quod autem Animalia vitam sunt nacta, simili Aëris flatu operante Spiritu Dei haud dubie factum est, tametsi id non dicatur, in similibus enim similiter Deum operatum esse facile intelligitur. Dona quæ anima rationalis secum attulit, necessaria erant in Homine, si Imago Dei esse debebat, ut opera Dei contemplaretur, & Creatorem suum agnosceret, veneraretur & coleret; cognitio enim Dei requirebatur ad scopum creationis Hominis; quæ enim beatitudo ei apud Deum fuisset fine ejus cognitione? Cum ergo summam Dei Potentiam & Bonitatem cognosceret, & suavis illi esset contemplatio & familiaritas Dei, voluit Deus in illo experiri, an qui maximis donis ab illo ditatus erat, quibus Deo obsequi poterat, Deum creatorem suum agnosceret ac revereretur: voluntariâ enim & spontaneâ obedientiam & dilectionem requirebat tam beneficus Pater, qua colendus esset, & gratum ille Deo obsequium fecisset: facillimum illi præceptum imposuit, ne ex una arbore, ubi tam multę erant optimorum aspectu & sapore fructuum ederet, ab ea sola abstineret, & credibile est illum Deo aliquamdiu obsequutum esse; non enim una hora tantum, ut sentiunt quidam, aut diebus aut hebdomadis aliquot in Paradiso permansit. Quin potius verisimillimum est aliquot annis in ea Dei voluntate permansisse, ut sentit Georgius Cedrenus, quo opera Dei adminiculo Spiritus Sancti & contemplatione diuturniore firmiter edoctus, illa posteris suis enarrare posset. Cum igitur longissimæ tum essent vitæ homines, vera Dei doctrina paucorum traditione, nimirum trium, Adam, Mathusalem, Noe, ad Abraham pervenit, cujus deinde sacro cum Deo fœdere, facile ad Mosem usque in posteris Iacob reservata est. Verum sub ejus ortum nimium invalescente idololatria, voluit Deus per Mosem primorum operum suorum descriptione, homines ad unius Dei agnitionem & cultum reducere. Genesim igitur Mundi, quam ille partim ex traditione, partim ex revelatione Spiritus Sancti descripsit, hic contemplari est propositum, quo veram & integram totius Orbis descriptionem, quam indagamus, assequamur. Fuit illi procul dubio frequentius cum Deo colloquium, in quo de creatione Mundi, de natura rerum, de Dei proposito, & alijs, quæ Homini scitu erant necessaria, eruditus fuit; adduxit illi Deus Animalia, ut singula perspiceret & nomina imponeret, juxta naturam eorum, quæ tam exiguo temporis spatio fieri non poterant. Author est Georgius Cedrenus in compendio historiarum, antiquos quosdam sentire, quod Adam septimo demum anno peccarit, & Paradiso ejectus fuit, & efficacibus rationibus id probabile esse ostendit.

FABRICAE MUNDI

CAPUT DECIMUMOCTAVUM.

De lapsu Adami.

INterea dum Paradisum habitaret Adam, familiarior Deo factus, forte non satis graviter præceptum Dei ponderans, Satanæ aures arrexit, & diu patienter audivit, qui inimicus factus Deo, quod justo ejus judicio Cœlo ejectus esset, homini insidiatus est; persuasit ei mandatum Dei in alium finem, quem ipse a Deo non audisset, datum esse; quum tamen sciret Deum Creatorem suum veracem & justum esse, nec frustra mandatum dedisse, Serpentem vero mendacem, & juste Cœlo ejectum esse. Non enim dubium est, quin multam cum Deo in Paradiso conversationem & varia colloquia habuerit, in quibus de creatione & scopo rerum omnium, & Natura edoctus fuit, Potentiam etiam Dei ex tam sapienti creatione, & recto serpentis judicio agnovit, ut merito Serpentem non audire debuerit: fecit insipienter, in hoc tamen contra Deum non peccavit, quia Deus hoc non prohibuerat. Etenim faciebat ad majorem Dei gloriam, si Adam tentatus non peccasset, tum enim certum testimonium Homo exhibuisset de se bene creato, ut erant omnia valde bona, Gen. 1. v. 31. Poterat Serpentis sermonem interrumpere, eumque abijcere, & non peccasset. Initium quidem ad peccandum, non tamen peccatum fuit, quod Satanæ aures præbuit, Deus enim hoc non prohibuerat, & adhuc potestatem contradicendi obtinebat, sed diutior patientia & familiaritas consensum peperit, & continuo peccavit transgrediendo mandatum, quo offensus Spiritus Sanctus, illum suis donis quæ in creatione acceperat, & a Spiritu donec non peccaret, sustentabantur, reliquit, Deo eventum spectante, at non approbante, quia prohibuerat, Adamo vero de sua constantia experimentum faciente. De hoc lapsu verissime & planissime scribit Ecclesiasticus cap. 15. v. 16. Deus hominem creavit ab initio, eumque arbitrio consilij sui permisit, si volueris mandata servabis, optimeque voluntatis fidem præstabis. Ignem & aquam tibi proposuit, ad utrum voles manum tuam porrige, vita simul & mors proposita sunt Homini, & utrumcunque placuerit dabitur illi. Porro cum eum peccaturum Deus præsciret, cur non talem creavit, qui labi non posset? Deus omnia bene & paterne fecit, gratia erat, quod tam insignibus animi dotibus ornatus fuit, ut facile tam levi mandato obedire posset; & merito Homo pro tantis donis suo Creatori obediendo gratus esse debebat. Poterat ergo, ut asserit Ecclesiasticus, stare si voluisset, quod autem cecidit, illius est culpa, non prædestinantis aut volentis Dei; Deus enim omnia valde bona craverat, & paterne disposuerat. Cum ergo peccavit, Spiritu Sancto, qui antea illi familiariter cohabitabat, a quo vitam habebat non interituram, si non peccasset, privatus est qui illum in vita sancta, gratia & favore Dei sustinuerat; derelictus ergo familiari Spiritus Sancti præsentia, nihil in se sensit quam affectiones carnis, a qua pertractus ejus animus, ut ex Paulo liquet Ro. 7. v. 15. & sequentibus usque ad 24. factus est enim & ipse carnalis, hoc est concupiscentijs carnis addictus, ut in eadem constitutus hypostasi. Dicit enim aliam esse legem sive necessitatem in carne quam in animo, & eam animum captivum trahere. Porro quod captivum fit, non est sui juris, sed alterius potestati subijcitur. Indicat igitur animum principio non fuisse carnalem, sed talem evasisse, cum captivus fieret carni. Hanc peccati originalis originem plane necessarium est scire & observare, ne animum ab initio carnalem creatum esse, aut fragilem & impotentem malis resistendi, hoc enim Creatoris impotentiam argueret, ut qui ad conceptum scopum, hominem idoneum creare non posset; & ejus potestatem violaret. Iam quæ calamitates Homini ex hoc peccato ortæ sint, disce ex loco Pauli allegato capit. 7. Si enim tantum potuit caro in tot donis ornatum animum, & a Spiritu Sancto custoditum, quid non posset in eumdem jam sibi captivum factum, & a Spiritus familiaritate desertum? Audi quid Apostolus Rom. 3. v. 12. de omnibus tam Iudæis, quam gentibus dicat. Omnes deflexerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui exerceat bonitatem, non est usque ad unum.

De

De Natura humana loquitur sola, sed quando in Christo est, & a Spiritu Sancto adjuvatur Homo, non est talis, naturalia dona animi, intellectus, ratio, judicium, memoria, &c. dona non sufficiunt, nisi adsit Spiritus, horum sustentator & gubernator. Est autem carnis concupiscentia, non tantum, privatio justitię, sed vera inclinatio ad ea quæ carni placent; proinde cum animus ejusdem inclinationis fit consors, non solum privatur justitia, sed habet positivum malum, nimirum perpetuam inclinationem ad carnis placitum, unde omnia peccata oriuntur, & propterea dicitur illa inclinatio peccatum originale. Quod si privatio tantum justitiæ esset, non habuisset Paulus occasionem exclamandi: Miser ego Homo quis me eripiet ex corpore mortis hujus? Rom.7. Renatus enim animo jam ereptus erat. Atqui etiam in renatis adhuc hæret peccatum originale, hoc argumentum est, peccatum originale plus esse quam privationem & malum in Natura hærens, quod per generationem propagatur. In peccatis, inquit Psalmista, concepit me mater mea. Prævidens autem Deus, hoc peccatum in homine oriturum, dixit. Quacumque die ex ligno scientiæ boni & mali ederis, moriendo morieris, morte enim corporis hoc peccatum delendum erat. Itaque omnibus simul mori lex est, quo quod præter creationem est deleatur in salvandis. De Paradiso, ubi fuerit, & quæ ejus flumina, in veteri geographia restituta demonstrabo. Homines extra Paradisum creati in illum translati fuerunt.

FABRICAE MVNDI;

CAPVT DECIMVMNONVM.

De secunda & subalterna Creatoris intentione in creando Homine.

QVIA peccaturum Deus hominem prævidit, ne frustra esset tam sapiens rerum omnium creatio & ad destinatum finem scopus, quem Adam peccando violavit, novo beneficio hominis lapsum resarcivit, viam constituit, qua a peccato liber, pristinæ conditioni restitueretur, & procederet prima creationis intentio, Filium suum carnem assumpturum promisit, qui pro peccato Adami, quo omnes a generatione tenebantur, satisfaceret, Deum patrem pacaret, & Spiritus Sancti auxilium iterum impetraret, quo promisso & credito eadem qua prius intentione vitam æternam assequeretur. Ex hac præscientia mirabili Deus usus providentia, ita creationem omnium absolvit, ut in utroque statu, obedientiæ & lapsus, Homini ad vitam æternam consequendam serviret, ita ut nihil frustra a Deo fieret, tantum maneret mors carnis, quæ peccato originali debebatur, quo illud tolleretur, plane ab Homine, & purus totus, ut creatus erat, ad Deum veniret, in finem ad quem conditus erat. Porro quia per peccatum originale omnes tenebantur, ut ostendi præcedente capite, quo minus per dona naturæ ad Christum venirent, ordinavit Deus Pœnitentiam, Baptismum & Synaxin, præcipua sacramenta, quibus homo coram toto mundo se Christo dederet, & fide ejus pro peccatis hominum sacrificium approbaret & acceptaret, quo contra vim peccati armaretur, hoc solo medio a peccati originalis potestate liberaretur, & contra ejus vim, auxilium Spiritus Sancti impetraret; durat tamen pugna cum peccato, quo ad vivimus, donec illud per mortem carnis (in qua ejus origo pendet) aboleatur, ideoque mors carnis a Deo injuncta est, propter lapsum Adami, ut peccatum illud, quod præter creationem est, radicitus tolleretur, quo facto salvus est Homo, non tamen patet accessus ad Deum Patrem, nisi per Christum, Ioh. 3. v. 13. scriptum est. Nemo ascendit in Cœlum, nisi filius hominis qui descendit de cœlo. Via a Christo aperienda erat. Et oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam, Luc. 24, v. 26. Ergo ut hoc hic non recte a multis controversum adjiciam, ante incarnationem Christi, nemo piorum patrum in cælum ascendit, sed certo loco in gaudio & fælici expectatione servabantur, usque ad Christi adventum. Hunc locum vocabant Patres Limbum, non Inferni, sed Paradisi cælestis opinor, in quo Abraham, tanquam pater fidelium nominatissimus erat, in cujus sinum sive congregationem Lazarus post mortem ab angelis deportatus est. Post Christi mortem vero in cælum adducti sunt, secundum ejus testimonium. Pater volo ut ubi ego sum, illic & minister meus sit. Proinde ascendit Iesus Christus suo tempore, cum hac præda & captivitate magna in Cælum. Peccatum ergo hoc originale & pugna cum illo, durat usque ad mortem carnis, sed per fidem in Christum contra illud munimur & servamur auxilio Spiritus Sancti, quemadmodum Adam servandus erat, si non peccasset. Propter ejus pugnam cum animo Hominis exclamat Paulus. Miser ego Homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus, quæ ab illo intentatur.) Gratias, inquit ago Deo meo per Iesum Christum, quem Pater Salvatorem dedit, & per Spiritum suum adjutorem, donec in morte carnis plane aboleatur.

FINIS.

Si Ciceronis tempore, quo Respublica Romanorum in summum dignitatis et potentiæ culmen devenerat, extaret eiusmodi regionum descriptio, quo tandem animo exciperetur a præstantissimis illis ingeniis? Nam quæ tunc habebantur descriptiones, rudes admodum fuerunt ut manifestum est ex itinerariis tabulis. Certe ardor Ciceronis in Geographiæ studium manifestus est ex epistolis ad Atticum libro secundo. Epistola quarta scribit sic: De Geographia dabo operam ut tibi satisfaciam, sed nihil certi polliceor, magnum opus est, sed tamen ut iubes curabo ut huius peregrinationis tibi opus extet. Cum vero perspexisset illius studii difficultatem, ob artificum vel dissensiones, vel methodum obscuriorem, tandem epistola sexta eiusdem libri ad eundem Atticum sic. Quod tibi superioribus literis promiseram, fore ut opus extaret huius peregrinationis, nihil iam magnopere confirmo: sic enim sum complexus ocium, ut ab eo divelli non possim. Itaque aut libris me delecto, quorum habeo Antii festivam copiam: aut fluctus numero: nam ad lacertas captandas tempestates non sunt idoneæ. A scribendo prorsus abhorret animus: etenim γεωγραφικὰ quæ constitueram, magnum opus est, ita valde Eratosthenes quem mihi proposueram a Serapione et Hipparcho reprehenditur. Quid censes si Tyrannio accesserit? et hercule sunt res difficiles ad explicandum, et ὁμοειδῆς, nec tam possunt ἀνθηρογραφεῖσθαι, quàm videbantur, et quod caput est, mihi quævis satis iusta causa cessandi est. Atque hic ingenue Cicero profitetur difficultatem operis: cum Geographia ab omnibus qui tum erant historicè potius quàm ad Geometriæ leges proponeretur. Atque sic postea plurimi authores, ut Strabo Dionysius, Mela, Plinius regionum descriptiones dederunt. Primus Ptolemæus artem cœpit Geometriæ legibus conformem tradere. Iamque ex isto loco epistolæ sextæ libri secundi manifestum est Serapionem Geographum fuisse de quo epistola quarta ab initio Cicero sic: Fecisti mihi pergratum quod Serapionis librum ad me misisti, ex quo quidem ego, quod inter nos liceat dicere, millesimam partem vix intelligo, pro eo tibi præsentem pecuniam solvi imperavi ne tu expensum muneribus ferres. Ut hic etiam Cicero ingenue profiteatur apud Atticum scientiæ difficultatem. cum tamen plurimi nunc ad historiæ studium ruant, sine hisce adiumentis. Epistola vero septima eiusdem libri secundi Cicero sic: De Geographia etiam atque etiam deliberavimus. Deliberationis autem non alius finis fuit quàm cessatio. Quod si in Syracusanum direptione Archimedis interitus accidit molestus Marcello; ut sepulturæ curam habuerit, et propinquis etiam inquisitis, tanti tamque præclari artificis, in omni studio Mathematico, nomen ac memoria, honori præsidioque fuerit: ut refert Livius libro 25: quid futurum censemus, si Gerardus, cum Hondio aliisque, in tempora Romanorum maximeque Ciceronis incidisset?

Permultum refert in quæ tempora cuiusque virtus inciderit.

informes.
floride scribi

ORBIS TERRAE TYPVS.

CVM ex Naturæ necessitate ordo semper requirat generalia particularibus anteponere, totumque parti, ad majorem oblatæ rei intelligentiam: hac eadem & ego devinctus lege huic primo nostræ Geographiæ ac Septemtrionalium Terrarum Tomo, Vniversalem Orbis Terræ typum, ejusque quatuor partes, Europam, Africam, Asiam & Americam, quo fœlicius rem prosequar, præponere debui: & singulis quoque deinceps Tomis consequentibus, ut is etiam perfectum semper habeat opus, ac totius Vniversi descriptionem, nec hac utili speculatione privetur, qui vel suæ tantum patriæ delineationem sibi comparaverit. Iucunda etenim est & maximopere necessaria generalium contemplatio ei qui vel minimam Mundi & naturalium rerum cognitionem habere cupit. Si enim libeat considerare, quis Solis ortus vel occasus, quæ causa æstatis vel hyemis, unde inæqualitas dierum & noctium existat, quid denique & quo in loco natum, propagatum, actum, gestum, mutatum & conversum jam inde a rerum conditarum primordio fuerit, id omne certe non aliunde melius, quam ex harum quinq; tabularum adjunctione sine omni periculo & honesta cum animi voluptate didiceris. Et quemadmodum nulli, quantumvis amplam habitationem nacto, sufficit perspectas habere suarum ædium partes, ut sunt atrium, cella vinaria & penaria, culina, triclinium, cænaculum, cubiculum, conclave, musæum, quo ijs commode uti possit; sed etiam in qua urbis parte & platea, domus ejus sita sit, compertum ipsi esse necessarium & commodū est, ut hinc cognoscat statim si in civitate tumultus, vel incendium oriatur, quam prope vel procul a periculo absit. Sic non minus jucundum vel necessarium nosse, qua in Orbis parte habites, quos populos vicinos, aut remotiores habeas, ut grassatibus belli calamitatibus, quo metu, quave animi tranquillitate uti liceat, scire queas. Denique cum Cosmographia sit lumen totius tam Ecclesiasticæ quam Politicæ Historiæ, & plus ex ea discat otiosus spectator, quam ex longo, molesto & sumptuoso labore peregrinator, qui crebro Cælum tantum, non autem animum mutat: parum utilitatis ex ea capias, si Tabulis particularibus generales nō adjunxeris. Sunt autem hæ generales Tabulæ collectæ ex magna Orbis terræ descriptione (cujus etiam initium longitudinis, vel primi Meridiani positionem in singulis sequuti sumus) & ex magna Europa mea quas Duysburgi edidi. Tu interim Lector vale & fruere, ac hujus tuæ habitationis ac tibi ad tempus tantum concessæ gloriam cum Poëta Buchanano diligenter considera, qui sic eam cælestibus comparat, ut animos terrestribus ac rebus hisce caducis immersos extrahat, & ad altiora ac æterna viam ostendat.

Percipias rerum sit quantula portio, verbis
Quam nos magnificis in regna superba secamus,
Partimur ferro, mercamur sanguine fuso,
Ducimus exiguæ glebæ de parte triumphos,
Illa etenim moles per se spectata seorsim,
Magna quidem: si cum stellati tegmine Cæli
Componas, puncti instar erit, vel seminis, unde
Condidit innumeros senior Gargetius orbes.
Hæc illa est hominum sedes, hæc illa ferarum,
Et volucrum domus: hoc angusto e carcere quantum
Surripit Oceani terræ circumfluus humor,
Quique per Herculeæ irrumpens divortia metæ,
Europam Libycis late sejungit ab oris?
Adde huc claustra Arabum, quæq; arctant æquora campos
Hyrcanos: huc adde lacus laxasque paludes,
Et quæ præcipiti labefactant flumina montes
Vertice, vel pigris stagnant immota lacunis.
Dumque hæc vi rapiunt, hæc Orbem gurgite mergunt,
Conditur exiguæ sub aquis pars maxima terræ.
Quod superest magno velut insula parva profundo
Innatat: hæc etiam quantum vel squalet arenis?
Vel tumet in vastos sine fruge, sine arbore montes?
Vel nimijs ardet flammis? vel frigore torpet?
Vel jacet humano indocilis mansuescere cultu,
Vel fœcunda malis animantum in funera succis?
O pudor, ô stolidi præceps vesania voti!
Quantula pars rerum est, in qua se gloria tollit,
Ira fremit, metus exanimat, dolor urit, egestas
Cogit opes ferro, insidijs, flamma atque veneno?
Scilicet & trepido fervent humana tumultu.

DE MVNDO.

VNIVERSITAS hæc, quæ ob mentis humanæ sacraria magis, quam oculorum aciem obversatur, ab Elegantia perfecta & absoluta Puritate Græcis κόσμος, quod illi nomen primus dedit Pythagoras, dicitur; Latinis *Mundus*. Is Plinio Naturalis historiæ lib. II. cap. I. cujus circumflexu teguntur cuncta. Apuleio, admirandam omnibus machinam depingenti, *qui societate Cæli & Terræ constat, & eorum Naturis, quæ utriusque sunt*. Aristoteli περὶ κόσμου definitur ab Caussis quidem: ἡ τῶν ὅλων τάξις τε καὶ διακόσμησις ὑπὸ θεοῦ τε καὶ διὰ θεὸν φυλαττομένη: a Partibus vero: σύστημα ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν τούτοις περιεχομένων φύσεων. Operosior in eo describendo Apuleius: *Mundus est*, inquit, *ornata ordinatio, DEI munere, Deorum recta custodia: cujus cardinem, sic enim dixerim Centrum, robustum & immobilem, genitrix atque altrix animantium omnium habet Tellus: Supernis omnibus, ut videri potest, Aeris liquiditate ad modum tegminis, septis & opertis. Vltra Deorum Domus est, quod vocamus Cælum: quod quidem divinis corporibus onustum videmus, ignibus pulcherrimis & perlucidis Solis & Lunæ & reliquorum Siderū, cum quibus fertur per orbem, dierum noctiumque curriculis, agens Stellarum choros intermino lapsu, sine nulla ævi defectione factura*. Ejus formam in speciem orbis absolutissimi globatam esse, Nomen imprimis, & consensus in eo Mortalium Orbem appellantium pingentiumque, sed & argumenta rerum docent. Non solum quia talis figura est capacissima & simplicissima, omnibusque sui partibus vergit in sese, ac sibi ipsi toleranda est, seque includit & continet, nullarum egens compaginum, nec finem aut initium ullis sui partibus sentiens: sed oculorum quoque probatione, quod convexus mediusque sit, quacumque cernatur, quodque partes habeat ejusdē formæ, quum id accidere in alia non possit figura. Vt ridiculi merito existimandi sint, qui non *figuræ sphæricæ vel rotundum*, sed vel κωνοειδῆ, vel ᾠοειδῆ, vel alius etiam figuræ eum esse sunt arbitrati. Partes mundi duæ sunt, Ætherea sive Cœlestis, & Elementaris sive Subluna-

Nomen, a quo & cur inditum.

Sub polis nullum est punctum orientis et occidentis, cum unum hemisphaerium in orbem ibi agatur, perpetuo supra horizontem, per consequens neque meridiei neque mediae noctis. in ceteris regionibus omnibus ubi est vel minima poli a Zenith distantia, omnes cardines dantur.

Clarissimus D. Fontanus mihi narravit 1612 editum esse librum a quodam Gallo in quo asseruit terras omnes cognitas esse, non quod illas aliquis peragraverit, sed quia ubique mali homines sint, ubique multi latrones, multi fraudulenti: neque hac ratione ullae gentes inter se differant. Lusit quidem iste Gallus, sed verum attigisse videtur. Ridentem dicere verum Quis vetat?

In eandem sententiam puto a quodam erudito viro scriptum librum titulo: Mundus Alter et Idem. sive Terra Australis antehac semper incognita longis itineribus peregrini Academici nuperrime lustrata authore Mercurio Britannico. Francofurti apud Heredes Ascanii de Rinialme. in 8°. in quo quidem libro festive describit Crapuliam, Viraginiam, Moroniam et Lavaerniam. Omnino similis liber illi cuius Fontanus vir integerrimus fecit mentionem, nisi fortasse idem sit. Annus quidem impressionis non est adscriptus. in alio tamen exemplari Hanoviae per Gulielmum Antonium est annus 1607

Recentiores quodlibet hemisphærium per decades graduum in novem climata dividunt. Primum clima incipit in æquinoctiali et desinit in elevatione poli 10 graduum, quod Aethiopicu vocant. Secundum Arabicum ad 20 gradum pertingit, sita est in eo pars Arabiæ felicis. Tertiu Aegyptiacum usq ad 30 gradum. Quartum Syriacum usq ad 40 gradum. Quintum Italicum usq ad 50 gradum. Sextum Anglicum aut Germanicum usq ad 60 gradum. Septimum Sueticum aut Lappicum, ad 70 gradum. Octauum Glaciale usq ad 80 gradum. Nonum Polare usq ad polum. Ab altera æquinoctialis parte similis est ratio.

MP NDIOSA DESCRIPTIO

um artium ri ac fautori summo, in veteris amicitiæ ac familiaritatis memoriā Rumoldus Mercator fieri curabat Aº. M.D.Lxxxvii.

Distinctum en cernis variis regionibus orbem,
Quælibet suæ constat subdita terra plagæ.
Uxorem sedeas gremio natosq fovendo,
Nil opus est longum navibus ire viam. Hi versus ex mappa minoris collagii descripti sunt

Terræ habitabilis partium plana superficies incerta est. Charta Coloniensis dubio calculo Europæ tribuit iugera 1316278. Asiæ 3194000 Africæ 3136000 Peruvicæ 2344000. Novæ Hispaniæ 2744000. Vide Georgium Hanischium de asse et partibus eius. folio 77
Vide potius Eratosthenem Batavum doctissimi viri Snellii.

DE MVNDO.

ris. Ætherea est lucida illa regio sphæras cælestes omnes complexa, immunis ab omni variatione. Elementaris est ea quæ infra illos orbes constituta, generationem corruptionemque admittit, estque non tantum corporum simplicium, ut sunt Ignis, Aër, Aqua, Terra: Verum etiam eorum quæ ex hisce componuntur; quorum quinque genera Sapientes prodiderunt. Sunt enim quædam imperfecte mixta, quæ *Meteora* appellamus, Grandines, inquã, Pluviæ Nives, Tonitrua, Fulgura, venti: Alia perfecte mixta, sed inanimata, ut Saxa, Marmora, Metalla: Alia quæ animam habent θρεπτικήν, ut Plantæ. Sunt quæ insuper αἰσθητικήν, ut Bruta: Sunt denique in supremo & ultimo rerum compositarum gradu, quæ præter hæc omnia animam habent λογικήν, ut Homines. Nos sua Astronomis, Physicisque reliquentes Orbem Terrarum potissimum considerabimus. Terra universa Mari, Fluminibus, Paludibusque varie intersecta, Orbem absolutum cum illis omnibus constituit. Homerus sane non aliam ob causam eam vocat *orbicularem*. Et Numa Pompilius, idem spectans, Ædem Vestæ rotundam consecravit. Neque vero aliam ejus figuram esse posse cum ex gravium ad unum aliquod punctum tendentium ratione demonstravit Aristoteles, tum ex Eclipsibus & horologiorum umbris a Mathematicis probatur. Præterea longis certisque peregrinantium observationibus deprehensum est, longitudines & latitudines locorum pro intervallis variari, adeo ut & Periæcos, & Antœcos, & Antipodas esse certius sit, quam ut ulla prolixiore demonstratione ostendendum sit.

Terræ ambitus.

Hunc Orbem continere in circuitu, quo maxime patet, gradus 360 antiquitas docuit, idemque recentior asserit ætas, unde si singulis gradibus tribuas milliaria Germanica xv, vel Italica Lx, nõ erit difficile inire rationem ambitus totius Terræ. *Atque hæ tot portiones Terræ,* (ut Plin. 11. Natural. histor. lib. cap. lxviij inquit) *imo vero (ut plures tradidere) Mundi punctus, neque enim est aliud Terra universa. Hæc est materia gloriæ nostræ, hæc sedes: hic honores gerimus, hic exercemus imperia, hic opes cupimus, hic tumultuatur humanum genus, hic instauramus bella etiam civilia, mutuisque cædibus laxiorẽ facimus Terram. Et (ut publicos gentium furores transeam) hæc in qua conterminos pellimus, furtoque vicini cespitẽ nostro solo effodimus, ut qui latißime rura metatus fuerit, ultraque fines exegerit accolas quotã terrarum parte gaudeat, vel cum ad mensuram avaritiæ suæ propagaverit, quam tandem portionem defunctus ejus obtineat?* Hæc ille. Ac de Terra quidem quatenus ea cum Mari Orbem constituit pauca ista sufficiant.

Terræ qualitas.

Eadem prout ab Aquis distinguitur, & in sacris *Arida* appellatur, proprium est Hominum domicilium. Huic uni propter eximia merita cognomentũ indidimus Maternæ venerationis. Hæc nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper: novissime complexa gremio jamque a reliqua Natura abdicatos desertosque, tum maxime ut Mater operit. Aquę subeunt in imbres, rigescunt in grandines, augescunt in fluctus, pręcipitantur in torrentes: Aër densatur nubibus, furit, procellis: At hæc benigna, mitis, indulgens, ususque mortaliũ semper ancilla, quid non generat? quid nõ sponte fundit? quos odores saporesque? quos succos? quos tactus? quos colores? quã bona fide reddit creditum fœnus? quæ nostri causa alit? Hoc etiã adijciendum videtur; *Promontorium* vocari terrę tractum prominentem & opponi *Sinui*. Talia esse in extrema Italia, *Lacinium* & *Zephyrium*, in Sicilia, *Lilybæum*, in Asia, *Sigæum*. *Insulam* dici quę undique mari alluitur, quales sunt *Creta, Cyprus, Sicilia*. *Peninsulam*, quæ jugo adnectitur continenti: jugum illud vocari Græcis *Isthmum*: ipsam vero Peninsulam *Chersonesum*, quales sunt, *Chersonesus aurea, Cimbrica* vel *Dacica; Taurica*, aliæque. De *Mari* hoc loco aliquid etiã adijciendum.

Mare.

Mare aliud vocamus *Mediterraneum*, aliud *Oceanum*. *Oceanus* quem Sacræ literæ appellant abyssum aquarum, reliqua omnia sua vastitate & magnitudine superat, diffunditurque per totam Terram, ac per diversas mundi oras variarum gentium Littora, Insulas, Promontoria flexuoso meatu oberrans, nomen cum locis mutat. Alibi vocatur *Occiduus*: alibi *Eous, Aethiopicus, Hispanicus, Atlanticus; Scythicus, Gallicus, Britãnicus, Germanicus, Hyperboreus*, & *Glacialis*: alibi ex recentiorũ observationibus, *Mare del Sur* sive *Pacificum, Archipelagus Lazari, Mare Indicum, Lantchidol*. Ejus *Sinus* plures sunt, *Arabicus, Persicus, Gangeticus, Magnus, Sarmaticus, Mexicanus, Vermilius*. *Freta* Oceani nobiliora sunt duo, *Gaditanum* & *Magellanicum*, quibus addi potest *Aniam*, quod inter Americæ oras ultimas Occidentales & Tartariæ Orientales interjectum est. *Mare Mediterraneum*, Africam ab Europa disterminat, & pro regionum situ diversa habet nomina. Primo quidem occurrit *Ibericum*, postea *Balearicum, Gallicum, Ligusticum*, inde *Siculum, Adriaticum, Ionium, Creticum, Aegyptiũ Pamphilium, Syrium, Aegæum, Myrtoum; Icariũ; Propontis, Pontus*. Sed de motu Maris quem *Aestum* dicunt cũ sit res admiratione dignissima ac plane divina, aliquid hoc loco dicendũ est. *Aestus* dicitur Motus Maris, quo exundãs fluit: & exacta periodo refluit. Hujus ut causa est una, ita evẽtus effectusq; nõ unus. Alibi enim vel nullus vel perexiguus Æstus apparet. In Oceani *Sur* littore Boreali nullus est. In Ligustico, Tyrrheno, Narbonẽsi, & apud Barchinonẽ in Celtiberia, & in Mexico ad Cubam, vicinasque Insulas nullum vestigium. Alibi magnus est, ut ad Bengalã, in plaga Indica secundum Gangem, in Oceano Gothico, Germanico, Britannico, & Portugallico. In Erythræo tãtus, ut osores Sacrarum Literarum mentiti sint, Mosen in sicco transivisse, usum refluxionis oportunitate. Quod tamen fieri non potuit, propterea quod ad Sues usque, quod in intimo recessu jacet, Mare operit Littus illud, neq; unquã regrediens ita nudat, ut inferiores Partes qua transiverunt Hebræi, sua discessione aperiat. Semper autẽ Oceani majores sunt Æstus quam Sinuum. Præterea circa Littora magis quam in alto deprehenditur hic Motus. Sed de Æstu alibi plura.

Commoditates Maris

Neque vero sterile omnino est mare; fert Pisces, fert plantas, fert Gẽmas. Inprimis notandum est, quam dædalo artificio Natura pleraque omnia quæ aut in terris aut in aëre visuntur, voluerit in Mari repræsentare. Mitto Elephantes, Porcos, Testudines, Canes, Vitulos, Equos. Mitto Falcones, Hirundines: ipsum Hominem expressit in Equite marino, Sirenibus, Nereidibus & quod fidẽ pene superat, in Monacho. Ac de Sirenibus & Nereidibus cõspectis scire qui volet, pręter Alexandrum ab Alexandro, aliosque assiduæ fidei & locupletissimos testes, adeat pagũ Brielæ Batavorum finitimum, quẽ *Swartewale* indigitant; ibi Sirenem exsiccatam & tomento fartam adservatamque in rei fidem ac memoriam, ex templi laquearibus dependẽtem videbit. Iam Corallus, Margaritæ, Ambra, Succinũ, Spongiæ, aliaque infinita, quem non merito in admirationem trahant & adorationem supremi Numinis? Sed de his hoc loco satis copiose, ad distrubutionem Orbis Terrarum accedamus. Terrarum Orbem Veteres, quibus non ita, ut nobis hodie, innotuerat, nunc in duas Partes, nunc in Tres sunt partiti. Qui in duas, Asiam & Europam, alios Africam comprehendisse lego sub Asia: alios sub Europa. Sub Asia quidem complectuntur Scriptor antiquissimus Eratosthenes, de quo Varro lib. 1. de Re Rustica, cap. 11. & ipse Varro lib. 1. de Lingua Latina. Sub Europa vero locant Africam, præter Isocratem in Panegyrico, Incertiores cum apud Salustium in bello Iugurthino, & Lucanus lib. ix Belli Pharsalici; tum apud Augustinum lib. xvj. de Civitate Dei, & Orosium lib. 1. cap. 11. In tres Partes distributio, Europam, Asiam, Africam, vel Libyam, maxime celebris apud veteres, quibus novus Orbis nondum innotuerat. Sed inventa America, eam pro quarta Parte ætas nostra adjecit. Mercator noster, Geographorum nostri temporis Coryphæus, hunc Orbem Terrarum in tres Continentes distinguit: Primam vocat eam, quam Veteres diximus in tres partitos fuisse: Secundam quam nunc Americam vocamus: Tertiam dicit Terram Australem, quam nonnulli Magellanicam nuncupant, paucis hactenus littoribus detectam. Nos vero Orbem universum in quinque Partes dividimus, Europam, Africam, Asiam, Americam & Terram Australem.

E V R O P A.

Regio.

VROPAM licet omnium minimam, primo loco cum potissimis Terrestris Globi De-
lineatoribus, describemus : vel ob soli nobilitatem, vel ob frequentiam incolarum, vel ob
præclara eorum facinora, qui eam hactenus tenuere. Plinius eam *Altricem* vocat *Victoris
omnium Gentium populi, longeque terrarum pulcherrimam.* Aliæ sane partes etsi majores sint
vastioresque, minus tamen habitatæ sunt. Principium igitur det has aliasque ob causas
plurimas Europa; nobilissima hæreditatis Iapheti (qui primogenitus Noæi liberorum
sua promeria produxit etiam in fratrum Semi Chamique Terras) Portio. Hæc paucis de
Ordinis Ratione : jam nunc Etymon succedit explicandum. Herodotus nominis hujus
originem ignorari notat : alijs tamen ab Europa Tyria dici, Agenoris Phœnicum (Libyæ
inquit Isidorus) Regis filia : quam Iovem in Bovem conversum rapuisse tergoque impo-
sitam Sydone in Cretam, vel Cyprum avexisse, fabulantur Veteres. Alij fabulis rejectis, raptam volunt Navi Tau-
riformi : alij Navem hic agnoscunt quæ Iovis tutelam, effigiemque Tauri habuerit. Palephatus virum quemdam
Cretensem Taurum nominatum fuisse scribit, qui ex Tyrrhena Regione cum ceteris Puellis Europam Regis filiam
abduxit captivam : Sunt qui Legionem Militarem fuisse arbitrantur, cui inter Signa Insigne erat Tauri. Quidam, ob
pulchritudinem Regionis, per similitudinem raptæ Filiæ, sic appellatam ferunt. Taurus sane, quo vecta fingitur Eu-
ropa, non inconcinne mores & indolem quodam modo refert Europæorum. Elatioris est animi, exsultans, specio-
sus cornibus, colore niveo, lato gutture, cervice crassa, Dux & Armentis imperitans; summæ continentiæ, sed si ad
dissimilem sexum adducatur, calidissimus inguineque potens, post castus modestiæque servantissimus. Tales fere Eu-
ropæi, præsertim qui Septemtrionaliores. Andron Teius putat Oceano duas nupsisse Nymphas; ex quarum una na-
tæ Asia & Africa, ex altera Europa : has autem tribus Orbis Partibus nomina imposuisse. Ab Europo sic vocatam
non male quis dixerit, quem in hac Orbis Terrarum parte aliquando Regnum tenuisse memoriæ proditum. Beca-
nus persuaderi nolens Europam Græcam habere nomenclaturam, quum prius ab Cimmerijs sit habitata, quam ab
Græcis, ijsque alia quam his fuerit lingua, sic vocatam putat à Gentis præstantia : *Ver* enim monosyllabum per Di-
pthongum elatum nihil aliud esse, quam magnum quid & excellens, quodque in quaque re præstantissimum : *Hop*
autem hominum multitudinem designare. Idem Goropius in Codice quodam edito, quo uti solitus erat, cujusque
marginibus, secundam parans editionem, sua manu passim multa adscripserat, novam de Europæ Etymo sententiam
notarat his verbis : *Verum diligentius mihi nomen cum Sacris Literis conferenti, altera ratio in mentem venit, longe præstan-
tior & felicius omen proferens. Iapeto dilationem, & ut alij interpretantur, Gaudium promitti videmus, quod tum consequtu-
rus erat, quum Christus Morte sua nos redemisset. E igitur legitimum Connubium denotat,* Vr, *excellens;* Hóp, *spem : quo fit,
ut* Europ *Legitimi Connubij excellens spes sit quæ propria ejus Terrarum portionis fuit, quam Noachus Iapeto dedit habitandam.
Quamvis enim Semi posteritas per Abrahamum multis seculis, Deo fuerit conjugata, tamen repudiata est. Conjugium vero, quo
Christus Europam Ecclesiam suam copulavit, numquam dissolvetur, adeo ut optimo jure Iapeti portio Europa dicatur.* Sunt & a-
liæ hujus partis Orbis Appellationes. *Tyriam* vocant nõnulli, a *Tyria* quam Puellæ raptæ, quidam matrem, Patriam
alij perhibent. Ex Scriptoribus Sacris non pauci *Iapetiam* nominant a Iapeto, de quo dixi. Ptolemæus II Quadripar-
titi *Celticam* communi nomine vocari scribit, a populis eam passim habitãtibus. Varijs enim in locis hujus Orbis *Par-*
tis quam nunc Europam dicimus, fuere Celtæ. Et Europam merito *Celticam* nominari debere, manifeste innuit apud
Strabonem Ephorus, ubi Terræ totius loca in quatuor partes diducens, dicit eam, quæ versus Subsolanum est, habi-
tari ab Indis, quæ versus Austrum ab Æthiopibus, quæ ad Aquilonem, ab Scythis, quæ in Occasum vergit, ab *Celtis.*
Europæos hodie *Francos* universim appellant Asiatici. Turcis *Franki* vocantur Religionis Romanæ Cultores, ut *Ro-
mei*, qui Græcæ addicti. Abissini, quod testantur variorum Ephemerides, in Africa, Nos etiam *Alfrangues*, Christia-
norum autem Regionem *Frankiam* nuncupant. Græcis hæc pars Ευρώπη & Εὐρωπεία, Sophocli item & Euripidi, no-
tante Stephano Ευρωπία per ί. Hæc de nomine, sequitur Situs sive Quantitas. Quod illam attinet, tenendum cum
primis Ptolemæum Aliosque veteres Europam collocare inter Climata IV & IX; inter Parallelos XI & XXI; inter
Gradus Latitudinis XXXVI & LIV, Longitudinis XVII & LXI : nostra ætate, quum & Solis Declinatio, quemadmodum
observatum est, mutata sit, & plurima Loca Europæ nostræ adcensenda, ad LXXII usque Latitudinis gradum versus
Septemtrionem in notitiam venerint; eamque ob caussam ulterior Climatum Parallelorumque Notatio fuerit ex-
cogitata: Sita conspicitur Europa inter Climata IV & XIIX; Parallelos XI & XXXVI; Gradus denique Latitudinis qui-
dem XXXVI & LXXI : Longitudinis autem, si, qua longissime se expandit, consideratur a Promontorio Hispaniæ, quod
Cabo S. Vincentij hodie vocant, usque ad Lineam recta a Tanais fonte ad Oceanum Borealem ductam, inter Gradus
fere XVII & LXXI; qua vero brevissima, ab eodem Hispaniæ promontorio usque ad Maleam Peloponnesi Caput, ex-
clusis Ægæi maris, quæ Europæ adnumerari possunt, Insulis, inter Gradus XVII & LVII; adeo ut Meridionalissima Eu-
ropæ sint gradu Latitudinis XXXVI, Hispaniæ mons Calpe una Herculis Columnarum, Promontorium Siciliæ Au-
strinum, *Odyssia* olim, & Peloponnesi, hodie Moreæ, Caput, *Tænaria*, Veteribus, nunc *Cabo Maini*: quibus locis ma-
ximus dies horarum XIIII. minut. XXX. Septemtrionalissimus autem Limes sit, gradu LXXI & dimidio, Scandiæ Pro-
montorium, versus Boream ultimum, hodie *Wardhuys*, ubi maximus dies II est mensium, XXII dierum, horarum
VII. Lineam porro, a Tanais fonte versus Septemtrionem recta in Oceanum ductam, Orientalem Europæ Limitem
statuimus, communes, a quibus dissentire religio nobis est, sequuti Calculos. Queis enim Europa Limitibus sit Ori-
entem versus definienda, inter veteres Scriptores non satis convenit. Aristoteles, Plato, Herodotus, & alij, qui his suf-
fragantur, Europam ab Asia separant Phasi flumine sive Isthmo, qui est inter Pontum Euxinum & Mare Caspium.
Dionysius, Arrianus, Diodorus, Polybius, Iornandes, Tanai flumine simpliciter. Abrahamus Ortelius fines Europæ
versus Ortum statuit, Mare Ægeum, Pontum Euxinum, Mæotidem Paludem, Tanaim fluvium, & Isthmum qui est
ab ejus fontibus, recta ad Septemtrionem; Alijque alios. Ptolemæus eodem Tanai flumine finit ab Asia Europam,
ductaque ab ejus fonte versus Boream ad Mare usque linea. Huic cum peritissimis Geographis subscribentes, descen-
su ab Linea Tanaique flumine versus Meridiem facto, metas porro cum alijs Orientales signamus in Palude Mæoti-
de, Bosporo Cimmerio, Ponto Euxino, Bosporo Thracio, Propontide, Mariquæ Ægæo usque in Mare Mediterra-
neum, quo Meridiem versus ab Africa dirimitur: ad Occidentem vastissimus eam pulsat & apertissimus Oceanus; ad
Septemtrionem deniq; Mari clauditur Boreali. Strabo formam Draconis ei tribuit, cujus caput Hispania, collũ Gal-

Europa unde dicta.

Nomina varia. A quibus, & cur indita.

Situs.

lia, corpus

AMERICAE PARS
Frisland
OCEANVS
OCCIDENTALIS
Occidens
Cantabricus oceanus
Aquitanicus oceanus
OCEANUS DEUCALE
Circulus Arcticus
Island
Norvegia
Swedia
Scotia
Irland
Anglia
MARE GERMANICUM
Dania
Die Oosfersche see
Germania
Gallia
Hispania
Polonia
Hungaria
Italia
Mare Gallicum
Mare Ibericum
Mare Adriaticum
Mare Tirrhenum
Corsica
Sardinia
Sicilia
Ionium Mare
MARE MEDITER
Barbaria
Biledulgerid
AFRICAE PARS
Miliaria Germanica communia quorum 15 uni gr. lat. constituunt
Meridies

EVROPA,
ad magnæ Europæ Ge:
rardi Mercatoris P. imitati
onem, Rumoldi Mercatoris F.
cura edita, seruato tamen
initio longitudinis ex ratio:
ne magnetis, quod Pater
in magna sua vniuer:
sali posuit.
Medius Meridianus 50. reliqui ad hunc
inclinantur pro ratione 60. & 40.
parallelorum.
Duysburgi Cliuorum typis æneis.
POLARIS PARS
PETZORZKE MORZE
ASIAE
PARS
MARE HYRCANVM
siue
CASPIVM
nunc
MARE DE SALA
Ruthenis
Chualenske morie
PONTVS EVXINVS
Italis Mare maior
Kithai: sko
Kasakki Tartari
Kalmucki Tartari
Nagai Tartari
Ruf: sia
Mos: co uia
Litua: nia
Po: dolia
Thra: cia
Nato: lia
Cyprus
Creta insula nunc Candia
Giorgia
Syria
Oriens

EVROPA.

Cœli Tẽperies.

lia, corpus Germania, alas dextra lævaque referunt Italia & Cimbrica Chersonnesus. Hæc de Situ & Quantitate: sequitur Cœli Temperies Terræq; Qualitas illustranda. Aere Cœloq; ut plurimum fruitur temperatissimo ac clemẽtissimo. Vnde etiã Europa quanta quãta est habitatur, quamvis quicquid locorũ supra Lx Latitudinis gradũ, propter Frigora incommode, tum laboriose. Addit Strabo lib. 11, *Totam Europam habitationi aptam esse, dempta exigua portione, quæ ob Frigus incoli uon potest, ad Tanain, Mæotidem & Borysthenem.* Quod mirum alicui merito censeri posset, quum Loca, quæ nominat Strabo, incidant in xlvij, xlviij & xlix Latitudinis gradus; & ex Situ cælesti sub Octavo Climate non inclementiore videantur frui Aere, quam in Gallijs Biturigum, Aurelianensium, Parisiensiumque Agri. Sed faciunt passim in hac Mole Montes, ut quæ Loca suo situ futura essent calida, habitationique commodissima, si plana essent,

Soli fertilitas.

sint frigida, efficianturque aspera, inculta, deserta & horrida. Nec solum stupenda Cœli clementia, temperie, amoenitate, maxima Incolarum frequentia: verumetiam benigna Soli fertilitate, Frugum, Arborum, Plantarum, Omnis item generis Animantium, Metallorum, & aliarum, quæ sustentandæ Hominum Vitæ sunt necessariæ, Rerum copia reliquas Orbis Terræ partes summo merito longe superat. Vites tamen ubique non habet. Sed ubi Vinum deest, ibi ejus usum factitio efrugibus potu supplet. Cetera quibus caret, Gemmas Preciososque lapides, Aromata, aliaque odorifera, tam cumulate, tamque liberali manu ab Asia importata accipit, imo ut generalius cum Strabone loquar,

Imperiũ Majorum & Minorum.

neve quam Orbis particulam excludam ἔξωθεν μέτεισιν, ut nusquam major sit adfluentia. Hæc Orbis Domitorum (nam nec hic ab ejus temperare possum laudibus) Genitrix. Quidni? Produxit quidem Alexandrum Macedonia, Italia Romanos; qui successione quadam; quam *Deus* æterna sua providentia decreverat, Terrarum Orbem quousque notum habebant, domuerunt: producit autem hodieque Germania Principes, qui Quartę Romanorũ Monarchiæ jura, quantum per Immanissimorum Hostium potentiam & impressiones licet, sarta tecta tuentur. Nunquid & Magni, quos Avorum adorarunt tempora, Europę Heroes incognitam, ut plerique opinantur, Veteribus Americam potioresque & validiores Africę Asięq; Partes suo adjecerunt Imperio? Nunquid Mater tot Regum, tot Principũ Christo, quod alibi rarius, militantium? Habet enim hęc nostra Europa, pręter Romanum Imperium toto Terrarum Orbe venerandum, supra viginti octo; si quatuordecim, quæ Damianus a Goes in sola Hispania numerat, adjunxeris, in universum Regna, Christiana Religone imbuta: unde hujus Regionis dignitatem vel imprimis æstimare liceat. In Europæis ergo illam Noæi benedictionem: dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, sitq; Chanaan servus ejus, adimpletam cernimus. Europa enim victoris omnium gentium populi, ut supra ex Plinio attulimus, altrix de reliquis Orbis Patribus, quæ Semo & Chamo obtigerunt non semel triumphavit. Constat enim non solum

Vrbes.

ex Theologis, sed etiam ex Iosepho & alijs, Iapheto Noæi filio, ejusque posteris Europam cessisse. Quid de Vrbium frequentia, nobilitate ac celebritate dicam? Superbivit olim Africa unica fere sua Catthagine; tumuit vix tribus Asia Vrbibus, Babylone, Ninive & Hierosolymis: Gloriantur hodie America Cusco; Mexicoque Nova Hispania: at vero quis hoc tempore non videt pares majoresque in singulis pene Europæ Regionibus? Perambulet quis cogitatione solum sua in Italia (exemplũ enim subministret hic unus ille Mundi, in nostra Europa ocellus) sumtuosam Romæ Magnificentiam, Regales Venetiarum Opes, suspiciendam Neapolis Nobilitatẽ, ferventia Genuæ Commercia & Negociationes, felicem illam & beatam Mediolani Amœnitatem, aliarum denique alia cum Miracula, tum Commoda: Sileant sua, clamare cogetur, sileant partes Orbis ceteræ: Par nihil Europæ, nihil est secundum. Regiones autem ejus (ut hodie eas apellamus) sunt, *Hispania, Gallia, Germania, Italia, Hungaria, Trãßilvania, Dalmatia, Græcia, Polonia, Lithuania, Moscovia, Roxolania, Dania, Suecia, Norvegia.* Sunt & Insulę in Oceano Boreali: *Anglia, Scotia, Hibernia Islandia, Frislandia*: Alibi aliæ. In Mari Mediterraneo sunt *Baleares Maiorioa & Minoria, Corsica, Sardinia, Sicilia, Melita, Corcyra, Creta* pluresque aliæ, in quibus infinita vis hominũ degit.

Lacus & flumina. Maria. Montes.

Lacuum vero, Stagnorum, Fluminum Aquarumq; queis variæ vires in hac parte copiam quis enumeret? Quæ præter Pisces, quorũ incredibilẽ vim subministrãt, regionibus pro muro plerumque sunt. Quid Maria? quorum commoditates, utilitates & delitias omnis si velim recensere, tempus me deficiat. Atque hęc suis locis explicabuntur. Non desunt Europæ Montes, inter quos *Pyrenæi Alpesq;* perpetuis nivibus albicantes: neque etiam Sylvæ & Nemora, in quibus quum Ferarum utilium alat copiam, nocivarum

Opera Publica.

tamen raritatem merito potest jactare. Quid de operibus publicis tam sacris, quam prophanis, quid de privatis dicã? Innumera hic magnifica *Tẽpla*, innumeræ *Abbatiæ*, infinita *Cænobia, Monasteria, Xenodochia*, ac *Nosocomia.* Plurima Regum conspicua *Palatia*, innumeræ Magnatum & Principum magnificæ ac pulcherrimæ Ædes: innumera denique & publica & privata Ædificia, uti ex sequentibus Lectori planum fiet.

Leges & instituta. Senatores & eorum frequẽtia Scholæ. Mores.

Habemus hic Iura & Leges, habemus Religionis Christianæ dignitatem, habemus Humanitatis delicias, habemus Armorum vim: Habemus Senatores innumeros, Viros prudentia atque eruditione venerabiles. Denique si viros celebres conferre libeat. Nulla unquam tanta fuit in alijs Orbis Partibus Heroum Virorumque Nobilium frequentia: quanta in uno aliquo Europæ tractu. Artes vero scientiasque hæc pars Orbis ita tractat, ut ob multarum Rerum inventionem, Mater; ob conservationem plurimarum, Nurrix Sapientiæ merito dicenda sit. In hac sunt præstantissima florentissimaque bonarum Literarum Athenæa, in alijs regnat mera Barbaries. Superest postremum Methodi nostræ caput de Europæorum moribus. Sua enim & Incolis qualitas. Sed ego non is sum, qui nulla coactus necessitate, maximas mihi parare velim molestias, certissimamque ab ijs invidiam. Præstare difficile est, quod Titulus pollicetur. Non ubique fui, ut Europæorum omnium genios & ingenia fideli penicillo depingam. Faciat hoc,

Qui mores hominum multorum vidit, & urbes.

Et fuerim etiam multis in locis, multaque usu & consuetudine didicerim, nunquid omnia temporis lapsu adventitioq; commercio crebris mutationib' sunt obnoxia? Horum omnium virtutes recensere nimium foret. Vitia (quis autem ijs caret?) brevibus aliquot dictis circumferuntur: quæ attexere libuit: *Franci*, simplices, rustici, vehementes. *Bavari* sumtuosi, commessatores, procaces. *Suevi*, leves, loquaces, gloriosi. *Turingi*, diffidentes, sordidi, contentiosi. *Saxones*, dissimulatores, versuti, contumaces. *Belgæ*, equestres, delicati, teneri. *Itali*, superbi, vindictæ cupidi, ingeniosi. *Hispani*, fastuosi, consulti, rapaces. *Galli* elegantes, intemperantes, temerarij. *Cimbri*, magni, seditiosi, horribiles. *Sarmatæ*, edaces, superbi, furaces. *Boemi*, inhumani, novatores, prædatores. *Illyrici*, mobiles, maligni, tumultuatores. *Pannones*, asperi, superstitiosi. *Græci*, miseri. Est & aliud haud minus lepidum. Pons Polonicus, Monachus Boëmicus: Miles Australis, Suevica Monialis; Italica Devotio, Prutenorum Religio, Teutonum Iejunia, Gallorum Constantia. Nihil valent omnia.

LECTORI SALVTEM.

Dmonuimus in Præfatione (benevole Lector) omnem nos diligentiam & curam adhibuisse, ut quasvis regiones accuratissime delineatas in lucem daremus: quapropter necesse fuit non solum Geographicas, sed etiam Hydrographicas Tabulas, præsertim in remotissimis nuperque tum nostrorum, tum aliorum navigatione detectis regionibus (utpote Africæ, Asiæ, & Americæ,) consulere. Vnde fit ut nostræ, sicuti post Mercatoris Tabulas editæ sunt, ita etiam ab iisdem nonnihil differant. Ne tamen illi injuriam fecisse videamur, ipsius intactas reliquimus, nostrasque vel subjunximus, vel suis particularibus Tabulis a nobis delineatis præposuimus: ut ita & illius honori & Lectoris utilitati esset consultum, cui non ingratum nostrum laborem speramus fore. Cæterum monendus es (Candide Lector) nos in quatuor partibus generalibus locorum longitudinem non a Ptolemaico Meridiano incepisse, sed ab Insulis Flandricis (quæ vulgo Azores vocantur) quod acus nautica ibi recta in Septemtrionem vergat. In cæteris particularibus omnibus Mercatorem sequuti sumus, ut ita, quantum licuit, ex una Tabula in aliam transitus & itinera non minus agnosci & perspici possint, quam si una utriusque descriptionis esset continua Tabula. Hoc tantum est discriminis, quod non ad eandem semper graduum cœlestium magnitudinem sunt compositæ Tabulæ: quare majore in una, quam in altera fit miliarij capacitas, ad quam circinus contrahendus extendendusve est, cum iter ex una in alterius locum aliquem prosequimur. Vale & fruere Lector.

IVDOCVS HONDIVS.

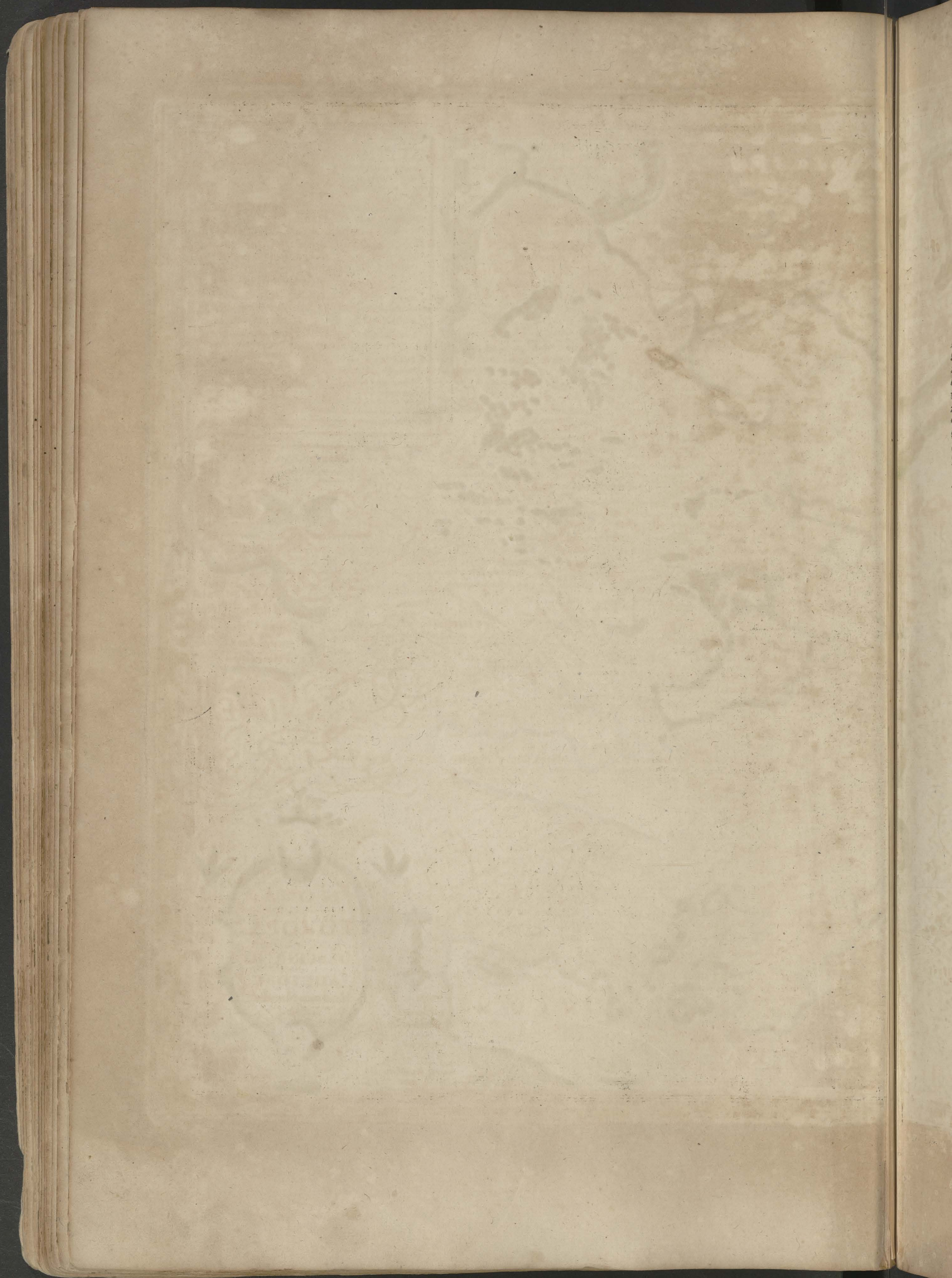
I

AMERICÆ PARS Estotilād
Laborato: ris terra
DROGEO
FRETUM DAVIS
GROENLANDIÆ PARS
Serelingers
Frislandt
ISLAND
HYPERBOREUS OCEANUS
Circulus Arcticus
DEUCALEDONIUS OCEANUS
Farræ insulæ
Hitland al: Schetland
HIBERNIA
SCOT
OCEANUS GERMANICUS
OCCIDENS
ATLANTICUS OCEANUS
CANTABRICUS OCEANUS
Normandie
Bretai
Poictou
Galicia
Castilia
Estremadura
Andaluzia
Aragonia
Valencia
Mare Ibericum
Mare Gallicum
Balearides insulæ
MARE
Sardinia
Tyrrhenum et Inferum
Sicilia
Canariæ I.
Porto Santo
I. Madera
Maroco
BARBARIA
AFRICÆ PARS
Miliaria Germanica. Duytsche Mylen.
10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110 120
SEPTENTRIO
MERIDIES
MEDITE
Bavaria
Bohemia
Hungaria
Golfo di Venetia
Sveuicum

Europæ nomen à Græcis inditum, quo interpretantur Hæbraicum Iaphet, qui Latinis Iupiter, Græcis Ἰάπετος vocatur: Hinc apud Lyricum Poëtam: Audax Iapeti genus etc. pro Europæis. Quod ab Homero & Æschylo sumptum est. Non igitur ab Europâ Agenoris Phœnicis filia, bovis formâ ab Asia in Cretam abductâ (uti fabulantur Poëtæ. Europam Iaphet Nohæ filius cum suis incoluit: cujus progeniem hic asscribere libuit, in studiosorum gratiam.
Nohe tres habuit filios Iaphet, Shem, Cham: Iaphet 7. filios habuit à quibus hæ nationes sequentes
IAPHET
Gomer: ab hoc Cimmeri qui et Cimbri: a quo
Ascanes, unde dicti
Tuiscones quasi de Ascane nati hi postea Germani dicti sunt ex Asia oriundi
Riph unde Riphei in Asia. Mela.
Togarmah Trocmi, al: Turcæ
Magog Ab hoc Ogygia sic olim Italia. at alij Turcas interpretantur, alij Maßagetas & Getas, à quibus Turcæ
Madai, unde Medi, qui hæserunt in Asia
Iavan hinc Ionia seu Græcia hic 3. filios h.
Elisha, unde Eoles in Asia min.
Tarshich unde Tarsus in Cilicia
Kittim unde Creta insula
Rhodanim unde Rhodus ins.
Tubal: Tobela: quæ hodie Hispania: Beroso Auctore
Meshech, unde Moscovia. Mazices, Scythæ
Thras unde Thracia
Europa limites habet ab Occidente Oceanum: ab Oriente Mare Ægæum, Pontum Euxinum, Meotidem Paludem & fluvium Tanaim, à quo rectâ lineâ ad Sinum Granvicum ductâ, ab Asia separatur: à Septentrione Mare Hyperboreum: à Meridie verò Mare Mediterraneum.
Iodocus Hondius excudit Amsterodā.
NOVA EUROPÆ DESCRIPTIO AUCTORE Iodoco Hondio
SEPTENTRIO
CONGELATUM
Nova Zembla id Langenes est Terra Nova
Sir Hugo Willoughbes landt
SEPTENTRIONALE alijs petzorke MARE
OBDORA
CONDORA
PERMIA
VIACHIN
LAPPIA
Sinus Gravicus al: Mare Album
DUINA
MESCHORA
RUS
USTIUG
CARGAPOLIA
Wologda
Finlandia
Finnicus sinus
Ceremisegorni
Resan
MOSCOVIA
Tartaria Przecopensis regnum potes
Stara
Chirkassi
Cremea
Meotis palus
Lituania
Podolia
Moldavia
Hungaria
Bulgaria
Thracia
Albania
Macedonia
Archipelagus
Morea Pelopone sus
Candia
Cyprus
Pontus Euxinus, Mare Majus
MARE DE SALA vel de Bachu. Rhuthenis Chualenske more olim CASPIU et HIRCANUM
ASIÆ PARS
NATOLIA olim ASIA MINOR
SYRIA
Iudea
AEGYPTUS
Rubri maris pars
MEDITERRANEUM
Sicilia
ORIENS
MERIDIES
50
40
30
60
70
80

AFRICA.

Nomina, a quibus & cur indita.

FRICAM Ptolemæus, Dionyſius, Plinius ſecundam volunt eſſe Orbis Partem. Strabo Tertiam: haud multum refert, hunc an illos ſequaris: nonnullis ordo Strabonis placet: nos reliquorum authoritatem ſequuti, Africam ſecundam Orbis partem facimus. Ea ſic dicta eſt, ſi Niciæ credimus, ab *Afro* quodam ſocio Herculis, qui eum ad Gades uſque comiratus eſt: ſin Ioſepho & Iſidoro, ab uno ex poſteris Abrahæ, cui nomen *Afer*: vel ut Feſtus autumat, a Græco φρίκη, quod horrorem denotat: eſt enim horroris expers, quum ſita ſit inter Tropicos. Arabes *Fricchiam* vocant, a verbo *Faruca*, quod ipſis eſt dividere: eſt enim Africa a cæteris Terræ Partibus fere diviſa; vel ab *Ifrico* Arabiæ Felicis Rege, quem primum omnium has Terras ferunt coluiſſe. Græci *Libyam* vocant, vel a *Libya* Epaphi filia, vel quia λιφύη, vel quod inde *Lips* ventus ſpiret. In ſacris literis *Chameſia*, ab Arabibus & Æthiopibus *Alkebulam*, & ab Indis *Beſecath* nominatur. Æquinoctialis Circulus mediam fere Africam ſecat. Tropici eam nondum excedunt: ſed ipſa utrimque Tropicos gradibus decem atque amplius. Terminatur ad Septemtrionem Mari Mediterraneo & Freto Herculeo, ad Ortum Sinu Arabico ſive Mari Erythræo, & Iſthmo qui eſt inter Mare Mediterraneum & Sinum Arabicum. Ad Meridiem alluitur Oceano Æthiopico: ad Occaſum Atlantico. Formam habet Peninſulæ quæ Iſthmo quem retuli Aſiæ conjungitur. Etſi vero ejus longitudo quæ ab Occaſu ad Ortum patet, brevior ſit Europæ longitudine, tamen reliqua pars ad Auſtrum tantum ſeſe extendit, ut ei Europa vix conferri poſſit: habet enim ſpatium graduum pene lxx. Europa vero vix graduum xxxv. Præterea Europa tota ſinuoſa eſt, Africa uniformis & continua. Sed Europa, ut in ejus deſcriptione diximus, cultiſſima: hæc multis locis deſerta. Illa jam olim nota, hæc non. Vt mirum nemini videri debeat, ſi Strabo Africam Europa minorem fuerit arbitratus, aut ſi noſtra partitio aliorum partitionibus amplior ſit & locupletior. Quantum incolitur Africa fertilitate præſtat. Verum magna parte inculta eſt, vel arenis ſterilibus obducta, vel ob Situm Cœli deſerta, vel multo ac malefico Animalium genere infeſta. Eximia & propemodum portentoſa agrorum a nonnullis narratur feracitas, utpote qui locis quibuſdam centeſimo fœnore reddant cultoribus meſſem. Mirum eſt quod de Mauritaniæ ubertate dicitur: reperiri in ea vites, quas duorum hominum complexus capere non poſſit, uvarumque racemos cubitales. Arbores circa Atlantem proceritate inſigni, enodi nitore, folio Cupreſſi. Alit & Africa Elephantes & Dracones qui ipſis beluis inſidiantur, ſuoque complexu enecant: Leones, Bubalos, Pardales, Capreas & Simias quibuſdam locis ſupra modum frequentes. Herodotus cornutos Aſinos ibi naſci author eſt. Dracones inſuper, Hyænas, Hiſtrices, agreſtes Arietes, Thores hoc eſt ex Hyæna & Lupo genitos, Pantheras, Struthiocamelos, & præter multa Serpentum genera Ceraſtas & Aſpidem, cui peſti Ichneumonem minimum Animal Natura oppoſuit. Cervus autem & Aper, eodem teſte, prorſus in Africa nullus eſt. In deſertis autem Libyæ, ut & in ea Numidiæ parte quæ Libyæ eſt contermina, imprimis maxima eſt Serpentum copia:

Situs.

Soli fertilitas.

Animaliū varietas.

Squamigeros ingens Hæmorthois *explicat orbes,*
Natus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arva
Therſydros, *tractique via fumante* Chelydri,
Et ſemper recto lapſurus lumine Cenchris,
Pluribus ille notis variatam tingitur alvum,
Quam parvis tinctus maculis Thebanus Ophites.
Concolor exuſtis atque indiſcretus arenis
Ammodytes: *ſpinaque vagi torquente* Ceraſtæ,
Et Scytale, *ſparſis etiam nunc ſola pruinis*
Exuvias poſitura ſuas, & torrida Dipſas,
Et gravis in geminum vergens caput Amphiſibæna,
Et Natrix *violator aquæ jaculique volucres.*
Et contentus iter cauda ſulcare Phareas.
Oraque diſtendens avidus ſpumantia Præſter,
Oſſaque diſſolvens cum corpore tabificus Seps.

Baſiliſcum etiam alit Africa. Quæ de eodem narrantur, fabuloſa quidam ſuſpicati ſunt. Atqui Leone Pontifice conſtat ad Ædem Luciæ ſub fornice ſtabulatum Baſiliſcū, cujus adflatu magna lue Roma adfecta fuit. Sunt & varia Monſtrorum genera, quorum diverſitatem multitudinemque inopię aquarum adſcribunt, ad paucos ſive amnes ſive puteos congregantibus ſe Feris. Multiformes igitur fieri aiunt animalium partus, varie Mares cum Feminis cujuſque generis aut vi aut voluptate miſcente. Vnde etiam vulgare Græciæ dictum, *Semper aliquid novi Africam referre.* Eam Romani diviſere in Provincias ſex: *Proconſularem*, in qua, Carthago; *Numidiam Conſularem, Bizacchium, Tripolitanam; Mauritaniam Cæſarienſem, & Mauritaniam Sitiphenſem.* Ptolemæus initio lib. IV duodecim ejus Provincias ſeu Satrapias numerat. *Mauritaniam Tingitanam, Mauritaniam Cæſarienſem, Numidiam, Africam proprie dictam, Cyrenaicam, Marmaricam, Libyam propriam, Aegyptum Superiorem, Inferiorem, Libyam Interiorem, Aethiopiam ſub Aegypto & Aethiopiam Interiorem.* Sed hi non diviſerunt Africam qualis erat, ſed qualem noverant. Leo Africanus ex recentioribus totam Africam dirimit in partes quatuor, *Barbariam, Numidiam, Libyam,* & *Nigritarum Regionem.* Sed in hoc deceptus eſt Leo, quod terminum Africæ non poſuerit Mare Rubrum, ſed Nilum: quo factum eſt, ut Ægyptum & reliquam partem Orientalem Aſiæ adjudicarit. Nos igitur præter quatuor illas partes a Leone enumeratas ponimus in Africa *Aegyptum, Aethiopiam Superiorem* ſive *Interiorem* in qua Abyſſini, *Aethiopiam Inferiorem ſive Exteriorem* in qua Manicongi, & *Inſulas. Aegyptus* ab Auſtro in Boream longo tractu porrigitur. Termini ſunt ab Occidente ultra Nilum deſerta Barcæ, Libyæ & Numidię, cum Regno Nubię. Ab Auſtro agro Bugienſi & Nilo concluditur, quo loco Nilus ab Occaſu in Ortum nonnihil fertur. Plinius eam finit Syene urbe, quæ nunc *Aſna* dicitur. Ab Ortu ſunt deſerta Arabiæ, quæ inter Ægyptum & mare Rubrum ſita ſunt. Ab Aquilone clauditur Mari Mediterraneo, quod ea parte vocatur *Pelagus Aegyptiacum.* Cætera de Aegypto in ſingulari ejus deſcriptione explicabimus. *Barbariam* hodie vocant totum Africæ tractum ab Aegypto ad Fretum Gaditanū, qui Mari Mediterraneo & Atlante monte concluditur, continetque Regna Marocci, Feſſæ, Teleuſinum, Tunetanum, & Barcæ, de quibus fuſius in Barbariæ deſcriptione. Nunc ſatis fuerit Lectori limites commonſtraſſe. *Regnum* itaque *Marocci* dividitur in has provincias, *Heam, Suſam, Guzulam. Marocci terram, Ducalam, Hoſcoram & Tedletem.* Terminatur Oceano Atlantico, Atlante ipſo, & Regno Feſſæ. *Regnum Feſſanum* ab Occaſu habet Mare Atlanticum, a Septemtrione Fretum Herculeum, ab Ortu *Mulviam* flumen, ab Auſtro Regnum Marocci; ejus regiones ſunt *Temeſna, Territorium Feſſæ, Aſgara, Elhabata, Erriſa, Garetum, & Elchauſum.*

AFRICA
Ex magna orbis ter-
rę descriptione Gerardi
Mercatoris desumpta,
Studio & industria
G.M.
Iunioris.
15 30 45 60 75 90 105 120 135 150
Miliaria Germanica communia quorum 15 gradum unum
latitudinis constituunt
Cum Privilegio
Tropicus Cancri
Aequinoctialis
ATLANTICI
MARIS
PARS
OCEANUS
AETHIOPICUS
Canarię insulę olim Fortunatę
Gorgades insulę Capris plenissimę
LIBYA
Zanhaga reg
Zuenziga reg
Targa regnum
Senega
Gambra
Melli r.
Tombu
AGISYMBA
Cano r.
Guber
Americę pars
C. de S. Augustino
S. Thome
S. Matheo
la Ascension
Insula de Tristam de Acuña
La Trinidad
Baxos de Abreojo
Santa croce
Quitasueno
C. Blanco
C. Verde
C. Roxo
C. da Verga
C. de las palmas
Isla de Nobou
C. primero
C. Almada
Porto del Principe
Meridies
Occidens

Arabia de serta
Sinus Persicus
AYAM AN olim
Arabia fœlix
MEDITERRA
NEVM
Cyprus
Candia
Barca desertum
Gaoga reg.
Sinus Arabicus
Nubia regnum
MARIS
RVBRI
Aequinoctialis
PARS
Orientis
ABISSIN
Tigrai regnum
Barnagasso
Dangali
Adel
Adea
Oya
Granze
Gamu
Fatigar
Amara
Baga midri r.
Mani congo
regnum
Barbaricus sinus qui et Asperum mare Ptol.
Zanzibar
Mada gascar
Monzam bique
Benzama
taxa reg num
Tropicus Capricorni
Hec insula que ab incolis Madagascar, id est insula lunæ, a nostris S. Laurentij vocatur, Plinio lib. 6 cap. 31 videtur esse Cerne, Ptol. est Menuthias.
Los Romeros insule, in quibus Ruc avis vasto corpore certo anni tempore apparet M. Paul. Venet. lib. 3 cap. 40
Continentis Australis pars
C. Bong spei
Baia hermosa y pesqueria
C. de las vacas
Punta primera de naudad
Postrera tierra de naudad
Punta de S. Maria
R. de los reyes
Rio de lago primum nunc R. del Spirito santo
C. de corri entes
Baxos de la India
Baxos de praccel
y.as de Juan de Lisboa
S. Apollonia
y. de don Galopes
Baxos de Nazaret
de Mascarenas
Zacotora insula olim Dioscurida
Abbadal curia
C. Fartache
C. Guar dafu
Punta del gada
Magadaxo
Mombaza
Melinde
Calaiate
Curiate
Dagma
Voda na
Nebam
Sohar
Aden
Zibit
30
20
10
40
90
80
70
60
50

A F R I C A.

sum. Teleusinum regnum quod & *Tremisen* vocant, terminatur a Meridie deserto numidiæ; ab Ortu fluvio Majore, a Septemtrione Mari Mediterraneo. Hanc Romani vocabant Mauritaniam Cæsaream : in hac est vrbs *Algira. Regnum Tunetanum* complectitur totum Terræ tractum a fluvio Majore ad Mesratæ regionis amnem. Ejus regiones sunt quinque, *Bugia, Constantina, Tunetanum territorium, Tripolis. & Ezzaba. Barca* seu *Barcha* a finibus Mesratæ protenditur ad Egypti confinia. *Numidia* hodie *Biledulgerid* dicitur, a Dactylorum proventu. Ejus fines ab Occidente Mare Atlanticum, a Septẽtrione Mons Atlas, ad Ortum Aegypti cõfinia, Ab Austro deserta Libyæ. Regiones sunt, *Tesset, Segelmessa, Seb, Biledulgerid, Dara & Fezzẽ. Libya* veteribus Sarra dicta, quod deserta sit. Initiũ ejus a Gaogæ regno prope Nilũ exporrigiturque Occidentem versus, ad regnum usque Gualatæ quod Atlantico Mari adjacet, a Septemtrione Numidiæ Regno contermina est, a Meridie Nigritarum. Deserta Libyæ sunt, *Zanaga, Zuenziga, Targa, Lempta, & Bordea. Nigritæ* dicuntur vel ab incolarum colore nigro, vel potius a Flumine Nigro, quod hanc regionẽ lambit. Habent ab ortu Nili confinia, ab Occasu Oceanũ Occiduum, a Meridie partim Mare Aethiõpicũ, partim Regnũ Manicongi: a Septemtrione vero Libyæ deserta: Regna eorũ sunt quinq; & viginti. *Galata, Guinea, Melli, Tombutum, Gago, Guber, Agadez, Cano, Casena, Zegzeg, Zanfura, Guanara, Bornum, Goaga, Nubia, Biro, Temiamo, Dauma Medra, Goran, Territorium, Anterotense, Territorium Gialofæ, Ora Guineæ, Territorium Melegense, & Regnũ Benin. Abyssini* incolunt Superiorẽ sive Interiorẽ Aethiopiam, quorum Princeps Prete Gianni dicitur. Ejus Regio perampla, utrumque pene Tropicum contingit, extenditurque inter Oceanum Aethiopicum & Mare Rubrum. A Septemtrione habet Nubiæ & Bugiæ populos Aegypto confines. Ab Ortu Mare Rubrum, a Meridiæ Lunæ montes, ab Occasu Regnum Manicongi, Nigrũ amnem, Nubiæ Regnum & fluvium Nilum. Regna ei subjecta hęc, *Barnagnes* sive Barnagassum, *Tigremaum, Tigrai* in qua urbs *Caxumo, Angote, Amara, Xoa, Goyami, Bagamedrum, Gucgere, Fatiagar, Damur, Dancali & Dobas. Aethiopia Inferior* sive exterior est Australis Africæ pars, Ptolemæo incognita. Ejus initiũ est ad Occasum supra Zaire fluviũ, non longe ab Aequatore, totamque complectitur littoralis Africæ partem, ultra ipsum Aequatorem usque ad Fretum Arabicum. Regiones ejus quinque, *Aiana* terra, in qua regna Del & *Adea, Magaduzzum*; Terra *Zanguibara* cujus Regna *Melinda, Mombazza, Quiloa, Mozambique, Monoemuei, Cefala, Monopotapa, Torra, & Butua, Cafrorum* regio, & *Manicong*, cujus Provinciæ sex; *Sunde, Pango, Songo, Bamba, Batra, & Pemba*, quibus adduntur Regna, *Angolæ, Loangi, & Anzichi*. Atq; hæ omnes ditiones Inferioris Aethiopiæ, incognitæ, ut dixi, veteribus, primum cœperunt nostro Orbi innotescere anno Christi MCCCC xcvij, quo anno Vasco de Gama promontorium Bonæ Spei prætergressus, Africa universa circumnavigata, ad Calecutum Indiæ pervenit, viamque primus Europæis commonstravit ad Indias Orientales. Certe Ptolemæus ultra xvij gradum Latitudinis Australis Terras non agnovit, & extremus ipsi terminus est in *Prasso*, promontorio *Agisymbæ* Æthiopum regionis, quod hodie vocamus, *Mosambique*.

Vrbes. Fuerunt olim in hac Orbis Parte Vrbes nobilissimæ, quarum pleræque dirutæ. Inter eas principem facile locum tuebatur *Carthago*, Strab. πόλις ἀντίπαλος τῇ ῥώμῃ, id est ut Plinius reddit, *Romani Imperij æmula Orbisque Terrarum avida*: Strab. lib. ultimo in principio belli cum Romanis CCC Vrbium Domina, in qua Septingenta Hominum millia a Romanis obsessa, & ad deditionem coacta fuerint. Fuerunt & Vrbes præsignes *Tripolis* juxta Syrtes : Thebæ ἑκατόμπυλαι, portarum C Nobiles fama. *Memphis*, Plinio quondam Arx Aegypti Regum, hodie *Babylon Aegyptia & Alcairus* Vrbium totius Orbis maxima: *Alexandria* ab Alexandro condita: *Ptolomais*; *Cyrene*, quomdam Carthaginis æmula, aliæque plurimæ, quas brevitati studens prætereo.

Lacus. Lacus aliquot immensi sunt in Africa, qui Maria potius esse videantur, quorum præcipuus est *Zembre* nonnullis dictus, inter altissimos montes situs, distans ab Aequatore, versus Meridiem gradibus undecim, cujus ambitus ad quinquaginta mill. patet, ex quo profluunt Nilus, Zaire, & Cuama amnes.

Flumina Habet etiam hæc Orbis Terrarum pars immensos fluvios *Nilum, Nigrum, Senagam, Cambram, Zaire, Cuamã, & Spiritus Sancti fl.* qui omnes ejusdem naturæ fere sunt: namque inundatione sua Terram mirifice irrigant ac fertilem reddunt.

Montes. Habet præterea Montes plurimos, & maximos, inter quos principem locum tenet *Atlas*, qui immanibus & supra quam credi facile possit altis jugis, e media arenarũ vastitate cõsurgens extollitur, utpote supra nubes, adeo ut ejus cacumen prospici nequeat. Hinc factus est locus fabulæ, ut Atlas Rex Mauritanię Cœlum humeris suis fulcire dicatur. *Columnam Cœli* Indigenę nuncupant. Incipit ab Occasu, ubi & Atlantico mari nomen imponit; inde perpetuo dorso varie flexus extendit sese Orientem versus ad confinia Aegypti: est rotundus, arduus, incisis rupibus præceps, ac invius, frigidissimus, nemorosus, scatebris fontium riguus. Montis hujus vertex altis etiam æstate nivibus operitur, quinetiam & ejus dorsum incrudescente Borea nonnumquam alta nive arbores superante tegitur, qua tam pecudes quam homines interimuntur. Præterea Fontes qui istic reperiuntur in summo Aestu frigidissimi, adeo ut siquis manum in ijs aliquamdiu immersam teneret, eam facile exanimaret ac perderet. Præter Atlantem montes celebres sunt illi qui a Portugallensibus dicuntur *Pici Fongosi* in parte Meridionali; namq; ob altitudinem, atque asperitatẽ inaccessibiles fere sunt, nudi, deserti, ac omni bono carentes. Præterea Mons altissimus *Sierra Liona* dictus immensæ altitudinis, cujus vertex semper nubibus obumbratur, ex quo terribilis tumultus & fragor in Mari auditur : idque fortasse ex assiduo tonitru ac coruscatione, unde & Leonum rupes dicitur: Quam Ptolemæo, Plinio, Melæ & Hannoni *Deorum Currum* fuisse dictam, nonnulli censent. *Montes* item *Lunæ* veteribus etiam cogniti sub Tropico Capricorni locantur, asperrimi sane, ac incredibili altitudine, a gentibus feris inhabitati, prope quos sunt valles immensę profunditatis, adeo ut illic Centrum Terræ esse videatur. Sunt denique, *Cantaberes* Montes in Angolæ Regno Argenti Fodinis ditissimi, & alij quos in particularibus descriptionibus recensebimus. *Insulæ* autem circa Africam nobiliores sunt. In Oceano Atlãtico est *Insula portus Sancti*, est *Madera*, sunt *Canariæ*, & *Caput viride*. *Insula portus Sancti* sic dicta a detectoribus qui periculosa ac dubia ejus navigatione emensa & superata, hunc locum sic vocari in rei memoriam voluere. Ambitus ejus circiter quindecim miliarium. *Madera* a magna, quæ hic crescebat, Arborum copia nomen accepit. Peridromus ejus circiter centum & xl milliarium. *Canariæ* sic dictæ a canum quæ ibidem erat, multitudine. *Fortunatæ* a veteribus olim nominabantur. Plinius sex commemorat, *Ombrio, Iunoniam Maiorem, Minorem, Caprariam, Nivariam & Canariam*. Ptolemęus nominat *Aprositum, Heram*, vel *Autoladam, Pluitaliam, Casperias, Canariam & Centuriam*, omnesque recta fere in Septemtrionem linea disponit. Cadamustus decem, septem cultas, tres desertas; nomina cultarum sunt *Fractæ lanceæ, Magnæ fortis, Gran canariæ, Teneriffæ Gomeræ, Palmæ, Ferro. Caput viride* arboribus virentibus cõsitum est, atque ex eo nomen habet. Insulæ ejus Occidentem versus medio Oceano jacent. A priscis *Gorgones* dictæ putantur. Sunt autem S. *Antonij, S. Vincentij, S. Luciæ, S. Nicolai, Salis, Bona Vista, Maggio* vel *May, S. Iacobi, & Ignis*. In Oceano Aethiopico sunt *Insula Principis & S. Thomæ*. Post promontorium Bonæ spei in Sinu Barbarico, sunt innumeræ Insulæ magna parte incultæ præter unam nobilem S. *Laurentij*, quam Indigenæ vocant *Madagascar*. Est & *Zocotara* insula ad Sinus Arabici initia, ex adverso Promontorij Guardafu, de quibus alibi fusius.

A S I A.

Nomina a quibus & cur indita.

FRICAM in mea Partitione ſequitur *Aſia*. Ea nomen ſortita ab Aſia Nympha (teſte Varone) ex qua & Iapeto trahitur Prometheus : quod & Lycophroni arriſit, & Herodoto, qui tres Orbis Partes a tribus mulieribus denominatas putavit. Aliis hoc commentum de tribus mulieribus diſplicet : dicunt igitur appellatam vel ab Aſio Atyis filio, vel Aſio Philoſopho qui Troï Palladium ad urbis cuſtodiam dedit : hunc ut gratiam referret, ditionem ſuam omnem quæ antea Epirus dicebatur, Aſiam vocaſſe. Ab hac autem poſtea tanquam nobiliori parte reliquus omnis tractus, Aſia dici cœpit. Porro ut Libya & tertiam Orbis portionem ſignificat, & ejus portionis partem ; itemque ut Armeniæ Cappadociæq; appellatione & totum tractum, & partem ejus ſingularem notare veteres voluere : ita & Aſiam obſervatum eſt ſignificare & totam Continentem : & Partem illam quæ intra Taurum montem eſt; in qua Lydi, Cares, Lycaones, Paphlagones, Iones, Æoles, alijque, quæ pars diſtinctionis gratia vulgo Aſia minor, Turcis, *Natolia* dicitur. Varro Lib. IV de L. *Nam & Aſia quæ non Europa, in qua eſt Syria : & Aſia dicitur prior pars Aſiæ, in qua eſt Ionia & provincia noſtra.* Aſia autem univerſa *Semia* Sacris Scriptoribus nuncupatur. Sita eſt propemodum tota in Septemtrionali Orbis plaga ab Æquatore uſque ad gr. LXXX Latitudinis Boreæ, exceptis tamen Inſulis ad Aſiam pertinentibus quarum aliquot ultra Æquatorem porriguntur. Vnde maxima diverſitas per totam Aſiam in magnitudine dierum artificialium conſpicitur. Nam in ultimo ejus parallelo, qui non longe ab Æquinoctiali per extremam Malaccæ Regni oram ducitur, longiſſimus dies eſt horarum pene XII. Circa medium Aſiæ parallelum eſt horarum XV, & in ejus Borealiſſimo parallelo perpetua lux æſtatis quatuor fere integris menſibus perdurat. At ſecundum Latitudinem protenditur a Meridiano gra. LII, uſque ad Meridianum ductum per grad. CXVI, ſecundum nonnullos : ſed ſi Mercatoris noſtri deſcriptionem ſequamur, Occidentaliſſimus ejus Meridianus per gra. LVII tranſit, juxta extremam Aſiæ Minoris Oram Occidentalem : & Orientaliſſimus per gra. CLXXVIII. Conjungitur autem Europæ, qua eſt βορειοτάτη. Infra, eam ab Europa dividunt, Tanaïs fluvius, Mæotis Palus, Pontus & Propontis. Ad Septemtrionem habet Mare Scythicũ, a Meridie Indicum, ab Ortu Eoum, ab Occidente Sinum Arabicum ſive Mare Rubrum, & Mediterraneum, & Euxinum. Et ut ſuperiore parte continua eſt Europæ, ita in parte Auſtrali Iſthmo Africæ conjungitur. Plinius tamen & Strabo alijque nonnulli Aſiam ad Nilum uſque protendunt, totamque Ægyptum Aſiæ adnumerant. Neque vero recta linea littus Aſiaticum ab extremo oſtio Maris Rubri ad Orientem porrigitur, ut arbitratus eſt Mela; ſed ſinuoſo littore tota interrupta eſt. Præcipui Sinus hi ſunt; *Perſicus* qui nunc *Elcatif* & *Meſendin* vocatur : *Argaricus*, nunc *Golfo de Bengala* : & *Magnus Sinus*, quem Ortelius *Chryſen* Plinij eſſe arbitratur, diciturque hodie *Mare Cin*. In Aſia Cœli admodum jucunda ſalubriſque Temperies, Aër clementiſſimus ac mire temperatus. Non tamen omnis Aſia hanc Cœli moderationem ſentit : nã ejus dextra atque ſiniſtra, teſte Mario, calore ac frigore iniqua ac intolerabilia ſunt. Deliciæ hujus regionis tantæ ſunt, ut etiã in proverbiũ ceſſerint. Terra omnis & ubertate Agrorum & varietate Fructuum, & magnitudine paſtionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, ita nobilis, ut facile omnibus terris antecellat. Spectanda hic Fructuum, Aromatum, Metallorum, Gemmarum copia. Hinc Balſamum, Calamum, Thus, Myrrham, Caſſiam, Cinnamomũ, Cariophyllum, Piper, Crocum, Ligna Odorifera, Reſinã, Muſchum, Margaritaſque omnis generis accipimus. Spectanda hic Animalium diverſorum varietas. Alit enim innumeros Elephantes, Camelos, & alia complura Animalia tum domeſtica, tum ſylveſtria. Spectanda ingenia, divitiæ, potentia incolarum. Hic primum Homo a Deo conditus; hic prima Eccleſiæ Dei ſedes : hic primum Artes inventæ : hic Lex lata, hic Evangelij doctrina miſeris Mortalibus cum ſpe beatitudinis conceſſa per *Dei* filium Ieſum Chriſtum. Hic Linguarum varietas a Deo Mortalium generi immiſſa, in exſtructione Turris Babel. Hic primum in inferiores potentiorum Imperium ortum eſt. Hic *Nimrod* regnare cœpit. Totius autem tractus Aſiatici Monarchæ primi fuere *Aſſyrij*, quorum poſtremus *Sardanapalus*, unicæ luxuriæ, profligatiſſimæque mollitiei homo, inter ſcortorum greges deprehenſus ab Arbacto, nec multo poſt ab eodem prælio victus, inſtructa incenſaque pyra, ſe & divitias ſuas in incendium miſit, buſtoque incidi hos verſus juſſit.

Situs.

Cœli Temperies.

Soli fertilitas.

Animaliũ varietas.

Imperiũ Majorum

Hæc habeo quæ edi, quæque exſaturata libido
Hauſit, at illa manent multa & præclara relicta.

Poſtea ad *Perſas* devolutum Imperium. Inter quos Xerxes Darij filius bellum a patre cœptum adverſus Græciam, quinquennium inſtruxit, copiaſque decies centum millium, ſtrato ſuper Helleſpontum ponte, ex Aſia in Europam deduxit; quas naves quoque decies centum mille numero comitatæ ſunt ; fruſtraneo conatu, quum is qui Deo minitari, Mari inſultare, Neptuno compedes injicere, Cœlo tenebras inducere, Mõtes ſolo æquare, totum Orbem cõcutere auſus fuerat, vix, profligatis copijs, piſcatoris ſcapha Fretum trajecit, fracto hibernis tempeſtatibus ponte. Poſtremus Perſici imperij Darius fuit, qui victus ſuperatuſque ab Alexandro, Macedonum Monarchiæ viam fecit, qui primus eam ex Aſia in Europam tranſtulit. Nunc autem Aſia univerſa ſecundum ejus Imperia quibus adminiſtratur, nobis non inepte dividi poſſe videtur. Cujus prima pars paret imperio Turcico, cujus origo a Mahumeto, ditio perampſa. Occupat enim quicquid Terrarum eſt inter Pontum Euxinũ, Mare Ægæum, Mediterraneum, Ægyptum, Sinum Arabicum, Perſicum, Tigrim, & Mare Caſpium. Sed & Moſcoviæ Dux magnam Aſiæ partem occupat, incluſam Mari Glaciali, Obij fluvio, Kitaja lacu, & linea inde ducta ad Mare Caſpium, Iſthmumque qui inter hoc mare, & Pontum eſt. *Tertiam* partem Magnus Cham Tartarorum Imperator poſſidet, cujus fines a Meridie ſunt Mare Caſpium, Iaxartes fluvius, Imaus Mons, ab Ortu & Septemtrione Oceanus : ab Occidente Moſcoviæ regnum. *Quartam* habet Rex Perſarum Sophi. Huic ab Occidente eſt Turca, a Septemtrione Tartarus, a Meridie Rubro mari alluitur : ad Ortum vero Indo flumine. *Quinta* pars continet Indiam tam intra quam ultra Gangem, quæ non ab uno ſolo ut reliquæ ; ſed pluribus Regulis (nam quælibet illius Regio proprium fere habet Principem, quorum nonnulli etiam Magno Chamo vectigales ſunt) regitur. Sed neque hoc prætereundum, quod loca maritima, quæ ſunt a Sinu Arabico ad Promontorium uſque, vulgo *Cabo de Lampo* dictum (quod ad XXX gradum Latitudinis Borealis) fere omnia Luſitanus poſſidet aut ſibi tributaria fecit. *Sexta* habet regnum Chinæ ampliſſimum. Huic Rex præeſt, quem Antonius Pigiafetta totius Orbis dicit eſſe potentiſſimum : LXX regulis imperare. *Septima* Inſulas omnes in Oceano Indico & Orientali, varie diſperſas complectitur. Inter quas *Taprobana*, & *Zeilan*, duæ *Iavæ* Pa-

ASIA
ex magna orbis terre
descriptione Gerardi
Mercatoris desumpta,
studio et industria
G.M.
Iunioris.
EUROPAE PARS
AFRICAE PARS
MARE RUBRUM
Tropicus Cancri
Aequinoctialis
Occidens
Arabia deserta
Natolia
Mare de Sala olim Caspium
Zeilam insul.
Maldiuar insule
Las siete hermanas
Miliaria Germanica communia
Cum Privilegio

AMERICAE PARS
Anian reg.
El streto de Anian
Polus Magnetis
Tuchano
Quiuira reg.
Quiuira
Tropicus Cancri
Tenduc
Cathay reg.
Satyrorum insule
Sandeher Sabana Ptol.
Bandu
Negru
Frason
Masacar
Lequio maior
MARE CIN
Las dos hermanas
Malabrigo
Arcipelago de S.Lazaro
Oriens
Thebet
Mien
Bengala
Cachuchina
Mindanao insl.
Aequinoctialis
Noue Guineae pars
Sumatra
Iaua maior
TERRAE
AUSTRALIS PARS
Tropicus Capricorni

ASIA.

trum memoria a Lusitanis detectæ, *Borneo, Celebes, Palohan, Mindanao, Gilolo*, cum *Molluccis* aromatiferis. Tum *Iaponia*, & nuperrime inventa *Nova Guinea*, de qua an Insula sit, an terræ Antarcticæ connexa, nondum constat. Veteres vero ut Strabo XI & Arrianus V, multifariam eam divisere. Prolemæus in XLVII regiones ac provincias distribuit, cujus descriptionem tradit, quinto, sexto, ac septimo Geographiæ Libris, duodecim videlicet Tabulis absolutã. Regiones autem quas Ptolemæus ponit sunt hæ: Pontus ac Bithynia: Phrygia magna, Lycia, Galatia, Paphlagonia, Pamphylia, Cappadocia, Armenia minor, Cilicia, Sarmatia Asiatica, Colchis, Iberia, Albania, Armenia major, Cyprus insula, Cœlosyria, Phœnicia, Palæstina Iudæa, Arabia Petræa, Mesopotamia, Arabia deserta, Babylonia, Assyria, Susiana, Media, Persis, Parthia, Carmania deserta, Carmania altera, Arabia felix, Hyrcania, Margiana, Bactriana, Sogdiana, Sacarum regio, Scythia intra Imaum, Scythia extra Imaum, Serica, Aria, Paropanisus, Drangiana, Arachosia, Gedrosia, India intra, & extra Gangem, Sinarum regio, Taprobana insula, cum alijs circumjacentibus.

Vrbes.

Habuit hæc tres urbes toto terrarum Orbe celeberrimas, *Babylonem, Niniven, & Hierosolyma. Babylon* βαβυλὼν Ptolemeo & alijs Assyriæ sive Babyloniæ primaria Vrbs. Pausanias in Arcadicis, tradit omnium quas umquam Sol aspexit Vrbium maximam, sed nihil præter Muros reliqui esse. Aristoteli non Vrbs, sed Provincia nuncupatur. Quadringentorum Stadiorum eam in circuitu facit Dion Pruseus Oratione vj. His lxxx adijcit Orosius lib. II. cap. VI. Hanc accurate describunt Herodotus lib. I, Curtius lib. V; Philostratus lib. I, Theveto *Boughedot*, Castaldo *Baldach*, Barrio *Bagadad*. Sed quod Strabo e Poëta quodam, post eum D. Hieronymus prodidit, vera nunc Babylon μεγάλη πόλις, μεγάλη ἐρημία. *Ninive*, Hebræis *Rahaboth* dicitur, ut scribit Ar. Montanus. Ptolemæo νῖνος & νινευὴ in Assyria eam locanti. Idem facit Ammianus, Adiabenæ adscribens. *Mussula*, & quibusdã *Mosse* nominatur, teste Mario: *Mosal* vocat I. Leo. Sita fuit ad Tigrim fluvium, a Nino Beli filio primo Assyriorũ Rege condita, a quo & nomen accepit, ut scribit Augustinus lib. XV de Civitate Dei. Verba ejus hæc sunt: *Ninives Civitatis magnæ Ninus Beli Filius conditor: unde nomẽ ex illius nomine derivatum est, ut a Nino Ninive vocaretur. Hierosolyma* ἱεροσόλυμα, Plinio non modo Iudææ, sed etiam totius Orientis Vrbs longe clarissima. Prius *Hierosyla*, post *Hierosolyma* nominata, ut scribit Lysimachus, Iosepho contra Appionem teste. Hæc & *Ierusalem, Salem* & *Iebus* in Sacris Literis dicitur: *Solyma* vel *Solymæ* Poëtis: Αιλίαν καπιτωλίαν, suo tempore appellatam tradit Ptolæmeus, ab Ælio Hadriano Imp. ejus restauratore, ut Dion Cassius addit.

Lacus & flumina.

Asia habet Lacus piscosos & immensos, atque unum Mare Caspium in modum vastissimi lacus, quod ad Oceanum usq; non pertingit. Fluvios item plurimos, inter quos clariores sunt *Tigris, Euphrates* quorum Moles in Genesi meminit: *Iordanis, Indus, Ganges*.

Montes.

Montes hic etjam insignes atque admirandi, inter quos *Mons Taurus* qui totã Asiam dirimit, ab Eois veniens littoribus. Immensus ipse & innumerarum pene gentium arbiter, dextero latere Septemtrionalis, ubi primum ab Indico Mari exsurgit; lævo Meridianus, & ad Occasum tendens, donec prementi Terras occurrant Maria, velut de industria rerum Natura subinde æquora opponente, hinc Phœnicium, hinc Ponticum; illinc Caspiũ & Hyrcanum, contraque Mæoticum lacum. Torquetur igitur collisus inter hæc claustra; & tamen victor, flexuosus evadit usque ad cognata Rhiphæorum Montium juga, numerosis nominibus & novis quacumq; incedit insignis, *Imaus* prima parte dictus, mox *Emodus, Paropamisus, Circius, Chambades, Pharphariades, Chroates, Oreges, Oroandes, Niphates, Taurus*: Atque ubi se quoque exsuperat *Caucasus*: ubi brachia emittit, subinde tentanti maria similis *Sarpedon, Coracesius, Cragus*, iterumque *Taurus*. Vbi vero sese aperit, *Pylarum Portarumque* nomine unitatem sibi vendicat, quę alibi *Armeniæ*, alibi *Caspiæ*, alibi *Ciliciæ* vocantur. Ejus latitudo plerisque in locis est stadiorum trium millium: longitudo tanta, quanta ipsius Asiæ, utpote stadiorum xlv millium: hoc est milliarium Italicorum 5625; ab ora scilicet Rhodiensi ad extremos usque Chinæ & Tartariæ fines. Sed de his satis.

Opera Publica.

Ad Opera Publica transeo, quæ sane inprimis superba & magnifica habuit, atque inter septem Orbis Miracula numerata, vel merito numeranda. Iuter quæ primum occurrunt *Babylonis muri*, quos Semiramis condidit, aut saltem ruinosos instauravit, coctili latere & bitumine ferruminato, ducenos quidem pedes altos; quinquagenos latos, adeo ut quadrigas inter se occurrentes reciperent, Turresq; haberent trecentas, plures multo habituri, nisi aliqua ex parte Paludes pro Mœnibus fuissent. Cui tanto tãque portentoso operi adhibita feruntur trecenta hominum millia. Herodotus author est muros Babylonis habuisse crassitudinem quinquaginta Cubitorum regiorum, celsitudinem ducentorum. Per ambitum centum Portæ stabant æreæ. *Templum Dianæ Ephesiæ* factum a tota Asia ducentis & viginti annis, ut testantur Historiæ. Hoc autem in solo palustri fecere ne Terræmotũ sentiret, aut hiatus timeret. Et ne in lubrico & instabili tantæ molis fundamenta locarentur, ante calcatis ea substravere carbonibus, deinde velleribus lanæ. Templi longitudo erat 425 pedum, latitudo 220. Columnę in eo centum viginti septem a singulis Regibus factæ, ex quibus xxxvj erant cælatæ. Operi præfuit Ctesip[illegible] uit & *Sepulchrũ* quod *Artemisia* regina Cariæ Mausolo marito defuncto erexit, inter Orbis Miracula adnumeratũ, cujus altitudo attollebatur xxv cubitis: cingebatur Columnis triginta sex. Patebat ab Austro & Septemtrione pedes lxiij. Ipsum ab Oriente cælavit Scopas, a Septemtrione Briax, a Meridie Timotheus, ab Occasu Leocares. Regina opere nondum absoluto obijt; Artifices tamen non recesserunt, nisi eo consummato. Atq; hæc inter Orbis Miracula recẽsentur. Fuit deniq; magnificum illud *Templum*, quod anno Regni sui quarto ædificare cœpit Salomon, non immerito septem Orbs miraculis adnumerandum. Triginta imprimis hominum millia cædendis Arboribus, ut Cedris & Cupressis fuere in Libanum destinata. Lapicidarum vero extiterunt octoginta millia. Latitudo Templi fuit vicenûm Cubitorũ: *S*exagenûm longitudo, Altitudo fornice distincta centenûm & vicenûm. Inferioris structuræ materia erat ex candenti lapide. Amplitudo vestibuli denûm Cubitotum. Cellæ erant vicenæ pervio inter se usu, aliæque his suppositæ. Trabes erant cedrinæ, cedrina concameratio, auro illita, ut parietes omnes. Sanctior locus a reliquo templi corpore distinguebatur muro, in quo erant januę sculptę, vel a ductilia, varijs męandris & floribus intexta. Duo Cherubini ex puro auro. Pavimentum pedalis aureis instructum. Ianuæ vicenûm cubitorum altitudine auro coruscantes. Ante vestibulum erant duæ Columnæ æneæ xviij Cubitorum altitudine, ambituque duodecim. Erat & vas æneum tantæ magnitudinis, ut non abs re nominatum sit Mare, quod vituli duodecim diversas Mundi plagas, terni singulas prospectantes circumstabant. Fuit vas illud trium millium batorum capax. Erant & aliæ figuræ, quas longum esset recensere. Altare fuit æreum denûm pedum altitudine, longitudine duplo majore. Item Mensa una aurea. Phialarũ & aurearum Paterarum decem millia. Argenteæ quadruplo majore numero. Candelabrorum decem millia ex Auro & Argento fabricatorum. Circa Templum aula capacissima, in qua populus consisteret. Hoc autem opus septem annorum spatio ad finem perductum est. Sed hæc de stupendis magnificisque Asiæ structuris, deque hac Portione dicta sufficiant: ad Americam quartam Orbis Partem transeo, quæ in ordine nostro sequitur.

AMERICA.

Nomina, a quibus & cur indita.

QVARTAM hanc Orbis Terrarum Partem Veteribus incognitam Chriſtophorus Columbus cum reperiſſet *Indiam*: alij ob vaſtitatem *Novum Orbem* dixere; eſt enim ingens & noſtro Orbi, hoc eſt Europæ, Africæ, Aſiæ, ſimul conjunctis fere par; uti vel ex ipſo Tabulæ noſtræ univerſalis conſpectu liquet. Dicitur & *America* ab Americo Veſputio Florentino, qui primus poſt Columbum Continentis Partem ultra Æquatorem ab Ortu detexit, in qua ſunt *Paria* & *Braſilia* regiones. Quando autem America primũ coli cœpta ſit, incertum eſt; certe multis ſeculis ignota latuit: nam quod de Romanis quidam ſuſpicantur, facilius dicitur quam demonſtratur, & commentum illud accurate refutatum eſt a Gaſparo Varrerio. Senecam enthyſiaſmo poetico raptum aliquid de hac in Medea ceciniſſe, nonnulli opinantur: ſed furor eſt, opinari vel illi vel ulli eo ſeculo has Partes fuiſſe cognitas. Primus poſt multa, & adhuc ignota nobis annorum ſecula Chriſtophorus Col. Genuenſis acri admodum & divino ingenio vir auſpicijs Regis Caſtellę rem tantam feliciter invenit; edoctus (ut creditur a nonnullis tam clari facinoris gloriam arrodentibus) ab Hiſpano quodam Nauta. Nautam hunc ajunt tempeſtatibus jactatum, quum erraret Cœli locorumque ignarus, forte in has Terras actum eſſe, inde reducem ad Maderam veniſſe, Inſulam Iuriſdictionis Luſitanicæ, Situs vero Africani; in qua Inſula recens inventa, tum temporis Columbus habitabat. Eum Nautam a Columbo comiter hoſpitio exceptũ, totam itineris jactationiſque rationem docuiſſe. Columbum accenſum rei novitate, cum tribus Liburnicis, auſpicijs Caſtellæ Regis Ferdinandi & Vxoris ejus Iſabellæ, Anno CIↃ CCCC XCII Kal. Septembris iter illud ſuſcepiſſe, Inſulaſque Hiſpaniolam, Cubá & Iamaicam, primum adijſſe. Memorabile eſt, quod quum in Iamaica Inſula ob commeatus inopiam ad ſummum vitæ diſcrimen cum ſuis veniſſet, Barbaris hac ratione ſperantibus Chriſtianorum exercitum facile poſſe expugnari; ſingulari quodam ſtratagemate ſe ſuoſque ab exitio liberaverit, uſus oportunitate imminentis Lunæ Eclipſios, quam ille, uti erat rerum Aſtronomicarum periti ſſimus, brevi obſcurandam ſciebat. Ducibus enim Iamaicenſibus nunciari extemplo juſſit, ni ſibi ſuiſque neceſſaria omnia ſubminiſtrarẽt; fore ut plurimis graviſſimiſq; malis propediem adfligerentur: atq; ut fidem dictis faceret, edixit, ſe proxima nocte effecturum, ut Luna ipſis videntibus obſcuraretur. Has Columbi minas Homines Barbari initio contemſere, poſtea vero quum ad conſtitutum ab ipſo tempus Lunam deficere paullatim conſpexerunt, attoniti & metu perculſi accurrere, provolutique ad Ducis genua commeatum largiter miniſtravere, & quæ vellet omnia ſe facturos ultro promiſere. Poſt Columbum Americus Veſputius Florentinus auſpicijs Regis Portugalliæ, idem tentavit factique præmium retulit, quod totus ille Tractus ab ipſius nomine Americæ, ut diximus, appellationem habeat.

Situs.

Porro univerſus hic Orbis a Septemtrione ad Meridiem exporrectus eſt duarum magnarum peninſularum forma, quæ tenui Iſthmo connectuntur: earum altera dicitur America *Septemtrionalis*, altera *Meridionalis*. Longitudo ejus extenſa eſt inter Meridianum gra. CXC & Merid. grad. XVII. Latitudinis terminus Auſtrum verſus eſt Fretum Magellanicum, id eſt gradus LII. Septemtrionem autem verſus a gradu LXVII ſurſum pleraque adhuc ſunt ignota. Habet igitur ab Ortu Solis Mare Atlanticum, quod vulgo vocant *del Nort*, a Meridie, Terram Auſtralem Magellanicam, Freto interfluente disjunctam. Ab Occaſu, Mare Pacificum, *Del Zur*: a Septemtrione, incertum Terras an Maria. Tota circumnavigatio eſt circiter XXXII millium milliarium, ut tradunt probatiores. Eſt enim tota circumnavigata, præter cum tractum qui Septemtrionem reſpicit, cujus littora nondum perluſtrata ſunt.

Soli fertilitas.

Regio in univerſum multiplex eſt ac varia: Frumento initio & Vino caruit: ejus loco tulit *Mayz* Leguminis genus, ſic enim vocant, ut vinum *Chichia*: lintres *Canoas*: Regulos *Cacicos* nominant. Ad ſementes faciendas terram non arant: ſed modicę altitudinis ſcrobibus effoſſis, tria quatuorve grana in unam demittunt terraque operiunt. Singuli culmi tribus quatuorve paniculis onuſti adoleſcunt, quarum ſingulæ grana centum & amplius fundunt; Maizij ſcapus hominis altitudinem exſuperat, ac quibuſdam in Provincijs bis in anno colligitur. Aliud etiam genus panis habent, vulgo *Cazabi* dictum. Id ex *Iucca* cõficitur: radix eſt napi craſſitudine, quæ nullum ex ſe ſemen fundit, ſed cannas tantum quaſdam nodoſas & ſolidas, viridibus folijs, ut Cannabis. Eas cannas, ubi maturitas adeſt, in taleas duos palmos longas exſecant, quas in tumulos quoſdam (*Conuchos* appellant) digeſtas, terra obruunt: quoties vero id genus panis conficere volunt, earum radicum quantum viſum eſt, eruunt, paucas tamen unaquaque vulſione, quia brevi corrumpuntur. Duo præterea radicum genera illis ſunt, quarum alteras *Battatas*, alteras *Haias* vocant, indiſcreta prope ſpecie ſimiles, niſi quod Haiæ minores & ſapidiores ſunt. Plantantur autem, & ſextum intra menſem fructum comedunt, cæterum ſapore aliquantulum dulci, ſed ſatietatem mox & faſtidium inducente, exigui etiam admodum ſucci ſunt, ventoſque, ac ſupervacuos flatus gignunt. Magnam etiam Arborum vim habent eæ Terræ quæ uvas quaſdam agreſtes ferant. Earum acini, Prunorum ſilveſtrium ſpecie quę ſpinis & arbuſtis naſcuntur, nigro folliculo veſtiuntur: ſed quia multum illis ligni, parum pulpæ ineſt, ex ijs Indigenæ Vinum non conficiunt. Sunt & Arbores Olivarum feraces, ſed quæ inſuavi odore, tum ſapore etjam pejore ſunt. Varias Fructuum ſpecies, eaſque abunde habent: quales ſunt *Hovi*, *Platani*, *Pineæ*, *Guaiavæ*, *Mamei*, *Guanavanæ*. *Hovi* Prunorum Damaſcenorum craſſitudine, pauca carne, grandiore ligno: ubi maturuere flaveſcunt, ſubacidi ſaporis. Arbor eum Fructum ferens magna eſt, folia vero modica. *Platani* lõgiores quã craſſiores ſunt, minores multum majoribus præſtant. Arbor ipſa folia ſeſqui palmi latitudine, quatuor palmorum longitudine porrigit: inter quæ ramus enaſcitur, centum ac plures Platanos minores fundens: ſin vero majores, viginti quinque aut paullo amplius. Tenera eſt hæc Arbor, nec niſi ſemel fructum fert qui annuo ſpacio perficitur: & ex ipſis radicibus alij ſtolones fruticant. Vbi maturuit fructus, colligunt: immaturum adhuc & acerbum non decerpunt, ſed exſciſſam arborem loco calido reponunt: ibi Platani celeriter matureſcunt ac flaveſcunt. Corio veſtiuntur obtuſæ cultelli partis craſſitudine: quod ſupereſt pulpa eſt, ſapore in dulcedinem vergens. *Pineæ* arbuſculis quibuſdam proveniunt, flavi coloris ubi maturuerunt, jucundi odoris, ſaporis longe optimi. Itaque in delicijs ſunt, atque, ut Benzo ſentit, haud quiſquam Fructus alius per omnes terras hoc amabilior ſuaviorque eſt. Dempto cortici, quidquid ſubeſt pulpa eſt; dulcis in univerſum ſapor, ſubauſtero aliquantulo temperatus. *Guaiavus* Arbor Perſici aut Armenij ſpecie, folijs inſtar Lauri, ſed craſſis & longioribus, celerrime ſeneſcit: Fructus ejus, Meſpilum refert, ſed multo craſſior, pendens in Arbore matureſcit: niſi maturus decerpatur, vermes gignit. Hi fructus multa ſemina & grana clauſa habent: purpurei candidis præſtant & optimi ſaporis ſunt. Eſt & *Mamei* arbor mediocris Nucis magnitudine, lon-

Valerius Flaccus lib. 1. Argonauticorum.
O quantum terrae, quantum cognoscere caeli
Permissum est! pelagus quantos aperimus in usus!
possunt vero hec carmina sub imagine Columbi poni.

Christophorus Columbus in Americam
Has ego monstravi terras: sed nominis author
Est alius. Vobis vellera fertis oves?

giore quam latiore folio. Fructus ejus in Insula Hispaniola rotundi: in Continenti vero longi & crassiores, & gustu suaviore sunt. Tres quatuorve acinos, seu interiora ligna habent, pulpa in spadiceum colorem vergente, tenui tunica, sapore aliquantulum dulci. Est etiam *Guanavanus* arbor modica & gracilis, Fructum ferens cordis effigie, corio viridi & subtili squamarum in morem vestitum, introrsus candidum. Exstant etiam, paullulum diversæ ab his formæ, orbiculares ejus arboris Fructus, crocei coloris & prioribus illis longe meliores, omnes vero intus acinos exiles spadicei coloris gerunt. Fert præterea ipsa regio Saccharum, Gossypium, Linum, aliaque ut apud nos, multasque alias Arbores, atque Herbas. Habet quoque Aromata, Margaritas ac Gemmas, & Auri & Argenti incredibili copia affluit alijsque Metallis ac Mineralibus. Sed neque Boves ante habuit, neque Equos, neque Mulos, neque Asinos, neque Oves, Capras, Canes. Proinde mirandum non est, si Indigenæ ad primum Equi conspectum perculsi fuerint. Mures Gliresque ex Antverpiana nave quæ per Fretum Magellanicum ulterius navigabat, primam illic originem habuere: ex eo in tantum sive Soli, sive Animantium ipsorum foecunditate creverunt, ut sæpe spem messis autumnique in Herbis & Arboribus arroserint. Animalia varia alit, partim nota nobis, partim ignota. Inter alia prodigiosum reperitur animal, cujus ventri natura alterum ventrem marsupij instar affinxit. Quoties demigrat, Catulos in eum loculum recondit & gestat. Id Animal corpus & rostrum Vulpis, manus ac pedes Cercopitheci, aures Vespertilionis habet. Aliud quoque est Animal (quod *Cascuij* indigenis dicitur) nigri porci specie, pilosum, durissimo corio, exiguis oculis, auribus patulis, ungulis fissis, brevi promuscide munitum, ut Elephas: barritu adeo terribili ut homines obsurdefaciat: cæterum carne ad esum suavi. Aprorum præterea Montanorum, & ferocissimarum Tigrium ingens copia reperitur: Leones etiam, sed timidi, qui viso Homine fugiunt, & alia. Sunt & Pavones, Phasiani, Perdices & alia Avium genera varia, sed longe a nostris discrepantia. At de his fusius in particularibus descriptionibus dicemus. Dividitur universa America, in duas Peninsulas maximas, ut supra diximus, quarum altera America *Septemtrionalis*, quę tota circa Aequatorem jacet, dicitur: Altera *Meridionalis*, quia majori ex parte ultra Aequatorem protenditur: licet nonnullæ ejus regiones etiam circa Aequatorem sint. Septemtrionalis in varias regiones dividitur, quæ sunt. *Quivira, Nova Hispania, Nicaragua, Iucatan, Florida, Apalchen, Norumbega, Nova Francia, Terra Laboratoris*, & *Estotilandia*. Meridionalis partes sunt multę: sed pręcipuæ & hactenus quidem superatæ Barbarisque ereptæ hæ sunt: *Castella aurea, Popaiana, Peruvia, Chile* & *Brasilia*. Gloriatur America imprimis duabus urbibus *Cusco* & *Mexico*. *Cusco* Americę Meridionalis Metropolis & primaria civitas, ea amplitudine, fortitudine, ac magnificentia, ut cum pulcherrimis etiam Gallię vel Hispaniæ urbibus, in victa arcis munitione & hominum potissimum nobilium frequentia, ædificiorum serie ac dispositione, & situs amœnitate merito contendere queat. Nulla in eam multitudo plebeia admittitur, sed Nobiliũ, Procerum, maximorumque Principum sedes est, qui partim intra urbis mœnia; partim in villulis suburbanis; ruri magno numero degunt. Inter alia autem pręcipua hic sunt Palatia Procerum quatuor, qui hujus Reipublicæ clavũ moderantur, quę superbissime, sumptu prope immenso, marmoreis quadratisque lapidibus structa, atque depicta videntur. Plateæ cum omnes sint rectæ, crucis formam plerisque in locis efficiunt; nulla autem est, per quam nõ amoenus delabatur rivulus canali ductus, utrimque lapidibus vestito. Forma civitatis quadrangularis, in latere collis, exiliter atque venuste deprimitur. In clivoso & difficili montis ascensu, admirandæ pulchritudinis Arx spectabilem, atque amœnam hanc urbem reddit: cujus sive pulchritudinem, sive ingentem ædificij molem consideres, perpaucæ similes in universa Europa illis sunt visæ, qui Terras quam plurimas perlustrarunt. *Mexico* sive *Temistitan* in Hispania nova Mexicana Provincia, opulenta & celeberrima civitas, de qua infra in descriptione Novæ Hispaniæ acturi sumus. Ad alia pergimus. Multis inclytis Amnibus hæc Orbis pars irrigua, quorum plerique auriferi: Lacubus ac Fontibus copiosa. In Lacubus ac Fluvijs Piscium magna copia, unum eorum genus, qui ab Hispaniolæ Indigenis vulgo *Manati* appellantur. Hic Piscis Lutræ prope formam referens XXV pedes longus, XII, crassus est: capite & cauda bovẽ referens: exiguis oculis, pelle dura & pilosa, coloris Veneti, pedes duos Elephantinis similes habet. Femimæ ejus generis, ut Vaccæ Catulos pariunt, eosque gemino ubere alunt. Mõtes hic etiam passim plurimi, inter quos est, ut testatur Benzo, Mons flammivomus, qui per ingentem craterem tantos sæpe flammarum globos eructat, ut noctu latissime ultra centum millia passuum incendia reluceant. Nonnulli opinati sunt intus liquefactum Aurum esse, perpetuam ignibus materiam. Itaque Dominicanus quidam Monachus, quum ejus rei periculum facere vellet, ahënum & catenam ferream fabricari curat: moxque in Montis cacumen cum alijs quatuor Hispanis ascendens, catenam cum aheno in caminum demittit: ibi ignis fervore ahenum cum parte catenæ liquefactum est. Monachus non leviter iratus Legionem recurrit, fabrum vehementer incusans, qui Catenam tenuiorem multo quam jussisset ipse, esset fabricatus. Faber aliam multo crassiorem excudit. Monachus Montem repetit: Catenam & Lebetem demittit: res priori incepto similem exitum habuit: nec tantum resolutus lebes evanuit, verum etiam flammæ globus repente e profundo exiliens, propemodum & Fratrem, & Socios absumsit. Omnes quidem adeo perculsi in urbem reversi sunt, ut de eo incepto exsequendo numquam deinceps cogitarent. Ad alia transeo. Superba hic Vrbium & Viarum structura: Ædificiorum splendor. Hortus fertur fuisse Regius in quo Herbæ Arboresque cum suis truncis, ramis, fructibus ex solido Auro, ea mole stabant, qua vivæ in pomarijs. Fertur & Conclave Regium, in quo omne Animantiũ genus ex gemmis erat, opere partim musivo & segmentato, partim celato, partim etiam ex plumis varie conserto. Memorabile est & inprimis quod de duabus vijs referunt, quarum altera per Montium ardua, altera per planiciem camposque strata est, a *Quito* urbe Peruana, ad civitatem *Cusco* spatio quingentorum milliarium: cujus operis decus augent stupendæ lapidum & saxorum moles, non Equis aut Bubus, (nam illis caruerunt) sed humanis manibus adgestæ. Via campestris utrimque munita est muris, patetque in latitudinem pedes quinque & XX; intra quos rivuli fluunt, consiti ad marginem arbusculis, quos ipsi *Molli* vocant. Altera vero saxis & rupibus excisa per medios Montes discurrit, pari latitudine; salebrosis insuper depressisque vallium locis prout regionis natura postulabat, adgestis munitisque. Has vias *Gninacava* Rex (qui avorum nostrorum memoria vixit) perpurgari, parietes ruinosos restaurari atque exornari fecit; opus ipsum alias multo est vetustius, neque unius hominis ætatis. Fuerunt etiam per itinera disposita diversoria ampla, splendida, amœna, (ipsi *Tambos* nominant) quibus Regius omnis comitatus recipiebatur; Quæ omnia sane abunde testantur Americam antiquitus cultam fuisse, neque paucis retro seculis habitari cœptam. Quo etiam referri potest Imperij constans ratio. Hæc enim omnia quum apud illos summa fuerint, necesse est primum parva fuisse; non potuerunt autem e minimis ad maxima protrahi, nisi lõga temporis mora. Hæc de quatuor Orbis Patribus generatim pro Methodi ratione sufficiant; postulat eadem Methodus, ut speciatim & per partes Europam quæ primo loco posita est, deinceps perambulemus.

Animaliũ varietas.

Vrbes.

Lacus & Flumin.

Montes.

Opera Publica.

POLVS ARCTICVS: AC TERRARVM CIRCVMIACENTIVM DESCRIPTIO:

GENERALI deſcriptione (candide Lector) totius Orbis Terræ & quatuor Partium ejus juxta Naturæ ordinem methodice repetita & præmiſſa, ſtatui ad imitationem Ptolemæi Coſmographorum Principis ab ipſo Polo & regionibus ſub ipſo circumjacentibus, ſingularum deinceps particularum Geographiam inchoare: ut nimirum ab alto ad inferiora deſcendens, & a ſiniſtris ad dexteriora progrediens, Septemtrionem cum Auſtro, & Occidentem cum Oriente paullatim conjungam: Quod ut mihi Reique publicæ Chriſtianæ fœlix fauſtumque ſit, Deum Optimum Maximum precor & obteſtor. *Poli* πόλοι Græcis ἀπὸ τοῦ πολεῖν; Latinis *Vertices*, a vertendo, quod in illis vertatur Cœlum, dicuntur Puncta Axem terminantia. Verticum autem qui & *Cardines*, unus βόρειος & Ἀρκτικὸς Græcis; Latinis *Septemtrionalis*; qui ad Boream ſpectans nobis ſemper eſt in aperto: alter apud Græcos Νότιος & Ανταρκτικὸς; apud Latinos Meridionalis, & Auſtralis; nobis perpetuo latens & ſub Horizonte depreſſus. De his Virg. lib. I. Georgic.

Hic Vertex nobis ſemper ſublimis, at illum
Sub pedibus Styx atra videt, maneſque profundi.

Groenlandia unde dicta. — *Cæli qualitas & Soli.* — *Flumina.*

Ac de Polis quidem hoc loco paucula iſta ſufficiant. Ad regiones ſub Polo Arctico circumjacentes venio. Quæ ſunt *Groenlandia*, *Friſlandia*, *Nova Zembla*, cum alijs nõnullis, de quibus breviter quantum quidem cognitæ ſunt, agemus: *Groenlandia* a viriditate nomen habet, Inſula ignota adhuc maxima ex parte. Sita eſt inter Circulum Arcticum & Polum, ejus Paralleli extremi ſunt Auſtrum verſus grad. lxv. Boream vero verſus grad. lxxvi. In hac Inſula, ſi Nicolao Zeneto qui Anno M ccc lxxx varijs jactationibus in vicino mari agitatus eſt, credimus, continua hyems eſt novem menſium, quo toto tempore ibi non pluit: neque ineuntis hyemis nives unquam ante ejus finem diſſolvuntur, gramini tamen innoxiæ ſunt. Inſignis enim hic graminis & pabuli proventus. Mira item pecorum & lactariorum copia, ob illam pabuli inſignem ubertatem, adeo ut ſtrues quaſdam ingentes Butyri & Caſei componant, quas eo navigantibus venales exponant. Duæ autem tantum habitationes in Groenlandia nobis notæ ſunt, *Alba & S. Thomæ Cænobium*, de quo mox dicemus. Fluvij in ea, Meridionales *Thor*, *Boior*, *Naf*, *Lande*: Occidui, *Auer*, *Nice Ham*, *Fiste*: Boreales, *Fider*, *Diver*. Groenlandiam lambit mare Pigrum, quod & Glaciale & Concretum dicitur. De mari illo ita Plin. lib. IV cap. XIII. *Septemtrionalem Oceanum Hecatæus Amalchiam vocat, a Paropamiſo amne qui Scythiam alluit, quod nomen ejus gentis lingua ſignificat congelatum: Philemon Morimaruſam a Simbris vocari ait, hoc eſt mortuum mare, uſque ad Promontorium Rubeas, ultra deinde Cronium.* Eſt in Groenlandia Monaſterium ordinis Prædicatorij, & non procul ab eo mons Æthnæ inſtar ignivomus, ad cujus radices aquarum perennium Fons, cujus candentibus aquis non ſolũ omnia illius Monaſterij habitacula hypocauſti inſtar calefiunt; ſed etiam panis & cibi nullo alio adhibito igni excoquuntur. Tota hujus Monaſterij fabrica ex tophis conſtat, quos idem Mons medias inter flammas evibrat. Exterior enim horum Saxorum cruſta aquis adfuſis, molleſcit, quo fit ut Saxa Saxis impoſita tanquam tenaciſſimo bitumine conglutinentur. Idem Fontes hortos vicinos tepefaciunt, ita, ut vario Florum Herbarumque genere perpetuo rideant. Proximus etiam Maris Tractus harum aquarum benignitate numquam congelatur, ſed Piſcibus Hominibuſq; perpetuo patet. Inde hic tantus Aquatilium Piſciumque ex frigidioribus locis cõcurſus, ut non ſolum hi Monachi, ſed circumvicini etiam accolæ ſuaviter unde vivant, habeant. Sunt in hac Inſula Sedes duæ Epiſcopales ſub ordinatione Archiepiſcopi Nidroſiæ, quæ Norvegiæ Metropolis. Incolæ natura magicis incantationibus addicti. Feruntur Magicis Artibus & Carminibus ciere tẽpeſtates Maris & involuere periculis peregrinas naves, quas ſunt prædaturi. Ipſi enim ſcorteis cymbis arbitrariaque navigatione utentes, ad hunc modum laborantes alias adoriuntur. Magna ex parte Chriſtiani ſunt, omneſque fuerunt fideles; ſed Paſtorum negligentia ad idololatriam multi relapſi ſunt.

Friſlãdia.

Friſlandia inſula veteribus prorſus ignota: major quam Hibernia. Magna in hac Cœli inclementia. Incolæ Fruges ullas non habent, ſed Piſcibus veſcuntur ut plurimum. Ejus primarium Opidum ejuſdem eſt cum Inſula nominis. Regi Norvegiæ paret. Incolæ ut plurimũ piſcationibus rem faciunt. Capitur enim in ejus Portu tanta omnis generis Piſcium copia, ut ijs multæ onerentur naves, quibus in circumjacẽtes Inſulas avehuntur: Quemadmodum ſcribit dictus Ziegleru s. Idem mare huic Inſulæ ab Occidente proximum, vadis & ſcopulis plenum, *Icarium*; & Inſulam in eo *Icariam*, ab incolis nominari ſcribit. Inſula hæc hoc noſtro tempore denuo innoteſcere incipit, idque Anglorum auſpicijs.

Nova Zembla. — *Animalium varietas.*

Nova Zembla Inſula eſt ſita ſub gradu lxxvi. Summa hic inclementia Aëris atque intolerabile & intenſiſſimum frigus. Regio deſerta, ſylveſtris, rigida, moleſta; Campis carent (nec graminis enim Herbam habent, nec Frondes) urſis, vulpibus, alijſque carnivoris beſtijs omnia ibi infeſtantibus. Batavi etiam nuper, Arctoum pelagus ſulcantes, prope Inſulas, quas gradu altitudinis lxxvii, ad Septemtrionaliora Novæ Zemblæ ſitas, *Orangias* appellarunt, in arenam deſcendere & dimicare fuerunt coacti contra Belluas marinas: quæ vaſto corpore Boviſque magnitudinem excedentes, *Walruſſchen* vulgo dicuntur; os habent leonina ſpecie, pellem villoſiorem, quatuor pedes, duos dentes ex parte oris ſuperna prominentes, planos, duros, candentes, ut Elephantinis precio non cedant. Freta hic ſunt, *Fretum Vaigats*, *Forbisherij* & *Daviſij*. *Fretum Vaigats* quod & *Naſſovicum*, protenditur ad Ortum uſque ad Crucis angulum, deinde ad Arctapeliotem uſque ad Diſſidij angulum, paullo ad Orientem vergentem. Deprehenſum, Fretum hoc eſſe pervium: itaque Batavi luſtratis utrimque oris delati ſunt in Mare Tranquillum. Parte dextera habitant *Samiutæ*, læva Barbari quidam, quorum veſtigia conſpecta ſunt, ipſi nuſquam comparuerunt, etiamſi magna opera ſtudioque quæſiti fuerint. *Samiutæ* ſqualenti corpore, moribus inconditis ſunt; videntur tamen ingenio ſatis eſſe capaci atque idoneo ad artes cognoſcendas. Veſtes ijs ex pellibus Caprearum, quibus a capite ad calcem uſque muniuntur. Ditiores panno utuntur pellibus ſuffulto. Coma omnibus promiſſa, quam in cirrum componunt. Statura brevis, facies lata & plana, oculi parvi, pedes breves. Omnes ſunt Idololatræ; Sigilla habent lignea impo-

 lita,

Frisland insula
Scetland insulæ
Faire Jl id est pulchra insula
S. Magni
Hanglip
California regio sola fama Hispani nota
Lago de Conibas
Obila flu.
Cogib flu.
Canaoga
Zubilaga
Chiagiga
Circulus Arcticus
Hic mare est dulcium aquarum, cuius terminum ignorari Canadenses ex relatu Saguenaiensium aiunt
Gradus latitudinis
Hec insula optima est et saluberrima totius septentrionis.
Hic euripus 3 ingreditur ostijs et quotannis ad 3 circiter menses congelatus manet latitudinem habet 37 leucarum
Mare gla.
Groclant
Davis Fretum
GROENLAND
OCEANUS SEPTENTRIONALIS
ISLAND
E. Cumberlands Isles
Regine Elizabet prom.
Hales island
Orcades
SCOTIA

Sep:
tentrio:
nalium
Terrarum de:
scriptio.
Per
Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio
Nordero
Dumo
Sudero
Farre.
Bishops sound
Diamanten sound
Diamanten
scopuli
Farre in:
sulę
Anian
regnum
Bergi
regio
El stretto de Anian
Vng quæ a
nostris Gog dicitur
Desertum de
Belgian are.
nosum
ASIAE
Naiam
Stingui
Bargu campestria
quorum incolæ vocan.
tur Mecriti
Ciorza
Cauona
PARS
OCEANUS
SCYTHICUS qui
et Mare Tabin
Molgomzaia
Samogedi
NOVA
ZEMBLA
PETZORKE
MARE
MYRMANSKOI
MARE
t'Nieulant
Pygmei hic habitant
RUSSIA
Lappia
Scricfinnia
Suecia
Finlandia
ciale
OCEANUS
Falconum
insula
Polus magnetis
Sibi.
Conda
Obi.
dora
Dwina
Petz.
Iuhra
Wardhuys
Norcape
Carelia

7

POLVS ARCTICVS.

lita, rudia, quæ adorant, & quibus ſacrificant. *Fretum Forbisherij* a Martino Forbisherio Anglo nomen accepit, qui Anno cIↃ IↃ lxxvII tranſitum ad Cathajam per Septemtrionem quærens, pervenit ad Fretum quoddam, in quo reperit & Inſulas & homines plurimos, de quibus paucula ſubijciemus. Homines ejus loci ab omni cultu alieni, crudis Ferarum ac Piſcium carnibus veſcuntur. Veſtiuntur pellibus ferarum venatione captarum, herbas etiam crudas beſtiarum in morem devorant; Tentoria eorum pellibus Balænarum tegũtur, perpetuæ ibi nubes & frigus aſperrimum. Canibus qui Lupos noſtros ſpecie referunt, ſub jugum miſſis, utuntur ad res neceſſarias ſuper glaciem advehendas. Arma illis ſunt arcus, ſagittæ & funda. Valde delectantur rebus ſplendẽtibus & tinnientibus. Qualem religionem colant, quam Dei cognitionem habeant, ignoratur. Nulla ibi ligna, Cervi multi, & ſicut regio ſterilis eſt, homines ſtupidi, tardi & ſine omni ingenio. Terram non colunt, contenti rebus quas ſponte producit. Venatione vivunt; Potus illis ſanguis Ferarum eſt calidus, aut aqua glaciei; nulli iſtic fluvij, nullæ ſcaturigines, quod violentia frigoris Terram ita concludat, ut aquarum ſcaturigo erumpere nequeat. Homines ſunt magni laboris, venatores ſtrenui & præſertim in aucupijs aſtutiſſimi; utuntur certo navigij genere ex corijs confecto in quo uni ſolummodo Homini locus, cui unico tantum remo opus eſt. Dextra inſtrumentum tenet quo aves telo jaculatur. Hujus exemplum in Anglia viſum, ubi Homo quem Forbisherius ſecum hinc duxerat cum omnium admiratione cygnos, quod illi a Regina conceſſum erat, hoc modo aucupabatur. Hic cum aliquando Briſtolij tubicinem Forbisherij equum couſcendere vidiſſet, conſcendere & ipſe voluit, ſed facie ad caudam converſa equo inſedit, non ſine magno ſpectantium riſu & voluptate. *Fretum Daviſij* itidem a Ioanne Daviſio Anglo appellationem accepit, qui Anno cIↃ IↃ xxcv & ſequente, Borealiora Americæ & oras Groenlandiæ, a LIII gradu ad Lxxv, tranſitum illac ad Sinas ſcrutando, patefecit. Euripos quatuor, vaſtiſſimis Inſulis interpoſitis, quos in Tabula vides ſub Arctico Polo comminiſci fuit auſus Minorita quidam Anglus Oxonienſis, Mathematicus, ut ſcribit in ſuo Itinerario Iacobus Cnoxen Buſcoducenſis; eoſque tanto impetu verſus Voraginem, quæ ad Euriporum concurſus, (ubi & Rupem ſub ipſo Polo nigram ſtatuit, cujus ambitus xxxIII circiter Leucarum) rapi, ut naves ſemel ingreſſæ vento retroagi non poſſint, neque unquam tantum ibi ventum eſſe, ut molæ frumentariæ circumagendæ ſufficiat. Sed hæc falſa eſſe docuerunt nuper Argonautæ noſtri; qui ad Lxxx Altitudinis gradum delati nullas Aquarum verſus Loca, quæ ad perpendiculum Polo ſubjacent, attractiones, quales finguntur, deprehenderunt; quum tamen initium attrahendi ſcribatur ad gradum LxxvIII. De Septemtrionalibus autem populis ita ſcribit Mela. *In Aſiatico liitore primi Hyperborei ſuper Aquilonem Ripheoſque montes, ſub ipſo Syderum cardine jacent, ubi Sol non quotidie ut nobis, ſed primum verno æquinoctio exortus, autumnali demum occidit, & ideo ſex menſibus dies, totidem alijs nox uſque continua eſt. Terra anguſta, aprica, per ſe fertilis; cultores juſtiſſimi, & diutius quam ulli mortalium & beatius vivunt. Quippe feſto ſemper otio læti, non bella movere, non jurgia: ſacris operati maxime Apollinis, quorum primitias Delon miſiſſe per virgines ſuas, deinde per populos, ſubinde tradentes ulterioribus; moremque eum diu, & donec vitio gentium temeratus eſt, ſervaſſe referuntur. Habitant lucos ſilvaſque, & ubi eos vivendi ſatietas magis quam tædium cepit, hilares, redimiti ſertis, ſemetipſos in pelagus ex certa rupe præcipites dant. Id eis funus eximium eſt.* Sed de his ſingularem librum ſcripſit olim Hecatæus, citatum a Plinio lib. vI, cap. xvII, qui etiam ex Mela pleraque de hac gente deſcripſit, ut ex Plinio Solinus, quorum uterque probatiſſimorum authorum hde veritatem ſententiæ confirmat. Paulus Iovius in Moſchoviæ deſcriptione hæc habet. *In extremo ejus Oceani littore, ubi Norvegia atque Suecia ampliſſima Regna Iſthmo quodam continenti adhærent, Lappones exiſtunt, gens ſupra quam credibile eſt, agreſtis, ſuſpicioſa, & ad omnis externi hominis veſtigium navigijque conſpectum maxime fugax. Ea neque Fruges, neque Poma, ueque ullam omnino vel Terræ vel Cœli benignicatem novit. Sola ſagittandi peritia cibum parat, varijſque Ferarum tergoribus veſtitur. Gentis cubilia cavernulæ ſiccatis repletæ folijs, cavique Arborum ſtipites, quos vel intromiſſa flamma vel ipſa vetuſtas inducta carie fabricarit. Aliqui ad Mare, ubi ingens eſt captura piſcium, ineptis ſed felicibus artificijs piſcantur, duratoſque fumo Piſces tanquam ſuas fruges recondunt. Lapponibus exigua corporum ſtatura, luridi contuſique vultus, pedes vero velociſſimi. Ingenia eorum ne ipſi quidem proximi Moſchovitæ noverunt, quum eos parva manu aggredi extialis inſaniæ eſſe dicant, magnis vero copijs inopem rerum omnium vitam ducentes laceſſiſſe, neque utile, neque omnino glorioſum unquam exiſtimarint. Vltra Lappones in regione inter Corum & Aquilonem perpetua oppreſſa caligine, Pygmæos reperiri, aliqui eximiæ fidei teſtes retulerant, qui poſtquam ad ſummum adoleverint, noſtratis pueri denum annorum menſuram vix excedant; meticuloſum genus hominum & garritu ſermonem exprimens, adeo ut tam ſimiæ propinqui, quam ſtatura ac ſenſibus ab juſtæ proceritatis homine remoti videantur. Vltra hos populos aliæ ſunt nationes extremæ hominum, nulla certa Moſchovitarum peregrinatione cognitæ, quando nemo ad Oceanum pervenerit, ſed fama tantum ac ipſis plerumque fabuloſis Mercatorum narrationibus auditæ. Satis tamen conſtat, Duidnam innumerabiles trahentem amnes, ingenti curſu ad Aquilonem deferri, mareque ibi eſſe longe vaſtiſſimum; ita ut illinc ad Cathaium legendo oram dextri littoris (niſi terra interſit) navibus perveniri poſſe certiſſima conjectura credendum ſit.* Cæterum de Hyperboreorum habitatione expedit adire Philoſophorum accuratiſſimas diſputationes, quæ ſunt apud Conciliatorem ſeptima & ſexageſima differentia. Expedit etiam audire Iulium Scaligerum excercitatione xxxvII de navigatione ex Mari Hyperboreo Sinam Verſus ita ſcribentem. *An vero per id Mare poſſit ad Sinas inſtitui navigatio, alia alijs adducta ſunt in utramque partem argumenta, varieque adſenſum eſt. Noſtra tamen hæc ſunt. A Duvinæ fluvij oſtijs unde curſum auſpicantur legendum eſſe volunt totum illum tractum, qui univerſam ambit Scythiam ad ejus orientialem uſque angulum: in cujus flexu, Septemtrionem aut Aquilonem cum Favonijs commutandum. Qua de re qui verba faciunt, illius & Maris & ventorum & oræ naturam minus exploratam habere, certum eſt. Adeo namque rari ſunt Zephyri & ſubſolani, ut pene ſint ignoti. Aquilonum frequentia tanta, ut illius imperium cœli quaſi legitimum a natura commiſſum eſſe videatur. Vada infinita, cæca, limoſa. Hyeme quæ decem ſævit menſes, quaſi pavimento ſolidata maris ſuperficies. Aeſtate perpetua caligo, qua pomeridianis horis una & altera vix diſcuſſa, mox redintegratur. Tum vero majus a glacie periculum, cujus immenſæ cruſtæ fluitantes, mobilium inſularum inter ſe concurſantium ſpeciem præbent.* Certe nuperis Batavorũ navigationibus Anno cIↃ IↃ xcIv, & ſequentibus duobus in hæc loca inſtitutis, ſpes facta eſt, poſſe ex mari Hyperboreo ad Orientales Orbis Oras navibus perueniri, ſed difficulter admodum propter glaciem & hibernam noctem. Conſtat enim Naves noſtras ad gradum uſque lxxxI provectas & etiamnum Mare apertum juveniſſe; poſt vero ad grad. lxxv glaciei cruſtis ingentibus ac nocte ingruente impeditas fuiſſe, ne ulterius progredi poſſent. Deſtituit vectores Sol Iv Novemb. Anno cIↃ IↃ xcvI; Viſus iterum xxIv Ianuarij, Anno ſequenti; quo toto tempore in Nova Zembla tuguriolo a ſe exſtructo latitarunt, uſque ad xIv Iunij, fortiſſimi Argonautæ: quo die deſerta navi oneraria reditum molientes duabus ſcaphis ſe commiſerunt, atque ita quadringenta pene milliaria confecerunt Colam uſque Lappiæ civitatem, ſocijs quibuſdam interea amiſſis.

Extat liber impressus Amstelrodami anno 1598

ISLANDIA.

Nomina, a quibus, & cur indita.

SLANDIA inter varias Oceani Occidentalis Insulas quæ Norvegiæ Regno subjectæ sunt, maxima, nomen habet a gelu, quo ex parte riget. Dicitur & *Snelandia*, a Nive: item *Gardartsholm*. i. Gardarti Insulam, dictam quondam ab Inventoris nomine scribit Amgrimus Ionas Islandus ipse. Plerique hanc voluerunt esse antiquorum *Thulen*. Quam & Ptolemæus θούλην *Thulen* vocat, cujusque medium ponit gradu Latitud. xxx. xx, Long. lxiii. Hæc quinque dierum & noctium navigatione ab Orcadibus a Solino statuitur. Insula si qua alia Poëtis celebratissima, cum disjunctissimum aliquid innuerent, quasi totius Orbis remotissima. Hinc Virgilius, *Tibi serviat ultima Thule*. Seneca, *Terrarum ultima Thule*. Claudianus, *Thulen procul axe remotam*. Statius, *Ignotam vincere Thulen*, & *Nigræ littora Thules*. Hoc tamen adnotasse liceat *Thulen* pro Britannia a Statio illo istis in versibus usurpari.

Cærulus haud aliter quum dimicat incola Thules.
Agmina falcifero circumvenit acta covino.
Et pro remotissima quaque regione in illo Iuvenalis:
De conducendo loquitur jam Rhetore Thule.

Nomē traxisse scripsit Suidas a Thule Rege Ægyptio, Isidorus a Sole. Ejus verba adscripsi: *Thule ultima Insula Oceani inter Septemtrionalem & Occidentalem plagam, ultra Britanniam, a Sole nomen habens, quia in ea æstivum Solstitium Sol facit, & nullus ultra eam dies est: Vnde & pigrum & concretum ejus Mare*. Reynerus Reneccius a Saxonica dictione *Tel* i. *Limes*, quasi Septemtrionis & Occidentis limes fuerit. Verum enim vero an *Thule* aliqua fuerit, dubitat Sinesius, & nusquam comparere scribit Giraldus, ancipitique de ea sententia distrahuntur doctiores. Plerique *Islandiam* Thulen (uti diximus) olim vocatam asseruerunt, his tamen Saxo Grammaticus, Crantzius, Milius, Iovius, Peucerus refragantur. Ortelius suspicatur Tilemarchiam Norvegij Regni tractum esse antiquorum Thulen: atque ex Isidoro Thule inter Septemtrionem & Occidentem sita quum sit, alibi quærenda est. Doctissimus Gaspar Peucerus libro de terræ dimensione author est Schetlandiam vocari a nautis *Thilensell*: quod si ita est merito nobis cum eruditissimo Camdeno dicere liceat, inventam Thulen, eamque non Islandiam aut Tilemarchiam, sed Schetlandiam esse. Hæc enim insula est inter Scotiam & Norvegiam frigoribus horrida, & undique procellis exposita, cujus Incolæ piscē vento exsiccatum contusumque pro farre & pane habent. Certe Solinus eam juxta Britanniam ponit: *Multæ aliæ circum Britanniam Insulæ, e qnibus Thule ultima, in qua æstivo Solstitio Sole de Cancri Sydere faciente trausitum, nox pene nulla: Brumali Solstitio dies adeo contractus, ut ortus juncti sint & occasus. Vltra Thulen pigrum & concretum Mare. Inde a Caledoniæ promontorio Thulen petentibus, bidui navigatio est*. Quamvis autem Schetlandiæ Polus Arcticus non ita attollatur, ut commentus est Pitheas Massiliensis apud Strab. tamen ut eam eandem cum Thule judicemus, faciunt nominis ante relati adfinitas, Poli elevatio cum Ptolemaica consentiens, quodque bidui navigatione a Caledoniæ promontorio distet ex Solini descriptione. Sed de his satis, ad Islandiam redeo.

Situs.

Sita est Islandia non sub Meridiano primo, ut notavit quidam, sed octavo inde gradu. Longitudo ejus est C milliarium Germanicorum, ut vulgus scriptorum habet, his addit quadraginta quatuor, dictus Ionas. Latitudo milliarium Germ. lxv. Cœlum habet inclemens, ac pro majori parte inculta est, præsertim versus plagam Septemtrionalem ob austera spiracula venti Circij; qui nec frutices, ut scribit Olaus, elevari permittit. Tellus autem sementi faciendæ minime idonea, neque ullum fert Frumentum: at Graminis adeo fœcundum solum ferunt in hac insula omnes qui de ea scripsere, ut nisi pecus a pabulo interdum arceatur, ab arvina ne suffocetur, periculum sit. Præter Equos & Boves nullum jumentum apud hos esse, fatetur ipse Ionas: Bovesque & Vaccæ hic omnes cornibus carent; oves non item. Catellos habent albos quos impensius diligunt: Falcones candidos magna copia; sunt & Corvi candidi Agnellis & Porcellis infestissimi. Vrsi item & Lepores albi. Etiam, teste nostro sæpius dicto Islando, Aquilæ albicantibus caudis; quos Plinius (ut addit) Pygargos appellavit. Præter Betulam & Iuniperum nullam hanc insulam ferre Arborem, Velleius testatur. Quare Lignorum maxima per universam Insulam inopia est, nisi forte (quod interdū accidit) ex Septemtrionali plaga Arbores grandiores ventorum turbine funditus extirpatæ naufragij instar ad hæc littora deferantur: quibus incolæ ad usum focorum, ædificiorum, naviumque utuntur.

Cœli & soli quali. Animaliū varietas.

Imperiū Majorum

Subest Regno Norvegiæ ab anno nempe CIↃ CCLX, quo primū hos homagium huic præstitisse, tradit idem Ionas. Qua ratione Rex Daniæ qui & Norvegiæ eo quotannis Præfectum mittit, qui in arce Bestede sedem suam tenet, eique nunc obediunt, ut quondam suis Episcopis; a quibus ad Christianam fidem sub Adelberto conversi fuere. Tempore Haraldi Pulchricomis, Harsagro vernacule Ionæ) primi Norvegiæ Monarchæ, sunt qui putant habitari cœptam: cum hic nempe Regulorum multitudinem expulisset ex Norvegia, qui novas quærentes sedes, huc cum familijs commigrarunt, atq; patriæ desiderium exuentes, mansere. Circa annum Christi millesimum hæc accidisse verisimile: Circa annum IↃ CCCLXXIV scribit nominatus Islandus Ionas, apud quem habes horum Episcoporum omnium seriem & nomina. Primum eorum Episcopum nominat Crantzius *Islephum*. Sub eorundem Norvegiorum imperio videtur fuisse, ante annos ducentos, ex exceptis Nicolai Zenij Eclogis, ubi legimus hanc Insulam a Zichmi Frislandiæ Rege bello petitam, sed frustra, & a Regis Norvegiæ militibus præsidiarijs in hac insula positis repulsum. Dividitur vero Insula universa in totidem Partes, quot sunt Mundi Cardines. Orientalem vocant, *Austlendingafiordung*, Occidentalem *Westfiordung*, Septemtrionalem *Nortlendingafiordung*, Meridionalem *Suydlendingafiordung*. Vrbibus carent, Montes pro Vrbibus habentes.

Fontes.

Fons hic qui fumigantis aquæ vitio nativam rei cujuslibet originē demolitur: & quicquid fumi hujus exhalatione respergitur, in lapideæ naturæ duritiem transmutatur, forma duntaxat superstite. Est & Fons pestilentis undæ, quem qui gustaverit, perinde ac veneno prosternitur. Sunt latices Cerealis poculi proprietatem imitantes.

Mare.

Oceanus autem Septemtrionalis in quo hæc insula sita est, tantam Piscium copiam subministrat, tantamque Reipublicæ Islandicæ utilitatem præstat, ut non multorum hominum, sed totius Insulæ salus & fortunæ inde pendere videantur; inde enim omnes aut

In Iokuls fiorder et Isa fiorder
1 Nortfiord 5 Altafiord
2 Veidwick 6 Seidisfiord
3 Langa fiord 7 Hest fiord
4 Skulusfiord 8 Ksaufufiord
Septentrio
Occidens
Meridies
WEST
LEND
NGA
FI
ORDVNG
Bloe
LENDI
NGA
SVD
FI
OR
Breida fiorder
Isa fiorder
Iokuls fior
Annuder fiord
Arunar fiord
Patrix fiord
Glama
Steingrimis fiord
Nord fiord
Skaga fiorder
Skaga ness
Siglu
Ball hökell
Getkans hökell
Snebels hökell
Borger fiord
Akranes
Haner
Auluos
Seluoge
Porlarks haffn
Rossmala ness
Eldey
Geye pu glasker
Geye eyar
Fons commutans lanas albas in nigras
Fons commutans lanas nigras in albas
Miliaria Germanica communia
5 10 15
354 355 356 357 358 359 360 1 2 3
69 68 67 66 65 64

ISLANDIA.
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio
Grims ey
Papey
NORD
LENDINGA
Westmanna vel
Pestilia eyar
Hekla promontorium

ISLANDIA.

nes aut vivunt, aut victum quærunt, familiasque sustentant. Hic si velim hujus Maris piscium genera omnia recensere, tempus me deficiat. Aliquot vero rariora non abs re fuerit commemorare. Nusquam enim in formis Piscium variandis Natura magis deprehenditur ludere, (hac utar voce) quam in Arctoo Mari. Visitur ibi Navigantibus *Hyæna*, sive Porcus marinus; animal sane monstrosissimum: *Zyphius*, Bubonis habens caput, horrorum spectantibus incutiens: Equus marinus, quem Islandi *Hroshwalur* vocant, jubatus; exitium Piscatoribus adferens: Bos marinus Islandis *Seenaut*, colore cineraceo; egressus aliquando Mari in vicino littore pascitur; naso folliculus adhæret, cujus beneficio in aquis vivit; eo rupto alijs bobus se non invitus conjungit; Vitulus *Rostunger* eidem genti, quem gradi scribunt in maris profundo pedibus quatuor, sed brevissimis; pellemque habere durissimam, & quæ vix ullis ictibus potest perforari. Visuntur & hæc; Pisces *Nahual*. Hujus carnem siquis comedat, statim moritur: habetque dentem in interiori capitis parte prominentem ad septem cubitos. Hunc quidam pro Monocerotis cornu vendiderunt. Creditur venenis adversari. Quadraginta ulnarum longitudinem habet Belua. *Roider* centum triginta ulnarum est, caret dentibus. Ejus caro esui accommodatissima gratissimaque: pinguedo multis morbis medetur. *Cætus Britannicus*, longitudine triginta ulnarum: dentibus caret, linguamque septem ulnarum habet. Est & maximum *Cætorum* genus quod raro apparet, Insulæ magis quam Pisci simile. Insequi minores Pisces præ corporis illa immani mole nequit, capit tamen illos sua quadam arte & astutia: Alius item piscis *Stantusvalur* dictus totus cartilagineus, Raiæ aliquo modo similis: sed infinitis modis major. Insulæ speciem cum apparet, præbet, alis naves evertit: Et alia. Ad Montes transeo. Islandię (inquit Georgius Agricola) tres sunt Montes elati in Cœlum, quorum vertices perpetua nive candent, radices sempiterno æstuant igne. Primus vocatur *Hecla*, alter *Crucis*, tertius *Helga*, id est, sanctus. Ab Hecla non longe absunt fodinæ sulphuris, pene unicum incolarum mercimonium, & vectigal insulæ: Mercatores enim naves eo onustas evehunt. Mons ipse cum furit, ut horribilia tonitrua insonat, proijcit ingentia saxa, sulphur evomit, cineribus egestis omnia longe lateque complet, ut ad vicesimum lapidem Terra coli non possit. Qui naturam causasque ejus incendij curiosius contemplaturi propius ad Mōtem accedunt, facile una aliqua latente voragine vivi absorbentur: nam & multæ sunt, & cineribus ita tectę, ut nemo sibi cavere possit. Locum propterea vocant carcerem sordidarum animarum. Accedit huc, quod quum glacies soluta totos octo menses magnis molibus littori undique allidatur, horrendum sonum edat, quem incolæ dicunt Animarum esse ejulatum & quiritationem. Ejusdem naturę alius Mons nomine *Helga*. Hic mons anno cIↃ IↃ lxxxI teste Iona tanto fragore & tonitru ignes & saxa eructavit, ut inde ad octuaginta milliaria grandiores machinę bellicę explodi putarentur. Apud hunc vorago quædam, ubi spectra se offerunt, congressibus Hominum tam manifesta, ut tanquam viventes accipiantur ab ignaris mortis illorum; nec deprehenditur error, prius quam disparuerint umbrę. Sed hæc aut fabulosa sunt, aut certe Dæmonum ludibria. Ipse Ionas fabulosa putat. Crantzius Islandos specus plerumque habitare scribit, ad Mōtium latera excavatis mansiunculis. Quod idem quoque Olaus asserit, inprimis tempore brumali. Ex ossibus piscium domos extruunt, penuria lignorum. Contra Ionas, dicit hîc Templa & domicilia extare satis multa ex ligno, cespite, & saxis satis magnifica & sumptuosa. Duos habet Insula Episcopatus Cathedrales, *Holā* sub quo sunt Monasteria *Pingora*, *Remested*, *Modur*, *Munkeniere*: *Scalholt* cui Monasteria subsunt *Videy*, *Pyrnebar*, *Kirckebar*, & *Skiada*. Ex Vellei hujus tabulæ auctoris tamē scriptis intelligitur novē in ea esse Monasteria: & Tēpla præterea trecenta viginti novem. Episcopi autem ex Academia Haffnensi eo mittuntur, quorum alter Boreali Insulæ parti præest, alter Meridionali. Ac uterque Gymnasium publicum ędibus adjunctum habet, in quo viginti quatuor pueros suo sumptu alere & erudire tenetur. Incolæ communi tecto, victu & strato gaudent cum Iumentis. In simplicitate sancta vitam agunt, cum nihil amplius quærant quam quæ natura concedit. Nam & montes habent pro Opidis, ut diximus, & fontes pro delitijs. Beata gens cujus paupertati nemo invidet, & inde beatior quod Christianismum acceperit. Sed Mercatores Angli & Dani quiescere gentem & suo contentam esse non sinunt. Nam ob piscaturam evehendam, Insulam hanc frequentantes, cum mercibus omnigenis vitia quoque nostra invexerunt. Res majorum memorabiles carminibus celebrant, vel scopulis insculptas vindicant ab oblivione. Piscibus ut plurimum victitant, quibus quoque exsiccatis & contusis, tanquam in farinam redactis, loco panis in mensa utuntur: lautiores autem pane bis cocto. Potus olim aqua, ditioribus lac: nunc autem Fruges aliunde allatas huic miscere didicerunt; & simplicis undę, postquam exteri cum ijs negotiari cœperūt, oderunt haustum. Lubecenses enim, Hamburgenses, & Rostochienses, quotannis hanc insulam navibus suis frequentantes eo deferunt Farinam, Panem, Cerevisiam, Mulsum, Vinum, Pannos Anglicos, Lintea, Ferrum, Chalybem, Aurum, Argentum, Mulierum Vittas & Ligna in usum ædificiorum & navigiorum: exportant pro his pannum Islandicum (vulgo *Watman*) magnas sulphuris effossi moles, Pisces induratos, Butyrum, Sebum, Velleta, Ferarum Pelles, Vulpes, Falcones albos, Equos, & alia istiusmodi. Piscium hîc tanta copia, ut eorum strues altissimas sub dio concinnent, atque ita venum exponant, altitudine interdum ipsa ædium tecta superante. Tanta etiam Butyri salsi copia, ut cistis odoratis recondant longitudine pedum quadraginta, altitudinē v, præter usitata dolia.

Montes. *Opera publica, & privata.* *Mores.* *Victus.* *Mercimonia.*

Sed Iubet Erasmi Michaelis versus, quos habet lib. III Rei Nauticæ de Islandia adjicere.

Vltima Parrhasias Islandia spectat in Arctos,
Sub Caurum porrecta gradus: non divite tantum
Læta solo, cum vel cæcis occlusa cavernis
Sulphura flava coquit mixtisque extrudit arenis:
Pabula vel lætis pecori gratissima pratis
Fundit, & oppletas investit gramine valles:
At vicina etiam solidos cum littora pisces
Nec numeris, nec mensura, certisve ferendos
Nominibus stipat, ratibusque immittere certat.
Proventu siquidem vario cum excesserit, uno
Hoc vincit tamen, & cumulato pisce redundat,
Aucta opibus fortesque animis complexa colonos,
Cujus & in Notios quæ pars jacet obvia ventos
Aestuat æternis per aperta foramina flammis,
Eructatque globos cinerum, trepidoque boatu,
Hecla tonans interspersa pice Sydera lambit.

BRITANNICAE INSVLAE: ANGLIA, SCOTIA ET HIBERNIA, CVM ORCADIBVS, HEBRIDIBVS, MONA, VECTA, ET CÆTERIS INSVLIS CIRCVMIACENTIBVS SVB NOMINE BRITANNIÆ COMPREHENSIS.

BRITANNIA omnes Insulas, quæ inter Hispanias & Germaniam magno terrarum spacio Galliæ prætenduntur, suo nomine complectitur. Eam nuper Lhuyddus *Prydaniam* Th. Eliottus eques Britannus πρυτανείαν dici voluerunt, sed studio magis contentionis, quam veritatis incitati, contra Aristotelis, Lucretij, Iulij Cæsaris, & aliorum veterum scriptorum authoritatem ac fidem. Quia autem olim Britanni omnes se glasto inficerent, quod cæruleum efficiebat colorem, ut horribiliore in pugna aspectu essent: ijdemque quicquid depictum & coloratum *Brith* patria & antiqua lingua appellarent: recte quidam statuunt, Græcos (qui primum hoc nomen ita conceperunt) ab incolis, quos *Brith* & *Briton* appellari accepissent, ad *Brith Tania*, quod regionem significat, addidisse: & ideo Britanniam regionem Britonum, id est pictorum & coloratorum dici, non aliter atque Mauritania Mauri, Lusitania Lusi & Aquitania aquarum regio nominatur. Vt autem prisci Galli a Gomer filio Iaphet Gomeræi, Gomeritæ, Cimmerij & contracte Cimbri: sic etiam Britanni sua propria lingua olim *Cumeri* & *Kimbri* dicti sunt. Itaque eos veram esse Gallorum propaginem e Nomine, Situ, Religione, Moribus & Lingua, manifeste constat. Britanniam autem *omnibus Cœli ac Soli bonis Natura donavit, in qua nec rigor est nimius hyemis* (ut habet Panegyricus Constantino dictus) *nec ardor æstatis: in qua segetum tanta fœcunditas, ut muneribus utriusque sufficiant, & Cereris & Liberi; in qua Nemora sine immanibus bestijs, Terra sine Serpentibus noxijs. Contra, Pecorum mitium innumerabilis multitudo, lacte distenta & onusta velleribus: certe, quod propter vitam diligitur, longissimi dies, & nullæ sine aliqua luce noctes, dum illa littorum extrema planities non attollit umbras, noctisque metam Cœli & Syderum transit aspectus, ut Sol ipse qui nobis videtur occidere, ibi appareat præterire.* Estsane Britannia Naturæ gaudentis opus, quam quasi alterum Orbem, extra Orbem, ad delicias humani generis constituisse, & tamquam formam quamdam ad eximiam pulchritudinem & universi ornatū egregie depinxisse videatur. Ea varietate gemmea, & descriptione amœna oculi quocunq; inciderint, reficiuntur. Vt incolas taceā, optima corporis habitudine, cōmodissimis morib⁹, mitissimis ingenijs & maximis animis, quorum virtus rebus domique bellique gestis est universo Terrarum Orbi testatissima. Inter omnes Britanniæ Insulas duæ reliquas magnitudine longe pręcellunt: *Albion*, sub qua Anglia & Scotia continentur, & *Hibernia*. Prima magnitudine est *Albion*, quæ nunc sola nomen Britanniæ retinet, quod antea omnibus erat commune. Atque hoc nomen magis e libris eruitur, quam in communi sermone usurpatur, nisi quod Scoti se *Albinich* & suam regionem *Albin* adhuc vocent. De nomine autem *Albion* non multum laborandum, quod huic Insulę imposuerunt Græci ad differentiam, cum circumvicinæ Insulæ omnes Britannicæ vocarentur. A Græcorum enim vanitate, fabulositate & desultoria illa in fingendis nominibus levitate enatum videtur. Cum enim illi Italiā ab Hespero Atlantis filio Hesperiam, Galliam a Polyphemi, Gallatiam, &c fabulose dixerint: hanc Insulam ab Albione, Neptuni Filio Albionem etiam fabulose denominasse, vero non absimile videtur: quod Perottus & Lilius Giraldus prodiderunt. Alij ab ἀλφον malunt deducere, quod teste festo, Album Græcis sonat, unde & Alpes appellatæ. Albicantibus enim rupibus quas *mirificas Moles* Cicero vocat, coronatur: unde & Orpheus albicantem terram dixit. Figura ejus triquetra est, Siciliæ maxime similis, nam in tres diversos angulos sese cuneat. Promontorium primum Occidentem versus Angli vocant, *The cape of Cornwall.* Ptolemæus vocat ἀντιβέςαιον ἢ βολέριον. Diodoro est *Belerium.* Secundum *Cantium* quod Orientem prospicit, Anglis *Nortforland*: Tertium *Orcas* sive *Tarvisium* quod longe in Septemtrionem extenditur, Scotis *Dungisbehead* dictum. Livius & Fabius Rusticus eam oblongæ scutulæ sive bipenni assimulavere. Ab Occasu, qua Hibernia sita est, Vergivius Oceanus irrumpit, a Septemtrione, vastissimo & apertissimo Hyperboreo Mari pulsatur, ab Ortu qua Germaniæ prætenditur, Germanico, a Meridie qua Galliæ opponitur, Britannico urgetur. Qui Cœli spacia Terræ tractibus accuratius compararunt, Britanniam octavo Climati subjecerunt. Parallelis decimo octavo, & vicesimo sexto incluserunt. Diem maximum horarum Æquinoctialium XVIII cum semisse putant. Cæsar latus ejus quod Meridiem spectat, scribit continere millia passuum quingenta: Quod ad Occidentem vergit, septingenta millia: quod autem cōtra Septemtrionem protenditur, millia passuū octingenta; ut circuitus universus fit vicies centum mille passuum. Diodorus libro sexto ambitum ejus scribit esse duorum & quadraginta millium stadiorum. Martianus: *Britannia*, inquit, *longa millibus octingentis, lata trecentis, circuitus tricies octies viginti quinque millia tenet.* Nugæ. Doctissimus & accuratissimus scriptor Camdenus hanc rationem inivit, a Tarvisio promontorio ad Belerium, itinere ob sinuosos littorum tractus curvato, millia passuum sunt CCCIↃXII. Inde ad Cantium CCCXX. millia: denique a Cantio ad Tarvisium IↃCCIIII millia. Quæ summa est CIↃ IↃCCCXXXVI millium passuum. Hæc Insula olim in duas partes divisa fuit, teste Ptolemæo magnæ Constructionis lib. II, ubi insulam universam in *Britanniam Magnam & Parvam* dispescit. *Magnam* vocat citeriorem ejus partem ad Meridiem. *Parvam* vero ulteriorem ad Septemtriones. Romani vero ulteriore parte neglecta, *quia*, ut inquit Appianus, *illis utilis esse non poterat*, citeriorem in Provinciam jam redactam primum duplicem fecerunt, *Inferiorem* & *Superiorem*, ut ex Dione colligitur. Angliæ enim partem citeriorem cum *Wallia Superiorem*, ulteriorem & Septemtrionalem *Inferiorem*, vocat. Postea in tres partes descripserunt, ut ex Sexto Rufo liquet, in *Maximam Cæsariensem, Britanniam Primam* & *Britanniam Secundam.* Postremo, cum Imperij Romani formula indies immutaretur, Britanniam quinquepartitam fecere, *Britanniam* nimirum *Primam, Secundam, Maximam Cæsariensem, Valentiam, & Flaviam Cæsariensem.* Atque hæ quidem fuerunt sub Romanis ipsius Britanniæ divisiones. Nonnulli universam Insulam olim fuisse in tres partes divisam scripsere, nempe in *Loegriam, Cambriam & Albaniam.* Sed hanc recentiorem esse divisionem credit Camdenus, ut quæ a tribus populis, Anglis, Cambris & Scotis, qui postremo Insulam inter se diviserunt, videatur enata. Postea in duo Regna, nempe Angliam & Scotiam, divisa est insula: jam vero fœlicissime sub Iacobo 6 unita hæc duo sunt Regna, & tota insula *Magna Britannia* appellata. Vastissimo autem & apertissimo Oceano, ut supra docuimus, Britannia undique circumfunditur, quem B. Basilius *Mare magnum, & navigantibus horrendum* dixit. Late certe modo campos vicinos inundat, modo refugit & nudat, & ut cum Plinio loquar, in magnitudine hac aperta, Lunæ vim laxe grassan-

Regio. *Nomina, a quibus & cur indita.* *Cœli Temperies.* *Soli fertilitas.* *Animaliū varietas.* *Incolarū virttus.* *Albion Insula. Vnde dicta.* *Figura & situs.* *Mare.*

ANGLIA, SCOTIA et HIBERNIA.
OCEANVS DEVCALI:
DONIVS
OCCIDEN:
Hiberniæ aliquot nomina
2 Glanarme ab. 9 C. Beale
3 Corane 10 Englisshe cast
4 Belfast 11 New cast.
5 C. Letrum 12 C. Eiland
6 Moschenes ca. 13 Dereshame
7 Drommemer 14 Clancauras
8 Tripperain 15 Kylmyumoge
TALIS
OCEANVS
VERGIVIVS OCEANVS
Miliaria Anglica parua
10 20 30 40 50 60 70
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
HIBER
Hebrides
HIBERNICVM
MARE
Anglesey
Occi: dens
Meri:

OCEANVS
GERMANICVS
OCEANVS BRITANNICVS
NORVEGIAE PARS
DANIAE PARS
ANGLIA
Nomina aliquot quę ſuis orbiculis aſscri:
bere loci anguſtia prohibuit
Scotiæ
2 Leyn
3 Lonet
4 Ranyue
5 Narden
6 Tornway
7 Rothes
8 Inuerury
9 Inuermegy
10 S.t Johans tou
11 Luccurs
12 Mazad
13 Bergomum
14 Duglyn
15 Neyum
16 Monoch
17 Dunblain
18 Falkirk
19 Quenesferry
20 Cornwall
21 Dunbriton
22 Craufurdihou
Hebridum Inſul:
1 Dunweg
2 Kirk morich
3 Reuenſa
4 Roſay
5 Arrois
6 Bailmoir
7 Colanzay
8 Sodore
Angliæ
2 Kirſopfoot
3 Wulſty
4 Wigen
5 Rothedale
6 Stopford
7 Garthpibo
8 Chalmondelay
9 Whitchurch
10 Bramcroſt
11 Barkway
12 Biſshops tartford
13 Waltham ab.
14 Eltham
15 Lencham
16 Minching hampton
Flandria
Artois
Picar: die
Seelant
Bra: bant
Hay: nault
Namur

tis efficacius ſentit,tantaque vi ſemper immittitur, ut non ſolum flumina retroagat, ſed aut terreſtia deprehendat Animalia, aut marina deſtituat. Tot enim & tanta Monſtra marina in littore Britannico derelicta ſingula quæque ætas vidit & obſtupuit,ut non temere cecinerit Horatius:

Belluoſus qui remotis
Obſtrepit Oceanus Britannis.

Commoditates.

Et Iuvenalis: *Quanto Delphino Balæna Britannica major.* Tantumque erat vel hoc noſtrum Mare hyeme navigare,ut Iul. Firmicus in libello de Errore profanarum religionum ad Conſtantem & Conſtantium. Imp. exclamarit. *Hyeme (quod nec factum eſt aliquando,nec fiet) tumentes,& ſævientes undas calcaſtis Oceani Britannici, ſub remis veſtris incogniti jam nobis pene maris unda contremuit, & inſperatam Imperatoris faciem Britannus expavit. Quid amplius vultis? virtutibus veſtris victa Elementa ceſſerunt.* De commoditatibus quas hoc Mare præſtat, de tepore quo terras fovet, de vaporibus quibus aerem nutrit,& agros irrorat,de Piſcibus varij generis, Salmonibus, Paſſeribus, Paguris, Aſellis, Halecibus, &c quorum infinita examina alit, nihil attinet dicere; Margaritæ tamen non ſunt ſilentio prætereundæ quas rotunda ſpecie Mari Britannico gregatim natare ducem ſectantes, more apum Iubas memorat. Et Marcellinus: *Quod genus gemmæ etiam in Britannici ſeceſſibus Maris gigni,legique,licet dignitate diſpari non ignoramus.* Harum ſpe Cæſarem Britanniam petijſſe author eſt Suetonius,eaſque tanta magnitudine fuiſſe,ut in nonnullis manu pondus exegerit, thoracēque ex illis Veneri Genetrici dicaverit. Atque hæc de Albione,nunc reliquas præcipuas percurramus. Inter omnes longe pręcellit Hibernia,de qua nihil hic,de ea in proprijs quas occupat tabulis,dicturi.

Orcades unde dictæ
Soli fertilitas.
Animalium varietas.
Imperiū Majorum.

Eam ſequuntur *Orcades*,nunc *Orkney*, xxx plus minus Inſulæ, modicis inter ſe diſcretæ ſpatijs, quas ita appellat antiqua quædam membrana, quaſi *Argath*,id eſt *ſupra Getas*,ut ibi exponitur: Camdenus malit ſupra *Cath*, objacet enim *Cath*, regioni Scotiæ, quam ob promontorium *Cath-neſſe* nunc vocant,cujus Incolæ *Carini* pro *Cathini* perperam Ptolemæo nominari videntur. Solini ætate Homine vacarunt,& junceis herbis inhorruerunt, uunc vero cultæ ſunt, ſed ſine ſylvis, Hordei ſatis feraces,Tritici & Arborum omnino indigæ. Serpens in eis nullus aut venenoſum animal. Animalium greges numeroſiſſimos nutriunt: Lepores, Cuniculi, Grues & Cygni hic multi. Copioſa item in his piſcatio eſt, ex qua Incolæ non parum emolumenti capiunt. Iulius Agricola claſſe primus Britanniam circumvectus, Orcadas ad id tempus incognitas, invenit domuitque, tantum abeſt ut Claudius devicerit (quod Hieronymi Chronicis aſſeritur,) ut Hadriani tempore Iuvenalis cecinerit:

Arma quid ultra
Littora Iuvernæ promovimus, & modo captas
Orcades, & minima contentos nocte Britannos.

Deinde vero cum Romanorum concideret in Britannia Imperium, Pictorum ſedes fuerunt, & Claudianus poetice luſit.

Maduerunt Saxone fuſo Orcades:

Nennius etiam tradit Ochtham & Ebiſſum Saxones, qui Britannis meruerunt, cum xl *Cyulis*, id eſt Myoparonibus circa Pictos navigaſſe,& Orcades devaſtaſſe. Poſtea in Norwegorum poteſtatem & Danorum devenerunt,unde Gothice loquuntur Incolæ,& demum Chriſtiernus Rex Daniæ pacta pecunia,anno cIↃ cccc lxxIIII,omne ſus ſuū in Regem Scotiæ tranſtulit. Harum autem præſtantiſſima Pomonia Epiſcopali cathedra celebris,a Solino POMONA diutina ob diei prolixitatem vocata,hodie *Mainland* incolis,quaſi continens eſſet. Stanni & Plumbi ferax ac ſede Epiſcopali in *Kirczwale* opidulo, & duobis caſtris ornata. *Ocetis* etiam inter has Ptolemæo recenſetur, quam *Hethy* nunc dici conjectat Camdenus. An vero *Hey*, quæ inter has numeratur Plinij *Dumnam* dicam,inquit idem Camdenus,nondum ſtatui. Certe ſi non ſit, malim *Faire Yle*, I. *Inſula pulchra*,cujus opidum quod habet unicum *Dumo* dicitur *Dumnam* exiſtimare, quam cum Becano *Wardhuys* in Lappelandia cenſere. Hactenus ille. *Zelandiam* quoq; unam earum nominat Ioannes Major, quinquaginta mille paſſibus in longum exporrectam. Incolæ porro harum Inſularum cum abundantia Hordei potentiſſimum conficiant potum, & omnium mortalium ſint bibaciſſimi, nullum tamen in eis unquam ebrium,aut mente alienatem,nullum amentum aut ſtolidum viſum eſſe teſtatur Boetius.

Hebrides, earum nomina.
Vnde dictæ Ebudæ.

His proximæ *Hebrides* Inſulæ numero xlIIII, quas Beda *Mevanias*, Ethicus *Beteoricas*, Giraldus alibi *Inchades & Leucades*, Scoti *Weſterne Iles*, I. Occiduas Inſulas: Ptolemæus cum Plinio & Solino *Ebudas vocat.* Nominis hujus rationem elicere non poſſum,inquit Camdenus,niſi ita dictas exiſtimem,quod Fruges hic non provenerint; prodit enim Solinus harū incolas Fruges neſcire,& Piſce tantum Lacteque vivere,& *Eb Eid* Britannice ſine Frugibus ſonat. Hæc ille. Harum triginta eſſe Plinius ſcripſit, ſed quinque recenſet Ptolemæus. Prima *Ricina* eſt, Plinio *Ricnea*, Antonino *Riduna*, nunc *Racline*. Inſula hæc exigua eſt objecta Hiberniæ. Proxima *Epidium* eſt, nunc *Ila* (teſte Camdeno) Inſula ſatis ampla,& campeſtri planicie ferax. Inter hanc & Scotiam *Iona* interiacet. Bedæ *Hy* & *Hu*, ſitu plano gaudens, in qua Epiſcopalis eſt ſedes,in *Sodore* opidulo,unde Inſulæ omnes *Sodorenſes* etiam dictæ fuerunt, quod in ejus diœceſi cenſentur; celebris autem eſt Regum Scotiæ ſepultura. Inde *Maleos* eſt Ptolemæi,nunc *Mula*,cujus Plinius videtur meminiſſe,cum inquit *Reliquarum Mella xxv mill. paſſ. amplior proditur.* Sic enim antiquiſſima Plinij editio Venetijs concipit, ubi in vulgatis legitur *Reliquarum nulla. Hebuda* Orientalior nunc *Skie*, deinde Scotiæ litori longe obtenditur, & *Hebuda* Occidentalior magis in Occaſum divergens, nunc *Lewes*, cui præeſt *Mac cloyd*,& antiquo Manniæ libro *Lodhus* dicitur,monticulis prærupta, ſaxoſo & raro cultore, ſed omnium ampliſſima, a qua exiguo Euripo *Euſt* djsjungitur. Cæteræ præter Hyrtham ignobiles ſunt aut ſaxis aſperæ,aut cautibus inviæ, & vix virenti ceſpite veſtitæ; has tamen omnes velut imperij ſui firmamentum numerata pecunia a Norwegis coemerunt Scoti, etſi minimum inde fructum percipiant, cum Incolæ antiqui ſcilicet Scoti, ſive Hibernici, homines erectis animis,& projecta audacia,legum ſeveritate,& judiciorum metu ſe illigari non patiantur.

Mores.

Quod vero ad mores,cultū & linguam ſpectat a ſylveſtribus Hibernicis ne tantillum diſcrepant,ut facile unam eamdemq; eſſe gentem cognoſcamus. Sed de harum Inſularum incolis libet verba Solini hic apponere,qui ita de his ſcribit: *Neſciunt fruges, piſcibus tantum & lacte vivunt. Rex unus eſt univerſis: nam quotquot ſunt, omnes anguſta interluvie dividuntur: Rex nihil ſuum habet; omnia univerſorum; ad æquitatem certis legibus ſtringitur; ac ne a varitia divertat a vero, diſcit paupertate juſtitiam, utpote cui nihil ſit rei familiaris; verum alitur e publico: nulla illi datur femina propria: ſed per viciſſitudines, in quācumque commotus fuerit, uſurariam ſumit, unde ei nec votum, nec ſpes conceditur liberorum.* Sequuntur Mona & Vecta de quarum altera in tertia Tabula Angliæ,de altera in ſeptima agemus. Et hæc quidem de Britannia,deque inſulis præcipuis Britannicis hoc loco in genere dicta ſufficient: cætera in ſingulis deinceps Tabulis exponemus.

HIBERNIA REGNUM.

Regio.

Nomina prisca & recentia, a quibus & cur indita.

HIBERNIA Insula sequitur, Orpheo, Aristoteli & Claudiano *Ierna*, Iuvenali & Melæ *Iuverna*, Ptol. Ἰουερνία; Diodoro Siculo *Iris*, Eustathio *Vernia* & *Bernia*, Plutarcho Ogygia, incolis *Erin*, Britannis *Yuerdhon*, Anglis *Ireland*. Vnde hæc profluxerint nomina, variæ ut in re obscura subinde enatę sunt opiniones. Hiberniam alij ab Hibero duce Hispano, qui primus magna hominum coacta multitudine, eam occupavit, dictam volunt: ab Ibero fluvio alij, quod illius accolæ primi Insulam habitaverint: alij ab hiberno tempore, quia ad Occidentem vergit: Eulogij author ab Irnalpho Duce; Postellus dum Melam Lutetię prælegeret, ab Hebræis repetebat, ut sit *Irin*, quasi *Iurin*, id est Hebræorum terra, *Hebræi* (inquit si Dijs placet) *cum essent Magi peritissimi, scirentque Imperium Vniversi futurum in angulo fortissimo, qui est ad Caurum, illas partes, & Hiberniam quamprimum occuparunt, Syrique & Tyrij illas regiones ut basim futuri imperij ponerent, incolere sategerunt*. His cũ eruditissimo Camdeno suffragari non ausim, ne receptissimæ quidem isti de hiberno tempore opinioni, quamvis legamus in hac Insula ex omni vento aërem brumescere. *Hibernia, Iuverna* & ἰέρνια procul dubio ab Orphei & Aristotelis *Ierna* dimanarunt, *Ierna* autem illa, *Iris, Iuerdhond*, & *Irelan*, ab Incolarum *Erin*. Ab *Erin* ergo gentis vocabulo etymon petendum. Hic Camdenus cum magnis illis Philosophis ἐπέχει, nec quid opinione augurari possit se habere dicit: nisi forsan, inquit, sit ab *Hiere* Hibernica voce illis Occasum, sive plagam Occidentalem sonante, unde *Erin* quasi Occidentalis regio deducta videatur.

Situs.

Protenditur hæc Insula ab Austro in Aquilonem, forma lenticulari, sive ovali non viginti dierum navigatione, ut Philæmon apud Ptolemæum tradidit, sed cccc tantum mill. pass. Latitudine vix cc implet. Sita est inter Tropicum Cancri & Circulum Arcticum: inter Hispaniam scilicet & Britanniam: ab Ortu habet Britanniam, a qua mari Hibernico & unius tantum diei navigatione discluditur. Ab Occidente vastum Oceanum. A Septemtrione, qua Oceanus Deucaledonius quem Ptolemæus vocat *Hyperboreum*, irrumpit, habet Islandiam: ab Austro respicit Hispaniam.

Cœli Temperies.

Aër hujus insulæ est saluberrimus, Cœlum mite, clemens, blandum; nam neque æstivo calore Incolæ ad umbras & loca opaca impelluntur; neque frigore ad focos: semina tamen ob autumni humiditatem rarius maturescunt. Hinc Mela scribit, Cœlum ad maturanda semina iniquum habere. Salubritate tamen & serenitate aëris multum Britanniæ præstat. Nemo propter hiemem ibi aut fæna secat, aut stabula fabricat jumentis. Terræmotus hic nunquam, vix semel in anno Tonitru audies. Regio gleba præpingui, uberique Frugum proventu felix est: Pascuis tamen quam Frugibus. Gramine quam Grano fœcundior. Tritici namque grana sunt hic contracta & minuta, & vix alicujus vanni beneficio purganda. Quod ver gignit, Æstas nutrit, vix in messe pluvialis aquositas colligi permittit. Æolicis namque flatibus, & pluvialibus inundationibus præ alijs Terris hæc exuberat. *Verum* (ut inquit Mela) *adeo luxuriosa Herbis non lætis modo, sed etiam dulcibus, ut si exigua diei parte pecora se impleant, & nisi pabulo prohibeantur, diutius pasta dissiliant.* Quod etiam Solinus de hac Insula testatur.

Animaliũ varietas.

Hinc pecorum infinita multitudo, primæ & præcipuæ incolarum opes, Ovium etiam greges plurimi, quas quotannis bis tondent. Equi item optimi (*Hobies* vocantur) quibus non idem qui cæteris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Nullum ibi reptile degit, nullus Serpens, privilegio cum Creta communi: sæpe, etiam illuc de Britannia allati Serpentes, mox ut proximantes terris odorem aëris illius attraxerunt, intereunt. Beda testis est, vidisse se quibusdam a serpente percussis rasa folia codicũ ex Hibernia asportatorum propinata esse, & continuo totam vim grassantis veneni, tumoremque inflati corporis recessisse. Falcones præterea, Accipitres & Nisos, præ alijs regionibus copiose producit. Aquilarum quoque non minor hic copia, quam alibi Milvorum. Tanta vero multitudine se Grues ingerunt, ut uno in grege centum frequenter reperias. In Boreali plaga Cygni abundant. Ciconiæ vero per totam Insulam rarissimæ sunt, & illæ nigræ. Desunt Perdices, Phasiani, Picæ & Philomelæ. Apum tanta multitudo, ut non solum in alvearijs, sed etiam in Arborum truncis & Terræ cavernis reperiantur. Scribit etiam Giraldus de Avibus præ cæteris hoc memorabile, ex lignis quibusdam in mari temere natantibus, gummi primum effluere: hoc gummi postea in crustam indurescere, intus nasci Animalcula, quæ primum vitam, postea rostra, pennas, alas concipiant, denique vel in aëre volitent vel aquis innatent, neque aliter generari hoc Animal. Sylvester Giraldus, quem dixi, testatur se istiusmodi aves permultas vidisse semiformes, rostro ex testulis pendentes, quæ si perfectæ fuissent, reliquarum more volitassent. Easdem quoque in Scotia nasci ferunt, vocarique ab incolis *Barnikles*. Sunt & aves, eodem teste, biformis naturæ, quas *Aurifrisios* vocãt, plurimæ, Aquila quidem minores, Accipitre majores, quibus alterum pedem unguibus armatum, apertum & rapacem; alterum vero clausum & pacificum, solique natatui idoneum, naturæ ludentis opera contulit admiranda. Sunt & aliæ quas *Martinetas* vocant, Merula minores, in modum Coturnicum curtæ sed albo ventre nigroque dorso degenerant. Mirum de his aviculis, quia si mortuæ in loco sicco serventur, putrescere nesciunt: & inter vestes aliasve res locatæ, eas indemnes a Tinea conservant. Et quod longe stupore dignius est; mortuæ quoque in sicco suspensæ, rediviva plumarum renovatione singulis annis immutantur. Ferarum quoque omnia fere genera continet. Habet enim Cervos qui præ nimia pinguedine parum ad cursum apti sunt; & quanto minores sunt corporum quantitate, tanto præcellentius efferuntur cornuum dignitate. Aprorum magna copia est. Sunt & Lepores multi. Sed omnium Animalium, Ferarum & Avium corpora, hic quam alibi minora. Est & Taxus, & Mustela. Sed caret Capris, Damis & Ericijs. Talpæ nullæ vel rarissimæ: sed Mures infiniti. Lupum, item & Vulpem habet. Sed de his satis, ad alia transeo.

Imperiũ Majorum

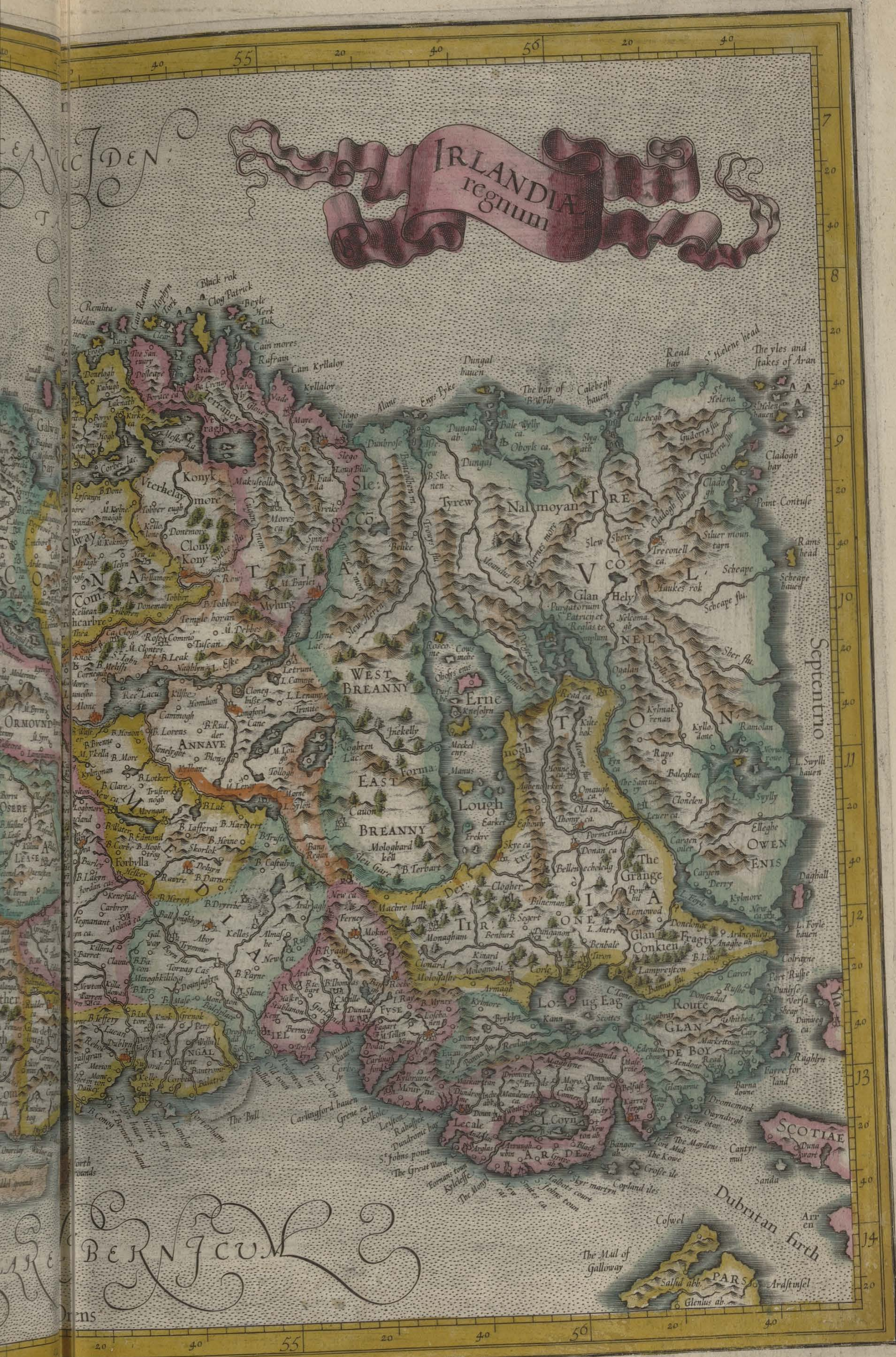
Hibernia quondam multos Regulos habuit, nunc autem sub Anglorum regimine & per Proregem quem Dominum Deputatum vocant administratur. Hibernia vero sub dominio Regis Anglorum incidit circiter annum CIↃCLXXV, quo Rodericus Connaciæ Rex, se Regem universæ Hiberniæ nominavit, qui cum totam Insulam subjugare contenderet, bellum continuum cum cæteris Regulis gerebat, ex cujus quidem seditione factum est, ut alij Reguli sesponte, ac sine ulla sanguinis effusione Anglorum Regi Henrico Secundo dederint: & inde omnes Hiberniæ Domini dicti sunt usque ad Henricum Octavum, qui Rex Hiberniæ ab Insulæ Ordinibus & Proceribus declaratus fuit, quia quibusdam seditiosis Domini nomen erat invisum.

Vrbium nomina.

Quatuor in hac Insula civitates pręcipuæ, DVBLINIA totius Hiberniæ Metropolis, sedes Regia & Archiepiscopalis, Æde S. Patricij ac Comitatus titulo exornata, Hic judicia &

Oceanus
Vergivius
Miliaria Ibernica Communia
5 10 15 20 25 30 35 40
Oceanus
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio
Mare
Meridies
Galway bay
Lymerik
Waterford
Ormond
Bantre bay

IRLANDIÆ regnum
Septentrio
WEST BREANNY
EAST BREANNY
ANNAVE
ORMOUNDE
Erne
Lough Earne
The Grange
The bay of Slygah
Dungal hauen
Calebegh hauen
Read bay
The yles and stakes of Aran
Cladogh bay
Point Contyse
Rams head
Purgatorium Patricii
Glan Conkein
Route
GLAN DE BOY
Lecale
L. Coyn
ARD
Carlingford hauen
The Bull
SCOTIÆ
PARS
Dubritan firth
The Mull of Galloway
BERNICUM

HIBERNIA.

cia & Comitia, quæ vulgo Parlamenta dicuntur, celebrari ſolent. Hic etiam inſulæ Procuratores ut plurimum conſidēt. Secundas partes tenet *Waterfordia*, Tertias *Limmiricū*, Quartas *Corcagia*. Sunt & alia ibi opida ac municipia ſatis magna, de quibus in particularibus deſcriptionibus fuſius.

Lacus. *Lacus* quoq̄ue plurimos hæc Terra habet, inter quos Lacus eſt in Hultonia ab Erno lacu xv mill. diſtans, de quo ſuo loco fuſius; Super *Armacum* urbem ſtagnum eſt haud amplum, in quod ſi haſtam defixam aliquot menſes relinquas, pars ea quæ luto inhæſit ferrea; quæ aquæ immerſa ſaxea, exſtans lignea futura ſit. Eſt & *Erno* lacus, qui 30 mil. paſſ. in lõgitudine, xv in latitudine diffunditur, ſylvis opacis coronatus, & adeo piſcoſus, ut piſcatores nimiam frequentius piſcium copiam, retiumque rupturas, potius quam defectus conquerantur. Fama eſt inter accolas hunc olim agrum fuiſſe cultiviſſimum, & Incolis frequentiſſimū, ſed ſubito propter eorum infandam cum beſtijs venerem, ſuperfuſis aquis in lacum redactum. *Terram*, inquit Giraldus, *tã turpium contra naturam facinorum conſciam, non tantum primis, ſed cunctis in poſterum habitatoribus indignam Author Naturæ judicavit.*

Flumina. Fluminibus item egregijs ſcinditur & rigatur Inſula: quorum nomina hæc ſunt: *Avenliſius*, Dubel perfluens, *Boandus*, per Mediam; *Banna* per Vltoniam; per Connaciam, *Linnus*; & *Moadus*, per Kenelcunilliam, Slichejam, & Samairam; *Modarnus* vero & *Furnus* per Keneoliam. Sunt & alia plurima, quorum quædam ex Terræ penetralibus irriguiſque fontium venis emerſa, alia vero ſubito e ſtagnis erupta, illuſtres Inſulam per partes longis excurſibus diſterminant, & diſtinguunt, de quibus ſuis locis. Inter omnia vero Flumina Hiberniæ non immerito principatum *Synnenus* obtinet, tam quantitatis ſuæ majeſtate longiſque Terrarum excurſibus, quam fœcundiſſima piſcoſitate. Cæterum Flumina & Lacus ſuis ſibi innatis fœcunda ſunt Piſcibus, & præcipue generibus tribus, Salmonibus & Turtris, Anguilliſque lutoſis: Murænique oculoſis *Syennenus* affluit. Sed deſunt generoſi aliarum regionum & dulcis aquæ Piſces: Lucij videlicet, Perticæ, Gobiones, omneſque fere qui non ex marinis fluctibus originem trahunt. Habẽt autem e contrario ſtagna trium Piſcium genera, quæ nuſquã alibi reperiuntur. Sunt enim Turtris lõgiores & rotundiores, albis carnibus conſertis & ſapidis, Vmbris perſimiles, niſi quod capite degenerant craſſiore. Sunt alij & marinis Halecibus, tam forma & quantitate, quam colore & ſapore, ſimillimi. Sunt & Tertij, Turtris, niſi quod maculis carent, per omnia ſimiles. Hæc autem tria genera Piſcium in æſtate tantum & nunquam in hyeme comparent. Terra inæqualis eſt & montoſa, mollis & aquoſa. In ſummis Montium verticibus Stagna reperies & Paludes. Pecore Montes, Nemora Feris abundant.

Mare. De Mari quod Hiberniam & Britanniam interluit, ſic ſcribit Solinus: *Mare quod inter Hiberniam & Britanniam interluit, undoſum & inquietum toto in anno, non niſi æſtivis pauculis diebus eſt navigabile.* Sed errat. Satis enim tranquillum eſt, niſi ventorum vi agitetur. Et non ſolum æſtate, ſed etiam ſumma hyeme, vectores ultro citroque navigant. Marinis autem Piſcibus per omnia latera, maritima ſatis abundant. Habet Hibernia in univerſum Comites triginta tres, Archiepiſcopos quatuor: *Armachienſem*, totius Hiberniæ Primatem: *Dublinenſem* Hiberniæ Primatem: *Caſſilienſem* & *Toamenſem*. Et hi quatuor viginti novem Suffraganeos habent, quos omnes ſuo loco & ordine in ſequentibus Tabulis recenſebimus.

Mores. Sed antequam ad reliqua pergamus, tenendum eſt, Hiberniam ex Incolarum moribus in duas partes diſtribui. Qui enim legibus teneri recuſant & incultius vivunt *Iriſhrie* & vulgo *Wild Iriſh*, id eſt, ſylveſtres Hibernici vocantur. Qui vero legum poteſtatem ſanctam habent, & judicijs ſe ſiſtunt, *Anglo-Hibernici* dicuntur, & eorum regio *The English Pale*. Qui in Anglica provincia habitant, victu, cultu & ſermone ab Hibernicis differunt. Nam a priſcis Anglorum moribus ne tranſverſum quidem unguem diſcedunt, Anglice, naturaliter & incorrupte loquuntur: Hibernice tamen norunt, propter quotidiana commercia. Authoritate nutuque Britannicarum Legum Rempublicam adminiſtrant: ſuos tantum cives affinitate devinciunt: & Hibernicos procos vehementiſſima animi contentione repudiant. Hæc de Anglicæ provinciæ habitatoribus dicta ſufficiant, reliquum eſt ut de Hibernicorum moribus atque couſuetudine nonnihil dicamus. Hibernici primarios quoſdam Tyrannos habent, quorum imperio plures tenentur; ſub Anglico jure & imperio, niſi ſimulate & quamdiu Angli milites eorum territoria depopulantur, non vivunt. Iudicia tamen propter deprædationes & furta nocturna certis temporibus & locis conſtituunt. Illic reorum qui accuſantur, proprium eſt: Nego. Si convincantur, ad litem æſtimandam quoſdam arbitros: quos illi *Brehonios* appellant, adhibent. Iſti ſunt ex una familia proſeminati, qui quamvis intelligentiam juris non habeant, vulgo tamen propter arcanam quamdam ſcientiam ac moribus acceptam, quaſi divini habentur. Militia eorum partim equeſtris, partim pedeſtris eſt. Equites habent Equos valde tractabiles, quos ſine ullis adminiculis, etiam loricati inſiliunt. Haſtas bene ponderoſas circa medium manibus præhenſas ſupra capita in hoſtem vibrant. Inter pedites quidam ſunt ſagati milites valde robuſti, quos *Galeglacios* vocant, & tela pedalia ſecuribus ſimilia, eaque gemina, cultris tonſorijs acutiora, longiuſculis haſtilibus affixa gerunt, & totius Hibernici belli fundamentum, ac robur ſunt. Secundum locum obtinent Pedites levis armaturæ machærophori, qui *Karni* dicuntur, & neminem occiſum putant niſi capite truncatum. Tertio loco ſunt curſores, quos Daltinos vocant, qui inermes incedunt & miniſtros ſe præbent equitibus. Totus autem tam equitatus quam peditatus, quoties ad manus venitur magna voce *Pharro Pharro* inclamat: & tibia utriculari loco tubæ utitur. Decumbenti aſſiſtentes numquam de Deo, nec animæ ſalute, aut Teſtamento condendo verba faciunt, ſed omnia in ſpem convaleſcendi: pro deplorato habent, ſi quis Euchariſtiam poſtulet. De Teſtamento non laborant Vxores, quod mos inolevit, trientem bonorum eis dari, reliqua in liberos diſtribui æquis portionibus, niſi quod in hæreditate adeunda plus poteſt, qui plus valet. Qui enim potentiſſimus, ſive Patruus ſive Nepos, in hæreditatem excluſis filijs, ſæpiſſime involat. Moribundum aliquem antequam fatis concedat, præficæ in quadrivio ſtantes paſſis manibus vocant quibuſdam clamoribus, ad hoc aptatis, & animam eluctantem remorari conantur, commemoratis bonorum, Conjugum, formæ, famæ, agnatorum, amicorum, equorum commoditatibus; interrogantque cur velit, & quo, & ad quos recedere, cumque anima expoſtulant, quod ingrata ſit. Denique animam evolantem ad mulicrcularum illarum de nocte & nigredine apparentium ſpeciem tranſire conqueruntur, & affirmant, egreſſam vero de corpore, ululatibus, & palmarum comploſionibus lamentantur.

Victus. Cænitant Hibernici magnifice & opipare. Nam licet delicatis Artolaganis minime abundent, nec etiam ulla urbana in epulis lautitia adhibeatur, menſas tamen habent, Bove, Porco, & alijs cibarijs, prout temporum obſervatio exigit cumulatiſſime inſtructas. Porcos præcipue opimos nimiopere appetunt: faciunt pluris omnium obſoniorum nihil. Nonnulli dictitant illos crudis carnibus veſci, quod contra eſt, ac dicunt: tametſi non admodum coctis, nec plus ſatis aſſis delectantur, tamen cruditate minus ſæpe nauſeant. In epulis accumbunt lectulis poſitis. Primus in menſa locus tribuitur Matri familias, talari tunica, & ſæpe crocota, bene manicata amictæ. Inter cænandum adeſt citharista oculis ſæpe captus, muſicis minime eruditus, qui chordarum pulſu (ſunt autem ex ferreis aut æneis filis, non ex nervis ut alibi fit contextæ) animos accumbentium relaxat.

HIBERNIAE II. TABVLA:

IN QVA VLTONIA, CONNACIA, MEDIA: ET PARS LAGENIÆ.

VLTONIA.

IBERNIA in genere descripta: antequam ad specialiorem singularum Partium deli-
neationem me accingam, operæprecium putavi primum distributionem ejus propone-
re. Hibernia in quinque Partes seu Provincias dividitur. In *Lageniam* quæ ad Orientem
est Angliæ proxima: *Connaciam* vel *Conachtiam* quæ ad Occidentem vergit: *Vltoniam* in
Septemtrionali parte: & *Momoniam*, in Australi plaga sitam. Quinta pars *Media* appel-
latur, quæ medio loco sita, a cæteris clauditur. In hisce quinque Provincijs alia quædam
notabilia territoria ponuntur, ut in *Lagenia* includuntur *Fingalia, Offalia, Leisia, Ossiria*, &
Ormundia. In *Media* reponuntur *Slania, Fouria*, & *Delvinia*. In *Connacia* comprehenditur
Claria; In *Vltonia* continetur *Vrilia, Antrimenia, Lecalia*, ac *Treconclia*. In *Momonia* con-
cluduntur *Trippetatia, Keria, Cosmaia, Desmondia, Tomondia*, nonnullaque alia. Est & alia
Hiberniæ partitio, quam in Tabula generali etiam attigimus: hæc magna cum cura & diligentia est consideranda; si
quis hujus Terræ statum cognitum, ac perspectum habere avcat. Quare observare diligenter oportebit, Hiberniam
in duas partes distributam esse in Anglicam & Hibernicam: Hanc Germani & genuini Hiberni, illam Anglorum
progenies incolit: eaque portio plebeio sermone, *Anglica Provincia* nominatur, quod sit Anglorum territorijs, qua-
si palis & septis circumsessa. Etenim postea quam Angli Dermicium, exactum Regem, Hibernicis hostibus, armis
castrisque oppressis, in patriam atque adeo in regnum restituerunt: Angli victores sedem stabilem & domicilia certa,
in lectis Hiberniæ locis habuerunt: deinde cum inter se & domitos Hibernos, quædam quasi Insulæ divortia fecis-
sent, illam partem, in qua Coloniam collocarunt, Anglicam Provinciam apellaverunt. Hac major Lageniæ & Me-
diæ pars, ac ea Vltoniæ portio, quæ Vrilia dicitur, continetur, sed præcipua Lageniæ particula, quę Fingalia vocatur
Dublinio, ad Aquilonarem plagam finitima, primas tenet: Media secundas. Mercator autem partes priore distribu-
tione a nobis positas, quatuor tabulis luculenter exhibet, ab Vltonia, Connacia, Media & parte Lageniæ facto ini-
tio. Harum omnium Partium, quo ordine ab authore nostro ponuntur, delineationem, quam potero fidelissime,
proponam. Offert se primo loco Vltonia. Pars hæc Hiberniæ prima Latine *Vltonia* dicitur, Anglis *Vlster*, Hibernicis *Regio.*
Cui Gully, id est, Provincia *Gully*, Britannis *Wltw*. Protẽditur ad Mare Hyperboreum, & hinc *Buinda* a Media, illinc *Er-* *Nomina.*
no Lacu & *Bannio* fluvio a Connacia dirimitur. Regio ampla, alicubi ferax, alicubi macra, viriditate tamen ad aspectũ *Situs.*
ubique jucunda, & pecoribus refertissima. *Ioannes Cursius* primus Anglorum hanc regionem aggressus est, & Duno, *Soli quali.*
Armachaque expugnatis, universam aut bello, aut deditione complexus est, primusque Vltoniæ Comes est dictus: *Imperiũ.*
sed cum illi res prospere gestæ ita invidiam conflassent, ut ex suis virtutibus, aliorumque vitijs in exilium ageretur;
Hugo de Lacy qui illum bello persequebatur, datus erat a Rege Ioanne successor. Hujus unicam Filiam Gualterus de
Burgo Dominus Connaciæ uxorem duxit, & uxorio jure creatus est Vltoniæ Comes, permansitque ille honor in Ri-
chardo filio, ut Ioannem Nepotem taceam qui ante Patrem obijt, & Guilielmo Muto hujus Ioannis Filio ex Eliza-
betha Clara (hærede altera Gilberti *Clare* fratris sui) qui a suis interfectus Elizabetham unicam Filiolam reliquit, quæ
Leonello Clarentiæ Duci enupta. Per hujus vero unicam Filiam ad Mortuomarios, ab illis rursum per Filiam ad
Richardum ducem Eboracensem Vltoniæ titulus est devolutus, cujus Filius Edwardus IIII Rex Angliæ sacro pa-
trimonio sive Domanio, ut vocant, Regio adjunxit. Quo tempore cum Anglia in partes discederet, intestino exar-
descente bello & Angli qui hic meruerunt, Vltonia relicta, domum profecti partes sequerentur, *O-Neale*, & alij Hi-
bernicæ originis in has regiones involarunt, & ita barbarie efferarunt, ut nihil supra. Iam inde enim non solum qui
ex *O-Neali* sunt familia, sed etiam qui viribus & gratia plurimum valent, *O-Neali* Titulum tamquam honorarium u-
surpant, Vltoniæ Dominos se gerunt, & miserum populum pensitandis tributis exhauriunt: adeo ut hæc Provin-
cia quæ suis Comitibus olim triginta millia Marcarum dependit, nunc vix pauxillulum nummorum Anglo reddat.

Dividitur Vltonia in citeriorem & ulteriorem. Citerior tres habet Comitatus, *Louth, Down* & *Antrimme*: Vlte-
rior septem *Monahon, Tiroen, Armack, Colrane, Donergall, Fermanagh*, & *Cavon*. Ptolemæi vero ætate hanc universam
incoluerunt *Voluntij, Darni, Robogdij*, & *Erdini*. *Voluntij*, unde *Guly*, & *Vlster* forsitan profluxerunt, tenuerunt tres Co-
mitatus *Down, Antrimme*, & *Louth*, qui & *Iriel* dicitur, cujus Comitem primum Ioannem *Brimicham* creavit Rex
Edwardus secundus, quod justo prælio Edwardum Brusium Scotum, qui se Hiberniæ Regem declaraverat, ad *Dun-*
dalk opidum maritimum profligavit, & occidit. Regiones etiam adjunctas insederunt, quarum nomina Latino ser-
mone eloqui vix datur, *Tiroen* scilicet, quam nonnulli *Eugenij terram* Latine interpretantur, *Brenny, Iueagh, Mourne*,
& regiones illas quas Anglica *Fitz-Vrsorum* familia occupat, qui nunc degeneres eodem sensu *Mac Mahon* i. *Vrsi filij*
appellantur, cum Kilwarny, & Kilulto & Sylvis densissimis, & Chersonesis duabus *Lecale*, & *Arde*. Nihil in his me- *Vrbium*
moratu dignum occurrit nisi Hibernicos Regulos commemorare velim. Melioris notæ inter Vrbes solummodo *nomina.*
est *Armach* sedes Archiepiscopi & totius Hiberniæ metropolis; ab Armacha Regina sic dictam fabulantur Hibernici:
sed Camdeno eadem esse videtur, quam *Dearmach* vocat Beda; & *Roborum Campum*, ex lingua Scotica sive Hibernica
interpretatur, ubi circa annum salutis IↃLX Monasterium extruxit celeberrimum Columbanus. Quod tandẽ eodem
quasi tempore, tum in Metropolitanam sedem a Viviano legato evectum, & a Ioanne Curcio in Anglorum potestatẽ
redactum, nostraq; ætate templum illud antiquum a profligatissimo rebelle *O-nealo* incendio est deformatum. Re-
gio multis & immensis lacubus intersusa, inter quos lacus *Eaugh* qui statim ab *Armach*, late diffunditur; & ad oriẽtem *Lacus.*

Miliaria Irlandica Com
Occidentalis Oceanus
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

Yla insula
SCOTI
Kirk Morich
Arren
Gilleiare
Cantyr
Pradda
Sanda
Ailza
Ardstinsel
Dunbritan firth
L. Ryam
PARS
The Mul of Cantyr
Cofwel
The Mul of Galloway als The Mulis nuk
Lough Swylli hauen
Daghall als Tralle
L. Foyle hauen
OW EN ENIS
New ca.
TO
Rusfie
The Route
GLAN
Raghlyn
Fayre forland
Cain Torber
Barna clowne
Aendone
Dromemark
Glanarme abb.
The Maydens
Olderflet hauen
Port Muc
The Kowe
Crosse ile
Copland iles
Helaine Harrons
Carregfergus
Bangor
Belfast
Loug Eag
A TI RO NE
Dunganon
Monagham
Lough Erne
Formanogh
EAST BRE ANNY
The Grange
Conkien
Benbale
The Blak valwe
Armagh
Newry
Euangh
Downe
Leca
Newtoun
ARDE
The Bryalle
Skyr Martyne
North rock
South rock
Talbots court
Smites castel
New castel
S. Patriks rok
The Monyl
Kilcleffe
Angwys rock
Fornans town
Arglas
The Great ward
Donart
S. Johns point
Dundrome bay
Madarg point
Leifton
Kelkole
Grene castel
Point Knawbyl
Carlyngford hauen
Corbely
Blackstar knok
Dundalk
Dundalk hauen
Louth
Waren flu
Poynt Donenany
Poynt Clogher
Terfokyn
Bewbytown
Old town
Drogheda
Slane
Balbrygan
Nawy
Porterhame
Lambay
Irlands eye
Hothe head
Dublyn hauen
Dublyn
S. Bennets yland
Dalkey
Old Court
North grounds
Glan Hores
Offalia
MARE
HIBER
NICUM
Oriens
dies

HIBERNIAE II
TABVLA.

ſolem *Kilulto*, *Kilwarney*, & *Diffrin* Sylvæ impeditiores uſquead Sinum illum pertingunt, qui anguſto meatu admiſſus ita ſe inſinuat & varijs receſſibus Terram excavat, ut duas faciat Cherſoneſos, *Lecale* ad Meridiem, & *Arde* ad Aquilonem. *Lecale* totius Hiberniæ longiſſime in Ortum prominet, extremumque ejus promontorium, quod nunc Nautis *S. Iohns Foreland*, Ptolemæo *Iſanium* vocatur, forſitan a Britannico *Iſa*, quod infimum ſonat. In ipſius Iſthmo *Dunum* floruit, cujus meminit etiam, ſed non ſuo loco Ptolemæus, nunc *Down*, vetuſtæ ſane memoriæ opidum, ſedes Epiſcopalis & Patricij, Brigidæ, Columbæque ſepultura inſigne, quorum Monimenta Leonardum Greium Proregē demolitum fuiſſe fama obtinet. *Arde* e regione jacet tenui alveo diviſa, quam Savagi Anglica familia jam degener olim occupavit, & in quam Thomas Smith Eques Auratus, & Reginę a ſecretis pręclaro auſu, ſed infeſto fato Coloniā non ita pridem duxit: Filiū enim naturalem, quem pręfecerat ex inſidijs interceptum canibus objecerunt Hibernici, cujus immanitatis pœnas perditiſſimi illi rebelles poſtea graviſſimas perſolverunt, interfecti, & lupis in prædam dati. Sunt & alij Lacus, de quibus in generali deſcriptione mentio a nobis facta eſt. Inter fluvios primum *Vinderius* flu. occurrit, qui nunc *The Bay of Knocfergus*, ab impoſito opido munito & portu tuto, quem Angli *Knocfergus*: Hibernici *Careg fergus* vocant, id eſt *Fergusij* ſcopulus, quod nomen a Ferguſio ibi ſubmerſo invenit. Deinde *Banna* eximię, ut inquit Giraldus, pulchritudinis fluvius quod nomen teſtatur, ex lacu *Eaugh* ſe in Oceanum duplici oſtio transfundit, Salmonibus totius Europæ longe fœcundiſſimus, eo quod ut nonnulli exiſtimant, ſit omnium fluviorum limpidiſſimus, cujuſmodi aquis Salmones unice delectantur. Eſt & *Logia* flu. cujus meminit Ptolemæus, qui nunc *Lough Foile* paullo ſuperius ſpatioſo oſtio in Mare prorumpit; & alij. Terra inſuper immanibus ſylvis umbroſa.

Flumina.

Silva.

Darni ultra Voluntios conſederunt, ubi nunc *Claneboy*, *Rowte*, *Klynnes*, *Krine*, omnemque tractum maritimum uſque ad *Loghfoile* tenuerunt. *Claneboy* lingua Hibernica *Gens flava*, O-Nealorum fuit poſſeſſio, & nequiſsimi illius rebellis Ioannis O Neali fato nota, qui inter pocula hic a Scoto-Hibernis ex Hebridibus fuit interfectus: poſt cujus obitum hunc agrum Gualtero *D'Eureux* Eſſexiæ Comiti cōceſsit Regina Elizabetha. *Rowte* ſedes erat *Mac-Guillinorum* non obſcuræ in hac ora familiæ. *Glynnes* id eſt, *Convallis*, ad Barones Biſſettos quondam ſpectavit, qui cum Patricium Atholiæ Comitem ob privatas ſimultates ſuſtuliſſent ex Scotia huc exulatum venerunt, ac ſuæ gentis familiam illuſtrem reliquerunt. Supra has *Glynnes*, ex adverſo Inſulæ quam Ptolemæus *Ricnean*, Angli *Raclynes* vocant, *Krine* ſita eſt *O Cahani* regiuncula quam Banna interluit, & *Logia* nunc *Lough foile*. Ad quod flumen non obſcura ſuperſunt nominis Darniorum veſtigia in lacu *Der*, de quo Nechamus:

> *Lough Der aquis dives lacus eſt, Vltonia novit:*
> *Commodus indigenis utilitate placet.*

Nec non in caſtro *Derry*, ubi anno cIɔ Iɔ lxvi Edwardus Randolphus veteranæ militiæ nomine clarus vitam patriæ ſumma cum gloria profudit, & ita O-Nealum omnibus tunc ad ultimum copijs in Anglos connixum fudit, ut jam inde vires nunquam recolligeret. *Robogdij* ſupra Logiam locati omne Septemtrionale illud Hiberniæ littus tenuerunt, ubi *O Dongherti*, obſcurioris notæ Regulus multum valet. Inter hos *Rabogh* viculus Epiſcopalis antiqui Robogdiorum nominis expreſſa retinet veſtigia, ſed quodnam ſit *Robogdium* promontorium niſi ſit *Faire Foreland*, plane ſe neſcire inquit Camdenus. Ab hoc ſcopuloſo tractu extrema reflectuntur littora per *Swilly* Lacus oſtium, qui Ptolemæo *Argita* dici videtur. Vlterius magis ad Occaſum *Vennicnij* egerunt in *Tirconell*, ubi *Mac Rwyny Fayd*, *Mac Swyny Netoeth* & *Mac Swyny Bannigh* plurimum poſsident. *Viduam* flumen *quod* nunc *Chrodagh* & *Vennicnium* Promōtoriū quod nunc *Rames head*, & *Boreum* Promōtorium, quod nunc *S. Helens head* inter hos ſtatuit Ptolemæus. A Boreo Promōtorio unde retrahuntur in meridiem littora, ubi nunc *O Donel O Buil*, & *Mac Guir* magni nominis Reguli habitant, conſederunt olim *Erdini*. Hic eſt *Erno* lacus, de quo in generali deſcriptione diximus, & alter xv ab hoc milliaribus ad Arctum diſtans, in quo Inſula eminet, & in ea ad monaſteriolum ſpecus obverſantium neſcio quorum ſpectrorum terrore, & horrendis viſis decantatus, quem aliqui Vlyſſem effodiſſe ridicule ſomniant, cum inferos afaretur. Incolis hodie *Ellanū frugadory*; id eſt Inſula Purgatorij, & Patricij Purgatorium nominatur. Patriciū enim Hibernorum Apoſtolum a Deo ardentiſsimis precibus impetraſſe creduli affirmant, ut pœnæ & cruciatus qui impios poſt hanc vitam manent, ob oculos hic proponerentur, ut inſita ſuis Hibernis peccata, & gentilium etrores facilius extirparet. Cæterum cum *Regis* hic locus in Patricij vita nominetur, *Regiam* alteram fuiſſe quam Prolemæus memorat, exiſtimat Camdenus, cui ſuffragatur apud Geographum Situs. Præter hoc Patricij, etiam aliud in hac Inſula Brendani Purgatorium fuit, ſed cum non invenerim locum, inquit Camdenus, accipe quod ſolum inveni, Nechami de illo Tetraſtichon.

> *Aſſerit eſſe locum ſolennis fama dicatum*
> *Brendano, quo Lux lucida ſæpe micat,*
> *Purgandas animas datur hic tranſire per ignes;*
> *Vt dignæ facie Iudicis eſſe queant.*

Hi ſunt antiqui Vltoniæ incolæ, quibus tandem permixti Scoti, hinc Scotorum nomen in Borealem Britanniæ plagam tranſvexerunt. *Sex enim* (ut author eſt Giraldus) *Muredi Regis Vltoniæ Filij, Boreales Britanniæ partes circa annū ſalutis* CCCC *occuparunt, unde Scotia ſpecificato vocabulo appellata.* Archiepiſcopus unus in Vltonia, qui ſedem ſuam habet Armachiæ, & Primas totius Hiberniæ dicitur. Hos habet ſuffraganeos Epiſcopos, *Maeth*, & *Deren*, *Ardach* forte *Arde*: *Kilmore*, *Cloegher*: *Doune*, *Coner*: *Kloncknos*, *Raboo*, forte *Rapo*, *Dromoore*. Regio hæc ut ſine ſubactione inhorreſcit, ita Incolarum ingenia ſine humaniori cultura maxime efferantur.

HIBERNIAE III TABVLA:

IN QVAMOMONIA ET LAGENIÆ RELIQVA.

CONNACIA.

Regio. Nomina.

CONNACIA ſecunda Hiberniæ pars, alijs *Connachtia*, Anglis *Connach*, & Hibernis *Connachty* dicitur. Ad Occaſum vergit, Seno flumine *Banna*, & Oceano incluſa. Hanc antiquitus Ptolemæi ætate *Auteri* & *Nagnatæ* totam inſederunt. Tam arcta vero cognatio inter *Nagnatas* & *Connaghty* intercedere videtur, ut vel *Connaghty* inde enatum, vel hoc nomen *Nagnata* a *Connaghty* detortum exiſtimare liceat. Niſi quis a *Nagnatæ* Portu cujus meminit Ptolemæus *Connaghty* factum ſuſpicetur, & inde regioni nomen impoſitum. Portus enim *Cuon* patria lingua dicitur, cui ſi addas, *Nagnatæ*, a *Connaghty* non multum abludet. Cæterum Regio ut alicubi læta, & ferax, ita ſubuvidis quibuſdam locis, herbidis tamen, quos a mollitie *Boghes* appellitant, ut reliqua, paſſim inſula, periculoſa, & Sylvis opacioribus & crebrioribus condenſa. Ora autem maritima multis Sinibus, & navigabilibus alveis pervia Accolas ad navigationes quodammodo invitat, & provocat, ſed innatæ deſidiæ dulcedo ita detinet, ut oſtiatim malint victum quærere, quam honeſtis laboribus paupertatem repellere. In Hibernicis proditum eſt hiſtorijs *Turlogum O-mor O-conor* huic regioni cum imperio olim præfuiſſe, totamque inter duos Filios, Cahelum, & Brienum diviſiſſe. Advenientibus vero in Hiberniam Anglis Rothericus præfuit, qui Hiberniæ Monarcham ſe dixit, ſed ille mole Anglici belli imminentis territus ſe in Henrici ſecundi fidem, non tentata Martis alea, coutulit. Cum autem ſtatim a fide deficeret, Milo Coganus primus Anglorum Connachtiam, ſed irrito incœpto, agreſſus eſt. Poſtea Guilielmus filius Aldelmi, cujus poſteri de Burgo, & *Bourki* Hibernice vocantur, Gilbertus de *Clare* Comes Glo-ceſtrienſis, & Guilielmus de Berminghan primi Anglorum hanc regionem perdomuerunt, & ad humanitatem imbuerunt. *Bourkus* vero ſive de Burgo, & ejus poſteri totius Connachtiæ Domini appellati, hanc Provinciam cum Vltonia diu ſumma tranquillitate adminiſtrarunt, & opimos reditus collegerunt, donec unica Richardi de *Burgo* filia Connachtiæ, & Vltoniæ ex aſſe hæres elocata fuerat Leonello Clarentiæ Duci Regis Edwardi tertij Filio. Cum autem ille in Anglia ut plurimum hæreret, & qui illi ſucceſſerunt Mortuomarij, patrimonium in Hibernia negligentius haberent, *Bourki* affines, quos illi ſuis terris præfecerunt, Dominorum abſentia, & turbulentis in Anglia temporibus freti, contempta legum authoritate, inita cum Hibernicis ſocietate, & contractis nuptijs, univerſam Connachtiam ſibi occuparunt, & paullatim degenerantes, Anglico cultu depoſito, Hibernicos mores induerunt. Hodie in ſex Comitatus diſtribuitur, *Clariæ*, *Letrimme*, *Galweiæ*, *Reſecomin*, *Maio*, *Sligo*. Sunt etiam in hac Baro *de Atterith*, Baro *de Clare*, & alij. Eſt hic *Galveia*, Opidum ab exteris negotiatoribus valde frequentatum, & opulentis mercatoribus ſuumque negotium bene gerentibus cumulatum. Ferunt Mercatorem tranſmarinum qui habuit cum his opidanis commercium, olim percunctatum ex Hiberno quodam, in qua Galveiæ parte Hibernia conſiſteret? Opidum pro regione, contraque inſulam pro municipio accepit. Galveiæ annumerantur *Anneria*, *Claria*, *Sligaia*, *Arctlonia*, & *Alonia*, Opidum non contemnendum.

Soli qualitas.

Imperiũ Majorum

Vrbium nomina.

Auteri autem quos dixi, Auſtraliorem hujus Connaciæ Partem olim occuparunt, ubi nunc *Twomondia* ſive *Claria*, *Clan Richardi* regio, & Baronia de *Atterith*, quæ Auterorum nomen in ſe planiſſime prodit. *Twomond*, Giraldo *Thuetmonia* (quæ quamvis ultra Senum jaceat Momoniæ adjudicatur) grandiori promontorio in mare proijcitur, ſede Archiepiſcopali, quam *Toam* dicunt, & ſuis Comitibus celebris, *Obrenis* ſcilicet, qui e veteribus Connaciæ regulis oriundi, ab Henrico VIII Twomondiæ Comitum titulo ſunt honorati. Hæc regio vel maxima ejus pars Anglis *Clariæ* Comitatus appellatur a Thoma *Clare* juniori Filio Gilberti primi Comitis Gloceſtriæ, cui hanc regionem Rex Edwardus primus conceſſit, *Clan-Richard*, id eſt *Terra filiorum Richardi* his eſt contermina, nomen Hibernico more a Richardo quodam ſumpſit ex Anglica familia, *de Burgo*, ſive *Burgenſis* dicta, quæ poſtea maximi nominis, & potentiæ in hoc tractu fuit, & e qua Richardum de Burgo Henricus VIII Comitem *Clan-Richard* creavit. *Atterith* vulgo *Athenri* bellicoſum Baronem ſuum Ioannem de *Bermingham* Anglum in ſuam laudem rapit, ex qua familia Comites de *Louth* ſunt prognati, ſed Berminghami hi Atterithienſes quaſi degeneres in Hibernicam jam barbariem prolapſi ſe Anglos vix agnoſcunt. Inter hos *Auteros Auſobæ* fl. oſtium a Geographo ſtatuitur, nunc *The bay of Galway* dici videtur. *Galway* enim Hibernice *Gallive*, in ejus receſſu cernitur elegans ſane & turritum opidum, quod fluminis beneficio diverſas opes Terræ Mariſque facili permiſcet commercio. *Ravium* item Fluvium in Connacia ſtatuit Geographus, ſed inverſis pro Banium literis, quo etiamnum nomine innoteſcit, *Banny* enim accolis nominatur, qui ex *Erno* Lacu emiſſus Connachtiæ & Vltoniæ limes dignoſcitur.

Ad incolas redeo. Connaciæ reliquum ad Boream occuparunt olim *Nagnatæ* uſque ad Bannum fluvium qui Vltoniam & Connaciam interdividit, ubi *O Conor*, *O Roerck*, & *Mac Diarmod* ſylveſtres Hibernici rerum quodammodo potiuntur. Littus vero ab Auſoba dorſum agit per Inſulas *Arran*, *Iniſceath* Colmanni Monaſterio olim notam, & *Inis Bovind*, quam Beda ex Scotico ſermone *Vitulæ albæ Inſulam* interpretatur. Retrahitur inde littus ad *Libnij* fluvij oſtium, quem exulantem ad ſuam *Dubliniam* reducit Camdenus, ſed locus quem deſignat Ptolemæus, nunc *The bay of Slegah* vocatur. *Nagnatam* urbem hic ponit Ptolemæus, ſed quęnam illa ſit, eruere non eſt mei ingenij, inquit Camdenus. Archiepiſcopus hic unus qui *Twenij* vulgo *Toam* reſidet, & Momoniæ adjudicatur, ſub quo hi ſunt Epiſcopi Suffraganei: *Kilmako*, *Olfine*, *Biſhohs Helphen*, forte: *Avaghdoune*, *Clonfert*, *Moroo*.

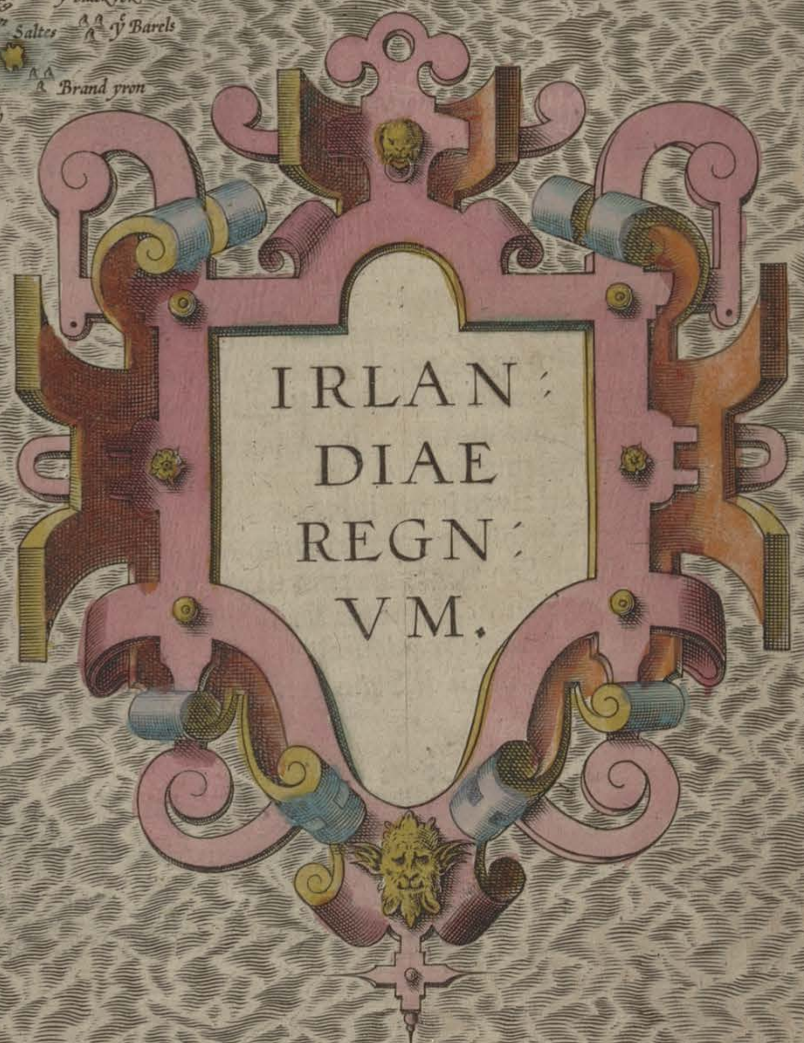

Miliaria Irlandica Communia.
Sinnei fluminis
aliquot Insulæ
2. Wenyns
3. More
4. Grenogh
5. Ray
6. Knyght yland
7. Gotes
8. Hoores
9. Neaph
10. Verfd
11. Dogh
12. Ryghan
13. Veak
14. Foyne
15. Lils
16. Conalead
17. Stragon
18. Round iland
19. Traaked
20. Grene
21. Clenemynogh
The bay of Galway
Galway
Clare Com.
Glan Ricard
Lymerick Co.
Conilangh
Kyry
Dyngle bay
Glan Cary
Glan Elix
Slew Lough.
Cork Com.
Bantre bay
Balatymor baye
Cape Cleare
Occidens

Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

Mor Weridh
Britannicè
Canalis S.ti
Georgij
Anglis.

Iuxta Kilkenny
2. Colon 5. Domefert
3. Roghel 6. Wemale
4. M. Kelles 7. Brydge
8. Vpperclaragh

VERGINIVS
OCEANVS

le & portus
in Balatymorbaye
6 Foddo
7. Bernes
8. Corton
9. Ryshe hauen
hauen
hauen

12

MEDIA.

Regio. Nomina. Vnde ducta

EDIA tertia Hiberniæ Portio, quam patrio vocabulo *Mijh* dicunt, Angli *Methe*, Giraldus *Midiam* & *Mediam*, forsitan quod sit in ipso Insulæ medio. Vmbilicum enim Hibernæ *Killair*, in hac parte castrũ, quod videtur esse Ptolemæi *Laberus*, perhibent, ipsumque nomen non aliud innuit: *Lair* enim lingua Hibernica medium significat.

Situs. Soli fertilitas. Imperium Maiorum.

Richardus vero Stanihurstius de Mediæ Etymo hæc habet: Anno 2535, quinque Germani Fratres Insulam occupantes, statuerunt eam in quatuor provincias æqua portione distribuere, ut singuli Fratres in singulis provincijs perpetuum imperium firmarent. Quod satis concinne factum fuit. At vero ne ætate minorem, cui Slanio nomen erat, prorsus indotatum relinquerent, una voce consentiebant, aliquas e quatuor partibus glebas decerpere, ijsdemque Slanium munerare. Ille quidem munus hoc prompta animi voluntate accepit: exinde Mediæ appellationem emanasse, probabile nonnullis, & pene verum videtur. Hæc ab Hibernico Mari ad Sineum usque flumen protensa jacet, quod flumen ipsam a Connacia disterminat. Aërem habet salubrem aspectumque delectabilem. Fertilis est Frumento, Pascuis & Armentis, affluens Carnibus, Butyro, Caseo, Lacte, & similibus: ac propter populi multitudinem, Castrorum & Opidorum fortitudinem & pacem inde natam vulgo *Camera Hiberniæ* audit. Scribunt Hiberni ci regionem hanc suos quondam habuisse Reges, Slaniumque Hiberniæ Monarcham postea regali mensæ appropriasse. Cum autem Angli pedem in Hibernia fixissent: Hugo Lacejus maximam ejus partem subjugavit, illique in Feudum concessit Rex Henricus secundus, *Dominumque de Media* dixit, qui ab Hibernico dum *Derwarthæ* castrum conderet ex improviso capite truncatus; ille duos filios suscepit Hugonem Comitem Vltoniæ, & Walterum Dominum de Trim, qui Guilbertum superstite patre defunctum genuit. Per Gilberti autem filias Margaretam & Matildem, altera pars per *Ienuillos* ex familia Lotharingica, & *Mortuomarios* in domanium Regium: Petrus enim de *Ienevill* ex illa Matilde natus Ioannam Rogero de *Mortuomari* Comiti *Marchiæ* enuptã genuit: altera per *Verdonos* ad varias in Anglia familias est devoluta. Patrum memoria in duas partes publico ordinum conventu divisa fuit hæc regio, in Mediam scilicet Orientalem, & Occidentalem. Orientalem *Boandus* flu. qui Ptolemæo *Buvinda* primum interfluit & postea cum *Droghda* elegans & frequens Opidum a ponte sic dictum alluerit, hanc partem ab Vltonia secludit. Occidenralis Media præter *Laberum* jam dictum, & *Deluin*, quæ olim Petrum *Meset*, nunc clarissimam Nobilium
gentorum ex Anglia familiam Baronis honore exornat, nihil memorandum habet. Gilbertus enim *Nogent* (ut habet Richardus Stanihurstius, qui de rebus Hibernicis diserte scripsit) vir census equestris ob operam bello Hibernico egregie navatam Delvinię & Fouriæ colonijs ab Hugone Lacejo Mediæ expugnatore donatus erat, e cujus stirpe Delviniæ Barones enati sunt. Hibernicas gentes *O Malaghlem*, *Mac Coglan*, *O Madden*, *Magoghigan*, quorum vel nomina barbarum quiddam strepunt, libenter alijs relinquimus.

Opidorum nomina. Lacus. Flumina.

In Media autem opida numerantur *Pontana*; quæ vulgariter *Droghdaia* nominatur, Opidum lautissimum, portum habens navium stationi perappositum. Sunt tamen qui mediam hujus Opidi partem, nimirum trans flumen in Vltonia ponant. Insunt item in Media *Molingaria Fouria*, *Delvinia*, *Trimmia*, *Kellesia*, *Navania*, *Aboia*, *Dulekia* & *Scrinia*. Sunt & in hac provincia prope Foneram tres Lacus ab invicem non remoti, quorum quilibet piscium suum genus continet: ad quem numquam alij Pisces accedunt, licet tamen fluminis interlabentis beneficio vias commeabiles habeant: quinimo si Piscis unius ad lacum alterius deferatur, aut moritur aut ad priorem redit. Fluvij hic sunt *Boandus*, de quo supra, qui a velocitate nominatus videtur: *Boan* enim tam Hibernice quam Britannice velocem denotat, Nechamusque de hoc cecinit.

Ecce Boand qui Trim celer influit, istius undas
Subdere se salsis Drogheda cernit aquis.

Trim vero illud Opidum est melioris notæ, & antiqua quasi Baronia Lacejorum. Est & Sineus fl. quem inter Mediam & Connaciam interlabi diximus, hic Ptolemæo *Senus*, Orosio *Sena*, & nonnullis exemplaribus *Sacana*, accolis vero *Schannin* dicitur id est, ut aliqui interpretantur, *Flumen antiquum*. E *Therne* Montibus in Vltonia effunditur, cõtinuoque secans in Meridiem agros, modo se in stagna refundit, modoque in angustias se resorbet, cumque unum & alterum Lacum diffuderit, intra margines se colligens *Macolicum*, nunc, (ut Mercator noster observavit) *Malc* cujus meminit Ptolemæus invisit, statimque ab altero spacioso Lacu excipitur (*Lough Regith* appellant) cujus nomen, & situs *Regiam* urbem quam Ptolemæus eo loci statuit, non procul abfuisse quodam modo subinnuit. Vbi vero Lacum hunc prætervectus angustiori alveo intra ripas se colligit, *Athlon* Opidum illi insidet, sub quo flumen ponte e vivo saxo pulcherrimo magno seditiosorum terrori Dominus *Henricus Sidnæus* laudatissimus Hiberniæ Prorex non ita pridem conjunxit. Inde Vero Senus maximarum navium capax diducto alveo Limiricum urbem, Hibernicis *Loumneagh*, Anglis *Limerike* amplectitur. Hinc per sexaginta plus minus milliaria Senus rectus, grandisque in Occasum properat, demumque in Oceanum Occidentalem vasto Ostio ad *Knoc Patric*, id est *Patrieij collis*, evolvitur. Sic enim Nechamus locum illum vocat in his de Seno versiculis.

Fluminibus magnis lætatur Hibernia, Sineus
Inter Connatiam, Momoniamque fluit.
Transit per muros Limirici, Knoc Patric illum
Oceani clausum sub ditione videt.

HIBERNIAE IIII TABVLA:

Quæ Orientalem partem continet, & sequentia territoria inspectori offert:

Glandeboy, Tironē, Arde, Lecale, Euaugh, Arthule, Nevvry, Morne Fuse, Vriel, & alia plura, Civitates quoque Armack & Dovvne.

LAGENIA.

IN nostri authoris Partitione Mediam sequitur *Lagenia*, quarta Hiberniæ pars, Incolis *Regio. Leighnig*, Britannis *Lein*, Anglis *Leynster*, Scriptoribus Latinis *Lagenia*, in antiquis Sanctorum vitis *Lagen*. Tota maritima ad ortum Hiberniæ jacet, a Momonia *Neoro* fluvio quem multis tamen in locis trascendit: a Connacia aliquamdiu *Sineo*, a Media suis limitibus terminata. Ptolemæi ætate sedes erat *Brigantibus*, *Coriondis*, *Menapijs*, *Caucis* & *Blanis*, & ab his *Blanis* fortasse diducta & contracta illa recentiora nomina *Lein*, *Leinigh*, & *Leinster*. Fertilis & frugifera est Terra, mitissimo Cœlo, nec inclementibus Incolarum Ingenijs. Distinguitur nunc in Comitatum *Wexford*, *Caterlogh*, *Kilkenny*, *Dublinensem*, *Kildariensem*, *Comitatum Regis*, *Comitatum Reginæ*, *Longfford*, quibus *Fernes* & *Wicklo* nunc annumerantur. Hosce Comitatus jam ex ordine lustrabimus, cum Camdeno, secundum populos quos hanc Hiberniæ partem habitasse scribit Cosmographus. *Brigantes* sederunt inter Suiri ostium, confluentesque *Neori & Barrow*, qui *Birgus* Ptolemæo dicitur, sub urbe *Waterfordia*. Quia vero Brigantium urbs fuerit antiqua in Hispania, *Brigantia* dicta, omnem movet lapidem *Florianus del Campo*, ut hos Brigantes ex sua deducat Hispania. Si vero hujusmodi conjecturæ sit locus, æque probabiliter a Brigantibus in Britannia, quæ gens vicina, & numerosissima, deducerentur. Sin autem verum sit, quod quædam exemplaria habent hos Birgantes dictos fuisse, a *Birgo* flumine quod circumcolunt, nominatos fuisse ipsum nomen fere persuadeat. Inter *Neorum & Birgum* habitarunt *Coriondi*, ubi nunc *Carleo*, sive *Caterlogh* Comitatus, & agri Kilkenniensis pars non minima, atque etiam ulterius ubi *Ossiria* Superior, & *Ormondia*, quæ Hibernicis *Vrrown*, Anglis *Ormond*, & vulgo corruptissime *Wormewood*. Harum neutra quicquam præter suos Dominos memorandum habet. *Ossiria* Superior enim suum Baronem Barnabam *Fitz patric*, ab Edwardo Sexto eo honore auctum habet. Ormondia autem ex clarissima Butlerorum familia, duodecim Comites numerat a Iacobo Primo, quem Edwardus III eo honoris evexit, cujus Majores jam olim honorarij erant Hiberniæ Pincernæ, unde illis hoc nomen *Butler* impositum. Quod vero nonnulli Hibernici, & qui fide digni videri volunt, homines quosdam in hoc tractu quotannis in lupos converti affirmant, fabulosum sane existimo, nisi forte illa exuberantis atræ bilis malitia, quæ Lycanthropia Medicis dicitur, corripiantur, quæ ejusmodi phantasmata ciet, ut sese in Lupos transformatos imaginentur. Nec ego aliud de Lycaonibus illis in Livonia transmutatis opinari ausim. Sub ostio Suiri *Menapij* tenuerunt promontorium ad Lybonotum, ubi nunc Comitatus Westfordiæ Hibernice *County Reogh*. A Menapijs maritima inter Belgas gente, hos Menapios advenisse, nomen quodammodo innuit. Verum an ex his, vel illis Carausius ille fuerit, qui assumpta purpura Britanniam contra Dioclesianum occupavit, dixerint alij. Illum enim Menapiæ civem vocat Aurelius Victor, & *Menapia* urbs non in Belgica, sed in Hibernia a Geographis statuitur. Hoc ipsum promontorium *Hieron*, i. *Sacrum* vocat Ptolemæus, & eadem significatione ab Incolis etiam vocatum fuisse nō dubitarim. Hujus enim extremum Opidum ad quod Angli primam exscensionem in hanc insulam fecerunt, *Banna*, quod sacrum sonat, lingua patria vocarunt. Ab hoc Sacro promontorio littus in Ortum obversum ad Septemtrionem longo tractu procurrit, cui vadosa objacent in mari loca navigantibus insidiosa, quæ nautæ *The grownds* vocant. *Cauci*, qui item gens erat maritima Germaniæ proxime Menapios habitarunt, non eo intervallo quo in Germania dissiti. Horum fuit maritima illa regio, quam *O More*, & *O Brin* Hibernicæ famiiliæ incolunt, una cum Comitatu Kildariensi. Kildariensis Comitatus ager est lætissimus, de cujus pascuis Giraldus illos Virgilij versus usurpat:

Nomina.

Et quantum longis carpunt armenta diebus
Exigua tantum gelidus ros nocte reponit.

Gigantum vero choream quam hoc in agro statuit Giraldus, fabulosæ antiquitatis admiratoribus libenter relinquo. Non enim ego fabellis indulgere decrevi. Vltra Caucos egerunt *Eblani*, ubi nunc ager Dublinensis, & *Meth*, altera e quinque Hiberniæ portionibus. Comitatus vero Dublinensis ad mare est gleba fertili, pascuis lætis, sylvis autem ita nuda, ut cespite bituminoso, vel fossili ex Anglia carbone plerumque utatur. Incolis autem & Opidis refertissimus. Vbi *Lifnius* flu. in mari se condit *Honth* mari fere circumfunditur a qua S. Laurentinorum familia Barones de *Honth* nominantur. Interius Dublinensibus adjacet ad Aquilonem *Fingall*, cultissima regiuncula, & quasi hujus Regni horreum. Tantam Frumenti vim quotannis suppeditat. Certatque hic quodammodo Tellus cum agricolarum laboribus, quæ alibi per hanc insulam neglecta & inculta de ignava Incolarum desidia gravissime conqueri videtur. His expositis ad Vrbes & Opida transitum faciamus. Hic primum occurrit *Kilkenny* Neoro apposita id est, *Cella*, sive *Fanum Cani*, qui antiquitus ob vitæ solitariæ sanctitatem hoc tractu maxime inclaruit. Municipium est nitidum, elegans, copiosum & inter Mediterranea hujus insulæ facile primum. Dividitur Opidum in Hibernicum, & Anglicum; Hibernicum quasi suburbium est, & templum illud Canici habet quod & nomen dedit, & Episcopo sedem præbet. Anglicum vero Opidum multo est recentius a Ranulpho tertio Cestriæ Comite constructum, moenibusque ab Occasu, a Rob. Talbotto viro nobili, & castro a Butleris, ut existimant, firmatum. Inferius ad eumdem Norum sedet Opidulum munitum Anglice *Thomas towne*, Hibernice *Bala mac Andan*, i. Opidum filij Antonij, utrumque nomen ab extructore Thoma Fitz-Antonio Anglo inditum est, cujus hæredes etiamnum hujus Domini agnoscuntur. Est etiam hoc tractu antiqua illa urbs *Rheba*, a Ptolemæo memorata, quæ nomine etiamnum sarto tecto *Rheban* dicitur; sed pro urbe est plane πόλις ἄπολις ut inquit ille, paucułæ scilicet casulæ cum propugnaculo: Nobilem tamen virum N. de S. *Michaele* Baroneti titulo exornat, qui vulgo *The Baronet of*

Urbium nomina.

Cargen Ouer
Lemmowod
Glan
Conkien
The Grange
L. Antre
The Bowhil
Gallen fl.
C. Dona
Bellenecho-ledg
Slew
Gallen
Benbale
Firon
Lacus Eagh
Scottes
C. Thome
Banna flu.
The Blak valwe
Bilneman
Corle
V
L
Brasilogh
Terlogh
Slew
Bagh
Dunganon bar.
Dunganon
Balene Segert
Dertre
C. Skie
TIRO
NE
Benburk
Clogher
Carmonag-her
Armagh
Gallyn flu.
Lough Erne
Kinard
More vel Magnus flu.
Mologhnody
Kilmore
L. Brykyn
EVA
Dertre
Belleter bard
Monaghan
T
E
Mologaß-he
Lo
gh
thie
The Valley of Mologasshe
ARTHVLE
Clonard
Kynnarde
EAST
Machre-bulk
Louth
F
V
S
E
C. Roche
Knocg heluft
Louth Co.
BREANNY
Garc
Slew
Dundalk
New castel
Fer
nei
Ressan flu.
Dunkalk
Donewoghyn
B. Agard
Bangh Regan
Whitrath
Waren flu.
bay
Ardragh
Bale How
B. Cook
L. Rammore
EAST
ME
VR
IEL
Drogheda als Dradath
Boyne flu.
B. Truste
B. Trw
Bale castalyn
Kelle
THE
Occidens

MARE HIBERNICUM

VLTONIAE ORIENTALIS PARS

7 Kerne Shalgue or buntinghill
6 Woodborne abb.
5 Jalthamore
4 Cloughakirie.
3 Belwharſakel or Mar: ſhalltown
2 Kernbroke

Loca aliquot ſub Dondrome

2 Corow whynaid
3 North water
4 Medel water
5 South water
6 Dommomore flu.
7 Honodetokere flu
8 Drommena
9 Slew wyaghno
10 C. Dodall
11 C. Carlyngford
12 Grene hord
13 Litle eiland
14 Great eiland

Miliaria Irlandica Com 14
Miliaria Irlandica Parua

Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

HIBERNIAE IIII TABVLA.

Rheban appellatur. Est & *Lechlinia*, Hibernice *Leighlyn*, Regium Opidum a Bellinghamo illo noblissimo Prorege, patrum memoria castro munitū. Floruit & *Rosse* urbs ampla mercimonijs & habitatoribus frequens, ab Isabella Comitis Richardi *Strongbow* Filia mœnibus magno ambitu armata, quæ solummodo nunc ostendit. Discordia enim inter cives & religiosos flagrante, jam pridem fere in nihilum recidit. Hic etiam *Menapiam* nrbem statuit Ptolemæus, ad ostium Modonæ flu. quæ ita suis nominibus exciderunt, ut aliquid lucis in tantis tenebris elicere, plane diffidat Camdenus. Verumenimvero cum unum solummodo flumen hoc loco se effundat, quod nunc *Slane* dicitur, & ad ejus ostium ubi stagnat urbs sit Germanico nomine *Weysford*, totius Comitatus caput; *Slane Modonam*, quæ *Flemingos* olim Barones habuit, & *Weysford Menapiam* fuisse, confidentius inquit idem, conjectarim, eoque magis quod hoc nomen sit recentius & ab illis Germanis impositū, qui *Oustmanni* Hibernis appellantur. Cæterum nō primæ magnitudinis urbs est, sed cum primis memoranda, quod primum totius Hiberniæ in Anglorum fidem, Stephanide Duce fortissimo oppugnante se contulerit, Anglorumque facta fuerit colonia: unde totus hic arger Anglis est refertissimus, qui Anglorum antiquo vestitu, & idiomate etiamnum utuntur, ita tamen ut Anglohibernice plane loquantur. Dermicius, qui Anglos in Hiberniam vocavit, hanc urbem & viciniam Stephanidi in perpetuum concessit: sed cum ille jus suum Regi Henrico Secundo in manus tradidisset, in Strangbowum Comitem ille transtulit, ut clientelari jure a se & Regibus Angliæ teneret, unde per Comites Marescallos, *Valentios* e stirpe Lusigniana, & *Hastingos* ad *Greios* Dominos de *Ruthin* descendit, qui passim in antiquis Chartis *Waisfordiæ Domini* nominabantur. Est prætera in Comitatu Kildariensi *Kildaria* primum, & præcipiuum Opidum, cui honori erat in prima Ecclesiæ Hiberniæ infantia, Brigida virgo sanctitate, & virginitate venerabilis. Richardi Comitis Penprochiæ hæc fuit habitatio, postea Guilielmi Marescalli Comitis itidem Penbrochiæ ejus generi, per cujus Filiam quartam Sibillam ad Guilielmum de *Ferrarys* Comitem Derbiæ, & per ejus itidem ex ea filiam Guilielmo Vescy cujus Filius Guil. *Vescy* Iusticiarius Hiberniæ cum Regis Edwardi primi gratia excidisset ob simultates inter ipsum, & Iohannem Filium Thomæ Giraldi, Filioque legitimo orbatus esset, concessit Kildariam & alias in Hibernia Terras Regi, ut Filium spuriū de *Kildare* cognominatum de alijs terris *feofaret*. Paulloque post Ioannes ille Fitz-Thomæ Giraldi, cujus Majores in expugnanda hac Insula summa cum virtute desudarunt, ab Edwardo secundo Rege Angliæ castro & villa *Kildariæ* donatus primus Kildariæ Comes est creatus, a quo jam recta serie duodecimus Comes eo lætatur honore. In agro Dublinensi est non solum Lageniæ, sed totius Hiberniæ primaria civitas, quam Ptolemæus *Eblanam* dixit, Angli *Develin*, Latini *Dublinium* & *Dubliniam*, Cambrobritanni *Dinas Dulin*, & Hibernici *Balacleigh*, id est *Opidum super crates*, subjectis enim in palustri loco cratibus, conditam affirmant, uti Hispalis Hispaniæ, quam sic nominatam tradit Isidorus, quod in palustri solo suffixis pro fundo palis locaretur. Regia hæc hiberniæ Vrbs est, Emporium nobilissimū & primæ Iustitiæ forum, mœnibus validum, ædificijs splendidum, civibus frequens, Castello ab Henrico *Loundres* Archiepiscopo firmatum, & quindecim templis exornatum, e quibus nobilissima sunt S. Patricij ædes a Roberto *Cumin* extructa, seu potius restaurata, quæ sedes Archiepiscopalis, & Christi, in qua Richardus *Strongbow* Penbrochiæ Comes, expugnator ille Hiberniæ splendido sepulchro conditur. Immunitatibus etiam gaudet multis. Olim pro summo magistratu Prępositum habuit, sed anno reparatæ salutis cIↄ cccc IX, ut Major, & duo Ballivi quotannis eligerentur, concessit Henricus quartus. Ballivos autem postea in Vicecomites Edwardus VI commutavit. Elizabetha vero Regina ad ingenia melioribus literis excolenda faustis auspicijs Academiæ posuit fundamenta. Nec quicquam hic deest, quod in florentissima urbe desideres, nisi quod portui plurimum officit arenosus cumulus reciproco maris meatu, in *Aven-lifny* ostium aggestus, sic enim præfluentem flu. vocant, id est, *amnis Lifnius*. De vetustate vero Dublinię quod dicam, nihil certi occurrit, vetustissimam tamen esse Ptolemæi authoritas persuadet, & eo sane tempore, quo Ptolemæus floruit, ab Avellano conditam Cives produnt. Saxo Grammaticus Danicis bellis miscre convulsam fuisse tradit: postea in Eadgari Anglorum Regis potestatem devenit, quod Diploma datum confirmat. Deinde occuparunt Norwegi, unde in vita *Griffithi ap Cynan* Principis Walliæ legitur, Haraldum Norwegum, cum maximam Hiberniæ partem subjugasset, Dubliniam condidisse. Demum vero in primo Anglorum adventu eorum virtuti concessit, & ab illis foriter defensa est, cum Ausculphus Dublinensium Princeps, & postea Gottredus Rex Insularum eam acriter undique adorirentur. Iam inde vero deducta in hanc ex Anglis, pręcipue ex Bristoliensibus Colonia, multis trepidis rebus, & angustijs, præclare suæ fidei Anglorum Regi documenta dedit. Sed de his satis, ad Montes & flumina transeo.

Montes. Flumina.

Infra Ormondiam *Bliew Blemy*, (Bladinæ montes vocat Giraldus, se leviter convexis jugis attollunt, e quorum visceribus, quasi maternis *Suirus*, *Neorus* & *Birgus* æduntur, & divisis alveis decurrentes, priusquam Oceanum adeunt, concordibus se consociant aquis, unde *Tres Sorores* ab antiquis dictæ. *Neorus* multa propugnacula & quædam stringit Opida. *Birgus* nunc *Barow*, e Bladina etiam Monte profluens, solitarius multis anfractibus delatus, *Rhebam* prætermeat, aliaque opida. Post *Neorus* & *Birgus* aquas commiscent, & pauca miliaria uno alveo emensi *Suiro* sorori maximæ, & nomen & aquas offerunt suas, qui statim in Oceanum scopuloso ostio immergitur, ubi a sinistra angusta cervice excurrit promontoriolum, quod æditam turriculam navigantibus prætendit, a Rossensibus cum floruerunt, positam, quo tutius ostia subirent. In hac parte *Modanum* flu. statuit Ptolemæus, de quo supra: & *Ovocam* in regione maritima, ad quem *Arcklo* castrum sedet, qui fluvius, ut inquit Giraldus; *non minus influentibus, sinumque replentibus quam elapsis omnino marinis aquis, innata dulcedinis saporem retinens illibatum usque in ipsum Mare impermixtas salsedine undas conservat.* Est & *Lifnius* amnis qui Dubliniam præterlabitur, hic raro rapide fertur nisi post ingentem pluviæ vim, cæteroquin admodum sedatus fluit. *Lifnius* hic procul dubio a Ptolemæo memoratur: verum Librariorum incuria suo loco exulat. *Libnius* enim fluvius eadem plane Latitudine ad alteram Insulæ partem, ubi nullus ejusmodi fluvius, in Ptolemæi Exemplaribus statuitur. Sed de exilio, si placeat ad suam Eblanam, jam postliminio redeat, & habeas, hosce Nechami de isto flumine versiculos:

Visere Castel-cnock non dedignatur Aven-liff,
Istum Dublini suscipit unda Maris.

Adjungam etiā quod idem Giraldus de *Wiclo* Portu *Ovocæ* proximo habet: quem *Winchiligello* appellat. *Est portus apud Winchiligello, eo latere Hiberniæ, quo proximius Wallias respicit, qui in generali Maris refluxu undas recipit influētes, in reversione vero fluctuum, quas jam recepit, emittit ac amittit. Est & aliud ibi notabile, quia cum totum jam sinum elapsis undis refluum mare deserit, per omnem tamen anfractum continua salsedine fluvius influens amaricatur.* Archiepiscopus unus in Lagenia, qui sedem suam habet Dubliniæ, & Glandelachy, Glandeloyloug, & Primas Hiberniæ nominatur, sequentes sub se habens Suffraganeos Episcopos *Elphine, Bisshops Helphen* f. *Kildare*. I. *Fernes Ossorie, Leighlin*, alijs *Laghlyn*.

HIBERNIAE V TABVLA:

Continens Vdrone Baroniam, partem Comitatus Reginæ, ac Dominij Fortonelij; In Vdronis medio iacet civitas Laglyn, alijs Leighlin, Epiſcopali ſede ornata.

MOMONIA.

SVCCEDIT in noſtra Methodo *Momonia*, Hibernice *Mown*, Anglice *Munſter* quinta & poſtrema Hiberniæ Pars. Ea Vergivio Mari ad Auſtrum expoſita jacet, a Connacia Sineo, a Lagenia Neoro fluvio alicubi diſcreta : Bifariam quondam diviſa in Momoniam Occidentalem & Auſtralem. Occidentalem antiquitus habitarunt *Gangani, Luceni, Velabri* & *Vterini*; Auſtralem *Vdiæ* ſive *Vodiæ*. Nunc autem in ſeptem Comitatus diſtribuitur *Kerryenſem* ſcilicet, *Limiricenſem, Corcagienſem, Trippararienſem, Sanctæ Crucis*, & *Waterfordienſem*, quorum etiam in numerum *Deſmonia* jam accenſetur. Hoſce Comitatus ſecundum populos quibus a Coſmographo tribuuntur breviter cum Camdeno percurremus. *Gangani* primo loco ſupra poſiti ex nominis affinitate ijdem cum *Concanis* Hiſpaniæ fuiſſe videantur, quos origine Scythas, ſanguinemque equinum potaſſe (quod non inſolens jampridem ſylveſtribus Hibernicis) teſtatur Silius:

Regio. *Nomina.* *Situs.*

> *Et qui Maßagetem monſtrans feritate parentem,*
> *Cornipedis fuſa ſatiaris Concane vena.*

Et præter eum Horatius.

> *Et lætum equino ſanguine Concanum.*

Kerry (ut nunc vocatur) ad Sinei oſtium eorum ſedes erat. Regio avijs, & ſylveſtribus Montibus ædita, quibus crebræ interſunt valles cavæ nemoribus etiam condenſæ. Comitatus Palatini dignitatem, & jura Deſmoniæ Comites in hoc habuere, ſed hominum iniquitate, qui libertate uti & noluerunt, & neſcierunt, in malorum ſentinam, & ſeditioſorum perfugium jampridem converſa erat. Sylveſtrium Hibernicorum animos ridicula opinio pervaſit & etiam perſuaſit, illum qui in militari illo barritu, ſive clamore quo in congreſſu magna vocis contentione utuntur, reliquorum clamori non reſpondeat, ſubito a terra arripi, & quaſi volantem in has deſertas valles deferri, ex quacumque Hiberniæ regione, ibi gramine veſci, aquam lambere, nec male nec bene eſſe ſibi ſentire, rationis, non orationis uſum tenere, a venantibus demum miniſterio canum capi, & domos ſuas deduci. Hujus regionis mediam fluviolus nunc anonymus *Trailes* opidulum quodammodo deſolatum (ubi Deſmoniæ Comites ædes habuerunt) præterfluens interſecat, quem *Dur* eſſe Ptolemæi, ſitus quodammodo innuit, & aſſeverarem, inquit Camdenus, ſi *Duris*, qui inter hujus occiduæ oræ Portus hodie cenſetur, ad hujus ſit oſtium, ut a nonnullis accepi. Nō procul hinc *Smerwick* ſtatio (ſic contracte pro S. *Mary-wic*) cernitur, ad quam ante annos aliquot cum Giraldus Deſmoniæ Comes vir profunda in Principem, & patriam perfidia, ſcelerate aſſiduis agrorum vaſtationibus Momoniam attereret, appulſa eſt tumultuaria Italorum & Hiſpanorum manus a Gregorio P P. & Hiſpano in ejus auxilium ſubmiſſa, qui loco hic ſtativis munito, quem *Fort del Ore* vocarunt, minis cœlum terrebant. Sed illuſtriſſimi & bellicoſi Baronis Domini *Arthurij Grei* Proregis adventus, & primus impetus rem decrevit. Protinus enim ſe dediderunt, & maximam partem e medio ſublati, quod rebus hujus regni ſic ferentibus, & ſeditioſis undique imminentibus, conſultiſſimum & tutiſſimum videbatur. Ipſeque Deſmonius tandem trepida fuga in vicinas ſylvas conjectus, jamdudum in tuguriolo ab uno & altero milite irruente primum ſauciatus, poſtea agnitus, capiteque truncatus perfidiæ, & vaſtatæ patriæ pœnas dependit. Ganganis ſubjecta eſt longe lateque ad Auſtrum *Deſmonia*, Hibernis *Daſſown*, Anglis *Deſmond*, quondam a tribus inſeſſa populis, *Lucenis* ſcilicet, *Velabris*, & *Ibernis*, qui *Vterini* in nonnullis exemplaribus concipiuntur. *Luceni* a Lucenſijs Hiſpaniæ qui oppoſitam oram tenuerunt, & nomen & originem traxiſſe videantur. *Velabri* ab *Aber*, id eſt *Aeſtuarijs*, ſic ſunt nominati, quod ad æſtuaria ſederunt, unde etiam Artabris, & Cantabris, facta appellatio. Hos ſtatuit Oroſius ad *Notium Promontorium*, hodie *Biar head* nautis, quod Hiſpaniam ſpatioſo intervallo procul ſpectat. Sub Notio hoc promontorio, *Iernus* fluvius ab Oceano ebibitur, ad quem *Dunck-eran* ſedes Epiſcopalis cernitur. *Dunck-eran* hæc quæ Hiberno-Scotis *opidum Eran* denotat, non ſolum ſe eſſe *Ivernim* urbem, quam Ptolemæus vocat, ſed flumen etiam eſſe *Iernum* illum expreſſe loquitur : cujus appellatio, ut totius Inſulæ, ab *Hier* Hibernicorum facta videtur, quod Occaſum ſignificat. Eſt enim ultimus hujus regionis ad Occidentem fluvius, ut ipſa Hibernia ultima totius Europæ Inſula. *Iberni* qui etiam *Vterni*, id eſt Camdeno Interprete, ſuperiores Hiberni hunc fluvium ad alterum Promontorij latus accoluerunt, ubi *Berehaven* & *Baltimore*, copioſa halecum piſcatura portus notiſſimi : Iuxta quos habitat *Mac Carti More*, ex Hibernica origine Regulus, qui anno CIↃ IↃ LXVI poſſeſſiones & latifundia ſua Elizabethæ Reginæ Angliæ in manus tradidit, & ab ea recepit, ut Anglico more, clientelari jure, fiduciæ nomine teneret. Eodemque tempore Comes de *Glencar*, & Baro Valentiæ creatus eſt, Vir in hoc tractu magni nominis, & potentiæ. Giraldidis olim infenſiſſimus, qui majores ſuos, ut ille contendit, Deſmoniæ Reges his avitis ſedibus exuerunt. Giraldidæ enim iſti, ſive *Fitz-Giraldes*, ex Kildarienſi familia oriundi, devictis Hibernicis, ampliſſima hic ſibi latifundia acquiſiverunt, & ex illis Mauritius *Fitz-Thomas* primus Deſmoniæ Comes anno ſalutis CIↃ CCCLV ab Edwardo tertio creatus, hæreditatem adeo ſtabilem, & firmam reliquit, ut ad decimum ab eo Comitem perditiſſimum hunc rebellem, quem dixi, ille honor, quaſi perpetua quadam ſerie deſcenderit. Poſt Ibernos *Vdiæ* qui & Vodię habitarūt, cujus nominis veſtigium expreſſiori indicio ſe patefacit in agro Kilkennienſi, pars enim ejus maxima *Idou*, & *Idouth* nominatur. Incoluerunt hi Comitatum Corcagienſem, Triparatienſem, Limiricenſem, Kilkennienſem, & Waterfordienſem. In Tripararienſi Comitatu, nihil memoratu dignū ſe offert, niſi quod ſit ibi Palatinatus, & *Holy croſſe* in eo opidulum magnis gaudeat immunitatibus, quæ in honorem, ut perſuaſerunt Monachi, fragmenti Crucis Dominicæ conceſſæ fuerunt. *Suirus* flumen nobile accolis *Showr* ex hoc Tripararienſi agro in Kilkennienſem defertur, qui e Bladina monte profuſus per *Oßiriam* inferiorem, quę Butleris Comitis, & *Thurles* quæ illis Vicecomitis titulum præbet,

Flumina.

VDRONE. IRLANDIÆ, in Catherlagh Baronia.
Miliaria Anglica
Reginæ Comitatus
Ydogh
KYLKENNY
COMITATUS
Barow als Barogh fluuius

Courte Kyllaryk
Freyers town
Borayne flu.
B. Corrak
Graynforte
Mihel
Kels
TH.
ER.
Ratow
Kylmore
Kylkole
Mynde
B. Nonrye
Carynlynlyne
Cargen: sbiden
Temple fether
Kilknock
Colon Mashonen
B. Traden
B. Tarsen
Fortoneley dominium
Kilbraker
B. Trast
B. Clonen
B. Bramle
Kylkonen
Kylmiglyn
LAGH
Kyldrine
Fennog
B. Teg
B. Knohan
B. Tenyng
Droslew
COMITATUS
Clone
Caros wod
Raynele
Borayne flu.
Drumffey
Cloghendel
Reymighery
Tonroe
B. Dore
Ranglorum flu.
Kylemonde
Raghen. der
The middel water
Killenerk
Carrik Leygh
Kynnagh flu.
Carrikbrack
Knock Brandof
Baruas cally
Mamolode hill
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

14

HIBERNIAE V. TABVLA.

primum Cassiliam urbem adit Archiepiscopali dignitate ab Eugenio PP. exornatam, cui novem subsunt suffraganei Episcopi. Indeque juxta Waterfordiam alijs duobus fluvijs adauctus in Oceanum exoneratur. Vnde Nechamus:

Suirius insignem gaudet ditare VVaterford,
Aequoreis undis associatur ibi.

Vrbes & Opida. Hactenus hâc partem Hiberniæ cum Camdeno percurri, restat nunc de Vrbibus & opidis hujus partis pauca explicare. Inter has primum sese offert *Waterfordia*, quæ secundas inter Hiberniæ Vrbes jure sibi vendicat, inprimis honesta & officijs fidelis civitas, fide & obsequio in Imperiū Anglicum semper singulari. Ex quo enim Richardus Comes Penbrochiæ expugnavit, Anglis Hiberniam subigentibus tutam fide sua, & quiete, securamque a tergo pacem semper pręstitit. Vnde Reges Anglię plurimas, & maximas immunitates cōcesserunt, quas Henricus septimus auxit, & confirmavit, eo quod cōtra ementitum illum principem Perdinium Warbec qui plenis impudentiæ velis ad summum Regiæ dignitatis gradum enitebatur, cives se fortiter & prudenter gessissent. Hæc a Norwegis Piratis constructa, quamvis cœlo sit crassiusculo, solo minus læto & angustioribus coarctata vicis, ea tamen portus est oportunitas, ut opulentia & frequentia secundas in Hibernia ferat. Hæc prudentibus & bene moratis civibus referta. Habet tutum & tranquillum Portum, atque exterarum navium sæpenumero plenum. Frequentes etiam Waterfordiæ cives sunt, qui mercaturas faciunt: in quo sane negotio, usque eo prudenter rem familiarem administrant, adeo caute rationes subducunt, ut brevi negotiatione, magnas sibi opes solcant comparare. In Hispaniam præcipue navicularíam faciunt. Nihil plerumque æris alieni habent, in suis nummis plurimis sunt. Nullus ibi vivit mensarius, qui fraudulento collybo aut intolerabili fœneratione (omniū rerum publicarū busto) in civium bonis ac direptionibus versatur. Cives sunt faciles, benigni, frugi, perhospitales, privatis & publicis rationibus utilissimi. Appellavit hanc urbem antiquitas *Manapiam*, sicut & Dublinium *Eblanam*. *Amellana* rectius nuncuparetur, ab Amellano, qui eam urbem condidit, quemadmodum & Sitaracus Waterfordiam, & Ivorus Limmiricum fundasse fertur. Erant isti Germani fratres olim in Hibernia magnæ auctoritatis. Est & in hac regione *Limmiricum* (de qua urbe modo dictum est, in tertijs consistens: verumtamen loci situ, fluminis dignitate huic urbi palma est danda. Alluitur Sannonio fluvio, omnium Hibernorum fluminum absque controversia principe. Ab alto lx milliariorum intervallo distat. Tamen onerarias naves ad civitatis muros Nauarchi appellunt: nec est quod scopulosas cautes, in toto cursu offendere, multum pertimescas. Incredibile est, quantam Piscium ubertatem, & copiam ibi reperias. Hujus urbis amœnitate captus *Ioannes*, Angliæ Rex, egregium castellum, & pontem illic extruendum curavit. Est etiam *Corcagia* in Corcagiensi Comitatu, *Korke* Anglis, & *Korkach* Indigenis, astrictiore mœnium ambitu conclusa, & una quasi directa platea protensa, Emporiolum tamen frequens, & celebre: portu excellenti & tuto ornatum, sed ita seditiosis vicinis circumsessum, ut perpetuas excubias agitent, quasi perpetua obsidione essent incincti, & in agrum Filias elocare non audeant, unde contractis inter se nuptijs cives omnes aliquo affinitatis gradu se invicem contingunt. Cives hic etiam copijs satis locupletes, operam mercaturæ navant, res suas domi forisque frugaliter obeunt. Briocum virum sanctissimum, a quo Sanbrochiana in Britannia Armorica diœcesis, vulgo *S. Brieu*, nomen assumpsit, hinc oriundum scripsit Cœnalis. Sed in hoc a veritate abijt, quod *Coriondos* Hiberniæ in hac urbe statuerit. Non enim hujus urbis meminit Ptolemæus. Flumen tamen quod præfluit idem videatur, quod *Davrona* Ptolemæo dicitur. *Sauranus* enim, & *Saverenus* Giraldo, una tantum immutata literula, nominatur. Quæ intercedit inter hæc nomina affinitas, hoc mihi dictavit, & majori sane cum probabilitate, inquit eruditissimus Camdenus, quam si *Davronæ* nomen proximo flumini adaptarem, qui Corcagiensem Comitatum, & Triparariensem interfluens per *Lismor* Oceanum petit, & Historicis *Avenmor*, id est flumen magnum, appellatur, de quo Nechamus.

Vrbem Lissimor pertransit flumen Avenmor,
Ardmor cernit ubi concitus æquor adit.

Ardmor enim viculus est ad ostium, cui ad alteram ripam *Toghalia*, statio satis tuta opponitur, quam nostra memoria proditam ille seditionis fax Desmoniæ Comes misere diripuit, sed hujus proditionis pœnas Prætor mox suspendio luit. In hujus vicinia magnos habet proventus Vicecomes Barrensis, Roberto Barrio Anglo prognatus, qui in expugnanda Hibernia operam navavit egregiam. Sunt præter jam dictas civitates hæ in hac regione, *Finsalia*, *Castlia*, *Toghalia*, *Rossia*, *Lesmoria*, *Clonmella*, *Kilmalochia*. Hæc pro methodi ratione de quinque Hiberniæ partibus sint satis. Priusquam vero ad alia quæ adhuc restant transeo, pauca hic de veteribus Hibernicorum Moribus addam; ac tum Hiberniam literatissimi Adr. Iunij versibus de se & suis commodis loquentem inducam. Strabo in libro IV de Hibernicis, *Longe magis quam Britanni sylvestres illius sunt Incolæ Anthropophagi, id est Hominum carne vescentes, mandonesque magni. Defunctos etiam parentes esse in eximia honestatis parte ponunt. Nec minus alienis in propatulo uxoribus immisceri, matribus etiam atque Sororibus. Horum etiam quæ commemoramus, dignos Fide testes non sane habemus. Atqui commanducandorum Hominum morem Scytharum esse traditur.* Pomponius Mela libro tertio: *Cultores inconditi sunt, & omnium virtutum ignari, pietatis admodum expertes.* Solinus cap. XXIV. *Sanguine interemptorum hausto prius Victores vultus oblinunt, fas & nefas eodem animo ducunt. Puerpera si quando marem edidit primos cibos gladio imponit mariti, inque os parvulo summo mucrone auspicium alimentorum leviter infert, & gentilibus votis optat, non aliter quam in bello, & inter arma mortem oppetat. Qui student cultui, dentibus Mari nantium belluarum insigniunt ensium capulos, candicant enim ad eburneam canditatem. Nam præcipua viris gloria est in armorum tutela.* Nunc Hiberniam ipsam audiamus.

Illa ego sum Graijs olim glacialis Ierne
Dicta & Iasoniæ puppis bene cognita nautis:
Quæ Tarthessiaco propior se tingere soles
Flumine conspicio, Cauro subjecta procaci;
Cui Deus, & melior rerum nascentium origo
Ius commune dedit cum Creta altrice Tonantis,
Noxia ne nostris diffundant sibila in oris
Terrificæ creti tabo Phorcynidos Angues.
Et forte illati compressis faucibus atris
Viroso pariter vitam cum sanguine ponant.
En ego cum Regni Sceptro, Mavortia bello
Pectora, & horriferas Hominum, nil fingo, figuras
Qui cursu Alipedes norint prævertere Cervos,
Dedico, piscosοsque Lacus, Volucrumque paludes
Omnigenum lustris fœtas, Stannique fodinas,
Et puri Argenti venas, quas Terra refossis
Visceribus manes imos visura recludit.

SCOTIA.

Regio. Nomina.

BRITANNIÆ Insulæ Borealior pars *Scotia* dicitur, olim *Albania*. Atque etiamnum ab incolis qui avitam servant linguam *Albain*, & ab Hibernicis *Allabany*, quasi altera Hibernia (quæ a Bardis *Banno* dicta est) vocatur. Hiberniam enim *Scotiam majorem*, & Scotorum in Britannia Regnum *Scotiam Minorem* historici appellant, Ptolemæus Britanniam *Parvam*, Rufus *Secundam*, Tacitus a sylva *Caledoniam* vocat. Videntur autem Scoti sic dicti a vicinis quasi *Scythæ*. Quemadmodum enim Germani Inferiores *Scythas* & *Scotos* uno nomine *Scutten* id est sagittarios appellāt, sic etiam Britannos utrosque *Y-scot* dixisse e Britannicis Scriptoribus observatum est. Id sane constat eos a Scythis oriundos ex Hispania in Hiberniam, & inde in hanc partem Albionis, quam nunc tenent, pervenisse, & cum Pictis in unam gentem coaluisse. Hæc de nomine, sequitur situs.

Situs.

Termini ejus australes Angliam versus, sunt Tueda & Solveius Fluvij, ad Septemtrionem est Oceanus Deucaledonius, ad Occasum Hibernicus, ad Ortum Germanicus, ab alijs partibus undique eam ambiunt Oceanus & mare Germanicum. Longa est lxvII milliaria Germanica, hoc est Anglica cclvII, Lata lII Germanica, sive cxc Anglica.

Cæli Temperies. Soli fertilitas.

Regio temperatior quam Gallia, remissioribus frigoribus, caloribusque, sicuti & Anglia: cui tamen in fertilitate æquari non potest. Terra magna ex parte sulphurea est & viscosa, atque ob id pabulum est ignis, præsertim cum ibi defectus sit lignorum. Tantum tamen hic crescit Frumenti quantum incolæ absumunt. Profert etiam Terra varia Metalla. Habet Aurum, Argentum, Argentum vivum, Ferrum, Plumbum & Cuprum magna copia. Habet in *Drisdalia* Aurifodinam, in qua etiam *Lazurum* invenitur. Habet & Gemmas, præsertim Gagatem qui in aquis ardet & oleo extinguitur. Pascua item optima quæ omnis generis nutriunt Armenta: unde Carnis, Lactis, Butyri, Casei, Lanæ abundat copia.

Imperium Maiorum.

Cæterum Scoti cum ad Pictos in Britanniam accessissent, quamvis Anglos prælijs, & prædationibus continenter lacesserent, non tamen res Scotica statim adolevit, sed in eo quo appulerunt angulo, diu delituerunt, nec, ut Beda innuit, per annos plus minus centum viginti septem, contra Nordanhumbrorum regulos signa efferre ausi: donec uno eodemque tempore Pictos fere ad internecionem delevissent, & Northumbriæ Regnum intestinis malis, Danorumque incursionibus confectum, corruisset. Tunc enim omnis Septemtrionalis Britanniæ plaga in Scotorum nomen concessit, una cum citeriori illa regione citra Cluidam, & *Edenburgh frith*. Illam enim Northumbriæ partem fuisse, & a Saxonibus possessam nemo repugnat: & hinc est quod omnes qui Orientalem Scotiæ partem tenent, & *Lawlandmen*, id est inferiores vocantur, sint origine Anglo-saxones, & Anglice loquantur. Qui vero Occidentalem oram incolunt, *Hetchlandmen* dicti, id est, superiores, sint Scoti & Hibernice loquantur, infestissimique sint illis superioribus, qui Anglico idiomate utuntur.

Minorum virtus. Vrbes.

Scoti in bello fortes, ac strenui milites, inediæ, vigiliæ, algoris patientissimi. Primaria Scotiæ urbs est *Edinburgum*, vulgo *Edenborow*, quæ procul dubio ipsa eadem est, quæ Ptol. *Castrum Alatum*. Nam *Adain* alam Britannis denotat, & *Eden-borow* (composito e Britannica & Saxonica lingua vocabulo) nihil aliud est quam *Burgus alatus*. Ab alis igitur nominis ratio petenda, & repetant Scoti, si placet, vel ab Equitum ordinibus, qui Alæ vocantur, vel ab Alis illis, quas Græci Architecti Pteromata vocant, I. ut docet Vitruvius, Muri gemini ita in altitudinem surgentes ut alarum speciem præ se ferant. Quibus quoniam Vrbs quædam Cypri caruit, *Aptera* I. *sine alis*, ut apud Geographos legimus, olim dicta. Sedes hæc Regia, & metropolis non tantum Laudoniæ, sed etiam totius Scotiæ, situ editiore inter Montes, eo ipso Pragæ Bohemorum haud absimilis: lōgitudine ab Oriente in Occidentem mille passibus porrecta, latitudine dimidio minore. Tota urbs ex monte dependet. Hic ad occasum altissimus, versus Septemtrionem præcipitio munit urbem, cætera ad Orientem & Meridiem sunt muro circumdata: distat a Sinu Maris & ostijs *Forthæ* passibus mille. Ad Orientalem urbis partem ædes est S. Trinitatis, cui contiguū Regis palatium quod Cathedram Arthuri vocant. Ad Occidentalem, rupes prærupta, & in rupe arx, Scotis Castellum puellarum dicitur; quod vere est *Alatum* illud *Castrum* Ptolemæi. Longo tempore hæc Vrbs in Anglo-Saxonum potestate fuit, qui hanc Orientalem Scotiæ partem insederunt, seriusque in Scotorum imperium cessit, circa annum scilicet salutis CCIↃ lx. Sunt & aliæ hujus Regni Vrbes & Opida insignia quæ suis locis in particulari descriptione adponemus.

Lacus. Flumina. Mare. Portus.

In vallibus plurimi sunt Lacus, Paludes, Fontesque & Fluvij piscosissimi, quorum pars maxima e monte Grampio oritur, de quibus in descriptione proxima mentionem faciemus. Ad mare transeo. Mare ipsum Ostreis, Halece, Corallis, Mytilis, Conchisque diversi generis plenissimum. Multos etiam Scotia passim portus habet & aditus marinis aquis pervios, inter quos *Letha* Portus commodissimus, quem Anno CIↃ IↃ lx, Galli qui Scotiam jam spe devorarant & Angliæ imminere cœperant, magnis munitionibus firmarunt. Sed eum Regina Elizabetha Regni tranquillitati (pro eo ac debuit) prudenter prospiciens, ita ex Gallorum faucibus eripuit, ut & munimenta omnia solo æquarit, & Scotus Gallum ex eo tempore non metuerit.

Montes.

Regio ipsa aspera & montosa admodum est, & in ipsis montibus, habet æquatam agri planitiem pecori pabulum ubertim suppeditantem. Inter Montes maximus *Grampius* qui mediam Scotiam intersecat. Hic vulgo *Grasebaim* seu *Grantzbaine*, id est mons incurvus dicitur: is enim a Germanici maris littore ad ostia *Deæ* fluvij per mediam hanc regionē in Hibernicum mare tendens, ad lacum *Lomundum* sistitur, qui etiam Pictorum olim, Scotorumque Regni limes erat.

Sylva.

Ad Aberdoniam montes sunt sylvosi. Hic creditur fuisse *Sylva Caledonia*, Lucio Floro *Saltus Caledonius* in immensum spatio diffusa, procerisque arboribus invia, & *Grampio* monte divisa. Severi ætate, ut est apud Xiphilinum, *Argetecoxus* Regulus hoc in tractu regnavit, cujus uxor a Iulia Augusta Severi conjuge convitio lacessita quod palam ex gentis more cum maribus haberet consuetudinem, libere respondit: *Nos Britannicæ cum optimis viris consuetudinem habemus, at vos Romanas perditissimus quisque occulte constuprat.*

Opera publica.

Scotos autem non postremos inter Europæos fuisse qui Christianam religionem amplexi sint, eamque præ reliquis servaverint & coluerint, non solum scripta & Monumenta: verum etiam Templa, Cœnobia, Monasteria, Xenodochia, & alia religioni devota loca testantur. Inter alia Edinburgi ædes *S. Trinitatis*, cujus supra mentionem fecimus: Templum *B. Egidij*, *B. Mariæ*, & alia. Est & palatium Regium, de quo supra, valde superbum & magnificum, & in medio urbis Capitolium. Habentque Duces, Comites, Barones & Proceres Regni in ipsa urbe sua Palatia, quando ad Comitia vocantur. Vrbs ipsa non est constructa ex coctis sed naturalibus & quadris lapidibus, ut etiam singulæ ædes magnis Palatijs possint comparari. Sed de his satis, ad reliquas Partes transeamus.

Populus Scoticus in tres ordines dispescitur, in *Ecclesiasticum*, *Nobilitatem* & *Plebem*. *Ecclesiasticus* ordo duos habet

DEUCALEDONIUS OCEANUS
HEBRIDES
insulæ
Occidens
Leuis
Rona
Strath
Rof
Loquha
Mula
Yla
insula
Argadia
Perth
IRLANDIAE siue HIBERNIAE
PARS

SCOTIA,
Regnum.
Miliaria
Scotica
MARE
GERMANICUM
Oriens
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio

SCOTIA.

Ratio gubernandi.

Archiepiscopos : *S. Andreæ* totius Scotiæ primatem, & *Glasgoensem*. Archiepiscopo S. Andreæ octo subsunt Episco-
patus, *Dunkeldensis*, *Aberdonensis*, *Moraviensis*, *Dumblanensis*, *Brechinensis*, *Rossensis*, *Cathanẽsis*, & *Orchadensis*. *Glasgoensi* tres,
Candidæ casæ, *Lismoriensis*, *sive Argadiensis*, *Sadorensis*, seu Insularum videlicet *Suræ*, *Mulæ*, *Ylæ*, &c.

Nobilitatis ratio hęc est: ut primum locum obtineant *Rex* filijque *Regis*, partu legitimo editi, quorum si plures sunt
natu maximus *Princeps* Scotiæ, reliqui absolute *Principes* dicuntur. Rex autem cum publice inauguratur, populo
universo sancte promittit, se Leges & Majorum Ritus veteraq; Instituta servaturum, eoque jure quod a Majoribus
accepit usurum. *Secundum* locum obtinent *Duces*: *Tertium Comites*; *quartum* illi *Nobiles* qui apud alias nationes extra
Insulam non vigent & a Scotis *My Lordis* appellantur. Quod nomen tantam dignitatem in se cõtinet, ut etiam illud
Episcopis, Comitibus & summis Magistratibus honoris ergo tribuant. Hosce Magnates posses dicere. *Quintum* lo-
cum *Equites aurati* aut *Barones* sibi vendicant, qui *Lordis* dici solent. In his Nobilitatis gradibus hæc servatur ratio, ut
nullus designetur *Dux* qui Comitis: nec Comes qui Domini *Mylord*: nec Dominus *Mylord*: qui Equitis Aurati aut
Baronis titulo non antea fuerit ornatus. In *Sextum* & ultimum locum reijciuntur illi, qui nullo certo honoris titulo
insigniti, sed nobili familia prognati vulgo *Gentilmen* appellantur, ut sunt Fratres & Filij Comitum, Dominorum,
Equitum auratorum natu minores, qui in nullam hæreditatis partem succedunt : siquidem ea tota in Filium natu
maximum conservandarum familiarum causa jure Scotico devolvitur. Plebs autem omnes qui divitijs affluunt, qui-
que Hospitalitatis & clientelarum nomine bene audiunt hoc fere titulo *(Gentilmen)* decorat. Ab his autem Nobili-
bus infimi gradus, totum fere belli pondus pendet. Nam quamvis Scoti ad unum omnes quocunque gradu locove
sint constituti, suis stipendijs Regi militare cogantur & propterea a vectigalium oneribus sint immunes : tamen hi
pręcipue cum cogitant ex qua familia sint profecti, maxima quæque pericula summa animi magnitudine adeunt, ut
sese familia sua dignos ostendant. In qua re non solum populi singularis utilitas: sed etiam ipsius Regis summa ac pe-
ne unica opulentia inclusa continetur : siquidem ea ratione Rex nunquam necesse habet, ut externum militem
suo sumptu auxilio evocet, cum ipse populus ad hostium frangendos impetus quasi ad commune quoddam incen-
dium extinguendum opinione citius concurrat.

Plebei vero Cives partim sunt primarij opibus insignes, qui magistratu in suis urbibus funguntur : partim *Mercato-
res* : partim *opifices* qui omnes propter supra dictam a vectigalibus alijsque oneribus immunitatem facile apud eos
ditescunt. Ne quid autem gravius in aliquam Civitatem in publicis comitijs statuatur, permittitur a Rege tribus aut
quatuor ab unaquaque Civitate evocatis Civibus, ut cum reliquis duobus Ordinibus suam sententiam de rebus
propositis libere interponant.

Ecclesiastici olim decretorum & cõciliorum authoritate continebantur, nunc autem ut cæteri Legibus, quas Re-
ges descripserunt, aut Regum voce confirmatas, tres ordines fixerunt, reguntur. Liber, qui Leges Municipales Lati-
ne scriptas continet, Titulum *(Regiam Majestatem)* habet, quod ab illis vocibus libri exordium ducatur: Reliquis legũ
libris Scotica lingua Comitiorum (quæ Parlamenta dicuntur) *Acta* inscribuntur. Magistratus sunt in Scotia, ut apud
alias nationes, complures & diversi. Inter hos proxime & secundum Regem, Regni Procurator (quem Gubernato-
rem appellant) facile princeps est. Huic provincia Regni gubernandi incumbit, si Respublica Rege forte orbetur, aut
si Rex per ætatem Regni negotia non possit obire. Hic tanto in honore est, ut siquis illius dicto vel imperio morem

Senatores

non gerat, violatæ Regiæ Majestatis notã incurrat. Est & ibi Senatus perpetuus Edenburgi ex *Clero* & *Nobilitate* ita
constitutus, ut Laicorum semper numerum æquet pars altera Ecclesiasticorum. Quibus adijcitur ex Ecclesiasticorũ
numero *Præses*, qui in dicenda ferendaque sententia principem locum obtinet; nisi judicio Regni Cãcellarius inter-
sit; ei enim in omni Reipublicæ negotio Scoti primas deferunt. Qui capitis judicio, magnum Iusticiarium: qui Rei
nauticæ Admiralium : qui castris figendis, Marescallum; qui delictis inter aulæ septa vindicandis præficitur, Conne-
stabilem appellant. Sunt quoque in singulis provincijs, quas Vicecomitatus appellant, qui præsunt singuli, quos Vi-
cecomites antiquo vocabulo vocant. Horum authoritas in his rebus, quæ ad civiles causas & capitis summam perti-
nent, decidendis non aliunde pendet, quam a jure quodam hæreditario, quo etiam illos sibi Vicecomitatus vendi-
cant. Vt ij Vicecomites non a Rege creati, sed a parentibus nati jure quodam dici possint. Habent quoque civitates
atque Opida suos Præfectos, Ballivos, ac id genus alios Magistratus, qui Cives in officio contineant & ipsorũ civita-
tum privilegia tueantur. Ita fit ut Scotorum Respublica Ordinum apta dispositione, Legum sancta majestate, & Ma-
gistratuum firma authoritate, floreat & summam laudem mereri videatur. Nomina autem Ducatuum, Comitatuum
& Vicecomitatuum Scotiæ hæc sunt. Ducatus *Rotsay*, *Albanie*: Comitatus, *Carnes*, *Soterlant*, *Roße*, *Moravie*, *Buchquhan*,
Garniach, *Carmoran*, *Mar*, *Marnis*, *Angus*, *Cowry*, *Fiffe*, *Marche*, *Athole*, *Stratherne*, *Menteith*, *Levenox*, *Wagion*, *Douglasse*,
Carrike, *Crawford*, *Annandale*, *Ourmonth*, & *Huntley*. Vicecomitatus, *Berwyck*, alias *North Berwyck*, *Roxburg*, *Selkirck*,

Scholæ.

Twedale, *Dunfrise*, *Niddisdale*, *Wigton*, *Are*, *Lanarke*, *Dunbretten*, *Sterveling*, *Louthean*, *Laudonia*, *Clackmanan*, *Kinros*,
Fiffe, *Pert Angus*, *Mernis*, *Aberdone*, *Bamph*, *Fores* & *Invernes*. Vniversitates *S. Andreæ*, & *Aberdonia*, quarum hæc ab
Alexandro Rege & sorore Isabella multis ornata est privilegijs circa annum cIↃ ccxl: illa sub Iacobo Rege in-
augurata, Anno cIↃ ccccxI. Quibus additur *Glasguensis*. Ingenia Scotorum vivida sunt, excitata, ignea : sapientiæ

Bonarum artium Studijs celebres Viri.

Scotus

capessendæ maxime idonea. Nihil est quod non superare potuisset ingenium *Ioannis Duns* Scoti, si tempora modo
cultum animi elegantiorem ei non invidissent : nunc in Scholastico illo (curiosone magis an utili?) de rebus sacris
disputando genere, nihil eo acutius, nihil accuratius, nihil absolutius. Subtilem Doctorem vulgus, Scaliger etiam
Limam veritatis vocat. Obijt Coloniæ Anno cIↃ cccvIII. Nam quum in exstasin incidisset (peculiarem ipsi
ob acutissimas Meditationes) diutiusque ea detineretur, a discipulis pro mortuo elatus sepultusque est. Discipulum
habuit inter cæteros *Guilielmum Occam* Anglicum, cujus Ingenium Ingenia omnia vetera subvertit; nova ad invictas

Buchananus.

insanias ob incomprehensibiles subtilitates fabricavit atque conformavit. Alterum Scotiæ Lumen fuit *Georgius
Buchananus* Poëta incomparabilis, qui Oda, Elegia, Tragœdia, non solum nostri seculi Homines superavit sed anti-
quissimos æquavit. Tertium est Ioannes Neperus Baro Merchistonii inventione Logarithmorum
celeberrimus Mathematicus, de quo et vere et eleganter cecinit ille:

Buchanane tibi Neperum adsciscе sodalem
Floreat et nostris Scotia nostra viris:
Nam velut ad summum culmen perducta Poësis
In te stat, nec quò progrediatur habet.
Sic etiam ad summum est culmen perducta Mathesis,
Inque hoc stat, nec quò progrediatur habet.

Sumpta est occasio epigrammatis ex Iosephi Scaligeri epigrammate
in Buchananum, quod vide in posthumis ab Isaaco Casaubono
editis.

SCOTIAE
II TABVLA.

GENERATIM quæ de Scotia dicenda habui, absolvi: postulat Methodus, ut speciatim & per partes eam perambulem. Dividitur autem Scotia (monte Grampio mediam secante) in Australem sive Superiorem, & in Borealem sive Inferiorem. Dirimitur vero ab Anglia primum *Tueda* fluvio, *Zeviota* monte altissimo, & qua mons deficit, vallo non adeo pridem facto, ac deinde *Esca* & *Solvæo* fluminibus. Citra hos limites a mari Scotico ad Hibernicum regiones hoc ordine jacent. *Marcia. Situs.* Prima est *Marcia* vel *Merchia*, sic dicta quod limitanea, hæc sinistrum Tuedæ latus attingit: ad Orientem Forthæ æstuario, ad Meridiem Anglia clauditur. *Vrbium Nomina.* In Marcia *Bervicum* Opidum quod Angli tenent. Est & hic *Hume* castrum, antiqua possessio Dominorum de *Hume* qui a comitum Merchiæ familia oriundi, in amplam & insignem familiam sunt propagati. Cui vicinum subsidet *Kelso* monasterio quondam celebris, & antiqua habitatione Hepburnorum, qui Bothwelliæ Comites, & hæreditario jure Admirallij Scotiæ diu fuerunt, qui honores per sororem Iacobi Comitis Ioanni filio naturali Regis Iacobi v enuptam ad Franciscum ejus filium nunc Bothwelliæ comitem descenderunt. Inde *Coldingham* cernitur, Bedæ *Vrbs Coldana* & *Coludi urbs* Ptolemæo fortasse *Colania*, multa ante secula virginibus velatis sacra. *Teviotia.* Ad Occidentem Marciæ ad utrumque Tuedæ latus est *Teviotia* a *Tevioto* amne nomen adepta. *Zeviota* Monte dirimitur ab Anglia. Post hunc regiones non magnæ *Lidalia*, *Evia*, & *Escia* a tribus fluminibus cognati nominis *Lidalo*, *Evo* & *Esca* nominatæ. Vltima *Annandia*, & ipsa ab *Annando* amne prope mediam dividente appellata, secundum Solvæum in Mare Hibernicum decurrit. Iam ut rursus ad *Fortham* redeamus, is ab ortu Lothianam claudit: *Cochurni Saltus*, & *Lamyrij* montes eam a Marcia separant. Contingit deinde paullum ad Occasum inflexa Lauderiam & Tuediam; alteram a *Laudero* Opido, alteram ab amne *Tueda* mediam secante. *Tuediam* ad Meridiem, & Occidentem contingunt *Lidalia*, *Nithia*, *Glottiana*. *Nithia.* *Nithiæ Nithus* amnis nomen dedit per eam in mare Hibernicum labens. *Lothiana. Situs.* *Lothiana* a Lotho Pictorum Rege nominata. Ab Oriente æstivo finitur *Fortha* sive mari Scotico. Vallem Glottianam spectat ab Occidente hiberno. *Soli fertilitas.* Hæc regio humanitatis cultu, & rerum necessariarum ad usum vitę copia cęteras longe præcellit. Quinque amnibus irrigatur, *Tina*, utroque *Esca* (qui antequam in Mare cadant in unum alveum coeunt) *Letha* & *Almone*. Hi partim e Lamyrijs, partim Pictlandicis montibus in Fortham defluunt. *Vrbium nomina.* Opida habet *Dumbarum*, *Hadinam* vulgo *Hodintonam*, *Dalkethum*, *Edinburgum*, *Letham*, *Limnuchum*. *Glottiana. Flumina.* Magis ad Occidentem jacet *Glottiana*, utramque *Glottæ* fluminis ripam complexa, quæ ob longitudinem in duas præfecturas dividitur. In superiore præfectura collis est non admodum editus, e quo in tria diversa Maria flumina effunduntur, *Tueda* in Mare Scoticum, *Annandus* in Hibernicum, in Deucaledonium *Glotta*. *Vrbium nomina.* In ea urbes insignores sunt *Lanarcum*, & *Glascua*. Hanc ab Occidente hiberno *Coila* contingit. *Gallovidia. Situs.* Vltra Coilam est *Gallovidia*. Ea separatur a Nithia Cludano amne, tota fere in Meridiem vergens, ac ab littore ejus reliquũ illud Scotiæ latus tegitur. *Soli fertilitas.* Vniversa Pecoris, quam frumenti fertilior. *Flumina.* Amnes habet in Hibernicum Mare decurrentes *Vrum*, *Devam*, *Kennum*, *Cream* & *Lussum*. Nusquam fere in Montes attollitur, sed collibus tantum frequentibus intumescit. *Lacus.* In convallibus inter eos aqua restagnans innumeros prope Lacus efficit, e quibus primus ante æquinoctium autumnale imbribus rivi augentur, unde multitudo incredibilis anguillarum descendit, quas accolæ nassis vimineis exceptas sale condiunt, ac non modicum inde quæstum faciunt. In hac Provincia Lacus est *Myrtoun* dictus, cujus una pars aliarum aquarum more gelu hyeme concrescit; altera nullis frigoribus congelari potest. Extremum lateris est *Novantum* promontorium, sub quo in ostio *Lussi* fluminis Sinus est qui Ptolemæo Rerigonius vocatur. Ei ex adverso influit ex æstuario Glottæ Sinus vulgo *Lacus Rianus*, Ptolemæo *Vidogara*. Quod inter hos sinus terræ procurrit incolæ *Rinum*, id est Gallovidiæ aciem appellant. Ab eisdem *Novantum mula*, id est, *rostrum* sive *rictus* nominatur. Tota autem Regio Gallovidia (nam *Gallovid* priscorum Scotorum lingua *Gallum* significat) nominatur. *Caricta.* Infra Vidogaram a tergo Gallovidiæ leviter declinat ad Glottæ æstuarium *Caricta*. Eam duo amnes intersecant, *Stinstarus* & *Grevanus*: uterque multis amœnis villis cingitur. *Soli fertilitas.* Inter amnes qua in modicos colles tumet pascuis fœcunda, nec infelix frumento est. Tota terrestribus maritimisque copijs non modo sibi sufficiens, sed vicinis multa suppeditans. *Dunus* amnis eam a Coila separat, ortus ex ejusdem nominis Lacu, qui insulam complectitur modicæ arcis capacem. Sunt in *Caricta* regione ingentis magnitudinis Boves, quorum caro tenera suavisque esu est; pinguedo liquefacta semel numquam concrescit, sed olei instar semper fluitat. *Coila. Situs.* Sequitur *Coila*, quam a meridie Gallovidia claudit, ab Ortu æstivo Glottianam attingit: ab Occasu *Irvino* fluvio a Cunigamia distinguitur: mediam *Aera* amnis dividit. Ad eum sita est *Aera* emporium non ignobile. In universum regio est feracior Virorum fortium, quam Frugum aut Pecorum, tota quidem tenui & arenoso solo: quæ res hominum industriam acuit, & parsimonia vires animi & corporis confirmat. In hac provincia haud plus decem millibus passuum ab Aër opido, saxum est duodecim vix pedes altum, xxx cubitorum non amplius spissitudine; haud immerito ab incolis Surdum appellatum. Nam si ingentem sonitum vel voce edas, vel scloppo, vel quovis crepitaculo; is qui ex adversa parte erit saxo proximus, nihil audiet, qui remotior melius, qui remotissimus optime. *Cunigamia.* *Cunigamia* post hanc ad Septemtriones procurrit, & Glottam submovet, ac prope ad justi amnis modum coercet. Nomen huic Regioni Danicum esse constat, quod eorum lingua *Regis domicilium* significat: quæ res indicio est, eam Danos aliquando tenuisse. *Renfroana.* Proxima ad orientalem ejus plagam sita est *Renfroana*, ab Opidulo in quo conventus ejus celebrari solent, appellata, vulgo *Baronia* dicitur. Mediam eam secant II amnes, quibus urrisque *Carthus* est nomen. *Glottia. Situs.* Post Baroniam est Glottia ad utramque Glottæ ripam protensa, & ipsa in plures jurisdictiones ob magnitudinem divisa. *Flumina.* Amnes nobiliores fundit: a læua *Avennum*, & *Duglassum*, qui in Glottam decurrunt: item a dextra alterum *Avennum*, qui Lothianam ab agro Sterlinensi dividit. Hi duo fluvij communem amnium appellationem loco proprij nominis acceperunt: quemadmodum in Vallia diversa dialecto is, quem Avonem vocant. *Ager Sterlinensis.* Sterlinensem agrum a meridie separat a Lothiana *Avennus*, ab Ortu Æstuarium *Forthæ*, donec paullatim seipso minor ad justam fluminis magnitudinem redactus prope Sterlinum pontem patitur. Secat regionem fluvius unus, qui memoratu sit dignus *Carron*: juxta quem aliquot vetusta sunt monumenta. Ad lævam Carrontis duo terreni sunt tumuli Hominum opera (ut res indicat) ędificati: vulgo *Duni pacis* appellantur

HEBRIDES Insulæ,
quas Beda Meuanias vocat, nonnulli Eubonias, Ptol. Ebudas, Plin. Hebudes
Y. Colmkil, id est St. Columbæ ecclesia, olim Iona dicta nisi sit illa quæ hic Sura dicitur
In Lomundo lacu
1 Horiyn
2 Morayn
3 Brekwel
4 Wagh
5 Roody
6 Brake
MARE HIBERNICUM
HIBERNIÆ PARS
Miliaria Scotica
10 20 30
Skye
Mula
Yla
Arren
Ros
Loquha
Lorna
Knapdayl
S. Clement
S. Patricius
S. Maria
S. Petrus
Barray
Colonsay
Oronsay
Rum
Egge
Canay
Collen
Terrey
Vlway
Dunbegan
Kyntail
Glenelg
L. Aber
Dunstafage ca.
Douart ca.
Dunweg ca.
Gwelwal
Bute
Ailsa
Sanda
Knockfergus
Newtown
Copmans ile
The Mul of Cayntyr
The Mul of Galloway als The Mulis nuk
Occidens

Muray
Mora uia vulgo
Bad genoth
Buqu: hania
Boena
Aimzia
Stra thbogy
Gare
Stra th Done
Mar ria
An gu sia
Atho le thia
Per
Fi fa
Men teith
Strivilingia
Lenoxia
Cuning ham
Kyill
Clid des dall
Laudonia
Mar cia
Tiuet da lia
Esk dalia
Anan
Nyth es dall
Cromarty fl. et Portus salutis
Forth aestuarium The Scottische fyrth
Aberdone
Edynburgh
Dunbar
Dunkell
Brechin
Old Montros
Arbroth ab
The May
The bass
ANGLIAE PARS
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

SCOTIA

Inferius autem ad eundem amnem ad duo fere millia paſſuum eſt ædificium rotundum ſine calce,ſed ſaxis aſperis ita conformatis ut ſuperioris lapidis pars in inferiorem ſe inſerat:ita ut totum opus mutuo complexu, & ſaxorum pondere ſe ſuſtineat, paullatim ab imo ad ſummum in arctũm ſe colligens. Summa pars aperta eſt. Vulgus alium atque alium uſum,& auctorem ejus ædificij, pro ſuo quiſque ingenio comminiſcitur. Ego certe aliquando conjectura fui inductus,inquit Buchananus,ut crederem Templum Termini fuiſſe,quod(ut accepimus)rotundum & ſuperne apertum ædificari ſolitum erat. Nonnihil etiam, inquit, conjecturam noſtram juvare videbantur Duni Pacis propinqui: quaſi facta ibi pace,cujus Momumentum hi Colles eſſent,quod illic terminum ſuæ ditionis Romani ſtatuiſſent. Neque alia res me ab hac opinione deduxiſſet,niſi reſciſſem ex Hominibus fide dignis in Inſula quadam cõpluria eſſe ædificia:cætera quidem ædiculæ,cujus meminimus,ſimilia,niſi quod maj uſcula,& laxiora eſſent. Duo item in Roſſia ſimili forma ſunt ſacella.Ea res ſuſpendere ſententiam me coegit,ac judicare Monumenta Rerum geſtarum hæc eſſe, ac potiſsimum Trophæa,ac pene extra Orbem Terrarum,ut tuta ab injuria eſſent,conſtituta.Sed certe ſive hæc Trophæa ſunt,ſive(quod quidam ſuſpicantur)clarorum Virorum ſepulchra,fuiſſe credo Monimenta ad æternitatẽ memoriæ perpetuandam cõſecrata,ſed ab hominibus indoctis,incultiſque ad ſimilitudinem illius ædiculæ, quæ eſt ad Carrontem conſtructa. A dextro Carrontis latere ager fere cætera planus in collem paullum prominet, medio fere ſpatio inter Dunos pacis,& ædiculam: in eo ad ipſum anguli flexum modicæ urbis veſtigium adhuc apparet. Sed murorum fundamenta & vicorum deſcriptio partim cultu ruſtico, partim eruendis ad propinquas ditiorum villas conſtruendas lapidibus quadratis confuſa eſt.Hunc locum diſerte Beda Anglus *Guidi* vocat,atque in ipſo valli Severi angulo collocat. Multi præclari ſcriptores Romani ejus valli meminerunt:multa veſtigia exſtant,multi lapides inſcripti eruuntur, quibus aut teſtimonium ſalutis per Tribunos & Centuriones acceptæ, aut ſepulchrorum inſcriptiones continentur. Et cum ab Adriani vallo (ut utriuſque veſtigia indicant) raro minus C Millibus Paſſuum diſtet hoc vallum Severi ab eo,quod ante Adrianus conſtruxerat,aut magna inſcitia fuit eorum, qui res Anglicas ſcripſerunt,ſi Latinos qui hæc tradiderunt non intellexerunt:aut incuria,qui dilucide tradita tam confuſe reddiderunt. Vtrumcunque ſit autem,res mihi digna eſt viſa ſi non reprehenſione, ſaltem levi admonitione:præſertim cum ex Monumentis jam dictis,& Bedæ Angli Hiſtoria ſatis conſtet,ibi aliquando inter Brittones, & Scotos limitem fuiſſe. Qui vero hic Camelodunum fuiſſe fabulantur,ijdem contendunt quam diximus ædiculam Claudij Cæſaris fuiſſe Templum:vaniſſimo in utroque mendacio, cum & Camelodunum Colonia Romanorum ultra trecenta millia paſſuum ab eo loco abſit,ſi Ptolemæo,& Antonini Itinerario fides habenda ſit. Cornelius Tacitus hunc eorum errorem apertiſſime oſtendit cum reliqua tota narratione, tum maxime quod Romanos amiſſo Cameloduno in Templum Claudij Cæſaris confugiſſe ſalutis tuendæ cauſa ſcripſit. Ædicula autem illa,ſive Templum Termini;ſive alterius Rei Monumentum fuerit, ſine foribus, quarum nullum habet veſtigium, & ſuperne ad jactus lapidum patens,ne decem quidem milites non modo tegere,ſed vix quidem continere potuerit. Quid?quod quadrageſimo fere anno poſt Claudij Cæſaris expeditionem Iulius Agricola Romanorum primus in eas partes penetravit? quod quinquageſimo poſt Agricolam anno Adrianus Limitem Provinciæ inter Tinam, & Eſcam vallo ducto ſtatuit? Sed de his ſatis.

Levinia. Situs. Lacus.

Vltra Sterlinenſem agrum eſt *Levinia*, a Renfroana præfectura *Glotta*, a Glaſcuenſi *Kelvino* amne diviſa, ab agro Sterlinenſi montibus, a Taichia Fortha dirimitur: tandem in montem *Grampium* deſinit, ad cujus radices per vallem cavam *Lomundus* Lacus ſe explicat XXIV millia paſſ. longus, VIII latus, ſupra XXIV Inſulas complectitur. Præter multitudinem aliorum piſcium habet & ſui generis eſu non inſuaves, *Pollacas* vocant. Tria autem de hoc Lacu memoratu digna referuntur. Piſces pinnis carent, gratiſſimi alias ſaporis. Aquæ nullo interdum flante vento ita concitantur, ut vel audaciſſimos nautas deterreant, quo minus ſolvant. Denique Inſula quædam gregibus armentiſque paſcendis apta, natat,ferturque quo ventis impellitur. Opinantur nonnulli fungoſam vel pumicoſam Terram eſſe oportere. Haud diverſum ab hoc eſt illud quod narrat Plinius libro XVI cap. I Romanos, dum circa Bataviam agerent, procul quaſi ingentem hoſtium claſſem vidiſſe, cui quum occurrunt conflicturi, non in aciem hoſtilem,ſed in arbores una cum Inſulis natantes incidiſſe, quæ ad proxima quæque littora rapiebantur. Inſulam quoque avulſam ex Dania ſe ſuperfudiſſe olim ſtagnis Batavicis ubi nunc ſunt *Fenen* refert Petrus Nannius;Danos autem quum res ſuas repetitum veniſſent,ac litem ſuper ea re inſtituerent,hoc reſponſi retuliſſe,ut vel alienum ſolum peregrina Inſula liberarent, vel poſſeſſione cederent. Etiam in Palatinatu Germaniæ inter *Vilſecam* & *Veldam* Inſulæ arboribus veſtitæ, cum venti fuerint,ultro citroque fluctuant. Plura iſtiuſmodi pete ex Plinio lib. II cap. XCV. Sed redeo ad Lacum. Tandem erumpens Meridiem verſus Levinum amnem, qui regioni nomen dedit,effundit:qui prope Britannodunum arcem & eodem nomine Opidum in Glottam ingreditur. Leviniæ partem extremam Grampij montis ultimi colles attollunt,ſinu maris exiguo, quem *Gerlochum* a brevitate appellant, interciſi. Vltra hunc eſt ſinus multo amplior, quem *Longum* vocant a *Longo* qui in eum cadit fluvio. Is limes eſt inter Leviniam & Covaliam. Ipſa Covalia, Argathelia,ſeu potius Ergahelia,& Cnapdalia multis ſinibus anguſtis ex æſtuario Glottæ infuſis, in multas partes dirimuntur. Vnus inter cætera inſignis lacus *Finis* vocatur a *Fino* fluvio, quem recipit. Is ultra ſexaginta millia paſſuum in longitudinem porrigitur. Eſt & in Cnapdalia Lacus *Avus*, in quo eſt exigua Inſula & arx munita. Ex eo fluvius Avus effunditur: qui unus in illis regionibus in Mare Deucaledonium exit.

Cantiera. Situs. Lorna. Flumina.

Vltra Cnapdaliam ad Occidentem hibernum excurrit *Cantiera*, hoc eſt regionis caput, Hiberniæ occurrens, a quo modico Freto dirimitur, ipſa longior quam latior, adeo arctis faucibus Cnapdaliæ conjungitur, ut vix mille paſſus expleant, idque ſpatium nihil aliud quam arena ſit, adeo humilis ut per eam naviculis traductis nautæ plerumque navigandi compendium quærant. Hanc attingit *Lorna* Argatheliæ adjacens & uſque ad *Abriam* pertinens: Regio plana nec infœcunda. Qua Grampius mons humilior eſt, & magis pervius *Braid Albin* regio vocatur, hoc eſt quaſi *altiſsimam Scotiæ partem* dicas, ac ubi maxima pars illa attollitur *Drum Albin* hoc eſt *Scotiæ dorſum* vocatur, nec omnino ſine cauſa. Ex eo enim dorſo flumina in utrumque Mare decurrunt alia in Septemtrionem, alia in Meridiem. Ex Ierno enim lacu Iernam fluvium in Orientem hibernum fundit: qui in Taum illabitur ad tria millia paſſuum infra Perthum. Ab hoc flumine cognomen accepit ad utramque ripam affuſa vetere Scotorum lingua *Strathierna* dicta. *Strat* enim regionem ad fluminum decurſum jacentem appellare ſolent.

Taichia.

Inter Montes ejus regionis & *Fortham* porrigitur *Taichia*, a *Taicho* fluvio, qui medium ſecat nomen adepta.

SCOTIAE III TABVLA.

EXCIPIVNT Taichiam *Ocelli* montes, ipsi quidem magna ex parte, atque ager ad eorum radices in Iernensi præfectura censentur. Verum reliquum agri ad Fortham usque ambitio in varias præfecturas dissecuit *Clacmananam, Colroßianam* & *Kinroßianam*. Ab his & Ocellis Montibus quicquid agri a lateribus *Fortha* & *Taus* claudunt, in Orientem anguste cuneatur ad Mare. Et uno nomine appellatur *Fifa*, omnibus rebus ad usum vitæ necessarijs sibi sufficiens: qua lacus *Levinus* eam scindit, latissima: inde utrimque se colligens in angustum usque ad *Caraliam* opidum. Amnem unum, qui memoratu sit dignus *Levinum* fundit. Totum littus frequentibus opidulis præcingitur: e quibus maxime est memorabile, propter bonarum artium studia *Fanum Andreæ*, quod prisci Scoti *Fanum Reguli* appellant. Interius in media fere Regione est *Cuprum*, quo reliqui Fifani ad jus accipiendum conveniunt. Qua Ierniam contingit, est *Abrenethium* vetus Pictorum regia. Hic in Taum influit *Ierna*. Ipse autem *Taus* e lacu *Tao*, qui est in *Braid Albin* viginti quatuor millia longo erumpit, fluviorum Scotiæ facile maximus. Is se ad Grampium Montem inflectens, *Atholiam* attingit regionem fertilem in ipsis Grampij Saltibus collocatam. Ejus partem sub radicibus Montis in planitiem explicatam *Blaram* vocant, quæ vox liberum arboribus solum significat. In Fifa autem regione effoditur lapis igni struendo idoneus. Infra Atholiam ad dexteram Tai ripam sita est *Caledonia* opidum, vetus tantum nomen retinens vulgo *Duncaldem*, id est tumulus Corilis consitus. Corilus enim cum per inculta se latissime funderet, & Silvarum opacitate agros tegeret, & opido & genti nomen dabat. *Caledones* enim, aut *Caledonij* gens olim inter Britannorum clarissimas alteram partem regni Pictorum faciebant: quos Ammianus Marcellinus in *Caledones* & *Vecturiones* dividit, quorum nunc vix nominis vestigium aliquod superest. Infra Caledoniam ad duodecim millia passuum in eadem dextra ripa est *Perthum*. Ad sinistram ripam sub Atholia ad Orientem spectans est *Gorea* frumentarijs campis nobilis. Et sub hac iterum inter Taum, & Escam porrecta *Angusia*, sive, ut prisci Scoti loquuntur *Aeneia*. Sunt qui *Horestiam*, aut juxta dialectum Anglorum *Forestiam* dictam putant. In ea sunt urbes *Cuprum*, & quod Boethius patriæ suæ gratulans ambitiose *Dei donum* vocat. Vetus enim nomen *Taodunum* fuisse reor, a *Duno* id est *colle* ad Taum sito, sub cujus radicibus opidum est exstructum. Extra Taum ad XIIII millia passuum recto littore occurrit *Abrenethea*, alio nomine *Obrinca*. Deinde *Rubrum* promontorium satis longe conspicuum. *Esca* fluvius cognomento Australis mediam secat: alter *Esca* Septemtrionalis eam a Mernia dividit. Ea ex magna parte solo est campestri, & plano, donec ultra Fordunum & Dunotrum Comitis Martialis arcem occurrat Grampius paullatim se demittens, & in mare subsidens. Vltra eam ad Septemtriones est *Deva*, vulgo *Deæ* fluminis ostium: & plus minus mille passus ulterius *Dona*. Ad alterum *Abredonia* est Salmonum piscatu nobilis, ad alterum episcopi sedes, & scholæ publicæ omnium ingenuarum artium studijs florentes. Hanc citeriorem invenio vetustis monumentis *Abredeam* appellatam. Nunc utrumque opidum *Abredonia* Veteris & Novæ cognominibus distinctum vocatur. Ab hac tam angusta fronte inter hæc flumina incipit *Marria*, ac sese paullatim dilatans ad lx in longitudinem millia se protendit Badenacham usque. Ea Regio perpetuo dorso continetur, & in utrumque Mare flumina evergit. Badenachæ confinis est *Abria*, ad mare Deucaledonium modice prona, Regio (ut inter Scotos) inprimis copiosa maritimis & terrestribus commodis. Est enim & Frumentis & Pascuis imprimis felix, & præterea Nemorum umbris, & Rivulorum Fontiumque amœnitate jucunda. Piscium vero proventu adeo fertilis, ut nulli prope Scotiæ regioni cedat. Nam præter fluviatilium copiam quam tot rivi sufficiunt, Mare longo canali per planum solum infusum penetrat: ibique Terræ paullo altiore margine coercitum se latius diffundit, ac speciem Stagni, aut verius Lacus præbet: unde *Abriam*, id est stationem patrio sermone appellant. Idem quoque nomen Regioni circumcirca vicinæ dant. Qui Anglice loquuntur utranque, hoc est & sinum illum maris, & Regionem perperam, & absurde *Lochabriam* vocant. Hæ tres regiones *Abria, Badenacha*, & *Marria* latitudinem Scotiæ inter duo Maria complectuntur. Ad plagam Septemtrionalem, proxima Marriæ est *Buchania*, Dona fluvio ab ea divisa. Ea omnium Scotiæ Regionum longissime se in Mare Germanicum exporrigit. Pascuis Oviumq; proventu admodum felix, cæterisque commodis ad vitam necessarijs sibi sufficiens. Fluvij ejus cum Salmonibus abundent, *Ratram* amnem tamen id genus Piscis non ingreditur. Est in ejus littore spelunca, cujus natura prætereunda non videtur. Aqua e naturali fornice guttatim destillans statim in lapidum pyramidas vertitur, ac nisi opera Hominum antrum subinde purgaretur, spatium usque ad fornicem brevi compleretur. Lapis autem qui ita gignitur velut mediam naturam inter glaciem & saxum obtinet: est enim friabilis, neque ad marmoris duritiem unquam consolidescit. Similem huic per omnia speluncam esse in Pyrenæo ferunt. Vltra Buchaniam, ad Septemtriones duæ sunt Regiunculæ *Boina* & *Ainia*, quæ usque ad Spæam fluvium pertinent, qui separat eas a Moravia. Oritur autem *Spæa* a dorso Badenachæ, cujus meminimus: & longe ab ejus fonte Lacus est, unde erumpit Lutea, ac se in occiduũ Mare devoluit. Ad Ostium ejus ferunt Opidum nobile fuisse a fluvio Emerluteam nuncupatum. Certe sive Terræ vicinæ spectes ingenium, sive navigationis & subvectionis maritimę commoditatem, locus est admodum Emporio aptus. Prisci quoque Reges has oportunitates secuti aliquot sæculis ibi habitaverunt in Evonia arce quam nunc multis falso persuasum est esse *Stephanodunum*. Ejus enim arcis rudera, & vestigium adhuc in Lorna monstratur. Sunt regiunculæ aliquot exiguæ inter Buchaniam, & Mare occiduum interjectę sed cum nihil habeant insigne, ac narratu admodum memorabile, non est quod in eis explicandis immoremur. Vltra Spæam usque ad Nessum sequitur *Moravia*, olim (ut creditur) *Varar* dicta. Inter eos amnes Oceanus Germanicus, velut retro in Occidentem Terram agens, sinu vasto ejus laxitatem castigat. Tota quanta est hæc Regio Frugibus & Pascuis fœcunda, amœnitate vero, & fructiferarum Arborum proventu totius Regni facile prima. Duo memoratu digna habet Opida, *Elginam* ad *Loxiam* amnem, qui nomen antiquum adhuc retinet, & *Nessum* ad cognominem fluvium. *Nessus* a Lacu Nesso longo viginti quatuor millia effluit. Aqua semper fere tepida, nec unquam ita frigida, ut congelet. Quin & asperrima hieme fragmina glacici in eum invecta tepore aquarum brevi solvuntur. Vltra Nessum Lacum Occidentem versus octo millia continentis Terræ protenduntur. Tantillum sane est, quod obstat, quominus maria coeant, & quod reliquum est Scotiæ insulam reddant. Nam quod spacij ab ijs faucibus ad Mare Deucaledoniũ

Fifa. *Opida.* *Flumina.* *Gorea.* *Soli fertilitas.* *Angusia.* *Vrbium nomina.* *Abrenethea.* *Situs.* *Vrbium nomina.* *Marriæ.* *Situs.* *Abria.* *Soli fertilitas.* *Buchania* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Flumina.* *Boina & Ainia.* *Moravia.* *Soli fertilitas.* *Opida.*

SCOTI:
AE
REGNVM
DEVCALE
DONSVS
OCEANVS
HEBRIDES
Insulæ,
quas Beda Meuanias
vocat, nonnulli Eu:
bonias Ptol. Ebudas,
Plin. Hebudes.
Rona
S. Columbanus
Stornway ca.
L. Stornway
L. Nosallo
Flen Shent
Flen Quert
Scalpa
Boyn
S. Clement
S. Patricius
Gilwall
Brog
Barray
Trantirnesca
Freford
Dunbegan
Skye
Knoksea
Ellan Ronan
Fladda
Flodda
Allauik
Cannay
Rum
Egge
Muk
Dunska ca
Ardermouth head
Durness
Ellan Handa
Killa
Gellesgung
Allerot
Assyn
Shyre
Ardnaglas
Loch Brunne
Ros:
Cogy
outh
Kyntail
Glenelg
Loquha
Meer
Baylnraid
Pfoul ska
C. Wrayght or Faro head
Colme
Ardurnes

Orcades Insulæ
The Yles of Orknay
Pomonia, ẏ Maynland or S. Magnus yle
Mare Germanicum
Miliaria Scotica
10 20 30
Vararis æstus
Murray fyrth
Pinthlande firth
Hoy
Schapun
Etha
Kirkwall
North Ronche
S. Augustin
Soutrowalsa insula
Catnes
Sutherlandia
Rossia
Murray
Buquhania
Boena
Marria
Moravia
Badgenoth
Strath Dee
Strathdone
Strathbogy
Garioth
New Aberdone
Elgin
Cromarty fl. et portus salutis
Tarbart ness
Dunnesbe head
The ord head
Oriens
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio
15 16 17 18

SCOTIA.

interijcitur, fere Sinibus maris in Terram irrumpentis est intercisum. Quod ultra Nessum, & fauces illas angustas est interjectum in quatuor provincias solet dividi, *Naverniam*, seu ut vulgo *Stranaverniam*, a fluvio Naverno dictam.

Rossia. Situs. Lacus.

Vltra ostium *Nessi*, qua Mari Germanico immergitur est *Rossia*, in Mare promontorijs altioribus excurrens: quod & nomen ipsum indicat. *Ros* enim Scotis promontorium significat. Ea tota longior est, quam latior. Nam a mari Germanico ad Deucaledonium porrigitur, qua in Montes attollitur aspera, & inculta: qua se in campos explicat, Frugum fertilitate nulli prope Scotiæ agro inferior. Valles habet amœnas piscosis amnibus irriguas: Lacus piscosos complures, sed maximum omnium *Lubrum*. A Mari Deucaledonio littus paullatim se castigat, & in Orientem æstivum reflectit. Ab altero littore Mare Germanicum inter rupium excelsarum scopulos iter sibi pandens interius in sinum se spatiosum explicat adversus omnes tempestates Portum salutiferum, ac certum perfugium. Est enim ingredientibus non difficilis aditus, intus vero adversus omnes Cœli, Marisque injurias tutissima statio, quantumlibet magnis classibus.

Navernia Situs. Sutherlandia. Montes. Cathanesia.

Proxima Rossiæ extremæ Septemtrionem versus est *Navernia*, a *Naverno* amne appellata: quam vulgo propietatem sermonis patrij secuti *Stranaverniam* appellant. Eam a Meridie Rossia claudit, ab Occasu & Septemtrione Mare Deucaledonium eam alluit, ab Oriente Cathanesiam contingit. *Sutherlandia* his omnibus ita interjecta est, ut omnibus sit finitima, atque ab aliqua regione Cœli eas contingat. Nam ab Occidente Stranaverniam, a Meridie & Oriente Rossiam, a Septemtrione Cathanesiam habet objectam. Cultores magis ex natura regionis pascuo quam arvo dediti. Nihil in ea quod sciam singulare, nisi quod Montes candidi Marmoris habet, rarum in Regionibus frigidis miraculum, & prope in nullos usus comparatum, quod nondum ejus affectatrix luxuria eo immigrarit. *Cathanesia* ultima ad Septetrionem Scotiæ Regio est: qua in plaga ei Navernia occurrit: hæque duæ regiones Scotiæ latitudinem in frontem angustam contrahunt. In ea fronte tria attolluntur Promontoria. Altissimum in Navernia, quod Ptolemæo est *Orcas*, sive *Tarvedrum* & *Tarvisium*: reliqua duo nequaquam æque sublimia in Cathanesia sunt, *Vervedrum*, nunc *Hoia*, & *Betubium*, falso Hectori Boëthio *Dume* appellatum, nunc *Dunis Bei* vulgo dicitur, alij *Duncans Bei* vocant. Ex hoc nomine aliquot literis exemptis vox *Dunis Bei* facta videtur. Ad radicem collis sinus est permodicus, quo portu naviculæ ab Insulis Orcadibus appulsæ utuntur. Sinus autem Maris vulgo *Bei* vocatur. Hic igitur sinus cum *Duncani* vel *Donachi* sinus a vicinis appellaretur, ex his vocabulis utcunque conjunctis sermo popularis *Dunis Bei* effinxit. In hoc tractu Ptolemæus collocat *Cornavios*, cujus nominis adhuc vestigia quædam restant. Arcem enim Comitum Cathanesiæ vulgo *Gernico* vocant. Nam qui Ptolomæo, & exteris *Cornavij* sunt, Britannis *Kernici* fuisse videntur. Nam cum non in hoc tractu modo, sed in diversissima Insulæ parte, nempe in Cornovallia *Cornavios* ponat eosdem, qui vetustum sermonem Britannicum retinent adhuc *Kernicos* vocant. Ac fortasse non absurde judicabit, siquis *Cornovallos* pro *Kernicovallis*, id est *Kernicis Gallis* dictos existimaverit. Videntur & in media Insula obscura quidem illa, sed hujus tamen nominis vestigia remansisse. Valli enim Severi initium scribit Beda non procul abesse a Cœnobio Kebercurnig, & monasterij quidem illic nullum indicium in illis locis est relictum. Manet autem non procul illinc semidiruta Duglassiorum arx *Abrecornum* nomine. Horum autem vocabulorum utrumque, an alterum sit a *Kernico* corruptum, Lectori dijudicandum relinquo.

Scotiæ insulæ.

Restat nunc ut de Insulis Scotiæ aliquid dicamus. Recentiores Insularum omnium, quæ Scotiam velut coronant tres fecerunt vel classes, vel ordines, *Occidentales*, *Orcadas*, & *Hetlandicas*. *Occidentales* appellantur quæ ab Hibernia pene ad Orcades in Mari Deucaledonio lateri Scotiæ Occidentali prætenduntur. Has alij *Hebrides*, alij *Aebudas*, alij *Mævanias*, alij *Beteoricas* appellarunt. Harum Incolæ in victu, vestitu, totaque Rei domesticæ ratione antiqua utuntur parsimonia. Opsonatio illis est venatus, & piscatio. Carnem aqua in Omasum, aut cæsi Pecoris pellem infusa coquunt: in venationibus interim sanguine expresso cruda vescuntur. Pro potu est jus Carnium elixarum. Serum Lactis aliquot annos servatum in convivijs etiam avide bibunt. Id potionis genus *Blandium* appellant. Major pars aqua sitim sedat. Panem ex Avena & Hordeo (quæ sola Frugum genera in illis Regionibus proveniunt) conficere non injucundum ex diuturno usu peritia quadam adhibita consueverunt. Mane ex eo paullum degustant, eoque contenti venantur: aut si quid aliunde operis est objectum usque ad vesperum cibo abstinent. Veste gaudent varia ac maxime virgata: colores amant maxime purpureum, ac ceruleum. *Orcades* in Mari partim Deucaledonio, partim Germanico, ad Septemtrionalem Scotiæ partem sparsæ sunt. Harum de nomine inter Scriptores veteres & recentiores satis convenit. Rationem autem nominis nemo (quod adhuc sciam inquit Buchananus) explicavit. Sed neque qui eas primi tenuerint, satis constat. Omnes Germanicæ originis eos fuisse tradunt: At e qua natione Germanorum advenerint, id non proditur. Si e sermone conjecturam faciemus, & olim & nunc quoque vetere Gothica lingua utuntur. Sunt qui Pictos eos fuisse arbitrantur, hoc maxime argumento, quod fretum eos a Cathanesia dividens, Picticum cognominatur: Pictosque ipsos generis Saxonici fuisse exstimant, Claudiani carmine maxime freti:

Maduerunt Saxone fuso
Orcades, incaluit Pictorum sanguine Thule:
Scotorum tumulos flevit glacialis Ierne.

At eorum refutari facile error potest, partim ex Beda Anglo-Saxone, qui cum quinque diversis linguis a Britannis Dei laudes cani asseveret, unam ex eo numero Picticam esse ait. Quod si tum Saxonice Picti locuti fuissent, eam a Saxonica, (qua tum Angli incorrupta utebantur) non separasset: partim quod in illis versibus Claudianus diserte Pictos a Saxonibus alios esse ostendat: cum alteris Orcadas, alteris Thulen patriam esse affirmet: sed undecumque sunt oriundi, nostra adhuc ætate lingua a Scotis & Anglis diversa utuntur: & quæ a Gothica non multum discrepet. In convictu quotidiano multum e vetusta parsimonia adhuc vulgus retinet. Itaque perpetua corporis, & animi sanitate fere omnes fruuntur. Rari morbis, plærique omnes senio solvuntur: plusque apud eos deliciarum ignorantia, quam apud alios Medicorum ars, & diligentia ad salutem tuendam prodest. Eadem Parsimonia & ad formæ elegantiam, & ad staturę proceritatem plurimum facit. Frugum proventus eis exiguus est, præterquam Avenæ & Hordei, ex quibus eis & Panis & Vinum suppetit. Ex gregalibus Animantibus Oves, Boves & Capræ non infrequentes; unde multus eis Lactis, Casei & Butyri est usus: Aves marinæ innumeræ, ex his fere, & piscibus victus eorum magna ex parte constat. Nullum ibi venenatum Animal, ac ne deforme quidem aspectu apparet. Victus ratio Hethlandicis eadem, quæ Orcadensibus: nisi quod juxta copias domesticas paullo asperior. Sed quum de his supra in Britannicarum insularum descriptione egerimus; hæc paucula suffici ent, ut Scotiæ finem imponamus.

ANGLIA.

ALBIONIS Insulæ pars Meridionalior ac maxima *Anglia* Latinis dicitur : ab *Angria*
regione Westphaliæ, vulgo *Engern*, ut nonnulli volunt. Alij ab angulo nomen inditum
arbitrantur, quod Orbis sit angulus : alij ab *Angloen* Opido Pomeraniæ. Goropius An-
glos ab *Angle* i. hamo piscatorio deducit, quod, ut inquit ille, omnia sibi adhamarent &
fuerint, ut Angli loquuntur, *Good Anglers*, i. boni hamatores. Quæ sane conjectura ri-
sum potius, quam fidem meretur. Sunt qui ab Anglia Cimbricæ Chersonesi regiuncula,
quæ *Engelond* i. Anglorum Terra, ab Egberto Occiduorum Saxonum Rege indigitata
fuit appellatam autumant : vel quasi *Engistland* i. Engisti terra: qui se ducem his Saxoni-
bus præbuit. Sed qui Engelberti, Engelhardi, & ejusmodi Germanicorum nominum e-
tymologiam videt, facile etiam Anglorum notationem viderit. Hæc ab indigenis non u-
no nomine appellatur, idque etiam diversimode : in duas enim regiones eam dividunt. Pars ejus quæ Orientem &
Mare Germanicum spectat ab Indigenis Anglis Saxonum populis, qui eam occuparunt sua lingua *Angliam* vel *Eng-
land* nuncupant. Occidentalior vero pars, quæ ab hac, Sabrina & Dea fluminibus discernitur, & Britannica avitaque
lingua utitur, *Wallia* vel *Walles*, a prædictis Anglis nominatur. Hi vero Britanni se ipsos antiquo vocabulo *Cambros*,
& regionem *Cambriam* : Anglos vero *Saissons*, quasi Saxones & Regionem veteri nomine *Lhoegriam* dicunt. Termi-
ni ejus Septemtrionales Scotiam versus, sunt Tueda & Solveius fluvij : ad Meridiem est Gallia, & propric dictus O-
ceanus Britannicus, ad Occasum Hibernia & Oceanus Hibernicus, ad Ortum Germanicus. Longa est CCC II mil-
liaria Anglica. Lata CCC, a Belerio nempe ad Cantium Promontorium. Aër hic quocumque anni tempore tem-
peratus ac clemens : Cœlum crassum, in quo facile nubes, imbres, ventique coguntur, atque eo minus frigoris
æstusque, propter ipsius Cœli densitatem. Compertum namque etsi Brabantia, Flandria, Cismarinisque Regioni-
bus sit Septemtrionalior, numquam tamen ibi, uti his locis, tanto gelu sævire hyemes. Habet solum fœcundum
frugiferumque & ab omni Frugum genere ita beatum, ut Cereris sedem fuisse dixerit Orpheus. Cui adstipulatur Ma-
mertinus aut Belga orator qui Panegyricum Constantino dixit : ubi inter alia dicit: in hac segetum tantam esse fœ-
cunditatem, ut muneribus utriusque sufficiat, & Cereris & Liberi: quo dicto non illam Vini proventu (quo caret) a-
bundare ostendit, sed ita circumfluere Frugum copia, ut non ad panificium modo & alimentum annuum satis sit, ve-
rum etiam excoquendo Vino factitio Cervisiæque suppetat. Neque solum agros luxurioso ac opimo Frumento, ac
Leguminibus supra modum scatentes habet: sed etiam cujusque generis materiam producit, præter Abietem, & ut
Cæsar ait, Fagum; nunc tamen est passim Fagus quoque. Lauri non æque fœcunda est Thessalia. Rosmarinus vero tā
copiosus, ut eo etiam ad sepes utantur. At Vinum non habet, cum vitis hic raro maturescat, & in hortis, magis um-
bræ, quam fructus gratia colitur. Fert item Aurum, Argentum, Cuprum, Ferrum, sed ejus exigua copia: Plumbum
nigrum, & Plumbum album, id est Stannum in suo genere optimum in magna abundantia hic effoditur, & ad exteras
gentes effertur. In Rupe S. Vincentij, quæ ad Ortum Fluvio Avonæ imminet, magna eruitur Adamantum copia, qui
splendore quidem Indicos provocant, duritie cedunt. Apud Brigantes Gagates plurimus; qui si colorem requiras ni-
grogemmeus est; si quantitatem, nullius fere ponderis; si naturam, aqua ardet, oleo restinguitur; si potestatem, attritu
calefactus applicata detinet. Enascitur hic inter cautes, ubi rimis dehiscunt, & priusquam expoliatur colore est sub-
ruffo, & æruginoso, expolitus vero nigro fulgore splendet. Cæterum de Britanniæ gemmis adeundus est Ammi-
anus lib. XXIII. Colles hic plurimi, per quos Ovium greges errant, non tantum carnium delicijs, sed etiam vellerum
tenuitate nobiles; frequentiam Ovium juvat Cœli quædam benignitas; terræque bonitas singularis; nam & in colli-
bus vix arbores apparent, totaque regio Lupis est suo privilegio immunis : qui esse desierunt ex eo tempore quo Ed-
garus Rex Luduallo Walliæ Principi trecentos Lupos in singulos annos vectigalis nomine persolvendos impera-
vit. Nam postquam id tribus annis præstitisset, quarto destitit, professus, nullum se ulterius posse invenire. Hoc
autem vellus vere aureum est, in quo potissimum Insulanorum divitiæ consistunt : nam magna Auri atque Argen-
ti vis, a Negociatoribus ejusmodi imprimis coemendæ mercis ergo, in Insulam quotannis undique apportatur. Om-
ni etiam pecudum genere abundat, præterquam Asinis, Mulis, Camelis & Elephantis : Molossi nullibi gentium
præstantiores, ferocioresque. Nusquam gentium major Cornicum multitudo, genus Avium ibi maleficum : non
enim modo maturas Fruges devorat, sed cum nascuntur, rostro semen evellit, sic ut agricolis necesse sit, per id tem-
pus pueros locare per arva arcubus instructos (quando voce humana non deterrentur) qui eas abigant. Magna
etiam Milviorum qui pullis insidiantur copia. Romani Britanniæ potiori parti quingentos pene annos imperarunt,
a C. Cæsare scilicet ad tempora usque Theodosij junioris : cujus ætate Romanorum legiones & præsidia ad Gal-
liam defendendam accersita, Britanniam insulam reliquerunt; quo factum est, ut Picti Scotique partem Australem
invaserint; quorum impetum quum diutius sustinere Britanni non possent, vocarunt e Germania Saxones, viros
bello adsuetos, quorum opera initio adversus Scotos & Pictos usi sunt. Postea vero Saxones sive Cœli illecebris
capti, sive Pictorum amicitia & familiaritate ducti, sive perfidia propria impulsi fœdus adversus Britannos cum Pi-
ctis inierunt, domitisque & profligatis hospitibus, ipsi illorum loca invasere. Vnde & pars illa Britanniæ Anglia,
ut supra vidimus, dicta est. Continet Anglia urbes plurimas, inter quas maxime excellunt, *Londinum*, *Eboracum*;
Cantuaria, *Bristolia*, *Glocestria* sive *Glovernia*, *Salopia*, *Vigornia*, *Bathonia*, *Cantabrigia*, *Oxonia*, *Nordvicus*, *Zandvi-
cus* cum multis alijs, quas in descriptionibus particularibus delineabimus. Flumina illustriora sunt *Tamesis*, *Hum-
brus*, *Trenta*, *Ousa*, & *Sabrina*, de quibus suis locis. Oceanus autem qui Insulam alluit, omnis generis Piscium co-
pia redundat; inter quos Lucius est, quem *Pike* vernacula lingua appellant, qui apud illos magno in precio habe-
tur; eoque eum interdum ex palustri aqua in vivaria transferunt; ubi nidore illo opido purgatus; anguillis minu-
tisque pisciculis pastus mirandum in modum pinguescit. Hic (quod mirari quis debeat) in piscario foro vivus cum
vendi debeat, si opus sit, ei cultro venter aperitur, ut illud pingue quod habet ostendatur : at si minus vendatur
eo tamen vulnere affectus haud moritur, quippe plaga filo insuitur, ac statim post in vivario Tincarum glutinoso
contactu sanatur. Sed Ostrea nec alibi delicatiora, nec plura. Portus vero Angliæ præcipui sunt hi : *Davernus*
vulgo *Dovre*, qui est Comitatus Cantij extremus, ac colle munitur, arcemque habet tutissimam, omni armorum
genere optime instructam : *Mountsbay* satis latus in Cornwallia, ubi tutissima est navium statio. Item *Volemouth* sive
Falemouth, *Torbay*, *Southantonensis*, & alij. Angliæ *Rex* supremam potestatem & merum Imperium habet, nec in Impe-

Aa

rij clientela

Regio.
Nomen a quibus inditum.
Situs.
Cœli Temperies.
Soli fertilitas.
Animaliū varietas.
Imperium Maiorum
Vrbium nomina.
Flumina
Mare.
De Lucio
Notetur hoc admirandum.
Portus.
Ratio gubernandi.

HIBERNIAE PARS
SCOTIAE PARS
MARE HIBERNICUM
MARE VERGIVIUM
Nomina Cassiteridum
1 Sylley
2 Bryadh
3 Trystraw
4 S.Helene
5 S.Martin
6 S.Mary
7 S.Agnes
8 Aneth
Cassiterides olim nunc Syllyes & Sorlings insulæ
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
Occidens
Anglesey insula
Mania insula

ANGLIA regnum
Miliaria Anglica parua.
OCEANVS GERMANICVS
OCEANVS BRITANNICVS
GALLIAE CONFINIA
Belgij pars
Hollandiæ extrema
Zelandiæ pars
Norfolcia
Cantium
Middelsex
Ebora cum
Lincol
Oriens

ANGLIA

rij clientela est,nec investituram ab alio quovis accipit,nec præter Deum, superiorem agnoscit. Ejus subditi vel sunt Laici vel Ecclesiastici:item sunt vel Nobiles vel Plebei. Nobiles sunt vel majores:ut Duces, Marchiones, Comites,& Barones,qui vel hæreditario jure his titulis gaudent,vel iisdem virtutis ergo a Rege exornantur. Ducis autem nomen soli Regis Filio natu maximo hoc tempore convenit:quamvis olim plures hoc titulo insigniti fuerint. Nobiles minores sunt Equites Aurati, Armigeri,& qui vulgo Generosi & *Gentlemen* dicuntur: Generosi,vel promiscue nobiles sunt,qui a natalibus clari,aut quos virtus aut fortuna e fæce Hominum extulit. *Cives sive Burgesses* qui in sua quilibet urbe publicis funguntur Muneribus & in Parlamentarijs Angliæ Comitijs locum habent: *Ingenui* sive *Yeomen* sunt, quos Legales Homines lex vocat, & ex agris, quos optimo jure tenent, quadraginta ad minimum solidos quotannis colligunt: *Opifices* autem sunt qui mercede operam locant. Dividitur autem tota Anglia in Comitatus XXXIX. Comitatus vero in Centurias (quæ in nonnullis Regni partibus *Wapentaches* a tractu armorum nominantur) & hæ in decurias dividuntur. In his Comitatibus, difficilioribus temporibus, *Præfectus Regius* quem *Lieutenant* vocant, ne quid detrimenti Respublica capiat, constituitur. Singulis vero annis nobilis aliquis ex Incolis præficitur, quem *Vicecomitem* quasi vicarium Comitis & Anglice *Shiriffe* id est Comitatus Præpositum vocant: qui etiam Comitatus vel Provinciæ Quæstor recte dici potest. Ejus enim est publicas pecunias provinciæ suæ conquirere, mulctas irrogatas vel pignoribus ablatis,colligere, & ærario inferre. Iudicibus præsto adesse, & eorum mandata exequi: duodecim viros cogere, qui in causis de facto cognoscunt,& ad judices referunt (Iudices enim apud Anglos juris solum & nō facti sunt judices) condemnatos ad supplicium ducere & in minoribus litibus cognoscere. In majoribus autem jus dicunt Iustitiarij, quos *Itinerantes* & *Iustitiarios ad Assisas* vocant, qui quotannis hos Comitatus bis obeunt, ut de causis cognoscant, & de incarceratis sententiam ferant. Henricus secundus hos itinerantes instituit vel potius restituit: hi jurant se cuilibet jus suum conservaturos illæsum. Quod ad Ecclesiasticam jurisdictionem attinet, duas nunc habet Anglia provincias. Archiepiscopos item duos: *Cantuariensem* totius Angliæ Primatem & *Eboracensem*. Quibus subsunt XXV Episcopi: Cantuariensi XXII: Eboracensi tres reliqui. Angliæ tribunalia sive Iuris fora,quas etiam curias dicimus, in triplici sunt differentia. Alia enim sunt Ecclesiastica, alia temporalia, & unum mixtum,quod *Parlamentum* vocant, & tribus Angliæ Ordinibus constat & totius Angliæ corpus repræsentat. Hoc a Principe pro arbitrio indicitur summamque & sanctam authoritatem habet in legibus ferendis, confirmandis, interpretandis, & in omnibus quæ ad Reipublicæ salutem spectant. Fora temporalia sunt duplicia, juris scilicet aut æqui. Iuris sunt, *Bancus Regius*, *Curia cameræ stellatæ*, *Bancus communis*, *Scaccarium*, *Curia Wardorum & Liberationum*, *Admiralij*, *Assisæ*, alia quæ obscura sunt, omittimus. *Bancus Regius* ita dictus quod Rex ipse in eo præsidere soleat, Coronæ placita tractat. *Camera Stellata*, sive potius Curia consilij Regij in qua tractantur criminalia, perjuria, imposturæ, dolus malus, &c. *Bancus communis*, quia communia placita inter subditos ex jure Anglico, quod commune vocant,in hoc disceptantur, nomen habet. *Scaccarium* a Tabula quadrangula ad quam assidebant, nomen traxit, in eo omnes causæ audiuntur, quæ ad Fiscum pertinent. *Curia Wardorum*, a pupillis quorum causas tractat nomen habet. Nam cum aliquis moritur, qui possessiones a Rege tenet, tam hæredes quam eorum patrimonium reditusque in Regis potestate & tutela sunt, donec alterum & vicesimum ætatis annum compleverint. *Admiralij Curia* res maritimas tractat. *Assisæ*, quas dicimus in quolibet Comitatu bis anno habentur, in quibus duo Assisarum Iustitiarij ad hoc deputati cum Eirenarchis, sive pacis Iustitiarijs comitati & de civilibus, & criminalibus cognoscunt. Loca autem & tempora in unoquoque Comitatu edicto publico quindecim ante Assisas diebus denuntiantur. Fora æquitatis sunt *Cancellaria*, *Curia Requestarum*, Concilia in Limitibus Walliæ ex parte Boreali. *Cancellaria, a Cancellario*, qui ibi præsidet nomen traxit. In hac ex æquo & bono judicatur,& summum jus quod summa crux videri solet,temperatur. *Requestarum Curia*, pauperum & regiorum famulorum caussas audit.

Leges & instituta.

Summum ius summa crux

Ecclesiastica fora præcipua sunt *Synodus*, que *Convocatio Cleri* dicitur, semperque simul cum Parlamento habetur: & *Synodi Provinciales* in utraque Provincia. Post hęc Archiepiscopi Cantuariensis curię numerantur, videlicet *Curia de arcubus* a loco sic dicta, cui Iudex præest *Decanus de arcubus* appellatus qui ad omnium in Cantuariensi provincia appellationes rescribit. *Curia Audientiæ*, quæ omnes Provincialium querelas, causas & appellationes recipit. *Curia prærogativæ*, in qua commissarius de hæreditatibus ab intestato, seu testamento delatis, jus dicit. *Curia Facultatum*, in qua præfectus constituitur, qui desideria cognoscit eorum, qui Ecclesiastici juris quandoque rigidi atque stricti relaxationem petunt, & Registrarius, qui concessas dispensationes in scripta refert. *Curia peculiarium*, ad quasdam parochias ab Episcopali jurisdictione in nonnullis Diœcesibus separatas & Archiepiscopo Cantuariensi peculiares spectat. *Academiæ* in hoc Regno duæ sunt nobiles *Cantabrigiensis* & *Oxoniensis*, quibus additur tertia *Londinensis*. Ingenia producit Anglia non infelicia neque sterilia, virosque doctos & omnium facultatum & scientiarum peritissimos habet, atque olim habuit. In hac ex Constantino Chloro & Helena genitus est Constantinus ille Magnus. Angli etiam fuerunt Anshelmus Cantuariensis Episcopus, cujus scripta Theologica nō pauca supersunt. Alexander de Ales qui summæ Theologiæ libros IV edidit: Nicolaus de Lyra ordinis Fratrum Minorum, vir Hebraice, Græce atque Latine doctus, qui ante annos circiter CCLXVII Commentarios confecit in utrumque Testamentum & pleraque rectius, quam qui eum sequuti sunt temporibus posterioribus Monachi, interpretatus est. Gulielmus Occam doctor Scholasticus,& Magistri Sententiarum celebris interpres, qui familiæ Occistarum nomen dedit. Beda ob vitæ modestiam Venerabilis cognomentum adeptus, Græce & Latine eruditus: Thomas Morus, alijque plurimi. Gens hæc procera statura, venusta & candida facie est, cæsijs ut plurimum oculis, & ut sono linguæ Italis persimiles, ita corporum habitu ac moribus ab illis pene nihil discrepant. Bello sunt intrepidi, optimi sagittarij, in pugna moræ impatientissimi, itaque prælia ipsorum impetu potius quam consilio & ratione valent. Sed & navigatione pollent. Victus maxima ex parte in carne consistit. Cerevisiam ex Hordeo conficiunt, potum sapidum, gratum, jucundum. Hic in exteras etiam regiones asportatur. Vestimento non multum absimili Gallico utuntur. Feminæ niveo candore insignique forma, quam longe decentissimo vestitu honestant. Atque hæc quidem de Anglia in genere dicta sufficient: reliqua in particularibus deinceps tabulis exponemus.

Schola. Mores.

Victus. Vestitus.

ANGLIAE II TABVLA.

Quæ continet Northumbriam, Cumberlandiam Comitatus & Dunelmensem Episcopatum.

GENERATIM quæ dicenda habuimus de Anglia absolvimus: postulat Methodus, ut speciatim & per partes eam percurramus. Britanniæ ab se debellatæ citeriorem partem in Provinciam redactam, Romani varie diviserunt, ut supra diximus. Saxones vero pro Pentarchia Romanorum fecerunt Heptarchiam, in ea sunt *Cantium*, *Sussexia*, *Aeastanglia*, *Westsexia*, *Northumbria*, *Eastsexia*, & *Mercia*. Hodie in Comitatus (quos vel *Conventus* vel *Pagos* proprie & Latine voces) Angli peculiari vocabulo *Shyres* appellant, distribuitur. Ac primũ anno a Christo nato CIↃXVI Ethelredo regnante tantum XXXII numerabantur: deinde sub Guilielmo primo XXXVI. Postea tres in numerum additæ XXXIX Comitatuum numerum compleverunt, qui hodie in Anglia obtinet. Quibus accedunt XIII plures in Wallia, quorum sex fuerunt tempore Edwardi Primi, reliquos Parlamentaria authoritate constituit Henricus Octavus. Hosce autem Comitatus seu Partes Angliæ cũ nonnullis Insulis Mercator noster VI Tabulis luculenter expressas exhibet. Harum omnium Tabularum, quo ordine, ab authore nostro proponuntur, delineationem, quam poterimus fidelissime proponemus. Offert se primo loco *Northumbria*, vulgo *Northumberlant*, Trianguli sed non æquilateri figura quodammodo inclusa jacens. Meridionale ejus latus *Derwentus* in Tinam influens, & ipse Tina claudit, qua Dunelmenses spectat. Orientale latus Mari Germanico pulsatur. Occidentale vero quod ab Occasu brumali in Ortum æstivum, primum concatenatis montibus, inde *Tweda* flu. protrahitur, Scotiæ obvertitur, regionumque limes est.

Northumbria.
Situs.

Terra ipsa magna ex parte aspera est, ac cultu dura. Ad mare & *Tinam* adhibita mediocri cultura satis est colono grata, alibi vero multo ingratior, & quasi horridior. Plurimisque in locis lapides illi *Lithanthraces*, quos *Sea-coales* Angli vocant, magna copia effodiuntur.

Soli qualitas.

Hæc autem provincia ab Osca Hengisti fratre, & Filio ejus Iebusa in Saxonum potestatem redacta, primum suos duces clientelari jure Cantij Regibus obstrictos habuit. Inde cum Regnum Berniciorum constitutum esset, quod a *Tesi* ad Scoticum fretum pertigit, pars ejus optima fuit, paruitque Nordanhumbrorum Regibus, qui cum suam periodum confecissent, quicquid ultra Tuedam erat, in Scoticum nomen cessit; hunc autem agrum Egbertus Orientalium Saxonum Rex suo imperio per deditionem adjecit. Alfredus postea Danis permisit, quos Athelstanus pauculos post annos exturbavit; Eilricum tamen Danum populus postea in Regem extulit; quem Ealdredus Rex statim expulit. Deinceps vero regium nomen in hac provincia desijt, Comitesque qui præfuerunt, dicti sunt.

Imperiũ. Maiorum.

Incolę bellicosissimi sunt & velites optimi. Cumque omnino Marti se quasi consecrarint, non est inter eos quispiam melioris notæ, qui suam turriculam, aut munimentum non habeat, & quam plurimos olim Baronum titulo honorarunt Reges etsi tenuioris fortunæ, ut militarem virtutem vel honore inter eos conservarent.

Minorum virtus.

Est in Northumbria urbs *Newcastle*, portu nobilis, quem Tina efficit sua profunditate naves valde magnas admittens, & ita defendens, ut nec tempestatibus facile jactari, nec vadis afflictari possint. Quodnam olim fuerit in comperto non est. Cum Normannicum imperium inciperet, a Monachis *Monkecester* vocabatur, statimque a Novo Castro, quod Robertus Guilielmi Normanni Filius extruxit, hoc novum nomen *Newcastle* induit, magnaque paullatim incrementa cum maritimis Germanis contrahendo, & fossiles carbones quibus Regio abundat, in alias Angliæ partes subvehendo cepit. Est & ultimum Angliæ, & munitissimum totius Britanniæ opidum *Berwick*. Quod nomen a Berengario Duce, quem somniarunt deducunt aliqui. Lelandus ab *Aber*; quod ostium Britannis sonat, ut *Aberwic* vicum ad ostium significaret. Vndecumque vero nomen habet, situ longius in mare porrigitur, ita ut mari & *Tueda* fere circumvalletur; & alia. Suntque hic multi vici, arces & castella plurima, quæ brevitatis causa omittimus.

Vrbes

Fluvij hic sunt *Tina Australis* & *Borealis* (qui sic dictus quod in arctum coëuntibus ripis constringitur; hoc enim *Tin* Britannica lingua significare affirmant nonnulli.) *Australis* ex Cumbria æditus, prope *Alstenmore* ubi antiqua est fodina æraria, cum aliquamdiu se in Septemtriones provolverit, in Ortum conversus, recta cum muro Pictico procurrit. *Tina Borealis* e limitaneis montibus, sociatus *Redo* fluvio infesto qui ad *Redsquier* præruptum montem effusus *Rhedesdale*, i. *vallem Redi*, laudatissimorum velitum altricem rigat. Infra *Collerford*, uterque Tina confluit, qui jam auctus subindeque auctior, uno alveo urget ad Occanum iter. *Tueda* Angliam a Scotia longo spatio discludit, limesque Orientalis dicitur. Vnde Nechamus:

Flumina.

Anglos a Pictis sejungit limite certo
Flumen, quod Tuedam pristina lingua vocat.

Hic fluvius copiosa scaturigine, e Scotiæ montibus erumpens inter limitaneos equites, diu tortuosus errat. Vbi vero proxime *Carram* vicum accesserit, multis aquis convalescens regnorum collimitia discriminare incipit, ac tandem *Tillo* recepto in Mare Germanicum sese exonerat. Sunt & alij, ut *Coqueda*, *Alaunus*, *Blithus*, & *Wanspeth*, quos omitto, ad secundam partem transitum faciens. Ea est *Cumbria* vulgo *Cumberland*; Hæc Westmorlandiæ ad Occasum præjacet, ultima in hac parte Angliæ provincia, utpote quæ ipsam Scotiam ab Arcto attingit, ab Austro & Occidente Hibernico Oceano pulsata, ab Ortu vero super Westmorlandiam Northumbriæ contigua. Nomen ab Incolis traxit, qui veri & germani Britanni fuerunt, & se sua lingua *Kumbri* & *Kambri* indigitarunt.

Cumbria. Situs.

Terra autem quamvis ob Septemtrionalem situm frigidior, & ob montes asperior videatur, sua tamen varietate perlustrantibus arridet. Post verrucosas enim rupes, & confertos Montes, quibus Lacus interjacent, succedunt pabulosi colles gregibus referti, quibus rursus substernuntur porrectæ planities frugibus satis fœcundæ.

Soli qualitas.

Labente Romanorum in Britannia imperio, quamvis hæc Regio a Scotis, & Pictis gravissime dilacerata fuerit, Britannos tamen primævos Incolas diutissime servavit, & sero in Saxonum potestatem devenit. Cum autem Saxonum res Danicis bellis accisa præceps iret, suos Regulos qui Cumbrorum Reges dicebantur, ad annum Domini CCIↃXLVI habuit, quo tempore Rex Edmundus Cumbriam totam cunctis opibus spoliavit, ac duobus filijs *Dummaili* ejusdem provinciæ Regis oculorum luce privatis Regnum illud Malcolmo Scotorum Regi, de se tenendum concessit, ut Aquilonares Angliæ Partes terra ma-

Imperium Maiorum.

NORTH VMBRIA, CVMBERLANDIA, ET DVNELMENSIS Episcopatus.
Miliaria mediocria Angliæ
S C
P A R S
MARE HIBERNICUM
Occidens
Peblis
Drymlar ca.
Twede flu.
Targuar
Esk flu.
Esk dalia
Anan dia
Kinmont
Ewys
Canonbye
Durnokirk
Anan
Gretney kirk
Red Kirk
Kirkenbrik
Dundranan abb.
New abbay
Carlawrok cas.
Solway Fryth
Chapple of the grane
Cardranok
Murus Picticus
Sillothe
Old Maw bro
Holme
Canonbye
Unerig
Dubmil
Sowterfeld
Haton ca.
Alwarby
Birkby
Cammerton
Wirkinton
Derwen flu.
Harinton
Distinton
Whit hauen
Moresby
Clother
St. Bees
Egremond
Dent hill
Enardale
Copeland forest
Cockermouth
Ullock
Lamplew
Loweswater
Brakenthwate
Thornthwate
Newland chap.
Lorten
Embleton
Keswik
Crosthwate
Skiddow hill
Grisedale
Sowerby
Tindale
Threlkeot
Burnes
Legburth wate
Armebath
Wiborne
Gresmere
Helwillon hill
Langdale par. hill
Paderdale
Borrowdale chap.
Wasdale chap.
Nether Wasdale
Cauder
Hale
St. Bridges
Ponson by
Gosforth
Drig
Irton
Seascall hill
Rauenglas
Wawburthwate
Seaton
Moncaster
Corno
Eske dale
Dalegarth
St. Johns
Southwate
Conyston
Wrenose hill
LANCASTRIA
Rose ca.
Warnell
Dalston
Thursby
Crofton
Orton
Kirk bampton
Burg
Drumburgh
Bowness
Rockliff
Kirk Andros
Artrat
Wigton
Ireby
Torpenny
Rowthwate
Ancautry
Caldbeck
Hawkside
West Warde forest
Penrith
Dacre
Lamonby
Mothorby
Grabelgh
Penrodok
Dowthwate
Materdale
Per Gerardu Mercatorem
Cum Pri

MARE
GERMA
NI
CVM
NORTH
VMBRIA
DVNELMENSIS
EPISCOPATVS
EBORACENCIS
TATUS PARS
COMI
Holy iland
Ferne Ilands
The Staples
Farne Iland
Coket Iland
Berwick
Barwick
Tweede mouth
Norham
Alnewick
Warkeworth
Morpeth
Newcastell
Gateshead
Tynmouth ca.
Durefme
Harte
Harlepoole
Yarum
Stockton
Middleburgh
Hexham
Roxburgh
Kelse abb.
Melroß abb
Jedburgh
Selkirk
Appelbye
Picticus murus
Blanchlande
Darlington
Bernard ca.
Tees flu.
Tyne flu.
Wansbek flu.
Coket flu.
Aile flu.
Tweede flu.
Per Gerardum Mercatorem

19

rique ab hostium adventantium incursione tueretur. Ex quo tempore filij Regum Scotiæ natu maximi Cumbriæ præfecti aliquandiu dicti fuere. Normannis autem Anglia dedita, hæc etiam pars in illorum manus concessit, *Ranulphoque de Meschines* obtigit. Sed Stephanus Rex, ut Scotorum gratiam iniret, illis denuo reddidit, ut clientelari jure a se & Regibus Angliæ tenerent. Henricus autem secundus qui successit cum hanc profusam Stephani liberalitatem sibi, & suo Regno fraudi fuisse sensisset: Northumbriam, Cumbriam, & Westmorlandiam a Scoto repetijt. Qui prudenter considerans Regem Angliæ in hac parte cum potentia virium, tum merito causæ præstare, ei prænominatos fines repetenti cum integritate restituit, & ab eo vicissim Comitatum Huntedunensem prisco sibi jure competentẽ recepit.

Vrbes.

Est in hac Provincia optima & oportuna positione urbs vetustissima *Carlile*, a Septemtrione profundo Itunæ alveo, ab Ortu *Peterillo*, ab Occasu *Cauda* munita, & præter hæc naturæ defendentis munimenta, firmis mœnibus e saxo quadrato, castello & *Citadella* quam vocant, armata. Romani, & Britanni hanc *Lugu-Vallum*, & *Luguballium*, sive *Luguballiam*, Saxones teste Beda *Euell*, Ptolemæus (ut nonnullis placet) *Leucopibiam*, Angli *Carlile*, & Latini *Carleolum* recentiori vocabulo dixerunt. Romanis temporibus hanc floruisse varia antiquitatis indicia subinde eruta, & celebris ejus tunc temporis memoria satis affirmate loquuntur. Sunt & alia Opida *Keswike*, *Wirkinton*, *Bulnesse*, *Perith*, ut vicos & arces silētio prætercam.

Lacus.
Flumina.

Atque hic ager 58 Parochiales Ecclesias numerat. Habet præterea Lacus omni volatilium genere abundantes. Fluvios item, inter quos *Irton* amniculus in quo conchæ cum rorem, quem veluti maritum appetunt, oscitatione quadam hauserint, fiunt gravidæ, Margaritasque pariunt, quas accolæ cum resederit aqua venantur. Est & *Derventio*, *Cokarus*, *Olenus*, sive *Elenus*, *Eiden* atque alij, piscibus abundantes.

Mare.

Ad hæc Oceanus, qui ad littus alliditur, Piscium optimorum examina alit, & negligentiam accolis quasi exprobat, quod minus gnaviter piscaturam exerceant.

Montes.

Montes hic conferti Metallis gravidi, inter quos montes *Dertwentfels* vocati, in quibus ad *Newland* Æris venæ opulentæ non sine Auro & Argento nostro tempore sunt repertæ. Cæsar si has fodinas nosset, Britannos importato Ære uti, non scripsisset, cum hæ & aliæ ærariæ non solum universæ Angliæ sufficiant, verum etiam magna vis quotãnis exportetur. Hic etiam reperitur Terra illa metallica, sive Saxum induratum & micans, Anglis *Blacke leade* dictum, quo ad ducendas lineas, & monochromata pictores utuntur.

Murus Picticus.

Superiorem hujus regionis partem intersecat qui nullo modo tacendus est, Murus ille celeberrimus, Romanæ provinciæ limes sive Clusura, CXXII millium passuum longitudine, Severi opus, qui ut ait Orosius, *partem Insulæ a cæteris indomitis gentibus vallo distinguendam curavit.* Itaque magnam fossam firmissimumque vallum crebris Turribus communitum per CXXII Mill. Pass. a Mari ad Mare duxit. Spartianus: *Britanniam quod maximi ejus Imperij decus est, Muro per transversam Insulam ducto utrimque ad finem Oceani munivit, unde & Britannici nomen accepit.* Meminere ejusdem Valli Antoninus in Itinerario, Aurelius Victor, Dion, Eutropius, Eusebius in Chronico, & alij. Eum Beda VIII pedes latum, & duodecim altum fuisse scribit, recta ab Ortu in Occasum linea: cujus non solum vestigia sed etiam fragmenta in longa spatia porrecta & tantum pinnis nudata extant, hodieque conspiciuntur, ut testatur Camdenus.

Episcopatus Dunelmensis.
Situs.

Superest in hac Tabula Episcopatus Dunelmensis, vulgo *the Bishoprick of Durham*, sive *Duresme*, qui Eboracensibus ad Septemtrionem confinis in trianguli speciem efformatur, cujus apex ad Occasum coëuntibus ibi Septemtrionali limite & *Tesis* fontibus figuratur. Latus quod Meridiem spectat, continuo *Tesis* decursu terminatur; alterum, quod Boream, primum brevi ab apice linea ad *Derwentum* flumen, inde *Derwento* ipso, & *Tina* flu. cum *Derwentum* admiserit, describitur. Basim vero trianguli, quæ Ortum respicit, ora maritima affingit, quam magno fremitu Oceanus Germanicus gravissime pulsat. Qua in apicem coarctatur, campi sunt nudi, sylvæ raræ, colles glabri, sed non sine Ferri venis, convalles autem satis graminosæ; Angliæ enim Appenninus, hunc angulum intersecat.

Soli qualitas.

Ad Orientalem autem partem, sive trianguli basim, uti etiam ad latera, culturæ Terra est perquam grata, redditusque cum agricolarum labore contendunt, pratis, pascuis, arvis distincta, & carbone fossili quo pro ignis alimento passim in Anglia utuntur, copiosa. Totam hanc regionem cum alijs etiam vicinis *S. Cuthberti terram* sive *patrimonium* vocant in suis scriptis Monachi. Sic enim vocarunt illi, quicquid ad Dunelmensem spectavit Ecclesiam, cujus Cuthbertus quasi patronus habetur, qui in prima Saxonicæ Ecclesiæ infantia, vitam tam sancte, & integre peregit, ut inter Divos relatus fuerit. Regesque Angliæ, & proceres, tutelarem illum fuisse Divum contra Scotos arbitrati, non solum corpus ejus sæpenumero inviserunt; sed etiam amplissima latifundia donarunt, plurimasque immunitates irrogarunt. Egfridus Rex magnos reditus in ipsa urbe Eboraco, *Crecam* & *Luguballiam* civitatem ipsi Cuthbertho vivo dedit. Alfredus Rex, & Gutrunus Danus, quem ille Nordanhumbris præfecit, *postea totam inter* Were *flu.* & Tinam (libri antiqui verbis utor) *Cuthberto*, & *in ejus Ecclesia ministrantibus perpetuo possessiones jure largiti sunt, ex qua illis ne inopia laborarent, vitæ subsidia procurentur* &c. Edwardus, Athelstanus Reges, & Cnuto, sive Canutus Danus, hæc non modo confirmarunt, sed etiam auxerunt: nec minus Guilielmus Normannus, a cujus statim tempore Comitatus Palatinus judicatus est. Et Episcopi tanquam Comites Palatini sigillo insculpserunt militem Cataphractarium phalerato equo insidentem, altera manu gladium vibrantem, altera insignia Episcopatus prætendentem cum Inscriptione *Crux veritati Comes*: Iuraque sua regalia habuerunt Episcopi, adeo, ut proscriptorum bona illis non Regi cederent, & ipsa plebs immunitatibus elata merere in Scotia sub rege recusarit. Verum Edwardus primus has libertates primus præcidit. Iura tamen sua postea recuperavit Ecclesia, illæsaque tenuit usque ad Edwardum VI, cui dissoluto Episcopatu, omnes ejus reditus, & libertates, Ordines in Parlamento concesserunt. Sed statim Maria Regina eadem authoritate hanc constitutionem refixit, & omnia sarta tecta Ecclesiæ restituit, quibus hodie gaudet. Sed his omissis ad reliqua stylum converto.

Vrbes sive Opida.

Primaria hujus regionis urbs Saxonibus *Dunholm*, latinis *Dunelmum* dicta, vulgus *Durham* corruptissime vocat. Situ quidem æditiori & sane munitissimo, spatio tamen non magno, ovali quodammodo forma flumine ab omni parte nisi a Septemtrione circumfunditur & mœnibus armatur. Ad Australem partem fere qua flumen se reducit, Cathedralis Ecclesia surgit pyramidibus & sacra turre conspicua, in medio eminenti tumulo imponitur castrum quodammodo intermedium inter duos pontes e saxo, quibus *Vedra* flu. hinc ad Ortum, illinc ad Occasum conjungitur; a castro ad Septemtriones patet forum & S. Nicolai cernitur Templum. Sunt hic præterea opida, *Standrope*, *Derlington*, *Hartlepole*, *Binchester*, & *Chester vpon the streete*, cum multis vicis atque arcibus. Numeranturque in hoc agro & Northumbria Ecclesiæ Parochiales CXVIII, præter sacella plurima.

Flumina.

Flumina hic sunt primum *Tees* Latinis *Teisis* & *Teisa*, Polydoro *Athesis*, Ptolemæo *Tuesis* appellari videtur Camdeno, apud quem librariorum incuria exulare exstimat. Hic fluvius e saxeto illo *Stanemore* erumpens, raptisque secum multis undique torrentibus, per rupes fluens e quibus ad Eglestom Marmora cæduntur, ac deinde multa loca alluens, tandem amplo ostio in Oceanum se ejicit, unde Trianguli basis ad oram maritimam inchoatur. Item *Vedra*, *Gaunlesse*, *Terwentum*. Atque hæc de hisce tribus Partibus dicta sufficient, ad reliquas pergimus.

ANGLIAE III TABVLA.

Sequentes continens Comitatus, Westmorlandiam, Lancastriam, Cestriam, Caernarvan, Denbigh, Flint, Merionidh, Montgomery & Salopiam, cum Insulis Mannia, & Anglesey.

Westmorlandia. Situs. Soli qualitas.

AD tertiam Tabulam venio, in qua primum sese offert *Westmorlandia*, ab Occasu & Arcto Cumberlandia, ab Ortu Eboracensi & Dunelmensi agro terminata : sic dicta quod magna ex parte inculta sit. Loca enim inculta, *Mores* Anglis Septemtrionalibus, & *Westmorland* nihil aliud est Anglis, quam inculta ad Occasum Regio. Pars Australior, angustiori spatio inter *Lonum* flu. & *Winandermere* conclusa satis ferax in vallibus, licet suas asperas glabrasque cautes ostendat, & *Baronia de Kendal* dicitur. Deinceps supra *Loni* fontes latius se explicat Regio, multisque gyris, & flexibus Montes excurrunt, quibus interjacent alicubi convalles prærupta altitudine, crebris locis speluncarum in modum subruptis.

Imperiũ. Maiorum.

Westmorlandiæ Dominus primus quod sciam (inquit Camdenus) fuit Robertus de *Veteri Ponte*. Huic successit Filius *Ioannes*, atque illi itidem filius *Robertus*, qui duas solummodo filias suscepit. Longo post tempore Richardus II *Radulphum de Nevil*, Dominum de *Raby* virum summæ & vetustissimæ nobilitatis Anglicæ ab Vchtredo Northumbriæ Comite oriundum primum Westmorlandiæ Comitem creavit, cujus posteri eo honore floruerunt ad quintum usque Comitem *Carolum*.

Opida.

Opidum hic primarium *Aballaba*, nunc *Apelby*. Sola hujus vetustas & positio est suspicienda. Nam ita infrequens est & ineleganti structura, ut nisi vetustate meruisset primarium Regionis censeri Opidum, & juridicos conventus in suo castro habere, parum admodum a vico abesset. Est etiam frequẽtissimum Opidum *Kandale*, Lanificij gloria & industria celeberrimum. Atque in hoc Comitatu XXVI parœciæ numerosæ habentur.

Flumina.

Fluvij sunt *Lonus*, *Ituna & Eimotus*.

Lãcastria Situs.

Lancastria vulgo *Lankashire*, & *the County Palatine of Lancaster*, quod sit Comitatus Palatini titulo insignis. Sub montibus, qui per Angliam mediam procurrunt, jacet ad Occasum. Inter Eboracenses ab Ortu, & Hibernicum Oceanum ab Occasu ita includitur, ut ab Austro qua Cestrenses respicit, (a quibus *Merseio* flu. dirimitur) sit latior, sensimque in Boream procedens, qua *Westmorlandiæ* confinis, coarctetur. Ibique maris sinu abrumpitur, suique partem non exiguam ultra Sinum habet, quæ Cumberlandiæ adjacet.

Soli fertilitas.

Vbi in campos æquatur, Hordei & Tritici satis est fertilis, ad Montium radices avenæ fertilior, ubique solo tolerabili, nisi uliginosis quibusdam, & minus salubribus locis, qui tamen hæc sua incommoda commodis resarciunt uberioribus. Abrasa enim superficie cespites ad ignis fomitem, & nonnumquam arbores, quæ diu defossæ jacuerunt, præbent. Inferius vero margam ad stercorandos agros affatim alicubi suppeditant. Boves proceris cornibus & composito corpore excellunt, nihilque quod Mago Carthaginensis apud Columellam requirit in ijs desideres.

Imperium Maiorum.

Provincia hæc primum *Dominos*, qui *Domini de honore Lancastriæ* dicebantur, habuit : deinde Comites, tertio Duces. De quibus consule Camdenum.

Opida.

Ad urbes transeo, inter quas primo loco occurrit pervetus illud opidum *Manchester*, *Mancunium* & *Manucium* variante lectione Antonino. Hoc circumvicinis Opidis præcellit suo ornatu, frequentia, lanificio, foro, Templo & Collegio. Est & *Ormeskirke* mercatorium Opidum, sepultura Stanleiorum Derbiensium Comitum insigne. Et *Lancaster* præcipuum regionis Opidum, quod Incolæ verius *Loncaster* vocant : a *Lono* enim fluvio nomen assumpsit. Hanc urbem illam fuisse existimat Camdenus, quæ Romanis *Alonæ* & libro Notitiarum *Alione* dicta : Qui tribunum cohortis tertiæ Nerviorum ibibem constituit : distantia enim utrimque suffragatur. Atque hic parœciæ XXXVI sed valde populosæ recensentur.

Lacus.

Plurimi hic Lacus & Paludes, inter quas *Merton* palus, & Lacus totius Angliæ maximus, nunc *Winander Mere* pisce sibi peculiari accolis *Chare* dicto, fœcundus.

Flumina.

Fluvij *Merseius*, *Idwellus*, *Duglesse*, *Ribellus*, *Wyre*, *Laccus*, *& Lonus* qui ex Westmorlandiæ montibus scatens, in Austrum ripis impeditioribus, & inæquali alveo delapsus accolas æstivis mensibus opima Salmonum piscatione ditat.

Montes.

Montes hic plurimi, ijque æditissimi, inter quos ille qui *Ingleborrow hill*, quem vasto dorso in occidentem solem gradatim quasi ascendentem, & in sui extremo alio quasi imposito colle evectum demirati sumus, inquit Camdenus. P*enigent* fortasse ab albicante, & nivoso capite, qui vasta mole, sed non perinde excelsa attollitur. Denique *Pendle hill* sublimi admodum fastigio in metæ modum erigitur, damno quod subjecto agro jampridem intulit maximam aquarum vim eructans, & certissimo pluviæ indicio, quoties ejus vertex nebula vestitur, insignis.

Cestria. Situs.

Cestria sequitur vulgo *Chesshire*, & *the Countie Palatine* of *Chester*, quod ejus Comites jura Palatina habuerint. Ab Austro agro Salopiensi, ab Ortu Staffordiensi & Derbiensi, a Septemtrione Lancastrensi, ab Occasu Denbingensi & Flintensi circumscribitur, ad Circium vero Chersoneso longius in altum abit, quæ inter duos sinus conclusa utrumque insinuantem Oceanum admittit, in quos etiam sinus omnia hujus agri flumina conveniunt.

Soli qualitas.

Regio Farris & maxime Tritici jejuna, & inops, Pecoris & Piscium ferax.

Vrbes.

Vrbs hic clara quam Ptolemæus *Deunanam*, Antoninus *Devam*, a flumine, Angli *Chester*, & *Westchester* vocant. Vrbs hæc quadrata forma, mœnibus quę duo plus mill. pass. ambitu colligunt, includitur; ad Lybonotum, castrum eminet prope flumen a Comitibus constructum, ubi fora Palatinatus bis quotannis habentur. Ædificia sunt nitida, & projectis Mænianis porticus utrimque per primarias plateas ducunt. Sunt præterea Opida, *Finborrow* & *Condate* nunc *Congleton*. Habetque parœcias plus minus LXVIII hic Comitatus.

Flumina

Fluvij hanc regionem interluunt, *Deva* Anglice *Dee*, Salmonibus admodum ferax e duobus in Wallia fontibus enascitur, unde denominatum credunt. Præterea *Wever*, *Mersey* & *Danus*.

Caernarvonshire. Situs.

Caernarvonshire, Historicis Latinis *Snaudonia* & *Arvonia*. Latus Septemtrionale & Occiduum Mari objacet, Australe claudit Merionithia, & Orientale Denbighiensis ager Conovio flu. interlabente.

Soli fertilitas.

Qua mare prospicit gleba est satis fertili, Opidulis redimita.

Opida.

In hac præter alia Opida est *Bangor* sedes Episcopalis quæ XCVI parochijs præsidet ad Menai Freti fauces sita. Est etiam fluvius *Conovius* vulgo *Conwey*, qui ab Ortu hunc agrum disterminat, atque Conchas alit, quæ cœlesti rore gravidæ margaritas parturiunt.

Montes.

Interiora hujus Comitatus montosa, aspera, clivosa. Alpes Britannicas montes hosce merito appelles, inquit Camdenus.

Denbigia. Situs.

Denbighensis ager, Anglis *Denbigshire* interius a Mari recedit, & in Ortum usque ad Devam flumen procurrit. A Borea aliquamdiu Mare, inde Flintensis regiuncula, ab Occasu Merionithia & Montgomeria, ab Ortu Cestria & Salopia circumcingunt.

Soli qualitas.

Pars occidua sterilis, media qua in vallem succumbit fœcundissima, Orientalis statim a valle naturam sibi iniquiorem, ad Devam vero multo æquiorem sentit.

In hoc

MARE
WEST: MORLANDIA, LANCASTRIA, CESTRIA, CAERNARVAN, DENBIGH, FLINT, MERIONIDH, MONTGOMERY, SALOPIA
Cum insulis MANIA ET ANGLESEY.
Miliaria Mediocria Angliæ
HIBERNICUM
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio
Occidens
Kirk Brigid
Kirk Androw
Holme towne
Kirk Michael
Our Ladies Kirk
Sedes Episcop
Kirk Louz
Bala curif
Dowglas
MANI
The Piel
Holme
Kirk Christe
Bala
Port Jren
The Calfe of Man
Jmmoitromad
Port Kennis
Llarroderis
Llanuater
Caer guby
Holyhead
Llansanfraid chap
Llanuaterinamhull
Weali
Aberfraw
Bodeon
Llanthowuwen
Caer Jerienchod
Cleuoguaur
Llanaylbaine
Newyn
Edarne
Penlleach
Boduerin chap.
Brachypule point
Gwelyn
Bardsey

CVMBERLAND
WESTMORLANDIA
EBORACVM
LANCASTRIA
CESTRIA
DENBIGH
MERIONIDH
MONTGOMERY
SALOPIA
STAFFORDIA
DERBIA
CARDIGAN
RADNOR
HEREFORDIA
WIGORNIA
16
17
18
55
54
53

ANGLIA.

Opida. In hoc autem agro eſt vallis *Cluidæ*, amœnitate, fertilitate, & ſalubritate vere felix, in qua *Ruthun* maximum eſt vallis Emporium. Deinde territorium, Britannice *Mailor Gimraig*, Anglis *Bromfield* lætum admodum & Plumbi ferax. Primarium hujus tractus Opidum *Denbigia*, vulgo *Denbigh*, & *Cluida* fluvius. *Flintſhire.* *Flintenſis* provinciola Anglis *Flintſhire*, Denbighienſi agro ad Septemtrionem longior quam latior præjacet, Hibernico mari, ſeu potius Deva æſtuario *Situs.* ab Arcto pulſata, ab Ortu Ceſtrienſi Comitatu, ab alijs plagis Denbighienſi finita. *Soli qualitas.* Hæc non quidem montana, ſed collium prominentia aliquamtulum ſurgens, quæ leniter in fertiliſſimos agros reſupinatur, qui præſertim qua Mare proſpiciunt, primo quoque anno nonnullis in locis Hordeum, alijs Triticum, in univerſum Secale viceſimo & ſupra fœnore, & poſtea Avenam in quatuor aut quinque annos profundunt. Eſt hic Opidum *S. Aſaph* Anglis, ubi Epiſcopalis eſt ſedes, cui parœciæ ſubſunt multæ: & *Ruthlan* caſtello egregio nitens. Hic etiam *Alen* fluvius, prope quem Fons eſt qui Maris æmulus ſtatis temporibus ſuas & revomit & reſorbet aquas. *Merionithia.* *Merionethſhire*, Latine *Mervinia* a Montgomerico pago ad ſinum uſque Lunatum & Oceanum pertingit, *Situs.* quo ab Occaſu ita pulſatur, ut nonnullam ejus partem abripuiſſe credatur. Ad Meridiem Devo flumine a Ceretica dirimitur, ad Septemtriones Caernarvoniam, & Denbighiam attingit. *Soli qualitas.* Ipſa vero inter Montium conglomerationes omnium totius Walliæ Terrarum hiſpida magis & horribilis. *Opida.* Opida hic rara, *Harlech* autem caſtrum eſt munitiſſimum, atque hujus regionis primarium: ſuntque Æſtuaria duo celeberrima *Traith maur* & *Trait Bocham*, id eſt Æſtuarium majus, & minus. *Montes.* Montes habet altiſſimos, arctos tamen & in modum arcis acutiſſimos, nec raros quidem, ſed creberrimos, & tanta æqualitate confertos, ut in ſummis eorum *Animaliũ varietas.* verticibus paſtores confabulantes, vel cōnvitiantes, ſi concurrere forte ſtatuerint a mane ad veſperam vix convenirent. Numeroſi Ovium greges in his montibus errant, nec eſt ullum a Lupis periculum. *Montgomeria.* *Montgomeryſhire* ad Meridiem Ceretica & Radnoria, ad Ortum Salopia, ad Boream Denbighia, & ad Occaſum Merionithia circumſcripta *Situs.* licet montibus plurimum emineat, convallibus tamen grata fœcunditate, cum arvis, tum paſcuis utique fœlix eſt, *Soli fertilitas.* laudatiſſimorumque Equorum fœcunda olim genitrix; *qui*, ut habet Giraldus, *nobilem picturæ formam protrahente natura, tam membroſa ſua majeſtate, quam incomparabili velocitate valde commendabiles fuerunt*. Primarium hujus regionis Opidum *Montgomery*, ſurgenti ſaxo, cui amoena planicies ſubjacet a Balduino limitis Wallici Præfecto conſtructum. *Sabrina.* Eſt & *Lanuethlin*, Opidum mercatorium. Hic eſt *Sabrina* ſecundum a Tameſi Britanniæ flumen, *Severne* Angli indigitant. Hic ſtatim a Fonte ita crebris incurvus flexibus agitur, ut ſæpe reverti credatur, procurrit tamen, ſeu potius lentus pervagatur hunc agrum, Salopienſem, Vigornienſem, & Gloceſtrenſem, vitalemque humorem glebæ ubi- *Plinlimon mons.* que ſuppeditans in Sabrinianum Fretum ſe tandem placide exonerat. Hic etiam *Plinlimon* mons in eximiam exurgens altitudinem, qui *Sabrinam* flumen, de quo modo diximus, effundit. *Salopia.* *Salopia* ſive *Comitatus Salopienſis*, Anglis *Shroppſhire*, *Situs.* ad Ortum Staffordienſes, ad Occaſum Montgomerienſes, ad Meridiem Vigornienſes, & ad Septemtrionem Ceſtrenſes attingit. *Soli fertilitas.* Ampla regio, fertilis & amœna. Opidis & caſtris undique ſtipata eſt frequentiſſimis, utpote quæ limitanea fuerit. *Opida.* Inter quæ hujus agri urbs longe clariſſima ex antiqui Vriconij occaſu exorta, quam Angli *Shrewsbury* dicunt; Latini *Salopiam*. Collem occupat ſubrufeſcentem, Sabrinaque duobus pontibus pulcherrimis pervius, ſe fere in circulum ducens ita incingit, ut Iſthmo perexiguo debeat, quod non ſit Inſula. Nec Natura ſolum munita, ſed etiam arte eximia, frequens, mercium copioſa, civium diligentia, pannis conficiendis, & Wallorum commercijs opulenta. A Wallis & Anglis incolitur quibus utraque lingua in uſu. Sunt & *Biſhops Caſtle*, *Ludlow*, *Bridgnorth*, aliaque Opida & caſtella ſparſim, nimirum *Newcaſtle*, *Hoptoncaſtle*, *Skipton*, & ad *Corvum* flu. *Coruesham*, *Brãcroſt*, *Holgot*, *Routon* & *Oſweſtre*. *Flumina.* Suntque in hac Regione parochiæ plus minus clxx. Fluvij *Temdus*, *Colunus* & *Terna*.

Mannia. Reſtant nunc in Tabula noſtra Inſulæ duæ *Mannia* & *Angleſey*. *Nomina.* *Mannia*, Cæſari *Mona*, *Monoeda* Ptolemæo quaſi *Moneitha*, id eſt, *Mona* remotior, ad alterius Monæ differentiam, dicitur. *Monabia* Plinio, *Menavia* Oroſio & Bedæ, apud quos tamen *Mevania* perperam legitur, *Eubonia* Gildæ, *Menaw* Britannis, Incolis *Maning*, Anglis *The yle of Man*. *Situs.* Iacet autem medio libramine inter Boreales Hiberniæ & Britanniæ partes, a Septemtrione in Meridiem xxx plus minus Italica milliaria porrecta, latitudinem vero qua maxime patet vix ultra xv mill. qua minime VIII. extendit. *Soli fertilitas.* Linum & Cannabim abunde profert, paſcua & arva habet ſatis læta, Hordei, Tritici, ſed præcipue Avenæ ferax eſt, unde avenaceo pane maxime veſcuntur Incolæ; *Animaliũ varietas.* pecorum ubique multitudo, & numeroſi Ovium greges, ſed cum Oves, tum Pecora minora ſunt quam in Anglia. Cum autem Silvis ſit indiga, bituminoſo ceſpite ad ignem utuntur, quem dum effodiunt, ſæpenumero in ſuffoſſas arbores incidunt. *Imperium Maiorum.* Britannos hanc Inſulam uti Britanniam tenuiſſe in confeſſo eſt, ſed cum a Septemtrione gentes tanquam infuſi nymbi, has auſtrales plagas inundarint, in Scotorum poteſtatem devenit. Sub Honorio enim & Arcadio Augg. a Scotorum gentibus (ut eſt apud Oroſium) æque ac Hibernia ipſa culta fuit, & *Binle* Scotum quendam hanc tenuiſſe ſcripſit Nennius. Scotos hos Edvvinus Nordamhumbrorum Rex & Inſulam (ut & alteram Monam) Anglorum imperio ſubjecit, ſi utramque Mevaniarum nomine (ut volunt ſcriptores) intelligamus. Verum cum ſecundo ſuos fœtus emiſiſſet Aquilo, Normannos, Danos, & Norwegos dico: Norwegi quorum latrocinijs frequentioribus Mare Septemtrionale infeſtiſſimum fuit, in hanc Inſulam & Hebridas involaverunt, & Regulos conſtituerunt. Plura ſi quis requirat Camdenum adeat, ex quo hæc pauca depromſi, qui hanc Hiſtoriam ex antiquo manuſcripto libro in ſua Britannia attexit. *Opida.* Inter Opida hujus Inſulæ præcipuum cenſetur *Ruſſin* ad auſtrale latus ſitum quod a caſtro ubi præſidium habetur vulgo *Caſtletown* appellatur: ſed frequentiſſimum eſt *Duglas*, quod portus ſit optimus, aditusque facilimus, ad quem Galli, & alij exteri cum ſale ſuo marino commeant, coria, lanam rudem, & carnem bubulam ſalitam ab Inſulanis emercantes. In occiduo autem Inſulæ latere ſunt *Bala-Curi* ubi Epiſcopus plerumque agit qui Eboracenſi Archiepiſcopo ſubeſt, & *The Pyle* munimentum exigua in Inſula poſitum, ubi etiam non pauci ſunt milites præſidiarij. Ipſi vero auſtrali promontorio modica etiam Inſula (*The calf of Man* dicta) prætenditur, marinis Avibus quas *Puffins*, & Anatibus illis e ligno putrefacto enatis, quas Angli *Barnacles*, Scoti *Clakes* & *Soland Geeſſe* vocant, abundantiſſima. *Montes.* In medio Mannia montibus denſius attollitur, e quibus æditiſſimus *Sceafell*, unde ſudo Cælo Scotia, Anglia & Hibernia proſpici poſſit. *Ratio gubernandi.* Controverſias omnes Iudices, quos e ſuis eligunt, & *Deemſters* vocant, ſine ſcriptis & impenſis dirimunt. Lapidem enim tollit Magiſtratus, ſignatumque querenti tradit, illo adverſarium & teſtes citat. Si quid ambiguum, & majoris momenti, ad duodecim quos *Claves Inſulæ* appellant, refertur. Coronatores quos vocant *Annos* qui vice-comitum officio funguntur, habet. Ita Iudex Eccleſiaſticus citat, definit, infra octo dies parent, aut carceri intruduntur. *Vulgi mores.* Iudici & formularijs nunquam hic ne denarius a populo impenditur. Habet etiam ſuum Epiſcopum. Incolæ omnes a furandi & mendicandi oſtiatim conſuetudine ſunt alieniſſimi, mire religioſi & ad Eccleſiæ Anglicanæ formam ad unum uſque paratiſſimi accedunt. Gentium vicinarum tam civilem, quam Eccleſiaſticam Ataxiam deteſtantur, & cum in duas auſtralem & borealem partes Inſula ſit diviſa, hæc ſermone communi ad Scotos, illa ad Hibernos accedit. Supereſt *Angleſey* Ins. de qua in VII Angliæ Tabula agemus.

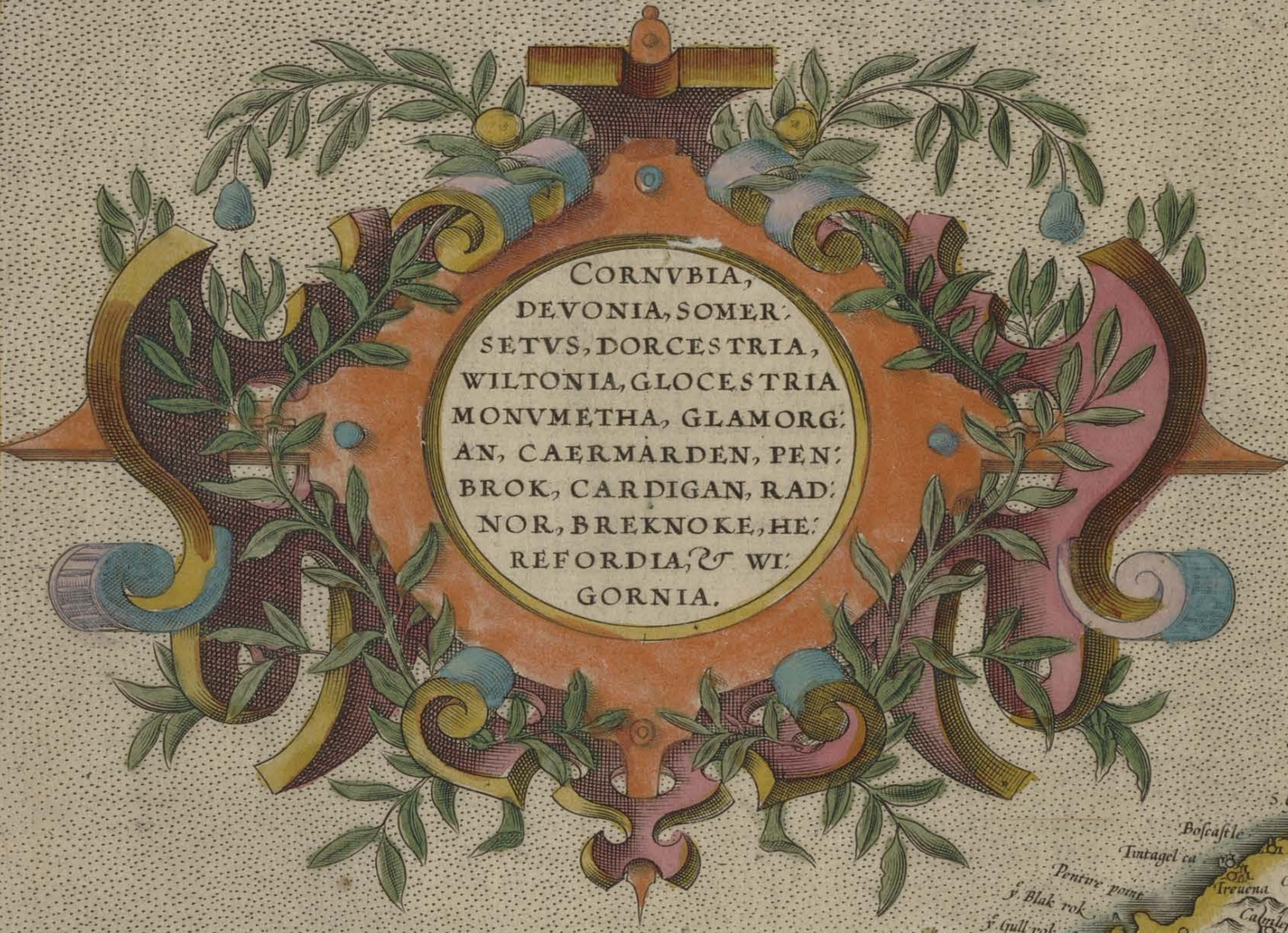
ANGLIAE IIII TABVLA.

In qua hi ſunt Comitatus, Cornubia, Devonia, Somerſetus, Dorceſtria, Wiltonia, Gloceſtria, Monumetha, Glamorgan, Cacrmarden, Penbrock, Cardigam, Radnor, Breknoke, Herefordia & Wigornia.

ORNVBIA quæ & *Cornwallia* Britannice *Kernaw*, quod in cornu tenuatur, & in altum promontoriolis, quaſi cornibus undiquaque excurrit, maxime totius Britanniæ in Occaſum vergit. *[Cornubia, unde dicta.]* A Meridie Oceano Britannico, a Septemtrione Hibernico, ab Occaſu Antiveſtæo Prō. & Gallico Oceano clauditur, ab Ortu Tamara flu. a Devonia ſejungitur. *[Situs.]* Regio gleba ſatis fertili, ac Metallorum divite vena abundans. *[Soli fertilitas.]* Nec Stannum vero hic ſolum reperitur, ſed una etiam Aurum & Argentum: Adamanteſque ab ipſa natura in angulos efformati, & lævigati. Eringium autem lætiſſimo proventu per littora paſſim reperitur. Frugum quoque, licet non ſine magno agricolæ labore, ita ferax, ut non ſolum ſibi ſufficiat, ſed magnam vim Frumenti Hiſpaniæ quotannis ſuppeditet. Nitet hæc regio & imprimis ora maritima creberrimis Opidis, quæ numeroſam claſſem conficere poſſint. Ea ſunt *Heilſton* Opidum ſignandi Stanni privilegio celebre: *[Opida.]* *Peryn* celebris mercatus, *Arwenak*, *Truro*, *Grampound*, *Fowy*, *Leſtuthiel*, *Leſkerd*, *Bodman*, *Saltaſhe*, *S. Ies*, *S. Colombs*, *Padſtow*, *Stow*, *Stratton*, *Tamerton*, *Lanſtuphadon* & *Saltaſh*. Suntque in hoc Comitatu Parochiæ clxi. Fluvij ſunt, *Vale*, *Fawey*, *Loo*, *Liverus*, *Haile*, *Alan* & *Tamara*. *[Flumina.]* Inter Portus hujus regionis celeberrimus *Volemouth*, *Cenionis* oſtium Ptolemæo, æque nobilis, ac ipſum Italiæ Brunduſium, navium capaciſſimus, & tutiſſimus. *[Portus.]* *Devonia* vulgo *Denſhire* ſequitur. *[Devonia.]* Termini ejus ab Occaſu Tamara Flu. ab Auſtro Oceanus, ab Ortu Dorceſtria & Somerſetum, a Septemtrione Sabrinianum Fretum. *[Situs.]* Hæc ut majori latitudinis incremento utrimque quam Cornwallia excurrit, ita utrimque portubus accincta commodioribus, nec minus Stanni venis dives, Pratis diſtincta lætioribus, Sylvis veſtita frequentioribus: gleba autem alicubi perinde exili. Vrbs primaria Anglis hodie *Exceſter*, Latinis *Exonia*, Ptolemæo *Iſca*, Antonino *Iſca Dumnoniorum*, pro Danmoniorum. *[Vrbes & Opida.]* Vrbs iſta licet ſolum adjacens, humidum & ſqualidum, vix ſteriles Avenas, & plerumque inane folliculum ſine grano producat, tamen ſua magnificentia, Incolarum opulentia, & convenarum frequentia, omne ita abundat commercium, ut nihil ibi fruſtra deſideres, quod uſui eſſe exiſtimes. Sunt & Opida plurima, ut *Plimmouth* quod ſuperiori ſæculo, ex viculo piſcatorio in Opidū amplum, Civiumque frequentia urbis æmulum excrevit: portuſque commoditas hoc effecit, qui maxima navigia in ſinum paſſis velis admittit, tutiſſimamque ſtationem navibus quantumvis magnis præbet: & ad vim hoſtilem arcendam ſatis eſt munitus. Hinc fuit Franciſcus ille Dracus Eques auratus in gloria navali noſtræ memorię facile princeps. Hic Anno CIƆ IƆ LXXVII ex Anglia ſolvens Mare Auſtrale per Magellanicum Fretum ingreſſus Orbem Terrarum inter varias fortunæ viciſſitudines bienno & decem menſibus, Deo Duce, Virtute Comite, ſecundiſſime circūnavigavit. Item *Lidſton*, *Plimpton*, *Modbery*, *Dermouth*, *Exminſter* & multa alia: Opidis enim hæc regio refertiſſima eſt, ac Parochiales Eccleſias CCCXCIV continet. Fluvijque ſunt *Lid*, *Teavus*, *Plimus*, Dert, *Totnes*, *Teignus*, *Iſca*, *Credenus*, *Columbus*, *Otterey*, *Ax*, *Towridge*, *Taw*, *Ockus* & *North Ewe*. *[Flumina.]* *Somerſetenſis* Comitatus ſequitur, vulgo *Somerſetſhire*, a *Somerton* totius conventus olim celeberrimo Opido. *[Somerſetenſis Comitatus.]* Termini ab Ortu Wiltonia, ab Auſtro Dorceſtria, ab Occaſu Devonia, a Septemtrione Sabrinianum Fretum, & Gloceſtria. *[Situs.]* Aura hic lenis æſtate, & amœna regio, Hyeme uliginoſa, paluſtris tota madeſcit, ditis admodum ſoli, nuſquam non ad Fruges, aut pabula eximie fertilis, atque alibi etiam Adamantum admodum fœcunda, qui ſplendore quidem Indicos provocant, duritie cedunt. *[Cæli Temperies, & Soli fertilitas.]* Vrbs pręcipua *Briſtolia*, pulcherrimis ædificijs, gemino flumine & muro, portu, exterorum commercijs, Civium frequentia, illuſtratur. Opida præterea multa habet, inter quæ præcipua ſunt *Theodorudunum* nunc *Welles* urbecula epiſcopalis, ita dicta a fontibus qui paſſim in ipſa ſcaturiunt. Et *Bathonia* vulgo *Bathe* celebris ob aquarum calidarum ſcaturigines, & Comitatus titulum. *[Vrbes & Opida.]* Atque in hoc agro Parochiæ CCCLXXXV numerantur. Fluvij *Ivel*, *Frome*, *Pedred*, *Thonus*, *Avona*, *Somer*, *Brius*, *Welwe*. *[Flumina.]* *Dorceſtria*, *Dorſethſire*, ab Ortu *Southamptonia*, ab Occaſu Devonia, ab Auſtro Oceano Britannico, a Borea Wiltonia & Somerſeto terminatur. *[Dorceſtria.]* Gleba vero eſt fertili, qua Septemtriones ſpectat ſylvæ & ſaltus diffunduntur, unde crebris & herbidis collibus, qui numeroſos Ovium greges paſcunt, gratis paſcuis, & frugiferis convallibus ad littus uſque deſcendit. *[Soli fertilitas.]* *Durnovaria*, quod *Durnium* & *Dunium* Ptolemæo pro exemplarium varietate dici videtur, nunc *Dorcheſter*, primarium totius conventus cenſetur Opidum, nec magnum tamen nec ſpecioſum mœnibus jam olim Danorum furore nudatum. Sunt & alia *Birt-Port*, *Lime*, *Weymouth*, *Poole*, *Warhaw*, *Shiburn*, *Sturminſter* & *Winburne*; atq; hic Comitatus Parœcias CCXLVIII numerat. *[Opida.]* Fluvij ſunt *Lim*, *Trentus*, *Carr*, *Ivell*, *Wey*, *Sturus*, *Alenus*, *Varia* Latinis, *Frau* vel *Frome* Saxonib⁹. *[Flumina.]* *Wiltonia* a primario olim Opido *Wilton* denominata, vulgo *Wilshire*, tota eſt Mediterranea. *[Wiltonia.]* Terminos ab Ortu Oxoniam & Southantoniam, ab Occaſu Somerſetum, a Septemtrione Gloceſtriam habet. *[Situs.]* Regio paſcuis & frugibus ubique admodum læta. Inprimis pars Auſtralis ampla, & herbida planitie innumeros Ovium greges paſcit, & fontium ſcaturigine admodum eſt jucunda. *[Soli qualitas.]* *Wilton* Opidum olim fuit totius agri caput, cui & appellationem fecit. Eſt & *Malmeſbury* Opidum ſane elegans, & pannis laneis conficiendis celebre. Sunt etiam *Crecklade*, *Calne*, *Chippenham*, *Trubrighd*, *Sariſbury* & *Marleborow*. *[Opida.]* Atque hic Comitatus Parœcias CCCIV complectitur. Fluvij ſunt *Iſis*, *Avona*, *Willeybourn*, *Adderbourne*, *Ellan*, & *Kennet*. *[Flumina.]* *Gloceſtria* vulgo *Gloceſtershire* ab Occaſu Walliam, a Septemtrione Wigorniam, ab Ortu Oxoniam, a Meridie Wiltoniam ſpectat. *[Gloceſtria.]* Regio amoena & fertilis, ab Ortu æſtivo in Occaſum brumalem exporrecta. Habet & Ferri fodinas. Primaria hujus Comitatus urbs *Gloceſter*, quam Antoninus *Clevum* & *Glevum* dixit, vulgus Latinorum *Gloverniam*, alij *Claudio-ceſtriam*. *[Vrbes & Opida.]* Antiqua ſane urbs, ac a Romanis condita, Sabrinæ fluvio exporrecta imminet, qua flumine non alluitur, murus firmiſſimus opponitur; Templorum numero ædiumque deſcriptione ſatis eſt elegans. Sunt etiam alia Opida *Tewkesbury*, *Deorhiſt*, *Campden*, *Winchelſcombe*, & *Circheſter*, ac Parœciæ CCLXXX hoc Comitatu comprehenduntur. Fluvij irrigant *Sabrina*, *Aven* & *Iſis* vulgo *Ouſe*, qui poſtea recepto *Tamo*, *Tameſis* compoſito vocabulo dicitur. *[Flumina.]* *Monumethenſis Comitatus*, Anglice *Monmouthshire*, includitur a Septemtrione *Munow* flu. qui Herefordienſes, ab Ortu Vaga, qui Gloceſtrenſes, ab Occaſu *Remneio* qui Glamorgenſes ſejungit, & ab Auſtro Sabriniano æſtuario, in quod illa flumina una cum Iſca mediam regionem interſecante, evolvuntur. *[Monumethenſis Comitatus. Situs.]* Rebus ad victum neceſſarijs non ſolum ſibi ſufficit, ſed etiam vicinis affatim ſuppeditat. *[Soli fertilitas.]* Primarium regionis Opidum *Monmouth*, ad Septemtriones qua fluminibus non defenditur, muro & foſſa præcinctum erat, in medio proxime forum caſtellum prætendit. *[Opida.]* Item *Chepſtow*, *Abergevenny*, Antonino *Gobannium*, *Newport* & urbs *Iſca* Antonino, *Legio II* dicta,

MARE HIBERNICUM

Lethowsow quæ recedente æstu nudata tantum apparet, vulgo The Gulf.

Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

SALOPIAE PARS
STAFFORDIA
OCEANVS BRITANNICVS
Miliaria Anglica communia
5 10 15 20 25 30
Orientis
Glocester
Bristol
Bathe
Sarisbury
Exeter
Taunton
Portland
The point of the race

ANGLIA.

Glamorgania. nunc *Caerleon*, & *Caerleon ar vsc* Britannis. *Glamorgania* Anglis *Glamorganshire*, dicitur. *Situs.* Regio tota est maritima, minus latitudine, quam recta regione porrecta, Sabriniano freto a Meridie pulsatur. Qua terram vero spectat ab Ortu Monumethenses, a Borea Brechnochienses, ab Occasu Maridunenses adjacent. *Soli qualitas,* Pars Septemtrionalis montibus est aspera qui in Austrum descendentes paullatim mitescunt, quorum ad radices planities in Meridiem extenditur, optima positione. Hæc enim pars gratissima fœcunditate undiquaque nitet. *Opida.* In hoc agro est tenuis urbecula *Landaff*, i. *fanum ad Taff*, episcopali tamen dignitate cui clxv parochiæ subsunt: *Caerdiffe*, *Cowbridge* mercatorium opidum, *Neath*, *Sweynsey*, & *Loghor* Antonino *Leucarum*. *Flumina.* Fluvij interluunt *Remnius*, *Taffus*, *Nidus* & *Logor*. *Caernarvonshire.* *Ager Maridunensis* Anglis *Caermardenshire* *Situs.* continetur ab Ortu Glamorgania & Brechinia, ab Occasu Penbrochia, a Septemtrione Ceretica intercurrente Tivio flu. & a Meridie Oceano. *Soli qualitas.* Hic Frugibus satis fertilis, gregibus abundans, fossiliumque carbonum alicubi ferax. *Opida.* Vrbs primaria totius conventus *Caermarden*, Ptolemæo *Maridunum*, Antonino *Muridunum*, pratis & sylvis amœna, antiquitate suspicienda, coctilibus muris, ut inquit Giraldus, partim adhuc extantibus egregie clausa supra nobilem *Tovium* fluvium. Sunt & novum *Kidwelly* & vetus. *Flumina* Fluvij *Vendraeth Vehan*, *Tovy*, Ptolemæo *Tobius*, & *Taf*. *Penbrochiensis Comitatus* Anglis *Penbrockshire*, *Situs.* undique Mari urgetur, nisi ab Ortu, qua ager Maridunensis, & ab Aquilone qua pars Ceretica obtenditur. *Cæli Temperies.* Regio ex Hiberniæ confinio Aeris salubritate temperata, *Soli fertilitas.* triticea, vinoque venali copiose referta. *Opida.* Principale Provinciæ Municipium Demetiæque caput, est *Pembro*, Anglis *Penbroke*, in saxosa quadam & oblonga rupis eminentia situm. Nobilia etiam hujus tractus Opida sunt *Tenby*, *Harfordwest*, & *Menevia* Anglis hodie *S. Davids*. *Flumina.* Fluvios hic non nisi duos reperio quos eodem nomine *Gledauh* Britanni vocant, id est, si interpreteris, gladij. Est hic portus quem *Milfordhaven* Angli vocant, quo non alter in Europa aut nobilior aut tutior. *Ceretica.* *Ceretica* Anglis *Cardiganshire*, *Situs & Soli qualitas.* Cãpestris regio ad Occasum qua mare prospicit, uti ad Meridiem, qua Tivius fluvius Maridunenses secludit; ab Ortu vero & Aquilone, qua ad Brechinienses & Montgomerienses spectat, continui Montes pabulo fœcundi perpetua latera trahunt, sub quibus passim diffunduntur Lacus. *Opida.* Præcipuum hujus regionis Opidum est *Cardigan*, a Gilberto Filio Richardi Comitis Clarensis munitionibus firmatum, quod postea proditione deditum Rhesus Filius Gruffini diruit. Est & *Aberistwith*. *Flumina.* *Tibius* fluvius Ptolemæo *Tuerobius* hanc Regionem percurrit, qui olim Castoribus nunc Salmonibus abundat. Est quoque *Ridol* fluvius e *Plinlimon* monte prærupte altissimo descendens, qui Aquilonarem hujus agri partem claudit, & e suo gremio Sabrinam & Vagam nobilissima flumina effundit. Et *Ystwith* Ptolemæo *Stuccia* ad fontes plumbi venas habens. *Radnoria.* *Radnorshire* forma triquetra, *Situs.* quanto magis in Occasum protenditur, in angustum magis magisque contracta ad Occasum Herefordensibus annectitur. Ad Austrum Vaga Flumine Brechnochienses discludit, ad Septemtrionem adjacent Montgomerienses. *Soli qualitas.* Pars ejus orientalis & australis cultior, reliqua Montibus asperior vix ullo cultu mitescat, sylvis tamen satis vestita, profluentibus irrigua, stagnisque alicubi aspersa. *Opida.* Illustrant orientale latus, præter alia limitaneorum Ducum castra suis jam ruinis fere involuta, *Castle Paine* a Pagano Normanno extructum denominatumque, & *Radnor* præcipuum totius pagi Opidum, pro regionis more culmeis tectis satis elegans. Mœnibus autem & castro quondam tutum fuit, sed postquam *Oenus* ille *Glendowerdwy* seditiosus succendisset, sensim extenuatum elanguit. *Vaga flu.* *Vaga* fluvius occiduum agri angulum transversum secat, & occurrentibus saxis fractus, subito solo destitutus præcipitatur. Vnde loco *Rahaider Gowy* nomen, id est Vagæ catarractæ. *Brechinia* *Radnoriæ* subjungitur ad Austrum Brechinia, Anglis *Brecknockshire*, a Brechanio principe sic dicta ut existimant Walli. *Situs.* Hæc multo est Radnoria amplior, ab Ortu Herefordia, ab Austro Monumuthia & Glamorgania, ab Occasu Caermardinia terminatur. *Soli fertilitas.* Regio in montes densius consurgit, convallibus tamen passim fœcundis: estque (inquit Giraldus) satis abundans grano, & si quis est defectus ex Anglicanæ vicinitatis copia affatim suppletur, pascuis & sylvis, Feris, & Armentis Terra fœcunda. *Opida.* Primarium hujus agri Opidum *Brecknock* in ejus fere umbilico positum, a Britannis *Aber-Hodney* dictum, quia *Hodneius* & *Isca* eo loci aquas commisceant. Sunt præterea duo Opida sua antiquitate nota *Buelth* scilicet & *Hay* *Buelth* sylvis & situ amœnum, castro etiam munitum. Nunc fori frequentia, olim sua dignitate celebre fuisse videtur, quod ejus situm e cœlestibus observavit Ptolemæus, cui eodem nomine *Bulleum* Silurum dicitur. *Hay* autem ipsa agri extremitate proxime Herefordiam Vagæ assidet, Romanis, ut videtur, nota, quorum Numismata sæpius effodit, mœniumque ruinas ostendit. *Flumina.* *Vaga* Borealem agri partem alluit, *Isca* eximius item Fluvius mediam percurrit. Vnde fluvialibus piscibus hęc regio abundat, quos hinc Osca, inde Vaga ministrat. Salmonibus enim, & Trutis uterque, sed & egregijs quos Vmbras vocant, Vaga fœcundus est. *Lacus.* Est etiam Lacus quem Britanni *Linsavethan*, i. Lacum stagnantem, Giraldus *Clamosum* vocat, quod horrendo strepitu tonitrua ementitur, quoties in eo glacies resolvitur, Anglis *Brecknockmer*, II mill. pass. longitudine, nec minus latitudine patet. Lutris Perchijs, Tincis & Anguillis feracissimus. *Herefordia.* *Herefordiensis Comitatus* sive *Herefordshire*, *Situs.* forma quasi circulari, ab Ortu Vigorniensibus, & Glocestriensibus, a Meridie Monumethensibus, ab Occasu Radnoria & Brechinia, a Septemtrione Salopia definitur. *Soli fertilitas.* Regio est præter amœnitatem, aut pascendis Pecoribus, aut alendis Frugibus nusquam non mitissima, & ab omnibus ad vitam necessarijs instructissima, adeo ut secunda fertilitatis laude inter Angliæ provincias acquiescere haud facile sit contenta. *Vrbs & Opida.* *Harefordia* nunc urbs hujus Comitatus prima, pratis gratissimis, & arvis uberrimis intersita, Fluminibus fere incincta, ad Septemtrionem & Occasum anonymo, ab Austro *Vaga*, qui e Wallia huc accelerat. Sunt & alia Opida, *Lemster*, *Webleia*, *Ledbury*, *Rosse*. Atque in hoc Comitatu Parœciæ clxxvi numerantur. *Flumina.* Ad commoditates vero hujus regionis quas supra commemoravimus Flumina accedunt eximia, *Vaga*, *Lugus*, & *Munow*. His accedit *Dorus* qui *Munow* augetur. *Mons se movens.* Prope autem confluentes *Lugi* & *Vagæ* ad ortum collis quem *Marcley hill* vocant, anno CIↃlxxv, quasi somno solutus consurrexit, & triduum se immanissimam molem propellens horrendo reboans mugitu, & obvia quæque prosternens in superiorem locum magna cum admiratione se promovit. *Vigornia.* *Vigorniensis Comitatus* vulgo *Worcestershire* *Situs.* ab ortu Warwicenses, a Meridie Glocestrenses, ab Occasu Herefordienses, & Salopienses, atque ab Aquilone Staffordienses habet. *Cæli temperies & Soli fertilitas.* Regio hæc, ut verbo dicam, Cœlo & Solo adeo propitio utitur, ut salubritate & ubertate vicinis non concedat: Pyrorumque si quæ alia inprimis ferax, e quorum vinoso succo fictitium vinum *Pyrry* dictum conficiunt. *Vrbs & Opida.* Præcipua Provinciæ hujus urbs *Worcester*. Ejus meminerunt Antoninus sub *Branonij* nomine, & Ptolemæus (apud quem librariorum incuria suo loco exulat) sub nomine *Branogenij*, Latinis dicitur *Vigornia*. A Romanis videtur condita. Decus illi ab Incolis, qui sunt numerosi, humani & lanificio opulenti, ab ædificiorum nitore, a Templorum numero, & sede Episcopali. Est & *Eovesham*, *Bromesgrave*, & *Durtwich*. Atque hic ager Parœcias clII numerat. *Flumina* Ab aqua satis fœlix est. Vt enim flumina quæ obscurioris sunt notæ omittam, per mediam regionem a Septemtrione in Meridiem fœcundantem alveum intendit *Sabrina* flu. nobilissimum; & partem Australem perfundit *Avona*, qui a Warwicensibus descendit, ut *Sabrinam* adeat.

CAMBRIA
SIVE
VV ALLIA.

Regio. *Nomina.* *Situs.*

C*AMBRIA*, quæ & *Wallia*, ſive *Wales*, avita Britannorum ſedes, a *Cambro* tertio Bruti Filio denominata nonnullis videtur, quod falſum putat Camdenus. Hæc ab Anglia Saxonica ſive Lhoëgria, Sabrina & Dia Fluvijs diſtinguitur. Cetera ejus Regionis Mari Hibernico pulſantur. Hujus nomen univerſam quomdam Tranſſabrinam Regionem complectebatur, nunc vero minus late patet.

Soli qualitas,

Terra omnis montoſa, aſpera, clivoſa, niſi qua Mari vicina eſt, hic enim ſolum fœcundius. *Walliam* autem tres olim populi inſederunt, *Silures, Dimetæ, & Ordovices.* Hi non ſolum duodecim, quos vocant *Walliæ* Comitatus, ſed duos etiam illos Tranſſabrinos *Herefordſhire*, & *Monmoutſhire*, qui Angliæ Comitatibus adnumerantur, tenuerunt. *Silures*, & eas regiones ex Ptolemæi deſcriptione incoluerunt, quæ Wallis ſua lingua uno nomine *Debenharth*, 1. pars Auſtralis, & novis hodie nominibus *Herefordſhire, Radnorſhire, Brecknockſhire, Monmouthſhire* & *Glamorganſhire* appellantur, in quibus & nominis Silurum nonnullæ ſuperſunt reliquiæ. Reliquam hujus regionis partem quæ longius in Occaſum projecta, Anglis *Weſtwales* dicitur, agrumque Maridunenſem, ſive *Caermardenſhire*, Penbrochienſem, & Cereticam, ſive *Cardiganſhire* complectitur, Plinius *Silures* etiam tenuiſſe exiſtimavit; ſed Ptolemæus qui exploratius Britanniam novit, alium hic populum conſtituit, quos D*imetas & Demetas* dixit: *Demetiæ* quoque nomine pro hoc tractu uſi ſunt, cum Gildas, tum Nennius. *Ordovices* qui & *Ordevices*, reliquos duos Principatus (quos illi *Guineth* & *Powis*, Angli *Northwales* & *Powiſland* dicunt) olim inſederunt; & ad eos ſpectarunt regiones illæ, quæ nunc Anglice novis nominibus *Montgomeryſhire, Merionit ſhire, Caernarvonſhire, Denbighſhire* & *Flintſhire* appellantur.

Imperium Maiorum

Ceterum *Walli* bellicoſiſſima gens, multis ſeculis libertatem ſub ſuis Regulis tutati ſunt, licetque foſſa admirandi operis quam Offa Rex perduxit, ab Anglo-Saxonibus fuerint diſcluſi, eorum tamen urbes ferro flammaque ſubinde vaſtarunt, itidemque ab illis graviſſima quæque pertulerunt. Tandem Edwardo 1. Regnante, ut ipſe de ſe ſcribit, *Divina providentia quæ in ſui diſpoſitione non fallitur, inter alia ſuæ diſpenſationis munera, quibus nos & regnum noſtrum Angliæ decorari dignata eſt, terram Walliæ cum Incolis ſuis prius nobis jure feodali ſubjectam, jam ſui gratia in proprietatis noſtræ dominium, obſtaculis quibuſcumque ceſſantibus, totaliter & cum integritate convertit,* & *coronæ Regni prædicti, tanquam partem corporis ejuſdem annexuit & univit.* Subſequenti tamen ætate nullo modo induci potuerunt, ut ſervitutis jugum ſubirent, nec ulla ratione res componi, & funeſtiſſimum inter gentes odium reſtingui potuit, donec Henricus VII ab illis oriundus ſalutarem manum jacentibus porrexerit, & Henricus VIII in parem juris libertatiſque conditionem, atque reliqui Angli ipſi ſunt, acceperit. Provincia autem hæc nunc ex antiquo receptoque more, primogenito Regis Angliæ cedit, qui *Walliæ Princeps* dicitur, ut apud Romanos deſignati Imperij Heredes, *Cæſares*; & Iuventutis Principes apud Gallos *Delphini*; apud Hiſpanos *Infantes* appellantur. Nunc *Walliæ* partes eo ordine quo ſupra a nobis poſitæ ſunt, percurrramus: ea tantum quæ nobis in Tabularum Mercatoris explicationibus indicta ſunt referentes.

Herefordia.

Occurrit primo loco *Herefordienſis Comitatus.* Hujus terminos quos in Angliæ IV Tab. poſuimus, & reliqua ibi expoſita, non attingemus.

Imperium Maiorum

Elanguente jam Anglorum Imperio præfuit huic agro Comitis Officialis titulo *Radulphus* Gualteri Medantini Filius, quem Normanni hoc honore exuerunt, cui ſuffecerunt *Gulielmum* Filium *Osberni*, Normanniæ Ducibus arctiſſima propinquitate conjunctum. Huic ſucceſſit *Rogerus* ejus Filius *de Britolio* dictus, qui ſine prole maſcula proſcriptus obijt. Stephanuſque Rex *Roberto le Boſſu* Comiti Leiceſtriæ reddidit Herfordiam, verum fruſtra: Mathildis enim Auguſta, ſive Imperatrix Milonem Gualteri Conſtabularij Gloceſtriæ Filium, eo honore auxit, Angliæque Conſtabularium fecit, cui IV Filij *Rogerus* ſcilicet, *Gualterus, Henricus* & *Mahel*, nulla ſuſcepta prole invicem ſucceſſerunt. De reliquis Camdenum vide.

Radnoria.

Radnoria ſequitur.

Imperium Maiorum

Hanc *Mortuomarij* ſive de M*ortuo mari* qui Anglis M*ortimers* dicti, primi Normannorum Regionem fuſo Edrico Sylvarico Saxone, ſibi devicerunt. Cumque longo jam tempore inter omnes in hac regione eminuiſſent, tandem Rex Edwardus III anno ſalutis CIↃ CCC XXIIX *Rogerum* de M*ortuo-mari* Dominum de *Wigmor* hujus limitis Wallici, vel (ut vulgo loquuntur) Marchiæ Comitem creavit, qui ſtatim morte mulctatus eſt. De his & reliquis plura habes apud Camd.

Brechinia

Tertium Locum obtinet *Brechinia*

Imperium Maiorum.

Hujus agrum regnante Guilielmo Rufo, *Bernardus* de *Novo-mercatu*, ſive *Newmarck* Normannus, vir animi conſilijque plenus, conſcripta non parva Anglorum, & Normannorum manu, primus aggreſſus difficili bello a Cambris extorſit, Neſtamque Gruffini Principis filiam uxorem duxit. Quæ cum filium Mahelem patrimonio ſpoliaſſet, *Sibylla* ejus ſoror illud adijt, virumque ſuum M*ilonem* Herefordiæ Comitem hoc honore auxit, a quo ſucceſſive ad *Breoſos, Bohumos, Staffordos*, illiſque proſcriptis, ad Regem reditus in hoc agro longe ampliſſimi devenerunt.

Comitatus Monumethenſis.

Brechiniæ, & Herefordiæ ad Meridianam plagam ſubjacet Comitatus M*onumethenſis.* Hic Saxonica Heptarchia Wallis montanis paruit, qui tamen ut in Legibus antiquis videre eſt, ſub Occiduorum Saxonum imperio erant.

Imperium Maiorum

Normannorum vero primis temporibus limitanei Duces graviſſime afflixerunt, præcipue Hamelinus Balun, Hugo Laſcy, Gualterus & Gilbertus Clarenſes Striguliæ Comites dicti, & Brienus Wallingfordenſis, quibus cum donaſſent Reges, quicquid hoc tractu, devictis Wallis, occupare potuiſſent, hi ſuperiorem Agri partem, illi inferiorem, quam *Netherwent* dixerunt, in ſuam paullatim poteſtatem redegerunt.

Glamorgania.

Vltima Silurum Regio eſt *Glamorgania*, cujus ab ipſa Provinciæ expugnatione Domini fuerunt a Fitzhaimone recta linea deſcendentes Gloceſtriæ Comites, *Clari* & *Spenceri*, inde *Bellocampi*, & *Nevillus* unus & alter, & per Nevilli Filiam e Spenceris oriundam *Richardus* III Angliæ Rex, quo interfecto, *Henricus* VII hujus agri hereditatem crevit, *Gaſparique* Bedfordiæ Duci patruo ſuo conceſſit, quo ſine prole defuncto, ad ſe univerſum jus Rex revocavit, & Filio *Henrico* VIII reliquit, cujus Filius Edwardus VI maximam ejus partem *Guilielmo Herberto*, quem Penbrochiæ Comitem, & Baronem de *Caerdiff* crearat, venundedit.

Imperium Maiorum

Ager Maridunenſis

Ad *Dimetas* tranſeo. Hic primo loco occurrit *Ager* M*aridunenſis*. In eo *Fons eſt* (ut ſcribit Giraldus) *qui naturali*

CAMBRIAE TYPUS
Auctore
HUMFREDO LHUYDO
Denbigiense Cambrobritanno

Petrus Kaerius caela.

HIBERNIAE PARS.

Dublin

OCCIDENS.

Ynys Adar .i. insula avium olim, nunc vero ynys Moyl Rhoniaid, i insula phocarum, B.
Ysleryd. A.
Adros, L.

Mona insula. L.
Anglesey. A.
Mon. B.

VERGIVIUM SIVE HIBERNICUM MARE
MOR WERIDH, Britannis,
THE YRISHE OCEANE, Anglis,

L. A. B. litteræ, vocabulis adiectæ, notant illud esse Latinum, Anglicum aut Britannicum, quod est incolarum.

Lhyn.

Ceretica.

Deme tia.

DE HEN

Cantremaur

Rosfia, Hic Flandrie sedibus suis inundatione maris expulsi, ab Henrico I. Wilhelmi F. missi; in hunc usque diem à Cambris lingua & moribus diversi cognoscuntur.

OCTOPITARUM PROM.

Gwhyr.

Aliquod Regionum huius tractus synonyma, prout Latinè, Britannicè & Anglicè etiamnum appellantur.
Cambria, L. Cambry, B. Wales, A.
Ceretica, L. Ceredigion, B. Cardigan, A.
Venedotia, L. Gwynedhia, B. Northwales, A.
Povisia, L. Powijs, B.
Demetia, L. Dyfet, B. Westwales, A.
Dehenbart, B. Sutwales, A.
ANGLIÆ PARS olim LHOEGRIA appellata.
Milliaria Anglicana
5 10 15 20
Milliaria Germanica
1 2 3 4 5
ORIENS.
Civitas legionum. L. Caer Lheon B. Chester. A.
Bangor, olim coenobium 2100. monachorum
Brangonia olim, nunc Vigornia. L. Caerfrangon. B. Worcestre, A.
Claudia, & Glovernia. L. Caer Glow, et Caer Loyw. B Glocestre, A.
Venta Belgarum. L. Caer oder yn nant bathon. B. Brightstowe. A.
Danica sylva, Dean forest.
Ymwythig. B. Shreusbury. A. Salopia. L.
Uriconium. L. Uroxcestre. A. olim celebris.
Waringthon, Lyrpol, Frodshau, Whytchurch, Pryce, Draython, Hodnet, Wenne, Neuport, Tongne, Welyngton, Shyfnal, Bolyngal, Enfild, Kynford, Kydirmynster, Teuksburi
DOTIA. Ceri. Cedwen. Melienydh. Elfel. Buelht. Brecheinoc. Evas. Gwent. Sabrina flu.

CAMBRIA.

Penbrochia. Imperium Maiorum

die, bis undis deficiens, & toties exuberans marinas imitatur instabilitates. *Penbrochia* proxima est. Hujus 1 Comitem *Gilbertum Strongbow* fuisse lego, cui Stephanus Rex Penbrochiæ Comitis titulum primus contulit. Ille *Richardo Strongbow* filio, Hiberniæ domitori reliquit. Hujus unica filia *Isabella Gulielmum* Dominum de *Hempsted*, Angliæ Marescallum, maritum eo adauxit, virum belli pacisque artibus florentissimum. De quo extat in Rudburni Annalibus hoc Epitaphium:

> *Sum quem Saturnum sibi sensit Hibernia, Solem*
> *Anglia, Mercurium Normannia, Gallia Martem.*

Filijque ejus v successive Penbrochiæ Comites fuerunt: *Gulielmus Iunior* dictus, *Richardus*, *Gilbertus*, *Gualterus* & *Anselmus*. Quibus omnibus sine prole intra breve tempus sublatis Comitatus hujus gladio Henricus IIII *Gulielmum de Valentia* e Lusigniana in Pictonibus familia cinxit. Huic successit *filius Audomarus*. De reliquis Comitibus lege Camdenum. Tertia *Dimetarum* Regio est *Ceretica*. Ejus oram Normanni vix suo in Britannia imperio confirmato, statim tentarunt, & feliciter quidem res successit. Maritima enim paullatim Wallis exorserunt, sed maximam ejus partem concesserunt *Cadugano* filio Blethini, Britanno prudentissimo, cujus gratia plurimum in universa Wallia poterat, & quo amicissimo utebantur Angli. Sed cum ejus Filius *Oenus* Anglos assiduis excursionibus infestaret, infelix pater patrimonio mulctatus, in Hiberniam se subducere coactus est. *Cereticam* vero Rex Henricus 1. Comiti Clarensi *Gilberto* donavit. Sed *Caduganus* cum Oeno filio in gratiam postea ab Anglis receptus, quæ sui erant patrimonij etiam recepit. *Rogerus de Clare* postea Cereticam Henrici II munificentia accepit. Sequuntur jam Ordovicum Comitatus percurrendi; inter quos *Montgomeria* primum locum occupat. Hanc *Powisiæ Principes* a tertio filio Rotherici magni prognati cum alijs (licet Rogerus & Hugo Montgomerienses partem nonnullam abrasissent) perpetua serie ad Edwardi II tempora tenuerunt. Tunc enim *Oenus* e Britannico sanguine ultimus Powisiæ Dominus *Havisiam* unicam filiam reliquit, quam Ioannes Charletonus equestri dignitate Anglus duxit & jure uxorio Dominus Powisiæ ab Edwardo factus erat, qui Leonem rubrum erectum aureo in clypeo gerebat. Hujus hæredes masculi ad quartam usque progeniem hoc honore claruerunt, donec in Edwardo mascula successio abolita fuisset. *Merionithia*, Giraldo *Terra filiorum Canæni* dicitur. Hanc *Hugo* Comes Cestrensis primus Normannorum dispositis præsidijs occupavit, cum Gruffinum filium Conani captivum teneret, sed postea ille hanc cum reliquo principatu recuperavit, posterisque reliquit, donec fatali periodo confecta, in Leolino desijt. Incolæ hujus Regionis Rei pecuariæ omnino sunt attenti, & lacticinijs vescuntur, Butyro videlicet, Caseo, &c. Statura, colore nitido, habitu visendo, & corporis lineamentis vix alteri in Britannia genti concedunt, sed ob præproperam Venerem & otia male apud vicinos audiunt. Supra Merionithiam jacet *Caernarvonshire*. Cui statim a Normannorum in Britanniam ingressu *Gruffinus* Conani filius præfuit, qui cum influentes Anglorum in Walliam copias reprimere non potuisset, tempestati subinde cessit; demumque cum sua integritate Regis Henrici gratiam redemisset, facile etiam ab Anglis sua recuperavit, posteritatique reliquit ad *Leolinum* usque. Qui cum fratres injurijs, & vicinos Anglos incursionibus irritasset, eo adductus fuit, ut hanc montanam Regionem cum Mona, sive Anglesea Insula, ab Edwardo 1 clientelari jure teneret, eoque nomine mille Marcas quotannis persolveret. Quibus conditionibus cum postea non staret, sed suam perfidique fratris pertinaciam potius, quam spem sequutus, aleam belli denuo tentaret, interfectus, & sibi & Britannorum in Wallia imperio finem attulit. *Denbighia* sequitur, de cujus soli qualitate in Angliæ III Tabula diximus. Hoc loco addendum quod de ratione glebas comburendi in hac regione, scribit Camdenus: Occidua *Denbighiæ* pars, nisi quod lætior sit, qua Oceano pulsatur, sparsim habitata, glabris & macilentis montibus plusquam protuberat, quorum tamen maciem in montium pronis, ut alibi in Wallia, cultorum diligentia, & solertia jampridem vincere cœpit. Terræ enim corium latiore vomere in cespites sive bracteas abradentes, eos artificiose congestos injecto igni in cineres redigunt, quibus in agros illos excoriatos inspersis, eorum jejunam sterilitatem ita lætificant, ut avenam, supra quam credi possit, profundant. Nec hæc glebas comburendi ratio nova est, sed admodum antiqua, ut e Virgilio & Horatio videre est. Cum autem res Wallorum seditionibus, & Anglorum incursionibus in lapsum prona jam sisti non poterat, *Comites Cestriæ*, *Warenniæ*, *Mortuomarij*, *Laceius* & *Greij*, primi Normannorum hanc provinciolam paullatim occuparunt, & suis possidendam reliquerunt. Sequitur ultima *Walliæ* provinciola Anglis *Flintshire*. Hujus agrum *Cestrenses Comites* levia prælia ex occasione, & oportunitate cum Wallis conserentes, primi Normannorum sibi subjecerunt. Sed cum illa jam desijssent, *Edwardus* 1, hanc & omnem Walliæ oram maritimam sibi tenuit. Interiora Proceribus suis, ut visum erat, assignavit, consilium Augusti sequutus, qui validiores & exteriores provincias ipse suscepit, ceteras Proconsulibus sortito permisit. Atque hæc de Walliæ regionibus speciatim hactenus: pauca his generatim de Wallia subijciamus. Scribit Galfridus Monomuthensis, in his Walliarum partibus, prope Sabrinam fluvium, Stagnum esse, quod accolæ *Linligunam* vocant: Id inquit, cum in ipsum mare fluctuat, in modum voraginis recipitur, sorbendoque fluctus nullatenus repletur, ut riparum marginem operiat. At dum mare decrescit, instar montis eructat absorptas aquas, quibus demum ripas tegit & adspergit. Interim si gens totius patriæ illius adversa facie prope staret, recepta intra vestes undarum adspergine, vel vix vel numquam elabi valeret, quin a Stagno voraretur. Tergo autem verso, non est irroratio timenda, etiamsi in ripis adstaret. *Cambri*, ut testatur Humfredus Lhuydus, Anglos vestitu imitantur, impatientes laborum, generisque nobilitate ferocientes, parce & duriter domi vitam agunt: plerique in Anglia se clientelæ & famulitio Regum & Nobilium dedunt, ad quæ supra quam dici potest sunt apti: Liberorum etiam educationi institutionique operam dant: quo fit ut nullus adeo in universa Cambria sit fortuna tenui, qui non in Schola edoctus sit: peritiores Iuri operam dant, deque eo per totam Angliam respondent. Et quemadmodum olim gens (ut Tacitus refert) injuriarum impatientissima continuis pugnis & homicidijs inter se digladiabatur; ita nunc ob legum metum, quibus optime obediunt, supra omnes gentes, litibus & controversijs inter se, usque ad omnium bonorum consumptionem, contendunt. Sed de his satis. Si quis plura petat, adeat eundem Humfredum, Giraldum, Camdenum & alios.

Marginalia: *Ceretica. Imperiũ Maiorum.* — *Montgomeria. Imperium Maiorum.* — *Merionithia. Imperium Maiorum. Incolarum Mores.* — *Caernarvonshire. Imperium Maiorum.* — *Denbighia.* — *Imperium Maiorum* — *Flintshire Imperium Maiorum* — *Cambrorum mores.*

ANGLIAE V TABVLA.

Hos continet Comitatus, Eboracum, Lincolniam, Derbiam, Staffordiam, Notinghamiam, Lecestriam, Rutlandiam, & Norfolciam.

Ager Eboracensis. Situs.

SVCCEDIT explicanda quinta Tabula Angliæ, in qua primo loco *Ager Eboracensis*, vulgo *Yorckshire*, totius Angliæ Provincia longe maxima, occurrit, ab Occasu, Montibus, Lancastrensi agro & Westmorlandia, ab Arcto Dunelmensi Episcopatu terminatur : ab Ortu Oceano Germanico, ab Austro primum agro Cestrensi & Derbiensi, inde Notinghamiensi, & postea Lincolniensi clauditur. Temperatæ hæc censetur ubertatis.

Soli qualitas.

Si hic saxosa vel arenosa sit stertilitas, illic lætissima arvorum fœcunditas; si hic sylvis sit nuda, illic densissimis Nemoribus obumbrata, ita provide temperante Natura, ut ipsa regio etiam sua varietate gratior & lætior videatur. Repertum hic alibi Succinum nigrum. Gagatem aliqui esse existimant, quem inter rariores Lapides, Gemmasque habuerunt Veteres.

Vrbes & Opida.

Est hic *Eboracum*, vulgo *Yorke*, urbs totius Angliæ secunda, hujus regionis pulcherrima, quæ universæ Septemtrionali parti, & præsidio & ornamento est singulari. Amœna, ampla, munita, ædificijs tam privatis, quam publicis exculta, opibus Civibusque referta, & Archiepiscopali sede præclara. Hanc *Vrus* qui nunc *Ouse*, intersecat, & quasi in duas urbes dividit, quæ lapideo ponte vastissimo conjunguntur. Est & *Kingston vpon Hull* quæ ex viculo, & piscatorum casulis in eam dignitatem emersit, ut magnificis ædificijs, firmis propugnaculis, navibus instructissimis, Mercatorum copia, & rerum omnium affluentia sit nunc Emporium hujus tractus longe celeberrimum; & Opida *Dancaster*, *Halyfax*, *Pontfreit*, *Shirborna*, *Wetherby*, *Kingston*, *Patrington* Antonino *Prætorium*, aliaque plurima. Opida enim triginta novem, & Parœcias cccclix in hoc Comitatu numero, quibus subsunt plurima sacella magnis parœcijs incolarum multitudine comparanda.

Flumina.

Potiora flumina sunt *Danus*, *Calderus*, *Arus*, *Werfus*, *Nidus* & *Ousa*, quæ ex limitaneis montibus exorta, locis potioribus affunduntur. Sunt & alia *Cokarus*, *Fossus*, *Derventio*, *Foulnesse*, *Hullus*, *Teyse*, *Dow*, *Rhie*, *Recal* & *Wiskus*. Est etiam *Abus* æstuarium nobile, vulgo *Humber*, in quod *Vrus* plurimos fluvios suo hospitio exceptos deducit, aliaque maximi nominis flumina evolvuntur. Quod certe totius Britanniæ æstuarium est amplissimum & piscosissimum.

Maris cōmoditas.

Operæ pretium etiam videatur annotare uberrimam & quæstuosissimam hic in subjecto Mari Halecum piscaturam exerceri. Incredibile enim fere est quantam pecuniæ vim ex hac in isto littore piscatura Hollandi sibi corrogant.

Lincolnia

Lincolnia, vulgo *Lincolnshire*, Regio amplissima, per sexaginta fere milliaria in Longitudine jacet, Latitudinem alicubi super triginta extendit. Ab Ortu Oceano Germanico pulsatur, a Septemtrione ad *Abum* æstuarium pertinet, ab Occasu Nottinghamiam spectat, & a Meridie Wellando flu.a Northantonia discluditur.

Soliqualitas.

Regio alendis Frugibus, & pascendis Pecoribus mitissima. Frumentarijs campis, alibi, & pascuis admodum læta. Alibi etiam Fruticem odoriferum, *Galle* vocant, profundit, Linumque magna copia præbet, nec non Alabastritem, qui tamen minus solidus albarijs & emplastris magis, quam alijs usibus convenit.

Vrbs & Opida.

Prima & præcipua hujus Comitatus Civitas *Lincolnia*, Anglis *Lincolne*, Ptolemæo & Antonino *Lindum*. Vrbs ipsa ampla & celebris collis dorso insidet, ubi Withama in ottum se deflectit. Sunt præterea Opida *Stanford* e saxo structili, unde & nomen habet, ædificatum. Opidum frequens, & varijs immunitatibus ornatum, muroque firmatum. *Grantham* opidum non infrequens, schola a Richardo Foxo Wintoniensi Episcopo & specioso Templo exornatum, cujus sacra pyramis admirandam in altitudinem ædita fabulis est famigerata. Item *Ancaster* Antonino *Croco-calana*, *Crowland*, *Spalding*, *Boston*, & alia. Suntque in hoc Comitatu Parochiæ plus minus ıɔcxxx.

Flumina.

Crebris hæc regio fluvijs rigatur, qui sunt, *Witham* Lucijs fœcundus, *Lud*, *Trenta*, *Wellandus*, *Idel*, *Danus*. Estque hic æstuarium quod Ptolemæo *Metaris*, Anglis *the Washes* dicitur. Æstuarium hoc est amplissimum & notissimum intumescente æstu aquis refertum, defervescente, iter sed admodum periculosum præbet.

Provincia Darbiensis. Situs.

Provincia *Darbiensis*, vulgo *Darbishire*, a Meridie agro Leicestrensi, ab Occasu Staffordiensi, a Septemtrione Eboracensi, ab Ortu Nottinghamensi clauditur, forma quasi triangulari, sed non æquilatera: Ab Apice enim qui ad Austrum, vix sex pass. mill. patet, ita utrimque exspatiatur, ut qua Septemtriones spectat, triginta plus minus mill. pass. in latitudine occupet. In duas partes Derventione flumine intercurrente dividitur, qui e Septemtrionali limite profusus, nigrantibus e terra aquis in Austrum devolutus Trentam petit, qui apicem Australem intersecat.

Soli qualitas.

Pars Orientalis & Meridionalis culta, fœcunda & vivarijs frequens: Occidentalis tota petrosa, Montibus & aspretis sterilescit. Plumbi tamen proventu opulenta, & Ovibus pascendis satis commoda.

Opida.

Vniversi agri caput *Darby*, Opidum nec exiguum, nec infrequens, celebre e juridicis conventibus pro universo agro, & Cervisia quam coquit optima, Anglis *Ale* dicta. Hujus Opidi opulentia fere omnis est ex propolia, scilicet ex Frumento emendo, & montanis revendendo. Sunt etiam alia *S. Diacre*, *Workeswort* & *Bakewel*. Atque hic Comitatus Parœcias cvi includit.

Flumina

Fluvij *Trenta*, *Dovus* & *Derventio*. Pars occidentalis hujus Provinciæ quæ tota collibus eminet *Peake* dicitur, Plumbi admodum ferax. In his enim Montibus Lapides plumbarij feraces, ut vocant Metallici, quotidie magna copia effodiuntur, quos in collibus Favonio obversis, observatis temporibus cum Favonius flare cœperit, magna lignorum vi accensa, excoquunt, & effossis canalibus quibus defluat, in massas conflant. Nec Plumbum solum, sed etiam Stibium (vulgo *Antimonium* vocant) hic in proprijs venis reperitur, quo in tingendis cilijs Græcæ mulieres olim usæ leguntur. Lapides etiam Molares hic excinduntur, Cotes item ad ferramenta exacuenda & nonnumquā fluor quidam candidus in Fodinis reperitur, qui per omnia Chrystallo est simillimus.

Staffordia Situs.

Staffordia nunc *Staffordshire*, ab Ortiva plaga Warwicensibus & Derbiensibus, a Meridiana Vigorniensibus, ab Occidua Salopiensibus præcincta quasi rhombi forma ab Austro in Septemtriones procurrit.

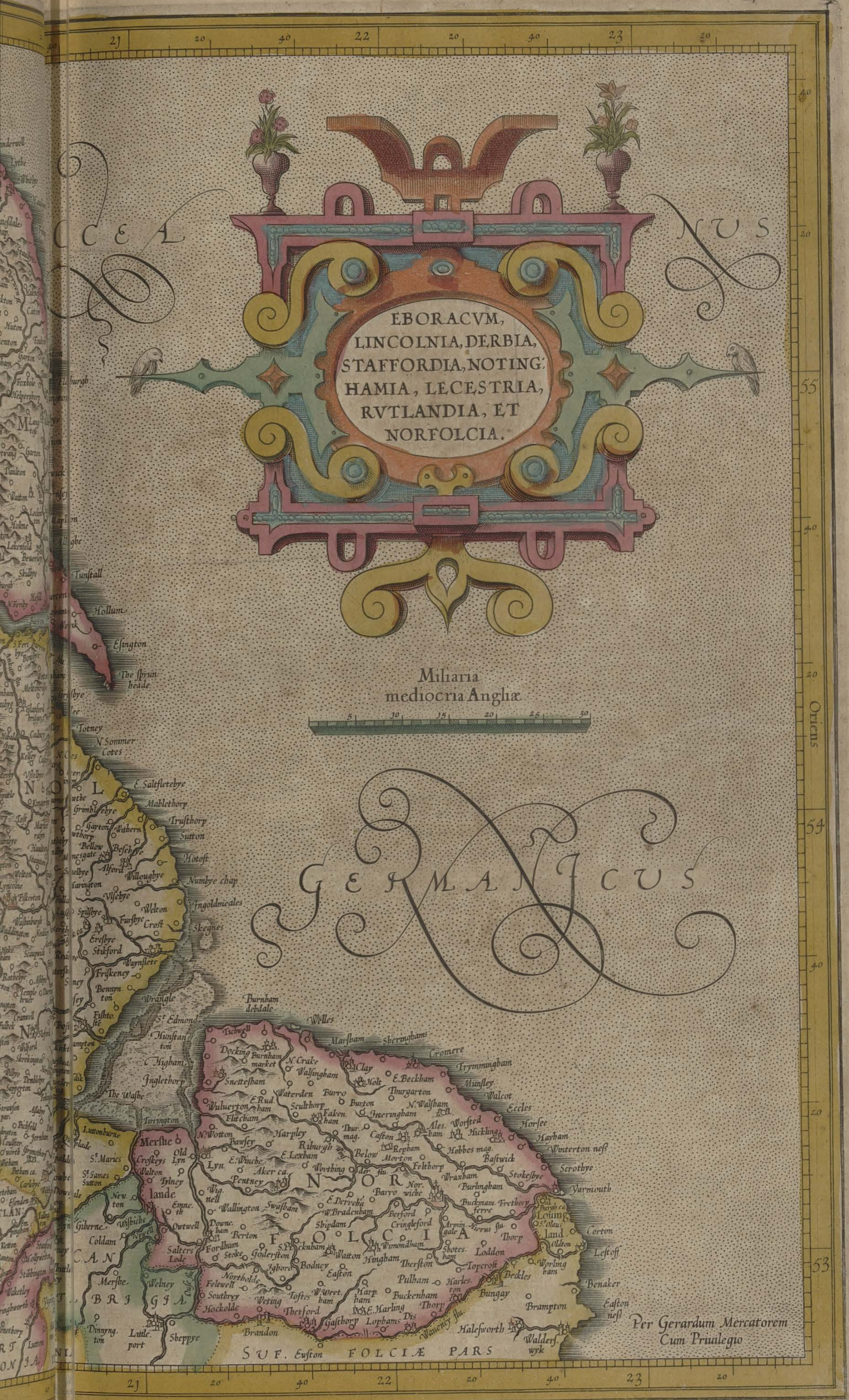
Soli qualitas.

Medio latior, & extremis angustantibus. Pars Septemtrionalis Montana & minus læta, media Trenta flumine perfusa lætior, sylvis amicta, arvis & pratis variata; uti & Meridionalis, quæ etiam Carbones fossiles habet, & Ferri venas.

Opida.

Totius hujus agri caput olim erat & nunc est *Stafford*, cui maximum tamen decus a *Stafford* castro adjuncto, quod Barones de *Stafford* sibi in sedem construxerunt. Est hic etiam *Lichfeldia* urbs humili situ, satis ampla & nitida, in duas partes palude sive aqua minus profunda divisa, quæ tamen duobus aggeribus, quibus subsunt sua emissaria, conjunguntur. Hæc multis retro ante sæculis Episcoporum sedes

EBORACVM, LINCOLNIA, DERBIA, STAFFORDIA, NOTINGHAMIA, LECESTRIA, RVTLANDIA, ET NORFOLCIA.
Miliaria mediocria Angliæ
GERMANICUS
Oriens
NORFOLCIA
SUF. FOLCIÆ PARS
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

ANGLIA.

rum sedes fuit. Et *Burton* Alabastrinis operibus, *Ferrariorum* castro, & antiquo monasterio quondam insigne Opidum; *Vtcester* Antonino *Etocetum*; *Stone* mercatorium Opidum, *Drayton*, *Bassett*, *Tameworth*, *Vulfrunshampton*, *Theotenhall* & *Weadesbirigh*. Atque in hoc Comitatu Parœciæ cxxx habentur. *Flumina.* Flumina hanc regionem irrigant *Dovus*, *Hansus*, *Churnet*, *Tain*, *Blith*, & qui hos omnes capit & ad Mare defert *Trenta*. Hic e duobus Fontibus effluens suo quasi jure tertium sibi locum inter Britanniæ flumina vendicat. Item *Sous*, *Tama* & *Pankus*. *Montes.* Pars Septemtrionalis Montibus non magnis leviter intumescit, qui hinc exorsi, ut Appenninus Italiæ, per Angliam mediam perpetuum dorsum perpetuis jugis elatum ad Scotiam usque, nomine sæpe mutato agunt. Hinc enim *Moreland*, inde *Peake*: deinde *Blackston egde*, postea *Craven*, deinceps *Steanmore*, & demum in cornua scissi *Chevioth* vocantur. *Sylva.* In parte hujus agri media *Needwood* sylva spaciosa, vivarijsque repleta diffunditur, in qua circumvicina Nobilitas hilares venandi labores gnaviter assidueque exercet. *Nottinghamia. Situs.* *Comitatus Nottinghamiensis* Anglis *Nottinghamshire* ab Ortu Lincolniensi confinis est, a Septemtrione Eboracensi, ab Occasu Derbiensi, a Meridie Leicestrensi terminatur. *Soli qualitas.* Partem Meridionalem, & Orientalem *Trent* flumen nobilissimum, influentesque rivuli fœcundant: Occiduam partem Saltus de *Shirewood*, longe se porrigens, occupat totam. Hanc quod arenosa sit *The sand*, illam quod argillacea *The Clay* vocant Incolę, & in has duas partes regionē suā distribuerunt. *Vrbs & Opida.* Vrbs præcipua quæ nomen Comitatui præbuit *Nottinghā*, loci ingenio amœna; Hinc enim ad flumina spatiosa procumbunt prata, illinc faciles consurgunt colles; omnibus etiam quæ ad vitam pertinent copiosa. Hinc *Shirewood* Lignum in ignis alimentum, illinc Pisces *Trenta* large suppeditat. Amplitudine denique, structura, uno & altero eleganti Templo, Foro longe pulcherrimo, & munitissimo castro est sane speciosa. Opida præterea hic sunt *Suthwell*, *Newarke*, *Mansfeld*, *Blith*, *Soroby* & *Workensop* non minus lætissimo proventu Glycyrizæ, quam Comitis Salopiæ ædibus præclarum. Atque in hoc agro clxviii Parochiales Ecclesiæ visuntur. *Flumina.* Flumina *Trenta*, *Linus*, *Snitte Idle*. *Sylva.* In occidua hujus agri parte, *Shirewood*, quam alij *Limpidam Sylvam* alij *Præclaram sylvam* interpretantur, omnia olim frondibus adoperuit, arborumque rami complicati, ita sylvas commiserunt, ut calles vix singulis pervij essent, nunc vero rarior est, infinitas tamen Damas, & surgentes in cornua Cervos alit. Nottinghamiæ a Meridie confinis est, *Provincia Leicestrensis*, vulgo *Leicestershire*, ab Ortu Rutlandia & agro Lincolniensi, a Septemtrione Nottinghamiensi, & Derbiensi, ab Occasu Warwicensi, a Meridie Northantonēsi præcingitur. *Leicestria Situs.* Tota campestris, Frugibus opima, sed Sylvis maximam partem indiga. *Soli fertilitas.* Primaria totius agri urbs *Lege cestria*, *Leogora*, *Legeocester*. & *Leicester* apud authores dicta. Hæc majorem vetustatem quam dignitatem præ se fert. *Vrbes & Opida.* Est & *Loughborrow* mercatorium Opidum, quod nunc secundum locum a Leicestria inter omnia hujus Comitatus Opida sibi suo jure vendicat, sive amplitudinem, sive structuram, sive etiam sylvarum amoenitatem spectes. Sub ipso enim saltus de *Charnwood*, sive *Charley* longe expanditur, in quo *Beaumannour* vivarium cernitur, quod Domini de *Bellomonte* lapideo muro circumsepserunt. Item *Lutterworth* emporiolum, *Hinckley* & *Bosworth*. Atque intra hunc agrum Parochiales Ecclesiæ cc numerantur. *Flumina.* Mediam hanc *Soarus* flumen Trentam petens alluit, Orientalem vero partem *Wrekus* fluviolus qui *Soare* demum commiscetur, placide pererrat. *Rutlandia Situs.* *Rutlandia* vulgo *Rutlandshire*, Leicestrensi agro quasi includitur, nisi a Meridie qua Wellando fluvio incumbit, & ab Ortu qua Lincolnienses attingit; Spatio est multo minori, utpote totius Angliæ provinciola minima. Forma enim fere circulari circumscripta, tantum circuitu colligit, quantum expeditus eques uno die conficere possit. Traxisse appellationem videtur a rubedine, cum passim hæc Terra rubeat, usque adeo ut etiam Ovium vellera rubedine inficiantur, rubrumque Saxonibus *Roed* & *Rud* dictum fuerit, ut *Rutland* quasi Terra rubra dicta sit. *Soli fertitas.* Non minori hæc Regio soli ubertate & amoenitate, licet spatio sit minori. Cæterum hæc Provinciola serius in Comitatum instituta videatur. *Opida.* Nam Edwardi Confessoris tēpore Northantonensis agri pars censebatur, & Historici qui ante trecentos annos scripserunt, in Comitatuum numero non reposuerunt. Est in hoc agro *Vppingham*, non ob aliud memorandum, quam quod totius agri primarium habeatur Opidum, & scholam elegantem ostendat, quam uti etiam Okehamiæ, ad puerorum ingenia bonis litteris excolenda laudabili instituto R. Ihonson verbi divini minister non ita pridem posuit. Est & Okehamia cujus modo mentionem feci. Ecclesijs autem Parochialibus xlvii ornatur hæc Provinciola. *Wash*, sive *Gwash* fluviolus, qui hunc agrum ab Occasu in Ortum quasi medium intermeat, in duas dispescit partes. *Norfolcia Situs.* Restat in Pinace *Norfolcia* breviter explicanda. Ea vulgo *Northfolke*, id est, si latine interpreteris Borealis populus. *Soli qualitas.* Termini ejus a Meridie Soffolcia, ab Euro & Septemtrione Oceanus Germanicus, a Zephyro *Ouse* flumen. Regio est ampla fere omnis campestris, nisi qua faciles assurgunt colles, admodum opulenta, Ovium gregibus refertissima, Cuniculisque inprimis ferax, aquis irrigua, sylvis non omnino indiga, solum pro locorum diversitate varium, alicubi pingue, luxurians, & succulentum, alibi tenue, leve & sabulosum, alibi argillosum & cretaceum. *Vrbes & Opida.* Inter urbes hujus Provinciæ primum occurrit vetusta illa quam memorat Antoninus urbs *Sitomagus*, nunc *Thetford*. Raris hæc nunc est habitatoribus, licet satis ampla, olim vero frequens & celebrata, & præter alia vetustatis indicia, molem ostendit in magnam altitudinem aggestam, duplicique vallo munitam & Mœnibus, ut ferunt olim firmatam, quam Romanorum fuisse opus credunt nonnulli, vel potius Saxonicorum Regum, ut volunt alij, sub quibus longo tempore fuit florentissima. Est etiam in hac provincia *Norwicus* urbs celeberrima, Anglis *Norwich*. Ea nunc suis opibus, frequentia, ædificiorum elegantia, Templorum pulchritudine, Civium sedulitate, in principem fide, in exteros humanitate, inter celeberrimas Britanniæ urbes merito connumeranda. Et *Yarmouth* Portus Opidumque elegantissimum, loci ingenio, & solerti opera permunitum. Quamvis enim aquis pene circumvalletur, ab Occasu flumine, quod versatili ponte insternitur, ab alijs partibus Oceano, nisi ad Septemtriones qua cōtinens est: Mœnibus tamen satis firmis quæ cum flumine formam quadrilateram oblongiorem efficiunt, pulcherrime includitur: in quibus præter turres, ad Ortum moles eminet, unde tormentis majoribus in Mare subjectum, quod vix quinquaginta passibus abest, longe lateque effulminatur. Item *Aschell-Thorp*, *Dis*, *Schetton*, *Skulton*, *Attleburgh*, *Wanburne*, *Lyne*, *Swaffham*, *Nort Elmeham*, *Dereham*, *Wimondham*, *Icborrow*, & alia. Opida enim mercatoria xxvii, villas, & pagos sexcentos viginti quinque hæc Regio exhibet: & Parochiales Ecclesias plus minus ɪɔclx. *Flumina.* Fluvij eam irrigant, *Ouse*, *Thet*, *Waveney*, *Garienis Anglis Gerne*, & *Iere*, Ruffo Pisce admodum fœcundus, & *Wentsus*. *Maris cōmoditas.* Et ut de Mari aliquid etiam addam, e regione *Yarmouth*, Halecum captura totius Orbis est uberrima & quæstuosissima. Incredibile enim videatur, quantæ & quam frequentes Nundinæ hic ad festum Michaelis habeantur, & quanta vis Halecum, aliorumque piscium distrahatur. *Incolarū mores.* Porro soli hujus provinciæ bonitatem, de qua supra locuti sumus, vel ex eo colligas, unde Varro colligere jubet, quod Incolæ optime niteant, ut taceam ingenia versutissima, & in jure Anglico municipali acerrima: adeo ut fœcundissima Iurisconsultorum altrix & olim & nunc habeatur, atque etiam ex infima plebe non pauci reperiantur, qui ut ait ille, si nihil sit litium, lites tamen ex juris apicibus serere calleant. Sed de his satis copiose, ad Tabulam sextam transeo.

ANGLIAE VI TABVLA.

In qua hi Comitatus, VVarvvicum, Northamtonia, Huntingdonia, Cantabrigia, Suffolcia, Oxonium Buckingamia, Bedfordia, Hartfordia, Essexia, Bercheria, Middelsexia, Southamtoñia, Surria, Cantium, & Southsexia, cum Insula VVicht.

PAGVS *Warwicensis*, Anglis *Warwickshirè*, ab Ortu Leicestria & via militari, ab Austro Oxonia & Olocestria, ab Occasu Vigornia, & a Septemtrione Staffordia finitus, in duas distinguitur partes, in *Feldon* scilicet & *Woodland*, i. in regionem campestrem & nemorosam. *Feldon* campestri jacet planicie, Frugibus & virenti gramine admodum læta; *Woodland* tota nemoribus infessa, nec tamen sine pascuis, arvis, & varijs Ferri venis. Præcipuum totius agri Opidum *Warwicke*, quod ædificijs speciosis exornatum, castrum & natura & opere firmissimum ad Africum prætendit. Sunt præterea *Leamington*, *Vchindon*, *Harbury*, *Mancester*, *Conventry*, *Stradford* & alia; continenturque in hoc Comitatu Parochiales Ecclesiæ clvii. Flumina, *Avona*, *Leamus*, *Arrow*, *Alenus*. Ager *Northantonensis* vulgo *Northantonshire*, ab Occasu brumali qua latior est, sensim se contrahendo in ortum æstivalem protenditur. Ab ortu Bedfordienses, & Huntigdonenses, ab Austro Buchinghamienses & Oxonienses, ab Occasu Warwicenses, & a Septemtrione Leicestrenses, Rotelandenses, & Lincolnienses Wellando flumine discriminati sedent. Campestris regio est, soli admodum ditis, sive arva sive pascua respicias. Vbique ut etiam alibi in Anglia Ovibus oppleta & quasi obsessa. Vrbs hujus agri *Northamton*, quæ tota e saxo constructa fuisse videtur, & ampla satis est, & mœnibus inclusa, e quibus spatiosa planities circumquaque oculis subijcitur. Ad Occasum castrum habet vetustum. Opida *Brakeley*, *Torcester*, *Grafton*, *Daventrey*, *Wedon*, *Higham*, *Oundale*, *Peterborow*, *Welledon*. Atque ad hunc agrum Parochiæ cccxxvi pertinent. Flumina *Vsa*, *Avona*, *Wellandus*. *Huntingdonia* vulgo *Huntingdonshire* eo situ locata, ut ab Austro Bedfordienses, ab occasu Northantonenses, ut etiam a Septemtrione, qua Avona flu. dirimitur, & ab Ortu Cantabrigienses spectet. Regio sementi satis apta, pascendo Pecori, ad Ortum qua palustris est, uberrima, ubique fere collium apricitate, & Nemorum opacitate amœna. Præcipuum totius Comitatus Opidum *Huntinghdonia* cui & nomen dedit, tam situs fulgore, quam sui decore, tam paludum vicinitate, quam Ferarum & Piscium fertilitate vicinis Opidis longe præeminens. Sunt & *S. Iues*, *S. Needes* & *Cunnington*: Paræciæque lxxviii hic numerantur. Flumen *Vsa*, quod sæpe dixi eam alluit, & *Avona*. Ager *Cantabrigiensis* vulgo *Cambridgeshire*, in Aquilonem productus Norfolciæ & Suffolciæ objacet, a Meridie Orientalibus Saxonibus & Hertfordensibus, ab Occasu Huntingdonensibus, a Septemtrione Lincolniensibus & Ousa flumine, qui ab Occasu in Ortum transversum intersecat, in duas partes dispertitus. Inferior & Australis magis culta, magis consita, ideoque lætior, non perlibrata planitie, sed exigue plana, plurima, imo tota (nisi qua Crocum copiose progignit) Frumentarijs jacet campis, Hordeumque laudatissimum affatim effundit, e quo ad regerminationem madefacto, ligulisque enatis tosto, *Byne* maxima copia conficiunt. Vlterior & Septemtrionalis pars, pascuis uberrimis perviridis & læta, cæterum aqua subeunte quodammodo suspensa, nonnumquam vero inundante, maximam partem adoperta. Vrbs in hoc Comitatu Cantabrigia Angliæ Academia, imo sol & oculus, clarissimaque bonarum literarum & pietatis officina ad Camum sedens, qui cum Occidentale ejus latus insulis ludens persperserit, ad Ortum conversus in partes dispertit duas, ponteque conjungitur, unde hoc nomen *Cambridge* enatum. Vltra pontem castellum cernitur amplum & vetustum. Cis pontem, ubi urbis pars longe maxima jacet, platearum descriptione, Templorum frequentia & quatuordecim pulcherrimis Musarum Sacrarijs, sive Collegijs omnia nitent. Sunt præterea *Roiston*, *Rech*, *Burwel*, *Elye*: Parochiæque clviii in hoc Comitatu continentur. Fluvij *Camus* & *Sturus*. *Suffolcia* ab Occasu habet Cantabrigienses, ab Austro Sturum fluvium, qui ab Essexia dividit, ab ortu Oceanum Germanicum, a Septemtrione duos fluviolos *Ouse minimum*, & *Waveney*, qui ex eodem quasi fonte in diversa fluentes, a Norfolcia disterminant. Regio latis ampla, solo nisi ad Orientem, admodum pingui, utpote ex argilla & marga composita, unde lætissima ubique arva, & uberrima saginando pecori pascua, Caseique magno numero conficiuntur. Est hic *Sudbury* id est, *Australis Burgus* quem hujus agri quondam præcipuum fuisse, & ratione Norwici, id est, vicus Septemtrionalis hoc nomine signatum credunt. Necdum vicinis inferior censeri æquo animo ferat. Est enim populosus, & pannis conficiendis opulentus. Sunt & hæc Opida *Ixning*, *S. Edmunsbury*, *Bretenham*, *Hadley*, *Ipswich*, *Debenhamia*, *Oreford*, & alia, atque in hoc agro Parœciæ ↄ lxxv habentur. Fluvij autem *Sturus Bretonus*, *Cipping*, *Debenus*, *Orus*, *Ouse*, *Waveney*, *Garienis*. *Oxoniensis* ager vulgo *Oxfordshire*, Glocestrensi, ad Occasum conjungitur, ab Austro Iside fluvio a Barkshire excluditur, ad Ortum Buckinghamiensi agro definitur, ad Septemtriones hinc Northantoniensi, illinc Warwicensi, includitur. Regio fertilis est & opima, plana arvis & pratis sunt exculta: colles crebris sylvis obsessi, nec Frugibus tantum, sed omni genere Animantium, quæ venatu & aucupio ad cibum capi solent ubique referta. In hoc Comitatu eminet *Oxonia* vulgo *Oxford*, altera Angliæ Academia, alter Sol, oculus, & anima, literarum & sapientiæ clarissima officina, unde Religio, Humanitas & Doctrina in Omnes regni partes uberrime distribuuntur. Vrbs egregia & nitida, Collegijs sedecim, aulis octo instructa. Sunt præterea *Blabac*, *Burford*, *Minsterlouell*, *Whitney*, *Woodstocke*, *Banbury*, *Burcester*, *Tama*, *Dorchester*, *Watlington*, ac cc lxxx parochiæ. Fluvijs hæc Regio etiam piscosis passim irrigua. *Isis* enim qui postea *Tamesis* longo decursu Australe latus subluit, & *Cherwel*, piscosus fluviolus placide regionem intermeat, & quasi in duas dispertit partes, donec ab Iside excipiatur. Sunt & *Windrushus & Evenlode*. *Buckinghamia* sic dicta, ut & primarium ejus Opidum a Fagis quas Saxones *Bucken* vocant. Hic ager minori latitudine conclusus a Tamesi ad Septemtriones longitudine sua procurrit. A Meridie Bercheriam, Tamesi seclusam, ab Occasu agrum Oxoniensem, a Septemtrione Northantonensem, ab Ortu primum Bedfordiensem, inde Hertfordensem, & postea Mediosaxones prospicit. Solo est passim uberi, incolis refertissima, qui rei pecuariæ imprimis operam navant: pabulosis pratis innumeros Ovium greges pascit, quarum mollia, & tenuissima vellera ab Asiaticis usque gentibus expetuntur. Caput totius Conventus *Buckingham*, quod vallo & turribus anno ccıↄxv Edwardus senior contra Danorum irruptiones communivit. Habet & *Marlow*, *HighWicham*, *Colbroke*, *Amirsham*, *Crendon*, *Stony*, *Stratford*, *Oulney*, *Newport*, *Panell*. Atque in hac regione Parœciæ clxxxv numerantur. Fluminaque *Tamesis*, *Colnus*, *Vsa*. *Bedfordiensis* ager, vulgo *Bedfordshire*, ab Ortu Cantabrigiensi, ab austro Hertfordensi, ab Occasu Buchinghamiensi

Warwicũ. Situs. Soli fertilitas. Opida. Flumina. Northamtonia. Situs. Soli fertilitas. Vrbes & Opida. Flumina. Huntingdonia. Situs. Soli fertilitas. Opida. Flumina. Cantabrigia. Situs. Soli fertilitas. Vrbes & Opida. Flumina. Suffolcia. Situs. Soli fertilitas. Opida. Oxonia. Situs. Soli fertilitas. Animaliũ varietas. Vrbes & Opida. Buckinghamia. Vnde dicta. Situs. Soli fertilitas. Opida. Flumina. Bedfordia

LECESTRI AE PARS
landia
Rut:
WARWICK
WIGORNIA
HUNTINGDONIA
NORTHAMTONIA
BEDFORDIA
BUCKINGHAMIA
OXONIUM
GLOCESTRIÆ PARS
HARTFORDIA
MIDDELSEXIA
BERCERIA
WILTONIÆ PARS
SOUTHAMTONIA
SURRIA
SOUTHSEXIA
DORCESTRIÆ PARS
WIGHT
Purbek Ile
OCEANUS BRIT
Occidens
London
Oxford
Salesbury
Wincheſter
Portesmouth
Bedforde
Kingeſtone
Windſor
S. Albans

Warwicum, Northhamtonia, Huntingdonia, Cantabrigia, Suffolcia, Oxonium, Buckinghamia, Bedfordia, Hartfordia, Essexia, Berceria Middlessexia, Southhatonia, Surria, Cantiū & Southsexia.
NORFOLCIÆ PARS
SUFFOLCIA
ESSEXIA
CANTIUM
GALLIAE PARS
Oriens
Maliaria Anglica magna
parua
Norwich
Hopton
Corton
Lestof
Pakefeld
Benaker
Easton nesse
Sowowlde
Walderswyk
Dunwich
Sysewel
Aldringham
Ald Brough
Orford hauen
Baudsey
Baudsey hauen
Felixtow
Orwel hauen
Harwich
Oeckley parua
Walton
Frynton
Holland parua
Colchester
Maldon
Tillingham
Foulnesse
Wakering mag.
S. Shoburye
Tanesis flu
Queenboro ca.
Sheppye
Gore ende
S. Johan
Tenet
Ramsgate pere
Sandwiche hauen
Goodwin sandes
Canterbury
Rochester
Dele ca
Waumere ca
Douer
Folkeston
Sandgate ca.
Ruminey
Lyd
Nesse pointe
Riprappe
Rye hauen
Hastinge
Pemsey hauen
The Beache
Mardyk
Duynkercke
Greueling
Loon
Oye
Cales
Sangate
Le Blanneſt
Le fort de Blacneſt
Ambleteul
Boulongne
Chaſtillonfort
Le portet
Dannes

ANGLIA

Situs. Soli qualitas. Opida.

ghamiensi, a Septemtrione Northantonensi, & Huntingdonensi conjunctus, Vsaque interfluente in duas partes divisus. Quæ Septemtriones spectat, fertilior est, & nemorosa : altera ad Meridiem quæ multo major, solo est tenuiori, sed non omnino ingrato; Hordeum enim plenum, album & crassum affatim profundit. In medio Sylvis nonnihil densa, sed ad Ortum magis siticulosa, & Arboribus nuda. Primarium Opidum *Bedfordia*, unde & regioni nomen, Situs amœnitate, & sua vetustate, magis quam elegantia aut amplitudine (licet quinque ecclesias numeret) prædicandum. Habet & alia, *Odil*, *Bletnesho*, *Eaton*, *Dunstable*: Parœciasque cxvi hæc provinciola continet : atque *Vsa* fluvio irrigatur.

Hertfordia. Situs. Soli fertilitas. Opida. Flumina.

Agro Bedfordiensi a Meridie adjacet *Hertfordia* sive *Hertfordshire*, cujus occidentale latus claudunt Buchinghamienses, Australe Mediosaxones, Orientale Saxones Orientales, & partim Cantabrigienses. Frumentarijs agris, pascuis, pratis, nemusculis, fœlix. Caput Comitatus censetur *Hertfordia*, quæ agro universo nomen suum communicavit. At nunc est infrequens, & ex eo maxime celebrata, quod antiqua. Sunt præterea *Watling-streat*, Antonino *Verolanium*, Tacito *Verulamium*, Ptolemæo *Vrolanium*: sed hodie Verolamio in agros converso, *Fanum Albani* ex ejus ruinis eductum floret, Opidum elegans & amplum. Præterea *Roiston*, *Ashwell*, *Bishops Stortford*, aliaque multa. Parochiasque cxx habet hic Comitatus. Fluvios *Leam*, Stort, *Mimeram* & *Beneficiam*.

Essexia. Situs. Soli fertilitas. Opida. Flumina.

Essexia sequitur, vulgo *Essex*. Hanc ad Septemtriones *Stourus* flumen a Southfolcia dividit, ad Ortum Oceanus se insinuat, ad Austrum Tamesis jam grandis a Cantio secludit, uti ad occasum *Ley* fluviolus a Mediosaxonibus, & in eum influens *Stourus* minor sive *Stort* ab Hertfordensibus. Regio est lata, frugifera, Croci fœcunda, nemorosa & inprimis opulenta. Est hic vetusta illa Romanorum Colonia *Camalodonum*, *Camudolanum* Pto. Antonino *Camoludunum*, nunc *Maldon*. Item *Colchester*, *Leiton*, *Beamfleot*, *Leeg*, *Rochford*, *Angre*, *Ralegh*, *Dunmow*, *Plaissy*, *Chelmerford*, *Ithanchester*, *Earles*, *Colne*, *Barklow*, *Walden*. Et parœciæ ccccxv. Fluvij *Ley*, *Tamesis*, *Chelmer*, *Froshwell*, *Colne*.

Bercheria. Situs. Opida. Flumina.

Bercheria dicitur vulgo *Barckshire*. Hujus Septemtrionalem partem *Isis* qui postea *Tamisis*, flexuoso sed amœno admodum blandus alveo perfundit, & primum ab Oxoniensibus, postea a Buchinghamiensibus secludit. Australem partem irrigat *Cunetio* flu. donec Tamisi se inferat. Ad ortum qua latior est, & parte media, suarum opum satis prodiga, & frumenti ferax, pręcipue, ubi in vallem subsidet. Orientalem autem partem quæ minus fertili gleba, saltus & sylvæ longe lateque occupant. Opida hic *Farendon*, *Abbendonia*, vulgo *Abbandune*, *Wantage*, *Wallingford* Antonino *Galleva*, *Calleva* Ptolemæo utrumque corrupte pro *Gallena*, *Hogerford*, *Widehay*, *Newbury*, *Reading*, *Bistleham*, *Maidenhead* & *Windsore*, sedes regia situ sane amœnissimo. Suntque in hujus Comitatus complexu Parochiæ cxl. Flumina eam irrigant *Isis*, *Tamesis*, *Oke*, *Cunetio* & *Lamborn*.

Midlesexia. Situs. Cæli Temperies & soli fœcunditas. Opida. Vrbs Londinum.

Midlesexia a medijs Saxonibus nomen habens, a Buchinghamiensibus *Colno* fluviolo ad Occasum, ab Hertfordensibus ad Septemtrionem noto limite, ab Essexia ad Ortum Lea flu. a Surreia & Cantio ad Austrum Tamisi disterminatur. Angustioribus spatijs circumscripta, qua longissima, xx mill. qua arctissima xii mill. patet. Summa cœli temperie & soli indulgentia, ædibus & vicis magnificis ubique nitida. Opida hic sunt *Vxbridge*, *Draiton*, *Stanes*, *Radeliff*, & alia. Verum inter hæc omnia *Londinum* totius Britanniæ Epitome: Tacito, Ptolemęo & Antonino *Londinium* & *Longidinium* dicitur; sub Valentiniano etiam *Augusta*. Itaque in notitia Imperij legas, *Præpositus Thesaurorum Augustensium in Britannia*. Est autem vere,

Vrbs animis numeroque potens & robore gentis.

Flumina.

Sita ad Tamisin fluvium, agro fertili & Cælo clementi. Distat ab Oceano sexaginta millib⁹ passuum. Pontem habet lapideum ultra flumen, pass. ccc xxx, utrimque magnificis splendidisque ædificijs exornatum. Arcem præterea munitissimam, Angliæ totius armamentarium, in qua etiam officina est monetaria. Vicinum Londino est *Westmonasterium*, Templo, Foro judiciario, & Regia longe celeberrimum. Templum Regum Angliæ inauguratione & sepultura insigne est. Atque in hoc agro parœciæ lxxiii plus minus extra urbem numerantur. Flumina *Lea*, *Colnus* *Tamisis* ex duobus confluentibus constans, qui sunt Tama & Isis connubio junctis, alveum habet præaltum, tutum & navium quamlibet magnarum capacissimum, atque exæstuantis maris accessu augescit, sexaginta plus minus ab Ostio Italicis milliaribus. Salmonibus & Sturionibus dives est, & ad ejus ripas innumeri Cigni visuntur.

Southantonia. Situs. Soli fertilitas. Vrbes & Opida. Flumina.

Southantonia vulgo *Hamshire* ab occasu Dorsettiam, & Wiltoniam, ab Austro Oceanum, ab Ortu Sussexiam, & Surreiam, & a Septemtrione Bercheriam attingit. Ea frugum proventu ferax, sylvarum densitate amœna, & pascuorum fœcunditate læta. Vrbes habet duas quarum altera *South-hamton*, urbecula, ædificiorum frequentia & elegantia celebris, opulenta & munita. Altera *Wintonia* Anglis *Wintchester*, Ptolemæo & Antonino *Venta Belgarum*. Vrbs proculdubio Romanis seculis insignis, utpote in qua textrina sua sacra Imperatores Romani habuisse videntur. Nostra ætate satis est frequens. Sunt & Opida *Ringwood*, *Christ Church*, *Whorwell*, *Andover*, *Rumsey*, Portsmouth, *Cingsclare*, *Odiam*, *Silcester*, & alia. Opida enim mercatoria xviii, ac Paræciæ hic cclii habentur. Fluvij *Avena*, *Sturus*, *Test* & *Hamble*.

Surria. Situs. Soli qualitas. Opida. Flumina.

Surria Bedæ *Suthriona* vulgo *Suthry*, & *Surry*, ab occasu partim Bercheriæ & Southantoniæ, ab Austro Sussexiæ, ab ortu Cantio contigua, a Septemtrione Tamisi perfunditur & a Midlesexia dirimitur. Regio est non admodum ampla, satis tamen opulenta, qua Tamisi incumbit, qua campestris jacet planities, Fruges mediocriter, & pabulum benigne producit, præsertim ad Austrum, ubi perpetua vallis grata nemorum, & pratorum varietate nobilis, decurrit. Opida sunt *Godelminge*, *Ockley*, *Effingham*, *Kingstone*, *Merton*, *Croydon*, *Beddington*, *Wimbledon*, *Wandleswort*, *The Bourrough of Southworke*. Atque hic Comitatus Parœcias cxl habet. Flumina autem sunt *Wey*, *Molis*, *Vandalis*, & quem dixi *Tamisis*.

Cantium. Situs. Soli qualitas. Vrbs & Opida. Flumina.

Cantium vulgo *Kent* sequitur, Regio a situ sic dicta. Grandi etenim angulo Galliã prospectat, Tamisis æstuario, & Oceano omni ex parte circumfusa, nisi qua ad Occasum, Surrejam conterminam habet, & Southsexiæ partem ad Meridiem. Inæqualis est, ad Occasum planior, & sylvis umbrosa, ad Ortum surgentibus collibus excelsior. Incolæ, qua a Tamisi ad Austrum patet in tres portiones distinguunt, quarum superiorem ad Tamisim salubrem, sed minus opulentam esse ferunt, mediam & salubrem, & opulentam: inferiorem vero opulentam, sed insalubrem, utpote quæ magna ex parte est uliginosa. Pratis tamen, pascuis, arvisque ubique fere læta, Pomis ad miraculum abundans, nec non Cerasis. Habet & Ferri venas nonnullas. Vrbs primaria hujus provinciæ *Durovernum*, Ptol. *Darvernum*, Bedæ & alijs *Dorobernia*, Anglis *Canterbury*, Latinis *Cantuaria*, pervetusta Romanoque sæculo illustris, olim regni Cantij caput & sedes regia; ac nunc Archiepiscopali dignitate gaudet. Sunt & Opida *Dover*, *Hith*, *Rumney*, *Sandwich*, *Gravesend*, *Rochester*, *Reptacester*, & alia plurima. Fluvij *Tamisis*, *Darentus*, *Medwege* & *Stoure*.

Suthsexia. Situs. Soli fertilitas. Opida.

Suthsexia hodie *Sussex* Oceano Britannico tota ad Meridiem longior quam latior recto quasi littore incumbit. Maritimus regionis tractus colles albicantes sublime elatos habet, qui cum ex creta pingui constent, Fruges affatim profundunt. Medius tractus pratis, pascuis, arvis, lucis distinctus admodum est spectabilis. Citerior sylvarum opacitate amœnissimus. Ferri venis passim fœcunda est hæc Regio. Opida hic *Chichester*, *Arundel*, *Lewes*, *Winchelsey*, & alia. De *Insula Wicht* descriptione proxima dicemus.

ANGLIAE VII TABVLA.

Has quatuor Insulas sub Anglorum Imperio comprehensas habet: Monam, sive Anglesey, Vectam vulgo VVigt, Iarsay & Garnesey.

SEPTIMA & postrema Angliæ Tabula has quatuor Insulas sub Anglorum Imperio comprehensas habet: quarum priores duæ videlicet *Mona* & *Vecta* ad littus Angliæ, posteriores vero duæ *Iarsay* & *Garnesey* juxta Galliæ littus sitæ sunt. Prima est *Mona* Britannis etiam *Mon*, *Tirmon*, & *Yris Dewyll*, id, est *Insula opaca*, Saxonibus Moneze, tenui freto *Menai* a Britanniæ continente divisa, insula nobilissima, antiqua sedes Druidum. Hujus Longitudo est plus minus XXII mill. Anglicorum, Latitudo XVII, ambitus vero lx. Insulæ hujus, *quamvis*, ut inquit Giraldus, *arida, saxosa, aspectu inamœna, & deformis*, suo tempore terra videretur; nunc tamen admodum amœna, & culta est, Triticique proventu adeo fœcunda, ut *Mater Walliæ* vulgo appelletur. Lapides etiam habet Molares, & alicubi Terram aluminosam, e qua Alumen, & Calchantum conficere non ita pridem cœperunt. Re etiam pecuaria satis est opulenta. Ea autem a Paulino Suetonio, & Iulio Agricola in Romanum imperium redacta. Imperante Nerone Paulinus ille Suetonius (ut scribit Tacitus:) *Monam Insulam Incolis validam, & receptaculum perfugarum aggredi parat, navesque fabricatur plano alveo, adversus breve littus & incertum. Sic pedites, equites vado secuti, aut altiores inter undas, adnantes equis transmisere. Stabat pro littore diversa acies, densa armis virisque intercursantibus foeminis, in modum furiarum, veste ferali, crinibus dejectis, faces præferebant. Druidæque circum preces diras sublatis ad Cælum manibus fundentes, novitate aspectus perculere militem, ut quasi hærentibus membris, immobile corpus vulneribus præberent. Denique cohortationibus Ducis, & se ipsi stimulantes, ne muliebre & fanaticum agmen pavescerent; inferunt signa sternuntque obvios, & igni suo involvunt. Præsidium posthac impositum vicis, excisique luci sævis superstitionibus sacri. Nam cruore captivo adolere aras, & hominum fibris consulere Deos fas habebant.* Postea, ut scribit idem Tacitus: *Iulius Agricola Monam Insulam cuius possessione revocatum Paullinum rebellione totius Britanniæ supra memoravi, redigere in potestatem animo intendit. Sed ut in dubys consilijs, naves deerant, ratio & constantia Ducis transvexit: depositis omnibus sarcinis, lectissimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi usus, quo simul seque & arma & Equos regunt, ita repente immisit, ut obstupefacti hostes qui classem; naues, qui Mare expectabant, nihil arduum aut invictum crediderint sic ad bellum venientibus. Ita petita pace, ac dedita Insula, clarus ac magnus haberi Agricola.* Multis post sæculis ab Anglis devicta in eorum nomen concessit, *Anglesey* quasi Anglorum Insula dicta. Hoc etiam addit Camdenus: Romanorum in Britannia jam divergente Imperio, Scotos ex Hibernia in hanc etiam irrepsisse. Nam præter tumulos fossa circumdatos, quos Hibernicorum casulas vocant, etiam locus est *Ynhericy Gwidil* ab Hibernicis denominatus, qui duce Sirigi, Britannos eo loco fuderunt, ut Triadum libro memoratur. Nec ab Anglis solum, verumetiam a Norwegis graviter divexata fuit. Anno enim CIↃ Æthelredi classis totam Insulam circumvecta hostilem in modum devastavit. Postea Hugones duo Normannici, alter Cestriæ, alter Salopiæ Comes gravissime afflixerunt, castrumque *Aber-Lienioc* ad coercendos Incolas extruxerunt; verum *Magnus* Norwegus eo tempore ad hanc appulsus Hugonem illum Cestrensem sagitta transfixit, & Insulam deprædatus discessit. Deinceps etiam Angli sæpius adorti sunt, donec Edwardus primus in suam potestatem redegerit. Villas numeravit olim CCCLXIII hodieque Incolis frequens est. Verum primarium Opidum censetur *Bellus Mariscus*, vulgo *Beaumarish*, quod in Orientali parte Edwardus primus in loco palustri construxit, & ob situm bello hoc nomine insignivit, cum prius locus *Bonover* diceretur, castroque munivit. Ab hoc secundum habetur *Newburge*, id est, *Novus Burgus*, Britannice *Rossur*, quod ingestis arenis diu conflictatum. De *Aberfraw*, quam Regiam olim Wallorum fuisse urbem scribunt, de sacro promontorio quod Angli *Holy head*, Incolæ *Caer Guby* a Kibio Viro sancto Hilarij Pictavensis discipulo vocant, & locis alijs nihil habeo quod attexam. Incolæ ditissimi ac validissimi sunt, & Britannica utuntur lingua Anglicæ penitus imperiti, licet Angliæ regibus per annos CCC cum reliqua Cambria paruerint.

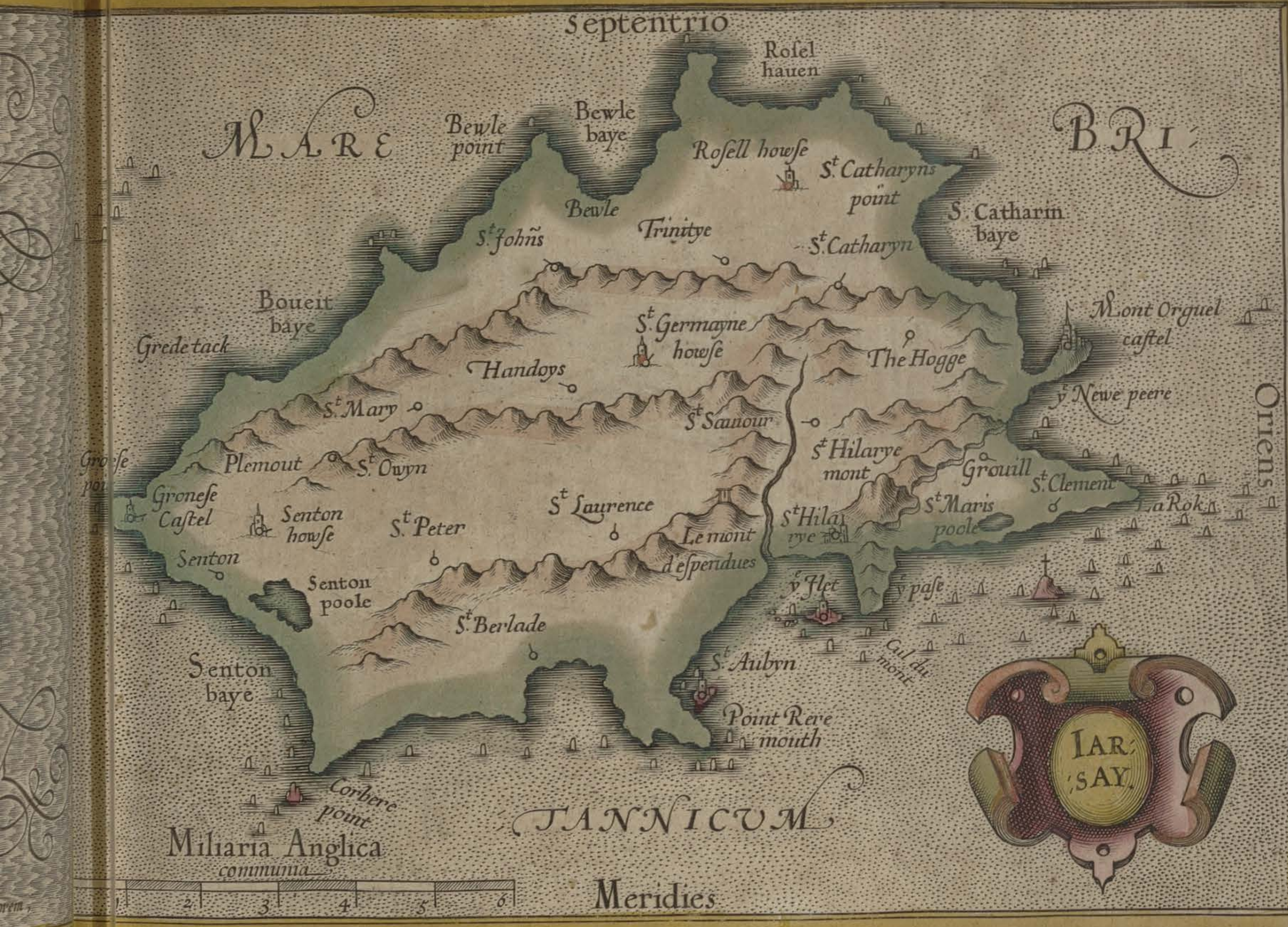
Mona.
Nomina.
Situs.
Soli fertilitas.
Imperium Maiorum
Opida.

Sequitur *Vecta* sive *Vectis* Britannis *Guith*, vulgo *the Ysle of Wiht*, & *Wight*. Tam modico autem interfluente Euripo *Solent* olim dicto, a Continente Britanniæ avulsa est, ut cohæsisse videatur, unde Britannicū illud nomen *Guith*, quod divortium denotat (ut Nennius habet) factum videtur: quemadmodum etiam *Sicilia*, ab Italia abrupta, & secta Latino vocabulo a secando, ut eruditissimo Iulio Scaligero placet, nomen invenit. Ex hac situs vicinitate, & nominis affinitate *Vectam* hanc *Ictam* esse opinari licet, quæ (ut habet Diodorus Siculus) Maris fluxu Insula videbatur, at cum refluxisset, et siccato interjecto littore, Britanni prisci curribus eo Stannum devehere solebant, quod in Galliam exportaretur. *Mictim* tamen esse Plinij, quæ arcta item cognatione *Vectam* attingit, non judicarim, cum in ea candidum Plumbum proveniret, & in hac nulla sit, quod sciam, Metalli vena, inquit Camdenus. Hæc inter Ortum & Occasum lenticulari sive ovali figura viginti mill. pass. Longitudine exporrigitur, Latitudine vero in media qua maxime patet XII mill. pass. expanditur, altero latere ad Boream, altero ad Austrum converso. Terra est uberi gleba & Colono admodum grata, adeo etiam ut Fruges exportet; Cuniculorum, Leporum, Perdicum & Phasianorum passim ferax; saltum etiam, & Vivaria duo habet, Damis ad venationis voluptatem refertum. Per medium longo tractu procurrunt colles qui Ovibus pabula affatim profundunt. Quarum lanæ post vellus Lamsterianum, & Cotteswoldianum optimæ habentur, & imprimis pannarijs expetuntur, unde maximum surgit incolis lucrum & commodum. Pars Septemtrionalis pratis, pascuis, & sylvis viret, Australis frumentarijs quasi tota jacet campis, ubique fossis & sepibus interclusa. In extrema utrimque parte Mare a Boreali plaga ita se insinuat & penetrat, ut duas fere efficiat Insulas, & Insulę sane Incolis vocantur, scilicet quę ad Occasum prospicit *Freshwater Ysle*, quę ad ortum *Bingrygd Ysle*. In Romanorum potestatem primus hanc Insulam redegit Vespasianus dum privatus sub Claudio meruit. Scribit enim de illo Suetonius: *Claudio principe Narcissi gratia Legatus legionis in Germaniam missus est: inde in Britanniam translatus tricies cum hoste conflixit. Duas validissimas gentes, superque XX Opida, & Insulam Vectem Britanniæ proximam in deditionem redegit: partim Auli Plautij Consularis, Legati, partim Claudij ipsius ductu. Quare triumphalia ornamenta, & in spa-*

Vecta.
Nomina.
Situs.
Soli fertilitas.
Animaliū varietas.
Imperium Maiorum.

ANGLESEY.
Septentrio
Occidens
Oriens
MARE
HIBERNICUM
ANGLIÆ PARS
Miliaria Angliæ parua
Holy head
Bewmaris
Bangor
GARNESAY
Septentrio
Meridies
MARE
BRITANNICUM
Le Vale
S Sampson
Sarck
Harme
Miliaria Anglica communia
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio.

Anglicae Pars
Septentrio
Lemyngton
Lemyngton hauen
Bewly hauen
Leape
Calshot cas
Lee
Portes mouth
Mare Britan
Hurst cast
Sharpnode
Newton hauen
West Cowe
Newport hauen
Meade hole
Showflete
Quarr
Ryde
Sand head
S. Helens hauen
Oriens
Whit Clif poit
Blak rock
Coulverclyffes
Sandam baye
Worsley toure
Worden
Fresh water
Yarmouth
Thorley
Shalflete
Salter
Newton
Calborne
North wood
East Cowe
Whipping hame
Wotton
Bensted
Ashe
Nerwal
St. Helene
Rowmer
Swamston
Carisbroke
New port
Shorwell
Castel
Brixston
Broke
Motesson
Woluerton
Freshwater baye
Compton baye
Compton
Gatcombe
Areton
Newchurch
Yauerland
Bynbridge
Kingshton
Goddes hill
Sandam cas
Chale
Whitwell
S. Catharin hill
Gat clyff
Apledorcombe
Chale baye
Nyghton
St. Laurence
St. Boniface
VECTIS olim
Milia ria Anglica mediocria
1 2 3 4 5 6
Meridies

Septentrio
Rosel hauen
Mare Bri
Tannicum
Bewle point
Bewle baye
Rosell howse
St. Catharyns point
S. Catharin baye
Bewle
Trinitye
St. Catharyn
St. Johns
Boueit baye
Grede tack
St. Germayne howse
Mont Orguel castel
Handoys
The Hogge
Ye Newe peere
Oriens
St. Mary
St. Sanour
St. Hilarye mont
Groull
St. Clement
La Rok
Plemout
St. Owyn
Gronese Castel
Senton howse
St. Peter
St. Laurence
Le mont d'esperidues
St. Hilarye
St. Maris poole
Senton
Senton poole
St. Berlade
St. Aubyn
Senton baye
Point Reve mouth
Corbere point
IARSAY
Miliaria Anglica communia
1 2 3 4 5 6
Meridies

tio brevi duplex Sacerdotium accepit. Ad hanc etiam Insulam Alecti classis cum purpuram in Britannia usurpasset, in speculis, & insidijs collocata Romanorum adventum præstolabatur, qui tamen nebulæ beneficio hostes prætervecti, littore potiti sunt, & navibus suis ignes injecerunt, ut nulli fugæ præsidium reservaretur. Saxonum primus *Cerdicius* juris sui fecit, concessitque Stuffæ, & Whitgaro, qui Britannicos Incolas (pauci enim superfuerant) ad internecionem sustulerunt; Inde *Wolpherus* Merciorum Rex Vectam in suam potestatem redegit, & Edelwacho Australium Saxonum Regi tribuit. Postea *Cædwalla* Occidentalium Saxonum Rex Edelwacho illo occiso, & Arvando Insulę Regulo sublato, suo imperio adjunxit, & tragica cæde indigenas omnes occidione fere occidit, quartamque partem, terram scilicet trecentarum familiarum Wilfrido Episcopo attribuit, qui Incolas Christi sacramentis primus imbuit. Sed de his plura vide apud Camdenum. Incolæ natura bellicosissimi & promptæ audaciæ, militesque strenuissimi. Bedæ ætate mille ducentarum familiarum Insula censebatur, nunc triginta sex opida, vicos, & castella numerat. Inter Opida, celebriora sunt *Newport* primarium Insulæ Emporium, olim *Medena*, & *Novus Burgus de Meden*, unde tota regio in *Eastmeden* & *Westmeden* dividitur, ut hinc vel Ortū vel Occasum respicit. *Brading* alterum Opidum mercatorium, *Newton* & *Yarmouth* quæ suos habent *Maiores*, & *Burgenses* ad Comitia Parlamentaria mittunt. *Yarmouth & Sharpnore* castella habent, quæ cum *Worsleys* propugnaculo littus ad Occasum æstivum defendunt. Quibus ex opposito vix duorum milliarium interstitio objacet *Hurst* lingulæ impositum Hantonensis Comitatus munimentum. *Quarre* ubi virginibus velatis monasteriolum anno CIↃXXXII positum; *Gods-hill* ubi ad ingenia excolenda scholam instituit *I. Worsley*. *Westcowe* & *Eastcowe* jam ruinosum, quæ in faucibus *Neoportus* Henricus VIII construxit, de quibus Lelandus.

Incolarū virtus. *Opida.*

> *Couæ fulmineæ duæ coruscant,*
> *Hæc casum colit, illa Solis Ortum*
> *Vectam qua Neoportus intrat altam.*

Et ad ortum æstivum *Sandham* castrum tormentis majoribus, ut cætera instructa. Nec Naturæ defendentis munimenta desunt, rupibus enim abruptis continua serie præcingitur, subsuntque occulta saxa. Atque hæ duæ Insulæ littori Angliæ adjacent.

Gersey. *Nomina.*

Magis ad Occasum nonnullæ Insulæ Gallicæ pretentæ, Anglici tamen juris in alto apparent; inter quas *Gerzey* & *Garnzey*: primumque Normanniæ, sive Lexobiorum littori quos Britanni nostri *Lettaw*, quasi littorales vocant, *Cæsarea* ab Antonino memorata adjacet, quam Galli nunc ita contraxerunt, ut *Cæsaris Burgum* in Normannia, & Hispani *Cæsaraugustam* in Hispania, *Gerzey* enim illi indigitant, ut *Cherburgh* pro *Cæsaris burgo*, *Saragosam* pro *Cæsar augusta* dicunt. In hanc olim damnati relegabantur. Prætextatus enim Episcopus Rothomagensis huc relegatus erat, Papiriusque Massonius *Insulam littoris Constantini* vocat, quod Constantiæ antiquæ urbi objacet, que Ammiano *Castra Constantia* dici videantur, ut superioribus seculis *Moritonium*. Scribit enim Henricus Montensis, *Comes Moritonij*, id est *Constantiarum*. Insula hæc triginta plus minus mill. pass. ambitu colligit, cautibus, & brevibus (quæ vadosa sunt loca navigantibus insidiosa) defensa. Terra satis fertilis varijs Frugibus & gregibus abundat, Oves habet multas & ex ijs plurimas quatuor cornibus conspicuas. Multiplici hortorum viriditate, ac pomarijs ridet: unde vinum e Pomis hic conficiunt, quod *Siseram* incolæ vocant & Angli *Sidre*. Cum autem exiguum ignis alimentum ferat, pro lignis alga marina (*Vraic* vocant) utuntur. Quæ fucus marinus Plinij esse judicatur, adeoque copiose his scopulis provenit, ut Sylvæ condensæ eminus videantur. Hæc sole siccata pro igne est; cujus etiam cinere agros veruactaque lætificant, uberrimosque faciunt. Villis frequens est, parœcijs duodecim exornata, & castro munitissimo *Montorguel* colli imposito tuta, cui pro Anglis Præfectus constitutus qui universæ Insulæ præest.

Situs. *Soli fertilitas.*

Garnsey. *Situs.* *Soli qualitas.* *Portus.* *Opidum S. Petri.*

Viginti hinc milliaribus ad Occasum æstivum altera abest Insula, quæ Antonino *Sarnia*, Anglis hodie *Garnsey* appellata, cytharæ quasi forma ab Ortu in Occasum projecta, Cæsareæ quam dixi, nec magnitudine, nec fœcunditate adæquanda, parœcias enim tantum X habet. In hoc tamen præferenda, quod nihil venenosum, ut illa, alat. Naturæ munimentis tutior, ubique prærupta cautium corona quoque redimita, inter quas Smyris lapis durissimus, & asperrimus reperitur (Angli *Emerill* vocant) quo Gemmarij Labides expurgant, scinduntque, & vitriarij vitrum diffindunt. Hęc etiam Insula sicuti prior hortos virides & pomaria varijs arboribus consita habet; unde vino e pomis factitio plerumque utuntur. Portus autem commoditate Mercatorumque commeatu multo est celebrior quam Gerzey. In extrema enim fere ad Ortum parte, sed australi latere, lunato sinu Portus admittitur, cui adsidet Opidum S. Petri, longa platea, & angusta productum, bellico apparatu plenum & mercatoribus cum bellum ingruit, frequentissimum. Veteri enim Regum Angliæ privilegio perpetuæ hic sunt quasi induciæ, & Gallis alijsque quamvis bellum exardescat, ultro citroque huc sine periculo venire & cōmercia secure exercere licet. Portus aditus utrimque castris munitur, ad sinistram vetus est castellum, ad dextram alterum (*Cornett* vocant) e regione eminet in rupe satis ædita, & Mari circumflua. Quod, regnante Maria, Leonardus Chamberlan Eques auratus, & Insulę pręfectus novis operibus firmavit. Hic enim plerumque agit Insulæ Præfectus & milites præsidiarij qui Gallos & fœminas nullo modo ingredi patiuntur. Incolæ utriusque Insulæ sunt origine vel Normannici, vel Britones, Galliceque loquuntur. Vtrobiq; *Vraic* illa pro ignis est fomento, vel fossiles ex Anglia carbones, & Piscium utrobique maxima multitudo. Spectarunt olim hæ Insulæ cum alijs circumvicinis ad Normanniam, sed cum Henricus Primus Rex Angliæ Robertum Fratrem anno Christi CIↃCVII debellasset, Normanniam & has Insulas Angliæ regno adjunxit, ex quo tempore Angliæ firma fide adhæserunt, licet Gallus (proscripto Ioanne Anglo) Normanniam occupaverit, & Henricus tertius suo in Normannia jure pacta pecuniæ summa, & Aquitaniæ possessione, cesserit. *Garnseiam* tamen regnante Edwardo Quarto Galli occuparunt, sed opera Richardi *Harleston valecti de Corona* (ut eo tempore vocarunt) illi exturbati & Rex ipsi in dignitatis præmium Insulæ & castri præfecturam detulit. Quod ad rem Ecclesiasticam pertinet, Episcopo Constantiensi in Normannia paruerunt, donec ille nostra memoria Pontificis Rom. in Anglia authoritatem (quod Episcopi Angli faciunt) abjurare recusarit. Iam inde Wintoniensi Episcopo subesse dignoscuntur. Atque hæc de hisce quatuor Insulis, deque Anglia tam generatim, quam speciatim dicta sufficient.

Maiorum. Imperium

Plura si quis de Britannicis Insulis scire desiderat, is legat Georgium Buchananum, Guilielmum Camdenum, Ioannēm Leslæium, Richardum Stanihurstum, & Raphaelem Holinsheadium, qui accuratissime has Insulas descripserunt.

NORVVEGIA ET SVECIA

primum & ſecundum Arctoi Orbis Regnum.

Ritannia, qua potuimus fide perluſtrata, ſequitur in Methodo noſtra *Orbis Arctous*, quem *Scandiam* & *Scandinaviam* veteres, *officinam gentium & vaginam populorum incompertæ magnitudinis* Plinius vocat, vicinus extremo ad Boream Germaniæ littori, in tria Regna Norwegiæ, Succiæ & Daniæ multis jam ſeculis diſtinctus. Occurrit ergo nobis *Norwegia* primo loco luſtranda.

Norwegia. Vnde dicta.

Norwegiæ etymon minime obſcurum eſt. A *Nord* enim quod Septemtrionem, & *Weg* quod viam ſonat, dicitur, quaſi Septemtrionis via vel tractus.

Situs. Cæli & Soli qualitas.

Hæc ad Auſtrum habet Daniam, ad Occaſum Oceanum: ad Ortum Suecia, Lappiaque ad Septemtrionem terminatur, a quibus excelſis & aſperrimis ſeparatur montibus perpetua nive obductis. Magis tendit in Occaſum & Septemtrionem quam Suecia circa Longitudinem xlii grad. Latitudinem lxvi. Tractus omnis Occidentem verſus ſcopulis acutiſque petris avius eſt, atque etiam verſus Meridiem ſaxoſus, ea præcipue parte quæ Cimbrorum Cherſoneſo objacet, unde ccl Milliarium intervallo diſſidet. At tractus ille omnis tam ad Occaſum quam ad Meridiem cœlo mitis eſt; non enim Mare ibi congelatur; neque diu nives durant: ſed Terra ipſa non adeo fertilis eſt, & ad ſuppeditandam alimoniam incolis neutiquam par: Nam valde inops eſt, ac ſterilis verſus Boream in finibus Lappiæ, quæ ob rupes maximas, & ob frigus Frumentum non fert.

Animalium varietas.

At abundat hæc regio Pecore & Feris, in quibus albi Vrſi ſunt inuſitatæ magnitudinis: ſunt & Caſtores, & innumeræ aliæ. Habet quoque Norwegia peculiares quaſdam beſtiolas, accolæ *Lemmer* vocant, certam illius regionis peſtem: quadrupedes ſunt, Soricis magnitudine, pelle varia. Hæ Locuſtarum more omnia virentia depaſcuntur, ſtato tempore moriuntur, tanto cum fœtore ut aër infectus varios In colis morbos creet, Vertiginem imprimis & Icterum ſive Morbum Regium. Anno Chriſti iↄcc, & ſi quid excurrit Norwegi qui etiam Nortmanni, civilibus acti diſſidijs deſerta patria ſua novas ſedes quærere inſtituerunt, omnemque Saxoniam, Friſiam, Scotiam, Angliam, Galliam, Flandriam excurſionibus ſuis vexarunt, Ambianum, Atrebatum, Cameracum, Teroanam. Neomagum, Leodium, Tungros, Coloniam Agrippinam, Aquiſgranum aliaque loca ferro & flamma vaſtantes.

Imperium Maiorum

Fuit autem Norwegia Regnum aliquandiu admodum florens, Imperiumque tenuit per Daniam lateque per inſulas Maris, donec domeſticum Imperium per hæreditariam ſucceſſionem adminiſtratum fuit. Poſtea ſub interregno conſenſu Procerum inſtitutum eſt, ut reges per electionem ſuſciperentur. A Suibdagero ſecundo autem ad Chriſtiernum ultimum, Reges interveniunt xliv. Eſt vero nunc ſub poteſtate Danorum. Hi non legitimos modo reditus, & tolerabilia vectigalia imperant, ſed omnia commoda corradentes in Daniam transferunt. Ad hanc difficultatem accedit locorum qualitas: Habet enim Dania in poteſtate omnes navigationes Norwegianas, neque has exercere mari poteſt, neque merces exportare. Ejus regiones ſunt ampliſſimæ ac vaſtiſſimæ, ſed Montibus, ſolitudinibus & rupibus aſperæ, magnaque ex parte Sylvis piniferis inviæ.

Vrbes & Opida.

Quinque in ea in univerſum hoc tempore ſunt Arces Regiæ, totidemque Præfecturæ præcipuæ: quarum prima & extrema verſus meridiem eſt *Bahuſia*. Ei ſunt ſubjecta Opida, *Marſtrand* in Peninſula ſcopuloſa ſitum, & Halecum piſcatura nobile, & eo obſcuriora *Koengeef*, *Congel*, forte prope *Bahus* & *Oddewold*, niſi ſit *Odwad*. Secunda Arx eſt *Aggerhuſia*, in cujus provincia celſiſſimi mali navium, & aſſeres querni & abiegni, lignaque ædificijs idonea ingenti copia in Hiſpanias & alias regiones quotannis evehuntur. Opida huic ſubijciuntur *Aſloia* Epiſcopi ſedes: imprimis colitur ab exteris; ob curiam ad quam ex univerſa Norwegia cauſæ deferuntur. Item *Tonsberg*, *ſeu Koningsberg*, *Fridrichſtad*, *Saltzburg*, & *Schin* vel *Schon*, ubi Fodinæ Cupri & Ferri ſunt, item *Hammaria* major & minor, regiones olim Epiſcopo claræ, nunc Aſloienſis inſpectioni commiſſæ, & ſinu Moſiano interlabente diviſæ. Tertia arx eſt *Bergerhuſia*, ſub ea ſunt *Bergi* vel *Berga* & *Staffanger* civitates. Eſt autem *Berga* totius Norwegiæ Emporium celeberrimum & horreum, Præfecti Regij ac Epiſcopi ſedes. Ibi piſcis ille nobilis & delicatus vẽditur, qui ſecundum littus Norwegiæ captus, piſcis Bergenſis dicitur, propterea quod inde in multas regiones a Mercatoribus diſtrahatur. Sunt ibi Vandalicarum & maritimarum civitatum famuli, qui cum ibi mercandi cauſa totum annum perdurent, partem unam urbis occuparunt, quam Incolæ pontem, exteri tabularium ſuum vocant. Hi Mercatorum famuli magna cum Incolis quotannis commercia exercent, quæ aliquot centena aureorum millia excedant. Sed tamen eorum negotiatio illic quotidie minuitur, neque hodie quanta ante annos quadraginta fuit; nam Incolarum induſtria quotannis creſcit & augmentum accipit, ita ut non ſolum ſua negotia domi facile tractent, verum etiam foris abunde & accurate vicinis regionibus neceſſaria ſubminiſtrent. Portus hic eſt tutiſſimus. *Staffanger* civitas etſi eundem cum Berga Præfectum habet, ſuum tamen peculiarem habet Epiſcopum ibidem agentem. Quarta Arx eſt *Nidroſia* a Niderio fluvio & Roſa, quod templi nomen eſt ſic dicta, vulgo *Drundtheim*, olim *Trondon*, Metropolis totius Norwegiæ, nunc in vici formam redacta. Sedes olim Archiepiſcopi & Regni, ampliſſime patentem diœceſim habet, in qua plurimus piſcis Bergam, poſtea ad Emporium divectus, & pelles precioſæ colliguntur. Extat hodieque Templum cathedrale, argumentum priſtinæ felicitatis, cui magnitudine & cæſorum lapidum artificio vix aliud in Orbe Chriſtiano ſimile eſt. Sacrum eſt B. Olao. Crepido circum altare correpta incendio eſt anno cıↄ ıↄ xxx, cujus incendij damnum æſtimatum eſt ſeptem millibus aureorum. Quinta & ultima verſus Arctum Norwegiæ & Orbis Chriſtiani Arx eſt *Wardhuſia* parvæ Inſulæ Wardæ, ipſa quoque parva & obſoleta hoc tempore inſiſtens. Quæ nulla ſingulari munitione ac ne turri quidem vel caſtello inſignis, Opidulum tamen adjunctum habet, quod piſcatorum caſæ ſtipant. In hac Arce ſeu potius caſa Præfectus Regius æſtate habitat & ampliſſimum illius littoris Norici tractum in Zona frigida uſque ad Ruſſiæ fines gubernat.

Lacus.

Eſt in Norwegia lacus *Mos*, in quo ſerpens miræ magnitudinis interdum apparet, portendens certam rerum mutationem; viſus eſt noviſſime Anno ſalutis cıↄ ıↄxxii alte eminens ſuper aquas, convolutus in ſpiram, exiſtimatus eſt (quantum viſu conijci potuit) cubitos excedere quinquaginta: ſequutaque eſt haud multo Poſt Regis Chriſtierni ejectio.

Mare. Commoditas. Mercimonia.

Porro Occidentale Norwegiæ littus (quod inperſcrutabilis profunditatis paſſim perhibetur) verno tempore Balænis admodum infeſtum eſt; quarum quædam magnitudine iv Iugerum perhibentur. Adverſus harum impetum habent nautæ Caſtoreum aqua dilutum, præſens remedium, nam ſimulatque illud in mare effuſum eſt, confeſtim immane illud Nerei pecus diſſipatum ſeſe in profundum abdit. Copioſa hic in mari vicino captura Piſcium & imprimis Aſelli piſcis, quem frigore induratum & in fuſtes extenſum mittunt in reliquæ Europæ regna, eum piſcen *Stock-viſch* vocant. Laudatiſſima iſtorum captura eſt menſe Ianuario tunc enim ob frigora facilius

SVECIA ET NORVEGIA cum confinys
OCEANUS
SEPTENTRIO
NALIS
Occidens
NORVEGIA
SVECIA
GOTIA
MARE
BALTICUM
Helgaland
Iutlandt
Finmich see

Myrmanskoi more hoc est Noruegicum & Danicum mare quia Noruegos & Danos Rußi Mowremans uocant
C. Sowerbere
Insulæ S. Petri
Semostou
S. Georgy
Chorogoskinoz
Apnu
Calenscho
Stanowische
C.S. Johannes
Mono: manskoy lepporie
Tersf: koy le porie
Biarmia
Bella more id est Album mare
Podesemske
Colmogori
S. Nicolai
MOSCO:
Corelia
Estuones die Esten
Onegaborg
Wagaiesera
Vigesera
Ostoiesero
VJAE PARS
Ladoga
Ladoga lac
Nouogardia
Kiana
Vstiuna
Pleskow
Derpt
Pernow
Reuel
Jhedra Villa et lacus
Miliaria Germanica communia
5 10 15 20 25 30
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio

exsiccantur & Mare ipsum copiosiores opimioresque illos præbet. Petuntur inde præterea Pelles pretiosæ, seuum, butyrum, coria; adeps balenarum, pix liquida, trabes quernæ, robora, mali, asseres magno vendentium quæstu. Incolę probi sunt, simplices, exterorum amantes, hospitales: prædones, fures piratas non habent.

Mores.

SVECIA.

Regio & unde dicta. Situs. Soli fertilitas. Animaliũ varietas.

SVECIA, vulgo *Sweden*, a Suionibus & Sitonibus denominata videtur, qui Suevorum gentes fuere, in Germanico Oceano siti, nec inepte videri possunt ij, quos nostra ætas *Suedos* & *Suecos* vocat, aliquot saltem literis mutatis. Willichius sane *Suiones* Taciti *Sweden* interpretatur. Regnum vetus & amplissimum est. Habet ad Occasum Norwegiam; ad Boream Lappiam & Bothniam: ad Ortum Finlandiam, Bothnico sinu discretam, & Livoniam Mari disjunctam, ad Austrum, Gothiam. Sita sub longitudine grad. xlv, latitudine lxiv, lxv. Regio est omnium Aquilonarium fertilissima: agrum habet uberem, Maria, Lacus, Flumina piscium variorum proventu fœcunda: Metalla etiam Plumbi, Ferri, Æris, & Argenti, quod circa Slaburgum eruitur purum. Sylvas Feris refertas, & Mellificio nobiles. Creditur duplo superare Norwegiam amplitudine, fertilitate, agrique bonitate. Quibusdam tamen locis aspera est, & salebrosa. Incolæ viribus præstantes sunt, strenui & bellicosi. Hæc per Indigenas & domesticos Reges fortiter & feliciter defensa & amplificata cum aliquot seculis esset, tandem ad Daniæ Reges devenit: sub quibus annis amplius centum, jam aliquantisper obtemperans, jam eosdem prætextu non servatarum Legum in coronatione juratarum excutiens, mirum in modum fluctuavit. Hodie autem ad suos indigenas iterum descivit, & ex illis sibi Regem constituit. De ejus solemni creatione, sic scribit Olaus Magnus lib. VIII. cap. I. *Gloriosa Maiorum constitutio nomine municipalium, successivis seculis & generationibus tradita, in sui exordio præcipit, ut Incolæ Regem electuri in Suecia, Senatores, ac Proceres, nuntijque omnium Provinciarum, communitatum civitatumque Regni prædicti convenire teneantur, in Archiepiscopali civitate Vpsalensi: unde non procul est lapis campestris amplus, ab Incolis Morasten appellatus, in circuitu XII continens lapides paullo minore forma humi firmatos: in quo loco prædicti Senatores, seu Regni Consilarij, ac nuntij confluere solent. Ibidem ex Senatu præcipuus Orator, circumspecte proponit, quam necessarium sit pro Regni, omniumque Incolarum libertate, in unum Regem, ac Principem consentire, prout a Maioribus supra talem lapidem, qui firmitatem signat, providentius fuerat observatum omnes exhortans ut libero, quem velint voto, quantocyus ex nomine prosequantur. Nec mora prolixa intervenit. Qui bonum publicum, Regnique gloriam, pacem & concordiam semper tueri visus est, qui privato regimine nullum læserat: qui victor in bellis frequentius fuerat: qui totius populi juste vivendo favores sortitus est: qui Legis & Religionis amantior est, is omnium nuntiorum provincialium unanimi consensu Rex appellandus elevatur; eo tamen respectu, ut si Filius Regis, Frater, aut consanguineus, prædictas virtutes habuerit, non hæreditatis sed electionis jure ceteris omnibus anteferatur. Et cum hæc fecerit populus non tolerat aliquem alium sibi Regios honores vindicare.* Rex autem ita a populo declaratus in leges patriæ vicissim jurare cogitur.

Maiorum Imperium.

Urbes.

Provinciæ hujus Regni variæ. Aliæ *Gothicæ*, ut *Ostgothia*, cujus *Lincopia*; Metropolis: *Westgothia*, Lacu Vetere ab Orientali sejuncta, cujus *Scara* Episcopi sedes. *Australis Gothia* seu *Smalandia*, *Tuiscia*, *Verendia*, cujus *Vexio* præcipuum Opidum est. *Moringia* & Insula *Oelandia*, arce *Borgholm* munita: aliæ *Noricæ* seu *Sueciæ* sunt ut *Oplandia*, cujus *Vpsalia* ad Salam sita, in Centro Sueciæ sedes Archiepiscopi & Scholæ publicæ. Multa hic videre est Regum Sueciæ sepulchra, magnifice splendideque extructa. Et *Stockholmia* Emporium nobile & sedes regia, munita tum natura tum arte: Sita est in paludibus instar Venetiarum, nomenque ex eo habet quod palis fundata sit. Aditus ad eam ex Mari Eoo per angustas fauces Meleri profundissimo alveo patet: eaque capacitate Mare admittit, ut naves onerariæ passis velis in portum facile invehantur. Verum turris *Waxholmia* & e regione *Digna*, ita ingressum arctant, ut inuitis Regijs præfectis, ibidem excubantibus nullæ ingredi aut egredi naves possint. Meridianæ Meleri ripæ Sudermanniæ Opida *Telgo*, *Strengenes* Episcopi sedes & arx *Griphisholmia* adjacent. *Nericiæ Orebo* arx pręcipua est. Occasum versus *Westmannia* regio & urbes *Arosia* (ad quam Argenti metalla sunt præstantissima: adeo ut artifices ex qnindecim Argenti libris unam Auri extrahere dicantur,) Et *Arboga* lacui incumbunt. Inde versus Occasum æstivum *Dalta* occidua, *Eoa* & *Solies Dalia*, a lacu *Solton* sic denominata, jacent; quæ tres Provinciæ una cum majore parte montanarum Provinciarum, sub Episcopi Sarosiensis inspectione continentur. Ibi venæ Minerales, quæ Ortum versus ad Mare Balthicum, & sinus Helsingiæ & Gioslenses sese extendunt, Occasum versus per Wermelandiam ad Oceanum occidentalem fere nusquam, interruptę, quin ibi Metalli aliquid, Argenti, Cupri, Plumbi, Ferri, Calybis sive Sulphuris effodiatur, porrectæ sunt. Oplandiæ versus Boream finitima *Gestricia*, inde *Helsingia*, post *Middelpadia*, ulterius *Angermannia* Borea & Notia. Inde *Nort Botnia* in *Westbotniam* & *Ostbotniam* divisa, longo terrarum tractu diffusæ Provinciæ. Tandem Boream versus *Scricfinnia*, *Lapponia*, *Biarmia*. Has proprias Regni Suecorum Provincias antiquas, plerasque Sinus *Botnicus* ex Balthico in Boream recta Toroniam, & ultra circulum Arcticum porrectus a Finlandia amplissima peninsula dirimit: cujus apicem *Alandiæ* Insulæ versus Meridiem & *Abo* Episcopi sedes, at versus Boream *Wiburgum* tenent. *Finlandia* quasi pulchra terra, ab amœnitate nomen habet. Plinius eam vocat *Finnoniam*, & ab hac *Sinum* ponit *Finnonicum*, Rutheni vocant *Chainska Semla*. Habuit olim titulum Regni: nunc Sueciæ subjecta est. Civitates ejus primariæ sunt, *Abo* Episcopalis, & *Wiburgum* Propugnaculum, de quibus supra. Sunt & *Rauna*, *Hange*, *Borga*, *Construlm*. Dividitur *Finlandia* in Notiam & Boream, quibus *Natagundia* superior, & inferior *Savolosia*, *Tavastia*, Finnonicæ regiones late patentes adjunctæ sunt. Inde trans Finnicum sinum *Corelia* cujus *Hexholm*, *Kexholm*, forte metropolis est, & Meridiem versus *Wotichonia*, in qua *Lovate* fluminis Novogardiam allabentis, quem *Ny* accolę vocant, ostium: supra Coporam *Ingria*, cujus *Iamagrod*, & *Solonscia*, cujus *Ivanogrod* e regione Nervæ, Arces sunt præcipuæ. His contiguæ versus Meridiem sunt *Livonicæ Esthonum* provinciæ, a *Nerva* ad Revaliam & Pernoviam usque pertinentes. *Allantacia* cujus *Nerva*, *Wiria*, cujus *Wesenberga*, *Wichia*, cujus *Habsal* Episcopi sedes, & Insula *Dagen*. Quæ regiones trans Finnicum sinum pleræque omnes, Ioannis tertij Regis virtute ac fœlicitate regno Suecorum nostra memoria anno CIↃ IↃ LXXXI primum accreverunt, cum Revalia sponte Erico XIIII Suecorum Regi se subjecisset, anno CIↃ IↃ LXI.

Flumina. Montes & sylvæ. Senatores. Mores.

Aquis gaudet Suecia, piscosis rivulis plurimis regionem perlabentibus, atque ex Lacu in Lacum ducentibus, ut fluvij sint, an manufacti aquæ ductus, vix discerni queat. Inter fluvios autem *Lusen*, *Dalecarlia*. Terra ipsa aspera. Montibus Sylvisque frequentissima. Subditi autem hujus Regni, ut in alijs, partim Ecclesiastici, partim Laici, eique aut Nobiles aut Plebæi sunt. Inter nobiles summus est Eques Auratus, a Rege virtutis ergo solemniter creatus. Præfecturæ per indigenas administrantur. Est & ibi Marschalcus, Cancellarius & Senatus Regni. Incolæ porro si cum Germanis conferantur, civilitatis minus, industriæ certe ingenijque fortasse plus habent. Vtpote quovis eorum rustico, omnia pene opificia, artesque mechanicas callente.

DANIAE REGNI POLITICVS STATVS.

DANIA Regnum amplum & valde populosum, vulgo *Danemarchia*; quasi tractus, sive Regio Danorum appellatur. Quæ autem horum Danorum fuerit origo, ne Danis quidem ipsis satis constat: nisi quod quidam a Dano ipsorum Rege primo: & aliqui a Dahis Asiæ populo eam repetant. Dudo autem de S. Quintino scriptor antiquus, Gulielmo Camdeno referente, eos e Scandia in Cimbrorum veteres sedes devenisse asserit; Videntur autem ab aquis dicti: quia AHA apud illos fluvium significat & ipsi se Daneman, quasi viros aquaticos & fluviales vocant. Est sane tota Dania peninsularis, ut descriptio ostendit.

Distincta autem est in universum Dania in præfecturas centum octoginta quatuor, quæ HÆRET vocantur, & a totidem Præfectis legum Danicarum peritis administrantur. Habet Regem magis ex Procerum electione, quam ex nativitatis successione: Ejus eligendi vetus mos erat, ut cum suffragia ferrent, in aperto campo lapidibus insisterent, eo facto nempe subjectorum lapidum firmitate constantiam electionis designantes. Iam vero coronantur Reges Hafniæ in Ecclesia D. Mariæ ante altare, & in Ecclesiam prædictam a Senatoribus Regni ducuntur, insignia Regia illis præferuntur, ut sunt ensis, globus, corona. Neq; hæc sunt proprijs familijs attributa, ut in reliquis fere Regnis, sed ut quisque virtute, ac dignitate præcellit, ei muneri adhibetur. Postea cogitur Rex jurare articulos præscriptos, qui in usu ante aliquot tempora fuerunt, se stricte servaturum & Religionem Christianam, jura ac consuetudines Regni defensurum. Deinceps ungitur ab Episcopo Roeschildensi & ab omnibus Senatoribus, primo illi corona imponitur, qui Majestati suæ tunc juramentum præstant, si ante coronationem non fuerit factum, Rex postea ex nobilitate & proceribus milites aut equites auratos leni percussione ensis designat, qui antea in bello aut pace egregiam operam præstiterunt. Et sic Majores Danorum optimum Politiæ statum & Monarchiam constituerunt, nec ulla unquam natio illos plane subegit vel patrios ritus & privilegia sustulit. At conrra populi septemtrionales, ut Dani, Sueci, ac Norwagienses totam pene Europam devastarunt, in nonnullisque locis Regna constituerunt. Nota est enim omnibus Historiographis Cimbrorum in Italiam expeditio, Gothorum Hispaniæ subactio, Longebardorum regni in Italia constitutio, Normannorum in Gallia habitatio, Regni Neapolitani & Siciliæ erectio, Gotefridi contra Carolum magnum in Frisiam eruptio, Anglorum per aliquot annos subjectio. Canutus etiam Magnus quinque Imperia tenuit, Rex enim Daniæ, Succiæ, Norwegiæ, Angliæ ac Normanniæ fuit, nec non Henrici III Imperatoris socer, unde hi versus extant.

Desine mirari quos garrula laudibus effert
Græcia, quos jactat Roma superba, Duces.
Danica non ulli veterum virtute secundum
Edidit, hyberno terra propinqua freto.
Facta mihi Magni pepererunt inclyta nomen;
Quinque sub Imperio Regna fuere meo.
Me sibi delegit socerum, qui tertius orbis
Arbiter, Henricus nomine sceptra tulit.
Iustitia præclarus eram, Regesque potentes
Subjectos docui legibus esse suis.

Ex quibus constat, ut etiam ex sequentibus bellis, quæ varie Reges ex Oldenburgensi familia, summa cum fœlicitate gesserunt, gentem esse bellicosissimam, populosissimam & terra marique in profligandis hostib⁹ fœlicissimam. Liberam habuerunt semper Proceres ac Senatores Regni potestatem eligendi reges, ut adhuc habent, sed plerumque Filium primogenitum Regis designarunt, nisi causis sufficientibus impedirentur, nihilominus tamen a familiæ linea Regum non deflexerunt. Regnum dividi nisi coacti aliquo intestino bello non permiserunt. Iuniores filios aut fratres in alias provincias ablegarunt, cum participes Regni fieri non possent. Inde tot expeditiones susceptæ cum etiam nobiles ac plebei omnes in patria honestum locum habere non possent, vel ut loca aptiora & oportuniora adipiscerentur. Septemtrionales enim populi sunt multarum prolium, propter sanguinis abundantiam ac caliditatem, pugnaces ac rixosi, plurimum comedunt & bibunt (Aër enim frigidus, appetitum excitat) Optime concoquunt, propterea etiam diu vivunt, formosi, longe staturæ, sagaces ac fidei tenaces. Hos vivaces esse argumento est, quod Reges ipsorum valde diu Regnis præfuerint, multi XXX annos, nonnulli ultra XL, aliqui adhuc diutius.

POLITIA.

Quinque sunt Status sive Ordines totius Reipublicæ Daniæ.

PRIMVS, est Regiæ familiæ.

SECVNDVS, Nobilitatis, sed sciendum inter nobiles hos nullos esse Comites aut Barones: sed omnes longa serie Majorum nobilitatem demonstrare posse. Clypeos gestant simplices, quos mutare aut augere, dedecori esse antiquitati illorum putant. Vivunt adhuc nonnullæ familiæ, quæ adfuerunt tractationi inter Carolum Magnum & Hemmingum Danorum Regem super Eidoram fluvium factæ, ut VREN, & alij. Hi possident sua bona cum minori ac majori sive capitis jurisdictione, liberam etiam habent venandi aucupandiq; potestatem in suis bonis, quemadmodum Comites in Germania. Bona illorum non sunt feudalia in toto Regno, sed hæreditaria sive allodialia. Omnia castra, prædia ac bona, tam mobilia, quam immobilia a parentibus relicta æque dividuntur inter fratres: Ad

DANIA.

ea sorores etiam admittuntur ex singulari privilegio, ita tamen ut Frater duas partes, Soror vero tantum accipiat unam Filijsque arces ac castra cedant. Sic multa prædia ad primogenitum venire non possunt: sed dividuntur. Et nonnulli ex bona tamen familia prognati & virtute pręditi, possunt per matrimonium, Regibus adjuvantibus, ad amplas possessiones promoveri. Ex hoc ordine eliguntur Senatores Regni, quorum numerus XXVIII raro excedit. Senatoribus omnibus decreta honesta alimenta a Rege & Regno, singuli enim arces habent, tantisper donec Senatoriam obtinent dignitatem, de quibus nihil Regi contribuunt, sed tantum coguntur aliquot equites alere pacis & belli tempore, & quandocumque a rege vocantur proprijs sumptibus Regi in regno præsto esse. Si legati extra regnum ablegantur, honeste illis providetur ex fisco, ut tanquam Regij legati Principum more in itinere vivere possint. Reliqui Nobiles etiam habent sustentationem honestam a Rege, sive in aula vivant, sive ab ea discedant. Nam habet Rex prædia, quæ Danico Idiomate VERLEHNINGE sive beneficia vocantur, his providet bene de se, Regnoque meritis ad vitam, aut aliquot annos. De his coguntur alere aliquot equites, & fisco certam pecunię summam singulis annis dependere, eo tamen modo, ut pro labore & proprijs servitijs etiam aliquam partem lucri accipiant. Est etiam salutaris constitutio in Regno Daniæ, qua Rex bona immobilia prohibetur emere a Nobilibus, ob eam causam, ne aliqua dissensio inter Regem & Proceres Regni oriatur. Rex enim alioqui posset quædam loca cupere, quæ nobiles vendere nollent: Proinde per hanc constitutionem huic rei a Proceribus regni optime provisum est, licet tamen Regi permutare bona cum nobilibus, contra nobiles nulla bona possunt emere a regijs rusticis. Nam aliqui rustici habent bona hæreditaria & fere libera, ut antea dictum est.

Sequuntur nomina familiarum præcipuarum nobilium, quæ in regno Danico inveniuntur.

D. de Kaas, D. Guldenstern, de Munck, de Rosenkrantz, de Grubbe, de Walkendorp, de Brahe, de Schram, de Palberg, de Hardenberg, de Vlstandt, de Bing, de Belovv, de Wipfert, de Guee, de Schefeld, de Ranzovv, de Schelen, de Frese, de Iul, de Bilde, de Dresselberch, de Gren, de Brockenhusen, de Holbe, de Trolle, de Knutzen, de Biorn.

De Sestede, de Iensen, de Stuege, de Mattiessen, de Lunge, de Banner, de Luck, de Rastorp, de Krusen, de Fassi, de Lindeman, de Suuan, de Santbeke, de Quitrovv, de Lange, de Gelschut, de Glambeke, de Krabbe, de Marizer, de Kragge, de Achschel, de Beck, de Ruthede, de Nagel, de Witfelt, de Split, de Ofren, de Appelgard, de Iuenam, de Podessen, de Reuter, de Podebussen, qui fuerunt quondam Barones ex Ducatu Pomeraniæ, quorum familia adhuc ibi invenitur. De Vren qui vixerunt Caroli Magni tempore, de Blick, de Galle, de Wogersen, de Bassi, de Solle, de Daae, de Bax, de Baselich, de Wemsterman, de Hoken, de Lindenovv, de Bille, de Ruten, de Hundermarc, de Heidernorper, de Wolde, de Papenheimb, de Spar, de Falster, de Narbu, de Worm, de Bilde, de Bockholt, de Budde, de Suuaben, de Santbarch, de Gram, de Lutken, de Vhrup, de Spegel, de Bammelberg, de Rosenspar de Duue, de Hube, de Schauugard, de Must, de Gris, de Falcke, de Brune, de Laxmam, de Dure, de Baggen, de Norman, de Goss, de Matre, de Rosengarg, de Totten, de Ronnouu, de Krumpen.

Ex hac nobilitate eligitur *Præfectus*, sive *Magister aulæ*. Hoc officium fere est tale, cujusmodi Major domus in Gallia. Is enim plerumque residet Hafniæ, tanquam Vicarius regius & dirigit res a Rege ad se destinatas.

Deinde *Marischalcus* tempore belli & pacis ea quæ ad expeditiones pertinent procurat. *Admiralius* naves ædificat, veteres restaurat, & singulis annis ea ordinat, quæ ad tutandum Oceanum & res nauticas pertinent, habet & is sub se constitutum adhuc alium Admiralium, & in singulis navibus Pręfectum ex equestri genere prognatum.

Cancellarius Regni; ad hunc ex omnibus provincijs ac Insulis appellatur, a quo ad Regem & Senatum Regni appellatio vicissim devoluitur.

Singulæ provinciæ divisæ sunt in HAERRET ut vocant, sive in diœceses, sub quibus multæ sunt parochiæ, ibi primum de Iure disputant, si rixę fuerint invicem ortæ. Hinc licet appellare ad Iudicem terræ istius, Deinde ad Cancellarium, postremo ad Regem ac Senatores, ibi finalis sententia promulgatur. Habent jus scriptum, compilatum a Woldemaro primo, Episcopis ac Senatoribus, Legi naturæ valde congruum, & non multum a Romanis Legibus discrepans, sed quo vigore hujus multo citius lites finem assequi possint, lataq; sententia paratam habeat executionem: Primi Iudices si iniquam tulerint sententiam in dimidiam partem bonorum condemnantur, quorum Rex capit dimidiam, & læsus sententia injusta, alteram partem. Senatotibus adhibuit Wolderamus primus (ni fallor) Episcopos, quos rursum Christianus III propter certas causas ac rebellionem amovit.

Cancellarius Regis, qui plerumque in aula Regem sequitur, habet sibi adjunctos VII, vel VIII, Nobiles Secretarios & Scribas, & omnia negotia tractantur a Rege ipso. Si autem aliquid magni accidit, ut de pace aut bello, item de fœderibus incundis, de finibus defendendis sit deliberandum, Concilium Senatorum a Rege indicitur. Nec licet Regi ullum tributum imponere Regno ac nobilium rusticis, absque consensu Senatorum & Procerum.

Aerarij item *Præfectus*, qui omnes totius Regni reditus, tam castrorum, quam prædiorum, nec non telonia tam in mari, quam terra colligit, rationes audit, examinat, inquirit, quitantias pecuniam offerentibus reddit. Hic habet adjunctos duos ex nobilitate, & scribas multos ex Plebe, pro quo labore habet annuatim stipendium.

TERTIVS, est status Ecclesiasticus, in quo fuerunt Episcopi septem, ut Archiepiscopus *Ludensis*, Episcopus *Roschildensis*, *Otthoniensis*, *Ripensis*, *Wiburgensis*, *Arhusensis*, & *Slesvicensis*, ad quem cæteri etiam Canonici referuntur. Hi habent decimas in Regno: quæ tamen in provincijs diversis, diverso modo dividuntur; dimidiam partem decimarum percipiunt Episcopi, dimidiam Rex, aliquam Canonici, pastores, pars etiam ad ædificandas ecclesias contribuitur. Et quantum ad Pontificium jus attinet, semper in hoc Regno, quemadmodum etiam in Gallia, nominationes & ordinationes Prælaturarum, Episcopatuumque, Regibus, ad hoc usque tempus collatæ fuerunt, ut etiam ex responso VVoldemari quarti Regis Daniæ, ut arbitror, quod hic annectere libuit, constat. Cum Pontifex Romanus a Rege hæc & similia postularet, fertur rescripsisse Rex: Regnum habemus a subditis, vitam a parentibus, Religionem a Romana Ecclesia, quam si repetis, remitto per præsentes. Et quemadmodum Caroli Quinti prudens decretum laudatur, quod in posterum Ecclesiasticæ personæ nullam rem immobilem coemere possent absque principum consensu. Sic Christianus tertius æque prudenter constituit, ne Ecclesiastici aliquid emerent, absq; Regis expresso mandato. Alioqui Religiosi sunt optime provisi in toto Regno a Christiano III piæ memorię, & scholæ

particulares multis in locis erectæ, veluti etiam in Islandia duæ, ubi etiam habent propriam Typographiam. Vna tantum est in toto Regno Academia Hafniæ, quę fundata est a Christierno primo, permissu Sixti Pontificis, Anno Christi CIↃ CCCC LXXVIII, Quam Fridericus secundus, quamquam bello Suecico septennali erat implicitus, tamen locupletavit, & ejus proventus sexaginta millibus thalerorum auxit.

QVARTVS, Status est *Civium* & *Mercatorum*, in Vrbibus ac Opidulis habitantium: Hi habent propria privilegia, quibus fruuntur, & his attributi sunt agri proprij ac Sylvæ limitibus circumductæ. Hi etiam mercaturam exercent in agro & Mari in omnibus partibus Europæ. Ex his quemadmodum etiam ex rusticorum liberis eliguntur, Episcopi, Canonici, Pastores, Senatores urbium, Scribæ in castris & arcibus, magistri ac gubernatores navium; aliqui etiam horum præficiuntur telonijs. Iudicia omnia minora, ex his constituuntur Præside interdum uno ex nobilitate.

QVINTVS, Status est *Rusticorum*, horum duo sunt genera, primum vocatur, *Freibunden* id est liberi Coloni. Hi possident agros hæreditarios, paullulum tamē inde singulis pendunt annis. Hi etiam mercaturam & piscaturam exercent: servitijs præstandis non opprimuntur, nec tributa pendunt, nisi consentientibus Regni Senatoribus. Alterum genus est eorum qui non possident bona hæreditaria, sed a Rege, Nobilibus aut Ecclesiasticis personis ea conducunt, & servitia multa inde dominis præstare coguntur, prout cum domino agri convenērunt.

Hæc fere sunt, quæ de Politia Danica exponenda mihi fuerunt, ex quibus patet Monarchiam Danicam, plerumque fuisse optime constitutam, nobilitatemque liberam electionem *Regis* semper habuisse, attamen ex familia Regia, ut antea etiam dictum est, unde hoc commodi consecutum est, ne Dani intestina habuerint bella ac dissensiones, nisi quæ ortæ fuerunt inter Regiam familiam, quas tamen cito composuerunt, interventu aliquot Nobilium, præsertim cum Regum Filij nullam capiant Regni partem. Deinde cum omnes sint tantum nobiles in Regno, & Baronum & Comitum Ducumque nomina & titulos ignorent, nullus tantis affluit, ut ijs fisus se familiæ Regum opponere audeat, eo quod inter filios semper dividitur paterna hæreditas. In Dania summa dignitas est *Equitum* quos ab ornamentis, quæ illis tribuuntur Auratos vocant: sed illa nemini nisi tempore pacis & belli bene de republica merito confertur. Ita habent *Reges* Daniæ optime florentem rempublicam: quæ facile ab externis hostibus defendi potest, cum subditi unanimes cum Rege ut naturali suo Domino Terra marique hostibus resistere queant. Huic Regno florentissimo hoc nostro tempore præest Christianus quartus, quem ut cum omnibus Senatoribus & nobilitate totius regni incolumem Deus Optimus Maximus conservet, eique tranquillam concedat gubernationem ex animo precor.

DANIAE REGNUM

Arctoi Orbis tertium.

Regio. Situs. Cœli Temperies. Soli fertilitas. Animaliũ varietas.

DANIA duobus tantum locis continenti juncta est; eam a plaga Mundi Occidua, Oceanus Germanicus, ab Ortu Solis Mare Balthicum lambit & littora pulsat, ad Septemtrionem Norwegia & Suecia, ad Meridiem Holsatia, Megalopolis & Pomerania obtenduntur. Ea in creberrimas Insulas disjunctissimas distribuitur. Cœli temperies, una cum salubritate aëris Danos blande, ut Ioh. Coldingensis verbis utar, refocillat. Terræ ubertas nutrit: Volucrum suavissimus concentus recreat; Sylvarum Nemorumque varia materia oblectat: In quibus Porci innumerabiles oberrando, nunc glandibus quercinis, nunc Fructibus faginis ad voluptatem saginantur. Multiformes simul atque Animalium species, & florida prata delectant. Maris affluentia, ut penu confertissimum, Danos cum magna Europæ parte alit; & quo ad vitæ usum carere nequeunt, Natura Danis minime invidit.

Imperium Maiorum

De Imperio autem Majorum scribit Munsterus: *Danum* quendam multis ante Christum seculis in sua Dania Regnum primum tenuisse, a quo, Regum Danicorum stemmata seu quodam derivato principio, splendido successionis ordine profluxerunt. Fuit hic Filius Humbli, Selandiæ, Falstriæ, Lalandiæ & Monæ Dynasta, potens ea tempestate athleta ac pugilum maximus, decursionibus, varijsque belli exercitijs: tam generosi animi dotibus excellens quam corporis viribus Heros prævalidus. Dan genuit *Humblum & Lotherum*: *Humblus* primum rerum potitus a fratre deturbatur, tyrannum magis quam Regem agente, atque illi successit filius *Skioldus*, qui rursus *Gramum* regni reliquit successorem. Gramus bello Norvagico, quod in Suibdagerum gessit, oppressus interijt. *Suibdagerus* ergo primus omnium Regum Aquilonis, trium moderator factus est Regnorum, & Filiam Regis Danorum, a patre diu negatam, sed jam bello quæsitam, cum Regno accepit uxorem. Eo autem mortuo *Froto* Filius Regnum accepit paternum, multisque bellis feliciter ab eo gestis tandem in apparatu militari contra Regnerum Regem Sueciæ instituto vitam finivit. De hujus autem successoribus ac reliquis Daniæ Regibus Munsterum vide fusissime differentem. A primo vero Rege ad Christiernum Reges numero xcvii intercedunt. Nunc Danorum omnis regio Maris faucibus intercepta constat multis partibus, quarum præcipuæ sunt *Iutia*, *Fionia*, *Zelandia*, & *Scania*, præter insulas singulis partibus adjacentes.

Iutia.

Iutia, quam nonnulli *Gothiam* appellari volunt, quondam Cimbrorum sedes, apud Historicos & Geographos *Cimbrica Chersonesus* dicitur, & in *Iutiam Meridionalem*, & *Septemtrionalem* dividitur. Hujus Septẽtrionalis Iutiæ descriptionem vide secunda Tabula Daniæ. *Meridionalis Iutia* olim dicta *Nordalbingia* inclytum Ducatum Slesvicensem complectitur, cui Holsatię Ducatus nunc quoque subjungi potest; horum ampliorem declarationem suo loco, videlicet tertia Tabula Daniæ invenies.

Fionia.

Fioniæ particularior quoque descriptio sequitur, quarta Tabula Daniæ comprehensa.

Zelandia. Nomina. Vnde dicta. Situs. Vrbes.

Zelandia quę & *Sialandia* inter reliquas Daniæ insulas est maxima, *Codanonia* Melæ, ut censent Olivarius & Ortelius. Verba Melæ hæc sunt, *Septem Hemodes contra Germaniam projecta in illo sinu, quem Codanum diximus. Ex ijs Codanonia quam adhuc Teutoni tenent, ut magnitudine alias, ita fæcunditate ante stat.* Hanc alij *Zelandiam* quasi maris terram, quod undique Mari incincta sit: alij vero quasi seminis terram, eo quod sua sponte absque annua stercoratione Segetum omnis generis ferax sit, dictam volunt. Longitudinem habet hæc Insula itineris bidui, atque Latitudinem fere æqualem. Quindecim Civitatum, duodecim Arcium Regiarum capax est. Inter Civitates autem *Haffnia* (quę *Copenhavia* & *Copenhagen* nunc dicitur) est præcipua totius Daniæ Metropolis, magnitudine, opulentia, & maxima portus commoditate insignis, quem & incredibilis profunditas & objectus Insulę quam *Amagger* vocant nautis tutissimum facit. Vrbis initia fuere tenuia. *Absalon* enim *Huide* Archiepiscopus Lundensis primum hoc loco arcem condidit, adversus piratas, quam a se vocavit *Axelhuys*: hunc locum propter commoditatem partim piscatores, partim mercatores cœperunt inhabitare, dictusque idcirco *Kiobmans Haffen*. Hęc accidere circa annum Christi cIↄ clxv. Est hoc loco celebris Academia, cujus instituendę facultatem Ericus Pomeranus a Martino V Pontificę primus impetravit, repetijt Christianus Oldenburgicus ac permissu Sixti Romani Pontificis ad optatum finem deduxit, eamque multis ac continuis bellis collapsam Rex Christianus Tertius instauravit; in eam collatis magnis reditibus, ut non solum duodecim Doctores & Magistri Professores, verum etiam ingens pauperum scholasticorum numerus inde sustentetur: quos reditus Fredericus secundus insigniter auxit. Ex hac schola passim Ecclesijs ceu perpetua seges Doctorum, atque Pastorum tam in Regno Daniæ quam Norwegiæ subministratur atque sufficitur. Supra Hafniam est *Helsingora* & prope eam Arx Regia *Cronæburgum*, de qua infra, cui ab altera parte ultra Mare similis Arx *Helsinborg* cum Opido ejusdem nominis respondet. Ibi *Zelandia* & *Scania* prominentibus utrimque promontorijs ita prope coëunt, ut vix parvi milliaris inter se relinquant Maris spacium, quod *De Sundt* vocatur. Ad hunc locum omnes naves Orientem versus cursum instituentes, velut ad Centrum coire & Regi vectigal pendere coguntur: cumque in utroque littore arx posita sit, Rex, si quando id necessitas postulat, suis in medio collocatis navibus, ita has fauces occludere potest, ut quamtumvis etiam numerosam classem ab ingressu, vel egressu prohibere queat. Huc sæpe uno die cc, sæpe etiam ccc naves ex varijs Europæ partibus convenire contingit. Est & hic *Roeschildia* sedes olim Episcopi; ibi multorum Regum & Ducum insignia Monumenta conspiciuntur: nunc autem ad tenuitatem perducta, quod Cives urbium confisi munitionibus soleant insolescere. Sub Zelandia autem sequentes sunt Insulæ, *Amagria*, *Huena*, sive *Ween*, *Moeneslland* in qua civitas *Stegoa*, & plures aliæ. Habet *Zelandia* unum Episcopatum, cujus Præsul *Roeschildiæ* sedem antiquitus, uti diximus, habuit.

Scandia. Nomina.

Scania inter Regni Danię Provincias magnitudine & opibus admodum insignis est regio, atque cum Suecia continens. Hanc alij *Scandinaviam* pro *Scondaniam*, id est, *amœnam Daniam*, alij *Scaniam* atque alij *Sconingiam* dixere, vulgo *Sconen*. Plinius eam tum *Scandiam*, tum *Scandinaviam* vocat, sed in eo fallitur, quod *Insulam* esse putat *incompertæ magnitudinis, portionem tantum ejus incolente Hillevionum gente, quingentis pagis, qui etiam alterum Orbem terrarum appellat.*

Oceanus Germanicus
De West See
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio
Wen: sussel
Nordt Iutland
Suder land
Fu: nen
Holsten
Septen
Meri
Occidens

DANI AE REGNV
Westergotię pars
Sma land
Hal lan dia
Miliaria communia
Germanica
Verendia
Anholt
Mare
OST
Bal
ticum
Vulgo
SEE
de Belt
Scho nen
Ble king
zeland
Copenhagen
Falckenburch
Lawland
Falstre
Bornholm
Mek elnbu rg
Pome ren
Wollin
Oriens
34
35
36
37
38
39
54
55
56
57
58
59

DANIAE REGNVM.

Sed Ortelius hanc Plinij Scandiam & Scandinaviam, non Scaniam, sed eam Peninsulam esse, quæ hodie tria amplissima Regna Norwegiam, Sueciam, & Gothiam, aliasque regiones comprehendit, autumat, ut supra quoque diximus. Alij beatas terras & homines macrobios atque omnium justissimos Mortalium sub hoc terrarum tractu posuerunt. Plerique ex veteribus tam Græci quam Latini fere incognitam habuerunt, illicque esse terrarum Zonam frigidam, perpetuis damnatam nivibus omnisque Animantis impatientem dixerunt magno consensu. Vndique cingitur hæc

Situs.

Scania Mari, præter unum Terræ brachium quod porrigitur in Boream, ac deinde recurvatur in Orientem ubi Sueciæ jungitur: sed intercedunt profundi saltus, asperrimæque rupes, per quas e Scania in Gothiam Sueciæ partem iter agitur tam difficile, ut fere levius sit marino discrimine vitare terrestrem laborem. Regio Cœli beneficio, Telluris

Cæli temperies & Soli qualitas.

obsequio, Portuum & Emporiorum commoditate, maritimis opibus, Lacuum & Fluminum piscatione, venatione nobilium Ferarum, Auri, Argenti, Æris & Plumbi inexhaustis venis, Opidorum frequentia, civilibus institutis nulli cedit beatæ regioni: unde & *Scondiæ* illi nomen mansit, teste Munstero. Hæc quondam in duos Ducatus *Hallandiam* & *Blekingiam* divisa, nunc Præfecturas viginti tres & civitates quindecim complectitur. Ejus Metropolis est *Londa* sive

Vrbes.

Londia, ubi Regni Archiepiscopus sedem suam fixit: cujus olim tanta fuit potentia, ut etiam Regi suo bellum minari non vereretur: nunc autem in ordinem redactus, ut cęteri Episcopi qui septem sunt numero in Regno Daniæ. Quando fuerit, & a quo vel a quibus condita, nusquam in Historijs legitur. Nam qui Anglos conditores agnoscunt, appellatione sola moti videntur, quæ cõmunis est huic cum Angliæ Metropoli: Germani enim utramq; civitatẽ *Lunden* nominant. Dani hanc suam sua lingua *Lund*, quod nomen saltum vel Sylvam Danice significat. Est etiam hic *Malmogia*, quæ & *Ellebogen* dicitur, insigne Emporium & præcipua totius regionis Civitas propter nundinas & frequentes negotiationes, quas ibi provinciales exercent. In Hallandia est arx *Warburgum* altissimis Montium jugis superstructa. Eam a Suecis anno cIↄ Iↄlxv captam & imposito præsidio munitam cum Daniel Ranzovius jussu & auspicio Regis Frederici secundi arcta obsidione premeret, ut tandem se dedere sit coacta, globo ex tormento ęneo per caput trajecto peremptus est anno cIↄ Iↄlxix, vir virtutibus & laude bellica valde illustris. Nam Regis Danię Frederici II, summus belli dux contra Suecos designatus paucis ante mortem annis in campo *Astorfheyde* juxta *Falkenberg* quatuor millibus instructus ad sex & viginti millia profligavit. Adjacent huic regioni Insulæ, *Landoe*, *Hannoe*, *Bornholm*, Insula famosa in quatuor præfecturas divisa, & tres civitates ac unam arcem continens: *Gotlandia* in qua antiquum Emporiũ

Mercimonia.

Wisby aliquando valde florens, nunc autem ad alias Civitates mercatura translata, viris, opibusque attenuatum jacet. Præter Frumentum, Caseum, Butyrum, variasque pelles, etiam Abietes procerissimas, quarum frequentes ibi Sylvæ sunt, malis navium fabricandis, & præterea Lapides ad structuram utiles, nec non calcem copiose emittit. Episcopum huic Insulæ Fredericus secundus primus præfecit, & alios in sempiternum præficiendos liberali stipendio concesso ordinavit.

Flumina.

Flumina Daniæ sunt *Egidora*, vulgo, *Eyder*, *Chalusus* Pto. hic Frisios a Ditmarsis dirimit, ac se in Oceanum Britannicum exonerat: & *Stora* piscosus & navigabilis fluvius, qui in intima Holsatia ortus, aliquot Opida & nobilem illam Ranzovianam domum Bredenbergam alluit, posteaque se in Albim effundit, & alia.

Mare.

Mare Balthicum quod ad ortum terminum Daniæ supra constituimus, nunc accolæ *Belts*, a Baltheo id est militari cingulo nomen hausit, quod cinguli instar utramque Cherronesum ambiat ac complectatur. *Pigrum* a Tacito nominari videtur, ab effectu ut putat Ortelius, quod non ut cætera Maria moveatur, nam æstus ejus vix deprehenditur, ut testantur illi qui illud sæpius navigaverunt: continuoque fluxu ex Oriente versus Occidentem descendit. *Venedicus Sinus* eidem ab Venedis populis; *Codanus* Plinio lib. IIII, cap. XIII, & Pomponio Melæ lib. III. *Morimarusa* Philemoni; *Amalchium* Hecatæo apud Plinium; *Suevicum* a populis qui adhabitant. Germanis *Oost-zee*: quod Oceano versus Ortum: Rutenis *Wareczkovicmorie*. Excurrens porro in duo Brachia dispescitur; faciens a sinistra: inter hinc Sueciam & Boddiam, inde Finlandiam Sinum prius *Finnicum*, *Finnisch-zee*; post freto discriminante, *Boddicum*, *Bodner-zee*: a dextra inter Finlandiam & Livoniam alium, qui item *Finnicus*.

Opera publica.

Helsingora ad Fretum Suudæ, arcem habet Regiam *Croneburgum*, pręsidium extremę Insulæ Zelandicæ oræ. Hanc arcem Fredericus II Daniæ Rex maximis & innumerabilibus demersis saxis, interque compacta & fistucata robora conclusis, ac loco fundamenti stabilitis firmatisque, ex ipso Maris fundo immani sumptu eduxit, tanta operis firmitate ut immanes pelagi fluctus magnis provolutos procellis, atque ad vallum murosque horrendo boatu illisos, citra ullius periculi metum despiciat. Opus universum admirabili symmetria exactum est, intus magnificis conclavibus, cubiculis, porticibus exornatum: quorum tapetia Daniæ Reges ordine repręsentant. Tecta cupreis sunt obducta laminis, muri lapidibus cæsis expoliti. Ad arcis mœnia quæ Mare & Huenam Insulam respiciunt, saxum est ingens & stupendæ molis, cum hac inscriptione, Anno cIↄ lxxx FRIDERICVS II. DANIÆ REX CVRAVIT HOC SAXVM A PRIMO SVO LOCO, VBI VICISSIM ALIVS SVBROGATVS EST LAPIS, AD HVNC DEVOLVI LOCVM. Est in urbe Lundia Horologium in quo ars mira elucet, *Laurentianum* dictum. Situm id in inferiori Tẽpli parte; hic tabula parieti affixa visitur circulis aliquot variorum colorum distincta. In hac per certos ejus rei indices & annus, & mensis, ac septimana, dies quoque singuli, ac horæ, in quibus agunt homines liquidissime monstrantur, eo etiam indicato si festum celebretur, seu fixum seu mobile. Item quis Luminarium Solis ac Lunæ motus, quæque horũ in Zodiaco loca diebus singulis, & inter se habitudines. Atque hæc quidem foris: intus autem, machinis quibusdam ad id fabrefactis res agitur. Quibus illud additum est, velut *parergon*, sed & id arte factum, ut quoties publice signum datur horæ elapsæ, supra tabulam ipsam duo concurrant simulachra (equites dixeris Cataphractos) quæ tot sese ictibus petunt, quod signa dat Campana major in turri suspensa quæ horam indicat. Quod vero magis mirandum, in hujus Tabulæ medio velut in throno collocatum est Simulachrum Virginis Deiparæ sinu tenentis infantem. Ad latera huic ostia duo, ante pedes velut Theatrum semicirculi forma, arcu hujus spectatoribus obverso. Intus machina cum simulachris trium Magorum, quorum singulis singuli famuli additi. Machina mota ad ejus cui hoc negotium datum est, arbitrium, prodeunt simulachra. Ante alios veluti Caduceator minitabundus, gladio vibrato pulsat ostium sinistrum, eo aperto proceditur. Buccinis simul duabus sonantibus quas inflare videntur buccinatorum simulachra. Qui primus est Magorum, magnifico prodit per theatrum incessu. Ad virginis simulachrum ubi ventum est, reverenter ad hanc versus inclinat sese Magus, velut adorabundus, moxque conversus progreditur. Faciunt idem reliqui Magi, secundus & tertius. Famuli horum immoti procedunt, nulla edita reverentiæ significatione. Horum postremus, iterum receptus ad suos, ostium dextrum claudit, ita quidem ut & clarior quidam sonus, eo occluso ad aures spectantium perveniat. Sed de his satis. Incolæ Daniæ proprio idiomate, quemadmodum & Sueci & Norwagij utuntur, adeo ut hi vicini populi se invicem non intelligant. Danica autem lingua non multum a veteri Saxonica differt. Saxo tamen Danum, & Saxonem Danus non intelligit, nisi aliquandiu inter se sint conversati.

DANIAE II TABULA.

Quæ Iutiæ Septemtrionalis partem complectitur.

DANIÆ pars Occidua & præcipua est *Iutia*, quam Ptolemæus *Cimbricam Chersonesum*, Plinius *Cartrin* vocat. Alij tamen sub Cimbrica Chersoneso etiam Holsatiam cum Ducatu Slesvicensi comprehendunt. *Iutas* autem, quos a Gutis, Getis sive Gothis dictos multi arbitrantur (*Geatun* enim in quodam M. S. Codice legitur) superiorem Cimbricæ Chersonesi partem incoluisse certum est, quæ etiamnum Danis *Iuytlandt* dicitur. Hæc in Septemtrionem in modum peninsulæ, a Saxonibus inter duo Maria, Britannicum & Germanicum, procurrens, ut in Austrum Italia, porrigitur. Ejus terminus Australis est fluvius *Eydera*, patetque in Longitudinem lxxx prope mill. pass. ab Albi flu. Boream versus. Latitudo ejus ubi maxima xx mill. pass. Eam duplicem esse diximus, *Septemtrionalem & Meridionalem*. *Iutia* sive *Cimbrica Septemtrionalis* quæ hac Tabula describitur, Norwegiam versus se extendens, juxta Scagam, ob syrtes & vadosum ijs in locis Mare Nautis celebre Opidum, in cuneum coractata desinit. Habet autem hæc Regio circa Aleburgum Emporium maximam Latitudinem: ibi enim sinus *Lymford* illapsus ac totam *Iutiam*, Occidentem versus penetrans, exiguo relicto spatio Wensuslam ditionem a reliqua parte divellens, pene Insulam reddit, ac vasto tandem alveo dilatata aliquot insignes Insulas suo faciens ambitu, multis sinibus seu ramis dimissis, varias Provincias suo interlapsu distinguit ac limitat. Iutia Septemtrionalis Frugum, Tritici, Siliginis, Hordei, ac similium ferax. Pascuorum etiam alicubi ubertas summa est, atque abundat tot Boum armentis, tam læta Vaccarum parens ac nutrix est, ut ad externas Provincias armentorum incredibilem pene copiam emittat, maximeque in Germaniam, quo quotannis prope 50 mil. Boum educuntur, præter Caseum, Butyrum, Sebum, & Coria. Equos etiam generosos & præstantes producit, quorum etiam vis ingens quoquoversum exportatur. Paruit olim Iutia Saxonibus, non autem reliquæ Aquilonis regiones. Ex hac Cimbri ante natum Christum annis c v in maximum terrorem Italiæ velut procella se effuderunt. Hi enim adjunctis sibi Teutonis, Tigurinis & Ambronibus, Romanum Imperium extinguere conspiraverant. Et nec primum horum impetum Silanus, nec secundum Manilius, nec tertium Cæpio sustinere potuerunt. Omnes fugati, exuti castris. Actumque erat, nisi Marius illi sæculo contigisset, ait Florus. Duravit autem hoc bellum Cimbricum a Syllani consulatu annos octo, usque ad consulatum Marij quintum, a quo tandem ad flumen Athesin deleti sunt reliqui exercitus Cimbrorum, Teutonum, & Ambronum. Sed quoniam hoc loco in Cimbrorum mentionem incidimus, quorum in historijs nomen celeberrimum, paullo fusius de his libet disserere. Cimbri dicti videntur a Gomero filio Iapeti. Sed quoniam vir eruditissimus Iunius doctissime de his disserit, ejus verba hic non gravabor apponere. Constat ex Moyse Iapeto natam esse masculam prolem, nomine Gomerum, sive cognata litera Comerum, qua voce apud Hebræos perficiens & circulum ambiens significatur. Ea vero vocis genuina significatio, scriptoribus Cimmeriæ linguæ imperitis hactenus ignorata, quod nemo eam caliginem discusserit, meridiano sole clarius elucescet me duce, si cratem dictionis molliter dissolvas. Quid enim aliud in isto idiomate sonat *Go om her* disjuncta, rursusque in compagem clausa eadem voce, *Gomer* quam in orbem ambio, & cursum perficiendo absolvo. Hinc dicta est Gomera orbicularis illa disciplinarum series, quam Encyclopædiam Græci, orbem doctrinæ Fabius nominavit, quod fit ἀπείρων nulloque fine, ut & annulus, circumscribatur. Iure igitur felix istud nominis auspicium soboli Iapeti obtigit, quæ in orbem circumijt, & uti præ se fert appellatio, curriculum datum præscriptumque sorte absolvit, ab ortu solis substratis terris ad usque ejus positum, terras omnes emensa. Nemo namque historicæ cognitionis tam est rudis & ignarus quem lateat Gothorum & Vandalorum (qui Cimmeriorum progenies fuere) armis Hesperiam utramque occupatam possessamque fuisse, quæ felice ex illis stirpe ac beata propagine in hoc usque senescentis seculi curriculum, velut reddita Pyliæ juventa, pervirescunt. Quare quum consentientibus calculis è Gomero propagatos esse Cimmerios, omnes fateantur, qui quum principio interiora Asiæ penetralia tenuissent, a Scythis pulsi, & semper ad occidua tendentes, in Scandiam, inde in Cimbricam Chersonesum trajecerunt; quod convenientius vocabulum gentis Cimbricæ auctori Gomero, & vicissim genitoris sui nomen retinenti populo aptari potuerit, quam a circumeundi & circumquaque palandi studio, non perspicio. Quæ namque gens una majorem terrarum circuitum confecerit, haud facile legendo didicisse quemquam arbitror: id quod aperte ac diligenter explanat Iosephus Antiquitatum Iudaicarum accuratus scriptor, qui Gomeri posteros ex Armenia profectos ad Tanain usque amnem excurrisse, inde per Europam universam extremis Gadibus tenus terras omnes multitudine inundasse scribit. Clarissime vero propagandi & conficiendi cursus sui studium ea in gente Plutarchus in vita Marij explicavit, cujus verborum sententiam solum appendam Latinis auribus, ne citandis Græcis lectori fastidium pariam, chartasque odiose prolixius onerem. Cimbros (inquit) prædicant, quoties loco se movent mutatis sedibus, non uno impetu aut assidue, sed quolibet anno ubi tempestatis favet commoditas, prorsum semper tendendo, proximas quasque regiones bello aggredi, quumque varia inter illos populorum sint nomina communi appellatione Celtoscythas agmen suum vocare. Alij referunt Cimmeriorum, quos ab antiquo Græci cognoverunt, non magnam fuisse universitatem, sed exules potius quosdam aut seditiosos a Scythis exactos, a Mæotide in Asiam transmisisse, ductore Lygdami: longe vero maximam & bellicosissimam gentis portionem in extrema maris Oceani ora consedisse, ac regionem opacam, nemorosam & propter præcelsas spissasque sylvas ad Hercynium usque saltum pertingentes, soli inaccessam colere. Hactenus fere verba illius utcumque reddidi. Vnde Homerus de ijs ita cecinit in Odyssea:

Regio.
Situs.
Iutia Septemtrionalis.
Situs.
Soli fertilitas.
Animaliũ varietas.
Imperium Maiorum.
Maiorum virtus.

Cimmerij nube ac densa caligine mersi,
Quos nunquam radijs lustrat Phœbeius Orbis,
Seu quum Signiferum curru consurgit in axem,
Seu quum præcipitante die jam colligit umbram,
Sic miseræ genti longum nox incubat atra.

IVTIA SEPTENTRIONALIS
Oceanus Germanicus
Mare Germanicum
Lym: ford
Mors
Ty
Salling
IVT:
Harboor
Tyrholm
Wen:
Nor:
Occidens

31
32
sive
Hellewat
Astorp
Sulstede
Oby
Hamer
Horsens
Bersted
Wadem
Horop
Sundby
Westerhasting
Osterhasting
Hals
Wen
sliæ pars
Bradschow
Jock
Orcloster
Restorp
Alborch
Niebe
Suensted
Dal
Elarop
Sturwort
Ferster
Estorp
Hornum
Kungslund
Mo
Dockedal
Norlund
Kirckedorp
Guheloff
Senderop
Sollegart
Smorop
Engefrang
Harsloe
Hulsum
DER
Semeststede
Alnsø
Hans
Ogard
Renstorp
Schilderop
Scultorp
Vlbener
Hobro
Mariacker
Fursloff
Roby
Kildorp
Dalbing
LAND
Gassum
Korung
Hamersum
Birgou
Hal
Schern
Tanum
Hernbeck
Lebem
Stenholt
Taptorp
Gingerop
Rims
Wrangen
Randerssen
Cristorp
Allingcloster
Obis
Elleror
Ruge
Spooring
Melderop
Silkeborgh
Seby
Hamel
Sanderop
Sporop
Wolby
Scostorp
Rogin
Batain
Tilst
Vulstorp
Holm
Ego
Schanderborg
Framlet
Arhusen
Tamming
Tolstorp
Oste
Nibbel
Oretslo
Vrop
Horsens
Stenshal
Dygholm
Tyrrestrop
Halling
Alrø
Gerno
Stenderop
Schol
Glue
Hvering
Olstet
PARS
Lymford
Egens
BALTHICI
MARIS
Stevens hofft oder Stenstroch
de kalck grunt
Glesborch
Nimtod
Enslse
Grina
Anning
Tostorp
Estorp
Lymby
Alby
Filbal
Ebeltod
Knutzhouet
Lingebeck
Mols
Knebel
Kallee
Westod
Helm
Rorsloe
Asgard
Hassens
Hellenis
Ellemansbirg
Wedderoe
Northy
Bessoer
Kiholm
Trantbirg
Fordholm
Tuen
Sam loe
Ombirg
Vlby
Miliaria Germanica communia
1 2 3 4 5
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio
58
57
Oriens

DANIAE II TABVLA.

In quo nomine non intellecto nasuta & sciola Criticorum turba meras Chimæras & figmentorum portenta excogitavit, dum hi illos κεμμερίους nominant velut tenebrosos, a κέμμερος, qua dictione caliginem & spissam nebulam significari prodiderunt: alij κερβερίους scripsere, secuti Comici Aristophanis auctoritatem, a Cerbero cane infernali, cujus latratum imitari gens barbara voce incondita & absona ipsis videretur: nonnulli a patrio Deæ Veste numine (quam Noaci uxorem fuisse, & Chaldaice ignem, qui religiose ab illis habitus fuit, significare constat) quam κίμμερον nuncupatam Alexandrinus Hesychius annotat: Rursus χειμερίους Zeugmatites Grammaticus appellandos censuit, quod Septemtrioni subjecti, ac propterea perpetuis algoribus obnoxij damnatique sint. Et paullo post: Vnde vero Cimbros Germanico etymo Plutarchus, aut Gallico Festus Pompeius latrones ac subsessores dici probare queant, non intelligo; nisi pro latronibus milites conductitios accipiamus, quomodo Plautinus miles gloriosus dixit, *Latrones quos conduxi*; & rursus, ut *latrones cogerem & conscriberem*. Quando & latrocinari idem Poeta extulerit, pro stipendio præsente militare; ut in Pœnulo; *Latrocinantur, quia aurum poscunt præsentarium*. Et in Trinummo *Latrocinatum ire* dixit, quod militatum abire Terentius: aut nisi videatur Plutarchus id retulisse ad peculiarem genti morem belligerandi, ut quæ clandestinis latronum more insultibus finitimos oppprimeret: atque ita memorat impetuoso illorum incursu perculsam Italiam timuisse, quum gentem neque de nomine neque de genitali sede notam, repentinæ nubis instar suis cervicibus ingruere intellexisset; atque eo modo dixit Fl. Vopiscus Proculum Imp. Germanos obtrivisse, numquam aliter quam latrocinandi pugnantes modo. Atque hactenus de Gomero Cimmeriorum gentis & nominis auctore. Ex hoc triplex propago exstitit *Asknaz*, *Rhiphat*, & *Thogarma*, ut Moyses, & Annalium, qui Relictorum nomine inscribuntur, auctor, prodiderunt. Hactenus Iunius. Ad Iutiam redeo.

Vrbes & Opida. Iutia hæc in quatuor sedes Episcopales latissime patentes divisa est: in *Ripensem* quæ Ripæ, *Arhusiensem* quæ Arhusij, *Vandalicam* quæ *Aalburgi*, *Viburgensem* quæ *Viburgi* consistit. *Ripensis* diœcesis, Præfecturas triginta, Civitates septem, & Regias arces decem habet. Koldingæ Regina Dorothea Christiani tertij vidua, scholam suis sumptibus instruxit. *Arhusiensis*, Præfecturas XXXI, Civitates septem, & arces quinque habet. *Arhusium* sive *Arhusia*, emporium est celebre, ob portum, quem ingens illud promontorium Hellenis efficit, quod ab arce Regia Kalloe, per ditionem Mols, usque ad altissimum montem, *Ellemansberg*, ad duo milliaria protenditur, & tam suo, quam Insularum aliquot objectu, placidum nautis æquor efficit. Sub hac Diœcesi Insulæ sunt *Samsoe*, *Hielm*, *Tuen*, *Hiarnoe*, *Gerno*, forte, sepultura Hiarni Regis celebris, *Hilgenes* & aliæ plures. *Vandalica* quæ & *Burglaviensis* Diœcesis, Præfecturas tredecim, & Civitates sex habet. Partes ejus maxime illustres sunt, *Wendsyssel*, *Handhæret*, *Thyland*, & *Morsoe*. *Wendsyssel*, sive *Vensilia*, id est *Vandalorum terra* & *Sedes*, Præfecturas sex, Opida tria & arcem unam habet. Hic est mons *Alberg* in quo gigantum Monumenta conspiciuntur. Adjacent Insulæ *Grysholm*, *Hertzholm*, *Tydsholm*, & aliæ. In Hanhæret est rupes visendæ altitudinis, *Skarlingklint* dicta, & in oris ejus Syrtes, quas *Sandores* & *Braccas* vocant. Ei subsunt Insulæ *Olandt* & *Oxholm*. Præfecturas quatuor, Opidum unum nomine *Thystad*, ubi Christianus tertius scholam iuventuti primus condidit, & arcem unam *Orumnam* habet. Sub ea sunt Insulæ *Handsholm*, *Ostholm*, *Iegen*, *Cifland*, *Egholm*, *Bodum*, *Morsæa*. Præfecturas tres, unicam civitatem *Nicopiam*, & arcem unicam *Lundslod* habet. Insula ei adjacet una *Aggeroa*. *Viburgensis* diœcesis Præfecturas sedecim, Civitates tres, & totidem arces complectitur. Viburgi generale concilium Trium virorum nobilissimorum & sapientissimorum de causis civilibus cognoscendis & dijudicandis, toto fere anni spatio continuatur, nisi ubi inquietæ functionis molestijs defatigati, se in prædijs suis paullulum recreant & vires recolligunt. Huc universæ Cimbricæ Chersonesi casus, querelæ de finibus & hæreditatum controversiæ, omnesque capitalium causarum animadversiones, cujusmodi sunt cædes, adulteria, furta, & veneficij crimina deferuntur. Ad *Wensliam* peninsulam, ubi in conum desinens, paullatim se ad Solis ortum æstivum inflectit, est ille Iutiæ angulus, ob pericula Nautis adeo formidabilis. Nam ingens dorsum & Syrtis longissime se in

Mare. Mare protendit, ut, qui tuto, & citra periculi metum esse volunt, non propius, duobus milliaribus, ad littus accedant. Tale est omne Iutiæ littus occidentale, ut qui in Norwegiam, vel ex Oceano in Orientem navigare intendunt, longo circuitu Iutiam evitare cogantur. Sunt tamen quatuor omnino Montes in hoc longissimo littore, ex quibus nautæ suas habent observationes & indicia. Incolæ hujus tractus piscaturam exercent. Cum autem portum, & fidam navibus stationem non habeant, naves suas ex alto venientes, convocatis in subsidium socijs & vicinis ex Mari in littus pertrahunt, usque eo, quo fluctus maris transcendere, easque levando tundendoque lędere minime possint.

Commoditas. Copiosissima hic in Mari variorum Piscium, atque imprimis Alecum captura. Inter Fioniam Insulam & Iutiam ad Eideræ fluminis ostia sinus est, ita Piscibus frequens, ut non minus alimentorum indigenis, quam ager omnis exsolvere videatur. Sed quoniam in Piscium mentionem incidimus, atque hæc regio, sicut & omnes fere Daniæ tam marinis quam fluvialibus Piscibus abundat, eorum nomina ex Ioanne Keldingensi adscribere placuit, qui de his hunc in modum scribit: Est autem hæc Cimbrica tellus, omnis generis Piscibus abundans, quorum aliquot species hic recensere libet, ut inde Dei bonitas, qui dives est in omnes, innotescat, simulque Zonæ hujus occidentalis commoditas æstimetur. Notiores igitur apud nos utriusque generis sunt *Lucius*, *Carpio*, *Cyprinus*, *Perca maior*, *Perculus* sive *Melanurus*, *Aloca*, *Cyprinus Prasimus*, *Gobio*, vulgariter, *Quapium*, *Anguilla*, *Phagros*, cujus latinum nomen non invenio, Germanice *Nescher*, nostra lingua *Sterling*, *Tencha*, *Fundulus*, *Salar*, *Oculata*. Item marini, *Raia*, *Cancer*, *Tinca*, *Gladius*, *Asellus mollis*, *Solea maior & minor*, *Lingulaca*, *Rhombus*, *Halec*, *Passer*, *Concha*, omnis generis, *Acipenser*, aliter *Sturio*: prægrandiores etiam beluæ *Lutra*, *Balæna*, *Canicula*, & id genus plura. Hactenus ille. His expositis non alienum

Mores. duxi Coronidis loco adijcere, quod Incolæ harum Regionum Septemtrionalium fuerint & adhuc sint frigidi & sicci, proceræ staturæ, faciei pulchræ, boni coloris, jucundi, læti, suspiciosi, callidi ac in negotijs providi, sani, superbi, amantes suorum, multum comedant ac bibant, bene concoquant, ideoque diu vivant, sanguine abundent, mores severos habeant, & propter cordis calorem, sint pugnaces & rixosi, ament pericula, venationes & peregrinationes, suarum opinionum sint defensores, nihilominus Iustitiæ memores, in omnibus linguis addiscendis adprime dociles, musarum amantes, & pacta & contractus sancte observent, multos habeant liberos, & quod fœminæ ipsorum difficulter pariant, sintque formosæ, & in administratione rei familiaris tenaces & prudentes; ex Catharro autem, morbo, regio, angina, pleuritide, fistulis, aqua intercute vel phthisi plerumque moriantur. Achilles Gassarus testatus hic inventa fuisse à Monacho Chymista tormenta bellica.

tormenta bellica

DANIAE III TABVLA.

In qua Slesvicensis Ducatus pars, & Holsatia.

Ducatus Slesvicẽsis Vnde dicatur.

Imperium Maiorum

HÆc de Iutia Septemtrionali; sequitur *Meridionalis*, quæ Veteribus, quod a reliqua Germania per Albim fluvium ad Boream divulsa sit atque interclusa, *Nordalbingia* est dicta. Ea duos Ducatus Slesvicensem & Holsatiæ complectitur, de quibus ordine nobis est dicendum. Ducatus Slesvicensis a Metropoli & pervetusto Emporio Slesvico appellationem habet. Olim hæc Regio *Ducatus Iutiæ*, dicebatur, quem Waldemarus Abelis Regis Daniæ Pronepos primus in feudum accepit ab Erico Rege circa annum CIↃCCLXXX. Exstincta autem Regum ac Ducum stirpe mascula, & Ducatu Slesvicensi cum Regno in unum corpus redintegrato ac consolidato, *Margarita* trium Regnorum Regina Ducatum Slesvicensem permisit *Gerardo* Comiti Holsatiæ, hac conditione, ut a Rege Daniæ collatum beneficium recognosceret. Cæterum civitates Ducatui Slesvicensi subjectæ, quia ijsdem cum Danis gaudent privilegijs, eodem quoque jure cum ijs utuntur. Subditi a sententijs Magistratuum cujuscumque loci ad Principes ac eorum Senatores possunt provocare & non ultra, ut privilegijs cautum est. Hic enim Ducatus est feudum Regni Daniæ, ejusque Princeps tot equites peditesque regno Daniæ alere tenetur, quot Holsatia Imperio Romano. Generalis autem gubernatio horum Ducatuum Regi Daniæ ac Adolpho Duci Holsatiæ incumbit, & per vices ab uno ad alium transfertur. Proinde cum ad Regem devolvitur, Regiæ suæ Majestatis nomine per Henricum Rantzovium Vicarium Regis administratur. Præcipuum hujus Ducatus Opidum *Slesvicum*, vulgo *Schleswick*. Germanicæ originis nuncupationem habet, ob situm, quem ad Sliam, in Maris Balthici sinu obtinet. *Wick*, enim & Opidum, & incurvum Maris recessum, sive sinum; & Vicum etiam priscis Saxonibus sonat. Quemadmodum Becanus, in suis Gotodanicis observavit. Crantzius & qui Saxonum conscripsere historias, aliam Slesvico appellationem attribuunt, quam etiamnum apud Danos & Frisios usus retinere videtur. Hi enim sua lingua hoc Opidum *Hedebui* vel *Heideba* nuncupant, eo quod a quadam Daniæ Regina, cui Hethæ nomen, dicant primitus esse conditum. Est autem peroportuno ad negotiationem situ, portum habens ad exercenda commercia, commodissimum. Olim enim ex Belgio, Britannia, Gallijs & Hispanijs, ad ostia Eideræ fluvij navibus merces transportabantur, quæ per Threanam fluvium, Hollingstadium subvectæ, facili negotio Slesvicum, ac inde, per mare Eoum, in Daniæ, Norwegiæ, Suciæque regna, necnon Livoniam, Russiam, Borussiam aliasque Germaniæ Provincias quas mare Balthicum alluit: importari poterant. Nunc autem pro fatali ejus casu, non ea qua olim magnificentia & amplitudine conspiciendum. Non procul ab hoc Opido *Gotorpia* arx sita est. Telonium hic celebre, ubi compertum, fertilibus annis ex Dania LCIↃ Boum, in Germaniam abacta vectigal solvisse. Est & in hoc Ducatu *Flensburgum* Opidum celebre, de quo strenui ac Nobilis viri Henrici Rantzovij Camœnę hæc Geographiæ amantibus lusere.

Opida.

Me Fleno struxit vicini in littore ponti
Nota satis non est cujus origo viri.
Ante fui sedes horum, qui fallere pisces
Norunt, nunc domibus floreo magnificis.
Aptior haud Vrbs est mutandis mercibus ulla
Credita: sunt Portus commoditate boni.
Arx mihi perpulchra est, sunt Templa decore superba,
Regibus & Ducibus sunt data jura mihi.
Nunc me jure tenet pariter Fredericus & arcem,
In Daniæ & Regno qui modo Sceptra gerit.

Opidum hoc inter Montes excelsos, littori maris orientalis adjacet, in quod ejus portus se extendit, tanta commoditate, profunditate, & securitate, ut singuli fere cives ex domibus suis naves mercibus implere, & easdem rursus exonetare possint, ut non immerito Crantzius, id Opidum terra marique rebus gerendis oportunum scribat. Sunt & *Husenum, Haderslebia*. Nobiles in hoc Ducatu propria possident dominia, ac ijsdem cum Danis fruuntur privilegijs & jure. Habet unum hic Ducatus Episcopatum Slesvicensem: Capitula duo, Monasteria tria. Castra tam Principum, quam Nobilium varia. Ordo autem Senatorum cujus jam aliquoties facta est mentio plerumque constat numero XXIIII personarum equestris ordinis, quibus adhibetur genetalis Cancellarius, nec non nomine unius cujusque Principis duo Iuris Doctores. Hi omnes causas deliberant tam belli quam pacis tempore, & in utroque Ducatu jus pronunciant. Quorum conventus singulis annis bis institui debet. In arduis negotijs nihil a Rege Daniæ & Duce Holsatiæ, certi concluditur, nisi præcedente consensu omnium Senatorum, inter quos primarium locum obtinens Episcopus Lubecensis & Slesvicensis.

Senatores.

Holsatia Ducatus.

Holsatia. Vnde dicta.

HOlsatiam, vulgo *Holstein*, a sylvarum saltuumque frequentia, quibus commune cum lignis nomen in lingua indigena est (nam & sylvam & lignum promiscue *Holt* Cimbri ac Germani inferiores dicunt) nomen obtinere arbitrantur. *Holsatosque* dici velut sylvarum Incolas. Est enim regio sylvis saltibusqee frequentissima. Nec desunt qui a Cavo lapide etymon vocis advocet, quod Duces Holsatiæ, Comites a Cavo lapide prius dicti sint. Terminos habet ab Ortu Bilenam fluvium, ab Occasu Storam, ab Austro Albim: a Septemtrione vero Eideram. Regio ipsa nemorosa ac saltibus occupata, unde lignorum affatim, ut plus illis lignorum pereat, quam Frisijs suppetere possit, cum nihilominus focos largissime instruant ipsi. Verum cum sylvarum apud eos finis non sit, Quercus tamen vix gignit robustas, sed Fagis plena omnia, quarum fructu Porci saginantur, majori quam dici queat numero. Ager plerumque singulis triennijs, mutatis vicibus, piscationem uberem, ac Frugum divitem præbet messem. Tribus enim annis colitur, seritur, metiturque arvum, tribus deinde annis stagna admittuntur, ut pisces depascantur gramina ac pinguis quædam adducatur maceries, agrum fertilem reddens. Vineta non fert, nec Oliveta hic locus. Ferarum frequens est venatio; Equorumque magnum hæc regio producit numerum. Paruit autem ab eo tempore, quo Christiana Religio in has terras invecta est, Holsatia primum *Carolo Magno*, & Filio ipsius *Ludovico Pio*, qui Archiepiscopum Holsatiæ cæterarumque gentium Septemtrionalium Hamburgi instituit S. Ansgarium, cum reliquæ regionis Nord-Albingorum vicinæ usum fructum veteres Domini, ab Albione Wittikindi magni patruele, hæreditate acceptum haberent, usque rd Ottonem I Imperatorem qui *Hermanno Billingo* antiqua virtute & fide nobili, cujus industriam & magnanimitatem in togata administratione & bellica perspexerat, Duci Saxoniæ a se creato, Nordalbingiam

Situs. Soli qualitas.

Animaliũ varietas.

Imperium Maiorum

 giam

WEST SEE
Oceanus Germanicus
Occidens
De Strant fresen
Slesw wick
Stapel holm
DITMARSIA
HOLSATIA
STORMARIA
KEDINGER landt
Dat Lange Morr
Das Olde Stade Landt
Norderot
Oland
Grod
Puwerm
Westerhoge
Volkesbyl
Bubto
Bubse
Ostewolt
Odenbyl
Stintbyl
Westerwelt
Bubhouer
Brunec
Wesen
Husum
Husstede
Suesing
Ostenfeld
Treia
Milstede
Simensberg
Londenborg
Oldenswort
Witzwort
Tetenbyl
Cotzenbyl
Coldenbutel
Tonningen
Poppenbyl
Catrin
Garding
Tating
Westerheuer
Osterheuer
Welt
Vollerwik
S. Peter
Eider flu.
Tren
Norstapel
Suderstapel
Beringhusen
Hollingsted
Busdorp
Gottorp
Dennen werck
Crop
Cropperheide
Zererech
Sergbrug
Hoen
Fockenbeke
Rensborg
Bergstal
Handorp
Brobolt
Hademarsch
Henstede
Tellingstede
Reerstal
Gausthorn
Arkebec
Osterwald
Nordharste
Heyden
Oldenwurden
Wesselenburen
Grotenbuttel
Lenden
Hein
Tor Sleiten
Tilebrug
Delue
Poelen
Holm
Stulp
Busen
Bergeste
Meldorp
Tensbutel
Krumste
Windburg
Eversbuttel
Wysbery
Hindorp
Brechel
Burg
Barlt
Kuden
Kuden see
Darnewort
Edelaken
Nienhusen
Owenbuttel
Brunsbuttel
Eddelak
Wilster
Nordorp
Ostermoer
Buttel
S. Margrete
Arensee
Brocdorp
Itzeho
Kremperheide
Bredeberch
Legerdorp
Horn
Krempe
Stenborch
Glukstadt
Collmar
Elmshorn
Vetersen
Haselow
Haseldorp
Wedel
Pinnenberg
Appen
Blankenese
Moen
Nywerck
Ritzenbutel
Oldekloster
Westenbutel
Groten
Lehe
Terwort
Otterndorp
Bolum
Olden Bruck
Kamberge
Hadle
Olden Wold
Hilgen. worth
Neu Wolde
Midlum
Westerhude
Spyck
Cappel
Olderhude
Padingbutel
Dornhem
Holtzel
Bolla flu.
Bolten
Kraxenberg
Vluegeling
Missel
Kl. Otter flu.
Groot Otter flu.
Misselwerden
Wreem
Otterfloten
Mosterforde
Ynsen
Wedwerden
Bederkesa vulgo Brickmale
Lutkerode
Stotel flu.
Hoblerhude
Lee
Depstede
Nuwe Cloister
Seipdorpe
Elm
Kranenborch
Lismarhude
Bramel
Scipdorp
Vrießchen Lunenbergen
Olde Lunen: bergen
Depenbrugge
Bremer Furde
Hornborg
Bergstede
Lange Lukke sand
Hadlerort
Ballie
Oiertgart
Brockerhude
Frieborch
Hamelswort
Auerndorf
Drocters
Worden
Drochten
Nordwacht
Ter Horst
Korenberg
Orlo
Boterhude
Himelport
Stader heyd
Stade
Oldeland
Buerhude
Tullinstet
Botel
Larhude
Hasel
Hogenow croech
Frienbeke
Mittelkirchen
Nyenburg
Albis flu.
Kellinghusen
Barbeke
Rittersroch
Hohenfelt
Scheneuele
Reder
Westede
Jarstorp
Silsen
Pautze
Indien
Matz
Bostel
Kremels
Rensburger Wolt
Buddorp
Bouenou
Cluuensiek
Westensee
Osterad
Schirnau
Stenwer

MARE BALTHICUM
Miliaria Germanica Communia
1 2 3 4
De Belt
Femeren, Fimbria
Stabuy
OOST SEE
Oriens
55
54
32
33
WAG RIA
Olden borch
Ploener see
Lubeck
Hamborch
SAXONIAE INFERIORIS PARS
HOLSATIA ducatus
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio

HOLSATIA DVCATVS.

giam quoque regendam attribuit: cujus posteris cum cl annos eam possedissent, extinctis, Henricus v Imperator *Lothario Saxoni* recens sibi reconciliato, eam contulit, qui Adolphum Comitem Schawenburgensem Holsatiæ Gubernatorem constituit. Cum vero *Adolphus* Dux Slesvicensis postremus, liberis carens, post Christophorum Daniæ Regem, a Senatu Regni vocatus, & ætatis excusatione usus, sororis suæ Filium Christiernum Comitem Aldeburgensem, Heroica animi & corporis majestate ornatum, ad Regni Danici coronam sua commendatione evexisset: sæpe cum Nobilitate & cæteris Holsatiæ Ordinibus egit, ut se vivo, Christiernum, ad quem Ducatus Slesvicensis veluti ad dominum feudi alioquin perventurus erat, Holsatiæ etiam Dominum reciperent: idque se facturos esse, literis solennibus se vivo testificarentur. Post varias autem disceptationes Rex Christiernus hunc Ducatum adeptus est. *Holsatia* *Vrbes.* divisa est iu partes quatuor, in *Dithmarsiam*, *Holsatiam*, *Stormariam* & *Wagriam*. Hæ fuerunt olim Comitatus & postea a Friderico Imperatore tertio, Christierno primo id petenté, erecti sunt in Ducatum, qui jam Sacro Romano Imperio xl equites ac lxxx pedites alere tenetur. In Holsatia urbes hæ, *Segeberga* in Wagria Holsatiæ regione, quarto a Lubeca milliari. *Itzohoa* situ locique natura, navigationeque præstans Opidum. *Stora* cingitur piscoso & navigabili flumine, quod in intima Holsatia ortum, aliquot Opida & nobilem illam Ranzovianam domum Bredenbergam alluit, posteaque se in Albim exonerat. *Chilonium* vulgo *Kile* vetus est Opidum, Portumque habet capacem, in quem ex Germania, Livonia, Dania & Suecia magno Holsatiorum quæstu merces deferuntur. Sunt in eodem Holsatiæ tractu *Crempa* & *Reinholdsburgum*: illi nomen est a fluvio præterlabente, huic a conditore. Sunt & *Meldorpia*, *Heininckste* & *Tellinckste* in Ditmarsia, & Stormariæ Metropolis *Hamburgum* Emporium nobile ad Albim, quod post multas *Lacus.* calamitates bellicas a Carolo magno restauratum est, & tempore Henrici iv Imperatoris muris cingi, portisque tribus & turribus duodecim ornari cœpit. *Flumina* In hac urbe vixit sepultusque est Albertus Crantzius, Historicus neque indisertus, neque mendax. Paludibus frequens regio, imprimis vero Ditmarsia, quæ paludum beneficio innixa semper obsequium Daniæ Regum respuit, superioribus annis jugum admittere coacta. Rari ac pene nulli hic Montes conspiciuntur. *Maris cōmoditates* Fluviorum qui hanc regionem irrigant, nominatissimus est Egidora vel *Eidera*, sunt & alij, quorum plerique rivuli potius quam justi fluvij dicendi. Cæterum mare Balthicum, qua parte Holsatiam & Slesvicum Ducatus alluit certos habet & jucundos sinus, Isthmos Græci nuncupant, in quos magno accolarum commodo erumpit, & *Montes.* tutos negotiatoribus navibusque marinis fluctibus defatigatis præbet recessus. Piscatum etiam uberem & maxime Salmonum alicubi subministrat. Regio plana est, quæ raris extollitur montibus, & quem inter duos præcipuum exhibet is minime rarus, situ est perjucundo, & belli togæque ornamentis quibus a nobilissimo viro Henrico, Rantzo- *Sylva.* vio decoratur, admodum celebris, inter Lubecam & Hamburgum urbes nobiles. Arcem tam antiquitate, quam primo conditore illustrem sibi impositam, & ad radices Opidum adjunctum habet. Sylvæ hic frequentes, quibus pene tota implicata ac referta imprimis Dithmarsia. In his *Borcholt*, *Burgholt*, *Alverdorpenholt*, *Resenwalde*, ac complures aliæ. *Senatores* Habuerunt autem Hollsati xlviii viros totius terræ Præsides, ad hos ex singulis parochijs appellatio devolvebatur. Hi judicium exercebant. Subactis autem illis cum jam divisi sint in duas partes, in singulis præcipui eliguntur ex Incolis ejus terræ viri xii una cum Præfecto, qui plerumque est Doctor sive Licentiatus juris. Hi omnes honesta habent salaria a Principibus, additurque illis scriba, nec non inspector sive Præses ex nobilitate Holsatica. Horum alter ex parte Regia plerumque est Præfectus Steinburgensis, alter vero ex parte Ducis Adolphi, est Præfectus Gottorpiensis. Hi nunc Iudicio præsunt in singulis partibus, omnesque discutiunt causas. Subditis tamen libera conceditur *Leges & instituta.* appellatio ad Principes & Senatores utriusque Ducatus, tam Slesvicensis quam Holsatensis. Habuerunt antea jus scriptum, quod paullulum jam mutatum est, & secundum jus commune reformatum, compilatumque ab Henrico Rantzovio Vicario Regio, Sigefrido Rantzovio, Domino quondam in Nienhus, D. Adamo Trazigero & D. Erasmo Kirslemio, secundum quod jus omnes causæ deciduntut, & pœnæ delictorum irrogantur. Nulla præstant servitia Principibus, sed de singulis terræ paludosæ jugeribus tenentur solvere florenum; de jugeribus autem terræ arenosæ dimidiam partem sementi dependunt.

Holsatia habet quatuor ordines, Nobilium, Ecclesiasticorum, Civium, & Rusticorum, quorum duo sunt genera. Aliqui enim possident bona propria, hæreditaria ac libera. Alij vero bona conductitia censui alijsque exactionibus & servitijs obnoxia. Nobiles habent arces ac prædia sua cum pleno dominio majore ac minore, cum venationibus, piscationibus & aucupijs, quæ maxima ex parte sunt allodialia & hęreditaria. Nonnulla sunt feudalia tam masculina quam fœminina. Holsatorum privilegijs cautum est, ne novis exactionibus aut vectigalibus a Principibus graventur, prout etiam Principibus non integrum est bella suscipere non interveniente consensu Ordinis equestris. Hęc privi- *Familiæ nobiliores* legia Principes confirmare tenentur, antequam illis a subditis juramentum fidelitatis prębetur. Familias non habet ultra xxiv, quarum nomina in Holsatica chorographia recensentur, ex qua excerpi possunt, sed in singulis multi ex eadem stirpe progeniti existunt, ut Rantzoviorum fere hoc tempore sunt centum, & quinquaginta castra ac varias possessiones obtinent. Inveniuntur etiam Aleseldiorum & Powischiorum fere totidem. Habet Holsatia Episcopatum unum, videlicet *Lubecensem*. Hamburgensis enim Episcopatus Bremensi subjectus est. Capitula tria, *Lubecense*, *Hamburgense*, & *Outinense*. Abbatias tres, videlicet *Reinfeldensem*, *Bordesholmensem*, & *Scismariensem*. Monasteria decem inter quę tria sunt nobilium monialium magnique proventus, quę adhuc florent: Cętere fere in Scholas ac Xenodochia sunt conversa.

Nobilium lites dijudicantur a Senatu Ducatuum judicio, pręsidentibus plerumque Principibus, ut privilegijs ipsorum cautum est. Ab ordine Senatorio interposita idonea cautione appellare licet ad Cameram Imperialem. Cives gaudent propijs privilegijs ac utuntur Iure Romano sive etiam Lubecensi. Mulctę inter Principes ac Civitates plerumque dividuntur. Molendina spectant ad Principes. Subditi a sententijs quas Senatus civitatum tulit, appellare possunt ad quatuor Ciuitates iudicio peculiari exercendo destinatas. Ab his permittitur ipsis appellatio ad Principes & Senatores Holsatię, ac ulterius etiam ad judicium Camerę Imperialis, ita tamen ut cautio idonea pręcedat. Rusticorum causę ventilantur per eorum causidicos sub dio in patentibus campis. Adsuutque ejusdem loci viri nobiles una cum præfectis ac duobus accessoribus, veluti testibus. Ibi in medium prodeunt, qui contra alios litem se habere existimant, auditisque & cognitis partis utriusque actionibus defensionibusque, conventus universus rusticorum e consilio exire jubetur. Expensis ibi diligenter cōtroversijs in consessum redeunt, vocatisq; litigatoribus de jure pronuntiant. Si quis stare judicio non voluerit, ad duodecim constitutos judices, vel ad aliquot parœcias, & ab his etiā ad Senatores ejus Principis cui Rustici sunt subjecti provocare licet. Ab his etiam appellatio ad cōmune forum Holsaticū cui principes stipati consessu Senatorū pręsunt, & deinceps ad Cameram libera conceditur, modo litis gravitas excedat summam 12 florenorum Rhenensium, vigore privilegij ab Imperatore Ferdinando Principibus Holsatię dato.

DANIAE IIII
TABVLA.

Fioniam cum circumjacentibus Insulis continens.

Fionia.

HÆc pro Methodi ratione de Ducatu Slesvicensi & Holsatia sint satis, succedit *Fionia* cum Insulis circumjacentibus. *Fionia*, vulgo *Fuynen* primum locum inter cæteras in sinu Codano insulas a Zelandia tenet. Nomen habet a pulchritudine.

Vnde dicta.

Est enim tam formæ quam situs amœnitate conspicua. Tam modico autem interfluente Freto *Middelfar Sunt* dicto, a Continente Daniæ avulsa est: ut cohæsisse videatur.

Situs.

Hęc sicut ab Occasu Iutiam, ita ab Ortu Zelandiam prospectat, ac medium Daniæ locum obtinere putatur; ab extimæ remotionis limite pari spatiorum intercapedine disparata.

Soli fertilitas.

Habet in longitudine milliaria duodecim & in latitudine quatuor, Terra (ut mare piscosissimum taceam) est uberi gleba & colono admodum grata. Copiosa enim Frumentorum proventu ita abundat, ut ad remotissimas regiones, ea quotannis passim emittat, præsertim Siliginem & Hordeum. Ac cum ager iste multis dotibus, & cerealibus bonis adeo sit fœcundus, numquam tamen stercoratur; Vnde ante civitates multum fœtoris esse ob abjectos pecorum fimos, qui ibi nulli usui sunt, scribit Munsterus.

Animaliũ varietas.

Tot etiam Regio hæc Boum armentis abundat, tam fœcunda Vaccarum atque Equorum mater ac nutrix est, ut numerosos Boum & Equorum greges Germanis annuatim suppeditet. Nec desunt, ob multas per totam Insulam Silvas, Cervorum, Capreolorum, Leporum atque Vulpium venationes.

Vrbes.

In ejus quasi meditullio Metropolis est *Ottonia* vel *Ottonium* vulgo *Ottensehe* Vrbs Episcopalis ob Ottone primo multorum testimonijs ædificata, circa ea tempora, quando Heraldum Regem ad fidem Christianam suscipiendam impulisset. Vrbs hæc Emporium est Insulæ non vulgare, in quo circa festum Epiphaniæ Insulanorum ac præcipue nobilium frequens conventus, sicut Kilonij in Holsatia, celebrari solet. Discreta est autem Fionia in Præfecturas viginti quatuor, Civitates sexdecim, & arces Regias sex. Reliquæ autem civitates circum Ottoniam veluti Centrum æquali prope distantia, in Maris littore ita sunt cõditæ, ut Portuum situsque oportunitate, negotiationes suas, non solum in mari Balthico, verumetiam per Sueciam, Norwegiam, Russiam, Belgium, atque Germaniam longe lateque exercere soleant. Inter eas sunt *Niburch*, *Sienburch*, *Faborch*, *Assens*, *Bogens*, *Middelfart*, *Kettemynde*. Arces Regiæ præcipuæ *Neuburgum*, *Hagenschow*, *Hinsgagel*, *Escheburg*, & curia *Rugardt*. Pagi hic complures, & Nobilium prædia non pauca. Est enim hæc Insula ob Cœli amœnitatem, & jugera fructuosa, Nobilibus viris gratissima.

Maris cõmoditas.

Mare incredibilem piscium fœturam & copiam subministrat: ac Sinus omnis tanta piscium frequentia repleri consuevit, ut interdum impacta navigia vix remigij conamen eripiat; nec jam præda artis instrumento, sed simplici manus officio capiatur. Qui littora inhabitant, præter agriculturam, piscationibus etiam incumbunt, unde non contemnenda rei domesticæ compendia sibi comparant.

Montes.

Sunt etiam quædam in hac Insula loca, bellicis prælijs nostra memoria nobilitata. Est enim Mons quidam *Ochenberch* non procul ab arce Hagenschow, in quo Regis Christiani tertij auspicio Ioannes Rantzovius Eques Auratus Dux belli, ingenti prælio devicit Christophorum Comitem Oldenburgensem, Anno Christi CIↃ IↃ XXXV, die XI Iunij, quo in conflictu duo Comites, alter Hagensis, alter Tecklenburgensis interempti sunt, quorum cadavera postea loco pugnæ effossa, Ottonium delata, & in templo Canuti sunt sepulta. Circa idem etiam tempus in monte *Fauscheburgh*, qui I milliaris intervallo dissidet ab Opido Ascens, aliquot rusticorum millia cæsa sunt atque profligata.

Sylvæ.

Multis præterea Silvis ornatur hæc regio in quibus Ferarum magna copia.

Opera publica.

In urbe Ottonia duo sunt Templa insignia, unum Canuto, alterum Francisco consecratum. In hoc Ioannes Rex anno Christi CIↃ IↃ XIII, & Filius ejus Christiernus, cum in exilio & captivitate annos XXXVII consumpsissent, anno CIↃ IↃ LIX sepulti sunt: circa illud forum est valde amplum & spaciosum, in quo Rex Daniæ cum Ducibus Holsatiæ & Slesvici antiquum fœdus anno CIↃ IↃ LXXX renovavit. Ferunt etiam Ottonij matrem Regis Christiani secundi, mirabile & artificiosissimum opus, ingeniosa sculptura in ligno formatum super altare quoddam apud Minoritas collocasse, cujus simile in Europa non invenitur. Atque hæc de Fionia, nunc ad Insulas transeamus. Sub Fionia continentur Insulæ nonaginta ad Meridiem sitæ, pleræque habitabiles, quarum illustriores contra Vandalicas civitates objectæ hæ sunt: *Langelandia*, *Lowlandia*, *Falstria*, *Arra*, *Alsa*, *Tosinga*, *Aroe*.

Langelandia.

Langelandia vulgo *Langeland*, milliaria septem Germanica in longitudine habet. In hac Opidum est *Rudkepinga* dictum & *Tranekera* arx Regia, suntque in ea complures pagi, parœciæ & procerum ædes. Sinus Maris Balthici prope hanc Insulam proprie *Belts* dicitur, ut ex Tabula patet. Ex quo verisimile est, eumdem a Plinio lib. IV. cap. XIII *Lagnum* Sinum dici, quem conterminum Cimbris tradit.

Lawlãdia. Soli fertilitas. Opida.

Lawlandia freto *Gronesund* a Zelandia & exiguo maris trajectu a Falstria separata. Hæc Frumenti, & Avellanarum nucum est adeo ferax, ut naves eis onustæ plures in provincias deferantur. Opida habet quinque, quæ sunt *Nistadt*, *Nasco*, *Togrop*, *Rotbus*, & *Maribus*, præterea arces aliquot Regias, procerum ædes, parœcias, & pagos multos.

Falstria. Opida.

Falstria, longa est quatuor milliaria Germanica, ac civitates habet *Stubecopen*, & *Nicopen*, quæ Daniæ Neapolis ob amœnitatem, ac præstantiam dicitur. Ex hac Insula juxta Regis prædium, frequens in Germaniam trajectus, qui septem est milliarium ad Warnemundam. Plurimum Frumenti annuo proventu vicinis locis suppeditat. *Aria* sesquimilliari ab Elysia distans, silvis convestita, ac proinde gratos venatoribus præbet recessus, tres habet parochias, & aliquot nobilium curias, cum Opido & arce *Koping*. Cum Elisia, ad Ducatum Slesvicensem spectat, Ducique Ioanni paret.

Elisia. Situs.

Elisia sive Alsa vulgo *Alsen* mediocris magnitudinis Insula, nam quatuor milliaria in longitudinem, duo in latitudinem patens, non magno intervallo a Ducatu Slesvicensi separata, marinum recessum, ac Sinum Flenburgensem *die Flenzburger Wick*, respiciens, a primis Anglorum sedibus eodem sinu disterminatur. Monet nos Ranzovianum Musæum, Romanos, insulares hosce *Elisios* nuncupasse. Quemadmodum & eos, qui proximam colunt Insulam *Arios*. Quam eandem hoc tempore appellationem retinent. Ptolemæus perhibet, *Anglos* antiquissimos esse terrarum Septemtrionis, ad Oceanum Incolas. Quibus Tacitus conjungit *Elisios*, *Arios* & *Monimos*. Quorum jam quoque nomina, ijs locis in usu sunt, *Alsen*, *Arr*,

IVTI
AE
PARS
Occi dens
Miliaria Germanica Communia
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio
ALSEN
Seldorp
Kolding
Henneberch
Bert
Westorp
Hadersleue
Wandeling
Hopdorp
Apenrade
Arnis
Corotgard
Osteregens
Glinte
Grindelos
Engar
Corop
Nesgauel
Steke
Bowens
Sanagger
Hersloe
Golbirg
Semby
Ostorpgard
Schouby
Kersgard
Welby
Gelsteek
Elwich
Sunderfee
Daulund
Ostorp
Lundby
Causlund
Klein Fennó
Asperop
Branderop
Rugard
Langsee
Allese
Porop
Odensee
Harndorp
Gamborgh
Vby
Wiby
Bremby
Trostorp
Sangarum
Hugerop
Belling
Brulle
Wering
Broby
Dalmkloster
Fens
Osloe
Fosse
Temerop
Kincke
Kincksee
Bafslo
Tandorp
Sellested
Lemlos
Crarop
Barlos
Seby
Husby
Gangloud
Ossenberg
Sunderby
Aggerns
Hollenis
Ary
Brando
Baltholm
Norderborch
Helitzgard
Emelgard
Nutmerck
Lusappel
Kenis
Braba
Melit
Iken
Torp
Kenting
Torpgard
Gammelgard
Oushyl
Tansgart
Forbeck
Taustloff
Ronshof
Monckgard
Sunderborch
Olckbyl

MARE
BALTI
CUM
ZELAN
DIAE
PARS
De
Belt
LANGE
LAND
Arr
ONIA
Oriens
Meridies
33
Romso
Lundhouet
Lundsgard
Rorbeck
Kartemunde
Schouwesbo
Bowens
Schenderop
Nyborg
Knutzhouet
Slipshauen
Bowens houet
Kallenborch
Korfeer
Skelskoer
Sproe
Erbeck
Frorop
Tangart
Osendorp
Lango
Glorp
Lungard
Regin
Lorop
Tyrenborch
Kirckby
Meistorp
Wegstorp
Twed
Seby
Witkel
Puntholm
Schering
Vldorp
Swinborch
Egens
Rotkel
Nackeby
Aastorp
Feborg
Bregning
Keping
Tandorp
Drye
Birckholm
Wresen
Smorsack
Oms
Aggery
Eckholm
Ho
Kragacker
Bostorp
Snoden
Traneker
Faruel
Rudkeping
Tolsbyl
Fulsbyl
Schofsgard
Humlud
Foleth
Magelby
Kruggeloß
Goltstaf

DANIAE IIII TABVLA.

Sylva. Taſſinga, Situs. Mare.

Moen. Opidum in Alſen, ſive Eliſia eſt *Sunderburgum*, & ejuſdem nominis Caſtrum, cum alijs *Norborch*, *Oſterholm*, *Die Holle* : *Gammelgardt*. Parochias habet populoſas decem, & tres, unde aliquot armatorum millia ſubito dare poteſt. Saltuoſa eſt, quare Cervorum & varij generis Ferarum venationem præbet. Quemadmodum & marinos, dulciumque aquarum Piſces, atque Siliginem. Et quia paſſim compaſcua, rei pecuariæ fovendæ idonea. *Taſſinga* ſive *Toſinga*, inter multas alias Inſulas, prope Opidum Fioniæ *Swineburgum*, præcipua, milliare in longitudine habens, in qua præter aliquot parochias, curia eſt *Kettorp*, ad Roſenkranſios, & Ranzovios ſpectans. Ex hac Inſula, ab Opido Aſcens, in Iutiam duo ſunt milliaria, ex Niburgo in Zelandiam quatuor milliarium per Mare Balthicum trajectus, alioqui admodum periculoſus, præſertim Mari procellis exagitato. Nam cum Orientalis pelagi unda, ex tot fluminibus jugiter illabentibus aucta inter tam multas Inſulas exitum querens, in modum torrentis velociſſimo curſu protrudatur, facile contingit, ut ventis a diverſa parte obluctantibus, fluctus in immenſum attollatur : Nautæque undarum ambiguis vorticibus, periculoſe implicentur, unde multi in hoc trajectu abſorpti feruntur. Anno CIↃ clxx Epiſcopus Sleſvicenſis, in trajectu hujus Freti cum magno ſuorum familiarium numero perijt, qui longo tempore poſt repertus, in Monaſterio Forenſi in Zelandia ſepultus eſt. Anno CIↃ IↃXIII Sereniſſimus Daniæ Rex Ioannes, vix menſem ante obitum, profecturus in Iutiam, incolis jus dicendi, & controverſias dirimendi cauſa, cum Balthicum Mare trajiceret, tempeſtate ſubita exorta, cum Regia navis varie luctantibus inter ſe ventis, atque fluctibus quaſſata eſſet, in tanto fuit diſcrimine, ut cum ad Opidum Niburgum appuliſſet, aſcendiſſetque de navi in pontem, converſus ad Mare, veluti mortem ſuam præſagiens, dixerit : Vale Balthicum, vale eam in nos hodie ſævitiam exercuiſti, ut per te tranſitum nobis patere poſthac te nolle oſtenderis. Ac tametſi omnes naves commodiſſime, inter Scaniam, Zelandiamque per fretum *Den Sund*, navigare ſoleant, tamen frequenter accidit, ut navigia minora, quibus minus periculi eſt, ab Inſulis ac locis vadoſis ex Holſatia, Lubeca, alijſque vicinis Regionibus ſolventes, per hoc Balthicum Mare navigationes ſuas inſtituant. Ita tamen ut in Opido Niburgo, cõſueta vectigalia, ſolvere cogantur. Sed quoniam hic & ſupra ſæpius Maris Balthici mentionem feci, non poſſum præterire hoc loco, rem quam in documentis quæ ætati noſtræ potuerunt eſſe cognita lego, in extrema Scandinavia, qua Mare Balthicum, ſive Codanus Sinus finitur, apud Ellebogium Opidum Hafniæ Regni Danici metropoli è regione oppoſitum, Monſtrum æquoreum Monachi formam exprimens ad unguem glabro capite, ruſticana facie involucro humerario cuculli ſpeciem adumbrante, in littus illud immanis procellæ vi expulſum fuiſſe, mutum, ſermonis uſu defectum, ut cætera marina omnia, lamentis tantum ac ſuſpirijs altioribus perſtrepuiſſe, nec ultra triduum vitam extraxiſſe; cujus ſimulachrum expreſſum ad Carolum V Imperatorem tunc in Hiſpanijs agentem, a Rege Danico miſſum, manuque viri nobilis exhibitum conſtat. Simile exemplum apud Camdenum legimus: Hominem ſylveſtrem a piſcatoribus inter retia comprehenſum, qui ſpeciem humanam omnibus membris prætendebat, capillos habebat & barbam prolixam. Hæc & ſimilia exempla confirmant, verum eſſe, quod vulgus dicit; Quicquid naſcatur in parte naturæ ulla, & in mari eſſe: & non omnino commentitium, quod de Tritone Concham inflante, deque Homine marino ex Legatorum (quos ob id ſolum Olyſipponenſes ad Tiberium Principem miſerant, & ex equeſtris ordinis virorum illuſtri fide refert Plinius. Conſtat item non omnino fictum & commentitium eſſe, aut in poëtica corte natum ſermonem de Nereidibus : quarum non exiguum numerum apparuiſſe olim in Gallico littore D. Auguſto Legatus illius perſcripſerat. Eam certe de Nereidibus opinionem haud falſam fuiſſe teſtatur idem ſcriptor, corpus univerſum ſquamis hiſpidum etiam qua humanam ſpeciem referunt, illis tribuens, quarum in morte triſtem gannitum, ſive ut manuſcriptus codex habet, cantum ab accolis longe auditum commemorat. Quid quod apud pagum Brilæ finitimum, cui *Swartewale* nomen eſt, viſatur hujuſmodi æquorei Monſtri ſceletos in æde media ſuſpenſa? Sed Hæc hactenus, ad Inſulas redeo.

Aroe.

Aroe, in aditu Sleſvicenſis Ducatus ſita, ubi in Fioniam per Arſenſem, ſive Ottenſem ſinum, ad Opidum Aſcens, trajicitur. Quatuor eſt diſtinctis habitata pagis. Sunt & Inſulæ *Romſo*, *Endelo*, *Ebelo*, *Fenno*, *Broko*, *Brando*, *Toroe*, *Aggernis*, *Hellenis*, *Iordo*, *Birckholm*, &c. Hæc de Fionia Inſuliſque circumjacentibus dicta ſufficient. Quibus hoc loco potius quam nuſquam deſcriptionem Inſulę *Huenæ* in celebri Porthmo Regni Daniæ quem vulgo *Oerſund* vocant, ſitæ, Coronidis quaſi loco libet adjicere : in qua Arx *Vraniburgum* dicta, quamplurimis, varia exactaque ratione, elaboratis Machinis Aſtronomicis referta.

Huena. Situs.

Hujus Inſulæ medium ubi Arx ipſa conſiſtit, elevationem Poli quinquaginta quinque, LIV cum dimidio graduum obtinet, & ab Occaſu removetur partibus XXXVII fere. Habet autem in circuitu 8160 paſſus majores, quorum quilibet V pedum aſſumitur, unde duo quaſi milliaria Germanica mediocria in ambitu adæquat. Quæ, cum in celeberrimo totius Regni Freto, per quod quam plurimæ naves ab Orientali in Occidentale mare, & vice verſa jucundo proſpectu tranſeunt, conſtituatur, quædam etiam hujus Regni præcipua Opida in propinquo circuitu proſpicit. In Zelandia Hafniam verſus Libonotum tribus milliaribus diſtantem, Helſingoram, ubi naves prætereuntes ſolvunt vectigalia, & Arcem Croneburgum verſus Circium duobus milliaribus. Totidem etiam Helſinburgum in Septemtrionem, idque in Scanię littore diſtat, in quo etiam Landiskronia, unico ſaltem milliari diſſita. Verſus Eurum patet Lunda, quæ licet maritima non ſit, tamen hinc ſpectatur verſus Meſeurum diſtantia IV milliarium. Malmogia vero Vpophænicem reſpicit, remota milliaribus quinis. Has civitates Inſula in circuitu videt, & viciſſim ab his cum ſit admodum alta proſpectatur.

Soli fertilitas. Animaliũ varietas.

Licet vero non admodum magna ſit, nulla tamen eius pars ocioſa & ſterilis exiſtit, eſtque ferax Frugum, & Iumentis abundat, alit Damas, Lepores, Cuniculos, & Perdices magna copia, ac piſcaturæ apprime oportuna eſt. Silvulam habet ex Corylis, ubi nulla Nucum vermiculis unquam infecta viſa eſt, ut neque Glires hæc terra patitur. Olim quatuor arcibus inſignis erat, cum Huenellæ gigantiſſæ (ex qua hæc Inſula nomen accepiſſe creditur) poſteri, inter quos Hugo & Grunhilda apud Germanos in Athletarum hiſtoria celebres, memorantur, illam inhabitarent. Nomina arcium adhuc recenſentur: *Synderburga*, quæ verſus meridionale littus ſita erat, quemadmodum *Nordburga* oppoſitas partes circa Boream obtinebat. *Karhecidia* vero Ortum hyemalem, veluti *Hamera* æſtivum reſpiciebat. Harum quatuor Arcium fundamenta adhuc conſpiciuntur, ſed rudera nulla ſunt reſidua. Licet vero Inſula hæc admodum alte inter marinam ſalſedinem exſurgat, rivulos tamen & fontes aquæ dulcis, non paucos habet. Eſtque inter alios fons, qui nulla unquam hiberni frigoris vehementia congelatur, quod alias in his Regionibus eſt rariſſimum. Cæterum hæc Inſula Nobiliſſimi Viri Tychonis Brahe Domini de Knudsdrup Aſtrologicis omniumque liberalium diſciplinarum ſtudijs & Vraniburgo Arce ab eo Sereniſſimi Regis Daniæ Friderici II decreto, Aſtronomiæ inſtaurandæ gratia ædificata, valde famoſa.

BORVSSIA.
SIVE
PRVSSIA.

BORVSSIAM ultimæ Germaniæ oram a Borussis populis nomen obtinere, Erasmus Stella author est. Hi teste Ptolemæo ad Riphæos montes, ubi in Septemtrionem fusius excurrunt, nec longe qua Tanais ex eis erumpit, consederunt: & sedium suarum pertæsi valida manu, se in hæc loca effudere, & a suo nomine Borussiam totam regionem dixere, quæ nunc una litera extrita, & altera mollius expressa *Prussia* dicitur, vulgo *Pruissen*. Rei fidem facit, quod etiamnum populi ad Riphæos habitantes eodem parique sermone quo hi utuntur. Gordianus Gothus tradit Hulmigerios Germanos eam tenuisse, atque ab ijs dictam *Hulmigeriam*, cujus nominis reliquiæ sunt in *Culmigeria*. Borussia a Vistula amne, quem ad Occidentem terminum habet, incipiens, sinumque Maris Balthici qui Septemtrionale ejus latus ambit, percurrens, ad Ortum *Alanos* habet, ad meridiem *Hamaxobios*.

Regio. Nomina, & unde deducta.

Situs.

Aëre fruitur amœno sed frigidiore. Regio omnis est fœcundissima, & finitimis provincijs longe beatior: ager Frumenti feracissimus quod Polonicum & Lithuanicum bonitate excellit. Abundat Melle & Apibus, æque ut ceteræ regiones Septemtrionales, quarum alveos ceu nativos intra arbores ad hoc cavas cernere est: ex quibus tanta Mellis & Ceræ copia provenit, ut Germaniæ, Britanniæque, ac ceteris adjacentibus Insulis, commode harum rerum usum suppeditet. Est in ea quoque Pecorum ingens vis, multa ac copiosa venatio. Ingentes enim vastæque Sylvæ multa Ferarum genera alunt. Quæ præter Vrsos, Apros, Cervos, quibus abundant, proferunt Vros excellēti vi & velocitate, vulgo *Bubalos* vocant. Gignunt & Bizontes jubatos, e Boum sylvestrium genere. Equos etiam sylvestres quorum carne incolæ vescuntur. Gignunt & Alces (quos falso sylvestres Asinos quidam autumant) specie media inter cervinam & jumenti, nisi quantum aurium proceritas, ipsaque cervix distinguit, magnitudine inter Camelum & Cervum, hos vulgo *Elandos* vocant. Præter illa & pelles quasdam non ignobiles mittunt hę sylvæ, quę vestium fimbrijs principum hominum subduntur. Lectorum etiam stragula ex his consuunt, pretioque ingenti vendunt. Ictides Latini ea animalia, vulgo Martes vocant. Vsque ad tempora Friderici II Imperatoris plerique Borussi idololatræ fuerunt, quo imperante anno CIↃ CC XV Crucigeri Ordinis Teutonici eos vicere, Religionemque Christianam docuere. Postea Provinciæ & Civitates Borussiæ anno CIↃ CCCC XIX, Crucigerorū moti avaritia & ferocia, ad Casimirum Poloniæ Regem defecerunt. Post annos triginta octo repetita defectione Marieburgum cum alijs castellis & urbibus Regi vendiderunt 476000 florenis. Quum autem Mariani obedientiam Regi recusarent, tamdiu utrimque vario Marte dimicatum est, donec universus tractus Alberto Brandeburgico ultimo Crucigerorum Magistro cessit, qui etiam Cracoviæ a Sigismundo Poloniæ Rege Princeps secularis & eques auratus factus est. Itaque nunc partim exclusis, partim conversis Barbaris, Regio omnis a Polonis & Germanis habitatur. Nisi quod reliquiæ Barbarorum ad Curlandicum Lacum adhuc supersunt, qui cum Livonibus & Lithuanis idiomate, moribus, habituque conveniunt.

Cæli qualitas, & Soli fertilitas.

Animaliū varietas.

Imperium Majorum

1419 Ladislaus Jagello regnabat. Vide Cromerum anno vero 1457 nominata summa [illegible] per Casimirum regem.

Divisam autem fuisse Borussiam tradunt in duodecim Ducatus a Venedus o Principe, quorum nomina hæc, *Sudavia, Sambia, Natangia, Nadravia, Slavonia, Bartonia. Galindia, Varmia, Hogerlandia, Culmigeria, Pomesania* & *Michlonia*. *Sudavia* prorsus a Crucigeris ita vastata est, ut ex nobili Ducatu hodie vix septem pagi, & quidem viles, in Luptavienſi territorio supersint. In *Sambia* sunt Civitates plures, *Lebenicht*, exstructa anno CIↃ CCLVI. *Kneyback* anno CIↃ CCC LXXX *Regius mons*, CIↃ CC LX, *Fischusia* anno CIↃ CCLXIX, *Lechstet* anno CIↃ CC LXXXIX. *Mulmelburgia* anno CIↃ CC LXXIX. In *Natangia* Civitates sunt, *Valdonia, Cirania, Centia, Creneburga, Heligenbeil, Fridlandia, Schippenbeilia, Brandenburga*. In *Nadrovia* vix aliquot casæ & tuguriola supersunt: cætera vastata sunt. In *Slavonia* sunt *Ragneta, Tilsa, Renum, Liccovia, Salavio, Labia, Tapia, Vintburgia, Christaderder, Baytia, Cestia, Norbeitia, Vonsdorf, Angenburgia*, & *Dringofordia*. In *Bartonia* sunt *Nordenburga, Iohansburga, Iurgburga, Inserburga, Richtenerder, Bortonia*, & *Rhenum*. In *Galindia* sunt *Orteleburgum, Rastenburgum, Neyburgum, Passenhumia, Dreschlovia, Lucia*, & *Lutzenburgia*. In *Warmia* sunt *Ressel, Streburg, Bischoffstein, Wartenburg, Allenstein, Melsatia, Helsberga, Wermeditum*, & *Gustadia*. In *Hogerlandia* sunt *Brandenburgum, Tolkiemit, Munhusia, Schorpovia*, & omnium maxima *Elbinga*, in littore maris exstructa, splendidis civium opibus & mercatorum frequentia celebris. In *Culmigeria* sunt, *Turunia* nobile Emporium exstructum ad Vistulam anno CIↃ CC XXV. *Culmina, Wentslavia, Adulsia, Geandentz, Gugeleburga, Schonsa Stesburga, Bartonia, Neumarckt, Rogosna, Papania, Fridech, Lipno, Lesna, Colba, Luben, Reden, Bergelavia, Lautergurgia*. In *Pomesania* est *Marieburgum*, Civitas ampla & munitissima, exstructa anno CIↃ CCC II. *Menticha, Stum, Christburga, Prensmarc, Salfeld, Merinec, Holand, Lustadia, Osterrada, Rosenburga, Marienwerder, Garnesia, Eulonia Germanica, Lebmulia, Hohensteyn, Schonenberga, Culenburga, Neunburga, Salavia*. In *Milchlovia* omnia destructa & vastata sunt, præter unam *Strahurgam*.

Vrbium nomina.

Regio omnis importationibus exportationibusque variarum mercium apta, propter frequentiam Fluminum, Sinuum, Portuum. Fluvij præcipui sunt, *Vistula, Nemeni, Cronon, Nogat, Elbinga, Vusera, Passaria, Alla, Pregol, Ossa, Vrebnicz, Lica* & *Lavia*. In quibus ut & in Lacubus dives piscatio. Mare etiam incredibilem piscium fœturam & copiam subministrat. Porro in littoribus Borussiæ ad mare Balthicum, Succinum colligitur quod incolæ vocant *Bernsteyn* ab urendo, & *Augsteyn* quod oculis prosit, Græci Electrum vocarunt, quoniam Sol vocitatus sit Elector, respicientes nimirum ad fabulam Phaethontis. Servius in octavam Æneida dicit tria esse Electri genera, unum ex arboribus quod Succinum dicitur: aliud quod in terra invenitur: tertium quod fit de tribus partibus Auri & una Argenti. Latini succino dederunt nomen a succo, quod & Solinus indicat, quum scribit, *Succum esse arboris, de nominis capessas qualitate: Pinum vero unde sit genitum, si usseris odor indicabit*. Quod autem addit, *Precium operæ est ire longius, ne Padanæ Silvæ credantur lapidem flevisse*, respicit nimirum ad fabulam quam Ovidius lib. II. Metamorph. refert: Heliades enim Phaëthontis Sorores miserandum casum Fratris deplorantes juxta Padum in Populos versę dicuntur, Clymene autem

Flumina.

Maris cōmoditates

Mater dum truncis avellere corpora tentat,
Sanguineæ manant tamquam de vulnere guttæ,
Inde fluunt lachrymæ, stillataque Sole rigescunt
De ramis Electra novis, qua lucidus amnis
Excipit, & Nuribus mittit gestanda Latinis.

Vistulam priscorum Eridanum esse deducit Ioannes Goropius Becanus in Veneticis et Hyperboreis eo argumento quod veteres scribant electrum supra Eridanum colligi: nusquam vero praeterquam ad ostia Vistulae colligatur. Plura argumenta ibi vide libro IX Originum Goropii. Est et fluviolus Rodaun ortus aliquot milliaribus a Dantisco, qui sub urbe Dantiscana influit in Vistulam.

Sed Vistula quoque supra Mariaeburgum (ubi in duos alveos prolatus aggeribus obiectis sectus, efficit insulam magnam et fertilem, quam Zulauam maiorem vocant Pruteni) nomen amittit. Nam sinister quidem alveus qui maior est Leniwka, dexter vero Nogatus dicitur. Quorum hic in Habum lacum tribus ostiis ille vero duobus, partim in eundem Habum, partim in mare infra Gdanum sese exonerat. Vide Cromerum in Polonicae libro 1.

Cromerus in descriptione Poloniae libro 1.

+ Ostia Vistulæ late sumuntur, nam et Habus vel ut tabula notat Frisch haff pro iisdem censetur, cum Copernicus Frauenburgum locum suum observationum describat ad ostia Vistulæ. Vide Nicolaum Copernicum libro quarto Revolutionum capite septimo

B O R V S S I A.

Plinius ſcribit a Germanis appellari Gleſſum a vitro, cui non diſſimile eſt, quum utrumque ſit pellucidum. Atque inde Gleſſaria regio ipſa a Romanis dicta. Ejus genera plura ſunt. Candidi odor eſt præſtantiſſimus, pretium nigro vilius: ſequuntur fulva & cerea. Fulvis major auctoritas, & quidem tranſlucentibus modico fulgore; imaginẽ enim igneam, non ignem ineſſe placet. Sunt in quibus decocti Mellis lenitas probatur, quę etiam ex eo mellea vocantur. Nero Imperator inter cetera vitæ ſuę portenta, capillos Conjugis ſuæ Poppeæ in hoc nomen adoptaverat, quodam carmine ſuccina appellando. Ejus ævo tanta copia Romam advecta eſt, ut retia arcendis Feris podium protegentia Succinis nodarentur. Arma vero & Libitina totuſque unius diei apparatus eſſet e Succino. Copiam iſtam procuravit Eques quidam Romanus, miſſus ea gratia ad Germaniæ Littora; qui etiam maximum pondus glebę attulit XIII Librarum. Solinus tamen refert, id a Rege Germaniæ Imperatori dono datum. Italorum primi Succinum noverunt Tranſpadani, allatum a Germanis in Pannoniam, inde circa Mare Adriaticum ad Venetos, quos Henetos Græci vocant, quæ res Græcorum Fabulæ cauſſam videtur dediſſe. Initio agreſtes Feminæ Monilium vice Succina geſtabant, poſtea in delicijs tantum ejus aucta eſt taxatio, ut hominis quamvis parva effigies, vivorum hominum vigentiumque pretia ſuperaret. Vis Succini uſuſque in multis. Attritu calefactum paleas & folia arida attrahit, ut Magnes Ferrum. Propterea Arabes Succinum vocant *Carabe*, quod Aboali interpretatur rapiens Ferrum. Cardanus ab humo folia ad duos pedes in ſublime rapta fuiſſe ſcribit Succini vi. Ramentorum ejus uſus apud quoſdam in ſacris eſt loco Thuris: quidam ea Oleo addunt, quod ſic dilucidius diutiuſque flagret quã lini medulla. Quis autem ejus in medicina uſus ſit, plenius ex C. Plinio peti poteſt, qui de hac re diſſerit lib. XXXVII. Hiſtor. naturalis cap. II & III. Habet etiam Boruſſia Silvas

Sylvæ.

incæduas, unde vis ingens lignorum & ad navalem uſum & ad domeſticum convehitur; teretumque Arborum ad malos navium accommoda, quę inde in remotiſſimas oras deferuntur: habent & Sylvę præter id ſuas divitias, unde quaſi ſponte compendium non mediocre Incolis provenit, Apum ſcilicet, de quibus ſupra diximus, & Ferarum.

Ratio gubernandi.

Dividitur hac noſtra ætate in Regiam & Ducalem. Polonię Rex, utramque Viſtulæ ripam, uſque ad illius oſtia hoc tempore immediate poſſidet. Inſula quoque Viſtula & Nogato concluſa, & omnia ad Recentem ſinum Opida & arces *Elbinga*, *Tolkemit*, *Frawenberga* & *Brunsberga*, uſque ad Paſſariæ oſtium: & tota *Warmienſis* Diœceſis ditio, ad Meridiem ampla, & Opidis agriſque cultiſſima, veſicæ inſtar, media in Ducali Boruſſia pendens, in Regis ſolius ſunt poteſtate. Etſi

Senatores & eorum frequentia

autem hæc Boruſſia Regi immediate ſubjecta, eodem cum Polonis Regno continetur: tamen peculiare Conſilium publicum, leges, judicia (a quibus tamen ad Regem provocatio eſt) Ærarij, & belli gerendi rationem habet. Conſiliarij Hujus Boruſſiæ quatuordecim ſunt. Duo Epiſcopi, *Warmienſis*, qui ſedem ſuam habet in Braunsberg, & *Culmenſis*. Tres Palatini *Culmenſis*, *Marieburgenſis* & *Pomeranicus*. Tres Caſtellani, *Culmenſis*, *Elbingenſis* & *Gedanenſis*, *Dantzick* vulgo; totidemque Succamerarij, & tres primariæ civitates, *Torunia*, *Elbinga*, *Dantiſcum*. Hi bis quotannis ad deliberationes & judicia coveniunt, menſe Maio Marieburgi *Margenburg*: ad Michaelis, Grudenti. Capitanei, ſeu Præfecti arcium & redituum regionum octodecim ſunt; *Marieburgicus*, & in Palatinatu, *Stumæ*, *Gnevæ*, *Mevæ*, *Stargardiæ*. In Pomenarico, *Slochoviæ* ſupra Tucholam juxta Bro flu. *Suezæ*, *Tucholæ*, *Derſaniæ*, & *Puſci* in Culmenſi, *Brodnicæ*, *Crudenti*, *Radine*, *Reden* forte, niſi ſit *G. Raden*, *Golbæ*, *Rogoſnæ*, *Regenhauſen*, & alij tres.

Ducalis autem Boruſſiæ olim Fratrum Crucigerorum Teutonici ordinis propria, ſub Alberto Brandeburgico Ordinis Magiſtro in hæreditarium Ducatum converſa, & ab Imperio Germanico avulſa, in Poloniæ Regis fidem & clientelam anno CIↃ IↃ XXV conceſſit. Ejus Princeps primum ac proximum Regi locum, in Conſilijs, Comitijs & alijs conventibus apud Regem Poloniæ tenet.

Leges & inſtituta.

Si lites inter Regem & Ducem exoriantur, a Conſiliarijs Regis juramento novo ad juſte judicandum obligatis, Marieburgi aut Elbingæ dirimuntur. Nobiles autem ſeu alij contra Ducem actionem habentes, coram Ducis Vaſallis a Duce ad judicium deputatis, eam inſtituunt, a quibus provocatio ad Conſiliarios Regis & Ducis Marieburgi conſtitutos libera permittitur. Cęterum unuſquiſque in judicium ubi bona ſita ſunt, vel domicilium Reus habet, vocari debet, nec ad extranea judicia trahi, aut a recto detineri poteſt. Iudicium aulicum quinque originarij Nobiles & tres Iuriſconſulti adminiſtrant. Iudices in Provincijs ita conſtituuntur, ut ex tribus a qualibet provincia nominatis, Princeps uuum eligat; ſecundum jus Culmenſe & conſtitutiones Provinciæ judicet. Si contra privilegia, libertates, jura, aut conſuetudines Princeps faciat, nec ad preces ſubditorum factum ſuum emendet, liberum eſt Ordinibus provinciæ abſque ulla rebellionis aut ſeditionis culpa ad Regiæ Majeſtatis Poloniæ patrocinium confugere, & vi pactorum inter Regem & Ducem initorum, defenſionem ſuorum privilegiorum ab eo poſtulare.

Sunt etiam in Ducatu Boruſſiæ duo Epiſcopi, *Sambienſis* qui Regiomonte, vulgo *Koningſperg*, & *Pomiſanienſis* qui in Marienwerder ſedet, quibus juriſdictio Eccleſiaſtica integra & non impedita in Academiam, Cõſiſtorium, Eccleſias, Paſtores, Scholas & omnes cauſas Eccleſiaſticas & matrimoniales; etiam facultas ſingulis annis viſitandi & ſynodos particulares ad conſenſum in Doctrina, in ritibus & in diſciplina retinendum, permittitur. Delicta eorum Epiſcoporum Politica, per Ducem: Eccleſiaſtica vero, ſi in doctrina vel ritibus deliquerunt, per generalem Synodum cognoſcuntur & puniuntur. Hujus Ducalis Boruſſiæ provinciæ ſunt *Natangia*, *Sambia*, Regiomonte urbe magna ornata, aulę Ducalis ſede, Academiaque & emporio celeberrimo inſignis, *Nadravia*, *Sclavonia*, *Sudovia*, *Galindia*, *Bartovia*, *Pogeſania*, *Pomeſania* ampliſſima provincia, & *Soſſavia*.

Mores.

De Religione & ritibus Veterum Boruſſorum mira narrat Meletius epiſtola X ad Georgium Sabinum. Coluerunt Dęmonia pro Dijs, atque etiam nunc multis in locis occulte colunt. Immunda quæque Animalia, ut Serpentes, Colubros perinde ac Deorum famulos nuntioſque religioſe venerati ſunt, quos intra Domos nutriebant, ijſque ut Dijs penatibus litabant. Deos in Sylvis ac Lucis habitare dixerunt, illis victimis ibidem ut placarentur, immolandum eſſe: ab his Solem pluviaſque expetendas. Feras omnes, Alcem præcipue, has ſilvas incolentes, ut Deorum ſervos venerandas eſſe ſenſerunt, ideoque ab eis abſtinendum. Solem & Lunam Deos omnium primos crediderunt. Tonitrua ac fulmina ex conſenſu gentium adorabant, tempeſtates avertendas citandaſque precationibus dixerunt. Hirco in ſacrificijs uſi ſunt, ob fœcundam Animalis iſtius naturam. Præcellentes Arbores, ut Robora, Quercus, Deos inhabitare dixerunt. Quare nec ejuſmodi arbores cædebant, ſed religioſe ut Numinum domos colebant. In eo numero & Sambucum & pleraſque alias habuere. Dies etiam natalitios & funera pari modo celebrarunt, mutuis, ſcilicet, commeſſationibus & compotationibus, cum luſu & cantu abſque mœrore, cum ſumma hilaritate & gaudio. Tam Barbari & literarum rudes olim fuere, ut nec credibile putarent, ſi quis diceret Homines inter ſe poſſe aperire quæ ſentiant & velint beneficio literarum. Idiomate proprio, & Livonico non abſimili utebantur, valdeque liberales & hoſpitales ſeſe advenis exhibebant, quorum potus aqua Melle miſta, & Lac equinum. Sed de his ſatis. Plura qui volet petat ex Eraſmi Stellæ de Boruſſiæ antiquitatibus libro ſecundo.

De successu profectionis meae tandem scribo. Secundo Vistula navigavi Dantiscum usque: Ibi commoratus sum una septimana. Tandem per Elbingam perveni Frauenburgum, ubi exceptus sum humanissime a Dominis Capitularibus praecipue vero Reverendo Domino Fabiano Konopacki, et R D Andrea Zagornij. Bibliothecam evolui inveni multos libros quibus Copernicus est usus Graecos et Latinos: exemplar tamen autographum non reperi. Hic dum anxius haereo venit mihi in mentem quaerere an non aliquae notae in exemplaribus excusis haberentur manu familiarium Copernici scriptae. Dum quaero incidit in manus exemplar manu ipsius Tidemanni correctum ex quo notas omnes cum emendationibus descripsi in meum exemplar. Quia vero permulti narrabant autographum translatum fuisse a Cromero ad Bibliothecam Heilsbergensis arcis, in qua tum Reverendissimus commorabatur, eo etiam profectus sum cum Reverendo Domino Zagornij. Divertimus ad Collegium Braunsbergense in cuius bibliotheca invenimus exemplar primae editionis Georgio Donnero olim a Rhetico transmissum. Observavi nonnullos obelos in isto exemplari. Cum Heilspergam pervenissemus Illustrissimum Dominum Episcopum salutavi epistolamque Magnificentiae Tuae ei obtuli, excepit me humanissime et Bibliothecae evolvendae facultatem concessit. Neque hic autographum repertum. Inveni tamen aliud exemplar Tidemanno a Rhetico transmissum, cum multis cancellationibus eorum quae Copernici non sunt. Praeterea aliquot epistolas Rhetici ad Tidemannum, e quibus multa de autographo aliisque ad operis emendationem intellexi.

Pilaw
Longitudine 46 36
Latitud 54 40
fere. An est a Graeco πυλη quod est porta vel ianua? Si ex istis locis vete res habebant electrum verisimile est Graecos mercatores huc accessisse. Impiger extremos mercator currit ad Indos. Non alii unde vero electrum habe tur.

An Rodaun fluvius qui est longitudine 45 graduum etc latitudine vero 54 17 etc est antiquorum Eridanus de quo multa Goropius? Vistulam ille vult esse non levibus coniecturis. Imo et Vistula iam ad ostia assumit alia nomina Nogat Laniwha. Vide Cromerum in Polonia.

Prabutum alias Risenburg.

Risenburg seu Prabutum long 45. 38
lat. 53. 47.

Reden Polonis Radzyn itaque Theodoricus a Reden cuius facit mentionem Cardinalis Schonbergius ad Nicolaum Copernicum, Radzynensis fuit.
longitudine 45. 18
latitudine 53 30

Tannenberg longitud. 46. 40 latitud 53. 35.
locus victoriae Jagellonis ex Cruciferis.
Gilgenburg. Polonis Dambrowno. Crom. lib. 16
Soldaw Polonis Dzialdow

Hanc tabulam mihi donavit Clarissimus Dominus Petrus Crugerus Mathematicus Dantiscanus cum essem Dantisci 1618

ex Ortelii Theatrum 1603

Lineæ rubræ desi gnant meam peregri nationem in Prussia per Varmiam cum bibliothecas varias perlustrarem propter Copernici opera. In hac peregrinatio ne magnam huma nitatem expertus sum Reverendissimi Do mini Simonis Rudni chi. Admodum Re verendi Domini Fabiani Konopachi Canonici Varmiensis. praeterea admodum Rdi Dni Andreæ Zagorny Iuris Vtriusque Doctoris et Canonici Varmien sis. Academiæ aman tissimi

LIVONIA.

SIVE

LIEFLAND.

Regio. Vnde dicta.

BORVSSIAM in mea Methodo sequitur *Livonia*, sive *Levonia*, vulgo *Liefland*, de cujus nominis ortu, nihil certi asseverare ausim; de eo autem sic scribit Althamerus. Fieri potuit, inquit, ut a Lemovijs progressi sint Livones seu Livonij postremi Germanorum ad littus Venedicum, ad Parallelum Scandinaviæ Insulæ, quæ Gothlandia dicitur, habitantes, quos tamen ab Efluis mallem derivare, vocabulo vulgari nonnihil suffragan te, Eyflender vocantur. Levonorum etiam mentio est apud Ptolemæum lib. II cap. XI. Et paullo post ubi de Æstijs sermo fit, inquiens corruptam Taciti lectionem restituisse Beatum Rhenanum, qui reposuerit Æstiorum gentes. Apparet enim, inquit, Rhenanus, in Archetypo fuisse Æstuorum pro Æstiorum, ex quo alius fecerat Estuorum, nam u pro ij veteres librarij ponebant. Si vero Archetypus habuit, inquit Althamerus, Efluos, ausim jurare Eyflandios ab illis nuncupatos, vocabulo paullum variato. Hi populi etiam Sudini dicuntur, & eorum regio Sudina, Prussiæ cohærens. Lectunnos quoque eodem reponere placet nonnullis, a quibus fieri potest, ut nomen derivatum sit,

Situs. Soli fertilitas. Animalium varietas.

Livonia autem ad Mare Balthicum sive Sinum Venedicum porrecta est Longitudine CXXV mil. Germanicorum, latitudine XL. Eam cingunt Borussia, Lithuania & Russia, cætera, Livonicus sinus lambit. Regio omnis plana, ac fertilissima est. Frumentum tanta copia profert, ut in annonæ caritate vicinis quoque regionibus opem ferat. Abundat etiam Lino optimo, ac Armenta alit plurima. Vrsos præterea in Sylvis habet, Alces, Vulpes, Lynces, Martes, Zebellos, Hermelinos & Castores. Lepores pro anni tempestate colorem mutant, haud secus atque apud Helvetios in Alpibus. Hieme sunt albi, æstate cinericei. Estque Ferarum tam frequens ubique venatio, ut ea ne rusticis quidem, licet crudeliter a Nobilitate habitis, unquam sit interdicta. Brevi, Livoniæ nihil deest eorum quæ ad vitam humanam sustentandam necessaria sunt, excepto Vino, Oleo & quibusdam alijs quæ mitiori Cœlo subjectis terris concessa divinitus, quæ tamen ex alijs regionibus abunde advehuntur.

Maiorum. Imperium.

Livonia ante annos CCCC opera Mercatorum Bremensium, & præcipue militum Teutonici ordinis ad fidem Christi adducta, cum multa periculosa cum externatum intestina bella & bellorum calamitates pertulisset, & vicinis suis Regibus & Dynastis quodammodo prędæ esset, tandem anno CIↃ IↃ LIX, sub Gothardo Ketlero ordinis Teutonici ultimo Magistro in fidem & clientelam a Sigismundo Augusto Rege Poloniæ tanquam membrum Regni & magni Ducatus Lithuaniæ accepta est. Cum autem die quinto Martij anno LXII, Magister ordinis Gothardus in arce Rigensi coram Polonię Regis Commissario Nicolao Ratzevilo Palatino Vilnensi ordinem suum resignasset, & primum Crucem, deinde Sigillum, postea literas & diplomata omnia, quæ Ordo a Cæsaribus & pōtificibus acceperat: præterea claves arcis Rigensis & portæ Civitatis, officium Commen datoris, jus cudendæ monetæ, vectigal piscium & omnia alia sua & Ordinis sui Iura Poloniæ Regi cessisset ac tradidisset: statim facta resignatione Gothardus prædicto Palatino nomine Regiæ Majestatis, Dux Curlandiæ & Semigallię publice proclamatus est, eique e vestigio nobilitas Curlandica & Semigallica velut hæreditario Domino juramentum fidelitatis præstitit. Postridie etiam dux Curlandiæ summus Regiæ Majestatis Locumtenens & Gubernator Livoniæ in curia Rigensi publice renunciatus, & claves arcis & portæ civitatis recepit. Nobilitati vero & Civibus omnia sua jura & privilegia restituta & confirmata sunt, prout in litteris apud D. Davidem Chytræum videre licet.

Vrbes.

Dividitur autem Livonia in tres partes locis & linguis distinctas, videlicet in *Estiam*, *Letteam* & *Curlandiam*. *Estiorum* provinciæ sunt, *Harria*, cujus Metropolis est *Revalia* Aquilonem versus ad mare Balthicum sita, nihilo Riga inferior, a Voldemaro condita & portu celebris. Cives jus habent Lubecense, monetamque cudunt quadrangularem. *Viria* in qua *Weisenburg*, *Tolsberg*, *Borcholm* Episcopi Revaliensis sedes. *Allantakia*, ubi *Nerva* ad fluvium ejusdem nominis, habetque ex adverso arcem Moschorum *Ivanowgorod*. Fluvius hic Livoniam a Moschorum ditione dirimit, & *Nyschlot*: *Odenpoa*, in qua *Derpt* sive *Topatum*, urbs Episcopalis & mediterranea, *Wernebec*, *Helmede*, & *Ringen*: *Iervia*, ubi *Wittenstein*, *Lais*, *Overpolen*, *Vellin*: *Wichia*, ubi *Abseel*, *Leal*, *Lode*, & *Parnovia*. Istis adjacent Insulę *Osilia*, *Dageden*, *Mona*, *Wormse*, *Vrangen*, & *Kien*, & aliæ plures, in quibus partim Estica, partim Suevica lingua utuntur. *Lettorum* urbes sunt, *Riga*, *Kokenhusen*, *Wenden*, *Wolmar* & tota Diœcesis Rigensis. *Riga* Primaria totius Livoniæ Civitas est ad Duinam, qua se in sinum Venedicum exonerat. Colonia hæc Bremensium est, muro fortissimo, propugnaculis, turribus, & bellicis tormentis contra omnem vim instructa, fossis insuper duplicibus & acutis stipitibus munita. Arcem habet instructissimam, in qua olim Magistri Livoniæ (Ordinis fratrum Teutonicorum) sedem habuerunt: eam ante paucos annos Gothardus Ketlerus, de quo supra, Regis Poloniæ feudalis nomine regio administravit; sed in civitatem ipsam nihil usurpavit juris. Administratorem enim sive Capitaneū aliquē Cives libertatis adsertores strenui non patiuntur, tributa solū Regi *Poloniæ* & obedientiam fideliter præstant, in cæteris jus municipale habentes. Præterea forum hic est omnium fere mercium Septemtrionalium, Picis, Lini, Ceræ, Canabis, Lignorum, aliarumq; rerum istiusmodi. Livi vero dicti sunt, qui tractum littoralem a Riga & ostio Duinæ versus Salin & Parnoviam flu. incoluerunt. *Curlandiæ* opida & arces sunt, *Goldingē*, *Cāda*, *Winda* quæ Polonis dicitur *Kies*, nobis *Wenden*, celebris jam olim ob aulam magistri ordinis Teutonici, in qua etiam Comitia celebrari solita: nunc Polonicis pręsidijs obsessa est: *Durben*, *Srunda*, *Grubin*, *Pilten*, *Amboten*, & *Hasenpot*: *Semigalliæ*, *Mitovia*, sedes aulæ Ducum Curlandiæ, *Selburg*, *Bauschenburg*, *Doblen*, & *Dalem*, urbes sunt. Semigalliam vero & Curlandiam a Lettorum populis & reliqua Livonia, fluvius Duna disterminat. Etsi autem Livonia uti dictum est, nunc Regi Poloniæ subjecta est, & Moschus tamen & Rex Sueciæ & alij multas arces & civitates in ea occuparunt & adhuc tenent, quisque sibi viciniores, nempe quas Polonus se restiturum suo corpori juravit.

Lacus.

In Livonia permulti sunt Lacus, insignior est *Beibus*, qui in longitudinem ad XLV milliaria Italica porrigitur, atq; vario Piscium genere abundat.

Flumina.

Fluvij sunt *Duina*, *Winda*, & *Becà*, ac nōnulli alij. *Duna* sive *Duina* Ptolemæi *Rubo* Peucero, ex Russia longissimo tractu per Lithuaniam & Livoniam manans duobus infra Rigam

milliaribus

LI: VONIA
Sue: tiæ pars
Stockholm
Vedde
Elsnabben
Alan dicę insulę
Castelholm
Abo
Fin: landię pa:
Mita
Hange
Korpa
Odeslo
Finnicus
Sibbenis
Worist
Dach: den
Dachden
Dagderort
Mo ne
Schworben
Sonneburg
Kulckon
Zel
Wijck
Osel
Arensburgk
Gemen
Sinu
Rune
magnus
Gotschesande
Swalagen
Waersond
Swarde
Vaeron
Wester garn
Slijchauen
Visby
Gotland
Gros Karlsohe
Ostergarn
Klein Karls ohe
Berwijck
Candwijck
Hoborg
Domesnest scopulus
Groß Irben
Klein Irben
Luserort
Rigisch
Angermund
boden
Nuborg
Oendange
Don: dangen
Debli
Liuonię
Pleiten
Erwalen
Caueren
Bullen
Windaw
Dansor
Angeren
Dagenho: uede
Curonia
Talsen
Honlen
Pilten
Tukum
Curen
Bulderow flu:
Hasaw
Candaw
Sackem
Rumen
Sebel
CVR
LAND
Edwalen
Benden
Als: vangen
Goldingen
Neuburg
Mitaw
Hasenpot
Dobelin
Sirow
Schagarden
Gronchof
Ekko
Schake
Durben
Neihaus
Sedaw
Owcze
Carbuna
Grubyn
Alsceden
Gramsen
Tresca
Groß Schaulen
Ianisken
Sessow
Olma
Schrunden
Kurtaw
Liba
Granishof
Frawenburg
Ruental
Sibenberg
Ambote
Platlen
Telsen
Sagara
Linkowo
Pappense
Heiligaw
Ritschaw
Warna
Polangen
Lauschen
Niemaxten
Li: thuani: æ
Nimersat
Memel
Retaw
Karten
Zeimi
samo: githia
Betigola
Miliaria Germanica communia
5 10 15
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio

Septentrio
Sinus posterior Liuoniæ
Ostium maris
Wolfsune
Hoheland
Oholm
Wrani
Tolsburg
Pedus
Daren
Nergen
Odello
Margeden
Narua
Jwanogrot
Jamnahrot
Mos:
Wadland
Lammer flu:
Solsuth
Reuel
Harnland
Kolk
Weissenburg
Wirland
Allantakia
Neuschlos
Etez
Borcholm
S. Brigitta
Peibas
Adawa
Adaw flu:
Zahor
co:
uiæ
Padis
Tolk
Fegefur
Weissenstein
Ierwen
Assa
Lais
Wdow
Coluta
Protenepe
Uissa flu:
Es:
t:
en
Ober Paln
Pernaw flu:
Talkef
Falkenaw
lacus
Kahela
Pleska
Pleskouia
Plescow
Alte Pernaw
Pernaw
Kanelicht
Embek flu:
Werbeck
Randen
Derpt
Odenpoa
Conftel
Altethorn
Ringen
Odenpel
Embeck flu:
Wielka Rzeka
Ostrow
Wielka flu:
Woronocz
Fellin
Tervest
Sara
Tils
Karkus
Ruien
Helmet
Walk
Ermes
Amosa flu:
Neuhaus
Jsburgk
pars
Opoczka
Salis
Burtnick
Wansel
Hewel
Lode
Olsen
Lemsel
Rosenbeck
Hochrosen
Podrow flu:
Samerpal
Wielicho
Corsula
Zawolocze
Parnicw
Maian
L I E F
Wolmer
Rop
Adzel
Welika flu:
Crasnihorot
Cremon
Treiden
Wenden
Treidera flu:
Aris
Trikatten
Segewalt
Nitaw
Kuneburg
Schmilten
Marienburg
Kwadaßow
Neumul
Lemburg
Jurgenburg
Rodenpeis
Sonczel
Schuien
Serben
Ramkesse
Tirsen
Siebis
Precista
Riga
Kerckholm
Let
Arle
Pebalgen
Schwaneburg
Marienhaus
Seswegen
Schitno
Woga flu:
Uxkul
L A N D
Lenewart
Ascherad
Sissegal
Berson
Neßcierda
Mieschouo
Polocensis
Duna flu:
Kockenhaus
Laudon
Lawon
Rositten
Lisno
Grienhof
Zur Schetz
Creitzburg
Luczen
Selborg
Nisch
Duneburg
Medericzcuria
Dubna
Ducatus
Selle curia
Pilckal
Zur Stanken
Druia
Drissa
Sokol
Poloczko
Dodina
Christoph Ropen hoff
Stilhorsten hoff
Schedos
Eller curia
Rurczum
Dzisna
Schinbergs hoff
Sussa flu:
Nerien curia
Gars
Garcewin curia
Aegipten curia
Oiczericz
Vmiata
Duna flu:
Radtzki
Memel flu:
Beber
Bracziaw
Jkaznia
Usacza
Sallata
Poswole
Swedos
Kekske
Drisvvet
Woronocz
Oleuen flu:
Bersani
Disla
Driswiat
Bobenici
Ponewes
Remigala
Rankiski
Kupiski
Krupisken
Wolczani
Bigla
Plissa
Psuia
Wickmer
Onixto
pars
Swintrawa
Anixen
Owanti
Scheteni
Bolniki
Holubicze
Sossa
Hluboki
Meridies
Ori: ens
49
50
51
52
53
54
60
59
58
57
56

LIVONIA.

milliaribus in Sinum Livonicum & Balthicum Mare tandem infunditur. *Winda* in Balthicum itidem mare exoneratur, nõ lõge a cujus ostio maxima est Maris profunditas, ac locus periculosissimus. *Beca*, incolis *Einbeck*, uno fertur alveo in Oceanũ; qui cum de præruptis scopulis præcipiti lapsu ruat, idem vicinioribus accidit, quod usu venire habitantibus ad Nili cataractas accepimus (inquit Leunclavius) uti nimirum paullatim surdescant. Regio sine montibus, nemorosa, ac Sylvis in immensum densa. Atque hic Hercyniæ ingentia brachia. Ad ostium Duvinæ mari proximum est *Dunamunta*, arx inexpugnabilis, duobus a Riga milliaribus, præsidijs Polonicis munita; ad quam omnes naves exteræ tributum pendunt. Est & medio intervallo *Blokaus*, præsidium regium, ad quod naves iterum excutiuntur. Est & *Felinum* arx munitissima & civitas in Estlandiæ Ducatu; quam stipendarij milites Germani una cum ultimo Livoniæ magistro Gulielmo Furstenbergo memorabili & detestanda perfidia, Moschorum Duci prodiderunt: qui Magistrum captum in vinculis detinuit ad mortem usque, civitatemque totam exussit. Ex eo tempore Felinum cum toto Palatinatu vicino Moschorum Regi paruit, Livonia vero Magistris caruit. *Tarnestum* etiam, quod alij *Taurum* vocant, arx quondam munitissima fuit: eam ante a Moschis captam Lithuani Duce Nicolao Radziwilo Palatino Vilnensi cuniculis actis & supposito pulvere nitrato totam dissiparunt, anno CIↃ IↃ LXI, et aliæ. Episcopatus in Livonia sunt quinque, e quibus Rigensis dignitate pollet. Reliqui sunt *Derpt, Revel, Oesel, Gerlandt*. Cæterum in Livonia permulti adhuc gentilium ritu vivunt, vera Dei cognitione destituti, alij Solem adorant, alij Lapidem, sunt etiam qui Serpentes & Dumeta. Die Georgij Sacrificium facere solent, ut & Borussi, Samogitæ & Ruteni, *Pergrubio*, qui Florum, Plantarum, omniumque germinum Deus creditus. Huic sacrificant hoc modo. Sacrificulus, quem *Vurscayten* appellant, tenet dextra obdam Cerevisiæ plenam, invocatoque Dæmonij nomine, decantat illius laudes: Tu, inquit, abigis hyemem, tu reducis amœnitatem veris: per te agri & horti virent, per te Nemora & Sylvæ frondent. Hac cantilena finita, dentibus apprehendens obdam, ebibit Cerevisiam nulla adhibita manu: ipsamque obdam ita mordicus epotam, retro supra caput jacit: quæ cum e terra sublata, iterumque impleta est, omnes quotquot adsunt, ex ea bibunt ordine, atque in laudem Pergrubij hymnum canunt. Postea epulantur toto die, & choreas ducunt. Multi quoque ex Gentibus supra nominatis adhuc singulari veneratione colunt P*utscatum*, qui sacris Arboribus & Lucis præest. Is sub arbore Sambuco domicilium habere creditur. Huic passim Homines superstitiosi litant Pane, Cerevisia, alijsque cibis sub Arbore Sambuco positis, Putscatum precantes, ut *Marcoppolum* Magnatum & Nobilium Deum placatum efficiat. Colunt etiam Spiritus quosdam visibiles lingua Rutenica, *Cultky* dictos: hos credunt habitare in occultis ædium locis, vel in congerie lignorum, nutriuntque eos laute omni ciborum genere, eo quod afferre soleant nutritoribus suis frumentum ex alienis horreis furto ablatum. Mortuum aliquem terræ mandaturi, genialiter circum cadaver epulantur, defunctumque invitant ad bibendum, cottabo etiam superinfuso. Postea deponunt in sepulchrum adduntque ei securim, cibum, potum, & nummulos aliquot pro viatico: inclamantque, Abi in alium orbem, Teutonibus imperaturus, quemadmodum tibi tuisque imperarunt. Sub Frederico Imperatore Christianam fidem primum admisere. Meinardus autem vir (ut ajunt) Religiosus, Livoniam primus adijt, cum Mercatoribus, Anno ducentesimo supra Millesimum, ibique aliquamdiu commoratus in casula quam sibi exstruxerat, sermonem Incolarum didicit, eosque Christianæ Religionis mysteria docere instituit, Basilicam erexit, & Episcopus Livoniensis ab Archiepiscopo Bremensi factus est. Successit illi Bertoldus quidam Cistercienstum Abbas, qui se una cum Teutonibus contra Paganos armavit, & in prælio ab ijs confossus est. Tertius Episcopus fuit Albertus qui Rigam muro cinxit. Tanta initio simplicitate vivebant, ut expresso favis Melle Ceram abijcerent, nullum ejus usum in rebus humanis rati: postea tamen docti ab exteris, pretium ei addiderunt. Labori apud eos operam dare vitio datur. Mulieres in regione natæ, magnam præ se ferunt pompam, alias aliunde adventantes contemptui habentes. Nolunt mulieres sed dominæ appellari, ac nullo labore muliebri occcupatæ: rhedis hyeme & navibus æstate circumvagantur. Genti potus est Medo, Cerevisia, & Vinum, quo non nisi importato & exotico ditiores utuntur, videlicet Rhenensi. Fœminæ pulchritudinem corporis dehonestant larva vestimentorum. Merces quæ ex Livonia in Germaniam aliasque regiones devehuntur, sunt Cera, Mella, Cineres, Pix arida & liquida, quam *Teer* vocamus, Linum, variæ ferinæ Pelles, & Coria. Item illud Frumenti genus, quod Secale Latini, nos *Rogghe* apellamus, magna copia quotannis hinc ad nos adfertur. Veniunt ad urbem Rigensem ex multis nationibus Mercatores, nempe Moschovitæ, Turcæ, Hispani, Angli, Scoti, Sueci & Germani, ut ibi commercia exerceant. His autem de Livonia expositis, rem me Lectoribus non ingratam facturum puto: si nonnulla de Lycaonibus qui hic frequentes esse feruntur coronidis vice subjecero. Scriptores qui fide digni videri volunt, inter quos Olaus Magnus, Homines quosdam in hoc tractu quotannis in Lupos converti affirmant. Ejus autem verba non gravabor hic apponere, ut narrationis inauditæ novitate animos legentium nonnihil recreem, levando tædium: ita autem scribit lib. XVIII cap. XLV. *In Prussia, Livonia atque Lithuania, quamvis Luporum rapacitatem per totum pene annum Incolæ haud exiguo cum damno experiuntur, quia eorum pecora ingenti multitudine passim in Sylvis, dummodo exiguo intervallo a grege aberrant, diliniantur, ac consumuntur: tamen hoc dispendium non adeo magnum ab illis reputatur, quam quod ab Hominibus in Lupos conversis sustinere coguntur. In festo enim Nativitatis Christi sub noctem, statuto in loco, quem inter se determinatum habent, tanta Luporum ex Hominibus diversis in locis habitantibus conversorum copia congregatur, quæ postea eadem nocte mira ferocia cum in genus humanum, tum in cætera animalia, quæ feram naturam non habent, sævit, ut majus detrimentum ab his, istius regionis inhabitatores, quam a veris & naturalibus Lupis accipiant. Nam uti compertum habetur, ædificia Hominum in Sylvis existentium, mira cum atrocitate oppugnant, ipsasque fores effringere conantur, quo tam Homines, quam reliqua Animantia ibidem manentia consumant. Cellaria cervisiarum ingrediuntur, aliquot Cervisiæ, aut Medonis tonnas epotant, ipsaque vasa vacua in medio cellarij unum super aliud elevando collocant: in quo a nativis ac genuinis Lupis discrepant.* Et paullo post: *Intra Lithuaniam, Samogithiam, ac Curoniam est paries quidam ex quodam castello diruto reliquus, ad hunc certo anni tempore aliquot millia eorum conveniunt, ac uniuscujusque agilitatem in saltando explorant: qui hunc parietem transilire nequiverint, uti pinguioribus fere evenit, flagellis ab eorum Præfectis cæduntur. Denique constanter asseritur, inter hanc multitudinem etiam istius terræ Magnates, atque ex prima nobilitate viros versari.* Hactenus ille. Quomodo autem ad eam vesaniam, ac metamorphosin terribilem, quam deinde statis temporibus negligere haud possunt, plerumque perveniant, sequenti capite docet idem Olaus, sicuti XLVII aliquot in Lupos conversorum exempla recenset. Nos tamen cum Plinio, quemadmodum & in Hibernia supra diximus, fabulosa hæc existimamus, nisi forte illa exuberantis atræ bilis malitia, Lycanthropia Medicis dicta, corripiantur, quæ ejusmodi phantasmata ciet, ut sese in Lupos transformatos opinentur. Sed de Lycaonibus istis ac de ipsa Livonia hæc sufficiant, ad Russiam pergimus.

Sylvæ.
Opera publica.
Ritus & mores.
Vestitus.
Mercimonia.

Schwedische Schantz uff dem Weisselstrom, welche 9 meilen über Dantzigk gelegen ist. Im Jahr 1627.

DIE WEISEL NACH MELVING

Der grosse Werder

HOOFT

DANTZIGK Werder

DIE WEISEL NACH Dantzigker

KARTE VON EIN GEDEELTE VON PRUYSSEN.

DIE OOST SEE.

a. Die Schwedische Floht.
b. Koningsberger diep.
c. Schwedische Schiff mit besatzung von Dantzigk
d. Ein Schiffbrück bey den Polen gemacht, aber von den Schwedischen wieder vernicht.
o. Diß seind Dörffer, welcher namen wegen des kleinen spaciums außgelassen.

PRUSSIA

POMERELIA

LOBOVIA

CULMIGERIA

Meilen von 15 in ein grad.

Regio. Nomina. Etymon Moscoviæ Situs.

RVSSIA quæ etiam *Roxolania* dicitur, gemina est, *Nigra* & *Alba*. Illa Poloniæ contermina est, hæc Moscoviæ pars. Porro *Moscovia* a Moscho amne haud dubie sic dicta, qui & regiæ urbi, quam interfluit, suum quoque nomen indidit. Porro Moscoviæ imperium longe lateque extenditur, ac mari glaciali a Septemtrione terminatur, ab Oriente Tartaros, a Meridie Turcas & Polonos, ab Occidente vero Livones & Sueciæ Regem, vicinos habet. Quo omni tractu amplæ ditiones continentur; itaque Moscoviæ Dux hoc titulo fere utitur: *Magnus Dominus Basilius, Dei gratia Imperator ac Dominator totius Russiæ, nec non magnus Dux Volodimeriæ, Moscoviæ, Novogrodiæ, Pleschoviæ, Smolentiæ, Isferiæ, Iugeriæ, Permniæ, Vetchæ, Bolgariæ*, &c. *Dominator & magnus Princeps Novogrodiæ, inferioris terræ, Cernigoviæ, Razaniæ, Volotchiæ, Rezeviæ, Beschiæ, Rostoviæ, Iaroslaviæ, Belozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæque*, &c. Immoderata in Moscovia & aspera Aëris temperies, adeo tamen salubris, ut ibi ultra Tanais fontes Septemtrionem & Orientem versus nulla unquam pestis sæviat, etsi morbum haud dissimilem habeant quem *Calorem* vocant, qui intestina & caput adeo infestat, ut paucis diebus pereant. Regio in universum neque Vitem neque Oleam, neque paullo suavioris pomi frugiferam arborem præter Melopepones & Cerasa producit: quum teneriora quæque gelidissimis Boreæ flatibus exurantur: Campi tamen Tritici, Siliginis, Milij, Panicique & omnis generis Leguminum Segetes ferunt, sed certissima Messis in Cera & Melle consistit. Regio enim omnis fœcundissimis Apibus plena est, quæ non in manufactis agrestium alvearibus, sed in ipsis arborum cavis probatissima mella conficiunt. Hinc per Sylvas & opacissimos saltus magna Apum examina de ramis arborum pendentia uvarum instar videre licet. Reperiuntur sæpe Favorum ingentes massæ arboribus conditæ, veteraque mella deserta ab Apibus, quum singulas arbores Agricolis scrutari & evacuare molestum sit. Iovius in libello quem scripsit de Legatione Moscovitarum, refert, Demetrium Legatum narrare solitum cum multo omnium risu; Agricolam quemdam quærendi Mellis caussa in prægrandem cavam arborem superne desilijsse, eumque profundo mellis gurgite pectore tenus fuisse haustum, ac biduo vitam solo melle sustinuisse, quum vox opem implorantis in ea sylvarum solitudine ad viatorum aures penetrare nequivisset. Ad extremum vero desperata salute mirabili casu ingentis Vrsæ beneficio, inde extractum evasisse, cum forte ejus Beluæ ad edenda Mella more humano se demittentis, aversos renes manibus comprehendisset, & eam subito timore exterritam ad exsiliendum tum tractu ipso, tum multo clamore concitasset. Lini & Canabis Regio fertilissima est. Nulla Auri Argentive vel ignobilioris Metalli, Ferro excepto, apud eos vena, secturave reperitur, nullumque est tota regione vel Gemmarum vel pretiosi Lapilli vestigium. Sylva hic Hercynia immanibus Feris plenissima. Ea in parte quę vergit ad Prussiam Vri ingentes & ferocissimi Taurorum specie reperiuntur, quos Bisontes vocant. Itemque Alces cervina effigie, & cum carnea proboscide altisque cruribus, & nullo suffraginum flexu, *Iozzi* a Moscovitis, a Germanis vero *Helenes* appellati. Præterea Vrsi inusitatæ magnitudinis, & pręgrādes Lupi atro colore formidabiles. Venatio atque etiam Avium captura nusquam gentium felicior. Nam venaticis Canibus & plagis omnis generis Feras capiunt, & Asturibus atque Falconibus, quos mirificos Regio Pecerra præbet, non modo Phasianos & Anates, sed Cygnos & Grues consectantur. Capitur quoque Avis subnigra, puniceis supercilijs, magnitudine Anseris, quæ pulparum sapore Phasianorum superat dignitatem, Moscovitica lingua *Tetrao* nuncupata, quę Plinio Erythratao vocatur. Cęterum *Russiæ* seu *Moscoviæ* regiones amplissimæ sunt. Ejus omnia, Civitates, Opida, arces, pagi, silvæ, agri, lacus, flumina, unius Principis, quem Incolæ magnum *Czar*, id est Regem seu Imperatorē vocant, imperio & nutui subsunt, & quidquid singula commodi ferunt, in unius Principis fiscum congerunt. Duces ac Comites, qui dominium utile in bonis feudalibus liberum possideant, & ad hæredes eadem transmittant, nulli sunt. Addicit quidem pagos & agros nonnullis, sed rusticorum operibus nihilominus utitur, & rursus cum libet adimit: adeo ut absolutum in subditos omniū rerum imperinm habeat, & vicissim tanquam Deus a subditis colatur; eique obedientia omnibus in rebus, absque ulla recusatione præstetur. Caput totius regni & Metropolis est urbs *Moschovia*, vulgo *Moschuva*, tum situ suo oportuna, qui regionis medius esse existimatur; tum insigni fluminum frequentia celebris, & domorum amplitudine numeroque & munitissimæ arcis robore. Oblongo enim ædificiorum tractu secundum Moschi fluminis ripam ad spatium quinque milliarium extenditur. Domus in universum sunt ligneæ, distinctæ in triclinia, coquinas & cubilia, numerus earum est supra 41500. Hæ fere omnes & ad usum Olerum, & ad voluptatem privatos habent hortos. Singulæ regiones singula habent sacella, sed conspicuo in loco est templum B. Virgini dicatum, nobili structura & amplitudine. Arces præterea duas habet, quarum una *Kitaigorod*, altera *Bolsigorod* appellatur, quas hinc Moschus, illinc Neglinna alluunt. Porro in universa hac Russiæ parte sunt plures alij tractus. *Volodimiria* Ducatus, cujus titulum magnus Dux sibi vendicat, nomen habet ab urbe primaria, fuitque ad Ioannis usque tempora, qui filius Danielis fuit, perpetua Ducum Moscoviæ sedes: distat ad Ortum Solis ducentis amplius milliaribus a Moscha; sita est in ripis Clesmæ amnis, qui in Volgam evolvitur. Provinciæ autem hujus ager adeo fertilis est, ut ex uno Tritici modio sæpe viginti modij proveniant. *Novogrodia* inferior illi pastione, agrorum fœcunditate nihilo cedit. Vrbem habet ligneam, dictam communi cum nuiverso Ducatu nomine *Novogrod*, sitam ad Volgæ & Occæ confluentes. Hæc summam semper obtinuit dignitatem propter incredibilem ædificiorum numerum, latissimique & piscosi Lacus oportunitatem, & vetustissimi ac venerabilis apud illam gentem Templi famam, quod ante quingentos pene annos Byzantiorum Cæsarum æmulatione, S. Sophiæ dicatum fuit. Arx hoc loco memorabilis, summis impensis a Basilio Duce ex lapide in scopulo exstructa. Distat omnino urbs a Moschovia ç milliaribus Polonicis, ad Rigam vero proximum littoris portum, paullo minus quingentorum milliarium iter est. *Rhesan* Provincia est inter Occam fluvium & Tanaim, Tritici, Mellis, Piscium, Avium fertilissima: urbes habet ligneas, *Rhezan* ad ripam Occæ sitam, & *Consiram*, & *Collugam*, & *Tullam*, juxta quam Tanais fontes conspiciuntur. *Worotinensis* Ducatus tribus a Colluga milliaribus civitatem habet & castrum ejusdem nominis. *Severia*, Ducatus est ingens & rebus omnibus adfluens; vastos habet & desertos campos: Opida complura, inter quæ præcipua hæc sunt, *Starodub*, *Novogrod*, *Siverski*, & *Czervigow*. Silvæ Hermellis, Aspreolis, & Martibus abundant: Mellis quoque copiam ingentem ex Apibus subministrant. Regionem præterlabitur fluvius Serą qui in Desnam influit. Gens propter assidua cum Tartaris bella, armis adsueta est & manu prompta. *Smolenski* Ducatus ad Borysthenem situs urbem habet cognominem, quam parte una Borysthenes alluit, parte altera cingunt altæ fossarum indagines acutis stipitibus armatæ. Sunt & Ducatus Provinciæque *Mosaiskia*, *Ruschovia*, *Tuverda*, *Plescovia*, *Volzka*, *Corella*, *Biolizero*, *Wolochda*, *Vstyng*, *Iaroslavia*, *Rostouu*, *Duvina*, *Susdali*, *Wiathka*, *Permia*, *Iugra*, *Petzora*, & *Novogardia magna*, quam illi vocant *Nowogrod Wielki* in qua urbs ejusdem nominis amplissima, ipsam Romam magnitudine superans. *Pezora* nomen habet a fluvio quem utrimque montes & inviæ rupes muniunt, dicunturque Cingulum vel Zona terrę. Sunt & aliæ regiones Magno Duci vectigales ad septemtrionem longo tractu terrarum porrectæ, ut *Obdora*, in qua est idolum *Slata Baba*, hoc est aurea anus, *Condora*, *Culmoria*, & *Lappia*. Sunt in

Cæli qualitas, & Soli fertilitas.

Animaliū varietas.

Vrbes.

RVSSIA
cum confinijs.
OCEANVS SEPTENTRIONALIS
BALTHICVM
GERMANIAE PARS
Pontus Euxinus nunc Mare Maggiore

NOVA ZEMBLA
OCEANUS TARTARICUS olim SCYTHICUS
PETZORKE MARE
Baida
Molgomzaia
Scythicum promontorium
Samogedi id est se mutuo comedentes
Lucomoria
Petzora
Obdora
Zolotaia baba idolum
Condora
Sibior
Perosite ore angusto odore coctę carnis vitam sustentant
Ioughoria
Permia
Viatka
Cazan
Tumen
Alani Montes
PARS
Oriens
TARTARI PARS
Miliaria Germanica Communia
15 30 45 60 75
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
RVSSIAE PARS Amplificata
Wologda
Polocensis Duca
Twer
Mosco

Lacus. Moscovia multi & magni Lacus, *Ilmen* Ruthenis *Ilmer*, supra Novogardiam, longitudinem habet XII. milliar. Germ. latitud. octo. *Ladoga* Lõgus est C, latus lx milliaria. Lacus albus incolis *Bieloyesero*, longus XII milliar. latus totidem: fluvios recipit ccc lx. *Flumina.* Flumina etiam ampla & multa sunt: *Borysthenes* vulgo *Nieper* & *Nester*, vel cum adjectione literæ *Dnieper* & *Dnester* appellatur; ejus fontes Herodoto ignoti, sunt ad pagum Moscoviç *Dnieperke* in Sylva *Vuolkonski*, unde per Lithuaniam & Russiam defluens, Smolensko Opidum & Kioviam præterlabitur: postea circa Chmielnicco recipit Fluvium Bog, ac tandem in Euxinum Pontum exoneratur: longitudo ejus est plus quam ccc milliarium Germanicorum. *Turuntus* is Ptolemæo qui Herbersteinio est *Rubo*, incolis *Duina*. Hic haud procul a fontibus Borysthenis ortus, ad Rigam Livoniæ se in Mare Balthicum exonerat. *Rha* Ptolemæi nunc est *Volga* & *Edil*, ortum habet e Lacu cognomine, qui xxv milliaribus a Moscovia abest versus Lithuaniam. Hic cornutis errans flexibus, multisque receptis fluminibus, in mare Caspium ostijs lxx influit. *Tanais* Italis *Tana*, accolis *Dom*, a Septemtrione ruens magno impetu, Nilo opponitur. Ejus fontes Herodotus ponit in paludibus; Mela in Rhiphæis montibus, a quo non dissentit Lucanus libro III.

Qua vertice lapsus
Rhiphæo Tanais diversi nomina Mundi
Imposuit ripis, Asiæque & terminus idem
Europæ & mediæ dirimens confinia terræ.

Fuere qui per Mare Caspium eum labi arbitrati sunt, quos etiam sequutus est in sua periegesi Dionysius. Sed errant: nullus enim fluvius ex Mari Caspio in Mæotim paludem aut in Pontum Euxinum decurrit. Oritur autem Tanais non in Rhiphæis jugis, sed in Sylvæ cujusdam ingenti Lacu non longe a Tull a urbe, ex quo etiam lacu *Scat* amnis in Occidentem fluens nascitur. *Occæ* fluvij caput est in Provincia Mnesech, is multa prӕterlapsus Opida, infra Novogardiam inferiorem Volgam ingreditur. Ingentes etiam sapidissimosque Pisces, & ante alios Sturiones, quos Siluros antiquitus fuisse putamus, *Volga* præbet, & hi quidem hyeme multa inclusi glacie, recentes pluribus diebus asservantur. Aliorum vero Piscium multitudinem ferme incredibilem ex fluminibus & Lacubus, inprimis ex albo, quem diximus, lacu expiscantur. *Montes.* *Montes Riphæos*, de quibus Plin. lib. IV cap. XII. Mela etiam lib. III, Baro ab Herberstein in sua Moscovia scribit, in sola Moscovia videri, qui, quia perpetuis nivibus & glacie rigent, transiri facile non possint. Ac sortiri alibi alia nomina, tametsi communi & vulgari nomine Cingulum mundi dicantur, decemque & septem in ascendendo dies consumi porro memorat, neque tamen montis verticem qui *Stolp*, hoc est, columna nuncupatur, eo dierum numero posse superari. *Sylvæ.* Hercynia Sylva magnam Moscoviæ partem occupat, ipsaque passim positis ubique ædificijs incolitur, jamque longo labore hominum rarior facta, non eam sicuti plerique existimant, horridam densissimorum nemorum impenetrabiliumque saltuum faciem ostendit. Cæterũ ea immanibus Feris refertissima per Moscoviam perpetuo tractu inter Ortum solis & Boream ad Scythicum Oceanum excurrere traditur, ita ut spes Hominum ejus finem curiose scrutantium, infinita magnitudine sua semper eluserit. Habet Moscovia Templa innumera & sumptuosa, ac Monasteria valde multa. Gubernationis negotia & justitię administrationem Dux, per duodecim Consiliarios assidue in aula præsentes obit. *Ratio administrandi Senatores* In hos præfecturæ arcium in toto Moschi imperio distributę sunt: qui literas & libellos supplices Principi inscriptos accipiunt, ejusdemque nomine respondent. Princeps enim ipse nullas epistolas accipit, nec ullis ad subditos suos, vel alios etiam Principes fere literis manu sua subscribit.

Episcopi ex Monachis quorum Monasteria frequentissima in Moschi imperio, omnia tamen ejusdem vestitus & ordinis, (cujus D. Basilium autorem referunt) velut sanctioris vitæ hominibꝰ, deliguntur, & sunt in universo Moschorum imperio undecim, quos *Vladiccas* illi, id est, œconomos & dispensatores sua lingua nominant. Sacerdotes vero seu Presbyteros, *Poppos* & *Archipoppos*. Horum Metropolita (qui a Constantinopolitano Patriarcha olim confirmabatur, nunc a solo magno Duce delectus per duos aut tres Episcopos consecratur, ac cum libet Principi removetur) Mosquę sedem habet. Huic Metropolitæ subjecti duo sunt Archiepiscopi, alter Novogardiæ magnæ ad Lowtan flu. alter Rostovij. Reliquorum octo Episcoporum sedes sunt *Smolenka* in finibus Lithuaniæ, *Casanum* ad Volgam, *Twerria* Volgæ adjacet, *Rezan*, *Susdalia*, *Wologda*, *Columna*, *Cortiza* ad Mosquam. Hi diœceses suas raro aut nunquam ipsi invisunt, nequam conspirationis cum subditis suspicionem Principi præbeant, sed in Monasterijs ἡγεμένες seu præpositos, & in opidis quibusdam Lavos, vitam sacerdotum observãtes, habent. Nec Academię vel collegia in toto Moschi imperio ulla existunt. *Ritus & mores.* Religio Moscovitis Græca: quam anno Domini CIƆ lxxxvII admiserunt. Itaque Sp. Sanctum tertiam Sanctæ Trinitatis personam a solo patre procedere arbitrantur. Sacramentum Eucharistiæ celebrant pane fermentato, calicis usum universo populo concedunt. Nullis sacerdotum suffragijs, nullaque propinquorum aut amicorum pietate juvari mortuorum manes putant, fabulosumque credunt Purgatorij locum. Libros sacros suo idiomate legunt, eorumque usum populo non denegant. Ambrosium, Augustinum, Hieronymum atque Gregorium in linguam Illyricam traductos habent; ex his, aut etiam ex Chrysostomo, Basilio, Nazianzeno homilias publice pro concione sacerdotes legunt; neque enim oratores cucullatos, (verba sunt Iovij) qui advocato populo concionari & ambitiose nimis atque subtiliter de divinis disserere soliti sint, admittere fas putant, quoniam rudes imperitorum animos simplici potius doctrina, quam altissimis arcanorum interpretationibus disputationibusque ad sanctiorum morum frugem evadere arbitrantur. Matrimoniam cõtrahunt; Bigamiam concedunt, sed vix legitimum matrimonium esse putant. Divortia admittunt. Adulterium non appellant, nisi quis alterius uxorem habuerit. Mulierum conditio miserrima est. Nullam enim honestam credunt, nisi domi conclusa vivat, adeoque custodiatur, ut nusquam prodeat. Gens astuta & fallax, magis servitute quam libertate gaudens. Omnes se Principis servos fatentur. Iuventus omnis varijs ludis, sed militiæ proximis se exercet, in stadio cursu contendit, in palæstra colluctatur, pernicitati equorum studet, omnibusque præmia, & præsertim Sagittariorum peritissimis proponuntur. In universum & Moscovitæ statura sunt mediocri, sed quadrata & valde torosa, cæsij omnibus oculi, prolixæ barbæ, crura brevia, & ventres extenti. *Victus.* Domi opipare potius quam laute vivunt; namque omnium fere cibariorum genere, quæ vel a luxuriosissimis desiderari possunt mensæ eorum & parvo quidem pretio passim instruuntur. Gallinæ siquidem, & Anates singulis sæpe argenteolis tenuibꝰ nummis veneunt. Venatione & aucupio uti apud nos nobiliora obsonia, parantur. Vino nativo penitus carent: itaque utuntur advectitio, sed in festis convivijs duntaxat, aut in medicinæ usu, aut in principalis magnificentiæ ostentatione: populus medonem bibit ex melle lupulisque decoctum, qui picatis vasis conservatus, ex antiquitate nobilitatem assequitur. *Vestitus.* Habent & Cerevisiam, quam æstate injectis glaciei crustis infrigidant. Tunicas oblongas, sine plicis, manicis strictioribus Hungarorum fere more gestant: ocreas fere rubeas easque breviores, ut quę genua non attingant, soleasque ferreis claviculis munitas habent: ventrem nequaquam sed fœmora cingunt, atque adeo pubetenus, quo magis promineat venter, cingulum demittunt. *Mercimonia.* Nobile Linum, & Canabim in restes multaque Boum tergora & massas Ceræ ingentes Moscovitæ in omnem Europæ partem mittunt: nec non pelles nobiles ac pretiosissimas, quibus regio abundat.

LITHVANIA DVCATVS.

Samogitia, Russia, & Volhinia.

Regio. Vnde dicta.

Lituo *Lithuaniam*, id est cornu & tuba venatorum, eo quod regio illa frequentes venatio-
nes exerceat appellari voluerunt. Quam sententiam Mathias a Michou rejiciens, aliam de
Lithuaniæ Etymo sententiam ponit: tradens quosdam Italicos ob Romanorum dissen-
siones deserta Italia Lithuaniam ingressos, Regionem Italiam, gentem Italos dixisse:
eam vero per Pastores Litaliam & gentem Litalos, litera præposita cœpisse nuncupari.
Ruthenos autem & Polonos eorum vicinos majore immutatione facta, usque in hodi-
ernum diem regionem Lithuaniam, gentes vero Lithuanos appellare. Regio amplissima
est, Moscoviæ proxima, habetque ad Ortum illam partem Russiæ quæ magno Duci Mos-
coviæ paret: ab Occasu Podlassiam, Masoviam, Poloniam, & aliquantum deflectens ad
Septemtrionem Borussiæ fit contermina: respicit vero a Septemtrione Livoniam & Sa-
mogitiam: a Meridie Podoliam & Volhiniam. Cælum hic inclemens, hyems asperior. Multum Ceræ ac Mellis quod
sylvestres in sylvis Apes conficiunt, atque etiam Picis: Frumentum quoque abunde præbet hæc regio. Seges vero ra-
ro ad maturitatem pervenit. Vino non nisi importato utitur & exotico, ejus enim proventu caret, ut & Sale, quod ex
Britannia venale accipit. Animalia omnis generis, sed parva producit: in Sylvis etiam quibus regio operta est, Vri,
Alces, Bisontes, Equi silvestres, Onagri, Cervi, Damæ, Capreæ, Apri, Vrsi, Martes, & reliqua genera Ferarum magno
numero stabulantur. Et ut Avium & imprimis Ficedularum copiam taceam: est in Lithuania & Moscovia Animal
voracissimum *Rossomaka* dictum, magnitudine Canem, facie Felem, corpore & cauda Vulpem referens, colore ni-
grum. Cadaveribus vescitur, inventoque cadavere, adeo se ingurgitat, ut extendatur & infletur in morem tympani:
atque ijs quæ voravit identidem egestis non prius vorare desinit quam totum cadaver absumpserit. Fuit gens Lithua-
norum annis superioribus adeo obscura & contempta apud Ruthenos, ut Principes Kiovienses ab ea sola perizoma-
ta & subera ob egestatem & soli sterilitatem in signum subjectionis exigerent, donec *Vithenes* Dux Lithuanorum re-
bellionem contra Ruthenos inducens, & seipsum Ducem inter populares cōstituens, astu Principes Russię aggressus
conflixit, sensimque adeo crevit viribus, ut jugo Principibus Russiæ injecto, eos adegerit ad tributa pendenda. Hujus
posteri hostilibus & subitis incursionibus finitimas gentes invadebant & diripiebant: donec Cruciferi Teutonici or-
dinis eos debellare & opprimere cœperunt, tamdiu donec ad Olgerdum & Ceystutum duces Lithuaniæ successive
pervenerunt. Post vero *Iaggello* Dux magnus Lithuaniæ factus est, qui postea & *Vladislaus* appellatus. Hic a Cruci-
feris & Christianorum exercitibus sæpenumero pressus, Deo miserante ad Polonos declinavit, & Christianam re-
ligionem amplexus baptismatis sacramento initiatus, ducta in matrimonium Heduigi Regina Poloniæ, Rex Polo-
niæ factus est. Terram vero Lithuaniæ germano suo *Skirgelloni* tamquam supremo Duci Lithuaniæ regendam com-
misit. Ante Iagellonis tempora paganismus per omnem Lithuaniam vigebat, quo in regem Poloniæ adscito bapti-
satoque anno CIↃCCCLXXXVI, missa idololatria, sanctam Christi fidem recepit. Lithuaniæ magnus Ducatus nunc
in decem Palatinatus seu Provincias præcipuas est divisus, quarum Metropolis, & Caput hoc tempore est *Vilna*, In-
digenis *Vilenzki*, Germanis autem vulgo, *Die Wilde*: quæ ad Viliæ & Vilnæ confluentes anno CIↃ CCCV a Gedemino
Duce condita, nunc est sedes Palatini inter Lithuanos primi, & Episcopi Romanæ obedientiæ Leopoliensi Archie-
piscopo subditi & Metropolitani Russiæ: qui septem sub se Episcopos Græci ritus habet, *Polotiæ, Volodomiriæ, Lucæ* in
Volhinia, *Luczko, Pinseæ* ad ad Pripetiū flu. *Kyoviæ, Premissiæ* & *Leopoli*. Est autem Vilna urbs copiosa, ampla & celeber-
rimi nominis, muro cincta & portis, quæ numquam clauduntur. Domus in universum sunt ligneæ, depressæ ac hu-
miles, nec cubilibus nec coquinis, imo nec stabulis, licet jumenta & bestias complures alant, distinctæ, nec optimo
etiam delectu collocatæ, certis quibusdam plateis exceptis, in quibus ab exteris nationibus, quæ commerciorum
gratia, hanc urbem frequentant, lapideæ & elegantes constructæ sunt ædes, quibus Germanorum, & palatij vicus
condecorantur. Regium est Vilnæ palatium, alterum admodum amplum, plena cænaculorum structura celebre.
Alterum turribus in monte conspicuum, ad radices armamentarium habens, in quo machinæ bellicæ omnis generis
non paucæ conspiciuntur, cum tamen in universa passim Lithuania, nulla ullius Metalli sectura, venave reperiatur.
Templa sunt pleraque lapidea, quædam etiam lignea. Elegans est Bernardinorum Cœnobium, secto ex lapide,
venusta structura clarum. Quemadmodum & Ruthenorum aula, in qua ipsi merces suas ex Moscovia allatas distra-
hunt. Nulla in ampla hac urbe sunt Xenodochia, nulla paupertate afflictis assignata loca, ubi misericordiæ refocil-
lentur operibus. Opidani autem omnes, Magistratu tantum excepto; caupones sunt, Cerevisiam, Medonem,
aut Vinum igni eliquatum propinantes: & liberum cuique permittunt, ædes suas tuto intrare; assidere foco, & u-
num de quocumque liquore velit haustum gratis bibere ac deinde exire. Verum ultra si bibat, si prandium aut cœ-
nam cum hospite sumat, tum pretium quoque solvat necesse est, sed perexiguum. Secundus Palatinatus est *Trocen-
sis*, cujus Opida sunt *Grodna* ad Cronium flu. ubi Stephanus Rex Poloniæ obijt. *Launa* ad Croni & Viliæ conflu-
entes, *Kowno, Lidna*, & *Vpita*. Tertius Palatinatus est *Minscensis*, ibi *Minsco* civitas & arx, *Keidanou, Radaskou, Borissou,
Lohoisco, Swislocz, Bodroisko* & *Odruczko*. Quartus Palatinatus est *Novogrodensis*, in quo *Novogrodeck* civitas ampla &
lignea, *Slonim, Wolkoviska*, & alia Opida complura. Quintus Palatinatus est *Brestiensis* a Brestia civitate ampla & lignea
sic denominatus, & in hoc civitas P*insko*. Sextus Palatinatus est *Volhiniæ* in qua *Luca* Ediscopi sedes, *Volodimiria, Cre-
menesia*. Septimus Palatinatus est *Kioviæ*, quæ urbs quondam amplissima & vetustissima, ut ruinæ quæ ad sex milliaria
se extendunt, facile indicant, fuit & ad Borysthenem sita. Ibi & *Carcas, Kaniou* & *Moser* Opida. Octavus Palatinatus est
Miecislaviensis ad Sosam & Borysthenem in finibus Moscoviæ, ibi *Miecislavia, Dambrouna, Copycz, Sklou* Comitatus,
Mohilou, Bychou, Reczycza, Strisin Opida cum arcibus sita sunt. Nonus Palatinatus est *Vitebsiensis* in quo *Vitebsk* civi-
tas ad Dunam fluvium sita, & *Orsha* ad Borysthenem. Decimus Palatinatus est *Polocensis*, qui a *Poloczko*, ad Polotæ, &
Dunæ confluentes inter Vitebsam & Livoniam interjecta nomen sortitur: ibi, *Disna, Drissa*, & *Druha* Opida cum ar-
cibus visuntur. Hisce expositis demus Lithuaniæ suos amnes. Lithuaniam a parte orientali terminant, *Oscol, Iugra,*

Situs. Cæli qualitas. Soli fertilitas. Animalium varietas. Maiorum Imperium. Vrbes. Flumina.

LITHVA-NIA.
LIVONIAE PARS
Semigalen
CVRLAND
Maris Baltici pars
Samotia
MAG
DVCA
LI
THA
PRVS SIAE PARS
MAZOVIAE PARS
POLONIA
RVS SIA
VOL HINIA
Po
Salmatia lago
Amadoca lago
Tur lago
Riga
Dunemund
Wilna
Grodno
Memel
Occidens
Meri

Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio
Miliaria Lithuanica communia
5 10 15 20
POLOCENSIS DVCATVS
MOS CO VIAE
Smolenckia
PARS
NVS
NI AE
DO LI A
Oriens
Meridies
Septentrio
Kiof
Biala Cerkew
Czercasi
Nieper flu.
Mohilow
Dubrouna
Orsa
Borisow
Czernobel
Nowogrod Siewierski
Olbia
Tencay
Oslam
Nigra Sylua
Witepsk
Polocko

34

LITHVANIA.

minor *Tanais*, hi & plurimi alij in Tanaim defluunt. Est & in dominio Lithuanorum *Borysthenes*, qui ex terra plana & palustri ortus, per Russiam delatus in Pontum Euxinum tandem exit. De illo multa Herodotus lib. IV. Habet etiam perpulchra quædam Marcellinus li. XXII. Meminit ejus præter Strabonem etiã Mela, & Solinus. Sunt & *Vilia* & *Niemen*, hic valde flexuose decurrit: navesque deferens & merces: tandem in mare Prutenicum suas aquas exonerat. *Duvina*, & alij, quibus ut & Lacubus & Stagnis irrigua est. Omnes autem isti fluvij & lacus maximam piscium copiã subministrant, suntque pisces optimi ac gratissimi saporis. Est præterea regio Sylvis operta, quæ admodum magnæ sunt, decem, aliquando quindecim milliarium. Provinciarum autẽ Lithuaniæ Palatinos & Castellanos Sigismundus Augustus Poloniæ Rex in comitijs Lublinensibus in unum Reipublicæ corpus, cum Polonis univit, & certum singulis Proceribus, Episcopis, Palatinis & Castellanis Lithuanis locum ac ordinem in Senatu Regni attribuit, ita, ut ex universo Regno Poloniæ omnibusque provincijs illi conjunctis, sint in Senatu Episcopi quindecim, Palatini triginta unus, Castellani majores triginta, minores quinquaginta, & qui officiales Regni nominantur, Marschalci regni & curię Cancellarij ac vice Cancellarij ac Thesaurarij II: de quibus in Polonia latius. Colebant olim Lithuani Numina Ignem, Sylvas, Aspides & Serpentes: Ignem qui per sacerdotem lingua ipsorum *Zincz* nuncupatum, subjectis lignis adolebatur; Sylvas autem & Lucos sacrosanctos & habitacula deorum putabant. Aspides vero atque Serpentes in singulis domibus velut Deos Penates nutriebant & venerabantur. Solvuntur, apud Lithuanos facile matrimonia mutuo consensu, & iterum atque iterum nubunt, & inter se matronæ palam concubinos habent maritorum permissu, quos connubij vocant adjutores: contra pellicatus viris probro datur. Cum quis forte capite damnatus fuerit, de seipso jubente Domino supplicium sumere, suisque manibus se suspendere cogitur, quod si recusaverit, tantisper minis & verberibus exagitatur, donec mortem sibi inferat. Armenta victum præbent multo lacte utentibus. Panis vulgi nigerrimus est, ex Siligine aut Hordeo una cum furfuribus. Divitum autem albissimus, ex puro Tritico pinsitur. Vini apud eos rarissimus usus, Cereali poculo multi utuntur, plebeium vulgus aqua. Cerevisiam coquunt diversimode & ex varijs granis, puta Frumento, Siligine, Hordeo, Avena, Milio, sed insipidam. Medone & spisso & tenui & vario modo cocto abundant, & illo reficiuntur & inebriantur. Lithuania difficilis aditu ac quodammodo inaccessa, aquis omnia obtinentibus: hyeme commercia cum Lithuanis habiliora paludibus & stagnis alta glacie cõcretis, niveque superinfusa fiunt omnia Mercatoribus pervia. Opes apud eos præcipuæ Animalium pelles, Mustelinæ, Vulpinæ, & pretiosiores, ut Ictidibus (quas Martes vocant) & Scythicis Mustelis detractę, quibus Sebellinis nomen est. Ex his magnũ quęstum faciunt, ut ex Cera, Melle, Cinere & Pice. Omnis item roborea illa materia quæ *Wagenschot* nostratibus dicitur & ex qua in Germaniæ inferioris & Belgicæ maritimis regionibus universa fere lignea opera Architectonica tam publica quam privata, domorumque magna ex parte supellex & utensilia parantur, his partibus cæditur, illincq; ad nos per Balthicum & Germanicum Mare advehitur. Sed de Lithuania satis. De Reliquis nunc paucula subjungamus. Sequitur in titulo nostro *Samogitia* (quod eorum lingua terram inferiorem sonat) Russis *Samotzkasemla*: Regio Septemtrionalis & satis ampla, Lithuaniæ proxima, Sylvis & Fluminibus circumsepta, quinquaginta milliarium lõgitudine. A Septemtrione Livoniam habet, ab Occasu Mari Balthico sive Germanico, qui Sinus Balthicus proprie nuncupatur, nonnihil versus Septemtrionem reflectendo, alluitur, vicina est etiam Borussia. Abundat nobilissimo, candidissimo ac purissimo Melle, quod in omni arbore excavata invenitur. Opidum nullum habet, non arcem, nobiles in tugurijs vivunt, rustici in casis. Gens hujus regionis proceræ & pulchræ staturæ, agrestis tamen & incultis moribus, parco victu vivens, sitim aqua sedare solita, raro Cerevisia aut Medone. Auri, Argenti, Æris, Ferri, Vini ante nostra tempora expers & ignara: apud hos licitum erat uni viro plures habere uxores, & patre mortuo Novercam Fratreque Fratriam in uxorem accipere. Gens præterea ad divinationes & auguria proclivis. Præcipuum numen Samogiticum erat Ignis, quem sacrosanctum & perpetuum putabant, qui in montis altissimi jugo assidua lignorum appositione a sacrorum sacerdote alebatur. Vladislaus autem Rex turrim in qua is consistebat, incendit, ignemque disjecit & extinxit. Succidit deinde per milites suos Polonicos Sylvas, quas tanquam sacras & Deorum habitacula Samogitæ, juxta illud poetæ, *Habitarunt dij quoque Sylvas*, venerabantur. Anno itaque CIↃ CCCLXXXVI Christianam religionem profiteri cœperunt. Apud Samogitas item & Lithuanos nubiles puellæ multis in locis gestant tintinnabulum, quod funiculo alligatum e cingulo dependet usque ad genua. Nec ducuntur, sed rapiuntur in matrimonium, veterum Lacedæmoniorum more a Lycurgo instituto. Rapiuntur autem non ab ipso Sponso, sed a duobus Sponsi cognatis. At postquam raptæ sunt, tunc primum requisito Parentum consensu, matrimonium contrahitur. Cum nuptiæ jam celebrantur, sponsa ducitur ter circa focum. Deinde in sella ibi collocatur, cui insidenti pedes lavantur. Ea vero aqua, qua sponsæ lavantur pedes, conspergitur lectus nuptialis, ac tota supellex domestica, ut & invitati. Postea sponsi os oblinitur Melle, & oculi teguntur velamine, velatisque oculis ipsa ducitur ad omnes ædium fores, quas jubetur contingere ac pulsare dextro pede. Ad singulas fores circumspergitur Tritico, Siligine, Avena Hordeo, Pisis, Fabis, & Papavere. Is cui hoc injunctum est, cum illam circumspergit, ait, nihil horum defuturum Sponsæ, si Religionem pie coluerit, remque domesticam curaverit ea diligentia qua debet. His actis aufertur Sponsæ velamen ab oculis, & convivium celebratur. Vesperi cum Sponsa ad lectum deducenda est, inter saltandum ei abscinduntur crines: quibus abscissis, mulieres imponunt ei sertum, niveo linteolo adornatum, quod uxoribus gestare licet, donec filium pepererint. Ad extremum introducitur in cubiculum, ubi pulsata & verberata conjicitur in lectum, Sponsoque traditur. Tertium locum tenet *Russia*, quo nomine hoc loco *Russiam* Meridionalem sive *Nigram* intelligimus, cujus urbs primaria *Leopolis* Emporio & Archiepiscopali sede celebris. Districtus præter Leopoliensem sunt, *Halicensis*, *Belzensis*, *Chelmensis*, & *Præmisliensis*. Restat denique *Volhinia* quæ inter Lithuaniam, Podoliam & Russiam sita, Frugibus abundat propter agri fertilitatem. Incolæ strenui & bellicosi sunt, Rhutenicoque idiomate, moribusque & religione utuntur, qui quidem a Volga fluvio amplissimo Volgari dicti in hanc regionem venerunt, quam a suo nomine Volgariam, postea successu temporis *Vuoloniam* seu *Volhiniam* nuncupaverunt. Regio hæc ad magnum Lithuaniæ Ducatum pertinebat, sed nunc regno Poloniæ adjuncta est. Districtus habet tres, *Lucensem*, *Volodimiriensem*, & *Cremenecensem*: suntque tres civitates provinciales *Leuczko*, *Vuolodomiria*, & *Kyzemenec*, quæ complura Opida & munitiones subjectas habent. Lacus hic & Stagna plurima Piscibus referta, ac Sylvæ Feris. Est & in hac Tabula *Podolia* sita ad Tyram fluvium qui *Nyester* dicitur, ab Ortu habet vastissimos campos & inhabitatos, usque ad paludem Mæotidem: regio est fertilissima, semel seritur, ter metitur: pratis ita luxuriat, ut sæpe Boum cornua vix e gramine appareant: ager tamen durus est, nec potest proscindi nisi sex bubus robustissimis aratro junctis. Vrbes præcipuæ sunt *Camienicc*, *Bar*, *Myedzibosz*, *Bresania*, & *Braslaw*. *Bar* condita est a Bona Regina Ioannis Sfortiæ Ducis Mediolani filia, Sigismundi Regis uxore. Sed de hac Tabula quæ dicta sunt hactenus, sufficiant, ad Transsylvaniam pergimus.

Sylvæ. *Senatores.* *Victus.* *Mercimonia.* *Samogitia Nomina.* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Mores.* *Victus.* *Russia.* *Vrbs Leopolis.* *Volhinia.* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Vrbes.* *Lacus.* *Sylvæ.* *Podolia.* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Vrbes.*

TRANSSYLVANIA SIEBENBVRGEN.

Regio. *Vnde dicta.*

Aciæ veteris *Tranſſyluania* pars eſt Mediterranea, quam Ripenſem Romani dixere, nomen nunc habet a ſylvarum montiumque ambitu; Silva eſt Hercynia; mons Carpathus. Dicitur & *Septemcaſtrenſis* vulgo, nomine a voce Germanica *Siebenburgen* mutuato, ac *Erdeli* Hungaris. Terminant eam ab Occidente Pannonia, a Septemtrione Polonia, ab Auſtro Valachia, ab Oriente Moldavia. Eſt autem Tranſſylvania rerum omnium quæ ſuſtentandæ hominum vitæ ſunt neceſſariæ, feraciſſima. Ftumenti per univerſam hanc regionē magna eſt ubertas: Præter experientiam quotidianam teſtatur id Traiani numus in quo Ceres erecta, dextera tenens Cornu Amaltheæ, læva tabellam: cum hac epigraphe *Abundantia Daciæ.* Vinum fert præſtantiſſimum ad Albam Iuliam, Devam, Egmedinum, Birthelbinum, Fenuſcium. Mellis etiam hic tanta copia eſt, ut præter communem uſum obſervatum, Incolæ peculiarem adinvenerint: Ex eo enim delicatum potum conficiunt, qui etiam rerum peritis Vinum Creticum ſeu Malvaticum opinantibus, facile imponat. Fructuum item magna copia eſt, inter quos ut reliquos omittam præſtantiſſima Pruna Damaſcena vulgo dicta, Mala Cotonea, Ceraſa dulcia, quæ cum Maroſticanis Italicis conferri poſſunt; Melopepones vulgo Melones, præſtantiſſimi. Herbæ etiam nobiliores paſſim creſcunt: Rha Ponticum, Centaurium majus, Gentiana maxima flore flavo & purpureo, Rhodia radix, Abſinthium Ponticum, Libanotis prima Theophraſti, Crocus, aliæque ſexcentæ. Metallorum fodinæ nobiles permultæ, Auri etiam ad Sculattim, quæ Zulakna dicitur Hungaris, & ad *Rimili Dominurdz*, quod ſonat Rivulum dominorum. His locis exſcinduntur glebæ Auri puriſſimi cujus effoſſi ſtatim uſus eſſe poſſit ſine ulla accurata ſeparatione. Auri hanc ubertatē teſtantur frequentes Romanorum numi aurei, qui his locis ſæpe effodiuntur: quorū parte altera viri eſt effigies cum petaſo, & hac inſcriptione C. C A T O. parte altera Dacia forma Divæ, libellam dextera tenens cum inſcriptione A V R. P V R. Argenti fodinæ ſunt ad *Offera & Radna*, Cuprum iiſdem montibus effoditur quibus Aurum & Argentum. Chalybs ad *Cyk*, Ferrum ad *Thoroſco* & *Vaidahuniadæ*: Sulphur & Antimonium in Cupri fodinis. Salis autem foſſilis tanta copia eſt, ut vicinis regionibus abunde ſubminiſtret. Boum præterea tanta multitudo, ut etiā prægrandes ſinguli ſingulis ſæpe florenis vendantur. Quid dicam de Equis, quos generoſos & præſtantes producit, queis per ſe mollis alterno crurum explicatu glomeratio? Quid Avium varia genera commemorem? Aquilas, Falcones, Phaſianos, Perdices, Pavones ſylveſtres, Gallinagines, Scolopaces Olympio, *Ruſticulas* Plinio, vulgo *Sneppas*, & Gallos? Quid aquatiles? Cygnos, Tardas, & Onocrotalos? Et ut ab Avibus ad Feras tranſeam. Habet hæc regio Saltus prægrandes ac Nemora ingentia, in quibus Vri, Bubali, Alces, Cervi immanis magnitudinis, Lynces, Martes, Mures Pontici, Vrſi, Damæ, & Lepores albi. Coluere hanc regionem jam olim variæ gentes *Iazyges*, quorum etiā hodie reliquiæ ſunt in Hungaria: tum *Metanaſtæ* etiam Plinio nominati, & *Getæ, Baſtarnæ, Sarmatæ, Græci, Romani, Scythæ, Saxones, Hungari.* Romani eam ſero debellarunt: Nam Traianus Imperator victo Decebalo Dacorum Rege, primū eam in Provinciæ formam redegit, cujus rei argumento Milites Romani hos verſiculos perpetuo Monumento celebres decantabant: NONNE TIBI DIXI DECEBALE? FVNESTVM EST HERCVLEM LACESSERE. NON RECTE FACIS, TVA IPSE QVOD IACES MANV: SED TE VTCVMQVE CÆSAR VICIT, TVLIT TIBI SEMPER AVGVR AVGVSTALIS. Decebalus n. iſte capta Regia, cum oīs Regio in poteſtatem Romani Imperij veniſſet, necem ſibi conſcivit, cujus caput tandem Romam delatum fuit. Idem Traianus urbem Zarmizegethuſam vocavit de ſuo nomine *Vlpiam Traianam.* Vlpianus lib. 1 de Cenſibus. *In Dacia quoque Zermenſium colonia a Divo Traiano deducta, juris Italici eſt: Zarmizigethuſa quoq; ejuſdem juris eſt.* Exſtat autem hic Vlpiani locus Digeſtor. lib. 1. Tit. xv. Eam Galienus ducentos poſt annos amiſit, exque eo tempore humanitate ſermoneq; & elegantijs Romanorum depoſitis, cœperunt Incolæ ferociam Barbariemque priſtinam repetere, Valachorum etiam nomine adſumpto. Poſt Romanos Schythæ Attila duce hæc loca inſedere, ſeptemque ſedes liberas ſibi exſtruxere. Scythis Saxones ſucceſſerunt, Caroli Magni tempore, qui patria deſerta hæc loca inſedere, exſtructis ſeptem ad Schytharum exemplum urbibus liberis. Poſtremo etiam *Hungari* alios ſubſequuti, partim loci vicinitate allecti ſe Dacis miſcuere: partim injurijs provocati, ſub Stephano Panoniæ rege quem Sanctum indigitant, totam iſtam regionem expugnavere. Ab his ſtructa ſunt etiam aliquot Opida. Pars Tranſſylvaniæ montoſa, ſero devicta eſt a Mathia Huniade qui Corvini cognomentum habuit poſteaq; a Stephano Hungariæ Rege. Mathias ille Draculam quendam Tranſſylvaniæ montoſæ Voivodam hominem inauditæ crudelitatis vivum cepit, & poſt decennij carcerem priſtino loco reſtituit. Ferunt hunc Draculam Turcis legatis quod honorem depoſitis tiaris (quas *Turbant* vocamus) non præſtitiſſent, tres clavos per diademata illa in caput uſq; adegiſſe, ut ſi vellent cidarim deponere non poſſent. Turcas plures captos palis confixit, & inter eos de more cænavit. Alijs plantas pedum excoriavit, eaſq; ſale conſperſas capris lingendas exhibuit. Tranſſylvania nunc in tres dividitur nationes ſuis inter ſe moribus & legibus diſſidentes & diſtinctis terrarum locis provinciam incolentes, videlicet in *Saxones, Ciculos & Hungaros. Tranſſylvani Saxones*, ſicut cæteræ omnes nationes Germanicæ, habent peculiarē linguæ dialectum. Vrbes & arces incolunt munitiſſimas, & cæteris nationibus præſtant. Sedes eorum ſunt ſeptem, nempe *Zarwarienſis, Zabeſienſis, Millenbach, Reuſmarck, Segesburgenſis Schesburch* forte, *Olczna, Schenkerſtul*, & *Rupenſis*, ſed *Reps* forte, quæ ſingulę pagos aliquot ſubjectos habent. *Ciculi* Moldavię finitimi a Schythis oriundi ſuis legib. & moribus vivunt, ſuaque officia ſorte diſtribuunt. Nemo apud illos ignobilis eſſe cenſetur, etiamſi manu aratrum tractet, aut caprino gregi præſit. Hi in ſeptem ſunt diviſi regiones quas ipſi ſedes vocant, quarū nomina ſunt: *Sepſi, Orbai, Kyſdi, Czyk, Gyrgio, Marcus zeek, Aranyas Zeek. Hungari* & Nobiles Tranſſylvani paſſim intermixti Saxonibus cum Ciculis, propemodum tam ſermone, quam veſtitu & armis conveniunt. Omnes ſimul Tranſſylvani ad nonaginta & amplius armatorum milla ſuppeditant. Sunt autem in Tranſſylvania ſeptem urbes celebriores locorum intervallis

Situs. *Soli fertilitas.*

Animalium varietas.

Imperium Maiorum.

Carpatus nunc Cra:
Sed Marcos
Nösner land
Com:
Dobacen
Wein land
Land vor dem
Walt
Hatzag Vallis
Eisen: thor mons Vaskapu h:
Transalpina
Hausaleewlde h:
Occidens
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

TRAN SYLVA NIA

Miliaria Germanica com:

TRANSSYLVANIA.

diſtantes, inter quas *Cibinium* eſt Metropolis a Cibinio amne nomen ſortita, quę & *Hermanſtat* dicitur ab Hermanno ejus Conditore; *Seben* Hungaris. Sita in planitie, nullis prope montibus impeditur, quin ſe in admirabilem latitudinẽ aperiat. Non multo minor eſt Vienna Auſtriæ: arte & natura multo eſt munitior: nam propter frequentes piſcinas & ſtagna non patet exercitui ad eam aditus. Parochiam etiam cathedralem habet. Magiſtratu regitur prudentiſſimo, cui non facile alium prætuleris, ad quem nemo, niſi qui multis teſtimonijs fidem ſuam Reipublicæ probarit, admittitur. Pagos Regios decem, & octo tributarios habet. *Braſtovia* ſive *Corona* Germanis *Cronſtat*, quæ & *Stephanopolis*, intra montes amœniſſimos ſita, mœnibus, foſſis & propugnaculis ſatis munita eſt. Hic Academia & Bibliotheca inſignis. Habet tria Suburbia diſtinctis vallibus poſita, quorum unum incolunt Bulgari, alterum Hungari, Saxones Agricolæ tertium. Per ſingulos fere vicos rivuli deſcendunt ſaluberrima Fontium ſcaturigine perpetui. Campos habet planiſsimos, longe lateque denſis Monribus cinctos, Alpibuſq; altiſsimis a Valachia Tranſalpina dividitur; Frumento & Lino præcipue abundat, eſtq; quaſi Horreum vicinarum gentium. In hac civitate qui Rcipublicæ clavum tenent, viri ſunt graves & maturi, diverſarumq; Linguarum periti Rempub. ſummo ſtudio fovẽtes. Cives autem & belli & pacis artibus ſunt inſtructiſsimi. *Biſtricia Noeſenſtat* in ampliſsimæ vallis planitie ſita, utrinque vitiferos colles habet. Per mediam Vrbem fluvius ejuſdem nominis labitur ad Meridionale latus inferioris ſurburbij declinans, qui ſtatim poſt duo milliaria Zamoſo Amni, conjungitur, Fundulis imprimis abundans. *Segeſwaria Scheſpurg* partim in edito colle, partim infra ad radices habitata. Inferior tamen ejus Pars cultior exiſtit, ob faciliorem Rerum neceſſariarum copiam. Fluvius idem Mœnia hujus Civitatis pariter & Megienſis præterlabitur, qui paullo ſupra Albam Iuliam in Maruſium influit. *Megies Mydwiſch*, in meditullio Traſſylvaniæ ſita, ferax Vini, ac rebus alijs omnibus ad quęſtum & victum pertinentibus ſatis referta. *Zabeſus* ſive *Zaaz* in planitie, valle profundiſsima, aquis Piſcium fœcundiſſimis munita jacet. Hanc primariam Saxonum ſedem fuiſſe dicunt. Et *Coloſwaria*, *Clauſenburg*, itidem in planitie ſuaviter admodum ſita, tam murorum ambitu foris, quam ædificiorum ſtructuris intus ſplendida. Eam Saxones mixti Pannonibus incolunt, qui Iudicem & Conſules alternis vicibus quotannis concordibus ſuffragijs, nec diſpari numero eligunt. Hic ad Portam Portinam hoc Epigramma adſcriptum conſpicitur.

I. M. N.
TRAIANO PRO SALVTE IMP. ANTONINI ET M. AVRELII.
CAESA. MILITES CONSISTENTES MVNICIPIO POSVERVNT.

Eſt & hic *Alba Iulia* urbs vetuſtiſsima, ac ſede Epiſcopali celebris. Hęc in colle declivi ſita, circumfuſa undiq; ad duo fere milla paſſuum planitie. Ab Ortu fluvium Maruſium, & ex altero latere amnem *Ompay* Hungarice vocatum, ex Alpibus deſcendentem habet. Olim *Tarmis* dicta, ac Regis Decebali Regia tempore Traiani fuit. Numerantur etiã in Tranſſylvania quo ad penſiones taxarum octo parochialia Capitula præcipua, quæ ſimul Vniverſitatem appellãt. *Biſtricienſe* Capitulum habet Biſtriciam cum XXIII pagis regijs. *Regnenſe* Capitulum *Regen* forte, habet pagos plus quam triginta. *Barcenſe* Capitulum *Barzazarg* habet Coronam civitatem cum tredecim pagis regijs. *Kildenſe* Capitulum habet Segeſburgam, & pagos quadraginta octo. Duarum ſediũ Capitulum complectitur civitatem Megienſem cum pagis triginta ſex. *Cibinienſium* Capitula duo, quorum unum habet *Cibinium* & pagos viginti tres, alterum Capitulum Cibinienſe, quod vocant *Surrogativa*, continet pagos circiter XXII. *Zabeſienſe* Capitulũ habet *Zabeſium* cum pagis ſeptemdecim. *Lacus.* Non deſunt huic regioni Stagna atque paludes, quæ Piſcibus præſtantiſſimis affluunt. *Flumina.* Fluvij navigabiles tres ſunt, *Aluta*, *Moroſſus*, *Samus*: quorum duo priores e montibus Scythicis originẽ ſuam trahentes, hic in Tibiſcum, ille vero recta in Danubium tendens, delabuntur; tertius *Samus* (*Thimes*, Germanis & Hungaris) ex Alpibus, Calota dictis, oriens, qui itidem in Tibiſcum delabitur. Sunt præterea & alij amnes, ut *Chicel* maior & minor *Sabeſus*, *Chryſus*, *Chryſolores*, *Strygius*, quorum tres ultimi aurea ramenta ferunt, Aurique fragmenta quandoque ſeſquilibralia trahunt. Piſces in ijs & ſupra dictis optimi, ac varij reperiuntur; Acipẽſer nimirum magnus & parvus, Cyprinus trium generum, Salmo, Lampetra fluviatilis & lacuſtris, Silurus, Mulus barbatus dictus, Murenæ genus rarum, Truta alba, & nigra. Gobij ſquammati, ac ſine ſquammis alijs penitus incogniti. De Lupis, Percis, Tincis, Murena vulgo dicta nihil memoro; qui Piſces inauditæ fere magnitudinis inveniuntur. *Montes.* Montes item ſunt Valachię Ciſalpinæ, & Moldaviæ vicini, qui Agaricum, ac Terebinthum ſtillant. *Sylvæ.* Sylvæ frequentes, inter quas Hercynia, in quib. pręter feras ſupra memoratas jubati Boves, & ſylveſtres Equi, quibus juba ad terram uſque demiſſa. *Opera publica.* Sunt præterea in hac regione arces plurimæ, eęque munitiſſimæ. Inter quas primum occurrit Rubea turris arx fortiſſima, ſita in Alpibus juxta decurrentem amnem, ubi anguſtus inter montes introitus patet in regionem, eſtque ceu propugnaculũ totius terræ, ut ab illa parte nemo ingredi queat, ſi arcis præfectus repagula objiciat. Eſt & alia arx munita infra opidũ Millembach juxta Bros Opidum, ubi quoque juxta fluvium inter convalles & nivoſas alpes iter eſt in Tranſſylvaniã ducens, & aliæ. *Mores.* Nunc ſequitur ut de moribus aliquid ſubjungamus, qui varij ſunt, quia a varijs gentibus, (ut ſupra vidimus) & olim occupata fuit, atque etiam hodie tenetur. Valachorum gens eſt aſpera, bonarum artium atque diſciplinarum expers, Religionis Græcæ, moribus Paganiſmum redolentibus, quum & divinaculos in pretio habeant, & per Iovem, Venerem (quam ſanctam vocant) jurent, & multis alijs rebus ad Gentilium ritus accedant; quinetiam neq; opida habeant, neque domos lateritias, ſed in ſaltibus degentes arundine duntaxat adverſus injuriam cæli muniantur. Reliqua pars Tranſſylvaniæ, multis partibus eſt ut ſolo cultior, ita & Hominibus moratior. Scytharum in Tranſſylvania lingua exigua dialecto ab Hungarica hodie differt; quondam tamen maximum idiomatis diſcrimen fuit, ut & ſcriptionis, quam illi Hebræorum more a dextra orſi lævam vorſum exarabant. Ciculi, genus Hominum ferox, & bellicoſum, inter quos nullus neque nobilis neque ruſticus, omnes eodem jure cenſentur, Helvetiorum inſtar, ut ſupra quoque diximus. Hungarorum magna præ alijs potentia, & authoritas eſt. Nam & Principes, & alij ferme in Regno Magiſtratus ex ipſis creantur. Neque tamen creatio ab ipſis ſolum, ſed etiam ab aliis duobus Tranſſylvaniæ populis Saxonibus nimirum & Ciculis dependet. Horum dignitas perennis eſt, merumq; Imperium. Et hæc hactenus de Tranſſylvania breviter dicta ſufficiant.

TAVRICA CHERSO-NESVS.

Regio. *Nomina.*

CHERSONESVS a Tauris Scythię Europeæ populus *Taurica* cognominata Ptolemæo, Scytharum Regio est, quæ & *Scythica* Straboni dicitur. Hanc *Taurorum Peninsulam* Latine dixit Plinius lib. II. cap. XCVI. *Cherronesum Ponticam* Appianus in Mithridaticis, *Chersenam* Paulus Diaconus. Hodie *Perokopska* & *Gesara* Antonio Pineto, aliis *Præçop* & *Tartaria minor* dicitur. *Situs.* Ampla est Peninsula, inter Pontum Euxinum & Mæotidē paludem usq; ad Bosphorum Cimmerium, qui Europam ab Asia discernit, versus Ortum porrecta. Longa est XXIIII milliaria; Lata XV. *Cæli Temperies.* Peninsula quæ ab Oriente & Meridie a Perecopia media est, hyemem placidissimam, & Aërem temperatissimum habet. Nam in fine Decembris hyemis initium, in medio vero Februario hyemis asperitas, quæ magis nivosa, nec tamen integro triduo illa magis durat, quum frigida & gelu constans est: Nec diutius quam ad initium Martij illa durat: Sub initium itaque Veris, & in Autumno fere calidiore Aër pestilens plerumq; efficitur. *Soli fertilitas.* Vniversa autem ipsa Regio Frugum feracissima est ac pascendis gregibus atque armentis valde idonea. Sed quamvis solum fertile Incolæ habeant, plurimi tamen agros non colunt, nec serunt. *Animaliū varietas.* Equis, Camelis, Bobus, Vaccis, Pecore & Ovibus abundant, ac inde victitant. Est præterea Avium delicatissimarum ibi copia, quas aliquādo Christiani vel Turcæ, rarius tamen peregrini Poloni capere solent. Venationes Cervorum, Caprarum, Aprorum & Leporum in ditione Tartarica & Turcica mari vicina, sunt plurimæ. Chersonesum autem hanc mediam horridi & ardui Montes velut Apenninus Italiam in Boream & Australem dirimunt. Australem, cujus Metropolis est *Capha* Mahometes anno CIↃ CCCC LXXV occupavit, & sibi tributariam fecit. *Imperium Maiorum.* In Boreali vero parte Tartari, Crimæi vulgo appellati latissimos inter Borysthenem & Taniam campos, pascuis subinde mutatis pervagantes, sedem Regiam annos jam fere quadringentos habuerunt Opidum Crimæum, unde & Crimæi Tartari appellati fuerunt. Hi postea perfosso Tauricæ ad insulæ formam Isthmo, circa fossam eam quam Præcop appellant, Civitatem ejusdem nominis & Regiam sedem cum condidissent, Præcopenses Tartari inde dicti sunt. Horum Rex Turcis fœdere & societate conjunctus cum proprios fratres (instigantibus Turcis) a quibus bello petebatur, submovisset, & Capham obsidione premeret, a suis Consiliarijs ad hoc amplis muneribus corruptis, cum duobus filiolis in frusta concisus, Ottomannicæ amicitiæ infœlix exemplum præbuit: Eo enim occiso Tartari, qui hactenus liberi & indomiti, ex socijs & fratribus Ottomannorum facti sunt servi, & more aliarum Turcicarum Provinciarum non Regem, sed Beglerbegum, id est Vice-Regem accipere sunt coacti. Quale autem sit Turcicum imperium ex Walachiæ, Græciæ & Imperij Turcici descriptionibus facile potest cognosci, eo Lectorem brevitatis causa remittimus. Præter Casan autem & Astrachan regna Tartarorum, qui agros colunt domosque inhabitant & nunc Moscho subjiciuntur, præterque dictos Præcopenses, sunt & alij Tartari campestres, qui catervatim in campis nullis finibus observatis degunt & in hordas veluti in quasdam provincias, a quibus & cognominantur, divisi sunt, de his suo loco Asiaticis videlicet, in Tabulis, dicemus. *Vrbes.* In Australi Metropolis est *Capha* olim dicta *Theodosia*, Emporium celeberrimum, vetus Genuensium colonia. Sita est ad mare. Portum copiosum illa semper habuit. Genuensium tempore apparet eam divitem & frequentem admodum fuisse. Postquam vero a Turcis ab annis plus centum Genuensibus erepta fuerat, Christiani Itali in angustum ita redacti sunt, ut exiguæ & obscuræ admodum eorum reliquiæ in ea supersint: Civitas pristinum splendorem magna ex parte amisit. Templa Christianorum Romana prostrata, ædes dirutæ, muri & turres in quibus Genuensium plurima insignia & inscriptiones Latinæ visuntur, collapsa jacent. Turcis, Armenis, Iudæis, Italis, & Græcis Christianis paucissimis habitatoribus referta, negotiationibus, portuque universæ ejus Tauricæ nunc etiam nobilis est. Vineas, pomaria & hortos fere infinitos habet. Capham non raro navigatur, ex universis vicinioribus & remotioribus Græciæ Insulis, sæpius vero ex urbe Constantinopoli, nam secundo vento duorum tantum dierum spatio, vel paullo amplius navibus eo veniunt. Præter hanc sunt *Perecopia* a veteribus Græcis *Eupatoria, Pompeiopolis, Sacer Lucus, Dromon, vel cursus Achillis* seu *Græcida, Heracleum* vel *Heraclea* appellata in confinibus Tauricæ, seu Scythicæ Chersonesi, vel Peninsulæ dictæ, primum Opidum obscurum atque Arx lapidea, nec satis munita est, in qua Principes Tartarorum vel Chani, ut Tartari eos vocant, quasi Reguli, seu Supremi Domini Palatinum, quem illi Begum, seu Perecopensem omnium vocitant, perpetuum habent qui Borysthenis & Tanais fluviorum transitus & trajectus, & confines universos vigilantissime perpetuoque observat, ac universis Tartariis ijs, qui in campis ad Perecopiam & ultra Perecopiam sitis degunt, præest: *Costovia*, Emporium non ignobile, ad dexteram Perecopiæ ad Mare situm milliaribus VII distans. Præfectum Arcis & Opidi Chanus proprium & perpetuum ibi habet. *Ingermenum* XII milliarium intervallo vel amplius dissidet a Costovia. Arcem lapideam, Templum & specus sub arce, & ex adverso arcis miro opere ex petra excisos habet, nam in monte maximo & altissimo situm est, ac inde a specubus Turcis cognomen retinet. Opidum quondam non ignobile opibus refertum, celeberrimum, & natura loci maxime admirandum, copiosissimumque extitit. Ingermeni Arcem satis & magnificam a Principibus Grecis exstructam fuisse apparet. Nam portæ & ædificia adhuc nonnulla integra Græcis Characteribus exornata, eorumq; insignibus conspiciuntur. *Chersonesus* seu *Corsunum* urbs Tauricæ antiquissima. Hanc *Sari Germenum* quasi *flavam arcem* Turcæ vocarunt, nam solum quasi flavum ille tractus habet. Quæ, quod superba, dives, delicata, & clara quondam Græcæ gentis colonia fuerit, universæque Peninsulę urbs antiquissima, frequēs, magnifica, Portuque nobilissima extiterit, admirandæ illius ruinæ manifeste testantur. In extremitate Isthmi illius, quem Parvam Chersonesum Strabo vocat, & in Ostio ipso Portus oris angusti, ac per universum Isthmum sicut Latitudo ripæ utriusq; Maris est Vrbs, murum altissimum & magnum, Turresque plurimas & maximas ex secto & grandi lapide erectas nunc etiam habet, ac tota Mari exposita existit. Aquarum ductus qui milliaribus IV Cuniculis ex Petris excisis in urbem ducebantur, in quibus nunc etiam aqua purissima est, ad Vrbis ipsius Mœnia conspiciuntur. Vrbs vero ipsa a multis seculis, & hominibus & habitatoribus prorsus vacua, funditus diruta, ac in vastitatem redacta est.

Smolenck
Smolenkia
Borißow
Odruczk
Nieper flu.
Dubrowna
Branско
LITHVA
NIAE
R
Horodek
Sklow
Swisloce
Kricow
Tropsiski
Bichow
Homei
Se ue ria
Modziers
Bobrausko
Potiwlo
Nowogrot
Szermho
Sem flu.
Przypiecz flu.
Lubiecz
Merria flu.
Narba
Trochi
Desna flu.
Rioua
Psola flu.
Szitomirs
Vißegrod
Kioff
Borištenes flu. nunc Nieper
Czercasi
Vorscola flu.
PARS
PODOLIA
Nigra Sylua
Codimia
Coszidanz
Tasmena flu.
Ariel flu.
Samara flu.
Chouer
Szinouoda
Cutzurhan
Sauran flu.
Nigropon
Hercanum
Torracca
Tencay
Olbia
Oslam
Bog flu.
Dassow
Nieper flu.
Carcina
Tetykol lac.
Corasnyk lac.
Axiaces flu.
Orzahow
Oczakow
Porto bone
Pidea
Bonus portus
Tamyraca
Orihow
Febynie
Stora Oruawa
Obidouo lac.
Nichia
Treze
Megaricho
Golfo de Nigropoli
Grotte de fonni
Flor de lix
Bialigrod
Ginestra
Turris Neoptolemi
MOLDAVIAE PARS
Rosoue lac.
Bessarabia
Moncastro
Ofica
C. Ariarcha
Zagori
Varangito
C. Rosofar
Coslo
Kilia noua
Falconara
Bialigrod
Danubij
Kilia
Fidonixi
MARE
Miliaria Germanica communia
3 6 9 12 15 18 21 24 27 30
Rebeck
Carsil
S. Gregorio ostia
Syrfia
Pargala
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
Occidens
52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62
54 55 56 57 58 59 60 61 62
55 54 53 52 51 50 49 48 47 46

TAVRICA CHERSONESVS. Nostra ætate Przecopsca et Gazara dicitur

TARTARIAE PARS

ASIAE PARS

Tartaria seu Przecopensis

MARE DELLE ZABACHE Mæotis palus olim

MAGGIORE Seu Pontus Euxinus quondam Axenos id est inhospitalis, dictus, teste Plinio

Don flu. olim Tanais

Tanais flu. Europæ terminus n. Don

Sancti montes

Corax et Caucasus mons

Rhombites maior flu.

Auogaxia

36

TAVRICA.

Iamboli ſeu *Balacheium* arx & civitas a Piſcibus nomen habet. Mare enim eo loco piſcibus ferax eſt. In ea Civitate oportunitate loci Genuenſes uſi Portum celebrem, ac utilem, & munitiſsimum ſumptuoſiſsimumq; Ptopugnaculum excitaverunt. Nunc vero Arces, Ædes, Mœnia & Turres ſumptuoſæ cum plurimis Genuenſium inſignibus & titulis proſtratæ & omnino dirutæ jacent: ac Civitas a paucis Græcis, Iudæis & Turcis incolitur. *Mancopia*, ſeu *Mangutum*, (ut Turcæ vocant) Civitas ad montes & Silvas magis porrecta, & Mari non tam propinqua eſt. Arces duas, Templa Græca ſumptuoſa & ædes, plurimos Rivos ex ſaxo decurrentes, limpidiſſimos & admirandos habuit. *Cercum* Opidũ Tartaricum Chanorum ditionis obſcurum & humile admodum in Oſtio (ut Strabo vocat) Mæotidis, & ad eam anguſtiam, quam Boſphorum Cimmerium cognominat, ac tumulum *Panticapæum*, ſitum: Arcem habet. *Cremum*, ſeu ut a Tartaris *Crimum* dicitur, civitas & arx muro antiquiſſimo, maximo ac præalto, magnitudine ac celebritate reliquis Civitatibus Tauricæ Cherſoneſi Mediterraneæ, nam eam Ptolemæus ita nominat, admodum diſſimilis eſt, Ptolemæo fortaſſe *Taphros*, Plinio vero *Taphræ*. Hæc poſtremis jam temporibus ante Genuenſium in Tauricam adventum a maximo populo Mahumetico, qui ex Aſia eo commigraverat, culta & habitata fuiſſe videtur. Nam Fana antiqua Mahometica tam intra quam extra Vrbem plurima cum Characteribus Chaldaicis in grandioribus Saxis exciſis conſpiciuntur. Liquet ſane ex ipſis ruinis, & loci amplitudine urbem eam quomdam clariſſimam, & maximam gentis Coloniam exſtitiſſe. Officinam Monetariam in hac Civitate Chanus habet. Arcem item in qua uxores Chanorum perpetuo adſervantur ac conſeneſcunt. Ac in extrema hujus regionis parte *Tanas* Civitas, ad oſtia Tanais fluvij, Rutheni vocant *Azac*, eſtque nobile Emporium, ad quod mercatores ex diverſis Orbis partibus commeant, ubi cuique liber patet acceſſus, libera emendi & vendendi facultas: & alię. Fluvij in hac regione plurimi, non parvi admodum ex Montibus decurrentes, Piſciculos etiamſi non magnos, ſapidiſſimos tamen & delicatos plurimos habent. Sed quoniam Tartaris Piſcium rarus eſt uſus, Chriſtiani tantum & peregrini cum eo veniunt, in ijs capiendis operam navant.

Flumina.

Inter fluvios autem præcipui *Boryſthenes* vulgo *Nieper* altiſſimus, rapidiſſimus, & latiſſimus fluvius qui a Septemtrione labitur in Carcinitum ſinum ſeu fluvium atque in Pontum Euxinum penes Oczacoviam influit, *Don*, *Ariel*, *Samara*, cum multis alijs. Sitam hanc Cherſoneſum inter Pontum & Mæotidem paludem uſque ad Boſphorum Cimmerium, ſupra diximus. *Pontus*, *Euxinus Græcis*, *Euxonius* Oroſio; quomdam ἄξενος, *Inhoſpitalis*, ob immanem adcolarum crudelitatem & inhoſpitalitatem; vel, latronum frequentiam, quæ ab Hercule expugnata fingitur.

Maria.

Mare Cimmerium Herodoto & Oroſio, ab Cimmerijs populis adhabitantibus, *Caucaſeum* a Pollonio a Monte Caucaſo, *Mare Boreale* Herodoto: *Maurum* Græcis Nautis, *Maurothalaſſa* quaſi *Mare Nigrum* Turcis; *Mar maiore* Italis. Situm depingit Ammianus Marcellinus lib. XXII. Pontum vero dixere tanquam alterum Oceanum; putabant enim eos qui illum navigaſſent, eximium quid & memorabile præſtitiſſe, & ob id, inquit Strabo, per excellentiam proprie Pontum appellarunt, quemadmodum Homerum Poetam. *Mæotis Palus*, ab Mæotis populis apud Ptol. & Melam, qui hodie Tartarorum pars. Fretum ejus ad Orientaliora Peninſulæ littora *Boſporus Cimmerius* vel *Mæoticus*, ter mille paſſuum latitudine. Ab Scythis vocatur hæc Palus Καρπαλὺκ; & ut Plinius notat; *Temerinda*, addens hac voce *Matrem Maris* (ut eam etiam nominat Dionyſius Alexandrinus) deſignari: quod perpetuo agmine defluat, numquã recurrens, aquas quaſi ſubminiſtrans abſque intermiſſione ſubſequentibus, Euxino, Propontidi, Ægæo, Magnoque Mari. Hodie *Mar Zabach* a Circaſſis nominatur: Italis *Mar della Tana*, ab Tanai fluvio; item *Mar Biancho*, Mare album.

Montes.

Montes horridi atque ardui, inprimis illi qui Cherſoneſum mediam ſecant. Sunt & alij maximi & celebres. Maximus vero omnium, altiſſimus eſt, & in ſummitate Lacum ſane non exiguum habet. Sed hæc hactenus: deinceps reliqua videamus. Ius vel juſtitia Mahometica lege apud Tartaros adminiſtratur in Civitatibus vel Opidis 'Chani,' & reliquorum Sultanorum.

Ratio gubernandi.

Presbyteri Cadij vel Iudices in pagis, Begi vel præfecti, qui injurias particulares audiunt & decidunt, perpetui habentur. Veruntamen capitis, ſanguinis, furti, quas criminales, fundi, quas civiles cauſas nos dicimus, Chanus ipſe cum Conſiliarijs ſuis decernit. In quibus exponendis cauſidico non egent, ſubtilitatibus juris, calumnijs, excuſationibus, nec dilationibus utuntur. Extremæ enim conditionis Tartari vel peregrini coram judicibus & Chano ipſo, a quo ſemper audiuntur, & celeriter expediuntur, injurias ſuas ipſi per ſe libere admodum exponunt, omnibus enim ſemper ad illum aditus patet.

Senatores.

Filios primis annis Arabicis literis inſtituendos, Filias vero non domi alunt, verum propinquioribus ſanguine curandas, tradunt. Filios adultos Chano vel Sultanis in miniſterium, Filias nubiles inſignioribus ac nobilioribus Tartaris vel Turcis dant in matrimonium. In aula Principis inſigniores Tartari & nobiliores non ad faſtum vel ſuperbum luxum, verum pro neceſſitate & honeſtate ſatis ſplendidi & civiles ſunt.

Scholæ & educandæ inventuiis modus.

Feminas Mahometica lege quot poſſunt & volunt, alunt, & uxores a Petigorenſibus plerumque emunt, quas etſi non ſuperbe, tamen ſatis pro gentis more culte & civiliter, ex quibus vero prolem ſuſpiciunt, quam honorifice & ſpendide ſuſtentant & curant. Antequam in Tauricam ſeu Peninſulam venerunt, moribus multo agreſtioribus gens ea fera & campeſtris (quod nunc etiam ex agreſtioribus manifeſte apparet) fuiſſe videtur: nam illis Mahometicis lgibus, jure, literis & moribus illa tum prorſus caruit.

Mores.

Enimvero a Turcis humanitatem, & falſum illum cultum Tartari edocti, majori nunc ex parte nobiliores hoſpitalitem colunt. Cum in publicum exit Chanus, miſerrimæ ſortis Homines non excluduntur, a Chano vero conſpecti examinantur, videlicet ut ſi quid opus habeant, referant. Legibus obedientiam magnam Tartari præſtant: Principes ſuos Deorum loco ipſi adorant & venerantur. Iudices, pro lege Mahumetana, perpetui & ſpirituales pro divis, indubitatæque omnis æquitatis & integritatis, fidei & opinionis viri inter illos habentur. A controverſijs, criminationibus juridicis, jurgijs minus neceſſarijs & particularibus, invidia, odio, tetris exceſſibus, omni luxu & ambitione, in victu & amictu prorſus alieni ſunt. In aula principis nec inter ſuos, gladios, arcus, nec alia ulla arma geſtant, exceptis viatoribus, vel peregrinis iter facientibus, in quos admodum humani & hoſpitales ſunt. Illi a prædonibus ſemper ſecuri: Verum a latronibus vel furibus (qui nihil quicquam aliud præter equos illis furantur, etſi perpetuas excubias agant) noctu minus tuti eſſe ſolent.

Victus.

Nobiliores panem, carnes, cibum, vinum igni eliquatum & Mulſum potum habent, agreſtiores pane carent, verum Milio concuſſo, Lacte & aqua diluto, quem *Caſſa* vulgo nominant, & caſeo pro cibo, pro potu lacte equino utuntur. Camelos, Equos & Boves oneri inutiles, vel jam moribundos jugulant, ac Ovium carnibus non raro veſcuntur.

Opificia. Mercimonia.

Mechanicas artes rariſſimi exercent, & in Civitatibus vel Opidis pauci admodum mercaturam exercent, & quicunq; artifices vel Mercatores ibi reperiuntur, vel Chriſtianorum mancipia, Vel Turcæ, Armeni, Iudæi, Cerceſij, Petigorenſes qui Chriſtiani ſunt, Phyliſtini vel Cyngani obſcurę & extremæ conditionis Homines ſunt. Sed de Taurica Cherſoneſo ac regionibus Septemtrionalibus quę dictã ſunt hactenus, ſufficiant. Ad Hiſpaniam, cui in noſtra diſtributione princeps locus deinceps tribuitur, quod felix fauſtumque ſit, eam luſtraturi tranſeamus.

HISPANIA.

Regio *Nomi.na* *Situs.* *Vnde deducta.*

ISPANIA nobilis Europæ regio, primaque continentis terræ pars, ab Hispano Rege, ut notat Iustinus, dicta est. Alij sic nominatam volunt ab Hispali urbe nobilissima, quam hodie *Sevilliam* appellant. Abrahamus vero Ortel. vir in palæstra Geographica valde operosus, quum Iberiam Asiæ regionem olim *Paniam* a Pane, quem Iberis Dionysius, victoria potitus præfecerat, inde vero *Spaniam* ab junioribus vocatam fuisse legisset apud Auctorem de fluminibus & montibus, fidem sequutum Sosthenis lib. III. rerum Ibericarum, scriptoresque fere omnes animadvertisset primos Hispaniæ Incolas ex Iberia usque derivare, adductus est, ut ab *Spania* potius illa, quam *Hispano* vel *Hispali* nomen regioni inditum, crederet. Sane *Spanian* nominat D. Paul. Epist. ad Roma. cap. XV. *Spaniam* etiam vocat alibi D. Hieron. ac multi alij. Consonat etiam hodierna appellatio. Incolis enim *España* nominatur. Quam autem *Hipsaniam* Latini scriptores, Ptolemæus, Stephanus & alij *ἰσπανίαν* vocant, rejecta adspiratione, temporibus antiquissimis *Iberiam* & *Hesperiam* nominatam memoriæ produnt Strabo, Plin. alijque. *Iberiam* quidem ab *Iberia* Asię regione, unde primos Hispaniæ Incolas non pauci deducunt. Alij Iberiam ab Ibero Rege trahunt, alij ab Ibero flumine: Avienus ab Ibera Bæticæ opido. *Hesperiam* vero, ab Hespero, ut quidam memorant, Atlantis fratre, vel ut Horatius putat, ab Hesperia Hesperi filia, vel potius ab Hespero stella Occidentali, quia in Europæ continente nihil est hac regione occidentalius. Quumque & Italiæ nomen idem esset, Horatius hanc *ultimam* canit. *Celtiberiam* quondam fuisse nominatam tradit Appianus; quæ tamen pars Hispaniæ (quam Celticam olim dixerunt teste Varrone) potius censenda. *Sepharad* Hebræis dici, notant Gulielmus Postellus & Benedictus Arias Montanus commentario in Abdiam. Atque hæc de nomine: sequitur quantitas & qualitas. Quantitas consistit in finibus & circuitu, quæque inde quasi nascitur, forma vel figura. Quod igitur ad fines: adluit Hispaniæ duo quidem latera Oceanus; Aquilonare Cantabricus: Occidentale, Atlanticus; Tertium, quod ad Meridiem, ubi fretum Herculeum, mare pulsat Ibericum, quod & Balearicum: Versus Orientem Pyrenæos habet montes, perpetuis jugis ab Oceano, ubi Flaviobriga, hodie *Fuentarabia*, tendentes ad mare Mediterraneum, duobus insignes Promontorijs, uno, quod *Olarso* cognominatum, in Oceanum projecto, altero quondam ab *Veneris Templo*, nunc vero, ab *S. Cruce* denominato, in Mediterraneum. Hispaniæ longitudo maxima milliarium Hispanicorum cc. Latitudo, qua maxima, cxl, qua minima lx. Ioannes Vasæus in Hipaniæ Chron. memoriæ prodit, Hispaniam ad Pyrenæos tam angustam esse, ut quum per eos iter faceret, in monte D. Hadriani, Ferdinando Colone rerum istarum peritissimo commonstrante, nisi fefellerit adspectus, utrumque viderit mare; Oceanum scilicet, cui peregrinantes erant proximi, atque eminus, quousque oculorum acies ferre poterat, albicantes maris mediterranei fluctus. Circuitum autem ıↄc mil. statuunt & amplius. Strabo. Ptol. & alij Hispaniam comparant Corio Bubulo humi protenso; cujus partes ad collum pertinentes in adhærentem ipsi Galliam porriguntur. Collum inquam, quantum protenditur mons Pyrenæus ab Mediterraneo mari ad Oceanum Britannicum: inde dilatatur ad Brachia, ab Nova Carthagine usque ad Cantabros; Crura a Freto Herculeo usque in Gallæciam & mare Britannicum: ultimum Corij ad modum Caudæ, Promontorium sacrum, hodie *S. Vincentij*, quod extenditur in Oceanum Atlanticum, longe ultra omnem Hispaniam. Exposita quantitate, in medium prodit qualitas, cujus causa plurimum in Climate, situque cœlesti. Subest Hispania medio quarti, totique quinto, parti etiam sexti climatis; inter gradus latitudinis quidem xxxv & xlv, longitudinis autem inter xvi (ut nunc capto ab Azoribus Insulis initio, notari solet) & xxxi: ubi optima ad res omnes temperies. Nam neque ut Africa violento sole torretur; neque, ut Gallia, ventis assiduis fatigatur, sed inter utramque media, hyeme & æstate temperato sole perfruitur. Hinc magna cœli salubritas per Hispaniam, teste Iustino, æqualisque aeris spiritus nulla paludum gravi nebula inficitur. Huc accedunt marinæ auræ undique adsidui flatus, quibus omnem provinciam penetrantibus, eventilato terrestri spiritu, præcipua omnibus sanitas redditur. Non eadem tamen Hispaniæ passim qualitas. Qua enim Arcton spectat, plerisque scribentibus, frigidior est, nonnulliusque asperitatis: Oceano semper obnoxia, interiorum aquarum indiga, malignęque inde habitationis: quum etiam rupibus, saltibus, locisque silvestribus pleraque obsessa. Qua, montibus fere perpetuum intercurrentibus, in Austrum declinat, tota felix, tota beata, ut multis magnisque fluminibus irrigari, sic tempestivis pluvijs, quantum sufficit, recreari solita, & hinc omne genus, ea præcipue parte, Frugum, Animaliumque non benigna solum mater, sed & nutrix solicita. Memoriæ mandat Philostratus; hic cœli temperiem esse talem, qualis Antumni tempore solet esse in Attica. Admirandam eorum, cum quæ ex terra proveniunt, tum quæ in terræ visceribus generantur & latent, fertilitatem: Animantium item, quæ terra marique nascuntur præstantiam, quis digne, utque singula flagitant, commemorabit? Incredibilis per omnem Hispaniam frugum ubertas; & plerique agri tantæ sunt liberalitatis, ut pro accepto uno tritici modio triginta plurimum colonis reddant: sæpe etiam quadraginta, in Bætica præsertim, quæ quidem frugibus cunctisque rebus admodum felix. Herbarum cum sativarum, tum voluntariarum, quæ citra sementem erumpunt, quibusque insignes sunt & peculiares vires, passim, cum primis in montosis locis, est feracissima: ubi *sui dissimilis*, inquit Pomponius, *Linum aut Spartum alit*. Fructus etiam arborum numero plures, formaque grandiores habet. Quid Mala referam? Inter ea melioris notæ sunt duo, *Canusium* & *Regium*. Quid Pyra? In ijs supremæ classis quatuor, quæ odore gustuque suavissima: *Apianum*, quod *Muscatum* vocant omnium pyrorum minimum, *Vinosum*, *Pintum*, quartumque, quod Hispanis *Sine regula* nominatur. Quid Olivas? In harum numero primas obtinent Hispalenses, quæ magnitudine Iuglandes excedunt. Quid de reliquis fructibus? Plene decantata sunt non paucis Mala Hesperia vel Citrea: Cydonia, quæ vulgo *Membrillos*, Granata, suis etiam corijs medicinam facientia. Quid Vina commemorabo, optimi saporis odorisque? Passim quidem generosa admodum leguntur, alijs tamen & alijs locis præstantiora, quæ Marineus Siculus indicat lib. 1 de rebus Hisp. Vites Germanicæ superioribus annis in Hispaniam a Belga quodam Petro Simonis F. transportatæ, Hispanicoque solo insitæ, jamque mirum in modum multiplicatæ, experimur quotidie, quam grata producant vina: nomen ejus, qui transivit, retinentia. Asperitatem, quam conciliare soli solet natura, frangit, emollit, jucundoque condit sapore adgenitus jam in aliena terra sub alio climate genius. Hispania etiam dives quomdam universim, ut nunc quoque varijs in locis, preciosissimis Auri, Argenti, Æris, Ferri, Plumbi, aliorumque metallorum thesauris: de quibus videnda quæ multis adfert, cum ex Posidonio, tum ex alijs Strabo lib. 3. quæ item traduntur ab Diod. Siculo, Solino in Polyhistor. Iustino libro ultimo, Panegyrista Theodosij & alijs. Quid jam dicam de Salinis?

Situs. *Cœli temperies.* *Soli fertilitas.*

nis? Sal in Hispania non modo coqui, verum etiam plurimum effodi, hoc est, & fieri & gigni, tradit Solinus. Et in multis Hispaniæ locis ex aquis puteanis, ut apud Seguntiam & alibi: unde Regibus magnum exigitur vectigal. Gignitur in extremis maris littoribus, cæteris candidior. Sunt & Montes Hispaniæ, si fides Marineo Siculo, nativi salis, ut apud *Ribagorciam*: in quibus lapidicinarum modo sal cæditur, & arborum modo postea pullulat ac renascitur. Apud oppidum *Antiqueram* vallis est amœnissima, cujus longitudo pass. mille quingentorum, ex omni parte montium clausa jugis, quæ hieme pluvialibus aquis impletur, & in formam magni lacus efficitur, cujus aquæ calore solis adjuvante soli genio, in salem candidum convertuntur. Alias silentio prætereo salinas. Sed miracula etiam audiamus, quæ tamen hodie evanuerunt. Memorat Strabo, sal purpureum inveniri in Lusitania: dulcedine quadam temperatum in jugis Tarraconensibus cædi, Solin. ad Orosium; ex Varrone Agellius, montem magnum circa Iberum ex mero sale, cique quantum demas, tantum adcrescere. Est Hispania præterea & pecorum omnis generis dives, gregibus & armentis plena, adeo ut mugitu, balatuque Nemora, Silvæ, Montes, Prata, Campi, Saltus ubique resonent. Equos alit optimos: ceteris Bætica plures: Asturia fortiores; *Asturcones* inde dictos. Equi etiam nonnullis Hispaniæ locis tantæ velocitatis agilitatisque generantur, ut vento conceptos fabularetur, imo crederet antiquitas. Leones autem, Camelos & Elephantos non novit, nisi cicures & aliunde advectos. Ad venationes exstimulat cum alia, tum in Montibus, Vallibus, Silvisque Damæ, Cervi, Apri, Vrsi, Lepores, Cuniculi. His sane abundantem docet versiculus Catulli:

Animaliū varietas.

Cuniculosæ Celtiberiæ Fili.

Ad aucupia invitant cum aves aliæ, tum Aquilæ, Ardeæ, Accipitres, Atagines item, eo nuper ex Sicilia allati. Item Grues, Anseres, Perdices, Palumbi Torquati dicti, Anates silvestres & cicures. Sed de his satis, ad imperium majorum venio, quod caput in methodo nostra proxime sequitur. Non animus hic mihi recensendis cum ex alijs, tum Iustino, Diodoro, Iosepho, Eusebio, Hieronymo, suppostitioque Beroso, & interprete ejus Annio Viterbiensi, antiquis Hispaniæ Regibus, rebusque ab ijs domi militiæque gestis, lectorem morari. Morari hoc esset & ineptire cum multis. Tubal non in Hispania neque in Europa, sed in Asia fuit. Huic qui sufficiuntur, Iberus, Iubalda, Brigus, Tagus, Bætus & alij, Regesne censendi? absit: nisi quis fluvijs alisque rebus inanimatis nasci tunc temporis solitos Reges concedat. Qui fictum illud agmen secuti, non melioris sunt conditionis. Incerta omnia: ut & vix certiora, quæ successione quidam gessisse scribuntur in Hispania; Regibus quasi exactis, varia fortuna, multisque & populis a se seminatis & opidis conditis, Lydi, Thraces, Rhodij, Phryges, Cyprij, Phœnices, Ægyptij, Milesij, Cares, Lesbij & Chaldæi. Exploratiora censeri solent, quæ ab Carthaginensibus, Romanis, multoque post Gothis, Vandalis, Alanis, Suevis, Hunnis, eorumque Regibus patrata memoriæ produnt scriptores, qui partim rebus gerendis adstiterunt, partim ex fidelissima aliorum cognoverunt relatione. Ea, paucis dicam, sic habent. Quum in Hispania longe lateque dominarentur & pleraque sub ditione sua haberent Pœni, alijque Africæ populi, contra eos primi omnium cum armatis exercitibus ab S. P. Q. R. missi sunt Cn. & P. Cornelij Scipiones, belli Punici II initio: qui septimo ejus belli anno sunt cæsi, Q. Fulvio Flacco & Ap. Claud. Polcro *Coss.* Submissus anno sequenti Patri Patruoque P. Corn. Scipio Africanus Major multa prospere gessit, primusque ibidem Provinciam fecit, Q. Cæcilio Metello & L. Veturio Philone *Coss.* an. v. c. IↃxlvi. Hic Asdrubale & Magone, Carthaginensium Ducibus, acie ad Bætulam urbem (quæ quo loco hodie in Andalusia visuntur *Bæca* & *Vbeda*, fuisse creditur) fugatis, atque inde ex tota Hispania pulsis vindicatisque armis Hispanijs, amicitiam cum Syphace Massylorum (hodie *Biledulgerid*) Rege, icto fœdere, firmavit. Paullo post rebellantes Hispaniæ populos ad deditionem compulit, fœdereque cum Massanissa Masæsulorum (fuerunt ubi nunc *Regnum Tremissenum*) Rege & Gaditanis facto, Provincia L. Lentulo & L. Manlio Acidino tradita, Romam reversus est. Post Scipionem Hispaniam L. Cornelius Lentulus Proconsul obtinuit: qui rebus bene feliciterque gestis, ovans urbem ingressus est, an. v. c. IↃlIV. Triennio post C. Cornelio Cethego, Minucio Rufo *Coss.* Hispaniæ primum sunt terminatæ, atque in eas duo novi Prætores missi C. Sempronius Tuditanus in *Citeriorem*, M. Helvius Blasio in *Vlteriorem*. Vix duobus elapsis annis, quum tantum glisceret in Hispania bellum, ut jam Consulari & Duce & exercitu opus esset, M. Porcius Cato Consul Citeriorem sortitus, bello ab Emporijs (retinetur hodieque nomen in *Ampurijs*) cœpto, rebellantem ita pacavit, ut Proconsule ex ea triumpharet, an. IↃlx. Hic est ille Cato, qui miro strategemate multarum Hispaniæ urbium muros uno die diruit, scribente Livio & alijs. Post Catonis victoriam Hispaniæ varie possessæ sæpeque nunc hic nunc ibi amissæ: ita ut supra XXX triumphi postea ex his relati memorentur. Stipendium pendere non prius cœperunt, quam Augusto Principe: qui quum Hispaniam omnem, debellatis Cantabris & Asturibus, qui omnium diutissime restiterant, multo varioque marte perdomuisset, universam in tres Provincias divisit, *Bæticam*, *Lusitanicam*, & *Tarraconensem*. Singulis inde sui sunt adtributi conventus: Bæticæ IV, *Gaditanus*, *Cordubensis*, *Astigitanus*, & *Hispalensis*. *Lusitania* tres habuit *Emeritensem*, *Pacensem*, & *Scalabitanum*. *Tarraconensis* denique VII, *Carthaginiensem*, *Tarraconensem*, *Cæsar-Augustanum*, *Cluniensem*, *Asturum*, *Lucensem*, & *Bracarensem*. Videndi Plin. lib. 3. Strab. lib. 3, & alij. Sic rebus subinde paullum mutantibus, Provinciæ nobilissimæ Romanis paruerunt usque ad Imperatoris Honorij 8, & Theodosij 3 consulatum, qui incidit in annum Christi CCCCX: quo tempore Vandali, Suevi, & Alani, ab Stilicone in Gallias evocati, quum eas, Rheno trajecto, omnes pene occupassent, & in ijs jam immanium Barbarorum more debaccharentur: ab Gothis, Adolpho & Vallia Regibus, quos ad liberandas Gallias Honorius Imp. miserat, exacti, transgressi Pyrenæos montes, Hispaniam Romanis ereptam multos annos obtinuerunt. Post aliquot annos Gothi Galliam incolentes, ab Francis bello petiti in Vandalos vice versa arma movent. Franci Gothos ex Gallijs, Gothi Vandalos & Alanos ex Hispanijs ejiciunt: Suevis ad internecionem cæsis. Quo tempore Vandali & Alani a Bonifacio in Africam, cui pro Imperatore præerat, evocati Hispanias Gothis possidendas reliquerunt. Gothi Hispaniam, Romanis Præsidijs omnino expulsis, quum sui juris fecissent, ea que sub suis Regibus longo jam tempore fuissent potiti: tandem ingenti bello ab Sarracenis Arabibus profligati, Rege Roderico occiso Hispaniam fere omnem amiserunt. Bello superstites quum in Asturum, Cantabrorum & Gallæcorum montibus sese munijssent paullatim amissas regiones, urbes & castella recuperare cœperunt: & postremo quum Sarracenorum res in Bætica Hispania se contraxissent, omnemque Hispaniam Gothi recuperassent, ijs etiam ab Ferdinando Aragoniæ Rege cognomine Catholico (quod hæreditarium deinceps esse cœpit successoribus) victis atque omni Hispania cum Mele, qui se Granatæ Regem scribebat, exturbatis, universa regio dominis antiquis est restituta. Quum autem Maurorum temporibus a 5 Regibus, Castellæ Aragoniæ, Portugalliæ, Granatæ, & Navarræ, Hispania fuerit possessa, solus hodie Imperium in eam exercet *Philippus* 3 Philippi magni F. Caroli Imperatoris ter-Maximi N. Divisa olim varie fuit. Romani primo diviserunt in *Citeriorem* & *Vlteriorem*. *Citeriorem* dicebant, quæ Principi urbi Impe-

Imperium Maiorum

HISPANIA.

bi Imperijque terris proximior erat, inter Iberum sita fluvium & Pyrenæos montes: *Vlteriorem* vocabant quę remotior, ultra Iberum, ad Oceanum usque extensa. Postea in tres partiti sunt partes *Citeriorem*, multo amplioribus dotatam ultra Iberum finibus, appellantes *Tarraconensem*: *Vlteriorem* autem in *Bæticam* & *Lusitaniam* distinguentes. *Tarraconensis*, cui nomen ab nobilissima Vrbe Tarracone, potiorem complexa Hispaniam, a Pyrenæis, ubi Ortum spectabat, incipiens Montibus, Septemtrionaliorem partem inter Britannicum vel Cantabricum Oceanũ Duriumque fluvium ad Nerium usq; promontorium, & Mare Atlanticum vel Externum; Australiorem vero ab ijsdem Pyrenæis, ad Castalonem, ultimam Oretanorum Vrbem, milliaribus aliquot infra Bætis fontem, ubi initium erat Bæticæ, inter hanc & Borealius sui procursus brachium, Lusitaniam relinquens, portendebat; cui spacio Plinius IↃCVII millia passuum adsignat: Latera utrimque Mari objiciebat, qua quidem Meridici obversa, Mediterraneo; qua vero Septemtrionibus, Oceano. *Bætica*, quam *Bætis* (unde nomen) media fere secabat, ad Septemtrionem & Occasum Anam habebat fluvium, quo ab Lusitania separabatur; ad Meridiem Mare spectabat, extra Columnas quidem Gaditanum, intra Columnas Ibericum; quod pars Mediterranei, ut illud Oceani: ad Ortum a Tarraconensi disjungebatur Castalonis fine, vel Saltu Castulonensi; fluvioq; qui hodie *Guadelentin*, Veteribus *Tader* fuit appellatus. Plinius huic spacio tribuit ccl millia passuum. *Lusitania* ad Septemtrionem Durio fluvio terminabatur a Tarraconensi; ad Occidentem & Meridiem Oceano adluebatur: ad Ortum limitem habebat, contra Bæticam, Anam fluvium, Lineamque ductam ab Castris Vicellanis Septemtrionem versus per Augustobrigam ad Manlianum Saltum, ubi Fons erat Tormesis in cujus ripa sinistra visitur Salamantica; vel, ut alij, ad Albocellam Vaccæorum opidum & Ocellum Amnem, cujus alvei vestigia conspiciuntur hodie ad Durij ripas juxta Fermoselium. Sequentibus temporibus Hispaniam in sex fuisse distributam Provincias legimus, in Breviario Rufi Festi, quod Valenti Imperatori dicatum: *Ac per omnes*, inquit, *Hispanias sex sunt nunc Provinciæ, Tarraconensis, Carthaginiensis, Lusitania, Gallicia, Bætica, Trans Fretum etiam in solo Terræ Africæ Provincia Hispaniarum est, quæ Tingitanica Mauritania cognominatur. Ex ijs Bætica & Lusitania Consulares, ceteræ, Præsidiales sunt.* Marianus Scotus, Auctor Notitiæ Provinciarum, *Baleares* addit *Insulas*. Maurorum tempore Regna fuerunt in Hispania plurima, quæ posteriores in quinque divisere, Castellæ, Aragonum, Portugallię, Granatæ & Navarræ. Partiuntur autem nova distributione totum Imperiũ in tria regna, Aragoniæ, scilicet, Castiliæ & Portugalliæ. Sub Aragonensi regno comprehenditur, præter Aragoniam, *Catalonia, Valentia, Majorica, Minorica.* Sub regno Castiliæ comprehenditur *Biscaia, Leon, Asturia, Galæcia, Estremadura, Andalusia, Granata, Murcia, Vtraque Castilia*, cum accessione Canariarum Insularum. Sub regno Portugalliæ comprehenditur præter Portugalliam, *Algarbia*. Vrbes toto regno pene sunt innumeræ. Inter eas præcipuæ, *Hispalis, Madritum, Tarraco, Lisbona, Granata, Pampilona, Valentia, Barcino*, vulgo *Barzelona, Legio* VII *Germanica nunc Leon, S. Lucar, Corduba, Nebrissa, Compostella, Toletum, Salamantica, Complutũ, Pintia, Cæsar-Augusta* nunc *Saragossa, Asturica, Augusta*, alieq; plurimæ. Sunt hic Lacus admirabiles. Prope opidum *Beiaram* Lacus est non utilis minus quam admirabilis; qui & Turtures, Pisces subnigros & excellentes gignit, & futuram pluviam turbinemque, teste Marinęo Siculo, magno aeris sonitu pręnunciat; adeo ut ejus murmur quasi Tauri mugitus sæpenumero ad duodeviginti millia pass. fuerit auditum. In summo Montis *Stellæ* cacumine Lacus quidam est, scribente Vasęo, in quo fragmenta navium subinde reperiuntur, quum tamen a Mari plus XII Leucis absit: quin quod exæstuet & Tempestates ibi audiantur, adfirmare Incolas, quoties intumescit Mare, idem notat. In Cantabriæ Lacum fulmen decidisse, & repertas duodecim Secures, ait in Galbæ vita diligentissimus Scriptor Suetonius. *Amœnum Stagnum* est apud Plinium lib. III natur. histor. cap. III, haud procul Valentia: hodie *Albufera*. Sequuntur Flumina. Hispania multis irrigatur passim fluvijs. Sunt qui centum & quinquaginta numerant, & in ijs Pontes ultra septingentos, inter quos nobilissimi Segoviæ & Alcantaræ. Alij alijs sunt nobiliores. *Iberus* ab *Ibera* opulentissima quondam Vrbe, quæ *Elix* hodie putatur, circa Carthaginem Veterem: in cujus agro P. Cornelius Scipio vicisse Pœnos, totamque Hispaniam Imperio populi Romani adjecisse scribitur. Ἴβηρος Ptol. & alijs, *Ebro* hodie, erumpit apud Cantabros ex Idubeda Monte, duobus Fontibus quorum dexter in saltu Aucensi (*Monte d'Oca*) sinister ad Opidum, quod Incolis *Fuentibre*. Inde magnis crescens Amnibus, primo Calaguritanis exceptus arvis (*Calahorra*) Iuliobrigam & Tubellam petit, Navarræ Opida; Iuliamq; & Celsam, inde Cæsar Augustam adluit. Illinc digressus in Austrũ, & mox versus Euronotum labitur per Laletaniæ populos qui nunc Catalani, & Dertusam opulentã urbem præterlabitur. Postremo plurimis fluvijs auctus, peracto quadringẽtorum sexaginta mill. pas. cursu in Mediterraneũ, cognomine ipsi, Pelagus tam violenter duobus Ostijs ingreditur, ut L passus in mare profusus dulcis hauriatur. Fluviolum etiã in Bętica, qui hodie *Rio Tinto* & *Azeche*, Florianus a Campo appellatum quondã *Iberum* scribit. *Durius* maximus (concurrentib. in eum tot Amnibus quos enumerare longum esset) Hispaniæ fluvius ex Idubeda, ubi nomen illi *Sierra* de *Coçollo* scaturiens, Vectones ab Asturibus, Lusitanos ab Gallæcis Veteribus disterminat. Turrem Sullanam (*Tordesillas*) Sarabrim, Mirandam, & alia opida contemplatus, decimoquinto fere infra Lamecam milliari, apud Opidum Portugalliæ, quod *Portus* dicitur, rapidissimo cursu, Occidentali se miscet Oceano. Δωρίς, Ptol. Δυρίας, Straboni; Δόριος Appiano Alexandrino; *Duero* hodie. *Tagus* (Τάγος Ptolemæo cęterisq;) nascitur in altissimis Orospedæ jugis, stadijs quinquaginta ab Opido parvo, cui nomen *Tragacet*, haud procul ab Vrbe Concia nunc *Cuenca*. Per Carpentanos lapsus Toletum, regalem Vrbem, petit, Ponteque accepto, Talaveram, Augustobrigam, Alcantaram aliasque Vrbes non ignobiles adluens, mediam fere secans Portugalliam, ultra Olisipponam in Occiduum se exonerat Oceanum; Ostio bis millium, ut quidam notant, quinquaginta pass. latitudine. Adcolis hic fluvius hodieque *Taio*, Lusitanis *Teio*. *Tagus* auriferis Arenis copiosus reliquis Hispaniarum fluminibus, uti testantur Solinus in Polyhistore & Isidorus lib. XIII. Etymolog. cap. XXI, præferebatur. Auriferum hodieque, ut & alios multos Lusitaniæ fluvios esse adfirmat apud Ortelium, vir fide dignus Emanuel Enricus. Piscium item Ostreorumque feracissimum, Gemmasque generantem memoriæ prodit Pomponius Mela. *Anas*, Ἄνας, Latinis Gręcisque Scriptoribus satis notus, Originem habet ex vastis stagnis, in Laminitano Agro, ut scribit Plinius lib. III Naturalis Histor. cap. I; qui hodie *Campo* de *Montiel*, circa Opidum, Hispanis *Cagnamares* dictum. Oretanos pręterlapsus ad Metallinam, ubi Castra fuisse Vicelliana docent Antiquę ejus loci Inscriptiones, Terræ se penetralibus condere putatur (Nam ex Vulgi opinione magis, quam ex veritate hæc esse, testis est apud Ortelium oculatus Georgius ab Austria, Præpositus Harlebecensis) mox post aliquot leucas, quasi sæpius nasci gaudens, inquit Plinius, ad Villartam eruptione facta, Augustam Emeritam, ubi longissimo Ponte lapideo transitur, Pacem Iuliam, & Austrum versus alias Vrbes prætergressus ad Castrum Marinum in Oceanum evolvitur. Hispanis hodie vocatur *Rio Guadiana*, recepta ab Arabibus voce. Iis enim *Guad* fluvius. *Bætis* (Βαῖτις Ptolemæo) oritur prope Castaonem ex Orospeda Monte, ut scribunt Strabo & Stephanus, qua parte *Sierra d'Alcaraz* nominatur. Ab

Vrbium nomina.

Lacus.

Flumina.

Fonte

HISPANIA

Fonte in Occasum vergens Cordubam, aliaque Opida præterlapsus, ad Hispalim in Austrum declinans, Ostio satis amplo (unius enim Leucæ est) sed quod Vadosius haud procul Gadibus in Atlanticum Mare se exonerat. Hic fluvius nobilis Auro Veteribus est, & Olivetis. Straboni etiam & Pausaniæ *Tartessus* nominatur. Stephano Πέρκης. Livius *Circen* ab Incolis nominari notat: quam appellationem aliquamdiu retinuerunt, scribente Mario Nigro, Hispania potiti Afri; quibus tandem *Guadalquivir*, vel, vt alij scribunt *Guadalchebir*, tanquam fluvius *Magnus*, fuit dictus. *Minius* Hispaniæ Tarraconensis fluvius, ortum habens sexto supra Aras Sextianas, quibus hodie *Lugo* nomen, milliari ad opidum quod vulgo *Castel-Verde*, Portum marinum secans, Pontemque Belsarium & Orensem Civitatem perlapsus, facto ad Valentiam cum Avia congressu, sex milliaria procurrens in Oceanum se præcipitat. Sunt & alij *Lethe*, *Turius*, *Limæa*, *Sicoris*, *Chalybs*, *Astura*, atque alij minorum gentium fluvij, quos alios explicandos, ne prolixiores simus, relinquimus. Mare nos vocat & quæ cum eo censeri solita, *Sinus* & Portus. Oceano undiq; Hispania & Mari Mediterraneo concluditur, præter eam partem quæ Montibus Pyrenæis & Aquitaniæ conjungitur. Quorum beneficio patentibus gremijs universi Orbis tam Novi quam Veteris commercio oportuna, tanquam ad juvandos Mortales ipsa avida in maria procurrit. Quæ & marinorum Piscium genus omne abunde subministrant. Inter quos Cetæ, Balenæ, Congri, Murenæ, Thynni, *S*avali, Lampetræ, & alij, tum Ostrea, Conchyliaque. Memoriç prodit Marineus *S*iculus Valentiæ se piscem vidisse, quem piscatores mari captum portaverant, & torculari magno locaverant aquæ pleno, crassitudine & longitudine magnæ Mulæ, cujus caput, os, nares, oculi, Bovis esse videbantur, præter cornua, quibus carebat; mammas habebat muliebres, & manus mamillis adpositas. Vulvam quoque mulieris: addit postero die peperisse pisciculum ipsi persimilem, longitudine trium pedum, crassitudine colli canis Gallici, matremque eum quatriduo post fame fortean coactam, devorasse. *Sinus* Hispaniæ celeberrimi sunt tres, omnes ad mare Mediterraneum, *Sucronensis*, *Illicitanus*, *Virgitanus*. Omnium vastissimus est *Sucronensis*, magno satis ore Pelagus inquit Mela, accipiens, & quo magis penetratur angustior. Mediæ magnitudinis est *Illicitanus*, nunc *Puerto d' Alicante*. Minimus est *Virgitanus*, ab Opido, ut scribit Mela, *Virgi*, hodie *Vera* vel *Bera*. Corrupte apud Ptol. *Vrce* vel *Virge*; nec emendatius apud Antoninum *Vrci*, ut nec apud Plin. *Vrgi*. Nominatur & *Gaditanus* *S*inus Melæ lib. 3 ab Gadibus. Hodie *Baia de Cadiz*. Inter Portus, quos Hispania habet, primi est loci qui *Magnus* veteribus μέγας λιμὴν Ptol. inter Nerium & *S*cythicum Promontoria: *Coruna* hodie. *S*unt & *Annibalis Portus*, apud Pomponium, *Albor* hodie in Algarbiæ regno; *Amanum* Plinio; nunc *Fuentarabiæ*, ut Villanovanus, vel *Bermeo*, ut Moralis censet: *Gaditanus*, Melæ & Antonino, circa Gades: *Tarraconensis*, de quo Silius Italicus lib. xv.

Maria.

Commoditates.

Portuum nomina.

> *---Tunc hospita Tarraco Baccho*
> *Considunt portu, & securæ gurgitæ clauso*
> *Stant puppes, positusque labor, terrorque profundi.*

Veneris denique Melæ nominatus ad radices montis Pyrenæi. Sed de *S*inibus Portubusque eorumque latitudine & profunditate multis felicissime scribit Lucas Aurigarius in suo navigationis speculo, Chartis, quod ad Hispaniam, decima novemque sequentibus. *S*uccedunt Montes, inter quos *Pyrenæus* principem obtinet locum, Hispanos ab Gallis dividens, Πυρήνη Ptol. & reliquis: *S*teph. Πυρήνη, Tibullo *Pyrene*; Livio & alijs *Saltus Pyrenæus*: Hispanis *Los Pyreneos* universim: nam pro ratione locorum varia sortitur nomina. Dictum volunt plerique ἀπὸ τοῦ πυρὸς ab igne: vel quod erebris fulminum ictibus feriatur: vel quod ejus silvæ (scribente Diodoro lib. vi) injecto a Pastoribus igne, quondam universæ conflagrarint. Silius Italicus denominationis honorem tribuit Pyrene puellæ, Bebrycis Filiæ, in eo Monte ab Hercule compressç; ibique quum ab feris laniata esset, sepultç. Pyrenæus, ut ab Ortu in Occasum ad Promontorium usque Celticum prolatatus Hispanos dividit in Cismontanos & Vltramontanos, alium ad Iberi fontes montem protrudit versus Meridiem per Hispaniæ latitudinem. Nomen illi *Indubeda* apud Strabonem & Ptol. *Saltus Aucensis*, vulgo *Monte d'Oca* hodie vocatur, ab *Auca* urbe vetere, cujus ad *Villam Francam*, vigesimo supra *Burgos* milliari, vestigia monstrantur. *Orospeda* Idubedæ proles: *Orospeda* Str. *Ortospeda* Ptol. Toti hodie certum non est nomen; nam quæ Alvaro Gomecio censentur *Sierra Vermigia*, Flor. *Sierra Molina*, Clus. *Sierra Morena*; partes ejus sunt. Orospedæ adcenseri solet *Calpe*. *S*ic Ptol. alijsq; mons vocatur ad Fretum Herculeũ; qui *Gibraltar* vulgo. Orospedç item pars rupes prçcelsa, quæ ex Hispalensi urbe Granatam eunti prope Archidonam se conspiciendam offert. Nomen habet famamq; meretur ex memorabili, quod in omne ævum est duraturum amoris exemplo. Hispanis dicitur, *La penna de los enamorados, amantium rupes*. Res, ut paucis dicam, ita habet: Quum Regnũ Granatense Mauris adhuc pareret, graveq; inter ipsos & Christianos bellum flagraret, quodam in conflictu inter alios captus est Christianus, quem Maurorum Rex ob formæ venustatem facilitatemque morum libertate donavit, eundẽ apud se in palatio retinens. Inter hunc porro filiamque Regis tanta tamque casta coaluit familiaritas, ut articulis hæc Christi anç fidei præcipuis imbuta, Christianisq; cõmorari deinceps avens & commori, torum conjugalem pollicita, fugam cum captivo fuerit molita. Quum autem Rex diligenter illos persequeretur, in rupem quam dixi, ut ibi delitescerent fugerunt: videntes autem se detectos & rupem ab Mauris undique circumseptam animadvertentes, cacumen conscenderunt: seque, supplicio, quod ab Rege expectabant, territi, mutuo complexu præcipites inde dederunt. Ad cujus rei memoriam in ejusdem rupis dorso, inque via publica cruces erectæ videntur. Paullinus *Bimarem* nominat: respicit enim duo maria, internum & externum. Strabo Calpen montem esse, ait, circuitu quidem non magnum admodum, altitudine autem ingentem & arrectum, ut remotioribus insulæ formam præferat. Vnam Herculis columnarum sunt qui fabulantur, alteramque ex adverso Abylam in Africa, laborum Herculis metas. Addunt unum fuisse quondam montem, sed ab Hercule perfossum, atque ita mutatam rerum faciem. Videndi præter alios Plin. lib. 3. & Pomponius Mela lib. 1, ubi de Mauritania, & lib. 11 ubi de Hispania, *Calpe*, inquit inter alia, facta cum Abyla commissione, *magis & pene totus in mare prominens. Is mirum in modum concavus, ab ea parte, qua spectat Occasum, medium fere latus aperit, atque inde ingressus totus admodum pervius prope, quantum patet Sinus & specus, ultra est*. Ex Orospeda prope Alcarassum *Mariani* montes surgunt. Sic nominat Plin. qui singulariter *Marianus* Pt. & mons *Mariorum* Antonino: hodie *Sierra Morena*. Radices horum montium adluit ad lævam perpetuo fere ad Oceanum usq; nobilissimus fluvius Bætis. Iuxta Barcinonem mons est, quẽ *Mon-Iui* vocant adcolç: sũt qui interpretantur *Montem Iovis*: alij melius *Montem Iudæorum*, qui quondam illic sepeliebantur, quorumque plura adhuc ibi Sepulcreta & Signa. In vertice turris est: unde speculator die quidem linteo velo, noctu vero facibus Navigiorum adventum Barcinonæ civibus ostendit. *Silvis*, Nemoribus, Arboribusque singulares ferentibus fructus, ubique est plena Hispania.

Montes

NB

Amantium rupes

Silvæ.

Ex vita Ioannis Heurnii. Parisiis dum haeret Heurnius, Belgarum Legatus ex Hispania Lutetiam venit: ei cum familiariter innotuisset, Heurnius petit ut sibi det fidele consilium, qua ratione per Hispaniam commode peregrinari posset. Obmutescit legatus; mox respondet, Quid tibi cum patriae tuae hostibus? plus unicum tuum Ultraiectum amoenitatis et admirationis habet quam Hispania tota: crede mi iuvenis, et meo periculo, miseriisq; monitus, ne felicitatis et libertatis tuae sis prodigus: Nihil admirandi habet Hispania praeter montes superbiae et miseriarum valles: o terq; quaterq; beati qui crediderunt et non viderunt. Adeo insignis Hispani laus omnem cupiditatem Hispaniae visendi delevit.

HISPANIA.

Silvæ.

Hispania. Longum esset omnia commemorare. Nemus est apud Opidum, cui ab *Monte Maiore* nomen, in quo Quercus, Castaneas, Ilices, Nuces, Corylos, Cerasos, Prunos, Pyros, Ficus, Labruscas, & omne genus Arborũ fructiferarũ sola natura plantavit, altitudinis ingentis & latitudinis. Haud procul Opido Bejerano Nemus est amœnissimum, ubi Castaneæ Arboris ambitum se mensum scribit Lucius Marineus Siculus pedum circiter quadraginta. Silvas etiam cæduas complures habet. Quare & materia abunde præbetur struendis Navibus. Quid jam de Operibus Publicis tã Sacris quam Prophanis, quid de privatis dicam? Plurima hic magnifica Templa, plurimæ Abbatiæ, Cœnobia, Monasteria, Xenodochia, & Nosocomia. Multa Regum conspicua Palatia, Multæ Magnatum & Equitum magnificæ & pulcherrimæ Ædes, innumera denique alia & publica & privata Ædificia.

Opera publica & privata.

Ratio gubernandi.

Rex vero *Hispaniarum* nascitur non eligitur: inauguratur tamen, populoque Sacramentum dicit & ab eo accipit. Liberi Regis, *Infantes* Hispaniarum appellantur. Inter eos Primogenitus, qui omnium Procerum, civitatum & populorum jure jurando Rex vivo Patre designatus est, *Hispaniarum Princeps* dicitur. Quamvis autem Regi supremã sit in omnes & omnia potestas liberumque arbitrium: nihil tamen fere discernit, nisi ex XII-VIRORVM (qui totius Regni primores *Senatum Regium* constituunt) consilio. Ibi graviora, quæque magni momenti, plene ventilata terminantur. Quæ celanda, in *Secretiore Consessu* discutiuntur, quem faciunt ipse Rex, Dictator Legionensis, Præses, tertiaque Concilij Regij portio. Quæ ad Indias earumque gubernationem pertinent, tractantur in Senatu, quem *Indicum* vocant, ab uno Præside, XII vero Consiliariis. Bellica in *Senatu Militari* peraguntut: quem statuunt XII-VIRI Senatus Regij, Dictatores item Legionensis & Castellanus, cum alijs. Præter hos etiam tres in Hispania sunt *Iuris præfecturæ*, quas *Audientias*, vel *Cancellarias* appellant, una quidem in Castilia, altera vero in Granata, tertia in Galecia: unicuique Præses est, & XII Senatores: ab his, si Litigantes sibi minus satisfactum arbitrentur, Controversiæ ad Senatum deferuntur Regium. Quum vero multa variaque sint Regna; singulis præficitur vir primæ Nobilitatis, quem *Vice Regem* nominant. Est denique *Thesauarirus Castellanus* sub se quatuor habens *Quæstores*; quorum omnium est Pecunias Regni tractare, earumque habere reddereque rationem. Ducum in Hispania, Marchionum, Comitumque ingens numerus. Præter Principem *Asturiarum* & alios, Duces invenio circiter XXIII. Sunt illi *Friaensis, Medinæ-Rivi-Sicci, Alvæ, Alcalæ, Albuquerquæ, Escalonæ, Osunæ, Avosi, Beiari, Candiæ, Sessæ, Infantasgi, Medinæ-Cæli, Medinæ-Si doniæ, Maquedæ, Naiaræ, Feriæ, Segorbiæ, Sonnæ, Villæ-Formosæ, Verraguæ, Pastranæ, Francæ-Villæ.* Sunt & alij, quorum nomina non occurrunt. Quibus omnibus annuus Census est a XL ad C Ducatorum millia: Ducibus *Infantasgi & Medinæ-Sidoniæ* summam superantibus: quorum hic CXXX, ille CXX habet millia. Marchiones hi fere, *Villæ-Novæ, Astorgiæ, Aguitaris, Deniæ, Mondeiaris, Navaresi, Pliegi, Saviæ, Vellezæ, Comares, Aymonis, Altamiræ, Veladræ, Viarinæ, Carpij, Camarassæ, Cortesij, Montis-Maioris, Guardiæ, Montis-Clari, De las-Navas, Pocæ, Steppæ, Tavaræ, Villæ-Francæ, Dradæ, Cavietis, Falcis, Fomestæ, Molinæ, Ceralvæ, Valesis, Vallis, Certæ, Ardalis, Alvæ, Alcalæ,* & alij: potiore parte Reditum percipiente ab X ad LX millia Ducatorum. Comites recensentur plus minus LXXX, quibus ann uu Reditus est ab X ad XXV Ducatorum millia; inter quos Principem obtinet locum *Bonavenzæ, Alvæ, Mirandæ* & *Orapesac.* Longum esset Lectorique tædiosum, quærere hic Vicecomitum, Baronumque numerum: longum Viceregum, Gubernatorum, Provincijs Marique Præfectorum: longum denique Magnorum Magistrotum, Equitumque variorum Ordinum, in Castella quidem S. *Iacobi, Alcantaræ, Calatravæ & Rhodiensium Ordinis S. Ioannis:* in Aragonia Cataloniaq; ordinis *Montesæ*: in Portugallia Ordinum, *Militum Iesu Christi* (cujus Magister ipse Rex est amplissimi sane, ut qui adnexas habet Provincias omnes in Africa, Asia, Americaque inventas) S. *Iacobi*, ejus qui de *Avis* dicitur, itemque *Rhodiensium D. Ioannis.* Inter familias vero Hispaniæ, ut hoc obiter addam, antiquitate prima est P*acieca*, quum Hirtius in Commentariis nominet L. *Iunium* P*aciecum*, ubi de Corduba agit: ejusque etiam mentio fiat apud Ciceronem lib. VI. Epist. ad Familiares Epist. ad Leptam. Non minus illustres sunt M*eridona, Toletana, Cerdea, Cardonea, Larensis, Velascea, Pimentella, Stunica, Henritica, Orosia, Cordubensis, Limensis, Gusmanea,* M*ondragonea*, alias alij addãt: & parcant nobis Senatus illi, si ordinem violaverimus. De administratione Statuq; Politico diximus: sequitur Ecclesiasticus. Primatus Hispaniæ antiquissimis temporibus in Hispalensi fuit Ecclesia, inde vero Toletana, usque ad excidium illud Hispaniæ funestissimum. Toleto enim in Barbarorum potestatem redacto, Bracarensis Archiepiscopus ea dignitate est functus, docentibus illud Ecclesiæ Bracarensis Archivis. Recuperato Christianis Toleto quum Toletanus amissam dignitatem repeteret, Bracarensis autem semel adquisitam retineret, contentio orta est, quemadmodum legere est lib. I. Decretal. adeo ut adhuc sub Iudice lis esse scribatur. Qui porro a temporibus Romanorũ & Gothorum in Hispania fuerint Præsules docet in Chronico suo I. Vasæus cap. XX. Post ereptas rursum Barbarorum manibus Hispanias, Episcopatus cum Antiquis suis Civitatibus sunt restituti, tum quidam in nonnullis recens instituti. Septem hodie Archiepiscopos Hispaniam habere legimus, ijsq; subesse Episcopos circiter XL Suffraganeos. Primus est *Toletanus*, Castellæ Cancellarius, cui post reges Regiamque prolem nullus vel dignitate vel fortunæ amplitudine secundus. Parent illi Episcopi *Burgensis* (cui sedes olim fuerat Auræ, unde *Auritanus*, & corrupte in quibusdam Concilijs alijsq; Actis publicis *Auxitanus* dicebatur, translatus inde *Burgos*, Castellæ Veteris Metropolin, ab Alphonso VI, eo, qui Toletum Christianis restituit, auctoritate Vrbani II P.M. anno CIƆXCVII) *Cuenæ* vel *Cunquẽsis, Cinquenea*, vel *Ciguntensis: Osmæ* vel *Oxomensis* (perperam in Concilijs *Oxoviensis*) *Cordubensis*, (Episcopatus hic antiquissimus & propter Osium Episcopum celebratissimus) *Iaenensis*: P*alentinensis*, vel P*alentinus: Segoviensis.* Secundus *Hispalensis*; hic tempore Hormisdæ Papæ in Lusitania & Bętica, hoc est tota Vlteriore Hispania vires habebat Romani Pontificis. Sub eo quondam XI, hodie III sunt Episcopatus: M*alacitanus, Gaditanus* & *Canariensis.* Tertius *Compostellanus* est. Episcopatus hujus sedes olim fuerat *Iria Flavia*, unde *Iriensis*, opidum Galecię maritimum, P*adron* vulgo. Translatus autem cum omnibus, quæ Iriensis Ecclesiæ fuerant, Dalmachij Episcopi precibus, ab Vrbano II anno CIƆXCIV Compostellam, dici deinceps cœpit *Compostellanus*, vel S. *Iacobi*, ab Apostoli corpore, quod ibi quiescere scribitur. Ejus auspicia sequuntur: *Coriensis,* P*lacentinus, Asturicensis, Gamorensis, Salmanticensis, Oresensis* (qui & *Auriensis, & Aurisinus, Orensis* item) *Tuiensis* (vel *Tudensis*, a *Tude* sive *Tyde*, Opido Gallecię ad Minium amnem sito, *Tuÿ* vulgo) *Badaiocensis* (hodie quoque P*acensis*) M*indoniensis* (cujus sedes olim Ribadeum Gallecię Civitas translata inde in Mindoniensem, vulgo Mondonnedo) *Lugensis & Civitatis Rodrigensis.* Quartus *Granatensis.* Granatam Reges Catholici, Barborum tyrannide liberatam, Metropolitanam fecerunt; translata illuc Sede Eliberitana. Ad ejus nutum sunt Præsules *Almeriæ* & *Gaudicensis* sive *Gauditanus*, olim etiam *Accitanus*; nam quæ olim *Accitana Colonia*, hodie *Gandix* nuncupatur. Quintus *Valentinus*: cui suffragantur *Carthaginensis, Origuellæ, Segorbiensis* (vel *Segobricensis* a *Segobrica*, quæ nunc *Segorbia*) & *Balearium* M*ajoris.* Sextus est *Tarraconensis.* Hujus Ecclesiæ antiquitas ex Prudentio conspicua; qui Episcopum ejus Martyrem cum duobus Diaconis eleganti hymno celebrat. Obtem-

Senatores eorumque frequentia

CANTABRICVS OCEA
C. Ortegal
C. de Pennas
OCEANVS
OCCIDEN
TALIS
Occi dens
GALICIA
Santiago
Lugo
Ponte Vedra
Orense
Oviedo
Asturias
Leon
LEON
Astorga
Camora
Braganca
Salamanca
Ciudad Rodrigo
Segouia
Toledo
CASTILIA
Plazencia
Vera de Plazencia
Porto
Braga
Guimarance
Lamego
Viseu
Coimbra
Leiria
Tamor
Portalegre
Lisboa
Setubal
Elvas
Olivens
Merida
Badaios
Alcudia
Campo de alcocer
Cordova
Antequera
Malaga
S. Lucar de Barameda
Gibraltar
Caliz
Tanger
Ceuta
Tetuan
Cabo de S. Vincent
Sacrum promont
FRETVM HERCVLEVM sive GADITANVM
Estrecho de Gibraltar
IBERICUM
MARE
PARS
Scala leucarum Hispanicarum

HISPANIAE NOVA DESCRIBTIO, DE INTEGRO MULTIS IN LOCIS, SECUNDUM HYDROGRAPHICAS, DESC. EMENDATA.
Petrus Kaerius sculpsit
Judocus Hondius excud.
GASSIÆ PARS
GALLICUM MARE
MEDITERRANEUM
BALEARICUM MARE
Balearides sive Gymnesiae insulæ duæ
Pityusæ insulæ duæ
Yvica insula olim Ebusus
Formentera insula olim ophiusa
Maiorca
Minorca
Sucronensis Sinus
Illicitanus Sinus
Virgitanus Sinus
SCOMBRARIA PRO.
C. de Palos
CHARIDAMUM PR
C. de Gates
AFRI
CAE
Oran
C. Falcon
Alboran
C. de 3 forcas
Narbona
Baiona
Pyrenei montes
Bonplona
NAVARRA
ARAGONIA
Huesca
Caragoça
Urgel
Cardona
Girona
Vich
Barcelona
Tortola
VALENCIA
Valencia
Cuenca
Campo de montiel
Murcia
Cartagena
Almeria
Alicante
Xativa
Balaguer
Venasque
Logronno
C. de Creuz
Cabo de Baiolis
Oriens
Occidens

HISPANIA.

perant illi Præsules *Ilerdensis* (vulgo, *Leridæ*) *Dertosanus* vel *Tortosæ*, *Herluæ*, *Barcinonensis*, *Gerundensis* (vulgo *Gironæ*) *Vrgellensis* & *Vicquensis* vel *Vicensis*. Septimus denique *Cæsar-Augustanus*. Episcopatus antiquissimus, cujus Præsulem Felicem ab sanctitate & orthodoxa fide laudat D. Cyprianus lib. 1 cap. v. Eum in sacris agnoscunt *Pampilonensis*, *Calagurritanus*, *Oscensis* & *Balbastiensis*. Nulli subsunt *Leonensis* & *Ovetensis*. Habet & tres Archiepiscopos Portugallia, *Bracarensem*, *Olisiponensem* & *Funchalensem* : subsque ijs Episcopos *Eborensem*, *Viscensem*, *Guardensem*, *Conimbricensem*, *Portugallensem*, *Lamecensem*, *Sievensem*, *Ceppetensem*, *Leriensem*. De reliquis Episcopatibus consulendus Vasæus, loco quem indicavi. His omnibus, ut & Abbatibus, Monasterijsque quanti sint annuatim Reditus, notant curiose L. Marinæus Siculus, Damianus a Goes, & alij. Ad statum Ecclesiasticum pertinent etiam Fidei Inquisitores, in Sarracenos, Maranos & Iudæos primum creati, qui lapsu temporis vires suas & auctoritatem extendere cœperunt in omnes quibus alieniores ab Ecclesia Romana mentes.

Academiæ

Habeat & locum hic Notatio Academiarum; quæ in Hispania circiter viginti duæ numerantur; interque eas primi loci *Salmanticensis*, *Complutensis*, *Conimbricensis*, *Pericianensis*, *Saguntina*, *Ostensis & Ilerdensis*. Hispani felices Ingenio, infeliciter discunt; semidocti Doctos se censent. Sophistarum Astus plus satis amant. In Academijs Hispanice magis quam Latine loqui gaudent; voces etiam Maurorum non paucas admiscentes. Suos fœtus Ingenijque monimenta ad posteritatem raro, rarius ad Exteros, ob Linguæ defectum, producunt.

Bonarum artium studijs celebres Viri.

Fuerunt tamen, suntque hodie non vulgariter docti, qui præclara eruditione lectissimisque Scriptis patriam inlustrarunt, varijsque Operibus apud remotissimos etiam clariorem fecerunt. Si Theologi postulantur: prodibũt Vigilantius, Presbyter Barcinonensis; Aquilius Severus; Prudentius, Episcopus Armẽtiæ; Osius Cordubensis, Avitus Presbyter; Marcianus, Episcopus item Barcinonensis; Paulus Orosius; Pacianus, ejusque filius Dexter; Audentius; Isidorus, Apocalypseos interpres; Iustinianus, Valentinæ Ecclesiæ Antistes; Leander Hispalensis Episcopus; Martinus, Præsul Mandonensis, Fulgentius, Episcopus Carthaginensis, Eladius, Archiepiscopus Toletanus; Isidorus, Episcopus Hispalensis; Ioannes, Gerundensis Præsul; Eutropius, Valentinus Antistes, Franciscus Ximenes, Cardinalis & Archiepiscopus Toletanus, Academiæ Complutensis pater, qui varijs Linguis sacra Biblia, Complutensium appellatione notissima curavit imprimenda; & alij. Si Canonici Iuris periti; Bernardus Compostellanus; Raymundus de Pennya Forti, Hugo Barcinonensis. Si Iurisconsulti; Calixtus III Pontifex M. Fortunius Garcia; Gomeffius, Didacus Covarruvias, silentioque minime prætereundus Antonius Augustinus, domo Cæsar-augustanus, XII vir Romæ Stlit. Iudicandis, inde vero ex Allifano & Ilerdensi Episcopo, Tarraconensis Archiepiscopus, Vir Romanarum Antiquitatum & melioris litteraturæ peritissimus. Si Medici licet non patrij, sed insititij: aderunt Abincenna, Averrois, Rasis Almançor, Messahallah. Si Historici: Trogus Pompejus, Iustinus, & alij. Si Philosophi; L. Annæus Seneca ejusq; filij, Seneca Novatus, & Mela, L. Iunius Moderatus Columella; C. Iulius Hyginus; Sotion; Ioannes Vives Valentinus. Si Mathematici: Pomponius Mela; Abrahamus; Cacutius; Alphonsus Rex Castellę; Henricus, Infans Portugalliæ; Henricus, Marchio Villenensis; Arnoldus Villanovanus, ejusque Discipulus Raimundus Lullius. Si Ortaores: Præter Senecam, Portius Latro & M. Fabius Quintilianus. Si denique Poëtæ in medium producendi: sistent se Sextilius Hena, LL. Annæi Seneca & Lucanus, Patrueles; M. Valerius Martialis, Rufus Festus Avienus, Aurelius Prudentius; Damasus, Pontifex M; Iuvencus, Arator, Cælius Sedulius; Iuniores, ne tædium pariam, omitto.

Mores.

Elatos jactantiæ animositate præposteros vocat Hispanos Iulius Firmicus. Astutam hanc gentem Vopiscus; Velocem Corpore, Inquietam, avidam in res novas; Ingeniis præditam, quę Feris propiora, quam Hominibus Iustinus & Livius appellant. Munditiei amantes faciunt Ptol. & Diodorus: quorum tamen hic una in re eos Spurcitiei notat, quod Vrina totum Corpus lavarent, Dentesq; fricarent. Hispanis Natura calida est & sicca: Color subobscurus, cui juvando Feminæ Collyrio plurimum ex Cerussa Minioque utuntur: duriora & bene compacta Membra. Magna Mortales omnes Superstitione superant, ad Ceremonias, Adulationes, amplos Titulos Populis alijs duces. Animi concepta dexteritate singulari tacendo, simulando, dissimulandoq; celare norunt. Gravitatem servant cum adfectata quadam Severitate: quæ facit ut odium sustineant Nationum omnium, gravissimum, quemadmodum ipse Mariana prędicat, atq; individuum magnorum Imperiorum adseclam. Mulieres non admodum fœcundæ paucos pariunt: priscas Romanas æmulantes Vino plurimum abstinent: raro se conspiciendas præbent. Advenas inhumaniter excipiunt. Apud Exteros alter alterum colit, veneratur, laudat, extollit: Nobilitatem, Plebeio etiam, si quo potest modo concilians. Iustitiæ cultores maximi: Summis, Medijs, Imis æquale Ius administratur. Facit Magistratuum industria, ut pauca, imo nulla ibi sint Latrocinia. Plerorum manus puræ ab cædibus, alijsque flagitiis. Nemini impune est, qui uel Sacrosanctas Leges, vel quemcumque, etiam minimi loci, violare fuerit ausus. Inquieti Magna semper moliuntur. Pulsis intestinis Hostibus, profligatisq; Saracenis, potissimas Orbis Terrarum partes suis Regibus adquirere student. Vbi duo tresve convenerint, cujuscumque loci & conditionis, de Rep. gravissimisque Rebus disserunt, ad enervandas Hostium vires vias quærunt, Stratagemata excogitant, mille Machinas fabricant; suisq; Ducibus, siquid utiliter inventum, aperiunt. In Castris Famis, Sitis, Laborum patientissimi. In acie conflictuq; major illis Ars quam Ferocitas. Levi corpore Levibusque armis induti Hostem facile sequuntur, facileque, quum opus, fuga sibi consulunt, nusquam non, numquam non militaribus operam dantes Meditationibus.

Victus. Vestitus.

Adfluenter Carnibus varijs nutriri solitos, Potum ex Melle conficere, Vinum emtum bibere, apud Diodorum legimus. Potum ex Frumento confectum largiuntur Florus, Plin. qui *Cæliam* & *Ceriam* nominat, & Dioscorides, cui *Curmi* dicitur. Nunc in Convivijs domi quidem frugales, sobrij, paucisque contenti; foris Ciborum, præsertim delicatiorum, adpetentiores. Brevi utebantur, scribente Diodoro, veste, ac nigra Hispani. *Striges* Hispanorum Vestes nominantur apud Isidorum lib. XIX cap. XXIII. Iam scitis & commodis utuntur vestibus nec male formatis.

Mercimonia.

Hispania autem larga manu Confinalibus suis alijsque remotioribus Populis infinita cum apud se nata, tum etiam aliunde advecta subministrat, Sericum, Lanas, Pannos omnis generis, Sal, Saccharum, Mel, Mala, Medica, Citrea, Granata, Cydonea, Olivas conditas; Cappares; uvas, Ficus, Pruna passa; Amygdala, Castaneas, Glycyrrhizam, Anisum, Cuminum, Coriandrum, Oryzam, Crocum, Oleum, Ceram, Alumen, Smegma, Minium, Purpuram: Thynnos, Balenasque salitas; Baccas Laurinas; Fructus, diversorum generum, Saccharo aspersos, Alabastrum, Coralium; Aurum, Argentum, Ferrum, Chalybem, Stannum, Cuprum, Plumbum, Rubiam Tinctorum, Argentum Vivum, Gossipium, Gemmas item preciososque Lapides & Aromata cum ab alijs, tum ab Indis accepta. Pro iis autem omnibus grata quadam commutatione certatim ab Europæis, Africanis, Asiaticis, Americanis accipiunt eas Hispani merces, quas Natura Cælique & Soli genius ipsis negare solet.

PORTVGALLIA.

HACTENVS in genere Hispaniam descripsimus: nunc postulat Methodus, ut specia- tim & per partes eam perambulemus. Varie a varijs fuisse divisam in Generali descriptione diximus. Nos vero Partium Hispaniæ, quo ordine methodoque ab Hondio delineantur, descriptionem, quam poterimus fidelissime, proponemus. Eam octo Tabulis absolvit, hoc ordine. In prima describitur *Portugallia*, in secunda *Biscaia, Guipuscoa*, & *Legio*. In 3 *Castella Vetus* & *Nova*. In 4 *Galecia*. In 5 *Andaluzia*, ubi & *Conventus Hispalensis* & *Gades*. In 6 *Valentia*, In 7 *Catalonia sola*. In 8 *Aragonia* & *Catalonia*. *Portugalliam*, quę primo loco se offert, *Lusitaniam* Veteres dixere.

Regio. Nomina & unde deducta.

Lusitaniæ autem (quæ λυσιτανία Ptol. & alijs; Appiano autē λυσιτανία) nomen impositum tradunt M. Varro & Plin. ab *Luso* Liberi filio, *Lysaque* cū eo bacchante: Lusitaniam enim dici, tamquam *Lusi* regionem, quum τανία nihil aliud quam Regio. Marcianus putat *Lusitaniam* appellari ab fluvio cognomine, qui nunc forte *Tagus*. *Portugalliam* quidam sic nuncupatam volunt a *Portu Gallorum*. Andreas Resendius, cujus sententiam sequuntur alij docti, *Portugalliæ* appellationem manasse notat a *Portu Cale*, quod Opidulum Durij Fluminis ostio adpositum Piscationis gratia frequentari quomdam solitum: unde tanta hominum multitudo confluxit, ut in Civitatem opulentissimam evaserit, & *Portogalo* (quasi *Portus Cale*) nominari cœperit: inde vero totum Regnum nomē postea obtinuisse. Ceterum *Portugallia* hodie, si Terræ latitudinem ab Meridie Septemtrionem versus spectemus, major est quam *Vetus Lusitania*; sin ab Occasu in Ortum, Longitudinem, minor.

Situs.

Lusitania olim ad Boream terminabatur Durio Flumine, & alio minore, quod hodie *Thormis*, in ripa dextra Vrbem gestans Salamanticam; ductaque ad faciendum Limitem Orientalem ab hujus fonte per Solerium montem Saltumque Manlianum ad Anam (ubi Castra quomdam Vicelliana) Linea: Anæque porro progressu per Emeritam Augustam ad Mare. Paullo sequiores Lusitanię terminos tribuit Strabo lib. III. *Portugallia* vero hoc ævo versus Boream excurrit supra Confluentes Minium Aviamque ad Opidum usque Ribadaniam, in Aviæ ripa positum; qua Parte Galeciam spectat; ductaque hinc in ortum Linea ad Mirandam usque ad Durium collocatam; inde vero Meridem versus recto fere progressu facto ad ostia Anæ fluvij, quo latere Castellæ, Extremaduræ & Andaluziæ est confinalis: ad Notum & Occidentem Atlanticum respicit Oceanum, adeo ut ambitus ejus censeatur esse ıɔ ccc xxc milliarium.

Cœli Temperies, & Soli fertilitas.

Optima in hac Regione Aëris Temperies, ac Cœli serenitate atque ubertate præstat. Abundat Vino, Oleo, Malis aureis, Citreis, Amygdalis, Melle, Cera. Ac fructus quos hæc Regio producit bonitate antecellunt fere omnibus, qui in locis finitimis nascuntur. Et quamvis Incolę non tantum Frumenti ex Agris suis colligant, ut ipsis ad victum sufficiat; tamen ex Gallia & Germania quantum opus habent, advehitur. Plurima alit hæc Regio Animalia, Equos imprimis magno numero, tantæ velocitatis agilitatisque, ut vento conceptos crederent veteres. De his scribit Varro Cap. I. lib. II. de R. R. *In fœtura, inquit, res est incredibilis in Hispania, sed vera: quod in Lusitania ad Oceanum, in ea Regione ubi est opidum Olisippo, monte Sacro quædam e vento certo tempore concipiunt Equæ, ut hic gallinæ quoque solent, quarum ova hypenemia appellant: sed ex his equis nati pulli, non plus triennium vivunt*. Eadem scribunt Columella, Plinius, & alij. In Lusitania *Sus quum esset occisus*, inquit idem Varro Cap. IV. ejusdem libri de R. R. *Attilius Hispaniensis, minime mendax, & multarum rerum peritus in Doctrina dicebat L. Volumnio Senatori Missam esse Offulam cum duabus costis, quæ penderet* III *& XX pondo; ejusque Suis a cute ad os pedem & tres digitos fuisse*. *Portugalliæ Regnum* primum circa annum CIɔ C initium habuit. Ad id enim usque tempus sub Hispaniæ nomine censebatur. Legendus præter alios Ioannes Bar. cap. I. Asiati. Dec. Primum Regum Lusitanorum Progenitorem Fasti commemorant *Henricum* Ducem Lotharingiæ, Comitem Limburgium, Virum Animo Magnum Manuque promptum: qui Laribus in Hispaniam translatis, *Tyresiam* duxit *Alphonsi* VI Castellæ Legionisque Regis filiam, accepta in dotem ea Galleciæ Lusitaniæque parte, quæ nunc *Portugallia*: quam non ita pridem ipsemet sua virtute ex Saracenorum & Maurorum servitute vindicarat. Defuncto circa annum CIɔ CXII Patri successlt *Alphonsus* I, qui Portugalliæ se Ducem appellans, Regis titulum ab exercitu accepit anno CIɔ CXXXIX, victoriam consequutus in Agro Orichiensi contra Ismarium, & alios quatuor Saracenorum Maurorumq; Reges: quinque Scutorum Insignia facti monimentum posteris relinquens. Successerunt huic recta fere linea *Sanctius, Alphonsus* II, *Sanctius* II, *Alphonsus* III, *Dionysius*, qui primus Algarbiorum Regis Titulum usurpare cœpit, *Alphonsus* IV, *Petrus, Ferdinandus, Ioannes, Eduardus, Alphonsus* V *Africanus* cognomine, *Ioannes* II, *Emanuel, Ioannes* III, *Sebastianus* in Africa interfectus, *Henricus* primo Cardinalis, & *Antonius*: quo, quod Nothus diceretur, pulso, ut proximus heres Regnum occupavit *Philippus* II Hispaniarum Rex, Emanuelis per Isabellam primogenitam Nepos: cujus hodie Filius *Philippus* III feliciter Hispaniæ quanta quanta est, imperat. De Portugalliæ Regibus eorumque ortu & Genealogia, rebusque gestis adeundi Rodericus Toletanus lib. VII. de rebus Hispanię cap. V. Rodericus Sanctius, Marineus Siculus, & alij.

Vrbes.

Portugalliæ Metropolis est *Olisippo*, ut ea dicitur in antiquis & probatæ fidei M. Varronis, Plinii, Antonini, Melæ exemplaribus. In vulgatis enim nunc *Olysipo*, nunc *Olisyppo*, item *Vlysippo*; aliisque modis scribitur; ὀλυσσεια Strab. ὀδυσσεῖς Stephano; hodie *Lisbona*, vel, ut Incolæ proferunt, *Lisboa*. Vrbis nomen ab Vlysse derivare, absurdissimum; quum is extra Fretum Herculeum numquam navigarit. Præit nonnihil ad verum Eymon Ptol. apud quem divisim & vitiose legitur ὄλιος ἱππῶν. *Olisippo* enim, dici videtur, quasi ὅλος ἱππῶν; quo innuitur totum illum Hispaniæ tractum, ubi antiquis Lusitania, tanquam Equorum quoddam fuisse Stabulum, ob incredibilem Equarum ijs in locis fœcunditatem. Apud Plinium etiam *Felicitas Iulia* nuncupatur. Emporium est, reliquis Orbis terrarum nobilissimis concensendum: Divitijs supra modum adfluens: Mercium peregrinarum, quæ ex Asia, Africa, America adferuntur Promptuarium celebre: Situs ad Tagi fere Ostium amœnissimi commodissimique: amplum, quodque sua magnitudine Montes quinque, totidemque Valles (nam olim multo erat minus, unumque tantum, ut quidam tradunt, Collem occupabat) complectitur. Ex parte, qua mari adluitur, Portis distinguitur XXII, qua Continentem respicit XVI: Turribus per Murorum gyrum LXXVII munitur. Templa, quæ Græcis Parochię, XXV numerantur: pręter hæc plurima sunt quæ Monachis, Anachoretis, Vestalibusque sunt attributa. *Olisipponem*, ut Matrem agnoscunt Trans-Taganæ: *Ebora* Plin. & aliis, Ἔβουρα Ptol. quæ vulgo hodieque *Evra*. *Liberalitas Iulia* cognominatur Plinio ad differentiam aliorum Hispaniæ Opidorum, quæ Eboræ dicebantur. *Begia* vulgo *Beia*, vel *Bexa*: olim *Pax Iulia*, Antonino: Πάξ Ἰουλία Ptol. *Setubal*, olim, ut opinatur Clusius, *Salacia*: quæ tamen Varrerio Moralique putatur *Alcasar de sal* in Algarbiæ regione: *Almada*, Ptol. Καίτοβριξ: Antonino *Cætobriga*: Iacobus tamen Delgadus scribit hodie vulgo *Troiam* vocari. Cis Tagum haud procul Olisippone Aquilonem versus *Cascale* Opidum est situm, ubi Naves Onerariæ, jactis Anchoris, ventum Æstumque, ut flumen ascendant, operiuntur. Propius ad urbem accedenti *Bethleem* occurrit, Opidulum. Sunt ibidem *Leiria, Tomar, Guardia*; non ignobilia, neque obscuri nominis Opida. Prope *Leiriam* urbs fuit Pl. *Colippo*; ejus ruinæ S. *Sebastiani* Varrerio. Haud procul Tomare visitur

Gradus Latitudinis
Gradus Longitudinis
OCEANUS OCCIDENTAL
MERI. 12 DIES.
C. de S. Vincente
S. Vincente
Lagos
Silvis
Ourique
C. Beia
C. Evora
Mertola
Serpa
Moura
C. Tavila
Ajamonte
CONDADO.
Lepe
S. Miguel
Gibraliaõ
Saltes
Palos
M. oger
ANDALUZIAE PARS.
Afigeira
R. Guadalquibir
S. Lucar
Chapionha
Baetis flu.
C. Sevilla
Lisbona
Cezimbra
Setunel
Alcacer do sal
Grandola
Odemira
Elvas
Olivença
R. Guadiana
Anas flu.
R. Tejo
Tagus flu.
REINO DO ALGARVE
ANTRE TEIO E GUADIANA
GUIDONI ASCANIO SFORTIAE S.R.E.
CARD. CAMER. Achilles Statius. Sal.
Lusitaniam Vernandi Alvari industria descriptam tibi ob gentis
nostrę patrocinium dicamus, Guido Sfortia; Hinc homines incredibi-
li virtute ac felicitate profecti, omnes Orbis terrarum partes obierunt,
Africę magnam partem in Provinciam redegerũt; innumerabiles insulas,
quarum aut nomẽ tantum, aut ne nomẽ quidem ullum extabat, primi patefe-
cerũt, idemq; occupaverũt: Asiam terram beatiss. sibi stipẽdiariam fecerunt.
remotiss. nationes Jhesu Christi cultum, religionemq; docuerunt. Vale. Rome.
37
38
39

PORTUGALLIAE
quę olim Lusitania, novissima
& exactissima descriptio, Auc:
tore Vernando Alvaro Secco,
& de integro emendata, anno. 1600.
Hispanicæ leucæ 17½. uni gradui competentia
5. 10. 15.
Miliaria Germanica, quorum 15. uni gradui respondet
5. 10.
Baptista Doetecomius sculp.
REGNI CASTELLAE PARS
REGNI LEGIONIS PARS
SEPTEN TRIO.
TALIS
C. Porto
Coimbra
C. Braga
C. Guarda
Viseu
Lamego
C. Baiona
Bragança
Miranda
40
41
42

PORTVGALLIA.

Ceice, Celium Antonini eidem. *Alanqueram* ad Flu. Tagum, Patriam suam Damianus Goesius, sic dictam putat tanquam *Alankerke, Alanorum Fanum*: ingeniose, & vere. Hæc olim *Ierabrica* Antonino. Inter Mondam & Durium *Conimbrica* hodie *Coimbra*, olim caput Regni Portugalliæ. *Viseum*, vulgo *Visensis Civitas* in opere Conciliorum. Quod Opidum hodie *Ponte Vouga*, Pl. putatur *Vacca*. *Lamecæ* vulgo *Lamego* meminit Concilium Toletanum III. Inter Durium denique & Minium *Braga* superbit: sic hodie dicitur, quæ Βρακαρ Αὐγυστα Ptol. *Braccara Augusta* Anton. *Augusta Bracarum* Plin. Ab Gallis *Braccatis* conditam fama refert, anno ante Christum natum CCXC. Augustæ cognomen addiderunt Romani Victores. Tam olim celebris, ut conventus hic fuerit ex septem Citerioris Hispaniæ unus, unde Vrbes XXIV, auctore Plinio, jus petere consueverant. Ausonius hanc urbem tali nobilitat Elogio:

Quæque sinu pelagi iactat se Bracara dives.

Sita est ad Alesten flu. cujus fontes in Spino monte quatuor ab Vrbe milliaribus distant. Vallem amœnissimam Vrbi adjacentem irrigat; multis hortis, pomarijs, pratis & viridarijs excultam: Vrbem adluit, atque in Avum majoris famæ fluvium prope antiquum Opidum *Villam Comitis* influit. Quidam falso *Sethem* vocant. Totius Hispaniæ Primatum antiquissimo jure sibi vindicat: qua de re cum Toletana Sede vetus ei Lis est & Contentio. Quod porro *Calem* Antonino, nunc *Gaia* censetur: quod φόρος λιμικῶν Ptol. Hodie *Lima*: quod κολιόβριγα eidem hoc ævo putatur *Berganca*. Sex milliaribus a Bracara Augusta versus Euronotum locus est, *Sitania* Incolis, habitatore carens, ubi olim *Cinninia* fuisse perhibetur, nobilis Lusitaniæ Vrbs. Ad Tammagum flumen Vicus est, non ultimi tamen nominis, *Chaves* vulgo appellatus, olim *Aquiflavia*, nobilis Lusitaniæ Civitas, & alia Opida.

Flumina.

Fluvij sunt *Anas* sive *Guadiana, Tagus, Mondegus Durius* & *Minius*: Horũ duo celeberrimi, *Tagus* & *Durius*: ille mœnia Olisipponis alluit, & VI, aut VII inde Milliaribus in Mare influit: Hic prope urbem *Portum* præterfluens II infra eandem Milliaribus itidem in Oceanum se exonerat.

Maris cõmoditas.

Portugallia ab Occasu & Meridie Atlanticum respicit Oceanum, qui præter Pisces quos abunde suppeditat, plurimas easque maximas commoditates præbet. Huic copias suas omnes, ut debet, ita & acceptas fert, ac grata memorque beneficia immortalia agnoscit, illum meliore ratione aurifluum quam Nilum suum vetustas, dignatur, quod hujus ope & merito merces undecunque Terrarum importatas accipiat, eo pacto nullius indiga, rursusque quibus ipsa copijs abundat, per navigia exportet, cõmercij causa Terras quascunque non accessas petens; quo dum pervio uti licebit, (licebit autem dum rerum universi ordo suis constabit legibus) non defuturas sibi opes sed perennaturas confidit.

Montes.

Montes hic pauci, ijque non magni, ut sunt quos Incolæ vocant *Sierra de Mochiquo, de Chaldecatao, de Sordedas*, olim dicti *Montes Lunæ*, &c. Sunt & hi plerique Lucis Nemoribusque consiti.

Sylvæ.

Sunt etiam Silvæ & densa Nemora, in quibus Hispaniæ Principes venari solent. Ad Meridionalem Vrbis Bragæ partem *Silva* est *Primatialis*, Perdicum ac Leporũ abundantia celebris; in cujus fere medio Fons est amœnissimus.

Opera publica.

In Opidulo Bethleem, templum est D. Virgini dicatum, sumptuque incredibili exstructum: Emanuelis Lusitaniæ Regis Monimentum, quod dum viveret, sibi ipse designavit. Magna tamen Operi accessio facta ab Ioanne III Emanuelis Filio; quod indicat inscriptum, Arcui Tetrastichon litteris bessalibus:

Vasta moles sacrum divinæ in littore Matri
Rex posuit, Regum maximus, Emanuel:
Auxit opus hæres Regni & pietatis; uterque
Structura certant Religione pares.

Suntque in Interamni Portugallia, ut scribit Vasæus, præter Ecclesiam Bracarensem Metropolitanam, & Portugallensem Cathedralem, atque alias quinque Collegiatas, plusquam centum triginta Monasteria, quorum pleraque reditus habent amplissimos; præterea plus minus M CCCCLX Parochiales, ut scribit quidam. Certe in parte quæ Bracarensem agnoscit Ecclesiam octingentæ recensentur. Ex qua re fertilitatem & Religionem antiquam Gentis facile agnoscas. Sunt & Pontes quadrato lapide elegantissime constructi, eodem teste, prope ducenti. Taceo Xenodochia, Nosocomia, Orphanotrophia, Turres editiores, pulcherrimas ædes, hortos amœnissimos, & ejusmodi.

Academiæ

Academias habet in hoc Regno *Ebora* & *Coimbra*: Prior ab Henrico Cardinale Lusitaniæ, ejusdemque Civitatis Præsule, nuper instituta. De ea Iacobus Payva, *Quid si Academiarum*, inquit, *gloria magis litterarum & virtutum splendore, quam antiquitate constat; hæc, certe paullo ante constituta cum antiquissimis & toto orbe celeberrimis jure certare poterit. Satis enim illa præ se fert specimen Integritatis, Prudentiæ, Pietatis, Fidei & Religionis, quibus mirum in modum excellit Henricus Princeps clarissimus; qui illam egregie fundatam, mirifice auctam, omnibus necessarijs rebus munitam, nobis & posteritati exædificavit.* Altera etiam instituta nuper a Ioanne II Portugalliæ Rege.

Mores.

Sunt Lusitani omnium Hispanorum fortissimi, veloces, agiles, mobili corpore levique, ut facile & fugiant hostem & insequantur: prompti, laboris patientissimi. Sunt & eo ingenio, ut magnifice de se & rebus suis sentiant: atque ipsi dictitant se vivere ex opinione, hoc est se sustentari potius eo, quod se esse putant, quam eo quod revera sunt. Rei Navalis sunt peritissimi, ac Navigationibus ad incompertas Regiones toto Orbe notissimi; Mercatorum commercijs ditissimi.

Mercimonia.

Maxime autem Mercaturæ Lusitani student, ad quam loci commoditas ipsos non parum invitat. Nam facie versus Occidentem conversa, habet a dextra hoc Regnum Galeciam, Biscaiam, Galliam, Angliam, Germaniam, & reliqua Regna Septemtrionalia: a fronte Insulas Accipitrum, quę alias Terceræ nominantur: Insulas Fortunatas, una cum Indijs Occidentalibus. A sinistra Andaluziam & Fretum Herculeum, per quod in Mare Mediterraneum: & inde in Italiam & Græciam navigatur. Relicto vero Freto, si a sinistra Africam circumnaviges plurimæ inveniuntur Regiones, & plurimi populi ut constat, Antiquitati incogniti.

ALGARBIA.

Regio. Vnde dicta. Situs.

ALgarbia ab Arabibus nomen accepit, significatque Campum Arvumque felix & uber, in quo omnia ad commutationem necessaria. Linea autem cujus initium ab Ana fluvio inter Amnes qui vulgo *Vataon* & *Careivas*: finis autem ad Opidulum *Odeseiza*; id est ab Oriente versus Occidentem protracta, separat *Algarbiæ* regnum ab ipsa Portugallia, omnium Hispaniæ Regnorum minimum & ignobilissimum. Comportantur eo ex varijs Hispanię partibus secundo Anæ decursu Vina omnis generis, Sicca, Bastarda, Romana, & ejus classis alia; quæ porro navibus imposita in Galliam, Inferiorem Germaniam, alioque avehuntur.

Opida.

Opida habet *Balsam* Ptolemæo, Plinio, Antonino & Pomponio Melæ, quæ hodie *Tavila* ut Coquus opinatur: *Ossonobam* Plinio & Antonino: quorum ille *Lusturiam* cognominat, Οσσόναβα est Ptolemæo putaturque quæ nunc *Siluis*. Fuit etiam ibidem ad Sacrum Promontorium Vrbs *Lacobriga* Pomponio; cujus etiamnum ruinæ ruderaque visuntur prope *Lagos* Opidum maritimum, in Vico, qui Lusitanica Lingua *Lagoa* vocatur, uti scribit Vasæus; Ejus Incolę Λαγγοβρίται Plutarcho, Sertorium depingenti.

Imperium Majorum

Algarbia, Comitatus initio in dotem ab Alphonso X, Legionis Rege, ut prisci referunt Annales, datus fuit Alphonso III Portugalliæ Regi, quum filiam ipsius *Beatricem*, quam ex Pellice genuerat, uxorem duceret. Natus ex eo Conjugio *Dionysius*: qui primus Algarbiorum Regis titulum usurpare cœpit.

ISCAIA Ioanni Gerundensi Episcopo a Bastulis Bæticæ antiquis cultoribus nomen trahit. Hi enim cum primum ex Libya in Hispaniam Bæticam concessissent, a Mauris loco pulsi in Galeciæ montes confugerunt, ibique domicilia statuentes nomen gentis retinuerunt, ut *Bastulia* ab eo tempore dicta sit, quæ nunc *Biscaia* nominatur. Hi proprium Idioma Barbaricum a Latino non admodum distans effecerunt, quo etiamnum utuntur. *Biscaia* a nonnullis *Viscaia* appellatur, quæ vox ad Vasconum nomen proxime accedit. Hispaniæ Regio est ad Oceanum Montibus obsita. Temperatius in ea clementiusque Cœlum quam in reliqua Hispania. Magnis enim Montibus circumdata nec frigore nimio infestatur, nec calore nimio torretur. Regio Arboribus, quæ Navibus fabricandis idoneæ, referta. Novit hoc præter alias Provincias tota Hispania, cui integræ nonnumquam Classes hinc subvehuntur. Castanearum, Nucum, Pomorum, quæ *Aurea* cognominantur, Resinæ, Metallorum omnis generis, præcipue Ferri, Nigrique Plumbi, & aliarum rerum feracissima. Vino carenti potum subministrant Poma saporis optimi, pressa. Animalium hic Terrestrium, Marinorum, Volatilium; Fructuum, omniumque, quæ vitæ hominum commodius agendæ necessaria, ingens copia. Quam *Biscaiam* hodie dicimus, habitarunt olim *Cantabri*: latius tamen quam ipsa Biscaia patet, occupatis etiam locis ijs, ubi nunc *Guipuscoa* & *Navarra*. Populi celeberrimi multorumque scriptis decantati. De moribus illorum nonnulla tradit Strabo lib. III. Hi vitam nullam sine Armis esse existimabant. Eleganter Silius Italicus lib. III.

Regio. Vnde dicta. Situs. Cæli Temperies. Soli fertilitas. Animaliū varietas.

Cantaber ante omnes hiemisque, æstusque, famisque
Invictus, palmamque ex omni ferre labore.
Mirus amor Populo, quum pigra incanuit ætas,
Inbelles jamdudum annos prævertere saxo:
Nec vitam sine Marte pati, quippe omnis in armis
Lucis caussa sita, & damnatum vivere paci.

Omnibus Hispaniæ Populis subactis, & in Populi Romani potestatem adductis, soli cum Asturibus alijsque Conregionalibus vinci non potuerunt; unde Horat. lib. II. Od. VI:

Imperium Majorum

Cantabrum indoctum juga ferre nostra.

Vltra montes enim, qui a Pyrenæis perpetuo procurrunt ad Nerium usque Promontorium, habitabant, neque, nisi cum maxima difficultate summoque periculo adiri poterant. Debellavit tandem ferocissimam gentem, bello fere quinquennali fractam & defatigatam, C. Cęsar Octavianus Augustus; ipse contra eos, reliquosque Romanis nondum parentes profectus. Horatius lib. III. Carm. Od. VIII:

Servit Hispanus vetus hostis oræ
Cantaber sera domitus catena.

Et lib. IV Ode XIV, Augustum ipsum adloquens:

Te Cantaber non ante domabilis,
Medusque & Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô Tutela præsens
Italiæ, Dominæque Romæ.

Subjugavit autem Cantabros Vipsanij Agrippæ, cæterorumque Legatorum quos secum duxerat, industria & fortitudine, Horatius lib. I. Epistol. ad Iccium:

Cantaber Agrippæ Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit.

Cantabrorum gentes hac Hispanię parte lego & *Salenos*, quos nominat Pomponius Mela, & *Concanos*, qui apud Silium Italicum. Lib. III. Posteriores male adfecti apud Strabonem lib. III. Vbi enim vulgatis legitur κωνιακοὶ, emendandum Κογκανοὶ. Quidam hos populos male confundunt cum *Coneis*, qui ad Fretum Herculeum. De *Concanis* Horatius lib. Carm. Ode IV:

Visam Britannos hospitibus feros,
Et lætum equino sanguine Concanum.

Est in Biscaia, præter alia, opidum nobile *Bilbao*, quod quondam, uti censent Villanovanus & Henricus Coquus, Φλαϊουαξία, ut quidem in Græcis Ptolemæi Codicibus legitur. *Bilbao* dictum, ut quidam opinantur, quasi, commutatione litterarum Hispanis familiari *Bilvao*, id est *Bellum-vadum*. Condidit Didacus Lopeus de Hazo, Cantabrorum Princeps anno ab Christo nato CIↃ CCC, aut circiter. Tria cum primis hoc opidum commendant, Situs oportunitas, Annonæ copia, mirabilisque Negociorum Hominumque varietas & multitudo. Situm est in loco plano duobus ab Mari milliaribus. Panis habet genus, singularis excellentiæ & bonitatis, quod Incolis P*an del Fuego*, vel *de Arregoriaga* vocitatur. Per hoc opidum in reliquam Hispaniam importatur, quidquid Anglia, Gallia, Belgica mittunt; per idem ipsum exportatur quidquid cum ijsdem alijsque Regionibus communicandum censet Hispania. Reperire hic est Cives qui soli quotannis sua pecunia tres quatuorque naves ædificari curant. Ab altera parte, opidulum habet in ora maritima, P*ortugallette*, vulgo nuncupatum, a quo rivus quidam, maris ingens brachium, non solum in hanc Vrbem usque: sed in ipsas etiam domos influit. Hoc importari atque exportari parvo negocio, vilique precio, varia Mercium, aliarumque Rerum genera indies videre est. Sunt etiam in Biscaia Portus nobilissimi. Nec est cur Piscium ullum genus requirat, cum & optimos habeat, & quantos fere velit, eosque recentes. Margaritas item marinæ non negant conchæ, sed quæ ignobiliores. Inter Montes quibus cingitur, Mons est *S. Hadriani*, in quo antrum apparet, via qua in Galliam tenditur, per quod viatores ultro, citroque commeant. Hic enim in Biscaia via lapidea per antrum hujus *S. Hadriani* Montis recta ducit, incipiendo a pago *Galerota*, ubi ob asperrimam itineris difficultatem, incommodus equorum usus, qui proinde manu ducendi sunt, & quia summa montium juga abrupta & impervia, glacies nivesque perennes nulla profectione superari possunt: necessitas, & quam hæc excitare solet industria, artem modumque invenit, quo montem pervium faceret, & in eo antrum seu Cryptam perfoderet, mediocriter quidem latam, longam vero, in quantum sagittæ jactus extendere se queat. In ingressu, ab Hispaniæ latere, subobscura est, aliquantulum deorsum ducit, & in medio ad sinistram vergit; ubi deinde, ad exitum veluti stella, gratum lucis beneficium affulgere incipit, &, qua parte Galliam respicit, muro & porta clauditur. Gens affabilis, hilaris, elegans. Virginibus Biscainis mos quamdiu innuptæ sunt, nec Capillos alere, nec velari. Statim ubi nupserint, caput velant, & vitta tegunt in modum galeæ composita ex linteo coloris aurei, quam eum in modum involvunt, ut in fronte, veluti cornu aliquātulum extet. Magna hic Hispanis, cum Gallis, Belgis, Anglis, alijsque Populis commercia. Lana præcipue facit, ut omnia Fora, Locaque ab Emtore Venditoreque ferveant.

Opida. Maris cōmoditas. Mores. Commercia.

GVIPVSCOA.

G*VIPUSCOA* Cantabrorum etiam olim erat regio. Nonnulli *Lipuscoam* & *Lepuiscam* vocant: corrupte, ut notat Stephanus Garibayus ejus Incola. Vnde autem hæc appellationē habeat, nō facile dixerim, nisi forte ab *Opuscua* antiqua civitate nomen trahat. Concluditur ad Ortum Amne *Vidosone* (qui & *Vidorso*, *Alduida*, *Huria*, & *Beoyvia*, medius inter Galliam & Hispaniam) Pyrenæisq; Montibus; ad Meridiem Navarræ Regno, ad Occasum Biscaia,

Regio. Nomina. Situs.

SEPTE
OCCIDENS
MERIDIES
CANTABRICUS
Scythicum prom.
C. de Pinas
Aviles
Artedo
Candes
Tores
Gyon
Villa Viciosa
Oviedo
Metropolis Asturiæ
Ablaus
Riba de Sella
Lanes
S Vincente
Santillana
S. Iusta
Serdion
Martin
ASTURES
Asturias
Castrapol
Pedesale
Potolarom
Vente de verto
Pannaflor
Salvgador
Villa viciosa
Prania
Aviles
Fuentibra
Venta de Conde
Leon
IDUBEDA
MONS
Val verde
Villareme
Marationes
Melgar
S. Miguel de camino
LEON
Mansilla
Calcadilla
Saldanna
Puente de la Reina
Carrion de
Villa martin
Laceno
Ponferrado
Astorga
ASTURICA
Orbego R.
Monasterio della vega
Villa nueva de las carettes
Carrion Rio
Pisuerga Rio
Novia
Villalon
BAR
Palencia
PALANTIA
Torquemada
Los molinos
Benavente
Moral del Rey
Medina de rio secc
Aldea
Duennes
Esla Rio
Castramonte
Villalpando
Paradela
Villalar
Simancas
Miranda
Comora
SENTICA
Pedroso
Toro
Tor de sillas
Xambrino
Aniggo
Duero Rio olim Durius fl.
CASTILIÆ
Leucæ Hispanicæ
Milliaria Germanica

Dicebat Me : Malo esse Veronensis
quam Placentinus.

39

Cæli temperies. Soli quali-[tas]

de qua modo dixi, ad Septemtrionem Mari Cantabrico. Circumitus ejus triginta ſex milliarium. Temperata autem maxime hæc regio eſt; neque enim ſentit frigoris moleſtias, neq; Solis vehementes ardores, cœlo autem utitur humido & incõſtanti. Cum vero omnis ſit montoſa & aſpera, non eſt uſq; adeo culta, quę tamen in ea loca coluntur, valde ſunt fertilia. Vineta non habet niſi pauca in parte maritima. Cæterum regio ubique Ferri & Chalybis ferax, adeo ut nuſquam terrarum Ferri major ſit abundantia aut præſtantia: tantumque ejus materiæ hic effoditur, ut multis regionibus ſufficiat. Vulcani officina, Martiſque Armamentarium ab Natura videntur hic conlocata: tantam ibi videre eſt non ſolum Ferri, & Chalybis, ſed & factorum inde Armorum copiam; ut non immerito *Murus* ſive *Propugnaculum Regnorum Caſtellæ* & *Legionis* in quibuſdam regionis Archivis cognominetur. Scribit Navagierus hoc tractu tantum Ferri Chalybiſque ecfodi, ut ſingulis annis xxc millium Ducatorum inde quæſtus fiat. Non igitur ſine cauſa Montem ibi ſcribit Plinius lib. xxxiv. Cap. xlv. totum ex ferro: *Cantabriæ*, inquit, *maritimæ parte*, *Mons prærupte altus, incredibile dictu, totus ex ea materia eſt*. Conlocantur hic a Ptolemæo, Pomponio, Plinio, alijſque, Populi *Oregeviones*, *Autrigones* & *Varduli*. Primorum memoria videtur etiamnum ſervari in Opidis *Orendaiu*, *Oreſa* & *Orio*, cujus appellationis ibidem etiam fluvius eſt non ignobilis. Metropolis eſt *Toloſa* ad Confluentes ſita Araxin & Oriã. Sunt & alia Opida; *Placentia*, ubi fabrorum ferrariorum incredibilis copia: *Matrico* , vel ut alij ſcribendum cenſent, *Monte de Trico*, ab ſcopulo cognomine, qui Opido imminet: *Fuentarabia*, Ptolemæo φλασιόβριγα: *Fanum D. Sebaſtiani*, olim *Hicuru*, poſtea *Don Baſtia*, & corrupte hodie *Donaſtien*, idẽ ſonans quod *Divus Sebaſtianus*. *Don* enim Cãtabris nihil aliud, quam quod Latinis SANCTVS, Caſtellanis SANTO. Loca namque in Cantabrorum agris varia plerumque habent nomina, ob Linguarum differentias. Aliter ipſi Cantabri, aliter Hiſpani reliqui, aliter Galli, qui ipſis Confinales, vocant. Situm eſt hoc Opidum ad oſtium fluminis, quod *Menaſcus* Pomponio Melæ, Ptolemæo μηνόσκα, hodie *Rio Gurumea*, vel *Vramea*.

Fluvius Chalybs. Portus.

Chalybs fluvius in his regionibus oritur, cujus Aqua ad ferri temperamentum plurimum valet; adeo ut Hiſpani non alia Arma, niſi quæ hujus liquore temperata, adprobent. Ab hoc flumine Populos *Chalybes* Iuſtinus lib. xlv. ait appellatos. Fanum *D. Sebaſtiani* Portum habet ampliſsimum, non arte humana, ſed ſagacis Naturæ providentia factum, in quo Naves ab ſævientibus undis Ventiſque parum faventibus ſecuram & tutiſſimam inveniunt Stationem. Ingreſſus patet inter duo Caſtella; quorum quod ad Orientem, in edito Monte exſtructum, Occidentaliore, quod in Rupe, eſt eminentius; ſunt & alij.

Mores.

Incolæ ijſdem cum Biſcainis ſunt moribus eademque utuntur lingua. Natura ſunt ingenioſi, politici, ſatis exculti, ad alliciendum faciles, & qui difficulter cogi poſſunt, honoris cupidi, ſuorum privilegiorum defenſores acerrimi, agiles, animoſi, ad tractanda omnis generis arma dexterrimi, & ad militiam proclives. Sunt & mulieres admodum roſtubæ, planeque viragines, corpore bene habito, forma bona; Licet laboribus aſſuetæ, ac idcirco minus arrogantes. Maris Adcolæ Navigationi piſcibuſq;, cum alijs; tum quos *Baccalaos* appellant, capiundis, magno lucro, dant operam.

LEGIO.

Regio. Nomina

SEquitur *Legio*, cui nomen ab *Legione* VII *Germanica*, quæ hic olim (Nervę Imperatoris principatu, ut quidam autumant) ſtativa habuit. Ioannes Gerundenſis Paralipom. Hiſpaniæ lib. III, initio *Eleonam* dictam ſcribit ab *Eleona* Provincia Libyę propinqua Syriæ & Æthiopiæ, in qua, ne ſcilicet appellationis cauſam ignoremus, maxima Leonum copia invenitur. Inde Leonis huic Regno ut & urbi figuram pro armis & inſignibus eſſe uſq; in hodiernum diem. Hanc Hiſpaniæ partem qui hodie habitant, eos plerique volunt fuiſſe, qui *Vettones* Plinio; Ptolemæo, Straboni, Appiano οὐέττωνες, *Vergones* male in Latinis Exemplaribus. *Vettoniæ* etiam mentio apud Prudentium. Hi populi, quo tempore primum in Romanorum venerant poteſtatem, quum quoſdam Centuriones viderent deambulãdi cauſa hac illac ſe flectere, opinati eos (magnum hoc ſimplicitatis indicium) inſanire, Duces ſe, ut refert Aelianus lib. II. Variarum cap. V, ad Tabernacula eis præbuere: putabant enim aut in Tabernaculo quiete ſedendum, aut pugnandum eſſe.

Vrbs Legio Gemina.

Metropolis, Vrbs illa clariſſima Regioni cognominis, quæ λεγίων ζ' γερμανική Ptolemæo: *Legio Gemina*, Antonino, *Leon* hodie vulgo: quod nomen, cur ab Leonogildo Gothorum Rege malit, quam ab Legione ipſa Franciſcus Tarapha derivare, non video. Moralis tradit etiam *Sublanciam* olim dictam, adſcribens ejus nominis veſtigia etiamnum exſtare in loco, qui ſeſquimiliari diſtans Legione, dicitur *Sollanço*. Conſulendus hac de re Theſaurus Ortelij. Illud præterea minime omittendum ſuggerit Hieronymus Surita Cæſar auguſtanus Commentario in Antonini Auguſti Itinerarium, exſtare Auctores, qui ante cccc annos id prodiderint, huic Vrbi quondam *Floris* nomen fuiſſe inditum. Præfectum Legionis VII Geminæ *Legione* conſtituit Scotus, Auctor Notitię Provinciarum. De Templo Legionenſi ſic ſcribit L. Marinæus Siculus lib. III de rebus Hiſpaniæ: *Etſi Templum quod ætate noſtra Civitas Hiſpalenſis ædificat alia omnia magnitudine præſtat: etſi Toletanum cunctis alijs divitijs, ornamentis & ſpecularibus feneſtris eſt illuſtrius: etſi denique Compoſtellanum fortioribus ædificijs, & rebus alijs memorabilius eſt; Legionenſe tamen artificio mirabili, meo quidem judicio, omnibus eſt anteponendum; in cujus clauſtro Sacellum eſt, in quo jacent Reges ſeptem & triginta, & unus Hiſpaniæ Imperator.*

Imperium Maiorum

Illud autem memoria digniſſimum eſt, quod ab hac Vrbe cœperit circa annum IↃCC XVI Recuperatio Hiſpaniæ, quam totam fere Maurorum & Saracenorum gens occuparat. Pelagius enim, ut cum alijs referunt Rodericus Toletanus Libro de rebus Hiſpaniæ VI per multa capita, & Rodericus Sanctius parte I Hiſt. Hiſp. Cap. xl, ex regio Gothorum ſanguine, Fafilæ Cantabriæ Ducis filius, ab Chriſtianorum, qui in Montes Aſturiæ confugerant, reliquijs Rex conſalutatus, magna ſtrage Maurorum edita, vix Regnum orſus, hoſti Legionem eripuit: ibique ſedem ſui Principatus figens, novum Caſtellum, quaſi propugnaculum adverſus Barbarorum vim & incurſiones, exſtruxit: unde *Comites* deinceps *Caſtellæ* dicti, de quibus poſtea; rejectis autem Gothorum Regum Inſignibus Leonem ſumſit Rubrum in albo Campo ferocientem, quo hodieque Reges Legionenſes utuntur. Pelagium in Regno ſequutus eſt Fafila filius, hunc autem Improlem Alphonſus Catholicus, Petri Cantabriæ Ducis filius, ex genere Ricaredi Catholici Gothorum Regis oriundus: qui uxorem duxerat Ormiſendam Fafilæ Sororem unicam & hæredem. In Alphonſi familia poſteriſque Legionis principatus manſit uſque ad Veremundum, Regem Legionis XXIV: quo, anno CIↃ XX ſine ſucceſſore defuncto, Sanctia Soror, Ferdinando Navarreo, Caſtellæ Regi nupta Legionenſe Regnum ad Caſtellanum tranſtulit. Hic tres habens filios *Sanctium* quidem Teſtamento Caſtellæ Regem: *Alphonſum* Legionis & Aſturum: *Garciam* denique Galleciæ (quæ ab Conjugis Majoribus adquiſita Comitatus ad illud uſque tempus fuerat) & Portugalliæ nominavit. *Sanctius*, diviſionis paternę impatiens, fratres, *Alphonſum* quidem Regno deturbavit, *Garciam* autem occidit. Quum jam *Sanctius* circiter ſex annos regnaſſet, & ab Vellido per fraudem eſſet obtruncatus *Alphonſus*, qui Toleti apud Maurorum Regem exſulvixerat, non ſolum Legionis, quod ex Patris voluntate obtinebat, recuperavit: ſed & Caſtellæ, Galeciæ Portugalliæque regna eſt conſequutus. Huic ſucceſſit Alphonſus VII omnium qui ante ipſum fuerant potentiſſimus, Hiſpaniæque Imperator nuncupari meritus. Ab eo tempore Legio unum ſemper habuit cum Galecia Caſtellaque Regem & Principem. Sed de his ſatis, ad Caſtellam accedamus.

CASTELLA VETUS ET NOVA.

Regio. Unde dicta. Veteris. Situs. Soli fertilitas.

ASTILIA sive *Castella* (cui nomen ab Castello, quod Pelagius Rex, Legione ab Mauris recuperata, ut Propugnaculum, contra hostes exstruxerat) quondam *Bardulia* dicta fuit. Hanc duplicem faciunt Hispaniarum Delineatores, *Veterem & novam. Veterem* circumdant ad Boream Asturia & Biscaia; ad Occasum Portugallia : ad Meridiem Castella Nova, Montibus qui fere per Longitudinem Hispaniæ incedunt, intercurrentibus; ad Ortum Aragonia & Navarra. Regio fertilis Frugum, Vini, omnis generis Fructuum, Croci, & Animalium. Castellæ autem Regno tale legitur fuisse initium. Pelagius erepta rursum Mauris Legione, Castellum quasi Propugnaculum adversus Barbarorum vim exstruxerat, cui qui Præfecti, *Comites Castellæ* nuncupati, Regem Legionensem, ut Principem diu agnoverunt usque ad Ordonium II, decimum quartum Asturum, Legionisque Regem: qui quum Comites Proceresque Castellę per speciem Colloquij ad se evocatos obtruncasset: Castellani pessimo scelere indignati projecto Regum Legionis jugo, ex suo corpore duos elegerunt Iudices Nunium Rasurā & Lainum Calvum : unum, qui Iuridicundo, alterum qui rebus Bellicis præesset: quorum Liberi horumque Posteri *Comites Castellæ* sunt appellati usque ad Sanctium Majorem Navarræ Regem, qui quum bello fortis Cordubam & Toletum Saracenis eripuisset, Mauros omnes Navarra, Aragonia, Castella, Legione, Portugallia, alijsque Hispanię locis exturbasset, totamque Hispaniam Christiano nomini restituisset, ducta Elvira Sanctij Castellæ Comitis filia, Garsiæque postremi Comitis Sorore & ex Asse hærede, Se dotis nomine non Comitem, sed Regem Castellæ scripsit, Regnumque ad Ferdinandum Filium, Legionis etiam Regno per Conjugem Sanctiam locupletatum, transmisit. Ferdinando successit filius Sanctius; huic Frater Alphonsus: cujus filia Vrraca (nam Stirps mascula obierat) quum, post Raimundum Berengarium Tolosæ Comitem, Alphonso Regi Aragoniæ nupsisset, Aragoniæ, Castellæ & Legionis Regna fuerunt unita. Metropolis Veteris Castellæ *Civitas Burgensis*, vulgo *Burgos* : Βραῦον putatur Ptolemæi. Vrbs antiquissima, multisque rebus insignis, & inter primarias Hispaniæ merito referenda, CL sub se habens minorum gentium opida; magnis, pulchris commodisque ædificijs passim adornata; Foris venalibus, Plateis, Vicis, Pontibus; Templis, Coenobijs, Amnibus exculta; ob incredibilem Incolarum cujuscumque ætatis, sexus, conditionis, industriam & diligentiam memoranda. Circumdant suam Metropolim jucundissimo commodissimoque situ: *Palencia*, ad Carrionis marginem sita : *Palantia* Plinio, Melæ, Ptol. & Appiano, *Pallantia* Straboni; *Peralancia* corrupte apud Antoninum. Hanc ab Rege Hispaniæ Palatuo conditam quidam fabulantur. Hic olim Academiā fuisse volunt, quæ nunc Salamanticæ. *Valdoledum*, Sedes olim Regia; locus in amoenissima Pisuergæ ripa, non Hispanię solum sed Europæ totius pulcherrimus; cui quæ Vrbs anteponatur, non invenitur: agro beatus fertili: Forum ibi pulcherrimum amplissimumque : cujus ambitus ɪↄcc passuum : quumque multis alijs de caussis hoc opidum valde sit nobilitatum, multo tamen magnificentius illud reddidit inlustrissimus Philippi Regis Hispaniarum ortus. Vulgo V*alladolid*: quod *Vallem Oleti* sunt qui interpretantur. Πίντια Ptolemæo, *Pintia* Antonino, ut censet Carolus Clusius. *Simanca*, Antonino *Septimanca. Camora*, Ptol. *Sarabris*, ut Clusio videtur : quæ vitiose *Sabaria* apud Antoninum : *Sarabrim* tamen esse putant Florianus del Campo & Gomerius opidum illud, quod vulgo vocatur *Toro*, Latinis *Taurus*, ad Durium fluvium. Non autem postremi hic visitur loci *Salmantica* Antonino, & Ptolemæo, *Salmatis* Polyæno, *Salamanca* vulgo. Hanc a Salaminis & Atticis, Græciæ Populis conditam notant Ioannes Gerundensis Paralip. Hisp. lib. II, & Ioannes Vasæus Hispaniæ Chronico ad annum post diluvium CIↄCXXXIX. Haud procul hinc ad fluvium, qui vulgo *Gada*, *Civitas Roderici* Comitis, *Cuidad Rodrigo*; quæ ut putant Vasæus & Clusius, μυροβρίγα Ptol. Celticorum opidum in Lusitania. Tendentibus hinc versus Meridiem occurrit *Coria, Caurita* quondam, ut scribit Clusius: *Cauriam* ab Latinis Iunioribus appellari tradit And. Schottus. Caurię versus Ortum ad nonam circiter Leucam est P*lacentia*, urbs pulcherrima: cujus Citria, ceterique Arborum fructus, nec non Panis candidissimus maxime solent commendari & expeti: *Plazençia* vulgo. Habet Placentia sub sua ditione Opida amœnissima, in quis ex *Xavahicium* Nemoribus superbiens, & *Pisaro* in Convalle jacens, velut altare, ut Marineus notat, in Testudine templi. Montes Placentiæ adjacentes, ab ipsa urbe *Vera de Plazençia* cognominantur. Quæ *Avila* hodie, Ptol. Ἄβυλα nuncupatur, ut vult Clusius. Haud procul fontibus *Arevæ*, *Segobia* iacet, quæ Plin. & Antonino *Segovia*, ut hodieque, Ptol. Σεγουβία. Vrbs est Lanificio & Aquæductu visendo Romani operis nobilis : in qua, ut Vasæus scribit, illud memorabile, quod illic nemo conspiciatur ociosus, nemo mendicus, nisi qui per ętatem aut morbum opus facere non possit: quum nulli desit, unde victum quærat, aut in quo se exerceat. Quæ nunc *Aranda* ad Durium flumen, Ῥαῦδα Vaccæorum urbs est Ptol. in Hispania Tarraconensi; *Rauda* Antonino ex emendatione Hieronymi Suritæ : nam antea *Raudaclunia* cum altera mansione mista legebatur. Quæ incerto Scriptori *Exoma*, *Vxoma* Plin. est, qui addit nomen hoc crebro alijs in locis usurpari, *Vxsama* per *S* in antiquo marmore legitur : *Osma*, hodie dicitur. Reliquas nominatis a nobis adponendas Curiosioribus relinquimus. Fuerunt olim hic etiam aliæ Vrbes nobilissimæ : sed quæ vel dirutæ, vel tantam passæ calamitatem, ut de loco certo parum constet. Inter eas principem facile locum tuebatur *Numantia*, totius quomdā Hispaniæ robur, fortiūque Militum genitrix, *quantum*, inquit Florus lib. II. Hist. Rom. cap. XVIII, *Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita Virtutis nomine & honore par omnibus, summumque, si viros æstimes, Hispaniæ decus; quippe quæ sine Muro, sine Turribus, modice edito in tumulo apud Flumen Durium sita, quatuor millibus Celtiberorum lx millium exercitum, per annos* XIIII *sola sustinuit: nec sustinuit modo, sed sævius aliquanto perculit, pudendisque fœderibus adfecit. Novissime quum invictam esse constaret, opus quoque eo fuit, qui Carthaginem everterat.* Numantiam quasi coronabant præsignes aliæ urbes, *Graccuris, Turiaso, Augustobriga, Clunia, Segisamunculum, Segisama Iulia, Intercatia.* Sed hæc de urbibus & opidis sufficiant.

Flumina.

Durius fluvius Castellam veterem interfluit, in quem tot Amnes & Rivuli concurrunt, ut maximus Hispaniæ censeatur, licet parum sit navigabilis ob rapidum cursum, obque angustiam; magnis attamen navigijs permeabilis est ad centum milliaria & amplius. *Hic* cæteris Amnibus Minio excepto, grandiores fert Alosas, Lampetras & Troctas quas jure præferunt delicatioris gulæ æstimatores, Salmonum parcior & Sturionum. Habet Castella Vetus Clarissimam Academiam in urbe *Salmantica*, varijs Pontificum Regumqne Privilegijs ornatam, Disciplinarum omnium genitricem, a qua omnes fere Hispaniæ Vrbes & populi tamquam a Domina, Leges petunt & jura. Hinc Consiliarij, Theologi, Iurisconsulti, Medici, reliquarumque scientiarum Magistri in Varias Hispaniarum Provincias & Regna peti proficiscique consuerunt. Iura ibi sunt professi Didacus & Antonius Covarruviæ, uti ipse

Medius hic Meridianus est 17 reliqui ad hunc inclinantur pro ratione 39. & 42 parallelorum.
Leucæ Hispanicæ
Milliaria Germanica
Septentrio
Meridies
Occidens
PORTUGALLIAE PARS.
CASTILIA
CASTILIA
Estremadura
ANDALUZIÆ
Leon
Astorga ASTURICA
Palencia PALANTIA
Valadolid PINCIA
Camora SENTICA
Miranda
Bragança
Salamanca SALAMANCA
Ciudad Rodrigo MIROBRIGA
Avila ABULA
Segovia SEGOBIA
Lamego
Coria CAURITA
Plazencia PLACENTIA
Alcantara NORBA CÆSAREA
Vera de Placencia
Toledo
Talavera
Merida olim EMERITA
Badajos olim PAX AUGUSTA
Elvas
Medelino
Guadalupe
Trugillo
Ciudad real
Campo de
Corduba
Andujar
ALCUDIA
Orospeda mons
Sierra Morena
Guadalquivir Rio
Duero flu.
Tormes Rio. Tormis fl. olim
Tagus fl. vulgo Tajo.
Anas flu.
Anas flu. hic se terre penetralibus condit, deinde post aliquot leucas erumpit.
Guadiana R.
Burgos

CASTILIÆ
VETERIS
ET NOVÆ
DESCRIPTIO
Anno 1606.
NAVARRA
ARAGONIAE PARS
VALENCIÆ PARS
Oriens

Didacus in Varijs Resolutionibus testatur, non uno loco. Dominicus a Soto lib. I. de Iustitia & Iure suam vocat Academiam. Hæc de Castella Veteri dicta sufficiant, ad Novam transeamus.

Regio. Situs. Soli fertilitas. Vrbes.

Castella Nova, ad Septemtrionem adhærens Veteri, reliquis lateribus clauditur Portugallia, Extremadura, Andaluzia, Granada, & Valentia. Abundat Tritico alijsque Segetibus, ad utramque Tagi ripam sita. Nobilitarunt quondã hanc Hispaniæ partem: Καρπητανοὶ Ptolemæo, Καρπητανοὶ Straboni: quos etiam Villanovanus & Moralis *Regnum Toletanum* interpretantur: Καρπησίους vocat passim Polybius, ut & Livius: apud quem etiam, ut item apud Plinium *Carpetania* legitur *Regio*. Metropolis Castellæ Novæ *Toletum*, ut Latini vocant; Τώλητον Ptolemæo: hodie *Toledo*. *Toletanos* nominat Plinius: *Colonia Toletana* est in Nummis Augusti apud H. Goltzium: Serezolam etiam scribit appellatam fuisse Villanovanus ad Ptolemæum. De Conditoribus, nunc Hercule, nunc alijs quæ adferuntur, fabulosa magis sunt, quam vera. Centrum est & quasi umbilicus Hispaniæ: Situs clivosi, inæqualis, & asperioris, ascensus ambulationisque difficilis. Majorem partem adluit & contra hostes tuetur Tagus: qua Arcticum spectat Polum, muris munitum est validissimis, Turribusque cl; quarum auctorem memorant circa annum IƆCCLXXIII Bambam Regem, quem etiam hos Versus in Turri quadam, nitido, lucidoque marmore, insculpendos curasse, scribunt Rodericus Toletanus Archiepiscopus lib. III de reb Hispaniæ cap. XI, & in Chronico Ioannes Vasæus:

EREXIT, FAVTORE DEO REX INCLYTVS VRBEM
BAMBA, SVAE CELEBREM PROTENDENS GENTIS HONOREM.

Nobilium ingens in hac Vrbe numerus: Cives admodum sunt industrij. *Vrbis Regiæ* cognomen adeptum est Toletum post adventum Gothorum qui sedem Regni illuc transtulerunt, quum antea, ut Rodericus Toletanus tradit, ab Vandalis, alijsq; Germaniæ populis, qui una in Hispaniam commigrarant, Hispalis Vrbs Regia, & vocata fuerit & habita. Cum alijs amplissimis ædificijs, tũm templo nobilitatur augustissimo, pulcherrimo, ditissimo. Multa Toleti Concilia leguntur celebrata; certe ultra XVII numerantur, quot alibi nusquam. Describunt *Toletum* Gomecius lib. VI de rebus Iacobi Aragoniæ Regis, Navagierus in Itinerario, Petrus Medinensis, L. Marineus Siculus lib. II. de Rebus Hispaniæ. Toletum ut Matrem Reginamque suam venerantur *Madritum*, vulgo *Madrid*; Aeris situsque saluberrimi; ubi Carolus V Imperator dies paucos commoratus, Morbo Quartanæ, quo diu laboraverat, est liberatus. Rebus omnibus abundans gratum nunc est Hispaniæ Regibus Domicilium, Incolis hinc plenum, multisque primæ nobilitatis & equestris dignitatis viris, illustribusque familijs nobilitatum. Silicum illi sunt in circuitu Lapidicinæ: unde *Cinctum Igne* cecinit Hispanus Poeta Ioannes Mena. Terminos habet latissimos, Camposque fertilissimos, *Matricios Lumbos* appellant. Non procul hinc *Villamanta* est; quæ ut volunt B. A. Montanus, Tarapha & Villano. Μάντουα est Ptol. Carpetanorum in Tarraconensi Hispania Opidum. Quæ vulgo, voce Arabica, Hispanis hodie *Alcala de Henares* tam certo creditur Κόμπλουτον Ptol. ut Latine etiam non aliter in publicis Actis & Monimentis audiat. Situm est in loco plano, ad Fluvium, quem *Henarem* vocant; rerum omnium, quibus humanus usus indiget, copia suisque proventibus adeo abundans, ut nullis aliunde bonis opus habeat. Ecclesia ibi, cujus omnes Canonici sunt Theologi. *Segoncia* Antonino inter Complutum & Cæsaraugustam medio fere itinere; *Siguença* nunc appellatur Varrerio & Morali judicibus. *Alcantaram* in ripa Tagi scribunt Varrerius & alij esse quæ Νῶρβα Καισάρεια Ptol. *Norbensis Colonia* Plin. Opidum est insigni conspicuum Ponte, venerandæ & antiquitatis & majestatis. Quæ *Talavera* nunc, Livio *Aeburam* nominari opinantur Beuterus & Moralis. Sunt hic etiam *Cuença*, *Caucenses* Plin. *Lebazuza*, Antonino *Libisosa*; *Caslona la veia*, *Castulo* eidem Antonino.

Flumina. Opera publica.

Tagus flu. Castellam novam irrigat cum alijs Amnibus ac rivulis in eum concurrentibus; & in ea suos fontes habet *Anas* fl. nũc *Guadiana*. Sed de his satis, ad Opera publica venio. Quinta Madrito leuca versus Occidentem conspicitur magnificum illud & sumtuosum Monasterium S. Laurentij *in Escuriali* vulgo, Ordinis D. Hieronymi: Philippi II Hispaniarum Regis opus, quod merito certare potest cum Ægyptiorum Pyramidibus, cum Veterum Græcorum Romanorumque Templis, Theatris, Amphiteatris, Ludis, Circis, Thermis item, Balneis, Sepulchris; cum alijs denique variorum Regum & Principum Monimentis. Operi tanto vix quid est par, vix quid secundum. Frontispicium ejus, Occasum spectans, tribus superbit portis: quarum quæ media primariaque in Templum augustissimum, Cœnobium, Collegiumque ducit, quæ ad dextram, in Officinas Monasterio consecratas; quæ ad sinistram in Domos Scholæ destinatas. Quatuor Angulos totidem exornant mirabiles arte sua Turres; quas etiam duæ superant, ad ipsius Templi pedem hinc inde fastu quodam consurgentes: Supra Ostium Templi magnificæ Stylobatę Statuas sustinent ex Marmore Tophoque sex Iizraehhelis Regum, pedes altas XVIII. Ad Septemtrionem Palatium Templo adsitum visitur, Regi Regioque Comitatui commodissime excipiendo paratum. Ad Meridiem variæ sunt Porticus; Hortus omnis generis instructus Herbis Floribusque & plurimis ornamentis; Pomarium gratissimis consitum fructibus: item Nosocomium, Pharmacopolium, & alia. Videre ibi est inter alia depictum artificiose Conflictum inter Ioannem II Legionis Regem & Mauros Granatenses; extractum ex Linteo CXXX pedũ, quod totam Historiam continens repertum fertur Segoviæ in pervetusta Turre. Quid superest? quidquid ibi occurrit, stuporem injicit spectanti: ideoque de ijs quæ dicenda restant, silere cum modestia præstat, quam iejune pauca in medium proferre. Est etiam Toleti celeberrimum Palatium ab Carolo V restauratum, novisque structuris regio adparatu exornatum: in quo, præter alia multa singularia, Machina visitur hydraulica, miro Italorum ingenio fabricata, quæ ex Tago flumine opera magnæ versatilis & excavatæ rotæ Aquas in Fistulas & Tubos per Canales in summitatem arcis & Montis artificioso impetu cogit & impellit; ubi unum in locum & ãmplum receptaculum collectæ in varios Arcis Vrbisque totius usus dilapsæ distribuuntur; quæ rivulos deinde & fontes Hortis, Magnatum ædib⁹, Balneis, Fullonibus, Civiumque necessitatibus abunde suppeditant. Pons ad Vrbem est super Tagum, quem unus Arcus opere mitando sustinet. Est in Castella nova Episcopus Toletanus quem Vrbanus II. Pont. Max. Hispaniæ totius instituit Primatem. Est idem secundus ab Rege, Maximusque Regni Cancellarius: quo inconsulto, nihil fieri solitũ, nihil decerni. Sententiam statim dicit post Regem: tantæque est non solum dignitatis & auctoritatis, verum etiam potentię, ut sub se præter pagos infinitos, Opida celebria habeat septemdecim, exque ijs alijsque Vectigalibus Reditum annuum ducentorum Ducatorum quæ quum Regibus parum grata, Viri plerumque, ut Rerum Hispanicarum Scriptores produnt, mediocris quidem fortunę paucorumque Clientum, sed qui Virtutis Probitatisque spectatæ, ad hãc dignitatem ex instituto Ferdinandi & Isabellæ Regum evehuntur.

Scholæ

Academiæ hic duę sunt, *Complutensis* omnium Disciplinarum Academia celeberrima, qua nobilitatum est Complutum ab Francisco Ximenio Cardinali, Archiepiscopo Toletano, cujus & auspicijs sumtibusque (qui superasse dicuntur LX millia Ducatorum) Biblia ibi edita, anno CIƆ IƆXV, quæ ab loco *Complutensia*. Altera Toletana Academia florens literarum & sapientiæ clarissima officina.

Opificia.

Disciplinis omnibus Artibusque Mechanicis in urbe Toleto magnus honos: Lanificio Sericoque vitam quærunt hominum millia fere decem. Castellani semper strenui animoque præstantes adversus hostes habiti sunt. Fœminæ quoque robustæ planeque viragines sunt, laboris atque algoris patientes, supra quam cuiquam credibile est.

GALECIA.

Nomina. Situs.

GALECIÆ (quæ & *Galicia* vel *Gallæcia* ſcribitur, cuique nomen ab Antiquis populis *Callaicis*, Hiſpanis *Gallizia*) ad Septemtrionem & Occidentem Oceanus eſt; ad Meridiem Portugallia, interfluente Durio; ad Ortum Aſturia. Huic Regioni, quum ſexta quondam fuerit Hiſpaniæ Provincia, ut ſupra diximus, majores olim, quam hodie fuerunt fines. Adcenſebatur illi verſus Meridiem pars illa Portugalliæ, quæ inter Durium & Minium fluvios; conſulendus Strabo lib. III: verſus Ortum multo longius ſe extendebat ad Pyrenæos fere Montes, *Aſturibus* & *Cantabris* Galeciæ connumeratis. Antonini Itinerarium *Legionem* VII (hodie *Leon*) in Galecia ponit. Scotus etiam, Notitiæ Provinciarum auctor, in eadem Provincia *Præfectum Legionis* VII *Geminæ* conſtituit. Quin & Paullus Oroſius *Numantiam*, celebrem olim Pelendonum Regionis Vrbem, in capite Galeciæ ſitam ſcribit. Rodericus denique Sanctius Parte I. Hiſtoriæ Hiſpanicæ cap. VI, Galleciæ tribuit *Biſcaiam*, *Lepuſcuam* vel *Guipuſcoam*, & eas partes, quas hodie *Caſtellam Antiquam* vocamus. Gallecia Aere gaudet temperatiſſimo. Fructus profert magna copia, inprimis Mala Citria, quæ totius Hiſpaniæ optima habentur. Vina nobiliſſima & preſtantiſſima hic naſcuntur, præſertim prope Auriam & *Ribadaviam*, quare etiam ad multas Hiſpaniæ Provincias transferuntur. *Galleciæ Regio*, ait Trogus, vel ex Trogo Iuſtinus; *Æris ac Plumbi uberrima, Auro quoque ditiſſima, adeo ut etiam aratro frequenter glebas aureas exſcindant* Agricolæ. Commemorat & hic *Sacrum* in ejuſdem finibus eſſe *Montem*, eum ferro violare, nefas haberi, ſi quando fulgure Terra proſciſſa eſt (hoc autem in his terris frequens eſſe) detectum Aurum, velut Deûm Munus, colligi. Eandem Galleciam, Aſturiam & Luſitaniam æque omnium Metallorum fœcundam prædicat Plinius. Inter Auri ramenta ſelibras aliquando glebas fuiſſe inventas, ſcriptum reliquit Strabo. Vicena millia Pondo Argenti annis ſingulis Aſturiam, Galeciam, & Luſitaniam præſtitiſſe, tradit ex aliorum fide Plinius. Scribit etiam Niger Artabris ſolum Auri, Æris ac Plumbi uberrimum eſſe, adeo ut aureæ glebæ ſæpe aratro exſcindantur. Gallecia licet ob montes nimis ſit aſpera, Armento, pecore, nec non venatu dives. Equis adeo abundat, ut vento concipi dicantur: qua de re antea diximus. Piſcibus ſupra modum affluit, Salmonibus præcipue, Congris, ejuſque generis, quos vulgo *Peſcadas* appellant; alijs item multis lautiſſimis, qui ſale conditi varias in Hiſpaniæ partes diſtrahuntur. Novembri Decembrique menſibus infinita Piſcium, quos vulgus *Beſugos* nominat, vis capitur, duarum aut circiter librarum: recentes in totam Caſtiliam venum exportantur: facit enim adſtringens frigus, ut facile ſerventur: Saporis ſunt gratiſſimi; gratioris tamen qui in Oceano, quam qui in Mediterraneo mari capiuntur. Algor enim Oceani Piſces impinguat; ideoque quo propiores ſunt Septemtrionibus, eo ſolent eſſe meliores. Floruerunt hic olim triginta, ut Strabo refert, Populi, quorum præcipui nominantur *Callæci* multis & *Gallæci*; Καλλαϊκοὶ Ptolemæo & Straboni; *Gallegij* Eutropio. Καλλαϊκίαν hic ponit Strabo lib. III. *Callæciam* Iuſtinus lib. XLIII. *Calaicum Oceanum* facit hinc Martialis. De *Callaicorum* origine & nomine (quidam enim ab *Galatis* Græciæ populis; nonnulli ab *Galathe* herculis filio dirivant) videat Lector, ſi otium, Io. Gerundenſem Epiſcopum Paralipomen. Hiſpanię lib. II. Rodericum Toletanum lib. X. de Rebus Hiſpaniæ cap. IV, & alios. De Callaicis, inter alia ſic ſcribit Stra. lib. III. Καλλαϊκοὶ δ' ὕστατοι τῆς ὀρεινῆς ἐπέχοντες πολλήν· διὸ καὶ δυσμαχώτατοι ὄντες, τῷ τε καταπολεμήσαντι τοὺς Λυσιτανοὺς αὐτοὶ παρέσχον τὴν ἐπωνυμίαν. Verum illud. Cognomen enim *Callaici* habuit D. Iunius Brutus Cos. anno Ab V. C. IↃCXVII, Callaicorum & Luſitanorum ad Oceanum uſque Domitor: quo tempore, quum Exercitus Fluvium mali ominis Oblivionem, tranſire nollet, ereptum ſignifero ſignum ipſe tranſportavit, militeſque ut ſequerentur, animoſo ſtrategemate incitavit. Legendus Livius lib. LV & ſequenti. Ab hoc Bruto Templum Romæ in IX. Vrbis Regione, *Bruti Callaici*; cujus meminerunt Victor & Plinius lib. nat. hiſt. XXXVI cap. V, qui notat in eo fuiſſe Coloſſum Martis & ſtatuam Veneris Gnidiæ nudæ. *Callaicos* nihil de dijs ſenſiſſe, ſunt qui ſcribunt apud Strabonem. De iiſdem & Silius lib. III:

Cœli Temperies.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Fibrarum & Pennæ, Divinarumque ſagacem
Flammarum, miſit dives Gallecia pubem:
Barbara nunc patrijs ululantem carmina linguis,
Nunc pedis alterno percuſſa verbere terra
Ad numerum reſonas gaudentem plaudere Cetras:
Hæc requies, luduſque viris ea ſacra voluptas:
Cetera femineus peragit labor: addere ſulco
Semina, & impreſſo tellurem vertere aratro;
Segne Viris, quidquid duro ſine Marte gerendum eſt.
Callaici coniux obit inrequieta Mariti.

Amphilochi, quos Galleciæ portionem facit Iuſtinus lib. XLIII. *Cilini* vel *Cileni*, ut in alijs Exemplaribus, ſcribuntur, Plinio; Κιλινοὶ Ptol. *Celtici* Pomponio Melæ, circa Celticum Promontorium; Κελτικοὶ Pto. Κελτοὶ Straboni: eorum alteros *Nerias*; alteros *Præſammarcos* cognominat Plinius; vocibus Germanicis, quarũ illa Inferiores Celticos notat, hæc admarinos & Oceano adcolas: habitarunt enim olim longe lateque loca illa Germani. Tamarici ad *Tamarin* fluvium, qui Τάμαρα Ptolemæo, hodieque *Tamar*. *Capori* Plinio; Κάποροι Ptol- *Arotrebæ* Plinio; Ἀρτάβροι & Ἀροτρέβαι Straboni ad Artabrum Promontorium. *Lucentes* Plino, Καλλαικοι Λυκένσιοι Ptolemæo; ab his hodieque *Lugo* ad Minium amnem. *Zeelæ* Plinio, qui & *Zeelici* Lini facit mentionem. Alios alijs indagandos, ſuiſque & certis locis ſiſtendos relinquo. *Galecia* Regni titulum adepta eſt circa annum ab Chriſto nato CIↃLX. Eo enim *Ferdinandus Sanctij Majoris* Regis Navarræ F. Rex Caſtellæ, quum Vxorem duxiſſet *Sanctiam* Alphonſi V. F. Veremundi III Legionis Regis ſororem & heredem; ſicque Regna duo Caſtellanum & legionenſe unijſſet, tres habens filios, *Sanctium* quidem Teſtamento Caſtellæ Regem, *Alphonſum* Legionis & Aſturum; *Garciam* denique Galeciæ (quæ ab Conjugis Majoribus adquiſita Comitatus ad illud uſque tempus fuerat) & Portugalliæ nominavit. *Sanctius*, diviſionis paternę impatiens, Fratres, *Alphonſum* quidem Regno deturbavit, *Garciam* autem occidit, Quum jam *Sanctius* circiter ſex annos regnaſſet, & ab Vellido per fraudem eſſet obtruncatus, *Alphonſus* qui Toleti apud Maurorum Regem exſul vixerat, non ſolum Legionis, quod ex Patris voluntate obtinebat, recuperavit; ſed & Caſtellæ, Galeciæ, Portugallięque regna eſt conſequutus. Alphonſo tres liberi fuerunt legitimi ex totidem Conjugibus: ex Iſabella quidem Franciæ Regina, *Sanctia*, nupta Roderico Comiti, qui novas Colonias duxit in Civitatem, quæ vulgo *Ciudad Rodrigo*: ex Zaida Maura, Sibiliæ Regis filia, *Sanctius* qui acie adverſus Saracenos cecidit: ex Conſtantia deniq; *Vrraca*, quæ Sancto Sanctięque inprolibus ſuperſtes, poſt Raimundum Berengarium Toloſę Comitem, nupſit Alphonſo Aragoniæ Regi, heredemque ex ſe reliquit, *Alphonſum* VII, Regem omnium, qui ante ipſum fuerant, potentiſsimum, Hiſpaniæque Imperatorem nuncupari meritum. Ab eo tempore Galecia unum ſemper habuit cum Caſtella Legione-

Imperium Maiorum

OCEANUS
OCCI:
DENTALIS
OCCIDENS
C. Ortegal
Sisarga Ysla
Coruña
Mongia C.
Camelle
Camarinas
Laxe
Tierra de
Tiniz
Soneyra
Malpica
Cayon
Mens
Ançobre
Mongia
P. Doporto
Vimianço
Lamas
Penela
Nehemian
Namancos T.
C. de Finis terre
Nerium Prom. ol
Finisterræ
Bacarrea
Corcalion
Cea
Bayñas
Saaz
Vergantinos
Villa dabao
Xallas
Moyno
B. Brandomil
R. Lezaro
P. de Portomouro
P. Maceyras
P. Alvar
P. Siguyro
Barcala
Altamira
Muros
Santiago
Compostela
Labacolla
Amenal
Luaña
Noya
Nebra
Docon
C. de Corribedo
Villa mayor
Agoeyra
Puebla del Dean
Padron
P. Sicuras
Torres do Este
P. Valga
Caldas
Carril
Villa Garcia
Aroça Ysla
Villa nueua Daroça
Villa Ioan
M.S. Iuan del Poyo
P. de Combarro
P. de San Xenso
P. Noua
Cambados
Grobe Ysla
Pontevedra
P. de Marin
Puente de San Payo
Soto maior
Redondela
Mos
Cangas
Vigo
Porrinno
Val de Minor
Bouças
Tuy
Gondomar
Moserte
Meaton
Foreadela
La Barca
C. Siluro
Yslas de Bayona olim Cicas & Deorum insulæ
Bayona
S. Barth. de las Heras
Hova M.
Guardia
Salva tierra
Entensa
Campo de movio
Hachas val
Franquiel
Carinno
P. Naval
Cedeyra
S. Sadurnin
Ferrol
Neda
R. Iuvia
Ares
Puentes Deume
Sada
R. Bravio
Andrade
Betanços
Terrio
Val de Veyga
Carral
Ençobras
Villar de Francos
Bruies
Miraflores
Buscas
Trauies
Hospital
Mesia
Sobrado
Montaos
Polo
Parada
Castañedo
Mellid
Areua
Ferreyros
Dos casas
Saleeda
Yusua
Carmorga
P. de Carmorga
Laxa
Lamela
Tierra de
Foxo
Prado
Barjia
Francos
Carboeyro M.
Chapa
Gravo
Espasende
S. Martha
S. Roman
Vivero
Coseagyro
Rebordelo
Leucæ Hispanicæ
1 2 3 4 5 6 7
Milliaria Germanica communia
1 2 3 4 5 6
10
11
44
43
42
MERIDI

GALLÆCIA REGNUM
ASTURIÆ
LUSITANIÆ PARS
ORIENS
Tierra de Cabrera
Castropol
Navia
Artedo
Rivadeo
Mondonedo
Castro del Rey
Tierra de Mira da
Puebla de Nauia
Travada
Buron
Val de Vaiera
Castro verde
Navia del varco
Lugo
Fuen Sagrada
Quinta
Paços de Neyra
Barreyra fort
Puebla de S. Julian
Tierra de Ulloa
Cervantes tierra
S. Roman
Nogales
Doncos
Ferreyra
Villa pun.
Sarria
Tria Castela
Fuen fria
Porto marin
Paradela
Villa soto
Canedo
Puebla de Brollen
Monforte de lemos
P. Paradola
Valcaçar
Villa franca
Cacabelos
Ponferrada
Losada
Pacios
Courel
Cas callan
Rubian
S. Martin de Quiroga
Castro de Caldelas
Medorra
Burgo
S. Clodio
Orense
Sierra de S. Mamed
Cartegada
Buen Jesus
Portela
Tierra de Limia
Viana
Bollo
Puente
Pena de Ramiro
Porto
Villa de Rey
Sabuzedo
Porquera
Monte Rey
Paços
Oymbra
Tamaguelos
Rabal
Chaves
Villar de Perdizes
Lomba
Lobios
Arauso
Val de Salas
Entrimo
Lobera
Milmanda
Carballo de Berea
Celanova M
Vegas de Camba
Villa nueva de Sierra
Gudina
Pereyro
Mesquita
Padornelo
Mançalvos
Requexo
Canda
Luvian
Pias
12
13
44
43
42

Vrbium Nomina. que Regem & Principem. Sunt autem in Galecia præter alia minorum gentium Opida, Vrbes, una quidem Archiepiſcopatus, quatuor autem Epiſcopatus dignitate nobiles. Archiepiſcopalis quæ & Metropolis Galeciæ *Compoſtella*: ubi Corpus D. Iacobi quieſcere dicitur, a quo ipſa Vrbs, nonnullam etiam ab Academia ſua celebritatem habens, hodie *Santiago*: *Brigantium* olim, uti cenſent Franciſcus Tarapha, Ambroſus Moralis & Villanovanus. Brigantium autem dicitur Antonino, Dioni Βριγάντιον, *Brigantia* Oroſio, qui ibi Pharum altiſſimam exſtare addit: Ptolemæus cognomen addit Φλαούιον Βριγάντιον. *Flavium* tamen *Brigantium* Beutero, Coquo & Io. Marianæ *Betanços* eſt, Floriano & Gomecio *Coruna*. Compoſtellam autem Io. Gerundenſis Hiſp. lib. I. dictam ſcribit, tamquam *Compotem Stellam*: ſic enim appellatum fuiſſe Heſperum, Regionibus illis ſalubrem. Ego hoc in medio relinquo. Archiepiſcopatus ſuperbit dignitate, cujus ſedes olim fuerat *Iria Flavia*, unde *Irienſis*. Tranſlatus autem cum omnibus, quæ Irienſis Eccleſiæ fuerant, Dalmachij Epiſcopi precibus, ab Vrbano II anno CIↃ XCIV Compoſtellam, dici deinceps cœpit *Compoſtellanus*, vel *S. Iacobi*, ab Apoſtoli corpore, quod ibi quieſcere ſcribitur, ac religioſe colitur. Extat Salmanticæ in Bibliotheca Collegij S. Salvatoris Hiſtoria Compoſtellana, in duos libros digeſta juſſu Didaci primi Archiepiſcopi Compoſtellani, in quibus Primordia, Succeſſus, Incrementa Eccleſiæ Compoſtellanæ late deſcribuntur. Conſulendus & L. Marineus Siculus de Rebus Hiſpaniæ lib. V. cap. de Sacris Ædibus & Locis in Hiſpania religioſis, miraculiſque celebratis. Epiſcopales ſunt: *Tuda*, *Tyde* Plinio, *Tuij* vulgo. Minius eam præterlabitur, multorū jam fluminum acceſſione auctior. *Auria* quæ & *Auringis*, unde Epiſcopus Auriſinus ſive Aureſinus & Aurienſis nomen accipiebat. Hodie *Orenſe* Carolo Cluſio dicitur, ad Minium fluvium urbs; ὕδατα θερμὰ Ptolemæo, ut putat Gomecius in vita Franciſci Ximenij; addens eam ab Suevis Germaniæ populis, qui quondam hanc oram ſibi ſubjugarunt, proprio idiomate *Warenſe* appellatam. Ortelius ſcribendum monet *Warmzee*, quod nihil aliud, quam *Calidus Lacus*; *Aquæ Cilinæ* dicuntur Antonino, ab *Cilinis* populis, credo. *Lucus* Latinis hodie *Lugo*; Λοῦκος Αὐγούστου, Ptolemæo; *Turris Auguſti* Pomponio; *Aræ Sentianæ* Plinio, Σηστίου etiam βωμοὶ, *Aræ Seſtij*, Promontorium Ptolemæo ad Oceanum Cantabricum in Artabris. Minius etiam hanc civitatem præterlabitur. Sedes eſt Epiſcopi; qui Suevorum tempore Metropolitanus erat, ut pateat ex Concilijs: *Glandomerum* Γλανδόμηρον Ptolemæo. *Mondonnedo* hodie ut putat Villanovanus. Hic aliquando Epiſcopum egit *Antonius de Guevara* Caroli V. a Concionibus; Conſilijs ac Chronicis, author celeberrimi Horologij Principum, Hiſpanice ab eo editi. Alia minorum gentium ſunt, *Pons Vetus*, *Ponte Vedra*; Ἕλληνες Straboni, ut putat Io. Mariana. *Ribadeum*, vulgo Ribadeo: Δακτόνιον Cilinorum gentis Ptolemæo, ut vult Coquus. *Arzua*, *Araduca* Ptolemæo, judice Moletio; Florianus tamen opinatur eſſe *Araducam* opidum illud, quod hodie *Gummarez*. Fuit ibidem & Ἴρια Φλαουΐα Ptolemæo, quæ *Padron* (*Patronium* Peregrinantibus notiſſimum) Cluſio videtur & Morali (cui & alibi *Fuente ençalada*) quibuſdam, inter quos L. Marineus lib. III, *Sancta Maria in finibus terræ*. Commemorat reliqua Opida idem L. Marineus Siculus initio libri tertii. Non deſunt Galeciæ Aquę calidæ, multis infirmitatibus admodum ſalutiferæ. Prope Orenſe opidum fons eſt nomine *Burga* in altum ſcaturiens, ita fervens ut in eo ova coquantur, & ſues immerſi facile depilentur. Apud Gallæcos na-

Flumina. ſcitur *Aſtura*, Amnis non obſcuri nominis: a quo *Aſtures* nominati. Mentio apud Oroſium lib. VI, cap. II. Romanæ Hiſtoriæ. Sunt præterea *Minius*, *Eume*, *Bravio*, *Manden*, *Mero*, *Iuvia* & alia. Portus habet hæc Regio non paucos, inter quos celeberrimus, qui *Brigantinus* dicebatur: Coruna hodie. *Magnus* Veteribus, ut qui ampliſſimus, tu-

Portus. tiſſimaque navium ſtatio ſit. Per hunc in mare ſe exonerant hæc flumina: *Eumo*, *Bravio*, *Mandeu*, *Mero*. Haud procul hinc diſtat Portus *Ferol* alias *Pharus*, per quem in mare influit Fluvius *Iuvia*. Sequitur *Vivero*, per quem in Mare exit *Lambrone*, *Ribadeo*, per hunc *Eu* aut *de miranda*, qui forte Antiquorum eſt *Navia*, mari miſcetur. *Sancta Maria in finibus Terræ*, ſic dictus ab Opido hujus nominis. *Novium* Ptol. *Noela* Plinio. Hodie *Noia* Carolo Cluſio, diciturque etiam *Ria de Muros* ab Opidulo haud longe inde diſtante. Atque hic flumen *Tambre*, quod Veterum *Tamara* creditur, in mare delabitur. *Ria de Padron*, ſic dictus ab Opido *Padron*, quod nonnulli Irim Flaviam eſſe exiſtimant. Hic Flumen *Vlla*, multis rivulis jam auctum ſe in Mare exonerat, tribus primum ibi parvis, *Arocca*, *Grave*, & *Salicora* ſalutatis Inſulis. *Ria de Pontevedra*, ſic dictus ab Opido *Ponte Vedra*, atque hic *Leris* in Mare decurrit. *Ria de Vigo*, ubi fluviolus *Caldelas* ſe exonerat. Ac denique *Portus Baionæ*, ab Opido Baiona, quod de Gallizia vulgo cognominatur, ad differentiam alterius Baionæ quæ *Francica* dicitur & in Vaſconia reperitur. In hunc Gallicianę Baionæ Portum Anglicanæ naves mercibus onuſtæ appellunt, cum Mercatores Angli hic pannorum ſuorum ſtapulam, uti vocant, habeant. Regio Montibus aſpera, qui magnam Lignorum copiam Navibus ædificandis ſuppeditant.

Montes. Ac potiſſima hujus Regni Incolarum pars in Montibus degit, in quibus Domicilia ſatis commoda paſſim viſuntur exſtructa. Inter Templa autem hujus Regionis omnium celeberrimum D. Iacobi Compoſtellani. Condidit hoc

Opera publica. Alphonſus Caſtus in honorem Apoſtoli Iacobi, eo in loco ubi ejuſdem reliquiæ opera Epiſcopi Theodomiri inventæ fuerant. Id ex privilegio ejuſdem Regis huic Eccleſiæ conceſſo, conſtat, accidiſſe anno IↃCCC XXXV, Anno, centeſimo vigeſimo primo, poſt jam cœptam Hiſpaniarum recuperationem, cum earum invaſio & vaſtatio in annum IↃCCXIV regnante Roderico, incidiſſet. Poſt hujus Templi ædificationem, varijs ajunt miraculis inclareſcere cœpiſſe D. Iacobi nomen, ut pote qui ſępius viſus ſit Hiſpanis (ſic enim narrant) contra Mauros in acie ſubſidio veniſſe, maxime Regi Raimero. Quare Hiſpani eum in prælijs inclamare ſolent, ſub nomine *Santiago*, atque ſibi eum tota Hiſpania tutelarem divum elegit; habentque Hiſpani inſignes ordines militares ſub nomine D. Iacobi, vulgo *Saniago*, in quos nemo adſcribi poteſt niſi claris prognatus fuerit Parentibus. Poſt hæc Alphonſus III, cognomento Magnus, Templum, hoc longe auguſtius ædificari curavit, omneſque conſequenter Reges, miris illud modis ſemper exornarunt, ditaruntque. Quin & Pontifices Romani Eccleſiam hanc varijs donis, privilegijs ac immunitatibus donarunt. Ioannes enim octavus Brevi ſuo conceſſit ut conſecraretur. Vrbanus II ſedem Epiſcopalem Iris Flaviæ in hanc tranſtulit, eamque a Metropolitano Bracarenſi exemit. Paſchalis eandem libertatem ei confirmavit, & inſuper hac Compoſtellanam Eccleſiam Prerogativa donavit, ut Cardinales XII in ea crearentur. Eliguntur hi Cardinales ex aliis hujus Eccleſiæ Canonicis. Idem Pontifex Epiſcopo Compoſtellano pallium, quo ſoli ſolent uti Archiepiſcopi, conceſſit. Tandem Calixtus II Eccleſiam Compoſtellanam ad Archiepiſcopalem dignitatem evexit, Emeritanamque ei attribuit Metropolim. Solet valde a peregrinis ex toto Chriſtiano Orbe, voti ergo, frequentari hęc Eccleſia: atque hæc vota a Pontificibus in ſuis Indultis, excipi cœperunt, uti vota Vrbis Hieroſolymitanæ. Vſque ad tempora Alphonſi VI, qui Toletum a Mauris recepit, corpus S. Apoſtoli in Arca marmorea in qua inventum fuerat, ſub altari ita collocatum erat ut a Regibus aliiſque Principibus ſemper conſpici poſſet: verum cum D. Diego Celmires, primus hujus Eccleſiæ Archiepiſcopus, jam Templum in eam qua nunc cernitur amplitudinem, decoremque perduxiſſet, teſtudini ſubter Altare in eadem Arca marmorea reliquias S. Apoſtoli ita includi curavit, ut ab eo tempore amplius nemini earum patuerit aſpectus. Sed de his plus ſatis, ad reliqua pergamus.

ANDALVSIA

In qua Conventus Hispalensis, Gades.

Regio. Nomina & unde deducta.

A*NDALVZIA* Hispaniæ Bæticæ pars, nomen adepta dictaque quondam *Vandalia* putatur ab *Vandalis*, Germaniæ populis, quos olim ad hæc usque Loca devenisse, multi memoriæ produnt. Videndi præter alios Rodericus Sanctius parte I. Hispaniæ. cap. VII. Antonius Nebrissensis in Decadum Prolegomenis, Ioannes Vaseus Hisp. Chronico cap. VIII. Sic igitur, ut nonnullis nomen penitius rimatis placet, *Andaluzia* appellatur quasi *Wendenhuys*, *Vandalorum Domus*. Marius Aretius *Andalusiam* vocatam auguratur, quasi *ante Lusitaniam*, mutatis nonnihil litteris.

Situs.

Ad Ortum habet Granatam, ad Septemtrionem Castellam Novam, ad Occasum Pacensi Silvensique Diœcesibus & Ana Flumine terminatur, ad Meridiem Atlanticum spectat Mare. Hujus pręcipua pars *Conventus Hispalensis*. Hic ab Ortu Cordubense territorium, ab Occasu Algarbiorum fines habet; qua Septemtrionem spectat, eam Lusitaniæ ditionem attingit, quæ Magistratus S. Iacobi vocatur. Cætera vero Meridiem versus Gaditano Conventu, & Oceano clauduntur. Cælum hic indulgens & felici quadam hilaritate & temperie ridens. Terraque in universo hoc tractu ad miraculum usque Frumenti, Vini, Olei & omnis generis Frugum feracissima est, quibus longinquas & transmarinas Provincias replet. Secundum Plinium Hispania, quacumque ambitur mari Italiæ laudibus proxima: quod de ea *Bæticæ* parte potissimum intelligendum putamus, quæ ad Hispalensem Conventum spectat; est enim Oceano & Zephyri lenibus flabris exposita. Hæc igitur Regio insigni rerum omnium fertilitate luxuriat, eo nomine universi Orbis provincias longe superans: eamque merito Plinius ante Italiæ laudes posuisset, nisi Homo Italus patriam anteferre voluisset. Poëtæ quo felicitatem atque insignem hujus regionis ubertatem denotarent, campos Elysios in ea constituerunt: quo figmento excellentem præ omnibus alijs terræ fertilitatem efferre voluerunt, ac indicare, ei nihil deesse quod ad vitam lautę beateque transigendam optari possit; cum aliæ vel fertilissimæ Provinciæ, alicujus tamen rei plerumque laborent inopia. Hic etiam Pecorum omnis generis magna copia, sed præcipue Cuniculorum, quos plerique Lepusculos vocant, quorum frequens exercetur venatio; ne malũ latius serpat; plantis enim vastitatem inferunt, & sata depopulantur.

Imperium Majorum.

Andaluziam nomen a Vandalis habere supra diximus, quod hi a Gothis pulsi hoc loco sedes suas fixerint: a quibus postea etiam ejecti in Africam concesserunt. Res ita sese habet. Rodericus vicesimus quintus Gothorum Rex, in quo etiam Regium Gothorum nomen defecit, Comitem quendam Iulianum præfectum constituerat Mauritaniæ Tingitanæ: ejusque absentis interea Filiæ stuprum intulit. Quo pater audito Saracenos ex Africa evocavit justissimum dolorem suum Regis vindicta satiaturus. Hi Anno salutis IↃCCXIV Duce Muzamisso per angustias Freti Herculei ingressi, biennij spatio totam fere Hispaniam occuparunt, præter Astures natura loci munitos. Periere tantillo tempore utrimque septingenta hominum millia. Saraceni potiti Imperio, Christianorumque (quãtum fieri potuit) Religione extirpata, regna inter se varie partiti sunt. Primum fecere Cordubæ, quod ipsi vocavere *Abenalibeticum*. Alterum apud Hispalim. Tertium apud Carthaginem novam: donec a Ferdinando III his locis pulsi Granatam concesserunt Anno CIↃ CC XVI & a Ferdinando VI penitus ejecti sunt Anno CIↃ CCCC, XCIV.

Urbes.

Metropolis est quæ Hispalis Plin. Ἵσπαλις Ptol. *Hispal* Silio; *Spalis* Gratiano; Hodie *Sevilla*. Arias Montanus putat *Hispalim* nomen esse Pœnicum, ex *Spila* vel *Spala* deflexum, quod planiciem seu virentem regionem significat. Alij, inter quos F. Tarapha ad *Hispalim* Herculis Libyci Filium, nomen conditionemque referunt. Ridiculus, hic, ut in multis, Isidorus, qui quum ab Iulio Cęsare conditam, exque ipsius & Romę Vrbis vocabulo *Iuliam Romulam* notasset appellatam, a *Palis* suffixis in loco palustri sic dictam memorat. Io. Gerunden. Episco. non improbans Isidori Etymon adscribit videri vocatam Hispalim a *Palude* quæ maxima Vrbem circumdat. Vrbs ad Bætim Situ amœnissimo excellens, Ambitu magna, Forma fere rotunda, Visu pulchra, Templis celebris, Ædium pulcherrimarum frequentia exculta. Tam multa de hac Vrbe præclara commemorari possent, ut natum sit inde & tritum vetustate Proverbium, *Qui no ha visto Sevilla, no ha visto Maravilla.* Cum alijs felicis ingenij alumnis gaudet: tum Benedicto Ario Montano, nobilissimo & summo Theologo, plurimarum Linguarum cognitione stupendo. Testantur id Opera ab ipso edita, quæ summam ejus admirationem apud omnes excitant. Metropoli visa, reliquarum Vrbium nonnullas indicabo, Ordinis incuriosior; sic tamen, ut quasque Metropoli suæ proximas primo loco. Offert se quinta ab Hispali leuca *Palatium* vel *Palantia*, quod vulgo *Palacios*, sic dictum ab Arce perantiqua, quam lateri habet adhærentem. Via situm, quæ ad S Lucę Fanum Fretumq; Gaditanum ducit. Huic succedunt *Cabecæ*, opidulum in Montium, qui in Meridiem Malagam versus se extendunt aditu situm: & Cabecis versus Libonotũ ad tertiam leucam Opidum, quod vulgo *Lebrixa*: Νηβρισσα Ptol. Plinius *Veneriam* cognominat. Situm fuit olim inter Bætis Æstuaria, hodie octo pass. M. ab flumine, oblimato sinisteriore Alveo. Conditor perhibetur Liber Pater. Opidulum est peramœnum & pulchrum cum Arce perveteri, Agro undique beatissimo cinctum. Cive nobilitatum est Ælio Antonio, Hispaniæ totius Ornamento. Quæ *Carmona* vulgo Κάρμον Straboni est, *Carmo* Antonino, χαρμονία Ptol. *Marchena* hodie, *Colonia* quondam, inquit Onuphrius ex antiqua basi, *Marcia*. Situm est hoc Opidum in Colliculo quodam, ubique planicies spectante. Sunt & Andaluziæ Opida *Lora* ad dextram Bætis ripam: *Axalita* vetustis lapidibus, teste Clusio: *Flavium Axalitanum* Ambrosio Morali ex antiqua item Inscriptione, inter Hispalim est & Cordubam. *Moron*, olim Clusio *Arucci*, notantibus Plinio, Antonino & prisco Lapide. *Ossuna*, Ὀρσῶνα Appiano, Οὔρσων Strab. *Vrso* Plin. cui & *Genua* (forte *Gemina*) *Vrbanorum*: *Vrsaon* in antiquis hujus loci Inscriptionibus; *Vrsao* Hirtio. *Eçeia* ad Singulim fluvium hodie *Xenil* vel *Chenil*, Ptolemæo cluit Ἀστυγίς: *Augusta Firma* cognominatur a Plinio. Quod Opidum non adeo magnum, hodie tredecim ab Hispali leucis visitur, inter eandem Hispalim & Cordubam medio fere itinere, ad dexteram Bætis oram *Pena Flor*, Ptol. putatur Ἰλίπυλα μεγάλη, in mediterraneis Turdulorũ, *Ilipa* cognomine *Italica* Plin. qui Hispalensi Conventui attribuit. Decimo hinc Miliari ad ejusdem Fluvij ripam est *Corduba* Κορδύβη Ptol. *Cordoua* vulgo: Plinius *Coloniam Patriciam* tradit cognominatam, quod etiam ex antiquis Marmoribus probat Moralis. *Corduba* tanquam *Cor Bætis* dicitur Ioanni Gerundensi. Alumnos habuit rei militaris gloria doctrinæque studijs præcellentes. Beata hodie est *Corduba*, præter alia multa bona, fertilissimis Agris, Hortis amœnissimis, Aquis saluberrimis. Solum Cordubæ vocat aureum Silius Italicus lib. *III*.

Nec decus auriferæ cessavit Corduba terræ.

Quinq; Leucis ab Corduba versus Meridiem *Mons* est *Major*, vulgo *Monte Major*, Οὐλία existimatur Ptol. Turdulorum

ANDA LUZIÆ NOVA DESCRIPT.
I. Hondius
1606
Medius Meridianus est 15. reliqui ad hunc inclinantur pro ratione tregesimi: sexti et tregesimi: noni Parallelorū.
PORTUGAL
ESTREMA
DURA
ANDALUZIA
Hispalensis Conventus
El Condado
Condado
BETURIA.
Gaditani Diœcesis
TURDETANIA Straboni
Sevilla, olim HISPALIS
Merida
Badajos
Olivenca
FRETUM HERCULEUM SIVE GADITANUM nunc Estrecho de Gibraltar
PARS AFRICAE
MARE
OCCIDENS
SEPTENTRIO
MERIDIES
Guadiana Rio, olim Anas fluv.
Guadalquivir Rio.
Cadiz opp. olim Gades
Gibraltar
Tariffa
Cabo Trafalgar
C. Spartel
Tanger
Ronda, olim ARUNDA, MUNDA
Anas fluvius hic subterraneus fondens post 10 miliaria

CASTI LIÆ
Calatraua
Vela
Corrioncillo
S. Iuan
Ciudad real
Almagro
Pardilla
El convento de Calatrava
S. Cruz
Membrilla
Villa nueva de los Infantes
Rueda
Villa manrique
Bovillo
Almodovar del campo
Venta la reina
Solana
Villa nueua
Guadiana Rio
Campo de Alcocer
Elviso
Sierra de Alcaraz
Ventas nuevas
PARS.
La venta Ilervela
Villa nueua de Alaraz
La Venta de los palacios
Inaturafi
Athama
Ventala
Linares
Vilches
Villa nueua
Benalcacar
Gualalimar R.
La puente
Ubeda
Samossa
Sierra Morena, Oropeda mons
Mesibar
Baeça
Clastro
Andujar
S. Iulian
Guadalquivir R.
Punta de Ubeda
Cazurla
Martin Serano
Illiturgis ol.
Iaen Mentesa aut Virgaon Alva
Huescar
L
U
Torre de campo
Las Guardas
Velez el rubio
Carpio
Guadalquivir R.
Alcaudate
Corduba
Martos Tucca f.
Cambik
Venta Caravajal
Solera
Guadal cacer
Cordubensis
Vaena
Aravira
Moron
Elajo
Basa
Santella
Rambla
Alcala real
Guarda fortuna
Monte major
Cabral
Bahul
Aillar
El ponton don Gonçale
Aguillar
Puerto lope
As nallos
Guadix
Isnagar
Piga
Sequia
Granada
Bata
Xenil Rio. Singylis olim
Diœcesis
S. Fe
Signava
Rio Salado
Baur
Lagunas
Elgaro
Xenil Rio
Estepa
Archidona
Van de cacin
Dugnaaria
Lora
Olivera
A
Sinariales
Venta Rio frio
Alhama
Sierra Nevada
Fingena
Pedrera
Malacitanæ
Cartama
Cabel
Campillo
Antequera
Diœcesis
Dalias
Almeria
Hardales
Van del yeguas
Salobrenna
Motril
GRANADA
Almuniecar
Castel de fierro
ABDERA Adera
Rognete
Venta de coche
Van de rio
Velez Malaga
Ventajar
Aralaia de Velez
Beya
P. de Torres
Buano
Laventa
Malaga
Belmeliana
Cartama
Manda
Fuengirola
Marbella
IBERICUM MARE
MARE MEDITERRANEUM
Leucæ Hispan.
5
10
12
Milliaria Germanica
5
10
SEPTENTRIO
MERIDIES
ORIENS
16
17
18
36
37
38
39

ANDALVSIA.

rum in Hispania Bætica Vrbs: *Vlia* Antonino: *Vlla* vitiose est apud auctorē Belli tam Alexandrini, quam Hispanien-
sis. Decem ab Corduba Milliaribus *Mons Aureus* est, *Montoro* vocatur vulgo: *Epora* creditur Antonini. Male apud
Ptolemæum *Ebura* pro *Epora*, quum illa sit non Bæticæ, sed Lusitaniæ, pejus autem *Ripepora* in vulgatis Plinij Co-
dicibus, ubi *Fœderatorum* cognominatur. Hispalim recurro, hincq; per Palatium, Alcantarillæ Pontem, Opidaque
Cabecas & Nebrissam, *Luciferi* peto *Fanum*. Sic Latini videntur nominasse, quod Str. lib. III. φωσφόρον ἱερὸν inter-
pretatur: quodq; appellatum etiam addit, *Lucem Dubiam*: hodie est *S. Lucar de Barrameda*. Haud procul hinc quarta
fere Leuca versus Vulturnum, Opidum est, quod Hispanis *Xeres de la Frontera* dicitur, quasi Hispaniæ ex hac ora vel
Initium vel Terminus. Hoc Navagierus in Itin. putat esse quod *Asta* Liv. & alijs: *Hasta* Ant. per adspirationē. *Astam*
tamen Mor. scribit adhuc nomen retinere, vel locum illum esse, circa Guadeleten Amnem, qui vulgo *Masa de Asta*.
Abrahamus Ortel. haud multum abest, quin submersam putet cum Insula Tertesso in Bætis ostio. Centum stadijs a
Bætis ostio distat *Chipiona* Opidum, Strab. lib. III *Capionis Turris*. Ad ostium Lethes fluminis, quod hodie *Guadelete*,
vel Arabice *Bedelac*, opidum est, cui nomen *Portus S. Mariæ*, vulgo *Elpuerto de S. Maria*. Lethen transgressis occurrit
cum alijs *Medina Sidonia*. Meridionaliora versus Fretum petentibus offert se *Conilium*, non ignobile Hispaniæ Opi-
dum, sex Leucis distans ab Gadium Vrbe: inlustrissimo S. Lucæ, qui & Medinæ Sidoniæ, Duci parens. *Conilium* habe-
tur ab Georgio Austriaco apud Ort. *Carteia* Pto. *Carteiæ* non semel meminit M. Tul. cum alijs locis, tum in Epist. ad
Atticum, eamq; ab Corduba abesse M.P.CLXX perhibet Auctor Commentarij Hispaniensis, cujus verba si sint ve-
ra, satis arguunt, non bene Clusium adserere *Carteiam* hodie esse *Carthagenam*: quod videret hanc ab illa non prorsꝰ
abludere. *Tariffam*, quam *Carteiam* quidam opinantur, ex Tartesso cotruptam si quis dixerit non admodum pugnan-
dum videtur. Non procul inde *Vegelium* est, vulgo *Vegel*: Opidum exiguum quidem, sed situ opereq; clarum, Colli
quem latissima undiq; planicies cingit, impositum: adeo ut inde circumquaq; prospectus pateat, quousq; oculorū
acies extendere se potest, tam in lætam laxamq; planiciem locaq; compascua, versus Solis exortum, quam in Africæ
Montes & oram circa Meridiem: nec non in vastum & tumultuosum Oceanum versus Septemtrionem & Occiden-
tem. Hinc in Caurum iter flectentes obviam habent *Mundam*. Sic nominant Opidum Plinius, alijq; Latini Scripto-
res, quod hodie vulgo *Monda*. Putant tamen alij antiquam Mundam esse, quæ hodie *Ronda Veia*: *Mondam* autē, cujus
antea memini, duobus inde Milliaribus exstructam fuisse ab Arabibus, prisco retento nomine, ut mos illis. Videndus
Didacus Mendosius de bello ultimo Gratanensi. Ioannes Gerundensis Episcopus lib. I. & IX Paralip. Hispaniæ pro-
cul hinc amotam Mundam, eandem, scribit esse cum *Coimbra* Portugalliæ Opido. De Conflictu porro ad Mundam
inter C. Iulium Cæsarem & Cn. Pompei Magni Liberos Cn, Sextumq;, consulendi Plutarchus in Cæsare, Appia-
nus lib. II. Bellorum Civil. Auctor Commentarij de Bello Hispaniensi, Strabo lib. III, Suetonius in Cæsare cap.
XXXVI & in Octaviano Augusto cap. XCIV, Valer. Maximus lib. VII. cap. VI, & alij. Lucanus lib. I:

Vltima funesta concurrant prælia Munda. Silius Ital. lib. III Belli Pœnici: *Et Munda Emathios Italis paritura Labores.*

Flumina. Inter fluvios quibus hæc regio irrigatur, Bætis est Isidoro dictus quasi βαθὺ, quod humili solo decurrat. Hic nobilis
Auro Veteribus est, & Olivetis. De Auro Aristoteles in Admirand. Audit. & Stephanus de Vrbibus, ubi de Ἰβυλλα.
De Olivetis in Epigrammat.

Bætis olivifera crinem redimite corona,
Aurea qui nitidis Vellera tingis aquis.

Mare. Portus. Opera publica. Piscosum Mare illis est, unde quæstus haud exiguus, & præter alios Pisces frequens est Thynnus, qui quercea glā-
de saginatur, quæ ad Mare isthic abunde nascitur. Portus etiam cōmodissimos & oportunissimos habet. Sunt autem
in diœcesi Hispalensi innumera Monachorum & Virginum vestalium Monasteria. Multa ex his sena aureorum mil-
liā annui reditus ferunt. Vnum certe Carthusianorum quod ad Bætim in ipso Hispalis prospectu magnificentissime
exstructum est, supra viginti quinque millia refert. Longum sit etiam Xenodochia recensere, cum in una Hispali
tantum ultra centum viginti numerentur egregie dotata; ut multa octo millibus aureorum, nonnulla quindecim mil-
libus annuis locupletata sint. Est vero Hispalis ædificijs sacris & Templis omnium Hispaniæ Vrbium ornatissima; in-
ter quæ Templum Mariæ sacrum, quo nullum habet Christianus Orbis excellentius, si operis amplitudinē & maje-
statem sacra quadam hilaritate & pulchritudine venerabilem, & turrim summæ celsitudinis, e qua ad statas horas si-
gnum datur, editissimo & operosissimo fastigio admirabilem spectes, unde in universam urbem & latissime circum-
jacentes campos jucundissimus prospectus est. Quid Regiæ arcis ornamenta vere Regia describam? qua nullam ele-
gantioris flucturæ, aut gratioris voluptatis Hispani Reges habent. Quid sumptuosa Ducum, Comitum & illustrium
Procerum palatia: quid amœnissimis fontibus & viretis ornatas civium ædes memorem? Prætereo antiquos aqua-
rum rivos longe per arcus in varias urbis regiones derivatos, & recentiores S.P.Q.H. ingenti sumptu & industria ad
Herculanas vulgo dictas Columnas deductos, & publicæ voluptati dicatos, palustri & uliginosa vastissimæ amplitu-
dinis area consitis arboribus, in pulcherrimum viridarium reformata, & latissimis spatijs in circi speciem ad decursio-
nes & voluptarias inambulationes relictis. Iam vero suburbanos hortos omnibus delitijs & amœnitatibus refertissi-
mos, totq; per agros & ad Bætis ripas magnificentissime exstructa prætoria quis dignis laudibus prosequatur? e qui-
bus naves commeantes, & ex utroque Orbe redeuntes quotidie spectare licet. Bonarum artium in ea studia, & nobi-
litatis exercitamenta apprime florent. Et ut nihil de artibus mechanicis quibus adornata est, dicam, mercatorum
commercijs opulentissima est. Huc enim ex varijs mundi plagis, potissimum vero ex India Occidentali mercimonia
adferunt. Nulla enim in Indiam navis ex Hispania transmittitur, quæ non hic mercibus oneretur, machinis tormē-
tisque bellicis, reliquoq; idoneo apparatu nautico instruatur: ac naves reversæ hic exonerantur. Estque in eam rem
ampla & magnifica Domus, quæ gubernatores & consules habet duodecim & a mercimonijs Indicis vocatur *La ca-
sa de la contraction de las Indias*. Vnde fit ut hæc urbs omnes totius Orbis Civitates, sola vetere Roma excepta, divitijs

Gades. Nomina. superet. Restat ut de *Gadibus* Insula quæ hac etiam Tabula comprehenditur, pauca subjungamus. Hæc *Gades* Pom-
ponio, γάδειρα Pto. & Appollodoro: *Erythia* Pherecydi, ut Strabo tradit, *Gadir* Pœnis, auctore Solino & Plinio; qui
Sepem eorum lingua significare ait. Pavimentum lapidibus stratum interpretatur Tzetza: Hispani *Cadiz*. Nautæ no-

Vrbs. strates *Calis Malis* vocant. Hæc a continenti angusto spatio, & veluti flumine abscissa est, Est nunc in ea Vrbs cogno-
minis; *Cadiz* enim ut Insulam Hispani nuncupant. Vrbs hæc quę Cæsari lib. II de bello civili *Gades* pluraliter no-
minatur, *Iulia Gaditana Augusta* nomen habet apud Plinium. Eam Phœnices primi condiderunt. Incolæ navigādi pe-
ritia jam olim claruere, neq; ab avita virtute adhuc degenerant. Præcipuus autem eorum quæstus ex Salis confectio-
ne & Thynnorum constat piscatione; eorum enim solemnis hic est captura. Fretum quod inter Hispaniam & Mau-
ritaniam est, ab his Gadibus dicitur *Gaditanum*, ab Hercule *Herculeum*: Vicini vocant *Estrecho de Gibraltar*, vel de
Marocco. Nautæ nostrates *De Strate* indigitant.

VALENTIA.

Regio. Vnde dicta. Situs. Cœli Temperies. Soli fertilitas.

ALENTIA appellationem a sua Metropoli assumpsit, Emporio Nobilissimo, venerandæque Antiquitatis. Ad Meridiem Murciam respicit; ad Occasum utramque Castellam: ad Septemtrionem Aragoniam: ad Ortum littora ejus pulsat Mare Internum. Fruitur Aëre temperatiore ac clementiore Cœlo, atque beatiore quam ulla alia Hispaniæ pars: imo tanta Cœli temperie ac Zephyri lenitate Regnum Valentiæ gaudere tradunt, ut quocumque tempore, etiam Nativitatis Iesu Christi festo, & Ianuario florum manipulos Incolæ manibus gestent, sicut alijs in locis Aprili & Maio fieri videmus. Magna hujus regionis præstantia, omniumque Rerum ut Sacchari, Vini, Olei: item Tritici, Orizæ variorumque Fructuum fertilitas, & copia. Habet & Argenti fodinas, in loco quem *Buriel* dicunt, inter Valentiam & Dertosam. Reperiuntur & Lapides aureis venis lineolisque interstincti, in loco, qui *Aioder* nominatur. Ad Promontorium *Finistratum* sunt Ferri Mineræ: circa *Segorbiam* Lapidicinæ vestigia, e quibus Romam devecta olim Marmora. In *Piacento* Alabastrum ecfoditur. Passim Alumen, Rubia Calx, Gypsum. Valentiam Vrbem diu Mauri tenuere longa Ducum serie: oppugnatam sæpe ab Aragonum regibus, donec Rex Iames post longam obsidionem tandem ejus potitus est, ducemque *Zaen Maure* cum quinquaginta Maurorum millibus coegit urbe cedere & *Deniam* confugere, auro, argento, armis aliaq; suppellectile eodem asportata. Desertam hoc modo Valentiam rex Iacobus colonia missa colere iterum cœpit. Coloni fuere Catoloni & Aragones, ductoribus *D. Berengario Palatiol* Episcopo Barcelonensi: *D. Vidalo Cavelia* Episcopo Huescano: *D. Petro Ferdinandes d'Acagra & D. Simone d'Vrrea Equitibus*. Hi totam urbem inter colonos novos distribuerunt habita cujusque ratione. Legibus etiam novis Rēpublicam ornarunt. Inscripta eo tempore trecenta octoginta quatuor capita familiarum. Cæterum Regni titulum hæc Regio accepit circa annum salutis septingentesimum & octuagesimum octavum, ut Ortelius ex Petro Metinensi, & Petro Antonio Beutero scribit. Historia sic habet: Hisen Rege Cordubę mortuo ei filius Alca nomine sub annum Christi ɪↄcc lxxxv111 successit, cujus patruus Aodala Valentiæ Dominus ex Taviar ad se vocavit alium suum fratrem, cui nomen Culema exhæredatusq; fuerat. Hi duo fratres magnis copijs adunatis profecti Cordubam, Nepotem Regno expellere conati sunt; prælio autem victi, Aodala fuga sibi consuluit, Valentiamque reversus est. Maurorum autem præcipui sese inter Patruos Nepotemq; interponentes eo rem deduxerunt ut inter ipsos convenerit, ut Aodala se Valentiæ Regem inscriberet: Culemæ autem quolibet mense ex reditibus Valentię, mille Moradini (pecuniæ genus erat) instruendę mensæ, & adhuc quinque Moradinorum millia ad res necessarias parandas deciderentur. Quibus pactis cum Aodala assensisset, primus se Valentiæ Regē compellavit. *Valentiam* habitasse quondam præter alios deprehendu ntur *Hedetani* Ptolemæo forte non alij ab *Sedentanis*. *Biscargitani*: sic ex membranis legitur apud Plinium: Metropolis ipsorum *Biscargis*, cujus mentio in Nummo Germanici Cæsaris, teste H. Goltzio: videntur pars fuisse Heditanorum, quum in ijs *Biscargin* nominet Ptolemæus. *Leonicenses* Plinio; quorum Metropolis *Leonica* etiam a Ptolemæo in Heditanis collocatur. Mentio ejus in Huberti Goltzij Thesauro. *Contestani* Ptol. a quibus *Cōtestania* Hispaniæ Tarraconensis Regio apud Plinium: horum memoria servatur hodieque in Opido *Contayna*, vel ut alijs effertur *Contentaina* ad fontem ejus amnis, cujus ostio adpositū videtur opidum *Oliva* contra Pytiusas Insulas. *Lusones*, quos ad Iberum fluvium ponit Appianus in Ibericis, Numātinis vicinos; ad Tagi fontes pertingere scribit Strabo. *Lobetani*, quorum Metropolis *Lobetum* Ptolemæo; quam Beuterus scribit antea *Turiam*, postea *Averazin*, tandemque, ut hodieque, *Albarrazin* dictam. *Torboletæ* Appiano in Ibericis, Saguntinis vicini, a quibus *Turbula* Ptolemæo, *Torres* hodie fortean. *Celtiberos*, ut eos appellant Plinius lib. 111. cap. 111, Pomponius Mela lib. 111. cap. 1 ceterique Latini, qui *Celtiberes* Ptolemæo, quidam Castellæ Veteri adscribunt, plerique Valentiæ. Illud satis constat Celtiberorum Pomeria huc illuc longe lateque se extendisse. *Clunia Celtiberiæ* finis Plinio vocatur. Posidonius apud Strabonem lib. 111. auctor est M. Claudium Marcellum Tributum ex Celtiberia exegisse Talentum ɪↄc: ex quo conjecturam facere licet, inquit, quod Celtiberorum natio frequentissima fuerit, & auri atque argenti copia excellens, tametsi agrum incolerent sterilem. Nomen compositum ex *Celtis & Iberis*. Lucanus lib. IV:

———— Profugique a gente vetusta
Gallorum Celtæ, miscentes nomen Iberis.

Sic Silius Italicus lib. 111 Belli Pœnici 11:

Venere & Celtæ, sociati nomen Iberis,
His pugna cecidisse decus, corpusque cremari:
Tale nefas cælo credunt Superisque referri,
Impastus carpat, si membra jacentia vultur.

Imperium Maiorum. *Vrbes.*

Celtiberi, apud eundem Strabonem, & confinales ipsis versus Boream habitantes Deo cuipiam, cujus nomen ignoratur, plena Luna, tempore nocturno Pervigilium celebrant, choreas ducendo. In Celtiberis vicinos urbi Segedę ponit Appianus in Ibericis *Titthos* populos. Inter Regni hujus urbes *Valentia, Valençia* vulgo; Hanc Contestanis Ptolemæus (cui Οὐαλεντία) Heditanis autem adscribit Plinius. In Nummo quodam æreo apud Goltzium est COL. IVL. VAL. id est COLONIA IVLIA VALENTIA. Habet etiam Nummum Surita in cujus una facie Mercurij videtur esse *Caput*, cum inscriptione C. LVCIEN. C. MVN. I. Q; altera vero *Cornucopiæ* figura, fulmine transverso; & infra cornu, VALENTIA. Mirum est Strabonem nullam facere hujus Vrbis mentionem, quum *Cherronessi, Oleastri, Dertosæ* ad Iberi transitum meminerit, eaque celeberrima fuerit bello Sertoriano, conflictu, quo Cn. Pompeius juxta eamdem Vrbem Herennium & Perpennam, magnos Sertorij Duces, devicit. Vrbs primaria est, ac sedes Episcopalis. Regi Romo primordia sua fert accepta, ut scribit Vasæus atque alij, quam ab ea Romam appellatam, Romani multo posterius amplificatam & nobilitatam Valentiam appellaverunt, vocabulo idem significante. At Resendio hæc fabula videtur, qui eam a Lusitanis cæterisque Viriati militibus conditam & nominatam tradit. Sita est in intimo Sinus Sucronensis recessu ad dextram fluvij Turiæ ripam: a mari remotam tribus passuum millibus tradit Plinius. Hæc Moribus & Institutis clara; Disciplinis liberalibus exculta; Mechanicis Artibus nobilis; magnis Ingenijs felix: Pacis Concordiæque Cives inter servandæ studiosissima: Multorum Equitum splendore illustris: Mercatorum commercijs dives. Silentio non prætereundum quod de Valentinis notat L. Marineus Siculus; ijs in more positum esse singulis annis festo D. Matthiæ, fusis precibus factisque obtestationibus, ad locum Supplicijs destinatum ire, ibique Damnatorum Corpora, sive suspensa sint, sivè humi jaceant, suscipere, ossaque sparsa colligere mox autem omnia feretris imposita ad commune Civibus omnibus sepulchretum devecta honorifice, Sacrificijs Orationibusque peractis, Terræ mandare. Memoriæ prodit Petrus Medinensis esse in hac Vrbe supra decem millia

MURCIÆ PARS
CASTEL
Murcia
Yella
Almansa
Pauanella
Oribuella
Casas de costa
Salinas
Caudet
Villena
Rodoua
Cox
Callosa
Albateri
Almoraldi
Crebillent
Monarcot
Nouelda
Elda
Petrer
Aspe
Monfort
Sierra del Cal
Castalla
Onil
Alcudia
Elche
Agost
Ibi
Xixona
Alcoij
Alcolea
Bugot
Benilloba
Cocentayna
Alcocer
Biar
Bocayrent
Benissa
Calp
Teulada
Xabea
Denia
Pedeguer
Oliua
Xatiua
Onteniente
Moxent
Bicorp
Millares
Ayora
Polinya
Sueca
Cullera
Illicitanus Sinus.
C. de Alcadrir
Isla de S. Pola
Sinus.
Sucronensis
PARS
MEDI
Leucæ Hispanic.
Miliaria German.
1 2 3 4 5
1 2 3 4
Arcuisium siue Dianium prom. quod et Homeroscopium et Ferraria
Meri: dies
Ori:
Occ
39
10 20 30 40 50

IGNI
LENTIÆ
YPUS

PARS

ARRAGONIAE
PARS

MARIS
TERRANEI

Arragoniæ pars

Septentrio

VALENTIA:

Puteorum Aquæ Vivæ. Tritum est apud Hispanos Proverbium, quo *Barcino* fertur *dives*, *Cæsaraugusta satura, Valentia Formosa*. Exacta ejus descriptio Lausque apud Ioannem Marianam lib.XII.cap.XIX & Marineũ Siculum lib.III extremo. Stetit olim ad ripam Turiæ sinistram, haud procul Valentia (Strabo lib.III. Pliniusq; lib.III c.III, mille passibus ab Mari separant) *Saguntum*; Heditanorum urbs: Σαγοῦντον Ptol. Σάγουντος Straboni; Ζάκυνθος & Ζάκανθα Stephano: *Secundum* & *Secuntum* vitiose apud Antoninũ. Hodie putatur a plerisq; M*orvedre*, sic dictum, ut quidam cẽsent, ab *Muris Veteribus*. *Zacynthorum Coloniam* facit Appianus: & Ζάγεντος, κτίσμα, inquit Strabo lib.III Ζακυνθίων: quidam *Saguntum* Herculis filium conditorem opinantur: sunt & qui ab S*agis Ibericis* nomen accepisse volunt. Situm describit Silius Italicus lib.I. *S*agunti Muris Cæmenta tribuit Livius lib,XXX; quæ calce durata erant, sed interlita luto, structuræ antiquæ genere. Constat ex Plinio Saguntinos olim coluisse Dianam, eodem ab Zacynthijs ipsorum Progenitoribus, advectam; annis ducentis ante excidiũ Troiæ. *Saguntus*, Fide & ærumnis incluta, Põponio Melæ. De expugnatione Vrbis nobilissimę Cladeq;, quæ ob admirabilem constantiam, & egregiam in Romanos fidem incidit in annum ab V.C. IↃXXXV M. Livio Salinatore, L. Aimilio Paullo COSS. consulendi Livius lib.XXI, Polybius lib.III. Orosius lib.*IV*.cap.X*IV*, Eutropius lib.*III*. Florus lib.*II*. Histor. Rom. cap.VI, Silius Ital.lib.*I*, Valerius Maximus lib.V*I*, cap.V*I*, Augustinus lib.*III* de Civit. Dei, cap.XX, Auctor de VV. Inlust.cap.XLII. Aemilius Probus in Annibale, Cicero in Philippicis, & qui non? Superest memoria *Senatus Populique Saguntini*, quo loco Vrbs fuit, in Muro Veteri; his verbis:

SENATVS. ET. POPVLVS. SAGVNTINORVM
CLAVDIO. INVICTO. PIO. FELICI. IMP. CAES
PONT. MAX. TRIB. POT. P.P. PROCOS

Non ignobilis in Valentia loci sunt hodieque *Segorbia*, *Segobriga* Ptolemæo & Straboni, uti placet Vasæo, Clusio, Taraphæ, Emanueli Enrico, & alijs: *Segrobigam* habent Numini Augusti. Incolæ Plinio *Segobricenses*; eos in capite Celtiberiæ ponenti. *Segobriga* tamen Morali censetur *Iniesta*, vel *Cabeça el Griego*, cujus sententiæ est & Ioannes Mariana. Hieronymus Surita, ubi fuerit *Segorbia*, dicit se ignorare. *Segobricæ* meminit antiquũ Marmor, quod Tarracone.

L. ANNIO. L F. GAL
CANTABRO
FLAM. ROMAE. ET. DIVOR
AVGVST. P.H.C.
OMNIBVS. HONORIBV*S*
GESTIS. SEGOBRICÆ
DECRETO. ORDINI*S*. PECV
NIA PVBLICA SEGOBRICENSES.

Denia, *Dianium* (ut volunt Florianus, Moralis, Clusius) apud Ciceronem & Plinium, qui *Stipendarium* cognominat: Ἀρτεμίσιον & Ἡμεροσκοπεῖον est Straboni, haud procul *Ferraria* Promontorio. *Castrum Altum*, arx Hispaniæ Citerioris valida, Amilcaris Pœni cæde insignis apud Livium, hodie, ut vult Beuterus, *Castralla* vocatur: Floriano est *Castel-Seras*. *Incibilis* Livij; quæ *Indibilis* Frontino, ubi Annonem Carthaginensium Ducem ab Scipione fugatum narrat, *Chelua* censetur Floriano subdubitanti tamen. *Illici* Plinio, Ἰλικίας Ptol. *Illice* Pomponio, *Ilce Colonia* nummis, Ἰλλικιτανὸς etiam Ptol. (unde *Illicitanus Sinus*) hodie alijs *Alicanta*, alijs *Elche*, quod propius accedit. *Belgida* Celtiberiæ Vrbs nomen adhuc retinet. Λέιρια quæ & Ἔδητα Ptol. (unde *Heditani populi*) *Liria* hodie est Clusio & Morali. *Oliete* Ὄρκελις Ptolemæi Floriano, *Horivela* & *Oriola* Gomecio est & Clusio; *Zamora* Nebrissensi. *Bigerra* Livij Βίγερρα Ptol. hodie *Bejar* Beutero & Vasęo; Clusio *Villena* est. Quæ *Setabis* Strabi vel *Sætabis* antiquis Lapidibus, teste Clusio; hodie Floriano Iudice *Xativa* cluit.

Flumina.

Fluvios habet hęc regio multos, imprimis vero *Turiam* quem Pomponius *Duriam*, *Doriam* Pto. nominat. Incolæ Arabicam vocem *Guetalabiar* servarunt, quæ vox aquam puram significat. Magnas hic fluvius commoditates, locis per quæ fluit adfert. Non est admodum profundus, nec ejus ripæ multum attolluntur, sed terræ fere ęqualis fluit: omnes alios hujus regni fluvios pulchritudine excellit, ultra modum, ob semper virentes ripas, rosis varioque genere florum coloratas, amœnus. Nemoribus hic a fonte (qui in Aragonia haud procul Opido *Tervelo*) usque ad ostia utrimque a Natura pulcherrimo adspectu vestitur: ubiq; Vitex, Platanus, Pinus, aliæq; numquam fronde carentes arbores: ita ut vere de eo Claudianus, *Floribus & roseis formosis Duria ripis*. Est & *Sucro* fluvius *Xucar* novo nomine dictus.

Montes.

E montibus hic oritur Orospedanis. Habet Valentia duos Montes, quibus nomẽ *Mariola* & *Penna golosa* (Rupem cupedinariam Latine diceres) in quos, quum Stirpibus rarioribus Herbisq; varijs abundent, quotidie magnus Medicorum & Herbariorum numerus ex diversis Hispaniæ partibus cõfluit. Nunquam non rari quid ibi se offert.

Opera publica.

Valentia Vrbs antiquitate venerabilis est, ibique ad nostram ætatem multa perdurant antiqua marmora, Romanis inscriptionibus insculpta, quarum quædam videri apud *B*euterum, Ambrosium, Moralem, Hotomannum in Cæsaris Ephemerides, & alios, possunt. In urbe Sagunto nunc *Morvedre* Theatrum & Scena, aliaque multa Antiquitatis vestigia, ut Sepulchra Sergiorum, L Galbæ, Sergij Galbæ, & aliorum ejus gentis, ex quorum Lapidibus constructum est cœnobium fratrum Trinitatis.

Scholæ

Academiam habet Valentia celebrem, in qua S. Dominicus, Ordinis prædicatorum auctor, bonis artibus Sacræque Theologię operam dedisse scribitur. Præter hãc in regno Valentiæ est & Academia *Gandiana*, quam non ita pridem erexit Illustrissimus Gandiæ Dux, ut ibi præcipue Patres Societatis Iesu, ad quam seipsum quoque contulisse fertur, philosopharentur.

Mores.

Valentia quod ad administrationẽ Reipublicæ attinet, facile omnes antecedit Hispaniæ Civitates. Ager hujus urbis maxima ex parte a Gente e Mauris oriunda, & paternum sive avitum sermonem ac fere vitæ morem adhuc retinẽte, colitur.

Opificia.
Mercimonia.

Illud autem non omittendũ quod M. Tullius in Valentiæ laudem protulit oratione in Verrem ultima: *Valentinorum* (inquit) *hominum honestissimorum testimonio*. Multum Byssi hoc in Regno paratur: & (ut de lanificio & pannis ceteris totius Hispaniæ melioribus taceam) vascula etiam Porcellana conficiuntur æmula Italicorum. *Valet & Valentia commercio* (ut scribit Olivarius Valentinus) *Mercatorum maximo. Nam inde exportantur variæ & multæ merces, inprimis holosericæ telæ fere omnium colorum & fila serica ex vermibus, panni optimi in Insulas Baleares, & Siciliam & Sardiniam, & ij panni vocantur contracti: exportantur inde Oriza, Saccharum albedine admirabili, uvæ passæ & Ficus, necnon & fructus* Sacchar*o conditi: tum Oleum dulcissimum, si videres diceres aquam esse alicujus fontis, tam est clarum: adhæc coria sunt ibi omnium colorum a Valentinis hominibus, & his quidem præclaris artificibus parata*. Plura de hoc Regno videat Lector apud *B*ernardinũ Gomecium *IX*, X*II* & X*III* lib. Vitę Iacobi *I*. Aragonum Regis. Petrus etiam Antonius *B*euterus Theologus Valentinus Res Hispaniæ memorabiles tribus Tomis se complexum profitetur: cujus præcipuus videtur fuisse Scopus, ut Valentiam Patriam suam quam maxime inlustraret.

CATALONIA SPECIALIVS.

Regio. Nomina. Situs.

CATALONIA *Marcha Hispanica, Comitatus Barcinonæ* ac *Hispaniarum Marchionatus* olim nuncupabatur. Primam se hæc Regio in Hispanias ab Ortu Solis ingredientium pedibus calcandum præbet. Ad Occasum proximos sibi Valentinos & Aragonenses habet: ab illis Alcanare seu Cenia fluvio, ab his Arnesio alicubi flumine, alibi amnium Iberi, Sicoris, ac Nogueræ Ripacurtianæ quibusdam partibus separatur. Ad Meridiem in Mediterraneum Mare conversis frontibus omni sua longitudine tenditur. Ad Ortum in Salsulæ Lacu munitaque hujus nominis Arce, ibi a Carolo V Imp. exstructa, contra expugnatu difficile Leocatæ Castellum, quod in fronte est aut aditu Galliæ, vicinam tangit Atiquitaniam. Ad Septemtrionem denique Pyrenæis Montibus terminatur. Habet in circuitu amplius milliaria Italica octingenta: in longitudine a Salsulæ lacu usque ad Valentinos ducenta & quinquaginta: in Latitudine vero a Carolitana valle, seu a Coronata Abiete ad Barcinonense usque littus nonaginta quatuor.

Cœli temperies.

Aere gaudet æstate ubique commodo, hieme temperato, in littorali præsertim, quæ Australis est, sui parte. Nam qua Septemtrionem spectat, frigidum satis & nivosum illum habet. Tota est plurimum montosa, præterquam in nonnullis suis regionibus. Prata habet herbida, pascua late florea, gratasque supra modum convalles.

Soli fertilitas.

Terra universim Frumenti, Leguminum, inprimis vero Malorum, Vini & Olei adeo ferax, ut horum proventu nulli alteri regioni cedat. Nec desunt ei Auri, Argenti reliquorumque Metallorum Fodinæ. Testantur illud Auri Argentique ramenta, quæ Sicoris fluvius, nonnullaque alia Cataloniæ flumina ex locis, per quæ fluunt, cum inundant, abradunt. Ferrum in suo genere optimum magna copia hic effoditur, minori Æs, Stannum, & Plumbum. Nuper inventa est prope Signimontem Vena ferax gemmæ violaceo perlucentis colore, Amethysti nomen sortitæ, quod usque ad vini colorem accedens prius quam cum degustet in violam desinat. Gemma Onyx unguis humani similitudine candorem præferens, intervenientibus venis quibusdam Sardæ & Iaspidis colorem imitantibus, in Opidi Tivicæ confinio: Hæmatites vero sistendi sanguinis virtutem habentes, in Rubricati ortu reperiuntur. Copiosa est apud Dertosanos Iaspidis lapidicina, multis coloribus translucentis Purpureo, Viridi, Pallido, Rosaceo, Albo & Obscuro. Tarraconæ & Beudæ varia Marmorum genera ex Terræ visceribus eruuntur: & in Sarrealensi Opido solidi ac translucentis Alabastritæ effodiuntur, ex quibus cum fiant specularia, hoc est fenestræ admittendæ luci & excludendo vento idoneæ, ipsi sunt profecto speculares illi lapides, quibus Citeriorem Hispaniam scatere fatetur Plinius. Populeti confinium Alumen, atque etiam Chalcanthum, vulgo Vitriolum, quod & Atramenti sutorij nomen accepit, confert. Vtilissima funibus Cannabis seritur in Catalonia: ipsaque est, quæ teste Plinio, habet splendorem lini præcipuum, tenuitatemque miram, Torrentis, iu quo politur, natura, qui alluit Tarraconem, ibi primum Carbasis repertis. Ex ipsis olim fiebant Navium vela: unde & Carbasa appellabantur. Et quoniam in hanc rem incidi, non possum in laudem Catalonicæ rerum omnium indigenæ copiæ non referre, Regionem hanc a fundamento ipso carinæ ad suprema usque carbasa conficere onerarias naves, & præsertim triremes, omnibusque armamentis instructas, Mari passim apud Barcinonam committere.

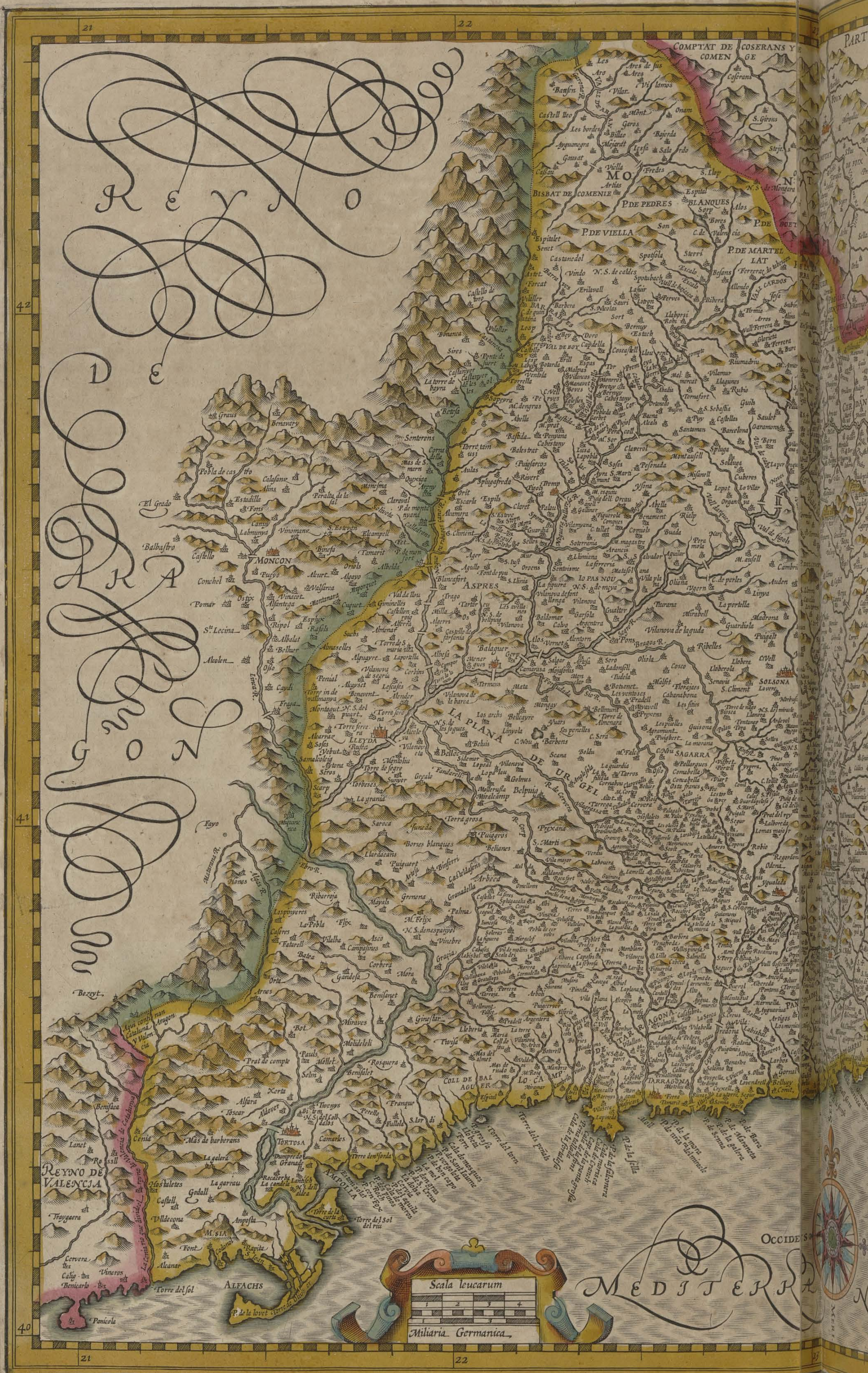
Animalium varietas.

Innumeræ præterea per saltuosa Nemora Feræ vagantur, Pecorisque omnigeni vis ubique magna. Collocantur hac Hispaniæ parte ab Veteribus varij Populi *Castellani*, Καςελλανοὶ Ptolemæo, Ducatum *Cardone* interpretantur Villanovanus & Varrerius. *Indigeti*, Avieno: Ἐνδιγέται Ptol. Ἰνδικῆτοι Steph. qui & *Indicam* urbem ibi nominat. *Ilergetes* Livio & Ptol.; Ἰλεργῆται Polyb. lib. III. *Laletani* Plin. unde *Laletania* Martial i; Λαιητανοὶ Ptolemæo: Λεητανοὶ Strab. cui & Ἐλητανοὶ; omnia corrupte pro Λαλητανοὶ: his adhærebant, notante Strab. Λαρτολαιητανοὶ. *Cempsi* Aimonio; κέμψοὶ Dionysio & Eustathio. *Cerretani* Plin. qui eosdem & *Iulianos* & *Augustinos* cognominat; Κερρετανοὶ Ptol. Κερρητανοὶ Strab. *Ceretani* Silio; *Ceretes* Avieno; Κέρετες Steph. horum vestigia latere adhuc videntur in *Cerveira, Puigçerda, Condado de Cerdania*. *Vetteres*, sic enim Xilander interpretatur Hispaniæ Tarraconensis populos, qui inter Iberum & Pyrenæos ad Mare, Βέττερες Strab. Isaacus Casaubonus mallet Antonini *Secerras*. *Ligyes*, Λίγυες ad Sicanim fluvium Thucydidi lib. VI; & Halicarnass. lib. I. forte qui Avieno *Ligures*. *Ausetani* Livio & Plinio; Ἀνθητανοὶ Ptol. *Larnenses* Plin. ad Larnum fl. ad Pyrenæi radices. Ἰλερκαόνες Ptol. apud quod Dertosa urbs; Livio *Ilercaonenses*, & Cęsari fortean *Ilurgavonenses*. Μαραθῶνος item πεδίον, *Fœnicularium Campum*, ponit hoc loco Strabo.

Majorum virtus.

Splendet autem Catalonia hominum robore, prudentiaque mirabili rerum gestarum memoria, victoriis multarum gentium alternantibus. Nam Pœni in Incolas, Romani in Pœnos, in Romanos Gothi, Sarraceni in Gothos, ac in Sarracenos Galli, pluresque superstites Gothi regionis adhuc Incolæ, ac deinde Barcinonenses Comites in Catalonia plurimum decertarunt. Bella autem, quæ mox Barcinonensium Comitum filij Reges Aragonum Nationibus exteris intulerunt, victoriasque magna cum omnium admiratione partas quis valebit referre? Baleares, vulgo *Majorica* & *Minorica*, Ebusa, Murcia, Valentia, Sardinia, Sicilia, & Neapolis, ac in Gręcia Athenæ, Neopatriaque indicare id possunt. De Cataloniæ Metropoli reliquisque Vrbibus & Opidis vide Descriptionem proximam. In summo Montis *Cani* in Roscellionis Comitatu altissimi cacumine Lacus quidam est magnus, immensę altitudinis, multis illisque miræ magnitudinis Turturibus piscibus abundans: in quem siquis conjiciat lapidem, tumultuantur illico Aquæ, ac vapores in altum mittunt; quibus in formidabiles Nubes conversis, continuo tempestas adest, fulgurat, tonat, ac grandinat. Fontem habet Balneolensis ager, aurei coloris, quidquid in ipsum projicitur ostendentem. Est & in Catalonia fons saluberrimus, cujus aqua frequenter etiam ac abunde sumpta non solum non est stomacho gravis, verum & multiplici languore detentis hominibus miraculose medetur. Hunc S. Maginum in arido, montoso, saxeoque loco, fusis ad Deum precibus, baculo suo aperuisse, fabulantur. Contra Aulotum Opidum, XII ferme sunt aerei fontes, noctibus ac diebus, hyeme & æstate tenuem semper spirantes aerem, hieme calidum, æstate vero adeo gelidum, ut vix exiguo etiam temporis spatio quis illum ferre possit, & aquæ hydrias ibi in antris quibusdam data opera ab incolis constitutas, frigidas ac pene nivosas reddat, delicatum contra stomachi æstum præbentis potum. Sunt & Fontes non pauci aquarum semper calidarum, quæ ignem ibi indicant

 latentem

REYNO DE ARAGON
COMPTAT DE COSERANS Y COMENGE
BISBAT DE COMENJE
P. DE VIELLA
P. DE PEDRES
ASPRES
LA PLANA DE URGEL
SOLSONA
SAGARRA
MONCON
LLEYDA
TORTOSA
ALFACHS
REYNO DE VALENCIA
Scala leucarum
Miliaria Germanica
MEDITERRA
OCCIDENS

CATALONIÆ
PRINCIPATUS
DESCRIPTIO
NOVA
PARTE DE FRANCIA
C. DE ROMANI
LES MEDES
C. DE BAGUR
C. DE PALAFUGELL
C. DE TOSSA
LUNARIUM PROM
P. DE PINEDA
P. DE CALELLA
MARIS
ORIENS
24
25
42
41
40

CATALONIA

latentem in terræ visceribus. Plures enim quam quatuor sunt ejusmodi calidi fontes in Catalonia, illique omnes non parum uberes, & multis opitulandi generibus præstantes; ad quos propterea plures undique confluunt infirmi.

Flumina.

Rivis item Catalonia affluit ac abundat, cum quinquaginta ferme per ipsam decurrant, ijque omnes piscosi: quidam parvi, sed spectabiles, quidam mediocres, & quidam denique celebres, *Tettus* nempe (qui & *Ruscison*) *Techum* (qui & *Tetrum*) *Fluvianus* (qui & *Clovianus*, & *Plumialbus*) *Ticer*, *Tordera* (qui & *Tarnum*) *Besotium* (qui & *Bisocto*, & *Betulo*) *Rubricatus*, *Cinga*, *Sicoris* & *Iberus*. Hi omnes in Mare influunt, præter Cingam & Sicorim, quorum ille in Sicorim, hic vero in Iberum, qui & horum aliorumque fluviorum aquis auctus unus e majoribus efficitur Hispaniæ Amnibus.

Mare.

Coralium nascitur optimum in Mari Catalonico ad Solis ortum.

Montes

Montes & Colles passim in Catalonia ijque excelsi, non nudi, sed ita & viridibus semper Herbis, ac Arbustis, & vario multiplicique arborum genere consiti, ut fere omnes sint nemorosi, silvis Nemoribusque referti. Fagus in eis plurima, multiplex Pinus, numerosa Quercus, Ilex non pauca, Abies innumera, Corylus ac Castanea abundans, infinitumque propemodum Suber, cujus cortex præcrassus & renascens. In Nuriæ Montibus, Cadinensibus in Rupibus invenitur Crystallum. Et quod mirabitur aliquis, ut profecto admiratione dignum, reperitur in Cardonæ opido, nativi saluberrimique salis multicolor Mons, contra solem varie refulgens, in quo (sicut de Oromeno Monte Indiæ refert Plini.) Sal cæditur renascens. Renasci enim omnibus est perspicuum; imo & eo amplius in altum crescere Montem, quo magis sal in ejus cæditur Fodinis. Aliud etiam in eo mirabile, quod cum locus in quo reperitur Sal, sterilis sit nihilque gignat, Pinos tamen ac Vites plures habeat hic Mons. Magnum provenit ex eo Ducibus vectigal. In Episcopatu Gerundensi ad Austrum Collis est albæ tenuisque arenæ, quæ (sicut in Libya) vento hinc inde, magno cum iter facientium periculo, circumfertur. Magnum provenit ex eo ducibus vectigal. Hoc autem loco *Montem Serratum* silentio præterire non possum, ad Occasum septem Leucis a Barcinona distantem. Æditissimus est, ac scopulosus undique ad modum serræ, saxis eminentibus quasi Iaspideis plenus, ex quibus in Pyrenæos, ac Insulæ Majoricæ remotissimos Montes patet prospectus. Vndecim millia passuum in circuitu habet. Nonnulli in eo scaturiunt fontes: plures gignit herbas quibus insignes sunt & peculiares vires; Rubricatoque fluvio ad Septemtrionem alluitur, & tandem sicut Soractes in Italia, & in Galilæa Tabor, solus ibi consurgit. Quapropter suo aspectu non parum delectat.

Opera publica & privata.

Nunc ut ad opera publica & privata veniamus. Plurima in hac Regione passim Templa, multaque ubique clara Cœnobia. Inprimis memorabile S. Michaelis a Fago Templum, intra specum constructum, pervetustumque Benedictinorum Cœnobium, super cujus tectum fluvius quidam parvus, quem Incolæ *Tanez* vocant decurrit, & inde statim delabitur, ac præceps ruit, præcipitationeque sua, & aura inde consurgente plurimum oblectat adstantes. Tot præterea sunt ædes, & luculenter quidem exstructæ, quæ ab urbibus, opidisque sejunctæ per totam Regionem ita in planiciebus, Agris, vallibus, Collibus, Montibus, silvis ac Nemoribus passim sunt sparsæ, ut tota Catalonia urbs una quodammodo censeri valeat. Castellis, Arcibusque natura, loco, ac arte munitis ubique abundat.

Ratio gubernandi.

Principatus titulo gaudet Catalonia, complectiturque Archiepiscopatum *Tarraconensem*: Episcopatus VIII, *Barcinonensem*, *Gerundensem*, *Vrgellensem*, *Vicquensem Ilerdensem*, *Dertosanum*, *Herluæ*, ac *Celsonæ*. Ducatus duos, *Montis albi*, & *Cardonæ*. Marchionatus V, *Ilerdensem*, *Dertosanum*, *Palleariensem*, *Camarasensem*, & *Itonensem*: Comitatus XVIII *Barcinonæ* (hic autem omnes alias longe superat Cataloniæ dignitates) *Gerundæ*, *Vrgelli*, *Cerretaniæ*, *Bisuldini*, *Rosellionis*, *Emporiarum*, *Ausoniæ*, *Minorisæ*, *Pratarum*, *Palmosij*, *Petrælatæ*, *S. Columbæ a Queralto*, *S. Columbæ a Scintillijs*, *Savallanij*, *Vallisfogonæ*, *Guimerani*, & *Montis acuti*. Longum esset Lectorique tædiosum, hic commemorare Vicecomitatuum Baronatuumque numerum.

Scholæ Opificia.

Academijs omnium scientiarum sex est insignis. Lanificio, Artiumque omnium opificijs scatet, ex quibus Incolæ magna ex parte victum quærunt, æs alienum dissolvunt, familias sustentant, opes qualescunque conquirunt, aut partas tuentur. Sed hæc de Catalonia sufficiant, ad alia transeamus.

ARAGONIA ET CATALONIA.

Regio. *Vnde dicta.*

RAGONIA vel ab *Autrigonibus*, Hiſpaniæ populis, teſte Laurentio Valla; a *Tarracone* antiqua civitate, ut Antonio Nebriſſenſi & Vaſæo placet, nomen accepit. Alij ab *Aragone* fluvio, qui illic ortus Iberum influere perhibetur. Nonnulli ab Herculis *Ara Agonalibuſque Ludis* derivant: quod ſi verum, mirum tam altum obſtinatumque apud Veteres Scriptores de *Aragonia* eſſe ſilentium. Huic Regno adhærent ad Caurum Navarra; ad Vulturnum Catalonia; qua Africo expoſita, Caſtiliam ſpectat, qua Aquiloni, Pyrenæos habet montes. Regio ut plurimum aſpera & ſicca eſt, maxime verſus Pyrenæum, unde ad multum itineris ſpatium nullæ habitationes reperiuntur: ſunt tamen hic Valles nonnullæ feraciſſimæ optimi Frumenti, & Fructuum, quæ mirum in modum ab aquis adjuvantur.

Situs. *Soli fertilitas.* *Imperiũ Maiorum*

Hujus Regni primum Regem omnium Scriptorum Calculi *Ranimirum* faciunt. Hic factus eſt Rex Aragoniæ anno Chriſti CIↃXVI. Huic ſucceſſit Filius *Sanctius*: Sanctio *Petrus* qui nonnulla Opida Aragonenſi adjecit imperio; Mortuo autem eo & fratre Alphonſo ſine Prole Maſcula, tertium fratrem *Ranimirum* Monachum in cœnobio agentem Regem conſtituunt, qui unicam filiam in Regno ſuſceptam Vrracam nomine Raimundo Barcinonis Comiti locavit. Hic poſtea Socero in Regno ſucceſſit, adjecitque ei civitatem Barcinonenſem. Deinde ex ſucceſſione *Iacobus* circiter annum CIↃ CCL. annis XL id regnum tenuit, qui Alfonſi X Caſtellæ regis ſocer fuit, & Balcares Inſulas expugnavit, ac Valentiam civitatem regno ſuo adjecit. *Petrus* huic filius deinde ſucceſſit, cui Nicolaus III Pontifex conceſſit regnum Neapolitanum: quique navali prælio cum Gallis decertans: ex vulnere occubuit. Cui multi ex ordine Reges ſucceſſerunt. Sed de Orgine Regni Regumque Aragoniæ, Valentiæ & Cataloniæ, a quibus & quomodo initium habuerint, deque unione eorum, legendi Rodericus Sanctius Hiſtoriæ Hiſpanicæ Parte I cap. XIII. Lucius Marineus Siculus lib. VIII de regibus Hiſpan. & alij.

Vrbes.

Metropolis & Regni caput *Cæſar-Auguſta* Plinio alijſque, *Cæſarea Auguſta* Pto. Nominatur ſæpe in Nummis Veterum. In duobus æneis Auguſti Vexillum erectum viſitur, haſta in baſi adfixa; quod ſignum erat deducendæ Coloniæ: in uno eorum adparet Auguſti effigies, & hic titulus, DIVI F. AVGVSTVS; in averſa parte, qua Vexillum eſt, CÆSAR-AVGVSTA L. CASSIO CN. F. L. N. II VIR. In altero circum Auguſti effigiem AVGVSTVS DIVI F; & averſa parte, CÆSAR-AVGVSTA M. POR. CN. F. A. II VIR. Alios alijs legendos relinquimus. Sic Prudentius de Martyribus Cæſar-Auguſtanis: *Cæſar-Auguſtam vocitamus Vrbem.*

Hodie *Carragoça*, Academia nobilis. Conditorem ejus ferunt Iubam Mauritaniæ Regem, & ab eo *Saldybam* appellatam, quaſi *Iubæ domum*: poſtea vero, priore repudiato nomine *Cæſaris Auguſti* nomen illi fuiſſe inditum. Sita eſt in ripa Fluminis Iberi, loco plano, ex quo Iberus inſigni Ponte lapideo longoque (cujus etiam Strabo facit mentionē lib. *III*) trajicitur. Vrbis autem ſitus Soleæ Calcei formam refert. Portas habet quatuor ad totidem Mundi partes ſpectantes. Vadiliſſimis muris cincta, crebriſque Turribus probe munita. In hac Vrbe Reges Aragoniæ ab ejus Archiepiſcopo, qui Primus Regni, Diadema ſoliti accipere. Civitates reliquæ, *Oſca* Latinis, ὄσκα Ptol. & Plutarcho in Sertorio; hodie *Hueſca*: Cives ejus *Oſcenſes* Cæſari nominantur: *Oſcenſis Argenti* meminit Livius lib. XXV: Plutarchus auctor, Sertorium hanc Vrbem delegiſſe, in quam Filij Principum Virorum, Hiſpaniarum Obſides, ſtudiorum ſpecie, accitis Diſciplinarum Magiſtris, mitterentur. Eſt ibi hodieque non ignobilis Academia: *Eteoſca* mendoſe vocatur Velleio Paterculo, ubi Sertorium interemtum ſcribit: in Vetuſtis Nummis *Vrbs Victrix* videtur cognominari; ſi ita notas V V. *OSCA* liceat cum Antonio Auguſtino interpretari. *Tyriaſſona* Civitas apud montem Caci, quam a Tyrijs & Auſonijs conditam fuiſſe nonnulli opinantur. *Iaccá*, jacens in convallibus, Iaccetanorum quondam ſedes: *Calajuta*, campeſtri loco, ex ruinis nata Bilbilitanis, quæ cum multis alijs Antiquitatum monimentis, medio Milliari Hiſpanico ab hoc opido hodie viſuntur, in Colle, qui vulgo *Bambola* vel *Baubola*: Cingitur Mons ille in orbem fere ab *Salone* flumine; quem ſitum *Bilbili* tribuit alumnus ejus & Civis (vide lib. I. Epigr. LXII) Valerius Martialis lib. X Epigram. CIII:

Municipes Auguſta mihi quos Bilbilis acri
Monte creat, rapidis quem Salo cingit aquis.

Sic Paullinus ad Auſonium, *Bilbilim* acutis ſcopulis pendentem, prodit. Quod autem in Monte, altam vocat idem Martialis ſcribens ad Licinianum lib. I. Epigram. I.

Vir Celtiberis non tacende Gentibus,
Noſtræque laus Hiſpaniæ,
Videbis altam Liciniane Bilbilim,
Equis & Armis nobilem.

Inter Bilbilim & Segobrigam (quæ hodie *Segorbia* putatur) Sertorius & Metellus memorabili prælio conflixerūt ut apud Appianum & alios eſt legere; Βίλβις Ptol. corrupte. *Auguſta Bilbilis* cognominatur Martiali, ut jam vidimus; quemadmodum & in multis Veterum Numiſmatum inſcriptionibus. Sunt & alia Aragoniæ Opida: *Barbaſtrum*, Arcubus ferreis nobile: Βερτίνα Ptol. *Bortina* Antonino, ut nonnulli cenſent. *Monſonium* in Regni ſitum umbilico, ad Cingæ ripam, cui Collis imminet, a quo nomen Opido: conventibus Regnorum Aragoniæ, Valentiæque & Principatus Cataloniæ celebris Sedes: Vulgo *Monçon*, fertilis agri & aprici ſitus. *Fraga*, inter Ilerdam & Cęſar-auguſtam; γάλλικα φλαβία Ptol. *Gallicum* Antonino, ut Varrerius cenſet: Alij *Gallicum* locant, ubi nunc *Zuera*, in cujus agro vetuſtorum Pavimentorum veſtigia viſuntur. *Gurrea* olim *Forum Gallorum*, Antonino inter *Cæſar-Auguſtam* & Pyrenæos. *Aierbium*, in cujus ſolo quondam ſtetiſſe creditur *Ebellinum*, Antonino cum alijs nominatum. *Vrgella*, *Orgellum* Aimonio, ὄργια forte Ptol. opidum haud procul Sicoris fonte. Fuerunt & alia opida, ſed quæ diruta, quorumque nulla hodie Veſtigia. Inter illa non ignobilis *Calagurris Naſsica*, alia ab ea quę in Navarra. Hanc Iuliæ cognomine decoratam fuiſſe loquuntur Veteres Nummi. In æreo quodā effigies eſt Iuvenis Auguſti, cum hac Inſcriptione NASSICA; in averſa facie, Taurus eſt ſculptus, inſigne Municipiorum, cum Inſcriptionibus, ſupra quidem Taurum CALAG. infra vero IVLIA: in alio cum Auguſti imagine AVGVSTVS. MV. CAL. IVLIA; in averſa parte ſupra Tauri effigiem, L. BÆB. PRISCO C. CRAV. BROC. II VIR: in tertio cum Auguſti effigie MVN. CAL. IVL. in averſa facie ſupra Taurum II VIR. L. CRAVIO; infra alterius Duumviri nomen eſt vetuſtate extritum. Poſteriores nummi docent hanc Calagurrim Municipij nomen obtinuiſſe. Cives ejus *Callagurritani* nominantur ab Cęſare I belli Civilis Cōmentario: eoſque corporis ſui Cuſtodes habuiſſe Auguſtum notat Suetonius in ejus vita cap. XLIX. Plinius *Naſsicos* cognominat.

Flumina.

Fluvij hic ſunt *Iberus* de quo in Generali Deſcriptione diximus: Item Fluvius qui *Gallego* nominatur: cui jure vetuſtas *Gallici* nomen tribuit; quod ſummo tranſcenſo Pyrenæo ſupra Opidum, cui *Salientis* nomen impoſitum, in ipſa terra Gallia oriatur: Et alij. Eſtque hic fons Sicoris qui ſe Ibero cōmiſcet,

Pamplona πομπέλων apud Ptolemæum. non igitur Pompeiopolis. Ptolemæus duo loca nominat isto nomine unum in Paphlagonia, alterum in Cilicia. Non igitur potuit tam cito post Pompeium vox corrumpi, ut pro Pompeiopoli πομπέλων diceretur. imperio adhuc Romanorum per totum orbem constante.

GALLIÆ PARS
MARE GALLICUM
MARIS MEDITERRANEI
AUSETANI
CERRETANI
ILERGETES
IACETANI
CATALONIA
Pyrenei Montes
PARS
Oriens
Leucæ Hispanicæ
2 4 6 8 10 12
Miliaria Germanica
2 4 6 8 10
22
23
24
25
43
42
41
40
Narbona
Leucata
Salses
S. Lorens
Perpinian
Ribesalta
Colibre Illiberi
Villa franca
Vrgel
Cardona
Vich Ausia
Girona Gerunda
Rosas Rhoda
C. de Creux
Palamos
C. Draconis
Barcelona BARCINON
Monserrat
Manresa
Lerida Ilerda
Fraga
Balaguer
Agramont
Cervera
Poblet
Taragona
Reus
Arco de Bara
Tortosa Dertosa
Iberus flu.
C. de Alfaques
P. Real
Penisola
Vinaros
Montpelier
Magelone
Frontignan
Carcasone
Limours
Huesca ol: Osca
Venasque
Lapuebla de sutoa
Balbastra
Grans
Manson
Oleron

Opera publica.

miscet. Aureas defert arenas. Potus valde salubris. Σίκωρις Græcis. Notat Beuterus Catalonica lingua vocari *Aguanaval*. Extra Muros priores Cæsaraugustæ quamplurimæ sunt Domus, & quasi altera Civitas, quas Cæsar Augustani *Populationes* appellant. Duo sunt ibi memoratu dignissima: *Xenodochium* inter alia Christiani orbis opera loci non postremi; alia item *Domus* prope Vrbem in campo amœnissimo satis grandis & insignis, quæ vulgo *Aliapharia* nuncupatur, de qua consulendus Marineus Siculus.

CATALONIA,

Regio, unde dicta

Catalonia, vulgo *Catalunna* sequitur. Nomen illi impositum putat Volaterranus ab Gothis, & Alanis, scribendamque esse *Gothalaniam*. Beatus Rhenanus lib. 1 Rer. Germanic. *Cattalaniam* arbitratur appellatam ab Cattis & Alanis, qui junctim in eam Hispaniæ portionem proruperunt. Alij ab Castellanis, antiquis Hispaniæ populis, qui hisce locis sua habuerunt domicilia, denominatam judicant. Sunt etiam, qui nuncupatam *Cathaloniam* tradunt ab Othogerio Cathalone; de quo multa prȩter alios, Marineus Siculus lib. IX de Reb. Hispan. & L. Valla de Ferdinando Aragon. Rege lib. I. Hæc Pyrenȩis Montibus, Mari Mediterraneo, fluminibusque Ibero & Cinga terminatur. Regio ipsa ut plurimum sterilis est, ac magis Fructuum quam Frugum abũdans & silvestrium quam domesticorum. Metropolin habet hodie *Barcelonam*, Vrbem pulcherrimam, quæ in Maris Mediterranei littore sita meram redolet Antiquitatem, complures servans rei probandæ lapides vetustos. Conditor ejus fertur a plerisq; Hispaniarũ Inlustratoribus Amilcar Barcha cognomine, Filius Annibalis Carthaginiensium Ducis; qui victa classe, a militibus in crucem fuit sublatus; pater autem Annibalis, Magni istius Imperatoris: Βαρκίνων Ptol. *Barcinus* Paullino in epistolis; *Barcilona* Iornandi. Faventia etiam quondam, teste Plinio. Laudat hanc Vrbem multis verbis Marineus Siculus Rer. Hisp. lib. XIII, qui & Situm ejus describit lib. XV. Fuit olim multo minor, quam hodie conspicitur, ab Littore Maris uno fere stadio remota. Habebat Portas quatuor, quȩ totidem Mundi plagas spectabant, æquo fere omnes spacio inter se distantes, quæ adhuc in ipso pene umbilico Vrbis visuntur: cælata gerentes Capita Bubula, altæ pacis, ut nõnulli volunt, & quietæ Agriculturæ Symbola. Lapsu temporis bis prævalidis Muris superbisq; Turribus est cincta, inq; tantam paullatim magnificentiam excrevit, ut multo meritò Caput hodie censeatur Cataloniæ. De Barcinonis Comitibus, eorumq; origine consulendi Rodericus Toletanus lib. VI. de Reb. Hisp. cap. III, & L. Marineus lib. IX. Sequuntur hanc *Tarraco*; Ταῤῥακὼν Ptol. & Strab. *Tarragona* hodie; *Colonia Taaraconensis* apud Tacitum, lib. 1 Annal. Vrbs olim tam celebris, ut potiori Hispaniæ parti nomen dederit. Maritimarum opulentissima Melæ lib. II. *Viqua*, *Vicque* vulgo, vel *Vich*; Αὐσα Ptol. Authetanorũ Vrbs. *Girona*, *Gerunda* Plin. & Antonino: Γερȣ̃νδα Ptol. *Gerundenses* etiã Plinio noti. *Tortosa*, que Δέρτωσα Ptol. *Dertosa* vetusto Lapidi, qui ibi extat; *Derdosa* Antonino. Δέρτοσσα Strab. *Dertosani* (sic enim legendum) Populi sunt apud Plin. *Lerida*, quæ Ptolemæo, Stephano & alijs Ἴλερδα Ilergetum Vrbs.

Situs. *Soli qualitas.* *Vrbes.*

Situs ita delineatur ab Lucano lib. IV. Belli Pharsalici:

> *Colle tumet modico, lenique excrevit iu altum*
> *Pingue Solum tumulo: super hunc fundata vetusta*
> *Surgit Ilerda manu: placidis prælabitur undis*
> *Hesperios inter Sicoris non ultimus amnes,*
> *Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu,*
> *Hibernas passurus aquas;*

Et quæ alia ibi de devictis ad Ilerdam ab C. Cæsare Cn. Pompei legatis, M Petreio & L. Afranio: qua de re plene Cæsar. lib. I. Belli Civilis; qui etiam Opidum in Monte positum notat, Pontis item faciens mentionem. *Emporiæ* Silio Lib. III, Polybio lib. III. & Ptol. Ἐμπόριον Stephano. *Empurias* vel *Ampurias* vulgo. *Blanda* Pomponio & Ptol. *Blanes*, vulgo, ut volunt Beuterus, Florianus & Navagierus *Manresa*, quam Florianus, *Athanagiam* ab Livio vocari cẽset. *Rosæ*, *Roses* vulgo; *Rhoda* Livio, Ῥόδη Stephano, ῥοδόπη Strab. ῥοδίπολις Ptol. *Colibra*, Ἰλίβερις Ptol. *Iliberis* Livio & Plin. Ἰλυβίῤῥις Strab. *Eliberri* Pomponio, Vicus magnæ quondam Vrbis, & tenue magnarum opum, addenti, vestigium: *Cliberre* Tabulæ Peutingerianæ, Alij tamen *Iliberum* non *Colibram*, sed aliud Opidum volunt: *Salsulas* Poldus. *Eunam* Olivarius; *Illam* Mercator. Prope Salsas sane sub Pyrenȩis montibus fuerunt, quarum meminerunt Mela & Antoninus. *Salsulæ*, Lacus prope Narbonem Galliæ. Is est, quem Strabo juxta Ruscinonem, locat, paullũ supra mare, Salinis nobilem & Mugiles fossiles habentem; cujus rei Ælianus ex Polybio facit mentionem. Fuit &, ubi nunc Catalonia, quondam *Iulia Lybica* cujus rudera putantur esse haud procul *Linca* Opido. Item apud Pyrenæos, *Cinniana* Antonino; *Deciana* Ptol. Hispaniæ sub Catalonia adcenseri *Terram Ruscilionis* in Pyrenæis montibus disputat varie Io. Gerundensis lib. 1 Paralipom. Hisp. sic dictam ab Opido, quod Plin. *Ruscino*, Strab. ῥουσκινών Ptol. ῥȣσινών: *Ruscinus* Avieno. Vrbis vestigia extant haud procul Opido Perpigniano juxta Turrim, quæ nomen ejus retinet. Vocant enim *Turrim Roscilionis*.

Schola.

Academiam habet Catalonia *Ilerdæ* celebrem & insignis antiquitatis, quam Horatius putatur intellexisse lib. 1. Epist. ult. *Aut fugies Vticam aut unctus mitteris Ilerdam.*

Hic Calixtus III. Pont. M. publice Iuris prudentiam docuit, teste Platina.

Sed de Hispania quæ dicta sunt hactenus, sufficiant. Nefas sit autem non adscribere, Coronidis quasi loco, præclarum hominis Galli de Hispania Testimonium: quo quidquid in ejus laudem & commendationem hucusq; a nobis Variorum indicio prolatum, tamquam per ἀνακεφαλαίωσιν succincte nervoseque repetitur. Gallus cujus meminimus, Latinus est Pacatus, qui Panegyricum doctissimum scripsit Theodosio Imperatori, Hispano. In eo sic inter alia loquitur: *Iam profecto constabit, eum Principem declaratum qui & ab omnibus legi debuerit, & ex omnibus. Nam primum tibi mater Hispania est: Terris omnibus Terra felicior: cui excolendæ atque adeo ditandæ impensius, quam ceteris Gentibus supremus ille Fabricator Rerum indulsit, quæ nec Austrinis obnoxia æstibus, nec Arctois subjecta frigoribus, media fovetur Axis utriusque teperie: quæ hinc Pyrenæis Montibus, illinc Oceani æstibus, inde Tyrrheni Maris littoribus coronata, Naturæ solertis ingenio velut alter Orbis includitur. Adde tot egregias Civitates; adde culta incultaq; omnia, vel Fructibus plena, vel Gregibus; adde auriferorum opes Fluminum; adde radiantium Metalla Gemmarum. Scio Fabulas Poetarum, auribus mulcendis repertas, aliqua nõnullis gentibus attribuisse miracula, quæ dum sint vera, sint singula: nec jam excutio veritatem: Sint (ut scribitur) Gargara provẽtu læta tritici; Menavia memoretur Armento: Campania censeatur Monte Gaurano: Lydia prædicetur Amne Pactolo: dum Hispaniæ uni quidquid laudatur, adsurgat. Hæc durissimos Milites, Hæc expertissimos Duces, Hæc facundissimos Oratores, Hæc clarissimos Vates parit: Hæc Iudicum Mater, Hæc Principũ est: Hæc Traianum illum, Hæc deinceps Hadrianũ misit Imperio: Huic te debet Imperiũ. Cedat his Terris Terra Cretensis, par vi Iovis gloriata cunabulis, & geminis Delos reputata Numinibus; & alumno Hercule nobiles Thebæ. Fidẽ constare nescimus auditis, Deum dedit Hispania, quẽ videmus.* Plura de Hispania qui volet, cõsulat Ioannẽ Vasæũ, Marineũ Siculũ, Mariũ Aretium, Damianũ a Goes, Franciscũ Taraffam, Episcopũ Gerundẽsem, Anniũ Viterbiensem & Hispanica Lingua Florianum a Campo, & qui eum sequitur, Ambrosiũ Moralẽ, & alios. Ex veteribus quoq; cõsulẽdi Cæsar, Strabo & cæteri, quos Damianus a Goes, in libello Hispania inscripto, indicat.

STVDIOSO ET BENE VOLO LECTORI.

QVANDOQVIDEM nobis solis nati non sumus, sed quantum quisque potest ad commune bonum, tantum a beneficentissimo generis humani Conditore & Parente ab illo exigitur, justum exstimavi opus hoc Geographicum cujus hic partem damus, ad Reipublicæ utilitatem quam possum maxime accommodare. Est autem Geographiæ in legendis Historijs ijsque retinendis facilior notiorque usus & utilitas, quam ut meo documento aut commonefactione sit opus; sed alia est ejus & multo præclarior dignitas, si recte quo valet dirigatur, nimirum ad Politici Regiminis cognitionem plurimum conferet, si locorum non Situs tantum, sed & Natura sive legitima conditio describatur, quod alioqui etiam Geographi officium postulat. Nam ut suæ professioni non satisfacit Pictor, qui hominem aliquem juxta membrorum proportionem delineat, verum neglectis coloribus & Physionomicis signis ejus Naturam & affectus non prosequitur; ita veluti mortuum cadaver Geographicum figurabit, qui locis tantum juxta suam symmetriam positis, nullam eorum ad invicem rationem politicam assignaverit. Quapropter hoc summopere curandum duxi, ut quæ in singulis regionibus est dominiorum locis appendentium natura & ordo, eam convenienti distributione ipsis Tabulis præfigam, quo politicæ distributionis & rerum publicarum studiosis aliquid nostra conferre possint. Quod si in multis sit imperfecta & deficiens, aut etiam alicubi erronea conscriptio nostra, non mireris Lector: non enim Rerump. formæ per singulas ditiones scriptæ extant, neque mihi eas passim pervestigare est integrum, sed quatenus ex Historiarum inspectione deprehendere potui, saltem formam aliquam & rudimentum politici status collegi, unde rei propositæ rationem & ordinem intelligas, ac quod in tua regione deerit supplere possis, & castigare, quod si facere non gravaberis, ac mihi communicare placuerit; tuo id nomini atque honori in castigato Tabulæ frontispicio acceptum referam. Idem si quisque in sua patria præstiterit, nemo credat quantum emolumenti studiosis omnibus ex Geographia sit accessurum.

Itaque cum tria præcipue sint in administratione regnorum, principatuum, & provinciarum consideranda capita, videlicet, Status Ecclesiasticus, Politicus & Iustitiæ Iurisque administratio, primum sub regionis in tabula descriptę titulo, quot in ea regione sint status politici membra recensebo, juxta earum dignitatis ordinem ibi observatum. Deinde in nobilium locorum distinctione (quando penes Nobilitatem præcipuum est regimen) eos locos primum enumerabo qui Principi sunt feudales, deinde & liberos, idque ordine a summo nobilitatis gradu descendendo, veluti Ducatus, Comitatus, Baronias, Dominia. Tertio in quas Præfecturas regio sit divisa. Atque his tribus Politicum statum sufficienter declaratum iri existimo. In Iustitiæ administratione notandæ erunt diœceses juridicæ, superioresque Senatus ad quos fit appellatio. Denique in Ecclesiastico statu primum Archiepiscopi, si qui sunt, tum eorum Suffraganei Episcopi, & qui præterea alijs suffragantur ordine ponendi erunt. Hæc omnia enumerare studium quidem est, verum cum deficiente materia in paucis id detur, præstabo, quod potero, ut saltem patriæ cultores ad meliora perfectioraque provocem. Singula autem loca numeris designabuntur, ut in subsequenti tabula continuo inveniri possint, prior numerus gradus & minuta Longitudinis continebit, qui in latere Boreo aut Meridiano Tabulæ quęrentur; posterior Latitudinis numeros habebit, in occiduo aut orientali latere quærendos. Ab horum terminis, hinc Meridiani, inde Paralleli Latitudinis ductu ad communem eorum sectionem & locum propositum pervenies. Quæ vero in generalium Tabularum indicibus sunt, eorum situm inde petere oportet. Quod si quæ nomina in subjecta tabula non reperiantur, id Chorographi qui eam prior delineavit factum est vitio, propter quod principatuum & dominiorum designatio omittenda non erat.

Quoniam autem penes nobilitatem est regionum dominium & regimen, utile & jucundum est ejus gradus ordine, & proprias cujusque conditiones internoscere. Summus ejus gradus est Imperatorius aut Regius, quem ordine subsequuntur Dux, Comes, Baro, Tribunus militaris, quem *Banderheer* vocant Belgæ, quasi Bendæ hoc est Turmæ, quam sub suo baniere, hoc est signo equestri ductat, Dominum. Post hunc est Eques auratus, sive equestris ordinis dignitatem adeptus, quem Galli *Chevalier*, Belgæ *Ridder*, vocant. Postremo loco est *Vn Escuyer*, id est Nobilis Scutatus, qui insignia quidem nobilitatis gestat, verum ordinis dignitatem publicam necdum assecutus. Iam Comitum tres sũt gradus, qui in primo est a Gallis *Vicomte* dicitur, hoc est, ut opinor, Procomes, aut Princeps Comes, qui cęteris apud Ducem suum dignitate & privilegijs præstat, quem Lodovicus Guicciardinus Burgravium hodie dicit vult. Et fieri potest hunc Comitum ordinem eo diminutionis dilapsum esse, sed principio excellentior fuit ejus dignitas, ut mox ejus descriptio indicabit. In secũdo gradu est provincialis Comes, *Land-grave* Belgice. In tertio Marchio, *Marcgrave*. Hi sunt præcipui Nobilitatis gradus atque ordo, juxta quem regionis cujusque dominium distribuitur. Sunt & aliæ quædam in his gradibus subdivisionis differentiæ, sed quæ privilegijs magis quam regiminis forma distinguũtur. Ejus porro ordinis quem recitavi legitimas differentias & conditiones, quemadmodum in Gallico quodam

libello inscripto: *La division du Monde*: inveni,tradam,ab ima nobilitate aliorum graduum creationem deducens, unde illorum proprietates & regiminis ordo elegantissime elucescunt.

Eques auratus,inquit ille,sive *Chevalier*,ex scutato Nobili,ex *Escuyer*,sic creabitur. Si diu hic bella secutus arma exercuerit, pluribus cōflictibus interfuerit, atque unde ordinis statum honeste sustinere possit habeat, sitque ex magna,insigni ac divite familia,tum in aliquo conflictu duci exercitus aut strenuo & generoso equiti petitionem suam significabit,& finito conflictu ipse ducem aut equitem dictum accedet, præsensque in nomine Dei ac S. Georgij orabit,ut sibi ordinis insignia donet.Quo ille audito gladium suum educet,terque supplicantem feriet,dicendo: Ego te facio equitem (*Chevalier*) in nomine Dei & S.Georgij ad fideliter conservandam Fidem,Iustitiam,Ecclesiam,Viduas & Pupillos.Quod si vero supplex,etiamsi strenuus, sit tamen pauper, admittendus non erit,nisi tot illi reditus annui assignentur ac donentur,quot ad ordinis honorem & dignitatem conservandam opus est habere.Atque hic primus est ab imo Nobilitatis gradus.

Tribunus militaris, *ein Banderher*, ex equite aurato fiet, si diu secutus bella satis terrarum ac redituum possideat, ad tenendum & stipendijs alendum L nobiles,hoc est unam *bendam*,quæ ipsius signum equestre in militia sequatur.Nemo enim signum sive vexillum erigere potest,nisi qui turmam hoc est *Bendam* L ut minimum Nobilium stipendiariorum suo sumptu adducere potest.

Baro ex Equite aurato, aut etiam Scutato Nobili creari potest, quando ille in suo Dominio quatuor Castellanias habentes jurisdictionem altam, mediam, & bassam (ut vocant) possidet,tum enim Rex illi conferre potest vexillum Baronatus.Cæterum hoc illi conferri non potest,nisi rebus in bello fortiter gestis. Itaque ex primo conflictu equestris fit ordinis,ex secundo Tribunus militaris,ex tertio Baro.

Comes ascendendo sequitur,& quidem primo *limitaneus*,quem *Marchionem*,hoc est *Marckgrave* vocamus.Is autem talis creari potest, qui duas aut tres Baronias in uno Ducatu conclusas possidet; Creari autem potest a suo Duce in cujus ditione eas possidet.

Comes Provincialis deinde, id est *Landgrave*, fieri potest, qui quatuor Baronias uni ducatui inclusas habet, quem Dux in Comitem creat,aut etiam Rex per Ducis instantiam aut permissionem.

Viconte, *Princeps Comes*, fieri potest qui tenet quinque Comitatus aut plures in uno Ducatu cōprehensos aut junctim sitos.Et potest a Duce in magna solennitate permissu Regis creari.Quod si Rex ipse præsens adsit honorabilior fit Principatus.

Dux ex Comite qui fututus est inprimis in Regno in quo coronandus est,possideat quatuor Comitatus Principales,& in quolibet horum habeat alios quatuor Comitatus,sive Baronias illis quatuor Comitatibus fide & clientela obstrictos, sic jus Ducalis dignitatis consequendæ liberum habebit. Coronandus est autem a Rege vel Imperatore cui subjectus est, galero margaritis & gemmis preciosissimis exornato, in florentissima suarum ditionum urbe,idque in magno conventu Principum virorum, Ducum, Comitum, ac Baronum solenni etiam festo celebrato, quemadmodum in coronatione Regum consuetum est.

Qui *Rex* futurus est, necesse ut, ut quatuor Ducatus inter se cohærentes & continuos sibi subjectos habeat, & in quolibet Ducatu civitates quatuor,in quas ipse solus Dominium habeat.In qualibet etiam harum civitatū Archiepiscopum unum,sub unoquoque rursus horum decem Provincias Episcopales.His dotatus exornatusque Dominijs & dignitatibus Imperatoriam Majestatem tanquam suum superiorem adibit, aut ad se ut veniat honorifica legatione invitabit,& efficiet quo ab illo coronetur.

Recentior autem hæc eligendi Regis cæterorumque Principū lex esse videtur,quamdiu enim vagæ nationes Goti,Wandali,Longobardi,aliæque plures suos secum Reges adducebant, non ex ampla terrarum possessione regiā dignitatem metiebantur,sex ex viribus populique adducti multitudine.NecDucum etiam qui primum a Longino Exarcho Ravennatensi anno Domini CIↃ IↃLXIX & mox a Longobardis institui cœperunt,alius fuit delectus,quam pro fortitudine,& rerum gerendarum prudentia.Adde quod Paulus Aemilius testatur: Duces Comitesque principio ab Regibus ea lege gentibus civitatibusque præfectos fuisse,ut quoties ex usu esset dimitterentur aut mutarentur.Neque vero dictæ creandorum Principum leges,cum hereditarias terrarum possessiones emetiantur & postulent condi potuerunt,quamdiu temporario tantum beneficio Ducatus Comitatusque a Regibus & Imperatoribus conferebātur.Quapropter licet præcise ejus instituti tempus indicari nequeat (nullam enim ejus notam adfert Gallicus ille libellus) tamen sub Ottone II Imperatore,aut circa annum Domini millesimum,vel paullo post eam constituendarū confirmandarumque dignitatum rationem a Monarchis ordinatam fuisse omnino est verisimile.Enimvero usque ad Ottonem secundum pro sua quisque Princeps potentia & ambitione,ad majorem dignitatem,regiamque Majestatem aspirabat.Sic ex uno Lotharingiæ regno,quod a Rheno ad Scaldim usque extensum,Mari Frisico terminabatur & unius Lotharij Ludovici Pij Filij erat,post plura sunt nata,videlicet transjuranæ Burgundię,quod a Iura monte ad Alpes usque extensum totam Helvetiam,Rauracos,Allobroges, & Burgundos Transjuranos cōplectebatur;& Provinciæ regnum quod simul partem aliquam Burgundiæ ac Sabaudiæ comprehendebat, & postea appellatū est Arelatense,cujus etiam hodie Trevirensis Elector Archicancellarius appellatur, Regnum item Lotharingiæ,quod Lotharingiam nunc dictam,& deinceps reliqua inter Rhenum & Scaldim usque ad mare Frisicum continebat,& olim Austrasiæ regnum vocabatur. Rursus hoc ipsum Lotharingiæ regnum Carolus Calvus, & ejus frater Ludovicus inter se partiti sunt,utrobique Regis titulo servato. Omitto alia eodem sæculo pro imperandi libidine orta regna. At vero Otto II Imperator Lotharingiam ablato regni nomine in novos Ducatus,Comitatusque distinxit veluti membris e corpore divulsis & distinctis,ut habet Cuspinianus,factaque divisione anno CCIↃLXXXI primum ejus quæ nunc est Lotharingiæ Ducem constituit Carolum Lotharij Regis Francię fratrem,ut latius tractat Richardus Wassenburgius. Ab eo tempore videtur arbitraria illa Regnorum & principatuum erectio defecisse, Monarchis nunc omnia ad stabile imperium componere cogitantibus, quod in justa partium imperij, quemadmodum in homine membrorum ad caput proportione & harmonia maxime situm est. Vt ergo in Principatibus & rerum administratione ordo aliquis perpetuo servaretur,tandem eo fere quo dixi tempore has leges dictas excogitatas fuisse arbitror.

Habes Lector totius Nobilitatis distinctos gradus & dignitatum differentias. Iam observa in unoquoque Regno quo modo Provinciæ pro illorum ratione sint divisæ,quomodo regimen & universitatis gubernatio,& qua portione in hos gradus sint distributa,quod cuique sit proprium officium,quæ cujusque ad alterum & præcipue ad caput sit habitudo & necessitas;videbis insignem harmoniam ad pacem & tranquillitatem,ad robur & potentiam,ad divitias & fastum,ad virtutem & sapientiam,ad regni majestatem,ad limitum extensionem, ad instabilitatem, ad declinationem & interitum, aut quocumque alio tendentem, ut sunt administrationum rationes variæ. Quæ minus recte succedere

cedere

cedere videris, aut judicaveris, unde id procedat contemplare, quæ ita bona & successu fœlicia invenis, causam illorum disquire: sic optimam politiam in Regnorum administratione speculaberis & utilissime Geographica tractaveris. Quo autem meliore Methodo in hanc speculationem ingrediaris, hic subjungam tanquam fundamentũ universi hujus negotij: De Politico statu regni Galliæ compendium, quod meo rogatu vir nobilitate & eruditione clarissimus D. Dominicus a Burmannia in ornamentum hujus operis, & studiosorum gratiam scripsit & communicavit, cujus exemplum in alijs quoque Regnis & Rebuspublicis viros doctos sequi maxime optandum esset, quo omnes administrationum Reip. varietates in contemplationem duci possint.

DE POLITICO STATV REGNI GALLIÆ.

Galli omnium Scriptorum judicio populi sagacissimi ac bellicosissimi optimum sibi politiæ statum constituere conantes, Monarchiam Regalem elegerunt. Natura enim ita comparatum videbant, ut unum aliquem excellenti dignitate plus revereantur, & metuant homines, quam coactum aliquem numerum delectorum, qui tempore commutantur. Ratio quoque ipsa præscribit in omnibus rebus ad unum aliquem velut ad caput atque fontem necessario confugiendum, & rem esse plenam incommodi atque periculi cum plures simul imperium obtinent. Quinetiam exempla testantur Monarchias, etiamsi vel interitu Principum, vel alio quoquam humano casu fuerint immutatæ, diuturniores fuisse & tranquilliores, quam vel Optimatum vel Popularem statum, ut in Assyrijs & Ægyptijs & Parthis, imo ut propioribus exemplis utamur, in Britannia, Hispania, Galliaque nostra videmus, quibus sane Provincijs, nullæ aliæ Respublicę temporis longinquitate conferri possunt. Fit vero plerumque, ut Optimatum status, qui Aristocratia dicitur, commutetur in Oligarchiam, quæ paucorum est dominatus, quando ex Optimatibus & primis civitatis pauci quidam, velut conjuratione facta, honores & emolumenta omnia inter se partiuntur, & suas privatim fortunas amplificare student, neglecta communi utilitate, quam solam & in primis curare debebant. Alterum genus quod ad promiscuum vulgus pertinet, & popularis Status, seu Democratia dicitur, semper habitum est tumultuosum, & periculi plenum, & viris pręstantibus inimicũ. Prudentissime ergo Galli populi ab omni tempore uni magis, quem ex Virtute & Iustitia æstimabant cæteris pręcellere, quam vel pluribus ac præcipuis populi, vel multitudini rei summam commendandam esse censuerunt; prout & singularis aliquis, qui solus rerum potitur, facilius aut promptius incommodis & periculis mederi potest, quam multi simul gradu & dignitate pares. Neque vero effrenatam in Regem suum transtulerunt potestatem, sed certis legibus & conditionibus optime limitatam aut constrictam, ne tyrannidi ullus locus detur, ut in progressu ostendemus. Cæterum quemadmodum nihil in humanis actionibus stabile est ac perpetuum, sed cuncta vel temporis lapsu collabascunt, vel sæculorum pravitate immutantur; sic in Gallia quoque licet idem semper status, hoc est Monarchicus Regalis fuerit, non omni tamen tempore eadem gubernandæ Reip. ratio fuit; quam omnem ab initio constituti Regni breviter ac dilucide, quantum ex variorum Scriptorum lectione assequi potuimus, ordine exponemus.

Status Galliæ priusquam a Romanis in Provinciam redigeretur is fuit, ut neque universa unius Imperio regeretur neque singulæ civitates vel in Populi vel in Optimatum potestate essent; sed ita divisa fuit, ut pleræq; Optimatum consilio regerentur, quæ liberæ dicebantur, cæteræ Reges haberent. Omnes quidem id institutum tenebant, ut certo anni tempore publicum gentis Concilium agerent, in quo quæ ad summam Reipub. pertinere videbantur constituerent. Civitates autem LXIV Tacitus libro III. numerat, hoc est, ut ex Cæsare intelligitur, Regiones, quæ non modo lingua, moribus & institutis, verum etiam ijsdem magistratibus utebantur, qualis ipse multis locis Æduorum, Avernorum, Rhemorum civitates præcipue commemorat.

Reges vero vel Regulos potius Galli eos tum appellabant, qui non ad tempus, ut civitatum Magistratus, sed in perpetuum regium imperium quantumvis exiguis finibus obtinebant, quos immutata temporum consuetudo Duces, Comites, Marchiones nominavit.

Erant hi Reges non hæreditarij, sed a populo propter Iustitiæ opinionem eligebantur, neq; habebant infinitum, solutum, & effrenatum Imperium, sed certis legibus ita circumscriptum, ut non minus ipsi in populi, quam populus in ipsorum ditione ac potestate essent, ut fere illa Regna nihil aliud nisi Magistratus perpetui viderentur. Nam multos nominat Cæsar privatos, quorum tamen parentes ac majores Regnum obtinuerant. Optimatum ergo & delectorum authoritate, quibus eam potestatem populus permittit tanquam freno coërcebantur, quæ optima Reipub. forma, teste Platone, Aristotele, Polybio & Cicerone fuit.

Porro Gallia a Romanis in Provinciæ formam redacta, eodem modo Reges ipsorum ex virtute & n[illegible] litate (instar Germanorum teste Tacito) totius populi judicio ac suffragijs electi ac constituti sunt, quorum tres tantum in hodiernum usque diem annis fere CIↃ CC, quibus illud regnum duravit, familiæ recensentur.

I. Merovingiorum, qui orti a Meroveo stirpem ad annos CCLXXXIII propagarunt.

II. Carolovingiorum, qui orti a Carolo Magno sobolem in annos CCCXXXVII produxerunt.

III. Capevingiorum, qui ab Hugone Capeto prognati annis fere IↃXC Regnum obtinent. Nam licet deferendi Regni judicium arbitriumque penes Ordinum Comitia, publicumque totius Gentis Concilium semper fuerit, & etiãnum omni jure sit: Filijs tamen & ijs, qui ex Regis demortui stirpe essent propter nobilitatem (more Germanorum) & innatam quodammodo virtutem, prærogativam illam fere reliquerunt, ut eos quasi hæreditarie alijs pari virtute præferrent; ita tamen, ut si Regis defuncti filij annis XXIV minores essent, eos creari jus non esset, atque adeo alium ætatis legitimæ creari necesse esset, cujus exemplum extat anno Christi CCCCX in Clogio Rege. Sed & subinde hoc

hoc ipsum Regnum quod Francogalliæ dicitur, ex quo inter plures Regum demortuorum Filios, ex Procerum Regni voluntate & arbitrio divisum fuisse, plurima extant exempla. Si vero Populus Filio repudiato alium eligeret (prout sæpius id factum est) relinquebantur Filio repudiato ad tuendam suam dignitatem res quæ propriæ Regis, & ut Iurisperiti loquuntur ipsius matrimoniales fuerunt, & quas sine publico gentis consilio alienare non poterat. Cætera quæ Regni & Reip. erant, & Reip. dicuntur, ei ad quem Regnum deferebatur, attribuebantur, sicut & eæ res quæ Fisci dicuntur, quæ scilicet ad tuendam dignitatem suam partim ad usus Reipub. repentinos attributæ sunt, ut erant Ducatus & Comitatus varij, qui etiam in populi Comitijs illis assignabantur. Secundo & illud observatũ semper fuit, ut Filiæ a Regni successione removerentur (non quidẽ lege Salica, ut quidam male existimant, nam ea de privato tantum patrimonio, nec de Feudis quidẽ, sed de Allodijs, autore Salagasto uno ex Regni Proceribus, unde Salica ab ejus nomine dicta est, constituta fuit) & ijs neglectis, Fratribus vel Patruis, aut etiam extraneis per Proceres Regnum semper delatum sit; atque hæc de regibus primo Reip. capite. Antequam autem reliqua de Regis electione, ejusque, & Reipub. concilio rationeq; administrationis Regni progrediar, operæ præcium facturum me esse arbitror, si prius membra illa Regni quę Regem constituendi & abdicandi potestatem habere diximus, paucis descripsero, quo magis dulcis illa harmonia qua regnum hoc a Majoribus prudentissime constitutum est, elucescat.

Illud in primis magni est momenti: Regiam potestatem, ac reliquos omnes regni ordines adeo commodis & æquis rationibus inter se devinctos esse, ac velut coagmentatos, ut vix ullum possit inter ipsos magnum dissidium oriri. Sunt autem Ordines in Gallijs tres præcipui, penes quos legitimum gentis Concilium, Regnumq; adimendi ac constituendi facultas omnibus temporibus fuit, Nobilitas scilicet, Populus, Vulgus. Hi singuli pro sua quisque conditione suas habent leges ac instituta, quibus utuntur, & adeo commode sunt invicem aggregati, ut ægre facultatem habeant alij alios opprimendi, aut etiam adversus regem conjurandi. De Ecclesiasticorum ordine, qui quartus censeri potest, quanquam hodie, cum in tantam excreverit potentiam, primum obtineat, deinde dicturi sumus.

Nobilitas igitur Galliæ, sive *Equestris Ordo* maximis fruitur commoditatibus ac privilegijs, eoq; fit ut magno quodam affectu Regem complectantur, & vitam quoq; pro ipsius ac patriæ salute profundant. Neque enim ullum pendunt tributum, & armatis licet ipsis esse quocunque loco, & multa habent vitæ præsidia, sic ut non sit opus illiberalem aut quæstuariam aliquam artem exercere. Hoc enim nostris moribus minime illis conceditur, nisi forte domi maneant, ac Rei familiari studeant. Sed si Regem sectari velint, habent quo se honeste alant. Plurima enim sunt domus & aulæ Regiæ ministeria, quę solis nobilibus attribuuntur, qui singuli partem aliquam anni in ijs procurandis consumunt, & reliquum tempus vacuum habent ac liberum rebus privatis atque domesticis administrandis. Hi omnes annuum a Rege accipiunt stipendium, & ampliora sperandi magnas habent occasiones. Principes autem viri ac majoris dignitatis Proceres, quoniam & ipsi Regis beneficentiam experiuntur, ac partem Reip. procurant, nobilibus qui re sunt familiari minus lauta victum & alia sæpe communicant. Deinde Reges perpetuum alunt & amplissimum equitatum, exercendæ & alẽdæ causa nobilitatis, ac in tanto Equitatus numero plurimæ sunt Præfecturæ, quę in illos distribuuntur, eaque ratio non minus pacis quam belli tempore durat. Majores quidem loci nobiles pro sua quisq; conditione ac virtute præficiuntur Equitibus, ex reliquis autem alij sunt Legati, alij Signiferi, alij Sagittarij, & qui per ætatem non possunt ferre arma reliquis famulantur, & cum nullum intercedit bellum, licet ipsis manere domi, ejusque stipendij partem non mediocrem parsimonia conservare. Adhæc nemo credat quam multæ sint per Galliam prefecturæ, ut sic dicam, urbanæ, quæ soli Nobilitati committuntur, nam alij Provincijs, alij finibus, alij castellis & arcibus, alij vicis præficiuntur, ut interim nihil dicam de majoribus illis muneribus, quæ Principibus tantum tribui solent, cujusmodi sunt qui ipsorum lingua dicuntur Connestabuli, Marescalli, Ammiralij, & id genus alij, sed & annuam pecuniam, velut honorarium quoddam Reges libertate quadam elargiri solent in multos Nobiles, qui nulli sunt addicti ministerio. Hi appellantur eorum lingua Pensionarij. Satis igitur ex ijs quæ diximus apparet, ordinem equestrem valde honeste & liberaliter in Gallijs haberi, & recte quidem, nam & patriam ab hostibus defendunt, & natura fere ceteris antecellunt, & non solum ipsis, verum etiam majorum ipsorum meritis atque virtuti illud tribuitur.

Alter Ordo suas etiam habet commoditates non exiguas: ad hunc pertinent mercatores, qui eo faciunt majorem quæstum, quod tuto ipsis per Galliam proficisci ac negotiari licet, tum quod nobiles & mercaturam nullam exercent, & splendide fere ac sumptuose vestiuntur. Huic etiam ordini conveniunt ac fere tribuuntur quæsturæ & rationes nummariæ, item præturæ & quicquid ad jurisdictionem pertinet, qua sane in re plurimum est honoris ac emolumenti. Sunt enim in hoc Regno Iuris administri Iudices, Advocati, causarum Procuratores, Scribæ, & id genus alij: multo plures mea quidem sententia, quam in reliquis omnibus Orbis Christiani Provincijs, quod peroportune illis accidit, qui relicta mercatura his rebus operam navare volunt. Et adeo quidem est fructuosus hic Ordo, ut Nobiles etiam invideant, quamquam certe dignitate atque splendore reliquis præstant. Et qui sunt alterius ordinis fere student ad hunc pervenire, ut postea dicturi sumus.

In tertio genere est vulgus & promiscua Hominum multitudo, qui & agros colunt, & omnis generis artificia tractant. Vt autem hi vel nimia utantur libertate, vel admodum sint divites, vel in armis etiam exercitati, non est consultum. Nam quia conditionem servitutis oderunt omnes, & natura sua fortunas amplificare student, facile fit ut arma capiant, & potentiores opprimant, quod & in Gallijs & in alijs locis non semel accidisse constat. Vt autem ejusmodi sint Ordines, ac veluti gradus in omni Republica necesse est. Quemadmodum in corpore humano videmus infirmiora & ignobiliora membra subministrare dignioribus. Neque tamen est quod hi suum statum deplorent ac indigne ferant, quoniam & jus ipsis communicatur æquabiliter, & quam a majoribus acceperunt, ea utuntur libertate, & multis etiam Reip. ministerijs adhibentur, & sola virtute & industria & assiduitate possunt ad secundum ordinẽ emergere, quod secundo non licet, ut ad primum videlicet evadat, nisi Regis beneficio singulari, quod ille solet ijs impartiri, qui aut jam fecerunt, aut pro Rep. videntur posse aliquid facere egregie. Et prudenter quidem istud institutum est, primum ut ordo conservetur Equestris, qui propter belli exercitium fere minuitur, & sumptus vix tolerat. Deinde ut homines tantis excitati pręmijs virtute contendant, & ad supremum gradum eluctentur. Hac etiam spe confisi qui sunt plebei & infimi ordinis aspirant ad secundum, & cum in eo versati fuerint aliquamdiu, ad primum. Itaque fit ut minus sit inter ipsos invidiæ ac malevolentiæ, quando vident meritis ac virtuti patefactam esse viam ad amplissimos honores & propositum esse periculum, si malis rationibus eosdem obtinere studeant. Quod si vel conatus nimium difficilis, vel spes esset nulla ampliora consequendi, tum qui sunt mediocris & infimi gradus magni præsertim animi, causam reperirent & occasionem excitandi motus, & sui ordinis homines contra potentiores armandi, nunc autem minime difficilis est ratio, & videmus quam multi ex humili sæpe loco ad summum fastigium evadant,

dant,

dant. Hanc quoque rationem diligenter olim ſervabant Romani, nam a populari ſtatu gradum faciebant ad ordinẽ equeſtrem, & hinc deinde ad Patritiam & Senatoriam dignitatem patebat aditus. Eſt præterea ordo Eccleſiaſticus nulli non communis, qui modo animum huc adjiciat, & pro Galliæ conſuetudine non raro accidit, ut etiam Homines plebei virtute ac eruditione præſtantes ampliſsimos in eo genere conſequantur honores, Cardinalatum aliquãdo, vel Pontificatum etiam, quę ſane res ad virtutem ac literarum ſtudia homines inflammare poteſt.

Ex jam dictis liquet quam apte & venuſte inter ſe cohæreant omnes Regni Ordines, e quibus ſi quis aliquid delinquat facilis eſt medicina; nam ſi nobiles injuriam cæteris faciant, coercentur ab ijs qui jus reddunt, quorum eſt tanta authoritas, ut quantumvis magni Principes eorum cogantur parere decretis. Quod ſi populus etiam atq; vulgus aliquid moliatur, ut nonnunquam accidit, non eſt difficile Nobilitati propter potentiam & uſum armorum illos ad æquitatem & officium adducere, eoque fit ut ſuarum rerum finibus ac veluti cancellis ſeſe contineant omnes, ac pacem alij cum alijs colant, quando neque cauſam habent, neque facultatem etiam aliquid conandi, & periculum in eo ſummum eſſe vident. Itaq; Regem tanti beneficij auctorem complectuntur & amant omnes, ac cum tempus incidit libentiſſime imperata faciunt, & publicis neceſſitatibus magno ſtudio ſubveniunt, quod ſi privatim aliqui ab officio diſcedant, parata ſunt remedia, ſic ut malum non poſſit longius progredi. Et hæc quidem de ordinum Regni ſtatu ſatis.

Ex quibus equidem conſtat quam concinne hæc Monarchia juxta juſtitiam diſtributivam ſit temperata, atq; adminiſtrata, & Ariſtocratice, hoc eſt Optimatum Imperio, & Democratice, hoc eſt totius populi interventu, quippe cum ad omnes honores pateat aditus. Quæ quidem eſt illa Reſpublica quam tantopere propter dulcem illam harmoniam, omniumq; Reip. generum temperationem, omnes Philoſophi commendarunt, & ubi vetus illa Lex aurea locum habet *Salus populi ſuprema lex eſto.*

Verum ut redeamus unde digreſſi ſumus. Ex tribus hiſce Ordinibus ſeu ſtatibus Regni ſolet quotannis Calendis Martij publicum ac ſolenne Concilium ſeu Parlamentum vulgo haberi, atque adeo quoties major aliqua res inciderit, cui Rex in aureo tribunali ſedens præerat: Et huic primum Princeps Regniq; Magiſtratus, tum inferiori loco legati ex ſingulis civitatibus ſubſidebant, quos vulgo Deputatos appellant. Carpento autem Rex in atrium vehebatur bubus tracto, quos auriga ſtimulo agebat. Vbi in atrium ac potius in Reip. ſacrarium ventũ erat, tum Principes Regem in aureo ſolio collocabant, reliquique ut jam diximus, ſuo quiſq; loco atque ordine ſubſidebant, eoq; demum in ſtatu atque ſacrario Regia Majeſtas dicebatur.

Auctoritas vero hujus Conſilij omni tempore ſumma fuit, & hæc potiſſimum in eo agi ſolebant. Primum de creando vel abdicando Rege, tum de pace & bello, de legibus publicis, de ſummis honoribus, Præfecturis & Procuratoribus Reip. de aſſignanda patrimonij parte liberis defuncti Regis, vel dote Filiabus conſtituenda, quam Germanico verbo Abannagium, quaſi excluſoriam partem appellarunt. Denique de ijs rebus omnibus, quæ vulgus & nunc negotia ſtatuum populari verbo appellat, quoniam de nulla (ut diximus) Reip. parte, niſi in Statuum ſive Ordinum Concilio agi jus eſſet. Item ſi quis Princeps atque illuſtriore loco natus criminis alicujus inſimularetur, in judicium ad illud Conſilium vocabatur, ibique cauſam dicere cogebatur. Quinetiam ſi quando Rex majores ſumptus facere inſtituiſſet, veluti in Templis ędificandis, & Monaſterijs fundandis, Rex Ordinum Concilium exquirebat. Poſtremo ne illud quidem prętermittendum eſt, tantam hujus Concilij apud cæteras gentes authoritatem fuiſſe, ut etiam Principes exteri, ſi quid controverſię haberent, id interdum, hujus Concilii arbitrio ac judicio permitterent.

Atque hoc Concilium Hiſtorici alias Curiam, aut Conventum, alias Parlamentum, alias Placitum appellare ſolent, quod re in multorum conſilio, quæſita & deliberata, tandem inter ipſos placuiſſet & conveniſſet. Vnde & placita Philoſophorum apud Ciceronem & alios dicta ſunt. Atq; hinc etiam promanaſſe videtur illud hodiernũ in mandatis ac literis Regis: *Quoniam ita placitum eſt*, quod male nunc a Scribis Gallicis traductum eſt: *Car tel eſt noſtre plaiſir.*

Eligi etiam ſolebant in eodem hoc Ordinum Conventu ſeu Concilio præfecti Reip. qui Merovingijs temporibus, *Majores domus*, hoc eſt *Magiſtri Palatij* dicebantur. Horum eadem apud Reges poteſtas fuit, quę quondam apud Imperatorem Romanum erat Præfectorum Prætorio, qui etiam Aulæ Præfecti dicebantur. Qui cum regiam poteſtatem deſidia Regum aliquamdiu obſediſſent, eandem facultatẽ nacti, eam pro ſua uſurparunt ac occuparunt. Nam cum omnia fere Reipub. munera obirent, & ſiquod gerendum eſſet bellum exercitibus pręeſſent, hi domi nudo atq; inani Regũ nomine contenti propter deſidiam in otio vivebãt, unde eo progreſſa res eſt, ut Childerico Rege XVIII Regnum obtinente, Pipinus Magiſter Palatij, qui Regis nomine magna diuturnaq; bella geſſerat, Saxones devicerat, ſuamq; in poteſtatem redegerat, oblatam Regij nominis occupandi facultatem non repudiarit, exercitu præſertim eoque victore & glorioſo inſtructus. Tanta autem Pręfectorum potentia initium (ut diximus) cepit tempore Clotharij ſecundi, circiter annum Chriſti IↃLXXXVIII, id eſt, circiter annum CXXX poſt Regnum Francogalliæ conſtitutũ.

Porro hic Pipinus in Regnum, depoſito Childerico, ſublimatus eſt. De quo, vide (Lector) hæc in appendice Hunibaldi apud Io. Tritemium, præter Marſil. Patavin. de Tranſlatione Imperij cap. VI. Eodem anno (inquit Tritemi⁹) Proceres totius Regni convenientes in unum, ſuper abrogatione Regis Childerici inutilis, cœperunt habere Concilium, placuit autem in commune omnibus, ut Regem Childericum nullam regnandi vel peritiam, vel poteſtatem habentem deponerent, & Pipinum penes quem totius Regni ſumma manebat authoritas, in Regem ſublimarent. Sed Pipinus in hanc rem conſentire noluit, niſi prius Conſilium Pontificis Zachariæ inquiratur, cauſas allegans ſe moventes.

In Magiſtri hujus Palatij locum ſucceſſiſſe videntur, *Comites ſtabuli*, vulgo *Conneſtablii*. Comites vulgo dicebantur omnes, qui ampliſſimos quoſque honores in Regia obtinebant, & Remp. pro parte adminiſtrabant. Erat autem Comes ſtabuli fere is qui apud Romanos Magiſter Equitum dicebatur, id eſt, qui Equitatui præerat, cui cuſtodes equorum ſuberant, qui vulgo *Scarieri* appellantur. *Mareſchalcus* Germanis vocatur, hodie eandem obtinet dignitatem quam olim præfecti Prætorio, ſeu ut diximus Magiſtri Palatij, & ſub eo hodie ſunt quatuor Mareſchalci id eſt Magiſtri Equitum, ad quos introducuntur lites rei militaris.

Poſt hæc erecti ſunt tempore Hugonis Capeti (licet non ſatis inter Scriptores de hac origine conveniat) quos *Pares Franciæ* vocant. Ille enim remoto legitimo hęrede cum Regnum occupaſſet, Proceres aliquot novo aliquo honore ac beneficio ſibi devinciendos putavit; nam ejuſmodi aliquid ab eo factum eſſe omnes conſentiunt.

Horum Parium conſtituendorum cauſa duplex fuiſſe videtur. Primum ut regni inaugurationi, atque, ut tum loquebantur, inveſtituræ præeſſent, hoc eſt, ut Regem Imperij ſui inſignibus, atque infulis ſolemniter in Principum atque Optimatum Conventu exornarent. Deinde, ut ſi quis e Potentium & Principũ Franciæ numero fraudis capi-

talis reus fieret, judicium illud exercerent; nam cum antiquitus judicia illa in publico gentis Consilio exercerentur, ut dictum est atq; is mos majorum paullatim Capevingiorum instituto ad Iuridiciale Parlamentum traduci cœpisset, neque Principes Regni facile illi Parlamento suas fortunas committendas putarent, regibus illis ad suas rationes commodissimum fore visum est, præter illius Parlamenti curam suum hunc Parium consensum instituere, quæ Parium Curia vocitata est, quorum tamen ordo ac numerus aliquandiu varius fuit; neque enim duodecim Viri semper fuerunt, ut nonnulli existimant, sed interdum plures, interdum pauciores erant, prout Regi, a quo in summi honoris ac beneficij loco Magistratus ille deferebatur, commodum videbatur: idque varijs exemplis probari posset, sicut & Parium dignitas sæpe varijs Principibus attributa est, & ad illorum judicia nonnulli insuper alij & Francię Proceribus, & Satrapis, Episcopis, adhiberi soliti sunt. Postremo in illorũ numero etiã Reges ac Principes exteri fuerũt.

Porro etsi hac Parium institutione, & quod Hugo ille Capetus ad conciliãdos sibi retinendosq; (ut diximus) Procerum animos, dignitates quæ temporariæ erant, puta Regni Ducatus, & Comitatus, perpetuas fecit, haud parum publici (de quo diximus) Concilij authoritatem, licet cum ejusdem Concilij cõsensu, astute imminuerit; cætera tamen cuncta, adhuc ab eodẽ pro more pendebant Consilio, adeo ut etiam Budæus, & Carolus Molineus tradant rei nummariæ jus hoc est potestates nummorũ vel augendæ, vel minuendæ semper penes populũ Francorũ fuisse. Memorabile est illud bellum quod propter publicũm bonum Proceres Regni assiduis plebis querimonijs & expostulationibus incitati adversus Lodovicum undecimum Regem decreverant. Quin nec illud omittendum, sub eodem Lodovico Consilium publicum apud Turones ad Calend. Aprilis anno CIↃ CCCCLXVII coactum fuisse, in quo placuit ut certi probatique viri, XXXVI scilicet Curatores Reipub. ex singulis ordinibus deligerentur, qui Rempub. constituerent & juri ac Iustitiæ providerent, duodeni scilicet ex Clero (qui unum ordinem jam obtinebant) totidem ex Equitibus, & totidem juris ac Iustitiæ periti ex populo, fidemque Rex Regali dicto promissoque dedit ratum se habiturum quicquid illi XXXVI Viri constituerent.

Atque hæc quidem in genere ad Capevingiorum usq; tempora totius Reip. gubernandæ Regnive administrandi ratio fuit. Eaque recensuimus Officiaciorum Regni munera, quibus qui præsunt vel funguntur proprie Regni seu Coronę administratores, Officiales vel Sapientes dicuntur, quales sunt cum primis illi quos publicum Concilium constituere diximus. Item *Pares Franciæ*, deinde *Connestablius*, *Ammiralius*, *Cancellarius*, *Quæstor generalis Franciæ*, &c. Alij etiam omni tempore fuerunt Consiliarij ac Officiarij Regij, qui privata ipsorum negotia curabant, Regique famulabantur aut ministrabant, quales sunt *Camerarij* & alij Ministri & Officiales Aulę Regiæ.

Præter hæc publica munera instituta sunt successu temporis alia atque alia *Parlamenta juridica*, qua in re sciendum ad hęc fere Capevingiorum tempora, & simplicem facilemque jus reddendi rationem, rarasque omnino lites fuisse, quod vel hinc licet cognoscere, quod Rex Lodovicus cognomento Dives, qui regnavit circiter annum CIↃ CC XXX (ut ex Ionvillio, qui ejus vitam descripsit, constat) ipse vel controversias disceptabat, vel disceptandi negotium nonnullis e suo comitatu mandabat. Quod idem de Carolo Magno proditũ est, qui vel dum calcearetur, vel amiciretur, lites dirimebat. Hujus lex talis in capitulari extat. *Hoc missi nostri notũ faciant Comitibus & populo, quod nos in omni septimana unum diem ad causas audiendas sedere volumus.* Crescente deinde pravitate temporis, litium multitudine, primum Basilica magnifica Regis Lodovici Huttini, vel ut alij volunt Philippi Pulchri Imperio circiter annũ CIↃ CC XCII ædificata est; Tũ ex mediocri Iudicum numero tres Decurię factę, Magnę Cameræ, Inquisitionum & Postulatorum. Sed anno CIↃ IↃ XXII Rex Franciscus quartam deinde Cameram XX novis Consiliarijs adjecit, rursus idem Rex anno CIↃ IↃ XLIII alios XX creavit. Sed hic Iudicum conventus non fuit perpetuus & perennis, ut hodie, sed indictivus, nec nisi certo Principis mandato exerceri solitus. Ad diem idem D. Martini, id est II idus Novem, a Rege dictum proponebatur, quo Parlamentum inchoandi Iudicibus a Rege authoritas datur.

Verum paullatim in tantum hujus Consessus seu Parlamenti authoritas excrevit, ut nulla Regia Lex, nulla constitutio rata esset, nisi cujus illi Consiliarij auctores comprobatoresque fuissent. Deinde ut nullus tota Gallia magistratus, non modo urbanus, verum & militaris esset, quem non ab illo consessu inaugurari, & apud eundem in leges jurare oporteret, tum ut ab eorum judicijs appellandi jus non esset, sed ut eorum decreta rata & fixa essent, postremo quicquid potestatis, imperij, authoritatis, penes publicum Consilium & Statuum Parlamentũ (cujus scilicet & nomen & authoritatem obtinet) fuisse diximus, id totum in Senatum illum translatum fuerit.

At hodie quãdo solus Rex pro suo judicio cum Secreto ac Privato suo Consilio quidvis decernit, prorsus in Ordinarium Iuridicum Consilium conversum est, non amplius circa Remp. Regnique negotia occupatur, fixamque suam sedem Parisijs habet.

Quod quidem latissime patet, & amplissimam præ cæteris ordinarijs Curijs seu Parlementis (quæ septem omnino per Galliam nunc sunt) jurisdictionem habet. Cognoscunt autem singula de causis & criminalibus omnibus & quod a singulis definitum fuerit, ei standum est. Illud Parisiense præ cæteris habet, quod in id aliquando ipsi Reges venire olim solent, quoties aliquid magni decernere vellent, quod vel bellum vel pacem concerneret. Hodie adhuc pactiones Regum, & quicquid omnino ad Regni constitutionem pertinet in eo recitetur, & scriptis publicis, quorum ipsi custodiam habent, inseratur.

Sic quæ ab omni antiquitate & primordio Regni Francogalliæ ad publicos Ordinum Conventus referebantur, & post ijs abolitis, ad Senatum seu Parlamentum Parisiense, ea hodie ad solum Regem, & quos ille in Consilium adhibere vult, translata sunt. Verum ut pergamus ulterius.

Est aliud in hoc Regno constitutum Consilium quod Magnum vocatur, quod ex veris principibus ac præcipuis Aulæ & Regni consistit, quod tempore Caroli Septimi & Octavi, non nisi circa negotia Status Regni ac ipsius Reip. incolumitatem occupari solebat, sed & hoc ipsum adeo multitudine causarum ac litium successu temporis obrutum fuit, ut Carolus octavus Ordinarium ex eo Concilium XVII Consiliariorum fecerit, quos deinde Lodovicus duodecimus ad viginti adauxit, addito Cancellario Consilij Præside, adeo ut sub Francisco & ipsa Cancellarij dignitas in Præsidatum erecta fuerit, atque deinceps solum vacarent cognitioni causarum extraordinariarum a privato Consilio ijs commissarum & fere ordinarie appellationibus Præfecti hospitalis, ut vocant.

Præter ordinaria jam dicta septem Iuridica Parlamenta, ut familiari utamur vocabulo, & Magnum Consilium, habet Rex privatim adhuc Consilium, quod perpetuum & ordinarium est Regemque fere comitatur, & circa negotia Regni pręcipue occupari solet, quanquam & id hodie in Ordinarium quasi Consilium conversum sit, quando scilicet causis civitatum & Parlamentorum fere vacat, plerumque etiam aliorum privatorum non ita magni momẽti causis, adeo ut hi viri spectabiles & illustres alijs occupati negotiorum publicorum & Statum Regni concernentium, cognitionem & curam propemodum omnem amiserint, totaque Regni administratio & cura, Regis arbitrio

& paucorum

& paucorum decretorum electorum judicio commissa esse hodie videatur, quod *Secretum Consilium* nuncupatur, in quo cunctæ fiunt deliberationes summam rerum concernentes, & super quibus deliberatum a Privato & Finantiarum Consilio fuit, si ejusmodi modo negotia fuerint, quæ Regis peculiarem cognitionem requirant. In hoc cuncta beneficia, literæ & mandata Regia signantur, aliorum Principum, Legatorum, Præsulum, & Capitaneorum literæ referantur, eorumque responsa concipiuntur, & Secretarijs Statuum committuntur.

Est ergo & aliud *Consilium*, quod vulgo *Finantiarum* vocant, quod universi Regij ac Regni Thesauri curam agit, cui adjuncti quoque sunt *Intendentes*, ut vocant, *Secretarij Finantiarum*, item *Quæstores ærarij*.

IN VSVM TABVLARVM AD MONITIO.

QVVM ad cœlestem rationem universam Geographiam reducere fuerit institutum, ut justa locorum symmetria, qualis in Sphærica Terræ figura existit etiam in plano quam proxime servaretur, debita graduum Longitudinis ad meridiani sive Latitudinis gradus proportio constituenda fuit. Cum ergo paucos Latitudinis gradus contineret proposita tabula, ad medium fere parallelum tabulæ eam proportionem redegi, sic ut quæ illius Paralleli ratio est ad Meridianum, ea etiam esset graduum Longitudinis in eodem parallelo ad gradus Meridiani sive Latitudinis proportio. Ac tum Meridiani omnes inter se paralleli existunt. Cum vero plures erant Latitudinis gradus, quia multa ibi in summo imoque parallelis fit proportionis ad meridianum differentia, ne nimium a vero recederet, locorum symmetria, duos delegi parallelos, æqualiter fere a medio & extremis distantes, ad quorum rationes, Meridianos graduum Longitudinis designatores constitui, qui tum non paralleli fiunt, sed pro sumptorum parallelorum inter se distantia majore vel minore, plus minusve ad se mutuo & ad medium Tabulæ meridianum inclinantur. Quo autem modo ea Meridianorum designatio sit invenienda, in Geographico Ptolemæi opere ostendi.

Gradus porro Latitudinis ac Longitudinis in lateribus Tabularum designatos invenies, & quidem pro maxima parte Latitudinis in utroque Tabulæ latere, Longitudinis vero in summo atque imo, quando videlicet usitato Geographis more Septemtrionem in superiore parte collocare licet. Quod si Regio describenda magis inter Meridiem & Boream extendatur, quam inter Orientem & Occidentem, tum fere Occidentem sursum locavimus. Vtut fiat, Orientale Occidentaleque latus semper tibi Latitudinis, reliqua duo Longitudinis gradus repræsentabunt. Suntque singuli gradus in lx partes, quas minuta vocant divisi, aliquando in singula, cum magnitudo id patitur, alias in bina, quina, aut etiam dena.

Hoc fundamento posito optimas quasque descriptiones in delineandis regionibus sequutus sum, qua in re nō parū subsidij mihi attulit insignis Chorometer & solertissimus Regis Hisp. Geographus Christianus Sgrothenius, qui multas regiones perlustravit, & præ cæteris amplius exactiusque descripsit. Tum ejusdem quoque Majestatis Geographus diligentissimus Abrahamus Ortelius, ipse candor & humanitas, qui quid uspiam tabularum nactus fuit, mihi communicavit liberaliter, tametsi in eodem mecum esset instituto. Qui præterea aliquid attulerunt auxilij, eos suis locis commemorabo, quo justum sui beneficij encomium apud studiosos consequantur, nec ego ingratus reperiar. Omnia autem quæ ab alijs oblata simulque quæ ipse conquirere potui, diligentissime inter se contuli, quo quam fieri posset, emendatissimas descriptiones exhiberem. Vnum tamen interim, quod maxime in votis erat mihi defuit, nimirum Principatuum & Nobilium locorum exactior enumeratio ac designatio, quæ in æditis tabulis quam maxime desiderantur. Proinde huic defectui nostro veniam dabis (Lector) & ad celebrandum Nobilitatis ordinem politicum suppetias ferre dignaberis, loca hujusmodi situmque ac nomina, qualitatemque eorum indicando, tuo id nomini decus erit. Orbiculi exigui locorum quorumlibet verum situm indicant, atque hinc eorum distantia sumenda est. Cæterum his subinde signa adhærent, quibus internoscantur loca. Simplices pagi solis orbiculis, ubi ornatui locus deest contenti sunt, castra quoties nota occurrunt extante unco notamus hoc modo ♂ cœnobia cruce sic ♁, Opida turres ut minimum duas habent, pagi nobiles unam. Hæc observavimus quatenus nobis fuerunt nota. Facilia porro factu signa ad has distinctiones sumpsimus, quo quilibet omissa facile supplere queat.

Si quis Longitudinem ac Latitudinem loci alicujus explorare velit, ubi Meridiani Paralleli sunt id efficiet, distantiam ejus a latere Tabulæ circino sumendo, circinumque sic expansum ad aliud latus applicando. Si distantiam ab Orientali latere sumpsisti, circinus ex eodem latere in Septemtrionali latere gradum & minutum longitudinis ostendet. Sin a Boreo latere distantiam habes, ex eodem in Orientali latere Latitudinem designabit. Cum vero Meridiani non fuerint paralleli, eodem quidem modo loci Latitudo reperietur; at in universalibus Tabulis, ubi paralleli sunt circulares, distantia loci a proximo parallelo sumpta idem in latere Orientali ostendet. Longitudo autem quærenda erit filo aut regula loco superimposita versaque, donec in Boreo Australique latere idem utrimque ejusdem gradus minutum designetur, quodcumque tum illud erit, loci assumpti longitudo existet.

Miliaria in diversis regionibus multum subinde differunt, si ergo lubeat ea ad invicem comparare, eadem circino ad gradus Meridiani refer, & quot in uno gradu comprehendantur revoluto circino explora, videbis quot unius, quot item alterius regionis milliaria gradum unum emetiantur; Sic Germanica communia miliaria (quę xv sunt in uno gradu quadrupla invenies Italicis communibus, & subdupla fere quibusdam Suevicis ac Westfalicis.

Nonnumquam occuret simplex linea orbulo annexa, sic ₒ‿ₒ, ea nomen ad locum pertinens indicat, ideo addita, ne in locorum pressura, quod cuique nomen debeatur ambiguum fiat.

INDEX

INDEX TABVLARVM GALLIAE.

GALLIÆ.

GALLIAE VNIVERSALIS TABVLA.

GALLIAM pro maxima parte duo potentissimi Reges obtinuerunt, Belgium inferius Hispaniarum Rex, cujus Principatus secundo loco explicabo : at Galliæ Regnum, quod majorem Galliæ partem comprehendit, Francorum Regi, cuius Metropolis Lutetia Parisiorum est, paret. Hujus regni in sua membra & officia divisio primaria hæc est. Nomina vulgaria ponam.

Regno & Coronæ Francorum, XVIII subsunt Ducatus cum illorum clientelaribus Comitatib. XXXV tanquam perpetuum patrimonium & hæreditas.

- Orleans.
- Burgundia, *cui clientelares sunt Comitatus.*
  - *Nevers.*
  - *Charrollois, sed de hoc vide in tab. Ducatus Burgund.*
- Narbona.
- Britannia *cui fidem præstant Comites.*
  - *Ponticure.*
  - *Porthoix.*
- Anjou *cui fidem debent Comites.*
  - *Maine.*
  - *Vendosme.*
  - *Beaufort.*
  - *Laval.*
- Berry, *cui fidem præstat Comes Sancerre.*
- Normannia *cui hi subsunt Comitatus;*
  - *Alençon.*
  - *Mortaigne.*
  - *Arcourt.*
  - *Eureux.*
  - *Malle.*
  - *Tenquarville.*
  - *Longueville.*
  - *Chaumont*
  - *Montpensier.*
  - *Daulphin.*
  - *Auvergne.*
  - *Vie.*
- Avernia *cui homagiũ sive fidem debent Comites*
  - *Eu.*
  - *Clermont.*
  - *Vaudemont.*
  - *Pithon.*
  - *Rodes.*
- Guienne *cui fide obstringuntur Comites.*
  - *Armignac.*
  - *Marche.*
  - *Perdriac.*
  - *Angoulesme.*
  - *Perigort.*
  - *Ventadour.*
  - *Benon.*
  - *Lymoges.*
- Tours.
- Barleduc.
- Valois.
- Nemours.
- Alençon.
- Reims.
- Laon.
- Langres.
- Bourbon *cui subest Comes Forest.*

Comitatus *qui immediate subsunt Coronæ Franciæ, Regno patrimoniales* XVI *fuerunt, nunc vero* XIV *tantum.*

- *France.*
- *Dampmartin,*
- *Beaumont.*
- *Champaigne.*
- *Vermandois.*
- *Messi.*
- *Chartres.*
- *Montfort.*
- *Melun*
- *Perche.*
- *Eureux.*
- *Estampes.*
- *Dunois.*
- *Tholouse.*

Artesia & Flandria *olim sub Corona Franciæ erant, nunc ad Regis Hispan. ditiones pertinent.*

Pares Franciæ XII *ab Hugone Capeto instituti, qui Regis constituendi, cum de successione est controversia, potestatem haberent.*

- Seculares
  - *Dux Burgundiæ.*
  - *Dux Normanniæ.*
  - *Dux Guienne sive Aquitaniæ.*
  - *Comes Flandriæ.*
  - *Comes Campaniæ.*
  - *Comes Tholosæ.*
- Ecclesiastici
  - *Dux & Archiepisc. Remensis.*
  - *Dux & Epis. Laon.*
  - *Dux & Episc. Langres.*
  - *Com. & Epis. Noion,*
  - *Com. & Epis. Beauvois.*
  - *Com. & Episc. Chalons.*

Flandriæ Comitatum *Carolus V, cum Francisco Valesio pactus a fide exemit, qua Galliæ Regibus erat obstrictus : Duces etiam & Comites reliqui seculares, quia Coronæ subjecti nunc sunt, Parium potestate uti nequeunt. Soli Ecclesiastici, ut Ecclesiastici, suo loco manent, & quando est opus alij seculares principes pro arbitrio advocantur.*

Status Civilis: *Septem sunt summi Senatus per Galliam, quos vulgo Parlamenta vocant, a quibus appellare non licet:*

- Parisiensis, *cuius lxxx perpetui provocationum sunt definitores, teste Ioanne Aubano, & dividitur in* IV *Curias.*
  - *Prima est Camera,* IV *Præsidentes & Consiliaros xxx habens.*
  - II. *Inquisitionum.*
  - III. *Arrestarum.*
  - IIII. *Requestarum vel Supplicationum.*
- Tholosanus.
- Rothomagensis, *Roan.*
- Divionensis, *Dijon.*
- Burdigalensis.
- Aquensis, *Aix in Provincia.*
- Grationopolitanus, *Grenoble.*

Academiæ in Regno Galliæ sunt hæ: *Paris, Poictiers, Bourges, Thoulouse, Bordeaux, Nantes, Lyon, Orleans, Montpellier, Cahors, Grenoble, Valence, Reims, Angiers, Caen,* quæ *Cadomensis* dicitur, *Nimes, Romans.*

Status Ecclesiasticus.

Archiepiscopatus duodecim, quorum Suffraganeos in particularibus Tabulis notabo.

Lion, Lugdunensis Primas. *Aix, Aquensis in* Provincia. *Vienne, Viennensis.* *Reims, Remensis.* *Narbone, Narbonensis.* *Tholouse, Tholosanus.* *Bourdeaux, Burdegalensis.* *Aux, Auxitanus.* *Bourges, Bituricensis.* *Tours, Turonensis.* *Roan, Rotomagensis.* *Sens, Senensis.*

Ducatus C*omitatusque hic supra nominati, qua parte quærendi sint, Index post Tabulam sequens indicabit, quem in hunc usum collegi, ut saltem clariora quæque Galliæ loca mox inveniri possint, quando quæ in particularibus sunt tabulis comprehendere immensi operis esset, nec admodum necessarium.*

Medius Tabulæ Meridianus est XXIII, reliqui ad eum inclinantur juxta rationes XLIV & XLIX Parallelorum.

Archimedam stulte oppugnavit Iosephus Scaliger in suis cyclometriis.

Agen sub longitudine 21 gradum et 35. lat. 44 16. oppidum vetus etiam Antonino celebratũ in Itinerario. In hoc vixit Iulius Cæsar Scaliger cuius in monasterio sepulchrum extat cum hac Epigraphe: IVLII CÆSARIS SCALIGERI QVOD FVIT. Patria est Iosephi Scaligeri Bis beata, quod et illum exceperit, et hunc orbi dederit, quibus maiores dare non potuit.
P. Bertius.

F. Philippus Bergomas in supplemento Chronicorum scribit circa annum 1404 funditus periisse Scaligerorum familiam. Sic et Leander Albertus et Sansovinus

In libello cui titulus Pericula Fortunæ Elenchi Scaligeri, edito a quodam Liberio Sanga Verino Cantabro ad Clarum Bonarscium hoc est Carolo Scribanio Jesuitarum de Scaligero patre ista ad Josephum scribuntur. Sparsi vel sacrilegi liberi non exiguam de parentum incontinentia labem infamiæ secum ex matris bulga adferunt. Tu te Scaliger hac labe adspersisti cum patrem tuum nescientibus nobis prodidisti Franciscanum fuisse et ibi Scotisticam disciplinam docuisse, quod post Nonchatum fuisse compertum est, et inde propter ἀρρητον quoddam, quod nulli voluit indicatum, abiisse; et postea reiecto cucullo, ad seculum rediisse, ac duxisse matrem tuam etc. Quæ sequuntur ibi vide. In marginibus vero libri annotatur. Josephus Scaliger in Epistola de vita Julii Cæsar. Scaligeri edita Lugduni Batavorum. Etsi vero videatur author istius Libelli fuisse Jesuita Scribanius sub nomine ficto, tamen ista de origine Scaligeri diligenter sunt inquirenda. maximeque ista epistola Josephi Lugduni edita. Nam quod ad Scotisticam disciplinam attinet, ex ipsis exercitationibus ad Cardanum liquet. Multos indigne tractant tales; ut Copernicum, Erasmum Roterodamum etc.

GALLIA.

Regio. Nomina, & unde deducta.

H*ISPANIAM* ejusque pręcipuas Provincias perlustravi; Pyrenæos transgresso, *Gallia* se offert, Hanc, qua fere illam Methodo pecurram. Partem Europæ quę hoc tempore *Francia*, dictam olim multi memoriæ produnt γαλατίαν, ab γάλα Lac Latinis sonante, quod lacteos, id est, albi coloris Homines producat: Montibus (hoc enim addunt) nimium Solis ardorem inde excludentibus. Diodorus nomen natũ scribit ab *Galata* Herculis filia. Alij alia tradunt. *Celtogallatiam* Ptol. nominat lib. II, ceteriq; Græci. Ab γαλατία *Gallia* putatur formata, quã tamen vocẽ alij aliunde derivant. Hæc talia non tanti, ut Lectorẽ multis morentur. Certe *Galliæ* appellatio Latinis Scriptoribus olim fuit latissima, ut ex sequẽtibus plenius discemus. Hebræis *Tzarphat* vocari scribunt Postellus & Arias Montanus. *Francia* nuncupatur hodie ab Francis Germaniæ ad Rhenum Populis; qui vi Regionẽ hanc & armata manu occuparunt; vulgo *Le Royaulme de France*. Gallos Græci, *Celtas* universim & *Galatas* vocarunt. Iidem *Gomeritæ*, teste Iosepho, olim dicti fuerunt. Atque hæc breviter de nomine. Sequitur Situs & Quantitas. Eam

Situs

explicabo in Finibus, Longitudine, Latitudine, Circuituque. Quod ad fines Regni quod *Franciæ* nunc dicitur, ad Septemtrionẽ, qua quidem Germaniã Inferiorem respicit, Limes statui solet in ducta ab Caletibus in Argentoratensium usq; Agros Linea: quę ab sinistra relinquit Artesios, Hannonios, Leuceburgenses & alios; ad dextram Picardos & Lotharingos: qua vero Angliæ jacet obversa, vastus æstuosusq; Oceanus cui ab Vetere Britannia cognomen *Britannici*. Ad occidentem idem eam pulsat, ingenti facto in Aquitaniam Sinu, Oceanus. Ad Meridiem, qua quidẽ Hispaniæ adhæret, Pyrenęos habet Montes; qua vero apertior, liberiorq; & sui quasi fit juris placidiore, nempe Mediterraneo, terminatur Mari, quod ab ipsa *Gallicum*. Ad Ortum deniq; Alpibus separatur ab Italis, Iura ab Helvetijs, Rheno ab Germanis. Galliæ vel Franciæ (nam voces has ἀδιαφόρως usurpabo) Longitudo si ab Occasu recta in Ortum, ab Insula, inquam, Iuris Francici *Heyssant*, olim *Sena*, extremo Britãnię, quæ in Gallijs, Littori opposita, usq; ad Rheni ripam consideretur, milliarium Gallicorum est paullo amplius CCC; sin ut alij mensurandam censent longitudinẽ, ab Cauro vel Argeste in Vulturnum vel Euronotum, id est, ab Insula Normanniæ, *Aldernay*, quę Veteribus *Ebodia*, Niceam usque, supra trecenta, numerantur triginta, quantum fere Terrarum inter Parisios jacet & Romam. Latitudo ab Meridionalissimis ad Mare Mediterraneum Littoribus ad Caletensium usque urbem milliarium fere CCXXCV; quantum Itineris Parisios inter & Venetias. Circuitus supra mille viginti milliarium. Ea igitur est Quantitas; sequitur jam nunc Qualitas: cujus causa plurimum Clima. Subjacet parti quidem Quinti, totis autem sexto septimoque Climatibus, Parti quoque Octavi inter gradus latitud. XLI, & LII: Longitudinis autẽ XX & XXXVIII. Et licet univer-

Aeris tempories.

sim Ventis obnoxia sit plurimum Septemtrionalibus, propter Aeris tamen salubritatem & temperiẽ optimis Europæ Regionibus adcensenda. Constitutione felicissimã facit Claudianus: saluberrimã dicit Cæsar lib. III bel. Civ. fertilissimam hominũ Genitricem lib. II de Bell. Gall. Strabo ubi de Arvernis, & alij. Ager magnã partem est planus: amœnos hic ibi habens colles, interque eos valles jucundissimas: sua cum has, tum illos fœcũditate admirabiles. Arva bene culta Triticum aliasque Segetes luxurie magna producunt. Multum fert Gallia Frumenti, teste Strabone, Mi-

Soli fertilitas.

lij, Glandis. Nihil in ea ociosum, nisi qua paludes, aut Silvæ obstant. Vino abundat, eoq; optimo, idque partim suis Britannis, Normannis, Picardis, partim confinalibus Germanis, Belgis, Anglis, alijsque quibus uvarum maturitatẽ negare solet Aeris frigiditas, subvehunt. Auri quoque & Argẽti apud Gallos esse Metalla, testatur præter Strabonẽ etiam Athenæus; ea nunc creduntur exhausta. Ager, qui aliunde non occupatus omnis generis nutrit Armenta; quę faciunt, ut Carnis, Lactis, Butyri, Casei, Lanæ, rerumq; aliarum abundet copia. Franci omnes Gallias pacifice obti-

Imperium Majorum

nuerunt sub Rege Hlodoveo, qui primus omnium totius Gallię Monarcha est factus, primusq; Christi nomen professus, ea, quibus in hodiernum usque diem Francorum Reges utuntur, Trium Liliorum Insignia, cœlitus, ut volunt, accepta usurpavit. Regnasse post eum scribuntur successione nunc directa, nunc collaterali, Childericus, Hlotarius I, Cherebertus, Childericus II, Hlotarius II, Dagobertus Magnus, Hlodoveus II, Hlotarius III, Childericus III, Theodoricus I, Hlodove⁹ III, Childebertus II, Dagobertus II, Hlotarius IV, Chilpericus I, Theodoricus II, Childericus II. Hic anno Regni XI, Christi vero IↃ CCLI, auctoritate & jussu Zachariæ Pontificis, cui Pipinus vituperabilem & probosam Regis vitã, transmisso libello, depinxerat, Regni jure privatus ad Monachatum est coactus. In locũ ejus factus est Accusator ipsius Pipinus Caroli Martelli F. Pipini N. Brevis cognomine, ex præfecto & Majore Domus. Hunc sequuti commemorantur Carolus Magnus, Ludovicus Pius, Carolus Calvus, Ludovicus III Balbus, Ludovicus IV & Carolomannus, Carolus Crassus, Odo, Carolus Simplex, Rudolphus Burgundio, Lotharius V, & Ludovicus V, ultimus ex Caroli Magni posteritate: quo veneno necato habenæ Regni translatæ sunt ad Hugonem Capetum, primum Gallum, Comitem Parisiensem, Ducemq; Francorum & Burgundiæ titulo-tenus. Capeto successerunt Robertus Pius, Henricus I, Philippus I, Ludovicus VI Crassus, Ludovicus VII Iunior, Philippus II Adeodatus Augustus, Ludovicus VIII, Divus Ludovicus IX, Philippus III, Philippus IV, Pulcher, Ludovicus X Hutinus, Philippus V longus, Carolus IV Pulcher; cui sine prole mascula defuncto suffectus est Philippus VI Valesius, Caroli Valesiorũ Comitis I filius. Sequuti hunc Ioannes Valesius, Carolus V Sapiens, Carolus VI Benenatus, Carolus VII, Ludovicus XI, Carolus VIII Gibbosus, Ludovicus XII Caroli Aureliani F. Franciscus Valesius I Caroli Comitis Angolimensis F. Henricus II Valesius, Franciscus II, Carolus IX, Henricus tertius; cui Iacobitæ Monachi manu obtruncato legitimus pronunciatus est Successor *Henricus IV Borbonius*, Antonij Borbonij Ducis Vindocinensis F. Rex Navarræ *Galliarum Rex Christianissimus*. Sunt autem Galli alacres & ad arma proni, de quorum bellica virtute operæ pretium est audire Strabonem virum peritissimum, genere Cappadocem, eruditione Græcum, judicio priscũ, incolatu Romanum, terrarum multarum peragratorem: *Universa*, inquit, *natio eorum qui Galli nunc & Galatæ appellan-*

Majorum virtus.

tur Martis studio flagrans, animo est strenuo & celeri ad conserenda prælia: alioqui mente candida & simplici, & ab improbis moribus abhorrente. Itaque injuria lacessiti; conferti cœunt in certamina aperte, nulloque periculi adeundi respectu. Nemo etiam ignorat quanto fuerit olim Romanis, Græcis & Asiaticis terrori Gallorum nomen, quum quondã ab suis sedibus usq; ad Apollinem Pythium, atq; ad oraculum Orbis Terræ vexandum ac spoliandum profecti sunt: quum Romam ceperunt & incenderunt, Capitolium obsederunt, urbes in Italia condiderunt, *Mediolanum*, *Comum*, *Brixiam*, *Veronam*, *Bergomum*, *Tridentum*, *Vincentiam*: Quum recenti adhuc memoria Borbonius Romam vicit. Cæterum *Gallia* hodie non æque late patet atq; olim; nam & Italiæ pars ea, quæ inter Alpes & Anconam sita est Gallia Cisalpina quondam dicta fuit, nunc autem *Lombardia* appellatur: & Belgarum magna pars hodie Germaniæ adscribitur, quæ ex Cæsaris, & Ptolemæi, veterumque omnium descriptione ad Galliam pertinebat. Galliã enim *Transalpinam* quam Plinius *Comatam*, Ptolemæus *Celtogalliam* vocat, in tres partes divisere, *Celticam*, *Belgicam*, & *Aquitaniam*. Ptolemæus in quatuor, *Aquitaniam*, *Lugdunensem*, quæ eadem est cum Cęsaris Celtica, *Belgicam* & *Narbonensem*. Definiverũt eam Pyrenæis

G A L L I A.

Montibus, Rheno, Oceano & Alpium jugis: quum hodie quicquid a Caleto Orientem versus spectat, non Galliæ sed Germaniæ adcenseatur, & Rheni utramque ripam Germani late sibi vindicent. Vrbes præcipuæ sunt *Lutetia Parisiorum, Massilia, Narbona, Lugdunum, Pictavium, Burdigala, Neomagus, Iuliomagus, Aurelia, Rotomagum, Rupellæ*, aliæque plurimæ, de quibus in particularibus descriptionibus fusius. Lacubus non caret Gallia. Inter eos principis loci qui latinis *Lemanus*: plerisque Galliæ Lacus habitus. De quo cum peculiarem in hoc Volumine Tabulam habeat, plura hic non addam, eo Lectorem remittens. Quarta ab Opido Arverniæ Besso miliaris parte Mons est, inque eo Lacus late se extendens; tam altus, ut fundo existimetur carere. Nulla in eum, quod quidem intuentium oculis parere potest, influit Aqua. Si quis quid in eum projiciat, Tonitrua dicitur mox auditurus, Fulgetra visurus, Pluviam & Grandinem habiturus. Haud procul inde Crypta est, cujus os rotundum, vulgo, *Creux de Soulcis*: & Abyssus, cujus profũditas explorari nequit: & huic si quis injecto lapide aurem admoveat, Murmur percepturus auribus perhibetur ingens & mirabilem strepitum, Tonitruo ex remotioribus venienti locis non absonum. Æstivis mensibus etsi nihil injiciatur, Strepitus tamen in Cavitatibus intelligitur. Putantur inesse Venti, inter se quasi belligerantes. *Abitaci* ni vel *Avitaci*, cui ab avito nomen, Lacus in Arvernia apud Claromontem tam graphica est apud Sidonium lib. *II* Epist. *II* reique conveniens descriptio, ut hodie primum delineata videatur, qua dexter, qua lævus. De *Rubreso Lacu* legendus Pomponius Mela lib. *II* cap. quo Gallia Narbonensis depingitur: Plinius *Rubrensem* nominat. λίμνη Ναρβωνίτις Straboni est & Stephano. Lętatur etiam Gallia Fluminibus, quæ magna, quæ parva, innumeris. Nominat simul Fluvios non paucos Ausonius Eidyllio *III*, ubi de Mosella.

Vrbium nomina. — *Lacus.* — *Flumina.*

Non tibi se Liger anteferet, non Axona præceps,
Matrona non, Gallis Belgisque inter sita fines:
Santonico refluus non ipse Carantonus æstu,
Amnis, & auriferum postponet Gallia Tarnem;
Insanumque ruens per saxa rotantia late
In mare purpureum, Dominæ tamen ante Mosellæ
Numine adorato, Terbellius ibit Aturnus.

Et paullo post;

Te druna, te sparsis incerta Druentia ripis,
Alpinique colent fluvij, duplicemque per urbem
Qui meat, & dextra Rodanus dat nomina ripæ:
Te Stagnis ego cæruleis, magnumque sonoris
Amnibus, æquoreæ te commendabo Garumnæ.

Primum autem inter fluvios agmen ducunt *Sequana, Ligeris, Garumna, Rodanus*. Qui *Sequana* Lat., Σηκουάνα Ptol.; Σηκουανὸς Strab. Σηκόανος Steph. *Siban*, Benjamino, *Seyne* vulgo. Oritur in Burgũdiæ Ducatu, in Alseti Regione paullo amplius leuca versus Septemtrionem a Burgo, qui S. Sequano Sacer; duobus rivulis, quos inter Pagi jacent *Billij* & *Perriere*. Lustratis sectisque cum alijs, tum Lutetia Parisiorum, cui nobilissimam facit Insulam, Rotomagoque, Mare Britannicum vel Normannicum ostio satis lato irrumpit. Æstuarium ibi satis est navigantibus periculosum; ideoque provide magnaque solicitudine adeundum. Normannis vulgo vocatur *La Bare*. Sequana enim Mare ingressus repente contra Fluviorum ceterorum naturam refluit, horrendo sonitu ascendens ad hastæ longioris altitudinem. Inexpectata solent hic negligentibus & incuriosis oriri discrimina. Currens Sequana fluvios suscipit varios, in quis nobiliores ceteris, Antiquis etiam noti *Matrona*, vulgo *Marne*; *Esia, Oyse*, vel *Ayse* vulgo, *Axona*, vulgo *Ayne, Aisne* vel *Esne*. *Ligerim* secundo loco nominavi, ab Cæsare alijsque nobilitatum: λίγηρος (vel ut in alijs Codicibus melius, λίγηρις) & λείγηρ Strab. lib. IV & Ptol. Hodie *Loire* & *Leire*. Caput ejus in Pago Velauno: Locus vulgo *La Font de Leire*. Amplior est reliquis, ut merito *Pater Galliæ Fluviorum* audiat: aquæ Limpidissimæ. Facto inter varios Populos (Celtas ab Aquitanis olim ex Strabonis notatione dividebat) procursu, exonerat se in OceanumOccidentalẽ, inter Nannetes & Pictiones: ostio quatuor fere Leucas amplo, Pulvillis aliquot infesto: interius ad duas cum semi leucas Rupes sunt, quibus a Porcis cognomen. Ingentes & Navigiorum patientes excipit Fluvios non paucos, *Elaver*, vulgo *Allier*; *Carim*, nunc *Cher*; *Vigennam*, hodie *Vienne, Viane* & *Vignane*; *Meduanam*, hodie *Mayne*, & alios. *Garumna* sequitur, Cæsari Gallos ab Aquitanis disjungens: Strab. lib. IV Γαρούνας; Ptol. Γαρούνα; *Garonna* Frontino: quod nomen integrum hodieque retinet a capite ad Blaviam Castrum, ubi lingua Romana incipit. Nam inde *Geronde* & *Girunde* dicitur. *Gerunnam* etiam vocat Guilielmus Brito in sua Philippeide. Oritur ex Pyreneis haud procul opido, quod, vulgo *Cadalup*. De eo diligentissime Pomponius Mela lib. III: *Garumna ex Pyrenæo monte delapsus, nisi cum hiberno imbre aut solutis nivibus intumuit, diu vadosus & vix navigabilis fertur: at ubi obvius Oceani exæstuantis accessibus adauctus est, ijsdemque retro remeantibus suas agit, aliquantum plenior, & quanto magis procedit, eo latior fit, ad postremum magni Freti* (manet & nunc eadem facies) *similis, nec majora tantum navigia tolerat, verumetiam more Pelagi sævientis exsurgens jactat navigantes, atrociter utique, si alio Ventus, alio Vnda præcipitat*. Et quæ alia sequuntur de *Antro* Insula ad Garumnæ ostium sita. Non absimilia de eo tradit Claudianus in Rufinum lib. II.

Quousque rigat retro pernicior unda Garumnæ, Oceani pleno quoties impellitur æstu.

Hic hodie perlustratis cum alijs, tum Tolosa & Burdigala, Mari se miscet Aquitanico, duarum fere Leucarũ ostio; quod intrantibus occurrunt Scopuli, quibus ab Asellis cognomẽ. Septemtrionalior Nautis Belgis *Noorder-Esel*, Australior, *Suyder-Esel*, Pharum vel præaltam sustinens Turrim, quæ vulgo *La Tour Cordan*. Excipit navigeros Fluvios *Tarnim, Lo Tarn* vulgo; Gallice *Le Tar*; *Egercium*, Vasconibus hodie *Gers*; *Oldum* Arvernatibus & Montanis Cadurcis *Ooldt*, vel cum articulo *l'Old, l'Oolt, l'Ould*; *Duranium*, hodie *La Dordogne*, & alibi *Dordonne*, & alios. Vltimum *Rodano* dedi locum. Fluvius hic Scriptoribus omnibus & Græcis quibus Ῥοδανός, & Latinis notissimus. In universum Gallis nuncupatur *Le Rosne*: sed indigenis *Lo Ros*: *Eridanum* nominat Oppianus in Halieuticis lib. IV & Philostratus in Vitis Sophistarum. Plinius ab *Roda*, Rodiorum in illo tractu Colonia nomen impositum scribit. Oritur haud procul Danubij, Reni, Arolæ, Ticini aliorumque fontibus, prope montem, qui vulgo *Briga*. Lacum Lemannum apud Pagum Novam-Villam (*Neuf-ville*) ingressus, servato fere colore permeat, & ad Genevensium opidum egressus, rapido cursu pergens in mare Mediterraneum erumpit; septem ostijs, ut scribit Apollonius in Argonauticis; quinque, ut Diodorus & alij, tribus, ut Artemidorus apud Strabonem, Plinius & Ammianus; duobus, ut Polybius eodẽ Strabone teste, & Ptolemęus; pluribus, ut prudenter sibique, ne mendacij argui posset, cavens Livius: hodie quinque, & plura numerant nominantque Adcolę, *Gras Neuf, Gras d'Orgon, Gras Paulet, Gras Grãt, Gras d'Enfer, Gras de Passon*; quorum postremum, quod versus Massiliam fit, *Massaleoticum* appellat Plinius, *Massalioticum* Polybius; qui hoc *Primum* vocat, quod *ad Gradus* Marcellino & Antonino; a quo ceteris etiam Ostijs *Gradus* nomen inditum. Excipit Rodanus *Arvam*; *Ararim* hodie *Saone* vel *Sone*; *Isarim*, hodie *Isere*; *Drunam*, qui hodie *Droma* est, vel *Drosne*; *Druentiam* hodie

GALLIA.

dic *Durance*. Sed hæc de Fluminibus in præſentia ſufficiant. *Oceanus Britannicus* a Septemtrione, qua Angliȩ opponitur, eam pulſat, ut & ab Occaſu, uti ſupra diximus. A Meridie *Mare Mediterraneum*. Cum ad hoc, tum ad illũ Sinus Gallijs ſunt inſignes. Ad Oceanum eſt cumprimis ille, qui *Aquitanicus* Æthico, & alijs. *Tarbellicus Ancon* elegantiſſime apud Lucanum vocatur. Sinus etiam ad idem Mare ſunt non ignobiles, in quorum intimis receſſibus locata videmus, opida, Diepam, Conſtantiam, & alia. Ad Mare Mediterraneum *Gallicus* (Γαλατικὸς) ſinus eſt duplex, *Major*, & *Minor*. *Major* ea Mediterranei pars appellatur, ubi ſe in illud effũdit Rodanus. *Angulus Gallicus* M. Porcio Catoni; *Gallicus Sinus* κατ᾽ ἐξοχὴν Livio, Iuſtino & alijs. *Minor* apud Strab. ſcribitur ad Promontorium Montis Pyrenæi, quod *Aphrodiſium* dicitur. Hic *Salſus* vocatur Melæ. *Gamblacitanum* etiam ſinum ponit ad Galliam Narbonenſem Antoninus. Portus, ut hodie, de quibus plene Lucas Aurigarius charta V, & quatuor ſequentibus, ſic olim habuit Gallia celeberrimos. Principem obtinet locum *Staliocanus*, *Vindana*, *Brivates* & alij quidam veteribus nominati. Qui *Staliocanus* Ptolemæo, alijs *S. Paul de Lyon* in Britannia exiſtimatur, *Roſcou* alijs: quibus ut ſubſcribam, facit, quod poſterior priore multo ſit fidior & commodior, quamvis enim oppoſitam habeat inſulam, cui cognomen vulgo *De Bas*, facilem tamen & tutum ſeptemque altum hodie ulnas, utrimque præbet navibus ingreſſum. Priori, cui ab D. Paullo nomen, minax objacet Taurus (Inſula eſt, vulgo *Le Taureau*) qui circumpoſitas habet rupes innumeras & latentes & eminentes; a quibus magnum nautis male providis creari ſolet periculum. Haud procul inde in eadem Britannia verſus Meridiem poſt flexum Promontorij Gobæi, *Vindana* occurrit portus. *Fenſtiers* hodie, vel *Conqueſt*, Iovio male *Breſt*. Adſcribit hinc Βριϰάτην Portum Ptolemæus. Nomen hodie fere retinet, *Breſt*, Sequitur apud eundem Σηϰώρ Portus: *Luſſon* vel *Luxon* hodie. Hinc *Santonum*, Portus Ptol. ſcribitur, hodie *La Rochelle*, ut arbitratur Villanovanus. Succedunt Montes & Silvæ. Quod ad montes, Gallia alijs, quam alijs locis eſt montoſior. Eminent hic Delphinatus, Provincia, Sabaudia, & Burgundia. Andegavenſis ager ſuos etiam habet montes, qui in Britannorum Pictonumq; fines late ſe inſinuant. Montes Galliæ cum primis celebrant veteres ſcriptores *Cebennam*, *Vogeſum*, *Iuram*. *Cebenna* mons eſt, qui, ut Cȩſar ſcribit, Arvernos (*ceux d'Auvergne*) ab Helvijs (*ceux de Vivaretz*) diſtinguit. *Gebennã* Plin. *Gebennas* Lucanus & Auſonius nominant; *Gebennicos* Mela. Vera genuinaq; ſcriptura eſt, ut Scaliger ſuis ad Merulam literis monet, *Cebenna* per C. Dici enim hodie *Montagnes de Cebenes* & *Cevenes*; ut rectius Κεμμενοὶ Ptol. & Strab. *Cebennæ* Latinis quibuſdam dicantur. *Cebenne* Vineto, Nozoreno, Villanovano, *Montagnes d'Auvergne* nominantur. Horum montium pars hodie *Tarara*, teſte Gulielmo Budæo lib. 4 de Aſſe, qui Lugdunũ euntibus eſt ſuperandus. In vertice ſedes viſitur Petræ inciſa, cui mercatores imponunt eos, qui mercatum Lugdunenſem nunquam frequentarunt: vulgo *La Chaire de Verité* vocatur. Iurare namque coguntur veritatem, Lugduni fuerint unquam, nec ne: eoque nomine nonnihil, quo genio ſimul indulgeant, polliceri. *Vogeſus* Galliȩ mons Cæſari lib. de bel. Gallico 4, Lucano lib. 1, Plin. & alijs. *Vocetus* vel *Vocetius* corrupte dicitur apud Tacitum lib. 1. Hiſtoria. & alibi, ut jam ab doctis viris notatum. Alpium nomine a Strabone deſcribitur lib. 4. Hodie *Mont de Faucilles*, aliiſque nomenclaturis indigetatur. Separat Burgundiam Alſatiamque ab Lotharingia. Provomit Moſam, ut etiam teſtatur Cæſar, & infinitos alios fluvios, quorum plerique Rhenum petunt. Pars unde Moſella profluit *Kratzer* appellatur: quod habere ſe tradit Ortelius ex libello MS. Magni Gruberi, in quo Rhenum deſcribit: addens, tractum hunc *Eſtaye* Gallice, & *Auff der Stay* nuncupari in Chorographica Lotharingiæ Tabula, juſſu & impenſis Ducis ab Iohanne Scyllio accurate delineata: nihilque ibi, eodem Scyllio teſte, prȩter Aſarum herbam provenire. Gignit Vogeſus in valle Leberia Argentum purum; ſed, ut notat Munſterus, non ita multum. *Iura* Galliæ dicam Mons, an Germaniæ? Olim fere totus Galliæ: quum Helvetia Belgicæ adcenſeretur; Hodie magna etiam parte Germaniæ. Initium ejus ſtatui ſolet in finibus Baſilienſium, juxta Rhenum, e regione Waldzhuti. Altus eſt, multiſque & ingentibus ſubnixus ſaxis. Meminerunt ejus Cæſar, Pl. alij, Ptol. Ιȣράσσος eſt; Strab. Ιȣράσιος & Ιο'ερας. Ævo noſtro Accolis Incoliſque pro ratione locorum alijs atq; alijs vocatur nominibus. Haud procul Arce Haſburgenſi prope Burgim (opidulum eſt ſic dictum Idiomate Germanico a Ponte, qui hic ſuper Arolam ex uno Arcu) *Botzberg* audit; a pago *Botzen*, qui cum multis alijs pedi montis adlocatus. Hanc Iuræ portionem *Vocetum* vel *Vocetium* eſſe Cornelij Tac. cenſent Munſterus, Schudus, Lazius, & alij. Ortelius tamen apud Tacitum *Vogeſum*, de quo ante, legendum eſſe minime dubitat. Eſt eadem hac montis parte vallis ingens cui nomen *Frickthal*, a pago cognomine. Occurrunt & aliæ hic ibi valles, ut obiter hoc dicam, *Lauffen-thal*, & *S. Imers-thal*, & ſimiles; quarum tamen nulla montem per tranſverſum penetrat. Vbicumque volueris trajicere, opus eſt alta ſcanſione. Inter Ararim porro & Farſpurgum hic mons appellatur *Schaffmat*, quod Latinis *Ovinum* ſonat *pratum*. Inter opidum *Olten* & Humburgenſem præfecturam dicitur *Nider-Hauwenſtein*, *Inferior ſectus lapis*: per ſaxa enim factum eſt iter. Inter Walnburgum & Balſtallium *Ober-Hauwenſtein* vocatur, *Superior ſectus lapis*: ubi currus onuſti grandibus funibus per montis declivitatem demittuntur. Occaſum verſus procedendo *Waſſer-fal* nuncupatur, id eſt *Aquæ ruina*. Vlterius eundo *Iurten* ab Sabaudis, priſco fere nomine, appellatur. Brachium, quod ſe extendit Baſileam verſus uno ab urbe milliario, juxta Burſam fluvium, *Blouwen* dicitur creſcitque non parum in altitudine & aſperitate quouſque Delſpergum veneris, ubi rurſus in planiciem diducitur. Vlterius, verſus *Bellele* Monaſterium Gallicum procedendo, rurſum creſcit, at deinde iterum evaneſcit ſpacio unius milliarij: hinc iterum ſaxoſum horrendumq; montis jugum ab Oriente in occaſum extenditur: quod pervium feciſſe ſcribitur Iulius Cæſar perforato in portæ formam ſaxo. Portam hanc nominant alij *Pierre-port*, *Petræ portam*; alij *Pierre-pertus*, *Petram pertuſam*. Deſcriptam vere accutateque ab Sebaſtiano Munſtero, Merula, qui eam aliquando tranſgreſſus, teſtatur. Inſcriptionem ſupra portam ſatis claram idem deprehendit, niſi quod primæ vocis litteræ reliquis magis ſint extritæ;

N.... AVGVSTI VIA DVCTA PER ARDVA MONTIS
FECIT ITER PETRAM SCINDENS IN MARGINE FONTIS

Per hunc fontem intelligit Poeta Byrſam amnem, qui ibi ex petra magna aquarum vi erumpit. Procurrit inde Iura verſus Libonotum inter Helvetios Sabaudoſque, quos ad Vulturnum reſpicit, & Burgundos, quos ad Caurum relinquit. (unde & apud Cæſarem lib. primo duobus locis Iura Sequanos ab Helvetijs dividit) ſecus varios Lacus, quorum prȩcipuus Lemannus; ubi longe lateque *Mons S. Claudij* nuncupatus ad Rodanum tandem terminatur. De alijs, qui ad Gallias etiam nonnihil ſpectant, de *Pyrenæo*, inquam, dixi, in deſcriptione Hiſpaniæ; deque Alpibus differam, ubi Italiam percurrendum mihi erit. Silvæ Gallijs ſunt frequentes, non tamen, ut alijs in regionibus magnæ, non denſæ, non ita dumis horridæ. Apud Cenomannos variæ ſunt, *Les foreſts de Verſay*, *Longoulnay*, *Perſi*, *Sille*, *Charnay*, *Audain*, *Maine*, *Conciſe*: apud Britannos inferiores, *de Boſtblanc*, *de Toriant*, *de Guierche*; apud Pictonas, *les Foreſts de Mouliere*, *Dyne*, *Broſſe*, *Ligne*, & aliæ; apud Bituriges *Silva Roberti* cum alijs viſitur: apud Andegavos,

Mare. *Portus.* *Montes.* *Silvæ.*

GALLIA.

Lourfaie & *Marfon*. Totus Bononienſiũ Ager una quaſi obſeſſus eſt Silva, cujus partes, *Les bois de Surene, Celles, Hardelot, Dalles, Bourſin*. Apud Veromanduos haud procul Perona Nemora ſunt *Recoigne* & *Bouhan*; Apud Picardos *Bois de Baine, de Beaulieu, de la Fere, de Couſſy*. Nec ſuis caret Silvis Lotharingia, *Warned, Waldt, Le Bandois, Bois de Mondon, de Heyde, de S. Benoiſt, de la Voyge, Mortaigne, Doſeyne*. In Burgundijs multæ ſunt Silvulæ, quarum nunc non occurrunt nomina. Alias prætereo, quæ paſſim per Gallias hic ibi ſparſæ. *Arduenna*, potiſſima parte eſt in inferiore Germania, ideoq; ibi deſcribenda. *Gallicam* vocat Claudianus; & *Silvam Galliæ maximam* Cæſar lib. ſexto de bello Gallico, quod olim eſſet in Gallia Belgica. Gallos vero admodum deditos religioni, atque inter primos fuiſſe qui Chriſtanam religionem amplexi ſint, & ſemper præ reliquis eam ſervaverint & coluerint, non ſolum veterum ſcripta & monimenta: ſed etiam magnifica Templa, aliaque religioni loca deſtinata teſtantur, quæ in urbibus, & pagis ubique magno numero conſpiciuntur. Certe in una urbe Pariſienſi lxix univerſim numerantur: inter ea maximum *Cathedrale D. Virginis*; quod jactis ab Philippo Auguſto anno 1191, fundamentis, ſerio ædificari cœptum an. 1257, D. Ludovico regnante, ex Galliæ miraculis præcipuum. Columnis cxx ſuſtinetur. Longitudo paſſuum 174. Latitudo 60: altitudo 100. Chorus lapide cinctus: hiſtorijs ex veteri novoque Teſtamento inſculptis. In ambitu habet Sacella 45 ferreis Clathris munita. Vniverſim portæ 11. In fronte tres biforæ, ſtatuis 28 Regnum inſignes. Ad latera Turres viſuntur, ſeu moles verius Campanariæ, altitudine 34 cubitorum. Campana maxima, cui ab Maria Virgine cognomen, viginti viros flagitat pulſanda, ſonitus ſereno cœlo per ſeptem leucas auditur. Infinitum eſſet reliqua Templa quæ hic & alijs in locis viſuntur deſcribere. Infinitum Abbatias, Cœnobia, Monaſteria, Xenodochia, Noſocomia, Ptochodochia & Orphanotrophia. Quid vero dicam de Arcibus, quid de conſpicuis Regum Palatijs? Quid de Magnatum & Equitum Ædibus pulcherrimis? Quid de alijs tam publicis quam privatis ædificijs? De his ego tacere malo, quam parum dicere. Academiæ a Mercatore enumerantur. Ex his omnibus tanquam ex multis Equis Trojanis, innumeri docti viri, Theologi, Iuriſconſulti, Medici, alij exierunt: quos uno ductu enumerare ſi conarer, maximum mihi quidem conciliarem laborem, lecturis vero tædium. Nobilitas ſane Gallica (quæ frequentiſſima eſt) hodie tam pertinaci diligentia, ut hoc univerſim dicam, tamque adſiduo labore meliorum literarum ſtudia perſequitur, adeoque in omni diſciplinarum artiumque genere excellit, ut nuſquam terrarum magis. Videre ibi eſt ſummo loco natos illuſtribuſque ortos familijs noctes dieſque inhærere chartis, & nunquam non Muſarum ſacris operari. Sunt qui de quacumque re in medium prolata expeditiſſime poſſunt, methodo admiranda, ex tempore & abſque ulla præmeditatione per horas aliquot, non fine audientium ſtupore diſſerere. Bibliothecæ in hoc regno variæ, cum primis Pariſijs *Regiæ Majeſtatis* & *S. Victoris*, ut alias publicas & privatas prætercam optimis rariſſimiſque cum editis, tum manuſcriptis refertas libris. Ad mores venio. Gallos acutos ingenio, & ab doctrina minime alienos eſſe, teſtantur Diodorus & Strabo. Commendat illorum in bonis litteris ſtudia non uno in loco Symmachus: Marcus Portius Cato Originum lib. 11 apud Chariſium Soſipatrum: *Pleraque Gallia*, inquit, *duas res induſtrioſiſſime perſequitur, rem militarem & argute loqui*; ne neſciamus veteres Gallos inter alias gentes Eloquentiæ gloriam reportaſſe. Et hinc Iuvenalis:

Opera publica.

Academiæ Bonarum artium ſtudys celebres viri.

Bibliothecæ.

Mores.

Gallia Cauſidicos docuit facunda Britannos.

Ingenium ſimplex, nullaque devinctum malignitate (egregia hæc veterum Gallorum laus) tribuit illis Strabo. Pronunciat de ijs oculatus teſtis Iulianus, quod adulari neſciant: ſed libere ac ſimpliciter cum omnibus æquabilique jure vivere: Venerem Nuptiarum Deam & Bacchum lætitiæ datorem conjugij, proliſque, ut fabulantur Poetæ, & vini, quantum cuique libeat, potandi gratia tantum noviſſe. Quæ his alijſque talibus adverſantia nonnulli proferunt, ut convitia, & tanquam ab maligna mente manuque profecta, ſunt exaudienda. Nam quis non videt, lectis veterum ſcriptorum de Gallorum indole monimentis, factaque cum genio, qui ijſdem hodieque eſt, commiſſione, falſum eſſe quod tradit Servius, Gallos pigrioris eſſe ingenij: quod Iulius Firmicus, ſtolidos: quod Iulianus, quaſi ſui oblitus, ſtupidos, & ruſticitatem amantes; quod Polybius, doctrinæ & artibus operam non dare: quod idem cum Diodoro, Athenæo & Clemente Alexandrino, infidos eſſe, crapulæque & ebrietati deditos; quod Livius Polybiuſque, molles eſſe & effœminatos: quod Mela, Auri avidos, ſuperbos, ſuperſtitioſos: quod Solinus, vaniloquos: quod denique pecuniæ inſatiabiles eſſe, Plutarchus in Pyrrho. Fatendum nihilominus multa Gallis inſtillata aliorum populorum commercio. *Nemo Gallos*, ait Florus lib. 111 cap. 10 *tantum feroces dixerit, fraudibus agunt.* Avidos Iurgiorum docet Ammianus lib. 15. Reprehendit etiam Diodorus in Gallis quandam linguæ intemperantiam, ſermone notans eos uti brevi & ſubobſcuro; multa ex animo dubia loqui, plurima ad jactantiam in ſuam laudem dicere, & ad cæterorum contemtum: minaces eſſe ac detractores, opinioneque inflatos. Iactantia illa ab Strabone etiam eſt animadverſa. Atque ea Gallica oſtentatio eſt, quæ ab Cæſare lib. 7 nominatur, & multis reliquorum librorum exemplis adprobatur. Talis eſt libro 1, Helvetij Diviconis elatio, dum Helvetiorum virtutem extollit, Romanæ cladis memoriam objicit, Cæſaremque minitando, admonet, ne committat, ut is locus, ubi Romani conſtitiſſent, ex calamitate populi Romani internecione exercitus nomen caperet aut memoriam proderet. Sic Vercingetorix in concione jactat ſe unum conſilium totius Galliæ effecturum, cujus conſenſui ne orbis quidem terrarum poſſit obſiſtere. Quod ad veterum Gallorum religionem, cultumque in rebus ſacris ſervari ſolitum flocci faciendus eſt M. Tullius oratione pro M. Fonteio ſcribens, *Gallos minime ulla religione moveri*. Audiendus potius Livius; qui, etſi in cæteris ſatis huic genti iniquus, *negligentem tamen haudquaquam religionis* adfirmat: Et Cæſar lib. 7 belli Galli. cui penitus cognita hæc natio, dicit eam *admodum deditam religionibus*. Idem Cæſar; *Deum maxime Mercurium colunt: hujus ſunt plurima ſimulacra; hunc omnium inventorem artium ferunt; hunc viarum atque itinerum ducem: hunc ad quæſtum pecuniæ mercaturaſque habere vim maximam arbitrantur. Poſt hunc Apollinem & Martem, & Iovem & Minervam: de his eandem fere, quam reliquæ gentes habent opinionem; Apollinem morbos depellere: Minervam operum atque artificiorum initia transdere; Iovem imperium cæleſtium tenere; Martem bella gerere.* Celtas *Iovem* colere atteſtatur Max. Tyrius, cujus ſignum altiſſima quercus. *Dianam*, eamque *Epheſinam* templum habuiſſe apud Maſſilienſes, Strabo teſtis eſt: & apud Gallo-Græcos *Dianam* cultam, Polyænus lib. 8, & Plutarchus de virtutibus mulierum commemorant. Sed & aliam coluerunt Galli *Dianam*, *Arduennæ* cognomine, quam in Arduenna Silva maxime locum habuiſſe, cultamque fuiſſe, vero eſt ſimile. *Eſum* ſive *Heſum*, *Teutatem* & *Taranem* Deos habuiſſe Gallos, Lactantius, Lucanus & Minutius Felix referunt; ſed *Martem*, *Mercurium*, *Iovem*, hos plerique docti interpretantur. *Belenus* Gallorum Deus eſt apud Auſonium, qui *Belis* apud Herodianum in Maximinis; idem fortean cum *Tibilene* Tertulliani in Apologetico, qui Græcis alijſque Apollo, putatur fuiſſe. Colebatur & apud Gallos *Abellio*, de quo monimenta extare notat in Conventis Novem populaniæ vir nobiliſſimus Ioſephus Scaliger ad Auſon. lib. 1. cap. 9. *Herculem* etiam *Ogmij* nomine coluiſſe Gallos auctor eſt Lucianus in Hercule

GALLIA.

cule Gallico. Galli autem veteres Deos suos in dextram conversi adorabant, Athenæo scribente. Sic Plinius lib. 28 cap. 2. *In adorando dextram ad osculum referimus, totumque corpus circumagimus; quod in lævum fecisse Galliæ religiosum credunt.* Dijs homicidio alijsque rebus sacrificabant, Marti imprimis, teste Cæsare, qui ita; *Huic, quum prælio dimicare constituerint, ea quæ bello ceperunt, plerumque devovent quæ superaverint; animalia capta immolant, reliquasque res in unum locum conferunt; multis in civitatibus harum rerum exstructos tumulos locis consecratis conspicari licet: neque sæpe accidit, ut neglecta quispiam religione, aut capta apud se occultare, aut posita tollere auderet; gravissimumque ei rei supplicium cum cruciatu constitutum est.* Eadem fere apud Diodorum Siculum legimus. *Mercurio* quoque Gallos humanas hostias cędere, Minutius Felix auctor est. *Maior ætas,* inquit Tertullianus in Apologetico, *Mercurio prosecatur.* Adeo ut satius fuisset, quemadmodum scribit Plutarchus de superstitione, Galatis, si nullam omnino habuissent notionem Deorum; quam Deos esse existimarent, qui hominum mactatorum cruore mulceantur, maxime solenne hoc sacrificium & Victimam putantes. Hic autem hominum apud Gallos usus non in sacrificijs solum fuit, verum etiam in divinationibus. Notat Strabo Gallos, hominis Sacris devoti tergum ense ferire solitos, exque ejus palpitatione ariolari. Apud fortium Virorum Busta, Oraculorum captandorum caussa abnoctare solere, scriptum reliquit Tertullianus de Anima. Verbenaca herba hos etiam sortiri, & Responsa præcini, commemoratur a Plinio. Nullum autem Gallis Veteribus Sacrificium erat sine *Druide,* inquit Diodorus. Fuerunt *Druidæ* olim apud Gallos clari sacerdotes sicut & *Bardi* de quibus Lucanus.

Vos quoque qui fortes animas, belloque peremptas
Laudibus in longum Vates dimittitis ævum,
Plurima securi fudistis carmina Bardi;
Et vos Barbaricos ritus, moremque sinistrum
Sacrorum Druidæ positis repetistis ab armis.
Solis nosse Deos, & cœli numina vobis
Aut solis nescire datum. Nemora alta remotis
Incolitis lucis: vobis auctoribus, umbræ
Non tacitas Erebi sedes, ditisque profundi
Pallida regna petunt: regit idem spiritus artus
Orbe alio: longæ (canitis si cognita) vitæ
Mors media est. -------- *Inde ruendi*
In ferrum mens prona viris animæque capaces
Mortis, & ignavum est rediture parcere vitæ.

Atquæ hæc de Moribus Gallorum in Sacris: nunc de eorundem ritibus in prophanis pauca subjiciamus. Gallos ad Concilium armatos venire solitos, testatur Livius: In his (loquitur de Gallis) *nova terribilisque species visa est, quod Armati (ita mos gentis erat) in Concilium venerunt.* Scribit Strabo id in Gallorum Concilijs usitatum fuisse, si quis orantem interpellaret, progrediens Minister publicus districto gladio adjectisque minis, silentium imperabat; quod si non adquiesceret, idem iterum tertioque faciebat: denique de Sago interpellatoris tantum amputabat, ut reliquum inutile redderetur. De ipsa porro re loquentem audiamus Cæsarem. *Gallorum,* inquit, *subita & repentina Consilia; in Consilijs capiendis mobiles, & novis plerumque rebus student. Est autem hoc Gallicæ consuetudinis, ut & Viatores etiam invitos consistere cogant, & quod quisque eorum de quaque re audierit aut cognoverit, quærat: & Mercatores in Opidis Vulgus circumsistat, quibus ex regionibus veniant, quasque res ibi cognoverint, pronunciare cogunt: & his rumoribus atque auditionibus permoti, de summis sæpe rebus consilia ineunt: quare e vestigio pœnitere necesse est, quum incertis rumoribus serviant, & plerique ad Voluntatem eorum ficta respondeant.* De Celtis hoc Stobæi non negligendum : apud hos nempe gravius animadverti in eum, qui Peregrinum, quam qui Civem occiderit : huic enim Exsilium, illi Mortem Pœnam statui. Notat idem Cæsar, Gallos, ubi major atque inlustrior res incideret, eam clamore per Agros Regionesque mira celeritate significare solitos: hinc alios deinde excipere, & proximis tradere. *Liberos suos,* ut idem scribit, *nisi quum adoleverint, ut munus Militiæ sustinere possint, palam ad se redire non patiuntur : Filiumque in puerili ætate in publico in conspectu* Patris *adsistere turpe ducunt. Viri quātas pecunias,* codē memorante, *ab Vxoribus Dotis nomine acceperint, tantas ex suis bonis æstimatione facta, cum Dotibus communicant : huius omnis* Pecuniæ *coniunctim ratio habetur, fructusque servantur. Vter eorum vita superarit, ad eum pars utriusque cum fructibus superiorum temporum pervenit. Viri in Vxores, sic uti in Liberos, Vitæ Necisque habent* Po*testatem* Gallorum mulieres speciosas, magnitudine & robore Viris similes, facit Diodorus; fœcundas & bonas educatrices; sive ut Strabo, pariendo educandoque felices. Fuit & Gallis usitata more reliquarum Gentium Servitus. P*lerique,* ait Cæs. lib. VI, *quum aut ære alieno, aut magnitudine Tributorum, aut iniuria* Potentiorum *premuntur, sese in servitutem dicant Nobilibus, in hos eadem omnino sunt jura, quæ Dominis in Servos.* Tractabantur tamen humanius liberaliusque, quam apud Romanos. Domini namque Galli suos obæratos, atque, ut Cæsar voce Gallica appellat, *Ambactos,* honoris quodam loco circum se habebant, eorumque opera in bellis utebantut. Fictilia porro in usu habebant, Diodoro teste, densa ac Floribus distincta.

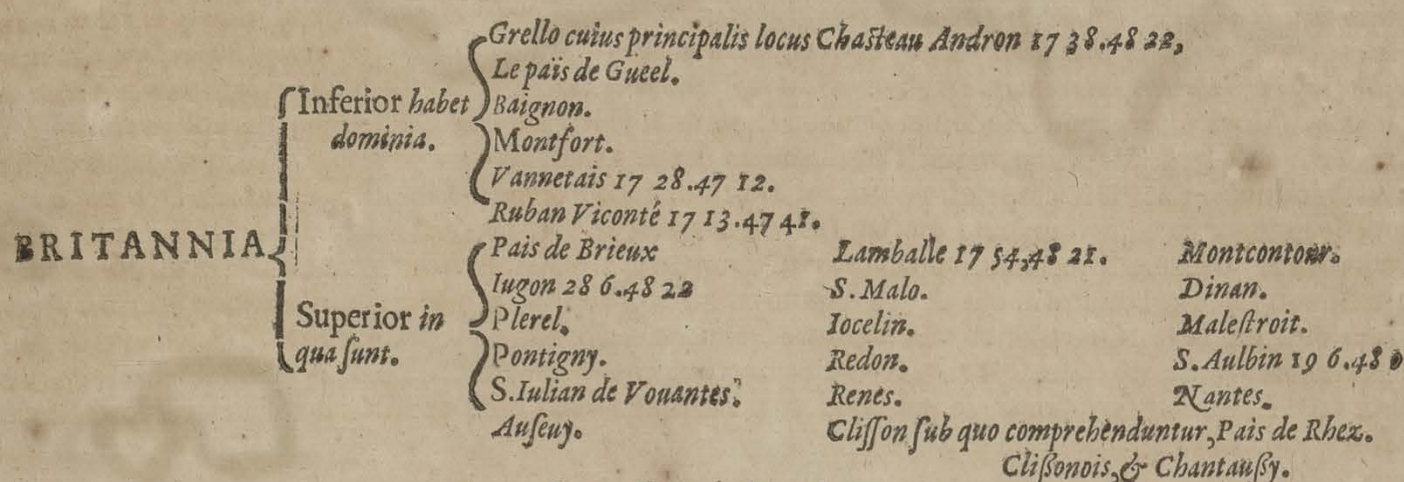
Victus.

Cænabant sedendo omnes non in sedibus, sed in solo, superstratis Luporum aut Canum Pellibus (in Toris apud Strabonem.) Ministrabant eis Pueri Iuniores, ætate tenera. Iuxta eos Ignes fiebant, ijsque adposita visebantur Ollæ, & Verua Carnibus plena; maxime suillis, tam recentibus quam salitis; sed & omnis generis Carnibus : plerumque vero Cibus erat cum Lacte, ut scribit Strabo. Audiamus hic Athenæum ex Posidonio, sic fere Latine sonantem : *Celtæ fæno substrato Libationes propinant super ligneis mensis, a terra parum exstantibus. Panis & is paucus* (Panem hunc Fermento leviorem eos facere, adnotat Plinius) *Cibus est. Caro multa elixa in aqua vel super prunis, aut in Verubus assa : hanc Leonum modo ambabus manibus Artus integros tollunt, morsuque dilaniant; & si quid ægrius divellatur, exiguo id cultello præcidunt. Adponunt in Convivijs* Pisces, *qui Fluvijs adcolunt, Interiorisque & Exterioris maris littoribus; & eos cum Sale, Aceto & Cymino (quod etiam* Potioni *injiciunt) assos.* Et paullo post : *Locupletes vinum bibunt ex Italia petitum vel Massiliensium regione, & id merum, interdum Aquæ paullulum affundentes.* Hactenus ille. Sed & ex fruge madida Potum ad Ebrietatem fecisse, Plin. est autor lib. XXII cap. ult. Ex Hordeo Potum, quem *Zythum* appellabant fecisse; & alium ex aqua, in qua favum Mellis laverint; Diodorus tradit.

Vestitus.

Quod ad Vestitum, *Saga* ferebant, notante Strab. eaque densa ex Lana texebant, *Lænas* vocantes. Hujusmodi *Saga* scribit Plin. lib. VIII cap. XLVIII *Scutulis* dividere Gallos instituisse. Quæ Pli. *Scutulæ,* Diodoro sunt πλινθία. Per quæ nihil aliud illi intelligunt, Nobilissimo Viro Iosepho Scaligero notante, quam quas Galli hodie vocant, *Lausangias,* quasi *Laurangias,* ab Lauri folio, quod habet Rhombi figuram. *Bracis* porro (quæ quod Gallorum essent, Tegmen barbarum Tacito) utebantur Galli *circum extentis,* vel *Laxis.* Loco Tunicarum apud Strabonem Vestem habent Galli Fissilem manicatam usque ad pudenda & nates demissam. Manet hodieque forma in isto Vestis genere, quod nobis vulgo P*allatrock* vel contracte P*alt-rock.* Annulis dicit uti in Digitis, nihil distinguens Diodorus; in medio tantum, Plin. natur. hist. lib. XXXIII cap. I. Sed de his satis, ad specialiora Galliarum pergo.

BRITANNIA, NORMANDIA, BEAVSSE, POICTOV, BERRY.

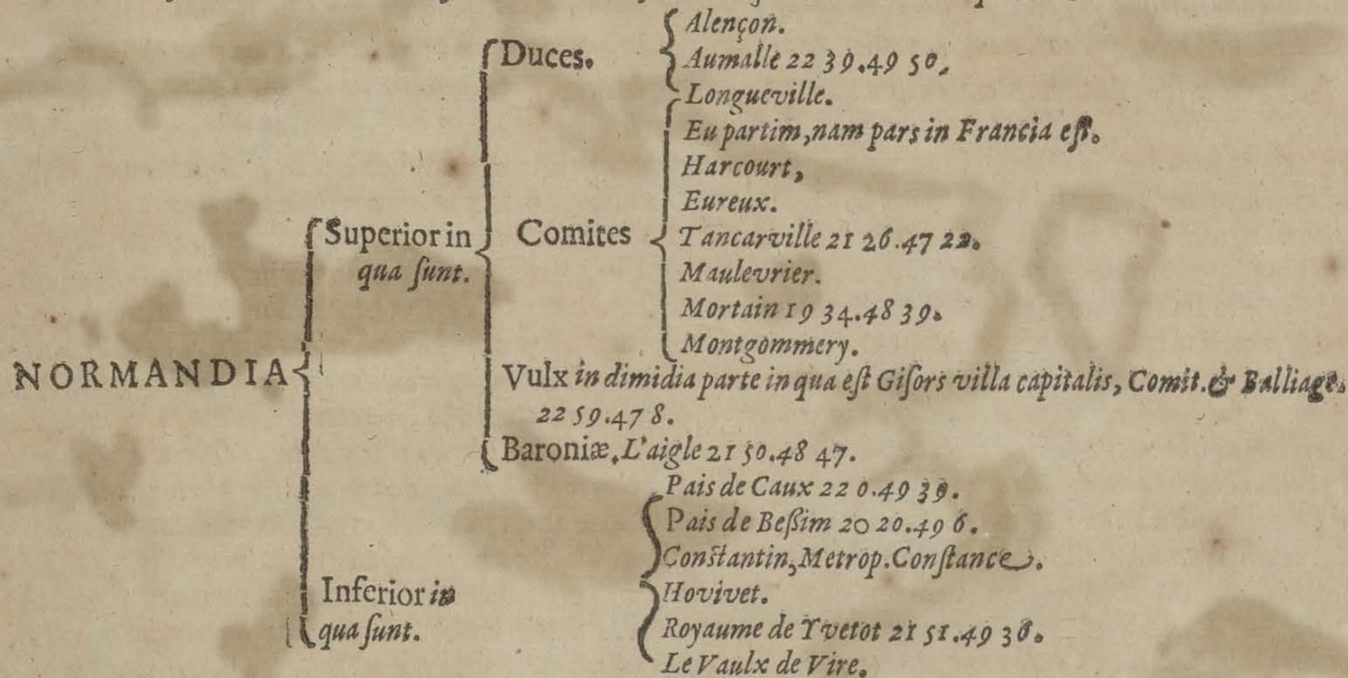

Status Ecclesiasticus Britanniæ.

Archiepiscopus *Dolensis in Dol. Hoc sub se habet Episcopos: Nannetensem Nantes, Venetensem Vannes, Briocensem S.Brieu, in his tribus Gallice & Britannice loquuntur.*

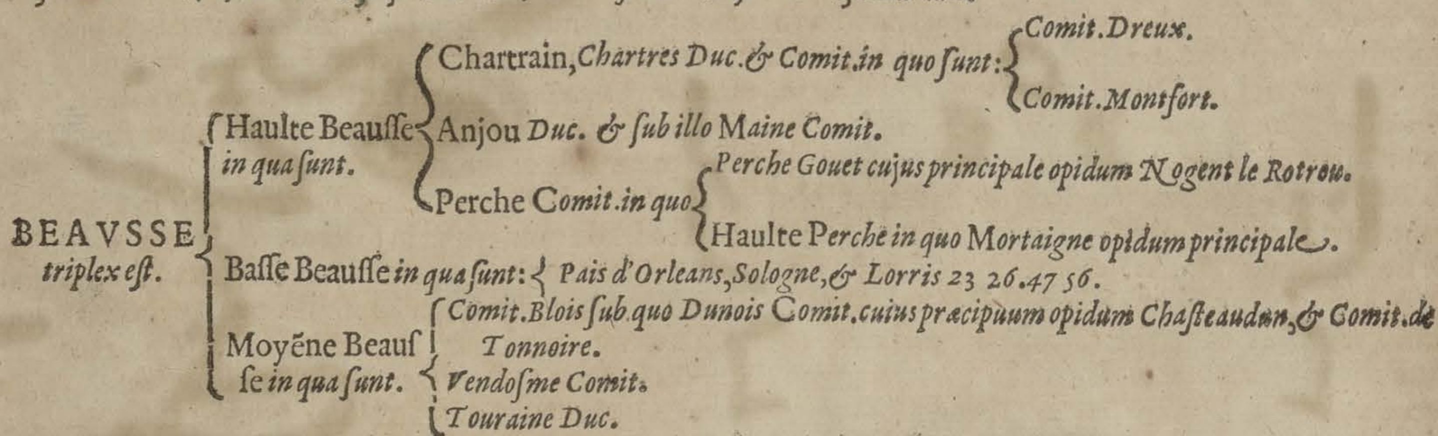
Carisopitensem Corneuaille 17 23. 48 22. Leonensem S. Pol de Leon, Trecorensem Treguir. In quibus Britannica tantum lingua, quam vocant Briton Britonant in usu est, quam veterem Troianorum linguam esse putant.

Maclouiensem S.Malo, & Redonensem Renes. In his, ac Dolensi Gallice tantum loquuntur.

Status Ecclesiasticus Normandiæ.

Archiepiscopus *Rothomagensis Roan, cui subsunt Episco.* Sagiensis Sees *21 16. 48 42. Constanciensis Constance, Lexoviensis Lisieux 20 10. 47 4. Abrincensis, Auranches, Baiocensis Baieux, Ebroicensis Eureux.*

Status Ecclesiasticus in Beausse.

Archiepisc. *Turonensis, Tours habet sub se Cenomannensem, Le Mans, & Andegavensem Angiers.*

Episcopus *Carnotensis Chartres subest Senonensi in Campania, & item Aurelianensis.*

POICTOV & BERRY *peculiaribus tabulis latius declarabuntur.*

Hæc pro magna parte collegi ex Itinerario Gallico intitulato La Guide des Chemins de France.

Medius Meridianus 19.0. reliqui ad hunc inclinantur ratione 46 40. & 49 0. Parallelorum.

Britannia, Normannia, Belsia.

BRITANNIA, vulgo *Bretaigne*, nomen, jura, leges, incolas a Britannis, quos nunc Anglos dicimus sortita est, qui sedibus ab Saxonibus pulsi in ea consederunt, Vortigerno regnante, a quo evocati ad defensionem adversus Scotos fuerant. Fieri etiam potest ut ante id tempus in hac Galliæ parte Britannorum fuerint coloniæ, quæ tunc auctæ exsulibus Britannis, quam vim domi passi fuerant, Aremoricis (nam hi quondam insederunt hæc loca) intulerunt. Scaliger in urbibus:

Regio. Vnde dicta.

Vicit Aremoricas animosa Britannia gentes,
Et dedit imposito nomina prisca jugo.

BRITANNIA
&
NORMANDIA
cum confinib⁹
regionibus
MARE
het Caniel à Belgicis
BRITAN
Angliæ pars
BRET
AIG
NE
OCC
ANUS
AQUITANICUS
OCCIDENS
Miliaria Gallica communia
Arguaigne scopulus sub mari tribus ulnis.

vulgo
dicitur
Picardiæ
pars
Amiens
Roan
FRANCE
Paris
Maine
BERRY
LYMOSIN
SAINTONGE
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

Vnde & olim *Armorica* fuit appellata: præcipue qua ad Mare vergit, ubi nunc Inferior est Britannia. *Ar-mor* enim veteribus Britannis nihil aliud, quam *ad Mare* vel *supra Mare*, teste Camdeno. *Situs.* Ad Orietem Normannos habet, Cenomanos & Andegavenses confinales: ad Meridiem Pictones: reliqua latera claudit Mare Britannicum. In altum ultra reliquas Provincias omnes procurrit, peninsulę instar, unde nō inconcinne *Cornu Galliæ* vocatur, Soleæ ferreę speciem referre dicitur, cujus exterior pars subrotunda Mare: interior vero concava, respicit Mediterranea. Longitudo ejus sex dierum est itineris, trium autem Latitudo. *Soli fertilitas.* Regio est amœnissima & fertilissima. Pratis abundat & Erycetis, ex quibus gratum Pecori Pabulum. Venas Fodinasque habet Argenti, Ferri, Plumbi. *Imperium Majorum.* Britanni autem in tantam repente potentiam excreverunt, ut Gothis quo minus Galliam totam occuparent obstaculo fuerint. Certe Riothimus istorum Rex XII millia Britannorum contra Gothos in auxilium Romanorum eduxit, ut author est Iornandes. Prælio quoque adversus Attilam interfuisse testis est Callimachus. Est & illud grave argumentum Britannorum potentiæ, quod Reges Galliæ totam hanc oram de qua superanda desperabant, Normannis, ut pote bello magis adsuetis olim vincendam depopulandamque concesserint. Nec caruit consilium eventu; Norico enim ense Britannica contusa est ferocia. Paruit igitur Normannis quæ antea Regi Galliæ paruerat. Postea proprios habuit Duces. Vltimus eorum fuit Franciscus, qui anno CIƆ CCCCXC, vita functus, unicam Filiam Britanniæ hæredem reliquit. Hæc Maximiliano Archiduci Austriæ Romanorum Regi desponsa, quum per Franciam deducenda esset, rapta est a Carolo octavo, qui eam sibi matrimonio conjunxit. Ex eo Britannia Frāciæ adnexa fuit. Ea hodie duplex est *Superior* & *Inferior*, Illa Ligeri vicinior, hæc Anglię, diciturq; alio nomine *Ripiensis*. *Vrbes.* Superioris Metropolis est *Vrbs Nannetica*, vulgo *Nātes*. Ptol. Κονδιβίκνον *Nannetum*, ut censet Iosephus Scaliger, Cognatus, & alij. Sedes fuit olim Britanniæ Ducum, Comitatus habens titulum, Ducisq; Primogenito abscribi solita: ad Ligerim duosq; alios Fluviolos sita, loco peropportuno, haud procul mari: Episcopalis statio, ut & quatuor quæ sequuntur. *Vrbs Redonica*, vernacule *Renes*: Κονδάτη *Redonum* Ptolemæo: *Condate*, Antonino. *Dolum*, Opidum nunc, olim Arx: vulgo *Dol* vel *Doul*: *Fanum Briocense*, vulgo *S. Brieu*, Opidum non ignobile. Rupes ibi excelsa tutam præbet navibus stationem: in ea Arx urbi protegendæ excitata. *Fanum S. Machlovij*, vernacule *S. Malo*: *Dinan* Opidum pulchritudinis eximiæ, in delicijs aliquando Britāniæ Ducibus. Sunt & Britanniæ Superioris alia Opida *Rieulx*, *Chasteau-briant*, *Lāballū*, *Vitray*, *Iugon*, *S. Aulbin du Cormier*: *Mōtcontour*, *Plerel*, *Iocelin*, *Malestroit*, *Pontigni*, *S. Iulian*, *Encenis*. In Inferiore urbes & Opida celebriora: *Venetia* hodie *Vannes*, *S. Pauli Fanum*, *S. Paul de Leon*. *Tricoriense Opidum*, vulgo *Triguier*. *Blabia* nunc *Blavet*. *Morlaye*, *Quimpelray*, *Conquerneaux*. *Quimpercorentin*, *S. Regnaut des bois*: & alia. *Flumina.* Flumina Britanniæ sunt *Ligeris*, *Rausa*, *Ella*, & alia. *Mare.* Mare commercijs aptissimum est: unde Sal extrahunt adcolæ, quod ab Sole induratum Conregionalibus vendunt. *Portus.* Præter autem superiores urbes & Opida, commodissimos etiam Portus præstant *Brest*, *Ancrayum*, *Hanebontum*, *Pontseerot*, ubi magna Ostrearum copia legitur. *Mores.* Incolę non omnes eadem animi alacritate, non omnes eadem comitate: plerique tamē cauti lucrique cupidi: gravissima negotia ad pocula tractare soliti.

Normannia unde dicta. *Normannia* sic dicta a Populis Septemtrionalibus. *Nort* enim, Idiomate Germanico, *Septemtrionalis Orbis terrarum plaga*: *Man Vir*: *Normannia*, Terra Franciæ viris eo ab Septemtrionali ora vel Arctoo orbe ex Dania Norvegiaq; profectis ad habitandum data. Notæ sunt *Normannorum* in Germaniam Galliamq; excursiones. *Situs.* *Normannia* autem ad Occidentem Crenone fluvio a Britannia secernitur, a Septemtrione Oceano terminatur, a Meridie Cenomannis: ad Orientem vero habet Franciam proprie dictam, (in qua est Lutetia) a qua Flumine *Epta* distinguitur. Itaq; tota non pertinet ad Galliam Lugdunensem, sed aliqua ejus pars ad Belgicam spectat. Eam sexto vix die expeditus pertranseat. *Soli fertilitas.* Regio fertilissima, Frumenti admodum ferax, Pomis atque Piris adeo referta, ut hinc potum gens sibi adfatim exprimat, & ad exteros copiose fructus exportet. Estque Pecoris magna copia. *Imperium Majorum.* *Rollo* Normannus atrocissima excursione in pleraq; Galliarum littoralia, & inde porro in loca mediterranea & penitissima: ad tātam redegit necessitatē Carolum Simplicem Francorum Regem, ut Rolloni, ad Christianam pietatem invitato, filiam *Gillam* dederit uxorem, totamque dotis nomine *West-richam*, & qui super Ligerim Britannos, primusque hic factus est Dux Normanniæ. *Vrbes.* Vrbs primaria est *Rotomagum* vulgo *Rouen*: Ptolemæo, ut sentit Vir Nobilissimus Iosephus Scaliger, Ῥωτόμαγος ὁ νενελλοκασίων: Alijs alia mens est. *Rotomagum* apud Antoninum inter Iuliobonam & Lutetiam. Fluvijs adsidet, ad Meridiem quidem *Sequanæ*, maximarum navium (unde ingens Mercaturæ commoditas) capaci; ad Orientem minoribus *Rubeco* & *Aubetta*: ad Septemtrionem latissimos pratorum habet Campos, Montesq; præcelsos. Sequana pōte stratus est ingeniosi artificij structuræq; siquid in Gallijs aliud, admirabilis; lapide quadrato, validis columnis, pulchris arcubus, qui tredecim numero: altitudinis latitudinisque insignis. Estque Vrbs hæc Archiepiscopatu & Parlamento celebris. Sunt prętcrea *Aurenches*, *Evreux*, *Baieux*, *Sais*, *Constances*, *Lisieux*, *Alençon*, *Aumale*, *Longueville*, *Eu*, *Harcourt*, *Tancarville*, *Malevrier*, *Mortain*, *Mongommery*, *Thorigni*, *Gisors*, &c. Normannia quibusdam statuitur duplex *Superior* & *Inferior*. *Superior*, *la Haulte Normandie*, continet (præter Ducatus Comitatusq; præscriptos) illam Regionis portionem, quæ vulgo *Vesquecin*, alijs *Vulx* & *Vulxin* cognomine *le Normand*. *Inferior*, *La Basse Normandie*, in minores distrahitur Partes, quæ vernacule *Caulx*, *Bessin*, *Constantin*. *Vulgi Mores.* Gens omnis suapte natura callida, nullis exteris legibus obnoxia: Moribus suis & consuetudine, quam pertinacissime tuetur, vivit. Doli quidem & litis adprime gnara; alioqui doctrinæ & religioni dedita.

Belsia. *Soli fertilitas.* *Belsia* vulgo *La Beausse*. Regio siccitate aquarumque laborans penuria: fertilis nihilominus, & frumenti valde ferax. *Superior Belsia.* Ea triplex est *Superior*, *Media*, *Inferior*. *Superior*, *La haulte Beausse* initium capit ab Vico, qui vulgo *Ablys* indigetatur, petens porro Carnutum agros & ulteriora. *Situs.* Concensentur illi *Carnutum Regio*, *Ducatus Andegavensis*, *Comitatus Perchensis*. *Carnutum Territorium* vulgo le *Pais Chartrain*, adhæret hinc Perchensi Comitatui, inde Ducatui Aurelianensi. Carnuticum solum nulli reliquæ Galliæ parti fertilitate vel amœnitate cedit: omni generi Frumenti, Fructuum, Pecoris abundans. Vino non destitutum. *Vrbes.* Primarium Opidum *Carnutum* audit, Αὔτρικον Ptol. nunc *Chartres*. Opidum hodie non postremi loci. *Carnutum Territorio* solitus est adcenseri *Comitatus Druidensis* & *Montfortius*. Sunt hic Opida *Dreux* & *Montfortium*. *Ducatus Andegavensis*, *La Duché d'Aniou* peculiarem tabulam habet. *Comitatus Perchensis* dividitur in duas partes, de quibus Mercator. *Media Belsia.* *Situs.* Sequitur *Media*, cui tribui solitum quicquid est, inde quidem ad utramque Ligeris ripam ab *Ratomago*, *Vendomium* usque: hinc autem in dextra ejusdem Ligeris ripa quicquid Castelloduno porrigitur Blesas & Turonensium ad usque agros. *Soli fertilitas.* Reliquas fertilitate sua Belsias superat. *Opida.* Hujus Comitatus, & ducatum habet Mercator. *Inferior.* *Inferior* Belsia restat. *Soli fertilitas.* Ea Campestris omnino & plana: Frumenti valde ferax, totius Galliæ horreum: porrecta inter Episcopatus Aurelianensem & Carnutensem ab Opido Stampensi procurrit, versus Orientem quidem ad Senones usque, versus Meridiem ad Pōtem Aurelianensem. *Vrbes.* In ea est *Aurelia* vulgo *Orleans* sita ad Ligerim. Hæc *Genabum* Cæsari: *Aurelianensis Vrbs* legitur apud Sidonium, *Aureliana Civitas* apud Iordanem de Rebus Geticis. Ducatus titulo est nobilitata, atque ornatur Academia. Sunt & *Lorriacum*, *Romerantin*, & alia Opida.

LEMOVICIVM.

Regio.

Nomen & unde deductum.

Situs.

Ppellationem nomenque traxit *Lemovicium*, ab urbe primaria *Lemovico*. Hujus autem nomen unde ductum sit, ignoratur. Nonnulli ad *Lemovicem* gentis conditorem referunt. Vulgo *Pais ou comté de Limosin*. Ei ad Septemtrionem & Aquilonem adjacent Bituricenses; ad Ortum Borbonij: ad Meridiem & Vulturnum Arverni; ad Africum & Occidentem Petrocorij; ad Caurum denique Pictones. Vlmus visitur, grandioris ætatis, inter Vicum, cui ab *Nova domo* nomen, *La Maison Neufve*, & Argentonium, Bituricense opidum, Septemtrionem versus, quæ quatuor ditionum regit fines; Bituricensium, Borboniorum, Arvernorum & Lemovicum; adeo ut aliquando quatuor horum Populorum Principes dicantur hic sermones conseruisse, quique in suo Territorio. Terra non ejusdem ubique indolis: universim sterilior; producens tamen omnis generis Fruges, cumprimis Siliginem, Hordeum, Panicum; Castaneas item, Rapas, Vinum, sed ignobilius, quod tamen in Inferiore Lemovicio generosius. *Lemovices* (sic enim veteres Incolas nominat Plinius, qui λεμόβίκες Straboni; Ptolemæo λιμόϊκοι, forte λιμοούικοι, hodie *Limosins*; Notitiæ Provinciarum Galliæ *Civitas Lemovicum*: quidam Indigenas esse volunt & Aborigines, eorumque Conditorem faciunt *Lemovicem*, ab Gomoritis oriundũ, ut sentiunt nonnulli. Alij sanguine magni illius Herculis Lybici cretum autumant: qui cum in Hispanias penetrasset, Montesq; Pyrenæos trascendisset aliquantulũ in Gallijs egit. Hoc huic Provinciæ præ alijs Galliæ peculiare est. quod cum Scriptores, alias Galliæ Provincias tantum nominent, Civitatum autem unde populi dicti sunt nullam faciant mentionẽ, hic contrariũ accidit; Nam Cæsar *Lemovicum* & eorum civitatis mentionem facit, eosque scribit inter primos fuisse, qui se ei tradiderunt: pacis namque amantes & discordiæ inimici erant. Postquam autẽ cum Cæsare fœdus inijssent Lemovices Principi paruerunt qui fœdere conjunctus erat Romanis, quibus subditi fuere, donec Gothi illos expulissent, totamq; occupassent Aquitaniam. Scribuntur inde Franci, Gothis exturbatis, Lemovicibus dedisse Gubernatores. Leguntur & constituti ipsis Comites & Duces; hi quidem gerendo Bello, illi vero Iustitiæ administrandæ.

Soli qualitas.

Imperium Majorum

Vrbes

Lemovicium plerique duplex statuunt, *Superius* & *Inferius*. *Le haut & bas Limosin*. *Superius* (proprie *Limosin*) Inferiore planius Metropolin habet *Lemovicum*. Sic A. Hirtio vocari censent multi lib. VIII de Bello Gallico, quæ hodie *Limoges*. *Limonum* legit Fulvius Vrsinus, fretus Veterum Codicum auctoritate. Ρ'ατίασον Ptolemæo dicitur in Gallia Aquitanica, ut ad Merulam scribens arbitratur Iosephus Scaliger; consentiente ipsi Villanovano: *Ratiastum* tamen *Raiz* esse putat Bertrandus, ob similitudinem nominis. Quidquid sit, Vrbs est ad Vigennam, partim in Valle, partim in Monticuli sita fastigio; Arce murisq; bene munita: Aquis abundat, quas limpidus fons, qui in superiori urbis parte est, suppeditat. Vrbs hæc ipsissima Diligentiæ Officina, Desidiæ Ergastulum. Castitas hic Feminis in pretio, & Misericordia. Episcopatus gaudet dignitate. Alia hic Opida, quæ vernacule *La Soubsterraine*, *Le Boisson*, *Barat*, *Dorat*, *Consoulat*, & cetera brevitati studens prætereo. Inter ea *Chassusio* famam conciliant annuæ Pecudum Equorumque Nundinæ, D Georgij Festo. Sunt & hic Abbatiæ, inter quas *Grandimons*, caput Ordinis *Grandimontensis*, item *Fanũ D. Leonardi*, *S. Lenard*, magni nominis, inter Lemovicum & Felletinum. *Inferius* Superiore montosius; dicitur proprie *La Marche de Limosin*, limitaneum Arvernis & Petrocorijs. Primaria ibi Vrbs *Tutela*, *Tulla*, vulgo *Tulle*; in aspero montosoque collocata Territorio: Sedes non Baillivatus solum, sed & Episcopatus novi, ex Monasterio deminuti. *Tutelensem* Latini nominant. Est ibidem *Vsarchæ*, *Vsarche*, Opidum non inamœnum, grati aeris, ad flumen Vezeram; quod expugnari non posse fama jactitat. Proverbium sane fertur; *Cui Vsarchæ est Domus, Arcem eum possidere in Lemovicum ditione*. Non silent Virtutem Civium Historiæ, quibus narrantur Anglis, per totam Aquitaniam triumphos agentibus, restitisse; suoque Principi Francorum Regi fideles summa constantia perstitisse. *Briva*, opidum in læta fertilique planicie situm, silvis obsitum, Vinetis non destitutum. Sedes est Seneschalli, Quomdam ditionis fuisse perhibetur Petrocoriorum; sed, volente Carolo VI Francorum Rege, Lemovicibus accessisse. Sunt & alia *Treignacum*, *Donzenacum*, *Alassacum*, *Bellus-locus*, *Meissacum*, *Vssetum*, *Bello-montium*. Familiæ in Regione inlustres, in Superiore quidem, quæ vulgo *Pierre-Bussiere*, *Chasteau neuf*, *Carsie*, quæ Vicecomitatus honore fulget, *Roche-Chouart* cui inter antiquissimas Aquitaniæ locus; *Maygnac*, & aliæ. In inferiore *Pampadoura*, *Aumontia*, *Rossignaca*; *San-Iala*, *Gemma*, & aliæ infinitæ. Incolæ Lemovicij cibi potusque sunt ἁπλῶς parcissimi, parvo contenti, lautitiarumque osores, panis tamen helluones, ut Proverbio locum dederint, *Lemovix Panis Helluo*; Vini usum Pagi fere ignorant. Industrij sunt, ingeniosi, cauti catique, non præcipites: egregie sibi suisque rebus consulentes. Vulgus tenax, domique sordidius; Nobilitas magnifica, altioris animi, liberalis. Ad provectissimam plerique perveniunt ætatem. Sunt qui in Familia sua vident Abnepotes. Dicuntur Cognati inter se, ne soluti quidem per Pontificem ab Iure communi, Matrimonia contrahere; Bonaque non partiri. Scribit Belleforestius vidisse se Familias, quibus centum cognatione per Nuptias juncti simul vivebant; ut Collegia quædam agnoscere quis posset.

Familiæ Nobiles.

Mores.

Addam hic Coronidis loco quæ de origine Lemovicum Ioannes Puncteius canit.

Ecce Lemoviculæ Sedes gratissima genti,
Quæ gradibus novies quinis semisseque lata
Prospectum tollens gelidas assurgit ad Arctos,
Longa sub Occiduum nascenti ab Sydere tendit,
Et ferit Arvernas Eoo ab lumine cautes
Stagnosis quoque Biturigum contermina campis.
Sed qua Phœbus Equis mergente sub æquore tingit,
Angolmum & partem prospectat Pictonis Arvi,
Ceu dat Bituriges spectare & Pictonas Vrsa,
Petragoris media quam Sol conjungit ab Arce.
Cum quibus est illi morum percrebrior usus,
Vicinis quam cum reliquis. Aquitanica tellus

TOTIUS LEMOVICI
ET
Confinium provinciarum quantum ad diœcesin Lemovicensen spectant.
NOVISSIMA & FIDISSIMA DESCRIPTIO.
Aut. Jo. Fayano M.L.
Petrus Kaerius cælavit.
Miliaria Gallica communia
1 2 3 4 5 6 7
Miliaria Germanica communia
1 2 3 4 5
LE BERRY
LA MARCHE
POICTOU
ENGOUMOIS
PERIGORT
LYMOGES
Argenton
Perigeux
Occidens

BOURBONNOYS
MO SIN.
AUVERGNE
Oriens.
PLAN DE LA VILLE DE LYMOGES.
A. S. Martial
B. S. Pierre
C. S. Michel
D. S. Aurelian
E. Hospital S Martial
F. Maison de Ville
G. Colleige
H. Fontaine et estans deigonlene
I. Fontaine du Chevalet
K. Fontaine S. Martial
L. Fontaine S. Pierre
M. Fontaine aux Barres
N. La Boucherie
O. La Poißonnerie
P. Porte Monmalier
Q. Fort S. Martial
R. Porte des Arenes
S. Porte Antiene Muree
T. Porte Antiene Muree
V. Porte Mamnie
X. Porte Boucherie
Y. Fort S. Martin
Z. Le Pallays
*. Porte Poulaliere
LECTORI IO. BELBRAEUS.
Cui non doctrinæ finis, non termin' ull',
Huic facile est fines scribere Lemovicum
Quin ut particulam fayan' scribere Terræ
Sydera sic potuit cuncta notare manu
NOBILISSIMO & ILLUSTRISSIMO ANNETO DE LEVI DUCI de Vantadour: Franciæ Pari, et Provinciæ Lemovicensis Moderatori Prudentißimo. J. Fayanus Medic' S.P.D.
Cum viderem (Dux Serenißime) cæterarum Galliæ nostræ pvinciarum Oculis iam nostris expositam τοπογραφιαν, solum vero nostrum, (quæ patria est) veluti desertam & contemptui habitam restare. Hæc licet non minus quam Cæteræ digna commendatione maxime videatur. Tum ob eius non exiguam rerum omnium quæ ad vitam & vestitum requiri poßunt fertilitatem: tum locorum eorumque multorum maxime nobilium, tum etiam non mediocris notę fluminum quibus abbluitur & ornata est numerum, non minimum. & ob id insuper (in quo magnopere laudanda est) quod summi ingenij & non pervulgatæ eruditionis viros. pepererit. Eiq; iure natum eße me intelligam. Ne quidem ita labori parcendum censui quin illius faciem pulcherrimam huc usque velo veluti obtectam detegerem, Tibique et cæteris rerum honestarum cupidis. cernendam exhiberem. Quod si quid in hoc tantillo meo labore dignum habeatur, illud tibi totum consecrandum putavi qui patriæ ipsius (cuius hic offero imaginem. Cum à Regia Maiestate tanquam dignißimus) prefectus fueris constitutus. illius contemplatione, tanto sui alliciaris amore, ut in ea tuenda, servandaque magis ac magis operam adhiberes Quod prestandi vires tibi suppeditet, summum Rerum omnium Opificem et rectorem precor, tribuatque ut probe fœliciterque Degas. Vale.

LEMOVICIVM

Hanc habet, hanc nulli morum bonitate secundam,
Irrorat superas sinuosis fluxibus oras
Montibus emanans Mile Vaccis alma Vienna,
(Vignanam Indigenæ patrio sermone profantur)
Inde Lemovicium præceps defertur in urbem,
Partem urbis vallis, ceu partem clivus adornat
Qua patet insignis, divorum Gloria, templi
Cultus honos, Stephanoque pio concredita sedes.

Samothea fama est Gallos de stirpe Gomeri
Hoc tenuisse Solum, Nohemi quo tempore proles
In varias hominum dispersit agmina plagas,
Hinc Aboriginibus Populum constare catervis.
Nulla Lemovicium quem sors mutare coegit
Nomen adhuc, Phrygios nisi vis migrasse colonos
Sedibus Alverno & Rectore Lemovice terras
Incoluisse novas, patriæ queis damna levarent.
Frugibus at mirum sterilis, sive ubere gleba
Et tumido nullo fluvij penetrabilis alveo,
Affluxu quam visa hominum florere frequenti.
Quam sit & omne genus promendis mercibus apta.
Terra potens armis, Anglis impervia quomdam.
Francorum expertis celeres super ardua vires.
Vrbs tamen hæc bello Visigothûm obsessa sinistro
Quos Scythica quomdam Gallos deduxerat ora,
Pondera sustollens cladis, tendebat ad altum.
Nec pressa oppressa est, Anglûm furialibus ausis.

Transactis decies sex commemoratur ab annis
Inventas muro sublapso ædisque ruina
Reliquias ævi dantes miracula prisci
Illa Senatorum effigies statuasque ferebant,
Mercuriumque Scopæ fusum sive arte Perilli,
Argentum ambæsos statuæ decorabat ocellos,
Hinc, propter muros memoranda figura Leænæ
Visitur, unde Austri terris spiramina torquent,
Quæ pedibus geminos uncis implexa catellos
Hæc tria metra tenet basi subscripta rotunda.

ALMA LEÆNA DVCES SÆVOS PARIT ATQVE CORONAT.
OPPRIMIT HANC NATVS VAIFER MALESANVS ALVMNAM,
SED PRESSVS GRAVITATE LVIT SVB PONDERE POENAS,

AQVITANIA AVSTRALIOR.

Quæ reliqua sunt Aquitaniæ usque ad Ligerim Fluvium continent Tabulæ Pictaviensis & Biturigum.

Sunt *in universo Aquitaniæ Ducatu.*

Ducatus
- *Guascogne, sive Guienne.*
- *Auvergne.*
- *Angoulesme.*
- *Berry.*
- *Touraine, Tours.*

Comitatus
- *Tholose.*
- *Narbonne.*
- *Albret 20 30.44 0.*
- *Armignac 21 0.43 30.*
- *Bigorre feudalis Tholosano 20 0.43 0.*
- *Beat 21 45.42 40.*
- *Estrac.*
- *Commingeois feudalis Tholosano 12 0.42 45.*
- *Foix feudalis Tholosano 22 15 42 50.*
- *Vendatour.*
- Pomdadour.
- *Montignac, in Poictou.*
- *Perigort, Perigeux.*
- *Esparre.*
- *Limosin, Limoges.*
- *Poictou.*
- *Marche.*
- *Fronssac Viconté 20 30.44 54.*
- *Touraine, Tours.*
- *Aulnay, Viconté*
- *Basque.*

Dominia
- *Planes 20 0.44 20*
- *Grave.*
- *Ghaloces,*
- *Saintonge.*
- *Aulnis.*

Archiepiscopi.
- Narbonensis, *Narbona, sub quo suffraganei x, Carassona, Agatensis : Agde, S. Pontij Thomeriacum,* S. Pons, *Electensis : Aleth, Maguelone 24 37. 42 44. Elnensis : Ealne, Bitercensis : Besiers 23 50. 42 41. Ledouensis, Ledeue : Nemausensis, Nimes: Vticensis Vsez.*
- Bituricensis, *Bourges, sub quo x Episcopi, Clermont, Rhodes, Lymoges, Mande, Alby, Cahors, Castros, Tulles, S. Flour, le Puy exemptus. Omnes sunt in Indice Galliæ.*
- Burdegalensis, *Bourdeaux, sub quo sunt VIII, Poictiers, Lucon, Maillezais, Sainctes, Engoulesme, Agen, Codon, Sarlac 21 47.44 52.*
- Tholosanus, *Tholouse, sub quo VII Episcopi Pamiers, Mirepois, Montauban. La Vaur, Rieux 22 6. 43 7. Lombes 21 48, 43 15. S. Papons 23 3. 43 3.*
- Auxitanus, *Aux, sub quo Aquensis ; d'Aqs Convenarum, Comminge, Tarviensis, Tarbes, Vasatensis : Basas, Lescuriensis, Lescure, Ledroensis vel Lectorensis : Letourne. Conseranensis, Conserans : Olorensis, Oleron: Baionensis alias Baiocensis, Baione: Adurensis, Adure alijs Ayre.*

Hæc ex Annalibus Aquitaniæ Ioannis Boucher pro magna parte desumpta sunt.

ARELATENSE REGNVM.

Regiones *complectitur inter Rodanum & Alpes, quæ olim Imperij erant, unde Elector Trevirensis adhuc se Archicancellarium per Galliam & regnum Arelatense scribit.*

In hoc tractu sunt
- Savoye, *Sabaudia Ducatus.*
- Delphinatus *Cō. a filio Regis, aut eo qui proxime regno Franciæ est destinatus possidetur.*
- Provincia *Comitatus.*

Status Ecclesiasticus.

Archiepiscopi v.
- Tarentasiensis *in Sabaudia, cui subsunt II Sedunensis, Sitten, & Augustensis in Augusta.*
- Ebrodunensis *Ambrun, cui subsunt IX Dignensis, Digne : Grassensis, Grasse : Senetensis, Zena: Niciensis, Niza : Glaudatensis; S. Glaud forte, 27 31. 46 8. Vanciensis ; Vapnicensis, Vap : alijs Gap. Briancon,* S. Pol.
- Viennensis, *Vienne cui sunt suffraganei VI, Valentinensis & Diensis conjuncti : Valence & Dye, Vivariensis, Viviers : Mauriacensis vel Morionensis, S. Iean de Morienne 28 15. 44 27. Gebennensis, Geneve : Gratianopolitanus, Grenoble: Romans.*
- Aquensis *: Aix, huic subsunt v, Aptensis, Aps, Forojuliensis, Freiul; Sesturicensis, Sesteron : Regensis: Eres, Vapinsensis, Vapinte.*
- Arelatensis *cui subsunt; Massiliensis, Massilia, Vasiensis, Vaison : Tricastinensis, Tricaste : Cavallicensis, Cavaillon. 25 48. 43 1. Avenionensis, Avignon; Aurasicensis, Orange : Carpentoracensis, Carpentras. 25 53. 43 20. Tolonensis, Tollon.*

In Lugdunensi Provincia *urbe Lugduno, Lyon, Archiepiscopus & Primas Galliæ residet. Habens sub se IV suffraganeos, qui sunt Heduensis, Autun Matisconensis, Mascon: Cabilonensis, Chalon ad Saonam fluvium, & Lingonensis, Langres.*

Medius Meridianus 23 50. reliqui ad hunc inclinantur juxta rationes Parallelorum 43. & 46.

AQVITANIA
australis
REGNV ARELATENSE
cum confinijs
Oceanus
Aquitanicus
Pais de Medoc
Arimingnac
Pars Berry
Hispanie extrema
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
Septentrio
Meridies
Occidens

25
26
27
28
29
47
46
45
44
43
42
HELVETIÆ
PARS
Burgundiæ comitatus pars
La Franche Conté
Mons Iura
Lemannus lacus
Alpes montes
Italiæ pars
Oriens
Foreſt
PROVENCE
Gallicum mare
Iſles de Eres
Beſance
Dole
Lyon
Vienne
Valence
Grenoble
Marſeille
Avinion
Arles
Montpellier
Nice
Tolon
Digne
Chambery
Geneve
Loſanna
Rhodanus fl.

Regio. Vnde dicta. Situs. Vasconia. Situs. Soli fertilitas. Vrbes.

GALLIAM *Aquitaniam*, cujus Pars Australior hac Tabula delineatur, nonnulli dictâm volunt ab *Aquis*, quibus abundare fertur: alij ab Opido, *Aquis*, *Aqs*, derivant. Hæc a Pyrenæis Montibus ad Ligerim usque juxta Ptolemæum extenditur. Nunc autem, teste Ortelio, a Garumna ad Oceanum & Pyrenæos Montes. A Circio vero Septemtrionali vento Occidentem versus Oceanum habet, qui Aquitanicus Sinus dicitur, ab Occasu Hispaniam, a Septemtrione Lugdunensem Provinciam, a Meridie Narbonensem. In ea Mercator quinque Ducatus, XX Comitatus, & VI Dominia enumerat. Ducatus sunt *Vasconia*, sive *Guienna*, *Arvernia*, *Inculismensis ager*, *Biturigum regio*, *Turonia*. *Vasconia* sive *Guienna* ad Oceanum sita inter Baionam & Burdigalam, Agrum habet Vini fertilem, quod inde in Europam reliquam devehitur. Vrbs in ea primaria *Burdigala*, reliquę enim *Nerac*, *Condom*, *Mirande*, *Noguerot*, *Orthes*, *Bazas*, *Dax*, haud magni momenti sunt. *Dax* tamen fontibus calidis, Salinis, & Metallis ferreis nobilitatur. *Burdigala*, Ptolemæo Βυρδίγαλα veterum *Biturigum Vibiscorum* urbs est, sita in paludibus quas exundans Garumna efficit: ornata tum Parlamento, tum Archiepiscopatu, tum Academia, in qua omnium Artium & Scientiarum Professores juventutem instituunt.

Arvernia. Situs. Vrbes & Opida.

Arvernia, *Le Pais & Duché d'Auvergne* sequitur. Situs illi in locis partim planis, partim montosis. Vicinos habent Arverni ad Orientem Forenses & Lugdunenses: ad Meridiem Languedokios: ad Occidentem, Cadurces, Petrocorios & Lemovices: Septemtrionē versus, Bituricenses & Borbonios. *Arvernia* duplex est *Superior* & *Inferior*. *Superior*, *Le hault pais d'Auvergne*, & *Arvernia* κατ' ἐξοχὴν, Primariā habet Vrbem *Fanum S. Flori*, *S. Flour*, in edita Rupe sitam. Reliqua Opida vulgo dicuntur *Orillac*, *Carlatum*, *Muratū*, *Buillons*, *le Puy* & cætera. Territoriū quoq; & Baillivatus *Beaucaire*. *Inferior* opima est & fertilissima, Vinis præstantissimis, Frugibus, Melle, Croco, Pecudibus, Lana, Pascuis, Nemoribus supra modum referta. Metropolis illi *Claromontium*, *Clermont* vulgo. Arce superbit, & Episcopalis est Sedes. Reliquæ urbes seu Opida sunt XIII, ex quibus *Rion*, *Monferrat*, *Isoire* ceteris præstant.

Inculismēsis ager. Situs. Soli fertilitas. Vrbs & Opida.

Inculismensis ager, vulgo *Engoulesme* ad Septemtrionem Pictonibus est conterminus: ad Occasum Santonibus: ad Meridiem Burdigalensibus & Petrocorijs, ad Orientem deniq; Lemovicibus. Fertilis Vini optimi, Frugum, Cannabis. Metropolis ejus, *Inculisma*, hodie *Engoulesme*. Vrbs Antiquitate insignis. Sita est in Colle qui Flumini Carantono imminet, Agro devio & ab Regis vijs remotiore. Minorum gentiū Opida sunt, quæ vulgo: *Marton*, *Chasteau-neuf*; *Blaisac*; *Chabannes*; *Confollant*; *Ruffec*: *Aigres*, *Gourville*; *la Roche-foucault*; *Marveil*, *Lanzac*, *Villebois*, *Momberon*, & *Bouteville*. De *Biturigum regione* in propria quam obtinet Tabula dicemus.

Turonia. Situs. Soli fertilitas. Vrbes.

Turonia vulgo *Turaine* incipit tribus supra Ambaciensem Vrbem Milliaribus versus Blesas; terminatur in Vicis; qui vulgo *La Chapelle Blanche*, in Spiritualibus agnoscens Episcopum Andegavensem, & *Chousai*. Hi enim limites statuunt inter Turonenses & Andegavenses. Incredibilem Regionis Amœnitatem amœniorem facit placidissima suave-spirantis Aeris constitutio: adeo ut totius Galliæ *Hortus* atque *Pomarium* vocetur. Vini Frumentiq. ferax est; Nemora habet venationi commoda. Metropolis Ducatus est *Cæsarodunum Turonum*: vernacule *Tours*. Vrbs opibus & Aedificiorum præstantia nobilis. Vicinus illi ad Orientem Ligeris, cujus beneficio multæ ex Oceano Merces Incolis subvehuntur: Ad Meridiem & Occidentem Idra fluit. Mercatura & Lanificio claret. Populus ibi sincerus, Regi suo fidelis & obsequens. Minorum gentium hujus Ducatus Opida sunt *Ambocia*, *Langersum*, *Chinonum* & alia. Comitatus & Dominia brevitatis gratia præteriens, ad Regnum Arelatense transeo.

ARELATENSE REGNVM.

Regio. Sabaudia Vnde dicta. Situs.

REGNUM *Arelatense* ab Vrbe *Arelato* nomen habet; regiones complectitur inter Rhodanum & Alpes, quæ olim Imperij erant, ut habet Mercator. Suntque in hoc tractu *Sabaudia*, *Delphinatus*, & *Provincia*. *Sabaudia* unde nomen habeat varie quæritur. Quidam a *Sabatijs Vadis* derivant. Alijs dicitur, quasi *Sabbatorum*, qui *Sabaudienses* Volaterrano *Auwe*, id est, Ager, Pratum. Quibusdam quasi *Saul-Voie*, Via per Salices, aut *Saulve-Voie*, Salva via: quā ex mala latronibusq; obsessa fecisse fingitur nescio quis ab ijs qui fabulis Lectores distinere solent. Conjacēt *Sabaudiæ* a Septemtrione, Burgundiæ Comitatus, turbatioribus Limitibus, & Helvetia, Lemano Lacu interposito; ab Ortu, Valesia Pedemontiumque, finibus non multo certioribus, nisi quod montes intercurrāt editissimi; ad Meridiē & Occasum Delphinatūs se offert, cum nonnulla Rodani portione, Sabaudos separantis ab Burgundię Ducatus Incolis.

Soli qualitas. Animaliū varietas. Vrbs & Opida.

Aer Sabaudiæ purus est. Regio valdequam montosa. Quod ad Valles & Campestria loca, Solum amoenū satis & fœcundum præcipue versus Septemtrionem, secundū Lemanni Lacus Tractū; ubi Vinū gignit generosum, quod *Ripalium* vocatur ab Lacus Ripa. Pascua Animantibus omne genus enutriendis optima; cū alibi, tū qua Mons Minor S. Bernardi attollitur. Metropolis Sabaudiæ *Chamberiacū*, vulgo *Chamberi*, Arce præditū, Domiciliū præbet plurimū Sabaudiæ Ducibus, qui Sedem hic signarunt Iustitiæ, Supremoq; Provinciæ Tribunali, quod Parlamentum vulgo. Vrbs in convalli sita montibus undiq; cingitur. Cum Sabaudia tamquā partes ejus explicantur *Comitatus Genevensis*, *Maurianensis*, *Tarantasius*, *Marchionatus Susæ*; & aliquot Dominia, Ditio deniq; *Bressanensis*. *Comitatui Genevensi* nomē ab *Geneva*, quæ *Cenava* dicitur Antonino: Vrbs est miræ antiquitatis. Sita hodie ad Lacum Lemanum, bipartita in duabus Rodani ripis, conjuncta Ligneo Ponte; cui per interjectā Insulam firmiori, utrimq; Domus impositæ: Major Meridiem est versus, Minor ad Septemtrionē. In Libertatem se vindicavit circa annū CIↃ IↃXXXV, teste Tabula, quæ publice ibi posita ad Curiam. *Maurianensis* vulgo *la Morienne*, expāsus est ad Archum fluvium, ubi *S. Iean de Morienne*, Opidum non ignobile. *Tarantasius*, vernacule *Tarentaise*, conclusus fere spectatur inter montes Alpinos, Fluviosque Archum, & Arā. Nomen habet ab Vrbe *Tarantasia*, quæ hodie *Moustier* Incolis, Germanis *Munster* in *Taratasen*; *Musteriū* Latine scribentibus. *Marchionatus Susæ* ab Opido *Susa*, haud procul Fonte Doriæ flu. qui infra Turinū in Padū se exonerat. Sunt & alia Sabaudię Opida: *Aiguebelle*, *Mont-belial*, *Bellay*, *Nicy*, *Montmelian*, *Insilles*, &c.

Delphinatus. Regio unde dicta. Situs. Vrbes.

Delphinatus sequitur. Nomen illi volunt ab *Castello Delphini*, quod vernacule *Chasteau-Dolphin*. Huic ad Meridiē adhæret Provincia; ad Septemtrionem *Bressia*, interfluente Rodano; qua Occidens est Venissæ se pandit Comitatus; qua Oriens, Conregionalia jacent Pedemontium & Sabaudia. Vrbes hic Archiepiscopales sunt *Vienna* & *Ebrodunum*. *Vienna*, Οὐίεννα *Allobrogum Metropolis* Strab. eorumdem *urbs mediterranea* Ptol. βίενν@, Steph. vulgo *Vienne*. Non Archiepiscopatus hæc solum honorata Titulo; verum etiam in Ducatus hodie dignitatem evecta. *Ebrodunum* ἐβορόδουνον Ptol. *Caturigum* vel *Alpium Maritimarum*: Ἐπεβρόδουνον κώμη, Strab. *Eburodunum* Antonino, vernacule *Ambrun*. Episcopales Vrbes sunt quinque: *Valentia*, *Dia*, *Gratianopolis*, *Augusta*, *Vapingum*. *Valentia* Antonino; Οὐαλεντία, Ptol. vulgo *Valence*; Ducatus titulo gaudens. *Dia Vocontiorum*, Antonino, *Die* vulgo; Metropolis Agri, qui vernacule *Pais de Diois*. *Gratianopolis* olim *Cularo* vocabatur, *Civitas Gratianopolitana*, Isidoro, vulgo *Grenoble*. Sedes amplissimi Senatus Delphinatensis, Isaræ adsita. *Augusta Tricastinorum* Plin. *Tricastina Vrbs* Sidonio; Hodie, uti censet V. N. Iosephus Scaliger *S. Antoni de Tricastin*. Vapingum Antonino, vel quemadmodum in quibusdam C. legitur, *Vapincum*, ut & in Itineraria Tabula: *Gap* hodie. Caput Agri, qui vernacule *Gapençois* montibus obsiti. Ipsum Opidum, ut hodie, sic & olim celebre, ad pedem est situm Montis excelsi, qui Adcolis, *Le Col S. Digo*. Minorum gentium Opida prætereo, ut & alia, loci angustia singulorum descriptionem non ferente. De Provincia descriptione proxima agitur.

Regio. Vnde dicta.

ACTENVS de Aquitania & Regno Arelatensi: sequitur *Provincia*. Vnde autem & qua occasione huic præstantissimo Galliarum Tractui, etiam ultra Rodanum ad Garumnam usque *Provinciæ* nomen inditum, ex historijs petendum est. Narbonensis enim Gallia ab Romanis in *Provinciæ* formam multis ante Christum natum annis redacta, hodieque illud impositæ quondam conditionis nomen mordicus in exigua sui portione, in qua *Maßilia* & *Aquæ Sextiæ*, retinet, κατ᾽ ἐξοχὴν quasi & ἀντονομαστικῶς, utque ostenderet se primam, non quidem ordine, sed dignitate inter omnes Imperij Romani fuisse Provincias. Est enim totus ille Narbonensis Ager pars totius Franciæ præstantissima.

Situs.

Conjacet *Provinciæ* ad Septemtrionem Delphinatus, Montium interpositu Velæorum, qui vulgo *Velaye*, intercursuque magnam partem Druentij Fluminis; Orientale ejus Latus claudunt & Alpes, & Varus Fluvius, cujus sinistræ Ripæ adsidet Nicæa, Italiæ hic principium; qua Meridies est, ab Gallico pulsatur Mari; Occidentalis illi Limes partim Arausiorum Principatus & Avenionensis vel Venissæ Comitatus, hujus quomdam partes, Francorumque Ditionis, nunc autem aliorum Principum; partim Rodanus integer, Lugduno Arelatem usque, ad Languedokij Parlamenti Iurisdictionem spectans.

Cæli temperies. *Soli fertilitas.*

Cœlum hic mite, clemens & valde purgatum. Ac Provincia, de qua mihi sermo, præter Segetes, Fructus profert, non solicita cultura, nobilissimos. Vvarum Passarum Ficuumque tanta hic Copia, ut potiori Europæ sufficiat. Ros-Marinus, Myrtus, Iuniperi Baccæ, aliaque id genus larga hic manu ab Natura proveniunt. Castaneæ, Mala Citria, Cydonia, Granata, Crocus, Oryza, similiaque pleno ibidem Cornu funduntur. Vites generosissima dant vina. Solum denique passim gratum, ferax, benignum.

Imperium Majorum.

De Antiquissimis porro *Provinciæ Comitibus* pauca inveniuntur. Tempore Ludovici VIII, Francorum Regis, legimus in vetustissimis Annalibus fuisse *Raimundum Berengarium Provinciæ Comitem*; ejusque Filiam unicam & Hæredem *Beatricem*, Vxorem fuisse ductam ab *Carolo* Andium & Cenomanorũ Comite, ejusdem Ludovici Regis Fillo, qui hoc matrimonio *Provinciæ Comitatum* est adeptus. Successit huic *Carolus*, *Claudus* cognomine, Princeps Salernitanus, & Rex Neapolis. Hunc sequutus est filius *Robertus*, Dux Calabriæ, & Rex Neapolitanus. Robertum Avum excepit *Ioanna* (cujus Pater Carolus, Calabriæ Dux, jam vitam cum morte commutarat) testamento cum Regina Neapolis, tum *Provinciæ Comes* facta. Hæc *Ludovicum Andegavensem*, Ioannis Francorum Regis filium, quem explendo in adversarios odio adoptarat, Successorem & in alijs Principatibus & in eodem Comitatu reliquit. Post Ludovicum Comes factus est filius ejus *Ludovicus* II; quem sequutus *Ludovicus* III filius, quum etiam ab Ioanna II Neapolis Regina in Regem Siciliæ, Calabriæque Ducem esset adoptatus, inprolis Successorem habuit in suis Principatibus, ex consensu ejusdem Ioannæ II, *Renatum Andegavensem*, Fratrem. Hic quum Regni Neapolitani *Provinciæque Comitatus* jura resignare nollet Renato Lotharingiæ Duci, ex Filia Iolanta Nepoti, ea transcripsisse memoratur in *Carolum* Fratrem, Cenomanorum Comitem: qui Filio Carolo orbatus *Ludovicum* XI Francorum Regem, omnium Bonorum Hæredem instituisse scribitur. Alij suprema id *Renati* voluntate factum volunt; non absque gravissima justissimaque Renati Lotharingici expostulatione.

Vrbes.

Habitarunt hic olim *Salyi, Aquenses, Arelatenses, Sextani, Sentij, Ebroduntij, Dinienses, Vesdiantij, Sanicienses, Nerucij, Vencienses, Vulgientes, Aptenses, Relenses, Octavani, Commoni, Foro-Iulienses, Segestorij, Albici, Oxubij, Deciates*, & alij. Sunt autem in Provincia sub Parlamento Aquensi, præter multa minorum gentium Opida, Vrbes, duæ quidem Archiepiscopatus, undecim autem Episcopatus dignitate nobiles. Archiepiscopales sunt *Aquæ Sextiæ* & *Arelate*. *Aquæ Sextiæ, Colonia*, Latinis, Paterculo, Solino alijsque dicuntur; quæ Ὕδατα Σέξτια Κολωνία Ptolemæo. Σεξτιλία est apud Plutarch. in Vita C. Marij; *Aquæ Sestiæ* Itinerariæ Tabulæ *Coloniam Iuliam Aquas* vocat Lapis qui hodie Lugduni ad D. Benedicti: item alius ad ipsas Aquas: Plenius nominat *Coloniam Iuliam Augustam Aquas Sextias* Monimentum, quod in Agro Arelatensi hodie reperiri notat ad Ausonium lib. I cap. XXX, Vir Nobilissimus Iosephus Scaliger. *Colonia* itẽ *Iulia Aquæ Sextiæ*, *Legio* XXV vocatur in antiqua Inscriptione, Nummoque Vespasiani, Huberto Goltzio. *Aquæ* quidem, quod *Aquarum* ibi *Caldarum* Balnea; unde & hodie *Aix*: *Sextiæ* ab C. Sextio Calvino Cos: anno ab V.C. IↃCXXX. Hic enim victa Salyorum Gente, *Coloniam Aquas Sextias* condidit, eo consilio, ut Romanum illic collocaret Præsidium, quo Barbaros ex ijs reprimeret Littoribus, quæ ex Massilia ducunt in Italiam, quum Massiliensibus illis coercendis non suppeterent vires. Legendus Livi. lib. LXI ab V.C. *Iulia Augusta* vero ab C. *Iulio Cæsare Augusto*, qui eam Colonis auxit, deductis eo Legionis XXV Veteranis. Parlamenti Provincialis Sedes, quod inde *Aquense*. Partim ad *Aquas Sextias*, partim in Italia, in Campo Raudino, vicit Cimbros Teutonesque Germaniæ Populos, quique ipsis se junxerant Tigurinos Ambronesque Gallicas Nationes, C. Marius. Nota Historia. Alibi etiam hac de re nonnulla. *Arelas* simpliciter Orosio & Ausonio lib. de Vrbibus in Epigraphe & ipso Carmine VII; *Arelatus*, eidem Ausonio in eodem Carmine & alijs; *Arelate* Cæsari Plin. Sueto. in Ti. Principis Vita, Melæ & alijs: Ἀρελάται denique Strab. quæ Ἀρελάτον, *Salyorum Colonia*, Ptol; & *Arelate*, *Sextanorum* Plin. Vt *Coloniæ* meminerunt Lapides de quibus paullo ante, ad *Aquas Sextias*. *Salyorum* quidem, ab antiquissimis Galliæ Populis; *Sextanorum*, ab Legione VI, cui hic sua fuerunt Stativa. Hodie *Arles*, plurali voce. *Thelinen* olim nuncupatam ab Græcis eam incolentibus, memoriæ prodit Festus Avienus. *Mamiliaria* cognominatur, quam ob caussam nescitur, in Inscriptione pulcherrima, quæ ibidem in Columna legitur, teste V.N.I. Scaligero. *Constantina* ut diceretur, ibique Septem Provinciarum, Viennensis, utriusque Narbonensis, utriusque Aquitaniæ, Novẽ populaniæ, & Alpium Maritimarum, Conventus ageretur, sanxit Fl. Constantinus Imperator. *Gallulam Romam* vocat Ausonius Carmine, cujus memini, quod esset celeberrimũ & oportunissimũ Emporiũ quodque Romanorum Colonia deducta Romam Genitricem suam in multis æmularetur & exprimere conaretur, indeq; parva quædam videretur Roma. Vrbs ad Rodanum sita: Ad Sinistram ripam hodie. Itineraria Tabula collocat ad dextram, ubi hodie Languedokium. Ausonius *Arelatum* Rodani Fluentis interscindi, notat: Vnde & *duplex* eidem lib. de Vrb. in extremo Mosella & Epistola XXIII ad Paullinum, quod videlicet in duas partes, ab Rodano secaretur. Hodie, mutata ibi rerum facie, Simplex est, tota in ripa Rodani, quæ Italiam respicit, po sita; septa undique Paludibus in quibus præferoces aluntur Boves. Putatur hinc major fuisse, creduntque magni Viri partem Vrbis olim florentissimæ alteram ab Gothis excisam. Emporium autem fuisse satis constat ex Ausonio. Grata olim Regibus Burgundiorum Sedes fuisse legitur. Postea Comitum Provincialium fuit domicilium. Primus ibi Episcopum egisse scribitur *D. Trophimus*, Paulli Apostoli Discipulus, anno Imperij Neronis secundo in Gallias ab eo destinatus; ex cujus fontibus, ut Zosimus Pontifex M. scribit, universa Gallia Fidei rivulos accepit. *Arce* potens hodie, *Honorato Hilarioque*, Præsulibus quomdam suis, est clara. Et hæc de Archiepiscopalibus *Provinciæ* Civitatibus; Episcopales sunt undecim, in quis, quod absque aliarum fiat indignatione & præjudicio, primas dabo *Maßiliæ*. *Maßiliam* Latini omnes, Græcique nominant nonnulli; quæ Μασσαλία Strab. Steph. Veteribusque Nummis; Μασσαλία

PROVINCIAE,

Regionis Galliæ, vera exactissimaq; descriptio.

Petro Ioanne Bompario auctore.

PROVENCE.

Baptista Doetecomius sculp.

Aix. Aquæ Sextiæ patria Ioannis Penæ Regii professoris qui edidit Euclidis Optica et Catoptrica. Vide Iacobum Aug. Thuanum sub anno 1558 lib XXI.

CONTE DE BUEIL
Val de Blora
CONTE DE NICE
PARTE DE PIAMONTE
ORIENS
LESTEREL
Goulfe de Grimault
Curvum Prom.
Dor Stocchades
L'isle du Titan
Isle de Eres
Nice
Vintimiglia
Antibe
C. de S. Sospir
La Grenille
C. Garauppe
S. Margueritte
S. Honorat
Frejuls
S. Remo
Bordighea
Menton
Monaco
Ville franche
Embrun
Durance flu.
S. Clement
Camp sant
Saluzzo
Cunio
Tenda
Digne
Castellane
Draguignan
S. Trompes
NEPARS
MARIS
Miliaria Provincial.
Gallic.
Italica.
Miliaria Germanica communia
28
29
44
43
42

Ptol.; *Marseille* vulgo: *Græcorum* cognominatur in Itineraria Tabula; quin & Suburbicarius ipsorum Ager ibidem *Græcia* dicitur. Nam *Phocæensium Græcorum* in Asia Minore est *Colonia*. Condita Olympiade xlv, scribente Solino: tempore Tarquinij Regis, ut notat Iustinus lib. xliii. Plutarchus in Solone conditam scribit a *Proto*, qui *Protis* alijs dicitur. Situm pretioso in loco, indicat Strabo: prope ostia Rodani Amnis, in remoto sinu, velut in Angulo Maris, ait ex Trogo Iustinus. De Situ sic Cæsar lib. ii. Bell. Civil. *Massilia fere ex tribus Opidi Partibus Mari alluitur: reliqua quarta est, quæ aditum habet a Terra: hujus quoque spatij pars ea, quæ ad Arcem pertinet, Loci natura & Valle altissima munita longam & difficilem habet expugnationem.* Rempublicam porro Massiliensium tantopere laudat M. Tullius, ut audiente Populo Romano, dicere auderet in Defensione Fontei, *Civitatis illius Disciplinam atque Gravitatem non solum Græciæ, sed pene cunctis Gentibus anteponendam.* Episcopos suos numerant ab *D. Lazaro*, quem Christus ab morte suscitavit. Eum Bonis Sedibusque exutum, sæviente persequutione, quæ Stephanum abstulerat, cum Sororibus Maria Magdalena & Martha in has oras venisse, Christique fidem nunciasse, narrant Massilienses. Quin & caput ejus monstrant in Primario Templo: quod Incolis *La Majeur*, ad Vrbis Mœnia versus Mare. Hæc de Massilia: reliquæ Vrbes Episcopales sunt *Dine*: *Dinia* Plin. in Ebroduntijs; Δίνια Ptol. in Sentijs. *Grasse*, *Grassense opidum*. *Glandeve*, *Glannate* Viris doctis Latine scribentibus; *Glannatena Civitas*, Notitiæ Provinciarum Galliæ in Viennensi iv; In alijs Libris est *Glanatica*, in quibusdam *Glamnatena*. Falluntur qui *Glanum* Plinij, Melæ & Antonini cum *Glannate* confundunt. *Glanum* enim Antoninus ponit inter Cabellionem & Arelatum; at quam procul inde *Glannate*? Quid *Glanum* hodie, ignoratur. *Senas* Σανίτιον, Vesdantiorum opidum in Alpibus Maritimis, Pt. *S. Paul de Vences*; Οὐίντιον, Nerusiorum Opidum in Alpibus Maritimis, Ptol.; Οὐεντία Dioni. *Apt*; *Apta Iulia Vulgientium* Plin. *Avia Iulia & Abtejulia* corrupte apud Antoninum: Nam in melioribus est *Apta Iulia*: ut & in Itineraria Tabula. *Ries*: *Reius*, Notitiæ Provinciarum Galliæ, in qua sub Viennensi iii sic legitur: *Civitas Reiensium*, id est *Reius*. In Tabula Itineraria, scriptum est, *Reis Appollinaris*, quod nondum liquet. *Feriuls*, *Forum Iulij* Planco ad Ciceronem, Φόρος Ἰέλιος, Commonorum Vrbs Ptol. COL. IVL. OCTAV. in Augusti Nummo apud Goltzium: *Forum Iulium Octavanorum Colonia quæ Pacensis appellatur & Classica*, Plin. Hodie Portus est marinus. *Cisteron*, *Segustero* apud Antoninum & in Itineraria Tabula: *Cestero*, inquit suis ad Merulam litteris Iosephus Scaliger, Plin. apud quem tamen excusum est *Cessero*. Sed Merulæ semper Pliniana *Cessero* eadem censeri solet cum ea quæ Κεσσερὼ apud Ptol. Tolosę & Carcassioni connumerata, quæ hodie in Languedokio *Castres*. *Tolon*, *Telonum* Doctis Latine scribentibus, *Telo Martius*, Antonino, Opidum in Interiore Maris recessu, novem Leucis Massilia. Hæc de Episcopalibus: sunt alia non minoris nominis & Antiquitatis opida: *Antibe*, *Antipolis* Deciatorum opidum Ptol. *Opidum Latinum*, *Antipolis*, Plin. Tacitus *Antipolim Narbonensis Galliæ Municipium* appellat: *Coloniam* Nummus Titi Imperatoris. *Olbia* Ptol. Melæque nota, *Teres* vel *Hieres* hodie censetur ad Mare, tribus fere Leucis Tolone. Contra opidum jacent nobilissimæ insulæ, quæ Ptol. Στοιχάδες, Λιγυστίδες Steph. Hodie, Opido cognomines, *Les Isles* dicuntur de *Teres* vel *Hieres*. Coralium ibi colligitur optimum, & quo non aliud præstantius in Mari Ligustico. *S. Maximin*, *Tecolata* videtur Antonino in Itinerario, sex grandioribus leucis Masilia, versus Boream. *Tarascon*, Ταρδάσκων Strab: Ταρουσκὼν Ptol. ad sinisteriorem Rodani ripã: cui in dexteriore opposita visitur *Belloquadra*, vulgo *Beaucarre*, Fluvio tantum intercurrente: unde usitatum illud Gallis: *Entre Beaucarre & Tarascon, Ne repaist Brebis ne Oyson, Non plus qu'entre Tain & Tournon.* Nam & hæc apud Valentinos utrimque ad Rodanum. Comitatus dignitate fulgent Opida, *Sault*, *S. Gillis*, & alia. Iam quas hodie habeant appellationes Opida, quæ apud Antoninum & in Itineraria Tabula scribuntur, *Alaunium & Catoluca*, quæ *Catuiacia* Tabulæ Itinerariæ, ignoratur. Vtrumque certe locatur inter Segusteronem & Aptam Iuliam. Neque certiora habemus de *Glano & Ernagino*, quæ quomdam inter Cabellionem & Arelate. *Glanum* Plin. & alijs, Γλανὸν Ptol. in Salyis, Itinerariæ Tabulæ *Clanum*. Et *Ernaginum*. quod Ἐρνάγινον Ptol. *Ernagina* Itinerariæ Tabulæ: Οὔργενον Straboni esse videtur: apud quem in M. S. Codicibus Οὔγερνον legi notat Casaubonus: *Vgernum* nominat Gregorius Turonensis. Præter *Massiliam*, *Telonum*, *Olbium*, *Forum Iulium* & *Antipolin*, alia quoque ab Veteribus opida nominantur Provinciæ hujus, Mari adposita, quæ prolixitatis evitandæ gratia omittimus. Habet Provincia ad Meridiem Mare Gallicum; Portumque celeberrimum ac tutissimum *Massiliensem*, qui catenis ferreis clauditur. De *Portu* isto Dionysius:

Portus.

ἔνθα τε γαῖα
Μασσαλίη πετάνυσαι, ἐπίστροφον ὅρμον ἔχουσα.

Nomen *Portui* fuit, ut Eustathius notat Λακύδων. Hinc apud Melam ex Veteribus libris legendum: *Et Lacydum Massiliensium Portus, & in eo ipsa Massilia.* Hujus autem Vrbis (ut plene scribit Strabo) *Sexcenti* erant Senatores, quos τιμούχους vocabant, quique totam vitam isthoc honore potiebantur: ex eo numero *Quindecim-Viri* quotidianis Litibus dirimendis legebantur. Atque hi nimirum sunt *Sexcenti Massiliensium*, & *Quindecim-Primi*, quos libro belli Civilis i appellat Cæsar. *Sexcentorum* etiam meminit Valerius Maximus lib. ii. cap. vi. Ex *Quindecim-Viris* autem *Tres-Viros* optabant, in quibus auctoritas esset summa. Τιμοῦχος nemo creabatur, qui Liberos non haberet, quive a Tertia usque Progenie ac Stirpe Civis non esset. *Massiliensium* igitur Respublica ἀριστοκρατικῶς (hæc Strabonis est vox) administrabatur. Aristoteles πολιτικ. lib. v & viii eos ὀλιγαρχίᾳ usos testatur. *Oligarchicum* sane fuit: Genere, ut audivimus non Virtute, Reip. Principes fieri. Eorum leges Ionici genij. Ἰωνικοί, inquit, Strab. publice sunt propositæ. Instituta Reip. *Massiliensium* paucis recenset Iustinus lib. xliii: Consuevisse scilicet, ab condita fere urbe, *festis diebus Portas claudere, Vigilias agere, Stationem in Muris observare, Peregrinos recognoscere, Curas habere: ac, veluti bellum habeant, sic Vrbem pacis temporibus custodire: adeo illic bene Instituta non temporum necessitate, sed recte faciendi consuetudine servari.* Alia de Manumissionibus, Spectaculis, Validis Mendicantibus, Supplicijs, Funeribus, Sepulchris, & Hospitiorum jure, leguntur apud Valerium, Capite, quod indicavi. Mercatus hic olim fuit, ut memoriæ prodit Strabo lib. iv, bonarum Artium & Disciplinarum celeberrimus. Eo, tanquam ad alteras Athenas, Romani, Galli, Hispani, omnesque, quibus licebat, Philosophiæ Græcæq; linguæ gratia se conferebant. Testatur Tacitus in Vita Agricolæ Soceri, eum parvulum sedem ac Magistram Studiorum habuisse Massiliam. Hæc *Eumenidis*, qui tam accurate quæsivit de Nilo: Hæc *Pythiæ*, quem tam studiose insectatur Strabo: Hæc aliorum, quorum scripta interciderunt, fuit Patria. Hic verisimile est Philosophiam didicisse *Favorinum Arelatensem*. Hęc Gallos omnes ita φιλέλληνας reddebat, ut contractus omnes Græco Idiomate conficerent, & in omnibus publicis privatisque Rationibus Græcis litteris uterentur. Consonabant etiam optimis Institutis Sanctissimi publice privatimq; Mores. Massiliam Tacitus ait Locum Græca Comitate & Provinciali Parsimonia mistum & bene compositum. Sed isti Morum Integritati multum ademit unum, quo se infamare soliti Massilienses, Vitium. Notum est Proverbium, πλεύσειας εἰς Μασσαλίαν, *Massiliam naviges*. Credebantur enim γυναικοπαθεῖν. Sed de his satis. Vrbs hæc jam suorum Incolarum industria per Asiam, Africam, aliasque remotissimas Regiones longe lateque negociatur.

Senatores. — *Leges & Instituta.* — *Scholæ.* — *Ingenio et bonarum litterarũ studijs celebres Viri.* — *Mores.* — *Mercimonia.*

FRANCIA, PICARDIA VERA, ET CAMPANIA.

FRANCIA, *In hac sunt:*
- Prevosté & Vicomté *de Paris. Dividitur in* IV *ditiones quæ sunt:*
  - *Le Parisis, cujus Metropolis Paris.*
  - *La Goelle, in qua Comitatus Dam-martin 23 45.48 49.*
  - *L'Isle de France, sita inter* S. *Denis 23 21.48,43. & Moutmorency 23 21.49 0 & fluvium Sequanam, Seyne.*
  - *Vulxin le François sita inter Clermont in Beauvoisis & Sequanam fluvium.*
- Valois *Ducatus, cujus Metropolis est Sēlis* Prevosté *& Bailliage. Sub hoc Ducatu est Comitatus de Beauvois*
- Heurepois *comprehendit Vicomté & Bailliage de Melun.*
- Gastinois *comprehendit Ducatus duos, Estampes & Nemours.*

PICARDIA *vera, sub qua sunt. Hæc copiosius cum Artesia descripta est.*
- Tirasche *Ducatus in quo Metropolis Guise.*
- Com. *& Vidamie d'Amiens.*
- Com. *Vermandois, sub quo sunt alij* IV *Com. Soisson, Noyon, S. Quintin, & Laon.*
- *Com. Retelois, in quo Metropolis Retel.*

CAMPANIA *in qua sunt*
- Comitatus *subjecti*
  - *Bar sur Seine.*
  - *Auxerre Vicomté.*
  - *Tonnerre 25 19.47 36.*
  - *Poursuivent.*
  - *Braine 25 51.49 13.*
  - *Grandpré 26 18.49 0.*
  - *Mailly 25 34.48 27.*
  - *Vertus 25 18.48 46.*
  - *Roussy.*
  - *Retel.*
  - *Ivigny.*
  - *Brie 23 37.48 28.*
- Ducatus *non subjecti*
  - *Reims.*
  - *Langres.*
- Comitat⁹ *nō subjecti*
  - *Ligny.*
  - *La Motte.*
  - *Chalon.*
- Baronia.
  - *Iainville.*

Status Ecclesiasticus
In hac parte Galiæ.

Archiepiscopus *Remensis cui subsunt Episcopi in hoc tractu: Suessionensis Soisson, Cathalaunensis Chalō, Ambianensis Amiens, Noviodunensis Noyon, Silvanectensis Senlis, Belovacensis Beauvais. Laudunensis Laon; & in alijs Belgij partibus, Cameracensis, Tornacensis,* Morinensis *& Atrebatensis.*

Archiepiscopus *Senonensis in Sens, cui subsunt;* Parisiensis, *Meldensis Meaulx, Tricassensis Trois, Carnotensis Chartres, (qui est in Haute Beausse) Nivernensis Nivers, Aurelianensis Orleans, Autissiodorensis, Aussoire vel Auxerre.*

Hæc collecta sunt partim ex Guide des Chemins *de France, partim ex libello inscripto La division du Monde.*

Medius Meridianus 24 40. ad quem reliqui inclinantur juxta rationem 48 0. & 49 30. Parallelorum.

Picardia & Campania.

ICARDIÆ Nomen quamvis non magnæ antiquitatis, nulla tamen ejus certa potest reddi ratio. Alij aliam augurantur. Robertus Cenalis P*icardos* dicit vere esse Gallos; se nihilominus ignorare, num a *Begardis* Hæreticis nomen hoc sint mutuati. Sed his illos constat multo esse antiquiores. Sunt qui appellatos censent Picardos; quod ab his ortus primo usus Lancearum, quæ vulgo *Picques* nuncupantur. Eam hodie ut crasse definiam, ad Occasum respicit, cum nonnulla Normanniæ portione, Oceanus Britannicus; ad Septemtrionem istæ Veteris Belgicæ jacent Regiones, quæ hodie Artesia & Hannonia; ad Ortum Leuceburgum & Lotharingia sunt porrectæ, ad Meridiem denique Campania, isque nobilissimi Regni Tractus, qui specialiore notione Francia vocatur, occurrunt. Regio est fertilissima, Horreumque Parisiorum, atque adeo pleræque Franciȩ. Vino caret, ignava potius Incolarum socordia, quam vel Cœli vel Soli injuria. Picardia autem in tres dividitur partes. *Veram, Inferiorem, Superiorem.* De Vera hic tantum dicam. *Veræ (La Vraye Picardie)* cœpto Parisijs itinere, superatisque Bellovacorum Agris initium est ad Crepacorium. Comprehendit *Vicedamias*, (Communibus utar vocabulis, ut melius intelligar) A*mbianam*, *Corbiensem*, *& Pequignyam*; *Comitatus Veromanduorum & Retelorum*; *Ducatum Tiraschensem*. Ambian*æ (Visdamie d'*Amiens*)* nomen dedit, A*mbianum*, vulgo A*miens*; olim ut multi docti censent, *Samarobriva*. *P*tol. appellatur Σαμαροβρίγα, *Samarobriva* Antonino; Quidam Antonini Codices *Samarabrivam*, alij *Samarabrigam* præferunt. *Briga* antiqua Hispanorum lingua, & *Bria* Thracio sermone, Vrbs nuncupatur. Nonnulli *Somonobrigam* scribunt a *Ponte* (Belgice *Brug*) quo S*omona* fluvius trajiciebatur. A*mbianum* certe Vrbs est ad Somonam, qui eam hic ibi findit (unde quidam *Ambianum* putant dictum ab Imperatore Gratiano, quod Aquis ambiatur) munitioribus Galliarum & ab natura & ab hominum industria merito connumeranda; Fossis pulchris prȩaltisque vallata: Clavis ea parte Regni. Templum habet speciosissimum. Probitate sane incolæ Fidelitateque sunt insignes.

Regio.
Unde dicta.
Situs.
Soli fertilitas.
Vera Picardia.
Urbes.

Maris Britan: nici pars
Normandiæ pars
Beau uoisiz
Va lo is
FRAN CE
GASTI NOIS
LA BEA VSSE
Sologne
Pais de Tonnerre
Milliar. commu nia Galliæ
Milliaria Francica

FRANCE
PICARDIE
CHAMPAIG-
NE
cum regioni-
bus adiacen-
tibus.

Per Gerardum Mercatorem
Cum priuilegio

sis ab *Corbia*, quod Opidum est ad Somonam: quo loco fluvius, cui adjacet, Somonam ingreditur; Clavis itidem, qua parte jacet, Franciæ. *Curmiliaca* forte Antonini, inter *Samarobrivam*, *Amiens* & *Cæsaromagũ*, *Roye*, ni fallor. *Pequignyæ* denique a *Pequignyo* vulgo *Pequigny*. Opidum est dictum, si vulgo fides, a *Pignone*, Alexandri Magni milite. Historiographis nobilitatum, quod ibi Gulielmus Nortmanniæ Dux, cui cognomen erat *Longua-Spatha*, positis insidijs fuerit obtruncatus per factionem Balduini Comitis Cameracensis, qui eum pacis ineundæ prætextu eo pellexerat. Testãtur Nortmanniæ Annales. Memoriæ etiam produnt Francicarum rerum Scriptores Anglos, postquam prælio jam essent victi, superstites omnes ibidem fuisse occisos, qui nomen *Pequigny* litteris omnibus pronunciare nequibant, *Pequeny* loco *Pequigny* proferentes. *Veromandui*, hodie vulgo *Vermandois*, retento, siqui alij Galliæ populi, prisco Nomine. Picardiæ pars, aliquando Comitatus titulo celebris. Comprehendere vero sub se Comitatum hunc signant Franciæ Geographi: *Suessonum: Laudunensium, Tartenorum Ditiones*, Vrbes item *Noviomagum* & *Fanum S. Quintini*. *Suessones*, hodie vulgo *Souessons*, vel *Soissonois*. *Suessonum, Vrbs*, quę hodie *Soisson*, Arce prædita, *Suessones* gentis voce apud Antoninum; Αὐγȣ̃στα Σȣεσσόνων Ptol. *Laudunensium* Ager, *Laonnois*, dictus ab *Lauduno*; cujus meminit Vita Caroli Magni, hodie *Laon*. Situs illi in Colle. *Tartenorum*, vernacule *Tartenois*, Metropolis est *Fera*, vulgo *La Fere*; Vrbs egregie munita, situque commodissimo, ad Oysam Servamque confluentes; Arcem habens satis validam. Quæ nunc Vrbs *Noion*, Antonino *Noviomagus* nuncupatur, inter Suessonas & Ambianos eam collocanti, Decimamq; octavam Legionem illi tribuenti, Νȣιόμαγος *Vadicassium* est Ptol. Vulgo Ecclesiasticorum *Noviomus*. Vrbs est, Antiquitatis suæ notas non paucas præferens. Episcopalis Sedes, cujus Præsules Comites se Noviomagenses & Franciæ Pares scribunt. *Fano S. Quintini*, quod Comitum Veromanduorum, aliquando Domicilium & Regiunculæ caput, nomẽ a *Quintino*, qui Martyrium ibi passus. Olim *Augusta Veromanduorum*. Hęc de Veromanduis: *Retelorum* (vulgo *Retelois*) ditio sita est inter Hannonios, Lotharingos & Barros. Metropolis *Retelium*. *Tirachæ* (*La Tirasche*) primaria Vrbs est *Guisa*, Arce superbiens, Propugnaculum contra Leuceburgenses: Vetus Patrimonium Fratrum Primogeniti Lotharingiæ Ducis.

CAMPANIA.

Regio. Vnde dicta: Situs. Cæli temperies. Soli fertilitas. Vrbes.

C*Ampaniæ*, quæ sequitur (*Comté de Champaigne*) nomen, a Camporum latitudine longitudineq;, ut notat Gregorius Turonensis. Est enim Campestris admodum & plana, Sementique apta. Circumdant eam undiq; Briensium, Burgundionum, Carolesiorum & Lotharingorum Ditiones atque Territoria. Cœlum ibi serenum, Aer temperatus. Agri passim Frumento, Vino, omniq; Pecorum genere abundant: nec desunt Silvæ, opimas quæ præbent Venationes, jucundaque Aucupia. *Campania* porro explicari solet hodie cum per Se, tum per Conjacentes ipsi Principatus. Per Se, Proprieque considerata duplex *est*: *Inferior* & *Superior*. *Inferiori* adcensentur *Tricassium*, Ditionesque quæ vulgo *Ivigny*, *Bassigny*, *Vallage*. *Tricassium* nominatur ab ævi posterioris Scriptoribus, quæ hodie *Trois*, Vrbs ad Sequanam, *Tricasis* Antonino, Legionem ibi XXII ponenti, *Tricassæ* Ammiano; *Trecassa* Bedæ, *Tricasinũ* Nithardo; *Augustobana Trecassium* Veteribus monente V. N. Iosepho Scaligero. Episcopalis nunc sedes. Ad Sequanam (qui Chartarijs hic magno est usui & commodo) in plano sita est, fertilis mercaturæque dedita: Arce potens. *Ivigny* Comitatus Campaniam separat a Burgundia, adhærens Senonibus. Opidum primariũ *Ivigny*, Iurisdictionẽ agnoscẽs Baillivatus Trecensis. *Bassigny* sic nominatur, quod potiorem constituat Inferioris Campaniæ partẽ. *Bas* Francis *Infra*. Cincta fluminibus Matrona & Mosa, exiguaq; Mosellę portione, Aquis magis irrigatur, quam hujus Ditionis reliqua. Metropolim habet cui ab *Calvo Monte* nomẽ: *Chaumont en Bassigny* vulgo: Baillivatus titulo clarã: Arce antiqua, quæ in Rupe sita beneq; munita, superbientem. Tribui solent illi (præter *Andomatunum Lingonum*, vulgo *Langres*: de quo postea) *Montigny*, *Goeffy*, *Nogẽt le Roy*, *Monteclar*, *Andelot*, *Bisnay*, *Choiseul*, *Visnory*, *Clesmont*: omnia Opida non invalida, pleraque Arcibus firmata. *Vallense Territorium*, *Vallage* vulgo, nomen gerere creditur ab Vallibus, quas habet pulchras admodum & fertiles: Parrensibus hinc contiguũ, inde Barrensibus. Opida primi facile loci *Vasseium*, *Vassy*, ad Bloisam, ditionis Guisiæ. Profectus eo Franciscus, Dux Guisius, anno CIↃ IↃ LXII Vasseianam illam stragem, ab Gallis Historiographis nobilitatam, in eos, qui Reformatam profitebantur Religionem, edidit Calendis Martij; multis concisis. *Fanum S. Desiderij*, *S. Disier*, vel *Didier*: Arcem habet: *Iani-villa*, *Ianville*, Familiæ Guisię Apanagium, ut vocant, alijs *Ioint-Ville* scribitur. Sunt & in Vallensi Ditione *Montirandeliũ*, *Dontlerant*, *le Chasteau aux forges*, *Esclaron*, & alia. Superior Campania vere *Territorium* Partense, *le Pais de Pertois*. Nomen illi a Burgo, qui vulgo Perte. Regio est fertilissima, abundans Frugibus, Lignis, Cannabi. Metropolis illi *Vitriacum*, *Vitry*, ad Saltũ Matronamq; concurrentes. Continentur sub eo *Argilliers*, *Lasaincourt*, *Louvement*, & alia Opida. Sic Campania quodammodo fit illustrata per Se: Conjacentia designo Ducatus quidem *Remensem* & *Lingonensem*: *Comitatus* autẽ *Catalaunensem*, *Ligniensem* & *Mottensem*, sui juris Campaniæque non subjectos. *Remensi Ducatui* (*Duché*, Pairie & *Archevesché de Reims*) nomẽ ab Vrbe, quæ Veteribus *Durocortorum*, hodie *Reims*. Δȣροκότλορον Ptol. Δȣρικόρτορα Strab. Δοροκότλερος, Steph. *Durocortum Remorum* Cæs. Vrbs est inclusa, & ut, ita dicam incorporata Campaniæ, sui tamen juris. Archiepiscopum habet, qui Dux Primusque Par Franciæ. Hic Galliarum Reges Oleo cœlitus, ut scribunt misso, inaugurari solent. *Lingonensis Ducatus* (*Duché*, *Pairie* & *Evesché de Langres*) Vrbem habet quæ quomdam *Andomatunum Lingonum*, vulgo *Langres*. Ανδομάτȣνον Ptol. *Antemantunum* vitiose apud Antoninum, paullo melius *Andematunum* in Itineraria Peutingeri Tabula: Tacito *Lingonum Vrbs*: Gregorio Turonensi, *Vrbs Lingonica*. Episcopalis est, cujus Antistites Duces sunt & Pares Francię. *Comitatui Catalaunensi* (*Evesché*, *Comté* & *Pairie de Chaalon*) nomen impositum ab Vrbe *Catalauno*: *Cathelaunum* posterioris ævi Scriptores vocant, quæ *Chaalon* hodie, cognomine *en Champagne*. Episcopalis Civitas, ad Matronam plani situs, excelsis decorata Turribus, Piramydum instar exsurgentibus. *Ligniensis Comitatus* (*Comté de Ligny*) Opidum est *Lignium*, insignis vetustatis, ad Saltum Fluvium. De *Mottensi* (*Comté de la Motte*) præter nomen, nihil adhuc reperimus. Cum Campania solet explicari *Briensium* (*Brionenses* appellantur Nithardo) Tractus, Heurepensibus contiguus, *la Brye*, antiquus Comitatus. Initium illi ad *Cretelium* Pagum, haud procul Ponte Charantonio, ubi Matrona Sequanæ commiscetur: quorum ille Campanos fere, hic Gastinenses a Briensibus separat. Nam quidquid ferme inter duo hæc Flumina est; ad Burgundiæ usq; Ducatum, Briensibus adscribi solet. Manet nomen in Opido, quod vulgo *Brye vel Braye Comte Robert*, sic dictum a Comite *Roberto Briensium* quomdam Principe, cui hic erat Domicilium. *Briensium* Vrbes *Castellum Theodorici*, *Chasteau Thierry*, *Iatinum Medorum* vel *Meldarum*, *Provinsium* & aliæ. *Iatinum* Meldarum urbs, ad Matronam Fluvium Ptol. nota Hodie *Meaulx*: *Provincium*, *Provins*, opidum ab Rosis suave-olentibus, Conditis & Dulciarijs celebre. Adcensetur etiã huic Tractui *Archiepiscopatus Senonensis*, *l'Archevesché de Sens* cum Opido Pontio. *Senonum Vrbs olim Agendicum* vulgo *Sens*, *ad Icaunum*, qui vernacule *Yonne*. Meminit Cæsar. Sed de his satis, ad Franciam transeo.

FRANCIA SPECIALIUS STRICTIUSQUE SUMTA. VULGO FRANCE.

PICARDIAM cum *Campania*, qua potui fide, diligentia, brevitateque percurri: succedit in mea distrubutione *Francia*, vulgo *France*. *Franciæ* nomen hoc loco Limitibus quam alibi, angustioribus circumscribitur; & toti alioquin Regno proprium, pro Parte tantum ejus (quam sequentia docebunt) hic accipitur. *Francia* autem de qua hic agimus, comprehendere sub se scribitur hodie *Præfecturam* & *Comitatum* (vel ut alij, *Vice-comitatum*) *Parisiensem*, *Ducatum Valesium*, *Ditionesque Hurepensium & Gastinensium*. *Præfectura Parisiensis*, *La Prevosté & Comté de Paris* in quatuor dividitur Ditiones, *Parisium*, *Goellam*, *Insulam Franciæ*, *Vexinum Francicum*. *Parisium* appellamus, quod vulgo *Le Parisis*. Complectebatur olim quidquid erat hinc a Porta Parisiensi, de qua paullo post, usque ad Pontem Æsiæ (*Pontoise*) inde vero Clayam usque, versus Brienses. Nomen fere perijt, nisi quod ejus etiamnum memoria servetur cum in quibusdam Pagis, *Louvres*, *Cormeilles Escoua*, & alijs, qui *Parisij* (*en Parisis*) cognominantur; tum in Nummis qui vulgo *Solidi*, *Denarijque Parisij*, *Sols & Denier s Parisis*, & quibusdam Parlamenti Parisiensis Taxationibus. Quinetiā sunt qui *Portæ*, quam nunc *Parisiensem* vocant, non aliude nomen esse censent, quam quod ea in *Parisium*, de quo mihi sermo, duceret. *Parisij* hujus Vrbs, totiusque nunc Galliæ Metropolis est *Lutetia*. Sic Cæsari nominatur Λευκοτεκία Ptol. Λευκετία Iuliano; *Lutetia*, *Castellum Parisiorum* Marcellino, digitum procul dubio intendenti in Ædificium antiquissimum, quod hodieque ibi cum stupore visitur. *Parisium* Zosimo. Nuperis istis *Lutetia Parisius*; non tam barbare, ut quidam hodie putant. Hodie *Paris*, vulgo ab ipsis hujus Agri Populis. *Lutetia* quibusdam a *Luto*, propter Paludes vicinas; quarum apud Cæsarem lib. VII est mentio: earum hodie, ut ferunt, memoriam servante Foro Primario, quod *Marche-Palus* dictum, quasi *Forum Paludosum*: alijs ab Gypsi-fodinis proximis quasi λευκοτεκία, quod fere tota crustario constet opere. *Lutetia* multo quomdam fuit, quam hodie, minor: in Insula tantum quā ambit Sequana. Tenue ergo admodum tantæ Vrbi fuit initium. Sed tantilla Insula adcrescentem indies hominum multitudinem paullatim capere non fuit potis. Ductis in utramque Continentem quasi Colonijs, additisque Locis Suburbanis, ita sensim, productis varie Pomerijs, excrevit, ut jam totius Galliæ sit maxima. In tres nunc secatur Partes: quarum Major, eaque ad Ripam Fluminis dextram, humilior est, ad Ortum & Septemtrionem vergens, *Villa* vulgo dicitur, *La Ville*: Minor ad sinistram versus Austrum & Occidentem loco altiore, & qui per colliculos suos nonnihil adsurgit, *Vniversitas* vocatur, *L'université*: Media est *Insula*, quam *Civitatem*, antiqua appellatione, *La Cité*, nuncupant; Fluvio undique cincta; Pontibus, duobus quidem Minori, tribus vero Majori juncta. *Villa* speciem præbet Lunæ διχοτόμου; hinc Sequana, illinc Mœnibus, Vallis, Fossisque in Hemicycli figuram circumdata. *Portas* habet septem *D. Antonij*, *Templi*, *D. Martini*, D. *Dionysij*, *Montis Martyrum*, *S. Honorij*, *Novam*. *Civitas* quatuor parvulis Insulis superioribus ordine & in linea sitis, tamquam obicibus contra vim fluminis defenditur; primum, ut dixi, propter situs commoditatem habitata; Ligneisque Pontibus adiri solita; totius Vrbis veluti Cor, propter Episcopale Regiumque Palatium. *Portas* habuisse olim videtur quatuor. *Vniversitas* quamdam Galeri speciem exhibere videtur, quo Caput tantæ Vrbis tegatur quasi, & ornetur. *Portæ* illi septem D. *Victoris*, D. *Marcelli*, D. *Iacobi*, *S. Michaëlis*, *S. Germani*, *Bussia & Nella*. Hæc Lutetiæ pars Mœnibus etiam, ut Villa, est cincta, sed Fossis propter loci situm siccis. Longum esset enumerare quæ in tribus hisce Partibus occurrunt, deque ijs adferri possunt, singularia. Architremus Poëta Anglus hisce illam versibus olim celebravit.

> *Exoritur tandem locus, altera regia Phœbi*
> *Parrhisij, Cyrrhæa Viris, Chrysæa Metallis,*
> *Græca Libris, Inda studijs, Romana Poëtis.*
> *Attica Philisophis, Mundi rosa, balsamus Orbis,*
> *Sidonis ornatu, sua mensis, & sua potu.*
> *Dives agris, fœcunda mero, mansueta colonis.*
> *Messe ferax, Fortis domino, pia regibus, aura*
> *Dulcis, amœna situ, bona quolibet, omne venustum*
> *Omne bonum, si sola bonis fortuna faveret.*

Haud procul Parisijs *Pons Charentonius* est, vulgo, *Le Pont Charenton*, nō ignobilis Vicus, ubi Matrona Sequanæ miscetur. Auditur hic ἠχὼ τρισκαιδεκάφωνος, quæ terdecies humanam reddit Vocem, quæq; quod admiratione dignum majore, quadrisyllabū integre & perfecte, quater quinquiesq; resonat. Hæc de *Parisio*: sequitur *Goella*, ut quā minime potest, discedā ab vulgato nomine *La Goelle*. Huic etiam antiqui perierunt Limites. Manet ejus tantum memoria quibusdam in locis ab *Goella* cognominatis. Est ibi *Comitatus Dam-Martinensis*, *La Comté de Dam-Martin*, ab insigni quōdam Opido, *Dam-Martino*, quod nunc in Vici formam est redactum, in Collicullo collocatum. *Insula Franciæ*, *L'Isle de France* ex ipsorum Gallorum diffinitione comprehendit quidquid Terrarum est ab *Fano S. Dionysij Possiacum* usque & *Mommoranclum*; atque universim quidquid inter Sinus Gyrosque jacet Sequanæ, hinc Picardiam, inde Normanniā vorsum. Alij alios ipsi Fines statuunt. *San-Dionysianum*, vulgo S. *Denys en France*, opidum amœnum atq; elegans, quod a Dionysio Areopagita imperiti rerum antiquarum & somniorum monasticorum creduli nomen sortitum arbitrati sunt. *Possiacum*, *Poissy* opidum non ignobile. Arx ibi Regibus quomdam in delitijs. Eo Reginæ se conferre solebant, anteaquam D. Germani Arx esset, partum edituræ. Ibidem Regū liberi educabantur, ut postea Blæsis & Ambaxiæ. Inter *Possiacum* & *Lutetiam Fanum* est D. *Germano* consecratum vulgo, *S. Germain en Laye*: Opidū nonnullius antiquitatis. *Mommorancium* vernacule dicitur *Mommoranci*. *Insulæ* succedit *Vexinum Francicum*, *Vexin*, vel ut alij, *Vulxin le Frāçois*. Cōtinet quidquid est ab Æsia Fluvio Claromontē usq; versus Picardiam. Perijt & hujus memoria, nisi quod quodammodo servetur, in antiquis quibusdā Chartis & Monimentis. Hactenus de *Præfectura Parisiensi*, quatuorque ejus Ditionibus. Altera pars *Valesium*, vulgo *le pais de Valois*. Nomen habere putatur ab amœnissimis, quibus hæc ditio superbit, Vallibus. Alij aliunde dirivant. Comitatus olim, hodie Ducatus. Primus Valesiorum, ut & Alenconij, Comes dictus fuit *Carolus* Philippi III, Franciæ Regis, Filius Philippi Pulchri Frater: a quo per Philippum VI Filium Regium Valesiorum Stemma in Gallijs fuit propagatum. Extendit se Ducatus *Valesius* in Picardiam usque. Primarium Opidum (præter *Crespiacum Crespi*) *Silvanectum* est, Francis *Senlis*. Dictum Latinis quidam augurantur, quod Silvæ nectatur. Opidum est antiquum, præter Episcopatum, Præfectura & Baillivatu nobile. Ditavit Silvanectensis Præfectura Valesium Ducatum Dynastijs, quæ vulgo audiunt *Pierrefons*, *Bethisi* & *Verberie*, comprehensis opidis quæ nunc *Angy*, *le Pont S. Maxence* (Paludibus hoc cinctum est, Limitemque statuit Franciæ & Picardiæ) *Pongoing*, *Brenonville*, &c. Complectitur eadem Præfectura *Compendium*, *Compiegne*; sedem olim Principum; *Carolopolim* alijs appellatum, ab Caro-

Regio.

Vrbes.

L'Isle de France.
PARISIENSIS AGRI DESCRIPTIO.
Auctore F. Guilloterio Biturigi.
BEAUVOIS
SEPTEN
OCCIDENS
MERI
LA FRANCE
LE
Senlis
La forest de Chantilly
Chantilly
S. Fermin
S. Nicolas
Ville metrie
Courteuille
L'estang de Gouuieux
Gouuieux
Mont Gresin
Pont arme
La Chaussée
Coye
Comelle
La Morlaye
La loge de Viormes
Orrey la ville
S. Leu de Serens
Villars
Borran
Le Lys
Royalmont
Chaumontel
La chapp.en servois
La grange du bois
Heruaux
S. Ladre
Beaumont
Noisy
Asnieres
Viermes
Choisy
Lusarche
Triennon
Campaigne
Isle Adam
Nesle
Mours
Narville
Presle
La Basse forest
Bolohoen
Le beau carreau
Maffler
Gournay
Moisselles
Monsoult
Vilaines
Attinuille
Villiers le sec
Mesnil Obry
Fontenay
Plessis gassot
Louvre
Ecouen
La grange des nones
Goussainuille
Roissy
Vauderlan
Chatillon
Gonnesse
Stors
Meriel
Mery
Villiers l'Adam
Bethemont
Chaury
Ballet
Bouffemont
Chaufour
Domont
Le Lua
Blemur
Auuers
Pessaucourt
S. Leu
S. Pris
La Chasse
S. Brice
Villiers le bel
Tillay
Le Val
Tauerny
Ermon
Eubonne
Piscot
Cercelles
Le hault du Roy
Erepillon
Le Plessis
Bouchard
Moulignon
Sognolles
Maubuisson
S. Gratian
Soisy
Andely
Margency
Remonuille
Bonoeil
Pontoise
L'Aumosne
S. Oën
Mont Morency
Groslay
Eragny
Sergy
Hen
Pierre laie
Cernay
Franconuille
Molin de l'Estang
Deuil
Ormesson
Montmagnye
Pierrefite
Garges
Dugny
Le Bourget
Drancy
Arbeley
Conflans
La Frete
Montigny
L'estang de Coquenart
Ville taucuse
Stain
S. Leger
Meruille
Andresy
Ascheres
Maisons
Cormeilles
Argenteuil
Sertrouuille
Le Marais
Epenay
La briche
Isle S. Denis
S. Denis
La Courneuue
Creuecoeur
Bau bonne
Haub villiers
S. Sebastien
La muette
Le Mesnil
Vaux
La Vaudere
La Borde
Houille
Becons
Ianivilliers
Columbe
S. Oën
Le Landy
La Neuuille
Asnieres
Clichi la Garenne
Mont martre
La Villette
La Chapelle
S. Ladre
Pre S. Gervais
Bagnolet
Belle ville
Charonne
Pincourt
Poissy
Carieres soubs le bois
Montesson
Carrieres S. Denis
Chaton
Nanterre
Corbeuoye
Villiers
Nully
M. Valerian
Ruel
Puteaux
Male maison
Bois de la trainisse
Crossy
Buzanual
Surene
Madril
S. Germain en laye
Port au pec
La chaussée
Chaleuants et
Bougival
Longchamp
Boulogne
Chaliot
Les bons hommes
Passy
Autueil
PARIS
Grenelles
Vaugirard
Yssy
Mon Rouge
S. Cloud
Vanure
Baigneux
Meudon
Fontenay
S. Antony
Seine fluv.
Seine fluvius
Milliaria Gallica
Milliaria Germanica
1
2
3
Minuta et Gradus Longitudinis
10
20
30
49
50
40
30

VALOIS
LA GOELE
LE MULTIEN
CHAMPAIGNE
LA BRIE
MEAUX
S. Vincent
Auger S. Marc
La folie
Ormoy le Dauiau
Viliers
Clos Bernart
Roziers
Fouchere
Proy
Nre. Dame des Champs
Bergony
Ville neufue
Toiry
Baron
Boissy les Gombrils
Cuuernon
Collinance
Versigny
Nanteuil
Antilly
Montagny S. Felice
Cheneuieres
Bes
S. Hoen
Fresnoy les Gombrils
Roziers
Ogne
Seruilliers
Mitois
Estaugny
Milly
Crouy
Assy
Choureuille
Le Plessy boulancy
Lisy
Silly
Doy
Noyon
Champ fleury
Pireu
Rosay
Eue
Follemprise
Le Plessier
S. Patu
Orsoy
Fontaine les Nonnains
Guay
Lagny le sec
Rouures
Bregy
S. Faron
Mont Cresspin
Borey
Estrepilly
Cussy
Fourfery
S. Souplet
Torsy
Monceaux
Congy
Chambre fontaine
Dampmartin
Ville neufue
S. Marc
Iuilly
Thieux
S. Patu
Le Plessis
Aeronne
Nantouillet
Iterny
Mont lyon
Maussigny
Varotte
Compans
Mory
Chiaux
Vincuil
S. Mesmes
La Trasse
Pomsy
Fay
Sablonnieres
Messy
Choisy le temple
Charny
Cregny
Beauvoir
Rubel
La Canche
S. Saturny
Beau guernier
S. Fiacre
Verbuisson
Fublene
Nanteuil
Chanoy
Trillebardou
Bolmy
Claye
Charmentrel
Precy
Fresnes
Mareuil
Quincy
Mont fermy
Condé
Covilly
Isle
Ebbly
Pont au Dames
Crecy
Montry
L'hermitage
Lutan
Anet
Torigny
Daumart
Lesche
Bailly
Pompone
Lagny
S. Tibault
Chalifer
Coupevré
Monteurin
Rantilly
Checy
Bussy
Serry
Verlangy
Ville neufue le Comte
Forest de Crecy
Torsy
Noisiel
Le Buisson
Conche
La Motte
Genetoy
Bussy S. Martin
Iossigny
Ville neufue S. Denis
Brie
Gournay
Noisy le grand
Chenevieres
Le Chesne
Chelles
Maison rouge
Vere
Ville neufue
Brou
Le Pin
Bourdeaux
Monsjay
Couboron
Montauban
Clichi
Liury
Villeuode
Ville neufue
Ville Parisis
Vaujour
Rougemont
Souilly
Gressy
Bois le vicomte
Seuran
Monceleux
La Villette
Mitry
Stain
Mory
Chailly
S. Marguerite des grès
Renonuille
Montaigne
S. Supplex
Montaby
Vers
Orcheleux
Ponteux
Beaumarchais
Othyc
Mousty le vicil
Haure
Maison mahault
Mont fermeil
Gagny
Ville momble
Nully
Bry
Chaprin
Polagny
Maur
S. Hill.
Sussy
Marne fluv.

ab Carolo Calvo, qui Pomeria ejus scribitur produxisse & munijsse. Transgressis Compendium occurrunt statim Picardię Populi, Suessones & Laudunenses. Sub Compendio sunt *Magny, Thorette, Creil*. Continet quoq; Silvanectũ *Pontis Æsiæ* (*Pontoise*, vulgo: *Pontesium* nominat Ivo epistola cv) Baillivatum, Præfecturam & Vicecomitatum: cui parent *Villeneuve le Roy* & *L'Isle Adam*. *Ponte Aesiæ* superato, se offert Normannia. Silvanectensis insuper Præfecturæ Ius agnoscit *Comitatus Belmontius ad Aesiã, la Comté de Beaumont sur Oyse*; antiqua Præfectura, cui subsunt *Persang* & *Metu*. *Comitatus Belmontius* Dominos agnoscit, Principes Regiæ stirpis Vendomensis. Ad hoc opidum ultra Æsiam initiũ capit Bellovacensis Ditio. Sub Silvanectensi denique Præfectura, simulq; sub Valesio Ducatu est *Comitatus Belovacẽsis, Comté de Beauvais, Beauvoisin*. Metropolim habet *Belovacum*: sic nominem Opidum, quod vulgo *Beauvais*. Apud Cæsarem, ut Nob. Vir Iosephus Scaliger scribit ad Merulam, *Bratuspantium*, addens sub Cæsaribus transnominatum *Cæsaromagum*. *Bratuspantium* tamen, ne quid dissimulemus, Carolo Bovillo Pagus hodie putatur *Granviller*, vel *Grattepance*; alijs *Clermont en Beauvoisin*: Vigenereo *Beaumont ad Aesiam*. Est autem *Belovacum* Vrbs situ amoenissimo, adsitos habens hinc Montes fertiles non adeo excelsos, inde Agros excipiẽdæ Sementi cõmodos. Nec desunt Vina. Incolis præsertim Feminis, magna sunt Privilegia, ab Ludovico XI Francorũ Rege ipsis concessa, anno CIƆ CCCC LXXII; quod Carolum Burgundiæ Ducem obsidionem solvere, reque infecta abire coegerint. Haud procul Belovaco est *Claromontium, Clermont*. Opidum est Arce munitum. Hæc de *Valesio*: sequitur tertia Franciæ Pars *Heurepense Territorium, Heurepois*. Initium capit ad Sequanam, sub ponte Parisiensi, qui parvus cognominatur; secusque eundẽ fluvium procurrit Corbolium, Melodunum, & Moretum, ubi Verina Amne, qui in Lonium se exonerat, sejungitur ab Gastiniẽsium Agro. Adhæret Briensibus, ubi respicit Fanum, cui cognomen ab S. Columba Grandi apud Senones. Continet autem Vicecomitatum & Baillivatum *Melodunensem*. Metropolis est *Melodunum*. Nomen hoc perperam apud Cęsarẽ bis est infultum, pro quo Veteres omnes scripti Codices Commentariorum de Bello Gallico habent *Metiosedum*. Verum quidem est *Melodunum* & *Metiosedum* unum idemque Opidum esse: sed *Melodunum* posterius est. Hodie *Melun*, in Insula Sequanæ, instar Lutetiæ Parisiorum. *Melodunum* Arce validum est. Quod opidum bonis piscibus, pręcipue Cancris suavissimis, nobililatum & celebre, nunc *Corbueil* vulgo, *Corbolium* nominatur in Vita S. Petri Tarentasij. Habet & hoc cum multis alijs Arcem. *Fons Bellæ-Aquæ*, vernacule *Fontaine-Belle-eau*: Secessus Regũ amœnissimus quietiq; aptissimus, vere palatium; Domicilium olim S. Ludovici, post Philippi, postremo Francisci Valesij. Multa ibi Singularia. Quartum in Francia locum dedi *Gastinensium Ditioni*, vulgo *Gastinois*; quæ ab Heurepensi separatur Verina fluvio. Comprehendit sub se *Ducatus Stampensem* & *Nemurcensem*, *Comitatumque Rupis-fortis*, & alios. *Stampæ, Estãpes* vulgo: Opidum medio inter Lutetiam Parisiorum & Genabum Aurelianensium itinere, ad Iunnam fluvium: Cammarorum, qui delicatissimi, parentem largum, ad Corbolium in Sequanam se exonerantem. Ducatus (qui olim Comitatus fuit) claret dignitate. *Nemursium, Nemours* Opidum ad Lonium Flumen, quod paullo infra Moretum Sequanæ concurrit. Inter ducatus Franciæ etiam non postremi loci. *Rupes-Fortis, Roche-fort* Gallo-Romanis dicta, Comitatus gaudet titulo. In Gastinensium quoq; Ditione cũ *Millio* & *Moreto* (quod Limes Gastinenses inter & Heurepenses) utroque Arce prædito, alijsq; Opidis est *Montargium*, quasi *Mons-Argi*, ut quidam ratiocinantur: quod in circumitu adspectus ejus procul extendatur. Incendio vastatum circa annum CIƆ IƆXVII, postea renovatum fuit. Arcem & hoc habet, in qua depicta visitur Historia Canis Venatici, qui Heri sui mortem vindicavit, occiso eo, qui necem illi attulerat. Hactenus Partes Franciæ percurri potius quam perlustravi: nunc libet nonnulla quæ observatu digna supra omisimus, hoc loco paucis addere. Primum hic sese offerunt Opera tum publica, tum privata, tum sacra, tũ prophana.

Opera publica.

Templa numerari Lutetiæ LXIX universim supra in Generali descriptione diximus. Vbi etiam de Templo Cathedrali locuti sumus. Præter Templa autem *Sacella* Parisijs non pauca, XIII circiter: inter quæ primi censendũ loci, quod in Palatio Regio *Sanctum* audit, ab Divo Ludivico exstructum: omnium Cismontanorum audacissimum: nam Sacellum Sacello fornicato incumbit, nullis Columnis medijs, sed lateralibus tantum subfultum: Porta inferior veram D. Virginis imaginem, Superior Iesu Christi fertur exhibere. Servantur ibi (sic perhibent Curiones) Corona Spinea, Toga Purpurea, Arundo, Spongia, Sudariũ, Mappaq; Cœnæ ultimæ, quæ omnia a Balduino Imperatore Cõstantinopolitano Venetis oppignerata, Gallus redemta ibi reposuit. *Cænobia* plurima etiam in hac Vrbe circiter XXIV & ampla: *Templariorum* sane circuitus spaciosissimus, Vrbis instar; Templarijs anno CIƆ CCCIX e medio sublatis, Bona Hospitalarijs S. Ioannis fuerunt adsignata. Est & *Cænobium Filiarum DEI* prope Portam S. Dionysij, quæ Damnatis ad supplicium ducendis tres Panis bolos cum Vino porrigere sunt solitæ. D. *Victoris Cænobium* Canonicorum Regularium S. Augustini. *Templum* D. D. *Petri* & *Pauli* Canonicorum Secularium prius, post ab Ludovico Crasso Regularium est factum. *S. Germani Pratensis Cænobium* Benedictinorum. Opulentia nulli Cænobio cedit: Privilegijs & Iurisdictione liberrimum: Muris clauditur. Forum habet annuum. Iam *Domus Parisienses*, cum Publicæ, tum Privatæ, universim anno CIƆ IƆ XLIX ad X millia sunt numeratæ: exceptis Collegijs, Tẽplis, Coenobijs, ijsque, quæ in Suburbijs. Eminent inter reliquas *Domus Regia* vicina Palatio, *Nella, Flandra, Artesia, Aurelianensis, Abretia, Lotharinga, Nivernensis, Alençonia, Senonum, Remensis, Lugdunensis, Fescampia, Bellovacensis, Rotomagiensis, Bituricensis, Heuresia, Sabauda, Claromõtia, Cabillonensis, Bavara, Burgunda, Reginæ, S. Pauli*, & aliæ. *Palatium Thermarum* prope D. Mathurini quidam a Iulio Cæsare conditum volunt. Cænaculum illic est fornicatum, cui Hortus cum Arboribus imminet. *Domus Publica Parisiensium*, anno CIƆ IƆ XXXIII cœpta ab fundamentis exstrui, sub Francisco I. Quid vero dicam de *Arcibus*? *Majus Castellum* ab Iulio Cæsare ædificatum ajunt: magis cẽsendum ab Iuliano Cæsare, qui aliquãdiu hic habitavit. Reliquas brevitati studens omitto. Quid de *Xenodochijs, Nosocomijs, Ptochodochijs*, & *Orphanatrophijs*? Domum in villa CCC *Cæcorũ* ab Saracenis excæcatorũ, D. Ludovicus condidit. Alia prætereo. *Sepulchra* vero, præsertim Regum principũ, Ducũ, Comitum Nobiliumq; utriusq; sexus quot in hac Vrbe conspiciuntur? Eorum plena est enumeratio apud Aegidium Corrozetiũ, cujus exstat accuratum de Parisiensis Vrbis antiquitate opus. *Statuæ* etiam stupendæ varijs locis, *Regum* omnium in Palatio Regio: *Caroli Magni* in Tẽplo S. Marcelli: *Philippi Valesij* in primario; ubi & *D. Christophori* Gigantea, anno CIƆ CCCC XIII ab Antonino *d'Eßars*, Equite erecta. Est ibi & effigies *Petri Cugneri*, juxta Chorum in angulo ad altare B. Mariæ. Fabulantur per ludibrium positã, quum Bona Ecclesiastica nomine Regio in Fiscũ trahere conaretur, sub *Philippo Valesio*: sed frustra. Hæc de una Vrbe quo ad structuras sufficiant. *San-Dionysianum* Fano superbissimo nobilitatum est, in quo omnes Reges Galliæ mirabili artificio sculpti monstrantur. Sed de his satis, ad Academiam Parasiensem venio.

Academia

Instituta hæc ab Carolo Magno, Romanorum Imperatore, incitantibus eo Magnanimum Principem quatuor Venerabilis Bedæ discipulis. Quatuor firmissimis nititur Columnis, *Facultatibus*, inquam, *Theologiæ, Iuris Canonici, Medicinæ, Artium*. Tribus quas nominavi primo loco, singulis præsidet *Decanus*, duoque inserviunt *Cursores*, quos *Pedellos* vulgo dicimus. Toti corpori præest *Rector*, ab Artium Facultate, singulis Trimestribus legi solitus. Collegia sunt, *Sorbonicum, Navarrenum*, D. *Bernardi, Præmonstratense, Cameracense, Regium, Rhemense*, aliaque.

BOVLONGNE COMITATVS.

Insunt & hi Comitatus Guines, Ardres, & Fiennes Baronatus.
Item Episcopatus Tarvannensis sive Morinorum, cui hæ Ditiones in spiritualibus parent.
Meridiani ad rationem Paralleli 50 45 positi sunt.

Regio. *Vnde dicta.*

BOLONIÆ, vel ut alij, *Boloniæ* Comitatus *(Comté de Boulongne)* satis est amplus. Totus hic Tractus arenosus est, ejus generis arenæ, quam Vrentem vocant; unde & nonnulli *Boloniam* censent a *Bouillir* derivatam, quod ridiculum videtur. Nomen Comitatui a *Bolonia* Opido quod in Superius hodie & Inferius divisum. Initium Boloniæ Comitatui ab Montibus S. Ingelberti; procurritque ad Fluvium Cancham, quæ ejus Longitudo; Latitudo ad Lucum usque Tournohensem porrigitur. Comitatus autem titulo nobilis est Bolonia, quam dignitatem adepta est tempore Caroli Calvi Regis Galliæ quo tempore *S. Paul, Oye, Guines & Artesia* eodem honore tituloque potitæ sunt. Multa habet opida & pagos. *Opida.* Inter alia *Boloniam* Opidum quod duplex Superius & Inferius. Illud altiore situm loco, Burgus tantum, antea quam ab Anglis obsidione premeretur. Hoc autem planiora occupans Mare adluit. Alterum ab altero passibus distat centum, aut circiter. *Bononiam* etiam nominant hac Galliarum parte varij. *Bononiense opidum* habet quoque Panegyricus incerti autoris Imperatori Constantino dictus. *Civitas Bononiensium* est in Notitia Provinciarum inter Belgicæ Secundæ Civitates. Hodie Francorum Vulgo *Boulongne*; Inferioris Germaniæ Populis propius ad Veterem appellationem accedentibus, *Beunen*. Antiquissimis temporibus, uti censent V. N. Iosephus Scaliger suis ad merulam litteris (nam ad Ausonium *Gessoire* opidum hoc tractu nomen retinere docet) Papirius, Massonius, Lelandus, Ortelius, & alij, *Gessoriacum*. His contestatur Peutingeriana Tabula, in qua legitur *Gessoriacum* quod nunc *Bononia*. *Gesoriaco* Antonino dicitur, qui ei Legionem adscribit xv, & alibi *Gessoriacensis Portus*, item *Gesoriagensis Portus* in Maritimis: Ptolemæo γησορρίακον ἐπίνειον μορίνων. *Gesorigia* est in Panegyrico, qui Maximiano dictus, & eo fere modo in quibusdam Antonini Codicibus *Cesoricia*. De eo Pomponius Mela: *Pertiuentque ad ultimos Galliarum gentes Morinos, nec Portu, quem Gessoriacum vocant, quidquam notius habent.* Sic Suetonius in Claudio cap. XVII, ubi de expeditione principis in Britanniam: *Quare a Massilia Gessoriacum usque pedestri itinere confecto, inde transmisit.* Alij Gessoriacum non idem volunt cum *Navali Bononiensi*: *Calesium* putat Ioãnes Talbotus, *Fanum S. Audomari* alij. *Vicum Soaci* Turnebus; *Slusam* Boëtius, *Brugas* Hermolaus Barbarus, *Gandavũ* Bilibaldus. Robertus Cœnalis diversa ponit *Gessoriacum Portum & Gesoriacum Navale*; illum Bononiam censens; hoc autem *Castellum*, quod vulgo *Cassel*. Boloniensis porro fuit Godefridus, Eustathij Boloniensis Comitis Filius Lotharingiæ Dux, qui Christianorum Primus Rex Solymorum. Prope Bononiam erat *Itius Portus*: quem qui *Calesium* Opidum esse artribantur, nullo negotio refelluntur a Ptolemæo, qui post Sequanæ Fluminis Ostia prius ponit Ἴκιον ἄκρον; deinde Γησοριακὸν, Ἐπίνειον Μορίνων: a quo opidum *Calesium* distat plus quam xx millibus Pass. *Gesoriacum* idem esse cum *Itio* persuasum videtur M. Velsero. *Itius Portus* quibusdam *Fanum* S. *Audomari* censetur, adductis cũ vetusto Vrbis nomine, quo *Sitieu* vocabatur, quasi, ut volunt, *Sinus Itij*; tum Loci situ, qui quum valde sit humilis, prealtis tamẽ littoribus Vrbem quodammodo cingentibus, Sinum Maris olim capacissimum fuisse indicat. Camdenus in sua Britannia docet *Itium Portum* diu fuisse in loco quem hodie *Withsan* vocamus, prope *Blanestum*. Verum hæc alijs disceptanda relinquimus. *Bononiensi* Comitatui succedit *Guinensis*, *Guisnes*; qui disterminatur ab Comitatu *Oyo* per Canalem Majorem, qui Opidum ipsum prælabitur, Territorium fere reddens inexpugnabile. *Comitatus Guinensis Opida.* Primarium Opidum *Guinesium*, *Guisnes*; in duas divisum Partes, quarum una in Paludibus sita, altera in continenti; Loci natura munitum & validum. Cepit Rex Henricus II, misso illuc Francisco Lotharingio, Guisæ Duce, anno CIↃ IↃ LVIII. De Danorum quondam in Guinensem Terram Iure; multa Meierus in Annalibus Flandriæ, deque eodem Comitatu alia apud alios Historiographos, quæ hujus non sunt loci. Visuntur & alia Opida; *Hartincourt*, *Peuplinge*, *Conquelle*, *Portus Nievelletius*. Continet Comitatus hic sub se Baronatus *Ardresium & Courtembronensem*, singulos ab suis dictos opidis, quorum unum *Ardres* vulgo; alterum *Courtembrone*. *Item Fiennensis Baronatus.*

Duobus *Ardresio* Milliaribus versus Oceanum occurit *Calesium*, opidum natura arteque munitissimum, Galliæ Clavis & Ianua semper habitum; Muris primo, ut fertur cinctum ab Philippo Bononiensi, *S.* Ludovici Patruo. Arcem habet cum Turri valida, quæ ingressum ex Mari in Portum prohibet. Captum fuit ab Eduardo V Anglorum Rege, pridie Nonas Augusti, undecimo mense post horrendam pugnam, quam contra Philippum VI, Francorũ Regem, ad Cressiacum anno CIↃ CCC XLVII pugnatam, multis depingit Paullus Æmilius lib. IX. Possessum ab Anglis annos CCXI (nam frustra obsederat anno CIↃ CCCC XXXI Philippus Bonus Burgundus, Flandris ipsum deserentibus) & tanquam Galliæ Clavem in loculis, ut loqui consueverant Angli, servatum, expugnatum, Guisio Duce, Galli recuperarunt anno CIↃ IↃ LVIII, mense Februario. Æquali fere Itinere versus Mediterranea *Calesio Bonnoniaque* distat *Teroana Morinorum*, vulgo *Teroane*, nomen retinens, quamquam ab Carolo V deleta, Episcopali Sede Bononiam translata, Flandris *Terrennerberch*; *Teruanna* vel *Tarvenna* Antonino, *Teruanna* Itinerariæ Tabulæ, Ταρουάνα Ptolemæo. Quosdam *Tarubanum* appellare Bovillus adserit. *Terrubanorum* meminit Trithemius in Francorum Historia. *Teruana* quibusdam quasi *Terra-Vana*, ob vilitatem Territorij. In Notitia Provinciarem, ubi Belgicæ Secundæ Civitates recensentur, nominatur etiam Civitas *Morinorum*, id est Ponticum, *L'evesché de Teroane*. *Colonia* forte *Morinorum* in antiquo Lapide, qui superioribus annis repertus fuit in Gelria, Sugambrorum olim Principatu dimidiato ab Vrbe Neomagiensi milliario. *Ditio* porro *Oyana*, *Terre de Oye*, porrigere se scribitur Duynkerkam usque Flandriæ Opidum. Sunt ibi præter *Oyam*, alia quædam Opida sed ignobiliora. Ad Boloniam redeo. *Flumina.* Ea Amnibus rivulisque humectatur *Archia*, qui per Arquense opidum Fanumque Audomari Gravelingam petit. Inde non procul *Scalense* est *æstuarium*, adusque Arderam arcem æstuans. Nec desunt æquorei rivuli duo, Marquisianus scilicet, & Boloniacus. Est & *Hautia* seu *Hesdin* amnis *Hesdino* Opido nomen suum communicans. Sequuntur deinceps Pontivorum paludosa fluenta, & *Cauchiæ* flumen. Horum vero nonnulli amnes pisculenta efficiunt stagna, seu vivaria, a vicinis opidis denominata: cujusmodi sunt quæ sua lingua vocant le Vivier *d'Hames*, *d'Andre*, *d'Ardres*. *Montes Silvæ.* Collibus arenarijs universus hic Tractus secundum littus maris septus est. Interiori vero regione sunt, quos sua lingua vocant *Les Mons de S. Ingelvert*, & *les Mons de neuf castel*, & *Dannes*. Silvis vero ac Lucis omnis fere conspersa regio, cujus partes *les Bois de Surene*, *Celles*, &c. *Vulgi Mores.* Indignæ morosi habentur, sibiipsis plus satis indulgentes.

Germanici maris pars
Terre d'Oye
COM. DE GVINES
Flandriæ pars
COM. DE BOVLONOIS
Maris Britannici pars
Com: S. Pauli pars
BOLONIA & GVINES Comitatus
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS

ANIOV, ANDEGAVENSIS DVCATVS.

ANIOV *Ducatus habet Comitatus, Baronias, Dominia, ut Craon* 18 56. 47 34. *&c. quæ necdum inveni, aut distinguere potui, Homagium sive fidem clientelarem illi præstant hi* Comitatus IV, *Maine, Vendosme, Beaufort, La Val.*

Iurisdictio.

SEDES PRÆSIDIALIS *Totius* Ducatus *est Angiers, sub qua sunt particulares Sedes Iuridiciales Angiers, Saumur, Bauge* 19 45. 47 25, *& Beaufort en Vallee* 19 40. 47 16.

Status Ecclesiasticus.

VNVM *habet* Episcopum *Andegavensem*, Angiers, *Turonensi* Archiepiscopo *subjectum.*

Meridiani positi sunt ex ratione 47.15. Paralleli ad Circulum maximum.

Ducatus Andegavensis.

Regio. Situs.

SEQVITVR in nostra Methodo Ducatus *Andegavensis, La Duché d'Anjou.* Hujus Provinciæ populos C. Cæsar *Andes*, Plinius *Andegavos* appellat. Incipit ab *Vico Chousay*; finemque accipit inter *Moncontour* & *Herraut*, ubi initium Pictaviensis Territorij, quod illi ab Meridie; versus Orientem confinia sunt Turonensium & Vindocinorum, ad Septẽtrionem Comitatus qui vulgo *Maine* & *Laval*; ad Occidentem denique Britanniã attingit. Regio fertilis & amœna magis quam ampla. Colles ibi Vitibus passim consiti; Valles Silvis Saltibusque viridantes: lęta Prata: Eryceta gratissimum Pecori Pabulum pręstantia. Vina hic alba, notæ nobilissimę, vulgo *Vins d'Anjou.* In summa quicquid huic vitę usui esse potest, hæc Provincia suppeditat. In nonnullis etiam hujus Provinciæ locis illud genus Lapidis cærulcum & fissile effoditur, quo Templorum ubique Aediumque tecta contra cœli injurias muniuntur. *Ardoises* vernacule vocantur. Suos olim habuerunt *Andes* Regulos & Duces, quorum *Dumnacum* ab Cæsare victum scribit octavo libro Hirtius. Postea cum alijs Galliarum populis in Francorum venerunt ditionem. Rex Chilpericus, occiso Comite P*aulo*, Andegavensem urbem obtinuit; suisq; eam Posteris reliquit, Franciæ Regibus: quorum Carolus Calvus Superiorem quidem Provinciæ partem *Torquato* (alij aliter vocant) dedit reservato sibi supremo in eam jure: Inferiorem autem *Eudoni* Parisiorum Comiti, cujus ex fratre *Ruperto* Comite Andegavensi Duceque Celticæ Nepos, Hugo Magnus eã largitus est *Fulconi*, Torquati ex Ingelgero Filio, Nepoti. Fulconi ordine successerunt *Fulco* II, *Gotefridus*, vulgo dictus *Grisgonella*: *Fulco* III, *Gotefridus* II; *Fulco* IV; *Fulco* V; qui Hierosolymorum Rex fuit, post Balduinum cujus Filiam ipse viduus duxerat uxorẽ, *Gotefridus* denique VI *Barbatus*, cui sociata fuit Machtildis, Henrici I Angliæ Regis F. Hujus Filij, Hẽricus quidẽ Rex fuit Anglię, ejus nominis *II*; Andiũ vero Comites *Gotefridus* VI & *Gulielmus*: quos quum paricidiali bello victos terris suis pepulisset Frater Rex, Filios natu majores in Angliæ Regno, *Gotefridum* autem VIII in Comitatu Andegavensi Successores habuit. Gotefridi filio *Arturo* Comiti, Britanniæque per Matrem Duci, bellum movit patruus Ioannes Angliæ Rex. Fecerat jam *Arturus* Homagium, ut loquuntur, & fidem Principatus sui nomine promiserat Francorum Regi Philippo Augusto: a quo instigatus quum Pictones Regi Patruo ereptum properaret, cum exercitu Ligerim jam transgressus, ab eo ex improviso superveniente captus, Rotomagum est abductus, ibique non multo post occisus. Id non ferendum rata *Arturi* Mater, Constantia Conani Britanniæ Principis Filia & Hæres, Regem Ioannem paricidij accusavit, apud Franciæ Regem, quem dixi: quumque vocatus se juri non sisteret, Paricidij damnatus est sententia Parium Franciæ; ejusque Provinciæ quas in Gallijs habebat, Fisco Regis sunt adjudicatæ: quam sententiam ipse Rex exequens, Andegavenses sibi deditione subjecit, Regique Francorum *Ludovico* Filio nominis ejus VIII reliquit. Huic successit Filius *Ludovicus* IX, *Sanctus* cognominatus, qui Provinciam hanc *Carolo* fratri, Apennagij jure concessit. Hunc sequutus *Carolus* II, qui Clementiam Filiam locans *Carolo Valesio* Provinciam hanc Dotis nomine largitus est. Huic successerunt Franciæ Reges, P*hilippus Valesius* Filius, & ex eo Nepos *Ioannes*, qui nobilissimã hanc Regni Portionẽ Ducatus jam titulo, anno CIↃ CCCL decoratam Filio *Ludovico* Apennagij jure dedit. Ejus donationis Diploma ponit Papirius Massonus Annalium Rerum Francicarum lib. IV, in hæc verba: *Damus & concedimus per præsentes, donatione pura & simplici, inter vivos in perpetuum valitura Ludovico secundo genito nostro ad hereditatem perpetuam, pro se & suis heredibus & liberis masculis, ex carne sua & libero matrimonio procreatis, & etiam nascituris, comitatum Andegaviæ & Cenomaniæ, salvis & nobis retentis juribus nostræ regaliæ, exceptionibus Ecclesiæ, Fide & Homagio. Quæ verba ex ipsis Tabulis, exscribere placuit,* Datis *Calesij, Anno* CIↃ CCCLX, *quæ in Scrinio Regio adhuc visuntur, eamque legem Ioannes primus in Familiã suam intulit, & posteri agnoscunt regno plane utilem fuiße, eaque factum, ne opulenti dominatus ad extraneos transierint, fœminis successione exclusis.* Hactenus Massonus. Hunc *Ludovicum* sequuti sunt descendente linea *Ludovicus* II & *Ludovicus* III, quo sine Herede mortuo Principatum adijt *Renatus* frater. Hic defunctis Liberis, heredem dixit sui fratris Filium *Carolum* (alij Fratrem fuisse volunt) qui Heredem scripsit *Ludovicum* XI Regem. Et sic Coronæ Franciæ fuit adnexus eique unitus mansit; nisi quod *Franciscus* I, eundem suæ Matri *Aloisiæ Sabaudæ* in usum fructum tradiderit. Rex Carolus IX eum jure Apennagij tribuit *Henrico* Fratri, qui deinde Poloniæ & Franciæ Rex. Metropolis Ducatus *Andegavum* est; *Andegavensis Civitas* Paulo Diacono; vulgo *Angiers*. Ptolemæo dicitur Ιουλιόμαγος *Andicavarum*, ut legendum monet Merula. Sita est in utraque *Meduana*, *Maine*, fluvij ripa, Pontemque habet lapideum flumini injectum.

Soli fertilitas.

Imperium Majorum.

Vrbes & Opida.

Per Gerardum Mercatorem
Cum priuilegio
Septen
Occidens
Meri
Circa Angiers
1. Iaigne
2. Montreul Bellefrey
3. S.Iehan
4. S.Lambert
5. Linieres
6. Beaucoure
7. S.Nicolas
8. S.Iacq
9. S.Martin
10. Epire
11. Prunes
12. Bouche Marie
13. Leuiere
14. S.Maurice
Miliaria communia
Miliaria magna
Les Trois Maries
Espinay
Oudon flu.
Ch. Gyron
La Rincerie flu.
Charrans flu.
Ch. Briant
Pouance
Ville au chef
Erdret flu.
Maulne
Oudon
S. Sebastien
Noyers
Angiers
Rochefort
Beaufort
Mortaigne
Clisson
Tiffanges
Chollet
Puy au fou
Chasteaumur

ANIOV
Oriens
Tours
Langres
Colombiers
Montbason
Le pont Hunault
Lysle Bouchart
Chinon
Vienne flu.
Candé
Saumur
Mauleurier
Chaueigny
Richelieu
LVDO NAIS
Lodun
Chastel her aud ois
Mi rebal ais
Mirebeau
Moncontour
La bataille de Moncontour
Poictiers
Partenay
Moulierr sylua
Vouuant
Cercigny
Chinon
S. Maure
Cormeri
Montreuil Bonnin
Vienne flu.

ctum. Insignis ibi Politia. Episcopali fulget dignitate ; Senescallatu etiam & Baillivatu, sedeque superbiens Præsidiali. Academiam habet celebrem, ab *Ludovico* II Andegavensium Duce, anno CIƆ CCC XXCIX institutam; evocato qui jus ibi profiteretur, Francisco Balduino, qui hac de re legendus ad l. Si pacto. C. de Pactis. Habet hic Ducatus multa insignia Opida, alia alijs majora. Pauca ut vernacule sonant, dabo : *Samur* ad Ligerim cum Arce; Academiam quam apud Regem Magni Viri moliuntur, brevi habiturum; *Montreneau*, *Bauge*, *Beau-fort*, *Brissat*, *Monstreul-Belay*, *Malevrier*, *Chantonceau*, *Vihers*, *Duretail*, *La Flesche*, *Chasteau-Goutier*, *Segre*. In hac Provincia multa Stagna, magnus Lacuum numerus, Rivuli non pauci, & plus quam XL sunt Flumina: Sunt & Vivaria Paludesque, fontes item infiniti. Inter amnes præcipui sunt *Ligeris*, *Loire* peramplus, perspicuitate aquæ inclytus, quem Patrem Fluviorum Galliæ vocant: de quo plura in descriptione Galliæ generali. *Vigenna*, cujus mentio apud Fortunatum, Gregorium Turonensem & Hugonem Floriacensem, *la Vienne*, *Viana* & *Vignane*, *Meduana*; Hujus meminit ex emendatione Turnebi Lucanus lib. I belli Pharsa. *In ripis Meduana tuis marcere perosus*. Alij *Medualla* legunt; Theodorus Canterus lib. III Novar. Lect. *Meditana*. *Meduanam* sane & *Medanam* Galliæ fluvium etjam nominant Regino & Turonensis: hodie *Mayne*. Andegavensium *Vrbem* adluit. Sarta vulgo *Sartra* & *Lorius*. Habet etiam Andegavensis tractus, alios non exiles, nempe vecturæ idoneos, quibus alluitur amnes, qui & ipsi suis Ligerim augent alveis, quorum hæc sunt nomina *Aulcionius*, *Vresea*, *Laionius*, *Odonusque* fluvij, item *Touesa*, *Irosna* atque *Daubentia*: quibus non parum augetur Ligeris. Hujus Piscium copiam non facile quis explicarit, sive Piscium, quibus scatet, quis genera, sive piscaturæ gregatim occurrentis frequentiam attendat. Est in Ligerano gurgite Castrum cognomento *Villaneum*; Gallice *Villaines*, in quo sæpius omni numero retibus ad capturam dispositis, unico tractu duo Piscium Millia extrahuntur. Atque hæc de Fluvijs Andegavensis Tractus dixisse sufficiat: plura qui requiret, tum apud Andream Thevetum, tum maxime apud Robertum Cœnalem, abunde reperiet. Regio montosa est attolliturque colliculis: & silvis ac saltibus ornata est. *Saltus* hic, quos *les Forests de Chambieres*, *Baugé*, *Belle-espaule*, *de la Flesche-Boyere*, & alijs quibusdam nominibus appellant. Extra urbem Andegavum vetustæ monstrantur ruinæ, quæ vulgo *Grohan* dicuntur, Nomine ab Romano non abludente. Hic quomdam Theatrum ab Romanis exstructum fuisse perhibetur. Apparent multæ Parietinarum Murorumque reliquiæ. Effodiuntur & infinita probæ notæ Numismata. Cæterum huic Ducatui præter alios Comitatus Baronias, & Dominia, quæ habet : Homagium, sive fidem clientelarem, ut habet Mercator, præstant hi Comitatus IV, *Maine*, *Vendosme*, *Beaufort*, *la Val*, de quibus ordine agemus. *Comitatus Cenomanensis*, vulgo *Comté de Maine* primo loco occurrit. Hunc tractum Ptolemæi tempore *Cenomani* insederunt. Provincia autem Cenomanorum inter primas Galliæ habitari cœpit. Olim ejus limites longius se extenderunt, quam nunc protenduntur, idque facile colligi potest ex ijs quæ Livius, Polybius & Iustinus, de irruptione Cenomanorum in Italiam literis mandarunt: nec inficiari quis posset, ipsorum vires collectas fuisse, ex Andegavensibus, & Turonensibus, sicut & sub Bojorum nomine ipsorum vicini comprehendebantur. Territorij pars una fertilis est, alia sterilis ; Incolisque facilius est venaticas carnes, quam panem & vinum apponere, non tamen ijs omnino caret, aliquæ enim hujus Provinciæ partes tam fertiles sunt, ut eam nec Andegavensis ditio, nec Turonia Vini bonitate, Frugumque fertilitate superent. Solum herbosum, Pastionique Pecudum commodum. Hanc vero Provinciam, sub Aquitania comprehensam, aliquando paruisse legimus Ducibus Aquitanis, donec inter Reges Franciæ Ludovicũ IX & Angliæ Henricum III pactum fuit, Anglus Aquitania, quam ab Septemtrione Carantonus Fluvius, ab Meridie Pyrenæi Montes terminarent, contentus, in perpetuum cederet Normannia, Terrisque Cenomanorum & Andegavensium ; eique numerarentur CIƆ IƆ aureorum millia. Rex Franciæ Ioannes Andium & Cenomanorum Comitatum *Ludovico* filio Secundo-genito dedit. Donationis Diploma anni CIƆ CCC LX in Scrinio Regis adhuc visitur, quod supra posui. *Ludovico* ordine successere *Ludovicus* II Filius & *Ludovicus* III Nepos. Hi tres titulum Regum Neapolitanorum gesserunt, *Ludovico* tertio vita defuncto nullis post se relictis liberis, ei successit *Renatus* Frater, quem Regina Neapolitana Ioanna, ejus nominis II, suum heredem in Regno Neapolitano & in Comitatu Provinciæ instituit. *Renatus* ex Isabella Caroli Audacis filia, genuit Nicolaum Calabriæ Ducem, cui supervixit Renatus Pater. Hic *Ioannes* ex Maria Caroli Ducis Borboniæ filia, genuit Nicolaum Calabriȩ Ducum & Marchionem Pontensem, qui absque liberis decessit, avo Renato adhuc superstite. *Renatus* nepoti suo *Renato* ex Iolanta filia, & Friderico Vadimontano, jura Regni Neapolitani & Comitatus Provinciæ resignare noluisse; sed ea Carolo Fratri suo, Cenomanorum Comiti, reliquisse fertur: qui cum etiam paullo post moreretur *Ludovicum* undecimum rerum suarum Heredem instituit. Cæterum tota hæc Regio superioribus annis in duas quasi abijt partes. *Civitas Cenomanensis*, Ditioni addita est Regis Franciæ; *Vrbs* autem *Mania*, *Maine* cum Marchionatu, nunc in Ducatus decus erecto, Guisiæ gentis agnoscit Dominium. Opidum Primarium ad Sartram fluvium, vulgo *le Mans*. Iosephus Scaliger Vir Nobilissimis suis ad Merulam literis putat esse οὐίνδικον Ptolemæi, Aulerciorum Cenomanorum Caput. Ab initio sedes Baillivatus, post Henricum II Præsidialis est facta: ad quam variorum Opidorum appellationes devolvuntur. Hæc se jactat omnium Gallicarum urbium primam Christianam fidem admisisse, misso a Clemente S. Iuliano, qui Ecclesiam illam annos XLVII perpetuos rexit, & mysterium Religionis in vicina loca propagavit. Provincia tribus præcipue fluvijs irrigatur *Meduana*, vulgo *Mayenne*, *Ledo (Loir)* & *Sartra* alijsque compluribus exiguis fluvijs & rivulis perluitur, qui solum herbosum reddunt, pastuique pecudum commodum; sed hi æstivo fervore deficiunt, non tamen territorium ab ipsis humefactum intermittit herbarum affatim gignere. Ornatus illi multus ab Silvis Saltibusque accedit, in quibus Ferarum non infelix proventus. Quorundam hujus Provinciæ locorum sterilitas Cenomanos labori assuefacit; sunt industrij, vividique spiritus, nec ipsis facile quis imponat: probi patres familias, eorumque vicinis aliquo modo astutiores, ad omnia idonei quibus se addicunt, unde natum festivum proverbium, Cenomanũ valere sesqui-Normanno. *Ducatus*, olim Comitatus *Vindocinensis Duché de Vendosme*, initium capit a Baugenciaco, Limite inter duas Belsias, quæ cognominantur *Solonia* & *Vindocina* ; fines Longe lateque extendens ad Santonas usque, ut quidam volunt. Dictus ab *Vindocio* Opido. Sic Venantius Fortunatus appellat, quod vulgo *Vendosme* Ptol. forte οὐίνδικον (sic enim legendum) est Aulerciorum Cenomanorum, in Gallia Lugdunensi Vrbs. Nihil hic adfirmamus. Nam οὐίνδικον illud, certius fortean, est Opidum, quod hodie *Le Mans*; quæ Magni Scaligeri sententia. *Vindocini* Comites originem ducunt ex Borboniorum Stemmate. Primum Comitem legimus *Ludovicum Borbonium*, Ioannis Marcæ Clermontijque Comitis F. Successerunt huic recta linea Filius *Ioannes*, *Franciscus* Nepos, & Carolus Pronepos, quem primum Vindocini Ducem creavit Franciscus I Galliarum Rex. Filium *Carolus* habuit *Antonium*, Vindocini Ducem, Franciæ Parem, & per Ioannam Albretam Conjugem, Navarræorum Regem, quo natus *Henricus Borbonius*, Galliæ ejus nominis IV, Navarræque Monarcha potentissimus, Bearnij Princeps, Dux Vindocini, &c. Sunt & *Beaufort* & *la Val*.

Lacus. Flumina. Montes. Sylvæ. Opera publica. Comitatus Cenomanensis. Soli qualitas. Imperium Majorum. Opida. Flumina. Silva. Ducatus Vindocinensis. Situs. Imperium Majorum.

NB

BERRY DVCATVS.

Bourges *Metropolis Ducatus, Vrbs regia, & Academia, cujus Præfectus sub se habet.*

- Sancerre *Comitatum 23 56. 47 15 qui sub se habet castellanias sive municipalia magisteria.*
  - Sancergues 23 56.47 4.
  - Beaufeu.
  - Chapelle *d'Anguillon 23 27.47 19.*
  - Boncard.
- *S.Aignan* Comit.
- Montfaulcon 23 12.46 56. *Baronia est sub qua sunt Dominia.*
  - *Baugy 23 45.46 56.*
  - Gron 23 46.47 1.
- *Et has* Castellanias. *Ays d'Angillon 23 31.47 10.*

Sury en Vaux 23 54.47.17.	*Beaulieu 23 76.47 26.*	*S.Satur 23 59.47 13.*
S.Soulange 23 31.47 7.	*Brecy 23 40.47 15.*	*Lury 23 0.47 4.*
S.Palais *23 24.47 14.*	*Bengy 23 44.46 56.*	*Estrechies bois 23 46.47 5.*
La Salle du Roy.	*S.Fleurant 23 15.46 57.*	*Maulpas.*
Bueil.	*Neufvi sur Baraniō 23 13.47 14*	*Ville neufve 23 11.47 0.*
Quantilly 23 25.47.12.	*Morthonnier 23 42.47 1*	*S.Crapaix 23 12.46 57.*
Fomorigny.	*Marmaignes 23 16.47 3.*	*Ascilly.*
Francheville 22 38.47 14.	*Maubranches 23 33.47 4.*	*Iussy le Chaudier 23 36.46 58.*
La Chappelle *23 40.47.16.*	*S.Vrsin.*	*La Corne.*
Nançay 23 10.47.16.	*Tillay 22 59.47 14.*	*Les Chaizes.*
Doye.	*Brilliers.*	*Vauvrilles.*
Levreux 22 36.46 53.	*Vatan 22 46.46 59.*	*Les Cloyes.*
		Bouge 22 35 46 58.

Habet autem hæc Metropolis sub se alias v Diœceses.

I. Est Yssoudun 23 0. 46 54. *regia civitas & Bailliage, hoc est, Diæcesis, quæ habet sub se*

- Baronias, *Chasteauroux, Gracay,* S.*Severe 23 4. 46 27. Lynieres 23 40. 46 40. cui appendet castellania de Rizay. Argenton in qua Rivarennes* Seneschacue *22 20. 46 35. & Servignes Prevosté.*
- Constellanias, *Bourssac 23 4.46 19.*

Chasteau Maillant 23 10.46 31.	*Perouse.*	*Chastre.*
Mareul 23 7.46 49.	*Chastelet.*	*Moche Fully 23 3.46 29.*
Neuffy S.Sepulchre 22 46.46 51.	*Masseuvre.*	*Voullon 23 57.46 44.*
Rully 23 1.47 2.	*Augurande.*	*Charroux 23 7.46 55.*
Pauldy 22 55.46 59.	*S.Chartier 23 1.46 39.*	*La Ferte.*
Massay 23 23.46 27.	*Le Palleteau.*	*Nohant.*
Cahors 22 14.46 38	*Bommieres 23 0.46 43*	*Ville Dieu 22 34.46 44.*

II. Dun le Roy *civitas Regia, cui subsunt hæ Castellaniæ* : *Prædict Callaut Baronia 23 21. 46 30. Chasteau-neuff, sur Cher 23 18. 46 47. S. Iulian.*

III. Vierzon *civitas Regia & Diæcesis habens sub se hæc Dominia, Champre, Monte d'Aisy, Saragosse, Briuay 23 5.47 5. Mery 22 57.27 10.*

IV. Mehun 23 10.47 6. *Diæcesis & civitas Regalis, habet sub se Castellanias has: Loue, Foicy 23 6.47 6.*

V. Concressault sive Concoursault, *Regius locus & Diæcesis, has sub se habet Castellanias, Vailly 23 44. 47 23. Argent 23 29.46 28. Clemon 23 26.47 32. Beau-jeu.*

Status Ecclesiasticus.

Archiepiscopus Bituricensis, de Bourges, hos habet suffraganeos Episcopos x.

Claramontensem, Clarmont	*Menatensem, Mende*	*Castrensem Castres*	
Rhutenensem, Rhodes	*Albiensem, Alby*	*Tutelensem, Tulles*	*Aniciensis, Le Puy est exemptus.*
Lemovicensem, Lymoges	*Caturcensem, Cahors*	*S.Flori, S.Flour*	

Hi Episcopi omnes in Tabula Aquitaniæ ostenduntur.

Hæc ex Ioannis Chameau advocati Bituricensis historia Biturigum descripta sunt. Quæ in ipsius tabula decrant loca, ea nec numeris monstrare potui, neque enim amplior hujus Ducatus extat descriptio.

Distant Meridiani juxta rationem Paralleli *46 50.*

Bituricensis Ducatus.

B*ITVRICVM* vel *Bituricensis* Ducatus, *Duché de Berry,* qui in nostra Methodo sequitur, ab Septemtrione Soloniam Inferioris Belsiæ partem, a qua Caris fluentis disterminatur; ad Ortum Hurepenses, Nivernenses, & Borbonios respicit, constituente hic Limitem Rivulo, cui nomen *La Faye* : qua Meridies est, Lemovices habitant, ubi *Croure* fluit; qua Occidens Pictones & Turones, a quibus fluviolo, qui *Clery* vulgo, separatur. Segetum est fertilissima, Vini rerumque aliarum ad vitam cultumque necessariarum. Inprimis, Pecore abundat, quod ab Incolis per universam distrahitur Galliam. Domicilium hic olim *Biturigibus,* quos Κύβους scribunt cognominatos Strabo, Ptolemæus, alij. *Bituriges* enim Galliæ Populi, duplices erant, cognomentis distincti, *Bituriges Cubi,* quorum Metropolis *Avaricum,* Primæ Aquitaniæ; *Bituriges Vibisci* aut *Vivisci,* quis primaria Vrbs *Burdigala* Secundæ Aquitaniæ. Vtraque Civitas libera sub Romanis, teste Plinio. *Civitas Bituricum* vel *Betorigorum* Notitiæ Provinciarum, in Aquitania prima vel Sexta Viennensi. De Gentis appellatione multa Ioannes Calamæus *(Chaumeau)* qui *Biturigum* Historiam sex libris complexus est.

Regio. Situs.

Soli fertilitas.

BERRY ducatus
Miliaria communia.
PART DE TOURAINE
SOV
Pic ta uie pa rs
La
Bri diers
marche

Hurepois.
Souloigne
Biturigum
Bourges
PART DE BOVR BONNOIS
Limosin
Per Gerardum Mercatorem
Cum priuilegio

Imperium Majorum

Principatum apud Francos Hugone Capeto tenente, *Biturigibus* præerat nomine regio Gotefredus. Ab eo originem traxisse perhibetur *Harpinus* is, qui ab rege Henrico I emit *Comitatum Biturigum*. Hic non multo post accingens se ad expeditionem Palæstinæ cum alijs Principibus, eundem Coronæ unendum vendidit *Philippo* I. Aliquot post annis Apannagij jure *Comitatum* in *Ducatus* dignitatem nunc evectum obtinuit a Patre *Ioanne Valesio* Francorũ Rege *Ioannes Valesius*: quo sine Prole mascula mortuo, Ducatus ad Regnum redijt. Adsignatus est postea *Ioanni* Caroli VI qui numerosa prole gravatus erat, Filio. Hic, quum ἄπαις obijsset, successorem reliquit *Carolum* Fratrem, qui Rex Francorum inauguratus Sponsalibus, quæ inter Henricum Angliæ Regem & Catharinam ipsius Germanam contracta jam ante fuerant, insuperhabitis, quum ei major Regni pars ab Anglis esset erepta, per ludibrium *Biturigum* Rex fuit appellatus. Patri Carolo subrogatus est *Carolus*, Ludovici XI Francorum Regis Frater. Post eum *Margareta*, Regis Francisci soror, nupta primo Carolo Alençonio Duci, deinde Henrico Albretano Navarræ Regi, *Ducatum Biturigum* ab Fratre in Vsum fructum accepisse scribitur. *Margareta* denique, ejusdem Francisci Regis filia, *Bituriges* accepisse traditur ab Fratre Henrico II, quum nuberet Emanueli Philiberto Allobrogum principi.

Vrbes.

Primariam ejus urbem Cæsar, Antoninus & alij *Avaricum* vocant, quæ nunc vernacule *Bourges*, *Biturigæ* Ammiano & alijs. Dicitur & *Biturica*, *Bituricæ*, *Bituriga Vrbs*, & *Biturica* civitas. *Avaricum* quidam dictum volunt ab *Eura* flumine, quo adluitur. Locata est in Agro perquam amœno; qui non modo Frumentorum omnium & Leguminum, verum etiam Vinorum præstantissimorum, Pecorum, Volucrum, & quorumcumque Fructuum feracissimus. Quatuor beata est Rivulis qui vulgo *Aufron*, & *Aurette* ab una; *Yure* & *Molon* ab altera fluentes parte. Quis condiderit, ut pleraque alia Opida, incertum est. Veteris paullo sequior, quam Hodiernæ, Vrbis fuit situs. Ad Paludes scilicet vergebat, cujus etiam nunc cum admiratione visuntur Muri, propemodum integri, solidissima materia, ut passim Veterum Romanorum Opera, constructi: Initium capiunt ab Turri, quam *Magnam* vocant, pergentes per medium D. Stephani Templum, plateam D. Ioannis Campestris, portamque Gordianam usque ad Novam, cui olim ab S. Andrea nomen; inde per Plateam Amphitheatri, vulgo *des Arenes*, se ad Portam Turonensem extendunt; hinc autem, porrecto ambitu versus Portam D. Paulli, paullatim Turrim, quam dixi, repetunt. Postea prolatis varie Pomerijs ita fuit hæc Vrbs amplificata ab Carolo Magno & alijs: ut jam nunc cum maximis & munitissimis Galliæ civitatibus contendat; Formam habens oblongam, amplissimam & spaciosissimam. Munita est octoginta editis crassisque *Turribus*. Inter eas principem tuetur locum quam antea *Magnam* dixi appellatam, vernacule, *la Grosse Tour*, ab insolita crassitudine, Minoribus undique Turribus Muroque & Fossis profundissimis, Philippo II Augusto Galliarum Rege circa annum CIↃ CXC curante, cincta: Forma est rotunda, magnæ altitudinis. Aliam omnino similem fuisse ajunt, sed dirutam; a binis Turribus *Biturigibus* nomen inditum fabulantes. Et laudat antiqui Grammatici carmen Calamæus.

Turribus a binis, inde vocor Bituris.

Hæc talia patior alijs persuasa magis, quam mihi. Septem habet Vrbs *Suburbia*, totidemque *Portas*, preter Minores aliquot, quæ hac ibi flagitanti sunt factæ Necessitati. Ingruente ab hostibus metu, quatuor tantum patent; *Burbonia*, *S. Privati*, *S. Sulpicij* & *Aronia*. Septemdecim hic sunt *Ecclesiæ*, quas *Collegiatas* vulgo vocant: Septemdecim *Parochiæ*. Hæc urbs *Archiepiscopali* fulget *Sede*: sua floret *Academia*, cui nulla per totam Galliam par; Doctissimorum Virorum genitrix & Emporium. Viget in ea maxime Iurisprudentia, quam ibi professi sunt Professores excellentissimi. Vrbem maximæ non semel Calamitates adflixerunt. Quinquies & amplius expugnata ab hostibus, fere funditus diruta fuit, incendioque absumpta; sed magnificentius semper restaurata. Recepisse se in eam scribitur Carolus VII, pressus ab hostibus, bello Anglico: nominatus ab Adversarijs, quod ea una & sola ipsi superesse videretur, *Rex Biturigum*. Est autem *Avarici*, summum totius Ducatus Tribunal, cui præsidet Monarcha Biturigum; qui vulgo *le Bailly de Berry*. Ad hunc devolvuntur omnes appellationes cum a Prætore Vrbano, tum ab omnibus finitimorum aliorumque Territorij Bituricensis Locorum Magistratibus. Habet autem præfectus Bituricensis sub se Metropolim ipsam *Avaricum* & V Diœceses, quas enumerat Mercator. Metropoli adcensentur Comitatus, *Montfaulcon*, *Sancerre* & *S. Aignan* Baronia. Castellaniæ, fere XL, quas supra Mercator recenset. *Sancerram* quidam arbitrantur dictam ab *Cerere*, quæ ibi culta perhibetur; tanquam *Sacrum* vel *Sacellum Cereris*. Doctiores Latine scribentes hujusmodi Etymologiam aversati *Xantodorum* vocant. Comitatus gaudet titulo, qui anno CIↃXV permutatus cum *Belovacensi*. Arctissimam substinuit *Sancerra* Obsidionem anno CIↃ IↃLXXIII; famem passa tam sevam, ut post devoratos avide Canes, Feles, Equos, Glires, Mures, Talpas; post consumta Cornua, Corium, Pergamenas & similia, ne excrementis quidem Carnibusque humanis fuerit parcitum. Præter Castellanias quas recenset Mercator parent illi *Ialonges*, *Tarenay*, *Vardigny*, *Menesme*, *Charentonnay*, *Brie*, & alia. *S. Aignan* nomen habet ab *S. Aniano* Episcopo. Baronia *Montfaulcon* Latine sonans *Montem Falconis*, præter Dominia duo quæ recenset M. complectitur *la Fane*, *Lyuron*, *Cony*, *Villabon*, *Seury*, *Marcilly*, *Marnay*, *Farges*, *Auor*, *Saligny*, *Percigny*, *Cru*, *Lassax*, *Boisboson*, *Nuisement*, *Villiers*, *Compoy*. Castellaniæ autem a Mercatore nominantur, quas ob id hoc loco repetere nolo. Atque hæc de ipsa Metropoli latissimaque ejus jurisdictione: succedunt explicandæ paucis reliquæ Diœceses. *Yssouldun* sub se habet Baronias aliquot, & Castellanias supra XX. Baronias quidem, *Chasteau-roux Castellum rufum* sonat Latinis: Opidum insigni Arce ornatũ; in Comitatus decus ab Carolo IX Francorum Rege evectum. Sequuntur inde *Ceracay*, cui Arx, S. *Severe*, *Lynieres*, *Argenton* & *Servignet*; *Argantomagus* hoc putatur Antonini. Opidum est cum Arce; cui Turres decem; Majores Septem, tres Minores, quarum una dicitur *Heracly*, in qua, Tauri effigies cui insculpta Cæsaris illa; VENI, VIDI, VICI. De hujus vero castellanijs & reliquis Diœcesibus Mercatorem vide.

Flumina. Silvæ. Opera publica.

Fluminibus hæc regio partim rigatur, partim alluitur: *Ligeri*, *Souldra*, *Aurrona*, *Cherre*, *Theone*, *Indro*, *Creusa*, ac nonnullis alijs ignobilioribus rivulis. Montes hic nulli celebres. Silvis hinc inde conspergitur regio, quarum præcipuæ sunt *Silva Roberti*, & *Lacenna silva*. Ad opera publica & privata venio. Avarici præter triginta quatuor Ecclesias de quibus supra dixi: sunt Cœnobia quatuor *Ordinum Mendicantium*: duæ *Virorum Abbatiæ*; una S. *Sulpicij* potens & dives extramuranea: altera intra Vrbem D. *Ambrosij* valde etiam dotata: tres *Mulierum*; prima *Nuntiade* vulgo, in honorem *D. Virginis*; altera *D. Laurentij*; tertia *Sororum Mendicantium D. Claræ*. Exstructum ibi non ita pridem fuit a pio Magistratu *Ptochodochium*, Pauperibus alijsque Adflictis alendis consecratum. Inter splendida *Aedificia*, quorum magnus semper hic fuit numerus, primum agmen ducit *Domus Iacobi Cordi*, qui vixit tempore Caroli VII, superba & sumptuosa. Sunt & *Aedes Almannorum*, qui quomdam Regiæ Gazæ præfuerunt, antequam Nundinæ quæ ibi maximo Peregrinorum concursu celebrari solitæ, Lugdunum transferrentur.

Opificia. Mercimonia.

Infinita monstrantur hic cum intra tum extra Muros Veterum Aedificiorum elaborati operis & materiæ præstantis Rudera: multa & quotidie eruuntur, præsertim ex Fossa Arenarum, uti vocant; ubi quondam *Ampitheatrum*. Artes hic florent *Mechanicæ*, cum primis *Textrina*; & ab ea *Mercatura Pannaria*.

POICTOV. PICTAVIENSIS COMITATVS.

Pictaviensis *Comitatus habet sub se,*

- Vicomtez *hosce*
  - *Tovars.*
  - *Brosse.*
  - *Bridiers.*
  - *Rochechauart.*
  - *Chastel-herand, nunc* Ducatus.
- Principatus.
  - *Thalmont.*
  - *Roche sur Ion.*
- Baronias.
- Dominia *multa, Mirebeau, Chavigni, Montmorillon, Chasteaumur, &c. sed quæ in Comitatus, Baronias, &c. distinguere nequeo.*

Iurisdictio.

Metropolis & Regia hujus Comitatus civitas Poictiers est sedes Præsidialis totius Provinciæ, habens sub se Regias Iurisdictionis sedes particulares has: Poictiers, *Niort, Fontenay le Comté 19 29.46 11. Montmorillon 21 36. 46 34. Lusignan 20 40. 46 32. Chastelleraud. La basse Marche circa 21 40.46 25. Dorat, Siuray 21 11.46 11. S. Maixent.*

Status Ecclesiasticus *habet Episcopatus tres qui subsunt Tholosano Archiepiscopo,*

- Pictaviensem *Poictiers, in quo sunt Abbatiæ* XXVII
- Lucionensem *Lucon sive Lusson, in quo sunt Abbatiæ* X.
- Mallacensem *sive Maliacensem, Mailezay, in quo sunt Abbatiæ* IV.

Hæc ex Annalibus Aquitanię Ioannis Bouchet collecta sunt.

Meridiani distant pro ratione 46.30. Paralleli ad Circulum maximum.

Pictaviensis Comitatus.

Regio. Situs. Soli fertilitas. Animaliũ varietas. Imperium Majorum.

PICTONIVM vel *Pictavia*, quæ sequitur, vulgo *Poictou* spectat versus Meridiem Ecolismenses & Sanctones; ad Occidentem habet Oceanum : qua Septemtrio est Britannos respicit & Andegavenses; reliqua Turones, Bituricenses, & Lemovices claudunt. Regio est Frugum, Pecorisque, Lanæ, Linique feracissima; Vino Frumentoque dives: Avium Ferarumque magnam habens copiam : quo fit ut venationes aucupiaque hic sint frequentia. Regni Titulo decorata legitur hæc Provincia ab Gothis, quos hinc, ut tota Aquitania, exegit Francorum Rex Clodovæus. Imperator Ludovicus Pius Aquitaniæ Regnum Filio *Pipino* dedit; cujus Filios *Pipinum* & *Carolum* quum Carolus Calvus., ipsorum Patruus, Aquitania dejectos Monasterijs inclusisset, ipse Principatum invasit, donoque Consanguineo suo *Arnulpho* dedit; sed abrogato Regni Titulo, Ducatus honore insignitum. Arnulpho successerunt ordine *Gulielmus Bonus*; *Eblo* I & II: *Gulielmus* II, & III; *Guido*, *Gulielmus* IV, & V; hujus unica Filia & Hæres *Eleonora* elocata fuit *Ludovico* VII, Francorum Regi: a quo propter Adulterij & Proditionis suspicionem repudiatam duxit *Henricus* Normanniæ Dux, qui defuncto Stephano Angliæ Regi successit. *Henricum* tam in Angliæ Regno, quam in Dotalibus paternisque in Francia Ditionibus sequuti sunt ipsius Filij *Richardus* & *Ioannes*. Quum autem *Arthurus* Filius Godefridi (qui Regis Ioannis major natu fuerat) præferendum se *Ioanni* diceret, persuasus ab Francorum Rege *Philippo Augusto*, ut Pictones Patruo Ioanni eriperet, rem viribus adgressus, ab *Ioanne* qui ex improviso supervenerat, fusis copijs, captus est, Rotomagumque raptus temeritatis suæ pœnas dedit. Eam ob caussam *Ioannes* Rex ab Constantia *Arthuri* Matre apud *Philippum* Regem Parricidij accusatus, damnatus fuit; ejusque bona *Philippo*, tanquam Feudorum Domino, sunt adjudicata, cum alia, tum *Pictavia*: quam mox Successor ipsius *Ludovicus* VIII *Alphonso* filio concessit: quo Inproli defuncto, in potestatem Regis *Philippi* III venit, penesque ipsius Posteros mansit, donec, regnante Philippo Valesio, ab *Eduardo* III Anglorum Rege fuerit recuperata, retentaque plenius cum tota Aquitania per sancitam inter eumdem & *Ioannem* Francorum Regem Pacem. Factum mox ex Aquitaniæ Ducatu Principatum Rex *Eduardus* Filio concessit; qui quum Aquitanis gravissimum imperasset Tributum, magnam partem amisit, defectione ab ijs facta ad *Carolum* V Francorum Regem : cujus Filius *Carolus* VII, Anglos tota Aquitania, anno CIↃ CCCC LIII exturbavit, Filioque Regi *Ludovico* XI reliquit. Hic eam Fratri largitus est *Carolo*; quo mortuo, rursus Rex *Ludovicus* receptam ad Regem Carolũ VIII Filium transmisit: a quo tempore *Aquitania*, cujus non ignobilis portio *Pictavium*, deinceps in Potestate permansit Regum Franciæ. Veteres Incolæ fuerunt *Pictones*, Cæsari, Straboni, & Plinio : Πήκτονες Ptolemæo, Pictavi Ammiano Marcellino. *Pictonicam Regionem* appellat Ausonius : *Civitatem Pictavorum* vel *Pictavonum* Notitia Provinciarum in Aquitania II, vel VII Viennensi. Hodie *Le Pais de Poictou*. Sunt qui *Pictones* a *Pictis* Britanniæ Populis ortos dictosque fabulantur. Consulendi plenius Ioannis Boucheti Annales Aquitanici, Belleforestius, Thevetus & alij. Peculiarem de hac Regione scripsit Libellum Ioannes *de la Haye*, Gallico Idiomate. *Pictonibus* Populos *Agesinaies* jungam cum Plinio. Horum verisimile est memoriam adhuc superesse in *Pago Aigounois*, haud procul Fano S. Maxentij, quod Opidum ad Severum fluvium. Toto errant cœlo, qui *Aginnates* cum *Agesinatibus* confundunt; quum inter utrosque minimum iter quinque dierum sit interjectum. Videndus Iosephus Scaliger Ausonianar. lection. lib. II. cap. X. De varij generis Principatibus, qui Pictonio concenseri soliti, quæ habeo adscribam, si prius de Metropoli & regia ejus Civitate nonnihil dixero. Ea est *Pictavia*. Sic Latini nunc vocant, quæ Αὐγυςόριτον Ptolemæo, *Augustoritum* Antonino. *Pictaviam Vrbem* appellat Gregorius Turonensis. Vrbs amœnissimo sita est loco clivoso tamẽ; nisi quod una parte, quam *Tran-*

Vrbs Pictavia.

Fontenay longitudine graduu 19 . 29 latitudine grad 46 . 11 . est patria subtilissimi Mathematici Francisci Vietæ. Sic enim scribit in præfatione Isagoges in artem Analyticam. Ego Fontanensis Picto riparum Maiorisvanti frequens incola, arcis a diua Malusina, cuius es et Raimundi beata proles, quondam constructæ, Malusinæ et Malusinidarum colo nomen et numen. addo etiam et omen. Vide verso folio quæ scribuntur de Fontenay et Lusignan quod Malusina dicitur. in tabula tractus ille Lussonnois dicitur et ciuitas Lusson. Et Franciscus Vieta in eadem præfatione arcem Lusignanam nominat.

Maireuant
non procul a
Fontenay

Ex libello Francisci Vietae cui titulus Apollonius Gallus
seu exsuscitata Apollonii Pergaei περὶ ἐπαφῶν geometria.

Πρίν ποτ᾽ Ἀπολλόνιον Μέγαν ἡ φάτις εἶπε παλαιά
Εἰς καλὰ τοῦ θείου ἔργα βλέπουσα νόου
Καὶ οὗτος σε Μέγαν δείξει πόνος, οὐ γὰρ ἀληθῶς
Εἶ Μέγας, οὕτως ὢν εὔπορος ἐν ἀπόροις;

chaa'n patrio vocabulo dicunt, in planiciem abeat. Latissimi, si quæ in Gallis alia, ambitus, sed cujus ingens portio ab Habitatoribus vacua; Pratis, Vineis, alijsque agrestibus Operibus occupata: reliqua excellentibus Ædificiorum structuris veneranda. Adluit latus illud *Clanus* Fluvius, Aqua satis copiosa manans; Insulasque diducto Alveo efficiens, aliquot inde versus Septemtrionem milliaribus Vingennæ commiscetur. Visuntur ibi præter *Arcem* validam, *Palatium Galieni*, vasta *Amphitheatri* rudera, vulgo *Les Arenes*, nota voce; *Aquæductuum* Fornices, quos *Arceaux de Parigne* Vulgus dicit: Romanorum hoc loco Imperij vestigia. Primarium Templum D. Petro est consecratum. *Academiam* habet florentissimam, studio juris civilis celebrem, cui alter post Parisiensem locus solet tribui. Instituit Carolus VII Francorum Rex, anno CIↃ CCCC XXI. De qua Scaliger in urbibus;

Si studium est animæ: veniunt a corpore vires,
Galliaque a meritis poscit utrumque sibi.
Hæc studijs, aliæ belli exercentur amore,
Pictavium est animus, cætera corpus erunt.

Rebuffus in Authentic. Habita. C. Ne Filius pro Patre, vehementer improbat, quod ibi Studiosis Homines villissimi turpissimiq; graves sæpe injurias inferre permittantur, contra saluberrimam pijssimi Imperatoris Constitutionem. Docuit aliquando Augustoriti Grammaticam *Ammonius Anastasius Burdigalensis*, ut notat Ausonius Carm. de Professoribus XI. Sunt qui Agathirsis atque Gelonis, filiorum Herculis successoribus (qui Picti a Poetis vocantur) hujus urbis fundationem attribuunt. Hi etenim ob concitatas seditiones domesticas patria pulsi, in Angliam devenerunt, inde numero & multitudine aucti, novis quærendis sedibus, in Galliam trajecere, ubi a suo nomine Pictones populos, hanc quoque civitatem condidisse feruntur. Aliter alij scribunt, cum ex Pomponio Mela, & Plinio constet, ante etiam multo, quam hi ex Anglia venerint, Pictonum exstitisse memoriam. Claram reddit hanc Vrbem Episcopalis Sedes; cujus Belleforestius Præsules commemorat XCIII: eorum postremum nominans, *Carolum Descursium*. Præfuit inter alios maxima laude D. Hilarius, doctrina ac pietate singulari Antistes, qui Arrianæ factioni se Antagonistam opposuit, ac præclaros illos & nunquam intermorituros de S. Trinitate libros XII magno tum ingenio, tum eloquentia conscripsit. Magnas sustinuerunt aliquoties Incolæ Calamitates ab Anglorum aliorumque Incursionibus.

Opida. Fontenay

Curia Pictaviensis regitur manu Præsidis & duorum Vicariorum quorum unus Civiles, alter Criminales cognoscit causas. Ad hanc multorum hujus Provinciæ Opidorum Tribunalia pertinent: ut præter Pictaviam ipsam, de qua dixi, sunt *Niort* cum Arce: hic amplissimi Pictonum Mercatus ter anno; *Fontenay le Comte*, Arce itemq; præditum: Mœnia hujus Opidi præterfluit Rivulus Vendæus (*Vendee*) qui subinde adeo excrescit, ut totum Fontenæi Territorium vicinaque loca inundet: *Lusignan*, ubi Castrum antiquum, quod vulgo *Malusine* (sunt & alia loca ab hac denominata *Vouvant* & *Mairevant*, *quæ fit Melusine*) *Montmorillon*; *La basse Marche*, *Dorat*, *S. Maxent*, & alia fortean: quibus additum *Sivray* erectum in Senescallatus dignitatem, Arce potens. Est autem, ut eam nunc partem adgrediar, sub Pictonio Principatus Titulo ornata (præter *Talmontem*, *Talmont*; sic dictum quasi *Talon du Monde*, *Calcaneus Mundi*, ut quidam volunt) *Rupes super Ionnam*, *Roche sur-Ion*, Familiæ Regalis Borboniæ. Noverunt Avi nostri *Ludovicum Borbonium*, Ioannis Vendomæ Comitis *F. Rupis ad Ionnam* Principem, Comitem Mompenserium, ejusque Filium *Carolum*. Ducatus dignitate claret *Castellum Heraldi*, *Castelherault*, ad Vingennam. Vicecomitatus sunt *Touars* ad Tovium Fluvium, *Brosse*, *Bridieres*, *Roche-Chouart*. Baronatus Dominijque honore insignita sunt Opida non pauca quæ turbato, ut in oculos veniunt & mentem, ordine ponam: *Mainlers*, ubi Piscatio Salmonū, Alosarum, quæ Clupeæ alijs, Balænarum & Asellorum præcipue; qui arefacti Ventoq; & frigore indurati in varias Regiones solent exportari: *Partenay*, *S. Maxent*, *Melle*, *Chizai*, *Chauvigny*, *Lussac*, *Bressuyre*; *Charrou*, *Chastaneraye*, *S. Gilis*, *Chasteaumur*, *les Sables d'Aulonne*, *S. Hermine*, *Montaigu*, Opidum cum Arce, Salinis nobile, *Mirebeau*, *la Motte*, *S. Beraye*, *Vouvant*. *S. Hilaire*, *Mortemer*, *Luzay*, *S. Savin*, *l'Isle Iourdain*, *S. Benoist du Sault*, *Bourg-neuff*, *Meroil*, *Mervant*, *Brige*, *Vouvert*, *Villefaignaix*, & alia. Fuisse & in Pictonibus *Limonum* colligitur ex Antonini Itinere quod Burdigala ducitur Augustodunum; *Λίμωνον* Ptolemæo; in Tabula Itineraria scribitur *Lomounum*. Illud magni Viri putant idem esse transnominatione quadam, cum *Augustorito*, *Poictiers*. Nihil audemus hic affirmare. *Limoni* mentio in Commentario A. Hirtij, ter; ubi tamen quidam Libri *Lemovicum* contra fidem & auctoritatem Manuscriptorum Codicum præferunt.

Flumina. Fluvijs quibus hæc Regio irrigatur sunt *Clanus*, *Vigenna*, nunc *Vienne*, *Vendæus*, & alij, qui piscium magnam subministrant copiam.

Opera publica. Silentio non est hic prætereundum Ampitheatrum apud Pictones *Pago Douæo* qui vulgo *Dowe* adjacens, seminativum; manu quidem & arte humana factum, sed ita, ut videri posit a natura: totum enim excisum & excavatum est in Monte, sine externa ulla Materiatione Calcis, Lapidis, Ligni. Montis ipsius & *Ampitheatri* plenissima est delineatio, ex fide Levini Kersmakeri, Consulis quomdam Zirickzæi, Zelandiæque primis hujus belli Motibus Gubernatoris, apud Iustum Lipsium Libello de Amphitheatris quæ extra Romam cap. VI: qui *Pagum Dovæum* addit aliquid amplius olim fuisse, cum ex eo non pagani Operis argumento, tum ex Viæ antiquæ publicęque reliquijs, quę ex pago eodem pertinuit ad *Pontem Cæsarianum*, vulgo *Pont du Sey*, cujus Viæ Pars adhuc varijs locis conspicitur, Pars autem maxima corrupta est, Lapidibus in ædificia varie absumtis aut avectis. Sed & Incolas scribit Antiquitatem aliquam jactare, Druidesque apud se sedes habuisse. Pagum autem hinc Ptolemæi *Daveonam* fuisse suspicatur ex claro Nominis, quod nunc præfert argumento: exque situ, qui ab ipsa Ptolemæi collocatione non abscedit. Medio circiter ab Vrbe Pictavia milliari, itinere, quod Avaricum Biturigum ducit, in Via Regia ingens spectatur Saxum, forma quadratum, quinque lapidibus fulcitum, unde vulgo *la Pierre Levée*. De eo distichon hoc exstat;

Hic Lapis ingentem superat gravitate Coloßum
Ponderis, & grandi Sidera Mole petit.

Viatores plerumque sua insculpunt nomina. Inscripti leguntur cum alijs Obertus Gifanius Buranus, Gerardus Mercator, Abrahamus Ortelius, Philippus Gallæus, Georgius Braun Coloniensis, Gerardus Hovenaglius.

Mores. Ad mores venio. Agricolæ nonnihil habent peculiaris Linguæ, quibus qui parum fidit, sapere perhibent. Hominum genus, quod, Feras prohibitum, Lites venatur; contentiosum, & in simpulo fluctus excitare gnarum. Vrbani dissimilis plane genij & ingenij, faciles, benefici, liberales, candidi; fucos & imposturas detestantes, Eruditionis & Eruditorum, qui hic, non pauci, amantes. Nobilitas provida, strenua, audentior.

Simpulum calix fictilis quo vinum in sacrificiis libabatur: a sumendo, quod ad vinum sumibant minutatim. In simpulo aliquid facere, proverbii spacium habet de quo vide Chiliad. Erasmi. et Cicer. 3 de legibus.

LOTHARINGIAE DVCATVS PARS SEPTENTRIONALIS.

Comitatus in Lotharingicis Historijs hi nominantur. *Vaudemont* 27 31.48 19. *Chaligny* 27 33.48 33. *Salm* 28 56.48 24. *Amance* 27 49.48 44. *Toul* 27 11.48 39. *Metz* 27 40.49 9. *sed hic in perpetuam Advocatiam mutatus est. Richecourt* 28 30.48 38. *Remiremont* 28 10.47 47. *Blammont* 28 27.48 31. *Kirchingen* 28 1.49 6. *La Mothe* 27 9.48 3. *Mommeny* 27 44.48 54. *Marchionatus est.*

Dominia, *Marsal* 28 11.48 46.
Remereville 27 57.48 42.
S. Bellemont 27 27.48 3.
Rambertville 28 16.48 13.
Rosieres 27 53.48 32.
Homburg 28 31.49 12.
Mariemont 28 22.48 42.
Sandacourt 27 17.48 10.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 48 40. ad Circulum maximum.

Lotharingiæ Ducatus.

PICTAVIÆ succedit in mea Methodo *Lotaringiæ Ducatus. Lotaringia*, ut quidem Latine scribentes vocant, dicta ab *Lotario*, Ludovici Imperatoris, Francorumque Regis vel Filio, vel Nepote. Parum refert. Ludovico sane Pio quatuor fuerunt filij, qui moto parricidiali in Parentem bello, eoque apud Suessones in Monasterium detruso, omnes ejus Principatus inter se diviserunt; constitutaque Tetrachia, Proceribus Imperij intervenientibus Res eo deducta est, ut *Lotarius* Primogenitus Imperij Titulo, cum Italia, Narbonensi Gallia, ijsque Ditionibus, quæ mox *Lotaringiæ* appellatione innotuerunt, frueretur; Ludovicus Germaniam; Carolus, Franciam ab Mosa ad Oceanum; Pipinus denique, vel ex eo Filius cognominis. Aquitaniam possideret. Lotario Filius fuit, præter Ludovicum in Imperio Successorem, *Lotarius* Lotaringiæ Rex. Quæ igitur initio *Lotar-rijck* vel *Lot-reych* Germanis, id est *Lotarij Regnum*, Latina, eaque depravatiore Terminatione postea *Lotaringia* cœpit audire: *Loraine* Incolis, reliquisque Francis, quasi *Lot-regne*, concisis litteris. Memoriæ produnt Rerum Francicarum Scriptores, *Lotaringiæ* quondam ampliores fuisse Limites, *Austrasiamque* olim nuncupatam vel *Austriam*, *Oost-reych* (quum ex adverso esset *Westrasia* vel *Westria*, *West-reych*: corrupte etiam *Neustria*, Occidentale Regnum) divisam in Superiorem & Inferiorem; contentamque inter Rhenum, Scaldim, Mosamque Flumina; Inferiorem hodie varia nomina obtinere, diversisque subesse Principibus; Superiorem quæ & *Mosellanica* & *Tullingia* cognominabatur, exceptis aliquot ejus Portionibus, sub unius nunc esse Imperio, & Quotam Totius Partem antiquo nomine florere: adeo ut *Lotaringiæ* hodie conjaceant ad Orientem quidem Alsatia, & quæ specialiore notione Westrasia; ab Meridie vero Burgundia: qua Occidens est, Campaniam habeat, qua Septemtrio Arduenna silva terminetur (occurrentibus mox Leuceburgijs, Trevirensibus, alijsque Populis ibi Conregionalibus) quæ olim etiam *Lotaringiæ* Partes fuerunt nobilissimæ. *Lotaringia* hæc nostra licet altissimis innexa Montibus Silvisque densissimis, externæ tamen opis non indiget, per se ferax Frumenti & Vini. Metalla generat varij generis, Argentum, Aes, Ferrum, Stannum, Plumbum: Nec Gemmæ desunt; quarum ad Vogesi radices lucrosa est Piscatio. Reperiuntur & Lapides, quos ab cæruleo colore *Lazulos* nominant Incolæ, magnum inde Lucrum facientes. Est & Materia, qua Specula & Vitrinæ fabricantur; qualis in reliquis Europæ Provincijs non invenitur. Nascuntur insuper hic miræ magnitudinis Calcidoniæ, ita ut ex frustis permagni Calices conficiantur. Animalia producit varia: imprimis Equos generosissimos, Neapolitanis Turcicisque subinde non impares. Decorata fuit olim Lotaringia Regni titulo, uti patet ex Francicorum Scriptorum Monimentis. Reges pauci admodum, & vix duo tresve, memorantur. Statim enim Carolus Calvus, post Fratruelis Lotarij excessum, ipsius Ditiones invasit, suisque adjecit Principatibus. Non multo post ad Ducatus dignitatem est redacta. Primi Duces sparsi per Historias & Variorum Scripta. Henrico quarto imperante Lotaringiam tenuit *Godefridus*, is qui postea, Ducatu Bilioneo vendito, memorabili in Terram sanctam cum Balduino & Eustathio fratribus expeditione victricia arma Per Asiam Syriamque in urbem Hierosolymam intulit, ac Rex Hierosolymæ creatus fuit. Huic Successit *Balduinus*, *Balduino Eustathius*. Postea tradidit Henricus quintus Cæsar Ducatum *Gulielmo* Comiti *Lovaniensi* a quo Lotharingici procreati principes *Theodoricus*, *Theobaldus*, *Fridericus*, & reliqui usque ad Carolum ultimum, a quo devolutus est Ducatus ad Fridericum Comitem Vadimontium, authorem stirpis Ducum, qui nunc Lotaringiam tenent. Eam Mercator duabus Tabulis luculenter exhibet, quarum altera partem Septemtrionalem, altera Meridionalem depingit. Habitarunt olim Lotaringiam, quæ nobis præ manibus, *Mediomatrices & Leuci. Mediomatrices* Cæsari lib. IV, Tacito, Plinio; Μεδιομάτρικες, Straboni & tolemæo: *Mediomatrici* etiam Cæsari lib. VII, quorum Metropolis Divodurum, hodie Metz appellatur. *Civitas Mediomatricum, hoc est* Metis, Notitiæ Provinciarum sub Belgica 1; *L'evesché de* Metz. *Le Pais Messin. Leuci* Cæs. lib. I, Lucano lib. I & Plinio *Liberos* cognominanti; Λευκοὶ Ptolemæo, qui Metropolin ipsorum facit Τοῦλλον. Sic in notitia Provinciarum sub Belgica I *Civitas Leucorum, hoc est Tullum l'Evesché de Toul; Tullum* item Leucor. novit Antonini Itinerarium.

Regio. Unde dicta.

Situs. Soli fertilitas.

Animalium varietas. Imperium Majorum.

Urbs & Opida.

Sunt etiam qui *Tulingos* Cæsaris ad Lotaringiam referũt. Metropolis *Lotaringiæ* est *Nanceium*, vulgo *Nancy*: Opidum non amplum, sed Situ pulchro commodoque, loco plano, forma quadrata, magnifico Lotaringicorum Ducum Palatio nobile. *Nancei* Mœnia lambit *Murta*, qui tribus inde milliaribus paullo supra Arcem Candei Mosellam intrat. Putant Petrus Divæus alijque *Nanceium* hodie esse, quod Νάσιον Ptol. *Nasium* Antonino in Itinere, quod Durocortoro

Septe
Occidens
Mer
Lutzenbur gi pars
Treuiren
Bar rois
Terre de la Vai ure
Le boys de S. Benoys
Le boys de Hey
Metz
Nancy
Toul
Commarcy
Briey
Longvy
Ville la Montaigne
Estaingne
Marcheinuille
Hadon Chasteau
Apremont
Pierrefort
Le Pont
Tionville als Didenhouen
Konigsmachere
Rodemach
Bettenburg
Sarburg
Mosella flu.
Chier fluuius
Mosa flu.
Ville Betnoch abb.
Nomeny
Amance
Belleuille
Frouart
Liuerdun

LOTHARINGIA Ducatus

Septentrio

Oriens

Meridies

Treuirensis prouinciæ limites

Warnet Walt

Warnet Walt

Le haült de S. Ichan

Le boys Crehange

Zeelbach
Bleiß
Schauwenburg
S. Wendel
Altzweiler
Marpingen
Steinbach
Saubach
Leebach
Dirminghen
Eppelborn
Woelfang
Wyeßbach
Otweiler
Keißlingen
Jllingen
Steinweiler
Nunkirchen
Wellesweiler
Hamborg
Die altestat
Limpach
Spissen
Kirchellen
Weirßweiler
Soltzbach
S. Jngelbert
Einert
Zweibrucken
Bliescassel
Wuetzbach
Scheid
Sarbrucken
S. Iohan
Breitberg
Biesweiler
Daelheim
Medelsheim
Rheinsen
Ebersingen
Sareinsminghen
Guemund
Remmelfinge
Tedinghen
Tidingen
Witringen
Wetzen
Herbetzen
Salsbrucken
Sar Alben
Dimeringen
Kescassel
Weyler
Buckenheim
Wimmenaw
Sar fl.
Sarwerden
Wolfkirchen
Fenestrange Vinstring
Rommelfingen
Bartolfingen
Bedweiler
Vberstteynsell
Sareck
Altorff
Kauffmans Sarbruck
Heß
Neuf ville
Weyler
Immelingen
Borquin
La neuf molin
Suassange
Rantyn
Hault Clochier
Goeslingen
Mieuxders
Munster
Wiberßweyler
Hohnkirchen
Heilgemer
Magstat
Bidingen
Pitlingen
Halbach
Westwiler
Cappel
Walmen
Woltzeyler
Ebersingen
Keslingen
Die Teutsche Nide flu.
Theitingen
Steinbidersdorff
Faulquemont
Elsingen
Fleddleringen
Helflingen
Genglange
Bolchen Boulay
Northen
Hargarten
Myrten
Zum Spital
Wilkelingen
Beaurains
Feltzberg
Walderfang
Rochersbach
Beckingen
Dillange
Roden
Frawen Lauteren
Ensdorff
Linsdorff
Longeuille abb.
Hemborch
Forpach
Rosbrucken
Blittersdorff
Letringen
S. Auolt
Malwer
Eyns weyler
Weyler
Sultzen
Harpurg
Reberhange
Contelle
Morhanges
Rodain
Tiecourt
Piermont
Herny
Martiel
Arfein
Ch. Brehain
Tiel
Riche
Haubedange
Wirmingen
Benstorff
Wys
Belange
Chasteau au Voy
Obreck
Brilloncourt
Daelheim
Vancourt
Gosseincourt
Hampong
Varsey
Domeyure
Gebecourt
Lebecourt
Ch. Salin
Selina abb.
Salone
Haultebone
Marsal
Batlemont
Melcey
Dieuze
Maix
Kyrperg
Gimerstorff
Geberstorff
Steinbach
Merspurg
Lederfingen
Bestingen
Dommen
Kuttingen
Luderfingen
Simmeningen
Friburg
Anweyler
Bisfingen
Langenburg
Lindre
Assenoncourt
Blance eglise
Gueblange
Geloucourt
Ormangos
Donnelay
Mariemot
Maizieres
Nomyver
Langenberg
Asudange
Vidlang
Bordigny
Ourey
Moncourt
Coincourt
Serres
Attienuille
Rychicourt
Petit Besanges
Lecoy
Xanrey
Guirecourt
Gueblyze
Moeyemy
Vy

Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio

Miliaria communia

57.

cortoro ducit Divodurum. Sed si quis penitius Itineris istius rationem consideret; facile deprehendet Antonini *Nasium* incidere non posse in locum illum, ubi hodie *Nanceium*: adeo ut *Nasium* illud sit, non quod nunc *Nanceium* dicimus, sed pagus XII inde milliaribus dissitus non procul ab Mosa in Barroducana Provincia, qui vulgo *Nas* dictus, unde *Nasiensis*, in Lapide qui ecfossus, FABRICIVS NASIENSIS CVRATORIBVS ET MINISTRIS IVVENTIDIO FIRMO ET ATEVLA SOLLI F. HVIVS FANI FACIENDI. Certe *Nasium* illud amplissimam aliquando Vrbem fuisse, satis paret ex Ruderibus: quod etiam testatur apud Ortelium Clemens Trelæus Mosellanus. Haud Procul Nancejo locus est, ubi obtruncatus Carolus Burgundus, ad Rivulum quemdam, quem quum, cæsis jam copijs, fugiens, pararet transilire effuso Equo, misere fuit ab insequentibus confossus. Testatur rem gestam Crux Lapidea cum Inscriptione Gallica in ærea Lamina, cujus Exscriptū est apud Divęum in Itinerario Belgico. Paullo altius, ubi Pręlium id commissum volunt, Sacellum monstratur a *Burgundionibus* cognominatum, cum adjuncto Cœmiterio & Tabula ærea, in qua Gallici Versus memoriam atrocissimi Prælij conservant. Prope Nancejum ad Montium Radices Pagus est *Marche-ville*, cujus Incolas perfidia aliquando in suum Ducem (eum Historiæ *Fridericum* II appellant) notatos ferunt, atque ea de caussa, quotiescunque cum reliquis Principibus domesticis epulari contingit, Panem eis inversum apponi consuevisse. Exstant ibidem Rudera rotundę Turris, in qua Dux quem dixi, ea Venatione subductus ad triennium detentus memoratur. Nancejum dignitate sequitur *Fanum S. Nicolai*, vulgo *S. Nicolas*, duobus inde distans versus Orientem milliaribus ad Murtam Fluvium, loco plano & fertili. Hic locus advenarum frequentia in eam excrevit amplitudinem, ut jam non Pagum, sed Vrbem, & quidem totius Lotaringiæ cultissimam, quis posset dicere, si muro clauderetur: ea est Aedificiorum venustate, apta Viarum dispositione, Incolarum multitudine, ut nihil requiri queat: sed ob Mercaturam præcipue, & omnis generis opificia commendatur; Mercatores habens perquam opulentos, Vicinis suis ditiores. Alia minorum gentium Opida, ne Lectori tædium pariam, prætereo. Vno distat milliari Nanceio *Fruart*; tribus *Ormes*; paullo amplius *Bayon* & *Luneville*: quatuor, *Le Pont a Monson* & *Gerbeviller*; quinque, *Charmes*: sex *Chastenoy*, *Morhanges* & *Vaucoleur*; paullo plus, *Maxen soubs Bresse*; septem, *Dompaire*, *Deneuvre*, *Hodon Chasteau*: octo, *Ramberville*, *Raon*, *Bellemont*, *Neuff-Chasteau*, *Mugstat*, *Marchain-Ville*, novem *Espinal*, *Bruyeres*, *Darney*; Decem, *Ormont*, *Walderfing*, *Beaurains*; tredecim, *Vaigny*: quatuordecim, *l'Estraye*. Comitatus titulo & dignitate clarent, quę vernacule *Vaudemont*, quinque Nanceio milliaribus. *Chaligny* ad dextram Mosellæ, Leuca semi Nancejo. *Amance* septem milliaribus ab Mediomatricum Vrbe versus Meridiem: *Almentia* Latine scribentibus, Scrinium olim & antiqua Lotaringiæ Cancellaria, testantibus Archivis ab Rosiero prolatis. *Richecourt* haud procul Lacu, qui vulgo *la Garde Lac*, unde Amnis profluit, qui inter Fanum S. Nicolai & Opidum *Rosieres* Murtæ miscetur. *Remiremont* ad sinistram Mosellæ, Insulam ibi facientis, in Lotaringiæ Meridionalissimis: *Rumaricum Castellum* habet hic Aimoinus Monachus; *Adromarici* corrupte legitur apud Reginonem, pro *ad Romarici*, divisim; *Rimelsberg* Germanice nominatur Spigelio ad Bartholini Austriad. Spectantur haud procul inde Valles, quæ vulgo *l'Estraye* & *Vagny*. *La Mothe* ad amnem situm est, qui mox in Mosam se exonerat. Visitur ibi Territorium, cui nomen *le Sanctoy*. Sunt & Comitatus quidam Imperij Salmensis, *Kirchinganus* & *Blancoburgius*. *Blāckenburg*, Gallis *Blanc-mont*, Opidum est non magnum, sed pulchrum & amœnum. Spectatur ibi Castrum Vetus, spaciosum & magnificum, cui Palatium Novum Ducis, venusta structura insigne, est conjunctum. Incolæ Agriculturæ dant operam. *Nomenij* Baronatus est ad dextram Sellæ Fluvij, tribus milliaribus ab Vrbe Mediomatricum, Meridiem versus. Dominia sunt: *Marsal* ad Sellæ sinistram, haud procul Lacu Lindero, in quo Insula cum Opido *Techemful*. *Remereville*, tribus Nancejo milliaribus, S. *Bellemont*, totidem Mota. *Rambert-Ville* ad Dextram Mortanæ, haud procul Fonte, ubi Silva Mortanensis. *Rosieres*, ad Murtam, prope Fanum D. Nicolai; duobus Nancejo milliaribus. *Homburg* grandiore Leuca ab Opido *Sarbruck*, ad amnem, qui mox Saravo concurrit. *Mariemont* ab monte, cui Opidum impositum, uno ab Lindero Lacu milliari, meridiem versus. *Sandacourt* medio fere itinere inter Vaudimontem & Mottam, in Agro, qui vulgo *Sanctoy*. Mediomatricum Vrbem, quæ cum Tullo alijsque Imperialis olim erat, in suam potestatem redegit Galliarum Monarcha, Henricus II. Quæ vulgo *Metz*, & posterioris ævi Scriptoribus *Mete*, Gregorio autem Turonensi & alijs *Vrbs Metensis*; *Divodorum Mediomatricum* Antiquis fuit appellatum. Itineraria Tabula: *Divo Durimedio. Metricorum*; Lege *Divoduro Mediomatricorum*. Simpliciter Διουόδουρον Ptol. *Divodurum* Tacito lib. IV & Antonino. Variorum Nugas de recentis Nominis ratione non lubet adscribere. Sedes olim fuit Regni *Lotaringiæ*. Luitprandus: *Metensem Vrbem quæ potentissima in Regno Lotarij claret*. De ea eleganter Divæus in Itinerario: *Metensis urbs in ampla est Planicie, quam Mosella in varios Divisus alveos irrigat, & pars quidem ejus muros ad lævam lambit, pars & eosdem subit, ut Civium usibus inserviat, atque sic divisim fluit ad inferiorem usque eorum ambitum, ubi recepto Sella, altero Flumine, qui dextram Vrbis partem adluit, in unum denuo alveum colligitur. Sed Situ imprimis ipsius Vrbis delectabamur: quum enim Agrum late circumjacentem planum habeat, ejus tamen Area paullum prominet, ut in eo Veterum rationem in condendis Vrbibus agnoscas. Ad summum siquidem Templum multis gradibus ascenditur, juxta quod Forum Rerū Venalium altiorem totius Areæ partem occupat, & ab eo undique versus* Muros *paullatim descenditur, prærupto tantum in una parte Clivo, ubi Vias duas Lapidibus stratas sic dispositas videas, ut altera per alterius domorum culmina excurrat*. Cives *Mediomatrices* nominantur in Inscriptione, quæ extat Moguntiæ ad S. Albanum.

D. M.
PRIMVLÆ. COMITILLÆ
QVÆ. VIXIT. ANNIS. XX
CIVES. MEDIOMATRIC
A. MATERNIVS. NEMAVSVS
STRATOR. COS. ET
LVCIVS. LVCINVS. MENSOR
FRVMENTI. NVMER.

Quæ *Toul*, vernacule, Tullum olim; Τοῦλλον, Leucorum Opid. Ptol. *Tullum* Antonino, *Tullium* Itinerariæ Tabulæ. Quæ denique *Verdun*; Latinis vocatur hodie *Virdunum* & *Verdunum*: *Verodunum* Antonino dicitur, *Civitas Verdonensium* in Notitia Provinciarum; *l'Evesché de Verdun*. Leguntur autem tres Vrbes, quas commemoravi, Comitatus etiam titulo & dignitate insignes. Cum Lotaringia porro solet explicari *Territorium* Barrense, vulgo le *Barrois*, quod extendit se ad *Novum* usque Castellum, vulgo *Neuf-Chastel*. Metropolis illi *Bar le Duc*, sic cognominata ad differentiam aliarum, quæ *Bar sur Seine*, & *Bar sur Aulbe*. Minorum gentium Opida sunt *la Motte*; *Ligny*, *Arg*, & alia multa; ad Mosam se offerunt *Commercy* & *Vaucouleur*, quæ partim Franciæ, partim Barri.

LOTHARINGIAE DVCATVS
PARS MERIDIONALIS.

Dux Lotharingiæ Princeps est Imperij ad quintum Circulum pertinens. Similiter Episcopi Metz & Toul:

Et Comitatus Salm, Blammont sive Blanckenberg, Krehanges sive Kiregingen.

Item civitates Imperiales Metz, Toul, Kaufinans, Sarbeuck.

Meridiani distant ex ratione Paralleli 48 40. ad Circulum maximum.

POSTVLAT nunc ordo & Methodus nostra, ut Lotaringiæ suos amnes clariores demus, paucula de Lacubus præmittentes. Stagna habet piscosa, & Lacus. Inter quos memoratur ille, cujus ambitus est quatuordecim milliarium, in quo Carpiones sunt insolitæ magnitudinis, trium videlicet pedum; saporis vero adeo grati, ut aliarum regionum Carpiones suavitate multo superent. Ex hujus Lacus piscatione tertio quoque anno Dux Lotaringiæ sedecim percipit Francorum Millia. Fluminibus irrigatur celeberrimis *Mosa*, *Mosella*, *Saravo*, *Voloia*, *Mortana*, *Murta*, *Sella*, *Hida*, & alijs. De *Mosa* ad Inferiorem Germaniam. Reliqui ad hunc Ducatum proprie pertinent: *Mosella* quidem & *Saravus* potiore parte; ceteri fere integri. Oritur *Mosella* in Monte Vogeso, haud procul Araris fontibus, paullo supra Vicum, qui vulgo *Bussans*: lapsusque ab Vulturno ad Caurum, perlustratis Opidis, qui vernacule *L'estraye*, *Remiremont*, *Espinal*, *Charmes*, *Bayon*, flexoque ab Oriente in Occidentem cursu, recta petit *Tullum*, Vrbem Episcopalem; unde in Orientem resurgens, *Fruardum* usque versus Aquilonem tendit; visisque Mediomatricibus, Trevirensibus alijsque Populis, ad *Confluentiam*, cui ab re nomen, Reno confluit. Germanis *Mosel*: Gallis *Moselle*. ὀβρίγγος putatur ab Rhenano, & alijs Ptolemæo dici lib. 11. cap. IX. Ioannes tamen Heroldus ὀβρίγγον apud Ptolemæum non Fluvium esse notat, sed designari Tractum eum ad Rhenum, qui nunc temporis *Ober Rhingaw* appellatur: Clemens etiam Trelæus Mosellanus testatur, ut scribit Abrahamus Ortelius, quendam ad Mosellam Tractum *Obrinci* nomen hactenus retinere. Mosellam singulario doctoque Carmine celebrat Ausonius Eidyll. III, ab Aquæ limpitudine, Navigandique facilitate; Villis Atrijsque, quibus utraque Ripa decoratur, Piscibus *Capitione*, *Salari*, *Redone*, *Vmbra*, *Barbo*, *Salmone*, *Mustella*, *Perca*, *Tinca*, *Alburno*, *Alausa*, *Gobio*, *& Siluro*, quibus abundat; Fluminibus denique in ipsum decurrentibus, *Pronæa*, *Nemesa*, *Sura*, *Gelbi*, *Erubro*, *Lesura*, *Drahono*, *Salmona*, *Saravo*, *Alisontia*. *Mosellam* & Ararim, facta inter utrumque Fossa, connectere, Imperatore Domitio Nerone, adgressus est L. Vetus; ut Copiæ ex Italia per Mare, dein Rodano & Arare subvectæ per eam Fossam, mox Fluvio *Mosella* in Rhenum, exin in Oceanum decurrerent; sublatisque itinerum difficultatibus, navigabilia inter se Occidentis Septemtrionisque littora fierent, uti scribit Cornelius Tacitus lib. XIII. De hoc Ausonius,

Te fontes vivique lacus, te cærula noscent
Flumina; te veteres pagorum gloria, Luci:
Te Druna, te sparsis incerta Druentia ripis,
Alpinique colent Fluvij, duplicemque per urbem
Qui meat, & dextræ Rodanus dat nomina ripæ.
Te stagnis ego cæruleis, magnumque sonoris
Amnibus, æquoreæ te commendabo Garumnæ.

Saravus, haud procul Salmensibus ortus, Fluviorum omnium qui in *Mosellam* exeunt, est maximus, Navigiorum patiens, & aliorum Amnium, quos in se recipit clarus, Lustratis Vrbibus Opidisque, quę vulgo *Sar-Burg*, *Fenestrange*, *Sar-Vberden*, *Sar-Alben*; *Guemund*, *Sar-Pruck*, *Walderfing*, *Sar-Brug*, & alijs, tandem sub mœnia Augustæ Treverorũ Mosellam convenit, non longe a *Kontherbruk*. Meminit ejus Ausonius in Mosella. Nomen hodie retinet. *Sar* enim Adcolis audit. *Sarra* etiam veteribus dictus, docente inscriptione quæ Treveros translata ex opido ad eum fluvium sito; quod hoc tempore vocatur *Sar-Pruk*, hoc est *Sarræ Pons*.

CAES. RO. EXER. IMP. P. P.
S. C. AV. TREVE. INGR-
ESSVM. H. CASTRA. SARRÆ
FLV. PRO. MIL. CVSTODIM
BIENN. POTITVS. EST.

Voloia Fluvius est Margaritiferus, qui ad Vicum *Charmeni* Mosellam ingreditur. *Mortana* ad Pagum cognominem Murtæ miscetur. *Murta* vel *Meurta*, multis in se receptis Amnibus, Mosellam loco plano inter Prata paullatim accedit; & longo tractu, æquali quasi cursu, comitatur, relicta inter utrumque ad alveum exigua admodum terra, donec tandem paullum supra Condeium Arcem, quę a dextris in rupe est Pago sibi cognomini impendens, facto cum Mosellæ Alveo Angulo acutissimo, ejus & Aquis miscetur. Iungit se eidem ad Mediomatricum Vrbem *Sella*, initium quasi capiens ex Lindero Lacu, qui Sale dives & piscatura. Duplex denique *Nida* (Orientalior enim *Germanicus*, Occidentalior *Gallicus* dicitur) facto ad Pagum Northenium concursu, duobus infra *Bossonis-Villam* (Abbatiæ nomen est) milliaribus in Saravum exoneratur. Est in valle Deodatensi fons, ad complures morbos sanandos naturæ beneficio efficax. Sunt & Salinæ in quibus sal subtilissimum, gustu suavissimum, ac Scythica nive candidius generatur, ex quibus quotannis Dux Lotharingiæ centum percipit millia Francorum. Altissimi hanc Provinciam ambiunt montes, qui omnis generis Metallorum abundantia Pyrenæos montes longe superant: imprimis autem Argenti fodinæ supra quam dici possit, fœcundæ sunt, ex qua quidem Argenti ubertate haud parvus Ducatui fructus accedit. Gignit & Vogesus mons in Valle Leberia Argentum purum, sed non ita multum. Silvas habet præterea Lotaringia frequentes easque densissimas, quarum aliquot nomina lingua vernacula adponemus, quæ sunt *Warnedwaldt*, *de S. Benoit*, *Le bois de Mortaigne*, *Boseyne*, *Bois de Mondon*, *Le Ban-Bois*, *Le Bois de la Voyge*, *de Heyde* & aliæ. Inter Opera publica, apud *Fanum S. Nicolai*, vulgo *S. Nicolas*, Pagum duobus milliaribus Nanceio distantem ad Murtam

Marginalia: *Lacus.* — Carpiones trium pedum — *Flumina.* — Nida — Fons — *Montes.* — *Silvæ.* — *Opera publica.*

Septen
Occidens
Meri
Lotharingiæ milliare
Magnum
Mediocre
Parvum
Le boys de Hey
Le boys de la Sanctoy
La foreſt de Voyge
la Voyge
Le boys de la Voy
Burgun die pars
Le boys Doseyne
Toul
S. Michiel
Nancy
Vaucouleur
Neufchaſteau
Mirecourt
Vandemōt
Charmes
Dompaire
La Mothe
Bayon
Sorcy
Voey
Boye
Maxey ſur vaize
Burey la coſte
Gondrecourt
Colombier
Neuf Chaſteau
Pontpierre
Robecourt
Blenaincourt
Montigny
Talaincourt
Darney
Chaſtelion
Fonteney
Luxeul
Amance
Faverney
Conflan
Saonne fluuius
Saonna flu.
Monderel
Claire fontaine
Borguignon
S. Remy
Mosella fl.
Colon fl.
Vezelize
Chaligny
Aroffe
Ville ſur Illon
S. Bellemont
Remicourt
Rambervillers

Le Ban boys
Le boys de Mondon
Le boys Doseyne
Le boys de Mortaigne
Alsa
tiæ
pars
Oriens
Vogesus
mons
Vo ge sus mons
Le Val de Lestraye
Le Val de Vaigny
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio
Luneville
Blamont
Baccarat
Raon
S. Diey
Ramberuiller
Bruyeres
Remiremont
Girardmer
Le Grand mer
Markirch
Munster
Gebweyler
Murbach
Sultz
S. Damarin
Dann
Salm
S. Quirin
Dasberg
Neustat
Colrey
Lubine
Steg
Bilstein
Wissenbach
La Garde
Moussey
Ryschecourt
dies

ad Murtam Fluvium Templum est non magnæ antiquitatis, sed vastæ molis, editæque structuræ, Luminosum omnino. Columnæ, quæ totum Fastigium sustinent tantæ sunt, cum gracilitatis, tum altitudinis, ut tanto oneri ferendo vix pares judicentur. Turres habet duas, in quarum una Caroli Lotaringici Cardinalis, qui idem Metensis erat Episcopus, cuique hæc parebat Ecclesia sub Prioratus, ut loquuntur titulo, in summo Culmine Symbolum: obeliscus scilicet cum Hedera circumplicata, & Inscriptione, TE STANTE VIREBO. Adservari fertur in hac Aede ex D. Nicolai, Myræ Episcopi, quæ urbs erat Lyciæ, ex eadem Lycia, Patara Vrbe, oriundi, Manu Articulus unus inclusus Auro, Gemmis multis interstincto: unde hujus primum loci nata Religio, qui advenarum frequentia in eam quam supra diximus, excrevit amplitudinem. Apud Pagum *Waßerbillich*, ubi Sura fluvius Mosellæ confunditur, est alius *Igel* vulgo nuncupatus, ubi in loco eminenti spectatur nobilissimum illud venerandæ antiquitatis Monumentum, quo nec cis Alpes insignius aliud extare existimatur, quodque ipsis Italis possit ostentari; Moles est lapidea, ex quadrata basi pedum XXII sensim assurgens ad pedum circiter LXXIV altitudinem, tota ab omni parte varijs imaginibus semiplanis insculpta, in fastigio Aquilæ restat fragmentum, globo insidentis, cui expansæ alæ, & ante pectus velū fuisse apparet. Est Nancei Aedes D. Georgij, in qua Monimentum visebatur *Caroli Audacis* Burgundiæ Ducis, ab Helvetijs & Lotaringis Nonis Ianuarij anno CIↃ CCCC LXXVII acie cęsi. Historia hæc est. Anno CIↃ CCCC LXXVI ortū est bellum inter Carolum Audacem Burgundiæ Ducem & Helvetios, partim quod hi in Petri Hagenbach mortem consensissent; partim quod ijsdem Sigismundus Imperator usus esset in recuperandis Alsatiæ & Sungoiæ Provinciis, quas Carolus tenere nitebatur. Quum igitur suscepta expeditione in Helvetios iter faceret per Lotaringiā, Nancejum oppugnavit, cepitque: inde per Superiorem Burgundiam in Saubaudiam venit; occupavit ibi prope Gransē duas Arces, Germanosque omnes præsidiarios (erant autem quingenti) ex arboribus suspendi jussit. Helvetij repetentes res suas commisso prælio Burgundos vincunt, Carolumque castris pellunt: præda fuit trigesies centum millium Coronatorum. Carolus restaurato exercitu instituit Mursam obsidere, Opidum ditionis Bernatium. Helvetij adjuncto sibi Renato Lotaringiæ Duce, cui Nancejum ereptum fuerat a Burgundo, Carolum vincunt fugantque. Occubuerunt eo prælio ex Caroli exercitu XVII hominum CIↃ. Tertio igitur belli aleam tentaturus, Nancejum quod interea Renatus Lotaringiæ Dux expugnaverat, media hieme obsedit. Sed Renatus civibus suis opem laturus cum Helvetijs, Gallis Germanisque, impetu in Carolū facto, Burgundos pellit; Fugientes partim occisi, partim capti, partim aquis absumti sunt. Nox prælium diremit. Ipse Carolus quum fuga salutem quæreret, lapsus equo, tribus vulneribus est interfectus, non sine gravi suspicione proditionis ab Italo quodam Comite Campebasso institutæ.

Hic finis Caroli fatorum, hic exitus illum
Sorte tulit.

Hujus reliquias, Caroli V Imperatoris, ipsius Pronepotis jussu, anno CIↃ IↃL mense Octobri inde Leuceburgum solenniter tanstulit Boisotus, Ordinis Aurei Velleris præco; Brugas hinc Mox, Mariæ Hungariæ Reginæ mandatu, transportandas. Sunt in eadem D. Georgij Aede aliquot Lotaringicorum Ducum Tumuli, qui inscriptionibus carent; ut in alijs Templis. Posteriorum pars potior ad D. Francisci Aedem, sita est. Spectare ibi est superbum *Renati*, qui victoria potitus est contra Carolum Burgundiæ Ducem, Monimentum. Conditi jacent ibidem Dux *Antonius*, ejusque Filius *Franciscus*, Carolique Ducis Vxor *Claudia Valesia*, Henrici II Galliarum Regis Filia. Armamentarium habet Nancejum, Machinis bellicis omnis generis instructissimum. Templum est in Vrbe Metensi D. Stephano sacrum & alia, de quibus Divæus. *Templum D. Stephani nomen tenet, qui Civitatis est Patronus, pulcherrimum vero opus, si quod aliud toto hoc Itinere vidimus, & sua mole spectabile: quodque raro accidit, omni ex parte consummatum. Dicebatur in eo fuisse Crucifixi ligneam Imaginem, totam Laminis aureis superinductam. Vidimus Labrum* Porphyreticum *rubei Coloris magnæ capacitatis,* Pedes *x longitudine excedens, in quo Lustrales Aquas adservant. Sunt & alia in hac eadem Vrbe sumtuosa Templa, & multa erant in ejus Suburbijs, inter quæ D. Arnolphi Basilica, Imp. Ludovici* Pij *Augusti, Caroli Filij & Filiarum aliquot* Pipini *Regis sepultura celebris. Omnia hæc absumsit Belli rabies, ita ut Suburbij ne Vestigium quidem nunc superſit, neque ultra Muros quidquam præter Campestria videas.* Haud procul Metis, prope pagum *Iovy*, in Mosella antiqui Aquæductus sunt Vestigia. De ijs sic Divæus in Itinerario: *In hoc Itinere* Pagus *est Iovy vulgo dictus inter Montium radices & Mosellam, ubi quantacumque est inter Montes utrosque, qui Ripas ambiunt, distantia, Aquæ-ductum antiquitus fuisse, indicant ejusdem, quæ adhuc exstant, reliquiæ. Arcuum adhuc restant multi, suntque ex albo Lapide, in Laterum formam dissecto: & nonnulli quoque ejusdem operis in adversa ripa cernuntur. Incolæ adserebant in eodem loco Fontem hodieque esse, quamvis hos Arcus (solita inscitia)* Ponti *inservijsse putantes, & ab hoc* Pago *in Montis ipsius jugo minores alios Arcus fuisse dicebant, qui versus Vrbem Metensem quæ uno distat Milliari, excurrisse viderentur, Altitudo juxta Ripam* Pedum *est circiter LX: Vnde conijcere est, quanta totius Operis moles fuerit, quantaque altitudo Arcuum, qui in ipso erant Fluminis alveo, quorum hodie nihil superest. Referebant ijdem Incolæ, superiorem Arcuum* Partem *planam omnino esse, cæmento rubei coloris inductam, & in ejus medio Domunculam non ita multis abhinc annis adhuc fuisse, ab utraque parte patentem, quam nos partem Tecti fuisse, quæ Tubum tegeret, suspicabamur.* In Vico *Scarpaigne*, qui in Itinerarijs *Scarpona* nominatur, multa Antiquitatis Rudera visuntur. De ijs non possum, quin adscribam Petri Divæi verba ex ipsius Itinerario. *Hic, inquit, paullo ulterius ad eandem Mosellæ ripam Vicus est exiguus Sarpaigne, de cujus Antiquitate multa Incolæ referebant. Opidum olim amplum fuisse a Sarpignia quadam Regina* (non absunt hæc ab Fabulis) *denominatum, quæ & in eo Regiam habuerit. Ostendunt in ejus rei testimonium Ruinas quasdam Murorum, ubi Thermas quomdam fuisse volebant: Nos quæ eorum figura fuisset, non valebamus conijcere, tantum subdubitabamus, num Castrorum inservissent* Munitioni, *quum eorum magna sit crassitudo, & Foramina in eis cernantur adhuc rotunda & angusta, quasi ad ejaculanda* Missilia. *Hic & Numismata antiqua erui: & Hospes, ad quem diverteramus, nobis dedit æreum Nummum C. Cæsaris Caligulæ, quem se ibidem reperisse adfirmabat. Extat in Pariete Domus cujusdam rusticæ antiquum* Marmor, *in quo Reginæ illius Imaginem esse volunt. Est manu omnino artifice sculpta Imago muliebris, Longioribus induta vestibus, Equæ insidens, quam* Pullus *videtur lactare, ipsa vero Calathum, aut simile quidpiam gestat, in quo* Pomorum *figuram, ficubus haud absimilem videbamur dignoscere. Suspicari sane est ex hac sculptura Locum hunc alicujus olim nominis fuisse: sed de hoc, ut & de alijs quamplurimis desiderantur Historiæ: Fabellarum vero inanium apud profanum Vulgus nullum esse modum, nemini non exploratum existimamus.* Mediomatricum Vrbem, quæ olim Imperialis erat, Henricum II Galliarum Regem in suam potestatem redigisse, supra diximus. Præsidet Vrbis Senatui missus ab rege Magistratus. Tribunal autem Mediomatricis urbis tres habet Episcopatus, sub Metropoli Trevirensi; *Metensem, Tullensem, Virdunensem*, sic ab Locis nuncupatos, in quis suæ singulis sedes.

BVRGVNDIA
DVCATVS.

Sunt in hac Burgundia & ejus confinibus,

Comitatus

Dijon, Metropolis & Parlamentum Regium, summusque Senatus, Austun, Tonnerre 24 51. 4725. Chalon ad Sagonam vulgo Sonam, quæ veteribus est Arar, fluvium. Mascon, S. Martin, Nevers, Lãgres, Auxerre, S. Iãgou. Charrolois, de hoc Comitatu cui nunc jure cõpeteret, magna fuit inter Reges Philippum Hispan. et Henricum II Franc. controversia, dum pacem solidam et perpetuam inter se constituerunt, nuptijs inter Philippum et Isabellã Henrici natu majorem filiam contractis. Sed superarunt Hispanorum rationes. Itaq; qui ab Henrico detinebatur, tum Regi Hispaniarum ex integro fuit restitutus, a quo tempore uti prius provocationes juridicæ Dolam ad Regium Senatum Parlamenti, veluti supremi ejus Domini devolvuntur, ibique sistuntur. Cujus Comitatus titulo, Ducis Burgundiæ filius natu major, vivo patre fuit insignitus, veluti Carolus Audax quamdiu Philippus pater superfuit, et Carolus Quintus vivo etiam Philippo patre. Harum rerum teste habeo doctissimum virum, et rerum Politicarum observantissimum, Ioannem Metellum Sequanum. Quæ de hoc Comitatu in Galliæ universali sunt notata antiquiora tempora scriptaque sequuntur.

Dominia

Chargni forte Chagni 26 2.46 15. Monlict forte Mõtit 25 13.47 9. Auxone, Rogemont 25 18.47 26. Mussy 25 45.47 43. Brestemont, Sees; Mõbys, Senegnon, Gilly 25 23.47 32. Valenion, Tirecourt, Chevihni, Aineville, Espirey forte Epiryen 25 42.46 11. Tarvãt, Brasey forte Brasse 25 45.45 50. Rochefort 25 58 47 23. Aincourt, sive Agincourt 26 5.46 37. Viteau. Quibus adduntur etiã, Arlay 26 30.46 15. Ragny 24 56.47 71. Chaligny, Mõmartin, Longey, Beau-champ, Couches 26 9.46 47. Quæ, addita hac Burgundia inveni nominata Dominia, quanquam in tabulis signata no reperiantur.

Episcopatus Augustodunensis sive Heduensis, Austun, & Matisconensis Mascon, & Cabilonensis Chalon, & Lingonensis Langres, subsunt Archiepiscopo Lugdunensi.

Meridiani positi ex ratione 46.40. Paralleli ad Circulum maximum.

Burgundiæ Ducatus.

HÆc pro Methodi ratione de Lotaringia sint satis; succedit Burgundiæ Ducatus sive Inferior Burgundia. *Burgundiæ* nomen a *Burgundionibus*; qui Germaniæ Populi, ex Vandalorum orti sanguine, dictique a *Burgis*, i. præsidiariorum castris ab Almannis (in horum enim Agris violenter in Cappellatio, ubi hodie Palatini Comitis Ditio, consederant) exturbati, sub Theodosio Arcadij Filio, Iuniore, expulsis late Sequanis Eduisque, hanc Veteris Galliȩ partem cum Nuithonibus (quorũ Tacitus meminit) occuparunt. Petrus Sancto-Iulianus *Burgundiæ* Etymon ab Loco quodam diducit, qui vulgo *Burg-ogne* in Agro Langrensi. Olim *Regnum*, circa annum CIↃ XXXIV, bipartitum in *Ducatum* & *Comitatum* abijt: quorum ille, versus Occidentem, *Burgundia Inferior* & *Regia*; Hic, ad Orientem, *Superior* & *Imperatoria*. De *Ducatu* hac descriptione mihi agitur: De *Comitatu* Descriptione proxima dicetur. *Ducatum* cingunt, qua Oriens est, Rhodano interfluente, Sabaudia & Burgundiæ Comitatus; qua Meridies, Lugdunense Territorium: ad Occasum lætissimi Nivernensium Borboniorumque occurrunt agri; Ad Septemtrionem Campania se offert. Hujus ager planus & soli fertilitate nulli cedens, hic enim certat cum Cerere Bacchus. *Richardus* Comes Augustodunensis vir strenuus, & in re bellica exercitatissimus totius Burgundiæ, cis Ararim Dux institutus fuit a Francorum Rege Odone, qui præfuit Ducatui Burgundiæ annis XXXII. Hic Burgundiã *Rudolfo* Filio reliquit, qui & in Regem Francorũ fuit electus, ac successorem habuit in Ducatu, *Hugonem Nigrum* Fratrem. Huic *Odo* Frater aut Filius (utriusque enim sententiæ auctores reperio) successit. Quem sequutus *Henricus* Frater. Quo sine liberis defuncto *Robertus* Francorum Rex, Ducatum Burgundiæ ex testamento, ut ajunt, Henrici adeptus est. Huic successit Filius *Robertus*, *Roberto*, *Hugo* ex Henrico Filio Nepos. Hunc sequutus est *Otho*, hunc *Hugo* II. Hugonem II, *Odo* Filius. Quem ordine sequuti sunt *Odo* III. Hugo IV. *Robertus* III, *Hugo* V, *Eudo*, *Philippus*. Quem sine liberis defunctum sequutus est *Ioannes* Francorum Rex, cui successit Filius *Philippus* cognomento *Audax* a patre Ducatu Burgundiæ donatus. Patri Philippo successit *Ioannes* cognomento Intrepidus, atque huic *Philippus Bonus* seu *Mitis* Filius. Atque huic Carolus ob plurima bella quæ gessit, Bellatoris cognomen sortitus. Post cujus obitũ hanc omnem ditionem occupavit *Ludovicus* XI. Metropolis Ducatus *Divio*, *Divio Castrũ* in Martyrologijs Vetustissimis; *Divionum* Gregorio Turonẽsi, Gallis *Dijon*. *Divionis* Conditor habetur vulgo, nobis potius Restaurator, Pomerijq; Productor, Aurelianus Imperator. Nomen ab *Divis*, quis plurimus ibi fuit cultus, impositũ putatur. Hac Vrbe nihil in Burgundia pulchrius. Sita est in planitie amœnissima, duobus Fluminibus *Suzione* & *Oscara* (*Suson* & *L'Ouche* vernacule)

Regio.
Vnde dicta.
Burgũdiæ Ducatus.
Situs.
Soli fertilitas.
Imperium Majorum
Vrbes.

Clermont
Aigue perse
Rion
Turet
Champirou
Maringues
Auuergne
Allier flu.
Nessillat
Puy Guillaume
Charnat
Bourbon
nois
Verneuil
Molins
S. Porcin
La Chaze
Tolon
Ville neufue
Allier flu.
Mont aux moines
Pont le Fussay
S. Menoust
Franchesse
Celcuires
S. Pierre le Monstier
Niuer
Escole
S. Loup
Bessay
Gian
Varennes
Donion
Borbon Lancy
Clamecy
Cortes
Derise
S. Gerain le puys
Tiert
Parigny
La Motte S. Jean
Palisse
S. Martin
La Tour
Loire fluuius
Changy
Porte de Gouyn
Cholon
Pierrefite
Pesou
Chaun Chinon
Lusi
Toullon
Arroux fluuius
S. Germain
Perrecy
Lunbar
de Combraille
Le pays
La Braliere
Blain
Machmes
Charoulle
Gourdon
Cluny
Ligeris fluuius
Semur
Verbiche fluuius
Longchamps
Tougerotte
Autun
Brandon
Marnay
Magny
Monseny
Terni
Part de Beauiolois
Bresse
Surecy
Cormatin
La Motte Mergelle
S. Linart
Montagny
Bussybourg
Sandon
Vinoybourg
La Roche
Rochepot
Mandelet
Beaulne
Nuis
Simmontiers
Ruffey
Tornus
Mascon
La Saule
Montbelet
Sone flu.
Bauges
Cusery
Romenay
Tonneroy
S. Germain
Bellefort
Verdun
Paleau
Seure
Pont de Vele
Bresse
Miraud
Colonna
Courlau
Chilly
Lestoille
Charin
S. Martin
Le Doux fl.
Autunoy
Chaussyn
S. Amour
Per Gerardum Mercatore
Cum priuilegio
Meri dies
24
40
46
20
25
26

BVRGVNDIA
Ducatus.
Niuer
nois
Miliaria communia.
Septen trio

nacule) utrimque muros adluentibus: ille quidem periculosissimis Exundationibus Urbem infestare consuevit; hic pisculentus admodum alveo fluit quietiore, Rerum multarum usum subministrare solitus. Muri ad justam propugnandi magnitudinem in altum sunt educti; Turribus Propugnaculisque nuper exstructis muniti. Sub Cœnobio *D. Benigni*, quod ab Gregorio conditum Lingonensium Episcopo, vastum ostenditur *Specus*, Cryptas Cisternasque habens, in quo *Benignus* Vir Sanctus vinctus fuisse traditur, quum Populum ad Christum traduceret, Dæmonis adhuc Sacris operantem. Iustitiæ ibi est Tribunal & Parlamenti Sedes; unde veluti ex Sinu, Patriæ Iura petuntur. Qui in *Majorem* hujus Opidi legitur, non tam Honorem quam Onus suscipere, vel invitus & renitens, cogitur. Iusque-jurandum præstare in Templo D. Virginis præeunte verba Procuratore Regio, se Regi fidelem futurum, defensurumque sua Civitati Iura, Libertates & Privilegia, adversus quoscumque, Regem etiam, quoties flagitat necessitas. Gregorius Turonensis memoriæ prodit, *Hilarium* quemdam, Senatorem Divionensem, adeo uxorē adamasse; ut quum defuncta inferretur Tumulo ipsius, qui retro multis annis obierat, avida jam dextra fuerit ejus Cadaver arctissime complexus. In vicinis Urbi Montibus optima crescunt Vina. Episcopales porro Ducatus hujus Urbes sunt *Augustodunum* & *Caballinum*; sua utrumque suspiciendum Antiquitate. Priori nomen *Augustoduni* natum ab Augusto (Octaviano, an quo alio, non valde laborandum: nam qui ab *Auge*, Apollinis Conjuge derivant, Fabulas narrant) qui dirutum bello, quod Cæsar contra Gallias gessit, restauravit. *Bibracte* Cæs. Petro Sancto-Iuliano. *Edua* Aimoino: *Aurelianum* etiam videtur appellatum. Hodie *Austun* dicitur. Urbs quondam amplissima, sed multum de pristina gloria amisit. Visuntur hic etiamnum magnæ Theatri ruinæ, itemque Aquæductuum, Columnarum, Pyramidum: effodiuntur etiam quotidie numismata antiqua, aliaque antiquæ supellectilis Monimenta. Est & hodie Templis publicisque structuris conspicua. Templorum maximum est *Nazarij*, Sedes Episcoporum, quos Belleforestius numerat LXXXIV, ultimum nominans *Carolum Ailleboustium*. Alia Templa, Xenodochia, Cænobia, Collegiaque, ne sim prolixior silentio prætereo. Adsita est Radicibus Montium, qui vulgo *Les Mons de Cinis*, ad fluvium Arrousium. Hæc de *Augustoduno*: sequitur *Caballinum* vel *Caballionum Eduorum*, vulgo *Challon sur Saone*, non *Chaallon*. *Cabillo* Bedæ, Usuardo & Adoni; *Cabellio* Antonini Itinerario, & Melæ, *Cabillio* Itinerariæ Tabulæ: Καβυλλῖνον Strab. Καβελλιῶν Κολωνία Ptol. *Cabilonum* Cæsari. Quis condiderit, non constat. Sita est hæc Urbs ad dextram Araris ripam; Agri uberrimi, Cœlique saluberrimi. Eximie felix, convehendisque secundo Arari Mercimonijs idonea; unde ab Cæsare Commeatui parando, Exercituique qui sæpe in plures distractus erat partes, distribuendo delecta. Testatur hoc ipse sub finem lib. VII. *Profligato*, inquiens, *ad Alexiam Galliæ totius exercitu, Cæsar T. Labienum cum duabus Legionibus & Equitatu in Sequanos proficisci jubet. Huic M. Sempronium Rutilum adtribuit. Q. Tullium Ciceronem & P. Sulpicium Cabiloni & Matisconæ in Eduis ad Ararim, rei Frumentariæ caussa collocat. Ipse Bibracte hiemare constituit.* Majorem olim fuisse loquuntur antiqua Rudera. Hæc *Guntchranni* aliquando regia fuit. Hic eam supra modum varijs Aedificijs ornavit: in S. Marcelli Cœnobio ibi conditus. Eam Lotarius Ludovici Pij Augusti F. postea incendio totam absumpsit, ut ne vestigium quidem civitatis appareret. Sed ob loci oportunitatem postea iterum caput extulit, estque hoc tempore mercimonijs opulenta. Primarium Templum, consecratum olim sub nomine *D. Stephani*, hodie *D. Vincentio*, quod ejus ibi Reliquiæ ab Hildeberto I conditæ, est dicatum. Hæc de Metropoli, Urbibusque Episcopalibus: sequuntur nonnulla Ducatus hujus minorum gentium Opida. Inter *Caballinum* & *Matisconem* medio fere itinere Opidum est quod vulgo *Tornus*, *Tinurtium* Spartiano & Antonino. Solo situm est fertilissimo: ab Arari undique cinctum. Colles in Agro Suburbicario Vini generosissimi feraces. Ab utraque etiam Urbe Matisconensi & Cabillonensi itineris spatio prope æquali distat *Cuysellum*, Regiæ Ditionis, Opidum, ut Paradinus censet, *Secusianorum*, *Secusiumque* Ammiano dictum. Situm ad radices Iuræ Montis, multis licet hodie ruinis deformatum, miram præ se ferens antiquitatem. Ab Oriente Montes habet celsos, Amnesque perennes, qui limpidas & potu suaves edunt Aquas, unde Fons saluberrimus ex Topho & vasta Rupe in Opidum longe porrigitur per ligneos tubos. Ab Occasu planicies se in Sinum laxissimum pandit. Tertia fere leuca ab Urbe Cabillonensi versus Septemtrionem est *Belna*, vulgo *Beaulne*, ad Amnem Adcolis, *Boursoize* dictum. Sunt qui volunt *Bibracten* esse Cæsaris & Strabonis. Alijs alia mens est. Situm est hoc Opidum loco uliginoso & quod, ut scribit Paradinus, nullo pene negocio, nulloque ab hostibus discrimine, posset Lacum Urbi ad primum Lapidem offundere, quo hostes ab se submoveat. Urbs tota valido Mœnium sepimento circumdata Propugnacula habet, quibus omnium Tormentorum vim queat excipere. Belnensis Ager pinguis est & optimæ notæ. Vites habet toto Terrarum Orbe nominatissimas, & Vino non vulgari nobilissimas. In eodem Agro visitur *Cistertium* ab Cisternis, Odonis Ducis opus stupendum in vastissimo Nemore exstructum. Ejus Cœnobiarcham agnoscunt supra mille octoginta Virorum Cœnobia, ac totidem prope Velatarum ejusdem instituti, quod hinc *Cistertiense* dicunt. *Semurium*, vernacule *Semur*, sitũ est in meditullio Territorij, quod vulgo *Auxois*, Opidum non inelegans. Inter Divionem & Belnam itinere medio *Nuithonium* est vulgo *Nuys*. Opidum hoc semper Gladiorum opificio fuit celeberrimum. Quod Opidum hodie *Avalon*, apud Antoninum *Aballon*, ubi *Legio* XVI dicitur. Quod *Saulieu* vernacule, *Sidolucum* est Antonino, *Legionem* illi XVIII tribuenti. Quod *Flavigni*, sesquileuca *Semurio* versus Orientem, *Flavia Eduorum* censetur olim dictum. Sunt & alia *Burgundiæ* Opida Burgiq; queis delineandis, brevitati studens, supersedeo: ut sunt *Ausone*, Arcem habens, Clavis Ducatus Orientalior, Arari mœnia lambente, *Noiers*, *Ravieres*, *Leigne*, *Mombard*, *Chastillon*, *S. Seigne*, (Abbatiam habet; haud procul hinc Sequanæ Fons) *Seloigne*, *Crevaut*, *Verdun*, *Arnay*, Seure: *Tonnerre*, *Tronoderum*, Antonino. *Burgundiæ Ducatui* concenseri solent aliæ tres Urbes Episcopales *Nevers*, *Ausserre*, *Mascon*. Prima dignitate gaudet & honore Ducatus, cujus Ditio (*Duché de Nivernois*) late patens tribus qui navigeri, Fluvijs irrigatur, Icauna, Elavere, Ligeri. Numerantur ibi XIII Opida clausa, quorum *Niversium* est Metropolis: Iurisdictionem exercens, in XXX, ut vocant, Castellanias. *Noviodunum* Cæsari, notum. *Nivodunum* Floriacensi vocatur, vulgo *Nevers*. Opidum est omni ex parte mœnibus cinctū firmissimis, Turribusque amplissimis, & Fossis profundissimis probe munitum. Inter præcipua *Ducatus Nivernensis* Opida sunt *Dezisa*, *Decisæ* Antonino & *Decetia*; *Clamecyum*, *Douzyum*, *Molinium*, *Angilbertsum*, *Corbigniū*, *Fanum D. Leonardi*, *Luyzium*, *Premecyum*, & alia. *Ausserre* sequitur: *Autissiodorum* Antonino, *Legionem* hic locanti XXII: *Antosidorum* Ammiano, *l'Evesché d'Auxerre*. Territorium hujus Urbis, vulgo *le Pais d'Auxerrois*, Vino cognomine est nobilitatum. Urbs quæ hodie *Mascon*, Cæsari dicitur *Matiscona*; *Matisco*, Itinerariæ Tabulæ; *Matisconense Castrum*, Notitiæ Provinciarum Galliæ, & Antonino, qui *Legionem* ibi ponit X; *Mastico* in Veteri quodam Diplomate, ut notat Philippus Bugnonius, qui hujus Urbis Historiam concinnavit, *Machaon Villa* videtur dici Paullo Diacono in Longobardicis. *Matissana* est Gregorio Turonensi, & alijs; Caballino, si Situm quis Cultumque & Artes respiciat, simillima. Porrecta jacet ad Ararim, qui Ponte insigni stratus, recto longoque ad Orientem tractu: reliquis Lateribus in Arcus speciem se formantibus.

Flumina. Flumina habet hic Ducatus *Suzionem*, *Oscaram*, *Ararim*, *Icaunam*, *Ligerim*, *Elaverem*, & alia.

BVRGVNDIA SVPERIOR
SIVE LIBER COMITATVS,
vulgo LA FRANCHE COMTE.

Burgundiæ Comitatus, in tres Diœceses & Præfecturas, sive Ballivatus, ut jus facilius diceretur, divisa est, videlicet: in Superiorem, cujus sedes est Vesulij: Inferiorem, cujus sedes est Polichnij, & Dolanam, cujus sedes est Dolæ. Qui Comitatus, ideo liber dictus est: Cum quod ejus Comes & Princeps, ejus provinciæ nomine, nullum prorsus in Superiorem agnoscit; tum quod provincia est plane sub suo Comite, ab omnibus tributis & exactionibus libera.

Quando Conventus provincialis agitur tres Status coveniunt, eos nomine Comitis covocante Principe Auraico, sive Aurengiæ, D. a Nozeret, & Arley Marschalco: videlicet Nobilitas, Ecclesiastici & Vrbes.

Superioris Diœcesis.

- *Comites: Montbelliart, Roche & Varax, Montriuel, Thalamey & Vaulgrenans, Vergey, Rey, Listenois*
- *Abbates: Croissant, Charité, Bitaine, Corneul, Tulley, Clarfont, Luxeul, Bellevaulx, Grace-Dieu, Charleu, Trium regum.*
- *Priores: Vaucluse, Lantenans, Cusance, Marteret, Iussey, Port sus Saone, Montereul ad Sagonam, S. Marcelli.*
- *Canonici: Calemostier, & alij alijs locis.*
- *Vrbes: Gray, Vesoul, Montboison, Iussey, Palma, Port sus Saone, Cromary, Mont-Iustin, Faulcogney.*
- *Domini: Montmorot, & S. Loup, S. Martin, Taulens, Ville-neufve, Rupt, Montgevelle, Chastillon & Belvoye, Conflandey, Monbaillon, Velleson, Dicey, Ygny & Chemylly, D'Oizelet, Cicon, Trasves, Rainconnieres, Costebrune, Sombernom, Valle-fault, Bermont, D'Avilley, Mugnay, Vereur, Touraize, Citey, Provanchieres, Grandmont, Velle, Cheurelous, Voysey, Dapierre, Frotey, Beutal, Matay, Noironde, Tromarey, Millesey, Mailleroncourt, Myon, Bennenge, Vellerot le boz, Clerc, Betoncourt, Montaillote, D'Amondans, & de Fraisne, Chauirey, Montot, Mons S. Legier, Cuury, Montereul, Sorans, & Lambry: & alij permulti.*

Inferioris Diœcesis.

- *Comites: Ruffey, & S. Aulbin, Baro, Chevreaulx.*
- *Abbates; S. Eugendi, Beaume, Balerne, Mont S. Maric, Mont Benoit, Beyllen, Rausieres.*
- *Priores: Mainnaul, Vaucluse, Bonlieu, Mente, Lonslesaulnier, Arbois, Mōte, Syrodi, Vallis supra Polichnium, Mortau.*
- *Canonici: S. Mauritij, & S. Anatolij, & S. Michaelis, Salinis omnes; Arbosienses, Polichnienses, Nozeretenses, & aliarum urbium ac locorum alij.*
- *Vrbes: Salinæ, Arbois, Poligny, Pontarlien, Nozeret, Castrum Caroli, Mommoroti, Orgelet.*
- *Domini: Coulognia, & Andelest, Courlaou & le Pin, S. Amour, Argento, Laubespin, Poutet, S. Sorlin, Darnam & Tramelay, Borsia, Cressia, Fitigny, Chamberia, Montena, Vecles, Rosait, Marigna, Beaufort, Nasey, L'Aigle, Courboson, Vertamboz, Largilla, Moiron, L'Estoille, Chasnet, Aresche, Coges, Bar, & Iousseaul, D'Augea, Moyre, Charrin, Charlin, Chaumes, Breterieres, Fontenay, Cognya, Chaux, Montuet, Vadaus, Villette, Les Arbois, Aiglepierre, Chastelvillain, S. Iulian, Descrilles, Verges, Chay, Champaigne, Beau-chemin, Ville-neufve lez Orgelet, Chastres; Præfectus arcis de Ioux, sive, Iuræ montis, Vincelle, Vismeaux & alij multi.*

Dolanæ Diœcesis.

- *Dominus de Givrey, Longepierre, & Rahon, Clervans.*
- *Abbates; Billon, S. Vincentij, S. Pauli Bisantij, D'Acey.*
- *Priores; Loye, Laval; Damparis, Iouhe, Mōnterot, Mōte supra Altampetram, Faye, Mostier in Secusia.*
- *Canonici: Dolani, Bisuntinenses, & alij alijs locis.*
- *Vrbes: Dola, Quingeum, Ornans, Loya Rochefort, Vercellæ.*
- *Domini; Vauldrey, Rainnes Rye, Monfort, Montrichard, Fertans, Maillot, Bermont, Cleron, Verchamps, Dossans, Port, Chasteau Roillault, D'Abbans & Marchault; Reculot, Chātrans; Mont Grospain, Mutigney; Chassey; Paressey; Choisey, S. Ilye; Faye; Parrel, Chemin, Rabus, Champdivers; & Ranslonieres; Rainchecourt; Paintre, Montrambart, Salans, Goussans, Chavirey, Ancier, & alij.*

Quatuor vero Burgundiæ Nobilitatis præcipuæ familiæ: utpote, quæ a Burgundiæ Regibus & Principibus originem ducere narrentur, vel cum ijs adfinitatem contraxerunt; commemorantur. Videlicet DE VIENNE, cui Nobilitatis epitheton titulusque tribuitur, DE VERGY, cui strenuæ titulus datur. DE CHALON, quæ opulētæ divitisque nomen obtinet, Auraicique Principatus titulum. DE NEVF-CHASTEL, quæ feudis est insignis.

Hæc ex Gilberto Cognato Nozereno ad verbum fere transcripsimus omnia: & quia in tres præfecturas dominia omnia distribuit & prosequitur, adeoque haud vaga est locorum in tabula inquisitio, numeros omisimus, præcipue dum quæ quærentur, signis additis, ut turribus & crucibus, facile se pandant. Plura autem nominat Cognatus quæ in Tabula non sunt: noluimus tamen ea omittere, ut totam Nobilitatem quam recitat ille, complecteremur.

Iurisdictio. Appellationes omnes ex tribus Diœcesibus, sive Ballivatibus, Dolam ad supremum Comitatus hujus Parlamentum, referuntur.

Status Ecclesiasticus. Archiepiscopus Bisuntinus: cui subsunt tres Episcopi, Basiliensis in Germania & Helvetia, Lausanensis, & Bellicensis, in Sabaudia, Ecclesiasticæ administrationis est caput, Princepsque Imperij.

Membra hic sunt Imperij & quinti circuli: Archiepiscopus Bisuntinus: & Vrbs Bisançon, civitas Imperialis libera, olim maximum maximæ Sequanorum provinciæ, opidum, & ejus Præsidis fixa sedes.

Decimus Imperij Circulus dicitur Burgundicus quod a domo Burgundica sit institutus:

Complectitur præcipuos Belgij Principes, qui sunt

Dux Burgundiæ;	Comes Egmond & Iselstein,	Comes Nassau in Breda,
H. Bergen & Waelhem.	Com. Horne,	Com. Bergen.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 46 40. ad Circulum maximum.

26
40
46
20
27
28
Meridies
BVRG
CO MI
Der
Genffer
see
Iura
mons
Rhodanus fluuius
Le Rosne fl.
Sone flu.
Mascon
Bourg en Bresse
Pont de Vele
Pont daín
Nantua
Chastillon
S. Claude
Gex
Geneue
Versoix
Copet
Nyon
Rolle
Morges
Thonon
Rippaille
Evian
Cully
Lavaux
Arbois
Salins
Nuwerburg
Martinach
S. Moritz
Vevey
Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio

47
20
40
48
26
Miliaria Burgundiç Comitatus communia
1
2
3
4
VNDIA
Septentrio
Lotharing
Langres
Chaumont en Bassigny
Chasteau Villain
S. Martin
Montenaille
Arcq
Doescney
Vnon
Aulbe flu.
Thalemey
Autrey
Grey
Besançon
Vesoul
Montbelgard
La Côte de Ferrette
Rougemont
Mont Martin
Remiremont
Champagney
Rochefort
S. Remy
Luxeu
Bourguignon
Vauconcourt
Charlen
Melot
Suaffue
Montigny
Chastenoy
Grandmont
Fontenay
Baings
Moyenpot
Granvillers
Mervillers
Clermont
La Roche
Pourentruy
Pierre port
Dachsfolden
Franomont
S. Hipolite
Morteau
Mandoure
Dampierre
Ericourt
Chastelet
Vautravers
Pontarlun
Biel
Hohenack
Metzeral
Vogelbach
S. Damarin
Wildenstein
Gerbepaul
Girardmer
Sappois
Fontaine
Plombiers
Fougerolle
Falcougney
Chastenay
Chasteau Lambert
Vogesus
Voyse flu.
Lusse flu.

Regio.

SEquitur *Burgundiæ Comitatus*, sive *Burgundia Superior*, Francis *Franche Comté*, id est *Liber Comitatus*. Provincia namque plane sub suo est Comite; ab omnibus, ut ajunt, Tributis & Exactionibus libera. Feudum est Imperij, sub protectione Bernensium Helvetiorum.

Situs.

Conregionales illi sunt ad Septemtrionem Lotaringia, Superiorque Germania; ad Occidentem Burgundiæ Ducatus: qua Oriens est, occurrunt Helvetij: qua Meridies, Allobroges & Segusiani. Longitudo xc, Latitudo lx est milliarium.

Soli fertilitas.

Regio admodum fertilis: rebus omnibus ad victum necessarijs instructa, agerq; Sementi faciendæ, Arboribus serendis, Vinetis Vini laudatissimi sustollendis, Pecori alẽdo commodissimus. Summa est ubique Tritici, Siliginis, Hordei, Avenæ, Fabarum, Milij, aliorumque Leguminum fertilitas. Arborum haud minor fœcunditas. Ager passim præsertim qua umbilicus est & Regionis meditulliũ; Colles habet præstantissimorum, primæque nobilitatis Vinorum feraces. Apud *Arbosianos* & *Vadanos* Vasa Vinaria sunt adeo magna, ut Domos altitudine videantur æquare. Prope Regiam Veterum Burgundiæ Regum, quę Adcolis hodie *Chambrette au Roy*, ex Terra Gypsum, Materiam Calci similem, effodiunt. Eruitur ibidem & in *Dolano Agro* in Magnatum sepulturas Marmor candidi coloris, quod Ἀλαβαςρίτης Græcis appellatur: & aliud nigerrimũ, maculis purpureis variatum.

Animaliũ varietas.

Varij etiam generis videre est ibi Animalia, magnamque Iumentorum & Pecudum copiam. *Granvellenses* Equos Gradarios, Canesque ejusdem tractus ferocissimos probant omnes.

Imperium Majorum

De Antiquis hujus Burgundiæ Comitibus, Stirpis etiam Imperatoriæ Franciæque, multi multa memoriæ produnt. Nuperi fuere. Comitis & Palatini Burgundici simul cum Ducatus, titulos primus gestavit *Eudo*, cui successit Philippus ex Philippo Filio Nepos, quo sine liberis defuncto, Rex Francorum *Ioannes* Ducatũ Burgundiæ filio *Philippo* qui *Audax* cognominatus fuit dedit; sed *Margareta* Philippo, Nepoti ex Sorore Ioanna succedens, Comitatum adepta est Burgundiæ: Huic successit *Ludovicus Malanus* filius, Huic *Margareta Malana* filia, Hanc Philippus Burgundiæ Dux cognomento audax uxorem duxit. Huic ordine successere *Ioannes* filius cognomento *Intrepidus*, *Philippus Bonus*, *Carolus Bellicosus*, *Maria*, nupta Maximiliano Austriæ, *Philippus Austriacus*, *Carolus* v Imperator, &c, *Philippus Hispaniarum* Rex; *Philippus* Hispaniarum Monarcha. Vrbes quæ sunt in singulis hujus Diœcesibus enumerat Mercator.

Vrbes.

Dola autẽ, Arce potens, totius Comitatus est Metropolis, reliquarumque Vrbium celeberrima: ad Dubim sita fluvium, qui in duo hic brachia scinditur. Putãt quidam Ptolemæo esse Διδάττιον, lib. II cap. IX, Sequanorum Vrbem. Nihil ibi earum rerum, quæ ad Civitatis splendorem faciunt, desideratur. Forum hic elegantissimum & spatiosum; forma quadrata, Longitudine tamen Latitudinem nonnihil superante. In Parte Occidentali Prætorium est, cum Carceribus. Primarium Templum, quod pulcherrimum & admirandi operis, Deiparæ Virgini est sacratum. Sunt & multæ aliæ, inter quas *Vesontio* Cæsari, & Itinerariæ Tabulæ: *Visontio*, Antonino: *Vesuntium* Ammiano: Οὐισόντιον Ptol. Hodie *Besançon* urbs Imperialis: olim quoque dicta *Chrysopolis*, Paradino teste. Sita est commodo fertilique territorio. Alduasdabis fluvius magna ex parte ipsam intersecat; ejusque potiorem partem concludit, reliquam partem ad portam qua Dolam itur, fluvius non alluit. *Nozerethum Noseroy*, quod olim a nucibus dictum Nucillum, sed Ludovicus Cabillonensis ab expeditione Hierosolymitana reversus, muris cinxit, ac *Nazarethum* dici voluit. Hic Comes arcem habet, quæ quia plumbo intecta est, dicitur plumbea. *Salinæ*, amplissima Civitas, toto terrarum Orbe celebris; ab salsis denominata Fontibus, Saleque inde igne densari solito: qui candore præstans in finitimas regiones exportatus maximum hujus Comitatus est vectigal. Reliquarum Civitatum descriptiones brevitatis gratia omittimus.

Lacus.

Lacus habet hæc *Burgundia* ingentes & mirabiles. Inter eos non postremi loci, cui ab *Voraginibus* nomen: mlrum [sic] Naturæ ludentis opus. Super enim Aqua fit Limus, qui adeo durescit, ut Continens videatur: super quo tamen Equites Currusque secure non ambulant, sed soli Pedites. Is cœlo pluvioso & nebuloso non emergit, nisi Serenitas sit futura. Tunc per Foramina brevi tempore auctus totam Columbanam Planiciem rigat. Ei Mons celsus ab Oriente imminet, unde crebri Fontes in illum diffluunt. Inter Nozerethum porro & Ripariam alius est Lacus in Bonvalli, Lupis, Percis & alijs Piscibus abundans, qui septimo quoque anno in aliquot hebdomades suffugiens & delitescens, iterum emergit. Quæ res in Miraculum exit, Fidemq; vincit. Tractus hujus Comitatus Australior Lacubus scatet: Videre ibi est, qui vernacule *Maleteux* Major Minorque; *Marley*, profunditatis vix credendæ: *Vernoy*, duo *Chamblici*, *Frogeay*, *Ronchault*, & alij.

Flumina.

Flumina scindunt eam beantque plurimum non pauca; *Dubis*, *Lougnonius*, *Danus*, *Lupus*. *Dubis* totus ad hunc Comitatum pertinet: Δοῦβις Ptolemæo, *Alduabis* Cæsari, si proba sit conjectura Fulvij Vrsini; in alijs Codicibus *Alduasdubis* & *Alduasdalis* vitiose legitur, vulgo *Doux*. Oritur ex Monte Iura paullo supra Pagum amœnissimum, quique instar Opidi, Motam. *Dubis* porro, cœpto ab Meridie in Septemtrionem cursu: per Pontium Lacum lapsus, nonnullis amfractibus, prætergressus Pontarlum, Mortuam & Vafrum, Fanum petit S. Hippolyti: unde in Occidentem flexus ad Pagum *Chastelot* versus Africum tendens, Vesuntionemque permeans, & facta ad Dolam Insula post multas ambages receptosq; Fluvios prope Virdunum Arari commiscetur. Totus etiam Burgundiæ Superioris est *Lougnonius*, vulgo *Lougnon* qui in Lotaringiæ finibus ortus, varijs Opidis Pagisque lustratis paullo supra Auxonam in Ararim se fundit. *Danum* evomit ex sinuoso recessu Mons arduus, Syrodo, grandi & celeberrimo Pago, incumbens, hoc modo: Postquam descẽderis, est Antrum profundi Præcipitij, & intus Fons inperscrutabilis profunditatis, latitudine forsitan decẽ passuum. Huic Rupes horrendæ imminent: quæ contemplantibus horrorem plane incutiunt: ac per Gurgitem altissimum tãta Aquarum copia ebullit, ut statim in ipso ortu (dictum incredibile) Flumen Navigiorum, si ob rupes & saxa, per quæ devoluitur, liceret, satis capax esset. Incolis hoc Flumen *Dain* vocatur. Fluvios in se recipit varios: cũ alijs prope fontem, *Senam*, Amnem fama & natura ingentem, ex *Fons-Sena* Pago qui immensus multisque constans Villis, ab eo denominatus, exorientem, & saxosa convalle per Plancas & Sienum vicos labentem juxta Burgum Opidum. Et sic alijs lx auctus Fluminibus decur ens [sic] ac præterlabens per Superioris Burgundiæ meridionalem partem, in Rodanum tribus Lugduno versus Orienter [sic] milliaribus invehitur: unde *Dani* nomen in posterioribus *Rodani* sunt qui arbitrantur latere. Pisces habet *Danus* gratissimi saporis, præter alios Troctam & Auratam. *Lupus* vel *Lupa*, vulgo *Loue*, altissimus, latissimus, rapacissimus Burgundiæ Fluvius, multa habet piscium genera: inter quos numerantur Alosa, Barbatulus, Anguilla, & Aurata. Oritur paullo supra Villephanum in Ovino pago, & non procul ab Dola cum Dubide in Ararim aquis properantibus devoluitur. Est & Araris, & alia. Thermæ quoque cum magna Calidarum Aquarũ copia ad Luxovium Opidum scaturiunt. Regio insuper Silvis, Montibus, Vallibus gratissima vicissitudine spectatur variata.

Montes.

Montium autem hujus regionis præcipuus & nominatissimus est *Iura*, qui hanc provinciam a Lotaringia disterminat, & *Vogesus*. De Ratione gubernandi supra in Mercatore habes.

Academia

Academiam habet hic Comitatus *Dolæ* veterem quidem, sed quæ circa annum CIↃ CCCC LXXXXIV, sopitis bellis, serio florere cæpit.

Bibliotheca.

In collegio Hieronymiano Bibliotheca servatur multorum Auctorum & optimorum Codicum. Atque hæc nobis de utraque Burgundia dicta sint, ad alia pergamus.

HELVETIA; CVM FINITIMIS REGIONIBVS CONFOEDERATIS.

Respublica Helvetiæ, tribus partibus constat.

Prima *pars sunt 13 pagi, quos Itali Cantones, Ort Germani vocāt. Hi soli hoc Iuris habent præ aliis confœderatis quod de omnibus ad communem Remp. Helvetiorum pertinentibus in publicis convētibus deliberant, & suffragia ferunt, omniumque totius civitatis commodorum & incommodorum participes sunt. Præfecturas quas simul acquiesierint, pari jure administrant, & reliquæ prædæ, publice ex æquo participes sunt.*

- 5. *Tigurum* 30 20. 46 58 *accessit fœderi trium pagorum, Anno* Domini 1351.
- 8. *Berna* 92 2. 46 58. *fœderi Helvetico juncta est annno* 1355.
- 4. *Lucerna* 29 53. 46 42, *Anno* 1332 *perpetuo fœdere tribus primis pagis juncta est.*
- 1. *Vria, Vren* 30 25. 46 22.
- 2. *Suitia, Switz* 30 25. 46 34.
- 3. *Vnder walden* 30 3. 46 30 } *hæ primæ inter se fœdus constituerunt anno* 1308.
- 6. *Tugium, Zug* 30 10. 46 45. *anno* 1352 *sex pagis accessit.*
- 7. *Glarona* 30 47. 46 32. *simul cum Tugio idem fœdus inijt.*
- 11. *Basilea* 29 15. 47 29. *anno* 1501 *se decem pagis confœderavit,*
- 9. *Friburgū* 28 44. 46 28.
- 10. *Salodorū* 29 5. 46 57. } *simul anno* 1481 *in numerū pagorū communi consensu receptæ sunt, & sic civitas Helvetica* 10 *pagis constitit.*
- 12. *Schaffhusen* 30 24. 47 26. *anno* 1501, *in numerū pagorū recepta, cum* 11 *pepigit.*
- 13. *Abbatiscella* 31 19. 46 52. *anno* 1513. *in numerum pagorum recepta est. Hujus pagi ager in* 12 *partes sive ordines divisus est, quas ibi Roden vocant, quarum sex conjunctæ pago, interiores dicuntur, Reliquæ exteriores. Deliguntur autem e singulis partibus Senatores æquali numero* 12 *qui toti regioni consulant, & sunt in universum* 144 *Senatores.*

Secunda *pars sunt confœderati,*

- Abbas *& opidū S. Galli* 31 18. 47 1 *confœderatum est* 4 *Pagis Helvetiorum anno* 1355. *Et post anno* 1454, *cum sex pagis, Tiguro, Berna, Lucerna, Suitia, Tugio, & Glarona in perpetuum.*
- Rætorum *Populus Graupondter cum* 7 *Veteribus pagis æternum fœdus pepigit, anno* 1497. *Curienses vero* 31 26. 46 15. *quorum societas Domus Dei vocatur, anno* 1498. *Tertia societas quæ decem judiciorum vocatur cum Helvetijs non pepigit, sed quia duabus prioribus, æterno fœdere cohæret, etiam Helvetijs amicitiam & societatem fidam præstat.*
- Sedunum *29 1. 45 34. cum Valesia tota fœdus æternum inijt cum Bernatibus, anno* 1475. *Et post cū religionis controversia orta esset, Adrianus Episcopus Sedunensis, & septem decumæ Valesianorum fœdus fecere, anno* 1533 *Friburgi cum* 7 *pagis Helvetiæ, qui ex integro Romanæ Ecclesiæ adhærent, ij sunt Lucerna, Vria, Suitia, Vnderwaldia, Tugium, Friburgum, Salodorum.*
- Rotweil *(in Indice Germaniæ est) primo fœdus inijt cum Helvetijs, anno* 1463 *in annos* 15 *quod aliquoties renovatum, anno demum* 1519 *perpetuo sancitum est.*
- Mulhusen *(in Indice Germaniæ est) anno* 1468 *Helvetijs fœdere juncta est.*
- Bienna, *Biel,* 28 46. 46 52. *Bernatibus se fœdere junxit annis* 1303. 1306. 1352, *ac* 1367 *arctißime.*
- Geneva *jus civitatis cum Bernatibus pepigit, idque arctius firmavit, anno* 1536, *nondum tamen communi pagorum civitati inserta est. Sita in long.* 27 32. *lat.* 45 48.

Tertia, *Præfecturæ armis, aut spontanea deditione conquisitæ.*

- Turgea, *Turgow* 29 50. 47 0. *anno* 1460 *in potestatem Helvetiorum redacta, cui septem vetustiores pagi imperant.*
- Aquensis, *Baden,* 30 2. 47 9. *subjugata anno* 1415. *cui* 8 *primi pagi imperant.*
- Rhegusti *31 30. 46 55. anno* 1491 *conquisita, a pagis septē primis & decimo tertio regitur.*
- Sarunetum, *Sarungans* 31 15. 46 24. *anno* 1483 *a Georgio Werdenbergensi Comite* 7 *primis pagis venditum, a quibus & regitur.*
- Liberæ *Provinciæ* 29 55. 47 0. *captæ anno* 1415, *septem veterū pagorum imperiū agnoscunt.*
- Lugano *30 51. 45 10.*
- Locarno *30 27. 45 15.*
- Mendresium *30 50. 45 6.*
- Vallis Madia *30 17. 45 20.* } *Hæ* 4. *Præfecturæ ex dono Maximiliani Sfortiæ Ducis Mediolanensis, anno* 1513. *in Helvetiorum potestatem pervenere, his omnes pagi præsunt, excepta* Abbatiscella.
- Bilitionum, *Bellizona* 30 36. 45 24. *huius imperium tribus primis pagis confirmatum est, anno* 1513.

Valesia *complectitur* 3 *Populos, & tria fœdera.*

- Duo *priores sant Viberi & Seduni, qui uno nomine Liberi Valesij superiores dicuntur, & in* VII *conventus, quos decumas, vel desenas vocant, divisi sunt.*
- Veragri *qui & Valesiani inferiores, superiorum imperio parent, omnium tamen Princeps est Episcopus Sedunensis, qui summam, tam in Ecclesiasticis, quam in civilibus rebus authoritatem obtinet, & Comes atque Præfectus Valesiæ nominatur.*

Comitatum *hic invenio Werdenberg* 31 23. 46 38. *& Baronatum Sax.* 31 23. 46 40.

Hæc ex Iosia Simlero Tigurino, qui Remp. Helvetiorum optima Methodo, & doctissime descripsit, sumta sunt.

Quædam autem eorum quæ hic numeris indicata sunt, in particularibus Helvetiæ tabulis quærenda sunt.

Meridiani positi sunt pro ratione Paralleli 46 40. ad Circulum maximum.

HELVETIA.

Regio Nomina Vnde deducta.

BVRGVNDIAE Comitatui succedit apud Mercatorem ea Regio, quam Romani *Helvetiam* vocarunt. Eam aut magnam ejus partem hodie vocant *Suiciam* aut *Suitiam*, a *Vitis* Saxoniæ populis, quos ob violatam sæpius fidem, sedibus suis ejectos Carolus Magnus in Alpes conjecit, quemadmodum & Nordalbingorum aliquot millia in Flandriam ac Brabantiam transtulit. Vel a Suecis qui tempore Sigeberti Regis e Suecia in Helvetiā commigrarunt, sive inundationibus aquarum, sive uumeroso incolarum cœtu sedibus suis exclusi; vel denique a *Suitio* pago; vulgo *Switscher-Landt*. Dicitur & *Confœderatorum terra*, vernacule *Eydgnoschaft*, a fœdere quo inter se Helvetij

HELVETIA cum finitimis regionibus confœderatis.
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio.
Burgundiæ pars.
Sabaudiæ pars
Der Geneuer see
Italię
WIFLIS
PVRGER
GOW
WAL LIS
Occidens
Septen
Meri

Veldkirch longitud. 31. 36
latitud 46 42
patria Georgii Ioachimi
Rhetici Medici et Mathe-
matici praestantissimi

Plurs. long. 31 23
latit 45. 42
...... terrae
motu anno 1618.

Vide notas Glareani in commentaria Caesaris
de Rheno fluvio

Situs.

juncti sunt. Hi Eutropio aliquando *Quadi* dicti fuere. *Helvetia* porro inter montem Iuram, Lacum Lemanum, Italiam & Rhenum sita est; Habetque ad Ortum Solis Tirolensem Comitatum, ad Austrum Alpes Cottias, Lombardiam, Mediolanensem Ducatum, & tractum Pedemontanum: ad Occasum Sabaudiam & Burgundiam : ad Septemtrionem Rhenum. Patent autem Helvetiorum fines in longitudinem ccxl millia passuum, ut ait Cæsar lib. 1 de bello Gall. quod & hodie verum est. At in latitudinem tantum lxxx; quam Cæsar aliquanto majorem facit.

Soli fertilitas.

Regio omnis salubri fruitur Aëre: ac licet celsis præruptisque Montibus aspera sit, ita tamen mitescere cœpit incolarum indefesso labore, industria ac cultura, ut nulla parte sterilis sit; quin ad vitam sustentandã producat non solum necessaria, sed & ea quæ delitijs ac luxui inserviunt. Frumentum abunde profert, quamquam plerisq; in locis, nisi gleba exusta fuerit sementem frustra projeceris; verum huic incommodo agricolarum labor ac industria occurrit. Vinum multa loca adeo generosum gignunt, ut Rhenense longe superet, & sapore & virtute.

Animaliũ varietas.

Huc accedunt pinguissima prata, in quibus tum greges, tum armenta magno numero pascuntur, ex quibus Incolę magnum percipiunt emolumẽtum. Nam serum inde, (ut Oswaldus Molitor scribit) Caseus, Butyrum, aliaque Lactaria tanta fiunt copia, ut non tam Helvetia ijs rebus expleatur, quam finitimæ quoque nationes. Transvehuntur namque in Sueviam, ultra Iuram montem, in Italiam, multaque alia loca. Ferarum etiam magnam multitudinem alit passim Regio, ut sunt Vrsi, Cervi, Damæ, Capreoli, Ibices, Lynces, Apri, & aliæ, unde incolis frequens venatio. Nec desunt Aves, quarũ captura hic admodum felix.

Itinerum securitas.

Tutissima semper itinera fuerunt per Helvetiam, sic ut Mercatores opulentissimi iter fecerint faciantque libere, & suas merces ultro citroq; transportent, absque ullo stipatorum comitatu, aut commeatu peculiari: quin in proverbium abijt, siquis Aurum in baculo a tergo dependens palam gestet, huic licere tuto per Helvetiã iter facere.

Imperium Majorum

Helvetia Anarcha est, & libera, neq; ulli principi subjecta, ex quo partim civilibus discordijs, partim inclementioribus & injustioribus imperijs illorum qui pro Imperatoribus ea loca administrarunt Helvetij incitati, quibus accessit ὕβρις nobilitatis, fœdere inito jugum excussere, atque in libertatem sese asseruere. Initium confœderationis fecerunt, Vri, Silvani, Suitenses, in horum opido. Exemplo invitatæ paullo post urbes reliquæ, cum irritare eas ac lacessere potentes vicini non desinerent, idem fecerunt, & inita cum prioribus atque inter sese societate, eaque arctissimis fœderum legibus devincta, potentiam confecerunt vicinis facile parem, quæ victorijs & sociorum accessione adaucta, tandem etiam formidabilis ijsdem evasit.

Minorum virtus.

Gens est, ut Volaterranus ait, animæ prodiga, ac bellicosissima: brevi utuntur armatura, pectore tantum verticeque ac parte interiore lacertorum contecti. Tanta autem horum virtus, robur ac potentia, ut Principes & Imperatores aliquot, dum eos subjugare nituntur, non solum animus, sed & opes & sumptus defecerint: quod inviolata eorum fœdera, quorum modo meminimus, præstiterunt. Ager Helveticus in quatuor partes finditur quas ipsi *Gow* vocant, voce Germanica, quæ Regionem vel Pagum significat; suntq; hæ: *Zurichgow, Wiflispurgergow, Argow* & *Turgow*. Partes in quas præterea Helvetiæ Respublica dividitur, cum urbiũ nominibus, & Præfecturis habes in ipso Mercatore.

Lacus.

Lacuum amplissimorum nusquam major numerus, quam in hac Provincia, inter quos *Lucerinus, de Lucerner zee*; *Tigurinus, Zuricher zee*: *Rivarius, Walen-zee*; *Neoburgensis, Nuwemburgerzee*; & omnium maximus *Acronius, der Bodenzee*, quẽ Solinus & Plinius *Brigantinum*, Ammianus Marcellinus *Brigantium* vocat, a Brigantio vetustissimo opidulo. Longitudo ejus est XXIV millium passuum, latitudo minimũ XII. Ammiani verba, quia luculentam Typographiam Lacus & Rheni cataractarum continent, adscripsimus. *Inter montium celsorum anfractus impulsu immani Rhenus extenditur, qui penes Alepontios in deciduas cataractas inclinatione pe nici ut Nilus funditur, torrens ab ortu protinus primogenio, copijs aquarum proprijs irruit, cursu simplici: Iamq; adjutus nivibus liquatis & solutis, alta divortia riparum abradens, Lacum invadit rotundum & vastum, quem Brigantium accola Rhetus appellat: horror squalentium silvarum inaccessum efficit, nisi qua vera in Alamania virtus & sobria vita composuit locum Barbaris & natura locorum, & cæli inclementia refragante. Hanc ergo paludem spumosis sternendo verticibus amnis irrumpens, & undarum quietem permeans, mediam velut funali libramento intersecat, & tamquam elementum perpetua discordia separatum nec aucto nec imminuto agmine quod intulit, vocabulo & viribus absolvitur integris. Quodque est impendio mirũ, nec stagnum aquarũ rapido cursu movetur, nec limosa sub colluvie tardatur properans flumen & confusum misceri non potest corpus; quod nisi ita agi ipse doceret aspectus, nulla vi credebatur posse discerni.*

Flumina.

Flumina vero Helvetiam rigantia sunt *Renus, Rodanus, Adua, Ticinus, Limagus, Byrsa, Langarus, Sara, Taurus* vulgo *Dur, Aenus, Arola*, aliaque permulta. Montes hic enumerare vix opus est cum notiores sint per Orbẽ Rhetici montes, quã ut quisquam eorum nomina desideret. Verum ne hic quoq; defuisse videar, prodam saltem aliquot. Summæ Alpes nunc *Gothardi mons* dicitur, hinc sequuntur Peninæ Alpes; apud Salassos *Cottiæ Alpes* & *Sylvius* mons sunt. Dein montes S. *Bernardi* major, & minor. *Graiæ Alpes* Lepontorium sunt: *Adulas Mõs* Germanis *der Vogel*, Misaucos attingit. *Iuliæ Alpes* ac *Permurna* mons in Engadinorum ora sunt. Hinc *Valarius* & *Brãtius* montes, apud Vennones; *Rhetico* mons in Rhucantijs est. *Iurassus* mons, Lemano imminet Lacui. *Abnobæ* montes in Tulingorum finibus sunt. Atq; hæc sunt hujus tractus famosissima juga. Sed de Alpibus fusius in Italia. Silvæ sunt innumeræ, singulæ Hercyniæ portiones sunt, cujus hic caput est, quamvis varia sibi hinc inde adsciscat nomina, utpote *Silva Brigantina, Rhyn-Waldt, Bon-Waldt*, ac nonnulla alia.

Ratio gubernandi.

Helvetiorum Respublica ex Optimatum & populi imperio mixta est. Etenim ex his populis quibus tota civitas constat, quidam mere Democratico Imperio utuntur, ubi totius plebis consilio fere omnia aguntur, veluti in his pagis qui nulla habent Opida, ut sunt Vranij, Suitij, Vnderwaldij, Glaronenses & Abbatiscellani: & par ratio est *Tuginorum* quamvis hi Opidum habeant: alij ab Optimatibus reguntur, ut omnes urbes Helvetiæ Tigurum, Berna, Lucerna, &c. sed cum potestas summa penes populum sit a quo Magistratus eliguntur, mixtæ sunt hæ respublicæ, & aliæ magis Aristocraticę, alię plus populares sunt. Quare cum tota civitas constet his populis, qui non una eademque reipublicæ forma utuntur, non una quoque sed mixta quædam est Politia quæ ex his conficitur. Etsi enim Legati qui in publicis conventibus in commune reipub. Helveticæ, consulunt, aut jus dicunt, videntur Optimatum politiam constituere, tamen cum plerique domi a populo deligantur, & in causis paullo majoris momenti non habeant liberam decernendi potestatem, sed omnia ex mandato populi agant, & ad eum de singulis referre cogantur, facile apparet, talem Senatum, non plene Aristrocraticum censeri posse. Senatus Helveticus non idẽ est numero, nam aliquando conveniunt præter Pagos etiam alij socij & fœderati civitatis Helveticæ & præcipue ex his S. Galli Rætorum & Milhusianorũ Legati: atq; hic est maximus & frequẽtissimus Senatus, & qui rarius convocatur, ubi de bello & pace aut alijs rebus agendum est, quæ ad omnes fœderatos ex æquo pertinẽt. Plerumque solum pagorum tredecim legati conveniunt, & de rebus ad civitatem Helveticam spectantibus deliberant, & singuli par jus sententiæ dicendæ habent & suffragij ferendi: itaq; cum, ut sæpe fit, ab aliquo pago bini Legati mittuntur, unum tantum suffragium habent, quoniam hæc juxta Pagorum numerum æstimantur, non Legatorum. Multæ in Helvetia sunt Valles singulæ a singulis artificum generibus habitatæ. Ab Institoribus *Augustana*, Cæmentarijs & Latomis, *Cesia*, Fabris cultrorum *Oscela*, Fumarijs, *Vegetia*, Resinarijs denique & sportularum textoribus *Galancha*. Atque hi mendicantium more regionatim oberrant: ceteri vero singuli sua arte vivunt.

Caseus Helveticus viridis quem Helvetii sua lingua vocant Schabziger. ad C. V. D.D. Antonium Schneebergerum Medicum, Cracoviam missus loquitur de se.

Tolle puer cultros, et radula parva petatur:
Rasilis hic ego sum caseus Helveticus.
Cui color innumeris adeo variatur ab herbis,
Ut videar nivei lactis habere nihil.
Nec bene sum viridis; quia lactea frusta repugnant:
Adde quod insolitum frigus iterq; tuli.
Ne tamen incertus dubites, an lacteus, an sim
Herbidus. Ex herbis lac quoq; conficitur.
Autor Henricus Wolphius Tigurinus

ZVRICHGOVV, ET BASILIENSIS PROVINCIA.

Abbatiæ *Imperij in hac tabula, quæ neque in Suevico Circulo, neque in German ia universali monstratæ sunt*
- *Reichenow*
- *Schaffhusen*
- *Kreutzlingen.*
- *Pfeffers, Pfefficon opinor.*

Tigurinus *pagus habet extra urbem*
- Majores *præfecturas novem, quæ sunt*
  - *Kyburgh Comitatus 30 42.47 3.*
  - *Groeningensis Præfectura 30 35.46 48.*
  - *Andelfingen 30 27.47 18.*
  - *Grifensee 30 33.46 56.*
  - *Eglisow 30 18.47 14.*
  - *Libera provincia.*
  - *Regensperg 30 15.47 10.*
  - *Vadisvillana, Wadischwyl 30 23.46 46.*
  - *Lauffa ad cataractas Rheni, Louffen 30 26.47 23.*
- Minores XXII.
- Vitodurum, *Winterthur 30 38.47 8. & Steina 30 40.47 25 Opida Tigurinis parent, proprios tamen Magistratus habent, sed Tigurinorum edictis tenentur, & in bello illis militant, proprijs tamen signis utentes.*

Tugium *pagus duas habet partes & in illis conventus IV, ex quolibet autem conventu, IX eliguntur Senatores, qui regioni consulant.*
- Opidum *ipsum duorum conventuum loco censetur.*
- Ager *vicinus tres conventus habet.*
  - *Montanum.*
  - *Vallem Egeriam sive Aquas regias 30 20.46 40.*
  - *Baram parochiam 30 10.46 48.*

Imperant *Tugini opidani per Præfectos in urbe commorantes his locis. Cham opido 30 5.46 46. S. Andreæ vico, Hunelbergo Wacheville, Steinhuse pago, 30 6.46 49. S. Wolfgango.*

Basilea *habet præfecturas quæ sunt.*
- *Farnsperg arx 29 34.47 22.*
- *Rinfeld in edito monte sita 29 28.47 27.*
- *Wallenburg op. 29 23.47 14.*
- *Homburgum 29 27 47 13.*
- *Munchenstein 29 6.47 28.*
- *Ramstein 29 15.47 15.*

Toggius *Comitatus ubi Togwyl opinor est 30 28.46 52. Subest Abbati S. Galli, cum Toggiani cives sint Suitiorum & Claronensium.*

Rapperswyl *Com. 30 34.46 45.*

Straesberg *Comitatus opinor est 30 16.47 14. ubi Straesbeeg corrupte scriptum existimo.*

Kilchberg *Baronatus 30 17.46 55.*

Reliqua Tugini Pagi & Tigurini habes in tabula Argow.

Ex Iosia Simlero.

Meridiani distant pro ratione 47 10. Paralleli ad Circulum maximum.

Zurichgovv, & Basilensis Provincia.

E Helvetia generatim dixi, sequuntur Partes. Has Mercator tribus Tabulis sequentibus graphice delineatas exhibet. In prima Provinciæ duæ, ea quæ vernacule *Zurichgow*, & *Basiliensis*; in secunda *Wislispurgergow*; & in tertia *Argow* proponitur, quarum descriptionis una cum *Lacus Lemani* Chorographia, ordine dabo. Ad priorem Provinciam quæ prima Tabula depingitur quod attinet, ea *Zurichgow* vernacule, *Tigurinus pagus* Cæsari dicitur: hodie *Zurichgow*. *Tigurini* sunt Straboni & Eutropio. GENIO PAG. TIGOR extstat, in Helvetijs Monimentum. *Genio Pagi Tigurini*, legit Fabricius, ad Volumen Poëtarum Christianorum. Solum hujus Tractus & potissimum per circuitum *Tiguri* civitatis primariæ est valde fœcundum, feraxque Vini & Frumenti plurimi. Vinum tamen plerumque est subacerbum, nec potest ob vicinas Alpes ad perfectam pervenire maturitatem. Maturescit autem Vinum, seu potius mitescit a sua austeritate post aliquot annos in penu conservatum. Abbatias Imperij neque in Suevico circulo neque in Germaniæ universali monstratas habet Mercator, Præfecturas item cum Majores, tum Minores enumerat. Vrbs hujus provinciæ primaria Latinis *Tigurum*, apud mediæ ætatis Scriptores *Turegum*, dicta, vernacule *Zurich*. Civitas est pervetusta, unaque ex vetustissimis Helvetiæ. Quando vero & a quo prima hujus urbis jacta sint fundamenta, incertum. Domestici Annales tradunt XVI annis post Trevirorum Vrbem conditam esse. Treviros autem *Trebetam* Nini Filium, Abrahami Patriarchę temporibus condidisse Marianus Scotus in Chronicis memoriæ prodidit. *Tigurinorum* quoque mentio celebris est in Romanis Historijs, quia cum Cimbris adversus Romanos militarunt, & Cassium Cons. profligarunt & postea a Iulio Cæsare bello Gallico victi & cæsi sunt. Sita est loco amœno ad exitum Lacus magni qui hic desinit, excluditque Amnem *Lindmagum* vulgo *Limmat* dictum, quem haud procul a Glarona recipit, & dividit urbem in duas Civitates majorem & minorem, quæ tamen tribus conjunguntur amœnis pontibus, in quibus frequentes Civium fiunt deambulationes. Forum habet Fru-

Regio

Soli fertilitas.

Vrbs Tigurum.

Alsatiæ superioris pars
Die Hardt
Schwartz
Basel
Rhinfelden
Seckingen
Rhenus fluuius
Liechstall
Sifsgow
RAVRACI die Basseler
Occidens
Buchsgow
Arburg
Solothurn
ARGOW
Halwyler see
Sempacher see
Zuger see
Lucerna
Milliare Helveticum commune
Per Gerardum Mercatorem. Cum privilegio.

SVEVIAE PARS
Nellenburg Graffschafft
Hegow
Kleckgow
Der Vnder see
Turgo uiæ pars
Lacus Tigurinus
Zurich see
Zuger see
Ober see
Griffen see
Pfeffiker see
Blommenfeld
Schaffhausen
Costentz
Frouwenfeld
Winterthur
Zurich
Stein
Diessenhofen
Hamburg
Randenberg
Rhin flu.
Thur fluuius
Oriens
47
31

mentarium amplissimum, in quo ingens Frumenti vis hebdomadatim divenditur. Incredibilem piscium copiam Lacus Tigurinus huic urbi suppeditat. Forum annonæ illic locuples est, lacus subvectioni idoneus. Etsi autem Tigurum quinto demum loco Helvetico fœderi accesserit, nihilo tamen minus propter urbis celebritatem & potentiã princeps locus omnium consensu illi datus est, quem hodie quoque aucto fœdere retinet in Comitijs, Legationibus, alijsque publicis actionibus. Viros illustres & claros multos habuit, *Conradum Pellicanum* linguæ Hebrææ, Chaldææ & Thalmudicæ peritissimum; *Theodorum Bibliandrum*; *Conradum Gesnerum* Polyhistora illum θαυμασιώτατον, alios. Ac nunc habet etiamnum multos egregios Viros, inter hos *Ludovicum Lavaterum* qui de Spectris Lemuribus, &c. librum scripsit. Adcensetur huic Provinciæ *Tugium* Pagus, cujus partes & in illis conventus enumerat Mercator. Cæterum *Tugium*, vulgo *Zug*, opidum, ejusdemque nominis regio, versus Septemtrionem, Suitiam vicinitate attingens in pede pascui, & vitibus consiti Montis lacui piscoso adjacet, cui a civitate nomen *Lacus Tuginus*, qui ad Meridiẽ versus ad Artense Opidum extenditur. Agrum compascuum, Vini Frumentique feracem habet. Ejus cultores *Tugini*, Straboni vero lib. VII Τούγενοι (*Toygeni*) dicuntur qui cum Tigurinis & Cimbris inito fœdere, Romanis se opposuere. Consulendi Plutarchus in vita Marij & Eutropius lib. V. Paruit Tugium aliquando Nobilibus, postea in Austriorũ potestatem pervenit; Hi, bello Helvetico, perpetuo præsidia illic aluere, quæ Suitios & Tigurinos infestabant. Itaque anno CIↃ CCC LII Tigurini cum quatuor alijs pagis expeditionem adversus Tugium suscepere. Præsidiarij munitionibus Opidi diffidentes, ante adventum Helvetiorum id deseruere, Cives tamen, qui fidem Austrio servare vellent, obsidionem per dies XV sustinuerunt. Tandem deditionem fecere, & Helvetijs sacramentum dixerunt, hac conditione, si intra præfinitum tempus Dux Austrius eos, exercitu adducto, obsidione liberaret, ab Helvetico sacramento liberi, in ejus obedientiam redire possent. Cum autem vidissent sibi nullam in Austrio spem esse, Helvetico Fœderi se junxerunt. Hæc de priore hujus Tabulæ provincia: sequitur altera, nimirum *Basiliensis*, ab inclyta urbe Basilea sic dicta. Dicitur & *Sungovia*, quod nomen a Sequanis deductum esse haud obscura est conjectura, quam etiã Rhenanus approbat, rerum Germanicarum libro tertio. Agrum habet Vini optimi, Frumentique feracissimum. Ve etiam vicinis annonæ caritate pressis, succurrere valeant ipsius Incolæ. Sunt & pecorum pascua lætissima. Hanc regionem olim, Scudo teste, *Raurici* Ptol. Cæsari *Rauraci* insederunt, quos refert, Helvetiorũ exemplo, omnia sua Opida vicosque & quicquid ædificiorum habebant, exussisse. *Basilea* inclyta urbs hodie regionis caput. Hác nonnulli *Basileã* dictam a Basilisco hic reperto, quorum opinio absurda est, volunt. Alij a *Basilena* Iuliani Imperatoris Matre. Rhenanus a trajectu, quem lingua Romanensis, hoc est Gallica *Passum* vocat, ut sit dicta *Basilea*, quasi *Passilea*. Et addit: trajectum hoc loco fuisse verisimile esse, etiam dum stante Augusta, quod hic propter vallem per quam torrens e Byrsa ductus fluit, ripa sit humilior, ob multas causas ad transitum aptissima, apud Augustam, autem abrupta. Hanc tamen conjecturam Munsterus rejicit, authoritate Marcellini qui civitatem illam Græca voce βασιλείαν id est *Regnum*, vocat, quasi *Regnopolim* seu *Regiam* civitatem. Eam sane siquis hodie contempletur, Regiam vocabit. Tanta est viarum munditics, ac ædium in commune æqualis ordo, quarumdã etiam magnificentia, ut scribit Rhenanus, atq; amœnitas, præsertim quibus a tergo est Viridarium D. Petri, & Prædicatorum Cœnobium, amplas areas & hortos elegantissimos habentibus, & quæ Rhenum aspectant, ut etiam ijs qui Italiam viderunt, placere possit. Cœlo rara quædam & grata temperies; Cives humani. Templorum satis magnus numerus. Alluitur hæc urbs Rheno, qui eam pene mediam dividit, nisi, quod ponte unitur. Habet autem urbs ipsa commoditatem magnam a Rheno, quia ad eam plures sunt navigationes, magnisque potest adiri oneribus. Passa est ante annos ducentos multos & graves terræmotus. Sed rursum est instaurata, & anno CIↃ CCCCLX a Pio Pontifice, *Academia* ornata, quæ omnibus ab eodem donata privilegijs, juribus & immunitatibus, quibus fruuntur Academiæ Bononiẽsis, Coloniensis, Heidelbergensis, Erdfordiẽsis, Lipsensis, & Viennensis. *Basilea* omnibus temporibus produxit Viros Doctrina, Sapientia atque Eloquentia maximos. Inter ceteros etiam fovit aliquamdiu *Simonem Grinæum*, Virum Pietate, Doctrina varia atque Ingenio maximum. Præfecturas quæ huic subsunt, recenset Mercator cum nonnullis Comitatibus & Baronatu *Kilchbergensi*. Fluminibus hæc regio rivulisque rigatur pluribus, quos omnes tandem Rhenus recipit, qui Basileam secat fere mediã. Inter reliquos præcipui, *Byrsa* & *Wiesa*. *Byrsa* ex Iura monte per multas convalles Basileam usque devolvitur, plurima secum deferens ligna & lignorũ rates. *Wiesa* vero flu. ab opposita parte a Nigra silva segregatur, adferunturq; per eum plurimæ trabes ædificijs aptæ, ac deinde in minori Basilea multis inservit officinis. Nam serrantur ejus officio mola versatili arbores in asseres, commolitur frumentum, acuuntur fabrilia Instrumenta, ducuntur in Bracteas ferreæ Massæ, multisque alijs conducit usibus, præter id quod habet nobiles Pisces, præsertim Trutas. Et quamquam minor est opposito fluvio Byrsa, est tamen eo piscosior: pluribusque inservit officinis, etiamsi Byrsa non modica quoque exhibeat ministeria molitoribus, & Chartarijs, qui aliquot insignes habent officinas juxta hunc fluvium aut potius juxta rivulum ab eo segregatum & ad mœnia usque majoris Basileæ facto alveo, deductum. Sunt & *Tolderus*, *Largus*, alijq; fluvij. Sed de his satis. Restat ut de administratione Reipublicæ harum Provinciarum, pauca subjiciamus. Ex tribubus omnes qui publicis concilijs intersunt, pari numero e singulis deliguntur, tam Tiguri quam Basileæ. Sunt autem præcipuæ auctoritatis duo publica Consilia in hisce urbibus, Majus quando plures nomine totius plebis conveniunt, & id plerumque tantum in gravioribus negotijs & quæ ad totam Rempublicam pertinent convocatur: Minus quod quotidie Rempublicam administrat, & civium controversias cognoscit. At Tiguri majus consilium est CC hominum, Basileæ CCXLIIII. Minus Consilium Tiguri L hominibus constat. Basileæ LXVIII. Etenim e singulis Tribubus duodeni in majus consilium assumuntur; nisi quod Tiguri e Nobilium societate XXIII deliguntur. In Minus Consilium Tiguri singulæ Tribubus dant ternos homines, quaternos Basileæ: his accedunt duo Consules in singulis urbibus publici Concilij Capita; Basileæ præterea totidem Tribuni, quos una cum Consulib⁹ Capita nominant: præterea Tiguri Nobilium societas senos in Minus Consilium mittit, cum aliæ Tribus tantum ternos dent, & adhuc sex alij liberis suffragijs cooptantur, ex quibuscumq; Tribubus magistratui visum fuerit. Minus Consilium dividitur in vetus & novum: veterem Senatum eos nominant, qui per medium annum munere suo defuncti sunt: hi etsi quoque convocantur cum Senatus habetur, non tamen semper vocantur, & sunt quædam quæ novus senatus tantum transigit. Basileæ etiam Majus Consilium simili modo dividitur, atque e duodecim Viris Tribuum sex novo & totidem veteri senatui accensentur. Convenit autem minus Concilium plerumque ter nonnumquam etiam quater singulis septimanis. Vtrique Senatui præest Consul, quem *Burgermeister*, hoc est civium Magistrum vernacule nominare solent, hunc Majus consilium eligit. Consulibus potestate proximi sunt Tribuni, hos Tigurini *Oberistemeister*, Basilienses *Zunffrmeister* vocant: horum tres sunt Tiguri, duo tantum Basileæ, qui una cum duobus Consulibus quatuor urbis Capita nominantur. Sed hæc sufficient. Plura qui petet, Iosiam Simlerum adeat copiose ac docte de his differentem, ex quo hæc desumpsimus.

Tugium Pagus · *Situs.* · *Soli fertilitas.* · *Imperium Majorum* · *Provincia Basiliensis* · *Vnde dicta.* · *Vrbs Basilea.* · *Flumina.* · *Ratio gubernandi.*

VVIFLISPVRGERGOVV.

In hac Tabula totus fere Bernatum Pagus continetur, & Friburgi.

Berna *Præfecturas habet*

Harum *quædam in universali Helvetiæ, quædam in Zurichgow tabula quærenda sunt.*

Germanicas XXXI.

- IV *Suburbanas, quibus totidem urbis Signiferi præsunt, & sub eorum signis, singulæ Præfecturæ in bellum proficiscuntur.*
- *Haselia Vallis, Hasli 29 15.46 45.*
- *Vndersea Op. Vnderseuwen 29 3 0.46 23.*
- *Simmia Vallis superior 29 10.45 55.*
- *Inferior Simmia Vallis 29 10.46 20.*
- *Frutingen 29 23.46 14.*
- *Sana 29 0.45 58.*
- *Aelen.*
- *Thun 29 15.46 27.*
- *Louppen 28 49.46 35.*
- *Signaw 29 21.46 37.*
- *Drachselwald 29 23.46 43.*
- *Emmæ fluvij Vallis 29 34.46 38.*
- *Brandis 29 20.46 45.*
- *Suomiswald 29 24.46 44.*
- *Burgdorff 29 11.46 48.*
- *Biereneck 29 17.46 52.*
- *Landshuot 29 6.46 52.*
- *Arberg 28 47.46 44.*
- *Nidow 28 45.46 51.*
- *Erlach 28 35.46 44.*
- *Bippium 29 10.47 1.*
- *Wangen 29 14.47 0.*
- *Arwangen 29 22.46 58.*
- *Arburg 29 32.47 4.*
- *Biberstein 29 44.47 11.*
- *Schenckenberg 29 47.47 16.*
- *Lentzburg 29 50.47 7.*
- *Item III libera opida in pago Verbigeno Bernensium imperium agnoscunt: Zoffingen 29 33.47 1. Araw 29 41.47 9. Bruck 29 55.57 14.*
- *Item Cœnobiorũ Præfecturæ novem, quarum sex civilem quoque Iurisdictionẽ habent.*

Gallicas IIX *quæ sunt:*

- *Aventicum Wiflispurg 28 33.46 34.*
- *Minnidunum, Moulden 28 21.46 19.*
- *Yuerdon 28 10.46 30.*
- *Lausanna 28 14.46 5.*
- *Morges 28 4.46 2.*
- *Novidunum Nyon 27 47.45 56.*
- *Oron 28 28.46 12.*
- *Zilia cum Vibisco seu Vivey 28 31.45 59.*
- *Item tres Cœnobiorum Præfecturas.*

Friburgi *Præfecturæ quæ etiam Bernatibus sunt communes,*

- *Morten 28 39.46 37.*
- *Schwartzenburg 28 56.46 24.*
- *Granson 28 11.46 33.*
- *Chalans sive Scherlin.*

His Bernates, & Friburgenses alternatim per quinquennium Præfectos constituunt, sicut Præfecto ex una urbe constituto, provocationes ad alteram fiant, & ab eadem rationes Præfecti examinentur.

Comites in hac parte:

Nuenburg 28 23.46 44.
Nudow 28 45.45 51.
Arberg 28 47.46 44.

Balm Baronatus 28 46.46 38.

Ex Iosia Simlero.

Meridiani distant juxta rationem 46 20. Paralleli ad Circulum maximum.

WIFLISPVRGERGOVV.

SEQVITVR apud authorem *Pagus Aventicus*, vulgo *Wiflispurgergow*. Nomen habet ab Opido *Wiflispurg*, vel *Wifelspurg*, quod olim tempore Iulij Cæsaris Helvetiorum caput erat, & *Aventicum* dicitur Tacito; *Aventiculum* Antonino; *Avanticum* Ptolemæo: *Avenche* Gallice Marliano. Marcellinus scribit suis temporibus desertam fuisse civitatem. Civitas *Elvicorum*, hoc est *Aventico* lib. Provinciar. Marcus Velserus ad Inscriptiones antiquas Vindelicorum hanc edit Inscriptionem: COLONIA PIA FLAVIA CONSTANS EMERITA AVENTICVM HELVETIORVM FOEDERATA. Regio comprehensa est intra Sabaudiæ Limites, etiamsi pareat Bernatibus & Friburgensibus, sicut & terra ex opposito & ultra Lacum Bielensem, sive Neoburgensem sita. Satis ferax est Vini & frumenti. Cæterum in hac Tabula totus fere *Bernatum Pagus* continetur, & *Friburgi*. Prioris urbs primaria *Berna*. Hæc si annos numeres non admodum vetus est, si situm & cultum, si

Regio Vnde dicta.

Situs.

Soli fertilitas.

Vrbes.

mores

Das WIFLISPVR GERGOV
Miliare Helveticum commune
Burgundiæ pars
Iura mons
Occi dens
Lacus Neocomen der Nüwenburger see
LEMANNVS LACVS
der Losanner oder Genffer see
Pais de Gauot

Bieler see
Murten see
Thuner see
Bern
Friburg
Thun
Louppen
Burgdorf
Frutinger tal
Saner tal
Per Gerardum Mercatorē Cum Privilegio

mores & civilitatem, si Leges & Instituta, si potentiam ac virtutem respicias, nulli urbium cedit. De cujus constru-
ctione sic legimus. *Berchtoldus* Zeringiæ Dux IV hujus nominis, construxit suo tempore duo Friburga, id est libera castella, unum scilicet in Brisgoia, & alterum in Nuchtlandia. Et quo sui subditi, firmiorem & tutiorem in Nuchtlandia haberent mansionem, deliberavit aliam exstruere Civitatem juxta arcem suam, quæ *Nideck* appellabatur, in peninsula quæ *Saccus* vocabatur, quam tunc Silva quercina occupabat. Quodam autem tempore quum idem Berchtoldus venationi intenderet, dicebat suis: Civitatem quam in hoc opportuno loco cõdere deliberavimus, nominari volumus vocabulo bestiæ, quæ nobis primum occurrerit captaque fuerit. Ceperunt autem Vrsum, quem Germani *Beren* vocant. Cumque eo loco, ut diximus, plurimæ crescerent Quercus, quo civitas erat condenda, omnes fere arbores illæ pro domorum structura insumptæ fuere. Vnde & operarij vulgo dicebant quum resecarent arbores: *Holtz lass dich hauwen gern: die stat muss heißen Bern*: i. *Arbores sinite ut secemini libenter: Quoniã civitas ista vocabitur Bern*. Est autem hujus Civitatis situs veluti in peninsula, quam facit *Arola* fluvius navigabilis. Nam ad Meridiem Vrbis fluit amnis ille in demisso loco ab Occasu in Ortum, ac tunc reflexus petit occasum ad jactum bombardæ, quanta scilicet est longitudo civitatis, sicque Amnis est civitati loco fossæ aqua inundantis, nisi quod ab Occasu ad jactum balistæ fundus civitatis cohæret continenti, qui Isthmus si perfoderetur, haberet Berna formam Insulæ. Est autem a Meridie & a Septemtrione valde profundus prospectus in subjectam decurrentem aquam; ab Ortu lenis est ascensus in summitatem civitatis. Adjacens solum omniũ rerum est ferax, præterquã Vini, quod haud procul Bernates ex sua terra petunt optimum. Crescit etiam ab uno latere civitatis Vinũ, sed neque celebre, neque multũ. Ceterum Berchtoldus IV hujus urbis conditor obijt, ante quam civitati colophonem imponeret, ejus operis consummationem relinquens filio Berchtoldo V, & ultimo Duci Zeringensi. Hic ex uxore filia Comitis de Kiburg duos Filios genuit, quos Nobiles regionis veneno extingui curaverunt, ob id potissimum quod arbitrabãtur Berchtholdum odio & æmulatione ædificium civitatis consummasse, quo eos sub jugo servitutis continere posset. Filijs autem e medio sublatis ipse Berchtoldus valde indoluit, exasperatusque dixisse fertur. Ecce Progeniem meam veneno extinxerunt, & ego eos hac civitate inficiam usque ad exterminiũ, sicut & effectus inde est sequutus. Dedit enim Dux Bernam cum Pagis & cum minori Burgundia Imperio. Vrbs autem hæc, quia ab *Vrso* nomen accepit, solet Senatus ejus perpetuo aliquot Vrsos nutrire, deputato illis certo quodam loco, qui *Beren Grub*. i. *Vrsorum Fovea*, dicitur. Habent ibi feræ foveam quadratam lapidibus planis constratam, in qua Masculus & Fœmella servantur. Præfecturas quas Berna sub se habet tam Germanicas, quam Gallicas Mercator enumerat, inter quas *Lausanna* Civitas Episcopalis. Ad hanc enim circa annum Christi IↃXC Episcopatus ex Aventico Pago fuit translatus. Situm habet mirabilem; occupat enim duos oppositos colles & intermediam vallem. Cathedralis ecclesia & Canonicorũ ædes tenent collem Septemtrionalem, & ex opposito colle Meridiano patet descensus magnus ad lacum usque. Forensis vero locus est in convalle. A morte Caroli Ducis Burgundiæ, redemta a Principibus Sabaudiæ Lausanna, Cives Lausannenses interim singulari familiaritate, fuerunt juncti Bernatibus, usque ad annum CIↃ IↃ XXXVI, quo Lausanna cum omni circumjacente regione ad Dominium Bernatium pervenit. At cives fruuntur interim omnibus suis privilegijs & juribus. Ad alteram hujus Tabulæ partem transeo, in qua *Friburgi* Præfecturæ etiam Bernatibus communes a Mercatore recensentur. *Friburgum* Opidum apud Nicitones situm in Vchtlandia ad Sanam fluvium, a Berchtholdo IV Zeringẽsium Duce paucis ante Bernam annis conditum. Regnante si quidem Lothario anno Domini CIↃ CXXVII *Gulielmus* Vchtlandiæ Comes mortuus est, ut Nauclerus scribit, quo tempore ab Imperatore Lothario Vcthlandia Cõrado Zeringensi Principi committitur. Quo mortuo anno CIↃCLII, successit ei filius ejus Dux *Berchtoldus* Zeringensis ejus nominis IV. Is utriusque *Friburgi Brisgoiæ* & *Vchtlandiæ* fundamenta posuit, ut supra quoque diximus, anno post Christum natum CIↃ CLII non sine privilegiorum amplissimorum donatione. Quemadmodum & subsequentes ex ordine Imperatores, utrumque Opidum, non minore favore prosequuti sunt, quam si Imperij membra essent. Anno deinde Domini CIↃ CCXVIII *Berchtoldo* V Zeringensium Duce, e vivis sublato, Friburgum Vchtlandiæ, privilegijs omnibus illæsis, ad *Comites Kiburgenses* devenit. Anno vero Christi CIↃ CC LX, *Eberhardus Comes Habsburgensis*, istius urbis habenas tenuit. Is anno Salutis CIↃ CC LXX Regi Rudolpho ab Habsburg, peringenti pecunia suum in hanc urbem, jus vendidit. Hinc Æneas Sylvius, Friburgum nobilem Austriæ domum nuncupat. Incolæ tandem earum mutationum pertæsi, non sine maxima pecuniarum vi, libertatem ab Austriæ domo redemerunt. Itaque hoc tempore, Helvetici juris est. Ejuscemodi in Friburgensi muro epitaphium invenitur.

Dum bis sexcentis ter senis jungitur annus.
In Friburg moritur, Berchtoldus Dux Alemannus.

Opidum ipsum mirabilem situm obtinet; partim enim monti præcipitibus petris suffulto impositum est, partim jacet in valle acclivis montibus clausa, circumfluitque montem, in imo per desidentem civitatem amnis *Sana* mediocris magnitudinis. Prætoriũ situm est in præcipiti rupe, ubi olim Arx fuit, a qua temporũ successu crevit civitas ipsa, supra & infra. Oppositi montes sustentant Moenia, tametsi in Orientali monte, nullæ fere domus, præter munitiones existant. Quocumque pergis in civitate, est tibi, vel ascendendum vel descendendum. Ager ejus profert omnia necessaria præter vinum, quo non nisi importato utitur. Et hæc de hujus Tractus Civitatibus: nunc nonnulla de administratione Reipublicæ harum Vrbium addamus. Genus Reipublicæ est in his, quale in ijs urbibus Helvetiæ, quæ non sunt distributæ in certas Tribus ex quibus Magistratus pari numero deligantur. In his autem Vrbibus summũ Magistratum & Caput publici Consilij vocant, *ein Schuldtheßen*. Vox hæc Germanica in Longobardorum legibus usurpatur, & *Schuldahis* scribitur: videtur autem etymon vocis esse a debito, id enim *Schuld*, & jubẽdo, quod videlicet *Schuldahis* debitoribus imperet, ut creditoribus suis satisfaciant. Iste in hisce urbibus summam auctoritatem & potentiam obtinet. Consilia hic publica etiam duo sunt, Majus & Minus: Majus consilium Bernæ sicut & Tiguri nomen habet ducentorum, quamvis plures sint ducentis. Minus vero Consilium Bernæ est hominum XXVI. Senatus eligendi ratio hæc Bernæ servatur. Quatuor urbis Signiferi ex omni civium numero viros XVI expertæ fidei & virtutis sibi adjungunt: atque hi XX viri una cum Consule Majorem Senatum delingunt: ac postea etiam Minorem. Consules quorum præcipua dignitas, ab utroque Consilio communibus suffragijs eliguntur. Friburgi itidem Majus Consilium CC hominum, minus XXIIII. Administrantur autem a Minore Senatu Res urbanæ ac provocationes subditorum audiuntur, præterquam ex Præfecturis Sabaudicis postremo bello captis. Quæ autem ad totam Rempub. pertinent, maximique sunt nomenti, ad ducentos seu Majus Consilium referuntur. Consul qui utrique Consilio præsidet, ab universo populo deligitur.

Ratio gubernandi.

CHOROGRAPHIA, SEV DESCRIPTIO LACVS LEMANI ET LOCORVM CIRCVMIACENTIVM.

Auctore Iacobo Goulartio.

Lacus Lemanus. *Nomina Regionum circa Lacum.*

IN hac Tabula prima fronte *Lacus Lemanus* in confinijs Ducatus Sabaudiæ, Comitatus Burgundiæ, Dominatus Helvetiæ & Episcopatus Valesiæ conspicitur. Circa Lacum vero nomina Regionum, Præfecturarum, Baronatuum, Ditionum, Itinerum, Fluviorum, Montium, Vrbium, Pagorum, Castellorum & Castrorum leguntur. Sabaudiam incolunt Populi Cisalpini linguæ Gallicæ non imperiti, qui olim *Allobroges*, teste Iulio Cæsare Commentariorum initio, ab *Allobroge* Galliarum Rege qui florebat anno Mundi circiter 2433; ac postea Bagaudæ, teste præstantissimo Antistite Fauchetio, & tandem Sabaudi nuncupati sunt, Gallice *Savöysiens*, Sabaudice *Savoyarde*. Illam Regionem ab anno Domini CIↃCXXVI Comites, & ab anno Domini CIↃ CCCC XX Duces hactenus rexerunt. Eadem Regio fertur a Legione Latronum primum diuque culta. Verum hodie tuta sunt ibi & secura tempore pacis itinera. De Cœli temperie conqueruntur incolæ dicentes ut plurimum, ô quam frigus viget? vel, quam æstus ingens est? Et tamen fere numquam congelatur Lacus nec Rhodanus. Æstus vero non solet ibi esse tam ingens quam in Delphinatu, nec frigus tam vehemens, quam in Inferiori Germania, ubi flumina congelari solent. Aer quibusdam in locis adeo est subtilis, ut famem acuat; contra in quibusdam alijs famem & sitim sedat. Solum est aratione facile & fertile. Abundat enim Vvis, Tritico, Pisis, Rapis, Caulibus, Faseolis, Melonibus, Porris, Cepis, Fabis & Lentibus; necnon Hordeo, Fœno & Avena, atque alijs Frugibus. Fructus vulgares hi sunt, Nuces, Poma, Pira varia, Cerasa dulcia & acida, Mora nigra & alba, Castaneæ & Amigdalæ; rariores sunt Ficus. Iucunda quoque adest varietas tum cœlestium tum aquatilium, tum terrestrium Animalium. Vuandalæ Helvetici Lausannam & vicina loca colentes subditi sunt Illustriss. Dominorum Bernensium ditioni, quorum nomine Præfecti per quinquennium magna cum authoritate clavem & clavum Rerum publicarum tenent. In Præfectura Lausannensi singulis annis XLV Verbi Dei Ministri non imperiti semel atque iterum congregantur. In Præfectura vero Morgiensi circiter XXX. Et in Verbigenensi seu Orbensi XVII. Quorum maxima pars duarum vel trium Ecclesiarum curam gerit.

Cœli temperies. *Soli fertilitas.* *Animaliũ varietas.*

Vrbes.

Secundum vetusta Chronica, Anno Mundi 2790 *Lausannæ* fundamenta jecit Arpentinus Herculis Centenarius, a quo derivatum est antiquum ejus nomen *Carpentras*, quod mutatum est cum transferretur in Montem civitas circa tempora Martini Episcopi Lausannensis Anno Domini IↃXIII. Vrbs *Neviduni*, olim *Benevis* vulgo dicta, ante adventum Iulij Cæsaris desolata & diruta, Imperatoris Flavij Vespasiani tempore restaurata fuit a quodam ejus Centenario nomine Nyon. *Cossonex* Anno Domini CCCCXLII structum est. *Albona* vero anno D. CCCC LVI & sequentibus condita. *GENEVA*, civitas equestris, libera & Imperialis, in qua cuditur Moneta alba & nigra satis nota & probata, primum vocata est *Genevra*, ut nonnulli existimant, quoniam Iuniperi loco in colle sita est, quem situm ei dedit *Lemannus* (pater Alemannorum seu Germanorum) Priami nepos, Paridis filius, anno mundi 2994. Postea vocata est Aurelia ab Aureliano Imperatore, quoniam Restaurator fuit ejusdem civitatis, quæ Heliogabali temporibus funditus combusta fuerat. A Iulio Cæsare seu a Latinis vocata est *Genevà*, a Poëtis, metri causa *Gebennà*, nec non a Notarijs. A Germanis *Genf*. A Gallis *Geneve*, cujus anagramma peraptum est *VENGEE*. Etenim multoties ab hostium injurijs & proditorum astutijs cœlitus vindicata est; ac præsertim XII seu XXII Decembris CIↃIↃCII. *Castellum Morgiarum* anno Domini CIↃCXXXV Imp. Clotario constructum est. *Aquianum*, vulgo *Evian*, a Petro Sabaudiæ Comitis Amedæi fratre & Vicario conditum est anno CIↃ CCXXXVII. Lacus ille Genevensis ex parte Helvetiæ in longitudinem XVI, ex parte vero Sabaudiæ XII, & in latitudinem IV milliarium sese extendit. Portus habet frequẽtes ad minimum XVI. Ex Portu Morgiensi & Rotulensi, vulgo *Rolle*, Vinum optimum : ex Portu vero Promontorij, vulgo *Pormentou*, & Neronis, vulgo *Nerny*, magna copia ligni & carbonis Genevam advehitur. *Rhodanus* Lemanum interfluens ab origine sua usque ad introitum Lacus non est patiens navium ; neque a Ponte Helvetico suburbij Genevensis usque ad proximum opidum nomine Sessel, quod VII milliaribus ab urbe distat. Idem fluvius certo loco V milliaribus ab urbe distante in Barathrum subterraneum labitur. Conterranei Fluvij in Lacum Lemanum fluentes sunt etiam Navium impatientes, varijs de causis. Rivus Lausannam interfluens olim *Carma* dictus est, & inversis syllabis, *Macar* quod apud Homerum felicem significat.

Portus. *Flumina.*

Mons.

Iurassus Mons tantæ est longitudinis, ut ejus incolæ a Germanis olim *Longimani* dicti sint. Nam ex ejus extremis cacuminibus conspiciuntur Templa Genevæ & Basileæ, quatuor aut quinque dierum itinere ab invicem distantia. In eo spectatur cum admiratione *Petra pertusa*, quam Sebastianus Munsterus in sua Cosmographia describit : Item *Castellum Puellæ* seu *Virginis* a Iulio Cæsare conditum: Item *S. Claudij Opidum*, quod a Claudis e longinquo nomine Religionis invisitur: Item Fons niveus æstivo tempore: Item Puteus naturalis instar theatri latus, instar Tẽpli mediocris altus; & instar antri obscurus, perpetuo nive & glacie ac forte Cristallo plenus. Non procul a Lacu Lemano ex parte Saubaudiæ conspiciuntur Montes media æstate nive cooperti. Est quidã Mons uno milliari ab urbe Geneva distans, quem nonnulli non sine horrore conscendunt per gradus arte plus quam humana e rupe scissos, strictos, & fere innumeros. Sunt qui supremo gradui pedem adponentes, identidem a conspectu horrendi præcipitij regressi

 sunt.

CHOROGRAPHICA TA
LOCORUMQVE CIRCUMIACEN
ALPES.
Bodiontii.
VERAGRI
VALESIÆ PARS
BAILLIAGE D'AILLE
PAYS
FAUSSIGN
DE GAVOT.
Evian
THONON
BAILLIAGE DE
Thonon
LA
CUS LE MANUS
Lac de Geneve, Alr Genffer
Oriens
Meridies
Septentr.
Occidens
Deseruere cavo tentoria fixa Lemanno. Lucan. Lib. 1. belli Civil. Tanta est lacus his in partib. profunditas ut comperiri 500 orgyijs a nautis non potuerit
Bailliage
Veuay
LES VINS
DE LA VAV
de Vevay
S.Saphorin
Cuilly
Lac de Bro
HELVETII
BAILLIAGE
PAYS DE LAU SANNE
Lausanne
Morges
BAILLIAGE MORGES.
Baronie
d'Aubonne
Aubonne
Rolle
Baronie de Rolle
BARONIE DE SA SERRE
BARONIE DE MONTROCHIER
Cossonay

BULA LACUS LEMANNI
TIUM AUTORE IAC. G. Genevensi.
SABAUDIÆ DUCAT.
PARS
LE GENEVOIS
La Roche principale retraitte du Duc de Savoye durant les guerres
La bonneville
Mole mons
La Mont Maudite
Focuates Pop.
Bonne
Langin la ville
Mandemet de Gail
ALLOBROGES
Geneva
Rhosne flu
Le Rhone flu
Mandement
BAILLIAGE
TERNY
Pommier
Chemin de Chambery
Chemin de Lion
Le fort de la Cluse
LA TERRE DU MORTIER
FRANCIÆ
PARS
BAILLIAGE DE GEX
MANUS nunc
Genffer Zee
Le mont Iura
URGUNDIÆ COMITA. PARS
Milliaria Sabaudica
Mil. Germanica
Milliaria Gallica

64.

ſunt. Eſt alius Mons non procul ab Aquilæ Opido verſus Valeſiã, de cujus ſtupendo caſu & effectu legatur Hiſtoria in Hiſtorijs memorabilibus noſtri temporis, capite Terræmotuum, nuper Gallice in lucem editis Lutetiæ Pariſiorũ. Mons S. Sergij fertiliſsimus eſt inter cæteros Chablaſij, inter quos alter etiam fertilis eſt. Cæteri nihil niſi ligna ſeu arbuſcula ferunt cum paſcuis Vaccarum, quæ in planitie montium æſtivo tempore ſaginantur, & lac ubere reddunt. Cęterum quis enumeret caſus & res memorabiles in ijs tempore belli geſtas? Quantum & quam formidabile præcipitium Montis Muſtruacenſis, in quod ſingulis annis multi Equi onuſti ac nonnulli Mercatores præcipites ruunt? De rupibus inſtar dentium aut enſium acutis acutiori ſtilo eſt ſcribendum, aut ſilendum. De radicibus Aquianenſiũ montium notum eſt eas ignotas eſſe, propter altitudinem Lacus, e cujus imo originem trahunt. Sylvarum maxima pars pauperibus & divitibus Caſtaneas ſuppeditat, Porcis & Suibus glandes, igni ligna vili precio, agricolis curricula & aratoribus aratra.

Sylvæ.

Opera publica.

In his locis nullæ aut paucæ ſunt ædiculæ ſanctorum reliquijs venerabiles propter exulatam Religionem Pontificiam. Superſunt quidem Templa ſumptu & artificio magnifica, imprimis Lauſannenſe Marmore nigreſcens interius, necnon Genevenſe perantiquum albo ferro refulgens, ſemel atque iterum fulmine ictum, ita ut crux plumbea combuſta ſit & turris alta demiſſa; quod ante Caroli Magni adventum exſtabat. Adde Templum Viviacenſe inter Vineas extra urbis mœnia locatum, & Morgienſe nuper adornatum. Sed ibi ſimulacra deleta ſunt. Remanſerunt quidem Sepulchra in Templis, ſed ab anno Domini CIↃ IↃ XXX nemo amplius ſepultus eſt in ijs, ne Calvinus quidem, cujus ſepulchrum in communi Dormitorio non magis apparet quam corpus Moſis in monte, de quo loquitur Apoſtolus Iudas. Non deeſt Genevæ Orphanotrophium nec Noſocomium: ſed utrumque includitur Xenodochio, in quo habitat Catechiſta & Pædagogus in conſolatione ægrorum & precibus vigilans, quod etiam proprium Medicum & Pharmacopolam habet. Curia Municipalis Genevenſis in qua quotidie viginti quinque prudentes & pij Senatores Reipublicæ cauſa conveniunt, in qua etiam membranæ ſcriptæ cum codicibus aſſervantur, noctu a civibus ipſis cuſtoditur. Ex una parte Portæ collocata eſt Sedes Iudicij, vulgo *Tribunal*, magnifica. Ex altera parte Portę proſtat Monumentum notatu digniſsimum de tempore, occaſione & medijs renovati ſtatus. Armamentarium egregie inſtructum prope Curiam oſtenditur. In eadem Civitate multa ſunt propugnacula eminentia & bombardis munita. Arces multæ ſunt & fuerunt in hac Regione, quarum una S. Catharina dicta, in qua repoſita erant inſtrumenta bellica ad obſidionem Genevæ parata & illuc adducta an. CIↃ IↃXC. Capta eſt a Rege Henrico quarto ejuſque juſſu diruta, anno D. CIↃ IↃCI. Altera quæ opportune in oppoſitum ab ipſis Genevenſibus erecta erat, pacis & parſimoniæ cauſa in Chaos redacta eſt. Tertia vulgo *Ripaille* dicta, auxilio Gallicarum cohortium in poteſtatem Genevenſiũ venit anno CIↃ IↃ LXXXIX & deſolata eſt, ut & quarta, quę erat Verſovij quum ab ijſdem Genevenſibus capta eſt. Nonnullæ ibi ſunt Turres affabre & ingenioſe erectæ, inter quas una dicitur *Turris Magiſtra*, quæ Genevam ex parte Lacus & Sabaudiæ defendit: alia dicitur *Turris Inſulæ* vel *Cæſaris*, quæ in alta Inſula ſita eſt ad defenſionem Pontis olim ad Helvetios pertinentis, & ut fertur ab eodem Imperatore conſtructa eſt. Ratio munitionis optima eſt Genevæ, ut ſemel compertum eſt. Nam extrema fame premi ab hoſtibus non potuerunt: quoniam Lacus alluens & Rhodanus interluens optimos eis & plurimos piſces ſuppeditarunt, & quotidie ſuppeditant. Nec ipſis munitio nitrati pulveris deeſſe poteſt, quãdoquidẽ ibi quotidie conficitur aut confici poteſt. Statuta & Leges Reipublicæ Collegijque Genevenſis leguntur in libro impreſſo. Magnus eſt in his locis Nobilium Familiarum numerus. Quod attinet Viros ingenio & artium ſcientiarumve profeſsione celebres, non pauci ſunt qui ſuis ſcriptis Theologicis & Philoſophicis claruere. Petrus Viretus Verbiginenſis, Guilielmus Farellus, Ioannes Calvinus, Antonius Sadeel, Petrus Cevalerius, Nicolaus Colladonus, Cornelius Bertramus, Alberius, Alizetus; Sequierius, Bucanus, qui omnes ſuperiori ſeculo Genevæ, Lauſannæ, Morgijs & Albonæ Paſtorum atque Profeſſorum munera diligentiſsime diuq; obierunt: quibus ſuccedunt in ſcribendo clari Theodorus Beza Veſelæus, Simon Goulartius, Silvanertinus, Antonius Faius, Ioannes Iacomotus Paſtores, Iacobus Lectius Senator, Ioannes Deodatus Genevenſis Linguæ Sanctæ & Theologiæ Sacræ Profeſſor, Iſaacus Caſaubonus regius Linguæ Græcæ Profeſſor, & Gaſparus Laurẽtius ejuſdem Linguæ Profeſſor. Cæterum Bibliotheca publica Genevæ multis eximijs manuſcriptis ornata eſt. Lauſannenſis vero Patrum & aliorum præſtantiſsimorum Theologorum opuſculis inſtructa eſt.

Curia.

Senatores

Prophana

Leges & instituta

Nobiliores Familiæ.

Bonarum Artiũ ſtudijs celebres viri.

Bibliotheca.

Quod vulgus attinet, a barbarie videtur alienum: etenim magno amore & honore advenas colit & excipit: peregre Trutas ponderoſas, Capones pingues, Caſeos bonos, aurea Fila, & Setam inter cæteras Merces mittit.

Vulgi mores-

Mercimonia.

A R G O VV.

In hac Tabula Lucerna, Vren, Svvytz, Vndervvald, Glarona Pagi, pro maxima sui parte continentur.

Lucerna *habet Præfecturas*

- Duas, *in quibus Præfecti ibidem loci habitant,*
  - *Wikensem, Wicken opinor, 29 34.46 36.*
  - *Sempach 29 46. 46 46. Sed Præfectus hujus nullum jus in opidum habet, tantum Lacui & piscatoni præest.*
- Reliquas *administrant Senatores in Vrbe manentes, quæ sunt,*
  - *Willisow 29 35.46 48.*
  - *Entlibuchia Vallis 29 40.46 29.*
  - *Rotenburg forte Rott 29 59.46 44. aut locus aliquis illi proximus.*
  - *Habspurg 29 53.47 12.*
  - *Berona cum vicino agro Chelampt, id est Michaëlis Præfectura dicto.*
  - *Merischwanden 30 1.46 56.*
  - *Waggis 30 11.46 33.*
  - *Ebicona.*
  - *Horba.*
  - *Krientz 29 53.46 34.*
  - *Item duæ urbes Surseium 29 43.46 49. & Sempachium 29 43.46 46. in clientela sunt Lucernatum, habent tamen proprium Consilium, quod causas, tam civiles quam criminales judicat, sed Princeps Consilij Sursei, Schulthes dictus, jusjurandum dat Lucernatibus. Sempachij vero a Senatu Lucernate deligitur, attamen ex civium Sempachianorum numero.*

Vriorum *pagus in* x *Partes, sive Communitates dividitur, quas ipsi vocant Gnossaminen, quasi dicas participationes, quod soli ex his electi Senatores omnium munerum participes sint, & ad annuos conventus vocentur.*

Suitiorum *regio divisa est in partes* VI *quas Quartas vocant, veteris divisionis nomen in recentiori & senaria retinentes.*

Vnderwaldia *Pagus in duos Conventus distributus est, per Sylvam Kernwald, superiorem videlicet & inferiorem, tota regione Vnderwaldiæ nomine nihilominus comprehensa.*

Glarona *in* XV *partes distributa est, quas vocant Tagwan. Imperat Werdenbergen Comitatui 31 22. 46 38. quem Comitatum emerunt anno* CIↃ IↃ XVII. *Cum Suitijs alternatim Præfectos mittunt Vzenacum, Visnach 30 41.46 41. & in Castra Retica Wesom 30 43.46 39.*

Hamburg Comitatus prope Suitios, in regione quæ Marka dicitur.
Humberg Baronatus 29 17.46 30.
Ringenberg, Rinckenberg existimo 30 50.46 12.

Ex Iosia Simlero.

Meridiani distant juxta rationem 46.20. Paralleli ad Circulum maximum.

A R G O VV.

RGOVIA, vulgo *Argow*, pars fuit *Regni Transjurensis*, quod quidquid a Iura monte, ad Alpes usque excurrebat (quod quondam Helvetij, Rauraci, & Allobrogum pars, hodie vero Sabaudiæ Ducatus, ac Vchtlandia, Brisgovia, Suntgovia, Cremerlandia & Tigurinensis Præfectura sive Helvetiorum hodiernorum Pagi tenent) comprehendebat. Hac autem Tabula *Lucerna, Vren, Swytz, Vnderwald, Glarona* Pagi pro maxima sui parte continentur. *Lucerna* Helvetiorum urbs, quam Meyerus *Lacocernam* nominat, sita est ad fluvium Rusam qua is effluit ex Lacu amplo, & per quem ad tres pagos navigatur, ad pedem altissimi montis, quem *Fractum & Pilati Montem* vulgo nuncupant. Scribit Munsterus *Lucernam* Monasterium juxta Lacum, quem hodie Lucernensem vocant, fuisse olim constructum a Presbytero quodam *Wigardo* nomine, qui Frater fuit Ruperti Ducis Alemanniæ & Sueviæ, tempore Ludovici Regis, anno citciter IↃCCCXVI, aut tempore Ludovici *II* anno IↃCCCXL. Civitatem vero post Monasterium & partim ratione Monasterij esse conditam. Id quod in multis Opidis quoque videre licet, quæ juxta Monasteria successu temporum succreverunt. Locus urbi commodus est, quod hac iter sit in Italiam per Alpes Lepontias, quem *Montem S. Göthardi* hodie nominant; hinc merces ad Alpes subvehuntur, indeque in Italiam clitellarijs Iumentis, & vicissim Italiæ merces per Lacum & Rusam fluvium in Rhenum ac porro in Oceanum descendunt. Habent autem Lucernates, majorem fere commoditatem ex Lacu, quam ex adjacente solo, tametsi eximia quoque habeant prata, & pabula pecoribus nutriendis idonea. Vrbs est satis amœna & elegans, dignitate ac opibus par multis, Commune emporium Suitensium, Vranorum & Transilvanorum. Origo ejus incerta est: utrimque ad flumen extitisse castella singula traditur (hodie sunt Civium ædes) quæ ab Alemannis extructa creduntur. Vrbs nomen accepisse videtur a Lucerna quæ forte illic in usum navigantium noctu ponebatur, atque huic rei credibile est, inservijsse turrim illam vetustam, quæ ad superiorem pontem hodie ab aquis nomen habet, qualis & Tiguri cernitur a fluctibus *Wellenberga* dicta: *Pharos* antiqui turres hujus generis appellarunt. Tradunt Annales domestici Lucernates Carolo Magno adversus Saracenos militasse, & ab eo cum privilegia quædam consequutos, tum Cornuum usum, quibus adhuc classicum tempore belli, canunt. Penes Canonicorum Collegium maxima hic quondam potestas fuit. Quod in potestatem deinde Abbatis Murbacensis ex donatione Pipini Regis pervenit. Tum *Albertus Austrius* Imperator, Lucernam a Murbacensi

Regio. Situs.

Lucerna Vrbs.

Imperium Majorum

Occi dens
Meri
Sep
Bern
Thuner see
Brientzer see
GOW
Emen tal
Ober walden
Nider Sim nen tal
Ober sim nen tal
Frutinger tal
Letsch tal
Badner tal
Ober Bünner tal
Wallis
Lucern
Zuger see
Thun
Interlaken
Meiringen
Grindelwald
Lauterbrunn
Mons Iunckfraw
Eiger mons
M. Mettelberg
Mons Wetterhorn
M. Streckehorn
Arola fons verus
Aar fluuius
Emma flu.
Adelboden
Blanckenburg
Zweysimmen
Frutingen
Sempach
Willisaw
Burgdorff
Münster
Brigg
Naters
Leuk
Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio

Miliare Helveticum commune

Oriens

Abbate emit. Sed non ita multo post, Lucernates sub Austriorum imperio, gravibus oneribus pressi, pacis & libertatis amore anno CIↃ CCC XXXII fœderi nomen subscripsere. Præfecturæ Lucernatum a Mercatore recensentur. Sequuntur Pagi *Vriorum*, *Vraniorum*, sive *Vraniæ*. Hujus incolas tempore Iulij Cæsaris, appellarunt Romani *Tauriscos*, & nomen *Vri* quo hodie nuncupantur, putatur originem duxisse ab *Vranis*, quos Veteres *Tauriscos* (Ortelius *Taurinos* ab Antonino vocari putat) nominaverunt, sicut & in hunc usq; diem *Siebentalenses* Tauros vocant *Vros* more Veterũ Germanorum. Deinde & Regio ista habet nigrum Tauri caput, in campo croceo, quo pro insignibus utitur. *Suitiorũ* sive *Suitiæ*; *Suitia* sive *Suicia*, Opidum universæ Helvetiæ nomen communicat; nam ab ijs primum ædificatũ est, qui novis quærendis sedibus ex Sueciæ regno huc profugerant. Ex tribus pagis est unus, qui contra nobilium insolentiam fœdere conjuncti fuerunt; robustos, belloque potentes homines edit, qui frequenter hostibus incusserunt terrorem. Ex ijs rebus, quæ terra compascua ex se fundit, fere omnes vitam sustentant. Ab hoc Opido sive pago, exteri Helvetios *Suitzeros* vocant, vel quod primo pro libertate in ipsorum agro pug[illegible]tum sit: vel quia diutissime cũ Eremitanis contenderunt, & primi omnium ex pagis tribus Austriorum irruptioni expositi fuerunt, & inter tres pagos maxima eorum fuit potentia, nomine eorum, ut celebriori, reliqui etiam pagi sunt comprehensi, & ab his deinde nomen ad omnes confœderatos dimanavit: vel denique quod initium confœderationis fecerint Vri, Silvani, Suitenses, in horum Opido; Et *inferioris Sylvaniæ* quę vulgo dicitur *Vnderwaldia*: Hic liberæ conditionis pagus, mutuo societatis fœdere Suitiæ & Vraniæ junctus, anno Domini CIↃ CCCXV. Naturali Alpiũ vallo circumseptus, pascua habet amœna pecoribus alendis perquam idonea, unde magnas opes Sylvaniæ incolæ percipiunt. Cæterũ Vri, Suitenses, Silvani seu Vnderwaldenses, etsi monasticarum familiarũ abbatibus certis pactionibus subditi erant, tamen sua quadam libertate gaudentes Præfectos accipiebant ab Imperio, quos *Voitos* appellant, fortasse Græco nomine, quasi *βοηθὸς*, prorsus ut olim præfecturæ Romanorum. Horum idem munus erat, quod in his terris *Burgraviorum*. Penes illos enim summa judiciorum publicorum, & vitæ necisque potestas erat. Formam gubernationis reliquam mansisse ex antiqua Romanorum Monarchia conjicio, in qua præfecturæ suis non vivebant legibus, neque ex suorum numero creabant Magistratus, sed hos a Senatu aut Monarchis accipiebant. Superest *Glarona* vel *Clarona*, vulgo *Glaris*, Helvetici fœderis Vallis ac Regio; juxta Limagum fluvium non admodum ampla, longitudine III milliariorum Germanicorum, nomen habens a pręcipuo totius regionis vico, cincta tribus partibus altissimis Alpibus, a Meridie & Oriẽte Rætos, ab Occasu Vrios & Suitios attingit, a Septemtrione castra Rętica dictam regionẽ, qua Limagus vallẽ egreditur. Hujus regionis jurisdictio, una cum quibusdam, proventibus, fuit tempore S. Fridolini per Comitem quendã donata Monasterio Seckingensi, tempore scilicet Clodovei primi Francorum Christiani Regis, nempe anno Domini IↃ qui primus Francorum Rex fuit, qui in Rætia, Alemannia, & Helvetia imperavit. Consecuta est hæc terra posteris temporibus suam libertatem, & propriam jurisdictionem, adjunxitque se fœderi Helvetico, anno Domini CIↃ CCLII. Vivunt Incolæ Lacte, Caseo, Butyro, & Carnibus. Ibi inter angustias montium, nulli aut pauci seruntur Agri, raræ plantantur Vites. Hortos pomiferos habent, & prata lætissima. Vinum & Frumentum aliunde invehuntur. Pisces Lacus ministrant. Aves carnesque ferinas montes silvosi suppeditant. Patriam hanc Henricus Glareanus, & Ægidius Tschudus, doctissimi viri, ortu nobilitarunt. His accensentur *Hamburg Comitatus*, *Humburg Baronatus* & *Ringeberg*, quæ habet Mercator, apud quem hæc, & similia vide. Sed hæc hactenus, nunc generalia quędam de hac Helvetiæ parte subjungamus, inter quæ Lacus primum sese offerunt, inter quos miraculi caussa memorandus *Lacus Pilati* cognomine, qui in monte, quem *Fractum* vocant, haud procul Lucerna pene in summo montis jugo, paludinoso solitarioque situs, silvis undique circundatur, ne scilicet a quoquam irritetur. Ferunt enim, quæ in eum de industria injiciuntur maximas ciere tempestates, omniaque undis opplere, quæ sæpe tentarunt & experti: quæ vero casu incidunt nihil adferre periculi, quasi Lacus humano sensu intelligeret, culpa carere quod fit casu. Capit res fidem; quod pacatum irritare ausos, mox capitali fuisse adfectos supplicio ob inlatam adcolis calamitatem commemorent Lucernates. Locus est visu horrendus, aqua suo alveo inclusa, nec exitum habet, nec Flumen in se recipit aliquod, nec nivibus nec pluvijs augetur. Vento etiam minime agitatur, quin semper sibi similis nigras suas tuetur undas, nec fas est peregrinis eum adire locum, ne temere quid injiciant, unde vicina periclitetur regio. Inter flumina vero quibus hæc Helvetiæ Portio irrigatur, sunt *Limagus*; hic apud Claronenses oritur, ac in media ipsorum regione Sernphium alterum ex altera valle delapsum amnem accipit. Deinde infra *Vrnas* (duorum vicorum nomen est) supra *Latericium pontem* (ita vocant) ex Lacu Vesenio accepta aqua, *Marcham* (qui fuit olim Helvetiorum in Rætos, finis & Helvetij ita *Terminum* vocant) ac Castra Rætorum & huic loco etiamnum nomen manet *Gastra*) disterminat. Hinc Lacum Tigurinum ingressus, ad Ostia ejus Tigurum amplissimam Helvetiorem urbem dividit: mox *Aquas*, memorabilem in Helvetijs locum propter calidas illic aquas, Græci *Thermas* vocant, delabitur. Deinde haud ita longe Vrsæ ac Arolæ miscetur. *Vrsa* sane, quem fluvium transpositis duabus prioribus literis vulgo *Rusam* vocant, in summis Alpibus quibus hodie S. *Gothardi* nomen est oritur, ac recta ad Septemtrionem labitur, quum contra *Ticinus* ex eodem jugo per Lepontios in Meridiem, Vrsulam sive Vrsellam primum Vallem Ræticam, deinde Vriam Tauriscorum, gentis Gallicæ reliquias, venit, ubi lacui miscetur, qui Vros, Suizos, Silvanos ac Lucerinos, quatuor Silvæ civitates (nam ita appellant hodie) alluit. Porro deinde Tuginis amnibus susceptis Bremgartem ac Melligem (Opida sunt ditionis Helveticæ) lapsus infra Brugas Arolæ commiscetur. Ad Confluentem autem tria Helvetiorum flumina *Limagus*, *Vrsa* & *Arola* in Rhenum exonerantur. Sunt & alia, quæ evitandæ prolixitatis gratia, prætereo. Summa potestas in his pagis est penes Consilium totius plebis: conveniunt autem omnes totius regionis cives qui annum ætatis XIIII, aut XVI excesserint. Habentur vero publici conventus vel in præcipuo vico totius regionis, vel in aliquo loco qui in medio regionis situs videtur. Ex partibus (eas p[illegible]nit Mercator) æquali numero e singulis, Senatores qui toti regioni consulant deliguntur, atque in plerisque Pagis Helveticis LX viri consilio intersunt, præter eos qui publicis honoribus functi, Senatores deinceps perpetuo manent. Porro nemo in Senatum deligitur, nemo etiam consilio plebis interesse potest, nisi qui fuerit civis ejus regionis, *ein Landtman*, atque facilius est in urbibus jus civitatis assequi, quam in his pagis, non inhumanitate aliqua ipsorum, multos enim inquilinos habent, quos summa benevolentia & humanitate complectuntur, sed quod certo consilio & more majorum, veteribus colonis regionis novos admisceri nolint, ut facilius in eodem statu Respublica maneat & mutationes caveantur. Sed de Helvetia, ejusque partibus quæ dicta sunt hactenus sufficiant, ad Inferiorem Germaniam transeamus.

Vriorum Pagus.

Suitiorũ pagus. Suicia Opidum.

Vnderwaldiæ pagus.

Voyt

Glarona. Situs.

Imperium Majorum

Lacus. Lacus Pilati

Flumina.

Ratio gubernandi

EAM Galliarum partem quam obtinet Hispaniarum Rex descripturus, idem quem in Francorum Regno cõstitui, ordo sequendus mihi erit. Primum ego ea quæ de Inferioris Belgij politico statu mihi in studiosorum gratiam communicavit vir clarissimus D. Dominicus a Burmania accipe, postea Provincias Dominiaque enumerabo & describam.

POLITIA BELGII SVB BVRGVNDIONIBVS.

GALLIA omnis secundum Iulium Cæsarem divisa est in Belgicam, Celticam & Aquitanicam. Belgicæ mediam forte partem Hispaniarum Rex aliquot jam possidet sæculis: alteram, Picardiam scilicet, Campaniam, Normandiam (quamquam hæ duæ postremæ non in totum sub Belgio continentur) & reliquam Belgij partem possident Dux Lotharingiæ, Iuliæ, Cliviæ, Archiepiscopus Trevirensis, Moguntinensis, Coloniensis, Episcopus Leodiensis, & alij. Produxit hæc Belgica, teste Iulio Cæsare, illustriores semper ac fortiores milites, quam reliqua Gallia, ita ut non modo illius tempore, verum etiam nostro sæculo omnem belli molem sustinuerit.

Continet autem circiter CCC XX urbes munitas, & circiter CC XXX opida privilegiata, pagos vero plus minus CIↃ CC.

Et quamquam tota hæc Belgica propter diversas Imperiales & Regales dignitates, Electoratus, Archiepiscopatus, Episcopatus, coronationem tam Imperatoriæ Majestatis Aquisgrani, quam Regni Franciæ Sessionæ mire inclarescat; illa tamen pars, quæ Regi Catholico semper paruit, longe nobilissima est: tum propter ortum ac natalẽ quàmplurium Monarcharum, Regum, Principum & Ducum; tum etiam propter frequentes in ea & opulẽtissimas urbes, infinita opida, & innumerabiles pagos, adeoque inhabitatorum admirandam frequentiam, eorum divitias, civilitatem, ac animi fortitudinem. Quibus etiam Carolum V Imperatorem motum fuisse ferunt, ut in deliberationem multoties traxerit, in Regnum eas provincias esse erigẽdas; verum propter Privilegiorum, Morum, atq; Legum in singulis Provincijs diversitatem, tum continuorum bellorum difficultates, quibus opprimebatur, ab instituto revocatũ fuisse.

Hæc pars in circuitu habet fere CCCXL milliaria Flandrica, Italica CIↃ. Continet urbes clausas CCVIII & circiter CL opida, urbibus propter splendorem & privilegia haud inferiora: Pagos vero plus minus 6300 majores, minores autem infinitum numerum fere, sicut & diversa Dominia ac Principatus merum aut mixtum imperium habentia.

De Præside aut Gubernatore totius Belgij.

Eadem in hoc Belgio est administrandæ Reip. ac Iustitiæ ratio, quæ in regno Galliæ, eadem Magistratuum nomina, eademque auctoritas Provincijs omnibus. Vnus a rege Catholico semper est generalis cum summa authoritate Præfectus, qui Burgundiæ quoq; Comitatui præest, neque enim præ multitudine regnorum ac provinciarum ipsius eam, sicut Burgundiæ Duces solent, administrare valet. Qua propter tempore Maximiliani Cæsaris ejusq; Filij Philippi, summæ rerum præfuit ad tempus Georgius Saxoniæ Dux. Caroli V Imperatoris tempore primum Margareta Austriæ, Imperatoris matertera, qua defuncta Soror dictæ Cesareæ Maiestatis Maria Vngariæ Regina ab anno CIↃ IↃ XXXI ad CIↃ IↃ LV, quo Imperatoria Majestas totum Belgium Filio Philippo renunciavit, qui successive easdem provincias demandavit suo nomine regendas Emanuëli Philiberto Sabaudię Duci Consobrino, puta ex duabus sororibus Regis Lusitaniæ utroque nato, qui a Rege Ducatui suo Sabaudiæ restitutus Præfecturæ renunciavit; itaque in ejus locum surrogata est Regis soror Margareta Parmæ ac Placentiæ Ducis uxor, cui præter alia consueta assignata fuere in singulos annos XXXVI millia Coronatorum. Hic præfectus licet summam adeoque plenissimam haberet per totum Belgium authoritatem, cuncta tamen majora munera ac officia, ut sunt, Præsidatus, Cancellariatus Statuum, ita omnes Leges, decreta & negotia sub regis nomine distribuuntur, atque emanant. Scire autem oportet, antequam de singulis consilijs seorsim quid dicamus, olim duo illa Consilia Statuum & Privatum unum tantum apud Principem fuisse, quod Privatum nuncupabatur; verum excrescentibus negotijs in duo diversa id partiri necesse fuit.

De Consilio Statuum.

Consilium Statuum, ut vocant, quod apud Gubernatorem residet, incerto constat Consiliariorum numero, pro arbitrio enim Principis negotiorum necessitate plures vel pauciores adhibentur. Constat vero ex diversis Provinciarum Belgij Præfectis, nonnullisque doctoribus, qui propter doctrinam, integritatem, ac virtutes subinde adhibentur. Huic ordini unus præest Iudex seu Præses consilij. Cum hoc consilio deliberat Belgij summus Præses super rebus Principis & publicis, puta de bello & pace, deque generali totius patriæ regimine. Eodem in deliberationem veniunt, quæ ab omni parte adferuntur. Item fœdera cum Principibus ac vicinis, an dimittendi vel retinendi sint belli Duces. Item de propugnaculis, munitionibus, provisionibus armorum, qui demandandi & recipiendi legati, cunctaq; huc referuntur ex consilijs magis ardua negotia, denique ut summatim dicamus, quicquid conservationem ac protectionem totius patriæ intus & foris concernit, in hoc consilio deliberatur. Solent & extraordinarijs & magis arduis negotijs adhiberi quoque omnes Ordinis aurei velleris, & ex alijs gubernatoribus provinciarum, officiarijsque Regijs nonnulli.

De Consilio Privato.

Consilium quod vocant Privatum seu Secretum, similiter apud Gubernatorẽ residet. Constat ordinarie X vel XII Consiliarijs, ijsque Doctoribus aut Licentiatis a Rege, vel ejus Locumtenente electis. Hoc cum divisum sit propter multitudinem negotiorum a præcedente consilio Statuum, sibi reservat quicquid ad Iustitiam, Ius, & Politiam pertinet, & inspectionem aliorum consiliorum. Hujus itaque est concedere privilegia, consensum, gratiam, veniam, remissiones. Item condere leges, ordinationes, statuta, edictaque, unde & Magistri supplicationum vocantur. Hujus item consilij est cognoscere de limitibus, ac confinibus provinciarum, deque partibus principalibus dominij, superioritatis, & authoritatis Principis, Dominorum & aliorum aulicorum immatriculatorum. Denique consilium hoc robur est ac conservator Iustitiæ, cæterarumque rerum omnium inspector; quanquam subinde magis ardua cõsilio Statuum communicet, ac vice versa illud quæ politiam ac Iustitiam aliquo modo concernunt, cum hoc conferat ac communicet. Habet & hoc Consilium suum Præsidem.

De Consilio Finantiarum.

In eadem curia residet & aliud Consilium, quod vulgo Finantiarum vocant. Huic communiter Præfecti semper

fuere tria ex prudentioribus dominis patriæ capita, unus Thesaurarius, unus Receptor generalis, & tres Commissarij docti ac prudentes, cum duobus Greffiarijs alijsq; Officiarijs. Hoc consilium curam habet bonorum patrimonialium & redituum Principis, subsidiorum ordinariorum & extraordinariorũ, Cameræ rationalis, Receptorum, aliorumque Officiariorum Regias pecunias tractantium. In eodem fiunt taxationes, rationes assignantur solvendi quicquid concernit pacem vel bellum, fortificationes, munitiones, provisiones, adeoque omnes expensas, tam ordinarias quam extraordinarias pro conservatione Status patriæ. Hoc item bona Principis elocat, facit moderationes ac restrictiones contentas ejus ordinationibus. Breviter totam agit curam Regij thesauri universi.

De Consilio Cameræ Rationalis.

Est alius Bruxellæ Magistratus Regius, qui est tanquam membrum Consilij Finantiarum, appellaturque Camera rationalis, cui præest unus Præses & septem Magistri rationum, quatuor scilicet ordinarij & tres extraordinarij, cum nonnullis alijs officiarijs. Reddunt huic rationem administrationis pecuniarum Regis omnes Thesaurarij & Receptores Brabantiæ & adhærentis ditionis. Item agri Lutzenburgici, recipiuntque omnes hic suas quitantias. Præter hanc vero Cameram sunt adhuc in Belgio tres aliæ Cameræ rationales, in Flandria scilicet, Hollandia & Geldria, quæ omnes summarie rationem reddere coguntur Finantiarum consilio tanquam omnium inspectori. Atque hæc sunt Consilia & Magistratus vel Officiarij, qui perpetuo generalem Belgij Præfectum comitantur, vel apud eum resident.

De Concilijs Provincialibus.

Est & aliud in hoc Belgio Consilium in singulis fere Provincijs, quod Parlamentum Regium vulgo nominant, quale est Mechliniæ, in Brabantia vero Cancellariã vocant. Præsunt huic communiter secundũ diversa loca vel XII vel XVI vel XVIII Consiliarij Doctores & Licentiati, unusque Præses seu Cancellarius tanquam Iudex. Adsistunt pariter Advocatus & Procurator Fisci, Greffiarij, Secretarij, alijq; Officiarij, omnes à Locum-tenente Regio electi, & a Rege stipendiati. Hic Magistratus summa pollet authoritate cunctarum civilium & criminalium causarum, & omnium in hisce provincialibus, Dominijsq; Regijs controversiarũ cognitionem habens. Habet & activam & passivam cognitionem fundamentorum, confinium ac differentiarum, quæ a prælaturis eorumque jurisdictionibus procedunt, exceptis bonis mortuis, vulgo *amortisez*; eorum enim cognitio ad Curiam Ecclesiasticam pertinet. Similiter observari facit Privilegia, exemptiones, officia, beneficia, ac provisiones a Principe concessa, salvis nihilominus semper jurisdictionibus & privilegijs locorum particularibus. Huc vocantur in jus non solum omnes regij Officiarij, & ministri provinciales, sed & Rex ipse, pro quo respondent ejus Procurator & Advocatus, minimeque summa ejus authoritas, aut dignitas cuiquam præjudicio ac damno est. Quinimo accidit jam pridem in Geldria regnante Rege Philippo, ut cum Majestas ipsius in causa quadam gravissima contra Dominum de Anholt succumberet, nullusque officiariorum, sententiam executioni mandare auderet, Rex ipse eam realiter excutus sit. Ad hoc tribunal cunctæ devolvuntur appellationes inferiorum cujusque Provinciæ judiciorum, neque hoc ullam e contra appellationem admittit, sed duntaxat Syndicatum, quem Revisionem vulgo vocant. Rarius vero fit ut non revisionẽ petens, & maximarum expensarum, eo scilicet nomine faciendarum, & ipsius causæ jacturam patiatur. Sed nec per Revisionẽ hanc sententiæ prioris executio differtur. Iudicatur in omnibus hisce summis Curijs secundum Ius commune, salvis tamen legibus municipalibus singulorum locorũ constitutionibus, quæ plurimæ quidem sunt, decretisq; Principum vulgo Mandamentis, quæ quatenus privilegia non lædant, ceteris legibus omnibus præferuntur. Veruntamen antequam hæc publicantur in deliberationem & cognitionem prædicti Consilij trahuntur, suntque eatenus in jure fundata quatenus cum legibus scriptis conveniunt.

Præter jam dicta deputat etiam Regis nomine Præses certos singulis annis Legatos per singulas fere provincias, qui revisorum funguntur officio, ut scilicet rationes proventuum seu redituum aliaque patriam concernentia revideant, animadvertantq; & specialiter in Brabantia ubi Rex singularem habet in loca sacra authoritatẽ. Qua propter mandat etiam, ut animadvertant in rationes Ecclesiarum, Monasteriorum & Xenodochiorum, & si indebite administratum quid deprehendatur, relatione facta ad Curiam, severe corrigitur, & reparatur, adeo ut licet singulæ regiones & civitates suis etiam legibus & privilegijs vivant & gaudeant, summa tamen administrationis Iustitiæ ratio a Rege dimanat, atque in eum redundat, fitque ab omnibus Officiarijs suæ Majestati fidelitatis juramentum.

Militia Belgica.

Tempore pacis Rex non nisi paucis utitur in solis confinibus Regni præsidiarijs militibus, ea autem loca sunt numero XXVI maximi quidem momenti propugnacula. Alia deinde Equestris militia ab omni antiquitate observata à Carolo V, anno CIↃ IↃ XLVII prudenter restituta & reparata est, quam ordinarias Bendas seu Legiones vulgo vocant, trium millium electorum equitum, qui distributi in XIV Bendas præcipuis Provinciarum dominis committuntur; Atque hi suos habent Locum-tenentes, aliosque officiarios. Vnus est generalis Quæstor militiæ, qui Regis nomine hisce legionibus ordinarijs solvit, Is fuit *Art Molikeman*.

Præterea nullam fere habet Rex pacis tempore classem maritimam instructam, sed quia omnes regni Portus navibus diversis abundant, necessitatis tempore omnes eas naves, vel quot & quas ex ijs libet sisti jubet; Suisq; eas sumptibus ad bellum adornat, soluto nauium domino quod æquum est. Atque in hunc finem toti rei maritimæ unum præfecit summum belli totiusque classis Ducem, quem Admiralium vulgo vocant. Is fuit Comes Hornensis: hic omnis prædæ belli tempore, omnium confiscationum, omnis denique generalis mercaturæ, quæ cum licentia Regis ex hostili solo ad nos defertur, suam habet partem. Hanc vero Regis licentiam Admiralius sua manu approbare & confirmare debet antequam indemnitatem sibi promittere Mercatores queant. Est & alius maximæ quidem dignitatis præfectus tormentorum bellicorum, & quicquid id genus armorum concernit, quæ quidem arma ordinarie Mechliniæ asservari solent; atque horum cura Domino de Glaion Aurei velleris Equiti demandata fuit.

De Dominijs seu bonis patrimonialibus Principis.

Venationes, aucupia, & piscationes per hasce terras pro distinctione Iurisdictionum sunt Principis, civitatum propriorumque dominiorum, excepta Brabantia, ubi quinque tantum sylvæ Principi ab omni venatione & aucupio liberæ sunt: per reliquam totam Provinciam unicuique cum canibus & avibus, non retibus, libera est venatio, aucupium, & piscatio. Princeps in singulis fere Provincijs suos venationi Præfectos habet, & nominatim per Brabantiam, magnæ dignitatis officium est, cui præesse solet Marchio Bergensis, eoque nomine vulgo, Magnus Brabantiæ Venator appellari solet.

Præcipuæ quæque earum regionum sylvæ ad Regis usum non modo venandi, sed & lignandi spectant, estq; non minima suorum redituum pars. Reliqui reditus in civitatibus, villis, castellis, terris, molendinis, alijsque ab omni antiquitate

tiquitate Principibus patriæ attributis consistunt, qui vulgo *Domaines*, Latine *Dominia*, vel proprius *bona Patrimonialia* vocantur; sed & vectigalia quędam mercantiarum tam mari quam terra inter eos reditus connumerantur, similiter & reditus quosdam in præcipuas civitates Rex habet, puta in Antverpiam, ubi pręter partem suam omnium confiscationum: habet & monetæ, carcerum, & piscationum locationem aliaque nonnulla quæ Regium dominium, ut vocant, mire adaugent.

Modus convocandi Status.

Princeps petiturus quid, vel novum tributum, nouasve leges impositurus, convocare solet, certo assignato die & loco, qui communiter Bruxellis esse solet, tum propter Regiam Curiam, tum quod Brabantini extra ditionem suam nihil deliberent, omnes totius Belgij Ordines, qui sic debite interpellati haud gravate comparent, vel saltem secundo, sub mulcta aliqua pecuniaria appellati legitimo numero plures vel pauciores, prout citati sunt, pro causa necessitatis conveniunt. Sunt autem qui communiter Bruxellis comparere solent hi, Brabantini, Flandri, Artesij, Hannonienses, Valentij, Ryssel, Douay & Orchies, Hollandi, Trajectenses, Zelandi, Namurcei, Tornaci, & Tournesij, & Mechlinienses. Reliquarum provinciarum Ordines, ut sunt Geldri, Frisij, Luxemburgij, quia remotiores sunt a suis Gubernatoribus (nisi gravissimæ sint deliberationes) convocantur, & cum eo transigunt. Cæterum Ordinum generalium tres sunt status, I Ecclesiasticus, II Nobilitas, III pręcipuę civitates. Horum statuum membra, Personę ac deputati ij qui ab omni antiquitate ad id electi & constituti fuerunt comparent, vel suos deputant Legatos, licet alij, nisi legitimas habeant excusationes in persona comparere teneantur. Verum non omnium regionum idem est in hac parte usus & consuetudo. Exempli gratia: Brabantini, Hannonienses, Artesij, Namurcenses, & Zelandi diversis Commissarijs rem expediunt, puta Ecclesiastici Abbatem, Nobilitas, Ducem, Marchionem, Principem, Baronem, & Nobiles; Civitates vero, Consules, vulgo Burgimagistros, & duos, vel tres Scabinos, Vnumque civitatis Pensionarium, plures vel pauciores pro facti exigentia delegant. Flandri per unum solum Legatum vel Commissarium vulgo, ratione quatuor membrorum comparent, quæ quidem IV Membra omnes tres supradictos status repræsentant. Quamquam & hi separatim suos delegare queant, qui inspectionem in factum Legati IV Membrorum habeant, ne quid præjudicij illis pariat. Verum communiter quod quatuor ea Membra statuunt, id ratum firmumque habetur. Hollandi duorum tantum Statuum nomine, Nobilitatis scilicet & Civitatum legatos deputant, ijque totam provinciam reprę sentant. Hoc modo coacto Consilio in præsentia Præfecti regij Præses, vel quis Statuum Consiliarius Principis seu Regis nomine petitionem ejusdem perpulchro huic Ordini humanissime exponit. Illi post consuetas deliberationes singuli pro se in scriptis res dependunt, quo equidem responso si Regi non sit satisfactum, multis conatur rationibus Ordines ad suam petitionem permovere; nec enim illud hic tyrannicum locum ullo modo habet. *Sic volo, sic iubeo*, quin etsi ad unum pene omnes Ordines regis voto consensissent, sola tamen Antverpia hunc consensum infringere & annullare poterit; si quidem Ordines omnes ea lege & conditione consentire semper censentur, si in eam omnes Status, atque singula eorum Membra id comprobent, & in suam portionem consentiant. Quocirca omnino necesse est, non modo omnes ordines seu status generaliter consensisse, sed & omnium Statuum singula quoque Membra consensum suum unaminiter dedisse. Vnde plerumque fit, ut non attentis quibusvis Regis demonstrationibus, justisque rationibus, nihil pene unquam Regi propter votorum diversitatem concedatur, quo quidem casu Rex pro eo tempore patienter acquiescit, & in commodius tempus differt. Attamen rarius est, ut non moderatus Princeps a subditis discretis ac placidis voti sui tandem compos fiat. Si quam pecuniam Principi promiserint, neque eam commode in parato habere queant, aliam ineunt inter se, cum consensu tamen Principis conquirendi rationem, decimam, vel vectigal quoddam rebus communibus ad tempus imponendo, vel alio quodam commodo modo pro ratione loci, temporis & occasionis, quæ juxta modum, taxam, & proportionem consuetam suo tempore dependitur. Ecclesiastici suam portionem separatim solvunt. Nobilitas & Civitates propter affinitatem commerciorum & utilitatis inter se simul solvunt, Brabantini quidem ut primi, propter antiquitatem & dignitatem Ducalem, suam dependunt partem in florenis XX stuferorum. Flandri propter opulentiam suam in Florenis XXIV stuferorum, & sic reliquæ quoque provinciæ juxta consuetas taxas, quæ non facile immutantur vel transgrediuntur.

Quod Pontificum jus in hasce ditiones attinet, non majus illud est quã in regno Franciæ, cunctæ enim nominationes & ordinationes Prælaturarum, Episcopatuum &c. ad Principem pertinet. Pontifex solam habet confirmationem & expeditionem, nec ullum cujuscumque status laicum vel secularem propter quodvis delictũ, vel causam extra patriam evocare potest. Quare si quid ejusmodi prætendat, Legatum expressum expediat, de facto vel jure cogniturum, necesse est. Nullum præterea conferre beneficium potest, nec gratiam vel bullam expedire, quæ sortiatur effectum; nisi exequendi potestas, ex Principis placito quod vulgo nuncupant, supplicanti concedatur. Quantum ad decimas, eę fere per totam ditionem solvuntur, sed diversis modis: alibi enim solis Ecclesiasticis, alibi vero partim his partim loci dominis, alij undecimam tantum partem dependunt, alij minus, secundum diversarum provinciarum & locorum consuetudines & privilegia: extatque prudens Caroli V Imperatoris decretum, ne liceret in posterum ullis Ecclesiasticis personis, vel locis sacris ullam rem immobilem absque Principis licentia coemere.

NB. Prudens Caroli V decretum

INDEX TABVLARVM

BELGII INFERIORIS.

Ad regimen Belgij hujus pertinet etiam Frisia, quæ inter Germaniæ Tabulas prima est.

BELGII INFERIORIS TABULA.

Belgij inferioris XVII sunt Provinciæ Regi Hispaniarum patrimoniales.

- Ducatus
  - Brabant.
  - Limburg, cum Comitatu Dalem & Dominijs Valckenburg ac Rode le Duc, Brabantiæ annexa sunt, et a Iustitia, et Caucellaria Brabantiæ dependent.
  - Lutzenburg.
  - Geldre.
- Comitatus
  - Vlaenderen.
  - Artois.
  - Hainault, Henegou.
  - Hollandt.
  - Zeelandt.
  - Namur, Namen.
  - Zutphen.
  - Marchionatus Imperij, qui IV principales Civitates habuit, Nivellam, Lovanium, Bruxellam & Metropolim Antverpiam, nunc Brabantiæ pars est.
- Dominia
  - Magnum Frisiæ Dominium.
  - Mechelen.
  - Vtrecht.
  - Overyssel.
  - Groeninghen, sive Frisiæ Orientalis, liberum Dominium.

Harum Provinciarum quædam, ut Zutphen, *Overyssel, Magnum Frisiæ Dominium, et Orientalis Frisia, licet in Germania sint sitæ, tamen quia Belgij inferioris Dominio subjectæ sunt, hic recensentur, primo autem loco in Germaniæ tabulis describuntur.*

Status harum ditionum Politicus, *tam generatim, quam speciatim fere triplex est:*

Primus *est Ecclesiasticus, in quo præcipui sunt Abbates.*

Secundus, *Nobilitatis, ut sunt, Duces, Comites, Marc-gravij, Principes, Barones, & magni Domini.*

Tertius *Civitatum, quem primariæ cujusque ditionis Civitates repræsentant.*

Hi Status a Principe convocantur, quoties de rebus ad Principem, aut ad Principatum, aut ad conservationem & utilitatem ditionum pertinentibus deliberandum est.

Status Ecclesiasticus.

Quatuor sunt in hoc Inferiore Belgio Episcopatus, Camerijck, Dornick, Atrecht, Arras *Gallis: hi tres subsunt Archiepiscopo Rhemensi; & Vtrecht, qui Archiepiscopo Coloniensi, subest.*

Provinciæ *Leodiensis & Morinensis, sive Taruannensis in aliquam partem hujus Belgij extenduntur.*

Academiæ *sunt duæ, Lovanium & Douay, olim institutæ, & nunc tertia addita, Lugdunum Batavorum.*

Collecta sunt hæc ex Ludovico Guicciardino, qui ample & eleganter Provincias Regias Belgij descripsit.

Medius Tabulæ Meridianus 26 o. reliqui ad hunc inclinantur, pro ratione 50. & 52. Latitudinis Parallelorum ad Circulum maximum.

BELGIVM, SIVE GERMANIA INFERIOR.

REGNVM *Galliæ*, qua potui fide hactenus perlustravi : *Germania Inferior* nunc adeunda Regio. est; quam ut patriam mihi longe charissimam, adibo perquam libens. Vt autem ab ipso nomine ordiar : Partem Europæ, quæ hoc tempore *Germania Inferior*, *Belgium* dictam Cæsari nonnulli volunt, in quo scribit se tres legiones collocasse, Hircius quatuor. Marlianus tamen & Glareanus pro urbe, non pro regione accipiunt. Vnam urbem capacem esse quatuor Legionum, fortasse vix credet Vegetius. Ipse etiam Cæsar sub Belgio plures civitates comprehendi, lib. v docet; ubi dicit Britanniæ maritimam partem ab ijs incoli, qui prædæ ac belli inferendi caussa ex Belgio transierant, qui omnes fere ijs nominibus Civitatum appellantur, quibus orti civitatibus eo pervenerunt. Non tamen sub Belgio totam Belgicam intelligit. A Belgio enim, (eodem libro) Nervios, Morinos, & Essuos, Belgicæ populos, distinguit. Partem Belgicæ itaque secundum Ortelium videtur vocare Belgium, eam fortean, quæ versus Septemtriones est, quæ Hollandiam, Zelandiam, Flandriam, Geldriam & Cliviam complectitur. Alij Belgicam quam tertiam Galliæ partem constituit Cæsar, nuncupant. Quam vocem nonnulli ab Vrbe hujus Regionis celeberrima, nonnulli a Belgio quodam Belgarum Duce, alij aliunde derivant. Hadrianus Iunius Belgarum appellationem ad nationis ferociam referendam autumat, ut sint *Belgæ* quasi *Velgæ*, hoc est atroces & violenti : nisi mavis, inquit, *Belgas* mutatione secundæ vocalis in primam, dici velut *Balgas*, a dimicandi pugnandique ardore ac studio : est enim *Balgen*, conserere manus, ac confligere. Regio tamen quæ nobis præ manibus, est tantum dimidia circiter ipsius Belgicæ pars. *Germania Inferior* nuncupatur hodie. *Germania* quidem quod lingua, moribus, legibus, & vitæ institutis parum ab Alemãnis & reliquis Germanis discrepet. *Inferior* vero, quod Mari proprior sit reliqua Germania, & Superioris Germaniæ respectu Campos Agrosque situ humiliores habeat. Vulgo *Nederlant*, Gallis *le Pais bas*. Appellatur quoque per universam fere Europam *Flandria* συνεκδοχικῶς, vel propter illius Regionis potentiam & splendorem præ reliquis partibus: vel proter prima & celeberrima illic commercia, & nundinas Brugenses vetustissimas, notissimaque Emporia, vel denique quod Galliæ, Angliæ, Hispaniæ & Italiæ finibus propior, nota magis & divulgata sit. Atque hæc de nominibus; sequitur Situs sive Quantitas. *Germaniæ Inferioris, Belgij* vel *Belgicæ* (nam voces has ἀδιαφόρως usurpabo) Termini, ab Aquilone Oceanus: a Meridie Lotaringia, Cãpania & Picardia; ab Ortu Rhenus & Mosa fluvij: ab Occasu Mare. Vicinos autem habet hos Principes, Comitem Frisiæ Orientalis, Episcopũ Monasteriensem, Ducem Cliviæ, Archiepiscopum Coloniensem & Trevirensem, Regem Galliæ. Is igitur est Situs : sequitur jam nunc Qualitas; cujus caussa plurimum Clima. Subest Germania Inferior medio Septimi, totique Octavo Climati; inter Gradus Lõgitudinis quidem XXII cum semisse, & XXX; Latitudinis autem inter XLVIII cum semisse, & LIII cum semisse. Maxima Dies Æstatis ad mediũ Climatis horarum est XVI & ad initium Noni horarum XVI cum tribus quartis. Continet vero omnes Parallelos, qui sunt inter XVI & XXI. Aer in Belgio humidior est, sed tamen qui incolarum sanitati conducat. Æstates jucundæ, peramœnæ, & temperato calore tolerabiles : non fervent æstu, non abundant Muscarum Culicumque examinibus, non tonitru quatiuntur: terræ motus vero rarissimi. Hiemes longæ, ventosæ. Spirãte Aquilone vel Euro subitum excitatur & arctum gelu; Austro vero & Zephyro tepescit aer, frigusque in pluvias convertitur. Ager multis locis sabulosus; qualis est, magna pars Flandriæ Teutonicæ, & Brabantiæ fere omnis, Frumenti tamen aliarumque frugum mediocriter fertilis, ac nonnullis locis fertilissima, ut Zelandia, Flandria Gallica, Hannonia, Artesia, Geldria. Ac Frumento, Hordeo, Siligine, Lino, Cannabi abundat. Fructus etiam omnis generis profert magna copia, Mala, Pira, Pruna, Cerasa, Mora, Mala Persica & Armeniaca, Nuces, Avellanas, Mespila, ac nonnullis locis Castaneas. Rubia item tinctorum hic abunde colligitur, & per omnes Europæ oras cum magno lucro distrahitur. Fici, Amygdala, & alij Fructus ejusmodi vix hic crescunt: quod calore destituantur: multo minus Olivæ, Mala Aurea, Hesperia, Punica, alijq; Nobiles ejus generis Fructus: sed ista ex Hispania & Portugallia huc abunde Mari transvehuntur. Varia hic Vitium genera reperiuntur tam in Vrbibus quam in Pagis, ex quibus Vinum non conficiunt, nisi forte Lovanij & in tractu Lutzenburgico: e quibus Vinum seu potius Villum premitur : Reliquis locis uvas habet Mensis secundis quam Vino aptiores. Vina tamen tam cumulate tamque liberali manu e Gallia, Germania, Hispania, Italia alijsque locis accipit, ut nusquam major sit adfluentia. Croci parum admodum Regio producit. Herbarum autem, cum Sativarum, tum Voluntariarum, quæ citra sementem erumpunt, est fertilissima. Sed Herbæ Medicinæ inservientes, earũve Radices tantas non habent & vires & virtutes, quantas Regionum magis temperatarũ. Lactucæ vero & Olera, item varij generis Radices meliores & majores habet, quam ipsa fortean Italia, ut scribit Guicciardinus. Fodinæ Metallicę magni momenti nullę. Quod ad arbores aliaq; id genus, jucundum præbent adspectum densæ, bene ordinatæ & fructibus onustæ Arbores; nec non materiam ædificijs & igni præbentes, omnis generis altissimæ & miræ crassitiei, quæ hic magno numero, reperiuntur. Lauri & Cupressi rariores. Tiliarum vero copia maxima, vulgo *Linden*, forma & folijs ulmis simillimæ sunt, sed proceriores ac citius proveniunt. Nam XVI aut XVIII annorum spatio viri medij crassitudinem adæquant. Harum quoque in ædificando mediocris est usus: fiunt præterea ex ijs carbones, pulveri nitrato saligneis aptiores. Inter corticem & lignum reperitur lanugo quædam instar Cannabis, unde funes & vincula quæ *Tiliæ* vocantur, confici solent : tenuissimæ earum philyræ coronarum Lemniscis celebres, antiquorumque honore, Plinio teste. Ejus tamen folia quamvis tenera animalia multa respuunt, ut Virgilius hoc Carmine indicat:

Nec Tiliæ leves, nec torno rasile Buxum. Et Ovid. *Nec Tiliæ molles, nec Fagus & innuba Quercus.*

Habet & magna copia Taxum, Arborem venenatam. Hæc materiem conficiendis arcubus præstantissimam suppeditat. Ex ejus succo venenum conficitur, quo se exanimasse Cattivulcum Eburonum Regem memoriæ prodit Cæsar. Est & aliud arboris genus, quod alibi fortean non reperitur, (Incolæ numero plurali *Abeelen* nuncupant) quæ species Populi Albæ videtur. Magna ejus in Brabantia copia succrescit, ejusque ad res varias usus, inprimis Bruxellę. Soli præterea bonitatem in alendis armentis extollere Belgis licet. Boves, Equi, Oves, Pecora, Armentaque nusquam terrarum felicius nascuntur, aut aluntur. Equi imprimis grandes, robusti, bello apti. Boves optimi, præsertim in Hollandia & Frisia, quibus unus bos pondere sæpissime mille ducentas libras excedit. Ludovicus Guicciardinus homo Italus, cui nostra Belgica ob accuratissimam verissimamque descriptionem plurimum debet, refert Comiti Hoochstratensi

Nomina, & unde deducta.

Situs.

Aeris temperies.

Soli fertilitas.

Animaliũ varietas.

BELGII
inferioris descriptio emendata cum circumiacentium regionu confinijs
Zeelant insularum loca aliquot numeris signata
1 Westcappelle
2 Onsf.vr. polder
3 Vere
4 Middelburg
5 Vlissingen
6 Cortkeen
7 Stuuesant
8 Valkenisse
9 Bommenee
10 Maye
11 Roxnis
12 Herkinge
13 Oude tonge
14 Oelkēs plaet
Germanicus Oceanus
Britannici maris pars
Ang liæ pars
Zeelant
Scala miliarium
Miliaria minima Artesiæ et Hannoniæ
Mediocria Artesi. et Hann.
Maiora Artesi. et Hann. et minora Flandriæ
Minora Brabant. et Holland. et mediocria Fland.
Mediocria Brab. Holl. et Lutzenburgi
Medioc. Geldr. Juliæ Cleviæ

SEPTENTRIO
MERIDIES
ORIENS
Frisiæ
pars
Drent
Zuyder see
West
falię
pars
Twe
nt
Geld
erlant
Cleue
Ma
rck
Ber
ge
aba
nt
Hoorn
Dlant
van
Limburg
Guli
ck
Stift
Coln
Luyck
Lutzenburg
Bullon
Stift
Trier
Emden
Bremen
Groeningen
Leeuwarden
Munster
Osenbrug
Coln
Coblentz
Mentz
Francfort
Worms
Trier
Metz
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio.

stratensi Mechliniæ Bovem, dono datum,cujus pondus fuerit bis mille quingentarum viginti octo librarum;quem is propterea depingendum,in Palatio suo curavit. Laxos capacesque uberum vacarum sinus,lactisque copiam quid ego commemorem? Constat namq; aliquibus Hollandiæ partibus eas æstivis diebus, quatuor & quadraginta lactis heminas in mulctralia refundere. Multa hic,ne prolixior sim,prætereo. Ad venationes exstimulant, cum alia, tum Damæ,Cervi,Capreæ, Capreoli,Apri,Meles sive Taſſi,Lepores,Cuniculi,quibus abundat. Ad Aucupia autem invitant cum aves aliæ,tum Ardeę,Accipitres,Vultures,Perdices,Phasiani,Turtures,Coturnices,Turdi,Ciconię,Anates,Anseres;quarum omnium captura nusquam gentium felicior. Quid memorem jucundissimam & Nobilitati promiscue expetitam earum Avium capturam,quas *Scolopaces* Olympius,*Rusticulas* Plinius, *Rusticas Perdices* Martialis vocat,vulgus *Sneppas*,mensarum delitijs dicatas, quas autumnalibus mensibus in quibus deciduo foliorum honore viduantur arbores, capere solent expansis inter arbores raras diffitasque,nebulis, hoc est pensilibus retibus albescente diluculo,& dubiæ lucis crepusculo, demissisque audito Avium plangore: quam capturam cum Ave eleganter a Nemesiano expressam non possum hoc loco non adscribere.

— Præda est facilis & amœna Scolopax,
Corpore non Paphijs avibus majore videbis.
Illa sub aggeribus primis, qua proluit humor,
Pascitur, exiguos sectans obsonia vermes:
At non illa oculis, quibus est obtusior, etsi
Sint nimium grandes, sed acutis naribus instat,
Impresso in terram rostri mucrone, sequaces
Vermiculos trahit, atque gulæ dat præmia vili.

Non desunt etiam Gallinæ Africanæ,& communes magna copia;Pavones,Cygni. Sed de his satis,ad alia pergamus. Quomodo Belgicæ Provinciæ conjunctæ sint,inque unum corpus coaluerint,quomodo item ad Carolũ v, & Filium ejus Philippum devolutæ sint,operæpretium est cognoscere. *Ludovicus Malanus* Comes & Dominus Flandriæ,Niverniæ,Rastellæ,Salinarum,Antverpiæ & Mechliniæ, post Matris vero obitum Comes Burgundię & Artesiæ,uxorem duxit Margaretam,Filiam Ioannis Ducis Brabantię,quo conjugio ipse Dux Brabantię,Limburgi & Lotharingiæ factus est. Ex hac unicam Filiam genuit M*argaretam*,Ditionum patriarum Hæredẽ:quæ anno cIↄ ccclxix Gandavi nupsit P*hilippo Valesio* Duci Burgundiæ,cui ob virtutem singularẽ cognomentum fuit *Audacis*. Vixit is annos lxx; Obijt Hallæ juxta Bruxellam,anno Christi cIↄ cccc *IIII*. Liberos reliquit Ioannem, Antonium, Philippũ Valesios: Catharinam,Mariam & Margaretam. Hi omnes conjugio res patrias auxerunt. Catharina Lupoldo,Duci Austriæ nupsit; Maria,Amedæo Duci Sabaudiæ: Margareta Comiti Hollandiæ & Hannoniæ. *Antonius Valesius* a patre constitutus Dux Britanniæ,Lotharingiæ & Limburgi,uxorem duxit Elizabetham Ducissam Lutzenburgi,ex qua filios suscepit Ioannem,maritum Iacobæ Comitis Hollandiæ & Philippum,ambos Britannię Duces. Antonius cum Fratre natu minimo Philippo Valesio perijt in bello Gallico ad Teroanam anno cIↄ ccccxv. Filij Antonij sine liberis postea exstincti,patruum *Ioannem Valesium* Hæredem reliquerunt. *Ioannes* igitur *Valesius* qui *Intrepidus* dictus est,quum esset e Fratribus natu maximus,anno cIↄ ccccIIII patri successit,auctusque Fratrum Nepotumque obitu multis & amplis Ditionibus,misere & præter fas trucidatus est anno cIↄ ccccxix a Carolo Duce Aurelianensi,cum quo capitales inimicitias & quidem apertas quamdiu vixit,susceperat. Liberos reliquit,Philippum,Margaretam,Isabellam,& Catharinam. P*hilippus* cognomento *Bonus* vel *Pius*,xxIII ætatis anno patri suo successit in Ducatu Burgũdiæ,Comitatu Flandriæ,Burgundię,Artesiæ,Marchionatu Imperij,Salinarum & Mechliniæ: Hic Atrebati cum Duce Aurelianensi Caroli Filio pacem contraxit,eumq; carcere in quo annos jam xxv ab Anglis detentus fuerat, liberavit, soluto insuper pretio redemtionis, & sorore Maria ipsi in uxorem data. Hic obitu Theodorici Comitis Namurcensis factus est ejus Comitatus Hæres: obitu Philippi,auctus est Ducatibus Brabãtiæ,Lotharingiæ & Limburgi;obitu Iacobæ,Comitatibus Hannnoniæ,Hollandiæ,Zelandiæ,& Frisiæ. Ducatus quoque Lutzenburgicus ei accessit ab Elizabetha,Antonij patrui sui Vidua. Ita factum est, ut unius Philippi Boni imperio subjectæ fuerint amplissimæ & opulentissimæ Provinciæ, Burgundię utriusque,Brabantiæ,Limburgi,Lutzenburgi, Flandriæ,Artesiæ, Hannoniæ,Hollandiæ,Zelandiæ,Namurci,Frisiæ,Mechliniæ,& Marchionatus Imperij. Vxorem is habuit Isabellã Portugalliæ Regis Filiam;vixit annos lxxI; obijt anno cIↄ cccc uno Filio tot Provinciarum Hærede relicto *Carolo Audace*,qui non tantum patrium Imperium servavit,verum etiã auxit,adjuncta Geldria,Sutphania & Ducatu Iuliacensi. De bello ejus adversus Helvetios & clade ad Nancejum diximus in descriptione Lotharingiæ. Atq; hic est Carolus ille *Caroli* v Abavus,nati anno cIↄ Iↄ ex Ioanna Ferdinandi Regis Aragonum Filia, Philippi Austriaci uxore: qui Philippus Filius fuit Maximiliani Austriaci,ex matre Maria Filia Caroli Audacis. Sub his Provinciæ quę antea plures Dominos habuerant,conjunctę,in unum quasi corpus coaluerunt,atque hodie communi Belgicæ vel Inferioris Germaniæ nomine censentur. Bello autem jam olim nobiles Belgæ. Cæsar I Commentar. de bello Gallico libro,omnium Gallorum eos vocat fortissimos. Sic enim scribit: *Gallorum omnium fortissimi sunt Belgæ: propterea quod a cultu atq; humanitate Provinciæ longissime absunt,minimeq; ad eos sæpe Mercatores commeant,atq; ea quæ ad effœminandos animos pertinent,important: proximiq; sunt Germanis qui trans Rhenum incolunt,quibuscũ continenter bellũ gerunt. Qua de caussa Helvetij quoq; reliquos Gallos virtute præcedunt,quod fere quotidianis prælijs cum Germanis contendunt,cum aut suis finibus eos prohibent,aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt.* Horum quantum robur, quantumque libertatis defendendæ studium fuerit,ex eo cognosci potest,quod Romanorum Imperium summa vi avertere etiam C. Cæsaris tempore adnixi sint. Itaq; contra ipsum copias distributim conscripserũt. Bellovaci lx millia armatorũ. Suessiones L. Millia; Nervij (quorum adeo fuit indomita feritas, ut nunquã in id tẽporis Mercatores passi sint ad se Vina aut res alias venales deferre) etiam L millia; Atrebates & Ambiani x millia; Morini xxv millia; Menapij Ix millia, Caleti x millia; Velocasses & Veromandui æque x millia. Advatici xvIII Millia; Condrusi,Eburones,Cęmani,qui uno nomine Germani vocantur xl Millia. Vt summa fuerit cclxxII milliũ armatorũ lectissimorũ,teste Orosio: vel ut Cæsar ipse prodidit ccclxvIII. Bello ergo jam olim nobiles,ut ex Cęsare didicimus. Idem Cęsar II Commentar. Solos esse ait qui patrum memoria omni Gallia vexata Teutones Cimbrosque intra fines suos ingredi prohibuissent: eaque re factum,uti rerum istarum memoria magnam sibi auctoritatem,magnosque spiritus in re militari sumerent. Experti id etiam nostro seculo tot peregrini exercitus,qui tanquam tirones cum veteranis congressi,in civibus, rusticis,nautis,ferociam, & vim veteranorum deprehenderunt. Vrbes habet Belgium plurimas easque munitissimas,quarum numerum,ut & Opidorũ & Pagorum apud Mercatorem habes. Inter Vrbes autem maxime excellunt, *Lovanium, Bruxella, Antverpia, Silva Ducis, Gandavum, Brugæ, Hypra, Mechlinia, Cameracum, Atrebatum, Tornacum, Mons, Valencena, Insulæ, Durdrechtum, Harlemum; Amstelodamum, Lugdunum Batavorum, Namurcum, Noviomagũ, Trajectum*; & alię. Lacuum,stagnorum & Paludum maximus in Belgio numerus,quæ præter Pisces quos magno numero suppeditant;regiones istas adversus hostiũ impetus muniunt. Flumina in hac regione perpauca oriuntur,sed alibi orta maxima non pauca scindunt eam beantque plurimum. Præcipua sunt, *Rhenus, Mosa, Scaldis, Amisia*; Minora, *Mosella, Aa, Lisa, Sambra, Dela*, & alia permulta. De

Imperium Majorum.

Eorum virtus.

Vrbium nomina.

Lacus.

Rheno

Rheno & Amisia dicemus in Germania. De Mosella diximus in Lotharingia. Reliqua hic describamus. *Mosa*, Ptol. Plinio, Tacito & Cæsari Galliæ Belgicæ Fluvius celebris. *Batavus* nominatur in Tabula Peutingeriana; *Maese* Germanis, *Meuse* Gallis dicitur. Profluit ex monte Vogeso, qui est in finibus Lingonum, haud longe ab Araris Matroneque fontibus: & in Septemtrionem procurrens *S. Theobaldi Fanum (S. Tibault)* radit, ubi navigabilis esse incipit: inde Virdunum perlabitur: ab eo in Cœciam vergens, Mosonem & Maseriacum pergit. Inde ad Septemtrionē se convertens, Carolomontium, Boviniacum, Dinantum, & Namurcum lustrat: ibique *Sabi* auctus & tumidus ad ventum Græcum se flectit, atq; Hoyum contemplatus, & Leodium, Trajectum perlapsus, ac Stochemum, Ruremūdam & Venloium præterlegit: ubi ad Occid. conversus Cuickam, Graviam, Ravesteinum & Megenam adluēs; post apud Herwerdum pagum recepta Rheni, traditaq; vicissim sui parte, cum Vahali commiscetur: & continuo servatis nominibus suis iterum disjunguntur, & separatim Lovesteinum labuntur: ubi insulam Bomelianam includunt, ac rursus confluentes junguntur, & pristino amisso Merouæ nomen accipiunt: atque ita Worcomium & Gorcomium præterlapsi, maximo sinu Durdrechtum perveniunt, ibique facta insula Iselmonda, Mosa proprium nomen recipit, idemque retinens Roterodamum & Vlaerdingam preterlapsus nobili ostio circa Brielam Oceanum tam violenter ingreditur, ut longo spacio cursum retinens, aquam suam dulcem conservet, idque maximo cum fructu. Preter alios enim pisces viam aperit Acipenseribus, qui in mari dulcem hanc aquam, quam maxime expetunt, invenientes, ejusque ductum donec in ipsum flumen perveniant sequentes, facillime capiuntur. Quod alijs fluvijs innumeris non contingit, quod placide mare ingredientes & cursum suum non servantes, aquam suam salsam efficiant: quales sunt Sequana, Iberus, Tamesis, alijque permulti quamvis maximi. Contra Eridanus, Tibris, Rhodanus, Garumna, alijq; fluvij rapacius longiusque mare ingredientes, idem efficiunt quod Mosa, alliciunt nempe & adducunt Acipenseres, sed non tanta copia. Preterea Mosæ, aut ut alij viri docti malunt, propter utriusque fluvij adfinitatem, Rheni Acipēseres, meliores, gustui ac palato gratiores & majores videntur, quā maris Mediterranei. Colore sunt argenteo, & lucidiore, & mira magnitudine. Inveniuntur enim qui cccc librarum pondus excedant. Memoriæ prodit Guicciar. se vidisse Acipenserem in foro Antverpiensi cccc xx librarum, eundemque longitudine xii pedes Antverpienses excessisse: & alio die mane ibidem lxx simul vidisse, quorum minimus v pedum longitudinem superabat. Piscis hic in Hollandia, Zelandia & Frisia mense Aprili primum conspicitur, & tres menses continuos, vel diutius quoque invenitur: quo tempore magnus ejus capitur numerus. Atque inde in regiones alias, imprimis in Angliam mitti solet: sale etiam conditur, idque magna copia, quo pacto facile a putredine conservatur: & præter id quoque tempus, toto fere anno, minores quidem, sed delicatissimi capiuntur. Ex hoc mari Mosæ ostium quoque subeunt, dulcis aquæ illecebra, qua mire pinguescunt, Salmones, Trutæ, & toto hic fere reperiuntur anno: item Lampetræ, Alosæ, Mugiles, Congri, & alij optimi quique pisces, quos hic brevitatis gratia omittimus. Id autem non caret admiratione, quod viles fere sint isti pisces, si in mari capiantur: optimi vero & pingues ubi dulces ingressi sunt aquas. Fluvius hic preterea, sponte & natura sua producit præter alios pisces, Trutas genuinas, & Lampetras alias majores quidem excellentes, alias vero minores & delicatas. *Scaldis* Ptol. Ταβόδα, Belgis *Schelt*, Gallis *Escault*, oritur in Veromanduis, prope Abbatiam, ut vocant *D. Martini*, quo inter *Castelletum (Castellet)* & *Bellivorum (Beau-revoir)* duo Gallorum propugnacula, placidus incedens, Cameracum urbem Imperialem adit, eamque perlabitur: hinc Hannoniam regionē petens Bochanio opidulo salutato, aliquot torrentibus auctus, Valencenam urbem nobilem suis aquis ditat: hinc navigijs vehendis se commodum præbens, ac Hania recepto, Condatum præterfluit: ac deinde flumine Scarpa auctus *S.* Amandum lustrat: ab eo in Septemtrionem vergens Tornacum urbem vetustate illustrem, in duas partes secans, Flandros visitat. Hinc Aldenardam in duo opida dividit, amplissimāque & maximi loci atque nominis urbem, Gandavum perlabitur, ubi flumina duo Lisam & Liviam, aliasque aquas recipit. Sinuosis inde flexibus multisque Mæandris Teneramundam pergit, ibique Tenera (a quo hoc opidum, in ejus ostio quo Scaldim influit, situm, nomen obtinet) amne recepto, ad dextram fluens, Rupelmondam petit: ibique Rupelam ac paullo post Delam suscipit: unde auctus & tumidus, mox Antverpiæ mœnia adluit: Emporioque huic portum insignem, & tutam navium stationem efficit: deinde paullo longius progressus, bipartito cursu Brabantiam ac Flandriam a Zelandia discriminat: siquidem sinistra in Austrum contortus ac deflexus, Flandriæ oras ac littora persequitur, alioque nomine insignitus, *De Hont* á latratu ac fremitu vocatur, quo per Zuyt-bevelandiam ac VValachriam in Oceanum occidentalem patet aditus, ac rursus in has oras accessus: dextra vero relictis Brabantiæ finibus continuato cursu, servatoque veteri alveo per Scaldiæ insulæ littora violento vastoque gurgite in Oceanum devolvitur. Cæterum flumen hoc æstum Oceani reciprocantis sentit Gandavum usque, ab ostio milliaribus (hisce tamen adnumeratis ejus amfractibus) plus quam 30. Subeuntque flumen hoc Acipenseres, Salmones, Trutæ, Lampetræ ingentes, Rhombi, Congri, Alosæ, Cuculi, Mugiles, Cammari, Soleæ, Locustæ admirabiles, Sardæ alijque permulti pisces delicatissimi qui ex mari adverso amne in Scaldim penetrant, ibique pascuntur & ova pariunt, quod ejus ipsis ad id aqua aptissima sit. Atque hinc duobus aut tribus mensibus, inter ver & æstatem præter majores pisces, tantus numerus pisciculorum minutorum capitur, ut incredibilis inde hominum multitudo victitet. Flumen hoc quoque plurimi Canes marini & Tursiones ingrediuntur: quæ duo genera piscium ex eorum numero sunt, quæ non ova, sed membris proprijs fœtus jam formatos & perfectos pariunt. Canes marini suos terra gignunt, & suis uberibus dum ad mediocrē magnitudinem pervenerint, lactant. Præterea, fluvius hic ex se, varia toto anno piscium producit genera, ut sunt Lucij Barbi, Tincæ, Cyprini nobilissimi & commune pōdus excedentes, ut xx sæpe librarum reperiantur, Gobiones, & alij pisces permulti majores & minores. Anguillæ variæ, varia Cammarorum genera, & in fluminis ostio Ostrea nonnulla, quæ tamen eo ex mari subeunt. Itaque fluvius hic subsidio maris, piscium multitudine & varietate nulli, non modo Galliæ, sed nec totius Europæ flumini cedit. Hunc etiam meliore ratione rerum in toto orbe nascentium mercatorem placidissimum, quam Tiberim suum Plin. vocaverimus. Meminit Scaldis fluminis etiam Panegyricus Maximiano Imp. dictus, hac verborum formula: *Quanquam illa regio divinis expeditionibus Cæsar vindicata atque purgata, quam obliquis meatibus Scaldis interfluit* &c. *Aa* prope Teroanam oritur, & in Cæsiam vergens, Fanum S. Audomari perlabitur, ac Grevelingam delatus, prope quam an. 1558 inter Burgundos & Gallos celebris illa pugna commissa est, in Britannicum Mare se exonerat. *Lisa* fl. *Legia* in vita S. Berth. *Leye* vulgo, *Lis* Gallis vocatur. In Artesia oritur, in pago *Lisbourg*, qui hinc nomen obtinet, prope Teroanam: & Ariam, Armenteriam, Wervicum & Meminas contemplatus, inde Cortracum secans, Gandavi cum aquis Scaldis commiscetur: Piscibus plurimis abundat. *Sambra* vulgo *Sambre*, *Sabis* Cæsari, in Hannonia prope pagum Novionem nascitur, & in ventum Hellespontium conversus, lustratis opidis *Landrecy*, *Saſſene*, *Barlaymont*, *Mabeuge*, *Merue* & *Chaſſele*, tandem Namurcum perlapsus in Mosam se exonerat, pisces delicatos subministrans. *De la* in Brabantia, prope pagum

Tilam oritur, & versus Septemtrionē tendens Waverā petit: deinde Lovaniū permeat tribus inde milliaribus dissitum: & cursum istum tria circiter milliaria servans, postea in Occidentem flexus multis brachijs Mechliniam perlabitur, ac tandem quatuor milliaribus a Rupelmunda admodum auctus, in Scaldim desinit. *Sena (la Seine)* nomen, ut videtur, obtinuit a Senonibus Britanniæ populis, cum in hasce regiones ad vexandam Galliam venissent. Nascitur prope opidum *Soigni* in Hannonia; & ad ventum Hellespontium vergens, Hallam petit; & Bruxellam perlapsus, Vilvordam permeat: inde ad Cæciam flexus, dextra Mechliniam relinquit, ac paullo ulterius progressus in Delam se effundit. *Diza* apud Leodienses oritur; & in Septemtrionem conversus Eindovam interluit; inde pristinum cursum servans Silvam Ducis petit, infra quam in Mosam evolvitur. *Demera* prope Tungros in Leodiensi quoque Diœcesi scaturit, & in Occid. versus Bilsenum, inde Hassiletum (*Hasselt*) & Diestam interluit, unde Sichenum & Arschotum perlapsus, in Delam effunditur. *Netha* prope pagum *Rheti* originem habet, & ad ventum Africū conversus urbem *Herentals* perfluit, unde cursu suo servato, ad Dominium Grobendonkianum defertur, receptoque fluviolo *Aade* Liram transit, Dufflenum & VValemum adluit, & paullo post Delæ miscetur. *Rueur*, vel *Rhoer*, forte *Adrana* Tac. ut scribit Ritheim. prope pagum, *Bulinge*, in agro Iuliacensi oritur, & Cæciā sequens Duram & Iuliacum perlabitur, & tandem Ruremundæ, cui nomen indit, in Mosam delabitur. Sunt & alia minorum gentium flumina, quibus delineandis brevitati studens, supersedeo. Quæ cum torrentibus & rivis, quos etiam, ne Lectori tædium pariam, prætereo: prȩterquam quod incredibilem piscium copiam subministrant, regionesque ipsas ornant & muniunt, magni quoque momenti sunt in commeatu & mercibus transportandis. Rustici præterea horum flu. adminiculo multas aquas inter se connectentes, magna industria fossas aliquot milliarium, easque navigiorum patientes ducunt: ita ut vix ulla civitas aut locus inveniatur, qui navigia & quidem magna, non admittat. Vivis tamen aquæ fontibus, ut plurimum regio hæc caret, exceptis locis montosis. Monstratis autem, quæ per Inferiorem

Mare.

Germaniā sunt, fluminibus: sequitur ut aliquid etiā de Oceano dicamus: cum & propter adfinitatem aliasque causas non tantum membrum, sed & provinciæ ipsius caput sit. Magnam igitur imo vastam & superbam Oceani dico esse faciem: et si intumescat & commoveatur, formidabilem. Nam tanta sæpe vi, tantoque furore commovetur ac tempestatibus horrescit agitaturque, ut spaciosos campos & totas aliquando regiones abluat ac mergat: imprimis autem circa Zelandiæ oras, magnas sæpe irruptiones fecit. Incolarum autem industria, illi aggeres & chelas opponentium, tandem periculum fere omne est amotum: nisi forte Cauri cum summo maris æstu & aquis vivis collisio fiat. Venti qui mare præ cæteris turbant, ideoque regioni maxime noxij, sunt Caurus, Zephyrus, & Libs. Novilunio quoque & plenilunio præter duo Æquinoctia quibus maxime (Corn. Tacito teste) tumescit Oceanus, acerrime vexatur. Quoties enim cum sole congreditur Luna, atque innovari incipit, aut in orbem circumducta plene conspicitur, maximos excitari æstus, fluctusque attolli in immensum, ac maximas cieri tempestates cernimus. Effectus Æstus alios novimus & experimur commodos, alios incommodos. Illos quidem quod aquas purget, ne stantes & quietæ (docet hoc experientia) situ & putrefactione corrumpantur: quod item promoveat navigantes: Nam ut inquit Veget. lib. 4. de re mil. cap. 42, *hæc reciprocantis meatus ambiguitas cursum navium secunda adjuvat, retardat adversa*. Hos autem, inundationum & perruptionum violentia. Nam tanta sæpe vi terris immittitur Oceanus, ut etiam vasta flumina retroagat, inundans abluensque spaciosos campos, ut supra quoque attigimus. Scribit hoc Pomp. Mela: clamantque tot multorum seculorum calamitates. Sed hæc hactenus: cum autem indicaverimus, quantum nonnullis hujus provinciæ regionibus detrimentum adferat Oceanus, ubi commoveri cœpit, etiam aliquid dicendum est de commodis, quibus dum tranquillus pacatusque manet, universam provinciam adficit, qui-

Commoditates Maris.

bus si carendum ipsi esset (tot & tanta sunt) vix dimidiam incolarum partem alere posset. Quamvis enim regio per se satis sit fertilis (ut supra diximus) tamen nec ipsa victum, nec hominum industria res alias incolis necessarias, sufficere posset. Mari eo quotidie, quæ ad victum cultumque pertinent, tanta copia importari solent, ut inde etiam in alias Europæ regiones multa transportentur. Atque hinc fit ut provincia hæc totius fere Europæ sit quasi portus & forum, ita ut ibi infinita mercatorum & negotiatorum sit multitudo, & veluti chaos quoddam tam incolarum quam extraneorum. Emolumentum præter hæc, Oceanus, dignum certe sua magnitudine regioni adfert, quod, ut quivis per se videt, in copiosa Alecum pisciumque omnis generis captura, fidem omnem superante consistit, qui non tantum potentiorum voluptatibus, sed etiam tenuiorum hominum sustentationi inserviunt: nec solummodo victum, sed & opes incolæ inde sibi parant. Quod enim ipsis superest, magnæ parti Galliæ, Hispaniæ, Germaniæ, Angliæ alijsque regionibus sufficit: imo in ipsam usque Italiam plurimi ab ipsis pisces muria conditi mittuntur, imprimis Salmones & Aleces. Cum autem hæc negotiatio piscium muria conditorum maximi momenti sit, tres eorū species præcipuas recensebo, nempe Alecem, Asellum majorem & Salmonem. Primum de Alecibus quarum proventus præcipuus, agemus. *Alecum* voce *Arengos* nobis dictos pisces intelligo, argenteo quodam squamarum fulgore, noctu prȩsertim lucentes, dodrante vix majores, quos e *Thrissarum* genere statuit Rondiletius gravissimus piscariȩ rei judex, *Leucomænidas* Franc. Messarius vocat, & cum *Gerribus* Plin. confundit. Nos cum eruditissimo Iunio Cæsaris judicio, & cum multis loquendum censentes, *Aleces* nominamus, quod Prisciano & Sosipatro nobilissimis Grammaticis ita placere approbarique videmus, qui *Alecem* pro pisce muria condiri solito accipiunt. Sunt autem ex ijs quos ἀγελαίους Aristoteles, *Gregales* nostri nominant, quod agminatim per Oceanum ferantur palabundi, tanta interdum multitudine, ut oppositis retibus sisti nequeat impetus, quin illa rapiantur, ac liquidi æquoris faciem offuscent: quæ causa est cur tam copiosa sit illorum in retia infusorum captura. In nullo reperiuntur fluvio vel mari Mediterraneo, Hispanico, aut alio (nisi fallor) sed in hoc solum Oceano Septemtrionali; earum magnitudo, forma, & bonitas neminem latet. Hi postquam ex Arctoi maris latebris discedentes, id quod præcipitante jam vere solet fieri, velut commutatis natalibus in æstiva contendunt; tum vero classes variæ, inter quas Hollandica, Zelandica, Frisica, Flandrica, Gallica, Britannica & Scotica, quasi ex condicto ad evitandas simultates & cōtentiones partitæ inter se certas ac definitas stationes sub Britannia, Scotiæ ora & Orcadibus, singulæ pro viribus isti piscium generi insidiantur navigijs rotundis, alvo panda, obtusa prora, quas *Busas* nuncupant. Hi pisces vivi, quo ad ejus fieri potest (nam simul cum deserto salo vitam quoque protinus expirant) per jugulatorem eundem & evisceratorem, cui præ cæteris omnibus liberalissima merces datur, aperto prius jugulo exenterantur, dein per salitorem condiuntur, festinatis operis, inde conduntur salsamentarijs cadis (*orcas* latini dicunt) postea venditi, per alecarios cupariosque de integro stipantur, inani turba quæ lactibus aut ovis caret, numero submota, nova muria obruuntur, postremo per delectos juratosque arbitros bonitatis fides exploratur, sigilloque addito obstringitur, non absimili religione a vetere, qua DIANÆ Sacerdos *Lemniam Rubricam* probatæ notæ sigillo impresso insigniebat, uti GALENI testimonio constat. Atque istud quidem primum genus Alecum est, conditaneum seu muriaticum nominandum

cum

cum Plauto: alterum est quod leviter salitum in fumario fumo duratur, ubi auri vel æris potius calorem ducit, unde *Soretum* voce Gothica Galli id genus nuncupant, quod subruffus ad atrum accedens color ea lingua *Sorus* vocitetur. Ista Alecum piscatio quantum operæpretium, quantam reip. imprimis Hollandicæ & Zelandicæ utilitatem præstet, quo ore efferam ignoro, quando non unius, sed plurium civitatum salus & fortunæ inde pendere propemodum videantur; inde plebs urbana pariter & rustica victum quærunt, æs alienum dissolvunt, familias sustentant, opes qualescũque conquirunt, aut partas tuentur. Alterum præcipui piscis genus, quod condiri solet, Latinis vocatur *Asellus major*, ad differentiam minoris, vulgo *Cabeliau*, Gallis *Merlu*. Hic piscis inter minimos habendus non est: & reperitur aliquando lx librarum; atque optimus est, sive recens, sive sale conditus sit. Multis anni temporibus, sed potissimum tempore quadragesimæ, locis huic mari proximis, inprimis in mari Frisio capitur, magnaque ejus copia sale condiri solet, magnum emolumentum regioni quotannis adferens. Tertium genus piscium præcipuum, quos sale conspergi dixeram, Latinis vocatur *Salmo*, vulgo *Salm*, Gallis *Saulmon*. Grandis piscis est, & recens carnem habet rubescentem, velut roseo colore. Ideo Ausonius venustissime dixit in Mosella:

Nec te puniceo rutilantem viscere Salmo,
Transierim, latæ cujus vaga verbera caudæ,
Gurgite de medio summas referuntur in undas,
Occultus placido cum proditur æquore pulsus.

Optimus hic quoque tam recens quam conditaneus. Piscem hunc Hollandia & Zelandia proferunt, omnibus fere mensibus, sed maxime Aprili, Maio & Iunio; cujus tanta sale conditur copia, ut collectum in caput fœnus annuũ 200000 coronat. excedere credatur. Sed de his satis, ad reliqua pergo. Planum & æquũ est Belgij solum; pauci in eo reperiuntur colles, montes pauciores, prȩterquam in Lutzenburgo, Namurco, & nonnullis Hannoniȩ locis, ubi densiores sunt, & apud Leodienses sunt quoq; plurimi. Nemoribus silvisque, quantum voluptati aut venationi satis est, aut regionis decor exigit, sparsim ornatur. *Arduenna Silva* tẽpore Iulij Cȩsaris (ut ipse scripto mandavit) totius Galliȩ maxima erat, ingentique magnitudine per medios fines Trevirorum a fl. Rheno ad Nervios (nunc *Tornacenses*) & Rhemorum pertinens, mill. passuum amplius quingentis in longitudinem patebat. Et hoc quoque tempore nulla totius Galliæ silva cum ea adæquari potest; sed cum hodie sit bene culta regio, multum ipsam de pristina magnitudine amisisse videmus; ita ut pars quoque superstes sȩpius interrumpatur, & mutato nomine ab agricolis colatur. Pars autem ejus maxima & minus interrupta est a Thionis-villa prope Leodium usque, quod spatium ad xxx mil. se in longitudinem extendit. In medio sita est urbs *S. Huberti*, quæ Gemma Frisio teste, longitudinis continet grad. 26 & min. xl. Latitud. vero grad. I & min. 4. Arbores habet hæc Silva omnis generis amœnas, altitudinis ingentis & latitudinis, quæ eam non minus fructuosam quam jucundam efficiunt. Αρδύεννα Strab. Adcolis *Ardenne*, Rhen. *Luitticherwaldt* (quod sonat *Leodiensium nemus*) dicitur. *Mormavia (Mormau)* Hannoniæ silva amplissima initium sumit prope Quercetum (*Quesnoy*) & ad meridiem se longius in Veromanduos extendit; ac multa in se continet Opida, Pagos & alia loca fontibus & aquis perennibus amœnissima. Carbonum hic magna conficitur copia; unde eam nonnulli partem Silvæ Carbonariæ esse arbitrati sunt; alij tamen Silvam Carbonariam magis in Orientem Solem spectasse asserunt, inter Mosam & Sabim, & amœnam Archiæ silvam ex ejus esse reliquijs, in qua pagus cognominis egregia arce munitus continetur, ibique domicilium Dominorum Berlaymontiorum esse solet. Amœnissima *S. Amandi Silva* in Hannonia quoque sita est: dicitur etiam *Silva Raymensis* ob earum affinitatem. Initium capit in finibus Flandriæ Gallicæ prope pagum *S. Amandi*, unde nomen habet, & ad Orientem Valencenas usque excurrit magna latit. & spissitudine. *Silva Raymensis* est Domini *d'Emery*, qui propterea magnus Hannoniæ venator; hæc enim dignitas hujus silvæ propria est. *Silva Faignensis* (*Le bois de Faigne*) in Hannonia quoq; sita, prope Avennas initiũ habet Magetobriam (*Masieres*) usque fere pertingens, spatio 16 mil. & antiquitus major erat. Videtur adhuc retinere nomen, quamvis corruptum a Faunis & Satyris; qui forte hinc a Poetis, cornua & pedes caprinos habere fingebantur, quod hujus Silvæ primi incolæ tam essent feri & immanes, ut non multum a brutis differrent. *Soniensis Silva* duobus aut tribus teli ictibus Bruxella distat, & in Merid. Brennam usque Allcudam & Brennæ castellum excurrit, spatio 3 mil. Magna est certe & non contemnenda silva, ita ut in circuitu amplius 7 pass. mil. pateat: & tot in ea sunt urbes, pagi, Abbatiæ & monasteria, ut miraculum videatutr ideoque non pauci æstate nobiles & cives honestiores cum tota familia se eo recreationis gratia conferunt, ibique septimanas 3 aut 4 remanent. *Saventerloo*, Lovanio, Bruxella & Vilvordia includitur. Silva amœnissima est, nomenque accepit a Saventria pago illi adjacente. *Grootenhout* itidem Brabantiæ silva est, non multum supra Turnholtum sita, in qua nascitur fluvius Ada, qui postea in flumen Netham se exonerat. Silva est magna, in qua Regina Maria, ad quam Turnholtum pertinebat multum venari solebat. *Marlaigne* Namurci silva, prope Namurcum urbem initium sumens; & ingenti latitudine ad ventum Africum porrecta, Philippopolin versus; prope Mosam usque se extendit. *Niepa* Flandriæ silva primaria, non procul ab Artesiæ finibus, duobus a flu. Lisa, castello Morinorum & Baliolo distat milliaribus; quamvis diversis sui partibus; amœna est, ampla, & antiquissima silva, arcem & opere & natura continens munitissimam. *Nonnen* itidem in Flandria sita est, ac prope Hypram, maxima in Septemtrionem latitudine se extendens multos pagos & Abbatias complectitur. *Poodsbergia* silva inter Flandriam & Hannoniã nõ procul a Gerardimontio & Lessina, & magna est, & ob rotunditatem jucunda. *Gulielmi Silva* in Artesia posita est, prope Rentiacum, ubi pugnam Imperator cum Galliæ Rege commisit, anno CIↃ IↃLIIII. *Echterwallia*, Geldriæ prope Arnhemum Silva amœna, in ventum Hellespontium vergit. *Septem-Silvæ* sunt VII ingentes & Transisalanis finitimæ Silvæ, quæ uni ex quatuor Frisiæ partibus nomen dederunt, quæ hodie dicitur *Seven-wolden*, quasi dicas *Septem-Silvæ*: quarum singulæ multum spacij continent, & pagos plurimos adspectui jucundissimos. Sed hactenns de Silvis, ad opera publica venio. Innumera in hisce regionibus magnifica Templa, plurimæ Abbatiæ, innumera Cœnobia & Monasteria, plurima Xenodochia, Nosocomia, Ptochodochia & Orphanotrophia. Certe in una urbe Antverpia duo & quadraginta ejusmodi loca numerantur, inter ea magnum capacissimumque Templum Cathedrale D. V. Sacrum, cum turri excelsa cccc xx pedum, ex candido marmoer, ex qua prospectus in urbem opulentissimam, in fluvium navibus tectum, in vicinam regionem pagis urbibusque abundantem, amœnissimus patet. Quid reliqua templa & ejusmodi loca describam, quæ hic & in alijs urbibus & pagis magno numero conspiciuntur? ea si commemorare pergam, tempus me citius & locus quam materia deficiat, quare de his silere melius, quam parum dicere. Ad Academias pergo, quas hic quatuor *Lovaniensem, & Duacensem, Lugdunensem & Franekeranam* numero. *Lovaniensis* frequentia collegiorum, Studiosorum, Doctorum celeberrima. Collegia potissima sunt *Lilium, Castrense, Porci & Falconis*, quibus

Montes.

Silvæ & Nemora.

Opera publica.

Scholæ.

Philosophia

Philosophia traditur. Est & trilingue *Buslidianum* in quo Græca, Latina, Hebraica docentur. Vniversitas ista flagitatione nobilium Brabantinorum primum constituta est, ornataque privilegijs a Iohanne IV Brabantiæ Duce, An. 1426, Pontifice Martino V. Reliquæ nostra memoria erectæ sunt. Ex his tanquam ex Equis Trojanis innumeri viri docti prodierunt, & quotidie prodeunt. Viros enim doctos, & omnium facultatum & scientiarum peritissimos Belgium habet: & ut olim, sic & hodie celeberrimos producit: Quos omnes uno ductu enumerare, nimis longum foret. Bibliothecæ hic, varijs locis variæ, optimis rarissimisque refertæ libris. Inter quas Lugdunensis non postremi loci. Incolæ sunt formosi, quieti, parum cholerici, parum ambitiosi, parum superbi: non admodum veneri dediti, civiles, aperti, comes, blandi, ad omnia prompti, salsi & interdum dicaces: laboriosi, industrij, fideles, grati in bene meritos, artium omnium scientiarumque capaces, libertatis & privilegiorum avitorum præfracte etiam ad mortem usque studiosi. Id etiam in genere dici potest vere & cum laude, Belgas esse frugi, & attentos æconomos, patresque familias: qui formicæ exemplum secuti condunt sub hyemem, quæ illa anni partis injuria negatura videtur, coemptis piscibus carnibusque, quæ vel muria domant, vel fumo durant. Vix etenim est honestior ulla domus, quæ pro ratione capitum familiæ (ut quæque est vel numerosa vel exigua) non mactet in Autumno Bovem integrum, aut dimidiatum saltem, præter Porcum, quorum carnes bonam anni partem esui futuras, dum ver sinum plenum effundat, ita ut dixi, condiunt. Complures tamen plus æquo avari, Aurique avidi sunt. Mulieres formosæ, gestu decenti, & comes. Solent enim more regionis a prima ætate familiariter cum quovis conversari: ideoque & in agendo & loquendo aut alia re promptissimæ: nec vero libertas hæc seu licentia honestatem ipsarum minuit. Nec tantummodo peragrant solæ civitatem, sed etiam exiguo comitatu in vicina opida commeant, sine ulla vel levissima criminis suspicione. Sunt admodum continentes, & ad quidvis agendum adpositæ. Nec solum rei familiaris studiosissimæ sunt (de qua viri parum soliciti sunt) sed etiam mercaturam exercent: imo & negotijs reliquis ad viros spectantibus os & manus adhibere solent: idque tanta dexteritate & diligentia, ut multis ejus provinciæ locis, velut in Hollandia & Zelandia, viri rem omnem eis committant. Atque hac vivendi ratione mulierum dominandi aviditati adjuncta, ipsæ plerumque nimis imperiosæ, imo molestæ & superbæ redduntur. Moris est tam apud Principes, quam inferioris sortis homines, ut etiam apud nationes reliquas Cisalpinas primogenitis parentum, licet adhuc viventium, & ætate vigentium indere nomina. Et nobiles, cujuscumque sint qualitatis aut sortis, Dynastarum more, plus semper filiæ natu maximæ tribuent, quam reliquis minoribus, licet parem omnes dotem habeant: ita ut reliquas alicui sæpe despondeant, cui illam denegarent, ipsam meliori conditioni aut marito reservantes. Atque hoc nomine laudandi, quod facile (ut & eos tempore Iulij Cæsaris, & ante, fecisse comperio) cum exteris matrimonia contrahant, si id occasio postulet: nec patriæ soli adstringuntur. Quæ sane res utilissima & commodissima est; hæ enim adfinitates & ipsis & Reip. non parum conducunt. Indecens autem est, imo absurdum videtur, adolescentes vetulas, senes contra puellas ducere; item ignobilem nobili, herum ancillæ, dominam famulo matrimonio jungi. Imprimis vero Belgæ dediti sunt artibus mechanicis, non sordidis quidem & servilibus, sed nobilioribus; panni contexendi, lanificia & telas tractandi, aulea tapetiaque conficiendi; quæ non tantum proprijs regionis usibus inserviant, sed etiam ulterius in Galliam, Hispaniam, Germaniam, reliquamque Europam, atque adeo in Africam, & Asiam deportentur. In picturis nulla æque natio excellit; nulla in musicis; nulla in variarum linguarum cognitione acquirenda. Oleo colores miscere primus docuit *Ioannes Eickius* Belga. Vix est quisquam in Flandria, Brabantia, Zelandia, qui non & vernacula, hoc est Germaniæ inferioris lingua loqui possit, & Gallica; Nautæ, Mercatores & viri literari, etiam Italicam, Hispanicam, Latinam, Græcam plerique norunt, sunt etiam qui Hebræam, Chaldaicam, Arabicam. Rei etiam navalis Belgæ peritissimi sunt. Ad victum venio; Vsus est apud Belgas Tritici, Secalis, Avenæ, Farris & Hordei. Legumina, præter Fabas & Pisa non sunt magni momenti: Viciæ quoque parum habent, Panici & Milij nihil. Venti enim vehementiores ea sternunt & deturbant. Sobrie ac frugaliter vulgus familiam educare solet. Potus fere est Cervisia quam a Cerere, hoc est, fruge dictam Plin. testimonio constat, eandem & Celiam Hispanis dictam, quam apposite describit Isidor. Hispalensis his verbis; *Celia (inquit) a calefaciendo appellata, potio est e succo tritici per artem confecta, suscitatur enim igne vis illa germinis madefactæ frugis, ac deinde siccatur, post in farinam redacta molli succo admiscetur, quo fermentato sapor austeritatis & calor ebrietatis adjicitur, quæ fit in his partibus Hispaniæ, cuius ferax vini locus non est.* Hæc ille de *Celia* cervisiæ specie, quæ cum *Zytho* fere eadem est, Ægyptiorum invento, unde & *Pelusiacum* Columella vocat illo versu, *Et Pelusiaci proriret pocula Zythi.* Nostra cervisia conficitur decoquiturque ex ea quam *Maltam* vocamus; inde adjicitur postea triticeum far mola fractum, cum lupo salictario. Atque hic potus bonus & sanus ijs est, qui se ei adsuefacere possunt. Multum quoque bibunt lactis. Opulentiores vino utuntur. Pane vulgo vescuntur secalitio. Solent etiam veluti festis præcipuis, inprimis nomine ipsorum indigetatis, item Bacchanalibus, convivia instruere, Parentes, consanguineos, & amicos invitare, & cum eis pollucibiliter commessari: natura enim amant oblectationes, epulas & convivia; Potentiores vero splendide & magnifice epulantur, seque vere magnanimos ostendunt. Nitidas & abstersas conservant domos, ab omni supellectile, & quidem commodissima, instructas, ita ut merito in ijs nihil desiderari possit. Et certe pulchrum & gratum habet adspectum ista bene ordinata, munda & copiosa supellex; qua in re fortassis omnes totius mundi nationes (imo sine dubio) facile superant. Hoc autem habent Belgæ vitij, ut potu se nimio ingurgitent, quo maxime delectantur; ita ut sæpe nec interdiu nec noctu bibendi finem facientes, præter incommoda reliqua, maximo corpus & ingenium adficiant incommodo: idque sine dubio illis immaturæ sæpe mortis adfert causam, juxta illud Propertij;

Vino forma perit, vino corrumpitur ætas.

Et ipsi quoque norunt, fatentur, & seipsos reprehendunt: sed quid agas? vincit mala consuetudo. Quamvis aliquo modo possint excusari. Cum enim humidus & melancholicus fere semper sit aer: nulla forte re alia melancholiæ isti odiosæ, & sanitati infestissimæ mederi possent: quod Horatius indicasse videtur, inquiens: *Vino pellite curas.* Istud tamen Terentij nobile quoque dictum servarent; *Ne quid nimis.* Quod quidem ab omnibus, honestioris existimationis & conditionis viris fieri jam cœpit. Incolæ scito & commodo sunt vestitu, & pulchre formato. Magnam denique & copiosam exercent mercaturam, cujus quæcumque etiam ea sit, peritissimi sunt. Atque ipsa Belgica, maximam partem, mercatura & artibus nititur.

Bibliothecæ. *Mores.* *Opificia.* *Victus.* *Vestitus.* *Mercimonia.*

FLANDRIA COMITATVS.

VLAENDEREN.

Status Politicus Flandriæ tribus constat membris.

- **Primum membrum, Prælati Ecclesiastici.**
  - Ordinis *S. Benedicti Abbates* VII. *S. Peter & S. Baefs Gandavi, S. Winock in Bergen, S. Andries, 24 23.51 15. S. Peter in Oudenborch, Eename 24 52. 50 51. Marchienes.*
  - Ordinis S. *Bernardi Abbates* V. *Ten Dunen, Boudeloo 25 15. 51 13. Doest 24 25. 51 20. Los, Clarmarests 23 25. 50 49. & Prioratus in Waerschot 24 50. 51 12.*
  - Ordinis *Præmonstratensis Abbates* III, *S. Niclaes in Vuerne, Dronghene 24 53. 53 51 5. S. Cornelis in Nienove.*
  - Canonicorum *Regularium Abbates* VI. *Eechoute, Zoetendale 24 37. 51 17. Warneston, Zunebecke 24 10. 50 54. Cisong, Falempijn 24 11. 50 52.*
  - Ejusdem *ordinis* VI *Præposituræ, S. Marten in Iperen, Vormeseele 24 4: 50 52. Watene, Loo, 23 53. 51 2. Eversam 23 52. 51 0. Petendale.*
- **Secundū membrum Nobilitas.**
  - Vicontez V: *Gendt, Iperen, Vuerne, Berghen, Haerlebeke 24 30. 51 53. Marchionatus Robais, Rene.*
  - Principatus III *Steenhuse 25 7. 50 52. Gavere, Espinoy 24 8. 50 29. Comitatus Isegem, Anappe.*
  - Barones IV
    - II *in Comitatu, Cysoing & Heine 24 51. 50 24.*
    - II *in Dominio, Pamele in Oudenarde & Boelare 25 7. 50 49.*
  - Tribuni *militares, Banderheeren.*
    - *In Comitatu Teutonico, Dominus de Nevele 24 46. 51 4. D. de Dixmude. D. de Beveren, de Praet prope Brugghe, Haefkercke, Watene, Hevergem, 24 56. 51 9. Waestine, 23 27. 50 48. Caecten 24 22. 50 59. Ingelmunster, Poucke, Gruithuse 24 27. 51 10. Male 24 29. 51 15. Maldegem 24 40. 51 16. Oostcamp 24 26. 51 12. Winendale, Colscamp 24 24. 51 3. Ghistele 24 9. 51 13. Sevecote 24 6. 51 12. Rousselare, Waestene 24 8. 50 47. Hondscote, Cassel, Nortvrie 24 22 51 20. Haeskercke, Halewijn 24 19. 50 49.*
    - *In Comitatu Gallicano, Castellanus de Lille. D. de Waurin 24 6 50 36. D. de Comene.*
    - *In Dominio Flandriæ Dominus de Rode, D. de Gavere, Sotteghem, Gontero 25 2. 51 0. Scorisse 24 51. 50 48. Poitz 24 35. 50 46. Liekerke 25 20. 50 54. Lumbeke 25 22. 50 50. Rotselar in Meerbeke 25 18. 50 50. Wedergraet in Neyghem 25 21. 50 49. Steenhuse 25 7. 50 52.*
- **Tertium membrum sunt præcipuæ civitates.**
  - *In Flandria Teutonica* VI *præcipuæ civitates hoc mēbrum repræsentant.*
    - *Gēdt, cujus sortem sequuntur*
      - *In Comitatu Burgraviatus Gandensis, & Castellaniæ Cortracensis ac Oudenarde & Biervliet, 24 55. 51 23*
      - *In Dominio quædam sunt feuda Imperij, ut* IV *Ambachten, dat Landt van Waes. T'graefschap van Aelst, Alia libera Dominia, ut Bornhem 25 29. 51 8.* Dendermonde, Geerdsberge.
    - *Brugghe, cujus sortem sequuntur in censu & armis, quæ sunt post* IV *officia, usque ad Nieuport, totus videlicet Franconatus (het Vrye) opida ejus clausa & non clausa.*
    - *Yperen, ad quam referuntur in censu & armis, Oost Yperen Ambacht, Bellen Ambacht, & Cassel Ambacht.*
    - *Franconatus Campestris (het platte Vrye) cujus sortem sequuntur in censu & armis Vuern Ambacht, Berghen Ambacht, & Burkurch Ambacht.*
  - *In Gallicana* III *Civitates principales*
    - *Lille, Rissel.*
    - *Douay, & in territorio multi pagi dicti la Gouvernance.*
    - *Orchies, & in territorio Balivi Cisoniæ, Salippinæ, Comines, Robaix.*

Tornacense D*ominium, & Status Flandriæ annexus, per se constat tribus membris, Ecclesiastico Nobilitate, &* IV *supremis Institijs. Ecclesiastici, Episcopus, Abbas S. Amandi, S. Martini, Chasteau, L'Abbaye S. Nicolai.*
Opida Tornacum, S. Amand, Mortaigne.

Status Ecclesiastici. *Vnum habet Flandria veterem Episcopum Tornacensem, Archiepiscopo tum Remensi nunc Cameracensi subjectum, in* V *tamen Diœceses Episcopales divisa erat. Trajectensi suberant* IV *officia, Hulst, Axele, Assenede, Bouchoute. Tornacensi subsunt Gent, Cortrijck, Oudenarde cum illarum Castellanijs, Waes territorium, Brugge, Franconatus, & Lille cum sua Castellania. Atrebatensis comprehendit Douay & Orchies. Cameracensi subest Dominium Flandriæ ultra Scaldim Versus Meridiem. Tarvannensis habet Castellanias Iperen, Cassel, Vuerne, Bergen, Burburch, Belle: ante erectionem Novorum Episcopatuum.*

Iurisdictio. *In Flandria Teutonica sunt* XIV *principales Curiæ Comiti feudales, Viesburg Gandavi, Burgus Brugis, Sala in Iperen, Castellum in Cortrijck, Curia in Harlebeke, in Tielt, Domus in Deinse, Curia in* Peteghem, *dicta Beaulieu, & domui Deinse subjecta, Tribunal in Oudenarde, Burgus in Vuerne, Curia in Bergen, in Brouckborg, in Cassel, & in Belle.*

In Flandria Gallicana sunt III *Curiæ Comiti feudales, Salla in Lille, Castellum in* Douay, *Curia in Orchies.*

In Flandriæ Dominio sunt IV Curiæ Comiti *feudales, Tribunal in Aelst, Domus in Dendermonde,* Prætorium *Wasiæ apud Sanctum Nicolaum, & Castrum Beveren.*

Ex omnibus Curijs *& Iurisdictionibus dictis appellatur ad Consilium* Principis *provinciale quod est Gandavi, inde ad Parlementum, quod est Mechliniæ.*

Hæc ex Petro Oudegherst sumpta sunt, qui exquisitissime res Flandricas conscripsit.

Meridiani distant juxta rationem Paralleli 51.

FLANDRIÆ COMITATVS.

Regio. Vnde dicta.

F*LANDRIAE* nomen quamvis non magnæ antiquitatis, nulla tamen ejus certa ratio reddi potest. Sunt, qui ab urbe ejus nominis appellationem deducant, sita ubi nunc Ardenburgum; sunt qui a *Flandberto* filio Blesindæ, quæ soror fuit Clodionis, Regis Galliæ: Vixit autem Flandbertus Anno Christi CCCC XLV. Sunt qui a Lyderici primi Comitis sponsa *Flandrina* nomen regioni datum arbitrantur. Sunt qui a flatu & fluctibus, quorum magna ob vicini Oceani impetum vis huic terræ incumbit. Adeo ut etiam anno CIƆ CCC XL in agrorum censu venditioneque caveretur, ut si intra annos X mare in ea loca exæstuaret, cassus irritusque esset contractus. Ego rem in medio

FLAN DRIA CO MIT.
MARE GERMANICU
Broers banck
Oude moers banck
Quaebanck
Driestal
De groote moere
Duynkercke
Greuelinge
Mardick
Nieupoort
Oostende
Dixmude
Poperinghe
Iperen
Cassel
Ardres
Liques
Arte siæ pars
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio.

Den dullart
Brabantiæ pars
Brabantię pars
Dlant van Beueren
Dlant van Waes
Dendermo
De casselrie
Maldeghem velt
Hanno niæ pars
Antwerpen
Brussel
Dendermonde
Aelst
Miliaria communia
vel itinera horaria.
ORIENS

Situs. Aeris temperies. Soli Fertilitas. animaliũ varietas. Maiorum virtus. Vrbium nomina.

relinquo. Ejus hodierni limites sunt, ad Austrum Artesia cum Hannonia, & parte Picardiæ. Ad Ortum Hannonia & Brabantia, ad Septemtrionem Oceanus, cum Honta sive ostio Scaldis, quod Flandriam a Zelandia disterminat; ad Occasum Oceanus Britannicus sive Mare Germanicum. Longitudo patet itinere tridui, a Scaldi scilicet contra Antverpiam, usque ad novum fossatum, mill. pass. xxx. Latitudo est mil. pass. xxii. Aer regionis totius est temperatissimus: Ager fertilis; potissimum qua Oceano & Galliæ est vicinus. Pascua læta, cujus rei argumentum est, quod pulli equini ex vicinis regionibus in Flandriam quotannis delati ab equisonibus, soleant pabuli bonitate, aeris suavitate, ex strigosis & macilentis reddi generosiores. Alit item varia Animalia domestica saporis delicati & exquisiti, nec non Ferarum copiam pene incredibilem. Nec desunt Aves cum aliæ; tum Phasani, Perdices, Pavones, Ardeæ, Ciconiæ. Regionis Incolæ ita olim bello addicti fuere, ut quieti pacative vix unquam viverent: ac Syriam etiam, terramque Sanctam, ac Hierosolymam, eorum arma pervaderent. Vrbes in Flandria muro ac fossa cinctæ sunt xxx. *Gandavum, Brugæ, Ypra, Insulæ, Duacum, Tornacum, Cortracum, Aldenarda, Alostum, Hulsta, Teneramunda, Birsletum, Neoportũ, Slusa, Dũkercka, Gravelinga, Burburgum, Dammum, Dixmuda, Furna, Ardenburgũ, Ninova, Bergæ, Gerardimontium, Castellum, Dõza, Orchianum, Lanoyum, Axella, & Ostenda.* Prętcr has sunt etiã Municipia patentia quę urbibus neque nobilitate, neque privilegiorum dignitate, neque structuræ magnificentia, neque frequentia Municipum cedunt: *Bella, Poperinga, Hondscota Eecloa, Gistella, Middelburgum;* & alia viginti. Pagi in universum CIↃ cliv: ut non immerito triviali proverbio dicatur, Flandriam omnes totius Christiani Orbis Comitatus superare; & Hispani quum in hanc Provinciam cum Philippo Rege venirent, judicaverint totam Flandriam continuam urbem esse. Hodie universa in tres partes dividitur, *Teutonicam, Gallicam & Imperialem.* Primaria urbs est *Gandavum*, conditum vulgi opinione, tum Historicorum omnium recẽtiorum consensu, nam veteres de eo silent; tum Petrachæ aliorumque judicio, a C. Iulio Cęsare, quum in Morinis ageret. Mejerus hos versus incerti Poëtę citat.

Hanc Clarineam veteres dixere coloni
Gorduni, populique truces coluere Sicambri.
Mercurio Cæsar, Christo sacravit Amandus.

Enimvero Gordunorum meminit C. Cæsar libro v. Comm. de Bello Gallico. Postea a Wandalis dicta est *Wanda*, & litteræ primæ mutatione *Ganda*: ut Walli, Galli: hinc *Gandavum*: vernacule dicitur *Gendt*, Italis *Guanto*, Gallis *Gand.* Situm quarto a mari lapide, quatuor fluminibus amœnissime irrigatur. *Scaldem* enim ex Hannonia, *Lisam* ex Artesia, *Liviam* ex portu Slusano, *Moeram* ex quatuor Officijs, quas *Ambactas* vocant, accipit. Præterea Alveum habet manufactum magnorum etiam navigiorum patientem, per quem, perque prædicta flumina quantam omnium rerum ab omni Orbis parte accipiat copiam, incredibile dictu est. Ex his enim in mare patet via per alveum sive Aquæductum, qui se ad Ostium vulgo *Het Sas* in Oceanum exonerat cataractis ad hanc rem stupendo artificio exstructis. Decem milliaribus distat Antverpia, totidem Bruxella, Mechlinia, Middelburgo. Ambitus intra muros est 45640 pedum Romanorum: hoc est Italicorum milliarium septem. Insulas habet xxvi. Pontes majores, xcviii. Molas aquarias iiii. Trusatiles infinitas: centum quæ vento aguntur. Ecclesias in universum lv; Abbatias v. Cives hujus civitatis frequentia, nobilitate, opibus, animis sunt eximij. Hæc Carolum v Imperatorem Orbi dedit. Hæc literis Iudocum Badium, Ioannem Cornarium, Lævinum Brechtum, & alterum Lævinum Torrentinum, Balduinum Ronsæum, Vtenhovium, aliosque protulit. Opificiorum genera in hac urbe lii. Textorum præterea ordines xxvii instituti primum a Comite Balduino, Filio Arnoldi Magni, anno D ccc lxv. *Brugæ (Brugge)* vel a pontium frequentia nomen habet, vel a ponte *Brug Stock* juxta Oldenburgum & Ardenburgum, e quarum urbium ruinis ante annos IↃ ccc prima arx Brugensis exstructa est; sita est tertio milliari a Mari, loco plano. Ambitus intra muros est 26600 pedum Romanorum, hoc est Italicorum mill. quatuor cum dimidio. Vrbs est non Flandriæ tantum, sed etiam totius Belgicæ amœnissima: templa haber lx, quorum præcipuum & augustissimum est S. Donatiani, olim sacrum B. Virgini, exstructum a Liderico primo Flandriæ Comite, anno IↃ cxxi. Opibus in tantum floruit, ut Ioanna uxor Philippi Pulchri quum huc venisset Anno CIↃ ccci, vidissetque virginum & matronarum ornatum, stupore primum, postea muliebris æmulationis æstro percita, conquesta sit, non se solam reginam esse. Opificiorum genera exercentur lxviii. Et in hac rerum copia neque Flumen habet, neque portum, neque fontem. Fossa est humana ducta industria, ipsi *Reye* vocant, quæ per totam urbem divisa, ad Slusam sese exonerat in Oceanum. Et quia hæc majoribus navigijs nondum sufficiebat, aliam in longe majorem altitudinem perduxerunt, oppositisque Cataractis a Mari discluserunt. Sunt & hujus urbis cives bello, imperio, literis celebrati. Huic ortum suum debet Philippus Bonus Maximiliani F. Caroli v Pater: Debent Iacobus & Petrus Curtij, Iudocus Damhouderus, Iacobus Ræuardus, Dominicus Lampsonius, Ioannes Casembrotius, Marcus Laurinus, Fr. Nansius, Iacobus Lernutius, alijque permulti. Tanta etiam olim hujus urbis in mercaturis potentia fuit, ut cum quavis alia totius Europę urbe conferri posset. Brugenses primi Cassiterides (*Hispanis Açores*) Insulas in Oceano invenerunt; quæ propterea *Flandricæ* vulgo dicuntur: ijdem Bursam primi Mercurio sacram habuerunt, a qua postea Antverpiæ, Rhotomagi, Londini, & in alijs urbibus mutatis rerum vicibus loca Mercatorũ cõventui destinata nomẽ traxerunt. *Ypra* a rivulo *Ypra* præterlabente dicta, vulgo *Yperen*, anno CCIↃlx condita est. Hujus urbis fundus dicitur esse plumbeus, idque propter magnam plumbeorum tuborum vim, quibus aqua varie per civitatem universam distribuitur. Atque hę quidem sunt Vrbes primariæ. Portus sequuntur, *Slusa* a Cataracte nomen habet, quæ Flandris vocatur *Sluys*; Vrbs est maritima: portum habet capacissimum, quo quingentę naves commodissime recipi possunt. Ex adverso est Insula *Cadsant*, Georgij Cassandri patria. *Ostenda* ad Oceanum sita, obsidione Alberti Ducis Brabantiæ gravissima, quam ad annos tres & aliquot menses fortissime sustinuit, ac innumeris pene utrinque cæsis nobilis. *Neoportus (Nieuport)* tertio ab Ostenda milliari urbs est maritima, patria Iudoci Clichthovei, cui proxima est abbatia *S. Bernhardi*, in qua Bibliotheca olim totius Belgij instructissima & celeberrima. *Dunkercka* exstructa anno CCIↃ lxvi a Balduino Arnoldi F. Flandriæ Comite, portum habet brevem admodum & Mari vicino infestũ. Vrbis jurisdictio pertinet ad Regem Navarræ. Reliquas urbes Flandriæ Teutonicæ prætereo. In Flandria vero Gallica est *Insula* a veteri positione ita dicta, erat enim stagnis & paludibus cincta: urbs frequentia Civium, opibus, legibus ornatissima, & quidem post Antverpiam & Amstelodamum potentissima. *Duacum (Douay)* ad Scarpam fl, ubi olim *Catuaces*, patria est *Roberti Gaguini.* Academiam habet paucis ab hinc annis a Philippo ii Hispaniarum Rege ibi constitutã. *Orchianum (Orchies)* etiam in hoc tractu est, & *Lannoyum* celebre dominis & Cive *Francisco Raphelengio*; prętcrea *Espinoyum, Armentiers, & Tornacum, Tournay.* In Imperiali Flandria est *Alostum*, civitas ampla & munita ad Teneram fl. Comitatus titulo insignis. Pagos sub se habet clxx. Principatus ii, Steenhusensem & Gaverensem; Baronatus complures: Territorium etiam Wasiæ, cujus, quatuor sunt Opida, *Hulsta, Axela, Bouchoute, & Assenede. Rupelmunda* ad rupelam flu. arx est, hoc loco minime omittenda, vel propter Gerardi nostri Mercatoris Illustrissimi Mathematici & Cosmographi, ac nostri seculi Ptolemæi, memoriam.

Flumina. Montes. Silvæ.

Flumina sunt *Scaldis, Lisa, Tenera, Livia; Ypra, Aa, Scarpa, Rupela,* & alia; Montes perpauci; Sed Silvæ plurimæ eæque valde utiles, inter quas *Niepensis* & *Nonnensis* principes.

FLANDRIAE PARS ORIENTALIOR.

ANTEQVAM Brabantiam adeo, ea quæ hæc Tabula exhibet paucis explicanda sunt, quam in gratiam Lectoris Typographo inserere placuit. Ea autem describitur pars Flandriæ, in qua plurimæ res admodum memorabiles nostra memoria gestæ sunt: quemadmodum ex sequentibus planum fiet. Vt autem ordine tractum hunc describamus, primo loco in eo occurrit *Wasia*, vulgo *T'lant van Waes*, territorium fertile ac dives, cum quatuor officijs, vulgo *Ambachten*, quæ sunt, Guicciardino teste, quatuor civitates, quarum duæ mœnibus cinctæ, *Hulsta* & *Axela*: duæ mœnibus carent *Bouchouten* & *Assenetum*. *Hulsta* sive *Hulustum*, harum primaria, civitas elegans, & satis munita. Gravissimam hæc passa ad aliquot menses obsidionem anno CIↃ IↃ XCVI. Sed tandem plurimis factis insultibus, Cuniculisque actis, multisque millibus amissis Archidux Albertus ea per deditionem potitus est. *Axela* Opidum mediocre, milliari cum dimidio Hulsta, quatuor vero Gandavo distat. *Bouchouten* tertius locus, duobus Milliaribus Axela dissidet. *Assenetum (Assenede)* quartum officium II Milliarium intervallo a dicta Axela distat: habentque hæc quatuor officia multos sub se pagos. Inter quos *Watervliet* & *Bouchoute*, in quibus duo exercitus anno superiore consederunt. Ordinum exercitus Duce Comite Mauritio in priore: in altero Regis Hispaniarum Duce M. Ambrosio Spinola. Sunt præterea in hoc tractu Arces & Propugnacula plurima, quæ in hac Tabula conspiciuntur; inter ea quæ vulgo *Philippinen*, *Patientie*, *Ysendijcke*, *S. Philippe*, *S. Cateline*, *Coxie*, & alia, quorum præcipuum & munitissimum *Ysendijcke*. Hoc cum tribus sequentibus Dux Mauritius Anno CIↃ IↃ CIV facile per deditionem occupavit. E regione Ysendijckæ *Birfletum* sive *Biervliet* in Insula ejus nominis situm. Vixit in hac *Gulielmus Beuckelens* Anno CIↃ CCC XCVII, quem ferunt primũ Alecem muria & sale conditum tonnis inclusisse, & ad extera loca devexisse, felici invento, Belgis hac arte magnam pecuniæ vim corrogantibus; exterisque conditaneum Alecem, sive ad usus, sive ad delicias conquirentibus. Opidum olim non ignobile, portu oportuno gaudens. Sed ut caduca & fluxa est mortalium rerum conditio, atque interitui obnoxia, ita & Opida olim florentissima pessum iri videmus, multa etiam in cadavera converti; Estque nunc dumtaxat propugnaculum. Sequitur *Slusa* cum *Cadsanto* Insula. *Slusa*, Teutonicæ Flandriæ Opidum, perquam elegans, quomdam *Lammerzvliet*, ut palam fit publicis literis, nuncupatum, copiosum olim & dives, quinque Middelburgo, tribus Milliaribus a Brugensibus abest, qui arte manuque facto aquæductu, seu Canali largissimo copiosissimoque, omnes ejus territorij aquas, singulari industria facile in unum locum colligunt, easque pluribus fossis navigabilibus, per urbem ducunt, ac unum in alveum denuo revocatos, ad Dammum Opidum, indeque ad Catarractas, *Ter Sluysen*, vocant, deducunt, eique *Reiæ* nomẽ faciunt. In cujus exitu, portus etiam, quo *Slusa* opibus olim floruit, (quando non minus, quam tunc etiam temporis *Brugæ*, Hanseaticis Orientalibus Mercatoribus domicilia præbuit) tota Flandria Teutonica commendatur. Is IↃ Naves facile admittit, sicuti & Annales Flandriæ perhibent, Anno CIↃ CCCC LXVIII, paullo ante Natalem Dominicum, in hunc portum appulsas CL uno tempore naves onerarias, inspectasque ab opidanis magno gaudio & lætitia. Ad Opidi latus, Arx egregia constituta. In hac *Dux Bovillonius*, & Galliæ *Hamiralus* sive maris Præfectus, ille prius Hesdini, hic posterius, ad S. Quintini urbem capti, & in custodia illic habiti fuerunt. Ea Arx, licet nunc ab Opido sejuncta sit, illi tamen antea per ædificia complura, quæ deinde consulto Brugenses everterunt, conjuncta fuit. Sluanũ namque Opidum, bellis contra Brugenses & dissensionibus fractum, ad extremum etiam venditione ipsis a Principe addictum, in eorum potestatem devenit. Accerrimæ namque diversis temporibus commerciorum causa inter Brugenses & Slusanos viguerunt contentiones, quarum præcipuæ Anno CIↃ CCC XXIII, quas motum novum sive magnum vocarunt, hac occasione sumsere initium. *Ioannes* Comes Namurcensis, Filius Principis Guidonis, Patruus magnus Ludovici Comitis, ea tempestate portum Brugensem, ad Slusam possidebat; Simul præfecturam aquæ, quæ hactenus Prætoris Dammensis fuerat, ab Ludovico, rerum adhuc per ætatem imperito, obtinuit, Slusęque quascumque vellet merces, majoris etiam ponderis exponere, & vendere, licere sibi persuasit: quæ tamen merces bonaque omnia, juxta leges & privilegia Brugensium, Brugas ad statum Emporium subvehi debebant. Tympanum versatile ad exponenda quæcumque bona, Slusæ erexit. Ea re quoniam Emporium quod stabile Brugis erat, cum summa pernicie Reipublice Slusam trãsferri videretur, summa ope cum Comite agunt Brugenses, uti ea omnia, quæ absque communi terræ consilio Namurcæo concesserat, prorsus & in solidum revocaret: alioqui multo gravissimam rerum omnium secuturam esse perturbationem; quam quidem revocationem, postquam fortiter contra nitente Namurcæo, obtinere non possent Brugenses, ad arma se converterunt. Magno numero fortiter instructi, Slusam versus movent. Distat tribus nostratibus Milliaribus: *Ludovicus* ea de re certior factus, advolat Cortraco Brugas, ut, si fieri posset, impediat, frangatque eorum inceptum: sed frustra omnia conatur. Conjurant unanimiter omnes in Slusensium interitum, nisi donationem illam Namurcæo factam, Comes protinus per novas tabellas rescindat, atque abroget. Et ne omnia privato videantur agere consilio, Ludovicum una secum Slusam ducunt. Namurcæus, qui hæc futura minime ignorabat, quantis potuit munitionibus, militumque robore se ad resistendum parabat: mente autem consternatus erat, quod una cum inimicis suis Comitem accedentem videbat. Venientem nihilominus hostem facta eruptione acriter excepit: primum occisis Signiferis retrocedere coegit, interfecta aliquanta parte. At postquam reliqua manus accessit Brugensium, longe imparevasit, fusus fugatusque est, atque a Brugensibus captus, ductusque Brugas in arctissimam custodiam, quæ Lapis dicitur. Desideravit eo prælio ex suis nobiles viros, usque àd viginti, si modo veri sunt, quos invenio, Commentarij: quo ex numero primarij fuere Florentius Bersaliensis, Simon ab Bruchdammo, & Ioannes Bervagius, omni pene vulgari milite, aut cæso, aut fugato, aut submerso. Ipse per urgentissimas Comitis preces protectus & servatus est, alioqui ab furiosa multitudine discerpendus. Slusam Brugenses diripiunt, direptamque, nullius habito respectu, per iram incendunt, ac funditus evertunt. Paullo post, dum pro Namurcæi liberatione apud Fanum Audomari conventus indicitur, ubi multa primorum virorum, ea de causa frequentia, nun-

Wasia, cum IV Officijs: Opida.

Birfletum

Slusa.

TLANT
VAN
De Casselrie van
WAES
GANDAVUM
Gent
Oudenaerde
De Moere
De Vier
Ambachten
Verdroncken Landt
DEN DULLAERT
ZEE
LANDT
MARIS GER
DIAE PARS

Habes hic Nouam & accuratißimam descriptionem tractus illius Flandriæ per quē superioribus hisce annis anno scilicet Christi 1600. et sequentibus atq; inprimis anno 1604. et hoc 1605. variæ expeditiones susceptæ resq; summè memorabiles bello gestę fuerunt, ut sunt imprimis celeberrima illa et ubiq; terrarum decantata trium et amplius annorum urbis Ostendæ obsidio, cujus hic solum vides, tum etiam Slusæ oppidi sanè ob aquarū maris introitū inaccessi sicut hic oculis subjecimus; una cū locis adjacentibus et ijs in quibus nunc quoq; utriq; exercitus sibi invicem occurerunt. Adjecta item omnium circumstantium urbium & oppidorum ac munimentorum exactißimæ delineationis, Omnia accuratè dimensa & singula suis locis diligenter collocata.
De Casselrie van Cortricke
Bulscamp Velt
Tlant vanden Vrien
Manici pars
Milliaria Germanica
Petrus Kærius cælavit.
Tielt
Brugge
Damme
Oostende
Oudeborch
Breedene
Albertus
Isabelle
Roussela ere
Sulte
Wackene
Olsene
Astene
Petegem
Gotthem
Deynse
Grammene
Markegem
Zeveren
Dentergem
Meyegem
Wontelgem
Arsele
Marloop
Tielt ten hove
Ponsele
Canegem
Lotenhille
Poucke
Pitthem
Heegem
Ruysele
Haeltere
Woestine
Coolscamp
Hardoye
Beveren
Nieukercke
Hooghlede
Ghits
Staen
Swevele
Wynghene
Lichtervelde
Knesselare
S. Ioris ten distel
Ruddervoorde
Wardamme
Cortemarck
Thoraut
Hansame
Bernem
Meerberge
Werckene
Oelen
Wynendale castel
Wynendale cappelle
S. Trujen
Oostcamp
Assenbrouck
Loppen
Aertrijcke
Ichtegem
Boevekercke
Sisele
Sedegem
Coeckelare
S. Cruis
Moerkercke
Snellegem
Eerneghem
Moere
Serckegem
Bekegem
Zande
Leke
Jabbeke
Roxem
Westkercke
Sevecote
Coolkercke
Gistele
S. Pieters op den dyck
De Iperlee fluvius
S. Goedelieve
S. Pieters cappelle
Meetkercke
Ettelgem
Oostkercke
Stalhille
Snaeskercke
Slype
Dudseele
Sunkercke
Houthave
Leffingen
Lissewege
Santvoorde
Clara
G. Dorst
Steene
Clemskercke
Coloma
Wilkenskerk
Ramscappelle
Vlissegem
Breedene
S. Catelijne
Wilrauwskyde
Heist
Wikercke
Blanckenberge
Wenduinen
Marickercke
Geere
Lalandt

tium, ipsum Namurcæum e custodia elapsum, Brugensium animos ad pacem invitat; Maxime quia Carolum Galliæ Regem Namurcæo favere, idque agi cognoscerent, ut adempta Slusa, atque maris accessu, emporio spoliarentur, eumque in modum in perpetuum urbs ipsorum humiliaretur, novo emporio ad Slusam constituto. Itaque sex & sexaginta millium nummum solutione admissorum veniam a Comite sibi comparat. *Slusa* Civitas est hodie munitissima, Mœnibus & Fossa duplici vallata. Hanc Princeps Mauritius Anno cIↄ Iↄciv Mense Maio obsedit; eamque tertio postquam eo accesserat mense, fame ad deditionem compulit. Iuxta portum Slusanum xxvi Maij Anno cIↄ Iↄciii pugna navalis viii Longarum Navium (quæ quod remis frequentius quam velis incitantur, Triremes vocantur) *Frederici* Spinolæ, cum tribus Navibus, & ii Triremibus Ordinum Fœderatarum Provinciarum juxta aditum portus Slusani jacentibus. In quo conflictu Præfectus ipse *Spinola* interijt, cumque eo cIↄ cccc feruntur & amplius cum fusi tum submersi. Ex Zelandis desiderati sunt Navarchus Iacobus Michaelis F. ejusque Locum-tenens, cum Nauclero. Erant in portu Slusano Propugnacula ii, alterum in ipso portus ostio vulgo de *Hase Schantse*; alterum non procul ab Opido situm vulgo *Beck-of* : quorum illud per deditionem a Mauritio occupatum, hoc per vim expugnatum fuit. E regione hujus Civitatis posita exigua Insula, quam *Cadsant* incolæ appellant, in qua & ejusdem nominis pagus. Multo pridem major erat, cum & urbem haberet, & pagos complures amœnos, ac divites. Ad hanc prælia navalia, diversis temporibus multa commissa fuerunt : cum eo fere semper Flandrorum adversarij Britanni, Batavi, & alij quivis, ad portum appellerent. Sed partim Oceani tempestatibus, partim ejusdem fluxu & refluxu, plus dimidia parte, ea Insula consumpta est. In hac Insula propugnacula ii sunt quorum alterum Mauritius vacuum, alterum vulgo ter *Hofstede* dictum deditione recepit. Offert se hinc primo a Slusa Milliari *Ardenburgum*, quæ & olim *Rodenburgum*; quondam Metropolis illius primæ partis, quæ obtinuit nomen Flandriæ, complectens *Tourout*, & *Ostburgum*, cum territorio Brugarum (quæ nondum eo tempore muris cinctæ erant) totamque oram maritimam Boloniam usque. Hodie tota pene vastata est. Templum habet Deiparæ virgini sacrum, quo pulchrius neque sumptuosius ullum Flandria habuit. Est & *Middelburgum* distans a Brugis ii Milliaribus cum dimidio nunc Mœnibus & Fossa cinctum. Hæc Opida eodem anno Mauritius occupavit. Est etiam secundo a Slusa lapide *Dammum*, valde opulentum, populo & Mercatoribus frequentissimum olim Opidulum, portu etiam & Vinorum statione celebre, clavis & Ostium maris : claudebat quippe, & aperiebat Brugensibus, Mercatoribusque omnibus Oceanum. Sed nunc incursionibus Gallorum, intestinis etiam Gandavensium atque Brugensium dissidijs, alienata Mercatorum frequentia instar vici est : & Portus jam nostra memoria nihil est aliud, quam fossa manufacta, per ii Milliaria Flandrica usque ad portam *Slusæ*, æstu concitato tantummodo navigabilis. Sequuntur *Brugæ*, quas supra descripsimus : cum Territorio eorum quos *Franconates Francos*, seu *Liberos* vocant, eo quod jugum Brugensium excusserint, cervicesque suas liberarint, continetque agrum illum qui est circa Brugas fere ad vii Milliaria, ac vulgo vocatur *T'landt vanden Vryen*. Iurisdictionem habet pagorum plurimorum, ac omnibus fere oneribus exempti sunt. Constituunt hi nunc iv Membrum Flandriæ. Continet denique hæc Tabula *Ostendam* in terra Francorum sitam. Ante hæc tempora vile Piscatorum fuit Opidum magna ex parte munitione carens, etiamnum anno cIↄ Iↄ lxxii, sed sex annis post Mœnibus septum fuit. Portum habet tolerabilem. Huc viii immania Cete appulerunt Anno cIↄ cccc iv quorum singula erant lõgitudine pedum lxxiv. Anno etiam cIↄ cccc xxvi captus fuit Porcus marinus, terrestri simillimus, nisi quod altero tanto major esset. Anno autem cIↄ xcix & anno cIↄ Iↄc tempore Archiducis Alberti, Flandri ad inhibendas Militum excursiones, eam circum circa vallis cinxerunt, eo tamen excursiones impedire minime potuerunt : quamvis in circuitu xvii propugnaculis circumvallata esset. Inter quæ S. *Catharina*, *Isabella*, *Albertus*, *Clara*. Quare Flandri vehementer instabant, ut hæc urbs obsidione premeretur. Quod factum est v Iulij anno cIↄ Iↄci. Obsidionis initium terribile fuit, ipsaque ad finem usque admodum formidabilis : quod omnibus notissimum, imo tam gravis & diuturna hæc fuit obsidio quam ulla post hominium memoriam : adeo ut tempore hujus obsidionis utrimque centum & decem plus minus Millia hominum perierint. In vestibus cujusdam Conquisitoris, vulgo Commissarij Hispani mortui Pugillares reperti in quibus nominatim ratio confecta erat, qui numerus interijsset virorum, & item separatim pueri mulieresque: quarum omnium rerum summa hæc erat. *Tribuni* seu *Præfecti militum* vulgo *Mareschali del Campo* ix: *Chiliarchæ* qui vulgo *Collonelli* xv. *Castrorum præfecti* xxix. *Duces* vulgo *Capitanei* Iↄ lxv. *Signiferi* cccxxii. *Locum-tenentes* cIↄ cxvi. *Ordinum Ductores* ad vi Millia ccIↄxi. *Vulgares Ordinũ Ductores* ad ix Millia clxvi: *Magistri Equitum* Iↄc. *Gregariorum Militum* & *Cunicularioum* liv Millia Iↄ clxiii: Nautæ Iↄcxi. Pueri Mulieresque cxix. Summa omnium fuerunt ad Millia lxxiic & xxvi. Longum esset omnia Propugnacula & Valla, longum omnes Machinas & Instrumenta bellica, longum reliqua omnia commemorare. Porro inter Ostendam & Neoportum ii Iulij anno cIↄ Iↄc commissum prælium illud inter Archiducem Albertum & Principem Mauritium, in quo utrimque ad vii peditum & Equitum Millia occubuere. Certatum est initio ancipiti dubioque Marte ad horas tres. Tandem vero Mauritius victoria potitus est, Hispani victi fusique. Desiderati in ea pugna in Alberti exercitu ad vi Millia armatorum : capti præter gregarios milites, quorum magnus fuit numerus, *Admirans* Aragoniæ, ac cum illo plurimi proceres aulici : erepta hosti cv Signa militaria peditum cum iv Equitum. Non tamen incruenta Mauritio fuit hæc victoria, ex parte enim ipsius facile cIↄ occubuere. Ostenda i Milliaris intervallo dissidet *Aldenburgum*. Vnicam duntaxat portam habet, civitas est vetus, ac quondam celebris, & Emporium. Reliqua quæ hac Pinace continentur descriptione proxima exposita sunt. Itaque ad Brabantiam transeo.

Insula Cadsant.

Ardenburgum.

Middelburgum

Dammũ.

Franconates.

Ostenda.

Aldenburgum

BRABANTIA, GVLICK ET CLEVE.

Status politicus Brabantiæ tria habet membra,

- **Ecclesiasticos, qui sunt.**
  - Abbates *Afflighem 25 22.50 56. Grimberghen 25 39.50 27. Tongerloo 26 14.51 8. Grunendal 25 44.50 47. S. Gertrudis Lovanij. S. Bernardi 25 36.51 10. Vileer in Indice Belgico. Dielegem 25 37.50 53. Parck prope Lovanium. Vlierbeke prope Lovanium. Prior Magnus Ordinis, S. Augustini in Leewe, Gemblours 26 0.50 35.*
- **Nobiles qui sunt.**
  - *Abbas Gemblours Comes.*
  - *Dux Arschot.*
  - *Marchio Berghen op Zoom.*
  - *Barones,* Diest, *Breda, Boxtel, Gaesbeeck 25 29.50 49. Wesemael, Boutersem 26 11.50 51. Perweys, Hoochstraten, nunc Comes, Renes 25 42.50 33.*
  - Domini, *Asche, Merchten 25 29.50 58. Vuerne, Gheel, Lummen 26 13.40 46. Thurnout, Oosterwijck, S. Oedenroy, Walem 25 45.51 6. Duffel.*
- **Civitates IV** *principales, Lovanium, Bruxella, Antverpia, Buscumducis.*

Status ejus Ecclesiasticus. *Partim paret Leodiensi Episcopo, partim Cameracensi. Leodiensis, Curiam &* Magistratum *Ecclesiasticum habet Lovanij, Cameracensis Bruxellæ.*

Iulia, Gulick,

- Status Politicus *constat similiter III membris, quæ sunt,*
  - *Ecclesiastici, videlicet Abbates, & Collegia Canonicorum ac Monasteriorum.*
  - *Nobilitas.*
  - *Civitates.*
- Præfecturæ *ditionis* XXIV

Caster 28 9.51 0	*Grevenbroich 28 7 51 8.*	*Wilhemstein.*
Brugghe 27 35.51 17.	*Waßenberg 27 37.51 7.*	*Gladbach 27 49.51 18.*
Born 27 16.51 2.	*Geilenkirchen 27 40.50 48.*	*Millen 27 31.51 1.*
Boißeler 27 51.50 59.	*Hensbergh.*	*Rangenrayd 27 42.51 1.*
Eußkirchen 28 19.50 42.	*Duren.*	*Norvenich.*
Munstereyffel 28 19.50 36.	*Thonberg 28 29.50 36.*	*Nuener Graffschaff.*
Moniou 27 50.50 37.	*Berchem 28 11.50 56.*	*Gulich.*
Eschwiler 28 17.50 38	*Heimbach 28 3.50 39.*	*Nideken 28 5.50 44.*

Cliviæ Cleve,

- Status Politicus *similiter tres ordines continet, Ecclesiasticum, Nobilitatem, &* Civitates.
- *Satrapa sive Præfectus provincialis* Cliviæ *has sub se habet civitates* VIII.
  Cleve *Metropolim, Calcar 27 38.51 45. Sonsbeke ubi residet 27 43.51 56. Santen, Burick. 27.56.51 37. Vdem 27 35.51 41.* Griet *27 40.51 48.* Griethusen *27 31.51 51.*
- Præfecturæ *sunt* XIV

Cranenburg *27 22 51 49.*	*Lymers*	Dinslaken *Præfectura, in qua sunt quatuor* Civitates, *Dinslaken, Wesel,* Duysburg, *Schermbeke 28 16 51 43.*
Duffel *27 28 51 44.*	*Emmerick.*	
Gennep *27 18 51 44.*	*Hetter.*	
Goch *27 29 51 42.*	*Aspel.*	
Orsoy 28 2 51 30.	*Ringenburg 27 59 51 44.*	*Holte 28 11.51 29.*
Hußen iuxta Arnhem.	*Bißelick 27 49 51 38.*	

- Dominium *Ravestein annexum est* Curiæ Clivicæ.

Meridiani distant juxta rationem Paralleli 51. 10. ad Circulum maximum.

DVCATVS BRABANTIÆ.

Regio unde dicta.

BRABANTIA maxima parte Advaticorum, Ambivaritorum & Tungrorum regionem complectitur; cæterum quonam tempore regio hæc Brabantiæ nomen nacta sit, plane incertum est: alijs a *Brenno* Gallo deducentibus, alijs ab urbe quadam ejusdem nominis, cujus neque in terris, neque in historijs vestigium ullum: alijs a *Bratuspantio* Opido Bellovacorum, cujus meminit Cæsar lib. II: Alij novum Ducem comminiscuntur *Salvium Brabonem* Arcadem, qui cum Cæsare in Belgicam profectus est, cujus uxor Suana Cæsaris neptis. Sunt etiam qui a *Gotefrido* Barbato Comite Lovaniensi Barbantiam postea Brabantiam dictam suspicantur: aut (quod verisimillimum) a Pago Brachbantensi, cujus mentio est in Diplomate quodam Ottonis II. Nomen sane nuperum est; quod ut certo constat, ita origo ejus non constat. Longitudo Brabantiæ a *Gemblours* ad D. Gertrudis usque sacrum montem est milliarium circiter XXII. Latitudo ab Helmontio Bergas usque XX. Ambitus LXXX. Habet a Septemtrione Mosam fluvium quo Geldria & Hollandia separantur. A Meridie, Hannoniam, Comitatum Namurci, & Episcopatum Leodiensem, qui etiam ad Ortum fines ejus tangit. Ab Occasu est Scaldis cum Comitatu Alostensi. Regio gaudet aere salubri, planitie fertili, Frugum imprimis feracissima, tametsi Campania sive Campinia *die Kempen*, ob arenas sit sterilior. Quæ tamen pars non omnino infructuosa existit. Adeo ut Iacobus Spiegelius scripserit, Agricolas Brabantinos tam industrios esse, ut siticulosissimas arenas cogant triticum ferre. Armentis namque Ovibusque, gra-

Situs.

Aeris temperies.

Soli fertilitas.

que, gra-

26
Geldrię
Occidens
Flan drię
Pars
Kempe
landt
BRABANT
Com: Namur
pars
Hannoniæ pars
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio
Horn
Breda
Bergen op Zoom
Tilborch
Ghesel
Baerle
Wortel
Meerl
Hoochstraten
Rosendale
Steenbergen
Werken
Altena
Heusden
Dordrecht
Papendrecht
Heyningen
Willemstad
Oosterhout
Gilsen
Turnhout
Mol
Lier
Mechelen
Brussel
Lovain
Diest
Thienen
Namen
Soignies
Mariemont
Bellecourt
Geldorp
Oorschot
Moll
Peer
Hasselt

Milliaria mediocria Brabatię
Duc: Montis
pars
Marchiæ com: pars
Oriens
Horn co mit:
van Loen
Alpen
Asta palus
Cuyck
Ratingen
Werden
Essen
Rees
Wesel

que gratissima pabula affatim suppeditat. Ferunt præterea oves campestris Brabantiæ in cibatu reliquis delicatiores haberi, ac lanam quoque reliquis Ovibus ferre molliorem ac subtiliorem. *Imperiũ Maiorum* Cæterum Brabantia & Lotaringia primum sub Principe Austrasię unum Ducatum constituerunt usque ad annum Christi cc1ↄlvi. Quo tempore ad *Lotarium* Caroli magni nepotẽ Lotaringia, ad *Carolum* ejus Fratrem Brabantia devoluta est: Cujus extincta stirpe, multos perpessa Dominos, tandem devenit una cum Hollandia, Zelandia, Hannonia, Flandria & Artesia ad *Philippum* penultimum Burgundiæ Ducem jure uxorio: suscepitque ex ea conjuge *Carolum* Ducum ultimum; Carolique unica filia *Maria* nupsit *Maximiliano I* Austriæ Principi. Ex his nati *Philippus* & *Margareta*. Philippo nati duo filij *Carolus V*, & *Ferdinandus*. *Carolus V* Hispaniarum Rex, Imperator Romanorum Filium habuit *Philippum* quem heredem xvII Provinciarum in quibus Brabantia caput est, constituit, qui filiam suam Isabellam Ducatu Brabantiæ una cum reliquis Belgij provincijs dotis nomine donavit. *Vrbes.* Vrbes hujus Ducatus sunt xxvI. *Lovanium (Loven)* antiquissima est, & prima Grudiorum sedes, in qua Dux publico Sacramento se obstringit. Comitatus quondam titulo insignita. Vrbs est amœna prolatis aliquoties pomœrijs extensa; ejus ambitus intra muros est quatuor mill. Pass. Fluvio irrigatur Dela. *Bruxella (Brussel)* urbs splendida est & magnifica, duplici muro munita, sita solo fertili, rerumque omnium abundanti. Mirum tam numerosæ civitati, advenis quam plurimis, Ducis aulæ, & peregrinis principibus cum universo satellitio illic agentibus, omnia semper benigne & copiose potuisse suppeditari. *Antverpiam* vulgo *Antwerpen* vocant, Galli *Anvers*, Itali *Anversa*, Germani *Antorff*. Petrus Appianus putat eandem esse cum Ptolemæi & Cæsaris *Atvatico*. Nomen *Antverpiæ* creditur esse a projecta manu. Nam Gigas quidam Druo qui hæc loca ante C. Cæsaris adventum insedit, prætereuntibus si dimidium suarum mercium non solvissent, manum dexteram præscindebat, eamque in profluentem abjiciebat: argumento sunt ipsius urbis insignia, & ossa quædam immania quæ in Curia hodieque adservantur ipsius Druonis, quem alij Antigonum vocatum dicunt. Sed hæc fabulosa. Illud vero similius; nomen datum ab indigenis ab aggestu terræ ad Scaldim, hoc enim Belgis est *Anwerpen*: nam sublicis in uliginosam terram actis & aggeribus oppositis flumen, pariter angustius reddiderunt & profundiorem ejus alveum, quod in suffossionibus quotidianis ex soli discrimine licet animadvertere. Sita igitur est ad flumen qua id profundissimum, grad. long. xxvI min. 42 lat. lI min. 58. Distat a Mari IIII mill. pass. Mechlinia totidem; Lovanio octo: Gandavo x; Brugis xv, Bruxella vIII: Londino lx: Colonia Agrippina xxIx: Francofurto lx. Ter muro cincta fuit. Primum arctiore ambitu, anno c1ↄ ccI. Postea ampliore, anno c1ↄ ccc xIv, qui annus fame, ut sequens pestilentia notabilis fuit. Denique ad Septemtrionem extensa pomœria Anno c1ↄ xlIII. Vrbs omnis portas habet vII operis Dorici. Ambitus est extrinsecus quatuor millium pass. octingentorum & duodecim. Capacitas eadem fere quæ Rhotomagi aut Leodij. Addita huic magnitudini est Arx a Duce Albano anno c1ↄ Iↄ lxvII. Fossæ intra urbem ex Fluvio derivatæ aptæque maximis plurimisque navibus recipiendis sunt octo. Mercimonia omnem fere æstimationem superare solent. Guicciardinus eam inivit rationem, ut demonstrarit singulis annis commercia excedere duodecim milliones conoratorum: cujus calculus rebus Antverpianis florentibus non modo non superavit, sed ne æquavit quidem iustam æstimationem, Proinde merito cecinit Iulius Scaliger:

Opida quod spectant oculo me torva sinistro:
Tot nos invidiæ pallida tela petunt.
Lugdunum omnigenum est, operosa Lutetia, Roma
Ingens, res Venetum vasta, Tholosa potens.
Omnimodæ merces, artes priscæque novæque,
Quorum insunt alijs singula cuncta mihi.

Viros doctrina celebres permultos Orbi dedit, Ioannem Vorstium, Petrum Ægidium Erasmi familiarem, Danielem Bombergium, Matthiam & Petrum Wesembecios, Ioannem Gruterum, & Fratres Barlæos. *Buscoducum* seu *Silva Ducis*, vernacule *Shertogen-bosch*, Gallis *Bolduc*, nomen habet a Silvis. Vrbs est ampla, amœna, firmiter munita, sita ad rivulum *Dizam*, altero lapide a Mosa, duodecimo ab Antverpia. Quatuor habet membra sub sua jurisdictione, *Campiniam*, *Peelandiam*, *Maselandiam*, & *Ostervicum*. Incolæ telarum contexendarum, & purgandarum artificio pollent, aquarum genio singulari ad id plurimum conferente. Sunt interea comes, blandi & bello dediti: creduntur reliquiæ esse Advaticorum, quos in commentarijs suis Cæsar sæpius memorat. Atque hæ quidem sunt quatuor urbes primariæ, quarum tres primæ cum *Nivella* Marchionatum constituunt sacri Imperij. *Mechlinia* a quibusdam Brabantiæ adnumeratur, revera tamen ab ea distincta est; urbs alias pulcherrima & nitida, Archiepiscopatu insignita, & sede Ampli Consilij ad quod ultima est in Belgica provocatio. Hæc patria est Nicasij de Woerda viri doctissimi & tamen cæci. Patria item Christophori Longolij & Remberti Dodonei. Est præterea in Brabantia Ducatus *Arschotensis*, Marchionatus *Bergensis* ad *Soomam* rivulum: Comitatus *Hoochstratensis*, haud procul pago *Loenhout*, ex quo oriundus fuit Ioannes Stadius Mathematicus & Historicus suo ævo excellens. Est & Comitatus *Megensis*, Baronatus *Bredanus*, *Diestensis*, ex quo ortus Nicolaus Clenardus, & *Grimbergensis*. Vrbes præterea in Brabantia sunt *Traiectum ad Mosam*, vulgo *Maestricht*, *Lira*, *Vilvorda*, *Gemblacum*, *(Gemblours)* insignis vetere Bibliotheca, & Cive Sigeberto Chronicorum Scriptore. *Ioudoigne*, *Hannut*, *Landen*, *Halen*, *Leeuwen*, *Sichenen*, *Herentals*, *Eindoven*, *Helmont*, *Grave*. Sunt & municipia complura, nondum muris cincta, *Oostenrijc*, *Oorschot*, *Turnhout*, *Duffel*, *Waelem*, *Merchtem*, *Asche*, *Vueren*, *Duisburch*, *Hulpen*, *Wavre*, *Breine*, *Genape*, *Gheele*, *Arendonck*, *Dormal*, & *Isca* Iusti Lipsij Viri antiquitatum Romanorum peritissimi patria. Sunt & pagi insuper Iↄcc. Referuntur etiam ad Brabantiam Dominatus Ravestein, Ducatus Limburgensis, cum Dominatu Dalem & Valckenburg. *Lacus. Flumina.* Lacus, stagna, & flumina non parum adferunt commodi Brabantiæ. Horum autem principes *Mosa* & *Scaldis*. Sunt, & alia minora. *Silvæ.* Silvis quoque abundat regio, quarum præcipuæ sunt quinque, *Soniensis*, *Saventerloo*, *Grootenhout*, *Grootenheist*, & *Meerdal*. *Opera publica.* Opera publica tam sacra quam prophana hic sunt plurima. Interea Templum Lovaniense præcipuum, est Divo Petro sacrum, magnificum valde, & sumptuosum. Bruxellæ templa sumptu excellunt, egregia supellectili ornata. Ædes quoque sacras habet Antverpia plurimas, inter quas Ædes B. Virginis amplissima. Alia hic & in alijs locis quæ pene innumera sunt, prætereo: atque etiam opera prophana plurima, Palatia, Nobilium domos, Arces, Castella & ejusmodi. *Schola.* Academiam habet Lovanium celeberrimam; de qua in generali Belgij descriptione uberius. Privilegia Brabantinorum ampla sunt. In Imperio aut urbibus Imperialibus, non est fas ullum Brabantinum prima instantia in jus rapere ex Lege Caroli IV, impetrata a Ioanne III Anno c1ↄ cccxlIx. Reliqua prætereo. *Mores.* Brabanti hilares, festivi, in scenicis comicisque moribus immodici, teste Lemnio.

HOLLANDIA COMITATVS.

Statū politicū *Hollandiæ, tres ordines constituunt.*

Primus *ordo sunt Equites aurati (Ridderheren vocant) quorū præcipui sūt*

Com.*Egmont* 25 51.52 44.
Com.*Ligne cujus sunt Dominia, Wassenar* 25 38.52 15. *Valckenborch* 25 40.52 18.*& Vicecomitatus Leidensis civitatis.*
Invenio & hos Comitatus in Hollandia. Maesland 25 30.52 2. *Texel* 25 55.53 13.*Goylandt* 26 27.52 20.*Kennemerlandt* 25 55.52 45.*Steenberge* 25 33.51 39.
Dom.& Baron.*Brederode* 25 52.52 34.*cuius est & dominium Vianen* 26 25.52 4.*Baronatus de Lijsfelt.*
Invenio & inter Baronatus in Chronico Hollandiæ numerari hæc dominia.Lecke,Sevenberghen 25 52.51 32.*Voorn* 25 25.51 56.*Isselstein* 26 21.52 6 *Stryen* 25 42.51 49.*Teylinghen* 25 45.52 21.*Puttem* 25 38.51 55.*Haerlem* 25 53.52 31.*Leerdam* 26 25.58 58.*Asperen* 26 27.51 57.*Arckel* 26 19.51 55.*Altena* 25 35.52 6.*Bottersloet.*

II *est Dominorū,quorum qui nomine Statuū in Haga Comitis cōparere solent, sunt hi præcipue.*

Poelgeest 25 51.52 14.*Polanen,Lockhorst,Assendelft* 46 0.52 35.*Waermont* 25 45.52 19.*Sparwoude* 25 57.52 32. *Matenes* 25 40.52 0. *Schooten* 25 54.52 33, *Noortwijck* 25 41.52 21. *Verdoes,forte Does* 25 48.52 15.*Myne van Amstel,Spangen* 25 40.52 1. *Alkemade* 25 44.52 17.*Bentbuysen,Kenenborch* 25 34.52 4. *Raaphorst* 25 39.52 14.*Sweten* 25 47.52 14. *Heemskercke* 25 55.52 39.*Ruven* 25 41.51 57.*Duyn & Sprangen.*
Sunt præterea & hæc in Hollandia dominia,Hoesden, Oudthuesden 26 27.51 46. *Papendrecht, Wijngaerden,Ghissenborch, Ameyde* 26 17.52 2. *Woerden* 26 10.52 11.*Water-landt* 26 2.52 38. *Schaghen* 26 0.52 56.*Purmerende* 26 11.53 0. *Goude* 25 58.52 6. *Naeldtwijck* 25 28.52 5. *Rijswijck* 25 35.52 9.*Schoonhoven,Wateringen* 25 31.52 7.*Soetermeer* 25 45.52 9.*Heemstede* 25 53.52 29 *Heichtwoude* 26 8 52 51 *Merwen* 25 59 51 54 *Haestrecht* 26 2 52 5 *Dalen, Spijck, Hardinxvelt,Bardtwijck,Wijck.*

III *Ordo sunt sex magnæ civitates quæ nomine omnium Hagam cōvocantur.*

Dordrecht,alias Dort, Metropolis totius Meridionalis Hollandiæ, habet Prætorem & Magistratum, cui cives parent, & Balivum cui exterius territorium, tam in civilibus, quā in criminalibus.
Haerlem Prætorem & Magistratum domi habet: Ruri,Balivum qui in civilibus & criminalibus præsunt.
Delfi Prætorem & Magistratum pro civibus,Balivum pro Rusticis,habet,in civilibus & criminalibus jurisdictionem habentes.
Leyden,Prætor & Magistratus intus,foris Balivus præsunt, qui in civilibus & criminalibus jurisdictionem habent.
Amsterdam intus Prætorem & Magistratum,ruri Balivum habet, qui civilia & criminalia judicant.
Goude,Prætorem & Magistratū habet pro civibus & incolis,Balivū quoque & arcis Præfectum.

Trajectensis *ditio per se statum habet* III *membris constantem;*

Primum *membrum est Clerus primarius* V *collegiorum urbis,quorum primarium est Canonicorum S.Martini, vulgo den Dom, cujus Decanus omnes Status semper evocat ad Conventus, in Conventu difficultates proponit, vota colligit & concludit : cætera collegia sunt S. Salvatoris, vulgo Oude Munster,B.Mariæ,S. Petri,S.Ioannis.*
Secundum,*Nobiles,e quorum numero Burgravij Montfortenses,Culenburgij* 26 33 52 2 *Abcoudij* 26 15 52 23 *Vianij,Zuleni,Risenburgij,Ruelij,Horstij,Nienrodij,Nieveldij,Amstelij,Lichtenbergij,alijq; quam plurimi,quorum jam magna pars interijt: successeruntque alij quorum præcipui Rhenesij, Rhedij & alij.*
Tertium,*quinque civitates capitales: Vtrecht, Amersfort,Wijck te Durstede,Rhenen,Montfort.*

Iurisdictio. *Ex omnibus diœcesibus juridicis prima instantia provocatur ad consilium provinciale in Hagam Comitis* 25 33 52 11 *ubi summa est Hollandiæ Iurisdictio,& Comitis Consilium. Inde ad magnum Consilium Mechliniense fit appellatio. Est & in Vtrecht Parlamentum,unde appellatio nulla fit: sed solum ab ijsdem revisio.*

Status Ecclesiasticus. *Tota Hollandia in spiritualibus subest Episcopo Trajectensi in Vtrecht sedem habenti.*

Hæc partim ex Ludovico Guicciardino; partim ex vulgari Chronico primum collecta sunt. Deinde a clarissimo D. *Godefrido a Muisenbroeck,Consiliario Hollandiæ: & Michaële ab Isselt Amerfortio recognita.*

Meridionalem Hollandiam,quia hæc tabula comprehendere non potuit, in Zelandiæ tabula invenies, in qua etiam aliquot loca hic signata sunt quærenda.

HOLLANDIÆ COMITATVS.

HOLLANDIÆ nomen a Silvarum saltuumque frequentia quidam ducunt, lignum enim & Silvam promiscue *Holt & Hout* vocamus, ut *Hollandt* sonet regionem silvestrem: omnia enim arbustis olim inhorruisse referta prædicant, toto quaqua patet Hollandiæ tractu. Alij a cavitate dictam putant, quasi *Hol-lant*. Est enim universa regio palustris ac pedum pulsu vacillans. Alij a fœno *Hollandiam* quasi *Hoylandiam* nominatam arbitrantur. At eruditissimus Iunius aliam sententiam indicat, Hollandiam Gothicæ Danicæve gentis coloniam esse, ut & Zelandiam, Danosque & Normannos desertis in Codano sinu insulis Olandiæ Zelandiæque in hæc loca migrasse,& a sua patria Hollandiam Zelandiamque cognominasse. Eam a plaga mundi Occidua Britannicum mare, a Septemtrione Cimbricum ambit & littora pulsat, ab Ortu Solis fretum amplum Frisiam procul aperit, ad Euronotum Transiselana & Velavia, ad Austrum Trajectina ditio obtenduntur. Ambitus ejus ad lx milliaria extenditur, Latitudo perexigua est, quandoquidem e meditullio ejus creditur viatori patere aditus ad extremos ipsius fines in latum trium horarum spatio, vel etiam hinc ad Oceanum, illinc ad maris sinum, est, ubi latitudo non æquat milliare. Habet regio ista agros frugiferos, ac luxurioso & opimo Frumento supra modum scatentes, sed qui tantillo in spatio & in regione, qua vix populosiorem invenias ad suppeditandam tantæ multitudini alimoniam sint impares. Sed pascuorum ubertas summa est : qua Boum alit armenta infinita : Vaccas quoque corporum vastitate, lactis copia, eximias. Constat sane, aliquibus Hollandiæ partibus boves æstivis diebus, quatuor & quadraginta lactis

Regio. Vnde dicta.

Situs.

Soli Fertilitas.

Animaliū varietas.

MARE
HOLLAN
comitat
Vtricht ep
Die Maese
Briel
Swartewael
Grauesand
Monster
Naeldwyck
Poeldyck
Loosduinen
Wateringen
s'Grauen hage
Scheueringen
Delft
Catwyck op zee
Ostium Rheni olim hic
Catwyck op den rhein
Nortwyck op zee
Rynsburg
Leyden
Soeterwoude
Bleyswyck
Noortwyck
Lisse
Hillegom
Heemstede
Haerlem
Santvoort
Leyder meer
Harl emer meer
Spaerenwoude
Goude
Reewyck
Swamerdam
Alphen
Boscoep
Nieukoop
Oudewater
Woerden
Schoonhoven
Montfoort
Ysselstein
Vianen
Culenburg
Hagestein
Gorinchom
Arckel
Wyck te duerstede
Amersfoort
Luisden
Baren
Soest
Zeyst
Oostbroeck
Vrouwen clooster
Bunschoten
Eembrugge
Naerden
Muyden
Weesp
Huysen
Blaricom
Laren
Hilversum
Amstelveen
Amsterdam
Sloterdyck
Sloten
Ouderkerck
Abcoude
Breukelen
Maersen
Goey landt
De Tye
Op den Pampus
Marcken
STIFT VTRIC HT
DUCA TUS
GELDRI AE PARS
Barnefelt
Lunteren
Ede
Putten
Ermelen
Harderwyck
Sermont
Buren
Tiel
DE ZU
52
10
20
30

HOLLANDT
comitatus
Vtricht episcop:

1 Southoten
2 Skonincks huys
3 Den nieuwen slaper
4 Den ouden slaper

GERMANICVM

FRISIAE OCCIDENTALIS PARS

ZVYDER ZEE

Miliaria 2 Hollandiæ communia

...er Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio.

44 lactis heminas uno die. Hemina dimidium sextarii, dimidia quarta ... Grepsius.

heminas in mulctralia singulas refundere. Ioannes etiam Benningus Consiliarius Curiæ Hollandicæ referente Guicciardino certa observatione & minime fallente calculo ostendit, tantum Assendelphi, & quatuor vicinis pagis lactis uno anno e vaccis colligi, quantum e Germania superiore Rhenensis vini devehatur Durdrechtum. Ex hac Lactis optimi copia, butyrum conficiunt, non barbararum modo gentium, ut Plinius vult, sed Regum etiam & Principum cibum laudatissimum. Conficiunt etiam Cascos Parmensibus aut Placentinis nihilo inferiores. Primæ tribuuntur Tessalico & Gravesandico, Secundæ Edammensi, quem imprimis vetustas commendat. Equos etiam generosos profert. In collibus arenarijs Cuniculorum innumeram multitudinem habet. Cervorum etiam Damarum & Leporum frequentiam, inque Hagiensi nemore Capreolorum greges; Avium quoque capturam quæstuosam, imprimis Anatum, Anserum, & autumnalibus mensibus Scolopacum, quas *Sneppas* vocant. Habet & cespitem fossitium qui ex intimis haustus terræ penetralibus, ipsisque adeo ex aquis eductus, ventoque & sole exsiccatus, ad focos adhibetur.

Imperium Maiorum.

Hollandia olim suos reges habuit, quorum meminit Suetonius in Caligula cap. XLIV. Verum Anno Christi CIↃ CCC LXIII a Carolo Calvo Francorum Rege in Comitatum redacta est, eique præfectus est *Theodorus*, e regio stemmate ortus. Patri *Theodoro* successit *Theodorus* Filius, huic *Arnoldus*, Arnoldo *Theodoricus*, atque huic alij ex ordine, quorum seriem apud Munsterum & alios habes.

Maiorum Virtus.

Bellica olim gloria clari admodum fuerunt. Hoc enim præsidio cum fide conjuncto in fraternitatem Imperij Romani accepti sunt Batavi. Hac Duce benevolentiam sibi apud Principes constabilierunt, & stabilem sui fiduciam plærisque illorum Tyrannis impresserunt. Per hanc vulgo formidabiles, invictæ virtutis opinionem acquisiverunt. Per hanc denique vera laudis imagine conspicui esse ambierunt.

Vrbes.

Vrbes Hollandiæ sunt: *Durdrechtum*, vulgo parum scite *Dordracum*, idem sonat quod *Dureti Forum*. Drechtum enim antiquis Batavis Forum est. Facies Vrbis oblonga exit ad modum triremis: ipsa opulenta & copiosa, imo eorum omnium quæ in annonæ reique alimentariæ usum venire atque expediri possunt, locuples quoddam penu est; Fluminibus, vadoso Mari, stagnisque incredibilem Piscium Volucrumque fœturam & copiam subministrantibus. Non autem nunc qualis initio fuit, urbis facies. Anno enim CIↃ CCCC XXI atroci & miseranda tempestate disjectis ac disruptis aggeribus avulsa est a continente, submersis duobus & septuaginta pagis cum centum prope Mortalium millibus. Quam rem Chronologico versu complexus est Iunius.

dVrdreChto InCVbVIt VIs atroX InCIta VentIs,
Vrbs qVa dIssILVIt protInVs haVsta MarI.

Vrbs hæc totius Hollandiæ est primaria. Ius habet sistendi & retrahendi ad se Merces exoticas: quæcumque secundo Amni importantur, ut nimirum eo loco stabulentur ac conquiescant, donec venditæ sint: & inde rursum non alijs quam popularibus navigijs alio devehantur. Hoc privilegium a *Stabulo* vocant *Stapulam*. *Harlemum* amplitudine urbis, ædificiorum cultu, situs amœnitate nobile est. Templum habet totius Hollandiæ pulcherrimum firmissimis innixum columnis, foro imminens. Vrbem *Sparnus* interlabitur. Exstructa creditur a Frisijs, circiter annum IↃVI. Huic urbi inventæ typographicæ artis gloria debetur.

Ars Typographica

Est & altera hujus urbis gloria, capti novo consilio *Pelusij*, quam Damiatam vocant, cujus rei symbolum habet, nolas binas ex ære Corinthio quæ a re *Damiatæ* appellantur. *Delphi* nomen habentes a Fossa, Batavis *Delf*, ducta a Mosa ad Vrbem usque: opus est Gotefredi Lotharingi cognomento gibberosi, qui non absque manifesta tyrannidis nota Hollandiam fere quadriennum possedit, & navali demum prælio a Theuderico V legitimo Principe superatus in Mosa, imperium injusto titulo occupatum amisit. Coquitur in hac urbe Cerevisia post Britannicam optima. Anno CIↃ IↃXXXVI, V Nonas Maij, ignis nato ex favillis forte incendio, luctuosam & funestam urbis faciem reddidit, absumta deformataque pleraque Vrbis parte: ex quo incendio postea pulcrior emicuit. *Leida* Ptol. *Lugdunum Batavorum*, Antonino Caput Germaniarum: Extrita enim Latina terminatione est *Lugdun*, ex quo nostrum *Leyden* & *Leyen*. Sita est urbs ad medium Rheni Ostium, Plin. & Ptol. nominatum, ad quod Castella Romanorum exstructa, quæ postea pro horreis fuerunt. Sustinuit hæc Anno CIↃ IↃ LXXIV gravem, & calamitosam obsidionem, sed pulsis hostibus divina ope & aquarum stagnantium vi, liberata est. Academiæ privilegio est exornata. *Amstelodamum* nobilissimum hodie totius Orbis Emporium ab Amne *Amstela* nomen habet, paucis initio piscatorum tugurijs habitatum, jurisdictionis fuit Dominorum Amsteliorum. Hanc urbem postea Giselbertus Amstelius ante annos ducentos octoginta plus minus, communiri propugnaculis, portis ac turribus fecit: quibus per invidiam vicinorũ conflagratis, muro cingi cœpit anno CIↃ CCCC LXXXII. Ex eo perpetuo aucta & Hollandici juris fuit. Nunc vero non Hollandiæ solum, sed omnium vicinarum regionum ad Sarmatas usque, Gothos & Cimbros est apotheca. In hac urbe stabulantur non solum Itali, Hispani, Lusitani, Britanni, Scoti, Galli, Sarmatæ, Cimbri, Sueci, Norvagi, Livones, Germani; sed etiam Indi Americani, Orientales, Mauri, alijque ex omnibus pene Orbis plagis. *Gouda* a Cimbrica voce *Gow* nomen habet, quæ & fossam & aggerem fossæ oppositum denotat. Sita ad Iselam non illam quidem superiorem in quam Rhenus Drusiano divertigio sese exonerat, nam is Isala est; sed ad Inferiorem, quæ ex medio Rheni alveo ducta per Trajectenses, Iselsteinium, Montfortium, Oudewateram leniter fluens, mediam urbem secat copiosam & rebus omnibus adfluentem. *Naerdenum* opidum est Chaucorum (*Goeylanders* nostri dicunt) a *Goedela* Altenatis cœnobij antistita: cui ab Ottone Imperatore regio ista donata fuit: a qua transijt in Hollandi Principis jus. *Muda* ad Vectæ amnis ostium sita, incolas habet piscatores. *Wesopum* hinc muro cingitur, inde Vecta alluitur. Ædificia habet pro loci conditione satis splendida. Opidani cerevisiam coquunt, propter bonitatem per universam Hollandiam expetitam. *Edamum* Majoribus *Ydamum* ab *Ya* vel *Yda* fluento: *Monachodamum* milliari uno distans Edamo. *Purmerenda* ad Lacum Purmerum piscosum & spatiosum sita: *Almeria*, vulgo *Alcmaria*, nomen habet a lacubus quibus undique cingitur, ac si dicas *Al-meer*. *Enchusa* dicta est ab ædium raritate quasi *Enckel huysen*. Opidum elegans, natura loci munitum, in extremo terræ margine ad mare situm: nobile nunc longinquis navigationibus, & arte Salem excoquendi. *Horna* a sinuoso & instar cornu inflexo portu nomen habens. *Medenblicum* municipium maritimum, Horna II Milliaribus distans. Sunt & *Roterodamum* Erasmi patria. *Woerdenum*, *Schoonhovia*, ac multa alia Opida, atque etiam Municipia, inter quæ primaria est *Haga* Comitis in quo & Sanctiori Principis Ordinumque Consilio locus, & forum litibus solvendis dicatum est.

Episcopatus Vltrajectinus. Vrbs & Opida.

Nunc de Episcopatu Vltrajectino paucula subjiciamus. Trajectum quondam *Antonia*, nunc *Vtrecht* dicitur. Id Iunius ex eo factum putat, quod ibi quintæ tricesimæ legionis stativa essent. Itaque quum imperitum vulgus legeret V.TRIC.LEG.STAT, fecit ex eo VTRIC. quod postea abijt in *Vtrecht*. Templa in hac urbe permulta sunt, primaria vero quinque. Inter opida vero quæ Vltrajectinæ provinciæ subdita sunt, primum occurrit *Batavodurum* ad Rheni elicem Leccam, cujus mentionem Tacitus facit lib. V. Histor. postea vero nomen habuit *Durostati*, incolis *Wijck te Durstede*; Vrbs fuit potens & opibus florens: *Grinnes*, opidulum est IIII a Trajecto milliari ad Rhenum, Tacito non indictum. *Amersfordia* a trajectu Amisi fl. dicitur, (vulgo *Eems*) & *Montfortium* ad Iselæ flu. ripam.

ZEELANDT COMITATVS ET HOLLANDIÆ PARS MERIDIONALIS.

Status politicus *Zeelandiæ constat tribus membris.*

- Vno *Prælato, qui totius Ecclesiastici Ordinis locum supplet, estque Abbas S. Nicolai Ordinis Præmonstratensis in Middelburg.*
- Vno *Nobili pro toto Ordine, qui est Marchio de Vere* 24 45. 51 37.
- *Et civitatum communitate, quarum præcipuæ sunt Middelburg, quæ est capitalis totius Comitatus Zeelandiæ, Sierickzee* 25 8. 51 42. *Vere, Vlinsingen* 24 48. 51 30. *Tolen* 25 27. 51 35. S. *Martens dijck* 25 20. 51 36. *Rommerswale* 25 25. 51 33. & *Goes* 25 8. 51 34.

Causæ omnes referuntur ad Hagam Comitis in Hollandia.

Meridiani distant pro ratione 51.40. Paralleli ad Circulum maximum.

ZELANDIÆ COMITATVS.

SONAT *Zelandia* nihil aliud quam terram ac solum maritimum, a terra ac mari conflatum nomen. Mari enim undique cingitur. Hanc veteribus non fuisse incognitam ex Tacito colligit Lemnius, non hoc quo nunc innotescit nomine, sed ex usu ac vulgata alloquendi consuetudine ac compellatione, nempe *Maet*, quo populares & indigenæ inter se sunt usi. *Mattiacorum* enim illos nomine designat, cum inquit, *Est in eodem obsequio Mattiacorum gens Batavis similis, nisi quod ipso terræ suæ solo ac cælo acrius animantur*. Zelandiæ nomen accepit a Danis & Nortmannis, qui ex illa insula Cimbrica quæ in Dania Zelandiæ nomine inscripta est, profecti ad novas terras quærendas, quum gravi indigenarum multitudine laborarent, Britanniæ ac Galliæ oras invaserunt ac Walachriam vicinasque Insulas a patrio solo Zelandiam, ut & Hollandiam vocaverunt: plane, ut de Heleno Priamide refert Maro, qui in Epiro Opidulum Trojam cum Arce Pergamo exstruxit, addita & imagine Scææ portæ & rivulo Xanthi Trojani amnis nomine: & ut in Indijs Novam Hispaniam, Novam Franciam Europæi effecerunt. *Regio unde dicta.* Harum insularum situs est inter Mosæ & Scaldis fluminum ostia, a Septemtrione Hollandiam, ab Oriente Brabantiam, versus Meridiem Flandriam vicinas habent regiones, ab Occidente Mare Germanicum respiciunt. *Situs.* Aeris clementia destituitur Zelandia, qui in nonnullis partibus paullo asperior est, & quam vicinarum gentium minus salubris, præsertim æstate ob paludum & stagnorum graves halitus, & quod regio arboribus minus consita. *Aeris qualitas.* Hoc tamen habet commodi, quod contagioni ac pestiferis morbis minus sit obnoxius ac serius inficiatur: at infectus immaniter in hominum corpora grassatur, nec facile conquiescit. Magna vero hic soli ubertas, pingues ac glutinosæ glebæ, feraces, ac fœcundi agri Tritico quo nusquam gentium candidius aut magis ponderosum, alijsq; Frugibus: Coriandro item & Rubia *Garansa* Gallis, nostris *Meedecrappe* nominata, adornandis pannis, ne color deflorescat, eumque intime concipiant necessaria: ut insignes atque in immensum fastigiatas Lauros perpolitis maturitate baccis onustas: ut efficaces & salubres herbas, cum medendis morbis, tum esui accommodas sileam. *Soli fertilitas.* Vberrima etiam hic saginando pecori pascua, non solum intra exporrectos aggeres ac ambitus, sed etiam extra littora, in ipsa Oceani crepidine, in quibus oberrant pecudum aliquot myriades maximo negotiatorum emolumento, quæstuque uberrimo, non solum supra vulgarem magnitudinem, sed saporis etiam delicati atque exquisiti, soli ac graminum beneficio, quod saluberrimum ijs pabulum suppeditat, adeo ut exteri quoque summopere ijs delectentur. *Animalium varietas.* Anno autem Domini ɪɔ ccclxɪɪ imperante Carolo Calvo apud Batavos illisque affines Zelandos, principatus primum constitui cœpit, ac Comitatus nomine designari, primusque Comitis nomine inauguratus *Theodoricus* Filius Sigisberti Principis Aquitaniæ qui annos octo & triginta in eo dominatu versatus, successorem *Theodoricum* secundum herilem Filium constituit, a quo ad nostra usque tempora hæc Regia potestas longa Heroum serie ad Hispaniarum regem Philippum devoluta Comitatus nomine censetur, ejusque provinciæ principes Comites appellantur. *Imperium Maiorum.* Insulæ Zelandicæ numero septem sunt, tres ultra Scaldis ostia, Bataviam & Orientem versus, quæ propterea dicuntur Orientales, *Scaldia*; *Duvelandia*, & *Tolen*. Quatuor cis Scaldim Occidentem versus *Walachria*, *Zuitbevelandia*, *Nortbevelandia*, & *Wolferdijck*. Omnium ultra Scaldim insularum maxima & prima est *Scaldia*, indigenæ vocant *T'lant van Schouwen*, cujus ambitus nunc est septem mill. olim tamen major fuit, ac tantum exiguo freto distincta a *Nortbevelandia*. Vrbes in ea primariæ sunt *Zirizea*, & *Brouwershavia*. *Vrbes.* *Zirizea* omnium Zelandicarum urbium creditur esse antiquissima, & circa annum ɪɔ ccclxɪx exstructa a quodam Siringue: nobilis diu fuit mercatu omnium rerum, propter celebrem Portum, frequentiamque advenarum; sed obstructo arenis portu multum de antiqua gloria remisit: spes est tamen, eam novo portu effosso paullatim vetus nomen recuperaturam. De hac testatur Levinus Lemnius, plurimis eam viris eruditis præclarisque ingenijs fæcundam esse ac feracem, Negotiatoribus providis ac sagacibus refertam, quibus ex re frumentaria ac lectissimo Tritico, ex nivei candoris Sale, ex Rubia seu Garansa, Salsamentorum ac Piscium copia, Armentorum Pecudumque immensa vi quæstus accedit uberrimus. In re familiari ac domestica, eodem scribente, omnia elegantia, nitida, expolita: mensa frugalis ac moderata, nec umquam prodigaliter sumptuosa; in mercatura exercenda nemo non Civium solers atque industrius, lucri avidus, ad rem attentus, in tenuiores tamen atque inquilinos inopia pressos, liberalis ac beneficus, in ceteros vero hospitalis, blandus, comis, affabilis, candidus, atque absque omni simulatione ac fucata specie nulli non obvius & expositus. In hac urbe natus est, vixitque jam dictus *Levinus Lemnius* doctrina & arte medica clarus. *Brouwershaviam* piscatores incolunt, & qui mari victitant. Secunda insula Scaldiæ proxima est *DVVELANDIA*

MARE GER
MANICVM
Septent
Occidens
Meri
Voorn
Voorn
Flackee
De Mase
Scou
wen
Roompot
Tueergat
Kille
Duerlo
Wielinge
De Grauelinge
Crammer
De Zype
De Scelde
De Dollaert
De Honte
De Honte
Flan
dri
æ
pars

Holland iæ pars
ZELANDIA Comitatus
Miliaria Zelandica communia
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio
bantiæ pars
De Roo vaert
De Leck flu.
Oriens
Rotterdam
Breda
Antwerpen

a columbarum frequentia sic denominata, patetque ejus circuitus mill. pass. quatuor. In hac tantum pagi sunt & vici, urbs nulla. Anno salutis reparatæ cIɔ Iɔ xxx Oceani fluctibus obruta fuit, cum magna mortalium jactura, sed aggeribus confirmatis exclusoque Mari, haud multo post facile illud damnum compensatum est. Tertia insula est *Tolen*, Brabantiæ contermina, exiguo tantum freto discreta, in qua consistit *Toletum* quod a vectigali & portorijs (Belgis *Tollen*) ita videtur appellatum, quod ibi vectigal Comiti penderetur ab ijs qui ultro citroque Scaldim navigabant. Vetustum Opidulum: a quo non procul abest *Martinianus agger*, vulgo *S. Martens Dijck*, locus amœnus atque arboribus undique consitus, in quibus maxima alitum, præsertim Ardearum copia nidificat. Cis Scaldim ad Occidentem (indigenę vocant *Bewester Schelt*) primaria Insula est *Walachria*, vel ab ejus cultore denominata, aut a Wallis vel Gallis, qui hanc oram frequentabant, qui Belgica voce etiam nunc *Walen* vocantur. Insula hæc ab ortu Brabantiæ obversa est, a Meridie Flandriæ, ab Aquilone Bataviæ, ab Occasu æquinoctiali Britanniæ. Hęc totius Zelandiæ Caput, situ, opibus, Incolarum frequentia, urbium & pagorum splendore, mercimonijs eminentissima, decem in ambitu milliaria complectitur. Vrbes in ea sunt *Middelburgum, Flißinga, Veria, Arnemuda*. Pagi complures. *Middelburgum* a situ nomen habet, est enim burgus in meditullio insulæ. Nonnullis dicitur *Metelliburgum* a Metello præcipuæ nobilitatis ac consularis dignitatis apud Romanos viro. Vrbs est ampla publicis privatisque ædificijs, pontibus, turribus, propugnaculis ad usum & cultum egregie exornata: omniumque Zelandicarum Vrbium primaria, atque Emporium negotiatorum frequentatione celeberrimum. Huic ortum suum debet Paulus a Middelburgo Mathematicorum sui ævi Princeps. Nicolaus quoque Everhardi, Curiæ Hollandicæ primum, postea etiam Mechliniensis Præses, quo in munere obijt Anno cIɔ Iɔ xxII. Filios is habuit ob singularem eruditionem hoc loco commemorandos, Petrum Everhardi Doctorem Theologiæ, Everhardum Nicolai Præsidem Curiæ Frisicæ, postea etiam Mechliniensis, Nicolaum Nicolai Grudium, Adrianum Nicolai Marium, & Ioannem Secundum Poetam. *Flißinga* unius milliaris intervallo dissidet a Middelburgo, Vrbs novitiola, sed potens & Mari imperans: ac strenuis piscatoribus atque exercitatis Naucleris, quos *Pilotas* vocant, referta. *Flißinga* nominatur, non *Vlyssea* ab *Vlysse*, ut quidam nugantur producta origine, sed ab urceo aut lagena potius, quod poculi genus fictile, superne angustioris oris est, ne imprudenter liquor effundi possit, in medio, distento ac capaciore ventriculo, qui circa imum gracilescit, ac sensim extenuatur, Belgis *Een Flessche* nominata. Cujus imagine, Civitatis hujus vexilla ac manipuli, quos etiam navium malis in vertice erectos conspicimus, insigniti sunt. *Veria* sive *Campoveria* versus Ortum æquinoctialem Scaldiæ opposita, abest a Middelburgo pari propemodum distantia. Muro cincta primum est Anno cIɔ ccc lvIII. Ex eo cœpit etiam esse Scoticarum mercium Emporium. Nomen id ad Freto obtinet, quod ab ea littoris ora in ulteriorem Campæ ripam ac Sinum, qui Nortbevelandiæ adnexus est, transferri Homines soleant. Primus enim portus ac navium cimbarumque statio, a qua conscensa navi aut scapha trajicimus, *Veer* Belgis dicitur, alijs *Vaert*: Latine trajectus & transvectio. *Arnemuda* Middelburgensium est municipium, & statio navium tutissima. Post Walachriam secunda est *Zuidbevelandia*, quam alij a tremoribus & concussionibus nomen habere existimant, nos a Bavaris, quorum etiam insignia in ejus Insulæ scutis spectantur. Hæc spatiosissimo amœnissimoque versus Flandriæ ac Brabantiæ oras tractu exporrigitur, tametsi paucis ab hinc annis maximam jucturam passa, dimidio jam sit angustior. Ab hac avulsa est civitas non ignobilis *Romersvalla*, quam nullis excultam agris, nullis exornatam pomœrijs Oceanus undique adluit, ita ut unica salis negotiatione subsistat. In hac urbe Comites Zelandiæ solenne juramentum præstant: quod quum ex more etiam Philippus Hispaniarum Rex esset facturus Anno cIɔ Iɔ xlIx, *Nicolaus de Consilite*, cujus ædibus Princeps excipiendus erat, hos versus ostio adscribi jussit.

Vidimus adsueto privatum Lumine Solem:
Pallida turbato vidimus astra die:
Vidimus undantis horrendos æquoris æstus,
Nos miseros Belgas quum obruit Oceanus:
Vidimus ast postquam te, gloria nostra, Philippe,
Cæsarea proles, Semideumque decus,
Cuncta refutamus transacti tristia secli,
Quod præsens nostrum testificatur opus,
Sit licet exiguum, sit pro ratione voluntas,
Nil facit ad nostrum parva carina fretum.

In Occidentali vero Insulæ parte sita est *Goesa* civitas, ad Ostium unum Scaldis quod *Schenge* vocant, Vrbs non tã ampla quam amœna & divitijs pollens, quum unica nunc sit in ea Insula: cives habet morum humanitate perpolitos, Senatum prudentem. Tertia Insula Zelandiæ cis Scaldim ad Occasum spectans, est *Nortbevelandia*, in qua Vrbs *Cortcheene*, pagi permulti: tota hæc cataclysmo anni cIɔ Iɔ xxII perijt: nunc tamen paullatim restituitur. Quarta Insula est *Wolferdijck*, quasi dicas agger Wolfardi; exigua admodum, utpote in qua duo duntaxat pagi sint. Decem igitur sunt *Zelandiæ* urbes, Pagi plures: centum scilicet atque amplius. Incolæ sunt ingeniosi, sagaces, providi. Statura incolis media. Referunt tamen Annales a Wilelmo Bono Hollandiæ Comite ad nuptiarum solennia Caroli Pulchri Franciæ Regis, adductam fuisse inusitata corporis mole fœminam, natione Zelandam, præ qua proceri etiam viri pusiones videbantur: tanto enim erat virium robore, ut bina dolia Cerevisia referta ambabus utrimque manibus portaret, quæ singula quadringenta pondo Italica appendebant, trabemque cui attollendæ impares octo viri fuerant, quo vellet, transferret. In re domestica & familiari omni elegantia nitidi sunt & expoliti: in rem attenti, in mercatura industrij, in pauperes benefici ac liberales. Navigandi artis sunt peritissimi. Salem atrum & sordidum, qui ex Occidentalibus regionibus adfertur, singulari artificio excoquunt, magnis atque amplis lebetibus, redduntque ita purum & candidum, ut cum nive etiam certare possit. Rudi Hispanico vel Armorico adfundunt aquam marinam, decoquunt, colliguntque pro centum libris salis Hispanici, centum quadraginta quinque libras puriores. Hunc Salem per Galliam, Angliam, Daniam, & reliquam Europam divendunt. Artem istam jam ante annos cccc exercuerunt, colueruntque cum summo fructu & vicinarum regionum commodo. Ex re præterea frumentaria, lectissimoque tritico, atque ex rubia, salsamentis, pecorumque & imprimis Ovium copia, magnos quæstus faciunt. Porro vix in universa Zelandia aquam reperias, quæ non salsilagine infecta sit. Regio tamen omnis est fertilissima, ut supra diximus: etsi enim interior fundus salsus sit, superior tamen planicies aqua cœlesti percolata est mitior: alias,

Mores.

Opificia.

Salsa omnis tellus & quæ perhibetur amara
Frugibus infelix.

Sed de Zelandia hæc pro loci angustia sufficiant.

GELDRIAE DVCATVS COMPLECTENS ZVTPHANICVM COMITATVM, ET OVERYSSEL DOMINIVM.

Gelriæ ac Zutphaniæ — Partes sunt 4, videlicet

I Neomagensis, *cujus est Vrbs capitalis Neomagum, suntque in hac parte* I Opida *Thiela ac Bommel, quibus olim accensebantur Grave, Leerdam ac Buren sub Egmondanis avulsa.* II Præfecturæ, *t'Rijck van Niwmegen, Overbetuwen, Nederbetuwen, Thielre, eñ Bommelre-weert, tusschen Maes ende Wael, Beesd ende Reney.* Dominia *cum alta Iustitia, Persingen, Vbbergem, Groesbeeck, Doddendael, Batenborch, Horssem, Luer, Oyen, Diegden, Balgoy, Gent, Hoemoet, Mellingen, Pannerden, Meinerswick, Isendoorn, Lebec, Linden, Oudewaert, Marsch, Wolfsweert, Indeerwijck, Daelhem, Poderoyen, Nederhemert, Amersoyen, Hedel.*

II Ruremundensis, *cujus urbs est capitalis Ruremunda, suntque in hac parte,* I Opida, *Gelre, Venlo, Stralen, Wachtendonck, Montfort, Erckelens.* II Præfecturæ, *Kessel, Gelre, Montfort, Krieckenbeeck, Stralen, Wachtendonck, Erckelens, Middelaer.* III Dominia *cum alta Iustitia, Vierssen, Horst, Leuch, Well, Afferden, Walbeeck, Aerssen, Gribensoorst, Blitterswijck, Brouckhuisen, Mirloe, Elmpt, Steffans-weert, Hillenrode, Swalmen, Assel, Geisteren.*

III Sutphaniensis, *cujus urbs est capitalis Sutphanium: suntque in hac parte* I Opida *immediate summæ potestati subdita, Doesborg, Doetekom, Lochum, Grolle.* II Præfecturæ, *het Drostampt van Sutphen, het Scheltampt van Sutphen, Bredevoort, Doesborg.* III Baroniæ, *Bronckhorst, Berge (sub qua & Opidum ejusdem nominis) Baer, Wisch.* IV Dominia *cum alta Iustitia, Borkelo (sub quo & opidum est ejusdem nominis) ac Lichtenvoorde.*

IV Arnhemiensis, *cujus urbs est capitalis Arnhemium: suntque in hac parte* I Opida *Harderwijck, Wageningen, Hattum, Elborch.* II Præfecturæ *duæ majores Veluwen, Veluwen-zoom:* IV *minores Hattom, Oldebrouck, Niebrouck, Wageningen.* III Dominia *cum Iustitia alta, Dorenweert, Rosendael.* IV Dominia *cum sola Iustitia inferiore vel civili, Scherpenseel, Hoevelaecken.*

Ordines olim fuere duarum classium, quarum prior erat Equitum ac Ministerialium, posterior civitatum capitalium atque opidorum; deinde vero data est prima classis quatuor Baronibus Bronckhorstico, Bergensi, Barensi, Wissio, quæ classis è reliqua Nobilitate sub Arnoldo Principe emersit, atque hodie denuo expuncta est.

Iurisdictio *in casibus summæ potestati reservatis exercetur per Proprincipem, Cancellarium ac Cõsiliarios, quorum sedes est Arnhemij: Vrbanæ, opidanæ, ac paganæ Iurisdictiones in suis quæque exercentur locis: suntque earum Iurisdictionum aliæ provocationis immunes, aliæ provocationes patiuntur, & quidem alibi ad judicia urbana alibi ad conventus majores summæ potestatis nomine indictos.*

Ecclesiasticam Iurisdictionem *habuere Archiepiscopus Coloniensis in urbe atque Imperio Neomagensi. Trajectensis Episcopus in reliqua Neomagensi parte, nec non in parte Arnhemiensi. Leodiensis Episcopus in parte Ruremundana: Monasteriensis in Comitatu Sutphanico. Sed sub Rege Philippo* Diplomatibus *Pauli Quarti ac Pij Quarti Pontificum Anno* CIↃ IↃ lx *totius Gelriæ ac Zutphaniæ Iurisdictio Ecclesiastica fuit mandata novo Episcopo Ruremundano.*

Fiscales ac Domaniales *rationes* Præfectorum, *Quæstorum, Receptorum ac* Publicanorum *redduntur ac dispunguntur in Camera Rationali, cujus sedes est Arnhemij.*

OVERYSSEL

Transisalaniæ

I Civitates capitales *sunt tres, Deventer, Campen, Swoll, quæ item sunt in fœdere Hansatico, habentque Imperialis monetæ regale.*

II Opida *sunt* XVI, *Vullenhoe, Hasselt, Steenwijck, Ommen, Hardenberg, Welsem, Grasfort, Ghelemuden, Ootmarsum, Oldenseel,* Enschede, *Ghoer,* Delden, *Rijssen, Diepenheim, Almelo.*

III Præfecturæ paganæ *sunt tres majores, Sallant, Twente ac Vullenhoe cum Castellania in Kuender: duæ minores Isselmuiden, Sacxbergen.*

IV Ordines *sunt duarum classium, prior est Nobilitatis paganæ, altera est trium Civitatum capitalium.*

V Iurisdictio *circa causas principali cognitioni reservatas (quæ tamen erant paucissimæ) sub Rege Philippo demandata fuit* Cancellario *ac Consiliarijs, quorum sedes erat Vullenhoe: reliqua jurisdictio in suis urbanis, opidanis ac paganis exercetur judicijs, præterquam quod Nobilitas pagana non alibi quam in Ordinum Comitijs convenitur: ab Opidanis Iudicijs provocatur ad Civitates capitales: a paganis judicijs provocatur ad Ordinum Comitia: a judicatis Comitiorum vel civitatum capitalium nulla ulterior admitti solet, neque hodie toleratur provocatio.*

VI Ecclesiastica Iurisdictio *fuit olim penes Episcopum Trajectensem. Sed sub Philippo Rege Pontificum* Pau*li ac Pij Diplomatibus anno* CIↃ IↃ lx *ea cessit novo Episcopo* D*aventriensi. Mox vero hæc Iurisdictio cum ipsa dominatione sublata est.*

Hæc ex Schedis CL. V. Frederici Sandij Gelriæ Ducatus Consiliarij.

Meridiani distant ratione Paralleli *52 29.* ad Circulum Maximum.

Gelriæ Ducatus, complectens Zutphaniæ Comitatum & *Overyssel* Dominium.

ELRIA a *Gelre* Arce, quam Wicardus a Ponthe una cum fratre Lupoldo ædificasse fertur nomen retinuisse dicitur: quamvis complures a *Gelduba* Opido, cujus meminit Tacitus appellatam credant. Aliam etiam nominis rationem referunt alij. Hæc a Septemtrione Frisiam, & Sinum Germanici maris, vulgo *Zuyderzee* habet: ab Ortu Cliviæ Ducatum, a Meridie Iuliacum attingit: Brabantia & Hollandia eam ab Occidente respiciunt. Aër regionis salutaris & purus: Ager fertilissimus, & ad quamvis culturam aptus, Frumenti in primis ferax: pascuis item fæcundus, unde pecorum ingentes alit greges: quin & ex remotissima Dania eo pascendi saginandique gratia, numerosi greges aguntur: Lætissima namque ac amplissima, præsertim circa Rheni, Vahalis & Mosæ defluxus, prata habentur. Initio recta gubernataque Gelria est a Præfectis: inde a Principibus. Martini enim Austrasiæ Præfecti ex Lamberto Nepos *Leopoldus*, sive ut alij memorant, *Guidus*, his locis præfuit. Post Caroli Magni tempora D*omini de Ponte* eum rexerunt, sub titulo præfecturæ. *Otto* inde *Nassavius* Comitis titulo præesse cœpit anno CIↃ lxxix. Hic præ-

Regio. Vnde dicta. Situs. Aeris temperies. Soli fertilitas. Animalium varietas. Imperium Maiorum.

GELDRIA et TRANSYSVLANA
Die Zuyder See
Hollandiæ pars
Op den Papus
Dat Stift van Vtricht
De Betouwe
GELDERLANT
De Veluwe
Maes wael
Brabantiæ pars
Occidens
Miliaria communia
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio

Septentrio

Drent pars

DLANT VAN OVER Issel landt

Ben them Com.

Die YSSEL Twente

VT PHEN COM.

Dat stift Munster.

DV CA

Oriens

Meridies

72

ter filium *Gerhardum*, qui ipsi in Comitatu Gelriæ successit ex Sophia Sutphaniæ Comitis filia *Gerlacum* genuit, quem in Sutphaniæ Comitatu successorem habuit, quo improli e vivis sublato Sutphaniæ Comitatus Gelriensibus accessit, quibus etiam in hunc usque diem adhæsit. Sequuti sunt *Henricus*, *Gerhardus* II, *Otto* II, *Gerhardus* III, *Otto* III, *Reinaldus*, *Reinaldus* II, cujus tanta fuit apud Imperatorem gratia, ut comitijs Francofurtensibus Anno CIↃ CCC XXXIX die XIV Aprilis Gelriæ Dux a Ludovico Cæsare Augusto fuerit renunciatus. Post hunc deinceps Principis sive Ducis titulo Gelriæ præfuit *Reinaldus* III Reinaldi II ex Maria filia Nepos quem *Eduardus* post varia prælia cepit, vinctumque in carcere detinuit totos annos decem. Successit *Gulielmus*, huic Frater *Reinaldus* IV, atque hoc sine liberis anno CIↃ CCCC XXIII vita functo, ejus ex sorore nepos *Arnoldus Egmondanus* hujus ditionis possessionem cepit, ac post varias rerum mutationes hujus ex filio Adolpho nepos *Carolus* anno CIↃ CCCCXCII e Gallia abs Gelriæ Ordinibus evocatus ditionem tenuit usque in annum CIↃ IↃXXXVIII, atque heredem instituit *Gulielmum* Ioannis Cliviæ ducis filium, qui etiam cum maxima Caroli V Imperatoris offensione rebus Gelricis aliquamdiu præfuit, donec anno CIↃ IↃXLIII maxima Iuliacensis parte exutus Imperatori supplex factus est in castris ad Venlonum: hac tamen lege, ut totius Gelriæ possessione cederet, & subditis jusjurandum remitteret: Cæsar autem territorium Iuliacense ipsi redderet, duobus tantum Opidis exceptis Hensbergo & Sittarto. Atque hoc pacto Gelri initio liberi, postea sub Principibus vixere: servata tamen Legum Ordinumque suorum auctoritate. Hodie ijdem Optimatum solum agnoscunt imperium, ac pro libertate sua contra Hispani impotentiam fortiter pugnant.

Vrbes.

Ducatus hic Vrbes complectitur duas & viginti, quarum præcipuæ *Noviomagum*, *Ruremunda*, *Zutphania*, & *Arenacum*, quod nunc vocant *Arneheimum*. *Noviomagum* vel *Neomagum* (*Nimmeghen*) urbs est antiqua, sita ad sinistram Vahalis ripam, cujus eo loco profundissimus est alveus. Videtur Batonis quōdam regia fuisse, certe Batenburgum Arcem vicinam habet, & intra urbem Hessi montem, a filio (ut opinio est) Batonis Hesso cognominatum. Reginoni si credimus, tria Regnis suis primaria palatia constituit Carolus Magnus, Neomagum, Aquisgranum, & Divodurum seu Theodonis villam. Extra urbem varia eruuntur Numismata ad viam quam vocant Pedem Romanum, *Roomschen voet*, quæ via urbi est proxima. Invenitur & inscriptio, HIC PES IMPERII; item alia, HVC VSQVE IVS STAVRIÆ. Vrbs vero ipsa situ atque opere permunita est, prędives, rerumque omnium affluens; qua Clivensem ditionem propinquam respicit, in arduum collem assurgit, cum vetustissima Arce, Iuliano, ut vulgo, creditur, opere, a qua parte nemorosis montibus & frequentibus fontium scatebris amœna regionis facies se aperit: diversa urbis ora in paludes depressior sidit, reliquum solum tumulo ferme perpetuo acclive est. *Ruremunda* ad ostium Ruræ amnis, qua se in Mosam exonerat, urbs est amœna, dives, potens, in veteribus Menapiorum sedibus. *Zuphania* ad dexteram Isalæ ripam sita nomen a ratione soli, si Goropio Becano credendum, accepit, a paludibus nempe, quas vulgo *Venen* vocant. Hanc Vsipetum civitatem esse Iunius autumat. Eam Berkel Fluvius perfluit, ibique Isalę miscetur. *Arenacum*, Tacito, quod posteri mutarunt in *Arneheimum*, seu aquilæ domicilium; Vrbs hæc est Consilij Senatorij sedes, copiosa, elegans & omnibus modis munitissima: ad Rheni ostium dexterum sita.

Flumina. Mare. Montes. Silvæ. Mores. Mercimonia.

Gelria tribus celeberrimis fluvijs, *Rheno* nempe, *Mosa*, & *Vahali* irrigatur. Præter hæc, & alia quædam ignobiliora Flumina eandem perluunt, cujusmodi sunt, *Worm*, *Roer*, *Sualm*, *Isela vetus*, *Berkel*, *Niers*, & *Aa*. Ad Septemtrionem respicit Sinum maris quem hodie *Zuyder Zee*, velut Australe Fretum, quod in Meridiem vergat, nuncupamus, ubi sicut Hollandia, patente gremio accommodat se commercio Orbis. Terra plana ac humilis, montes rarissimi sunt, ijdemque Silvis saltibusque consiti.

Transisalania. Vnde dicta. Situs. Soli fertilitas. Imperiū Maiorum Vrbes. Flumina.

Restat nunc ut pauca de *Transisalania* subjungamus, ob situm Isalæ sic dicta. Hæc a Septemtrione Frisiam Occidentalem; ad Meridiem Gelriam respicit; qua Oriens est Westphalia est; qua Occidens Sinum amplissimum, (hodie *Zuyder zee*) & Fluvium Isalam habet. Regio plana est ac humilis: Ager feracissimus, Frumenti imprimis; pascuis item fœcundus. Transisalania Provincia multis seculis Vltrajectensibus Episcopis subdita fuit: donec anno CIↃ IↃXXVIII hortatu Henrici Palatini Episcopi Vltrajectensis sese Carolo V ejusque successoribus submisit. In hac Provincia urbes mœnibus cinctæ octo sunt, videlicet *Daventria*, *Campi*, *Swolla*, *Steenwijckum*, *Vollenhova*, *Hassela*, *Oetmarsia*, & *Oldeseela*. *Daventria*, (*Deventer*) ad dexteram Isalæ ripam sita mercimonijs celebris est, ejusque incolæ in remotis Orbis partibus negotiantur. *Campi* ad sinistram Isalæ ripam, secundum amnis decursum oportuno loco sita urbs, circuitu ampla & spatiosa, ædificijs splendidis & elegante structura superbis. Hanc urbem volunt esse *Navalia* Ptol. sic dicta forte quod eo loco navigia quæ adversum hostes & piratas instruebantur, illic apparari aut stationem habere consueverant. Reliquas prætereo. Habet præter *Isalam*, *Vidrum* aliaque minora Flumina. Præterea amœna & utilia Nemora quamvis exigua & sine nomine. Sed hæc de Transisalania dicta sufficiant, Artesiam nunc ingrediamur.

ARTESIA COMITATVS.

Continet hæc Tabula etiam Picardiam veram, & ducatum Cameracensem, Cambresis dictum, qui est principatus Imperij, & ab Episcopo qui Cameraci residet in temporalibus simul & spiritualibus regitur. In spiritualibus tamen Archiepiscopo Rhemensi subesse solet; & in temporalibus sub protectione est Regis Catholici *Hispaniarum.*

Statum politicum Artesiæ mihi communicavit vir quidam doctissimus, ejusque rei scientissimus. Hujus historiam, quia prolixior est, servabo, si forte alij suæ quoque patriæ gloriam hoc modo sint illustraturi, atque inde de Statibus Regnorum & provinciarum, opus per se cudendum, & Geographiæ accommodatissimum colligi possit. Membra tamen omnia quæ assignavit ille, quibusque nominibus, juxta ipsius distributionem ponam, quod ad præsentis Tabulæ declarationem sufficiet.

Status politici in *Artesia tres sunt Ordines,*

- *Ecclesiastici, in quibus sunt*
  - *Episcopi duo, Atrebatensis & Audomarensis S. Omer.*
  - *Præpositi duo, Bethuniensis, & Ariensis.*
  - *Abbates* XX, *quorum hæc monasteria,*
    - *Ordinis S. Benedicti* VII; *Atrebatense, Aquicinctense Auchin* 23 34 50 15 *Audomarense, Blangiacense Blangis* 22 44 49 53. *Montense, Hamense Hames, Alchiacense.*
    - *Ordinis S. Augustini* VII; Auriasiense, *Mons* S. *Eligij, S. Eloy* 23 50 50 19 *Chocquense Chocques* 23 42 50 34 *Henninense Hennin liettare* 24 7 50 26 *de Raselli villa, Mareolense Maroeul* 22 58 50 2 *Aquicurtense in Eaucourt* 24 0 29 56.
    - *Ordinis* C*istercienses* II, *Cervicampense Cerchamp* 23 12 50 48 *Clarimarescense Clommeres* 23 24 50 49.
    - *Ordinis Præmonstrat.* III Dammartinense *Dammartin* 23 3 50 17.
    - *Santandreanum* 23 6 50 20. Auguatianum.
  - *Collegia Canonicorum* X: Atrebatense, Audomarense, *Bethuniense,* Ariense, *Hesdinense, Lensiense, Sanpaulitanum, Lilleriense, Falcobergense, Dduriense.*
- *Nobiles in quibus*
  - Princeps *unus d'Espinoy* 24 8 50 29.
  - *Marchio unus Rentinensis* 23 19 50 36.
  - *Comites* VII, *S. Pol, Falquenberg,* 23 12 50 37. *Harliensis* 23 46 50 28. *Busquetensis, Henninensis,* Arquensis, *Blangiacensis. Sed hi duo postremi pridem in dotem monasteriorum S. Bertini & Blangis cesserunt, nec in conventum ordinum accersuntur. Noviter eiam creati S.* Aldegondis, *Bruay.*
  - *Castellani præcipui* IV Atrebatensis, Audomarensis, *Bapalmensis, Lensiensis.*
  - *Equestres familiæ ordine alphabetico sunt hæ :* Aussi, Averdoin, Aubigny 23 42 50 19. Aix 23 51 50 15 Annequin 23 52 50 32 Annezin 23 44 50 33. Averoult, *Avion* 23 50 50 24 Alennes, Anuin, *Bailleul* 23 45 50 10 *Beaufort* 23 40 50 14 *Beaumez* 23 18 50 3 *Beaurains* 23 7 50 23 *Beausart* 23 9 50 6 *Bellone* 24 11 50 17 *Berles, Billy* 24 3 50 25 *Boffles,* Boisleux, Bonnieres, Boncourt 23 23 50 37. Boubers 23 10 50 28 *Bours* 23 34 50 26 Brias, *Buissy* 24 18 50 5 *Caumont* 23 9 50 15 *Conroy, Contes* 23 9 50 21 *Coupigny* 23 40 50 26 *Croisilles* 24 6 50 8 *Cuynchy, Divion,* Douvrin 23 46 30 32 *Enne, Erin* 22 57 50 32 *Esquerdes, Estree, Fosseux, Frevin* 23 46 50 18 *Fleschin, Gomiecourt* 24 0 50 4 *Govy* 23 47 50 12 *Greboval, Geulesin, Habarcq, Hachicourt, Hamelaincourt, Helsault, Houchin, Houdin, La Visville, La Plancque, Lignereul, Licques, Longastre, Malanoy, Maisnil* 23 42 50 27. *Mammez, Marles, Mes en Conture* 24 14 49 57 Mingoval, *Moiry, Nedoncelles, Neufville* 23 53 50 20. *Noielle* 23 10 50 5 *Noircarmes, Ococh, Olham* 23 43 50 25. *Oignies, Oresmiaux, Plancques* 24 13 50 25. *Plouich, Pronville* 24 11 50 8 *Querecques, Ranchicourt* 23 40 50 25 *Ransart* 23 51 50 8 *Recourt, Rebecq, Regnauville, Rely* 23 30 50 35 *Rol ancourt* 23 17 50 22 *Rumenghien, Sains,* S. *Aldegonde,* S. *Venãt, Sombrein, Souastre* 23 46 50 2 *Tieuloie, Tramerie, Vaulx* 24 8 50 4 *Villers* 23 50 50 20, *Vrolant, Wancourt* 24 4 50 14. *Warluzelle, Waurans, Willerval.*
- *Civitates præcipuæ,*
  - *Regiæ* VII Atrebatum *Arras,* Fanum Audomari *S. Omer, Bethun,* Arien Aire, *Hesdin, Lens,* Bapalmes.
  - *Privatorum* Dominorum, *S. Pol, Perne, Lillers.*
  - *Item* Pagi *majores urbium prærogativa utentes, qui etiam ad conventus ordinum evocantur* 28 Arques, Aubigny, Avesnes, Aussy, *Beaurains,* Blangy en *Ternois,* Busquoy, *Carvin* 24 8 50 31 *Caumont* 23 9 50 15 *Chocques, Dourier* 23 0 50 17 *Fauquenberghe* 23 12 50 37 *Fressin* 23 14 50 23 *Fleurbay, Frevene, Frages* 23 16 50 33 *Gorgue* 23 51 50 40 *Hennin Lietard, Heuchin, Housdain, Labroie, Libourg* 23 23 50 29 *Oisy* 24 19 50 13 Pas, *Reichebourg, Tornehem, Ventie, Vitry.*

IVRISDICTIO.

Consilium provinciale est Atrebati, *unde appellationes ad Parlamentum Mechliniense deferuntur.*

Statvs Ecclesiasticus.

Atrebatensis, Morinensis & Bononiensis *Episcopus in spiritualibus toti Comitatui præesse, & Archiepiscopo Rhemensi subesse solens, nunc Cameracensi subest* Atrebatensis & Audomarensis *qui fere totam obtinent* Artesiam.

Quædam loca in Boloniensi Tabula, litera e signata quærenda sunt.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 50 10 ad Circulum maximum.

Boloniensis comitatus pars
Maris Britannici pars
Comte de S.Paul
Hesdin
Ponthieu comte
Vimeux comte
Normandiae pars
Occidens
Artesie
miliaria communia
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio
Beauuoifiz
Abbeville
Amiens
Corbie
Mondidier
Crotoy
S.Valeri
Monstreul

ARTESIA Comit:

Flandriæ pars

Hannoniæ pars

CAMBRESIS.

Vermandois.

Tartenois

La Tirasse

Laonnois

Oriens

Regio. Vnde dicta.

RTESIA maximam partem complectitur eorum qui Cæsari *Atrebates*, ab urbe primaria, quam ipse vocat *Atrebatum*. Marius tamen Niger hic constituit *Ambianos*. Ptolemæus etiam Atrebatios inter Sequanam & Phrudium, qui nunc dicitur *La Sonne*, collocat. Nomen autem recens *Artesia* a voce *Arras* qua nunc Metropolis nuncupatur, quasi *Arratesia* per syncopen extrita syllaba formatum, vulgo *Artois*. Termini hodie sunt, a Septemtrione Flandria, a qua discreta est fluvio *Lisa* & nova Fossa: ad Austrum & Occasum *Picardia*, ad Ortum *Flandria Gallica*, & ager Cameracensis. Aer suavis & serenus, Regio fertilis, imprimis Tritici, cujus copiam non suis tantum abunde suggerit, sed vicinis quoque Flandris, Brabantis, alijsque. Antverpiensium & Mechliniensium hoc unicum horreum est. Vino caret, ignava potius Incolarum socordia, quam vel Cæli vel Soli injuria. Ditio hæc fuit olim Flandrorum: Totam enim *Balduino Arduennati* dotis loco dedit Carolus Calvus, quum is Iuditham uxorem duceret. Postea Philippus Alsaticus quum Neptem suam Isabellam locaret Philippo Ludovici VII, Galliarum regis filio, dotem ei dedit Flandriam Occiduam, hoc est tractum eum qui est a nova Fossa, usque in Picardiam. Eum Philippus anno CIↃ IↃ XCVIII fecit Comitatensé, deditque filio suo *Ludovico*, qui primus Artesiæ Comes fuit, postea Galliæ Rex, & pater Ludovici Sancti. Anno vero CIↃ CCCLXXXII, *Ludovicus Malanus* Comes Flandriæ post Matris obitum factus est Comes Artesiæ: atque ita rursum uterque Comitatus conjunctus fuit. Obitu autem Caroli Audacis Burgundiæ Ducis, *Ludovicus* XI Galliæ Rex iterum Artesia potitus est: quæ postremum pacto & fœdere Caroli VIII, Galliæ Regis & Maximiliani Imperatoris cessit *Philippo Austriaco Maximiliani* F. patri Caroli V, Anno CIↃ CCCC XCII: Belgij ditionibus deinceps annexa: quas post patrem Philippum possedit Imp. *Carolus V*, cui successit Philippus ejus Filius Hispaniarum Rex, ut in generali descriptione diximus. Castellaniæ in ea novem: *Atrebatensis, Audomarensis, Morinensis, Ariensis, Hesdinensis, Lensiensis, Bapalmensis, Avenienss, Bredenardensis*, & *Auguiacensis*. Vrbes præcipuas habet *Atrebatum, Fanum S. Audomari, Bethuniam, Ariam*, & *Bapalmam*: cæteræ minores sunt. Pagos IↃ CCCLIV, Abbatias XXVIII, inter quas D. Vedasti Belgij celeberrima. *Atrebatum*, vulgo *Arras, Atrecht*, ad Scarpam Fluvium situm est, sex Milliaribus Duaco abest, Lensio sex, Cameraco novem, & XIV minoribus Ambiano (vulgo *Amiens*,) Ingens propugnaculis fossisque munitissimum, speciem refert duarum urbium, quarum alteram vocant *La Cité*, estque juris Episcopalis; alteram La *Ville*; estque juris Principalis; Illa minor est, sed amœna, habetque templum Cathedrale elegantissimum, sacrum B. Virgini. Hic magna religione, & egregio cum peregrinorum lapidum apparatu, certum Manna adservatur, quod D. Hieronymus, ætate sua, ad hanc regionem pluisse, suis in epistolis, refert. Habet præterea Bibliothecam manuscriptorum librorum omnis generis, sed potissimum Theologici. Primus Ecclesiæ Episcopus fuit S. Vedastus, constitutus a Remigio Rhemorum Archiepiscopo, Anno IↃXXXI. Hæc major, ædificiorum platearumque capacitate & fori amplitudine vehementer laudata. Abbatiam habet ditissimam, cui XX Millia Aureorum annui reditus. Domus omnes fornicibus subterraneis capacissimis sustentantur, adversus obsidionis vim excavatis. Patria hæc fuit F. Balduini, Iurisperiti celeberrimi, cujus Parisijs Monimentum in æde Maturini est tale. CVIACI, BALDVINVS HIC IACET. HOC TECVM REPVTA ET VALE. MORTVIS NOBIS IVRIS PRVDENTIAM GRAVIS CORRIPIET SOPOR. *Franc. Bald. Iurisc. ob. anno. æt.* LIIII, XI *Novemb. a partu Virginis* CIↃ IↃLXIII. P*apirius Massonus Balduini auditor* P. In eadem civitate natus vir clariss. CAROLVS CLVSIVS eruditionis omnis atque elegantiæ decus, qui post regiones plurimas peragratas in Batavico Athenæo senex leniter conquiescit, manumque extremam imponit dignis immortalitate operibus. Vrbs hæc Civium Incolarumque multitudine frequens, quorum alij Mercatores, alij Opifices. Horum sunt multa Collegia, quorum maxima pars Lanariæ studet. Fuit quomdam, ut Historiæ & Annales testantur, Flandricarum Vrbium Caput, Caroli Calvi Imp. ævo & multis post seculis. *Fanum S. Audomari*, prius vocatum fuit *Sithiu*, teste Meiero, postea a S. Audomaro S. *Omer*. Audomarus iste Morinorum dicitur fuisse Episcopus circa annum IↃCLXX, & eo loco Cœnobium exstruxisse ad fluvium *Aa*. Vrbs nitore & frequentia civium eximia. Quibusdam *Itius Portus* censetur, ut in Descriptione *Bononiæ* diximus. Tertio inde lapide ad flumen Lisam fuit antiquissima Morinorum Metropolis *Teroana*, de qua eadem descriptione. *Bethunia* nobile quoque in Atrebatibus Opidum, annonæ Frumentariæ horreum, magnæ olim celebritatis in Atrebatibus, sive Flandris Occiduis, Dominatus, ante quam in Atrebatium nomen Comitatumque una cum alijs concederet. Mercimonijs, rei frumentariæ negotiatione aliarumque rerum, quæ vitæ humanæ usui sunt, & exportari solent, varietate, est pro re nata, florentissima. *Aria* ad Lisam sita est, qui eam mediam secat: distat *Teroana* II Milliaribus: Opidum nobile & munitum. Arcem habet antiquissimam, & ædificia satis commoda. Est & *Hesdinum* nobile Gallo objectum vallum ac propugnaculum, quod prostrato a Cæsarianis ejusdem nominis opido, occasione belli inter potentissimos Europæos Principes excitatum. Situm habet commodissimum ad ripam fluminis Canchiæ, uno milliari propius Galliam, distans quatuor milliaribus Monstrolio & quinque a S. Paullo. Rigatur & altero fluvio, vulgo Blangis a loco in quo oritur. Ita ut propter loci commoditatem, munimentum habeatur validissimum, & propter translationem juris & omnium privilegiorum, quibus olim gaudebat Hesdinum vetus, brevi tempore habitatoribus repletum fuit. Iuxta Fanum Audomari Lacus est piscosus, in quo aliquot Insulæ natantes, quæ funiculo arboribus alligato, aut contis quo libeat impelluntur attrahunturque: quales in Lydia *Calaminas* Plinius recenset lib. II cap. XCV. Et ne quis nugas putet, aut exiguas aliquot terræ particulas: scire debet, etiam boves in ijs pasci aliaque pecora posse. Sub hisce Insulis, brumali tempore, & æstivo, maxima latet piscium copia, dum gelu devitant & calorem. Fluvij sunt præcipui, *Lisa, Scarpa, Aa, Canchia* & *Authia*: præter alios rivos etiam navigabiles. Estque non procul *Teroana* ingens Canalis, quem fossam novam indigetant: cum alij putant humana industria effossum tempore Balduini Comitis, sive adversus hostium excursiones, sive ad confinia Flandriæ Artesiæque distinguenda; alij Sinum esse existimant Maris interclusi. Certe Morinos Oceano vicinos fuisse agnovit etiam Virgilius, quum eos *hominum extremos* dixit. Atqui nunc Teroana octo milibus pass. a Mari discreta. Præterea ex fundo fossæ novæ sæpenumero educuntur partes anchorarum, aliaque ferramenta nautica, certissima argumenta vicini olim & adluentis Oceani. Silvis etiam non omnino destituitur, præcipue Meridiem & Occidentem versus. Incolæ fortes & bellicosi sunt. Atque hæc de Artesia sufficiant, ad Hannoniam pergamus.

Situs. Aeris tēperies. Soli fertilitas.

Imperiū Maiorū.

Lacus.

Flumina

Silvæ. Mores.

HANNONIA COMITATVS, CVI ADIVNGITVR NAMVRCENSIS COMITATVS.

Status Politicus Hannoniæ V constat membris, quæ sunt

- I. *Pares* XII *qui sunt*
  - *Longeville, Lens 25 10.50 34. Silly, Chievre 25 3.50 37. Avesne, Chimay, Levreux, Barbanson 25 36.60 14. Baudour 25 57.50 29. Rebaux, Waltourt.*
- II *Prælati Ecclesiastici*
  - *Abbas & Comes unus, S. Wauldrut 25 26.50.25.*
  - *Abbates 26. S. Guislain 25 5.50 27. Marchiennes, Cambron 25 10. 50 35. Hasnon, Maroille 25 4.50 6. Anchin 24 24.50.24. Aulmont, Liessy 25 24.50 5. S. Denys 25 18 50 30. Vicoigne 24 34.50 24. S. Feullien, Crespin 24 55. 50 26. Bonne Esperance 25 25.50 24. S. Ian, S. Aldegonde 25 32. 50 26. Gillenghien, Spinlieu, Ath, Fontenelle 25 13.50 0. Beaumont, Denain, Quesnoy, Waultiebraine, Lolive 25 34.50 28. Belliay, La Turre 25 27 50 18.*
  - *Collegia Canonicorum, S. Waldetrudis, S. Germani, Sognesiacense, Binchiense, Cimarense, Malbodiense, Avesnense, Condatense, Antoniense, & Salæ Valencenis.*
- III *Nobiles, in quo sunt*
  - *Principatus unus, Chimay.*
  - *Comitatus 10. Lalain 24 21.50 24. Beaumont 25 32.50 15. Ostervant cujus villa capitalis est Bouchain, Barbancon, Avesne, Barlaimont 25 6 50 10. Bossu 25 41.50 15. Montigni 25 3.50 22. Reux 25 25.50 30 Terrache.*
  - *Baroniæ* XXII *Enghien, Leuze 24 51.30 37. Havrez Marchionatus, 25 18. 50 29. Ligne 24 56.50 39. Anioing 24 40.50 35. Vuerchin, Fontaine 25 38.50 25. Hamaide 24 57. 50 42. Kivrain, Barlaimont, Ville 24 59.50 30. Gomegnie 24 58.50 15. S. Aldegonde, Senzelle, Condet, Hourdain 24 32.50 14. Belleule, Fagneille, Bousie, Rotysin, Frasne 24 50. 50 26. Harchies 24 55.50 29.*
  - *Marescallus unus.*
  - *Senescallus unus.*
  - *Venator magnus unus.*
  - *Camerarius perpetuus unus.*
- IV *Officia ordinaria (Castellaniæ opinor) Valenchene, Montensis, Athensis, Buchaniensis &c.*
- V *Civitatum communitas, Mons, Ath &c.*

Status Politicus ***Comitatus Namurcensis*** III ***constat membris quæ sunt.***

- Ecclesiasticus *Ordo in quo sunt Abbates Floreff 26 6.50 26. Grandpré 26 22.50 25. Auden 26 29.50 30. Bonef 26 21.50 36. Wassoire 26 12.50 13. Hastieu 26 12.50 13.*
- Nobilitas, *Donre Vicomté 26 12.50 12.50 25. &c.*
- Civitates *principales, Namur, Bovines, Charlemont, Valecour sive Walecourt 25 46. 50 11.*

Hæc desumpta sunt partim ex Guicciardino, partim ex Tabula quæ inscribitur Hortulus Hannoniæ.

Meridiani distant juxta rationem Paralleli 50 20.

Hannoniæ Comitatus, cum Comitatu Namurcensi.

ANNONIA Nerviorum olim sedes, quorum caput hodie dicitur Tornacum, quod Ptolemæus Βάγανον vocat. Sæpius hæc regio mutavit nomen; initio dicta est *Pannonia*, Lessabæo teste, a Panos cultu; Postea *Saltus Carbonarius*, inde *Inferior Picardia*; Postremum Hannonia, ab Hania Fluvio qui mediam regionē secat, vernacule *Hainault* vel *Henegow*, ab eodem fluvio Gallis *Haine* sive *Hene* dicto, & antiqua voce Germanica *gouw*, quæ regionem vel pagum significat. Habet a Septemtrione Brabantiam, & Flandriam; ab Austro Campaniam & Picardiam, ab Ortu Namurcenses & Leodienses, cum dicta Brabantia; ab Occasu Flandriam cnm Artesia. Longa est universa regio viginti milliaribus; Lata XVI. Aer temperatus, suavis & serenus: solum fertile, ac ceterarum Frugum, sed præcipue Frumenti præstantissima ubertas maxima. Abundat pratis, pascuis, pomarijs, alijsque ad vitæ usum rebus necessarijs. Habet & Metalla Ferri optimi, & Plumbi: præterea Lapidicinas variorum Marmorum, atque etiam duri silicis quem Ovidius indicem: & λιθανθράκων *Houles* vernacule Leodienses vocant. Ignem flammamque

Regio. Nomina, & unde deducta.

Situs.

Cæli temperies.

Soli fertilitas.

HANNONIA, NAMVRCVM Comitatus
Occidens
CAMBRE SIS
La Ti ras se.
Flan
Arte

Hanonica miliaria duo.
1 2
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio
trio
dies
Oriens
Lut zenbur gi pars
NA MEN
Leodi ensis dioe ce sis pars
bantie
Soenien bosch
Terre Le odi ensis pars
Louen
Namen
Dinant
Bouignes
Philippeuille
Charlemont
Rochefort
Mariemburg
Chimay
Roucroy
Meuse
Mosa flu.

HANNONIA.

mamque concipiunt foventque, ut carbones; nec alius eorum usus quam focis exstruendis, lignis aliquot adjectis. Conflantur hic quoque vitreæ illæ laminæ pellucidæ, quibus omnem cœli injuriam ex templis & ædibus propellimus, hæque præ alijs quæ alibi locorum fiunt, palmam præstantia ferunt. Omne item vitreorum vasorum genus, & supellex hic conficitur.

Imperium Maiorum.

Provincia hæc frequenter Dominos mutavit, ac tandem a stirpe Montensium ad Flandriæ Comites, inde ad Batavicam, deinde ad Bavaricam, ex hac in Burgundicam, postremo ad Austriacam familiam devoluta est.

Vrbes.

Vrbes in Hannonia fossa valloque munitæ sunt XXIV, inter quas primariæ *Montes* & *Valencenæ*. *Montes*, *Mons* vulgo, *Bergen* Germ. urbs primaria ad Trullam flumen, a situ nomen habens, admodum munita, atque adversus hostium insultus tutissima: munitur triplici fossa, & muro valido. Fontes in ea vivi permulti: opes amplæ ex mercimonijs, opificijs, agricultura, & Canonicatu nobilium Virginum S. Waltrudæ. *Valencenæ*, vel *Valencena*, seu, ut quidam volunt, *Valentiniana* (*Valenciennes*) ab ejus nominis Imperatore, ut auctor est Sigebertus Gemblacensis (qui etiã refert Anno IↃCCLXXI Carolũ Magnum Imperatorem eo loco totius Galliæ comitia celebrasse) ad Scaldim sita est planitie peramœna, eoque tuta ab hoste. In ea est Armamentarium ad belli usus instructissimum. Templa duo, unum Sacrum B. Virgini, structura antiqua, cujus columnæ ex Marmore & lapide Porphyretico; alterum B. Ioannis recentius, opus Pipini, patris Caroli Magni: Coenobia plura: unum præ cæteris nobile Franciscanorum, in quo Comites Hannoniæ & Domini Valencenæ seorsim sepeliuntur. Abbatia D. Ioannis etiam est celeberrima: Curia item amplissima cum horologio celeberrimo, opus Gulielmi Boni Comitis Hannoniæ, Hollandię & Zelandiæ. Vno milliari a Valencena, est Abbatia *Vicoigne* refertissima optimorum & antiquissimorum librorum. Sunt præterea *Condatum* (*Condé*) ad dexteram Scaldis ripam duobus milliaribus Valencena distans, Opidum elegans; *Landrecium* (*Landrecy*) ad Sambram, celebre obsidione Caroli V, Anni CIↃ IↃXLIII, qui tamen eo per vim potitus non est; *Avesnæ* (*Avesnes*) Vrbs & Munimentum Gallorum finibus oppositum, ad fl. Hepram: *Chimacum* (*Chimay*) urbs ad fluvium *Blancam* in media silva; id nuperis bellis sæpiuscule incensum, dirutum, tamen ad extremum ita restitutum, ut multo elegantius renatum videri possit. Palatium habet principale cum horto & Labyrintho singularis artificij: *Halla* Brabantiæ finibus contermina, Templo D. Virginis celeberrima: *Bouchain* municipium est situm ad ripam Scaldis fl. inter Cameracum & Valencenas, exstructum a Pipino in memoriam nobilis victoriæ quam hoc loco retulit ab exercitu Theodorici Gothorum Regis; *Quercetum*, *Quesnoy*, opidulum est, tertio lapide a Valencena, mercimonijs nobilitatũ: *Bellus-mons* (*Beaumont*) opidulum perelegans, a re dictum. *Mariæburgum* nomen habet a Maria Regina Hungarię, quę jussu Fratris Imperatoris hanc urbem prima exstruxit, paullo post quam Martinus Rossemius, & Dominus de *Longue val* cum exercitu Gallico profecti essent ad obsidendum Lutzenburgum Anno CIↃ IↃXLII. Sita est inter Blancam & Neram, natura, arteque munitissima. Capta tamen a Gallis Anno CIↃ IↃ LIV. Quo tempore Philippus ad excursiones Gallorum cohibendas aliam urbem exstruxit sesquimilliari a Mariæburgo, dixitque eam a suo nomine *Philippolin*, *Philippeville*. Sunt & *Bavacum*, (Gallice *Bavais*) quod nonnulli *Baganum* vel *Bagacum* Ptol. esse arbitrantur; nonnulli illud *Belgium* Cæsari in Commentarijs dictum volunt: sed refelluntur ab ijs, qui in Bellovacis, seu Picardię quodam loco firmioribus argumentis eamdem collocant. Sunt & opida *Maubeuge*, *Bins*, *Reux*, *Soigny*, *Braine le Comte*; *Engien*, *Cheure*, *At*, *S. Guillien*, *Leuze*, *Peckincourt*; etsi nunc mœnibus destituta sunt 2 posteriora. Pagi sunt pręterea CCIↃL, quorum plerique omnes pulchri, amœni, opulenti.

Lacus. Flumina Silva.

Regio Lacubus, Stagnis, Fontibus, ac Fluminibus undique irrigua; Fluminibus *Scaldi*, *Sambra*, *Tenera*, *Hania*, & alijs. Silvas habet & Nemora admodum jucunda; præcipua vero sunt *Mormau*, & *S. Amandi*. Porro Respublica Valencena tanta prudentia constituta, & tam bonis legibus ornata est, ut Noribergenses ad ejus exemplum celeberrimam suam Rempublicam voluerint componere, missis ad hanc rem aliquot Viris prudentibus; quod & Romanos fecisse accepimus in Rep. Atheniensi. Proinde non est mirum si ex tam pręclara Politia orti fuerint cives per universum Orbem virtute celebres; Inter quos primas ferunt Henricus VII Imperator, Dux Lutzenburgicus: Maria Filia unica & Hæres Caroli Audacis, Avia Caroli V: Ioannes Froisardus Historicus nobilissimus, qui etiam hoc ipsum initio sui operis testatus est. Gens hujus Regionis bellicosa & erga Principem fide & officio incomparabilis. Libertatem vernaculo & trito proverbio jactare solent, quum dicunt, *Pays de Hainault tenu de Dieu & du Soleil.*

Namurci Comitatus.

Restat NAMVRCI COMITATVS. Hic situs est inter Brabantiam, Hannoniam & Leodiensem Diœcesim: exiguo territorio & montoso, sed paramœno.

Cæli temperies. Soli fertilitas.

Aerem habet salubrem & temperatum. Solum ferax Rerum quibus ad sustentationem sui vita humana indiget. Habet & Ferri Plumbique Fodinas, & Latomias, in quibus varij generis saxa exscinduntur, atque imprimis Marmora subnigra, & quę Iaspidem referunt. Neque ita pridem cœperunt effodi saxa illa ad ignem idonea (*Lithanthracas* nominare possumus) de quibus diximus in præcedenti Descriptione.

Imperium Maiorum.

Porro ditio ista omnis initio Dominum habuit aliquandiu titulo Marchionis, postea Dominum sæpius mutavit. Marchio fuit *Philippus*, Frater Balduini Comitis Flandriæ Anno CIↃ CC, Comes fuit *Theodorus*; cujus obitu tota ditio cessit *Philippo Bono* Burgundiæ Duci, quemadmodum in Germaniæ Inferioris descriptione a nobis explicatum est.

Vrbes.

Vrbes in hoc Comitatu muro cinctæ sunt quatuor, *Namurcum*, *Bovinæ*, *Carlomõtium* & *Valencourtium*. Pagi CLXXXII. *Namurcum* (*Namur*) Vrbs est primaria, cujus nomen unde ductum sit, ignoratur: alij putant a *Nano* Deo Gentili, qui quum antea oracula fundere solitus esset, sub adventum Christi Servatoris obmutuit. Ergo a Nano muto *Namurcum*: alij a novo Muro illic Romanorum opera exstructo. Vrbs sita est inter duos Montes, in læva Mosæ ripa qua Sambram recipit. Distat VIII Mill. Lovanio, X Leodio & totidem Bruxellis. Dives est, & splendida publicis privatisque ædificijs, arce etiam instructissima bene munita. Quarto milliari a Namurco sunt *Bovinæ* (*Bouvines*) Opidum exiguum, quod bellorum injurijs jam aliquoties vastatum, postremum vero ab Henrico II Galliæ Rege Anno CIↃ IↃLIV magna parte destructum est. Id ex eo tempore Civium industria restitui & restaurari cœpit. *Carlomontium* (*Charlemont*) exstructum est a Carolo V Anno CIↃ IↃLV adversus Gallos, qui tunc Marienburgo potiebantur. *Valencourtium* Opidum minime aspernandum, Namurco VII Milliarium intervallo distans.

Flumina Silvæ.

Flumina habet hæc regio piscosa; inter quę primas obtinent *Mosa* & *Sambra*; Fontes vivos & largos: Silvas non tantum ad delectationem, verumetiam ad venationem aptissimas (quarum maxima quæ vulgo *Marlaigne*) Feris refertissimas.

Opera publica.

Multa sunt in hoc Comitatu Templa, & Cœnobia splendida Namurcensium Comitum sumtibus olim constructa, & opimis honorata reditibus. Tertio Milliari a Namurco dives est pagus *Audennas*, in quo vetustissimum Monasterium Canonicarum nobilium Feminarum exstructũ institutumq; a Begga filia Pipini veteris, a qua primum creduntur dictæ Vestales *Bagginæ*. In urbe Namurcensi sedes est Consilij Regij, a quo appellatio est ad Curiam Mechliniensem. Est & sedes Episcopi, cujus Templum Cathedrale sacrum est S. Albano. Cives armis adsueti sunt, Gallicus ijs sermo, sed corruptus. Mercatores pauci & opifices: Nobilium magna turba: sed plærique nothi illustrium Principum, vel e nothis oriundi.

LVTZENBVRG DVCATVS ET TREVIRENSIS PROVINCIA.

Status Politicus *ut in cæteris, tria habet mẽbra, quæ ſunt,*

- Ecclefiafticus *Ordo: Abbates Epternacenfis, S. Mariæ in Lutzenburgo, Aureæ Vallis, & addunt vulgo S. Huberti.*
- Nobiles
  - Comitatus *Vianden, la Roche en Ardenne, Salme* 27 29. 50 16. *Durby* 26 59. 50 21. *Marche* 26 46. 50 15. *S. Vit* 27 39. 50 18. *S. Iansberg* 27 30. 49 31.
  - Barones *Complures.*
  - Dominia *multa.*
- Civitates principales, *Lutzenburg, Arlon, Theonville, alias* Diedenhove, *Rodemarck, forte Rodemacheren* 27 42. 49 31.

Confilium *Regis Principale refidet Lutzenburgi, a quo provocatur Mechliniam. In Spiritualibus paret pro meliore parte Archipiſcopo Trevirenſi, & Epiſcopo Leodienſi.*

In Trevirenfi *Provincia hæc ſunt*

- Abbates, *Prumienſis* 27 56. 50 17. *S. Maximini proxime Treviros: Metloch* 28 4. 49 34. *Himmelrodt* 28 11. 50 5. *Toley* 28 30. 49 34.
- Comitatus, *qui ſunt intra Trevirenſem ditionem, Manderſcheidt* 28 15. 50 9. *Keyhel* 28 7. 50 5. *Veirnenborgh* 28 34. 50 23. *Gerreſtein* 28 7. 50 18. *Veldentz* 28 26. 49 56.
- Baroniæ, *Winnenbergh* 28 36. 50 11. *Bilſtein* 28 41. 50 7.
- Dominia, *Paſſenheim* 28 58 50 22. *Saffich* 28 55. 50 24. *Zur Leyen* 28 55. 50 18. *Eltz* 28 46. 50 13. *Permont* 28 42. 50 16. *Wildenborgh* 28 43. 50 9. *Eerenborch* 28 53. 50 13. *Waldeck* 28 51. 50 10. *Hertelſtein* 28 3. 50 12. *Kerpen* 28 15. 50 24.
- Præfecturæ *Schoinberg* 28 23. 50 21. *Shoinecken* 37 55. 50 14. *Hildeſheim* 28 8. 50 22. *Daune* 28 19. 50 15. *Over-Manderſcheidt* 28 15. 50 9. *Kylborch, Vlmen* 28 26. 50 15. *Cocheim, Kempenich* 28 37. 50 28. *Meyen* 28 43. 50 22. *Monreal* 28 38. 50 21. *Kaiſers Eſch* 28 35. 50 16. *Munſter Meivelt* 28 49 50 16. *Over-Hammerſtein* 28 53. 50 30. *Welſch Billich* 27 59. 49 56. *Broich* 28 14. 50 1. *Pfaltz* 28 7. 49 51. *Witlich* 28 18. 50 2. *Sarborch, Grimborch, S Wendel, Bleiſcaſſel* 28 48. 49 16. *Hunolſtein* 28 28. 49 53. *Baldenaw* 28 35. 49 54. *Bern caſtel* 28 29. 49 57. *Cell* 28 34. 50 3. *Baldeneck* 28 46. 50 5. *Schoineck* 28 56. 50 12. *Coblentz,* Boppart, *Over-Weſel, Eerenbreitſtein, Montabour, Vilmar,* Brechen, Caemborch. *Hæ* VI *indicabuntur Tab.* III *Weſtphaliæ.*

Comitatus *confines Provinciæ Trevirenſi in hac Tabula comprehenſi, ſunt* Blanckenheim 28 10. 50 26. *Arnsberg* 28 20. 50 30 *Nuenar* 28 40. 50 34. *Reiferſcheidt* 28 5. 50 30. *Sleiden* 28 4. 50 33.

Dominia *Cronenburg* 27 59. 50 25. *Smidheim* 28 3. 50 18.

Refiduum *Provinciæ Trevirenſis, quod hac Tabula contineri non potuit, invenies in* III *Tabula Weſtphaliæ.*

Meridiani diftant ratione 49 50 Paralleli ad Circulum maximum.

Lutzenburgicus Ducatus, & Trevirenſis Provincia.

Regio Vnde nomen habeat.

Equuntur in Inferiori Germania duæ Provinciæ, *Ducatus Lutzenburgicus* & *Trevirenſis Provincia*, paucis explicandæ. Ducatus *Lutzenburgicus* nomen habet a primaria totius regionis civitate; hæc (ut nonnulli opinantur) a fluvio *Elza, Aliſontia* forte Antonini. Ab Elza fit Elzenburch; inde *Lutzenburch*. Petrus Divæus aliam de Lutzenburgo fententiam notat his verbis: *Leucorum gentem* (inquit) *juxta Treviros, Mediomatrices, ac Lingonas habitaſſe indubitatum eſt, Opida eorum Tullus ac Naſium, Ptolemæo celebrata nomen ſervant, Toul & Nanſy; vernacule crediderim appellatos, Die Lutzen, & late imperaſſe, ut ab ijs Lutzenburgij celebris Opidi nomen ortum ſit, quaſi der Lutzenburch.* Hæc ille. Lazius *Moſellanum Ducatum* vocat. *Situs.* Terminant hunc Ducatum ad Septemtrionem Leodienfes & Namurcenfes; ad Auftrum Lotharingi, ad Ortum, Mofella cum Epifcopatu Trevirenfi, ad Occa- *Soli fertilitas.* fum Mofa cum Silva Arduenna. Ambitus totius regionis eft lxx milliarium. Regio omnis licet montofa & faltuofa, bona tamen, benignaque ac fertilis eft. Dividitur in duas partes, quarum altera *Famenna*, altera *Arduenna* dicitur. *Famenna* fertilior eft fegetis & Vini. *Arduenna* afperior; fed quæ afperitatem venationum bonitate & Ferarum optimi generis mirifica abundantia compenfet. Metalla ferri funt non procul a *Manderſcheid*, in dominijs *Keyla, Cronenberch* & *Sleida*, ad vallem cui nomen eft *Hellenthal*: Conflantur hoc loco ab iftis Cyclopibus incudes, fornaces ferreæ, pyreteria, quæ per totam Germaniam ingenti lucro diftrahuntur. *Imperium Maiorum* Titulum duntaxat Comitatus initio habuit, atque adeo Henricus Septimus Imp. Comes fuit Lutzenburgicus, non Dux. Poftea in Ducatus dignitatem, qua hodie adhuc utitur, evecta fuit. Hoc alij Wencefla o Romanorum Regi, alij Carolo quarto tribuunt; Conradus autem Vercerius Henrico VII adfcribit primo ex ea familia Romanorum Imperatori. Primum hujus Comitem Sigifridum fuiffe, in fchedis manu exaratis fe reperiffe fcribit Ortelius; eumque filium fuiffe Tacuini Ducis Mofellani. Fuit olim Lutzenburgum Trevirorum portio. Hæc autem Provincia ad Carolum V & Filium ejus Philippum hoc modo devoluta eft. Ducatum Lutzenburgicum Philippus Bonus, ab Elizabetha Antonij Patrui fui vidua accepit. Cui *Carolus Audax* fucceffit. Hinc ad Cæfarem Maximilianum, cum Maria Caroli Filia, & fequentes Domus Auftriacæ Principes dimanavit. *Vrbes.* Vrbes habet viginti, vallo & foffa munitas, quarum nomina hæc funt, *Lutzenburgum, Arlonum, Theonis villa, Rodemachera, Gravemacherum, Coningsmacherum, Dierichum, Virtonium, Echternachum, Vianda, Baſtonacum,*

TRIER & LVTZEN BVRG
Miliaria duo Treuirensia.
Miliaria duo Lutzenburgica.
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio.
Namurci pars
Arduenna sylua
Buillon
Bar rois

S T I F T
T R I E R
Palatinatus
pars
Lotha ringiæ
pars

Mommedium,Novum Castrum,Danvillerium,Marvilla,Roccha,Durbis, S.Viti urbs,Marza, & *Salma.* Sunt & urbes aliquot quarum mœnia solo æquata. Sunt & arces urbium pene æmulæ, S. *Ioannis* & *Mandrescheid,* quibus titulus est Comitatus. Vrbs primaria *Lutzenburgum,*alijs *Lucemburgum,*& *Leuceburgum,*Ptolemæi *Augusta Romanduorum,*Petro Appiano. Guicciardinus dictum vult quasi Lucisburgum, hoc est, arx Solis. Quemadmodum pleraque alia hujus tractus loca a Gentilium Dijs denominata videri possunt: *Arlon* ab ara Lunæ: *Ivois* a Iove, *Marche* a Marte;sed an hęc vera origo sit,alius esto arbiter. Vrbs sita est loco peramœno,parte altera montoso, altera plano. Hanc Elza fluvius interluit, partem urbis superiorem & montanam, ab inferiori & plana dirimens. Ædificia in ea domusque utcumque splendidæ,verum belli injurijs varie afflictæ;ac Templum sacrum Nicolao: Cœnobium Francisco & Abbatia B. Mariæ,in quo sepultus Ioannes Lutzenburgicus Rex Bohemię,Filius Henrici VII Imperatoris & Pater Caroli IV. Vrbs hæc etsi Martis frequenter deformata furoribus, cui nihil cum Musis otio & tranquillitate gaudentibus commune, illustres tamen eruditione viros edidit. Atque inter multos Nicolaum Navium,hominem usque adeo doctrina,& rerum prudentia magnum,ut Curiæ judicialis apud Lucemburgum Pręses,non ante munus quam vitam,Filium autem reliquerit sibi cognominem,qui paternas æquans virtutes, tantum apud Carolum V Cæsarem gratia valuit,ut in toto Imperio Cancellarij vicarius ab eo constitutus, id muneris cum vita finierit. *Arlonum* vernacule *Arlon,* situm est in montis vertice,opidum satis elegans. Lunam Deam hic olim gentilitio more cultam,& inde nomen habere putatur. Hic multa antiquitatis monumenta eruta quæ Comes Petrus Ernestus hinc ad ædes suas amplissimas, quas habet in Pomœrio urbis Lutzenburgensis, transferri curavit. Patria hæc fuit Bartholomæi Latomi, Viri egregie docti. *Theonis Villa(Theon Ville)*in ripa Mosellæ præsidium totius regionis,& contra quemvis impetum opidum tutissimum. *Flumina.* Fluminibus regio omnis rigatur plurimis. Eorum primum nobilissimumque est *Mosella,* de quo in Lotharingia diximus. Reliqua sunt *Chier,Mosa,Bemoÿ,Houl,Lech,Alsatus,Atardus,Sourus,Prumeus,Mineus,Ghomeus,Orto,Albis,*ac innumeri pene rivuli. *Montes.* Montibus Regio undique attollitur, *Sylvæ.* Silvisque innectitur densissimis. Eæ omnes Arduennæ totius Gallicæ Silvæ maximæ,rami sunt. *Ratio gubernandi.* Curia totius Provinciæ in urbe Lutzenburgo jus dicit, sermone vel Gallico vel Germanico, pro locorum ratione quibus jus dicitur. Germanice enim loquuntur Lutzenburgi, Arloni Rodemacræ, Theonvillæ: Gallice vero Ivoys,Mommidi,Merveil & Danvilliers; atque ab hanc causam necesse est & judices & Advocati & alij curiæ Ministri utramque Linguam calleant. Ab hac autem Curia provocatur Mechliniam, ubi quæ scripta sunt Germanice,bona fide Gallice redduntur.

Trevirensis Provincia.

Regio & unde dicta. HÆc de Ducatu *Lutzenburgico;*sequitur *Trevirensium* antiqua admodum ditio,cui ab urbe nomen. Dicuntur hi *Treviri* Cæsari; Τριβοροὶ Ptolemæo: *Triberi* in lib. Notit. hodie *Trierische.* *Situs.* Terminatur a Septemtrione Comitatu Nassaviensi, Ducatu Montensi, & Episcopatu Coloniensi : ab Ortu Ringovia & Hassia; a Meridie Westrichia,& Bipontino Ducatu : ab Occidente Ducatu Lutzenburgensi. *Aeris qualitas.* Aër frequenter hic est nubilus & pluviosus, ut quidam huc accommodent Cloacam Planetarum, verum id propter convallem, ubi nebulæ suspenduntur, evenire nonnulli asserunt. *Soli qualitas.* Regio ipsa inæqualis est : alicubi enim montibus sterilibus aspera est : ob idque silvestris & squalida, & præter avenam vix quicquam proferens; alicubi vero fœcundior est versus Rhenum & Mosellam. Metalla generat varij generis, Argentum, Aes, Ferrum, Plumbum. *Imperiũ Maiorum.* Proprium semper Ducem legitur habuisse. Nunc autem Archiepiscopum in Electorum ordine agnoscit Dominum. Armis autem Trevirenses ita potentes fuere, ut duce Ambiorige Cottam & Sabinum Legatos Cæsaris apud Eburones interfecerint,tota funditus Legione deleta. Sed capti postea sunt a Labieno. Fatetur Cęsar, Trevirorum civitatem propter Germanię vicinitatem quotidianis exercitatam bellis,cultu & feritate non multum absimilem a Germanis fuisse, neque imperata unquam nisi exercitu coactam fecisse. Tantum scilicet antiquitus fuit Belgis libertatis studium. *Vrbes.* Vrbs primaria *Augusta Trevirorum,*vulgo *Trier.* COL. AVG. PAT. TREVEROR. Vocatur in Nummo Vespasiani; *Augustam* proprie nominat Mela: *Trivericam* Vrbem Ausonius. Hanc excellentissimam dicit Salvianus. Hodie Archiepiscopali dignitate ac principatu nec non & Electoratus titulo clara est. Hæc cum antiquissimis Europę urbibus de antiquitate contendit: atque hujus antiquitatem trecentis & mille annis,ante urbem Romam perscrutatus est Æneas Silvius. Eam Mosella mediam perlabitur. De hac Ausonius in Vrbium Catalogo:

> *Armipotens dudum celebrabere Gallia gestis*
> *Trevericæque urbis solium,quæ proxima Rheno*
> *Pacis ut in mediæ gremio secura quiescit,*
> *Imperijque viros quod alit,quod vestit,& armat.*
> *Late per extentum procurrunt mœnia collem,*
> *Largus tranquillo perlabitur amne* Mosella
> *Longinqua omnigena vectans commercia terra.*

Natura loci (ut Simon Richwinus ad Munsterum scribens testatur) satis est ad delitias & amœnitatem sita, sive Montes & Valles, sive Flumina & rivos pratis interjectis spectare velis. Montes Bacchico cultu virent. Ager satis hic est fœcundus;omnis generis pisces & ferina hic abundant. Comitatus sunt *Manderscheyt,Keihel,Weirnenborgh,Gerresteyn,Veldentz:Baroniæ Winnenberg,*& *Bilstein.* Vrbes præter Augustam Trevirorum sunt ad Mosellam : *Nivomagum divi castra inclyta* Constantini, *Veldentz,*Cella *Beilstein,Confluentia,*& alibi aliæ. *Lacus.* Duo hic sunt Lacus miræ profunditatis, nempe *Vlmensis* & *Laichensis;*in quorum posteriore reperiuntur Lapides viridis,crocei,& rubicundi coloris,qui Smaragdos & Hyacinthos æmulantur. *Flumina.* Majori autem ex parte fluvijs,torrentibus,ac rivulis irrigatur,qui omnes Mosellæ commixti ad Rhenum deferuntur : vnde omnis generis Pisces hic abundant. Inter fluvios sunt Mosella, *Kil* qui & *Gelbis,* Pruin, *Vr, Sara,* A*hra,* S*ura,* & alij. *Montes.* Montes *Meliboci, Agnobi.* *Silvæ.* *Silva* Arduenna varie hic diffunditur, diciturque pro locis modo *Westerwalt,* modo *Eider-waldt,* modo *Ebers-waldt,*quæ Silvæ Feris refertissimæ sunt. *Opera publica.* P*alatium* Treviri est spectandæ antiquitatis. Aliæ insuper moles adhuc exstant, aliæ sub cæcis terræ speluncis sepultæ jacent, quæ cum indies eruuntur admirandam exhibent vetustatem; *Schola.* Antiquissima etiam totius Germaniæ Academia insignitur. Artium & linguarum studia quæ hic floruerunt,commemorare nihil attinet, quum ex media etiam Italia eo contendisse plerosque,certum sit. *Mores.* Mores hominum hic natorum plerumque tristes sunt,& ad Melancholiam proclives, sed tamen mansuescunt paullatim commercio extraneorum,& Stoicum illud supercilium convictu seu recreatur. Ausonius bene de Treviris meritus,alicubi de ijs aptissime ait;

> *Quinetiam mores & lætum fronte severa*
> *Ingenium Natura suis concessit alumnis.*

In universum Mosellanorum corpora laboribus induruerunt ad miraculum usque. Per Montes aërios,veluti capræ reptare & evadere spectantur.

DVCATVS LIMBVRGENSIS. AB EOQVE DEPENDENTIA.

Nomina. Situs.

DVCATVI *Limburgensi*, quem hæc Tabula exhibet, cuique a Metropoli Limburgo nomen est, conregionales ad Occasum Leodium & Trajectum ad Mosam, percelebres ambæ Civitates; ad Boream Ducatus Iuliacensis, ad Ortum Vrbs Imperialis Aquisgranum & Monasterium S. Cornelij; ad Meridiem Comitatus Francimontius & Aquæ Spadanæ.

Cæli qualitas.

Totus iste Tractus ut æstate ob varietatem loci & oculorum aspectum est jucundissimus; ita hieme admodum ingratus est. Toto enim illo tempore gelu horret, & ob sui altitudinem quibusdam in locis nix magnam partem æstatis perdurat.

Soli fertilitas.

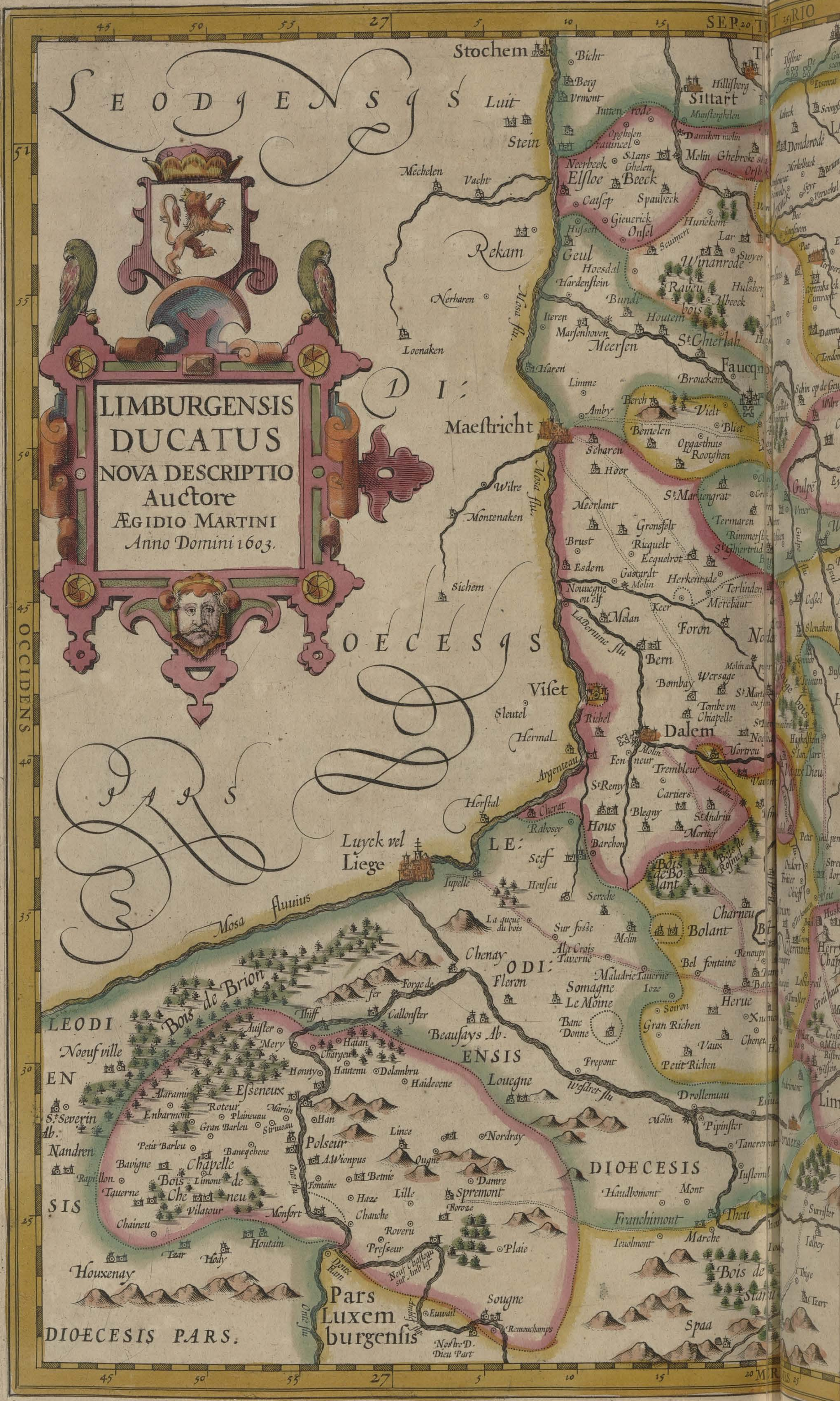
Ager omnium rerum ad hominum necessitatem facientium (vino ob Cæli inclementiam excepto) feracissimus. Optimum enim profert Triticum & Far ex quo panem candidissimum conficiunt. Pascua saginando pecori optima sunt, unde casei delicati saporis copiam habent: Herbas colligunt efficaces, tam morbis curandis, quam esui accommodas. Sulphuris item solum feracissimum est, per cujus subterranea vero simile est labi fontes calidos Aquisgranenses ab omni ævo mirabiles. Sicuti nuper in ijsdem partibus Stanni & Plumbi Fodina reperta est, argumentum non exiguum de inveniendis forte aliquando Auri vel Argenti ibidem incunabulis. Inter vero Walhornum & Montzium reperitur Fodina ejus Lapidis cineracei, e quo æs fit, Medicinæ utilis, qui *Cadmia* Plinio & *Lapis ærosus* non ita multum a Pyrite Lapide diversus. Verba Plinij lib. XXXIV cap. I hæc sunt: *Fit & Æs e Lapide æroso, quem vocant Cadmiam.* Et cap. X ejusdem libri: *Namque ipse lapis ex quo fit Æs Cadmia vocatur.* Germani *Covaltum vocant*: officinæ *Climiam & Cathimiam & Lapidem Calaminarem*. Similis Lapis videtur inveniri in Cypro Insula: sed cis Alpes vix alius præter Limburgensem alibi reperitur.

Imperiū Maiorū.

Regio Limburgensis Comitatus olim titulo duntaxat ornata, in Ducatus dignitatem evecta est Anno CIↃ CLXXII ab Imperatore Frederico cognomento Barbarossa: fueruntque hujus regionis Principes etiam quondam Duces Lotharingiæ. Tandem, Henrico ultimo Lymburgiæ Duci sine Prole mascula defuncto, Ioannes I ejus nominis, Dux Brabantiæ, successit anno CIↃCCXCIII. Hic tametsi antea legitime hunc Ducatum emerat, armis tamen sibi comparavit, victo Raymundo Comite Geldriæ qui illum occupaverat: in quo prælio Comes Geldriæ cum Episcopo Coloniensi captus fuit: ceciderunt ex ducibus Henricus Luxenburgensis Princeps, Fratres ejus tres, omnes socij Comitis Geldrensis. Dux Ioannes hac victoria potitus Arcem *Woronc* vulgo dictam diruit, dirutam solo æquavit: atque ita ex illo tempore Ducatus Limburgicus Ducibus Brabantiæ cessit. Ex hoc Ducatu ejusque Principibus ex stirpe Lotharingica originem ducentibus ortus est primus Rex Portugalliæ, *Henricus* videlicet, Dux Lotharingiæ, Comes Limburgicus, Vir animo magnus, manuque promptus: sicuti plenius & planius Annales Hispanicæ memorant, nosque in descriptione Portugalliæ supra diximus.

Vrbes.

Metropolis totius Ducatus est *Limburgum* in alta rupe situm, undique prærupta & profunda Valle munitum: natura magis loci quam humano ingenio ab omni parte inaccessum: nisi qua Meridiem spectat, ubi terra altius insurgens in immensam a Civitate usque planiciem paullatim descendit. Arcem habet hæc Civitas in parte decliviori qua Boream spectat, ex purissimo Marmore de genere Iaspidis communis, cujus solum istud prope vicum Hevermont, & alibi copiose ferax est, conditam. Situs vero Arcis declivior mirus videri non debet, tametsi alias Arx altissimum clivi obtineat, intuenti potissimum loci suburbia, qualia & quanta olim fuerint, Civitate ipsa pene duplo majora. Proinde factum omnino est, ut Arx in medio consisteret, Civitati & suburbijs utrimque dominatura. Idne recte factum sit nec ne, eminente plus æquo potissimum Civitate, & dirutis suburbijs, non ausim probare: Sed Gastonius Spinola Comes Bruacensis hujus Ducatus totiusque Terræ Vltramosanæ hoc tempore Gubernator, ne inde vim metuat Arci, insigni opere binas Civitatis Portas novas fecit, ad hostium vim non minus quam insidias eludendas apprime compositas. Alluitur Civitas fluvio Wesio, qui insigni piscium genere ferax est: Trutas vocant Salmoni sapore & magnitudine nonnumquam comparandas, cum ingenti copia Cancrorum, quos dictus fluvius vel potius rivus, nam hic æstate quandoque tota alveo exarescit, inter silices & fissuras seu rimas Rupium, pinguiter nutrit. Huic Vrbi natalem suum debuit *Ioannes Flemingus* Civis Antverpiensis, vir doctus & Poeta insignis: atque eadem Cive gaudet *Remaclio Fuschio* homine eruditissimo, qui multos libros variaque opera in lucem emisit. Opidani plerique Lanificijs dant operam, vimque magnam pannorum quotannis conficiunt, & in varias Inferioris Germaniæ Partes distribuunt. Prope Civitatem multum Ferri conficitur, habita ad hoc speciali fornace & officina, in cujus sumptus vix sex millia Caroleorum quotannis sufficiunt. Ipsa autem Civitas nihil habet quod ab ædificijs sit laude dignum. Parva enim est, duabusque tantum Portis pervia, & difficilis ascensu habitantibus. Templum habet unicum D. Georgio sacrum, cui præest proprius Præpositus. Hanc Vrbem Ioannes Austriacus per deditionem occupavit, quum copias suas eo duxisset, Arce *Hende* illi antea prodita a quodam militum Duce. Qui eo loci præfectus erat, commeatus, pilas & pulverem tormentarium sibi postulaverat, cum rumor increbuisset, Austriacum cum exercitu ad urbem obsidendam adventare, promittens Ordinibus, si ista reciperet, se omnem hostilem impetum repressurum. Missa omnia quæ postulavit, sed quæ jactarat, non perfecit: siquidem ad primum hostis appulsum in colloquium devenit, eique urbem nulla parata defensione tradidit. Non procul Limburgo extra tamen ejus ditionem versus Meridiem scaturiunt *Spadani Fontes*, celebritate sua nulli non noti. Inter vero Walhornum & Montzium reperiuntur Colles vulgo dicti *Kelmberghen*, a copia Metalli sive Lapidis, cujus supra mentionem fecimus, qui ex ijsdem copiosissime eruitur, nomen sortiti: ad quorum defensionem, & proventus conservandos jam dictus Comes Propugnaculum ibidem erexit. Sed incauto milite id ante annos aliquot combusserunt Batavi. Adjacet Civitati

LIMBURGENSIS
DUCATUS
NOVA DESCRIPTIO
Auctore
ÆGIDIO MARTINI
Anno Domini 1603.
LEODIENSIS DIOECESIS PARS
Maestricht
Luyck vel Liege
Mosa fluuius
Bois de Brion
Dalem
Sittart
Stochem
Viset
Pars Luxemburgensis
DIOECESIS PARS.
OCCIDENS

SEPTENTRIO
ORIENS
IULIACENSIS DUCATUS PARS
Gangelt
Rangeraide
LA BRUIERE
Donderode
Gelekirchen
Marienborg
Linnich
Rumborch
Roerdorp
Gulick
Aldenhouen
Heersdorf
Seghersberg
Rolduc
Closterat
Kerkrat
Simpelfelt
Herle
Gulpe
Wittem
St Laurens montagn
Hockercke
Aquisgranum Aix
Haren
Brucher bos
Holsaet
Epen
Bois
Homborch
Schimper
Pruys
Moresent
Monzen
Vaux Dieu
Eneten
Brandenburg
St Cornelis Munster
Walhorn
Lonzen
Raren
Fangne
Herry Chappelle
Clermont
Limborch
Monioe
Bois de
Eupen
Oepen
Petersbuis
Zoerbrot
Surrister
Ialhey
Thige
Teart
PARS
Worm flu.
Roer flu.
Dente flu.
Miliaria Germanica communia
1
2

Limburgensi permagna illa Silva vulgo dicta *Fangne*, sub brevibus Arbustis insigne venationis præbens delectamentum. Atque hæc dicta sunto quę ad ipsam Civitatem, & Ducatum Limburgensem attinent. Ducatui Limburgico concenseri solent tres aliæ Civitates, quarum quæque Comitatus prærogativa nitet: hæ sunt *Valckenburgum*, *Dalhemium*, & *Rolducum*, de quibus nunc ordine dicamus: *Valckenburgum*, Gallis *Fauquemont*, Opidum elegans, in territorium amplum & pagos aliquot jurisdictionem habens, tribus magnis Milliaribus ab Aquisgrano, & duobus minoribus ab Vltrajecto dissidens. Territorium ejus fertilissimum est, seu ipsam Frumenti stationem, seu Pecudum pastum inspicias: a quo non procul Monasterium *S. Gerlaci* structura non minus quam antiquitate conspicuum visitur. Ceterum Comitatus Valckenburgicus occupatus fuit a Duce Brabantiæ *Ioanne* ejus nominis III, qui vi & armis illum Raynouto Valckenburgi Domino eripuit: qui cum esset homo molestus atque Trajectenses ad Mosam injuria & damno afficeret, a nominato Duce victus & captus fuit. *Dalhemium* opidulum tenue, Arcem parvi momenti habens. Distat Aquisgrano tribus Miliaribus majoribus, duobus Leodio. Erectum est in Comitatum; & aliquot Pagos & agros trans Mosam sub ditione sua habet. Henricus II ejus nominis Dux Brabantiæ eo potitus est, terrisque sui Dominij adjecit. Ad Dalhemium pertinet insignis Abbatia *Vallis Dei*, cujus Abbas inter primores illius territorij primas obtinet, & præter hanc alia Abbatia S. *Crucis*. *Rolducum* Opidum vetus cum Arce vetusta. Distat Valckenburgo ad unum miliare, estque quartus status & jurisdictio Vltramosana, habetque summum tribunal; sed inspectioni & reformationi Consilij Senatorij Brabantiæ subest. Silentio non est prætereundus hic *Pagus Carpen* vulgo, inter Iuliacum & Coloniam, ad duo Miliaria majora a Rheno dissidens. Opidulo par est magnitudine, Ecclesiam Collegialem, ut vocant, habens, & jus nundinarum ac Fori, quo plurimæ merces advehuntur, & magna populi multitudo confluit: habet etiam vicinam Arcem munitam. Hanc anno CIↃ IↃLXVIII Gulielmus Nassavius, Princeps Arausinus trajecto Rheno cepit, & præsidio munivit. Hæc autem omnia simul collecta dominium non contemnendem conficiunt: quod a proprio domino regi solebat: Sed Duces Limburgici occuparunt sibique subegerunt: quamvis seorsum præfectum accipiat, qui una cum præsidio satis valido ibidem commoratur. Tota hæc ditio præter Mosam tres alios habet rivos, qui in Fluvios desinunt. *Beruinum* scilicet alluens Dalhemium, *Geudam*, qui Valckenburgo, jungitur, & *Wormam* præterlabentem Rolducum. Ceterum tam Ducatus Limburgensis quam reliqui status & dominia modo dicta, tribus constant membris, nimirum Ecclesiasticis qui primum constituunt; Nobilibus qui secundum; & tertium superiora tribunalia & sedes judiciales complectitur. Ducatus autem Limburgensis quinque districtus seu membra complectitur quas *Bancas* nominant, *Hervium*, *Spremontium*, *Balenium*, *Walhornum*, & *Montzium*: quarum prioribus duabus Majores, tribus autem posterioribus Drossardi Magistratus vice præsunt. Atque hæc de Ducatu Limburgensi deque locis ab eo dependentibus dicta sufficiant, ad reliqua transeo.

Flumina

IN GERMANICAS TABVLAS VTILIS ET PRAENOSCENDA INSTRVCTIO.

QVANDOQVIDEM Imperium Romanum penes Germanos est, & politice admodum in sua membra divisum, operæ precium existimavi ejus dispositionem & ordinem, qualis in scripto, quod Matriculam Imperij vocant, extat, hodieque in usu est, oculis subjicere: deinde in tabulis, sua quæque Imperij membra commonstrare, quo ubi terrarum quæque sedem habeant, studiosus Politiæ Lector facile reperire possit. Duo autem ejus Matriculæ exemplaria sum nactus, unum scriptum, alterum Venetijs Italica Lingua excusum: utrumque plus satis depravatum, & multo aliam hujus Matriculæ formam nunc in Imperio extare intelligo: proinde nemo quæso, mihi vitio vertat, nemo offendatur oro, si quæ Imperio hic adscripta inveniat, quæ illius non sunt: aut si quæ sunt omissa, non enim mea est intentio de omnibus singulisque Imperij membris definite dicere, neque id mihi ex corruptis admodum exemplaribus fuit possibile, præcipue cum sciam multa quæ olim Imperij fuerunt, post in privatum Principum jus cessisse, sive permutatione, sive oppignoratione, sive donatione, ob insignia erga Imperium merita, sive redemtione, sive alijs de causis: neque vero ista quæ Politicorum sunt non Geographorum studia prosequi meum est, sed ex qualicunque Matriculæ exemplari hoc tantum quæro, ut elegantissimam Imperij dispositionem, & per Germaniam distributionem ostendam, duoque studia, Geographiæ & Politicæ administrationis quomodo se mutuo illustrare possint, declarem. Est ergo talis Imperij constitutio & ordo.

Imperator Caput est Imperij.

Et tria sub se habet Membra, quorum Comitiis de omnibus Imperij negotijs consulitur & concluditur, videlicet Electores septem, qui sub Gregorio X anno Domini circiter CIↄCCLXIII primum instituti, & a Carolo 4 Imperatore confirmati sunt, ut ostendit Onuphrius in Comitijs Imperatorijs, & Ioannes Aventinus lib. v. Historiæ Bavaricæ. His solis competit Imperatoris electio. Secundum Membrum sunt Principes Ecclesiastici & seculares. Tertium Civitates liberæ.

Primum igitur Membrum Imperij sunt VII Electores.

Archiepiscopus Moguntinus Imperij Romani Archicancellarius per Germaniam.
Archiepiscopus Trevirensis Imperij Rom. Archican. per Galliam & Regnum Arelatense.
Archiep. Coloniensis Imperij Rom. Archicancellarius per Italiam.
Rex Bohemiæ Imperij Rom. Archi-pincerna.
Comes Palatinus Rheni Imperij Romani Archi-dapifer.
Dux Saxoniæ Imp. Rom. Archi-marscalcus.
Marchio Brandeburgensis Imperij Romani Archi-camerarius.

Secundum membrum est Principum virorum & Nobilium.

Nomina locorum vulgaria ponam, ut sunt in Tabulis, & numeros apponam Circulorum in quibus postea repetuntur, quo facilius in tabulis inveniri queant.

Archiepiscopi
Magdeburg
Saltzburg
Besançon
Bremen

Episcopi.
Bamberg
Wurtzpurg
Worms
Spier
Strasburg
Eichstatt
Pr. Augspurg
Costnitz
Hildesheim
Paderbon
Chur
Halberstatt in 9 opinor circulo
Ferden
Munster
Osenburg
Passaw
Frisingen
9 Kemse
2 Gurck alias Gorits
5 Seckaw, Segovia
9 Havandt
Basel
1 Sitten sive Wajiis
1 Regensburg
5 Maissen
5 Naumburg
5 Minden
1 Lubeck
4 Vtricht
4 Camin
9 Swerin
7 Geneve
4 Camerick
Verdun
7 Losan
7 Metz
7 Toul
2 Luyck
2 Trent 3
Brixen 3
3 Merspurg 8
3 Labach 8
Vienna 5
5 Brandenburg 8
5 Ratzenburg 9
8 Schleswick 9
2 Havelburg
8 Seculares Principes & Nobiles.
7 Dux Bavariæ 2
8.9 Archidux Austriæ 3
7 Dux Burgundiæ 10
8 Dux Saxoniæ 8
9 Palatinus Bavariæ 2
5 Dux Iuliæ, Cliviæ, Berge 7
7 Marchio Brandeburg 8.1
5 Dux Brunswick 9
5 Dux Lunenburg 9
5 D. Pomeren 8
5 D. Mekelnburg 9
7 D. Lawebnurg 9

Co.

Co. Teckelnborg	7	Co. Manderscheid	7	H. Roggendorff	3
H. Linge		Co. Reiferscheidt	6	H. Alendorff	
Co. Dortmund	7	Co. Egmont & Isselstein	10	H. Kunigfuckerberg	
Co. Winsdorff		Co. Bergen & Waelhem	10	H. Morspurg & Befort	5
Co. Ortenberg	2	H. Haber, alias Havere	5	H. Brandenstein & Ranss.	
Co. Rippershoden		H. Wildenfels, aut Widersfels		H. Wolfstein	
Co. Hagen	2	forte	8	H. Permont	
Co. Hoonfels	2	B. Tautenberg	8	H. Fronsbek	
Co. Leiseneck	8	Co. Tubingen	4	H. Flackenstein	
Co. Bergen	10	Co. Blankenberg sive Blam-		H. Witten	
B. Degenberg	2	mont	5	Ritt. Fridberg	
B. Obersultzberg	2	Co. Kirchingen, Krehanges	5	Ritt. Gleichausen	
H. Somiriss.		H. Senster	3		

In hoc secundo membro quædam numeris carent, quia postea in circulis non repetuntur. Pr. Principes, F. Pr. fursten, prelaten signat, D. Duces, Co. Comites. H. Herrschafften, Dominia, B. Barones.

Tertium membrum Imperij est Civitatum liberarum.

Rhinische Banck.		Alen	4	Auspurg	4
Coln.	6.8	Lubeck	9	Gengen	4
Aken	7	Hamborg	9	Bopfingen	4
Worms	5	Dortmund	7	Gemundt in Schwaben	4
Spier	5	Mulhusen im Duringen	9	Eslingen	4
Turckheim	5	Northausen	9	Reutlingen	4
Hagenaw	5	Gosler	9	VVeyl	4
Weissenberg	5	Gottingen	9	Pfullendorff	4
Strasburg	5	Brakel	7	Kauffbeurm	4
Ober Ebenhaim	5	Wartburg	7	Northausen	
Roshaim	5	Lemgow	7	Vberlingen	4
Schletstat	5	Duysburg	7	VVangen	4
Colmar	5	Dantzick	8	Ysui	4
Alrach	5	Elbinghen	8	Lewkirch	4
Basel	5	Schwabische Banck.		Memmingen	4
Keisersberg	5	Regensburg	2	Kempten	4
Mulhausen im Suntgow	5	Nurenberg	1	Buchorn	4
S. Gregoris Munster	5	Rottenburg an der Tauber	1	Ravenspurg	4
Metz	5	Weissenburg an Nortgaw	2	Bibrach	4
Toul	5	puto.		Lindaw	4
Verdun	5	Donawerd	4	Costnitz	4
Landaw	5	VVinshaim	1	Rotweil	4
Kaufmans Sarbruck	5	Schweinfurt	1	Offenburgk	4
Besancon	5	VVimpfen	4	Gengenbach	4
Camerick	5	Hailbrun	4	Zel in Hamersbach	4
Franckfort	5	Hal in Schwaben	4	Schaffhausen	4
Fridberg in VVederaw	5	Norlingen		S. Gal	4
Gelnhausen	6	Dinckelspuel	4	Buchaw am Feder see	4
Wetzlar	5	Vlm	4		

Præter hanc trium Membrorum ordinationem, ad vitanda schismata in Imperio, ad mutuam Principum Germaniæ defensionem ac pacem communem servandam, divisæ sunt Provinciæ Imperij in ditiones aliquot, quas Circulos appellant, inque ijs instituta sunt particularia imperij Consilia, Circulorum videlicet. Primum sex anno CIƆIƆ Augustæ, deinde x anno CIƆ IƆXXII Norimbergæ. Eligit autem quisque Circulus sibi ex suo corpore Præfectum secularem, qui sit Princeps, Comes, Baro, aut ex præcipua Nobilitate, cui ex eodem corpore IV Consiliarij, viri seculares, honesti & prudentes adjunguntur. Numerabo & distinguam hic Circulos, verum in tabulis eorum Principes & membra describam.

Primus Circulus est Franconiæ & in Tabula Franconiæ declarabitur.
Secundus est Bavariæ & in ejusdem Tabula explicabitur.
Tertius est Austriæ & in Austriaca Tabula describetur.
Quartus Sueviæ, in Tabula VVirtenberg.
Quintus est Circulus Rheni, qui in Alsatiæ Inferioris Tabula exponetur.
Sextus IV Electorum Rheni, in Palatinatus Tabula.
Septimus Germaniæ Inferioris sive VVestphalicus, Tabula VVestphaliæ prima.
Octavus Saxoniæ Superioris, in ejusdem Tabula.
Nonus Saxoniæ Inferioris, in ejusdem Tabula.
Decimus Burgundiæ, in Burgundiæ Superioris Tabula.

IN TABVLAS

Camera Imperialis.

Præter hæc Circulorum consilia, ad causas graviores, quæ per Imperium accidunt jure decidendas, instituta & Spiræ Camera Imperialis, cui præest Iudex Princeps, aut ut minimum, Comes, vel Baro, isque secularis, si ad hoc munus idoneus reperiri possit. Assessores huic & conjudices ab Imperatoria Majestate duo ex Comitibus aut Baronibus, duo ex Iurisperitis, duo item ratione terrarum, quas hereditarie in Imperio possidet, aut ab Imperio habet, ex equestri ordine Nobiles, hoc est, sex in universum dati sunt. Ab Electoribus item singulis unus, & ab unoquoque Circulo duo super additi sunt, quorum dimidia pars ex Iurisperitis, dimidia altera ex equestri ordine sunt electi.

CATALOGVS TABVLARVM

GERMANIAE.

GERMANIA VNIVERSALIS.

Germanicæ ditionis *præcipuæ & primariæ partes, quæ sub hoc titulo cum minoribus subjectis aut conjunctis describentur.*

- **Regna** — *Bohemia Electoratus. Poloniæ Regnum, etsi alterius quam Germanicæ sit linguæ, nec in Imperij Matricula comprehendatur, tamen quia intra veteris Germaniæ limitem Vistulam fluvium est situm, Germaniæ Tabulis apponemus.*
  Hungariæ etiam Regnum, quod extra veteris Germaniæ limites situm est, quia multos insignes Imperatores dedit, & pluribus sub Imperio sitis regionibus dominatur, Germaniæ illud adjungemus.
- **Ducatus** — *Saxonia superior Electoratus, Austria Archiducatus est.*
  Duc. Holst, Mecklenborg, Pomern, Lunenburg, Lauwenburg, Brunswyck, Meissen, Schlesen: Moravia, Cleve, Berge, Franconia sive Francia Orientalis, Bavaria, Wirtenberg, Suevia.
- **Comitatus** — *Palatinatus Rheni Electoratus, Palatinatus Bavariæ, Landgraviatus, Hessen, Duringen, Superioris & Inferioris Alsatiæ.*
  Marckgra. Brandenburg Electoratus, Baden.
  Com. Emden, Oldenburg, Benthem, Lip, Diepholt, Huy, Mansfelt, Anhalt, Stolberg, Tirol.

Livonia *quia Germanis subest, inter Germaniæ Provincias recensetur, sed quia longius intra Sarmatiam recedit inter illas describitur.*

Archiepiscopatus VII *per Germanicum Imperium numerantur, quorum Provinciæ, excepta Livonia, sub hoc titulo describentur.*

- **Mogũtinus** — *Mentz, cui duodecim subsunt suffraganei:*
  Curia Chur, Constantia Costnitz, Argentina Strasburg, Spira, Wormacia, Herbipolis Wurtzburg, Augusta Auspurg, Aistett, Hildeshaim, Paderborn, *Halberstatt, Ferden.*
- **Coloniẽsis** — Colen, *v habens Suffraganeos qui sunt,*
  Monasteriensis Munster, olim Mimigardevordensis, Trajectensis Vtrecht, Leodiensis olim Tungrensis, Mindensis Minden, *Osnaburgensis Osenbrug.*
- **Trevirensis** — *Trier, cui III suffragantur, qui sunt,*
  Metensis Metz, *Tullensis Toul in Lotharingia, & Verdunensis Verdun.*
- **Madeburgensis** — Meydburg, Primas *Germaniæ, cui subsunt IV.*
  Morsenburgensis Morspurg, *Naumburgensis Naumburg sive* Cicensis, *aut* Mammillensis, *Brandeburgensis, & Havelburgensis.*
- **Salzburgensis** — *Saltzburg, IX habet sub se Episcopos, qui sunt,*
  Tridentinus Trent, Brixiensis, Pataviensis Passaw, *Frisingensis, Viennienis Vienna, Sekoviensis Seckaw, Gurcensis Gurcz,* Laventinensis *Lavenmund, Chiemensis Chiemse.*
- **Bremensis** — *Bremen cui sunt sex suffraganei,*
  Lubecensis, Sutrinensis, Lebusinensis Lebus, Schlesvicensis, Ratzenburgensis, Hamburgensis, olim Archiepiscopus.
- **Rigensis** — *Riga, habet quatuor sub se, qui sunt;*
  Revaliensis Revel, Curiensis, Oeseliensis Oesel, Derptensis.

Liberi & exempti Episcopi sunt *Misnensis, Babenbergensis Bamberg, & Ratisbonensis.*

Academiæ Germaniæ sunt *Basel, Colln,* Dillingen, *Mentz, Marburg, Liptzig, Ingolstadt, Heidelberg, Gripswald, Friburg Brisgoiæ, Franckfurd ad Oderam, Erphord, Praga, Rostoc, Coningsberg, Trier, Tubingen, Vienna Austriæ, Breslaw, Wittemberg, Wurtzburg.*

Medius Meridianus 34 reliqui ad eum inclinantur pro ratione 48 & 53 Parallelorum.

SIc se habet & universim & speciatim *Germania Inferior*; jam nunc flumine Rheno transito, *Germania* vulgo *Superior*, Ptol. *Magna*, se offert, Europæ latissima regio, Romanique Imperij decus. Hanc, qua fere illam Methodo percurram; generalia priore loco indicaturus, inde specialia. Vt autem a nomine ipso ordiar: *Germaniæ* sive *Germanorum* nomen varie derivant. Hic namque *Germanos* quasi *Gaarmannen* i. prorsus viros, ob Martium ac virile virtutis robur: Ille a certa obstinataque fide quam sibi mutuo integram præstabant, æternum nomen invenisse existimat: neque perperam divinasse creditus est, qui ab honorata militia nominis etymon deducere voluit, quasi *Geert man*, contracta vocis mole, *German*, dictus populus fuerit. Alius pure puteque Latina voce, veluti genuinos & gnesios dictos censet, quod priscæ integritatis & rusticanæ simplicitatis nulla fere gens plus retinuerit; cujus somnij auctorem in aures populi influere, & ad gratiam loqui voluisse apparet: quamvis simili errore involutus cum Livio Geographus Strabo, summo jure inditum illi genti a Romano populo illud nominis putat, quod pene legitimi ac Germani fratres Celtarum essent, sive mores & vivendi ritum, sive proceritatem corporum & rutilam Cæsariem spectare quis velit. Ioannes Goropius Becanus, a cogendo militem & ad se colligendo non absurda ratione deducit a *Geren*, quod est, cogere. Cujus opinioni adjumento esse & adminiculi vicem præbere videtur Tacitus, qui in Commentario de moribus Germanorum profitetur, *Germaniæ vocabulum recens esse, & nuper auditum, quoniam qui primi Rhenum transgressi* (ut ejus verbis dicam) *Gallos expulerant, nunc Tungri, nunc*

Regio.

Nomina & unde deducta.

Germani

GER MA NIA
Oceanus Germanicus
Miliaria Germanica communia
Sleswicie pars
Sinus
Holsten
Friesslant
Zuyder see
Hollant
Zeelant
Brabant
Westfalen
Munster
Emden
Bremen
Lunenburg
Braunswyck
Hessen
Duringen
Francken
Pfaltz
Trier
Lutzenburg
Lotring
Wirtenberg
Schweitzer landt
Artois
Picardiæ pars
Haynault
Namur
Limburg
Colln
Francfurt
Tirol
OCCIDENS
SEPTEN
MERI

Die Oosterfche fee
Bornholm insu. læ pars
Rugia insula
Po. meren
Preu. ssen
Mazo. uiæ pars
Bran. den. burg
PO LON IA
Die Schle si
Me issen
Lau. nitz
Be hem
Mar. heren
Osten. reich
HVNG ARIA
Bosniæ pars
Oriens
Maris Adriatici pars
Golfo de Trieste
Gardum Mercatorem
um Privilegio.

Germani vocati fuerint, ita nationis nomen, non gentis evaluisse paullatim, ut omnes primum a victore ob metum mox a ſeipsis in-
vento nomine Germani vocarentur. Neque deſunt qui Germanos convenas & collectitium populum interpretantur, a
Geren, quod congregare ſignificat. Sunt & qui bellicoſos & præliorum amantes innui antumant a *Gerra*, ſive *Guerra*;
cujus vocis notior eſt ſignificatio, quam ut hic apponi debeat. Vir in gente Saxonum doctiſſimus, a Carmanis Aſiæ
populis, Lucano etiam memoratis, vocabuli auſpicium deducit, uti a Sacis Saxonum : alibi Hebræo etymo illos de-
dicat, ut ſint quaſi *Gerimani*, quod lingua illa ſignificat advenas inopes & egenos. Vlterius etiam provectus plenis ve-
lis, & quadam ſtudij in patrium nomen voluptate delibutus Peucerus, Germanos quaſi *Hermenner*, hoc eſt militares
viros dictos exiſtimat. Ita luditur proterve in pugnaciſſimæ gentis nomine toti orbi aliquando formidabili, dum na-
turæ ſuæ ſemina perſequens, unuſquiſque, proverbij veritati nihil derogari patitur, quod totidem ſententias, quot ca-
pita eſſe loquitur. Eruditiſſimus Iunius hujus nominis originem ad famoſum illud aquarum diluvium, quo totus inte-
rijt orbis, revocat; quando Noacus in ternos liberos orbem terrarum partitus eſt, quo tempore Iapeto (ut de Semo &
Chamo nihil dicam) in ſortem ceſſit Europa. Iaphet autem Hebræo idiomate pulchritudinem denotat, fatali nomi-
ne debitam & peculiarem futuram Europæis populis, qui eximia pulchritudinis ſpecie, & niveo corporum decore
ceteras nationes antecellerent: tametſi alij ea voce dilationem ſignificari velint, argumento Imperij quaqua verſum
extenſi & immenſum aucti. Iapeto natam eſſe maſculam prolem, nomine Gomerum, conſtat ex Moyſe. Ex hoc tri-
plex propago exſtitit, *Asknaz, Rhiphat & Thogarma.* Ex his *Thogarma* Germanorum progenitorem fuiſſe contendit;
quamvis *Aeſcanazim* communis Rabinorum opinio teneat Germanos eſſe. In *Tho-garma* enim ſive per ſecundam vo-
calem *The-germa*, manifeſte relucet origo nominis Germanorum, rejecta tau adjectitia, & ſecunda vocali ſumpta pro
prima, ac ſi quis noſtrate lingua per articulum *the*, efferat, *the Germans*, id eſt, Germani; & reſpondet voci etymon
aptiſſimum & genti, quod eſt *garam* ſive *geram*, quod os ſignificat, & metaphorice robur, quod oſſea ſit gens tota, &
ſolidarum virium firmamento ac robore prædita. Probat id auctoritate Ezechielis, qui cap. XXXVIII ita loquitur;
Gomer & univerſa ejus agmina, domus Tho-germa, latera Aquilonis. Quo loco Chaldæus Paraphraſtes non obſcure Ger-
manos, pro voce Tho-germa, reddit & nominat, clareque Propheta ſui interpres appellat familias Tho-germa, ſylle-
ptice latera Aquilonis: vel (ut Hebraice ſonat tſaphon) abſconditi. Sic enim Septemtrio vocatur ibi, quod ea mundi
plaga radijs Solis impervia ſit atque inacceſſa, ac proinde in tenebras abſtruſa. *Alemanniam* etiam vocant hanc Eu-
ropæ partem nonnulli, ejuſque Incolas Alemannos, quo nomine ſub inclinati Imperij tempora vocari cœperunt. Be-
roſus ab Hercule Alemanno nomen accepiſſe fabulatur, quem hiſce populis præfuiſſe ſcribit. Alij a Manno Deo pa-
trio Tuiſconis F. *Alemanniam* appellatam volunt. Aſinius Quadratus inclytæ fidei Hiſtoricus, Alemannos velut col-
lectitiam gentem, aut convenarum colluviem qui longe lateque patentem regionem inundarant, nuncupatos ſcripto
prodidit; qui parum exacte peregrinæ vocis vim perſpexiſſe creditur, propiuſque ad verum collimaturus fuiſſe, ſi u-
niverſos bellatores, & a virtute viros ejus nominis ambitu contineri cenſuiſſet. Qui a Lemanno derivant Aleman-
niam, neſcio quo jure Germaniam velint appellatam a lacu qui extra eorum limites in Sabaudia : niſi forte quis A-
cronium lacum putet eſſe Lemannum, cujus in utraque ripa Alemannos habitaſſe, auctor eſt Ammianus lib. XV. Et
quamvis utramque hanc, Germanorum, inquam, & Alemannorum gentem nonnulli confundant: tamen obſervatum
eſt, diſtinctas eas fuiſſe. Spartianus in vita Marij: *Omnis Alemannia, omniſque Germania, cum cæteris quæ adjacent gentibus.*
Flavius Vopiſcus in vita Probi: *Teſtes ſunt Franci, in vijs ſtrati paludibus, teſtes Germani & Alemanni longe a Rheni ſemoti*
littoribus. Aliorum teſtimonia, ne prolixior ſim, prætereo. *Teutoniam* etiam a nonnullis appellatam invenimus, a Teu-
tone quodam eorum Duce. Alij *Teutonas* qui vernacule *Teutſche*, Italis *Tudeſchi*, & a quibus Teutonici vocantur, &
regio *Teutſchland*, nomen habere a Thuiſtone, quem alij vocant Tuiſconem, creduntque filium fuiſſe Noachi. Hu-
jus meminit Tacitus: *Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriæ & Annalium genus eſt) Thuiſtonem De-*
um terra editum & filium Mannum, *originem gentis, conditoreſque.* Eos Strabo collocat in Norico: quidam opinantur fu-
iſſe contra coloniam Agrippinam, locumque eum idcirco *Teutſch* denominatum. Incolis ipſis nuncupatur hodie
Teutſchland, exteris *Alemagna.* Sclavones *Nimiecha*: Græci *Elamags* hodie vocant, & Turci *Alaman.* Sed de Germa-
niæ etymo ejuſque varijs appellationibus ſatis copioſe : nunc ad Situm ſive quantitatem venio. Porro in limitibus

Situs.

Germaniæ adſignandis, non conſentiunt inter ſe omnes. Antiquiſſimi Germaniam definivere Rheno, Danubio,
Oceano, Tanai & Ponto Euxino. Poſteriores quos inter Strabo, Ptolemæus, Mela, Plinius, ac plærique ſcriptores
Græci & Latini, Rheno claudunt & Viſtula; Tacitus non tam Viſtula quam mutuo metu aut montibus Germanos
ſcribit a Sarmatis Daciſque ſeparari. Hodie adcenſentur Germaniæ omnes regiones, quarum incolæ lingua vel dia-
lecto utuntur Germanica. Itaque extra Ptolemæi fines, ultraque Danubium continet Rhetiam, Vindeliciam, Superio-
rem Pannoniam, partemque Illyrici, ad Tridentina uſque clauſtra. Vltra Rhenum quoque occupaverunt Germani,
Romanorum colonias & Præſidia, Conſtantiam, Auguſtam Rauracorum, Argentinam, Nemetes, Vangiones,
Moguntiacum, Confluentiam, Bonnam, Coloniam Agrippinam, aliaque loca ad mare uſque. Nam, ut teſtatur
Ambroſius II Hexaem. Rhenus olim Romani Imperij limes fuit : inque ejus ripa Gallica Præſides Romanorum
perpetuo Germanos oppugnabant, partim ut eorum excurſiones prohiberent, partim ut in eos ipſi infeſti excurre-
rent, partim etiam ut deficientes ad ſe Germanos in ea loca reciperent. Atque hæc cauſa eſt, cur in altera Rheni
ripa multæ admodum & pervetuſtæ civitates conſtitutæ ſint; in altera vero nullæ : quod etiam in Danubij ripa ob-
ſervari debet. Helvetij quoque Germanis hodie adnumerantur, & Pruteni ultra Viſtulam : ut hodiernus limes
Ptolemaico multis modis amplior ſit. Nam ab Occaſu Rhenum tranſgreſſus, uſque ad Picardiam & Burgundiam,
Galliæ partes, extenditur. A Meridie, ultra Danubium ad Alpes uſque : ab Ortu, ultra Viſtulam Pruſſos continet,

Cæli temperies.

Septemtrionalis limes eſt Oceanus. Situ expoſito in medium prodit Qualitas, cujus cauſa primum in Climate,
Situque cœleſti. Subeſt Germania ſexto, ſeptimo, octavo Climatibus, inter gradus, Latitudinis quidem XLVII & LV;
Longitudinis autem inter XXIV & XLVI. Maximus dies Æſtatis in Auſtrali parallelo horarum eſt XV cum dimidia:
In Boreali horarum XVII cum quadrante. Licet autem Cornelius Tacitus Germaniam aſperam cœlo ſcribat, at-
que apud Germanos perpetuas eſſe hyemes memoriæ prodat Seneca; cœlo tamen ſatis clementi gaudet ac tempe-

Soli fertilitas.

rato, frigidiore quidem, ſed ad ſanitatem & robur conferente. Solum Hordeo, Tritico, Siligine, Farre, Milio, A-
vena, ac omni frumentorum ac leguminum atque obſoniorum genere fœcundum: Campi uberes, Prata læta. Op-
tanda eſt ubique ubertas Soli, ac frumenti magna copia. Germania dives quoque varijs in locis, precioſiſſimis Ar-
genti, Æris, Ferri, Plumbi, aliorumque Metallorum theſauris, atque alibi etiam Auri : Metallorum fertilitate nullis
cedit terris. Sunt & Salis præſtantiſſimi nobiles Fodinæ plurimæ. Veteri quoque Germaniæ a Plinio tribuuntur
Lapides, Cadmia, Callais, Chryſtallus, Onyx, Topazius, Adamas & Ceraunius; Herbæ: Corruda & Britannica.
Mille hic jam Hortorum ac villarum deliciæ, nulla Viridaria, Pomariave, magna pomorum ubertate ſcatentia de-
ſiderantur.

siderantur. Quid Vina commemorabo, optimi saporis, odorisq;? Passim quidem admodum generosa leguntur, alijs tamen & alijs locis præstantiora. Varij præterea generis videre hic est Animalia, magnamque Pecudum & Ferarum copiam, quibus recensendis omnibus ne tempus teram: Scribit Cæsar *multa in* Silva Hercynia *genera ferarum nasci, quæ reliquis in locis visa non sint: ex quibus quæ maxime*, inquit, *differant ab cæteris & memoriæ prodenda videantur, hæc sunt: Est Bos Cervi figura, cujus a media fronte inter aures unum cornu existit excelsius, magisque directum his quæ nobis nota sunt cornibus, ab ejus summo sicut plumæ ramique late diffunduntur; est fæminæ marisque natura eadem forma, magnitudoque cornuum. Sunt item quæ appellantur Alces. Harum est consimilis Capris figura, & varietas pellium, sed magnitudine paullo antecedunt, mutilæque sunt cornibus & crura sine nodis articulisque habent, neque quietis caussa procumbunt, neque si quo afflictæ casu conciderunt, erigere sese aut sublevare possunt. His sunt arbores pro cubilibus, ad eas se applicant, atque ita paullum modo reclinatæ quietem capiunt, quarum ex vestigijs, quum est animadversum a Venatoribus, quo se recipere consueverint, omnes eo loco aut a radicibus subruunt, aut abscindunt arbores tantum, ut summa species earum stantium relinquatur: huc cum se consuetudine reclinaverint, infirmas arbores pondere affligunt, atque una ipsæ concidunt. Tertium est genus eorum qui Vri appellantur; ij sunt magnitudine paullo infra Elephantos; specie & colore & figura Tauri. Magna vis est eorum, & magna velocitas: neque homini neque feræ quam conspexerunt, parcunt: hos studiose foveis captos interficiunt.* Hæc ille.

Animalium varietas.

Ad Imperium Majorum venio. *SACRA ROMANI IMPERII SEDES*, quæ in Occidentem Orientemque divisa, varijs multarum gentium excursionibus labefactata, dissidijs lacerata, mole sua ruinam minitabatur, relicta Italia, non alia potius regione, quam Germania, præsidium, robur, salutem quæsivit electo in Imperatorem *Carolo Magno* Francorum Rege, quem *Ingelhemij* (pagus est secundo Milliari a Moguntiaco) natum ferunt, atque ibidem nobile exstruxisse Palatium, cujus rudera adhuc visenda sunt. Mansit Imperium in stirpe Carolina annos centum & quod excurrit; qua deficiente, translatum est ad *Conradum* Franconiæ Ducem: quem *Henricus Auceps* sequutus est: hunc *Ottones* tres: quorum ultimus quum intelligeret Romanos Crescentio Consule rursum adfectare Imperij titulum, coacto exercitu Romam cepit, impetravitque a Gregorio Pontifice, ut jus eligendi Romanum Imperatorem perpetuo apud Germanos permaneret. Impetravit autem hac lege, ut electus primum vocaretur Cæsar & Rex Romanorum: postea vero accepta a Pontifice corona haberet titulum Imperatoris Augusti. Electores constituti sunt septem: e quibus Archiepiscopi tres; Quatuor Principes quos vocant Seculares. Ab his post excessum Ottonis primus electus est in Imperatorem *Henricus* cognomento *Sanctus*. Eandem electionis formulam postea Imperator *Carolus* IV in bullam auream quæ hodie exstat, redegit. Insequentibus temporibus varia officia in Germania constituta sunt, ad augendum Imperij decus, de quibus Mercator. Germanorum fortitudinem Tacitus qui sub Vespasiano Præses Belgarum fuit, brevi ornat elogio: *Nemo bellum Germanis* (inquit) *intulit, impune.* Expertę id quondam tres sub Augusto Legiones superatæ. Experti Carbo, Cassius, Scaurus, Aurelius, Servilius Cæpio, Manlius, Magni Imperatores, quos modo cæsos, modo fugatos vidit Germania. Vnde Seneca: Romanis pax est usque ad Germanos. Ac Rhytmi veteres noti sunt:

Imperium Majorum.

Majorum virtus.

Welcher im Krieg wil vngluck han
Der fang es mit den Deutschen an.

Fortes vocat Iosephus; Martiales Dionysius, Bellaces Arrianus. Germano, nihil animosius, nihil ad incursum acrius, nihil armorum cupidius est, teste Seneca de ira. Est porro hodie Germania Regio, adeo amœna, adeo pulcherrimis nitidissimisque Vrbibus, Castris ac Pagis exornata & exculta, ut non Italiæ, non Galliæ, non Hispaniæ, ipsa cedat. Civitates liberæ in ea numerantur LXXXIV: inter quas *Colonia Agrippina, Witemberga, Lubeka, Luneburgum, Francofurtum, Brema, Lipsia, Spira, Argentina, Friburgum, Augusta Vindelicorum, Tubinga, Heydelberga, Ratisbona, Vienna, Praga, Buda* &c. de quibus suis locis. Tot etiam ac tantis Germania (ut de Lacubus & Paludibus, quibus eam abundare frequentibus testantur Veteres; nihil dicam) irrigatur fluminibus: ut etiam hac in parte facile cum optimis Regionibus certare possit. Hujus Fluviorum crebritatis caussam indicat Seneca libro Natur. Quæstio. III. *At contra*, ait, *constat Germaniam Galliamque, & proxime ab his Italiam abundare rivis, & fluminibus: quia Cælo humido utuntur & ne æstas quidem Imbribus caret.* Fluvij autem Germaniæ celebriores sunt, *Danubius, Rhenus, Amasius, Mænus, Neccarus, Albis, Suevus, Visurgis, Vistula. Danubius* Δανέβιος Ptolemæo & ceteris; *Ister* quoque Plinio & Straboni dicitur: hic horum nominum mutationem ponit ad ejus cataractas: ille ubi primum Illyricum alluit: Ptolemæus ad Axipolim urbem: Appianus ad Savi fluminis cum eo confluentiam: itaque ut superior pars *Danubius*; inferior vero *Ister* vocetur. Stephano Ματόας quondam dictus fuit: item Δανεβις & Δανέσις. *Addubanus* nominatur apud Festum, nisi locus depravatus sit. Antiqua Numismata *Danuvius* legunt; *Done* & *Donaw* hodie appellatur, ab undarum sono & strepitu, ut habet Althamerus. Hunc secundum Nilum Amnium maximum qui in Mediterraneum pelagus fluunt, Sallustius scripsit; ac μέγιςος τῶν ποταμῶν Arriano lib. I de rebus gestis Alexandri dicitur. Oritur in Sylva Hercynia, in Pago *Don Eschingen* ex terræ visceribus magna scaturigine ebulliens. Veteres vocant Montem unde prodit Abnobam, quamquam itinere unius horæ, ut scribit Munsterus oculatus testis, nullus Mons ad scaturiginem ejus pertingit: sed effunditur copioso aquarum meatu & nunquam deficiente, ex colliculo quodam, cujus eminentia vix habet XV aut XVI Cubitos, id quod se diligenter lustrasse, addit. Hujus fontem Tiberius visendum sibi existimavit. Herodotus e Pyrenæis jugis oriri credidit, cujus fidem Aristoles sequutus est II Meteorologico: Pyrenæos istos Maginus ponit in Germania, ut errorem excuset gravissimorum Scriptorum. Fonte suo prolapsus, divagatur in palustria, mox in alveum receptus & subinde allabentibus rivis auctior, multas gentes, Suevos, Pannonas, Dacos, Bulgaros adit, donec sexaginta amnibus receptis medio numero navigabilibus in Mare Euxinum evolvitur, ostijs, ut Dionysius, Strabo, Herodotus prodiderunt, V; ut Plinius VI: ut Ammianus & Solinus VII; tanto impetu & undarum copia, ut XL Millium passuum longitudine, intra amaras Maris undas, dulcem exhibeat haustum quærentibus. Valerius Flaccus libro VIII. *Haud procul hinc ingens Scythici ruit exitus Istri Fundere non uno tantum quem Flumina cornu Accipimus, septem exit aquis, septem ostia pandit.* Et constat ab ultimis nostri finibus Maris, agminatim pariendi gratia petere pisces (Ammiani verba sunt) ut aquarum suavitate salubrius fœtum educant, nec intercipiantur. Super hunc fluvium Traianus Nerva Pontem miri operis in Mœsia construxit, quem denuo Adrianus demolitus est, Dione Cassio referente. De Danubio Georgius Fabritius in quodam itinerario suo sic:

Ister,
Qui centum populos & magnas alluit urbes,
Euxinum irrumpit bis terno flumine pontum.

Nam in Mare tandem pleraque flumina celebriora omnium terrarum deferuntur, quod etiam Ovid. lib. VIII Metamorph. hoc versu prodidit:

In quo desinimus, sacri in quo currimus amnes.

Rhenum secundo loco nominavi, ab Cæsare alijsque nobilitatum: Ptolemæo ῥῆνος: hodie *Rhyn.* Hic e Lepontijs, ut

Cæsar;

Cæsar: ex Adula monte summarum Alpium brachio quodam, vulgo *Etzel* dicto, sicut Strabo & Ptolemæus voluerunt: e Rhetia, ut Claudianus, oritur. Rhenus autem initio ex Alpibus (ut sentiunt Strabo & Ptole.) sumpto: ab Orientali quidem earum parte ubi Adulę monti conjunguntur, populique Lepontij habitant, duobus nascitur fontibus, unius, ut minimum, diei itinere, propter montium juga distantibus. Altero magis Occiduo magisque Septemtrionali, qui *anterior Rhenus* vulgo; Altero magis Orientali magisque Australi, qui *Rhenus posterior* adcolis dicitur. Hi tandem confluunt, & efficitur e duobus fontibus tandem unus Rhenus, qui prope a capite duos efficit lacus *Acronium* sive *Constantiensem* a Constantia ad eum sita, de quo in Helvetię descriptione: alterum *Venetum* hodie *Cellensem*, a Cella opidulo, omnis generis piscibus abundantem. Hinc conversus ad Occasum Opidum *Rhinfelden* alluit, eundemque tractum Basileam usque sequitur: ibi vero prorsus ad Septemtrionem convertitur, donec Argentoratum attigerit; inde multas regiones interluens, urbibus multis lustratis, amnibus ubique magnis & exiguis receptis: *Spiram, Wormatiam,* & *Moguntiam*, altus admodum & tumidus pervenit. Hinc ad Occasum conversus Bingium alluit. Inde ad Cæciam vergens, a tergo Confluentia, Bonna & Colonia relictis, demum circa initium agri Batavi (qui locus nunc Clivici juris est, & Lobeco vetusta arce & telonio nobilitatur) scindit se bifido cursu in diversa labens; quam divisionem eleganter Mamertinus *divortium*, Frontinus *divergium* amnis nominant; ille a divertendo, hic a vergendo in diversum. Apud Lobecum igitur bipartito cursum suum dividit, ita ut pars altera Rheni nomine appellata *Arenacum* recta petat urbem Gelriæ primariam. Inde non multum sinuosis mæandris flexuosus *Vadam* properat. Ab eo se flectit *Renam, Rinnes* Tacito nominatam; Hinc Batavodurum decurrit. Inde Rhenus mutato nomine Lecca dici incipit, quondam rivulus elicis potius cognomento tunc dicendus; at nunc revera e rivo flumen factus. Culenburgum, & Vianam præterlapsus, lustrataque Scoonhovia, in Mervam amnem, priusquam Mosæ nomen induat, se effundit. Pars Rheni altera ad lævam se flectit, & Neomagum urbem antiquam prętexit, urbisque mœnia, areamque navalem radit, Vahalis jam nomine clarus. Longo inde agmine Tielam pergit: istinc anfractuoso meatu Bomelium ad lævam relinquit: deinde non procul VVoricomio Mosam accipit, mox apud Goricomium, Lingæ amnis incredibili lenitate segnis, incremento auctus, Merovæ nomen accipit, a Merovæorum arce; quam ubi præterierit, Durdrechtum nobilissimam ex urbe Insulam prælabitur; demum receptis Lecca & Isela Rheni brachijs, Iselmondam præterfluens, sub Roterodamo Mosa appellari incipit, ubi recedentibus latius terris, vasto jam ore Sciedamum & Vlaerdingam ad dextrum latus relinquit, deinde Gervlietum opidum & Brielam a læva præterlabitur, ibique mox Oceano miscetur. *Amasius* sequitur ἀμάσιος Ptol. *Amasias* Straboni: *Amisia* Tacito; *Amisius* Plinio & Pomponio; hodie *Eems*. Hic paullum infra Paderbornam VVestphaliæ urbem caput fontesve suos ducit, atque ad Cæciam conversus, Varendorpium, Grevam, Rhenam, Lingham perlabitur, inde Meppenum & Nebuisum pergit: hinc in Septemtrionalem Oceanum exiens apud Embdam Caucorum minorum emporium nomen illi suum mutuatur, *Eems* dictus. Quartum locum tenet *Mœnus* Plinio; *Mœnis* Pomponio, *Menus* Ammiano: hodie *Meyn*. Hunc Regino Historicus, & ejus temporis Scriptores *Mogonum* vocant. Fortean *Iulia* flumen est apud Velleium Paterculum. Nisi pro Iulia *Lupia* apud hunc legendum, ut viri docti quidam suspicantur. Oritur ex monte qui *der Fichtelbergk* dicitur, & Francofordiam quæ inde ad Mœnum dicitur, VVerthemiam, Herbipolim & Pabebergam præterlapsus, juxta Moguntiacum Rheno miscetur; Germanosque Inferiores a Superioribus cis Rhenum dispescit. Ejus litteræ Græco computo efficiunt ccclxv, totidem quot sunt in anno dies. Quintum in locum venit *Neccarus*, unde vina Neccarina optima & laudatissima, antiquis *Nicer*, teste Rhenano; fontes habet duarum pene horarum intervallo distantes a Danubio, lapsusque per agrum VVirtebergicum Rheno recipitur supra Heidelbergam. *Albis* sequitur amplissimum Germaniæ flumen, quod Suevos a Cheruscis (ita enim legendum censet apud Vibium Sequestrum Iunius pro Cervecijs) dividit: Velleius Semnonum atque Hermundorum fines præterfluere testatur. Dioni vocatur ἀλβιός, quem e Vindelicis montibus decurrere ait, sic enim hujus scriptoris emendandus locus, ubi vulgati C. habent ῥεῖ δὲ ἐκ τῶν ϐανδαλικῶν ὀρῶν, pro ϐινδελικῶν prono lapsu. Tacitus in Hermunduris Albin oriri flumen inclytum scribit, at Conradus Celtes ex Hercynio inter Bohemos. Multas urbes claras præterlapsus tandem inter Caucos minores & Cimbros Oceano insinuatur. Hic est cujus in crepidine mulieris species humana amplior, Drusum compellans, pergere ulterius vetuit, Dione & Tranquillo referentibus. Barbari seculi scriptores Latini *Albiam* vocant; Germanis *Elbe* dicitur. Bohemis vero, apud quos originem sumit; *Labe*. Nomen habere a numero indicat Fabritius in suis Rerum Misnicarum libris, fontium nempe XI, ut Bohemi, sive, ut Saxones dicunt, tot amnium influentium. Oritur enim, ut idem tradit, in tractu Hercyniæ silvæ, qui a Gigantibus nomen habet, vulgo *Risenberg*, ex XI (quorum singula nomina adjicit) fontibus: qui tandem conflati, Albim fluvium conficiunt. *Elve* & *Elbe* Germanis XI significante. *Suevus* septimo loco est, quem alij *Viadrum* nominant, qui corrupta deflexaque voce *Odera* dicitur, quod ex Oderbergo monte cognomine fontes trahat ad Marcomanniam sive Moraviam; qui multorum amnium accessione auctus Francofordiam Gymnasio celebrem præterlabitur: tandem postquam hinc Stetinum Sidenorum sedem, maritimum Emporium, illinc Caminum urbem Episcopalem prætexuit, ibi lacu ingenti effecto in Germanicum Oceanum eluctatur. Nam qui *Spream (die Spree)* (qui inter nobiliores quoque amnes habetur, & Brandeburgum inclytam Marchionum sedem prætermeans, apud Haveloburgum in Albin decurrit) Suevum esse autumant, erroris comperti sunt, quorum e numero est Bilibaldus, qui in Oceanum abire Spream juxta Sundam maritimam urbem scribit. *Visurgis* sequitur, vulgo *die Weser*, Variana clade nobilis, ut Paterculus ait, male a Dione ϐισιαργός, vocatus, quum vera scriptura esse debeat ϐίσουργος lib. lv. Hunc Ovidius *Iturgum* videtur appellasse eo versu, *Decolor infecta testis Iturgus aqua*; ϐίσουργις Ptolemæo; Βισουργὶς Straboni; *Visuris* in Adami Historia Ecclesiastica; *Vesatis* Sidonio. Hic ex Hassia venit, & juxta Mindensem, VVerdensem, Gotingensem, ac Bremensem civitates præterlapsus, Veseræ nomine notior in Oceanum defertur. Vltimum *Vistulæ* dedi locum, sive *Istulæ*, quem etiam Bilibaldus *Vandalum* nominat. Hic Germaniæ terminus, quod ultra eum Sarmatiam Europæam Ptolemæus collocet; Iornandes Scythiam, qui Sarmaticis jugis decurrens, Cracoviam Polonici Regni metropolim, alluit, auctuque fluminum vastus in trina se fundit ostia; hinc Gedanum (ea vox Heneto idiomate præsidium Danis objectum signat) nobilissimum emporium Dantisci nomine notius: inde Elbingam Prutenici Borussorum Reguli Academiam: tertio Lochstetum Opidum præterfluit, sicque trifido agmine in Venedicum sinum effunditur. Sunt & alij complures nobiles fluvij, qui vel in mare, vel in grandiorem aliquem fluvium deferuntur: quos, ne prolixior sim, pretereo. Ad Mare quod a Germania Germanicum dicitur, transeo. Cum enim Germaniam universam hac descriptione exhibeamus, de Mari quoque ejus Littora alluente nonnulla subjicienda videntur. Cæterum cum de Mari universim fusius alibi, & proxime in generali

Vide notas Henrici Glareani in Commentaria Cæsaris de Rheno fluvio

Nulla est Academia Elbingæ.

Mare.

nerali Belgicæ Descriptione egerimus; pauca de æstu Maris, quæ loci angustia prohibiti ibi addere non potuimus, præfati, nonnulla Germanico Mari propria enumerabimus. Oceani æstus excitare Lunam, causamque reciprocandi illi præbere, nunc constat inter omnes. Quemadmodum vero Luna varias in Motu vices sustinet: ita etiam dissimilibus vicibus agitantur æstus. Nam Lunam sequentes bis inter duos ejus exortus adfluunt, bis refluunt, vicenis-quaternis semper horis: hoc est, Maria singulis diebus naturalibus bis inundant, bis recedunt: intumescentia, ascendente Luna supra Horizontem ortivum; relabentia vero, ipsa ab Meridiano fastigio in Occasum vergente; iterum exsurgentia, recedente subter ima Cœli Luna, partemque Meridianæ contrariam accedente; hinc subsidentia, donec iterum exoriatur. Vt item Luna non semper eodem tempore neque loco oritur; sed adsidue aliunde, quam pridie, prodit: sic nec Æstus statis horis recurrunt, sed illo tantum tempore, quo ipsa iter facit per cœli cardines. Hoc etiam notandum, Lunam aliter Maria movere, quum plena; aliter quum dimidiata. Major enim vis Lumini copioso, quam debili & velut exstincto. Nota nostratibus Plenilunij tempore vox, *sprinckvloedt*, quasi Æstus altius solito exsiliens. Non minus vere, quam eleganter Agellius lib. XIV, Oceanum quasi Lunæ Comitem, cum ea simul & senescere, & adolescere solere, ait. Configurationes quoque nonnullius hic momenti. Luna enim, si Venerem, dicis gratia, in idoneo adspectu respiciat, & humidas percurrat mansiones; Accessum Maris præter solitum auget, sin Martem, & siccas permeet, minuit. Observanda & hic adscensio Signorum. Luna enim si fuerit in Signis Rectarum Adscensionum, longiore tempore producit Æstus; quam si in Obliquarum. Hoc namque animadversum viris magnis, nunquam Accessus Recessibus pares esse temporis duratione; nisi quum Luna in Signis Æquinoctialibus sine Latitudine. Neque hoc silentio prætereundum, alias aquarum partes magis vi luminis & radiorum corporis Lunaris adfici; quam alias; vel ob rectitudinem radiorum, vel vim quamdam aliam occultiorem. Quin & alia efficacia radios suos in Aquas demittit Luna, si Septemtrionalis; alia, si Meridionalis: hic enim Accessus auget in Littoribus Meridianis; ibi in Septemtrionalibus. Cæterum Æstus marini alijs alijsque locis manifestiores, obscurioresque, aut pene nulli sunt. Nam ut de nostro hoc Germanico Mari nonnihil dicamus: Certum est Æstus in eo vix ullos percipi, nisi quantum ventis concitatum, nunc in hanc, nunc in illam partem undabundum rapitur: Coroque flante altius aliquando intumescit, neque usquam latius dominatur Mare, multum fluminum huc atque illuc ferens, nec littore tenus accrescit aut resorbetur, sed influit penitus atque ambit.

Altitudo.

Cumque Hispanicus Atlanticusque Oceanus profunditatis pene sit imperscrutabilis, ita ut demissa bolis ad CCC aut CCCC Orgyas necdum fundum pertingat: Germanicus tamen plerisque locis LX tantum cubitis depressus esse compertus est, aut vix usquam centum cubitorum altitudinem excedere, præterquam Norwegicis Littoribus nonnullis, ita in immensum abruptis profundisque, ut impervestigabilis censeantur profunditatis. Insuper & hoc memorandum, quod, quum reliqua Maria pene omnia aquis constent amarissimis ac salsissimis, hoc nostrum Mare dulcibus potuque haud omnino insuavibus undis conflatur; idque ob divitem maximorum fluminum e Sarmaticis Montibus influxum: quodque Sol ijs locis imbecillior videatur, quam ut id quod limpidius leviusque est aqueæ substantiæ, elevare queat: quam causam nonnulli adserunt præcipuam salsedinis in Mari. Quæ si sufficeret satisque esset idonea, *Amalchium* quoque & *Chronium Mare* salsedinis expers foret, cujus contrarium contingit. Quare liquefactæ nives potius, dictique Fluvij e Sarmaticis Montibus profluentes, id Mare dulce limpidumque reddunt. Vnde illud quoque emergit, cur facilius reliqua Maria onerarias naves ponderibus maximis onustas sustineant, quam id de quo agimus. Solent quippe salsa Maria plus oneris ferre ob aquæ crassiorem substantiam; tenuitas siquidem levissimis ponderibus pervia est. Natatio quoque in hoc mari facilior, quam in cæteris. Nauseam tamen navigantibus contingere solitam, vomitumque excitat majorem, ob vehementiores motus: quibus modo ad æthera usque attolli, modo in imum usque infernum deprimi videtur. Varias hoc Mare pro locorum varietate sortitur appellationes. Dicitur enim *Oceanus Germanicus*, a vicina quam alluit Germania; & a Gallico Britannicoque qui Occidentalis est in Orientem, Sarmatiam usque porrigitur. Dicitur & *Mare Septemtrionale*, *Arctoum*, *Cimbricum*, *Balthicum*, *Codanium*, *Suevicum*, *Vandalicum*, *Scythicum*, *Sarmaticum* &c. Atque hæc de Mari pro hujus loci angustia paucis sint dicta.

Montes.

Non desunt Germaniæ Montes, inter quos nominatissimi sunt; *Rolbergus*, *Mons Isidis*, *Melibocus*, *Pinifer*, *Hessus*, *Ostbergus*, *Senus*, *Suevus*, *Pavonis*, *Rheticus*, *Sprulius*, *Vocetius*, *Vosagus*.

Silva.

Sunt & Silvæ plurimæ, longe autem maxima *Hercynia*. *Silvæ Hercyniæ* optimi maximi quique auctores, cum Latini, tum Græci meminere: Pomponius Mela qui eadem fere cum Cæsare differit: Strabo lib. VII aliquantum diversa; Plinius item multis in locis. Ejus cum sint haud dubie late cornua, & varij tractus, ipsa tamen intra Germaniam, quod ad Occasum & Meridiem attinet, continetur. Ideoque Arduennam Silvam ut illius partem neutiquam adnumeraverim, inquit Glareanus, quod quidam nostra ætate temere fecere. Cæsar lib. VI Comment. de bell. Gall. scribit LX dierum spacio extendi: secundum latitudinem autem IX dierum iter expedito patere. Adsciscit sibi hac nostra ætate varia nomina: alicubi enim *Nigra Silva* a Pinnum immensa vi, *Schwartz Wald*: alicubi *Ottonis*, a venationibus Imperatoris Ottonis in illa Silvæ parte frequentibus: A populis etiam, quos adit, nomina mutuatur, unde *Thuringica & Bohemica* dicitur. Apud solos autem Cheruscos hactenus constanter retinet nomen suum vetus, veteribus Græcis atque Latinis Scriptoribus celebratum Hercyniæ Silvæ, *Der Hartz Wald*: a resina. *Hartz* enim vocant resinam & Galli & Germani. Meminit hujus Silvæ etiam Pandulphus Collenutius Pisauriensis in Descriptione Germaniæ, his verbis: *Silva Hercynia ad Dacos & Getas diversa sibi nomina sumens, defertur, donec ad extremos Tartaros perveniat, vbi obscuræ Silvæ nomen accipit, ignotisque finibus, itineribusque impervia & ob Ferarum immanitatem, & monstrificos Faunorum terrores penitus inaccessa.*

Opera Publica.

Sed de his satis, ad alia pergo. Sequuntur Opera publica & privata, inter quæ, ut infinita prætercam: Templum Argentoratense celeberrimum elegantissima structura, præcelsa turri conspicuum nequaquam silentio prætereundum. Inter totius enim universi Miracula, non immerito octavum obtinet locum. Cœptum est augustissimum hoc Templum jactis fundamentis ædificari anno Christi CIϽXV. Anno autem Domini CIϽCCLXXVII sub Episcopo Conrado a Liechtenberg, Erkuinus a Steinbach Architectus turrim exstruere cœpit, opus nobile & ingens, cujus simile nec in Germania, neque in Italia aut Gallia reperitur: quæ XXVIII annis fere usque ad fastigium consummata. Hæc ab ipsis fundamentis usque ad supremum culmen quadris & pulchre figuratis lapidibus est erecta; Vbique aeri & vento est pervia, patetque ascensus ejus quatuor cochleis. Vbi vero crassities ejus in fastigium incipit acuminari, ibi octo consurgunt cochleæ. Supremus nodus, qui inferius vix modij magnitudinem habere videtur, tantus est, ut capacitas ejus recipiat V aut VI homines. Lōgitudo ejus habet pedes Geometricos IϽLXXIV. Est & horologium artificiosissimū.

Scholæ. Bonarum Artium Studijs celebres viri.

Academias Mercator enumerat: ex quibus innumeri viri eruditissimi exierunt. Testantur id multi, omnium artium genere instructissimi; testantur Linguarum Græcæ, Latinæ, Hebraicæ pertissimi: hic diserti Oratores, acuti disputatores; absoluti Arithmetici: Astronomi exactissimi inveniuntur; Geometras vero

nulla

nulla Europæ vel Orbis regio magis consummatos dabit. Tacco Medicinæ accuratam cognitionem, atque alia id genus. *Mores.* Nunc ad Mores venio. Germanis in universum ab auctoribus corporum moles & firmitas tribuitur. Truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantum ad impetum valida, a Tacito : Immanes vocant Hegesippus, & Plinius; Truces & feroces Sidonius; Superbos Pausanias & Cassiodorus; Immites, Appianus; Barbari & Perfidi & Simulatores dicuntur a Cæsare : in summa feritate versutissimi, natique mendacio a Paterculo. At quis ab hoste, in primis lacessito, & non semel fugato, cæsoque, elogia expectet mitiora? Sincerius, qui inter hos vixit Tacitus, dicit, milites hujus atrocissimos: & lætam bello gentem, sed minime astutam nec callidam; aperientem secreta pectoris, atque detectam omnium mentem, & fidei commissæ patientiorem. Idem Iulianus Imp. in Misopogone dicit se experientia didicisse, gentem esse quæ adulari nesciat, sed libere ac simpliciter cum omnibus vivere. Natura temperatos, & placidos moribus hos esse docet, ex regionis quã incolunt qualitate, Ptol. 11 Quadrip. Quod ad Religionem attinet, qua mentes hominum velut illigantur tenenturque præsumpto Numinis metu, Germani *Sacrificijs*, ut scribit Cæsar, *non student : Deorum numero eos solos ducunt quos cernunt, & quorum opibus aperte juvantur; Solem & Vulcanum & Lunam.* Postea tamen, ut patet ex Tacito, qui vixit sub Imp. Nerva, sibi alios quoque Deos adscivere: ut Mercurium, Herculem, Martem, Isidem, & Matrem Deorum : item Alcim quendã. Idem Tacitus addit, his quoque Velledam & Auriniam, quam Iunius A*lirunam* veriore scriptura & convenientiore vocabulo nuncupandam autumat, quæ vox sacram & fatidicam sonat ab A*li* seu *Hali*, id est, Sacra : & *Oruna* sive *Runa*, quo significatur in aurem mussatrix, loco numinis fuisse. Hujus meminit & Suidas, qui Beleda, pro Velleda legit. Post hos Gannam etiam virginem oracula reddidisse, scribit ex Dione Theodosius. Tanfanæ templi apud hos quoque meminit dictus Tacitus, qui & Suevos Terram matrem colere ait, quam *Aertham* (ut legit Lipsius) vocant, ut hactenus *Aerde*. At his nulla simulchra. *Belenum* Deum (si sincera lectio) Noricorum esse scribit Tertullianus. Sacras quasdam mulieres, quas Fatidicas Tacitus, Vates vocant Agathias & Polyænus, eos etiam habuisse, docet Plutarchus, & ex eo Clemens Alexandrinus; quæ ex fluviorum sonitu, vorticibus ac circumvolutionibus futura prædicebant. Ælianus eos etiam per aves, viscera, signa & omina, futura prædicere, annotavit. Ex equorum quoque hinnitu eos præsagia experiri, testis est idem Tacitus. Aruspices eos quoque habuisse, ex Suetonij Domitiano patet. Maxime vero Mercurium sive Teutaten coluerunt, ab humanis non abstinendo hostijs, teste Tacito, qui ita : *Deorum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hostijs litare fas habent. Herculem ac Martem concessis Animalibus placant.* In pace nullus communis erat Magistratus, tempore autem belli qui ei præessent deligebantur. Qua de re sic Cæs.; *Cum bellum civitas aut illatum defendit, aut infert, Magistratus qui ei bello præsint, ut vitæ necisque habeant potestatem, deliguntur. In pace nullus est communis Magistratus, sed Principes regionum atque pagorum inter suos Ius dicunt, controversiasque minuunt. Atque ubi quis ex Principibus in consilio se dixit ducem fore, qui sequi velint profiteantur, consurgunt ij qui & causam & hominem probant, suumque auxilium pollicentur, atque ab multitudine collaudantur : qui ex ijs secuti non sunt, in desertorum ac proditorum numero ducuntur : omniumque rerum postea ijs fides derogatur.* Omnis vita in studijs rei militaris; Neque Latrocinia ullam habere infamiam apud eundem Cæsarem legimus. Et ut placet Senecæ, armorum illis una cura : his innascuntur, his innutriuntur. Si Patria, teste Tacito, longa pace torpeat, eas nationes ultro petunt, quæ bellum aliquod gerunt. Conducunt matres, pignora, & uxores, quæ pugnantibus hortamina & cibos gestant; nec plagas exsugere pavent. Prælium cantu, sono armorum, tripudijsque incipiunt. Scutum in eo reliquisse, præcipuum flagitium : ita ut multi ex bello superstites, infamiam laqueo finierint. Hos fluvios tranare, aiunt Dion & Herodotus; levitas enim armorum, & proceritas corporum, eos teste Tacito attollit. De armis porro Germanorum loquentem audiamus Tacitum; *Rari gladijs, aut maioribus lanceis utuntur. Hastas, vel ipsorum vocabulo frameas gerunt, angusto & brevi ferro, sed ita acri & ad usum habili, ut eodem telo, prout ratio poscit, vel cominus vel eminus pugnent, & eques quidem scuto frameaque, contentus est; Pedites & missilia spargunt, pluraque singuli, atque in immensum vibrant, nudi aut sagulo leves. Nulla cultus jactatio : scuta tantum lectissimis coloribus distinguunt. Paucis loricæ, vix uni alterive cassis aut galea.* Inter Germanos siquis in universum æstimet, plus penes peditem roboris, idem testatur : & ob id mixtos præliari solere, apta & congruente ad equestrem pugnam velocitate peditum, quos ex omni juventute delectos ante aciem locabant. Plinius tradit apud hos durare morem porrigendi herbam victos victoribus. Eos mortis contemptores, persuasione futuri in vitam reditus, apud Appianum legimus. Sera his juvenum Venus; & intra annum vigesimum feminæ notitiam habuisse, in turpissimis eos habere rebus, inquit Cæsar. Severa his matrimonia, singulis uxoribus contenti sunt; exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptijs ambiuntur. Paucissima adulteria : quorum pœna præsens hæc; accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit. Sic Tacitus. Sua quemque mater uberibus alit, neque ancillis & nutricibus delegantur. *Hospites violare* (inquit Cesar) *fas non putant, qui quaque de causa ad eos venerunt, ab iniuria prohibent sanctosque habent; ijs omnium domus patent, victusque communicatur. Nemo apud Germanos* (inquit Tacitus) *vitia ridet, nec corrumpere & corrumpi seculum vocatur. Plusque ibi boni mores valent, quam alibi bonæ leges.* *Victus.* *Maior pars victus eorum*, Cęsare memorante, *in lacte & caseo & carne consistit.* Non alia pulte quam ex avena vivere, Plinius testis est; in egestate crudis contentos Appianus. Crudis etiam carnibus vesci, addit Mela. In prandio, auctore Atheneo, adferunt carnem membratim assam, & superbibunt lac, vinumque merum. Cibi simplices, recens fera, agrestia poma, aut lac concretũ. Potus, Humor ex hordeo aut frumento est, Tacito. Neque ulla gens in hospitijs aut convictibus effusius indulget. Quemcunque mortalium arcere tecto, nefas habetur. Sed, ut nemo sine vitio nascitur, diemque noctemque continuare potando, nulli probrum. *Habitus.* Quod ad vestitum, *Tegumen*, inquit Tacitus, *omnibus Sagum, fibula aut si desit, spina consertum*, qua refixa refibulatave diffluebat de humeris sagum. Idem Germanos non fluitante veste, sed stricta artusque singulos prope exprimente & quasi corpori assuta, dicit fuisse usos, qualem & Francis dat Sidonius oculatus testis. Idem fæminis habitus, qui & viris. Tunïcæ erant illis striatæ, rusticis etiamnum apud nos alibi usitatæ; Ferarumque pelles in honore & usu fuere. *Opificia.* Quondam etiam Germani corpore quidem robustissimi, animo vero rudes, & ad artes inepti fuere. Nunc vero omnis generis opificia studiose & cum laude exercent; & (ut vulgares omittam) Specta Æris fundendi cudendique peritiam, specta Metallorum tractandorum scientiam, & similes artes. Hæc primum machinas tormentaque ahenea invenit, prima Typographiam nostro Orbi dedit, prima Horologiorum confectionem demonstravit : denique ita Germania omnium Artium asylum facta est, ut nullam elegantiorem scientiam admiserit, aut artem quam non exornaverit, auxerit, poliverit, multas vero ipsa invenerit. *Mercimonia.* Larga etiam manu Confinalibus suis alijsque remotioribus Populis subministrat, Vina præstantissima, Aurum, Argentum, Cuprum, Stannum, Plumbum, Argentum vivum, Vitriolum, Alumen, Colores pictorum varios, Lamellas, Frumentum, cunctaque Fabrilia ex Ferro & Cupro, aliasque Merces.

FRISIA OCCIDENTALIS.

Status Politicus *Frisiæ tres habet partes principales*

Comitatus	Grieteneyen	Coordinates
Oestergouw *Comitatus, cujus Metropolis Leewarden; dividitur in Grieteneyen, id est Præfecturas has,*	*Leewarderadeel, in qua Leewarden*	16 58:53 22.
	Tiezerckſterdeel in qua Tietzarch	27 6:53 22.
	Ydaerderdeel in qua Ydaert	26 59:53 17.
	Rauwerderahem in qua Rauwert	26 57:53 15.
	Ferwerderadeel in qua Ferwert	26 59:53 30.
	Dongerdeel in qua Wetzens	27 12:53 31.
	Dantummedeel in qua Dantumma wols	27 11:53 27.
	Acht Kerſpelen in qua Suyrhuſum	27 22:53 22.
	Colmerlandt in qua Collum	27 20:53 27.
	Veſterlandt in qua Beetz	27 13:53 14.
	Smalingerlandt in qua Smalingerlee Abbatia ordinis S. Benedicti	27 11:53 7.
Weſtergoe *Comitatus in quo ſunt Grieteneyen*	*Wonſeradeel in qua Witmarſum*	26 39:53 16.
	Franickeradeel in qua Franicker	26 44:53 21.
	Banadeel in qua Mimerſgae	26 47:53 24.
	Meynaldummadeel in qua Meynaldum	26 50:53 23.
	Baerderadeel in qua Baerdt	26 51:53 18.
	Hennaerderadeel in qua Hennaert	26 48:53 16.
	Weynbritzeradeel in qua Gawe	26 53:53 13.
	Geeſterlandt in qua Wickel	26 49.53 3.
Seven-Wolden *Comitatus in quo ſunt Grieteneyen*	*Donie werſtal in qua Donigae*	26 55:53 4.
	Lemſter vijfgae in qua Lemmer	26 53:53 1.
	Aenghewert in qua Cathrybant	27 7:53 9.
	Schotterlandt in qua Nye *&* Olde Schotten	27 9:53 6.
	Wittinger deel in qua Olde-horn	27 5:53 12.
	Haſſcher vijfgae in qua Haſscher-horn	27 1:53 7.

Iuriſdictio, *Supremum conſilium & Parlamentum Friſiæ eſt Leewardiæ, ad quod minores Iuriſdictiones referuntur, ſine ulteriore appellatione.*

Status Eccleſiaſticus, *Tota Friſia Occidentalis cum Groeningenſibus Epiſcopo Trajectenſi ſubeſt.*

Groeningen *per ſe Statum habet in duobus membris conſtitutum, in Vrbe & circumſita regione.*

Meridiani diſtant juxta rationem Paralleli 53 50 ad Circulum maximum.

HACTENUS in genere Germaniam deſcripſi : poſtulat Methodus, ut ſpeciatim & per partes eam perambulem; earum omnium, quo ordine a Mercatore proponuntur, delineationem, quam potero fideliſſime, proponam. Offert ſe primo loco Friſia Occidentalis, vulgo *Weſtfrieſlandt.*

Regio & unde dicta.

Friſiam a *Phrygia* genitali patria dictam, ſunt qui ſcribunt; alij a gelu extremo, quo ditio rigeat, nomen derivant. Abbas Spanheymus auctoritate Hunibaldi, teterrimi hiſtoricæ veritatis corruptoris, a Friſo Clodionis criniti Francorum Regis filio nomen accepiſſe fabulatur, quaſi non multis ante ſæculis Plin. ac Tacitus illo nomine eos noverint. Hadrianus Iunius ad libertatem, cujus ſtudio ſemper flagrarunt, nominis fontes referendos exiſtimat. *Friſij* autem gens antiquiſſima Germanorum Romanis ob bellicas virtutes nota, nomen nunquam mutavit. Hi Tacito duplices, Majores ſcilicet & Minores. *Majoribus*, inquit, *Minoribuſque Friſijs vocabulum eſt ex modo virium, utræque nationes uſque ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntque immenſos lacus, & Romanis claſſibus navigatos.* Majores Tacito ſunt *Ooſtfriſij* proprie dicti, non ij qui hodie illud ſibi nomen uſurpant Embdani, hi enim ſunt Cauchi minores; ſed ij in quibus numerantur Stauria, Sneca, Franicum, Harlinga, Doccum, & Leovardia. Similiter *Weſtfriſij* qui in extrema Hollandiæ ora *Northollandi* appellantur, ſuntque continui Canninefatibus ex deſcriptione Pliniana : hæ namque duæ Friſiorum nationes uſque ad Oceanum Rheno prętexuntur. Hodie vero dividitur Friſia Amiſia fluvio in Occidentalem & Orientalem. *Friſia Occidentalis* ſive *West-Friſia* a poſitu Orbis, ſic hodie nuncupata, quam hic ob oculos ponimus, Friſiæ nomen quaſi proprium ſibi antiquiſſimo jure vendicat, ſemperque præſtantior fuit habita. Eam a plaga mundi Occidua, & a Septemtrionę Oceanus ambit & littora pulſat : a Meridie ſinu ampliſſimo, vulgo *Zuyder-zee,* Tranſiſulanaque provincia terminatur: ab Ortu Solis Amaſio fluvio prætexitur, qui eam a Buſactoris Weſtphaliſque diſcriminat. Aer utcunque ſalubris eſt, niſi quantum paludum exhalatione inficitur, quanquam & id labis ventorum beneficio expurgatur. Eſt que hac tempeſtate Friſia Occidentalis regio longe maxima parte paluſtris, ſolo depreſſiore ac demerſo plæriſque locis, non in novum modo, ſed in adultum quoque ver; atque ob hanc aquarum multitudinem, Frumenti parum ferax. Inundationes enim annuæ, quæ præterquam quod mature accedant, tarde etiam recedunt, ſementem aut extinguerent, aut per agros omnes diſſiparent. Sunt tamen hic uberrima ſaginando pecori ubique paſcua, quorum bonitate cum alijs certare & verticem attollere Friſijs licet, unde præcipui reditus ac proventus exiſtunt; ſi quidem e Caſeis & Butyro quæ exportantur in externa loca, in ſingulos annos quantum emolumentum ad incolas redeat, dictu vix credibile videatur, præter ea quæ in quotidianum alimentum cedunt. Tot illa Boum armentis abundat, tam læta Vac-

Friſia Occidentalis. Situs. Cæli temperies. Soli qualitas.

FRISIA occidentalis.
MARE GERMANICVM
OCCIDENS
Amelandt
Schellinck
Boerdiep
Dat Wadt
Scolbalg
Dat Moer Wardt
De Gettinck
Bildt
West
goe
Ooster goe
Die
Seuen
Wolden
Hindelopen
Staueren
Enchuisen
Hollandię pars
Enchuiser sant
Schellinchout
Horn
De hoffte
Vrck
Ens
Emeloirt
Blanckenham
Geelmuiden
Campen

Norden
Emden: Comit: pars
Grotenhuisen
Hamswerum
Loquert
Emden
Gersum
Eems flu:
Pouwen
Den Dullart
Mariencour
Hoghebundt
Leebrouck
Wymeer
Duuenbrouck
Bellingwolde
Twad
Ooster Eems
Wester Eems
Borckum
Rottum oghe
Bosch
De Schille
Cornsant
Heffsant
Groeninger Wadt
De Eems
Watum
Gr
Oe
nin
ger
landt
Groeningen
Schiltwolde
Wagenberge
Sydeburen
Heiligerlee
Wynschoten
Blyenham
Vriesloo
Wedde
Vlachwedde
Thorns
Wester wold
Oustwedde
Sellinghen
Apel
Roofwinckel
Op die Bretaing
een groote heyde.
Die Drent
Borgere
Oeleren
Emme
Slyen
Aselen
Ghieten
Rolde
Zuydlaren
Anloo
Borck
Bylen
Sweel
Deueren
Dwingeloo
Vledderen
Spier
Asten
Frise
Norch
Eelde
Haren
Peyse
Roden
Eyen
Feenhusen
ER YSS EL
Hauelt
Ruynen
Westerhesselen
Oosterhesselen
Cockange
Suidwolde
Daelhem
Blyenstein
OuerReist
Nyeveen
Meppel
Dickling
Ywerst
Staphorst
Rouveen
Coevorden
Esschebrug
Benthem Comit: pars
Laerwolde
Gramsberge
Hardenborg
Die Vecht flu:
Twent
Miliaria duo communia
Per Gerardum Mercatorem.
Cum Priuilegio.
ORIENS
40
50
28
10
20
30
53

carum parens ac nutrix. Equos etiam generosos, & præstantes producit. Silvas vero etiamsi alicubi habeat, haud suppetit tamen tanta lignorum copia, quæ Martialis Flaccique votis responsura, perennem & larga manu exstructum focum onerare possit. Verum provida rerum Parens Natura, alia via, Frisijs, ut & Hollandis, affatim prospexit, qua inopiam lignorum levarent, & quidem melius quam nonnullis inter Scythas populis, qui lignorum egentes, ossibus ignes alere scribuntur; nimirum fossitio cespite, qui e terræ fodinis erutus, sole excoctus, ventoque arefactus: igni alimentum obvium minimeque contemnendum præbet, estque tuendo igni fomes, quam Promethea illa ferula, paratior. Hujus tam copiosa materia & luxuries in lucem profertur, ut non tantum incolis abunde sufficiat, sed & vicinis regionibus ijs subvenire queant. Materiæ hujus cespititiæ plura sunt genera, quæ colore, levitate, & pondere materiæ, adhæc cineris, quo se obruit, bonitate & candore, differunt atque examinantur. Primum genus vile est & rarum, inane, fungosum, valde leve, color illi impluviatus, qui rubiginem parietum e pluviæ defluxu natam mentitur: quod genus deterrimum est; neque usui civium expetitum: servit fere cortinis cervisiariorum inflammandis & concoquendis: quod accensum vultus vivido colore plumbeos, cadaverosos, larvisque assimiles homines facit, tetramque exhalat mephitim: quo odore non raro etiam animi defectus (uti præsentius in bituminosis carbonibus fit) conciliatur, quem sal inspersus tollit. Alterum densius est, furvum, segmentis virgultorum intermeantibus & palustribus cannis intercisum, gravitate mediocri, promiscui usus. Tertium ponderosum, laterum coctilium duritiem quandam imitans, quod cæteris natatu fluitantibus, solum subsidit aquæ immersum, tardeque ignem concipit, sed conceptum diutissime continet, cinereum colore, fabulosoque solo effosum. Est & quod e salsuginosa terra conformatur in glebas, Zelandiæ domesticum, *Dariam* vulgus vocat. Præter hæc est quod verriculis e fundo aquæ extractum pingui luto constat, quæ materia in lacus quosdam quadratos, ubi aqua prius redundans diffluxerit, affunditur & complanatur, postea arefacta in metas rariores aggeratur, ut vento perflatæ solique penetrabiliores ad usum durentur. Habent & inopes rusticorum familiæ inter Cisrhenanos Frisios peculiare cespitum genus in tessellas, prius dictorum more conformatum, fimo bubulo constans, interspersis straminis, arundinum, fœni quisquilijs, ad solem æstivum excocto: sed cujus fumus infesta acrimonia sic urit oculos, ut lippitudinem facile conciliet. Frisia hæc olim regio Diademate claruit, ad Caroli Magni usque tempora: a cujus obitu varijs agitata fuit molestijs, tametsi & ante quoque ejusdem tempora durissimum Danorum & Norwegianorum senserit Imperium. Tandem vero sub Carolo V Cæsare, Principe vere pacifico, halcyonios dies est adepta. Vrbes hujus Frisiæ sunt numero XII. *Leovardia, Leewarden*, totius Frisiæ est caput, urbs opulenta, & uti privatis civium domicilijs decenter ornata, ita aquarum ambitu, foveis & prævalida arce, contra hostiles insultus egregie munita. Curiam habet Iudicialem & Frisiæ Cancellariam, a cujus Tribunali nulla ulterius permittitur appellatio. Huic vicinum est *Zuichemum*, patria Viglij. *Doccum* duobus inde milliaribus distat, agrum habet fertilem, pascua læta. Abest a sinu Maris uno milliari. Paruit olim Geldris. in hac Vrbe natus fuit Gemma Mathematicæ & Medicinæ laude clarus. *Sneca*, vulgo *Sneeck* in Comitatu Westergoyensi tribus a Leovardia milliaribus loco humili & aquoso sita est, quo fit ut segetem ager non ferat, pascuis sit lætissimus. Vrbs tota recens, vix ante ducentos annos donata jure civitatis; progressu tamen temporis in tantum crevit, ut nulli nunc totius Frisiæ Vrbi præter solam Leovardiam concedat; sive amplitudinem spectare velis, & ædium multitudinem splendoremque una cum civium numero, sive platearum dispositionem aptam, una cum aquarum commoditate & abundantia, sive alia istiusmodi ornamenta. Bonorum ingeniorum alumna diu fuit; nam ut multos alios ex hac urbe ortos omittam, in hac natus est & educatus Ioachimus Hopperus, non patriæ tantum civitatis, sed Frisiæ etiam totius, atque adeo Belgicæ dum vixit, lumen & ornamentum. In eadem orti Petrus a Fritema I. C. Albertus Hero Philosophus & Theologus, alijque complures. *Stauria (Staveren)* in littore Maris Australis porrecta jacet; ager finitimus planus est, fossis multis & paludibus intercisus. Hodie nihil magnificum habet civitas, præter Arcem validam, portui Maris imminentem, cujus fundamenta jacta sunt a Georgio Schenck Frisiæ Gubernatore, nomine Caroli V anno CIↃ IↃ XXII: ut Burgundi eo oportune possent militem & commeatum bello necessarium ex vicinis Hollandiæ Civitatibus transmittere. Olim tamen Emporium fuit opibus & frequentia Mercatorum florentissimum, & inter primas Ansuariorum civitates. Plinius Incolas videtur *Sturios* appellare lib. 4. cap. XV. *Harlinga* ad fauces Maris Australis sita, unico milliari a Franico, agrum habet fertilem, Arcemque contra hostium impetus bene munitam, Portumque loci situ oportunum: nam venientibus ex Septemtrionali Frisia & Germania Orientali, primam commodamque stationem offert: quocirca plurimi eo confluxerunt, loci commoditate illecti, ex qua varia ista confluge hominum, civitas vehementer aucta est. *Franicum* a Francis denominationem sortitum, patria est Ioannis Vlpij trium Linguarum peritissimi: Gymnasium publicum habet. Sunt præterea *Damma, Bolswardum, Ylsta, Sloten, Worchum, Hindelopen.* Insulæ Frisiorum plures sunt; præcipua vero est *Schellingana*, nobilis Canum Marinorum venatione, qui in littore apricantes, saltu incondito rusticorum varie vestitorum longius protrahuntur, protracti dum Mare repetunt capiuntur, dispositis in eam rem retibus. *Westfrisiæ* solet adcenseri *Groeninga* Frisijs finitima, quæ sola cum vicina *Ommelandia*, Provinciam constituit. Nomen sumpsisse dicitur a Grunio Franco, vel ut alij volunt, Trojano conditore. Civitas est insignis, dives, populosa, muro valido circumdata. Patria hæc fuit Rodolphi Agricolæ Viri suo sæculo doctissimi; scripsit in Logicis, Rhetoricis, Physicis, Poesi libros eruditos. Claruit obijtque Heydelbergæ, anno CIↃ CCCC LXXXV. Epitaphium ei fecit Hermolaus Barbarus, quod Viglius Zuichemus Monimento insculpi jussit hac forma:

Invida clauserunt hoc Marmore fata Rudolphum
Agricolam, Frisij spemque decusque soli.
Scilicet hoc vivo meruit Germania laudis
Quicquid habet, Latium, Græcia quicquid habet.

Eidem Civitati originem acceptam referunt Wesselus sive Basilius, & Reinerus Predinius, Theologi & Philosophi celebres. Frisiæ solum Lacubus ac Paludibus frequentibus abundat (ut supra diximus) ac Fluminibus rigatur, *Laubalo* (qui alijs *Lavica* & *Labola*, hodie *Lauwers*) & ijs quæ vulgo *Kuyndere, Hoorndiep, Schutendiep* & *Amasio*. His plura etiam sunt ignobiliora fl. Habet a Meridie Sinum longe amplissimum, quem hodie *Zuyderzee*, velut Australe Fretum, quod in Meridiem vergat, nuncupamus. Hic Sinus varijs locis varia profert nomina, alicubi *Orci æstuarium* seu vorago, ab undarum rapiditate nuncupatus ad Insulam ejus nominis; alibi *Ganzorda*, a Gansarum sive anserum illic stabulantium multitudine; apud Hornam Oppidum *Hoppa*, ab undarum fervore ebulliente Cervisiæ in modum æstuante sesesque efferente; alibi *Tya*, a fluenti cujusdam elice. Gens ipsa ferox, robusti corporis, atque animi intrepidi, ad necem prona, & libertatis studiosa; exterorum peregrinorumque impatiens, castitatis amans. Rei pecuariæ magnopere dediti sunt, nauticæ etiam studiosi; ac piscationibus plerique inhiant. Indies autem magis magisque Mercaturæ sese applicant.

Imperiũ Maiorum

Vrbes.

Lacus.

Flumina.

Mare.

EMDEN ET OLDENBORCH COMITATVS.

Ambo hi Comitatus ſunt membra Imperij in Circulo ſeptimo, Weſtphalico. In quibus quemadmodum & in pluribus Germaniæ Principatibus cum nihil de Statu Politico notum habeamus, ſtatum & membra Imperij potius poſt hæc deſignabo, ut rem in primis cognitu dignam, magnos interim Principatus, qui noti mihi erunt, ubi locus fuerit non prætermiſſurus.

Sunt in hac Tabula, Comitatus Delmenhorſt 30 6.53 21. *Et Dominia Ezes* 28 43.53 56.
Norden 28 24.53 47. *Aurick* 28 41.53 41. *Iever* 29 5.53 53. *Vredeburg* 29 0.53 42.
Ovelgunne 29 39.53 51. *Rheyde* 28 38,53 4.

Meridiani diſtant pro ratione Paralleli 43 40 ad Circulum maximum.

Comitatus Embdanus & Oldenburgenſis.

SEQVVNTVR in hac Tabula Comitatus duo, *Embdanus* & *Oldenburgenſis*; eos nunc ordine deſcribamus. *Comitatus Embdanus* appellationem ab urbe primaria habet; nunc etiam *Friſia Orientalis* dicitur: non aliam, ut videtur, ob cauſſam, quam quod Friſijs contermina. Non enim locum hunc *Friſij* olim, ſed *Chauci* tenuere. *Chaucos* autem Germaniæ populum, *Caycos* Lucanus & Claudianus Poetæ nominant, neque deſunt qui Cauconas Paphlagonum gentem vagam & quæ in migrando motoriam egiſſe fabulam legitur, cum his confundunt. Quem autem tractum tenuerint prædicti Poetæ & Tacitus manifeſtum faciunt. Lucanus etenim in primo Pharſaliæ illos Germanis conterminos facit, ibi:

Regio. & unde dicta.

Et vos crinigeros bellis arcere Caycos Oppoſiti, petitis Romam, Rhenique feroces
Deſeritis ripas.

Qua apoſtrophe Germanos ſeu Francos innuit, iſto nomine nondum notos, qui Cauchis objecti erant, & a tergo Rheno includebantur. Claudianus utramque gentem ſimiliter conjunxit in Eutropium ita ſcribens,

Pacem implorantibus ultro Germanis reſponſa dabat, Legeſque Caycis.

Iam vero Tacitus eos inter Germanos nobiliſſimum populum appellat, & a Friſiorum finibus incipere, partemque littoris occupare, & per immenſum terrarum ſpacium in Chattos uſque introrſum ſinuari ait, ac lateribus Tencterorum, Vſipiorum, Friſiorum, Angrivariorumque obtendi. Ex quo amplitudo illorum Imperij ac Ditionis dilucide cognoſci poteſt, quæ res effecit cur in Majores Minoreſque a Plinio alijſque Scriptoribus diſtracti legantur. Majores ſunt qui Bremenſem Epiſcopatum incolunt, de quibus Tabula ſequenti. *Cauchos* Minores Amiſiæ amnis fuiſſe adcolas, & primariam ditionis urbem nunc eſſe Embdam cum eruditiſſimo Iunio cenſeo: *Ooſtfrieſen* hodie. Siquidem inter Amiſiam & Viſurgim etiam Ptolemæus ſedes illis conſtituit, cujus verba ſunt, καῦχοι οἱ μικροὶ μέχρι τοῦ οὐισούργιος ποταμοῦ, εἶτα καῦχοι οἱ μείζους, μέχρι τοῦ ἄλβιος, id eſt, Cauchi Minores ad Viſurgim amnem extenduntur, at Majores Cauchi ad Albin uſque. Chaucos autem ita deſcribit Plinius lib. XVI cap. I. *Sunt vero in Septemtrione viſæ nobis gentes Chaucorum, qui Maiores Minoreſque appellantur. Vaſto ibi meatu, bis dierum noctiumque ſingularum intervallis effuſus in immenſum agitur Oceanus, æternam operiens rerum naturæ controverſiam, dubiumque, terræ ſit, an pars maris. Illic miſera gens tumulos obtinet altos, aut tribunalia ſtructa manibus, ad experimenta altiſſimi æſtus, caſis ita impoſitis, navigantibus ſimiles quum integant aquæ circumdata; naufragis vero, quum receſſerint, fugienteſque cum mari piſces circa tuguria venantur. Non pecudem his habere, non lacte ali, ut finitimis, ne cum feris quidem dimicare contingit; omni procul abacto frutice. Vlva & paluſtri junco funes nectunt, ad prætexenda piſcibus retia, captumque manibus lutum ventis magis quam Sole ſiccantes, terra cibos, & frigentia Septemtrione viſcera ſua urunt. Potus ijs non niſi ex imbre ſervato ſcrobibus in veſtibulo domus.* Hæc olim Chaucorum facies. Ea nunc quantum ab illa mutata eſt? Hodie enim, quænam terra uberius præbet mortalibus alimenta? non incolis modo, ſed vicinis, alijſque exteris? At olim quam informis, quam triſtis cultu, adſpectuque, quam miſera incolarum habitatio? Non Frumenti, non aliarum Frugum mentionem facit Plinius: jam ubi major ubertas? Frugiferarum Arborum olim impatiens? nunc omne fere genus Arborum producit. Non Pecudem habebant, non lacte alebantur; ubi major jam copia, & quis potior cibus? Agrum ſiquidem planum, & paſcuis fœcundum, naturæ beneficio obtinent, cujus quidem quam glutinoſæ & pingues ſint glebæ, quam læta paſcua, quam numeroſi Armentorum & Pecudum greges, vix verbis explicari poteſt. Docet id exquiſiti, delicatique ſaporis Butyri & Caſei ad miraculum uſque copia, quæ uberrimo incolarum quæſtu & emolumento maximo ad varias regiones & per univerſam Germaniam defertur. Quinetiam non obſcure id comprobant pingues & ſupra vulgarem magnitudinem Boves, quorum aliquot myriades in paſcuis paſſim oberrare videntur, qui ſoli graminumque beneficio adeo impingueſcunt, ut exteræ etiam nationes ijs potiſſimum delectentur. Poſtremo ſi cum Feris non dimicarint, hodie aliter docet crebra Nobilium venatio. Eſt ergo ſolum hujus tractus hodie adeo dives ut regionum vicinarum ope indigere minime videatur; imo multis uſque adeo abundat, ut Equis, Bobus, Pecore, Carnibus porcinis, Lana, Butyro, Caſeo, Hordeo, Avena, Frumento, Fabis & Piſis, item Sale, ut eorum quotannis magnam copiam larga manu Confinalibus ſuis, alijſque remotioribus Populis communicet. Porto *Fredericus* Imperator ejus nominis III, anno CIↃ CCCCLXV cum varijs Præfecturis hæc Provincia regeretur, Comitatus titulo auxit, totamque *Vdalricho* cuidam attribuit. Inde ad noſtrum hoc uſque ævum continuo Comites ſuos habet. Vrbes in hoc Comitatu mœnibus clauſæ duæ ſunt, *Embda* & *Aurichum*. *Embda*, ſive *Embdena*, vulgo *Embden* urbs hujus regionis primaria & emporium celeberrimum ad Amiſiæ fluminis oſtium, portus oportunitate nobile, cujus alveus ita profundus eſt, ut navigia maxima paſſis velis admittat: propterea amplitudine opum, ædificijs publicis privatiſque, & civium multitudine omnibus non Germaniæ modo, verum etiam Europæ angulis innotuit. Inter Ornamenta præcipua ſunt Comitis Ædes ſumptuoſiſſimæ, Templum celeberrimum, Domuſque Prætoria. Mira hic omnium

Soli fertilitas.

Animaliū varietas.

Imperium Maiorum

Vrbes.

rerum &

EMDEN & OLDEN BORCH Comit.
Mare Germanicum
Septen
Occidens
Meridies
Rheyderlant
Den Dullart
Emden
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio

Septentrio
Miliare vnum
Bolla flu.
Bollem
Misselwerden
Wreem
Mosteferde
Ymsen
Wedwarden
Stotel fluuius
Lutkerode
Hoblerbude
Niuwe Cloister
Seipdorpe
Elm
Lee
Depstede
Geistendorp
Dlant to Wurden
Lismarbude
Scipdorp
Bramel
Olde Lunenbergen
Die Geist fluuius
Vrieschen Lunenbergen
Wanger
Wangeroghe
Butiada vel Rustringia superior
Langewerud
Mannenborch
Fredeborch
Heet flu.
Stadium
Oblbehusen
Eckwarden
Ruft ringen
Groen
Dowens
Eppes
Petelenborch
Schlykerzyel
Monneken Grode
Marienhusen
Waterborch
Die Iade
Seck
Rodens
Roskercke
Ouelgunne
Fasellhuis
Wolstorp
Vliestede
Stotel
Hethorn
Lun flu.
Beuerstede
Orrle
Ackstede
Thom Holte
Nesse
Golswarden
Stolhamme
Strochaus
Strauskirch
Lettel
Destorp
Buttel
Hagen
Barmstede
Huderbroeck
Op der Drepte
Nyelandt
Viheide
Drepta fluuius
Barwinckel
Rimia
Dat Meer
Theer
Bant
Santstede
Santrliet
Scharmeke
Vellersude
Rauensburg
Aada flu.
Aschbrouck
Moerym
Barnsfleet
Vogelsanck
Mevenborch
Wortvliet
Aschwarden
Meburg
Swaneuesel
Penningbuttel
Ridderwort
Leembden
Menneckehof
Barwinkel
TerBraeck
Wulenbroek
Nieukercke
Schoinbeck
Scharmbicke
Vegesack
Lese
Reken
Blommendal
Weser flu.
Elsflieten
Berne
Clurys
Spolen
Bakeren
Kotneworde
Brchorne
Dringenborch
Heeten
Bexbhuis
Harenholte
Tor Chys
Kelle
Ollanderkercke
Nyew Hontorp
Demstede
Oldenborch
Waerfliet
Lemwerder
Surbroeck
Bardewyst
Oldeuessche
Schonemor
Ochtum
Groppeling
Walle
Bremen
BORCH
EN
Woest landt
MIT.
Lyntel
Dinckstede
Elmeloo
Borchdorp
Wesborch
Delmenhorst
Hasbargen
Huchting
Indestoer
Granderkesche
Suchteern
Brincken
Heiligen Ray
Co
gen
Wardeberch
Westerborch
Neerstede
Ritterumolen
Grashorn
Hesterholte
Hastede
Groot Celten
Fello
Hont fluuius
Stedin
Bretorpe
Daben
Hutlose
Hoichmar
Epener
Herpstede
Dutle
Hontorp
Penningmolen
Lutke Celten
Moerbeke
Leedermuelen
Kellinchorne
Knethen
Osterloo
Holte
Leedburg
Alhorn
Wilshusen
H. Geist
Maelbergen
Garden
Oriens
Meridies

rerum & exuberans copia videtur, non earum modo, quibus satis necessitati fieri, sed & quibus voluptatis studium concitari queat. Præstat hoc Civibus, tam Portus & importationis commoditas, quam nativa Frisiæ (de qua modo diximus) ubertas. Vrbs a Fluvio *Ems* nomen habet, quem Tacitus *Amisiam* vocat. Hic ille est Fluvius ad quem Drusiana fossa egressæ Legiones ROMANÆ, latæque Oceano, secunda navigatione pervectæ sunt, ut refert Tacitus II Annalium. *Aurichum* Vrbs altera, Nobilium jucundissimus recessus ob Silvas & Nemora, in quibus aucupio vel venatione liberaliter sese exercent. Cives potentes habet Mercaturæ vel opificio alicui deditos. Est in hujus Vrbis Agro, teste Kempio, locus *Tyl* dictus, Muris undique cinctus, arbustis consitus, Leporibus & Hinnulis percommodus; in quo quasi Viridario sive Leporario quodam fovent maximam horum Animalium copiam, quæ proposita pœna capere nemo audet: sed Comitibus operam venationi daturis in voluptatem pro tempore servantur. In eodem Aurichi territorio est Collis paullo eminentior, vulgo *OSTALSBOOM* dictus, in quo Tribunal totius Gentis. Vbi quondam sub dio solebant bis in anno convenire ex septem Zelandijs, atque ibidem omnes hujus REGNI controversias per probatissimos & Consuetudinum Iurisque peritissimos dirimere. ARCES & Villæ in hoc Comitatu infinitæ sunt. Pagorum tantus numerus, ut alter alterum interdum contingat. Horum magna pars, sive Ædificiorum splendorem, sive Platearum amplitudinem, sive Incolarum frequentiam spectes, cum quibusdam Germaniæ urbibus potest contendere. Neque vero in ijs omnes rustici & agricolæ: sunt & Mercatores, & artificum varia genera: Nobiles etiam sparsim interjecti. Sunt hic & duo alij Comitatus, qui Embdano Comiti subjecti sunt, *Esensis* & *Ieverensis* a primarijs eorum Opidis sic dicti. *Ieverensis* Ditio trans Iadam ad Occasum sita est, continetque pagos octodecim: ei Septemtrionem versus qua se Visurgis in Mare exonerat, prætexuntur duæ Insulæ, *Wangeroga* & *Spikeroga*, desertæ magna ex parte. *Esensis* Comitatus ad littus Oceani contiguus est *Ieveriæ*: ab Occasu Berumensi & Auricensi tractu: a Borea Mari terminatur. Ejus Dominus *Haio ab Huseke* Anno CIↃ CCC LXXX, quum petulantius vicinos infestaret, Navesque Bremensium in Visurgi interdum spoliaret, Mariaque Vicina Piratis, terras prædonibus & grassatoribus suis impleret, tandem post leviores cum Bremensibus pugnas quibus inferior fuit, quum Esenam confugisset, captus a Bremensibus Edoni Wimmeke Capitaneo Ieverensi traditus est. Qui eum fune Canabino diu tortum strangulatumque tandem frustillatim dissecuit, eo quod Sororem, quam in Matrimonium duxerat, nulla justa de causa repudiasset. Ditionem vero HAIONIS, Bremenses LVBBONI Ommeke Sibonis filio, accepto fidelitatis juramento commendarunt. Lubbonis autem Filius Dido, Capitaneus in Stadland & Esens, ut a subditis belli molem averteret: Bremensibus *Langeworden* tradidit, cum a COMITIBVS Oldenburgensibus & Diœcesanis adjuti, Frisios inter Heetam & Iadam oppugnarent. Postea cum subditos Archiepiscopi finitimos Visurgi, & Bremenses, Dido subinde vexaret: Bremenses ut eas prædationes & latrocinia a se & suis averterent: Arcem *Fredeburgum* cis Iadam, in Ditione Didonis sui Clientis ædificarunt, anno CIↃ CCCCVII. Cumque Dido a Vicino Comite Christiano Oldenburgensi auxilium obtinuisset, Bremenses adversus hunc, Ottoni Hoiensi, & Ottoni Delmenhorstano, fœdere juncti, bellum gerunt, ac Christianum prope FREDEBVRGVM captum, Bremam abducunt, nec ante dimittunt, quam Ditionem *Wordensem* in Orientali Visurgis ripa ipsis tradidisset. Dido Capitaneus Esensis ægerrime ferens Fredeburgum in Ditione sua a Bremensibus erectum, multa adversus eos molitur. Quare denuo illi bellum Bremenses inferunt, Esenam capiunt, & novum fidelitatis juramentum a Frisijs illis, ne quem Capitaneum præter Senatum Bremensem eligant, accipiunt anno CIↃ CCCCXIV. Triennio post Dido & Geroldus, Didonis Filij cum aliquot Frisijs Arcem Fredeburgi adoriuntur, sed capti a Bremensibus supervenienbus capitis supplicio affecti & rotis impositi sunt. Flumina hic *Amasius*, *Visurgis*, *Iada*, & alia. Incolæ hujus regionis Germanica utuntur lingua; sed ad secretiora propria quadam & vernacula, quam advenæ non intelligunt. Omnis generis opificia studiose exercent, aut agros colunt, aut Mercaturam faciunt. Vestitus honestus, etiam Rusticorum; ita ut ex Vestitu eos pro Opidanis quis duceret. Femineus sexus habitu multum ab alijs differente gaudet. Totam capitis comam in unum cirrum componunt, eumque multis Argenteis deauratisque sphærulis vel nodulis ornatum in tergum dependere sinunt. Caput ipsum in æstate, reticulo ex rubri coloris Serico contexto, Argentoque deornato redimunt. Hyeme autem capitium ex Panno viridi induunt, quo totum Caput adeo cooperiunt, ut oculos tantum adspiciendos præbeant. *HATTE* vocant hoc genus vestimenti. Palla sive vestis exterior, quæ a Capite ad talos usque plurimis minutisque plicis striata est, Argenteis deauratisque laminis tam frequentibus undecunque rigescit, ut exuta, etiam erecta consistat. Hæc constat ex rubro, interdum quoque ex viridis coloris panno.

Flumina. *Opificia.* *Vestitus.*

HAEC de Comitatu Embdano; Succedit *Oldenburgensis*; Comitatui *Oldenburgensi* impositum nomen ab Vrbe primaria OLDENBVRGO. Hunc tractum olim Cauci Minores incoluerunt sicut & Comitatum Embdanum, ut supra diximus. Comitum autem Oldenburgensium Ditio, quam etiam hæc Tabula ob oculos ponit, ab Ortu ad Visurgis Ripam, Provincias Stegingiam (e regione Bremæ Arci Delmenhorstæ subjectam) Stadlandiam in quinque, Butiadiam in septem Parochias tributam, & huic subjectam Ieveriam, Frisiæ partem, octodecim Parochijs insignem complectitur: ad Occasum Amerlangiam ad Amasium Fluvium porrectam, in medio Morinos habet. Ad Boream Frisia & Oceano; ad Meridiem Diœcesi Monasteriensi terminatur. Albertus Crantzius in sua Metropoli III capite decimoquinto scribit hunc Comitatum esse ex omnium vetustissimis: *Widekindum* enim Saxoniæ Ducem (qui vixit Caroli Magni tempore) inter hujus Comites nominat, lib. II. cap. XXX. Irenicus tradit Vrbem *Oldenburgum*, a Carolo instauratam. In eo autem ipsum errare puto cum Ortelio, quod hanc civitatem inter Wandalicas numerat, juxtaque Mare eam describat. Hæc namque alia est ab illa: in Wagria nempe, Holsatiæ regione. Hanc Wandali *Stargard*, Dani *Brannesiam*, quique pro suæ linguæ proprietate vocavere, ut idem Crantzius asserit. Laurentius Michaelis putat *Ambrones* (quos quondam cum Cimbris in Italiam profectos, & a C. Mario cæsos, tradit Plutarchus) hinc originem habuisse, eorumque nomen adhuc exstare apud gentem quam *Amerlander* appellant. Idem de Alanis Saxonibus sentit, quos ad stagnum Alanum, in hoc tractu, & ab utraque parte fluminis Alaniæ usque ad Arcem Oriam habitasse credit, hodieque *Lengener*, id est *Alani*: & *Averlenger* quasi *Vltralanos* vocari. Arx *Delmenhorst* ad rivum *Delme* anno CIↃ CC XLVII exstructa cum LXV annos in Episcopi Monasteriensis potestate fuisset, ab Antonio Comite Oldenburgensi, die Palmarum anno CIↃ IↃ XLVII tacita militum manu, summo mane superato aggere expugnata & occupata est, & Præfectus Arcis Hermannus ab *Oer* in custodia servatus. De Comitibus hujus regionis quædam habet Andræas Hoppenrodius, in suo Stemmatum libro. Sed optime de ea David Chytræus in sua Saxonica Historia.

Regio & unde dicta. *Situs.* *Imperiü Majorü.* *Vrbs.*

VVESTFALIAE
PRIMA TABVLA.

Comitatus continet Oldenburch, Hoya, Diepholt, vicinaque Dominia.

Septimus Circulus Imperij Westfalicus sive Germaniæ Inferioris.

I Ordo Ecclesiasticus
Episcopi.

Paderborn.
Luyck.
Vtricht.
Munster.
Camerick.
Osenbrug.
Ferden.
Minden.

Abbates.

Werden.
Stablo.
S.Cornelis Munster 27 42 50 43.Tab. Brabantiæ.
Echternaken 27 51.49 51.Tab.Lutz.
Corbei 31 51.51 48. } *Tab.11 Westfaliæ.*
Herworden 30 15.52 12. } *Tab.11 Westfaliæ.*

Abbatissa.

Essen 28 26.51 25 Tab.11 Westfaliæ.

II Ordo Principum,
Principes, Comites, & Domini.

Dux Cliviæ & Comes Marchiæ.
Dux Iuliæ & Bergen.
Marckgr.Baden & Lutzenb.
Comes Frisiæ Orientalis sive Embdensis.
Com.Sein.29 6.50 27.Westfal.111 Tab.
Com.Dillenburg.
Com.Vernenberg.28 34.50 24.Tab.Lutz.
Com Manderscheid 28 15.50 9.Tab.Lutz.
Com.Weida, 29 0.50 29.Tab.111 Westfal. & Ringelberg.
Com.Moers.
H.Brunchorst 27 35.53 9.Tab.Geld.
Com.Steinford 29 48.52 51.
Com.Benthem
Com.Dortmund.
Com.Oldenburg.
H.Ridburg.
Com.Hoya 30 50 53.53 5.
Com.Diepholt 30 4.52 53.
Com.Schaumburg 31 6.52 18.Tab.11 West
H.Spiegelberg 31 22.52 13.Tab.Brunsw.
H.Vanenberg.
Com.Arenberg.
Com.Dierenberg.H.in Somer auss.
Com.de Lip.

III Ordo Civitatum liberarum.

Coln.
Aken.
Vnder Wesel.
Duren.
Camerick.
Dortmund.
Soest.
Duysburg.
Hervorden 30 15.53 40.
Brakel.
Wartburg 30 49.53.
Lemgow.
Werden.

Meridiani distant ratione 53 45 Paralleli ad Circulum maximum.

ESTPHALIA, quæ in Methodo nostra sequitur, unde nomen acceperit, opiniones variant. Nonnulli eam a Vesta Dea sic dictam arbitrantur, quasi *Vestaliam:* quod ea hic olim fuerit culta. *Westphalos* ergo quasi Vestalios dictos esse volunt. Malunt tamen alij a vento Occidentali sic dictos credere: qui enim inquiunt ultra Visurgim fluvium Orientalem plagam occupant, *Ostvali Saxones* cognominantur ab *Ost* vento Orientali, & *Valen*, quod lingua Saxonica pullum equinum significat, quem in militaribus signis habuerunt. Ætas id nominis abolevit in Orientalibus, & generalis illa Saxoniæ appellatio permansit. Sic Westphali, qui cis Visurgim versus Occasum habitant, ab *West* Occiduo vento, nuncupantur. Alij denique a campo id est *Veldt* potius quam *Valen*, *Westphalos*, dictos arbitrantur. Ea hodie ab Ortu habet Visurgim, ad Meridiem Hassiæ Montes, quos Ptolemæus Obnobios vocat: Ad Occidentem Rhenus est; ad Septemtrionem Frisiam, Hollandiam, Trajectensem ac Transisalanum Tractum respicit. Aer est durus quidem frigidusque, at salubris. Regio satis est frugifera, sed earum rerum, quæ magis alendis gregibus quam hominibus conducunt. Arborum fructus generat varios, Poma, Nuces, item Glandes quibus saginantur Porci. Fertilior est circa Susatum & Hammonem: fertilissima ad Paderbornam & Lippiam. Ad Amisiam vero quibusdam locis deserta. Compascua est Monasteriensis Diœcesis, item is Tractus qui alicubi Visurgim fluvium respicit. Nemorosa est per totam Surlandiam & Bergensem Comitatum: Metallis non caret in ditione Coloniensi & Comitatu Marchico: Salinarum etiam fœcunditate alibi regio commendatur. Animalium domesticorum numerosissimos alit greges, & potissimum Porcorum abundat, qui principum mensis ob pernas delicatiores expetuntur. Ferarum quoque in Silvis affatim habet. Westphalos *Carolus Magnus* cognomine, primus devicit, & Christiana Religione imbui jussit. Episcopatus instituit, Monasteriensem, Osnaburgensem, Paderbornensem & Mindensem. Quis vero post Carolum Magnum rerum status per Westphaliam, quis rerum summæ præfuerit, an tota Pontificibus paruerit, non reperitur in Annalibus. Equidem in Orientali Saxonia erant seculares Domini, qui rerum tenebant gubernacula; primo quidem Reges de stirpe Caroli Magni, sub quibus tamen Duces Saxoniæ de genere Wedekindi paullatim magis atque magis increverunt, usque ad Henricum primum Regem Romanorum, a quo tres per ordinem *Ottones*, deinde etiam Marchiones Saxoniæ nati ex Henrico Duce Bavariæ Fratre primi Ottonis. Westphalia vero quæ est Occidua Saxonia, quos habuerit Principes seculares illa tempestate rem cum Episcopis administrantes, omnino non legimus. Sequenti tamen ætate *Henricus Dux Leo*, & ante eum avus illius *Luderus* Dux Saxoniæ inde Imperator, Westphaliam tenuisse leguntur. Nam ab eodem Henrico cum destitueretur per sententiam Imperatoris Friderici 1, Ducatus Westphaliæ titulum sibi Archiepiscopus Coloniensis vendicabat, tenentque eumdem Duces Saxoniæ Inferioris de genere Comitum de Anholt. Tenet & jam dictus Episcopus bonam partem ejus Regionis, maxime Angriam; cui nunc Westphali parent, suisque Nobilibus, quorum fere mancipia sunt, ac jugum durissimum sufferunt. Sedes hic olim habuerunt suas *Teutoni*, *Busacteri*, *Chamavi*, *Angrivarij*, *Longobardi*, *Dulgumnij*, *Angili*, *Chauci*, & *Cherusci*. *Teutoni* nominantur Melæ

Regio & unde dicta.

Situs.

Cæli qualitas.

Soli fertilitas.

Animalia varietas.

Imperium Maiorum.

tur Melæ

WESTFALIA
Cum Diœcesi Bremensi.
Mare Germanicum
Miliaria Westfalica communia
Emdensis Comit:
Wangerland
Den Dullart
Frisię occidentalis pars
Die Drent
Die Bretaingsche heyde
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
Occidens
Emden
Auriek
Oldenborg
Sadeland
Saltiers
Moer
Die Iade
Rheyderlant
Ouerlednen
Alnen
Wangeroghe
Borcum
Hansiverum
Lengerten
Cloppenborg
Quakenborg
Rysum
Leer
Meppe
Haselunen
Emme
Slyen
Gramsberge
Lingen

Holsatiae pars
Albis flu.
Key Dinger landt
Stader heyde
Stade
Das olde Stadelandt
Dat Lange Moer
Palu des
Duuels moer
Dat corte moer
Stift Bremen
Bremen
Bremer Furde
Wurden
Stedingen
Lune burg ducatus pars
Luneburg ducat: pars
Ferdensis Episcopatus
Ferden
Nyenburg
Hoya Comit:
Diepholt Com:
Den Dommel lacus
Neustat
Ramsola
Otterendorp
Hadler
Altena
Oriens
30
31
54
53

tur Melæ & alijs, qui Ptolemæo *Teutones*: hi omnes ab littore Balthico ubi ſedes eorum antiquiſſimas PTOLEMÆVS & alij collocant, cum CIMBRIS populis in Galliam profecti, Teutoburgo, quod Tacitus in Weſtphalia collocat, nomen dediſſe exiſtimantur. *Buſacteri* βȣσάκτεροι, *Majores* & *Minores* Ptolemæo; Tacito *Bructeri*. Hos habitaſſe Monaſterium ſcribit Willichius. Huic quoque adſentitur Hadrianus Iunius. Per horum ditionem decurriſſe Lupiam Amnem diſerte teſtatur Strabo libro ſeptimo, unde conjectura augurari licet illos prædictum flumen utrinque prętexuiſſe, Rora Amne incluſos. Eoſdem Amiſium flumen attigiſſe veriſimile eſt; ſiquidem Strabo ſcripto prodidit eos a Druſo navalibus Prælijs devictos; Druſum autem conſtat per Amiſiam claſſem invexiſſe; Apollinaris eorum fines ad Viſerim uſque ſive Viſurgim extendiſſe videtur, ibi, *Bructerus ulvoſa quem Viſeris abluit unda*. Tacitus prorſus exciſos a Chamavis & Angrivarijs ſcribit, eorum agris occupatis. *Chamavi* Tacito: Ptolemæo χαμανοὶ, ut cenſet Villanovanus. Ab his nomen Opidi *Chamen* in Comitatu Marchiæ reliquum eſſe putat David Chytræus. Angrivarij ἀγγειλάριοι Ptolemęo. Hi verſus Orientem ad Viſurgim ſederunt; ubi nunc *Hervordia* & Comitatus Lippienſis, Ravenſpurg, Diephold & Diœceſis Mindenſis ſita eſt. Prope Hervordiam enim, adhuc veſtigium veteris Sedis Angrivariorum ſupereſt Vicus *Engern*, *Angeren* per A in prima eſt apud Hadrianum Iunium, ad Luppiæ fluminis caput: in cujus Templo Monimentum Magni illius Saxonum & Angrivariorum Ducis Witckindi hodierno die viſitur cum hac inſcriptione;

Oſſa viri fortis, cujus ſors neſcia mortis
Iſte locus claudit: euge bone ſpiritus, audit.
Omnes mundantur hunc Regem qui venerantur,
Aegros hic morbis cœli Rex ſanat & Orbis.

Longobardi ſeu potius *Longobardi* vel *Langbardi*, eſt enim vox Germanica, teſte locupletiſſimo Diacono Regis Langbardorum Cancellario, qui ſic dictos ait ab intactæ ferro barbæ longitudine, *Longobardos* ſcilicet, quaſi *Longobardos*. Hi collocantur a Ptolemæo in hujus Provinciæ finibus, in quorum extrema ora Bardewicum fuit: ſicut & *Dulgumnij* δȣλγȣ́μνιοι Ptol. *Dulgibini* Tacito: (a quibus Opidum *Dulmen* in Diœceſi Monaſterienſi, domicilio & morte Hermanni Buſchij nobile, ſupereſſe conſentaneum eſt) item *Angili* quos circa annum CCCCXLVIII in Britanniam trajeciſſe, & Angliæ nomen dediſſe, tum ex alijs Hiſtorijs, tum ex D. Beda Scriptore Anglo conſtat: qui temporibus illis vicinus fuit. *Chaucos* vero, qui καῦχοι Ptol. *Cauci* Suetonio, Lampridio & Straboni χαῦκοι Dioni, *Chaici* Claudiano. Tacitus a Friſijs incipientes, partem littoris ubi nunc Bremenſis Diœceſis ad Viſurgim & Albim uſque pertingit, occupare, & omnium quas expoſuit gentium lateribus, donec in Cattos uſque ſinuentur, obtendi ſcribit, de quibus in Comitatu Embdano. Ad horum latus *Cheruſcos* ſtatuit idem Tacitus: ex quo Ditionis eorum ſitus facile innoteſcit: ſiquidem Dion Hiſtoricus eos ultra Viſurgim habitaſſe teſtatur, quod ex Tacito etiam manifeſtum fit. Regem habuere Arminium Segimeri Principis filium, manu fortem, & ultra Barbarum ingenio promptum (quod de eo teſtatur Paterculus) qui ſecuritate nimia Quintilij Vari ad occaſionem rei bene gerendæ uſus, tres Romanorum Legiones cum totidem alis ſexque cohortibus ad internecionem cecidit in ſaltu Teutoburgenſi, teſte Tacito, qui ſaltus Teutoburgo, nunc Duiſpurgo dicto, Opido ad Roram amnem ſito vicinus eſt. Vnde colligi poteſt evidenter Cheruſcos, a Caucis ſupra Viſurgim habuiſſe initium, perque Monaſterienſem, Paderbornenſemque Præſulatus ad Rhenum Duiſpurgo tenus deſijſſe, per longos terrarum anfractus. Hæc de veteribus Weſtphaliæ Incolis hactenus; flagitat ordo, ut nunc Vrbes & Opida explicemus. Sed cum de Diœceſi Bremenſi hic nobis quoque dicendum ſit, quæ etiam ipſius Tabulæ titulo continetur, intermiſſa parumper Weſtphaliæ deſcriptione, quam ſequentibus Tabulis reſumemus, paucula de hac hoc loco ſubjungamus.

Epiſcopatus Bremenſis.

Regio & unde dicta.

BREMENSIS *Epiſcopatus*, vulgo *Stift Bremen*, cui ab Vrbe nomen eſt, trianguli Iſoſcelis figura, cujus latera fere æqualia ſunt Viſurgis & Albis Fluvij, in extremo anguli apice ad Peninſulam, cui a novo opere ſeu turri, ad ſecuritatem navigantium ibi exſtructa, nomen dederunt, coeuntes: Baſis vero eſt linea ab Eſta flu. per fines Ditionis Luneburgenſis & Verdenſis, paullo infra Alleræ in Viſurgim ſe exonerantis, oſtium deducta. Eſta enim fluvius limes eſt regionis Bremenſis & Harburgenſis, quam a reliquo Ducatu Luneburgenſi Seneva fluvius exiguus primum; & tamen tribus oſtijs in Albim influens, diſterminat. Hujus Ditionis non eadem ubique qualitas, non idem ſolo genius. Duæ enim oræ Diœceſios Bremenſis extremæ ad Albis & Viſurgis aggeres, admodum opimæ & Frugum ac Fructuum feraces ſunt. Medius vero tractus inter Stadam & Bremam quem Mercatores uſitate tranſeunt, horridus & incultus, ſterilibus arenis, paludibus, & erycis conſitus videtur. Itaque pallio extenſo Diœceſim Bremenſem vulgo comparant, cujus duæ anteriores oræ, a capite ſeu Albis & Viſurgis confluente, ad utriuſque fluminis ripas adſcendendo, fructuoſiſſimis agris & paſcuis velut Holoſericæ prætextæ: reliqua Latitudo Levidenſi filo, aut Canabi contexta ſit. Domicilium hic olim fuit *Caucis Majoribus*, qui a Viſurgi Albim uſque ad Hamburgum Sedes tenuerunt.

Soli qualitas.

Vrbes.

Metropolis *Brema* φαβίρανον Ptol. P. Apiano, Peucero & Irenico, vulgo *Bremen*. Vrbs Hanſeatici fœderis ad Viſurgim flu. elegans opere, arte, & natura munita; Plateis Viciſque inſignis: Civibus plena, Mercatorum commercijs dives. Forum habet amplum, in quo hebdomadatim rerum victui neceſſariarum frequentes ſunt Nundinæ. In medio Imperatoria & Regalis erecta eſt ſtatua, ſtrictum Iuſtitiæ gladium manu tenens. Vnum fori latus Metropolitana Eccleſia reſpicit: alterum Senatoria domus condecorat, fundamentum habens precioſum ac gratum, Cellam nimirum Vinariam ac publicam, in qua ſub Præfecti gubernatione, Senatus Vinum, tolerabili precio, & decenti elegantique œconomica ratione propinat. Quæ communis eſt multarum Wandalicarum & Weſtphalicarum conſuetudo, ut ad publica ferenda onera, Vini popina penes Senatum maneat. Brema ignobilis primũ vicus fuit, creſcente vero Religione Chriſtiana, vires & in crementa ſumere cœpit, quæ Epiſcopis ſuis potiſſimũ debet, a quibus Metropolitica dignitate illuſtrata, Eccleſia Aquilonarium omnium Matrice condecorata, & murorum ambitu cincta fuit. Epiſcoporum ſeriem in Eccleſiaſtica Hiſtoria M. Adami, vide. Eſt & *Stada* ſive *Stadium* Archiepiſcopatus Bremenſis civitas ad Zuingam fluvium in Meridionali Albis ripa, omnium Saxoniæ Vrbium antiquiſſima. Sunt qui *Siatutandam* Ptol. *Stadam* eſſe, ex graduum obſervatione notaverint. Nam cum Ptol. *Siatutandæ* vel, ut alij legunt, *Setutandæ*, in Lat. 54⅔ & in Longitud. 29⅓ aſſignet, eaque graduum aſſignatio illius loci ubi Stada condita eſt, ſitui pene reſpondeat: non eſt a vero prorſus alienum, ea voce Stadium apud Ptolemæum deſignari. Quomodo & Caſpar Peucerus in Epiſtola ad Amicum *Setedanum* veterem appellari ſcribit. Eſt etiam *Buxtehuda* Opidum.

Flumina.
Mores.

Fluminibus lætatur hæc regio, *Viſurgi*, *Albi*, *Eſta*, piſcoſis. Bremenſes natura bellicoſi, induſtrij & aliquantulum ad ſeditionem propenſi. Literarum ſtudia, arteſque liberales tum primum amant & promovent, quando earum venuſtate apud exteros poliuntur; minus alioqui in ſtudia & ſtudioſos propenſi, mercaturam libentius exercent. Ex ampliſſima negotiatione, & remotiſſima navigatione opes ſibi acquirunt. Vnde Cives pene omnes vel Mercatores, vel Opifices & multi navium Architecti peritiſſimi ſunt.

VVESTFALIAE SECVNDA TABVLA.

In hac Tabula sunt

- Comitatus
  - *Lemgow.*
  - *Benthem.*
  - *Lingen.*
  - *Tecklenborch.*
  - *Diepholt.*
  - *Schouwenberg.*
  - *Ravensberg in quo sunt* IV *Præfecturæ; Sporenberg* 30 7.52 2. *Ravensberg* 29 56.52 11. *Vlothem* 30 41.52 17. *Lymberg* 30 6.52 23.
  - *Lippe.*
- Episcopat⁹
  - Monasteriensis *in quo sunt præfecturæ: Waldeck* 29 14.51 58. *Sassenburg* 29 34. 52 1. *Stromberg Burggraviatus* 19 46.51 49. *Werne* 29 5.51 37. *Bocholt* 28 0. 51 51. *Ahus* 28 31.52 7. *Horstmar* 28 45.52 10. *Bevergern* 29 7.52 25. *Rheine* 28 58.52 23. *Meppen* 28 49.52.52 *Nienhuis destr.* 28 40.53 13. *Cloppenburg* 29 29.53 7. *Wilshusen* 29 56.53 10. *Vecht* 29 51.52 58. *Et Comitatus* 11. *Steenvordt* 28 51.52 16. *Gemen* 28 7.51 3. *Et Erfmarschalck Nortkercken* 29 4.52 45.
  - *Osenbrug* 29 36.52 25.
  - *Minden* 30 37.52 42.
  - *Paderborn* 30 30.51 46.

Meridiani distant ratione Paralleli 52 20 ad Circulum maximum.

Vrbes.

IN nostra Westphaliæ descriptione sequuntur urbes, inter quas offert se primum *Monasterium* totius Westphaliæ Metropolis, μεδιολανίον Ptol. ut censet Pyrchaimerus & Petrus Apianus, vulgo *Munster*. Vrbs est omnium celeberrima & munitissima. In hac floruerunt litteræ & puritas Romanæ linguæ ante annos lx. Episcopatui adpellationem urbs Monasteriensis præbet, & ab insigni Monasterio ibi fundato nomen adpellationemque sortita est. Videndus Munsterus lib. III Cosmographiæ. In hac Civitate Cerevisia optima coquitur, quam *Kaute* vocant, Hamburgensi Cerevisiæ non absimilis. Hic magna Retinctorum (quos Catabaptistas nominant) orta est factio, anno CIↃ IↃ XXXIII & sequente, undique illius sectæ hominibus eo tamquam ad acropolim confluentibus, tantumque eorum crevit conjuratio, ut nulla humana auctoritate potuerit comprimi, lecto etiam capite seditionis *Ioanne* quodam *Bukholdo* opificio sarcinatore, genere plebeio, ad omnia parato, ingenio, audacia, facundia, fraudibus supra reliquos omnes præcellente. Hic se Regem non est veritus prædicare. Episcopus igitur vi sibi debellandos hostes ratus, opibus Archiepiscopi Coloniensis, & Ducis Cliviensis adjutus, urbem valido circumsedit exercitu. Anabaptistæ mœnibus inclusi, audacibus eruptionibus lacessebant hostem, nihilque pene aliud per sex menses actum. Vltimo die Augusti urbs ingentibus animis oppugnata; sed urbanis fortissime resistentibus, magna cum clade oppugnantes in castra repulsi sunt. Post frustra tentatam oppugnationem Ioannes Leidensis pollicebatur sibi obsidione soluta, exercitu suo totum per Orbem grassari, ut quomdam Gothi, Cimbri & Langbardi, e Germaniæ angulo prorumpentes fecerant. Valvis ædium sic Germanica lingua inscribebat: *Gottes macht ist mein krafft*, id est, Dei potentia meum robur est. Hic custodes corporis gramineo & cœlesti coloribus vestiebat, terrenam scilicet & cœlestem sibi promittens potestatem. Insigne ferebat, Orbem gladijs duobus transfixum. Prophetas qui dolos arte necterent, quique concirent seditiones, ad vicinas civitates emittebat. Vxores duxit XV, quotque voluissent permisit viris habere uxores, cetera omnia esse communia. Mense obsidionis decimo, impetravit Episcopus auxiliares copias, ut urbem insuperabilem, fame ad deditionem cogeret. Orta interea in urbe seditione, obtruncavit Rex XLVII Cives, qui conatibus ejus repugnabant. Mense XIV omnibus prope consumtis, cessatum communiter convivari; Vulgus herbis & radicibus victitare, Canes, Feles, Glires, Mures, in delitijs habere, cum nihil superesset reliqui, quo miseram traherent animam, Corium & Pelles cocta contusaque Panis habere loco. Episcopus hortatur per colloquium Opidanos, ut deditionem faciant. Quam ubi per contemtum negarunt, omnibus ad oppugnationem instructis noctu eos adoritur, atque ita post XIV obsidionis mensem urbe sua potitus est. Regem forcipibus candentibus laceratum, ferreaque corte inclusum, e turri suspendi jussit. De laudibus hujus Civitatis copiose egit carmine Mur. *Susatum (Soest)* urbs Wephaliæ post Monasterium opulentissima amplissimaque, decem populosis distincta Paræcijs. Primæva fundatione castrum seu præfecturam fuisse perhibent, quæ in tantam paullatim urbem excreverit. Indeque Susati appellationem natam, quod ob loci situsque oportunitatem, ædificiorum aliquid ad castrum ipsum semper accesserit, ut a quotidiano incremento, *Susatum*, quasi *Ein Zusatz*, sit cognominatum. Multis ac varijs privilegijs & immunitatibus Susatienses gaudent, inter quæ id comprimis memorabile, quod præ cæteris Westphaliæ Opidis, non solum in proprio, verum etiam vicini Principis fundo, cujuscunque generis feras venandi jus obtineant. Complures pagos hæc urbs vicinos sibi subditos occupat, olim Præfecturas minores, quos populari nunc lingua, *Die Burden* indigetant. Vrbs hæc nunc sub Cliviorum, Iuliacensium ac Montensium Ducis clientela est, quum ante fuisset Archiepiscopo Coloniensi subjecta. *Wesalia Inferior*, vulgo *Wesel*, urbs clara opibus; dignitate, ædificijs & mercatura. Ad alterius superioris differentiam quæ in sinistro Rheni latere sita est, Wesalia est dicta inferior. Ex præterfluente Lippia fluvio commoditates haud pœnitendas percipit, qui sinistrum ejus latus adluens,

 statim

Drent
Die Bretangsche heyde
Bent
hem
Lin
gen
Twe nt
Com
steen forde
Teck lenborg
Moras
Monaste ri ensis episcop.
Cle ve
Rec line husen
Mörs
Occidens
Septen
Mer
Coevorden
Meppe
Haselunen
Quakenbrug
Bentheim
Oldenzeel
Ensschede
Burgsteenforde
Vreede
Borken
Dorsten
Wesel
Duisburg
Essen
Werden
Dortmund
Hamme
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio
28
29
52

30
31
Oriens
52
Den Dommel lacus
Diep holt com.
Moer
Stift Minden
Schouwenberg
Lemgow
Paderbornensis
Episcopatus
Miliaria Westfalica communia
Minden
Hamelen
Nyenburg
Marienzee
Neustat
Alten
Eberstein
Lippe
Paderborn
Warborg
Cassel
Neustat
Fulda flu.
Corvey
Hoxter
Stadthagen
Vlotho
Lemgow
Horn
Blomberg
Brilon
Dringenberg

statim Rheno consociatur. Est Wesaliæ memorabilis misericordiæ ara, a Clarissimi Viri ac D. D. Henrici Oliserij, cognomento Baers, D. Cancellarij Clivensis &c. parentibus consecrata & posita; Gerontocomium nimirum, ubi senio & ætate confectis Viris vitæ necessaria liberalissime suppeditantur: cujus annuos proventus, Filius, paternę pietatis memor, adauxit. De Oldenburgo supra diximus. *Osnaburgum* sive *Ossenburgum*, vulgo *Osenbrug* insignis civitas, a Comitibus de Engern erecta, auctore Hermanno. Alij a Iulio Cæsare hanc urbem inceptam esse perhibent, ut Annales Saxonum. Ferunt hanc a pellibus bovinis dictam, quibus urbs hæc fuerat circundata. Situ amœnam obtinet vallem amnique Hasa irrigatur. Pinguem in ea coquunt Cerevisiam, *Buse* vocatam. In ejus urbis Chronici lib. 2 de quodam hujus urbis Episcopo hic versus recitatur:

Corpore Zachæus, animo Iudas Machabæus.

Carolus Magnus Saxonibus triginta trium annorum bello edomitis, Widekindi etiam arce, huic urbi vicina, expugnata, eaque imposito præsidio firmata decem in Saxonia Episcopatus instituit, quorum præcipuum Osnaburgensem esse voluit. Summe etenim hanc urbem præ ceteris coluit, cui privilegium novæ Scholæ concessit, in qua Græcæ & Latinæ litteræ a viris doctis traderentur: ut scribunt Munsterus, Hamelmannus, & Argẽtinensium Chronica. *Minda*, vulgo *Minden* urbs amœnissima & munitissima est, ex navigio Visurgis, ejusque alluvione, amœnitatem, pisces & alia commoda sentiens, coquit bonam cerevisiam, vicinis multis gratam, varijsque abundat mercaturis. De hujus primis initijs ita scribit Munsterus. Cum *Widekindus*, primarius Saxoniæ Dux, ad fidem Christi pervenisset, permisit Carolo Imperatori arcem suam ad fluvium Weseram, ut in ea firmaret Episcopo locum, capax enim amborum fuit, ita ut Episcopo diceret, mea atque tua erit communi jure arx ista, ut inde Saxonum lingua *Myndyn* diceretur. Sed temporum successu ex *y* factum est *e*: vocaturque civitas ipsa hodie *Minden*. *Arenspergum* vulgo *Arnsperg*, metropolis Comitatus ejusdem nominis. Situm est ad Ruram fluvium, arcem editiore Monte adjunctam habet, gratum & commodum Episcoporum Coloniensium Domicilium, ut quod jucunda simul & utilia Venationis exercitia, Piscium item copiam ex præterlabente Rura præbeat. *Warburgum*, non inelegans Westphaliæ Opidum, situ inæquali, Dimulæ aquis instructum, Comitatus olim Titulo, uti Hamelmannus perhibet, illustre, qui idem hoc Opidum a præstanti commendat Cervisia, gratissimo ijs potu, qui cum parvo crumenæ dispendio, genio indulgere cupiunt. *Tremonia*, *Dortmunt*, in meditullio Comitatus Tremoniensis. Hic Sacri Imperij Comitatus atque etiam Vrbs, earum Ditionum albo recensentur quæ sine intermedio Romanorum Imperatorem agnoscunt Dominum. Vrbs quondam a Trutmannis Suevorum populis *Trotmannia*, posteris temporibus, *Tremonia*, vulgari autem dialecto, *Dortmunt* appellata est. Annales Veterumque quæ extant Monimenta declarant eo loci, ubi postea urbs Tremoniensis exstructa est, duos olim pagos, veterem scilicet & novum exstitisse, qui Imperium castri Trotmannorum intermedij sequerentur. Sub id vero tempus, quando Carolus Magnus hasce omnes Saxonicas provincias subegisset, jus municipij accipere, paullatimque in Opidum coalescere cœpisse. Is enim perspecta Soli ubertate Situsque non vulgari præstantia, Colonias huc deduxit, Sedemque hic sibi Aulæque Regiæ domicilium firmavit, Ex qua vetustatis memoria in agro suburbano fertilissimo equidem loco posita latifundia, (quorum possessio per Comites olim in Senatum translata est) *Konings-Hoffs Landt*, & curtes seu villæ istæ amplissimæ per vicinos agros ditionesque circumjectæ *Reichshofen* nuncupantur, quæ census suos frumentorum annuos ad Aulam ibi Regiam conferre tenebantur. Sunt & *Dusseldorpium* & *Hervordia*. Et minorum gentium *Widenbrugge* & *Coesvelt*. Sed de his satis, ad reliqua pergamus. Westphalia Stagnis, Paludibus, ac Fluminibus multis irrigua. Flumina sunt *Visurgis*, *Amisia*, *Glaa*, *Neth*, *Hasia*, *Honta*, *Sala*, *Lippia*, *Stovera*, *Aa*, *Vidrus*: ad Amisiam pertinent *Dewera*, *Dexta*, *Glaa*, *Berckel*, quorum fontes plerique hic reperiuntur. Sunt & Montes in Westphalia Collesque plurimi, utpote, *Baemberg*, & alij. Nec desunt Silvæ, inter quas, *Dat Henster Holdt*, & *De Avert*, & *Holt Marckt*, *Teutoburgiensis* Saltus, ad Lippiæ ortum. Ad opera publica venio. Carolus Magnus multas Ecclesias in Westphalia erexit. Primam vero Osnaburgi Episcopalem Ecclesiam in honorem D. Petri, Crispini ac Crispiniani condidit. Est Susati Templum celeberrimum miræ magnitudinis, cum maximæ altitudinis turri, S. Patroclo sacrum, quem tutelarem Divum agnoscit hæc civitas. Reliqua cum Templa, tum Monasteria, Nosocomia, Xenodochiaque quæ Monasterij & in alijs urbibus conspiciuntur, prætereo. Carolum Magnum Westphalos ad Christianam religionem vi compulisse, supra diximus. Cæterum cum sæpius subactos, rebellando tamen refractarios, datam semper fidem violare animadverteret, visum est illi ex re fore, si diritate supplicij exemplorumque terrore castigaret illorum proterviam. Itaque Iudices arcanos constituit, quibus jus ac potestatem animadvertendi in perjuros, aut temerariæ fidei reos, aut facinoris compertos, inauditos, atque indefensos, delegavit. Ea severitas & truculentia Westphalorum gentem in fide atque officio continuit, cum sæpius in Sylvis Magnates & non mediocribus fortunis viros suspensos, perfractis laqueo cervicibus vitam finisse cernerent, nulla accusatione præmissa. Scribit Æneas Pius ad suam usque ætatem, continuatum fuisse illud judicium, secretosque ritus observari, quibus criminosos judicant, & reos damnationis suę inscios, ubicunque reperti fuerint, supplicio affici: eosque Scabinos appellari, qui huic judicio cum potestate præsunt, testatur. Sed hæc hactenus. Westphalum se esse profitetur Ioannes Lewenclaius Nobilissimus Vir doctrina multa atque Linguæ utriusque Latinæ atque Græcæ cognitione, converso a se toto Xenophonte, omnibus Nazianzeni Operibus, Historicis aliquot præterea Græcis, & alijs Græcorum libris felicissime reddendis & interpretandis celeberrimus. Gentem habet hæc regio venustam, elegantis & proceræ staturæ, fortemque robustamque corpore, & audacem mente. Militiam habet copiosam, promptamque ad arma & mox paratam. Ingeniosi etiam perhibentur Incolę, ac proverbio dici solet, Westphalis plures astutos, subdolos, versipellesque, quam stultos gigni. Adulteriorum ac spurcitiei omnis severa olim censura hic erat. Cibus, panis niger & caseus: carnes quoque tam bovillę quam suillę & quidem plurimæ, eæque plerumque fumo duratæ; imprimis Pernæ quas etiam crudas edere Incolis non insuave est. Potus Cervisia: opulentiores vino utuntur ex Rheno advecto, licet magno ematur precio. Cum vero ager plerisque locis minus gratus sit cultori, fit ut Artibus Mechanicis ac Mercaturæ se dedant Incolæ. Merces sunt Lapides statuariæ, ac ædificijs exstruendis aptissimi, Molares etiam ac Cotes: inprimis vero Pernæ delicatissimæ, vel Principum mensis expetitæ. De hac regione hi versus Rhytmici vulgo circumferuntur;

Flumina. *Silvæ.* *Opera publica* *Ratio gubernandi* *Mores.* *Victus.* *Opificia.* *Mercimonia.*

Hospitium vilę
Cranck broot, dun bier, langhe mile

Sunt in VVestphalia:
Qui non vult credere, loop da.

VVESTFALIAE
TERTIA TABVLA.

In hac Tabula comprehē-duntur.

Ducatus

Berghe, *in quo sunt Ampter, id est, Præfecturæ xv, Blanckenborg* 28 51 5044.

Lewenberg 28 46 5043.	*Steinbach* 29 5 500.	*Portz*
Huickeswagen 28 58 515.	*Byenborch* 28 55 51 11.	*Lulstorff* 28 36 50 48.
Bornfeldt.	*Meysenlo.*	*Monheim* 28 23 514.
Salighen 28 35 518.	*Medman* 28 23 51 15.	*Angermondt* 28 12 51 19.
Lantzberg.	*Windeck, Syberg.*	*Erverfeldt* 28 39 51 13.
Dusseldorp.	*Nuwenborg* 29 3 5059.	*Borch* 28 36 51 6.

Comitat'

Marck, *in quo Præfecturæ* XIIII.	*Swartenberg* 29 38 508.	*Nustat* 29 18 50 54.
Iserenloe 29 20 51 21.	*Wetter* 28 57 51 22.	*Blanckenstein* 28 44 51 19
Huerde 28 57 51 29 *Tab. II. West.*	*Ham.*	*Raede.*
Altena 29 20 51 17.	*Swerten* 29 6 51 25.	*Werden.*
Boeckum 28 42 51 27. *Tab. II West.*	*Lunen.*	*Camen.*
Waldeck.	*Vnna.*	

Nassau 29 20 50 15 *& Dillenburg.*
Seyen 29 5 50 27.
Siegen.
Limburg 26 37 50 21.
Altena in Comitatu Marckensi.
Arnsberg subest Episcopo Coloniensi.
Kunigstein 30 7 50 8.
Hanau 30 27 50 5.
Isenberg 29 9 50 29.

Stift Coln *in quo Præfecturæ x, Arnsberg, Fredeborch* 29 59 51 4. *Bylstein prope Brilen ad Ortum Medebach. Fredehardeskirchen, Hovestat, Verle* 29 29 51 33. *Tab. II Westfal. Nehem* 30 21 51 15. *Balue* 29 36 51 17.

Dominia *Wildenborg* 29 26 50 50 *Homberg* 29 11 50 49. *Hachnberg* 29 29 60 40 *Hardenberg* 28 31 51 18.

Meridiani positi juxta rationem Paralleli 50 40 ad Circulum maximum.

Ducatus Montēsis unde dictus. Situs. Imperium Maiorum

OSTREMA & Tertia Westphaliæ Tabula, sicuti titulus ipse præ se fert, tres Partes graphice delineatas exhibet, *Ducatum Bergensem, Comitatum Marchiæ, & Diæcesin Coloniensem.* Eas, eo quo propositæ sunt ordine, percurramus. Offert se primo loco *Ducatus Montensis*, sive *Bergensis* qui a Bergo ripensi Opido nomen habens, incipit apud Inferiorem Wesaliam, ascenditque juxta Rhenum magno spatio. De hujus autem Ducatus initio sic scribit Munsterus: Tēpore *Henrici Aucupis* Ro. Regis, nempe anno CCIↃXXIV fuere duo Fratres, qui ob exhibitum ministerium honorati fuerunt a rege Henrico, qui designavit eis Westphaliæ certam quandam regionem, in qua senior, nempe *Adolphus*, construxit Castellum quoddam prope Comitatum Arnsperg, nominavitque illud Volvesheg: & temporum successu non parum cultiorem reddidit terram illam per circuitum, opidis & vicis eam ornans. Alter quoque Frater, *Eberhardus* nomine, construxit & ipse Castellum, appellavitque illud Aldenburg. Crescentibus autem Fratribus illis in potentia & opibus, creavit Rex Adolphum in Comitem, & ditionem erexit in Comitatum, qui dictus fuit Comitatus de Altenna. Eberhardi quoque terram sublimavit in Comitatum Bergensem. Paullo post Eberhardus factus Monachus, tradidit Fratri suo ditionem suam, & constructo Monasterio juxta fluvium Dune, factus est Abbas in eo. Ab Adolpho & posteris ejus descenderunt Comites isti: *Engelbertus, Adolphus, Engelprechtus, Adolphus.* Is vero Adolphus cum nullam reliquisset prolem, cessit Comitatus Bergensis Filio Sororis suæ, nempe *Gerardo* Comiti Iuliacensi. Post eum præfuit utrique ditioni Filius ejus *Wilhelmus*, & post Wilhelmum *Gerardus*, post Gerardum Filius ejus *Wilhelmus*, atque huic successit Filius ejus vocatus quoque *Wilhelmus*, Dux primus Iuliacensis, Bergensis & Dux Geldriæ. Successit autem ei in his Ducatibus Frater ejus *Rainoldus*, qui mortuus est anno Christi CIↃCCCCXXXIII; mansitque post hęc tempora ditio Montensis apud Ducatum Iuliacensem. Sunt qui aiunt Comitatū Montensem erectum eo tempore quando Henricus Superbus depositus fuit a Friderico I. Anno tamen Christi CIↃCCCXXXVI fecit *Carolus* IV ex Comitatu Marchionatum, & Filius ejus *Wentceslaus* sublimavit ad Ducatum. Hæc ille.

Opida.

Est hic Imperiale, sub Montensis Ducis tutela Opidum *Essendia*, in quo Alfridus IV Hildesheymensium Præsul Collegiatum, ut vocant, Virginum Vestalium ex paternis facultatibus fundavit Cœnobium, ut sub Abbatissę educatione LII virgines alerentur, & XX similiter Canonici sub ejus loci Decano, Canonicam viverent vitam. Asyli privilegio Abbatia gaudet, & locus in ea maxime *die Borcht* nuncupatus. Villæ aliquot vicinæ, ejus subsunt Dominio. Ecclesia ibi perelegans in qua Tabula exhibetur visenda Brunij illius Agrippinatis opus. Ager Frumenti & Tritici præstantissimi ferax, unde candidus Essendiæ panis in precio est. Opidani Negotiationem etiam remotam, alij Artem Textoriam, Fabrilem complures exercent. Non alium facile reperias locum, ubi plura conficiantur sclopeta. Fontibus abundat & atro carbonario lapide, quem territorium vicinum suppeditat, potissimum vero, qua Steltium est, ad Ruram amnem Opidum. Est & *Dusseldorpium* hujus Ducatus Metropolis a Dussela amne, qui eam mediam perfluit, cognominata. Hic Aula vel Sedes Principis, idque propter loci, ut opinor, commoditatem & amœnitatem.

Bing ad confluentiam Rheni et Nahe locus vetustissimus retinuitque suum nomen a natiuitate Christi usque in hunc diem. Hic olim interfectus fuit Drusus Augusti priuignus, aut ut alii scribunt lapsus ab equo interiit. Extat in hunc usque diem prope oppidulum istud fons, qui a Druso Drusel brun dicitur. Circa annum Christi 1150 erat admirabilis quaedam virgo in hoc oppido sanctimonialis nomine Hildegardis: quae frequenter rapta in somnis, didicit non solum quod verbis effunderet sed etiam quod scribendo Latine dictitaret. Multa fertur praedixisse de futuris, ad quam etiam diuus Bernardus literas scripsit. Iuxta oppidum istud in medio fere Rheni consistit turris quaedam vocata murium turris a tali euentu hoc sortita vocabulum. Fuit anno Christi 914 quo Otto magnus rerum potiebatur episcopus quidam Maguntinus Hatto nomine, antea abbas Fuldensis, sub quo magna fuit in terris fames. Videns ergo ille pauperes magna premi fame congregauit in horreo plurimos pauperes et concremauit eos. Dicebat enim. Non differunt hi a muribus qui frumentum comedunt ad nihilum utiles. At Deus tantam tyrannidem inultam non dimisit. Praecepit namque muribus ut cubiculum illum inuaderent, et die noctuque affligerent, atque viuum deuorare festinarent. At ille fugiens in hanc turrim, putans se tutum fore in medio Rheni a morsibus murium, quod tamen ei minime profuit. Nam venerunt mures innumeri per Rhenum natantes, exsecuturi iudicium Dei iustum. Quod miser ergo

Sicus tandem inter mures interiit. Scribunt quidam quod mures nomen quoque eius delentes a parietibus et tapetibus abraserint. Similem magisque horrendam historiam invenies in Polonia et Rex et Regina atque filii eorum a muribus fuerunt consumpti. Haec Sebastianus Munsterus in descriptione Bingii.

Comitat⁹ Marchiæ. Imperium Maiorum. Opida.

Sequitur *Comitatus Marchiæ*, vulgo *Marck*. Hunc & Ducatum Bergensem *Vbij* olim insedisse videntur. Cęterum Comites Altena, eo titulo contenti fuerunt, usque ad Adolphi Comitis Friderici Altena & Montis Filium, qui cum Marc sibi parasset, se Comitem de Marck vel Marchiæ inscripsit, gessitque insignia circiter annum c I ɔ I I I I tempore Wichmanni x I I I Comitis Cliviæ. Est autem Marchia Comitatus in Westphalia amplissimus a Lippiæ fluvij ripa versus Occasum multis insignibus Opidis, *Hammon*, *Vnna*, *Susato*, *Tremonia*, *Werdena* & alijs florens. De *Susato* & *Tremonia* supra egimus. *Werdena* in Westphaliæ aditu, ad Ruræ amnem opidum, occasione Cœnobij, a S. Lutgero ibidem instituti, initium habet, a Gulielmo de Hardenberg xl I I Cœnobiarcha anno c I ɔ ccc xv I I excitatum, & ab Engelberto Comite Marckensi civitatis privilegijs quibus etiamnum gaudet, donatum. Opidani rem pecuariam, unde & plurimum victitant, exercent. Agros habent lætos & compascuos, Montes præaltos & silvosos, in quibus incredibiles Porcorum greges oberrare quandoque videas, & rivulos gratissimo murmure ex montibus susurrantes. Quin & ex præterlabente Rura, commoditates haud mediocres percipiunt, unde piscibus, & sapidis pinguibusque abundat Anguillis. Vtraque hic Ruræ ripa, lapideo Ponte conjungitur, magno iter facientium compendio. Est & *Chamen* Opidum, quod a Chamavis, qui huc Trajani tempore immigrarunt reliquum esse putat David Chytræus.

Diœcesis Coloniẽsis

Restat in hac Tabula *Diœcesis Coloniensis*, vulgo *Stift Coln*, cui ab urbe primaria nomen. Hanc olim coluerunt *Vbij*; quorum sedes primum fuisse videntur trans Rhenum ditione Marchia & Bergensi Clivensis Principis propria: sed a M. Agrippa in citeriorem ripam traductos ad victoris arbitrium ex Strabone constat, quo nomine miror cum Iunio Volaterranum non puduisse *Vbijs* sedes assignare in Marchia Badensi, quæ ad Helvetios est. Horum ditio a confluentibus incipiebat, ac etiamnum incipit. Dicuntur & *Agrippinenses* Tacito Histor. IV. Verisimile fit nominis Vbiorum vestigium servari in pago Coloniæ objecto (inquit Iunius, quem *Tuÿsch* vulgus nominat, olim fortasse, *Te Vbisch*, & contracte *Tubisch*, atque inde *Tuÿsch*, ubi nobile exstat & vetustum cœnobium, olim præsidiarium munimentum a Fl. Constantino constructum, & Divitense nuncupatum. Neque veri dissimile videtur nobilem illam primi ordinis sacerdotio aram, a Tacito non semel memoratam, eo loco exstitisse, apud quam *Segimundus* (qui perperam Straboni Semiguntus vocatur) Segestæ Sicambrorum Principis Filius sacerdos creatus fuerat, quem postea in defectione Germaniarum, Duce Arminio ad rebelles profugum, vittas abrupisse Tacitus scribit. Peucerus non recte *Vbios* Incolas Eijfaliæ existimat, qui citeriores sunt, quos alij melius Tarbellios Ausonij putant. Metropolis

Vrbes.

est, *Agrippina Colonia* Tacito, *COL. CLAVD. AVG. Agrippinensium* in antiqua inscriptione, quæ extat in Aldi Ortographia: & *Col. Agrippina Vbior.* in nummo Claudij; *Col. Agrippina Vbior. Legio XIX* in nummo Vitellij; *Agrippinensis Legio* est apud Ptolemæum: & *Agrippinensis Colonia* apud Suetonium & Plinium. Hodie *Colln*, Incolis; *Coloigne* Gallis. Coloniam dictam quidam fabulantur a Colono Trojano; alij, quod Romanorum fuerit Colonia dictam volunt: Cornelius Tacitus de ea scribit in hunc modum: *Agrippina quo vim suam socijs quoque nationibus ostentaret, in Opidum Vbiorum, in quo genita erat, veteranos* Coloniamque *deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. Ac forte acciderat, ut eam gentem Rheno transgressam avus ejus Agrippa in fidem acciperet.* Ergo utrumque nomen *Agrippina* & *Colonia* huic urbi ab Agrippina muliere datum est: atque ex eo tempore *Colonia Agrippina*, cives vero *Agrippinenses* dici cœperunt. Romanorum deinde viribus sensim contritis ac debilitatis: Galli, *Childerico Rege* ductore, anno Domini ccccl I I ijs omnibus profligatis & pulsis Coloniam v I occuparunt, eamque ad Ottonis I tempora suis habenis moderati sunt. At vero anno cc I ɔ xl I x Otto Imp. Aug. Coloniam armorum strepitu Francis ereptam, Romano Imperio reddidit. A quo tempore in hodiernum usque diem, libera Imperialis civitas extitit. Vrbs ad sinistram Rheni ripam sita, Ambitu magna, forma primum quadrata, nunc semilunari, visu pulchra, splendore & elegantia excellens, Ædium pulcherrimarum frequentia nitidissime culta, Plateis Vicisque insignis, Hortis Pomarijsque hilaris, Mœnibus Turribusque valida, duplici fossa cincta, Civibus plena, Mercatorum commercijs dives: Mechanicis Artibus nobilis, Academia & studijs liberalibus illustris, atque opulentia sua plerisque Germaniæ civitatibus anteponẽda. In hac Vrbe circa annum Christi c I ɔ ccc xl Taulerus celebris doctor Ecclesiæ ad S. Gertrudem docuit. Coloniæ Psalteruim Æthiopicis Characteribus in folio exprimi fecit *Iohannes Botken* Præpositus Coloniensis. Continet præterea Diœcesis hæc Opida & Civitates aliquot egregias, inter quas *Novesium*, νεσίσιον Ptol. Marliano *Nussia*, vulgo *Nuys*, insigne Diœcesios Coloniensis Opidum I I I I Milliaribus ab Agrippinensi Colonia distans. Tacitus Legnorum gentem, Vbijs proximam constituit & in ea *Novesium*. Hanc *Nivesium* Ammiani, & *Novesium* Antonini, ubi *Legio V*, putat Ortelius: & *Nisium* Gregorij Turonensis. Hæc Vrbs a primordio secundis Rheni fluctibus irrigata, sinistrum situ latus illustravit, donec Fortuna minus propitia, alveum Rheni immutans, Vrbemque non longo spacio adspiciens, Brachium ejus usibus reliquerit. *Andernacum*, cujus meminit Ammianus qui sub Iuliano Cæsare militavit, vocatque *Antennacum*: habet autem situm amœnum juxta Rhenum & inter Montes. *Bonna* sita est in planicie amœna, ubi Montes Rhenenses qui a Bingio descendunt Rhenumque includunt in planiciem evanescunt. *Sontina*, non ignobile opidum, & *Brula* vicus. In Vbiorum etiam finibus fuit *Tolbiacum*, ut refert Tacitus lib. IV Historiarum.

Opera publica.

Silentio non sunt hic prætereunda Opera publica. Hic primum quidem ut a Sacris exordiar, est Coloniæ maximum Fanum, re ac nomine summum, ex lapide vivo, admirabili arte elaboratum, *D. Petro* sacrum, cui si extrema Artificum esset addita manus, nullum omnino universæ Germaniæ Templum, elegantia & magnitudine non superaret, meritoque inter stupenda Europæ adnumerandum esset. Quid de perpolito ac nitido *Machabæorum* Templo, de *XI Millium Virginum* Basilica referam? Quid de reliquis Templis & Monasterijs? Quid de *Xenodochijs*, *Nosocomijs*, *Ptochodochijs* & *Orphanotrophijs*? *Aedes Prætoria* hanc Vrbem mirifice ornant, quæ magna cum delectatione spectantium, præcelsam & rari operis turrim ostentant, ex quadratis & formatis ad regulam saxis venuste erectam, quæ artificiosissimis statuarum signis circumquaque decoratur, quorum suprema summo tamen in loco posita infimorum proportioni tam apte respondent, ut omnes ejusdem magnitudinis esse videantur. Speculares in apice habet fenestras, per quas visus in omnes civitatis partes panditur. Alia prætereo.

Ratio gubernandi,

Hujus porro urbis Politia florentem Reip. Romanæ gubernationem adprime refert. Etenim si Consulum, Proconsulum, Censorum, Tribunorum, Vigilum, Quæstorum, Annonæ Præfectorum dignitatem consideres, si rectum & inflexibilem Iustitiæ baculum, fascium loco, uti vulgo existimatur, receptum: Si Tribuum ordines, Si civilem Senatorum authoritatem observes, quasi effigiem, & vivum quoddam simulachrum Romanæ urbis, hanc Agrippinensem videbis Rempublicam; ut non immerito, nativo quodam jure, Romanorum dicatur Colonia. Sed hæc hactenus, ad alia transeamus.

PROPHETIA S. HILDEGARDIS, Cuius etiamnum videtur exemplum, adscriptum in peruetusto Codice Bibliothecæ Dominicanæ Dertusen. cui libro titulus est Manipulus Florum Thomæ de Hibernia. Ita habet:

Sancta Ildegardis Abbatissa prophetauit dicens: Insurgent gentes, quæ comedent peccata populi, tenentes ordinem mendicum, ambulantes sine rubore, inuenientes noua mala, vt à sapientibus & Christi fidelibus ordo peruersus maledicatur. Sed diabolus radicabit in eis quatuor vitia, scilicet: Adulationem, vt eis largius detur. Inuidiam quãdo datur aliis & non sibi. Hypocrisim vt placeant per simulationẽ & detractionem vt seipsos cõmendent, & alios vituperent, propter laudes hominũ & seductiones simpliciũ sine deuotione, sine exemplo martyrii, prædicabunt incessanter principibus Ecclesiarum, abstrahentes Sacramenta à veris pastoribus, rapientes eleëmosynas pauperum miserorum & infirmorũ, trahẽtes se in multitudinem populi, contrahentes familiaritatem mulierũ, instruentes qualiter blande maritos & amicos decipiant, & res proprias eis furtiuè tribuant, tollent enim res iniustas & male acquisitas, & dicent: Date nobis, & nos orabimus pro vobis; vt aliorum vitia cernantur, & suorum obliuiscãtur. Heu & res miseras à raptoribus, spoliatoribus, prædonibus, latronibus, vsurariis, fæneratoribus, fornicatoribus, adulteris, hæreticis, schismaticis, apostaticis, à militibus linguosis, & luxuriosis, à periuris, mercatoribus, à filiis viduarũ, à militibus tyrannis, à principibus contra legem viuentibus, & à multis peruersis, propter persuasionem diaboli, & dulcedinem peccati, vitam delicatam, breuem, & transitoriam faciẽtia damnationẽ æternã, omnia erunt eis apta. Populus vero de die in diem durior erit, & expertus erit seductiones eorũ, & cessabunt dare, & cum cessauerint dare, ibunt circa domos famelici sicut canes rabidi, submissis oculis, contrahentes ceruices, vt velut vultures pane satientur, quibus clamabit populus super eos, dicens: Væ vobis filii mæroris, vos mundus seduxit, diabolus infrenauit ora vestra, & corda vestra, sine sapore, mens vestra vaga fuit, oculi vestri delectabantur in vanitatibus, pedes vestri veloces ad currendũ in malũ, mementote quod eratis non boni æmulatores, pauperes diuites, simplices potentes, deuoti adulatores, sancti hypocritæ, mendici superbi, petitores effrontes, doctores instabiles, humiles elati, pii duri, dulces calumniatores, pacifici persecutores, amatores mundi, desideratores honoris, venditores indulgentiarum, seminatores discordiarum, Martyres delicati, confessores lucri, ordinatores cõmodi, suspiratores crapularum mercatores domorũ, ædificatores in altum, & quod altius ascendere nõ potestis, tunc cecidistis, sicut Simon magus, cuius per orat: Apostolorum Dñus ossa contriuit, & plaga crudeli percussit. Sic ordo vester cõtritus est, propter seductiones & iniquitates vestras. Ite Doctores peruersitatis, Patres prauitatis, filii iniquitatis, scientiam viarum vestrarum scire nolumus. Hæc illa.

Extractum ex continuatione Baronii ad an: 1415. sub Pontificatu Ioan: XXIII, & Rege Romanorum Sigismundo folio 465. edita Coloniæ Agrippinæ Anno 1622. Cum licentia & facultate Superiorum.

LEODIENSIS
DIOECESIS.

Regio & unde dicta.

DIOECESI *Leodiensi* nomen ab urbe primaria *Leodio*. Huic vero a cæsa Legione Romana in ea valle, ubi nunc *Leodium*, nomen inditum constanter adfirmat Hubertus Thomas *Leodius* : ipsi quoque indigenæ vocant *Liege*, quasi *Legionem* dicerent. Alij existimant nomen habere a rivulo quodam ignobili *Legia*, qui tertio ab Vrbe Milliari ortus, intra urbem Mosæ commiscetur. Vulgo *L'evesché du Liege*.

Situs.

Adjacet illi ad Boream & Occidentem Brabantia; ad Ortum partim Mosa, partim Ducatus Limburgensis; ad Austrum Comitatus Namurcensis. Longitudo ejus Milliarium Leodiens. XXXI : Latitudo XV.

Cæli temperies. Soli fertilitas.

Aere gaudet purgato, temperato & salubri; Agro amœno, fertili, omnibus rebus adfluente; inprimis versus Boream, qua Brabantiæ contermina; ibi Frumenti & omnis generis fructuum admodum ferax est, nonnullis in locis etiam vini. Versus Meridiem vero, qua Lutzenburgum & Galliam attingit, paullo sterilior, montibusque asperior : & Nemoribus (Arduennæ enim saltus totius Galliæ, auctore Cæsare maximi, hic passim cernuntur reliquiæ) horridior. Hæc facies soli exterior; intus autem & in visceribus, habet Ferri & Plumbi, atque etiam Auri optimi Fodinas, sed Auri parciores. Sunt etiam in Montibus Lapidicinæ ex quibus in Magnatum sepulturas Marmor candidi coloris, quod Ἀλαβασρίτης Græcis appellatur : & varij coloris eruitur. Sunt & saxa grandia, fossilia, ad ignem idonea, quæ summo labore, & non nisi cũ grandi vitæ discrimine ex altis Montibus, atque etiam sub ipso Mosę alveo magnis cavernis excauato petuntur, atque in provincias nostras navibus deferuntur, pretio in singulos annos excedente summã centies mille ducatorum. Hunc lapidem vulgo vocant carbonem Leodiensem, *Charbon du Liege* : Is ubi semel ignem concipit, paullatim accenditur, oleo restinguitur, aqua vires concipit; Calor ei vehementissimus; quo fit ut Leodienses tria sibi prę alijs gentibus arrogent, panem pane meliorem: ferrum ferro durius; ignem igne calididiorem. Vsum hujus saxi repertum primum asserunt, Anno CIↃCXCVII, a quodam peregrino, qui Fabro cuidam ferrario eum commonstravit. Nos non inepte, ut arbitror, possumus vocare λιθάνθρακας.

Animalium varietas.

Omni præterea Pecorum genere abundat regio; nec desunt silvæ, opimas quæ præbent Venationes, incundaque Aucupia. Ioannes de Mandeville Anglus doctor Medicinæ celeberrimus post multas & difficillimas peregrinationes per orbem terrarum susceptas, negat se ullum locum offendisse qui magis Leodiensi tractu placeret, propter salubritatem loci, amœnitatem, libertatem, elegantiam, atque alias delitias; itaque regionem istam vulgari proverbio vocant *Paradisum Sacerdotum*. Hanc regionem ad fidem Christianam conversam tradunt a S. Materno Patavino, primo Tungrensium Episcopo circa annum Domini Centesimum primum. Episcopalis enim sedes quæ nunc Leodij est, tunc Tungris erat, mansitque usque ad annum CCCCXCVIII, quo tempore (quum Hunni Duce Attila in Germaniam irrupissent, & civitatem istam una cum alijs Opidis vastassent) a S. Servatio Trajectum ad Mosam translata fuit; Mansitque ibidem usque ad tempora D. Huberti Episcopi, qui Anno septingentesimo decimo tertio, eam Leodium transtulit, ubi etiamnum visitur. Porro a D. Huberto primo Episcopo Leodiensi usque ad nostra tempora LVII Præsules a Guicciardino numerantur : apud quem plura de his lege. Neque solum hic Præsul Episcopus est, verum etiam Princeps Imperij, Dux Bouillionensis, Marchio Francimontij, & Comes Lotensis & Hasbaniæ. Veteres hujus Episcopatus Incolæ fuerunt *Eburones, Tungri, Centrones, & Ceræsi*. *Eburones* Straboni, Floro & Cæsari Galliæ Belgicæ populi, Trevirorum clientes. Apud Dionem XXXIX ἔβουροι, *Eburi* populi leguntur, & ἐβουρονία locus, qui pagus est hodie, & nomen retinet, *Ebure* enim audit. *Eburonates* legitur apud Adonem. Sunt & *Aulerci Eburones* apud Cæsarem, si Hotomanno fides, unum, non duos populos facienti. *Tungri* τούγγροι Ptolemæo, Cæsari, & Tacito sunt Germanorum populi inter Tabudam & Mosam habitantes. Horum meminit etiam Plin. lib. II : Strabo, Iulius Capitolinus. Eorum urbs etiamnum *Tongeren*, nonnullis *Heyen Tongeren* vocatur. Ejus quoque nominis memoria exstat in locis quibusdam Germaniæ, Brabantiæ, Namurci; Nam *Tongrenheim* juxta Coloniam est; *Tongerloo* in Brabantia : *Tongrin* in tractu Namurcensi. *Tungritanorum* & *Tungricanorum* meminit Ammianus lib. XXV & XXVII. Item liber Notitiarum. Quid si sint Tingri, ejusdem Ptolemæi? *Tungrorum* urbem antiquissimam *Attuacutum* vocatam, Meierus autumat. *Centrones* Cæsari Nerviorum Clientes, in Gallia Belgica eo loco habitasse contendunt multi, ubi hodie nonnihil mutata voce *Sainct Truden*, id est D. Gertrudis Abbatia, visitur, Leodio sex, a Tungris tribus distans Milliaribus : *Ceræsi* Germaniæ populi apud Cæsarem. Nunc *Ripenses* appellantur Hub. Leodio, ubi arx *Cerey* nuncupata, ad Mosam. Occupat jam hæc Regio magnam Lotharingiæ antiquæ partem, continet namque sub nomine suo Leodiensis Diœcesis, *Ducatum Bouillionensem*; *Marchionatum Francimontij*; *Comitatum Hasbaniæ*, aut *(Haspengow)* & *Lotensem* : multasque Baronias, ut vocant.

Vrbes.

Numeranturque in hoc Tractu, præter Trajectum, cujus media pars Duci Brabantiæ paret, XXIV urbes muris munitæ, & CIↃIↃCC pagi templis turrigeris ornati, multæque Abbatiæ & Dominia. Vrbium nomina hæc sunt: *Leodium, Bolionium, Francimontium, Loots, Borchworm, Tungri, Hoium, Hasselt, Dinantum Masicum, Stochum, Bilsenum, S. Trudonis, Visetum, Tuinum, Varem, Beringum, Herck, Bree, Pera, Hamontium, Sineium, Fossa* & *Couinum*, ut eas numerat & nominat Guicciardinus. Harum omnium Metropolis est *Leodium*, nonnullis *Augusta Eburonum*, Incolis *Liege*, Teutones *Luyck* & *Luttich* vocant. Vrbs antiqua, cujus prima auspicia in Ambiorigem magnanimum Eburonum Regem Hubertus Thomas Leodius refert, quo duce indigenæ per insidias obruerunt Cottam & Sabinum, interfecta Legione una Romanorum, cum V cohorttibus, quemadmodum id C. Cæsar lib. V Commentariorum suorum de bello Gallico prolixe refert. Alij urbem arbitrantur esse novitiam, conditam a D. Huberto Aquitano; cujus sententiæ error manifestissime ex Monimentorum quorundam & structurarum antiquitate convincitur. Præter *Mosam* & *Legiam* influunt in urbem alia aliquot Flumina, *Vtes, Veses, Ambluarus*, ex silva Arduenna orti. Sunt & Fontes illimes & pellucidi tam frequentes, ut multæ privatorum domus binos aut ternos habeant. Vrbs ipsa laxa est montesque & valles aliquot complectitur : Ambitus ejus est IIII Italicorum Milliarium. Ædificia ampla, ac præ cæteris superbum est & magnificum Episcopi Palatium, exstructum a Cardinali Erardo Episcopo Leodiensi. Publicis vero Templorum structuris, sive numerum Ecclesiarum spectes, sive elegantiam, splendorem, divitias, omnes superat non modo Galliæ sed etiam Germaniæ utriusque civitates. Octo in ea sunt

IVLIAE DVC. PARS
LEODIENS
GELDRIAE PARS.
Ruremonde
Montfort
Sufteren
DLANT VAN HOORN
Weert
Dlandt van Loen
Peer
Kempen landt.
Gheel
Herentals
Tongerloo
Aerschot
Diest
Hasselt
Lummen
Beringen
Herck
Bilsen
Tongeren
Borchloen
Has pen gow
S.Truden
Landen
Tienen
Loeven
Maestricht
Aken
VALKENBORCH
LIMBORCH
Limborg
Liege
Huy
Franchimont
Hannuye
BRABANTICAE PARS.
Gradus et Minuta Latitudinis
SEPTEN TRIO.

ENSIS DIOECESIS TYPUS.

Scala Miliarium Leodiens.

Miliaria Germanica Communia.

LUTZENBURG. DUCATUS PARS

GALLIAE PARS.

HANNONIÆ PARS.

Baptista Doetecomius sculp.

Templa Collegiata, in quibus divites ādmodum Canonici; Splendidiſſimum vero eſt Templum D. Lamberti,qui tutelæ præeſt civitatis, Templum hoc Cathedrale eſt; cujus Epiſcopus tòtius ditionis & Diœceſeos Princeps,Canonici Conſiliarij : ſed ad Canonicatum nemo admittitur, qui non ſit aut nobili prognatus ſtemmate, aut alioqui Doctor vel Licentiatus : licetque Canonico (niſi in ſacerdotum numerum fuerit cooptatus) reſignare beneficium, uxorem ducere, & aliud quodvis munus ſuſcipere. In hoc Templo multa admodum ſunt vaſa magni pretij, multa ornamenta aurea argenteaque: inter alia,ſtatua eſt D.Georgij ex puro auro,quam Carolus Burgundiæ Dux conſecravit. Sunt & quatuor Abbatiæ perquam opulentæ, & Bibliothecis inſtructiſſimis exornatæ. Parœciæ intra urbem ſunt XXXII cum Eccleſijs totidem. Atque ex his apparet, non immerito a Petrarcha olim ſcriptum, *Vidi Leodium, inſignem Clero locum.* Sermo civibus Gallicus : ſed qui ob vicinitatem & commercia Germanorum & Belgarum eſt depravatiſſimus. Vrbs ipſa eſt Imperialis, non alio tamen vinculo, quam quod Imperatori arma in Turcam moventi, teneatur milites aliquot ſuppeditare, vel pro illis adnumerare ſtipendium, quo alij conſcribi poſſint. Epiſcopus jus habet titulumque Principis : tanta tamen libertate & tot privilegijs conceſſis civitati, ut pene libera videri poſſit. Habet enim ſuos Conſules, Scabinos, Magiſtratum. Studia hic olim magno in honore fuere, adeo ut obſervatum ſit, uno eodemque tempore Leodij IX Regnum Filios, XXXIV Ducum, XXIX Comitum, litteris artibuſque humanioribus operam navaſſe, præter Baronum & aliorum illuſtrium virorum liberos,qui plerique omnes Canonici erant Templi D. Lamberti. Hanc urbem Carolus Dux Burgundiæ Epiſcopo affini ſuo opem ferens adverſus cives obſidione cinxit, cepit & totam vaſtavit, quam hiſtoriam prolixe deſcribit Philippus Comineus lib. XI. cap. XIII, & XIV ſuæ hiſtoriæ. *Bolionium, Bovillon*, Caſtellum eſt quarto ab *Ivoy* milliari, decimoſexto a *Leodio* in montis vertice mirabili artificio exſtructum: ſedes Ducum Buillonenſium. Ab hac nomen habuit *Gotefredus* Dux Lotharingiæ, qui anno CIƆXVI in Conſilio generali celebrato Claremontij in Arvernia, una cum fratribus Euſtatio & Balduino ſacram militiam ſuſcepit adverſus infideles, pro recuperanda Terra Sancta. Quo tempore Illuſtris ac verè generoſus Heros ut eſſet ad militiam illam expeditior, Spreto Epiſcopo Leodienſi Ducatum illum vendidit, majore gloria vendentis quam ementis. Hujus virtute Anno CIƆ IC capta ſunt a Chriſtianis Hieroſolyma. Ei cum ab exercitu ob præclara merita regnum Hieroſolymitanum cum corona offerretur, negavit (en Principis Chriſtiani pectus) ſe auream coronam aut Regium titulum eo loco ſuſcepturum, in quo Servator humani generis coronam ſpineam tuliſſet. *Francimontium* olim opidum fuit muro clauſum,nunc muris disjectis patet : in eo Cardinalis Erardus, quem antea retuli, munimentum exſtruxit. Abeſt Leodio IV milliaribus, eſtque titulo Marchionatus inſignitum. *Tuini* (pagus hic eſt Francimontio proximus) metalla ſunt Plumbi optima, & in montibus vicinis lapidicinæ marmoreæ. *Tungri* tribus mill. abſunt a Trajecto Moſæ, (*Maeſtricht*) totidem a Leodio: civitas eorum *Tongren* hodie appellatur, ſita ad fluvium *Iecher*, nomen habet a Tungris Germaniæ populis, qui relicta patria primi Rhenum trajecerunt, & has ſibi delegerunt ſedes. Vrbs eſt omnium Brabantiæ civitatum antiquiſſima. Ab hac urbe uſque Lutetiam Pariſiorum iter eſt Milliar. Italic. CC, quod totum iter lapide conſtratum fuit, exſtantibus etiam nunc ejus viæ reliquijs manifeſtiſſimis. Argumentum ſummæ antiquitatis eſt Templum Herculis intra urbem, cujus ſtatua ante portam, etiam hodie conſpici poteſt. *Hoyum, Hoey*, habet appellationem a rivulo impetuoſiſſimo qui hoc loco in Moſam præceps fluit, diſtat Leodio V mill. Quarto milliari a Leodio ad Demerum Opidulum eſt *Bilſen*, & extra illud pagus *Munſterbilſen*,in quo Abbatia nobilium Virginum, quæ Monocerotis cornu integrum longum pedes VI cum dimidio adſervare dicitur, donum filiæ cujuſdam Ducis Britanniæ. Tertio milliari a Tungris urbs eſt *S. Trudonis*, vulgo *Sainct Truden*, *Centronum*, ut quidam arbitrantur ſedes, quorum frequens apud Iulium Cęſarem mentio. Vno milliari a Leodio pagus eſt *Ebure*, quæ Eburonum caput fuiſſe creditur. Trajecti partem, ut & hoc obiter addam, huic Diœceſi acceſſiſſe ex donatione Pori, cujuſdam Lovanienſis Comitis, ſcribit Placentius. Reliqua Opida brevitati ſtudens omitto. Fluminibus undique rigatur hæc Regio, quorum maxima pars Moſæ miſcentur, *Legia*, ſive *Legio*, *Vtes*, *Veſes*, *Ambluarus*, *Ieckel*, *Hoy*, *Veſera*, *Vl*, *Voer*, *Vrt*, ac nonnulli alij ignobiliores rivuli : reliqui per Demeram ad Scaldim deferuntur; uti ſunt *Ratbeck*, *Stimmer*, *Herck*, *Heſp*, Amnes limpidiſſimi, qui piſcium fluviatilium genus omne abunde ſubminiſtrant. In civitate Tungrorum fons fertur fuiſſe, de quo C. Plinius lib. XXXI cap. II. *Tungri civitas Galliæ, Fontem habet inſignem, plurimis bullis ſtillantem, ferruginei ſaporis, quod ipſum non niſi in fine potus intelligitur; Purgat hic corpora, tertianas febres diſcutit, calculorumque vitia. Eadem aqua igne admoto turbida fit, ac poſtremum rubeſcit.* Ac de hoc fonte litigant inter ſe viri docti. Alij contendunt eſſe adhuc intra urbem : alij (quibus adſentitur accuratiſſimus Scriptor & qui hujus rei fidem ſingulari cura experiri voluit Lud. Guicciardinus) extra eam, ſeſquimilliari a Limburgo, V Mill. a Leodio, VIII a Tungris, juxta *Spa* vicum, in nemore quodam amœno & jucundo, parte Silvæ Arduennæ. Hujus fontis mirabilis efficacia in morbis deſperatiſſimis, phthiſi, hydrope, febribus atque alijs. Montibus etiam Regio hinc inde attollitur, in quibus divites Fodinæ, de quibus ſupra. Silvis etiam paſſim umbroſa, Arduennæ portiones ſunt Silvæ Iulio Cæſari celebratiſſimæ. Ejus Portiuncula Comitatui Namurcenſi vicina *Saltus Marlignianus* dicitur. Atque hæc hactenus de Diœceſi Leodienſi : nunc ad reliqua pergamus.

Flumina.

Montes.

Silva.

COMITATVS MVERSENSIS,

SIVE DE MVERS, CVM REGIONIBVS CIRCVMIACENTIBVS.

IN hâc Tabula quæ *Comitatum Muersensem* una cum Regionibus, Vrbibus & Fluminibus, quæ potissimum hunc Comitatum ambiunt, graphice delineatum exhibet : eas duntaxat regiones describemus, quas alibi non descripsimus; has videlicet; primum *Comitatum* ipsum *Muersensem*, deinde *Ducatum Clivensem*, ultimo loco *Iuliacensem*. *Comitatus Muersensis* sive *de Muers*, vulgo *Graffschaft Murs*, ab Opido cognomini nomen appellationemque accepit. Ad Ortum Ducatum respicit Bergensem & Comitatum Markensem; ad Occasum Gelriam : qua Meridies est Diœcesim Coloniensem & Ducatum Iuliacensem; qua Septemtrio Clivensem. Ager utcunque fertilis Frumenti, ac Pascuis lætus. Opidum hujus Comitatus est *Muers* quod Regioni nomen suum communicat, e regione Duisburgi, haud procul Rheni sinistra ripa situm. Arcem habet elegantem. Silvulæ hic aliquot, inter quas *Homberger busch*, *Middelsluin*, *Alt Hasselt*, & aliæ. Et hæc de Comitatu Muersensi, ad Ducatum Clivensem venio.

Comitatus Muersensis. Situs.

Ducatus Clivensis appellationem traxisse creditur a *Clivis* : exstatque ejus nominis Opidum, de quo infra, ad Rheni ripam in tribus clivosis Collibus exstructum. Hujus vero nominis rationem aliam affert Robertus Cænalis, de re Gallica lib. II periocha III. Ajunt, inquit, eos qui hodie Clevenses dicuntur sic appellatos, a clavis quas gestabant Guinenses jussu Rodolphi : quasi dicas Clavenses, qui clavas gestarent, nunc vero Clevenses. At nobis prior ratio magis probatur. Terminatur ab Ortu Ducatu Bergensi, Comitatu Marchiæ, ac Westphalia, a Septemtrione Comitatu Zutphaniensi, Transisulano Tractu, ac Batavia : ab Occidente Gelria & Leodiensi tractu: a Meridie Coloniensi & Aquisgranensi ditionibus. Regio ipsa bono & salubri aëre gaudet : Agro fertili Frumenti, ac lætis pascuis. Varij generis videre hic est Animalia : atque alibi Feras varias, Apros, Meles, Vulpes, Lepores, Cuniculos, Cervos, Feles, & Equos silvestres : Palumbium aliarumque Avium frequens Aucupium, imprimis Perdicum, Turdorum, & Coturnicum; Anates innumerabiles, omnium denique rerum quæ ad vitam pertinent largam copiam. Ferunt autem *Aelium Gracilem* quum opibus & potentia floreret in Gallia Belgica, donatum a Pipino & Carolo Martello ea parte Bataviæ, quæ nunc *Clivia* dicitur. Successere ei ordine *Theodoricus*, *Reinhaldus*, *Rudolphus*, *Ioannes*, *Robertus*, *Balduinus* alijque usque ad *Ioannem* qui ab *Aelio* fuit XXVII. In hoc desijt familia. Cooptatus tamen ab Imperatore & provincialibus in jus Familiæ *Adolphus*, qui Constantiensi Concilio a Sigismundo Imperatore *Dux Cliviæ* dictus est. Habet autem Ducatus iste in ora Gallica Opida ista : *Xanthum*, *(Santen)*, Opidum in sinistra Rheni ripa, olim *Traiana Colonia* Antonini Pighio, *Vetera* ἄεπερα Ptol. Pyramio, & plerisque alijs; *Vetera* etiam, & *Vetera Castra* Taciti. Hanc Otto Frising. dicit olim Troiam vocatam: fabulose ut putat Ortelius : qui *Sablones* Antonini *Santen* interpretatur. Civitas hæc vetustatis ac antiquitatis multum præ se fert, quod testatur Tophus lapis incolis *Duynsteen* dictus, ingenti ibidem copia ex antiquis ruinis collectus. Dum enim arva aratro proscindunt Agricolæ, magnos hujus lapidis acervos studiose congestos, Brabantis ingenti lucro vendunt, quo cœmentum ipsi conficiunt, cujusmodi nusquam alibi reperiri persuasum est, *Darast* vocant : eo siquidem Aquæductus & Canales, nonnunquam integras cellas subterraneas, ut ab aquarum eruptione tuta sint, & quicquid tandem solidum ac maxime obturatum cupiunt, collinunt : quavis enim calce indurata hæc materia solidior est. Est autem lapis is subcinericius, cavernosus ac durissimus, ex quo hoc loco a Romanis aliquot insignes structuras, ædificia seu propugnacula erecta fuisse, quæ postmodum injuria temporum vastata ac destructa sint, suspicio est, quod ibidem non nascatur, verum aliunde importatus videatur. *Burichium*, *Burich*, Opidulum e regione Wesaliæ situm, felici agro & lætis pascuis gaudet. *Clivia*, *Cleve*, *Castra Vlpia* Antonini Simlero: *Calonis* Antonini, ubi *Legio* IX, Lazio. *Coloniis* legit idem Antoninus alio in loco. Provinciæ caput est, Opidum celebre & vetustate summa, non procul a Rheni ripa, & ab ejus divortio, ubi expandere suos ramos, & Batavos in Insulam incipit redigere. Cujus amplitudo magna fuit quondam, sicut ex ruderibus in agro vicino passim apparentibus colligitur. Mentionem ejus facit Eumenius Rhetor in oratione quam pro Scholis instaurandis dixit. Is vocat Augustum Clivensium opidum. Conspicitur etiam in Arce ejus Opidi Statua cum Inscriptione EVMENIVS RHETOR. Frustra igitur viri quidam docti hanc gloriam Belgis ereptam Gallis Augustodunensibus tribuerunt. Nomen ei Clivia, quod in tribus clivosis collibus pendulum versus Rheni ripam panditur. Quapropter a nonnullis etiam *Clivi* nuncupatur Latino prorsus nomine. Discrepat unius duntaxat vocalis mutatione lingua popularis qua *Cleve* nunc opidum, ut & clivus omnis appellatur. Imminet Rheno in eminentissimo trium Collium, quadrata turris præalta lataque, cum arce longe conspicua, quam tradunt a C. Iulio Cæsare bello Gallico constructam esse, velut propugnaculum ejus ad ripam vicinitatis adversus Germanos. Quod ipsum in atrio Palatij Majore Principum jussu adnotatum legitur his verbis. ANNO AB VRBE DCXCVIII, C. IVLIVS DICTATOR, HIS PARTIBVS SVBACTIS, ARCEM CLIVENSEM. FVNDAVIT. Nunc illustrissimi Iuliacensis, Clivensis & Montensis inclyta sede, Collegio Ecclesiastico, & amabili Incolarum humanitate memorabile est. Situ peroportuno excellit, inde enim vicina pabulosa in loca, librata planicie, læta virentique gramine tecta, quam longissime patet prospectus : potissimum vero e turri altitudine conspicua, quæ a cygno versatili ventorum indice nomen habet. *Calcaria* Opidum in Insula Rheni & Belgica Batavia a Comitibus Clivensibus, primitus exædificari cœpta, ut præsidium esset ac tutum refugium ab incursionibus Coloniensium ac Gelrensium vicinorum, quibuscum ipsis frequentia bella gerebantur. Nomen accepit ab antiquissimo castro *Calcar*, a quo trans Insulam hanc ad ulteriorem Rheni ripam erat trajectus. Wesalius in sua Germaniæ partitione (quæ ab alijs Illust. Morsensi Comiti Metropol. Colon. Ecclesiæ Præposito adscribitur) Calcariam a Calciacis, qui alias Galbaici apud Tacitum vocantur, nomen & originem habere tradit. Lanificio & Coctione Cerevisiæ quæ istinc ad finitima loca transferebatur, potens ac dives facta, haud mediocriter crevit. Nunc vero quasi cella penaria est omnium fere contiguorum locorum, eo quod isthuc singulis septimanis Frumenta sua Coloni divendenda frequentissime convehant. Vnde etiam Horreum, sive Granarium insigne amplissimumque hic erexit quomdam Adolphus primus Dux, ex quo necessitate postulante, Cliviæ Duces, & Calcariensis Respub. caritatem annonæ sublevarent, & vicinis civitatibus ac populis eam & provisione & copia sua, redderent laxiorem.

Ducatus Clivensis unde dictus.
Situs.
Cæli temperies.
Soli fertilitas.
Animalium varietas.
Imperiũ Majorũ.

Septentrio 28

MVRS Comitatus

Ciuitas
Arx
Cœnobium
Pagus Parochialis
Pagus
Villa
Mola
Fortalitium

MVRS Oppidum et Arx.

MODILIANA.

Miliare vnum commune

Duysburgi Per Joh. Mercatorem Illustriß. Ducis Cliuensis &c. Geographum

Meridies 28

Notandū in hac tabula prope Cracoviam Visschel poni. An aliqui e Polonia illuc venientes ista loca posuerunt? Visschel certe lingua Germanica Vistula nominatur. Sic olim Troiani in Italia Troiam falsam locarunt falsi Simoentis ad undas. Neque illud quod iam posui incredibile. cum plurimi Germanorū in Poloniam olim migrauerint, ut Bonari, aliique. At si aliqui a Germania in Poloniam migrarunt, cur non aliqui a Polonia in Germaniam? Eadem via Athenis Thebas, quā Thebis Athenas.

REGIONVM Vrbium et fluminum quę potissimũ Comitatum Mürs ambiunt breuis descriptio.
Sep. 27 tentrio
Me: 27 ridies
Oriens
Occidens
Die Zuider see
Frisię confinia
YSSEL LAND
DIE TWENTE
GEL DRIA DVC.
ZVTPHEN COM.
BERG COM.
Hol lan: die pars
West: falię pars
CLEVE DVC.
Marc Comit. pars
BRABANTIA DVCATVS
LEODIENSIS EPISCOPATVS
HORN COM.
DIE MVRS COM.
COLLEN ARCHIEPISCOP.
GVLICK DVCATVS
Berg Ducatus pars
VALCKENBURG COM.
LIMBURG DVC.
NAMVR
Lutzenburgi pars
Treuirensis Diœcesis pars
Hannoniæ pars
Galliæ pars
BVLLON
Flandrię pars
CASTELLVM MIDDELAER.
Mosa fluuius
Miliaria Germanica communia
2 4 6 8
Campen
Swol
Elburgh
Harderwyck
Deuenter
Zutphen
Lochem
Arnhem
Doesburg
Amersfoort
Vtricht
Delft
Rotterdam
Scoonhouen
Dort
Gorcum
Tiel
Nimmegen
Cleue
Emeric
Rees
Wesell
Venlo
Roermund
Antwerpen
Mecheln
Lier
Herentals
Brussel
Louen
Aerschot
Diest
Hasselt
Maestricht
Tongren
Luyck
Namur
Dinant
Limburg
Aken
Duren
Gulick
Collen
Bon
Duisburg
Dusseldorf
Keyserswerd
Breda
Hertogenbosch
Eyndhouen
Helmont
Weert
Maeseyck
Erkelens
Gembloux
Sleiden
Blanckenheim
Bastogne
La Roche
Malmedy
S.Vit
Pruym
Neufchastel
Masieres

Præstat hoc Calcariensibus situs, & navigabilis fluvij commoditas, qui dorso suo naves, re frumentaria onustas, subvehens, gratas Incolis merces apportat. Ob celebritatem igitur nominis, & insignia privilegia, una ex præcipuis Ducatus Cliviæ Vrbibus Calcaria constituta est, ad quam maximus numerus Civitatum ac Pagorum tanquam ad Iustitiæ Tribunal appellare consuevit. Supra Calcariam loco quem vocant *Auf den Baern*, creditur Cæsar Germanicus Rhenum Ponte junxisse, quum a Veteribus Castris in *Marsos* tenderet, quos nunc communi appellatione vocamus *Twentanos* mutato nomine, tametsi Opidulum *Otmaersen* veteris appellationis servet vestigia. *Griet* sinistram Rheni ripam tuetur; hanc ex eadem parte sequitur *Griethusium* in principio agri Batavorum juxta Lobecum vetustam arcem quam cursus extremitatem seu angulum dici volunt, *Loop* enim cursum nobis sonat, & *Eck* angulum significat; ibidem Rhenus scindit se bifido cursu in diversa labens. In Ripa Germaniæ sunt *Vesalia* de qua in descriptione Westphaliæ: *Duisburgum*, sive *Teutoburgum*, Veteris Germaniæ Opidum ad ripam olim fluminis Rheni, inter Ruram & Angram Amnes situm. Clarum semper fuisse, cum maxima ædificia, tum Historiarum etiam monimenta declarant. Ob nundinas etiam celebres negotiationesque mercatoribus frequentatum fuisse, indicant Rerum Flandricarum Scriptores, qui privilegia quædam vendendi merces Duisburgi a Friderico primo Imperatore negotiatioribus Flandriæ, per Philippum Alsatium Comitem Flandriæ, impetratas fuisse adnotarunt. *Embrica* Incolarum & ædium frequentia, & Schola, quam optime instituta concinnum: vulgo *Emmerick*, *Asciburgium* Taciti Scholiastis. Id autem non vacare errore Newenarius his verbis docet. Miror quosdam asseverare *Asciburgium* esse Embricam, cum Itinerarium Theodosij a me in Bibliotheca perspectum, atque aliud pervetustum a Peutingero mihi exhibitum constantissime Asciburgium inter Novesium & Vetera constituant Castra; quibus subscribens Tacitus, Asciburgium Superioris Germaniæ Opidum esse testatur. Est autem Pagus quidam, in cujus Agro varia adhuc vetustatis indicia reperiuntur, quem ego ex interitu Asciburgij natum esse credo. Hic ab Indigenis *Asburg* etiamnum appellatur, magno argumento veritatis. Rustici agrum istum *Burgensem* vocant, eo quod fama fuerit, Burgum ibi fuisse, cujus rudera totus ille ager ostendit. Est & *Rees* Opidum dexteram Rheni ripam obtinens.

Iuliacēsis ducatus. *Situs.* *Aeris tēperies.* *Soli qualitas.* *Animaliū varietas.* *Imperium Maiorum*

Atque hæc de Clivia; restat paucis explicandus *Iuliacensis Ducatus*, vulgo *Iuliers* seu *Gulick*. Nomen illi a b Opido *Iuliaco*. Situs est inter fluvios Rhenum & Mosam, idem pene qui Cliviæ, nisi quod hæc Septemtrionalior, ille Meridionalior sit. Conregionales enim alioqui eosdem habent. Regionis aer bonus & salubris, Ager fertilis Frumenti omnis generis, quod ponderosum valde est. Profert quoque *Isatim* herbam Tinctorum, vulgo *Waid*, quæ accolis magnum quæstum reddit: estque pascuis lætus. Vinum vero haud gignit. Hic permulta domestica Animalia, & imprimis Equi optimi. Principes Iuliacenses ab Eustathio Gotefridi Bilionei Fratre ortum ducere existimantur. Cæterum Iuliacensis ditio Comitatus olim fuit, & anno CIↃCCCXXIX a Ludovico Imperatore in Marchionatum evectus fuit, ac deinde XXX post annis a Carolo quarto in Comitijs Metensibus fuit erectus in Ducatum, id quod Cuspinianus sub titulo hujus Imperatoris ostendit. Primus autem Marchio qui & postea Dux *Gulielmus* IV. Hujus Filius *Gulielmus* Patri successit in Ducatibus Iuliacensi & Gelrensi. Hic quum ἄπαις obijsset, successorem reliquit *Raynoldum* fratrem. Eoque mortuo sine hærede relicta ejus uxor Affini suo *Adolpho Bergensi* nupsit, qui factus est Dux Iuliacensis & Bergensis. His sine liberis mortuis, factus est *Gulielmus* Dux Iuliacensis atque Bergensis, genuitque filium nomine *Gerardum*, in paterna ditione successorem. Gerardo natus filius *Gulielmus*, qui unicam filiam suam tradidit uxorem Ducis Clivensis unico filio Ioanni: sicque tres Ducatus, Bergensis, Iuliacensis, & Clivensis in unam redacti sunt ditionem. Genuit autem iste Ioannes filium Gulielmum, qui quartum Ducatum, nempe Gelrensem, junxit tribus Ducatibus, Clivensi, Iuliacensi & Bergensi, sed excitato bello anno millesimo quintengesimo quadragesimo tertio, victus a Carolo V, sua ditione spoliatus fuit, ac deinde rursus ea certis conditionibus donatus, præter Gelriam tamen, ducta uxore Filia Ferdinandi Rom. Regis.

Vrbes & Opida.

Primaria ejus Vrbs quæ & Ducatui nomen dedit, est *Iuliacum*, vulgo *Gulich*, cujus etiam in Itinerario meminit Antoninus, situm est ad Ruram Fluvium. A Iulio Caroli Brabonis filio conditore suo, nomen accepisse fabulatur Amandus Zyricæus. Alij putant a Gugernis populis, quos ibi antiquitus consedisse ferunt, appellationem sumpsisse. Opida præter Iuliacum sunt *Marcodurum*, vulgo *Duren*, civitas ex eo tempore illustrior & notior facta, quo gravissimam Caroli obsidionem pertulit. Agro mire fœcundo gaudet: *Monasterium Eiphaleæ* Opidum amœnum inter montium convalles haud procul ab Ervatis fluvij fontibus; *Euskirchia*, *Berchemum*, *Castrum*, vulgo *Caster*, a magnifico Castro quo munitum est, *Grevenbroick*, *Sladbach*, *Dalen*, *Waßenberg* Opidula sunt. Arces frequentissimas habet, quæ Nobilibus & Equestribus Familijs nomen dederunt; *Palant*, *Meroden*, *Renßchenberg*, *Nesselroden*, *Wachtendunck*. Est etiam *Baronatus Wickradiensis*, arcem habens munitissimam, *Quadorum sedem*. In hoc ipso tractu sita est Vrbs Aquensis, *Aquisgranum* recentioribus, ὑέτερα Ptolemæo in qua *Legio XXX Vlpia*: sed apud Antoninum est *XX*, & *Legio XXX Vlpia* alius huic loco vicinus. Lhuithprandus *Grani Palatium* vocat. Rhegino *Thermas grani* & *Aquis Palatium*. Sæpius etiam *Aquæ* simpliciter ab illius seculi scriptoribus nuncupatur; vulgo *Aken*, Germanis *Ach*, Gallis *Aix* dicitur. Petrus Divæus putat *Coriovallum* Antonini esse; sed hoc *Valkenborg* Ortelio potius. Vrbs est nobilissima, Aere fruitur saluberrimo, agroque gaudet pulcherrimo, quanquam quod ad ædificia structurasque attinet, nequaquam veteri famæ, nobilitati, splendorique respondeat. Balnea thermasque tam intra urbis mœnia quam extra, e terra erumpentibus aquis natura calidis habet, multisque ac varijs morbis adprime utiles. Estque hæc urbs sede Caroli Magni qui hic obijt & sepultus est, celebrata.

Flumina.

Fluvios habent hę regiones præter Rhenum *Ruram* sive *Roram* qui ad Vbiorum Opidulum, *Roerort*, quod finem Roræ sonat, Rheno miscetur: ubi videre est duorum fluminum concurrentium evidentissimum discrimen, quorum hoc viride, illud subalbum apparet. Et quidem, usque adeo tortuosus est Rora, tantisque ambagibus fertur, ut propemodum ipse Mæander videri possit: tam autem violentus est, & vehementi cursu fertur, ut quandoque per arva viam rumpat, adeo ut brevi temporis spatio duo vel tria jugera alluvione hinc adimat, illuc adjiciat; vel contra, paullo post solum quodcumque inundat, calculis implet, atque corrumpit: *Nersam* item, *Lupiam*, *Angram*, *Dußelam*, *Erffat*, *Nirsi*, *Vormium*, & alios. Hi tantam vim Piscium proferunt, ut alicubi incolis tenuioris fortunæ, magnam victus partem suppeditent.

Silvæ.

Nec Silvæ desunt, inter quas, illa quam Tacitus *Saltum Teutoburgensem* vocat, Duisburgo vicina, quod cingit plusquam medium, quibusdam in locis vix quatuor, aut quinque balistarum jactibus distans, vactissima est, & amplissima, in qua innumeræ feræ conspiciuntur. Rivulos habet plurimos & limpidissimos; Montes sunt excelsi, arboribus præaltis circumquaque vestiti. Nascuntur vulgo tam in Silva quam in circumjectis campis Majorana, Thymus, Buglossa aliæque herbæ hortenses, & quæ Chirurgis usu veniunt. Altera silvæ pars Rheno flumine, altera Rura terminatur. Sed de his hactenus.

VV A L D E C K
C O M I T A T V S.

Qui hanc Tabulam primus descripsit & ædidit, Iodocus Moers a Corbach duos Nobilium Ordines sub Comite Waldeccio enumerat, unum liberum intra Comitatum commorantem, alterum tam extra, quam intra Comitatum feudo Comiti astrictum; hos ergo ordines, cum nihil præterea habeam, hic adnumerabo, & quæ illorum domus Tabulæ insunt, indicabo.

Stemmata *Nobilium liberorum intra Comitatum sunt Virmunt 30 31.51 2.Meissenburg, Gogreben, Zertzen, Volmerichansen 30 50.51 26.Dalwig 30 6.51 13.Eppe 30 27.51 11. Rodehausen, Reen, 30 29.51 4.Schonstat, Hertinghausen, Twist 30 41. 51 19.Hanxtleden, Geismar 31 4. 51 9.Roman, Dorfelt.*

Stemmata *feudatariorum tam extra quam intra Comitatum, Witstein, Reitesel, Spiegel, Calenberg, Westfal, Canstein, Malspurg, Lebenstein 30 54.51 2.Mengerson, Meschede 29 56.51 19.Beinenburg, Papenheim, Wulfft 30 13.51 25. Volkenberg, Vrf. 30 57.51 3.Iuden.*

Meridiani distant ratione Paralleli 51 15 ad Circulum maximum.

Regio & unde dicta. *Situs.* *Soli fertilitas.*

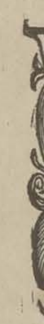
AD Mercatorem redeo, apud quem sequitur *Waldecciæ* vel *Waldeccensis Comitatus*, vulgo *De Graffschafft Waldeck*, Gallis *La Conté de Waldeck*. Nomen habet ab Vrbe Waldeckia; estque Hassiæ non minima pars. Conjacet illi ad Orientem quidem Hassia; ad Septemtrionem Episcopatus Paderbornensis; Occidentalior pars Diœcesim respicit Coloniensem. Longitudo & Latitudo Comitatus est VI milliarium. Solum, fertili campo, apricis collibus, irriguis amnibus felix; Frumentum profert magna copia, & Vinum; Metalla gignit varij generis, Aurum, Argentum, Æs, Ferrum, Plumbum, Argentum vivum, Alumen, & Salem. Circa Wildungam enim urbem, Arcemque Eisenburgum pleraque hæc e terræ visceribus rara felicitate effodiuntur. Sunt & Saxa grandia, fossilia, (qualia in Episcopatu Leodiensi) ad ignem idonea; Germanis *Steinkolen*: his ignem focumque tanquam carbonibus fovent. Varij generis producit Animalia, magnamque in Silvis Ferarum copiam, quæ ad venationes frequentes incolas exstimulant. Originem autem Comitum Waldeccensium, a *Widechindo* Comite in Snalenberg, quem *Carolus Magnus* Ecclesiæ Paderbornensis, a se primum fundatæ, Advocatum, id est, (si vera est *Advocati* interpretatio, quam Iac. Mejerus alijque afferunt) civitatis Principem constituit, arcessunt. Quod jus ex posteris quidam *Widechindus* Comes Waldeccensis, cum Frederico Barbarossa in Asiam profecturus, acceptis CCC Argenti Marcis, collegio remisisse scribitur. Nec vero continua superiorum Comitum familiæ series adnotata quod sciam, exstat. Itaque ab Henrico Ferreo, qui Corbachiam antea liberam, Imperio Comitum primus subjecit, series ad nostra tempora deducta, adscribitur. *Henricus Ferreus* Arcis Landoiæ conditor, Corbachiam anno millesimo trecentesimo die undecima Martij oppressam, sibi parere coegit. *Henricus*, Fredericum Ducem Brunsvicensem electum Imp. ad Frislariam interfecit anno CIↃ CCCC, uxor *Elizabetha Bergensis*. *Henricus* cœpit anno CIↃCCCCX sexennale bellum cum Pattibergijs, finivit anno CIↃCCCCXVIII. Patrocinio Ludovici Hassiæ Principis se primus subjecit anno CIↃCCCCXXVIII. *Wolradus* Comes a Waldeck, ab Episcopo Moguntino, Frislariæ, & alijs, quæ in Hassia tenet Opidis præfectus millesimo quadringentesimo quarto. *Philippus* I. *Philippus Philippi* I. filius, Vxor *Anna* filia Ioannis II Ducis Clivensis. *Wolradus* II. Pius, doctus & humanus; in Colloquio Ratisbonensi anno CIↃIↃXLVI una cum Balthasaro Gultlingo, Laurentio Zocho, Georgio Volchæmero, auditor, mortuus anno CIↃIↃLXXVIII. *Iosias* natus anno CIↃIↃLIV, mortuus anno CIↃIↃLXXXVIII. *Christianus* & *Wolradus*, Comitis Iosiæ filij. Vrbs primaria *Waldeccia*, vulgo *Waldeck*, quæ regioni nomen dedit, arce prædita; hanc *Edera* fluvius adluit. Sunt & *Astinchusa*, *Dudinchusa* Opida: *Landavia* urbs cum adjuncta Arce; *Mengerhusa* urbs quoque cum Arce, Comitum hodie sedes, duobus a Waldeccia milliaribus distat: *Rodenum* urbs & arx, in cujus territorio venationes sunt frequentes. *Wetterburgum* Arx locus adspectu & positu peramœnus, inter Twistam videlicet & Ahram fluvios sita: *Wildunga* urbs quæ novo & veteri nomine ac loco distincta est; juxta quam Fodinæ Metallicæ, ex quibus magna vis Auri, Æris, & Ferri quotidie eruitur. Sunt & hic Fontes acidi, ad quos variarum regionum ægri ante annos aliquot solebant confluere. Coquitur hic etiam optima Cerevisia, qua præstantiorem non habet hæc regio. *Frienhagen* Carolini judicij sedes: *Saxenhusen*, *Saxenberga*, *Furstenberga* Opida; *Eisenburgum* Arx, cujus ager, ut Wildungæ, Aurum & Ferrum suppeditat; quo λιθάνθρακες quoque ecfodiuntur; *Eilhusia* Arx situ spectabilis, ab Vrba Amne dividitur: *Corbachia* urbs munita: Auri Fodinarum ad eam, ante trecentos annos mentionem fecit Albertus Magnus, & quidem de Auro ibi effosso, cum igne probatur ac purum redditur, minus quam de Boemico, ullove alio consumi adfirmat. Nec vero hodie venæ illæ prorsus exhaustæ sunt; nam haud procul Corbachia ex arena sæpiuscule lota Aurum abstergitur. *Neuburga* Arx & Oppidum; *Ither* Arx, & *Werba* Monasterium. Regio hæc fluminibus irrigatur varijs, inter quæ agmen primum merito ducit *Edera*, qui Tagi Hispaniæ, Hebri Thraciæ, Pactoli Asiæ æmulus, aureas quoque vehit arenas; tum & piscibus siquis alius refertissimus, mediam fere Provinciam Waldeccensem secat; ex Nassaviæ montibus per Comitatum Witgenstein ad Frācobergam adlabens, & Arcem Waldeccensem præcipiti rupe conspicuam, in ima valle altissimis undique Montibus septam, adluens: Frislariam Hassiæ Opidum præterlapsus recepto Sualma in Fuldam supra Cassellam, atque inde in Visurgim se exonerat. Sequuntur *Dimila*, *Twista*, *Vrba*, *Ahra* & *Ither* amnes. Nec Mōtes desunt, inter quos qui vernacule dicuntur *Grunebeckerberg*, *Winterberg*, *den Astenberg* cum alijs qui in Tabula Mercatoris cernuntur. Sunt & Silvæ in hoc tractu frequentes, *Aldewaldt*, *Weter holt*, *Geppenhage*, *Plat*; alias prætereo, quæ passim per hunc Comitatum hic ibi sparsæ. Quod ad dignitatem Officij Imperialis attinet, inter IV Servos seu Milites Imperij, Comitatus hic primus numeratur. Sunt enim *Waldeck*, *Hirten a Fulchen*, *Arnsperg*, *Rabnaw*. Atque hæc de Waldeccensi Comitatu hactenus, ad Palatinatum Rheni transeamus.

Animalium varietas. *Imperiū Majorum.* *Vrbes.* *Flumina.* *Mones.* *Silvæ.*

WALD ECK
Comitatus.
Coloniensis Diœcesis pars
Paderbornensis
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio
Miliare vnum Waldeccium
Occidens
Septentrio
Meridies

Septen trio
Meridies
Oriens
nensis Epis copatus pars
HAS SIAE
CON
Die Dimel flu.
Scherf
Ossendorf
Wartburg
Dalen
Hertinc husen
Desenberg
Korbeke
Greuenstein
Osterup
Freken
Moerhoff
Wessen
Bilnkhusen
Welen
Gernte
Wurmel
Redeburch
Klingenberg
Dalheim
Hegede
Calenberg
Dassberg
Wettesing
Henkausen
Eichholt
Welden
Roden
Dohausen
Hurl
Elberg
Wietmer
Wiersberg
Listingen
Lhar
Neuterf
Kelgrunt
Armhausen
Herlsu
Kogelberg
Westousen
Breun
Hesserk
Eilhausen
Schmilnkausen
Volckmerichausen
Merig
Kulte
Roede
Giershag
Urp
Sistlin
Helwaldt
Kanstein
Wetrburg
Bulnkausen
Sched
Stromberg
Letmer
Hetnkausen
Helsen
Ostborn
Masshausen
Arulsen
Weter holtz
Lutersen
Eringen
Elsingen
Fasenbeck
Mengerkas
Die Tuissch flu.
Fallhausen
Elmershausen
Gemke
Frederkausen
Schorbrant
Landaw
Vesbeck
Schutberg
Aterf
Capl
Braunsen
Gulberg
Warmkausen
Bilst
Volckorhusen
Buel
Hassingen
Ellerkausen
Wulfshagen
Molhausen
Twist
Nu Waldeck
Plat
Schirnberch
Flechterf
Helmschit
Waroldern
Dirnkausen
Geppenhag
Eiste
Halberg
Homberg
Berntorp
Strot
Hornkausen
Frienhag
Hoenschet
Balern
Schwiesshe
Korbach
Wunrinkausen
Wedelberg
Rekerkausen
Sippenkausen
Altenstet
Sellbach
Dalwig
Meinerkausen
Saxenhausen
Numberg
Elberberg
Nieuse
Lauterbach
Alraf
Altentorf
Werbe
Prediger
Netz
Waldeck
Bastorf
Ammekausen
Merkenhag
Steinbach flu.
Alde Waldt
Voel
Steiberg
Essel
Berichausen
Boen
Zuschen
Fritzlar
Schanen
Asers
Fursenberg
Buln
Bergheim
Kungshag
Hertzhausen
Henfurt
Welden
Geismar
Eder flu.
Fursenkirch
Hargshausen
Brunkusen
Afeldr
Meln
Gisels
Anraf
Wege
Mandern
Vngedane
Kirchlothem
Gellershausen
Kleinern
Betzgerad
Schmitle
Wildungen
Arensbach
Brunkausen
Quirnhast
Reineshusen
Schwalm flu.
Hesstein
Altenlotheim
Frebershausen
Albershausen
Odershausen
Westen
Betzgerad
War flu.
Bercken
Brunau
Fursten
Vrf
Karstenhausen
Frauenau
Huddingen
Huntzdorf
Gershausen
Eruceste
Lebenstein
Armsselt
Newhaw
Remmersberck
Delwershausen
Bisschehausen
Frilndorff
Huntrad
Batenhausen
Burnhausen
Gisse
Waltersbruck
40
50
31
30
20
10
51

PALATINATVS RHENI.

Sextus Circulus Imperij est quatuor Electorum.

Electores.	Civitates liberæ.	Principes & Domini.
		Palatinatus cum suo territorio
		Co. Naßau, & Beilstain 28 41.50 8.
Comes Palatinus Rheni	*Mentz.*	*H. Reifferscheidt 28 5.50 30. Tab. Lutzb.*
Mens Archiepiscopus	*Coln.*	*H. Rheineck 28 49.50 31. Tab. Lutzb.*
Trier Archiepiscopus	*Trier.*	*Teutsch Ordens Hern in Coblentz.*
Coln Archiepiscopus	*Gelenhausen 30 45.50 5.*	*Abb. S. Maximini proxime Trier.*
		Præpositus Saltz 29 48.48 44.
		H. Nider Eisenburg 29 7.49 45.

Meridiani separati sunt pro ratione Paralleli 49 20 ad Circulum maximum.

WALDECCIÆ succedit in mea methodo *Palatinatus Rheni*, vulgo *Die Pfaltz*. Hanc nobilem Germaniæ partē nonnulli a Palatio Rheni nomen accepisse; alij a Caroli Magni institutione; alij a Palatio Trevirensi sic nominatam volunt. *[Regio & unde dicta.]* Beatus Rhenanus conatur probare ex Ammiano Marcellino, Palatinatus ditionem & nomen a Palas regione descendisse. Scribit enim Ammianus in hunc modum: *Constituto ponte prope Moguntiacum, cohortes transgressæ sunt Rhenum, in regione Cappellatiana, quæ a Palas nomen habet, castra sunt posita.* Et alibi: *Quum ventum esset ad regionem cui Capellatij vel Palas nomen est, ubi terminales lapides, Romanorum & Burgundionum confinia dictinguebant, castra sunt posita.* His subjicit Rhenanus: Hic advertere licet principem Palatinum non a Palatio Cæsaris, vel ędificiolo illo quod in Rheno ostenditur, nomenclaturam suam possidere, sed vetustissimam a Regione esse natam adpellationem. Hæc ille. Sed cum plures, aliorumque Locorum Comites Palatini, in historijs recenseantur, hodieque etiamnum sint; hanc de Etymo Palatini, sententiam plerique reijciunt. Huc accedit quod ante cccc annos, neque castra, neque Opida in hac regione, ubi hodie habitant, habuerunt: sed intra hos annos quicquid locorum juxta Rhenum habent, vel emerunt, vel armis adquisiverunt. Plerisque magis adlubescit, si a Palatio Comes Palatinus dicatur. Qui dignitatis & claritatis ordo velut senatorius jam olim sub Imperatoribus esse cœpit. Hinc qui in Comitatu Palatij præsto essent Principi, Palatini vocabantur. Neque tamen provincijs præerant, nec quidquam in provinciales juris habebant; sed ipsis Magistratibus imminere, & eorum observare actus, contra eos audire, & ad principem referre Provincialium querelas jubebantur. Si hinc originem Palatinatus dignitas habet, vehementer equidem mutata est, & in immensum ejus amplitudo extensa. *[Situs.]* Habet hæc Regio ab Occidente Zweibruckensem Ducatum: qua Oriens est, occurrit Franconia & Wirtembergensis Ducatus: qua Septemtrio, partim Mœno flumine, partim extrema Silva quam Ottonicam vocant, terminatur: Alsatiam attingit a Meridie. *[Soli fertilitas.]* Tractus hic universus amœnitate, fertilitate, & ubere omnium Rerum copia vix ulli Germaniæ parti cedit. Montes plerique vitiferi sunt, Vinumque præstantissimum proferunt, alijs remotioribus locis expetitum: ijdem ad Boream Castaneis referti. In Agris copiosa Frumenti Seges, Tritici, Siliginis, Hordei. Nec desunt Pomaria, & Horti omnium felicium arborum genere consiti, qui passim in hac regione plurimi visuntur, magna pomorum ubertate scatentes. Inter Wormaciam, Heydelbergam, Neostadium, Crucenacum, Oppenheimum generosissimæ sunt vites: Imprimis Pfettershemij, cujus bonitas cum Setijs, Falernis, Cæcubis certare possit. *[Animalium varietas.]* Silvæ etiam & Montes referti sunt Feris, potissimum Cervis. Quin & Incolæ plurimos in Silvis nutriunt Hircos, Hœdos, & Capras, eo quod hæc Animalia potius silvestribus delectantur saltibus quam pratis. A carpendo enim Capræ dicuntur; ideoque in lege locationis fundi excipi solet, ne Colonus Capram in fundo pascat. Prope Heydelbergam est magna copia Ardearum, ibique in Nemore nidificant. Est autem avis aquatilis, quippe quæ vivit ex aqua, & tamen horret pluvias aliasque tempestates, quas in sublime volans evitare conatur, juxta illud Virgilij: *Atque altam supra volat Ardea nubem.* Vocatur etiam ob id Ardea, quod ardua suo volatu petat. Ponit nidum suum in altissimis arboribus, oditque natura Accipitrem fringillarium seu Nisum; sicut vicissim Accipiter exitium illius continuo quærit. Decertantes autem in sublimi aere, uterque id unum conatur, ut alterum adscendendo superet. Si Accipiter altiorem obtinuerit locum, impetu quodam obruit hostem atque extinguit, Sin Ardea superior fuerit, excremento suo fœdat Accipitrem, atque interimit. Nam stercus ejus Accipitri venenum est. Computrescunt enim inde pennæ ejus. Sed ad rem. *[Imperiū Majorū.]* Fuerunt ab initio Palatini Palatiorum Præfecti, præsertim in Curijs Imperatorū, quos Franci olim *Majores Domus* vel *Palatij* vocaverunt. Quando autem ditio Palatinatus Rheni fuerit instituta, & ubi locorum Palatini Rheni ante quadringentos & quingentos annos se continuerint, non licuit mihi investigare, variæ enim & diversæ hic hominum opiniones & conjecturæ. Sunt qui aiunt primos PALATINOS simplices fuisse Nobiles, usque ad tempora Ottonis tertij, quando Principes Electores fuerunt constituti: tunc enim illis major dignitas fuit constituta. Primus Palatinus Elector fuit *Henricus*, qui cum ceteris Electoribus anno CIↃ III Imperatorem constituit D. Henricum. At ubi suam habuerit curiam, cui præsederit regioni, quos audientes habuerit populos, ipse & aliquot ejus successores, a nullo inveni scriptum, inquit Munsterus, nec Principes ipsi qui hodie præsident Palatinatui, id sciunt, nisi quod quidam, sed sine certo testimonio, putant Principes Palatinos olim Wormaciæ consedisse, & magnam in ea urbe habuisse Iurisdictionem. Hoc cōstat, Conradum Ducem Franconiæ Anno CCIↃXLII suam sedem Wormaciæ habuisse, de Principe Palatino nihil tale invenitur. Sedes hic olim *Intuergorum*, *Nemetum* etiam & *Vangionum*, ut nonnulli opinantur. *Intuergi*, ἰντέεργοι Germaniæ Populi. Hos Peucerus in Palatinatu constituit circa HEYDELBERGAM, quæ Regio etiam *Capellatium & Palas* vocata fuit, ut supra ex Marcellino retuli. *Nemetes*, Νέμητες Ptolemæo & alijs, Germaniæ ad Rhenum fluvium populi, finitimi Metensibus, ARGENTINENSIBVS,

 Wormaciensibus.

Septen
Occi: dens
Lotharingiae pars
Alsatiae pars
Meri
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio
Simmeren
Kirchberg
Bacharach
Stromburg
Creutzenach
Lautereck
Wolfstein
Die Alstat
Zweibrucken
Landstul
Saarbrucken
Homborch
Sarwerden
Sarburg
Lutzelstein
Zabern
Hagenaw
Weissenburg
Limburg
Altzei
Munchsweiler
Kaiserslutern
Sar flu.
Luter flu.
Sur flu.
Waldt

PALATINATVS Rheni.

Miliaria Germanica communia.

1 2 3

Vrbes.

Wormaciensibus; *Spier* hodie urbs Episcopalis in Germania B. Rhenano· *Augusta Nemetum* hæc Æthico. *Vangiones*
ὀαγγίονες Ptol. itidem Germaniæ populi ad Rhenum: *Wormbser Bisthumbs* B. Rhenano & Lichtenavio. Sed contra af-
firmat Pirchyamerus, *Vangiones* esse *Spirenses*: *Nemetes* vero *Wormacienses*. Rationem addit Irenicus, nempe quod Pto-
lemæus, qui in descriptione Rheni solitus sit a Meridie in Septemtrionem decurrere, primum meminit Vangionum,
deinde Nemetum. Sig. Gemblacensis tamen, qui annos scripsit ante quingentos, Wormatiam Vangionum Vrbem
vocat. Wormatiam Vrbem olim vocatam *Vangionum* speculam, ex antiqua ibidem inscriptione, colligit quoque
Iohannes Heroldus. *Vaingen* interpretatur Lazius. Sed hos potius *Vargiones* putat Ortelius. Pagi, Arces, Munici-
pia in hoc tractu permulta varie diffusa sunt. Vrbes memorantur quadraginta octo, quarum caput est *Heydelberga*,
Principis Palatini sedes. Nomen habet vel a gentibus, hæ enim Germanis dicuntur *Heyden* : vel a Myrto, quem ij-
dem vocant *Heydelbeer*, atque ob hanc causam eruditissimus Melissus eam Vrbem appellat *Myrtilletum*. *Durlacum*,
cujus meminit Abbas Vrspergensis Pyramio est : quod alijs *Durlach*, & rectius. Iohannes Heroldus vocat *Capel-*
latium, alijs tamen *Capellatium* est ipse Palatinatus, ut modo diximus. Munstero tractus est qua iter Francofordia Hey-
delbergam, *Bergstras* dictus. Sunt etiam qui Ptolemaicam *Budorin* hic sitam fuisse putent; sed hi præter inanem con-
jecturam nihil adferunt. Budorim enim statuit Ptolemæus Latitud. graduum L I. Quum Heydelberga habeat La-
titudinem graduum duntaxat XL I X. minut. XXXV. vulgo *Heydelberg*. Sunt alij qui contendunt legendum & scriben-
dum *Edelberg*, quod sonat Nobilem Montem: alij vero *Eidelberg*, quod meros Montes significat. Sita est ad Nicrum
sive Neccarum flumen, in faucibus montium. Ager circa Heydelbergam omnium rerum ferax, Vini boni, Frumen-
ti, Olei, Fructuum arboreorum & Castanearum. Celebris fuit jam inde ab anno CIↃ CCCXLVI insigni Literarum &
Sapientiæ Gymnasio, quod ijs temporibus constitutum est a *Ruperto* seniore Principe Palatino, qui etiam ad ejus
curam Marsilium quendam Vltrajectinum Parisijs evocavit. Ex eo semper inclyta fuit Doctorum & Studiosorum
frequentia. Inter Doctores celebres fuere Rodolphus Agricola, Iohannes Dalburgius, Iohannes Virdungus, Gu-
lielmus Xilander, Thomas Erastus, qui Medicinam ibi cum celebritate nominis singulari docuit. Hic disputationum
contra Theophrasti Medicinam Tomos quatuor edidit, quod convellit veterum Medicorum decreta, & fundamen-
ta & artis principia, & Medicinam novam tradit, terminis etiam confictis, phrasibus & vocabulis, quibus res ita in-
volvitur, ut pauci sint, qui explicare possint ea, quæ ibi sub ænigmatum involucris traduntur; Zacharias item Vrsi-
nus, Oliverius Bocchus, Iacobus Kimedoncius, atque alij plurimi. Porro universus Palatinatus in quatuor Præpo-
situras tributus est, quas illi *Ampten* vocant, Heydelbergensem, Alzæensem, Neostadiensem, & Mosbachensem,
ab urbibus Heydelberga, Alzæa, Neostadio, & Mosbacho nuncupatas. Sunt præterea *Bretta* Opidum mediocre ad
Salzam fluvium, patria Philippi Melanchtonis, summi Liberalium Artium Magistri : qui Portæ Hercyniæ primo
in Literis versatus admodum puer Magno illo Ioanne Capitone Studiorum cursum moderante : primamque do-
ctrinæ lauream Heydelbergæ, alteramque Tubingæ adeptus anno ætatis XVI Sacrarum Literarum explicator soler-
tissimus, seculi nostri ornamentum singulare ac decus Germaniæ perpetuum futurus. *Ladenburgum*, a Castris Lati-
nis Peucero dictum, pignori datum est Duci Ruperto seniori pro media ejus parte anno CIↃCCCLXXI. Altera medi-
etas obvenit Episcopo Wormaciensi. Eidem Principi vendidit Sifridus a Stralinberg anno CIↃCCCXLVII Opidum
Schriessen & Castrum *Stralinberg*. Et anno CIↃCCCXLIV Opidum *Weinheim* per arbitros est memorato Principi adjudi-
catum, quod antea Episcopus Moguntinus possederat. Sunt item *Cauba (Caub)*. Hoc Opidum anno Christi CIↃCC
Wernherus Mintzenbergensis vendidit cum appendicijs suis locis, ut scribit Munsterus, Duci Ludovico CIↃCC Mar-
cis Argenti, supputata una Marca pro octo florenis. *Gelhusen* Opidum Imperiale, quod ad Comites Zwartzembergh
pervenit, fuit ab ijsdem Principi Palatino & Reinhardo ab Hanaw oppigneratum anno Christi CIↃCCCCXXXVI. *Mos-*
pach & *Sintzen* Opida Imperialia, quæ cum appendicijs suis Palatinatui per modum pignoris incorporata sunt; *Luden*
situm ad Tuberum fluvium, quod emit Rupertus Princeps anno CIↃCCCXCVIII a Comitibus Hohenlohensibus. *Gel-*
husen, in hujus Opidi templo Christus fundere querelas his versibus legitur;

Sum lux, nemo cupit talem cognoscere lucem,
Sum via, nostra tamen sequitur vestigia nemo,
Sum pius & placidus, nemo audet fidere nobis,
Sum rerum Cœlique potens, me nemo veretur.

Oppenheim, Cæsarea Lutra, Ingelheimum, Lowensteinum; in Brureinia ditione, *Bruxella*, & alia, quæ in Tabula ob-
via sunt, ut & Arces & Pagi. Flumina præcipua sunt *Rhenus* & *Neccarus*. Hic medium Palatinum secat irrigatque,
ac prope Ladenburgum Rheno immergitur, Veteribus *Nicer* dictus; Piscium & inprimis Mullorum, quos vulgo
Barbones vocant, fœcundus, si quis alius, amnis. Descendunt quoque per hunc fluvium continuæ Lignorum ra-
tes, ex Ottonica silva, quæ ex Neccaro in Rhenum deferuntur, atque omnibus Civitatibus Rheni a Spira usque
Bingium ad portas usque deducuntur. Ignobiliores sunt, *Tuberus*, *Lutherus*, *Iaxtus*, alijque. Regio nniversim tum

Montes.
Silvæ.

montuosa, tum campestris. Montes habet insignes in quibus præstantissima Vina decoquuntur. Nec desunt Silvæ
opimas venationes præbentes. Inter Silvas est ea quæ dicitur *Ottonica*, sive *Ottonis* : estque pars Hercyniæ Silvæ, eti-
amsi nullas aut paucas habeat Piceas arbores, sed magis Quercus & Fagos. Latitudo ejus extenditur a Neccaro us-
que ad Mœnum, & Lõgitudo a montana via vulgo *Bergstras*, usque ad Tuberum fluvium, hoc est, usque ad Franconi-
am. Tres amnes veniunt ex hac Silva, *Mimlingus*, *Kocherus*, & *Iaxtus*, etiamsi *Iaxtus* ex Rhetia Norlingensi originem su-

Opera publica.

am ducat. Sed hæc hactenus. Multa in Palatinatu Templa, multa etiam fuere Monasteria, inter quæ *Laurissense* vulgo
Lorsch, per Carolum Magnum, aut ut alij putant per Pipinum constructum, in quod Tassilo Dux Bavariæ una cum
filio ejus Theodone, a Carolo Magno detrusus fuit, quum fœdifragus & perjurus deprehensus fuisset. De hujus
Monasterij Bibliotheca sic Munsterus. Non est locus in Germania, ubi vetustior quam in hoc Monasterio Bibliothe-

Bibliotheca.

ca fuerit. Vidi ibi exemplar unum quod manu Virgilij scriptum titulus præmonebat. Invẽtus est ibi quoque ultimus
liber Ammiani Marcellini, qui & jam publicatus est, scriptus majusculis tantum literis. Ioannes Dalgurbius Episco-
pus Wormaciensis, vir doctissimus, transtulit inde ad Bibliothecam Ladenburgensem meliores quosque codices.
Atque hæc de Palatinatu Rheni sufficiant, ad Ducatum Wirtembergensem transeo.

VVIRTENBERG DVCATVS.

Hic Ducatus Circuli Imperialis Suevici præcipua pars est, quam quia solam inter cæteras exactius descriptam a Georgio Gardnero, & Davide Seltzlin habemus, hic Circulum Suevicum totum in suum ordinem distributum proponam, locaque quæ potero commonstrabo.

QVARTVS CIRCVLVS IMPERII SVEVICVS.

I Ordo Ecclesiasticus.

Episcopi.

Chur.
Costentz.
Auspurg.

Abbates.

Kempten.
Reichenow in Tab. Zurichgow.
S. Gal in Helvetia.
Salmansweiler 31 11.47 27. *Tab. Helvet.*
Weingarten 31 29.47 41.
Weissenow.
S. Blasij 29 51.47 40. *Tab. Zurich.*
S. Peter 29 48.47 53.
Maulbron 30 33.48 53.
Schaffhausen. / *Stain am Rhein* / *Kreutzlingen* — *Tab. Zurichgow.*
Petershusen adjacet Constantiæ & Rheno ad partem Boream.
Einsideln 30 26.46 35. *Tab. Helvet.*
Pfeffers, Pfeffico opinor, est in Tab. Zurichg.
S. Ian. In Thurtal, Tab. Helvetiæ.
Schussenriedt 31 35.47 44
Rockenburg 32 13.48 11
Ochsenhausen 31 57.47 56
Kunigsbrun 31 59.48 42
Marchtal 31 26.48 1
Elchingen 32 8 48 22
Ysne 31 55.47 26. *Tab. Helvet.*
Munchrod 32 2.48 0
Aursperg 32 25.48 15
Yrsee 32 33.47 48
Gengenbach 29 40.48 17
Schuttern 29 36.48 15
Disidisen.

Abbates.

Lindaw.
Rottenmunster 30 28.47 55
Bucchaw 31 36.47 54
Cuttenzell 31 47.48 3
Beund: 31 26.47 44
Heppach 31 26.48 5
Teutsch Ordens Maister in Elsas, und Burgund.

II Ordo Principum est. Fursten und Hern.

Dux Wirtenbergensis.
Marckgraf Baden 29 51.48 59.
Co. Helfenstein 31 40.48 25
Co. Weisenstaig 31 33.48 23
Co. Otingen 32 41.48 56
Co. Lauffen 30 59.48 57
Co. Montfort.
Co. Furstenberg 30 18.47 43
Marc. Eberstein 30 6.48 32
Co. Zollern 30 53.48 7
Co. Bultz 30 29.48 7
Co. Loebenstein 31 13.49 2
Co. Tubingen 30 55.48 17
Co. Kirchberg 31 59.48 11
Co. Tengen alias Dongen 30 0.47 26. *Tab. Zurichgow.*
B. Gundelfinghen 32 23.48 32
H. Stutgart.
H. Tussen 32 5.48 23
Fr. Waldtpurg 31 35.47 32 *Tab Hel.*
H. Sonneberg.
B. Stauffen 32 15.48 32
H. Valckenstain 31 58.48 33
H. Kunseck 31 28.47 48
H. Kunseckerperg 31 28.47 50
B. Geroltzeck 29 41.48 13
B. Ober Helwen 30 36.47 37 *in Tab. Zurichgow.*

III Ordo Civitates liberæ.

Augsburg.
Kauffbeurn.
Vlm.
Memmingen.
Kempten.
Bibrach.
Leukirch 31 47.47 35
Ysne 31 55.47 26. *Tab. Helvet.*
Wangen 31 44.47 28. *Tab. Helvet.*
Lindow.
Ravenspurg.
Buchhorn 31 15.47 23 / *Vberlingen* 31 7.47 30 — *Tab. Helv.*
Costentz.
Pfullendorff.
S. Gall. 31 19.47 0. *Tab. Helvet.*
Schaffhausen 30 25.47 25. *Tab. Helvet.*
Reutlingen.
Eslingen.
Gmind.
Weyl 31 26.48 27
Hailbron 30 56.49 4
Wimpfn.
Hal im Schwaben.
Dinckelspuel.
Bopfingen.
Gengen.
Alen.
Nordlingen.
Donawerd.
Buchaw 31 36.47 54.
Offenburg 29 38.48 27
Gengenbach 29 40.48 17.
Zell im Hamerspach 29 44.48 16.
Rottweil.

Meridiani distant juxta rationem Paralleli 48 30 ad Circulum maximum.

Regio. & unde dicta. *Situs.*

DVCATVS *Wirtembergensis*, vulgo *Wurtembergerlandt*, nomen habet a Wirtemberga Arce veteri in ejus fere meditullio sita, in edito colle, haud ita procul ab Eslingensi urbe Imperiali. Ægidius Tschudus ab Intuergis Populis, quos hic aliquando habitasse refert, verisimili conjectura nomen hoc deducit. Cæterum *Regio Wirtembergensis* in prima fere Superioris Germaniæ parte, tractum Sueviæ feliciter occupat, ad Nicri potissimum ripam sita. Conregionales illi ad Ortum Suevi, Vindelici & Norici; ad Occasum Comitis ad Rhenum Palatini, Principis Electoris & Marchionis Badensis Limites; inde Nigræ Silvæ juga complectitur; qua Meridies est Montes Arbonæ pariter ac Suevicæ ALPES (ita vocant Montes ejus regionis editiores Incolæ) prominent. Versus autem Septemtrionem Francos habet vicinos, & non ita procul Ottonis Silvam. *Cæli temperies.* Aer hujus regionis saluberrimus est, æstate commodus, hyeme temperatus. Regio ipsa fertilissima, ita ut cum optima

PALATINATUS PARS

ALSATIAE INFERIORIS PARS

BADEN Comit.

EBERSTAIN Com.

BRISGOW

Schwartzwaldt

HOHENBERG Herschaft

ZOLLERN Com.

BAAR Comit.

NELLENBVRG Com.

WIRTEN BERG Ducatus
SUEVIAE
CONFINIA
HOHENLOE Comit:
LIMBURG Herschaft
Stift Ellwang
HELFFENSTAIN Comit:
SUE VIAE PARS
Vlm
Nordlingen
Lauging
Memmingen
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

Soli qualitas. Germaniæ parte certare queat, ac primas etiam obtinere. Frumenti, Leguminum, Vini, Fructuum admodum ferax. Vniversæ tamen regionis non eadem ubique qualitas, non idem solo genius. Ea namque pars qua Neccarus oritur, quæque confinis Hercyniæ, tum quæ Suevicis (inter Danubium & Nicrum sitis) Alpibus est contermina, subaspera quidem, vitibus inimica, pecorum cultui satis idonea. Ager in Alpibus lapidosus, at Frugum abunde ferax; item per Nigræ Silvæ cacumina, rubro colore tellus arenosa, quæ Frumento tamen satis abundat. Vbi vero Neccarus in campestria diffunditur, tota felix, tota beata est: undique Bacchi colles, herbida prata, fertiles agri; copiosus ubique Vini, Frumenti, Pomorumque proventus. Argenti quoque Fodinas hic Ducatus habet, haud procul a Wiltbergo, ac dicitur Puelachium Opidum totum Æris Fodinis superstructum. Producit & Ferrum & Æs. Reperiuntur etiam Lapides elegantibus ac varijs coloribus, ut plurimum tamen cæruleo distincti. Vt videatur etiam *Animaliũ varietas.* Natura molita esse hoc loco Gemmas producere. Varij generis Animalium passim vis magna: ac per saltuosa Nemora Feræ innumeræ conspiciuntur. *Imperium Maiorum* Ducatus titulum adepta est hæc Regio anno cIↄccccxcv, Imp. Maximiliano conventum Wormaciæ celebrante. Hic enim *Eberhardum* Comitem Wirtembergensem ad dignitatem Ducalem evexit. *Eberhardus* Dux II amplius biennium non mansit in Ducatu, sed corrasis vasis suis aureis & argenteis primum fugit Vlmam, ac deinde ad Principem Palatinum, mortuusque est apud exteros sine Liberis. Tunc creavit Imp. Maximilianus *Vlricum* Eberhardi Nepotem. Hic anno cIↄIↄxix, ditione pulsus & ejectus fuit, a Suevici fœderis socijs, cum Reutlingam Opidum Imperij fœdere ipsis junctum nuper cepisset. Patri *Vlrico* successit *Christophorus*; Christophoro *Ludovicus* Filius. Ludovicus denique Fredericum Georgij Comitis Montis Pelicardi Filium successorem habuit. Sedes hic olim habuerunt suas *Intuergi*, Tschudo, Rhenano *Vithungi* lib. Rerum Germanicarum *I*. Item *Tectosages*, quam gentem idem Rhenanus Nicri ripam accoluisse arbitratur, quo loco vetusta adhuc arx visitur, quæ Teckrensibus postea nomen dedit. *Teck* enim vulgo appellatur, quæ prima Tectosagum est syllaba. *Vrbes.* Ducatus iste veluti circularem habet situm, complectiturque civitates & opida plurima. Præstantiores civitates sunt *Tubinga*, & *Stutgardia*. *Tubinga*, vulgo *Tubingen*, ad Neccarum sita, urbs admodum elegans, Cereris & Liberi donis abundans, quæ & copioso, & generoso proventu, tam Incolis, quam vicinis Suevis communicat; utramque Neccari ripam, lapideo ponte conjungit, Arce, vinifero colle, Canonicorum collegio, & rei litterariæ ornamento, Academia, Studijsque liberalibus inlustris. In ea, præter Ioannem Stoflerum & alios, annis superioribus cum celebritate maxima nominis Medicinam docuit *Leonhardus Fuchsius* primus Medicinæ hac nostra ætate repurgator. In eadem Academia profitetur cum celebritate nominis, etiam inter Barbaras gentes, studia Eloquentiæ & linguarum clarissimus ac doctissimus Vir Martinus Crusius. Eam instituit Eberhardus Comes Wirtembergensis, quem supra ad dignitatem Ducalem a Maximiliano evectum fuisse diximus, anno cIↄcccclxxvII. Mansionem Augustam Caracallæ in Germania ad Tubingam fuisse, Ioannes Heroldus, libello de Germaniæ primæ antiquitatibus ex fragmento elogij ipsius, quod ibidem incisum videtur, demonstrat. Id Petrus Appianus, lib. de sacrosanctæ vetustatis inscriptionibus, ita exhibet.

MAX.IN.
AVG.EM.GER.MAX.
DAC.MAX.ARM.
MAX.TRIB.P.
COS.ET.

Verum, Heroldus hanc inscriptionem integram legit, quemadmodum eidem Imperatori Romæ posita fuit. *IMP. CAES.DIVI.L.SEPT.SEVER.P.PERT.AVG.PARTH.T.ARAB.ADIAB.F.M.AVREL.ANTONIN.AVG.SARMAT MAX.GERM.MAX.DAC.MAX.ARMEN.MAX.BRITAN.MAX.ARAB.MAX.ALEMAN.MAX.PARTH.MAX. P.E.PONT.MAX TRIB.POTE.VI.COS.PROCOS.PERPET.LEG.VIII.ANT.AVG.P.E.EIVS. NVM. DEVOT. PRIN.OPT.FORTIS.*

S*tutgardia*, Metropolis & Sedes est Ducis, haud procul a Neccaro sita. Ab hac civitate Comitatus Stutgardicus nomen desumit; a Wandalis exstructa est, postea vero restaurata a Marchione Ioanne I. Electore Brandenburgensi, & Ottone III. Anno autem cIↄcc. xc, Albertus IIII Marchio Brandenburgicus, Princeps Anhaltin. filius Ottonis IV. Filiæ suæ Beatrici dotis loco dedit, quæ Henrico Leoni Vandalo nupsit. Vrbs hæc Agro undique beatissimo cincta. Vix verbis exprimi potest, quanta Vini copia per circuitum hujus Opidi in singulos annos producatur. Ornavit locum istum Ioannes Capnio vulgo Reuchlinus dictus, vir insignis, Iurisperitus, Trilinguis, & qui primus in Orbe Christiano sacram Hebræorum docuit linguam. Est & *Reutlinga*, ad *Neccarum* sita in Ducatu Wirtembergensi, anno cIↄccxl, a Frederico II Imperatore facta civitas; alij dicunt anno cIↄccxxxII. Civitas hæc famosa est ob molas papyraceas. Sunt & *Eslinga, Wila*, & *Giengena*. Reliqua Opida amœna satis, ac pleraque Arcibus & Castris munitissimis ornata, utpote *Vracum* ad Amerum fl. *Nittingum, Kirchena, Heilbronna, Lauffenna*, Pinigkheim, Asperga Arx, *Greininga, Marbachum, Canstadium, Waiblinga, Schorendorffum, Geppinga, Fiesen* Abudiacum olim, *Heidenheimum, Wilipergium* patria diligentissimi Cosmographi Danielis Cellarij, at Nagoltam fl. *Herrenbergum, Rotenburgum, Hechingum*, Iudæorum Asylum, *Balingum* ac compluria alia, quorum nomina ac situm hæc Tabula inspicienti dabit. *Lacus & Flumina.* Passim Regio amœnis Lacubus, atque amnibus admodum piscosis irrigatur, inter quos facile primas tenet *Brentius* amnis, qui nunquam, etiam gelidissima hieme congelatur. *Nicer* amnis mediam oram percurrit, multisque Fluminibus receptis, quorum præcipua sunt, *Nagolta, Entius, Remisus, Kocherus, Iagusta, Filtzius*, in Rhenum properantes: Brentius vero Danubio miscetur. *Montes.* Hujus Ducatus Montes sunt *Alpes* qui ab albedine sic dicti creduntur: albis enim silicibus ac lapillis longe prospiciuntur, ac sæpius nova sibi vocabula inveniunt, utpote: *Schera, Albuchus, Henecampus, Hirtfeldius*. *Silva.* *Hercynia* atque Martiana Silva regionem pluribus locis interrumpunt, ac suis nominibus discernuntur, ut *Albiuchus Lucus, Stubenthal Silva, Nigra Silva*, vulgo *der Schwartzwaldt, Odenwaldt* Silva &c. *Mores.* Per universum Ducatum Populus Armis, Humanitate, Constantia, Religione spectatus.

ALSATIA INFERIOR.

Quintus circulus Imperij, est Rheni.

I. Ordo Ecclesiasticus.
Episcopi.

Worms.
Spier.
Straesburg.
Basel.
Besançon in Comitatu Burgundiæ.
Wallis Provincia, *in qua Sitten Metropolis.*
Geneve.
Losanna.
Metz.
Toul.
Verdung.

Abbates.

Fulda.
Hirsfeld.
Morbach 28 52.47 47. *Tab. superioris Alsatiæ.*
S. Gregoris Munster 28 52.47 54.

II. Principum.
Principes, Comites & Domini seculares.

Dux *Lotharingiæ.*
Dux *Sabaudiæ, Savoye.*
Dux & Comes Spanheim 29 7.49 50. *in Tab.* Palatin.
Marck*gr. Baden.*
Dux *Zweibruck.*
Co. Veldentz.
Landgr. Hessen.
Princ*. de Calim.*
Co. Nassaw in Sarbruck 28 47.49 2.
Comites Rheni.
H. Rapoltzkirchen juxta Rapolztstain.
Co. Bitsch 29 13.48 56.
Co. Salm 28 56.48 24.
Co. Hunaw & Lichtenberg 29 14.48 45.
Co. *Leiningen* 29 40.49 24.
Co. *Falckenstain* 29 20.48 51.
H. Mor*spurg* 28 53.47 22. *& Befort* 28 36.47 29.
H. Rapoltstain 29 3.48 6.
H. Hohen Rechperg 29 3.47 7.
H. Blanckenberg, Blammont in Lotharingia 28 27.48 31.
Co. *Weisbaden* 29 47.50 4. *& Itzstain.* 29 50 50 8 *Tab.* III. *Westf.*
Co. *Kunigstain. H. von Eppenstain.*
Co. *Isenburg* 29 1.47 48. *in* Al*satia superiore.*
C. *Solms* 30 14.50 35. *Tab. Hassiæ.*
Co. *Nassaw in Weilburg* 29 55.50 25. *Tab.* III *Westf.*
Co. *Senivigen.*
Co. *Havare.*
H. *Munizenburg.*
Co. *Westenburg* 29 34.50 35. *Tab.* III *Westf.*
Co. *Witgenstain* 30 14.50 47.
Co. *Waldeck.*
Co. *Plesse* 31 54.51 37. *Tab. Brunsv.*

III. Civitatum liberarum.

Mulhausen in Sundtgaw superioris Alsatiæ.
Basel.
Colmar.
Kaisersperg.
Turckhaim.
S. Gregoris M*unster.*
Ober Ebenhaim 29 12.48 19.
Straesburg.
Rosenhaim 29 12.48 23.
Schlet*stat* 29 11.48 14.
Hagenaw 29 31.48 39.
Weissenburg 29 40.48 54.
Landaw 29 50.49 2.
Spier.
Worms.
Franc*fort.*
Fridberg in Wederaw 30 19.50 16. *Tab.* III *Westf.*
Wetzlar 30 2.50 29. *Ibidem.*
Metz.
Toul.
Verdun.
Kausmans Sarbruck 28 50.48 42. *Tab.* Palatin.
Besanson.
C*astrum Fridberg* 28 43.47 43.
Gleichhausen castrum.

Meridiani distant pro ratione 48 30 Paralleli ad Circulum maximum.

ALSATIA, vulgo *Elsasz*, quam alij quasi *Edelsasz*, id est nobilem & præclaram sessionem; alij ab Illa fl. a in i mutato quasi Sessionem ad Illam fl. dictam autumant: unde & quidam regionem *Illesas* & non *Alsas*, appellatam asserunt. Regio nobilissima est, cui ob insignem felicitatem nulla alia in toto illo Rheni tractu comparari potest. Ad Orientem Helvetiam a qua Rheno disterminatur; ab Occasu Lotharingiam Vosago Monte Limitem inter Lotharingiam & Germaniam constituente, respicit; qua Meridies est Helvetiæ parte & Burgundia; qua Septemtrio Wittembergensi Ducatu terminatur. Longitudo Milliarium Germanicorum *IX*; A Rheno ad Montes Latitudo trium Mil. Ger. nisi quod apud Haganoam sit planicies amplior, montibus scilicet magis ac magis a Rheni alveo recedentibus. Tanta autem hujus Regionis fertilitas, tamque læta rerum omnium, & imprimis Vini & Frumenti copia in hoc tam angusto terræ tractu singulis annis provenit: ut non modo ad suppeditandam Incolis (quorum ingens est numerus) alimoniam sit par; sed tantum superest, ut Confinales quoque, alijque Germaniæ populi, imo & remotiores eorum abundantia fruantur. Quare non immerito *Cella penuaria & Nutrix Germaniæ*, a Iacobo Wimphelingo in Epitome Rerum Germanicarum dicitur. Nobilissima enim Vina hujus Regionis ad sexagesimum usque annum incorrupta manere dicuntur; ac continuo curribus, aliquando etiam navigijs vehuntur in Helvetiam, Sueviam, Bavariam, Lotharingiam, & Inferiorem Germaniam, etiam aliquando in Angliam. In Sungoia magna crescit vis Frumenti; imo per totam Alsatiæ planiciem usque ad Argentinam summa est ubique Frumenti ubertas, unde Lotharingiæ Montes inhabitantes, Burgundi, & bona pars Helvetiæ cibantur. Montes habet præstantissimorum, primæque nobilitatis Vinorum feraces; & in plano non solum Frumentum, sed etiam Arborum fructus proveniunt. Habet quoque Alsatia in Montibus Silvas Castanearum, habet Montes Argenti.

Regio & unde dicta.

Situs.

Soli fertilitas.

Lotha
Meri
dies
Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio

ALSATIA inferior
Scala miliarium communium
1 2 3
fines
Septen trio
Sarburg
Pfalsburg
Ridderingen
Limburg
Landaw
Lutterbach

genti, Æris, Plumbi Fodinis turgentes; præsertim in valle *Leberthal.* Habet præterea in Montibus & Vallibus nobilissima pascua, id quod testantur optimi & pinguissimi Casei, qui in *Munsterthal* conficiuntur. Tot illa Boum armentis abundat, tam læta Vaccarum parens ac nutrix est. Alit & alibi Equos silvestres permultos, Lynces item, Vrsos, Martes, omnis generis Cervos, aliasque Feras innumerabiles. *Alsatia* olim sub Dominio Regum Franciæ fuit, ac pars Regni Austriaci. Antea vero ɪↄ fere annis sub Romanorum potestate fuisse legitur. Primum autem Ducatus fuit Alsatia, & ab Hilderico Francorum Rege *Eticoni* affini eo titulo collata, anno ɪↄclxxxiv, cum antea Præfecturæ nomine ei fuisset subjecta. *Eticoni* successit filius ejus *Adelprechtus* : hic Sagittæ ictu mortuus, reliquit duos filios *Linfridum* & *Eberhardum*, qui præfuerunt Alsatiæ. Postea fuit familia eorum repulsa ab Alsatia per Carolum Martellum Palatinum & Curiæ Magistrum in Regno Franciæ. Tempore autem Ottonis primi Comites Kyburgenses, qui de sanguine ejusdem Imperatoris erant, potiti sunt rerum in Alsatia. Sunt qui volunt eos factos Landgravios Alsatiæ, alij vero dicunt ab Ottone tertio Alsatiam primum in Landgraviatus duos erectam, pervenitque tandem Landgraviatus superior, qui continet Opidum Einsheim & circumjacentia quæque loca, ad Comites Habspurgenses. Altera Comitibus Ottingensibus ad quos Henrico Landgravio Inferioris Alsatiæ Improli defuncto, devolutus erat, Episcopo Argentinensi divenditus, etiamnum ei subest. Hæc autem tam parva Regio adeo humanis usibus est dedicata, ut in ea reperiantur xlvi Civitates & Opidula, omnia muris cincta, L Arces in Montibus & plano sitæ : Villarum vero & Vicorum non est numerus. Cæterum Alsatia duplex est, Inferior, quæ hac præsenti : & Superior, quæ proxima Tabula depingitur : Vtramque *Triboci* possederunt. *Inferioris Alsatiæ*, quę vulgo *Nider Elsasz* Vrbs primaria, *Argentina* recentioribus : *Argentoratum* Marcellino & Sexto Aurelio : Ἀργέντορατον Ptol. *Legionem* VIII *Sebasten* hic collocanti. *Strasburgum* etiam nominat Regino, qui ante annos ɪↄ & amplius scripsit. Robertus Constantinus hanc eandem esse putat cum ea quam Aurel. Victor, & Diaconus ex Marcellino, *Argentariam* appellant, & xxx Alemannorum cɪↄ a Gratiano Imperatore, ibidem cæsa tradit. Vulgo *Strasburg*, a platearum numero & capacitate dicitur. Vrbs sita est in agro fertilissimo, habetque miram copiam Vini & Frumenti. Scribit etiam Munsterus inveniri in hac urbe aliquot centenos hortulanos, qui annuatim magnum faciunt quæstum ex Rapis, Cepis, Raphanis, Napis, Brassicis, vulgo Caulibus, Papavere, alijsque id genus, quæ hic felicissime proveniunt. Vrbem hanc Rheni brachium & tria alia flumina intrant, & aquis per Plateas canalibus distributis similitudinem Venetiarum in illa Vrbe exhibent. Hodie Republica, Schola, ac celebri Ecclesia & Turri inclyta. De hac Civitate ita Volaterranus lib VII Geograph.

Animalium varietas.

Imperiũ Majorũ.

Vrbes.

Huic Vrbi celsæ metiuntur mœnia Turres,
Nam mihi percupide nunc Argentaria cordi est,
Teutonicis præstat, grandi quæ vertice Templi
Vrbs præclara situ Rheni contermina ripis,
Gloria præcipue Rhenanis maxima terris. Et Fabritius,

Argentina, domus doctorum clara Virorum. Nec immerito : claruerunt enim ibi præter multos alios Ioannes Guintherus Andernacus Medicus, qui de Medicina veteri & nova tum cognoscenda, tum facienda cõmentarios II, sive potius Volumina duo varia & erudita scripsit : Dialogos etiam III de Thermis edidit, quibus omnia, quę hic dici solent, erudita Methodo tradidit & explicavit; & Sturmius, inter alios, *veluti reliqua inter Numina Phœbus*, excellens. Occidentem versus *Tabernæ* Antonino celebratæ sunt. Simlerus *Zabern* vocat: *Zabrena* Frodoardus nominat. *Tres Tabernæ* Ammiani Ortelio videntur. De his Ausonius, *Riguasque perenni fonte Tabernas.* Fuerunt autem *Tabernæ* Munimentum Romanorum ad prohibendas Alemannorum in Galliam incursiones, ubi hodie Episcopi Argentoratensis est Domicilium & Curia. Hoc munimentum ab Alemannis dirutum, Ammianus scribit Iulianum Cæsarem restituisse. Abundat locus iste Vino, Frumento, omnibusque rebus usui humano necessarijs. Haud procul Tabernis Opidulum quoddam est & juxta illud Monasterium, *Maursmunster*; est & aliud Monasterium parum distans a Brocomago, *Stephani Campus*, *Steffans Feldt*, & corrupte *Stechfeldt*, dictum. Hinc Septemtrionem versus *Hagenoa* conspicitur. Vrbs a Friderico Barbarossa anno cɪↄclxiv muro clausa, ante vicus burgum adjunctum habens, in quo Principes terræ commorabantur venationibus vacantes. Solum habet circum mœnia arenosum, sed sterilitatem illam compensat ager fertilis paullo longius a civitate dissitus. Vlterius descendenti *Wißenburgum* sese offert, vulgo *Weißenburg*, quasi album Castrum, insigne & clarum Opidum, ad Vogasi Montis radices, situ amœnum, Collibus undique humilibus clausum, Nemoribus & varijs Arborum generibus ad Occidentem felix; Tellus Cœli benignitate frugifera; Opidum ab omni parte, natura atque humana firmatum industria. Lutra amnis, cujus fontes in ipsis Montibus paullo altius VII mill. pass. ab Oppido surgunt, penetratis jam Montibus per medium interluitur; qui ubi sub Opidi Mœnibus elabitur, stricto alveo duobus mill. pass. præcipiti cursu in Rhenum uno ostio se exonerat. Loci tanta est vetustas, ut etiam apud nullos rerum Scriptores, ejus origo reperiatur. Est & *Hassla* Opidum ad Brusschum fluvium: Id Francorum Rex Dagobertus (cujus filiæ Rathildæ cæcæ & surdæ Florentius Scotus suis precibus sanitatem obtinuerat) Florentio dono dedit, cum agris circumjacentibus, quo loci Florentius Monasterium exstruxit. Distat ab Argentina secundum Rheni cursum sex milliaribus *Saletium*, vulgo *Seltz*, ubi Abbatia est Ordinis Benedictini, instituta ab Adelheide Imp. Ottonis I uxore, filia Rudolphi Regis Burgundiæ, quæ etiam sepulta ibi est. Flumina hanc regionem irrigant beantque plurimum, præter Rhenum & alios multos Amnes *Kintzgus*, qui secum magnam adfert vim trabium ædificijs aptarum : *Illa*, *Bruschus*, *Sorn*, *Mater*, *Lauter*. Præcipuus vero Alsatiæ fluvius est *Illa*, qui totam fere percurrit Alsatiam, primam scaturiginem habens in Sungoya supra Opidum Altkirch, fluensque juxta Opida Mulnhausen, Finsheim, Colmar, Selestadium & Benfelden, sine ambagibus recta petit Argentinam, ubi Rhenum ingreditur, receptis tamen antea omnibus rivulis, ex Vosago monte emissis. Salmonum aliorumque piscium, ut & Rhenus admodum fœcundus. Regio partim montosa, partim plana est: Silvisque ac Nemoribus passim decoratur, inter quæ Castaneis, Amygdalis, Nucibusque habet referta. Vulgus regionẽ incolens & terram colens, miserum est. Nam per singulos annos abligurit bona sua, nec quicquam in futurum servat, unde fit ut tempore belli, aut quando frigore aut pruina terræ nascentia devastantur aut pereunt, magna premantur penuria. Iuvantur tamen pauperes ex publicis granârijs. Non habet regio hæc Indigenas multos, sed major pars sunt Advenæ, puta Suevi, Bavari, Burgundi, Sabaudi, & Lotharingi, qui ubi semel regionem ingressi fuerint, non facile hinc emigrant. Suevi potissimum ibi commorantur.

Flumina.

Silvæ.

Mores.

ALSATIA SVPERIOR
LANTGRAVIATVS.
ET
SVNTGOVIA ET BRISGOIA.

In *Alſatia ſuperiore ſunt*
- Comitatus, *Horburg* 29 9.47 56. *Egeſheim* 29 1.47 54. *Sultz* 28 56.47 46.
- Dominia, *Bolwiller* 28 59.47 45. *Hohen Lantſperg* 29 0.47 55. *Hohen Hatſtat* 28 47. 47 51. *Hohenack* 28 53.47 57. *Rapoltſtain* 29 4.48 5.
- Civitates *Imperiales Circuli quinti, S. Gregoris Munſter* 28 42.47 54. *Durckheim* 29 2.47 57. *Colmar* 29 6.47 57. *Mulhauſen* 29 2.47.30. *Keiſerſperg* 29 0.48 1.

In *Suntgovia ſunt*
- Comitatus *Pfirt* 29 0.47 25.
- Dominia *Befort* 28 37.47 29. *Morſpurg* 28 53.47 22.

In *Briſgoia ſunt*
- *Zering olim Ducatus* 29 34.47 56.
- *Comitatus Friburg* 29 34.47 54.
- *Marchionatus Hochberg* 29 36.48 3.
- *Dominia, Badenwille* 29 23.47 42 *Stauffen* 29 29.47 49 *Burcken* 29 21.48 0.

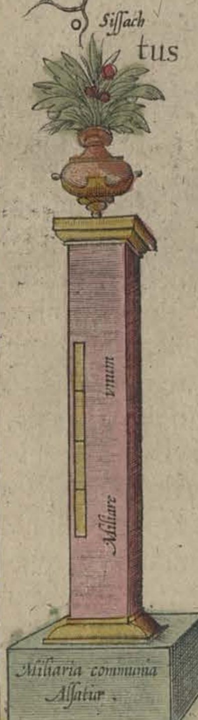
Meridiani diſtant ratione Paralleli 48 10 ad Circulum maximum.

HAc Tabula *Alſatia Superior* cum *Suntgovia* & *Briſgoia* delineatur. *Alſatia Superior*, vulgo *Ober Elſasz* primo loco occurrit. Hæc Suntgoviam contingit ad Meridiem, ad Orientalem ejus partem Rhenus eſt, ad Occidentem Vogeſus Mons, qui Germaniam a Lotharingia diſtinguit; extenditur autem hæc Alſatia ad civitatem Weiſſenburgum uſque, ubi fines inferioris Alſatiæ ſunt. Metropolis ejus *Einſheimum*, Sedes Supremi Senatus, quo, ab inferioribus Sungoiæ, Briſgoiæ, & quatuor Opidorum ad Rhenum ſupra Baſileam Archiducibus Auſtriæ parentium, Tribunalibus, appellatur. In ditionem Alberti Comitis Habſburgenſis Regis Rudolphi patrem, Anno CIƆCC pervenit. *Rubeaquum*, vel *Rufacum* vulgo *Ruffach*, antiquiſſimum Alſatiæ Opidum eſt, a Romanis conditum anno II Olympiadis CCXXXV ab VC. CCIƆXIV, Iunio Ruſtico & Aquilino Coſſ. Nomen ei inditum ferunt a fluviolo, ab aqua ex alvei colore rubra apparente *Rotbach* olim dicto, (nunc *Ombach* incolis) qui in valle non procul a *Sultzmath* ortus, ac rubro alveo per agros & vineas lapſus ad multos uſus in urbem excipitur: quæ etiamnum appellatio Latino nomine ſatis commode exprimitur *Rubeaquum* enim, quaſi rubeæ aquæ Opidum dicimus. Opidum hoc magnificis primum ædificiis ac duplici ſuburbio exſtructum, Romanæ Nobilitatis diu fuit hoſpitium, ob ſoli fertilitatem omniumque rerum humanis uſibus neceſſariarum copiam : qui optimis legibus inprimis contra fures ornarunt, quas tam ſevere executioni mandarunt, ut inde ad noſtram uſque ætatem, per Germaniam tritum ſit proverbium : *Der alt galgen zu Rufach, hatt gut Eichen holtz* : i. Rubeaquenſe vetus patibulum ex firmo ligno quercino factum eſt. *Colmaria* ex veteris *Argentuariæ* ruinis exſtructa, Civitas Imperialis & elegans, optimo loco ſita, planicie fertili, a Montibus itinere unius horæ diſtans; Summa eſt ubique Vini & inprimis Frumenti, Cæparum aliorumque Fructuum hortenſium fertilitas. In Alſatiæ meditullio eſt, alluiturque multis adcurrentium amnium rivulis, præſertim his, *Loucho, Duro, Fechto, Illo*, aliiſque minus celebribus, quorum quidam per prædia Colmarienſium fluunt, fœcundioremque reddunt terræ fundum : *Seleſtadium* cinctum eſt muro, ſicut & *Colmaria* Anno Chriſti CIƆCCXVI, aut circa illud tempus, ſub Friderico II. Antea vero, nempe circa annum CIƆ XLIV ſub Henrico IIII *Hildegardis* Duciſſa Sueviæ conſtruxit in iſto loco templum juxta figuram & formam templi Hieroſolymitani, quod paullo poſt Filius ejus Otto Epiſcopus Argentinenſis dedicavit D. virgini Fidei, tradiditque Monachis inhabitandum. Qui brevi adeo opibus pollere cœperunt, ut Monaſterium creſceret in præpoſituram, unde præficiendorum Magiſtratuum jus aliquandiu fuit apud Præpoſitum D. Fidei. Videndus Beatus Rhenanus, cujus natale ſolum fuit Seleſtadium. Firmiſſimo loco ſitum eſt *Seleſtadium*, habens ab uno latere, nempe verſus Rhenum paludes impermeabiles. Ab oppoſito vero latere, ad Occidentem ſcilicet uſque ad Lotharingiæ Montes, habet ſolum feraciſſimum : Vinum & Caſtaneæ in Montibus colliguntur, maxima vero Frumenti vis in planicie metitur. *Gebwiler* opidum in montium faucibus ſitum, Anno CIƆCXXIV initium habuiſſe putatur. Abundat vitibus & paret Abbati Murbacenſi, qui eo loci plurimum degit. Eſt & aliud Opidum *Watweil* nomine extra fauces juxta Montes ſitum, quod dictum Abbatem agnoſcit Dominum. Ammianus hic etiam *Concordiam* nominat lib. XVI, quæ certiſſime eſt *Cocherſperg* inter Argentoratum & Bingium. In *Alſatia ſuperiore* Comitatus hi recenſentur a Mercatore, *Horburgenſis*, ditio peramœna Comitis Wirtenbergenſis; cui ſubeſt *Reychenwyer* opidum, ubi præſtantiſſima colliguntur Vina, *Comitatus de Egiſheim*, hujus tamen Comitis ſucceſſio jamdiu interrupta eſt; & de *Sultz* : *Dominia*, *Polwiller*, *Landſperg*, *Hatſtat*, *Hohenack*, *Rapoltſtein*, cui parent *Rapoltzwyl*, *Gemer*, *Cellenberg* opidum & Caſtrum. Et Civitates Imperiales circuli quinti, *Munster in valle Gregoriana*, *Turckheim*, *Colmaria*, *Mulhauſen* Vino generoſo nobile, & *Keiſerſperg*.

Regio. Situs.

ALSATIA superior cũ Suntgoia & Brisgoia.

48
30
20
Septentrio
S. Diey
Val de S. Diey
Auf der furst
Schlestat
Colmar
Brisach
Rhenus flu.
Strasburg
Offenburg
Ortenburg
Oberkirch
G O W
Schwartz Waldt
Per Gerardum Mercatorem
Cum priuilegio

Sungovia. Situs. Soli fertilitas. Opida.

SVNGOVIA vel *Sungois*, vulgo *Sungow*, ad Septemtrionem adhærens Alsatiæ : ab Ortu Rhenum, ab Occasu Galliæ extremitatem attingit: ad Meridiem Helvetiæ contermina est. Habet multis in locis Vineas, & ubique Frumenti copiam, quod circumquaque in omnes vicinas vehitur Regiones, scilicet in Helvetiam, Nigram Silvam, Lotharingiam; atque interdum in remotiores Regiones. Complectitur Sungoia Comitatum Pfirtensem, cujus ultimus Comes *Vlricus* mortuus est Basileæ anno millesimo vigesimo quarto, relictis duabus Filiabus, quarum alteram Ioannam nomine, duxit in uxorem Albertus Austriæ Dux, deditque Vrsulæ Ioannæ uxoris sorori, in hæreditatis portionem, octo Marcarum Argenti millia. Ad Comitatum pertinent hæc loca, *Altkirch, Dattenriet, Befort, Rosenfels, Masmunster, Thanum, Senheim* : quæ hodie ab Austriæ Principibus, in Præfecturas distributa sunt. In *Befort* est Collegiata Ecclesia quam Comites Pfirtenses cum *Veldpacho* Monasterio Virginum (ubi tredecim Comites, & totidem Comitissæ conditæ sunt) fundarunt. In *Maszmunster* insigne est Monasterium Virginum Vestalium, atque aliquot Canonicorum, putant fundatum a Masone Alemannorum Duce, a quo Vallis illa est appellata *Vallis Masonis* quæ alioquin *Wast* appellatur. *Thannum* elegans est Opidum, adcenseturque Comitatui Pfirtensi. Imminet Opido Arx montana, *Engelburg* appellata, ci adjacet mons *Rang* dictus, in quo nobilissimum crescit Vinum, *Rangwein* appellatum, Basiliensibus notissimum. Prolabitur ibi ex montium faucibus fluvius Thurus, Sungoviam ab Alsatia disterminans. *Morsmunster* Monasterium in Comitatu Pfirtensi fundarunt Comites Pfirtenses. *Fanum Amarini*, & Arx Fridberga, uno milliari a Thanno distans, Abbati Murmacensi paret : non procul inde Mosella fluvius oritur. *Mulnhausen* est quoque in Sungovia, civitas Imperialis, cujus Advocatus sive defensor (sicut & Opidorum Colmariæ & Keiserspergij) Episcopus Argentinensis anno millesimo ducentesimo sexagesimo primo fuit, sed paullo post Rudolphus Comes Habspurgensis, cum Colmariam civibus quibusdam consentientibus occupasset, & Opidum Mulnhausen obtinuit, Arcemque quæ in eo erat (omnibus qui inerant captis) auxilio civium diruit. Electo autem Rudolpho in Romanorum Regem, redierunt eadem opida ad Imperium. Opidanorum studium consistit potissimum in Vini & Frumenti cultura : estque Vinum hujus loci satis celebre. *Otmarsen* Opidum Monasterium habet Virginum, quod tempore Henrici quarti construi curavit Comes Habspurgensis nomine Rudolphus. Hujus frater *Wernherus* Argentinensis Episcopus, qui Constantinopoli in quadam Insula vitam cum morte commutavit. Putant nonnulli *Otmarsen* nomen sumpsisse ab Idolo Martis, cui templum ibi sacrum fuit. Id ejus Simulachrum paucos ante annos hic repertum comprobat. Adhæret Sungoiæ ad Occasum *Comitatus Montis Beligardi*. Habet egregium Opidum *Montisbeligardium*, Arcem Regiam ostentans. Habet & hic Comitatus alia multa Opida atque Castra; ut sunt *Grans* Opidum & Castrum, *Klarwang* Opidum & castrum, *Passewangum* Opidum cum Arce, quæ omnia Ducum sunt Wirtembergensium, utunturque Incolæ lingua Burgundica. Comitatui Montis Beligardi propinquum est Opidum *Bruntraut*, ubi Episcopus Basiliensis in Arce Regia habitat. Atque hæc de Sungovia sufficiant.

Brisgoia. & unde dicta. Situs. Soli fertilitas. Opida.

RESTAT in hac Tabula *Brisgoia* paucis explicanda. *Brisgovia* sive *Brisgoia*, vulgo *Brisgow*, quod sonat Lingua Germanica Pagum laudabilem. Et sane Regio ista ob suam eximiam feracitatem, hoc nomine digna est, quũ non inferior sit fertilitate ipsa Alsatia, quam modo descripsimus. Si tamen veteres revolvamus Scriptores, facile inveniemus hanc regionem hoc nomen adeptam, a Metropoli Brisaco, de qua mox dicemus. Patet Brisgoia in Longitudinem milliaria decem, & in Latitudinem II. Initium enim trahit a Mortnaw, & excurrit secundum adscensum Rheni, fere Basileam usque. Regio uberis agri, qui faciendæ sementi, & Vinetis Vini laudatissimi sustollendis commodissimus. Estque hic Frumenti & Vini, omniumque rerum, quæ sunt ad hominum vitam degendam necessariæ, magna fertilitas & copia. Ius hujus Regionis Archiduces Austriæ & Badensium Marchiones inter se partiti sunt. Metropolis olim Brisgoiæ *Brisacum*, unde Regioni nomen. Meminit Antoninus in Itinerario *Montis Brisaci*, quum alioqui nullas transrhenanas commemoret urbes, sed tantum Provinciales circa Rhenum sitas; unde quidam arguunt alveum Rheni hic mutatum, qui ab altera quondam parte præterlapsus fuerit Opidum, quum illud adhuc in Gallica ripa staret. Luitprandus Ticinensis qui sub Ottone I vixit, Montem *Brisacum* Alsatiæ tribuit, & Insulam Rheni fuisse docet. Nec dubium quin hoc loco olim fuerit validissimum Romanorum Munimentum, hinc adversus Alemannos erumpentes propugnantium. Situm hoc Opidum in monte rotundo instar Castri, habetque hodie Rhenum ad Occidentem. Est satis elegans, munitum & frequens, sed temporum successu, superavit ipsum Friburgum munificentia & divitijs, Opidum recens natum, & quod ob Mineras Metallicas subito crevit & ad summum adscendit gradum. In Brisaco est Arx quædam vetusta; sed quæ diu in ruinis jacuit, resuscitataque sunt tandem ejus ædificia. Habet turrim robustam & valde munitam, quam Bertholdus Ziringensis III exstruxit: id quod sequentes probant versus in lapidibus ejus sculpti;

Hanc Dux Bertholdus portam struxisse notatur.
A quo pro fraude Burgundiæ gens depopulatur.

Habet hæc civitas duntaxat unum fontem, cui superædificata turris magna, in qua pedibus agitatur rota grandis, quæ extrahit aquam ex multa profunditate terræ, civesque solvunt censum annuum pro hausta aqua. Nam undique magnus est descensus ad Rhenum & ad subjectam planiciem, ubi aqua in superficie terræ facile quidem haberi, sed difficulter in sublimem montem perferri potest. Medio Milliario infra Friburgum situm est in monte castrum quoddam dirutum nomine *Zaringen*, a quo Duces *Zaringenses* olim titulum suum habuerunt. Friburgum præclarum Brisgoiæ Opidum, imo & Metropolis hodie, a Duce Bertholdo IV Filio Conradi I *Von Zeringen* sub Henrico V. Imp. exstructa, cum antea pagus esset. Vrbs situ amœnissimo inter Montes excellens. Multis, varijs & magnificis ædibus, Templis, Monasterijs ornata. Academia ibi etiam erecta est anno CIϽCCCCLIX: ubi etiam circa illud tempus docuit Vdalricus Zasius celebris Iurisconsultus. Habuit olim ditissimam Argenti venam, unius Milliaris intervallo ab urbe dissitam. Habet etiam juxta summum Templum turrim elegantissimam totam lapideam, sculpturis & imaginibus adornatam, qua in linea Rheni pulchrior non est, post turrim Argentinensem. Adluitur Opidum multis rivulis aquarum quorum quidam per singulas quoque civitatis plateas derivantur, immunditias quasque secum auferentes, & qui hiberno tempore non congelantur. Iuxta mœnia vero decurrit piscosus amnis *Treisem* dictus, cujus origo non procul abest ab origine Danubij. Nam unus & idem mons utrumque amnem evomit, Danubium quidem in Orientem & Treisemum in Occidentem transmittens. Patet ex hac civitate publica via in Nigram Silvam. Estque hic magnum commercium nobilium & elegantium lapidum, quos Chalcedonios vulgo vocant. Nascuntur in Lotharingia & Westrasia, & Friburgi expoliuntur. Sed hæc hactenus, ad Saxoniam Inferiorem pergo.

SAXONIA INFERIOR: IN QVA SVNT DVCATVS LAVWENBVRG, MEKELENBORCH, LVNENBVRG,

Nonus Circulus Imperij, Nider Saxen dictus.

I Ordo Ecclesiasticus.

Archiepiscopi.

Bremen.
Magdenburg.

Episcopi.

Hildesheim.
Lubeck.
Swerin.
Ratzenburg.
Schleswick.

II Principes & Domini seculares.

Rex Daniæ propter ditiones ad Imperium pertinentes.
Dux Lauwenburg.
Dux Brunswyck.
Dux Lunenburg.
Dux Meckelenborch.
Dux Holstein.
Comites Roffain.
Comites Delmenhorst.

III Civitates liberæ.

Lubeck.
Hamburg.
Mulhausen in Duringen.
Northausen in Duringen 32 55. 51 36.
Goslar.
Gottingen.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 53 30 ad Circulum maximum.

SAXONIA a Saxonibus populis nomen accepit. Horum, ut aliarum gentium, originem & etymon non solum monachi eruditæ antiquitatis ignari, verum etiam recentiores limatuli judicij homines commentitijs fabellis involverunt. Alij a Saxone Negnonis F. & Vandali Fratre, alij a saxea natura, alij a Macedonici exercitus reliquijs, alij a cultellis, unde rythmus est apud Engelhusium; *Regio & unde dicta.*

Quippe brevis gladius apud illos Saxa vocatur,
Vnde sibi Saxo nomen traxisse putatur.

Crantzius autem a Cattis Germaniæ, & eruditus ille Capnio a Phrygibus deducit. Ex his quisque quod placeat, sequatur. Hujusmodi enim opinionum commenta convellere, non est animus. Amplectar tamen illam Germanorum eruditissimorum, qui Saxones a Sacis præstantissimo Asiæ populo ortos, & sic dictos quasi *Sacasones* i. *Sacarum* Filij, & e Scythia, sive Sarmatia Asiatica, cum Getis, Suevis, Dacis, & alijs paullatim se in Europam effudisse arbitrantur. Nec ratione caret hæc eorum opinio, quæ Saxones ex Asia deducit, in qua ortum & multiplicatum genus humanum. Nam præterquam quod Strabo scribit, *Sacas* illos, ut antea Cimmerij, longinquas invasiones fecisse, & Armeniæ partem de suo nomine *Sacacenam* dixisse: etiam Sassones, Suevos, Massagetas, Dahos, in illa Scythiæ parte collocat Ptol. & observat Cisnerus, has gentes eandem prope in Europa conservasse vicinitatem, quæ ipsis olim inter se in Asia fuerat. Porro Saxonia etsi totius Germaniæ amplissima regio, hodie tamen non tam late patet, atque olim. Antiqua enim Saxonia inter Albim & Rhenum fluvios, Mare Germanicum & Eydoram Amnem usque ad Hassiam & Thuringiæ confinia extendebatur, eratque ejus centrum *Brunswicum*; itaque Westphalia, Marchia vetus, Misnia, Lusatia, Mansfeldia, aliæque Regiones complures Saxoniæ nomine vocabantur. Hodie non ita naturalibus limitibus, uti sunt Flumina & Montes, sed secundum Principum Dominia aut Imperia terminatur. Aer Regionis durus, purus, ac saluberrimus, nisi qua paludibus nimium humectatur. Estque Saxonia rerum omnium, præterquam Vini, ferax. Abundat Hordeo & Tritico, ex quibus non solum panem candidissimum conficiunt, sed etiam Cervisiam optimam coquunt. Metalla generat varij generis, præsertim in Monte Meliboco, qui a Cattis ad Saxones protenditur. Eruitur etiam ex eodem Monte Lapis Niger, fissilis, qui Picis Ærisque plurimum continet, in quo etiam aperte fulget Auri & Cupri color. Hunc ingenti copia erutum excurunt, destillante interea Metallo ignis vi liquefacto. In hoc lapide manifesta apparent lineamenta diversorum Animalium, eorum inprimis quæ vicinus alit Lacus, Anguillarum, Carpionum, Ranarum; interdum etiam Gallorum Gallinaceorum, & quod fidem pene exsuperat, Pontificis barbati triplici corona ornati. Habet & Goslaria præter Æris, Auri, Argentique Fodinas, ditissimos Salis fontes, quibus & Halla & Luneburgum abundant. Quin & Marmoris copiam alibi Montana exhibent. Apud Goslariam Otto I Argenti dicitur invenisse Fodinas, quarum magni fuerunt reditus. Abutentibus autem Civibus suppeditatis opibus, offensus Deus permisit puteum unum corruere, quo casu amplius mille homines oppressi fuerunt. Et ex illo tempore neque Argentum neque Aurum amplius fuit repertum eo loco, sed Plumbum nigrum. Fit autem primo atramentum sutorium, quod vulgo *Vitriolum* vocant, deinde ex eo excoquitur aliquid Plumbi & Argenti. Perhibent autem Metallum Goslariæ sic natum. Quidam homo Nobilis equum cui nomen erat Ramelus in monte ramo arboris adligavit. Is ungulis, quibus ferreæ soleæ inductæ, terram quatiens ac verrens, reconditam Plumbi nigri venam integumentis nudavit, non aliter ac Pegasus alatus, ut Poetæ fingunt, ungula saxum feriens, fontem aperuit. Vt autem fons iste ex eo nominatur Hippocrene, ita Montem hunc Saxones *Ramelum* vocarunt, qui hodie maxime floret, atque admirabilem Plumbi copiam suppeditat. Reperitur & Plumbaginis quæ Græcis μολύβδαινα, vulgo *Lootaerde*: & *Pyritarum*, *Viersteenen*, tanta copia, ex quibus Plumbum nigrum excoquitur, ut mons quidam totus pene ex his constare videatur. Sed de his satis, ad Imperium Majorum venio. Ante Regis Caroli adventum ferunt administrari solitam Saxoniam per XII Proceres alternis vicibus: ea lege, ut quemcunque in officio apprehenderet externum bellum, is Rex ad belli usque exitum crearetur. Hinc factum ut Dux Angriæ Widechindus ob adventum Caroli Magni cum Moderator jam esset, Rex ad suscipiendum bellum declararetur.

Situs. *Cœli qualitas.* *Soli fertilitas.* *Imperium Majorum*

SAXONIA INFERIOR ET MEKLENBORG DVC.
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

MARE BALTHICUM
Rugiæ pars
Bart
Pomera nię
Kamp pars.
Warnemund
Doberan clo:
Rostock
Ribbenitz
Dangard
Bartze flu:
Mutlaw
Sulte
Tussin
Schwan
Perkeveen
Bukaw
Kropelin
Myssunde
Golowitz
Dassow
Grefsmullem
Tarsaw
Wissmar
Nyecloister
Veruia
Kissin
Beterleben
Waerstein
Butzow
Helden
Gnugen
Ter loge
Fichtel
MEKL EN BORG DVC.
Gadebusch
Lieblens
Nebel flu:
Rekenitz flu:
Trebel flu:
Dragun
Thomas hoeff
Gusterou
Teteraw
Loytz
Godebusch
Sterneberg
Grubenhag
Zoraw
Malchin
Kriwitz
Warne flu:
Pene flu:
Demmyn
Woldinge
Witenborg
Gribitz
Heburg
Schwerin
Vlkenberg
Niassin
Krakaw
Malchinischer sehe
Waren
Grabow
Ruddenwerde
Debertin
Mestelin
Malchaw
Lutzow
Stuer
Kroethleben
Lubitz
Im Erlenbrouck
Oriens
Turow
Plawe flu:
Plawen
Der sehe Muntz
Neuhausen
Bertensleben
Parchen
Garleze
Domze
Thom Dam
Neustat
Pentzin
Kobel
Gam merode
Die Ellen
Com:
Mrraw compt:
Tornan
Domitz
Grabaw
Stirzaw
Stauenow
Hauel flu:
Bulow
Gotzleben
Sangewald
Meydborch
Nachbare
Hitzker
Garlosen
Rekentzin
Friensteín
Wredenhagen
Norendorff
Trier
Danneberg
Lentzen
Stasenaw
Stepenitz flu:
Witstock
Ordorp
Sasbrun
Carstede
Dalmin
Tzum heiligen graue
Berge
Albis fluuius
Gartaw
Premslichesen
Pritzwalck
Dan
Jetze flu:
Schnakenburg
Kurlos
Perlebergk
Die Prigenitz
Luchaw
Dosse fluuius
Kum
Distorff
Schnackenburgk
Soltwedel
Quaetdorff
Neuleben
Dume flu:
Hottelnsehe
Witenberge
Kiritz
Damke
Jetze flu:
Olderleben
Arutsche
Clotzke
Beuster
Wessenach
Wusterhausen
Rolantse heyde
Knabe
Plattenborch
Obel
Bezendorff
Rolant
Crewessen
Schausen
Deubitz
Immekaten
Osterburg
Werben
Hauelbergk
Neustadt
Klein Lantzperg
Wulfsborg
Die alte marck
Kalbe
Bismarck
Vecht flu:
Albis flu:
Sandaw
Hamer
Buene
Milaw
Neusehen
Hochtelbe
Tromolden hausen
Ahuenleben
Arneberg
Jerkelsdorff
Schonede
Maletzung
Rien flu:
Frisack
Neuhaus
Obre flu:
Baronatus
Ostfeldt
Bisse flu:
Neumarcke
Lubars
Schonhausen
Grimnitz
Bisestede
Ratenaw
Gardeleben
Steindal
Fischbeck
Tangermund
Buckow
Burtzen
Die mit tel marck
Bernewitz
Boesdorp
Ober Calfort
Nyendorff
Wust
Hauel flu:
Steynuch
Lueirode
Mil: Germanica communia
Kobel
Kobelitz
Osfede
Allenhausen
Ieri
Wolkow
chaw
34
35
54
53

declararetur. Qui devictus & ad fidem conversus ab eodem Carolo in perpetuum Ducem ordinatus est. Permansit autem hic Ducatus Generalis Saxoniæ in familia Widechindi usque ad Ottonem I. Is *Hermannum Bilingum* obscuro loco natum primum præfecit Inferiori Saxoniæ, deinde Ducem optavit, reservata sibi superiore, Thuringia, Misnia. Post ad Marchionatum redacta sub *Brunone*, qui tertius ab Ottone Magno fuit. Pulso *Leone*, concessa rursus Saxonia Ducatus Titulo *Bernardo de Anholt*, a Friderico I Imperatore, cujus Filius *Albertus* I Elector. Ab ejus filio Alberto II longævo utriusque Saxoniæ Ducatus unitus. Sed fissus rursus post Ioannem II in eas particulas, quas jam obtinet, Saxoniam, Misniam, Turingiam, Brunswicum, Westphaliam &c. Nunc vero dividitur Saxonia in Superiorem & Inferiorem. Inferior tantum hac Tabula exhibetur. Ejus Vrbs primaria *Halla*, etymologia Græca, sive ut Goropius non Græca, sed Cimbrica derivatione a salis proventu nominata : quemadmodum & Halla Suevica, aliæque Vrbes cognomines. Et in Armenia Halis fluvius, Græca voce salsus, ut Straboni placet. Ita Halla ad Salam non ignobile Saxoniæ flumen, a salis proventu nomen habere putamus. Cujus quidem Salis fontes, admodum fructuosi & salutares primum inventi sunt ante Christi natalem a Wendis, quos Hermunduros vocamus, quorum ubertas, ubi vicinis gentibus innotuisset, haud secus, quam aureis fodinis, magnis conatibus, ijs insidiati fuerunt. Nunc Halla administratoris Magdeburgici Marchionis Brandeburgensis sedes. Ad Inferiorem Saxoniam referuntur *Ducatus Lauwenburgensis, Lunenburgensis, Brunswicensis*, ac præterea etiam *Ducatus Mecklenburgicus*. In Ducatu Luneburgensi est Luneburgum *(Lunenburg)* civitas celeberrima, sic dicta, vel ab Idolo Lunæ, quod montis Calcis nomine insignito quondam impositum fuit : vel a fluviolo præterlabente, nunc *Elmena, die Almenow* quasi *Elven Ow*, ab undecim rivulis in eum fluentibus dicto, olim *Luno* vel *Lunow* vocato, ab Iside, ut fabulantur, illac iter faciente ad Gambrivium agnatum; μαριωνίς *(Marionis)* Ptol. Petro Appiano interprete. Vrbs est munitissima, cincta fossis & vallis: forma ejus fere quadrata: Salis fonte ditissimo beata. Hæc enim præcipua civium negotiatio est, quam terra mariq; in longinquas exportant regiones. Majorem tamen ejus partem Hamburgenses mercatores coemunt, ac magnum quæstum inde faciunt. Templa Augustanæ Confessioni addicta sex habet, quibus additum Nosocomium. Tota Communio distributa est Romano more in Cives, cum Patritios, tum Plebeios, & Inquilinos. Viget in ea ac floret optimæ Politiæ ratio, Studia literarum, Iustitia, Pax, & Concordia inter Clerum & Gubernatores Reipublicæ, quorum summa potestas est penes Patritios. Distat Hamburgo VII: Lubeca X: Vlcena V: Bergerdorffa V: Brunsviga X & sex milliaribus. In perantiquo Hansatico fœdere inter sex primarias urbes recensetur, ex quarum arbitratu conventus, vel totius Hansæ, vel aliquarum, prout res exigit Civitatum reliquarum indicantur conscribunturque. Otto I erexit, locum istum in Comitatum adjunctis ei prædijs de terra Meckelburgensi. Deinde circa annum Christi CIↃCCXXXV Fridericus II ex Comitatu Ducatum fecit. Reliqua Opida, ne sim prolixior, prætereo: quoniam etiam aliquid de Ducatu Mecklenburgensi, quem Tabulæ titulus repræsentat, dicendum est.

Ducatus Megapolensis. Situs. Soli fertilitas. Animalium varietas. Imperium Maiorum. Vrbes.

DVCATVS *Megapolensis*, vulgo *Meckelburg*, olim pars fuit Provinciæ atque Dominij Regum Wandaliæ, mari adjacens Baltico : nunc est ex præcipuis Germaniæ Ducatibus, & Imperij Membrum. Conjacent illi, qua Oriens Pomerania: qua Occidens fluv. *de Elve* vulgo dictus: ad Meridiem habet Marcam antiquam; ad Septemtrionem Mare Balticum. Regio fertilissima est, Frumento, Pomis, Ligno, Piscibus abundans. Varij generis videre est ibi Animalia, magnamque Iumentorum, Pecudum, & Ferarum copiam. Cæterum *Aritbertus* Regio Stemmate prognatus, & in aula Caroli Magni aliquandiu versatus, impetravit Imperatricis Sororem uxorem, ex qua sustulit *Billungum*, hominem clementem, & potentem, cui paruerunt Sarmatæ & Wandali a Vistula usque ad Visurgim, & ab Odera usque ad Holsatiam. Hic Regiam suam habuit in Meckelburgo. Duo vero filij ejus Mizilaus & Mistevus a patris pietate degenerantes, cœperunt Christianos persequi. Sed de his atque alijs Principibus Megapolensibus legatur Munsterus. Primi hujus Regionis habitatores apud authores appellantur *Heruli, Obotritæ*, & generali vocabulo *Wandali*. Est Regio bene culta Civitatibus, Opidis, Arcibus, & Villis. In hoc Ducatu *Suerinum* urbs vetus condita ante Lubecam, Rostochium, Sundium, Wismariam. Figura ejus est quadrata, constatque adeo quatuor fere urbibus, quarum singulæ proprias appellationes sortitæ sunt : Prima est Suerinum, secunda Neapolis, tertia a Carecto, quarta a palude nomen habet. Vicus Fichela qui ad Lacum Suerinensem jacet, tantum 5000. pass. distat a Mari Baltico : quæ vicinitas effecit, ut de fossa ex lacu in Mare Balticum ducenda aliquando actitatum sit irrito labore, ut in Isthmo Peloponnesiaco accidit. *Rostochium* vulgo *Rostock*, olim *Lacinium*, & corrupte *Rhodopolis* & *Laciburgium* urbs maritima & Megapolitana, & præ multis alijs Germaniæ, cujus hæc ad Boream limes, urbibus, literario simul & mercatorio Emporio clarissima. Nomen urbis quod nunc habet Wandalicum est, divisionem seu dissolutionem Aquarum significans, & *Rostzock* vel *Rotzock* olim fuit appellatum, ut Poloniæ Historiographi, qui terram uliginosam vocabulum illud interpretantur, & sigillum urbis majus etiamnum attestantur. Alij aliunde derivant. Primum Arx fuit, postea a Godscalo Vdonis filio in Civitatem versa; deinde a Primislao II Nicolotti filio aucta. Academia nunc liberalium Artium floret, quam impetrarunt Principes Meckelburgenses Ioannes & Albertus, una cum civibus Meckelburgensibus, anno CIↃCCCCXV. Aer hic salubris. Rerum ad victum spectantium exiguo pretio magna copia. *Wismaria*, cujus originem nonnulli a Wismaro Rege Vandalorum, tempore Constantini Magni florente repetunt : Alij Coloniam Gothorum ex Visbuia Gothlandiæ Metropoli eo deductam affirmant. Sed paullo ante annum CIↃCCXL ex ruinis vetustæ & amplæ Vrbis *Mecklenburg*, quæ toti Ditioni nomen dedit, a Gunzelino Comite Suerinensi sub Ioanne Theologo D. Megapolitano conditam seu amplificatam fuisse Crantzij monimenta, & Reip. privilegia omnia, post annum CIↃCCL data ostendunt. Brevi autem incrementa miranda ex commercijs aliarum gentium Civitas sumpsit, Portum maris commodissimum in toto hoc littore Baltico habens, oneratas naves quantumvis capaces recipientem, & sine ullis anchoris tutas præstantem : unde nomen Vrbi, non tam a sapienti Præside, quam certitudine Marini Portus inditum verisimile est. Minoribus Opidis copiam rerum ad vitam tuendam necessariarum sæpissime communicantibus, ac inde recipientibus velut corona undequaque cincta est. Agrum urbicarium habet fertilissimum. Vrbis frequentiam & opes pristinas, magnificentia Templorum, & majestas augusta, Fori, Curiæ, Cellæ Vinariæ, ac Ædium privatarum amplitudo & splendor adhuc demonstrant. Sed de his satis, ad Ducatum Brunswicensem transeo.

BRVNSVVICK DVCATVS.

In hac Tabula hæc continentur:

- Ducatus *Grubenhagen, qui eſt Membrum Imperij.*
- Principatus: *(Furſtendom) Anhalt, Imperij.*
- Comitatus *Mansfelt Imperij eſt, & IV ſub ſe Comitatus habet: Wippram 33 26.51 43; Arnſtein 33 27.51 45. Wetin 34 5.51 44. Et Quernfurt 33 52.51 29. Item Comitatus Barby 34 7.52 8. Stolberg 33 8.51 42. Hohenstein 32 31.51 32. Regenſtein 32 58.52 0. Pleſſe 31 54.51 37. omnes Imperij.*
- Eccleſiaſtici Principatus hi: *Meydburg* Archiepiſcopatus *& Primatus Germaniæ Imp. eſt. Hildeſheim Epiſcopatus 31 53.52 23. Imp. & Halberſtatt Epiſc. 33 10. 52 7. Imp. ſunt ſub Moguntino. Item Quedelnborch 33 13.51 58. Et Gernrode 33 12.51 54. Stiften, ſunt Imp. in* VIII *Circulo.*
- Goſlar 32 36.52 55. *Et Northauſen 32 55.51 36. Civitates ſunt Imperiales.*

Meridiani poſiti ſunt ex ratione Paralleli 52 10 ad Circulum maximum.

Regio. & unde dicta. *Situs.* *Imperium Majorum.*

D*VCATVS Brunſvicenſis* ab urbe primaria Brunſvico nomen ſibi ſumpſit. Vrbs autem ipſa a Brunone Ludolphi Ducis Saxoniæ Filio nomen appellationemque ſortita eſt. Is enim quem inchoaverat vico nomen reliquit, qui ab illo dictus eſt *Brunonis* vicus ſeu potius Sinus, qui lingua Saxonica vocatur *Wyck*; nunc *Brunſvicum* ſive *Braunſweich* dicitur. Eſt autem *Brunſvicenſis* ditio ampliſſima a Magdeburgenſis & Halberſtadienſis Diœceſis finibus, & ab Hercynia Silva, ad Albim uſque pertinens. Circa annum autem Chriſti CIↃCCXXX Imperator Fridericus Dominium Brunſvicenſe provexit in Ducatum, & *Ottonem* Brunſvici Dominum & Luneburgi, Ducem creavit, Henrici Leonis ſucceſſorem, qui generale Saxoniæ habuit Dominium. Fridericus II *Ottonem* Leonis Nepotem fecit Ducem Brunſvicenſem & Luneburgenſem, attributis ei armis, quæ avus ejus extulerat Anglia, duobus fulvis Leonibus pro ditione Brunſvicenſi & alium cærulei coloris Leonem, adjectis in clypeo maculis de terra Luneburgenſi, quæ erant olim Hermanno duci & poſteris ejus, cum titulo Ducatus Saxoniæ. Ottonis Filij *Ioannes* & *Albertus*, primi partiti ſunt Anno Chriſti CIↃCCLXVII ditionem. Titulum communem tenuerunt cum poſteritate, ſicut hodie tenent, ut quamvis ſit diſcreta ditio, unus tamen amborum eſt titulus. Vterque enim ſe Brunſvici & Luneburgi Ducem ſcribit. *Albertus Ioanni* Fratri permiſit Luneburgum, ſibi melioribus partibus ſervatis, Brunſvicenſi & Gottingenſi dominatu, qui & ipſe poſtea varie diviſus eſt. Ioannis poſteritas ſervavit Dominium Luneburgenſe uſque ad *Gulielmum*, tunc Dominium illud ad Duces Brunſvicenſes redijt. De reliquis Ducibus videndus Munſterus lib. III Coſmopraphiæ.

Vrbes.

Brunſvicum hodie non tantum hujus Ducatus, ſed & totius Saxoniæ Metropolis, quondam a Conditore *Brunopolis*, Ptol. *Tubiſurgium* ex Franciſci Irenici ſententia; Vrbs ambitu magna, forma quadrata, ædium pulcherrimarum frequentia nitidiſſime culta: Civibus plena, Mœnibus ac foſſato duplici profundiſſimo, & aliquot in locis triplici, ac quolibet aquis ſtagnante, munita: Vallo etiam inter foſſata craſſiſſimo ducto per circuitum, varijs arborum conſito generibus valida: quinque Foris, quinque Prætorijs, & totidem Magiſtratibus excellens. Condita eſt a duobus fratribus Brunone ac Theodoro, alijs Theomaro dicto, Ludolphi Ducis Saxoniæ filijs, Anno IↃCCCLXI, ut eorum Hiſtoricus Hermannus teſtatur. Hanc urbem Onacra amnis perlabitur, qui in Hartonica Silva ortus, duas in partes civitatem ſcindit, omnem immunditiem ſecum trahens, ac varijs undique pontibus coopertus, Viſurgi tandem conjungitur. Non habet civitas aquam potabilem, ſed fere bibunt cereviſiam: Vini uſus carior, ac rarior. Vrbs hæc parvis orta initijs multas per tempora acceſſiones habuit, ut per vices amplificata, nunc in eas excreverit vires atque opes, ut facile Principibus ſuis titulum indiderit, qui inde Duces Brunſvicenſes vocantur. Libet hoc loco, ea quæ Curiæ hujus urbis præfixa leguntur, ob frequentiſſimas hujus contentioſi ſeculi lites forenſes, paucis ſubjungere. *In controverſijs cauſarum, capitales inimicitiæ oriuntur; fit amiſſio expenſarum, corpus quotidie defatigatur, labor animi exercetur: multa & inhoneſta crimina deinde conſequuntur: Bona & utilia opera poſtponuntur; & qui ſæpe credunt obtinere, frequenter ſuccumbunt. Et, ſi obtinent, computatis laboribus & expenſis, nihil acquirunt.* Aurea ſententia Inter cæteras hujus Ducatus civitates haud poſtrema quoque eſt *Goſlaria*. Hanc urbem Henricus I pater Magni Ottonis urbium amator in formam civitatis erexit. Anno CIↃLI Imp. Henricus *III* ingentibus regni floreſcens opibus, urbem iſtam mirifice ornavit, quam de parvo molendino, ut ajunt, vel de tugurio venatoris duo priores Henrici, & iſte nunc III in tam magnam ſicut hodie cerni poteſt urbem bono provexerunt auſpicio, in qua regale Palatium hic Imp. magnifice exſtruxit, & II Omnipotenti Deo congregationes inſtituit. *Helmſtadium*, Opidum medio inter Brunſvicum & Magdeburgum itinere eſt, nunc Academiæ ſede inſigne; id Gulielmus Dux Brunſvicenſis a Werdenſi Abbate, cui parere cives inſolentiores recuſabant, certa pecuniæ ſumma Abbati numerata redemptum, in ſuam poteſtatem redegit. Munire id Opidum Carolus, Caroli Magni F. adverſus Sorabos & Vilſos bella gerens, cœperat, idque S. Ludgero primo Epiſcopo Monaſterienſi tradiderat, ut in populis a Carolo ſubjugatis prædicanti, tutus receptus eſſet. *Halberſtadium* urbs Epiſcopalis, Oltemia fl. perluitur. In hujus urbis medio extollitur tumulus ac collis; is duorum ſtadiorum habet longitudinem, ac in ſummo vertice latam amplamque planiciem, in cujus extremis angulis, bina ædificata templa ſunt. In medio late patet Forum ſplendidiſſimis Canonicorum ædibus undique cinctum: illa autem quæ in monte ſita ſunt, civitas ſeu urbs dicuntur, quæ ad montis pedem, ſuburbia vocantur. Eſt circa hanc civitatem Ager optimus, ferax Tritici,

BRAVNSWYCK
& MEYDBVRG
cum cæteris ad-
iacentibus.

Die alte marck
Die mittel marck
Prignitz
Miliaria Germaniæ communia
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio.
Misniæ pars
Oriens

maturеſcentibus Frugibus, culmorum altitudinem equo inſidentem hominem ferunt excedere. *Quedelinburga*
urbs antiqua & primorum in Saxonia Principum decus, haud ita procul Magdeburgo diſtans, ab Imperat. Henri-
co Aucupe condita. *Hannovera* Opidum ad ripam Leinæ fl. e regione vetuſtæ arcis Comitum a Lawenrod, jam
Henrici Leonis ætate, circa annum Chriſti cıↄclvı cui (quod trans fluvium ſitum eſſet aulici Hannover nomen de-
derunt) arci ſubjectum fuit. Floret hoc tempore inter cæteras Saxoniæ urbes. Aggeribus enim, muris & foſſis fir-
miter munita, & civium bonorum ac fortium virorum frequentia & ædificijs ſtipata eſt. *Hildeſheimium*, ſive *Hilde-
ſium*, *Aſcalingium* Ptolemæi Irenico; civitas antiqua; fuit antea duplex, poſtea utraque conjuncta, facta eſt unica.
Templum ſummum inſigne habet, turriſque ipſa tectum habet aureum. Civitas amœna, patria Ludolphi Colo-
nienſis Mathematici peritiſſimi, qui nunc Lugduni agit in Batavis. Sedes eſt Epiſcopalis; Irenicus iſtius loci Epiſco-
pos recenſet, quod & Crantzius in ſua Metropoli, & paullo accuratius Antonius Monchiacinus lib. ıı de primis
Chriſtianæ Religionis initijs præſtat. Fuit autem Epiſcopatus Hildesheimenſis primum in Saxonibus fundatus ac
inſtitutus a Carolo Magno Galliarum Rege, ac Imperatore potentiſſimo. Eſt in hac Tabula ad Viſurgim *Hamelen*
urbs, de qua hiſtoriolam hanc habe ex literis D. Arnoldi Fretagij Medici ad Ortelium; Incidi nuper in Saxonem,
& Saxoniæ Hiſtoricum. Is narrabat ante annos cccxxx Hamelij in Ducis Ericis ditione accidiſſe, ut cum fors Muri-
um lues in ea urbe vehementer graſſaretur, Circulator quidam eo veniens, ſuam operam in abigendis Muribus of-
ferret: erat hoc ijs, utpote his quibus nil tutum ab hoc Animantium genere erat, gratiſſimum. Ille pactus cum ci-
vibus, pulſu tympani omnes ex urbe educit. Petit promiſſum ſalarium: negatur. Egreditur urbem minitabundus,
atque poſt anni decurſum revertitur, ſuoque per urbem pulſato tympano, eadem qua antea Mures, Civium Libe-
ros ſatis multos numero educit, ad vicinum quemdam collem, ibique ſtatim cum omnibus quos eduxerat diſpa-
ret. Puella quædam e puerorum numero, a longe, ſeu ex itinere defeſſa, ſeu ita ſtatuente Deo, ſubſiſtit: domumque
reverſa, narrat ſciſcitantibus quid vidiſſet, quod cum Ludione pueri collem ſubijſſent. Quiſque igitur ſuos repeti-
tum pueros eo ſe, ſed fruſtra, confert. Neque ab eo tempore ſciri potuit, quid de pueris factum eſſet. Hæc cum le-
giſſem, rem judicavi aut fabulam, aut, uti vere eſt obſtupeſcendam. Inter confabulandum feci hujus apud alios
mentionem: adfirmant omnes, ajuntque annum diemque & numerum exeuntium conſignatum eſſe Senatus
Hamelenſis Annalibus; hodieque apud eos adhuc in more poſitum eſſe, ut in contractibus pactiſque quæ ſcripto
conſignantur, & antiquioribus literis ſcribuntur, ſcriptum inveniatur, *Von onſer kinder auſgang*. Hactenus ille. Con-
tinetur etiam hac Tabula *Manſfeldia* Comitatus veteris Saxoniæ, ad amnem Salam antiquiſſimus, quum Hegenus
qui tempore Arturi Britanniæ Regis floruit, anno ıↄxlıı Comes Mansfeldicus fuiſſe perhibeatur. Nomen ei a
Manno Thuiſconis filio, ut Aſcaniæ vicinæ ab Aſcenes. Primariæ urbes ſunt *Mansfeldia*, ad Wiperum fl. *Eiſlebia* &
Wypra. *Eiſlebia* Metropolis eſt, inter Salam & Wiperum; nomen creditur habere ab Iſide, quam Tacitus oras Suevi-
cas poſt obitum mariti peragraſſe, teſtis eſt. Iuxta eam ſunt Metalla in montibus Melibocis. Loca iſta *Tubantes* colu-
iſſe exiſtimantur. Hi tamen *Twendt* Pyramio; Friſijs contermini; *Benthem* Comitatus huic vicinus antiquum nomen
referre credit Verrutius. Hos *Tubinger* exiſtimat Lazius Migrationum lib. vııı.

Epiſcopatus Magdeburgenſis & unde dictus. *Imperiũ Majorũ.*

RESTAT in hac Tabula *Epiſcopatus Magdeburgenſis* titulo ipſius Tabulæ nominatim comprehenſus. *Epiſcopa-
tus Magdeburgenſis*, vulgo *Meydburg*, ab urbe primaria nomen habet. *Carolus Magnus* tota reformata Saxo-
nia, decem Epiſcopatus in ea inſtituit, quorum omnium celeberrimus fuit *Magdeburgenſis*, cujus ſedes ex
primitiva fundatione in Styde fuit, tum ad Valerſleve, tertio in Vreſe tranſlata. Tandem per *Ottonem* ı, anno ccıↄ
xxx ad Magdeburgum mutata, ejuſque auſpicio in primatum Germaniæ ſublimata, ut habet magnus Chronicorum
codex anonymus. Quamquam tamen Saltzburgenſis cæterique Archiepiſcopi Electores, primam hanc dignita-
tem Antitiſti Magdeburgenſi non tribuant, ut Crantzius in Metropoli tradit. Magdeburgenſem autem Burgravium
conſtituit *Otto* ı, ut præeſſet judicijs publicis & gubernationi publicæ, loco Imperatoris, in his terris & in hoc E-
piſcopatu ac cæteris huic conjunctis. Primus hoc munus geſſiſſe traditur ordinatione Ottonis *Gero* Marchio Luſatiæ,
cujus memoriam conſervat Monimentum Cœnobij Gerenrodenſis. Hunc ſequuti memorantur hoc ordine ali-
qui, *Hermannus* Dux Saxoniæ, *Lotharius* Comes de Waldeck, *Fridericus* Lotharij filius, *Conradus* ejuſdem nepos,
Manfredus Conradi uterinus frater. Hoc in prælio cæſo, dignitatem conſequutus eſt *Dittericus* Comes Plocenſis,
cujus filiam cum duxiſſet *Vdo* Marchio Brandeburgenſis occupato Burggraviatu, ſucceſſorem reliquit *Henricum* Fi-
lium. Eo fato functo *Lotharius* Saxo, idem munus commendavit *Burchardo* e familia Dominorum de Quetfort, a
quibus eſt origo Comitum Mansfeldenſiũ. Poſt hunc reperiuntur in ea dignitate fuiſſe cõſtituti D*omini de Schrapela*,

Vrbes.

a quibus auctoritate Rodolphi Imperatoris, tranſlata eſt in Duces Saxoniæ Electores. Vrbs primaria *Magdeburgum*
olim *Parthenopolis*, a Venere Parthenia ibi culta, ſita ad Albim fl. a Ioanne Capnione *Dmoadum Pyrgum* dictum, a
Græca voce. *Dmoades* enim puellas ancillares Græci ferunt, quas per Aphæreſim *Maid* dicimus, & πύργον *Burgum*,
ut πύξος, *Buxus*. Æneas Silvius *Magdeburgenſem* vocat, & *Virginopolim* metropoliticam inſignem urbem inter Saxo-
nes, opibus & auctoritate memorabilem, ſcribit. Ligurinus *Virginis urbem* dixit, & Virginum habitationem. Ptole-
mæo μεσήϊον, *Meſuium* Petro Appiano Interprete. Hanc civitatem Otto ı condidit, ut ſcribit Lupoldus: auxit ibi-
que requieſcit, ut Otto Friſingenſis. Inclyta hæc urbs Imperatorumque honeſta ſedes, tres in partes dividitur, eſt-
que munita mœnibus ac propugnaculis, turribus quoque ac foſſis valida ac tuta, Ædibus pulcherrimis, perpolitis
plateis viciſque inſignis, ac Templis magnificis celebris. Imprimis vero nobile D. Mauritij Fanum, ex quadrato la-
pide ſtructuræ magnificentia conſpicuum, Ottonum Cæſarum inſigne opus. Magiſtratus jus civile Romanorum
Saxonica lingua conſcriptum, non ſine reverentia cuſtodit, quod Caroli Magni auctoritate firmatum tradunt, eoque
in deciſione cauſarum vicinæ gentes recurrunt: magna & venerabilis earum Legum auctoritas habetur. Atque hæc
de Magdeburgenſi Epiſcopatu ſufficient. Cæterum ut huic deſcriptioni Colophonem imponamus, demus regioni-

Flumina. *Montes.* *Silvæ.*

bus hac Tabula contentis ſuos amnes; hi ſunt, *Albis*, *Onacra*, *Oltemia*, *Sala*, *Wiperus*, *Inderſt*, *Struma*, *Roide*, *Ruma*, *V-
ker*, *Fues*, & alij. Non Montes deſunt, inter quos qui dicuntur *Der Ramelberg*, Melibocus, & alij; neque Silvæ, inter
quas *Auff dem Hartzwaldt*, *Solinger Woldt*, cum alijs, quas in ipſa Tabula cernere licet.

Hamelen

Mures

HASSIA HESSEN LANDGRAVIATVS.

Habet Hassia multam nobilitatem & illustria loca, quæ a cæteris internoscere pulchrum esset, verum de his, regiminisque statu nihil mihi hactenus cognoscere contigit. Duos tantum inveni Comitatus, Solms 30 15.50 35. & Witgenstein 30 17.50 50.

Meridiani distant juxta rationem Paralleli 51 0 ad Circulum maximum.

HASSIA.

Regio & unde dicta.

POST Ducatum Brunsvicensem pandit nostra Methodus *Hassiam*. Hæc unde nomen habeat, ambigitur. Sunt qui a Monte Heso: at is nusquam in Hassia, neque etiam alibi reperitur, nisi is forte sit qui Noviomagi exstat, quod quidem a re non usque adeo alienum videtur. Referunt enim nonnulli Batonem quendam Regis Cattorum Filium, (qui Noviomagum auxerit, restaurarit, ac mœnibus cinxerit) Hesum Filium habuisse, qui favore ac amore patrij Soli ei loco suum nomen communicarit. Vnde etiamnum Hesus Mons dicitur. Alij sic nominatam volunt a Chattis qui hanc regionem incoluisse commemorantur, mutatis litteris, quemadmodum fit in γλῶτʇα γλῶσσα, unde adhuc est loci nomen *Catzen-Elnbogen*, gentis illius contestans vetustatem. Beatus Rhenanus Rerum Germ. lib. 1 auctor est, Hessos ex superiore Germania advenas pulsis Chattis hæc loca occupasse, deque suo nomine appellavisse.

Situs.

Habet hæc regio Turingiam ab Oriente, a Meridie Franconiam; Westphaliam ab Occidente respicit: a Septemtrione vero Ducem Brunsvicensem, Episcopum Mindensem, aliosque Principes vicinos habet.

Cæli temperies. Soli fertilitas. Animalium varietas.

Aer Regionis salubris est. Regio ipsa Frumenti, Leguminum, Fructuumque feracissima. Vinum autem non fert, nisi qua Rhenum attingit. Sunt etiam uberrima saginando Pecori pascua, in quibus numerosi armentorum pecudumque greges conspiciuntur. Alit & Ferarum & inprimis Cervorum in Silvis magnam copiam, ad frequentes venationes Nobilitatem invitantium. Metalla etiam alibi generat, Æs & Nigrum Plumbum. Salis quidem non Fodinas, sed Fontes habet. Hanc Regionem quondam Comitatus, nunc vero Lantgraviatus titulo decoratam olim Cattos inhabitasse (etsi Crantzius reclamet, qui ex Cattis Saxones facit) omnibus fere nostri seculi Scriptoribus persuasum est: χάτʇαι Ptolemæo dicuntur. Hi postea in Insulam Batavorum trangressi (auctore Tacito) ubi hodie horum nominū vestigia supersunt in duobus vicis, cognominatis ad Mare & ad Rhenum. De horum Etymo ita scribit doctissimus Iunius: *Catti, quos nostra & prior ætas Hessos vocavit, commune cum felibus cattisque nomen sumpsisse videntur, a ferocitate qua in hostem insultabant. Cui enim ignota ferocia & impetus animalis istius, domestici licet; in appetendo illius jugulum, qui angustiam adferendo illud premat? vel a dolosis insidijs quibus assilire in hostes soliti fuerint, uti tergis murium assultant feles. Ejusmodi namque genius fuisse gentis Cattorum bellicosæ & ferocis videtur. Referri huc potest usitatum apud Huesdenos, vocabulum Hessi pro Catto seu Fele: qui siquando domesticum animans muribus inimicum significare volunt: Hessum nominant. Possunt & præstantes virtute viri hoc Cattorum nomine designati fuisse olim a Veteribus, quod tales etiamnum Lingua Batava Cattos vocitet, certe virtutem, & gentis excellentiam non aliunde discas melius, quam a Tacito, qui genti illi plus decoris & disciplinæ totius militaris attribuit, quam cæteris omnibus Germanis, quippe qui dispositis excubijs diem in quadrum redigere, noctu objecto vallo & per tesseras securitati suæ consulere, fortunæ casus ancipites, virtutem certam æstimare norant: ijdem etiam delectos Duces præferre, obedientiam illis præstare, ordines in acie dispositos internosse e signorum ac symbolorum indicijs, rationes occasionesque invadendi hostis, aut cohibendi velut injecto freno, impetus qui fieri debuerat: adhæc Ducis Imperium, quam exercitus voluntatem, pluris fieri oportere, percalluerant. Itaque aptissimo nomine populi ingenium expressum fuit, sive ferociam & impetuosos assultus, sive præstantiam spectes.* Hactenus ille.

Imperium Majorum.

Fuit autem olim Hassia tantum Comitatus subjectus Dominio Turingiæ, id quod probat liber Torneamentorum (ut vocant) sive Ludorum Equestrium, in quo legitur, quod anno Christi CIↃXLII Ludovicus Comes Hassiæ fuerit Hallis in ludo militari ibi celebrato, sed factus deinde Landgraviatus, ascendit filia supra matrem. Accessit tandem & Comitatus Catzen Elnbogen, idque per Filiam ultimi Comitis, quam duxit Henricus Landgravius. Genealogiam Landgraviorum Hassiæ apud Munsterum habes. Continet Hassia *Ringoviam, Westerwaldiam, Wedderanium, Comitatum Anasinum*, vulgo *Nassoviensem, Koningsteinensem, Hanavensem, Isenbergensem, Waldeckensem*, & inprimis *Lantgraviatum*. *Ringovia* parva admodum regio est, ad ripam Rheni dexteram, infra Maguntiacum sita, saltu & dumis in Circuli formam conclusa, unde illi nomen est. *Ring* enim Circulum, & *Gow*, locum pascuum seu agrum significat. Nobilis inprimis est Vino quod a loco nomen habet. Huic regiunculæ ad Septemtrionem Mons obtenditur, sequens Rheni tractum ad V fere Milliaria. Vnde Meridiani Solis radios fortiori repercussu fractos recipit subjectus Ager; unde fit, ut id solum tanta polleat fertilitate, ut non habeat vel integra Germania Agrum, qui tam exiguo loci spacio, tam ingens reddat fœnus. Est & in hoc tractu *Buchonia*, vulgo *in der Buchen* dicta, in qua *Fulda* Opidum mediæ vetustatis.

Vrbes.

Sunt porro in Hassia præter alia minorum gentium Opida, Vrbes duę præcipuæ, *Marpurgum* & *Cassula*. *Marpurgum*, Α'μάσεια Ptolemæo, qui eandem Α'μισίαν vocat lib VIII Geogr., ut censet Franciscus Iren. & Appianus, vulgo *Martpurg*; Hassiæ Metropolis. Hanc alij a Marte quasi *Martis-purgum*; alij a Marcomiro Francorum Principe sic nominatam volunt. Civitatem hanc olim Villam fuisse Historiæ produnt. Eam Lona Fluvius insignis præterfluit. Vrbs est Sede Principis, Schola illustri condita anno Christi CIↃ IↃ XXVI a Ludovico Episcopo Monasteriensi, nobilis, Ioanne Oldendorpio, clarissimo omnium inter Iureconsultos Germaniæ; Ioāne item Draconite & Andrea Hiperio Theologis celeberrimis clara. *Cassula* vel *Cassellia*, vulgo *Cassel*, præcipuarum Hassiæ civitatum altera, dicta quasi Castellum, Ptolemæo στερεόντιον esse creditur: olim tantum arcem hic

HASSIA
landtgra
uiatus.
Waldeck Comit:
pars
Miliaria communia
Paderbornensis dioece
sis pars
Septen
Occidens
Meri
An der Lon Furstendom
Korbach
Marpurg
Waldeck
Wildungen
Frankenberg
Battenberg
Winterberg
Medebach
Volckmarss
Wartburg
Cassel
Homberg
Kirchain
Gissen
Solms
Konigberg
Wetter
Alsfelt
Lon fluvius

Plesse com.
Das Eichsfelt
THURIN
GIÆ
PARS
STIFT
FUL
Henneberg comitatus
Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio.
Oriens
Northeim
Gottingen
Duderstat
Hellberstat
Katharynberg
Treefurt
Falcken
Creutzberg
Isenach
Bercka
Fuld
Schmalcalden
Meiningen
Werra fl.

extitisse perhibent. Vrbs elegans, ubi hodie Landgravij arcem habent, validis propugnaculis munitam & aquis probe instructam: hortum etiam odoriferis herbis consitum; & opere topiario, more Italico adprime ornatum. Ipsa *Fulda, Ava* & *Trusula* flu. irrigua. Aquis autem instructa, agrum foecundum atque compascuum habet, & arva nutriendis Pecoribus apta. Vnde in vellerum lanæque venditione, civium potissimum negotiatio consistit. Haud procul Marpurgo est *Franckenberga* vel *Francoburgum*, Opidum perelegans, situ amœno & antiquitate commendatum, ad fl. Ederam situm; nomen desumpsit a Francis; qui ibi castra metati sunt contra Saxones. Anno Christi IↃXX primum exstrui cœptum a Rege Theodorico; postea anno CIↃCCCIV a Carolo Magno auctum. Cives consuetudine Majorum bellicosi, cum necessitas postulat, venationi alioqui & agriculturæ dediti, qualis etiam Hessorum in universum est indoles. Prope hanc civitatem rotæ aquam per Montem deducunt. Sunt & alia: *Vetera* alumna multorum optimorum ingeniorum, sed quæ alibi pluris quam domi fiunt. *Eschwega* colli imposita, læta agri fœcunditate gaudens Opidum, Werræ fluvij aquis irrigatur: cujus oportuno usu, *Isatis* herba, *Glastum* Plinio, & ex eadem confecta tinctura, quam Thuringicum solum, frequenti fœnore suppeditat, primo supra hoc opidum lapide, cimbis imposita, Mindam usque, inde Visurgis aquis, quæ Werram absorbent, Bremam & per totam Ostlandiam defertur. De primo Eschwegæ initio, nihil, quod sciam, Historiarum Monimentis comprehensum reperitur, eo, quod Hungaricis bellis atque incendijs, tertium depasta, deformataque fuerit. Francoburgicum tamen Chronicum, dum Carolum Magnum circa annum IↃCCXCVI Episcopatus varios instituisse, Monasteria & Ecclesias, multis in opidis, fundasse commemorat, meminit & Caffingæ, non procul a Cassela: & Eschowegæ, ab eodem tum temporis excitatæ. Præclara etiam extant Henrici Imp. II erga hoc opidum merita, qui idipsum Hungaricis incursionibus devastatum atque collapsum, restituit, novis ædificijs auxit, & locupletavit. Gravissimis rursus calamitabus adflictum fuit, anno CIↃCCC LXXXVII eo bello, quod inter Adolphum Moguntinum Archipræsulem & Hassiæ Landgravium acre desævijt, quando etiam ad Hassiæ gubernationem pervenit. *Frislaria*, insigne quoque ac præstans Hassiæ Opidum, vulgo *Fritzlar*, Latine doctrina pacis, ut puta, ubi veræ & perpetuæ pacis doctrina S. Bonifacij auspicijs, toti Hassiæ, Thuringiæ, Franconiæ & Frisiæ innotuit: Egræ fluvij propinquitate, & situ admodum amœna sicuti universa passim Hassia, præcellit: Muris circumcinctum turrigeris, situm inæqualem, sicuti & regio ipsa, hinc inde montosa, obtinet: agro tamen lauto; Frumenti, Leguminum, & Fructuum feracissimo, etiam Vini, cujus tamen fertilitate, non est hæc regio admodum præstans. Et quamvis in ipsa Hassia, Frislaria se conspiciendam præbeat, ad Moguntinum tamen Archiepiscopum pertinet, unde varijs Fortunæ & Bellonæ casibus frequenter exposita, maximas ab Hassiæ Ducibus calamitates frequenter pertulit; quemadmodum & a Saxonibus expugnata & fœda exustione deformata fuit. Qua de re in Saxonia sua Alb. Cran. lib. II cap. X, *Saxones*, inquit, *iniuriam prioris anni vindicare volentes, moverunt in Hassones, qui jam Francis paruerunt, & ad Opidum* Frislariam *pugnaverunt, magna internecione cædentes, qui obviam prodirent. Ecclesiam insignem ejus Opidi, quam Bonifacius Episcopus & Martyr prædixit incremabilem, diu frustra tentaverunt incendere. Visi sunt in albis duo juvenes, qui incendium restinguerent, unde territi Saxones, aufugerunt. Repertus est ad ostium ædis sacræ genibus nixus Saxo extinctus faucibus hians, quasi flammam excitaturus.* Hæc ille. Reliqua hujus Landgraviatus Opida, quæ multa sunt, præter eo, inter quę munitissimum censeri potest *Giessen*, inter Friburgum & Marpurgum situm. Hessorum

Flumina

autem regionem partim perluunt, partim adluunt fluvij varij, quorum præcipui: *Rhenus* quidem latus inter Meridiem & Occidentem: *Visurgis*, I. *Wesera*, cujus fons *Weira*, e Turingico nemore profluit; *Lupia* qui in Westphaliam transit: & *Adrana* Tac. eum *Adernam* vocant Historiæ, hodie *Aederam* dici existimat Althamerus. *Rhoer* forte, ut scribit Ritheimerus. *Eder* ex eo facit Iunius in suo nomenclatore, additque Cattorum fluvium esse, & in amnem Adam exire. In sua Batavia autem scribit eum in Fuldam evolvi: & hoc ex tabulis verum esse constat. Minores sunt *Lanus* seu *Lona* in Comitatu Witgenstein fluvius (*Anden Horberg* oritur) olim Widekindi Anglorum Principis castrum præterfluens, Lasphe ejusdem Comitatus Opidum adluit: inde Beidenkap, Marpurgum, Steiffenburg, Giessen Cattorum, nunc Hessorum Opida adlabens, Wetzphalar & Limburg præterfluens, multis receptis amnibus infra Lonstein Opidum in Rhenum evolvitur: Fulda, *Homa*, *Scalmus* &c. Thermæ sunt in Ringoviæ regiuncula, haud ita procul ab eo loco ubi Mœnus fl. in Rhenum exit, *Wißbaden* vocatur locus. Conferunt hæ nervis ac venis, humiditate repletis & Spasmo, cæterisque ægritudinibus, ex causa frigida & humida orientibus, & ex repletione. Maculas sordesque corporis, cuti ex ulceribus & scabie adhærentes mundant. Conferunt juncturis, easque confirmant, fluxum

Montes.
Silva.

humidum prohibendo. Montibus regio undique obsita, eorum vero nominatissimi, *Meliboci* & *Abnobij* Montes. Reliqui varijs insigniuntur nominibus, *Kesselpergus* & *Geyne* Montes, &c. Silvæ sunt plurimæ Hercyniæ portiones. Sed de Hassia quæ dicta sunt hactenus, sufficiant. Nefas sit autem non adscribere, Coronidis quasi loco quæ Eobanus Hessus in carmine gratulatorio victoriæ ad Philippum Landgravium, paucis de hujus regionis genio & situ, Incolarumque moribus tradidit.

Qualis Hyperboreum prospectans Thraca Booten
Gradivi domus ad Rhodopen, Hemumque nivalem
Circumfusa jacet, gelidis assueta pruinis,
Gignit in arma viros duratos frigore, quique
Aut Hebrum Nessumque bibunt, aut Strymonis undas.
Talis & ipsa situ, talis regione locorum
Et fluvijs, Silvisque frequens, & montibus altis
Haßia: natura similes creat alma locorum
Ceu natos in bella viros, quibus omnis in armis
Vita placet: non ulla juvat sine Marte, nec ullam
Esse putant vitam, quæ non assueverit armis.
Quod si tranquillæ vertantur ad ocia pacis,
Ocia nulla terunt sine magno vana labore:
Aut duro patrios exercent vomere colles,
Aequatosque solo campos rimantur aratris,
(Namque & planities segetum fæcunda patentes
Explicat innumeras, & plena messe colonos
Ditat, & ipsa sibi satis est) aut ardua Sylvæ
Lustra petunt, canibusque feras sectantur odoris
Venatu genus aßuetum, genus acre virorum:
Aut leges aut Iura ferunt, aut oppida condunt
Fortia, non solum bello munimina: verum
Quæ deceant in pace etiam, oblectentque quietos.
Quid sacros memorem Fontes? quid amœna Vireta?
Quid valles ipsis certantes frugiferacis
Vallibus Aemoniæ? dulces quid ubique recessus
Musarum loca, consessu loca digna Dearum?
O patriæ gelidi fontes! o flumina nota!
O valles! o antra meis gratißima Musis!

THVRINGIA, DVRINGEN LANT-GRAVIATVS.

Nobilitas & status hujus ditionis mihi necdum innotuerunt: tantum inveni Comitatum Gleichen 3250.5058. &, ut existimo, Kranichfelt 3417.5126. Item Episcopatum unum Mersburg 3417.5126.

Meridiani distant a se invicem pro ratione Paralleli 510 ad Aequinoctialem.

HASSIAM sequitur *Turingia*, vulgo *Duringen*, sita inter duos Fluvios Salam & Werram; quorum hunc ad Occasum, illum ad Ortum habet: ad Septemtrionem Hercyniam Silvam (quam *Hartz* vocant): & *Turingensem*, ut vocant, *Saltum*, vulgo *Duringer Waldt*, a Meridie. Longitudo regionis Latitudini par, XII Milliarium. Regio omnis generis Frugum & Leguminum feracissima, & inprimis Frumento præ omnibus alijs Germaniæ partibus fœcunda, adeo ut Georgius Agricola eam *Sumen Germaniæ* appellare non vereretur. Magnus hic Isatidis herbæ, (quam Plinius *Glastum*, hodie *Guadum* & *Pastillum*, vulgo *Weedt*, *Pastel* nominant & cæruleum efficit colorem) proventus, quæ hinc cum magno incolarum emolumento ad alias regiones transferttur. Vnde quidam Poeta insignis:

Regio. Situs.

Soli fertilitas.

Herba Turingorum celeberrima crescit in agris,
Hanc Isatim Græcus sermo vocare solet.
Ponderis hæc magni est, & multo venditur ære:
Hac etenim tingi lana parata solet.

De qua Plin. lib. XXII cap. I. *Simile Plantagini Glastum in Gallia vocatur: quo Britannorum conjuges nurusque toto corpore oblitæ, quibusdam in sacris nudæ incedunt, Aethiopum colorem imitantes.* Obsoniorum quoque ac Fructuum vix quicquam desiderat; si Vinum demas quod aliunde importatur. Reperiuntur & Auri Argentique Fodinæ, & Salinæ divites. Olim Regnum fuit; hodie Langraviatus titulo decoratur. Turingia & Hassia sub Regibus Francorum conjunctæ usque ad Carolum Magnum & Henrici Aucupis tempora manserunt, annos CCCLXVI. Tandem *Carolus Crassus* Imperator Ducem Turingiæ præfecit *Ludovicum*, cujus Nepos *Burchardus* ἄπαις ab Hungaris cæsus est. Quare *Henricus Auceps* Imp. Turingiam occupavit, cujus successoribus Saxoniæ Principibus in hodiernum usque diem subjecta est. Etsi enim post Gulielmum Ottonis I Imperatoris Filium, qui Archiepiscopus Moguntinus, Turingiam permissu patris tenuit, successores ipsius, Archiepiscopi Moguntini, merum Imperium in urbem Erfordiam, quod adhuc retinent, & totam Turingiam sibi aliquantisper vendicarunt, quorum Vice-Dominus sub Conrado Solico Imp. Ludovicus Barbatus aliquando fuit: tamen postea *Barbati* Landgraviorum titulo Turingiam ad Hæredes transmiserunt. Donec ad Misniæ Marchionem ex Widechindi Saxonis posteritate ortum, *Henricum* illustrem Theodorici Filium & Hermanni Turingiæ Landgravij ex filia Iuditha Nepotem circa annum Christi CIƆCCL pervenit, cui successit filius *Albertus* degener, eique filij *Fredericus Admorsus* & *Theodoricus*, qui a patruo Theodorico Misniæ Marchione hæredes constituti sunt. Hunc Tractum *Sorabos* nonnulli olim inhabitasse ferunt. Horum meminit Eginhartus & Ammoinius. Horum reliquias hodie vocat Peucerus *Sorbec* & *Servestein* inter Albim & Salam flumina. Reynerus Reyneckius, in suo de Misnorum origine libro, hos *Tyringetas*, quasi *Tyringotas* putat, indeque ejus urbem Gotham nomen sortitam fuisse non dubitat. In hac regione quamlibet exigua, ut se accepisse ab Hugone Brinckhorstio Anglo urbis Erfordiensis cive scribit Ortelius, sunt XII Comitatus, & totidem Abbatiæ, (quas *Gefurstete Abtien* vocant) CXLIV civitates, & totidem Opidula, (vulgo *Mercktflecken*:) bis Mille pagi, & CL Arces. *Erdfurdia* sive *Eufordia*, priscis *Erphessfurdia*, *Ersessfurt* Turingiæ urbs primaria nomen a primo conditore *Erst* nomine, sumsisse putatur: Hic enim, cum molitor esset, molendinum suum ad Geram fluvium fixit, atque civitati huic initium dedit, circa initium imperij Arcadij & Honorij: postea a Clodovæo Francorum Rege anno Christi CCCCXXXVIII vehementer aucta ornataque; Anno vero CIƆLXVI muris cincta tanta amplitudine, ut Germaniæ totius maxima censeatur, ac *Nicht eine Stad*, Rusticis Turingis, *Sondern ein gantzes Land*, dicatur. Hanc perluit Gera fluvius, atque a sordibus purgat. Montem habet excelsum, qui nunc S. Petri dicitur, ubi olim Arx fuit constructa, quæ postea rursum est desolata: regnanteque apud Francos Dagoberto Monasterium. Episcopalis olim erat, Bonifacio Germanorum Apostolo conditore: ea dignitas deinde Moguntiacum translata dicitur. Hic in Templo D. Petri extat Monimentum Comitis a Gleichen bigami: Historiam quia memorabilis est paucis subjungam. Comes iste circiter annum Christi CIƆCCXXVII Fredericum cognomento Barbarossam Imperatorem qui expeditionem in Asiam susceperat, sequutus, cum quodam die in recuperatione Terræ Sanctæ longius e Cæsaris castris progressus esset, nimia scilicet pugnæ aviditate incensus, hostium multitudine circumfusus, a Sarracenico quodam Barone captus est. Inde crudeliter ab hostibus tractatus, vel in carcere detentus, vel ad serviles durosque agri colendi labores detrusus. Evenit autem divino quodam beneficio, ut in eum cujusdam mulieris Sarracenicæ favor inclinarit, quæ & sua liberalitate eum nonnihil juvit, & triste servitutis jugum suo colloquio lenivit, mota haud dubie insigni viri virtute. Cumque nobilitatem ejus a parentibus acceptam cognovisset, maritum eum sibi expetere cœpit. Quamquam vero diceret Comes, se domo exeuntem legitimam reliquisse conjugem: tantum ta-

Imperium Majorum.

Vrbs & Opida.

Quia salinae divites sunt in Thuringia, ideo cum sal repertus esset in Polonia sub Boleslao Pudico vocabantur viri salinariae rei periti ex istis locis. Hinc Vitellio author Opticae X librorum, seipsum nominat filium Thuringorum et Polonorum: quod patre Thuringo matre Polona aut econtra natus fuerit. Inventus autem sal Bochnae et Vieliciae anno Christi 1251. Vitellionem autem referunt doctissimi viri ad annum 1274 etsi Georgius Tanstetter Collimitius aliter statuat Sic enim in praefatione edita anno 1551. Authori porro nomen est gentile Vitellio qui ex Turingis Polonus annis ut coniicio abhinc plus minus DC vixit. Sic ille: sed vide Casparum Peucerum in serie Astrologorum annexa elementis doctrinae sphaericae. et Fridericum Risnerum in praefatione super Vitellionem. Vitellio quidem nominat terram Poloniae suam, circa latitudinem graduum 50. proposit. 74. lib. 10. praeterea Wratislaviam nominat et nemus villae Boret propositione 28. lib 4. Adamus Schroterus Silesius in descriptione Salinarum Vieliciensium Cracoviae 1564 impressa scribit in hunc modum: ⊗ Verte

Huc venisse puto Kunigundis tempore quosdam
Ingenii summa dexteritate viros.
Qui cum vidissent aliis fortasse sub oris
Qua ratione sicent inveniantq; salem
Non sine consiliis hoc tentavere periti;
Quodq; Phryges superat fertilitate solum
Protinus aggressi tantum, potiuntur habentq;
Optatis maius fine carensq; bonum

Hoc et adhuc felix trecentis floret ab annis
Regales quamvis effodiantur opes.
Floret et annosum dives florebit in aevum,
Sarmatiis referens certa tributa duci.
Haec Schrokerus. Erat autem Sancta Kunegundis
conjux Boleslai Pudici virgo perpetua.

Salfelt longitudine 33 24. latitudine 50 47 patria Erasmi Reinholdi Mathematici præstantissimi Tabularum Prutenicarum authoris.

men valuit honesti amoris vis in ista muliere erga Comitem, & recuperandæ libertatis cupiditas in Comite, ut matrimonium cum ea pasciſceretur, præſertim cum alia expediendæ ſalutis ratio nulla ſupereſſet. Quis autem non miretur tantam in muliere animi magnitudinem, ut quamvis pericula multa & difficultates plurimas ſibi propoſitas ſciret, maluerit tamen Comitem in terram prorſus ignotam ſequi, itinere longinquo & moleſtijs pleno, quam in patria tuto in parentum cognatorumque complexu vivere? Ingreſſi igitur ſunt iter, Deo occaſionem præbente: & cum in Chriſtianorum terram veniſſent, re omni, ut geſta erat, indicata, a Pontifice Romano veniam Bigamiæ Comes eſt conſecutus. Inde in patriam tandem veniens, ſolus primum ingreſſus eſt domum, & ab uxore agnitus & exceptus ardentiſſime, cœpit narrare, quomodo Fortuna ſecum, dum abfuiſſet, egiſſet: & tandem etiam uxorem aliam Sarracenicam ſe adducere dixit, quæ vitæ ſuæ unica aſſertrix, & reditus in patriam cauſa extiterit: rogans modis omnibus, ut ſi ſe ſalvum & incolumem ex tanta, tamque immani ſervitute, qua in terra hoſtili oppreſſus fuiſſet, libenter ferat, etiam Sarracenicæ conjugis ſocietatem benigne admittat. Quod cum futurum promiſiſſet uxor, introducta eſt mulier Sarracenica, & accepta honorifice. Neque compertum eſt, quod mirum non immerito videtur, ullo unquam tempore diſſenſionem aut rixam acerbam inter has conjuges extitiſſe: ſed concordia ſuavi marito uni, in unis ædibus & lecto uno cohabitarunt. Cumque forma antecelleret Sarracenica, admirabili bonitate Dei factum eſt, ut altera prolis fœcunditate præſtaret, quo id quod deeſſet formæ, dono liberorum penſaretur. Monimentum extat hoc loco, ut dixi, in æde D. Petri, ubi Comes Bigamus cum utrimque collocatis uxoribus in lapide magno inciſus eſt. Viſus etiam eſt lectus horum trium conjugum apud Comites de Gleichen, qui teſtes hujus narrationis eſſe poſſunt. Sed hæc hactenus. Scholam habet Erfordia litterarum ſtudijs florentem, quam Bonifacius IX Papa privilegijs ornavit, anno CIↃCCCXCII. Hujus urbis ager nulli fertilitate ſecundus, paſcuis abundat, & herbæ Iſatidis feraciſſimus eſt. Vrbs ab Henrico IV multis eſt labefactata incommodis, ob importunam decimarum exactionem, a qua Erfordia immunis ſemper ac libera fuit. Itaque exorto Saxonico bello avitam libertatem ferro armiſque defendere, quam inſolito decimarum jugo, cervices ſubmittere maluit, idque tanto animorum ardore, ut & vitæ & fortunis Auguſti, extremum immineret periculum. Hæc eadem ceu quodam fortunæ excelſis inimicæ ludibrio jactata, incendijs varijs deformata fuit. Neque eſt aliqua urbs inſignis in Germania, quæ per fatalem ac adventicium ignem toties exuſta fuerit. Vltimo incendio, anno CIↃCCCCLXXII graviſſimum ſenſit damnum, præſertim in baſilicis Virginis Mariæ & Severi, ut pene tertia urbis pars incendio perierit. Terribile fuit incendium illud immiſſo igne per conducticios incendiarios, quorum erat primarius Dominicanus quidam. Duæ Eccleſiæ Collegiatæ, quas vocant, cum ponte & inſigni urbis parte conflagrarunt. Anno Domini CIↃIↃIX graviſſima ſeditio inter Senatum & Cives Erfordienſes exorta fuit propter inſolitas quotannis impoſitas a Senatu plebeis contributiones. Nam communitas in unum locum conveniens, ſcire voluit quantis debitis urbs foret obligata, quantumve ære alieno gravata. Senatus tumultum & populi furorem animadvertens, blandis illum & mollibus ſedare verbis ſtuduit, dicens, tempore oportuno de omnibus & ſingulis tam acceptis quam expenſis rationem ſe redditurum. Quibus verbis cives placati ad tempus quievere. Die autem conſtituto adveniente, rurſum conveniunt, & hortantur Senatum, ut rationem reddat. Tum unus cæteris inſolentior, verbis aſperis invadit eos qui a civibus ad Senatum fuerunt miſſi, quod non parum cives irritavit. Cumque res diutius traheretur, videntes cives ſe nihil proficere: Senatum abdicarunt, novumque inſtituerunt. Quid multa? Hinc graviſſima ſeditio, contentio, atque adeo bellum eſt exortum. Hanc vero ſeditionem Epiſcopus Herbipolenſis & Cæſar Maximilianus ſedare, ac partes per concordiam componere ſunt conati. *Weimaria* pulchrum opidum, quondam peculiari Comitatui nomen, jam vero inclytam Saxoniæ Ducibus ſedem & domicilium præbet, qui magnificum in eo palatium habent, ex quadratis & formatis ad lineam ſaxis nitide ædificatum, & pomarium omni arborum genere ſumma induſtria conſitum, quod Ilma fluvio irrigatur, qui in Salam tandem ſe recipit. *Iena* civitas a Iano dicta, ſecundum nonnullos; verum is in Germania coli non ſolebat. Probabilius itaque Stigelius canit:

Hinc placeat Hebræo nobis hanc nomine dici,
Vt vetus a Iaijn nomen Iena tenet.
Cur ita crediderim, niſi mentem vocula fallit,
Certa hujus ratio nominis eſſe poteſt.
Quippe vocat Iaijn Solimæ pius incola terræ,
Hoc quod nos Latio dicimus ore merum.
Quæ caput in medijs urbs fertilis erigit uvis,
Hanc quiſquam a Vino nomen habere neget?

Hæc ille. In ima jacet valle, muris & turribus firma, ponte lapideo utramque Salæ ripam conjungens. Nobilis eſt publico Gymnaſio, erecto anno CIↃ IↃLVIII. *Gotha* a Gothis nomen habet. Atque hinc Turingos a Gothis Rithaimerus in ſua Orbis deſcriptione originem traxiſſe ſcribit, eo, quod Gothi in hac regione gentis ſuæ vocabulo Gotham urbem condiderint, circa annum, ut Lobſteinio placet CCIↃXXIII. Admirandæ fortitudinis caſtrum habuit *Grimmenſtein*, quod nunc ſolo æquatum jacet. Ejus rei cauſa hæc fuit: *Gulielmus Grunbachius*, ſtirpe magis, quam virtute nobilis, ob varia & enormia flagitia, quibus Principes in ordinem redigere, Cæſarem ex Imperij faſtigio deturbare, novamque Imperij formam moliebatur, cum a Ferdinando Imp. Auguſto, tum a Maximiliano Imp. ejus Filio, reus declaratus & cognitus, cum omnibus conjurationis ſocijs, condemnatur, proſcribitur: atque illuſtriſſimo Principi Electori Saxoniæ, ſententiæ promulgatæ executio, ab Imp. ac cæteris Imperij ordinibus, uno conſenſu demandatur. Quam ipſe proſcriptionem, fiducia ſui receptus, & protectoris Ioannis Friderici II Saxoniæ Ducis, contemnit. Qui cum poſt multas Principum admonitiones a pertinaci ſeditioſorum defenſione non abſtineret, Illuſtriſs. Saxoniæ Dux Princeps Elector Auguſt. extrema neceſſitate coactus, urbem obſidione aggreditur, ac deditione capit. Tum Grunbachius, cumque eo quatuor ex conjuratis, ob violatæ Cæſareæ Majeſtatis crimen juſto ſupplicio adficiuntur, caſtrum funditus diruitur, Dux Ioannes Fridericus, captivus Viennam abducitur.

Flumina. Fluminibus irrigatur regio compluribus, inter quæ *Sala* vel *Saltza, Werra, Vnſtrut, Ilma, Gera, Or, Arpfelſtet, Helbe, Cling.*

Montes. Montes etiam Minerarum fœcundos ineſſe teſtatur Her. Auri Argentique venis divites, qui haud procul Braitenbornio as Schwartzenburgo reperiuntur.

Silvæ. Silvis etiam hinc inde conſperſa eſt regio; Hercyniæ portiones ſunt; ac Turingica Silva late nota, vulgo *Turinger-Waldt, Bacenis* Cæſari Germaniæ Silva Cheruſcos a Suevis dirimens, *Haynich, Hainſette, Finne* cum alijs nonnullis, quæ varij generis Ferarum venationes præbent.

Opera publica. Sunt in hac regione multa Templa & Monaſteria, inter alia Templum Erfordiæ B. Mariæ Virginis, a Bonifacio Moguntinenſi Epiſcopo conſtructum. Hoc Templum habet Campanam magnitudine in tota Germania celebrem.

Mores. Populus atrox, durus, minaxque in hoſtem, corpora viris procera, robuſta, & decora.

FRANCONIA DVCATVS.

Primus Circulus Imperij est Franconiæ, in quo hi ad consilium convocantur.

I. Ecclesiastici.

Episcopus Bamberg.
Episc. Wirtzburg, Dux Franconiæ.
Episc. Eichstett.
Teutsch ordens Maister.
Præpositus Camberg. 29 51. 50 13.
Tab. *West.* III
Abb. S. Gilgen Norimbergæ.

II. Principes Seculares.

Marckgr. Brandenburg, Burger von Nurenberg.
Co. *Hennenberg* 32 10. 50 34.
Co. *Castel* 33 45. 49 21.
Co. *Wertheim.*
Co *Rheineck* 31 41. 50 10.
Comites Hohenloe 31 20. 49 10.
H. Reichelsperg 31 53. 49 33.
H. Limpurg 31 39. 49 3. *in Tab. Wirtenberg.*
Co. *Erpach* 29 31. 49 58.
Co. *Schwartzenburg* 33 13. 50 45.

III Civitates liberæ.

Norunberg.
Rottenburg.
Winshaim.
Schweinfurt.

Meridiani distant ratione Paralleli 50 0 ad Circulum maximum.

Regio & unde dicta.

SIC se habet Germaniæ Superioris Regio Turingia: sequitur jam nunc explicanda *Franconia*, sive *Francia Orientalis.* Ea a Francis nomen appellationemque sortita est. Hujus nominis originem quidam ad Francum, quem alij Francionem nominant, fabulosum atque ementitum Hectoris filium, gentis auctorem referunt: cujus nominis etymon lepide Petrus Ronsardus Poeta Gallus appellatum a veteribus Astyanacta Francum quasi φερέγχον, hoc est hastigerum scribit. Alij, inter quos Gaguinus & Æneas Pius id nominis beneficio Valentiniani Imp. impositum Francorum genti commenti sunt, sive quod feroces & nobiles Attica lingua Franci dicerentur (quod ubi nam lectum usquam sit apud idoneum & classicum scriptorem, nescire me libenter fateor) sive a tributi remissione & libertate accepta. Quanquam posteriori rationi citius subscribere velim, si minutius exigendum sit vocis etymon, ut Franci dicantur, quasi, *fry on cy*, nimirum a censu (quod *cy*, sonat) & vectigalibus immunes: alioqui videri possunt appellati veluti, *fri ansy*, *Fransi*: vocabulum autem *Ansi*, Gothici idiomatis proprium, denotat eos qui ceteros mortales fortuna & opibus antecellunt, Heroum & Semideorum conditioni proximi, velut humanæ sortis terminos egressi: unde corrupta vox vernacula *Ansos* & additione aspiratæ *Hansos* nominat Proceres communi fortuna majores. Sed ad rem. Franci postquam opes eorum convaluissent, & servitij jugique tæderet Romani, ac Dominatus cupiditas animos faceret, nomen sibi ipsi a libertate crearunt, antiquata communi illa Germanorum appellatione. *Franconia* autem Sueviæ & Bavariæ a Meridie vicina est; ab Occasu Rheno contigua; ab Ortu Bohemiæ; qua Septemtrio est Hassos & Turingos vicinos habet. Aer regionis purus ac saluberrimus. Regio ipsa præterquam ea pars quæ Norica hodie vocatur atque fluminibus vicinior est, arenosa nimium non est, ut Æneas Silvius scriptum reliquit, nec nimium etiam lapidosa. Fertilis omnis est, Hordeum, Triticum & omne Frumentum & Legumen satum multo cum fœnore reddit. Rapa cœpæque nullibi fere locorum majora & laudatiora reperiuntur. Ac multis in locis colles Vitibus consiti Vinum gignunt, quod ob sui præstantiam ad gentes remotissimas transportatur. Glycyrrizæ radicis Babenbergensis ager tantam subministrat copiam, ut currus ea onusti per universam Germaniam devehantur. Est etiam undecunque terra cultissimis pomarijs & pratis amœna: Animalium domesticorum Ferarumque dives. Feræ in Nemoribus a Principibus foventur, habentque plurima stabula, in quibus hiemis tempore pabulum & interdum sal accipiunt, seque a Cæli inclementia tutantur. Eas capere, aut saltem persequi, privatorum nemini concessum. *Francos* ab origine Germanos & peculari isto vocabulo antiquitus appellatos fuisse constat cum ex alijs, tum ex Procopio Cæsariensi, rerum quos literarum Monimentis consignavit oculato Scriptore. *Francorum* autem genus geminum apud Scriptores invenio. *Ansuarios & Salios.* Marcellinus lib. XX, scribit Ansuarios, sive (quæ apud Tacitum exstat lectio) *Ansibarios* transmisso Rheno extimam Galliarum oram inquietasse. Quo in loco prior editio scripturam *Ansuarios* magis mihi approbat, quam posterior quæ *Attuarios* habet: quanquam & *Attuarios* alibi apud eundem legimus: ubi vulgata exemplaria vitiose scribunt actuarios. Alterum *Francorum* genus sunt *Salij*, quos non a Salis rivo Sala, qui Turingos a Sorabis dirimit, in Albim se effundens, quod quidam existimant; sed vel a Sala altero Rheni brachio, qui Isala nominatur, cujus accolæ fuere, vel a saltu & agilitate pedum nomen sortitos arbitror; quod postremum secutus videtur Sidonius illis versibus, quibus peculiares singularum gentium dotes complexus est: *Cursu Herulus, jaculis Humius, Francusque natatu, Sauromates clypeo, Salius pede, falce Gelonus.* Hinc est quod alio loco tribuit illis eam pernicitatem, qua vel hastas emissas præverterent, quando ait, etymon gentis simul aperiens, *Clypeosque rotare Ludus, & intortas præcedere saltibus hastas, Inque hostem venisse prius.* Franconum Primus Princeps fuit *Genebaldus*, qui XXX annos eis præfuit. Præfuisse post eum scribuntur *Marcomirus, Dagobertus, Ludovicus* I, *Marcomirus* II, *Waramundus* alijs *Pharamundus*, qui vocatus ad Regnum Franciæ fratri Marcomiro reliquit Ducatum; *Prumesser, Genebaldus* II, *Suno, Luitemarus, Hugbaldus, Helmericus, Gotefridus, Genebaldus* III, *Ludovicus* III. Hunc sequuti sunt *Erebertus, Ludovicus* IV, *Gozpertus* II, *Hetanus* Dux ultimus. Qui sine herede mortuus, *Witunino* Francorum Regi, qui & *Pipinus* dicitur, Ducatum ex commisso reliquit, quem deinceps Filius ejus *Carolus Magnus* & primus B. Burchardo primo infulato Episcopo Wirceburgensi

Situs.

Cæli temperies.

Soli fertilitas.

Imperii Majores.

Miliaria communia
Palatinatus Rheni pars
Wirtenbergensis ducatus pars
Hohenloe Comit
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio
Issenburck Com:
Hanau Comita
Spelhart
Henneberg Com:
Wert haim Comitat
Ottenwaldt
Occidens
Marpurg
Giessen
Fridberg
Hanau
Aschenburg
Miltenburg
Amorbach
Wimpfen
Heilprun
Mergethem
Rotenburg
Dinkelspuhel
Ellwang
Schweinfurt
Vacha
Gemund

FRANCKEN LANDT. Francia orientalis.
Bohemiæ pars
Behaimer walde
Palatinatus superior
Thuringer walde
Regenspurg
Amberg
Egra
Hof
Coburg
Danubius flu.
33
34
Oriens

ejusque successoribus & Ecclesiæ proprium donavit, anno ıↄccl ıı. Ducatus nomine & dignitate etiamnum gaudet, quem titulum Episcopus Herbilopensis sibi vendicat. Neque tamen illi omnis Franconia subjecta est. Marchioni enim Brandenburgico parent Kitzinga, & Bristadium, Episcopo Babenbergensi Graglingiacum. Herbipolitano vero Chronacum, Forcheimium, Staphelsteinium, Hochstadium, Moguntino Koningspergum, Oxenfordia, Carolostadium, Hasfordia, cum Bischofsheimo, Alderburgio, Mildeburgo, & alijs quibusdam Opidis. Colburgum Saxoniæ Duci subjectum est.

Maiorum virtus.

Cæterum *Francorum* victricibus armis & præstanti virtute perdomitæ fuerunt Galliæ & a Gothis assertæ, quæ totius Germanorum sanguine fuerant incassum appetitæ, quarum pars minima in hunc usque diem ad immortalitatem memoriæ glorioso Franciæ nomine superbit. *Franci* Hispaniam ab Arabum Scenitarum (qui Saraceni dicuntur) impura gente insessam subegere. *Franci* insuperabilem bellis Saxonum gentem & Romano nomini formidabilem fregerunt, reposita odij vice, ac Dei cultum puramque religionem, abolitis simulacris, suscipere coegerunt. *Francorum* indomitæ virtuti cessit Italia rerum domina & gentium omnium victrix, quam non Hannibal Africæ totius opibus fultus, non Antiochus Asiæ terror, non Pyrrhus Alexandri Magni æmulus, non Persarum fastus debellare potuerant aut de gradu dejicere. Ad urbes transeo.

Vrbes.

Wirceburgum quod Conradus Celta vocat *Erebipolim*, Ligurinus non malus auctor *Herbipolim*, Spanhemius *Marcopolim*, Ptol. Ἄρτεαυνον, Indigenæ *Wirtzburg* a dulci musto, quod Herbipolensis ager suppeditat: Franciæ Orientalis caput atque Metropolis est. Vrbs est luculenta, in qua Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus anno Christi ıↄccl ı erexit Episcopatum. In plano sita est, collibus undique amœnisque hortis & pratis cincta; præterea fossis, vallis, mœnibus, turribus & propugnaculis bene munita- Civibus plena, ædium pulcherrimarum frequentia nitidissime culta. Ad Occasum Mœnus preterfluit, ad vecturam accommodatus: Ripas utrimque jungit pons lapideus, fortissimis innixus pilis. Vltra Mœnum in vicino monte arx est, quam variæ civium & rusticorum oppugnationes inexpugnabilem esse ostenderunt. Ad pedem montis Monasterium est a Burchardo opibus Cuniberti Franciæ Regis exstructum in honorem B. Magni confessoris. Cæterum non fuerit alienum plane ab instituto præsenti, cognoscere formulam exsequiarum & inaugurationis Episcoporum ac Ducum Wirceburgensium. Post excessum prioris, designatus Episcopus civitatem cum ingenti & exquisito equitatu ingreditur. Admissus descendit de equo, & deposito augustiore ornatu per ıv Comites officiales in Domum Salvatoris deducitur, nudato capite, pedibus nudis, vili veste tectus, & solo funiculo cinctus. Officiales sunt, Domini ab Hennenberg, Castel, Werthein, & Rheineck. Decanus ei cum Clero obviam procedens, rogat, Quid petat? Ille demisse respondet, se indignum præsto esse, munia ad quæ electus sit, subire, & suo officio ex fide defungi. Tum Decanus, ego vero, inquit, nomine totius capituli, Domum Salvatoris Mundi, eique adnexum Ducatum tuæ fidei committo, in nomine Patris, Filij & Sp. S. Mox Clerum in ædem Salvatoris digressum ipse sequitur, indutusque ex more Pontificalem trabeam, Sacris primum, postea convivio in arce interest. Defuncti vero Episcopi cadaver extenteratum in sacello arcis primum deponitur, corde interea exempto inque vas vitreum concluso. Postridie ex arce in Monasterium S. Iacobi defertur, dexterâ pedum, læva gladium tenens; tertio die inde in ædem Salvatoris itur: hic cantus, preces, vota: postea cum pedo & gladio sepelitur. Civitates reliquæ *Bamberga*, Ptol. *Granionarium* Petro Appiano, Γρανιονάριον in Græco codice: primum vocata fuit *Babemberg*, hoc est M*ons* B*abæ*, a Baba Ottonis Ducis Saxonis filia, atque uxore Alberti Comitis Babembergensis. Alij civitatem hanc vocant P*avonis Montem*, P*fawenberg*: Civitas est valde amœna ad fluvium Regnitz sita. Habet montes & colles & plurimos hortos, fundumque fœcundissimum, ubi Pepones, & Glycyrriza crescunt maxima copia, ut supra quoque retulimus. Pepones habentur ibi, atque Nurenbergæ quo deferuntur, in delitijs. Sedes est Episcopalis, & cum alijs felicis ingenij alumnis gaudet, tum Ioachimo Camerario in omni doctrinarum genere celeberrimo. Testantur id opera ab ipso edita, quæ summa cum admiratione leguntur. *Francofurtum* vel *Francofordia ad Mœnum*, vulgo *Francfurt am Mayn*, ad differentiam alterius ad Oderam sitæ. *Helenopolim* olim dictam scribit Munsterus, sed quando & a quibus non addit. Henrico Stephano in encomio, quod ei urbi scripsit, Nundinalis Musarum Academia, Francofurdenses Athenæ, Musarum Nundinæ Mercuriales, & totius Orbis emporiorum compendium, dicitur. Vrbs hæc in ıı partes a Mœno perfluente distinguitur, quæ ponte lapideo conjunguntur. Civitas hoc tempore est Imperialis, binis per totum Orbem Nundinis celebris. Hic Romanos Reges eligi ab Electoribus mos est, ibidemque si Imperij binos competitores esse contingat, uterque collecto exercitu de Imperio dimicant. Vnde de ea Fabritius:

Mox turres offert Francfordia *nobilis altas,*
Vrbs decus Imperij, qua primos Cæsar honores
Accipit, & titulum Regni Sceptrumque reportat.

Moguntina, vulgo *Mentz*, alijs *Moguntiacum*, Pirckheymero *Mocontiacum*; Ptol. *Neomagum* lib. ıı cap. vııı Tab. ııı appellat, ut nonnulli volunt. Nomen habet Moguntia a Mœno fluvio, quem alij Moganum, alij Mogum vocant. Civitas est Episcopalis & Metropolitana. Primi ejus Episcopi fuisse dicuntur Crescens & Crescentius discipuli Apostoli Pauli. S. vero Bonifacius primus fuit Archiepiscopus. Agrum habet, ab utraque Rheni ripa fœcundum & præstantissimo Vino luxuriantem: ampla est, bene munita, & spissa, tum populosa ea parte, quam Rhenus adluit; ex alio vero latere rarum habitatorem habet, immensa est longitudine, latitudine angustior. Ædes amplissimæ sunt, Romanorum more. Basilicæ & Collegiatæ Ecclesiæ magnificæ, & perornatæ, cum arce Episcopali. Academia hic erecta est a Theodorico Episcopo. Huic civitati adscribi solet artis Typographicæ inventio. Præsuli suo proprio Archiepiscopo ac Electori, nec non S. Imperij Cancellario paret. *Mons Regius*, vulgo *Konigsperg*, patria Ioannis de Monte Regio summi Mathematici, cujus extant subtilissima commentaria in Almagestum Ptolemæi. *Schweinfordia* ad Mœnum sita in medio prope Franconiæ. Agrum habet Vino & Frugibus abundantem. Mercatus hic Frumenti insignis. Molendina artificiose exstructa videre est, quæ non solum Incolis, sed externis quoque vicinis plurimum adferunt commodi. Magnam accepit cladem anno cıↄ ıↄlııı ab Alberto Marchione Brandenburgensi & Henrico Duce Brunsvicensi. *Kitzinga* sita ad Mœnum; *Fridberga* urbs Imperij, & aliæ.

Flumina.

Flumina piscosissima undique regionem hanc perluunt, beantque plurimum, quorum præcipua sunt: *Mœnus*, *Sala*, octo ignobilioribus comitata, *Sinna*, *Radiantia*, *Aestus*, *Tubera*, ac nonnulla alia.

Silva.

Silvas habet *Speshart*, *Ottonis Silvam*, ac alias etiam Hercyniæ portiones, quæ eam æditissimis jugis per circuitum obfirmans, veluti nativo muro ambit.

Mores.

Gens ipsa viribus armisque potens, nobilitate pollens, ingeniosa, laborum patiens. Vinetis colendis uterque sexus incumbit, nec cuiquam otioso esse conceditur.

BAVARIA DVCATVS.

Secundus Circulus Imperij Bavaricus.

I.Ordo

Episcopi.
Archiepiscopus Saltzburg.
Episc.Passaw.
Episc.Freisingen.
Episc.Regenspurg.
Abbates.
Præpositus Berchtolsgaden.
Abb.Rempeseck.
Abb.Waldsachsen 34 25.59 58.
Tab.Francon.
Abb.Roden: Rot opinor 34 29.47 51.
Abb.Keishaim 32 53.46 43.
Abb.S.Haymeran Ratisbonæ.
Abbatissæ.
Alt Munster, Ratisbonæ.
Ober Munster Ratisbonæ.

II.Ordo.

Dux Bavariæ.
Com.Palatinus Bavariæ.
Landg.Luchtenberg.34 28.49 35.
Tab.Franconiæ.
Com.Hagæ.
Co.Ortenburg 35 36.
48 30.
B.in Stauffen, forte Thuna stauff.34 22.
49 0.aut Stauffnegk 35 22.47 35.
H.Rimfels, forte Rhinselden Tab.
Germaniæ.
B.Degenberg 35 8.48 53.
Obersultzperg 33 31.49 8.

III.Ordo.

Freistet.
Regensperg.

Meridiani distant pro ratione 48 0 Paralleli ad Circulum maximum.

Regio & unde dicta. *Situs.* *Cœli temperies.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.*

ST nunc adeunda *Bavaria*, ab Avaribus Hunnorum reliquijs, qui Noricis pulsis in ea terra consedere, littera adjecta, dicta. Dicitur & *Boiaria* a Boijs Cisalpinæ Galliæ populis, qui hoc loco aliquando sedes habuisse leguntur; vulgo *Beyeren*. Habet ab Oriente Austriam: ab Occasu Sueviam: qua Meridies est Alpes adjacent illi Rheticæ; qua Septemtrio Franconia. Longitudo Milliarium Germ. XXIX. Latitudo XXV. Aer ut plurimum salubris, ac Regio amœna est; in universum satis ferax, non æque tamen Vini ac Frumenti, quamvis & Vinum gignat nonnullis locis, sed agrestius. Generosius Vinum importatur ex Alsatia, Francia & Austria. Magna copia Frumenti invenitur circa Ratisponam & Landshutum. Abundat insuper Sale, Arborum Fructibus, Ferro, Pecore, Volucribus, Feris, omnibus denique ad victum, cultum & usum vitæ spectantibus. Sues glandibus silvestribusque Pomis tanta copia nutrit, ut veluti Hungaria Boves, ita hæc Sues plurimis Europæ Regionibus suppeditet. Præter Vrsos item, Apros, & cæteras ejusmodi Feras, centenarios Cervorum alit greges, quos absque consensu Principis venari crimen est. Anno CIↃ IↃLXII, XXII die Augusti, Cervus in Bavaria captus scribitur, tanta corporis vastitate & mole, ut libras IↃCXXV exhibuerit. Sedes hic quondam habuerunt *Narisci, Vindelici* & *Norici*. *Nariscos*, qui hodie *Nortgow* Aventino, vel *Narcaw* Melancthoni, a cæteris Danubius dividit. Georgius Fabricius & Villichius *Voihtlander* ex his faciunt: Rhenanus *Beyrn*. *Vindelici* ex antiquorum descriptione inter Rhætos & Noricos siti sunt. *Rhætia* duplex est, una latior, quę Vindelicos Noricosque & Rhętos proprie dictos complectitur: altera strictior. Vindelicos a Rhætis disterminat Lycus, si Ptolemæo est fides. Sin Strabonem sequimur, Rhenus & Lacus Brigantinus, quem nos in Helvetię descriptione monstravimus. Eosdem a Germanis separat Danubius, ab Italia Alpes. Originem nominis Vindelicorum recte observavit ex Ricardo Marcus Velserus;

Respicit & late fluvios Vindamque Lycumque
Miscentes undas, & nomina littoris, unde
Antiquam gentem, populumque urbemque vocarunt
Vindelicam.---- Vindelicorum quænam gentes urbesque fuerint, tum ex Plinio & Ptolemæo cognosci potest, tum ex illustri Strabonis loco, qui est lib. IV. *Vindelicorum petulantissimi habiti sunt Licatij, Clautinatij, & Vennones. Rhætorum, Rucatij & Colvantij; Gestiones quoque Vindelicorum sunt & Brigantij. Vrbes ipsorum Brigantium & Camædunum, & Licatiorum veluti Arx Damasia. De horum Latronum in Italia sævitia hoc memoratur. Eos pago aut urbe potitos, non modo puberes omnes necare, sed ne infantibus quidem masculis parcere. Imo ne hic quidem subsistere, sed gravidas etiam mulieres occidere, quas eorum vates dicunt virilem fœtum utero ferre.* Ad hos vincendos missi sunt ab Augusto Tiberius Claudius Nero, & Nero Claudius Drusus, ambo Imperatoris privigni, qui copias Barbarorum exiguis prælijs dispersas ac dissipatas aggressi, facile vicerunt, inque suam potestatem redegerunt. Vide Paterculum libro secundo: Dionem libro LIV, & Horatium libro quarto Odarum. *Norici* initium capiunt a flumine Oeno; vergunt ad Orientem & Austrum, ad Hungariam & Italiam usque. Horum magna in bello vis fuit, utpote qui bello adsueti limitaneos Romanos semper oppugnarent. Indicio est *Ensis Noricus* Horatio celebratus. Etiam inscriptio quæ cis Danubium inventa ita habet: DIS MANIBVS ET MEMORIÆ LEGIONVM. ET MEMORIÆ MISERRIMORVM, VINDELICIS PRÆFECTIS MOCENIANIS ET VICTORI ET AVRELIO FILIIS VINDELICIS SVRINVS INFELIX PATER F.C. Bavaria olim a proprio Rege, ad Arnulphi Imperatoris usque tēpora administrata fuit: eum ut Parthi Arsacem, Aegyptij Ptolemæum, ipsa *Cacannum* nominavit. Deinde Duces habuit, quos etiamnum tenet. Anno Domini IↃCCLX scribit Pantaleon in prima parte Virorum Illustrium Germaniæ *Tassilonem* Boiorum Ducem vixisse, in cujus monimento hi versus inscripti leguntur:

Imperium Majorum

Septen
Occidens
Meri
33
34
Danubius flu.
Haidenhaim
Spalt
Pleinsfelde
Haidegk
Berching
Holnstain
Beretzhausen
Braitenegk
Hemmau
Dietfurt
Weissenburg
Neufsling
Greding
Berngries
Altmul flu.
Kunting
Kelhaim
Abach
Eichstet
Kupfenberg
Arnsperg
Altmanstein
Marienstain
Pappenhaim
Monhaim
Harburg
Duna Werd
Rain
Neuburg
Ingolstat
Vohburg
Wackerstain
Weltenburg
Pfaring
Abensperg
Geisenfelt
Mainburg
Pfaffenhouen
Aichach
Fridberg
Augspurg
Schrobenhausen
Freising
Mospurg
Landshut
Ding
Dachau
Munchen
Fuesperg
Wolfratzhausen
Starnberg
Ammer see
Wurm see
Weilhaim
Landsperg
Schonga
Peissenperg
Benedictbeurn
Tegernsee
Tolts
Holtzkirchen
Rosenhaim
Kufstain
Wasserburg
Ebersperg
Erding
Mulldorf
Partenkirchen
Ernberg
Fuessen
Lech flu.
Isar flu.
Inn flu.
Seefeld
Insprugk
Hal
Schwatz
Rotenberg
Kundl
Rattenberg
Zell
Gerlos flu.

BAVA
RIA DV
CATVS
Miliaria
Bauarica communia
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio
Septentrio
Oriens
Bohemię
pars
Danubius flu.
Passaw
Saltzburg
Braunaw
Reichersperg
Scherding
Deckendorf
Landau
Wels
Chiemsee lacus
Werffen
Bischophoff
Salfelder
Zell
Zellersee
Muldorf
Otting
Alt Otting
Burckhausen
Lauffen
Schonberg
Waldkirchen
Moldaw
Woldaw
Eferding
Gmund
Kamer
Mansee
Alter see
Windac
Laufen
Perchtolsgaden
Reichenhal
Halein
Gollinng
Kuchel
Pilersee
Neukirch
Saltza flu.
Traunstain
Trosperg

Taſſilo Dux primum, poſt Rex, Monachus ſed ad imum Conditur hac fovea, quem pie Chriſte bea.

Bavaria dividitur in *Superiorem* & *Inferiorem*. *Superior* ſubdita eſt Alpibus, Auſtroque. Hæc crebris impedita eſt paludibus, fluminibus rapidis, Silvis adſpectu horridis. Pecuarijs, Pecoribuſque paſcendis magis idonea. Inferior fertilior eſt, crebrius frequentiuſque habitatur, & propter Danubium, Iſaram & Lavarum amnes vitium ferax. Atque ita dividitur Bavaria φυσικῶς. Dividitur etiam πολιτικῶς politice, juxta Principum ditiones in Comitatum *Bavariæ* & *Palatinatum*. *Comitatus* hac Tabula, ſequenti *Palatinatus* deſcribitur.

Vrbes.

Vrbes Superioris Bavariæ ſunt *Monachium*, alijs *Monacum*, Καμβόδουνον Ptol. Pet. Appiano, vulgo *Munchen*, ad ripam Iſaræ flu. ſitum, exſtructum ab Henrico Bavariæ Duce, anno CIↃLXXII ſub Ottone I Imp. Vrbs eſt omnium pene Germanicarum civitatum amœniſſima; inter fluvios Oenum & Lycum, inter Vrbes Waſſerburgum, Auguſtam & Friſingam, inter Lacus piſcoſos, interque Silvas jucundiſſimas ſita. Meridiem verſus reſpicit montes Tyrolenſes: Orientem verſus, Hortos ſuburbanos, rivulis ex amne deductis diſtinctos: inter quos Ducis Hortus, cura, amplitudine, herbarum florumque copia & ordine topiario, illuſtris eſt: in hoc præter artificioſiſſimum fontem & pergulam æſtivam picturis ſtatuiſque exornatam, hoc eſt memorabile, quod ſub crepuſculum veſpertinum magnus Cervorum Grex ſub ipſas fere feneſtras quotidie accedit. In Vrbe Templa, Turres, Bibliothecas, Curiam, Forum, Opificum & Mercatorum frequentiam, aliaque permulta, non ad uſum tantum ſed etiam ad ornatum & ſpectantium ſtuporem videre licet. Inter Templa ſane primas tenent duo, quorum alterum D. Petro, alterum D. Mariæ conſecratum, in quo Mauſolæum Bavariæ Ducum, ubi & Ludovicus IV hujus nominis Imp. ſepultus eſt, viſitur. Turres vero hujus Templi binæ Columnarum inſtar eadem latitudine, eadem altitudine ad CCCXXXIII pedes adſurgunt. *Ingolſtadium*, vulgo *Ingolſtatt*, ad Danubium jacet, antiquis dictum *Engelſtatt*, ſive *Angeloſtadium*, ab Angelis Suevis qui civitatem hanc cum alijs ceperunt. Initio pagus fuit; ſed a Ludovico Bavaro Imp. jus civitatis obtinuit. Academia in ea conſtituta omnium Artium & Sapientiæ anno CIↃCCCCX, eamque multis poſtea privilegijs & opibus ornarunt auxeruntque Ludovicus Dux Bavariæ & Pius II Pontifex. *Friſinga*, olim *Fruxinum* Rhenano & Munſtero teſtibus, condita putatur eo tempore quando Romani per Præfectos & Provinciarum Præſides tenebant & adminiſtrabant eam Bavariæ Regionem, quæ a ripa Danubij excurrit ad Alpes. Habet autem locus iſte elegantem & amœnum in colle ſitum, etiamſi vicinus ager juxta terræ illius genium aſper ſit. Moſacus Amnis eam præterlabitur; Epiſcopatum habet, quem Corbinianus Gallus ibi erexit circa annum Domini IↃCCX, permittente Pipino Rege, & Bavariæ Ducatum tenente Principe Grimoaldo. Sunt præterea Opida XXXII. In *Inferiore* ſunt *Ratisbona*, vulgo *Regenſpurg*, ſita ad Danubium. Nomen ſumpſiſſe putatur a pluvia & Arce, a Claudio Tiberio Nerone Imp. III exſtructa tempore paſſionis Chriſti, atque ab ipſo *Tiberina* vel *Auguſta Tiberij* vocata. Hujus memoriam in antiquo lapide exſtare, Onuphrius ſcribit. Goltzius adducit nummum Tiberij, cum hujus hac inſcriptione, COL. AVG. TIB. Hanc Regensburgum putat Simlerus *Regium Antonini* eſſe, & in lib. Notitiarum *Caſtra Regina* dici. Alia multa ſed a Barbaris indita nomina, ſunt apud Althamerum, ut *Reginoburgum*, *Rhætobonna*, *Rhætopolis*, *Hyaſpolis*, *Imbripolis*, *Regnipolis*, *Tetrapolis*, *Quadrata & Germaniſheim*. Appellatur & in Hiſtorijs antiquis *Colonia Quartanorum*, quod quarta Legio Romanorum in ea Civitate ſtationem firmam haberet, & *Metropolis Ripariolorum*, & *Limitaneorum caput*. Nomen *Ratisbona* a navigatione deductum videtur. Olim Metropolis fuit Bavariæ; Sedes Regum & Ducum eiuſdem Regionis. Caroli Magni victorijs Chriſtianam Religionem didicit. Pontem habet lapideum anno CIↃCXV ab Henrico Imperatore ſupra Danubium exſtructum XI fornicibus ſuſtentatum, paſſ. CCCC & LXX Latitudinis. *Patavium* ſive *Patavia* vulgo Latinorum, vernacule *Paſſaw*: *Batavas* libri Notitiarum putat Velſerus. Βοιόδουρον Ptolemæi, Vindeliciæ Civitas Aventino, Pyramio & Lazio; Vrbs ampla, elegans atque clariſſima in infima inferioris Bavariæ parte ad Auſtriæ initium, in utriuſque nimirum Provinciæ confinio, inter Danubij & Oeni confluentes, Peninſulæ inſtar, loco commodiſſimo pariter amœniſſimoque ſita, Epiſcopali, cui paret, ſede, & ampliſſima, quæſtuoſiſſimaque omnis generis commerciorum negotiatione admodum celebris. Tam præſtanti ſiquidem ad negotiationem ſitu ob fluviorum, locique oportunitatem excellit, ut quemadmodum ob rapidiſſimorum fluminum concurſum, Lugdunum in Gallijs, Gandavum in Flandria quæſtuoſa negotiatione floret; ita hoc Germaniæ tractu, eodem nomine præ cæteris urbibus commendetur Patavia. Hinc etenim omnis generis merces, vel ex Atheſina provincia, & Oenana valle per Oenum flu. vel ex vicina Bohemia, cum per Illyricum, navigio, tum per montana jumentorum tergis, aut ex omni reliqua Germania, per Danubium in Auſtriam, & vicinas regiones copioſiſſime deportari ſolent. *Landshutum*, vulgo *Landſhut*, urbs celeberrimæ & primariæ dignitatis: ad flu. Iſaram ſita, qui urbem hanc præterlabitur, magno Incolarum commodo & ornamento. Hanc Irenicus ex quinta Ptol. Europæ Tabula *Inutrium* ſtatuere videtur, cui tamen ſitus non optime convenit. Ac proinde melius Ptol. Ιουούτερον Aventinus vere Linceus Germaniæ, potiſſimum vero Boiariæ ſuæ perluſtrator, *Mittenwaldt* Bavariæ pagum cis Alpes conſtituit. Condita eſt anno CIↃCCVIII a Ludovico Bavariæ Duce: Agro beata fertili Frugum, Animalium, Vini, omniſque generis Fructuum. Vrbs ipſa ædificijs admodũ venuſtis & elegãtibus nitet; inter quæ principem merito locum obtinet ſummum urbis Templum, quod artificioſa ſtructura, & vivo ex lapide viſenda, imo ſtupendæ altitudinis Turri conſpicuum eſt. Magnificum etiam Illuſtriſſimi Alberti Ducis, in Inferiore urbis parte cernitur Palatium, *Novum* vulgo ædificium nuncupatum. Eſt & in Bavariæ tractu Opidulum *Laugingen*, Patria Alberti Magni, haud procul a Danubij fontibus. Reliqua minorum gentium Opida evitandæ prolixitatis gratia, prætereo.

Flumina.

Fluvij Bavariam ſcindunt beantque plurimum non pauci, *Danubius*, totius Europæ maximus, Græcis pariter atque Latinis Scriptoribus celebratus; *Lavarus* & *Iſara* Amnis, ut amœnus, ita piſculentus & rapidus; *Illicetus*, *Oenus*, *Lycus*, *Alemannus*, vel *Altmula*, *Nabus*, *Regus*, *Ambra*, *Zoyſa*, *Vilſus*, *Wolfaha Gyſſea*, alijque pene innumeri.

Lacus.

Præter hæc flumina complures etiam ac ſpatioſos habet Lacus, ſingulis, ſingula ſibi piſcium genera, & tanquam privatas formas cuſtodientibus; cujuſmodi ſunt *Ammerſee*, *Aſee*, *Wirmſee*, *Rorſee* &c.

Montes.

Montibus cum hinc inde ſit innexa altiſſimis, nomina ſing[illegible]orum hic recenſere vix datur, præcipui tamen ſunt *Pœninæ Alpes*, & *Caravancas* Mons, *Mons Silberberg*; item *Durenperg* Metallorum ditiſſimi ſunt.

Silva.

Silvis pene infinitis ita ſpargitur ut una videri queat, uti revera eſt; Hercyniæ enim omnes hæ portiones ſunt, ac totum propemodum eam olim hunc tractum contexiſſe, vix dubium eſt. Verum diverſa, hæ ejuſdem ſilvæ portiones, ſortitæ ſunt nomina, cujuſmodi ſunt, *Heynerdoch*, *Schwartz-Waldt*, *Greinwaldt*, *Zellerwaldt*, &c.

Mores.

Populus agri & pecoris magis quam belli cultor, neque mercaturæ multum deditus, tantum Baccho & liberis operam dat: raro natale ſolum relinquit.

PALATINATVS SVPERIOR, SIVE BAVARIÆ.

Imperij est Principatus.

In eo est Luchtenberg Landtgraviatus 3327:4935. Imperij est in Circulo secundo. Reliqua Nobilitas nobis ignota est adhuc.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 49 51. ad Circulum maximum.

Regio & unde dicta.

AVARIA præter divisiones paullo ante a nobis commemoratas, in *Cis-Danubianam* & *Trans-Danubianam* dividitur. *Bavaria Trans-Danubiana* Nariscorum ora est, de quibus supra. Hodie *Nortgovia* dicitur, vulgo *Nortgow*, atque hæc eadem *Palatinatus superior* est. Ea jam nunc, postquam de Bavaria universim ac de ea quæ Comitatus nomine censetur hactenus verba fecimus, explicanda occurrit. *Nortgovia* autem vulgo *Nortgow*, ut ab Etymo ordiamur, a Septemtrionali Plaga aut Terra nomen habet. *Nort* enim Idiomate Germanico Septemtrionem, *Gow* terram & agrum significat. Dicitur etiam hæc Regio *Palatinatus superior*, ad differentiam ejus qui ad Rhenum est Palatinatus, qui inferior appellatur. Hæc *Bavaria* olim *Noricum* dicta fuit, quam Ptolæmeus Æno flumine, Danubij parte quæ est ab Æno ad Montem Cetium, monte Cetio, Pannoniæ parte & Monte Caruanca definit. Sed postquam Boij exactis Romanis in partem Vindeliciæ, quæ inter Ænum & Lycum jacet immigrarunt, evenit ut is etiam tractus, tum Norici, tum Boiariæ sive Bavariæ nomen acciperet. Quo sensu (ut suis ad Ortelium literis M. Velserus monuit) eam Diaconus III Longobard. describit, his verbis: *Noricum* siquidem provincia quam Boioariorum populus habitat, habet ab Oriente Pannoniam, ab Occidente Sueviam, a Meridie Italiam, ab Aquilonis vero parte Danubij fluenta. Noricorum duas provincias numerat Sex. Ruffus, item lib. Notiti. *Noricum Mediterraneum* & *Ripense*.

Situs.

Cæterum *Bavaria* hæc a Septemtrione Voitlandiam vicinam: ab Ortu Bohemia; qua Meridies Danubio fluvio a reliqua Bavaria dispescitur; qua Occidens Hanecampo, Sueviæ parte, ac Franconiæ terminatur.

Cœli temperies.

Aer hujus regionis utcunque gratus ac salubris est:

Soli qualitas.

Terra autem satis dura & aspera, licet quibusdam locis satis proferat Frumenti: ac pascua reperiantur saginando Precori apta. Iuxta Kelheimium Danubij ripa vitifera est, Vinum tamen ignobile & austerum, ut vulgo dici soleat, acetum in illis montibus nasci. Gignit & alibi Metalla varij generis, inprimis Ferrum magna copia, unde Nortgovienses annuatim magnam vim pecuniæ colligunt. Optimum item cæruleum colorem, quem vulgo *Lazurum* vocant.

Imperium Majorum.

Noricum porro, nunc Bavariæ Palatinatus Regni titulo olim decoratum fuit, ac proprios Reges habuit reliqua Bavaria a Romanis in provinciam redacta, usque ad annum Domini IↃ. Vnde Iulius Cæsar meminit, *Ariovistum* Germanorum Regem uxorem habuisse sororem Regis Noricorum. Quos tamen Norici posterioribus temporibus habuerunt principes non constat, quousque facti sunt Christiani. Anno vero IↃXI opera *Theodonis* II in unum Regnum redacta est Bavaria, qui Romanos e Bavaria expulit maxima strage edita: inde in tres Ducatus tributa per tres illius filios, *Theodonem* III qui Ratisbonæ, *Ottonem* qui Ottingiæ, *Theobaldum* qui Tyrolis consedit. Reliquos enumerare nimis longum foret. Vt tandem hoc caput finiam, Ludovicus Imperator Dux Bavariæ anno Christi CIↃ CCCXXXIX hujusmodi divisionem instituit, ut tota Bavaria Norica Palatinis Principibus cederet, præter urbes aliquot Imperiales: & quæcunque jam olim ad Imperium pertinuerant.

Vrbes.

Metropolis hujus Bavariæ *Nurenberga*, vulgo *Nurnberg*, ad amnem Pegnitium, qui urbem interluit; Situ amœno excellens, Ambitu magna, Visu pulchra, Templis celebris. Ædium pulcherrimarum frequentia nitidissime culta, plateis vicisque insignis, Mœnibus Turribusque valida, Propugnaculis tuta, Civibus plena, Mercatorum commercijs dives, & inprimis Mechanicis Artibus nobilis, ac toto Orbe celeberrima. Sita est non modo, in Germaniæ, ut scribit Bilibaldus Birckhaymerus, sed etiam Europæ umbilico. Ab Hierosolymis, quæ in medio Mundi constituta ex graduum Longitudinibus & Latitudinibus cognoscitur, distat Nurenberga IↃ Milliaribus Germanicis. Civitas licet pervetusta non sit, tamen Castrum ejus in edito colle situm, quod olim *Castrum Noricum* fuit appellatum, est antiquum: constructum enim a Claudio Tiberio Imperatore, unde etiam Neronis castrum dictum fuit. Olim subjecta fuit Alberto Duci Franciæ, post cujus mortem Imperio accessit sub Ludovico III Imp. ex eo augeri cœpit & coli. Et postquam in ditionem Imperij venit, summa fide, constantia & officio Rom. coluit Imperium, Regibusque Romanis semper fidem servavit. In discordia tamen Cæsarum gravia pertulit damna, præsertim cum Henricus IV & V Pater & Filius inter se discordes essent. Tunc enim Noricum Castrum fuit obsidione cinctum & expugnatum. Sub Carolo quarto mœnibus cincta est: Iterumque anno CIↃIↃXXXVIII. Hodie civitas hæc totius Germaniæ fere maxima & amplissima est, ita ut CXXVIII contineat Plateas, undecim Pontes lapideos, qui duas urbis partes conjungunt. Fluvius per civitatem transiens LXVIII rotas Hydromylarum vertit. Numerantur etiam in hac urbe putei aquarum CXV; I fontes XII ex truncis aquam evomentes; sex magnæ portæ, ac balnea communia XIII. De hac Fabrit.

Quà non Germanis est ulla celebrior oris
Seu Leges spectes & Sancti Iura Senatus.
Et sic unanimi viventes, fœdere cives,
Sivè tot artifices claros æquandaque priscis
Ingenia, & varios Iuvenumque Senumque labores.

33
34
Occidens
Lauterbach
Forchaim
Trubach
Hausen
Kerspach
Holnperg
Hanburg
Baiersdorf
Regensperg
Hederen
Bernfels
Pegnitz
Morendorf
Schachfartz
Neunkirchen
Grefenberg
Stirburg
Puchenbach
Etlang
Ermreut
Weisenaw
Schwaback flu.
Hertzogaurach
Pruck
Eschenaw
Swabach
Aurach flu.
Tenenloe
Hoenstein
Pirckach
Rotenberg
Herelsperg
Grintlach
Schnaiten
Vach
Buchfurt
Bernbach
Puch
Lauff
Reichenschwandt
Herschpruk
Puckersdorff
Malrnspach
Retenbach
Nurenberg
Pegnitz flu.
Farenpach
Rudelsburg
Stain
Rostal
Katzwang
Schwabach
Cammerstain
Rittersbach
Gmindt
Amshberg
Spalt
Absperg
Pleinfeldt
Guntzenhausen
Weissenburg
Weissenburger walt
Schambach
Pappenhaim
Altendorf
Dunawert
Dunawerd
Neuburg
Ingolstat
Vohburg
Munchs Munster
Neustat
Auerbach
Felden
Schluchton
Praitenstain
Hertenstain
Sultzbach
Rosenberg
Altdorf
Neumarckt
Freyenstat
Sultzburg
Berching
Beilngries
Greding
Kunting
Aichstet
Dietfurt
Riedenburg
Kelhaim
Abensperg
Mercatorem
Per Gerar
Privilegio
Bavaria

PALATINATUS BAVARIAE

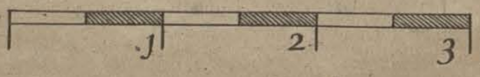
BOHEMIAE EXTREMA

Behemer Walt

Bavaria inferior

Dunaw fluuius

Miliaria Germanica communia

Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

Septentrio

Oriens

96

Et Scaliger.

Hunc sibi corruptas terras Astræa relinquens
Fatali statuit sede tenere locum.
Quis putet horrifico sociatas Marte camœnas?
Sacra tamen duplex tempora Laurus obit.
Martis habe & Phœbi felicia tempora Laure,
Sanctaque sit valido fœdere juncta Fides.

Noribergæ olim celebres fuere Bilibaldus Birckhaymerus, vir Græce atque Latine doctissimus, & Maximiliani I Consiliarius: Ioannes Funccius, cujus extat Chronologia doctissima atque luculentissima: Ioannes Cochlæus, perpetuus hostis Lutheri, Albertus item Durerus, Pictor insignis, cujus habentur Institutionum Geometricarum libri IV. Liber item de Symmetria, seu proportione corporis humani. Vitus Theodoricus, vir pius, eruditus & laboriosus, qui plurimas expositiones Rerum Theologicarum de ore Lutheri a se exceptas, primus publicavit. Anno CIↃIↃLXXV Noribergenses Altorfij Academiam constituerunt, ad quam linguarum, artium, Philosophiæ & Facultatum Professores magnis stipendijs evocarunt. Ejus rei memoriam servat Epigraphe Altorfina. IVVENTVTI, RELIGIONIS CHRISTIANÆ DOCTRINA, LINGVIS LATINA ET GRÆCA, OPTIMIS DENIQVE ARTIBVS AC DISCIPLINIS INFORMANDÆ, GEORGIO VOLKAMERO, PHILIPPO GEVDERO, HIERONYMO BAVMGARTNERO, LITTERATORVM PRÆFECTIS, ET BALTHAZARO BAVMGARTNERO OPIDI PRÆFECTO, SENATVS NORIBERGENSIS SCHOLAM HANC NOBILEM ET PATRITIAM APERIRI ET SOLENNITER INTRODVCI VOLVIT III KAL. IVL. QVI DIES PETRO ET PAVLO APOSTOLIS SACER EST. ANNO A NATO CHRISTO SALVATORE M. D. LXXXV. Tractus iste præter Metropolim plurima habet Opida, Monasteria & villas, potissimum *Ambergam*, anno Christi trecentesimo supra millesimum muro cinctam, *Auwerback*, *Sultzback*, *Castel* Monasterium: (ubi olim Principes Nortgoviæ suam habuerunt Curiam.) *Eger*, *Beierut*, *Eistet*, *Napurg*, *Neuwenstadt*, *Ruwenkelm*, *Kemnat*, *Krusen*, *Grewenwerdt*; *Gaynum* Castellum a ploratu dictum. Nam istic Danubius, periculosa & horrenda, & quæ citra lamenta, vix pervehi possunt loca, attamen navigantibus transeunda (Germanice *Die Strudel*, ab aquarum stridore atque impetu vocant) transit; *Eschenback*, *Weiden*, *Pernaw*, Pleistein, *Herspruck*, *Rurback*, *Neumarckt*, *Tursenrut*, *Elbogen*, *Cham*, *Schonsee*, *Kunsperg*. *Stauff*, & alia nonnulla, quæ quidem pro majori parte sunt Principum Palatinorum, Includit quoque hæc regio Nortgoviensis unum ex quatuor Landgraviatibus, qui olim ab Imperatoribus fuerunt instituti, nempe *Luchtenbergensem*, accepitque dominationem istam ab Arce Luchtenberg; etiamsi Principes Dominij illius Curiam suam teneant in Opido Pfreimbd: & quandoque in Grunsfelden. Non crevit iste Landgraviatus in tantam potentiam ut cæteri tres, qui temporum successu multum aucti sunt, ditione & potentia: maxime autem Hassiæ Landgraviatus, ut scribit Munsterus. *Flumina.* Regionem hanc irrigant beantque plurimum *Egra*, *Nabus*, *Vilsus*, *Regus*, *Pegnitius*, *Schwartzach*, *Sultza*, *Altimulus*, *Laberus*, *Lautra*, fluvij; ac præter hos nonnulli alij. De Regnitio, Rednitio, sive Rego referunt Historiæ commoranti Carolo Magno apud Ratisbonam persuasum fuisse, fore ut ex Rheno in Danubium navigari possit, si inter Radiantiam (hic est Regnitius) & Altimulum fluvios fossa duceretur quæ navigiorum capax esset: quod horum fluviorum alter Danubio, alter Rheno misceretur. Confestim Rex ad locum oportunum accelerat, ac magna hominum multitudine coacta, totum Autumni tempus in hoc consumpsit. Ducta est itaque fossa inter prædictos fluvios duum millium passuum longitudine, trecentorum pedum latitudine. Sed res successu caruit, nam propter juges pluvias & terram natura palustrem, opus stare non potuit: quantum enim interdiu egestum fuerat, tantum noctu humo relabente subsidebat. Apud Weiseburgense Opidum extant etiamnum vestigia vani laboris. Silentio non est hic prætereundum, omnes fere Nariscorum seu Nortgoviorum fluvios Fabricis Ferri, & reliquorum Metallorum onustos & impeditos esse: utpote quorum fluenta agunt & impellunt, tam ingentes folles, quam immensos malleos, Fabris, Ferrum tantum suppositis incudibus, admoventibus. *Mons Pinifer.* *Mons Pinifer* vulgo *Fichtelbergk* in ambitu complectens circiter VI milliaria est in hac regione; ex eo quatuor insignes profluunt fluvij, *Mænus*, *Nabus*, *Sala* & *Egra*, ij in crucis modum divaricati, IV Mundi cardines petunt. Mons iste varia gignit Metalli genera, producit & optimum cæruleum colorem, quem vulgo *Lazurum* dicunt. Invenitur quoque in summitate Montis Stannum, & multæ foveæ ex quibus olim Metalla fuerunt eruta. *Silva.* Silvæ Hercyniæ portionibus, hæc ora etiam undique conspersa est: ex his sunt *Weissenburwaldt*, *Behemerwaldt* cum alijs, quæ in Tabula repræsentantur. Porro suscepta fide orthodoxa in Bavaria, simul Leges & vivendi Instituta genti fuere *Leges.* præscripta, nempe de Ecclesiæ libertate, de Incendiarijs Ecclesiarum, de Confugientibus ad Ecclesiam, de Clericorum percussoribus, de decimis, de seditiosorum pœna, item Leges castrenses, de libertis, de nuptijs, de causis mulierum, de furtis, de legibus agrarijs, de commendatis & commodatis, de hæreditatibus, de emptionibus & venditionibus &c. Illis Legibus Bavari ante aliquot secula paruere, nonnullisque adhuc. Non possum autem quin aliquot hoc in loco ex his adscribam Bavarorum Leges. *Qui Regionis Duci insidias struxerit, aut hostes Provinciæ invitaverit, aut civitatem aliquam prodiderit, tribus testibus convictus, in Ducis potestate sit, bona ejus publicentur. Verum per invidiam ne quisquam pereat, cum uno de se testante duello confligens, si vicerit, absolutus abscedat. Si Ducem quis suum interfecerit, interficiatur & ipse, ac res ejus publicentur in perpetuum. Iudex ut juste judicet librum penes se Legis habeat, ex eo causa omnis componatur. Neque personam neque munera respectet Iudex, sed de compositione, dum recte judicarit, partem nonam accipiat. Sin perperam, duplo, quicquid lata sententia abstulerit, exsolvat: insuper solidis xl mulctetur. Peregrinos homines inquietare aut lædere summe prohibemus: secus faciens dupliciter componat, & Fisco clx solidos exsolvat. Nuptias intestatas prohibemus, unde Socrum, Nurum, Privignam, Novercam Fratris aut Sororis filiam, Fratris uxorem, uxoris Sororem, viro ducere liceat nulli: Fratrum aut Sororum filij matrimonio nequaquam sese conjungant: facultates eorum a Iudice publicentur, qui secus fecerint. Qui rem aliquam vendiderit precio accepto, emptionem aut charta aut testibus ratam faciat, duo, tres vel plures testes adhibeantur. Venditio nisi voluntaria & libera, firma non sit. Qui rem alienam domino ignorante vendiderit, ipsam lege restituat: & aliam æqualem reddat. Si reperiri nusquam poterit, duas similes pro ea reddat. Commutatio tantum roboris habeat, quantum emptio* Plura de his addere supersedeo, nequis hanc descriptionem me onerare Legibus velle existimet, quæ a Ioanne Boemo Aubano fuse describuntur.

SAXONIA
SVPERIOR DVC.
SIMVL CVM MISNIA ET LVSATIA.

Octavus Circulus Imperij : Ober Saxen.

I. Ordo.

Episcopi.

Meissen.
Merspurg.
Naumburg.
Brandenburg.
Havelburg.
Lubeck.
Camin.

Abbates.

Salveldt.
Rottershausen.
Falckenrieten 32 45.51 42.

Abbatissæ.

Quedelnburg 33 13.51 59.
Gernrode 33 11.51 54.

II. Ordo.

Principes & domini seculares.

Dux Saxoniæ Elector.
Marckgr. Brandenburg Elector.
Marchiones Brandenburgenses.
Duces Pomeraniæ.
Principes Anhalt 33 19.51 8.
Comites Schwartzenburg 33 13.50 45.
Comites Mansfeldt.
Comites Stolberg 33 6.51 43.
Co. Hohenstain 32 36.51 35.
Co. Buchlingen 33 34.51 19.
Co Rappin.
Comites Mullingen 33 59.52 8. *Tab. Brunsw.*
Comites Gleichen 31 51. 51 27. *sive potius,* 32 51.50 58.
Comites Leisneck 35 8.51 14.
Comites Widerfels.
H.H. Bernaw.
B.B. de Tautenberg 33 58.51 5.
Co. Regenstein 32 57.52 0.
Russe de Plaw 34 30.53 44. *H. de Gratz.*
H.H. de Schonburg.

III. Ordo.

Civitates liberæ.

Dantzick.
Elbingen.

Meridiani distant juxta rationem Paralleli 51 10 ad Meridianum.

AD *Saxoniam Superiorem* pervenimus Octavum Circulum Imperij. Saxonia enim dividitur in *Superiorem* & *Inferiorem*. Superior hic quam hæc tabula exhibet, nobis describenda. De Inferiore ad Tabulam XIV Germaniæ egimus. Quæ ibi de Saxonia diximus, hic repetere nolumus, ne Lectori tædium pariant. *Saxonia Superior*, vulgo *Ober Saxen*, quæ titulo Ducatus ornatur, cujusque Dux est unus ex illis Principibus qui Imperatorum electionibus præsunt, ab Ortu Antiquam Marchiam; ab Occidente Hassiam respicit. Qua Meridies est Turingia & Misnia jacent; qua Septemtrio Ducatus Brunsvicensis. Primariam habet Vrbem *Witenbergam* (quæ καλαιγία *Calægia* Ptolemæi Petro Appiano, vulgo *Wittenberg*) ad Albim sitam. Hæc a Witikindo I exstructa est : alij adscribunt Witikindo Filio ejus, atque a Witikindo vel Patre vel Filio Witenbergam dictam putant. Gymnasium habet erectum a Duce Friderico Anno CIↃIↃII. Quam Academiam alter Fridericus ita ornavit, ut ex frigida, teste Erasmo, celebris evaderet. Petrus Mosel. Fridericus, inquit, Witenbergam suam, omnigenarum artium, maxime trium Linguarum Professoribus sic instituit, sic adornavit, ut optime constituti Gymnasij exemplar hinc petere possis. In quo Heningus, & Oldendorpius Iurisconsulti, scriptis apud Germanos celebres floruerunt. Memorabile est, quod de purgatione per ferrum candens in hac civitate accidisse Albertus Crantzius in sua Wandalia commemorat lib. VIII cap. XXX. Incendium ædium furtim procuratum imponebatur in hoc Opido innocenti : ille sancte jurans ejus se culpæ non esse affinem, purgationem afferebat vulgarem de ignito ferro, quam juribus interdictam, aut ignoravere, aut contempsere, qui judicio præerant laici. Ferrum ergo ignitum ille deportat itinere non parvo : tum manibus excutiens nihil læsionis præferebat. Evanuit ferrum ex oculis mirantium omnium. Annus pene totus intercesserat, cum alius jam silicibus viam straturus in Opido publicam, in arena loci manum vertit, & invento ferro adhuc ignescente dextram adurit. Mirati qui adstiterunt, rem perferunt loci Præfecto. Illi mox incidit suspicio, illum esse hominem criminis reum, quod innoxio imponebatur : mox jubet ad quæstionem abripi, confitetur crimen, & ultimo supplicio, fractis rota cruribus, interimitur; ita divino judicio est proditus noxius. Extat etiam Historia de candentis ferri purgatione, quam Genildis Henrici III conjux subijt : quæ cum ab æmulo quodam adulterij accusaretur, judicio candentis ferri se purgavit. Non absimile purgationis genus eos usurpasse apud Georgium Cedrenum invenio, quos virgines corrupisse, aut quæ corruptæ essent, erat suspicio. Nonnulli etiam in hac Superiore Saxonia *Torgam* locant Cerealis potus laude celebrem, quam alij in Misnia ponunt. Cum Saxonia tanquam Partes ejus explicantur Misnia & Lusatia, de quibus cum præsens Tabula eas quoque deliniet, pauca attexamus.

Regio.
Situs.
Vrbs Witenberga.
Purgatio per ferrum candens.

SAXONIAE superioris LVSATIAE MISNIAEQVE descriptio
Mansfeldiæ comitatus pars
Hall episc:
SAXONIA Superior
MI SN IA
VOYTLANDIA
Bohe miæ
OCCIDENS
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio.

Trachnberg in fini-
bus Silesiae et Poloni-
ae patria est Valenti-
ni Fontani Medici
et Mathematici do-
ctissimi in Academia
Cracoviensi

Regio & unde dicta. Situs. Cæli temperies.

MISNIA *Meyßen*, Superioris Saxoniæ Regio inter Salam & Albim posita, a Mesia Lacu, ad quem olim for-
tasse ejus Incolæ habitarunt, aut a Misna urbe, nomen accepit, cui opinioni Rithaimerus in sua Orbis de
scriptione libentius accedit. Verum recenter hoc nomen regioni inditum est, cum *Hermundurorum* hic o-
lim sedes fuisse colligere liceat ex Tacito : nam in Hermunduris Albim nasci memorat. Terminatur ad Septemtri-
onem Marchia Brandenburgensi & Superiori Saxonia; ad Orientem Solem utraque Lusatia ac Silesia; Qua Meri-
dies est Bohemiæ Regnum ac Sudetos Montes respicit; qua Occidens Turingiam vicinam habet. Aer olim vix fe-
rendus fuisse dicitur, ob Montium Silvarumque humidas exhalationes; nunc vero silvis excisis cessant nebulæ, un-
de aere hodie salubriori fruuntur. Regio omni Frugum genere fœcunda est, ut toti fere circumjacenti Regioni ad
abundantiam sufficiat. Summa est ubique non modo Frumenti fertilitas : verum etiam Vini, Mellis, Pecorisque co-
pia : præterquam in Valle Ioachimica, ubi gleba durior & minus fertilis est. Sed quod superficiei ejus denegatur,
id ejus viscera abunde compensant : Argenti enim sunt ibi divites admodum Fodinæ. Metalla insuper varij generis
in Montibus passim generat, Argentum, Æs, Stannum, Ferrum, Plumbum; atque alibi etiam Aurum. Tempore
Ottonis Magni, Regio hæc una cum Turingorum & Superioris Saxoniæ terris, appellata fuit Marcha Saxoniæ, an-
tequam videlicet Ducatus Superioris Saxoniæ erigeretur. Deinde successu temporum fuerunt hæ terræ & regiones
in plura Dominia divisæ, ac postea rursum sub unam denominationem atque dominationem redactæ : quemadmo-
dum contigit anno CIƆCCXLI, quando Princeps Landgraviatus Turingensis sine prole mortuus, per mulierem diti-
onem suam transmisit ad Dominos Misnenses, qui ab eo tempore utrumque adepti titulum, & Marchiones Misniæ
& Landgravij Turingiæ dicti sunt. Anno quoque Domini CIƆCCCCXXIII deficiente virili successione Principis Ele-
ctoris Saxoniæ, Sigismundus Imp. tradidit Ducatum Saxoniæ Principibus Misniæ, quem & in hunc usque possi-
dent diem, & ab illo tempore triplicem sibi usurpaverunt titulum, ut scribit Munsterus. Vrbes Misniæ multæ; prima-
ria est *Misena Meyssen*, ad lævam Albis ripam posita. Nomen sumpsisse putatur a fluviolo *Meyßen*, qui versus Septem-
trionem prope Arcem & Montes & Albim fluit. Exstructa est una cum Arce ab Ottone I contra Hungaros & Wan-
dalos. Alij adscribunt Henrico Aucupi I. Proxima *Dresdena*, alijs *Dresda*, vulgo *Dresden*, situ valde jucundo, & con-
tra hostium incursiones probe munito. Hic armamentarium est Ducis Saxoniæ, est & aula ejus magnifice exstructa,
& pons e saxo admirandi operis. *Lipsia* Emporium celebre, ad Pleissenam amnem sita reliquas omnes Misniæ urbes
opulentia & splendore antecellit: hic nobile est litterarum & sapientiæ Gymnasium, quod rebus Pragæ conturbatis
eo translatum est, anno CIƆCCCCVIII. De ea Scaliger sic canit:

Soli fertilitas. Imperium Majorum. Vrbes.

Lipsia se ostentans sublimibus aurea tectis,
Lumina dum saturat, mens perit icta fame.
Vecta quibus ratibus longinquæ marmora terræ,
Vnde frequens Flavi pura nitela Tagi.
Huc Cyprum, huc Temesum, huc Arabes huc Serica *dices*
Sedibus evulsa, huc Indica Regna suis,
Quum bibitur gemma, vincuntur nectare gemmæ,
Sed linguæ varius vincit utrumque nitor.
Nec Germana tamen vitiatur Lipsia luxu,
Ast hunc Germanum Lipsia maga facit.

Passa est Lipsia anno CIƆIƆXLVII gravem jacturam, obsessa & oppugnata a Ioanne Duce Saxoniæ. Incensis enim
suburbijs, crebris tormentorum ictibus ac veluti grandine quadam, vehementer dilacerata fuit & plane deformata.
Sed Opidanis fortissime sese defendentibus infecta re discessum fuit. In eodem tractu sunt *Ilenburgum*, *Antiquæ cellæ*,
Lauterbergum, & alia Opida. Fluminibus rigatur hæc regio *Albi*, *Sala*, *Mulda*, & alijs; ac Silvis quoque undequaque
conspersa, Gabretæ ac alijs plerisque Hercyniæ portionibus. Hodierni Incolæ robusti, fortesque ac commendanda
corporis forma, ac proportione, jucundi, hilares, amici, modesti, pacis amantes, nulla in parte Germanorum innatam
immanitatem referentes.

Flumina. Silvæ. Vulgi mores.

Regio. Situs. Soli fertilitas. Vrbes.

LVSATIA quoque Saxoniæ tribuitur, Ritheymero teste; inter Albim, Oderam, & Bohemiæ Mon[te]s inter-
jecta. Ipsum autem Lusatiorum nomen, affine est voci *Elysiorum*, vel *Lygiorum*, quorum sedes in illa vicinia
fuisse certum est, inquit Ioachimus Cureus. Regio hæc Frumenti, Rerumque e terra nascentium feracissi-
ma. Fuit aliquando conjuncta cum Misnia : tandem Bohemi qui Regnum suum undique conabantur extendere,
eam ad sese traxerunt. *Lusatia* duplex est, *Inferior* & *Superior*. In hac sunt *Spremberg*, *Prybus* & *Cotbus*; in illa *Gorlitz*,
Zitaw. *Gorlitium*, vulgo *Gorlitz* urbs primaria ac nobilissima in Superiori Lusatia : ædificiorum nitore, atque fre-
quentia clara, murorum fossarumque ambitu, situ montoso, & Nissæ fluminis propinquitate firma, ex quo moli-
tores, cervisiarij, tinctores, alijque cives, infinitas commoditates percipiunt. Ejus transitus ponte ligneo, tecto per-
commode clauso, oportune conjungitur. Præ cæteris autem tam publicis, quam privatis ædificijs, magno sumptu
perfectis, Ecclesia S. Petro dicata, & Curia, præclara turri conspicua. Vrbs ipsa prima fundatione constructa an-
no CIƆCXXXI, ut ejus Annales perhibent. Funesto vero deinde incendio anno CIƆCCCI immitis Vulcani severitate
consumpta, ut ne unica quidem domus remanserit. Verum ea suis e cineribus, veluti Phœnix, cui bustum suum, vi-
ta est, post eam ruinam anno fere octavo, speciosior nitidiorque extitit. Bohemiæ Regno subdita est, sicut & Lusa-
tia. Quonam autem pacto ad Bohemiæ coronam pervenerit Ioannes Dubravius lib. XXI de Rebus Bohemicis re-
fert. *Nissa* fluvius Lusatiam rigat, eamque beat plurimum. Sed hæc de Lusatia hactenus. Nunc ad Saxoniam re-
deamus, & paucula de ea subjungamus. Nobilissimi Saxoniam irrigant Fluvij, *Albis*, *Sala*, *Visurgis* : Item *Lusimicius*,
Multania, *Nisa*, *Sala*, *Fulda*, *Lyna*, *Allenis*, *Odera*, *Ola*, & alij. Silvas complures complectitur, *Lunenburgerheid*,
Spondawerheid, *Rattenawerheid*, *Galberheid*, *Pomerischeid*, Hercyniæ portiones &c. *Saxonia* olim quatuor in genere ha-
buit differentias, Nobilium, Liberorum, Libertorum atque Servorum; Et id legibus cautum erat, ne ulla pars suæ
sortis oblita, terminos in copulandis conjugijs transgrederetur. Sed Nobilis Nobilem : & Liber Liberam duceret
uxorem, Libertus conjungeretur Libertæ, & Servus Ancillæ. Quicunque vero contra faceret; cum vitæ suæ damno
id lueret. Legibus ad malefactorum vindictam optimis utebatur. Natio etiam omnium Saxonum admodum dedita
superstitionibus, atque eam ob causam cum de rebus gravioribus consulerent, præter aruspicinam, equorum hinni-
tus, tanquam præsagia inprimis observabant, unde, fortasse fit, quod equum olim in insignibus gesserint Saxoniæ
Duces. Sortibus etiam ducendis multi erant, virgam enim fructiferæ arbori decisam, in surculos amputabant, eosque
notis quibusdam discretos super candidam vestem fortuito spargebant. Mox si publica fuerit consultatio, sacerdos
populi, si privata, paterfamilias precatus Deos, cælumque suspiciens ter singulos tulit, sublatos secundum impressam
notam interpretabantur. Vt bellorum eventum explorarent, gentis, cui bellum indicerent captivum cum electo po-
pularium suorum, patrijs quemque armis committere solebant, & ex victore, quæ gens victoriam reportaret, conje-
ctare. Deum Mercurium maxime coluerunt, cui humanis hostijs litabant. Sed hos errores fugavit tandem Christia-
næ Religionis veritas. Gens est robusta, valida, cujus potus cervisia, cibus autem plerumque laridum crudum: Buty-
rum, Caseus ac reliqua lacticiniorum genera

Saxoniæ Fluvij. Silvæ. Leges. Mores.

BRANDENBVRG
MARCHIONATVS
ET ELECTORATVS.

Hanc Brandeburgicæ Marchiæ descriptionem primus solusque nobis præstitit doctissimus Mathematicus & Professor in Academia Francfordiana ad Oderam Elias Camerarius, vir a quo multa in Astronomicis desideratissima expectabamus, si longiorem illi vitam concessisset Dominus, jam enim in observatione motuum Solis, Lunæ, ac stellarum diligentissimus erat : ad castigandos quos in ijs certo deprehendebat errores. Conscripsit autem hanc Tabulam non Geometricis instrumentis usus, ut cui propter Academica negotia id integrum non fuit, sed ex suis aliorumque profectionibus, idque adeo solerter & circumspecte, ut Longitudinis Latitudinisque regionis symmetriam vix melius potuisset attingere, etiamsi adminiculo dioptræ Geographicæ per triangulos eam fuisset emensus. Id me docuit experientia; quandoquidem ut reliquis circumsitis regionum Tabulis ejus descriptionem conciliarem, vix ulla contractione aut extensione opus fuit, sed in eam quam proxime Longitudinem ac Latitudinem exterioris loci juxta ipsius dimensiones positi incidebant, quam circumvicinæ tabulæ diligentissime a me castigatæ & conciliatæ requirebant. Admiratus fui ejus dexteritatem nullius instrumenti usu subnixam, & gavisus sum exquisite omnia meis dispositionibus quadrare : Latitudo enim urbis Francofurtensis, *quam ille sæpe dimensus est, elegantissime in meam regionum symmetriam & dispositionem consentiebat. Itaque est quod illi gratias agamus, & pia memoria ejus nomen recolamus. De Nobilitate & Politico statu regionis haud dubie designationem aliquam mihi suppeditasset, si supervixisset, nunc nihil habeo amplius quam quod tota Principis Electoris ditio in* VII *aut* VIII *provincias sit distributa, quæ sunt Alde Marck,* Meddel Marck, *Neu Marck, Vker Marck,* Pregnitz, *Crossen Ducatus, Sterneberg & Cotbus dominia. Item pars Lusatiæ : Inter quas proculdubio, tum ad conservationem & curam totius corporis, tum ad gubernationem populorum certus est Ordinum status &* Politia.

Sunt & minores in his provincijs Comitatus, ut Rapin 35 14. 53 8. *& Vierraden* 36 54. 53 7. *& Kustrin Marchionatus* 37 14. 52 36.

Continentur etiam hac tabula:

MEKELNBVRG sive Magnopolensis Ducatus, & POMERANIÆ pars maxima.

Ecclesiastici *in hac Tabula sunt.*
- *Magdeburgensis Archiepiscopus & Primas Germaniæ : cui subsunt in Brandeburgensi Marcka Brandenburg Episc. & Havelburg.*
- *In Mekelnburg* Swerinensis *Episcopus sub Bremensi.*
- *In* Pomerania *Camin Episcopus.*

Meridiani distant juxta rationem Paralleli 53 o ad Circulum maximum.

RANDENBVRGICVS *Marchionatus* qui hac Tabula repræsentatur, olim a Vandalis habitatus fuit, quorum sedes ab Albi flumine Orientem versus porrigebantur, per ditiones quas nunc Mechelburgici, Brandenburgici, Pomerani, Bohemi, Poloni incolunt. *Vandalos* a peregrinando dictos volunt, quasi ambulones, a *Wandelen*, quod est ambulare & spatia facere : quos Iunius potius a *Dallijs* populis, unde exierunt colonias quæsituri, nuncupatos judicat. Marchionatus autem iste nomen habet a Metropoli, quam quidam initio Brenneburgum vocatam adserunt, quo etiam respexit Georgius Sabinus in suo Hodœporico: *Regio. Unde dicta.*

Italiam quando digressus ab urbe petebam,
A Duce quæ Brenno condita nomen habet.

Oppugnavit eos diu *Carolus Magnus*, expugnavit *Henricus Auceps* per brumam, castris in glacie firmatis, qui etiam urbi præsidium imposuit, cum colonia Saxonum. Protenditur autem hic Marchionatus in longitudinem ad lx Milliaria Germanica. *Situs.* Ad Occasum clauditur Saxoniæ, Misniæ & Megalopolensium regionum Limitibus; qua Septemtrio est Stetinos, Pomeranos, & Cassubios respicit; Poloniam & Silesiam versus Orientem Solem contingit; Bohemiam, Lusatiam, & Moraviam habet a Meridie. Ager admodum fertilis est, inprimis Frumenti : nec desunt Vineta, e quibus Vinum abunde colligunt. *Soli fertilitas.* Corallium insuper, Ætitem, Scistum, aliasque non ignobiliores gemmas producit hæc Regio. Porro Brandenburgicus Marchio Elector etiam est Imperij, & inter opulentissimos potentissimosque Germaniæ Principes numeratur; *Imperium Majorum* quippe qui præter Marchiam utramque, etiam in Lusatiæ Comitatu & in Silesia urbes multas possideat. Principum istorum successio varia fuit : nam deficiente Marchionum stirpe, *Ludovicus Bavarus* anno CIↃCXIX principatum dedit Filio suo *Ludovico*. Bavari anno CIↃCCCLXXXIII vendiderunt eum *Carolo Imperatori* Regi Bohemiæ: a Filio Caroli Ioanne devolutus est Marchionatus ad Moraviæ Principes, *Iudocum* & *Procopium* : *Iudocus* ære alieno pressus eum oppignoravit *Gulielmo* Marchioni Misniæ. Tandem in Concilio Constantiensi anno CIↃCCCCXVII *Sigismundus* Rex *Friderico* Burgravio Noribergensi dono dedit. De hujus Friderici Filio Ioanne, exemplum modestiæ & animi in Viro Principe, ab ambitione alienissimi memoria dignum, recitat Æneas Silvius. Cum enim Fridericus moriturus, IV Filios, Ioannem primogenitum, ingenio placidiore & otij liberalis amantem : Fridericum, qui ob acrimoniam & industriam in rebus gerendis, Marchio cum ferreis dentibus appellabatur : Albertum Achillem Germanicum postea cognominatum : & Fridericum II ad se evocasset : petit a Ioanne primogenito, ut ipsius voluntate Marchionatum Brandenburgensem, cui jus eligendi Imper. conjunctum est, Friderico Fratri ætate proximo, qui acriore animo, & laborum tolerantior esset, conferre liceret.

MARCA BRANDENBVRGENSIS & POMERANIA.
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio.

Mare Balthicum
Miliaria Germanica communia
Wineta emporium destructum anno 1030 à Conrado rege Daniæ
Vsedomia Insula
Iulina Insula
Frisch haff
Die Diuenaw
Stetin
Oder fluuius
Pasewalck
Prentzlaw
Die Vker sehe
Gartz
Stargard
Golnaw
Camin
Colberg
Coslin
New Treptaw
Regenwoldt
Griffenberch
Dramburg
Falckenburgk
Tempelborch
Drazier sehe
Krone
Kalis
Arnswalde
New Wedell
Marienwalde
Woldenbergk
Fridebergk
Dresen
Landsbergk
Warte fluuius
Sunnenbergk sedes magistri ordinis Iohannitarum
Francfurt
Crossen
Oder fluuius
Schwibussen
Meseritz
Paradis
Neustadt
Politzki
Poloniæ pars
Obra fluuius
Storchnest
Fraustadt
Schlawa
Naumburg
Guben
Forst
Cotbus
Herschafft
Lusatiæ pars
Silesiæ pars
Crossen Duc.
New Marck
Pomeren
Marck
Mar
Oriens
37
38
39
54
53
52

re liceret. Cupere enim ſe in familia illa, in quam ipſe primus dignitatem Electorum a Sigiſmundo Imp. collatam intuliſſet, conſervari. Videre autem ſe Ioannem quietis & tranquillitatis cupidiorem : Electoris vero dignitatem cum perpetuis curis & laboribus conjunctam eſſe. Ideo ſe Friderico illam tuendam : Ioanni vero Voitlandiam: Alberto Franconiæ partem relicturum eſſe. Hanc Patris ſententiam cupidiſſime Ioannes amplexus eſt, & beneficio ſingulari ſe affici judicavit, quod ſibi ocium, Fratri Friderico negocium, extrema Patris voluntate relinqueretur. Hodie ei præeſt ſumma prudentiæ, clementiæ, & gratiſſimæ liberalitatis laude clarus Ioannes Georgius. Dividitur autem tota hæc Marchia in tres partes, in *Veterem* ſcilicet, *Mediam* & *Novam*. Incipit *Marchia vetus* a Solitudine quam *Luneburgenſem* cognominant, & ad Albim fluvium uſque protenditur. Confinia item habet cum Magdeburgenſi, Halberſtadenſi Diœceſibus, & Megalopoli. Hujus Incolæ olim etiam fuere *Senones Suevi*, nec non alicubi *Angrivarij* cum *Teutonibus*.

Vrbes. In hoc tractu ſunt ſeptem non parvi nominis Vrbes, hæ nempe, *Tangeramonda* ad Albim, quo Angra vel Tonagra aquam ſuam evomit ſita; quondam Caroli IV Imp. Sedes: *Stendalium*, quæ hujus Marchiæ Civitas primaria. Eſt hic Templum (*Thum Stift* vocant) Divi Nicolai Canonicorum Regularium Ordinis Ciſtertienſium : *Soltwedelum* in duas civitates, Veterem & Novam diviſum; *Gardeleben* cum Arce *Eiſchnippa* dicta. Item *Oſterburgum*, *Werbum*, *Senoburſum*, a Senonibus populis forte ſic nominatum. Minus celebria ſunt *Arnburgum* cum Arce ad Albim ſitum, *Biſemarchum*, *Boſtera*, *Bucka* non procul ab Albi exædificata, *Kalba* & *Meſlinga* quam quoque *Letzolingam* appellant. Ac præterea hic numerantur ccccLXV non ignobiles Pagi. *Media Marchia* ab altera Albis parte initium ſumit, & extenditur ad Oderam & Suevum (vulgo *Spre*) fluvios. A Suevis olim habitata fuit. Hujus Marchiæ Metropolis eſt *Brandenburgum*, de quo modo dicere cœpimus, Vrbs ſatis celebris ad Havelam fluvium ſita, alijs a Brenno Duce Gallorum nominata, ut ſupra quoque diximus, & exſtructa putatur : alij a Brandone Francorum Principe Marcomiri Filio conditam putant; qui circa annum Chriſti CXL hanc Regionem ſubegit. Fuit hic olim πανθεῶν Vandalorum, quorum Dij fuerunt, tum alij, tum etiam *Zornebock* & *Swandewitz*, quomodo id narratur in Chronicis Merſburgicis. Eſt vero hodie hic totius Regionis Tribunal. Multa ſunt huic Vrbi privilegia, & immunitates, ab Imperatoribus, Regibus & Principibus olim ei conceſſa : cujus indicio eſt ſtatua pedeſtris in Novæ Vrbis parte poſita : ſtrictum gladium dextra tenens, quam *Rolandum* Cives vocant. Brandenburgum ſequitur *Rathenavium* ad Havelam; *Spandavium* cum propugnaculo ad Suevum fluvium exſtructo; deinde *Colonia*, & *Berlinum*, duo Opida a Suevo fluvio ſeparata. Hic hodie Principis aula. Eſt & Vrbs primaria *Francofurtum*, cujus ſitus longe eſt jucundiſſimus ad Viadrum (quem Oderam vocant) Piſcium copia abundantem; hic ad Ortum eſt; cætera Vrbis cingunt amœniſſimi colles & Vineta lectiſſima, e quibus Vinum colligunt, quod in Pomeraniam, Daniam, Boruſſiam, & vicina loca ſecundo Amne devehunt. Exſtructa eſt Vrbs primum anno CIↃCCLIII a Gedino ab Hertzberg, auſpicijs & juſſu Ioannis I Marchionis Brandeburgici. Emporium eſt celebre, ternis Nundinis ſingulis annis frequens. Gymnaſium etiam habet Artium, Linguarum, & Facultatum præcipuarum, exſtructum anno CIↃIↃVI a Ioachimo Marchione, multiſque exornatum ſtipendijs. In quo jam inde ab initio in omni Artium & Diſciplinarum atque Linguarum genere præſtantiſſimi Doctores fuerunt, quorum aliqui a Sebaſtiano Munſtero recenſentur. Alia præterea Opida, ſunt *Brietza*, *Fidæ* cognomen habens : item *Belitza*, *Bernavium*, *Bellinum*, *Mittenwaldum*, *Monachobergum*, *Biſenthalum*, *Blumoberga*, *Botzavium*, cum Arce Templariorum quondam ſtatione; *Frienwaldum*, & *Oderobergum*. Hic Marchio *Albertus* ejus nominis II Arcem in medio fluminis exſtruxit, quam præternavigantes portorium ſolvere coguntur. *Friſachum*, *Gereſwaldum*, *Grimmitzum*, *Gruneheyda*, *Grunewaldum*, & *Koppenicum*, quatuor Principis Vivaria cum adjunctis Arcibus. *Lichenum* Opidulum, *Purſtainum* cum Arce : *Mulroſa* Opidulum, & Pagus : *Bernavichum*, *Zoſſa* Opidulum cum Arce : *Wruzenum*; *Selowium* Opidulum, multique Pagi ac Vici. *Nova Marchia* a Media disjungitur Odera fluvio, eo tractu quo Warta fluvius prope Coſtrinum aquas ſuas in illud exonerat. Primi nominis Vrbs in hac Marchia *Coſtrinum* eſt, a Marchione *Ioanne* Ioachimi primi Filio reſtaurata, ac maximis impenſis munita, atque in Principis Sedem delecta. Aliæ ſunt *Landsbergum*, ad Wartam, *Regiomons*, *Bernwaldum*, & *Bernſteinum* Opidulum cum Arce, *Bernawicum*, & *Berlinicum* aut *Novum Berlinum* Opidum : deinde *Arnſwaldum* Vrbs, *Thamum* Opidulum, *Soldinum* quondam hujus primaria Vrbs; *Furſtenfeldum* Opidulum; *Bramburgum*, *Drieſenum*, *Falkenbergum* Vrbs cum Arce in Pomeranorum confinibus ſita; *Kartavv*, *Lepena* Vrbs Aulæ, *Morinum*, *Schiffelbenum* : *Oſemundum*, *Sconſlies*, *Woldenbergum*, *Zeden*, *Zondocum*. Habet in univerſum *Marchia Brandeburgica* cum ijs Regionibus quæ ejus juris ſunt LV inſignes Vrbes : LXIV Opida, XVI Opidula, quę *Marcktflecken* vulgo vocant, XXXVIII Arces, ſive Nobilium Ædes, X Vivaria, XVII Cœnobia. Provinciæ autem totius Marchionatus ſunt *Aldemarck*, Mittelmarck, *Neumarck*, *Vtermarck*, *Pregnitz*, *Croßen*, *Sterneberg* & *Cotbus*.

Flumina. Fluminibus irrigatur *Odera*, ſive *Viadro*, *Suevo*, *Albi*, *Havela*, *Werta*, alijs. Prope Francofurtenſe Carthuſianorum Cœnobium rivulus eſt, ex colle vitifero emanans, in quem quicquid inciderit, in lapidem indureſcere compertum eſt. Atque hæc de Marchionatu Brandenburgico; reſtat ut de Pomerania, quæ titulo ipſius Tabulæ continetur, pauca ſubjungamus.

Regio. Situs. Soli fertilitas. Animaliū varietas. Imperiū Majorū. Vrbes.

POMERANIA primis cultoribus lingua Wandalica *Pamorzi* appellata, nomen accepit a *Pomeſano* Vidunti, primi Boruſſorum Regis Filio. Alij tamen Vandalice ſic dictam *Paa Meern*, quaſi terram maritimam malunt. Nunc Ducatus eſt, adjacens Mari Balthico, extenditurque longo tractu ab Holſatiæ finibus, ad fines Livoniæ. Regio eſt ubique fertilis; Prata habet & Paſcua læta gramine. Frumento, Butyro, Melle, Cera, Canabi, Lino, rebuſque alijs iſtiuſmodi abundat uſque adeo, ut etiam ex eorum exportatione Incolæ magnas ſibi opes parent. Colligunt etiam Maris Accolæ Succinum, ſed minore copia quam Boruſſi. Varij generis videre eſt ibi Animalia domeſtica; atque in Silvis Ferarum Armenta varie diſcurrentia. Proprios hęc Regio ſemper Dominos & Indigenas habuit, nunquam victos, nunquam ſuo ſolo & ditionibus pulſos. Civitates hic multæ ſunt & nobiles. *Stetinum* præcipua eſt, ad Viadrum Amnem; olim Piſcatorum Vicus oblongus ad fluminis ripam, ſed poſt ſuſceptum Chriſtianiſmum, & deſtructam Winetam tranſlato illuc Emporio amplificari cœpit, eſtque adeo nunc totius Pomeraniæ Metropolis. *Gripſvvaldum* Opidum Literarum Artiumque humaniorum cultu celebre : Gymnaſium exſtructum eſt anno CIↃIↃXLVI. *Iulinum* Opidum olim totius pene Europæ ampliſſimum, Emporium Vandalorum fuit. *Stralſundia* Opidum ſplendidum in littore Maris Balthici, olim proprium Ducem habens. *Wineta* omnium quondam maritimarum Vrbium opulentiſſima, deſtructa a Conrado Danorum Rege. Sunt & aliæ Vrbes, *Neugardia*, *Lemburga*, *Stargardia*, *Bergradum*, *Camenez*, *Publina*, *Griſenburga* : & ad littus *Colberga*, *Caminum*, *Collinum*, *Sunda*, *Pucka*, *Revecol*, *Lovensburg*, & *Hechel*. Atque hæc de Pomerania pro hujus loci anguſtia paucis ſint dicta.

RVGIA.

Insula. Situs.

RVGIA Insula est maris Orientalis sive Suevici illius partis, quam mare Balthicum proprie vocant. A Borrho-Libyco Daniam respicit, cujus insula cretacea Mona in Hiddenseha est conspicua. Ab Occasu & Meridie objicitur urbibus Pomeraniæ, Bardo, Stralesundio, Gryphiswaldo, & Walgasto. Hæc Insula quondam longe major fuit, quam jam est, quippe cui Insula Ruden adeo conjuncta fuerit, ut ab illa exigua tantum fossa, quam quisquam mediocri hastæ innixus saltu superare potuerit, dirempta fuerit. Verum Anno 1309 vi procellosæ tempestatis templa, turres ac domos passim sternentis tantum terrarum de illa absorptum est, quantum jam ex intervallo inter Rugiam & Ruden patet, quod est ultra sesquimilliare, tantæque profunditatis, ut etiam grandiores oneratas naves libere transmittat, jamque dicatur Novus trajectus, Das Neure Sief oder Shiffart. Ante hæc enim tempora naves grandiores oneratæ per alium transitum & ostium in apertum mare tendebant. Nempe non versus ortum, sed versus occasum, quem transitum, Dan Bellen appellant. Qui Trajectus cum circa illa tempora a Danis mercatoribus saburra navium ejecta pæne suffocatus grandiores oneratas naves non transmitteret: natura videtur alium navium & maris impetus transitum, quem diximus invenisse. Insula hæc tota a mari circumdata septem milliaribus Germanicis communibus undiquaque, tam in longitudine quam in latitudine propemodum patet. Cujus circumferentia, si rotunda exacte esset, ex Mathematicorum regula esset 21 milliarium. Iam vero illa circumferentia non solum multis insulis & peninsulis majoribus & minoribus distinguitur, verum etiam tot finibus & divertigijs maris ad medias insulæ partes penetrantibus, ut si quis omnium insularum, isthmorum, peninsularum, sinuum, diverticulorum & anfractuum littora curiosius legere & notare velit, hujus insulæ circumferentiam non multo minorem forte, quam septuaginta milliarium sit deprehensurus. In qua & illud observatum est, nullum promemodum locum in tota hac insula inveniri, qui ultra dimidium milliare, aut saltem tres milliaris quadrantes a mari distet. Interim littoribus suis DEI providentia ita munitur, ut ab injuria maris ac fluctuum parum damni perpetiatur. Insula porro Frumenti longe feracissima est, & velut horreum vicinæ urbis Stralesundij; quemadmodum Sicilia olim Populi Romani, teste Strabone. Animalium hic mediocris, Equorum, Boum, Ovium: Anserum vero inusitata copia, ut & magnitudo. Lupos non habet hæc Insula, neque Mures grandiores quos Glires vocant, quamvis in Peninsula Wittovia non ita pridem apparere cœperint, quos ex navibus ibi stationem habentibus, vel etiam naufragio ad ejus littora allisis eo penetrasse vehemens suspicio est. Hujus incolæ quondam Rani sive Rutheni dicti olim ferocissimi fuerunt, vix vicinorum regum aut principum potentia domandi aut frangendi, & adeo suæ Idololatriæ tenaces, ut inter omnes maris Suevici accolas ultimi & novissimi fuerint, qui fidem CHRISTI susceperint. Quippe hujus Insulæ Principes olim potentissimi, non solum multas extra hanc insulam urbes & regiones occuparunt, Berdum, Grimmam, Tribbeseam, verum etiam cum Rege Daniæ, & vicinis Pomeraniæ principibus continua ferme gerebant bella, etiam Lubecenses belli armis lacessere non veriti, adeoque omnibus vicinis propter potentiam & ferocitatem erant formidolosi. Usi olim fuerunt lingua Slavonica sive Vandalica, quæ illis cum vicinis Pomeranis communis fuit. De horum rebus gestis parum memoriæ proditum, quod armis, quam literis excellere maluerint, & virorum litteratorum illo tempore maxima in hisce præsertim locis fuerit penuria. Inter illos Rugiæ Principes, quorum Historiarum monumenta meminerunt, primus est *Crito* Rugiæ Princeps potentissimus, qui vixit tempore Swantibari Ducis Pomeraniæ, & ejus filiam Slavinam uxorem duxit, circa annum Christi 1100. Hunc Critonem perhibent fuisse etiam Principem Holsatiæ & Dithmarsiæ & Lubecam fundasse. Qui cum in convivio quodam inebriatus ex humiliori domus janua inclinata cervice prodiret, a Dano quodam insidias ipsi struente caput securi resectum fuit. Hoc mortuo pater ejus *Retze* superstes Principatum Rugiæ occupavit Anno 1106. Cujus posteri Principatum Rugiæ continua serie occuparunt usque ad Wartislaum, in quo Anno 1352 stirps Principum Rugianorum exstincta est, & Ducatus Rugiæ cessit Pomeraniæ Principibus, idque ex certo quodam pacto reciproco, quo convenerat, ut si alterutrius ducatus Principes filios successores post se non relinquerent, Ducatus suo jam principe orbatus alterius ducatus principi cederet. De conversione Rugianorum ad fidem Christi, ut paucula de plurimis attingam, scribit Helmoldus tempore Ludovici pij, qui fuit Caroli Magni filius, circa Annum Christi 813 Monachos quosdam Cœnobij Corfei in Westphalia a Ludovico fundati, non sine vitæ periculo se ad Slavos & Vandalos, ut eos converterent, penetrasse, & inter multa alia loca etiam Rugiam Christo lucrifecisse, ibique Prescucham quandam in honorem Domini Christi, & memoriam Sancti Viti Patroni Cœnobij Corfeiani, exstruxisse & fundasse. Mox Rugiani a fide Christi deficientes, relictos sacerdotes expulerunt, & Religionem Christianam cujus gustum utcunque perceperant in sceleratam superstitionem transmutarunt. Nam Sanctum Vitum Christi servum, relicto & contemto Christo Domino pro DEO coluerunt, nomen ejus tantum retinentes, quem corrupto nomine Swanto Vitum appellarunt; memorabli exemplo, sanctos cum Christo in honore & cultu minime conjungendos esse. Huic idolum quadriceps fabricatum in magnifice exstructo templo collocarunt. Ab hoc omnes provinciales & vicini longe lateque tanquam ex Oraculo responsa petebant; mercatores, quotquot ad Rugianos appulerant, mercium suarum pretiosiora quæque ipsi offerebant. Idolum humanam staturam adæquans, resectis barbis & capillis in oblonga talari veste stabat, dextera poculum ex vario metallo fusum, & veluti cornu efformatum, plenum liquore poculento, sinistra vero arcum cum sagitta tenebat. Huic Idolo trecenti equi pascebātur inter quos unus candidus, quem nisi summus sacerdos nemo adscendebat, & illo tanquam divino ad res futuras prædicendas utebantur, quem matutino tempore pulvere & sudore undique diffluentem in stabulo sæpe ostentabat sacerdos, mentiens Swanto Vitum in pugna contra hostes Rugianorum in illo equitasse. Hoc idolum non nisi bellis colebatur, quibus quicquid occuparetur totum hoc cultui Idoli cedebat. Ceterum hic Swantovitus ita colebatur. Idoli sacerdos inspiciebat cornu, quod ante annum liquore impleverat, idque halitu oris suppresso, ne illo idolum attingeret. Inspecto poculo de futuro anni proventu divinabat. Si poculi liquor majore parte exhalatus esset, caritatem, si plenum adhuc esset vilitatem annonæ significare credebatur. Hoc ubi factum poculi liquorem coram Idolo effundebat, & idem rursus recenti liquore impletum, & Idoli ori prius admotum unico haustu evacuabat, & denuo impletum dexteræ Idoli imponebat. Hisce & alijs peractis, quod de die reliquum erat, in voluptatibus ac delicijs transigebant. Hoc Idolum in urbe Arcona Wittoviæ erat, cujus maxima apud omnes infideles illo tempore erat majestas, sic ut etiam e longinquis locis munera ipsi mitterentur, inter quæ etiam Lubecensium inventa fuerunt. Cha-

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperium Majorū.

NOVA
FAMIGERABILIS INSULAE
AC DUCATUS
RUGIAE
DESCRIPTIO.
Illustrißimo Celsißimoque Principi ac
Domino
PHILIPPO IULIO
Duci Stetinentium Pomeranorum ac
Caßubiorum & Vandalorum,
Principi RUGIÆ
Comiti in Gutzcow
Domino in Lowenborg et Butow
Domino suo clementißimo
inscripta ab
E. Lubino.
Adjecta sunt ad utrumq; latus Baronum & Nobilium antiquißimarum familiarum in Insula Rugia habitantiū juxta alphabeti ordinem Insignia.
Arces nobilium pleræq; hoc signo notantur.
MARIS BALTHI
OCCIDENS
SEPTE
MERI
POMERA NIÆ PARS
R GIA
D. Putbus
Ahnen
Bergelazen
Bernekoven
Bohlen
Bonowen
Ehden
Gagern
Lasmunde
Kalden
Ketell
Krackevile
Kraßowen
Lanken
Normanne
Wittow
Ummantz
Hiddensche Gruben
Bergen
Stralsund
Sundische Wisck
Barhovet
Prone
Paraw
Heinholts
Brandshagen
Henrichshagen
Falkenhagh
Reineberg
Tremps
Kowal
Kerckdorp
Grißtow
Kalckevitz
Broeck
Miskenhagen
Monckenhagen
Rosenthael
Wakerow
Horst
Doorsow
Hennekenhagē
Gosße
Vitte
Kloster
Glambeke
Plogshagen
Bugort
Rassower Strom

SEPTENTRIO

H I C I

Arcona arx et urbs olim munitißima populosißima

Wick

Stubbenkamer

Iasmunt

Stubbentz

P A R S

Litzowische Fehr

Pronor Wick

Tisow

Heidkrug

Der Brandt

Quitslaser ort

R

A

Monkegraven

Mokegudt

Nien haw

Der villem

Roldevisch ow

Hagener Wick

Dat nie deip

Stubber

Gryphiswaldisch Oie

Buden Insula olim continens Cum Rugia

Spandowerhagen

Westerhusen

Crestin

Pene fl.

Slaß

Wolgast

Penemundische heid

Kemit

Milliaria Germanica communia

1 2 3

ORIENS

Baneker

Osten

Paselich

Platen

Rade

Ralechen

Rotermund

Schelen

Segebaden

Stevenowen

Usedom

Ohe

Zuhmen

Quatren

Schulten

MERIDIES

rentinæ tria erant tẽpla,& in illis Idola plurima, quorum primũ Ruge-Viti: hic septem facies in uno capite habebat, & septem gladijs accinctus erat, dextra gladium evaginatum tenens. Idolum longum, crassum & aspectu formidabile, quod Martem sive Deum belli dicebant. Alterum quinque facies in uno obtinebat capite, sine ullo gladio, quod Deum pacis vocabant. Tertium in uno capite quatuor vultus, & unum in pectore habens, sinistra manu frontem quasi continens, dextram genu imponens, quem Imperij Deum & Porcnitum vocabant. Longum esset de reliquis Deorum monstris dicere. Hæc tam atrox Idololatria tandem ante annos 440 penitus in Rugia exstincta est, & ante hæc quidem tempora illos ad Christum convertere plurimi frustra conati sunt; Tentavit illud Anno Hamburgensis Archiepiscopus circa annum Christi 946, imperante Henrico Aucupe Cæsare. Postea sub annum Christi 1019 Rex Daniæ Ericus Rugianos oppugnavit obsessa illorum urbe munitissima Arcona, quam tanta vehementia oppugnavit, ut tandem ultro pacem petere, & Religionem Christianam se suscepturos promittere coacti sint, qui cum juberentur baptizari ipsi ultro in vicina maris aqua se aliquoties immergebant, ordine prorsus præpostero, quippe qui prius baptizarentur, quam in Religione Christiana recte instituti essent. Cæterum quam primum Rex Ericus, relicta Rugia, regni sui fines attigit, incolæ ad vomitum pristinæ Idololatriæ reversi Christianos inclementer tractatos expulerunt. Postea Otto Bambergensis Episcopus Pomeranorum quasi Apostolus illos adoriri studuit, sed prohibebatur, partim, quod Archiepiscopi Regis Daniæ consensum impetrare non posset, partim quod incolæ Rugiæ Idololatræ hostiliter ipsum a finibus suis arcerent. Postea circa annum Christi 1148 Ratiborus Pomeraniæ princeps armata manu Bardenses, Grimenses, & Tribbescenses hactenus Rugianis subjectos ad religionem Christianam convertit, Rugianis urbes illas recuperare frustra aliquoties tentantibus. Rugiani interim quamvis a Christianis undique propemodum cincti essent in Idololatria sua animose & pertinaciter perseverabant. Erat tunc temporis apud Rugianos fructuosa & uberrima halecis piscatio; quæ postea in vicinam Daniam se convertit. Ad hasce haleces emendas cum mercatores Bardoviceni circa annum Christi 1160, ut hactenus quotannis soliti fuerant, in Wittoviam Rugiæ pervenissent adducto secum Christiano quodam concionatore Godischalco, Swanto-Viti sacerdos Idololatra incitavit insulares, persuadens illis Swantovitum Deum iratum placari nolle, nisi Christianus ille sacerdos sibi Swantovito in victimam offerretur. Hunc cum Rugiani a mercatoribus ad mortem postulassent, & mercatores initio recusarent, mox etiam λύτρον pro illo offerrent centum marcarum, magnum tum temporis pretium, Rugiani indignissime hoc ferentes sequenti die se illum vi ablaturos interminati sunt, ut mactaretur. Sequente ergo nocte mercatores rebus suis propere ad naves deportatis ante diluculum subductis velis aufugerunt. Non diu post circa annum Christi 1166 Rugiani Regem Daniæ Woldamarum calumniosis dictis provocatum initio in leviores velitationes, mox in apertum contra se bellum protraxerunt. Quod biennio post plenis flammis exarsit. Rex Daniæ in auxilium adversus Rugianos sollicitavit Henricum Leonem Ducem Saxonum una cum Principe Pomeraniæ & Megapolensi vicinis. Hi numeroso milite Rugiam ingressi, diviso in aliquot partes exercitu plurima Rugiæ loca simul adorti ferro ac flammis omnia vastarunt. Rugiani numero longe inferiores aperto campo hosti non ausi occurrere in munitissimas suas urbes Arconam & Charentinam se receperunt.

Vrbs & Opida.

Arcona fuit Rugiæ munitissima quasi Acropolis sita in peninsulæ Wittoviæ altissimo versus Boream promontorio, natura loci munita admodum, a Septemtrione & ortu cingebatur mari, ab altera parte, qua Insulam respicit editissimi montis densissimo vallo circumdata, cujus vestigia etiamnum extant longe maxime conspicua. Vallum tantæ fuit altitudinis, ut etiam sagitta a validissimo arcu emissa ejus cacumen minime pertingere potuerit. Hæc urbs obsidione cincta fuit ipso die Ascensionis Christi, & tandem expugnata fuit die Sancti Viti, idque, uti videtur, non sine Dei providentia, ut ostenderetur quomodo Deus ipso Sancti Viti die atrocissimas illas Idololatrias ultus fuerit, quæ occasione Sancti Viti, ut supra dictum, natæ videbantur. Cives Arconæ, qui initio urbis & arcis suæ munimento freti, fortiter hostibus resistebant, tandem die S. Viti fracti iniqvissimas pacis conditiones acceptare coacti sunt; jussi nempe Religionem Christianam suscipere, Swantoviti Idoli ac templi reditus victoribus concedere ad sustentandos presbyteros Christianos: Swanto Idolum cum templo comburere, Christianos captivos sine lytro dimittere, Regi Daniæ quotannis tributa solvere. Hac urbe munitiore capta etiam urbs Charentina sub ijsdem conditionibus sese dedidit. Inter tres tum temporis Principes Rugiæ, Tetzlaum, Stouslaum & Iaromarum, primus Stouslaus Geromaro fratri suo principatu cessit, cui jam Rugiæ Principi Christiano Woldomarus Daniæ Rex fratris sui Canuti filiam uxorem dedit. Et hactenus Arcona & Charentina quamvis bellis valde attritæ essent, nondum tamen plane erant deletæ, Illas autem paullo post vicini Principes Pomeraniæ a fundamentis delerunt, eo quod Rex Daniæ auxilia sibi in subigenda Rugia a Pomeranis præstita, uti pollicitus fuerat, non compensasset. Insula autem hæc cum olim munitissimas & populosissimas Vrbes Arcesque habuerit, jam nullas habet, sed tantum frequentiora quædam Opida, inter quæ *Berga* præcipuum, ubi tamen vix amplius 400 Cives reperiuntur. Reliqua, ut sunt *Sagart*, *Vick*, *Bingst*, & plura alia minora sunt. Alioquin Insula hæc Incolis satis plena est, adeo ut amplius 7000 armatorum ad bellum possit educere. In Peninsula Iasmunda, qua orientem respicit in extremitate est insigne & vix credendæ altitudinis promontorium, quod inferiori parte excavatum marinis prædonibus ac piratis receptaculum olim præbuit longe tutissimum & munitissimum, quod etiamnum vocant De Stubben kamer. Non procul inde in montana vicina Sylva conspiciuntur adhuc vestigia munitissimæ cujusdam arcis, cujus eminens & arboribus altissimis asperum vallum etiamnum appellant *Den Burchwal.*

Lacus.

Huic proxime adjacet profundus niger Lacus, qui licet piscibus abundet, suspicio tamen vel potius superstitio est, quod retia aut scaphas piscatorias non ferat aut admittat: cui cum animosiores quidam piscatores scapham pridie intulissent, postero die retibus lacum tentaturi scapham non invenerunt, quod cum attoniti admirarentur & undique circumspicerent, mox unus illorum animadvertit scapham vicinæ altissimæ fago impositam, cumque sua lingua exclamasset: Quis omnium Diabolorum naviculam istam arbori imposuit? e propinquo vocem ad se perlatam nemine tamen conspecto, audivit: Non hoc omnes Diaboli fecerunt, sed ego solus & frater meus *Nichell*. Lignorum navibus ac domibus ædificandis hic penuria, sed alendo in foco & fornaci igni, quantum sufficit, & illud toti propemodum Insulæ sufficiunt, cum multa alia loca, tum autem inprimis Insula

Silva.

Iasmund, qua Borrha peliotem respicit, ubi Sylva densissima, quam indigenæ appellant *de Stubbenitza* quasi dicas truncarum arborum ac lignorum congeriem. Ecclesiasticorum plerorumque lautior hic, quam alibi conditio, qui non solum sua arva & agros habent, sed etiam decimas pecorum ac frumentorum.

Nobiles.

Nobilium in hac Insula antiquitate generis præstantissimorum magna copia, quorum hic domi lautior illic contractior res est, alij armorum, alij litterarum gloria excellere student, & plerique jam se ad extera loca ad Regum aut Principum aulas, ad Academias & expeditiones bellicas conferunt, & tum in vicinis regnis ac provincijs, tum etiam in patria sua, in bello, in pace, in ocio & in negotio ad summa rerum gubernacula non in politicis solum, sed & in Ecclesiasticis adhibentur. Rusticorum etiam in hoc principatu conditio non intolerabilis, qui Magistratui suo certam censùs summam, & certa servitia hactenus præstant: Inter quos non desunt etiam qui vix ulla præstent servitia. Et hæc de hac insula & Principatu Rugiæ breviter delibata sufficiant.

BOHEMIA
REGNVM
ET
ELECTORATVS.

Regnum Bohemiæ a Carolo, qui Anno cIↄcccxlvI *factus est Rex & Imperator, divisum fuit in duodecim regiones, quibus singulis annuatim præsunt Capitanei, Baro unus, & alter ex ordine equestri, qui primum lites minores cognoscunt inter subditos diversorum dominiorum. Secundo, si qui emergant latrones, licet ijs convocare vicinam sibique subjectam nobilitatem ad grassatores comprehendendos. Tertio, bello fortuito incumbente, quilibet ad suum se recipit Præfectum. Præter hæc nihil de statu hujus regni invenio.*

Sunt in hoc Regno quædam civitates immediate Regi subjectæ, ut sunt Praga Prag, Plzen Pilsen, Buditiowitze Budwis, Kolin Koln, Rakowink, Rakonick, Klatowy Glataw, Beraun Bern, Cheb Eger, Strzibro Miss, Horai Kuttenberg, Tabor Taber, Zaretz Satz, Litomierzize Leitmiritz, Launi Laun, *Most Bruck, Hradretz Gretz, Aucij Aust, Myto Maut, Dwor Hof, Iaromiertz Ieromir, ita Bohemice & Germanice vocatæ, suntque in universum circiter* xxx; *reliquæ Proceribus Regni subditæ sunt.*

Invenio *in eo nominari*:

- *Burggraviatum Carlstein, ubi Regni corona asservatur,* 36 2. 49 55.
- *Comitatus, Lobkowitz, Hassenstain,* Litzkaw 37 18. 48 51. *Camethaw, Passan, Melnick* 36 30. 30 50 20. *Rosenberg* 36 57. 48 46. *Hradretz* 27 8. 49 16.
- *Dominia, Hasenburg* 36 11. 50 18. Leip 36 35. 50 44. *Perstain, Dobitschaw, Walstain, Roschateck,* Dachaw 34 55. 49 42, Tot*snick, Wartenberg, Schellenberg, Rost, Schmiritz, Lisaw, Kunewalt, Dessaw, Schonpeck, Slawa, Grossen Bora,* Liebenstain, *Ioppendorff, Gradetz, Colourat, quorum quædam fortasse sunt Comitatus.*
- *Barones, Trachenberg,* Millitsch.

Praga *Archiepiscopatus factus est a Carolo Rege Bohemiæ & Imperatore illique suffraganeus Episcopus* Litomisliensis 38 35. 49 52.

Meridiani positi sunt ex ratione Paralleli 49 40. ad Circulum maximum.

OHEMIA, Boemia vel *Boiemia,* ut nonnullis placet, a Silva Hercynia nomen traxit. Nam Germanis *Baum,* Belgis *Boom,* arborem sonat; Græcis βαιμία & incolæ Ptolemæo Βαῖμοι, Straboni lib. VII κόλδυλοι. i. *Bæmi & Kolduli* vocantur. Alij a Boijs nomen habere volunt, qui eo migrarunt, qui & ipsi a *Bois* i. Ligno dicti videntur. Ptolemæus lib. *II* cap. XI in Germaniæ descriptione sub Silva Hercynia ponit Bæmos gentem magnam, usque ad Danubium: Straboni dicitur Regio hæc *Bubiemum*: sic enim legunt Rhenanus, Aventinus, & alij: in Græcis tamen excusis exemplaribus Βουίασμον habetur, sed hanc lectionem Rhenanus depravatam censet & in vetustis libris βυίαιμον legi adnotavit Casaubonus, Tacitus *Boiemum* vocat: *Boiohemum* Paterculus; qui id Regionis nomen esse dicit, quam incolebat *Maroboduus.* Ejus Fines ab Ortu Solis ad Marcomannos & Quados; ab Occasu ad Noricos protenduntur. Meridionalem ejus plagam Pannonia Superior, nunc Austria dicta, occupat; sicut Saxonia & Misnia Septemtrionalem. Vniversam Hercynia Silva perpetuo ambitu cingit, clauditque undique ad amphitheatri faciem. Vnde æqua ei fere longitudo, atque latitudo, atque utraque paullo amplius ducentis mil. pas. extenditur. Aere, quod perpetuis Aquilonis flatibus exposita sit regio, duriore ac frigidiore, nec tamen insalubri fruitur. Ipsum vero solum adeo Frugum, Hordei, ac Tritici ferax & copiosum est, ut & has vicinis quoque Regionibus large suppeditet. Vina tamen parcius exhibet; & quæ ibi nata sunt austera & paullo acidiora. Crocum e contrario succo, odore, colore optimum mittit. Aromaticarum rerum Pharmaceuticæ inservientium ditissima Regio est: Olei tamen quemadmodum reliqua Germania, sterilis. Iam illa rara, ac prorsus beata telluris dos, quod ex venis ejus tanta ubertate Argentum adfluit, ut, vix alia Metalla intra venas terra abdat: Primariæ fodinæ sunt in agris *Cromelaw, Budweiss,* & *Kuttenberg.* Aurum tamen quibusdam locis effoditur, cujus frusta decem pondo Regi aliquando allata memorantur. In opido *Beraun,* etiam Ferri fodinæ sunt. Nec desunt alibi Stannum, Plumbum, Æs. Ostentatque præterea Carbunculum, Calaim, Amethystum, ex cotibus suis metallicis abruptum. Ferarum etiam ingentem alit copiam, ob Silvarum frequentiam, quæ Vulpium, Vrsorum, Cervorum, ac Vrorum seu Bubalorum (quos *Lomi* ipsi sua lingua vocitant) assiduam venationem præbent. De hac autem fera *Lomi* perhibent, quod in venatione vesicam (quam largam infra mandibulam in collo pensilem habet) aqua calidissima dum canes insequentes fugit, impleat, eosque hac, dum potestas datur, inspergat, qua quicquid tactum fuerit, aduritur, non secus ac si ferventi aquæ fuisset immersum, ut & pilos & cutem absumat. Primum hujus Regionis Principem quidam *Zechum* nominant, qui e Croatia emigrans Bohemicæ gentis fundavit primordia. Huic successisse dicuntur *Crocus, Libussa* filia cum marito *Primislao, Ninislaus, Mnata* Nepos, *Vrislaus* Filius Mnatæ, *Necla, Noctericus, Borsinous.* Sub hoc Christianismum suscepit Bohemia Anno nongentesimo a partu Virginis, tempore Arnulphi Imperatoris. Anno vero Domini Mil. lxxxvi Bohemia in Regnum evecta est: & Moguntiæ in Concilio Principum *Vratislaus I* Rex ab Henrico IV Cęsare creatus, & *Gilbertus* Trevirorum Episcopus Pragam missus, qui coram populo Regem inungeret, regalibusque insignibus cōvestiret.

Regio & unde dicta. *Situs.* *Cæli qualitas.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Imperium Majorum*

BOHE MIA
Per Gerardum Mercatorem
Cum priuilegio.
Misnie pars
Voytlandie pars
Palatinatus Rie pars
Bauariae
OCCIDENS
Egra
Pilsen
Prag
Amberg
Auerbach
Nabpurck
Dunaw flu.
Passaw
Osterhouen
Deckendorff
Regen flu.
Cameregk
Chamb
Waldmunchen
Glattaw
Eger flu.
Carlsbadt
Falkenaw
Elbogen
Schlackwerck
Annaberg
Marienberg
Wolkenstein
Frauwenstein
Catharnberg
Aussig
Kaden
Saatz
Laun
Rakonick
Beraun
Klattaw
Tauss
Plan
Tachaw
Weiden
Neustatt
Leuchtenberg
Pfreimbt
Hoff
Lobenstein
Schneberg
Zwickaw
Ellnbogen

Sile
siæ
pa
rs
Morauię
pars
Pars
Austrię
Miliaria com. Bohemica
1
2
3
4
ORIENS
Prag
Teufels
grund
gebirg
Trautenaw
Jaromir
Konigingretz
Gralobiradetz
Pardubitz
Colin
Alt Colin
Kuttenberg
Deutschen Broda
Tabor
Budweiß
Krumlaw
Rosenberg
Glotz
Mitwolde
Landskron
Litomissell
Polna
Igla
Iamnitz
Znaim
Teya fluuius
Prin
Mezeritsch
Tzrebitsch
Budwitz
Teltsch
Schweinitz
Reichenbach
Waldeberg
Freiberg
Landeshut
Gotsberg
Silberberg
Warta
Neisse
Landeck
Habelschwer
Reinhart
Nahod
Neustet
Mladkow
Reichenaw
Zampach
Brandais
Behemisch Truba
Schiltsperg
Politzka
Chrudim
Rossenburg
Richnburg
Schelakowi
Kreutzperg
Neustetl
Bobrawa
Bistritz
Kunstadt
Wessely
Dobalow
Kannitze
Stamern
Jenewitz
Wylenaw
Preslawitz
Sternberg
Benissaw
Wotitz
Miltzin
Pilgram
Trzebon
Neuhaus
Platz
Bittinga
Gmünd
Weitra
Czwetl
Gotfug
Reichnpach
Waldeck
Czwetl flu.
Alandsperg
Carlstain
Ludweiß
Ell vel Albis flu.
Labe rzeca
Limpurg
Podiebrod
Behem. Broda
Jung Buntzl
Alt Buntzl
Gitschin
Welis
Melnick
Albis flu.
Kostelitz
Brandis
Konigs sal
Beraun
Stechowitz
Reichenberg
Frauweberg
Cratza
Kablow
Leip
Bernstein
Benatki
Drasitz
Trosky
Aich
Turnaw

vestiret. Id eodem anno factum, acclamante populo, Vratislao Regi salus, honor atque victoria. Vxor quoque *Suata-*
na in Reginam coronata. Post hunc Vratislaum scribunt quidam pluribus annis interregnum fuisse. Nam Conra-
dum Fratrem ejus ac deinde Vratislai filios non Regis sed tantum Ducis nomine usos, tanquam Regni decus homi-
ni non Provinciæ datum fuisset. Verum *Vladislaus* quarto loco natus a novissimo Rege, ob operam Imperatori Fri-
derico sedulo navatam in expeditione Mediolanensi, ab eo Bohemiæ Rex & Imperij socius salutatus: eique desti-
nata in clypeo insignia, Leo Ruber cauda bifurcata in campo candido. Ex ijs postea aliquot Imperatores facti: rap-
ta videlicet a Bisetislao II Imperatoris Othonis filia Iutha, atque cognationes contractæ. Est inter VII Electores Bo-
hemiæ Rex. Vrbes habet *Bohemia* alias Regi subjectas, alias Proceribus & Nobilibus. Primaria Vrbs est *Praga*. In

Vrbes. hac olim Regnum Pontificium oppugnare cœperunt Ioannes Hussus, & M. Hieronymus Pragensis, quos post-
quam Synodus pronunciasset Hæreticos, igni cremaverunt, quamvis fide publica ab Imperatore præmuniti ad Sy-
nodum accesserant. Fertur Hussus ante mortem seu præsagiens Fatidico Spiritu sequuturam inclinationem Regni
Pontificij, dixisse, nasciturum esse ex suis cineribus Olorem, quem non ita exusturi sint, sicut Anserem torrerent.
Significat autem Bohemica lingua Hussus, Anserem. A Primislao III Bohemiæ Duce & Libussa ejus uxore muro
& fossis cincta est. Arcem in monte habet, *Visegradum*, sive *Herschin*. Dividitur autem tota Vrbs in tres Civitates,
Superiorem, Novam, & Parvam. Muldavia Fluvius antiquam Pragam a Nova, in qua Arx est & Templum Cathe-
drale S. Viti, discludit; Pons connectit. Pons iste Lapideus est, habetque XXIV Arcus, opus Vladislai Regis. Ca-
rolus IV Imperator & Rex Bohemiæ Vrbem mirifice auxit ornavitque. Ad Arcem acclivi admodum colle itur. In
Templo Arcis Monimentum est singulari artificio ex Alabastro exstructum, quo Principes aliquot & Imperatores
sepulti sunt. Christophorus Pyramius *Casurgim* Ptol. vult. Aventinus vero *Marobudum* & *Bubiemum* Strabonis.
Anno CIↃ CCCC LXX erecta ibi est Academia a Rege Carolo, quæ duravit usque ad annum CIↃ CCCC VIII. Deinde
propter factionem quandam ea Leipsiam translata est. Minime vero omittendum nobis de Praga Elogium Iulij Cę-
saris Scaligeri:

Septa Metallifero circum quæ monte superbit
Hercyniæ in medio Martia Praga Sinu.
Linque alijs populis tantæ munimina Sedis
Qui nequeant armis Iura tenere loci.
Namque tuum est non præsidio turgere locorum:
Sed loca præsidijs fidere posse tuis.

Czaslaviæ in Cippo Sepulchrali qui Ciscæ imaginem incisam lapidi continet: hæc verba in magine quadrato in-
scripta sunt. Anno M.CCCCXXIIII *die Iovis ante Festum Galli, vita functus Ioannes Zyska a Calice, Rector Rerum publica-*
rum laborantium in nomine & pro nomine Dei, hoc Templo conditus est. E regione ad parietem est Altare quoddam, in
cujus exteriore facie Hussus & Zysca picti sunt. Post altare ex eodem pariete dependet lapis quadratus e catena fer-
rea, sesquispithamæ magnitudine in quolibet latere. Huic tale distichon inscriptum.

Mensa fuit Zyska lapis hic, dum Corpore Christi *Vescitur & potum Sanguinis ore bibit.*

Egra, Vrbs in primo aditu Bohemiæ sita: a Fluvio Egra cui adjacet, nomen adeptá putatur, olim Imperio Ro-
mano, hoc vero tempore Bohemiæ Regno subjecta. Tota ornatissima, tota pulcherrima est. Intus pulchris ædifi-
cijs, civili, urbanoque populo, magnificis, & eximia virtute præstantibus viris inlustris. Foris vero, amœnissimis
ac fœcundissimis hortis & agris, varijsque Pomorum ac Fructuum generibus, atque piscoso flumine luxurians. Cla-
ret hodie Civitas hæc ob Medonem (potionem ex Melle) qui nulla paratur quam in hac Civitate excellentior. In-
ter Opida pręterea Bohemiæ insigniora numerantur Marcomanniam versus, quę hodie Moravia, *Muta, Chrudi-*
ma, Hradecium Reginæ, Pardubicium, Lytomissium. Inde a limite Noricorum, *Glatovia, Dornazlicium, Misa, Tacovia*
eminent. Ab eo vero latere, quod ad Austriam spectat, locum primum obtinet *Buduicum, Crumlovia, Trebonia,*
Hradecium Henrici: sicut a Misnia, *Pons, Cadana, Chomutovia, Austia.* Nam Slesitis, *Hiaromirium, Glacium, Curia* &
quædam alia Opida contermina. Introrsus vero celebrantur, *Cuthna, Colonia, Pelsina, Verona, Zatecium, Launá, Sla-*

Flumina. *na, Lytomericum, Taborium.* Flumina præcipua sunt *Albis*, quem ipsi *Labe* dicunt, hic ad Vrbem *Aust* e Montibus
erumpit: Salmonum inprimis fœcundus: *Multavia* qui Ptolemæi *Cassurgis* esse creditur, Germanis *Molea*, Adcolis
Vltauvá, Egra, Sossava, Gisera, Misa, aliaque, quorum nonnulla Auri etiam ramenta ferunt, Ciceris maguitudine,
quæ nulla purgatione ulteriore indigent: sunt etiam quæ Conchas habeant, e quibus Vniones capiuntur. *Sudetæ*

Montes. Montes Bohemiam cingunt, partim longe introrsus pertinent, ac Regionem ipsam fere intersecant, partim extra
eam etiam Meridiem versus & Occidentem excurrunt. *Mons Pinifer* a Pinuum in eo crescentium abundantia dictus
(hic in Nariscorum ora situs est) oriens in Montanis Marchionis Brandenburgensis, inter Franconiam, Voitlan-
diam ac Bohemiam intra spacium duum ferme millium pass. quatuor inclytos amnes, non sine admiratione & na-
turæ majestate effundit, in quatuor Mundi Cardines, Mœnum videlicet Francicum, Salam Turingicum, Nabum
Bavaricum, Egramque Bohemicum. Idemque Mons Auri, Argenti, Argenti vivi, Ferri, Sulphurisque Mineris fœ-
tus. Gemmarum etiam Fodinas exhibet. Silvis Regio tota tanquam nativo muro circumdatur, cujus pars ea quæ

Silva. inter Occidentem & Septemtrionem porrigitur, *Gabreta* Silva Straboni dicitut, γάβρητα Ptol. Portio vero quæ a
Meridie ad Danubium usque pertingit *Luna Silva* Ptol. vocatur, hodie *Passavica Silva*, *Der Paßawer Wald*: versus
Occidentem qua Moraviæ contigua est *Der Schieb* dicitur. Ad Mores venio: de quibus Ioannes Dubravius sic

Mores. scribit: Tum Morum, tum ipsius Habitus, quem corpore Boiemi præ se ferunt, Leo animal generosissimum (cujus
sideri Boiemi subjacent) quasi quandam imaginem exprimere videtur, si vel celsam Boiemorum proceritatem, vel
latum & validum pectus, vel rigidam fulvisque comis vestitam cervicem, si deinde vocis sonum arduum, si oculos
micantes, si robur & fiduciam virium intueri volueris. Solet item Leo, contemptu in alia animantia, & nonnullo
fastu turgere, ægreque exarmari, præsertim si per ferociam eum adgrediare. Nec ab hac parte Boiemus degenerat:
sed contemtum libenter erga alios, verbo factoque ostentat suum, ipsamque adeo arrogantiam incessu, gestu, pom-
pa, prodit. Est & feroculus cum fastidiose tractatur: insuper ausis perinde ut Leo promptus, atque in his exsequen-
dis firmus & validus: interim tamen ambitiosus & gloriosus. Rursusque uti Leo cibi avidus: atque in eo condien-
do, instruendoque immodice effusus. Vicini præterea Saxones eum docuerunt, nocturno certare mero, putere di-
urno. Sed neque in cæteris quoque moribus Boiemi longe a Germanis divortunt, propter eandem vicinitatem. Hæc
de Moribus Bohemorum Dubravius. Cervisia in hac Regione optima, quam albam cognominant, coquitur. Sermo
gentis Sclavonicus est, se ipsi *Czechos*, Germanos *Niemeckos* sua lingua vocant.

MORAVIA MARCHIONATUS: MARHERN GERMANIS.

Invenio in Moravia nominari:

- *Comitatus Hukenwaldt, Schonberg* 30 6.49 54.
- Dominia, *Lomnicz* 38 39.49 22. *Dubranitx, Gemnicz, Walstain, Peitnitx, Neuhauss, Telesch, Bozkowitz* 38 51.49 28. *Trebitsch* 38 16.49 13. *Dirnowitz* 39 5.49 19. *Ragetz.*
- *Episcopatum unum, Olmuntz,* 39 25.49 30.

Meridiani distant a se invicem pro ratione Paralleli 49 20 ad Circulum maximum.

Regio. Vnde dicta.

OHEMIÆ versus Occidentem Moravia, vulgo *Marhern*, contigua est, Nomen habet a fluvio Morava, qui eam Regionem perfluit. Veteres Marcomanniam dixere, quia fines Germaniæ, qua Danubio in Pannoniam pergitur, terminabat. Quippe Germanis *Marck*, limes dicitur, atque inde qui eam coluere Marcomanni i. limitum finiumque accolæ dicti sunt; ut sentit Dubravius. Non exiguam etiam Moraviæ sive Maravaniæ Silesiæque partem *Quados* tenuisse constat, juxta Lunam Silvam. Maravaniam præterea quæ ad Istrum declinat, putantur coluisse *Osi*, quorum Tacitus meminit. *Marcomanni* autem Germaniæ populi Ptolemæo; Dioni, Paterculo, Eutropio, Capitolino, Lampridio & Vopisco. De his autem Arrianus in commemoratione Germaniæ; Earum gentium, inquit, postremi sunt *Quadi* ac *Marcomanni*, deinde *Iazyges* Sarmatarum gens, post *Getæ*, deinde *Sarmatarum* magna pars. Quod autem Moravia antiqua *Marcomannorum* sedes fuerit, vel hinc liquido constat, quod juxta Hanam fluvium sæpius ab Agricolis inter arandum inventa fuerint Numismata Veterum Romanorum Imperatorum, inter cæteros Marci Antonini, quem plurimæ testantur Historiæ, gentem hanc debellasse. Moneta autem erat, ex hoste spolium, cum hac inscriptione, DE MARCOMANNIS. Sunt etiam qui ex vocabuli etymo conjiciant, deinceps *Marcomannos*, eam Germaniæ Provinciam occupasse, quæ vulgo *Die Marck* appellatur, seu *Marchia Brandenburgensis* ultra Albim, versus Oceanum; cultores enim ejus *Die Marcker* i. Marcomanni, quasi *Marckmenner* dicuntur. Non desunt qui ab Equis nomen adeptos *Marcomannos* tradunt, sicut *Marschalcum* Equitum Præfectum, *Marstallerum* Equorum stabuli Magistrum appellamus; siquidem *Marha* & *Merrhen* Lingua Germanica, Equum & Equam significat, unde *Merrhenlandt* interpretantur Equarum Regionem. Probabilior tamen prior est ratio.

Situs.

Moraviam, ut nunc se habet, tribus e partibus juga montium, aut Silvæ saltusque, aut fluvij limitant, ab Oriente ab Hungaris, ab Occidente a Bohemis, a Septemtrione a Silesijs. Nam a Meridie Austriam versus plana est, & alicubi Thaysa Flumine, alibi rivo quodam ignobili ab ea dirimitur.

Cæli temperies.

Aer Regionis mollior, atque ob id corruptioni magis obnoxius dicitur.

Soli fertilitas.

Regio est ut populosa, ita Frumenti, Vini, rerumque omnium ad hominum necessitatem facientium feracissima. Croci insuper copiam maximam suppeditat. Regionis positio quatenus interius patet, campestris, campique sunt molli, & pingui solo, ideoque faciendæ sementi commodissimi, sicut Colles Vinetis sustollendis, propter terram Vineis magis quam in Bohemia amicam, itaque & bonitate & ubertate Vini antecellit. Culta vero tota, cultoribusque adeo referta est, ut nullum gregibus armentorum, quæ nisi in solitudinibus pasci nequeunt, locum reliquerit. Sudetæ montes juxta Iglam urbem fodinis etiam fœti habentur. Atque hoc jam mirabitur aliquis, ut est profecto admiratione dignum, inveniri in Moravia Thus & Myrrham, non ex arbore desudante, ut alibi, lectam, sed e solo terræ erutam, uno tantum in loco, cui *Gradisco* nomen, in quo ad hunc diem Thus non solum quod masculum vocant, a similitudine testium, sed quod alia præterea virorum mulierumque membra ostentat, ecfoditur. Nuper autem *Venceslaus* Veterum Procerum familia, eorum qui a quercu cognominantur, clarus, dum in agro suo Sterenbergensi fundamenta aggeri piscinario molitur, corpus hominis integrum invenit, quod nihil nisi Myrrha erat: quam ille per amicos distribuit.

Imperium Majorum.

Regni titulo olim decorata legitur hæc Provincia, habuitque olim suos Reges, qui Imperium tenuerunt in omnem gentem Bohemorum & Polonorum, fuitque Regnum latissimum ac potentissimum. Circa annum Christi CCIↃ *Zuantocopius* ditione tenebat Moraviam, Bohemiam, Silesiam, Poloniamque, quarum Duces illi parebant. Ipse autem animis sublatis de magnitudine ditionis, Imperatori Romano tributa solvere, quæ aliquando solvisset Ludovico Germaniæ Regi, pernegabat. Petitur ergo magno bello, sed ipse quoque magnis reluctatur viribus, tandemque æquis viribus discessum est. Sedebant tum Hungari gens nova, ad repagula, quæ illis Moravorum Rex objectasset, nec erat ulla transcendendi facultas. Imperator qui in animum induxerat, non nisi victor redire a Moravis, undecumque circumspexit auxilia: aperuit transitum Hungaris, immisitque hostem Christianis populis, qui infinitis postea malis Provincias afflixerunt. Sic tum opera illorum usus Imperator, supprimit Moravorum Regem, & multis pessundatis atque captis, in fugam eum vertit. Ille enim cum suos cadere animadvertisset, clam sese pugnæ subtraxit, atque ut erat mutata veste incognitus, fuga salutem quæsivit. Cumque ad Montem venisset, cui *Sambri* nomen est, abjectis armis, Equo dimisso pedibus iter fecit, & tanquam viator inops, vastissimam ingressus eremum tam diu Pomis arborum atque herbarum radicibus vitam sustentavit, donec tres eremi cultores obvios habuit, quibus sese adjungens, usque ad extremum vitæ perseveravit incognitus, patienter ac sedato animo incommoda quæque ferens. Vbi vero obitus adfuit, accersitis Eremitis, nondum, inquit, quis fuerim novistis, Rex ego Moravorum, prælio victus ad vos confugi, & Regiam vitam & privatam expertus morior. Nulla Regni fortuna est tranquillitati Eremi præferenda. Hic

MORA VIA
Bohe miæ fini tima
Austrię Septen trio
Occidens

Miliaria communia
Silesiæ pars
Oriens
Hungarię pars
Per Gerardum Mercatorem
Cum priuilegio

da. Hic securus somnus, dulces herbarum radices atque undas efficit, ibi curæ atque pericula, nullum cibum, nullum potum non amarum reddunt. Quod vitæ mihi Deus concessit, apud vox felix peregi; in Regno quicquid ejus transactum est, mors verius quam vita fuit. Sepelite me hic postquam anima corpus liquerit, Moraviamque deinde petentes, Filio meo, si adhuc vivit, hæc nunciate. Atque his dictis vita excessit. Tunc vero Bohemia, Polonia & Silesia suum quæque Provincia Ducem constituit, tributa tamen superioritatis agnitione, vel modica pendentes. Eisdem fere temporibus, imperante Græcis Michaele, venit Cirullus Doctor & Apostolus omnium Sclavorum una cum Metodio, & posuerunt fundamentum Christianæ Fidei in Moravia, erexeruntque Episcopalem Ecclesiam in Opido Vielagradensi, unde vocati a Romano Pontifice & correpti, cur sacra celebrarent Lingua Sclavonica, responderunt, quia scriptum est, omnis spiritus laudet Dominum. Æneas Sylvius in Historia Bohemica cap. XIII hanc rem aliter narrat: Cirullum videlicet, cum Romæ ageret, Romano Pontifici supplicasse, ut Sclavorum Lingua, ejus gentis hominibus, quam baptizaverat, rem divinam faciens, uti posset. De qua re dum in Senatu Ecclesiastico disceptaretur, essentque non pauci contradictores, auditam vocem tanquam de cœlo in hęc verba missam; *Omnis Spiritus laudet Dominum, & omnis Lingua confiteatur ei*: indeque datum Cirullo indultum. Hactenus ille. Facta est Moravia olim Provincia Romanorum, & ordinata inter quatuor Marchias Imperij; deinde incorporata Regno Bohemiæ, quæ olim Bohemiæ fuit Domina. Sigismundus Imperator postea dedit eam dono Alberto genero suo. Rebellantem vero Albertus magnis affecit cladibus. Nam supra CCCC Villas una excursione combussit, mortales multos neci dedit, pecus omne pene abegit, jugumque ferre gentem coegit. Nunc Moravia multo inferiore fortuna quam olim contenta, suis deinceps Ducibus, postmodum Marchionibus paruit, hodie distracta: ejus tamen potior pars, ac pene tota Bohemiæ Regibus: reliqua pars alijs Primoribus ac Baronibus subest.

Vrbes. Gentis caput ac Marchionis Sedes est *Brunna*, Germanice *Brin*, Bohemice *Brno*. Est & *Olmuzium*, *Olomontium* alijs, Sedes Episcopalis, *Velogradensis* prius dicta, vulgo *Olomutz*; *Eburum* ἔβουρον Ptolemæi Pyramio. Vrbibus præter has plurimis, Domibus, Mœnibus, Turribus & id genus ædificijs clarissimis abundat: cujusmodi sunt *Zwoijma*, *Radisch*, *Iglavia*, *Nova Civitas*, *Niclosburg*, *Mons Nicolai*, *Weyskirchen*, *Cremser*, *Boserlitz* olim Marchionum Sedes, & complures aliæ, quæ in Tabula conspiciuntur.

Flumina. Amnium in Moravia princeps, *Morava* seu *Maravaha*, *Ciabrus* Ptol. Mercatore nostro Interprete: κιάμβρος legitur in Græcis Codicibus Ptolemæi, ubi & aliquando sine ρ κιάμβος legitur. Cebrus Antonini videtur, & lib. Notitiarum. Eundem *Ciabrum* putat Peucerus *Cium* Κῖον ab Herodoto dici, vulgo *Die Marhe*, qui Olomuzium principem civitatem circumfluit, & ab illa in Pannoniam defluens, in Danubium tandem se suis & adventitijs aquis auctus, exonerat. Hic Regioni nomen dicitur indidisse, seu, quod potius crediderim, a Regione sumpsisse sibi nomen. Præter hunc præcipui sunt *Theya*, vel *Deins*, *Tharsa* Dubravio, nonnullis etiam *Thisia*. Hic Zuoynam, obitu Sigismundi Cæsaris memorabilem præterfluit, & limitem Maravaniæ atque Austriæ statuit. *Igla*, a quo Iglavia Vrbs nomen sortita est, dirimit Maravanos a Bohemis ac Marovaniam quoque ingreditur. Cæterum *Odera* fluvius haud procul Olomuzio ortus, suo nomine usque in Oceanum delabitur. Sunt qui illum a Ptolemæo *Viadrum* vocari autumant. *Oderam* vocant ab Aucupibus vocabulo mutuato, qui speculas avibus speculandis captandisque constitutas, *Odri* appellant: hodieque hujusmodi speculæ in Moravia ad fontem Oderæ ab Aucupibus constituuntur. Iunius autem hunc fluvium Oderam dictum autumat, quod ex Oderbergo Monte cognomine fontes trahat, ut supra in Germaniæ generali diximus; *Suevus* vel *Suebus* Σύηβος Ptolemæi Becano, Beuthero & Nivemontio est. Neque *Hama* silentio prætereundus, quamvis tenuibus interdum aquis fluens, attamen eos agros rigans, quibus non alij in Moravia Frumenti fertiliores, ita ut Frumentarij coloni a largo Frumenti velut ubere, jure suo illos sumen Moraviæ appellent: in illis præterea sæpius quam in alijs Numismata M. Antonini, Commodique & aliorum nonnullorum Cæsarum, tam Aurea quam Argentea exferuntur. Quæ sane fidem Bellorum cum Marcomannis olim in Moravia gestorum manifestam faciunt. Sunt & *Nigra* vulgo *Suarta*, & *Suittwa*, qui Brunnam Civitatem, dignitate proximam Olomuzio prælerlabuntur. Pisces varios & quidem magna copia hi Fluvij subministrant.

Silva. Regio hæc quam Bohemia minus montosa, nec tamen prorsus plana. Ponit hoc loco Ptolemæus *Orcynium Nemus*, ac *Gabretam Silvam*.

Mores. Incolarum (qui feroces rapinarumque avidi) sermo mixtus est, Bohemicus tamen prævalet, nam Germanica Lingua in Vrbibus tantum inter Optimates in usu est: de cætero, Ritibus Moribusque perinde morati ut Bohemi, inquit Dubravius. In hujus Regionis Pagis varie habitant Anabaptistæ omnium bonorum communionem professi.

AVSTRIA AR-CHIDVCATVS.

Tertius Circulus Imperij est Austriacus, in quo duo sunt ordines.

Ecclesiastici.
- *Tridentinus Episc. Trent.*
- *Brixiensis Episc. Brixen.*
- *Goricia Episc.*
- *Segovia Episc.*
- *Labach Episc.*
- *Vienna Episc.*
- *Teutsch Ordens Maister.*
- *Ordens Maister in Eischtal.*

Principes *Seculares.*
- *Archidux Austriæ.*
- *Com. Schaumberg.*
- *Baro Wolkenstain* 37 32. 47 46.
- *H. Senster.*
- *H. Roggendorff* 37 48. 48 18.
- *Com. Hardeck* 38 21. 48 48.

Præter Principes Imperij invenio in Austria nominari:
- Comitatus, *Thurn, Crentz, Ortenburg, Perneck* 38 18. 48 45. *Garb.*
- *Freyhern, Landskron, Wanberg, Hohen Osterwitz, Neuberg, Guettenhag, Teuffenbach, Mairhofen, Auversperg, Dorneck, Saraw, Hartenstain, Schwartzenaw, Tiernstain, Wachauthall, Hoffkirchen* 36 15. 48 19. *Eytzing.*
- *Dominia item Aichelperg, Kaltenprun* 38 26. 48 26. *Maßenperg, Stubenberg, Heggenberg, Stahrenberg* 36 8 46 6. *Liechtenstain* 39 6. 48 13. *Losenstain, Puchaim, Luetkurt, Porg[illegible], Schonkirchen* 39 42. 48 33. *Schefftenberg, Altensperg, Hornstein* 38 46. 47 50. *Seibersdorff.*

Meridiani positi juxta rationem Paralleli 48 20 ad Circulum maximum.

SIC se habet Moravia; sequitur explicanda jam nunc in nostra Methodo *Austria*, olim *Pannonia Superior* dicta. *Avariam* quoque in Annalibus vocatam, ab *Avaribus* eam occupantibus, scribit idem Lazius. *Rakuska*, Sclavonice dicitur. *Beetstan* a Turcis, ut scribit Leunclavius. Austriæ nomen, Wolfgango Lazio teste, recens est; ab Austri venti flatu, qui ista in Regione frequens est; vel a voce Germanica *Oostreich*, quod nomen veteres Franci regnorum suorum limiti Orientali posuerunt, ut *Westreich* Occidentali. Atqui Francorum *Oostenreich* ad Rhenum situm fuit: dictumque postea *Austrasia*, quo nomine amisso, videntur Pannonij illud sibi tribuisse, ut auctor est idem Lazius lib. I cap. 11 Commentariorum gentis Austriacæ. Sunt autem Austriaci Francorum & Saxonum soboles, qui hunc sibi tractum frustra reluctantibus Hungaris ferro pepererunt. Olim vero a multis varijsque cultoribus fuit habitata, quorum primi a Lazio numerantur *Hebræi*: hinc *Iason* cum socijs *Argonautis*: hos deinceps sequuti sunt *Cimmerij, Agriani, Gallo-Græci, Romani, Hunni, Sarmatæ, Sclavi, Hanares, Bulgari, Hungari, Galli*, cum suis minoribus populis, *Boijs, Senonibus, Gesatis, Cimbrisque & Brennis*, qui sub ipsam Christi Servatoris salutiferam nativitatem, pene totum istum terrarum tractum incoluere. Post etiam *Gothi, Getæ, Vandali, Gepidæ, Heruli, Germani*, & complures alij, quos Lazius enumerat, has partes incolluere. *Austria* vero habet ad Ortum Hungariam: ad Meridiem Styriæ montes, qui ab Alpibus perpetui in Hungariam & ulteriores regiones protenduntur; ad Occasum Bavariam: & ad Septemtrionem Teium fluvium & Moraviam. Eam sub nomine Pannoniæ Superioris his verbis describit Georgius Rithaymerus, in suo de situ orbis terrarum compendio. *Pannonia Superior* ad Solis Ortum Leythæ fluvio jungitur. Ptolemæus hic Rabonem ab Ortu terminum statuit: Onaso fluvio & Norico ad Occasum. Sunt qui Cætio Monte ab eo cardine finiunt. Teium Fluvium & Moraviam a Septemtrione. Nam eousque hodie protenditur. Aere fruitur leni ac amœno, salubrique ob Euri viciniam, quo perflatur. Ager omnis generis Frugum feracissimus, & qui minimo impendio colitur. Vili etiam & strigoso equo agricola in eo tractu qui campus Transdanubianus sive Marchianus dicitur, terram arat. Marga, citra quam agri in Bavaria infœcundi & macri sunt, quid sit, Austriacis incognitum est. Vinum omnis Regio fert nobilissimum: meracius Germanico, dilutius Hispanico. Idque Moravis, Bohemis, Silesijs, vicinisque Bavaris præbet. Crocum insuper generosissimum gignit; Zinziber etiam producit juxta Hamburgum, ad radicem Cæcij Montis. Argento abundat, non item Auro: Salem partim domi natum, partim importatum habet. Rexerunt Austriam aliquandiu Comites *Babenbergenses*, quorum primus *Lupoldus* Marchio Austriacus ab Ottone II Imperatore dictus est. Postea *Henricus*, Dux ex Marchione factus a Friderico Imperatore. Qua stirpe deficiente, *Rudolphus Habspurgensis* qui in Cæsarem electus fuerat anno CIↃCCLXXX eam sui juris fecit, Ducatumque voluit appellari. *Fridericus* II in Regnum etiam evexit. Hujus Regionis insignia olim erant quinque Alaudæ Aureæ, in cœlestino clypeo pictæ; sed Lupoldus Marchio hoc nomine V, a rei eventu ab Imperio concessa nova usurpavit insignia, rubro & albo coloribus distincta: quod ita totus suffusus sanguine, in expugnatione Ptolemaidos fuisset, cingulo tenus dumtaxat (quod album corpus intersecabat) a cruore immunis. Dividitur porro in *Superiorem & Inferiorem*, quarum hæc ultra, illa cis Danubium sita est. Habet præterea quoque Styriæ Ducatum, inter Danubium, Muer & Mietz fluvios extensum, cujus incolæ partim Germanico, partim Sclavonico idiomate utuntur, strumisque pendulis deformes sunt. Habet & Ducatum Carinthiæ inter Muer & Dravum fluvium situm. Item Carniam Meridiem versus. Primaria Austriæ Vrbs est *Vienna* ante Christi Servatoris nativitatem culta a Sarmatis & Windis, quibus successerunt Boij, Senones, alijque, quos Tiberius Nero in Provinciæ formam redegit; *Vindebona* dicitur in Itinerario Anto-

Regio. — *Vnde dicta.* — *Situs.* — *Cœli qualitas.* — *Soli fertilitas.* — *Imperium Majorum* — *Vrbes.*

AVSTRIA archiducatus.
BOHEMIAE PARS
Bauariæ pars
Occidens
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio.

Septentrio
Oriens
Meridies
HUNGARIAE
Vienna
Newsidler See
Petronel
Haimburg
Presburg
Marcheck
Kornewburg
Baden
Neustatt
Sopron
comit:
Castri
ferrei com:
Bernstern
Fürstenfeld
Gracz
Lempach
Stockeraw
Tulln
S. Polten
Krembs
Eisenstat
Rust
Mörbisch
Kittsee
Leopoldsdorf
Marchegg
Göding
Holitsch
Zakolcza
Nemetuywar
Eberaw
Güns
Rechnitz
Mariaperg
Pinkenfeld
Hardperg
Kirchschlag
Schwarcza
Reichaw
Glocknitz
Mürczuschlag
Kapfenberg
Bruck
Leoben
Per Gerardum Mercatorem. Cum Priuilegio.
trema
ex:
pars
rie
pron

rio Antonini; *Vindebonæ* meminit quoque Aurelius Victor, in vita M. Antonini Imperatoris, & *Vindomana* lib. Notitiarum. Item *Vindomina*, Iornandes; Ptolemæus *Juliobonam* vocat, & ad eam locat decimam Legionem Germanicam, quam eo loco consedisse, multa admodum monimenta perantiqua, tum intra Vrbem, tum extra eam testantur. Legioni huic a signo nomen Alaudæ fuit : unde etiam videntur prima orta esse Austriacorum Marchionum insignia, Alaudæ quinque. Dicta etiam est *Ala Flaviana*, *Castra Flaviana*, item *Flavianum* & *Fabiana*. Ita in veteri Diplomate anni CIↃCLVIII. *Ego Henricus Dei gratia Dux Austriæ, universis Christi fidelibus Salutem. Manifestum fieri volumus universis, quod nos inter alias nostri Patrocinatus Ecclesias, Abbatiam in honorem Dei fundavimus, in territorio scilicet Fabianæ, quæ a modernis Vienna nuncupatur.* Otto Frisingensis lib. I Hist. Frid. cap. XXXII, *Dux tunc demum terga hosti dare compellitur, & periculis belli exemptus, in vicinum Opidum Viennis, quod olim a Romanis inhabitatum, Fabiana dicebatur, declinavit.* Similiter legas in Historia Severini Episcopi Viennensis. Atque ad hanc adpellationem maxime accedit vulgata & trita apud adcolas appellatio *Biana*. Idem Lazius *Vendum* a Strabone appellari ait. *Pannoniam Vrbem* eam vocat Iornandes : vernacule *Wien*; *Wÿdme* Sclavonice. Hanc Vrbem Turcas *Betz* vocare ex D. Carolo Rimio quondam apud Zelimum Turcarum Imperatorem oratore se habere scribit Ortelius. *Wetsch* vocat Leunclavius : item *Beetz*. Vrbs clarissima, ad Danubium fluvium sita, Imperatoria sede nobilis; inexpugnabili murorum ambitu, præaltis fossis, aggere & vallo cingitur. Mœnia deinde spissa & sublimia, frequentes Turres, & Propugnacula ad bellum oportuna habet : ut Vienna sit munitissimum adversus Turcarum furorem Propugnaculum & Munimentum. Suburbia maxima sunt & ambitiosa. Ædes Civium amplæ, area & Picturis ornatæ, structura solida & firma, altæ domorum facies, magnificæque visuntur. Templa Sanctis dicata, & ampla & splendida, secto lapide constructa, perlucida sunt, & Columnarum ordinibus admiranda. Inter ea principem obtinet locum magnum S. Stephani Fanum. Cellæ Vinariæ adeo profundæ sunt & spatiosæ, ut sub terra non minus, quam supra terram ædificiorum esse feratur. Platearum solum, stratum lapide duro, ut neque plaustrorum rotis facile conteratur. Annonæ & potissimum Vini incredibilis copia, ita ut ducentos & mille Equos XL dierum Vindemia exerceat. Christianam Religionem admisit anno CCCCLXIV Doctore Severino, qui etiam II ibi Basilicas exstruxit. Historia hujus Vrbis peti potest a Lazio & Ottone Frisingensi. Vrbem Fredericus II ornavit auxitque; ut & sequentes fere omnes Austriæ Duces. Nobilissimum in ea Gymnasium Artium Scientiarumque constitutum est a Friderico Imperatore; renovatum postea ab Alberto Archiduce anno CIↃCCCLVI. Id postea seditionibus inter studiosos gliscentibus, collapsum subversumque est. Viennæ clari fuere Wolfgangus Lazius Medicus & Historicus Ferdinandi Imperatoris; Iulius Alexandrinus, Ioannes Sambucus, Matthias Farinator. Hic Librum, qui *Lumen Animæ* Pontificijs dictus fuit, conscripsit, quo tamen nihil est caliginosius; tametsi XXX annorum labore, publicis sumptibus ab aliquot DOCTISSIMIS Viris, ut tum ferebant tempora, sit conscriptus; ubi labore, quidem magno, sed ridiculo & inani, Galeni, Aristotelis, Platonis Disputationes Medicæ & Philosophicæ, & Dioscoridis Medica Materia, Christo, Prophetis, Mariæ ac Apostolis aptantur, ac ratio applicandi Philosophorum sententias, & Medicorum dicta ac Regulas, in Ecclesia ad tractationem rerum Theologicarum, ac explicationem rerum Spiritualium docentibus ostenditur; quasi vero sine Aristotele & Galeno Ecclesia doceri non possit, ac ipsa non sat superque habeat in Biblijs, unde erudiatur ac doceatur de omnibus, quæ Christianum Spiritus Sancti domicilium scire sit operæ precium. Fuit & Theologiæ Professor in Academia Viennensi Ioannes Haselbach, qui adeo diffuse solebat explicare, quæ auditoribus proposita enarrabat, ut viginti unum annos legens in Esaia Propheta, ad finem primi capitis non pervenerit. Claram Vrbem fecit obsidio Turcarũ anno CIↃIↃXXIX fortiter a Civibus tolerata, in qua Turcarũ 80 millia perijsse memorantur. Est & in Austria Superiore *Gmunda* Opidum quidem non ita magnum, quod tamen venustate & elegantia commendatur, situm ad Lacum qui inde appellationem trahens *Gmundanus Lacus*, dicitur, ex quo Austriæ Flumen Dravus oritur. Gmundæ magna & lucrosa est negotiatio Salis, quod præstans & acre ex vicinis Montibus ecfoditur, & Gmundam allatum, vasculis (quæ patria lingua, *Kivelen* indigetant) impositum, per Dravum in Danubium transportatur, unde Viennæ, & in alijs Austriæ, Hungariæ, Styriæ, Carinthiæ vicinisque Civitatibus magno commodo & lucro Gmundanorum distrahitur. Vrbes præterea & antiquæ & nobiles multæ in Austria sunt, maxime tamen insignes *Lintzium*, *Styra*, *Vadenhoffum*, *Melicum*, Castellum antiquitus Claudionum : *Cremisium*, *Cetro* Castellum, hodie *Zeissselmaur*, *Santohippolytus*, *Neuburgum* duplex, alterum a Cœnobio, a Frumento alterum dictum; *Petronella* nunc Vicus, magnæ olim Vrbis, id quod rudera & ruinæ indicant, vestigium : Nova Civitas, *Pruck*, ad ripam Leythæ Flu. sita, *Hamburga*. Sunt & alia Opida plurima, quæ brevitatis studio, prætereo. *Lacus.* Lacus complures habet, cujusmodi sunt S. *Wolfgangi*, *Vssere*, *Vrsee*, *Fillisee*, *Eynsidlersee*. *Flumina.* Ac Fluminibus irrigatur permultis : horum *Danubius* primum est, olim Regionis terminus, nunc eam mediam secans. Reliqua sunt *Athosinus*, *Genus*, seu *Onasus*, *Tranus*, *Traunus*, *Erlaphus*, qui ad Cellam Templo Virginis matris celebrem, ex Lacu amœnissimo oritur : *Traisius*, *Ipsius*, *Melicus*, *Marchia*, *Teius* qui Moraviam ab Austria dispescit, *Cambus* vario piscium genere nobilis, *Leytha* : & in quo scitissimi saporis Cancri, *Suegadus*, & alia. *Montes.* Montibus multis attollitur, quorum præcipui sunt *Cecius Mons* vulgo *Calenberg*, a Danubio ad Dravum Flu. extenditur, ejus portiones sunt *Schneberg*, *Semering*, *Kemperg*, *Hertperg*, *Deubsperg*, *Heuststperg*, *Plaitz* : *Cognamus*, hodie *Der Hamburgerperg*, a Danubio ad Arabonem trahitur. *Silvæ.* Silvis hinc inde conspersa est regio, quæ Hercyniæ quoque portiones sunt ac Lunæ Silvæ : dicunturque hodie *Der Frystetter und Konigwiserwaldt*. Ad alia pergamus. *Ratio gubernandi.* In Vrbe Vienna duodecim quotidie Magistratus Iura dant & Leges dicunt : quorum quatuor sunt Ecclesiastici, Pataviensis Episcopi Officialis, Viennensis Episcopi Officialis, Capitulum Cathedralis Ecclesiæ, & universitatis Rector. Sunt item quatuor Vrbani, & quatuor extra Vrbem : ex quibus præcipui sunt, quem vocant *Regimentum*, unde omnes Inferioris Austriæ jura petunt, & quem *Fiscum* sive *Cameram* appellant, quo omnes rationes earundem Provinciarum referuntur. Reliqui his subjecti sunt, & a quibus ad superiores provocatio libellorum fit, Senatus Provinciæ cum suis Marescalcis, Ordinati Provinciæ, Senatus Vrbanus cum suo Consule, Prætorium Vrbanum, Telonarij judicium, & Mercatorum Prætorium, quod *Handgraviatum* vocant, de quibus fuse in sua Vienna disserit Wolfgangus Lazius Viennensis.

SALTZBVRG ARCHIEPISCOPATVS.

Rupertus Episcopus VVormaciensis ex regia Francorum stirpe ortus, cum post Regis Childeberti obitum a sede sua pulsus esset, circa annum salutis ıɔxl ad Theodonem Ducem Bavariæ Ratisbonam venit, eum instruxit, & baptizavit, ejusque nutu Noricum peragrans multos convertit & Christo dicavit. Incidens autem in ruinas desolatas veteris Iuvaviæ, locum Episcopatui idoneum, Basilicam ibi in honorem S. Petri construxit, Monasterium Ordinis S. Benedicti adjecit, ex quo complures Abbates ad Episcopale hoc fastigium postea sunt vocati, rexitque ibi Episcopalem Ecclesiam annis xliv, mortuus anno D. ıɔcxxiii. Hæc ex Sebastiano Munstero. De Nobilitate & statu hujus ditionis nihil mihi constat.

Meridiani positi sunt juxta rationem Paralleli 47 10 ad Circulum maximum.

SALISBVRGENSIS Episcopatus ab urbe Metropolitana Saltzburgo nomen habet. Franciscus Irenicus ex quinque Episcopatibus Bavariæ hunc primum vocat. Hujus territorium omnis generis Metallorum dives est, Auri, Argenti, Æris & Ferri. Reperitur hic quoque Vitriolum, Sulphur, Alumen, & Antimonium. Sunt quoque Marmoris lapidicinæ. Plana loca etiam consitionibus, agris, Frumentoque apta. In Montibus frequentia quoque aucupia, ac Ferarum venatio. Salisburgenses Præsules nominat Munsterus LVIII : ultimum *Ernestum* Comitem Palatinum Rheni, Bavariæ Ducem, Alberti & Kunegundis Friderici Imperatoris Filiæ prolem. Porro sedes ista sub *Arnone* ex Ecclesiæ hujus Antistite Archiepiscopatus titulo insignita est a Leone III. Habetque sub se Suffraganeos Episcopos, *Tridentinum, Pataviensem, Viennensem, Gurcensem, Brixinensem, Fresingensem, Seccoviensem, Laventinensem & Chyemensem*. Metropolis est *Saltzburgum* vel *Salisburgum*, vulgo *Saltzburg*, quod nomen a Saltzach fluvio accepisse creditur; quanquam alij a Sale quod in ejus vicinia effoditur, Saltzburg, dici autumant. *Iuvantia* vel *Iuvavia*, vel *Iuvavium* olim dictum fuit a juvando, Germanice *Helffenburg*, quod Castrum ibi exstruxerit Iulius Cæsar, juvamen seu subsidium ac refugium Legionibus suis contra Germanos quos debellaturus erat. Traduntur namque Romani cecidisse Germanorum 3400000 ac 1500000 in captivitatem duxisse. Alij nomen *Iuvaviæ* a Iuvavio cognomini adjacente fluvio obtinuisse credunt. Dicitur & *Iuvense* Castrum in lib. Notit. ut Pighius docet in Hercule Prodicio. Aventinus adserit ex veteribus diplomatis ostendi παίδικον Ptolemæi esse, pagumque ibidem adhuc nomen servare. Franciscus vero Irenicus scribit γαμανόδυρον, Gamanodurum, aut βάδακον Badacum Ptolemæi esse: cui & Volaterranus adstipulatur. *Iuvaviæ* meminit Antonini Itinerarium. Sed *Helffenburg* vocabulum vetustius esse *Iuvaviæ*, putat Gaspar Bruschius; atque ex eo *Iuvavia* factum, quod idem significat. Pighius scribit in hujus Vrbis Templo se legisse hos versiculos:

Tunc Hadriana vetus, quæ post Iuvavia dicta,
Præsidialis erat Noricis, & Episcopo digna
Rudberti Sedes, qui fidem contulit illis
Christi, quam retinet, Saltzburgum sero vocata.

Vrbs hæc in medijs Alpibus situm habet : decenti murorum ambitu, Turribus & Propugnaculis, tam publicis quam privatis ædificijs cultissimo : Regia quondam Sedes ac Domicilium, quando & superbissima ex Marmore Fanorum structura præ cæteris caput extulit Vrbibus. Maxima fluminis situsque oportunitas hoc præstitit. Nunc etiam Archiepiscopatus est, qui primæva quidem institutione Laureaci, tum Patavij, rerum vicissitudine huc translatus fuit. Habet hæc Vrbs paludes, planiciem, colles & montes. Paludes præbent pascua, montes aucupia & venationes nonnullas. In hac Vrbe Sepulchrum visitur Theophrasti Medici celeberrimi in Nosocomio apud S. Sebastianum cum tali Epicedio; *Conditur hic Philippus Theophrastus insignis medicinæ Doctor, qui dira illa vulnera, lepram, podagram, hydropsin, aliaque insanabilia corporis contagia mirifica arte sustulit, ac bona sua in pauperes distribuenda collocandaque ordinavit. Anno* M. D. LI *die 24 Septem. vitam cum morte commutavit.* Multi huic Theophrasto multum tribuerunt, ejusque ingenio & industriæ, quæ tanta fuerit, ut non modo celeriter sanitatem amissam corporibus hominum, sed etiam Metallis imperfectis suam perfectionem reddiderit & tribuerit, Plumbumque & Mercurium in Aurum sive Solem, ut ipsi loquuntur, converterit, quod illi probare se posse existimant exemplis aliquot non vulgaribus. Verum ista illis, qui hæc vere & recte judicare posse existimantur, judicanda committimus. Fluminibus ac rivulis innumeris propemodum rigatur hæc Regio, qui ex montibus scaturiunt. *Anassus* fluvius in Septemtrionem defluit, quem *Altzius, Saltzius, Matichius*, suis aquis augent. *Traunus* ibidem ex Lacubus oritur : Hinc etiam *Mur*, & *Dravus* nobilis amnis oriuntur, quem posteriorem Plinius nominat lib. III cap. xxv, eumque ex Noricis fluere tradit. Reliqui ignobiliores rivuli in hos, quos modo nominavi, effunduntur. Ditio omnis montosa, jugisque Montium, quæ adcolæ *Taurn* vocant, aspera. Hinc ista sunt, *Radstatterthaurn, Felbergthaurn, Kornthaurn, Casteinerthaurn*, multique alij adeo alti, ut qui media æstate eos conscendunt, quum ad verticem perventum est, frigore infestentur; nullus curribus locus, angusti colles, adeoque interdum præcipites, ut vix jumento clitellario etiam adsueto iter sit; grandia vero pericula scandentes maneant, quum aut subito exorti venti in præcipitia homines abri-

Regio & unde dicta.
Soli fertilitas.
Imperiũ Maiorum
Vrbes.
Flumina
Montes.

nes abri-

Septentrio
Occidens
Meridies
Baua: riæ pa: rs
Wasserburg
Trosberg
Ditmaning
Rosenhaim
Chiemsee
Saltzburg
Berchtolsgaden
Kufstain
Kiferfelden
Rotenburg
Zell
Pinczgew
Krumler Taurn
Felber Taurn
Windisch Taurn
Karn Taurn
Kalser Taurn
Rauriser taurn
Windisch Matray: als Mauter
Lienz
Lutach
Daufers
Daufers comitatus
Kelburg
S. Magdalena
Ober Rayssn
Alt Raysn
New Raysn
Pruneck
Ernburg
Gratsberg
Niderdorf
Welsberg
Jnnichen
Sillian
Lesachach
Amone
Paluzza
Sethio M.
Priola
Sudri
Maut
Haydnburg
Raurus
Hofgastain
Wildshuet
Lauffen
Waging
Grabnstat
Reichenhal
Lofer
Liechtenberg
Salfelden
Schmoczhausen
Gmund
Saxenfelt
Lind
Dolach
Greifenburg
Klausen
Veldberg
Rakldorf
Kufstain
Elmaw
Spitall
S. Johanns
Kitzbichel
Kirchperg
Brixen
Hopfgartn
Wergel
Kundel
Pfundt
Tirol

SALTZBURG
archiepiscopatus
cum ducatu
CARINTHIÆ
Au: striæ
con: finia
Miliaria Germanica
Communia
Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio
Oriens

nes abripiant, aut immensi convolutarum nivium globi silvas, saxa, jumenta, atque etiam domos vicinas sæpe obterant. Ex his Montibus Amnes frequentes defluunt, de quibus supra meminimus. Montes etiam præter supra dictos *Tauros*, habet in Meridiem versus, *Alpes*, quos *Albim* ipsi vocant: varijs quoque cognomentis adscitis, ut *Villacher Albin, Swanberger Albin* &c. Item *Creutzbergum* montem, *Lettachbergum*, & in Oevina valle Metalliferos, de quibus sic cecinit Conradus Celtes lib. Amorum II Ode VI.

Qui mihi de celsis nuper fuit Alpibus actus
Oenus ubi, atque Athesis murmura rauca facit.
Argenti æterno scaturit qua vena Metallo,
Et ditat totam patriam Alemanicam.
Hic halant liquido, puro & de fonte Salinæ,
Ditantes Bavaros, Austriacosque Duces.
Hic turba est terræ nigræque simillima morti,
Qui solvunt vastis ignibus æra suis.
Haud credas nostris decocta Metalla per ignem,
Sed Phlegetontæis mundificata vadis.

Silvæ. Silvis quoque hic Episcopatus non destituitur. *Hardionem* enim, *Henhardum* & *Weyhardum* Silvas ad Septemtrionem positas habet. Verum de Episcopatu Salisburgensi hæc jam dicta sufficient: reliquum est ut de Carinthiæ Ducatu, quem hujus Tabulæ titulus etiam præ se fert, nonnulla dicamus.

CARINTHIÆ DUCATUS.

Regio unde dicta. CARINTHIA vel *Carnithia* (quod Rithaymero auctore rectius scribitur) a *Carnis* populis nomen suum obtinuisse videtur, qui vetusti ejus loci Incolæ sunt, utpote quorum & Plinius & reliqui in hoc loco meminerunt Geographi. Utrum vero a Carnunto, veteri Opido, cujus crebra apud auctores mentio est, nomen hi suum traxerint, an vero ipsi a se Urbem denominarint, dubium fecit rei vetustas. Est is locus in Ripensi Pannonia, septem fere Vienna milliaribus distans, ubi non obscura celeberrimæ olim Urbis indicia, monimenta ac rudera, etiamnum exstant, ei nunc D. Petronellæ nomen est. Dicuntur vero & *Carnioli*, Germanice *Karten, Krain, Karst*. Habet autem hæc Regio ob Ortu & Septemtrione Styriam; Ab Occasu & Meridie Alpes & Forum Iulij contingit. Hujus pars est Carniola. *Soli fertilitas.* Multæ in hac regione Valles, Collesque Tritici feraces. Solinus cap. XXX ait, Agrum Noricum frigidum & parcius fructuosum, qua vero subducitur a jugis Alpium admodum lætum. *Imperii Majorū.* Fuit olim Carinthiæ Dux, quum Imperij officia passim inter Principes & Civitates Imperiales distribuerentur, *Venator* Imperij, unde ad eum lites & contentiones Venatorum omnium deferebantur. Hunc vero Ducatum primus Austriæ junxit *Otto Habspurgicus* Cæsaris Alberti filius, Rodolphi Cæsaris Nepos, Styriæ post mortem Patris e fratrum divisione Dux, idque circa annum Christi CIↃCCCXXX. Ultimo enim Duce *Henrico* sine virili semine mortuo, redijt Ducatus ad Imperium, fuitque Feudum ejus a Ludovico Cæsare hæreditario jure *Alberto* Austriæ Duci collatum II scilicet hujus nominis. Filiam vero Ducis relictam, habuit *Ioannes* Filius Regis Bohemiæ uxorem, cui designatus fuit Comitatus Tyrolensis pro Ducatu Carinthiæ. Mortuoque isto *Ioanne* sine liberis, & uxore ejus a Marchione Brandenburgensi ducta, pervenit Comitatus ad Brandenburgenses. Sed cum Marchio nullam ex uxore tolleret prolem, dono dedit Comitatum Tyrolensem Ducibus Austriæ. Metropolis Regionis est *Santo-Vicus* *Urbes.* Urbs minime negligenda ad Glanam Fluvium. Forum habet satis spatiosum, ac perennis aquæ Fontem limpidissimum. Sunt præterea *Villacum* Opidum, domibus in fronte coloribus historijsque magnifice depictis, spectatoribus gratum. Situm est in planicie altissimis rupibus septum ad Dravum flu. Ponte lapideo ejus oras connectens; *Clagenfurtum* Urbs bene munita, *Claudia* antiquitus, Lazio teste vocata. Sunt qui scribunt, ejus Urbis Cives furibus adeo esse inexorabiles, ut levissima etiam furti suspicione notatus, inauditus ad crucem abripiatur, post ejus diei quo supplicium de eo sumptum est, tertium, de mortuo judicant: quem si insontem cognoverint, honorifice sepeliunt: si jure eum damnatum compererint, pendere sinunt. Sed hanc fabellam commentitiam vocat Rithaymerus. *Frisachum*, magnam referens vetustatem; *Wolspergum* Lavando flu. adjacens; *Santo Leonardus* &c. *Lacus.* Multi in hac regione Lacus, multi Amnes. Lacus sunt *Mulsetterſee, Ossiacherſee, Werdſee, Lavandtſee, Indenburgerſee, Weyſſee.* *Flumina.* Inter Amnes præcipuus *Dravus*, qui per Styriam ac Pannoniam in Danubium fertur. Haud inferior *Savo, Glana, Schleinicza, Lavanda*, quos omnes Dravus absorbet. *Mura* quoque eidem Dravo miscetur. Plerique autem dicto- *Montes.* rum flu. huic Regioni Fontes suos debent, ac in eadem ostia sua habent. Montibus undique innexa est Regio. Excelsa enim Alpium capita, ut Strabo scribit, continua hactenus extenduntur, & unius montis faciem exhibent, remissa inde & inclinata, plures in partes, & plures in vertices attolluntur. Tauri portiones jugaque crediderim, unde ab Incolis suis nominibus distincta. Ab Occidente *Gastein Taurn, Villacher Taurn, Rastatter Taurn, Karnen Taurn*, vocantur. Nonnulli vero vertices Alpium nomina servant, ut sunt *Modringalbn, Serbisalbn, Sanalbn* &c. Et Dravo flu. *Dietzpergus* imminet, & super hunc Mons Argentatus est, adcolarum lingua *Silberberg*: *Raspergus Mons* Muræ ac Isaræ Fontes habet, altero in Meridiem, altero in Ortum fluente. Inter hos vero Tauri Alpiumque editissimos col- *Silvæ.* les, Silvæ Lucique sparguntur, Hercyniæ Silvæ portiones, uti sunt *Hirchſpnhef, Priewaldt, Adelwaldt, Eremus*, vulgo in *Der Eynod* silvæ. Mineris prædictæ Alpes, Ferri, Argenti, Auri, turgent. Quantum ad Ecclesiasticam Iurisdictionem attinet, ea inter Episcopum Saltzburgensem, & Patriarcham Aquilegiensem partita est, inquit Paracelsus. Ritum apud hos insolitum ac minime vulgarem inaugurandi Principes accuratissime in sua Europa describit Pius II. Et Munsterus lib. III Cosmographiæ, in hæc fere verba; Quoties novus Princeps Reipub. gubernationem init, in patentibus pratis erectum lapidem Marmoreum, cum Dux creandus est, Rusticus quidam, cui per stirpis suæ successionem hæreditario id officium debetur, ascendit, ad dexteram Bovem habens fœtam nigri coloris, ad lævam Equa illi sistitur strigosa macieque insigni: frequens circa populus, agrestiumque turba ingens: Dux inde futurus ex adverso movet purpuratorum multitudine septus, præcedunt principatus signa, omnesque in toto comitatu egregie culti præter futurum Ducem. Is agresti habitu pileo tectus, calceos & pastoralem baculum gerens, pastorem magis agit quam Principem. Hunc venientem intuitus qui lapidem obtinet, Illyrica voce, Quis est hic, exclamat, qui tam superbe incedit? Respondet circumfusa multitudo, Principem Regionis adventare. Tum ille: Iustus ne judex? Salutem patriæ quærens? Liberæ conditionis? Dignus ne honore est? Christianæ pietatis cultor ac defensor? Clamatur: est quidem & erit. Rursum idem; quæro quo me jure hac a sede dimovebit? Respondet Ducalis Aulæ Magister: LX denarijs hic abs te locus emitur, jumenta hæc tua erunt, ad Bovem & Equum manum intendens. Vestimenta quæ Dux exuet, habebis, erisque tu cum domo tua tota liber a Tributo. Quibus dictis, Rusticus malam Principis percutit, alapa leniter incussa; & lapidem Dux occupat. Reliqua vide apud eundem loco citato.

POLONIA REGNVM.

Status Politicus *Regni Poloniæ duo habet mẽbra, quæ ad Comitia regia cõvocãtur, & penes quos justitiæ & regiminis est administratio,*

- *Ecclesiasticos, in quibus sunt*
  - *Archiepiscopi duo, Guesnæ in majore Polonia, & Leopoli in Russia.*
  - *Episcopi, Cracoviæ in minori Polonia, Ploczko in Mazovia, Chelmæ in Volhinia, Wladislaviæ in Cuiavia, Pomesaniæ, Varmiæ, Culmæ & Sambiensis in Prussia. Posmaniæ in majore Polonia: Præmisliæ in Russia, Cavenez in Podolia. In Lithuania Vilnæ, Mednicque, Leuceoriæ qui Vilnensi suffragatur. In Livonia Rigæ, Derptæ, Absel, Rivaliæ.*
- *Nobiles, in quibus sunt*
  - *Castellanus Cracoviæ.*
  - *Palatini, Cracoviæ, Posnaniæ, Sandomiriæ, Kalische, Siradiæ, Lancise, Brezeste, Inowladislaviæ, Russiæ, Podoliæ, Lublin, Belze, Plocense, Mazoviæ, Ravæ. Item in Lithuania Vilnæ, Trochi, Poletsco, Novogrod, Vitelliæ: item in Prussia, Culmæ, Marienburg, Pomeraniæ.*
  - *Castellani, Posnaniæ, Sandomiriæ, Kalische, Voinice, Gnesnæ, Siradiæ, Lancisæ, Brizeste, Inowladislaviæ, Leopoli, Cameneciæ, Lublin, Belze, Plocense, Geine, Ravense, Sandeciæ, Myedzeris, Vislicie, Biece, Rogostiæ, Radom, Zawichost, Landence, Sreme, Zarnowe, Mologost, Vielune, Premisliæ, Haine, Sanoe, Chelme, Dobrine, Polanecie, Premetense, Crisvinense, Czecoviæ, Nakle, Rospirie, Byechoviæ, Bydgostiæ, Brezezine, Crusnicie, Osvecimense, Camenetz, Spicimirie, Inowlodense, Revalie, Zavoloc, Sochazoniæ, Varsovie, Gostine, Visne, Raciez, Sieprecense, Wisogrod, Ripin, Zakrochzinense, Circhanovie, Livense. In Lithuania Vilne, Trochi. In Prussia Culme, Elbingen, Pomeraniæ.*
  - *Capitanei, cujus officij permulti sunt in toto Poloniæ regno.*
  - *Marescalli duo, Regni & Curiæ regiæ.*

Status Ecclesiasticus *Regni Poloniæ constat hic Archiepiscopis & Episcopis qui dicti sunt.*

SILESIA.

Sunt *in Silesia*

- **Ducatus XV.**
  - *Lignicensem, Bregensem, Teschinensem, Monsterbergensem, Olsvicensem, & Becustadiensem, tres veteres familiæ, videlicet, Lignicensis, Teschinensis, & Monsterbergensis adhuc obtinent.*
  - *Tropaviensem, Opoliensem, Nissensem, Wratislaviensem, sive Breslaw, Swidnicensem, Hurensem, Glagoviensem, Ratibornensem & Sagoensem, Reges Bohemiæ, extinctis veteribus dominis adepti sunt.*
- *Baronum tres familiæ, videlicet a Trachenberg, Wertenberg, & Plessensis.*

Supremum *Regis tribunal in Silesia est Wratislaviæ, ubi & sedes est Episcopalis, quemadmodum & Nissæ.*

Hæc ex Ioachimo Cureo desumpta sunt.

Medius Meridianus 41 30. ad quem reliqui inclinantur ratione Parallelorum 50 52, ad Circulum maximum.

Regio & unde dicta. *Situs.*

POLONIA a planitie terræ (quam ipsi etiamnum *Pole* vocant) nomen habet. Dicta quoque fuit olim *Regnum Lechitarum* a Lecho Filio Elisæ Nepote Iavan, primo Poloniæ habitatore. Quin & in hunc usque diem Græci, Tartari, Besserabes & Rutheni Polonos *Lechitas* vocant. Vasta admodum Regio est: ad Septemtrionem Borussiam & Pomeraniam respicit, ad Orientem Solem Massoviam & Lithuaniam; qua Meridies est Russia & Hungariæ montibus clauditur; qua Occidens Lusatia, Silesia, & Moravia. Longitudo ccccLxxx; Latitudo ccc Milliarium. Regionis Aer purus, sed frigidus rigensque ac severæ hyemes. Regio omnis plana, fertilis Hordei, Frumenti, Leguminum. Abundat Fructibus, Cera, Melle, Butyro. Habet & Salis maximam copiam, qui ex terra eruitur. Habet & Æris Fodinas in montium jugis, *Tatri*, ab incolis, dictis: nec non Sulphuris. Abundat insuper Armentis, adeo ut Saxonia, multæque gentes Germanicæ Polonicis bubus victitent. Varij generis videre est ibi Animalia, magnamque Pecudum & Ferarum copiam. Habet Vros, Bisontes, Tauros & Equos Silvestres, Onagros quoque, & ejusmodi. Hic etiam ad annum a parta humano generi salute millesimum quingentesimum tricesimum primum extitisse comperio, Monstrum marinum, quod Episcopi habitum infula mitraque egregie mentiebatur, ad Regem Augustum deportatum. Non desunt Aves variæ magna copia, ad aucupia invitantes. Latrocinia ignorat gens; itaque æstivis mensibus curru, hibernis rheda summa securitate vehuntur, per silvas, agros & immensa camporum spacia, sine ullo periculo. Regni titulum & Majestatem accepit Polonia anno CIƆI regnante *Boleslao Chabri*, qui ab Ottone III Romanorum Imperatore regium diadema accepit. Post annos vero LXXVII sub *Boleslao Audaci*, qui crudeliter Stanislaum Cracoviæ Episcopum trucidavit, regio Diademate a Pontifice Romano privata est. Iterum tamen recuperatum est avitum jus electo in Regem *Premislao* II, Duce majoris Poloniæ & Pomeraniæ, Anno CIƆCCXCV. Dividitur hæc regio in Poloniam *Majorem* & *Minorem*. *Major* est magis Septemtrionalis, eamque mediam intersecat Varta fl. *Minor* est Australis, eamque Vistula pererrat. In Majore Polonia civitates principales istæ. *Posnania* ad *Vartam* & *Prosnam* fluvios, inter colles condita, muro duplici:

Cœli qualitas. *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Itinerum securitas.* *Imperium Majorum.* *Vrbes.*

+

bis ponit Schibosin et Schwibussen inter Crosnu et Miadzyrzecz.

Schweren Germanice Squirsina seu Shwirzyn Polonice unu idemq est hic tamen distinguit sub lat. 52½ long. 38.

Grunberg long 37. 40. latit 51. 58. patria Bartholomaei Pitisci doctissimi Mathematici.

Glogaw seu Glogouia patria Ioannis Glogouiensis et Andreae Schondi longitudine 38. 10. latit. 51. 42.

Trachenberg. long 39. lat 51. 24 patria Valentini Fontani Medici et Mathematici. [illegible] Mathematicos nobis dedit praestantes Mathematicos

Erat etiam Ioannes Aesticampianus alias Somerfeldt. ponitur hic Somerfeld in Silesia Longit 37. 0. latit 51. 42.

Vide Manuductionem in Cosmographiam Ptolemaei scriptam a Laurentio Corvino Novoforensi impressam Basileae 1496

Ib: sub finem reperias epistolam Hartmanni de Ephingen Canonici maioris Ecclesiae Basileensis ad Henricum Bebelium: ubi sic: Gaudeo itaque plurimum hoc opus in medium multorum exire ut eo fervientius nostra Alemania exemplo Sarmatarum cupiat se in multarum artium cognitionem extollere, seque penitus a Barbarie vindicare.

Et infra

Ioannes autem Aesticampiani dictata Domini Germani: et (ut tu saepius narrasti) viri omni genere disciplinarum clarissimi, Oratoris et Poetae pariterque et philosophi et Astronomi nostra tempestate omnium, si non primi, tamen nulli secundi, si quando ad te veniunt sinas ad me ire, quem tantopere semper commendasti tibique praeceptorem in pluribus dictis allegasti.

Atque sic patet Henricum Bebelium fuisse Cracouiae. Erat iste Somerfeld Collega maior. Decanus philosophicae facultatis Anno. 1495.

Troppa alias Opawa longitudine 40 latitudine 50

Litthuaniã vide folio 99

Russiam etiamq; folio 97.

Salinarũ Velicienĩum et Bochnensiũ descriptionem vide apud Joachimum Vadianũ in commentariis super Pomponium Melam. Sunt etiam descriptæ ab Adamo Schrotero Silesio Poëta laureato. liber Excusus 1564 Cracoviæ.

Scripsit et Iodocus Wilichius Resselianus, anno 1543.

Cracoꝰ long. 42 26.

ædes habet lateritias amplas & multas : ſuburbia vaſta ad Vartæ ulteriorem ripam, ſtagno ingenti paludibuſque circumdata; nundinas etiam binas quotannis admodum celebres, & Epiſcopatus ſedem. Habet ſub ſe Opida iſta, *Koſcien* inter lutoſas paludes VII Mill. intervallo. *Miedzyrzecze* cujus domus omnes ligneæ, eſtque finitima Sileſiæ & Pomeraniæ; *Oſtreſow* in planicie inter Silvas ſita; *Wſchow*, *Sremck*, *Prenecz* & *Regozno*. *Caliſia* civitas eſt muro circumdata inter paludes, quam Proſna fl. præterlabitur. Arcem muratam hoc loco fuiſſe, ruinæ teſtantur. Sub hac ſunt *Gneſna*, *Pyzdry*, *Wartha*, *Nąklo*, *Land*, *Konin*, *Slupeza*, & *Kolo*. *Gneſna* muro circumdata eſt, in planicie, inter lacus colleſque : hæc prima omnium civitas a Lecho condita eſt, in hac princeps Poloniæ *Boleſlaus Chabri* ab Ottone II Romano Imperatore Regium Diadema accepit, quo ad hoc uſque tempus Reges Poloniæ utuntur. *Siradia* civitas lignea muro ſepta eſt in planicie : arcem habet munitam ad Vartam fl. Hanc urbem Ducatus ampliſſimus olim cohoneſtabat, cujus titulus Filio Regis ſecundo ordine tribuebatur. Sub hac ſunt *Vielunia*, *Sadeck*, *Petricovia*, *Roſprza* & *Spicimiria*. *Petricovia* paluſtri loco ſita, lutoſa eſt. Ad eam Comitia generalia quæ nunc Warſaviæ celebrantur, diu celebrari proprio quodam urbis privilegio & recepta conſuetudine ſolebant : eratque ei rei extra urbem Aula Regia exſtructa ex lignis levigatis, quam *Bugay* vocabant; ſed poſtquam mutari res & novari cœptæ ſunt, arx corruit, alioque tranſlatus Comitiorum locus : ſervavit tamen tribunal forenſe, quo hibernis menſibus jus dicitur, quemadmodum ad Lublinum æſtivis. *Lancicia* civitas eſt haud inamœna, muro foſſaque clauſa, in planicie. Arcem habet muratam in ſcopulo, eamque Bſura fl. præterlabitur. Sub ea ſunt *Orlovia*, *Piatec*, *Breſinia*, *Kornazew*, *Biechow*, & alia nonnulla opida. *Cuiavia*, ſive *Vladiſlavia* urbs ampla eſt, habet ſub ſe *Bridgoſtiam* ad Budam fl. navigabilem, quo merces ex Polonia in Viſtulam deferuntur. *Breſtia* ſub ſe habet *Radzieiow*, *Cruſphicam*, & *Cowalow*. *Cruſphicia* poſt Gueſnam omnium Polonicarum urbium prima eſt, lignea, cum arce lateritia, ad Lacum Goplo, ex quo Lacu olim mures prodierunt, qui *Pompilium* Principem Poloniæ in ea arce juſta numinis ira vindictam depoſcente, devorarunt. *Rava* civitas lignea eſt ad fluvium Ravam; habet ſub ſe Opida *Sochaczoviam*, *Goſtinin* & *Gambin*. *Ploczko* amœna civitas in colle ad Viſtulam, ſedes eſt Epiſcopalis : ſub hac ſunt *Bielsko*, *Raczyayas*, *Sieperoz*, *Srensko*, *Mlava*, *Plonsko*, & *Radzanow*. *Dobrinia* in ſcopulo ad Viſtulam ſita eſt, in ea arx fuit quam Crucigeri demoliti ſunt. Sub hac *Slonsk*, *Ripin* & *Gorzno*. In Polonia vero Minore urbes principales hæ ſunt, *Cracovia*, *Sandomiria* & *Lublinum*. *Cracovia* in planicie ad Viſtulam exſtructa eſt (eam Petrus Appianus putat eſſe Ptol. *Carrodunum*) muro duplici, valloque firmiſſimo. Arcem habet in ſcopulo eminenti, quem *Vanel* dicunt. In hac urbe Regum Poloniæ Sedes eſt, & Sepultura. Gymnaſium quoque celebre ſtudijs Philoſophiæ & Artium. Carent autem Cracovienſes Advocato ſupremo, ſed Rex ipſe Præturam Cracovienſem obit. Caſtellanus quoque Cracovienſis Palatino in Senatus conſeſſu prior digniorque eſt, cum in cæteris Regni Provincijs Palatinus Caſtellano præferatur. Cracoviæ tres civitates contiguæ ſunt *Clepardia*, *Stradomia*, & *Caſimiria*. Habet ſub ſe Ducatus duos, *Zatocenſem* & *Oſuniocimenſem*. Opida ei ſubſunt hæc, *Biecz*, *Vuonincx*, *Sandecz*, *Lelow*, *Kzyaz*, & *Proſzovice*. *Sandomiria* civitas principalis illius diſtrictus, muro circumdata, in colle ad Viſtulam ſita eſt, abeſt Cracovia XXII mill. Arcem habet antiqui operis, & ut tunc bella erant, ſatis munitam. Sub ea ſunt *Checiny* in loco plano, Fodinis Lazuli clara, in quibus etiam Argentum reperitur, *Korzcin*, *Wiſlicia*, *Pilzno*, *Opoczno*, *Radomia*, *Poloniec*, *Zannichoſt*, *Zarnow*, & *Malogoſt*. *Lublinum* civitas præcipua illius diſtrictus, ultra Viſtulam eſt, muro, foſſa, ſtagnis, arce munita. In hac quotannis triplices ſunt nundinæ, ad quas conveniunt Turcæ, Armeni, Græci, Germani, Moſcovitæ, Lithuani, alijque. Iudæi maximam ſuburbiorum partem occupant, ibique Synagogam habent præcipuam. Arcem fl. adluit *Byſtrzna*. Sub ea ſunt *Vrzendow*, *Lulow*, *Parcow* & *Caſimiria*.

Lacus. Porro Poloniæ regio Stagna habet permulta & Lacus, in quibus omne piſcium genus.

Flumina. Nobiliſſimis etiam fluminibus rigatur, quorum primum *Vandalus* ſive *Viſtula*, Germanis *de Wixel*. Sequuntur *Chronus* nunc *Pregel*, *Niennien*, *Rubon*, *Viadrus*, *Varta*, *Tyras* nunc *Nyeſter*, *Hypanis*, hodie *Bugh*, *Boryſthenes* nunc *Nyeper*. Præter hæc minorum gentium multa.

Montes. Montes fere nulli ſunt, præterquam qua in Meridiem vergit, ac ab Hungaria *Sarmaticis Carpathijſque* Montibus quos *Tatri* Incolæ vocant, dirimitur.

Silva. Silvis pene omnis regio obducitur, quæ Hercyniæ portiones ſunt. Sed de his hactenus.

Ratio gubernandi. Regni jus apud Polonos non eſt hæreditarium, ſed ex communi Senatus & Equitum ſententia pendet, qui quem volunt eligunt.

Mores. Viri plerique Nobiliores, excellenti ingenio præditi ſunt; multiſque & longinquis peregrinationibus prudentiam ſibi & multarum linguarum peritiam compararunt : Impavidi ſunt, & cum hoſte etiam robuſtiſſimo pugnam non detrectant; læſi a Magnatibus, injuriam omni conſanguineorum, clientum, amicorum, & familiarium confœderata manu ultum eunt : neque ante ceſſant, quam vel vindicarint, vel occubuerint. Poſtremum non tam liberales ſunt quam profuſi : quod vitium augent frequentibus commeſſationibus, & immodicis largitionibus, tum etiam ingenti clientum ſervorumque quos alunt, veſtiunt, & ornant, numero. Religio Polonorum antiquitus nulla fuit : Solem, Lunam, Auroram, Iovem, Cererem, venerabantur.

SILESIA.

Regio. ET hæc de Poloniæ Regno, reſtat paucis explicanda *Sileſia*.

Vnde dicta. Nomen illi ab amne cognomini, ut tradit Contradus Celtes. Alij aliunde derivant. Terminatur a Septemtrione & Ortu Polonia : a Meridie Moravia & Hercynia Silva, ab Occidente Luſatiæ & Bohemiæ parte. Longitudo eſt CC mill. paſſ. Latitudo LXXX.

Cæli temperies. Aer quamvis paullo frigidior, utcunque tamen mitis & clemens.

Soli fertilitas. Ager quod crebris torrentibus ac rivulis irrigetur, fertilis admodum eſt, ac res naſcentes e terra, magna ubertate in pleriſque locis fundit, & alicubi venas Auri, Argenti, Plumbi, & Ferri gignit; res etiam ad veſtitum non modo ſuarum, ſed multarum etiam gentium conficiendum largiſſime ſuppeditat.

Vrbes. Vrbes hic cultæ legibus artiumque humanarum ſtudijs exornatæ. Metropolis ejus eſt *Vratiſlavia*, *Budorchis*, ut quidam volunt Ptol. vulgo *Breſlaw*. Dugloſſus ſcribit, eam exſtructam a Mieſlao Duce Poloniæ, paullo ante annum CIↃ. Inde poſt annos XL ornatam eſſe Epiſcopatu a Caſimiro Rege Poloniæ; his incrementis tantum auctam, ut ejus civitatis Antiſtites *Aurei Epiſcopi* ob divitias & rerum omnium copiam dicerentur. Anno CIↃCCCXLI die VII Septembris tota in favillas abijt. Sed ſub Carolo III Imp. ex lateritia facta eſt aurea. Memorabile eſt quod de turri Templi S. Elizabethæ teſtatur ſequens inſcriptio. *MIRABILIS IN ALTIS DOMINVS*;

Collapſa eſt Turris Siloe madefacta cruore,
Pyramide hac noſtra, nemo cadente perit,
Nam juſſu Domini exceptam, cui gloria ſoli,
Angelicæ molem depoſuere manus.

Accidit ruina iſta Turris anno CIↃIↃXXIX Feſto S. Matthæi: præter Felem unam nemo læſus. Situs loci, Ædificiorum ſplendor, Turrium, Templorum, Pontium ſtructura, Platearum diſpoſitio, urbem vehementer commendant. Inprimis vero Civium humanitas, induſtriaque, & Senatorum prudentia. Adminiſtratio Ariſtocratica eſt, plena dignitatis; Leges ſunt ad pacem, juſtitiam, honeſtatem conſtitutæ. *Niſſa* Epiſcopalis eſt civitas. Sunt præterea in hoc Tractu Ducatus XV.

Flumina. *Viadrus* per hanc regionem labitur, in quem undique plures amnes & rivi confluunt, *Elſa*, *Ola*, *Bobrus*, *Baruſius*, & alij.

HVNGARIA REGNVM.

- **Rex Hungariæ Regnum suũ administrat duorum Magistratuum auxilio, qui sunt:**
  - **Sublimior, qui in tres Magistratus dividitur.**
    - *I. Gubernans Regnum Regis nomine in quo sunt:*
      - *Palatinus Regni, qui proximus a Rege est, & Regis ipsius, sicubi accusatus, Iudex ordinarius existit, quem Regnicolæ communi voto eligunt, nec hæreditarium est Officium.*
      - *Iudex Curiæ, qui est unus ex Iudicibus Regni ordinarius.*
      - *Cancellarius*
        - *Perpetuus, qui est Metropolitanus Strigoniensis, qui & Primas Regni, & Summus Secretarius nominatur, ac prærogativã habet electũ Regẽ inungendi, & sigillo majore privilegia munit.*
        - *Arbitrio Regis assumptus, qui cæteras literas minores, & potissimum mandata Regia, & in causarum distinctione datas munit, decretisque Regis subscribit.*
      - *Magister Curiæ, Regis Comitatum sequi cogitur, & ejusdem intimus Consiliarius habetur.*
      - *Tavernicorum Regalium Magister, Aurifodinarum Salinarumque & breviter earum civitatum, pagorumque ac castrorum causas distinguit, quæcunque ad Fiscum Regium pertinent.*
    - *II. Iudicia tractans, in quo Officiarij*
      - *Tres majoris authoritatis*
        - *Vicepalatinus Regni.*
        - *Iudex Personalis præsentiæ, qui & Regiæ Majestatis in judicijs locum tenet, & Iudicibus præest.*
        - *Vicejudex Curiæ.*
      - *Minores, qui ministeria magis judiciorum quam Magistratuum exercent.*
        - *Protonotarij duo Iudicis personalis præsentiæ.*
        - *Protonotarius Vicepalatini.*
        - *Protonotarius Vicejudicis Curiæ.*
        - *Hi omnes Magistri passim appellantur, habentque in laboris cõsortium adjunctos hos sequentes:*
        - *Secretarium Archiep. Strigoniensis, qui est director causarum Regalium & Fiscalis dicitur.*
        - *Duodecim Assessores.*
        - *Notarios aliquot juratos, omnes stemmate nobili ortos, qui proprio loco a cæteris semoto assident.*
    - *III. Ministrãs Regi.*
      - *Thesaurarius Regis.*
      - *Cubiculorum Regalium Magister.*
      - *Agazonum Regalium Magister, quem Stabuli Magistrum Germani vocant.*
      - *Dapiferorum Regalium Magister.*
      - *Pincernarum Regalium Magister.*
      - *Ianitorum Regalium Magister.*
      - *Et alia minora officia.*
  - *Minor qui est in singulis locis juridicis. Porro quia Regnum amplissimum est, neque a minoribus judicijs confluere omnes in Curiam possunt, nec curia tot querulantibus sufficit, constituti sunt per Provincias judicia particularia eorum quibus prima instantia causæ deciduntur quos Comitatus Hungari dicunt, suntque hi,*
    - *Supra Danubium ad Occidentẽ Tibisci flu.*
      - *Posoniensis, Comariensis, Trauchimensis, Turoczensis, Nitriensis, Liptoniensis, Barsiensis, Onuizoli, Cepusiensis, Novigradiensis, Hontensis, Tornensis, Gewinariensis, Abavivariensis, Borsodiensis, Hewesiensis, Posthiensis, Bathiensis, Bodroghtensis, Zalnocensis, Semliniensis, Vnghensis, Peregriensis, Moramarusiensis.*
    - *Supra Danubium ad Orientẽ Tibisci*
      - *Vgoghiensis, Zatmariensis, Zabolciensis, Torontaliensis, Bihoriensis, Orodiensis, Chonadiensis, Temesiensis.*
    - *Inter Danubium & Dravum flu.*
      - *Musunensis, Rhab sive Iauriensis, Sopronensis, Castriferrensis Zaladiensis, Vesprimiensis, Albensis, Pelisiensis, Tolnensis, Strigoniensis, Sinigiensis, Waraniensis.*
    - *Inter Dravum & Savum flu.*
      - *Valkonensis, Syrmiensis, Posegiensis, Zagrabiensis, Risiensis, Warasdiensis.*

- **Administratio Ecclesiastica** *penes duos est Archiepiscopos qui sunt,*
  - *Gran, vel Strigoniensis, Legatus Apostolicus & Primas Regni. Habet sub se Agriensem, Vaciensem, Nitriensem, Quinque Ecclesiensem, Vesprimiensem, qui Cancellarius est Reginæ, quam etiam coronat, & Iauriensem, vulgo Rab, Episcopos.*
  - *Colocensis, sive Colotz, sub quo sunt Zagrabriensis, Transilvaniensis, Voccadrensis, Suiniensis, Visemburgensis sive Chonad, Bosnensis.*

Hæc ex Wolfgangi Lazij tabula Hungarica desump. siquia vero omnia ad gubernationem & regimen Regni pertinent, opinor alium etiam Statum esse inter Principes & Vrbes Regni, qui ad conservationem, utilitatem, necessitates, & tuitionem Regni pertineat, quem cum ignoremus adserere nequimus.

Medius Meridianus 42 30. ad quem reliqui inclinantur juxta rationes 46 & 48 Parallelorum ad Circulũ Max.

HVNGA
RIA.
Mo ra uiæ pars
Crapak mons
Austriæ
Danubius flu.
Vienna
Presburg
Occidens
Sopron. comita.
Castri ferrei com.
H. Steyrmark pars
Zaladiensis com.
Warasdiensis comita.
Rissiensis com.
Zagrabiensis com.
Verthes als Schiltperg
Albensis com.
Im Schumat
Simigiensis com.
Im Sigeth
Posegiensis com.
Bosniæ pars
Komaiensis com.
Barsiensis com.
Nouigradiensis com.
Pelysiens. com.
Liptou com.
Turocz com.
Trenchini com.
Buda
Balaton lacus
Ratzen

Rusſię pars
Cepuſienſ. com.
Gewinarienſis comita.
Tornenſ. com.
Abauiwarienſ. com.
Zemlinienſ. com.
Vnghe com.
Peregienſ. com.
Morama ruſi com.
Vgo
ghienſ. comita
Zatmarienſ. co.
Borſodienſ. com.
Zabolcienſis com.
Bihorienſis com.
Heweſienſ. com.
Zolnocenſ. com.
Torantalienſ. com.
Orodienſ. com.
Cumanus Campus
Bathienſis comita.
Bodroghienſis comita
Chonadienſ. com.
Temeſienſ. com.
Bachmeghe deſerta
Sirmienſis com.
Waramen. com.
Marons Campus
Transſylua niæ pars
Oriens
Danubius fluuius
Griechiſch Weiſſenburg
Belgrado vel Nandoralba
Debrecen
Wardeyn
Segedt
Temeſuar
Peſt
Vngwar
Milliaria Hungarica communia.
43
44
45
46
49
48
47
46

Regio & unde dicta. Situs. Cœli qualitas. Soli fertilitas.

HVNGARIA, vulgo *Hongeren*, (quam, nomen ab Hunnis vel Hungaris populis ex Scythia profectis, qui eam incolunt, habere constat) Pannonias, & trans Danubium Iazygum & Dacorum Regionem fere omnem occupat. Ad Meridiem est Savus Amnis; quo a Croatia & Servia disjungitur, quæ sunt in parte Illyrici Adriatico Pelago obversa, A Septemtrione sunt Polonia & Russia, Carpato Monte disclusa; Ad Occidentem Solem Austria, Superioris quondam Pannoniæ caput, cum Moravia & Styria; Ab Oriente Mysia quam Rhetianam nunc appellant. Regio omnibus reliquis cœli benignitate & clementia, ac loci amœnitate, situsque pulchritudine, suo jure anteferenda. Ager rerum omnium copia ac fertilitate felix. Gemmas, Aurum, Argentum, Colores, Sal fodientibus abunde largitur. Pabuli, Frumenti, Leguminum ac Fructuum nusquam abundantia major. Vinum gignit generosissimum tractus Danubianus, a Quinque-Ecclesiensi Agro Taurunum seu Belgradum usque. Olea tamen rara, aut nulla est; ea dempta omnibus propemodum Naturæ dotibus hoc Regnum ornatum videtur. *Animalium varietas.* Animalia producit varia, quorum tanta hic copia, inprimis Ovium, Boum, ut in exteras Regiones tot & tanta armenta mittat, ut pene incredibile videatur, præsertim in Italiam & Germaniam. Feris quoque mirifice abundat, Leporibus, Capreolis, Cervis, Apris, Lupis, Vrsis & hujusmodi: Avibus item, præsertim Turdis, Perdicibus & Phasianis. Cuspinianus in Oratione Protreptica memorat, tantum aliquando Turturum numerum ab Aucupibus captorum, & venum in Foro Budæ expositorum conspici, ut se præsente aliquando a Mercatoribus supra octoginta millia sæpius numerata sint. *Imperium Majorum.* Coluerunt Regionem hanc primum *Pæones*, sive *Pannones*: postea *Gothi*, qui ab *Hunnis* expulsi sunt: *Hunni* a *Longobardis*, qui etiã totos XLII annos hic consedere. Successerũt iterum *Hunni* Duce *Attila*: quo obito, Carolus Magnus eam sui juris fecit. Anno autem CCIↃ sub *Arnulpho Imperatore* e Scythia profecti *Hungari* loca ista occupaverunt. Paganismum colentes adusque *Regis Stephani* quem *Sanctum* vocant inaugurationem. Ab eo deinceps ad nostra tempora Hungaria Christianam Religionẽ professa est. Cõtinet autẽ Hungaria totam *Iazygũ Metanastarum* Regionem, quam Ptol. Danubio, Tibisco & Montibus Sarmaticis circumscribit. Horũ reliquias adhuc exstare cõstat, & vulgo cõtracta voce *Iaz* vocari. Incolunt vero sedes a Plinio descriptas & linguæ idioma habẽt Hungarico dissimilimum. Regum Hungariæ primus fuit post constitutam Religionem Christianam *Stephanus* cognomento *Sanctus*; sequuti sunt *Petrus* ejus Nepos, *Andreas* Consanguineus, *Bela*, *Salomon*, *Geysa*, *Ladislaus*, *Almus*; *Stephanus* II, *Bela cæcus*, *Geysa* II, *Stephanus* III, *Bela* III, *Emericus*, *Ladislaus* II, alijque longo ordine, ad usque Rudolphi II Regis & Germanorum Cæsaris tempora, qui jam vigesimum nonum annũ illi Regno præest. Dividitur vero Hungaria universa in Citeriorem & Vlteriorem. Citerior Hungaria omnem illum tractum complectitur qui citra Danubium est; Vlterior illum, qui ultra Danubium, quam quidem mediam Tibiscus secat. Metropolis & Regni caput *Buda* (vulgo *Offen*) sic denominata, ut plerique existimant, a *Buda* conditore Fratre Attilæ Regis, vel, ut alij scribunt, a Budinis Scythiæ populis, quorum Herodotus meminit. Appiano, Irenico & Althamero κούρτα Ptol. Alijs ἀκούινκον *Aquincum* Ptol. & Antonini, cui *Legio* II *adjutrix* est. Hujus si urbis situm inspicias, ex parte montosa & validis est propugnaculis firma, ut neque quicquam munitius, nec amœnius in tota ferme Hungaria inveniri possit. Publicis privatisque ædificijs ornatissimis præ cæteris in ea Regione urbibus, clarissima. Agrum habet variorum fructuum ubertate luxuriantem. Anno CIↃIↃXXVI die XX Augusti a Turcarum Imperatore Solimanno Christianis erepta est. *Vrbes.* Reliquæ Vrbes sunt *Posonium* Latinis recentioribus: item *Pisonium*, ut Lazius docet, ex scrinijs ejusdem Vrbis, a Pisone quodam videlicet, cujus opera Tiberius Pannones subegit, vulgo *Preszborgh*, φλήξον Ptol. secundum nonnullos, urbs nobilissima. Hic Leytha fluv. Pannoniam Superiorem ab Inferiore dividens, cum Istro miscetur. Vrbs vetus & elegans, quæ ut situ, ita aere quo fruitur læto & amœno salubrique, multas Pannoniæ Vrbes longe antecellit. Montes habet Vineis amœnissimis consitos, qui & magnam lignorum copiam præbent. Ad suburbium in præcelso montis vertice Arcem validam habet. *Belgradum* ad confluentes Savi & Danubij, vulgo etiam dicitur *Alba Græca*, antiquioribus *Taurunum*, Germanice *Griechs Weissenburg*: captum a Turca Solimanno, anno CIↃIↃXX quum antea Christiani Orbis adversus immanem hostem præsidium aliquandiu fuisset: nunc hæc propria est sedes Sangiaci. Vlterius secundo Danubio descendentibus occurrit *Singidunum*, captum a Turca anno CCCCXXXIX. Medio inter duas istas Vrbes spacio, campus est, nobili *Hunniadæ* victoria adversus *Mahometum* Turcarum Imperatorem celebratus; Campum vocant *Maxons*. Prælium commissum est anno CIↃCCCCLVI. Adverso flumine adscendentem multa loca excipiunt funestis Christianorum cladibus tristia. *Valpo* Vrbs capta anno CIↃIↃXLIII. *Quinque Ecclesiæ* ad Dravum anno CIↃIↃXLIII. *Zigetha* anno CIↃIↃXLVI. *Buda* de qua supra. *Strigonium* ad Danubium, vulgo *Gran* dicitur, Archiepiscopalis quondam sedes, & jam in manibus Turcarum. *Alba Regalis*, *Stulweysenburg* Regum corona & sepultura celebris, capta est anno CIↃIↃXLIII. In eodem pene tractu est *Siridon* B. Hieronymi patria. Est & *Komora* Vrbs munitissima in Insula ejusdem nominis frustra aliquoties a Turcis petita. *Iaurinum*, vulgo *Raab* ad Danubium sita, fere inexpugnabilis. Reliqua Opida silentio prætereo. *Lacus.* Sunt & in Hungaria Lacus celebres ac nobiles, quorum præcipuus est *Balaton*, qui Germanis *Platze* dicitur, XL milliaria Italica secundum Latitudinem habens, & Hungarica VIII. *Flumina.* Flumina sunt nobilissima *Danubius*, *Savus*, *Dravus* & *Tibiscus*. Horum tres priores communes sunt nonnullis alijs Regionibus, sed *Tibiscum* totum, sola Hungaria sibi vendicat. Hic quidem in Maramusio sub altissimis Carpati jugis nascitur, omnesque Hungariæ Fluvios, proventu Piscium superat: omnibus enim temporibus ijs mirifice abundat, inprimis Sturionibus, Lucijs, quorum Hepar sesqui-ulnam longitudine interdum superat: Cyprijs & Siluribus. Alij etiam Amnes præter hos sunt, qui optimorum & saluberrimorum piscium copia adfluunt, nimirum Fundulis, Trutis, Salmonibus, Percis, Murenis, Barbis & alijs pluribus, qui Amnes plerique feraces Auri sunt. *Montes.* Montes & Silvæ præcipuæ, ultra Danubium ab Austria & Moravia incipiendo recensentur a Lazio, *Tarchzal*, Græcis *Carpatus* quondam a fructu Minerarum appellatus, propagatur per Comitatus Turocensem, Arnensem, Liptoviensem, Cappusiensem, Gewineriensem ac Sariensem, cujus nomina Germanorum locorum Incolæ alijs atque alijs nominibus indigetant, *Den Watter*, *Den Munch*, *Den Wurtganten*, *Den Schneperg*. Secundus est *Matran*, Vinetis prope Agriam consitus. Tertius omnium amplissimus *Erdel*. Sunt & multi alij, quos brevitatis studio hoc loco omittimus. Incolæ olim feroces fuere, inquieti, seditiosi, turbulenti, instabiles, avaritiæ, dediti, vindictæ cupidi, & advenis seu exteris parum amici & æqui; nunc autem mitiores facti sunt & cultiores: sed tamen otiosi sunt, aut bellatores, artificijs parum incumbunt, & negociationibus; robusti valde sunt, & Scythica utuntur lingua, ab omnibus finitimis diversa, quæ tamen alijs cum linguis permixta est. Sed hæc de Germania Superiore hactenus, ad Italiam transeamus.

Dalmata fuit D. Hieronymus non Ungarus. Vide tabulam Dalmatiæ et Samuelis [illegible] libellum de locorum distantiis ubi Stanie hoc est Stridonium vetus ponit eadem latitudine cum Sebenico. Eundem de patria D. Hieronymi errorem errant Petrus Bertius in Tabulis Geographicis

ITALIA, IN QVA HAE CONTINENTVR REGIONES.

Lombardia.	Abruzzo, Aprutium, Samnites.
Venetia Ducatus.	Terra di Lavaro, Campagna felice, Principatus.
Liguria, Genuæ Duc.	Apulia Daunia plana, Regnum.
Friuli Ducatus.	Lucania, Basilicata, Princip.
Istria.	Terra di Barri, Apulia Peucetia.
Romandiola Comitatus.	Terra di Otranto, Regnum.
Thuscia Ducatus.	Calabria superior, Regnum.
Spoletanus Ducatus.	Magna Græcia.
Anconitana Marchia.	Brutij, Calabria inferior.
Latium, nunc Campagna di Roma.	

Regnum Neapolitanum magnam harum regionum partem complectitur.

Quia paucissimi Comitatus & Dominia mihi per Italiam & Græciam innotuerunt, & eorum pleraque nomina ac loca in Tabulis assignari nequeunt ob Tabularum quæ extant imperfectionem, ideo paucis exceptis hoc labore supersedebo. Quilibet studiosus quoscunque invenerit annotare facile poterit. Pulcherrima esset in Politicis speculatio, si omnium Regnorum nobilitas, & officia singulorum locaque, dominiorum nota essent. Quisque in sua hoc præstans patria laudem merebitur.

Medius Meridianus 360 ad quem reliqui inclinantur distantes pro ratione Parallelorum 400 & 440.

SIC se habet, & universim & speciatim *Germania*; jam nunc, ea qua potui fide perlustrata, *Italiam* ingredior; Italiam, Regionem Dijs sacram, inquit Plin. lib. III natur. histor. cap. XX; totius Europæ beatissimam, optimamque, omnium prope Terrarum Alumnam, Rerum Dominam, Principem Gentium, Mundi Reginam. Varias habuit olim appellationes. Dionysius Halicarnassæus lib. I Romanar. Antiquit. Regionem hanc nobilissimam Indigenas vocasse scribit *Saturniam*; Græcos vero *Hesperiam*, *Ausoniam*, *Oenotriam*; Herculis denique tempore dici cœpisse *Italiam*. *Saturnia* dicta fuit a Saturno Rege. Iustinus ex Trogo, agens de Saturno Rege, *Itaque*, concludit, *Italia Regis nomine Saturnia appellata est* : Notat idem Macrobius lib. I Saturnal. cap. VII. Verum hæc appellatio non ad totam Italiam: sed tantum ad ejus partem, quæ & *Latium*, pertinuisse videtur; *Hesperia*, vel ab Hespero Atlantem Fratrem fugiente, ut vult Hyginus : vel ut Macrobio placet, ab Hespero stella quæ Latinis est Vesperugo : quod Occasum spectet : *Ausonia* ab Ausone. *Ausoniam*, inquit Festus, lib. I, *appellavit Auson Vlyssis, & Calypsus* Filius *eam primo partem Italiæ, in qua sunt Vrbes Beneventum & Cales; deinde paullatim tota quoque Italia, quæ Apennino finitur, dicta est Ausonia ab eodem Duce, a quo etiam conditam fuisse Auruncam Vrbem ferunt. Oenotriam* dixere, a vini bonitate, aut ab *Oenotro* Sabinorum rege. *Italiæ* nomen acceptum ab *Italo*, quem Oenotriæ Regem facit Aristoteles. Festus vero lib. IX. *Italiam dictam, quod magnos Italos, hoc est, Boves habeat*, ait, *vitulos enim Italos esse dictos*. Timæus fabulatur appellari ab *Italo Bove*, uno ex Armento Geryonis, qui abactus ab Hercule Siculi Freti angustias tranaverat, Thyrrena Lingua *Italum Taurum* dicente. *Vitalia* quoque quomdam dicta, si fides Hellanico, apud eundem Dionysium Halic. lib. I Antiq. Rom. Alias veteres Italiæ appellationes, quod non tam Toti, quam Partibus conveniant, omittimus. *Peninsulam* χερρόννησον faciunt *Italiam* Strabo & Ptol. quam Natura Mari Supero, Infero, Ionio munivit lateribus tribus; quarto autem vallavit Alpibus. Nam Occasum Caurumque versus adfusæ sunt *Italiæ* Alpes, quæ suis apud Veteres cognominibus distinctæ fuerunt, Maritimæ, Cottiæ Graiæ, Rheticæque ad Arsiam usque fl. Septemtrionem respiciens Pœnas habet Iuliasque : succedente mox, qua Aquilo est, Mari Hadriatico, ab intimo Recessu usque ad Sinum Ionium, qui ad Orientem Vulturnumque illi obversus; Qua denique longe lateque spectat Austrum, Africum Zephyrumque ab Mari pulsatur Mediterraneo, quod ad eas oras Tyrrhenum audit & Ligusticum : faciente etiam partem Australem Hadriatico, qua Toti connectuntur Partes, Forum Iulij & Histria. *Italiæ*, finibus indicatis inclusæ, Longitudo est ab Augusta Prætoria ad Brutium usque Promontorium vel Leucopetram IↃCCXLV plus minus Milliariorum : Latitudo Maxima CCCCLXXV: Media CXXX : Minima LXXII. Circuitus & περιφέρεια Italiæ secundum Castaldum CIↃCIↃIↃL. Qui exactius sunt metiti, signant CIↃCIↃCCL, qui exactissime, non multo minus, CIↃCIↃCCCLX. Italiam Eustathius Hederæ : Quercus adsimilant folio Plin. lib. III cap V. Solinus in Polyhistore, & Rutilius Claudius Numatianus lib. I, ut proceritate multo sit amplior, quam latitudine; in Lævum se flectens cacumine, & Amazonicæ figura desinens Parmæ. Recentiores

Regio.

Nomina.

A quibus & cur indita.

Situs.

MARE LIGUSTICUM
MARE SARDOUM
MARE THYRRHENO
CORSICA
SARDINIA
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

Verona, Placentia, et Beneventum. Ad Italum
Veronā Beneventanam vario itur in urbem:
Esto Placentinus, Tu (a) Beneventus eris
(a) Ben-venuto perfetto.

Quod quaeris cur Romam non inviserim, miror. An ignoras Mathematicorum felicitatem dum in dimensione triangulorum dicunt: Sit A Roma B Hierusalem C Lutetia: Datur vero omnium longitudo et latitudo: Quaeritur distantia? Ita sedentes uno intuitu tam longe dissitas urbes contemplantur nulla impensa, praeterquam exigui temporis. Quod si particularia cuiuslibet urbis libet inspicere, an philosophia Mathematico non erit singulari adiumento? An enim non ex hominibus civitates constant? an ubique homines non amant? non cupiunt? non dormiunt etiam saepe vigilantes? Hi. Jacobus Romensis ad Arnobium Coensem.

centiores convenientissime humano Cruri comparant; cujus Tibia vel Anticnemion Mari objacet Infero: Sura Supero: Pes universim Ionio abluitur pelago; Calcaneus Epirum spectat; Vola vel Concavitas Sinum facit Tarentinum: Carniosiores partes Promontoria statuunt Zephyrium, Carcynum & Bruttium: Digiti in Siciliam sunt conversi: Genu in Promontorio est Populonio, Coxendix & Femoris Superiora late contingunt Alpes. De Nominibus & Quantitate dixi; succedit explicanda Qualitas, cujus causa potior solet esse Situs Cœlestis. Hujus siquis hodie diligentissimam ineat rationem: secundem Longitudinem quidem Occidentalissimum Meridianum deprehendet incidere in gradum XXIX; Orientalissimum in XLIII: secundum Latitudinem complecti gradus VIII: Australissimum enim Parallelum distare ab Æquatore grad. XXXVIII, & Borealissimum XLVI: sicque occupare discet *Italiam* Quintum & Sextum Climata, omnesque Parallelos, qui sunt inter XI & XVI, in quo terræ tractu contingit varietas Diei Artificialis unius Horæ. Major enim Dies Æstatis in Parallelo Australi Horarum XIV, cum tribus quintis; in Boreali vero Horarum XV cum quintis totidem. Cœlesti autem Situ sic se habente, accedentibus etiam Apenninis Montibus, qui per mediam Italiæ porrecti Longitudinem, ab utroque latere, præcipue quo Meridianos excipit calores, Campos Collesque relinquunt frugiferos: non magnopere mirandum est, tam moderatam omnium anni Partium in *Italia* esse tempestatem, tantamque rerum omnium Fertilitatem: quæ tamen alijs, quam alijs, locis major. Ager valde est temperatus, benignus, copiosus, ad Segetes aliaque omnia proferenda supra modum adcommodus, magnique suis cultoribus quæstus, sumtus autem exigui. *Rossellanus ager* juxta Lacum Velinum in Vmbria tantæ fertilitatis fuisse scribitur, ut auctore Varrone, Cæsar Vopiscus, quum Causam apud Censores aggeret, *Campos Roseæ* dixerit *Italiæ Sumen* esse, in quibus Perticas pridie relictas Gramen, una nocte, operiret. *Ad victum optima fert*, inquit Varro, Italiæ dotes persequens: *Ager Campanus, Frumentum: Falernus, Vinum: Castinas, Oleum: Tusculanus, Ficum: Mel Tarentinus: Piscem, Tiberis.* Plinius cum dixisset Tritici genera esse plura, *Italico*, adscribit, *nullum equidem comparaverim candore ac pondere, quo maxime discernitur; Montanis modo comparetur Italiæ agris externum, in quo principatum tenuit Bæotia, deinde Sicilia, mox Africa.* Italiam porro peculiarem omnium Arborum Parentem videri posse, testatur Plinius. Vulgatas non commemorabo. Earum, quæ vulgo *Aurantiæ, Citriæ* vel *Medicæ, Cydoniæ*, aliæque id genus, incredibilis hic copia. Tota ora, ut ea nobis sit exemplo, quæ in Liguria ab D. Remi, atque etiam ulterius, ad Genuam pertinet, tot tamque nobilibus Arboribus, itemque Palmis summæ proceritatis, unde fructus admodum generosi odoriferique percipiuntur, ornata est, ut cum adspectu, tum odoratu sit perjucunda: Hortis passim occurrentibus, ad recreandas tristes adflictasque hominum mentes, amœnissimis. Idem de mille alijs dici potest locis. Vivere in Italia *Piperis* Arborem, docet idem Plinius. Oleis maxime scatet Terra Hydruntina, in qua tanta copia, ut cui *Olearum* his in locis ingentia Nemora non sunt visa, incredibile plane videri possit. Ager Barianus in Apulia Peucetia, *Oleum, Vinum, Frumentum, Amygdalam, Gossypium*, aliosque fructus ubertate quadam & abundantia fundit incredibili. Vnus Vallis Oneliæ Ager in Liguria tanto gaudet Olei proventu, ut quandoque duodeviginti, nonnunquam vicena millia reddat Vrnarum, quas Incolæ *Barilas* vocant. Nec *Manna* negavit Italiæ Natura. Prope Altomontium in Brutijs *Manna* colligitur, noctu rorans: præcipue quum Imbres diurnos liquidum purumque Cœlum noctis excipit. Legitur ex frondibus & arborum quarumdam truncis. Eodem beata munere Magna Græcia, quo loco Thuriorum nobis visuntur vestigia. *Vitium* Principatum in tantum proprium & peculiarem *Italiæ* notat idem Plin. *ut vel hoc uno omnia gentium vicisse, quamquam odorifera, possit videri bona; quamquam ubiq; pubescentium odori nulla suavitas præfertur.* Testantur generosissima, quæ passim nascuntur, *Vina*, ab Antiquis Scriptoribus decantata. De ijs universim Athæneus lib. I Δειπνοσοφ. Octoginta fere in toto Orbe genera Vini nobilia, exque eo numero duas partes Italiæ esse memoriæ prodit Plin. lib. XIV cap. XI. Idem pleraque *Italiæ Vina* ad quatuor refert classes. Omnibus alijs præfert ex alieno judicio *Setinum*, ab *Setia* Latij Opido dictum. Secundum locum tribuit *Falerno*. Ad tertiam veniunt apud eundem Palmam *Vina Albana, Surrentina, Massica, Statana, Calena, Fundana, Veliternina, Privernatia, Signina.* Quartum obtinent, eodem teste, curriculum, *Prætutia*, atque A*ncone nascentia, & quæ a* Palma *una forte enata Palmesia* appellantur. Sed de his alij: ego ad reliquas *Italiæ* dotes pergo: strictim eas indicaturus. *Herbarum* omnis generis est fertilissima. Quid vero de *Metallis, Lapidibus*, alijsque Muneribus dicam? *Metallorum omnium fertilitate*, ait Plin. *nullis cedit terris.* In Foro Iulio Hydra fl. est, & haud procul inde *Argenti-vivi* Fodina. Magna *Aluminis* copia ante aliquot annos reperta est apud Etruscos in Territorio Massæ. In Campania Felice Cuniculi sunt, ex quibus ecfoditur *Sulphur*. Ab Volaterris amnem Cæcinam versus, millia III, Colles aliquot visuntur, ubi Officinæ *Salariæ*. Apud Brutios etiam *Salis Fodinæ* sunt, in intima Montis viscera excavatæ, unde Salem ecfodinut. Taceo *Latomias* ubi *Lapides* varij cæduntur. Taceo *Marmora Alabastriten, Chrystallum, Lapides pretiosos* varios; taceo *Coccum, Lazurium, Vitriolum*, aliaque subterranea. Ac ne recensendis variorum generum *Animalibus* tempus teram, magnam *Boum* (qui vetere lingua Græca ἰταλοὶ dicebantur) copiam in Italia fuisse, *Bucetaque* in ea terra gigni pascique solita compluria, docent apud Agellium lib. XI Noct. Atticar. cap. I. Timæus in Historijs, & M. Terentius Varro in Antiquit. *Lucana Armenta* maxima & validissima olim ibidem fuisse, testatur Lucillius:

Quem neque Lucanis oriundi montibu', Tauri Ducere protelo varijs cervicibus possent.

Soli qualitas & Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Nutrit *Italia* præter alias Aves, *Aquilas Vulturesque*, carnivoras & rapaces Volucres, Historijs Romanorum Veterum etiam nobilitatas. Infinita hic ne prolixior sim, prætereo. *Beatissimam* ergo non immerito *totius Europæ Regionem* appellat Æthicus: *Totius Orbis optimam*, Dionysius Halicar. lib. I; *In toto Orbe, & quacumque Cœli convexitas vergit, pulcherrimam omnium* Plin. lib. XXXVII cap. XIII. Ad Imperium Majorum venio. Gubernationis & Imperij, sub quo vetustissimi fuerunt *Italiæ terræ* Habitatores, non magna sunt apud Antiquos Scriptores Documenta, neq; Notæ admodum indubitatæ. Multa quidem eaque speciosa Annius Viterbiensis comminiscitur, de *Comero*, primo in Regionem hanc advena, de *Chamo, Iano, Sabatio* Saga, *Crano, Auruno*, Malote *Tage, Osiride, Hercule, Tusco, Alteo, Kitim, Italo, Morgete, Roma, Romanesso, Iasio*, & alijs; Sed horum apud probatos Historicos nullum est vestigium. Variorum autem, cum Græcorum, tum Latinorum, præcipue Dionysij Halicarnassæi, Pompei Trogi, Solini Polyhistoris, & aliorum Monimentis diligenter perlustratis, discimus multis ante conditam Vrbem Ætatibus, varia in Italia populorum, cum primis Siculorum, Aboriginum, Ligurum, Vmbrorum, Etruscorum viguisse Imperia: quæ cum ævo senescente vel in Romanorum ditionem, vel ad nihilum redacta certis gradibus.

Imperiū Majorū.

ROMA initio gubernata est a Regibus annos CCXLIV teste Dionysio & Livio, quos in Romana Historia sequi rectissimum est. Apud ipsos etiam Rerum gestarum series legenda est, & considerandum, crevisse potentiam foris militari labore & disciplina: domi vero modestia & justitia gubernationis, & ordinum ac onerum distinctone. Postea propter tyrannidem & libidines pulsam esse familiam regiam, sicut sæpissime causæ mutationum in Imperijs libidines fuerunt. Regum nomina hæc sunt; *Romulus* qui regnavit annos XXXVIII; *Numa*, qui XLIII; *Tullus Hostilius*,

ITALIA

Tullus Hostilius, qui XXXII, *Ancus Martius*, qui annos XXIV, *Tarquinius Priscus*, qui XXXVII, *Servius Tullius*, qui XLIV: *Tarquinius Superbus*, qui XXV. Hic expulsus est regno propter filij scelus, qui Lucretiam per vim compresserat. Pulsis autem Regibus partaque libertate annua imperia facta, ac bini Consules creati sunt. Horum primus *L. Iunius Brutus*, cui suffectus est *Sp. Lucretius Tricipitinus*, atque huic *Marcus Horatius Pulvillus*. Mansit autem Italia in *Consulum*, libera Republica: inque *Principum Romanorum*, eadem oppressa potestate, usque ad *Imp. Cæsarem Fl. Momyllum Augustulum*: quem quum abdicare jussisset *Odouacer Herulus* Gothorum Rex, nobilissimam regionem in suam redegit potestatem, cæsusque *Theodorico*, ipsiusque successoribus possidendam reliquit. Fastos *Consulum Romanorum*, & *Imperatorum*, adponere non est necesse, quum in omnium manibus sint. Quæ autem fuerit forma primæ gubernationis Regiæ, quæ incrementa, quæ Legum & Magistratuum mutationes, quanta fuerit Romanorum virtus, quæ bella, quam varij motus domestici, donec Roma Monarchiam Orbis Terrarum adepta est: Ac inde quomodo luxu, Bellis Civilibus, & fatali Orbis mutatione rursus amiserit & virtutem & Imperium, ex integris Historijs cognoscendum est. Ad reliqua pergo. Vrbes habet *Italia* egregias, florentes, opulentas: Opida clara, famosa, Civibus aucta: Pagos magnos, Ædificijs Nobilium & Prætorijs superbientes. Sed non abs re fuerit audire de celeberrimis Italiæ Vrbibus judicium Thomæ Edwardi Angli.

Vrbes.

Tincta est Sanctorum pretioso sanguine ROMA.
Cingitur urbs VENETVM *pelago, ditissima nummis.*
Inclyta PARTHENOPE *gignit Comitesque Ducesque.*
Est MEDIOLANVM *jucundum, nobile, magnum.*
Excellit studijs fœcunda BONONIA *cunctis.*
Splendida solertes nutrit FLORENTIA *cives.*
GENVA *habet Portum mercesque domosque superbas.*
Exhaurit loculos FERRARIA *Ferrea plenos.*
VERONA *humanæ dat singula commoda vitæ.*
Extollit PADVAM *Iuris studium & Medicinæ.*
Illustrat patriæ SENAS *facundia linguæ.*
Maxima pars hominum clamat miserã esse CREMONAM.
MANTVA *gaudet aquis ortu decorata* MARONIS.
Vina VTINI *varia generosa vehuntur ad urbes.*
BRIXIA *dives opum parce succurrit egenis.*
Italicos versus præfert PAPIA *latinis.*
Libera LVCA *tremit Ducibus vicina duobus.*
Flent PISAE *amissum dum contemplantur honorem.*
Commendant PARMAM *Lac, Caseus atque Butyrum.*
Non caret Hospitijs perpulcra PLACENTIA *caris.*
TAVRINVM *exornant virtus, pietasque fidesque.*
Militibus validis studiosa PERVSIA *claret.*
VERCELLAE *lucro non delectantur iniquo.*
Mordicus urbs MVTINAE *ranas tenet esse salubres.*
Contemnunt omnes ANCONAE *mœnia Turcas.*
Litibus imponit finem MACERATA *supremum.*

EMPORIAE *in portis consistit gloria clausis.*
Vrbs LIVII *celebris nimis est proclivis ad arma.*
BERGOMVM *ab inculta dictum est ignobile lingua.*
Omnibus exponit gladios ARETIVM *acutos.*
VITERBI *conventus opem fert sanctus egenis.*
Civibus humanis decorata est ASTA *fidelis.*
Fructibus, Anseribus, Pomario ARIMINVM *abundat.*
FANVM *formosas mulieres fertur habere.*
Odit mundanas syncera NOVARIA *fraudes.*
Clara perantiquæ defecit fama RAVENNAE.
ANGLIA *habet paucos Comites:* VINCENTIA *multos.*
Omnes commendant ficus, grossosque Pisauri.
Castaneis, Oleo, Tritico PISTORIVM *abundat.*
Rustica frugales nutrit DERTONA *colonos.*
Postponit REGIVM *cornuta animalia Porcis.*
Dulcia felicem cingunt Vineta CESENAM.
TARVISIVM *exhilarant nitido cum flumine fontes.*
IMOLA *divisa est, nocet hæc divisio multis.*
VRBINVM *statuit Ducibus clamare, valete.*
Nota est fictilibus figlina FAVENTIA *vasis.*
SPOLETVM *clamat, peregrini, intrate, manete.*
LAVS *pingues* POMPEIA *boves producit ovesque.*
NARNIA *promittens epulum dabit ova, vel uvas.*
ASSISIVM *sancti Francisci corpore gaudet.*
Hospitibus COMVM *pisces cum carnibus offert.*
Quærit opes fragiles studijs SAVONA *relictis.*

Lacus.

Lacus habet Italia plurimos, quorum nominatissimi: In Etruria *Trasumenus*, *Aprilis, Marinus, Vadimonis, Ciminius, Vulsiniensis, Sabatus, Palus, Bientina, & Ciana*. In Latio *Hostiæ Lacus, Albanus, Aquæ Salviæ, Lacus Nemorensis, Iuturnæ Lacus, Regillus, Fucinus*, Pontina Palus, *Fundanus Lacus, Tiburtinus, Cæcubus, Simbruina Stagna*. In Piceno *Nursinus*. In Vmbria *Velinus, Floridus, Cutiliensis*. In Campania *Lucrinus, & Avernus, Linterna* Palus, *Stativa*, Pompeia. In Salentinis & Apulia *Lacus Andurianus, Lesinensis*. In Flaminia *Septem-maria*, Padusa Palus. In Langbardia Transpadana, *Verbanus, Ortanus, Larius, Luganus, Gaviratius, Monatius, Trinatius, Chivensis*, Puscianus, *Sebinus, Benacus, Idrinus*, Pœninus. In Venetia *Vigisiolus*. In istria *Cosliacus*. Plurimis etiam irrigatur passim fluvijs, inter quos *Padus, Athesis, Rubico, Tiberis, Arnus, Mincius, Ollius & Abdua*. Primum locum dedimus fluvio nobilissimo, qui omnes Europæ fluvios, ut Str. adserit, docetq; experientia, præter Istrum magnitudine superat, *Pado*. Sic Latinis Scriptoribus Livio, Virgilio, alijs dicitur: qui Italis hodie *Po*. *Padus* dictus, notante apud Plinium Metrodoro Scepsio, quod circa fontem arbor multa sit picea, quæ *Pades* Gallice. *Eridanos* olim Græcis Poetisque. Sic dictus, ut vult Servius, ab Solis Filio Phaetonte qui antequam per temeritatem in hunc fluvium esset præcipitatus, *Eridanus* fertur appellatus. *Bodincus*, teste Plinio Liguribus vocabatur, quod fundo careat. Βόδεγκος Polybio libro tertio. *Padi* Pater Mons Vesus, antiquis omnibus *Vesulus*, ut docet Plinius. In finibus Ligurum Gabienorum Fonte profluit, ut idem Plinius notat, *visendo*, non qui proprio sic nomine, ut Leander putat, dictus, sed qui visu dignus & mirabilis, ut apud Marcianum Capellam. Ex fonte suo nulli amnium claritate inferior profluens, per angustas confragosasq; Rupes, & artas scopulosi Montis Convalles præcipitat; tantaq; vi prorumpit, ut summam habeat admirationem. In saxa hinc delabens, fragore strepituque maximo resonat. Mox in planiciem ecfusus aquæ copia, quæ versandæ Molæ Frumentariæ sufficit, temere lateque, non ullo certo alveo discurrit, spacio trium fere milliar. usque ad Paisanam, ubi quasi Cuniculis ita absorbetur, ut exigua plane supra terram vestigia relinquat. Post alterum vero milliar. rursus exoritur ad Paracolum, unde pergens Aquulas, Torrentes, Amnesque ab Alpibus & Apenninis Montibus varios colligit, quibus tandem mirum in modum auctus altusq; mediam Langbardiam & Romanulæ partem permeans, in Hadriaticum se exonerat Mare septem ostijs prægrandibus. Quia longius vomit, septem Maria efficere dictus, inquit Plin. apud quem lib. III cap. XVI, vide de cursu plura, ut & apud Polybium lib. II, Strab. lib. V. Pomponium Melam lib. III, Solinum in Polyhist. cap. VII, Leandrum, Albertum,

Flumina.

aliosque

aliosq; novitios. Navigabilis esse incipit *Padus* ab urbe Taurino. Inusitata ejus incrementa, quæ proximis temporib9 damnosa fuerunt adcolis, notat Leander incidisse in annos supra mille quingentos, XXII, XXIV, & XLVI. De ipsius aucto Sabellicus: *Augent ipsum vehementer, præter ipsa Flumina, liquatæ nives, idque circa Canis ortum: nec, quum maxime intumuit, tam navigijs est infestus, quam agris: quo fit, ut perpetuo adcolarum labore utrimque coerceatur aggeribus: in eo satis vicinis campis æquus, quod nihil ex rapto sibi vindicat. Fluviorum Rex Erydanus*, Virgil. IX AEneidos, *Non minor hic Nilo* canit lib. II Lucanus, cui paullo post ibidem, *Non minor hic Istro*. *Padum* maritimorū commeatuum Italicis subsidijs *Fidum* vocat *Invectorem* Ambrosius. Appianus *Intimum maris Hadriatici sinum*. Sequitur *Athesis* Virgilio, & alijs: *Athagis* Str. qui Italis hodie *L'Adice* vel *L'Adese*; Germanis *Etsch*. Tradit Pl. Athesim ex Tridentinis Alpibus profluere. Initio perquam exilis lapsu vim magnam aquarum colligit, accedentibus passim multis amnibus, subter Bolsanum ad Meridiem versus rapido se cursu flectit; dein ab Tridento lenius nonnihil per planiciem evolvitur, at mox iterum emensis campis inter montium angustias tanta cum violentia sęvit, ut omnibus, qua fluit, locis infeste minari videatur: eaque vehemētia per Veronam præcipitat, infra quam in duo flumina deducitur, uno, quo paludes petit, altero, quo in mare pertingit ad Fossiones, haud ignobilem portum. Plura apud Leandrum. Ab fonte Veronam usque ratibus navigabilis non est ob rapiditatem: Trabibus autem navigatur. Nam ingentes Larices Abietesque cum Asseribus maximis, aliaque prægrandia ligna compacta Tridentinis ex Montibus eo deferunt: Verona porro usque ad Fossiones optime navigatur. Scribit in Cosmographia sua Sebastianus Munsterus, Italiam delineans, incredibilem cum aliorū fluminum, tum præsertim *Athesis* inundationem incidisse in Calendas Novembris anni ab Christo nato IↃXC; addēs majorem non fuisse post Noachi tempora. Torellus in Historia Veronensi *Athesin* Ἀτρίανον vult esse Ptol. Quibusdam idem etiam cum *Athesi* putatur esse *Adrias*, qui apud Stephanum & alios. Tertium locum tenet *Rubico*, ῥυβικῶν Ptol. alijsque scriptoribus Græcis; ῥυβικῶν Straboni; nunc *Pisatellus*. De *Pisatello* sic Blondus: *Pisatellum nunc qui sub Flaminia Via; Ruconem, qui supra adcolunt, vocant*. Flumen est illud, quo antiquitus post translatos ab Æsi amne terminos, Italia finiebatur, auctore Plinio. Sic Lucan. lib. I.

Puniceus Rubicon quum fervida canduit æstas,
Perque imas serpit valles, & Gallica certus
Limes ab Ausonijs disterminat Arva Colonis.

Livius citra *Rubiconem* Italiam, ultra Galliam (Cis-Alpinā scilicet) esse prodit. Videndus & Appianus Alexandrinus libro secundo. Cis *Rubiconem* quomdam Militibus Ducibusque a bello redeuntibus arma ferre non fuisse licitū legimus absq; S.P.Q.R. auctoritate: qui secus fecisset, hostis Reip. judicabatur. Docet illud C. Cæsaris, ex Gallijs in Italiam parantis per *Rubiconem* reditum, Historia, quæ apud ipsum Cæsarem in Commentarijs, & alios. Quartum in locum venit *Tiberis* limes inter Etruriam & Latium. Nescio an fluminum quid eo in historijs Romanorum celebratius Varia leguntur hujus nomina, quorum alia profani, ut sic loquar, genij, alia sacri. Prioris classis sunt *Ianus*, *Albula*, *Rumon*, *Tiberis*; posterioris *Serra*. *Ianum* antiquissimis temporibus appellatum fuisse tradit Athæneus, ab *Iano*. *Albulam* fuisse dictum, patet ex Varrone, & alijs. Ab albo colore derivant Paullus Diaconus & Servius. *Rumon* a ruminando dictus fuit, ut idem docet. Omnibus his insuper habitis nobilissimum nomen induit hic fluvius *Tiberis*, cujus varia produntur Etyma. Ab *Tibri* Aboriginum Rege trahunt quidā apud Serviū ad VIII Æneid. Tuscorū, Festus & Servius; ab *Tiberino Silvio*, Albanorum Principe, deducunt Livius, Ovid. Festus, & Eusebius. Ab ὕβρεως deniq; *Tiberim*, quasi τὴν ὕβριν appellatum censet Servius, qui ejus Etymi duplicem indicat rationē libro tertio & octavo Æneidos. Varro *Deheberim* hoc flumen ab nonnullis nominatum tradit ab *Dehebri* Vejentum Regulo. *Serram* in sacris nuncupatum memorat Servius ad eundem Æneidos librum ab secando. Hęc de nominibus: in quorum quarto illud notādum, aliquod observatum fuisse discrimen in prolatione vocum *Tiberis*, *Tibris*, & *Tiberini*. *Tiberis* enim communi sermone dicebatur: *Tibris*, Poetice: *Tiberinus* in sacris, notante Servio, quod tamen non ubique verum. *Tevere* vulgo. *Tiberis* autem caput in Apenninis jugis tollit, ex media propemodum ejus longitudine, finibus Aretinorum, eadem ferme parte, ubi fons Arni supra Aretium. Tenuis admodum initio est & modici rivuli instar, lapsusq; aliquādiu paullum etiam incrementi adsumit, quod præter exiguos fonticulos aquæ grandes accedant nullæ: ubi fluminib9 augeri incipit, paullatim crescens, navigabilis efficitur, non procul Tipherno, sed lintribus & naviculis tantum usq; Romā. Procurrens non procul Tipherno, Perusia, Otriculo, Etruriam ab Vmbris Sabinisque dirimit; dein citra Romam P. M. fere XIII Vejentes ab Crustiminis & Fidenatibus; item Latiū ab Vaticano separat; Romam tam grandis delatus ut transiri nisi pontibus aut navigio nequeat, scribente Halicarnassæo. Pergit inde ad Ostia sua, ubi in Mare Tyrrhenum evolvitur. Cursum delineant Plin. lib. tertio cap. quarto, & Servius ad octavum Æneidos. Videndi & Florus li. primo Historiæ Rom. capite quarto, & Varro lib. IV de Lingua lat. De *Piscibus Tiberinis* Romanis peculiarem scripsit libellum Paullus Iovius. Amnes vel fluvios XLII in Tiberim influere, docet Plin. lib. III cap. IV. *Arnus* succedit, Livio, Plinio, & alijs memoratus; Ἄρνος Strab. & Ptol. *Arno* vernacule. Nascitur, ut Strabo perhibet, ex Appennini latere dextro. Modicis initijs principio inter rupes horridas præcipitesq; convalles in Occasum tendit; deinde conlectis fontibus, torrentibus, amnibusque plurimis tumidior, magna cum mole Florentinum ingreditur agrum: Florentiaq; & Pisa divisis multis adauctus fluvijs, mare petit. *Mincius* Virgilio, Straboni, Plinio & alijs scriptoribus, qui *Mencio* vel *Menzo* hodie Italis. Lacum hic ingressus Benacum præcipua claritate: circundata insigni stagno Mantua, XIII inde lapide in Padum evolvitur. *Ticinus* Livio, Plinio, Silio, Τίκινος Polybio, Straboni, Plutarcho, Ptolemæo, Stephano: *Ticenus* Tabulæ itinerariæ: qui hodie *Tesino*. Oritur ex monte Summano, qui nunc D. Gothardi nuncupatur: unde &, in diversum tamen, eunt Renus, Rodanus, Athesis, & alij. Ex illo monte per Lepontios in Austrum inter præcipites rupes ad Belinzonam opidum munitissimum fertur: inde copiosius accessione plurimorum Amniū ac torrentium in Verbanum evolvitur lacum, quem supermeat, ut Plinius auctor est: ac tandem redditus per planiciem pręcipua claritate Padum influit, quamquam non illa, quam ex lacu trahit, abundantia: quū dirivationibus & fossis in irrigua passim exhauriatur. Tam est aquis perlucidis: ut quidvis, etiam minimum, imo in fundo clare & facile demonstret. Aurum atque etiam Argentum ex ejus arena percipitur. Variorum piscium nobilitate est inclutus, nominatim nunquam satis laudato Thymallo. *Ollius* Plinio, qui vernacule *Oglio*. Cernuntur in hoc flumine juxta Palatiolum magno numero Excipuli seu loculi consepti fabricatique viminibus in quo annuo certo tempore, deferentibus Aquis, Anguillæ glomeratæ cadunt, quæ mirabili numero extractæ saliuntur. Ortum ejus investigare valde operosum est. Opinio recepta est duos modicos rivos ex Lacu Frigidulpho, qui inter Alpes est, profluere, unum ad dextram nomen Frigidulphi retinere, *Ollioque* tandem jungi: alterum ad lævam in alium amnem præcipitari, eumque ab Adcolis

ITALIA

Ollij principium constitui. Alij alia adferunt. In Iseum Lacum influit, ubi Pisonium Opidum; effusus in planiciem, passim dirivationibus exhauritur, quibus irrigua Brixiani & Cremonensis Agri sic adaquantur, ut ex jejunis atq; calculosis, opima benignaque fiant. Aquarum Ollij perpetua claritas, nec ullo unquam tempore deficiens. Brixianum agrũ ab Cremonẽsi & Bergomate hac parte sejungit. Recipit alios supra XXXVII Amnes. *Abdua* vel *Addua* (variãte scriptura, posteriorẽ priori præfero) Pli. Tacitoque nominatur, qui Ἀδύας Polyb. & Str. *Adda* vulgo. Cenomannos dividit ab Insubribus. Pater illi Mons Braulius. Notat inconsideratius Strabo nasci ex Adula Monte. Redditus e Lacu Lario, cujus aquas supermeat, per planiciem in Padum tendit, deferens secum cum alios, ut *Pisclavonem*, *Meiram*, *Lirã*, *Tartenem*, *Lecium Orcum*, *Brembum*, *Serimortum*, tum *Serium* qui in montibus suprà Bergomum ortus, perque Serianam fluens, hibernis mensibus cuniculis quibusdam se condit, rursusque juxta Cremam copiose exoriens, tandem in Adduam inlabitur; æstate tamen, liquescentibus ardore Solis montium nivibus, adeo solet augere & abundare, ut nõ solum meatus subterraneos impleat, sed etiam supra terram fluat perpetuo. Reliqua flumina, quę plurima sunt, brevitatis studio, silentio prætereo. Succedunt *Maria*, *Sinus*, *Portus*, *Mare Superum*, *Inferum*, *Ionium* tribus Italiam cingunt lateribus. Vnde de Italia Plinius; *Tot Maria, Portus, gremiumque terrarum commercio patens undique, & tanquam ad juvandos mortales ipsa avidà in mare procurrens*. *Sinus* habet plurimos, inter quos, *Rapallinus*, *Erycis*, *Amuclanum mare*, *Sinus Baianus Pæstanus*, *Hipponiates*, *Scylleticus*, *Tarentinus*, *Vrias*, *Tergestinus*, *Largus*, *& Flanaticus*. Post Sinus nominavi *Portus*. Italiam plerisque in locis ἀλίμενον esse, scribit Strabo lib. sexto, & quos habet Portus, magnos esse atque admirabiles, horum illud adversus exterorum incursiones usui esse, hoc ad invadendos vicissim exteros, & expeditam Mercaturæ copiam conducere. *Portus* autem, *Olivulæ*, Anaonis, *Avisonis*, *Herculis Monœci*, *Maurici*, *Albingauni*; *Vadorum Sabatiorum*, *Savonæ*, *Genuæ*, *Delphini*, *Erycis*, *Lunæ*, *Pisanus*, *Vadorum*, *Populonij*, *Falesiæ*, *Scabrorum*, *Telamonis*, *Herculis*, *Graviscæ*, *Augusti*, *Antias*, Caieta, *Iulius Baianus*, *Velinus*, *Metaurus*, *Orestis*, *Castra Hannibalis*, *Tarentinus*, *Brundisinus*, *Carne*, *Agasus*, Anconitanus, *Ariminensis*, *Ravendas*, *Perotolus*, *Livenza*, *Polæ*, multique alij. Portuum enarrationi succedit *Montium*. Inter eos principem obtinent locum *Alpes*, quæ Galliæ quis, an Germaniæ, vel Italiæ adscribat, parum refert; sunt certe montes qui Italiam hodie ab Gallia Germaniaque, procursu suo, tanquam nativo muro separant. Nomen Alpibus datum censet Festus ab candore, Sabini enim *Alpum* dixere, inquit, quod postea latini *Album*. Isidorus *Alpium* nomen vult esse Gallicum; & Gallorum lingua *Alpes* Montes altos vocari. Agnoscit hodie nomen Alpium Idioma Germanicum; cui tamen non id quod notat Isidorus significat. *Alp* enim & *Alpen* Germanis montes vocantur pascui, in quibus fœnum non secatur, inque hibernos usus colligitur; sed in quos Boves aliaque Armenta pascendi tantum gratia mittuntur. Notant Græci & inter eos Stephanus, Veteres non tantum Ἀλπεῖυς vel Ἄλπεις, vel Ἄλπεια ὄρη dixisse, διὰ τῦ π, sed & Ἄλβια. Ὄλβια sunt Phavorino: Σάλπιοι Lycophroni; *Alpis* singulari numero est apud Ovidiũ tertio de arte amandi, Lucanum, alios: Ἄλπιος apud Dionysiũ Afrũ. Multa etiam Alpium nomina in veterum monimentis occurrunt, quæ indicant multas quoque Alpium partes fuisse, per quas itinera patuerunt. Ea sunt *Alpes Maritimæ* quæ & *Ligusticæ*, *Cottiæ*, *Graiæ*, *Peninæ*, *Alpes summæ*, *Lepontiæ*, *Rheticæ*, *Iuliæ*, *& Carnicæ*. *Alpibus* originem suam debent tria nobilissima Europæ flumina, quæ innumeros pene amnes secum in diversa maria deferunt; *Padus* per Italiam in mare Hadriaticum defluens; *Rhodanus* per Gallias in Ligusticum; *Renus*, inter Germaniam & Galliam finitor, in Oceanum. In Alpibus, quæ perpetua rigent glacie, plurima pulcherrimaque Crystalla reperiuntur. Metallorum feraces esse, exploratum est. Hæc de Alpibus quæ Italiam secundum latitudinem ab Gallia Germaniaque separant; sequitur *Apenninus*, qui inter Superum mare & Inferum excurrens, perpetuo ductu eandem secundum longitudinem secat in duo latera. Sic dictus putatur, quod radices habeat sub *Penino* Hannibalis transitu; ejusque juga contingat; Nonnullis *Apeninus*, quasi a *Pœnis*, quum Hannibale Duce, in Italiam irrumperent, patefactus: quidam ab *Api* prisco Duce, qui totam Italiam devicit, derivant. Ἀπέννινα Ptol. & alijs; Ἀπέννιον Steph. *Apenninus Mons*, inquit Plinius, *Italiæ amplissimus perpetuis jugis ab Alpibus tendens ad Siculum Fretum*. Perpetuum sane montis hujus jugum instar est Italiæ dorsi, quod elatum per mediam regionem, sensim succedens, tandem in duo cornua diducitur, altero Siculum, altero Ionium Mare respiciens. Multos alios habet Italia montes, vel qui minores Apennini sunt portiones & quædam quasi membra; vel quos idẽ, tanquam fœcundus multorum genitor, ex se hinc inde protendit; vel denique, quos haud procul ab se locatos, radicibus eos suis contingens majestate quadam & superiore conjacentibus fastigio despicit. Eos ego, ne prolixior sim, hoc loco prætereo. Montes porro de quibus proxime dixi, & valles campique, suis superbiunt *Siluis*, *Lucis*, *Nemoribus*, quorum non pauca apud priscos, etiam suis nominibus leguntur celebrata. In Etruria qui hodie *Saltus*, vernacule *Bosco di monte Fiascone*, *Volsinio*, quod vulgo *Bolsena*, Viterbium euntibus occurrit; *Volsiniensium Lucum* ab antiquis appellatum tradit Leander. In Cimino Etruriæ monte quomdam, calcari pauciens ob horrorem solita, fuit silva, de qua sic Livius; *Silva erat Ciminia, magis tum invia atque horrenda, quam nuper fuere Germanici Saltus: nulli ad eam diem, ne Mercatori quidem adita. Eam intrare haud fere quisquam præter Ducem ipsum audebat*. In Latio apud Capenates *Lucus* fuit *Feroniæ*, quem canit Silius;

Maria.

Sinus.

Portus.

Montes.

Silva.

> *Dives ubi ante omnes colitur Feronia Luco,*
> *Et sacer humectat Fluvialia rura Capenas.*

Iuxta Numicum amnem *Lucus* erat *Iovi Indigeti* sacer, teste Plinio. *Dianæ Aetolicæ Lucus* Livio est ad Agninũ Cõpitum. *Neviam Silvam* extra urbem ad 4 Milliarium fuisse notat Festus. *Camænarum Lucum* extra portam Capenam scribit Liv. Quod huic *Algidum nemus*, hodie *Selva del Aglio* dicitur. *Albuneam Silvam* in altissimis Tiburtinis montibus habet Servius, aliamque in Laurentinorum agris, cognominem. *Angitiæ Nemus* propinquum Albæ Marsorum fuisse, significat Virg. *Furinæ Lucus*, Territorij Romani, est apud Ciceronem. *Furinarum lucum* habet D. Victor in XIII regione trans-Tiberina. *Furiarum Lucus* Plutarcho vocatur. *Vacunæ Nemora* agnoscit juxta Montem Fiscellũ in Vmbria Plin. Gaudent & suis Campani, cum primis *Luco Sacro* & *Gallinaria Silva*. *Sacer Lucus* Liv. Ἄλσος ἱερὸν Strab. hodie *Hami*. *Gallinariam Silvam* nominant Cic. ad Pœtum scribens & Str. lib. V. Lucanorũ sunt, *Silvæ*, *Lucique*, *Eboli*, *Peregrinalis*, *Veliarum*. Brutiorum *Rhegius vel Reginorum Saltus*. Apulorũ *Batini Saltus*, *& Lucus Gargani*. In Gallia Cis-Padana *Silva Lucina*, *& Pedaneæ Silva*. In Trans-padana *Castorum Lucus*, Str. Denique apud Venetos II sunt *Luci*, unus ab Iunone *Argiva* cognominatus; alter ab *Diana Aetolica*, alius ab superiore, qui in Latio ad Anagninum Compitum. Ad opera publica cum sacra tum prophana venio, quæ cum sint innumera, pauca tantummodo e tanto numero delibabimus. Et ut a sacris ordiamur, ea innumera pene sunt. Sola enim Roma hodie supra CCC templa numerat; quorũ 7 religionis causa maxime frequentantur. 1 *S. Petri* in Vaticano; sumptu, marmoribus, magnificẽtia & opere omnia orbis superans Templa. Columnæ hic aliquot, ex templo Schelomonis advectæ; duo ærei Pavones ex Pyramide

Opera publica.

Sacra.

P. Cor-

P. Cornelij Scipionis Africani, quę olim in valle Vaticana fuisse dicitur, translati. Visuntur item ibi Sepulcra multorum Pontificum: *Othonis* quoque II *Imperatoris* marmoreum. Est & judicium Orbis supra in Sacello Pontificis, opus Michaelis Angeli. Et ut omittam reliqua, *Monasteria* item, *Xenodochia*, *Nosocomia*, *Orphanotrophia*: Quid dicam de varijs cum Pontificis & Cardinalium, tum aliorum Palatijs? Pontificis in edito Vaticani loco est, situ longe augustissimum: qui relicta Laterana sede, eo ob amœnitatem loci & salubritatem commigrarunt. Inchoatum ab Nicolao III, auctum post ab alijs: perfectum ab Iulio II & Leone X, Ædificijs tandem inlustratum picturisque ab Xysto V, ut Machina cœlo adsurgere, pendereq; videatur. Adscensus sunt facillimi & ædib' Palatinis accommodati ex omni parte, adeo ut etiam equo ad tectum usque eniti liceat. Opidum potius quis dixerit, adeo est amplum, quam domum. Sacellum ibi est Xisti, quod amplissimum æquat templum. Eo, vacante sede, conveniunt Cardinales creando Pontifici maximo. *Conclave* vulgo dicitur. Aliorum Palatia commemorare longum esset. His ergo paucis contenti, ad reliqua pergamus. Sequitur Italorum gubernatio, ea duplex *Politica* & *Ecclesiastica*. Ad *Politicam* & *Civilem* gubernationem quod attinet; Discerpta nunc est nobilissima regio in varias *Dynastias*. Inter eos, sub quorum ditione nostro est ævo, præter *Pontificem*, *Regem Neapolitanum*, *Liberasque Respublicas*, *Venetam*, *Genuensem*, *Lucensem* & alias, primum facile obtinent locum in Septemtrionaliore, *Principes*, *Etruscus*, *Ferrariensis*, *Mantuanus*, *Mediolanensis*, *Montis-ferratensis*, *Parmæ*, *Salluzziarum*, *Veronensis*. In Australiore multi sunt & innumerabiles *Dinastæ*: quos occasione oblata, suis recenseo locis. In Ecclesiastica *Pontifex maximus ibi* ἱεράρχης est & Ecclesiarum omnium caput, numerosam habens familiam. *Quoties procedit gemmis conspicitur ornatus, & sericis vestibus* (verbis utor D. Bernardi) *tectus Auro, vectus Equo albo, stipatus milite, circumstrepentibus septus ministris*. Reliqua *Sacerdotibus* admiranda ibi dignitas & auctoritas. *Cardinales*, ut Petrus Messias notat, in locum Consulum, qui Romanum olim Imperium administrabant, successerunt: *Archiepiscopi* Ducibus sunt adæquati: *Episcopi* Comitibus subfecti, eorum *Vicarij* Præsidum Imperij dignitatem; *Præpositi* Præfectorum vicem referunt. Alia apud eundem Messiam. Porro Italia *Iure* utitur triplici, *Pontificio*, *Cæsareo*, *Municipali*. Primum alterumque quale, notum aliunde; Tertium ex Statutis constat & Legibus, quas civitates sibi singulæ condere sunt solitæ. Sufficiant illa; non hic Iurisconsultum agam. Referam vero huc, quæ de variarum civitatum consilijs leguntur in quadam membrana: In Consilijs (scriptum ibi) *Mediolanenses* præstantes: *Veneti* prudentes; *Lucani* temerarij; *Pisani* inconstantes; *Placentini* providi, *Florentini* lenti, *Veronenses* fideles, *Ferrarienses* cauti; *Genuenses* ignari, *Lucenses* utiles, *Volsci* maligni, *Brutij* stupidi; *Mutinenses* acuti; *Ferusini* celeres; *Senenses* tardi; *Patavini* ambigui. Literarum cultores Itali, quantum in ipsis est, tuentur, fovent, alunt, ornant; ijsque omnia bonorum Mecœnatum exhibent officia. Hinc tot per Italiam Academiæ, *Romana*, *Mediolanensis*, *Bononiensis*, *Patavina*, *Papiensis*, *Neapolitana*, *Perusina*, *Salernitana*, *Pisana*, *Ferrariensis*, *Senensis*, *Florentina*, *Veneta*, *Bergomensis*, *Mutinensis*, *Taurinensis*; Nam *Parmensis*, *Placentina*, *Anconitana & Maceratensis* magna ex parte interierunt. Inde item tanta Doctorum, summaque eruditione varijs artibus & disciplinis præstantium virorum copia. Stupendum fuit ab ijs omne ęvum. Eos omnes uno ductu enumerare si conarer, maximum mihi quidem conciliarem laborem, lecturis vero tædium. *Itali* porro comitate, convictus facilitate, facetis colloquijs alios antecellunt populos. Felici fœcundoque nati ingenio, supra modum prompti sunt in excogitando; & docilitate percipiendis cum literarum studijs, tum varijs artibus præstant incredibili. Honoris ab omni ævo & gloriæ sitientissimi, laudisque præter alios adpetentes. Cum lacte voluptatem imbibentes, propensi sunt in mollitiem; in luxuriam proclives; in Venerem soluti. Vindictæ vehementer sunt cupidi; eamque vita ipsa jucundiorem censentes: Testamentis suis mandare consuerunt posteris. Mulieres porro variarum hic civitatũ depingit scite admodum membrana quædam, quæ inter alia hæc habet: *Senenses* pulchræ, *Florentinæ* delicatæ; *Perusinæ* elegantes; *Caietanæ* formosæ; *Consentinæ* obstinatæ: *Beneventanæ* rusticæ: *Bononienses* arrogantiunculæ; *Mutinenses* benignæ; *Cesenates* rapaces; *Genuenses* salaces; *Cremenses* fallaces; *Placentinæ* difficiles; *Lucenses* castæ; *Pistorienses* faciles; *Romanæ* graves; *Capuanæ* superbæ: *Neapolitanæ* solicitę; *Brundusinæ* inertes; *Ferrarienses* avidæ; *Ravennates* humanæ: *Vrbinates* adfabiles: *Vincentinæ* constantes; *Parmenses* avaræ; *Papienses* lucri cupidæ: *Mediolanenses* urbanæ; *Pedemontanæ* procaces; *Venetæ* petulãtes: *Veronenses* gratiosæ: *Brixianæ* diligentes: *Formianæ* speciosæ: *Laudenses* superstitiosę: *Cremonenses* sumptuosę: *Tarvisianæ* zelotypæ; *Bergomates* astutæ; *Aretinæ* tenaces; *Puteolanæ* bellæ. Itali vero quomdam multis magnisque superstitionibus ad stuporem usque leguntur fuisse dediti. Hodie sacrorum ceremonias ex Romanæ Ecclesiæ præscripto atque institutione religiosissime observant omnes; nisi quod in Australiore Italia pauci Græcorum sequantur ritus, & ipsi quidem Græci generis. Quam autem quomdam bellicosi fuerint Itali militiæque dediti, loquitur subactus ab ijs Orbis terrarum; canente ad gloriam hanc classicum Romano. De veteris autem Italiæ moribus sic canit Virgilius lib. IX Æneidos;

Prophana

Ratio gubernandi.

Leges & instituta.

Academ.

Ingenio & bonarũ artium celebres viri.

Mores.

Quis Deus Italiam, quæ vos dementia adegit?
Non hic Atridæ, nec Fandi victor Vlysses.
Durum a stirpe genus; natos ad flumina primum
Deferimus, sævoque gelu duramus & undis:
Venatu invigilant pueri, silvasque fatigant.
Flectere ludus equos, & spicula tendere cornu.
At patiens operum parvoque adsueta Iuventus,
Aut rastris terram domat, aut quatit opida bello.
Omne ævum ferro teritur, versaque iuvencûm
Terga fatigamus hasta; nec tarda senectus
Debilitat vires animi, mutatque vigôrem:
Caniciem galea premimus, semperque recentes
Convectare juvat prædas & vivere rapto:
Et quæ sequuntur.

Constanti contenti sunt hodie Itali Matrimonio, repudium non permittentes; ex urbe Roma, ad malos jam inclinante mores, *Sp.* Carvilij ductu quasi profectum. Regum Nobiliumque Primogeniti, instituto vetere, Principatus obtinent; in privata fortuna virilis stirpis liberi ex æquo sunt hæredes, modo legitimo nati toro. Quod ad victum, sobrij sunt & frugalis vitæ; non operosi in adornandis struendisq; mensis, nisi quum necessitas flagitat. Vestitus non omnibus est unus: sæpe enim pro tempore variatur, cum qualitate tum forma & ritu. Venetis vestitus est laxitate insigni & prolixitate: & in his Vrbicus Municipali sumptuosior. Matronę ibi ante paucos annos Vlnas, Brachia, Pectus, Humeros nudabant; nunc omnia contegunt, laxioribus utentes manicis, & in Hispanicum degenerãtes. Secundum Venetos civilis & nitidus *Florentiæ*, reliquæque *Tusciæ*. *Mediolanensibus* totiquæ *Aemiliæ Liguriæque* floridior, sed paullo contractior. *Romæ Aulicus* proxilitate colorumq; varietate cunctos alios antecellit: *Romanus* ipse multo frugalior: cui tamen suus non deest nitor, præsertim in feminis, quæ Tuscum nuper adfectabant. *Neapolis* magis nitido utitur, quã sumptuoso. Cetera Italia simplicius vestitur. In tota Gallia Cis-Alpina feminæ Principes in Hispanico videri gaudent habitu: viri in Gallico malunt conspici. Mercaturam denique Itali summa exercent industria.

Victus.
Vestitus.

Mercimonia.

De Roma et Mundo.

Roma vetus quadrata fuit, mundusque rotundus;
Nunc Mundus quadra est, et nova Roma, Rota.

MICHAEL TRAMIZINVS LECTORIBVS
VRBIS·ROMAE·CVMPLERISQ·VETERVM·NOVORVMQ·AEDIFICIORVM·ET INSIGNIORVM CERTE·IMAGINIBVS·DESCRIPTIONEM·PYRRHI·LIGORII·INDVSTRIA·PICTAM·ET NOSTRIS·DEMVM·AENEIS·TABELLIS·EXCVSAM·NVPER·EMISIMVS·NVNC·AVTEM QVOD EA·IN·RE·NOS·OPERAE·PRECIVM·FECISSE·NON IGNORAMVS·ALTERAM·HANC·VOBIS·AD·PRISCAE·VRBIS·P·VICTORIS·ET SEX·RVFI·CC·VV·COMMENTARIORVM EXEMPLVM·EADEM·MANV·MIRIFICE·REDDITAM·DAMVS NEC·CVIQVAM·MIRVM·ESSE DEBET·SI SINGVLA HIC·MINIME·VISVNTVR·QVONIAM·IN TAM·PARVIS·TABELLIS NON·OMNIA·COMPLECTI·POSSVNT·ID INTERIM·NE·DIVTIVS·CVM·INEPTIS·ET LEBERIDE·CAECIORIBVS·ANTIQVARIIS·CEV SOCRATICVLIS·STREPSADES·SVOS NIL·NISI·NVGAS·DOCENTIBVS·FALLAMINI·LIBENTER·ACCIPITE·CETERVM·QVOD HIC·PLERAQVE·CONTRA·PERVERSAM·VETER·ANTIQVARIORVM·SENTENTIAM NOMINANTVR·ET·LOCANTVR·ID HAVD TEMERE·FACTVM·EX PYRRHI·LIGORII PARADOXIS·PROPEDIEM·IN LVCEM·PRODITVRIS·CLARISSIME·PERSPICIETIS.
IVLII·III·PONTIFICIS·MAXIMI·NEC NON·SERENISSIMI VENETORVM SENATVS·
EDICTO·
CAVTVM·EST·
NE QVIS·TABELLAM·HANC·PRISCAE VRBIS·DESCRIPTIONIS·MICHAELIS·TRAMEZINI·TABELLIS·AENEIS·EXCVSAM·ROMAE·
MENSE·MARTIO·MDLIII·
INTRA·PROXIMVM·DECENNIVM·
VSPIAM IMPRIMAT·
NEC·ALIIS·TEMERE·FORSAN·IMPRESSAM·VENDAT·AC VENALEM HABEAT·ALIOQVI·EX EORVNDEM·PRINCIPVM DIPLOMATIBVS·
PECVNIARIA·POENA·
MVLTABITVR·
IVLIVS·DE MVSIS IN·ÆS·INCIDIT M·D·LIII·
ORIENS
OCCIDENS
SEPTENTRIO
MERIDIES
VRBS IN AMBITV HABET PAS·XIII·MILL·DL·
CASTRVM PRAETORIVM
VIVARIVM
ROMVLVS CONDITOR
T·BACCHI
HORTI·CEIONIS·
PORTA NOMENTANA
HORTI·DIOCLET·ET·MAXIMIANI
AGGERES TARQVINII SVPERBI
AQVAE DVCTVS AQVAE CLAVDIAE
ANIO NOVVS
HIPPODROMVS
AQVA CRABRA
VIA NOVA VALERIA
VIA LATINA
VIA LABICANA
REGIO·VI·QVIRINAL·ALTA SEMITA
VIMINALIS
REGIO V ESQVILINA
REGIO·III·
REGIO II COELIMONTIVM
CAMP·COELIMONTAN
COLLIS·HORTVLORVM
NAVMACHIA
SEPTA
VIA FLAMINIA
REGIO IX CIRCVS FLAMINIVS
HORTI DOMITIAE
HIPPODROMVS NERONIS
REGIO VIII
REGIO X PALATINVS
REGIO XII PISCINA PVBLICA
REGIO XI
M·AVENTINVS
REGIO XIII
SEPTIZONIV SEVERI
THERMAE ANTONIANAE
VICVS MVNDICIEI
HORREA DOMITIANI
EMPORIVM
HORREA ANICETI
REGIO PORTA CAPENA
PRIMA PENA
VIA APPIA
VIA ARDEATINA
VIA OSTIENSIS
S·PAVLI
DOLIOLVM VELTESTACIVS
VIA PORTVENSIS
REGIO XIV TRANSTIBERIM
CASTRA LECTICARIORVM
M·IANICVLVM
PORTA SEPTIMIANA
PORTA AVRELIA
VIA AVRELIA
BEL VEDERE
S·PETRI
PORTA TVRRIONIS
MONS VATICANVS
PORTA IANICVLARIS
VILLA ARBORINI

LOMBARDIÆ TAB. I. IN QVA ALPESTRIS ET OCCIDVA EIVS

pars deſcribitur, ſimul Vaſia, quę Wallis vulgo vocatur.

Sedunum Epiſcopatus Valeſiæ 260.45 34. ſubeſt Tarentaſiæ, Archiepiſcopatus Sabaudiæ, & Auguſta ſimiliter 296: 454.

Meridiani diſtant pro ratione Paralleli 45 20 ad Circulum maximum.

HACTENVS in genere *Italiam* deſcripſimus; nunc ad ſpecialiorem ſingularum Partium delineationem nos accingamus. *Italiam* alij aliter diviſerunt. Auguſtus, teſte Plinio, in XI eam diviſit regiones; Strabo in octo partitur; In plures alij : Quibus omiſſis Diviſionem ac Methodum nobis a Mercatore propoſitam ſequemur. Occurrit in ea primo loco Tabula prima *Lombardiæ*, in qua Alpeſtris & occidua ejus pars, cum Valeſia deſcribitur. *Lombardia* hodie Euphoniæ gratia dicitur pro *Langbardia*, ſic appellata ab *Lang-bardis*, ex Germania huc Iuſtiniani principatu profectis, qui ad utramque Padi ripam multos annos ſuas cum imperio habuerunt Sedes. Hæc *Ciſalpina Gallia* olim dicta fuit. *Gallia* quidem ab *Gallis*, *Boys*, *Senonibus*, *Inſubribus*, *Cenomanis* alijſque, a quibus quidquid Alpium radicibus Rubiconiſque fluentis intercipitur, pulſis veteribus colonis occupatum, fuit habitatum. *Cis-Alpina* vero dicta, quod Priſcis Italis, Romaniſque Scriptoribus, de ea diſſerentibus cis eſſet Alpes, quum alia trans Alpes habitaretur. *Cis-Alpina* hæc, qua Septemtrionaliſſima Montibuſque adhæret propius, *Sub-Alpina* cognominatur Plinio. *Citerior* etiam appellatur Gallia Sall. Cæs; ob cauſſam modo indicatam. *Veterem* quoque *Gallicam* nominat Auſonius; *Italiam Galliam*, ϑαλατικὴν Appianus in Hannibalicis; *Mediterraneam Italiam* vocat Notitia Provinciarum; non quod Mediterraneo adpoſita mari : ſed quod in locis mediterraneis : cincta, qua Septemtrio, Occidens, Meridieſque ſunt, Alpibus & Apennino tumeſcente; qua Oriens eſt, Mari Hadriatico. Polybius & Plinius toti huic tractui Gallico formam tribuunt triangularem : cujus Apicem faciunt Alpes & Apenninus Montes : Baſin Sinus Hadriaticus. *Florentiſſimum Italiæ* latus appellat Tacitus. Vbique arboriferam hanc Regionem, pecori paſcendo aptam, & multis irrigari fluvijs, teſtis eſt Plutarchus in Camillo. Pereleganter autem de ea Sigonius; *Campi adeo culti & uberes intercedunt* (de Pado loquitur) *ut ſatis conſtet haud temere alios reperiri, aut natura feraciores, aut rebus neceſſarijs ad hominum Vitam inſtructiores.* Addit deinde idem Sigonius antiquos ejus Principes fuiſſe *Ligures* & *Etruſcos*: mox *Gallos*; poſtremo *Romanos* : his *Gothos* ſucceſſiſſe : Gothis iterum *Romanos*; Romanis *Langbardos*. Videndus & Sabellicus lib. Hiſtoriæ Venetæ 1, Decade IIII. Gallia autem *Cis-Alpina* verſus Occaſum duplex eſt Straboni, Plinio, alijs, vel *Cis-Padana*, vulgo *Lombardia di qua dal Po*, vel *Tranſ-Padana della dal Po*, illa quod cis; hæc, quod trans Padum. Hic vero *Lombardiæ Alpeſtris* pars Occidentalis nobis deſcribitur, quæ magnam partem *Lombardiæ Trans-Padanæ* complectitur. Eſt autem regio hæc licet valde montoſa, atque alibi Silvis innexa, Naturæ luculentiſſimis dotibus varie locupletata; Valles enim & Campeſtria loca Solum fœcundum ſatis habent, Tritici, aliarumque Frugum, item Vini abundantia beatum. Colles etiam præſtantiſſimorum Vinorum feraces. Sunt & in Silvis & Montibus Ferarum venationes frequentes. Vrbes hic multæ ſunt, ac Opida plurima : *Mediolanum*, de quo alibi. *Crema*, ſita eſt in perpulchra planicie mœnibus firmiſſima. Amplitudine, elegantia, divitijs, ædificiorum ſplendore, Civium frequentia, rerum omnium copia, multas Italiæ urbes ſuperat. Ager illi optimus, ſupraque modum fœcundus. *Bergomum* Βέργομον Ptolemæo, nunc *Bergamo*. Loco ſitum eſt amœniſſimo. Ambitus cum IV ſuburbijs, quæ conjacent, non minor quam Mediolani. Ædificijs ſuperbit ſplendidis, cum publicis, tum privatis; & Epiſcopatus floret dignitate. Ager ſuburbicarius ſupra modum fertilis; præterquam qua Septemtrio, ubi totus aſper, montoſus, ſterilis. *Comum*, κῶμον Strab. & Ptol. Hodie *Como*. Vrbs parva ſed nobilis & opulenta, rebus omnibus adfluens, Incolaſque habens induſtrios & diligentes. Epiſcopatus floret dignitate. Ager illi ab Meridie peramœnus & fertilis : adverſa parte lacui adſidet, qui ab eo *Comacenus*, de quo mox. Sunt & *Clavenna*, *Luganum*, &c. quæ in Tabula conſpiciuntur. Superat vero reliquas Italiæ partes multitudine magnitudineque Lacuum hæc regio; inter quos *Verbanus* Plin. Ουερβανὸς Strab. qui hodie, quod reliquis in hoc tractu ſit major, *Lago Majore* Italis : Germanis autem *Lang-ſee*. Longitudinem ejus ponit Strabo ſtadiorum CCC; Latitudinem maximam Stadiorum XXX. Altitudo pleriſque locis tam eſt vaſta, ut Fundo videatur carere. Maxima procellarum vi ſævit, ut & *Benacus*, præſertim ab Auſtrali vento, qui Incolis *Liverna*, agitatus. Piſces generat optimos, cum primis Truttas permagnas, Lucios inſignes; Chalcides vel Aquonos, Phoxinos, vel Veronos, Percas aurei coloris, & alios. *Larius Lacus* Virgilio & alijs : λάεκ@ Strab. Ptol. cæteriſque Græcis : *Comacenus* ab urbe adjacente Paullo Diacono & Antonino, Hodie *Lago di Como* Italis : Germanis *Chumer-ſee*. *Benaco* major eſt, *Verbano* æqualis fere. Longitudinem Strabo ſtadiorum ſcribit CCC, Latitudinem XXX : Novitij paullo aliter metiuntur. Excurrit ab Septemtrione in Meridiem; pronior tamen in Orientem. Coronatur undique Montibus fructiferis, Silviſque Ferarum plenis. Piſciumque optimorum fertilis eſt. Conſpiciendos ſe præbent, inter *Verbanum* & *Larium*, Lacus quidam minorum gentium, *Luganus Lacus*, *Gaviratius*, *Monatius*, alijque. Irrigant etiam hanc regionem Fluvij *Ticinus*, *Addua*, *Serius*, *Toſa*, *Bremba*, atque alij plurimi. Montes etiam varij ſunt, inter quos *Lucumonis Mons*, vulgo *Der Luckmanier*, *Mons Gothardi*, *Alpes Lepontiæ Majores*, quibus ab Lario Lacu per Clavennam Curiam Rhetorum itur : *Alpes Rheticæ*, alijque multi. Sed hæc hactenus; reliquum nunc eſt, ut de Valeſia altera hujus Tabulæ parte agamus.

Regio.

Vnde dicta.

Situs.

Soli fertilitas.

Imperium Majorum.

Lacus.

Montes.

Fluvij.

LOMBARDIAE ALPESTRIS PARS OCCIDENTALIS CUM VALESIA

Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

Miliaria Italica communia

31
32
46
45
Oriens
Vier Waldstetter see
Glarus
Ragatz
Chur
Rhetico mons
Gotthart mons
Der Luckmanier mons
Splugen
Alpes
Polenser tal
Galancker tal
Val solicina
Clauen
Plurs
Verzasca vallis
Lago Maior
Lago de Lugan
Lago de Como
Como
Lecco
Bergamo
Varese
Monza
Milan
Milanese
Novarese
Novara
Marignano
Lodi
Crema

Regio & unde dicta.

VALESIÆ nomen, quam *Wallis* aut *Wallisser Landt* vulgo dicunt, unde ortum sit minime reperi, nisi Munsteri ea de re sententia cuiquam placeat, verisimilis certe est. Arbitratur autem vocabulum illud natum esse a Latina voce Vallis, aut ab Arce Sedunensis civitatis *Valeria*. *Valesiæ* conregionales ad Boream Bernates & Lucernates Helvetij : ad Meridiem Cottiæ Alpes & Lepontiæ; ad Ortum summæ Alpes & Rhetia alta : ad Occidentem Graiæ Alpes & Lemanus Lacus. Ejus longitudo ab Occasu in Ortum itinere quinque dierum protenditur : Latitudo vero valde est angusta, nisi quod prope Octodurum & Sedunum paullo spatiosior est. Hæc licet altissimis montibus & præacutis petris undique innexa, qui pro magna parte altitudine fere unius Germanici milliarij elevantur in cœlum, multique ex ijs perpetuo aut glacie irresolubili aut nive obducuntur : nulla tamen re sustentationi hominum necessaria caret : per se ferax Frumenti & Vini, atque omne genus Fructuum. Habet Triticum & Siliginem, habet Hordeum, Avenam, Fabas, Pisa; Lentes & Milium. Vinum incipit crescere in Diœcesi Brigensi in montibus, continuaturque ejus plantatio per descensum Rodani, donec venias ad S. Mauricium. Apud Sedunum Rubrum Albo præstantius est, tamque atrum & densum, ut eo scribi possit. Iuxta Octodurum, Album bonitate superat Rubeum. Vixque in Germania locum reperias, ubi nobilius quam Seduni crescat Vinum, atque inde in vicinas vehitur regiones.

Soli fertilitas.

Conservari autem potest ad x aut xx annos, excepto Vino Apiano, quod *Muscatel* vocant, id ultra biennium non adservatur incorruptum. Hic, ut & in *Siders* & *Gundes* crescit Crocus in magna abundantia. Sunt ibi Mala Punica, Amygdala & Ficus. Per totam quoque Regionem invenias omnis generis Poma, Pira, Nuces, Pruna, Cerasa, Castaneas, Mora Persica, Avellanas, Corna. Suppeditant præterea Montes hujus Regionis multas nobiles Herbas & Radices Medicas, quibus insignes sunt & peculiares vires, Gentianam, Antrinam, Squillam, Danmargam, Spicam Celticam, Ostrulam, Selligem, Pimpinellam, Astensem, Cepas marinas. Ex Arboribus profert Larices & Terebinthum, unde Resinam copiosam colligunt Incolæ, & Fungi speciem, quam Medici *Agaricum* vocant &c. Minerarum etiam feracissima est Regio; ac Crystallus pura & impura in *Goms* juxta Rodani originem eruitur. In Vespiensi quoque Diœcesi, præter Crystallum, Argenti Mineræ sunt, sicut & in Raronensi agro. In *Sider* quoque Argenti vena est. Plumbum autem foditur in *Lothstein*. In Sedunensi Agro Cupri Minera est : in eodem quoque inventus est Salis Fons. Iuxta Octodurum Ferrum foditur, & in Bangis valle crebræ sunt Argenti Fodinæ & λιθάνθρακες.

Animalium varietas.

Varia quoque producit Animalia, Vaccas, Boves, Equos, Asinos, Mulos, Oves, Porcos, Capras, Cuniculos : Anseres item, Anates, Gallinas, Pavones, Columbas. Abundat etiam Apibus, unde illis non exiguum emolumentum. Habent præterea montes Animalia quædam nobis penitus incognita, ut sunt Ægocerotæ seu Capricorni, Meles, Ibices, Mures Alpini, Lepores nostris dissimiles, Phasiani, Galli silvestres, Gallinæ petrosæ, Aviculæ quas *Parnisas* vocant, Perdices, Bonosæ, Fulicæ, Vultures, Palumbi, Ardeæ, Ficedulæ, Mergi, Coturnices, Turdi. Abundant quoque Vrsis, Lupis, Lyncibus, Vulpibus, Martibus, Falconibus. Carent autem Cervis, Capreis, Apris, Scorpionibus & Conchyliatis Ranis. Tanta autem Ferinæ in hac Regione abundantia, ut Bubulæ instar, & nonnunquam viliori precio in Macello veneat.

Imperiũ Majorũ.

Episcopus porro Sedunensis Princeps est & Dominus totius Valesiæ, in rebus Secularibus & Spiritualibus, qui Comes & Præfectus Valesiæ nuncupatur; hunc suffragijs communibus deligunt Canonici Collegij Sedunensis, & Legati septem Decumarum Superioris Valesiæ. Tradunt autem Valesianorum Annales Carolum Magnum Imperatorem, Theodolo Episcopo Sedunensi, quod is ab Angelo edoctus nescio cujus secreti delicti remissionem sibi indicasset, donasse Comitatum & Præfecturam Valesiæ, ipsi ac successoribus & jus præferendi gladij in signum civilis jurisdictionis, item cætera privilegia Principum Imperij concessisse. Etsi autem sunt quædam quæ hanc narrationem suspectam reddant, illud tamen certum est, Iura hæc quæ diximus, ab alijs Imperatoribus postea Episcopis Sedunensibus concessa & confirmata esse, ac nominatim a Carolo IV Imperatore, eademque renovata & aucta per Carolum V Imperatorem, qui libenter hoc dedit precibus Matthæi Schineri Episcopi & Cardinalis optime de se meriti. *Valesiæ* populi, olim *Veragri*, *Agauni*, *Iuberi* qui & *Viberi* juxta Rhodani originem, *Seduni*, *Antuates*, *Allobroges*, *Sallasique* dicti fuere. Nunc Valesia in *Superiorem* & *Inferiorem* dividitur. Superior idiomate Germanico utitur, incipitque a Furca Monte, excurritque ad Marcam regionis usque, quæ est sub Seduno, juxta Amnem Morsum, complectiturque septem Decimas seu Diœceses, quas illi *Zenden* vocant, nempe *Sedunum*, *Syder*, *Leuck*, *Raren*, *Visp*, *Brig* & *Gombs*. In Inferiore *Valesia* lingua Sabaudica in usu est : ab Amne Morso initium sumit : extenditurque ad Pontem S. Mauricij usque, cujus Incolæ olim *Veragri* dicti sunt. Habet autem inferior Valesia sex Communitates quas illi vocant *Vexilla seu Banneras* : nempe *Gondes*, *Ardon*, *Sallien*, *Martinacht*, *Intremont*, & *S. Mauricium*.

Vrbes.

Metropolis Valesię *Sedunum*, Germanice *Sitten*, & Gallice *Sion*, pro patriæ more elegans civitas, crescitque indies splendor ædificiorum. Adjacet monti, qui in media planicie, inter altissimos montes vallem claudentes, sensim versus Ortum consurgit; bifurcaturque in duo petrosa fastigia seu eminentes colles, Arcibus binis, & Cathedrali, Valeria Ecclesia illustris. Incolæ utriusque linguæ ob Gallicæ & Germanicæ oræ confinia calentissimi. Quam fertilem agrum habeat dici nequit. Vinum nobilissimum, & panem optimum habet : habet Hortos & Pomaria, atque prata præstantissima. Apes recondunt apud eos Mel tanta copia, ut per integrum annum suppetat Illis Mel ex alvearijs. Præter Sedunum nullam muris cinctam civitatem habent Valesij, quamquam *S. Mauricius* sive *Agaunum* pro Opido haberi posset. Sunt hic præterea *Martinacht* sive *Octodurum*, *Gradetsch*, & *Vetus Sider* Arces, *Sider*, *Leuck*, *Raronia*, *Vespia*, *Brig*, *Naters*, *Moril* Opida.

Flumina.

Terra undique plurimis rivulis rigatur, qui omnes Rhodano miscentur. Is juxta Furcam Montem e glacie liquescente, uti creditur, ortus : quamvis in eodem monte Fons magnus scaturiat, hanc regionem ingenti strepitu magnam secum glaciei vim trahens perlabitur : ac illico adcurrentibus undique rivis e montibus labentibus auctus per aspera saxa, angustias montium, ac alia confragosa loca præcipitat tanta insania, ut nedum in spumam, sed in nebulam resolvatur.

Montes.

Montes qui Valesiam ambiunt, habent hodie alia, quam olim nomina. Mons ex quo Rhodanus oritur, olim *Subecus*, *Coatius* ac *Vrsellus* vocatus fuit, hodie *Furca* nuncupatur. Huic vicinus est *Gothardi Mons* : juxta Brigam est *Sempronius mons*, hodie *Simpelberg*. Huic vicini sunt *Safes* & *Matter Montes*. Ex altera parte Rodani sunt *Loetsh*, & *Gemmi* Montes. In Valle Pœnina *Arolla* mons glacialis est. E regione *Sider* versus Septemtrionem est *Sylvius mons*, is jam *Augstalberg* vocatur & ex utraque parte *S. Bernardi mons*. In majore Xenodochium est sexcentenorum peregrinorum capax.

Silvæ. Mores.

Sylva Hercynia huc etiam spargit ramos suos diversis insignitos nominibus, alibi enim *Milebach* Silva juxta Arnen nimirum, juxta Perigrad *Persim Waldt* vocatur, atque alibi aliter. Populus in Valesia est hodie erga exteros valde humanus & affabilis, totusque beneficus. Inter se vero paullo rigidiores, quam amicos & vicinos deceat.

LOMBARDIAE TAB. II. IN QVA HAE PRÆCIPVÆ REGIONES DESCRIBVNTVR, TIROLIS COMITATUS & Marchia Tarvisina.

Patriarchæ Aquilegiensi hi subjiciuntur Episcopatus, *Mantua* 32 58.44 38. *Cuman, Tridentinensis* 33 6.45 39. *Verona* 33 18.45 2. *Maravensis, Paduanensis* 34 16.45 12. *Vincentinensis* 33 40.45 18. *Trevisinensis* 34 40.46 36. *Cenetensis, Ceneda forte* 34 46.45 52. *Festre* 34 12.45 48. *Bellun* 34 21.46 2.

Reliquos qui Patriarchæ Aquilegiensi subsunt quære in Tab. Friuli.

Meridiani distant ratione Paralleli 45 20.

Regio & unde dicta. Situs. Soli fertilitas.

SECVNDA Lombardiæ Tabula Tirolensem Comitatum & Marcam Tarvisinam complectitur. *Tirolensis Comitatus* nomen habet ab Opido *Tirolo*, quod antiquitus splendidum fuisse videtur. Iacet inter *Athesin & Oenum* flumina, interque Alpium juga: ad Septemtriones Bavaria clauditur, ad Austrum Lombardia : ad Ortum Marca Tarvisina, Foroque Iulij : ad Occasum Helvetia. Rheticæ quomdam pars fuit. Regio hæc licet Alpibus inclusa & extensa per ipsa juga Rhetica, Fructuum tamen, Rerumque ad vitam necessariarum, nec non Auri, Argenti, Metallorumque omnis generis optimorum opia, dives & locuples. E Montium visceribus ingentes hauriuntur Metallorum thesauri, cacumina vastis Silvis, Ferarumque multitudine plena : Colles ac Clivi, Frugibus ac Vineis : Valles Fontium ac Fluminum Aquis irriguæ, Armentis & Pecoribus refertæ sunt. Itaque Comitatus iste, non solum ducatui, verum etiam Regno æquiparari potest. Adjunctus fuit Domui Austriacæ anno CIƆCCCLX a *Rodolpho* Alberti filio Austriæ Duce. Vrbs primaria *Oenipons* vulgo *Inspruck*, ad dextram Oeni ripam, sedes Principis : Parlamenti regionum Austriacarum sedes. Sunt præterea *Maranum* opidulum ad ipsum castrum Tirolense regium; *Bolzanum* Emporium; *Hala* factitio Sale nobilis ad Oenum; *Brixia* ad Isacum fluvium, qua se Rientius in Isacum exonerat, urbs Episcopalis. Est & *Tridentum*, vernacule *Trento*, ad Athesim, urbs vetus, quam in decima Regione Italiæ inter Mediterraneas collocant Plin. & Str. Conditam volunt a Gallis; & ita Trogus prodidit. Nomen habere creditur a Neptuni Tridente. Nam ut Randenenses Saturnum, ita Tridentinos constat coluisse Neptunum; cujus effigies cum fuscina adhuc exstat in templo B. Viglij, eo latere quod forum respicit : Alij a *tribus* Torrentibus : vel a *tribus* Alpium cacuminibus, quæ altissima, *trium dentium* instar, Vrbi imminent. Vrbem muro cinxit Theodoricus Ostrogothorum Rex, usus ad structuram lapide quadrato. Idem Castellum Verrucæ Tridento imminens in altera ripa pari opere munivit. Postea ejectis ex Italia Ostrogothis, tenuerunt eam Langbardi titulo Ducatus. Victo autem Langbardorum Rege *Desiderio* a *Carolo Magno*, rursum facta est juris Imperij, auctaque ab Imperatore accessione *Ripæ* Opidi ad Benacum, cum vallibus quibusdam & villis. Post hunc *Carolus Saxo*, universum Comitatum Tridentinum, una cum valle venusta, & Bolzamo Opido Ecclesiæ dono dedit. Additus defensor & protector Comes Tirolensis. Ex eo itaque jurisdictionem utramque excercet Episcopus. Sermo civibus partim Germanicus, partim Italicus; & quod in limitaneis civitatibus rarum est, tam pure utramque linguam sonant, ut neque in media Germania neque in media Italia vix quisquam purius. In hac Vrbe celebratum est Concilium illud famosum, anno CIƆIƆXLVI, sub Paullo III, alijsque aliquot sequentibus Pontificibus. Ager vini generosi feracissimus. Fluminibus Regio rigatur duobus præcipue *Oeno & Athesi*; Reliqui rivuli potius quam justi fluvij dicendi sunt. Montium hic numerus non est, qui omnes uno nomine *Rhetica Iuga*, seu *Rheticæ Alpes* vocantur, quamvis proprijs deinceps nominibus distinguantur. Sylvarum quoque hic magnus numerus est: uti *Grinwald, Hofgarten, Inder Aich, Milrinald Forest, Vnser frauwen Holtz, &c.*

Imperium Majorum Vrbes. Flumina. Montes. Silvæ.

MARCA TARVISINA.

Regio unde dicta. Situs. Cæli temperies. Soli fertilitas. Vrbes.

DIXI de *Comitatu Tirolensi*: restat nunc ut de *Marca Tarvisina* agamus. Nomen accepit a *Tarvisio* Vrbe quæ sedem & domicilium dabat Marchionibus Langbardici nominis, qui huic Tractui cum imperio præerant. *Tarvisinum* appellant Cassiodorus & alij. Dicitur & *Venetia*, a *Venetis* populis. Hodie vernacule *Marca Trevigiana*. Quod ad Fines, scribit Leander ab Occidente *Venetiam* claudere Mincium, Benacum, & Sarcam Fl: a Septemtrione, Montes Taurisanos, Italiæ Germaniæque discrimen: ab Oriente Timavi Ostium, partemque Hadriatici maris: ab Meridie, Ostium Athesis, paludesque Melarianas ac Brigantinas: hos autem *Venetiæ Veteris* terminos esse, non *Marckæ Tarvisinæ*, quæ multo erat angustior, suamque habebat longitudinem inter Mincium Alsamque fluvios: trans Alsam enim Foro-juliensem Agrum adnecti; præterea *Markam Tarvisinam*, quæ nunc vocatur, nonnulla continere loca Cenomanorum &c. Regio pernobilis est & lauta; Cœlum salubre, jucundum & temperatum. Campos habet amœnos, ac Frumenti ceterarumque frugum, item omnigeni Fructus ac Vini maxime fertiles. Adest Metallorum ubertas : nec Pecudum greges desunt : tantis denique & tam multis munificæ naturæ dotibus adfatim ornata est & locupletata, ut inter principes Italiæ Regiones optimo jure censeri possit. Habitarunt hic olim *Euganei*, quibus nomen, si Etymon ex Græcia petendum, ab genere nobili clarisque natalibus. *Euganeos* his sedibus profligarunt, ut Livius notat lib. I *Veneti*, a quibus tota Regio *Venetia* dicta. Vrbes *Tarvisinæ Marchiæ* sunt *Verona, Vicentia, Patavium, Venetiæ, Tarvisium*. De tribus prioribus *Verona, Vicentia, Patavio*, in propria quam obtinent Tabula, dicemus. *Venetiæ* (vulgo *Vinegia*) multitudinis numero nominatæ; Vrbs, modicas complexa Insulas circiter LX, sita est in intimo Sinus Hadriatici recessu, medijs in stagnis, quæ æstu singulis senis horis irrigua : adfuso, qua Oriens est, Pelago, quod tamen, ne sua violentia vel ira sit noxium, præjectis alijs quibusdam Insulis, tanquam aggeribus

cohibetur.

TAR: VISINA MARCHIA ET TIROLIS COMITA: TVS
Miliaria Italica communia
Septentrio
Occidens
TI RO LIS
CO MI TA TVS
Lago de Garda
Lago de Iseo
Bergamo
Brescia
Mantua
Trento
Landeck
Tirol
Meran
Alpes

Couolo longitudine gr. 33. 57 latitudine 45. 10 est locus qui Vitellioni libro x Opticae, propositione 42, dicitur Cubalus. Quo etiam loco Vitellio contemplatione aquae tenuissimae atque limpidissimae ad opticas artes inflammatus est.

cohibetur. Licet non muris, non propugnaculis, non turribus ullis sit munita, loci tamen natura est tutissima. Quamplurimis dividitur canalibus. Vicis pene omnibus sui sunt rivi, conjũgentibus ipsos pontibus ex lapide lignove circiter cccel. Inter Canales principis loci, qui vulgo *Canal grande*, longitudinis trium milliarium, qui urbem totam in duas quasi dirimit partes: circa medium pontem gestans visendum. Ita commoditas passim urbem vel pedibus percurrendi, vel Cymbis, quarum numerus octo dicitur millium, vulgus *Gondolas* vocat. Ambitus urbis VIII circiter milliarium. Imperij magnitudine, populi frequentia, opum splendore, mercium varietate, inlustris: ingenijs excellentibus virisque eruditissimis beata: bonis Legibus laudabilibusque institutis ornata. Frumento quod ex diversis orbis partibus advehitur, Vinis multiplicis generis, inter quæ generosum illud, quod vulgo *Malvaticum* vocant, alijsque rebus humanæ vitæ necessarijs ita adfluit, ut recte *Paradisus deliciarum* appelletur. Regiones ibi seu Parochiæ LXIV. Ædificia cum publica, tum privata ibidem magnifica, splendida, sumptuose ornata. Inter Templa preciosissimum illud quod D. Marco Evangelistæ dicatum, Auro multis locis ornatum, cujus pavimentum tessellatum, & marmore varij generis in frustula contuso compositum. In Choro Columnæ quatuor marmoreæ, quæ adhibito lumine sunt pellucidæ. Supra portas Statuæ æneæ Equorum IV; Constantinopoli, quum Veneti eam occupassent advectæ. Hic præter alia singularia, Thesaurus D. Marci immensus & admirandus: in quo Mitra Ducalis gemmis plurimis intertexta; in apice Carbunculus est precij inæstimabilis: sunt ibidem Coronæ Regiæ Aureæ XII: Thoraces Aurei totidem: Rubini, inter quos duo extremæ magnitudinis, Adamantes, Smaragdi, Chrysoliti, Hyacinthi, Uniones, aliæque gemmæ numero incredibili; duo, præter illa, Monocerotis Cornua, tertiumque minus; vasa omnis generis ex Agate, Chalcedonio, Auro, Argento. Habet insuper urbs Monasteria Monachorum XXXIX; Cœnobia Monacharum XXVIII, Oratoria XVIII, Hospitalia, ut vocant, XVII. Et ut reliqua omittam, intra urbem Armamentarium est (vulgo *Arsenale*) cujus circuitus duorum circiter milliarium. In hoc e ligno, ferro, ære, lino, canabi, omne nautici apparatus genus, anchoræ, tormenta, catenæ, spiræ, rudentes, vela, quotidie conficiuntur: hic insignia a Turca, piratis, hostibus capta ostentantur: manubiæque illæ opimæ anno CIↃIↃLXXI ad Naupactum ablata. Ostenduntur Prætoriæ quinqueremes, & navis Bucentaurus qua vectus quotannis ad maris introitum, ubi Castella Æstuarij, Princeps, Senatu Primoribusque urbis Comitatus, ceremonijs ab Episcopo peractis, Mare sibi despondet: injecto ad perpetuandum Dominium Aureo annulo. Est & Gymnasium publicum, cum Bessarionis Cardinalis Niceni Bibliotheca, quam ipse moriens Reip. Venetæ legavit. Civium frequentia *Venetijs* plane stupẽda. Numerus trecentorum circiter millium censetur. Triplicis illi sunt generis; *Patricij*, quos penes Imperij & Reip. administratio: *Cives*, qui Scribarum & aliorum honorum munera gerunt; *Artifices*, qui mechanicas exercent artes. Præter hos, *Mercatores* ibi innumeri & Advenæ, qui vario cultu ex omnibus Mundi partibus eo negociationis gratia confluere soliti: Turcæ, Æthiopes, Slavi, Arabes, Syri, Cretenses, Cyprij, Macedones, Germani, Ungari, Hispani, Galli, alij. Prima *Venetæ Reipublicæ* administratio fuisse fertur *Consularis*: altera *Tribunitia*, per annos CCLII: postea anno IↃCCVII sub Ducis cœpit esse Imperio. *Dux*, *Doge* vulgo, Reip. caput, *Senatus* est Princeps, eique nihil injussu *Senatus* nec pace agere, nec bello quidquam licet. Ipse *Senatum* consulit. *Senatus* autor decernit: Decreta tamen *Ducis* nomine promulgantur. *Duci* de publico certa penduntur stipendia; eoque defuncto, statim in locum defuncti ex *Senatorum* numero alius per suffragia sufficitur. *Senatus*, vulgo *Gran Consiglio*, Basis est totius Status; ejus membra Nobiles omnes, XXV annis majores; quibus mira in dicendo libertas, summa in consulendo integritas, eximius recti verique cultus; studium conservandæ libertatis augendique Imperij incredibile, insignis in adversis constantia. Præter *Ducem Senatumque*, alij multi sunt *Magistratus*, quos hic brevitatis studio prætereo. Hæc urbs omnium urbium clarissima censetur & florentissima, mundi Theatrum, commune totius orbis Emporium, victrix dominatrixque tot tantorumque hostium, Hadriatici Regina Maris, Italici nominis gloria decusque. Quamvis multa bella gesserit, variamque fortunam mille annorum spatio sit experta, in externi tamen hostis potestatem nunquam devenit. Divini plane sunt versus Actij Synceri Sannazarij:

Viderat Hadriacis Venetam *Neptunus in undis*
Stare Urbem, *& toto ponere iura mari.*
Nunc mihi Tarpeias quantumvis Iupiter Arces
Objice, & illa tui Mœnia Martis, *ait;*
Sic Pelago Tibrim præfers; urbem aspice utramque,
Illam homines dices, hanc posuisse Deos.

De Hexastico illo Epigrammate refert in Sannazarij vita Ioannes Baptista Crispus, auditum a se ex Aldo Manutio Paulli F. Poëtam ab S.P.Q. Veneto pro singulis versibus singulos centenos aureos, honoris gratia dono accepisse. Scripsit & de *Venetorum Urbis* fato Vaticinium Gauricus, insignis Astrologus.

Virginei partus sæclis bis octo peractis,
E Pelago emergens tellus fæcunda colonis,
Præbebit miseris alimenta e frugibus altis;
Nec Nautæ pisces capient in littore sicco,
Sed varios pueri flores, & gramina pingues
Læta Boves, hasta non remis pulchra juventus
Certatim ludent, mæsto spectante Senatu.

Bis octo secla sunt anni 1600: itaque non video unde interpres horum carminum colligat annos 1880.

Quibus versibus Venetis Dominium Poeta pollicetur usque ad annum CIↃIↃCCCLXXX: Urbem prædicens ex insula in terram continentem commutatum iri. Tempus docebit. Nos quidquid rerum humanarum est, optima Dei Omnipotentis Providentia gubernari scimus, cujus solius est mutare Imperia, alioque transferre: quem penes arbitrium, Civitates ut floreant, ut pereant. *Tarvisium*, vulgo *Treviso*: Urbs ædificijs splendida opibusque potens, editiore jacet loco, in campo spatiosissimo, amne Sili divisa, Fontium amœnitate salubritateque stupenda: antiquis scriptoribus non nominata; ideoque non magni ævi. Primam ejus memoriam habent Gothorum Historiæ. Cives humanitate sunt singulari, ingenijs igneis, quæque percipiendis litteris, mercaturæ, alijsque honestis studijs promptissima. Episcopalis est. Nobilitavit hanc urbem ortu suo *Totilas* Gothorum *Rex*, cujus pater ejus situ supra modum capiebatur. Genuit item, præter alios, *Benedictum* XI *P. M. &* Ponticum *Virunium*, virum Latinis Græcisque literis doctissimum, uti scripta probant. Post Gothos sedem hic suam posuerunt Langbardorum Marchiones, unde toti regioni *Markæ Tarvisinæ* nomen inditum, ut initio dictum. Pressa deinceps Actiolini tyrannide, *Imperatorum Italiæque Regum*: inde *Carrariensium*, hinc *Scaligerorum*, postremo *Venetorum* subdita est Imperio & potestati. Magna hic agrorum est ubertas, ingens rei pecuariæ studium, copia Tritici optimi (unde panis confit candidissimus) Vini nobilissimi, aliarumque rerum admiranda. Reliquæ Civitates & minorum gentium Opida silentio prætereo. Fluvij insigniores hujus tractus P*lavis*, *Piave* vulgo, *Brenta*, *Bachilio*, & omnium maximus *Athesis*. Montes sunt hic in tractu Patavino, qui nec ad Apenninum, nec ad Alpes pertinent, qua conditione nullus alius ager est totius Italiæ. Horum unus est *Gemula*, alter *Venda*, & *Colles Euganei*, Poetis celebratissimi. Atque hæc de Tarvisina Marca breviter dicta nobis sint.

Flumina
Montes.

LOMBARDIAE III. TAB. IN QVA DESCRIBVNTVR PEDEMONTANA, MONTISFERRATI MARCHIONATVS, ET GENVENSIVM DVCATVS.

Ecclesiastica administratio.

Archiep. Taurinensis 29 30.43 52.*cui subsunt Casalensis* 30 19.44 6.*Salutiarum* 29 12.43 32.*Montis regalis.*

Novariensis, Lodensis, Vercellensis, Ipporegiensis, Astensis, Aquensis, Albensis, Terdonensis, Saonensis, *Albingaunensis, Vintimeliensis,* Placentinus, *Papiensis, Episcopatus Mediolanensi Archiepsc. subjecti in tab. Brescia & Mediolani, quæ est v, designati sunt.*

Archiep. Ianuensis 31 8.43 20.*sub quo sunt* Bobiensis 30 12. 43 32. *Aprumacensis vel Brumacensis,* Metenensis *vel Maranensis.*

Acciensis vel Ampruniacensis 30 27.43 42.*Nubiensis in Corsica, sive Nebiensis.*

Naulensis, Albigaunensis, Arbenga credo inter suffraganeos Mediolanensis Archiepisc. recensitus.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 440.

EQVITVR tertia *Lombardiæ* Tabula in qua *Pedemontium, Montis Ferrati Marchionatus,* cum *Ducatu Genuensium* delineantur. Occurrit primo loco *Pedemontium*; sic dictum, quod ad *pedem sit Montium,* ad radices inquam Alpium, quæ Galliam Sabaudiamque ab Italia dividunt. Vulgo *Piamonte.* Fines ab Oriente Padus : ab Meridie Ligurum Alpes; qua Occidens est, Alpes Galliæ : qua Septemtrio, Duria Riparia. Regio est amœnis fructiferisque Collibus plena : Frumentum, Fructus, Vina producentibus nobilissima, Ferri prope Turinum, Marmorumque ad Paisanam fodinis non carens. Habitarunt olim *Turini,* Polyb. Liv. Plutarcho noti : item Strab. Ptol. Pli. in Nona Italiæ Regione eos notanti, Ligurumque stirpis facienti. Inde *Ducatus Taurinus,* appellari cœpit hic tractus sub *Langbardis,* qui in Provinciæ formam redacto Ducem præposuerant. Ijs deletis, primum in *Italiæ Regum* venit potestatem : post Principum diversorum; præcipue *Sabaudiæ Franciæque* ditione fuit subjectus : vastatus supra modum bello, quod gestum inter Carolum V Imperatorem & Franciscum| Galliarum Regem. Caput Regionis est antiqua Civitas *Taurinum* : *Augusta Taurinorum* Tacito, Plin. Ptol. *Taurini* hæc Vrbs ab ipsis Populis, apud Antoninum, non uno loco. Vulgo *Turino.* Dictum vult Stephanus Grammaticus ab *Tauro,* Massiliensium, quorum fertur Colonia, Insigni. Conditum fabulantur quidam ab *Phaethonte* Africano : alij ab *Lamisano,* uno ex Noæi Nepotibus. Iacet ad ostium in Pado Duriæ; forma quadrata: Portis patens quatuor, *Phaethontis, Secusina, Memoriæ, Palatina* vel *Doriana* : splendidis ornata ædificijs, nobilitate Civium clara : rerum omnium copia abundans. Summum Templum *Ioanni Baptistæ* est sacratum : præter hoc alia sunt xx, aut circiter. Sunt & nonnulla Hospitalia, ut vocant. Palatium ibi Ducis visendum : Academia celebris, in qua Erasmus Roterodamus S. Theologiæ Doctor est creatus. Prima hæc Italiæ Vrbium Officinam habuit librariam. Archiepiscopatus gaudet dignitate. Inter Præsules fuit *Maximus,* qui librum scripsit Sermonum & Homiliarum. Memorat Livius Hannibalem Taurino potitum. *Coloniam* postea duxerunt eo *Romani.* Romanis successerunt *Langbardi.* Ager illi perbonus & fertilis; Valles habens Ferri copia refertas. Ad Collem *Rivoli* est Opidum frequens : ulterius *Aviliana.* Iuxta Padum est *Carignano.* Altius inter Rivolos & Avilianam splendidum visitur Cœnobium *D. Antonij Ravesini* : & nonnullo inde intervallo *Ad* D. *Ambrosium.* Succedit mox *Susa* quam plerique Sabaudiæ adcensent. Ad Padum sexto ab Sangoni ostijs lapide Opidum jacet, quod vernacule *Pinarolo,* opulentum, cum Cænobio sumtuoso; supra pandunt se *Petrosa*: Læva fontis Sangoni *Pagellato* & *Briacasse,* dextra *Monte Bobio.* Haud procul Pelice Amne, Padi incola, *Pancalerum* est & *Villa* Franca, ubi ponte Padi ripæ junguntur. Sequuntur ad Padi fontem *Revello* & *Paisana*: ulterius *Critio*: moxque *Mombrino,* ubi Vallis Padi initium. Incolæ vocant *Valle di Lucerna,* ab Castello, quod ibi cognomine.

Regio & unde dicta. Situs. Soli fertilitas. Imperium Majorum. Vrbs & Opida.

Erasmus Roterodamus Theologiæ Doctor creatus in Academia Taurinensi

Montis-Ferrati Marchionatus.

SVCCEDIT jam nunc peramœna & fœcunda Regio *Mons-Ferratus* explicandus. Sic dictus uti censet Leander, quasi *Mons-Ferax,* ab modicorum Collium, quos habet, fertilitate : vel a *Ferro,* similitudine quadam, quod uti Ferrum cetera Metalla vi ac duritie vincit : ita ille finitimos ubertate cum aliorum fructuum, corumque nobilitate & suavitate, tum vero Vini, longe superet. Describit *Montem-Ferratum* Merula lib. VI Antiquitat. Vicecom. hoc modo : *Mons est perpetuis expansus jugis, totus amœnus & fructifer, omniumque rerum ad vitam utilium fertilis, & colonis admodum frequens. Incipit diurno fere itinere ab Alpibus, planicieque separatur, quæ inter hos Colles & Alpes intercedit. Nihil hic incultum quidquam propter summam Soli bonitatem oportunitatemque. Lævam Tanarus, dextram Padus adluit, nec ullius alveum* Regio *egreditur. Quanto magis ab Amnibus abscedunt Colles, tanto majores amœnioresque Campi inter eos panduntur, quos haud male* Mesopotamiam *queas dicere, quippe quod amnibus utrimque sint conclusi.* Fuerunt olim in hoc tractu septem Marchionatus, ab Othone II Imperatore instituti; *Montis-Ferrati, Cevæ,* Poncioni, *Buschi, Salutiarum, Savonæ,* & *Finarij* singuli septem filijs Alerami Saxonum Ducis adsignati. *Montis-Ferrati* Marchionatum tenuit primum *Palæologa stirps* usque ad annum CIↃIↃXXXIV: quo, defuncto San-georgio Palæologorum ultimo, Carolus V Imp. *Mantuæ Ducem* legitimum *Montis-Ferrati* Heredem declaravit. Erectus fuit Marchionatus in Ducatum anno CIↃIↃLXXV ab Maximil. Imp. Primusque *Montis-Ferrati* Dux dictus est *Gulielmus* III, Mantuæ Princeps. In hoc autem terræ tractu tres insignes habet urbes Mantuæ Dux, quę sunt *Casalis D. Evasij,*

Regio. Vnde dicta. Soli fertilitas. Imperiũ Majorũ.

Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio.
Sabaudiæ
pars
Miliaria Italica
Delphinatus
pars
Pro
uinciæ
pars
Occidens
Sep:
Meri:

PEDE:
MONTANA
regio cum
GENVENSIVM
territorio &
MONTISFER:
RATI
Marchiona:
tu.
Septentrio
Oriens
Meridies
MARE DI
GENOA
Milano
Pauia
Tortona
Alexandria
Piacenza
Padus fluuius

Civitatis jus adepta ab Sixto IV anno CIƆCCCCLXXIV: Episcopatus fulgens dignitate: Sedes Marchionum *Montis-Ferrati*. Duplex ibi Arx: Vetus, Marchionum quomdam domicilium, & Nova, quam exstruxit Vincentius Gonzaga, Mantuæ *Montis* que *Ferrati* Dux, quæ vulgo *La Citadella*. *Alba*, Plinio *Pompeia* cognominata, cui inde *Albenses Pompeiani* nominantur. Amplitudine superat Casalem D. Evasij; clementia cœli inferior. Marchionum *Montis-Ferrati* prius, nunc *Ducum Mantuæ* subjacet Imperio. Episcopatus floret dignitate. Ager omnium fœcundissimus, qui *Languvilla* vulgo Tertia est quæ vulgo dicitur *Acqui*: *Aquæ Statyellorum* Plin. lib. III cap. V. in Liguribus ponenti: legendum Ἀκουαιστατιέλλα Stra. lib. V: In vulgatis est, καὶ Ἀλεξάνδρεια ἡ ἰέλλεια ἀκουαι στατιέλλαι; *Aquæ* legendum simpliciter Antonino: ab *Aquis* proculdubio & Fontibus, qui hic sunt, calidis & medicatis: sunt enim in hac civitate Thermæ publicæ cum Mensis lapideis & gradibus. Incolæ *Statellates* Livio, Ligurum populos facienti; *Statiellenses* M. Tullio lib. II Epistolar. Olim frequens: hodie Civium diffidijs ad summam devenit calamitatem. Episcopatus gaudet dignitate. Præter jam dictas urbes opida sunt: *Bassiniana*, *Valentia*, *S. Salvatore*, *Mon-calvo*, *Alexandria*: *Nicæa Palea* cognominata, *Asta*, *Pollentia*, *Ceva*, atque alia multa.

GENVENSIVM DVCATVS.

Regio & unde dicta.

GENVENSIVM *Ducatus*, vel *Ora Genuensis*, olim dicta fuit *Liguria*, non tamen tota sed quæ *Transalpina* fuit cognominata. *Liguriæ* unde nomen varie disceptatur. Quidam, inter quos Paullus Diaconus, ab *legendis Leguminibus* trahunt: alij ab *Ligone*, uno ex fabulosis Iapeti Ducibus; suppostitij ab Annio Viterbiensi Berosus, Cato, Fabius Pictor & Sempronius ab *Ligure* Phaethontis Ægyptij Filio. λιγυστιά & λιγυστική Græcis scribitur;

Situs.

Nunc vulgo *Riviera de Genoa* vocatur, ab *Genua*, clarissimi nominis urbe. Hodie fines ipsi ab Occasu Alpes, Galliam Narbonensem ab Italia dividentes; ab Ortu, Etruria, Macra interfluente; qua Meridies est, cognomine pulsatur Mari: qua Septemtrio, Apennino clauditur. Hæc olim, ut scribit Str. omnino sterilis fuit, nihilque memoratu dignum habuit, nisi quod intus maximæ arbores & vastæ, quæ navibus fabricandis idoneæ erant, producebantur.

Soli fertilitas.

Nunc vero Vini, Olei, ac variorum Fructuum proventu beata. *Ager Dianus* Oleo adeo adfluit, ut quandoque XVIII, nonnumquam viginti millia urnarum reddat, quas vulgo *Barilas* vocant. *Ora Genuensis* hodie duplex Occidentalis & Orientalis; quæ vulgo ab Metropoli, quæ in medio utriusque, *Riviera di Genova, di Ponente*, & *di Levante*.

Vrbes.

Vrbs primaria *Genua* Liv. & alijs: Γένουα Strab. Ptol. alijs: Γενοά Steph. *Ianua* dicitur Luitprando Ticinensi, & ejus ætatis Scriptoribus: hodie *Genoa* & *Genova*. Quod ad Situm; Fronte Meridiem Cirnumque spectat Insulam, amplissime circa littus consurgens, dorso Septemtrioni obverso, leniter in planiciem, veluti ad quiescendum descendens, montium innixa radicibus, quorum a tergo contra sævorum Septemtrionum afflatum vallo munitur; non tota montosa, nec vicissim tota plana, sed mixta specie. Circuitu palmos colligere tricena quina millia, supra nongentos quinquaginta quinque, Nebianus Episcopus tradit. Palmus haud multo minor antiquorum est pede. Hinc mensura totius urbis si palmos septenos passui demus, milliariorum erit quinque, sin senos, sex, demptis quadraginta quinque palmis; nec moles, nec portus in hanc dimensionem venit. Insignem portum habet ad Austrum & Africum patentem, ingenti mole ad securam stationem præmunitum. De nominis ratione & etymo multi multa frigide. Somniantur varij: Ianus Genius priscus, primus Italiæ Rex; Ianus Rex Trojanorum: Ianus Bifrons, cujus insigni Civitas utitur: Ianus Geminus ex Phaethontis Comitibus Ægyptius; Genuus Saturni filius; Genua, Promethei Filia; additur & Ianua, quod quasi sit porta & ostium Italiæ; quin nec Genu omittitur, quod ea quasi genu habeat recurvum ab littore maris. Ego nihil affirmare possum. Antiquissimæ sane censenda est originis. Parochias habet XXXII. Palatium Senatus pulchrum, & ab quingentis militibus Germanis custoditum. In medio areæ Statua marmorea *Andreæ Auriæ*, forma gigantis, tempora circum laurea corona redimiti, triaque Turcarum capita pedibus calcantis. *Ladarsina* locus navibus faciendis consecratus. Portui marino adjacet Domus, quæ *Arsinale* vulgo, fabricandis triremibus dicatus: ibi fons incredibilis pulchritudinis ob materiam, quæ tota marina. Incolæ magna valent in negotiando industria, nullas non Mundi plagas adire quæstus gratia soliti. Viros illustres Genua plurimos edidit: inter cæteros *Innocentium* V, & *Hadrianum* V, Romanos Pontifices, ex nobili familia Flisca: quæ eadem plus XXX Cardinales genuit. *Christophorus* etiam *Columbus* Genuensis fuit; qui, Occidentalibus Insulis repertis, *Admirantis* nomen obtinuit ab Hispaniæ Principibus. Archiepiscopatus floret dignitate. Cæterum de Genua politissimi & rotundi exstant Scaligeri versus.

Ditis opes Asiæ, & claros Orientis honores
Quantaque ab Euxino tunditur ora salo,
Pisanas acies, Thuscæ decora inclyta pubis
Et traxi Ligures Gallica signa manus.
Subjectis domitas tenui cervicibus Alpes,
Et tremuit nostras Africa terra trabes.
Afflictus toties Venetus, quæ fugerat olim
In patrijs movit tela petitus aquis.
Frustra Galle cupis: frustra es frustrator Ibere,
Frustra sæva ferox Insuber arma capis,
Vinco ego, quum vincor, par est Victoria damno,
Sumque eadem domina servaque facta mea.

Metropoli visa, reliquarum urbium nonnullas & opida indicabo. Haud procul Varo *Nicæa* est; Νίκαια Ptol. *Nicia* Antonino, *Nizza* hodie. Vrbs maritima quomdam ab Massiliensibus condita, dorso Alpibus innitens, partim in juga, partim in planiciem porrecta. Nunc est munitissima, firmam habens arcem in colle, ditionis Sabaudiæ Principis. Supra Portum Herculis Monœci ad alterum lapidem editis in montibus *Torbia* jacet, vel *Turbia*: τρόπαια Σεβαστοῦ Ptol. uti censent Blondus & alij; sunt & *D. Remi* opidum, *S. Remo*, peramœno & fertili agro, qui Citris, Palmis, Medicis, Limonibus, alijsque fructiferis Arboribus mirum in modum ornatus. *Castellum Tabia*; ambitu exiguo, sed nomine celeberrimum, ob generositatem Vinorum Apianorum. *Albingaunum*, urbs antiqua. Situ plano IↃ a Mari passibus, gravioris cœli, alioqui opulenta rebusque necessarijs adfluens. *Finarium* item, *Naulum*, *Savano* urbs antiquissima, ædificijs ornata magnificis, cujus ambitus est CIↃIↃ passuum. Atque hæ sunt in Ora Genuensi Occidentali. In Orientali sunt: *Claverium*, *Sestri de Levanto*, & alia.

Flumina.

Flumina hic sunt *Varus*, qui Limitem statuit inter Provinciam & Liguriam; hanc Italiæ, illam Galliæ Regionem. Recipit hic, qua Occidentalior ejus ripa Gallica, Fluvios qui vulgo Gallorum audiunt *Caremp*, *Lavaire*, *Esteron*; qua Orientalior & Italiam spectans, *La Lince* & *La Vesubie*. Sequuntur inde per Liguriæ littora *Paulon*, hodie *Palion*: *Rutuba* hodie *Rotta*. Sunt item *Merula*, *Porzevera*, *Ferisano*, *Lavagna*, *Macra* fluvius notissimus, *Magra* hodie. Recipit hic præter alios *Lavilam*, *Bagnonum*, & *Graveiam*.

Portus.

Portus habet Liguria *Olivulam*, nunc *Nizzam*, *Anaonis portum*, *Avisionis*, *Herculis Monœci* nunc Monaco; *Maurici* nunc *Parto Mariso*; *Albingauni* vulgo *Albenga*; *Portum Savonæ*, *Genuæ*, & alios.

LOMBARDIAE IIII.
TAB. IN QVA SVNT HAE REGIONES PRECIPVÆ, ROMANDIOLA,
Parma & Ferraria Ducatus, & Mantua Marchionatus.

Ecclesiastica administratio.

Archiep. Ravennas 34 53. 43 54. *cui subsunt Adriensis* 34 37. 44 42. *Comaclensis* 34 52. 44 12. *Cerviensis* 35 5. 43 53. *Forolíviensis* 34 51. 43 46. *Foropompiliensis* 34 58. 43 46. *Villimensis*, *Fillo forte* 34 32. 44 4. *Cesenatensis* 35 5. 43 44. *Sareniensis vel Sarsinatensis*. *Faventinus* 34 34. 43 46. *Imolensis* 34 20. 43 50. *Mutinensis* 33 24. 43 53. *Bononiensis* 34 52. 43 52. *Regensis* 33 3. 43 56. *Parmensis* 32 42. 44 0. *Barcinensis* 32 33. 43 37.

Meridiani distant ex ratione Paralleli 44 0 ad Circulum maximum.

QVARTA & postrema *Lombardiæ* Tabula *Romandiolam*, *Ducatum Parmensem*, & *Mantuæ* repræsentat. Primo loco occurrit *Romandiola* vel *Romanula*, sic dicta hodie, Caroli Magni Imperatoris & Romani Pontificis beneficio atque auspicijs, quod præ reliqua Gallia, Romanorum ritibus, legibus & institutis firmius inhæreret, Imperijque Ro. dignitatem, nomen & majestatem acrioribus armis contra Langbardorum tyrannidem defendisset. Dicta quoque fuit *Flaminia*, ab *Via Flaminia*, quam C. Flaminius, Consul Romanus, opere munivit. *Romanulæ* Limites ex communi sententia ad Semptemtrionem quidem Paludes Veronenses & Patavinæ, usque ad Fornaces, Ostium Padi ultimum, una cum parte Maris Hadriatici : ad Orientem Isaurus, una cum Piceno; ad Meridiem Apenninus, cum Etruria; In Occidentali variatur. Quidam ultra Vatrinum flumen cis Forum Cornelij non procedunt : transiliunt nonnulli Scultennam, nunc Panarium, in eo plerique, sistunt. Hos sequemur, Longitudinem ejus cx Milliar. aut circiter, posituri inter Foliam & Panarium; Latitudinem xcvi milliar. vel paullo minus, inter Apenninum &, quarum memini, Paludes. Quod ad Regionis qualitatem, Agros habere optimos scribit Leander, omniumque frugum, tam quæ ad vitam necessariæ, quam quæ ad humanas voluptatas oportunæ & delitias, fertiles. Campi hic latissimi, fructiferis arboribus omne genus consiti: Colles peramœni, Vitibus, Olea, Ficu nitentes. Silvæ munificæ herbidaque prata cum dumis venationi apta: salubres passim aquæ; Salinæ cum circa littus, tum intus frequentes; Metallorum fodinæ; innumeræque præterea Naturæ dotes eximiæ: quæ nisi longissima narratione, commemorari haud possent. Vrbes sunt in hac regione aliquot celebres & complura Opida. Primariæ sunt *Ariminum* Ἀρίμινον Ptol. & alijs, hodie *Rimini* Incolis; *Rumelen* Germanis. Nomen illi ab Amne, quo adluitur. Alij aliunde trahunt. Vrbs in planicie sita, imminentibus ab Meridie collibus amœnis & frugiferis : ab Ortu Occasuque latissimi lætissimique se pandunt Campi, Frumenti feraces; pulsatur, qua Septemtrio est, Hadria. Rerum omnium copia supra modum abundat. Portus olim amplus, splendidus satisque capax; hodie modicis navigijs tantum est aptus, arenis oppletus. Vrbs Episcopatus habet dignitatem. *Cervia* urbs maritima olim *Phycoles* dicta. *Cerviani* majori ex parte salarij sunt Artifices, tanto quæstu, ut Pontifex annuatim inde habeat lx c I Ↄ Coronatorum. Ac licet ob incommodiorem situm sit infrequens, Episcopali tamen superbit dignitate, sub Archiepiscopo Ravennate. *Cæsena* καίσενα Ptol. καισήνα Stra. hodie plerisque *Cesena*, alijs *Cesnadigo*, tertijs denique *Cesna*. Hodie civitas est admodum frequens; annis superioribus a Bernardino Rubrio Parmensi, qua Occidentem Septemtrionemque spectat, aucta. Arx urbi ex Colle, qua Auster est valida imminet, a Friderico II Imp. condita, Episcopatus titulo floret. *Sarsina* Vrbs antiqua ad Apennini radices; Plauti Patria. Σάρσινα Strab. nomen hodie retinet. Vrbs est Episcopalis. Agrum habet uberem Vite, Olea, Arboribusque omnis generis fructiferis. *Ravenna*, Ῥάβεννα Strab. cui & Ῥάυεννα; Ῥάβεννα Steph. quæ Ῥαβένναι Ptol. Antiquam Civitatem testantur omnes. De Situ multa Strabo lib. v. Templa hæc Vrbs habet nobilissima, imprimis Archiepiscopale vel Cathedrale *S. Anastasij*, opus rarum, splendidum, immensi pretij; Vrbs est Archiepiscopalis. Pascua ad urbem optima; ex quibus magna Lactis, Butyri, Casei copia. *Forum Livij*, hodie *Forli*. Vrbs natura & situ, rerumque omnium ubertate præstans inter duos Amnes Roncum & Montonum sita; Aere fruens optimo. Episcopalis est. Agrum habet, qui Frumenti, Vini, Olei feracissimus; Coriandrum etiam, Anisum, Fœnum-Græcum, Cuminum, Rubiam, Glastum, aliaque hujus generis gignens. *Forum Cornelij* vulgo *Imola*. Sita est ad Santernum Amnem, agro Frumentario, Vini, Olei, aliarumque frugum ferace. *Bononia* nobilis & antiqua civitas, *Bologna* vulgo; Apennini radicibus adposita, ad Amnem Rhenum, Aposa torrente mediam urbem interluente : toto Orienti exposita : qua Auster est, montes imminent vitiferi; qua reliquæ partes, Agri patent longe lateque, omnis generis Frugum feraces. Cœlum illi non admodum salubre. Circuitus VII Milliarium; olim multo minor. Portas habet duodecim. Potens est nobilitate, Ædibus magnifica, Porticibus frequens. Episcopalis est. Academiam instituit Theodosius Imperator, Anno CCCCXXIII. Nunc *Ferrariam* videamus; cui unde nomen datum valde variatur. Quidam a *Frattis*, quæ Lingua vernacula *Virgulta*, *Prunaque Silvestria*: nonnulli a *Fabro* quodam *Ferrario*; sunt qui a *Ferro* dirivant; quotannis ab Incolis olim Census nomine Ravennatibus pendi solito. Veritati maxime consentaneum; *Ferrariam* nuncupatam ab *Ferraridæ*, quæ trans Padum erat, Colonis huc ex Theodosij Imperatoris decreto translatis Anno CCCCXXXIII : quo tempore Vicus fuit absque muris ab Smaragdo Exarcho circa Annum IↃXCV fossa mœnibusque septus : paullatimque ita auctus, ut tandem in nobilissimam Civitatem commutatus fuerit; Vetere Præsulatu ab Vitaliano Pont. M. huc circa Annum IↃCLVIII traducto, alijsque duodecim Pagis finitimis illi subjectis ab Constante II Imperatore qui multa ipsi largitus est privilegia. Hodie *Ferrara* audit. Conditam ab Trojanis adserit ex novitijs Scriptoribus Gabriel Venetus. Adsidet ripæ Padi Amnis, quo qua Ortum Austrumque respicit, adluitur. Cœlum ipsi crassius, ob situm palustrem. Plateas habet rectas, longas, amplas, quarum plerasque Leonellus Marchio coctis stravit lateribus. Ædificijs cum publicis, licet non magnis,

Regio & unde dicta.

Situs.

Soli fertilitas.

Vrbes.

Bononia

Ferraria

Mare di Genoa
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio.
Miliaria
Jtalica communia
Occidens
Apenninus
mons
Mantua
Cremona
Parma
Piacen
Brescia
Crema
Lodi
Pisa
Lucca
Liuorno

Bononiæ Bibliothecæ publicæ sunt duæ: una ad S. Saluatorem Hebraicis, Græcis Latinisq libris instructa; Altera apud S Dominicum in qua plurimi libri Iurisconsultorum, et illa Pandectarum exemplaria quibus usus est Georgius Haloander Zuicauiensis; item archetypon Bibliæ Esdræ in albo corio ab Esora scriba tempore Cyri conscriptæ. Hæc Paullus Merula libr. Cosmogr. IV cap. XXXIII. folio. 1252.

magnis, tum privatis supra modum est ornata. Maximum est urbis Fanum. Arx illi duplex, una ad fluvium; altera e regione S. Georgij, Ducis sedes: utraque satis munita. Populo frequens, rebus ad vitam necessarijs abundat. Non inamoena inter primas Italiæ urbes merito censenda: Caput Sedesque Ducatus Atestinæ Familiæ, nobilitatis & antiquitatis stupendæ. Academiam hic instituit Fridericus II Imp. in Bononiensium contumeliam. Planiciem habet circa se maximam, sed sterilem. Reliquas Romandiolæ urbes & minorum gentium Opida prætereo.

Ducatus Parmensis.

Regio & unde dicta. DVCATVS Parmensis a civitate Parma nomen habet. Ager amoenus est, & Frugum Vitiumque optimarum fertilis, aquis medicatis pascuisque lætissimis felix; cujus *Caseus, & Vellera* summam merentur commendationem. Laudat *Vellera* Martialis: *Tondet & innumeros* Gallica Parma *Greges.*

Soli fertilitas. Idem censuram instituens Lanarum: *Velleribus primis* Appulia, Parma *secundis nobilis*, Altinum *tertia laudat Ovis*. *Lanam Gallicanam* vocat M. Ter. Varro lib. VIII de Lingua L. *Vrbes.* Civitas unde Ducatus iste nomen accepit *Parma* ab Thuscis, ut multæ his locis aliæ condita, a Boijs inde possessa, lapsu temporis Romanos habuit Dominos: qui anno IↃLXX, quo tempore Mutinam, eo *Coloniam*, ut Livius tradit lib. XXIX, duxerunt; calamitatem ab L. Antonio inlatam deplorat M. Tullius Philip. ultima. Conlapsa, auctoritate Romani nominis libera cum alijs coepit esse. Sequuta nunc *Cæsares*, nunc P*ontifices Romanos*, *Bononiensibus* semper amica & conjuncta. Gravem passa est totum biennium obsidionem ab Friderico II Imp. circa annum CIↃCCXLVIII, quod partium esset *Pontificiarum*. Eo inde profligato, varios habuit Regulos, *Corregios*, *Scaligeros*, *Atestinos*, *Vicecomites*, *Galeatios*, *Sfortias*, *Gallos* denique, quibuscum sæpe de Vrbis dominatu certavit *Pontifex Romanus*, qui ope & auxilio Caroli V. Imp. Gallis tota Italia pulsis, rerum solus deinceps in urbe potitus est. Hodie suos habet *Duces*, quorum primus a P. M. institutus est *Petrus Aloisius Farnesius*, Pauli III P. M. Filius, quo crudeliter intra biennium cæso, subrogatus est *Octavius* Filius, eique defuncto *Alexander*, Belgicæ Gubernator: cui mortuo successit ante aliquot annos Filius. Ceterum *Parma*, Πάρμα Strab. Ptol. in Æmilia via, quinque ab Apennino P. M. Nomen illi ab Amne Parma; ex aliorum mente, quod *Parma*, hoc est, breve scutum referat. Ædificijs est splendida, plateis ornata rectis largisque; rebus ad vitam necessarijs adfluens: Incolarum nobilitate, civiumque frequentia celebris. Situ est admodum plano; Coelo summe salubri: adeo ut Plinius *Parmenses* tradat, tres quidem annos CXX, duos vero CXXX vixisse. Eam neque hiems, neque æstas adfligit. Castrum habet munitissimum; Principum & Inlustrium familiarum Palatia non pauca. In foro satis amplo, fons pulcherrimus; & Templum ad imitationem S. Petri Romani exstructum; Campana tribus imposita columnis: Turris persimilis Bononiensi. Separatur ab suis suburbijs fluvio cognomine. Conditam ab *Chryso* Trojano, Pallantis Comite, & ab eo *Chrysopolim* dictam scribit Sicardus Cremensis. Albertutius lib. de Vrbibus Italiæ *Chrysum* illum Placentinum fuisse memorat. Notat Isidorus Clarius plerasque ibi familias ab Romanis originem trahere. Episcopalis est. Incolæ venusti, nobiles, Martij, animosi, genio ingenioque præstantes. De ijs Iulius Cæsar Scaliger:

> *Inventum medijs præclarum nomen in armis,*
> *Prædita quo sit gens ignea Marte docet.*
> *Ingenium rapidum facili flammatur ab ira;*
> *Sed viget in patulo pectore purus amor.*
> *Magnanimo pretium est non displicuisse pudori,*
> *Hoc satis officio cedere turpe putat.*

Ducem cum Parma habet vetusta & nobilis civitas *Placentia*: Ptol. alijsque Πλακεντία, vulgo *Piacenza*. Iuxta Padum, a quo distat circiter M. P. jacet loco peramoeno, agrorum bonitate, civiumque claritate superbiens. Muri novi sunt, propugnacula ampla, munitiones insignes. Quod spectetur dignum est Monasterium novum, sumtuose nuper exstructum ab Philippo Hispaniarum Rege. Arcem habet munitissimam; ab Duce ejus inceptam, & ab Imperatore Carolo V absolutam. Episcopatum habet; Gymnasium etiam omnium disciplinarum. Vrbis ager Vini, Olei, Frumenti, omnisque generis fructuum fertilissimus est, propter copiam aquarum; multos habens fontes, fluvios, rivulos, pascuis irrigandis facientes.

MANTVÆ DVCATVS.

Regio. Imperium Majorum DVCATVS *Mantuæ* nomen habet ab urbe *Mantua*. Hujus Imperium primum fuit penes *Tuscos*, urbis auctores; hinc penes *Gallos Cenomanos*: post quos *Romani* rerum ibi sunt potiti. Maximam sub Triumviratu cladem tulit. Quum enim *Cremona* victoribus diripienda esset concessa, propter vicinitatem magnam agri sui partem amisit. Hinc Virgilius: *Mantua veh miseræ nimium vicina Cremonæ*. Successerunt Romanis *Gothi & Langbardi*: quibus profligatis, urbs ad *Imperatorum* potestatem est retracta, ea rursus labante, in libertatem se cum multis alijs vindicavit, quam obtinuit, donec ab Othone II Imp. *Theobaldo* Comiti Canossano donaretur. Subrogatus illi *Bonifacius* Filius, eique fine mascula prole defuncto *Beatrix* conjux, cum *Mathilde* filia, quæ Mantuam summopere ampliavit. Libertatem iterum nacta post aliquot annos ditioni subjecta est *Sordelli Vicecomitis*, qui primus omnium post Mathildem Comitem Mantuæ Principatum gessit: quo circa annum CIↃCCLXXIV mortuo, *Duces* habuit suos, primo *Bonacolsios*, annos fere LV, deinde ab anno CIↃCCCXXVIII *Gonzagas*, qui adhuc summæ rerum præsunt. Plene Leander, qui accurate Principes commemorat ad sua usque tempora. Videndi & Blondus, Sabellicus, Corius, Æquicola, Francisci Vigilij ac Bandelli Funebres Orationes. *Vrbs Mantua.* Vrbs *Mantua* Strab. & Ptol. Μάντυα Steph. Μάντυα: hodie *Mantoa*. *Galatheam* vocat allegorice Virg. in Eclogis, ut notat Servius. Conditam ferunt quidam ab *Manto*, Tiresiæ Vatis Filia; nonnulli ab *Ocno Bianore*, Tuscorum Rege, & Mantus ipsius Matris nomine nuncupatam. Virgilius lib. X Æneid. *Ille etiam patrijs agmen ciet Ocnus ab oris*

> *Fatidicæ Mantus & Tusci filius amnis,*
> *Qui muros matrisque dedit tibi Mantua nomen.*

Initium urbis ponunt varij varie. Aretinus CCC circiter ante Romam conditam annis: sed infirmo fundamento; Leander anno ante bellum Trojanum LX, non firmiore. Quidquid fit, antiquissima ipsi est origo. Posita est in medio Paludum, quas Mincius ex Lacu Benaco egressus, creat, nec nisi pontibus, qui eximij admodum, aditur; hinc ob naturam loci munitissimis Italiæ concensenda. Ampla est, & magnifice publicis privatisque ædificijs ornata, rectisq; plateis decora. Templum Cathedrale maximum. Forum satis amplum, in quo Horologium summi artificij. Arcem habet munitam. In Curia, quæ splendidissima, locus est, qui *La Grotta* vulgo, rebus preciosissimis, multisque Antiquitatum monimentis ab Isabella, Francisci Marchionis ultimi conjuge, refertus. Videre ibi est duos Cupidines excellentis operis, Cornu insigne Monocerotis, precij magni Gemmas, Vasaque Aurea & Argentea innumera. Episcopalis est. Incolæ ad litteras, arma, mercaturam apti promptique. Ortu superbit Virgilij, Poetarum apud Latinos Principis, cujus *Ingenium*, inquit Munsterus, *tantum omnes efferre debent, quam imitari nulli possint*. Natus tamen in Vico *Andis*, hodie *Petola*, altero ab urbe lapide.

BRESCIA COMITATVS ET MEDIOLANVM DVCATVS.

Ecclesiastica administratio.

Archiepiscopus Mediolanensis 31 7.44 36. *hos habet Suffraganeos, Bergomensem* 31 44. 44 56. *Brixiensem* 34 10.46 23. *Cremonensem* 32 9.44 14. *Laudensem* 31 30. 44 26. *Novariensem* 30 27. 44 28. *Vercellensem* 30 16. 44 10. *in* III *Lombardiæ Tab. Ipporegiensem* 29 34.44 26. *Viglevienſem, Astensem* 30 8.43 52. *Aquensem* 30 20.43 42. *Albensem* 30 0.43 34. *Terdonensem* 30 49.43 58. *Saonensem* 30 32.43 20. *Albingaunensem* 30 22.42 50. *Vintimiliensem* 29 28.42 40. *Placentinum* 31 50 44 8. *Papiensem exemptum* 31 10.44 17. *Ferrariensem exemptum* 34 0.44 28.

Meridiani distant ad rationem Paralleli 440.

ACTENVS *Lombardiam* perlustravimus; sequuntur nunc *Brixiensis Comitatus & Mediolanensis Ducatus* explicandi. Nomen priori a Civitate nobili *Brixia.* Partem ejus tractus occupat, quem olim *Cenomani* tenuere. Patetque *Territorium Brixiense* in Longitud. Mill. C, a Limone Benaci Lacus vico, ad Vrceanum Opidum. Latitudo est Mill. L. a Moso usque ad Dialengum; situsque est inter Benacum, Sebinumque Lacus. Ager uberrimus Tritici, reliquorumque Frumenti generum, item Vini, Oleique fertilis, neque carens Ferri Ærisque fœcunditate. Habet & Aurum, Argentum, Alumen, Marmor Porphyreticum, & aliud ex atro & viridi variegatum, quod *Serpentinum* vocant, Ophiten Plin. aliosque Lapides pretio nobiles; *Marchasitam* etiam, quem *Pyritem* vocarunt Veteres; abundatque omnibus quæ ad vitæ necessitatem cultumque expetuntur. *Brixia* Fidem Populi Rom. perpetuo coluisse legitur; præsertim Bello Punico post cladem ad Trebiam Amnem ab Hannibale inlatam. *Colonia* deducta est cum reliquis Trans-padanis ab Cn. Pompeio Strabone, an. IↃCLXV, & postea, cum alijs ab C. Cæsare Dictatore Civitatis jure donata. Deinceps in *Imperatorum* fuit potestate, quamdiu salva stetit sua Romano nomini Majestas. Post ab Radagiso Gothorum Rege incendio vastata anno CCCCXII : hinc ab Attila Hunnorum principe subversa, sed refecta anno CCCCLII, imperante Martiano : mox ab *Langbardis* possessa usque ad captum ab Carolo Magno Desiderium : quo exstincto, successit *Francorum Imperium.* Inde ab Othone Saxone Cæsare libera Imperij Romani Civitas est facta, anno CIↃCXXXVI : mox ab Henrico VI direpta, muris nudata, suisque spoliata Privilegijs; ab *Scaligeris,* Veronæ Ducibus, opera Guelforum est capta. His successerunt *Vice-comites,* Mediolani Principes: a quibus sæpe vexata ad *Venetos* defecit: quibus ab *Gallis* rursum ademta, paullo post ijs est restituta. Βριξία Strab. & Ptol. Hodie *Brescia.* De hujus Vrbis origine varia traduntur, sed parum explorata. Alijs certiora forte apud Livium, quem multi sequuntur. Notat is ab *Cenomanis* conditam; cum Elitovia & Beloveso Ducibus ex Gallijs, per Taurinos & Alpes Iulias in Italiam transgressis. Hinc *Cenomanorum* genti tribuitur etiam a Plinio & Ptolemæo, quin & Livius lib. XXXII *Brixiam Cenomanorum* signat caput. Civitas est pervetusta, dives, populosa, ampla, validis munita muris, Arce superbiens inexpugnabili, pulchra ædificijs cum publicis, tum privatis. Eam Amnis perlabitur *Garcia,* quem aliqui *Melam* vocant. Ad situm pertinent hæc Catulli Pœtæ;

Regio & unde dicta.

Situs.

Soli fertilitas.

Imperium Majorum

Vrbs & Opida.

Flavus quam molli percurrit Flumine Mela
Brixia, *Veronæ Mater amata meæ:*
O dulci jucunda Viro, jucunda parenti
Salve: teque bona Iuppiter auctet ope.

Castrum habet munitissimum e vertice urbem despiciens, & egregio firmatum ab Venetis Præsidio. Templa magnifica: Monasteria stupenda: Hospitale pulchrum. In Palatio Capitanei hæc leguntur.

Hic locus odit, amat, punit, conservat, honorat;
Nequitiem, pacem, crimina, jura, probos.

Templum & Episcopi Palatium, quin tota Civitas, ejusque Territorium, omnia inquam, passim lectissimis Marmorum Inscriptionibus, Statuis, Statuarũ titulis & elogijs, variorumque Epitaphijs sunt plena. Incolæ locupletes, lauti, nobiles, solertis ingenij. Familiæ Nobiles ibi non paucæ : in quis principem habent locum *Gambaræ, Martinengi, Madij, Advocati, Averoldi, Luzagi, & Aemilij,* qui ab Romanis orti. Opibus hodie floret; *Vrbis Venetæ Sponsa* cognominari solita. Fidem Christianam suscepisse traditur ab *D. Apollinari,* Ravennatum Præsule. Episcopatus habet titulum. De ea sic Scaliger:

Quæ pingues scatebras specula despectat ab alta
Postulat Imperij Brixia magna vices.
Cœlum hilarum, frons læta urbi, gens nescia fraudis
Atque modum ignorat divitis uber agri.
Si regeret patrias animis concordibus oras,
Tunc poterat Dominis ipsa jubere suis.

Est in hoc Territorio *Quintianum* Opidum, XX mill. pass. a Brixia Meridiem versus situm, prope Ollium Amnem. Item *Reggiate, Bottesino, Virle, Novalara,* cum multis alijs. Lacus habet *Benacum,* sic dictum ab Opido, quod hic olim, cujusque hodie cernuntur vestigia. Hic *Lydius* Catullo ab *Lydis* i. Tyrrhenis, quos fama est quomdam vicinos illi agros coluisse: *Lago di Garda* Italice, *Gard se* Germanice ab Arce Orientaliori ripæ adsita. Sæpe ingentibus, commoti maris instar, fluctibus æstuat; ventis, qui circumjectorum Montium vallo inclusi, sævissimas frequenter procellas creantibus, ut merito Virg. lib. II Georg. *Fluctibus & fremitu adsurgens Benace marino.* Hic Lacus, ut scribit ad Cardinalem Polum Alexius Vgonius, optimis piscibus alijs præstat : amœnissimis collibus circumseptus: undique fontes scatent; hac illac Nemora, Prata virentia, Vineæ, Olivæ, Abietes, Lauri, Cedri; Opida præterea, rebus omnibus necessarijs referta in modum Coronæ illum ambiunt : ita ut nihil omnino illi desit ex hisce rebus, quæ

Lacus.

BRESCIA
Episcopatus
MEDIOLANV
Ducatus
Miliaria
Italica communia
Septentrio
Occidens
Lago de Como
Summo laco
Metiola
Pedemont
Nouara
Buyo
Adua fl.
Morbegno
Suricum
Gera
Grabadona
Delebio
Aduncum
Mussium
Coleco
Correno
S. Lugosono
Delsium
Premana
Recionico
Bellanum
Minacnum
Varena
Fesen
Bint
Tremetium
Lanactum
Bilacium
Teolum
Arcenium
Turregia
Valabio
Cauaneolum
Massgratium
Asso
Lecco
Torneo
Canzo
Pusiano
Como
Gana
Besoz
Varese
Brebia
Gaura
Cardano
Baranello
Lomuze
Cantu
Senon
Apiana
Incino
Berzano
Castion
Berlasina
Cara
Treda
Monteuio
Gallara
Varan
C. Seprio
Serono
Desio
Soma
Legnan
Marlian
Rho
Balsamo
Monza
Olona flu.
Ticinus flu.
Busto
Sedrano
Castano
S. Pietro
Milano
Osona
Baregio
Sandolana
Chiesiate
Ponte
Vigenti
Magenta
Corbetta
Cisliano
Bagio
Rebecco
Biagrasso
Binasco
Marignano
Nouara
Nouarese
Mortara
Pauia
Torre bianca
Certosa
Gogna flu.
Padus vel Po flu.
Sartirana
Lumello
Carbonara
Pinarolo
S. Colomban
Lambro flu.
Adua flu.
Bripio
Brembo flu.
Brembo
Mediolago
Cauriat
Vaner
Inzago
Cassan
Gorgonzola
Melzo
Septalo
Peschera
Codogno
Lodi
Pandino
Sergnano

ptentrio

Lago de Garda

Ri ui era

Lago de I...

Oriens

Po vel Padus flu.

Per ...ardum Me...rem Cum ...ilegio

Pies

loca Campestria visu quidem pulcherrima & usu grata atque jucunda efficere possunt &c. Est & alius *Sebinus* aut *Sevinus*, nunc *Lago d'Iseo* ab *Iseo* Castro, quod in ejus ripa. Hic exceptum ad Septemtrionem *Ollium*, rursus ad Austrum evomit. Est denique inter Sebinum & Benacum *Lacus Idrinus*, vulgo *Lago d'Idro*, vel *Idro Lago*. Nomen illi ab *Idro* Castello. Alij ab *Hydra* dictum censent, quam Hercules hic perhibetur peremisse. Piscibus abundat. Exonerat se in *Idrinum* per varios Amnes; Minores, qui vernacule *Lago Cap*; *Lago Runcone*, & alij. *Mella* vel *Mela* hoc Territorium medium quodammodo secat; fluvius Virgilio notus, etiam Catullo versu supra citato. Melæ nomen retinet in hunc usque diem. Non percurrit tamen ipsam, uti videre est, urbem, sed haud procul inde ipsius agrum. Fluviolus qui urbem perlabitur, hodie *Garza* vocatur. Sed hæc de Comitatu Brixiensi sufficiant: ad Ducatum Mediolanensem alteram hujus Tabulæ partem transeo.

Flumina.

Ducatus Mediolanensis.

Regio. Soli fertilitas. Imperiū Majorū.

DVCATVS *Mediolanensis* suo ambitu CCC milliaria complectitur. Incredibilis agro est fertilitas, copiaque rerum omnium stupenda. Tractum vero hunc M. Marcello & Cn. Scipione Coss. cum plerisque urbibus Transpadanis in Romanorum ditionem concessisse, formamque Provinciæ accepisse, auctores sunt Livius, Florus, Polybius. In eadem urbe Imperatores aliquot posteriores consedisse loci oportunitate ductos constat, Nervam, Trajanum, Hadrianum, Maximianum, Philippum, Constantium, Constantinum, Iovinianum, Valentem, Valentinianum, Theodosium. Trajanus certe regiam hic ædificavit, quæ hodieque nomen servat *Palatij*. Debilitata autem Cæsarum potentia, variorum hæc urbs Barbarorum impetu convulsa est & labefactata: Gothorum, Hunnorum, Langbardorum: quibus, Caroli Magni auspicijs, Italia exactis, fidei se commisit *Francorum Regum*; inde *Germanorum Cæsarum*, quorum plerique Ferream Coronam, Imperij solemnia, accipere ibi, in vetusta celebrique D. Ambrosij æde, consuerunt, uti singulorum exemplis probat Leander. Tandem sub Fridericis I & II Cæsaribus, quibus perpetuo rebellavit, novos sortita est Dominos, *Galeatios Vicecomites*, qui deinde, anno CIↃ CCCXCV *Duces* a Wencesłao Imperatore nominati. *Vicecomitum* Stemma legitur apud Merulam lib. Vicecomitum & alios. His deficientibus *Sfortiæ Ducum* insignia sunt adepti, consentientibus Civium suffragijs, & accedente Romani Imperij auctoritate: quod Galeatij nunquam obtinere potuerant. Horum stirpe Majorum nostrorum ævo exstincta, successit Carolus V Imp. qui Principatum ad *Reges Hispaniæ*, Successores, transtulit. Memoratu dignum est, quod de Attila, Vrbem hanc cum victoria ingresso, scribit Sudas; eum, quum urbem cepisset, ibique repperisset picturam, in qua ante pedes Romanorum Principum in aureis solijs sedentium, occisi Scythæ jacebant, accivisse statim Pictorem, & se quidem in Solio sedentem, Romanos vero Principes sacculos humeris gestantes, & ante suos pedes Aurum spargentes, pingere jussisse. Vrbs primaria Latinis Scriptoribus omnibus *Mediolanum*, Μεδιολάνιον Polyb. Strab. Ptol. cui & Μεδιολάνα, Italis hodie *Milano*; Germanis *Meylant*. *Vrbs Melana potens*, inquit Gotfridus Viterbiensis pro *Mediolano*. *Olanum* ab Conditore dictum notat supposititius Cato. Sunt qui prius *Insubriam* vocatam volunt, ut scribit Castilioneus. *Insubriæ* meminit apud Abrahamum Ortelium Nummus antiquus M. Valerij Messalæ. *Mediolanum* ab *Gallis* Insubribus conditum, auctores sunt Livius, Trogus, alij: qui, Belloveso Duce, in Italiam profecti, pulsis Tuscis, fundamenta istic Vrbis locarunt: anno, ut quidam computant, ante Christum natum CCCXXXIX: ut alij CCCLXXX. Quidquid sit; antiquissima est. Nomen illi natum, judicio V. CL. Isaaci Casauboni ad lib. IV Strab. ab Santonum in Gallijs urbe *Mediolanio*. Quidam vocem ajunt esse Germanicæ originis, quasi *Meyland* ab agro vernante, qualis *Maio* mense solet esse: vel *Mid-land*, quod medium esset & velut umbilicus, uti etiam Iovius indicat Insubriæ, Ticino Amne clausæ: vel denique *Maegde-land* sive *Meidel-landt*, *Virginis Regio* vel *Terra*, ab Minerva cujus ibi Templum fuit, quod olim S. Salvatori, post D. Virgini, hodie D. Teclæ sacrum. Elegantes adponam ea de re versus doctissimi viri Andreæ Alciati:

Vrbs Mediolanum

Bitturicis Vervex, Heduis dat Sucula signum:	*Culta Minerva fuit, nunc est ubi nomine Tecla*
His populis patriæ debita origo meæ;	*Mutato, Matris Virginis ante domum.*
Quam Mediolanum *Sacram dixere* Puellæ	*Lanigeræ huic signum Suis est, Animalque biforme*
Terram; *nam vetus hoc Gallica lingua sonat.*	*Acribus hinc setis, lanitio inde levi.*

Vbi notandum etiam illam opinionem, qua nomen urbi impositum contenditur ab Heduis & Biturigibus ejus Conditoribus: quorum illi *Porci*, hi *Arietis* sive *Vervecis* signo usi, suæ memores originis, unum *Lanatæ Suis* ex duobus factum civitati huic dederunt, & ex eo nomen *Mediolani* fecerunt. D. Ambrosius alijque nomen dirivant ab Apro, qui *media* parte *Lanatus* in urbis fundamentis fertur repertus. Situs illi inter Ticinum Abduamque, haud procul Alpibus, peroportunus; natura cœli solique temperatus. De ea sic Strabo lib. V. Ἴνσυβροι ἢ καὶ νῦν εἰσί. Μεδιολάνιον δ' ἔσχον μητρόπολιν, πάλαι μὲν κώμην. ἅπαντες γὰρ ᾤκουν κωμηδόν. νῦν δ' ἀξιόλογον πόλιν, πέραν τοῦ Πάδου συνάπτουσάν πως ταῖς Ἄλπεσι. Sane inter maximas Europæ censetur urbes, mercatura, opibusque florens: splendore superbit Ædificiorum, Templorum magnitudine, Prætoriorum amplitudine, pulchritudine Vicorum: Mœnibus, Propugnaculis, Armamentarijs supra modum instructa; spacium complectens immensum, Suburbia habet longa lataque, quorum nonnulla cum magnis civitatibus committi possent, altis fossis non secus, ac urbs ipsa, undique cincta. Post Ædem Sacram, quam *Domum* vocant, magnifice speciosequé ad Forum exstructam, D. Laurentij Fanum est ingens in ruinis Templi Herculis excitatum, quod *Maximinianus* Herculeus Imp. in patria, ut tradunt quidam, sua sumtuosissimum exstruxerat cum Thermis, quæ ab ipso Herculeæ. Exstant etiamnum sedecim striatæ Columnæ peraltæ, magnificentissimi operis vestigia. Arcem ibi videre est, omnium fere, quæ in hoc terrarum Orbe munitissimam, cui *Portæ Ioviæ* nomen; inexpugnabilem, quaque in Europa nihil celebrius. Xenodochium ibi vel Nosocomium suburbanum, via Bergomati, jugerum aliquot spatio amplissimum, ab Sfortijs inchoatum, nondum absolutum. Est & Curia vetus, ubi exiguum D. Gothardi Fanum, nobilibus aliquot Vicecomitum sepulcris decoratum. Multæ sunt in hac urbe prisci ævi Inscriptiones, aliaque veterum monimenta. Academiam habet antiquissimam, ubi etiam *Virgilius* litteris operam dedisse creditur. Meminit ejus sæpe *Aurelius Augustinus*, quem volunt ibi Eloquentiæ fuisse Professorem. Archiepiscopatus floret dignitate. Ad Prædicatores tam insignem esse Bibliothecam scribit Leander, ut celeberrimis Italiæ non cedat. Magnam semper Civium, qui mire navi & industrij, hic fuit frequentia: uti & olim. Artificum diversa ibidem genera, tanta frequentia, ut vulgato proverbio dicatur, *Che chi volesse rassettare Italia, si ruina Milano*: *Mediolanum* scilicet *destruendo, Italiam instrui posse*, nimirum quorumvis artificum copia. Dicitur Hispaniæ Rex ex hoc statu proventum habere octoginta aureorum millia. Administratio Causarum Civilium & Criminalium pendet ab Senatu Mediolanensi; in quo XVI sunt Doctores, & nonnulli Prælati Patritijque Mediolanenses.

Ratio gubernandi.

VERONAE PRINCIPATVS, VICENTIAE ET PATAVII,

Vrbium præcipuarum Marchiæ Tarvisianæ ditiones ampliter descriptæ.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 45 o ad Meridianum.

HAC Tabula Ditiones trium Vrbium primariarum *Markæ Tarvisinæ* delineantur, *Veronæ*, *Vicentiæ* & *Patavij*. Occurrit primo loco *Veronæ ditio* sive Territorium. Ejus longitudo, quæ a Bruchelio Opido sumitur Rivam usque, in ultimo Benaci recessu positam, lxv est Milliarium; Latitudo ab Turre Confinium Rivoltellam usque xl. Ager ex parte lapidosus, ac propterea incultus, ex parte optimus est: tritico, oleo, vino, pecoribus, vellerum item preciosorum, ceterarumque frugum copia abundans: nobilissimas item habens Lapidicinas. Lectissimos etiam medicinalium herbarum thesauros, præcipue in monte Baldo, quibus legendis undique eo confluit Æsculapij proles. Vrbem Veronam condidisse feruntur *Tusci*, apud alios *Galli Cenomani*, in Italiam Brenno Duce transgressi; quibus ejectis, in fide diu fuit & potestate Romanorum; quorum auspicijs *Coloniam* eo duxit Cn. Pompeius Strabo, Magni Pater. Ab *Attila*, Hunnorum Rege, post vastata, varijs inde subdita fuit Tyrannis, quorum agmen duxerunt facile *Gothorum Reges*: Hos expulerunt *Langbardi*: Langbardos, Carolo Magno Duce, *Franci*; post quos *Berengarijs* ab Ottone I Imp. Italia ejectis, sui juris facta quietem aliquandiu habuit sub auctoritate fideque Romani Imperij. Per vim adeptus *Actiolinus Romaninus* Præfecturam in Dominatum convertit, exacto *Azone Atestino*, quem S. P. Q. Veronensis Prætorem designarat. Eo defuncto circa annum CIϽCCLIX communibus Civium Suffragijs *Scaligeri* magistratum gesserunt cum titulo Vicariorum & Principum, annos propemodum CXXVIII: quibus exturbatis partim, partim veneno necatis, suæ ditionis fecerunt *Galeatij*, inde *Carrarienses*. Hos exterminarunt *Veneti* in quorum etiamnum potestate constanter & tranquille perseverat. Vrbs *Verona* Latinis: οὐηρῶνα Ptol. Οὐήρων Strab. βέρωνος Steph. Nomen hodie retinet. Germanis *Dietrichs Bern*. Ab *Vera* nobili Etrusca familia, dictam fabulantur apud Annium Viterbiensem Cato & Sempronius. Alij nomen natum volunt *a Brenno* Gallorum Duce, priusque *Brennonam* nuncupatam, post autem lapsu temporis *Veronam*. Aerem habet tenuem. Non absimilis Helvetiorum Basileæ natura, situ, pulchritudine ædificiorum est nobilis; æquo solo recumbens, ad Meridiem, Ortum, Occasumque conversa brumalem: tellure ad Septemtrionem leniter adsurgente, jugisque Theatralem pene formam exprimentibus. Athesi amne non tam dividitur, quam munitur & circumquaque cingitur. Mille Antiquitatum vestigia veterem testantur Vrbis magnificentiam & divitias. Vias habet rectas & amplas coctili stratas lapide. Templa circiter XXXV, quorum præcipua pervetusta Aedes Cathedralis, & *D. Anastasij*: *Monasteria* x. In summo clivo duæ sunt Arces nobilissimæ *D. Petri*, & *S. Felicis*. Item *Castellum Vetus*, & quæ vulgo *Citadella*. Amphitheatrum ibi visitur omnium maximum, & quo nullum fere integrius, media Vrbe adsurgens. Civitas hæc Episcopatus gaudet dignitate. Incolæ magnifici, splendidi, jucundo adspectu, ingenij summi, maximeque ad litteras idonei. Genuit *Verona Catullum* & *Aemilium Macrum* Poetas, *Plinios*, *Cornelium Nepotem*. Veronenses etiam fuere *M. Vitruvius*, nobilis Architecturæ scriptor: *Petrus Scaliger*, Episcopus, & alij. Illud hoc loco non omittendum, quod cum Veneti hanc urbem munirent, in ipsis fossis antra excavata et opho inventa sint, cumque in monte foderetur, Echini Saxei illic spectati sint, itemque conchæ, ostrea, avium rostra, Stellæque pisces, omnia in lapidem versa. Regio hæc habet stagna & Lacus, in quis *Benacus* omnium amœnissimus: Flumina item, inter quæ *Athesis*.

Regio. Situs. *Soli fertilitas.* *Imperium Majorum* *Vrbes.*

VICENTIÆ DITIO.

VICENTIAE *Ditio* sequitur; cujus Ager ut amœnissimus: ita vini, frugum aliarumque rerum fertilissimus: præcipue Mororum, quorum frondibus Bombyces aluntur. Haud procul Vrbe duæ nobiles Lapidicinæ, in Monte, qui *Cornelius* Latinis, vulgo *Covelo*. Sunt & Marmorum in Valdanio vico. Vrbs ab *Tuscis*, vel, ut scribit, Trogus, ab *Gallis* condita, sequenti ævo in fide diu stetit *Populi Romani*, usque ad *Attilæ* tempora, a quo vastata, post in *Gothorum*: inde in *Langbardorum*, postremo in *Italiæ Regum* fuit potestate. Ijs pulsis, libertate sua sub auctoritate *Imperij Romani* est usa usque ad Friderici II Imper. principatum, a quo direpta cremataque varios habuit Dominos, *Carrarienses* Patavinos, *Scaligeros* Veronenses, *Galeatios* Mediolanenses: *Venetos*. Tandem *Maximiliani* I *Imperatoris* armis infestata, ejusque fidei subjecta, *Venetis* ad extremum est reddita. Consulendi Blondus lib. XVII & Seqq. Histor. Corius Parte II, Merula lib. IIII Vicecomit & alij. Vrbs ipsa Trogo, Pomponio, Tacito, alijsque dicitur *Vicentia*; *Vicetia* Plin. & Antonino: βικητία & βιτητία (variat enim lectio) Aeliano, οὐίκεντα, Ptolemæo: vulgo *Vicenza*. Dicta, ut Baptista Paliarinus auguratur, vel ob gentis incolæ *Victoriam*, vel ab *Villis* centum ex quibus junctis facta fertur civitas. *Sita* juxta radices collis, duobus amnibus, qui navigabiles, Rerone & Bachilione inæqualiter divisa. Non usque adeo elegans & magna: sed populosa, rerumque omnium copia abundans. Quatuor ibi notatu digna, Palatium Prætoris magnificum: Pons unius Arcus, Saxum solidum Aræ majoris in Ecclesia Divi Laurentij, stupendæ Longitudinis: Theatrum denique, vulgo *L'Academia*. Cænobium ibidem Divæ Coronæ, ubi pulcherrima Bibliotheca. Incolæ ingenijs sunt vividi: ad Litteras, Militiam, Mercaturam promtissimi, faciendæ rei perpetuo sudantes: splendide vivunt, honeste vestiuntur. Nobiles habet & antiquas Familias, uti videre est apud eundem Paliarinum libro v & VI. Episcopatus gaudet dignitate. Porro in *Vi-*

Regio Soli fertilitas. *Imperium Majorum* *Vrbs & Opida.*

centinorum

Lago de Garda
Occidens
Verona
Mantua
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio
Valle del Verone
Villa franca
Peschera
Bardolin
Garda
Torbole
Riua
Vicenza
La Croara
S. Bonifacio
Villa fontana
Isola della Scala
Sanguene
Nogara
Campo dal baro
Podestaria
Borgo forte
Po fiume
Militaria Italica
33
34
45

VERONAE VICENTIAE ET PATAVII Ditiones
Miliaria Italica communia
Venetia
Padua
Golfo di Venetia
Oriens
Septentrio
Meridies

112.

centinorum Ditione Opida sunt *Marostica* celebre & divitijs affluens Opidum : *Brendulum* divitijs, nobilitate ac frequentia nobile : *Lenicum* cum opibus & multitudine ac nobilitate, tum amplitudine, multis Italiæ civitatibus par. Est & sexto supra Vicentiam lapide, Austrum versus, Pagus & Castellum *Custodia*, quod ibi quomdam noxij homines custodiri consuerint in vastis Latumijs, ad cædendos ædificijs faciundis lapides. Iacet ad montis altissimi pedem, in Solis exortum spectans. Posteriori ad Occasum latere, Mons cavernas habet, inter alias unam memorabili vastitate. Nam uti mensura cæterisque rationibus colligi potuit, ambitu fere tria millia pass. continet. Cavatus ita Mons diuturno temporis spatio creditur, cæsis ad ædificia lapidibus; quoniam antiquas Patavinorum & Vicentinorum ædes hoc lapide constare palam est. Relictæ autem fulciendo Montis tecto, pilæ cernuntur solido ex eodem Lapide peringentes, quadratæ trium ferme in singulis lateribus perticarum intervallis inter se imparibus, plerisque tamen, uti mensura compertum, perticarum XII. Numerus Columnarum in universum ad mille esse creditur. Latumias fuisse has, non solum quadrati adhuc Lapides aliquot circumcisi, nec extracti, docent, verumetiam orbitæ, vestigiaque rotarum, cum jam pridem nemo quisquam currus intus fuisse memoria teneat. Ad exitum hujus amplissimæ cavernæ Lacus est *Aqua tam clara, ut infimum solum*, ac si nihil obstaret, *perluceat.* Quibusdam in locis altitudine amplius pedum XX est, quemadmodum adserunt Adcolæ, qui multa de Lacu, ejusque amplitudine fabulosa narrant. Pisces omnino nullos habet, præter Squillas minimas, nec ijs marinis dissimiles, quæ vulgo Venetijs solent vendi.

PATAVII DITIO.

Regio. Situs. SVPEREST *Ager Patavinus* nobis in hac Tabula describendus. Hic apud Bernardinum Scardeonium describitur his terminis : *A Meridie Athesis Fluvius procurrit* : *Septemtrione Muso amnis parvus dilabitur : ab Oriente æstuaria Venetiarum : ab Occidente vero Colles sunt Euganei & Ager Vicentinus. Patet omnis hic circuitus* CLXXX *P. M. in quo sexcentæ & quadraginta septem Villæ seu Pagi.* *Soli fertilitas.* Dicere solitus scribitur ab Cœlio Rhodigino Constantinus Palæologus : *nisi sciret a Sanctissimis Viris affirmari, in Oriente Paradisum esse, arbitrari se non alibi eum reperiri posse, quam in persuavi Patavina amœnitate.* Ager Frumenti, variorum Fructuum, Vini etiam generosissimi ferax : unde Martialis; *Pictaque Pampineis Euganea arva jugis.* Venationibus insuper, Aucupijs & Piscationibus frequens. Mirabilem rerum omnium copiam Incolæ triviali celebrant proverbio : *Bologna la grassa, Padoua la passa.* *Imperium Majorum* Vrbs perpetuo amica sociaque *Populi Romani*, uti patet ex Livij lib. XLI, & M. Tullij Philippicis. *Colonia* deducta multo meliore fuit conditione, quam aliæ Coloniæ; Nam Patavinis jus etiam suffragiorum datum legitur, tanquam Civibus Romanis. Capta direptaque cum alijs ab *Attila* Hunnorum Rege, annisque centum post ab *Langbardis*, qui & igne cremarunt, cum *Caroli Magni* Principatu partim sub *Regibus* cœpit esse *Italiæ, Francisque Cæsaribus*; partim sub *Berengarijs*: sui tandem juris quodam-modo facta imperante Othone I, Prætorem ex suis creavit & Populi Præfectum. Duravit hæc Reip. forma usque ad *Fridericum* II, cujus jussu auspicijsque urbem occupavit *Actiolinus Romaninus* : post quem Dominos habuit *Carrarienses*, *Scaligeros*, *Galeatios*, & circa annum ab Christo nato CIↃ CCCCIV *Venetos*; quibus adhuc paret tanquam pia Mater, præ senio virium non satis compos, piæ Filiæ (nam *Patavinorum Colonia*, *Venetia*) non tam Imperio, quam ministerio regenda. *Vrbs & Opida.* *Patavium*, civitas antiquissima, flos & decus urbium, quascumque tellus Itala continet. Παταύιον Strab. Παταύϊον Ptol. hodie *Padua*. Ptol. etiam alio loco Βαιτόβιον nominatur. Nomen natum quidam putant a *Padi* vel *Paludum* vicinitate; sicque dictum quasi *Padavium.* Alij ἀπὸ τοῦ πέτεσαι ab *volando* dirivant, quod captato augurio fuerit condita; nonnulli a *petendo*, quod avem Antenor, Vrbis conditor, telo petiverit; Incertis omnes conjecturis. Condidisse memoratur *Antenor*, Troia profugus, apud Virg. lib. I Æneid. Livium, Pomponium Melam, Solinum, alios. Sita est urbs loco fertili & plano; placidissima Cœli fruens temperie, summa Soli bonitate; Euganeorum Montium amœnitate, Alpium Marisque vicinitate beatissima. Perfluit eam Brenta amnis. Ambitus duplex hodie, olim triplex; Exterior sex millia, ducentosque passus continet, cum sex Portis magnificis : Interior tria millia pass. altissimus, superne deambulacrum habens perpetuum. Magnifica porro, splendida, rebus omnibus, quæ ad vitam necessariæ, adfluens; Silice strata : Fossis, Vallisque, & Propugnaculis undique bene tuta. Ædificia habet Sacra, Profana, Publica, Privataque magnifica & sumtuosa. *Templum Cathedrale*, ab Henrico Imp. exstructum, XXII sub se habet *Basilicas* intra urbem, ob splendorem tali matre dignas, plurimas etiam superiores. *Monasteria Virorum* sunt XXIII; & XIIX *Virginum Collegia.* *Palatium* ibi Henrici Imp. opus, in quo Ius dicitur; tota Italia nominatissimum, nullis fultum columnis, plumbo tectum. *Curia* insuper publici consilij, cum Porticu, columnis marmoreis suffulta, saxo constructa, Plumbeis item laminis intecta : *Fora* maxima sunt V : *Pontes* XXXIIX, ex lapide, fornicati, supra Brentam: *Porticus* amplissimæ, *Area* spaciosissimæ: *Nosocomia* III : *Xenodochia* totidem. Est & *Orphanotrophium*: & *Domus Dei*, Exposititijs Infantibus dicata. *Domorum* IIII millia hodie suo ambitu complectitur. Ante bellum Maximiliani Imp. I, quod gestum anno CIↃIↃXIX, extra murorum ambitum in Suburbijs tria millia domorum connumerabantur : Monasteria Virorum IV; Virginum sex; Templa quinque; Xenodochia septem; quæ postea ab Venetis solo sunt æquata, ne hostibus deinceps, ad urbis detrimentum, receptacula essent. Episcopalis est. Incolæ summis præditi sunt ingenijs; ad Arma, Litteras, omniumque virtutum studia promti. Nobilitarunt Patavium ortu suo, *Titus Livius*, *C. Valerius Flaccus*, *L. Aruntius Stella*, & innumerabiles alij. Cives inter præcipuas artes Lanificium exercent hodie, uti & olim. Academiam habet Patavium nobilem, quæ Natales suos debet Carolo Magno Imp. vel, ut & alijs placet, Friderico II; Adolescentiam Vrbano IV, P. M. maturitatem inlustrissimæ Venetorum Reip. Clarissimum est omnium Disciplinarum Artiumque Emporium:

Iuris Legumque corona, Et Sacra Themidis, Iustitiæque Domus.

Ornata est longa consuetudine ijsdem, quibus Bononiensis, Privilegijs. Habent suum ibi Hortum Medici, Simplicium forma sphærica amplum & irriguum. Videre ibidem est Bibliothecas varias, Græcis Latinisque Libris abunde instructas; unam, apud S. Ioannem in Viridario : alteram, apud S. Iustinam; tertiam, apud S. Antonium. Patavio municipali jure hoc tempore subjacent VII insignia Opida, quæ sunt *Montinianum*, *Castrum Baldum*, *Atheste*, *Mons Silicis*, *Sacci* opidum, *Campus S. Petri*, & *Cittadella*. Item VI Vici, *Miranum*, *Oriacum*, *Titulum*, *& Livianum*, *Arquadum*, Francisci Petrarchæ sepulchro celeberrimum, *Consylvium* & *Anguillaria*. Adeo vero Fluminibus irrigatur hæc Regio, ut maximo Incolarum commodo & utilitate, nullus agrestris vicus ultra V pass. millia a flumine distet.

FRIULI ET ISTRIA KARSTIA, CARNIOLA, ET WINDORUM MARCHIA, CILIA COMITATUS.

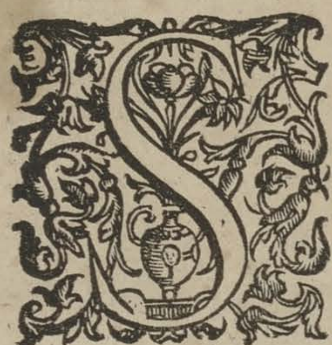
Ecclesiastica administratio.

Aquilegia Patriarchatus 36 10.45 42. *sub quo sunt Episcopatus hi, Concordia* 35 24.45 17. *Pola* 37 20.45 4. *Parentiũ* 36 46.45 12. *Triestinensis vel Tergestinensis* 36 43.45 38. *Comaclensis vel* Petenensis. *Iustino politanus nunc Capo d'Istria* 36 46.45 31. *Madriensis Civitatis novæ, vel Emonensij.*

Reliquos Episcopatus qui subsunt Patriarchæ Aquilegiensi, quære Tab. 11 *Lombardiæ.*

Gradensis Patriarchatus 36 12.45 53. *sub quo sunt Castellanensis vel Venetiarum Episcopus; Tercellanensis* 34 54.49 20. *Equilensis vel Eusulanus; Caprulienſis; Clodiensis* 34 53.49 29. *in Tab. Veronæ. Civitatis nova* 35 17.45 10.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 46 o ad Meridianum.

SEQUUNTUR apud Mercatorem *Forum Iulij* & *Istria* cum alijs Regionibus. Nomen huic regioni vel ab *Foro-Iulio*, Urbe primaria, vel ut alij volunt, ab *Iulio Cæsare*, qui aliquot Legiones hac adversus Germanos duxerit. Italis hodie *Friuli*: Germanis, *Friaul*: Venetis alijsque *Patria* nuncupatur. *Aquileiensem* etiam appellatam fuisse ab *Aquileia* Metropoli, patet ex Historijs. Fines huic Regioni apud Leandrum & Candidum, ab Ortu Istria; ab Aquilone, Montes Iapidij: qua Occasus, Alpes Vindelicæ Noricæque; qua Auster, Sinus Hadriaticus. Beant Regionem Cœlum temperatum; Aer salubris; campi lati, irrigui, fructuumque omnigenorum fertiles; Prata nitidissima; pascua pecoribus gratissima; item Vites Vina generantes generosissima: Silvæ quoque tam materia cædenda; quam venationibus munificæ; Montes Metallorum, Marmorumque variorum, nec non preciosorum lapidum feraces. Inhabitarunt primum hanc Regionem *Euganei*, inde successu temporis *Veneti*, mox *Galli*; postea sub *Populi Romani* fuit imperio, cujus majestate inclinante in *Langbardorum* venit potestatem. Ijs successerunt *Imperatores*, his *Berengarij*; quibus excisis in ditionem redijt *Imperij Romani*. Donavit bonam ejus portionem *Aquileiensi Ecclesiæ* Otho Imperator; reliquamque cum Istria Conradus. Fecerunt tandem sui juris *Veneti*, circa annum CIↃ CCCCXX; qui hodieque ibi dominantur; licet pleraque *Comitibus Dominisque* subsit peculiaribus. Metropolis hujus Regionis *Vtinum*; vulgo *Vdene*: Germanis *Weyden*. Conditum hoc Opidum quidam volunt ab *Austriacis*, quod *Austriæ Duces* diu hunc tractum possederint: alij Attilam, Hunnorum Regem, ejus auctorem tradunt: quidam ab *Vdinis*, Scythiæ apud Plin. populis factum notant; nonnulli priscæ adserunt originis, argumento cum Arcis ab Iulio Cæsare refectæ, nominisque ejusdem *Iuliæ*, tum multarum, quæ hic indies inveniuntur Antiquitatum. Aliorum opiniones prætereo. Leander arbitratur antiquum esse Opidum, ejusque mentionem fieri apud Plinium. Niger credit Ptol. aliorumque *Forum Iulium* esse: nonbene. Quidquid statuendum sit de prima origine, Urbs est ampla & magnifica: rebus omnibus necessarijs adfluens. Ambitus ejus Milliarium est quinque. Veneti hodie Remp. regunt missis eo præsidibus quos *Locum-tenentes* vocant. Civium in ea numerus est XVI Millium. Sunt & aliæ urbes: *Aquileia*, ἀκυλήϊα Strab. & Steph. ἀκυλήϊα Ptol. ἀκύλια Eustathio; *Aquilegia* vulgo; *Aglar* Germanis. Dicta, ut quidam volunt, ab fontibus aquarum perennibus, quibus abundat; vel, ut alijs visum, ab *Aquila*, militari Romanarum Legionum Signo; vel, ab *Aquilone* Iliensi, quem ferunt in Italiam venisse cum Antenore. Conditam ab Romanis memorat Strabo, munitionis loco contra Barbaros. Sita ad Natisonem fl. Urbs olim fuit ampla, copiosa, Mœnibus firmissima; Templis, magnifico Theatro, alijsque operibus publicis & privatis supra modum ornata. De ea Ausonius:

Regio & unde dicta.

Situs.

Cæli temperies.

Soli fertilitas.

Imperium Majorum.

Urbes.

Non erat iste locus; merito tamen aucta recenti
Nona inter claras Aquileia *cieberis urbes:*
Itala ad Illyricos objecta Colonia *Montes:*
Mœnibus & portu celeberrima.

Hodie infrequens est Colonis, & ad solitudinem propemodum perducta, quæ quomdam summo fuit splendore, summaque amplitudine. Fidem sequuta legitur constantissime *Imperij Romani* usque ad Attila Hunnorum Regis tempora: a quo totum obsessa triennium magna Annonæ inopia laborans, tandem capta est & vastata, obtruncatis XXX fere septem hominum, qui in ea degebant, millibus; reliquis Gradus insulam fuga elapsis. Post ab *Narsete* restituta, in *Langbardorum* aliquandiu fuit potestate, usque ad Caroli Magni in Italiam adventum: ex quo *Italiæ Regibus*, deinde *Imperatoribus* paruit. Post sub ditione *Patriarcharum* esse cœpit: ab ijs ad *Venetos* venit, sub quibus jam nunc pace alta & tranquillitate fruitur. *Goritia*, judicio Leandri, *Iulium Carnicum* Antonino & Ptol. Alij de *Iulio Carnico* aliter statuunt. Amasæus lib. de Venet. finibus *Goritiam* notat, ubi quomdam *Norea*: *Noritiam* Candidus. *Goritia* suos habet Principes, qui Ducibus Austriæ parent. Opidum est opibus & nobilitate clarum. *Portus Gruarius*, Plin. *Portus Romatinus*; *Spilimbergum*, natura loci opereque munitissimum: *Maranum* frequentia divitijsque clarum: *Mons Falconis* nobile divesque Opidum. Est & *Palma* civitas & arx rotunda a Venetis exstructa anno CIƆIƆXCIII, cujus fundamentis substrati sunt nummi cum hac inscriptione. Parte una, *Pascale Ciconia* Duce *Venetorum*, *An. Dom. MDXCIII*. Parte altera, *Fori Iulij, Italiæ, Christianæ fidei propugnaculum*. Reliqua minorum gentium opida prætereo. Flumina ad hanc Regionem pertinent *Romantinum*, *Tilaventum*, *Sontius*, *Frigidus*, *Natiso*, *Alsa*, *Turrus*, & alia. Indigenæ ad humanitatis Artes, Mercaturam aliaque honesta studia aptissimi.

Mores.

FORVM IVLI-VM, KARSTIA, CARNIOLA, HISTRIA ET WINDORVM MARCHIA.
Per Gerardum Mercatorem
Cum priuilegio
Miliaria communia
FRI VLI
Marca Treuisana
Golfo
Trieste
Venetia
Occidens
Sep
Me

Sep tentrio
37
38
20
40
KRAIN
UNTER KRAIN
Saan tal
Metnick tal
Cillei Com.
Win disch mar ck
Czirnic zer see
Byrpa mer Wald
Oriens
46
45
IST RI A
Car nero Golfo
Cherso insula
Vegia in sula
Arbe insula
Peroliina insula
Me ridies

Regio.

Situs.

FORO Iulij succedit *Istria* Latinis Græcisque Scriptoribus satis nota; nomen hodie servans : Germanis *Hister-reich*, quasi *Istriæ Regnum*, dicta. *Iapydiam* quondam fuisse nuncupatam, indicat non obscure Plin. *Peninsulæ* formam refert : pleraque, inter duos sinus Tergestinum & Carnarium, mari cincta Hadriatico : ab Septemtrione Alpibus munita Carnicis & Noricis : ab Occasu anteaquam in Mare excurrere incipiat, Formionem habens amnem, Arsiam vero fl. ab Ortu. Latitudo xl pass. mill. Ambitus cxvii, ab Formione, quem dixi, ad Fanaticum usque Promontorium, vel intimum Carnarij sinus angulum extensa. Tota Regio asperior est:

Soli fertilitas.

Collibus tamen potius, quam Montibus ornata : qui Vini, Olei, aliorumque Fructuum feraces : Frumenti, cæterorumque Leguminum infœcundiores; exceptis Agris *Piscino & Humagio*. Mons ibi est, qui *Major* vulgo, benignus Herbarum Simplicium, quas avide extranei quæsitum huc properant Medici, genitor. Salem *Istria* abunde præbet. Saxifodinæ ibi non inutiles. In Rovinienſi agro Marmor cæditur, quod *Istricum* dicitur, maxime per Italiam precij. Porro Istria ex parte Venetorum est, ex parte Austriacorum. Specialiora videamus. Per oram incedenti occurrit statim *Iustinopolis*, Vrbs Chersonesi primaria. Sic doctis vocatur, quæ vulgo *Cabo d'Istria*. Nomen

Vrbes.

prius ab *Iustino* Imperatore. Posteriore deinceps nomine cœpit dici, quod Foro Iulio egressis *in capite* adituque Regionis occurrat. Parvam occupat Insulam, quæ passibus longa mille, latitudine modica : trino teli jactu divisa ab Continenti, cui jungitur Pontibus, qui versatiles. Arcem habet in medio, quatuor munitam turribus. In *Venetorum* hodie est ditione. Ornamentum attulit urbi non exiguum *Petrus Paulus Vergerius*, Vir doctissimus. Succedit in ora quinto fere lapide Castellum *Insula*; Continenti ponte lapideo nexum. Sequitur mox *Vranum*, Italis *Castellatium*, & postea *Castillerium*, vulgo *Castelier*. Quingentis hinc passibus ad *D. Simonem* devenitur; inde millia v *Piranum* abest : totidem hinc *Salvorium* : pari propemodum intervallo *Vinacum*. Ab Vinaco millia duo numerantur ad *D. Peregrinum* : hinc ad D. *Ioannem della Corne* passibus mille : totidemque dein ad *S. Laurentium* vulgo *di Daila*; mox ad alterum lapidem ipsa *Daila*; & ad tertium *Civitas Nova*, olim *Aemonia*. Post Quietum fl. tria mil. sunt ad *Portum Cerverum*. Visitur quarto inde lapide *Parentium* civitas, hodie *Parenzo*. Sequitur mox Opidum *Orser*, Latinis *Vrserium*. Superato *Lemo*, *Rovinium* : tum mox quæ vulgo *Le Colonne*, *Portesuol*, *Murazzo*; indeque Promontorium *Cisanum*. *Muratio Phasaniam* tria sunt millia, hinc ad *Vallem Bandoniam*, duo, totidemque ad *Marcodainum* : tria inde, ad *Portum Polæ*. Conspiciendam deinde se præbet in alto difficilique Monte Vrbs Episcopalis *Pola*, priscum nomen retinens : Straboni, Plinio, Ptol. Antonino, alijsque nota. Plinius *Coloniam* vocat : conditam olim ab *Colchis exsulibus*. *Polam* enim *Exsulum Civitatem* Colchorum lingua volunt dictam. Addit Plinius suo seculo *Iuliam Pietatem* appellatam. In solo plano sita, Tergeste millibus circiter centum abest : Ancona, trajectu Maris Hadriatici, mil. ccxx. Amphitheatrum videre est in suburbanis locis ex quadrato lapide; aliudque amplissimum Ædificium, vulgo *Zadro* dictum : cum multis alijs Antiquitatum variarum Monimentis. Reliqua prætereo.

Flumina.

Istriæ fluvij sunt *Risanus*, *Draconia*, *Quietus*, *Lemus*, *Arsia*. *Risanus* Ptol. dicitur Φόρμιον. Wolfgangus Lazius vocat *Alben*. *Draconiæ* nomen ab tortuoso sinuosoque lapsu, quo Draconi adsimulatur. Inlabitur in sinum Largonem. Qui *Quieto* incolis, Latinis hujus ævi *Labatus* nominatur : Italis *Labeto*; Germanis *Laybach*. *Lemus* Euripus magis, quam fl. videtur. Qui *Arsia* Plin. & Itinerariæ Tabulæ, nomen hodie servat, *Arsa* dictus. Terminus est Italiæ. Silvæ etiam

Silva.

sunt, tum alijs usibus, tum ad naves exstruendas materiam affatim subministrantes. Incolæ re sunt tenuiore: Venetis omnem negotiationem ad se trahentibus. Luculentam Istriæ delineationem habet Cassiodorus lib. iv Variarum. Ejusdem Chorographiam scripsit Petrus Coppus. De *Windorum Marchia*, *Karstia* & *Ciliæ Comitatu* vix habeo quod scribam : pauca ergo de *Carniola* subjiciam.

CARNIOLA.

Regio & unde dicta.

Soli fertilitas.

CARNIOLA a *Carnis* populis, quemadmodum & Carinthia nomen obtinuit. De his Volaterranus Geographiæ lib. ii; *Supra Istros Carni sunt, lata Regio, a Foro-Iuliensibus incipiens, atque ad montana pertinens.* Hoc loco *Iapides Liburnosque* olim habitasse tradunt. In his vero regionibus Illyricis tanta etiamnum est terminorum confusio pro varia Reipublicæ, seu Imperij Romani status, vicissitudine, ut Provinciarum quæ hodie ibidem numerantur, vix aut penitus fere nulli certi Limites tradi queant. Regio ipsa Carniolæ montosa licet & alpestris, quemadmodum & reliquæ hujus tractus Provinciæ; Vini tamen, Olei, Fructuum ac Frumenti hinc inde copiam profert. *Carniolam* autem duplicem statuunt. *Siccam* scilicet, quæ aquarum indiga est : alteram irriguam, in qua *Savus* fluvius ortum habet, & *Nauportus*, qui *Labatus* hodie dicitur, & alij plures fluvij : Ducatus titulo ornata est. Vrbs primaria *Labacum* ejusdem cum fluvio nominis. Nonnulli *Goritiam* in Carniola collocant, quam nos

Vrbes.

supra in Foro Iulij recensuimus. In læva Sontij ripa sursum propugnacula reperiuntur bina, quondam a Venetis ad tutelam fluminis condita, ne Turcarum excursionibus hac, uti prius, pateret via. Reliquæ, quæ hic recensentur civitates in Foro Iulio a nobis commemoratæ sunt. Porro in hac regione Lacus est, qui singulis annis

Lacus.

Messem, Piscationem & Venationem præbet. Adcolæ *Zircknitzerzee* nominant ab Opido *Zircknitz*, quod in ejus ora situm. Straboni, locus hic an Lacus dicam? vocari putatur Λύγεον, in Pannonia descriptum. Sed libet ejus descriptionem paullo accuratius ex Georgio Wernhero hic describere; Clauditur is circumquaque Montibus : patet ad sesquimilliarium, minus laxa latitudine. Plerisque in locis decem & octo cubitos altus est; & ubi minimum profundus est, æquat justam humani corporis mensuram. Ex Montibus circumpositis rivi quidam ignobiles procurrunt suo quisque alveolo : ab Orientali quidem plaga tres, ab Australi quatuor. Singuli quo longius fluunt, hoc minus scatent aquis, terra nimirum ipsos combibente, donec postremo absorbeantur scrobibus saxeis, ita natis, ut humano opere excisæ videri possent. Hic aquis ita redundantibus, ut recipi non possint, fit ut regurgitent scrobes, neque solum nihil aquæ admittant; sed etiam quidquid receperint, effundant tanta celeritate, ut refluxus impetum equiti quamvis expedito & fugienti ægre effugere liceat. Itaque quacumque pateat locus, diffunduntur aquæ, & Lacum efficiunt. Hæ aquæ non minus fere celeriter recedunt, quam accesserunt, sed non per scrobes illas tantum, sed universa pene terra eas non aliter recipiente, quam si per cribum diffunderentur. Quod cum fieri sentiunt Adcolæ, continuo grandioribus ejus meatibus, quoad fieri potest, obstructis, agminatim advolant ad piscationem, quæ ipsis non modo jucunda, sed etiam perfructuosa est. Nam hi pisces sale conditi magna copia ad vicinos exportantur. Porro siccato lacu fit Messis, qua parte solum consitum, & idem rursus conseritur, antequam inundet. Graminis ita est ferax, ut post xx diem secari soleat. Quis hic ludentis naturæ miracula non suspiciat? Sed de his hactenus, ad reliqua pergamus.

TVSCIA.

EPISCOPATVS TVSCIÆ.

Nepesinus epis. 35 47.41 59.
Castellanensis 35 49.42 1.
Montis falconis 35 22.42 12.
Viterbiensis 35 28.42 6.
Suavensis, Soano opinor 34 45.42 10.
Castellanus 35 17.43 6.
Vulteranus 33 43.42 44.
Senensis Archiep. 34 18.42 44.
Fesulanus 33 51.43 13.
Sarzanensis 32 25.43 8.
Sutri 35 41.41 57.
Ortanensis 35 40.42 19.
Cornetanensis 35 13.41 48.
Tuscanensis 35 16.42 0.
Clusinus 35 8.42 41.
Aretinas 34 49 43 0.
Pientinensis Pontito forte 33 3.43 10.
Pistoriensis 33 22.43 14.
Binensis
Corthonensis
Civitatensis 36 3.48 3.
Balneorigensis.
Vrbevetanus 35 12.41 37.
Castrensis 35 0.42 2.
Perusinus 35 37.42 54.
Grossetanus 34 7.42 10.
Lucanus 33 2.43 2.
Florentinus Arch. 33 53.43 8.
Lunensis 32 34.43 4.
Pisa Archiep. 33 6.24 52 *cui subsunt* M*assanensis* 33 53.42 24. *Civitatensis & reliqui Episcopatus in Corsica.*

Meridiani distant pro ratione Paralleli 41 30.

Regio Nomina & unde deducta.

SEQVITVR apud Mercatorem *Tuscia*, quæ qualia temporibus antiquissimis habuerit Nomina vel Cognomina, anxie non quæram. Hæc enim pleraque parvi momenti, fideique incertæ. Illud certius est, satisque constat, totam hanc Regionem antiquis Scriptoribus tribus præcipue nominibus celebrari, *Tyrrhenia*, *Etruriæ*, *Tusciæ*. *Tyrrhenia*, Τυῤῥηνία ἀπὸ Τυῤῥηνοῦ simpliciter Steph. ἀπὸ τοῦ Τυῤῥηνοῦ τοῦ Ἄτυος Strab. ubi de *Atye* plura. Etruria, si Servio ad XI Æneid. fides, dicta, *quod ejus fines tendebantur usque ad primam ripam Tiberis : quasi* Ἑτερουρία, per Syncopen Ἑτρουρία. Nam ἕτερος est *Alter*, & ὅρος *Finis*. Hinc putant nonnulli *Etruriæ* nomen cum adspiratione scribendum. Sed in melioribus cum Latinis, tum Græcis Codicibus semper sine adspiratione legitur. Aliorum opiniones prætereo. *Tuscia* Latinis Θουσκία Dionysio Halicarnasseo lib. 1 ἀπὸ τοῦ θύειν: ab *Sacrificando*: quod *Etrusci* præ cæteris *Italiæ Populis*, eorum quæ ad Religionem & Sacrificia pertinebant, ad superstitionem usque studiosi fuerint. Inde nonnulli primam Nominis litteram arbitrantur adspirandam. Alij ab *Ture* dirivant : Sextus Pompei' ab *Tusco Rege*, Herculis Filio, denominatam scribit. Ex his tribus postremum sane hodieque retinet. *Toscana* namque vulgo audit. Fines ejus sunt ad Meridiem mare Inferum, sive Tyrrhenum, ad Septemtrionem mons Apenninus ubi Vmbria & Galliæ Togatæ pars: ad Occasum Liguria, a qua Macra fl. disterminatur: ad Ortum Tiberis. *Longitudo* inter Macram & Tiberim est stadiorum bis mille quingentorum : secundum Strab. *Latitudo* ejus certo non potest diffiniri. Maxima est inter Populonium Promontorium & Arni Fontes. *Circuitus* septingenta habet Millia passuum, Fabio Vberto innuente. Terra ipsa qua Mari propior, planior est, oræque spectatu jucundissimæ; intus montosior : universim pulchra, nobilis, nullique Italiæ Regioni sua beatitudine postponenda. Latos lætosque aperit Campos, rerum omnium fertiles; amœnissimas Valles, montes, Collesque, Prædijs, Hortis, arboribus, præcipue Malis Medicis Citreisque consitis, nitentes. Vinetis abundat, *Vina* producentibus generosissima, in quis quæ vulgo *Tribiana*, *Apiana*, *Volsiniensia*, *Senensia*, & id genus alia. Veteres Incolæ universim dicti quomdam *Tyrrheni Etrusci*, *Tusci*. Cum *Tuscis* jam inde ab Romuli tempore Populus Romanus bellum gerere cœpit, perpetuoque temporum tractu gessit, adeo ut, rebus ad periculosissimum statum adductis, sæpe Dictatore contra ipsos fuerit opus. Anno Vrbis CCCCLXXIV Vulsiniensibus & Vulcientibus florentissimis *Etruscorũ* Populis victis per Ti. Coruncanium Cos. Romano Imperio sunt adjecti, atque ea parte Imperium ad Arnum usque est propagatum. Neque post id tempus justum cum *Tuscis* bellum fuisse gestum memoratur. Ita subjugati constanter in fide populi Romani manserunt. Inclinantibus Romanorum rebus, varias sunt Calamitates passi ab *Gotthis*, *Langbardis*, *Hungaris*, alijs. Eo tandem ventum est, ut *Etruria* nunc, majorem partem *Magno Etruriæ pareat Duci*, sub cujus Imperio nobilissimæ sunt *Florentia*, *Pisæ*, *Sena*, *Pratum*, *Pistorium*, *Volaterræ*, *Mons Politianus*, *Aretium*, *Cortona*, *Piscia*, *Pientia*, *Mons Alcinus*, *Liburnum*, *Plumbinum*, aliaque quam plurima Opida. Ad *Summum Pontificem* pertinet P*atrimonium* quod vocant, *S. Petri*. Id ab Amne Pescia & a S. Quirico capit initium, & ad Caparanum usque Castrum in novo Latio non procul ab Liri fl. producitur. Ditionis *Hispaniarum* R*egis* sunt P*ontremulum* juxta Macræ fl. fontem, quod olim Ducum fuit Mediolanensium, deinde P*ortus Herculis*, *Orbetellum*, M*ons Argentarius*, & P*lumbini Arx*. *Carfeniana* seu *Grafiniana Vallis*, sub Apennino ultra citraque *Serciam* Amnem posita, in qua Castellum Novum est Grafinianum, cum plurimis alijs Castellis Vicisque, sub potestate est *Ducis Ferrariensis*. *Sarzana* apud Macram fl. ad *Genuenses* spectat. *Massa* & *Carraria* particularium sunt *marchionum*, qui earum Titulis decorantur : Alia quoque sunt opida, Romanis quibusdam Proceribus subjecta, inter quæ *Bracianum Vrsinis* Ducatus Titulum præstat. In *Tuscia* porro hæ sunt urbes maxime præ ceteris memorabiles : *Pisa* urbs stupendæ vetustatis. *Pisæ* Trogo & alijs; Πῖσαι Strab. Πίσσαι Ptol. Conditam vult Halicarnassæus a P*isis Alpheis Pelasgis* Plin. & Solin. a P*elope Pisisque* sive *Atintanis*, Græca Gente, quos Pisa, Arcadiæ opido, quod Alpheus Amnis adluit, profectos, cognominatos ferunt *Alpheos*. Strabo ab ijs conditas P*isanis*, P*isas* notat, qui ex Peloponneso cum Nestore ad bellum Trojanũ profecti, quum exciso Ilio domum redirent, erroribus acti per maria partim Metapontum, partim Tyrrhenum littus tenuerunt, P*ylij* omnes dicti. Incolæ singulari valent memoria, quo Vrbs crassiore fruatur aëre. Iacet inter Amnes Auserem & Arnum, ut Strabo Pliniusque notant. Hodie Arnus per eam fluit, tribus ornatus Pontibus. Vetustatem ejus & Nobilitatem celebrat Dionysius Halic. lib. I. Connumerari solitam Primis XII *Etruriæ* Vrbibus tradunt alij; Doctissime de ea, paucis multa Iulius Cæsar Scaliger.

Situs.

Soli fertilitas.

Imperium Majorum

Vrbes. Pisa

Pisa *vetus, victi spolijs Orientis onusta*
Invidiæ armavi Livida tela trucis.
Sic nocuit vicisse; alijs sic vicimus ergo;
Sic res est humili tutior arcta loco.
Mortales sperate vices, nec credite Fatis:
Nam quod nos alijs, illa dedere mihi.

Archiepiscopalis est. *Pisæ* Magnus Etruriæ Dux sæpe moratur, & in ea Domicilium habent Equites D. Stephani, ab Magno Duce instituti. Primarium Templum quod *Domum* vocant, ambitu habens Iↄxl passuum, columnisque subnixum septuaginta, &

splendidas

TVS CIA
Septentrio
Occidens
Miliaria Italica communia
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio
Riuiera di Genoua
Genoua
Apennius mons
Pisa
Lucca
Pistoia
Fiorenza
Liuorno
Gorgona
Caprara
Elba
Pianosa
Monte Christi
Giglio

Septentrio
Meridies
Oriens
Anco nitanę Mar chiæ pars
Apen ninus mons
Ducato di Spo leto
Casentino
Prato magno
Conta do di Castello
Lago di Castiglioni Perugia
Vulsinus lacus
Lacus Bracciani
Arlena Selua
Selua Manti ana
di Siena
Roma
Perugia
Assisi
Orvieto
Viterbo
Cortona
Arezo
Todi
Narni
Terni
Ostia
Ciuitauechia
Corneto
Isola di Hercole
Gianuti
Zanara

& ſplendidas Præſulis Ædes ex Spolijs ædificarunt *Piſani*, quæ devictis ad Panormum Saracenis retulerunt. Ager ſuburbicarius Segetibus eſt percommodus; adeoque fertilis, ut Etruriam fere totam paſcat,& Exteris etiam Annonam non neget. Vina ibi notæ admodum probæ; Pepones optimi. *Luca; Tuſcis Delicium, Tuſci Laus inclyta Cœli*, inquit de ea Iulius Scaliger. *Luca* Latinis Græciſque Scriptoribus notiſſima; Strab. & Ptol. Λοῦκα. Nomen retinet, litteris omnibus dicta, ut quidam volunt, ab Scutis inauratis : quæ ſummis inlocata urbis Turribus ſplendore Solis inluſtrata valde lucebant: vel, ut nonnullis videtur, ab Duce quodam inſigni: vel, ut ſuppoſitus ab Annio Viterbienſi Cato ab Lukio Lucumone. Alij aliunde trahunt. Vrbs Templis & Ædificijs ſplendida, Populoque frequens, jacet in planicie, collibus undique circumdata. Mœnibus eſt firmiſſima, quadrato ſtrata ſilice,ſpacio parvo, ſed Civibus arta & Negociationum plena. Templum Primarium S. Cruci dicatum. Crux ibi aurea a Rep. Piſana Lucenſibus oppignerata, redemtaque numquam. Valere fertur xv mill. aur. Coronat. Incolæ lauti ſunt, prudentes, ingenioſi:quique Libertatem diu ſapientiſſime conſervarunt integram,licet Finitimorum bellis haud raro petiti. Tributaria Imperatori Oligarchia adminiſtratur. Epiſcopali gaudet dignitate. *Piſtorium*, Πιςωρία Ptol.hodie *Piſtoia*. Dictam alij volunt a *Peſte*, quæ reliquias Catilinæ, in *Agro Piſtorienſi* debellati, adflixit : alij a *Piſtorum* frequentia. Mœnibus cincta auctaque plurimum legitur ab Deſiderio Langbardorum Rege; ijſdem poſt nudata, Foſſis impletis & undique complanatis, omnique agro inter Florentinos & Lucenſes diviſo; Tandem Florentini totam ſuæ ſubjecerunt ditioni. Arcem habet ſatis munitam. *Florentia* Etruriæ caput & Metropolis; Φλωρεντία Pto. Φλορέντεια Sudæ dicitur, quam *Fluentiam*, ut nonnulli cenſent,vocat Florus,ubi de Bello Mariano, *Fluentinorum* ad Arnum faciente mentionem Plin. lib. III cap. v. *Florentinam Coloniam* nominat Sex. Iulius Frontinus, & *Florentinos* inter Romanorum Colonias agnoſcit Tacitus lib. I. Hodie vulgo *Fiorenza*, vel *Firenza*. *Florentia* nomen id habere putatur vel ab *Flore*; cui ob felicitatem Florentemque Fortunam ſimilis; vel ob *Florida* excellentiaque Incolarum ingenia, vel denique quod ab Roma deducta eſſet omnium Vrbium florentiſſima. Ambitum habens ſex millium, ſupra nonaginta millia continens Incolarum, æquali loco jacet ad Arnum,quo interſecatur,quatuor eximijs conjuncta Pontibus, ſilice quadrato ſtrata, latis ornata plateis. Collibus cincta Theatri inſtar ab Oriente & Septemtrione amœniſſimis, quique undique fructiferis veſtiti arboribus; qua Occidens eſt pulchram habet planiciem; Cœli regione inter Aretium & Piſam media miſtaque; quarum Vrbium prior acutiſſima fert ingenia, altera homines memoria valentes ſingulari. Munit eam contra vim externam Hoſtiumque incurſiones brachijs aliquot ſuis Apenninus.Splendore & elegantia ſumma eſt: ut voce incertoque Vulgi ſermone feratur, *Fiorenza la bella, totiuſque Flos Italiæ*. Locis, quæ divino Cultui ſacrata, nitet quamplurimis. Admirabile eſt Templum D. *Mariæ Floridæ*, magnificentiſſimum, & inter tria *Etruriæ* nominatum, totum ex Marmore albi, nigri, ruſique coloris conſtat, cum Hemiſphærio ſtupendi operis, quod ab Philippo Brunalitio Florentino ſingulari arte factum. Iuxta ſtat Turris eximia, tota marmorea. Multa hic præterea cum Sacra, tum Prophana publica Ædificia: quæ brevitatis ſtudio prætereo. Incolæ acuti,graves, facundi,bonarum artium ſtudioſi. Pecuniæ ſunt ſtudioſiores,cujus conquirendæ deſiderio in ultimis etiam terris negociantur. Mulieres forma pudicitiaque præſtantes, earumque, ut & Virorum,veſtitus ſupra modum egregius & decorus. Archiepiſcopatus floret hæc urbs dignitate. *Florentiæ* Ignis ſupplicio adfectus eſt *Hieronymus Savonarola*, Theologus,anno CIↃ CCCCXCVIII Maij XXII. *Volaterræ*, Οὐολατέῤῥαι Pto. *Aquæ Volaternæ* Itinerariæ Tabulæ. Difficili aſperoque jugo eſt impoſita. Mœnia quadratis conſtant Lapidibus, longitudinis ſenum fere pedum; qui eleganter & adfabre abſque bitumine compoſiti. Quinis in urbem Portis Aditus datur; Pro ſingulis Fons eximius aquas ejaculatur puriſſimas. Antiquitatem ejus arguunt Muri,quibus adhuc cingitur: Sepulchra,Epitaphia Litteris Etruſcis poſita,veterrimæ ex Marmore Statuæ, Lapides elaborati,qui indies hic eruuntur, & alia. Vrbs eſt Epiſcopalis. *Sæna*, Σαίνα Ptol. *Sæna Iulia* Itinerariæ Tabulæ; vulgo *Siena*. Hæc *Senenſis Colonia* Plinio nominatur lib. III cap. v. Roma diſtans IↃCCC Stadijs edito ſita eſt loco, cis Arbiam, flexu ſinuoſo propter Montis dorſum, lateribus anguſtior & proclivior, tria habens quaſi Cornua, quorum quod Meridiem ſpectat,latius eſt ijs, quæ ad Ortum ſunt & Occaſum. Cœlo utitur benigno & ſalubri,niſi quod ſubinde noxijs infeſtetur Ventis; Aere temperatiſſimo. *Italiæ Delitias* multi vocant Poetæ. Strata eſt *Sæna* latere coctili, plateis recta & longa, alta Turribus. Frequentia nitet nobilium Ædificiorum : ex quibus Templum D. Virgini ſacrum ſplendidum eſt & ſumtuoſum. Cives cum ſuaviſſimis, tum elegantiſſimis ſunt moribus, maximaque humanitate, erga Exteros etiam præditi; Quæſtui dediti & Civilis vitæ muneribus. *Peruſia* Περυσία Ptol. *Peruſium* Eutropio & Itinerariæ Tabulæ. Hodie *Perugia* Italis. *Peruſiam* dictam volunt alij a *Peruſio* Trojano : alij a *Perſeo*. Colli inſidet Apennini; natura loci permunita. Ædificia habet cum publica, tum privata, valde nobilia, ampla, excelſa. Epiſcopatus gaudet titulo. Incolæ, quorum mediocris eſt frequentia, animis ingenijſque ſunt ſummi : non minus ad Litteras, quam ad Arma promti. *Viterbium* jacet ſpecioſo, ſpacioſoque loco, Iugis Ciminijs a tergo imminentibus; Lapide quadrato ædificata; Turribus plena. Inter Opera publica Fons eſt inſignis, maxima cum admiratione copioſus. Vrbicarius illi Ager bonus & fertilis; Vino abundans & Frugibus. Reliquas Etruriæ Vrbes & minorum gentium Opida hoc loco deſcribere anguſtia loci non patitur. Ad Lacus ergo & Flumina tranſeamus. Lacus in Etruria viſuntur non pauci. *Tranſumenus* Liv. alijſque, *Traſimenus* Silio,hodie ab urbe vicina *Lago de Perugia*. *Aprilis Lacus* Antonino,hodie *Fangoſa Palude*. *Marinus* qui & *Salſus*, Λιμνοθάλαττα Strab. *Lago d'Orbitello* vernacule, *Lacus Vadimonis*; *Ciminius*, *Volſinienſis*, *Sabatus*, *Palus Bientina*, *Ciana*. Fluvijs ſcatet Piſcium optimorum fœcundiſſimis,qui ſunt *Laventia*, *Frigidus*, *Auſer*, *Arnus*, *Cecinna*, *Cornia*, *Alma*, *Brunus*, *Vmbro*, *Oſa*, *Albengia*, *Floris*, *Martha*, *Minio*, *Eris*, *Vacina*, *Sanguinaria*, *Aron* & alij nonnulli. Habet & ſaluberrima Balnea, nobiliſſimas Thermas, aliaſque Aquas mirabili præditas virtute. Montes hic ſeſe offerunt cum alij, tum *Ciminus* Livio Vibioque notus; nec non Virg. *Soractes* Pl. *Monte di S. Silveſtro* hodie. *Feſulanos Montes* habet etiam in Etruria Oroſius; *Cortonenſes* etiam ibidem ſunt ad Septemtrionem Traſumeni Lacus. Silvæ, *Volſinienſium Lucus*, *Silva Ciminia*, *Mæſia*. Academias habet *Piſis*, *Sænæ* & *Peruſiæ*. Bibliothecas item varias. *Piſæ* apud Dominicanos; *Lucæ* apud Franciſcanos; in Vrbe Florentina VI. Sænæ I. & Peruſiæ. Etruſcos porro Gentem Italiæ opulentiſſimam Armis, Iuribus, Pecunia eſſe ajunt Liv. & Diodorus. Cerimonijs, Cultuique divino maxime ſemper addictos fuiſſe, conſtat ex antiquis Scriptoribus, ut qui Sacrificia, Divinationes, Auguriaque primi Italorum invenerint, eaque Romanis tradiderint, Tullio de Divinatione, alijſque notantibus. Vt autem olim, ſic hodieque Etruſci clariſſimi ſunt Belli paciſque tempore; ad omnia ſumma tam in otio, quam negotio expeditiſſimi: ad Litterarum ſtudia promtiſſimi, acumine Ingenij, mira ſagacitate & aſtutia ſingulari præſtantes: frugalis vitæ, parſimoniaque laudabili : Idiomate utentes, quod ob elegantiam præ cæteris Italiæ cenſetur nitidiſſimum: docentibus id abunde Poetis, Oratoribus, alijſque Scriptoribus, quos habuerunt, habentque cum puriſſimos, tum doctiſſimos.

Lacus. Flumina. Montes. Silvæ. Mores. Academiæ. Bibliotheca.

ANCONITANA MARCHIA ET SPOLETO DUCATUS.

Ariminensis Episcopatus 35 37.43 51. *subest Ravennatensi Archiepiscopatui.*

Episcopatus Anconitanæ Marchiæ.

Asculanensis 37 42.42 59. *Firmanus* 36 4.43 31. *Camerinensis* 36 43.43 7. *Auximanensis* 37 35.43 38. *Humanas* 37 21.43 43. *Anconitanus* 37 16.43 46. *Esmensis vel Exinas* 37 0.43 35. *Senogaliensis* 36 50. 43 44. *Fanensis* 36 14. 43 48. *Pisaurensis* 36 7.43 48. *Forosemproniensis* 36 12.43 37. *Calliensis* 36 0.43 23. *Vrbinas, seu S. Leonis* 36 2.43 35. *Maceratensis* 37 16.43 25. *Racanatensis* 37 26.43 32.

Episcopatus in Ducatu Spoletano.

Assisinas 35 55.42 53. *Fulginas* 36 4.42 50. *Nucerinus* 36 15.43 3. *Eugubinus* 35 48.43 8. *Spoletanus* 36 20.42 43. *Tudertinus* 36 0.42 38. *Ameliensis* 35 40.42 23. *Narniensis* 35 58.42 26. *Interamniensis* 36 8.42 30.

Meridiani distant juxta rationem Paralleli 43 0.

Regio & unde dicta. ANCONITANA *Marchia* vel *Marca* ab Langbardis nomen accepit, ab *Ancone* Emporio celeberrimo, quod sedem & domicilium dabat Marchionibus, universæ Regionis Dominis & Moderatoribus. *Picenum* nominatur Livio, Latinisque Scriptoribus omnibus: πικῆνον Ptol. ceterisque Græcis: πικεντίνη etiam Strab. *Picena Regio* Festo. *Pentapolis Provincia* in Synodo VI Constantinopolitana. *Picenum* autem dictum ab auspicato *Pici Martij* nomine, qui in vexillis *Picenorum*, quum ex Sabinis Asculum commigrarent, consedisse dicitur. Alij a *Pico*, Saturni Filio, Gentis Duce & Auctore, dirivant. Nonnulli a *Piceno* Vrbe. *Situs.* Conregionales Picentibus sunt ad Meridiem quidem Sabini, Vilumbri, Vmbri, cum Apennino Monte; ad Occidentem Galli Cis-Alpini cum Isauro Fluvio: qua Septemtrio est, Sinus illos pulsat Adriaticus; in Orientali Limite statuendo variatur. Plinius Aternum ponit Amnem & Anconem: Ptol. Matrinum fl. cum Ancone. Novitij, inquis princeps Leander, Truentum signat Finitorem inter hos & Prætutianos. *Soli fertilitas.* Ager Picens (ut cum Livio loquar) rerum omnino fertilis; fructibus tamen lignarijs, quam frumentarijs, præstantior. Nobilissimum Vinum ad Sirolum colligitur, quod Plinius *Anconitani Vini* celebrat nomine. *Imperium Majorum* Regio majore ex parte sub ditione summi est Pontificis; cujus in ea sunt *Ancona, Recanatum, Fanum D. Mariæ Laureti, Camerinum, Fanum Fortunæ, Tolentinum, Firmum, Macerata,* & alia quædam opida: *Eugubinum, Caglium, Forum Sempronij, S. Leo, Senogallia, Vrbinum*, aliaque nonnulla sub aliorum sunt principatu. *Vrbes.* Vrbs ejus primaria *Ancona*, Ἀγκὼν Ptol. Hodie nomen retinet; quod impositum Vrbi ab oræ ibi flexu, Cubiti formam efficiente. Nam is ἀγκὼν Græcis dicitur. Opposita Promontorio Cumero, Mari suoque Portu clauditur a Septemtrione: Portis porro, Propugnaculis Murisque undique munitissima, Pontificum præsertim Romanorum industria. Strabo, Plinius, Solinus Græcam Vrbem, & ab Syracusanis, Dionysij tyrannidem fugientibus, conditam memorant. *Portum* imprimis habet, qui natura arteque validus: aditu peroportunus; multarum navium capax; ab Trajano Cæsare exstructus. Propugnaculis Vrbs sex superbit, quæ omnia, suis tormentis bene instructa. Continua Græcorum, Illuricorum, Pannonum, imo totius Europæ mercatura præsignis, vijs longissimis sed angustis, frequens habitatur. Ager suburbicarius cum rerum omnium, tum Vini generosi est fertilis. Sunt præterea *Firmium*, Φίρμιον Ptol.: Φίρμιον πικηνὸν Strab. Hodie *Firmo*. *Firmianus* fuit *Cælius Lactantius.* Vrbs vetus est. *Ricinetum*, *Reccanoto*, vel *Recunati*, vel *Ricanati* Italis hodie, Episcopatus clarum titulo. Emporium est celeberrimum, venientibus eo bis ad Nundinas, statis anni temporibus, ex tota Europa Asiaque pleraque Mercatoribus. Stupenda *Helviæ Ricinæ* vestigia passim in itinere per agros monstrantur; inter alia lateritium Amphitheatrum ingens in ripa fluminis Potentiæ, aliaque magnorum ædificiorum rudera. *Auximum* antiqua & Episcopalis Civitas, vulgo *Osmo*: Αὔξιμον Plutarcho: Αὔξυμον Strab. *Oximum* Livio. Scribit Procopius *Metropolin* etiam Romanis dici solitam: & ab Ionico XXÇ distare stadijs. Summam loci Antiquitatem testantur passim plurima reperta hic Epitaphia & Elogia. *Fabrianum*, Latine scribentibus *Faberiana*; Opidum quatuor nobilissimis Italiæ Castellis ob ædificiorum splendorem connumerari solitum. Opificum tabernis frequens: quæ ita distributæ sunt, ut Vici singuli proprias habeant uno in loco, Fabri suas, Calceolarij suas, Chartarij suas. *Senogallia* Vrbs Episcopalis. *Senam* prius appellatam fuisse patet ex Polybio & alijs. Deinde *Senogallia* cœpit audire. Σηνογαλλία Strab. Σήνα Γάλλικα divisim Ptol. Hodie *Senigaglia* vel *Sinegalia*. Opidum Cœlum habet grave. Parvum, ab Occasu Misa fl. adluitur: muro validum lateritio, valde crasso, vallo item & propugnaculis. Penuria laborat propter Maris vicinitatem Aquarum dulcium; inportatis uti coacta. *Fanum* Opidum Episcopale non magnum, in monte situm, vulgo *Fano*. Φάνα Stephano. *Fanum Fortunæ* Tacito: Φάνον Φορτούναι Ptol. *Fani*, quod ibi Fortunæ sumtuosissimum olim dedicatum, adhuc magna monstrantur vestigia. Visitur ibidem Arcus ex marmore, sumtuoso, nobilique opere factus, altus Cubitos XXX, latus XX. Fastigio, quod mirabili arte elaboratum concidit, insculptum legitur, Constantino Imperatori Elogium, quod apud alios. Adluitur ab Argilla Fluvio. Mulieres habet lectissimas & a pulchritudine commendatas. *Forum Sempronij*, nunc *Fossumbrunum*, *Fossumbruno* Opidum Episcopale. Φόρον Σεμπρώνιον Strab. Φόρος Σεμπρωνίς Ptol: Vestigia ibi Antiquitatis quamplurima, præter Aquæ ductus, Vias Silicatas, Columnas, & alia: Marmora multa cernuntur disjecta cum antiquis Inscriptionibus quæ ab alijs collecta. *Pisaurum* Vrbs Episcopalis; Πισαῦρον Ptol. hodie *Pesaro*. Emporium celebre, mercimonijs dives, amplum, splendidum, pulcris ædificijs ornatum, plateis perelegans, situ peramœno maximeque fer-

Ro
mag
na
Apen.
nimus
mons
Rauenna
Forli
Cesena
Cesenatico
S. Angelo
Catolica
Gradaro
Pesaro
Fano
Urbino
Monteluro
Firmano
Belforte
S. Angelo in Vado
Mercatello
Falca
Caglie
Pergula
Sassoferrato
Castello
Montone
Arezzo
Arno fl.
Cortona
Castiglioni
Passignano
Lago di Castiglioni
Perugia
Assisi
Spelli
Fulgino
Spoleto
Todi
Monte franco
Iterni
Narni
Acqua Sparta
Amelia
Orti
Orueto
Bolsena
Viterbo
Vetralla
Ronciglione
Capranicha
Nepi
Ciuita Castellana
Galese
Bassanello
Magliano
Cantalupo
Poggio Mirteto
Rocca antica
Fiano
Lamentano
Tiuoli
Rieti
Tiberis flu.
DVCATO SPOLETO
Conta do di Castello
THVSCIÆ PARS
Miliaria Italica communia
Occidens
Septentrio
Campagna di Roma
44
43
42
35
36
40
20

MARCHIA
ANCONITANA
CVM
SPOLETANO
DVCATV
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio
Septentrio
Oriens
dies
GOLFO
DI VENETIA
Ab bruz zo
Campagna di Roma
Lago de Celano
Apenninus mons
Ancona
S. Chiriaco
Humana
Senegalia
Osimo
Loreto
Porto de monte santo
Recanati
Macerata
Tollentino
Camerino
Fermo
Torre di Palme
S. Benedetto
Pº de Ascoli
Ascoli
Monte Fiscello
Arquata
Spoleto
Atri
Aquila
Celano
Alba
Sublaco
Pescara fl.
Chiento fl.
Potentia fl.
Tronto fl.
Castiglione ruinata
Alphabucelis ruinata
Amiterno ruinato

ilij Cœli tamen gravitate laborans: Mensibus potissimum æstivis sub exortum Syrij, Vrbi valde inimicum & lethalem. Præter Curiam sumtuosam, aliasque nobiles Ædes, Arcem ad littus habet, munitam & pulcram, ab Ioanne Sfortia conditam. In Ducis Palatio instructissimum est Armamentarium. *Vrbinum* alto situm Monte & inæquali loco inter eosdem Amnes. Dubitat Leander num sit Σύασα Ptol. Vrbs est lautissima, splendideque satis ædificata, bono & fœcundo agro. Arcem habuerunt extra eam Vrbinates lautissimam, quam Gunebaldus Dux, ne noxia esset, dejecit. Novam, Vetere diruta, intra muros ab fundamentis exstruxit Fridericus Dux, ita ædificatam, ut possit equo in Turres & ad Tectum ipsum iri. Conclavia ibi ccclxxii, ampla & magnifica. Illustrat eam præcipue Bibliotheca, libris optimis & multis referta. Vrbs Episcopatus gaudet titulo. Multæ hic præterea sunt civitates & minorum gentium opida, quæ brevitatis gratia a nobis omittuntur. In Piceno ad latus Montis Victoris Lacus invenitur fama nobilitatus: *Nursinum* dicunt. In eo Cacodæmones innatare Vulgus imperitum dictitat: quoniam aquæ perpetuis motibus salire, & vicissim subsidere cernuntur, equidem non sine ingenti illorum admiratione, qui causam ignorant. Flumina eam rigant *Truentus*, *Tronto* vulgo: *Castellanus*, *Asonus*, *Letus Mortuus*, *Tenna*, *Chientus*, *Flastra*, *Letus Vivus*, *Asinus*, *Potentia*, *Muson*, *Esinus*, *Misa*, *Sontinus*, *Cesanus*, *Metaurus*, *Cantianus*, *Boasus*, *Argila*. Inter Montes vero præter *Furcas Pescas*, *Auximus* est, *Auximo* ab urbe, & *Corvus*, unde cum *Albulo* & *Truento* multi fluunt Amnes per Marrucinos, Præcutianos, Marsos. Ceterum *Apenninus Mons* hoc loco, ubi huic Regioni imminet, editissimis jugis seipsum superat, in quibus Antrum illud horribile est, quod Sibyllæ cognominant, *(Grotta de la Sybilla* vulgo*)* atque Campos Elysios fingunt. Vulgus enim in hoc Antro *Sibyllam* quandam somniat, quæ hic Regnum amplum magnificis Regijsque Palatijs plenum, hortis amœnissimis consitum, lascivientibusque puellis: & omnis generis delitiarum copia abundans possideat. Atque hæc omnia communicari cum ijs qui eam per hoc Antrum adeunt. Hoc Antrum nostratibus quoque innotuit, sub nomine *Vrou Venus berg*, quasi dicas: *Domina Veneris montem*. Sed de hac fabula satis, ad alteram hujus Tabulæ partem pergamus.

Lacus. *Flumina.* *Montes.*

SPOLETINVS DVCATVS.

SPOLETINVS *Ducatus*, vulgo *Ducato di Spoleto*, ab Vrbe *Spoleto* nomen habet, quæ olim Regia fuit Ducum Langbardorum. Olim *Vmbria* dicta fuit Latinis; Ὀμβρία Græcis: quæ tamen latius quam *Ducatus Spoletinus* patuit. *Vmbriæ* nomen ab Vmbro fl. vel ἀπὸ τοῦ ὄμβρου, ut docet Isidorus: *quod tempore aquosæ cladis*, inquit, *imbribus superfuerit*, & ob hoc *Vmbria* Græce cognominata. Alijs ab *Vmbra* dicitur, quod ob Montium altitudinem sit umbrosa. Latissimos Vmbriæ fines olim habitos, non obscure colligitur ex Strabone, qui Montem illi Apenninum & Hadriaticum Mare pro Limitibus adsignat. Longitudinem a Ravenna Otriculum, vel ad Tiberim, per viam Flaminiam alij demonstrarunt, quo spacio cIↃIↃcl Stadia continentur, vel Milliaria cxxvii & semis. Regio ab Apennino majore ex parte occupata, in situs sui varietate se quodammodo videtur oblectare. Nunc enim altis asperisque quasi horret Montibus, nunc collibus vestitur, qui Vini, Olei, Ficuum, aliorumque Fructuum mirum quam fertiles: nunc denique amœnissimas pandit planicies, nihil non Frugum abunde ferentes. Bonitatem ubertatemque Vmbriæ, mirifice extollit Steph. Auctorem citans Aristotelem. Vrbes Ducatus Spoletini sunt *Eugubium* ad Apennini radices positum: aditum præstante amœna pulcraque planicie. Sunt qui volunt esse, quod *Inginium* Silio: *Iguvium* Cice. Ἰγούιον Ptol. Opidum pervetus, multis Antiquitatem suam testans hodieque vestigijs. Frequens hodie: Incolis industria summa lanariam Negociationem tractantibus. Episcopatus gaudet dignitate. Ager Campestris partim, partim Collinus, Frumenti undique ferax. *Nuceria*, lateri item Apennini adhærens: Νουκερία Ptol. *Nucerium* Tabulæ Itinerariæ. *Nocera* vulgo. *Nuceriam* Strabo commendat ab Vasis ligneis. *Fulignum*, *Fuligno* vernacule. Φουλκίον Appiano, sexaginta supra centum stadijs Perusia distans, *Fulginia* Silio Italico. Tinna dividitur, flumine parvo & inglorio. In Foro Palatia sunt tria: in uno habitant vii-*Viri Fulginates*, ad quos primum Civiles deferuntur Controversiæ Magistratu fungentes bimestri; in altero Prætor, qui graviores causas dijudicat, cujus munus sex durat menses; in tertio Gubernator, cui summa potestas Pontificis nomine tribuitur. Episcopatus fulget titulo. Censentur *Fulignates* eximie præ ceteris gentibus Tragemata ex Saccaro conficere, quæ vulgo *Fulignata* vocant. *Assisium*, ab *Asi* Monte proximo dictum. Ἀσίσιον Ptol. Ἄσιον Strab. *Ascesi* vulgo & *Sisi*. Episcopatus dignitate claret. Patria est *D. Francisci*, qui Familiæ Minorum Conditor: Templo ibi honestatus sumptuosissimo. Est hic Bibliotheca instructissima. *Mons Falco* Opidum amœnis in Collibus; Novum quidem, sed Incolis frequens: quo *B. Clara*, Eremitarum Ordinis virgo fertur orta. *Spoletum*, a quo *Ducatus Spoletini* nomen Vmbriæ tributum. Vulgo *Spoleto*. Σπολήτιον Strab. & Ptol. *Spoletium* Antonino & reliquis Latinis. Situm est inæqualiter, partim in plano, partim in colle, cui & arx insidet munitissima, ex vetusto quodam Amphitheatro, quod hic erat, facta. Vrbs hodie splendida est, & omnium rerum adfluit copia. Prætorium Spoleti splendidissimum ab Theodorico Gothorum Rege ædificatum; ab Gothis deinde una cum Regia eversum: Narsetis autem opera post restauratum. Videre ibidem licet præter alia magni ævi ædificia & antiquitates residuas, Theatri fundamenta, vetustissimum extra urbem Concordiæ Fanum, Formas ibidem sublimes ac solidas Aquæductuum, ex Apennini costis partim excisas, partim opere lateritio ex ima Valle fornicibus in altum subductis. Episcopatus claret dignitate. *Ceretum* novi nominis opidum, sed frequens: a quo *Ceretani* vocantur Errones, qui nunc per universam Italiam discurrentes, sanctitatis religionisque prætextu varijs artibus emungere stipem consueverunt. *Pons Castellanus*, *Ponte Castello*: ab Ceretanis conditum, & a Ponte Naris, utramque ripam conjungente, dictum. Eo ortus *Ioannes Pontanus*, Vir magni nominis & omni doctrinarum genere præstantissimus. *Conissa* novi nominis opidum; montoso situ, frequens admodum. *Interamna* Ἰντέραμνα Strab. Ἰντεράμνια Ptol. *Interamnia* Antonino; *Interamnium* Itinerar. Tabulæ; vulgo *Terni* vel *Terani* κατ' ἀφαίρεσιν. Dicta, quod inter Amnes, altissimam scilicet ex Nare fossam, ipsumque Narem sita. Rebus omnibus ad vitam necessarijs abundat; Incolis frequens. Episcopatus gaudet titulo. Agro insignis ab fluvijs est fertilitas. Vinum notæ optimæ *Vernaccia*. *Tuder* vetusta civitas in colle amœno sita, Ficubus, Oleis, Vitibus, alijsque Fructiferis Arboribus ornato. Reliqua minorum gentium Opida prætereo. Lacus habet *Floridum*, *Velinum*, *Cutiliensem*. Montes autem præter *Inginium*, cujus meminit Strab. *Eugubinum*, *Floridum*, & alios: sunt, qui Κορνίκλοι Halicarnass. Latinis forte *Corniculi*: videtur Zonaras Καρῖνας vocare. *Crustumeni* Montes ibidem, ex quibus Allia fl. præalto alveo defluit. *Fiscellus* jugum illud Apennini Pl. dicitur, unde duobus erumpit Fontibus Nar fl. hodie *Monte Fiscello*. Sequitur inde pars Apennini, quę *Mons Victor*, ubi Apenninus supra Castellum Arquatam altissimis cacuminibus effertur, ut adeo seipsum celsitudine videatur superare, id est, ut adhærentia circumquaque juga cetera, quanquam editissima, longe vincat: ideoque ex re nomen huic Culmini datum *Mons Victor*. Incolę reliquis Italię Populis sunt bellicosiores. Sed hæc hactenus, ad alias Italię Partes transitum faciamus.

Regio & unde dicta. *Situs.* *Soli fertilitas.* *Vrbes.* *Lacus.* *Montes.*

CAMPAGNA DI ROMA; OLIM DICTA LATIVM.

Ecclesiastica ex Provinciali Romani Pontificis.

ROMA Caput omnium Ecclesiarum dicta est, in qua residens Papa sub se habet intra urbem quinque Ecclesias Patriarchales dictas, quæ sunt, Ecclesia S. Ioannis Lateranensis, S. Petri Monasterium, S. Pauli intra muros urbis, S. Maria major & Monasterium S. Laurentij.

His Ecclesijs aßignati sunt Episcopi VIII, *qui primum dicebantur Archipresbyteri. Primus & summus est Papa, reliqui sub eo, Ostiensis 36 10.41 31. qui Patriarcha est Campaniæ, & Papam consecrat; huic junctus est qui sequitur Velletrensis sive Valeriensis 36 33.41 36. Portuensis sive SS. Ruffinæ & Secundæ 36 7.41 32. Sabinensis, Tusculanensis 36 34.41 43. Prestinensis 36 48.41 51. Albanensis 37 19.42 1.*

Iisdem Ecclesijs aßignati sunt Presbyteri Cardinales XXVIII, *videlicet,*

Tit. S. Crucis in Ierusalem.
Tit. SS. Ioannis & Pauli.
Tit. S. Stephani in Celiomonte.
Tit. S. Susannæ.
Tit. S. Petri ad Vincula.
Tit. S. Priscæ.
Tit. S. Siarici in Thermis.
Tit. S. Marcelli.
Tit. S. Balbinæ.
Tit. S. Grisogoni.
Tit. SS. Marcellini & Petri.
Tit. S. Anastasiæ.
Tit. S. Clementis.
Tit. S. Potentianæ.
Tit. S. Martini in montibus.
Tit. S. Praxedis.
Tit. S. Marci.
Tit. S. Laurentij in Lucina.
Tit. S. Mariæ in Transtiberina.
Tit. SS. IV Coronatorum.
Tit. S. Sabinæ.
Tit. SS. Nerei & Archilei.
Tit. S. Sixti.
Tit. S. Eusebij.
Tit. S. Vitalis.
Tit. Basilicæ XII Apostolorum.
Tit. S. Laurentij in Damasi.
Tit. S. Ceciliæ.

Iisdem adjuncti sunt Diaconi Cardinales XVIII, *videlicet;*

S. Lucia in Septisolijs.
S. Mariæ in Cosmedin.
S. Mariæ Novæ.
S. Mariæ in Via lata.
S. Nicolai in carcere Tulliano.
S. Nicolai inter Imagines
S. Mariæ in Aquiro.
S. Georgij ad Velum aureum.
S. Hadriani.
S. Mariæ in Portica.
S. Mariæ in Dominica.
S. Viti in Macello.
S. Theodori.
SS. Cosmæ & Damiani.
SS. Georgij & Bachi.
S. Angeli.
S. Eustachij.
S. Agathæ.

Extra urbem in Campania maritima Episcopi.

Agnaninus 37 2.41 41.
Alatrinensis 37 11.41 41.
Fundanus 37 16.41 6.
Tiburtinus 36 20.42 0.
Sagninus 36 50.41 30.
Terracinensis 37 2.41 8.
Verulanus 37 11.41 28.
Feretinus 37 5.41 36.
Soranus 37 20.41 34.
Aquinus 37 37.41 28.

Habet etiam sub se Papa per alias Orbis ditiones IV *Patriarchales Ecclesias, quibus ibi constitutæ Ecclesiæ subsunt. Constantinopolitanam, Alexandrinam, Antiochiensem, & Hierosolymitanam: de his suo loco tractabitur.*

Meridiani distant a se mutuo juxta rationem ad Parallelum 41 30.

PERCURRENDUM se nunc offert *Latium*; Italiæ Regio; quæ nullis non Auctoribus celebrata. *Latium* dictum putatur ab *Saturno*, qui Patria profugus in his locis latuisse fertur. Varroni placet *Latij* nomen huic Regioni datum, quod inter Alpium & Apennini sublimes præcipitesque rupes, Mare, Tiberim atque Lirim, tanquam abscondatur & lateat. Alijs *Latium* ab *Latino* nominatur Rege. Nonnullis ab *Latitudine* dirivatur, quod nulla Italiæ Regio *latius* se inter Montes & Mare adspiciendam præbeat. Hodie *Territorium Romanum*, vel *Campagna di Roma* vocant. Fines Latij plerisque statuuntur ad Septemtrionem Apenninus Mons & Anio fluvius; ad Ortum Liris: qua Meridies est, Mare Tyrrhenum; qua Occasus, Tiberinum flumen: ambientibus illud Populis, Tuscis, Sabinis, Marsis, Samnitibus, Prægutianis & Campanis. Fertilis & abundans est Regio; præterquam aliquibus in locis, propter Oram: quibus cum aspera saxosaque habet multa, tum Paludes, & ex Paludibus Aerem vitiosum atque gravem. Primi incoluere *Siculi*, *Aborigines*, *Pelasgi*, *Arcades*, *Aurunci*, *Volsci*, *Osci*, *Ausones*, & alij. Hæc de Latio universim paucis: flagitat Methodi ratio, speciatim ut perlustrem, orsus ab Vrbe, quæ Orbis quomdam compendium. Ea Prima, in Antiquo Latio, Tiberim ex Etruria transgresso se cum incredibili hodieque Majestate offert. Hęc nomen suum semel obtentum retinet. Sita est loco non admodum fertili, Austro objecta: Cœli gravioris & intemperantioris. Ambitus, qui quomdam Romæ fuisse scribitur tredecim mil. pass. hodie multo minor esse deprehenditur. *Turres* in murorum ambitu circiter CCCLX: olim IↃCCXL: *Regiones*, ut olim, sic hodie, sed mutatis nominibus, sunt XIV. *Aquæ* nunc *Tiberis* & Almo fl. Occurrunt etiam varijs locis reliquię Fontium ex veteribus Ductibus. Fora conspiciuntur varia. Vias olim habuit XXIIX, quarum nomina *Appia*, *Latina*, *Labicana*, *Campana*, Prænestina, *Cimina*, *Valeria*, *Ostiensis*, *Flaminia*, *Cassia*, *Laurentina*, Ardeatina, *Tiburtina*, *Collatina*, *Gallicana*, *Tiberina*, *Nomentana*, Salaria, *Quintia*, Aemilia, Portuensis, Prætoriana, *Triumphalis*, *Corneliana*, *Claudia*, *Aureliana*, *Laticulensis*. Fuerunt præter istas in Vrbe etiam *Alta semita*, *Via lata*, *Suburra*, *Via sacra*, *Via nova*, *Triumpha-*

Regio & unde dicta.

Situs.

Soli fertilitas.

Vrbes. ROMA

lis, Vitellia

LATIUM
nunc
Campagna
di Roma.
Per Gerardum Mercatorem. Cum Privilegio
Miliaria Italica
MARE
TYRRHENO
Occidens.
Sep:
Me:
Ducatus
Spoletani pars
Parte
di
Thoscana
Lago di Bracciano olim Sabatinus.
Mantiana selua
Roma
Tivoli
Frascati
Tusculo
Ostia
Porto
Porto Claudio rouinato
Anguillara
Bracciano
Nepe
Sutri
Ciuita Castellana
Caprarol
Campagnano
Baccano
Isola
La storta
Albano monte
Belletri
Marino
La Riccia
Ardea
Antio
Nettuno
Astura
Capo d'Antio
Caldane
S. Anastasia
C. di Aenea
Cisterna
Patrica
Palo
S. Giorgio
Ceri
Galera
Magliana
P. Molle
Castel Giubileo
Villa d'Adriano
Villa di Quintiliano
Sublaco
Palestrina
Colonna
Nomento
Valerano
Fabrica
Capranicha
Baßano
Triuignano
Vicarello
Vigna
Torre
Cesano
Mola
Formello
Scrofano
Lepregnano
Fiano
Nazano
Ponzano
Filiciano
Torretta
Farfa
Toffia
Pelombra
Monticelli
Moricone
Cantalupo
Campomorto

Septentrio.

Parte di Abbruzzo

Apenninus mons

Campi Palentini

Lago di Celano olim Fucinus lacus

CAMPAGNA DI ROMA

Campaniæ fœlicis pars

Oriens.

Meridies.

Petra secca
Melari
Celle
Scucula
Torrano
Vezano
Carignano
S. Sebastiano
Scontrono
Sangro vel Sanguine flu.
Aufidena
Val Reggia
Colle Armeo
Ciuitella
La Rocca
Sangro flu.
Opo
Pesco
Asserulo
Montaquila
S. Vincent
Monte negro
Rio negro
Acqua fundata
Valle rotunda
Forulo
Rocca secca
Ori
Chiaueno
Atina
Casaliuero
Casino
S. Elia
S. Benedetto
Aquino
S. Germano
Traetta
Fabiatera
Pontecoruo
Fratte
Gauro rouinato
Spenino
Traietto
Gariglino hosteria
Gariglano Glanicus fiume, olim Clanius Liris dictus
Rocca Guglielma
Sicio
Cecubo desolata
Mola
Formiæ rouinate
Seauli
Seno Formiano
Gaeta
Itro castello
Spelunca
Fundanus lacus
Fondi
Il Seno di Gaeta
Montecalli
Valcorsa
S. Lorenzo
Pannica
Castro
Ceccano
Isoletta
Ceperano
Campo largo
Torre
Pofe
Mont S. Giouanni
Arnaro
Cosa flu.
Pilacuto
Isola
Arpino
Sora
S. Dominico
Fibre.
S. Donato
Auia
Piano di 5 miglia
Sette frati
Riuisonnoli
Capistrello
Lobrotulo
Pestrono
Pesco
Posta
Liris flu.
Beretra
Sambuco
Verulo
Torrice
Casamare
Rippi
Frazelono
Babuco
Ferentino
A. latro
S. Vito
Pisciano
Auersa
Olibano
Sotrone
Bordella
Ortuchio
Aguto
Venere
Celano
S. Apetito
S. Giona
Paterno
Alba
Cesa
S. Maria della Victoria
Magliano
Scanzano
Tagliacozzo
Scutula
Pereto
Anionis fl. nunc Teuerone flu.
Rocca della patti
Ceruara
Camerata
Transacco
Gaiano
Lausta
Marano
Sarracinesco
Algieri
Rocca S. Stephano
Girano
Capranica
Rocca dalle Caue
Gallicano
Pilastrina
Zinazzano
Caue
Sambuca
Pieta disfatta
Valmontone
Monti
Lauici
Castel Matheo
Anagna
Montefortino
Ponte di Sacco
La Torre
Castel ferro
Piombinara
Zanchato
Gorga
Norinae
Montellauico
Gauignano
Pagliano
Segna
Veruli
Alabrius flu.
Fabrica
Carpineto
Rouarga
Aqua Puza
Scurcula
Merulo
Supino
Maenza
Nymphis
Segio
Casenoue
Persa
Trerus flu.
S. Stephano
Giugliano
S. Thomaso
Sua nino
Sezza
Torella
Abbadia
Rocca secca
Piperno
Maruti
Aufente vel Baudino flu.
Portella
Sonnino
Terracina
M. Circello
Amasenus flu.
Casuzze
S. Felicita Castello
Paulus flu.
Guadagnolo
Antico Corado
Cereto
Subiaco
Riuoldo
Cantalupo

116.

lis Vitellia, *Recta*, *Fornicata*. Portæ XV. *Flaminia*, quæ hodie *Porta populi*, Gabiusa, S. *Methodij*, Collatina, *Pinciana*, Ferentina, *Latina*, Quirinalis, *Agonia*, Capena. *S. Sebastiani*, Viminalis, *S. Agnetis* : Ostiensis vel Trigemina, *S. Pauli*, Tiburtina, hodie clausa; Portuensis, Esquilina, Aurelia, Nævia, Fontinalis, Cœlimontana & Vaticana. *Colles* Mœnibus includuntur isti; *Capitolinus*, qui & *Tarpeius*; *Palatinus*, in quo sedes regia fuit, & magnificæ olim domus Augusti, Ciceronis, Hortensij, Catilinæ, quarum hodie ruinæ vix exstant : *Aventinus* nunc *S. Sabinæ*, prima Pontificum sedes. *Cælius*, ubi nunc Templum Lateranense. *Esquilinus*, ubi nunc S. *Petrus ad Vincula*: hic olim domus Virgilij, Propertij, & Horti Mœcenatis. *Viminalis*, ubi hodie S. *Prudentiana* : in hoc Crassi domus fuit. *Quirinalis*, hodie *Monte Caballo*, clarus ædibus & hortis Sallustij. Ab his VII Montibus Roma *Septicollis* quibusdam: *Septimontium* Varroni, *Septemgemina* Statio : Ἑπτάλοφος Græcis. Accesserunt vero isti. *Collis hortulorum* vel *Pincius*, in quo Templum Solis & Moles illa rotunda, cum puteo profundissimo. *Collis Vaticanus*, ubi hodie Basilica B. Petri & Palatium Pontificis. *Ianiculus*, ubi hodie Templum S. Onuphrij. Sunt præterea in urbe Templa CCC atque amplius. *Cryptæ subterraneæ*; quæ quomdam, Imperatoribus in Christianos sævientibus; ipsorum fuerunt Latebræ & Sepulcra, quatuor. *Cæmiteria*, quæ partim olim fuerunt, partim nunc sunt numerantur XXVIII. *Xenodochia* publica omnium nationum V; singularum quarundam singula. Præter *Academiam* sunt XX *Seminaria* & *Collegia* omnium Nationum ab Gregorio III P. M. instituta. *Bibliothecæ* publicæ multæ, tres in Vaticano, una selectorum librorum clausa : altera minus secreta : tertia quæ diebus profestis per duas horas omnibus patet. Sunt & aliæ etiam in Templis *B. Mariæ* in Ara Cœli : S. *Mariæ de populo*, S. *Mariæ supra Minervam*, S. *Augustini* & alibi. *Horti Pontificis* & *Cardinalium*, *Basilicæ* & *Palatia*, per universam Vrbem dispersa sunt. *Aquæductus*, *Thermæ*, *Arcus Triumphales*, *Amphitheatra*, *Theatra*, *Circi*, *Porticus*, *Columnæ*, *Obelisci*, *Colossi*, *Pyramides*, *Naumachiæ*, *Septizonia*, *Equi*, *Statuæ* in publico & privatim spectandæ, aliaque plura, quorum numerum descriptionemque accuratiorem non fert instituti operis ratio. Hæc hodie qui viderit, comparaveritque cum vetere Roma, merito dixerit.

Qui miseranda videt, veteris vestigia Romæ:
Ille potest merito dicere, ROMA *fuit.*

Hæc de Roma pro loci angustia sufficiant: qua versus Meridionaliora egresso sese offert *Ostia* Latinis, Ὤστια Græcis. Conditor ejus Ancus Marcius IV Romanorum Rex, uti memoriæ produnt Livius lib. I. & alij. Gravioris est Cœli & pestilentis Aeris. Ager Pepones fert copiose. Ostijs relictis; reliqua Latij opida præcipua quæ Mari fere adsident, pervagabor. *Ardea* opidum vetus quod Rutuli coluere. In ejus urbis Templo Plin. Picturas Roma ipsa antiquiores fuisse scribit : lib. XXXV cap. III. In ejus agro Fontes sunt putidi, aquæ sulphureæ. *Neptunium* agro fertiliore situm est: Cives Aucupio & Piscationi vacant, hodie pertinet ad Columnenses. *Astura*, Plinio quidem flumen cum Insula cognomine : Tabulæ vero Itinerariæ, Opidum, quod forte fuit vel ad flumen in Continente, vel in Insula. Locus hic memorabilis cum indignissima M. Tullij Ciceronis, Antonium fugientis cęde; tum Corradini fato Henrici F. Friderici II Imp. N; quem Carolus Eculismensis securi percussit. *Taracina* vel *Tarracina*, Ταῤῥακίνα Str. Ταῤῥακίναι, Ptol. Ταῤῥακίνη, Steph. *Terracina* apud Antoninum. Volscorum lingua *Anxur* vocabatur. Opidum est exiguum, sed frequens & honestum. Muri ex quadrato silice absque Cemento facti. Ager ejus fœcundissimus est & amœnissimus, Vitibus, Aurantijs, Citris, Limonibus, alijsque id genus Arboribus abundans. *Cajeta*, Καιάτα Strab. Hodie *Gaietta*. Vrbs est munita cum primis : Arcem habens invictissimam, cum Turri altissima, summo in Monte, quem superioribus annis, Gallis profligatis, muro cinxit Ferdinandus, Arragonum & Neapolitanorum Monarcha. *Sinus* ad Vrbem *Cajetanus* audit, apud Strab. Portum ibi fuisse celeberrimum, amplissime ab Antonino Pio refectum, refert Spartianus. Hodie nullus est. Mediterranea Latij loca perlustranti offerunt se *Velitræ*, Οὐελίτραι Strab. Βέλιτρα Steph. vulgo *Belitræ*, vel ut alij scribunt, *Belletri*. Opidum vetustissimum Volscorum, amplum & populo satis frequens, Episcopatus fulgens dignitate. Venustissimi situs, jucundissimi prospectus; Mœnibus undique cinctum. *Alba* Latinis; Ἄλβη item Græcis. *Longam* cognominant Veteres Scriptores, ab Situ. Hodie *Savella*, si Leandro fides : si alijs, *Gandolfi* vel *S. Gandolfo*. Conditor ejus Ascanius Æneæ Filius, XXX post ædificatum Lavinium anno. Hodie plane desolata jacet. Nunc Septemtrionaliora Latij per Viam Valeriam Tiburtinamque peragremus. Hic primo se offert loco *Tibur*, Τίβουρ Ptol. Τίβουρα Strab. *Tivoli* hodie. Vrbs ad Anienem fl. Roma distans CL stadijs, Procopio. Cœlo est temperatissimo : locoque ob Aquarum Fontiumque copiam saluberrimo. Episcopatus titulo est nobile. *Maruvium* ad Fucinum Lacum, Marsorum olim caput, exiguis nunc se prodit, vestigijs; quæ *Marvo* vulgo, nominant. *Alba* Latinis, ut & Ἄλβα Strab. *Albam* hanc, quod ἐν βάθει τῆς χώρας sita, & permunita undique esset, tradit Strab. Romanos ijs, qui custodiendi erant tamquam carcerem adsignare, consuevisse. Ruinis nunc tota fere collapsa jacet. *Præneste*, Πραίνεστος Strab. Πραίνεστον Ptol. hodie *Pilastrina*. Situs ejus in declivi Monte ad Venestrim fl. olim longe fuit & amœnissimus & jucundissimus; ideoque florente Re Romana frequenter Imperatores Augusti huc animi gratia secessisse leguntur. Arx summo Monti in quo conditum, imposita est. Episcopatus hodie gaudet dignitate. *Tusculum* multis olim nominibus insigne, quod haud procul ab *Frascata* abfuisse censent ex ruderibus, quæ hodieque visuntur, Viri docti. Plura sunt hujus nobilissimæ Partis Italiæ Opida, quæ brevitatis studio omittimus.

Lacus. Sunt & Latio Lacus. *Hostiæ Lacum* habet Obsequens; *Stagno* vulgo vocatur. Inter Marinum & Albam Longam *Lacus* est *Albanus*, cujus meminit Livius lib. V. Hodie *Lago di Castel Gangolfo*. Sunt & *Lacus* vel *Stagnum Nemorense*, hodie *Lago di Nemo*: *Iuturnæ Lacus*; *Regillus*, hodie *Lago de S. Prassode*: *Fucinus* hodie *Lago di Marsos*: *Pontina* vel *Pomptina Palus* etiam in Latio describitur a Plin. nunc *Ausente Palude*. *Fundanus Lacus*, *Tiburtinus*, *Cæcubus & Simbruina Stagna*.

Flumina. Flumina *Tiberis*, quem in generali descriptione delineavimus, & varia flumina, quæ cum eo, nominibus amissis, mare petunt. Reliqua Latij, ut antiquitus appellabantur, *Numicius*, *Loracina*, *Stura*, *Nymphæus*, *Vfens*. Montes præter septem Vrbis Romæ, Colles, de quibus supra, *Albanus* est, Scriptoribus omnibus Græcis Latinisque celebratissimus. *Mons Cæcubus* in Sinum Cajetanum usque porrectus, ab Vini, quod fert, generositate nominatissimus. *Vestinus* item, *Algidus*, *Aventinus*, *Lepinus*, *Catyllus*. *Ceraunios* etiam Montes Latij habet Halicarnassæus.

Silvæ. Silvæ, sunt *Silva* sive *Lucus Feroniæ*, *Lucus Iovi Indigeti sacer*, *Dianæ Aetolicæ Lucus*; *Silva Nævia*, *Camænarum Lucus*, *Algidum Nemus*, *Albuneæ Silva*, *Angitiæ Nemus*, & *Furinæ Lucus*.

Mores. Populi hujus regionis ad hæc usque tempora, præterquam in Civitatibus, plerumque rudes, moribusque agrestibus, animis audaces confidentesque: Viribus corporis, non minus quam olim præstantes. Atque hæc de Latio, nunc eas, quæ nobis restant in Italia Partes videamus.

ABRVZZO ET TERRA DI LAVORO, PARS REGNI NEAPOLITANI.

In Regno Neapolitano juxta Franciſcum Sanſovinum, hi ſunt Principatus & Dominia.

Principatus x, *videlicet, Aſcoli, Biſignano, Evoli*, Melſi, *Melfetta, Monchercole*, Squilaci, *Sligliano, Sulmona, Venoſa.*

Ducatus xxiii *videlicet, Andri, Amalphi, Ariano, Aſu, Bojano*, Caſtrovillari, *Gravina*, Martina, *Montalto, Montelione Nardo, Nocera, Popoli*, Rocca di *Mondragone, S. Petro in Galatina, Seminara, Seſſa, Somma, Sora, Tagliacozzo, Termoli, Terra nova, Trajetto.*

Marchionatus xxx, *videlicet, Anna, Arbenzo, Bellate, Bucchiani, Campagna, Capo Vrſo, Caſtel Vetere, Chierchiato, Civita S. Angeli*, Corigliano, *Laina, Lavello, Lauro, Licito*, Miſuraca, *Oria, Oriolo*, Padula *Berventana*, Peſcara, Pulignano, *Quarato, S.* Lucito, *Terza, Torre di Francoliſe, Torre Maggiore, Tivico, Trierſo, Valle* Siciliana, *Vaſto, Vico.*

Comites de ſtatu liv: Domini xv, *Barones Titulati* ccccxliii. *Tanta eſt in Regno Neapolitano Nobilitas.*

Archiepiſcopatus & Suffraganei in hac Tabula ex Provinciali Romano.

In Aprucina & Marſicana provincia Epiſcopatus hi ſunt. Aquilenſis 37 10.42 19. Forcanenſis 37 22. 48 18. *Marſicanus* 37 30.42 4. *Valvenſis ſeu* Sulmonenſis 37 49.42 23. *Theatinus* 38 32.42 36. *Adrienſis* 38 18. 42 51. *Pennenſis* 38 25.42 45. *Aprutinus ſeu Theranus* 38 4.42 49.

Archiepiſcopus Beneventanus 38 42.41 22. *hujus ſuffraganei ſunt Teleſinenſis* 38 20.41 20. S. *Agathæ*, A*lpienſis vel Alipharenſis* 38 0.41 39. *Mons Marani, Mariano opinor in Tabula*, 38 0.41 25. A*vellinenſis* 38 49.41 7. *Vicanenſis* 39 6.41 29. *Arianenſis* 39 12.41 21. *Boianenſis vel Roianenſis* 38 29.41 52. A*ſculanenſis* 37 42.42 59. *Nucerinus* 38 42.40 42. *Tertibulenſis, Traconenſis, Vulturanenſis* 39 12.41 18. *Alarinenſis* 38 18.42 33. *Ferentinenſis vel Florentinenſis*, Civitatenſis 38 37. 42 22. *Termelenſis* 39 12.45 8. *Leſinenſis, Frequentinenſis, Triventinenſis* 38 58.42 6. *Biminenſis, forte Bomia* 38 54. 42 17. *Vadienſis vel Gadienſis, Muſanenſis, S.* Mariæ 38 40.41 36.

Archiep. *Neapolitanus* 38 19.40 49. *cui ſubſunt* A*verſanus* 38 11.40 53. *exemptus eſt; Nolanus* 38 26 40 55. *Puteolanus* 38 11.40 47. Acerranus 30 25.40 58. *Iſcalanus.*

Archiep. Capuanus 38 4.41 0. *cui parent Theanenſis* 37 50.41 18. *Calvenſis*, 38 5.41 10. C*almenſis, Sueſſanus* 37 48 41 10. *Venafranus* 37 58.41 35. Aquitanenſis vel Aquinatenſis 37 38.41 82. *Iſernienſis* 38 7.41 43. Caſertanenſis 38 5.41 52. *Caiacienſis; Caſinenſis exemptus* 37 40.41 35.

Archiep. Amalfitanus 38 35.40 32. *Capricanenſis* 38 36.40 23. *Scalenſis vel Camenſis, Minorenſis* 38 29.40 33. *Siteranenſis.*

Archiep. *Salernitanus* 38 44.40 33. *Caputaquenſis* 38 57.40 22. Policaſtrenſis; *Nuſantanenſis vel Nuſcanenſis*, Sarnenſis 38 43.40 50. Acervenſis vel Acernenſis, *Marſicenſis; Ravellenſis exemptus* 38 32.40 34.

Archiep. *Surrentinus* 38 20.40 33. *cui ſubſunt Lobrenſis, Salpenſis*, A*quenſis vel Equenſis, alias Vicenſis vel Vicanus* 38 22. 40 36. *Caſtelli Maris, vel* Stabienſis 38 24.40 39.

Franciſcus Sanſovinus dicit in Regno Neapolitano eſſe Archiepiſcopatus xx & cxxiv Epiſcopatus, ſed quoſdam in Provinciali Romano poſitos non habet, alios etiam addit, nimirum ut poſteriori tempore mutati ſunt, vel aucti.

Meridiani diſtant pro ratione Paralleli 41 40 ad Circulum maximum.

HAC Tabula duæ Regiones in Regno Neapolitano nobis peragrandæ ſuccedunt, A*prutium* & *Terra Laboratoris*. Priorem A*prutium, Abruzzo* vernacule hodie vocant Itali, vel, ut augurantur, quod Incolæ *Brutij* non ſint, vel quod in his quoque ſint P*ræcutini*, tranſlato a parte ad totum vocabulo; vel denique ab Montium Saltuumque aſperitate in quibus A*pri* plerumque *apricantur*. Nomen *Samnitum* ab Vrbe Samnio univerſæ huic regioni olim tributum fuit, *quam Frentani, Caraceni, Peligni, Marruccini, Præcutini, Veſtini & Hirpini* incoluere. Fines ejus conſtitui ſolent ab Ortu Apuli Dauni cum amne Phiterno; ab Occaſu Sabini & Picentes cum Truento fl. qua Septemtrio eſt, Mare Hadriaticum; qua Meridies Picentini, Campani, Marſi, Æquicoli, ſecundum Apenninum Montem ultra citraque ex parte habitantes. Regio ſumma gaudet cœli ſalubritate & incredibili Incolarum frequentia: amœna eſt & commoda verſus Mare, ſed Montibus aſpera in Mediterraneis. Præter alia Crocum abunde mittit, nutritque Animalia innumera. Hodie hujus Tractus Caput A*quila* Vrbs Epiſcopalis. Natam volunt ex Amiterni ruinis & Forconij, quod P.M. viii hinc aberat: qui locus nunc quoque magna operum fundamenta ex lapide quadrato habet, appellatus *Forconum*. Condidiſſe autem perhibent A*quilam* Langbardos, Carolum inde Martellum, vel ut alijs placet, Fridericum ii Imp. mœnibus cinxiſſe munijſſeque: Colonis Civium jure, & Civitati A*quilæ* nomine adſignato ab ſigno Cæſareo, vel potius ab fauſto A*quilæ* nomine. Ea autem brevi maximis incrementis ita auxit, ut Civitatum aliquarum principatum in hac Regione facile nunc obtineat. Ager mira cum aliarum, tum Croci copia eſt fœcundus. Sunt præterea *Guaſtum Amonium*, vernacule *Guaſto di Amone*; Plinio Melæque H*iſtonium* : *Iſtonium* Ptol. ſine aſpiratione : ut & *Iſtonium* Tab. Itiner. Superſunt hic quædam antiquorum operum, Theatri cum primis & Prætorij veſtigia. Marchionatus habet Titulum. *Lancianum* celebre Emporium; quo quotannis menſibus Majo & Auguſto Italiæ, Inlurici, Siciliæ, Græciæ, Aſiæ, & reliquarum Mundi Partium Negotiatores ad frequentiſſimum conveniunt Mercatum. *Sulmo*; Σουλμῶν Ptol. Σουλμον Strab. Appellationis origo ab *Solymo* Phrygio, Æneæ Comite, teſte Ovid. lib. iv Faſtor. Hodie *Sulmona* eſt teſte Leandro: aliquibus male *Sermona* dicitur, notante Ciofano, in pulcherrima hujus Vrbis deſcriptione. Vrbs eſt pulchritudine

Regio, & unde dicta.

Situs.

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

Vrbes.

Sulmo Ovidii patria

Campagna di Roma

Miliaria Italica communia

Maris Tyrrheni Pars

Ischia insula

Capri insula

Golfo de Napoli

Golfo di Salerno

Terra di Lavoro

Apenninus mons

Basilicata

Puglia

Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio

Aquinum patria D. Thomæ Aquinatis longitudine gr. 37. 36 latitudine vero graduū 41. 28.

Sermona (Sulmona melius dicitur) Ovidii patria hîc longitudinem habet gr. 37. 49'. latitudinem autem gr 42. 23'. ferè.

loci, frequentia populi, aquarum abundantia in primis nobilis: Ovidij patria. Episcopum habet qui *Valvensis* dicitur, quod Sulmonensis Ager cum parte quoque vicinorum *Valva* nominetur. *Chieti*, vel *Civita Cheto* vulgo, Vrbs Archiepiscopalis. Sic Leander, Collenutius & Niger hodie vocari scribit, quæ Τεατία Strab. & Ptol. Vrbem hanc a Pipino Caroli Magni Patre eversam legimus, quod rebus Langbardicis perpetuo studuisset: restauratam vero postea adeo Normannis ob amœnitatem loci placuisse, ut sedem hic potissimum collocarent, auctore Blondo. *Asculum* antiquissima Civitas, Episcopatus dignitate nobilis: Ἄσκουλον Ptol. Ἄσκλος Steph. *Asclum* Antonino. Plin. nobilissimam *Piceni Coloniam* appellat. Iacet plano patuloque campo, munitissimo in loco, mœnibus firmis. Ab una parte Mons sublimis in quo sita est Arx: ab altera Truentus ripis præaltis munit. *Beneventum* auspicatius mutato nomine, quum initio appellaretur *Maleventum*, ab *Malo Vento*, quem injuriosum & horribilem sæpe patitur. Βενεούεντον & Οὐενέβεντος Ptol. *Beneventi* vulgo. Situ Vrbs est admodum oportuno & amœno, summa agrorum bonitate præstans. *Sora*, Σῶρα Græcis. Vicina est Liri Amni: Populo haud infrequens, tituloque Ducatus & Episcopatus ornata. *Aquinum*, Ἀκουίνον Ptol. Nobilitavit hanc Patriam suam *Thomas*, magnus Philosophus, *Aquinas* hinc cognominatus. Nomen retinens collapsa pene jacet, vestigia præferens pristinæ amplitudinis; Comitatus Episcopatusque habens titulum. Reliqua describere Opida Chartæ angustia prohibeor.

Flumina. Flumina hic *Phyternus*, quo Samnium ab Apulia dividitur; *Fortore* vulgo; Φιτέρνος Ptol. Ejus in Tiferno Monte Fons est, haud procul a Boviano. Exonerat se in Mare Hadriaticum juxta Lesinensem Lacum. *Trinius* quod *Portuosum* notat Plin. *Asinella*, *Sentus*, *Sangrus*. *Sangrus* varios convehit secum ad Mare amnes, inter quos præcipui *Rasinus* & *Aventinus*. Sunt item *Morus*, *Feltrinus*, *Pescara*, *Aternus*, *Rasentus*, *Orta*, *Liberata*, *Salinus*, *Plumba*, *Vomanus*, *Turdinus*, & alia.

Montes. Montes porro in Samnitibus adeo sunt excelsi, ut etiam ipsos Apenninos superent. Inter eos *Mons Virginis*, ob D. Mariæ Templum nominatissimus. *Majella* amplitudinis vastissimæ adscensu difficillimus, rupibus asperrimus. Cacumen perpetua nive tegitur: multa herbida habet Prata: plurimos ecfundit fluvios, Silvis superbit immensis, Ferarum copia scatentibus; præcipue Vrsorum; Rupibus etiam abruptis horret plurimis. Sunt & Iuga Apennini: quæ *Montes Tremuli* vocantur, unde Sabbatus oritur. Item Mons *Mathesius* & *Grumus*.

TERRA DI LAVORO.

Regio & unde dicta. TERRA *Laboris*, *Terra di Lavoro*, Regio hæc audit hodie ab *Laborinis*, qui Capuæ quomdam vicini & suburbani, *Campis*, quorum Plin. meminit. Quidam parum solide ab *Labore* laborant *Laborinos* trahere: vel quod ad Culturæ Labores idonea sit: vel quod facillime colatur & aretur; Italis illud *Lavorare* vocantibus. Narcissus apud Munsterum ab *Lepore* & elegantia autumat sic appellatam. Ea dicta olim *Campania*, Καμπανία Str. Ptol. alijs; ab florentissima quomdam, ut plerique censent, Metropoli *Capua*, cujus Incolæ Scriptoribus omnibus *Campani*. Nonnulli sic vocatam volunt, quod *Campestribus* se pandat *locis*. *Fœlix* Plin. cognominatur ab Felice beataque Regionis amœnitate.

Situs. Fines ejus, ut videre est apud Strab. Ptol. & alios, ad Occasum Liris, Latium ad alteram relinquens oram; ad Septemtrionem, Samnitium Montes; qua Ortus est, Silarus fluvius, Lucaniam hinc dirimens, parsque Agri Samnitium quos dixi; qua Meridies: Mare Tyrrhenum sive Inferum.

Soli qualitas. Vere *Campus* est *Campania*, in quem Natura luxurians ecfudisse videtur largissimo sinu quidquid uspiam est Deliciarum, Amœnitatum, Gaudiorum & Oblectationum. Paradisus vere Italiæ. Tam incredibilis ibi rerum est fertilitas.

Imperium Majorum Principatum habuerunt olim in hac Regione varij Populi, de quibus Strab. lib. v & Plinius lib. III cap. v. *Opici*, cognomine *Ausones*, *Osci*, *Cumani*, *Tusci*, *Samnites*; qui postremum a Populo Romano debellati sunt. Hæc in genere paucis de Campania;

Vrbes. jam-nunc specialior me vocat ejus descriptio, & primum Vrbium. Caput Campaniæ Regnique Neapolitani Metropolis *Neapolis*, Νεόπολις in Numismatibus dicitur. Nomen hodie retinet, *Neapoli* vulgo audiens. Spatium amplectitur magnum inter Mare colliumque amœnissimorum radices ædificata magnifice: Muris firmissimis, Propugnaculis, Turribus, Castellisque, præsertim jussu Caroli v, cujus jam-nunc paret Nepoti, ut sit quasi inexpugnabilis, munita. Fossas habet lxx pedes profundas: Portas octo: Fora ampla. Fontes publici, ex quibus Aqua limpidissima nunc Lanceæ altitudine, nunc duorum capitum crassitudine, nunc per centum fistulas prosilit, sunt innumeri. Forma est oblonga, seque in modum dimidiatæ Lunæ incurvans. Circuitus olim III, nunc, prolato pomerio, v Milliarium. Aere gaudet permolli & placido: Hiemem vix sentit. Ædes hæc Vrbs cum Divorum, tum hominum habet ornatissimas: Arces invictissimas. Academiam etiam ab Friderico II Imp. institutam; ad quam studiosorum ex toto Regno magnus fit concursus. Sunt & Bibliothecæ aliquot: in quis primi loci D. Dominici. Ager suburbicarius, Vicinique Colles amœnissimi sunt & jucundissimi; Frumenti, Vini, variorum Fructuum, Herbarum, Florum, rerumque omnium, ad Hominum Animaliumque necessitatem, voluptatem, delicias facientium feracissimi. Multa de hac Vrbe brevitati studens prætereo. Sunt & aliæ, *Capua Vetus* & *Nova*. *Vetus* nulli non Latinorum Scriptorum nota. Κάπυα Stephano, Καπύη Ptol. Splendor ejus, Amplitudo & Magnificentia ab omnibus summopere passim celebratur. Visuntur hodie ejus altero ab *Nova Capua* lapide peringentes ruinæ, juxta Templum D. Mariæ Gratiarum. *Nova Capua* ex *Antiquæ* dirutæ ruinis cœpit excitari, feliciterque crescere, quam conspicere jamnunc est adsitam sinistræ Vulturni ripæ, duodecimo ab Mari lapide, in planicie, satis magnificam, commode habitatam, sed infrequentius; stratam silicibus, Plateas habentem rectas, altaque ædificia. Adluit eam ab Ortu & Septemtrione Vulturnus, indeque in Occasum reflectitur. Pons est supra amnem ex lapide insignis. Episcopatum *Capuæ Novæ* evexit in Archiepiscopatum Ioannes XIV P.M. quum Othoni II Imp. Aug. Coronam imponeret. *Teanum* cognomento *Sidicinum*. Desertum hodie *Teano* vernacule dicitur: Episcopatus nihilominus titulo nobile. *Calvi* Opidum Episcopatus dignitate superbiens; *Cales* Virg. *Cumæ*, Κύμαι Strab. Ptol. alijsque Græcis. Nunc hic omnia fere conciderunt, oppletaque jacent ruinis, ut tamen undique amplissimorum operum vestigia satis agnoscantur. Sunt etiã *Sinuessa*, *Aversa*, *Caserta*, *Nola*, *Summa*, *Puteoli*, atque alia minorum gentium opida.

Lacus. Inter Lacus Paludesque, quæ Campaniæ, loci principis sunt *Lucrinus* & *Avernus*. *Lucrinus* λουκρῖνος κόλπος, Straboni. Denominatum volunt nonnulli, ab *Lucro*, quod ex eo, quia piscosus erat, percipiebatur. *Avernus*, Ἄορνος Lycophroni cæterisque Græcis: *Styga* quondam appellatum innuit Silius. *Infernum Lacum* vocat Virg. Hodie *Lago di Tripergola*. Tribuuntur & Campaniæ *Linterna Palus*, *Pompeia* & *Statinæ Paludes*.

Flumina Flumina sunt *Liris*, qui suscipit dextra quidem *Fibrenum*, *Cosam*, *Alabrum*, *Trerum*, & alios; Sinistra vero *Casinum*, *Melfam*, & *Omnem*. Liri succedit *Vulturnus*. Hic Amnes, Torrentesque multos colligit, inter cæteros, dextra quidem *Cusanum*, *Correctum*: Sinistra *Freddum*, *Pratellum*, *Sabbatum*, *Isclerum*, & alios: *Glanio* item *Linternus*, *Sebetus*, *Sarnus*, *Furor*, *Ebolis*, *Silarus*.

Montes. Montes huc pertinent *Gaurus*, *Massicus*, *Falernus*, alij, ut *Vesuvius*, *Pausilypus*, *Misenus*, *Culma*, *Mons Christi*, *Taburnus*, *Tifata*, *Planus*, *Astrunus* & *Trifolinus*. Atque hæc de hac Regni Neapolitani parte sufficiant, ad alteram transeo.

PVGLIA PIANA, TERRA DI BARRI, TERRA DI OTRANTO, CALABRIA, ET BASILICATA.

Altera pars *Regni* Neapolitani.

Archiepiscopus Regiensis 40 12.37 52. huic subsunt Lucrensis 40 20.39 10. Cotroniensis 41 56.39 5. Cassanensis 40 46.30 47. Cathacensis, Neocastrensis 40 34.38 58. Giracensis 40 40.38 18. Tropetensis alias Tropiensis 40 0.38 32. Vibona 30 8.38 39. Squilacensis 41 4.38 53.

Archiep. Consentinus 40 24.39 22. sub quo est Maturanensis 40 28.39 7.

Archiep. Rossanensis 41 10.39 31. non habet Suffraganeos, Bisignanensis 40 51.39 29. est exemptus.

Archiep. S. Severinæ, sub quo sunt Ebriacensis, vel Vmbraticensis, Strangulensis, vel Senoniensis aut Insulensis, Geneocastrensis vel Genicocastrensis, Gerentinensis, S. Leonis.

Archiep. Larcatinus, sub quo sunt Mutulensis 41 22.40 53. Castellanensis vel Castellanatensis 41 10.40 28.

Archiep. Brundusinus 42 17.46 32. cui subest Astunensis vel Ostunensis.

Archiep. Hidruntinus 42 59.40 8. Castrensis 42 59.49 42. Gallipolitanus 42 12. 39 58. Liciensis vel Lucenensis 42 30.40 13. Vgentinensis vel Ogentinensis 42 28.39 56. Lucensis vel Lucadensis, Nertonensis, exemptus est.

Archiep. Barensis 41 5.41 5. cui subsunt Betontinensis 40 45.41 2. Caelphaianus vel Melphitēsis 40 48.41 11. Iuvenacensis 40 51.41 10. Rubentinensis, vel Rubensis, nunc Rivo, opinor, 40 22.41 7. Salpensis 40 8.41 24. Cauriensis, Bitterensis, Conversanus 41 20.40 57. Minerviensis 40 0.40 0. Poligniacensis 41 30.40 59. Cathericensis, Lavellinensis 39 56.41 9.

Archiep. Tronensis 40 38.41 15, cui subsunt Vigiliensis, Andrensis vel Adriensis 40 30.41 11. Penensis.

Archiep. Sipontinus vel Montis Gargani 40 1.41 30. cui subsunt Vescanensis exemptus 40 11.41 57. Trojanensis exemptus 39 27.41 27. Melphiensis 39 36.40 52. Monopolitanensis exemptus 41 36.40 56. Rapollensis exemptus 39 42.40 56.

Archiep. Cannosanus 40 14.41 9. sub quo Auranensis, Sarranensis, Montisviridis, Laquedonensis, S. Angeli de Lombardis, Bisaciensis.

Archiep. Acheronti 39 41.41 1. cui subsunt Potentiensis 40 10.40 35. Tricariensis 40 34.40 30. Venusiensis 39 51.40.57. Gravinensis 40 44.40 44. Angolensis.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 41 0.

SEQVITVR nunc altera *Regni Neapolitani* pars perlustranda, in qua primo loco se offert Regio, quæ Italis hodie *Puglia Piana* vocatur. *Plana* ab latissimis Campis, & majore, quam in Peucetijs agrorum æquore. Hæc etiam *Apulia Daunia* quomdam dicta fuit. Fines illi ab Oriente Apulia Peucetia, intercurrente Aufido, ab Meridie Apenninus, cum Hirpenis & Samnitibus; ab Occidente Frentani, Caracenique, nunc Aprutij, cum Phiterno; ab Septemtrione Hadriaticum vel Ionium Mare. Agri hic fertiles supra modum, Tritici aliorumque Frumenti generum. Vrbes hic sunt & Opida, *Manfredonia* urbs lauta populoque frequens, in rupe Sinus marini, quem Gargani Montis flexus efficit, sita. Invictam ad Littus habet Arcem. *Luceria* Opidum Episcopale; Λυκερία Str. ceterisque Græcis. Νυκερία Ptol. & *Nuceria* Suetonio. Rudera, quæ hodie passim eo loco, priscam docent Vrbis amplitudinem. *Troia* Civitas opulentissima, fœcundi agri; Comitatus & Episcopatus titulo clara. *Asculum* Vrbs, titulo Ducatus & Episcopatus incluta. Ἄσκυλον Appiano Alexandrino: Ἄσκλος Steph.: *Asculo* vulgo, cognomine *Satriano*. Sunt & *Salpe* Opidum episcopatus titulo nobile, *Arpi* Plinio commemorati, aliquando *Argos Hippium* dictum, mox *Argyrippa*; Et urbes duæ quæ in proverbij ludicrum abiere *Apina & Trica*, &c. *In Salentino*, inquit Plin. lib. II. c. CIII, *juxta opidum Manduriam Lacus ad margines plenus, neque exhaustis aquis minuitur, neque infusis augetur*. Hodie Leandro, *Lago di Andurio*, in Apulia Daunia; *Versentino*, Alexandro Andreæ. Flumina sunt *Aufidus* qui Peucetiam ab Daunia separat, Αὔφιδος Strab. & Ptol. hodie *L'Ofanto*. *Candilaris* item & *Cervaria*. Mons vero hic visitur cum alijs qui *Garganus* Plin. & alijs: Γάργανος Strab. Γάργαρον Ptol. Hodie *Monte de S. Angelo*. Præcelsus valde est & adscensu difficillimo: Silvis quibusdam peramœnis consitus; Herbisque medicis & salutaribus scatens. Incipit ab Apennino, ex cujus radicibus Iugum enascitur editissimum, latitudine P.M. duorum, longitudine XX: post quod ita paullatim Mons ipse adsurgit, ut in summam altitudinem, vastitatem, amplitudinemque desinat.

Puglia Piana & unde dicta. Situs. Soli fertilitas. Vrbs & Opida. Lacus. Flumina. Montes.

Apina Trica

SIC se habet *Apulia Daunia*; sequitur explicanda jam nunc quæ cognominari solet *Peucetia*. Nomen illi a *Peucetio* Lycaonis Filio, XVII ante Bellum Troianum ętatibus huc profecto. Dicitur nunc vernacula Italorum lingua *Terra Bariana*, *Terra di Barri* ab Vrbe *Bario* primaria. Regio hæc stupenda Agrorum ubertate, admirandaque nobilissimorum Fructuum copia cum reliqua fere Italia committi potest. Sunt tamen ibi, ne quid sit omni ex parte beatum, Loca quædam, quæ pluvijs, aquisque laborant. His locis antea *Ætolos* ex Græcia ortos habitasse ferunt, qui expulerant *Pediculos*. Civitas primaria est *Barium*, *Barion*, Plin. *ante Iapyx* addenti: Βάριον Strab. & Ptol. *Barri* vulgo. Vrbs antiqua, ea pulchritudine populique frequentia, ut Regionis universæ teneat principatum, eique nomen ab se *Terræ Barianæ* largiatur. Archiepiscopali gaudet dignitate. *Barium* quoque nobile Syllani morte, Senatoris clarissimi: qui diro Neronis imperio mori jussus, pectus Centurioni præbuit feriendum. Celebris est & hæc Vrbs inauguratione Regum Siciliæ & Neapolis. Ora hic importuosa. Agri ubertas incredibilis. Sunt præterea *Monopolis* Vrbs nova, Episcopalis & Marchionatus titulo celebris: non quidem magna sed pulchra, splendida, ædificiorumque magnificentia nobilis. Ager Olei feracissimus. *Polinianum*, *Polignano* Civitas Episcopalis, edita licet pręruptaque & saxosa in rupe sita, lauta tamen & populo frequens. *Mola* frequens quidem ædificijs, sed colonis agrestibus. Condidit Arcem ibi superioribus annis Marchio Polinianus ad Oræ tutelam. *Iuvenatium*, *Giuvenazzo*, Vrbs Episcopalis: Agro fertili sita. *Marfetta*, vel ut alijs scribitur, *Morfitta*, vel *Melfatta*, Principatus hodie titulo floret. *Vigiliæ*, vulgo *Bisegli* ad littus præcelsis in rupibus Opidulum Episcopale. *Tranum* Civitas Archiepiscopalis, vulgo *Trani*. Ab ædificijs est pulcherrima: sed hodie majore ex parte deserta. Silvę Olearum & Amygdalo-

Terra di Barri, & unde dicta. Soli fertilitas. Vrbes.

Syllani mors

PVGLIA PIANA, TERRA DI BARRI, TERRA DI OTRANTO, CALABRIA ET BASILICATA
MARE TYRRHENO
MARE IONIO
Sicilię pars
Golfo de S. Euphemia
Golfo de Schilaci
Golfo di Rosano
Golfo de Girazo
Golfo di Taranto
Per Gerardum Mercatorem
Cum priuilegio
Occiens
Oriens
Meri dies

Anno 1627 die 30 Julii feria sexta tota fere Apulia horrendo terrae motu misere afflicta fuit. multae urbes, multa castella eversa. decem et septem millia hominum, et amplius, absorpta. incepit hora meridiei, et quinque horis duravit. Primus tamen impetus fuit ut bonam statim Apuliae partem in, atque peculiariter urbem, cui a S. Severo nomen est, devastarit, magnumque adium palatiorum ac turrium numerum, ita ut ne quidem ipsarum vestigium appareat, nec locus a loco, platea a platea, aut domus a domo discernatur, pessumdederit. Episcopus loci in medio ruinae mirifice illaesus mansit. Omnes moniales salvatae sunt, praeterquam quod una sola spiritum efflavit et quinque vulneratae sunt. Hoc terrae motu non solum urbs S. Severi ruinam vidit, sed etiam tota Apulia inde percussa est. Serra Capriola prorsus deleta. Turris maior locus in principis de Sancto Severo ditione situs tantum non omni modo dirutus est. Extendit se hic terrae motus ad 200 miliaria Italica.

Venosa quae olim Venusia, patria est Horatii. habet in hac tabula
Longit. gr. 39 52
Latitud gr. 40 57

rum ab hujus opidi agro propemodum Tarentum uſque pertinent. *Barulum*, *Bar leta* vulgo. Inter quatuor Italiæ Ca-
ſtella numeratur. *Oſtunum* populo frequens, Epiſcopale eſt, parvo in colle ſitum. *Cilium*, *Cilio*; *Celia* Ptol. In ejus agro
Crocum naſci ſcribunt. *Venuſia* civitas Epiſcopalis : οὐενυσία Strab. & Ptol. *Venusium* Horatio, cujus patria: *Venoſa*
hodie. Sunt item *Canusium*, *Acherontia*, *Biletum* & alia opida. Lacus hic *Lenensis*, ab opido cognominatus. Ab fluvijs
valde eſt inops. Vnum tamen notatum reperio *Cavam*.

Horati patria — *Lacus.* — *Flumen Cava.* — *Terra d'Otranto.* — *Nomina.* — *Situs.* — *Cæli temperies.* — *Soli fertilitas.* — *Vrbes.*

POST *Apulias* explicanda ſuccedit *Salentinorum Regio*, quæ & *Iapygia Meſſapiaque*, item Calabria. Nunc Italis
ab *Hydrunte*, *Terra Hydruntina*, vulgo *Terra d'Otranto*. Habet hæc regio ab Meridie Tarentum & Mare uſque
ad Promontorium Salentinum : ab Oriente idem Promontorium cum Mari Ionio, quod etiam & Hadriati-
co, qua Septemtrio eſt, adluitur ab Hydrunte Brundiſium uſque; qua Occidentem reſpicit Apulia illi adjacet Peu-
cetia, cum Magnæ Græciæ portione. Tota hæc regio ſaluberrimo gaudet aere, cœloque ſudo & ſincero, præter-
quam in ora, quæ ab Lacu Hydruntino Brundiſium uſque : ubi pleriſque in locis juxta mare ſunt Paludes. Regio
fertilis & opima, 13, ætate Strabonis, honeſtiſſimis ſuperbiens urbibus. Caput Regionis, cui nomen a ſe præbuit
Hydruntum ὑδροῦς Strab. Ptol. & alijs : *Hydrus* Melæ : hodie *Otranto*. Vrbs eſt vetuſtiſſima, cœlo potitur clementiſſi-
mo. Præter Portum ſatis capacem, Aquilone flante non ſatis tutum, Arcem habet in ſaxo, quo mari imminet, tu-
tiſſimam : opus Alfonſi II. Archiepiſcopalis eſt. Ager illi amœnus & fertilis. Reliquæ ſunt, *Gallipolis*, hodie *Cal-
lipoli*: alijs *Callipolis*, tamquam *Vrbs pulcra*. Munitiſſimum habet natura ſitum. Scopulo enim inſidet ſeu inſulæ Mo-
dicæ, quæ mari undique cingitur, Continenti ponte adhærens, ſaxis fulto ingentibus. Ager optimus & fertiliſſi-
mus. *Caſtrum* civitas, Epiſcopalis eſt. Mercatoribus frequens olei coëmendi. *Brundusium*, & *Brundisium*, Βρενδέσιον
Ptol. Βρεντέσιον Steph. *Barnedis* Benjamino, *Brindisi hodie*. Aerem habet clementiſſimum : Archiepiſcopum ha-
bet, cui unitus eſt Archiepiſcopus *Ocrensis*. Portus olim illi inclutus, ex quo Romanis tutiſſimus quomdam fuit in
Græciam tranſitus. Nunc repletus eſt: adeo ut vix triremibus per eum currere liceat : Arx urbi munitiſſima. Ager
ipſi fertiliſſimus, Oleique feraciſſimus. *Oria* civitas in colle Tarentum ſpectans. Οὐρίον Strab. ſpectat eam Arx in
colle valida. *Aletium* Ἀλήτιον Ptol. hodie *Leze* & *Leccie* vulgo. Salentinorũ hodie primaria: Epiſcopalis eſt, atq; etiam
Concilio totius Apuliæ Regio, Foroque perpetuo decorata : Procerum totius hujus tractus domicilium, multo-
rumque nobilium ſedes. *Vxentum* civitas Epiſcopalis, Οὔξεντον Ptol. hodie *Vſento*, *Vgenti*, *Ogento*, variante ſcriptu-
ra. Nunc perexigua eſt. Sunt & alia minorum gentium opida, quæ prætereo. Fluvij ſunt *Galeſus* qui inter Magnam
Græciam & Salentinos diſcrimen facit, & præter hunc duo alij. Incolæ moribus ſunt ſimpliciores.

Flumina. — *Mores.*

Calabria & unde dicta. — *Situs.* — *Soli fertilitas.* — *Vrbes.*

CALABRIA, ab *Calabris*, quos magnæ Græciæ partem Salentinis adhærentem ad Ionium Æquor circa
Iapygium promontorium tenuiſſe, ex Ptolemæo eſt manifeſtum, nomen habet. Regio Italiæ in extremis
ejus finibus inſtar linguæ porrecta inter utrumque fretum inferum ſuperumque interjacet. Fert ubertate
quadam felicitateque ſtupenda, quidquid vitæ ex voto tranſigendæ, delicijſque fruendis neceſſarium : Triticum,
Hordeum, aliaque frumenti genera; Vinum varium, Oleum, Saccarum, Manna, Mel, Ceram, Sal nativum facti-
tiumque, Ficus, Poma Medica & Citria , Limones, alioſque fructus nobiliſſimos : item Aurum, Argentum, La-
nam, Goſſypium, Crocum, Sericum, Linum, & quid non? *Calabria* duplex, *Inferior*, quæ *Brutiorum* olim ſedes,
hodie proprie *Calabria Inferior* : & *Superior*, quæ olim *Magna Græcia*. *Inferioris* fines ab Occaſu Laus, itemque Lu-
cani; a Meridie Mare Tyrrhenum & Siculum; qua Oriens eſt, parte Maris Hadriatici: qua Septemtrio, Magna Græ-
cia & Amne Crathi clauditur. Caput & Metropolis ejus ut olim, ita & hodie *Conſentia* Κονσεντία Stra. Ptol. Græciſq;
cæteris : *Conſenza* hodie. Sita circa declivitatem pene Apennini, colles amplectens ſeptem, quibus maxima urbis
ædificiorum pars impoſita. Vrbem uno latere Crathis, altero Amnis includit Buſentus, qui ipſam ab ſuburbijs ſe-
parat. Arcem habet munitiſſimam. Summo Templo Archiepiſcopatus eſt adtributus. Civitates reliquę, *Manthia*,
Fredus, *Belmontium*, *Sanctæ Euphemiæ Fanum*, quod propinquo Mari dedit cognomen, cujus in littore Corallus op-
timę notę invenitur. Sunt & *Rhegium*, *Tropia*, *Caſtrum Villare*, *Altomonti*, *Turranum*, *Rugianum*, *Marturanum*, *Ni-
caſtrum*, *Briaticum*, *Hippo*, quę etiam *Vibo Valentia* dicta fuit. *Superioris* quę olim *Magna Græcia* fines, ad exortum
Solis Æquor Adriaticum; ad Meridiem flumen Alex & Bruttij; qua Occaſus eſt Crathis Amnis cum Apennino &
Lucanis; qua Septemtrio Sinus Tarentinus, cum Apulis Peucetijs. Hic antiquiſſima nobiliſſimaque urbs eſt *Tarentũ*
Τάραντον Appiano Alexandrino, Τάρας Strab. & Ptol. *Taranto* hodie. Calabriæ quondam & Apuliæ totiuſque Luca-
niæ caput. L. Floro. Situs ejus notatur in intimo receſſu Sinus, qui ab ipſa urbe dicitur *Tarentinus* in ipſis Maris Ha-
driatici faucibus, inquit Florus. Portus, quem habuit maximum, pulcherrimum, tutiſſimum, hodie viſitur obtura-
tus ſaxis ingentibus, adeo ut parvis tantum navigijs pateat. Maxima nunc in eo portu piſcium ubertas. Hodie Ar-
chiepiſcopalis eſt. Sunt præterea *Hieracium*, *Belicaſtrum*, *Croto*, *Cariathis*, *Matera*. Flumina Brutiorum quidem, *Fred-
dus*, *Acheron*, *Amatus*, *Angitula*, *Meſuna*, *Seminara*, *Alex*, *Locanus*, *Sagra*, & alia. Magnæ Græciæ vero, *Ruſillus*, *Crathis*, *Bu-
ſentus*, *Septimus*, *Sardus*, *Finitus*, *Cruciaris*, alia.

Lucania & unde dicta. — *Situs.* — *Soli qualitas.* — *Vrbes & Opida.*

SVPEREST in hac Tabula *Lucania*, hodie *Baſilicata* dicta; unde incertum. *A Baſiliſco* trahit Leander. *Luca-
niam* autem quidam volunt dictam, quod *Lucenti* cuidam *Stellæ* directe ſubjaceat; alij ab *Lucio* quodam Samni-
tium Duce. Fines hodie ab Occidente Silarus Amnis Campaniæ limes: ab Meridie, Mare Tyrrhenum: ab O-
riente, Laus cum Bruttijs, magnæque Græciæ parte: ab Septemtrione Peucetij in Apulis, cum Hirpinorum portio-
ne. Montoſam & aſperam eſſe totam indicat Livius. Hodie fortean, quam olim, incolis eſt frequentior; quanquam
adhuc magna multis locis ſolitudo, propter vias difficiles, horridoſque nemorum ſaltus latrocinijs infeſta. *Lucana
Armenta* maxima & validiſſima olim in Italia fuiſſe, antea dixi. Opida hic ad mare *Pæſtum*, Græcis Ποσειδωνία. *Pæſti*
meminit Virgil. lib. 4. Georg. *Biferique roſaria Pæſti*. Ad quem locum Servius *Pæſtum* Calabriæ facit civitatem,
ubi bis quotannis Roſæ generantur. *Acropolis* opidum ab Silario oſtio M. XII. Aere gaudet præſtantiſſimo. Ori-
ginis eſſe Græcæ, ut hoc tractu pleraque, ipſum indicat nomen. *Piſciotta*, *Buxentum* Plin. & Melæ, Βούξεντον Ptol.
Nomen illi fortean a *Buxo*, cujus mira eo tractu copia. *Policaſtrum* nobilis urbs, Ducatus titulum ſuſtinens, eſtque
Epiſcopalis. In Mediterraneis *Padula* Opidum, Marchionatus inclutum dignitate. *Capacia* urbs, olim frequens ad-
modum & opulenta, Ducatum Epiſcopatumque (qui *Caputaquenſis*) habet: ſed hac tempeſtate pene deſerta propter
adluviones. *Dianium*, *Diano*, opidum dives & nobile, a quo *Valli Dianiæ* univerſæ nomen. Reliqua omitto. Flumi-
na quæ habet ſunt *Piſciota*, *Molſa*, *Coccus*, & *Sapris*. Putatur *Sapris*, qui Λᾶος Strab. *Laus* Plin. Lucanos dirimit a Brutijs
Lainum ab ſuis ſuburbijs, opidum in Lucanis, ſuburbia in Calabris relinquens. Oritur prope Viminellum, Luca-
niæ opidum, perque montes aſperos Meridiem verſus Baſilicatam ab Calabria dividens, in Mare Tyrrhenum pro-
fluit. Aquas habet perpetuo claras, adeo ut nullo unquam caſu turbentur. *Silvæ* ſunt *Lucique*, *Eboli*, *Peregrinalis*, *Ve-
liarum*. Sed de Italia quæ dicta ſunt hactenus, ſufficiant, ad reliqua transeo.

Flumina. — *Silva.*

CORSICA ET SARDINIA INSVLÆ.

Episcopi in Corsica, qui Suffraganei sunt Archiepiscopi Pisani in Tuscia.

Ajacensis 31 9.40 40.
Alariensis 32 20.41 15.
Sagonensis 31 36.40 42.
Civitatensis.

Episcopus subjectus Archiepiscopo Ianuensi in Liguria.

Nubiensis vel Nebiensis 31 45.41 30.

Archiep. Calaritanensis 32 12.37 30 cui hi subsunt,
Sulcitanus vel Sulciensis. Doliensis.
Suellensis.
Archiep. Turitanus 31 8.39 15. cui subsunt hi,
Sorrensis 31 40.38 58. Plonatensis.
Ampuriensis, Gisacensis vel Girardensis.
Castrensis
Othavensis vel Othaicensis
Bosanensis, Bosa forte 31 6.38 38.
Archiep. Arborensis 32 50.38 8. subsunt Vssellensis
S. Iustæ 31 4.38 2. Terra Albæ
Civitanensis exemptus.
Galtellinensis exemptus.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 410.

ORSICA ἀπὸ κόρσης δήλης βοὸς nomen habet, ut tradit Stephanus de urbibus, quam historiam pluribus refert Eustathius. Ad eam alludit Rutilius Numatianus quum scribit, *Forte secuta vagum femina Corsa bovem.* Alij a *Corso* ejus terræ Domino eam dictam volunt; alij a qualitate cacuminis montis alicujus: eo quod κόρσ⊛ apud Græcos sonet Templum cacuminis, seu montis. Græci hanc κύρνον appellavere, a *Cyrno* Herculis Filio; κερνεᾶτις Lycophroni: *Theraphne* ab Ovidio nominata est, ut scribit Villanovanus. Ab Occidente & Septemtrione respicit Mare Ligusticum: ab Ortu Tyrrhenum: a Meridie Sardiniam. Longitudo mill. cxx non excedit: Licet Strabo mill. clx, Plinius cl ponat: Latitudinem hic lx mill. facit: ille lxx, quod verum esse ex dimensione per circinum constat. Ambitus secundum Plinium Mil. cccxx: secundum alios cccv & cccix; Secundum Maginum cccxxv, quod se per dimensionem exactam reperisse scribit. Insula est ab omni parte aditu difficilis, cum præruptis undique collibus comprehensa sit. Interius similiter magna ex parte montosa, ideoque Frumenti neque Leguminum adeo fertilis est: quæ nisi paucis quibusdam locis crescunt, ubi se aperit, atque fluminibus & aquis irrigatur, ac feracissima redditur. Ea pars quæ respicit Etruriam est mediocriter plana, habetque ibi foecundum solum & producit nobiles ac dulces fructus. Vina insulæ præstantissima, primæque nobilitatis, & a Romanis semper expetita, *Corsica* a loco dicuntur. Mellis & Resinæ hic magna ubertas: Olei item & Ficuum. Ceterum Mella Corsicana amara esse notavit Servius in IV Georg. Fitque id ob Taxi copiam, e qua Apes Mella legunt. Venenata etiam credidit Ovidius. Solus hic ager lapidem gignit *Catochiten*, quem Democritus Abderites etiam in certamina contra Magos adhibuit. Rhennius de Corsica.

Corsica & unde dicta.

Situs.

Soli qualitas.

Hanc solam perhibent Catochitem gignere terram; Corporibus lapis hic seu glutine tactus adhæret.

Similia tradunt Plinius lib. XXXVII cap. X, & Solinus cap. IX; Sed Plinius de rei fide ambigit. Alumen quoque hic reperitur: & Ferri Fodinæ sunt apud Fluvium *Bivincum* in Comitatu *Nebiensi*. Sunt & Salinæ, vulgo dictæ *della Roia*, non longe a portu *S. Florentij*; & prope *Niolum* sunt valles profundissimæ perpetuis nivibus scatentes, sub quibus ajunt Chrystallum copiose latere. Nascitur etiam in ea magna copia Buxus, teste Plinio, & Diodoro, nec non Taxus arbor venenata. Animalia producit varia; Equos inprimis feroces & Canes venaticos spectatæ magnitudinis. *Musmo* quoque animal, Plinio auctore hic est, arietis genus, *Mosoli* hodie vocant: animal præterquam in hac Insula & Sardinia nusquam apparens in tota Europa. Habet Corium & pilos instar Cervi, & cornua instar arietis, non longa sed retro circum aures reflexa præcipuæ duritiei, ut si altitudine L pedum præcipitetur inter saxa ac capiti incumbat, non lædatur; magnitudinem retinet Cervi mediocris, solisque herbis vescitur, cursu præditum velocissimo, carnesque habens gustu sapidas. Ovibus insuper & Bobus referta est. Insula omnis jam olim maligne culta, primum a *Phocensibus*, tum a *Liguribus*, post etiam a *Romanis* qui duas colonias eo deduxerunt, *Marianam* & *Aleriam*, quæ adhuc exstant. Cætera *Barbari* tenuere: Proinde cum Romani in eos irruerunt, magnum servorum gregem captum Romam abduxerunt: exiguo fructu: quod tam nequam servi essent, tamque bruti, ut quamvis vili emerentur, tamen Dominos semper emtionis poeniteret, ut Strabo scripto mãdavit. *Romanis* successere *Saraceni*: his profligatis *Genuenses*: tum *Pisani*: hodie vero iterum ad *Genuenses* jus redijt; qui eo quotannis Præfectum mittunt. Nunc bifariam in duas partes distinguunt. Plagam quæ Orientem Solem respicit, Latus interius; partem vero huic obversam, Latus exterius vocant. Pars quæ Italiæ propior est, *Cismontana*, & quæ versus Sardiniam excurrit *Vltramontana* dicitur. Vrbes Plinius XXXIII fuisse in ea testatur, quod etiam ex eo notavit Martianus Capella; Ex Strabone tamen non tam civitates quam castella fuisse videntur. Hodie opidum est *Bastia*, in quo Summus Gubernator præsidium habet. Est & *Nebbium* civitas cum Comitatu, eam Ptolemæus κέρσυνον videtur appellasse. Fluminibus rigatur *Gelone, Tavignano, Sagona, Bavono, Tegiamo*, & nonnullis alijs. Silvis Nemoribusque quæ Resinam exhibent, Montes hinc inde vestiuntur. Montes vero præcipui sunt *Illia Orba* dicti; item *Chepartено Mons, Mons Tenda, Mons Gualango, Mons Rossus*. In mari autem inter Corsicam & Sardiniam Coralium legitur. Portus habet binos hæc Insula satis amplos, maximarum Navium capaces, in *Sinu* qui vocatur *S. Florentij*. Est & *S. Bonifacij Portus*, Ptol. *Portus Syracusanus* dictus. Athenæus tradit Corsicæ Incolas ideo longævos esse, quod Mellis cibo, quo plurimum

Animalia varietas.

Imperium Majorum

Flumina Montes Portus.

Democritus olim interroganti qua ratione homines diuturnam vitam degere possint, respondit: Si corporis exteriora oleo interiora autem melle inungerent.

CORSCICA
Septen trio
Meri: dies
Occi: dens
Ma: re Li: gusti: cum
Mare Tyr: rhe: num
Maris Mediterranei
Sardiniæ pars
Miliaria Italica Co:
Punta Marone
Capo Corso
C. Bianco
Rossa insula
Capo Riuelata
P. Gallera
Golfo S. Fiorenzo
Bastia
Porto Cardo
Stagno di Biguglia
Stagno de Diana
Deserto
Valle di Vali
Monti di mezzo
Corte
Talsini
Aleria
Golfo de Genarca
Genarca
Sagona
Golfo Aiazzo
Aiazzo
Sagonare insulæ
Golfo de Talabo
Porto Vechio
Golfo Arsrano
Porto nouo
C. Rondauanara
S. Bonifacio
Monaqui insula
Sanguinare
Balsi
Ornano
C. di Scardola
Nebbio
Balagna
Calui

SARDINIA

Sep 32 tentrio

Mare Tyrrhe: num

Mare Africum

Per Gerardum Mercatorem
Cum priuilegio

Miliaria Italica Co:

Meri 32 dies

119.

Mores. plurimum abundant, utantur assidue. Hodierni Corsicæ Incolæ etiamnum, uti olim, habentur homines agrestes ferocesque; qui vel ipso adspectu animi quandam ferocitatem referant. Homines pauperrimi, furtis & latrocinijs deditisac a Litteris prorsus alieni

SARDINIA.

Sardinia. Vnde dicta. SARDINIA a *Sardo* Herculis filio nomen habet. Timæus *Sandaliotin* appellavit, ab effigie soleæ: Mirsilus & Chrysippus *Ichnusam*, a similitudine vestigij. Eodem respexit Manilius, cum inquit,

Sardiniam in Libyco signant vestigia plantæ.

Situs. Cæli temperies. Soli fertilitas. Animaliū varietas. *Sardegna* hodie audit. Eam ab Ortu Solis Mare Tyrrhenum, a Meridie Africum: ab Occasu Sardoum ambit & littora pulsat; a Septemtrione Mare quod ipsam & Corsicam interluit. Aer Insulæ inclemens; propterea Q. Fratrem monet M. Cicero, ut valetudinem curet, memor quod quum optime valeret, tamen in Sardinia esset: & in Epistolis Tigellium quendam Sardoum hominem esse ait patria sua pestilentiorem. Abundat tota Insula Frugibus, Tritico, Vino, Argenti fodinis, Pecore, Armento, & cunctis ad vitæ usum necessarijs. Equorum tanta copia, ut non pauci agrestes sint, dominis carentes, nostris minores, generosi tamen, robusti ac agiles. Venationem habet uberem; multique Rustici ex sola vivunt venatione. Abundat enim regio Apris, Cervis, Damis, & alio quodam Animali quod *Muflonem* vocant, quod modo in Corsica descripsimus. Nullum gignit Sardinia Lupum, aut aliud hujusmodi nocens animal. Caret etiam Serpentibus. Silius:

Serpentum tellus pura, ac viduata veneno *Sed tristis cœlo, ac multa vitiata palude.*

Sed quod alijs terris Serpens est, id *Solipunga* Sardois agris; animal perexiguum, simileque Araneis forma. Lucanus *Salpiga* vocat, Plinius *Solifugam*, quod diem fugiat. In Metallis argentarijs plurima est: est enim solum istud Argenti dives. Occultim reptat, & per imprudentiam supersedentibus pestem facit. Accedit etiam huic incommodo Herba Sardonia quam Pausanias in Phocaicis Selino, hoc est *Apio* similem esse dicit; Græci vocant βατράχιον, Latini *Ranunculum* & *Strumeam*. Hæc si edulio fuerit, ora hominum & rictus contrahit, & quasi ridentes perimit. Strabo ex ea scribit Hispanos venenum conficere, quod urgente vi majore haustum, citra dolorem perimat.

Imperium Majorum. Inde proverbium natum, Σαρδόνιος γέλως. Quinam hæc loca primi coluerint, ambigitur. *Aristoteles* in mirabilibus narrationibus docet *Græcos* hic quondam habitasse, *Ilienses* & *Locrenses* creduntur fuisse. Romani de ea diu multumque certavere cum Carthaginensibus, victoresque in eam Colonias misere. De Romanis autem varij sunt Annales. In alijs L. Cæcilium Metellum vicisse Sardos & Corsos legimus, teste Festo Rufo: in alijs L. Cornelium Scipionem diruta Calari Sardiniæ urbe & Hannone superato de Sardis & Corsis triumphasse, ut auctor est Liv. Sardi item a T. Graccho perdomiti totque captivorum ab eo ducti, ut proverbium fuerit, *Sardi venales*. Postea eam occupavere *Saraceni*, hisque pulsis *Genuenses* & *Pisani*. Tandem in Hispanorum venit potestatem, per Iacobum Aragonem, ut scribit Volaterranus, prius recepta, & nunc eam habet *Hispaniarum Rex*. *Vrbes.* Vrbs Sardoa primaria est *Calaris*, *Cagler* vulgo hodie. Sita est in Monte juxta Mare, Africam respiciens, Portumque habet amplissimum. De ea Claudianus.

Vrbs Libyam contra Tyrio fundata potenti,
Tenditur in longum Calaris, tenuemque per undas
Obvia demittit fracturum flamina collem.

In quatuor Vrbs secatur partes: quarum media quæ fortissimo septa est muro, proprie vocatur *Calaris*: pars ad Ortum vergens, *Villa nova* vulgo dicitur, Latine *Novum Opidum*; quę vero Meridiem respicit & Mare Mediterraneum, *La Gliapola* vocatur, seu *La Marina*: & quæ ad Occidentem vergit *Stampax* nominatur. Suntque hæ tres partes Suburbia quædam & Appendices Vrbis Calaritanæ. Vrbs multis ornata est privilegijs. Consules creat, qui potestatem habent sontes puniendi citra auctoritatem Regis; præterea novas Leges condendi, cum populi tamen consensu. In hac urbe *B. Augustini* λείψανα tam diu quievere, donec ab Heliprando Langbardorum Rege Papiam translata sunt. In ea *Sardiniæ Prorex* fere semper moratur, una cum Baronibus, Comitibus & multis divitibus. Mela & Plinius *Sulchitanam* urbem hic commemorant. Hodie etiam sunt civitates, *Oristagnum* Civitas Metropolitana, sita in loco plano & parum distans a mari. Aer hic insalubris ob paludes & stagna, atque ob id non est admodum populo frequens. Fuit olim Regio illa *Arborea* appellata, nunc autem Marchionatus Oristagni dicitur. In hac olim Turrita fuit Romanorum Colonia. *Sassaris* Civitas Solum amœnum habens & pulcherrimis irriguum fontibus, multis bonisque Frugibus abundans. Parum tamen munita est. *Alger* Civitas nova, exigua, populo tamen frequens & munitissima, domibus & ædificijs pulcris ornata; cujus Incolæ fere omnes Taraconenses. Habet Sardinia & alias *Flumina.* Civitates, & Opida, quorum mentionem hic non faciemus, brevitati studentes. Flumina habet multa & amœna, *Ratio gubernandi.* sed non profunda, quæ æstatis tempore vado transiri possint. Multi sunt in Sardinia *Magistratus*. Omnium supremus est *Prorex*, qui omnem fere Regis tenet auctoritatem: & solus Hispanus hunc Magistratum gerere potest secundum antiquas constitutiones. *Senatores* Habet a Rege adsignatum *Adsessorem* Iuris V. Doctorem quem *Regentem* ibi appellant. Habet præterea & alios *Consiliarios*, quorum consilio omnia fere disponit, appellaturque ejus Tribunal *Regia Audientia*. Olim hunc Magistratum juxta Privilegium Regni nullus poterat gerere nisi per triennium; deinde alius succedebat in locum ejus. Nunc autem in eo Munere multis temporibus quis persistit, ut Regi placet. Ad Mo-*Mores.* res & Genium Sardorum quod attinet; Corpore sunt robusti & laboribus adsueti, præter paucos luxui deditos: litterarum studio parum sunt intenti, venationi autem deditissimi. Multi Pecuariam exercent rem, agresti cibo & aqua contenti. Qui in Opidis & Villis habitant, pacifice inter se vivunt. Advenas amant & humaniter tractant. Vivunt in diem & vilissimo vestiuntur panno. Et quod mirandum est, nullum habent Artificem in tam ampla Insula, qui enses, pugiones & alia fabricet arma, sed hæc ex Hispania & Italia petunt. Sacerdotes indoctissimi sunt, ut rarus inter eos, Munstero scribente, sicut & apud Monachos, inveniatur, qui Latinam intelligat linguam. Habent suas Concubinas, majoremque dant operam procreandis liberis, quam legendis libris.

SICILIA
REGNVM.

Ecclesiastica admininistratio.

Panormus Archiepiscopatus est situs 35 56. 37 2. *Cui subjecti sunt* Agrigentinus *Episcopus* 37 39. 36 10. *Mazarensis* 36 20. 36 24 *&* Milevitanus *sive Maltensis, qui est in Insula Malta, inter* Africam *&* Siciliam *sita.*

Montis regalis Archiep. forte 37 0. 37 18. *Cui subsunt* Siracusensis 39 24. 36 22. *&* Cathanensis 39 40. 37 0.

Messanensis Archiep. 39 56. 37 54. *Cui subsunt* Cephaludensis 37 42. 37 36. Pacensis 38 58. 37 50. *Liparienss in Insula Lipari. Vide in Tab. Italia universali ad Septemtrionem* Patti, *in Latitudine* 38 18. *&* S. Marci 38 32. 37 45. *& Militensis,* Milazo *nunc,* 39 20. 38 1.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 37 0 ad Meridianum.

ICILIA Σικελία Grȩcis, ante omnes Mediterranei maris Insulas claritate eminens, Thucydidi *Sicania* a *Sicano*, qui, ut Solinus & Capella scribunt, cũ Iberica manu in eam terram ante bella Trojana devenit. *Trinacria* pluribus, ac præsertim Poetis, ob tria Promontoria. Ovid. lib. IV. Fast.

Regio Nomina, & unde deducta.

> *Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor,*
> *Trinacris, a positu nomen adepta loci.*

Τελvακίη Dionysio Alex. & Θρηνακίη Sudæ, nisi Codex vitiosus sit. A specie etiam *Triquetra*: tribus enim Promontorijs in diversa procurrens, Græcæ Litteræ imaginem quæ Delta dicitur, efficit. Tria illa Promontoria autem sunt *Pelorus, Pachynus, & Lilybæum*. *Pelorus* Πέλωρος Ptol. *Cabo de la torre del Faro*, nunc Castaldo teste, *Della Martella* Laurentio Ananiensi: adversus Scyllam vergit in Italiam. Nomen habet a *Peloro* Classis gubernatore, quem ibi Annibal occidit & tumulavit. *Pachynus* Παχύνος Ptol. *Cabo Passaro* Fazello & Aretio: in Peloponesum & Meridianam plagam dirigitur, distatque a Græcia CXLIV mill. *Lilybæum* in Africam extenditur, Λιλύβαιον Ptol. *Capo Boei* Fazello & Aretio: *Capo Coco* autem Leandro. *Siciliensem Speculam*, vocat hoc Promontorium Nazarius in Panegyrico. Pelorus ab Italiæ extrema ora non recedit amplius mille quingentis passibus. Proinde, ut quidam arbitrantur,

> *Trinacria quomdam Italiæ pars una fuit, sed pontus & æstus*
> *Mutavere situm: rupit confinia Nereus Victor, & abscissos interluit æquore Monteis.*

Situs.

Atque hinc *Rhegium* in Italia dictum διὰ τῆς ῥήξεως, quod illic Siculum latus ab Italia divulsum. A Septemtrione Mari Tyrrheno seu Infero pulsatur; ab Ortu Adriatico vel Supero & Ionio; ad Austrum Africo Mari, & ad Occidentem Sardoo. Thucydides lib. VI. scribit ambitum Siciliæ non multo minorem esse octo dierum itinere. Tantaque cum sit, tamen tantum XX Stadiorum intervallo dirimi a terra Continenti. Insula porro hæc salubritate Cœli, Soli fertilitate, Frugum omnium copia; rebusque alijs, quibus indiget Mortalium usus, maxime præstat. Subjacet enim, quarto Climati, quod Cœli clementia sex alijs antecellit. Quo fit, ut, quidquid Sicilia gignit, sive soli sive hominis ingenio, ut Solinus ait, proximum sit ijs quæ optima judicantur. Marcus Cato eam Cellam Penariam Reip. Nutricemque Plebis Romanæ appellavit: Horreum Populi Romani Strabo. In Agro Sunensi, in quo raptam Proserpinam Veteres finxerunt, loco quem dixerunt *Vmbilicum Siciliæ*, tanta est Frumenti ubertas, ut ex uno Tritici modio centum colligantur, quem Agrum idcirco vocant *Campe dallo cento Salme*. Huic tamen non cedit Ager Leontinus, de quo videndi, Cicero III Verrina, Sidonius lib. XII. Ep. XII. Prudentius lib. II contra Symm. & lib. I. Car. XXII. Quid Vina commemorabo optimi saporis odorisque? Vina in Sicilia laudatissima premi, Plinius (qui in recensendis Vinis quibusque optimis diligentissimus ac prope curiosus fuit) peculiariter prȩdicat. *Balincium* enim Vinum (quod Mulsi saporem habet) in Sicilia ponit. Vocant autem *Mulsum* Vinum melle affectum, unde conjicitur *Balincium* Vinum illud esse quod *Muscatellum*, exactæ dulcedinis vocant. Vvas namque; quarũ Apes sunt avidæ, a quibus & *Apianæ* dicebantur, eas & Muscæ quoque, ut inquit Columella, insectantur, a quibus *Muscatellæ* vulgo nunc dicuntur, ex quibus Vinum dulcissimum, & eximiæ suavitatis exprimitur, quod *Muscatellum* dicitur: licet plerique a musci odore, quo plurimum redolet, id ei nomen impositum, existiment. Hac ætate Vinis Siculis jure optimo præstantia debetur, quod cum Italis non impari certamine contendant, tum quod Palato æque arrideant, tum quod ætatem optime ferant. Oleum item Sicilia ubertate quadam, & abundantia fundit, Saccarum, Crocũ Mel, Sal, omnis ferme generis Fructus nobilissimos, & Sericum præstantissimũ. Est præter hæc Sicilia Metallis etiã dives: Aurum namque habet, Argentum ac Ferrum, & Alumen. Lapides quoque preciosos gignit, Smaragdum, Achatem, Beryllum, Porphyritem, Iaspidem. Boum, Pecorum, cæterorumque Animantium Armentis Gregibusque densissimis præstat. Damarum etiam Aprorumque Venatione, ac Perdicum & Ataginum (quas *Francolinas*, vulgo appellant) Aucupio insignis est. Falcones sacri & peregrini volatilium hostes, aliunde advolantes, hic etiam capiuntur. Regionem hanc primi tenuere *Læstrigones* immanes & ἄξενοι; tum *Sicani* Hispanorum coloni; accessere *Trojanorum* & *Cretensium* populi. Postea *Græci* eam appetivere, inde *Romani*, & quidem post divisum Orientis & Occidentis Imperium Constantinopolitanis paruit per annos pene CC. Sub *Iustiniano* autem Imperatore Insulam *Gothi* invasere, qui ipsi post annos XVII a *Belisario* expulsi sunt. Postea occupavere eam *Saraceni* sub *Michaele Balbo*, qui CCCC annos ea potiti sunt. Hi *Normannis* cessere: Successere *Langbardi, Suevi, Germani*, sed his a Clemente IV exactis, *Galli* rerum potiti per annos XVII ad Vesperas usque Siculas, quæ incidere in annũ CIƆCCLXXXII. Ex eo paruit *Arragonensibus*, usque ad *Ferdinandum Regem*, quo extincto *Hispaniarum Reges* Arragoniæ & Siciliȩ Imperium possedere. Plinius in hac Vrbes LXXII numeravit. Hodie sunt Civitates & Opida CLXXIII, Magino teste. Regni Metropolis est *Panormus* Ptolemæo & alijs: *Palermum, Palerno* hodie. Vrbs est vetustissima, Phœnicum Colonia, uti ostendunt Epitaphia aliqua Litteris Chaldaicis conscripta. Existimatur temporibus Abrahami exstructa. Sita est loco amœno & fertilissimo. Ad Septemtrionem spectat, Pelagoque adluitur Tyrrheno, Muris septa altissimis, quod opus est Friderici Regis. Secundum Mare Arx est quæ nostra tempestate amplificata, quod *Castrum ad Mare* nominant. Tres item antiquæ Civitatis portæ, & veteres muri multis cum turribus Lapide quadrato constru-

Cœli temperies. Soli fertilitas.

Animali varietas.

Imperium Majorum

Vrbes.

 cti,

SICILIAE Regnum.
MARE TYRRHENO
MARE AFRICO
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio
Occidens
Palermo
Monreale
Trapani
Marsella
Maretamo
Sauagnana
Golfo di Castel Amar
C. S. Vito
Calatafimi
Salemi
Mazara
Xacca
Calatabellotta
Corilione
VAL DE MAZARA
Gergenti

Faro. Pelori promontorium

cti, etiamnum manent. Templum est Panormi D. Petro Sacrum, a Rogerio Siciliæ Rege conditum, quod sua pulchritudine & rerum preciosarum apparatu, cæteris, quæ in Italia nunc usquam extant, seu veteribus seu novis merito præferri constat: quo nomine ab omnibus, qui Panormum aut inhabitant aut invisunt viris, non imperitis modo, sed ingenio etiam doctrinaque præstantibus, summa cum admiratione ac voluptate frequentatur. Major etiam totius Vrbis Ecclesia reticulata est structura, quadrato ac diversis in exteriori facie imaginibus figurisque inciso ac perpolito Lapide a Gualtherio hujus nominis II Archiepiscopo, anno CIƆCLXXXV fundata, ubi Regum Reginarumque Siciliæ ac Ducum quoque corpora sunt recondita. Est & Gymnasium publicum & Xenodochium novum, quod & structuræ magnitudine & loci pulchritudine ceteris quibusvis Xenodochijs nihil invidet. Longum foret reliqua hujus Vrbis ornamenta & præclara ædificia commemorare. Reliquæ Civitates sunt, *Syracusæ* Συῤῥάκουσαι Ptol. urbs quomdam maxima, quam ita Orator describit Actio. IV in Verrem. *Vrbem Syracusas maximam esse Græcarum Vrbium pulcherrimamque omnium sæpe audistis. Est, Iudices, ita ut dicitur: Nam & situ est cum munito, tum ex omni aditu vel terra vel mari, præclaro ad adspectum, & portus habet prope in ædificatione adspectuque urbi inclusos. Qui quum diversos inter se aditus habeant, in exitu conjunguntur et confluunt. Eorum conjunctione pars opidi quæ appellatur Insula, mari disjuncta angusto, ponte rursum adjungitur & continetur. Ea tanta est urbs, ut ex quatuor urbibus maximis constare dicatur, quarum una est ea quam dixi Insula; quæ duobus portubus cincta, in utriusque portus ostium aditumque projecta est; in qua est domus, quæ Regis* Hieronis *fuit, qua Prætores uti solent. In ea sunt ædes sacræ complures: sed duæ, quæ longe cæteris antecellunt, Dianæ una, & altera quæ fuit ante istius* (Verris) *adventum ornatissima, Minervæ. In hac Insula extrema est Fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili magnitudine, plenissimus piscium: qui fluctu totus operiretur, nisi munitione ac mole lapidum a mari disjunctus esset. Altera autem est Vrbs Syracusis cui nomen Acradina est, in qua Forum maximum, pulcherrimæ porticus, ornatissimum* Prytaneum, *amplissima Curia, Templumque egregium Iovis Olympij, ceteræque urbis partes una lata via perpetuæ multisque transversis divisæ, privatis ædificijs continentur. Tertia est Vrbs, quæ quod in ea parte* Fortunæ *Fanum antiquum fuit, Tyche nominata est, in qua &* Gymnasium *amplissimum est, & complures ædes sacræ, coliturque ea pars, & habitatur frequentissime. Quarta autem est Vrbs, quæ quia postrema ædificata est, Neapolis nominatur, ad quam Theatrum est maximum, præterea duo Templa egregia, Cereris unum, alterum Liberæ, Signumque Apollinis, qui Tennites vocatur pulcherrimum & maximum.* Idcirco Ausonius quadruplices dixit *Syracusas.*

Quis Catinam sileat, quis quadruplices Syracusas?

Syracusani vero virtute, aut eruditione, aut aliter nobiles, hi fere commemorantur. *Lygdamus*: cujus ossa caruisse medullis, fama est. *Asylus* & *Hisbio* Olympionicæ. *Hermocrates* Dux & Orator. *Callicrates*, qui cum Lamachio Atheniensi occubuit. *Heraclides, Eurides, Menander, Diocles Legislator, Theocritus* poeta, *Epicharmus* Comœdiarum scriptor; *Dinolochus*: *Corax* & *Tisias* Rhetoricæ Inventores: *Antiochus* Historicus, *Lysias*, *Bion* orator, *Cimias* Philosophus, *Philemon* Comicus, qui Alexandri Magni ætate risu mortuus. *Sosiphanes* Tragicus, *Theodorus* Orator: *Themistogenes* Historicus, *Athanagoras* orator, *Dion* ad quem Platonis extant epistolæ, adfinis Dionysij Superioris, qui & ipse Syracusius fuit; & hujus Filius alter *Dionysius*, qui Corinthi ludum aperuit; *Nisæus*, *Cephalus*, *Agathocles*, & hujus F. *Eudoxus*, *Philistus*, *Hiero* Rex: *Archimedes* Geometra nobilissimus. Hic captis Syracusis, contemplandis lineamentis adeo intentus fuisse dicitur, ut urbem diripi non senserit. Iussus a milite ut ad Marcellum ocyus veniret, non ante voluit, quam rem propositam perfecisset. Quamobrem ab eodem e vestigio est interfectus, quod ægre Marcellus tulisse dicitur, ut auctor est Plutarchus. Hodie tam amplæ urbis decora omnia periere: ruinæ exstant & Opidi partes. *Alphæus* quoque amnis a Peloponnesiaco littore subter maria & terras latus, hic se rursus extollere creditus fuit. Videndus Seneca lib. III Natur. Quæst. cap. XXVI. Respexit eo Virgilius quum Arethusam alloquitur,

Sic tibi quum fluctus subterlabere Sicanos: Doris amara suam non intermisceat undam.

Messana urbs freto incumbens, cujus Incolæ primum Messanenses, postea Mamertini dicti sunt, noti Punicis & Atticis bellis, ex Herodoto & Thucydide. Hæc *Ibici* Lyrici Poetæ patria, cujus interfectores prodiderunt grues, quemadmodum ille ipsis prædixerat, ut Plutarchus scribit, post Plutarchũ hoc dulcissimo versiculo Ausonius Poeta indicavit: *Ibicus ut peryt Vindex fuit altivolans Grus.* *Catina*, quæ etiam *Catana*, ut recte tradidit Hermolaus Barbarus, patria Charondæ Legislatoris, Gymnasio hodie celebris, Æthnæ vicina, medio spatio inter Pachynum & Pelorum. Ejus urbis Civis fuit Galeottus Bardaxes, quẽ Aretius Siculus in descriptione Siciliæ tanto robore fuisse scribit, ut illo fretus Asinum ligno onustum manibus a terra sublevaret. Equum vero absque freno incitatissime currentem transversum lignum complexus, coxis cruribusque sisteret. *Taurominium* urbs a Zanclæis condita, hodie *Taormina*. *Leontium* patria Gorgiæ Sophistæ. *Agrigentum* pervetusta civitas, quã olim Carthaginenses everterunt, & Megalus atque Feriscus rursum instaurarunt. Hic tyrannidem suam exercuit *Phalaris*, qui homines in Taurum æneum igne accensum conjectos necavit. Sunt etiam *Augusta* antea *Megara*: *Castrogianum, olim Ennea*, *Drepanum*, *Monreale*, *Heraclea*, & aliæ urbes complures.

Flumina.

Fluminibus rigatur plurimis, in quibus, ut & in Lacubus Mugilum, Alosarum, Anguillarum, Tincarum, & Troctarum non spernenda captura. Siculas etiam Patellas Eubulus apud Athenæum maxime laudat.

Mare.

In Mari vero Thynnorum non modo ad Pachynum sed ad Panormum etiam & Drepanum, ac omnem eam, quam Mare Tyrrhenum adluit, oram, larga captura. Non singulatim sed gregatim incedunt, & mensibus Majo ac Iunio in Mare Tyrrhenum, ab Oceano ad ea loca maximo impetu irrumpunt. Capiuntur & in Freto Messanensi Xiphij. Siculum Mare omni denique piscium genere benignissimum est, & Mullorum copia, quos Græci Trichias, Barbatos autem Sophron & Cic. vocant, Murenarum ac Horycinorum, qui teste Athen. lib. VII. secundum obtinent locum, insigne. Quid de Coralio plantæ marinæ genere dicam? quod in Drepanitano & Messanensi gignitur Mari laudatissimum. Sub aquis herbascit, extractum dein ad aerem durescit in lapidem purpurei coloris, oculis gratissimum. Fretum autem Siculum angustum, anceps, atrox, sævum, Scyllæ Charybdisque nominibus infame.

Montes.

Montes præcipui sunt *Aetna* & *Eryx*. *Aetna*, ἀιτνη, *Cœlestis Columna* cognominatur Pindaro. *Tiphœum* eum vocat Silius Italicus. Hodie *Monte Gibello* aut *Mongibello* nominant. Assiduis ignib' flagrat. Vulcano sacer. Describitur a Virg. lib. III Æneidos, Plinio lib. III Cap. VIII. Mela lib. II cap. VII, Solino, alijs. *Eryx* maxime memoratus ob delubrum Veneris ab Ænea, quod scribitur conditum. De quo Strabo lib. VI. Eum pulchre describit Polybius lib. I. Sunt & alij Montes II, *Nebrodes* & *Neptunius*. E Neptunio specula est in Pelagus Thuscum & Adriaticum. *Nebrodi* Damarum copia nomen dedit, quem Damæ & Hinnuli gregatim pervagantur, ut scribit Solinus.

Mores.

Sunt autem ut plurimum *Siculi* ingenio acuti, natura facundi, faceti, sententiosi, & arguti: sed loquaces. Præterea suspicione pleni, invidi, nec non asperi & rustici; bello strenui, facile injurias inferunt, ac vindictæ vehementur cupidi sunt.

STIRIA
VVLGO
STIRMARCK
PER
FREDERICVM
BARBAROSSAM
factus est Ducatus.

In eo plures sunt Comitatus, inter quos VVarasdin, ad Dravum fluvium, & Lebnau, ad Muram fluvium.

Meridiani positi sunt pro ratione Paralleli 47 10 ad Circulum maximum.

Regio & unde dicta.

STIRIAM vulgo *Stirmarck*, a Tauro dictam esse vix dubium est, cui opinioni subscribit etiam Ægidius Tschudus; ubi refert ex Plinio, Catonem Lepôtios & Salassos Tauriscæ gentis asseverare: (inquit enim:) Fuerunt autem Taurisci isti Galli, quorum natio in antiquissimis Gallorum prælijs Sedem collocavit ultra Alpes, de quibus Polybius lib. II de bello Gallico sic scribit: In Alpibus ab utroque latere montosa habitant ad eam partem quæ versus Rhodanum & Septemtrionem spectat, *Galli* qui *Trans-Alpini* appellantur; ad eam vero quæ campis imminet *Taurisci*, *Agones* & alia pleraque Barbarorum genera, a quibus Trans-Alpini non genere, sed differentia loci differunt: ideo Trans-Alpini dicti, quod trans Montes colant &c. *Isti Taurisci* postea emigrantes, alia quæsierunt loca, occupaveruntque regionem quæ modo Comitatus *Goertz* appellatur, ac deinde profecti sunt in Stiriam, nomen suum illi terræ relinquentes. Significat enim Taurus Germanis *Stier*. Fuderunt se quoque in Austriam & Hungariam, de qua re hic non est locus disserendi. Hæc ille. *Stiriam* vero *Valeriam* olim dictam fuisse affirmant nonnulli, sicque appellatam fuisse in honorem *Valeriæ* Diocletiani Filiæ, quemadmodum Marcellinus memoriæ prodidit: Et Aurelius Victor de Cæsaribus. Hanc *Prævalitanam* cognominat libell. Provinciarum a Schoonhovio editus. Hujus meminit quoque Iornandes. Volaterranus vero *Iapidiam* dictam putat: Sic enim scribit lib. VIII Geograph. Proxima huic *Iapidia*, quam *Stiriam* nunc vocant, licet Pius Pontifex eam Valeriam putat: ego vero ex descriptione Rufi, *Valeriam* potius *Croatiam* dixerim, inter Danubium & Dravum. Hactenus ille. Si prior opinio vera est, *Quados* aliquando hæc loca tenuisse, ex eo patet, quod Sextus Rufus scribit sub Iulio, *Marcomannos* & *Quados* de locis *Valeriæ* quæ sunt inter Danubium & Dravum fluvium pulsos esse. Est vero & hæc regio Norici Mediterranei pars, quemadmodum & Carinthia, & Illyrici provincijs adnumeranda. Germaniæ quoque posterius accessit.

Situs.

Conregionales Stirijs sunt ad Ortum quidem Hungari: ad Meridiem Carniola Carniaque; ad Occidentem Carinthia: qua Septemtrio est, Austria.

Soli fertilitas.

Terra undique Montibus obsita, præterquam qua Orientem respicit Solem, ubi spaciosa est planicies. De ejus fertilitate parum polliceri ausim. Regio quidem universa Mineris turget, verum Principum incuria parcius foditur. Argentarias Fodinas habet in Alpibus quas *Schwenberger Alben* ipsi nuncupant. Ferrarias juxta Anisum Fluvium. Salis quoque ingens copia hic coquitur, quem in alias Regiones exportant, ac lucrum ingens recipiunt.

Imperium Majorum

Marchionatus olim Pannoniæ primæ erat; unde Stiriæ Marchia dicta fuit. *Marca* autem Limitem sonat: per Limitaneum itaque Comitem administrabatur, uti Lazius ostendit. Deinceps Ducatus dignitatem adepta, Austrijs Ducibus accessit, quibus etiamnum paret. Vltimus Marchio dictus fuit *Ottocarus* cujus Filiam duxit uxorem *Lupoldus* Dux Austriæ, qui consensu Imperatoris factus est Dux Stiriæ. Deinde successione illa rursus extincta, miserunt Provinciales quidam in Bavariam, alij in Hungariam, cujus Regni Moderator misit Filium suum: sed cum ille viveret juxta mores suos, intolerabilisque esset Stirijs, exactus fuit, & vocatus *Ottocarus* Filius Regis Bohemiæ, qui usurpaverat Ducatum Austriæ, obtinueratque anno CHRISTI CIↃ CCLXIX Carinthiam, sed diu conservare non potuit. Nam cum eo arrogantiæ provectus esset, ut contemta Imperij Majestate de Clientelaribus Bohemiæ beneficijs Cæsari Rudolpho Habsburgico Sacramentum dicere nollet; hic ad Augustam Vindelicorum, Germaniæ Principum conventum indicit, citaturque gravissimis sub pœnis Ottocarus, uti se sistat, ac de injuste occupatis Imperij provincijs, neglectaque ejus Majestate rationem reddat. Ridet citationem Ottocarus, neminemque ad Comitia qui pro se respondeat, mittit. Interim Legati ab Austriæ Ordinibus missi Augustam ad Cæsarem Principumque conventum perveniunt, & apud Cæsarem Principesque gravissime de injuria crudelitateque Ottocari conquesti docent, eum iniqui tituli jure Austriæ se insinuasse: Margaritam legitimam uxorem, Austriæ Hæredem superinducta pellice repudiasse, ac tandem veneno sustulisse; Agnetem Badensem, Filiamque ejus Elizabetham cum Fratre Henrico, legitima Austriæ Hereditate spoliasse: Optimatesque complures in Vrbe Vienna crudeliter trucidasse, ac sæpissime in innocentem populum sævijsse: Austriam, Stiriam, Carniolam, ac Windorum Marchiam Imperij beneficia, cum Bela Hungariæ Rege clam esse partitum, ac ut exteræ Nationis auxilio, Austriam retinere, Populumque duro jugo premere posset, ab Imperio ac Cæsare defecisse &c. Decernitur communi Principum

Septentrio
Meridies
Occidens
Austriæ
Carinthiæ
Pars
Com: Lebnaw
Cell
Lyeczen
Gallentern
Steynach
Dietmansdorf
S. Lorenzo
Trieben
Rotmans
Goysern
Gärtz
Kalwang
Mautern
Magtwiese
Ernaw
Kamerstein
Radmar
Leoben
S. Jacob
S. Peter
S. Michel
Karlsberg
Bruck an der Muer
Kapfenberg
Pegelhoff
Pernegk
Offenburg
S. Johan
Muorpoden
Wasserfang
Steckaw
Ples
Obdach
Knitelfeld
Judenburg
Weysskirchen
S. Georg
Kebencz
Landschach
Veystriz
Tronleytn
Pfanberg
Sembriach
Pecka
Rabnstain
Reyn
Stubming
Gaystal
Kaynach
Woytsberg
Puechperg
S. Florian
Gryfneck
Leonrad
S. Lamprecht
Kalsperg
Silberperg
S. Leonhart
Wolfsberg
Michelsperg
S. Paul
Lavamynd
Draburg
Muet
Mernburg
Schwanberg
Wildaw
Volckmarck
S. Catrin
S. Ruprech
Weysneck
Rabnstein
Schwabeck
Neuhoff
Lyfring
Tezernstayn
Gutnstein
Gruenburg
Seldnhouen
Lembach
Feuersperg
Globnoschtz
Pleyburg
S. Marein
Windischgraez
Weinstein
Frauenheim
Gonawicz
Sulczpach
Fureneck
S. Wolfgang
Welat
Schalock
Schenstain
Eckstein
Helfenberg
Dernaw
Saaneck
Tresberg
Altenburg
Lauff
Grunenburg
Lynod
Lemburg
S. Primus

STIRIA
1 2 3 4
Miliaria Germanica communia
Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio
Oriens
Hungariæ pars
Gellacus mons
Dravus flu.
Mura flu.
Pettau
Rakelsburg
Gratz
Muraola
Weiterfeld
Waradin
Legrod
Sackhon
Kanysa
Valbach
Buzadzyget
Copranitz
Toplouen
Prodouitz
Apotouitza
Rohitsch
Hartperg
Pinckafeld
Friburg
Gussing
Reidling
Winthn
Wildern
Frensperg
Gleichsfeld
Damasperg
Reichaw
Klam
Schonaw
Langenwang
Stanitz
Mertzuschlag
Angor
Kebel
Stadel
Sturmberg
Henningthal
Hermansdorff
Weissneck
Gleych
Kirchberg
Volpach
Feryng
Lutenberg
Negaw
Graben
Zum Sontag
Gutenhag
Cramps
Brunberg
S. Leonhart
Frayhaym
Cranichfeld
Moufpurg
Neustift
Steenberg
Studenicz
Seitzdorff
Trockenburg
Warasdin
Brilach
Luberg
Rastua
Gradisch
Bella
Greben
Remtintz
Lepoglana
Zuantz
Trachstain
Mareschal
Weinitza
40 50 39 10 20 30 40
30 20 10 47 50 40 30

Sententia, Legatos ad Bohemum mittendos. Sed cum indigna in Cęsarem Imperijque Principes probra pro responso tulissent, omnium consensu decreto bello, ad id justa auxilia Cæsari Rodolpho promissa. Is Ladislaum Hungariæ Regem sibi conciliat, Bohemo ob erepta loca inimicum, qui Cæsari xx Equitum millia auxilio misit, quibus, cum suas Cæsar Imperijque conjunxisset vires, maximis coactis copijs in Austriam contendit. Prodit contra Ottocarus non minoribus e Bohemis, Brandeburgijs & Bavaris (quorum Principes ob certas causas Cæsari Rodolpho infesti erant) Silesijs, Moravis, Austriæ ac Saxoniæ aliquot Civitatibus, adductis copijs. Sed de prælij eventu, Cæsaris prudentiam ac vim veritus, dubitans, intercessione duorum hinc inde Antistitum, pacem cum eo facit restituta Austria, dictoque de Bohemia cæterisque ejus Provincijs Cæsari Sacramento: in genua dum hæc fiunt ante Cæsarem subsedit, inspectante Bohemorum, Hungarorum, ac Germanorum (labente in quatuor Mundi Partes artificioso Cæsaris tabernaculo, unius tantum clavi loco motione) exercitu. Qua de re, ut indigna, ab uxore hominibusque turbulentis reprehensus, violata pace, cum ingenti exercitu, Austriam invadit. Exit contra Cæsar Rodolphus, Germanorum copijs, Hungarorumque auxilijs stipatus, ac haud procul opido Marchecco, cum Ottocaro congressus, eum superat occiditque; deinde infesto exercitu Bohemiam invadens: ferro ac igne adolescentem *Wenceslaum*, defuncti Ottocari filium, petere pacem coegit, legesque pro sua Imperijque dignitate dat. Filium vero suum Albertum natu maximum Austriæ præficit; ac paullo post, e communi Principum Imperij sententia Ducem Austriæ & Stiriæ eum renunciat. Stiria distinguitur in *Superiorem*, ubi Muræ fluvij divertigium, & *Inferiorem* juxta Dravi & Muræ confluentes, qua Pannoniæ Secundę seu Hungariæ proxima est, unde is locus *am Hungherischen* dicitur. Vrbes Stiriæ sunt famatæ, *Brugæ* ad Muram, ac ibidem *Gratzium*; *Viana*, *Voytsperg* vulgo ad Kaynacham fluvium: *Wolfspergum* ad Lavandam fluvium: *Marchpurgum* Metropolitana ad Dravi sinistram ripam, atque ex eadem parte *Petovia* seu *Colonia Petovia*, ubi Legiones Romanæ fixerunt sedem. Trans flumen *Warasimum*, *Castra Variana* vocant. *Rackelspurgum* Muræ fluminis sinistræ ripæ adjacet, ubi Savaria regio initium habet. In hac etiam *Cilia* est ad Savi ripam, urbs uti apparet ex vestigijs, antiqua. Nam inscriptiones in ea plures nominum Rom. apparent. Opidani a Sulla conditam dicunt, vocarique *Sullacem*, nulla tamen auctoritate quam sciam, inquit Volaterranus. Nam forte ea fuerit aut ex ejus ruinis, quam Ptol. non longe ab hac ponit, quæ eidem, Ant. & Plin. Κέλεια Celia. *Celeiani* Municipij mentio etiam in Epigrammate antiquo, ejus loci. Sed & Coloniam facit Onuphrius. Ex antiquo marmore *CL. CEL.* pro Claudia Celia, in marmoribus legi, docet M. Velserus. Huic Vrbi superioribus annis præfuit Comes Fridericus, qui cum esset in libidinem pronissimus & olim Veronicæ Concubinæ incensus amore, legitimam Conjugem ex Comitibus Croatię natam manu sua interemisset, Concubinam vero Pater Comitis in profluentem demersisset, uxores passim Filius maritis abstulit, puellarum greges in Palatium rapuit, Provinciales pro Mancipijs habuit, Ecclesiarum bona diripuit: monetæ adulteratores, Veneficos, Ariolos, Necromanticos undique ad se conscivit. Idem (Volaterrano referente) quum sub Nicolao V Romam ad Iubileum venisset, nec melior propterea factus esset, rogatus quid ei profectio contulisset, ut non prioris sim oblitus artis inquit: Nam & Sutor meus ad crepidas item redijt, qui mecum iter fecerat. Huic mortuo Vlricus Filius successit similis ingenio patri. Fluvijs rigatur Stiria, *Dravo*, *Lavanda*, *Sackan*, *Sulmo*, *Raynacho*, *Mura*, *Martza*, *Arrabone*, *Veystritza*, *Laufnitio*, ac infinitis propemodum Torrentibus ac rivulis, qui omnes tandem Danubio miscentur. Montium hic numerus non est, quare singulorum nomina adscribere vix licet, omnes pene generali nomine *Noricæ Alpes* dicuntur. Vnde Alpium adhuc præ se ferunt nomina, cujusmodi sunt *Rauch Alben*, *Sub alben*, *Saw Alben*, *Schwanberger Alben*. In Confinijs Austriæ, Carinthiæ & Stiriæ *Taurus* Mons est: Muræ fluvio *Gesacus* Mons imminet, nunc vulgo *Der Schockel* vocatur, & *Sattli*, *Mansenperg*, *Weinsperg*, juxta Salzim fluvium ducitur *Ina Sawrußel*, hoc est *Os porcinum*, *Deifelsteig*, i. *Diaboli præcipitium*. Infra Muram dicitur, *in Gaistal*, *Stainperg*, & *Rainacher Alben*: Paullo inferius sunt, *Kreiczpergus*, & *Hertzpergus* Montes; & versus Ortum *Radel* & *Plaitzberg*. Vltra Dravum versus Meridiem *Claudius Mons* nunc *Dracimperg* dicitur. Refert Vadianus, quod superioribus annis Viennæ Austriæ constans fama increbuerit, ardere in Stiria cœpisse Montem, quo pellectus Maximilianus Cæsar Augustus, nuncijs ad inquirendum missis ita esse ut ferebatur compererit, quod miraculi loco hic recensere libuit. Hæc vero accidisse verisimile est circa annum Christi CIↃ IↃXX, quo tempore Vadianus hæc videtur scripsisse. Prædicti vero Montes passim, sparsimque Silvis vestiuntur. *Stirij* agrestes vulgo populi sunt & strumosi, adeo quidem ingenti struma nonnulli, ut ipsis loquelam impediat, & mulier lactans illam post tergum perinde atque saccum rejiciat (si fama vera est) ne infanti impedimento fit. Memoriæ prodit Ortelius se Frisachij dum anno CIↃ IↃLVIII Vienna Venetias proficiscebatur, non sine admiratione hominem contemplatum, cui mentum ab auribus incipiens, humeros latitudine fere æquabat, & ad pectus usque propendebat. Strumæ causam Aquę Aerique, quibus vescuntur Incolę, tribuunt. Stiriani cultu & sermone Germani sunt pręter Dravi adcolas, qui Illyrica utuntur lingua.

Vrbes. *Flumina.* *Montes.* *Mores.*

SCLAVONIA, CROATIA, BOSNIA, CVM DALMATIÆ PARTE.

Ecclesiastica administratio ex Provinciali Romano.

Archiepis. Iadræ, quam uunc Zaram dici putant 39 23.44 33. *Cui subsunt Auzara, Vegla aut Vegia in Tab. Friuli* 38 19.43 10. *Arbe* 38 49.44 56.

Archiep. Spolato 40 54.44 0. *sub quo Tragurium* 40 40.43 56. *Teniensis Tina* 40 34.44 34. *Sardona* 40 8.44 20. *Temnensis, Nenensis, Nonensis, Nona opinor* 39 16.44 42. *Almisa* 41 14.53 54. *Sibinicensis* 40 16.44 24. *Farensis.*

Archiep. Ragusinus, vide in Tab. Græciæ & Macedoniæ 42 52.42 50. *sub quo Stagnensis* 42 25.43 12. *Rossonensis vel Bossonensis, Risine opinor* 43 30.42 44. *Tribuniensis Trebina* 42 58.43 8. *Cataro* 43 40.42 36. *Bacensis, Rosensis* 42 16. 42 30. *Bidnanensis, Budoa* 43 34 42 16.

Archiepisc. Antibarensis in Tab. Macedoniæ 43 32.42 12 *sub quo sunt Dulcinium* 43 54.42 6. *Suacinensis, Drinastensis* 44 20.42 28. *Folastrensis, Scodrensis,* 44 20.42 24. *Sardensis Surtanensis, vel Acittarensis, Arbensis.*

Medius Meridianus 41 30 ad quem reliqui juxta rationes Parallelorum 44 40 & 46 0 inclinantur.

NTER Regiones quæ hac Tabula nobis repræsentantur, primum locum sibi vendicat *Sclavonia.* Hæc a gente Sclavonica nomen habet, quæ olim ad Mæotidem paludem habitavit. *Regio & unde dicta.* Dicta quoque fuit *Illyricum* Plin. ἰλλυρὶς Ptol. *Illyria* Steph. *Hilluricus,* in antiquo Lapide, *Illuricianorum* meminit Nummus Traiani Decij. *Nomina.* *Illyrici* autem ab Illyrio Cadmi & Hermiones Filio, ut tradit Eustathius cognominati, quorum Sepulchrum prope Ceraunia cernitur. Huc enim e Thebis profecti in Serpentes mutati fuerunt postquam Cadmus Martis Draconem, qui Dyrcem custodiebat, interfecit. Ratio fabulæ eodem Interprete, quod homo Græcus & politicus mores induerit barbaros, & victum ferinum. Appianus autem a Polyphemo dirivat, cui cum Galatea tres fuisse filios refert: *Celtum, Galatum & Illyrium,* qui totidem quoque populos constituerunt. *Situs.* *Illyricum* vero sive *Illyridem* alij aliter definiunt. Ptolemæus ab Istria ad Macedoniæ usque confinia secundum maris littora producit: mediterranea ejus ad Pannones & Mœsiam superiorem expandit. Multo ampliorem eam describit Pomponius Mela, & Dionysius Alexandrinus: totam enim maris Hadriatici oram, a Tergesto ad Ceraunios usque montes, Illyrijs adscribit, eosque ultra Danubium fluvium habitare docet: Danubium namque inter ejus flumina Mela numerat. Alij etiamnum latius hujus fines extendunt. Plinius vero inter Arsiam & Titium fluvios constringit. Plerique in ea describenda Ptolemæum sequuntur. Secundum quem continet Illyris qua Macedoniam spectat, Dalmatiam, & Liburniam quam *Crabatem* nunc Lazius vocat: alij Croatiam: Pinetus Comitatum Iaderæ, hoc est *Contado di Zara* indigitat. Longitudo ab Arsa ad Drinum usque est mill. Italicorum ccclxxx. *Aeris qualitas.* Aere fruitur locis nonnullis puro ac salubri, quibusdam minus grato, qua paludes ac exhalationes fœdæ eum inficiunt. *Soli fertilitas.* Regio omnis, teste Strabone, aprica est & amœna; optimos habet & firmos maris Portus, solum fertile, etiam vitiferum, nisi qua saxis & rupibus horret, aut ad Pannonias, ubi frigida est & nivalis. Florus de Illyrijs scribit, primo bello Punico Illyrios populationibus, non contentos, licentiæ scelus addidisse, legatos Pop. Romani jure agentes, non gladio, sed ut victimas securi percussisse: Præfectos navium igni combussisse, idque, quod indignius foret, muliere imperante, quam ille *Teutam* vocatam scribit. Rursum bello Macedonico Illyrij a Perse rege conducti Romanum militem a tergo cœperant distinguere, sed deleta ab Anicio Prætore Scorda, quod caput gentis erat, statim sequuta deditio est. Plinius oram Illyridis mille amplius Insulis frequentari scribit, quum contra Italiæ ora huic obversa importuosa sit. *Vrbes.* Illyridis urbes potiores & Opida sunt *Senia* urbs, vulgo *Segna,* in planicie sita ad mare, quod a Borea vento horridis tempestatibus obnoxium. *Iadera* Colonia, Liburnorum Metropolis, hodie præcipua ac munitissima vulgo *Zaram* vocant, sita humili Chersoneso, portum habens recipiendis navibus capacissimum tutissimumque. Veneti eam operibus suis valde muniverunt. Est & *Sebenicum* Opidum Ptol. *Sicum* dictum. Situm est in Sinu Scardonico; in conspectu irrumpentis freti ad montis radicem, ubi est Arx. Ager est fertilis, urbs amœna, sed hodie parum culta ob Turcarum vexationes. Nam *Scardonam* in adversa Scardonis ripa Turca obtinet. *Spalatum* & *Salon* Ptolemæo & Straboni celebrata. *Salona* etiam, Dalmatarum navale, quod quidem nunc parum colitur, ob Turcarum viciniam. *Tragurium* hodie *Tran,* a continenti parvo Euripo separatum. *Epidaurus* urbs antiqua, ad cujus ruinas *Ragusium,* vulgo *Ragusi,* Turcis *Pobrouicha,* urbs exigua cum Arce munitissima; Hic nobile est emporium mercium Turcicarum, Respublica legibus æquissimis constituta, cives opulenti. *Flumina.* Duobus præcipuis adluitur tota regio fluvijs *Savo* & *Dravo* qui in Danubium corruunt. Vltra Montes plurimi minores Amnes erumpunt in Sinum Hadriaticum, ut sunt *Edanius, Ticius, Naron, Rhizon* & *Drinus.* Illyrici seu Sclavonici populi fere omnes ligneis habitant ædificijs, culmo contectis, præter paucas littorales urbes, in quibus humanius degunt. Et hæc de Illyrico sive Sclavonia universim. Sclavonia autem quam hic nostra exhibet Tabula, Illyrici illius tantum pars est, nisi forte dicamus eam Plinij esse. Continet *Windorum Marchiam* & *Zagabriensem Comitatum,* uti ex Pinace videre est.

CROATIA.

CROATIA Illyrici quod initio descripsimus, pars versus Hungariam, Rufo & Volaterrano *Valeria: Liburnia* alijs. *Regio.* Istriæ ad Sinum Fanaticum adhæret versus Ortum, inter Cuspam & Savum flumina, & Superiorem Mœsiam sita. *Situs.* Hujus Metropolis nunc *Bigihon* esse dicitur; aliquando *Fumium* erat. *Vrbes.* Vrbes præterea plurimas

 habet,

Clemens Ianitius
Polonus in descriptione
Regnum Poloniæ.
Quos rapidus currus Crupa
perverrat aquis
Hic vero Krupa fluvius
est longitudine 40 grad.
latitudine 45 et 34.
Unde ille convinct Polo
nus excisso ducibus
Lecho et Czecho

Strance } longitudine 40. 34. } patria Divi Hieronymi Ecclesiæ Doctoris alias dicitur Stridonium
latitudine 44. 16. } unde vox Strance corrupta ab aliis etiam Sdrigna. Male ponitur
ab aliis in Ungaria, ut fecit Petrus Bertius. et hic folio 271. Vide libellū Samuelis
Siderocratis de locorum ~~longitud~~ distantiis computandis, ubi vocat Sorigna. ponens eadem
latitudine cum Sebenico differentia longitudinis 20 scrupulorum. quod cum tabula convenit,
quoad differentiam. in numeris enim lat. et long. nonnihil differt. nam ponitur ibi
Sebenici long. 46 22. lat. 43 20
Sorigna long. 46 42. lat. 43 20. ex veteribus tabulis

SCLAVONIA, CROATIA, BOSNIA CVM DALMATIAE PARTE.
Miliaria Germanica communia
Danubius flu.
Drauus flu.
Sauus flu.
Drina flu.
Colubra flu.
Valconensis com:
Sirmiensis com:
Apatarro mons
SENA.
Ratzen
Belgrado
Peterwarden
Bakochza
Walpo
Ezekh
Valkowar
Erdewdy
Drinawar
Mostar
Drin
Azomsal
Zatha
Semlyn
Salankemen
Karom
Bantz
Kelpen
Nothary
Sabacz
S. Demeter
Sirmium vetus
Barka
Arky
Dobor
Dowoy
Magolay
Samandria
Zwobich
Chelebi
Zenobicz
Bolehoua
Cogniza
Fochia
Seberut
Slatina
Delminio
Gelelis
Serniza
Preuis
Iobagni
Acochna
Chisura
Erona
Luenic
Ternouiza
Cepach
Clobuniza
Orach
Bracca
Cranze
Cozza
Predio
Vratar
Vinzar
Gabella
Sedistan
Gliebuschi
Vergoraz
Tuzepi
Vrulza
Macarisca
Imaschi
Grao
Clinouo
Prodola
Berichi
Vinat
Claz
Vrotaz
Caza
Tolle
Zwonich
Prachia
Blagay
Bochel
Sarato
Zebernich
Rag
Moglay
Prosor
Nouo Bazar
Swiza
Cralna
Pelerd
Selye
S. Marton
Jetemegh
Nekche
Zeuerem
Hagmaz
Bereczlo
Erdwig
Athya
Vylack
Pest
Nesth
Bon Monstor
Kew
Sereck
Rednek
Illesy
S. Georg
Naygallas
Bechze
Dombo
Bistritz
Serlek
Kamaez
Mygez
Tolczak
Vwware
Nedin
Stripnich
Zwonik
Zoewernick
Moroth
Herman
Wanka
Chotnemeti
S. Helye
Kissabatz
Zapanablaria
Palyna
S. Lorenzo
Garra
Lombathel
Dobrowyna
Gordum
Newma
Valma
Siahow
Iltz
Saba
Grassacz
Barichi
Czarno
Drazath
Baroth
Izand
Bath
Wale
Sep- trio
Me- ridies
Ori- ens

122.

habet, utpote *Zeng, Wackat, Turnaw, Modrisch.* Cæterum Regio paucis ab hinc annis propter Turcarum in hanc invasiones mirum in modum omnibus innotuit. Cum jam fœdus quod cum Christianis erat Turca rupisset, hanc Regionem uti sibi vehementer commodam ad invadendum cæteras Regiones, Italiam, Germaniam, suis Regnis & Provincijs adnectere ardebat. Sub initium itaque æstatis anni CIƆ IƆXCII Turcarum Imperator per Bassas & Duces suos in Croatiam exercitum duci jubet. Consternatis vehementer per totam regionē adventante hoc exercitu militibus, *Hrastovitzam* munimentum fortissimum per proditionem, Bassa ex Bosnia capit. Neque hoc furiosi militis placata rabies est, quin *Wyhits* civitatem munitissimam, vallis, aggeribusque undique circumductam, in vicinas Provincias aditum commodissimum, obsideat; militem omnem, qui eam tuebatur, cum pro vita sustentanda, & reliquo defendendo, nihil, neque spes superesset, gloriose se dantem, præter fidem datam, Turca enecat. His accedit *Duropolia* fertilissima & amœnissima circumjacentium quondam planicies, at nunc, omni infelicitate obducta, neque victum neque homines præbet. Nam post primam calamitatem, quæ bonorum omnium erat amissio, sequuta est altera omnium infelicissima, Incolarum perpetua captivitas, vita ardua & laboriosa apud Turcas. Has calamitates mille aliæ sequutæ sunt, quas silentio transeo. Porro anno sequenti qui erat CIƆIƆXCIII, cum a se tot partas victorias, tot captas arces & munimenta Turca gloriaretur, habendi *Sissegkum* Civitatem munitissimam, vehemens eum cupido invadit; atque exercitu coacto, obsidione hanc civitatem cingit. Verum Germani animadvertentes quantum mali hinc & detrimenti, si a Turcis caperetur, non solum Germaniæ, verum etiam toti Europæ accede et, collectis undique copijs, ac trajecto Savo fluvio, pro Civitate liberanda, cum inimico confligere statuunt. Turcici Equites qui numero erant 8000, aut ut alij volunt 10000, ut impedirent Christianorum adventum per pontem, quem ante exstruxerant, ad alteram Savi ripam properant, exercitum suum locant, pugnamque cum Christianis ineunt: instant durius ac animosius Christiani, quorum impetum non ferentes Turcæ ad pontem fugiunt, verum eum jam paullo ante occupaverant Carolostadienses milites, pars Christiani exercitus. Turcæ nusquam refugio reperto, præcluso ponte ad reliquum exercitum aditu, omnes fere cæduntur, reliqui in Savo & Kulpa fluminibus salutem quærentes submerguntur. Pars reliqua Exercitus Turcici, cum a suis infelicissime pugnatum videret, turpiter fugit; ac tandem nostri auxiliante Deo XXII Iunij anno CIƆIƆXCIII Civitatem arctissima obsidione liberant.

BOSNIA.

Regio & unde dicta.
Imperium Majorum.

LIBURNIÆ Orientalem plagam *Bosniam* hodie dicunt a *Bessis* Inferioris Mœsiæ populis; qui inde a Bulgaris ejecti in hanc Superiorem Mœsiam migrarunt, ac mutato *e* in *o* litera, pro *Bessis Bossi* & *Bosni* dicuntur: atq; inde *Bosna* & *Bosnia*. Quales mutationes in multis alijs proprijs nominibus sæpe factas videmus, ut olim *Melita* hodie *Malta*, *Langones* & *Lingones*, *Scandia* & *Schonia* &c. Cuspinianus *Mœsiam Superiorem* vocat. Sita est prope fluvium, qui Ptol. *Moscus* dicitur. Quando hæc Provincia in Regnum fuerit evecta non invenio. Scribit Bonfinius, *Ludovicum* Regem Hungariæ circa annum CIƆCCCXLV, quum reliquias Tartarorum ex regno suo pellere conaretur, vocasse Principem Bosnæ, cujus filiam duxit uxorem, in auxilium: quia erat potens, habuitque amplissimam terram, quæ ad Macedoniam usque extendebatur. In alio quoque loco invenio, Bosnam tributariam factam Regno Hungariæ. Anno CIƆCCCCXV Princeps Bosnæ defecit a Sigismundo Rege Pannoniæ inijtque fœdus cum Turca. Quod videns Sigismundus, cupiensque reducere Bosnam, misit magnum exercitum contra occupatores ejus, Turcas, sed Mahumetes fortior Sigismundo, fugato hoste retinuit Bosnam, præfecitque Provinciæ *Ikachum* Principem. Is abutens Officio, gessit se pro Rege, vicinasque regiones invadens, multa illis damna intulit. Hungari vero collecta forti manu profecti in Bosnam, Turcico Rege trucidato, omnibusque Turcis, qui in eam provinciam se receperant, fugatis, subjugarunt sibi regionem, & constituerunt in ea Regem, primum scilicet (ut videtur) ex Christianis. Nam posteaquam Turcæ ex provincia occupata Regnum fecerant, Christiani recuperatam Provinciam nolentes minoris habere, Regem quoque fecerunt in ea. Siquidem Matthias Rex Hungariæ, anno Domini CIƆCCCCLXIV paullo ante coronationem suam profectus in Regnum Bosnę, profligatis hostibus omnia recuperavit, quæ antea Turca invaserat. Vide Munsterum lib. Geographiæ IV.

Vrbes.

Bosniæ urbs est *Iaitza* in edito Monte sita, quam duo amnes circumfluunt, præruptisque rupibus & vadis obfirmant. Ad radices Montis & ad ambitum urbis amnes illi confluunt, admixtique una in Savum feruntur. Bosnensis regni hæc ante tempora nostra caput erat, cum inexpugnabili Arce, ac hostibus inaccessibili. Habet regio & alias quasdam insignes civitates, præsertim *Schwonicam* & *Warbosayne*, quam ajunt hodie esse Metropolim, sed nullo cingitur muro. Milliatzka fluvius dirimit eam in duas partes, &c. Scribit Volaterranus lib. VIII Geograph. apud Bosnos Manichæorum Sectam coli: duo Rerum principia, alterum bonorum, alterum, malorum dicere. Nec Romanum Pontificem primum nec Christum Homousion putare. Cœnobia in abditis Montium convallibus habere: ubi Matronæ quæ ex aliquo morbo evaserunt, Sanctis Viris certo tempore ex voto servire se dicunt: atque ita inter Monachos mixtas vivere.

DALMATIA.

Regio & unde dicta.
Imperium Majorum

RESTAT ut de *Dalmatia*, cujus etiam partem hæc Tabula delineat, pauca subjungamus. Ea a *Delminio* civitate gentis Metropoli nomen habere putatur. Fuit olim Dalmatia potentissima regio, atque ipsi Dalmatæ olim potentes armis & opibus, situ etiam confidentiores fuerunt. Agebant plerumque sub silvis, inde in latrocinia promtissimi. Hos quidem Marcius incensa urbe Delminio quasi detruncaverat, posteaque iterum Asinius gregibus, armis, agris, mulctaverat, sed Augustus rebellantes perdomuit, misso ad eos Vibio, qui efferum genus fodere terras coegit aurumque venis repurgare: quod alioquin gens omnium cupidissima studiosa diligentia anquirit, ut illud in suos usus servare videatur.

Vrbes.

Vrbes sunt *Salanum.* Hic supersunt aliquæ reliquiæ Diocletiani, qui hoc loco, uti patria sua, afficiebatur. *Raguzium*, de quo supra. *Castel novo* ad ostium sinus Rizonici ab antiquis vocati. *Catarum* optimum habens Portum. Atque haud procul a limitibus hujus regionis sita est ad Mare *Civitas Apollonia*, juxta hanc est petra quæ flammam ignis evomit, & infra eam ebulliunt aquæ calidæ, & bitumen, præsertim quando petra ardet. Nec longe ab hoc loco ecfodiuntur Metalla, & implentur fodinæ rursum, ut post aliquot tempora iterum liceat hinc colligere Æs.

VVALACHIA, SERVIA, BULGARIA, ROMANIA.

PARENT nunc ista Regna Turcarum Imperatori, qui ſedem Imperialem habet Conſtantinopoli, *& præcipuum ibi palatium* Sercesi *dictum, de cujus regimine & gubernatione aulæque officijs non eſt noſtri instituti ſcribere; luculenter ea tractarunt Ioannes* Antonius *Menavinus Genuēſis, & Antonius* Geufreus. *De Imperatoris autem potentia & regnorum adminiſtratione breviter dicam. Ducenti circiter ſunt, quibus Turca mandavit ſingulis quadriennijs per Græciam, Walachiam, Boſniam & Anatoliam, reliquaſque ditiones ſuas colligere Chriſtianorum pueros maſculos ex ſingulis familijs, tanquam decimas ſibi debitas, quos* Conſtantinopolim, *Peram & Andrinopolim adducunt, & civibus educandos tradunt, ac minus elegantes in Burſia & Caramania agricolis commendant.* Hi *omnes Azamoglam aut Iamoglan vocantur, id eſt, innocentes & ſimplices infantes, nihilque ſcientes, & cum ad* VIII *annum pervenerint, elegantiores & dociliores in Saray, hoc eſt, palatium præcipuum Imperatoris* Conſtantinopoli *collocantur uſque ad quingentos, ibique in litteris & armis instituuntur, donec* XX *annum compleverint. Ex his eliguntur præter aulæ miniſtros & officiales Ianizari pedites, quos ad* XII *millia in ſui perpetuam custodiam habet Imperator. Ex Ianizaris ſpectabiliores electi Spachoglani ad* III *Millia dexteram* Principis *claudunt, ſinguli* IV *aut* V *equis ſervientes. Ex iiſdem* Silichtar *ad* III Millia *ſimiliter* IV *aut* V *equis ſervientes ſiniſtrum Principis latus tuentur.*

Poſt hos duos ordines Spachoglan & Silichtar equitant Vloſagi V CIↃ *ad dexteram* Imperatoris *&* V CIↃ *ad ſiniſtram, qui omnes ex* Ianizaris, *aut ex abjuratis* Chriſtianis, *qui fideliter Beglerbeio aut Baſsæ ſervierunt, eliguntur.*

Poſt *hos ultimi ſequuntur equites Charipici, id eſt, pauperes, qui ex omnibus provincijs Turcici Imperij & diverſis nationibus,* Chriſtianis, *Perſis,* Mauris, *Syris,* Arabibus, *Barbaris & Tartaris ſponte ad Imperatoris ſervitium ſtipendij cauſa confluunt, ex quibus, teſte* Antonio *Geufreo* 2000 *ſelectiores Imperatori ſerviunt.*

Item ante Imperatorem CC *Mutaferachæ lanceam geſtantes equitant, qui ex ſervis ob facinus aliquod egregium ſunt manumiſſi, & in nobiles aulæ electi. Item (poſt hos opinor)* XXX Chauſiler, *hoc eſt, Caduceatores ante* Principem *equitant, qui accurſum populi prohibent, & viam Principi aperiunt, Supplicationes quoque ipſi tradendas recipiunt.*

Poſt hos proxime pedites Solachi, qui arcum inauratum cum ſagittis portantes CC *Imperatorem præcedunt,* CC *ſequuntur, & ex utroque latere* XXX *comitantur.*

Iuxta hos proxime equum Principis *incedunt ſine tibialibus & calceis* C *Peicler, id eſt Curſores, quos huc illuc in pace ac bello mittat.*

Hæc perpetua eſt Imperatoris cuſtodia; tempore belli vero habet etiam Aſaples, qui ſunt pedites extraordinarij, & Caripoglan: qui ſunt equites extraordinarij. Per *ditiones autem & provincias ſuas in illarum defenſionem alia habet præſidia. In limitaneis ditionum Chriſtianorum ſunt ſupra* X *Millia Ianitzarorum, intra provincias autem Turcicas* VI Millia *Ianitzarorum ſparſim commorantur, nulli Beglerbeio aut Baſsæ ſubjecti, ſed immediate Imperatori, & liberi ab omni contributione. Eſt item per provincias alta juventus diſperſa ad* X *Millia ex qua ſuppleri poſsint, qui in limitaneis ac provincialibus ordinibus defecerint.*

Reliquæ omnes copiæ militares præter dictas ſubſunt Beglerbeis, qui ſunt rectores provinciarum, quales habet VII *Græciæ,* A*natoliæ, Caramaniæ,* A*maſiæ* & *Cappadociæ, Anacidulæ, Meſopotamiæ, Aegypti, de quibus ſuo loco dicemus.*

Habet etiam Imperator III *aut* IV *ad ſummum Conſiliarios, quos vocant Viſirbachas, aut ſimpliciter Baſſas, quod principes ſint conſiliorum, quibus Imperator in rebus omnibus gravioribus pace & bello utitur, & eſt hic ſummus gradus officiorum, ita ut Beglerbeios majore dignitate volens honorare, Baſſas faciat.*

Theodorus Sanduginus *lib. de moribus Turc. Colligit annuos reditus Turcæ eſſe vaſa auri* lxviii & lviii *millia ducatorum. Vas autem auri continet millia ducatorum centum.*

Eccleſiaſtica adminiſtratio ex Provinciali Romano.

Archiepiſcopus *Conſtantinopolitanus hos habet* Suffraganeos, *Colubrienſem nunc forte Chiorlich, Naturenſem* 56 0.43 0. Spigacenſem 55 0.42 0. *Dorkenſem, Pavadenſem forte nunc* Pandia 55 0. 42 40. & Calcedonenſem, *ubi nunc* Scutari *e regione* Conſtantinopolis.

Arch. Heraclia 54 20.42 40. *Huic ſubſunt Rodeſco* 54 30.42 45. Periſtacienſis, *Gallipolis* 54 30. 42 16. *Darnenſis, forte Dardanello* 54 22.41 50. *Curlotenſis,* Archadopolis, *forte nunc Arco* 54 48.42 8. *Miſſenenſis.*

Arch. Patracenſis *cui ſubſunt Lampſacenus & Dinenſis de Sellana.*

Arch. Squiſicenſis ultra brachium S. Georgij (quod ex mari de Marmora in Aegeum fluens Europam ab A*ſia dividit) Sequino forte* 56 32.42 0. *Huic ſubſunt Trojanus, Andrunianus, Iacorenſis, Decandimonia, Lupadienſis, Epigonienſis, Libarienſis.*

Arch. *Veriſienſis, cui ſubſunt, Roſsianenſis, Aprenſis* 54 8.42 44. *Ripſalenſis, Cypſela opinor* 53 51.42 48.

Arch. Madricenſis, Mariza opinor 53 30.42 28.

Arch. Andrinopolitanus 53 4.43 25.

Arch. *Trajanopolis* 53 16.42 44. *cui ſubeſt Avienſis.*

Arch. Malziacenſis ſub quo Maronia 53 0.42 16.

Arch. Meſsipolis, cui ſubeſt Xanocienſis.

Arch. Philippenſis 50 52.42 4. *cui ſubſunt* Chriſtopolis 51 44.42 0. *Dragonenſis, Chriſopolitanus.*

Medius Meridianus 50 20, reliqui ad eum ſunt inclinati juxta rationem Parallelorum 42 40 & 46 0 ad Circulum maximum.

VALACHIA.

VALACHIA a *Flaccis* Quiritum gente appellationem habet. Romani enim Getis ſuperatis & deletis, *Flacci* cujuſdam ductu eo Coloniam deduxere, unde primum *Flaccia*, deinde corrupta voce *Valachia* dicta. Hæc etiam Tranſalpini nominis originem ex re ſortita eſt. Alpibus enim & Montibus continuis, & his quidem

Regio & unde dicta.

altiſsimis

WALACHIA
SERVIA, BVLGA:
RIA, ROMANIA
Per Gerardum Mercatorem
Cum priuilegio

Septentrio
51
52
53
54
55
56
57
48
47
46
45
44
43
42
41
Oriens
Meridies
Bessa: rabia pars
Molda uie
Soczaua sedes Vaiuodæ
Jassy
Lapusna
Pruth flu.
Tiraz
Stora
Oriawa
Maiack
Bialigrod
Ophiussa
Nicenia
Ginestra
Turris Neoptolomi
Hermonactis
Ofica
Moncastro
Roscuo lacus
Tarisso
Margosest
Lucania
Tirasso
Bradiy
Schelecz
Polada
Kilia noua
Bialigrod
Falconara
Saline
Tiagola ostium
Wara
Rebrek
Wachs
Mad
Kilia
Luzew
Strauicho
Boreum ostium
Zoff
Niuor
Oblucice
Obrabaz
Danubius fluuius
Dester
Culghy
Nicor
Nissowitz
Tulcea
Baban
Schynz
Prossauza
Georgio
Pulchrum ostium
Strauicho
Psarum ostium
Peuce vel sacrum ostium
Donigu
Chersonech
Chersen
Baiazet
Row
Tibissar
Prouada
Bra
Lastilla
Pangala
Canaracha
Baba
Tomi
Pargala noua
Galacz
Cowacz
Trosmis
Ciglia
Dizia
Caliacra
Araurana
Carbona
Braileonum
Beroe
Carsum
Flotz
Durostorum
Axiopolis
Filbier
Pisia
Dronisopolis
Varna
Castrici
Rosico
Herkol
Lastillo
Panizo flu.
Galaro
Mesember
C. lo Manco
Tonzi
Prouaz
Vraza
Odessus
Poro
Sag ora
RIA
Syrsia
Capidaua
Succidaua
Tatracam
Hazeck
Zelum
Cium
Eschibaba
Sulza
Morato
Deueltus
Strauico
Sisopoli
Stonamo
Apolis
Asine
Verduzo
Thynis prom
Salmydis
Philia prom.
Tarpedisus
Gradus
Culta
Gatopoli
Rapia
Stagnara
Cabyla
Moruli
Megri
Omidre
Marato
Malathia
Filen
Fanar
Comercho
S. Ancolo
Scutari
C. Quiuiza
NIA
ROMA
Philippopoli
Andrinopoli et Drenale Turcis
Tantanzar
Traiano poli
Aphrodisias
Heraclia
Pantiro
Bizanta minor
Pandia
Solimbria
Constantinopolis
Stouania
Chiorlich
Athyra
Dionali
Rerea
Frura
Melantiada
Congerba
Mar de Mar mora
Marmora
Paionere
Caleuino
Andano
Rodia
Chrisboo
Tritama
Golfo de Scio
Schio
Diaschillo
Palormi
Lartachi
Spiga
Cabri
Sequino
Caridia
Golfo de Caridia
Gallipoli
Sesto
Lucoma
Guisa
Mollito
Dardanella
Lembro
Castel murato
Dardanello Antiecheta
Aquila
Auido
Nato: liæ pars
10 20 30 40
Militaria Italica Com.
Tasso insula
Samandrachi
EGEO PELAGO
Golfo de Contesa
Contesa
Lanassero
Neapoli
Stelar
Palo Chastro
Cochino
Castri
Sorena
C. de Monte Santo
Molesso
Stalimene
Saline
Macedonia
Maximianopolis
Bergosa
Abdera
Fiume de Mar
Pergamum
Tempyra
Cypsela
Philippi
Marizza
Apre
Chisear
Rodosto

Soli fertilitas. Animaliū varietas. Opida. Flumina. Mores.

altissimis, ab Hungaria & ejus potissima Transilvania parte, nemorosisque passim amœnisque intervenientibus Silvis dividitur & terminatur. Habet autem ab Ortu piscosum Lacum, quem Hierasus amnis incolis *Pruth*, efficit; ad Meridiem vergit terminata Danubio, atque item ab Occasu Transilvaniæ fines attingens, ad Opidum Severinum, ubi Trajani pontis admirabiles pilæ triginta quatuor visuntur. Ad Septemtrionem autem finitur Hoina, ignobili flumine, & directis terrestibus terminis ad Istrum, curvata admodum regionis fronte contra *Paucem Insulam* Antiquis Scriptoribus notam, quam hodie *Barillanam* dicunt. *Valachia* autem, licet altissimis sit innexa Montibus, nihil tamen ei deesse comperitur, quod usui humano necessarium videri possit. Adhæc dives Auri, Argenti Ferrique ac Salis fodinis. Nec Vineæ desunt: nec varij generis Animalia; imprimis Equos alit insignes, Asturcones optimos, aliosque magna copia. Hic *Ternovizza* Opidum, Vaivodæ sedes, est. Alia Opida sunt *Braila* & *Trescortum*, non longe a quo ecfoditur Bituminis species, ex quo sicut ex cera optimæ candelæ conficiuntur. Reliqua hujus regionis per Pagos & Villas habitantur. Flumina sunt *Hierasus* Ἱέρασος Ptol. Incolis *Pruth*: *Hoina*, *Danubius*, alia. Valachi porro ut plurimum animo instabiles, iracundi, crapulæ & otio indulgentes, & pauperes sunt: domos habitant ex ligno & stramine confectas, creta incrustatas, & arundine contectas, quæ isthic abundat. Ceterum Mores, Religio, Sacra Valachorum, ad Græcas Armenicasque Ecclesias accedunt, apud quos Sacerdotes uxores ducunt. Atque hæc de Valachia hactenus, ad reliqua pergo.

SERVIA.

Regio. Vrbes.

SERVIA, *Mœsia Superior* Lazio, regio inter Bosniam & Bulgariam. Hanc antiquam *Triballorum* regionem esse multi putant. Et hi quidem populi huc ex Septemtrione, debilitatis Imperij Romani, Græcique viribus, commigrarunt. *Sirsi* etiam hi Scriptoribus quibusdam dicuntur, atque etiam *Rascy*, & ipsa regio *Rascia*. Sunt tamen qui hos populos diversos putent, sed tamen vicinos, & a *Rassis* Septemtrionalibus populis huc profectos. *Dardanos Serviam* & *Rasciam* habitasse, scribunt Cuspinianus & Volaterranus. Σερβία Ῥασκία habet Sophianus. Regia Serviæ urbs fuit *Sinderovia*, quam alij *Spenderoben*, & alij *Simandriam*, vel *Semondrian*, Turcæ *Semender*, Hungari *Zendrew* vocant, quę quidem non procul a Belgrado ad Danubij ripas jacet, & capta fuit ab Amurathe Turcarum Imp. anno CIↃCCCCXXXVIII, & in Sangiacatum redacta sub Budensi Beglerbego. Nobilia quoque Opida sunt *Vidina*, quod Turcis *Kiratovum* appellatur, ad Montem Argentarum situm, redactum in Sangiacatum Temisvarēsi Beglerbego subjectum. *Novogradum* in finibus Serviæ, quod quidam perperam novum montem appellant: Arcem habet inexpugnabilem. *Mons Niger*, ubi sunt Argenti fodinæ admodum nobiles. Sunt & *Samandria*: *Prisdena* Patria Iustini Imperatoris: *Stonibrigadum* & *Belgradum* antea *Taurunum* dictum.

BVLGARIA.

Regio & unde dicta. Situs. Soli qualitas. Imperium Majorum. Vrbes.

BVLGARIA quasi *Volgaria* dicitur, quia nimirum hujusmodi populi profecti a Volga circa annum Domini IↃCLXVI hanc Regionem occuparunt. Hanc quidam esse Veterum *Mæsiam Inferiorem* putant. Iacet intet Serviam, Romaniam, ac Danubium. Regio magna ex parte Montibus aspera, & juxta dorsum Hæmi Montis producta, modo versus Danubium, modo versus Romaniam: unde media ipsa Regio asperior est; decliviora loca silvis obsita sunt, & Solitudinibus occupata; sunt tamen valles aliquæ & planicies. Cæterum Bulgari gens ferox putantur e Scythia olim egressi, intuleruntque plurima damna Regno Constantinopolitano, & vexarūt Christianos varijs modis, quousque tempore Nepotum Caroli Magni factæ sunt induciæ & cōditiones pacis, reddita Regi Sorore, quam bello Græci cœperant. Hæc cum esset in Christiana religione recte instituta, persuasit fratri, ut pro Ethnica Christianam Religionem amplecteretur. Hac occasione Bulgari pervenerunt ad agnitionem Christi. Fama est primum Regem Christianum in Bulgaris *Trebellium* vocatum fuisse. Metropolis hic *Sophia*, quam Ptol. *Tibiscum* Opidum Niger putat. Hæc situ peroportuno gaudet, ampla ac populo frequens est, licet nulla ex parte sit munita. Hic sedem habet Beglerbegus Græciæ, qui Turcis dicitur *Rumeli Beglerberg*, habetque Sangiacatus sub se unum & xx. Sunt & *Serrajum* Civitas Bulgarię insignis. *Nicopolis*, hæc a Sangiacis regitur. Prope hanc Civitatem vestigia supersunt pontis admirabilis maximeque stupendi, quem construxit supra Danubium Trajanus Imperator, dum contra Getas pugnaret. Bulgariæ Episcopus fuit *Theophylactus*, cujus etiamnum exstant in publico Expositiones Græcæ in totum Novum Testamentum.

ROMANIA.

Regio & unde dicta. Soli qualitas. Vrbes. Mores.

BVLGARIÆ *Romania* proxima est, sic dicta ab urbe præcipua Constantinopoli, quæ *Roma Nova* etiam dicebatur. Olim *Thracia* appellata fuit, vel a *Thrace* Martis Filio, vel a *Thraca* Nympha, vel potius a feritate, seu temeritate. Separatur a Macedonia Strymone fl. ad Septemtrionem est Hæmus, cetera Mare adluit. Regio nec Cœlo læta, nec Solo: & nisi qua Mari propior est infœcunda, frigida, eorumque quæ seruntur, maligne admodum patiens. Versus Mare vero Frugibus, Frumento & Leguminibus fœcunda. Raro usquam pomiferam Arborem, Vitem frequentius tolerat: sed nec ejus quidem fructus maturat ac mitigat, nisi ubi frigora objectu frondium cultores arcuere. Vrbes habet *Abderam* Democriti patriam: *Nicopolim*, *Philippopolim*, *Hadrianopolim*, *Trajanopolim*, *Selymbriam*, *Perinthum*, aliasque complures. Metropolis est *Byzantium*, conditum a Pausania, nunc *Constantipolim* vocant a Constantino, qui ibi sedem Imperij esse voluit. Turcis dicitur *Stampolda*, quasi ampla Civitas. Sita est ad Euripum, habetque ex adverso *Peram*, quam vocant *Galatam* in cornu Byzantino, veterum Genuensium Coloniam. Multa admodum in Vrbe sunt vetustatis Monimenta partim illic primum posita, partim Roma illuc allata. Præcipua hæc sunt. Templum Sophiæ, opus Iustiniani Imp. Palatium Constantini, Columna Serpentina, & altera quæ historiata nominatur. Templum S. Lucæ, Navale, Castrum novum, Colossus, Gynæceium, Hippodromus, Obelisci. Flumina eam duo adluunt, *Cydrus*, vulgo nunc *Machlevam*, & *Barbises*, *Chartaricon*. Ambitus urbis est XIII mill. pas. Incolarum numerus IↃCC millia excedit. Regio amnes habet celeberrimos, *Hebrum*, *Melanum*, *Tearum*, *Arsum*, *Bathyniam*, *Nestam*. Montes attollit, *Hæmum*, *Rhodophen*, *Orbelum*, *Pangæum* & *Messapum*. E quibus Hæmus in tantum altitudinis abit, ut Euxinum & Adriam ex summo vertice ostendat. Incolę hujus tractus colore sunt fulvo & cæruleo & in vertice comati, impavidi, ferocissimi, validissimi ac sævissimi: potores strenui & vinosi, atque alio imprimis delectantur.

GRAECIA CONTINET PRAECIPVAS REGIONES ALBANIAM, MACEDONIAM, EPIRVM, ACHAIAM, ET MOREAM.

Rector Græciæ vocatur Vromeli Beglerbey, id est Romanorum principum Rex: præest enim omnibus regionibus, quas in Europa habet Turca, quæ novæ Romæ Constantinopoli subjectæ fuerunt. Hic sub se habet xl Sangiagler, sive Sangiacos, qui sunt Capitanei copiarum equestrium ex Spachoglanibus electi, & in principalibus civitatibus Provinciarum commorantur ad continendum eos in officio & pace, ipsisq; subsunt 150 Sobasci Cimmeriotæ, aut plures, qui sunt quasi vicarij per minora opida distributi. Sub his autem Sangiacis 30000 Spachi sunt, quorum quilibet tribus aut quatuor equis meret. Et sunt hi Spachi per flamboler, hoc est, vexilla distributi, quæ cc, ccc, cccc, aut ıↄ Equites continent.

Inter Sangiacos potentiores sunt Rector Modenæ, qui præest toti Moreæ, qui ad mandatum Beglerbey mille equites adducit, quos suo stipendio sibi devinctos habet. Item Gubernator Bosnæ habens ıↄccc equites, & Thessalonicæ habens ıↄ equites, quorum c perpetuo penes se servat, reliquos monitus Turcæ in subsidium mittit. Sunt præterea sub hoc Beglerbeyo Sangiacis subjecti xx Millia equitum, qui Tymariotæ vocantur, quod ex Tymar, hoc est ærario Imperatoris stipendia habeant. Et item lx cıↄ Akengi sive Acconti, id est fatales sive periclitatores, qui liberi & exemti a contributionibus absque ullo stipendio equites serviunt, victum præstantibus civitatibus, per quas transeunt: sunt prædones, grassatores & vastatores. Sunt etiam multi feudatarij Mosselin dicti, qui aliquando ad lx Millia equitum & magnum peditum numerum colliguntur. In Asia sex sunt Beglerbey, de quibus ibi dicemus.

Medius Meridianus 50 o ad quem reliqui inclinantur & accedunt pro ratione Parallelorum 38 o & 42 o.

Regio. Nomina. Situs.

RAECIA sequitur Europæ nobilissima regio, totiusque eruditionis fons & mater. Incolis ἑλλὰς dicebatur. Qui vero hodie eam habitant eam *Romechi*, Turci *Horomeli* nominant. *Rumelia* est Leunclavio: Septuaginta interpretibus *Phobel*, & *Iavan*. Ejus incolæ his nominibus apud vetustissimos scriptores frequentius appellantur. *Achæi* Ἀχαιοὶ, *Achivi*, *Argivi*, Ἀργεῖοι, *Danai* Δαναοὶ, *Dolopes* Δόλοπες, *Dores* Δωριεῖς, *Dryopes*, Δρύοπες, Graij, Grajugenæ, *Hellenes* Ἕλληνες, *Iones* Ἴωνες, *Myrmidones* Μυρμιδόνες, & *Pelasgi* Πελασγοὶ. *Græciam* autem non semper omnes ijsdem terminis circumscribunt. Proprie ab Isthmo Thessaliam usque extenditur, & ab Epiro Amne Acheloo dispescitur; Ortum versus habet Mare Ægæum: atque hæc proprie est *Hellas*, hoc est quod Plinius aliquoties innuit; *Ab Isthmi*, inquit, *angustijs, Hellas incipit*. Et rursum, *Angusta cervice Peloponnesum contingit Hellas*. Hac ratione, Athenæ Atticæ sunt ἑλλὰς ἑλλάδος. Interdum etiam Peloponnesus & Thessalia Græciæ notione comprehenduntur. Ita L. Æmilius Paulus quum circuiret Græciam, per Thessaliam Delphos petijt, inde Lebadiam, tum Chalcidem, postea Aulidem, inde Athenas: altero die Corinthum, tum Sicyonem, Argos, Epidaurum, Lacedæmonem, Megalopolim, Olympiam; ita peragrata Græcia redijt Amphipolim. Homerus solos *Phtiotas* vocat *Hellenas*. Herodotus inter *Hellenas* & *Pelasgos* discrimen facit. Hodie vero Græciam vocamus tractum omnem qui ad Occidentem Ionio Mari adluitur, ad Meridiem Libyco, ad Ortum Ægæo; ad Septemtrionem vero montibus a Thracia Mysia, Dalmatiaque separatur.

Cœli temperies. Soli fertilitas.

Regio hæc præstabat olim reliquis Europæ Cœli temperie, ac benignitate; Frugum omnium fertilitate, Armentorumque omnis generis copia. Hæc illa est regio, quæ fama, quæ gloria, quæ doctrina, quæ plurimis artibus, quæ etiam imperio & bellica laude diu floruit. Libera primum, sed dum imperium in socios affectat, serva. Itaque eam primum *Cyrus*, postea *Xerxes* alijque *Persarum Reges* vexaverunt. Subjecere eam sibi inde *Macedones*; tum Perseo devicto *Romani*: quorum imperio divisio cessit tota *Constantinopolitanis*, donec *Gothi*, *Bulgari*, *Saraceni* eam deprædati sunt, & *Turca* postremum in miseram servitutem omnem redegit, exceptis quibusdam Insulis quæ *Veneto* parent, Corcyra, scilicet, Cephalenia, Zacyntho, Creta, alijsque minoribus.

Imperium Majorum. Vrbium nomina.

Superbivit olim Græcia multis urbibus florentissimis: *Athenis*, *Lacedæmone*, *Delphis*, *Argis*, Mycenis, *Corintho* alijsque plurimis, quarum pleræque, ut caduca & fluxa est mortalium rerum conditio, atque interitui obnoxia, prostratæ & dirutæ jacent. Flumina hic & fama & natura ingentia xxxıı numero; ea sunt *Strymon*, Chabrius, *Echedorus*, Axius, *Erigon*, *Lydius*, *Aliacmon*, *Pharybus*, Peneus, *Sperchius*, Panyassus, *Apsus*, *Lous*, *Celidnus*, *Thyamus*, Acheron, Anachthus, Achelous, *Evenus*, *Ilissus*, Asopus, *Ismenus*, *Cephisus*, *Boagrius*, *Asopus* alter, *Sus*, Peneus, Alpheius, *Selas*, Panysius, *Eurotas*, *Inachus*. *Sinus* reperio xıv, *Ambracium*, *Corinthiacum*, *Cheloniten*, *Messeniacum*, *Laconicum*, Argolicum, *Saronicum*, *Oeteum*, *Maliacum*, *Pelasgicum*, *Thermaicum*, *Toronicum*, Singiticum, *Strymonicum*.

GRÆCIA

Septen

Occi dens

Meri

MARE MEDITERRANEUM

GOLFO DI VENETIA

ALBANIA

MACEDONIA

EPIRUS

ACHAIA

MOREA

Valcompare longitudine graduum 46. latitudine 37½ est Ithaca Vlyssis

Miliaria Italica communia
ASIAE
PARS
MARE DEL
ARCHI
PEL
GO
ROMA
NIA
Mare de Mar mora
Golfo de Contessa
Golfo di monte Santo
Golfo de Caridia
Golfo de Schio
Stalimene
NEGRO PONTE
Golfo de negro ponte
Mare de Nicaria
Nicaria
Samo
Mare de Mandria
Nicsia
Mare de Scarpanto
Scarpanto
Smyrna
Constantinopoli
Gallipoli
Tenedo
Scio
Andri
Milo
Cos
Stampalia
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
Oriens

Strymonicum. *Maria*, *Ionium*; nomen habet ab *Ionia*, quam regiunculam in ultimis Italiæ oris facit Solinus : vel ab *Ionio* Illuriorum Rege; vel ab *Ionibus*, ut censet Archidamus, in trajectu Maris ibi submersis. *Cronium* & *Rhea Sinus* antea dicebatur, ut antiqui Scriptores testantur; *Creticum*: ab Creta : Hodie *Mar di Candia*. *Carpathium*: ab Insula *Carpatho*, quæ ad Orientale Cretæ Promontorium. *Ægeum*, dictum, ut Festus & alij scribunt ab Ægæo Thesei patre, qui in id se præcipitasse perhibetur: Pherecydes, ab Neptuno, qui & *Aegeus*. Festus ab *Aegæa* Amazonum Regina, quam volunt in eo perijsse; idem, ut & Varro ab Insulis, quæ in hoc mari crebræ procul adspicientibus species Caprarum videntur. Aliorum opiniones prætereo. Nominatur etiam *Aegon* Valerio Flacco & *Aegeon*. *Mare Græcum* Thucydidi, Europæis hodie *Archipelago* voce Græca. Turcis *Mare Album*. Romani totum hoc Mare duobus nominibus olim appellabant, teste Plinio, *Macedonicum* quidquid ejus Macedoniam & Thraciam attingebat: *Græciense* quidquid Græciam. *Myrtoum*, Ægæi pars Μυρτῶον πέλαγος Ptol. circa Cariam, Asiæ Minoris regionem; Castaldo *Mar di Mandria*; Straboni vero Plin. & alijs inter Peloponnesum & Atticam. Nomen illi a Myrtilo Mercurij filio, quem in id deturbatum ab Oenomao volunt Solinus & Isidorus : vel ut verius sentit Plinius, ab exigua Insula, non procul ab Carysto Euboeo opido sita. *Icarium* ab Icari nota fabula plerisque; Andrætæ Tenedio, ab una Cycladum, quæ *Macris* & *Icarus* : Hodie *Mar di Nicaria*, Castaldo scribente : & alia.

Montes.

Montes etiam plurimi; *Bertiscus*, *Athos*, *Olympus*, *Ossa*, *Pelion*, *Citarius*, *Othrys*, *Oeta*, *Pindus*, *Acroceraunij*, *Stymphe*, *Calidromus*, *Corax*, *Parnassus*, *Helicon*, *Cythæron*, *Hymettus*, *Stymphalus*, *Pholoe*, *Cronius*, *Zarex*, *Minthe*, *Taygetus*, alij.

Ratio gubernandi. *Leges & Instituta.*

Græcia olim universa libertatem consectabatur. Singulis pene urbibus suæ leges, sui Reges, sui Legislatores. Atheniensibus leges condiderunt *Cecrops* & *Solon*. Nam Draconis leges a loco dictæ. Erat enim Prætorij insigne *Draco*. Ob asperitatem sanguine scriptas Demades ait: sed rigorem mitigavit Solon. Hæ per Decemviros Romam translatæ. Status porro Atheniensium primum regius, sub XVII Regibus a Cecrope ad Codrum, per annos CCCCLXVIII, deinde sub Archontibus perpetuis XIII, per annos CCCXIV in quorum Ἀρχόντων penultimum Æschylum incidit Olimpiadum initium. Tertio ad Archontes decennales deventum est. Sub quorum VII, per annos LXX gubernatum est. Quarto Democratia constituta est, & Archontes annui creati per annos LV usque ad Pisistrati tyrannidem. Post exactos tyrannos rursus in popularem statum Athenæ sunt redactæ. Fuit autem Athenis *Vicus Martius* Ἄρειος πάγος, in quo Senatus Areopagiticus noctu, nequid gratiæ daretur, judicare consuevit; In hoc consessu duo fuere Lapides argentei, unus Reo, alter Accusatori, in quibus consisterent; alterum vocabant ὕβρεως, alterum ἀναιδείας, ut est apud Pausaniam in Atticis. Lacedæmonijs jura præscripsit Legislator celeberrimus *Lycurgus*. Hic etiam primum Regnum fuit: deinde per XXIX Ephoros Reges frænati. Tertio Communio φειδυτίων instituta, ferrea Moneta percussa; possessiones æqualiter distributę: virgines sine dote collocatæ per easdem leges. Mantinæis *Nicodorus Pugil*; Locrensibus *Saleucus* : Cretensibus, *Minos* leges dedere. In Græcia, nempe Athenis Mercatus olim fuit, bonarum artium & Disciplinarum celeberrimus. Quare a Thucydide παίδευσις Ἑλλάδος dicitur. Diodoro Siculo κοινὸν πάντων ἀνθρώπων παιδευτήριον, Communis Schola generis humani.

Schola.

Straboni σόφων οἰκητήριον, Aristidæ σοφίας πρυτανεῖον. Cicero lib. IV Epistolarum ad Familiares, *Nobilissimum Orbis Terrarum Gymnasium* cognominat. Eo Romani, aliæque Nationes Philosophiæ Græcæque linguæ gratia se conferebant. Cicero Græcis passim attribuit, multarum artium Disciplinam, sermonis leporem, ingeniorum acumen, ubertatem dicendi, a quibus Philosophiam, reliquas item artes & scientias Romani hauserunt. Et Flaccus canit:

Ingenia et bonarũ artium studijs celebres viri.

Graijs ingenium, Graijs dedit ore rotundo Musa loqui.

Viri hic clari literis & doctrina fuerunt *Musæus*, Poeta, *Solon*, *Socrates* Philosophorum omnium Præceptor, *Xenophon*, *Plato*, *Isocrates*, *Demosthenes*, *Thucydides*, & innumerabiles alij.

Bibliotheca.

Quia vero omni tempore Athenæ viris eruditis & excellentibus in omni doctrinarum genere præstabant, qui de omnibus doctrinæ sapientis partibus libros conscribebant, factum est ut Bibliothecæ privatæ & publicæ Athenis haberentur.

Mores.

Hodie vero nulla Barbaria æque Barbara est, atque Græcia, litteras & sapientiam non tantum non colit, sed ne intelligit quidem. Nulla urbs apud eos reperitur, in qua sit Academia: nemo est etiam qui suos liberos artes liberales, aut litteras edoceri curet. Quod ad veterum Græcorum Religionem, regnavit apud eos Idololatria & πολυθεϊσμός. Deorum enim Dearumque numerus fuit infinitus. Augustinus de Civitate Dei lib. III ex Varronis sententia affirmat, simul tam apud Romanos, quam Græcos extitisse III millia Deorum, quorum CCC Ioves erant. Vnicuique suus Lar, suum Numen domesticum. Vnicuique affectui, commodo, incommodo, periculo, suus tutelaris Deus; unicuique Deo suæ Ceremoniæ, suę preces, sui Sacerdotes, sua Sacrificia, & Libationes. Et θεόμαχοι verius, quam θεοσεβεῖς vocandi fuere. Vulgus Græcorum hodie antiquitatis nihil retinet. Nam promissam plerumque gestat comam, anterioremque capitis fronti imminentem partem tondere solet : duplicatoque & crasso pileo utitur. Omnes universim pauca supellectile, uti Turcæ contenti sunt, nec plumeis lectis incumbunt, sed culcitras sive centones lana, aut tomento suffultos substernere solent. Odiosum omnes censent Vinum aqua diluere, & etiam nunc poculis se invitant; sed mulieres eorum Symposijs non intersunt, neque accumbunt in accubationibus epularibus. Vetus etiam Mortuos deplorandi consuetudo apud Ethnicos etiamnum perdurat in Græcia. Religione Græci Christiani a Romanis dissident, gaudentque titulo Ecclesiarum Orientalium. *Patriarchæ* ipsis quatuor, *Constantinopolitanus*, *Alexandrinus*, *Hierosolymitanus* & *Antiochenus*. Hi a Metropolitanis creantur, ut a Cardinalibus Papæ, sed ij perpetua sanctimonia vitæ celeberrimi. Modestia in illis mirifica. Annuus singulorum reditus CCCC aureorum ab Ecclesijs quibus præsunt emendicatus. Nihil Ecclesiasticis hæreditarium. Vxorem, sed unam tantum ducunt, Sacramenta duo dumtaxat agnoscunt Baptismum & Sacram Cænam. Sub utraque specie communicant Pane & Vino. Purgatorium ignem execrantur : Sculptilia detestantur: Rasuram verticis non admittunt.

Vestitus.

Ceterum Græci qui opulentiores sunt, & qui auctoritatis titulo delectantur, vestibus utuntur consuetudini ipsius Principis convenientibus. Qui Venetis subsunt, Venetorum vestiuntur more: qui sub Turca sunt, Turcicis similes vestes gestant. Gens levis, faceta, comis. Iracundos fuisse in genio, misericordes, suspicaces, falsos, ambitiosos, auctor est Plutarchus in præceptis politicis: novarum etiam rerum cupidos, præter B. Lucam, Theophrastus in Charactere Λογοποιΐας, & Demosthenes tertia Olynthiaca. Dicacitatis istud exemplum esto. Quum Antonius vellet se Liberum patrem dici, & hoc nomen statuis subscribi juberet, habitu quoque & comitatu Liberum imitaretur, ocurrerunt venienti ei Athenienses cum Conjugibus & Liberis, & Διόνυσον salutaverunt. Bene illis cesserat, si Nasus Atticus ibi substitisset : dixerunt, despondere ipsos in Matrimonium Minervam suam, & rogaverunt ut duceret. At Antonius ait ducturum, sed dotis nomine imperare se illis mille Talenta. Tum ex Græculis quidam ait, Κύριε, ὁ Ζεὺς τὴν μητέρα σοῦ Σεμέλην ἄπροικον εἶχε. Longum foret omnia accurate referre; neque id nostri hoc tempore instituti est, quare ad specialiora Græcię pergo.

MACEDONIA, EPIRVS ET ACHAIA:

cum quibus Albania describitur.

Præcipuus Sangiacus Macedoniæ habitat in urbe Thessalonica, qui ad jussum Beglerbey, quoties Turca expeditionem aliquam parat, 10 Equites bene armatos habet, quorum C perpetuo penes se servat in defensionem Limitis sui.

Episcopatus in hac Tabula sunt juxta Provinciale Romanum.

Archiep. Philippensis 50 52.42 6. *cujus Suffraganei sunt* Christopolitanus 51 32.42 1. *Dragonensis, Chrisopolitanus.*
Archiep. Seressanus nullum habet Suffraganeum.
Archiep. Thessalonicensis 40 6.41 32. *sub quo sunt* Citrensis, *Veriensis*, 48 28.41 3.
Archiep. Laricensis 48 42.39 58. *sub quo Dinutriensis vel Dinutricensis, Almurensis Armiro credo*, 48 54.89 20. *Cardicensis* 49 14.39 4. *Mazarocensis, Sidoniensis, Dinucensis.*
Archiep. Neopatensis, sub quo Lariaetensis vel Lavacensis.
Archiep. Thebanensis 48 56.38 52. *Zorocemensis, Castoriensis* 50 44.38 48.
Archiep. Atheniensis 50 20.37 42. *sub quo Thermopilensis* 48 36.38 38. *Davaliensis, Salonensis* 50 57.87 46. *Nigropontensis* 50 28.38 22. *Albelonensis, Molgarensis*, Megara *opinor* 49 38.37 52. *Roonensis, Eginnensis.*
Archiep. Corcyrensis 44 36.39 20.
Archiep. Duracensis 44 22.41 26.

Meridiani positi sunt ad rationem Paralleli 40 o.

RAECIAM alij aliter diviserunt. Quibus omissis, Mercatorem nostrum sequemur, qui tribus Pinacibus ejus partes graphice nobis & eleganter delineat. In hac autem Tabula tres Græciæ Provincias proponit, *Macedoniam, Epirum* & *Achaiam*: Proxima *Moream*; Tertia & postrema C*andiam*. Primo loco occurrit *Macedonia* amplissima regio a *Macedone* Rege Osiris filio, alij dicunt Iovis & Thyæ, nomen sortita; vel ut Solino placet, a Deucalionis Nepote. *Emathia* ἠμαθία antea dicebatur, Plinio & Trogo testibus. P*æoniam* primo vocatam scribit Livius, deinde A*emoniam*. *Edonia* item & *Pieria*, Solino. *Bæotiam* quondam dictam scribit Trogus. Ejus partem M*acetiam* Μακετίαν dictam scribunt Stephanus & Hesychius; & inde totam regionem nomen accepisse, refert Eustathius in Dionysium. *Cethim* item in libris Machab. ubi legimus Alexandrum egressum esse ex terra C*ethim*. In medio duorum marium Ionij ab Occasu & Ægei ab Oriente describitur: ab Aquilone Dalmatiæ partem & Mœsiam Superiorem: a Meridie Epirum & Achaiam attingit. Regio circumquaque fertilis: Montibus maximis circumvallata: cujus ora juxta Ionium Mare plana, ac nemorosa est; nam tota ea pars *Albania* nunc dicta, quæ satis ampla, fertilis & amœna est. Auri præterea & Argenti Metallis satis dives est, atque in ea olim incognitum quoddam Auri genus, teste Aristotele inventum est; Asphaltum quoque isthic ex venis terræ eruitur. Gignit & Macedonia lapidem quem *Pæantiden* vocant. Hunc eundem & concipere & parere, & parturientibus opitulari fama prodiga est, ut Solinus scribit. H*æc est Macedonia*, inquit Plin. *terrarum imperio potita quondam; hæc Asiam, Armeniam, Iberiam, Albaniam, Cappadociam, Syriam, Ægyptum, Taurum,* Caucasum *transgressa: hæc in Bactris, Medis, Persis dominata, toto Oriente possesso: hæc etiam Indiæ victrix, per vestigia Liberi* Patris atque *Herculis vagata; hæc eadem est Macedonia, cujus uno die* Paulus Aemilius *Imperator noster lxxII urbes direptas vendidit. Tantam differentiam sortis præstitere duo homines.* Macedonia regiones plures in se complectitur, inter quas *Thessalia* quæ nunc *Comenolitari* Castaldo, præstantissima est. Vrbes Macedoniæ olim multæ & nobiles. Hodie præcipuæ sunt *Thessalonica*, εὐανδροῦσα καὶ πολυάνθρωπος veteribus nuncupata, nunc etiam frequenter a varijs gentibus Christianis habitata, & Iudæis, qui ibi lxxx Synagogas habere referuntur. Sedes hodie Sangiaci Macedonici. Thessalonicẽses fuere *Eustathius*, ejus urbis Præsul, cujus exstant duo amplissima volumina Commentariorum in Homerum, in quibus est maxima doctrinæ eruditæ & variæ varietas: Commentaria etiam in Dionysium Afrum: *Demetrius Cydonius*, & *Constantinus Hermopolus*. Huic vicina *Siderocapsa* Metallis Auri celebris. P*ella*, ubi Gazæ regiæ custodiebantur, & equæ regiæ ad fœturam alebantur numero supra 3000; Plinio & Strabone prodentibus. Eam Melæ illustrem efficiunt Alumni Philippus Gręcię Dominus, Alexander etiam Asiæ. *Stagyra* Aristotelis patria. *Amphipolis Scotusa*, patria P*olydamantis* Pancratiastę Mortalium omnium fortissimi & velocissimi, ut in Eliacis Pausanias scripsit. A*pollonia* in qua Augustus Cæsar Græcas litteras didicit. *Dyrrhachium* quod ante dicebatur Epidaurus e regione Brundusij; *Aulon, Croia, Cavalla*. F*lumina* Macedoniæ sunt post *Strymonem* in finibus Thraciæ *Axius, Erigonius, Aliacmon* & *Peleus*. Sinus præcipui *Strymonicus, Singiticus, Toronicus & Thermaicus. Montes* habet P*elion, Ossam, Pindum, Nymphæum, Athon* qui hodie ab adcolis ἅγιος ὄρος appellatur. Athos ingens est, asper, aditu perdifficilis, umbras etiam in Lemnum usque Insulam projicit: consitus est vite, olea, lauro, myrtho, pomis; nunc a Caloieris incolitur tanta religione, ut etiam Turcæ eo solo abstineant, sæpe etiam Monachos ornent muneribus & eleemosynis.

Regio & unde dicta. Nomina. Situs. Soli fertilitas. Imperium Majorum. Vrbes. Flumina. Montes.

EPIRVS.

EPIRVS, Ἔπειρος Græciæ Regio Ptol. & ceteris. In nummis antiquis Ἄπειρος, Steph. Ἤπειρος. *Chaoniam* olim dictam, scribit Martianus Capella; *Oriciam* & *Dodonam* ex Dionysio & Thrasibulo Garbelius. Hodie A*lbaniam* vocari, scribunt Leander & Erythræus. *Larta* Richerius & Æneas Silvius; *Iannam* nuncupari Castaldus ait. Terminatur hæc regio ab Ortu Acheloo fl. a Meridie Hadriatico Mari abluitur: ab Occidente Ionio pulsa-

Regio & unde dicta. Situs.

tur Mari

MACEDO: NIA EPIRVS ET ACHAIA.
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
Miliaria Itala communia
Septe
Meri
Occi dens
GOLFO DI VENETIA
MARE MEDITERRANEO
La bocca del Golfo di Venetia
Golfo de Lodrin
Golfo de Patras
Golfo de Larta
MACEDONI
ALBANIA
EPIRI
Cephalonia
Corfu insula
Comenolitare
Ragusi
Durazo
Valona
Chimera

48 20 40 49 20 40 50 20 51 20 40 52 20

Romanię Pars

MACEDONIA

Golfo de Contessa

Golfo di monte Santo

Golfo de Tessalonichi

MARE DEL ARCHIPELAGO

Golfo de Armiro

NEGRO PONTE

Sciro ins.

Golfo de Engia

Morea Pars

43 42 41 40 39 38

48 20 40 49 20 40 50 20 51 20 40

tur Mari uſque ad Celydnum Amnem ſeu Pepylychnum; qua Septemtrio eſt, habet Macedoniam. Regio multis in locis nemoroſa & ſterilis, ad oram vero maritimam ſatis fertilis. Scribit Plinius Mala Orbiculata, ex figura Orbis in rotunditatem circumacti, dicta: in Epiro primum proveniſſe, atque inde Græcis *Epirotica* vocata. Animalia producit magna excepto Aſino, imprimis Boves & Canes magnitudine egregia, atque etiam Oves. Equos generoſos Epiri commendat Virg. 1 Georg.

Soli fertilitas. *Animaliũ varietas.*

> *India mittit Ebur, molles ſua Thura Sabæi.*
> *At Chalybes nudi ferrum, viroſaque Pontus*
> *Caſtorea, Eliadum palmas Epiros Equarum,*

Imperium Majorum *Vrbes*

Hanc regionem auctore Trogo *Moloſſi* primum tenuerunt. Trojanis vero temporibus rexit *Vlyſſes*. Poſt quem ad *Aeacidas* res pervenit, ſub quibus longe propagatum Imperium. Deinde locus is ad *Romanos*, poſtremo ad *Conſtantinapolitanos* pervenit Imperatores, & eorum conceſſione ad *Deſpotos*, familiam quandam magnam Epiri. Sed hanc Turca *Amurathes* expulſis Chriſtianis Principibus ante xl annos ſibi ſubjugavit. Vrbes hic ſunt *Dodone* Δωδώνη πολύγλωσσος Poetis propter oraculum Iovis Dodonæi. *Nicopolis*, ab Auguſto in memoriam victoriæ, cum navali prælio ſuperavit Marcum Antonium & Cleopatram Reginam, condita. Civitas olim fuit egregia & Incolis frequentiſſima: nunc *Preveſa* dicitur. *Ambracia*, nunc *Larta* a fluvio cognomine. Fuit hæc Pyrrhi Epirotici regia, patria Cleombroti Ambraciotæ, qui referente Cicerone, lecto Platonis libro de animæ immortalitate, pertæſus miſeriarum vitæ, e loco edito ſe præcipitem dedit. *Actium*, quam etiam Acarnaniæ clariſſimam urbem ponit Gerbelius. Hæc Auguſti fuit Colonia, nunc *Capo Figulo* in recentibus Tabulis. *Buthrotum* βυθρωτόν Strab. & Virg. *Coloniam* vocat Plinius, *Butrinto* hodie Sophiano. Et *Leucas* ubi Apollinis delubrum & ſaltus, quem πήδημα Lucianus vocat, quo crediti ſunt amatores ab amoris æſtu liberari, & ex quo prima omnium auctore Strabone, Sappho Poetria deſilijſſe fertur, ut Ovidius etiam in Epiſtola Sapphus meminit. Amnes Epiri ſunt *Acheron*, ἄχερον Ptol. *Acheros* Livio. Marius Niger *Velichi* interpretatur. *Achelous* Ἀχελῶος Strab. Sophiano *Aſpri*, Nigro *Catochi*, Kyriaco Anconitano, *Geromlea*. Ἀργυροδίνης Dionyſio Afro & Callimacho Poetis. Lycophronis Poetę Gręcus Interpres ſcribit ejus Aquam vulnerum dolores, cruciatuſque lenire, & quaſi τὰ ἄχη διαλύειν. Montes, *Ceraunij* ſeu *Acroceraunij* altitudine famoſi, nautis formidabiles. Nam quotieſcunque nubeculæ inde elevantur, tempeſtates in eis maximæ exoriuntur. *Stymphe*, ςύμφη, ex quo *Arachtus* fluvius profluit, teſte Strabone. Incolæ, Bellonio referente, turmatim ſua regione egrediuntur, ob ſoli ſterilitatem, atque alio proficiſcuntur, nempe in Macedoniam, Romaniam, & Natoliam, ubi operam Turcis locant lucri gratia, veluti ad ſegetes metendas, & Frumentum expurgandum, qui poſtea meſſe perfecta domum Autumni tempore redeunt cum uxoribus & liberis vitam traducturi. Sunt autem Chriſtiani, & peculiarem habent linguam a Græca diverſam: religionem tamen Græcam colunt, & quoniam Græciæ vicini ſunt, Græcum etiam Idioma callent.

Flumina. *Montes.* *Mores.*

ACHAIA.

Regio & unde dicta. *Situs.*

Restat in hac Tabula *Achaia*, Ἀχαΐα, Græciæ Regio. Hanc Ptol. *Helladem* quoque nominat. *Meram Græciam* vocat Plinius Cæcilius in Epiſtolis. *Livadia* hodie vocari videtur. *Achaiam* quidam dictam volunt a crebra Aquarum inundatione; alij ab Achæo Duce. Terminatur a Septemtrione Theſſalia juxta amnem Sperchium, Sinum Maliacum, & Oetam Montem, ab Occaſu Acheloo Amne, ultra quem mox Epiri tractus incipit: qua Oriens eſt, nonnihil in Septemtrionem reflectendo Ægæo Pelago, & Myrtoo pulſatur uſque ad Sunium Promontorium, nunc *Capo delle Colonne*; qua Meridies eſt Peloponneſum habet objectam Iſthmo conjunctam. Regiones apud Scriptores hic IX reperio, quæ ſunt, *Doris* regio juxta Parnaſſum. *Aetolia* ad Evenum fl. Hæc ad Arctum plana, & fertilis, ad Auſtrum aſpera ac ſterilis. Multas vetuſtiſſimas habuit Vrbes, inter quas præſtantiſſima fuit *Calydon*, unde Aper Calydonius. Plinio & Strab. quomdam totius Græciæ propugnaculum: vel ut ipſe elegantius dixit, ἑλλάδος πρόσχημα, & Euſtathius προχόσμημα ſive προστενώπιον interpretatur. Hodie cum reliquis in ruinis jacet. Hanc regionem *Evenus* liquidiſſimus amnis perfluit, qui in Mare devolvitur. *Locrorum* & *Opuntiorum* regio, aſpera erat, quorum *Amphiſſa* urbs maxima & nobiliſſima. In hac etiam *Naupactus*, quam alij in Ætolia locant. *Phocis* juxta Parnaſſum Montem. Vrbs ejus *Delphi*, ubi Templum Apollinis ſumtuoſiſſimum, & Oraculum auctore Strab. ἀψευδέστατον πάντων, πρότερον πολυχρήματον, νυνὶ ἢ πενέστατον ἱερόν. Quod Tibullus etiam hoc verſu indicavit: *Delus ubi nunc Phœbe tua eſt? ubi Delphica Pytho?* *Bœotia*, inter Montes ſita agro potitur humido & paludoſo, ſed pingui & Frugibus fœcundo. Vrbes *Aſcra* ad Heliconis radices, Heſiodi patria, quam ille hoc verſu depinxit; Ἄσκρῃ χεῖμα κακῇ, θέρει ἀργαλέῃ, οὐδέποτ' ἐσθλῇ. *Orchomenus* a Minya Theſſalo condita, Tireſiæ oraculo clara. *Thebæ* ἑπτάπυλαι, quæ neque Athenis cedebant olim claritate, Plinio prodente. Multorum illuſtrium virorum patria. Nunc vero proſtratæ & dirutæ jacent: *Cheronæa* patria Plutarchi. *Platæa* memorabili victoria Gręcorum Duce Pauſania adverſus Mardonium nobilis: *Tanagra* urbs ſuperſtitioſiſſima. *Aulis*, ubi Græci ad Trojam profecturi congregati fuere. *Attica*, terra ſterilis ac ſilvoſa: Ariſtophani Comico & Pindaro Lyrico κραναά. Vrbs primaria *Athenæ*, Pomponio clariores quam ut indicari egeant. Euripidi apud Athenæum ἑλλάδος ἑλλὰς, Græciæ Græcia, ſeu Græciæ compendium. Demoſtheni ψυχὴ καὶ ἥλιος καὶ ὀφθαλμὸς ἑλλάδος. Valde prædicat illam urbem Cic. Oratione pro L. Flacco: lib. II de Legibus, & in Dialogo de partitione. Porro *Athenienſes* quum antea κατὰ δήμους habitarent, primum a *Theſeo* in Aſtu convenire juſſi ſunt, qui unam ex clxxx pagis civitatem conſtituit. Attius *Quadriurbem* vocavit, quod ex IV urbibus in unam domicilia contuliſſent, *Braucone*, *Eleuſine*, *Piræo* & *Sunio*. Longum foret civium ingenium, urbis ſitum, vias, loca ſacra & prophana, bella, incrementa & decrementa, &c. accurate referre: pergimus ergo. Fuerunt & *Marathon* celebri Miltiadis victoria notiſſima; & *Eleuſis* clara ſacris Cereris, quę *Eleuſinia* dicta fuere. *Megaris*, a Stephano aſpera vocatur. Hujus urbs *Megara*, quæ ipſi regioni nomen dedit, juxta Iſthmum poſita. Fluvij Achaiæ celebriores ſunt; *Iſmenus* ἰσμηνὸς Ptol. Steph. & Sophocli in Antigona: Thebas urbem adluens Bœotiæ fl. κνώπος quoque Strab. *Aſopus*, Homer. βαθύσχοινος, & λεχεποιὸς herbidus cognominatus. Hic, referente Pauſania in Corinthiacis, Thebanam regionem a Plataica dividit. *Evenus*, ante *Lycormas* λυκόρμας Apollo. & Str. teſtibus. Fluvius eſt Ætoliæ. Montes celebres *Parnaſſus*, Lucano lib. V *Mons Phœbo Bromioque ſacer*; in ipſo totius Orbis medio Claudiano & Lucretio ſitus. *Helicon* Plinio Muſis natale. *Hymettus* Melle, Marmore, & omni eo, quod ad medicinam utile eſt, clarus. *Citheron*, a Cithara dictus Lactantio, quod illic frequenter hoc organum perſonaret: & alij Poetarum verſibus decantati.

Vrbes. *Flumina.* *Montes.*

MOREA OLIM PELOPONNESVS.

Sub Beglerbeio Romano ſive Græciæ, ut dixi, ſunt xl Sangiaci, quorum præcipuus eſt Morabegi, *Rector totius Moreæ, habitans Modenæ* 47 28.35 22. *qui tempore belli Beglerbeio Vromeli, ſive Romano mille Equites bene armatos ſuo ſtipendio ordinarie adducit.*

In Morea hi fuerunt Epiſcopi juxta Provinciale Romanum.

Archiep. Corinthienſis 49 8.37 30. *ſub quo Argivenſis* 48 58.36 55. *Archiep.* Patracenſis 47 13.37 22. *ſub quo* Colonienſis, *Mothonenſis* 47 28.35 22. *Coronenſis* 47 48.35 23. *Amyclenſis* 48 56.35 48. *Androvillenſis.*

Meridiani diſtant pro ratione Paralleli 36 30.

Regio.

HÆC de præcipuis Græciæ Regionibus quæ ſunt in Continenti: *Morea & Candia* ſuccedunt explicandæ. Prior πελοπόννησος Ptolemæo, Straboni, Steph. Procopio ceteriſque, Peninſula eſt, hodie *Morea* a *Maurorum* fortaſſe incurſionibus. Olim Apollodoro & Plinio teſtibus *Apia* ἀπία, & *Pelaſgia* πελασγία, *vocata* fuit. *Argos* ἄργος,

Nomina.

& poſtea *Argos Achaicum* nuncupatum, tradit Strabo: & *Achaiam* Oroſius 1 cap. 11. Item Apuleius vi Aſini. *Pelopia* πελοπία, etiam Euſtathio: & *Inachia* ἰναχία, Stephano. *Aegialia* vocatur quoque in Euſebij Chronico. *Peloponneſo* nomen eſt a *Pelope* homine Barbaro, qui ex Aſia profectus hic regnavit.

Vnde dicta.

Pelopis enim Inſulam ſonat, cum inſula non ſit, ſed peninſula, platani folio, ut ſcribit Mela, ſimillima; pari pene Longitudine & Latitudine. Ejus Perimetrus eſt quatuor cIↄ Stadiorum, quibus Artemidorus addit cccc. Iſthmo adhæret continenti, cujus Latitudo eſt Stadiorum xl. De hujus finibus quum diu multumque Peloponneſiaci cum Ionibus certaſſent, tandem poſuerunt Columnam communi arbitrio, cujus in parte altera erat, τὰ δ᾽ ἐςὶ Πελοπόννησος, ἐκ Ἰωνία. In altera τὰ δ᾽ ἐχὶ Πελοπόννησος, ἀλλ᾽ Ἰωνία. Anguſtias iſtas perfodere multi irrito auſu tentaverunt, quos inter Demetrius, C. Cæſar, Caligula, Nero & alij: quo inſtituto fruſtratis, murum ducere placuit, quem *Hexamilium* vocaverunt. Eum Amurathes Turca dejecit, Veneti reſtituerunt, Anno cIↄccccliii ſpacio xv dierum: ſed Turcæ iterum eumdem poſtea ſolo æquarunt. In hoc Iſthmo Neptuni olim Templum fuit, ad quod *Ludi Iſthmici* celebrati. Ceterum *Peloponneſum* ad Ortum reſpicit Mare Creticũ; ad Occa-

Situs.

ſum Ionium ſive Hadriaticum: ad Septemtrionem Corinthiacum habet Sinum, & Saronicum, inter quos Iſthmus clauditur: ad Meridiem habet Mare Mediterraneum. Peninſula porro hæc caput & arx totius Græciæ eſt, &, ut ait Plinius, haud ulli terræ nobilitate poſtferenda. Ea ſiquidem rebus omnibus, quæ vel ad victum uberiorem, vel ad elegantiorem vitæ cultum ſpectant, ſua fœcunditate, affluentiaque inſignis eſt. Colles enim & planicies frugiferas habet, ac ſinibus & portubus refertiſſima eſt, quos Promontoria multa efficiunt.

Imperium Majorum.

Peloponneſum incoluere *Elij, Meſſenij, Archivi, Sicyonij, Corinthiaci, Lacones, Argivi & Arcades.* Fuitque hæc Græciæ pars toto Orbe quomdam maxime celebrata propter *Mycenarum, Argivorum, Lacedæmoniorum, Sicyoniorum, Elienſium, Arcadum, Pyliorum & Meſſeniorum* Reſpublicas, & Imperium, ex quibus multi claruerunt Principes, ut *Agamemnon, Menelaus, Aiax,* & alij. Ac loci ipſius tum ſitus, tum majeſtas Imperium quomdam totius pene Græciæ obtinuit. At hodie tota *Peloponneſus Turcarum* dominio ſubjecta eſt, quemadmodum & reliqua Græcia: licet fuerit ab aliquot *Regulis* Græciæ quos *Deſpotas* vocant, & a *Venetis* annis ſuperioribus gnaviter defenſa. Præeſt autem nunc Turcæ Imperatoris nomine toti Moreæ *Sangiacus,* inter ceteros potentiſſimus, qui Modoni moratur, & ad mandatum *Beglerbeij* totius Græciæ mille equites adducit, quos ſuo ſtipendio alit. Vocatur hic *Sangiacus* a Barbaris *Morabegi,* cujus annuus in hac Provincia reditus eſt Iↄcc mill. aſprorum, hoc eſt xiv mill. Aureorum. Vniverſam autem hanc regionem in octo Provincias fuiſſe diviſam ex Ptol. & alijs auctoribus conſtat, quæ ſunt *Corinthia, Argia,* Laconica, *Meſſenia, Elis, Achaia, Sicyonis & Arcadia. Corinthia* in Iſthmo ſita eſt: nomen ei a primaria urbe quæ primum *Ephyre* dicta

Vrbes.

fuit. Eam Florus *Græciæ decus*: Cicero merito totius *Græciæ Lumen* vocat in oratione pro Lege Manilia. In Actionibus vero contra Verrem, *urbem pulcherrimam, atque ornatiſſimam, pleniſſimam rerum omnium. Agrum ejus optimum ac fructuoſiſſimum.* Quemadmodum Livius etiam eundem *nobiliſſimæ fertilitatis agrum* appellat. Et in Ariſtide Plutarchus Corinthum poſt Athenas ac Spartam in maxima auctoritate, atque, ut ipſe inquit, ἀξιώματι fuiſſe tradit. Vtrimque portum habuit, quorum alter Aſiam, alter Italiam ſpectabat; qua oportunitate loci urbs ſubito crevit, juvit eam etiam Iſthmicorum ludorum celebratio. *Acrocorinthus* in monte erat iii ſtadiorum ac dimidiati altitudine, ſub ea erat *Corinthus* ambitu xl ſtadiorum. In vertice montis ædes erat Veneri ſacra. De qua præter Athenæum Strabo his verbis lib. viii meminit; τῆς ἀφροδίτης ἱερὸν οὕτω πλέσιον, ὥςε πλείυς ἢ χιλίας ἱεροδέλυς ἐκέκτητο ἑταίρας, ἃς ἀνετίθεσαν τῷ θεῷ καὶ ἄνδρες, καὶ γυναῖκες. Huic vicinus fons *Pirene,* quem fama finxit a Pegaſo illic ungulæ ictu excuſſum. Everſa eſt urbs a L. Mummio, quod in ea Legati Pop. Romani excepti eſſent indignius, poſt annos nongentos quinquaginta duos quam ab Alete Hippotis filio erat condita, ut eſt apud Paterculum. *Argia* ſequitur; hodie *Romania* Ort. Vrbes hujus tractus *Micenæ* regia Agamennonis, unde Ovid. *Agamemnoniæ* dictæ, celebres a Templo Iunonis vetuſtiſſimo, unde Argiva Iuno. Eam Cyclopes muro ſcribuntur cinxiſſe ἐγχειρογάςορες, ab arte quam exercebant nuncupati. Non procul inde fuit *Lerna* palus, ubi Hercules Hydram Lernæam, ſeu potius Latrones ad ea loca latrocinantes, ſuſtulit, vicit & diſſipavit. *Argos* exſtructa, ut aliqui perhibent, ab Argo πανόπτῃ illo; nam *Centum luminibus cinctum caput Argus habebat,* Poëtarum carminibus Agenoris Regis Phœniciæ Filio celebrato. Ariſtoteles inter CL Reſpub. quas Diog. teſte deſcripſit, Argivorum etiam Rempublicam depinxit. *Nauplia,* dicta ἀπὸ τῶ ναυσὶ προσπλεῖσθαι, id eſt quod huc navibus adplicetur, ut ait Strabo; vel quod hic *Nauplius* Neptuni & Amymones Filius

MOREA
olim Pelo:
ponnesus
Per Gerardum Mercatorem
Cum priuilegio
Golfo de Le
Golfo de
Larcadia
Golfo de Coron
Arca
dia
Occidens
Natolica
Galata
Colombo
Lepanto
Molycria
Dardanello
Cucolari
Patras
Salona
Crissa
Cirra
Glaucos
Anticyrrha
Papa
Olenus
Trapano
Castanica
Chiarenza
C. Chiarenza
Tornese
Pilos
Cyllene
Belueder
Phea
Zoia
Pisa
Olympico
Sapienza
Prodeno
Conchio
Modon
Coron
Caprera
S. Venetico
C. de Galo
Vitulo
Gurgulia
Arcadia
Megalopoli
Mantinea
Tripoli
Calame
Chalamata
Stymphalus
Sicyon
47
48
37
36
35

Septentrio
49
50
51
Miliaria Italica communia
Athenæ
Megra
Piro
Munichie
Corynto
Sicyon
Cenchree
Golfo
de Engia
Engia
Mare del
Archi
pelago
Oriens
37
36
35
Argos
Mycene
Persei Sacellum
Napoli vecchio
Palamida
Napoli
Golfo de Napoli
Spetie
Sette Pozzi
Bella pola
Stella
Maluasia
S. Angelo
Boca
C. Malio
Cerigo
Cithera
Dragoniere
Golfo de Colochina
Colochina
C. Matapan
Mediterraneum
2 Il tempio doue fu rapta Helena da Paride
Meridies

lius regnavit; hodie *Neapolis* Romaniæ urbs munitissima. Post Naupliam fuere Labyrinthorum ædificia, & specus ingentes. *Epidaurus* in Saronici Sinus recessu, Æsculapij templo celebris referto tabellis, ab eo, ut homines superstitiosi credebant. Curatorum consuetudo erat ut noctu ægroti in eo dormirent, atque hoc modo in somnis a Numine curari dicebantur. Fuere item *Hermione*, ubi nobile quondam Iunonis Virginis Templum. Hanc Strabo inter claras Argiæ civitates ponit: *Træzen* sacra Neptuno, atque ideo dicta *Posidonia*, & aliæ. *Argiam* sequitur *Laconica* sive *Laconum* regio, in quorum ditione Strabo præter Spartam triginta Vrbes fuisse testatur: superioribus autem temporibus centum, atque ex eo dictam H*ecatompolin*; sed & *Hecatombas* propterea, quod pro urbium numero Boves C immolarentur. Metropolis *Sparta*, quæ etiam alio nomine vocatur *Lacedæmon*, hodie M*isithra*; urbs olim magna & potens, quam idcirco etiam κητόεσσαν vocaverunt. Fuic hæc ἀτείχιστος, non muris, sed civium virtute septa; non hinc operum magnificentia, sed disciplina institutisque Lycurgi Pomponio memorabilis, & quæ cum Athenarum urbe deinde de Imperio dimicavit, quemadmodum Thucydides id libris VIII exposuit. Spartani fuere *Lysander* & *Agesilaus*. *Lycurgus* vero Leges Spartanis tulit. *Leuctra* nota e Plutarcho a filiarum Scedasi tristi & tragica Historia. *Epidaurus* quæ hodie *Malvasia*. *Amiclæ* olim λίμναι. *Messenia* a Taygeto Monte & fluvio Pamiso ad Alpheum usque porrigitur. Primaria ejus urbs *Messene* ad Mare sita, hodie *Mattagia* dicitur. *Aristomenis* Messenij præstantissimi viri patria, qui referente Pausania, hirsutum cor mortuus habuisse, deprehensus fuit. Sunt & *Methone* nunc M*odon*, insignis quomdam, & nunc Sangiaci Turcici sedes. *Corone* nunc C*oron*. P*ylus* patria & sedes Nestoris Homerici trisecli illius & dulciloqui, τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή. Et cujus tota senecta, ut scripsit Philostratus, gilaris & læta fuit, ridentique simillima. Dicta quoque fuit *Sphacteria*. Et C*yparissi* hodie A*rcadia*, urbs maritima. *Elis*, inter Messeniam, Achaiam & Arcadiam sita est. Vrbes, *Elis* per quam mediam Peneus & Alpheus fluebant; memorata Iovis delubro, Ludorum claritate fastos Græcorum complexa. Pindari autem interpres *Elidem*, *Pisam* & *Olympiam* in unam urbem contrahit, alij vero distinctas esse volunt. *Olympia* celebris a ludis Græcorum solemnibus, quæ *Olympia* dicta fuere, & Templo Iovis Olympij sumtuosissimo, quod hominum frequentia potentissimorumque Regum donarijs adeo crevit, ut in tota fere Græcia nullum fuerit magnificentius, nullum clarius opibus, cum etiam Iove ipso nihil ibi putaretur sanctius, nihilque augustius. *Cypselus* Corinthiorum tyrannus, Iovem totum aureum Olympiæ consecravit. Deinde *Phidias* Atheniensis simulachrum ejus Dei, ex ebore & auro stupenda & insolita magnitudine erexit, utpote pedum lx. In quo opere illud ab alijs artificibus reprehensum, quod simulachri ad templum nulla esset proportio. Cum enim in eburneo throno sederet Iupiter, capiteque templi fastigium contingeret, necesse erat, siquando sedendo defatigatus eburneus ille Deus surgere vellet, ut templi culmen una cum tecto dejiceretur. *Cyllene*, *Leprinus*, *Corynæ*, *Myrsinus*. *Achaia* ab Ptol. P*ropria* cognominata, ab Araxo Promontorio usque ad Sicyonios extenditur, quorum terminus communis est fluvius Sus; ad Austrum est Mons Stymphalus, ad Septemtrionem Sinus Corinthiacus. Vrbes *Dyme*, quæ nunc C*hiarenza*, unde Promontorium Araxeum vocant C*apo di Chiarenza*; *Olemus*, *Patræ* urbs insignis olim, nunc P*atras* dicitur; *Ægium* urbs recentioribus temporibus *Vostiza* vel *Bostizan* dicta, & a Turcis excisa. A*egira* urbs quomdam primaria in colle aspero atque difficili posita, quæ nunc diruta jacet & *Xilocastro* dicitur. Et in Crissæo Sinu *Helice*, *Bura*, Pellene. *Sicyonia* inter Achaiam & Asopum sita; primaria ejus urbs *Sicyon*, omnium Græcarum urbium vetustissima, & tempore Abrahæ condita, templis, aris, statuis, simulacris plenissima. Fuit & P*hlius*, quæ forte ea est quam hodie vocant *Vasilicon*. Superest *Arcadia* regio Peloponnesi mediterranea, undique a mari remota. Hæc aliquando dicta est P*elasgia*; aliquādo *Lycaonia*, aliquando *Gigantis*, aliquando P*arrhasia*; Incolę se ante Lunam satos jactitabant. Montes habet VI & lxx; valles fertiles & amœnas, Incolas olim rei pecuarię deditos & agriculturæ. Hinc ista, A*rcadicum pecus*, A*rcadici mores*, Ἀρκαδικὸν βλάστημα. Hujus urbes M*egalopolis* patria Polybij gravissimi ac sapientissimi Scriptoris. Hodie *Leontari* dicitur. *Stymphalus*, unde Stymphalis Palus, & Aves Stymphalides, ἀνδροφάγοι, καὶ σιδηρόπτεροι Pausaniæ. *Lilæa*, M*antinea*, P*sophis*. Civitates autem totius Peloponnesi nobilissimas, quasi compendio complexus est Ovidius lib. VI Metamorph. ubi procerum mentionem facit, qui ad consolandum Pelopem missi fuerunt, cujus soror Niobe cum omnibus liberis fuerat extincta: ubi sic canit:

> *Finitimi Proceres coeunt urbesque propinquæ*
> *Oravere suos ire ad solatia Reges:*
> *Argosque & Sparte, Pelopeiadesque Mycenæ,*
> *Et nondum torvæ* Calydon *invisa Dianæ,*
> *Orchomenosque ferax, & nobilis ære* Corinthus,
> *Messeneque ferox,* P*atræque, humilesque* Cleonæ,
> *Et Melea* Pylos, *nec adhuc* Pytheia Trœzen,
> *Quæque urbes aliæ bimari clauduntur ab Isthmo.*

Flumina. Amnes celebriores sunt *Asopus*, nunc *Arbon* Theveto; *Peneius*, nunc Nigro & Theveto *Igliaco*: *Alpheus*, qui accolis *Rophea* dicitur, ut Sophiano placet, & secundum Nigrum *Orphea*: Italis vero nautis *Carbon*: atque huic fluvio cxl amnes inlabuntur: & albas maculas ac impetiginem sanat. P*anisus*, *Stromio* nunc Nigro; sed P*irnaza* in Tabulis Castaldi & Mercatoris; totius Peloponnesi fluvius maximus. Hujus Aquæ puerorum & infantium morbis mederi dicuntur. *Eurotas* hodie *Basilopotamo* Sophiano & alijs, sed *Iris* Nigro: cujus ripæ lauro abundant; & *Inachus*, qui P*lanizza* hodie est Sophiano & alijs. Reliquos prætereo.

Montes. Montes *Stymphalus* Στύμφαλος, Mons Arcadiæ altissimus qui Dominico Nigro P*oglici* dicitur. P*holoe* Φολόη, *Xiria* Nigro. *Cyllenius* Melæ, *Cyllene* Strab. Totius Arcadiæ altissimus. M*ænalus*, M*ænalius* Mel. *Cronium* Κρόνιον Pt. *Grevenos* Nig. *Zarex*, Gemistus *Zaraca* ζάραχα vocat. M*inthe*, Μίνθη Pt. & Str. Gemistus hoc loco apud Ptol. μινώη legit: & eum quoque *Scorton* σκόρτων vocat. *Olono* vocatur Nigro. *Evan* videtur apud Pausaniam dici, ab Evoe Bacchantiū voce: quod hoc loco Bacchus, & quæ eum sequebantur mulieres, sic exclamasse credantur. *Taygetus* Ταΰγετος Plinio, Pausaniæ, Vibio & Stephano Peloponnesi mons in Laconica, Eurotæ flumini vicinus. In hujus summitate existentibus, prospectus patet per omnem Peninsulam, ut nulla celebris visum effugiat civitas. Hic mons varias feras nutrit, consecratus Baccho, Apollini, Dianæ, Cereri.

CANDIA PRIMUM MAGNO DIVENDITA FUIT VENETIS A BONIFACIO MONTIS-FERRATENSI,

Anno Domini CIↃCXↃIV, *sed sub Henrico Dandalo Duce rebellavit, deinde anno* CIↃCCCXLIII *per Andream Ducem sub jugum missa adhuc a Duce & Consilio Veneto per Præsulem regitur. Volaterranus Geographiæ lib.* IX.

Episcopatus in ea fuere juxta Provinciale Romanum.

Archiep. Cretensis nunc Candianus 52 22. 34 40. *cui hi subsunt Suffraganei; Kirokensis, Archadiensis, Gerapetrensis* 54 16. 34 0. *Sicinensis, nunc Sittia opinor,* 54 55. 34 29.
Milopotamiensis 52 45. 34 48. *Ariensis, Calamoniensis, Epicalamoso forte* 52 14. 34 25. *Agiensis, Rissaniensis.*
Archiep. Atridensis, sub quo sunt Casensis, Scopulensis, Napronensis, Margaricensis.
Archiep. Soltaniensis hos habet Saffraganeos, Helenensem, Sudensem, Monovasiensem, Taurisiensem, Marrachitamiensem.
Archiep. Vosprenensis, huic sunt Suffraganei Tepheliensis, Matrehensis, Cirsonensis, 55 2. 33 56.

Meridiani positi sunt juxta rationem Paralleli 34 20.

AD postremam tandem Europæ Tabulam pervenimus, in qua nobis *Candia* cum aliquot exiguis circa Græciam Insulis a Mercatore depingitur. *Creta* Κρήτη Ptol. Maris Mediterranei Insula. Hodie *Candia* vulgo dicitur. Sic quoque in Concilio Chalcedonensi. *Curetam* olim ab incolis *Curetibus* vocatam volunt, & per Syncopen *Cretam.* Alij dicunt *Cretam* nuncupari a Crete quodam Iovis & Ideæ Nymphæ filio, ut ait Steph. alij a Creta Nympha Hesperidis filia, ut ait Plinius: alij denique a Curetum Rege. *Candia* vero, a candore, forsan, ut nonnulli sentiunt: siquidem hujus Insulæ Montes occidui candidi dicuntur; vel ab urbe primaria cognomine. Olim etiam *Heria, Curetis, Macaros* & *Macaronesos* dicta fuit ab aeris tẽperie, teste Plinio & Solino. Ε'κατόμπολις quoque Eustathio. *Idæa* & *Chthonia* item Steph. *Telchionia* etiam a *Telchinibus*, ut habet Gyraldus. Eam a Septemtrione Aegæi fluctus verberant, ab Austro Libyci & Aegyptij, ad Occasum est mare Hadriaticum, ad Ortum Carpathium. Forma oblonga est: ad Orientem Promontorium Samonium excurrit: ad Occasum κριϛ μέτωπον contra Cyrenem; In Septemtrionem vero tertium prominet quod Strabo lib. X vocat *Cimarum*, nunc *Capo Chesin* dicitur. Longitudo est CCLXX M. P. Latitudo L. Ambitus IↃLXXXIIX. Regio omnis aspera est & montibus ubique horrens, sed fertilissima Frumenti, & pascua. Mira soli indulgentia, arborarij proventus abundantes. Plinius quoque auctor est, quidquid in Creta nascitur, infinito pretio ceteris ejusdem generis antestare. Profert Vites, Oleas, Mala, Aurea, Citrea. Malvaticum Vinum in hac sola Insula premitur, atque ex ea Venetias, & in reliquas Orbis partes defertur. Hoc Vinum antiqui *Pramnium* vocarunt, auctore Bellonio. At Volaterranus putat hodie Arvisia, Marvisia dici, ad jectione unius literæ: additque id genus Vitium ex Arvisio Chius Insulæ promontorio (unde *Arvisia vina* olim) in Cretam esse delatum. Profert item Mel, Ceram, Caseum, Coccum, Ladanum copiose, Dictamum soli Cretæ peculiarem, Herbam lævem, acrem, pulegio similem, sed majoribus folijs. Produnt Capras sagittis percussas, hujus herbæ pastu eas excutere. Virg. XII Æneid.

Creta sive Candia unde dicta. — *Nomina.* — *Situs.* — *Soli fertilitas.*

Non illa feris incognita Capris *Gramina, quum tergo volucres hæsere sagittæ.*

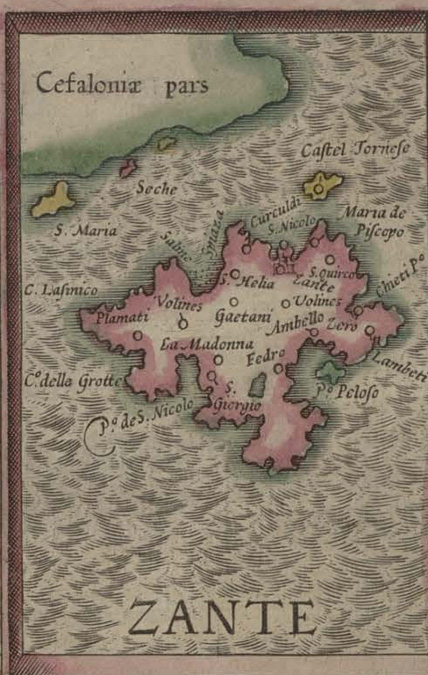
Atque aliam herbam ἄλιμον nomine, quæ admorsa diuturnam famem, teste Solino, prohibet. Cupressorum ad naves fabricandas, hic maxima copia. Hæ tantæ altitudinis nascuntur, ut spectabilius nihil humano visui sit, inquit Dominicus Niger. Insula omnis Lupum, Vulpem, Serpentem, aut omnino animal noxium præter Phalangium, natura non habet. Eam ob caussam magna cum securitate Animalium greges noctu in arvis pasci sinunt, præsertim Ovium & Arietum, qui *Striphoceri* ab illis appellantur. Varia autem producit Animalia. Hoc etiam de Creta auctores prodiderunt, Noctuam non habere, eamque mori quando invehitur. Rexere Insulam primum *Iupiter*, tum *Rhadamantus*, post *Minos*, & *Græci. Romanorum* potestatis facta est a Metello, qui ex re *Creticus* dictus est. *Constantinopolitani* eam postea tenuere; *Balduinus* Comes Flandriæ & Imperator Constantinopoleos dedit *Marchioni Montisferrati*, a quo vendita est *Venetis* anno CIↃCXCIV immani auri pretio; itaque adhuc illorum Imperium agnoscit. Ac de Iove quidem ita Ennius in sacra historia, *Iupiter* (inquit) *postquam terram quinquies circuivit, omnibusque amicis & cognatis suis imperium divisit, reliquitque hominibus leges, mores, frumentaque paravit, multaque alia bona fecit, immortali gloria memoriaque affectus sempiterna,* Monimenta *suis reliquit: Aetate pessum acta, in Creta vitam commutavit & ad Deos abijt, eumque Curetes filij sui curaverunt decoraveruntque. Est sepulchrum ejus in Cretæ opido Gnosso: & dicitur Vesta hanc urbem creavisse, inque sepulchro ejus est inscriptum antiquis litteris Græcis* Ο ΖΕΥΣ ΤΟΥ ΚΡΟΝΟΥ, *id est, Latine, Iupiter Saturni.* Olim centum urbibus claram fuisse prisci Scriptores tradunt: earũ circiter XL Plinij ætas novit. Vrbium notissima *Gnossos*, Minois aliquando regia, a qua Gnosius arcus, tela Gnosia dicuntur. Sequitur *Cortyna*, unde tela Cortynia, vestis Cortynia. Claudianus de raptu Proserpinæ lib. II.

Animalium varietas. — *Imperium Majorum* — *Vrbes*

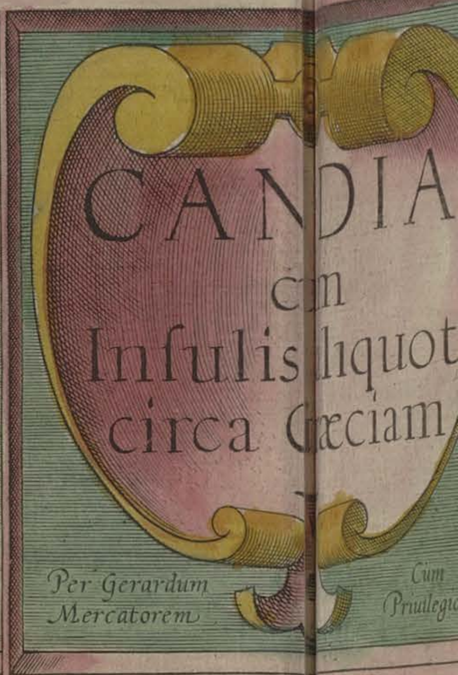
Crispatur gemino vestis Cortynia cinctu. Tum *Phæstos.* Ovidius,

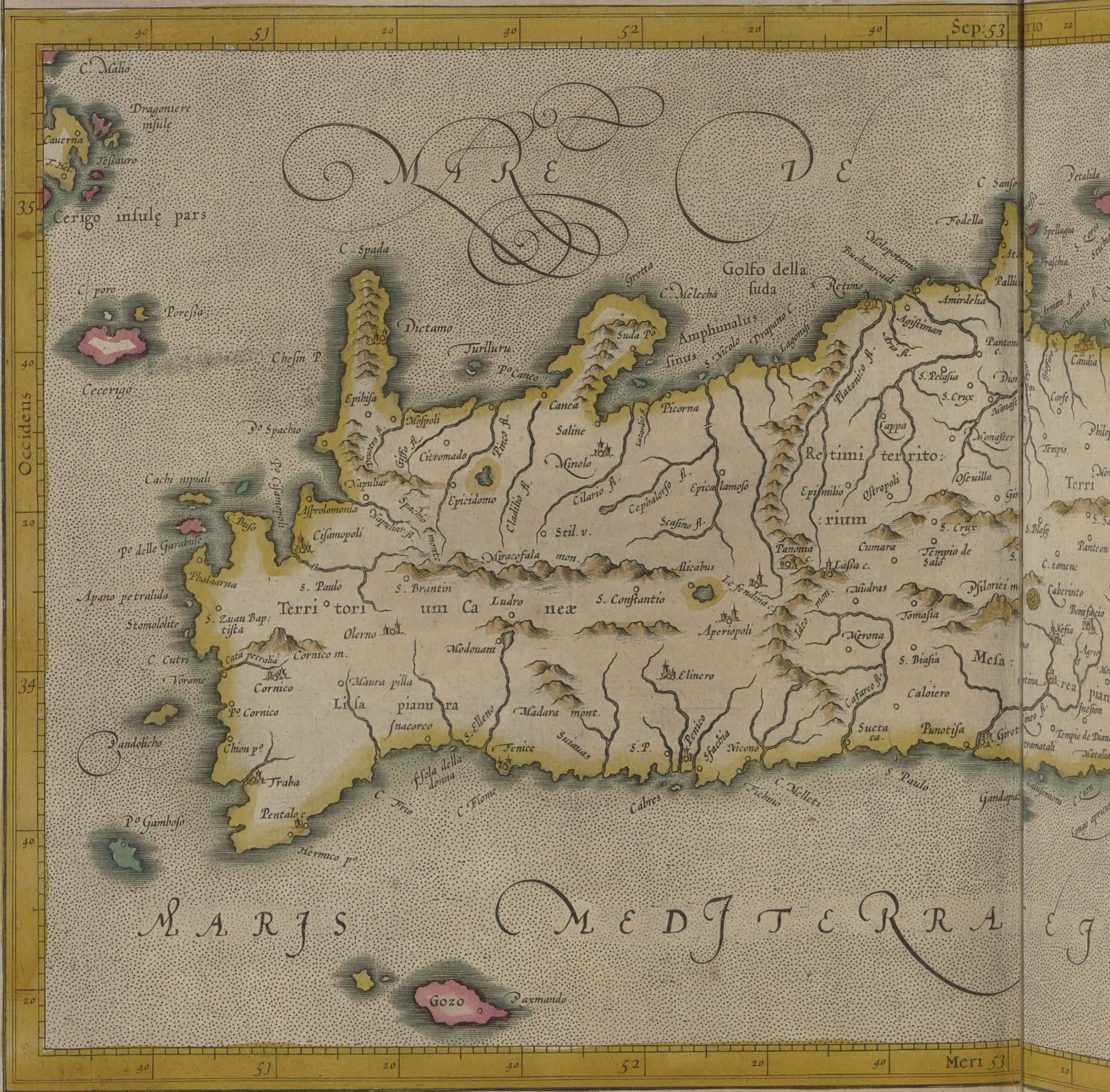
Proxima Gnossiaco jam quondam Phæstia regno *Progenuit tellus.* Et *Cydon*, unde Arcus Cydonius, Cornu Cydonium. Et *Dictinna, Manethusa, Lycastos, Lyctos* Idomenei patria, *Holopixos*, aliæque a Plin. commemoratæ lib. IV cap. XII.

Greciæ
Butintro
Casali
Spirito
Cardachi fonte
Gardichi
Coriscio Lago
Gudia Isola
C. Bianco
CORFU

Cefaloniæ pars
Castel Tornese
S. Maria
Maria de Piscopo
C. Lafinico
Planati
Gaetani
La Madonna
C. della Grotte
Pelosi
ZANTE

Argentiera
Antimelo
Acraries
S. Demetrio
Polina
Lefne
Therme
Atili
Pascimada
Lendro
Petem
Barnoto
MILO

CANDIA
cum
Insulis aliquot
circa Græciam
Per Gerardum
Mercatorem
Cum
Priuilegio

Sep: 53
Occidens
C. Malio
Dragoniere insule
Cerigo insule pars
Cecerigo
C. Spada
Dietamo
Golfo della suda
Amphimalius sinus
Retimo
Canea
Suda
Retimi territorium
Territorium Caneæ
Cisamopoli
Phalasarna
S. Zuan Baptista
Lissa piannura
Madara mont.
Mesa
Caloiero
Sueta
Gozo
Paxmando
MARIS MEDITERRAN
Meri 53

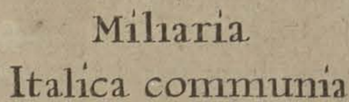
CANDIA
cum
Insulis aliquot
circa Græciam

Cum Priuilegio

cap. XII. Hodie vero, Bellonio auctore, tres tantum alicujus nominis habet urbes: quæ sunt Candia, olim *Matium*, urbs totius Insulæ prima, a qua universa Insula appellationem desumpsit. Amplitudine secunda post Candiam, *Canea*, olim *Cydon*. Tertia est *Rhetymo*, quam veteres *Rithymnam* dixere. Paullo incommodiorem habet hæc Portum; at Canea & Candia commodissimos habent. Flumina per universam Insulam nulla sunt quæ navem ferant. Sunt tamen multi & magni rivi, in quibus sponte sua sine ulla cultura Colocasia proveniunt. In littore Septemtrionali sunt *Melipotamus*, *Scasinus*, *Cladilis*, *Epicidomus*, *Giffo*, *Divotro*: versus Occidentem est *Nopuliar*: versus Meridiem *Limens*. Piscem habet Creta in littoribus admodum frequentem Muli Barbati magnitudine alijs regionibus valde rarum, qui *Scarus* dicitur, cujus veteres auctores sæpe meminerunt, & apud Romanos olim in delicijs fuit, primarium inter pisces locum facile obtinens. Montes ejus nobiliores sunt tres *Ida*, qui *Psiloriti* adcolis vocatur: *Leuci* qui Plinio *Cadissi*, nunc vocantur *de Madara*: & *Dicta*, qui *Sethia*. Adeo celsi sunt, ut nix tota hieme eos operiat: tametsi Cupressi hinc inde inter saxa convallium nascantur. *Mons Ida* omnium est eminentissimus. Hic ante Solis ortum Solem videt: nam ut est apud Lucretium;

Idæis fama est e montibus altis *Dispersos igneis orienti lumine cerni.*

Flumina.

Opera publica.

Stirpibus rarioribus Herbisque varijs abundat; quæ a Bellonio lib. I cap. VII enumerantur. *Labyrinthum* in Creta Dædali opus multi memorant: ejus, quemadmodum & Italici nulla vestigia fuisse suo ævo testis est Plinius lib. XXXVI cap. XIII. Mirandus propterea Incolarum stupor, qui etiam hodie ad radicem Montis Idæ pro vetere novum fictitiumque Labyrinthum ostentant; sed non est mirum Cretensem κρητίζειν. De Arcibus sive Castellis hujus Insulæ agit idem Bellonius cap. V ejusdem libri. Incolæ vel Cœli Solique larga benignitate, vel suopte vitio fuerunt ad mala propensissimi. Paulus ipse ex Epimenide Cretensi de eorum moribus in Epistola ad Titum:

Mores.

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργοί. Ac in Epigrammate Leonidæ, quod lib. III Epigram. Græc. legitur:

Ἀεὶ λῃσταὶ καὶ ἁλιφθόροι οὐδὲ δίκαιοι Κρῆτες, τίς κρητῶν οἶδε δικαιοσύνην.

Fuere etiam qui proverbium vetus τρία κάππα κάκιστα interpretarentur de Cretensi, Cappadoce & Cilice; tametsi B. Augustinus cap. III de Grammatica; putet hoc dictum de tribus Cornelijs, Sylla, Cinna & Lentulo. Mendaces autem olim, fraudulenti, rapaces, avari & vinosi fuerunt, ut auctores perhibent, laboris impatientes, nullasque artes exquisite discentes; sed ut plurimum commessationibus, & potationibus dediti. Hodie vero naturæ impulsu, ut auctor est Bellonius, & ab ipsa pueritia Scythico arcu sese exercere solent, veterem sequentes consuetudinem. Namque tradunt eos olim Dianę fuisse dicatos: propterea etiam ipsos Turcas arcus jaculatione superant: quinetiam dextri, agiles & strenui nunc in pugnis marinis sunt, sicut olim. Primi enim Cretenses navibus & sagittis valuisse scribuntur, quod ita capiendum puto, ut hi Græcorum primi hæc studia sectati sint. Nam ut est apud Philosophum cap. VIII lib. II Polit. *Videtur hæc Insula ad Principatum Græciæ nata, ac præ cæteris omnibus præclare sita. Imminet enim universo Mari; cui Græci circumfusi sunt. Atque hac quidem parte exiguo abest intervallo a Peloponneso: illa, ab Asiæ loco qui est circa Triopium, & a Rhodo. Quocirca Imperium maris obtinuit Minos, atque Insularum alias subegit, alias quum diu fuissent desertæ, coli fecit.* Atque hæc de Candia: restant paucis explicandæ aliquot circa Græciam Insulæ.

Corfu. Situs.

CORFU vulgo, *Corcyra* Κόρκυρα, Ptol. Insula olim nobilis, bello & navibus imprimis potens. Vlyssis naufragio & Alcinoi hortis clara: dicta a *Phæace Phæacia*. Valerius Flaccus, *Proxima Phæacum felicibus obsita pomis Rura petunt.* Et Tibullus, *Me tenet ignotis ægrum Phæacia terris.*

Soli fertilitas.

Distat ab Epiro duobus mill. ubi fretum est arctissimum: ubi vero latissimum XX. Passus XCVII in longitudinem patet, teste Plinio. Cœli hic mira clementia: qua fit ut nemora ipsa ex Citris, Medicis, atque id genus arboribus cōstent. Solum fertile, abundans Vitibus, Oleis, Pomis, omnisque generis Arboribus fructiferis; Mellis etiam ingens hic copia colligitur. Segetes vero minus lætas habet, propter Austrinos ventos: quibus exsiccatæ arescunt, antequā ad maturitatem perveniant. Hodie *Venetis* paret, a quibus strenue adversus Turcarum rabiem defensa est. Vrbem habet cognominem. Incolæ Græci sunt.

Zante. Situs. Soli fertilitas.

Zacynthus, vulgo *Zante*. Hanc inter Cephaleniam & Achaiam ponit Plinius. Ipsa in circuitu colligit XXXVI mil. Ager Insulæ Frumentum profert magna copia; imprimis vero Vvas passas, Vinum & Oleum, ex quorum annuo proventu, Incolæ colligunt cl millia aureorum. Græci sunt & *Venetis* parent. Habet ejusdem nominis opidum cum arce in Monte situm, Mari imminens, silvis obsitum, aeris salubritate, pascuorum vicinorum ubertate, agrique fertilitate valde commendabile. *Mons* ipse *Elatos* dictus, nobilis est. Inventa est nuper in Insula istiusmodi Inscriptio; *M. TULLI CICERO HAVE, ET TU TERTIA ANTONIA*. Etiam in templo Opidi B. Mariæ sacro Monimentum est *Andreæ Vesalij* Bruxellensis Summi Anatomici, qui obijt anno CIↃ IↃLXIV Id. Octob. Ætatis vero suæ LVIII, quū Hierosolymis rediret. Portus in hac Insula unicus, multarum navium capax.

Milo. Situs. Soli fertilitas.

Milo Insula, ea *Melos*, Μῆλος Ptol. prisco ævo dicebatur, in Cretico est Mari inter Cretam & Sunium Achaiæ Promontorium. Hanc omnium Insularum rotundissimam scribit Plinius. Ambitus lxxx milliaria complectitur. Feracissimos habet agros Frumenti & Olei, sed Vitibus parum accommodos. In hac etiam Argenti fodina & *Sardonius Lapis* reperitur.

Niscia. Situs. Soli fertilitas.

Naxus Νάξος Insula Maris Ægæi una ex Cycladibus, apud Melam & Ptolemæum, nunc *Nisica* Sophiano, & alijs. Hæc lxxx mil. in ambitu patet. Inter frugiferas insulas hæc etiam numeratur. Vini admodum fœcunda est: in eaque Marmoris genus reperitur quod ὀφίτης Græcis, *Ophites* Plinio, maculosum, Serpentum maculis non absimile. Smirillus etiam lapis, Smiris Plinio hic reperitur. Venam quoque Auri hic esse, sed desidia & ignavia Incolarum non inveniri, sunt qui credunt. Vespæ genus in ea, cujus punctio homini mortem adferre dicitur: Vespertilionumque magna copia. *Ioanni Quirino* Nobili Veneto hæc quomdam paruit. Postea sub quodam Duce *Iacobo Crispo* fuit quem *Solimus* Turcarum Imp. hinc expulit. Habitatur itaque hodie a Turcis & Iudæis. Habet hæc Insula Fontem ex quo Vinum suavissimum nonnumquam fluit, si fides habenda Ctesiæ.

Santorini. Situs. Soli fertilitas.

Santorini vel *Santorino*, *Therasia* Θηρασία, Maris Ægei Insula juxta Atticam, Straboni & Ptolemæo. Formam nunc Lunæ corniculatæ habet; licet prius aliam haberet, antequam combureretur, & Mari in duas partes scinderetur, inter quas scopuli aliquot interjacent. Est etiam satis fertilis, & portubus commoda. Incolę piscationibus fere victum quærunt. Hæc etiam subjugata a Turcis est.

Scarpāto. Situs. Soli qualitas.

Scarpanto, olim *Carpathus*, aut ut Homero placet, *Crapathus* dicta. Carpathium hinc Mare. Situs ejus inter Cretam & Rhodum, medio fere itinere. Ambitus ejus, lx, aut, ut alij volunt, lxx mill. pass. Ardua & Montibus passim aspera; ac in ea Marmoris Lapidicina reperitur. Olim quatuor urbibus prædita erat, & ob id *Tetrapolis* nuncupabatur, ut habet in Homerum Eustathius. Habet multos portus, sed non admodum capaces, & malefidos. Incolæ Græce loquuntur, & Græcorum religionem amplectuntur: Venetorum tamen Dominio subsunt.

Sed de Europa quæ dicta sunt hactenus, sufficiant. Reliquas igitur Orbis Partes, & primum Africam, cui in nostra distributione post Europam princeps tribuitur locus, quod felix faustumque sit, ingrediamur.

LECTOREM initio, nimirum post generalem Europæ descriptionem, admonuimus: nos Mercatoris quidem quatuor totius Orbis Partium Tabulas, prout ab ipso delineatæ sunt, in principio collocasse: nostras vero nuperrime editas suæ quamque Parti præposuisse. Cumque Mercatoris delineationibus Pinaeum explicationes ad junxerimus, Supervacaneum duximus easdem hic repetere. Lectorem tantum admonitum volumus, nihil hic Typographorum incuria esse omissum. Poterit Lector generales descriptiones si placet, suis logis legere. Vale.

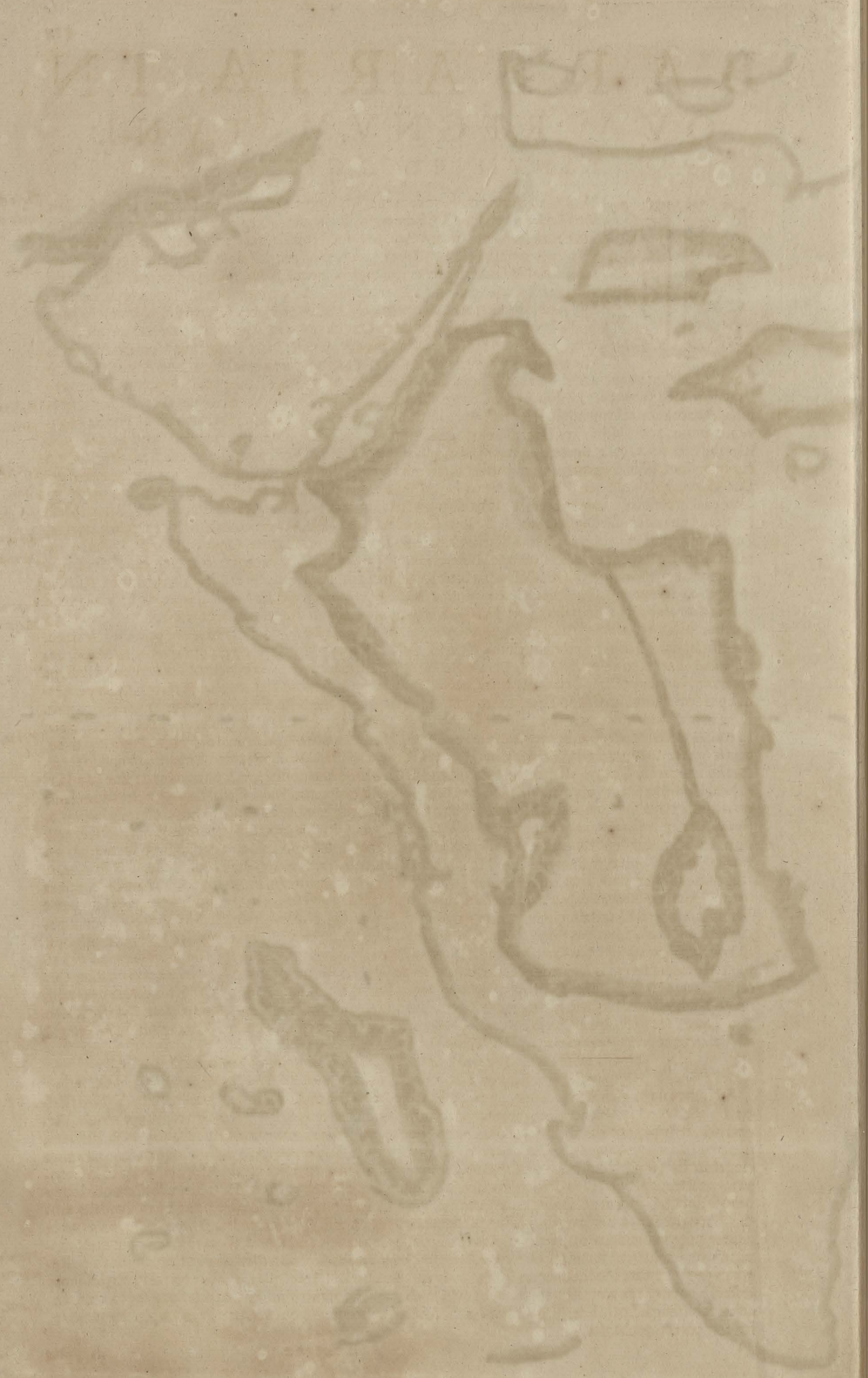

NOVA
AFRICÆ
TABULA
AUCTORE
Iodoco Hondio
ATLANTICUS
OCEANUS
I. CANARIAE olim
Fortunatae
TROPICUS CANCRI
MAR
DEL
NORT
I. de Cabo Verde.
Hesperides olim &
Gorgones Insul.
Cabo Verde
C. Blanco
Serra Liona
C. de Monte
C. das Palmas
AEQUINOCTIALIS
AETHIOPICUS
OCEANUS
TROPICUS
OCCIDENS
MARE
LIBYA INTERIOR
Hodie SARRA id est Desertum
BILEDULGE
TARGA REG.
Zuenziga
Marocco
Dara
Gualata
Tegazza
Fulli
Caragali
Tombotu Reg
Melli
GAGOR.
Niger fluvius
Lago de Serra liona
MANDINGA.
Dauma
GVINEA
Guinea
Agades
Cano deser.
CASSENA
CANOR
Zegzeg
BENIN R.
Biafar reg.
BORNO
BERDOA
I. de S. Matheo
I. de Anno bon deserta
I. de Ascension
C. Negro
Capur

ASIÆ PARS
MEDITER RANEUM
Candia
Cyprus
Barcha
Ægypt
ARABIA DESERTA
Sinus Persicus
AYAMAN
ARABIA
FELIX
BERDOA
GAOGA
BORNO
NUBIA
BELLO
Sinus Arabicus
Sacotara I.
MARE
RUBRUM
Dangali
Adel
Biafar reg.
TIGREMAON
BAGAMIDRI
Beleguanze
ANZICANA
Ambian
Melinde
Quiloa
Sinus Barbaricus et
Asperum mare Ptol.
Gafates
Zet Reg.
Madagascar I. al.
LINEA
S. LAURENTII
CA PRICORNI
ORIENS
MERIDIES
Caput bonæ spei
Excusum in ædibus Auctoris
Amsterodammi

128.

BARBARIA, IN QVA REGNVM TVNETANVM ET ÆGYPTVS.

IN Africa, quam nos secundam cum Ptolemæo Orbis Partem fecimus, primo se offert loco *Barbaria* nobilissima Africæ regio. Ea nomen accepit vel a murmure inconcinno incolarum, Arabibus dicto *Barbar*, eo quod Numidarum sermo Arabibus talis videatur: vel a frequentibus desertis. *Bar* enim eorum lingua desertum sonat. Ab Ægypto ad fretum usque Gaditanum pertinet, complectiturque Mauritaniam utramque, Tingitanam videlicet & Cæsariensem, Africam proprie dictam, Cyrenaicam, Marmaricam, cum Libya exteriore. Statuunt illi recentiores Africæ scriptores ab Ortu Solis Marmaricę (que hodie B*archa* dicitur) deserta ad montis usque Atlantis partem hodie *Meies* vocatam, quæ pars a Strabone forte sub nomine *Aspis* describitur: huncque Montem Atlantem (secundum ejus ab Oriente in Occidentem ad mare usque, quod ab eo Atlanticum nuncupatur, longitudinem) a Meridionali plaga habet: ab Occidente ipsum Mare Atlanticum: Septemtrionale vero latus mare Mediterraneum lambit. Aer & Cœli qualitas hujus Regionis varia. Vere Cœlum mite, clemens, serenum; Æstate æstus vehementissimi, inprimis Iunio & Iulio, mensibus: Autumno calor remissior: Hieme frigus vehementius, potissimum circa Decembrem & Ianuarium, sed matutino dumtaxat tempore, adeo ut nemo ob frigus ad ignem accedere cogatur. Autumni finis, tota hiems, bonaque Veris pars, impetuosis plena ventis. Quin & grandinibus, fulguribus & tonitruis horridis interdum vexatur: neque deest aliquibus in locis nix copiosa. Ager Dactylorum, Malorumque Punicorum feracissimus; sed Frumenti non adeo fertilis; unde ejus incolæ magna ex parte panem conficiunt hordeaceum. Fructus alios profert magna copia, Cerasa, Ficus, Poma, Pira, Pruna, Mala Persica, Armeniaca, Cydonia, Olivas, & similes. Abundat Oleo, Melle, Saccharo, multijugis item Armentorum, Pecudum atque Ferarum generibus. Alit enim hæc regio Dracones, Elephantes, Capreas, Bubalos, & similia animalia: item Leones, ac Pardales; habet & Mustelas Felibus pares ac similes, excepta rictus eminentia: Simiarum quoque maximam multitudinem. Coluerunt hanc Regionem primum P*hænicum* coloni, alijque qui ex Asia aut Ægypto eo devenerunt: Postea paruit *Romanis*, tum *Græcis Imperatoribus*, deinde *Vandalis*, *Saracenis*, *Arabibus*; nunc partim *Turcæ* subest, partim proprio *Seriffæ*. *Hispaniarum* quoque *Rex* arces quasdam in ea possidet. Regna omnino quatuor sunt, *Marocci*, *Fessæ*, *Teleusinum*, *Tunetanum*, quibus nonnulli *Barcæ* addunt. De duobus prioribus Marocci & Fessæ sequenti Tabula agetur, de reliquis hic agamus. *Teleusinum* regnum quod vocant *Tremisen*, est *Mauritania Cæsariensis*. Longitudo ejus ab Ortu in Occasum est ccc lxxx Milliarium. Latitudo arcta, Milliarium xxv, a desertis videlicet Numidiæ usque ad mare Mediterraneum. Hujus regionis maxima pars, inculta est, arida atque aspera, eaque præsertim parte, qua Meridiem spectat. Maritimi autem agri aliquanto fertiliores atque fœcundiores sunt. Raræ in hac parte urbes, raraque castella. Metropolis est *Teleusina*, quondam ampla, nunc magna ex parte collapsa. In eodem tractu est *Algira*, urbs magna & probe munita. Hæc a *Teleusino Rege* primum defecit, ac *Bugiæ Regi* tributum solvit: postea hoc deserto *Ferdinandum* Hispaniæ Regem admisit. Denique capta a Barbarossa, imperio Ottomanico adjecta est. Celebris est naufragio Caroli v, tristi Christianorum captivitate, & piraticis excursionibus Turcarum. Hodie ita præsidijs firmata est, ut humana ope vix possit expugnari. Hanc Castaldus *Salden* Ptolemæi fuisse opinatur, sed Ortelius cum nostro Mercatore putat S*alden* Ptolemęi nunc esse *Tadelin*; Iovius censet esse *Iuliam Cæsaream*, & alij *Cirtham*. Sunt quoque urbes *Mersalcabir*, *Messagran*, *Mustaganin*, & aliæ. Duos habet hoc Regnum maris Portus nobilissimos atque frequentissimos, alterum *Horami* seu *Oraniæ* cum arce munitissima, alterum *Marsa Eltabiri*, ad quos solet confluere maxima Mercatorum frequentia: præsertim ex Italia; qui ambo ab Hispaniarum Rege ante aliquot annos occupati fuere, non sine illius Regni maximo detrimento. *Regnum Tunetanum* continet totam Africam minorem, & magnam Numidiæ partem. Nam a *Majori* fluvio, quem *Audum* Ptolemæi esse putat Maginus, usque ad Mesratæ regionis amnem extenditur. Hoc autem tractu ager satis fertilis est ac frugibus ac pecoribus aptissimus, arboribus fœcundissimus, præsertim ad Occasum: nam ad Ortum sterilis est, & aquarum inops. In hoc Regno urbes sunt *Bugia* ampla & copiosa, quam Petrus Navarrenus expugnavit spoliavitque anno CIↃ IↃ VIII. Hodie autem pulsis Hispanis occupat Turca. Hęc regioni Bugiæ nomen dedit. *Constantina*, quæ creditur *Cirta* fuisse, regia *Masinissæ*; urbs est locuples, amœna, muris altissimis præcincta. In eodem tractu centum pene mill. a mari Mediterraneo est *Bona*, sive *Hippona* a Romanis condita, cujus ecclesiæ *B. Augustinus* pręfuit. *Tunetum*, vulgo *Tunisi*, quæ *Themisa* Ptolemæi, initio parvum opidulum fuit, sed postea crevit ex ruinis Carthaginis. In ea Templū est Mahumetanorum *Ameth Benatos*. De Tuneto ita Scaliger;

Invide demolire altas Carthaginis arces
Quem sors æqualis, parque futura manet.
En te invito iterum florens, excisa renascor.
Te non vinco ego, nec me tamen ipsa premis.

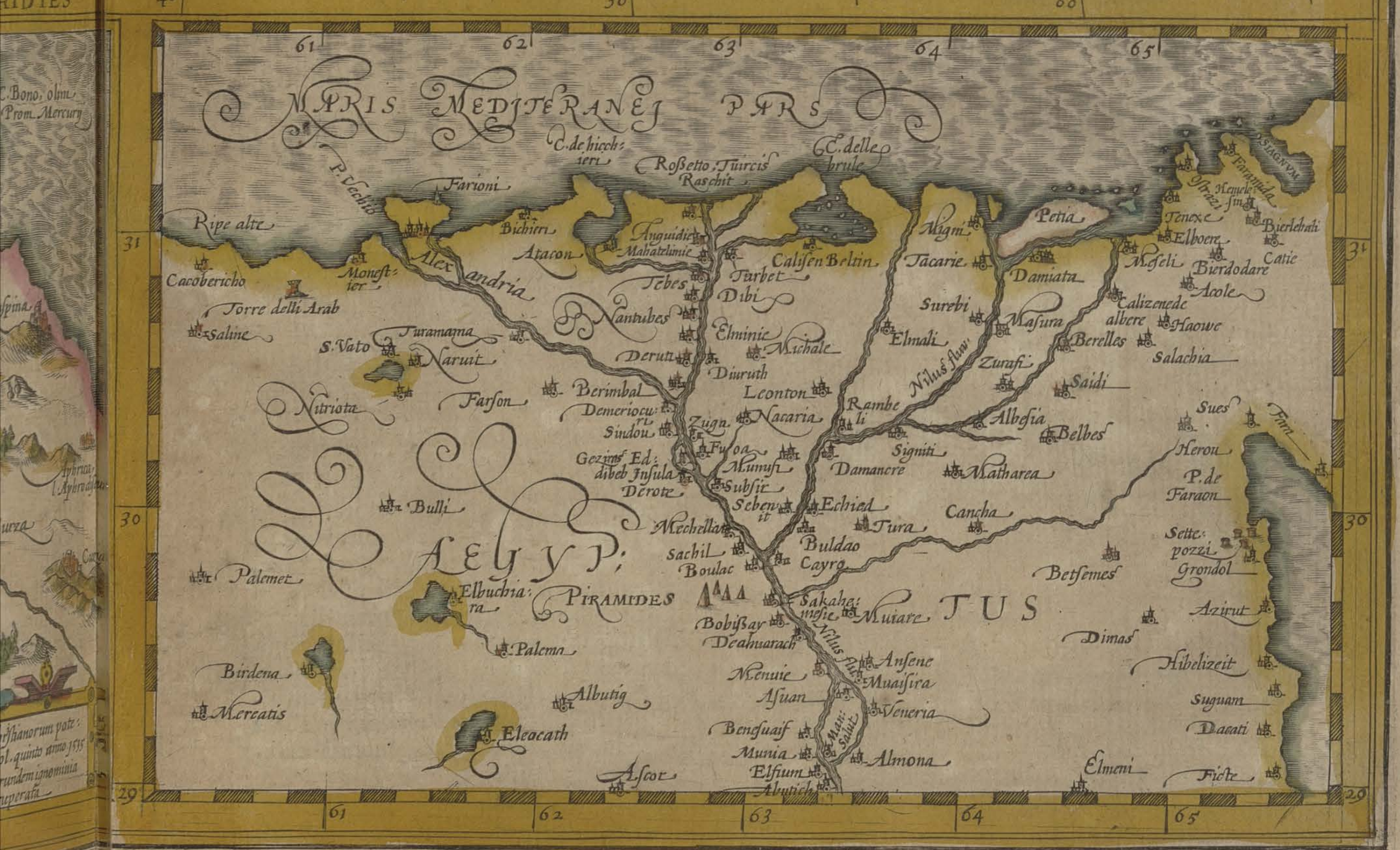
Ad fretum stagni vicini quod Tunetum ducit, sita fuit *Goletta* arx, capta a Carolo v, destructa ab Vchialia Bassia. *Carthago* condita a Phœnicibus multis ante Romam conditam annis, ampla, potens, dives, Romæ æmula. Arcem habuit *Byrsam*, media urbe sitam, exstructam a Didone, cujus spacium creditur fuisse duorum mill. passuum, nimirum, *Taurino quantum potuit circumdare tergo*. Vrbis totius ambitus fuit XXII mill. eamque totam fere mare cingebat. Ejus situm luculenter describit Appianus in Punicis. Imperium ejus non in Africa tantum, sed in Europa longe lateque patuit: Hispaniam enim a freto ad montes usque Pyrenæos domuit. Italiam, Siciliamque longo bello fatigavit. Tandem a Scipione capta totos dies VII arsit. Restituta est a C. Cæsare: posteaque a Vandalis, Gothis, Saracenis sæpius vastata: adeo ut nunc deserta ex magna parte sit, & præter rudera & aquæductus aliquot vix habeat quicquam antiquæ majestatis. *Tripolis Barbariæ* hodie piraticis excursionibus nobilis, cum prius mercimonijs maxime afflueret. Flumina *Barbariæ* sunt *Bagradas*, *Cinips*, *Tensist*, *Omirabih*, *Subu*, *Luccus*, cum multis alijs. Regionis pars quæ mare Mediterraneum spectat, montibus occupata est. Inter quos *Atlas*, de quo alibi, frigidissimus & sterilis, omnique ex parte nemorosus atque nivibus obsitus. Hic omnia fere totius Africæ flumina procreat. Incolæ probissimi (si Leoni fides) sunt viri: nullus illis fucus; simplicitatem atque veritatem non amplectentes modo, sed & reipsa comprobantes.

Regio & unde dicta.
Situs.
Cæli temperies.
Soli fertilitas.
Animaliū varietas.
Imperium Majorum
Vrbes.
Flumina.
Montes.
Mores.

BARBARIA
HISPANIAE PARS
MARIS ATLANTICI PARS
OCCIDENS
SETENTRIO
MERIDIES
C. de S. Vincente Sacrum Promont
Estrecho de Gibraltar Pretum Gaditanum
Cabo de Gata
Malorca
Minorca
SARDINIA
C. de Cantin
C. de Guer
C. de Non
MARROCO
Marruecos
DARA
TREMISE
TUNETANU
Atlas Mons
ZANHAGA
ZUENZIGA
BILEDUL GERID
TARGA REGNUM
HAIR
Targa
BIBYAE INTERIORIS PARS
Agades
Digir
Miliaria Germanica
Miliaria Hispanica
15 30 45
17½ 35 52½

MARIS MEDITERANEI
PARS
Zemol
C. Bono, olim Prom. Mercury
Cupla
Biserta
Porto farina
Bagrada fluvius
Sinus Carthaginensis
Cartaginis aquæductus et antiquitates
Adramento
Ruspina
Termarum ruina
Raba
Caradu flu.
Curza
Stagnum
Cartaginis sive potius Tunetani celeberrimi sinus nec non fortalitij Golettæ Tipus quanvis deleti.
Tunis capta et in Christianorum potestatem redacta a Carol. quinto anno 1535 at postea magna cum eorundem ignominia a Turca recuperata

SEPTENTRIO
GRÆCIÆ
NATOLIÆ PARS
MEDITERRANEUM
Sicilia
Palermo
Catania
Augusta
C. Spartiuento
Trapana
Zante
Napoli
MOREA
Candia
CANDIA
Rodus
Scarpanto
C. Trapano
Famagusta
CYPRUS
Satalia
Halicarnassus
Malta olim Melita
C. Passaro
Gozo al. Claudia
Syrtis Maior
Tripoli
BARCHA
BARCHA DESERTUM
Augela
Ammon
Fons solis
ELFOCAT
AEGYPTUS
Alexandria
Damiata
Iorusalem
Gaza
Mansura
Cayro
Elbuchiara
Ptolomais
Asuan
Mare Rubrum
ORIENS
DESERTUM
Sarca
Ebaida
Sabia
Cleratis Palus
Licomedis Palus
Alguæ et Ascor
Conssa
Fezzem
LEMPTA
BERDOA
Berdoa
NUMIDIA
GAOGA
Gorgan
Azat Mons
Nilus fluvius singulis annis hic exundans terram irigans reddit eam mire fecondam.
Assuan
Tasitia
Garaga
Mora
Omor
Narpata
Dacrut
Tiruti
Labea
Dangala civitas admodum frequens
Cansila
GARAMANTES
Chelonides Paludes
BORNO
Nuba palus
Albayada
Garamas fluvius

MARIS MEDITERANEI PARS
C. de hiechi teri
Rossetto Turcis Roschit
C. delle brule
Farioni
Ripe alte
Alexandria
Cacobericho
Torre delli Arab
Saline
Bichiri
Atacon
Tebes
Turbet
Dibi
Calisen Belsin
Aligni
Tacarie
Petia
Damiata
Surebi
Elmali
Massura
Berelles
Saidi
Salachia
Elboen
Acole
Nilus flu.
Rambeli
Albesia
Belbes
Sues
Herou
P. de Faraon
Nutriota
Sindou
Nacaria
Leonton
Damanere
Matharea
Cancha
Fuoa
Subsie
Sebeu
Echied
Tura
Mechella
Sachil
Boulac
Buldao
Cayro
Bulli
AEGYPTUS
Palemez
Elbuchiara
PIRAMIDES
Muiare
Betsemes
Sette pozzi
Grondol
Azirut
Dimas
Hibelizeit
Suguan
Dacati
Fiete
Elmeni
Dealnuarach
Ansene
Muassira
Asuan
Veneria
Birdena
Mereatis
Palema
Albutig
Eleocath
Ascor
Benesuaif
Munia
Elsium
Almona

ÆGYPTVS.

Regio. Nomina.

ÆGYPTVS antiqua & nobilis Regio primum a Misraim Filio Chus, Nepote Cham, Abnepote Noachi culta est: quare a *Chamo Chemia* in sacris Osiridis vocata fuisse videtur, pro *Chamia*, ut ab alio *Misraim*, quam appellationem etiamnum servat apud Arabas, qui vocant *Mesre*. Turcis dicitur *Elquibet*, vel *Elchebit*.

Situs.

Termini sunt ab Occidente ultra Nilum deserta Barcæ, Libyæ, & Numidiæ, cum Regno Nubiæ. Ab Austro agro Bugiensi & Nilo concluditur, quo loco Nilus ab Occasu in Ortum nonnihil fertur. Plinius eam finit Syene urbe, quæ nunc Asna dicitur. Ab Ortu sunt deserta Arabiæ, quæ inter Ægyptum & Mare Rubrum sita sunt. Ab Aquilone clauditur Mari Mediterraneo, quod ea parte vocatur Pelagus Ægyptiacum.

Cæli temperies. Soli fertilitas.

Raro pluit in Ægypto, imo ut Plato tradit, nunquam visum est pluere in Ægypto, sed Aer perpetuam habet serenitatem, atque ob id fortassis olim dicta fuit *Aeria*. Terra tamen quamvis pene expers imbrium, mire fertilis, & hominum aliorumque animalium perfœcunda generatrix. Nilus efficit, qui per medium ejus labens, & singulis annis terræ superficiem inundans, humectans, & adducto limo impinguans, fœcundam, mireque fertilem eam reddit. De hujus Soli felicitate multa passim extant Scriptorum elogia. Iustinus solum ita fœcundum asserit, ut alimentorum nulla terra feracior sit in usus hominum. Veteres etiam plurimi publicum Orbis horreum Egyptum esse prędicarunt. Plinius quoque asserit Rom. Imperij amplitudinem absque Ægypti opibus frugibusque diu perdurare non potuisse, cum in solo Nilo Populi Romani abundantia, vel fames esset. Idem etiam testatur, sic abunde herbis ad cibum accommodis Ægypti agrum affluere, ut vel frugibus carere possit. Huc etiam pertinet illud Lucani: *Terra suis contenta bonis non indiga mercis, Aut Iovis in solo tanta est fiducia Nilo.* Summa est in Ægypto ubique Tritici, Siliginis, Hordei, Avenæ, Fabarum, aliorumque Leguminum: Vini etiam optimi fertilitas. Nec desunt Pascua lætissima. Oleo tamen, ut plurimum, caret, raraque ligna isthic nascuntur.

Animalia varietas.

Præter Bestias sævas ac nocuas, quibus hæc terra abundat, Animalia domestica mira copia alit, Bubalos, Boves, Camelos, Equos, Asinos, Arietes, & Capras, quæ quidem omnia in magnam excrescunt molem, teste Bellonio, ob aeris temperiem, pabuli abundantiam, ac stirpium a Nilo irrigatarum bonum alimentum; inter reliqua vero Arietes pingues admodum, & crassi sunt, atque amplam & densam, atque ad terram usque propendentem caudam habent, & palearia insuper e collo dependentia, ut in bobus, nigraque lana vestiuntur. Quia vero hæc regio hieme tepida admodum ac palustris, in eam aquaticæ Aves tanta copia commeant, ut agri & prata ijs albescant: præsertim autem Ciconijs; Ranæ quoque tanta abundantia istic generantur, ut nisi Ciconiæ eas vorarent, nihil illis esset frequentius. Chamæleones etiam frequentes reperiuntur, eodem Bellonio teste, in fruticibus qui *Rhamnus* altera dicuntur, & in varios colores sese commutant, qui non vento vescuntur, ut multi prodiderunt, quamvis ijs integro anno sine esca perdurare possint. Per universam vero Ægyptum, pulli gallinacei a matre excludi non solent: sed fornaces artificiose exstructas habent, in quibus tria aut quatuor ovorum millia reponunt, quorum calorem ita temperare norunt, ut omnia ova simul excludantur. Quod etiam de Ægyptijs Aristoteles memoriæ prodidit. Metallis insuper regio hæc perpetuo abundavit, præsertim in partibus ad Æthiopiam vergentibus.

Imperium Majorum.

Ceterum universa olim Aegyptus floruit sub varijs Regibus diversorum nominum usque ad *Ptolemaos*; nam *Pharaones* admodum pauci fuere. *Ptolemæi* longo tempore regnarunt, usque ad Romanorum Imperium, quo perfracto res Aegyptia pervenit ad *Agarenos* Arabiæ Felicis, quorum Princeps *Sultanus* fuit dictus, & alij sequentes quoque vocati sunt *Sultani*, Mahumetani omnes, regnarunt multis annis donec a *Turcis* expugnati fuerunt. Possidet jam totam Aegyptum *Solymannus* Turca, relicto ibi Præfecto, qui *Baxa* Aegypti dicitur. Divisa fuit ab Alexandro Macedone in Nomos sive opidorum præfecturas, quales Herodotus ponit XVIII. Strabo unum amplius. Ptolemæus XLVI. Plinius L, qui & addit quosdam nomina permutasse, ut proinde non sit putandum tot Aegypti olim præfecturas fuisse, quot apud Historicos nomina possunt colligi, quum ejusdem præfecturæ plura nomina esse potuerint. Leo Africanus auctor est a Mahumetanis in tres provincias divisam esse. *Sahid* quæ est superior sive Thebais, a finibus Bugiæ ad Cairum usque. *Errifiam*, quæ est pars Occidentalis a Cairo ad Rosettum: & *Maremmam* quæ est pars Orientalis.

Vrbes.

Vrbes Aegypti sub Amaside creduntur fuisse XX mille. Diodorus tria millia suo ævo superfuisse testis est. Celeberrimæ fuerunt *Syene*, *Thebæ*, quæ & *Diospolis*, *Tentyra*, *Heliopolis*, *Memphis*, *Babylon*, *Alexandria*, *Pelusium*. *Syene*, nunc *Asna* dicitur, sita sub Tropico Cancri; hic, teste Plinio, puteum habuerunt Mathematici profundissimum, quem rectis lineis Sol totum illustrabat, quum esset in principio Cancri. Quo respexit Lucanus lib. II *Vmbras nusquam flectente Syene.* *Thebe* condita a Busiride Rege ambitu CXL stadiorum, ut refert Herodotus, centum portis, alijsque ædificijs publicis privatisque insignis, quæ jam olim esse desijt. *Tentyra* ab Insula Nili nomen habet: Incolæ Tentyritæ, qui naturæ genio Crocodilis adversi sunt: qua de re apud Strabonem & Plinium videre est. *Heliopolis*, olim sacerdotum habitatio, Straboni hominum Astronomiæ & Philosophiæ deditorum mansio. *Memphis* olim *Arsinoe*, regia urbs, ubi Nilus primam accipit divisionem & Δ formam facit. Hanc hodie vocant *Cairum* vel *Alchair*. Vrbs est triangulari forma exstructa, ambitu plus quam octo milliarium. Incolunt eam *Turcæ*, *Aegyptij*, *Arabes*, *Hebræi*, alijque. *Babylon* paullo supra Cairum ponitur a Bellonio, conspiciunturque adhuc ejus splendidorum ædificiorum ruinæ. Hic nunc est Christianorum pagus. *Alexandria* nobilis olim & splendida urbs ab Alexandro Magno in extremitate Maris Mediterranei loco situque pulcherrimo condita: Turcæ *Scanderiam* vocant. *Pelusium* hodie vocant *Damiatam*: urbs est potens, opulenta, commodo Portu & navium frequentia celebris, ad Nili ostium Pelusiacum. Sunt etiam præter has urbes in Ægypto aliæ, *Rosetta*, in qua Veneti Consulem habent. *Michale*, quę Cairo par est; *Fuoa*, aliæque

Flumen Nilus.

Regio hæc fluvio *Nilo* totius Orbis nobilissimo secatur, irrigatur, ac fœcundissima redditur. Ortum, notavit Iuba Rex in Monte Inferioris Mauritaniæ non procul Oceano habere, Lacu protinus stagnante, quem ajunt vocari Nilidem. Alijs alia mens est. Ex hoc Lacu profusus longo cursu varias regiones & squallentia arenis loca percurrit, postea multas efficit Insulas, quarum clarissima est *Meroe*, a qua quartus Parallelus Ptolemaicus nomen accepit: ejus ramum dexterum dicit Plinius vocari Astusapen, lævum Astaborem, nec ante vocari Nilum, quam se totum aquis concordibus denuo junxerit. Tandem inclusus Montibus, torrentibus & properantibus aquis ad locum vehitur, qui *Catadupa* vocatur: ibi inter occursantes scopulos non fluere, sed præceps cataracte ruere creditur, tanto fragore, ut Accolæ sonitus magnitudine sensu audiendi careant. Ditionis Ægypti esse incipit a fine Aethiopiæ Syene. Post efficit illud Græcorem Delta, & divisus in ostia se in Mare exonerat. Ostia hodie sunt quatuor, quorum duo navigabilia, *Pelusiacum* ubi Damiata, & *Canopicum* sive *Heracleoticum*, ubi Rosettum. Certis etiam diebus auctu magno per totam spatiatus Aegyptum fœcundus innatat terræ, pluviarum quibus caret Aegyptus, inopiam compensans. Initium est VII Iunij: finis post diem quadragesimum; non post centesimum, ut scribit Herodotus. Major autem lætitia gentibus quo minus terrarum suarum vident; nam quę inundantur sunt fertilissima, cetera sterilia, & quo altior Nilus, eo solum fœcundius. Auctus ejus per puteos mensuræ notis deprehenduntur. Iustum incrementum est cubitorum XVI, si ulterius increscat, absumuntur tempora serendi; si minus, non rigatur pro siti.

MAROCCI ET FESSAE REGNA.

Marocci Regnum.

Regio & unde dicta. Soli fertilitas. Animalium varietas.

PARS illa *Barbariæ*, quam hæc Tabula repræsentat, olim *Mauritania Tingitana* dicta, hodie duo Regna comprehendit, *Marocci* videlicet & *Fessæ*, de quibus nunc ordine dicendum est. *Marocci* regnum nomen accepit ab urbe primaria *Marocco*. Iacet inter Atlantem montem & Oceanum Atlanticum, Formæ pene triangularis. Amœnissima est regio, abundatque Frugibus & Leguminibus omnis generis, Oleo, Melle, Saccharo, Frugibus omnigenis, Dactylis, Vvis, Ficubus, Pomis ac Pirijs varijs. Armentis item ac gregibus; Multæ etiam reperiuntur Capræ, quarum pelles *Marocchini* dicuntur: villi utilissimi sunt ad pannos contexendos quos *Camelottos*, vulgo vocant. Rerū denique omniū quæ ad victum conveniunt, quæ naribus adblandiuntur, quæ oculos pascunt, regio feracissima est. Ejus Provinciæ sunt, *Hea*, quæ ab Oriente clauditur Fluvio *Esfivalo*, a Meridie Atlante, ad Occasum & Septemtrionem Oceano; estque regio aspera, montosa, nemorosa, dives, & Incolis frequens. Civitates paucæ hic sunt, sed pagi, vici & castra munitissima maximo numero reperiuntur. *Susa* quæ ad Septemtrionem Atlantem habet & Opidum H*eæ*, ad Ortum fluvium Sus, regio fertilis, amœna, dives. Auri Metalla sunt in monte *Ilalemo*. Præcipuum hujus regionis opidum *Tarodantum*, Mauris *Taurent*, satis amplum, ab antiquis Africanis conditum. Domorum numerat circiter tria millia. Incolæ moribus sunt civilioribus. Hic *Angli* & *Galli* Mercatores degunt, & Ferrum, Stannum, Plumbum, Saccharo commutant. *Marocci* territorium cultissimum est, Armentis, & Pecoribus abundans. In hoc urbs est *Maroccum*, quod *Bocanum Hemerum* Ptol. fuisse quidam suspicantur. Hæc inter maximas totius Orbis terrarum urbes adnumerari solet. Est enim inauditæ magnitudinis; ita ut sub Principe suo *Hali* Iosephi filio domus numeraret plus quam centies mille. Portas in ambitu habebat viginti quatuor: sed hæc ampla quondam & celebris urbs, nunc ita frequentibus Arabum excursionibus attrita est, ut vix tertia urbis portio Incolas habeat. *Guzzula* ad Septemtrionem Atlanti adhæret, ad Ortum Heæ jungitur: opida hic & arces vallo carent; pagi frequentes, ampli, divites: Regio omnis Incolis referta. *Duccala* regio ab Occasu a *Tensifto* fluvio initium capit, terminatur a Septemtrione Oceano, a Meridie flumine *Habiel* clauditur, atque ab Occidente fluvio *Hammirabith*. Paucæ in hac civitates muris cinctæ. *Hascora* regio ad Septemtrionem Duccalæ confinis, ad Occasum terminatur *Tensifto* fluvio, & ad Ortum fluvio *Quadelhabit* a regione Tedeletes discluditur. Multa ad hanc regionem pertinent opida opulentissima, populo satis numerosa, ut *Alemdin*, *Tagodast*, *Elgiumuha*, *Bzo* &c. *Tedles* regio non adeo ampla est, ab Occasu terminatur fluminibus *Servi* & *Ommirabih*, ad Meridiem Atlanti contigua est: ad Septemtrionem vero terminatur, ubi fluvius *Servi* in fluvium *Ommirabih* prolabitur, unde regio ipsa triangulari forma clauditur. Sunt in ea nonnulla opida: Præcipuum est *Tefza*, ab Africanis conditum, populo satis frequens. Sunt & *Efza*, *Cithiteb*, & alia. Præcipua *flumina* hujus regni sunt *Tensist* & *Omirabih*, qui ex Atlante monte erumpentes in Oceanū se exonerant; sed *Tensist* oritur in Marocci territorio, ac plurimis augetur fluvijs, inter quos magni sunt *Simelsel* & *Nissis*. *Omirabih* vero scaturit inter altissimos montes, qua *Tedles* provincia *Fessano* Regno conterminia est. In littore maris alibi magna Electri copia invenitur, quæ inde a Lusitanis atque alijs exteris exportatur in alias regiones, quod quidem electrum vilissimo pretio coemunt. Multi hic *Montes* inter quos *Nisipha*, *Semede*, *Seusana* &c. quorum plerique frigidissimi atque sterilissimi sunt, adeo ut nihil præter Hordeum producant. In hoc Regno neque Templorum, neque Collegiorum, neque Hospitiorum copiam desiderabis. In urbe Marocco multa sunt Templa, inter quæ nullum artificiosius, neque magnificentius, quam quod in medio urbis a dicto Hali exstructum extat. Est & aliud ab hujus successore *Abdul Mumen* exstructum, & ab hujus Nepote *Mansor* ampliatum, multisque columnis ex Hispania convectis opulentius redditum. Cisternam sub templo confecit, ejus magnitudinis, cujus totum est templum: tectum templo addidit plumbeum: singulis angulis addidit canales, qui pluvialem aquam in cisternam subjectam mittant. Turris ex lapide durissimo, quale Romanum Vespasiani est Amphitheatrum, altitudine Turrim Bononiensem in Italia superat. Gradus quibus ascenditur habent singuli novem palmos latitudinis; exterius vero muri latus decem. Septem habet hæc turris mansiones. Huic superstructa alia turricula, quæ instar acus adsurgit. Hæc tres alteram alteri superpositas habet mansiones, fitque ab una ad aliam lignea scala adscensus. Si quis e summa turri despiciat, huic homines quamvis staturæ procerioris, non aliter ac pueri unius anni appareant. Habet & hæc turricula in summa parte ferrum quoddam Luna ornatum aurea, tres item sphæras aureas sic ferro insertas, ut maxima inferiorem, minima superiorem locum occupet. Est & Arx quædam munitissima in hac urbe, quæ si amplitudinem, si muros, si turres, si portas ex Tiburtino marmore exstructas videris, civitatem jure censeas. Templum habet altissima turri ornatissimum, in cujus fastigio Luna, atque sub hac tres inæqualis magnitudinis sphæras aureas, quæ omnes cxxx mille aureos pendent. In hac urbe intra muros vineæ, palmæ, horti spaciosi, agrique frumenti fœcundissimi. Nam extra muros terram colere, frequens Arabum vetat incursio. Incolæ hujus regni alibi civiliores, alibi rudiores, & civilitatis plus satis ignari. Pane fere vescuntur hordeaco, non fermentato, nec in furnis excocto; interdum vero cibum sibi ex farina hordeacea lacte & oleo vel butyro parant. Apud multos nullus mensarum & mapparum usus. Vestiuntur fere pannis ex lana in straguli modum confectis, caput vero panniculo quodam ornant, remanente tamen superiore parte nuda, pileum non nisi senes aut docti viri gestant, subuculas non habent, lecti vice culcitra villosa utuntur, cui se involvunt. Barbam radere solent antequam matrimonium contrahant, sed matrimonio juncti promissam gestant.

Vrbs & Opida. Flumina. Montes. Mores. Victus. Vestitus.

FESSÆ REGNVM.

Regio & unde dicta. Situs. Soli fertilitas.

FESSANVM vel *Fessæ* Regnum sequitur, quod *Ampelusia* olim a vitium copia nonnullis dictum; *Fessanum* nunc ab urbe ejusdem nominis. Hoc Regnum ditissimum & potentissimum, ab Occasu habet Mare Atlanticum, a Septemtrione Fretum Herculeum, ab Ortu Mulviam flumen, ab Austro Regnum Marocci. Est autem hic alibi optima Aeris temperies, albi aliquanto asperior. Ac Regio ipsa etsi nonnullis in locis prorsus aspera est, frigidissimis Montibus plena, ac in ea aliquot sint solitudines ac deserta: ipsa tamen universe considerata, quamvis altera sui parte magis, altera minus, felicissima & fertilissima est. Ager enim tam Frugibus atque Fructibus abundat, ut nulli cedere videatur; passim Vites, Oleæ optime proveniunt. Ficuum & Amygdalarum magnam habet copiam, magnam etiam Gossypij affluentiam. Reperitur hic etiam planta quædam, *Maus* dicta, fructum ferens valde dulcem ac esui gratissimum, magnitudinis mali Citrei. Mahumetici Rabini hunc esse fructum ajunt, qui pa-

Peñon de Velez
Barbariæ Pars
OCCIDENS
SEPTE
I.de Porto Santo
S. Cruz
P. Fongos
I. de la Madera
I.desierto
Camera de lupi
Monchiro
ATLANTICUS
OCEANUS
I. Salvages
INSULÆ FORTUNATÆ Ptolemæo, at nunc CANARIÆ INSULÆ ob ingentes canes, quorum ibi magna copia à Portugalensib' inventa.
Tassacorda
I. de la Palma
S. Cruz
S. Clara
Alegranca
I. de Lobos
I. Lansarotta
G. de Naves
Abdeca
S. Cruz
Posionero
I. de Ferro
I. del Pico al: Tenerissa
Gran Canaria
I. de Forte ventura
I. de Gomera
I. de Gran Canaria
C.de S. Vincent Sacrum prom Ptol.
Cabo de Cantin
C. de Canaveral
C. de Guer
Rio Meca vel Susus alijs
Hic ambra reperitur
C. de Non sive Nao al.
Montes Claros, olim Atlas
ZAHARA alijs
ZANHAGA
Mont alto sive de Sabar
Aberne Albene alijs
C. Bojador Asinarium prom. Ptol. Mons Solis al.
Bojador
Badeum
Angila
Scala Hispanicarum Leucarum
Milliaria Germanica communia
MERI

FESSÆ et MAROCCHI REGNA.
HISPANIAE PARS
MARIS MEDITERRA-NEI PARS
Malaga
Salabrenna
Almeria
C. de Gatts
Marbella
Estipona
Gibraltar
C. Trafalgar
Estrecho de Gibraltar olim Gaditanum & Herculeũ fret.
I. Alboran
C de 3 forces
Garetum desertum
Gerselvin
Benibisseri
Fez
Tamechia
Tedles
Huseini pop.
Beniniaraz Gens.
Nussini populi
SEGELMESSE
Humeledeg
Tegda
Segelmesse
Tenegent
Tubuhasan
Benisabiba
Abulhuseini populi.
Sugaihil
Guachde
Dara
Tebelbelt
DARA REG.
Guada
Aecha
Atlas Major mons.
Marruecos
Serra Verde
Gondaue.
Serra de Haha.
Hea Regio
Asgeni populi
Ruchi populi.
Dara Reg.
Guzula Regio
Edecsena planities
Podeazagar
Suahiri pop.
ORIENS

rentibus nostris Adamo & Evæ interdictus fuit, cujusque folijs pudenda texerunt; folia enim habet longa & lata: harum hic magna copia. Abundat Armentis, Pecoribus, Equis, Camelis; Capreolorum atque Leporum magna copia. *Fessæ* Regiones sunt septem, *Temesna, Territorium Fessæ, Asgara, Elhabata, Errifa, Garetum,* & *Elchausum*, sive *Chauz*. *Temesna* regio incipit a fluvio *Ommirabih* versus Occidentem, & protenditur ad Ortum versus *Buragragum* fluvium; a Meridie terminatur Monte Atlante, & a Septemtrione Oceano. Fuit semper hæc regio totius Africe caput, in qua olim numerabantur opida plus minus xl, castella vero ccc. Sed ob bella, quæ ibi magnopere sævierunt, civitates omnes & opida deleta sunt, totaque provincia vastata. Sed tandem denuo reviviscere cœpit postremis hisce temporibus, & opida prope cc continet. Inter ea *Rabato* civitas magna ad littus Oceani condita. Hæc muris & structura Marocco persimilis, sed magnitudine ambitus valde dissimilis. Sunt & *Thagia, Salla*, & alia. *Fessæ Territorium* a fluvio Buragrago, versus Ortum protenditur usque ad fluvium *Inavem*, a Septemtrione fluvio *Suba*, a Meridie Atlantis radicibus clauditur. Numerantur nonnulla opida in agro Fessano: sed ipsa urbs Fessa primaria. Sita est in regni hujus meditullio. Conditam ferunt circa annum Domini ɪↄcclxxxvɪ. Hanc Metropolim totius Mauritaniæ dicunt: & vulgo teste Marmolio, Aulam totius Occidentis cognominant. Nomen habere ab auro, sunt qui opinentur, quod cum prima ejus fundamenta jacerentur, eo loco inventus fuerit auri cumulus, quod Arabibus Fes appellatur. Alij fluvium *Fez* qui mediam interluit, urbi nomen dedisse autumant. Maximam hujus urbis partem colles atque montes occupant, sic ut urbis tantum medio planicies reperiatur. Duabus vijs dictus fluvius urbem intrat, in duas namque est divisus partes. Moxque in urbem collapsus in infinitas fere, per quosdam aquæductus sese spargit, ac per singulas fere domos, per Templa, per Collegia, per Hospitia & Xenodochia sese diffundit. Deinde per foricas percurrens, totius civitatis sordes secum trahit, atque foras in fluvium inducit. Atque hæc dicitur *Fessa vetus*. Est enim & alia urbs quæ *Fessa nova* dicitur, duplici cincta muro altissimo ac munitissimo. *Asgara* regio a Septemtrione Oceano abluitur, ab Occasu ad fluvium usque Buragragum protenditur; Orientale latus claudunt Montes *Gumaræ, Zaronij* & radices Montis *Zalagæ*: a Meridie vero fluvio Bunaza terminatur. Fuerunt hic olim opida & arces quamplurimæ, sed bellorum injuria major pars deleta est. Opida præcipua sunt *Larissa*, & *Casar Elcabir*, hoc est Regum palatium. *Habat*, seu *Elabat* Regio clauditur a Septemtrione Mari Mediterraneo, ab Occasu Algaræ paludibus, a Meridie Suarga fluvio, ab Ortu vero Montibus Herculeo Freto vicinis. In ea præstantiores sunt *Arzilla*, seu *Azella*, ampla satis, atque a Freto Herculeo circiter lxx mill. distans. *Tingis* seu *Tanger*, ampla & antiqua ad Oceani littus posita, & a Freto Herculeo xxx mill. dissita. *Septa* seu *Seuta* maxima civitas ad fauces Herculei freti, olim totius Mauritaniæ Metropolis, ac Hispaniæ æmula, quæ quidem tres civitates sub Regno Portugalliæ sunt. *Errifa* regio incipit non procul ab Herculeo freto, & ad fluvium usque *Nocor* seu *Hoccore* ad Ortum protenditur; ad Septemtrionem prima sui parte, ut testatur Leo, terminatur Mediterraneo Mari, vergitque Meridiem versus ad eos usque Montes, qui Fessæ Territorium spectant. Opida hic rarissima, pagi frequentissimi. *Gareti* regio initium sumit ab Occasu a *Medulo* flumine, & ad fluvium *Mulviam* ad Ortum terminatur, a Meridie Montes ipsam a Desertis Numidiæ separant, a Septemtrione ad Mare Mediterraneum protenditur. Duas hujus præcipuas urbes *Medelam* & *Chesasam* Hispani occuparunt. *Chaus* ultima Fessani Regni Regio continet tertiam ipsius fere partem: namque in Longitudinem cxc milliar. patet, nempe a fluvio *Zha* ad Ortum, ad fluvium *Gurguigara* ad Occasum, in Latitudinem vero mill clxx. Nam omnis ea Atlantis pars, quæ Mauritaniam spectat, teste Leone, hujus regionis latitudinem præbet, complectitur & bonam planiciei atque Montium partem, qui Libyæ sunt contermini. Præcipua loca hujus tractus sunt *Dubdu* opidum antiquum, & *Teza*, maxima, nobilis, & opulentissima urbs. Regnum hoc multis irrigatur fluvijs, quorum aliquot navigabiles: præcipui sunt *Subu* & *Luccus*. *Subu* veteribus *Subur* dictus, originem ducit ex maximo fonte in horrida silva *Seligi* montis *Cheuz* provinciæ, atque multos recipiens fluvios per longum tractum discurrit, & lato simul ac profundo ostio in Oceanum sese exonerat, ubi naves etiam magnas recipit. *Luccus* fl. Ptol. *Lissus*, ex Gumuræ Montibus originem ducens in Oceanum labitur: in ejus ostio sita civitas *Haraidos*, cujus Portus ingressu difficillimus. Montes hic multi inter quos *Gumaræ, Zaronij*; Mons *Zalaga*, & multi alij quos brevitatis studio omittimus. In Vrbe *Fez* multa pulchra sunt & ampla ædificia, publica, privataque: Templa, Collegia, Xenodochia. Templa sunt ɪↄcc, in quibus magnifica & splendida. Summum Templum quod vocant *Carawvea* ambitum habet sesquimilliaris. Portas habet amplas atque altas unam & triginta. In hoc Templo singulis noctibus ccɪↄ lucernæ accenduntur. Reditus Templi in singulos dies feruntur esse ducentorum aureorum. Collegia in quibus studiosi artibus, medicinæ, legibus operam dant, permulta sunt. Vnum præ cæteris nobile, in quod exstruendum Rex *Habu Henon* quadringenta octoginta aureorum millia effudisse dicitur.

Vrbs & Opida. *Montes.*

CANARIÆ INSVLÆ.

Insulæ Canariæ. Soli fertilitas. Animaliũ varietas.

Et hæc de *Marocci* & *Fessæ* Regnis; restant pauci explicandæ *Insulæ Canariæ* & *Pennon de Velis*. De *Canarijs* in generali descriptione Africæ aliquid diximus. Abundant Hordeo, Melle, Cera, Saccari arundinibus, Caseo. Habent & Oricelum herbam, qua Panni colore puniceo inficiuntur, & Vini prǽstãtissimi amplum proventũ. Sũt &, teste Martiano, Palmiferæ, Nuce Pinea abundantes; Pecore & Avibus plenæ. In *Ferri* Insula res est admiratione & commemoratione dignissima. Insula omnis aquis destituta, ardenti cœlo, solo arido, squallentes æstu homines pecudesque destituit. Sed Dei Omnipotentis singulari munere data est arbor, quæ sola medicinam facit hominibus & pecudibus. Eam nubecula circũdat, ex qua ita folia humectantur, ut ex ijs perpetuo liquor destillet, quẽ vasis circa arborem dispositis adcolæ excipiunt tanta copia, ut abunde toti Insulæ sufficiat. *Canaria Magna* longa est xc milliaria. *Tenariffa* aliquanto minor est. Hanc putat Niger esse *Nivariam* Plinij: ut *Forteventuram*, Plinij *Caprariam*. *Palma* Insula exigua est sed amœna, ac Vino, Caseo, Saccharo abundans. Qui ex Hispania in Peruviam & Brasiliam navigant, in hac Insula commeatum rerum in itinere ad victum necessariarum petunt. Montes hic suapte natura fere inaccessi, ideoque inexpugnabiles. *Tenariffa* Montem habet eximiæ altitudinis, quem etiam ad nonaginta milliaria licet sereno cœlo conspicere. Incolæ olim rudes admodum erant, sed hodie cultiores & sagaciores facti sunt. Vitæ institutis & moribus a cæteris Africanis discrepabant, Solem, Lunam, & Stellas colebant, veram lucem ignorantes. Vivunt pane hordeaceo, carnibus & lacte plurimo, & imprimis caprino, quo abundant.

Montes. Mores. Victus.

PENNON DE VELES.

Antiquissimum est opidum in littore Maris Mediterranei constructum ab Hispanis *Velles de Gumenera*, sive etiam *Pennon de Veles*, nuncupatum. Inter duos visendæ altitudinis montes situm est. Alij ab Africanis, alij a Gothis ædificatum scribunt. Sed de hoc Opido in Theatro Vrbium plura.

ABISSINORVM, ET CONGI REGNA.

Regio.

BISSINORVM Regnum, *Aethiopia* quæ *sub Aegypto*, Ptol. dicitur. Ejus Princeps Mauris *Asiclabaßi*, lingua Æthiopica *Ioannes Belul*, quod est altus, seu pretiosus, non Presbyter, ut quorumdam fert opinio, dicitur. Hic se Davidis ortum stemmate gloriatur: utitur autem plerumque istiusmodi inscriptione. N. N. *Supremus meorum Regnorum, a Deo unice dilectus, Columna fidei, ortus ex Stirpe Iuda, Filius David, Filius Salomonis, Filius Columnæ Sionis, Filius ex Semine Iacob, Filius manus Mariæ, Filius Nahu secundum carnem, Filius Sanctorum Petri & Pauli secundum gratiam, Imperator Superioris & Minoris Aethiopiæ, & amplißimorum Regnorum, Iurisdictionum, & Terrarum, Rex Noæ, Caffares, Fatiger, Angolæ, Baru, Balignazæ, Adeæ, Vanguæ, Goyamæ, ubi Nili fontes, &c.* Hic inter maximos nostræ ætatis Monarchas procul dubio censendus, ut qui inter utrumque Tropicum a Mari Rubro ad Æthiopicum fere Oceanum pertingat. Et ut aliquanto accuratius ejus Imperij terminos describamus: A Septemtrione habet Ægyptum (quæ subest Turcis) vicinam: ab Ortu ad Mare Rubrum, & Sinum Barbaricum ex parte pertinet: a Meridie Lunæ Montibus a natura vallatur; ab Occasu vero Regno Congi, Nigro amne, Nubiæ Regno & Nilo flumine terminatur. Quibus terminis Veterum Æthiopiam sub Ægypto cognominatam, Troglodyticam, & Cinnamomiferam regionem, & Libyæ interioris partem videtur comprehendere.

Situs.

Soli fertilitas.

Regio ipsa in universum (ut ex recentioribus qui eam lustrarunt, constat) fertilissima. Æstas ibi gemina est in anno, & ferme perpetua: ut uno tempore in alijs agris fiat sementis, in alijs vero messis. Alicubi singulis mensibus novæ Fruges, Legumina præsertim seruntur. Triticum quidem Regio parce producit. Hordeum vero, Milium, Sesamũ, Ciceres, Fabas, aliaque Legumina copiosissime profert; quorum nonnulla nobis ignota sunt. Hebeno Persico & Siliquastro abundat. Aromata Piperis, Cinnamomi & Gingiberis hic leguntur. Saccharum etiam in arundinibus copiose producit, sed ipsum coquere & expurgare non norunt. Vites istic multæ sunt, Vini tamen hic nullus usus, præterquam in aula Regis & magni Patriarchæ. Mala Medica, Citrea & Limones magna copia hic sponte proveniunt: Mellis item immensa vis. Nam Apes etiam in ipsis hominum habitationibus nutriuntur: unde ceræ tantam conficiunt copiam, quæ toti regioni ad candelas conficiendas sufficiat absque sevi usu. Linum habet etiam hæc regio, sed Incolæ artem ex ipso telas conficiendi nesciunt, atque magna ex parte pannos suos ex Gossypio sibi parant, cujus hic magnus est proventus. Metalla habet Auri, Argenti, Æris, sed ea non expurgant, artem ignorantes.

Animalium varietas.

Habet insuper hæc regio omnis fere generis Animalia, & Aves. Vti sunt Elephantes, Leones, Tigres, Pardales, Lynces, Rhinocerotes, Meles, Simiæ, Cervi (quod contra Veterum opinionem, qui negant Africam alere hoc animal) Boves, Oves, Capræ, Asini, Cameli, Equi. Sæpissime hic a Locustis mirum in modum infestantur.

Imperium Majorum.

Olim a Reginis dumtaxat gubernata hæc regio fuit. Vnde in Historia veteris Testamenti legimus venisse ad *Salomonem* Regem, *Austri Reginam* de Saba, audiendi causa admirandam ejus sapientiam, circiter annum Mundi ciↄ ciↄ cciↄ liv. Nomen Reginæ huic fuit *Maqueda*. Credunt Æthiopiæ Reges ex Davidis stirpe, & Salomonis familia sese procreatos esse. Idcirco se filios Davidis & Salomonis, atque adeo Sanctorum Patriarcharum appellare solent, quod ex eorum semine orti sint. Nam ex Salomone filium suscepisse *Maquedam* illam fingunt, quem *Meilech* nominarit. Postea *David* fuit dictus. Is secundum eorum commentum, cum annum ætatis vigesimum attigisset, ad Salomonem Patrem & Præceptorem a matre remissus, ut doctrina & sapientia utili ac salutari ab eo imbueretur. Quod simul atque assecutus fuit *Meilech* seu *David*, permissu Salomonis, Sacerdotes & Comites nobiles multos de singulis duodecim tribubus sibi adjunxit, & in Regnum Æthiopiæ reversus, gubernationem ejus suscepit. Ac una etiam legem Domini, circumcisionemque eodem importavit. In toto hoc Imperio urbes paucæ: ac vicatim habitatur. Præcipua regna ad Superiorem Æthiopiam pertinentia, quæ ut plurimum Abissinorum Imperatori subjacent, sunt hæc sequentia. *Regnum Barnagnes*: Hoc fluvio Abanthi & mari Rubro clauditur: urbs primaria est *Beroa* seu *Barna* Ptolemæo *Colone* dicta, ut Sanuto placet; hic Regis vicarius degit: qui Abissinorum regi Cl equos quotannis pro tributo pendit, cum serico alijsque mercibus; Bassæ vero Turcico mille uncias auri. *Tigremaon* Marabo fluvio proximum & mari rubro, quotannis pendit suo Imperatori cc Equos ex Arabia advectos. Subest huic regno Regnum *Tigrai*, in quo est urbs *Caxumo*, seu *Cassumo*, sedes olim (ut in eorum Annalibus est) *Reginæ Sabæ*; ac post etiam *Candaces* Reginæ. *Angote* regnum numo caret, utuntur pro eo salis & ferri globulis. *Amara* nomen habet a monte in quo Imperatoris Filij firmo & vigili præsidio servantur, ut defuncto Imperatore heres educatur.

Flumina

Fluvij in hoc regno duo memorabiles per Æthiopiam labentes *Abanhi*, qui *Astapus* Ptolemæo, & *Tacaßi* qui Ptol. *Astaboras*, in quem complures alij Amnes confluunt. Fons Abanhi est *Barcena Lacus* amplissimus sub Æquinoctiali jacens, in quo plures Insulæ. Hic lacus est *Coloe Palus* Ptolemæi.

Incolarũ Mores.

Incolæ domos ex creta & stramine compactas habitant. Christianam religionem profitentur, eorumque fidei articuli præcipui sunt hi. Credunt in unum *Deum* Creatorem Cœli ac Terræ, in tres personas distinctum, *Deum Patrem*, *Deum Filium* ex Patre ab æterno genitum: qui pro nobis carnem assumpsit, mortuus est, & resurrexit: & *Deum Spiritum Sanctum*, ex Patre & Filio procedentem. Hæc summa est totius religionis. Vetus testamentum cum Novo sic conjungunt, ut ritus nonnullos Iudaicos & Christianos sequantur. Infantes omnes masculos pariter & femellas, octavo ætatis die circumcidunt. Nullam tamen salutem circumcisioni adscribunt, quam in sola fide in Iesum Christum collocant. Sed ad quadragesimum diem masculos; ad octogesimum vero femellas, nisi aliqua ægritudo festinationem desideret, baptizant. Singulis annis baptismum renovant, tam in adultis, quam in infantibus, proferentes hæc verba. Ego te Baptizo in nomine Patris, Filij & Spiritus Sancti. Hunc morem a majoribus acceptum sancte observant, non ut primum baptismum extenuent, aut infirment, sed ut a peccatis absolutionem singulis annis consequantur. Administrationem Cænæ Domini sub utraque specie observant, tam Laici, quam Clerici. Confirmationem & extremam Vnctionem neque pro sacramento habent, neque usurpare solent. Sabbatum æque ac diem Dominicum ab opere immune habent, veteri Christianorum more. Legis usum illum maximum esse putant, ut peccata nobis ostendat: servari vero a nullo mortalium posse excepto Iesu Christo, qui eam pro nobis implevit, credunt. Sanctos quidem amant & venerantur, sed non invocant. Mariam Christi matrem magno honore afficiunt, non tamen adorant, neque opem ejus implorant.

CONGI REGNI in Africa Christiani Nova descriptio.
ABISSINORUM SIVE Pretiosi Ioannis Imperiū.
BRAMAS populi
ANZICANA cujus populi Anthropophagi.
Sierras de S. Spirito
Sierra comprida
Sierras de Cristal.
Pangue Lungi. Populi
SOGNO
SUNDA
PANGO
BATA
PEMBA
CONGO
BAMBA
OCEANUS ÆTHIOPICUS.
ANGOLA
MLEMBA.
MATAMA
Aquilunda lacus
GAOGA
NUBIA REGN.
Desertum Zeu.
Nubia olim Christiana
AMBIANCANTIVA
Tigrai
VANGUE
Niger lacus
Maris Aethiopici Pars
BRAMAS.
DAMUT.
ANZICANA. cujus populi Antropophagi
AMBIAN.
Golama
GOIAME.
Zaire Lacus
Zaire Rio
CONGO.
Pangue Lugi.
Zembre lacus
MALEMA
ANGOLA.
Bagamidri populi.
Lunæ Montes.
Zet Regnum. Volunt & hoc loco esse Amazones regnaque continere.
CAFATES
FUNGI
Nilus fl.
Niger fluvius
40
50
60
20
10

AYAMAN sive ARABIÆ FELICIS PARS

MARE RUBRUM

Sinus Arabicus

SINUS BARBARICUS

Scala

Milliarium Germanicor. 15 30 45 60 75

Leucarum Hispanicaru 17½ 35 52½ 70 87½

BELLO

CAN: FILA.

DAFILA.

BARNAGASSO.

GUEGUERE

GRHANIR

Agoas populi

GREMAON

ANGOTE.

BELEGUANZE.

AMARA.

DANGALI.

ADEL.

DOBAS.

BALLI.

OLABI

FATIGAR.

Magadoxor

BARU

BARCENA.

Melinde

GORGA

QUILOA

Sibit

Tirut

Lunæ Montes

Zanzibar

Pemba

Baixos de Patran

I de Cosmoledo al. do Admirante

I. de Natal

PARS INSULÆ S. LAURENTII

Sacotora I.

Nilus fl.

Amara mons

70 80 90

131.

Conjugium Clericis & Presbyteris non minus quam Politicis permissum est. Omnem fornicationem & libidinem puniunt. Habent Patriarcham Ecclesijs præsidentem, virum perspectæ probitatis, gravem, bonæ doctrinæ & provectæ ætatis: cujus munus est Ecclesiasticos status in unione conservare, Ecclesiasticam disciplinam tueri, ac rebelles excommunicare. Episcoporum, aliorumque Ecclesiasticorum electio, penes solum Regem manet.

CONGI REGNVM.

Regio Situs.

REGNVM *Congi*, alijs *Manicongo*, amplum, potens & opulentum, A Promontorio S. *Catharinæ* quod secundo gradu abest ab Æquinoctiali, Austrum versus protenditur usque ad Promontorium *Ledo*. Habetque ad Occasum Oceanum Æthiopicum; ad Meridiem Montes Lunæ, & *Caferes* Populos; ad Ortum Montem, a quo fluvij emanant, qui in Nili fontes prolabuntur; & ad Septemtrionem Territorium Regni *Benin*. Mira hic cœli clementia incredibilisque aeris temperies, hieme atque æstate nunquam sævientibus. Abundat Regio Frugibus, Tritico, Milio, Oriza, Arboribus fructiferis. Palmarum plures habet species, unam quæ Dactylos producit, alteram quæ Nuces Indicas, tertiam ex qua Oleum, Vinum, Acetum, Panem conficiunt. Ex arboris cacumine terebrato vel fisso, succus quidam lacti similis emanat qui initio dulcis, postea tractu temporis acescit. Ex Fructuum pulpa Oleum exprimitur nostro Butyro haud absimile, cujus usus est in cibis, unctionibus, Lucernis. Sunt & Cassiæ, & Cedri magna copia. Nec desunt in hortis omnis generis herbæ ac fructus, ut Pepones, Melopepones, Cucumeres, & similes, præter alia genera quæ cum nostris Europæ Climatibus non conveniunt. Omnis præterea hęc regio Metallorum dives est, etiam Argenti, imprimis circa *Loandam* Insulam. Arborem etiam habet alibi *Ensada*, cujus rami tenuia quædam filamenta demittunt, quæ ubi terram attigerunt, sobolescunt, excrescuntque in arbores, mira propagandi aviditate. Animalium varij generis hic ingens copia. Elephantum imprimis hic maximus proventus, quos vernacula lingua ipsi *Manzao* vocant, miræ magnitudinis, quorum dentes cc libras pendunt. Reperitur & Feræ genus, ipsis *Zebra* dictum, magnitudine & forma Mulæ instar. Mulæ autem genus non esse fœcunditas arguit: fœtum enim parit; habetque pellem a cæteris animalibus dissimilem; utpote trium diversorum locorum fascijs variegatam; nigris nempe, albis & fulvis; animal tantæ velocitatis atque feritatis, ut domari, neque ad hominum usum accommodari ullo modo possit. Adagium Lusitanis hinc fertur, *Velox ut Zebra*. Sunt & hic, ut alibi, Leones, Tigres, Bubali, Onagri, Lupi, Vulpes, Cervi, Lepores, Cuniculi, Simiæ, Chamæleontes, & Serpentum multa genera. Item Porci, Oves, Capri. At non habent Equos, Boves aut alia Iumenta humanis usibus apta. Quare ligneis Equis, teste Maphæo, utuntur. Cujus commentum tale est. Cantherio seu tigno dodrantalis ferme crassitudinis, pedum octo longitudinis, bubulum corium ad sellæ amplitudinem extendunt, huic ephippio divaricatis cruribus viator insidet: bajuli succollant duo, & ubi longum iter est, succedunt alij. Abundat etiam Zibethis, animalibus formam Felis nostræ domesticæ habentibus, sed paullo minoribus. Habent autem in se Odoramenti genus quoddam pretiosi quod & *Zibethum* dicitur. Nutrit insuper Aves omnis generis, imprimis Psittacos, virides & cinericios. Struthiones item, Pavones & Gallinas Indicas, Perdices & Anates: habet & Phasianos, Columbas, Turtures, & minorum Avium quæ *Becca-fichi* incolis dicuntur, infinitum numerum. Aquilarum præterea, Falconum, Accipitrum fringillariorum, Pellicanorum magnam vim. Sunt & multæ Ardeæ candidæ *Aves Regiæ* dictæ, ac aliæ Gruibus similes quas Incolæ vocant *Flemminges*. Dividitur autem Regnum Congi in Provincias sex, *Bamba*, *Songo*, *Sundi*, *Pango*, *Batta* & *Pemba*. *Bamba* littoralis est, ab Ambrizi flumine ad Coanzam usque: regitur a varijs Præfectis, quos ipsi *Mani* vocant. Primaria urbs est *Panza*, sita in planicie quæ est inter fluvium *Loze* & *Ambrize*. Hic moratur Præfectus Provinciæ, distatque a Mari c mill. pass. *Songo* ad fl. Zaire sita est. Primaria urbs est *Songo*, in qua præfectus hujus provinciæ agit. *Sundi* a *Congi* urbe ad fluvium usque *Zaire* protenditur, Metallorumque variorum copia abundat. Incolę Ferrum ceteris præferunt, quod ex eo gladij, cultri, arma cudi possint: habent & Zebelinos & Martes, aliaque Animalia quę in ceteris quoque provincijs inveniuntur. *Pango* a Septemtrione Sundi contermina, a Meridie Batta, ab Occasu Comitatu Congo, & ab Ortu Montibus Solis terminatur. Vrbs primaria in qua Præfecti degunt, provinciæ cognominis est, diciturque *Pango*. *Batta* quinta Provincia: ejus fines sunt a Septemtrione Pango, ab Ortu extenditur ad Montes Solis, & ad radices Montium Salnitri. Et a Meridie usque ad Montem Bruſciato. Hisce finibus Batta terminatur, atque urbs ejus primaria, in qua Princeps habitat, similiter *Batta* dicitur. Sexta & ultima provincia *Pemba* sita est in meditullio Regni Congi. In hac est totius regni urbs primaria & Regia. Hæc hodie *S. Salvatoris* nominatur, olim vero dicta fuit *Banza*, quæ vox significat Aulam, in qua Rex aut Præfectus plerumque agit. Sita cl mill. paullo plus minus a Mari in magno & excelso Monte. Multis fluvijs regio ipsa irrigatur. Præcipuus est *Zaire* e Lacu *Zembre* ortus. Latitudo quibusdam locis est v milliarium, tantam autem aquarum vim in Oceanum Æthiopicum evolvit, ut x atque interdum xvi milliaribus servet dulcedinem. Adverso flumine ad v tantum milliaria navigare licet: occursantibus postea undis, magno impetu, quia e cataractis ruunt. In fluminis ostio Insulæ quædam sunt, quibus per vicarios suos rex Congi imperat. Lembi illic ex arbore Licondo capaces cc hominum. Crocodilos capiunt, & Hippopotamos, & Piscem, quem ipsi *Ambize Angulo* vocant, quingentarum librarum, eximij saporis, quem sub pœna capitis piscatores ad Regem deferre coguntur. Sunt & alia flumina, *Letunda* ad quam civitas regia *Congo* exstructa est, *Ambrizi*, *Onzo*, *Lemba*, *Danda*, *Bengo* & *Coanza*: quorum duo posteriora e Danda orta Insulam efficiunt *Loanda* planam sine Monte, sine colle. In hac si crescentibus undis terram effodias, aquam deprehendes dulcem; sin decrescentibus, salsam. In eadem Conchas piscantur, quæ per totum regnum pecuniæ loco sunt. Et quemadmodum flumina piscibus abundant, sic etiam Sinus & Maria. Et potissimum quibusdam piscibus quos vocant *Sardinaes* & *Anchioves*; quorum tanta copia est, ut hiberno tempore ultro in littus saliant. Sunt & alia genera piscium delicatorum, ut Acipenseres vulgo Sturiones, Mulli & hujusmodi: ac Cancrorum magna copia: adeo ut maxima pars adcolarum Maris ijs vivant. Non desunt Montes inter quos altissimus Lusitanis, *La Sierra Complida*, hoc est, *Longus Mons*; *Mons Chrystalli* sic dictus a magna copia Chrystalli quæ in eo reperitur: valde excelsus hic & incultus. Sunt & alij qui dicuntur *Sierras de Sol*, id est, *Montes Solis*, qui supra modum alti sunt. Alij item qui dicuntur *Montes Salnitri*, quia in ijs ingens hujus mineralis vis: Montes *Cabambe*, ingentem Argenti vim proferentes, & alij. Incolæ & potissimum Bambæ proceri, robore corporis gladiatorio, vastis musculis, gestant grandes gladios, Helveticis similes, quos a Lusitanis coemunt. Vno ictu vivum hominem medium dissecare, aut Bovi vivo caput præscindere, ludus est. Fuere qui vas Vino plenum ccc xxv librarū brachijs suis gestarint. Monilia sibi nectunt ex caudis Elephantorum. Ex hac provincia talium virorum xl millia colliguntur ad militiam Regis Imperio, quoties id usus aut necessitas postulat.

Cœli temperies. *Soli fertilitas.* *Animaliū varietas.* *Vrbes.* *Flumina.* *Maria.* *Montes.* *Mores.*

GVINEA CVM INSVLIS S. THOMAE.

PRINCIPIS, ET ANNI BONI.

Regio

G*VINEAE* regnum eo tractu est, quo *Gangines* Æthiopes, de quibus apud Orosium & Aethicum, teste Ortelio. Incolis *Ghinni* dicitur. Regio Nigritarum est. *Nigritæ* dicuntur adcolæ fluminis Nigri, qui mediam regionem præterfluit Nili instar agros vicinos foecundans. Crescit hic, ut & Nilus mense Iunio, totos dies xl quibus per regionem vicinam navigare licet. Ita limo obducta Tellus miro proventu rerum luxuriat. Hic vocatur Claudiano *Gis* vel *Gir*, in Paneg. Stilicon.

—— —— *Et Gir notissimus amnis Aethiopum.*

Putant etiam nonnulli apud Sidonium Apollinarem sic scriptum fuisse,

Indorum Ganges, Gothorum Phasis Araxes
Armeniæ, Gis Aethiopum Tanaisque Getarum:

Pro eo quod nunc legitur *Tagus Aethiopum*. Quid enim Hispaniæ flumini apud Æthiopas? Circa flumen planities ampla, nulli montes aut colles, Silvæ frequentes, quibus Elephanti pascuntur. Crebri Lacus, qui ex Nigri inundatione dicuntur remansisse. Aer saluberrimus, adeo ut morbo Hispanico laborantes, si in eam regionem proficiscantur certo convalescant. Sermo Nigritis varius, pro Cœlo & Solo. Religio varia : sunt in Mediterraneis Christiani, Mahumetistæ, Gentiles. Maritimi vero omnes idola colunt. Reges Nigritarum sunt tres. *Tombuti*, *Borni*, & *Gaogæ*. *Gualatæ* etiam proprium Regem habent. Color omnibus nigerrimus. Ceterum *Guineæ* Regnum inter *Gualatam*, *Tombutum* & *Melli* situm est, a Nigro flumine ad Oceanum usque Aethiopicum. Aer *Guineæ* nostris corporibus noxius est, tum ob Cœli intemperiem, calorisque : tum propter pluvias, quæ putredinem pariunt & vermes. Est autem Hordeo, Oryza, Gossypio, Auro, Ebore : Ovibus item & Gallinis abundans. Est & Aromatis quoddam genus, sapore piperi conforme, Lusitanis *Melegneta* dictum. Aliud item duplo efficacius Pipere Calicutiano, vocaturque dictis Lusitanis *Pimienta del Rabo*, id est *Piper caudatum*, quod tamen vendere non licet, ne vulgate Piper prorsus sordeat & vilescat. Annotavit Clusius Scholiastes id Antuerpiam invehi solitum, Eratque Cubebis fere simile, pediculo subnixum exiguo, rotundum, plenum, aliquantulum rugosum, nigricans, eadem acrimonia qua piper præditum aromaticum, racematim cohærens. Amomum esse nonnulli perperam existimarunt. Fructus alios præter Dactylos nullos habet, sed eos ex Numidia aut Gualata Incolæ petunt. Quadrupedum imprimis Elephantorum & Simiarum, Aviumque ingentem habent copiam, præsertim vero Pavonum & Psittacorum cinericiorum. Habent & minutas quasdam Aves quæ ex Arborum ramis pendulum sibi ipsæ nidum singulari arte construunt. Hæ excelsissimam quærunt Arborem, quæ surculos habeat subtiles ac tenues, cujusvis ponderis fere impatientes. Horum cacumini alligant dependentem surculum, de quo nidum mira industria fabricatum suspendunt, instar pilæ rotundum, relicto solum foramine admodum angusto, quod ostij vicem suppleat. Aiunt autem id efficere alitem, ut Serpentum fallat astutias. Nam nidum pensilem petere nequeunt, quippe qui Surculo tam tenui nunquam seipsos crederent, mole gravati corporea. Igitur his artibus tuta est a Serpente Avis, licet parva; sagaxque Natura specierum rebus conservandis nunquam deesse deprehenditur. Arcem, Opidum, Vrbem non habent. Pagum unum dumtaxat amplissimum, quem Principes, Sacerdotes, Doctores, Mercatores incolunt: Ceteri sparsim degunt. Circa *Caput Lupi Conzalvi* Incolæ Solem, Lunam, Terram adorant: hanc sputo inquinare magnum apud ipsos piaculum. Cutem sibi ipsi conscindunt potius quam scarificant, & postea unguento quodam colorato tingunt : bello ipsis, nobis stupendo spectaculo. Salutant Principem in genua prolapsi, manibus complosis : alijs inclamant *Fuio*, *Fuio*, *Fuio*. Longævi sunt, quamvis saginæ corporum addictiores: adeo ut qui corpore vegeto ac valenti ad centesimum annum pertingant inter eos reperiantur. Inter prandendum potu abstinent: pransi bibunt vel Aquam vel Vinum e Palma. Palma hæc non ea quæ Dactylos seu Caryotas fert, sed ab hac arbor diversa, quovis anni tempore succum emittens. Arboris truncum sauciant, lachrymam inde manantem vase aliquo (uti Thura leguntur) exceptam ad ebrietatem usque hauriunt; quippe cum liquor is sit vino quovis etiam generoso meracior. Color ei subcinericius, unde Lactis serum repræsentat : *Alignolum* vocant. Nec maior est proventus Arbori, quam binæ ternæve mensuræ intra diem naturalem. Fert ea arbor fructum Olivæ triplici virtute pollentem; Oleum videlicet, ut odoris violacei, saporis olivæ; id si dapibus adhibitum fuerit, eas uti crocus tingit, aut eo amplius. Viri juxta & Feminæ nudo capite incedunt: quibusdam tegmen est ex corticibus arborum aut Nuce Indica confectum. Sunt qui superius labrum sauciatum habent, perque illud foramen & per nares Eboris frusta adigunt, hoc ipso, ut opinantur, valde formosi. Alij ex interstitio narium, aut e labris ebur gestant, & conchas: quidam etiam pertuso inferiore labro linguam tanquam per os alterum exsertant. Vestimenta contexunt ex arborum libris, hisque decore scilicet, verenda tegunt: ex ijsdem storeis non ad usum, sed ad ornatum nexas gerunt Simiarum & Cercopithecorum pelles, cum Nola. Oculum alterum rubro colore tingunt, alterum cæruleo. Feminę ditiores ingentes annulos ex ferro, ære rubro, aut stanno cruribus nectunt. Postremum in stupida & putida barbarie mirifice sibi placent. Horum numi aurei sunt nulla inscriptione insigniti: utuntur etiam numis ferreis in rebus viliorибus emendis.

Situs. Cœli qualitas. Soli fertilitas. Animaliū varietas. Mores. Vestitus.

Insula S. Thomæ.

Regio. Vnde dicta. Situs. Soli qualitas.

INSVLA *S. Thomæ* sequitur nunc explicanda; inventa a Lusitanis die festo B. Thomæ, a quo etiam inditum loco nomen. Sub ipso Aequatore sita est forma pene rotunda. Ejus diameter est lx milliarium. Hæc cum detegeretur tota consita erat proceris arboribus, quarum rami sursum crescebant. Pestem nescit: Aer calidus, & salubris: pauci tamen Christiani hic ad L ætatis annum pertingunt : ita ut prodigiosum foret inter illos cana barba aliquem videre. Indigenæ vero facile ad C annum vivunt. Dies noctibus semper æquales. Mensibus Martio & Septembri

AFRICÆ
GENEHOA
CARAGOLI
Tombotu
Niger fluvius
GANBIA
MANDINGA
Mandinga
CARAGOLES
MELLI
SOUCOS
Sierra Liona
MALAGVETA
GVINEA
C. das Palmas
AETHIOPICVS
LINEA ÆQVINOCTIALIS
I. S. THOMÆ
GVINEÆ NOVA DESCRIPTIO

PARS
LYBIA INTERIOR
Lago sigisma guarda al.
Niger fluvius
Tuspa
Zegzeg
Salusse
ANGANA
Gago
ZEGZEG
LUDAYAS
Acanes grande
Acanes pequenos
Corisseno de Aliphante grande
Dauma
Uxoo
ASSAS
Aboraas
Ocanu
Catamanu
Quiuimberim
S. Lorenco
Caso de moirinho
Adws
Minas de ferro
Atins
Aldea de caraa
Biambi
Bumas
Ave
Comane
Dagri
Afuto
Mina
C. Corco
C. de 3. Pontas
Monte de raposo
Montana
C. de S. Paulo
Quatra Montus
C. da Baixas
C. da Monta
Terra Gazelas
Terra Anequada
R. de Ardra
Os Pateva
Costa Ardra
R. de Lago
Amata
Aldea dos Almadias
R. Palmar
R. Premeiro
R. das Escravos
R. Benin
R. Forcados
R. das Lamas
Benin
BENIN REGNU
Budis
Alpusora
C. Formoso
R. S. Lenco
R. S. Bartholemeo
R. Real
R. Carna
R. S. Domingo
R. de Conde
P. del Rey
A. Pesqaria
Costa das Abros
R. Camarons
I. de Fernando Poo
I. de Principes
I. S. Thomæ
Citade
Cabo de Lopo Gonsalves
OPICUS OCE
ÆQUINOCTIALIS
ANUS
GUINEAE NOVA DESCRIPTIO
Hispanicæ Leucæ 17½ 35 52½ 70
German. Milliar. 15 30 45 60
20 25 30 35
15 10 5

Soli fertilitas.

crebræ & densæ pluviæ decidunt, quibus solum humectatur, cæteris mensibus rore copioso recreantur Fruges. Solum ipsum Insulæ tenax, lentum, colore subruffo, Frumentum, Vites, aut Arborem ossa duriuscula habentem non patitur: fert autem Melones, Cucumeres, Cucurbitas, Ficus, Gingiberis & Sacchari inprimis ingentem copiam, adeo ut quotannis xl naves Saccharo onustæ solitæ fuerint ex hac Insula alio exportari, proque Saccharo suo Vinum, Caseum, Frumentum, Coria, aliaque ad vitam necessaria importari. Sed desijt proventus iste, ex quo tempore vermiculi quidam arundinum radices perfodere cœperunt, adeo ut nũc vix sex naves Saccharo illic nato possint quotannis onerari. Saccharum autem *Sal Indus* ἅλς ἰνδικὸς Aginetæ : μέλι καλαμίνον Arriano, σάκχαρ Galeno. Dicitur Mel in arundinibus collectum instar Gummi, candidum & fragile. Plin. lib. XII cap. VIII. *Saccharum & Arabia fert. Sed laudatius* India. *Est autem* Mel *in arundinibus collectum Gummi modo candidum, dentibus fragile: amplissimum, Nucis tantum* Avellanæ *magnitudine, ad* Medicinæ *tantum usum.* Ceterum arundo Saccharifera septenum octonumve pedum calamos profert, pollice crassiores, densis geniculis interceptos fungosa, succulenta, valde dulci cãdidaque medulla farctos, folia binos cubitos æquant, angustiora tamen donacis, scabra, & secundum longitudinem striata, numerosa, stolones ejusdem cum ceteris arundinibus coloris amplectentia, angustiora ijs quibus Sacchari metæ involutæ passim apud institores cernuntur: Flos in summo comosus, & quadantenus Melicæ. Radix ad Cannæ radicem accedit, sed minus lignosa, succulentior, dulcior; ex qua germina oriuntur quæ resecta sationi oportuna sunt. Humenti solo gaudet, sed calidiore aere, & tepidiore aura. Liquorem sive laticem fundit (Saccharum vocant) cujus satis celebrari numquam potest tum lautitia, tum utilitas, in culinis, in Pharmacopæorum officinis, esu, potu, in secunda & adversa valetudine, in quavis ætate, sorte, regione. Succus autem iste hoc modo exprimitur. Caudicem totum in frusta minutatim incidunt & secant, moxque submittunt torculari, & succum inde expressum in cacabum mundissimum immittunt, ignique subjecto excoquunt donec perpurgatum videatur. Purgatum in figulinis reponunt vasis, in quibus ubi refrixerit, in Saccharum laudatissimum congelatur. Liberaliter etiam Milium, Orizam, Hordeum præbet. Lactucas item, Brassicas, Rapas, Betam, Petroselinum, Herbas hortenses magna luxurie profert Præter has radicem quæ in Brasilia, & Hispaniola *Batata* dicitur, in hac Insula *Igname*. Radix est Napi, figura aut Rapi, nigro cortice, inferne sparsa quasi in brachia. Ei Castaneæ sapor, sed suavior ac tenerior. Sub cineribus assa atque elixa vescuntur. Medullæ color haud unus omnibus. Itaque in species varias digesserunt. Prima est quæ ab Hispanis *Igname Cicorero* dicitur. Sola hæc annum durat incorrupta: quocirca in naves imponunt pro commeatu. Tres præterea species temporis omnes impatientes. Ejus satio mira, quippe non radice seritur, sed talea sicut Olea. Sarmenti frustum fissum in partes aliquot, modo quippiam corticis servatum sit, deponunt, ridicam propter pangunt. Ejus namque stipes advolvitur lupuli more. Folio ut Citrio, æque nitidum, sed minus ac tenuius. Quinto mense messis tempestiva: indicium ubi folia siccantur. Radix ut Arundinis, aut Dracontij, quaternas quinasve soboles edit. Incolæ Hispani huc aliquot Olivas, Persicos, Amygdalos, aliasque Arbores transtulerunt; quæ plantatæ pulcherrimę quidem aspectu fuere; sed nunquam ullos tulerunt fructus.

Animaliũ varietas.

Est in hac Insula Cancrorum mirificum genus, quod in terra Talparum instar degit, thalassij coloris, solũ subvertens: hæc omnia longe lateque infestat, arrodit, absumitque. Reperitur etiam in hac Insula Avium ingens numerus, Perdices, Sturni, Merulæ, Passeres virides modulantes, Turdi & Psittaci.

Vrbs Pavosa.

Vrbem in ea Lusitani condiderunt *Pavoasam*, ad flumen, in qua DCC familiæ creduntur habitare, pręter Episcopum aliosque ordinis Ecclesiastici homines. Portum optimum Amnemque saluberrimum habet. Ad piscationes incitant in Mari omnis generis pisces. Inprimis vero res miranda est infinitum numerum Balenarum conspicere, quæ in hoc, & in reliquis Africæ littoribus reperiuntur.

Mons.

In media Insula Mons est valde nemorosus, qui perpetuo nubibus tegitur adeo densis, ut ex silvis aquæ manent rigandis Sacchari arundinibus sufficientes; quoque Sol est sublimior, eo magis cœlum est circa Montem illum nebulosum. Incolæ partim albi sunt, partim nigri. Mirum quod narrant, nigros admodum pulicibus, pediculis, & cimicibus infestari; albos neque pediculos, neque pulices, neque cimices in lectis habere.

Insula Principis.

Vnde dicta.

Soli fertilitas.

HAUD procul inde, citra Æquinoctialem tamen gradibus pene tribus, *Insula est Principis*. Hæc ex eo nomen traxit, quod *Principi* Portugalliæ hujus Insulæ reditus esset assignatus. Satis culta est, & proventu Sacchari celebrata. Crescit & in ea Palma, cujus supra mentionem fecimus, ex qua succum eliciunt, quo sitim levant.

Anni boni Insula.

Vnde dicta.

ANNI *Boni* vel de *Annobon* Insula, sic dicta quod sub novi Anni auspicia detecta fuerit. Ea ultra Æquinoctialem Austrum versus pari intervallo sita est. Inhabitata est; sed ad ejus littora optimæ piscationes fiunt; atq; his locis pisces volantes interdum apparent. Crocodilorum etiam hic, ac venenosorum animalium incredibilis copia. Crocodilus malum quadrupes, teste Solino, & in terra & in aquis pariter valet, linguam non habet, maxillam movet superiorem. Morsus ejus horribili tenacitate conveniunt stipante se dentium serie pectinatim. Plerumque ad xx ulnas magnitudinis coalescit. Qualia Anseres edit ova. Metatur locum nido naturali providentia nec alibi fœtus premit, quam quo crescentis fluvij aquæ non possunt pervenire. In partu fovendo mas & fœmina vices servant. Præter hiatum oris, armatus est etiam ungium immanitate. Noctibus in aqua degit, per diem humi acquiescit. Circumdatur maxima cutis firmitate, in tantum ut ictus quovis tormento adactos tergore repercutiat.

Atquæ hæc de *Guinea* & hisce Insulis, deque Africa hactenus dicta, sufficiant. Libet autem, adscribere Coronidis quasi loco, quod Æneas Gazæus Græcus Scriptor retulit in Theophrasto suo, sive libro de animarum immortalitate, & resurrectione mortuorum, Martyres ac Sacerdotes magnæ Libyæ, evulsa a Tyranno & excisa ipsorum lingua, nihilo minus clare locutos fuisse, ac annunciasse animo hilari ac magno Dei magnalia, id est, ut ipse loquitur; ὅλης ἐκ ῥιζῶν ἀνασπασθείσης τῆς θεοφιλοῦς γλώσσης αὐτῶν a Tyranno, qui criminis loco subditorum suorum pietatem habebat, ἔγκλημα ποιούμενος τὴν τῶν ἀρχομένων αὐτοῦ εὐσέβειαν, φωνὴν ἔναρθρον edidisse, ac obstupefactum se id vidisse & audivisse commemorat. Qui porro, quam ego attuli, plura petat, consulat moneo ex veteribus Sallustium in bello Iugurthino; Hannonis Africæ circumnavigationem apud Arrianum; & Iamboli, apud Diodorum Siculum; item Melpomenen Herodoti. Ex recentioribus Aloysium Cadamustum: Vascum de Gama; Frãciscum Alvares, qui Aethiopiam perlustravit: Ioannem Leonem qui omnium accuratissime eam descripsit: & Ludovicum Marmolium; item Livium Sanutum, & alios. De Nilo flumine totius Orbis terrarum maximo, exstant litteræ Ioannis Baptistæ Rhamusi, & Hieronymi Fracastorij. Nos ad tertiam Orbis partem Asiam pergimus.

ASIÆ
NOVA
Descriptio
Auctore
Jodoco Hondio
In Asia primi parentes nostri Adamus et Eva à Deo conditi: Post verò diluvium Arca Nohæ in montibus Ararac (qui in Armenia sunt) constitit, ita ut ab hac parte mundus denuò incoli cepit hoc modo: Noha tres habuit filios Sem, Cham & Iaphet. Posteritas Sem loca vicina Euphrati versus Orientem occupavit, Cham loca vicina Iordani & Nilo progressus versus Meridiem, Iaphet Minorem Asiam versus Occidētem tenuit, unde multæ gentes in Europa propagatæ uti in Europæ descriptione designavimus.
A quibus vero præcipuæ nationes totius mundi originem habuerint, in magna nostra universali descriptione ostendimus.
Excusum in ædibus auctoris.
EUROPAE PARS
AFRICAE PARS
BARCHA
Græcia
MARE ARABICUM et INDICUM
OCEANUS AEQUINOCTIALIS
ORIENTALIS
Pontus Euxinus
Mare de Sala vel Bachu olim Mare Caspium
ARABIA DESERTA
ARABIA FELIX
Chaldea
Persicus Sinus
INDIA INTRA
Kalmucki
Nova Zemla

AMERICÆ PARS
Anian Fretum
Anian Fretum & Fretum Joānis Davis latitudine 60 gradu e regione Insularum Orcadum forte unum & idem est; plurimi enim multis argumentis contendunt oram littoralem Americæ Boream versus eousque protēdi donec in modum insulæ cum terra Laboratoris aut Groenlandiæ conjungatur quod an ita sit sæpius sed frustra quæsitum est propter ventorū asperos et impetuosos turbines et maris fremitus terrificos, montes glacie concretos planèque horrendos.
MAR DEL ZUR
Mare Congelatum
Bargu Campestria
Ung R
Tenduc
CATAIA
Tanguth
Ciartiam
Corea Insula
PARS OCEANUS MARIS PACIFICI
OCEANUS CINENSIS
Tropicus Cancri
ISSLAS DE LAS VELAS
PHILIPPINAE INSULAE
Archipelagus S. Lazari
LINEA
NOVA GVINEA.
Quæ an sit insula an pars continentis terræ Australis nondum certo constat
Ceiram
Borneo
Iava Major
GOFO DI BENGALA
BRAMAS REGNUM
CHINA
Cochinchina
Miliaria Germanica
15 30 45 60 75 90 105 120 135
140 150 160 170 180 190

DE PERSICA LINGVA *siue* TVRCICA.

Persica lingua ab Ægyptiaca & Iudaica diuersa est, vt suprà in Ægyptiaca ostensum est. Cum Illyrica quoq; & Armenica nihil commune habet. Multa huius linguæ vocabula & locutiones docet Bartholomæus Georgeuitus in libello suo de afflictione Christianorum sub Turcis, Latinè ante paucos annos in Germania impresso Vuormaciæ. Appellat autem eandem Persicam et Turcicam linguam.

Vaticinium in Persica lingua ex eodem Bartolemæi libro descriptum.

Patissah omos ghelur Ciaferum memleketi alur, keuzul almai alur, kapzeiler — Persicè
Imperator noster veniet et Ethnici principis regnum capiet, rubrum pomū capiet, subiget. — Latinè
Iedi yladegh gyaur keleci †csimakse on iki yladegh onlarum. — Pers.
Quod si annum usq; septimum gladius non insurrexerit, usq; ad annum duodecimū — Lat.
beghli gheder. eufi iapar, baghi diker, bahcsai baghlar, ogli kezi olur. — Pers.
eis dominabitur. domos ædificabit, vineas plantabit, hortos sæpiet, liberos procreabit, — Lat.
on iki yldenssora
post duodecimum sc̄zt annum ex quo rubrum pomum in eius potestatem redactum fuerit, — Pers.
Hristianon keleci csikar, ol Turki gheressine tuskure.
Christianorū gladius apparebit qui Turcam quaquauersum fugabit. — Latinè.

† *Scilicet Christianorum*

Sic habet vaticinium cum Georgeuiti interpretatione, quam ego de verbo ad verbū Persicis vocabulis accommodare conatus sum, haud scio an vbiq; assecutus. dubito quidē circa vocem *csikmasse* quam exposui, *non insurrexerit*, et circa *yldenssora*, quam reddidi *duodecimum*, cum superius *onlarum* similiter verterim.

Hæc ex Mithridate Conradi Gesneri edito Tiguri apud Froschouerum Anno M. D. LV.

TVRCICVM IMPERIVM.

Nomina.

N *Asia*, ad quam nunc pervenimus, *Imperium Turcicum* primo loco occurrit. *Turcarum* meminit Mela libro primo: *Facundos pabulo juxta Mæotim, ad alia steriles nudosque campos tenent Budini. Geloni urbem ligneam habitant. Iuxta Thyrsagetæ Turcæque vastas Silvas occupant, aluntur que venando.* Eosdem agnoscit Plinius lib. VI cap. VII: neque est dubium quin ab his & nominis & gentis originem traxerint illi qui longe lateque hodie imperitant, ignavia & dissensionibus nostris magni. *Turcam* significare hominem, qui agrestiorem victus rationem sequitur, docet Chalcondilas. Postellus putat eos Hebræis *Togarma* nominari: sic etiam Benjamin Tudelensis. Hi se ipsos *Musulmannos* vocant, hoc est circumcisos, vel ut alij interpretantur, recte credentes. Turcæ vero appellari nolunt, ac nomen hoc contumeliosum apud ipsos habetur, cum Lingua Hebræa exules significet, vel secundum alios, vastatores. Ceterum *Othomanæ* seu *Osmanidæ* familiæ *Imperium*, quod sane amplissimum est, ac potentissimum, permultas Provincias, ac regiones Europæ, Africæ & Asiæ complectitur. In Europa extenditur juxta oram maritimam Hadriatici sinus a finibus Epidauri nunc *Ragusi*, & totum Ægæum mare ambiens, simulque Propontidem, ac non minimam Ponti Euxini partem, ad Theodosiam urbem in Taurica Chersoneso sitam, quam nunc *Caffam* vocant, terminatur; quod spacium octo millia milliar. continet. In Mediterraneis vero protenditur a Iavarino opido Hungariæ, Incolis *Rab*, ad Constantinopolim usque in finibus Europæ sitam. In Africa habet Turca universam oram maritimam ab opido *Bellis de Gomera* usque ad sinum Arabicum, seu Mare rubrum, exceptis paucis Hispaniarum Regi subjectis. In Asia etiam quam latissime sese extendit. Regio ut plurimum Frumenti, Trisici, Hordei, Avenæ, Siliginis, Fabarum, Milij aliorumque Leguminum fertilis. Abundat Oriza, Lino, Gossipio. Vineta quoque habent & colunt, & Christiani & Turcæ, sed varie. Christiani Vinum conficiunt, & Turcæ Mel eorum lingua *Pechmez* vocatum: Vvas passas quasdam ita medicantur, ut semper & visu & gustu recentes appareant, has *Vsum Tursi* vocant. Fert etiam magna copia Pepones, Melones, Cucumeres, Nuces, Poma, Pira, Mala Punica, Aurantia, Castaneas, Ficus, Cerasa, aliosque Fructus: sed non in omni Regno. Sunt enim loca, ut passim in Cappadocia & Armenia Minori, ubi nihil horum (propter intensissimum frigus) nascitur. Venas item habet Auri, Argenti, Ferri, Æris & Aluminis. Varij generis alit Animalia, magnamque Camelorum, Mulorum & Pecudum copiam. Equi Turcici, Canesque ferocissimi inprimis probantur. Turcarum porro Imperio tale legitur fuisse initium. Primus illorum Imperator *Ottomannus* Tartarus fuit, miles magni Cham, homo audax, corporis viribus præ ceteris eximius. Hic prætextu injuriarum quarundam secedens a Tartaris, cœpit in Cappadocia Montes atque aditus insidere. Habebat initio apud se Equites XL: accessere tum prædæ spe, tum scelerum suorum conscientia permoti multi alij: quorum opera, quod antea clam instituerat, palam adgredi cœpit, occupavitque *Cappadociam, Pontum, Bithyniam, Pamphiliam* & *Ciliciam* regiones opulentissimas. Hæc gesta sunt circa annum Domini CIↃ CCC. Huic successit filius *Orchanes*. Hic a patre acceptũ Imperium ijsdem artibus, sed majore opum vi & divitiarum copia servavit auxitque: usus imprimis oportunitate Christianorum inter se animis dissentientium: quo factum est, ut *Mysiam, Lycaoniam, Phrygiam, Cariam* domuerit, *Nicæam* obsederit ceperitque; & Regnum ad Hellespontum usque protenderit. Contendebant eo tempore inter se Palæologi cum Catacuzeno. Ratus autem quod res erat, fore ut si huic faveret in Europam accerseretur, trajecit, & viam posteris stravit Europam divexandi. Sub finem vitæ infeliciter cum Tartaris decertans occubuit, postquam regnasset annos unum & triginta. Huic successit filius *Amurathes*, egregius simulandi & dissimulandi artifex, robore animi, laborum tolerantia, disciplina rei militaris majoribus haud inferior. Hic contentiones illas, de quibus dictum est, inter Græcos dissimulando fovit: quibus bello fessis & exhaustis, Genuensium navibus conductitijs usus (hominum perfidiam & avaritiam vide) ex Asia in Thraciam superato Hellesponto trajecit. Anno CIↃ CCCLXIII, *Callipolim* in Chersoneso sitam occupavit, quam magna statim Thraciæ pars sequuta est. Postea devicit *Misiam, Bessos, Triballos*. Denique quum expugnata *Adrianopoli* Serviæ Bulgariæque inhiaret, a Servo Lazari *Serviæ* Despotæ olim Cliente quem in prælio ceperat, pugione confossus, perijt. Liberos reliquit *Solimannum* & *Baiazeten*: *Baiazetes* fratre interempto rerum potitus, Thraciam omnem vincere instituit. Vir erat ingenio acri, & maximarum rerum cupido: in rebusque capessendis audax, in administrandis solers, in laboribus perferendis indefessus, in occasionibus prospiciendis acutus & sagax, in exequendis constãs. Igitur *Thracia* omni superata, animum ad Constantinopolim adjecerat; sed primum *Thessaliam, Macedoniam, Phocidem, Atticam*, occupare visum est, *Mysios* quoque (qui hodie Servij) *Illyricos* (qui Bosnenses) & *Triballorum* (qui Bulgari dicuntur) partem reliquam Principe Bulgariæ interfecto subegit. Iamque Constantinopolim totos annos octo obsederat, quum Hungarorum Gallorumque (quos Imperator eo nomine in Italiam profectus accersiverat) adventantium copias reformidans, relicta obsidione, ad Nicopolim ijs occurrit; congressus victor evasit cæsis captisque magna ex parte Gallorum Ducibus. Quo rerum successu elatus *Baiazetes* rursus Constantinopolim contẽdit, eamque biennij obsidione fatigavit: jamque actum erat de obsessis, nisi *Tamerlanes* magnus Tartarorum Cham igni & ferro Asiam totam depopulari, urbes vastare, prædas agere instituisset, cujus ille subito terrore evocatus, in Galatiæ & Bithyniæ finibus aciem instruxit. Pugnatum est acriter in multam noctem. At Bajazetes impar viribus superatur, & captus aureisque compedidus vinctus in cavea per Asiam traductus est. Tandem dimissus in Asia ingloriuspaullo post diem obijt, postquam regnasset annos XIII, menses VI. Filios reliquit *Calapinum, Moysen, Mahumetum*, & *Mustapham*. *Calapinus* subito extinctus est; Filius ejus Orchanes a Moyse patruo interemptus, ipse etiam Moyses a fratre *Mahumeto*. Hic *Valachiam Macedoniamque* omnem devicit, signaque Turcica ad Ionium usque pelagus promovit: regiam constituit Adrianopoli, & postquam imperasset annos XVII, e vita excessit, anno Domini CIↃ CCCCXXII. Hinc *Amurathes* secundus Imperium adeptus est. Hic Genuensium ope in Thraciam delatus patruum suum Mustapham cui Græci magis favebant, bello vicit. *Thessalonicam* urbem antiquam, & tum temporis amplitudine, amœnitate, opibus, situque illustrem, quæ tunc a Venetis tenebatur, evertit. *Cyprum, Epirum, Aetoliam* subegit. Quumque intelligeret rebus suis stabiliendis, Christianorum vero debilitandis magnopere sibi Georgij Despotę Serviæ Domini amicitiam prodesse posse, eam modis omnibus ambijt, ducta insuper ejus filia in uxorem.

Situs.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperium Majorum.

Genuensium perfidia et avaritia: vulgari etiam Italico proverbio Huomini senza fede dicuntur.

TURCICI IMPERII IMAGO.
SULTAN MAHUMET TURCORUM IMPERAT
Medius Meridianus est 70. reliqui ad hunc inclinantur pro ratione 20. et 45 parallelorū.
Miliaria Germanica 15 30 45 60 75 90
Miliaria Italica 60 120 180 240 300 360
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
Ducis Moscoviæ sive Magnæ
Russiæ
PODOLIA
MALDAVIA
WALACHIA
TRANSILVANIA
BULGARIA
ROMANIA
MACEDONIA
ARCHIPELAGO
PONTUS EUXINUS
qui & Mare Majore, Græcis Mare Nigrum, Turcis Caradeniz, cujus aqua semper in Propontidem confluit. hujus aqua salsa, piscibus abundat
ITALIA
Mare Tyrrhenu et Inferum
SICILIA
Malta
Cefalonia I.
Candia
Rhodus
Cyprus
MARE MEDITERRANEUM
AFRICAE PARS
BARCNA
SIBYÆ DESERTA
BERDOA
Garamantes
AEGYPTUS
Cairo
Alexandria
Elfocat des.
NUBIAE PARS
Nubia flum.
Nilus fl.
Tigremaon Reg

SEPTENTRIO
Russiæ confinia
TARTARIAE PARS
ASTRACAN ab hac parte Moscovitici dominij terminus est, ab anno 1494. à Tart. captum
MARE DE BACHU olim CASPIUM MARE ET HIRCANUM. Vocatur & alijs nominibus à regionibus scilicet & locis vicinis. Maximus totius Orbis lacus dicitur, salsus, magna et copia piscium abundans
Desertum de Rugi: seristitur
PERSICI REGNI PARS. Hujus Imperator hodie Sophy appellatur, qui imperium à Saracenis & Turcis jamdudum ablatum, strenuè quotidie recuperat, continua inter eos atrocia bella sunt.
ORMUS Regnum, peculiarem habet Regem Lusitaniæ Regi tributarium: continetque totam Arabiam littoralem ab Euphratis fluvij ostio usq; ad C. Raz algati, nec non partes Regni Persidis quæ adjacet freto Basore atq; insulas fere omnes sinus Persici, cujus Metropolis est urbs Ormus in insula, quæ dicitur Geru sita, emporium celebre.
Pitigorski
Mengrelia
Georgia
Turcomania
ARMENIA
MEDIA
Tauris ol. Ecbatana regum Persarum sedes
POPUL CURDI
DIARBECH
ALIDULI
ARDEN
Seir montes
CEDAR
ARABIA DESERTA
Beriara desertum
AYAMAN
Elcatif desert.
Desertum olim Theama
Loca arenosa & deserta
ARABIA FELIX
ORMUS
Mare Elcatif olim SINUS ARABICUS
Basora fretum
Bescharin
Alibinali
Deserta vasta
GUBELHAMAN
Aden Regn.
MARIS RUBRI PARS
Mar Corsum et Mare Rubrum
ORIENS
MERIDIES
80
90
100
40
30
10

134

Hac & suis viribus fretus, Belgradum oppugnare aggreditur. Periere in obsidione VII Turcarum millia. Successit huic *Mahumetus* 2. Hic fratris nece tyrannide stabilita, *Constantinopolim* expugnavit anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio, penultima die Maij. Biennio post Belgradum se contulit, sed multis ibi suorum interemptis, ipse saucius discedere coactus est. Postea *Bulgariam* occupavit, *Dalmatiam* & *Croatiam* cum *Rasciа* omni. *Trapezuntem* item expugnavit & *Mitylenen* cum alijs quibusdam maris Ægæi insulis. *Eubœam* cepit & *Theodosiam* nunc *Capham* urbem Genuensium devicit. Præfuit imperio annos 32. *Baiazethes* 2 bellum cum Venetis gessit; eisque *Naupactum*, *Methonam*, *Dyrrachiumque* abstulit, *Dalmatiamque* omnem depopulatus, veneno interijt. Hujus filius *Selymus* imperium invasit. Hic *Alcairo* munitissima Ægypti urbe expugnata, Sultanoque cæso, Alexandriam, totamque Ægyptum suo subjecit imperio, Damascum cepit. *Solymannus* unicus Selymi filius, patri suffectus est, *Belgradum* cepit, propugnaculum non Hungariæ solum, sed totius etiam orbis Christiani. Idem *Rhodum* devicit, *Strigonium* & *Budam*, aliasque Hungariæ urbes expugnavit, Viennam Austriæ obsedit, tandemque ad Zygethum perijt an. imperij sui 47. Seqnutus est *Selimus* 2, qui inducias Maximiliano fecit annorum 8, *Cyprum* Venetis ademit, *Tunetum* & *Gouletam* occupavit, obijtque an. 1575. Huic *Amurathes* successit, & huic *Mahumetes* 3, qui parricidio interemptis fratribus 18, imperium auspicatus est, & adhuc pœnis reservatur. Habet igitur Turcarum Imperator latas amplasque ditiones. In Europa *Hungariam* & *Thraciam*, cum *universa Græcia*, hoc est, *Macedonia*, *Epiro*, *Achaia*, *Peloponneso*, cum *insulis maris Ægæi*. Præterea *Illyridis* sive *Sclavoniæ* partem, tum *Bosnam*, *Serviam*, *Rasciam* & *Bulgariam*; quas regiones omnes in Europa descripsimus. In Africa habet *Algerium*, *Tunetum*, *Tripolim*, *totam Aegyptum* ab Alexandria usque ad Asnam urbem quæ Syene est, de quibus in Africa. In Asia vero habet *Natoliam* quæ est Asia minor, *Cyprum*, *Palæstinam*, de quibus infra, *Cœlosyriam*, *Babyloniam*, *Arabiam* omnem cum *Armenia*. In his ditionibus quatuor habet *Vrbes* opulentissimas, *Constantinopolim*, *Alcairum*, *Alepum*, *Taurisium*. *Constantinopolis*, quondam *Bizantium*, omnes Europæ Civitates populi frequentia superat. Feruntur enim in ea esse plusquam septingenta hominum millia. In ambitu tria milliaria Germanica complexa recte & vere a Rhodogino κόσμ@- κόσμου dicitur, Regia sedes Imperatoris Turcici. Sed de hac plura in Thracia diximus. *Alepum* maxima Syriæ urbs, Emporium celeberrimum, & quasi centrum, quo mercimonia Asiæ undique confluunt. Adluitur ramo uno fluvij Euphratis, quem quidam ex Sultanis eorum eo deduxit. *Taurisium* vel *Tauris*, amplissima quondam Imperij Persarum civitas, quibus nostro ævo erepta est. Ambitus ejus pene 16 mil. pass. complectitur: quo spacio cc civium millia contineri creduntur. *Alcairum* vel *Cairum* inter omnes Africæ civitates principatum obtinet. Non enim alia ulla est, quam non longo intervallo post se relinquat. Circuitus ejus plus quam 8. milliarium. Est quasi horreum, non solum Ægypti magnæque partis Africæ, sed & Indiæ, cujus thesauri, ad mare rubrum, ac deinde dorsis Camelorum, inde Alcairum devecti, per regiones, quas Mare Mediterraneum adluit, distribuuntur. Maxima Turcis cura exstruendi spatiosas *Meschitas* sive *Templa*, & *Carbarsara* sive *Xenodochia*, adhæc *Balnea*, *Aquaductus*, *Pontes*, *Vias* aliaque publici operis, quæ sane omnia spectabilia sunt apud Turcas, & præclara. *Divæ Sophiæ Templum* in urbe Constantinopoli pulcherrima est omnium structura, quæ adhuc permaneat, scribente Bellonio, longeque superat Romani Panthei structuram. Nam tota Templi interior pars in fornices exstructa est, eosque superiore parte patentes, & lucem admittentes, qui columnis e selectissimo marmore variorum colorum confectis sustinentur; suntque in eo Templo tot portæ, quot in anno dies. Turcæ ad ejus exemplum suas *Meschitas* ædificarunt: nam circiter sex admodum splendidas & magnificæ quæ intra centesimum annum exstructæ sunt, omnes ad D. Sophiæ Templi exemplar sunt factæ. *Regium* Turcæ *Palatium* ac multa vetusta monimenta, ne prolixior sim, prætereo. Domus privatæ angustæ: non enim curant Turcæ quomodo habitent. Tecta cuneatim coeunt, quemadmodum hic, idque in tota Europa: sed in Natolia tecta plana sunt in modum tabulati sine ullo fastigio. Sed hæc hactenus, ad rationem gubernandi venio. *Ottomanorum* regimen est prorsus despoticum. *Turcarum* enim *Imperator* adeo absolute Dominus omnium rerum intra fines sui Dominij contentarum est, ut incolæ, se ipsius mancipia, non subditos nuncupent; nec quisquam sui ipsius, multoque minus, domus quam inhabitat, aut agri quem colit, Dominus est: exceptis aliquibus familijs in urbe Constantinopoli, quibus præmij loco, & privilegio, id concessum a Mahumete 2 fuit. Inter ejus Ministros principem locum tenet *Alcorani Interpres Muffti* dictus Pontifici Romano similis. Secundum ab hoc honoris locum habent *Cadilescheri*. Hi sunt supremi Iudices caussarum omnium, & sunt velut Patriarchæ, ad quos appellationes causarum fiunt. Olim tantummodo duo erant in universo hoc Imperio. Primus *Rumeliæ*, hoc est, Romaniæ, vel Europæ: alter *Natoliæ*: sed a Selymo primo tertius adjunctus qui jurisdictionem habet in Ægypto, Syria, Arabia, parteque Armeniæ. Hi imperium in Iudices particulares provinciarum habent, qui dicuntur *Cadij*. Post *Cadilescheros* ordine sequuntur *Vezires Bassæ*, Consiliarij Imperatoris hodie circiter 9, quorum supremus *Vezirazem* dictus, solus universum Imperium maxima cum potestate administrat, quem quidem ut plurimum Imperator de rebus serijs consulit. Post hos auctoritate maxima sunt tres *Beglerbegi*, quorum munus respondet dignitati *Generalis campi* vulgo dicti. Primus est *Rumeli Beglerbeg*. i. Romaniæ. Secundus *Anatoli Beglerbeg*. i. Anatoliæ vel Asiæ. Tertius *Denizi Beglerbeg*. i. maris Præfectus. Turcæ Iustitiæ strenuissimi sunt exactores. Qui hominis sanguinem fuderit, pari pœna semper plectitur. In adulterio deprehensus cum adultera, absque misericordia & absque mora lapidatur. Fornicarius præventus octingentos flagelli ictus seu verbera debet tolerare. Fur prima & secunda vice deprehensus totidem verberibus cæditur: tertia manu truncatur: quarta pede. Longum esset reliquas leges & instituta commemorare. Gymnasia multa habent, in quibus leges civiles a Regibus latæ pro regn administratione defensioneque plurimi docentur, quorum deinde quidam ecclesiasticis, quidam secularibus muneribus præficiuntur. Ingenio sunt tardo, stupido, ignavo. In suos obsequiosi, in exteros superbe imperiosi sunt, jactabundi, arrogantes, fastuosi. Vxores habere quot libet, licet. Aleam fugiunt, alveo delectantur. Religionis locum apud eos obtinet superstitio. Hæc a Mahomete conficta circa an. 623, imperante Heraclio. In lege Mahometis omnia absurda & ridicula, de creatione mundi, de ejus fine, de Paradiso, Inferno, Cœlo, Terra, creatione hominis, deque Mahometis itinere in Paradisum. Vnum tamen Deum agnoscit, Christum etiam pro magno Propheta coli præcipit, ut & Mosem & se. Annum non ex Solis, sed ex Lunæ cursu æstimari vult. Rustici per servos suos agros colunt. Opifices artibus mechanicis se sustinent. Mercaturam quoque strenue exercent. Teredunt quotidie, cernui, cruribus decussatim compositis. Cibus ipsis oriza, pisces, carnes excepta porcina. Vtuntur & pane non pessimo *Echmech* dicto, nigro & albo, quemadmodum & nostrates. In edulijs illis multiplex ars, & varia conditura. Vinum non bibunt, id enim lege vetitum; sed ejus loco aquam cui mel, saccarum aut julebum admixtum est. Opij frequens apud eos usus. Vestes omnibus oblongæ. Sidari alba caput tegunt, qui autem ex stirpe Mahometis sunt, viridi.

Vrbes.

Opera publica & privata.

Leges & instituta.

Schola.

Opificia.

Victus.

Vestitus.

De anno capt. Constantinopoleos controversia est inter Chronographos. Vide Scaligerum de temporum emendatione.

TERRA SANCTA.

ROVINCIA hæc Syriæ longe celeberrima, olim *Terra Chanaan* dicta fuit, a *Chanaan* filio Cham, qui communis discessionis necessitate pulsus eam ten uit; *Terra* item *Promissa* sive *Promissionis*, quod patribus Abrahæ, Isaac & Iacob a Deo promissa esset. Hæc ipsa veteribus Incolis ex ea pulsis, atque Israelitis in eorum locum substitutis, *Israel* & *Iudæa* cœpit appellari. Ptolemæus & alij παλαιστίνην *Palæstinam* nuncupant, a *Palæstinis* populis magni nominis qui in Sacris literis *Philistim* vocantur: Christiani *Terram Sanctam*. Regio hæc in umbilico Orbis constituta, inter mare Mediterraneum & Arabiam, qua ex parte montibus fere continuis natura ultra Iordanem fluvium vallatur: atque ab Ægypto incipiens, ut vult Herodotus, vel ut alij, a Sirbonis lacu, usque ad Phœniciam porrigitur. Ab Oriente autem Syriam & Arabiam: a Meridie desertum Pharan & Ægyptum: Ab Occidente Mare Magnum seu Mediterraneum: a Septemtrione vero Libanum Montem, fines habet. Ejus longitudo ad Septemtrionem a civitate Dan ad radicem montis Libani sita (quæ postea Cęsarea Philippi & Paneas dicta est) versus Meridiem porrigitur, & usque ad Bearsebagh civitatem in Tribu Simeonis contra desertum magnum sitam, plus minus LXVII conficit milliaria, singula unius horæ itinere commensuranda. Latitudo vero, quæ ab Occidente a mari magno in Orientem ad Iordanem usque sumenda, quibusdam locis sedecim, quibusdam octodecim milliaria complectitur. Inter omnes vero regiones quæ sub cœlo sunt ob Aeris salubritatem Cœlique tēperiem imprimis commendatur, in qua nec rigor est nimius hyemis, neque æstatis ardor. Inprimis autem ob Soli ubertatem, Frugum omnis generis abundantiam, atque aliarum omnium rerum copiam, quæ res tum ad hominum vitam sunt necessariæ, tum etiam earum, quæ hominibus solent esse in delitijs, apud Scriptores tam sacros quam prophanos maximis est celebrata laudibus. Moses de hac ita Israelitis est vaticinatus Deutero. 8. *Ecce Dominus Deus tuus introducet te in Regionem bonam & amplam, cujus aquæ, torrentes, & fontes abyssi exeunt ex planitiebus & montibus, terrā Tritico & Hordeo abuudantem, Vitibus, Ficubus, Malis Punicis, Palmis: terram Oleo & Melle affluentem, in qua pane tuo absque penuria vescaris: terram cui pro lapidibus est Ferrum, & cujus ex montibus Aes effodias: terram* Lacte *&* Melle *manantē; terram quam Deus tuus procurat, cui divinitus prosperitas est collata, ut fertilitate omnes alias terras superet, ac* Paradisi *Dei sit adsimilis.* Suffragatur his etiam Aristoteles his verbis; *Nam terra promissionis & hominum & omnium Frugum copia abundat. Immensa ibi multitudo Vitum, Glandium & Palmarum; tum omnis generis Pecus; omnique tempore pascua ijs abunde suppeditantia, propter optimam soli temperiem atque pinguedinem: magna etiam ibi multitudo Aromatum, Lapidum pretiosorum Aurique ex Arabia importatorum:* Vt est apud Cedrenum. Longum foret reliquorum, Iosephi, Plinij encomia, quibus miram hujus terræ commendant fertilitatem commemorare. Quæ autem oculatus testis Brocardus de hac refert, non abs re fuerit, paucis recensere. Est Solum ipsum, inquit, Frumenti feracissimum, quippe quod in cultura sua minimum laborem exigit, & multum reddit fructum. Rosas, Rutam, Fœniculum, Salviam, & alias Herbas humus ipsa sponte producit. Lana quoque succida ibi crescit in fruticetis quibusdam, quorum semina singulis annis in terram sparguntur, & ex his consurgit caudex quidam, in cujus folliculis Lana illa colligitur. Crescunt quoque ibi Cannæ molles ex quibus colligitur Saccarum. Habent hæ Cannæ medullam quamdam humidam in modum Sambuci, quæ in pelvim expressa atque in æneis caldarijs decocta, optimum efficitur Saccarum. Id tamen ingenue fateor, raro illic inveniri Poma, Pira, Cerasa, Nuces, & alios similes fructus arboreos, sed e Damasco illuc deferuntur. At loco illorum habent alios fructus, qui etiam per totum annum in arboribus conservantur, ut sæpe videas unam arborem simul flores & fructus maturos gestare. Habent Poma Cetrina magna, ex quibus optima conficiunt Electuaria. Habent & alia optima Poma & mirabilia, quæ Poma Paradisi ab eis vocantur. Hæc crescunt in modum maximi Botri, quantitatem habent mediocris cophini, cujus grana sunt ipsa Poma, ita ut non raro centum Poma & aliquando plura simul conglobata in modum uvarum reperias, quorum quodque ovi habet magnitudinem, obductum folliculo spisso crocei coloris, qui decorticatus dulcem & delicatum relinquit fructum. Vineæ multæ sunt in terra sancta: optimum vero vinum quod in ea invenitur, crescit circa Bethleem in valle Raphaim, & in Neheleschol, unde exploratores portaverunt palmitem uvarum, ut in Numeris legimus; habentque uno anno tres vindemias. Habentur quoque in ea terra Ficus, Malogranata, Mel, Oleum, Pepones, Cucumeres, Melones, Citruli, Cucumeres Babylonici, & alij multi fructus his similes. Frumentum quoque ipsum est delicatissimum, ut non videar mihi unquam meliorem panem comedisse quam Ierosolymis. Hæc ille. Ex his vero quæ ad vitæ delitias, vel Medicinæ usum faciunt, præcipue commendatur *Balsamum*, huic olim Orbis parti generosissimum uni a Deo concessum, quo nunc caret. *Aromata*, *Mastix*, ac duo *Nucum* genera, alterum A*mygdala* Latinis dictum: alterum vero, quod optimum in ea regione est, Græcis & Latinis P*istacea* dictum. In montibus etiam Ferrum atque Æris Metalla ecfodiūtur. Aquis dulcibus & amœnis pascuis abundat: Pecoribus, Armentisque frequens, Lactis copia, & bonitate nulli concedens. Aprorum item, Capreolorum, Leporum, Perdicum, Coturnicum, ac aliorum ejusmodi Animalium & Avium optima hic est venatio. Lupi, Cervi, Leones, Vrsi, & Cameli innumeri inveniuntur. *Terra* autem C*hanaan* Regna Regesque habebat triginta & unum, præter Sydonios & Palæstinos maritimos, cum ab Israelitis occupata atque obtenta fuit, maxima antiquorum cultorum parte vel interfecta vel depulsa. Ipsi vero *Israelitæ* sub *Ducibus* fuerunt annis circiter quadringentis & quinquagin ta usque ad Samuelem Prophetam. Quorum non fuit successio ex certa stirpe, aut electio certi Senatus, sed velut *Aristocratia* Seniorum in singulis Tribubus. Post mutata fuit forma hæc gubernationis a Deo instituta in Regnum, populo id flagitante, ac multos annos duravit hæc Politia. Successu tamen temporis multas calamitates passi sunt Israelitæ, donec tandem omnino Regno sunt exuti. Varias enim mutationes expertam hanc gentem, multisque bellorum tempestatibus agitatam fuisse, vel gentis ingenio imperiū nec suum nec alienum ferente, vel peccatis eorum divinā iram provocantib⁹, vel exteris regionem felicissimā appetentibus, sacrę & prophanę Historię nobis testātur. Victi aliquoties, aliquoties in duram servitutem exportati, nec secūdis, nec adversus rebus idonei fuere. Experti jugum modo vicinorum, modo remotissimorum populorum, *Aegyptiorum*, *Chaldæorum*, *Medorum*, *Persarum*, *Macedonum*, *Romanorum*, nec destiterunt unquam seditiosis consilijs seque suamque Rempublicam omnem pessundare, donec ipsum *Filium Dei* humani generis Servatorem, nefarijs manibus (quo nullum scelus altius eniti potuit) cruci adfixerunt. Ex eo sequutus longa serie novus malorum ordo. *Titus Vespasianus* Iudæa devicta, Hierosolymis captis, multis Iudęorū millibus in captivitatem abductis, pluribus occisis fame, peste, igni, gladio, Templum & quidquid sacri aut pro-

Regio & unde dicta.

Situs.

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

Animalia varietas.

Imperium Majorum

SYRIÆ PARS
Horæ itineris
Miliaria Germanica
Scham olim Damascus
Vallis Hermon
Daria
Emathitæ
Zoba
BASAN
Tibebath
ITURÆA
Baalag
Argol
Baalgat
REGNUM
Adai
Phiala fons
Theman
Bathenæi
Ecbatana
Asteroth
Turris Libani
Copar
TERRA
HUS.
Gaulana
Gamela
Cedar
Zwetha
TRACHONITIS
REGIO
GERASAEORUM
REGIO
Mons Galaad
Rama
Mahanaim
Manæi
Jabis
Carnay
Dathemam
Galaad
Tubbin
Masspha
Gadera
Pella
Ephraim
Gadara
Araboth
Ammaus toparchia
Mare Galilææ vel Tiberiadis quod et Stagnū Genezareth
Magdalum
Tiberias
Corazaim
Iuliada
Samochonitis Lacus
Cesarea Philippi nunc Belleni
Mons
Libanus
Rama
CHA
NANÆI
GA
Neptalim
GALILEA
SUPERIOR SEU
GENTIUM
LI
L
E
A.
Hamath
Asor vel Hesron
Berithus
Hamon
Cana
Sidon
Sarepta
Antilibanus mons
Tribus Aser
PHOENI
Tyrus Sur nunc
C.Blanco
Tribus Zabulon
HEVAEI
GALILEA
INFERIOR
Nazareth
Magnus campus
Narbathæ toparchia
Isachar.
M. Carmelus
Cesarea Palestina
Castrum Peregrinorum, olim Dora
Mo. Arnon
Carchar
PHILADELPH
Philadelphia Rabbaath
Hic hodie multa et ruinosa habitacula visuntur, sed deserta et nominibus carētia.
Acraba Toparc
PERÆA
MARIS
MEDITERRANAEI
PARS
Mare Syriacum
SEPTENTRIO
ORIENS
OCCIDENS
34
33
70
69

TERRA SANCTA
quæ in Sacris
Terra Promissionis ol:
PALESTINA
MARE MORTUUM, SALSUM
sive SALIS, LACUS ASPHALTITIS
Olim vallis Salinarum, prædicatæ fœcunditatis & amœnitatis.
Post autem Sodoma eversa, mutata est in illam sterilitatē
qua hodie conspicitur. Divinæ ultionis admiranda vestigia.
Hic multa tuguria ve:
tusta et collapsa sed sine
nominibus
Moabitarum
Regio.
TERRA MACCES
PERÆA
Amor:
Bazor
desert.
Moab
Desertum
Adama
Seboim
Sodoma
Gomorra
Bamoth vallis
Abyla Sisanij
Mons Pisga
M. Nebo
Macherunta
Alexandria
Bethabara
Callirrhoe
Engadi mons
Massada
Vallis benedictio:
nis
Desertum Maon
Carmelus Mons
Seir Mons
IUDAEA
Tribus
Desertum Adomin
Benjamin
Vallis
Iosaphat
Sinæi
Hierusalem
Tribus
Iuda
Iebusæi
Gazer
Enachim
Tribus Simeon
IDUMAEA SU:PERIOR
Solitudo
Bersabe
Desertum
arenosum
IDUMÆA
Hebron, Cariath
Arba
Tri
bus
Dan
Philis:
thijm
Ascalon
Gaza
Azotus, sive
Asdod
Acaron
Ioppe
Iaffa
Iamnia
Castrum
Beroaldi
Lidda, vel
Diospolis
Thamnatica
Sichem
Zyph
Dibon
Iazer
Nebo
Athona
ORIENS
OCCIDENS
MERIDIES
32
31
70
69

phani erat, vaſtavit diruitque, anno a Chriſto nato lxxiii : quod ipſe in terris agens futurum ante prædixerat. Vrbem reſtituit Ælius Adrianus; mutata nonnihil loci regione, excluſit enim Montem Sion, una cum Palatio Salomonis; Montes vero *Gihon & Golgotha* intra muros concluſit, inque ijs Iovi & Veneri Templa exſtruxit; loco vero ſuperioris & Auguſti Templi ſuam ſtatuam fieri juſſit, Porcorumque imagines Marmoribus portarum incidi juſſit, in Iudæorum contumeliam. Hanc Vrbem Iovi Capitolino conſecravit, ut eſt apud Dionem, vocavitque ex ſe *Aeliam Capitolinam.* Statuam Adriani, de qua diximus, ſuo ævo adhuc conſpectam auctor eſt locuples B. Hieronymus. Helena Conſtantini Mater Veneris & Iovis Templis deſtructis, in Monte Golgotha aliud ædificavit quod Golgothanum dictum fuit : In Monte quoque Olivarum quo loco Chriſtus Cœlum adſcendit, Templum aliud exſtruxit. Sepulchrum Domini Sacello pretioſiſſimo exornavit Conſtantinus. Ac Templum vetus Salomonis diſſipatum dirutumque jacuit uſque ad annum ccclxiii, quo Iulianus Apoſtata Iudæis illius inſtaurandi copiam fecit : qui tamen miraculo territi a cœptis deſtiterunt. Anno ıɔcxv, *Choſroes Perſarum Rex* urbem cepit, & in ea nonaginta hominum millia trucidavit: ſed ab Heraclio ſuperatus & captus pœnas dedit. Anno ıɔcxxxvi *Haumar Saracenorum Princeps* Iudæam omnem ſibi ſubjecit, manſitque totos quadringentos quinquaginta annos ſub Saracenorum poteſtate. Anno autem cıɔxcvii, quum Concilio Claremontano decreta eſſet ſub Vrbano ii ſacra profectio recuperandæ Terræ Sanctæ gratia, *Gotofredus Bulioneus* coactis Chriſtianorum copijs ampliſſimis (dicuntur enim ccc fuiſſe peditum millia, c millia equitum) Saracenos expulit. Anno cıɔclxxxv, *Saladinus Perſarum Rex* Saracenos reſtituit. Haud multo tamen poſt rurſum invaſere *Chriſtiani.* Iterumque *Saraceni* anno cıɔccxvii, donec poſt varias mutationes *Turcæ* eam omnem occupaverunt anno cıɔıɔxvii.

Vrbium nomina.

Complectitur hæc *Idumæam, Judæam, Samariam & Galilæam. Idumæa* initium trahit a Caſſio Monte, vel ſecundum alios a Sirbonis lacu & verſus Ortum ducitur uſque ad Iudæam. In ea ſunt hæ civitates *Mareſa, Rhinocorura, Raphia, Anthedon, Aſcalon, Azotus & Gaza. Iudæa* Paleſtinæ pars longe celeberrima, ſita inter Mare Mediterraneum & Lacum Aſphaltitem, atque inter Samariam & Idumæam. Nomen ei potiſſima Tribus *Iuda* indidit, in qua urbes & opida plurima fuerunt; ſed omnium clariſſima *Hieruſalem* Iudææ Metropolis toto Orbe celeberrima. Tempore Ptolemæi *Aelia Capitolia* dicebatur, hodieque a Barbaris incolis *Cos,* ſeu *Godz,* aut *Chutz* dicitur. Præter Hieroſolymam in Iudæa ſunt etiam alia opida, ac loca celebria, ut *Iericho, Ioppe,* quæ nunc *Iaffa; Turris Stratonis* poſtea nuncupata *Cæſarea; Bethlehem, Chebron* ſive *Hebron* prius *Arbee,* & *Mambre & Cariatharbe,* hoc eſt, civitas quatuor virorum, eo quod quatuor Patriarchæ *Adam, Abraham, Iſaac,* & *Iacob* ibi habitaverint & ſepulti ſint. Et trans Iordanem *Macherus* opidum & caſtrum munitiſſimum. Hic etiam fuere *Sodoma & Gomorra* quæ ob flagitia & ſcelera funditus ſubverſa ſunt. Sequitur *Samaria* media inter Iudæam & Galilæam ſita. Nomen ei a Metropoli cognomine, quam *Amri* Rex Iſrael condidit, nunc *Sebaſte* dicitur. Opida hic ſunt *Sichem* poſtea *Neapolis, Capernaum, Bethſaida, Chorazin. Galilæa* ſita eſt inter Montem Libanum & Samariam. Hæc in Superiorem & Inferiorem dividitur. Superior, aliter Galilæa gentium dicta, Tyro contermina. Inferior ſita ad Mare Tiberiadis vel Genezareth. Vrbes in hac ſunt *Naim, Cana, Nazareth,* & *Gadara.*

Lacus & Flumen Iordanis.

Cæterum tota regio inter duo Maria & Iordanem flumen ſita, Lacus non paucos habet, eoſque qui navigabiles ſunt, & optimis abundant piſcibus. Fluvius vero *Iordanis* qui Hebræis *Iarden,* hanc regionem quam longa eſt ſecat. Hic ut ſcripſit Hieronymus, ex duobus fontibus haud procul a ſe diſſitis *Ior* ſcilicet & *Dan* bicornis erumpit, alterum cornu *Ior,* alterum *Dan* vocant adcolæ, conjuncti efficiunt *Iordan* vel *Iordanem.* Hic per regiones amœniſſimas lapſus inter Cæſaream Philippi & Mare Galilææ vallem quandam ingreſſus, ſtagnum facit, latum ſtad. xxx, longum lx. Hoc ſtagnum vocant *Aquas Meron & Samachonitem Lacum.* Excipitque eodem in loco fontis illuſtris aquam, quem poſteriora tempora *Daphnin* dixere, quo auctus inter Caparnaum & Corazin in *Mare Galileæ,* ſeu *Lacum Genezareth* ſe effundit, qui & *Mare Tiberiadis.* Atque hactenus quidem *Iordanis minor* dicitur. *Maior* inde effectus, *Ciſon & Iabot* torrentes recipit : poſt *Illuſtrem convallem* præterlapſus, poſt multos ac ſinuoſos flexus juxta *Arnonis* oſtium velut invitus in *Mare mortuum* ſive *Lacum Aſphaltitem* (cui nomen ἀπὸ τοῦ ἀσφάλτου) dirum natura illabitur, cui permixtus & nomen amittit, & limpidiſſimas eximiæ dulcedinis & ſaluberrimas aquas perdit, peſtilentibus mixtas, quas ubi piſces, quibus Iordanis abundat, guſtaverint, illico aut renatant, aut moriuntur. Lacus iſte exhalat tam tetrum ſpiritum, ut neque aer Avem, neque valles vicinæ fructum ferre poſſint.

Montes.

Montes præcipuos habet *Hermon* ad Orientem, & *Thabor* ad Occidentem, eoſque maximos & editiſſimos, quorum alij vel brachia, vel partes, vel ramenta ſunt. *Ebal* enim, *Bethoron,* & *Miſpha* ſive *Maſpha,* & *Bethel ad* Hermon : *Gelboe, Gerizim, Sarona,* & poſtremus ac mari proximus *Carmel* ad Thabor referuntur. In maximis illis montibus Leones, Lupi, Cervi, Vrſi, aliæque Feræ cubilia, latibulaque habent. Sunt & iſti, *Mons Sion, Moria, Olivarum, Calvariæ,* & alij.

Silvæ.

Silvis etiam, Lucis & Nemoribus ſuperbit, inter quæ *Silva* juxta Bethel, ex qua immiſſi a Deo Vrſi devorarunt xlii pueros. *Silva* trans Iordanem juxta locum *Copar. Silva Iarim,* atque aliæ plurimæ.

Opera publica.

Multa etiam hic & potiſſimum Hieroſolymis præclara ædificia. Ex ijs vero operibus quæ præcipua antiquis & recentioribus in urbe fuiſſe commemorantur, primum fuit *Mons Domus,* & *Iebuſæorum* Arx, ad quam jam dirutam Arca Domini a Davide Rege aſportata fuit, in eoque loco manſit, quoad Templum a Salomone conſtructum conſecratumque fuit : cujus loci veſtigia nunc exſtant, ubi & Chriſtus Paſcha cœnaſſe perhibetur. Ibidem Davidis Regumque Iudæ Monumenta viſuntur. Fuit etiam *Domus David,* quæ hactenus *Turris David* nomine appellata conſervatur. *Millo* etiam reliquiæ ſunt certis ruinis ad Montis Moriah extrema conſpicuæ. In ambitu montis Templi Salomonis duæ piſcinæ erant non longe inter ſe diſſitæ : altera ad ortum major, quæ inferior dicta: altera vero ſecundum murum exteriorem ad Portam gregis, quinque porticibus inſtructa, cui ob ſingulare ſingulis annis ſanitatis beneficium graviſſima infirmitudine oppreſſis hominibus divinitus exhibitum *Beth Heſda* nomen inditum erat, illuſtri miraculo eadem a Ieſu edito celeberrima. Fuit & tertia Piſcina, quam Nehemias *IACTAM* appellat, in Civitate David, inter Occaſum & Aquilonem, quam Hiſtorici altam pedibus quadraginta, latam vero cc & quinquaginta deſcribunt. Atque hęc ex antiquiſſimis operibus pręcipua adnotantur. Illa vero recentiora, ſed ſuis temporibus illuſtria *Monobazi Regis Adiabene Palatium* in Bezetha ſecundum montis domus murum Ortum verſus, & *Antiochi Caſtrum* juxta eundem murum in colle eminenti ſitum ad Aquilonem, juxta quem Arcus duplex erat: *Lithoſtratos* Græce, Hebraice vero *Gabatha* dictus, unde Præſides populum alloquebantur, & alia plurima. Imprimis autem memorandum Templum Salomonis celeberrimum, quod ſpacio ſeptem annorum centum & quinquaginta millium hominum continua opera abſolvit. De cujus magnificentia in lib. i Regum cap. vi & vii, & Chron. lib. ii cap. iii & iv abunde legere eſt. De Legibus & Inſtitutis brevitati ſtudentes nihil adjiciemus, Lectores ad libros Moſis, Exodum, Leviticum, Numeros & Deuteronomium remittentes.

ASIA MINOR,

QVÆ NVNC NATOLIA.

ASIA cui nomen a magna *Asia* contigit, & ad ejus differentiam *minor* cognominata est, hoc loco describenda : sic eam Romani quum provinciam facerent, a continentis nomine vocavere. Hodie Turcis *Natolia*, aut *Anatolia* nominatur, quasi plagam Orientalem dicas, a Græca voce ἀνατολία, quæ Orientem significat, ut Petrus Bellonius in peregrinationum suarum doctissimis observationibus docet. Hanc etiam subinde a recentioribus *Turciam majorem* nuncupari videmus. *Turciam Novam* a nostris, a Barbaris vero *Rom* dici tradit Marius Niger; eam partem nempe quæ versus Septemtrionem Bithyniam, Galatiam & Cappadociam complectitur. Australem autem tractum in quo Lycia, Cilicia & Pamphilia sunt, *Cottomanidiam* nuncupari. Termini ejus sunt, Ab Oriente Euphrates fluvius, a Meridie mare Mediterraneum, modo Lycium, modo Pamphylium mare, & alibi etiam Ciliciæ fretum dictum: ab Occasu mare respicit Ægeum, seu Archipelagum Græciæ: a Septemtrione Ponto Euxino seu *Mari Majori* abluitur. Complectitur itaque totam illam Chersonesum, quæ inter Euxinum & Cilicium, Pamphyliumque pelagus protensa est. Ejus latitudo ex traditione Plinij cc circiter mil. pass: ab Issico scilicet sinu, nunc *Golfo de Laiazzo*, & Amanicis portis usque ad Trapezuntem quæ est in ora Ponti, in quo quidem cum Herodoto consentit, qui ait Isthmum Asiæ minoris esse iter quinque dierum expedito viatori. Terra, cui nulla clementia Cœli : bonitate felicitateve Soli præponenda. Quod Cicero testatur his verbis; *Cæterarum provinciarum vectigalia Quirites tanta sunt, ut ijs ad ipsas provincias tutandas vix contenti esse possimus; Asia vero tam opima est & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum quæ exportentur, facile omnibus terris antecellat.* Fuit ergo olim frugiferis campis, copiosis pascuis, auriferisque Amnibus abunde dives. Præterea quicquid ad bene beateque vivendum desiderari potest, habet, aliena non cupit, suis satis contenta. Vinetorũ & Olearum fertilitate nulli postponẽda. Hoc tamen unum in ea malũ, nusquam in orbe toto tam assidui terræ motus & tam crebræ urbium eversiones: quemadmodum Tiberio Cæsare imperãte civitates in Asia XII una nocte concidisse, author est Plinius lib. II. Turcæ autem tametsi magno numero per turmas, quas ipsi *Caravannas* nominant, convenire soleant, ut securius profectiones suas suscipiant : quilibet tamen eorum vestitu amictus, diplomaque habens ex aula Turcarum Imperatoris, comite interprete qui illi dux itineris sit, libere quocumque libebit proficisci poterit, exceptis desertis & extremis Provinciarum limitibus; ut scribit Petrus Bellonius. In hac *Asia* regna olim fuere maxima *Troianorum*, *Crœsi*, *Mithridatis*, *Antiochi*, *Paphlagonum*, *Galatarum*, *Cappadocum*, aliorumque. Fuit autem primum a *Cyro* Persarum Rege occupata, deinde a *Macedonibus*, & ab *Alexandri Ducibus* una cum Syria, Ægypto ac Babylonia mire fuit divisa, post a *Romanis* spoliata, ac postremo a *Turcis* vastata, misereque perdita, & ad maximam tenuitatem redacta, ut nihil nunc memoratu dignum fere habeat : Totaque Imperatoris Turcici tyrannidi subest. Nulla hic datur nobilitas ex antiquitate sanguinis, aut stemmatis, sed omnes æquales sunt, & a Turcarum Imperatore mancipiorum loco tenentur, qui hic suos *Beglerbeios* & *Sangiacos* habet in diversis Regionibus & Provincijs. Habet autem *Natolia* Regiones istas. *Pontum*, *Bithyniam*, *Asiam proprie dictam*, *Lyciam*, *Galatiam*, *Pamphyliam*, *Cappadociam*, *Ciliciam*, & *Armeniam minorem*. *Pontus* & *Bithynia* olim Sagari amne interfluente distinctæ, post in unam Provinciam redactæ sunt, quæ hodie *Bursia* vel *Becsangial* vocatur. Hoc Mithridatis quondam Regnum fuit; Vrbes celebriores *Trapezus* vasto monte obducta, Sedes aliquando Imperij Trapezuntij; nati ex dilacerato & distracto Constantinopolitano. Ejus civis fuit *Georgius Trapezuntius*, *Bessarion* item Cardinalis natione Græcus, quorum Scripta erudita de ingenio ac doctrina eorum excellente testantur. *Chalcedon* sita e regione Constantinopolis; Hic magna fuit Synodus celebrata, quæ hinc *Chalcedonensis*, cui IƆ & XXX Episcopi interfuere: *Nicomedia* nota a Baptismo Constantini Magni. *Cerasus*, *Prusa*, ad montem Olympum ante captã Constantinopolin Imperatorum Turcicorũ sedes. Ex hac urbe processit *Dion*, ob eloquentiã *Chrysostomus* cognominatus, cujus orationes Græcæ octoginta olim Venetijs prodierunt: *Nicæa*, Clara Synodo *Nicena*, quo coacti a Constantino Magno primo Christiano Imperatore convenerunt contra Arriũ CCC & XVIII Episcopi, quorum plerique constantia tempore persecutionis & dono Miraculorũ clari fuere, teste Eusebio: & *Heraclea* Ponti. Herodotus etiam qui hunc tractum accuratissime describit, refert *Tium*, *Psyllum*, *Diospolim*, *Calpem portum*, *Artacen*, *Dianæ fanum*, *Chrysopolim*, urbes ad Pontum Euxinum sitas. *Asia* proprie dicta nunc vocatur *Sabrum vel Sarcum*, ab Ortu Galatia, a Septemtrione Ponto & Bithynia terminatur; Cætera mari abluuntur. Habet in se *Phrygiam*, *Lydiam*, utramque *Mysiam*, *Cariam*, *Aeolidem*, *Ioniam*, & *Doridem*. *Phrygia* duplex, *Major* & *Minor*. *Major* Orientem spectat, in ea urbes paucæ, plures Vici, in ea est *Midaium* urbs juxta Sangarium, a Mida, cujus regia hic fuit nomen sortita. Est & *Apamæa* urbium Phrygiæ maxima, non procul a Mæandro. *Docymæum* opidum, & *Synnada* urbs. Est & *Pessinus* unde matris Deum statua Romam accersita est. In *Minore Phrygia* sive *Troade* fuere, *Ilium* & *Troia*, decantatissimis Homeri & Virgilij versibus nota. *Pergamus* quam ex arce in amplissimam urbem Attalus Rex novis exstructionibus auctam mutavit : patria *Apollodori* Rhetoris, & *Galeni*. Inter Troiæ ruinas etiamnum marmorea sepulchra, murorũ fundamenta, turrium rudera, Colossos, portarum fragmenta exstare, testis est omni exceptione major Bellonius. Est in eodem tractu *Sigæum* promontorium & Opidum, in quo Achivorum statio & Achillis tumulus. *Lydia* quæ & *Mæonia* urbem habet *Sardeis*, Crœsi regiam. *Mysia* ad Hellespontum Troadi contermina fuit. In hac *Lampsacus* urbs Pariorum colonia & *Abydus* Milesiorum. *Caria* inter Ioniam & Lydiam sita est, hujus Metropolis olim *Miletus*, *Malaxo* dici putant. Falso : nam hæc Veterum est *Mylassa*, quam Plinius vocat urbem liberam lib. V cap. XXIX. Est & hodie *Magnesia* juxta Mæandrum. Porro de hisce Asiæ populis non fuerit alienum adscribere illustrem M. Ciceronis locum ex oratione pro L. Flacco. *Namque, ut opinor, Asia vestra constat Phrygia, Mysia, Caria, & Lydia. Vtrum igitur nostrum est an vestrum hoc proverbium, Phrygem plagis solere fieri meliorem? Quid de tota Caria? Nonne hoc vestra voce vulgatum est; Si quid cum periculo experiri velis, in Cari id potissimum esse faciendum? Quid porro in Græco sermone tam tritum atque celebratum quam si quis despicatui ducitur, ut Mysorum ultimus esse dicatur?* In littore fuere *Ionia* prope Chium Insulam. *Aeolis* inter hanc & Lesbum, cujus urbes littorales *Myrina*, *Cuma*, nunc *Castri*, & *Phocæa*, nunc *Foglia Vecchia* dicta. *Doris* ad mare Carpathium in Chersoneso, cujus urbs primaria fuit *Ha-*

Regio & unde dicta.

Situs.

Cœli temperies. Soli fertilitas.

Itinerum securitas.

Imperium Majorum

Vrbes.

licarnassus

Cos latitudine
36.10 longitudine
55.20 patria
Hippocratis.
Vide TurcoGræciā
Martini Crusii in
qua scribit monstrari
videre domus
Hippocrateā. At
tota insula quan
tulacunq est suffi
ciat laudem tanti
viri quem produ
xit.

NATOLIÆ
SIVE ASIA
MINOR
EUXINUS vel MARE
Turcis CARADENIZ
MENGRE
SIA
BAIBURT
RONI
AMASIA
GE:
NECH
SUVAS
PEGIAN.
ANADO:
LE.
BOZOCH
CARAMANIA
CYPRUS INS.
Golfo de Lajaz
Mare Syriacum
ERRANEI.
Septentrio
Meridies
Oriens
Trebisonda
Santina
Senastro
Amasia
Tocato
Suuas
Malatia
Zeugma
Arsingan
Chiabatur
Carpurt
Caracaia
Sumisasach
Chiatirburti
Alexandreta
Candelona
Soldino
Famagusta
Nicosia
Sinopi
Castamoni
Cogna
Laranda
Eregli
Adena
Bira
Antep

licarnassus, patria Herodoti & Dionysij Historicorum, & Regia *Mausoli*. In Ionia *Ephesus* fuit, Straboni ἴδιον βασίλειον, condita ab Amazonibus, celebrisque tum Templo Dianæ, tum Concilio. Ephesij fuerunt *Heraclitus* Philosophus, & *Hipponax* Poeta, *Artemidorus* item Philosophus, cujus exstant libri v de Somnijs & Somniorum interpretatione. *Gallatia* quæ & *Gallogræcia*, nomen habet a *Gallis*, qui Græcis mixti olim loca ea coluere, quæ ad Pontum Euxinum sita sunt, inter Pontum & Cappadociam. Vrbes in ea *Ancyra*, nunc *Anguri*: celebris pannis undulatis qui ex Caprarum villis eo loco texuntur. *Sinope*, Mithridatis patria: *Amasus*, nunc *Simiso* dicta. In hac regione est *Paphlagonia*, hodie *Roni* dicta. *Cappadocia* quæ nunc *Amisia*, a Galatia ad Antitaurum protenditur: ad Meridiem Cilicia est; ad Septemtrionem Pontus Euxinus; Longitudo est amplius cccel mill. pass. Hic in campis Themiscyrijs Amazonum olim regna fuere; quas Titianus, ut est apud Isidorum, eleganter vocavit Vnimammas. Atque huc illud Virgilij referendum,

Quales Threyciæ quum Flumina Thermodoontis Pulsant & pictis pulsantur Amazones armis.

Vrbes sunt *Trapezus*, *Themiscyra*, *Amasia*, Strabonis patria, *Iconium* & *Maza*. *Lycia* Cariæ proxima est. Vrbes præcipuas habet *Pataram* & *Telmessum*. Pamphylia sequitur solo fluvio Cataracte a Lycia divisa. In ea Vrbes fuere *Sida*, *Attalia* & *Aspendum*. Hæc cum *Cilicia* hodie uno nomine dicitur *Caramania*. Ciliciæ Metropolis hodie est *Hama*, veteribus *Tarsus* dicta, *D. Pauli* Patria, vetus litterarum sedes ad amnem Cydnum. Strabo ejus Vrbis Gymnasium valde laudat. Est & Opidum *Adena*, & ad Taurum Montem *Heraclea*. *Armenia* Minor ad Euphratem usque protenditur, ad Occasum vero terminatur Cappadocia. Inter Lacus Natoliæ est *Ascania Palus* seu *Lacus*, nunc *Lago de Isnic*, per quem in Mare tendit *Ascanius* Amnis. Flumina sunt *Iris*, qui nunc *Casalmach*: *Halis*, *Ottomangiuch*, *Parthenius*, *Dolap*, *Sangaris*, *Sangri*, qui se omnes in Euxinum exonerant. In Propontim fluunt, *Ascanius*, *Rhyndacus*, *Aesopus*, & *Granicus*: In Hellespontum, *Simois*, & *Scamander*, qui & *Xanthus*. In Ægeum *Caicus*, *Hermus*, *Caystrus*, *Mæandrus*, Prusæo auctore sexcentas flexuras faciens. In Mediterraneum postea *Calbis*, *Xanthus*, *Limyrus*, *Cataractes*, alijque. Maria vero *Pontus Euxinus*, *Mare Aegæum*, & *Pamphylium*, *Propontis*, *Hellespontus*, *Icarium*, *Myrtoum*, & *Rhodiense Pelagus*. Horum magna oportunitate utuntur, cum propter navigationem qua omnia necessaria advehuntur, & mercaturam, tum propter piscationem, quæ illis perutilis est. Pontus imprimis piscosus admodum est: cujus rei causæ, cum quod præter Phocas, Thynnos & Delphinos, eosque non grandes & innoxios, belluas majores non patiatur, ut cum alijs Isidorus notat. Notum autem Majoribus Minores esse plerumque escam, hosque ab illis devorari; tum quod ex vastiore Pelago pisces minorum gentium eo, tamquam in tutum quendam secessum confluant ad profundendos fœtus, aquarum adlecti partim suavitate, partim tranquillitate. Sed quoniam in Piscium mentionem incidimus, non fuerit alienum de piscatione quæ in Propontide fit, Petri Bellonij verba adscribere. *Pisces certo anni tempore ex uno mari in aliud transmeant, suasque habent quietis & motus horas: quod non ignorantes Propontidis Incolæ ea loca maris observant, in quibus pisces eorum judicio, frequentius versari soliti sunt, præsertim circa littora ubi aqua non admodum alta & profunda est. Istic binas trabes longitudinis mali navium rectas, & circiter quadraginta aut quinquaginta passus inter se distantes infigunt, in quorum summis tuguriola exstruunt unius aut duorum hominum capacia, qui istic a Solis ardoribus & imbribus tuti, pisces observare queant. Trabes ligneis palis hinc & inde transfixæ sunt, quo ascensum & descensum facilem præbere possint. In edito istic stantes, vinetorum custodes imitantur: nam si piscium gregem oberrantem animadvertunt, alter alterum ad diligentem piscium observationem adhortatur: ut simulatque eos in aream ingressos animadverterint, singuli funem ad se trahant reti adnexum: quod tali artificio dispositum est in imo fundo sub aqua, ut reti sublevato, pisces qui in area sunt, concludantur.* Hactenus ille: apud quem plura de his vide. Abundat autem Propontis omnis generis piscibus, adeo ut non minorem censum reddat, quam Continentis aliqua regio, pascuis & armentis abundans. Montes me vocant. Hos habet celebriores *Horminium* in Ponto & *Mysium* qui & *Olympus*. *Montes Synnadicos* Lapidicinis nobilissimis celebratos, *Idam* vetere Divarum certamine & judicio Paridis memoratum in Phrygia; *Tmolum* auriferum in Lydia; *Argæum* in Cappodocia: *Amanum*, nunc *Monte Negro* in Cilicia, in quo celsæ crescunt Cedri, est & *Iuniperus* major; & mons *Sabina*, qui etiam varijs abundat plantis. Sunt & *Dindyma*, & Mons *Chimæra* ignivomus, perinde ut Æthna, cujus flamma teste Plinio affusa aqua excitatur, fœno autem extinguitur. Tauri Montis jugum est, cujus hoc loco initium sumunt colles, & in ejus cacumine Leones habitant: in medio autem propter læta pascua Capreæ, & in radicibus Serpentes. Vnde Poetæ Monstrum fingunt flammas evomens, capite & pectore leonino, caprino ventre, & cauda draconis, ad quod tollendum missus erat Bellerophon. Sunt & alij, ut *Antitaurus*, *Scordiscus*, quos brevitatis gratia omittimus. Silvæ sunt in Cilicia Myrtis albos fructus ferentibus consitæ ac Terebinthis ac Pinastris. Ad Opera publica venio. In Ionia fuit olim in Vrbe Epheso *Templum Dianæ* toto Orbe tum celeberrimum, tum magnificentissimum, inter septem Orbis miracula numeratum. Fuit & in *Caria Mausoleum*, sepulchrum a Regina Artemisia marito suo Mausolo adeo magnifice constructum, ut e septem spectaculis mundi unum esse fuerit habitum. Hodie autem, ut olim apud Romanos nullæ fuere splendidiores Fabricæ Templis & Thermis, sic in Natolia alijsque regionibus Turcici dominij nihil magnificentius conspicitur quam Templa & Thermæ, quæ magnorum Palatiorum instar sunt. Multa etiam hic Xenodochia sive Nosocomia, illis *Carbachara* appellata. Nulla vero in ijs provincijs quæ Turcæ imperio subsunt diversoria, aut loca quæ iter facientes excipiant sunt, nisi publica illa ædificia: quæ diversis rationibus exstructa fuere, inter quas hæc maxime usitata. Satrapæ Turcici qui opulenti evaserunt, pium aliquod opus dum adhuc in vivis sunt facere volentes, tales structuras zelo quodam fieri curant: nam neminem sanguine junctum norunt, cui beneficium aliquod præstare velint. Talibus ergo structuris summum aliquod bonum se facere existimantes publicæ utilitatis gratia, multa egregia opera restituunt, veluti elegantem aliquem pontem, vel amplum Xenodochium *Carbachara* dictum, cui magnificum aliquod Templum adjunctum sit, & huic proximum Balneum. Turcæ pauca supellectile contenti sunt & frugales. Carnes salsæ magno apud illos in usu sunt: eas autem recens sale exemptas, cumini pulvere inspergunt & adpensas exsiccant. Carnes vero deligunt cum bubulas tum vervecinas pingui cum macro æqualiter permixto constantes, quas in tenues laminas secant, deinde paullulum saliunt, atque exsiccant. Multa edulia parare norunt Turcæ, e quorum numero farciminis genus, vulgari Græcorum lingua *Stopides* dictum: fiunt autem in hunc modum; Nuces juglandes in quatuor partes dividunt, & filo trajiciunt, farciminis longitudine, deinde in coctum vinum fervens reiteratis sæpius vicibus immergunt, eorum more qui candelas parant: nonnulli farinam inspergunt ut citius spissescant. Eadem ratione e Ficubus, Amygdalis, Avellanis & alijs durioribus fructibus cocto vino inductis parari possunt. Opifices Artibus Mechanicis se sustinent. Mercaturam plurimi quoque strenue exercent.

Lacus & Flumina.

Maria.

Montes.

Opera publica.

Mores. Victus.

CYPRVS INSVLA, CVM STALIMENE, CHIO,

Mitylene, Negroponte, Cerigo, Et Rhodo Insulis.

Regio.

CYPRVS inter majores maris Mediterranei Insulas locum jure sibi vendicat, Veneri olim sacra, cui & primum in hac Insula constitutum templum. Varia hæc obtinuit nomina: Olim enim, teste Plinio, dicta fuit *Acamantis*, *Aspelia*, *Amathusa*, *Colinia*, *Cryptus* etiam, quod a maris undis videatur abscondi, & *Cerastis* ob montes frequentes quasi cornua quædam prætendentes, *Paphia*, *Salaminia*, & *Macaria* : quod mire fertilis sit & novem aliquando regnorum : *Cyprus* deinde vel a *Cypro* Cynicæ filia, vel ab arbore *Cypro* huic insulæ peculiari. *Situs.* In medio Issici sinus inter Ciliciam ac Syriam jacet : ad Ortum est Mare Syriacum & Sinus Issiccus, quem vulgo *Golfo de Laiazzo* vocant: ad Occasum Mare Pamphylium; ad Meridiem Ægyptium pelagus : ad Septemtrionem spectat asperam Ciliciam, quæ nunc *Turcomannia*, vel secundum alios *Caramania* dicitur. Habet in circuitu quadringenta & viginti septem millia passuum, in longitudine vero ducenta, teste Bordonio. Plinio vero ambitus ccclxxv cIↃ est. *Promontoria* sunt, ad occasum *Acamas*, *Drepanum*, *Zephyrium* : ad Austrum *Phrurium*, *Curias*, *Dades*; ad ortum *Pedasium*; ad Septemtrionem *Crommyon*. *Cœli qualitas.* Ingrato quidem ac insalubri, ut plurimum Aere fruitur, ob stagna tetrum vaporem exhalantia. *Soli fertilitas.* Insula tamen omnis mire fertilis est. Fert enim ubertate quadam stupenda, quidquid Vitæ ex voto transigendæ, delicijsque fruendis necessarium; Triticum, Hordeum, aliaque Frumenti genera; Vinum præstantissimum quod cum Cretico gratia certare possit; Oleum, Saccarum, Mel, Sal nativum ac Fossile, Poma Medica & Citria, Limones, Dactylos, aliosque fructus nobilissimos. Aurum item, Gossipium, Lanam, Crocum, Coriandrum, Sericum, & quid non? Smaragdo etiam, Chrystallo, Ferro & Alumine nobilis est: Ære imprimis, quod ibi primum inventum creditur, tanta copia, ut Cyprus ærosa ex eo dicta fuerit. Ex pilis quoque Caprarum, pannus conficitur cui *Zambelotto* nostra ætas nomen dedit. Non procul ab Opido Lymiso tractus quidam terræ est adeo scatens vermibus & immundis reptilibus, ut nemo ibi habitare possit. Est tamen ibi Monasterium, in quo plures aluntur Feles, quæ turmatim egressæ in campum, malum illud imminuunt, revocanturque per campanam in Cœnobium. Diodorus Siculus libro xvi scribit huic Insulæ novem *Reges* præfuisse : qui tamen omnes *Regi Persarum* audientes erant. *Imperiũ Majorũ.* Habuit & *Tyrannos* olim *Græcos*: Teucrum primo, qui Salamina condidit, ejusque prolem usque ad *Euagoram*, ejusque filium *Nicoclem*, ad quem est Isocratis oratio. Postea teste Strabone, iuvantibus Romanis in manus venit *Ptolemæorum*, quorum postremus quod parum gratus erga rempublicam videretur, sublatus est, haustoque veneno perijt: atque ita ad Romanos redijt. Occidente deinde Imperio *Constantinopolitani Imperatores* eam tenuere, sub quibus Insula ipsa a Ducibus regebatur annos circiter IↃ ccc. Quibus successerunt *Reges Latini* ex familia *Lusignana* Galliæ nobilissima. Tandem vero Insula jure hæreditario ad *Venetos* pervenit; qui eam rexerunt ab anno cIↃ cccc Lxx iii, ad annum cIↃ IↃLxx, quo anno eam *Turca Selymus* Christianis eripuit. *Vrbium nomina.* Olim quindecim urbibus claram fuisse legimus, quæ nunc majori ex parte interiere. Harum clarissimæ fuere; Paphos, nunc *Bapho*; *Palæ Paphos*, quo primum ex mari Venerem egressam affirmabant accolæ; *Salamis*, hæc in amœnissimo sinu Orientalis littoris posita fuit, habuitque trajectum ex Syria commodissimum. Ea postea dicta est *Constantia*, habuitque Episcopum Epiphanium. Fuere & *Amathus* & *Ceraunia*. Hodie celeberrimæ sunt, *Nicosia* & *Famagusta*. Pagi in universum sunt IↃccc L. *Lacus & Flumina.* Lacus est amplus haud procul a mari, cujus ambitus xii milliarium, in quem modicus amnis ex Olympo monte decidit, qui locus ad mare *le Saline* vulgo vocatur, ex eo copiose salem colligunt. Ipse enim Lacus in salem congelatur, ex quo complures, ac magnæ Naves quotannis onerantur. Ex Olympo autem Monte duo insignes exeunt amnes, *Lycus* & *Lapethus*, prior in Austrum, posterior in Septemtrionem decurrit. Quamquam alij torrentes potius dici debere existimant, quam flumina; quia interdum exsicantur : quo tempore Incolæ summa laborant aquarum penuria. Vnicum tantum habet Portum navibus pervium prope Famagostam urbem, tametsi permultos alios habuerit, qui nunc impetu maris repleti sunt. *Montes.* Plures sunt in hac Insula *Montes*, sed omnium altissimus est *Olympus*, quem *Trohoden* vocant; arboribus omnis generis vestitus, & undique exstructis monasterijs insignis, in quibus habitant *Caloieri*. Ambitus ejus Liv mill. complectitur. Passim vero in Monasterijs fontes aquæ vivæ sunt, ac Fructus omnis generis colliguntur.

STALIMENE.

Insula. Situs. LEMNOS Insula Maris Ægæi, hodie *Stalimene* Turcis & Italis: inter Thraciæ Cherronesum, & Athon Macedoniæ montem, Thraciæ opponitur. Ambitus ejus ad Centum Millia passuum (ut Bordonius refert) extenditur. *Soli qualitas.* Plana, si eam cum circumjacentibus insulis conferas, videtur. Qua Orientalem plagam aspicit, aridam & frugibus minus idoneam, inter Meridiem & Occasum vero, ubi humidior exstat, fertiliorem esse scribit Bellonius. Suntque alibi elegantes & bene culti Agri, qui Triticum, Legumina, Pisa, Fabas, Ciceres, Vinum, Linum, Cãnabim, ac similia proferunt. Terra quæ olim *Lemnia*, Galeno σφραγὶς quod Dianæ sacerdotis sigillo obsignaretur ad evitandum fucum, hodie *Sigillata*, nunc uti olim hic non fine superstitionis apparatu ecfoditur, idque singulis annis, vi Augusti: alio tempore minime. Sub capitis enim pœna cautum est, ne quis clam vel palam eo ad fodiendum accedat. Locus ubi ecfoditur *Montem Vulcani* appellant. *Animaliũ varietas.* Insula Equis gilvi coloris abundat: qui gradarij omnes, nulli succussatores. Nec Serpentes desunt. *Vrbes.* Vrbes hic olim *Myrina* & *Ephestias*. Hæc hodie prorsus deserta est, & *Cochino* appellatur. Illa parvi nominis Opidum hodie, in Peninsula angusto Isthmo Insulæ juncta, positum : hoc *Lemno* nostra ætate dicitur. Scribit Plinius in hac Insula fuisse *Labyrinthum* tertium ab Ægypto, & Cretico similem, sed hujus vestigia nulla hic exstare affirmat testis oculatus Bellonius, apud quem plura de hac Insula vide.

CHIOS.

Insula. Vnde dicta. CHIOS Insula nomen habet, vel a nive quæ Græcis χιών, vel a Nympha *Chione*. Dicta antea fuit *Aethalia*, ut Ephorus tradidit. *Situs.* Sita est inter Samum & Lesbum, e regione Erythrarum. Ambitus ejus C atque amplius Mill. Pass. *Soli fertilitas.* Chios οἴνῳ ἀρίστη, ut libras ibi vi aliquando racemi pendant Straboni. Chia autem Vina jam olim fuisse celebratissima vel ex Poetis constat. Tibullus;

SEPTENTRIO

OCCIDENS

MERID

MARIS

PAR

PAPHIA

AMATHUSIA

Olympus mons

Capo Eleni

C. Limniti

C. Cormachiti

C. S. Pifani

Capo Bianco

Capo de le Gote

Milliaria Italica

4 8 12 16

Milliaria Germanica

1 2 3 4

64

65

36

35

STALIMINI I.

Paleocastro

Stalimini

Sala

Mandro

Punta dura

CHIUS INSUL.

Golfus Litinine

Portus Chius

Scio

Venetica insula

MITILENE INS.

Mitilene

Paleocastro

Golfus Gieremia

Golfus Calonus

Caloni

CYPRUS INS:
ORIENS
MERIDIES
Famagusta que olim Tamassus
C. de la Griega
Copo pila

NEGROPONTE IN.
CERIGO INSUL.
RHODUS INS.
Rodi
Cerigo

Nunc mihi fumosos veteris proferte Falernos *Consulis, & Chio solvite vincla cado.* Habet & Ficus gratissimi saporis: & Marmor varium quod Romæ in delitijs fuit. Sola inter reliquas Mastichen generat. Olim vero Frugum adeo ferax atque abundans fuit, ut Horreum Populi Romani dici meruerit. Perdicibus etiã abundat maximo numero cicuribus, in agros ad pastum excurrentibus, redeuntibus & passim per plateas palantibus. Insulam totam *Andronicus Palæologus* Imp. Constantinopolitanus quondam *Genuensibus* dedit: sed eam *Turcæ* imperante *Selymo* II, anno CIƆIƆLXV invaserunt. Hodie universa dividitur in Superiorem quæ *Apanomerea*, & Inferiorem, quæ *Catomerea* dicitur. Illa montosa est admodum, & opidis frequentior; hæc colles habet Lentisco consitos, e quibus Mastix colligitur. Opida sunt XXXVI. Primaria est Urbs *Chia*, Portum habens & stationem peroportunam. Civium humanitatem vehementer prædicat, sæpius nobis memoratus Bellonius. Tota Montibus adsurgit. Promontoria habet *Posidium*, *Phanæum*, & *Arvisium*, a quo *Vina Arvisia* quæ nunc *Malvasia*. Ex hac orti *Ion* Tragicus, *Theopompus* Historicus, & *Theocritus* Sophista. *Homerum* quoque nonnulli hic natum credidere. Cic. pro Archia: *Homerum Colophonij civem esse dicunt suum, Chij suum vendicant, Salaminij repetunt, Smyrnæi vero suum esse confirmant. Itaque etiam delubrum ejus in opido dedicaverunt. Permulti alij præterea pugnant inter se atque contendunt.* Agellius hoc Epigramma refert.

Imperium Majorum. Urbes & Opida. Montes. Celebres Viri.

Ἕπλα πόλεις διερίζεσι περὶ ῥίζαν Ὁμήρε   Σμύρνα, Ῥόδος, Κολοφῶν, Σαλαμὶν, Χίος, Ἄργος, Ἀθῆναι.

Certe in Promontorio Septemtrionali opidum est pervetustum in Monte quem vocant *D. Heliæ*, in quo etiam nunc Homeri sepulchrum ostentatur.

MITYLENE.

Insula. Situs. Cæli temperies. Soli fertilitas. Imperium Majorum. Opida.

LESBUS Λέσβος seu *Mitylena*, *Metelin* hodie ab urbe primaria; Phrygiæ objacet, & ab ejus Continenti VII Mill. cum dimidio distat. Circuitus ejus traditur alijs CLXVIII Milliar. Alijs vero dumtaxat CXXX. Hæc Aeris salubritate, Agrorum ubertate, & Fructuum bonitate gaudet. Optimum hic Frumentum nascitur. Vinum profert optimum quod quidem Constantinopoli ceteris præfertur, atque magna ex parte heluosum est. Marmor hic etiam habetur, quod tamen Pario Marmore lividius est, & Achates Gemma reperitur. Validos & robustos alit Equos, licet humiles. Hæc ab Imp. Constantinopolitano cuidam Genuensi tradita est, quod ejus auxilio classis ad Imperium restitutus fuerit. Nuper vero dum nostri eam invadere vellent, a Turcis maxima clade rejecti sunt. In ea quinque olim opida, *Antissa*, *Pyrrha*, *Eressos*, *Cirava*, & *Mitylene*, nunc *Metelino*, totius Insulæ primaria. Arcem habet & agrum amœnum ac fertilem. Olim insignis fuit ac splendidis Incolis, & ædificijs ornata, nunc majori ex parte collapsa est. Duos habet hæc Insula Portus satis commodos. Incolæ Turcæ sunt; sed qui rura inhabitant, eaque & vineta colunt, fere omnes Græci sunt.

NEGROPONTE.

Insula. Situs. Soli fertilitas. Urbes. Flumina.

EUBOEA nunc *Nigropontus* vel *Negroponte*, ad Meridiem Promontorium *Geresto*, & Caphareum: ad Septẽtrionem, Cœneum extrudit, & nusquam lata, duum millium spatium habet, ubi arctissima est: ceterum longa, totique Bæotiæ opposita, angusto freto distat a littore. Olim Bœotiæ continua fuit. Ambitus CCCLXV Mill. patet. Insula Tritico, Leguminibus, Vino, Oleo, atque Arboribus, imprimis quæ navibus fabricandis idoneæ, mire abundat. Tradunt nonnulli pecora felle carere, quod an verum sit ignoro. Metropolis fuit *Chalcis*, nunc *Negroponte* de Insulæ nomine. In planicie sita est, ubi Mare in angustias arctatur. Clara etiam hæc morte Aristotelis ibi mœrore extincti, cum causas Euripi sive Maris reciprocantis septies die, ac septies nocte non posset reperire. Tametsi Sudas non mœrore animi, sed veneno ipsum extinctum prodat: Laertius morbo. Sunt præterea Urbs *Eretria* patria Simonidis Poetæ Lyrici: *Carystus* Stephano *Chironia* & *Ægea*, nunc *Caristo*, Marmore olim nobilis: *Heliæa*, *Pyrrha*, *Nesos*, *Oechalia*. Scribit Strabo duos in hac Insula Amnes esse, *Cerum* & *Neleum*, diversarum naturarum. Nam si Animalia ex uno potent, albescit pilus eorum, alterius autem aqua pota, pellem eorum nigram reddit. Est & Euripus quem Livius *Euboicum Sinum* vocat, rapidum Mare, & alterno cursu septies die ac septies nocte fluctib⁹ invicem versis adeo immodice fluens, ut ventos etiam, ac plenis velis navigia frustretur. Mons item *Caphareus*, Græcorum ex Ilio redeuntium clade nobilis, ob interfectum ad Trojam Palamedem πάνσοφον ἀηδόνα, Euripidi Nauplij Eubœæ Insulæ Regis filium.

CERIGO.

Insula. Situs. Opidum.

CYTHERA Κυθήρα Ptol. olim *Porphyris* Plin. & *Porphyrusa* Eustathio dicta, a Marmoris Porphyretici copia, quo Montes abundant; hodie *Cerigo*. Prima Maris Ægæi Insula ad Occasum e regione Sinus Laconici. Distat a littore Peloponnesi V Mill. in circuitu patet LX. Opidum habet ejusdem nominis, ac multos Portus, sed parum tutos, atque circa ipsam Insulam sparsi sunt multi scopuli. Hic Templum Pausania scribente, Veneris Vraniæ ἁγιώτατον, & vetustissimum cernebatur, in quo Deæ simulachrum indutum armis conspiciebatur, cum hac inscriptione: Τὰν χεῖρα ποτὶ φέροντα δεῖ τὴν τύχαν ἐπικαλεῖν. Incolæ Græci sunt.

RHODUS.

Insula. Nomina. Situs. Soli fertilitas. Imperium Majorum. Urbs.

SUPEREST in hac Tabula Insula *Rhodus*. Hæc teste Plinio ante dicta fuit *Ophiusa*, *Asteria*, *Aethrea*, *Trinachia*, *Corymbia*, *Atabyria*, *Macaria*. Abest ab Asiæ Continenti XX Mill. pass. Ampla est Mill. CXL. Cœlo temperatissimo ac clementissimo fruitur: ac Soli sacra fuit, quod nullo non die Sol eam clarus aspiceret, quod etiam de Syracusis tradidit Cicero Verrina VII. Ager fœcundissimus, pascui imprimis mira bonitas. Fructiferis etiam Arboribus affluit, quarum multæ perpetuo sunt virentes. Felicitatem ejus indicavit Pindarus, quum aureum imbrem in eo pluisse dicit: ἔνθα ποτὲ βρέχε θεῶν βασιλεὺς χρυσαῖς νιφάδεσσι πόλιν. *Sultanus Aegypti Muavia* cepit Rhodum circa annum IƆCXXXV. Postea vero anno CIƆCCCVIII eam *Ioannitæ* pulsis Saracenis occupavere. Occupata a *Solymanno* Turcico Imp. anno CIƆIƆXXII: Militesque Rhodienses in Melitam Insulam translati sunt. Vnicam nunc habet Urbem munitissimam cognominem. Sita hæc in Orientali Insulæ parte, partim in acclivi colle, partim juxta Maris littus. Portum habet nobilissimum, ac tutissimum, ac duplici muro, altissimis turribus XIII, Arcibus V, atque alijs propugnaculis munita exornataque admodum est. Hæc etiam amœnitate cæli, peritia rei navalis, studijs eloquentiæ, splendore, serenitate Solis celeberrima. Celebris quoque olim ab Academia una cum Massiliẽsi, Atheniensi, Alexandrina, & Tarsensi celeberrima; & Colosso Solis æneo, quem Strabo fuisse scribit unum τῶν ἑπτὰ θεαμάτων; Septuaginta Cubitorum fuit altitudinis. Fecerat id simulachrum *Chares Lindius*, *Lysippi* discipulus. Post LVI annum terræ motu prostratum, jacens quoque miraculo fuit. Pollicem ejus vix justæ staturæ vir amplecti poterat. Digiti majores erant, quam pleræque statuæ. Vasti specus hiabant de fractis membris. Duodecim annis Colossus effectus est, CCC talentis: intus magnæ molis saxa disposita fuere, quorum pondere opus stabiliretur. Sultanus CCIƆ Camelos ære hujus Statuæ oneravit. Fuere etiam in ea urbes *Lindos*, e qua *Chares* ille ortus, qui Colossum fecit, *Camyros* & *Ialyssos*.

PERSICVM REGNVM, SIVE SOPHORVM IMPERIVM.

Regio.

PERSICVM sive *Sophorum Imperium*, uti olim celebre, sic etiam hodie maxime clarum est. Ejus Incolæ *Persæ*. Vocantur & *Ayami* vel *Azamy*, ab Azamiæ Regno, quæ quondam Assyria secundum nonnullos: *Persiani* a Perside: *Cheselbas* a pileo rubro, quem impositum capiti gestant. *Sophiani* a *Sopho* Principe. Situm autem est Persicum Regnum inter Turcicum Imperium, Tartaros Zagatheos, Cambaiæ Regnum, & inter Hyrcanum seu Caspium Mare, ac sinum Persicum.

Situs.

Habet igitur ab Ortu Indos, & Regnum Cambaiæ, a quo Montibus ac desertis separatur; a Septemtrione sunt Tartari, juxta *Albianum* sive *Oxum* fluvium: partem reliquam claudit Mare Caspium. Ab Occasu sunt Turcæ juxta *Tigridem* & Lacum *Giocho*; ad Austrum sinu Persico adluitur, & Mari Indico. Quod sane terræ spatium amplissimum est, complectitur enim plus minus gradus XXXIIX ab Ortu ad Occasum. A Meridie vero ad Austrum XX occupat.

Cæli temperies.

De temperie Aeris Persidis Regionis sic scribit Q. Curtius lib. V. *Regio non alia tota Asia salubrior habetur; temperatum cælum, hinc perpetuum jugum opacum & umbrosum, quod æstus levat; illinc Mare adjunctum, quod modico tepore terras fovet.* Regionis autem hujus universæ, non eadem passim est qualitas, non idem Solo genius.

Soli fertilitas.

Qua Sinum Persicum spectat, ob fluvios ipsam irrigantes; atque etiam versus Mare Caspium, cum ob Fluviorum oportunitatem, tum ob Aeris clementiam, auramque frigidiorem: tota felix, tota beata; & hinc omne genus Frugum, Animaliumque non benigna solum Mater, sed & Nutrix solicita. Abundat Tritico, Hordeo, Milio, ac similibus. Metallis quoque adfluit & Lapillis. Vini item & Fructuum ubertas magna, Paullo Veneto teste. Cetera fervoribus & siccitatibus exhausta deseruntur.

Imperium Majorum

Persarum porro gens obscura prius, initium nominis ac famæ accepit a Rege *Cyro*, qui ademptum *Medis Lydisque* Imperium, primus in *Persidem* intulit, ac amplissimum & florentissimum ex minimo & tenuissimo Asia subacta, & universo Oriente in potestatem redacto, reliquit. Successit Patri *Cambyses*, qui Ægyptum Imperio adjecit, a quo deinde ad *Darium* usque, qui ab Alexandro Macedone victus, vitam pariter cum Regno amisit, Res Persicæ in suo statu manserunt. Regnatum est annos CCXXX, quod Q. Curtius lib. IV, justissimo, & ne minimum quidem fallente calculo tradidit: cui etiam adsentitur B. Hieronymus ad IX caput Danielis. Regem vocabant μέγαν βασιλέα, eumque divinis honoribus prosequebantur. Hodie etiam Persicum Imperium quod penes *Sophos* est, inter potentissima totius Orientis Imperia numeratur: id quamquam oppressum aliquandiu modo a *Saracenis* fuit, modo a Tartaris, tamen rursus emicuit sub *Ismaele* Rege. Regiones autem Imperio Persico subjectæ hæ sunt; *Media*, *Assyria*, *Susiana*, *Mesopotamia*, *Persis*, *Parthia*, *Hyrcania*, *Margiana*, *Bactriana*, *Paropamissus*, *Aria*, *Drangiana*, *Gedrosia* & *Carmania*. *Media* hodie *Servan* dicitur, inter Persiam & Mare Hyrcanum sita, ad Ortum Hyrcaniam habet & Parthiam: ad Occasum Armeniam Majorem, & Assyriam. Dividitur in Majorem sive Australem, & *Atropatiam* Septemtrionalem. Hæc frigidior est, & idcirco minus culta.

Vrbes.

Vrbs præcipua est *Sumachia*: sunt præterea *Derbent*, *Eres*, *Sechi*, & *Giavot*. Illa cultior est: urbem habet *Taurim*, positam ad Orontis radices, distantem a Mari Caspio octo dierum itinere. Ambitus ejus pene XVI mill. pass. complectitur, quo spacio CC Civium millia contineri creduntur. Hæc sunt veterum *Ecbatana*, ubi Persarum Reges æstate commorabantur. Curtius lib. V. *Ille jam Ecbatana pervenerat, caput Mediæ, nunc tenent Parthi, eaque æstiva Regibus.* Meminere eorumdem præter Strabonem & Plin. Herodotus lib. I. Diodor. lib. XVII, qui Medorum hanc Metropolin vocat; Cicero pro Lege Manilia. Fuit & nostro ævo in hac urbe regia Sophorum sedes; sed postquam eam Amurathes Turcarum Imperator bello vicit, quod factum anno CIƆIƆLXXXV; Tamases Sophus eam transtulit in urbem *Casbin*. Eodem tractu terræ sunt *Turcoman*, *Saru*, *Sultan*, *Nassivan*, *Ardovil*, *Marant*. *Assyria*, quæ hodie *Arzerum*, ad Ortum habet Mediam: ad Occasum Mesopotamiam; Armenia illi Septemtrionalis est, Susiana Australis. Provincias olim habuit *Arrapachitem*, *Adiabenam*, & *Sittacenam*; Vrbem *Niniven* ad Tigrim, cujus ambitus quadraginta mill. pass. complectebatur. Straboni πολὺ μείζων τῆς βαβυλῶνος, sedes aliquando primæ Monarchiæ. Assyrij fuere *Tacianus*, cujus oratio Græca contra Gentes adhuc exstat, edita aliquando cum Commentationibus Conradi Gesneri: *Abelfedas* item Cosmographus, Ptolemæo, ut putatur, major & doctior. *Susiana*, hodie *Chus* vel *Cusistan* appellatur; nomen habet a *Susis*, urbe primaria, cujus ambitus XV, mill. pass. quæ sic dicta a floribus, ut notat Athenæus: Susum enim Persis Lilium. Hujus Regionis Aerem calidum esse, ἔκπυρον καὶ καυματηρὸν, tradit Eustathius, quæ causa est, cur illic hibernare Reges consueverint. Vrbem Choaspes adluit, qui regius fluvius dicitur. Hunc solum bibebant Reges; idemque etiam in longinqua eos comitabatur. Ausonius in Burdigala,

Vnum per cunctas solitus portare Choaspen.

Mesopotamia, quæ in sacris *Padan Aram*, hodie dicitur *Diarbecha*, sita est inter Euphratem & Tigrim, unde & nomen, quasi *Interamna*. Regio est pro situ & tempore varia: partem flumina impinguant adeo ut a pastu repellenda sint pecora, ne satietas perimat: pars arida est & sterilis, herbis arboribusque destituta. *Vrbes* præcipuæ sunt, *Orfa*, cujus ambitus VII mill. pass. & hac ipsa multo major *Caramit*, Metropolis Mesopotamiæ, quam *Selymus* Turcarum Imp. Sophis eripuit. *Merdin* sedes Patriarchæ Chaldęorum; & *Mosus* Patriarchæ Nestorianorum, cujus auctoritas ad Indos usque & Cataium extenditur. In *Perside*, quam nunc *Farsi* vocant vel *Farsistum* urbs est primaria *Syras*, quæ olim dicta fuit *Persepolis*, regia quondam Magorum sedes. Plin. vocat Persici Regni caput, & regiam totius Orientis Curtius. In hanc sub adventum Alexandri totius Persidis opes congesserunt Barbari; Aurum Argentumque cumulatum: Vestis præterea ingens modus: supellexque non ad usum, sed ad ostentationem luxus comparata, sed eam cũ Arce mirifici & plane stupendi operis, quam describit Diodorus Siculus, Alexander stimulos admovente Scorto, injecto a se primum igne accendit, postea alijs faces subdentibus tota deflagravit. *Hyrcania* hodie *Girgiam* dicitur, vel *Corcam*, vel *Dargument*, proxima Mari Caspio, quod propterea etiam Hyrcanum appellatur. Vrbes habet *Hyrcanam* quæ Scythis est *Carizath*, *Bestam* & *Masandran*. *Margiana* quę nunc *Iselbas* nominatur, ad Septemtrionem Oxo fluvio terminatur. Vrbs præcipua est *Indion*, quæ priscis *Antiochia* fuit. *Bactriana* hodie *Batter* vel *Charassaa* est Tartariæ Zagatheæ pars. Vrbes sunt *Bactra*, quæ nunc *Bochara* & *Istigias*. *Paropamissus* Bactrianæ pars est ad montem *Paropamissum*. Hodie regio vocatur, *Candahar* vel *Amblestan*. Primaria urbs est *Candahar* Emporium celeberrimum. *Aria* quæ a Metropoli sua *Eri* omnis vocatur, ambitum XIII M. P. habet. *Carmania*, *Circam* vel *Chermain* ad mare Indicum protenditur, usque ad Gedrosiam, urbibus & Portubus frequentibus. Metropolis est *Chirmain*. Sunt & in Car-

DUCIS MOSCOVIÆ SIVE RUSSIAE CONFINIA
TARTARIAE PARS
MARE HYRCANUM seve CASPIUM hodie varijs nominibus indigetant; Ruthenis Chualenska More dicitur. Mauri Bohar Corsun (vocabulo cum sinu Arabico communi) quod mare clausum significat. Ab alijs item aliter appellatur, uti Mare de Bachu, Cunzar, Giorgian, Terbestan, Corusum, à regionibus nempe & locis vicinis denominatum. Lacus totius orbis maximus est, salsus, magna copia piscium abundans.
ARMENIA
MENGRELIA
SERVAN
TURCICI IMPERII PARS
DIARBECH
RABIA
CUSISTAN
FARSI
LAR
ORMUS
Desertum Mingiu
ARABIA DESERTA
AYAMAN olim Arabia Fœlix
MARE ELCATIF olim Sinus Arabicus
Basora Fretum
Medius meridian: est 105. reliqui ad hunc inclinatur pro ratione 25 & 45. parall.
Scala leucarum sive Farsingarum 3000 passuum: quibus Persæ & Mauri, qui magnam Asie partem occupant hodie locorum intervalla metiuntur; quæ mensura & vox cum antiquo vocabulo Parasanga conveniunt. Ceteri ferè Asiatici per dies locorum distantias numerant.
10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110 120 130 140 150 160

PERSICI VEL SOPHORUM REGNI TYPUS
TARTARIÆ SIVE IMPERII MAGNI CHAMI PARS
India intra Gangem nunc INDOSTAN
Indus olim Indus fluvius
SAMARCHAND
BUCCARA
SIRISITUR
GIECUM
ISTIGIAS
CHARASSAN
BEDANE
BASCH
SABLESTAN
TACASISTAN
CIARCIAN
SACHI
SIM
ZAGATAI Tartari
Bigul desertum
SABLESTAN
CANDAHAR
CABUL
GUZARATE
MACRAN
CIRCAN
CAMBAIA
Desertum Lut
Balcan fluvius
Samarch magni Tamberlanis regia
Cambaia
Daman
Surrate
Baroche
Gandar
Serebich
110
115
120
125
130
135
45
40
35
30
25

mania regna *Macran*, *Eracain*, *Guadel* & Patan, *Gedrosia* nonnullis creditur esse *Guzarate* : falso, quum *Guzarate* sit ipsum regnum Cambaiæ. *Babylonia* inter sinum Persicum & Mesopotamiam sita, dextra lævaque clauditur Susiana & Arabia deserta. Nomen habet a *Babylone* urbe primaria. Adhæret ei Chaldæa. In Chaldæa *Vr* fuit, Iosepho *Vra*, unde Dei monitu Abrahamus in *Haran* Mesopotamiæ migravit.

Flumina.

Multos habet hoc regnum Fluvios, *Canac*, *Araxem*, & *Cyrum* qui Mediæ partem Septemtrionaliorem abluũt: In Assyria *Tigrim*; In Susiana *Enelæum*; In Mesopotamia *Euphratem*. In Margiana *Oxum*, *Arium*, & *Margim* : in Bactriana *Ochum* navigabilem & alios : in Aria *Arium*, *Toncletum*, *Arapenen*, & alios.

Montes.

Nec desunt Montes, inter quos *Orontes* in Media, mons *Coronus* in Hyrcania. *Taurus* item qui Persiam mediam secat, varijs pro populorum adjacentium situ nominibus insignis. Silvas etiam habet multas, imprimis Parthia quæ nemorosa valde est, ac Septemtrionalis Hyrcaniæ pars, quæ silvas habet immensas, Quercu, Pinu, & Abiete refertas, atque immanibus Feris plenas, Tigribus, Pantheris, & Pardis. Aria etiam Silvis ac Montibus obsessa est, ut & Persis tota.

Opera publica.

Ad Opera publica quod attinet, multa in hoc regno superba & magnifica fuere, & potissimum in Babylonia. Imprimis vero occurrit Pons ille magnificentissimus in urbe Babylone a Semiramide Regina super Euphratem constructus, de quo ita Munsterus; *Mœnibus*, nempe Babylonis, *unico anno absolutis, Pontem qua parte fluvius angustior fluebat, construxit stadiorum v longitudinis, columnis in profundo summa arte invicem pedes XII distantes jactis. Lapides truncis ferreis, immixto juncturis liquefacto plumbo conjunxit. Ante columnas ad impetum aquæ scindendum, cursumque fluvij reprimendum, firmos composuit angulos, quo ab omni aquæ circumfluentis vi tutæ essent. Pontem qui XXX pedum latitudinem habebat, conjunxit ex Cedrinis, Cyparissis ac Palmarum trabibus spectatæ magnitudinis, opus nulli arte posterius, eorum quæ a Semiramide facta sunt. Regias quoque juxta flumen ex utroque pontis latere insignes ædificavit*, quarum descriptionem apud eundem Munsterum habes. Idem Hortum pensilem a Semiramide constructum his verbis describit. *Præterea pensilis quidam Hortus Babylone erat, tam mirabili artificio constructus, ut olim numeraretur inter septem Orbis mirabilia. Hujus Horti latera singula jugeribus IV extendebantur. Aditus veluti in monte erat, ædificijs altero super alterum constructis, ut ex eo conspectus longe lateque pateret. Testudines in solo positæ erant, quæ totius Horti pondus sustinerent. Inde aliæ supra alias excrescente semper magnitudine ædificatæ. Nam superiores in quibus horti murorum superficies continebatur, altitudine L cubitorum eminebant. Solum hoc modo constabat. Erant positæ lapideæ trabes longitudine pedum XVI, sex latitudine. Supra has pro pavimento stratæ arundines asphalto compactæ. Desuper cocti lateres duplici ordine, gypso structi. Tertio tegulæ plumbeæ, ne qua humiditas ad testudines manaret, aquarum insuper receptacula, quibus humor efflueret. In hoc pavimento congesta humus profunda, ut magnarum arborum radicibus satis esset, hortum efficiebat: in eo proceræ omnis generis arbores, aspectum jucundum reddebant. Quædam arbores assurgebant in tantam altitudinem, ut 10 pedibus sursum erigerentur, ferebantque non secus fructus, quam si ex ipso terræ fundo processissent. Qui a longe hunc hortum videbat, putabat se Silvam in monte videre. Lumen quoque adeo testudines invicem præbebant, ut in eis regia diversoria haberentur. Præterea aquæductus occulte fabricatus rigabat hortum.* Hactenus Munsterus. In Susiana in urbe Susa Arx fuit, *Medorum Regis domus*, *quam*, ut est apud Cassiodorum, *Memnon arte prodiga illigatis auro lapidibus fabricavit*: hanc inter fabricarum septem terris attributa miracula, idem numerat. Herodotus propterea lib. V hanc urbem vocat Μεμνόνειον ἄστυ. Est & in urbe *Tauri* Templum magnificentissimum opus sane visendum ac imprimis memorabile, & alia plurima.

Mores.

Ad Mores venio. De moribus Persarum sic scribit Herodotus lib. I. *Neque statuas : neque templa; neque aras exstruere consuetudo est; quinimo hoc facientibus insaniæ tribuere. Moris habent editissimis quibusque conscensis montibus Iovi hostias immolare, omnem gyrum cœli Iovem adpellantes. Soli Lunæque sacrificant, & Telluri, & Igni, & Aquæ, & Ventis : quibus solis gubernantur. Ex omnibus diebus præcipue honorandum censent suum cuique natalem. Vino Persæ magnopere temperant. Eisdem nec vomere coram alio : nec urinam facere licet. Liberos a quinto eorum anno incipientes usque ad vicenum tribus duntaxat rebus instituunt, equitare, arcu sagittas excutere : vera loqui. Ante quinquennium filius in conspectum patris non venit, sed apud feminas degit : quod ea gratia sic fit; ut si inter educationem decedat, nullam e damno afferat patri molestiam. Equidem hunc morem laudo. Laudo item illum ne ob unam tantum causam, liceat neque ipsi Regi occidere quempiam; neque alicui aliorum Persarum quidquam atrox agere aliquem ex sua familia; eisdem quæcumque facere fas non est: ea nec dicere. Turpissimum ducitur apud eos mentiri : secundo loco creditum debere : & in flumen vel mingere vel spuere, vel manus abluere, aut aliud quippiam facere.* Hactenus ille. Reges creabant ex una familia. Qui Regi non parebat, capite & brachijs amputatis insepultus abjiciebatur. Vxores ducebant singuli multas, alebantque sobolis propagandæ gratia, pellicesque plurimas. Reges præmia proponebant ijs qui uno anno plures filios procreassent. Ad æstum & frigus perferendum, torrentium transitu exercebantur. In armis & madidis vestibus perdurabant, pascebantur & rusticabantur. De rebus maximis non nisi inter pocula consultabant, eam demum consultationem firmiorem rati quam quæ a sobrijs sit inita. Noti inter se & æquales osculo se in occursu excipiebant. Qui humilioris erant fortunæ, venientem adorabant. Solo sepeliebant corpora, cera oblinentes. Ridere coram Rege aut spuere, nefas ducebant & flagitium. De Mortuis sepeliendis alij contrarium scribunt, nempe Persas corpora defunctorum extra civitates ad certum campestrem locum extulisse, ibique nuda exposuisse a canibus & avibus devoranda. Noluisse insuper ut ossa mortuorum sepelirentur aut includerentur. Cumque corpus aliquod non illico absumeretur ab avibus aut feris, judicabant malum esse signum, superstitiose credentes hominem illum malæ & impuræ fuisse mentis, atque ob id dignum inferno : & proximi ejus plangebant ipsum ceu hominem qui post hanc vitam nullam haberet spem felicitatis. Sin citius devoraretur a bestijs, beatum eum judicabant. Hodie mores Persarum multo sunt molliores, quam vel Turcarum, vel Tartarorum, vel Saracenorum. Natura liberales sunt & civilitatis amantes: & literas & artes colunt, inprimis vero Astrologiam, Medicinam, ac Poesin. Apud hos Fratres ac Parentes humanissime tractantur: & Nobilitas sanguinis in pretio est; in quo a Turcis differunt, qui nullum sanguinis aut stemmatum discrimen norunt. Præterea advenas benigne excipiunt, ac tractant: sed tamen Zelotypiæ morbo vehementer laborant. Vnde uxores in advenarum conspectum venire non sinunt, licet alioquin illas venerentur, contra Turcarum morem, qui uxores mancipiorum loco habent. Mulieres autem Persicæ formosæ admodum sunt. Militiæ vis apud eos in equitibus consistit, qui strenui sunt, ac varijs utuntur armis, potissimum vero arcubus Scythicis : pauca apud hos sunt tormenta bellica, & pauci quoque inter hos pedites.

Opificia.

Artes Mechanicæ & inprimis Sericorum pãnorum textura apud eos nunc viget, qui per universam Syriam ac alias Orientis regiones distrahuntur.

Victus.

Fructibus Terebinthi olim, Glandibus, Pyris agrestibus vescebantur; quotidianus cibus post cursum, ceterasque corporis agitationes panis durissimus, aqua potus.

Mercimonia.

Fervent apud eos Mercimonia Vnionum, Margaritarum, Aromatum, & inprimis Serici, cujus hic incredibilis copia. Scribit enim Ludo. Ro. Patritius in urbe Persidis *Eri* tantam reperiri Serici copiam, ut uno die emere queas tantum Serici, quantum ternis Camelorum millibus onerandis sufficiat. Rhabarbari quoque mira copia, eodem teste. Sunt autem in adulterandis mercibus Mercatores Persici miri artifices, nemini hac in re concedentes, quod in exemplo Castorei idem auctor docet.

TARTARIA SIVE MAGNI CHAMI IMPERIVM.

REGNVM amplissimum est *Tartaria*, seu ut existimat Ioannes Leunclavius: *Tataria*, præter enim Europæ partem, etiam Sarmatiam omnem Asiaticam complectitur, cum Scythia & Serica, quam nunc vocant *Cathaio*. Nomen habet a fluvio *Tartaro*, qui eam partem irrigat quæ a nostris *Magog*, ab accolis *Mongul* dicitur. Sita ad Septemtrionem, ab Ortu potentissimum illud Chinæ Regnum habet, a Meridie Indiam, Gangem fluvium & Oxum, ab Occidente mare Caspium & Poloniam, inde Moscoviæ contermina est & a Septemtrione mari Glaciali, ubi prorsus ignota est & inhabitata putatur & inculta. Occupat autem a Meridiei plaga ad Septemtrionem gradus fere xl, nempe a Parall. grad. xl Latitudinis usque ad Paral. gr. xl, & ab Ortu in Occasum protenditur gra. plus minus cxlv. Nam Occidentalissimus ejus Meridianus est gr. L & Orientalissimus grad. cxcv. Aer hic & Cœlum intemperatum & mirificum, tonitrua & fulgura in æstate adeo horrenda, ut præ timore homines intereant; jam calor magnus est, mox frigus, & densissimæ nives cadunt. Ventorum frequenter tam validi flatus, ut equitantes detineant & ad terram homines dejiciant, arboress radicitus evertant, multaque damna inferant. In hyeme ibi numquam pluit, in æstate frequenter, sed adeo parce, ut vix terra madefiat. Regio tamen Tritici, Orizæ, ac similium Frugum ferax esse dicitur: ac Serico, Zingibere, Cinnamomo, Pipere, Caryophylis, Rhabarbaro & Saccaro abundare: Musco item, Pice, & alicubi etiam Auro & Argento. Hic paucis in locis Vinum colligitur, & tota provincia Cataiæ vinum non profert. Sunt & Saxa nigra fossilia ad ignem idonea, quæ ex Montibus eruuntur: ijs ob lignorum penuriam ad ignem struendum utuntur. Est præterea hic passim Boum, Caprearum, Hircorum & Porcorum magna copia, & inprimis Equorum ac Iumentorum multitudo pene incredibilis. In Epistolis Tartaricis legimus *Tartarorum Imperatorem* alere Equarum candidissimarum decem millia, quarum Lac bibat. Alere præterea xx Venatorum millia, & Accipitrarios decies mille. Plena quoque Avium, ut Phasianorum, Gruum & similium. In ea parte Tartariæ quam Zavolhenses Tartari tenent, ferunt semen esse, semini Melonis simillimum, sed minus & oblongum; ex eo si feratur, plantam succrescere quam *Boranetz* i. Agnum vocant. Crescit enim Agni figura, ad pedum fere ternum altitudinem; quem pedibus, ungulis, auribus, toto capite, præterquam cornibus repræsentat. Pro cornibus pilos gerit singulares, cornu specie. Obducitur corio tenuissimo, cujus detracti usus ad capitum tegmina incolis. Ferunt, internam pulpam Cammari carnes referre: ceterum e vulnere quoque sanguinem manare. Dulcore esse admirabili. Radicem humo exsertam, surrigere ad umbilicum usque. Illud etiam miraculi fovet magnitudinem; quamdiu vicinis obsidetur herbulis, tamdiu vivere, quasi agnum in læto pabulo: absumtis illis tabescere atque interire; idque non solum vel casu, vel tractu temporis, sed etiã experiundi gratia subtractis atque ablatis evenire. Illud etiam auget admirationem; appeti eam a Lupis ceterisque animalibus rapacibus. In civitate Quelinfu reperiuntur Gallinę, quæ loco pennarum pilos habent instar Felium nigri scilicet coloris, sed ova edunt optima. Primum ex Tartarorum gente Imperatorem, qui Regnum acquisivit & Legibus constituit atque Iudicijs, nominant *Changium Canem* vel *Chamum*, (Hic Paulo Veneto *Cinchis* dicitur). Ejus ætas incidit in annum Christi cIɔcc i i. Ferus ante hunc gentis cultus, sine moribus, sine lege, sine civili consuetudine, obscuri inter Scythas nominis, finitimis vectigales de re pecuaria, quam exercebat. Ab hoc Changio cæterorum Principum origo est. Propagavit hic Imperium incredibili celeritate, a Synarum regione & Oceano usque ad Caspium mare. Hujus filius fuit *Iocucham*, qui genuit *Zaincham* tertium Imperatorem, qui ab alijs *Bathi* nominatur. Hic devastavit Russiam, Poloniam, Silesiam, Moraviam & Hungariam. Quartus ex *Bathi* genitus fuit *Temir Cutlu*, qui est *Tamberlanes*, in Historijs ob summam tyrannidem notus, qui totam Asiam vastavit, ac usque ad Ægyptum penetravit. Hic Imperatorem Turcarum Bajatzetum vicit & captum aureis compedibus vinctum in cavea per Asiam traduxit. Quintus Imperator ex *Temir Cutlu* progenitus fuit *Temir Gzar*, qui adversus Cruciferos Prussiæ fortiter pugnans ferro occubuisse dicitur. Sextus Imperator ex *Temir Gzar* genitus fuit *Macmetczar*. Hujus Filius *Acmetczar* septimus Imperator. Hic genuit *Sziachmet* octavum imperatorem. Paulus Venetus hoc ordine recenset nomina Imperatorum, qui rerum potiti sunt in Cathay; Primus *Cinchis*, secundus *Cui*, tertius *Barchim*, quartus *Allau*, quintus *Mongu*, sextus *Cublai*, & sub isto dictus Paulus in aula ejus egit. Haitonus vero his nominibus eos recenset: primus *Changius Can*, secundus *Hoccota Can*, tertius *Gino Can*, quartus *Mango Chan*, quintus *Cobila Can*, qui Civitatem *Ions* in Cathay exstruxit. Sextus *Tamor Can*, qui tempore Haitoni anno Christi cIɔcccvi i i imperavit in Cathay. *Tartari* homines sunt bellicosi, strenui in armis, & ad subeundos labores intrepidi. Non sunt effœminati, molles, & delitijs assueti, sed patientissimi laborum & inediæ. Fit non raro ut per integrum mensem nihil comedant, præter Lac Iumentorum & Carnes animalium quæ in venationibus capiunt. Dividitur autem Tartaria in plures partes. *Minorem*, quæ ad Europam spectat & inter Borysthenem & Tanaim conclusa, complectitur Tauricam Chersonesum, quam obtinent Præcopenses. De hac in Europa diximus. *Tartariam desertam*, in qua multæ Hordæ; *Zagatar*, quæ Scythia est intra Imaum; *Cataio* cum Regno *Tangut*, quæ antiquorum est Scythia extra Imaum, & Serica regio; ac denique *Antiquam Tartariam*, Pt. incognitam. Tartaria deserta Hordas multas complectitur, *Zavolhensem*, *Casanensem*, *Nohaicensem*, *Thumensem*, *Schibas*, *Chiensem*, *Cosachiensem*, *Astinchavensem*, *Kirhessarum*, *Baschirdorum*, *Molgomozorum*, aliasque. Primaria vetustissimæ nobilitatis commendatione Horda est *Zovolha* inter *Volgam* & *Iaych* fluvios, hanc Basilius Magnus Dux Moscoviæ sibi subegit. *Casanensis* Horda ad *Volgam* porrecta ditionis est Moscorum, quorum Dux se vocat *Czar Casanskij*, Regem Casanensem. *Nohaicensium* Horda ultra Volgam circa Mare Caspium & fluvium *Iaych* sita est, cujus Incolæ summa prudentia Rempublicam administrant, tributum magno Moscoviæ Duci pendentes. *Casaczkienses*, *Thumenses*, *Scibanskienses*, militares valde sunt. *Molgomozani* & *Badaiquæ* ad Septemtrionem degunt, in subterraneis antris, Solem adorant, aut pannum rubrum e stipite dependentem. *Zagathai* Tartari Bactrianam, Sogdianam, & Margianam occupant; habent a Septemtrione Iaxartum fl. qui nunc *Chesel* dicitur, ab Occasu Mare Caspium. Metropolis est *Samaracanda*, ampla & populosa, quæ ab antiqua gloria & magnitudine

Regio. *Situs.* *Cœli temperies.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Imperiũ Majorũ.* *Minorum virtus.*

EVROPÆ PARS
MARE SEPTRIONALE
NOVA ZEMBLA
PERMIA
MOSCO VIA
CRIMEA
Precopen ses Tartari
PONTI EUXINI PARS
CHIRKASSI
GEORGURIA
ARMENIA
Casane
NAGAIA Tartaro. Horda
TUMEN
KALMUCKI TARTARI
MARE DE SALA vel de BACHY, Ruthenis Chualenske more ol: Caspium et Hircanū
SERVAN
ELSABAR
Bactriana
IUGHORIA
PEROSITAS
SAMOGEDA
Tartari imago.
Samogedi imago.
Iodocus Hondius lectori salutem
In hac Tartariæ descriptione omnem adhibuimus diligentiam ut regiones nuper ab Anglis vel à Belgis aliisve detectæ suo quæq; loco haberentur, quamvis mihi ipsi non satisfecerim, quis enim vastum illud et incognitū regnum verè describet? at ut possimus dum ut volumus non licet. usq; dum melius quoddam
Milliaria Germanica communia
15 30 45 60 75 90 105

TARTARIA

120 130 140 150 160 170 180 190

Mare Congelatu Tartaricum

Tabin promontoriu

Bargu Campestria

Cacatora

Canes lacus

Tartar fluvius

Tartar

Taingin

Ung que Gog nonnullis dicitur

Tenduc Regnum in quo Christiani regnabant anno 1290.

Sumongul que Magog Mercatori.

Mongul

Carli.

Carocaran

Mons Alchai in quo Regum Tartarie sepulchru sunt.

Unchiam castru contra eruptiones Tartarorum

Zacathir

Tenduc

Xandu

Barsol

Cataio

Belgian desertum

Cavona

Naiman

Colmak

Annibi Naina vorum terra Ioani de Planocarpini

Stingui

Erima

Ergimul

Cambalu R.

Caidu

Cambalu

Exandu

Tingu

Brema

Pasamfu

Gonsa

Cianganor

Canglu

Achbaluch

Ciangli

Serra

Geucinganfu

Annibus lacus

In deserto Lop et Belgian mira phantasmata esse, mirabilesq; sonos diabolicos audiri, hominesq; ab iis seduci aiunt.

Scythia extra Imaum montem

Camul

Campion cujus incolæ partim sunt Christiani

Gauta

Mulon

Hoyam

Succuir

Quicui

Suidio

In hac ragione mons est ex quo terra effoditur terra Abestus Plinio, tenuissimis fibris, instur graminis, que aptate in filum texuntur, pannusque ex eo in ignem iniectus non comburitur.

Chinchitalas

Sachion

Cangi

Desertum Davisaval

Imaus mons

Turfon

Chialis

Cuthia

Lop desert.

Ciartiam

Lop

Cogicamri

Pinegle

Peim

Cotam

Murus quadringentarum Leucarum inter montium crepidines a Rege Chinæ contra irruptiones Tartarorum extructus.

Chulifu

Xuntien al. Quinsay id est cæli civitas quod rex Chinæ hic sedem habeat.

Chinsam I.

Siganfu

Sancii

Taitofu

Chinæ regni pars

Lohcuhulu

Tiachio

Tayhancori

Chana

quicu

Pehiou

Tubchu

Ceuchio

Turris lapidea mons

Hoychioy

Tanhau

Douchio

Raosa

Corazan

Mechendori

Borata

Vocian

Paliamlu

Lacus Cinculhay

Michu

Zavidohu

Bramas

Candarai

Venhiu

Canchu

Quito

Quidehenu

Niachu

Gujam

Medius Meridianus est 120. reliqui ad hunc inclinantur (ad circulu maxi.) pro ratione 40. et 70. Parallelorum.

Anian Fretum

Americae pars

C de Fortuna

Maris Pacifici pars

Tauxem

Coreaius.

30 40 30

120 130 140 150

magnitudine multum remisit. Eam interlabitur mediam Iaxartes maximus Sogdianæ amnis, qui ad centum milliaria inde in Mare Caspium devolvitur. Patria hæc *Tamberlanis* fuit. Est in eodem tractu *Bichend* urbs, & *Turchestan* Regnum juxta portas Caspias. Mons Imaus terminus est Orientalis. Scythæ extra Imaum multa & ampla regna possident sub Imperatore Magno Chamo, quem Turcæ *Vlucam* vocant, quasi magnum Principem, Moschi *Czar Cataiski*, Cæsarem Cataiæ. Ejus nomen in tabula rubra descriptum in præcipuarum Vrbium Templis proponitur; Stipatorum Numerus est duodecim millia. Hos vocant *Quisitam*, Fideles. Moneta est ex cortice Arboris, cui regium Sigillum imprimitur.

Vrbes. Metropolis Regni est *Cambalu* ad ripam fluvij Polisangi; cujus spatium intra urbem est viginti quatuor milliarium Italicorum. Portæ sunt XII, extra quas totidem Suburbia. Emporium istud Gemmarum, Auri, Argenti, Serici est opulentissimum. Ferunt singulis diebus mille currus Serico onustos ex China huc advehi, præter alias merces. Eidem Duci parent Regna *Tangut*, *Camul*, *Tainfu*, *Tebet*, & *Tenduc*, in quo Presbyter Ioannes regnavit, cujus ante annos CCC longe lateque patebat Imperium, vulgo vocant Prestigiani; id autem est lingua Persica, ἀποστολικός; nam *Prestegan* est ἀπόστολος, convenitque hoc nomen potius Pontifici alicui quam Regi, ut notavit Scaliger lib. de Emend. Temp. Est & *Caindo* urbs Mercatu celebris, & aliæ multæ, quas brevitatis studio prætereo.

Lacus. Lacus in Tartaria plurimi, quos longum esset enumerare, aliquot tamen insigniores recensebimus. In provincia *Caniclu* Lacus est, in quo tanta Margaritarum copia, ut pretium earum omnino vilesceret, si unicuique quantum liberet asportare permitteretur. Quare sub capitis pœna cautum est, ne quis in hoc Lacu piscari Margaritas absque permissu Magni Cham audeat. Scatet etiam idem Lacus piscibus. Est & alius in Provincia Cataiam valde piscosus, c in ambitu complectens milliaria: *Lacus Kytay* e quo *Obij* fl. emanat in Tartaria deserta; & alij.

Flumina. Fluminibus rigatur non paucis, inter quæ Fl. magnus *Pulisachnis* nomine. Hic in Oceanum sese exonerat, perque eum naves multæ plurimis Mercibus onustæ ascendunt. *Caromoram*, qui ob nimiam latitudinem nullum habet pontem: evolvitur vero in Oceanum. *Quiansu*, habens latitudinem dimidij milliaris, estque admodum profundus & piscosus. *Quiam*, quo major (Paullo Veneto scribente) in Orbe non putatur. Nam latitudo ejus quibusdam locis X milliarium, alijs VIII, & in quibusdam VI. Longitudo vero ejus patet itinere centum dierum. Reliqua prætereo: ad structuras & Opera publica transiens.

Opera publica. Hic occurrunt multa singularia, cum primis maximum ac pulcherrimum Palatium ex Marmore constans, & Auro exornatum: a Chamo Cublai in civitate Ciandu conditum. Est & aliud in civitate Cambalu, miro Artificio exstructum. Ambitus ejus quatuor circiter milliarium: quadratura qualibet milliare unum complectente. Est murus valde spissus, decem passibus in altum consurgens. Superficies extrinseca colore albo & rubeo nitet. In singulis quatuor Muri angulis Palatium pulchrum & magnum, Arcis loco conditum est. Sic in medio cujuslibet quatuor murorum, Palatium egregium exstructum est: eaque in universum VIII sunt. In his servantur Arma, Instrumenta, Tormenta & Machinæ: Arcus; Sagittæ, Pharetræ, Calcaria, Frena, Lanceæ, Clavæ, Nervi, & reliqua in bello necessaria, singulaque Armorum genera in singulis posita sunt Palatijs. Porro facies Palatij quæ ad Meridiem spectat V habet portas, quarum media omnium maxima, semper clausa manet, nec umquam aperitur nisi Regi ingredienti. Neque ulli per eam patet ingressus nisi soli Regi. Sed hæc habet duas minores portas ad latus, per quas ingrediuntur reliqui qui Regem comitantur. Sunt aliæ tres portæ, per quas quisque ingredi potest. Cæterum intra murum jam dictum, alius cingit hoc Regium Castrum murus habens in angulis & medio octo Palatia, in quibus continentur alia Vasa pretiosa Regis. In spatio vero medio interiori est Regium Palatium, scilicet in quo Rex commoratur. Caret Tabulatis: Pavimentum vero exteriori fundo præeminet decem Palmis. Tectum altum est valde, pictura exornatum. Parietes Atriorum & Conclavium Auro & Argento fulgent. Vbique Picturæ pulcherrimæ & bellicarum rerum Historiæ sese ingredientium oculis offerunt, vivis coloribus & rutilanti Auro coruscantes. Atrium majus mensæ accumbentes commode admittit ad VI millia. Sunt & alia, quæ brevitati studentes, omittimus. Est etiam ultra fl. *Pulisachniz* Pons Marmoreus pulcherrimus, cujus longitudo trecentorum pass. latitudo VIII: Arcubus seu fornicibus viginti quatuor innitens. Est quoque alius in civitate Sindinfu, longitudine unius milliaris, & latitudine octo passuum. Supra hunc construuntur mane variæ domunculæ artificum officinæ, quæ vesperi rursus auferuntur.

Ratio gubernandi. Habet Magnus Cham XII Barones Aulicos, qui triginta quatuor præfecti sunt provincijs; horum officium est, ut singulis provincijs duos præficiant Rectores, ac regijs exercitibus in locis ubi morantur, res necessarias provideant & quicquid decernunt, Regi indicant, qui sua auctoritate id confirmat quod illi statuendum duxerint. Hi multa beneficia & privilegia passim largiuntur, ac propterea plurimum a populo observantur, eorumque ambitur favor. Habent Adsessores & Scribas, qui illis a Consilijs sunt, quique ea quæ agunt diligenter adnotant.

Leges & instituta. Malefactores hoc modo apud Tartaros puniuntur. Siquis furatus fuit rem vilem, & vita privari non commeruit, cæditur fuste septies; accipiens septemdecim plagas, aut viginti septem, aut XLVII pro magnitudine peccati; idque usque ad centum, addendo semper decem. Nonnulli tamen nonnumquam ex his percussionibus moriuntur. Quod siquis furatus fuerit Equum vel rem aliam, ob quam mortem meruit, gladio in viscera merso occiditur. Quod si vitam redimere voluerit, noncuplum reddet. In adulterio deprehensi tam vir quam mulier, Lege ipsa occiduntur. In hordas Tartari dividuntur, quæ vox illis Cœtum Conventumque plurium significat.

Mores. Sed ut varias longe lateque distantes Provincias incolunt, ita neque in moribus aut vitæ genere omnes conveniunt Homines statura quadrata, lata facie & obesa, oculis contortis & concavis, sola barba horridi, cæteris rasi; corpore valido, animo audaci; inediæ & laboris patientissimi: equitantes, si fames sitisque illos vexaverit, Equis quibus insident venas solent incidere, eorumque sanguinem bibere. Natio profana est & barbara, Ius ipsis in armis, Lex in robore & viribus, domos multi non habent sed pro his Plaustra. Et quoniam incertis vagantur Sedibus; Stellarum, imprimis vero Poli Arctici, adspectu cursum suum dirigere solent. Vno in loco non diu commorantur, rati gravem esse infelicitatem diu in eodem loco hærere. Pecuniæ usum non habent, itaque res pro rebus commutant. Ismaelitas se esse dicunt, idque etiam præ se ferunt: Mahumeti Legem admisere anno CIƆCCXLVI. Cetera Iudæorum ritu peragunt, circumciduntur, lavantur, & quotidie solemni hora exclamant *Iabi illo illoth*: non est DEVS, nisi unus Deus. Summus ipsis Sacerdos est *Seyd*, Imperator *Cham*. Fiunt nonnullis in locis panni optimi, Aurei & Serici, itemque Sindones mundissimæ.

Victus. Vescuntur Tartari cibis grossioribus, præsertim Carnibus, ijsque crudis aut semicoctis; Lacte & Caseo. A Suilla abstinent. Bibunt Lac Equarum, quod ita præparare norunt, ut videatur esse Vinum album, non admodum insipidus potus. Vocatur ab ipsis *Chuinis*. Victus immundissimi sunt, utpote qui mensas mappis non operiant, Mantilibus non utantur, quum manus non lavent, non corpus, non vestimenta. Bibunt etiam aquam, lac & cerevisiam ex Milio coctam. Vinum apud eos ut plurimum non nascitur, advectum sicut cæteri homines avidissime bibunt usque ad ebrietatem, quæ apud eos gloria est.

Mercimonia. Ad Mercimonia quod attinet, ea hic in nonnullis urbibus vigent maxime, imprimis Gemmarum, omnis generis Aromatum & Serici.

REGNUM

CHINAE.

Regio.

CHINAE *Regnum* amplissimum ac potentissimum, Incolæ *Tame*, & seipsos *Tangis* vocant, Marcus Paulus *Mangi*. Ptol. vel hos, quod quidem Ortelio placet, quem plerique sequuntur, vel vicinos Cataienses, quod magis probat Mercator, vocat *Sinas*.

Situs.

Sita est autem Regio omnis ad Oceanum Eoum, & ab Ortu Solis terrarum extrema putatur. Fines ejus ab Oriente Mare Eoum, Cauchinchina Provincia a Meridie; qua Occidens est Brachmanæ : qua Septemtrio sunt Tartari, gens bellicosissima, a quibus Montibus & muro longissimo discluditur. In universum autem cinctus ille sive ambitus muri montiumque ad ꟾↄ Milliaria protenditur. Historici Chinenses murum hunc ante annos ducentos a quodam Rege Tzintzoo nomine exstructum memoriæ prodiderunt, postquam hujus Regionis Incolas a Tartarorum tyrannide, quam XCIII annos perpessi fuerant magna prudentia liberasset. Extenditur autem China a Tropico fere Cancri ad Parallelum, usque gradum LIII Latitudinis; & juxta Longitudinem continet Meridianos omnes inter gradum CXXX, & gradum CLX inclusos.

Soli qualitas & Soli fertilitas.

Regio Cœli & Soli temperie, nec non hominum industria, omnium rerum ferax. Habet enim homines minime desidiosos, sed labori assuetos: quibus nihil indignius videtur, quam vitam in otio transigere. Hinc fit, ut nullus totius Tractus angulus non aliquid producat. Loca arentia Tritico & Hordeo conserunt. Humida, Plana, aut Palustria, Oryza, cujus quater uno anno satio est. Colles Montesque Pinetis abundant, quibus interserunt Panicum vel Legumina. Nullus itaque locus, nullus Ager infrugifer : & ubique Horti, Rosæ, & varium genus Florum Frugumque. Lini etiam frequentes sunt Segetes, & Arbusta Moro consita, ad nutriendos Bombyces. Auri præterea, Argenti, Æris, Ferri, aliorumque Metallorum, Gemmarum, Vnionũ, Musci, Saccari, Rhabarbari magna copia : præstantissimum habetur, id quod istinc per Persiam terra ad nos adfertur : Mare enim multum virtutis illi adimere putant. Profert & hoc Regnum Lignum singulariter medicum quod a Chinensibus *Lampalam*, a nostris *Radix Chinæ* dicitur : estque ejus usus per totam Indiam frequentissimus contra quævis Apostemata, Paralysim & Morbum Gallicum. Ejus Radix dura est & ponderosa atque albi coloris.

Animalia varietas.

Pecorum in Montibus & Pratis greges infiniti. Silvas & Nemora incolunt Apri, Vulpes, Lepores, Cuniculi, Zebellini, Martes : aliaque id genus Animalia, quorum pelles in vestimentorum usum expetuntur. Horum jucunda hic utilisque venatio est. Avitij generis mira copia, præsertim aquatilis, cujus tanta multitudo & præcipue Anatum, ut in urbe Canton, ex minoribus hujus Regni una, decem vel duodecim millia uno die absumantur. Quamvis autem hæc Regio supra modum animalium ferax sit, arte tamen hanc feracitatem adaugent hoc artificio. Vere duo aut interdum tria millia ovorum fimo condunt, (ut in Alcairo Ægyptij) cujus calore suo tempore erumpunt Anatum pulli. Idem tempore hyemis faciunt, sed tum ova non fimo condunt, sed sportæ arundinaceæ imponunt, cui ignem seu focum tepidum substruunt, unde aliquot dierum spatio, æque prodeunt.

Imperium Majorum

Tota hæc Regio uni subest *Regi*, tanquam Monarchæ, quem *Mundi Dominum* ac *Cœli Filium* vocant. Antonius Pigiafetta Regem Chinensem totius Orbis dicit esse potentissimum : Regiam habere semtemplici muro munitam : imperare Regulis LXX, alere Elephantorum decem millia, totidemque stipatorum. Huic in universo Regno aut stipendia faciunt, aut certe Sacramento tenentur Equitum 948350, Peditum 584650. Hoc Regni præsidium est. *Paquin* urbs versus Tartariam, Regia ejus Sedes est. Ex hac numquam nisi tempore belli egreditur. *Manquin* civitatem quondam ejus antecessores habitavere, in cujus memoriam ibidem aurea tabula magno honore custoditur. Continenter fere Bellum cum Tartaris gerunt Chinenses. Tartari viribus, Chinenses ingenio & artibus præcellunt. Ita sæpe fit, ut a Tartaris robore superentur, ipsi vicissim Scythas non raro dolis & arte vincant.

Vrbes.

Dividitur autem hoc Regnum in quindecim provincias; quarum Maritimæ sunt sex, *Cantam*, *Foquiem*, *Chiqueam*, *Xantora*, *Naqui*, & *Quiocy*; Mediterraneę novem, *Quichin*, *Iuana*, *Quãcy*, *Suinam*, *Fuquam*, *Cansij*, *Xancij*, *Hoaum*, & *Sancij*. Vrbes sunt CCXL celebres, quarum nomina terminantur syllaba *Fu*; quod urbem significat; ut *Cantonfu*, *Panquinfu*. Opida quorum ingens est numerus, in *Cheu*. Pagi innumeri sunt, Incolis frequentes, ob continuam agriculturam. Omnes fere urbes ad ripam navigabilis cujusdam fluminis sitæ sunt, largis profundisque fossis & muris munitæ. Hi muri ab inferiori parte vivis lapidibus, a superiori coctilibus exstructi sunt, (loco calcis, terra figulina utuntur, eadem cum ea ex qua Vasa quæ dicuntur Porcellanica finguntur, firmissima) quorum nonnulli tantæ sunt altitudinis atque crassitudinis, ut quatuor aut sex homines una incedere possint. His per intervalla propugnacula altiora, ex quibus prospectus in procul dissitos agros patet, sunt imposita. *Canton*, de qua diximus, ambitum habet XII Mill. pass. atque amplius. Nobile est Orientis Emporium. Sæpe ꟾↄ Naves onerariæ huc appellunt. Magna hic Æris, Aluminis, Cinnamomi, Musci, Rhabarbari, Gladiorum Argentique copia est. Haud procul ab hac urbe sunt Ecclesiæ Iesuitarum. *Quinsai* non urbs, sed Regnum dici meretur. Ejus peridromus est C Milliarium. Hæc Principi suo ex Sale & Aromatibus majus pendit vectigal, quam Persarum Rex olim ex omni Babyloniæ tributo collegerit. Sita est in Lacu dulci: habetque Pontium Millia XII: quorum multi adeo elatis arcubus attolluntur, ut naves erectis malis atque expansis velis sub ijs agantur.

Lacus & Flumina.

Amœnitas loci memorabilis; ob quam *Civitatem Cœli* (hoc enim sonat *Quinsai*) dici voluerunt. Immensum esset referre omnia. Inter Lacus qui amœni hic sunt, memoratur ille in *Sancij* Provincia rotundus, ex inundatione anno CIↄIↄLVII factus, in quo submersæ civitates septem præter opidula & pagos & mortalium ingentem numerum unico tantum puero in trunco arboris servato. Flumina & Maria pisculenta sunt. Et Regio hæc quia maritima est, & passim Fluvijs navigabilibus irrigatur, haud minori populorum frequentia in navibus quam ædibus habitatur. Sunt qui numquam navibus egrediuntur, sed perpetuo in ijs hærentes, piscationi & aucupio operam dant, unde sibi victum quęritant : piscium enim & avium, ut dictum est, hic admirabilis copia. Piscandi illis varij modi, sed hic adscribi dignus. In ijs civitatibus quæ situm habent (ut fere omnes hujus Regni) in ripis Fl. Mergos (Corvos marinos Hispani nominant) magno numero in caveis alunt, hos navibus impositos ad Fl. profundiora devehunt, ibidemque tenui funiculo constrictis harum avium collis, ne pisciculos deglutire queant, acervatim in aquas projiciunt,

CHINA
TARTARIAE PARS.
SEPTENTRIO
OCCIDEN
MERID
120
130
140
150
50
40
30
20
Chinarum gens admodum ingeniosa esse perhibetur, adeo ut currus excogitarint fabricaverintque, quos velis ventisque per campos et loca plana, uti navigia per mare derigere optime norint.
Lacus hic rotundus in Sancy provincia, factus fuit inundatione A° 1557 in quo submersæ sunt civitates septem præter oppidula et pagos et mortalium ingentem numerum uno tantum puero in trunco arboris servato
BRAMAS REGNU.
INDIAE EXTRA GANGEM.
INDIAE PARS
INDIAE INTRA GANGEM
Golfo de BENGALA olim Sinus Gangeticus
Lacus Cincui
SAN CII.
HONAO.
IUNNA
FUQUAM
QUICHEU.
SUPERIOR QUANCII
QUANCII
COCHIN CHINA
CHIAMPA
XIAMXII
Bengala
PEGU R.
Ganges fluvius
Menam fluvius
Mecon fluvius

SEPTENTRIO
MERIDIES
ORIENS
AMERICÆ PARS
C. de Fortuna
Ancon de Isla
Harum Regionum indigenæ more Tartarorum per hordas id est catervatim in tentorijs habitant, civitates nullas habentes.
Costa de los Tachaios
Costa Brava
Alcoanes
ANIAN FRET
Navigij genus ex Insula Iaponia velis ex arundine contextis ligneisq; anchoris.
Iapanes de magno numero liberorum quos ex uxoribus suscipiunt paucos educare scribuntur, cæteros inter fectos abjicere, deterritos vel inopia, vel educationis molestia
Ita Iapones homines facinerosos cruciaffigunt crux constat quatuor lignis, clavis non utuntur, sed manus pedesq; alligant plerunq; funibus, deinde carnifex cruce erecti lanceam adigit in latus dextrum crucefixi, ita Christianos aliquot morti dederunt fidei causa.
ENSEADA DE NANQUIN
IAPAN
Meaco
Bacasa
Sando Sisime
Deva
Villoxu
Vuoqui
Nasuna
I. dos ladrones
Gisuna
Ferbi lonoxima
Minquiumi
dos Cestos
CHINENSIS OCEANUS
Ilhas das ladrones
I. do Fogo
Lequio grande
Dos Reis magos
I. Fermosa
Lequio minor
I. da Serra
I. dos hermanas
Malaobriga
C. de Enganno
Moro Hermoso
Pintados
Ancon troste
G. de Matalabambre
Buys
Grege
Prajan
Gugan
Pagon
Milliaria Germanica | 15 | 30 | 45 | 60 | 75
Leucæ Hispanicæ | 17½ | 35 | 52½ | 70 | 87½
Medius Meridianus est 155. reliqui ad hunc inclinantur pro ratione 15 & 58. Parallelorum.
150
160
170
180
190
50
30
20

ibidemque eas tam diu ſinunt, donec collum fauceſque piſcibus tumere conſpexerint:ac tum ad naves redeuntes, intromittuntur, omnemque capturam Heris ante pedes evomunt. Hocque toties quoties viſum fuerit piſcatoribus, iterant. Ac tum demum ubi ad caveas redierint colla earum diſſolvuntur, & eſca conſueta ſatiantur affatim. Qui autem in navibus habitant, præter piſcationem aliud ex humido Elemento capiunt emolumentum. Septum ſive textum arundineum conficiunt, ejuſdem cum navi fere Longitudinis, undique cancellatim clauſum, tam in ſummo quam in imo, ut aer tantum, & unda admitti poſſit. In hoc ſepto Anatum quatuor millia commode aluntur,nidis & receptaculis circa navim collocatis,in quibus ova ponunt. Inter opera & ſtructuras egregias occurrunt Portæ urbium magnifice ad miraculum uſque exſtructæ : *Plateæ* quaſi ad libellam factæ, nuſquam a recta linea declinantes, tantæ amplitudinis, ut iter præbeant decem quindecimve una equitantibus : hæque paſſim interſtinguuntur Arcubus triumphalibus,qui urbes ſupra modum ornant. Luſitani quidam referunt ſe vidiſſe in urbe Fuchco Turrim quadraginta innitentem Columnis ex ſolido Marmore, quarum altitudo erat quadraginta palmorum(menſura architectonica)latitudoque duodecim. Hoc opus eſſe tantæ magnitudinis,tam inſignis ſplendoris atque ingentis ſumptus, ut omnes totius Europæ ſuperbas & magnificas ſtructuras longe poſt ſe relinquere exiſtiment. Sumtuoſiſſima habent tam in urbibus quam in agris Templa. *Rex Chinæ* habet ſub ſe *Gubernatorem* quaſi *Proregem* : quem ipſi *Tutan* nominant. Hic cauſarum totius Regni diſceptator & judex. In Iuſtitia adminiſtranda huic magna ſeveritas. Latrones & Homicidæ perpetuis carceribus cuſtodiuntur,donec flagris,fame,vel frigore vitam finiant. Quamvis enim ultimo ſupplicio (quod fere flagellatione conſtat) condemnentur, ſententiæ tamen executio adeo tarda,ut maxima horum condemnatorum pars in vinculis moriatur. Hic tantus captivorum ubique in civitatibus numerus; ut in una urbe Canton ſæpe milleſimum decimum quintum excedat. Furta (quo nullum crimen his partibus odioſius) flagri verberibus crudeliſſimis puniuntur. Flagellationis hic modus eſt.Hominem pronum collocant, manibus a tergo religatis : huic, flagro ex arundine aut calamo facto, ſuras crurum percutiunt, cujus ictus adeo vehemens, ut primo verbere ſanguis eliciatur : ſecundus ictus adeo maleficum excruciat; ut in pedes conſiſtere nequeat. Singula crura ſinguli Carnifices flagellant : tanta vehementia, ut plurimi ex quinquageſimo aut ſexageſimo ictu vitam finiant, omnes enim nervi diſrumpuntur. Luſitani narrant ſingulis annis eo mortis genere ſupra duo hominum millia interire. Flagrum hoc latitudinis eſt quinque digitorum, craſſitudine unius, quod continuo aqua tingunt, ut flexibilius ſit, & majori impetu cædat. Licitum viris plures ducere uxores, quarum unam domi retinent, cæteras varijs in locis diſponunt. Adulteros extremo afficiunt ſupplicio. In urbibus nullum Lupanar, omne meretricium genus in Suburbia relegatur. Nuptialia feſta celebrant tempore Novilunij,& fere Martio menſe,qui dies illis primus eſt ineuntis anni.Hæcque feſta peragunt uti apud nos, ſplendide & magno apparatu. Conclavia Tapetibus Sericis veſtiuntur, ſternunturque, ac flores ſparguntur. Per multos dies continuos convivia celebrantur : Organis muſicis ludiſque hiſtrionicis adhibitis. Sunt autem Chinenſes plærique facie lata, barba rara, naſo ſimo, oculis parvis; etſi quidam inter eos ſint forma ſatis decora. Color omnibus ut Europæis; ſubfuſcus autem ijs qui circa Canton habitant. Rariſſime vel numquam patrio excedunt ſolo, neque facile peregrinum admittunt,imprimis ad interiora Regionis;niſi fide publica a Rege fuerit donatus. In comeſſationibus & compotationibus adeo ſtrenuos ſeſe exhibent,ut ipſis Germanis aut Belgis ne minimum quidem cedant. Quod ad Religionem hujus gentis attinet, credunt omnes res creatas, omniaque inferiora, atque horum gubernationem pendere a ſupernis, atque Cœlo : quem maximum omnium Deorum credunt, eumque primo Alphabeti charactere exprimunt. Solem, Lunam, & Stellas adorant,etiam Cacodæmonem, (quem ea forma qua nos Europæi depingunt) ne mala ipſis inferat, ut ipſi dicunt. Duplex etiam habent genus Sacerdotum : alterum candido veſtitur, raſo capite,& in commune vivit,ut Monachi Pontificij:alterum atro, promiſſo crine, & ſeorſim habitat, ut Preſbyteri. Neutrum uxorem ducit; horum vita ſatis impudica eſt & obſcœna. In Mechanica omnis generis conficienda ſupellectile adeo dextri & nitidi Chinenſes,ut opus a natura creatum, non manufactum videatur. Ars Typographica & Tormentorum bellicorum uſus hic adeo vetus eſt, ut inventorem neſciant.Scribunt non lævorſum aut dextrorſum Lineis rectis jacentibus, ſed pendentibus deorſum. Literæ non vocalem aut conſonantem indicant,ut ex earum connexione vocabula formentur,ſed ſingulæ rerum ſingularum ſunt notæ,prima Deum indicat, cæteræ res alias:ſuntque iſtiuſmodi notarum millia quinque apud eos atque vero putandum eſt notas iſtas eſſe hieroglyphicarum illarum apud Ægyptios ſimiles; nam illæ pictura conſtabant & quadam ſimilitudine rerum quas ſignificare volebant : hæ ſolo linearum ductu. Luſitani multa de ſagacitate horum hominum ſcribunt,& hoc (quod inprimis ſtuporem moveat) quod curribus utantur veliferis, quos ſic dirigere ſciunt, ut ijs quocunque velint breviſſimo temporis ſpatio terra ferantur. Figulina illa opera pellucida, niveque candidiora, quæ apud nos in pretio ſunt, & Porcellana dicuntur, nequaquam hoc loco ſilentio prætereunda. Ea apud hos fiunt hoc modo. Cochleas quaſdam marinas ovorum teſtis miſcent,aliaque quædam addentes, ſubigunt & maſſam conficiunt.Hanc ſub terra condunt, ibique eam macerari ad octuageſimum vel centeſimum uſque annum ſinunt,hæredibuſque ſuis pretioſi theſauri loco relinquunt. Ipſique ea utuntur quam avi atavique poſuere. Obſervantque ex veteri inſtituto, ut qui veterem tollit, recentem ejus loco recondat. Picturæ non tam accurata apud ipſos ratio eſt. Cibus victuſque eorum lautiſſimus eſt, Gallico & Germanico non abſimilis. Convivium ſcienter inſtruunt, menſis accumbunt more noſtro : non in terra, ut cæteri ſolent Aſiatici. Cibum autem minime tangunt, ſed furcula aut unco argenteo ori ingerunt. Veſtiuntur ditiores Serico,cæteri Lino, Lanæ apud eos in veſtibus nullus uſus. Vtuntur etiã ex Goſſypio contextis veſtibus. Viri comam alunt, quam contortis ſpiris exſtruunt circa verticem, & clavo argenteo conſtringunt. Mulieres Auro & Gemmis exornantur. Mercimonia hic maxime vigent Aromatum & inprimis Serici. Ex Malacca enim,Bengala & alijs locis Piper,Crocus,Nuces odoratæ vulgo Muſcatæ, Caſſia & id genus Aromata in Chinam non exiguo quæſtu advehuntur. Sed Sericæ Telæ hic præcipuum Mercimonium eſt. Ioannes enim Barrius in ſuis Decadibus Aſiaticis ſcribit ad urbem Nimpo quam alij Liampo nuncupant, obſervaſſe quoſdam ex Luſitanis trium menſium ſpatio,navigio evectas 166000 Serici libras. Muſcum quoque hinc ad varias Orbis partes devehi,aſſerit Antonius Pigiafetta:& Rhabarbarum & Vniones Andreas Corſalis.

Opera publica.

Ratio gubernandi.

Mores.

Opificia.

Multo ingeniosiores fuerunt antiqui Hebraei Graeci et Latini qui infinitam sonorum varietatem ad paucissimas literas contraxerunt.

Victus.

Vestitus.

Mercimonia.

INDIA ORIENTALIS.

Regio. Nomina.

NDIA Asiæ maxima & nobilissima regio, ab Indo fluvio nomen habet. Hanc Ptolemæus in duas dividit, in *Indiam* nempe intra & extra Gangem, cognominatam. Hæc *Hevila*, vel ut alia scribunt *Havilath* aut *Evilath* in sacris litteris dici putatur. Illa *Seria*: incolis vero posteriorem *Macyn* aut *Magin* vocitatam apud Marium legimus; Alij *Mangi* & *Chinam* vocant, qui Mercatorem sequuntur. Priorem *Indostan* ab incolis vocari auctor est Ioannes Barrius. Hæc terrarum amplissima est. Pomponius tantum spatium littoris occupare scribit, quantum per sexaginta dies noctesque velificantibus cursus est. Clauditur autem secundum Strabonem ac Plinium, Occidentem versus Indo fluvio, qui Persiam ab India disterminat; ad Septemtrionem sunt Tauri juga: ab Ortu Oceano Orientali; a Meridie Indico cingitur. Occupat vero maximum Cœli tractum, tam secundum longitudinem quam secundum Latitudinem. Namque secundum longitudinem complectitur circiter LIII Meridianos, quorum Occidentalissimus est in gr. CVI. Oriental. in gr. CLIX. At secundum lat. protenditur ab Æquatore, quem propemodum attingit, usque ad grad. XLIV latitudinis Borealis; quamobrem ad medium usque sexti Climatis expanditur.

Cæli temperies. Soli fertilitas.

Regio lenibus auris & imprimis Favonio saluberrima est: quamvis Cælum habeat inæquale ob ejus vastam magnitudinem; alicubi enim calida est, nimirum Æquatorem versus; alicubi vero temperata satis, ac potius frigida, versus Boream. Terra vero ipsa universim situ, Cœlique clementia, bonitate ac fertilitate longe cæteras Orbis partes antecellit. Alia hic rerum facies, alij syderum ortus atque obitus; binæ messes in anno, binæ æstates, media inter eas hyeme Etesiarum flatu calores temperante. Ager quamvis ut plurimum Frumento careat, Legumina tamen & fruges varias copiose profert, & imprimis Hordeum ac Oryzam. Fructus præterea arboreos multos producit, Piper, Thus, Myrrham, Caryophylla, Zingiber; & in partibus maxime australibus Cinnamomum, Calamum Aromaticum, Nardum aliaque Aromata, quemadmodum Arabia & Æthiopia. Est in arundinibus Mel. Multa insuper Medicamenta habet, multas arborum radices, tum salutares, tum noxias. Quid vero de Metallis, Lapidibus alijsque muneribus dicam? Nascitur enim in ea ingens Auri & Argenti vis: non parum quoque Æris, Ferri, & Orichalci, auctore Diodoro: sed Plinius neque Æs, neque Plumbum habere tradit, Gemmisque suis ac Margaritis hoc permutare: quas mare littoribus infundit. Beryllis siquidem, Chrysoprasis, Adamantibus, Carbunculis, Lychnitis, Margaritis, Vnionibus abundat. Serici hic tanta copia, ut reliquo orbi sufficiat. Animalia hic quam in reliquis Orbis partibus majora, Boves, Cameli, Leones, Canes, Elephanti. Ea etiam Animalia quæ apud nos mansueta sunt, apud illos magna ex parte sylvestria. Elephantum ea est frequentia, ut non solum ijs utantur ad bella, sed etiam ad onera gestanda & promovenda, interdum etiam ad arandum. Dracones in desertis immanes, æquant fere Elephantem corporis mole, & cum his perpetuo decertant. Canes tam grandes ferocesque, ut etiam cum Leone committi possint. Serpentes innumeri, quibus etiam tostis incolæ vescuntur; ut & formicarum quodam genere, quod cum pipere edunt, similiter ut nos Cancros. Simiæ hic reperiuntur albæ, & Chamæleon, quem solo aere nutriri credidit antiquitas, atque alia insuper Animalia. Aves præterea variarum specierum, & invisæ cæteris nationibus, præter Gallinarum, Phasianorum & Perdicum ingentem multitudinem; necnon & Psittacorum varij coloris.

Imperii Majorum.

De Indorum imperio Plinius ita scribit; *Indi prope Gentium soli numquam emigravere finibus suis. Colliguntur a Libero Patre ad Alexandrum* Magnum *Reges eorum CLIII, annis VI CIↃ CCCCII, adjiciunt & menses tres.* Scribit etiam Strabo de Indis, ad eos nullum præter *Liberum patrem, Herculem & Alexandrum* cum victoria profectum esse, quamvis a *Cyro* & *Semiramide* tentatos. Militiæ vis est penes *Nairos*, suntque nobilium & optimatum filij, qui ab anno septimo vitæ agilitati adsueti sunt, nervis oleo sesamino inunctis. Diximus supra Indiam a veteribus in duas partes divisam fuisse, in Indiam intra & extra Gangem. Niger etiam tradit ex Ægypto in Indiam navigantibus eandem in tres partes dividi, scilicet in *Inferiorem, Mediam,* & *Superiorem. Inferiorem* volunt esse a fluvio Indo ad Barium amnem, & hanc *Caiserat* vocant: *Mediam, Minibar,* ipsis vocatam ab hoc fluvio Bario ad fluvium Chaberim, capiunt; *Superiorem* vero quam *Maabar* vocant a Chaberi ad Gangem intelligunt. Sed hæc divisio Indiæ solum intra Gangem est. Marcus Paulus notat suo tempore in tot partes etiam distribui ac majorem *Malabar*, mediam *Abasciam* nominat, minori vero peculiare nomen non assignat. Sed his relictis ad Vrbes transeamus.

Vrbium nomina.

Alexandri Magni comites in eo tractu Indiæ quem subegerant, V CIↃ opidorum fuisse scripserunt, nullumque *Co* minus, unde hujus regionis vastitatem & ingentem amplitudinem facile agnoscas. Vrbs primaria est *Calechutum, Calechut*, totius Orientis Emporium celeberrimum. Hæc juxta littus magnifice trium milliarium spatio exstructa est: Domus in ea humiles, idque propterea quod fundamenta ob aquarum illuviem altius sterni non possint. Mercatorum ædes emuntur XX aureis, reliquorum incolarum binis. Cibus illis non panis aut caro, nam illum non habent, hæc lege vetita est; sed Oryza, Hordeum, Butyrum, Lac, Pisces, Saccharum, Aromata, Poma. Religio Paganorum, Cacodæmonem adorant; Sunt & Mahumetani nonnulli qui sua lege vivunt. Palmarum folia ipsis Chartæ vicem supplent, quibus inscribunt stylo ferreo. Portugallenses in vicinia Arcem habent munitissimam, extorquentque Samorino annuum vectigal. De Calechuto ita Scaliger in Vrbibus:

Non satis hoc fuerit, noto quod perdita Nereo
Hærebat dubijs tunsa carina vadis.
Protinus audaces incognita littora puppes
Instituuntque novas mortis adire vias.
Sontis tanta sitis sese tibi colligit Auri,
Fatali ut citius morte perire juvet?
Hic dices animi magni te nomine dignum?
At non est, animum perdere, idemque frui.

Lacus & Flumina.

Sunt & aliæ, *Cambaia*, in sinu Guzarat sita est, urbs cultissima & opulentissima, quam idcirco vocant *Cairum* Indiæ. Mercatorum hic ingens frequentia. *Decan, Batacala, Canonor*, aliæque plurimæ. Non desunt Lacus aliquot vasti. In Historia Alexandri mentio fit lacus, vel stagni vetusta abundantique sylva coronati mille passus patentis, ubi exercitus ejus siti pene confectus, refectus est. Omnium vero maximus est Lacus C*hiamay*, cujus circuitus CCCC milliarium, distatque a mari IↃC milliaribus; hinc complures fluvij præcipui originem trahunt: post eum C*incui Hay*, atque alij. Amnium hic mira vastitas. Proditur Alexandrum Magnum nullo die minus stadia sexcenta navigasse in Indo, nec potuisse ante menses quinque enavigare, adjectis paucis diebus: & tamen Indum minorem Gange esse constat. Oritur hic in Caucasi jugo quod vocatur Paropamissus, hodie *Naugrocot*, & longo cursu nongentorum milliarium in Oceanum Australem sive Indicum duobus magnis ostijs erumpit. Vnde XX recipit Amnes, sed clarissimos *Hydaspem*, quatuor alios adferentem, & *Cantabram* tres. *Gangem* alij incertis fontibus ut Nilum, rigantemque vicina eodem modo; alij in Scythicis montibus nasci dixerunt, influereque in eum novemdecim am-

PERSIÆ PARS
INDIA EXTRA
GAN GEM
INDIA INTRA
GUZARATE
CAMBAIA
GANGE
INDOSTAN
DECAN
Bala guata
Coromandel
Orixa
MARE ARABICUM Rubrum et INDICUM
GOLFO DE BENGALA olim Gangeticus et Ptolemæo SINUS Argaricus
Zeilam insula Tenarisim incolis dicta Ptolemæo Nanigeris
Maldivæ Insulæ
ORIENTALIS OCEANUS
Hispanicæ Leucæ
Milliaria German.

Medius Meridianus est 135. reliqui ad hunc inclinantur pro ratione Æquinoctialis et 30 Paralleli.
INDIA ORIENTALIS
CHINÆ
QUICHIU
QUIANCIS
PARS
CANTAN
QUAN
CII
SUINAN
COCHINCHINA
FOQUIEM
SIAN
LUCONIA
BORNEO INSULÆ PARS
Borneo
Calamianes insula
I. Fermosa
Liquio minor
Babuyones
Macao
Chincheo
Philippine
C. de Bajador
Siday
Engaño
Ilocos
Manilha
P. de Manilha
Pracel
Pulo S. Polo
Pulo Citi
Pulo candor
Pulo Cambilam
Natuna
Champa
Calamea
Camboia
P. de Chompaa
Coral
Diam al odia
Vora
Varella
Costa de Pracel
Sinoa
Langoma
Cochinchina
Terra alta
Deitam
Choy
Charchi
Cantao
Chiaubia
Quanceje
Hilam
Bucheo
Bucho
Iubu
Saebio
Lambienubu
Guiochio
Chiambuchiu
Quamebiu
Tchio
Liamhat
Quiamau
Faquin
Cipuaon
Mianui
Huquosan
Chiachu
Ambihau
Pegu
Martaban
Patane
Malaca
Paon
Pulo Timaon
Tamaratos
Malano
140
150
160
30
20
10

nes. Alij cum magno fragore ipsius statim fontis erumpere; dejectumque per scopulosa & abrupta, ubi primum molles planities contigit, in quodam lacu hospitari, inde lenem fluere, ubi minimum VIII mil. pass. Latitudine: ubi modicum stadiorum C. Altitudine nusquam minore pass. XX. Hunc in sacris P*hison* vocari notatum est. Eum hodie Geographi quærunt. Sunt qui opinentur eum esse qui in Sinum Bengalæ influit, fortasse ob nominis vicinitatem, adcolæ enim vocant *Guenguam*, Sed Mercator noster haud aspernandis ductus rationibus *Gangem* dicit esse eum qui dicitur *Rio de* C*antaon*. Post hosce amnes numerantur *Mandona, Chaberis, Ava, Campumo*, M*enam, Menon*, & alij plurimi. Megasthenes prodidit lx amnes Indiæ numerari, quorum permulti æstate crescunt instar Nili, quæ potissima est fertilitatis hujus regionis causa. Nutrire dicitur Ganges, sicut Nilus Crocodilos, item Delphines, Anguillas quoque ad tricenos pedes longas, Plin. teste. Hunc Statius Sebosus inter præcipua miracula ait vermibus abundare, cæruleis nomine, & colore. Hi bina habent brachia longitudinis cubitorum non minus senum, adeo robustis viribus, ut Elephantos ad potum ventitantes, mordicus comprehensos ipsorum manu in profundum rapiant, teste Solino. Est vero potissima Indiæ & nobilissima Oceano pars Meridionali seu Indico obversa, juxta littus, seu oram maritimam; *Maria.* quæ etsi plurimum portuosa sit, attamen plerisque in locis innumeris Insulis, scopulis ac brevibus cincta est, unde navigatio laboriosissima & periculosissima redditur. *Indica maria*, ait Solinus, *Balænas habent ultra spatia quatuor jugerum. Sunt & quos* P*hyseteras nuncupant, qui enormes ultra molem ingentium columnarum, super antemnas se navium extollunt, haustosque fistulis fluctus ita eructant, ut nimbosa alluvie plerumque deprimant alveos navigantium.* *Montes. Sylvæ.* Plurimi hic Montes, magnusque labor fit eos enumerare, quorum magna pars arboribus & ijs quæ virent spoliata est. Iunguntur inter se *Imaus, Emodus*, P*aropamissus*, Caucasi partes. *Indorum Nemora*, ut scribit Solinus, *in tam proceram sublimantur excelsitatem, ut transiaci ne sagittis quidem possint. Pomaria Ficus habent, quarum caudices in orbem spatio sexaginta passuum extuberantur. Ramorum umbræ ambitu bina stadia consumunt. Foliorum latitudo formæ Amazonicæ peltæ comparatur. Pomum eximiæ suavitatis. Quæ palustria sunt, arundinem creant ita crassam, ut fissis internodijs, lembi vice vectitet navigantes.* Onesicritus refert, arbores quasdam ingentes esse, quarum rami, cum duodenos cubitos creverint, reliquum incrementum pronum faciunt, deflexi quousque terram contingant. Deinde terram ingressi radices agunt, veluti propagines, demum rursus in truncum exeunt, a quo postquam aucti fuerint, inde flectuntur, aliamque propaginem efficiunt, deinde aliam, & sic deinceps, ut ab una arbore umbraculum fiat, tabernaculo multis columnis fulto simile. Narrat præterea miram arborum quarundam magnitudinem, quarum stirpem vix quinque homines complecti queant. Hebenum arborem ipsa sola habet, & in præruptis petris arbores quædam Thus exsudant. Habet & aliam arborem ferentem Nuces Indicas, & hæc arbor, ut refert Iosephus Indus, quadruplices gignit fructus, videlicet Oleum, Vinum, Acetum & Saccarum. Est & alia, referente Ludovico Romano, quæ fœcunditate ac fructuum mira suavitate reliquis omnibus arboribus longe est præstantior. Denos enim fructus diversos producit, de qua vide plura apud eundem lib. V. cap. XVI. Hodie Indiæ ædificia ac domus viles ac humiles, præterquam Maurorum & Lusitanorum; sed antiquissima Indiæ ædificia, quorum etiam nunc aliqua supersunt, longe Romanorum & Ægyptiorum ædificia superant. *Ratio gubernandi.* In septem ordines olim divisa universa gens fuit: primus erat Philosophorum, II Agricolarum, III Pastorum, IV Artificum; V Militum: VI locum Ephori tenent. Hi quæcunque in India fiunt inspicientes Regi referunt. Septimum vero, qui publicis consilijs præsunt, numero paucissimi, nobilitate prudentiaque maxime insignes. Ex his enim ad Regum Consilia, tum ad Rempublicam gerendam, tum ad res dubias judicandas asciscuntur : Duces insuper ex his deliguntur ac Principes. *Leges & instituta.* Ad leges porro & instituta quod attinet : Legibus utuntur plerique non scriptis; quidam etiam scriptis : in quibus sicuti & in Contractibus maxima simplicitas, quod vel ex eo argui potest, quod non multum sunt litigiosi: nam nec commissi nec depositi jura ulla habent, nec testibus indigent, nec sigillis, sed simpliciter credunt. Domum frequentius incustoditam habent, quæ profecto omnia continentiæ sunt indicia. Qui falsus testis deprehenditur, extremis decurtatur digitorum articulis. Qui membro aliquo quempiam orbaverit, non modo Talionis pœnam subit, sed etiam manu truncatur. Quod si quis Artifici manum oculumve ademerit, capitale est. Nobilitas generis ac sanguinis apud hos summopere observatur, idque ex veteri instituto. Dynastæ ac Nobiles *Caimales* ab Incolis dicuntur, & hi utplurimum in urbibus non habitant, sed in agris : quorum domus muris, fossis, & sepibus munitæ sunt. Literas plerique eorum ignorant, sed memoriter omnia administrant. Sacrorum cura est penes Gymnosophistas qui *Brachmani* dicuntur. Hi etiam Astrologiam, Philosophiam, Medicinam sectantur. Sunt præter hos etiam *Abduti*, qui ad tempus aliquod abstinent, & hoc ipso postea putant sibi ad omnia flagitia commeatum factum esse. *Mores.* Indis omnibus promissa cæsaries est, cultus præcipuus cum gemmis, habitus discrepantissimus. Lino alij vestiuntur aut lana; alij ferarum aviumque pellibus, pars nudi agunt, pars tantum obscœna velati. Niger vulgo corporis color, in materno utero tales fiunt seminis dispositione, quales ipsi sunt qui genuere. Genitale semen ut Æthiopibus nigrum. Statura procera ac valida. *Victus.* In victu frugales sunt, & a furtis magnopere abstinent. His omnibus Oriza, Lac Caseus, Carnes, Pisces, & arborum quarumdam fructus cibus sunt. Vinum non nisi in sacrificijs bibunt. Illud ex Palma arbore exprimunt : aut etiam ex hordeo macerato & Oriza potum conficiunt. *Vestitus.* In cultu corporis nimij : nam & Aurum gestant & Lapillis exornantur, & Sindone candidissima induuntur, umbellasque secum portant. Pulchritudinem enim excolentes omnia faciunt, quæ ad decorandam faciem pertinent. Ætati senum prærogativam nullam tribuunt, nisi prudentia excellant. Multas nuptas habent, quas a parentibus accipiunt, pari boum emptas, alias obedientiæ causa, alias prolis ac voluptatis, ac nisi castas esse cogant, fornicari licet. Si qua mulier regem ebrium occiderit, muneris loco habet, ut cum illius successore jungatur. Regi interdiu dormire non licet, nocte cogitur cubilia per horas mutare, idque propter insidias. Servilis conditionis apud Indos nemo fuit, imo lege quadam sancitum, ne quis omnino servus esset. Stultum quippe videbatur & iniquum leges æquas omnibus positas, fortunas non æque omnibus esse communes. Artifices apud Indos magno in pretio; hi enim non solum immunes sunt a tributo, sed Frumentum insuper e regia accipiunt. Sed hanc regionem cum insulis vicinis, quarum ingens est numerus, incolunt diversæ admodum & non tantum moribus ac vita, sed etiam lingua discrepantes nationes, Indigenæ, Hebræi, Persæ, Scythæ, Arabes, sive Mauri, Christiani, tum illi qui se a B. Thoma Apostolo edoctos gloriantur, tum qui ex Europa in ea loca delati doctrinam proseminarunt. *Mercimonia.* Mercimonia hic multis in locis maxime vigent, Aromatum imprimis, Lapillorum, Gossypij ac Serici. Memoriæ prodit Ludovicus Romanus ex urbe Cambaia tantum Gossypij ac Serici asportare mercatores, ut quandoque quadragenas aut quinquagenas naves his mercibus onustas abducant, alioque comportent. Plura alia quæ de India apud Scriptores leguntur, quia fabulosa sunt & ficta consulto hic prætereo.

INSVLAE INDIAE ORIENTALIS PRAECIPVÆ: IN QVIBVS MOLVCCÆ CELEBERRIMÆ.

Moluccæ. *Situs.* *Aeris qualitas.* *Soli fertilitas.*

SEQVVNTVR in nostra Methodo Insulæ Indiæ Orientalis præcipuæ, inter quas *Moluccæ*, Aromatum & imprimis Cariophyllorum ingenti copia toto Orbe celebres. Hoc vero nomine præcipue comprehenduntur quinque Insulæ, *Ternate* vel *Tarante*, *Tidor* vel *Theodori*, *Motir* quæ & *Muthil*, *Machian* vel *Mare*, & *Bachian* seu *Bacianum*. Iacent sub Æquatore, inter *Celebes* & *Gilolo* Insulas. Harum maxima vix habet ambitum sex mill. passuum: omnes intra spatium XXV milliarium concluduntur. Aer hic valde insalubris, multique Mercatores lucrum pluris quam vitam facientes, his locis moriuntur. Ager est aridus, spongiosus, quique imbres e cœlo decidentes confestim absorbet, antequam in mare delabantur. Profert varia Aromata, Nuces Myristicas, Mastichen, Lignum Aloes, Sandalum, Cinnamomum, Zingiber, Piper, & Caryophylla tanta copia, idque sine ulla cultura, ut mirum sit. Quæ quotidiano esui inserviunt, raro hic & parce proveniunt, sed ea commutatione suarum mercium abunde parant. Sunt etiam in Moluccis tam vastę arundines, ut ex ijs dolia conficiant incolæ. Cariophylli arbor in rupibus provenit, quarto anno quam cœpit crescere, profert fructum. Arbor foliorum forma & crassitie Lauro est simillima; flores umbellæ instar prodeunt, simillimi floribus mali Aurei. Fructus flore collapso, paullatim protuberant in formam clavi, unde etiam illis apud nostrates nomen. Initio rubri, mox sole tosti nigrescunt: quo autem duriores fiant & virtutem insitam diutius servent, aqua salsa consperguntur. Arbores vero ita inter se densantur vel soli felicitate, vel seminis, aut stolonum fœcunditate, ut plerumque Lucos faciant. Hos inter se partiuntur Indigenæ, fructusque abdunt, ut mercatoribus divendant. In his Insulis Avis interdum decidit *Manucodiata* dicta, maxima Pica non minor; nec major semipede. Caput ei non rotundum, sed pressum est, quale Hirundinis, cauda longissima, bifurcata, pedes nulli; itaque perpetuo volat, auram ruminat. Pluma in capitis parte superiore adeo minuta, ut pilo propior visum pene fallat. Ei viriditas quæ in feris Anatibus, sed ita vegeta, ut Smaragdi splendorem imitetur. In parte inferiore sub gula etiamnum & minutior & brevior, verum flava, ac nitore Citrij. Ad stomachum vergens dilutior est & dilucidior. A capite collum in supera parte densissima pluma tegitur, fulgore fuliginoso, quæ ad caudam sese demittens paullulum grandescit, ac de coloris illius intensione paullatim aliquid remittit. Par sub alvo magnitudo, color haud absimilis. Alarum protensarum prolixitas sesquipedalis. Pennarum color inferne buxeus, superne candidus levissima fuligine semitinctus. Pinnulæ pennarum non cohærent, sed dissitæ aerem transmittunt. Hanc si cadat, e cœlo aut ex paradiso Mahumetano mitti superstitiose credunt. Hanc etiam adeo sancte religioseque habent, ut se ea Reges tutos in bello existiment, etiamsi suo more in prima acie collocati fuerint. Inter has insulas pręcipuę sunt *Ternate* & *Tidor*, quarum posterior duos habet portus, in quorum altero Lusitani Arcem exstruxerant, quam Hollandi superioribus annis cepere. In priore Montes sunt Ætnæ instar ardentes. Reguli harum insularum Mahumeti sectam induerunt; Plebes autem Caphræ, hoc est Gentiles sunt, Solem & Lunam Deos colunt. Soli diei, Lunæ vero noctis Imperium adscribunt, illum marem, hanc feminam dicunt, atque hos ceterarum stellarum parentes vocant, quos omnes Deos esse, minutos tamen arbitrantur. Solem Orientem certis carminibus salutant potius quam adorant. Item Lunam noctu fulgentem, a quibus liberos, fœcundam pecoris fœturam, terræ uberes frutices, aliaque id genus deposcunt. Ceterum pietatem ac justitiam colunt, & præcipue pacem atque otium amant; bellum vero maxime detestantur. Sunt egentes admodum, utpote apud quos nihil præterquam Aromata proveniant, quæ venenis, Arsenico & Mercurio sublimato vulgo appellato, ac linteis quibus ut plurimum vestiuntur, libenter commutant. Vivunt pane & piscibus, nonnumquam Psitacis. Latent tuguriolis demissis admodum. Quid multa? Omnia apud hos humilia & sordida præter pacem, otium & Aromata. Ceterum Moluccæ repertæ sunt Caroli V auspicijs; quam rem quia imprimis memorabilis, libet paullo altius repetere. Quum inter Lusitanos versus Orientem, Castellanos in Occidentem, pomeria suorum principum promovere pro virili adnitentes dissidium esset ortum: ne alteri alteris essent impedimento, novus ille Orbis, auctoritate Alexandri VI Pontificis & aliorum, in duas partes est distributus: scriptis legibus & conditionibus, ut quicquid instituta ab Atlãtici maris Insulis, quæ Hesperides solent dici, navigatione Orientem versus reperiretur, Lusitanorum esset; quidquid ad Occidentem, Castellanis cederet; sic horum beneficio pernotuit America: illorum Orientis pleraque, ita lucri studio lapsu temporis excurrentium, ut dicerentur etiam perrumpere in adjudicatam Castellanis portionem: quæ controversia decidi non potuit, nisi Ferdinando Magellano quasi judice. Hic enim Lusitanus, odio in Emanuelem suum Principem, ob non bene pensatam, quam illi navarat & effecerat, operam, exstimulatus, docens Moluccas ex facta distributione pertinere ad Castellanos, anno CIↃIↃXIX auspicijs Caroli quinti ad quærendũ dimissus alia via Insulas, quas dixi, ita navigationem suam temperavit, ut ex Hispania in Australiora cœli spacia ad gradum latitudinis LII delatus, & inde conversa ad Occidentem Solem classe, per inferius Hemisphærium immenso Cœli marisque tractu superato, sub Orientem Solem ad Moluccas Insulas, quas quærebat, tandem naves ejus pervenerint: ac inde per superum Hemisphęrium prætervecti ejus socij littora Asiæ & Africæ in Hispaniam redierunt, pernavigato semel (ausu admirando & a nullo mortalium tentato) toto terrarum orbe. Ipse autem Magellanus ante repertas Moluccas prælio contra Barbaros occubuit: & post investigatas Moluccas a socijs superstitibus ejus navigationis, ceteris navibus dispersis, captis & detentis, una tantum navis superstes & incolumis in Hispaniam redijt Aromatibus onusta; Margaritis etiam, quæ in Insulis nonnullis grandes admodum reperiuntur, aliæ magnitudine ovorum Turturum, Gallinarum etiam & Anserum. Digniores profecto nautæ, qui æterna memoria celebrentur, quam qui cum Iasone Thessalo Argonautarum Principe ad Colchidem navigarunt Argonautæ. Navis etiam ipsa, quæ una sospes & salva domum redijt post exantlata tot pericula, multo dignior, quę inter sydera collocetur, quam vetus illa Argo. Hæc namque ex Græcia duntaxat per Pontum vecta est. Magellanica vero ex Hispania Austrum

Portus. *Montes.* *Mores.* *Victus.*

INSULÆ
Indiæ Orientalis
PRÆCIPUÆ,
In quibus Moluccæ
celeberrimæ sunt.
SEPTENTRIO
OCCIDENS
MERIDIES
Cauchin al. Cauchinchina
Camboia
MALACCA
Malacca
SUMATRA
INSULA
BORNEO
IAVA quæ dicitur MAIOR
Calamianes insula que et Paloan dicta
Philippine
Pulo Cotun
Pulo Sambilaom
Pulo Pinaom
Engano Ins.
Natuna
Mindanao
Hic Franciscus Dra. appulit
Cambaba Insula nonnullis Iava minor dicitur
Batuliar insula
Cambab
Lave, donde foy Don Manuel de Lima
Bintam
Linga
Sincapura
Patane
Queda
Costa de Pracel
Pracel
P. de Manilha
Sian
Dos Limoes
Pulo Condor
P. de Camboia
I. Ainan
Achem
Daia
Andrelas
Palimbam
Manancabo

SEPTENTRIO
INSULÆ PHILIPPINÆ
ARCHIPELAGUS S. LAZARI
ISLAS DE LAS VELAS
Moluccæ Insulæ quinque sunt juxta I. Gilolo sitæ, nimirum Tarnate, Tidori, Mutir, Machiam, Bachian. Ditissima omnium est Ternate: Bachiã verò Maxima; ex his gariophylli, cinamomum nuces myristicæ gingiber ac alia aromata ubertim ad orbis varias partes mittuntur.
GILOLO INSULA
CEIRAM I.
os Papuas
NOVA GUINEA
Ita dicta quod ejus littora locorumq; facies Guineæ Africanæ multum sint similia. Sit autem insula necne incertum est.
Hic hybernavit Georgius de Meneses
A qui inbernoa Martin Afonso de Melo.
De situ Iavæ Minoris
Varia est Geographorum sententia de Javæ Minoris situ, sunt enim qui ex Marci Pauli veneti Lib. 3. cap. 13. sub Tropico Capricorni eam locant alij Sumatram ipsi Paulo Venesse Minorem Javam, tum ex locorum distantijs ac situ, tum ex alijs circumstantijs contendunt: Sunt etiam qui Insulam Cambabã Iavam Minorem dici volunt. Nos etiamnum in re dubia certi nihil affirmamus.
Leucæ Hispanicæ 17½ 35 52½
Milliaria Germanica 15 30 45
ORIENS
MERIDIES
La Balhena
Dos Martilhos
I. de Martin
I. de Aves
I. de Bidivia
Matalotes
Saia vedra
Buri
Prajan
Gugan
Pagon
Giges
Sepan
Sarpan
Gugehan
Bosaba
Baban
I. Daru
I. de Don de Meneses

verſus indeque per inferius Hemiſphærium in Orientem penetrans, rurſum in Occidentem in Hiſpaniam perſuperius Hemiſphęrium emenſo ſemel, quod dictum eſt, univerſo terrarum orbe, remeavit. Sed hæc hactenus. Sunt qui Moluccis adnumerent, *Gilolum*, *Celebes*, Ambon, *Bandan*, *Timorem*, & *Borneonem*. *Gilolum*, Celebes, & *Ambon* Mercator noſter putat eſſe *Sindas* Ptolemęi. Duę priores ab Æquatore ſecantur, tertia ad Meridiem vergit. Harum autē Inſularum Incolæ Ptolemæi ſeculo erant Antropophagi.

Gilolo Inſula.
Cæli qualitas & Soli fertilitas.
Animaliū varietas.
Mores.
Celebes Inſula.
Mores.
Ambon Inſula
Soli qualitas.
Mores.
Bandan Inſula.
Situs.
Soli fertilitas.
Mores.
Timor Inſula.
Situs.
Soli fertilitas.
Borneo Inſula.
Situs
Soli fertilitas.
Vrbes.
Incolarū Mores.
Inſulæ Philippinæ.
Vnde dictæ.
Cæli temperies.
Soli fertilitas.
Vrbium nomina.
Camboia
Soli fertilitas.
Vrbs Meicon.
Malacca.
Situs.
Soli qualitas.
Mores.
Sumatra.
Situs.
Cæli & ſoli qualitas
Iava.

G*ILOLO* vel G*ilolum* quæ & *Batochina*, ex Inſulis, quas vulgo nuncupant *del Moro*, una eſt. Cœlum hic inclemens, & Aer calidus. Ager abundat Oriza, ac Medulla cujuſdam arboris, quæ *Sagu* dicitur, ex qua panem conficiunt: e qua etiam arbore ſuccum eliciunt, quo loco Vini utuntur. Gallinas ſilveſtres magna copia producit a noſtris valde differentes: & vicinum mare magnam alit Teſtudinum vim, quarum caro ejuſdem fere ſaporis eſt cum carne vervecina. Incolæ barbari ac crudeles, qui ut olim, carnibus humanis veſcuntur. *Celebes* Inſula ab Occaſu Moluccarum jacet, cum nonnullis alijs, quæ ſub eodem nomine comprehenduntur. Atque hæ Inſulę omnes Aceto divites ſunt. Incolæ albi, Antropophagi, Idololatræ & Piratæ. Nudi agunt, obſcœnis tantum velatis. A*mbon* vicinis aliquot inſulis nomen dat. Peridromus ejus ıↄ milliarium. Aſperrima autem eſt ac ſterilis. Hujus Incolæ etiam ſunt Antropophagi, ac Piratæ. Alter alteri proprios parentes devorandos exponit, quando vel ſenio confecti ſunt, vel inſanabili laborant morbo, ac piraticam exercendo vicinas omnes Inſulas habent infeſtas. *Bandā* parvæ inſulæ numero circiter VII, a Meridie Sindarum Inſularum ac Moluccarum ſitæ ſunt, gradu circiter VII latitudinis Auſtralis; alij eas ultra gradus IV cum triente ponunt. Harum nomina ſunt *Bandan* major ceteris, ac ijſdem nomen communicans, *Mira*, R*oſolargium*, A*y*, *Rom*, *Neira*, & *Gunuape* omnium minima, quæ continuo ardet: atque ob id deſerta eſt. Hæ Inſulæ Nuces Myriſticas & Maſtichen ex eadem arbore ſubminiſtrant. Myriſtica arbor procera & patula eſt, noſtræ Quercui perquam ſimilis. Nuci operimentum triplex. Primum craſſius adverſus injurias aeris, venti & imbrium; Alterum membranæ inſtar reticulato munimento, quod tertium aliud putamen ligneum ambit: membranula illa eſt Muſcatæ flos, qui ab Hiſpanis *Macis* dicitur, nobile ac ſalubre Aroma. *Zingiber* quod in hiſce omnibus Inſulis provenit, duplex eſt, ſpontaneum & ſativum; hoc illo melius eſt: Herba Crocum refert, radix odorata eſt & mordax inſtar Piperis, & quidem Pipere ipſo calidior. Incolæ Bandan agreſtes ſunt ac viles: obtuſi ingenij, ac Idolorum cultores. Inſula *Timor* ſita eſt gradu X Latitudinis Auſtralis. Hæc Sandalum flavum & album magna copia ſubminiſtrat, quod ab Inſulanis Ferro, Securibus, Gladijs & Cultris redimitur. Sandali tria ſunt genera, album, flavum, rubrum. In Inſula *Timor* albi & flavi (utriuſque autem ſumma eſt bonitas) ſilvę creſcunt. Rubrum provenit in tractu C*horomandel* & T*anaſſerin*. *Borneo* Inſula Mercatori ea eſt, quæ a Ptolemæo Inſula *Bonæ Fortunæ* dicitur. Iacet inter Cambaiam & Celebes, proximamque ſibi habet Calamianes: parte Auſtrali ſubeſt Æquinoctiali circulo, reliqua Boream verſus extenduntur. Eſt autem omnium illius Oceani maxima, crediturque ex quorundam relatu trium habere Menſium circumnavigationem; ex aliorum vero, ambitum bis CIↄ & CC milliarium. Hæc rebus omnibus ad vitam victumque neceſſarijs abundat, Camphoram, Agaricum, Adamantem, Equos puſillos producit. Multi per omnem Inſulam & præclari Portus ſunt, amplæ Vrbes. C*abura*, T*aiaopura*, T*amoaratas*, *Malano*, & omnium præcipua *Borneo*, in qua Incolarum millia viginti quinque. Sita eſt in palude aquæ marinæ, ad inſtar Venetiarum. Regem habet Mahumetanum, cum quo nefas niſi per interpretem loqui. Incolarum color albicans: ingenium acre, neque ita ſubdolum atque in alijs Inſulis: Idololatræ tamen ſunt. Habitus eorum varius. Sed de his hactenus: ad reliquas inſulas pergamus. Continet etiam Tabula noſtra P*hilippinas*. Hæ a P*hilippo* Hiſpaniarum Rege nomen habent, ſuntque Inſulæ complures. Ptolemæus eas vocat *Baruſſas*. Præcipuæ ſunt *Luzzonia* ſive *Luconia*, T*andair*, M*indanao*. Harum inſularum ſolum temperatum, aer ad calidum accedens, inprimis in ora maritima: nam mediterranea frigidiora ſunt. Ager Orizæ, Sacchari, Leguminum feraciſſimus: Mellis ingens ubique copia. Ficus ſemicubitales: Auri & Ferri Metalla, quæ & ad vicina loca & in Hiſpaniam navibus exportantur. Sunt etiam Gallinæ, Anates, Piſces ad uſum quotidianum abundantes. T*andair* cæteris omnibus eſt præſtantior amœniorque, & ſingulari nomine uocatur P*hilippina*. Ambitus ejus eſt CLX Leucarum. L*uzzon* multo eſt major, ſed minus culta. In hac Hiſpani urbem condidere M*anila*, loco peroportuno, ad mare. *Mindanao* plures habet urbes, C*ailon*, P*avaodos*, S*ubut*, *Dabito*, *Suriaco*. Has inſulas magna parte Hiſpani incolunt, qui cum Inſulanis vicinis, & cum Chinenſibus Mercimonia exercent, naveſque onuſtas mercibus in Novam Hiſpaniam & Regnum Mexicanum inſtruunt, celebri & frequenti trajectu. Ad Occaſum harum inſularum Philippinarum, Inſula eſt quam quidam *Palohan* vocant, alij P*uloaym*, nonnulli C*alamianes*; hanc Mercator vult eſſe Ptolemæi *Bazacatam*. *Camboia* Regnum rebus ad victum pertinentibus abundat. Orizam, Carnes & Vina eorum more confecta abunde præbet. Multos alit Equos, ac Elephantes, & nonnihil etiam Auri profert. Vrbem habet cognominem in ripa fl. Meicon, ſeu Menon ſitam. Incolæ bellicoſi & Idololatræ. *Malacca* ſequitur. Regnum Malaccenſe patet in Longitudinem CCLXX milliaria, totumque oræ maritimæ obverſum eſt. Ager humidus, lutoſus, neque fertilis: profert tamen beatioribus locis Triticum & Sandalum: Arbores paucas habet, Silvas raras: ſunt tamen & paſcua quædam lætiora, in quibus greges paſcuntur; ut in deſertis Elephanti. Ergo pręter ſuburbana Malaccę urbis loca, cetera fere deſerta ſunt ob ſoli & cœli inclementiam. Vrbs autem *Malacco* ad nobilem fl. Gazam, ampla eſt & frequentia incolarum celebris. Ejus circuitus eſt XX propemodum milliarium. Mira hic mercium omnis generis copia, quæ tum ex noſtro Orbe, tum ex vicinis locis eo adferuntur: Argenti, Auri, Margaritarum, Aromatum, tanta vis, ut nuſquam in Oriente major. Incolæ hujus Regni facie ſunt cadaveroſa, capillo promiſſo, ingenio malo: gaudent mutuis cædibus, idque per noctem; ut undenam vulnus illatum ſit ignoretur. Rex Mahumetanus quomdam fuit; is quum L*opezio di Seccheira* Luſitano moleſtus aliquamdiu fuiſſet, Regno privatus eſt ab A*lphonſo Alborehecche*, qui urbem Mauris ereptam, Luſitaniæ Regi ſubjecit. In ea nunc degit Epiſcopus, cuditurque Moneta aurea & argentea; cujus antea nullus ibi uſus, ſtanneam enim habebant dumtaxat, grandem, magni ponderis, exigui pretij. *Sumatra* ſub Æquinoctiali ſita, & a Septemtrione in Auſtrum porrecta longitudine CCIↄ mil. paſſ. antiquorum eſt T*aprobana*. Cœlum regionis inclemens, ob magnam exhalationum copiam, vaporumque ex lacubus & ſtagnis, & fluminibus ardore Solis extractorum. Ager Milium & Orizam gignit, Melle, Zingibere, Benzuino, Camphora, Agarico, Caſſia, abundat; Piperis vero vulgaris & oblongi tantus eſt proventus, ut quotannis viginti naves onuſtas Incolæ Cathaium exportent. Elephantes nuſquam majores aut bello aptiores. Mons eſt flammas eructans. Inſula in X Regna dividitur. *Iava* duplex eſt ex relatione M. Pauli Veneti: Major & Minor. Hæc Iava ab illo dividitur in VIII Regna, e quibus ſex ipſe luſtraſſe dicitur, F*erlech*, *Baſman*, *Samara*, *Drogoiam*, *Lambri*, & F*anzur*. Horum quoque deſcriptiones ſubnectit. Major non longe a Sumatra diſtat, Orientem verſus, habetque trium millium mill. ambitum, Longitudinem IↄLXX mill. Ager eſt rerum omnium feliciſſima copia abundans, meruitque facili & ubere proventu Compendium Orbis a Scaligero appellari. Reliqua quæ hac Tabula continentur, brevitatis ſtudio omittimus.

IAPONIA, SIVE IAPAN INSVLA.

NSVLA hæc Marco Paulo *Zipangri* dicitur, olim *Chryse* Magino, Mercatori *Aurea Chersonesus*: Eam vulgo *Iaponiam* & *Iapan* vocant. Præcipuæ tres insulæ sunt Petro Maffeio teste, circumfusis alijs minoribus interfluo Euripo disjunctæ. Prima & maxima *Iapan* dicta, in satrapias aut regna tria & quinquaginta dividitur; quorum potentissima sunt, *Meaci* & *Amaguncij*. Secunda dicitur *Ximo*, habetque regna novem, in quibus præcipua sunt *Bungi* & *Figen*. Tertia est *Xicoum*, quæ IV regna continet. Distat autem *Iapan* a continente *Chinæ* intervallo Leucarum LX: a nova vero Hispania Indiæ Occidentalis, Leucarum CL. Totius terræ longitudo ferme in ducentas, uti ferunt, Leucas procurrit. Huic nequaquam respondet Latitudo: decem tantum alicubi patet: summum triginta, non amplius. De ambitu nihil dum certi proditum est. Iacet ab Æquatore in Arctum a XXX gradu ad XXX fere octavum. Ab Oriente obversa est Novæ Hispaniæ. A Septemtrione Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ feritatis populos, ab Occidente spectat Chinenses. A Meridie, vasto mari intersuso, inexploratas habet terras, e quibus casu nautas olim quosdam in Iaponiam delatos fama est, neque inde solvisse. Salubris hic cœli temperies, Frigori & nivibus Regio valde obnoxia, neque admodum ferax. Mense Septembri Oryzam, nonnullis etiam in locis Maio Triticum metunt; neque ex eo panem ut nos conficiunt, sed genus quoddam offæ, seu polentæ. Butyro, atque Oleo Olivarum carent; Oleum tamen a Balænis extractum habent. E terræ visceribus incolæ varia ecfodiunt Metalla: & exteras longeque dissitas nationes ea merce pelliciunt. Estque hæc Insula in tantum Auri ferax, ut Marcus Paulus Venetus testetur suo tempore, Palatium Regium Aureis laminis tectum fuisse, haud aliter quam apud nos magnæ Domus Plumbo vel Cupro operiuntur. Arbores vel ad amœnitatem, vel ad fructum serunt haud absimiles nostris. Vnius tamen, quæ Palmam imitatur, ignoto nomine, admirabile prorsus ingenium. Siquidem (uti perhibent) humorem quemlibet reformidat; si forte maduerit, contrahit illico sese: ac veluti pestifero contractu marcescit. Remedio est, avulsam radicitus, in Sole siccare: & in vacuum scrobem scoriam ferri contusam, vel sitientem arenam infundere: ibi, postquam aruerit, rursus depacta, reviresci, ac pristinum nitorem decoremque recipit: rami quoque decidui seu defracti, si clavo ad truncum affigantur, veluti insiti coalescunt. Plurima vero varijs locis exsurgit Cedrus, tantæ proceritatis & crassitudinis, ut inde Fabri Basilicarum columnas, & cujuslibet quamvis capacis Onerariæ malos efficiant. Ex Animantium genere, Oves, Porcum, Gallinam, Anserem, fædasque alias domi haudquaquam alunt Iaponij. Campos & Prata, Boum, Equorumque militarium Armenta: saltus atque dumeta, Lupi, Cuniculi, Apri, Cervi, pererrant. E volatilibus Phasiani, Anates amnicæ, Palumbes, Turtures, Coturnices, ac sylvestres Gallinæ cernuntur. *Iaponium* omne nomen uni quondam parebat Imperatori, cui titulus *Vo*, seu *Dairi*: quoad is diuturna pace in delitias atque socordiam resolutus, Præfectis ac Satrapis ac præcipue *Cubis* (sic enim duo Primarij vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterum) contemptui cœpit esse. Viri ergo militares, talem aliquamdiu perpessi, mox indignati dominum, tandem abrupere frenos; & suam quisque invasere Provinciam; ita momento unitas illa, & maximi contextus Imperij, multas in partes ac veluti fragmenta dissilijt, Ius tantum *Dairi* mansit in hunc usque diem, honorum vocabula Proceribus dividendi, quæ pro graduum varietate mutantur identidem, certisque characteribus designantur. Summus vero & potentissimus Iaponiorum habetur ille quisquis Meacum & Meaco finitima nobilissima Regna (quem tractum communi nomine *Tensam* nuncupant) armis atque Arcibus occuparit. Ea loca ante aliquot annos obtinebat *Nobunanga* Tyrannus. Hujus in solium a conjuratis interempti; liberis ejusdem aut pulsis, aut occisis, per factionem ac vim præcipuus e Ducum numero *Faxiba* successit. Nunc autem *Taicosama* sive *Taico* Monarcha est Iaponiæ. *Iaponiæ* Vrbs Primaria *Meacum*, Civitas maxima, cujus ambitus unum & viginti milliaria patuit, sed nunc bellis intestinis Insulanorum, tertia parte imminuta est. In hac summus Magistratus Iaponiæ moratur, tribus Viris constans. Sunt præterea *Ossacaia* civitas illustris, potens, libera, omnium, ut quidam autumant, totius Orientis opulentissima. Magna hic Mercatorum undique concurrentium frequentia est, quorum qui mediocres facultates habent minimum possident XXX Aureorum millia, qui majores, incredibilem summam. *Bungum* sui tractus Vrbs præcipua, situ oportuno. In hac Christianorum magnus est numerus. *Coia* Civitas *Bonsio* cuidam sacra, quem *Combodaßi* vocant. Principes omnes in hac Vrbe sepeliuntur; aut si alibi, saltem huc dentem unum mittunt sepeliendum: tanta est hujus loci veneratio. *Fiongo* urbs decem & octo leucis Meaco distans. Hæc Nobunangæ tempore majorem in partem devastata fuit. Eamque anno CIↃIↃXCVI terræmotus sic convulsit, ut non minima ejus pars ad terram allisa sit; & paullo post etiam maxima pars, ut dicunt, igne conflagrarit. *Amangasaqui* urbs non contemnenda leucis quinis disjuncta a mari Sacai opposita. Habet etiam *Vosuquin*, *Funaium*, *Tosam* urbes nobilissimas, & alias quas brevitatis studio prætereo. Aquæ hic bonæ: calidæ etiam alicubi, medicos in usus emicant. Pisce cum alio abundant Incolæ, tum vero fluviatili Truta, seu Salari, & marina tanquam Alosa; huic honos plurimus. Portus marini hic multi, inter quos *Ochinosamanus*, in quo fere magnus navium numerus stat. Editi præruptique montes, cum alij passim, tum duo præcipua nobilitate visuntur, quorum alter, incertæ appellationis, adsidue flammas evomit: inque ejus cacumine, certis hominibus, postquam voti causa diu se maceraverint, splendida circumfusus nube sese Cacodæmon ostendit; alter *Figenoiama* nomine spectatæ altitudinis est, adeo ut etiam ipsas nubes leucarum aliquot intervallo superet. Magnifica exstruunt Templa & Sacerdotum utriusque sexus sumtuosa Cœnobia: superba etiam & visenda Palatia. Palatij regij ex Paulo Veneto, supra mentionem fecimus, cujus tectum aureis laminis fuit opertum. Superficies quoque superior aularum & conclavium aureis laminis ferebatur tecta. Nec minus hodie sunt in hujusmodi operibus sumtuosi & magnifici. *Taico* sive *Taicosama* quem nunc hic Monarcham esse diximus, opere visendo & stupendo moles excitavit. Hic exstrui curavit aulam CIↃ *Tatamis* (Storeæ elegantissimæ genus est) opertam cum suis fimbrijs damascenis, holosericis, aureis: quælibet autem harum storearum octo palmos longa, quatuor lata est. Hæc aula e ligno maximi pretij ædificata est, tantoque auro intus nitet, ut pene incredibile videatur. Quamquam dum ad culmen perducta est, videtur DEVS vanam illam ostentationem in opere tam magnifico castigare voluisse: tanta enim O zacæ imbrium copia extitit, ut murorum alter, quo Aula nitebatur, labefactus corruerit; ex qua ruina non parva ejus inclina-

Insula. *Nomina.* *Situs.* *Cæli temperies.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Imperium Majorũ.* *Vrbium nomina.* *Montes.* *Opera publica.*

Septentrio
Occidens
Meridies
CHINA
Lancheu
XAN TON
Luicheu
NANQVIN
Suichin
Mochoza
Sucuan
Chandequo
Ciuan
Ancheo
Olepeyo
Nimpo Liampo
Varella
Tiuncheu
Chaposi
Cumbor
Timbacam
Bicheo
Hiancheu
Tauxem
Corea Indigenis Caoli Japonensibus Corai dicitur, quae an sit insula an pars continentis nondum constat. Indigenae candidi sunt procerae statura, in bellis sunt strenui sed crudeles et barbari.
Corij
Punta dos ladrones
Ilhas dos ladrones
Vuoqui
Argenti fodinae
Hivami
Nagato
Couxuma
Firando
P. Bom
Duco
Ogoto
Meaxuma
S. Clara
Finga
Bungo
Isla do Fogo
Lequeo grande
Ciambo
OCEANU

Septentrio
IAPONIA
Bacasa
Sisime
Sando
Foquy
Inaba
Tango
Tagima
Canga
Hiechigen
Novi
Deva
Villoxu
Mimasaca
Vacasa
Tamba
Meaco
Aquy
Vigo
Hitchu
Vlluomy
Finda
Hiechigo
Xiroccuqe
Fitachi
Musaxi
Rinano
Cay
Simotusa
Nasima
Hinga
Hixe
Mino
Segeny
Toy
Ilha dos ladrones
Sacay
Cavachi
Vlloari
Hizu
Carsusa
Surunga
Ioromi
Ava
Gisima
Samuqui
Tonsa
Hyo
TONSA
C. dos Cestos
Mitsuquimi
Ensuima
Oriens
CHINENSIS
Navigij genus ex Insula Japonia velis ex arundine contextis ligtisq; anchoris
Leucæ Hispanicæ
Milliaria Germanica
Meridies

tio ſecuta eſt: verum, ut ille admodum induſtrius eſt & ſollicitus, fertur breviſſimo tempore, ſumtibus ſubditorum, qui continenter in ejus operibus moliendis laborant, in priſtinam formam & decus eam reſtituiſſe. Ante hanc aulā in planitie pulcherrima, juſſit erigi Theatrum ad agendas Comœdias; utrimque vero nonnullo intervallo divulſas turres binas trium quatuorve contignationum: quarum altera ob frequentiam imbrium non diu conſtitit, ſuoque lapſu tres quatuorve homines obtrivit. Tantum autem ſtudium poſuit *Taico* in abſolvendo hoc Theatro, ut voluerit illud omnibus ædificijs a ſe hactenus fabrefactis, elegantia, perfectione, & impenſis antecellere. Columnæ, quæ ligneæ ſunt, pavimentum & laquearia, obducta ſunt atta Sandaracha, quæ in hac regione *Vruſci* dicta, quæ lucet inſtar ſpeculi. Totum autem opus eſt inauratum *Naſcinſi*, quod eſt Aurum molitum in pulvere cum magno artificio rerum in eo expreſſarum. Laquearia varia ſculptura, & ingenti laminarū inauratarum copia, nitent. Foſſam itē propugnaculi magnifico ponte ſterni voluit, per quem iter eſſet ad dictam aulam, operirique tegulis inauratis, in medio autem ponte eminere turriculam duorum ſolariorum, quæ in quaternis angulis protenſum habeat certum vexilli genus, octonos vel novenos palmos longum, quaternos latum ex Orichalco aurato, varia volucrum arborumque ex eo pendente ſcalptura. Si radios Solis excipiat, ſplendorem egregium reddit, turrique novum ornatum conciliat. Ligna ſupra utrimque tranſverſe poſita ad innitendum, Auro ſubacto fulgent, pavimentum quoque ipſum tot magni pretij illuſtre eſt ornamentis, tamque mirifico opere, laminis Auro illitis intermicantibus, a præſtantiſſimis Magiſtris elaboratum eſt, ut in ſolo ponte, qui x plus minus cubitorum amplitudine patet, in Auro & Arte ſumptum factum quindecim millium aureorum quidam ex relatione Gubernatoris Sacajani memoriæ prodat. Multa alia hic prætereo brevitati ſtudens.

Privata.

Ligneis plerique ob crebros terræmotus, quidam tamen ab imo lapideis utuntur ædibus, elegantia & arte viſendis.

Ratio gubernandi.

Meaci III. *Viri* (qui totius Regni primores ſummum Magiſtratum conſtituunt) degunt; penes quos ſumma eſt rerum conſtituendarum poteſtas. Primus, qui *Zazo* dicitur, Pontificis inſtar, præeſt ſacris. Secundus *Voo* dignitatibus & honoribus. Tertius *Cubacama* paci & bello. In v autem ordines diviſa gens eſt: quorum primus eorum qui cum imperio ſunt, rerumque potiuntur: hoſce communi nomine *Tonos* nuncupant: quamquam inter ipſos *Tonos* alij dein exiſtāt dignitatis gradus, uti apud nos Regum, Ducum, Marchionum, & Comitum. Alter ordo eorum eſt, qui gentis illius procurant ſacra, capite ac mento prorſus abraſo; Cælibem hi profitentur vitam. Variæ ac multæ numerantur eorum ſectæ. Nec deſunt qui ad Rhodiorum Equitum ſpeciem, bellicas una cum religione res tractant. Sed communi omnes appellatione *Bonzij* appellantur. Tertius Civium & reliquæ Nobilitatis eſt. Sequuntur Inſtitutores ac Sellularij; & variarum opifices rerum egregia ferme ſolertia. Poſtremus eſt Agricolarum locus. Sontibus quolibet nomine, haud leviora quam exſilij, aut proſcriptionis, aut capitis ſupplicia conſtituta ſunt. Gladio ferme trucidantur, improvidi: quibuſdam tamen locis comprehenſos Latrones, certoque ad ignominiam vehiculi genere, per civium ora tranſvectos, extra urbem cruci affigi mos eſt. Cruces autem, apud Iaponios in mulctandis facinoroſis uſitatæ, duo habent ligna tranſverſaria, alterum ad brachia, alterum ad pedes; mediæ item cruci affixum breve lignum eſt ponderi corporis ſuſtinendo, cui reus inſidet velut equo. Non utuntur clavis, ſed manus pedeſque alligant, aut funibus, aut manicis ferreis, quæ lignis tranſverſarijs clavis ſunt affixæ. Collum quoque conſtringunt nervo ferreo ligno infixo. Funibus item aſtringunt cruci, & cingulū, & brachia inter ſcapulas & cubitum, ſic prorſus, ut totum corpus ſic bene ſuſtentetur. Deinde cruce in foſſam demiſſa, lapidibuſque injectis & terra obfirmata: Carnifex lanceam acutam, machæræ ancipiti non abſimilem tanta vi adigit in latus dextrum crucifixi, ut penetret uſque ad cor. Nonnumquam duo ſunt Carnifices, qui ſimul utrumque latus confodiunt. Ita fit ut rei uno tantum ſanguinis fluxu, minimo temporis puncto ſpiritum Deo reddant. Quod ſi non ſtatim moriantur, duplicat ictum Carnifex: atque ita finem faciunt. In Dei cultu quod potiſſimum Iuſtitiæ munus eſt, miſerandum in modum errant. Magiſtris religionis utuntur ijs quos dixi, *Bonzijs*. Inter Numina ſuppliciter adoranda, ſunt *Amida*, & *Xaca*. Sed habent & alia, a quibus futuræ vitæ bona expetantur, quos *Fotoquos* vocant. Alios etiam veluti minorum gentium Deos adorant, bonæ valetudinis, liberorum, pecuniæ, & eorum quæ ad corpus pertinent, largitores; hoſce *Camis* appellant. De eorum Dijs ſic ſcribit Paulus Venetus lib. III cap. VII. *Colunt Viri Zipangrij varia Idola, quorum quædam habent caput Bovis, quædam caput Porci, & quædam caput Canis, atque aliorum diverſorum Animalium. Sunt etiam quædam quæ habent IV facies in uno capite, alia tria capita, unum ſuper collum; & duo alia ſuper utrumque humerum. Sunt rurſus quædam quæ IV habent manus, alia viginti & alia centum. Et quod plures habuerit manus, majoris putatur veritatis. Et quum incolæ interrogantur, unde hanc habeant traditionem, reſpondere ſolent, ſe patres ſuos in hoc imitari, nec aliud credere debere, quam quod ab illis acceperunt.* Hæc ille.

Scholæ.

Multa hic varijs locis Gymnaſia, quas Academias dicimus. *Bonſiorum* Schola eſt in opido *Banoum*, in qua ſolemni ritu gradus tituluſque confertur a Præfecto ſtudiorum. Eſt & inter alia *Seminarium Ieſuitarum Bungi*, in quo Iapones linguam Luſitanicam, Europæi Iaponicam diſcunt. Ea a nonnullis haud imperitis rerum æſtimatoribus, Latinæ vel genere ipſo, vel ubertate pręfertur. Sed ad perdiſcendum, & magni laboris & longi temporis indiget. Ipſi Iapones etiam typis ad impreſſionem utuntur.

Mores.

In univerſum autem, acuta, ſagax, ac bene a natura informata gens eſt: judicio, docilitate, memoria. Paupertas dedecori aut probro eſt nulli. Maledicta, furta, impiam temere jurandi conſuetudinem, aleæ genus omne execrantur. Coloris ſunt Olivaſtri, laborum tolerantes, gloriæ cupidi, injuriarum impatientes, quidam etiam in ſuos liberos truces, quos ſtatim editos ſuffocant. Armis delectantur, pugionibus & gladijs a duodecimo ætatis anno cinguntur. Procera ſtatura, ſi cui contigerit, & decoro corporis habitu gloriantur. Lenta pleriſque vivacitas; firmæ vires: in ſexageſimum uſque annum militaris ætas extenditur. Barbam alunt modicam: in capillo varius eſt mos; volſella depilant, pueri ſinciput, plebei ac ruſtici dimidium caput; viri nobiles totum ferme, paucis ad occipitium relictis capillis, quos attigiſſe quempiam, contumeliæ loco vel maximæ ducitur. Storeis, culcitræ in modum tumentibus, nitidiſque pavimenta conſternunt; In ijs & ſomnum, ſubjecto cervicibus lapide vel tigillo,

Victus.

& cibum capiunt genibus nixi, cruribus inſidentes. Munditiarum apud eos haud minor quam apud Chinenſes, cura; paxillulis item ipſi duobus inter edendum ita ſcienter utuntur; ut neque excidat quicquam, nec digitos extergere opus ſit. Cœnationem ingrediuntur diſcalceati, ne cataſtromata calcando coinquinent. Tenuiores, ad mare præſertim, victitant Herbis, Oryza, Piſce: divites ornant ſplendide atque apparate convivium: in ſingula fercula, ſine linteis aut mappis mutatur ſua cuique convivę menſa e Cedro Pinuve, palmę fere altitudine. Cibi confecti in pyramidem exſtruuntur, Auro conſperſi, cupreſſinis ramulis ad gratiam prominentibus. Nonnunquam etiam roſtro pedibuſque inauratis Aves integræ nobilibus patinis inferuntur. Vſum Vitis ignorant. Oryza exprimunt Vinum: ipſi quoque imprimis delectantur hauſtibus aquæ pene ferventis, inſperſo pulvere herbæ, quæ *Chea* dicitur. Nobilitas æque ac vulgus capite nudo in publicum prodit.

Mercimonia.

Vigent hic Luſitanorum commercia. Inveniuntur enim Margaritæ magna copia, rotundæ ac craſſæ rubei coloris, item alij Lapides pretioſi, qui una cum Auro Inſulam ditiſſimam reddunt.

ZEILAN VEL CEILON INSULA.

Insula. Nomina.

INSULA *Zeilan*, vel *Ceilon*, Ludovico Ro. Patritio *Zaylon* Arabibus dicitur *Tenarizim* & *Ternasseri* Terra delitiarum: & Indis *Hibernarum*. Hæc Ptol. *Taprobana* ταπροβάνη, Bario & Corsalo testibus, quod idem constanter affirmat Varrerius, in suo de Ophyra regione Opusculo. Quorum sententiæ lubens accedit Ortelius in suo Thesauro Geographico. Mercator vero noster censet *Nanigerim* (πανιγηρὶς est in Græcis Pt. codicibus) esse; cui alij potius fidem habendam arbitrantur; Ego rem in medio relinquo. *Zeilan* vero Insula præstantissima jacet non longe a Comorino Promontorio, x gradibus ab Æquatore. Ambitus ejus ccxl Leucarum, vel ut alij dicunt cc I Ↄ aut I Ↄ ccc milliarium: Longitudo Leucarum lxxviii, seu Milliarium ccxl, vel ccl. Latitudo autem Leucarum xliv, aut Milliarium cxl. Hæc licet sub Zona torrida, subque candenti Sydere sita, Cœlo tamen ita temperato, Aere tam salubri fruitur, ut omnes Indiæ Provincias hac parte excedat: nonnullique isthic Paradisum terrestrem fuisse olim arbitrentur. Mira Cœli clementia incredibilisque temperies hieme æstateque nunquam sævientibus. Ager fertilis perpetuo viret. Flores varij leguntur. Adeo ut cum Poeta de hac Insula canere liceat;

Situs. *Cœli temperies.*

Hic ver purpureum, varios hic Flumina circum   *Fundit humus Flores.*

Soli fertilitas.

Arbores perpetuo Floribus aut Fructibus onustæ sunt, ut sunt Mala Assyria incredibili suavitate, Mala Medica, Citria optima, Aurantia, Limones, alijque Fructus nobilissimi. Fert & Palmam & Aromata, Cinnamomum, Cardamomum, Caryophyllum, Piper, aliaque. *Cinnamomum* quod Herodotus in avium nidis, & præsertim Phœnicis reperiri tradidit, hic crescit magna & copia & præstantia. Id hujus Insulæ Incolæ vocant *Curdo*, Malaccitani *Caysman*, Malabaritani *Camea*: Arabes *Quirza*, Persæ *Darchina*. Est autem cortex fruticis, simillimi Malo Punico. Hujus cortex ad calorem Solis dehiscens, a ligno avellitur, & paullulum ad Solem detostus fit Cinnamomum, & a Canalium figura vulgo *Canella* vocatur. Arbores semel decorticatæ, post triennium novum corticem recuperant, tanta crescendi aviditate, ut silvas ac nemora repleant. Lignum, quod *Xylocinnamum* vocant, ob quandam origani acrimoniam in fastidio est. *Cardamomum* καρδάμωμον Græce, Arabice *Cordumeni* dicitur: in hac Insula *Ençal*, in Malabar *Etremelli*; in Bengala, Guzarate, & Decam interdum *Hil*, interdum *Elachi* vocatur, idque inter Mauritanos; nam a gentilibus Indigenis omnium supra dictarum provinciarum *Dore* nuncupatur. De eo Plin. *Simile his* (Amomo & Amomidi) *& nomine & frutice* Cardamomum, *semine oblongo. Metitur eodem modo in Arabia. Quatuor ejus genera. Viridissimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maxime laudatur. Proximum e rufo candicans: tertium brevius atque nigrius. Pejus tamen varium & facile tritu, odorisque parvi qui verus costo vicinus esse debet. Hoc & apud Medos nascitur.* Piper Græci πέπερι, Arabes *Fulfel* & *Fulful*, Itali *Pepe*. Germani *Pfeffer*, Hispani *Pimienta*, Galli *Poivre* dicunt. Seritur Piperis Planta ad radices alterius arboris, ad cujus fastigiũ usque sese convolvendo conscendit, folijs raris, Mali Assyrij effigie, sed minoribus, in extremo acutis virentibus, gustu aliquantum calidis, & folij Betre sapore; Fructus uvarum modo racematim cohæret, minores tamen sunt Piperis racemi, & fructus ipse minor, semperque virens donec siccetur, & perfectam maturitatem consequatur, quæ incidit circiter medium Ianuarium. Radix pusilla, non Costo similis, ut vult Dioscorides, quia Costus radix non est, sed lignum. Verum inter plantam quæ Piper nigrum fert, & eam quæ candidum, tam parva est differentia, ut a nemine quam ab Incolis dignosci possit, quemadmodum vitem quæ uvam fert nigram ab ea quæ candidam non dignoscimus, nisi cum uvas habent, & eas quidem maturas. Quæ autem Piper longum edit, longe alia est planta, quæque non plus habet similitudinis cum superioribus, quam Faba cum Ovo. Ludovicus Romanus Patritius Plantam describit in hunc modum: *Caulis Piperis infirmus est admodum, instarque vitis absque adminiculo (pedamenta vocamus) consistere nequit: Hederæque non est absimile Piper, quippe quod serpit, & altiore complexu proximam semper arborem vincere consuevit. Dicta arbor, imo frutex dispergitur in ramos complusculos intra geminum ac ternum palmum longos. Folia ejus Mali Assyrij figuram exprimunt: Sed hæc crassiora pingujusculaque nonnihil, intercursantibus, ex adversa parte minutioribus venis. E singulis malleolis seni dependent racemi palmo haud ampliores, Passulis non absimiles, confertiores tamen &c.* Vide Ludovicum Rom. Patrit. lib. v cap. xiv. Ceterum Incolis cibum, potum, navigia, unica Palma subministrat. Fructum vocant *Coquen*, librum *Cayro*. Ex arborum truncis naves compinguntur, e folijs vela, ex cortice funes, cujus tenuioribus partibus pro filo utuntur ad vela consuenda, trabesque colligandas, sine ullo clavo ferreo: ita exstructam navem onerant fructibus ejusdem arboris. Oryza parce hic provenit, quæ ex Regno Malabar & Caromandel copiose eo defertur. Auri, Argenti, ceterorumque Metallorum Fodinas habet, quas tamen Reges non permittunt exhauriri, eas velut thesaurorum loco in ostentationem servantes. Nonnullis causa videtur: nequis illis bellum inferat, cupidine Auri. Ferrum quoque, Linum & Sulphur producit. Eboris item ingentem vim. Sunt & Gemmæ hujus Insulæ plurimæ, Rubini, Hyacinthi, Saphyri, Chrysolithi, Topazij, & quos vulgo vocant *Occhi di gatta*. Ferarum omne genus, Cervorum, Hinnulorum, Aprorum, Leporum, Cuniculorum, & similium magna copia. Elephantorum vero nusquam major frequentia & bonitas. Hos venales habent miro modo. Ad mensuram enim admetiuntur, ut Pannos, Aulæa, Telam, pretio in singulos palmos definito: ita cum magnitudine crescit æstimatio. Sunt vero hi Elephanti totius Indiæ Orientalis nobilissimi, atque a ceteris, ut verissime probatum esse memorat Hugo Linscotanus, ejusdem generis Animantibus ex alijs locis privata veneratione adorantur. Sed quoniam in Elephantorum mentionem incidimus, non abs re visum de hoc Animali pauca subjicere. Elephantem vocant Arabes *Fil*, ac dentẽ ejus *Cenafil*, Æthiopes *Itembo*. Animal disciplinæ capax est, & natura mite & tractabile. Incessu tardum videtur, cum tamen ne vel expeditus quispiam cursus ejus incessum adæquare queat. Repertos subinde Elephantos aliquos ferunt, qui noctu cum suspirijs & lachrymis iniquam suam sortem deplorare videbantur. Vivunt annos ducentos. Magni illi dentes non nisi ex Elephantis maribus sunt; Femellæ enim breviusculos habent. Animal est mire zelotypum, atque adeo præ nimia zelotypia in furorem subinde tantum rapitur, ut & pastum & somnum fastidiat. Memorabilem Historiam refert de Elephante Christophorus Acosta, quam hoc loco Iusti Lipsij V. C. verbis inseremus. *Elephanti cuidam in urbe Cochin ad horam cibus non erat oblatus. Queritur & barrit. Magister excusat, & vas*

Animalium varietas.

INS. CEILAN quæ incolis Tenarisin dicitur
I de Triquilema
Triquilemale R.
Reino de Triquilemale
Tomatos
Alepane matos
Semapane
Nanema palne matos
A qui comadera
matos desertos
Terra Raza edenatos
Lugar das patarros matos
Matos desiertos
Tanques
Fortaleza
Palmares
Reino de Jafanapatam
Ligares
Tanques den debenen elefantos
Reino daßett corolas
Tanques
I grande
I das Cabras de Pedras de vazar
A qui a pedras de vazar
I dos forcados
Rio de Don Constantino donde o des Bantinom
id est via regia
Camino
Tanques por veyer Elefantes
Desertum
Saida de altiga norcalabria
Pedras de Vazar das Vacas
Tanques
Desierto por doenca
Desertos por todo
Camino
A qui comença aver Canell e Madera
I. de Galo
Alcoram Manar
Limites de Manar
Baxos de Chilao
Monx
el mo miraci
Grudemalle
Patalaon
Povoasam
I. Cardiva
Barra de Cardiva
Chilao
Reino
M A R

Ceilan hujus insulæ descriptionem, à Cypriano Sanchez cosmographo Hispano delineatam, huic nostro operi inserendam, dedit Clarissimus vir Petrus Plancius.
Leucæ Hispanicæ
1 2 3 4 5 6 7
Milliaria Germanica
1 2 3 4 5 6
Enseada dos meros
P de Batecalon
Tomatos
Lodo Ematos
Reino de Baticalon
Capelo de Frade
Oneattory
Baxos de Batecalan
Rio de Candea
Este Rio es intravel po la muytamadera que o colire
Viado
Niguritti
Reino da Fala deserto et despovado a 300. annos por sir doentio
Nivale
Vigamme
Serras de Cristal
A qui a Trigo e Cardamome
Uvam
Tangel
A qui a Pedreia
A qui a da Pedreria
Vendro
Reino de Candea
Candea
Matapetti
Ganiattany
Ballene
Altanor
Desertos intratables
V. Palao
Serra de Ferro
Ato da Pedreria
Pico de Adam
Prisam
Manieraticate
Dively
Grovenelle
Fortaleza
A qui a Zafiras
Fortaleza
Ceita Reino
abaca
Polanda
Da qui avante todo e deserto
Tanonare
Grovabeli
Malevaeno
Taranqueira demapitam
Bilgaon
Calale
Acota
Imperio de Cota
Colute
Derberin
Alican
Totugan
Beliote
Negumbo
Colombo
Rio Totugan
Da qui travenare todo ses canela et Palmares a dos ynvernos es 25 Leguoas pol a terra demtro.
A qui a coral preto
DE ALXOFRE
8
7
6
123
122
121

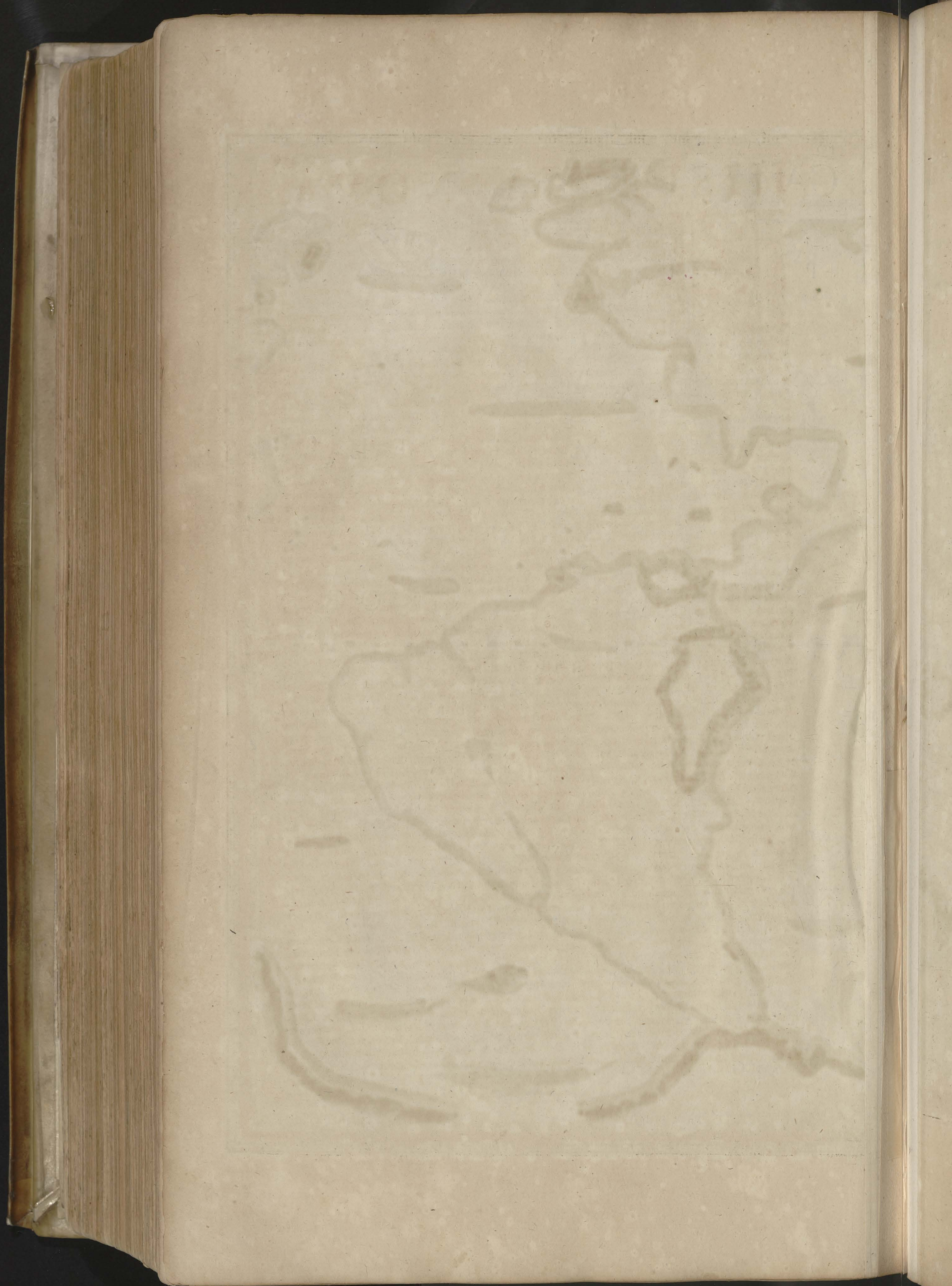
aneum ejus cibarium ostendit perfluens, causam hanc moræ esse, non posse se in pertusum vas cibum indere. Iubet igitur, si esse velit, ad Fabrum ærarium ferat reconcinnandum. Ille paret. Promuscide aufert, Fabro offert. Faber sive per negligentiam, sive ludos belluam faciens, infideliter reparat atque obstipat. Elephans refert. Herus vitium videt, & indignatur. Inclamat illum absentem, hunc præsentem, denique redire jubet cum illo ipso vase. Facit, & Fabro querulus impingit. Ille homo suavis iterum imponere conatur, & admoto malleo claudere rimam simulat, non claudit. Nec tamen imponit. Nam ille catus lebetem resumptum ad flumen defert, immergit, & aqua implet, periculi faciendi causa. Videt effluere. Plenus itaque irarum ad Fabrum recurrit, intonat magna voce. Confluunt vicini, & inter eos Vicarius Regis. Faber blandis verbis demulcet belluam; vas denique sumit, & refingit probe atque ex fide. Sed ille ne tum quidem fidens, iterum ad flumen & ad haustum : dum contineri aquam videt, vertit se ad adstantes, & ostendit, velut testes eos advocans in hoc factum: ita demum abit domum. Hæc libuit hoc loco interserere, ut lectionis fastidium atque satietas nonnihil levaretur. Avium præterea omnis generis, Pavonum, Gallinarum, Columbarum &c. ingens copia. Vnus hic Rex olim imperabat : is postea dolo sublatus fuit, diviso inter multos Principes Imperio. Suntque nunc Reges Insulani novem. Horum potentissimus est *Colmuchi*, cui ceteri tributum pendunt annuum; hi sunt Reges *Ianasapitan*, *Triquinamale*, *Batecolon*, *Villassem*, *Tananaca*, *Laula*, *Galle & Cande*. Refert Ioannes Hugo Linscotanus in suo Itinerario cap. XIV: Chirurgum quemdam præcipuum e Regibus e medio sustulisse, sibique imperium adscripisse, pulsis insigni tyrannide ceteris. Hunc Chirurgum Regni potentem *Raiu* appellari, prudentia & ingenio pollere, reique bellicæ haud rudem esse : verum nemini fidentem. Cingales huic, eodem referente, infesti sunt, tantamque tyrannidem oderunt, pressi interim metu ad obedientiæ ministeria. Idem hostis Lusitanorum acerbissimus, eo anno qui discessum dicti Hugonis præcesserat, ex India, Arcem *Columbo* obsidione cinxerat, magna populi ac Elephantorum vi, sed irrito conatu, auxilio obsessis a ceteris ex India Lusitanis allato. *Vrbes.* In hac Insula VII sunt urbes peramplæ, inter quas primaria est *Colmuchi*. Hic complures naves Cinnamomo, Elephantibus ac Gemmis varijs onerantur. *Portus.* In hac Portugallenses Arcem habent Rege permittente a se exstructam. Portus est amplus & tutus. Habet præterea sex portus præcipuos, præter alios minus celebres. *Montes.* Insula valde montosa est, visiturque mons sublimis altissimo situ inter totius Indiæ cacumina. Incolis *Pico de Adam* dicitur. Credunt enim Indi firmiter isthic Paradisum fuisse; & Adamum ibidem a Deo creatum, dicuntque etiamnum hodie exstare primi parentis pedum impressa vestigia, longitudine duos palmos excedentia. Scribit ex relatu cujusdam Mercatoris Mahumetani Ludovicus Romanus Patritius in fastigio hujus Montis specum esse quendam, quo se recipiebant ejus regionis omnes Incolæ in primi Parentis sanctissimi memoriam : memorare enim Incolas Adamum post lapsum illic fletu & continentia, pœnitudine ductum culpam redemisse. Refert idem auctor, esse alium Montem vastissimæ longitudinis, ad cujus radices Pyropi reperiuntur, qui vulgo Rubini dicuntur. De horum inventione sic idem scribit : *Vbi Negotiatores quipiam, & præsertim Mangones illo contenderint Lapillorum eruendorum gratia, operæ pretium est eos prius Regem adire : quo convento, emunt mensuram telluris quamdam, utpote cubiti unius quaqua versum magnitudine : id genus mensuræ Molam dicunt, eo nomine enim brachium appellant. Hujusmodi terræ mensura quinis venit aureis, ea Lege atque omine, ut humum effodientibus semper pro Rege quispiam adsistat, ut si forte fortuna inter effodiendum conspicerentur Lapilli pretiosi excedentes caracteres denos, Regi protinus adjudicentur: inferiorum vero Lapillorum citra dictum pondus Mangonibus ac Negotiatoribus qui tellurem memoratam præstinarunt, potestatem faciunt.* Hactenus ille. Cinnamomum hic nascitur præstantissimum tanta copia, ut Silvas ac Nemora hac arbore refertas habeant. Ea a Ludovico Rom. Patrit. lib. VI Cap. IV his verbis describitur. *Cinnami arbor Lauro haud est absimilis, si præsertim folia spectes : grana primo gignit Lauri instar, baccas credas, minutiora tamen eademque albicantia. Cinnamum itaque nihil aliud esse quam arboris librum planissime constat, hunc enim in modum legitur : nam singulis ternis annis incidunt ramos, delibrantque : demtum eo modo corticem* Cinnamomum *appellant : neque enim caudicem incidunt, sed ramos tantum. Hujus itaque* Cinnami *illic mira est ubertas. Quum autem colligitur, non est protinus absoluta suavitate, menstruo perfecta absolutaque est suavitas.* Hactenus ille. Incolæ maritimi Mahumetani magna ex parte sunt; mediterranei gentiles (*Cingalas* vocant) color illis albus, statura procera, abdomen prominens : ventrem enim curant. Imbelles sunt, exigui spiritus, & ad bellum inepti. Tormentis, scribit idem Ludovicus, non utuntur bellicis, nec ferro : sed eorum arma arundines sunt; ob id perraro in prælio occumbunt. Sunt autem nunc ingeniosissimi, & ex Auro, Argento, Ferro, Ebore, opera faciunt politissima. Bombardarum sive Sclopórum Fistulas insigni arte formant, velut artifici manu exasciatas. Narrat sæpius jam nobis memoratus Linscotanus Archiepiscopo Crucis imaginem oblatam, quam Artifex Ceilanus ex Ebore confecerat, longitudine unius ulnæ, tanto artificio, ut capilli, barba, & ipsa facies viventis hominis gestum mentirentur, optima staturæ mensura; In Europa nihil tale reperiri. Quare ab Archiepiscopo arcæ inclusa, ad Hispaniæ Regem missa fuit, digna æstimatione inter preciosissima tanti Regis κειμήλια. In Histrionum artibus excellunt ijdem maxime, multasque venustates corpore ac ludis exercent, totam Indiam percurrentes, magna spectantium admiratione. *Victus.* Victus eorum ex Lacte, Butyro, Caseo, ac Oriza est; potum ex Palmarum succo colligunt. *Vestitus.* Vestis infra umbilicum e Serico aut Gossipio: Superiora enim non tegunt. Nisi quod caput panno subtili contegunt, Aures Auro ac Gemmis ornant : zonas gerunt aureas gemmis ornatas. Ipsa Insula commercijs valde ob Portuum frequentiam ac rerum affluentiam oportuna est.

Atque hæc de Insula *Ceilon*, deque tertia Orbis parte *Asia* sufficient. De qua siquis plura petat; adeat Strabonem qui libris VI ab XI incipiendo, eam persequitur : Ptolemæum qui III, quinto, sexto & septimo libris eandem descripsit: item XII Tabulis, tribuitque ei XL Provincias : & alios. Delineant eam Ammianus Marcellinus lib. XXIII, & Diodorus Siculus lib XVIII in principio. Ex recentioribus nemo eam in universum singulatim descripsit. Marcus Paulus Venetus, Ludovicus Vartomannus, & Ioannes Mandevillius (sed fabulis refertus hic) tantum de ea, quantum ejus Regionis perlustrando dignum scitu cognovere, literis mandarunt. Sunt & alij, quibus omissis, ad quartam & postremam Orbis Terrarum partem longe maximam *Americam*, quam Istmus nobilissimus, & Septemtrionalem facit & Meridionalem, pergimus.

SEPTENTRIO
AMERIC
ASIÆ PARS
Anian Fretum
ANIAN REGN.
Ulterius Septentrionem versus America incognita est, quamvis de transeundis fretis Anian, et I.Davis multæ sint cõjecturæ.
QUIVIRA REGNUM
AMERICA SEPTENTRIONALIS
Navigii genus ex I. Iaponia velis ex arundine contextis ligneisq; anchoris
Nova Albion
CALIFORNIA
NOVA GRANADA
TROPICUS CANCRI
MAR DEL ZUR Hispanis
OCCIDENS
AEQUINOCTIALIS LINEA
Nova Guin. pars
SALOMONIS INSULÆ
Tuberones
Duæ istæ insulæ Tuberones & S.Petri à Magellano Infortunatæ dictæ, quod in his nec homines, nec alimenta vitæ necessaria invenerit. Ubi tamen piscatio satis commoda.
I. de S. Petro
MARE PACIFICUM
TROPICUS CAPRICORNI
Modus conficiendi & bibendi potum apud Americanos in Brasilia, ubi virgines postquam radices quasdam manducarunt, rursus expuunt, deinde ollis coquũt & viris bibendum præbent. Atq; hæc potatio præcipuæ sunt apud eos diliciæ.
Iodocus Hondius excudit Amsterodami
MERIDIES

SEPTENTRIO
MERICA
Groenland
Fretum Davis
Frisland
Estotilant
TERRA DE LABORADOR
CANADA
NOVA
FRANCIA
Norumbega
Calicuas
VIRGINIA
FLORIDA
Sinus Mexicanus
Navicula Floridanorum ex trunco unius arboris, igne excisa
Groenlandi utuntur certo navigii genere ex coriis facto, in quo locus solummodo unius hominis, cui tantũ i. remo opus est. Dextra instrumentum tenent quo astute aves jaculantur.
Hibernia
Scotia
Anglia
C Finis terre
Hispaniæ pars
Açores insul. alias Flandricæ
MAR DEL
NORT
AFRICÆ PARS
ANTILLAS. alias CAMERCANÆ Insulæ.
I. DE C.VERDE
LINEA
AMERICA
MERIDIONALIS
PERU
BRASILIA
GVIANA
Rio de la Plata id est Argenteus fluvius
Tierra del fogo
TERRA AU
STRALIS
Navigium ex coriis, quo accolæ Freti Magellanici utuntur, in quo cõtinuũ ignẽ struũt.
MERIDIES
ORIENS

HISPANIA NOVA.

Regio. Situs.

HISPANIA *nova* Americæ provincia amplissima, cæteris cultior, amœnior ac populis
frequentior. Hæc magnis terrarum spatijs disjecta, a Tavasco, sive Grialvi flumine
Occidentem versus excurrens, ad Sancti Michaelis & Culiacanas usque terras extendi-
tur. Septemtrio finitur Granata nova, alijsque regionibus Novi Mexicani Regni no-
mine nunc signatis. Australe littus pacifici Maris undis abluitur. Inter Æquinoctialem
& Cancri Tropicum pene concluditur, ideoque dierum noctiumque exigua hic discri-
mina, & perpetuum pene ver. Mensibus Iunio, Iulio, Augusto atque Septembri assi-
duæ pluviæ, leniumque ventorum ab utroque Mari commodissimi flatus, diurnos,
æstivosque calores disjiciunt ac temperant, quæ vera est ratio cur istic sub Tropico ęsti-
vo commode habitetur, contra veterum Philosophorum opinionem. Aerem ergo ha-
bet temperatum, quamvis sub torrida jaceat Zona. Abundat Regio ipsa Mineris opulentissimis Auri, Argenti, Fer-
ri, & Æris : mittit Cassiam Fistulam, & Fructus quosdam, quos Incolæ *Cacao* nominant Amygdalorum instar, ex
quibus potum valde ab eis expetitum conficiunt. Gossypio ac omnib' insuper Frugibus, Fructibusque quos in Eu-
ropa habemus, affluit: Tritico, Hordeo, omne genus Leguminibus, Oleribus, Lactucis, Brassicis, Raphanis, Cæpis,
Porro, Petroselino, Rapis, Pastinacis, Malis insanis, Beta, Spinachio, Pisis, Fabis, Lenticulis, & similibus. Sunt & Ma-
la Aurea, Limones, Mala Citria, Persica, Armeniaca, magna copia. Crescunt hic etiam Poma & Pira, sed tantum
mediocriter, Pruna rara, Ficus magna abundantia. Malorum Cotoneorum mirificus proventus. Mala Granata satis
multa. Cerasa hactenus non admodum feliciter provenere. Castaneas non habent, Amygdala pauca, sed ex Hispa-
nia Amygdala, Nuces Avellanæ & Iuglandes advehuntur. Vineæ insuper sunt, ferentes uvas, sed ex ijs vinum non
conficitur: Oleæ, Saccarum, Mora. Est & nobilissimus Balsami liquor pari cum Ægyptiaco bonitate certans. Habet
præterea multas alias Fruges & Fructus nobis incognitos : imprimis Granum *Mais* dictum Ciceri non absimile
magna copia, ex quo panem conficiunt. Hinc quoque *Mechuacanæ* ignotum Radicis genus adfertur, aquis pituitis-
que, ac articulorum doloribus alijsque curandis morbis nunquam satis laudatum. Varia item profert Animalia,
quorum tria genera hic constituunt. Vnum eorum quæ ex Hispania eo advecta sunt; alterum eorum quæ sunt ejus-
dem speciei cum ijs quæ in Europa habemus, & tamen ab Hispanis eo non sunt translata. Tertium genus est eorum
quæ Indis propria sunt, quæque in Hispania non reperiuntur. Primi generis sunt Oves, Vaccæ, Capræ, Porci, Equi,
Asini, Canes, Feles, aliaque Animalia similia; istiusmodi enim omnia in India Occidentali reperiuntur. Ad secun-
dum transeo. Quæ reperiebantur in hisce partibus ejusdem generis cum ijs quæ habemus in Europa, quæ non sunt
ab Hispanis eo transportata, sunt Leones, Tigres, Vrsi, Apri, Vulpes, aliaque fera & sylvestria Animalia: item Cervi,
Lepores, Cuniculi. Præter hæc sunt & tertij generis Animalia, quæ in Europa non reperiuntur, ut sunt quæ appel-
lant *Sainos*, animalia instar exigui porci, quæ umbilicum in spina dorsi habent. Eunt turmatim per sylvas: & alia
plurima, quæ brevitatis studio prætereo. Avium non minor est varietas, ut sunt Anseres, Anates, Coturnices, Galli-
næ quæ nostras longe superant, & aliæ. Occupata primum fuit ab *Hispanis* hæc Regio anno CIↃ IↃXVIII Duce Fer-
dinando Cortesio : cum maxima tamen suorum & Incolarum strage : cui remunerationis causa dono concessa fuit
Tecoanteper Regio Novæ Hispaniæ, a Carolo V Imp. Regnatum fuerat in urbe Mexicana omnino sub Regibus no-
vem per annos CXXX, post IↃCXIX annos quam a *Chichimeicis* Mexicana terra primum occupata fuit. Horum ultimus
fuit *Motezuma*, qui in quadam seditione fuit interfectus, & cum eo Mexicanorum Regum familia intercidit. Cæte-
rum Incolæ sunt ad bellum nunc probe exercitati & instructi, arma habent ferrea, quibus olim carebant, utentes
armorum loco fustibus ligneis, & silicum durissimo genere coloris prasini manubrijs ligneis incluso. Vtebantur
& Arcubus olim, fundis & hastis : quarum extrema loco ferri cornu aut silice muniebantur. Plumarum fasciculos
in bello usurpabant, nonnulli varijs sese coloribus inficiebant. Incolitur porro hæc pars ab Hispanis magis, quam
ulla alia Novi Orbis; unde multas in ea habent Colonias, nempe *Compostellam*, *Colimam*, *Purificationem*, *Guadalaiaram*,
Mechoacan, *Cacatulam*, *Mexico*, & alias. Sunt porro in hac Nova Hispania insignes nonnullæ Regiones, nempe,
Nova Galitia, *Mechuacan*, *Mexico*, & *Guastecan*. *Nova Galitia* ab incolis prius *Xalisco* vocabatur : quam primus de-
texit & acquisivit *Nunus Gusmannus*, qui in ea Vrbes aliquot insignes fundavit, nempe *Compostellam*, ubi Sedes est E-
piscopalis & Consilium Regium; *Spiritus S. Conceptionis*, *Michaelis*, & *Gaudalaiaram* celeberrimam atque totius Regni
Caput. Regio aspera est. Incolæ feri ac crudeles, qui ab esu carnis humanæ non abstinent. Pertinet ad Novam Gali-
tiam Regio illa quę *Culiacana* dicitur ab urbe hujus nominis. Iacet autem inter fl. *Piasila*, & fl. S. Sebastiani, qui an-
tequam in mare se exoneret, a terra absorbetur. Metropolis urbs est *Culiacan*, ubi Hispani fundarunt Coloniam Do-
mus Michaelis. Incolæ pauperrimi sunt, & sub dio dormiunt, quorum qui juxta Mare versantur, piscationibus vitam
traducunt : qui vero Mediterranea tenent, venationibus vivunt. Nullum olim superiorem agnoscebant, sed hodie
Hispaniarum Regi parent. *Mechuachan* regio ambitum habet xl leucarum, & opulentioribus ac fertilioribus novæ
Hispaniæ Regnis adcensetur: nam in ea Maiz ter maturescit singulis annis, ut & alij fructus. Adfluit Gossipio, Mel-
le, Cera, grano Tinctorum, herbis medicinalibus, Ambra, nigra, & Sale. Sericum quoque abunde fert, & Auri Argē-
tique dives est. Incolæ proceri sunt, & corporibus valentes, longævi, ac ingeniosi. Regio hæc duas continet urbes
principales ab Hispanis cultas, in quibus vigent mercimonia, nempe *Pascuar* & *Valadolis*, quæ est Episcopalis sedes,
præter alias minus celebres. *Mexicana regio* cæteris non tantum novæ Hispaniæ præstat, sed universæ etiam Ame-
ricæ. Nomen sumsit ab urbe *Mexico*, quæ *Temistitan* quoque nuncupatur. Metropolis est Provinciæ Mexicanæ.
Hæc sita erat in peramplæ paludis medio, antequam a Cortesio occuparetur, qui eam ad ejusdem lacus ripam tran-
stulit: estque nunc optime fabricata, ambitum occupans sex milliarium Italicorum, cujus unam partem Hispani in-
habitant, reliquam vero indigenę. *Mexico* tantundē sonat atque fons & scaturigo: a primis fundatoribus sic appella-
ta, ob scaturigines fontium varias quæ hanc urbem circūdant. Hæc urbs erat pręcipua ac nobilissima totius Indiæ,
imo totius Orbis maxima, quam Ferdinandus Cortesius expugnavit anno CIↃ IↃXXI. Hæc cum totius Imperij Me-
xicani caput esset, Ædium capiebat septuaginta millia. Regis quidem & nobilium Ædes erant amplæ, commode &
affabre exstructæ: vulgi vero humiles & viliores. Resident in hac urbe Archiepiscopus & Prorex, ac tribunal supre-
mum Novæ Hispaniæ. Est etiam in ea imprimendi ars & cudendi pecuniam. In Lacubus porro Mexica-
nis & circa eorum ripas jacent Lopida, quorum quodvis continet plus minus XCIↃ domorum. Post Mexicum est

Cæli temperies.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperii Majorum.

Vrbes.

267
268
269
270 SEPTENTRIO
OCCIDENS
270 MERIDIES
23
22
21
20
19
18
Guachuchules, gentes nude incedunt, sub dio habitant. Venationibus tantum intenti
Tepecuanes gens fera, et sue legibus
Coringa prouincia
Xurute prouincia
Cuanos gens fera
Terra incognita et montibus asperrima
Chiapoli prouincia
Insulae desertae
In palude Mechoacan
1. Capotitlan
2. Amazeula
3. Mexcacula
4. Tepucuacan
Xaliscus portus
Tecoalium prouincia gentes indomite
Guaxacateca prouincia montosa
Compostella
CHAPALICUM MARE
Tecoxiorum prouincia
Tecaxquines popu
Argenti et aeris fodinae
Portus S. Antony
Portus Natiuitatis
Portus S. Iacobi
Colima
1. Tecomatlan
2. Tampuchi
3. Xenacatlan
4. Aguacapan
5. Sinacantepec
6. Teoymachan
7. Coniala
8. Tecostitlan
9. Cequimatlan
a. Coxamatlan
b. Epatlan
c. Almacingo
d. Marocon
e. Gualaxo
f. Cuytlan
SINUS MEXI
Milliaria Germanica 5 10 15
Hispanicae Leucae 5 10 15

HISPANIÆ NOVÆ NOVA DESCRIPTIO
Medius Meridianus est 271. reliqui ad hunc inclinantur pro ratione 18. et 23. Parallelorum
Deserta regio, et gens silustris, animalium carnes putrefactas et sole semicoctas in delicijs habens. Bella inter se, ob messem et fructuum collectiones sepius gerunt
Chichimicas gens passim vagans sub dio vitam degens
SEPTENTRIO
MERIDIES
ORIENS
Mexico
MECHOACAN
Mexuacan siue Tarascorum prouin.
SACATULA
Coatalpanecas
Magalia Hispanorum
Fodinæ argenti
Ayotecos M.
Notularum circa Mexico explanatio
a. Escalpucoleo. g. Mexicalcingo. n. Ocellotepec. t. Tisquiquiac.
b. Tucuba. h. Culiacan. o. Ucicilapa. u. Xilocingo.
c. Istapalapa. i. Catlavaca. p. Mimiapa. x. Chiconantla.
d. Xunaloaca. k. Niesquique. q. Tecayuca. y. Techeistlan.
e. Teutitlan. l. Cinaruntepec. r. Chalcontengo. z. Caaltoca.
f. Gueytitlan. m. Xiquiepico. s. Tapalcapan.

Tescura, urbs ad ripam ejusdem Lacus, quæ amplitudine sua Mexicum ipsum adæquat. Est etiam in hac provincia *Angelorum civitas*, quæ prius *Vacipalam*, id est terra serpentum, vocabatur, quæ Lanificio celebris inprimis est, cujus ager vallibus & planiciebus distinctus est, in quibus innumera armenta & greges aluntur, & magna segetum ac fructuũ copia colligitur. *Guastecan* regio Novę Hispanię ad *Mare del Nort* posita est. Duas hic Colonias Hispani habet, nempe *Panuco* & *D. Iacobi a vallibus*. Postremo in nova Hispania est *Tlascalan* urbs, quæ post Mexicũ secundũ tenet locum, estque valde populosa & opulenta & agro fœcundo; Reipublicæ more gubernatur, sub possessione tamen Hispaniarum Regis. Sunt in nova Hispania Lacus multi, magna ex parte ita salsi, ut Sal ex ijs conficiatur. Pręcipuus is est, qui *Chapalicum Mare* ob immensitatem vocatur. Est & urbis Mexicanæ *Lacus*. Hic salsus est, & crescit Pelagi instar: & dum crescit, suas aquas in alium Lacum vicinum effundit qui dulcis est: nullos autem fert pisces, sed tantum vermes æstate putrescentes ac aerem infestantes: extrahitur tamen ex eo magna Salis copia. Ambitus amborum Lacuum patet L circiter Leucas: ac per eos discurrunt L Scapharum millia, quas *Canoas* vocant, ad usum urbis Mexicanæ & aliorum opidorum. Sunt autem hi Lacus in planicie Montibus cincta, nive semper opertis, quæ quidem planicies collibus etiam adsurgit amœnissimis. Sunt & in ea Fluvij quamplurimi piscibus abundantes, quorum aliqui etiam auriferi sunt. Inveniuntur etiam in ijs Crocodili, quorum carnibus vescuntur Incolæ. Mare regionem adluens piscibus abundat; ac Ostrea fert ex quibus Margaritæ colliguntur. Est autem regio Montibus & rupibus asperrimis referta. In provincia Mexicana Mons est flammivomus, qui *Popocampeche* Incolis vocatur. Est & Mons in regione *Guastecan*, in quo duo reperiuntur fontes, alter scilicet picis nigræ, alter vero picis rubræ ferventis. Est præterea hæc Provincia Silvis Nemoribusque plena; ac universa Arbores magna copia profert maxime e quibus lintres unico ex trunco excavant & formant. Habet & Cedros tantę magnitudinis & crassitudinis, ut ex ijs trabes quadrangulæ centum & viginti pedes longæ, XII vero latæ cõficiantur, tanta quidem copia, ut montes Cedris, ut apud nos Quercubus aut Pinis consitos dicas. Passim & horti conspiciuntur, qui pro septo mille habeant Cedros. Reperiuntur & aliæ arbores ea crassitudine, ut XII viri eas complecti nequeant. Sunt quoque arbores odoriferæ, sunt & Cassiæ Fistulæ, præstantissimæ arbores. Habent & arborem *Meti* nomine, unde plurima emolumenta percipiunt. Opera publicam e vocant. Fuerunt in hisce Indiæ partibus plurima & quidem superba & magnifica Templa Idolis consecrata, ac Diaboli cultui destinata, quæ Hispani olim voce *Cu* appellarunt. Imprimis fuit in urbe Mexico celeberrimum Templum *Vitziliputzli*, ambitum amplissimum habens, atque aream intus pulcherrimam. Ex magnis saxis in modum Colubrorum totum constabat, inter se compactis, qua de causa circuitus *Coatepantli*, id est Colubrorum fuit dictus. Intra ambitum hujus areæ, plurima Ecclesiasticorum erant conclavia. Area hæc vastitate visenda: saltantes cõmode admittens ad VIII vel X millia. Quod sane videtur incredibile. Portas aut aditus habuit quatuor ad totidem Mundi partes spectantes. Erant præter hoc in civitate Mexico octo aut novem alia Fana, omnia affabre exstructa & summo ingenio elaborata, icturis, ac statuis lapideis mirum in modum exornata. Varijs Dijs dicata erant, sed post Templum Vitziliputzli secundum tenebat locum Templum *Tezcalipuca*, qui erat Deus Pœnitentię & castigationis, altum & optime constructum. Totum hoc Templum erat exornatum varijs Signis & Imaginibus affabre atque antiquo artificio factis. Erant vero ista duo Templa velut Ecclesiæ Cathedrales, ac reliqua tanquam Parochiæ, quæ tam ampla erant ut in ijs essent Collegia, Scholæ ac Sacerdotum ædes ac domicilia. Imprimis vero res admiratione digna, cura, quam Mexicani gerebant in educandis liberis, certo scientes, nihil esse in tota rerum universitate, quod plus adjumenti ad rectam rerum privatarum tum publicarum constitutionem adfert, quam pueritiæ disciplina. In eum finem liberos suos evocare studebant a delitijs & libertate, quæ duæ sunt pestes hujus ætatis, occupantes illos in exercitationibus honestis & utilibus. In eum usum erant in Templis, Domus destinatæ pueris, instar Scholarum & Collegiorum. Erat in his Scholis magnus puerorum & adolescentum numerus, qui a parentibus eo deducebantur. Hic habebant Pręceptores & Pędagogos, qui eos liberaliter instituebant, eumque animo cultum ac fomenta adhibere curabant: ut ad probitatem, decus, virtutem, pietatem informarentur. Hispaniæ novæ, sicut & totius Indiæ Incolæ Idololatræ erant, præcipue Solem ac Lunam pro Dijs adorantes, tametsi alia quoque diversa idola haberent; quæ pro diversarum rerum Dijs habebant, perinde ac Ethnici Neptunum, Cererem, Bacchum, aliosque, quibus & amicos & hostes immolabant, nec aliud erat in Sacrificijs discrimen, nisi quod amicorum carnibus non vescerentur, sed inimicorum: quod etiam ipsum extra sacrificia observabant. Credebant tamen animas immortales esse, easque a corpore separatas, aut bonis frui, aut malis adfligi, pro vitæ anteactæ ratione. Statura sunt mediocri, etsi reperti fuerint qui Gigantibus viderentur proximi. Colore videntur flavescere, oculis magnis, fronte ampla, naribus patulis, pilis crassis, nigris ac longis. Sunt Indi rerum mechanicarum egregij artifices, præsertim in contexendis varijs avium plumis & ferarum pellibus admiranda varietate: qui & laborum tam sunt patientes, ut sæpissime integro die cibum non sumant, quo speciosius concinnent & aptent, vel unicam plumam, eandem omni ex parte contemplantes, tum ad Solem, tum in umbra, ut percipiant magis ne recta an inversa conveniat, erectis an deflexis crinibus. Itaque ex plumis animal quodcunque, aut herbam tanta dexteritate mentiuntur, ut videantur ad vivum expressisse. Aurifabrorum prima & præcipua est conditio, & præ cæteris artificiosa, adeo quidem ut res quasvis ad vivum exprimant: valentque plurimum fusionis artificio, adeo ut vel herbas quasvis, tum res minutissimas fusione fingant, tam exquisite, ut a naturalibus differre non dicas. Absurdi admodum in cibo sumẽdo sunt, neque enim abstinent animante ullo, sed Anguibus, Canibus, Muribus, Gliribusque æque vescuntur, ut mirum videri non debeat, si humanis carnibus vescantur. Panem quo vescuntur conficiunt ex grano *Maiz* dicto. Potuum vero varia genera ex certis herbis & granis coquunt, quibus sæpius inebriantur. Tam viri quam feminæ, ut plurimum nudi incedunt, & imberbes; non quod ipsis non nascatur barba, sed quod speciosiores sibi videantur evulsa. Locis quibusdam ubi amplius quid politiæ observatur, indusio vestiuntur bombycino manicis privo, intexto & variegato plumis variorum colorum. Sola Mexicana civitas, omnem politiam & vivendi rarionem totius novæ Hispaniæ patefacit. Quæ cum esset totius Imperij Metropolis, diversæ eo confluebant ejusdem regionis gentes, negotiandi gratia. Singulę autem nationes sua loca probe ordinata obtinebant ac servabant, in quibus singulis diebus quinis fora observarent, omnibus rebus venalibus optime instructa. Singula item opificij, & mercaturæ genera, definitum sibi locum, ac stationem certam habebant, quem nec ulli præoccupare licebat; quę certe non exigua est politię species. Neque commodius aut urbs, aut domus quæpiam potest gubernari, teste Xenophonte in Oeconomicis, quam rebus singulis præfinita certaque loca statuendo, quod ab Indis observabatur. Medio in foro domus perampla erat, X virorum statio, qui incidentes Fori contentiones dirimebant, maleficosque Legum rigore puniebant.

Lacus. *Flumina.* *Montes.* *Sylva.* *Opera publica.* *Schola.* *Mores.* *Opificia.* *Victus.* *Vestitus.* *Mercimonia.*

VIRGINIA ET FLORIDA.

SEQVVNTVR in nostra Methodo *Virginia & Florida. Virginia* quæ primo loco oc-
currit, nomen a *Viguino* Regulo, secundum nonnullos, seu, ut mavult ille qui Fran-
cisci Draci expeditionis anno cIↄIↄLxxxIV ad Occidentales Indias Diarium aut Com-
mentarium edidit, ab Elizabetha Angliæ Regina nomen tulit. Incolis *Wingandacoa*
dicitur. Fert autem ubertate quadam felicitateque miranda, quidquid Vitæ ex voto
transigendæ, delicijsque fruendis necessarium : Vinum, Oleum, Fabas incolis *Okind-
gier*, Pisa, quæ illis *Wickonzowr :* Pepones & Melones, ipsis *Macocquer* : Castaneas, Nu-
ces Iuglandes, Fraga, aliosque Fructus nobilissimos; item Alumen Liquidum sive Ru-
peum *(vulgo Alumen de Rocca)* Nitrum, & Alumen plumeum : Picem aridam, & liqui-
dam, Terebinthinam, Ferrum, Cuprum, Sericum, Linum, Cannabim, Gemmas:
Herbas varias, inter quas ea quæ Incolis *Vppowoc*, Hispanis *Tabaco* ab Insula quadam ejus nominis, in qua frequen-
tissima reperitur. Istius Plantæ folia siccant & in pulverem redigunt, fumum eorum hauriunt, cumque in pectus
& caput tubulis fictilibus recipiunt : ex quibus phlegmata superflua, aliosque crassos humores ejicit & omnes po-
ros corporisque meatus aperit. Istud V*ppowoc* tanto in pretio apud istos habetur, ut Deos suos, mirum in modum
eo delectari opinentur; quare interdum sacros ignes struunt, in quos aliquantum hujus pulveris injiciunt sacrificij
loco : in mari tempestate jactati, ad placandos Deos, aliquantum in aerem & in aquam projiciunt. Habent & Mel-
den, P*lantam Solis*, aliaque plurima. Verum ante alia Frumentum, *(Pagatowr* Indigenæ vocant & Indi Occidentales
Maiz) incredibili fœcunditate luxuriat; quod eo certe vehementius demirari licet, quod levissimam tenuissimam-
que agriculturæ curam ac rationem exerceant. Agros enim leviter expurgatos, & lolijs evulsis sarritos, cum ara-
trum vomeremque penitus ignorent, non tanto inductis sulcis subruendi, glebas occandi, deinde post jacta semi-
na cylindro æquandi labore fatigant Incolæ, quantum nostri ad fruges serendas requirunt; sed lignea pala modice
vulneratam humum leviter invertunt, scrobibusque effossis grana pastino ligneo, sicut apud nos fabæ solent, de-
pangunt, quæ terra demum superfusa condita in summam luxuriem prorumpunt. Maturescit autem *Maiz* ter
quinque Mensium spacio; in Maio serunt, in Iulio metunt; Mense Iunio serunt, Augusto metunt; Iulio serunt,
Septembri metunt. Animalia in nonnullis locis producit varia; Vrsos, Cervos, Lepores, Leones, Lupos, quo-
rum carnibus Incolæ vescuntur, Cuniculos, & quæ Incolæ vocant *Saquenuckot*, *Maquowoc*, & *Squirels*. Aves præte-
rea cum alias, tum Gallos & Gallinas Indicas, Columbas, Perdices, Grues, Cygnos, Anseres, Psitacos, Falcones,
& Accipitres. *Virginia* autem extra communem navigantium cursum sita, Anglorum demum navigationibus in-
notuit. Prima ad hunc parallelum *Walteri Rallegi* fuit navigatio; plures deinde succedentibus temporibus huc di-
rectæ sunt, Ducibus *Richardo Greinvillio*, & *Radulpho Lanio*, faustisque ominibus Anglorum colonia hic coaluit.
Sed anno cIↄIↄlxxxvII cum rerum omnium inopia premerentur, eodem Lanio provinciam deserente, Coloni
navibus *Francisci Draci* ab expeditione Indica eo commeantis, in Angliam redierunt. Horum relationibus *Virginia*
adverso rumore laborare cœpit, detrectantibus plerisque colonis redire, & in tam longinquam infaustamque na-
vigationem nomina dare. Cum detegeretur Regem habebat *Winginam* nomine. Opida hic exigua, decem aut duo-
decim Ædium capacia : defixis humi palis, angusto aditu in orbem ædificant, Templo, Principis, Procerumque
mansionibus, & area, seu foro rerum vænalium, domibusque Incolarum, circumquaque in circuitu distinctis affa-
breque collocatis. Civitates circa littus sunt hæ : *Pyshokonnok*, mulierum civitas, *Chipanum*, *Weopomiok*, *Muscamun-
ge*, & *Mattaquen*, *Ooanoke* Anglis dicta cæca civitas, *Pemeoke*, *Shycoake* civitas valde ampla, *Chowanoake*, *Sequotan*, &
aliæ. Flumina quibus rigatur sunt *Occam*, *Cipo*, *Nomopana*. *Neus*, & alia. Quatuor mensibus anni Februario, Mar-
tio, Aprili & Maio, copiosa hic Acipenserum captura : atque etiam ijsdem mensibus Alecum. Sunt & Troctæ sa-
poris jucundissimi, optimi nutrimenti : Raiæ, Mugiles, Passeres, ac multa alia genera piscium. Nec desunt alibi
Cancri, Ostrea, Conchæ, Cammari, atque alia id genus. Silvas etiam habet & Nemora frequentia, Cuniculis, Le-
poribus, atque Avibus referta. Silvæ non sunt quales in Bohemia, Moscovia aut Hyrcania nudæ gignentium & ste-
riles : sed celsissimis atque optimis quæ in toto Orbe reperiantur, Cedris consitæ, Pinis, Cypressis, Lentiscis, aut
arboribus quæ Mastichen generant, ac multis alijs arboribus odoriferis. Incolæ mediocri statura, æqui bonique te-
naces, justitiam exercent, sed saltationibus assiduis, intempestivisque compotationibus ad instar aliorum Ameri-
canorũ, intemperanter indulgent, a carnibus tamen humanis abstinent. Assiduis venationibus feras insectantur. Ar-
ma sunt Arcus & Sagittæ. Credunt multos esse Deos quos nuncupant *Mantoac*, sed variorum generum & graduum,
atque unicum dumtaxat præcipuum ac magnum Deum, qui fuit ante omnia secula. Qui, ut affirmant, cum Mun-
dum condere decrevisset, primum alios Deos ordinis præcipui condidit, quibus tanquam adjutoribus & instru-
mentis, tum in creatione, tum in gubernatione Mundi uteretur : Tum Solem, Lunam, & Stellas, tanquam mino-
rum gentium Deos, atque instrumenta alterius ordinis magis præcipui. Primum (ajunt) Aquæ creatæ sunt, ex
quibus opera Deorum omnis creaturarum varietas visibilium atque invisibilium exstitit. Ad genus humanum
quod attinet, mulierem primum conditam esse ajunt, quæ opera & adminiculo cujusdam Deorum, concepit ac li-
beros peperit; atque in hunc modum genus humanum ortum esse asserunt. Sed quot anni ex illo tempore elapsi
sint, sese referre posse negant, cum nullas habeant literas aut alia adminicula & Monimenta ejusmodi, ut nos, ad
conservandam temporis præteriti memoriam, sed dumtaxat traditionem parentum. Nudi incedunt, cutem colo-
ribus puncturisque inficiunt, aut deturpant. Verenda ferinis pellibus contegunt, promissam capitis comam nutri-
unt, dependentesque crines in nodum colligunt, sed verticem ad instar cristæ Galli Gallinacei detondent, quem
oblonga versicolore pluma ornant. Sed de moribus & natura indigenarum, deque alijs Virginiæ commoditatibus
aut mirabilibus plura ex descriptione *Ioannis Wyts*, & relatione *Thomæ Harioti* dicti Rallegi domestici, per Theodo-
rum Brium singulari libro descripta, & æneis formis incisa circumferuntur.

Insula. Vnde dicta.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Opida.

Flumina.

Silvæ.

Mores.

Civitatum Floridæ imitatio.
Civitatum Virginiæ forma
VIRGINIAE
Item et
FLORIDAE
Americæ Provinciarum, nova
DESCRIPTIO.
AMERICÆ
PARS.
Apalatcy Montes auriferi
In hoc lacu indigenæ argenti grana inveniunt
Lacus aquæ dulcis adeo magnus ut ex una ripa conspici altera non possit.
Regis & reginæ habitus in Florida provincia, Plebei non multum ab his differunt.
Apalatcy montes in quibus æs aurum & argentum invenitur.
R. de May
Matiqua
Mayarqua
Omitaqua
Houstaqua
Anatequa dives rex ad Apalatcy montes
Edelano Rex, est hujus insulæ admirandæ amœnitatis.
Potano rex dives
Enecape
Cadecha
Aquera
Eclanou
Enecaque
Mocoßo
Utina
Coya
Patiqua Chility
Calany
Mayrra
Hoya
Stalame
Mayon
Couexis
Macou
Adusta
Ouade
Stalane
Port Royal
Rio de la Cruz
Hoc loco Galli
Laudonerio
R. Grande
R. Belle
R. de Gironde
R. de Garonne
R. de Charente
R. de Loyre
R. de Somme
Hiocaja
Iracana
Tropiatæ et Manchetæ
Sarrauahy
Tacatacourou
Apallou
Mathiaca
Allicamani
Emolona
Mollowa
Cubbacani
Salinacali
Saturia
Athore
R. de May
Borne des François
Seloy
R. des Daufins
Marracou
Sarenala
Owatchaqua
Olotacara
Halinacani
Anacarcou
C. Francois
S. Petro, Hispanis.
Medano
S. Augustino
FLO
RI
DÆ
PARS
Lacus & insula Sarrope, abundat optimis fruct.
Floridæ limites latius extenduntur, ita ut ab occidente habeat Mexicanam provinciam, à Meridie Cubam Insulam respiciat, excurrens in modum Isthmi ad centum passuum millia. Verum nos tamsolummodo Floridæ partem hic apposuimus, cujus pleniorem notitiam habemus ex ipso autographo illius qui hanc nomine regis Galliæ accuratißime descripsit. Reliqua ex universali nostra descriptione apparent.
Navicula Floridanorum ex trunco unius arboris igne exusta, In Virginia similes
293
294
295
296
297
298
299
300
301
38
37
36
35
34
33
32
31
30

Medius Meridianus est 300, reli:
qui ad hunc inclinantur pro ratione
30. & 37. parallelorum.

VIRGINIA

SANAWINOOCK

WEAPEMEOC

MONGOACK.

SECOTAN

Medano, Hispanis.

Comokec

Chesepiook Sinus

Skicoak

Apassus

Chesepiooc

Ramushouuong

Ohaunoock

Catokinge

Waratan

Metocuuem

Masconing

Moratuc

Tandaquonuck

Chepanuu

Pasquenoke

Trinite harbor

Moquopeu

Tramasquecoock

Dasamotiquepeuc

Paquuyp lac.

Aquscogoc

Pomeiock

Cotan

Secota

Panauuajock

Setuook

Cwareuuoock

Neusiooc

Paquiwock

Croatoan

Wococon

R. Sicco

C. S. Romano Hispanis

C of faire id est,
Prom. tremendum.

Jordanis flu.

Chicola

Hoc loco Galli Fortaliti-
um extruxerunt duce
Laudonio anno 1562.

R. Grande
Belle
Gironde

301 302 303 304 305 306 307 308

30 31 32 33 34 35 36 37 38

Regio & unde dicta.

FLORIDA (ut obiter Etymon ejus exquiram) appellationem habet, quod ipſa Dominica Palmarum reperta ſit, quam Hiſpani ſuo idiomate *Paſcua de flores* vocant. Inditum ei hoc nomen a Ioanne Pontio Legionenſi. Alij inter quos Thevetus, alio referunt nominis originem, nempe quod tota viridis floridaque ſit, ſtratis etiam undis herbis viridantibus; ſed penes auctorem ſit hujus rationis fides, cum nuſquam ab alijs conſonantia tradantur. Ab Incolis *Iaquaſa* dicebatur.

Situs.

Circumſcribitur hæc Provincia latiſſimis finibus, ab Ortu Bahamam & Leucayas Inſulas habet, in Occidente Mexicanæ Provinciæ terminos attingit, a Meridie Cubam & Iucatanas terras reſpicit, excurrens in modum Iſthmi ad centum paſſuum millia, quaque anguſtiſſima, triginta milliarium latitudinem occupat. In Septemtrione ſupra Floridam ſunt Canada, Virginia, Avanares, & Nova Francia.

Soli fertilitas.

Regio ſatis amœna eſt & omnium fructuum fertilis. Magna Incolis annonæ cura; Maizium Martio & Iunio ſerunt, tertio dehinc menſe maturum colligunt, ac in publica horrea recondunt, mox ſingulis pro cujuſque neceſſitate & dignitate diſtribuunt. Alijs præterea & quidem varijs fructibus beata, Moris, Ceraſis, Caſtaneis, Vvis, Meſpilis, Prunis ſpecioſis quidem adſpectu, ſed inſciti ſaporis. Sunt & radices ipſis *Harle* dictæ ex quibus in annonæ penuria panem conficiunt.

Animaliũ varietas.

Animalia producit varia, Cervos, Hinnulos, Capras, Vrſos, Leopardos, Lupos, Canes ſylveſtres, Lepores, Cuniculos. Nec deſunt volatilia, Pavones, Perdices, Pſitaci, Columbæ, Palumbi, Turtures, Merulæ, Cornices, Accipitres, Falcones, Ardeæ, Grues, Ciconiæ, Anſeres ſylveſtres, Anates, Corvi aquatiles, aliæque multæ id genus. Ingens hic Crocodilorum copia, cum quibus aſſidue bellum gerunt, & tamquam adverſus armatos undique circumfuſos hoſtes, in perpetuo metu excubijs vigilijſque ſeſe tuentur. Sunt & varia genera Serpentium, atque animal quoddam Leoni Africano haud abſimile. Habet denique peregrinum quoddam Vulpi perſimile, ſub ventre loculo quodam ceu ſacco munitum, qui & aperitur & clauditur, ut fœtus editos excipiat, cumque ijs pericula effugiat.

Imperium Majorum.

Manſit hæc Provincia poſtquam a Ioanne Pontio detecta eſſet ad tempus intacta, nemine ſibi illam depoſcente, propter Incolarum ferociam. Procedente deinde tempore, *Ferdinandus Sottus*, Præfecturam hanc a Carolo Imp. obtinuit, multiſque veteranis militibus ſcriptis, Floridam adnavigavit, anno trigeſimo quarto ſupra milleſimum quingenteſimum, ſed aurarijs nimium inveſtigandis intentus, nulla cura urbis deducendæ condendæque, dum per provinciam vagatur, non inventis quas crediderat auri ſecturis, mœrore confectus interijt, milites ſocijque paſſim a Barbaris cæſi & diſcerpti ſunt. Succedentibus temporibus, *Galli*, tempore Caroli noni, Duce *Ioanne Ribaldo*, Floridam verſus enavigarunt, exſtructo ibidem propugnaculo. Improſpere tamen hæc illis ceſſit navigatio. Nam animis diſcordes dum a ſuis ſeſe neglectos putant, ſubitario opere navem exſtruxere, ut in Galliam repedarent, ſed in itinere tam diræ atque efferæ famis neceſſitatibus ſubacti ſunt, ut jacta ſorte unum ex ſuis corripuerint, inſaniſque faucibus abſumpſerint. Alteram æque infauſtam navigationem Duce *Renato Landoniero* ſuſceperunt Galli anno CIↃIↃLXVII exſtructa arce Carolina, ad fauces fluvij quem Galli *May* vocant, quod Maij Kalendis primum ab illis conſpectus eſſet, ſed brevi ab Hiſpanis occupata arce, captoque Ribaldo, qui ſecunda iſtuc navigatione advenerat, totus conatus Gallis luctuoſus fuit. Biennio poſt *Dominicus Gourgueſius* comparata claſſe trium navium, cum cl militibus & lxxx nautis ultus Gallorum manes, Carolinam arcem recepit, evertit ac ſolo æquavit. Sed in reditu cum a Rege ſuo hoc factum iniquo animo accipi intelligeret, quievit, neque ulla amplius Gallorum in Floridam expeditio memoratur, manſitque Hiſpanis vacua harum terrarum poſſeſſio. Provinciæ celebriores Terræ Floridę ab Hiſpanis repertæ, ſunt *Panuca* regio, in finibus Hiſpaniæ Novæ ſita, cujus incolæ bellicoſi admodum & in bello crudeles; captivos idolis immolant & comedunt. Viri barbas ſibi evellunt, ut ſpecioſiores appareant, nares & aures perforatas habent, nec ante xl ætatis annum matrimonio junguntur. Hinc *Avanares* regio, & *Albardaoſia* provincia, quarum Incolæ ſunt verſutiſſimi, moribuſque a reliquis Indiæ populis differunt. Hi enim per omnes Indiæ regiones noctu bellare non ſolent: At *Albardaoſij* magna præliantur aſtutia, noctuque bellum gerunt, agroſque devaſtant: inimicum ſi perſentiſcant debilem, adoriuntur, ſed victum non perſequuntur: nec victoria uti norunt. Matres filios ablactant ad XII ætatis annum, aut dum vitæ ſuæ proſpicere poſſunt. Inebriat ſe hæc natio certo vini genere quo utuntur. Eſt quoque in Florida *Iaguazia* regio, cujus Incolæ adeo curſu valent, ut Cervos ſuperent & capiant; curruntque diem integrum nec fatigantur. Sunt & aliæ regiones & provinciæ terræ Floridæ, ut *Apalachia*, *Autia*, *Somovia*, & aliæ. Regio in univerſum plurimis rivis fluminibuſque irrigua, eoque humidior; & in Montibus *Apalchicis* ingentes rivi oriuntur, Auri, Argentique arenas provolventes, quas incolæ ripis per foſſas diductis, colligunt, & ſecundo flumine ad maris littora venales deferunt.

Flumina.

Inter flumina præcipua ſunt *Porto Real* dictum, quod ſonat Portum Regium. Oſtium fluvij tria milliaria complectitur, habetque duo promontoria, quorum alterum Occidentem, alterum Septemtrionem ſpectat: item *Rio ſecco*, *Fl. Magnus* aut *Grandis*, *Garumna*, *Charenta*, *Ligeris*, *Axona*, *Sequana*, *Ay*, *Serravahi*, *Maius*, & alia. Oram habet ſatis aſperam, ac paucos maris portus, quinetiam mare eam abluens ſcopulis ac brevibus refertum eſt.

Montes. Silvæ. Mores.

Regio plana eſt, ac paucos habet Montes in quibus *Apalchici* præcipui. Circa fl. *Portum Regium* multæ ſunt Silvæ Quercubus & Cedris conſitæ, in quibus Cervi plurimi ac Feræ, etiam multi Pavones Indici reperiebantur. Quod ad mores attinet, fœdi & flagitioſi ſunt: Liberos ſuos, neque ulla domeſtica erudiunt diſciplina, nec coercent, nec rapere, nec pro ſuo uti quod rapuere, ipſis Religio ulla eſt. Attamen ſua cuique uxor & ſevera illic matrimonia ſunt. Iuventutem exercent curſu, jaculando & pila. Ingenio vero vafro ſunt ac ſubdolo, ad bellum & vindictam proni. Arma ſunt Arcus, Sagittæ veneno armantur, venationi & piſcationibus mirum in modum indulgent. Reges continuis bellis in mutuam perniciem ſæviunt. Domus fere rotundæ ut Columbaria noſtratia, robuſtis impoſitæ arboribus & Palmarum folijs contectæ nec ventos nec tempeſtates metuunt. Nihil fere precioſius aut elegantius ducunt, quam verſicolores avium pennas: precium etiam apud illos calculis, quos ex piſcium oſſibus faciunt, & rubris quibuſdam ac viridibus Lapillis.

Victus.

Cibi eorum, radices, Fructus, Herbæ & varij generis Piſces. Pinguiſſimo piſce utuntur, quem exenteratum fumo durant: patria lingua *Buquane* nominant: cujus exempto adipe pro butyro aut alio liquamine utuntur. Veſcuntur Araneis, Formicis, Lacertis, Serpentibus, ceteriſque id genus venenatis & inſectis. Regis eſt unicuique uxorem dare, ſeu vendere potius. Si in adulterio uxor deprehendatur, arbori per diem dorſo alligata, exſertis brachijs, & disjunctis cruribus, virgis interdum cæſa, pœnas dat. Mulier, tertia poſtquam pepererit hora, infantem ad amnem lavandum portat. Nulla illis ſecuris vel ligo, niſi lapideus. Vice Aratri ſunt illis aſſeres, quibus terram aperiunt.

Veſtitus.

Colore ſunt æneo, quem certa inunctione & Solis ardore contrahunt, cum tamen recenter nati, ſatis albi ſint. Prorſus nudi incedunt, exceptis ſenibus ac fœminis, qui cervinis pellibus induuntur. Abundat regio Hermaphroditis, quorum ſervili opera mancipiorum jumentorumque loco utuntur. Animarum immortalitatem credunt, cetera Idololatrę.

CVBA, HISPANIOLA, IAMAICA, S. IOANNIS, MARGARITA, INSVLÆ.

Insula. Nomina. Situs.

SVCCEDVNT nunc Insulæ, Cuba, Hispaniola, Iamaica, S. Ioannis, Margaritæ, in nostra Methodo explicandæ. *Cuba*, Insula sic ab incolis dicta, etiam *Fernandina* & *Ioanna* ab Hispanis vocata: item *Alpha* & *O*, si Petro Martyri credimus. Ea ad Occidentem mari secernitur a Iucatana: ad Ortum freto ab Hispaniola, ad Austrum est Iamaica. Ejus Longitudo ab Ortu in Occasum extenditur ad ccc milliar. aut potius Leucas Hispanicas: xv & alicubi xx habet in Latitudine. Eam mediam secat Tropicus Cancri. Qui Cubam videre, Salicis folio assimilant, eo quod longior quam lata sit. Regio est admodum temperata, quibusdam tamen temporibus frigidior: estque fertilissima Auri sed non puri, & optimi Æris ditissima. Magnam profert Rubiæ tinctorum copiam. Saccari item ingentem vim: Frumenta, Fruges ac Fructus varios, atque Herbas. Gignit insuper Cassiam Fistulam, Zingiber, Mastichen, Lignum Aloes, & Cinnamomum. Serpentes, quorum hic ingentium copia, in delitijs olim fuisse memorantur. Nemora Porcos & Boves maxima abundantia nutriunt. Sex urbibus habitatur, quarum præcipuæ *S. Iacobi* & *Havana*: illa exstructa a Iacobo Velasco, sedes est Episcopalis; hæc totius Insulæ Emporium & Navale; ad hanc solet classis Regia tamdiu subsistere, donec & anni tempus, & venti commodam navigationem trajectumque in Hispaniam polliceantur. Nunc in ea triremes aliquot sunt quæ oram omnem contra hostes tueantur. Multos habet hæc Insula auriferos fluvios, quorum aquæ dulces & potui aptæ sunt. Dulcia & salsa stagna frequentia, unde hic quoque salis copia. Regio aspera, excelsa & montosa, Montesque affatim Auri præbent securis generosis. Estque in eadem Insula non procul a Mari Mons, e quo Bitumen fluit aptum navibus stipandis. Aliam rem admiratione dignam in hac Insula describit Gonzalus Ovetanus: Vallem quandam inter duos Montes ad duo aut tria milliaria Hispanica deductam, (Campum Lapideum veteres, uti in Narbonensi Gallia hunc vocassent,) quæ Lapideos Globos producit tanto numero, ut quis multas inde Naves onerare possit, atque a natura adeo ad sphæricam formam rotundos factos, ut nihil circino possit ab Artifice fieri rotundius. Ipsa gens naturæ benignitate contenta, neque meum neque tuum, aut exitialem pecuniam noverat, sed omnia in communi possidebat, sicuti Solem & Aquam natura ex æquo omnibus largitur; apertis itaque vivebant hortis, & sine Legibus suapte natura rectum colebant. Nudi fere incedebant, raro Tuniculis quibusdam Bombycinis induti. In Nuptijs mirum ritum observabant; sponsus enim prima nocte cum sponsa non concumbebat, sed si Dominus esset, Domini vicem ejus supplebant; si Mercator, Mercatores; si denique Rusticus, Domini vel Mercatores. Ob levissimam causam viri uxores repudiabant. Sed mulieres ob nullam viros dimittere poterant; viri admodum libidinosi erant & obscœni. Hispani quidem populi frequentia excultam invenerunt, at nunc pene a solis habitatur Hispanis, quod Indigenæ partim fame, & laboribus, partim lue venerea interierint, ac potissimam Incolarum partem in Hispaniam Novam, postquam a Cortesio subjugata esset traduxerint, ut jam vix Indorum ullus, aut ullæ ipsorum reliquiæ supersint.

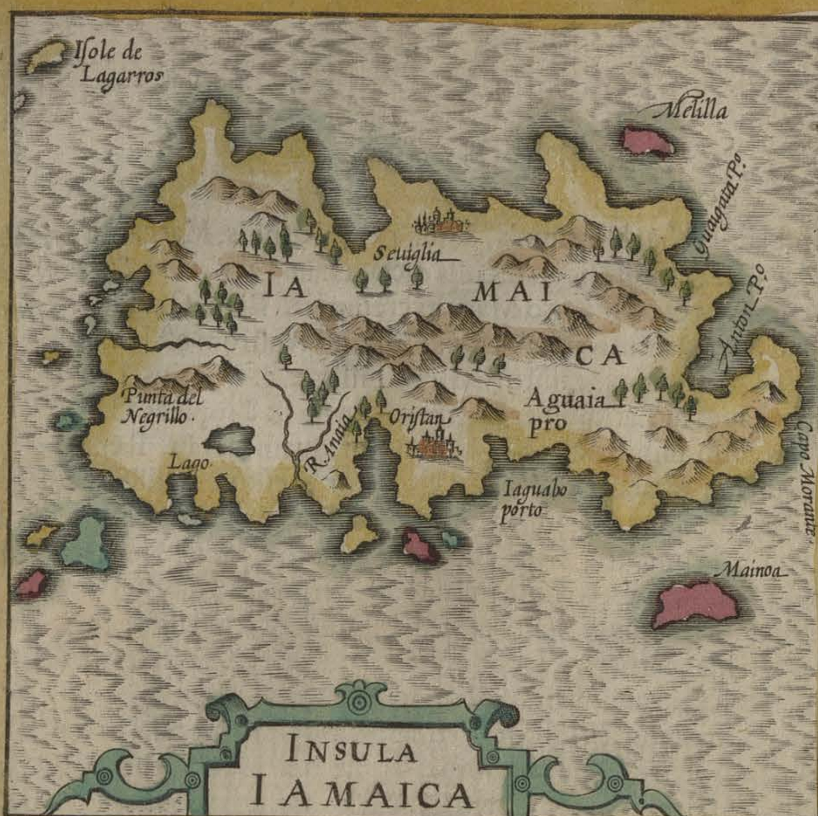
Cæli temperies. Soli fertilitas. Animaliū varietas. Flumina. Montes. Mores.

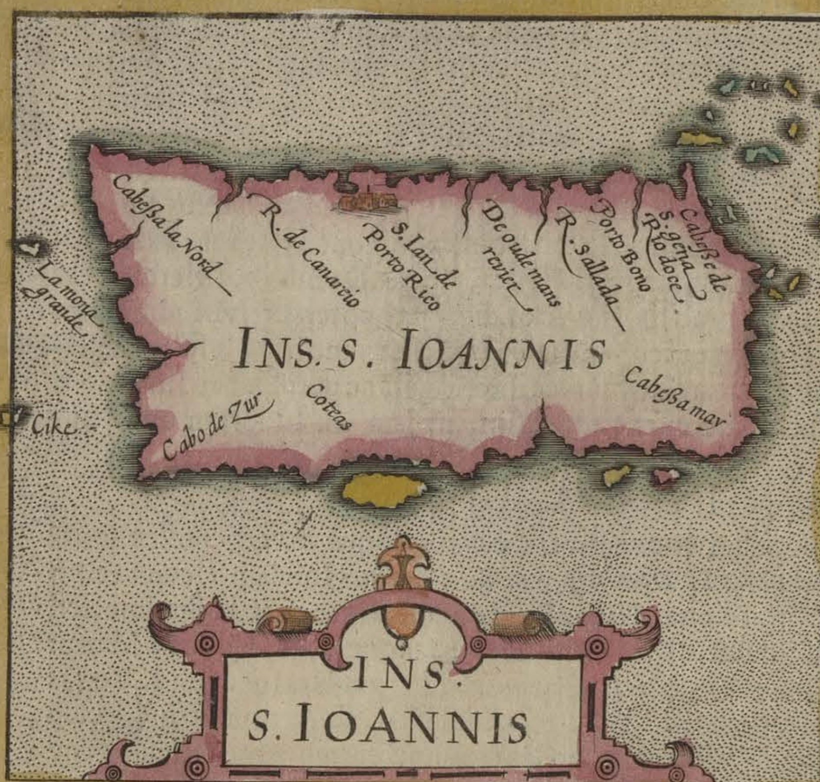
HISPANIOLA.

Insula. Nomina. Situs.

HANC Insulam Incolæ *Haity* & *Quisqueia* quondam vocaverunt, *Cipangi* quoque nomen postea tulit. Hispani a se *Spaniolam* sive *Hispaniolam*, & a *Dominico S. Domingo* sive *S. Dominici* Insulam: cujus etiam honori urbem exstruxerunt, quæ omnium est præcipua. Hujus Insulæ ambitus cIↃ cccc Milliarium, seu cccl Leucarum; Longitudo IↃ Milliar. Latitudo pro Sinuum & Promontoriorum ratione varia. Hanc P. Martyr reliquarum omnium Insularum genitricem vocat. Medium Insulæ ab Æquatore distat gradibus pene xix. Versus Boream forma oblonga est, panditur enim ab Ortu in Occasum. Exigua terræ distantia, ab Aequinoctij Circulo efficit, ut exigua illic toto anno dierum noctiumque sit diversitas. Sole Cancrum percurrente, continuus pene lucis usus. Aere fruitur temperato, unde Arbores ut plurimum perpetuo virent: estque præ ceteris omnibus amœna & fertilis. Sacchari cannas ajunt hic altiores crassioresque esse, quam usquam alibi. Octo & viginti erecta sunt torcularia quibus Saccharum exprimitur. Fertilitatis indicium hoc est, quod Triticum satum centuplum reddat. Valentiæ in Hispania ex unica canna vix septem phialæ implentur, in Hispaniola viginti, sæpe etiam triginta. Gignit præterea hæc Regio Cassiam fistulam, Zingiber, Mastichen, Lignum Aloes, & Cinnamomum: Salis etiam uberem proventum habet. Auri & Argenti Fodinæ sunt divites: est & aliorum fossilium non parva quantitas, præcipue vero coloris cærulei. Ante Hispanorum aduentum tria tantum hic erant quadrupedum genera, nunc importatis aliunde animantibus ita repleta est, ut ex ea pellium & coriorum magna vis quotannis in Hispaniam exportetur. Quo tempore Columbus primum eo delatus est, quinque potentissimi Reguli sive *Cacici*, quibus minores parebant, Insulam obtinebant. Orientalem Insulæ partem tenebat *Caiagoia*, mediam Insulæ planiciem *Guarionexus* occupabat, Occidentalem partem & Xaraguam *Beheccius* Regulus obtinebat, *Guacanarillus* Borealis partis Dominus erat. Septemtrionalia hæc littora Christophorus Columbus prima sua navigatione detexit, ictoque cum Guacanarillo fœdere Arcem erexit, præsidioque xxxviii Virorum communivit. Reliqua montana occupabat *Canoabus*, Regulorum omnium potentissimus. Inde Provincia in v partes aut præfecturas a quibusdam dividi cœpit. Harum partium prima, quæ Orientalem Insulæ partem respicit, *Caizimu*, id est principium, vocatur; cujus fines a prima & ultima Orientis fronte, ad Ozamam usque fluvium, in cujus ripa S. Dominici civitas exstructa est, producuntur: in Septemtrione Haitti montibus & Iuna fluvio terminantur. Secunda in meditullio Insulæ, *Huhabo* Incolis dicitur. Tertia pars Occidentem Solem respicit, vocaturque Quisquejorum Lingua, *Caiabo* sive *Caihabo*. In Septemtrione Cibavijs montibus & Iaccho flumine terminatur, & ad Naibæ usque fluvij fontes excurrit. *Bainoa* Septemtrionalia tenet, a Caiabo ad Insulę usque finem Occidentem versus sese extendens; residuum totius Insulæ *Guacayarima*, hoc est finē, tamquam posteriorem, & magis arctam seu strictam Insulæ Partē appellavere. Sed hæc barbarica nomina nunc parum frequentantur, successu temporis novis subinde impositis aut usitatis. Vrbes hujus Insulę multæ sunt; Præcipua est *S. Dominici* (*S. Domingo*) ad ostium fluvij *Ozama*, sede Episcopi & Vicarij Regij inclyta; In hac etiam

Cæli temperies. Soli fertilitas. Animaliū varietas. Vrbes.

INSULA IAMAICA
Isole de Lagarros
Melilla
Seuiglia
IA MAI CA
Aguaia pro
Punta del Negrillo
Oristan
Lago
Laguabo porto
Mainoa

INS. S. IOANNIS
INS. S. IOANNIS
Cabeça la Nord
R. de Camarcio
S. Ian de Porto Rico
De oude mans
R. sallada
Porto Bono
Cabeça mar
Cabo de Zur
Cotras
Cike

I.S. MARGARETA
I.S. MARGARETA CUM CONFINIIS
Mackanao
Mampartar
Pable de mar
Cebana
Cotza
I de Caribes
S. Ian
Porto Rey
Porto del Rey id est Portus Regius Salinis scatens spontaneis in valle unde solo laboris pretio petitur
Comena

CUBA IN
295
296
297
298
299
300
P. S. Marco
B. Hondo
Havana
Xaqua
C. de S. Anthonio
P. de S. Anthonio
C. Ligroso
P. de S. Iulian
S. Christophoro
Beuelosa
Camareo
C. de Corrientes
Iardines S. Christophori
Capo Camareo
IUCATANUS SINUS
Caiman magna
Milliaria Germanica
Leuce Hispanicæ

CUBÆ INSULÆ PARS
295
296
297
298
299
300
Baracca
Por Absconsus
Cuspis mayssi
Tortuga
Caymuto
Guacayarima
C. Tiburon
Christoval
Cavana
Jamita
Navaza
Cayo
Milliaria Germanica
Leucæ Hispanicæ
305
306
307

CUBA INSULA

HAVANA
portus celeberrimus totius indiæ Occidentalis

Iardines del Rey
S. Georgij
Zauana
P. Manatis
P. S. Lago
I. Verde
P. Principis
M. Christi
S. Christo
S. Trinitatis
Salinas
Albaiamo
P. S. Andreas
P. de Gallinas
Cagur
Baracoa
Mota
S. Iacobus
Cuspis
Ahuco
Cayman magna
Caymanes
Iardins de la Reijne
C. de Cruz
P. del Rey

PARS HISPANIOLÆ

HISPANIOLA INSULA

Hinagua
Ys. S. Thoma
Tortuga
M. Christi
Isabella
P. Natividad
P. Concept.
Vallis Paradisi
Por. Reale
P. Novo
Leabela
Macoris
Carbonara
P. Plata
C. Franco
C. Capris
HISPANIOLA
Ascobat
S. Iuan
S. Iago
Incolis:
HAITY:
Samana
Guanaba
Godoi
Dici
Damajan
P. Quises
Valasquez
Adrian
Vega
R. Iuna
Guancate
Xaragua
QVISQVEIA dicta Caiscimu.
Yaguana
S. Fulian
C. del Engano
Zacheo
Manabauba
Ozama flu.
San Dominico
Aguiebana
Yagueij
C. de Ciguey
Asua
Biana
C. de S. Raphael
P. Segundo
Gamez
Hermanos
C. Blanco
Punt. de Nigua
S. Catharina
Saona
C. de lobos
Dayguao
Beata
Mona
Alto Velo

148.

etiam pecunia cuditur: sed non ea quantitate qua in Mexico. Sunt & urbes minores, *S. Ioannis*, *Meguma*, *Portus Plata*, *Portus Regius*, *Canana*, *Xaragua*, aliæque. Sunt etiam in hac Insula Fluvij complures, Lacus ac Fontes admodum piscosi. Præcipuam tamen & amœnitatem & commoditatem Incolis præstant quatuor ingentia flumina, quæ in ipso Insulæ umbilico, delapsa ex altissimorum Montium jugis, in diversissimas mundi partes abeunt: *Iuna* ad Orientem, ad Occidentem decurrit *Attibunicus*, *Iacchus* Septemtrionalibus, *Naibus* Meridionalibus aquis miscetur, sic ut quadripartito Insula dividatur. Est præterea in Bainoa ingens Lacus, Indi *Hagueigabon*, nostri *Mare Caspium* vocant, is infinitis undique Fluvijs auctus, nusquam tamen excurrit aut exoneratur, sed cuniculo absorbetur: haud vanis conjecturis creditur rupes hasce spongiosas, per subterraneos meatus maris aquā recipere, quod ibidē multitudo marinorum piscium inveniatur, & aqua Maris salsugine infecta tota muriatica fit. Subterraneum hoc Mare ventis agitatū, sæpe multas Indorum lintres sive *Canoas* demergit. Alij insuper quamtumvis minores in hac Insula sunt salsi Lacus: Est quoque *Maguanus* Lacus, præstantissimis aquis nobilis. Vltra supradictos Lacus, ingēs etiam fl. in Mare salsus decurrit, quantumvis dulcis aquæ infinitis rivulis fontibusque auctus. Inter cætera autem hujus Insulæ admiranda, in Orientali parte editissimoque monte conspicitur spelunca, quingentis haud amplius passibus a Mari distans, cujus introitus portam alicujus magni Palatij refert. In hoc specu per densos subterraneosq; meatus, ingenti impetu Flumina per IV millium stadiorum spatium ferri audiuntur, tanto ruentium aquarum strepitu, ut qui propius accesserit ad tempus surdescat. Hæc Aquarum confluentia in Lacum ingentem concrescit, in quo Charybdes Syrtesque undarum brevibus infesta loca. Non Montes desunt altissimi, ex quorum jugis ingentia flumina delabi, supra diximus. Incolæ rerum omnium unum Motorem invisibilem credebant, cætera erroribus involvebant. Natura ociosi & desides, victum sine labore parabant, piscationibus dediti, nudi incedebant.

Flumina. Lacus. Montes. Mores.

IAMAICA.

Insula. Situs. IAMAICA, quam nunc *S. Iacobi* Insulam nuncupant, ad Orientem Hispaniolæ, XXV ab ea Leucarum intervallo discreta, XVI gradibus ab Æquinoctiali limite distat. Ad Septemtrionem Cubæ vicina est. Qua Meridies S. Bernardi Insulas, & Carthagenam respicit: qua Occidens Iucatanas Terras seu Fonduram. Ambitus ejus ІↃC milliarium. *Cæli temperies.* Regio grata Aeris salubritate & temperie gaudet: atque ita fertilis est, ut soli fœcunditate cum quavis alia certare possit. *Soli fertilitas.* Habet Auri Metalla: Sacchari & Gossypij magnum proventum. Nec non Animalium diversorum copiam. Hanc Insulam *Columbus* secunda navigatione detexit, cumque ultima sua navigatione, conversis velis huc delatus esset, desciscentibus a sua auctoritate militibus, primum hic civile bellum, prima hic agmina in sua viscera sævientium, Occidentales viderunt. *Animaliũ varietas.* *Didacus* Columbi Filius, anno CIↃIↃIX, Insulanos rebellantes subegit, & Iamaicam Coronæ Hispaniæ stipendiariam tributariamque reddidit. Frequens olim cultoribus erat, nunc Incolis aut ferro aut mortalitate absumptis, rarius culta, duabus tantum civitatibus habitatur, quarum primaria *Sevilla* sive *Hispalis*, in qua Ecclesia principalis cum Abbatia, ubi Primatum gessit *Petrus Martyr* Anglerius Mediolanensis, vir in tractandis rebus Indicis diligens. *Vrbes.* Altera *Oristan*. *Flumina & Lacus.* Fluvij hic multi & Lacus piscosi. *Mons.* Vnicum in umbilico Montem habet, qui leniter adsurgit, ab omni regionis latere sensim crescens. *Mores.* Gens Lege, Ritu, Moribusque in nullo ab Hispaniolensibus Cubensibusque discrepat, tantum ferociores fuisse memorantur. Sunt acuto ingenio & acri; qui vicinis facile imponunt, ipsi raro decipiuntur.

Insula S. Ioannis.

Insula. Nomina. Situs. INSULA S. *Ioannis*, vulgo a Portu divite propter ingentem Auri & Argenti vim in ea repertam cognominata, prius *Borichena* vel *Borica* dicta, habet ab Ortu Insulam S. Crucis, Insulasque exiguas plures. Ab Occidente & Borea Insulam S. Dominici: a Meridie Promontorium Pariæ, a quo CXXXVI milliaribus abest. Insula in longitudine porrigitur ad quinquaginta pene mil. in latum patet XII, aut XVII: maxima Lat. XVIII pene mill. Germanica complectitur. Affluit Frugibus, Fructibus, Animalibus, ac Auro; præterea & Guaiaco Ligno perfectissimo, quod Lignum Sanctum vulgo dicitur. Dividitur autem hæc Insula in duas partes, nempe Borealem & Australem. *Soli fertilitas.* Borealis quidem Auro abundat plurimo: Australis Frugum, Fructuum, Aviumque feracissima: aliorum vero Animalium atque Auri prorsus egena. Columbus secunda sua navigatione hanc Insulam detexit: sed Ioannes Pontius Legionensis pacificata Provincia Insulanos domuit, & Caparram in Septemtrionali parte ædificavit, sed relicta Caparra propter ingentem aeris insalubritatem, conversa ad Occidentem habitatione, Guanica, juxta ingentem Insulæ Sinum in fronte Occidentis habitari cœpit, anno a nato Christo CIↃIↃX. Sed propter insectorum molestiam, cito quoque deserta, & monstrante *Sotto Majore*, Aguadam Coloniam deduxerunt. Anno CIↃIↃXI Borichinienses rebellarunt, vocatisque in auxilium Carybibus multos Hispanorum obtruncarunt, sed mox victi & in ordinem redacti quievere. Hoc tumultu memoriæ proditum est, *Berezillem* canem stipendia meruisse, multosque Insulanorum dilacerasse. *Vrbs S. Ioannis.* Est nunc in ea urbs præcipua S. *Ioannis* optimo gaudens Portu. *Flumina.* Fluvij hic sunt aliquot, inter quos *Cairabonus* fluviorum maximus ad Septemtrionem decurrit, cumque omnes aurei glareis arenisque fluant, Septemtrionale tamen latus, uti supra a nobis quoque dictum est, generosioribus fodinis commendatur. Meridiana pars portuosior, frugibusque beatior, Maizium cæteraque necessaria vitæ producit. In Insulæ Meditullio Montem esse autumant, ex cujus radicibus totius Insulæ flumina scaturiunt. *Mores.* Incolæ colore subobscuro sunt, raris pilis & veluti imberbes, feri, crudeles, quorū arma sunt sagittę veneno infectæ, utunturque Scaphis ad sulcandum Mare ex unico ligno excavato elaboratis, quas ipsi *Canoas* vocant. Non possum hic præterire quod in hac Insula accidisse Benzo memorat. Quum primum Hispani hanc Insulam subigere aggressi essent, Insulani eos immortales esse pro certo habebant: ejus rei periculum facere unus e Primoribus Insulæ Regulis aliquando constituit: dat negotium famulis ut Hispanum quemdam, hospitem suum, perlatum ad flumen, tamdiu pede udo retentum sub aqua mergi finerent, donec extingui posset, si mortalis esset. Illi sic demersum & suffocatum Hispanum humeris ad Herum deferunt: is quum haud dubie mortuum esse videret, tali experimento cæteros quoque mortales esse judicavit.

MARGARITA.

Insula. Situs. Soli qualitas. Mores. MARGARITÆ Insula vel *Margaritarum*, alio nomine *Cubagua* dicitur, X mill. in circuitu patet, X gradibus & dimidio ab Æquinoctiali linea distans: omni sui parte plana, sterilis: nuda arboribus, aquæ expers. Itaque tanta plerumque humoris inopia est, quum propter contrarios ventos nihil e Cumana subvehatur, ut sæpenumero cadus Vini pari aquæ cado permutetur. Cuniculis, Sale & piscibus abundat. Imprimis vero Vnionum copia nobilis est. Incolæ colore fusco sunt, raro capillitio, & velut imberbes, feri, crudeles. Vescuntur Ostreis, e quibus Margaritæ sumuntur. Non est in toto terrarum Orbe Insula tam parva, quæ tantos reditus suppeditarit, ac vicinos populos adeo ditaverit quam hæc. Margaritæ, quæ paucis annis hinc petitæ sunt, summam II Millionū Auri superant.

AMERICA
MERIDIONALIS.

MERICA *Meridionalis* sequitur, sive *Peruana*, inter quam & Hispaniam Novam terræ spatium ad latitudinem decem & octo milliarium interest. Propter quam regio Peruana insula esse definit: diciturque *Provincia Dariena*, mutuato nomine a magno fluvio *Dariene*. Porro *America* omnis *Meridionalis* pyramidalem formam habet; cujus basis prope Isthmum est, Boream versus; vertex sive cuneus sensim extenuatus ad Magellanicum fretum versus polum Antarcticum desinit in acumen, gradibus pene LIII dissidens ab Æquatore. Ad Ortum alluitur mari quod vocant *del Nort*: ad Occasum mari *del Sur*, sive pacifico. Regionem omnem a Borea in Austrum montes secant. Ambitus est sedecim millium milliar. Partes ejus multæ; sed præcipuæ hæ quinque, *Castella Aurea*, *Popaiana*, *Peruvia*, *Chile*, & *Brasilia*. *Castella aurea*, *Castiglia del oro* nomen accepit ab Auri maxima, quo abundat copia. Iuxta Isthmum sita est, quo pars Australis Boreali connectitur. Latitudo Isthmi est LXXII milliar. Est autem hæc terræ pars male habitata, ac parum culta ob inclementiam cœli, ac stagnantes aquas. Estque earum rerum quæ ad annonam spectant minime ferax, tametsi bis terve in anno colligant suum *Maiz*, grani genus, quale ante dixi. Vrbes duæ sunt *Nombre de Dios* ad mare del Nort, & *Panama* ad mare del Sur. Fluvios habet auriferos, & mineralia, unde facilitate propemodum incredili, Auri vis ingens extrahitur.

Regio. *Situs.* *Castella aurea.* *Vnde dicta.* *Situs.* *Cœli & soli qualitas.* *Vrbes.* *Flumina.*

POPAIANA regio incipit a parte Septemtrionis ad urbem Antiochiam, desinitque ab Australi parte ad urbem Quito. Itaque a Septemtrione terminatur ad fines Castellæ aureæ, a qua separatur in urbe Antiochia. A meridie vero Peruanæ regioni vicina est, indeque disjungitur urbe Quito; ab Ortu distinguitur Regno novæ Granatæ Transandeno, & Peruana regione, quæ inde incipit, Orientem versus. Ex parte Occidentis jungitur mari Australi, cujus longitudo CC milliaria; latitudo XL complectitur; & nonnullis in locis latior est. Regio hæc montibus excelsis, horridis & admirandis prædita est.

Popajana regio. *Situs.* *Soli qualitas.*

PERVVIA Regio totius Novi orbis nobilissima, tota fere intra Æquatorem & Tropicum Capricorni clauditur. Nomen accepit a portu & flumine cognomine. Suntque fines ejus a Septemtrione nova Granata, Castella aurea & Peru fluvius ac portus; ab Occasu est Oceanus, seu *Mare del Zur*: a meridie Chila provincia; & ab Ortu montes; occupatque longitudine sua mille & octingentas leucas. Hæc autem dividitur hodie in tres partes juxta regionis situm, in planitiem; in *Sieras* seu montes; & in *Andes* seu Vltramontanam. Planities Peruviæ juxta maritimam oram expanditur milliaribus propemodum CIↃIↃ Ital. Ejus latitudo major ad LX accedit. Est autem hæc pars arenosa, solitudinibus frequentibus deformis, ac majori ex parte sterilis, præsertim cum nec ullos habeat fontes aut lacus, nec ullis imbribus aut pluvijs unquam rigetur. Sunt tamen in ea agri permulti circa fluminum ripas viriditate ac fœcunditate læti, fluviorum utili perfusu ac inundatione irrigati; unde Gossypium varij coloris & omne frumenti genus copiose reddunt. Hujus tractus Incolæ viles pro esca pisces & crudas carnes habent. Môtana regio longo extenditur tractu a septemtrione ad meridiem mille circiter leucis, & aliquibus in locis minus. Sunt vero hi montes admodum frigori obnoxij, in eisque frequenter nives cadunt: nec arbores utplurimum proferunt, unde incolæ ignem ex terra quadam ad hoc apta fovent. Reperiuntur hic Leones, Vrsi nigri, Lupi, Capreoli, & quoddam pecudum genus Camelis simile, e quarum lana vestes gausapinas, & alia necessaria conficiunt. *Andes* sunt etiam montes, sed continua serie producti absque vallibus. Hi etiam a Septemtrione in Meridiem porriguntur, & inter hos & alteros montes *Collao* provincia clauditur, quæ sane utplurimum montibus referta est, ac frigori subjecta, sed tamen valde populosa. Montana regio, Levino Apollonio teste, maritimæ regioni hominum cultu, urbium frequentia, & Soli Aerisque beatitudine longe præstat, ac peculiari idcirco Regum sede, Procerumque habitaculo excoli consuevit. Terra enim omnis egregiâ clementis cœli temperie adjuta multo innumerabilium rivorum, amniculorumque quos montes profundunt excursu, mirifice fœcundatur, ita ut graminosis ubique viretis lætissime transeuntibus arrideat, & fertilibus passim pratis gravida omne leguminum genus liberaliter præbeat. Nam præter *Chamæcerasia*, & alia id genus mora dumetis assueta, Lactucas etiam, Brassicas, Caros, Daucos, Raphanos magna proceritate luxuriantes, & tenuium etiam mensis vulgares, Amaracum, Nasturtium, Petroselinum, Salviam, Oxylapathum, Mentam, & Portulacam, condiendis epulis lautissimas herbas profert, & reliqua porro omnia, quæ postea Hispanis serentibus accepit, uberrima referendi benignitate reddit. Præter has & aliam herbam edit, flavos flores tenuiusculis pedunculis gerentem frondium habitu, Apio non absimilem, quem celebratissimo a Græcis scriptoribus potamio stratiote potentiorem vulneri etiam renascenti, & Chirurgorum desperatione deplorato unicum remedium afferre: eandem autem carnem sanam ac valentem (si huic adhibita sit) ad ima ossa peredere ferunt. Hac etiam præstantior nascitur altera (*Cocam* indigenæ vocant) frondibus ejus arbusculæ similis, Græcis *Rhus* dictæ, Latini fruticem coriarium vocarunt, quæ sicuti reipsa compertum est, omnem cibi ac potus appetitum avertit in ore gestanti. Verum ante alia Frumentum tanta fœcunditate luxuriat, ut si vere proditur, uno ex sativo Frumenti sextario, quinquaginta aut centum, ducenti interdum progignantur: quod eo certe vehementius demirari licet, quod levissimam tenuissimamque agriculturæ curam ac rationem exerceant. Pumilium etiam animantium campi, ac imæ valles ad aucupum voluptatem usque adeo sunt plenæ, ut Lepores, Cuniculi, Turtures, Columbæ, Ficedulæ, Nisi, Frigillæque nullo anni tempore mensis desint. Sed ne Psittaci quidem, Vulpes, Vrsi ac Leones, rara montanis sunt animantia. Equi non istic modo, sed per universum Orbem novum penitus incogniti, verum horum inopiam, quamquam imparibus & ineptis ad bellum viribus, Ovium copia supplet, quæ Equis magnitudine pares, & cætera forma, præter torosi pectoris strumam, Camelis persimiles, quinquaginta onerum pondo sustinent, & virum in terga sublatum ad aliquot passuum millia vehunt. Hactenus ille. Auri Argentique ditissima inter omnes totius Orbis regiones non immerito Peruvia censetur. Non solum enim plurimas easque nobilissimas Auri & Argenti fodinas habet, sed fluvios auriferos, qui rutilantibus arenis & pellucidis undis limpidi aureo quodam profluxu ruere videntur. Continet autem *Peruvia* provincia intra suos limites plurimas urbes ac civitates, quarum præstantiores ac celebriores sunt *Portus Vetus*, *Michaelis*, *Trugillum*, *Regium* seu *Lima*, *Arequipa*, *Quito*, *Cusco*, *Argyropolis*, & *Potosium*. Quarum quinque priores ab Hispanis

Peruvia. unde dicta. *Situs.* *Soli qualitas.* *Animalium varietas.* *Vrbes.*

MAR DEL

ÆQVINOCTIALIS LINEA

ZUR quod et

MARE

PACIFICUM

TROPICUS

OCCIDENS

Medius Meridianus eſt 320 reliqui ad hunc incurvatur ratione ſphærica

Cuſco metropolis Peru

TIERRA DEL FOGO

MAR DEL NORT
AMERICA MERIDIONALIS
BRASILIA
AMERICA
MERIDIONA
CAPRICORNI
I. Trinidad
Tabago
Barbudos
S. Paulo
I. Solis
Humos
Tapicorn
PAGUANA
PICORA
Eupana Lacus
Camire
PARANA
ACUTIA
Tabajarres
Magaiates
Ovetacates
Tououpinabau
Toupin Ikini
Catharina
S. Maria dandagosta
I. de la Trinidad
I. de Ascension
Cananea
Morpion
S. Catherina
Rio de la Plata
S. Apollonia
C. Blanco
Fretum Magellanicu
DEL FOGO
Asumption
S. Michael
Bayea
C. de S. Thomas
C. Frio

primum situs commoditate, & mercaturæ oportunitate allectis occupatæ sunt, & ædificijs more Europæo exornatæ. *Portus vetus*, vulgo *Porto veio*, prima est urbs ab Hispanis occupata, quæ Æquatori proxima est juxta majus littus, & optimo Portu gaudet, sed aere insalubri, ob idque infrequenter inhabitatur. Ad hanc autem navigia appellunt quæ vel in Peruviam regionem tendunt, vel ab ea Panamaidem redeunt. *Michaelia*, seu *Divi Michaelis* urbs, *Piura* a Barbaris vocatur, estque secunda ab Hispanis occupata. Iacet supra fluvium *Ciram*, optimum portum habens; fertili etiam gaudet agro, sed Auri Argentique fodinis experte. *Trugillum* tertia Hispanorum urbs, agrum feracissimum habet, Frumenti præsertim illius quod *Maiz* vocatur: sed navigijs parum frequentatur, ob portus incõmoditatem. *Lima*, seu *Regium* totius maritimi tractus excultissima metropolis, in amœnissima valle ad ripam amnis jacet tutissimo in portu, ad duo passuum millia ab littore semota. Mira aeris temperie gaudet, agro rerum omnium fertili, præsertim Frumenti, & omni Leguminum nostratium genere; atque etiam Ficuum, Malorum Citreorum, Aurantiorum, Limonum, & cæterorum fructuum. Est præterea populo frequentissima; quingentis namque ædificijs & pluribus excolitur, ambitum comprehendens valde spatiosum, in quo sunt latæ viæ, amplum forũ & cultissimi & amœnissimi horti. Condita fuit hęc urbs a Francisco Pizardo anno CIↃIↃXXXV: & in ea residet nunc universæ hujus provinciæ audientia, Cancellaria, Prorex, Archiepiscopus, cui subsunt Episcopatus hi, *Quito, Cusco, Guamantiaci, Arequipa, Pas, Plata, Trugilli, Guanugio, Cacapaia, Portus Veteris, Guaiachil, Popoiani, Carchi, S. Michaelis, S. Francisci*. *Arequipa*, quinta Hispanorum maritima colonia duodecim a mari milliaribus Ital. distans, fœcundo ac salubri in agro condita, trecentis amplius ædificijs nitet, & frequenter quidem habitatur, ob portus sui commoditatem. Mediterraneæ ac montanæ urbes præstantes sunt, in quibus Hispani etiam colonias habent. *Quito* urbs, opulenta est, incolarum numero, opibusque metropolitanæ urbi fere par est, Æquatoris lineæ fere subjacet; nec tamen fervido, sed frigido potius cœlo fruitur. *Cusco* montanarum urbium regina, multitudine incolarum *Regio* non cedit, & fodinarum opulentia longe superior est. De moribus autem Peruvinorum in universum Lævinus Apollonius sic scribit; Vniversi tribus potissimum gentibus distinguuntur, quarum singulæ plures sub se populos nominum rursus varietate differentes continent. Hæ gentes dissimilitudine gaudent, & diversis linguis sunt discretæ; frequenter etiam limites excedentes, inter se bella gerere, & ferro injurias vindicare discordes solebant, priusquam in unius *Gynacavæ* ditionem ad Æquatorem usque Provincia cessit. Fœminis lanea vestis est ad talos usque propendens; mares indusiolum ad suras usque & huic superjectum palliolum gestant. Quanquam vero idem fere tota regione corporibus vestimenti sit genus; capitum tamen habitus mirifice variant, cum singuli pro usitato patriæ more fasciolas tornatiles, multi simplices, plurimi versicolores gerant; nec fere sint quiquam, qui eo in capitum ornatu secundum patrium usum ab alteris non vehementer discrepent. Admirabili vero omnes natura indolis simplicitate imbuit; adhuc vetustæ ruditatis hæres, qua ridiculas nobiscum negotiationes exercent; vix inexhaustas suas Auri atque Argenti gazas norunt, atque informibus eorum massis tantum utuntur, quamquam aureorum atque argenteorum emblematum non minore quam nos delectatione capiantur. Sed hæc hactenus.

Mores. *Vestitus.*

Chili. Situs. Cæli temperies. *Chili* Regnum ultra Tropicum Capricorni situm est, inter Peruviam & Patagonum regionem, quarum hæc Meridiem, illa Boream spectat; ad Occasum habet mare pacificum, longo tractu. Nomen habet a frigore: quod interdum his locis tam vehemens est, ut equos cum sessoribus penitus constringat, & marmoris instar induret. Pluvias, fulmina, & totius anni mutationem sentit distinctis intervallis, haud aliter atque Europa: nisi quod illic æstas est, quum nobis est hiems, mutatis rerum vicibus. Regio omnis partim maritima est, partim montana; quæ pars mari vicinior est, ea magis calet. Terra natura sua fertilis omniumque ad vitam necessariorum abundantissima, Melle Verzinoque sive tinctorio ligno abundat. Gignit cum primis piper longum; profert & laudatissimum vinum comportatis eo ex Hispania palmitibus. Auri obrisi hic quoque ingens proventus. Fructus qui ex Hispania allati hic feruntur, facile crescunt. Magna hic pecudum & Struthionum frequentia. Metropolis est civitas *S. Iacobi*, colonia Hispanorum, quam illuc nostra memoria duxerunt. Maritima multis fluminibus irrigantur, quæ colliquefactis diurno calore nivibus dilapsa summis montium jugis in pacificum aut Magellanicum æquor feruntur: sed plerique ob indomitum frigus noctu concrescunt, interdiu vero decurrunt soluto gelu. Montes hujus regionis cæteris ita pręcellunt, ut in universo Indiarum tractu similes non reperiantur. Præ cæteris vero harum Andium vel Alpium Cordillera, quam vocant, tam ardua excelsaque conspicitur, ut universi Orbis montium fastigia, nedum Indiarum, magnitudine & amœnitate superet. Initium capit a Freto Magellanico, atque ad Panamam & Nomen Dei Hispaniæ novæ opida pertingit. Sunt in ea excelsę rupes, quarum aliæ nivibus irriguę, alię vero ignivomæ, & perpetuis fere imbrib' obnoxiæ, ut eo difficilius accedi possint. Incolis vasta & firma corporis moles, membra compacta, animus bello adsuetus: arma habent arcum & sagittas: vestem, pelles ferarum & luporum marinorum. *Patagonum regio* Austrum versus protenditur usque ad Fretum Magellanicum. In *Chica* regione ad littora S. Iuliani apparuere Magellano proceræ atque insuetatæ magnitudinis homines; singulis longitudo erat denum pedum. Hi sine ulla nausea sesquicubitales sagittas per guttur ad stomachi usque fundum egere, ut hoc argumento ostenderent, quam essent robusti.

Soli fertilitas. Vrbs S. Iacobi. Flumina. Montes. Mores.

Brasilia. Situs. Superest terra Orientalior *Brasilia*, a Verzino, sive Coccinei ligni illic enascentis copia sic dicta. Inter duos fluvios sita est, *Maragnon* & *de la Plata*. Ea sic a Maffeio describitur. *Brasilia* a duobus ab Æquatore gradibus partibusve, ad gradus quinque & quadraginta in Austrum excurrens, trigoni oblongi speciem refert, cujus basis in Æquatore & Septemtriones obversa, ab Oriente in Occidentem recta protenditur. Angulus extremus ignotas ad Meridiem regiones attingit. Latus in Orientem spectans, interposito Oceano Hesperijs Æthiopibus objacet. Alterum latus a provincia Peruana disterminant juga montium adeo celsa, ut ipsos avium volatus fatigare dicantur, uno dumtaxat, quod adhuc exploratum sit, eoque difficillimo transitu. Regio tota imprimis amœna est, cœli admodum jucunda salubrisque temperies; lenium quippe a Pelago ventorum commodissimi flatus matutinos vapores ac nebulas tempestive disjiciunt, solesque purissimos ac nitidissimos reddunt. Terra partim in planiciem soluta, partim in colles clementer assurgens, felix præpinguibus glebis, & riguo solo, semperque vernante, credita semina, multiplici reddit fœnore; & Saccari præsertim est ferax. Quadrupedia hic plurima sed ferme sylvestria, partim nota nobis, partim ignota; Avesque coloris eximij. Multæ hic Portugallensium coloniæ, in quibus complura sunt ab ipsis ad Saccarum excoquendum constructa ædificia, nempe *Pernambicum, Caput S. Augustini, Portus omnium Sanctorum*, ubi Episcopalis & Præsidis totius Provinciæ sedes. Scatet ea tota ferme plaga fontibus ac sylvis & amnibus inclytis, e quibus (ut reliquos taceam) is quem *Argenteum* vocant, leucarum quadraginta ostio in Oceanum fertur, adeo violentus, ut inde nautæ dulces hauriant latices, priusquam tellurem ex alto conspiciant. Nullos omnino Brasiliani colunt Deos, orientem tamen Solem venerantur, & animatum immortalitatem credunt. Homines magni & speciosi, sed Antropophagi. Nudi æque viri ac feminæ prorsus incedunt.

Cæli temperies. Soli fertilitas. Animaliũ varietas. Flumina. Mores.

FRETVM
MAGELLANICVM.

ET hæc de *America Meridionali:* restat paucis explicandum *Fretum Magellanicum:* vulgo *Estrecho de Magellanes.* Nomen ei a *Magellano*, cui hujus Freti inventio debetur. Cujus consilium de Insulis Moluccis inveniendis navigatione Occasum versus instituta, alias diximus. Is XXIV Augusti quum primum Maris procellæ mitescere inciperent, solvit ex Sinu Divi Iuliani, in quo aliquamdiu hæserat, non tam fluctuum, ventorum atque hiemis, quam dissidiorum intestinorum inter Castellanos & Portugallenses tempestatibus exagitatus. Postquam aliquot dies Austrum versus navigasset, ventum est ad Promontorium S. Crucis. Hic una Navis ad littus elisa est, salvis tamen vectoribus, armamentis & mercibus. Inde cum observaret littora ab Austro in Orientem paullatim deflectere, spes facta est Freti consequendi. Itaque XXVI Novembris fauces quædam detectæ sunt, quas cum quatuor navibus reliquis ingressus est *Magellanus.* Hic in Sinu quodam operiri placuit, & naves tres præmittere quæ viam tentarent, referrentque siquid visum a se observatumque esset. Harum una quæ fratrem Magellani *Alvarum Meschitam* vehebat, elapsa Oceanum repetijt, & directo in Septemtrionem cursu in Aethiopiam, inde in Hispaniam delata, octavo mense post socios desertos, *Alvarum* captivum Imperatori Carolo Castellæ Regi stitit. Altera navis Sinum tantum esse retulit, & quidem vadosum. Tertia adfirmavit esse Fretum, observato fluxu Maris & refluxu. Mensis erat November, nox horarum quinque præter propter. Dextra lævaque in littore solitudo, mortales nulli: nisi quod in parte sinistra conspecta magna ignium copia. Hæc causa fuit, cur & Regionem illam vocarent *Terram del Fuego*, & judicarent se ab Incolis esse conspectos. *Magellanus* duabus navibus hoc modo amissis, tres reliquas prout ferebat tunc rerum occasio instruxit, & lustratis probe rebus omnibus, secundo & vicesimo die postquam Fretum ingressus fuerat, delatus est in aliud Mare, quod a tranquillitate vocavit *Mare del Sur.* Ceterum Fretum hoc altissimis undique rupibus cinctum, CXX passuum Millia in longitudine occupat; vel secundum alios LXXVI Milliaria: Latitudo non respondet, neque usquam sui similis est, aliquando duo aut tria, nonnumquam decem aut quinque Milliaria patet, quaque angustissimum est unius Milliaris spatio concluditur. Ipse Septemtrio ex Orientis latere inter utriusque terræ angustias per septuaginta & amplius passuum millia invectus, australibus undis miscetur, quæ ab Occidente promontorijs illis dessseadis sive desyderatis insinuatæ, Septemtrionalibus Aquis occurrunt, magnoque inter se molimine concurrentibus undis, horrendo fragore totum in spumas vertitur Mare. Placidius Auster fluit refluitque, nam Occidentis hæc pars cum incredibilis sit profunditatis, extenuatisque passim littoribus majorem in modum terra sese aperiat, quietum fluitanti Mari accessum præbet. Sed Orientale hujus Freti littus, vadis brevibusque infestum, interjacentibus pluribus Insulis, frequentibus æstibus agitatur & ingentes aquarum motus ciet: littora altissimis ingentibusque undique arboribus consita, viridantibus pratis gratum pecori pabulum præbent. Formidatum hoc nautis littus hiberno cœlo non esse navigabile perhibent, propter ventorum inter pendentes rupes inclusos vortices: statis alioqui temporibus maris accessum & recessum patitur. Porro *Magellanus* dum in Australibus hisce partibus per semestre circiter spatium hæsit, nihil fere præter littora detexit & perlustravit, interiora regionis penitus incognita mansere; qua tamen Antarctico Circulo vicinior est, constat magna ex parte montosam ac silvestrem esse regionem, continuis nivibus rigentem. Non defuere qui cyanei coloris nivem illic inveniri vellent, quod ego in medio relinquam. *Australem* hanc *Terram Magellanus* ab igne sive ignibus, *del Fuego* nominavit, propterea quod dum hoc fretum lustrabat pernavigabatque, nullos usquam mortales, sed frequentes, ut supra quoque diximus, longeque porrectos ignes in sinistro latere noctu sæpius conspexerit. *Australis* autem *Terra* sub ipso Occidente utramque Iavam, Sumatram & Moluccas respicit, ex Oriente Africam habet & Æthiopicum Oceanum, Septētrio angustijs Magellanici freti objicitur & Patagonum terris. Vtriusque ripæ regio sterilis est nullo Frugum beneficio recreata, satis tamen pascua proceris ignotisq; arboribus consita esse perhibetur. Est hic alibi omni tempore Pinguinorum, Mergorum ac Phocarum copiosa multitudo. Pinguini etenim Mense Septembri huc se conferunt, pullosque in Octobri excludunt; Mense Aprili ad Mare se recipiunt: quibus copiosa multitudine Mergi succedunt. Pinguini nomen a pinguedine sortiti sunt, maiores XIII, XIIII, imo XVI libras pendunt; Iuniores intra VIII & XII. Dorso nigro sunt, ventreque ab ipso jugulo albescunt. Quibusdam collum ambit circulus lacteus. Tergus ijs velut Phocis crassitudine suillo simile; quod nec acinacis ictu penetres. Rostrum majus est quam Corvorum, non tamen aduncum. Collum breve ac crassum. Corpus molem saginati Anseris habet, minori tamen latitudine. Alis carent, quarum loco II habent pinnas plumis obtectas, quæ alarum instar dependent, ijsque ad velocitatem in natando mirifice valent. Piscibus victitant; aquaticæ enim sunt volucres. Sublimes ac erectæ procedunt pinnis illis demissis. Pedes habent nigros, quales anserini, non tamen ita latos. Insequente eas aliquo, voce pene humana ejulant. Mergus avis ita dicta Varroni lib. IV de lingua latina quod mergendo se in aquam, captet escam. Cui adstipulatur Ovidius Metamor. XI de Æsaco Priami filio ita canens: *Aequor amat, nomenque manet, quia mergitur illi.*

Fretum Magellanicum.

Vnde dictum.

Situs.

Terra Australis Situs.

Soli qualitas.

Animalium varietas.

Sed hoc quum diversarum specierum aves aquaticæ faciant, de una tantum specie Mergi vocabulum usurpasse veteres Latini videntur, eadem scilicet quam Græci αἰθυίαν vocant, Itali *Corvo marino*, Germani *Teucher*, Angli dicunt *a Cormorant.* Avis Turnero Anglo magnitudine fere Anseris, pulla, rostro longo, & in fine adunco, palmipes, corpore gravi; forma corporis Avi sedenti, erecta est. Plinius in arboribus nidulari scribit: at Aristoteles in saxis maritimis. Substricta crura gerentem, & spatiosum in guttura Ovidius Mergum cognominat. *Longa internodia crurum, Longa manet cervix, caput est a corpore longe,* eodem canente. Mergi contra omne genus Avium pedes habent in cauda, ita ut in terra stantes instar hominis pectus erectum præferant, ut auctor libri de Natura Rerum scribit. *Phoca* Φώκη, *Vitulus marinus* Plin. dicitur. Albertus etiam *Lupum marinum* nuncupat, & alibi *Canem marinum*, Germani *Ein meer Kalb*, Angli *a Seale* indigetant. Vitulum esse indicant mugitus, unde nomen, lingua bifida, dentes serrati, pedes posteriores piscium caudis similes: cauda parva, integumentum ex corio, pilisque. Pedes habet ut Catulus, pilosusque est, ut Capra. Gutem habet pilosam, albis nigrisque maculis distinctam, Isidoro teste. Phocam βοῶπιν cognominat Oppianus, ab oculorum sive magnitudine, sive similitudine cum bubulis. Oculos habere lucentes scribit Albertus. Non auriculas, sed cavernas tantum habere ad audiendum Aristoteles auctor est. Mammis nu-

Exquisita & magno aliquot mensium periculo lustrata et iam retecta Freti Magellanici Facies.
Eÿgentlicke afbeeldinghe der Magellanischer Strate die nu met veel gevaers ettelijcke Maenden doorsien, van nieus ondeckt is.
MAR DEL NORT
55
54
53
52
51
Het Derde Nau
Capo Forward
Elisabeths Baij
Mossel Baij
Pinguyns Eÿlanden
Het tweede Nau
t'Eerste Nau
AM
RI
Dese Eÿlanden die in ghiene Pascaerten aengeteeckent bevonden en worden, Liggen van d'incomste der Strate Magellani O.N.O verscheÿden 50 mÿlen op de hoochde van 51 graden.

TERRA DEL FUEGO
Ridders Baij
C. Mauritio
d'Ongheluckige Baij
Besloten Baij
De Sorchlijcke Reede genaempt de Clippe Baij
Zuijd-hoeck
MAR DEL ZUR
AMERICÆ PARS
SCALA
Germanicarum Milliarium.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15
55
54
53
52
51

trire fœtus Plin. Interficitur difficulter, nisi capite (temporibus capitis) eliso. Corpus enim totum carnosum est, ut
scribunt Plin. & Aristoteles. Parit in terra pecudum more, & coit instar canum. In somno mugit: spirat & dormit
in terra. Mare autem in quod per fretum hoc pervenitur, Magellanus *Pacificum* nominavit: sive quia vento plerum-
que secundo minusque tempestuoso usus fuerat, sive quia propter ingentem vasti æquoris amplitudinem, nullos
ibi ventorum gyros vorticesque expertus erat: nunc vulgus Nautarum *Mare Meridionale*, sive *Del Zur* nominat.
Mare hoc etsi veteribus incognitum, innominatum tamen non fuit; a Plinio enim *Eoum*, ab Orosio *Orientale* ap-
pellatur. Ptolemæus falso *Sinum magnum* vocat, cum *Mare magnum* potius vocasset. Est enim inter omnia Orbis
terrarum maria maximum atque vastissimum. Apud M. Paulum Venetum describitur sub nomine *Maris Cin*: &
apud Haithonum Armenum (quem Antonium Curchinum vocat alibi Ortelius) *Mare Cathai* Nominatum itaque
etsi sit a priscis mediæque ætatis scriptoribus; plene tamen cognitum aut perlustratum non fuit, priusquam illud a
Ferdinando Magellano navigatum fuerit. Viderat illud quidem & tanquam a limine salutaverat anno 1513 Vascus
Nunnius ex ora Peruviæ regionis: Magellanus autem anno post natum Christum 1520 superato Freto, quod mo-
do descripsimus, hoc mare, quod an unquam naves viderat incertum, Herculeo plane ausu aperuit. Qui historias
novi orbis descripsere, aiunt hoc mare circa insulas infortunatas, quæ hodie *Tuberonum* & *S. Petri* nominibus inno-
tescunt, profundissimum esse, & Margaritiferum circa Peruviæ oram: in eoque esse 7440 insulas, ita ut non immeri-
to quidam hoc nostro seculo, ejus partem versus occasum, *Archipelagum* appellaverint; quia hoc, instar Ægei ma-
ris (quod Cycladibus, Sporadibus, multis alijsque insulis passim sparsis repletum, & *Archipelago* vulgo Italico dici-
tur) insulis sit refertissimum. In hoc eodem maris fundo narrant Franciscus Vlloa, & Antonius Pigiafetta, nasci
herbam quatuordecim aut quindecim brachiorum altitudinis; eminereque eandem extra ejus superficiem ad alti-
tudinem quatuor aut quinque brachiorum: adeo ut interdum non per maria, sed per viridantia prata vehi videan-
tur. Hoc esse cum Ortelio puto quod Plinius & Antigonus ex Megasthene memoriæ prodidere: nempe totum O-
rientis Oceanum, sive mare Indicum, repletum esse silvis. Locus quoque Aristotelis in admirandis huic non male
convenit, ubi scribit de Phœnicibus, qui Gadyram inhabitabant, dum extra Herculis columnas navigassent, ad re-
giones quasdam applicuisse ulva algaque plenas, quæ æstibus maris rigabantur. Glandiferas quercus gignere mare
quod Lusitaniam adluit, scriptum reliquit Polybius, apud Athenæum 7. Adde his quæ habet Theophrastus 4 Hi-
stor. Plantar. cap. 7. 8. & 9; etiam quæ Ælianus 13 animal. cap. 3. & Arrianus de Indicis: Item Strabo 16. & Plin. 11
cap. 103: Idem 6. cap. 22, & 13. cap. 25. Plutarchus in Quæstion. Natural. & de facie in orbe Lunæ. Sed de his
satis. Australes brevioris staturæ esse perhibentur, Septemtrionales Chicæ Incolæ, vasta ingentique corporis mo-
le, XII aut XIII pedum passim longitudinem æquant aut excedunt: colore fere sunt albo, perinde atque Septem-
trionaliores nostri: voce adeo sonora & horribili, ut bovis mugitum aut Elephantorum barritum potius, quam
hominis vocem exprimere videantur. Tantæ quoque sunt agilitatis, ut pernici cursu Cervos antevertant, ideoque
difficulter sclopis vulnerantur, nisi catervatim simul incumbant, aut ex improviso occurrant. Ingentis fortitudinis
roborisque argumentum est, quod vini dolium sublatum, singuli navibus inferant, & tres aut quatuor, navem in
profundum detrudant, quam vix triginta nostratium a terra molirentur. Magnitudinis & albedinis causa, regionis
frigiditati & humiditati adscribitur, quando terra perpetuis horridisque obsita nivibus, præduras & pene perpetuas
efficit hiemes. Gens barbara & supra modum crudelis, nullo humanitatis jure, rerumve cognitione ducitur, natu-
ræ tantum instinctu ad id quod instat & præsens est pecudum more agitur. Inhumaniores tamen putantur Austra-
les populi, qui sub ipso Antarctico circulo collocati, longissime ab omni humanitate recedunt. Siquando pere-
grinis amicitiæ aut benevolentiæ symbolum exhibere cupiunt (quantumvis id perquam raro eveniat) inter tripu-
dia & patrios cantus, pulverem capiti inspergunt, aut si alios id facere videant, pro rato amicitiæ signo accipiunt.
Ad bellum profecturi, Ducem eligunt cui omnes obediant, plurimum arcu valent, quo ita scite & gnaviter utun-
tur, ut quidquid oculis adsequantur, jaculis feriant, & si quando sagitta aliquo navis tabulato hæserit, vix multorum
opera revelli possit. Arcus habent prægrandes, quorum nervi e ferinis intestinis, pollicis crassitudine conficiuntur:
ingentibus quoque ligneis gladijs armantur: utuntur & funda, qua scite jaciunt & quo destinarunt, modo jactus
meta concludatur, contingunt & disjiciunt. Hoc modo libertatem suam tuentur, credo propter exiguam utilita-
tem, quando nullum operæpretium sit, terras illas perpetuo frigentes adire, & cum sanguinarijs illis gigantibus ma-
nus conserere, aut confligere, nullum satis dignum ob præmium. Vestitum Incolis præbent ferarum & marinorum
ingentia luporum tergora, quorum apud ipsos venatio assidua. Sunt & *Struthiocameli* στρουθιοκάμηλοι, *Struthiones* La-
tinis recentioribus, quorum sese plumis exornant, faciemque pluribus foraminibus, ornatus causa excavant, qui-
bus viridis quoddam Marmoris genus inserunt; venatione victum & vestitum parant. Sed Luporum marinorum
non tam carnes, quam pelles amictus causa appetunt, quod duras illas & insuaves esse quotidiano usu didicerint.
Visuntur illic etiam Balænarum agmina, quarum ossibus Mapalia sua construunt. In ipsis Magellanici æquoris fau-
cibus, visitur nova arx jussu Philippi 2 Regis Hispaniarum magnis sumptibus ad tuendas hujus freti angustias exstru-
cta anno a nativitate domini 1582, postquam Franciscus Dracus Anglus Eques Auratus, superatis freti illius angu-
stijs, invectus Pacificum mare, Quiviram usque navigavit, exploraturus an ullus per Arcticas angustias in Angliam
pateret reditus. Sed intolerabilibus pene subactus frigoribus, quum altitudinis XLII gradum attigisset, anno 1581
Nonis Iunij converso ad Æquinoctialem cursu, spoliataque Iava, æmulus decoris *Victoriæ* navis, prætervectus Asi-
am & totius Africę maritimam oram, in Angliam reversus est. Quam post illum laudem consequutus Thomas Can-
dischius, qui similem tenens cursum, totum terrarum orbem incredibili celeritate circumnavigavit.

Atque hæc de *Freto Magellanico*, deque quarta orbis parte *America*, sufficient. Cujus inventionem omnes no-
stri seculi Scriptores Christophoro Columbo, neque immerito, tribuunt. Hic enim primus eam detexit quodam-
modo, Christianoque Orbi cognitam reddidit, usuque & utilitate communicavit, anno post Christum natum 1492.
Qui autem plura de his, vel nostra pluribus explicata, petat, consulat Lævinum Apollonium, Petrum Martyrem
Mediolanensem: Maximilianum Transsilvanum, qui Latina lingua de ijs scripserunt: Iesuitarum epistolas; item
Maffeium de rebus Indicis, & alios.

Mare Pacificum.

Mores.

INDEX

INDEX
IN ANGLIAE, SCOTIAE, ET HIBERNIAE TABULAM GENERALEM.

INDEX.

Kybroy

INDEX

Eeeeeeee 2

S. Niclas

INDEX.

INDEX
IN NORVVEGIAE ET SVECIÆ TABVLAM.

INDEX.

INDEX.

INDEX.

INDEX

Luxeul

INDEX.

INDEX.

FINIS Tabulæ.

INDEX
LOCORVM
TABVLAE GENERALIS BELGII INFERIORIS.

INDEX.

La Ferte

INDEX

INDEX.

Index Locorum Tabulæ generalis Germaniæ.

Hhhhhhhh

Carthaus

INDEX.

Furſtenaw

INDEX.

INDEX.

Monreal

INDEX.

INDEX.

Squirsina

INDEX.

INDEX.

INDEX
LOCORVM TABVLAE
GENERALIS ITALIÆ.

INDEX.

INDEX

Loeds

INDEX.

Pietra

INDEX.

INDEX.

Index locarum in Tabulam generalem Græciæ.

INDEX

INDEX

Maganico

INDEX.

INDEX TABVLARVM ITALIAE ET GRÆCIÆ.

FINIS.

Iwoniey u Krusna Bethstka woda
na gurzdycz dobra,

Ioannes Broscius Curzelouiensis Doctissimo Domino Thomæ Turn[illegible] Anglo
Medicinæ Doctori. S P.

Ramitto Cyclometricum Snellii et gratias ago: legi totu[illegible] a capite ad calcem aliquoties. semper aliquid quod delectaret reperieram: neq. hic veterum prouerbio locus fuit; Crambe bis posita mors est. Nihil vnquam simile prodiit, neq. credo aliquando prodibit, etsi nonnulli puerili iactantia id polliceantur. Ergo iam, inquies, quadratura circuli est confecta? Vide meam sententiam. Ut in medicina plurima sunt πρός τι: cicuta enim isti quidem temperamento venenum; alteri cibus est: ita hic distinguendum censeo. Absolute circuli quadratura non est confecta, at in comparatione ad circulum positum ita confecta, ut veritatem in minimis etiam particulis consequi liceat. Pone diametrum circuli 1,00000,00000,00000,00000. Snellii ingenium dabit quadratum posito circulo æquale ut ne quidem $\frac{1}{1,00000,00000,00000,00000.}$ aberretur. Quo quid accuratius dari potuit? Ita autem iacit Geometrica fundamenta, ut omnia Arithmeticæ beneficio ad praxin liceat reuocare, quod nuper aliorum in duplicando cubo conatus præstare non potuit. Arctum est apud Euclidem et Euclideos numerorum et figurarum coniugium, mutuamq. sibi operam Arithmetica et Geometria præstant, ut eleganter alicubi Dibuadius disseruit: vel (si antiquorum sententia ad persuadendum efficacior est) Eutocius Ascalonita, qui in commento ad prop. xi lib. I Apollonii Pergei scripsit sic: ταῦτα γὰρ τὰ μαθήματα δοκοῦντι εἶμεν ἄδελφα. Vale ac mei absentis memor esto. Patauii xij Iunii, anno 1624:

Laus funebris Reverendi D[illegible]ni Nicolai Dobrociescii in modum Epitaphii
ad in[illegible]m Reverendi Domini Stanislai Grochowski Custodis Crusviciensis facta.

Magnu[illegible] amisimus Academici, sed vetat se[illegible]ri, cui ad extremum
rerum [illegible]anarum superstes memoria non est defutura. Fuit enim Nicolaus
Dobrociescius vir veri decoris amans in omni vita : externae laudis favorem
de rebus a se gestis tanquam maledictum exhorrescens : omnia in con-
scientiae propriae testimonio reponens : oneri cuius sive maxima, sive mi-
nima iussisses par : ingenii vi summa ad omnia : nec cogitare modo
atque animo praecipere agenda, sed acute consulere quae in rem essent, et con-
sulta perficere per seque implere promptus ac paratus : prudens; gravis;
et quem fortuna, quae multos decepit, nunquam inflammare potuit : eloquentia
clarus : maiestate corporis venerandus ; nec illi quicquam defuit, quod eum
~~non~~ amabilem omnibus, nulli porro formidandum redderet : parsimonia,
vigiliis et labore cum ultimis comparandus : animi magnitudine, aucto-
ritate, religionis et pietatis zelo summis aequalis : omnium humanarum
divinarumque rerum scientissimus : omnium experientissimus ; et cui nihil ad
summam rei Ecclesiasticae in Polonia defuit, praeter aliquem insignem et
primarium pastoratum.

Vale invidia.

Unum hic non placet quod sensu nonnullorum
Theologos Cracovienses a Positiva Theologia
quam antea omnes tractabant ad Scholasticam
traduxerit : penes ordinarium tantum expositionem scripturae quae ponit
fundamentum concionibus habendis et controversiis dirimendis
relinquens. Non fuisse autem hoc ipsius inventum, est fortis
coniectura. Cum praeceptorem suum Stanislaum Socolovium obser-
vavent ex positiva Theologia sanctorumque Patrum continua
lectione ad eam perfectionem et celebritatem ~~pervenisse~~, quae
toti orbi Christiano innotuit pervenisse. Et magnus ille Rex
Stephanus non Scholasticum disputatorem sed Ecclesiasticum con-
cionatorem ex Academia quaesivit. Videbat enim in Transylvania [illegible]
contaminata multos et pertinaces (contra veritatem Catholicam) disputatores.

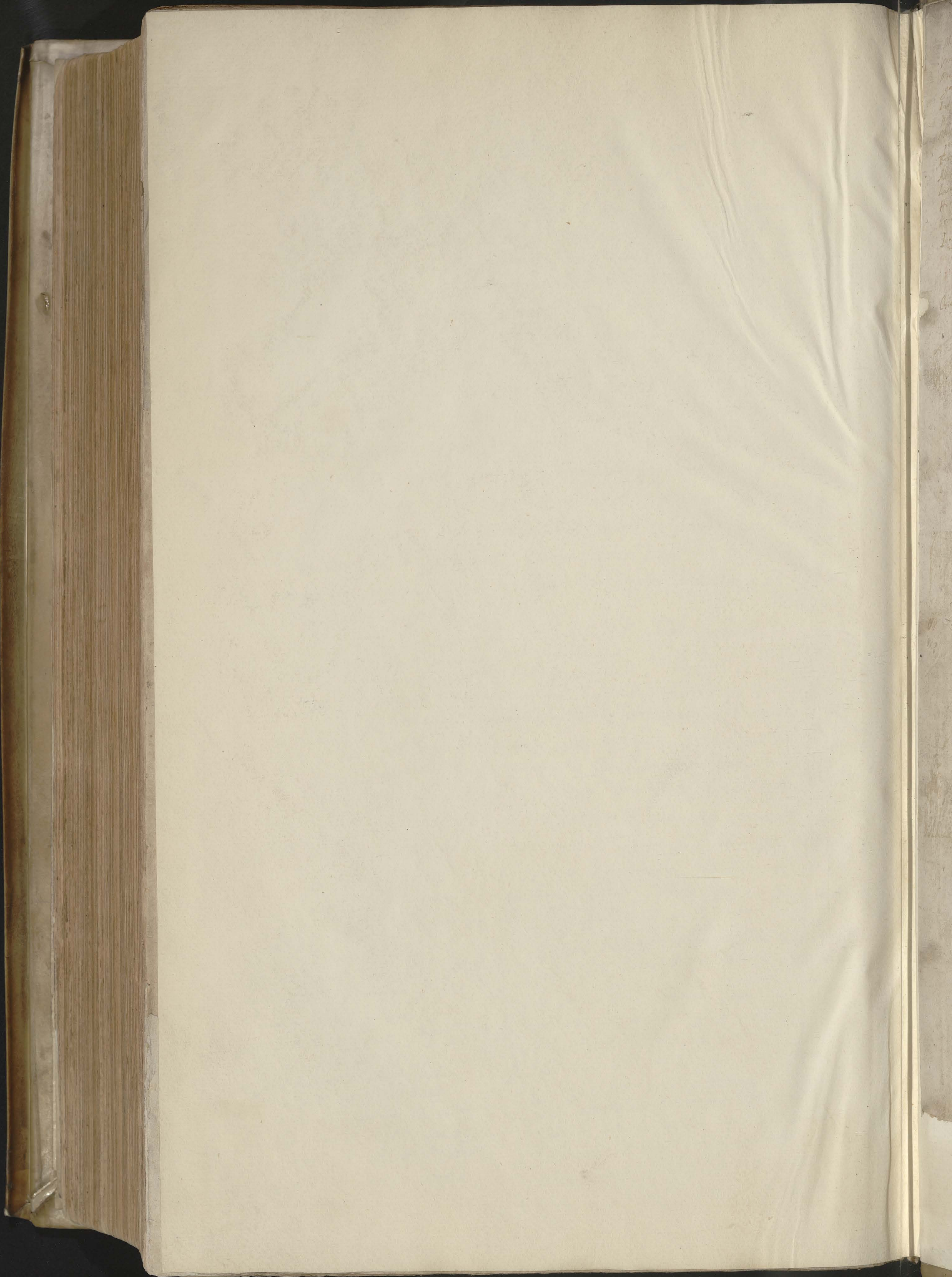
Quaerebat Albertus, cur in cantilena antiqua
de Sancta Catherina canitur Rident docti doctores
certantes cum puella. etc. Respondetur Iambis ex celebri dicto Conradi Celtis primi ex Germanis poetae laureati quod
in ore frequens habuit: Doctos quaerimus, Doctores multos habemus.

-Alberte doctores habemus plurimos
Set quaerimus doctos queant ut utiles
Docere res quas poscit usus publicus.
Plurima scholae discuntur haud vitae: facer
E[illegible] morbus occupans, opinio, cathedras,
[illegible]ntes et omnium, ore quos blando parit
Foecunda mater : non tot Hydra capitibus
Surgebat a ferro quot haec prolis trahit
[illegible]acum greges et hinc nepotum germina.

Septem

Septem fuere in Graecia quondam Sophi:
In orbe nunc iam reperias vix tot rudes:
Omnes sciunt, nec est fateri qui velit
Se haud scire quod nescit, sciunt quod nesciunt.

Hunc Conradus Celtes docuit in Academia Cracoviensi Graecas
literas, artes autem Mathematicas discebat sub Alberto de
Brudzewo quem in carmine vocat Albertum Brutum. Vide
Trithemium. et [illegible]tas philosophorum Germanorum a [illegible]
Melchiore Silesio scriptas. Mortuus Viennae in Austria.
Vide et antiquum Cracoviense [illegible] orbem.

Christi querela . 235.
Genuensium perfidia et avaritia 332.
Familia [illegible] qui a [illegible] nominantur 261 in [illegible]
Ecclesia in honorem D. Patr. Crispini et Crispiniani 225

[illegible] 245
[illegible] unde dicantur 177
[illegible] exemplum [illegible] gania 248
Inauguratio Herbipolensis E[piscopi] 251
[illegible] inaugurandi princi[pis] 267
[illegible] ibidem
[illegible] pictura 287
Locus mirabilis 291.
Horologium 86
[illegible] 100
Ioannes [illegible] 265
[illegible] caput [illegible]
[illegible] 235
[illegible] in chartula 345

Geor. Ioach. Rhet. Mathematum professoris Academiae Lipsiae, collatio laboris et [illegible], [illegible] Arithmetica, qua in [illegible] [illegible] observat. Et [illegible] [illegible] ordines in quibus rursum suas notas habent. Caeterum [illegible] notae sunt [illegible] numero ©

In primo ordine [illegible] Regnum, ac [illegible] [illegible] in [illegible] ©.

In secundo [illegible]	50 / 40 / 35	1 / 2 / 3	Computus ex Copernico. [illegible] [illegible] [illegible] annuas et [illegible]. Iudicium ex [illegible] promptuario
In tertio	38 / 28 / 26	1 / 2 / 3	Computus ex Copernico, cum progressionibus et revolutionibus annuis. Iudicium ex [illegible] promptuario
In quarto	24 / 22 / 20 / 18	1 / 2 / 3 / 4	Computus ex Copernico, cum progressionibus: universalibus et particularibus. Iudicium ex promptuarii [illegible]
In quinto	16 / 14 / 12 / 10	1 / 2 / 3 / 4	Computus ex Ephemeridibus, progressiones universales. Iudicium ex promptuarii [illegible].
In sexto	8 / 6 / 4 / 2	1 / 2 / 3 / 4	Computus ex ephemeridib. profectiones [illegible] Iudicium ex promptuarii partibus infra [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible]

porro tota notarum [illegible] [illegible] ex promptuarii partib. et particulari computo.

Promptuarium [illegible] [illegible] 3 partes.

1. Continet Aphorismos universales iudicii et locos [illegible]

2. Comprehendit Aphorismos [illegible] aut [illegible] universalib. iudicii

3. [illegible] Aphorismorum [illegible] [illegible] determinatione

[illegible] Aphorismi [illegible] ex 4 [illegible] desumpti sunt

1 Graeca
2 Romana
3 Arabica
4 Germana

Est [illegible] [illegible] [illegible] appellatione

Recte hec annotata sunt a Georgio Rhetico, namque [illegible] scribere ex arte nihil aliud est quam librum scribere; [illegible] [illegible]. Quod ad nos [illegible] sunt valde difficiles: [illegible] tamen [illegible] [illegible] revolutionum [illegible] certa est et cum labore absolvitur.

Unitas [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] proximus notam [illegible] tam autem non [illegible]

In secundo autem ordine V. numerus omissus propter [illegible] Ubi vero adscriptum fuerit subscriptioni quod observatum sit Geometrica proportio, laborem [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] in voluntate amici [illegible]

In computo revolutionis addant [illegible] post Copernicum [illegible] sunt

5 10 15 20 25 30
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Aenigma
[illegible] pater et genitrix [illegible]
Die uni atque uno tempore [illegible]
Solutio
Vir [illegible] olim natum [illegible]
[illegible] [illegible] prole [illegible]
Hoc [illegible] tamen quod [illegible]
Quam puer et genitrix [illegible]

Is erat Ioannes Episcopus [illegible]
[illegible] ex [illegible] [illegible]
[illegible] Catharina Barbara [illegible]
[illegible] [illegible] et [illegible]

